

EX·BIBLIOTHECA · CARM ·
· DISC · CONV · LUGD ·
C

VETERUM SCRIPTORUM ET MONUMENTORUM HISTORICORUM, DOGMATICORUM, MORALIUM, AMPLISSIMA COLLECTIO.

TOMUS VIII.

COMPLECTENS VARIA CONCILIA, EPISCOPORUM STATUTA SYNODALIA; CUM AMPLISSIMA COLLECTIONE ACTORUM AD CONCILIUM BASILEENSE PERTINENTIUM. ET DUPLICI HISTORIA CONCILII TRIDENTINI.

Prodiit nunc primum ſtudio & opera domni EDMUNDI MARTENE, *& domni* URSINI DURAND, *Presbyterorum & Monachorum Benedictinorum è Congregatione S. Mauri.*

PARISIIS,
Apud MONTALANT, ad Ripam PP. Auguſtinianorum, prope Pontem S. Michaëlis.

MDCCXXXIII.
CUM PRIVILEGIO REGIS, ET SUPERIORUM PERMISSU.

PRÆFATIO IN TOMUM VIII.

E pernicioso illo schismate, quod annis circiter quadraginta inconsutilem Christi tunicam dilaceravit, diximus in superioris tomi præfatione, ubi ortum ejus, progressum, & exitum pro modulo nostro expendimus; quantæ sequutæ sint inde calamitates, quot exorta mala, quot nefanda scandala, quæ certe tanta fuere, ut iis exstirpandis & sedandis vix sufficere potuerit potentissimorum regum ac principum auctoritas. Eo demum in Constantiensi concilio indefessis Sigismundi imperatoris laboribus extincto, spes læta affulgebat, fore ut Christi ecclesia, sub pacis diuturnioris otio placide respiraret, ac demum recuperato pristinæ dignitatis splendore, tam insperato bono aliquandiu perfrueretur. Quis enim novo credidisset schismate tam cito scindendam ecclesiam, idque ab episcopis aliisque prælatis in concilio generali congregatis, quorum maxime intererat ecclesiæ pacem procurare, omnemque dissipare scissionis speciem. Sed ea est rerum humanarum inconstantia.

2. Inter varia autem statuta a Constantiensibus patribus edita, nihil sapientius utiliusque provisum ordinatumque fuerat, quam ut frequentia haberentur concilia generalia, in quibus, ut ipsi aiebant, *hæresum errores, & schismatum vepres & tribuli exstirparentur, excessus corrigerentur, deformataque reformarentur;* sicque excultus Dominicus ager frugem uberrimæ fertilitatis produceret; unde solemni sanxere decreto, uti aliud concilium post quinquennium a præsentis Conastntiensis fine computandum Papiæ celebraretur; indeque tertium septennio elapso, a summo pontifice & concilio pariter indicendum in qua mallent civitate; ac deinde de decennio in decennium. Absoluto itaque anno 1418. Constantiensi concilio, Papiense consequenter anno 1423. inceptum est, quod propter vigentem ea in urbe pestem translatum est in Senensem civitatem. Quo sequenti anno 2. Martii finito, indictum in septennium est Basileense anno 1431. die 3. Martii inchoandum.

Concilia generalia frequenter celebranda.

Conc. Const. Sess. 39.

3. Instante termino, Martinus papa V. qui ob notas infirmitates interesse concilio minime poterat, Julianum S. Angeli diaconum cardinalem, virum egregium, & in rebus gerendis expertissimum, legati jam in Germania munere fungentem, futuri concilii vice sui præsidem creavit, data Romæ apud SS. apostolos calendis Februarii bulla, pontificatus sui anno 14. At defuncto ejusdem mensis die 20. Martino, Julianus qui in prædicanda apud Germanos cruce adversus Hussitas hæreticos totus incumbebat, coactoque numeroso exercitu ad sanam fidem armis adducere sperabat eos, qui sermonibus ejus serpentinas aures obturabant, Basileam accedere tam cito non censuit, majus Deo credens obsequium se præstiturum, si inceptum crucis negotium prosequeretur. Hinc factum est, ut adveniente præfixo septennii termino, non solum ipse Basileæ deesset, sed nec ullus episcopus aut præla-

Julianus cardinalis creatur præses concilii Basileensis.

Solus abbas Vizeliacensis præfixo termino adest Basileæ.

tus adfuerit. Unus Alexander abbas Vizeliacensis, ordinis S. Benedicti, in diœcesi Heduensi, doctor in decretis, atque excellentissimi ducis Burgundiæ consiliarius, indicto tempore Basileam accessit 3. Martii, quo præcise die concilium erat incipiendum. Is cum nullum ibidem episcopum reperisset, animo non despondit, sed coacto sequenti die capitulo cathedralis ecclesiæ, coram publico notario & testibus declaravit, per se non stare quominus celebraretur concilium, comparuisse se hesterna die in ecclesia paratum, *si quos invenisset qui prædicto concilio venissent, cum eis vacare circa ea quæ in concilio incumbebant peragenda*, hortatusque est interim, ut expectando venturos, certis diebus & horis, immo si velint quolibet die secum eodem in loco aut alio ab eis designando convenirent, de his quæ tractanda in concilio erant invicem collaturi, præsertim de Hussitis ad ecclesiæ gremium reducendis, de reformatione ecclesiæ in capite & in membris, & de ratione pacis inter principes & reges procurandæ. Declarationis hujus instrumentum ex duobus probæ notæ mss. edidimus hoc tomo, ejusque mentionem faciunt Augustinus Patricius canonicus Senensis in historia concilii Basileensis & Florentini cap. 1. & Julianus cardinalis in epistola ad Eugenium papam IV. apud Æneam Silvium pag. 78.

Universitas Paris. urget concilii inceptionem.

Apud Æneam Silv. p. 79.

Hist. univ. Paris. tom. 5. p. 393.

4. Nec multo post Basileam advenere Parisiensis universitatis legati Dionysius *de Sambrenois*, Thomas *Fienne*, Nicolaus Amici, & Guillelmus Evrardi, de quibus Julianus cardinalis in præcitata ad Eugenium papam epistola: *Et infra mensem venerunt ambassiatores universitatis Parisiensis, & incœperunt tractare de his quæ ad concilium pertinebant, scribendo etiam domino imperatori, & aliis dominis Alemanniæ, ut mitterent ad concilium.* Alias jam anno præcedenti *pro acceleratione concilii generalis in civitate Basilea* celebrandi, litteras ad varios dederat Parisiensis universitas, 7. Octobris ad summum pontificem, 20. ejusdem mensis ad prælatos & principes, 20. Novembris ad imperatorem & electores imperii, ad universitatem Viennensem, necnon ad regem Franciæ, & episcopum Belvacensem. Quæ cum nihil aut parum profecissent, legati ejusdem universitatis ad concilium duos ex suis, Dionysium *Sambrenois* & Thomam *Fienne*, Nurembergam ad Julianum cardinalem & Sigismundum Cæsarem destinarunt, qui solidis apud eos rationum momentis concilii urgerent inchoationem. Hæc docet nos Guillelmus Evrardi in epistola quæ refertur in Historia Universitatis Parisiensis: *Post plurima scripta*, inquit, *diversis principibus, prælatis, universitatibus, capitulis, communitatibus, transmissa etiam domino suo delegato, ac regi Romanorum ... promissiones & sponsiones huc accedendi dumtaxat reportamus: tamen his protractionibus fatigati, animos nostros circa plurima versantes, finaliter intelleximus omnino necessarium aliquos nostrum ad dominum nostrum & regem Romanorum destinare, qui viva voce eisdem necessitatem instantis concilii demonstrarent, & eorum adventum totis viribus procurarent.* Quid inde sequutum sit consequenter prodit Evrardus: *Spatio decem hebdomadarum indefesse laborantes, vix tandem votivum consecuti sunt fructum. Nam ad requisitionem prænominati regis & nostram, subdelegavit apostolicus legatus præfatus duos egregios doctores,* qui vice sua concilium aperirent. Addit Evrardus: *Dominus noster imperator vadit ad Italiam, & promisit nobis velle se papam adducere ad celebrationem concilii.* Data est epistola Basileæ 22. Julii.

Tom. 5. pag. 408.

Eugenius IV. Juliano card. mandat, ut quamprimum Basileam se conferat.

5. Qui Martino V. successerat Eugenius IV. duas jam ad Julianum cardinalem bullas direxerat, unam 4. idus Martii, qua legationis ei munus in Germania confirmat; alteram pridie calendas Junii, qua concilii Basileensis præsidem eum constituit, mandans ut illo quam cito se conferat: *Placet nobis*, inquit, *& volumus, tibique mandamus, quatenus expedito negotio*

Bohemorum, cujus finis expectatur in brevi, tuos gressus dirigas ad prædictam civitatem Basileensem, & ibi, prout opus videbis esse, juxta tibi injuncta & ordinata in concilio Constantiensi, optime provideas, prout in tua prudentia & circumspectione confidimus. At cum Julianus perpaucos tunc & fere nullos advenisse Basileam adverteret, nec decens judicaret cum tam cis in concilio procedere, matura cum prælatis & viris illustribus habita deliberatione, instante Sigismundo Cæsare, necnon duobus Studii Parisiensis legatis, Johanni *Polemar* decretorum doctori, papæ capellano, sacrique apostolici palatii causarum auditori, & Johanni de Ragusio sacræ theologiæ magistro, ordinis Prædicatorum in Romana curia procuratori, vices commisit suas ad incipiendum concilium, eique suo nomine præsidendum, cujus commissionis tabulas datas Nurembergæ 3. Julii habes hoc tomo pag. 7.

Qui vices committit Johanni de *Polemar* & Johanni de Ragusio.

6. Hi nulla interposita mora iter arripiunt, Basileamque die mensis ejus 19. adveniunt, nec multo post, scilicet die 23. congregatis in capitulo cathedralis ecclesiæ Alexandro Vizeliacensi abbate, Thoma *Fiene* U. J. doctore, magistro Guillelmo Evrardi, magistro Nicolai Amici Studii Parisiensis legatis, Hugone priore S. Albani Basileensis, Henrico *Beyne* in decretis licentiato officiali Basileensis episcopi, & venerabili Georgio de Andelo decano Basileensi, & aliis canonicis & clericis dictæ ecclesiæ & aliarum ecclesiarum dictæ civitatis, ac multis diversorum ordinum religiosis, commissionem suam coram publico notario significaverunt, ac facto brevi per Johannem *Polemar* sermone declaraverunt, promtos se & paratos ad rite procedendum in concilii celebratione, eoque animo ac proposito Basileam se venisse, nec per dominum papam stare quominus statim incipiatur. Tunc surgens Nicolaus Amici dictos vicegerentes oravit, ut concilium declararent inceptum: Cujus requisitioni satis esse factum respondit Johannes *Polemar*. Deinde communi omnium consensu sancitum est, ut singulis VI. feriis de concilii rebus tractaturi convenirent. Sequenti autem feria II. die 27. Julii, iterum congregati, ad majorem cautelam, domini præsides inchoatum concilium declararunt. Tunc communi omnium consilio & assensu Johannes de Ragusio ad Cæsarem profectus est, atque interim supremam in solidum potestatem Johannes *Polemar* alter præsidum exercuit.

Qui venientes Basileam concilium incipiunt.

7. Re cum Bohemis infeliciter acta, Julianus Eugenii jussis obsequens, Basileam convolavit. Eo mense Octobri advenisse tradit Gallicæ historiæ ecclesiasticæ auctor. At certum est eum litteris Basilea 19. Septembris datis archiepiscopum Remensem & suffraganeos ejus ad concilium invitasse. Extant hoc tomo hæ litteræ pag. 28. Similes eodem die dedit ad alios archiepiscopos & eorum suffraganeos, quæ extant in mss. Aquicinctensi. Sed & Bzovius articulos a Juliano præside præscriptos de modo procedendi in sacro concilio refert, promulgatos in generali congregatione die 26. Septembris 1431. Præterea die 7. Octobris Carolum Francorum regem Philippumque Burgundionum ducem deprecatur, ut suos ad concilium oratores mittant. Eodem etiam die Germaniæ præsules hortatur, ut quam citius accedant sine pompa ad concilium, jubeantque ad illud venire religiosos aliquos ad reformationem idoneos. Sed & eodem die abbatum, præpositorum, aliorumque collegiorum diœcesis Basileensis prælatorum negligentiam arguit, quod necdum ad concilium comparuissent, mandatque sub gravissimis pœnis, ut ejusdem mensis die 13. adsint cuidam solemnitati, quæ pro causa dicti concilii debebat fieri. Hinc colliges quam pauci infra octo circiter menses a tempore quo incipi debebat concilium, elapsos Basileam se contulissent.

Julianus Basileam venit.

8. Misit propterea Julianus Romam ad Eugenium pontificem nuncium, Johannem Pulcri-patris, canonicum Bisuntinum, qui de rebus hactenus in

Eugenium per legatum instruit de statu concilii.

concilio gestis certum eum faceret. Is inter alia retulit Eugenio perpaucos Basileam advenisse prælatos, tres dumtaxat episcopos & septem abbates; tutas non esse episcopis ad eam accedendi vias, prohibente bello inter illustrissimos principes Burgundiæ & Austriæ duces; hæresis Bohemicæ pestem circumvicinas Basileæ regiones penetrasse, ea nonnullos ejus urbis cives infectos clericis esse infestos. Quibus permotus Eugenius, cum spes nulla fructum aliquem ex eo cœtu referendi videretur, de fratrum suorum S. R. E. cardinalium consilio cogitavit, commodiorem alium in locum synodum transferre. His accessit quod Johannes Palæologus Græcorum imperator, missa ad Eugenium legatione, enixe ab eo postulavisset, ut juxta conventa cum Martino V. ipse & sui Romanæ ecclesiæ reconciliarentur: quod ut commodius & solidius executioni posset demandari, necesse erat concilium celebrari, ad quod ipse Palæologus, patriarcha CP. aliique Græcorum prælati accederent: neque id opportune fieri posse, nisi in aliqua civitate Italiæ, & maxime Bononia, quam Palæologi orator approbaverat. Hæc Græcorum unio semper Eugenio, etiam antequam ad summi pontificatus apicem eveheretur, cordi maxime fuerat, eam ante plures annos promovere studuerat, atque Martinum V. ad destinandos Græcorum imperatori & patriarchæ CP. solemnes oratores induxerat. Quapropter cum parum & fere nihil ex indicto Basileæ concilio sperandum videretur, opportunum Græcorum reconciliationi, ecclesiæque reformationi tempus nactus, totum se huic negotio impendere bona fide proposuit, reque cum S. R. E. cardinalibus communicata, bullam dissolutionis seu potius translationis concilii Basileensis ad civitatem Bononiensem edidit, datam Romæ apud S. Petrum pridie idus Novembris anno 1431. Et certe cum Græci generale concilium in Italia peterent, nec duo simul concilia generalia possent celebrari, æquius nihil videbatur, quam ut dissoluto seu translato Basileensi, novum in Italia convocaretur.

Qui illud alio transferre deliberat pro Græcorum unione.

9. Eugenii bullam patribus attulit Daniel Parentinus episcopus, quam ubi Julianus præses accepit, mente ultra quam credi potest consternatus, statim ut verus obedientiæ filius præsidis munia dimisit. At non fuit eadem aliorum prælatorum, licet ultra decem non essent, in pontificem animi demissio: immo si Juliano ipsi credimus, cum de suspicione dissolutionis coram ipso Parentino antistite orta esset collatio, *omnes de concilio quodammodo versi sunt in furorem, & firmaverunt se fortius ad perseverandum.* Et paulo post: *Si ego aut quivis alius auderet sine consensu istorum dissolvere aut mutare locum concilii, lapidarent & caperent me ut hæreticum, & credo dentibus me laniarent.* Rebellionis caput fuisse dicitur Dominicus Capranica Romanus, decretorum doctor celeberrimus, & episcopus Firmanus, qui a Martino V. secreto designatus cardinalis, nec publice ante mortem ab eo declaratus, cum in conclavi a purpuratis admissus non fuisset, nec ab Eugenio sacro collegio associatus, supramodum efferatus, Basileam se contulit, ubi cum inchoatum reperisset concilium, illiusque revocandi potestatem ab Eugenio factam Juliano, congregatis patribus auctor fuit, ne pontifici concilium dissolventi obedirent: quin immo contenderent sine patrum qui convenerant consensu haudquaquam posse dissolvi.

Dissolutioni seu translationi concilii pauci qui convenerant recusant obedire.

Epist. ad Eugen. apud Æneam Silv.

10. His animatus Julianus, resumto quodammodo spiritu, præsidentiam etiam resumsit, duasque Eugenio ad commovendum idoneas epistolas scripsit, quibus multis eum rationibus a proposito revocare conabatur, integritatem ejus & propensam ad meliora mentem commendans: *Si in juventute*, inquit, *& in omni ætate, si ante dignitatem cardinalatus, & post semper ostendistis signa integritatis & sanctitatis, si semper nutritor fuistis bonorum, & persecutor malorum, quanto magis nunc facere debetis, cum*

Julianus præses conatur Eugenium a proposito revocare.

vices

vices Dei geratis in terris. Et postea quasi aliquid a concilio timeret Eugenius: *Quid timet sanctitas vestra, quoniam tam munde, tam sancte vixit, quod potius alii debeant eam timere, quam ipsa alios?* Nihil timebat Eugenius a concilio, qui illud congregari jusserat, Julianumque invitum & repugnantem Basileam accedere secundis litteris coëgerat. Sed cum in his quæ ad honorem Dei & fidem spectant fuisset semper ardentissimus, ut ait ipse Julianus, Basileensis concilii non tam dissolutionem, quam translationem pro majori ecclesiæ commodo petebat.

11. Præcipua Juliani ratio, quam prætexebant alii patres, erat Bohemorum reductio. Eos cum armis superare non potuisset, saltem disputatione ad ecclesiæ gremium reducere sperabat. Invitati jam ad concilium fuerant, missique ad eos legati viri egregii, multis habitis cum eis collationibus, sic tandem effecerant, ut se cum salvo-conductu Basileam accessuros promitterent. Grave igitur videbatur concilium aut dissolvere, aut alium in locum transferre, ne deterrerentur inde Bohemi, patribusque exprobrarent, quod causæ diffidentes suæ, ab omni collatione abhorrerent, fugerentque de rebus dogmaticis disserere: *Si concilium dissolvatur*, inquit Julianus, *quid dicent hæretici? nonne insultabunt in nostros, & fient proterviores? nonne ecclesia fatebitur se esse victam, cum non ausa fuerit expectare illos quos vocaverat?* Quam turpem notam ut a se amolirentur patres Basileenses, continuare concilium decrevere, atque ut Eugenium ad sua vota facilius inflecterent, primam sessionem 7. die Decembris celelebraverunt, in qua Constantiensis synodi decretum de celebrandis frequenter conciliis renovaverunt, moxque alteram 14. Februarii, in qua concilium legitime inchoatum esse pronuntiatum est, atque in his *quæ ad fidem, exstirpationem schismatis, & reformationem ecclesiæ in capite & in membris pertinent*, esse supra papam. Subsequutaque est die 29. Aprilis tertia sessio, quæ concilium a papa dissolvi non posse declaravit. Nec his contenti Basileenses, litteras ad Sigismundum Cæsarem, Carolum regem Francorum, aliosque reges & principes dedere, eorum præsidium & tutamen adversus dissolutionis seu translationis bullam implorantes.

propter Bohemorum conversionem.

Prima, secunda & tertia concilii sessio.

12. Interea vocati ad concilium Galliarum prælati, & aliunde ab Eugenio ad præfixum tempus Bononiam convenire jussi, Bituricas, mandante rege, 3. cal. Februarii congregantur, ubi communi declararunt consensu *concilium Basileæ legitime esse congregatum, neque inde posse aut debere quoquo modo transferri, & non modo utile esse & conveniens concilium non dissolvi, sed necessario Basileæ esse perficiendum propter res Bohemicas*, &c. *ac proinde Galliæ prælatos concilium adire debere, & legatos mittere ad Eugenium pontificem, rogaturos pro republica Christianæ commodo, ut concilii dissolutionem revocet, sinatque Basileæ synodum esse, in qua salubriter a patribus incepta absolvi possint.* Addit Patricius, nomine Gallicanæ ecclesiæ delegatum ad pontificem archiepiscopum Lugdunensem, *qui hæc omnia patribus qui Basileæ erant litteris nunciavit, eosque hortatus est, ut cum summo pontifice, qui caput est eclesiæ, modeste agerent.* Optimum monitum, ex quo inferas, quam infesti Eugenio fuerint vel in ipso concilii initio Basileenses. Et certe patres Bituricis congregati principes orant Christianos, *ut nihil a quibuscumque permittant attentari contra sanctissimum dominum nostrum, curiam Romanam, Urbem & patrimonium eorum, unde papa & collegium occasionem indignationis, dilationis, suspensionis aut mutationis assumant, quia fructus exinde speratus concilii deperderetur, hæreses augmentarentur, & mores sordidi in amplius sordescerent, in Dei offensam & populi Christiani corruptelam.* Addit Patricius Basileenses immensas regi retulisse gratias, eumque deprecatos fuisse, ut insignem ad concilium legatio-

Concilium Bituricense approbat concil. Basil.

Aug. Patric. Hist. conc. Basil. c. 8.

Mittitque ad Eugenium archiepiscopum Lugd.

Apud Labb. tom. 12. conc. p. 817.

Quem Basileenses avertere nituntur a legatione.

nem, regnique sui præsules mitteret; Lugdunensem vero archiepiscopum, quem hujus decreti putabant auctorem, miris efferunt laudibus, *illumque vehementer exhortantur, ut dimissa legatione ad Urbem, quam inutilem arbitrabantur, concilium quamprimum adeat.* Eorum litteras habes apud Labbeum tom. 12. pag. 831.

Sigismundus imperator improbat dissolutionem concilii.

Hoc tom. p. 55.

13. Sigismundus vero rex Romanorum spoliatus ab Hussitis Bohemiæ regno, quod recuperare non sperabat, nisi eorum ad ecclesiæ gremium reductione, in concilio Basileensi facienda, audita ejus dissolutione, supramodum commotus, Parmâ 10. Januarii scripsit patribus in hæc verba: *De qua re ultra modum stupenda tanto amarius turbati sumus, quanto ex hujusmodi dissolutione nedum innumera mala & pericula, quin immo totalis subversio catholicæ fidei & alia discrimina sunt indubie successura, & non possumus continere dolorem & lacrymas, si ipsa synodus, quæ omnium imminentium discriminum est portus salutis, & multarum rerum fructuosa inceptio, sic vane & sine ratione suo effectu sicque periculose debet frustrari;* deinde postquam promisit summo se pontifici scripturum, ut a translationis proposito desistat, sic tandem concludit: *Adhortamur ergo paternitates vestras in Domino nostro* JESU CHRISTO, *cujus res agitur, ut nulla suggestione, aut alio quovis modo dissolvi velitis, sed incepta feliciter prosequi & finire, firmam habentes fiduciam, quod sanctitas domini nostri avisata clarius de conditionibus ipsarum rerum, si saltem non voluerit destructionem Christianitatis, & notam indelebilem incurrere, illico aliter & salubriter providebit... Confortemini ergo & estote robusti, quoniam ad continuationem ipsius sacri concilii vobiscum constanter & fideliter usque ad mortem perseverare volumus: quia sic nos fides instruit, conscientia nostra admonet, & imminentia mala perurgent.*

Scribitque ad papam & ad alios principes.

14. Eugenii vero nunciis, qui dissolutionis bullam ei attulerant, dissimulato dolore, respondit haudquaquam hæc ad imperatorem, sed ad concilii patres spectare, iisque dimissis, tres Eugenio legatos direxit, atque ea de re Basileenses monuit, scripta ad eos 31. Januarii epistola ex Placentia, unde ad pontificem accedere die 20. insequentis Februarii mensis sibi proponebat. Scripsit præterea ad eorum votum aliis regibus & principibus, ut concilium manutenerent.

Pag. 63.

15. Sigismundo satis non fuit semel litteras ad Eugenium dedisse, sed *omni die,* inquit, *& de hora ad horam scripta nostra & nuncios ad sanctitatem domini papæ iteramus, & juxta exigentiam tantæ rei, nedum opportune, verum etiam importune pulsamus, ut famam dissolutionis sacri Basileensis concilii omnino velit sopire, & ad continuationem ipsius paternos impertiri favores.* Ita Placentiæ scribebat 7. Februarii 1432. Ut autem Eugenium facilius flecteret, Johannem de Monte canonicum Leodiensem sacræ paginæ magistrum, & papæ cubicularium, ad propria redeuntem, gradum sistere jussit; & quia erat homo *magnæ scientiæ, bonæ audacitatis, & singularis domesticitatis cum eadem sanctitate,* ad papam redire præcepit. Additque duos concilii ad pontificem legatos, Jacobum *Sirck* & Thomam *Fienne* officialem Parisiensem, assecutis in curia Romana aliquibus officiis, ibidem demorari.

Pag. 64.

Mittit ad papam legatos.

16. Nec multo post, die scilicet 20. Februarii, concilium admonet Sigismundus, Johannem *de Rosemberg*, nobilem regni baronem, Benedictum Albæ-regalis præpositum, & Nicolaum *Scok* decretorum doctorem, hac ipsa die ad suam sanctitatem profectos, relaturos ipsi aperte, inquit, quod *majestas nostra intendit penitus eidem concilio adhærere usque ad mortem.* Addit: *Et nos quoque ipsorum vestigia subsequemur illico ad dandam operam ipsi concilio,* &c. *intendentes ad hoc summopere, & sperantes quod dis-*

Pag. 66.

positis rebus, ad vos quantocius revertemur. Denique patres monet tres se Eugenii nuncios, Servandum episcopum Lucensem, abbatem S. Justinæ Paduensis, & Albertum de Comite, nepotem cardinalis de Comite infra quatuor dies expectare.

17. Rerum concilii anxius supramodum Cæsar, Basileenses monitis pulsare non cessabat. Quinta die Martii, cum adhuc Placentiæ versaretur, oratores ad papam suos infra hebdomadam cum sua sanctitate conferre debere significat, sed & Johannem de Monte, *de cujus audacia & apud papam domesticitate magna* confidebat, ab uno cardinali deterritum, minime ausum fuisse Romam usque reverti. Hic est ille Johannes de Monte, cui omnino oppositam Eugenius provinciam demandaverat, ut bullam suam de translatione concilii, & breve aliud annulo Piscatoris obsignatum cum aliis cardinalium litteris archiepiscopo Lugdunensi deferret; quibus assidua ejus officia ad concilii dissolutionem promovendam sollicitabant, uti legere est in ejusdem archipræsulis epistola ad episcopum Lausanensem apud Labb. tom. 12. p. 999. Deque omnibus monet Basileenses.

18. Interea aliqua de Cæsaris mutatione suspicio Basileenses patres invasit, cum scilicet ad Eugenii partes facile posset deflectere: quam suspicionem ut a se amoveret, eos benigne confirmat eleganti epistola data Placentiæ die 16. Martii, plurimis verbis contestans se ipsis constanter adhæsurum: *Et ut clarius vobiscum loquamur*, inquit, *non suffecerunt nuncii, scripta & avisamenta, quæ domino nostro papæ & dominis cardinalibus tam crebro in alia conciliali materia misimus: immo per oratores nostros qui modo sunt in suæ sanctitatis præsentia, sibi dici fecimus aperte, quod si sua sanctitas deliberaverit in sua dissolutione persistere, & non continuare concilium, quod imperialem coronam nostram nequaquam velimus de manibus ejus suscipere.* Pag. 83.

19. Sequenti die 17. Martii, prædicti Sigismundi oratores ab ipso Eugenio auditi publice fuerunt, de rebus ad ipsum pertinentibus fusius collocuti, sic tandem orationi finem faciunt: *Si autem vestra sanctitas hoc minime facere, sed persistere in dissolutione intenderet, & esse, quod absit, tanti mali causa, ex tunc sua majestas per expressum vestræ sanctitati per nos committit exponere, quod eadem majestas sacro concilio per Spiritum-sanctum, ut supra congregato, & communitati Christi fidelium toto posse adhærere vult & intendit: quia nullatenus posset videre eversionem fidei & ecclesiæ ruinam, &c.* Ejus oratores ab Eugenio auditi. Pag. 96.

20. Duo præsertim Eugenio opponebant patres Basileenses. 1. Quod dissolvendo concilium, de Bohemorum desperandum esset conversione. 2. Quod cum concilium Bononiam indixisset in annum & dimidium incipiendum, per tantum temporis spatium ecclesiæ reformandæ, pacis inter principes procurandæ, ac Bohemorum in gremium ecclesiæ reducendorum tolleretur occasio. Ad hæc Magalonensis episcopus, & abbas S. Justinæ de Padua reponebant, Eugenium sui pontificatus initio magno æstuasse desiderio Basileensi concilio personaliter interesse, sed *gravissima*, inquiunt, *infirmitate detentus usque ad mortem exclusive, considerans impossibilitatem tanti desiderii sui, ut tam longe pergere valeret, & quod tam ardua, tamque urgentia negotia, ut universalis reformatio cleri & populi Christiani, hæresum exstirpatio, & sacrum passagium, omnino ejus præsentiam & sacri concilii exigebant, & quod in Basilea per annum & ultra paucissimi convenerint prælati, qui ad talia & tanta non sufficiebant, dictum concilium quoad locum tantum dissolvit, illud in Bononia assignando, quæ commutatio, continuatio potius dici potest, quam dissolutio, quia Bononiam in convalescentia in qua est poterat venire.* Et paulo post: *Si vero reductio Bohe-* Quid Eugenio opponerent Basileenses. Ad quæ respondit per nuncios. Pag. 102.

morum & reformatio cleri Germaniæ non debeat aliqualiter differri, placet SS. domino nostro, ut super illis concilium celebretur tamquam provinciale, in illo domino legato præsidente, in Francofordia, vel in Nurimberga, vel alibi, ubi dominis archiepiscopis, electoribus & domino legato placuerit; & illo finito, confestim ad Bononiam veniant, non alibi divertendo, ubi dominum nostrum reperient cum sacro collegio reverendissimorum cardinalium ad dictam reformationem efficaciter promtos. Vel si prædicta utilius per concilium generale expediri videantur, veniant nunc prælati & alii vocandi qui in Basilea sunt & alibi; ut sanctissimus dominus noster cum majestate vestra, facta ipsius coronatione, ac dominis cardinalibus & ceteris illico Bononiam conveniant, ac ad omnimodam debitam reformationem procedant.

Pag. 1071 — Sigismundus monet Basileenses de gestis cum papa.

21. Tali indignatus responso Sigismundus, nunciis declaravit, se nec Romam venturum, nec coronam imperialem de pontificis manu accepturum, nisi ille sententiam mutaret, novosque ad Basileenses legatos misit, cum litteris datis Parmæ die 8. Aprilis, quibus res cum papæ nunciis actas significavit: adhortatus eos ut firmi in suo proposito constantesque perseverent. Monuit insuper episcopum Matisconensem a papa Basileam missum *ad pervertendum bonas voluntates* eorum, eumdem & ad duces Burgundiæ & Sabaudiæ, ad Ludovicum Palatinum Rheni, ad archiepiscopos electores esse directum, *requirendo eos, ut non adhæreant concilio, neque suos illuc mittant: immo revocent si quos ibidem habeant*; sed & quatuor notabiles viros doctores, de rebus concilii collaturos, proxime missurum, Johannem Tarentinum & Andream Colossensem archiepiscopos, Bertrandum Magalonensem antistitem, & Antonium de S. Vito J. U. doctorem, papæ capellanum & sacri palatii causarum auditorem. Bohemos vero particulare respuentes concilium, postulare generale, illudque non in Italia, sed Basileæ, ad quod vocati fuerant.

22. Die vero 17. mensis Maii Sigismundus agens adhuc Parmæ, publicum instrumentum coram notariis confici jussit de factis oratoribus suis ab Eugenio responsis Romæ die 25. quorum hæc summa erat. Exponebat pontifex, quam propensus semper fuerit, & quid fecerit ad procurandam inter principes pacem: quod agnoscens ipse Sigismundus, mediatorem eum habere voluerit inter se & Venetos; curiam suam jam per Dei gratiam incepisse reformare, & quoniam Cæsar suis declaraverat nunciis, ad eum non pertinere de concilii prorogatione aut mutatione, sed ad patres Basileenses,

Pag. 129. istud ipsum in Cæsarem regerens: *Rogamus ergo*, inquit, *ipsum filium nostrum, & vos nostri parte eumdem rogate, ut non se ingerat de talibus, quæ non pertinent ad eum, nec laboret turbare nos & ecclesiam Romanam, cum non spectet ad eum nisi obedire summo pontifici & Romanæ ecclesiæ, & revereri eosdem; sicut etiam oratores nostri retulerunt ipsummet dixisse, quod non spectaret ad eum facere vel dissolvere concilium; sed solummodo facere ecclesiasticis reverentiam & obedientiam. Non enim spectat ad eum quicquam de nobis aut de concilio, sed pertinet ad eum exsequi ea quæ a nobis vel a concilio fiunt, & revereri, ut diximus, summum pontificem in sede Petri positum, & exsequi ea gladio quæ sunt decreta in conciliis contra hæreticos, sicut in concilio Constantiensi. Et si ingerere se de talibus attentabit, ipse videat: Deus autem est in cœlis super eum, & super omnes reges mundi, & defendet ecclesiam suam & nos vicarium suum, & successorem Petri apostoli, in cujus sede sedemus*, &c.

Basileenses plura decreta condunt Eugenio ingrata.

23. Freti Sigismundi gratia & favore Basileenses Eugenio semper infesti, concilium impune continuarunt, & die 20. Junii quartam celebrantes sessionem, plura pontifici ingrata condidere decreta, in primis ut si, durante concilio,

concilio sedem apostolicam vacare contingat, non eo in loco, ubi papa obierit, quod volunt canones, successoris fiat electio, sed Basileæ. Huic decreto addunt & aliud, ut papa, durante concilio, non possit creare cardinales, nec creatos publicare, & quod magis odiosum videtur, spreto ejus legato, Avenionensis civitatis & comitatus Vainesini administrationem commisere Alfonso S. Eustachii diacono cardinali: quam infra annum Fuxensis cardinalis, Eugenii legatus, adjuvante fratre suo, comitantibus Laudunensi, Conseranensi, Adurensi, Apamiensi & Bethleemitano episcopis, atque abbate Lezatensi armis recuperavit, sicque deinceps se gessit, ut *optimus legatus* nuncuparetur. Pag. 595.

24. Tam præcipitem Basileensium conclusionem non probabat haud dubium Sigismundus. Nam licet concilio adhæreret, illudque spe recuperandi regni Bohemici omni favore prosequeretur, schisma tamen timebat, optabatque patres cum Eugenio concordare. *Non esset*, inquit, *nobis ingratum, si vestræ paternitates cum sanctitate domini papæ concordare possent ad evitandum schisma.* Misitque iterum ad summum pontificem Jacobum Ebredunensem archipræsulem, sacri imperii principem, virum egregium, cujus in concilio Constantiensi, cum tunc esset Turonensis archiepiscopus, zelum optime noverat. Is ab Eugenio grate acceptus, capitula obtulit, quibus scandalis multis obviam iri sperabat. His cu[illegible]dus pacis, reformationis ecclesiæ & exstirpationis hæresis, annuit papa; at Basileenses, quibus ea miserat Cæsar, illa prorsus respuerunt.

Respuunt oblata Eugenio capitula ab archiepiscopo Ebredunensi nomine Cæsaris.

25. Interim Eugenius, ut eos flectere posset, quatuor insignes viros Basileam direxerat, Johannem Tarentinum, Andream Colossensem archiepiscopos, Bertrandum Magalonensem præsulem & Antonium de S. Vito J. U. doctorem. At illi cum pervenissent Constantiam, audita Johannis de Prato decretorum doctoris, papæ cubicularii, & nuncii apostolici detentione & incarceratione, nec securum esse nunciis apostolicis per Germaniam accessum, immo quod eos, *cum civitati Basileensi appropinquant, nonnulli insequuntur & capiunt, ac mandata & litteræ apostolicæ si reperiuntur, auferuntur*, nec semel ingressis Basileam licitum esse exire; cum *captiosum & illaqueativum* salvum-conductum a M. Albiganensi, Jo. Bonæ-Vallis abbate, & Henrico *Nitard* præposito Ulmensi, oratoribus concilii accepissent, protestati sunt per ipsos non stare, quominus Basileam accederent, *ad explicandum circa omnia prædicta bonam, rectam, & sanctissimam intentionem & voluntatem præfati sanctissimi domini nostri, quam semper habuit in præmissis*; sed per eos qui salvum-conductum in forma debita non miserunt. Protestati sunt insuper *de notoria nullitate illorum, quæ hactenus inibi contra dispositionem & ordinationem S. D. N. sunt, & eorum quæ in futurum continget attentari.*

Eugenius novos ad concilium mittit legatos.

Pag. 147.

26. Accepto autem postea meliori in forma salvo-conductu, Basileam accesserunt, ac die 25. Augusti in singulari patrum congregatione pro Eugenio dicentes, demonstrare conati sunt legitime ab eo potuisse dissolvi ac transferri concilium, cum tam pauci tunc convenissent episcopi, ut nova ad concilium fieri convocatio peteretur, nec defuissent pontifici rationes & causæ legitimæ concilii transferendi: quod si Bononiæ locus eis esset ingratus, *placere Eugenio, ut Basileenses locum eligant quem velint ex civitatibus ecclesiæ subjectis. Pontificem locum illum pro tempore concilii libere dimissurum in potestate patrum, prorogationem autem omnem tollere quamprimum illi locum nominaverint ... Bohemorum reductionem extra Germaniam facilius quam in Germania, præsente pontifice, quam absente, fieri posse, illosque, si reconciliari velint, non recusaturos loci mutationem, neque Græcorum unionem propter Bohemos esse spernendam*, &c. Ad hanc ar-

Qui pro eo in concilio perorant.

Aug. Patric. Hist. conc. Basil. cap. 14.

chiepiscopi Tarentini orationem eleganter respondit Julianus cardinalis, concilii præses, vir summo ingenio, singulari facundia & excellenti doctrina, nihil omnino concedens pontifici.

Patric. cap. 12.

Concilii promotores petunt Eugenium declarari contumacem.

27. Celebrata paulo post, sexta scilicet Septembris, sessione sexta, cui affuere Julianus præses, cum cardinali Placentino & Dominico Firmano Eugenii hoste infensissimo, atque prælatis XXXII. pluviali ornatis, concilii promotores retulere patribus Eugenium pontificem & S. R. E. cardinales legitime ad concilium vocatos, secundum tertiæ sessionis decretum, & pontificem requisitum, ut intra præfixum tempus dissolutionis bullam revocaret, minime paruisse: proinde requirere ut contumaces censerentur damnarenturque. Quod cum patres declarare vellent, Eugenii nuncii Tarentinus & Colossensis archiepiscopi, Magalonensis præsul, & Antonius de S. Vito, ut super declaratione contumaciæ supersederetur impetraverunt. Cum peteretur declaratio contra XVII. cardinales citatos, assurrexere complures, asserentes mandatum se habere ad eorum excusationem.

Imperator invitatur ad concilium.

Pag. 159.

28. Dum pontificem discerpere ac proscindere conantur Basileenses, ut ex Sigismundi præsentia pondus aliquod decretis suis addere possent, iteratis ad eum litteris, regiam majestatem obsecrarunt, ut ad concilium accedere non dedignaretur. Quibus ille ex Senensi civitate die 15. Augusti rescripsit, utilius se in Italia pro concilio laborare, nec tum expedire ut ad eos commigret, cum jam venturos expectet cardinales duos sibi a pontifice missos. Nec multo post, hoc est 28. Augusti, significavit pontificem ab ipso petiisse, quatenus apud eos instaret, totum ut per mensem Septembrem abstinerent a processibus, oravitque tantisper eos suspendere. Altero etiam post mense 29. Septembris, habita cum cardinalibus ab Eugenio missis collatione, agnovit necessarium esse cum papa colloquium, ut dissidium ipsum inter & concilium componere posset, accingensque se ad Romanum iter, rogavit, petiit, & affectuosissime adhortatus est patres, *ne intermedio tempore aliquod scandalum oriatur, aut intercidere possit quomodolibet casus hujusmodi salutiferi negotii turbativus, ut interim a processibus & aliis rebus quæ contra dominum apostolicum, aut alias personas forte jam fierent, supersedere vellent usque ad clariorem avisationem.* Addit Sigismundus cessatura etiam Romæ quæcumque adversus eos essent attentata. Idem etiam Willelmo comiti Palatino, & duci Bavariæ vices ejus in concilio gerenti fusius rescripsit: declarans ni flectatur Eugenius Roma se abiturum, non recepta imperii corona.

Pag. 166.

Accingit se ad iter Romanum, & petit suspendi processus in Eugenium.

Pag. 186.

Novos Basileenses legatos mittunt ad Cæsarem adversus papam.

Pag. 198.

29. Hæc dum ita se haberent, novos ad Cæsarem legatos misere Basileenses, qui acta in concilio cum nunciis pontificis nota ei facerent, monerentque *ut a tractatibus quibuscumque cum summo pontifice & aliis supersedere, illosque amputare* vellet, *nisi sanctitas sua sacro concilio Basileensi simpliciter adhæreat.* At ille die 31. Octobris respondit, Romam se iturum *ab bonam concordiam & unanimitatem inter sacrum concilium & sanctitatem suam adaptandam: quoniam spes firma sibi data esset, quod ex mutua conventione, & non aliter negotium aptari posset.* His non obstantibus Basileenses patres septimam celebrant sessionem die 6. Novembris, renovantque quartæ sessionis decretum, statuentes ut vacante sede apostolica, extra concilium ad electionem non procederetur: quod quidem decretum cardinalibus Romæ commorantibus significavere, scripta ad eos epistola, quam hic habes pag. 200.

Qui ad alios principes scribit.

Pag. 137.

30. His permotus religiosissimus imperator, ad universos reges & principes scripsit, *quod si sacrum Basileense concilium quoquomodo traheretur in longum, aut aliis machinationibus, quod absit, turbaretur, non succederet aliud, nisi ruina ecclesiæ, subversio fidei, adnihilatioque totius status ec-*

clesiastici, & per consequens omnium Christianorum. Quapropter ad tantum dissipandum periculum, eos hortatus est, ut Basileam quantocius accedant, aut saltem oratores suos mittant. Die vero 16. Januarii 1433. patribus notam fecit confœderationem inter Poloniæ regem, & Bohemos hæreticos initam, quæ istos *taliter extulit, ut etiam juxta condicta ad sacrum Basileense concilium venire minus advertant, & etiam in fideles Christicolas fortius & securius debacchentur.*

31. Septimam sessionem proxime subsecuta est die 18. Decembris sessio octava, in qua accusata per promotores concilii, Eugenii & cardinalium contumacia, furentes in pontificem Basileenses mandant, ut infra sexaginta dies concilii dissolutionem aut translationem revocet, decretis ejus adhæreat, sin minus in ipsum processuri, *prout Spiritus-sanctus dictaverit, & tam de jure divino quam humano fuerit procedendum.* Vetant insuper, ne infra prædictum terminum ullum ad cathedrales ecclesias promoveat, mandantque cardinalibus, aliisque prælatis curiam Romanam sequentibus, sub pœna privationis beneficiorum & dignitatum, ut intra viginti dies, prædictos sexaginta proxime sequentes, ab obsequiis & curia Eugenii concilio non obtemperantis discedant, seseque Basileam ad concilium generale conferant. Denique quasvis gabellas seu impositiones in terras ecclesiæ Romanæ, omnesque alienationes, seu impignorationes bonorum mobilium, & jurium illius interdicunt Eugenio. Octava concilii sessio adversus Eugenium.

32. In sessione vero IX. quæ die 22. Januarii 1433. celebrata est, irritas declarant quascumque sententias in Sigismundum imperatorem, vel Willelmum ducem Bavariæ, concilii defensorem, ab Eugenio latas aut ferendas. Cum illarum sententiarum instrumenta in hunc usque diem latuerint, qui de actis in concilio Basileensi hactenus tractaverunt auctores, videntur dubitare, an revera latæ fuerint aliquando. At latas revera fuisse probant ea quæ Sigismundi oratores in generali congregatione die 20. Januarii 1433. ex schedula patribus recitavere, de his *quæ dominus imperator libentissime fecit ad promotionem concilii Basileensis*, & de his *quæ passus est, & libenter sustinet propter adhæsionem sacri concilii*; in quibus regnis suis privatus commemoratur. Si auctori Gallicæ Historiæ ecclesiasticæ fides sit, adfuit sessioni Sigismundus Cæsar a patribus summo honore exceptus. At deceptum auctorem opinor titulo hujus sessionis, qui sic effertur: *Concilium recipit Sigismundum imperatorem*, verum ab editore omissum existimo *sub sua protectione.* Nam aliunde constat Sigismundum tunc Senis commoratum fuisse, ut probant cum variæ epistolæ ante & post sessionem ea in civitate scriptæ, ubi etiam totos decem menses egisse narrat Bzovius, tum lecta duobus ante diebus in generali congregatione schedula a nobis modo citata. An papa sententias in Cæsarem pronuntiaverit. Pag. 556.

33. Die XIX. mensis Februarii decima sessio habita est, in qua octavæ sessionis decretum, abrogans omnes ecclesiarum cathedralium, aliorumque beneficiorum promotiones *in fomentum dissolutionis & impedimentum sacri concilii* ab Eugenio factas, confirmatur. Eadem in sessione accusata per promotores Eugenii contumacia, missi ad ecclesiæ valvas fuere duo episcopi Uticensis & Novariensis, ad inquirendum an Eugenius pontifex, seu alius ejus nomine adesset: quibus referentibus neminem comparuisse, legatus concilii nomine judicis deputavit ad examinandum factum contra Eugenium processum. Sessio X. adversus Eugenium.

34. Dum sic in eversionem Eugenii conspirare videbantur patres Basileenses, ipse cogitans cogitationes pacis & non afflictionis, bullam edidit datam 14. mensis Februarii, in qua postquam eas retulit rationes, quæ eum ad transferendum Bononiam concilium Basileense commoverant, hæc ha- Eugenius assentit concilium Basileæ celebrari.

Labb. tom. 12. p. 942. bet: *Verum quia ut ex plurimorum fidelium relatione percepimus, plurima quæ tunc Basileæ concilii celebrationem impediebant, utique cessaverunt .... & nobis per Romanorum regem præfatum, & venerabiles fratres & dilectos filios nobiles viros electores S. R. I. extiterit supplicatum, ut consentire vellemus Basileæ generale concilium celebrari pro bono universalis ecclesiæ militantis; nos cogitantes non esse reprehensibile, si secundum varietatem temporum, statuta quandoque variantur humana, ne bonum, si quod Basileæ fieri posset, aliquatenus impediatur, dicta dissolutione concilii jam facta non obstante, statuimus, volumus & mandamus de eorumdem fratrum nostrorum consilio, quod Basileæ sacrum generale concilium per nostros legatos illuc quantocius transmittendos, & qui nomine nostro eidem præsideant, celebretur.* Hanc bullam misit Eugenius Sigismundo imperatori, scripta ad eum epistola 16. Februarii, in qua prædicta confirmat his verbis:

Hoc tom. p. 536. *Ut palam fiat intentio nostra, scilicet optimo animo & sincera mente id nos fecisse, ad recludenda obloquentium ora, & ad omnes dissensionum materias funditus exstirpandas, quæ ex causa exoriri possent, cum multorum principum precibus, tum sponte nostra, pro bono ecclesiæ, non obstante illa mutatione loci, volumus Basileæ hujusmodi concilium fiat, ad quam quamprimum nostros legatos cum gratia Dei transmittemus.* Quam epistolam imperator cum prædicta bulla patribus destinandam judicavit, *ut his*, inquit,

Ibid. p. 535. *perlectis & pensatis singulis, salutem universalis ecclesiæ prospiciatis, ut schisma illud inveteratum, quod alias inæstimabilibus laboribus sublatum fuit, omnimode evitetur.* Nam etsi semper faverit Sigismundus concilio Basileensi, cujus opera sperabat reductis Hussitis Bohemicum regnum recuperare, animum tamen adjecit, cum ad imminentem ecclesiæ scissionem amovendam, tum ad exhibenda summo pontifici debita officia, cum eo lenius placidiusque agi peroptans.

Eugenii legati veniunt Basileam. 35. Advenerunt interim Basileam oratores Eugenii Johannes Mella referendarius, Christophorus Cerviensis episcopus referendarius, Ludovicus S. Justinæ Paduensis abbas, & Nicolaus S. Mariæ de Moniacis in diœcesi Montis-regalis abbas, qui 7. die Martii in generali congregatione admissi, coram patribus perorarunt. Et prior quidem Johannes Mella totus effusus est in laudes Eugenii. Ejus animi candorem, integritatem, clementiam & pietatem præsertim extulit. Alter post eum Nicolaus abbas paulo fusiorem habuit sermonem, ac diligenter discussis sinistris de Eugenio rumoribus, demonstrare conatus est ex Bononiensis concilii institutione violatas ab Eugenio minime fuisse Constantiensis & Senensis conciliorum constitutiones de celebrando post septennium Basileæ concilio. Nam cum a præfixo septennii termino plurimi jam effluxissent menses, nec interim ullus qui jus haberet cum ferendi suffragii, tum consulendi comparuisset, poterat hoc casu summus pontifex de consensu cardinalium aliud alium in locum indicere. Deinde etiamsi aliqui constituto tempore convenissent episcopi, poterat Eugenius ex legitima causa, subscribentibus cardinalibus, vel saltem eorum duabus partibus, concilium transferre. Nec defuisse translationis legitimas causas in bulla ejus relatas, quarum præcipua fuit, reformatio ecclesiæ tantopere ab eo desideratæ, quam extra Italiam, eo minime præsente, tractari posse, ut opus erat, non credebat, &c. Quæ postquam fusius exposuit, consequenter addidit: *Condescendens idem dominus noster papa paratus est in præsentiarum pro scandalo evitando justitiam suam negligere, & in hac re Christi pietatem, clementiam & benignitatem imitari.* Nam quamvis plures eis dedisset instructiones, *attamen*, inquit, *ut vobis reverendissimis patribus morem geramus* injunxit. Instructiones autem illæ hæc ferebant: ut placeret patribus gratam habere pro concilio Bononiam, quam civitatem cum

cum suo comitatu & fortalitiis in ea existentibus, *in manu concilii, durante toto tempore concilii*, ponere offerebat: remissurus & irritaturus quidquid acerbius fuisset occasione concilii decretum, dummodo per eos attentata in ipsum nulla etiam esse declararentur. Quod si Bohemi Bononiam transferri recusarent, annuebat ut ad eorum reductionem, intra quatuor mensium spatium a die requisitionis eorum faciendam, aut plus aut minus, Basileæ concilium continuaretur: quo tempore etiam de pace inter principes Christianos possent tractare. Elapso vero ad reductionem Bohemorum termino, *non differrent prælati Basileæ existentes ad dictam civitatem Bononiæ se transferre, ubi ipsum concilium, ut præmissum est, erit perficiendum.* Quod si præfracte Bononiam recusarent, placebat ut ipsi de alia in Italia urbe, extra ducis Mediolanensis ditionem, cum oratoribus suis tractarent, & amice convenirent. Si vero hæc a pontifice oblata æqua non viderentur, annuebat Eugenius, ut delecti ex patrum cœtu duodecim prælati, neutri parti suspecti, de his simul cognoscant cum electorum imperii, regum & principum oratoribus. Denique si judicaverint concilium in Germania celebrandum, placeret, modo extra Basileam. Quod vero ad ecclesiæ reformationem spectabat, petebat Eugenius, ut non extenderent manus ad ardua, nisi præsentibus in concilio LXXV. episcopis. Hæc omnia fusius enarrata videri possunt in oratione Nicolai abbatis S. Mariæ de Moniacis, & in quatuor Eugenii instructionibus hic a nobis editis pag. 545. & seq. Ad quos responderunt tam ipse concilii præses quam promotores, pag. 557.

36. Hæc dum ita se haberent, advenerunt tandem Basileam invitati ad concilium Bohemorum legati, omnes ad defendendum errores suos parati: quibus a Juliano præside aliisque patribus omni humanitate exceptis, assignata est ad dicendum dies Januarii decima sexta. Quatuor inter eos selecti quatuor, ut aiebant, veritates acriter propugnarunt. Primus Johannes Rochisana pro communione sub utraque specie tribus diebus dixit. Post quem duobus diebus secundam veritatem de correctione publicorum peccatorum exposuit Nicolaus presbyter Taborita. Tertius Ulricus presbyter Orphanorum, de libera verbi Dei prædicatione duobus etiam diebus disputavit. Denique Petrus *Payne* presbyter Anglus temporale clericorum dominium impugnavit tribus diebus. His infra decem dies expeditis, antequam responderent doctores catholici, interrogavit eos Julianus præses de viginti octo aliis gravioribus erroribus, qui dogmatizati in Bohemia ferebantur. Nam realem Christi in eucharistia præsentiam, conversionem panis & vini in Christi corpus & sanguinem negabant. Confirmationis & Extremæunctionis sacramenta, uti & confessionis peccatorum inutilia esse asserebant, &c. De quibus interrogati, responderunt mandatum sibi esse, ut de quatuor capitalibus tantum veritatibus dicerent, & nihil ultra. Ut autem loqui cessarunt, Johannes de Ragusio ordinis Prædicatorum, Ægidius Carlerius decanus Cameracensis, Henricus *Kalceisen* ordinis Prædicatorum, & Johannes *de Polemar*, quatuor eorum veritates, a veritate longe abesse demonstrarunt. Qui agmen ducebat Johannes de Ragusio ab eis ægre omnino auditus est, cum dicta eorum hæresis nota inussit, querentibus illis sibi contumeliose maledici, præter jus & æquum, vixque tres alios post eum responsuros audire consenserunt, audierunt tamen, atque eis replicare permissi sunt. Johannis de Rokisana & Ulrici presbyteri orationes, cum replica magistri Ægidii Carlerii ad dicta Nicolai Taboritæ, & istius responsione ad replicam Carlerii, replica Ulrici ad dicta magistrii Henrici *Kalceisen*, atque Johannis *de Polemar* positione pro temporalitate atque jurisdictione ecclesiæ, ex mss. collegii regii Navarræ hoc tomo edidimus.

Bohemorum legati Basileam adveniunt, & disputant.

37. Bohemi, qui cum sincera redeundi ad ecclesiæ gremium voluntate

In patriam redeunt.

Basileam non videntur venisse, solidis doctorum catholicorum rationibus aures obturantes, quantocius redire festinarunt, nec ultra dies quinquaginta Basileæ commorari potuerunt. *Disputatum est quinquaginta diebus*, inquit Æneas Silvius, *multa in utramque partem adducta. Postremo cum victa Hussitarum perfidia vinci nollet, ad tractatus ventum. Tentatum si fortassis amice trahi possent. Missi & oratores ex concilio in Bohemiam viri doctissimi, & qui gentis versutiam nossent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus.* Deputati ad Bohemos fuere Philibertus episcopus Constantiensis, Petrus Augustensis præsul, Johannes de *Polemar*, Fridericus *Prasperger* præpositus Ratisponensis, Ægidius Carlerius decanus Cameracensis, Alexander *Sparuc* Anglus, Thomas *Haselbach* Vindobonensis theologus, Henricus Tocgius canonicus Magdeburgensis, Martinus *Beruier* decanus Turonensis, & Johannes monachus Mulbrunensis, qui die undecima Martii a concilio designati, decima quarta die Aprilis Basilea relicta Bohemiam versus iter arripuere.

Æneas Silv. Hist. Boh. c. 50.

Legati ad eos mittuntur.

38. Dum sic Bohemos ecclesiæ catholicæ reconciliare nituntur Basileenses patres, nihil prorsus reliqui faciunt, ut Eugenium ecclesiæ caput humiliatum conterant. Ad eos placandos & vitandum scandalum annuerat pontifex, ut concilium, quod Bononiam transtulerat, Basileæ continuaretur. Novos ex sacro collegio præsides quatuor, Jordanum Sabinensem, Petrum Albanensem episcopos, Nicolaum S. Crucis in Jerusalem, & Angelotum presbyteros cardinales mittere proposuerat, qui cum Juliano cardinali præsiderent. Affulgebatque jam spes certa futuræ pacis, cum elati illi quod Eugenium ad instaurandum concilium adegissent, novas ei lites suscitarunt, atque apostolica ejus dogmata carpere cœperunt. Questi sunt in primis pontificem in suo decreto monitis eorum non gessisse morem, cœptum jam aliquandiu Basileæ concilium non agnoscere, sed tantum per suos celebrandum legatos decrevisse: illius etiam auctoritatem ad duo tantum contraxisse, nimirum ad hæreticos reducendos ad fidem, & conciliandam inter principes Christianos pacem: restituendæ vero ecclesiasticæ disciplinæ curam ab eo prætermitti; sed neque confirmari ea quæ jam essent gesta. Datam insuper cardinalibus præsidibus potestatem excogitarunt, ex qua inferretur, quod si concilium quippiam statueret, & a cardinalibus respueretur, pro infecto esset. Contendere denique non tantum præsides, sed etiam pontificem ipsum concilio esse obnoxium, adeo ut si ipsi non pareat, possit in eum animadverti. Ac tandem missos ab Eugenio novos ad præsidendum legatos admittere recusarunt. Nemo est qui hic sub pii studii specie manifesta schismatis semina non animadvertat. Ea amplius elucent in celebrata v. cal. Maii sessione undecima, in qua sanxere Romanum pontificem ad adeundum constituto tempore concilium, aut ad mittendos ad illud legatos astringi: si vero illud dissolvere, mutare aut alio extrahere nitatur, nec elapso quatuor mensium spatio se emendaverit, jure exercendæ supremæ potestatis, quam ad concilium devolutam volunt, fore interdictum. Si autem bimestri postea contemserit, de eo pontificia dignitate exturbando actum iri. His addiderunt cardinalibus omnibus licere, renitente etiam papa, interesse concilio, quod solvi aut transferri posse negant, nisi assentientibus his qui convenerint, &c.

Basileenses Eugenii nuncios recipere recusant.

Sessio XI. adversus Eugenium.

39. Verum quam sinistre diploma pontificium interpretati sint Basileenses, patet ex epistola Sigismundi Cæsaris scripta ad eos, & lecta in congregatione generali die 2. Maii, in qua hæc inter alia: *Verumtamen* APPROBANTE *domino summo pontifice sacrum concilium, ad persuasionem nonnullorum notabilium virorum, & etiam oratorum nostrorum, & imperii sacri principum electorum... cum sanctitate sua concordes remansimus in deificis &*

Quam male Basileenses interpretati sunt Eugenii diploma.

Pag. 581.

honestis, sicque per totum istum mensem Aprilis cum sanctitate sua in Viterbio constituemur usque ad medium Junii, &c. *Et hæc vestris paternitatibus ideo describimus, ut si quis hanc concordiam sinistre initam forte interpretari vellet, illud a vestris paternitatibus non credatur: certificantes vos, quod nisi sanctitas sua sæpedictum concilium* APPROBASSET, *indubie sine nostris coronis, quas propter facta ipsius concilii tantopere prætermisimus, ad propria rediissemus.* Ubi vides APPROBATUM ab Eugenio concilium: cui pontifici non minus gratis impingunt legatorum suorum in concilio potestatem ad duo tantum restrinxisse, ad reductionem hæreticorum, & ad pacem inter principes, prætermissa ecclesiæ reformatione. Quæ an vera sint, judicent æqui lectores ex epistola Eugenii ad ipsum concilium, patres hortantis, ut cum suis legatis *zelo Sancti Spiritus inflammati, his quæ ad reformationem morum, exstirpationem hæresum, pacem Christianorum, honorem sedis apostolicæ, augmentum religionis & reipublicæ Christianæ conducant, prout ad unumquemque pertinet, totis cordis caritatis visceribus intendere velitis. Singulari enim (testis est nobis ille qui nihil ignorat) & sincero cordis tenemur desiderio, concilium hujusmodi ita ex instinctu Spiritus-sancti, in cujus caritate & fervore congregatos vos esse oportet, debet celebrari, ut debita divini honoris ac nominis exaltatio, congrua ecclesiæ reformatio, pacis & tranquillitatis, totius populi Christiani reductio & reintegritatis consequatur .... Agite igitur, ac bonis sincerisque & in Deum erectis animis estote ad singula quæque salubria & sancta ecclesiasticæ reipublicæ & universo populo Christiano patranda & etiam reducenda parati.* Hic unus fuit Eugenii in concilio scopus, cujus epistola data est VI. idus Maii. Pag. 590.

40. Ultimo ejusdem mensis die, quo sacrum Pentecostes festum ecclesia celebrabat, imperiales infulas de manu Eugenii pontificis recepit Sigismundus, quod statim scripta ad patres Basileenses epistola data Romæ 4. Junii significavit. *Et quia*, inquit, *sanctitatem ipsius domini nostri reperimus habere optimam intentionem ad prosecutionem illorum, pro quibus sacrum concilium congregatum existit, & pro quo in favorem sacri concilii usque modo tantos labores subivimus*: idcirco novos eis mittit oratores, de sua mente plene instructos, quibus tamquam proprio ori in dicendis firmissime credi postulat. *Credentia illius litteræ fuit, quod concilium vellet supersedere a sessione celebranda de monitione papæ, &c. quod tamen non fuit factum.* Ita circumspecte & considerate se cum summo pontifice habebant illi patres. Coronatur Sigismundus ab Eugenio. Pag. 607.

41. Interim Eugenius rebus gestis Basileensium patrum ultra modum offensus, prima die Julii ad perpetuam rei memoriam edidit bullam, in qua postquam exposuit præcipuam concilii operam *ad morum reformationem, ad tollendos errores & hæreses, & ad pacem ponendam inter principes & populos Christianos* dirigi & intendi debere, *displicenter* se accepisse asserit, *quod in dicto concilio in aliquibus potius privatæ utilitati, quam publicæ intenditur, & a rectis finibus, ad quos dicta concilia expresse ordinata sunt deviando, privatarum ac singularum personarum causæ & lites in dicto concilio ventilantur, agnoscuntur & terminantur, non equidem sine magna distractione sive diversione prædictorum quæ tractari debent*; quod ille de fratrum suorum S. R E. cardinalium consilio fieri vetat.

42. Basileenses, quos Sigismundus imperator per suos oratores oraverat, ut a celebranda sessione de monitione papæ supersederent, tanti principis precibus non moti, III. idus Julii sessionem XII. habuerunt, in qua conquerentes de Eugenio, quod ipsis pro libito non pareret, precibus Sigismundi coacti, LX. dierum spatium indulgent, ad revocandam prætensam notorie scandalosam concilii dissolutionem, & declarandum concilium Basileenses sessionem XII. contra Eugenium celebrant.

legitime inchoatum, riteque continuatum fuisse, eique simpliciter adhærendum: quibus elapsis, si prædicta ad votum non adimpleverit, eumdem *Eugenium manifeste contumacem, notorie incorrigibiliterque scandalizantem ecclesiam, ab omni papatu in spiritualibus & temporalibus ipso facto suspendunt, & suspensum declarant, processuri ad ulteriora, usque ad sententiam finalem inclusive, si opus fuerit, ipso domino Eugenio amplius non citato;* administrationem ecclesiæ Romanæ in spiritualibus & temporalibus sibi interim reservantes. Insuper irritas declarant omnes promotiones ad dignitates ecclesiasticas in præjudicium concilii per Eugenium faciendas, mandantque omnibus cardinalibus, prælatis, officiariis & clericis quibusque in Romana curia existentibus, ut post dicti termini lapsum, infra triginta dies immediate sequentes a curia Romana recedant: cardinalibus vero & patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis qui de jure & consuetudine ad concilia venire tenentur, ut ad illud accedant. Denique omnes causas tam ecclesiasticas, quam prophanas, civiles, & criminales ad se advocant.

Concilii decretum horruit Sigism. imperator.

Pag. 627.

43. Horruerunt concilii decretum omnes pii principes, in primis vero Sigismundus imperator, qui licet faveret concilio, intactum tamen optabat Eugenium: quapropter accepto ab ipsis Basileensibus decreto, Roma die 3. Augusti rescripsit eis in hunc modum: *Ante & post receptionem litterarum vestrarum, erga suam sanctitatem fecimus exactam diligentiam, & nunc, inspirante in cor ejus gratia divina, taliter pro voluntate & exhortationibus sacri concilii Basileensis & V. P. & pro bono statu universalis ecclesiæ, conservatione ejus, sanctitas sua sic inclinata est, quod de nostra reversione recipietis consolationem, totusque mundus gaudebit, & vos merito eritis contenti. Ut autem ex præcipitatione & acceleratione negotii scandalum universali ecclesiæ non exsurgat, laboribus tandem vix totius Christianitatis tollendum & submovendum, V. R. P. sinceris affectibus in Domino studiose exhortamur, quatenus decretum citationis jam factæ & processus contra suam sanctitatem, expletis* LX. *diebus jam deputatis exinde fiendos & fulminandos, usque ad adventum nostrum felicem ad ipsum sacrum concilium Basileense, ad quod continuatis gressibus dirigimus iter nostrum, suspendere & prorogare velitis, ad nullos in ipsa re actus medio tempore procedentes, aut in ipsa re aliquid innovantes.* Roma versus Basileam profectus est Sigismundus die Augusti undecimo, at tantæ moræ impatientes Basileenses, novos ei jam in itinere constituto dirigunt nuncios. Quapropter Cæsar ex Monte-rotundo die 15. Augusti legatos eis direxit, Willelmum comitem Palatinum Rheni ducem Bavariæ, Johannem episcopum Curiensem, & Hermannum *Offenburg* militem familiarem suum, qui nomine suo patres exorarent, ut decretum citationis usque ad mensem suspendere vellent.

Carolus rex Francorum.

Pag. 633.

44. Paucis post diebus, 28. Augusti Carolus rex Francorum concilio scripsit in hæc verba: *Urget nos, patres orthodoxi, Christi caritas, sanctissimi patris nostri filialis amor, optimo jure debitus honor, fervens zelus, & vestræ sanctæ congregationis in idipsum, ea scribere quæ ad pacem sunt. Audivimus, viri patres amantissimi, sacri pontifices præcolendi, decretum nuper in sessione vestra promulgatum adversus beatissimum patrem nostrum universalis ecclesiæ summum pontificem, quod utique, ut verum fateamur, non parum deterruit nos, pertimescentes non immerito ventura scandala, turbationes conscientiarum, divisiones regnorum, attento quod pauci reges & principes Christianitatis, quos tantum negotium omnes proxime tangit, nondum comparuerunt, aut incorporati decreto minime adhæserunt: quæ omnia totis viribus propulsare nostra parte debuimus, votis omnibus ab*

ecclesia

ecclesia sancta catholica tolli & deleri peroptamus. Attendite, patres zelantissimi, & videte, precamur vos per viscera misericordiæ & caritatis JESU CHRISTI, *& societatem Spiritus, ne ita arctare videamini beatissimum patrem nostrum, ut schisma pestiferum & horrendum supernimium in corpore ecclesiæ e vicino oriatur, quod natura ipsa sagax tantopere refugit. Exhorrescit animus, & heu diuturni nimis schismatis, novissime tantis laboribus & vigiliis sedati actus memoria, quod pie avertat Dominus ejus ecclesiæ catholicæ sponsus*, &c.

45. Eadem etiam fuit mens Henrici regis Angliæ, idem animus, eadem a decreto isto aversio, quod ne promulgaretur, ejus in concilio oratores modis omnibus inhibuere. Nec tanti beneficii immemor Eugenius immensas regi gratias agere distulit: *Sicut a multis fide dignis*, inquit, *accepimus, oratores tui, quos destinasti ad concilium Basileense, semper in omnibus casibus qui acciderunt fideliter obsequentes voluntati tuæ, pro nostro & Romanæ ecclesiæ statu & honore tuo, laudabiliter se habuerunt, & egregiam operam fide & devotione tua dignam cum singulari prudentia præstiterunt, & novissime omni studio contendentes prohibere conati sunt, ne promulgaretur, & pias aures offenderet illud quod magis tonitruum, quam decretum ex sacro concilio emanatum appellari potest: in quo decrevere & pronunciare ausi sunt, nos nisi infra certum terminum adessemus, ut eis placet, præfato concilio, ab omni administratione papatus fore suspensos: quo nihil iniquius*, &c. Tum regis merita grato animo prædicans, hortatur ut jus suum & ecclesiæ auctoritatem fovere ac defendere auctoritate regia pergat: *In cujus sanctæ defensionis officio*, inquit, *non estis solus, sed, ut tenemus indubie, habebis socios, uno fortassis excepto, quem honoris sui causa nominare non volumus, omnes catholicos principes, & præsertim carissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Romanorum imperatorem illustrem, qui nobiscum plurimis diebus fuit, & nostram sinceram dispositionem & optimam voluntatem circa omnia quæ concernunt honorem Dei, reformationem ecclesiæ, exstirpationem hæresum, pacem fidelium, & salutem populi Christiani, quæ merito agenda sunt in sacro concilio, plene vidit, tetigit & cognovit*, &c.

Henricus rex Angliæ.

Pag. 619.

46. Eodem zelo, & pacis ac unionis studio accensi Conradus Moguntinensis, Theodericus Coloniensis archiepiscopi, Ludovicus comes Palatinus Rheni & dux Bavariæ, Fridericus dux Saxoniæ & marchio Misnensis, & Fridericus marchio Brandeburgensis & burgravius Nurembergensis, omnes S. R. I. electores & principes, sacro concilio scribentes, rogant, *quatenus immortalis Dei ac totius Christianæ fidei & religionis causas, quibus*, inquiunt, *intenditis, & tempora undique pavore justo horrenda, conscientiarum vestrarum secretis scrutiniis meditantes, decretum monitorium contra SS. dominum nostrum Eugenium papam promulgatum, insigni vestra pietate relaxare, ac populum fidelem a multa perplexitate, quam incidet illo non mitigato decreto, eripere more piissimorum patrum benigniter dignemini*, &c. Hæc illi scribebant e Francofordia 7. Septembris 1433.

Electores imperii.

Pag. 617.

47. Nec vero Basileenses tot illustrissimorum principum litteris & precibus a proposito dimoveri potuerunt, habitaque XI. Septembris die sessione XIII. promotores, accusata Eugenii contumacia, requisierunt, ut adversus eum ulterius procederetur. At Sigismundi Cæsaris oratores, Willelmus dux Bavariæ, Johannes episcopus & Hermannus *Offenburg* intercessere, petieruntque imperatoris nomine, ut sexaginta dierum termino, qui necdum effluxus erat, triginta prorogationis dies adderentur: quos petentis intuitu indulserunt.

Sessio XIII. adversus Eugenium.

48. Dum pontificem ita premebant Basileenses, ipse pacis & unionis cu-

Eugenius approbat concilium. Conc. tom. 12. p. 946.

pidus, data calendis Augusti bulla, declaravit *præfatum generale concilium a tempore inchoationis suæ continuatum fuisse & esse, prosecutionem semper habuisse & continuari, prosecutionemque ad prædicta habere debere, perinde ac si nulla commutatio, translatio seu dissolutio facta fuisset; quin immo*, inquit, *præfatam commutationem, translationem seu dissolutionem revocantes, ipsum concilium pure, simpliciter & cum effectu, ac omni caritate amplectimur, pro viribus illud promovere, ac omni favore prosequi intendimus: ita tamen quod præsidentes nostri ad præfati concilii præsidentiam admittantur cum effectu, ac omnia & singula contra personam, auctoritatem, ac libertatem nostram & sedis apostolicæ, & venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, & aliorum quorumcumque nobis adhærentium, in dicto concilio facta & gesta, per dictum concilium prius tollantur, & in pristinum statum reducantur.* Nec mora, idibus Augusti tres ad concilium designavit legatos, Bartholomæum archiepiscopum Spalatensem, Christophorum Cerviensem episcopum, & Nicolaum abbatem B. Mariæ de Moniacis, qui patribus peterent ea revocari omnia, quæ hactenus contra ejus personam, auctoritatem & libertatem, sedisque apostolicæ ac S. R. E. cardinalium, omniumque ei adhærentium fecerant, cum plena & integra potestate nomine ejus ea similiter revocandi, quæ Romæ adversus concilium gesta fuerant. Hanc bullam si aliquantum expectassent Basileenses, non tam præcipites forte fuissent in celebranda sessione XIII. quæ principes Christianos, ac Venetos præsertim ita exacerbavit, ut cardinali Bononiensi recessum a concilio sub gravissimis pænis præceperint: qua de re Basileenses cum *lamentatione* scripserunt imperatori, orantes ut tam apud papam, quam apud Venetos sic suam adhibeat operam, ut talis jussio revocetur. His accedit quod illustrissimi Burgundiæ & Sabaudiæ duces Basileenses deprecantur, *ut pro vitandis tantis periculis*, decretum suspensionis contra dominum papam editum prorogare dignentur *usque ad tres menses, inchoantes a die responsionis ipsis assignandæ.*

Novos legatos ad concilium mittit.

Pag. 639.

Pag. 641.

Sigismundus venit ad concilium, & patres hortatur ad concordiam.

49. Quinto idus Octobris, cum suspensionis sententiam in Eugenium laturi, patres convenissent, Basileæ nunciatur Sigismundum Cæsarem jam urbem ingressum ad templum properare. Effundunt se illi obviam patres, & magna cum lætitia ad publicum consessum deducunt, differturque negotium ob Cæsaris adventum in octavum diem. Sequenti feria quarta, die XIV. Octobris, congregatis patribus exposuit Sigismundus Eugenium pontificem esse paratum amplecti sacrum Basileense concilium, eosque ad pacem cum eo ineundam vehementer hortatus, subdidit: *Audistis, patres, quanta puritate & caritate dominus noster summus pontifex amplecti velit hoc sacrum concilium, quanto etiam studio & favore id prosequi intendat. Jam petit præfatus sanctissimus dominus noster, quicquid contra personam, auctoritatem & libertatem suam, & sedis apostolicæ ac aliorum sibi adhærentium & fidelium actum est, revocari & in pristinum statum reduci. Ipse si quid dictæ prosecutioni & continuationi obstans est tollit & revocat. Petit etiam, quod justissimum est, suo & apostolicæ sedis nomine præsidentem admitti... Videte quam facile convenire potestis, & quam sancta huic petitioni acquiescere... Hæc sunt quæ præfatus sanctissimus dominus noster ad pacem & concordiam offert, & quidem sufficientissima, si amore & devote recipiantur. Si itaque pietatem, si veram solidamque justitiam colitis, omni studio & devotione & industria ad ea quæ supradicta sunt velitis intendere, dare laudem Deo, pacem mundo.* Verba sane eximia, & Christiano digna principe.

Pag. 667.

Julianus præses impugnat Eugenii bullas. Pag. 643.

50. Duobus post diebus, nempe XVI. Octobris, Julianus præses in publico consessu, præsentibus apostolicæ sedis legatis, elegantem & prolixam

habuit coram imperatore orationem, in qua probare conatus est concilium legitime congregatum potestatem a Christo immediate accipere, cujus decretis omnes, etiam papa Romanus, tenetur obedire, nec posse ab illo dissolvi. Deinde oblatas pontificis bullas impugnavit, nihilque a concilio adversus sedem apostolicam attentatum fuisse contendit, immo decreta ejus omnia, si æqua lance ponderentur, nihil nisi justum continere. Postea ad ea quæ patribus objiciebantur respondit, ac de Eugenio vicissim plurimum conquestus est. Quæ cum copiose & eleganter more suo perorasset, archiepiscopus Spalatensis unus ex Eugenii legatis, licet improvisus nec præmonitus huc accessisset, paucis ea repetens omnia quæ a Juliano dicta fuerant, contestatus datum sibi fuisse in mandatis, ne de auctoritate papæ dissereret, in gratiam Eugenii loquutus est: cujus sermonem bis abrupit Julianus, qui postquam ille dicere cessavit, ad ejus dicta replicavit, ipsique vicissim Spalatensis.

Venetorum orator instat ad pacem.

51. Assurgens post utrosque Franciscus de Capitibus Liste, unus ex Venetorum oratoribus, qui mandatum a suo dominio acceperant, ut sese pacis & concordiæ sequestros offerrent, exposuit Cæsari vix disputationibus posse aliquid confici, sed de concordia, *quæ interventu imperialis majestatis in foribus erat*, potius tractandum, paratum ad eam pontificem, quem revocaturum sperabat ea omnia, quæ in bullis ejus patres improbabant. *Ne igitur propter hujusmodi disputationes inutiles retardaretur pax, quies & concordia, quas sequi speramus interventu vestra sanctissima regia majestatis, supplicamus*, inquit, *ut si quid restat bullis addendum, id totum petatur & habebitur ... Cum itaque majestas imperialis, & isti regum & principum oratores sint, qui nihil aliud vellent, nisi quod bonum, sanctum & rectum sit, & pro sancta Dei ecclesia utile, ne ullam divisionem vel scissuram in ipsa ecclesia nasci contingat, supplicamus, ut acceptetur aliqua via bona per regiam majestatem & oratores regum & principum offerenda, quæ, non dubito, unionem in Dei ecclesia conservabit, & erit pro summo pontifice & sacro concilio utilis admodum & salutifera.*

Pag. 667.

Prorogatur præfixus Eugenio terminus, qui subscribit sibi missæ adhæsionis formulæ.

52. Auditis omnibus, tandem Sigismundus: *Retrahamus*, inquit, *nos ad partem, ita quod concilium stet in suo robore, & papa in suo honore. Et ne tempus labatur, quia appropinquat dies Dominica, nos inveniemus bonum aliquem modum cum ambassiatoribus principum.* Consequenter die lunæ XIX. Octobris, ad instantiam imperatoris & oratorum principum, præfixus Eugenio terminus prorogatur ad dies octo: quibus elapsis, altera dierum octo prorogatio indulta. Denique in sessione XIV. quæ coram imperatore celebrata est VIII. idus Novembris, cum patres Cæsarem ad pacem inclinare perspicerent, rursus ad dies nonaginta terminum prorogarunt, miseruntque interim Eugenio aliquas adhæsionis formulas: quibus cum ille sponte subscripsisset, pax tandem data ecclesiæ est in sessione XVI. die V. Februarii, bullam adhæsionis Eugenii exhibentibus Johanne Tarentino archiepiscopo & Christophoro Cerviensi antistite. Postea vigesima sexta Aprilis in sessione XVII. præsente imperatore, admissi fuere nuncii Eugenii, Nicolaus tituli S. Crucis in Jerusalem, Julianus S. Angeli cardinales, Johannes Tarentinus archiepiscopus, Petrus Paduanus episcopus, & Ludovicus abbas S. Justinæ Paduanæ, ad præsidendum concilio sub certis conditionibus quæ in decreto exprimuntur. Duobus vero post mensibus, VI. scilicet calendas Julii, celebrata sessione XVIII. renovatum est Constantiensis concilii decretum de suprema conciliorum auctoritate immediate a Deo accepta, cui in his quæ pertinent ad fidem, exstirpationem hæresum aut schismatum, ac reformationem ecclesiæ, omnes, etiamsi papalis sint dignitatis, tenentur obedire, contumaciter parere recusantibus condignæ pœnitentiæ subjiciendis.

Basileenses legatos mittunt ad Græcos.

53. Cum concilium Bononiam transferre sibi proposuit Eugenius, quam diu ante meditatus fuerat Græcorum ad Romanæ ecclesiæ gremium reversionem in mente habuit. Hanc illi palmam ut eriperent Basileenses, duos misere Constantinopolim legatos, Antonium scilicet episcopum Sudensem, & Albertum de Crispis sacræ paginæ professorem, qui Johannem Palæologum imperatorem, & Josephum patriarcham orarent, ut pro unionis negotio suos ad concilium Basileense mitterent oratores. Hi ab imperatore, qui unionem a Romanis pontificibus jam enixe postulaverat, gratissime excepti atque auditi fuere, statuitque aliquos cum prædictis legatis nomine suo Basileam dirigere: qui cum periculum in mari fuissent experti, redire Constantinopolim coacti sunt. Tunc Palæologus Sudensem antistitem cum suis litteris remittens, Albertum de Crispis, legatorum alterum secum retinuit, ut cum suis oratoribus postea proficisceretur. Ad hanc legationem designati fuere Demetrius Palæologus, Isidorus abbas S. Demetrii, & Johannes Dissipatus, tres viri insignes, ex his qui apud eos magnæ videbantur auctoritatis, quorum primus ipsum imperatorem consanguinitate tangebat. Hi cum Alberto de Crispis circa initium anni 1434. profecti, multa in mari perpessi pericula, ad malorum cumulum cum attigissent Hungariam, ab armigeris Johannis Banneti *de Marot* rebus bonisque spoliati, Budam accedentes, a Strigoniensi archiepiscopo aliisque episcopis, prælatis & baronibus, ducentis ad perficiendum iter ducatis donati sunt. Hæc ex Ulma die 25. Junii scribebat concilio Albertus de Crispis, cujus epistola in publica congregatione die 3. Julii 1434. recitata est. Tandem Basileam pervenientes Græci a concilii præside perhonorifice excepti, qui elegantem & egregiam ad eos orationem habuit de bono pacis, quam hic habes pag. 674. ad quam illi respondentes, suum pro dicta unione desiderium extulerunt, pag. 684.

Pag. 675.

Græcorum legati veniũt Basileam.

Conveniunt de loco concilii generalis celebrandi pro unione.

54. His præmissis, concilium S. R. E. cardinales præsidentes, patriarcham Antiochenum, archiepiscopos, episcopos, abbates, magistros & doctores sufficienti numero deputavit, ad tractandum cum prædictis oratoribus de mediis procurandæ unionis. Hanc cum nonnisi in generali concilio, & præsente summo pontifice fieri posse assererent oratores Græcorum, instarentque e contrario deputati concilii, ut Basileæ iniretur, tandem assensere omnes, ut in Calabria, Ancona, aut alia urbe maritima, Bononiæ, Mediolani, aut alia Italiæ civitate, vel extra Italiam Budæ in Hungaria, Viennæ in Austria, vel in Sabaudia celebraretur synodus, ad quam imperator, patriarcha, aliique Græcorum præsules expensis concilii accederent, ipsi etiam patres Basileenses infra mensem ab adventu Græcorum ad ultimum portum. Nonnullaque conscripsere capitula, ab utrisque approbata, quorum confirmationem ab Eugenio peti voluerunt oratores Græci.

Pag. 739.

Eugenius patribus significat aliam se viam ad unionem jam Græcis obtulisse.

55. Hæc cum accepisset pontifex, legatis suis concilii præsidibus rescripsit, anno se præterito cum oratoribus Johannis Palæologi, qui Romam ad eum venerant, una cum sacro cardinalium collegio, assistente sibi Sigismundo Romanorum imperatore, perplura hoc de negotio tractavisse; cumque illi semper instarent, ut in civitate Ancona utriusque ecclesiæ fieret generalis conventus, cui Palæologus interesset, videreturque res multæ esse difficultatis & magnæ expensæ, nihil tunc conclusisse. Sed ejus anni mense Julio ad Johannem imperatorem & Josephum patriarcham misisse Christophorum Biratonum secretarium suum græce & latine peritum, qui post multos cum eis tractatus, *tandem comperit ipsos omnes id eligere, ut unus legatus a sede apostolica cum prælatis & aliis viris doctissimis ad urbem Constantinopolitanam transmittantur, ubi & prælati & alii majores, una cum ipso Johanne imperatore conveniant, ibique per viam disputationis veritate patefacta, utraque ecclesia optatum unionis ac pacis consequatur effectum.*

ctum. Additque se litteras ea de re ab imperatore & Josepho patriarcha accepisse, eamdemque esse mentem imperatoris Trapezuntii, & patriarchæ Armenorum. Eumdem porro Christophorum cum capitulis quibusdam, *quæ menti utriusque satisfacere videbantur*, præterito mense Julio remisisse Constantinopolim: quæ quidem capitula ipsis dirigebat, ut quid in ipso concilio cum prædictis oratoribus pertractari posset intelligerent. Hic obiter observare libet, quanta cum Basileensibus circumspectione tunc egerit Eugenius, qui cum ingratas ipsis perspexisset omnes Italiæ civitates, Constantinopolim Anconæ ad faciendum conventum & unionem prætulerit; simulque quam parum sibi constiterint illi patres, qui cum Eugenio pro reductione Græcorum in quamvis Italiæ civitatem concilium transferre volenti præfracte obstitissent, nunc Anchonam, Bononiam, Mediolanum, aut quamvis aliam Italiæ civitatem infra mensem a Græcorum ad ultimum portum accessu, Basilea concedere assentiunt. Supradicta capitula confirmavit sancta synodus VII. idus Septembris in publica sessione XIX. *cumque omni caritate obsecrat & deprecatur, ac per viscera misericordiæ* JESU CHRISTI *cum quanta potest instantia exorat, requirit, ut in favorem fidei & ecclesiasticæ unitatis præfatis capitulis & conventionibus synodali decreto approbatis & ratificatis per suas litteras more Romanæ curiæ bullatas expressum assensum præbeat* Eugenius. Ut autem Sigismundum imperatorem amplius sibi demereri pergerent Basileenses, quæ pacta cum Græcis fuerant, ei cum decreto suo mittere curaverunt. Quibus grate acceptis, magnopere est cohortatus, ut quantum facere enitique possent, ea omnia haberent exitum optabilem. Scripsit quoque de eodem negotio ad Johannem Palæologum epistolam hic editam pag. 752. & 753. Item ad concilium & ad Græcorum imperatorem.

Basileenses Eugenium orant, ut sua confirmet capitula.

Labb. tom. 12. p. 546.

56. Interea Basileenses Simonem *Freron* canonicum Aurelianensem ad Eugenium papam dirigunt, quem quidem ille ad omnia paratum reperit, sed nullum retulit certum responsum, expectante summo pontifice Nicolaum S. Crucis in Jerusalem, & Johannem S. Petri ad Vincula cardinales, quos prius consulendos judicabat de tanti momenti rebus, præsertim cum jam Romæ quamprimum adfuturi nunciarentur. Hæc Florentia scribebat Eugenius die 20. Octobris: quo fere tempore Trapezundarum imperator suavissimis ei litteris significavit, sese ardenti æstuare desiderio videndæ illius optatissimæ diei, qua utraque ecclesia, ad hanc diem misere divisa, in unum feliciter coalesceret corpus. Et tacite carpens Basileenses patres, qui pium pontificem ab ipso fere concilii sui initio acrius vexare & irritare non cessarant, *Parcat illis Deus*, inquit, *quibus non est timor Dei eamdem sanctitatem vestram vexare, curiosam tanti boni merita adimplere.*

Mittunt ad eum legatum.

Eugenio scribit imperator Trapezund.

Labb. tom. 12. p. 1010.

57. Litteras etiam Isaias Jerosolymitanus episcopus die 1. Novembris attulit Constantinopoli ad Eugenium; cujus zelum ad gratissimam sibi unionem cum Romana ecclesia, quam *communem omnium matrem* vocabat, efferens, adjecit sese ea de re sæpius contulisse anno præterito cum Christophoro ejus secretario & nuncio; quodque injunxerat pater beatissimus epistolas suas in Armenum conversas ad Josephum patriarcham dirigi, ea completum diligentia, ut fausta omnia ab eo speraret; quæ fusius exponeret prædictus Christophorus brevi ad eum imperatoris jussu reversurus, moxque ab eo rediturus Constantinopolim *pro apparatu unionis sanctissimæ, quæ cum imperatore noviter per eum vestræ beatitudinis nomine conclusa est.* Postremo delegaturum se promisit e suis presbyteris, *cum quo poterit omnia diligenter circa unionis materiam tractare & perficere.*

Et patriarcha Jerosolimitanus.

Pag. 751.

58. Porro reversis e concilio legatis, iisque auditis, egregiam Eugenius ad Basileenses scripsit epistolam, in qua postquam ea quæ ad promovendam

Eugenius mentem suam pater-

ne significat patribus, eorumque conclusionibus assentitur.

Pag. 766.

Græcorum reductionem sub Martini V. pontificatu fecerat, quæ post suam ad summi apostolatus apicem assumtionem, etiam præsente Sigismundo imperatore, ea de re tractaverat, exposuit, eorum ad tam pium opus studium commendat, paternamque hanc subjicit reprehensionem: *Verum hoc admirari cogimur, quod in re tanta & tam gravi, tamque diu desiderata & a nobis tractata, aliud per vos conclusum sit, non solum nobis inconsultis, verum etiam irrequisitis & inscii: præsertim cum ea sint conclusa & promissa, quæ ex pluribus causis non tantum difficilia, sed etiam impossibilia multis esse videantur, & quæ non spem rei conficiendæ, sed desperationem potius afferant menti nostræ. Affectionem tamen vestram, ut præmisimus, meritis laudibus commendamus: ex quibus fit, ut ad eam rem diligentius animadvertendum esse videatur. A vobis namque uno modo conclusum est, orator noster forsan & verisimiliter alio modo conclusit. Quid si uno tempore de ea re duæ variæ & diversæ fiant conclusiones? Profecto ridiculum erit, & quod magis est, forte ex hac dissensione scandalum pariturum, saltem non parvum dedecus nobis omnibus allaturum. Quid præterea si juxta modum conclusionis vestræ ad eam unionem pertingere, veluti expertissimi viri autumant, impossibile esse contingat? Nonne ad pudorem & confusionem cedet totius catholicæ militantis ecclesiæ? quæ ne accidant summopere cavendum est. Illa igitur media nobis & venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus eligenda videntur, quæ breviora atque expeditiora sunt, & ad ejus sanctissimæ unionis finem consequendum magis verisimilia. Hæc non ad obviandum rebus per vos gestis scribimus, cum & ad eumdem finem, quem vos optatis, nostra tendit intentio; & idcirco nostra parum referat, qua via aut quo modo is finis sequatur. Sed hæc ad pleniorem informationem vestram. Verumtamen ut nostram sinceram & puram voluntatem plane perspiciatis, si omissis quæ supra diximus, per eum modum, quo cum præfatis oratoribus conclusistis, rem ipsam tandem prosequi intenditis, ex nunc pure & libere nostrum, prout petitis, præbemus assensum.* Eodem tempore cardinalis de Ursinis, scripta ad patres eleganti epistola, significavit Eugenium eorum votis *cum maximo favore religionis* assensum præbuisse, & cum eo sacrum collegium.

59. Interea patres Basileenses multos excogitabant modos colligendæ pecuniæ pro expensis futuri cum Græcis concilii, quos hic habes pag. 763. cum protestatione super materia indulgentiarum per inclytam nationem Germanicam facta in generali congregatione die XI. Februarii 1435. pag.

Cæsar de Basileensibus queritur.

Pag. 776.

798. Quæ dum agitarentur, Sigismundus imperator die 4. Decembris conquestus est de patribus, quod tardius remissiusque ad reformationem ecclesiæ in capite & in membris procederent: quapropter petiit, ut *particularibus negotiis prætermissis, quæ hoc sacrum concilium compluribus annis tenuerunt occupatum, ad generalem tam in capite quam in membris reformationem procedatur.* Atque etiam *ut provideatur, ne dissolutio sacri concilii, vel etiam ipsius loci translatio, etiam propter Græcos, quovis modo admittatur, nisi ea propter quæ concilium ipsum est congregatum, fuerint convenienter prius expedita... Item, ut sanctissimus dominus noster papa, qui omnia quæ sacrum concilium voluerat fecit, obedienter & devote plus solito veneretur, & quod summa diligentia fiat, etiam cum censuris ecclesiasticis, si necesse fuerit, pro recuperatione dominiorum, terrarum & bonorum S. R. E. sibi ablatorum...* Denique postulavit, *ut causæ prophanæ ad forum ecclesiasticum non pertinentes, quæ per simplicem querelam vel appellationem ad concilium, vel ad judicem ecclesiasticum passim introducuntur, in foro ecclesiastico non tractentur; sed ad domini imperatoris, vel alterius domini temporalis judicium sine difficultate remittantur, ne inde magna inter ec-*

clesiasticum statum & sæcularem suspicata turbatio surgat.

60. Quod de concordatis a Basileensibus cum Græcorum oratoribus prædixerat Eugenius, uno scilicet modo eos convenisse, alio verisimiliter modo a nuncio suo concludendum, evenit. Ex quo factum est, ut rejectis Basileensium propositionibus, Græci oblata ab Eugenii legato capitula statim complecterentur, eum vocantes *patrem, fidelium moderatorem, fideique & pietatis firmamentum*: id quod Eugenio significavit Christophorus Caratonus die 21. Decembris, monens duos secum ab imperatore destinari oratores, quos honorifice a pontifice suscipi orat. Hi fuere Georgius & Emmanuel Dissipati, germani fratres & nobiles viri, quorum alter Græcorum legatis in concilio Basileensi commorantibus mandavit, ut ea quæ pepigerant cum patribus rescinderent, cum synodus ad promovendam unionem Constantinopoli celebrari deberet. Græci præferunt viam ab Eugenii nuncio apertam. Pag. 784.

61. Advenientes Romam legati, pontifici declaraverunt, *quanto amore & reverentia imperator ipse sanctam Romanam ecclesiam complectatur, & dignitatem sedis apostolicæ veneretur*, petieruntque ejus auctoritate confirmari capitula, ultimo per eum Constantinopolim missa, paucis tamen additis: *asserentes nullo pacto ad ipsam unionem deveniri posse per eum modum, quem alias oratores, qui ex Constantinopoli ad nos venerant, vobiscum conclusisse intelligunt*, inquit Eugenius; qui cum respondisset capitulis nihil esse addendum, illi annuerunt. Noluit tamen ea confirmare antequam rem concilio significaret, cui in hunc modum rescripsit: *Nos autem etsi hic modus ad consequendam ipsam unionem melior & aptior, immo fere solus videtur, horum tamen postulationi continuo non adquievimus, obstantibus his, quæ per alios oratores apud vos aliter & longe diverso modo conclusa sunt: utpote qui ex omni parte pacem, unitatem & concordiam quærimus. Decrevimus itaque consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, oratores istos ad vos remittere, ut & circumspectiones vestræ quæcumque a præfatis imperatore & patriarcha ad nos detulerunt, ad liquidum intelligant, ac tandem id possint eligere, quod ad conficiendam servandamque illam sanctissimam unionem melius & commodius videatur, si auditis recensitisque omnibus, quæ ii oratores ad nos attulerint, eorum postulationi juxta modum capitulorum, de quibus supra diximus, annuere censueritis. Et nos parati erimus, vobis annuentibus consentire, & juxta modum prædictum, qui, ut prædiximus, eligibilior & aptior semper nobis visus est, causam suscipere. Si vero juxta modum inter vos & alios oratores conclusum causam hanc prosequi statueritis, nec nos intendimus dissentire, quamvis modus ipse a multis pene impossibilis videatur.* Ita scribebat Eugenius die 22. Februarii 1435. quo die suis etiam legatis concilii præsidibus eadem scripsit & prædicta capitula direxit. Petunt eam ab Eugenio confirmari. Pag. 805. Qui de ea cum concilio tractat. Ibid.

62. Longe aliter sentiebant Basileenses, qui missa ad pontificem legatione significaverunt, visum esse concilio, *quod via prima*, id est sua, *omnino esset amplectenda tamquam efficacior & securior: quoniam ipsi Græci sæpe & expresse asseruerunt, istam unionem fieri non posse, nisi in synodo universali utriusque ecclesiæ, quæ tamen secundum illam viam non esset universalis, sed particularis & regionalis. Esset etiam valde periculosum nostram fidem ponere in manibus paucorum taliter, quod quicquid per eos concluderetur, ratum haberetur per totam ecclesiam, & cum ipsi essent multo plures nostris, aliquid concludere possent, quod esset in læsionem fidei nostræ. Videntes autem ipsi ambassiatores Græcorum, tam primi, quam secundi, non posse obtinere viam secundam a concilio, contenti fuerunt stare in prima, & produxerunt unam litteram domini imperatoris directam primis oratoribus, in qua continebatur, quod adhiberent diligentiam, ut capitula conclusa Con-* Basileenses viam Eugenii respuunt. Pag. 836.

stantinopoli acceptarentur, & si hoc obtinere non possent, manerent in primis conclusis: immo dominus Georgius antiquior frater in generali congregatione recitavit, qualiter patriarcha dixerit sibi, quod si concilium non vellet assentire illis capitulis conclusis Constantinopoli, tunc si deberet se facere ferri per humeros alicujus, ipse veniret ad terras Latinorum, juxta conclusionem factam per primos ambassiatores, qui potestatem habuerunt ipsum obligandi. Quare, beatissime pontifex, &c. Et ne illa via tamquam impossibilis deseratur propter magnitudinem sumtuum, deliberavit sacrum concilium plenarias indulgentias dandas esse omnibus contribuentibus ad tam pium opus, prout conceduntur proficiscentibus in subsidium terræ sanctæ.

Pag. 876. Novos ad imperatorem Græcorum mittunt oratores.

63. Consequenter tres ad imperatorem Græcorum oratores deputavere Basileenses, Johannem de Ragusio, Henricum *Menger* dictum aliquando *Virginer*, & Simonem *Freron*; qui post varia pericula tandem Constantinopolim pervenientes die 25. Novembris 1436. habitis tribus publicis orationibus, quas apud Labbeum habes tom. 12. pag. 852. imperatori & patriarchæ decretum sessionis XXIV. obtulere, quo pacta cum Græcorum oratoribus primo Basileæ inita confirmantur. Eaque omnia universalis concilii nomine infra annum adimplere promittunt, statimque sacri concilii salvum-conductum, qualis in prædicta sessione fertur, tradiderunt, quoscumque alios necessarios promittentes. Unum hic me movet, quod cum sessio XXIV. anno 1436. sit celebrata, ejus decretum oblatum dicatur imperatori & patriarchæ 25. Novembris 1435. Quidquid est, certum est Græcos improbasse decreti prooemium, & ex legatis unum Henricum *Menger* Basileam a sociis suis remissum fuisse.

Patr. Hist. conc. Basil. c. 42. Novos & Eugenius.

64. Si Augustino Patricio credimus, *pontifex ne sententiarum variatio sibi posset ascribi, legatos suos Constantinopolim misit, omnia ut gesta erant narraturos, pollicituros que pontificem cum universa Romana curia concilium petiturum, si in ea Italiæ parte fieri contingat, quo commode possit se transferre.* Hinc factum videtur, ut redeunti ad concilium Henrico *Menger* jusserit Græcorum imperator, ut patribus nomine declararet suo, pro ambarum ecclesiarum unione synodum celebrari debere in loco maritimo, ad quem facilis sit accessus multis senibus & infirmis, & maxime patriarchæ CP. nec aptiorem Ancona sibi videri civitatem, ad quam *plures prælati Orientalis ecclesiæ poterunt aggregari propter facultatem & non nimiam distantiam: qui quanto plures adfuerint, tanto utilius ad perfectionem unionis erit. Præterea*, inquit, *hoc erit maxime conferens ad utilitatem & securitatem nostræ civitatis, propter multas causas dicto venerabili viro dictas; præcipue vero hoc necessarium est propter præsentiam sanctissimi & beatissimi domini papæ, quod commode advenire poterit: hoc erit gratissimum, & ad perfectionem præmeditatæ unionis quamplurimum valens, necnon ad honores & favores futuri concilii.* Idem declaravit & petiit Josephus patriarcha. Amborum commissiones Constantinopoli datæ sunt 26. Novembris 1435.

Græci petunt concilium celebrari Anconæ. Labb. tom. 12. p. 1011.

Basileenses prorogant tempus celebrandi cum Græcis concilii.

65. Anno vero 1436. die Veneris decima quarta Aprilis, habita est concilii sessio XXIV. in qua tempus quo Græci ad unionem faciendam, in Italiam accedere secundum priores conventiones debebant, elapsum prorogatur in totum mensem Maium anni sequentis. Tum Græcis ad concilium oecumenicum venturis fides publica decreta est, ut salvi & in eam venire & redire possent in patriam. Tandem ut pecuniæ necessariæ ad promissas Græcis expensas facilius colligerentur, conditum est de plenariis indulgentiis decretum, reclamantibus & frustra intercedentibus legatis apostolicis. Ea in sessione tres tantum & viginti interfuere infulati, decem scilicet episcopi, & tredecim abbates, teste Augustino Patricio c. 52.

65.

66. Indulgentias semper improbaverat Eugenius. Causas vero improbationis jam diu expresserat ejus nuncius in generali congregatione 7. Octobris 1435. his verbis: *Modus iste habendi pecunias, reverendi patres, gravis est, eo quod ex quæstu proveniat, qui in similibus superiori tempore multa mala attulit exempla Christiano populo. Item adventus Græcorum, cujus gratia hoc quæritur, omnino incertus est: quamquam eorum oratores aliquid certi conclusisse videantur. Nam & alia multa polliciti sunt, quæ tamen aut rerum aut temporis necessitate, vel alia causa, mutato consilio, non servaverunt. Nemo in rem incertam aliquid conferre disponet, sed suspicabitur potius, gratia turpis lucri id fieri. Regnum Cypri & insula Rhodi, terrarum Christianorum fortissima propugnacula, ex hoc & scandalum & jacturam gravem patientur, similiter & multa pia opera, quæ ad indulgentias hujusmodi promoventur, si contingat Græcos non venire; tum & plane arbitrabitur quispiam nos illusisse, & prædam quamdam hac fictione quæsivisse.* Ne tamen piis Basileensium votis, quibus assensum præbuerat, obsistere videretur Eugenius, sexaginta ducatorum millia ad tam sanctum opus obtulit: quæ summa ex indulgentiis colligi minime poterat. Eugenius improbat indulgentias, & quare. Labb. tom. 12. p. 867.

67. Sed dum Græcos ecclesiæ catholicæ reconciliare, inveteratumque schisma extinguere nituntur patres Basileenses, novum in Romana ecclesia excitare laborant. Post revocatam a summo pontifice dissolutionis concilii bullam; cum eis in omnibus pacifice agere consueverat, requisitusque in rebus magni momenti assensum libenter præbebat, multas etiam minoris momenti causas eis remittebat. E contrario vero illi piissimum patrem omni data occasione irritare & deprimere non cessabant: adeo ut Sigismundus imperator, præcipuus eorum fautor, id eis exprobrare, ac petere coactus fuerit, ut *sanctissimus dominus noster papa, qui omnia quæ sacrum concilium voluerat fecit, plus solito veneretur.* Sed & Antonius Eugenii ad concilium nuncius hac de re conquestus, *Curavit*, inquit, *sanctissimus dominus noster materiam litium pro viribus excidere, & quandoque requisitus causas etiam ad hoc sacrum generale remittere concilium. Sed mirantur multi, & non dolere non possunt, quod sacrum hoc generale concilium, quod pro rebus maximis & universale bonum concernentibus congregatum esse profitetur, ad innumerabiles privatarum & minimarum rerum causas occupetur, & quotquot pro ea re venientes indifferenter admittat, & causas in curia Romana cœptas ad se retrahat: quo fit, ut multi se incorporari procurent, non ut communi utilitati consulant, sed privatis eorum commodis, & sæpe alterius partis gravamine, & signanter officialium curiæ Romanæ, qui sub eo prætextu huc sæpe trahuntur, quod plurimi ex vobis, reverendissimi reverendique patres, circumspicientes dixerunt pluries, & proclamaverunt, hujusmodi particulares causas, & alia privata negotia per sacrum concilium non esse admittenda.* Certe decebat, ut in rebus majoris momenti ante consuleretur Eugenius ecclesiæ caput, quam quidquam in concilio decerneretur. Id exposcere videbatur, & suprema ejus dignitas, & magna rerum agendarum experientia. At Basileenses sua concilii supra papam superioritate inflati, longe aliter sentiebant, & quasi præcipuum eorum munus esset humiliare papam, nullam eum molestandi occasionem prætermittebant. Basileenses Eugenium molestare pergunt. Labb. p. 868.

68. Opportuna sese exhibuit in sessione XXI. die nona mensis Junii anno 1435. celebrata, in qua annatas, seu medios fructus unius anni, quos pro novis beneficiis pontificis ærario inferunt, omnino sustulerunt, frustra refragantibus apostolicæ sedis legatis, Johanne archiepiscopo Tarentino, & Petro Paduano præsule, nomine papæ protestantibus, *rem iniquam esse, inaudito pontifice, tantum præjudicii, tantum detrimenti Romanæ ecclesiæ* Annatas e tollunt. Patric. Hist. conc. Basil. cap. 44.

inferri, & annatarum & minutorum solutiones, jam pridem a Romanis pontificibus introductas, ab universo clero susceptas, a pluribus generalibus synodis non violatas, injuste nunc auferri. His non modo pontificem ali, sed & sacrum senatum, ac Romanæ curiæ ministros fere omnes. Quod si tollantur, dignitatem pontificiam sine viribus ruituram, curiales omnes pontificem relicturos. Unde præterea legationes per universum orbem Christianum ob utilitatem reipublicæ crebro mittendæ sustentabuntur? Unde ejectis suis sedibus principibus & prælatis subvenietur? Unde hæreticis & aliis hostibus fidei obsistetur? Non tanti esse Romanæ ecclesiæ patrimonium atque provincias, ut a tyrannis suis sumtibus defendi possint. Supersedendum igitur ab hoc decreto, aut prius cum consensu pontificis indemnitati ecclesiæ Romanæ consulendum. Hanc legatorum sententiam, inquit Patricius, *complures probi viri ecclesiarum prælati laudaverunt. Sed patres asserentes necessitati ecclesiæ consulturos, postquam decretum sancitum susceptumque esset pari consensu, Juliano cardinali S. Angeli, uno ex legatis concludente, decretum sanciendum statuunt, aliis legatis cum suis frustra reclamando.* Decreta quoque adversus transgressores hujus canonis pæna simoniacorum: *Et si, quod absit*, inquiunt, *Romanus pontifex, qui præ ceteris universalium conciliorum exsequi & custodire canones debet, adversus hanc sanctionem aliquid faciendo, ecclesiam scandalizet, generali concilio deferatur.*

Legati papæ monentur revocare protestationem.

69. Consequenter die 6. Augusti ejusdem anni, Basileenses Johanni patriarchæ Antiocheno, Ludovico Aquilegiensi item patriarchæ, Amedeo Lugdunensi & Henrico Bituricensi archiepiscopis, Johanni Aurelianensi, Bernardo Aquensi, Martino Lectoratensi episcopis, ac Johanni vicario Frisingensi atque Dionysio *Sambrenois* dederunt in mandatis, ut Tarentinum archiepiscopum & Paduanum antistitem canonice monerent, ut suam revocarent protestationem. Id quod illi die undecimo Augusti coram testibus, sed irrito conatu, præstiterunt. Mandatum concilii, & monitionis instrumentum habes hoc tomo pag. 821. & 823.

Ipse papa requisitus publice, ut concilii decreta observet.

Pag. 845.

Labb. tom. 12. p. 864.

70. Sequenti die 12. Augusti, Johannes de *Baukenstein* decretorum doctor, & Matthæus *Mesnage* baccalaureus formatus, qui concilii nomine Eugenium 14. Julii publice requisierant, ut decretis concilii, præsertim circa Græcorum reductionem & annatas humiliter obtemperaret; cum nec sufficientem ab eo responsionem accepisse se putarent, iterum coram publico notario, præsentibus episcopo Ilerdensi, Spalatensi archiepiscopo, Cerviensi antistite, & Jo. de Mela protonotario, suam deprecati sunt sanctitatem, ut sancita sacræ synodi observaret. Quibus ille respondit, ea se mente & intentione esse, ut quantum facere enitique posset, ecclesiæ honori, dignitati, ac commodis, populique Christiani paci ac quieti consuleret, signanter in his quæ spectabant ad exstirpationem hæresum, reformationem morum ac populi Christiani pacem, & specialiter ad reductionem Græcorum & ecclesiæ Orientalis ad veram & catholicam fidem: qua in re *si sibi credulitas fuisset adhibita, jam ad optimum finem perventum fuisset, aut saltem hujusmodi reductio magnum principium haberet.* Quantum autem ad negotium indulgentiarum, electionum, annatarum, causarum, & vacationum, scriptorum & abbreviatorum Romanæ curiæ, respondit, *quia materiæ grandes sunt, & discutione & declaratione indigent, se una cum fratribus suis S. R. E. cardinalibus decrevisse respondere per suos sacro concilio: quod quamprimum facere intendit, sperans responsiones suas tales esse debere, quæ justitiæ & honestati conveniant, ipsique sacro concilio & omnibus pie sentientibus ad Dei honorem, caritatem & pacem, & bonum universalis ecclesiæ, grata & accepta merito sint futura.*

71. Cum jam agitata fuisset annatarum materia die 20. Februarii in sef-

sione xx. Certior ea de re factus Eugenius, novos ad concilium oratores mittere decrevit: Antonium causarum auditorem, & Ambrosium ordinis Camaldulensis præpositum generalem, qui & ipse a Florentina civitate ad id muneris delectus fuit. Is accepto a pontifice mandato, ut moderate cum patribus ageret, caveretque in primis, ne quid forte in sedis suæ gratiam proferens, animos jam exasperatos vel levissime irritaret, ex suo profectus est monasterio 16. calendas Martias: quamquam non statim versus Basileam iter suum videtur direxisse, ad quam nonnisi XIII. calendas Septembris, hoc est 20. Augusti, pervenit. Quanta autem alacritate exceptus fuerit, describit in epistola ad Cosmum: *Antequam oppido appropinquaremus*, inquit; *occurrit nobis omne fere concilium, prælati omnes, nisi quos curæ graves urgebant: qui tamen ex familia sua honoratos quosque miserunt: legati regum & principum, atque universitatum, magnificentissimo cum apparatu; ita ut equites quingenti ferme nos deducerent summa cum gloria. Ingressi civitatem regiam & pulcherrimam domi frequentes advenientium concursus habuimus. Legatus noster humanissime nos accepit & accipit semper. Secundo jam cum illo pransi sumus, & confidimus in Domino, quia multum ille nobis defert, in sententiam nostram traducendum.* Addit Ambrosius: *Sexto postquam ingressi sumus die, orationem habuimus in concilio generali prolixam satis, ubi contra morem nostrum celsa voce dicere coacti sumus. Audierunt nos intente, atque utinam exaudiant justa & honesta postulantes.* Duo hac in oratione præstitit Ambrosius, patres ad pacem & caritatem adhortatus, declaravit, *nullum ex omnibus magis cupere ecclesiasticæ dignitatis ornatum, quam ecclesiæ sponsum Romanum pontificem Eugenium beatissimum. Non degenerat*, inquit, *pastor ille summus a vestigiis patrum, ut crimen ullum illi merito possit impingi. Sacro huic concilio generali tantum ille detulit, quantum nemo ex præcedentibus ulli, dum illud approbavit, atque ita approbavit, ut nihil in se ultra potuerit desiderari.* Deinde paucis verbis exponit, quam necesse sit Romanum pontificem abundare divitiis, plura in particulari dicturus in collatione cum sacræ synodi deputatis.

Ambrosius Camaldulensis ad concilium mittitur.

Ambr. Cam. lib. 6. epist. 44.

Lib. 13. epist. 67.

Orationem habuit in concilio.

72. Die VII. Octobris in generali congregatione auditus est Antonius legatorum alter pro Eugenio dicens adversus ea omnia quæ Johannes Baukenstein concilii nomine ab eo requisierat, atque ad ea quæ annatas spectabant sic respondit: *Nemo satis admiratur, quod in re tam grandi, irrequisitis & insciis sanctissimo domino nostro atque sacro collegio, & aliis quorum interest, tam cito & insperate conclusum fuerit. Quod si umquam faciendum fuit, hoc præcipue tempore omittendum non videbatur, quo Romana ecclesia & multæ aliæ, malignitate temporis innumerabilia damna sunt passæ. Si qui in his abusus prætendebantur, his providendum erat, sine privatione substantiæ, aut saltem provisio debita simul facienda erat, ut sic justitia & pax obviarent sibi. Unde, reverendissimi patres, dominique præstantissimi, interim vivent, qui hactenus inde vitæ sustentationem ducebant? Unde ecclesiarum onera supportabunt, cum præter Romanam ecclesiam multi prælati sint, qui ex possessionibus aut ex decimis parum vel nihil recipiant? Unde sedes apostolica impensas faciet, providendo necessitati & utilitati universalis ecclesiæ, pro his quæ pertinent ad pacem & exstirpationem hæresum & errorum, & ad alia concernentia bonum publicum totius populi Christiani? Jure igitur, reverendissimi patres, manutenenda erant ista, saltem donec aliter fieret sufficiens provisio. De qua provisione sufficienti facienda per sacrum hoc concilium sanctissimus dominus noster vult bene esse contentus, juxta desiderium hujus sacri concilii. Provisio taliter fiat, quod stabilis & firma permaneat.*

Antonius alter Eugenii legatus pro eo loquitur in concil. Labb. tom. 12. p. 867.

Ad eos respondet Julianus. Hoc tom. p. 855.

73. Ad utriusque orationem eleganter respondit Julianus præses, quod vero de suspensione decreti Antonius postulaverat, his refellit verbis: *Nulla ratione decere videtur, ut tam salubre decretum, conformeque per omnia legi evangelicæ, & sanctorum patrum institutis suspendi aut irritari debeat. Postremo uterque vestrûm provisionem sufficientem sedi apostolicæ faciendam poposcit, ad quod sancta synodus respondet, se circa hoc deliberaturam, quid secundum Deum & rationem viderit expedire, taliterque facturam, quod nemo de ipsa synodo poterit cum ratione conqueri.*

Amb. Cam. præsidem ad papam inflectit.

74. Hac responsione non turbatus Ambrosius, dum Basileæ commoratur, pluribus habitis privatis colloquiis, sic Julianum præsidem ad pontificem visus est inflexisse, ut omnia ab eo fausta deinceps speraret. Audiendus est ipse ad Mariotum scribens: *Nos, amantissime frater noster, multum hactenus exercitati sumus, agimusque Deo gratias, quod orantibus vobis, labor noster non erit infructuosus. Legatus noster, homo sapientia singulari, tanto affectu nos suscepit, ut nihil supra, tantumque auctoritati nostræ concessit, quantum fere ante nos nemini, adeoque videtur immutatus, ut pro pontifice esse jam cœperit, prudentissime licet atque cautissime. Molestus & ingratus hujus rei gratia cœpit esse pluribus, ejusque concilii primoribus adventus hic noster, quia nobis maxime assignant istiusmodi mutationem. Neque fortassis falluntur: quia revera importune institimus, verbo, scripto; neque illum permisimus quiescere, semperque gratissime & majore cum gaudio admissi sumus. Et credimus atque confidimus, miserante Deo, rem eo deductam esse, ut certi de suppressione concepti schismatis jamjamque parturientis, deque redintegratione capitis atque membrorum esse posse videamur.*

Lib. 8. epist. 57.

Ambrosius adit imperatorem.

75. Interim Ambrosius mandatum accepit a pontifice, Sigismundum imperatorem adire, legationis officio apud eum functurus. Nec mora itineri se commisit, atque Atatam, ubi imperator venationis & piscationis causa morabatur, 25. dierum itinere venit. Ibi susceptus ab eo cum honore fuit, gratissimeque auditus, paucis post diebus apud Albam-regalem in conspectu principum publice audiendus. In primo hoc congressu maximam Ambrosius spem concepit, uti ipse Eugenio scribens statim significavit. *Hodie*, inquit, id est VIII. Decembris, *nos videre voluit, gratissimeque suscepit, & quantum ex verbis suæ serenitatis primo in conspectu habitis, & ex relatione domini Andreæ Donati episcopi nostri Signiensis colligere potui, paratissimus est tuæ sanctitati morem gerere non modo in materia illa, pro qua venimus, verum & in terminatione concilii. Me publice exponentem audire vult in Alba-regali, iter unius diei hinc distante, ubi & oratores concilii aderunt, & Bohemorum legati, & complures principes, prælati ac barones. Ita mane locutus est. Confido in Domino, & in tua benedictione, pater, principis istius animum totum tuæ sanctitatis obsequiis exponendum: immo non exponendum ullo officio meo, sed jam expositum divinæ miserationis nutu, minimumque nobis laboris esse reliquum in eo disponendo.*

Lib. 1. epist. 11.

Ab eo publice auditur. Ibid. epist. 12.

76. *Expectato Albæ paucis diebus illius adventu*, inquit iterum Ambrosius ad Eugenium scribens: *Ubi ante Dominicæ nativitatis diem affuit, audientiæ nostræ diem præfixit* VII. *calendas Januarii, in festivitate scilicet S. Stephani. Auditi sumus magna cum gratia & attentione præcipua, tum Augusti, tum ceterorum principum & prælatorum.* Orationem ejus certe elegantem & Ambrosio dignam edidimus hoc tomo pag. 886. In qua quidem cum pervenisset ad materiam annatarum, nationis Germanicæ nuncius *cœpit velle justificare concilium*, inquit Ambrosius, *sed oratione primum nostra coërcitus, a Cæsare ipso acri verborum insectatione castigatus est, atque inde amoveri jussus.* Et certe Eugenii hac in re causam egregie defendit

Ambrosius,

Ambrosius, ostendens quam procul ab avaritia aut divitiarum cupiditate fuerit pontifex, *Jam vero*, inquit, *quoniam non avaritiæ consulens, aut propriis indulgens commodis, decreti illius suspensionem postulet pontifex noster, nemo qui illum novit, ignorat: quippe ab ipso adolescentiæ flore, amplissimo distracto patrimonio, & pauperibus atque aliis pietatis operibus impenso, Christum Dominum levis atque expeditus sequi delegit. Et cum succrescentibus meritis per gradus ascendens, divinæ providentiæ nutu ad summum quoque apostolatus apicem provectus esset, numquam pietatis & miserationis ingenitæ exuit viscera: immo qui auctus est meritis, benignitate quoque in dies auctior fit: ita ut nunc quoque quando ita nudatus est, nihil antiqui instituti relaxarit, sed egenis quotidie larga subveniat manu*, &c. Pag. 891.

77. Quis autem fuerit Ambrosianæ legationis exitus, ipse exponit ad Eugenium scribens his verbis: Imperator *secretiorem, quam nobis pollicitus erat, audientiam præstitit. Ibi vero replicatis breviter quæ prius petiveramus, quid de concilio esset judicio nostro sentiendum aperuimus. Illo multum connivente nobis, neque a sententia nostra discrepante. Et cum omnia plenissime exposuissemus, respondit oratores concilii præcedente die quatuor a se postulasse præcipua. Primo, ut decretum de annatis & ipse servaret, & ab omnibus servari præciperet. Secundo, ut prælatos ire ad concilium juberet. Tertio, ut his qui essent in concilio salvis ire ac redire liceret. Quarto, ut protectorem concilio daret. Se neque voluisse annuere, neque tamen propter indictam diætam aperte renuere. Suæ tamen mentis atque intentionis esse, post celebratam diætam omnibus viribus & toto ingenio ad concilii dissolutionem intendere, & in omnibus tam sanctitati tuæ gratificari velle, quam ecclesiasticæ paci atque unitati ex suo instituto consulere. Non hos fructus de concilio se ab initio sperasse, ut quod ad bonum publicum congregatum esset, perniciem atque scissuram machinari potius præsumeret. Se tuæ sanctitati summe deditum, pater beatissime, verbis & apertis indiciis significavit, tibique commendari humiliter petiit. Adstitimus illi quotidie in missa, ubi penultima collecta semper pro tua sanctitate, ultima pro imperatore dicebatur.*

Ambrosii legationis exitus. Lib. 1. epist. 12.

78. Non videntur excusari posse patres Basileenses, qui annuenti pontifici tolli annatas, noluerunt ante necessitatibus ejus, sacri collegii, ac curiæ Romanæ, quæ fere inde alebatur, providere, aut saltem decretum illud tantisper suspendere: maxime cum eo tempore tollebantur, quo magis iis indigebat, *quo Roma clam fugiens, vix impias se insequentium manus effugerat, nudusque ac profugus Florentiam venerat, quo ecclesiæ bonis omnibus, omnique substantia nudatus per quorumdam intemperantiam fuerat, omnibus curiæ ordinibus aperte protestantibus, se decretum illud numquam admissuros, atque pontificem orantibus ut opem ferret, & ne curiam deserere necessitate cogerentur, opportuna adhiberet remedia*, ut habet Ambrosius Camaldulensis. Nec ignorabat Eugenius quid hac de re contigisset olim in Viennensi & Constantiensi conciliis, in quibus cum agitata annatarum materia fuisset, ac consequenter decretum, ut hæ, proviso aliunde pontifici, tollerentur, nulla ratione potuerunt de providendo subsidio concordare. Nam ut observat Johannes Ponceti canonicus Bisuntinus, sancti patres *in concilio Viennensi considerantes, quod statui papali non poterat melius aut lenius provideri, quam per dictas vacantias seu annatas, circa hanc materiam tunc tractatam nihil immutare voluerunt.* In concilio vero Constantiensi, cum petente natione Gallicana, auditis singulorum votis, omnium fere consensu definitum esset, ut necessariis pontifici & suis aliunde prospectis tollerentur, cum ad certos assignandos reditus ventum est, tantum excitatum est murmur, ut vix se audirent. Tunc Elias episcopus Aniciensis censuit, ut per solos episcopos fieret pontifici & cardinalibus provi-

Excusari non possunt Basileenses. Pag. 890. De annatis quid factum in Viennensi & Constantiensi conciliis. Tom. 2. Anecd. pag. 1567.

Ibid. p. 1561. sio, *ut eorum subditi in aliquo non gravarentur*. Ad cujus suffragium nullus episcopus videtur inclinasse. Johannes vero Grasseti canonicus & procurator capituli Aniciensis declaravit, *quod si tollantur vacantia, & imponatur aliud onus in præjudicium capituli Aniciensis & cleri inferioris beneficiatorum, pro providendo papæ & cardinalibus, ipse se opponebat*. Idem præstitit decanus ecclesiæ Lugdunensis. Simili modo Robertus Celsiniarum prior, missus ab abbate Cluniacensi, & unus ex electis a concilio Gallicano ad comparendum concilio pro Bituricensi provincia, exposuit, quod si solverentur annatæ, minoris esset oneris, *quam si papa ipse in defectu vacantiarum*, inquit, *annuatim pro suo libito faceret nos suos tributarios, vel per modum decimæ vel alterius compositionis, & quam si domini cardinales in defectu præmissarum vacantiarum & in supplementum occuparent beneficia vestra*; rem ad aliud proxime celebrandum concilium remittendam censuit: alioquin tam sui quam ordinis Cluniacensis nomine intercedebat. Opposuit etiam se ducis & cleri Britanniæ nomine Alanus episcopus Leonensis, & nomine ducis Sabaudiæ Petrus Quibleti, *suo quoque & adhærere sibi volentium* nomine, tamquam procurator capituli Cabilonensis & archidiaconi, professus satius esse ut moderatæ solverentur annatæ, *ut ecclesiæ quæ sunt liberæ, & personæ ecclesiasticæ non efficiantur annuales & perpetuo tributariæ, aut alias per impositionem, decimas aut alias quotidianas exactiones vexentur, & in supplementum beneficia haberent occupare*. Petrus de Vercellis seu de Versaliis, monachus S. Dionysii & prior Calvi-montis in diœcesi Rothomagensi, qui postea fuit episcopus Digniensis, intercessit pro toto ordine S. Benedicti, *ne gravetur*, inquit, *in aliquo, nec subjiciatur alicui annuo & perpetuo tributo*. Tandem Johannes abbas Cisterciensis *dixit quod non consentit, quod perpetua & annualia subsidia seu tributa noviter imponantur ordini Cisterciensi: immo plus est contentus, quod solvantur vacantiæ, dum tamen moderentur monasteria nimis taxata, & quod post possessionem pacificam, solvantur vacantiæ æquis portionibus infra duos vel tres annos, & si sic fiat, non videatur sibi magnum onus*. Taceo alias protestationes quæ tum factæ fuerunt.

Basileenses violant decretum a se editum.

79. Dum annatarum proventu Basileenses Eugenium spoliare volebant, eo potissimum tempore quo magis iis indigebat, annatas ipsi exigere, conditaque a seipsis decreta violare non erubescebant, id quod tandem imperatori, regibus & principibus manifestare coactus est Eugenius. *Illi tamen de Basilea*, inquit, *legem quam aliis tulerunt, minime servantes, sed contra ejusmet concilii statuta venientes, quotidie annatas levant & exigunt; & cum his, quibus vel a sanctissimo domino nostro, vel ab eis beneficia collata sunt, componunt diversimode, & novo quodam ingenio undique sibi pecunias conflare contendunt*. (Apud Raynald. ad an. 1436. n. 4.)

Eugenii legati instant apud patres, ut locum ad Græcorum unionem nominent.

80. Cum præcipuum tunc Basileensis concilii negotium, circa Græcorum unionem præsertim versaretur, Eugenii legati zelo tanti boni inflammati, patres urgere non cessabant, ut locum in quo unio ipsa fieri deberet, determinare non tardarent. Nam in pactis cum eis capitulis, oblatæ fuerant Vienna in Austria, Buda in Hungaria, aut aliqua in Italia civitas aut in Sabaudia: id quod non semel repetunt in editis hoc tomo suis avisamentis pro facto Græcorum: *Ambassiatores nostri*, inquiunt, *ituri cum galeis nominabunt imperatori portum ad quem ultimo debet applicare, & unum locum de quatuor nominatis in decreto, in quo debet celebrari universalis synodus, videlicet Italiam, Viennam in Austria, Budam in Ungaria, & Sabaudiam. Laborabunt tamen quod Basilea eligatur*. Et iterum: *Græci non obligantur venire, nisi ad unum ex his quatuor locis per nos eligendis, videlicet Italiam, Viennam in Austria, Budam in Hungaria, & Sabaudiam*. (Pag. 895.)

Nos

Nos autem obligati sumus unum de prædictis locis nominare, & in tempore ad illum locum transferre concilium. Instantibus igitur Eugenii legatis, *ut locum velint eligere, ad quem tam sua sanctitas una cum sacro collegio Romanæ ecclesiæ, ceterisque prælatis, quam concilium, necnon ipsi Græci commode venire possint*, nullum datum est responsum, sed missis ad Sigismundum imperatorem nunciis, ejus interventu suadere nitebantur Græcorum imperatori, ut postpositis aliis locis, unam Basileam præferret, quem locum perinde ac Constantiam & Argentinam semper recusarat.

Rainald. ad an. 1430. n. 12.

81. Procrastinantibus illis, Basileam appulere duo Græcorum imperatoris oratores, Johannes Dissipatus magnus Adriacus, & Emmanuel de Traganoti Vuloti, petentes inter alia, ut locus *in quo fieri deberet unio* statueretur. Tunc Basileenses mentem aperire coacti, posthabitis pactis cum Græcis capitulis, obtulere Basileam, Avenionem, aut Sabaudiam. At Græci qui reconciliationem suam non solum in concilio œcumenico fieri desiderabant, sed præsente etiam summo pontifice, indigne ferentes hanc in Basileensibus inconstantiam & mutationem, neutrum locorum acceptare voluerunt, acriter conquerentes conventa non servari, quoniam Basilea & Avenio in decreto concordiæ nominatæ non essent: dure autem agi secum, si Græcos Sabaudiam petere velint: imperatorem, patriarcham, plerosque alios prælatos & proceres annis & valetudine graves, nec posse alpes superare ut Sabaudiam petant, neque etiam ob longum iter eis esse facile & tutum Avenionem petere. His rationibus non moti Basileenses in primo perstitere proposito: id quod adeo molestum fuit Græcorum oratoribus, ut hac agendi ratione unionem abrumpi timentes, publice coram notario die 15. Januarii 1437. intercesserunt, Johanne Dissipato omnium nomine sic loquente: *Ego, ut videtis, huc veni cum magnis laboribus & periculis, & inveni quod aliqui ex vobis nolunt eligere locum, immo, quod pejus est, elegerunt non nominatum in decreto, ad quem papa numquam veniet, neque mittet legatos suos. Et volunt quod veniamus ex Oriente Basileam, per viam nobis valde periculosam, & multum longinquam, & incommodam, de quo valde miramur, quod per istam viam isti tales volunt unionem nostram, immo mortem, quia per istud mare sic latum, ultra alia pericula, non potest inveniri portus, & in eo sunt multi pyratæ nobis & omnibus Christianis inimici. Miror etiam, quod cum videatis prælatos nostros antiquos venire de Cairo, Jerusalem, Alexandria, & Antiochia, & aliis remotissimis partibus Orientis, & de Russia, & de ultimis partibus septentrionis per multa millia milliarium, & per terras infidelium usque Constantinopolim, & de Constantinopoli tam prædicti prælati, quam imperator & patriarcha CP. qui est antiquissimus, debeant similiter per multa millia milliaria, & per mare etiam, & per dominia Turcorum usque ad terras Latinorum accedere, quod vos non velitis pro octo aut decem dietis in terra vestra tuta & pacifica ambulare. Et cum videatis imperatorem nostrum, & principales ex Græcis dimittere domum propriam, uxores & filios in faucibus Turcorum, multi ex vobis pro tanto bono nolint se elongare ex patria propria per modicum spatium. Quare si non providebitis in tempore de alio loco & alia via nobis & papæ accommoda, ego nomine domini imperatoris & totius ecclesiæ Orientalis protestor coram Deo*, &c.

Græci queruntur de inconstantia Basileensium in mutatione loci ad unionem.

Et protestantur.

Apud Rainald. ad an. 1437. n. 4.

82. Sed neque hanc intercessionem magni fecerunt Basileenses, præfracte perdurantes in prima sententia. Quare ad majus vitandum scandalum, *bonorum opera dissidentes his legibus in concordiam venere publico consensu: Si Avenionenses intra diem* XXX. *promissum mutuum septuaginta millia aureorum numerata pecunia non solverint, & intra alios* XII. *dies se id integre perfecisse patres legitime non docuerint, concilium posse & teneri proce-*

Concordant tamen de Avenione sub conditione. Patr. cap. 54.

dere ad electionem alterius loci. Avenionensibus præfixo in termino non solventibus, concilii præsides & legati apostolici de alio deligendo loco solliciti, patres convocant; sed major pars, quæ pontifici infensa concilium in Italia nullo pacto volebat, secessit. *Hæc factio*, inquit Augustinus Patricius, *ex vili plebe magna ex parte constabat, quamvis ducem haberent cardinalem Arelatensem & nonnullos alios prælatos. In alia parte S. Sabinæ, qui & S. Angeli dicitur, S. Petri ad Vincula cardinales, & plerique alii domini prælati, numero tamen longe superabantur.* Præsides vero cum illis qui conventa servare & ad novam electionem procedere volebant, factiosis vocatis, sed venire detrectantibus, primo in deputationibus, tum in generali congregatione legitime concludunt Florentiam vel Utinam, seu quemcumque alium locum tutum, & summo pontifici ac Græcis accommodum pro concilio esse eligendum: asserentes id sibi licere, etiam majori parte contradicente, non secus ac in electione episcopi, si constituto ad eligendum tempore, major pars collegii vocata eligere nollet, nec compareret, electus per minorem partem obtineret. At pars adversa asserens nihil sine majoris partis consensu decerni posse, acrius irritata, duce Arelatensi, pro Avenione conclusit, repugnantibus Simone Caroli, & Martino *Guastel* regis Galliæ legatis, uti videre est in litteris Eugenii ad Carolum, quibus ei ea de re gratias agit. Neque his contenta, publicam indixit sessionem, ut decretum firmaret. Hæc videntes legati apostolici, concordiam & schisma vitare modis omnibus optantes, patres hortantur, ut suæ sententiæ quæ reipublicæ esset utilissima, vellent acquiescere; sin minus, Avenio aut Sabaudia ea lege communi eligeretur decreto, ut si adhibita per patres omni diligentia, Græci nollent ea acceptare loca, tunc alius eis pontificique accommodus deligeretur. Quod si hoc etiam non placeret, mitterentur a concilio legati Constantinopolim, qui Græcos ad quamcumque Latinorum terram possent, sive ad quam vellent deducerent: ita ut non tam locorum utilitas quam salus Græcorum quæri videretur, neve aliquorum libidine, Latinæ ecclesiæ fides inanis redargueretur. *His tamen omnibus neglectis*, inquit Augustinus Patricius, *ac spretis, adversæ factionis capita clericos undique cogunt, veniunt turmatim ex vicinis oppidis & civitatibus sacerdotes, & qui in urbe patribus serviebant plerique, & in ecclesia togati convenientes jussa præstabant suffragia.*

[Margin: Discordia inter patres. — Apud Raynald. ad an. 1437. n. 5. — Cap. 54.]

83. Nonis Maii 1437. celebrata est concilii sessio xxv. in qua duo contraria edita sunt decreta, sedentibus seorsim factiosis. Præsides concilii & legati apostolici Florentiam & Utinam, uti conclusum fuerat, decernunt; portus vero designant Venetias, Ariminum & Ravennam, vel quem mallent Græci; conciliumque interim Basileæ perseverare oportere, legatos Constantinopolim mittendos, qui hæc Græcis nuncient, dentque operam ut Græcos Basileam perducant. Altera factio quæ multitudine se tuebatur, eodem die & eodem loco Avenionem aut Sabaudiam futuro concilio deputat, portumque illis viciniorem nominat: hac agendi ratione demonstrans, non tam se Græcorum unionis desiderio teneri, quam male afficiendi Eugenii, aut propriis consulendi commodis. Unde Æneas Silvius in opusculo de conditione Germaniæ de primis loquens: *Hi*, inquit, *quamvis pauciores, plus tamen æquitatis præ se ferebant.* Consequenter pontifex, instantibus Græcorum legatis, Florentiam & Utinam pro celebrando œcumenico concilio approbavit & confirmavit IV. cal. Junii ejusdem anni, deditque operam, ut ad Græcorum evectionem necessaria opportuno tempore comparata forent.

[Margin: Sessio XXIV. in qua duo contraria edita decreta. Patr. cap. 55.]

84. Hac confirmatione irritati Basileenses, novam sessionem celebrare properarunt, & præter ordinem eodem die & generalis congregatio & publica

[Margin: Basileenses diem dicunt Eugenio ad comparendum.]

blica sessio xxvi. habita est Julii die ultimo, in qua Eugenio summo pontifici tamquam decretorum suorum contemtori & ecclesiæ perturbatori, diem ad comparendum dicunt sexagesimum, concilio gestorum suorum rationem redditturo. Jubent insuper omnes S.E.R. cardinales, sub pœna amissionis beneficiorum, infra eumdem terminum Basileam se conferre reipublicæ consulturos. Hæc citatio, quam proxime secutum est monitorium, a nobis editum pag. 931. facta est, prohibente ac contestante Juliano cardinali concilii præside, simul & conquerente, quod super pontificis defensione non audiretur: quem cardinalis S. Petri ad Vincula, & plerique alii optimi patres sequebantur, quibus etiam dilatio ad diem tertium denegata est. Plerique etiam prælatorum & legatorum principum, & præsertim Hispani, adversa sentiebant, neque putabant reipublicæ expedire hujusmodi cum pontifice concertationem. Patric. c. 57. Protestante Juliano præside.

85. Nec distulere Basileenses rem gestam notam facere Sigismundo imperatori, ejus adversus Eugenium protectionem implorantes, quibus Cæsar respondit: *Molestissimo se animo audire has novas seditiones inter pontificem & concilium exoriri, hortarique ut maturius in tanta re se gerant, neque ea agant quæ divisionem & schismata sint paritura, quo nihil rebus gerendis perniciosius evenire potest. Invenisse eos ecclesiam Dei pacificam, & longo magnoque labore unitam. Meminisse debere patres suæ professionis, cum prædicent se ideo convenisse, ut Christiani populi mores emendent, hæreses pellant, & dissidentium animos componant, cavendum ne contrarios effectus pariant, ut qui Græcos se unituros pollicentur, Latinos seque ipsos scindant; consuluisse se super hac re imperii principes, omnium esse sententiam supersederi oportere super processu contra pontificem, exquirendaque prius regum atque principum consilia, & quorum postea essent auxilia imploraturi, prius cognoscerent sententias. Interim curandum ut principum opera seditio componatur. Si patres hoc fecerint, daturum operam Cæsarem, ut concilii decreta serventur; sin minus, se cum regnis ac principibus suis Romano pontifici non defuturum, ejusque dignitatem adversus perperam impugnantes tutaturum. Hæc eadem paulo post & legati principum electorum concilio iterarunt.* E contrario vero dissensionis facem inflammabant Alfonsus rex Aragonum, Philippus Maria dux Mediolanensis, & Amedeus Sabaudiæ dux Eugenii adversarii, qui propriis studentes commodis, eum a concilio deponi cupiebant. Eorum agendi rationem Cæsar damnat. Patric. c. 60.

86. Hæc ubi ad aures Ambrosii Camaldulensis, qui jam schismatis semina legatus ad Basileenses animadverterat, pervenere, haud potuit se continere, sed scribens ad Eugenium, sic sui cordis dolorem aperuit: *Comperi, P. B. seditiosam illam & furiosam turbam Basileæ conflatam, monitorium nefarium, plenum dedecoris evomuisse contra dominum meum, tantoque dolore percellor, ut vix meipsum capiam. Equidem P. S. nihil umquam aliud fore existimavi, ex quo gustum cepi seditiosæ factionis, scissuramque jam tunc futuram prævidi, & iniqua molimina & deprehendi & sæpe argui. Quid enim aliud quam scandalum sperari posset ex malignantium illo conventu, ubi omnia pro voluntate gerunt, nullo Dei timore prævio, nullo casto zelo comitante, sed perturbationibus solis dominantibus ac dictantibus omnia? Consulendum tamen censeo P. B. ecclesiasticis rebus magno cum studio.... Excitandi sunt Christiani principes nunciis & litteris, patefacienda commenta notissima, conatusque pandendi exsecrabiles; insistendum modis variis, ne prævaleat malum, neu perniciosum virus toti se corpori insinuet, & sensim per cuncta membra diffundat. Auferenda sunt furentibus arma, & ita componenda negotia, ut nullus detur malignandi locus. Ego, mi pater indulgentissime, quod sentio fideliter suggero, cupioque non ad oculum ser-* Ambrosii Camaldulensis de monitorio sententia; & ad Eugenium monita.

vire, sed quasi Christo coram Deo. Si quid operulam meam necessariam existimas, non facio animam pretiosiorem quam me. Privatus, si libet, ac pedes quocumque jusseris pergam, ut doceam reges & principes iniquitatem facti. Vereor ne videar ambitiosus, quod me sic promtus offeram in opus Dei; sed metietur pietas tua affectum meum. Pergam in spiritu vehementi, si jubes, ad confundendos peccatores, neque deerit superna pietas votis meis. Similia fere scripserat epistola praecedenti, ubi concilium Basileense Ephesino latrocinio comparans, utpote quod *nihil ad aliud videtur convenisse, quam ad eversionem ecclesiasticae tranquillitatis & pacis, nihil aliud cogitare quam depressionem ac dejectionem apostolicae sedis, & abrogationem tuae sanctitatis*, haec Eugenio dat monita: *Exerendae omnes ingenii vires, tota expedienda est auctoritas, ne premamur, aut opprimamur imprudentes; cogenda videtur a domino nostro legitima synodus sacerdotum, exemplo Leonis papae, qui contra secundam Ephesinam synodum, & quidem constantem ex sacerdotibus plurimis, non ex vulgari multitudine, neque nisi apostolicae auctoritate conflatam, atque ab se primum probatam, aliud Romae concilium collegit, in quo gesta illius irritavit: quia in perniciem ecclesiasticae disciplinae & fidei catholicae eversionem emanarant. An vero Ephesina synodus est quam ista nocentior? quis hoc sapiat, nisi plane desipiat*, &c.

Eugenius ad principes misit apologeticum.

87. Ambrosii consilium secutus pontifex, apologeticum libellum lenibus ac moderatis verbis scriptum direxit ad reges & principes: exponens quae hactenus pro Basileensi concilio fecerit, & quae ab eo retulerit, eorum in factiosos auxilium efflagitat: * indictoque Ferrariae concilio 8. Januarii 1438. Basileense ad illud se transtulisse denuntiat: *In quo*, inquit, *sic translato talia, auctore Deo, proponere & agere intendimus, ex quibus nostram innocentiam orbis totus agnoscere poterit, & quae sunt adversum nos malivolentia & malignitate conficta, falsa, & omni veritatis fundamento destituta, intelligere, ac nostram bonam voluntatem ad ea pro quibus dictum Basileense concilium, ut praemittitur, fuerat congregatum, evidentius poterit intueri.* Data est convocationis hujus bulla Bononiae 14. cal. Octobris 1437. Nec multo post altero diplomate promulgat factam esse Basileensis concilii translationem, & Ferrariensis indictionem.

* Extat apud Raynald. ad an. 1436. n. 2.

Et novum indicit apud Ferrariam concilium.

Basileenses Eugenium declarant contumacem.

88. Paulo post Basileenses Eugenio semper infensi, novam sessionem celebrarunt sexto calendas Octobris 1437. in qua creationem cardinalis Johannis Alexandrini patriarchae ab eo factam irritam & inanem declararunt, non secus ac electionem Florentiae & Utinae pro concilio cum Graecis habendo. Vixque pauci elapsi erant dies, cum 1. Octobris alteram sessionem celebrantes, Eugenium contumacem declaraverunt, frustra reluctantibus regis Hispaniae legatis, qui, ut ait Patricius, *secesserunt, aperteque asseruerunt, se regis sui, praelatorum ac principum suae nationis nomine ei declarationi non consentire, protestarique, si proinde schisma aliquod oriatur, Hispanicae adscribendum non esse.*

Cap. 61.

Et acta ab eo condemnant

Cap. 62.

89. Duodecimo ab hinc die, inquit Patricius, *acrior seditio exoritur. Conveniunt patres turmatim, hi praesertim qui pontifici adversabantur, & post multas consultationes publicam celebraverunt sessionem* IV. *idus Octobris*, irrita declarantes omnia in synodum Basileensem ab Eugenio decreta, Ferrariensisque concilii indictionem damnantes, *monent pontificem, nisi intra quatuor menses resipuerit, & omnia contra concilium conciliaresve statuta revocet, a papali administratione ... ipso facto suspensum, ipsamque summi pontificatus administrationem ad sacrum concilium devolvi. Quod si post duos menses post interdictionem pontificatus in sua pertinacia perseveraverit, procedendum esse contra Eugenium etiam ad privationem pontificatus.* Hic dividitur orbis Christianus. *Alphonsus rex Aragonum, qui*

Patr. cap. 63.

Eugenio

Eugenio propter regnum Neapolitanum erat infensus, Basileensis concilii decreta laudat & probat. Amedeus Sabaudiæ dux legatos ad Eugenium mittit, rem Basileensium protegens: quibus Eugenius rei seriem diligentissime pandit, ostenditque multis rationibus Basileenses non recte ambulare, & divisiones scissurasque in ecclesia quærere. In concilio autem non suffragiis legitimis & consuetis uti, sed multitudinem conductam convocare, ut numero vincant. Proinde ut necessitati ecclesiæ consuleret, concilium Ferrariam transtulisse, quod & Græci qui aderant, & reliqui Latini approbarent laudarentque, &c.

90. Interim Ferrariæ inchoatum est concilium die Januarii 8. in cujus prima sessione longe plures reperti sunt episcopi, etiam ex his qui Basilea advenerant, quam ibi superessent. Cumque advenientium in dies episcoporum augeretur numerus, excandescentes Basileenses 9. cal. Februarii in sessione XXXI. Eugenium ab omni administratione pontificatus Romani, tam in temporalibus, quam in spiritualibus suspendunt, eam sibi reservantes: ad alia nisi resipuerit processuri. *Et ne provinciæ Romanæ ecclesiæ sine rectore & administratore remansisse viderentur, interdicto pontificatu Eugenio, aliud* XII. *virorum collegium statuerunt, quod curam administrandarum provinciarum susciperet. Hi legatos duos de latere constituerunt, cardinalem S. Petri ad vincula, qui favore Alfonsi regis Aragonum urbem Romam & vicinas ecclesiæ Romanæ provincias; & Walramum postulatum Trajectensem, qui Bononiam ... & exarchatum favore Philippi ducis Mediolani, cui carissimus erat, administrarent. Basileenses siquidem plurimum in rege Aragonum & duce Mediolani confidebant, qui & concilio deditii, & Eugenio infensissimi videbantur.* Verum longe aliud accidit, cardinali & postulato injunctam sibi provinciam recusantibus. *Tandem post multos tractatus, Philippus dux, qui suspensionem Eugenii summo studio expostulaverat, nunc aperte Basileensibus ostendit, non sibi placere ulterius contra Eugenium procedi.*

Ferrariense concilium inchoatur.

Basileenses Eugenium suspendunt.

Cap. 66.

91. Sed & Julianus cardinalis, qui hactenus concilio præfuerat, patres videns in suo pontificis deponendi proposito obstinatos, Basilea V. idus Januarii discedens Ferrariam venit. Nicolaus quoque classis concilii præfectus, reversus cum legatis e Græcia, magistratu se abdicavit, redditis vexillo & sceptro. Quin & *Stephanus dux Bavariæ, & alii nonnulli bellum Basileensibus nunciarunt. Græcorum imperator Basileensibus ex Venetiis scripsit, se in Italiam venisse, ut impleret promissa pro unione; & cum ipsi non satisfecerint conventis, se pro œcumenico concilio celebrando Ferrariam petiturum, hortaturque patres, ut illuc ad concilium se conferant.* Hæc Patricius, qui & addit: Regem Hispaniæ & electores imperii patres hortatos fuisse, ut a processu contra Eugenium supersederent. E contrario vero Ludovicum protonotarium Romanum institisse, ut processum maturarent. Quid inde secutum sit discimus ex Augustino Patricio.

Julianus præses Basilea discedit.

Patr. cap. 69.

92. Appetebat jam terminus duorum mensium post suspensionem Eugenii a Basileensibus factam; post quem die 9. cal. Aprilis privandus pontificatu erat. *Quare regum Hispaniæ legati, simul cum oratore ducis Mediolani, qui etiam nomine Alfonsi regis Aragonum petebat, patres hortabantur rogabantque, ut ad diem octuagesimum, judicium contra Eugenium differrent: alioquin nomine suorum principum protestari, quod non consentirent, quoniam vereantur inde schisma oriturum. Ex prorogatione autem fieri posse, ut concordia inter papam & concilium inveniatur. Archiepiscopus Mediolanensis, qui se primatem ecclesiæ appellabat, idem asserebat suo & provinciæ suæ nomine. Quin & Ludovicus protonotarius Romanus, qui nuper Eugenii acerrimus impugnator erat, instigaveratque patres ad*

Principes petunt differri processus.

Cap. 71.

procedendum contra eum, nunc etiam sententiam differendi probabat; sed quia res in longam disceptationem venisset, statuerunt tandem patres esse procedendum.

Sessio xxxii. in Eugenium. 93. Celebratur itaque solemnis sessio xxxii. 9. cal. Aprilis anni 1438. in qua decretum de electione Florentiæ vel Utinæ ad celebrandum cum Græcis concilium, ut falsum & nullum damnant, uti & acta omnia concilii Ferrariensis, quod pro conventiculo habent, omnesque, qui a die suspensionis Eugenii, in ejus curia perseverarant, aut Ferrariense conventiculum adierant, ad judicium intra xxx. dies provocant, Eugeniumque velut putridum membrum abscindendum censent. Alia ex parte *Franciæ Hispaniæque reges litteris & nunciis orabant patres, ut in judicio contra Eugenium superséderent, putantes mitiori medicina languenti ecclesiæ succurrendum. Et rex Anglorum acerbissimis litteris patres increpavit, quod auderent Romanum pontificem judicare, asserens antichristi tempora eos introducere; & exhortans ut a processibus cessarent; & in litterarum superscriptione Basileensem congregationem, non autem concilium appellavit.* Congregati vero Francofordiæ ad novum Cæsarem creandum imperii electores, constituunt ut subtracta cum Eugenio tum concilio obedientia, nulli parti per sex menses adhærerent: quæ quidem neutralitas integro sexennio postea perduravit. Hinc factum est, ut multi interim a Felice se subducerent, cum viderent Germanos eum non suscipere, nec Eugenium negare.

Principes pro Eugenio. Patric. c. 72.

Basileenses repugnantibus principibus procedunt in Eugenium. Cap. 74. 94. Alberto ex duce Austriaco in regem Romanorum coronato, advenere Basileam electorum imperii legati, suadentes ut supersederetur a processu in pontificem: id quod etiam petebat orator ducis Mediolani. *At Basileenses*, inquit Patricius, *auctore præsertim Arelatensi, maturandum putant. Statuunt igitur generalem conventum celebrare, ut Eugenii accusationem & articulos probent. Primores nationum rem differendam putant: præsidens cum* popularibus *negat id utile. Ad summum prælati Hispanicæ nationis asserunt se probationi criminationum Eugenii non assensuros. Panormitanus præsul, qui alias accelerationem judicii persuadere consueverat, nunc supersedendum omnino censebat, affirmabatque Italicis Hispanicisque non consentientibus, quasi media parte concilii, nihil ab aliis statui posse: quod a Gallicis & Germanicis non admittebatur, cum dicerent eos nullo modo non modo pares, sed vix quartam partem. Quibus Panormitanus respondebat: non prælatos, quibus illi maxime abundarent, non habere potestatem statuendi in conciliis, & proinde se esse eis æquales, cum non essent inferiores numero prælatorum. Fit tandem congregatio generalis ad* IV. *cal. Maias, in qua cum proponeretur an admittendæ essent criminationes Eugenii, oratores regum Hispaniæ & Aragoniæ, ducisque Mediolani, & Barchinonensis episcopi, nomine ecclesiæ Hispaniensis, archiepiscopus Mediolanensis nomine Italicæ, cujus se primatem appellabat, intercedunt, prohibentque ne id fiat: quod si fiat, attestantur neque se, neque principes suos consensuros. Sed cum his non moverentur alii, jamque decretum admissionis articulorum, jubente præsidente, legeretur, omnes supradicti e concione recesserunt.*

Patric. c. 75. Albertus Cæsar concilium Basileense approbat. 95. Interim Albertus novus Cæsar Lubicensem episcopum & Georgium Wischelium, Sigismundi legatione in concilio prius functos, idem munus obire præcepit, concilioque statim approbato, fidem publicam a Sigismundo datam patribus innovavit. Hi ut Cæsarem sibi amplius demererentur, pecunias ex indulgentiis collectas in Austria, & Græcorum adventui destinatas ei concesserunt. Quamvis autem in concilio Ferrariensi ex Eugenii voto omnia procederent, nullam tamen procurandæ ecclesiæ pacis occasionem prætermittebat. Petierunt ab eo principes electores, ut tertium in Germania locum celebrando concilio nominari permitteret. Annuit statim

Ibid. 76.

tim

tim pius pontifex, dum novi Cæsaris aliorumque principum legati, quos expectabat, id judicarent expedire. Quo illi impetrato responso, Basileenses adhortatur, vellent intenta in Eugenium actione supersedere. Verum Arelatensis, supersedendum quidem sententia depositionis dixit; sed interim opus esse, ut auditis testibus, Eugenii criminationes comprobarentur.

96. Hæc dum in Germania agerentur, Carolus Francorum rex illustris, prima die Maii solemnem episcoporum conventum, ad exquirendas concordiæ vias Eugenium inter & concilium, Bituricas indixit ad diem Junii quintam celebrandum. Huic concilio interfuere archiepiscopi quinque, Remensis, Turonensis, Bituricensis, Tolosanus, & Cretensis, cum episcopis xxv. abbatibus, aliisque notabilibus viris in magno numero. Adfuere etiam Eugenii & Basileensium legati. Auditisque singulorum sententiis, visum est, ut rex more progenitorum, mediatorem & sequestrum pacis offerret sese, ideoque litteras & nuncios tam ad papam, quam ad Basileenses dirigeret, decretaque concilii de reformatione, *salvis aliquibus moderationibus* servarentur. Et quamvis ad tollendas annatas rex inclinaret, non sic illas tolli censuit, *nisi provisione sibi facta*: immo toto vitæ suæ tempore solvendam esse Eugenio quintam partem annui reditus beneficiorum, secundum antiquam æstimationem. Acta hujus concilii habes hoc tomo pag. 945. — Concilium Bituricense.

97. Exinde mense Julio Carolus rex oratores suos Basileam misit, patres iterum adhortans ac sollicitans, ut a processu contra pontificem cessarent, promittens se concordiæ & paci daturum operam. Nec multo post celebrato apud Nurembergam conventu, *cum Basileenses rogarentur ab oratoribus Cæsaris & principum, ut permitterent patres suorum principum arbitrio & interventione pacem componi inter se & pontificem, multis argumentis responderunt, idneque fieri posse; neque justum videri, quoniam non liceret sæculares principes de rebus ecclesiasticis judicare, neque utile esse reipublicæ, ut principes videantur legem præscribere concilio generali & Romano pontifici.* Neque id sibi assumebant principes, qui *se non judicis, sed mediatorum & procuratorum pacis officio functuros* asserebant. — Patr. cap. 77. Ibid. c. 80. Basileenses respuunt principum interventum.

98. Jam vero accingebant se Basileenses ad procedendum adversus Eugenium, cum ecce *adducuntur litteræ principum, petentes ne id fiat. Et dux quidem Mediolani gravissime litteris conquestus, quod patres in gratiam principum abstinere nollent a judicio contra Eugenium; tandem declarat se non consensurum eorum judicio, & si Eugenium pontificatu ejiciant, aliumque subrogent, se omni studio, totisque viribus adversaturum, atque alios principes inducturum in suam sententiam. Præter hæc Hispaniæ, Aragonum, Navarræ regum legati, ac etiam ducis Mediolani, principum suorum nomine, & Mediolanensis præsul Italicæ, & Barchinonensis Hispanicæ ecclesiæ, cardinalis vero Tarraconensis proprio nomine intercessionem fecerunt, protestatique sunt neque se, neque principes, provincialesque suos in eam rem consentire. Spretis tamen his omnibus, judiciali ritu servato, vocatus est Eugenius per edictum ad contradicendum productis* XVII. *cal. Novembris ejusdem anni.* — Patric. c. 81. Et iis invitis procedunt adversus Eugenium.

99. Tandem post multos tractatus inutiles mense Aprili anni 1439. *magnæ acerrimæque inter patres concertationes actæ sunt, cum illi octo veritates legitimo decreto approbare vellent; legati vero omnium principum aperte contradicerent: atque ita incensi sunt contendentes, ut cum promotores concilii Arelatensem cardinalem, ut primum præsidentem, peterent, ut veritates illas ex more concluderet, Panormitanus præsul cum aliter persuadere non posset, secessione facta duxerit, se cum aliis prælatis oratorum, qui majorem partem prælatorum complectebantur, conclusere non esse concluden-* — Patr. cap. 90. Turbæ in concilio.

dum; & asserentes omne jus concilii apud eos esse, quoniam inferiores non haberent potestatem ineundi suffragia in conciliis generalibus, & maxime in rebus fidei, neque vocem habere nisi consultivam tantum; atque in tantum excanduit, ut colluviem illam copistarum concilium appellaverit, affirmaveritque flagitium fieri ab Arelatensi, qui cum tribus episcopis titularibus contra omnes prælatos concilii vellet statuere. Harumce concertationum seriem fuse describit Æneas Silvius in libro 1. de gestis concilii Basileensis, testaturque patres tam perturbate hac se occasione gessisse, ut sæpe ventum sit ad probra, vixque temperatum sit a pugnis & plagis. Nam cum Panormitani dicta impugnarit Segoviensis præsul, *Panormitanus sæpius verba ipsius interrupit, & nunc unum, nunc aliud dictum confutare satagebat. Surrexit Argensis etiam episcopus, vir non solum eloquens, sed etiam animi plenus, acriterque Panormitani dicta & argumenta disturbavit: plus tamen inter eos processum est, quam disputandi modus exigeret.* Cum vero Arelatensis loquendi finem fecisset, *Cathelani*, inquit Æneas Silvius, *quoniam negari sibi dilationem viderant, ne concordata duodecim virorum legerentur, strepitu ac vociferatione obstabant, magno conatu studentes, ut lecturam concordatorum protestatio quam Panormitanus fecerat præcederet. Nec res sine violentia fuit, cum nec mandata præsidentis reciperentur, nec ordo in rebus agendis solitus custodiretur. Erat namque ubique clamor, ubique strepitus, ubique jurgia effundebantur. Nunc Panormitano, nunc Ludovico sermo erat; nulli tamen sine festinantia loqui licuit. Episcopi cum episcopis, inferiores cum inferioribus verbales habebant rixas, omniaque contentionibus & probris insonabant. Quæ cum vidisset Ludovicus patriarcha Aquileiensis... versus ad Panormitanum & Ludovicum protonotarium: Nec credite*, inquit, *rem sic abire, Germanorum nescitis mores; nempe si sic proceditur, nequaquam fas erit integris hanc provinciam exire capitibus. Quo verbo velut cælesti fulmine tacti Panormitanus, Ludovicus ac Mediolanensis uno impetu assurgentes: Libertas*, inquiunt, *nobis eripitur. En quid est quod frangenda nobis capita patriarcha minatur.* Et aliquanto post: *Panormitanus, ut cœptum est legi concordatum, assurgentibus secum collegis & aliis Aragonensibus, altissime clamans: quo nisi plane & morate loquens exaudiebatur nemo, Vos, ait, patres, nostras contemnitis preces, reges & principes contemnitis, prælatos contemnitis: at cavete, ne dum omnes despicitis, ab omnibus despiciamini, vultis concludere, sed vestrum non est concludere. Nos prælatorum pars major sumus, nos concilium facimus, ad nos concludere spectat, egoque nomine prælatorum supersedendum esse concludo. Quo verbo tantus exortus est clamor, quantus solet in præliis tubarum clangor, & equorum fremitus audiri, cum signis collatis, duo invicem concurrunt exercitus. Alii quod Panormitanus effecisset exsecrantur, alii probant, faciuntque diversa studia diversas contentiones.* Et iterum: *Erant turbata omnia, nec, ut solebant, suis subselliis prælati insidebant, sed ut quemcumque trahebat affectio, illi Arelatensem, illi Panormitanum adibant, & quasi principem quique suum aut exercitus imperatorem adhortabantur.* His non obstantibus, 17. cal. Junii 1439. solemnis habita est sessio, in qua tres præcipuæ veritates approbatæ assertæque sunt.

Æneas Silv. lib. 1. pag. 6.

Ibid. pag. 32.

100. Paucis post diebus, decimo scilicet cal. Junii, *in generali congregatione, legati Cæsaris & principum omnium Germaniæ, regum Franciæ, Hispaniæ, Aragoniæ & aliorum multis precibus, suasionibus, & argumentationibus patres rogabant, ut Moguntiæ meditata pro pace ecclesiæ susciperent, processum contra Eugenium differrent, & in tertium concilii locum consentirent. Verum principum precibus suasionibusque omissis, judicium contra Eugenium perficere statuunt.* Ac consequenter 7. cal. Julii celebrata sessione

Patric. c. 91.

Basileenses sententiam depositionis in Eugenium pronuntiant.

sessione xxxiv. sententiam depositionis in eum pronuntiant. *Paulo post litteræ regis Francorum patribus redditæ sunt, in quibus acriter conquerebatur rex, patres non modo non annuisse ejus precibus & exhortationibus, ut in judicio contra Eugenium supersederetur; sed graviora contra eum egisse; (non tamen adhuc privationem audierat) quod non solum sibi, sed & aliis multis principibus magnæ esset admirationi, cum pacem ecclesiæ quam principes tantopere quærerent, patres respuere viderentur.* Patr. cap. 91

101. Dum sic Christi tunicam detestando schismate lacerant Basileenses, hanc feliciter Eugenius Florentiæ redintegrat, conciliatis cum ecclesia Græcis, quorum unionis decretum nonis Junii propria manu subscripserunt imperator, trium patriarcharum legati, & plures eorum prælati. Sed & nefandum facinus ulcisci visus est Deus, sævissima peste Basileam civitatem affligens. Ea non molliti patres idibus Julii xxxv. celebrant sessionem, in qua lue non obstante, perseverare statuunt Basileæ usque ad rerum susceptarum perfectionem, diemque electioni futuri pontificis præfigunt ab Eugenii dejectione sexagesimum, impunitate promissa omnibus, qui deserto Eugenio Basileam interim accederent. *Rebus vero ita firmatis*, inquit Patricius, *legatos deligunt ad conventum Francofordiensem per electores imperii circa calendas Augusti celebrandum. Alios ad synodum provincialem Moguntinam ad solemnitatem assumtionis B. Mariæ Virginis. Alios ad Cæsarem, alios ad regem Hispaniæ, alios ad conventum Bituricensem a rege Franciæ indictum.*

Ibid. cap. 93. Græcorum unio in concilio Florentino.

Basileenses diem statuunt ad electionem novi papæ.

Cap. 94.

102. *Basileensium legati Moguntiam ad conventum petentes, edicta privationis Eugenii valvis Basilicarum Argentinæ, Spiræ, Vormatiæque affixerunt: quod cum etiam Moguntiæ fecissent, deleta sunt edicta, prohibitique ne ultra illa uspiam affigerent.* Cumque legati sententiæ executionem in Germania peterent, *Principes nomine totius Germaniæ provocavere ab illis ad proxime futurum concilium generale, ad SS. dominum Eugenium pontificem Romanum, sedem apostolicam, vel alios ad quos spectaret.* Interim Eugenius in publica sessione vi. Florentinæ synodi, acta Basileæ in se & suos rescindit, *affirmans totius orbis dæmonia ad latrocinium Basileense confluxisse, ut ad complendam iniquitatem abominationem desolationis in ecclesia Dei ponant.* Mense Octobri *redditæ sunt patribus litteræ a Cæsare, qui acriter conquerebatur, illos suas & principum preces tam aperte sprevisse, processisseque contra Eugenium invitis principibus: orare ut saltem a nova electione supersederent, missurumque se prope diem oratores, qui pacem procurarent.* Imperatoris preces sprevit iterum Arelatensis, cujus præsertim nutu omnia agebantur Basileæ.

Patric. c. 95.

Principes Germaniæ provocant ad futurum concilium, & ad ipsum Eugenium.

Ibid. c. 97.

Ibid. c. 98. Cæsaris precem spernunt Basileenses.

103. Delecti sunt itaque tres viri, abbas Scotus, Johannes Segovius & Thomas de Corcellis, cum plena potestate viginti novem coëlectores, una cum trigesimo Arelatensi, privatim & secrete designandi: qui munere suo functi, iv. cal. Novembris in generali congregatione a se designatos nominaverunt. Hac in congregatione, inquit Æneas Silvius, *cardinalis Arelatensis in tanta re anxius, & pluribus negotiis occupatus, aliquanto tardius venit, quam tempus exegit, expectationemque sui non sine admiratione omnibus præbuit: qui tamen in subsellia resedit, mora sua primitus excusata. Hodie, inquit, magna res agitur. In nominatione, quæ statim aperietur, status ecclesiæ pendet. Si tres viri, quibus rem commisistis, bene egerint, fateor quippe me tardius venisse: sin autem male, nimis cito assum: quæ verba & trementi voce & ore pallido, atque ex abundantia cordis pronuntiavit. Qui sic locutus, aspectu tristis, animo turbatus & oculis minax cunctis terrori erat.* Quibus sane verbis, hominem, quem pro scelere, quod patrabat, sua cum excruciabat conscientia, Æneas repræsentare videtur. Quidquid est,

Procedunt ad electionem.

Lib. 2. de gestis concil.

Amedeum ducem Sabaudiæ eligunt.

sequenti die cum Bernardus Aquensis episcopus ex electoribus unus interesse electioni recusasset, ei suffectus est Massiliensis antistes, ingressique omnes conclave, quinto scrutinio elegerunt Amedeum ducem Sabaudiæ pridie nonas Novembris. Hunc viginti duobus suffragiis subrogatum tradit Augustinus Patricius. At Æneas Silvius sex & viginti voces ei attribuit. Ex his autem, quos Æneas miris extollit laudibus, *duodeviginti ex ducis Sabaudiæ dominio* fuisse scribit Flavius Blondus, qui paucis ante diebus Basileam accessisse, nec aliam ob causam videntur, quam ut suum principem papam crearent: saltem ita conjicere licet ex his Patricii verbis: *Mense Octobri cum subrogandi pontificis tempus a Basileensibus præfixum adesset, plures e vicinis locis, & maxime e Sabaudiensi principatu Basileam ad concilium accesserunt, ut Tarentasiensis archiepiscopus, Bellicensis & Hypporegiensis episcopi, & plerique alii.* Et certe non sine fundamento quis credat eam ob rem fuisse accersitos ab Arelatensi, qui dubiam cum videret futuræ electionis sortem, valde anxius erat, suamque patribus anxietatem exponit apud Æneam Silvium his verbis: *Considerate, oro, paulisper, quibus in terminis sumus, quibus angustiis premimur, quibus periculis agitamur. Quis principum est huic concilio obediens? Alii nec concilium hic esse fatentur, nec mandata nostra suscipiunt: alii verbo hic esse concilium dicunt, facto apud Florentiam fore ostendunt... Potentes prælati & famosi cardinales a nobis defecerunt*, &c. Si potentes prælati & famosi ab eis defecerant, quid de remanentibus ad electionem possumus judicare? Hos, si Blondo credimus, *homines sordidos, & majori ex parte ob admissa apud suos flagitia sedibus propriis pulsos, illius largitione corruptos fuisse constat.* Has Arelatensis redactus ad angustias, oculos in Amedeum Sabaudiæ ducem convertens ac defigens, mentem suam ita patribus aperuit: *Nemo aptior est Amedeo duce Sabaudiæ, qui alterum in Italia, alterum vero in Gallia pedem habet: ad quem omnes fere Christianorum principes aut sanguine attinent, aut amicitia favent.... Quid igitur hunc hæreamus eligere? Nemo est quem magis dari sibi adversarium Gabriel, quam istum timeat. Pereat igitur eo gladio quo putavit.*

Patric. c. 100. — Blond. decad. 3. lib. 10. — Patric. c. 98. — Agente præsertim Arelatensi. — Lib. 2. — Blond. 3. decad. lib. 10. — Æneas lib. 2. de conc. Basil.

Felix paucos habuit sibi obedientes.

104. Verum longe aliter res accidit quam speraverat Arelatensis. Electus quidem est Amedeus, & XV. cal. Decembris in publica sessione XXXIX. confirmatus; nec mora deputati ad eum, qui oblato electionis decreto ejus assensum postularent. Assensit ille, solemni ritu ordinatus, pontificio diademate redimitus est, ut fuse exponit Æneas Silvius epistola ad Johannem de Segovia. Verum quos habuit obedientes sibi populos: immo quos non habuit adversarios? Audi Æneam Silvium: *Gallia quidem atque Hispania, Italia quoque, Hungaria, Anglia Eugenium sequebantur. Sabaudia, Suvicenses, Basileenses, Argentinenses, ac ex Saxonia Caminenses, simulque de ducibus Bavariæ Albertus Monaci Felici obediebat. Rex Aragonum & Siciliæ Alfonsus, Polonique ac Britones, nec Eugenio nec Felici, sed concilio Basileensium auscultabant. Reliqua Germania neutralitatem quamdam inducit*: quæ tamen postea Eugenii partes suscepit.

De moribus Germaniæ.

Gallia stat pro Eugenio.

105. Et certe quod spectat ad Galliam, statim ut facta est Felicis electio, intercessere regis oratores: quorum intercessio in veteri ms. codice S. Victoris sic exprimitur: *Protestatur rex, sicut princeps Christianissimus, quod more prædecessorum suorum paratus est audire ecclesiam rite & legitime congregatam. Verum apud multos graves & probos non modica est dubitatio, an suspensio, privatio, & subsecuta electio facta Basileæ sit legitima. Dubium est etiam an illa congregatio illis diebus quibus prædicta agitata & facta sunt, sufficienter repræsentaret universalem ecclesiam ad tantos & tam arduos actus. Idcirco rex perstat & manet in obedientia D. Eugenii,*

in

in qua nunc stat. Ubi vero rex plene & sufficienter de prædictis informatus fuerit, sive per œcumenicum aut aliud generale concilium, aut in congregatione ecclesiæ suæ Gallicanæ extensius congregandæ, seu in conventione principum, rex comperta veritate stabit cum ea, & ei adhærebit. Quod regis nomine Basileæ declaraverunt ejus oratores, id paulo post congregato apud Bituricas regni sui episcoporum cœtu, confirmavit ipse Carolus, legatis concilii ibidem præsentibus denuntians, quod *quoad depositionem Eugenii, & electionem Felicis, numquam eas approbaverat, aut approbat: immo tenuerat dominum Eugenium pro papa, & adhuc tenebat, & volebat quod sibi in regno suo obediretur*, idque ipsum scriptis ad Eugenium litteris significavit: quibus acceptis, gratias ei refert his verbis pontifex: *Magnum gaudium suscepimus in Domino ex litteris tuis, quas nobis præsentavit venerabilis frater noster archiepiscopus Cretensis orator noster. Vidimus enim, quod semper credidimus, & opere experti sumus, tuam sinceram devotionem & perfectam affectionem circa statum & honorem nostrum & sedis apostolicæ conservandum*, &c. Vide Augustinum Patric. cap. 112. Apud Clemang. pag. 106. Apud Raynald. ad an. 1440. n. 4.

106. Quod in Gallia Carolus, hoc Henricus rex præstitit in Anglia, professus non alium Christi in terris vices gerere, quam Eugenium, eumdemque de suo in ipsum studio fecit certiorem, cujus sententiam singulari diplomate commendavit pontifex, quod integrum refert Raynaldus. At quod mirandum magis est, Amedei gener Philippus Maria dux Mediolani, quamvis Eugenii adversarius, adeo soceri sui facinus & schisma exhorruit, ut numquam ad Felicis partes potuerit inflecti. Audiendus hac de re Franciscus Philelphus in epistola ad Florentinos: *Eo*, inquit, *consilio atque mente rem tantam admisisse* (Amedeum) *fatentur omnes, quod minime futurum dubitasset, ut se gener hic quam cupidissime sequeretur, id quod alios etiam Christiani nominis principes continue facturos sentiebat. Sed Philippus Maria nulla necessitudine, nullis precibus, nulla ingentissimorum munerum ac præmiorum spe induci potuit, ut amantissimo & bene merenti socero in hanc diem obsequeretur. Intelligit enim primam necessitudinem esse cum Deo, nec plus cuiquam debere quam Deo; nec ulla esse munera aut præmia cum virtute Deoque comparanda.* XVI. *calendas Julii, anno a natali Christiano* MCCCCXL. Angli. Et dux Mediolani gener Felicis.

107. Quam tenaciter Eugenio pontifici adhæserint Hispani, spreto Felice, testantur Salmanticensis academiæ litteræ, insignibus pietatis ac religionis notis aspersæ: quibus Eugenium verum pontificem agnoscentes, gravissimas in Basileenses querelas effundunt, qui Christi ecclesiam detestando schismate laniare non horruerunt. His addendi sunt illustris dux Burgundiæ & Leodienses, qui teste Cornelio Zantflieto, fideliter semper & cordialiter adhæserunt pontifici Romano Eugenio: etsi Felici faverent Cracoviensis & Viennensis in Austria universitates, *quæ Basileenses in hoc facto rite processisse diffiniebant, ceteris contrarium affirmantibus, & per sacros canones probantibus.* Unde cum anno 1442. Ludovicus cardinalis Arelatensis Basileensium præses Aquisgranum ad Friderici electi imperatoris inaugurationem accessisset, *Leodiensis episcopus, ad cujus diœcesim spectat urbs Aquensis, fovens partes domini Eugenii papæ IV. in eumdem dominum Arelatensem fautorem Felicis V. sic in sua obedientia nuncupati, duras satis & graves imposuit invectivas: quibus ille consternatus, post paululum hospite insalutato, recessit ab urbe*, inquit Zantflietus. Hispani. Dux Burgundiæ & Leodienses. Tom. 5. hujus Collect. pag. 446.

108. Cum ergo Italia tota, tota Gallia, Anglia, Scotia, Hispania, aliique principes constanter adhæserint Eugenio, totaque pene Germania neutralitatem amplexata esset, hic facile conjici potest, quam exilis & fere nulla fuerit Felicis obedientia. Sed neque ista tantilla & qualiscumque obe- Felicis obedientia exilis, nec satis firma.

dientia, omni ex parte satis firma aut sincera fuisse videtur, cujus principes & architecti solo privatæ rei studio, nec ullo fidei respectu aut religionis ducti, facile ad omnem auram poterant moveri. Quod porro evidenter patuit, cum Basileenses quintum omnium censuum ac redituum ecclesiasticorum denarium suo Felici per quinquennium concessissent, & decimum denarium per aliud quinquennium, vix illum *ex solis Sabaudiæ provinciis* percipere potuit. Sed neque Basileenses ipsi debitam Felici tamquam summo pontifici reverentiam exhibuerunt. Cum enim in concilio Romanus pontifex præsidere debeat, *agitata est inter eos hæc contentio, ut præsidentes concilii non unus tantum esset, sed quatuor, ex qualibet natione unus.* Nihil tamen prætermisit Felix ad conciliandos sibi cum reges, tum principes: nam ut imperatorem devinciret sibi, idibus Octobris Alexandrum episcopum Tridentinum, quem patriarcham Aquilegiensem appellabant, Cæsari sanguine conjunctum, purpura donavit, eumque misit in Austriam, *quem Cæsar sine rubeo pileo venire jussum honorifice suscepit.* Ita & Caroli regis Francorum benevolentiam captare studens, pridie idus Novembris novam cardinalium promotionem fecit, eaque decoravit dignitate Dionysium patriarcham Antiochenum Parisiensem episcopum, Amedeum Lugdunensem, Philippum Turonensem archiepiscopos, Johannem Nannetensem, & Gerardum Castrensem regi a confessionibus: quibus addidit Nicolaum archiepiscopum Panormitanum, qui cum olim Eugenii causam summo defendisset ardore, magni ipsius intererat suas eum ad partes attrahere. Nec sua eum fefellit opinio, cum ipsum deinceps optimum patronum habuerit & acerrimum defensorem, ut ex mox dicendis constabit.

Patr. c. 125. Ibid. c. 134. Novos creat cardinales. Ibid. c. 127.

108. Cum ad indictam Nurembergæ diætam, atque inde Moguntiam accessissent concilii legati; Johannes Segobiensis, qui legati a latere munus obibat, jussus est ante omnia cardinalitiam vestem & alia legati insignia deponere. Nec meliorem habuit sortem Arelatensis. Cardinalitium quidem habitum, quem a Martino V. acceperat, retinere permissus est: at crucem aliaque legationis insignia domi relinquere coactus, multa coram principibus pro suo Felice locutus, auctoritatem conciliorum in primis extulit, uti & Thomas de Corcellis ejus collega. Quorum dicta Eugenii legati Johannes *Carvajal* & Nicolaus de Cusa solide refutarunt, aperte demonstrantes Felicis creationem & Eugenii depositionem nullam & irritam esse, utpote *ab episcopis tantum septem factam, cum puri episcopi depositio a paucioribus* XII. *rite fieri non possit.* Quæ cum concilio fuissent relata, nec sine maximo mœrore audita, visum est patribus ad explorandos principum animos Metensem archidiaconum, & auditorem cameræ in Germaniam mitti: qui circa calendas Martias inde reversi, *renunciant majorem principum partem inclinatam ad Eugenium, jamque missas ad illum in Italiam conditiones, quibus Eugenium aperte sunt suscepturi: gravi animo tulisse principes, quod Basileenses nullum ex nominatis locis pro concilio acceptaverint: videri sibi ut quamprimum mittantur legati ad conventum Francofordiensem cum plena potestate omnia agendi quæ principibus placeant. Quæ cum renunciata sunt, omnium animos male affecerunt.*

Legati concilii Moguntiæ jubentur legationis insignia deponere. Patr. c. 117. Principes Germani ad Eugenium inclinant. Patr. c. 128.

110. Post varias autem consultationes, cum fama vulgante auditum esset ad conventum Francofordiensem Cæsarem adventare, actum est inter patres de insigni legatione illuc mittenda, designatique sunt ad eam Arelatensis, Panormitanus, & Johannes Segobiensis cardinales: qui VI. calendas Junii Francofordiam appulerunt, perbenigne a civibus suscepti, *non tamen ut legati apostolici, jussique sunt insignia legationis domi dimittere.* Eodem die Fridericus Cæsar Francofordiam ingressus est, *qui vetuit Basileenses sibi honoris gratia obviam dari.* Post aliquos tamen dies eum adiere, *redditis-*

Novos concilium legatos mittit Francofordiam. Patr. c. 131.

que litteris concilii & Felicis, causam suam, Panormitano orante, commendant. Quibus Cæsar respondit, *se nihil magis cupere, quam ecclesiæ pacem dare, propterea se conventum principum indixisse; verum oportere eos paucis diebus præstolari, quoad ex Aquisgrano, quo suscipiendæ primæ coronæ gratia iturus sit, revertatur,* &c. Postridie Eugenii pontificis legati Johannes *Carvajal*, Nicolaus de Cusa, & Jacobus Ferrariensis Cæsarem supplices adierunt, enixe postulantes, ut pulsis patribus Basileæ congregatis, obedientiam Eugenio restitueret, &c. Quorum dictis interveniens e Basileensium oratoribus unus qui præsens aderat, Cæsarem rogabat, ut collegas suos prius audiret, quam adversariis responderet. Negabat *Carvajal* damnatos & schismaticos ullo modo audiendos: quod si audiri cuperent, veniret Segobius iste, ut nuper & monachus cum suo habitu, & ei libentissime responderent. Postridie Aquisgranum cum Friderico profectus Arelatensis, tam vehementem ab episcopo Leodiensi, qui Eugenio adhærebat, passus est objurgationem, ut inde insalutato hospite e vestigio discesserit. Quibus adversantur Eugenii legati.

111. Interim coram designatis a Cæsare tribus diebus peroravit pro Felice Panormitanus, vir sua ætate omnium juris utriusque peritorum excellentissimus. Deinde admissis Eugenii oratoribus, Nicolaus Cusanus iniquum videri asseruit damnatos Amedistas audiri, tum explicata rerum gestarum serie, Eugenii pontificis causam egregie defendit. Auditores vero, ut *fidelius pleniusque Cæsari & principibus possent referre*, dicta utriusque partis scriptis sibi dari petierunt. Tunc Panormitanus suum de concilio Basileensi tractatum conscripsit, qui deinceps Felicis & suorum præcipuum fuit propugnaculum, cui singulari tractatu hactenus, quod sciam, inedito replicavit Cusanus. Tribus diebus pro Felice perorat Panormitanus a Cusano refutatus.

112. Postea *audierunt Basileenses legati, quinque ex principibus electoribus conjurasse, ut Eugenio certis legibus omnino obedientia redderetur: quare ut huic rei obviarent, summo studio curarunt ab eis audiri, quod numquam consequi potuerunt: qui etiam audita relatione dictorum a contendentibus, urgebant ut Eugenius susciperetur.* At Cæsar rebus omnibus discussis, *de consilio principum statuit aliud concilium indubitatum esse celebrandum, mittendos esse nuncios super ea re Basileam ad patres, & Florentiam ad Eugenium pontificem: interim Germanis in sua suspensione animorum manendum.* Indigne tulerunt Basileenses, legatos ad Eugenium, omisso Felice, destinari. Patr. c. 131. Electores volunt obedientiam reddi Eugenio.

113. Ad Basileenses nomine suo & principum Cæsar nunciis designatis Silvestro Chimensi, Thoma Halselbachio episcopis & aliis, Cæsar 18. cal. Octobris Basileam appropinquans, rogatus a cardinalibus Felicis & a multis ex patribus, qui obviam ei processerant, ut urbem intraret, recusavit: illud unum mandans, ut nuncios suos exaudirent, testatus urbem se non ingressurum priusquam responderent suis legatis, poscentibus ut ad pacem vellent conferre vota sua, atque infra annum indubitatum eam in rem concilium congregaretur. *Magna molestia*, inquit Patricius, *acceperant Felix & patres, principes quosdam & ipsum etiam Cæsarem Eugenio scribere tamquam Romano pontifici*, nec Felicem aliquali honore venerari. Tandemque post multas consultationes, assenserunt transferri concilium in aliquam Germanicæ nationis civitatem ad hoc idoneam, ad quam rogabant Cæsarem accedere, aut aliquem ejus nomine principem, &c. His peractis, 3. idus Novembris Fridericus Cæsar solemni pompa Basileam ingreditur. Sequenti die *sub crepusculo vespertino cum paucis Felicis domum nudo capite adiit*, honorifice ab eo exceptus, *hortatusque est Felicem & suos cardinales, ut ad pacem ecclesiæ dandam omnino se disponerent, quam ipse totis viribus prosequeretur*, &c. *multisque hinc inde dictis, Cæsar domum rediit*, Basileenses indigne ferunt mitti legatos ad Eugenium, & non ad Felicem. Patr. c. 133. Cæsar accedit Basileam, & patres hortatur ad pacem.

& inde sequenti die Basilea discessit. De cujus recessu pauca hæc habet Æneas Silvius: *Fuit & Fridericus imperator apud eum in Basilea, sed clam nocte intempesta, ne adorasse idolum videretur, abiit.* Nihil tamen negligebat Felix, ut principes sibi devinciret. *Fuerunt ei cum rege Franciæ Carolo*, inquit Æneas Silvius, *cum Alfonso rege Aragonum, qui tum hostis Eugenii papæ fuit, cum Philippo duce Mediolani, cum pluribus aliis, de recipienda ejus auctoritate tractatus, qui omnes incassum abierunt.* Quin immo anno 1443. Alfonsus rex Eugenio sincere reconciliatus, *litteris suis per omnes regnorum suorum provincias testificatus est, se post longam consultationem, cum in rebus ecclesiæ dubius admodum fuisset, revelante divina gratia, cognovisse Eugenium esse summum & verum Romanum pontificem, ac Christi indubitatum vicarium, illumque & non alium pro tali esse adorandum. Tum leges edictaque omnia in suis regnis contra Eugenium & pro concilio Basileensi contra ejus voluntatem irrita esse & omnino revocata; licereque unicuique Romanam curiam adire*, &c.

De Europa cap. 42.

Ibid.

Alfonsus rex Aragonum Eugenio reconciliatur. Patr. c. 140.

Pat. c. 141. Cardinales & prælati ex ejus regnis Basilea discedunt.

114. *Aperuit hæc omnia Alfonsus clam suis litteris Panormitano, Dertusensi & Vicensi cardinalibus Felicis, monens eos, ut si cuperent rem gratam regi facere, discederent quamprimum Basilea, & in Italiam, vel ad suas ecclesias proficiscerentur; non posse hoc tempore eos quicquam agere regi acceptius: proinde secundas litteras non expectarent... Qui cognita regis voluntate, pridie nonas Augusti e Basilea discesserunt. Panormitanus dimissis insigniis cardinalibus, Italiam petiit, reliqui ad ecclesias suas reversi sunt. Hos secuti sunt reliqui fere omnes, qui ex regnis Alfonsi Basileæ erant.*

Dertusensis episcopus obedientiam Eugenio promittit.

115. Duobus post annis 13. Aprilis anni 1445. Odo Dertusensis episcopus, per procuratorem Romam missum, obedientiam Eugenio publice promisit, dimissaque purpura, cardinalatus dignitatem sibi ab Amedeo de Sabaudia collatam sponte exuit. Instrumentum habes apud Raynaldum ad annum 1445. n. 25. Eodem anno ad sedandum schisma Fridericus Cæsar indicta apud Nurembergam diæta, principes ad eam & reges gravissimis litteris invitavit, ut colligere est ex ea quam hic habes pag. 977. scriptam ad Carolum. Cum vero nulla darentur a contendentibus responsa accommoda, tunc nihil prorsus actum est. Sed tandem in conventu Francofordiensi anni 1446. cum Cæsar & principes statuissent ad Eugenii obedientiam reverti, Romam miserunt Æneam Silvium, qui Frederici & principum nomine eam offerret pontifici. Is antequam injuncta sibi a Cæsare mandata exequeretur, hunc ad Eugenium sermonem habuit: *Prius, sanctissime præsul, quam Cæsaris mandata referam, de me ipso pauca dicam. Scio multa de me tuis auribus inculcata esse, neque bona, neque digna relatu: sed neque mentiti sunt, qui me tibi detulerunt. Plurima ego, dum Basileæ fui, dixi, scripsi & feci, nihil inficior. At non tam tibi nocere, quam ecclesiæ prodesse mens mea fuit. Erravi, quis neget? sed neque cum paucis, neque cum parvis hominibus. Julianum S. Angeli cardinalem, Nicolaum archiepiscopum Panormitanum, Ludovicum Pontanum tuæ sedis notarium sum secutus, qui juris oculi & veritatis magistri credebantur. Quid universitates & alia orbis gymnasia, quorum pleraque adversus te sentiebant? quis cum tantis hominibus non erraverit? Verum ego ubi errorem deprehendi Basileensium, fateor ad te non statim convolavi, quod plerique fecerunt, sed veritus ne ab errore in errorem prolaberer, ut sæpe in scyllam incidunt cupientes vitare charybdim, ad eos me contuli, qui neutrales habebantur, ut ab altero duorum extremorum, ad alterum non sine consolatione & mora transirem. Mansi ergo apud Cæsarem tribus annis, ubi dum magis ac magis contentiones audio, quæ inter Basileenses & tuos legatos fiunt, nihil*

Et Æneas Silvius.

Apud Gobelinum lib. 1. in comment. Pii II.

nihil mihi dubii relictum est, quin te penes sit veritas. Atque hinc factum est, ut cupienti Cæsari ad tuam me clementiam viam facere, non invitus paruerim. Sic enim me tuam in gratiam redire posse sum ratus. Nunc ergo apud te sum, quia ignorans peccavi, mihi ut ignoscas oro, deinde causam Cæsaris explicabo. His dictis, mandata sibi a Cæsare & principibus Germaniæ exposuit, quatuor a pontifice exposcens, quæ sic exprimit in præclara illa oratione quam habuit coram summo pontifice, hic a nobis edita: *Primum generale concilium in tempore locoque designando convocetur. Alterum est, ut professio potestatis, auctoritatis, & præeminentiæ conciliorum catholicam militantem ecclesiam repræsentantium per tuos oratores Francofordiæ facta tuis litteris approbetur. Tertium est, ut nationi Germanicæ super gravaminibus provideatur. Quarto & ultimo loco, ut quæ in præjudicio duorum Electorum & suarum ecclesiarum acta sunt, ex tuæ sanctitatis clementia revocentur, & in pristinum singula statum redigantur.* Quippe Coloniensem & Trevirensem electores Basileensi concilio adhærentes deposuerat, quos pacis ecclesiæ procurandæ studio restituit, omnibusque ab eo petitis libenter assensit. Tunc ei jam ægrotanti summo omnium gaudio restituta est Cæsaris & omnium Electorum obedientia. Nec multo post, hoc est 23. Februarii anni 1447. pie obdormivit in Domino, hæc in extremis exclamans: *O Gabriel, quanto magis conduxisset animæ tuæ saluti, ut numquam cardinalatum, nec pontificatum obtinuisses, sed in tuo monasterio religiosam disciplinam coluisses.* Subrogatus ei est pridie nonas Martii duodeviginti cardinalium suffragiis Thomas de Sarzana, Nicolaus V. deinceps appellatus: cui cum omnes principes obedientiam præstitissent, Vincentius archiepiscopus Gnesnensis, a Felice olim creatus cardinalis, purpura sponte rejecta, supplex veniam a pontifice petiit, misso ad Nicolaum oratore, qui eum verum Christi vicarium confiteretur.

Pag. 984.

Eugenio restituunt obedientiam Germani.

Eugenii obitus.

Electio Nicolai V.

116. Non desperavit tamen Amedeus, sed scripta ad Carolum regem Francorum epistola, quam habes hoc tomo pag. 989. ejus imploravit auxilium, hortatusque est ut regni sui prælatos, aliosque qui de jure & consuetudine venire ad concilia tenentur, ad synodum remittat. Insuper oravit, ut alios reges & principes ut idipsum agant commoneat. Econtrario vero Nicolaus Carolum exoravit, ut procurandæ ecclesiæ paci totus incumberet, eique omnem dedit facultatem tractandi nomine suo, agendi, concedendi & promittendi quidquid necessarium judicaverit, datis litteris 6. cal. Maii & pridie idus Decembris 1447. Quantas tunc ad angustias redactus fuerit Felix infelix, exprimit Poggius his verbis: *Quid te movet amplius, ut in tua contumacia reprobanda persistas? Vides omnes orbis reges a te dissentire, & sentire nobiscum. Vides omnes principes Christianos nobis credere, nobis favere, detestantes scissuram tua opera in Dei ecclesia introductam. Vides Germaniam totam aliquandiu tuis suasionibus seductam, jam te abjecto defecisse, & Nicolaum verum pontificem recognoscere. Vides Galliam, Angliam, Hispanias omnes, Bohemiam, Poloniam, Hungariam, nostrum Nicolaum verum* JESU CHRISTI *vicarium profiteri: omnes te detestantes, sacrificant vero Deo; solus tu derelictus, contemtus, abjectus, prostratus, omni spe auxilioque destitutus, taces infamis, abditus in dominio tuo reclusus*, &c. At Basileensium conatus omnes confregit prostravitque Fridericus imperator, cum revocato salvo-conductu, jussit omnes Basilea civitate excedere. *Sed cum illorum consilia Fridericus pervertisset*, inquit Æneas Silvius, *& qui sub nomine synodi Basileæ degebant, abire jussisset, desperato meliori successu, interveniente per legatos suos Carolo Franciæ rege, ecclesiæ pacem dedit.* Quapropter cum die 24. Junii anni 1448. Fridericus episcopus Basileensis, præpositus, aliique plures de capitulo & clero, ma-

Qui Carolum regem Francorum pacis arbitrum facit.

Invect. in antipapam.

Felici adhærentes Basilea exire jubentur.

gister antiquus, magister civium, & quamplurimi de consulatu Basileensi, publice coram notariis significassent patribus feria 6. post festum corporis Christi in Cæsaris consilio deliberatam & conclusam fuisse salvorum-conductuum revocationem, vix eis concesso bimestri spatio, ea tamen conditione ut ab actis conciliaribus interim abstinerent. Tunc juxta tenorem sessionis XLV. Lausanam in ditione Amedei se transtulerunt, ubi primam sessionem a nobis pag. 995. relatam IX. cal. Augusti celebraverunt.

Lausanum se & concilium transferunt.

Felix deponit papatum.

117. Tunc Felix qui in ultima Gebennensi diæta mense Decembri cum oratoribus Caroli Franciæ, Henrici Angliæ, & Renati Siciliæ regum ac Ludovici delphini, *certa* jam *avisamenta* pro pace consequenda conceperat, aliud nihil deinceps cogitavit, quam ut, mediantibus prædictis, meliori qua posset conditione, pontificatum deponeret. Concesso igitur ei cardinalatu, cum legatione in sua ditione, hoc est in Sabaudia, exuit se tandem papali dignitate, & Nicolaum V. summum ecclesiæ pontificem agnovit. Publicum depositionis ejus instrumentum edidit Raynaldus ad annum 1449. n. 3. datum Lausanæ.

Basileenses schismati renuntiant.

118. Jam vero Ludovico Arelatensi & suis, non solum a principibus & regibus, sed etiam a suo Felice derelictis nihil aliud supererat, quam ut eum quem in errorem induxerant, sequerentur pænitentem. Ut tamen schisma suum aliquo palliarent colore, supponentes sedem apostolicam vacare, in tertia sui Lausanensis concilii sessione, 13. cal. Maii summum pontificem elegerunt Nicolaum V. & in sessione quarta 7. cal. Maii eum verum & unicum pontificem Romanum promulgarunt. Et sic finis fuit schismatis, simulque concilii Basileensis, quod per annos circiter novem & decem pauca bona, infinita peperit mala partium studio, & defectu debitæ summo patri reverentiæ. Suos habuit propugnatores qui pro ejus defensione scripserunt Æneam Silvium Dominici Capranici secretarium, & postea episcopum Senensem, cardinalem ac tandem papam Pium II. qui vivente adhuc Eugenio errorem agnovit & veniam petiit; & Antonium Panormitanum a Felice purpura donatum, qui & ipse purpuram abjecit, *& graviter Panormi ægrotans, querebatur sæpe de nepotibus suis, quorum consilio & impulsu in Basileensi concilio se abripi cum schismaticis passus est*, uti refert Rocchus Pirrus in Sicilia sacra tom. 1. pag. 165. De Felice vero hæc maxime notanda scribit Æneas Silvius: *Nicolao pontifici maximo reconciliatus, relicto nomine papæ, cardinalatus honorem retinuit, in quo paulo post non sine boni viri opinione decessit, felix princeps & nimium, si senium suum ecclesiasticis titulis non fœdasset.*

De Europa cap. 42.

ERRATA IN PRÆFATIONE CORRIGENDA.

Pag. III. lin. 6. cis, *lege* paucis. Pag. XII. lin. 46. desideratæ, *lege* desiderata. Pag. XXXI. lin. 25. intercesserunt, *lege* intercesserint. Pag. XLI. lin. 38. horruerunt, *lege* horruerint. Pag. XLIII. lin. 36. Cæsar nunciis, *dele* Cæsar.

INDEX CONTENTORUM
IN HOC TOMO.

ACTA VARIA
AD CONCILIUM BASILEENSE
PERTINENTIA.

INCHOATIO SACRI CONCILII BASILEENSIS.

Anno 1431. Ex ms. illustrissimi dom. Chauvelin & Aquicinctensi.

N nomine Domini. Amen. Tenore præsentis publici instrumenti cunctis ipsum intuentibus pateat evidenter, quod sub anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi mccccxxxi. indictione xi. pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Martini divina providentia papæ V. anno ejus xiv. die vero solis, quarta mensis Martii, hora vesperorum, Basileæ & ibidem in domo fabricæ ecclesiæ Basileensis sita prope eamdem ecclesiam, & super ejus atrio, & in stuffa (a) superiori & majori domus ejusdem, loco videlicet capitulari consueto venerabilium virorum dominorum, præpositi, decani & capituli ecclesiæ Basileensis prætactæ, coram venerabilibus, egregiis & circumspectis viris dominis Georgio *de Andelo* decano, Ulrico *Truchsesse* thesaurario, cantore, Coenrado *de Bussnaug* archidiacono, Friderico *Berme* * thesaurario, magistro Johanne *Voiler* scholastico decretorum doctore, totoque capitulo ecclesiæ Basileensis memoratæ, Rudolfo *de Terwilx* præposito ecclesiæ sancti Petri, Johanne *Offlacter* præposito monasterii sancti Leonardi Basileensis, ordinis sancti Augustini canonicorum regularium, fratre Johanne *Nider* sacræ theologiæ professore, ordinis Prædicatorum, magistris Henrico *de Kenibeni* * episcopalis, & Bertoldo *Rethbogk* * domini archidiaconi Basileensis curiarum officialibus, jurisperitis pluribus, & aliis viris probatis & fide dignis; inque mei Leonardi *Valken* publici imperiali auctoritate curiæque episcopalis Basileensis prælibatæ jurati notarii, testiumque inferius nominatorum, ad hæc pro testimonio vocatorum & rogatorum præsentia, personaliter constitutus sive comparens venerabilis pater & egregius vir dominus Alexander decretorum doctor, abbas monasterii Virziliacensis, ordinis sancti Benedicti, Eduensis diœcesis, ad Romanam ecclesiam nullo medio pertinentis, & consiliarius excellentissimi principis domini ducis Burgundiæ & Brabantiæ, proposuit & dixit verba quæ sequuntur, vel similia in effectu: Honorandi domini & venerabiles viri, cum ita sit, quod concilium Senense fuerit dissolutum secunda die hujus mensis Martii, fuerunt septem anni, & die tertia quæ fuit externa die debuerit, secundum ordinationem sacro-sancti concilii Constantiensis, concilium Basileense incipere, ad quod sine alia vocatione prælati & alii, qui ad concilia generalia vocari consueverunt, sub pœnis juris venire sunt astricti, prout plenius in dicta ordinatione dicti sacro-sancti concilii Constantiensis, quæ incipit *Frequens*, continetur. Hinc est quod ego volens evitare dictas pœnas, & facere debitum meum circa agenda in dicto concilio Basileensi, heri comparui, & in ecclesia cathedrali hujus civitatis, ad me præsentandum, paratum, si quos invenissem, qui pro dicto concilio venissent, cum eis vacare circa ea quæ in concilio incumbunt peragenda, & adhuc in præsentia vestrarum dominationum me præsento; offerens me paratum & promtum conferre unà vobiscum, & cum quolibet vestrûm, expectando venturos * ad dictum concilium, de his quæ pertinent ad concilium, seu quæ sunt agenda per ipsum, & specialiter de mo-

* al. Zerine.

*al. Bemgen.

* al. Rechvögx.

* al. Venientes.

(a) Stuffa seu stuba est hypocaustum seu æstuarium, sed in monasteriis & aliis insignioribus ecclesiis sumitur pro camera capituli, eo quod ibi solebat haberi hypocaustum.

„ do reducendi Hussitas ad gremium ecclesiæ per viam amicabilem, si fieri possit, quæ via foret magis Deo grata, & animabus ipsorum utilis, si Spiritu-sancto, qui concilia generalia consuevit dirigere in his quæ sunt fidei catholicæ, de quo est confidendum, reperiretur; nec non & conferre de his quæ spectant ad reformationem ecclesiæ tam in capite, quam in membris, & de modo pacificationis regnorum: & protestor, quod pro me non stetit, nec stat, aut stabit, quominus teneatur dictum concilium, & de materiis jam dictis, & aliis ad ipsum pertinentibus in eodem tractetur; rogans vos omnes & singulos, quatenus in loco isto vel alio per vos eligendo, certis diebus & horis, vel die quabet & dictis horis velitis convenire; quatenus una vobiscum expectando venturos, de dictis materiis valeam conferre, petens a notario hic præsenti de isto publicum instrumentum seu publica instrumenta, unum vel plura, tot quot sunt inde necessaria & opportuna, confici atque tradi, astantes in testimonium invocando. Acta fuerunt hæc sub anno Domini, indictione, pontificatu, mense, die, hora & loco superius descriptis, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris dominis Petro *Zeniluffre** decano sancti Petri ecclesiæ Basileensis, fratre Johanne *Elsenihem* priore prioratus in *Isteim* ordinis Cluniacensis, Constantiensis dioecesis, & Coenrado *Brumenmeister* plebano ecclesiæ sancti Martini Basileensis, testibus ad præmissa in eorum testimonium vocatis specialiter & rogatis.

* *al.* Zemlusfre.

Et me Loenhardo *Valken* de *Offembrug* clerico Argentinensis dioecesis, publico imperiali auctoritate notario curiæque episcopalis Basileensis jurato, qui præscriptis propositioni, protestationi, requisitioni, aliisque omnibus & singulis, dum sic, ut præmittitur, fiebant & dicebantur, unà cum prænominatis testibus, præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, præsens instrumentum per alium me jubente fideliter scriptum exinde confeci, & in hanc publicam formam redegi, signoque & præsenti subscriptione meis signavi rogatus & requisitus, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

PROCESSUS VERBALIS de inchoatione concilii Basileensis.

Anno 1431. *Ex ms. Aquicinctensi.*

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen.

Anno a nativitate Domini MCCCCXXXI. die XXIII. Julii indictione IX. pontificatus sanctissimi Domini nostri papæ EUGENII IV. anno I. in civitate Basilea provinciæ Bisuntinæ, in domo capitulari ecclesiæ cathedralis Basiliensis, reverendi patres dominus Johannes *de Polemar* decretorum doctor, domini nostri papæ capellanus, sacrique palatii apo- A stolici causarum auditor, & frater Johannes de Ragusio sacræ theologiæ magister, ordinis fratrum Prædicatorum in Romana curia procurator, vices gerentes reverendissimi in Christo Patris & domini JULIANI, sanctæ Romanæ ecclesiæ S. Angeli diaconi cardinalis, in Germania & ad præsidendum in sacro generali concilio apostolicæ sedis legati, congregati ibidem cum reverendissimo patre Domino ALEXANDRO abbate Virzeliacense, venerabilibus & circumspectis viris domino Thoma *Fiene* utriusque juris doctore, magistro Guillelmo Evardi, & magistro Nicolao B Amici in artibus, ambassiatoribus universitatis studii Parisiensis, necnon venerabili fratre Hugone priore S. Albani Basiliensis, & venerabili domino Henrico *de Beyne* in decretis licentiato, officiali reverendi patris domini Basiliensis episcopi, & venerabili Georgio de Andelo decano Basileensi, & aliis tam canonicis, quam clericis dictæ ecclesiæ, & aliarum ecclesiarum dictæ civitatis & ceteris multis religiosis diversorum ordinum, ad insinuandum & publicandum suam vicesgerentiam seu potestatem hoc ordine processerunt.

C Primo dictus Johannes *de Polemar* fecit suam propositionem inferius insertam, deinde per me Conrardum *Grucefride* publicum imperiali auctoritate & curiæ Basileensis notarium juratum, quoddam publicum instrumentum, & quasdam litteras apostolicas, & alias litteras dicti reverendissimi domini legati publice & intelligibiliter legi & publicari fecerunt, quarum tenores inferius sunt insertæ, propositionis series talis est.

Propositio facta a Johanne de *Polemar* cum sacrum concilium inchoavit.

„ Verba sacri eloquii prodicendorum fundamento libenter accipio, quatenus ex eorum dignitate quæcumque ædificavero gratiora D fiant. Hinc igitur pro explicando fundamentali thema sumam ex Malachia propheta, cap. 3. *Ecce ego mittam angelum meum, qui præparabit viam tuam ante te, & statim veniet ad templum sanctum angelus testamenti, quem vos vultis.* Præstantissimi patres & domini, eximia veneratione condigni, generale concilium apud hanc civitatem celebrandum esse ex decreto sacri concilii Constantiensis, & destinatione proxime acti concilii in civitate Senarum, cunctis constat esse notorium, ac etiam vestris providentiis arbitror non ignotum, qualiter reverendissi- E mus in Christo pater dominus JULIANUS sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ S. Angeli diaconus cardinalis, in proxima quadragesima, dum esset Noremberghæ, intendens circa ministerium legationis, pro quo destinatus erat ab apostolica sede, videlicet pro extinctione pestis hæreticæ, quæ, proh dolor! viguit in regno Bohemiæ, litteras ab apostolica sede suscepit, per quas sibi legatio præsidentiæ celebrandi concilii mandabatur. Ipse vero cum sciret ad civitatem hanc causa celebrandi con-

cilium nullos aut paucos admodum advenisse, indeque adventum ejus ad hanc civitatem parum habere compendii, & incœpto prius negotio, magnum imminere dispendium, si ab incœpto opere desisteret; provida deliberatione decrevit, incœptum continuare negotium, quod quantum Christianæ fidei sit necessarium omnes nostis. Sed & cum de creatione novi summi pontificis nuncium accepisset, & ad reformationem morum & omne bonum electum esse dispositum, eidem per suas litteras seriose curavit scribere, ut celebrationi concilii omnis exhiberetur opera opportuna, ipseque summus pontifex ad celebrandum concilium in propria persona veniret. Hisque litteris ad curiam per certum nuncium destinatis, ac ipse dominus legatus ad peragrandam Germaniam se contulit, principes & populos ad exercitum contra dictos hæreticos indictum sollicite exhortando. Cumque sic magnam partem Germaniæ in propria persona lustrasset, quia festum S. Johannis, dies progressui exercitibus assignata, instabat, ex inferioribus partibus Germaniæ, concito passu ad Norembergam festinavit redire; ad quam in die post festum S. Johannis pervenit, & reperit ibidem quemdam venerabilem virum nomine Leonardum de Pisis in legibus licentiatum, quem sanctissimus dominus noster papa ad eumdem dominum legatum transmisit, cujus relatibus, litterisque per eumdem lectis, dominus legatus de intentione sanctissimi domini nostri papæ extitit informatus, quæ procul dubio sincera est & optima, quod sacrum concilium plene ac debite celebretur, seque ad venerandum concilium celebrandum venire non posse notoria causa demonstrat. Quare præfato domino legato mandavit, ut ad celebrandum concilium quam citius absque dispendio negotii cœpti valet, studeat se conferre. Sed & serenissimus princeps dominus Sigismundus Romanorum rex, duoque venerabiles viri ex ambassiatoribus almæ universitatis Parisiensis, in eadem Noremberga dicto domino legato instarunt, ut ad hanc se civitatem conferret, causa concilium celebrandi. Reverendissimus vero legatus prædictus, deliberatione habita, respondit, multis suadentibus causis, utile admodum esse primo quod nunc necessarium, propter multa quæ contingere possunt, ejus præsentiam exigendam, quod ipse in exercitu personaliter transiret, sed volebat ad hanc civitatem aliquos destinare, quibus committeret vices suas; quatenus hoc tempore statuto, quo ipse erat cum exercitu moraturus, congregationi in stabilimento concilii & agendis aliis adhiberent operam & sollicitudinem opportunam. Nam attenta dispositione præsenti, satis videbatur negotio concilii per hujusmodi destinationem esse provisum; quodque in principio sequentis hiemis ipse Deo propitio reveniens de exercitu, ad celebrationem dicti concilii quam citius properabit, indeque in dicti serenissimi regis præsentia, ac multorum prælatorum, principum & aliorum virorum, nos hic astantes elegit, commisitque in ejus absentia plenaria vices suas. Præmissæ igitur narrationi veridicæ cuilibet intuenti satis plane congruere dignoscitur thema sumtum *Ecce ego mittam*, &c. in quorum verborum exordio nostræ destinationis causa nostrumque ministerium designatur, cum dicitur *Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam ante te.* Nam etsi nos naturæ conditione aut meritorum prærogativa angelus dici non possumus, ipsa destinatione & ministerio angelus sumus. Angelus enim id est missus. Sed etsi corpore duo, non tamen duo angeli, sed unus angelus sumus unitate ministerii & indissolubili caritate, Christo veritate dicente: *Ipse est de quo scriptum est ecce ego mitto*, &c. luculenter ad nostrum poterunt propositum applicari. Nobis siquidem utrisque Johannes est nomen, ministerium nostrum esse noscitur ministerio Johannis conforme. Nam sicut ille præcursor fuit domini nostri Jesu Christi, qui de summis cælorum velut patris legatione fungens descendit ad terram, sic, Reverendissimi Patres, qui a latere summi apicis destinatus est, veluti præcursore, destinati sumus parare viam, locum, & materiam prædisponere, ut eo, propitiante Altissimo, de exercitu feliciter redeunte, præparata & prædisposita materia agendorum in sacro concilio usque ad prosperam & votivam conclusionem facilius procedatur. Et inde subjungam: *Et statim veniet ad templum sanctum*, hoc est ecclesiam, dicente apostolo *Templum Dei sanctum est quod estis vos.* Etenim licet universus fidelium populus nomine comprehendatur ecclesiæ, virtualiter tamen est ecclesia sacrum generale concilium, auctoritate sacrosanctæ apostolicæ sedis congregatum. Et nullus est aut erit ratum concilium, quod non fuerit ejus auctoritate fulcitum. In sacro namque concilio rite congregato est ipse summus pontifex, aut ejus vices gerens in ratione capitis, & alii in ratione membrorum, unum constituens corpus, quod virtualiter est universalis ecclesia. Nos igitur, auctore Deo, locum præparabimus, atque viam ejus solemnem, grandemque congregationem facere satagemus. Et statim veniet ad ipsum sanctum templum Dei, non dico dominator, quem vos quæritis: quoniam dicente B. Bernardo in epistola ad Eugenium, didici quod in hac ecclesiastica Hierarchia indicitur ministratio & interdicitur dominatio, principe apostolorum dicente, *non tamquam dominantes in clero, sed forma facti gregis.* Et idem Bernardus in tertio: Ille de quo propheta dicit: *Et erit omnis terra possessio ejus*, Christus est, cui pertinet jure creationis & redemtio-

» nis & dono patris possessionem & dominium
» cedere huic, tu curam illius habe. Themate
» non sine causa sincopato subjungo: *Angelus*
» *testamenti quem vos vultis.* Recte angelus te-
» stamenti. Nam sub nomine S. Angeli diaco-
» nus cardinalis, & ejus conversatio est ange-
» lica: quod non familiari conversatione pos-
» sumus attestari. Angelus testamenti, inquam,
» CHRISTO JESU ferventissimus est zelator. Sta-
» tim ergo veniet angelus testamenti quem
» vos vultis, quem vos capitis & optatis, quem
» volunt & optant omnes ecclesiæ filii, affe-
» ctantes Christianitatis pacem, hæresum ex-
» stirpationem. Angelus testamenti, quia sicut
» scit sanctissimi domini nostri papæ optimum
» animum & promtissimam voluntatem, sic
» etiam suo proprio desiderio ad id anhelat
» una cum aliis congregatis generale conci-
» lium facientes, toto studio, totisque viribus
» & diligentiam adhibere. Hæc omnia perfici
» sperantes ab illo qui vivit & regnat trinus &
» unus in sæcula sæculorum. Amen.

SEQUITUR TENOR INSTRUMENTI, &c.

In nomine Domini. Amen. Tenore publici instrumenti cunctis pa[illegible]t evidenter & sit notum quod anno a nativitate Domini ejusdem MCCCCXXIV. &c. *require residuum in prima sessione hujus sacri concilii Basileensis.*

Subscriptio notarii talis est.

Et ego Petrus Clerici, clericus Ambianensis diœcesis, magister in artibus, &c. *prout in instrumento continetur.*

TENOR LITTERARUM apostolicarum super facultate celebrationis concilii Basileensis per dominum legatum sedis apostolicæ.

MARTINUS episcopus servus servorum Dei dilecto filio JULIANO S. Angeli diacono cardinali apostolicæ sedis legato S. & A. B. &c. *require in prima sessione hujus concilii Basileensis.*

TENOR LITTERARUM domini legati.

In nomine Domini. Amen. Anno ejusdem MCCCCXXXI. indictione IX. pontificatus SS. in Christo patris Domini nostri papæ EUGENII IV. anno I. die III. mensis Julii, in quadam domo castri imperialis Norembergæ, diœcesis Bambergensis, præsentibus illustrissimo principe domino SIGISMUNDO rege Romanorum, reverendis in Christo patribus domino ALEXANDRO episcopo Tridentino, & domino PETRO episcopo Imolensi, atque illustri viro domino FRIDERICO marchione Brandeburgensi, & aliis pluribus in multitudine copiosa, vocatoque me notario infra scripto, mihique mandato ut de his publicum facerem instrumentum, reve-

A rendissimus in Christo pater dominus JULIANUS S. R. E. sancti Angeli diaconus cardinalis, in Germania, necnon ad præsidendum in generali concilio apud Basileam in Spiritu-sancto congregando, apostolicæ sedis legatus, attendens se jamdudum, cum in eadem civitate Norembergæ, ubi dictus serenissimus rex, sacrique imperii electores, & alii principes Almanniæ & communitatum ambassiatores erant pro hac causa congregati, ad tractandum & exhortandum, ut adversus perfidos hæreticos in regno Bohemiæ potens
B fidelium destinaretur exercitus, tota sollicitudine operam adhiberet, sicut fuit gratia divina concedente conclusum; felicis recordationis domini papæ MARTINI V. tunc viventis litteras recepisse, quibus eidem interesse & præsidere dicto concilio mandabat. Cum autem esset informatione veridica sibi notum, ad civitatem Basileæ causa celebrandi concilium tam paucum numerum personarum advenisse, quod non erat in concilio cum tam pauco numero procedendum, habita super hac causa prælatorum & aliorum notabilium virorum deliberatione ma-
C tura, decrevit melius esse dictum negotium inceptum continuare, crucem prædicando, fidelesque principes & populos exhortando ad exercitum memoratum, ut eo cum Dei auxilio peracto, ad celebrationem concilii, cui hæc mora parum dispendii proveniret; sicque per diversas partes Almanniæ in propria persona, non sine gravibus viarum laboribus est profectus, per alias vero partes suas litteras suosque viros providos destinavit. Cumque jam per Dei gratiam potens & magnus Christi fidelium exercitus sit paratus, nec dum etiam ad dictam civitatem Basileæ, ubi in pauco numero sunt, pro celebratione
D concilii congregati, sibique habito multorum prudentum consilio visum sit admodum ex causis pluribus expedire, immo quodam modo necessarium, quod ipse personaliter vadat cum fidelium exercitu supradicto, volens & cupiens utilitati dicti exercitus non deesse, necnon congregationi & stabilimento dicti concilii debite providere, cum a sanctissimo domino nostro papa EUGENIO, qui multum cordi habet dictum concilium solemniter & debite celebrari receperit in mandatis, quatenus quam citius absque dispendio dicti negotii exterminationi hæreticæ
E pravitatis, commode possit, ad celebrationem dicti concilii studeat se conferre, provida deliberatione decrevit, quod ipse personaliter transeat cum exercitu supradicto, & quod ad dictam civitatem Basileæ destinet viros providos, qui, eo absente, vices suas gerant, congregationique & stabilimento dicti concilii operam & diligentiam præbeant, deque agendis & ordinandis cum ibidem existentibus considerent, praticent taliter, quod disponant, ut eo juxta principium hiemis se-

quentis, de dicto transitu, Deo propitio, feliciter redeunte, in celebratione dicti concilii, prosperaque largiente S. Spiritus gratia, procedatur, ad Dei omnipotentis gloriam, & Christianæ religionis profectum. Propterea venerabiles ac providos viros dominum Johannem *de Polemar* decretorum doctorem, domini nostri papæ capellanum & sacri palatii apostolici causarum auditorem, & fratrem Johannem de Ragusio sacræ theologiæ magistrum, ordinis fratrum Prædicatorum, & dicti ordinis apud Romanam curiam procuratorem, elegit & ordinavit suos in dicto concilio, in ejusdem domini absentia, vices gerentes, dans & concedens eisdem plenarie vices suas. In quorum fidem & testimonium per me infra scriptum notarium præsens fieri jussit publicum instrumentum ipsius domini legati sigilli appensione munitum. Actum die & anno & præsentibus testibus prænotatis.

Et ego Conradus Jacobi de Montepolitiano decretorum doctor, publicus imperiali auctoritate notarius, dum supra scripta omnia & singula per dictum dominum legatum dicerentur & agerentur, interfui, atque fieri vidi, & ejus mandato hoc publicum instrumentum per alium fidum, me aliis occupato negotiis, scribi feci, rogatus publicavi, signumque meum proprium apposui in fidem & testimonium omnium præmissorum.

TENOR CEDULÆ.

Et nos prænominati Johannes *de Polemar* & frater Johannes de Ragusio vices gerentes præfati reverendissimi domini legati, insinuata potestate nostra, & fide facta de mandato instrumento authentico, prout supra, dicimus, declaramus cunctisque facimus manifestum, promtos paratosque nos esse in celebratione sacri concilii generalis rite & debite ultro procedere, adhocque nos ad hanc civitatem venisse animo & proposito persistendi & in celebratione sacri concilii rite ac debite procedendi; & quod non stetit, stat, neque stabit per SS. dominum nostrum papam, quin in dicto concilio rite & debite procedatur, manifeste & publice protestamur, dicimus & declaramus: requirentes de præmissis omnibus acta publica fieri & de actis publicum instrumentum, &c.

His itaque peractis, sicut præmittitur, venerabilis magister Nicolaus Amici unus ex ambassiatoribus dictæ universitatis Parisiensis pro se & collegis suis & omnibus aliis sibi adhærentibus vel adhærere volentibus, petiit & requisivit per dictos vicegerentes reverendissimi legati decerni & declarari generale concilium esse in hac civitate Basileæ stabilitum, inchoatum & firmatum.

Et dicti domini vices gerentes aut saltem dictus dominus Johannes de *de Polemar* pro se & collega suo dixit, & respondet in effectu, quod requisitioni per dictum magistrum Nicolaum jam erat per cedulam supradictam commode & sufficienter satisfactum.

Præterea fuit ibidem communi concordia ordinatum, quod deinde singulis diebus Veneris seu feriis sextis, si sit dies juridica, signanter proxime sequenti die juridica seu non feriata, fiet conventio pro negotiis in concilio agendis seu tractandis, & ad ipsam diem seu singulas sextas ferias omnes censeantur ex hac ordinatione vocati. Si autem propter aliquam causam oporteret in aliis diebus fieri conventionem, tunc affigetur cedula in valvis ecclesiæ prædictæ.

Et ego Conradus Guntfridi de minori Basilea, clericus Constantiensis diœcesis, publicus imperiali auctoritate & curiæ Basileensis collateralis notarius juratus, quia præmissis omnibus & singulis, dum sic, ut præmittitur, successive fiebant & agebantur in loco & tempore quibus supra, una cum honorabilibus & circumspectis viris dominis Hermanno *Friling*, Nicolao de *Tervviler*, presbyteris capellanis, &c. præsens interfui, eaque successive fieri vidi & audivi. Idcirco hic me manu propria subscripsi rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium præmissorum.

Post hæc autem die lunæ XXVII. die mensis Augusti anni prædicti in domo capitulari dictæ ecclesiæ Basileensis personaliter existentes reverendi patres dominus Johannes *de Polemar* decretorum doctor, & frater Johannes de Ragusio sacræ theologiæ magister, ordinis fratrum Prædicatorum, vices gerentes dicti reverendissimi domini legati, assistentibus eis multis prælatis & clericis, mandaverunt mihi notario supra & infrascripto, quatenus accederem ad portam dictæ ecclesiæ, & inde acciperem cedulam quam ibi reperirem affixam, & in hoc processu continuarem; & sic factum est per me mandato ipsorum dominorum præsidentium prædictorum.

Cedula autem portæ dictæ ecclesiæ affixa dictorum dominorum præsidentium sigillata sigillis, erat hujusmodi seriei: » Ex parte dominorum præsidentium concilii generalis intimatur omnibus quod erit congregatio generalis feria II. hora VIII. in capitulo ecclesiæ majoris. Quapropter mandatur omnibus qui venire tenentur ad illam, quatenus in dictis die & hora ibidem compareant & intersint.

Et post aliquantulam moram prædicti domini præsidentes tradiderunt mihi notario supra & infrascripto quamdam cedulam in papyro scriptam, quam per me publice alta & intelligibili voce legi & publicari fecerunt, cujus tenor sequitur & est talis.

Declaratur concilium inchoatum.

Quamquam ex eo quod XXIII. die Julii proxime præteriti in hoc eodem loco facta fuit publice & solemniter insinuatio facultatis nostræ, perlectis litteris reverendissimi

in Christo patris domini domini legati, atque constitit de electione hujus civitatis facta in concilio Senensi pro tunc proxime futuro concilio celebrando, & hoc per publicum instrumentum ibidem lectum, atque juxta decreta sacrorum Constantiensis & Senensis conciliorum notorium sit, esse tempus concilii celebrandi, & sic constaret præsidentes auctoritate apostolica esse in loco ad celebrandum concilium deputatos, animo & proposito concilium celebrandi, & ad hoc se exhibuerunt, & quod non stabat pro parte sanctissimi domini nostri, quominus in celebratione concilii procederetur, fuerunt publice protestati quod tempus ad id præfinitum astaret, censeatur ex his sacrum generale concilium inchoatum, stabilitum & firmatum: attamen ad superabundantem cautelam, multorum super hoc instantia propulsati, decernimus & declaramus, ex illis die, & actu sacrum generale concilium esse inchoatum, stabilitum & firmatum, atque ex nunc, si & in quantum opus sit stabilimus & firmamus, esseque stabilitum & firmatum decernimus & declaramus.

Et post hæc præfatus Johannes *de Polemar* verbo exposuit, & dixit, quod in præcedentibus diebus tractatum fuit, ut per sacrum concilium quidam actus fieret, quem ipse in quadam cedula descriptum dictaverat, ideo legeretur schedula ipsa, & si omnibus placeret, sicut in ipsa continetur, fieret ac etiam firmaretur. Quæ quidem cedula per me supra & infrascriptum notarium lecta extitit & publicata hujusmodi sub tenore.

Johannes de Ragusio ex parte concilii mittitur ad regem Romanorum.

Auctoritate apostolica præsidentes prælati & ceteri in sacro concilio congregati, die præsenti, per cedulam ecclesiarum valvis affixam, ad congregationem publicam assignata, ordinaverunt & decreverunt valde esse expediens & necessarium, quod reverendus pater frater Johannes de Ragusio, magister in sacra pagina, ordinis Prædicatorum, pro certis negotiis, pro parte ipsorum ad sereniffimum dominum regem Romanorum accedat, ipsumque eorum ambassiatorem ad dictum dominum regem ordinaverunt & destinarunt; & ne ab aliquo possit in dubium revocari, cum ipse sit unus de præsidentibus, an ipso absente apud alium collegam plena auctoritas remaneret, cum in litteris eorum facultatis non sit expressum, quod in solidum habeant potestatem, scienter & consulte ordinaverunt & decreverunt, quod ipso domino fratre Johanne absente, ipsiusque perdurante absentia, apud alterum collegam, videlicet dominum Johannem de *Polemar* plena remanet auctoritas & potestas præsidentiæ memoratæ.

Et ego Conradus Guntfridi de Minori Basilea, clericus Constantiensis diœcesis, publicus imperiali auctoritate, &c. *ut supra.*

LITTERÆ SIGISMUNDI regis Romanorum.

Quibus sub sua protectione sacrum Basileense concilium suscipit, omnes ad illud venientes suis subditis commendat.

1431. 1. Julii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. rex universis & singulis principibus ecclesiasticis & sæcularibus, ducibus, marchionibus, comitibus, vicecomitibus, vicariis generalibus, baronibus, magnatibus, proceribus, nobilibus, ministerialibus, militibus, clientibus, capitaneis, ancianis, potestatibus, gubernatoribus, baillivis, rectoribus, præsidibus, burgraviis, castellanis, officialibus, judicibus, thelonariis, (a) boletariis passuum, custodibus civitatum, oppidorum, villarum & locorum communitatibus, & rectoribus earumdem, ceterisque nostris & imperii sacri subditis & fidelibus dilectis ad quos præsentes pervenerint, gratiam regiam & omne bonum.

Venerabiles, illustres, nobiles & fideles dilecti, durante pridem Constantiensi concilio, & domino MARTINO papa V. bonæ memoriæ tunc ibidem approbante, conclusum extitit & ordinatum, quod ab illo tunc ad quinquennium proxime sequens in civitate Senensi generale concilium celebraretur; in quo quidem Senensi concilio iterum decretum & ordinatum extitit, quod ad septennium proxime sequens in civitate nostra Basileensi generale concilium teneretur. Quod quidem concilium, Domino concedente, per multos notabiles prælatos, doctores & magistros incœptum est, & hucusque continuatum, quousque sanctissimus dominus noster summus pontifex dominus EUGENIUS illud approbavit, & celebrationem ipsius reverendissimo in Christo patri domino JULIANO cardinali S. Angeli apostolicæ sedis legato commisit, qui etiam loco sui, negotiis fidei præpeditus, præsidentes pro eo ad memoratum Basileæ locum transmittit. Sed quia nos, qui prius pro pace sacrosanctæ matris ecclesiæ & ejus unione procuranda multos labores, prout notum est mundo, subivimus, debitores nos fatemur, ut tamquam advocatus & defensor S. R. E. etiam hoc sacrum Basileense concilium habeamus commissum, potissime considerando quod ad hæresum exstirpationem, guerrarum suppressionem, & omnium morum, qui, proh dolor! in orbe fere extincti sunt, felicem reformationem, nihil utilius & commodosius exquiri posset. Quod quia concilium ad reverentiam Dei, relevationem orthodoxorum, honorem quoque sanctæ matris ec-

(a) Boletarii sunt magistri boletarum, qui litteras passus scribunt.

clesiæ in nostram specialem protectionem recepimus, & grato & devoto animo recipimus per præsentes. Idcirco vos omnes & singulos supradictos seriosissime requirimus & hortamur, mandantes quatenus universis & singulis prælatis, principibus, nobilibus, magistris & ambassiatoribus quorumcumque regum, prælatorum, principum & communitatum, universitatumque totius Christianismi, qui ad præfatum concilium, auxiliante Domino, accessuri sunt, cujuscumque status, gradus, dignitatis, seu conditionis existant, nostro & imperii sacri nomine favorabilem
B
& benignam debeatis impendere voluntatem, eosdemque cum gentibus & familiaribus suis ac bonis ac rebus eorum quibuscumque faciatis plenissima libertate gaudere, ipsosque favorabiliter pertractetis, ac eosdem, & eorum quemlibet, cum bonis prædictis tute & secure per territoria, civitates, castra, castella, oppida, villas, itinera, passus, portus, pontes & terras, ac ditionis vestræ loca, nobisque subjecta ire, transire, stare & morari, eundo ad concilium prædictum, redeundo ab eodem permittatis; immo eisdem amore sanctæ matris ecclesiæ, ob reverentiamque sacri concilii, & nostram & sacri
C
imperii benevolentiam singularem, dum & quotiescumque requisiti fueritis, in his quæ securitatem & celeritatem eorum concernunt itineris, promotivam & gratuitam ipsis ostendere realiter & exhibere velitis & debeatis voluntatem, necnon eisdem & cuilibet ipsorum de victualibus, expensis eorum competentibus, & conductibus petitis & requisitis, pro rationabilibus salariis providendo. Sic enim fieri volumus, & præfatis ex certa nostra scientia in favorem prædicti concilii
D
concessimus & concedimus per præsentes, litteris impetratis aut sub quacumque forma verborum impetrandis non obstantibus quibuscumque. Quicumque aliquem prædictum concilium visitantem modo quocumque turbare præsumserit, sciat se nostram & imperii sacri indignationem gravissimam incurrisse; & e contrario quibusque visitantibus nostri amore favores impenderit, certum se reddat, quod eidem singula beneficia compensabimus gratia singulari, præsentium sub nomine majestatis sigillo testimonio litterarum. Datum Nurembergæ, anno
E
Domini MCCCCXXXI. die II. mensis Julii, regnorum nostrorum anno Hungariæ &c. XLV. Romanorum XXI. & Bohemiæ XI.

LITTERÆ SIGISMUNDI
REGIS ROMANORUM,
quibus providet securitati & quieti concilii.

Anno 1431. die 6. Julii. Ex ms. Aquicinctensi

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, & Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croaciæ, &c. rex. Notum faci-
A
mus tenore præsentium universis, quoniam nihil utilius, nihil honestius, nihil celebrius, vel commodosius populo Christiano conspicimus concilio generali, per quod divino inspiramine pax inter homines reformabitur, mores commutabuntur in melius, & universus populus ad viam veritatis reducetur; cura nobis fuit & est specialissima, ut copia prælatorum, principum & doctorum, & aliorum per quos fructus optatus debebit provenire, ad ipsum confluat & accedat. Et quia in Basiliensi concilio existentes, ad illud accedentes, & ab illo recedentes merito debent plena securitate potiri, & libertate, quæ revera est inæstimabilis bonitatis. Idcirco volumus & ordinamus præsentium per tenorem, quod omnes & singuli quicumque fuerint ad dictum concilium accedentes, in eodem præmanentes, & ab eodem recedentes, plena securitate & libertate potiantur, eosque suscipimus in nostra regia & imperiali protectione & custodia, nolentes eosdem ab aliquo molestari, inquietari, vel injuriari: immo ab omni injuria, vexatione & molestatione penitus immunes & illæsos permanere: mandantes nihilominus magistro civium, & civibus, seu rectoribus, incolis, & habitatoribus quibuslibet Basiliensibus, & districtius præcipientes, sub pœnis incursionis nostræ indignationis gravissimæ, & mille marcharum auri, fisco nostro applicandarum, quod nullam vim, injuriam, inquietationem, vel molestiam prædictis inferant, vel ab aliis inferri patiantur in persona vel bonis, sintque in plena securitate in dicto concilio & libertate. Volumus etiam & ordinamus ad majorem dicti concilii securitatem & libertatem, quod omnes & singuli qui ibidem accedent, recedent, vel permanebunt causa concilii, sint solum & dumtaxat sub potestate & juridictione domini nostri papæ, si ibi fuerit; vel præsidentis loco sui & sacri concilii, neque capientur, detinebuntur, aut molestabuntur prædicti ad dictum concilium venientes, stantes & recedentes, etiam ad mandatum cujuscumque potestatis sæcularis aut sæculari juridictioni præsidentis. Quodque ipsi Basilienses permittent concilium libere disponere facta sua, neque de agendis in concilio aliquatenus se intromittent, nisi desuper fuerint requisiti; & quod domino nostro summo pontifici vel ejus vice præsidenti in his quæ ad concilium pertinebunt, & personas causa concilii ibidem existentes, obedient & parebunt in omnibus & per omnia, contra quascumque personas, cujuscumque status & conditionis, præstabuntque ipsi domino nostro vel ejus vice præsidenti, omni difficultate & renitentia procul mota, & absque dolo & fraude. quæ omnia veniunt de mente nostra specialiter & expresse, ac ex certa scientia & sincera affectione nostra: ordinantes & volentes, quod dicti Basilienses, cives, in-

colæ & habitatores ejusdem dent super præmissis ipsorum salvum conductum, & litteras sigillo magnæ suæ communitatis sigillatas & roboratas. Mandantes iterum habitatoribus Basilienfibus supradictis, quatenus in dicta Basiliensi civitate præfatis in concilio existentibus de victualibus, domibus & aliis necessariis quibuscumque, pro rationabilibus & competentibus pretiis provideant, sic quod ipsi nullam apud majestatem nostram vel alibi valeant deferre querelam; sed potius eosdem cum omni benivolentia & favore pertractent. Per hoc enim ultra meritum a Deo, nomen apud Christicolas cujuscumque nationis reportabunt gloriosum, nobisque & imperio sacro exhibebunt reverentiam & complacentiam singularem. Volumus insuper quod patentes nostræ litteræ robur habeant firmitatis etiam post tempus quatuor mensium a tempore finiti prædicti concilii computandum, præsentium sub nostræ majestatis sigillo testimonio litterarum. Datum Nurembergæ anno domini MCCCCXXXI. die VI. Julii regnorum nostrorum Hungariæ, &c. XLV. Romanorum XXI. & Bohemiæ XI.

BULLA AUREA DOMINI Romanorum regis, per quam inconcusse permittit adhærere concilio, lecta in congregatione generali die lunæ XIX. Januarii MCCCCXXXIII.

Extat apud Labbeum tom. 12. concil. pag. 964. Data ex Senis die 22. Novembris 1432. &c. ad mandatum domini regis Petrus Kalde canonicus Zagranbiensis.

BULLA FACULTATIS CONCESSÆ cardinali legato, quod possit præsidere in concilio Basileensi.

Extat apud Labbeum tom. 12. concil. pag. 469. in prima sessione concilii Basil.

LITTERA MISSA A BOHEMIS ad Christi fideles.

In qua dicunt quod eis denegata sit audientia habenda in concilio Basiliensi.

Anno 1431. 20. Julii. *Ex mss. illustrissimi viri domini Chauvelin, & Aquicinctensi.*

1. UNiversis Christi fidelibus, regibus, & ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, inclytis clientibus, civibus, & omnis status & conditionis hominibus, barones, nobiles, milites, clientes, rectores communitatum, præfecti urbium, judices, consules, jurati, cives, totaque communitas Bohemiæ gentis in regno Bohemiæ, pariter & in marchionatu Moraviæ constituti, divinarum veritatum cognitionem, dilectionem & observantiam salutarem.

Cum unigenitus Dei Filius, qui est æternaliter in sinu ejusdem Patris æterni, descendisset in terras, locum non mutans, & majestatem non minuens, sed humanam assumendo naturam, multifaria salutaris vitæ * sacramenta, ore, manu & * monitionibus contradidit, de quorum revera numero ista quatuor insignia suis ad imitandum discipulis & exemplari conversationi reliquit, quorum sic de dignitate primum est: Ut divinissimum corporis & sanguinis ejus sacramentum per ministros ecclesiæ fidelibus ministretur sub utraque specie. Secundum, ut verbum Dei libere, publice, & veraciter per eos quorum interest prædicetur. Tertium, ut civile dominium veluti lethale virus auferatur a clero. Quartum, ut publica & potiora crimina per legitimas potestates & etiam laïcas a plebibus exstirpentur.

* al. documenta.
* al. moribus.

2. Has profecto infrangibiles veritates, promotivas fidei, auctivas caritatis, regulativas vitæ, necnon procurativas sempiternæ salutis humiliter amplectentes, juxta viarum nostrarum modulum gratanter suscepimus, studiose prosequimur, prosequi quoque intendimus, quousque fides concludatur cum vita, ut ad illarum agnitionem, amorem & observantiam fidelem, etiam a principio jugiter affectavimus, & nunc accuratius omnem Dei populum affectamus venire. Unde non parcentes sumtibus, laboribus & expensis, plures per nonnullas Christianitatis regiones epistolas solidis scripturarum auctoritatibus eisdem virtute fulcientes transmisimus. Nihilominus visitavimus Christianissimum principem, tunc magnificum FREDERICUM marchionem Brandeburgensem, nunc illustrem regem Poloniæ, ac ad serenissimi SIGISMUNDI Romanorum & Ungariæ regis instantiam, nobis per spectabiles legatos ipsius significatam pridem in *Presburg*, & nunc in Egram civitatem imperii venimus, omni nisu ubique instantes, ut nobis in concilio generali audientia publica & secura ac caritativa procuretur super articulis divinis prædictis, quatenus publice, palam, & manifeste in totius conspectu concilii illos quatuor salutares articulos, quos pro fide tenemus, manifestare, dilucidare, declarare, astruere, justificare, probare, & defensare scripturis sacris, beatorum doctorum sententiis in eisdem scripturis vere & inevitabiliter fundatis, libere, omni impedimento * secluso, valeamus; & quod tota una nobiscum Dei viventis militans reformetur ecclesia in capitibus suis pariter & in membris juxta sacræ scripturæ doctrinam.

* al. imperio.

3. Qui nimirum rex principum, episcoporum, procerum & doctorum communicato consilio, respondit, quod ista limitatio audientiæ & reformationis ecclesiæ derogaret libertati & privilegio concilii generalis super omnem legem eminentis. Sed quod nos,

nos, illis limitationibus & declarationibus nostris ex divina lege & sanctorum doctorum sententiis omissis, stemus in his omnibus determinationi & diffinitioni ipsius concilii: quod profecto nos merito & rationabiliter ac rite reputantes illicitum, incongruum, & prorsus indignum, ut videlicet divinas veritates justificatas in semetipsas humanum judicet arbitrium, & solvet aut solvat pro sua voluntate, quod utique interdum sola* veritate relicta, opinionem sequitur, sicque ipsam nonnumquam fallere contingat & falli, & quod illi earum veritatum & nostri sunt judices, qui illas, divino postergato timore, tamquam errores notorios, & nos super observantia illorum velut erroneos, inconsulte, perperam & temere judicantes, damnaverunt inique, ut sic inimici & nostri hostes sævissimi in nostrum exterminium aspirantes sunt judices, quod sana vetat ratio, divinæque & leges humanæ exhorrent. Idcirco ipsis in hac parte nolumus neque intendimus consentire. Sed hoc præsertim optavimus, & ut æquum & justum est jugiter optamus, ut divinarum scripturarum rectissima & ineffabilis regula per justissimum judicem, justitias & veritatem diligentem derelicta in terris, quæ nec fallere potest nec falli, in medium concilii proferatur, & beatorum doctorum, ut præfertur, sententiæ, & juxta illas eorumdem articulorum & nostra rectitudo aut obliquitas, poterit comparari & consequenter rectificari aut approbari. Sed hoc ipsi nullatenus acceptare voluerunt: hanc justissimam æquitatem per nos illis oblatam vestra, quæsumus, dignetur pensare industria, necnon partis adversæ de superbæ ignaviæ timore contumaciam arrogantem, qua se supra se enormiter erigentes sibi subjicere non modo omnes Christianismi principatus, regna & dominia, sed etiam infringibilis divinæ veritatis doctrinas, Domini nostri JESU CHRISTI morte veraciter confirmatas, juxta suum libitum trutinando * & judicando variare, ita ut quod nunc per Christi fideles vere creditur & fideliter observatur, tandem eorum arbitrio tamquam error & superstitio totaliter declinetur, sicque Christiana fides non in petra solidissima, sed in arena mobilissima fundabitur, quotidianæ subjecta ruinæ, & verba Christi perenni firmitate fulcita, ita ut cœlum & terra facilius pertranseant, quam ipsius commutentur sermones, veluti lecti opertorium ipsorum mutabuntur censura.

* al. solita. f. solida.

* al. tintinnando.

4. Sed quid hac temeritate stultius? quid hoc errore nequius? quid hac peste perniciosius potest inveniri? Ipsi quod diximus judicate, sentite, attendite obsecramus, universi & singuli Christi fideles, si ipsi episcopi sedes apostolorum juste ac digne occupant, qui illis vita & moribus totaliter adversantur. Illi quidem per orbem terrarum pannosi & contemti a populo migrantes, veritates dominicas cunctis populis, tribubus, & linguis fideliter nunciarunt, easdem propria morte firmantes: Isti purpura vestiti & bysso, gloriosi in populo, canes muti effecti, in castris & urbibus tranquille resident, & easdem veritates etiam aspernantur audire, ac propter earum observantiam fidelem fideles spoliant fama, vita & rebus; non per se, quia cubant cum scortis, sed per cruentæ crucis erectionem sæculare brachium in occisionem fidelium fallaciter concitantes. Illi relictis omnibus mundi divitiis, omni virtute ornati, in paupertate & jejunio Dominum sequebantur; isti urbium, castrorum, prædiorum, ac regionum possessores, viri divitiarum instituti, pleni vitiis, non Christum humilem in contemtu, sed superbissimum satanam in pompa & fastu carnis voluptate * sequuntur: a quibus, utpote pseudoprophetis attendere, suadet ipsa Veritas increata. Et si illi, ut proponunt, cum exercitibus suis validissimis regnum nostrum invaserint usque ad interemtionem, ut asseritur, demoliri cupientes; Nos in Altissimi virtute, cujus causam prosequimur, habentes fiduciam, vim vi repellere cogemur, quemadmodum omnes leges & omnia jura permittunt.

* al. voluntate.

5. Quare * omnia justa & rationabilia suprascripta vos viri illustres & nobiles animo diligenti pensate & catholice discutite. Si in adjutorio sceleratorum hujusmodi clericorum, & temerario ac erroneo ausu de veritatibus omnipotentis Dei sentientium, in voluptatibus hujus sæculi & meretricio sicut in sterquilinio jacentium, vestras animas, pariter corpora, & personas in bellicosis periculis salubriter morti exponentes contra justissimas per nos vobis crebro oblatas Christi Jesu æquitates. * Datum sabbato in vigilia Mariæ Magdalenæ sub sigillo communi omnium adhærentium evangelicæ veritati, circa limites regni Bohemiæ anno Domini MCCCCXXXI.

* al. quæ omnia.

* Videtur hic aliquid deesse.

Tenor hujus litteræ venit ad sacrum concilium decima Augusti anno XXXI. *Et mirati fuerunt omnes de concilio, quod Bohemi audebant scribere, quod eis denegata fuit audientia, quam numquam petiverunt.*

EPISTOLA PROCOPII

& aliorum Hussitarum, honorabilibus, providis, honestis dominis consulibus, & toti communitati, divitibus & pauperibus, &c.

Debacchatur in papam & episcopos, hortaturque principes Christianos, ut suos episcopos & doctores mittant, qui cum suis doctoribus decertent disputatione scripturæ sacræ testimoniis nixa.

Ex mſ. regalis collegii Navarræ.

UT Deus omnipotens Pater per dilectum Filium suum JESUM CHRISTUM in Spiritu-sancto vobis & omnibus Christianis aperiat intellectum, & illuminet corda cum lumine suæ divinæ justitiæ, & in eo permanere usque ad finem firmiter, stabiliter, hoc desideramus nos vobis pro salute.

Vos honorabiles, providi, & honesti domini, & tota communitas, divites & pauperes, audite & considerate cum spiritali diligentia verba præsentis litteræ, quæ vobis est missa de Bohemorum patria, sicut vobis apertum & notum est, & multis aliis communitatibus, regibus, principibus, & dominis, quod in aliquot annis inter nos & vos magna est discordia, fuit, & moti [multi] fuerunt, & provocati sunt contra nos ad debellandum & depopulandum. Et proh dolor! de parte vestra & etiam nostra multi viri nobiles & ignobiles fatue corpora perdiderunt: nec tamen umquam aperte audivistis aut intellexistis de ore nostro fidem nostram, an nos etiam possemus probare ex sacra scriptura vel non; & reges, principes, domini, civitates, magna damna interim perceperunt. Et de hoc miramur valde, quod vos papæ & omni suo sacerdotio tantum confiditis & creditis, qui vobis dant venenosum cœtum, alias dant intelligibile consolamen in eo quod episcopi vobis dicunt, remissionem omnium vestrorum peccatorum & magnam gratiam & indulgentiam contribuunt, propter hoc, ut vos debellare debeatis contra nos & nos depopulare: & eorum gratiæ & indulgentiæ non sunt aliud quam profunda mendacia, & magna seductio corporis & animæ omnibus qui credunt & super hoc se firmant. Hoc vellemus nos eis probare & eos vincere ex sacra scriptura, & vellemus permittere, ut audiret qui desideraret, quia papa cum omni suo sacerdotio faciunt vobiscum in hoc sicut diabolus voluit facere Christo Domino nostro, sicut Luc. scribitur 4. cap. quando eum duxit supra montem excelsum, & ostendit ei omnia regna in circuitu terræ & ictu oculi, & dixit ad eum: *Tibi dabo potestatem omnium rerum*, &c. Sic diabolus decipit papam cum omni sacerdotio suo, cum divitiis mundi, & sæculari potentia, & putant se posse dare gratiam A & indulgentiam quando ipsi volunt, ipsimet numquam inveniunt gratiam coram omnipotenti Deo, nisi pœnituerint & satisfecerint propter magnam deceptionem Christianitatis, & quod potuerint dare aliis quod ipsi non habent. Sic fecit diabolus, qui fuit dives in promittendo, & pauper in dando. Et sicut diabolus non verecundatur dicere mendacium, sic nec ipsi verecundantur dicere id quod tamen numquam erit verum, aut sacris scripturis approbatum: quia cum nihilo incitant ipsi reges, principes, dominos, civitates, & communitates ad bellandum contra nos, ut fides Christiana defen- B setur. Sed plus quam ipsi timent quod latentia vitia & hæreses eorum appareant & manifestentur; quia si haberent veram & talem divinam caritatem ad fidem Christianam, tunc acciperent libros divinæ scripturæ, & venirent ad nos ad debellandum nos cum armis domini Verbi. Hoc est maximum desiderium nostrum; quia sic fecerunt apostoli Domini nostri JESU CHRISTI, & hoc fecerunt in spiritu caritatis, sicut scribit Paulus ad Gal. secundo cap. *Fratres, si homo gravetur peccato, &c.* Sic & illi facere deberent, si invenitur C eos justos esse & nos injustos; & si non vellemus pati instructionem, tunc ipsi possent capere reges, principes & dominos, & civitates imperiales, & debellare nos secundum mandatum divinæ scripturæ. Sed ista callida defensio omnium episcoporum & sacerdotum, eo quod dicunt: Magistri *Hus* & Hieronymus qui fuerunt Constantiæ combusti, victi fuerunt a sancto patre papa & a toto concilio. Sed scire debetis quod non fuerunt victi cum Sancto Spiritu, sed injuriose & cum injusta violentia, quod Deus adhuc poterit D graviter vindicare in omnibus qui consilium & auxilium præstiterunt. Et dicunt quod non debet permitti quod nos exaudiamur in nostra fide. Quomodo hoc probabunt cum sacra scriptura quod non debeamus audiri, cum tamen diu desideravimus? Christus tamen audivit diabolum, ut habetur Matth. 10. cap. Et ipsi non sunt meliores Christo, nec nos pejores diabolo. Si sunt justi habentes veritatem in eis, ut dicunt, & nos injusti, quid nos timent, cum tamen veritas non habet timere mendacium, sicut scribi- E tur Esdræ lib. 3. cap. 3. in problemate exposuit veritatem esse fortissimam omnia vincentem. Quia Christus veritas Joh. 14. *Ego sum via, veritas, &c.* Diabolus est principium mendacii Joh. 8. *Ipse est mendax a principio, & numquam stetit in veritate, & veritas in eo non est.* Propter hoc si papa cum omni suo sacerdotio habent veritatem, vincent nos verbo Dei: Si autem habuerint mendacium, sine dubio non poterunt subsistere in omni eorum præsumtione. Propter hoc, honesti, dilecti domini, divites & pauperes, vos exhortamur, rogamus vos om-

nes & singulos, imperiales civitates, reges, principes, & dominos propter Deum & divinam justitiam, ut alter alteri scribat & manifestet, quomodo nos vobiscum possemus convenire ad diem certum amicabiliter, & rite vobis & nobis convenientibus, adducite vobiscum episcopos & doctores, & nos adducemus nostros doctores, & patiamur insimul bellare verbo Dei, & audiamus nos & vos, & nullus vincat alium cum violentia aut falsa astutia; sed solum cum verbo. Et si episcopi & doctores vestri habent meliores probationes fidei suæ ex sacra scriptura, quam nos, & inveniatur fides nostra injusta, nos recipiemus pœnitentiam & satisfactionem juxta evangelium. Si autem vestri episcopi & doctores vincantur a nostris per sacram scripturam, pœnitentiam agite, & attendite ad nos & tenete nobiscum. Et si tunc vestri episcopi & sacerdotes nolunt cessare a spirituali superbia, & pœnitere & satisfacere, tunc volumus nos vobis adjutorium præstare juxta nostrum posse, & volumus eos ad hoc cogere ut se communicent, vel expellemus eos extra Christianitatem. Et si vestri episcopi & doctores dicerent, quod non decet laïcos adesse & audire; hoc non aliter intelligite, quam quod ipsi timent quod vincantur, & scandalizentur in conspectu omnium; quia si scirent se victores, sine dubio desiderarent, quod quisque audiret, ut gloria eorum major fieret, & fama & laudes super terram dilatarentur. Et si vestri episcopi & doctores consulerent, quod nulla audientibus vobis & nobis dari debent, & si sequi eos in hoc velletis, tunc facite unum, & non patiamini vos umquam ita fatue seduci cum eorum falsa indulgentia, & manete in domibus vestris cum bonis uxoribus vestris & filiis vestris, & permittite ut ad nos veniat papa de Roma cum omnibus cardinalibus & episcopis, & cum omni suo sacerdotio, ad bellandum nobiscum, & absolutionem ac remissionem omnium peccatorum, quam ipsi vobis, etiam gratiam & indulgentiam prædicant, ipsimet mereantur; quia ipsimet bene indigent absolutione peccatorum & gratia ac indulgentia: quia cum adjutorio Dei omnipotentis nos satis vellemus eis dare de indulgentia, numquam indigerent. Sed hoc est callida eorum excusatio, cum dicunt quod non pertinet ad sacerdotium, quod se immisceant armis corporalibus. Hoc est verum, quia non spectat ad eos, & ita modicum spectat ad eos alios ad hoc incitare, consulere & fortificare; quia Paulus dicit ad Rom. 1. cap. & ad Gal. 5. cap. quod omnes qui hoc faciunt digni sunt æterna morte, &c. Et si nihil aliud facere decreveritis, quam debellare contra nos, tunc volumus assumere adjutorium Dei & suam veritatem, & volumus eam defendere usque in mortem, & nolumus terreri per excommunicationem & maledictionem papæ aut cardinalium, aut episcoporum; quia scimus quod papa non est Deus, sicut seipsum facit, quod possit maledicere & excommunicare quando vult, & benedicere quando vult; quia ipse multis annis nos maledixit & excommunicavit; tamen Deus non fuit minus adjutor noster gratiæ ejus benedictione. Si forte diceretis: quamquam videmus & cognoscimus, quod episcopi & sacerdotes mali & viles sunt, tamen eis carere non possumus. Quis baptizaret pueros nostros? quis audiret confessionem nostram & sacramenta traderet? Et essemus in excommunicatione papæ & episcoporum suorum. Dilectissimi, illarum rerum nullam indigetis habere curam. Excommunicatio papæ vobis non noceret, timete excommunicationem Dei, & Deus bene hoc disponeret, si vos malos episcopos & sacerdotes expelleretis, & haberetis vestros sacerdotes, qui vobis pueros baptizarent, & confessionem audirent & sacramenta darent. Quia cum expellitur diabolus, tunc datur locus Spiritui sancto. Sic quando expellerentur mali episcopi & sacerdotes, daretur locus bonis. Etiam dicunt episcopi vestri & sacerdotes, quod nos sumus increduli & hæretici, cum nos non credimus purgatorium & in Virginem MARIAM & sanctos. Et in hoc dicunt bene, quia nos vellemus probare ex sacra scriptura, quod nos melius scimus ex gratia, quomodo debemus credere in purgatorium & in MARIAM matrem Domini nostri JESU CHRISTI, & in dilectos sanctos, quam ipsi possent dicere. Etiam dicunt ipsi, quod nos nolumus esse obedientes papæ, quando justus & sanctus efficietur; tunc scimus bene quod ei obedientes esse debemus in omnibus bonis rebus, & non aliter. Etiam dicunt quod nos destruimus servitium divinum, in hoc quod destruimus monasteria, monachos & moniales expellendo. Quomodo credimus eos etiam fuisse sanctos, & quod peragerent magnum servitium Dei, & postquam cognovimus eos esse sanctos hypocritas & humiles, nequaquam ædificantes in altum, & venditores indulgentiarum & missarum pro defunctis, & devorant in se peccata populi in hoc quod dicunt se surgere media nocte, quando alii homines dormiunt; & orant pro peccatis populi. Et orationes & missæ pro defunctis propter dona non est aliud quam hypocrisis & hæresis; ideo si contradicimus eis, & destruimus eorum monasteria, in hoc non destruimus servitium divinum, sed potius diaboli & scholas hæreticorum. Et quando vos eos agnosceretis, sicut nos eos agnoscimus, ita diligenter eos destrueretis & desertaretis sicut nos. Quia Christus Dominus noster non instituit aliquem, ideo oportet quod destruantur in brevi aut longo tempore, sicut Dominus

dicit in evangelio Matth. 5. *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus, eradicabitur.* Etiam rogamus vos, ut in spirituali diligentia consideretis articulos infrascriptos, in quibus vestri episcopi & sacerdotes injusti sunt.

Primus articulus. Quando episcopi vestri volunt ordinare presbyteros, hoc non faciunt, nisi ordinandus habeat aut ex patrimonio, aut ex beneficio competentiam: cum tamen Christus voluit presbyteros esse debere pauperes, sicut scribitur Matth. 10. Et episcopus vult ut sint divites, super quod ante Deum est injustus.

Alius articulus. Quod episcopus accipit pecunias de ordinandis, & sanctus Petrus duriter propter hoc increpavit Simonem magum, quando voluit dare bona, ut scribitur Act. 8.

Articulus tertius. Quod illi qui volunt effici sacerdotes, intrant ad sacerdotium non per divinam justitiam, qui illam volunt prædicare & ampliare inter populum Christianum, quo ille populus inde ædificetur & melioretur. Sed plus propter vitam otiosam & bene comedere & bibere, & ut honorentur & venerentur super terram. Et unusquisque ascendit super suum presbyterium, sicut fur & latro, sicut Johannes evangelista scribit in 10. cap.

Quartus articulus est. Excommunicatio quam facit papa & ejus sacerdotium, pro se assumit, & cum eo arctant & ligant populum Christianum quomodo volunt & putant. Consequenter ipsi excommunicant vel maledicunt. Quod ille sit excommunicatus & maledictus coram Deo, & nos vellemus probare cum sacra scriptura, quod ipsi coram Deo sunt excommunicati & maledicti; quia non tenent præceptum divinæ caritatis, de quo scribit apostolus Paulus 1. ad Cor. 16. cap. *Si quis non diligit Dominum nostrum* Jesum Christum, *excommunicatus est in die adventus Domini.* Quia illi non potuerunt vos excommunicare, qui jam coram Deo & sanctis ejus sunt excommunicati & ligati, & propterea quid timetis eorum excommunicationem?

Quintus articulus est, quod ipsi accipiunt dona propter hoc ut orent pro mortuis, & eis legant missas animarum. Hæc est malitia & hæresis eorum ante Deum, & omnes qui eis propter hoc contribuunt, injuste agunt illi, & faciunt per hoc sacerdotes venditores orationum & missarum, & cum hoc tota ecclesia Romana venenata & maculata est. Quia si vellent orare pro mortuis & animarum missas legere, super quibus cum nemo debet peccare, tamen nullum munus propter hoc capere debent, neque magnum neque parvum. Et omnes qui munus accipiunt ad hoc, ut animas redimant ex purgatorio, projiciunt animas suas cum hoc in in-

A fernum. Et qui dant perdunt munera eorum integre, quia cum tali astutia diaboli papa cum omni suo sacerdotio decepit, spoliavit & exhereditavit reges, principes, dominos, milites & familiares, & multos homines de suo patrimonio, eo quod patres & progenitores eorum dederunt collegiis, monasteriis & ecclesiis, ut eorum fiat memoria, & orationes & missæ animarum cantentur vel legantur, ut ipsæ redimerentur a purgatorio, & cum illis bonis fecerunt se divites episcopi, canonici, & monasteria, in tantum quod litigant cum civitatibus imperialibus, principibus, & dominis. Et quando ipsi inter do-

B minos & civitates deberent procurare pacem, tunc primi sunt incipientes litigare contra dominos, civitates, neque incipiunt vobis dicere verum fundamentum veritatis, quia facti sunt ut canes contra Deum, tenent os in ore suo & mastigant, tamdiu tacent & nesciunt latrare. Sic & episcopi, quamdiu ipsi hoc dulce os delectabilium divitiarum habent, tunc numquam bene stabit in mundo: propter hoc omnes reges, principes, domini & civitates facerent unum magnum opus

C misericordiæ, quod ipsi ab eis hoc dulce os divitiarum reciperent ex eorum collo, & non respicerent an propter hoc provocarentur, sicut canis quando ab eo capitur os. Et propterea nobiles reges, principes, domini, civitates imperiales & communitates omnes divites & pauperes, si dormivistis, expergiscimini, & aperite oculos vestros, & aspicite astutiam diaboli, quomodo ipse obcœcavit ecclesiam Romanam. Et recipite quod vestrum est, & non eorum. Et quando vos vultis facere unam bonam memoriam animarum vestrarum, tunc facite sicut sapiens Salomon dicit in lib. Eccli 19. cap. *Absconde*

D *eleemosynam*, &c.

Sextus articulus. Quod ipsi sunt pleni superbia & alti animi: quod manifeste videtur & cognoscitur in eorum longis & pretiosis vestibus, in eo quod ipsi valde dissimiliter ambulant Christo Domino nostro, qui habuit vestem inconsutilem; & beato Johanni Baptistæ, qui habuit pallium de capillis camelorum. Et ipsi volunt laudari, & venerari, & prædicant, & dicunt quod sacerdotium debet honorari, & hoc est bene licitum. Sed nullus est qui tantum scandalizet,

E & vilipendat sicut ipsimet cum malis operationibus suis, & mutationibus, & malis verbis, in quibus alios homines præcedunt. Paulus dicit: *Presbyteri qui bene præsunt, honorentur duplici honore, maxime qui laborant in verbo & doctrina Domini.* Cogitate quia dicit: *qui bene præsunt.*

Septimus articulus. Quod ipsi sunt avari a maximo usque ad minimum, & propter avaritiam ipsi prædicant multa inepte ficta, aperta mendacia, & vendunt sancta sacramenta, quod est magna hæresis, quia Deus

mandavit gratis dari, S. Paulus scribit ad Titum 6. cap. *Avaritia est radix omnis mali, quam multi desideraverunt, & propter hoc separati sunt a fide, & propter hoc veritatem dimiserunt.*

Octavus articulus. Quod ipsi sunt communiter fornicatores notorii. Hoc videtur in eorum uxoribus & filiis, qui ambulant super viam in conspectu hominum; & multorum virorum uxores faciunt adulteras, seu eorum filias, vel virgines corrumpunt, & faciunt eas presbyterissas & ribaldas, contra quod S. Paulus ad Rom. 2. & ad Gal. 6. & 1. Cor. 6. *Fornicatores non possidebunt regnum cœlorum*, nisi cessent, & pœnituerint, & satisfecerint.

Nonus articulus. Quod ipsi impleti sunt invidia diaboli, & specialiter in omnibus monasteriis habent invidiam inter se & odium magnum. Quia quando ad unum monasterium datur vel disponitur aliquid; tunc sunt alii qui hoc odiunt & invident, & libentius ipsimet haberent, sicut canes cum uni datur, & non alteri, & quando ipse aliquid videt, tunc invidet ipse, & potius per se devoraret. Propter hoc bene fit, quod ipsi rediman tur a tam magno peccato invidiæ in nihil dando eis, & melius fieret quod acciperetur id quod habent; & adhuc melius faceretis, quod eos expelleretis totaliter, & diceretis ad eos id quod dominus dicit discipulis suis; *ite & prædicate evangelium omnibus hominibus.*

Decimus articulus est, quod ipsi sunt otiosi & præsertim episcopi, canonici & alii prælati, qui non volunt laborare, cum diligentia in sacra scriptura; cum qua ipsi possent curare matrem sanctæ Christianitatis, ad quam se alligaverunt, & panem eorum comedunt in otio: quia cum alii homines vigilant & laborant, ut nutriantur cum eorum pueris; tunc sunt ipsi cum eorum prebyterissis, aut in otio ambulant in civitate, aliqui volucres super manus portando, vel ad bonum vinum cum eorum uxoribus sedendo, & cantant & luticinisant & edunt de meliori, & omnes qui voluntarie apportant & donant illis, efficiuntur participes illius maledictionis quæ eis datur a Deo: quia ipsi comedunt panem eorum injuste. De hoc dicit S. Paulus in epistola ad Thessal. cap. 3. *qui non laborat, non manducet.*

Undecimus articulus. Quia ipsi sunt notorii mendaces, quia propter hoc, ut ipsi bene placeant hominibus, dicunt multas fabulas & figmenta, quæ in sacra scriptura non habent fundamentum neque probationes. De talibus scribit Joh. in Apoc. 21.

Duodecimus articulus. Quia ipsi populo Christiano non recte dant & ministrant sacrum corpus Domini nostri Jesu Christi, & non dant sicut Christus instituit & ordinavit & mandavit. Hoc est magnum diabolicum

A propositum, quod hoc audent facere. In hoc vellemus eos vincere testimoniis evangeliorum, papam & omne ejus sacerdotium testimonio Matthæi, Marci, Lucæ & Pauli epist. 1. ad Cor. Et vellemus pati, ut hoc audirent reges, principes, domini, & omnes audire volentes.

Tertius decimus articulus. Quando ipsi sedent in judicio spirituali, tunc pluries ipsi judicant secundum favores, & non secundum divinam justitiam, & munera capiunt, adjudicando illis qui coram Deo injustam causam habent. Væ illis sententiis, sicut scri-
B bit Isaias in 5. *Væ vobis qui dicitis bonum malum.*

Decimus quartus articulus. Quando ipsi sedent audiendo confessiones, & quando veniunt ad eos usurarii, raptores, fures; tunc sæpe ab eis capiunt dona de illis male acquisitis, & parcunt ipsis, & patiuntur eos in civitatibus, & villis scienter. Et etiam idem de adulteris & aliis fornicatoribus manifestis, & a fornicatricibus munera capiunt & tacent, & non impediunt eos in eorum magnis peccatis. Ad hoc quod in eis impleatur scriptura quæ dicit: *Quomodo munera & amor quæ tra-*
C *hunt ad infernum, & obcæcant oculos judicum,* &c.

Quintus decimus articulus. Quod quando multis locis mutuant pecunias vel bona ad habendum censum vel usuram in civitatibus & villis, præstationes annuas & census perpetuos habent, sicut magni principes, & domini terræ. Et in hoc faciunt contra evangelium Matth. 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum*; Et hoc quod ipsi mutuant ad habendum censum & usuras, contra hoc dicit Dominus in lib. Deuteronomii 24. *non fænerabis fratri tuo.*

Sextus decimus articulus est quod ipsi
D accipiunt decimas ab hominibus, & volunt illas habere de jure, & prædicant & dicunt, quod teneantur homines ad dandam decimam. Et in hoc ipsi dicunt false, & non possunt probare ex novo testamento. Sed in antiquo testamento fuit mandatum ad dandum decimas. Per hoc non possunt probare, quod Christiani ad hoc obligentur: quia hoc præceptum veteris testamenti de decimis habuit finem in passione Domini nostri Jesu Christi, sicut præceptum circumcisionis finem habuit. Propter quod, dilectissimi, videte & considerate quomodo vestri episcopi vos seducunt,
E & vobis oculos tenent cum non approbatis rebus, quia Dominus noster Jesus Christus dicit Luc. 11. *Date eleemosynam de his quæ supersunt*, & non dicit date decimam de bonis quæ possidetis, sed eleemosynam. Et quando ipsi audiunt hoc verbum, possunt dicere id quod legisperitus dixit Christo: *Magister cum hoc dicis, tu scandalizas.* Luc 11.

Vos honesti, dilecti, providi domini, omnes suprascriptos articulos volumus probare

contra papam & omne ejus sacerdotium testimoniis sacræ scripturæ hic non positis propter brevitatem, &c. Etiam diligenter notate quatuor puncta propter quæ pugnamus & desideramus illa defendere usque ad mortem.

Primum quod debent prohiberi impediri omnia peccata mortalia publica in presbyteris laicis, secundum præceptum sacræ scripturæ. Et hoc probatur multis testimoniis sacræ scripturæ.

Secundum quod a papa & omni ejus sacerdotio a maximo usque ad minimum debent tolli divitiæ, & depauperari debent sicut fuerunt pauperes discipuli Domini nostri, qui non habuerunt proprium & possessiones in isto mundo, & etiam non habuerunt potentiam mundanam.

Tertium verbum Dei debet esse liberum cuilibet ad hoc deputato & ordinato ad prædicandum & dicendum veritatem in omni loco quo pervenerit sine resistentia cujuscumque, aut inhibitione spirituali, aut terrenæ potestatis aperte vel manifeste.

Quartum, quod corpus & sanguis Domini nostri Jesu Christi debet tradi cuilibet Christiano, sicut Deus ordinavit, & sicut sancti evangelistæ scripserunt.

Procopius, Synahors, Borando, Saviset, Sinolich capitanei Bohemiæ.

COPIA LITTERÆ

cujusdam fratris ordinis Prædicatorum de Praga missæ priori & conventui Prædicatorum Basileensium, &c.

Multos falsos rumores contra cæptum opus Ægræ frustra sparsos fuisse, mandat mitti quantocius salvum conductum & hospitia sibi & suis præparari. Aquarum inundationem Praga accidisse.

Ex mſ. regii collegii Navarra.

Debita recommendatione præmissa. Litteras concilii Basileensis, salvi conductus scilicet, cum epistola adjuncta nobis multum placida, grate cum nostris sæcularibus dominis suscepimus, lætabunde in Domino Jesu, qui est spes nostra, confidentes, quia qui cœpit opus bonum perficiet. Nuper auribus nostris insonuerunt novitates difficultatum cœpti operis, præmonstrantes ut puta quod concilii pars magna nollet annuere quod per eos & nos erat ordinatum fieri in Ægra civitate. Sed jam videmus quod mentita est iniquitas sibi. Vestris etiam notifico paternitatibus, quomodo Sathan, cujus est ea quæ salutis destruere, moliebatur sic & opus in dicta Ægra cœptum, per plures Bohemos spirituales & sæculares impedire. Sed *Dominus cui mare & venti obediunt*, imperat, & spero quod plus imperabit, ut obmutescant, sicut & jam obmutescere cœperant, digitum ori suo imponentes: Quapropter salvos (a) conductus juxta dispositionem per nos & vos factam, sine protelatione disponete festinate, ut illis habitis, possimus in unum convenire, & caritativos vultus mutuo conspicere, in domino quoque læti manentes, quæ diaboli sunt destruere, evellere, & dissipare; & quæ sunt Domini Jesu ædificare & plantare, ut sic eamus & in Basilea juvante domino unanimes cum magnorum virorum inibi congregatorum [cœtu] misceri populo Dei, vel ut dulcia poma in Bohemiam redeundo offeramus. Opto, nostrique optant paternitates vestras exorantes, ut de hospitiis honestis pro nostris & nostrorum personis curam habeatis. Novitates quæ occurrerunt his diebus vestris reverentiis satis dolenter refero, sic quod inundatione facta in regno nostro, damna infinita sunt facta, villæ multæ funditus destructæ, partes civitatum disruptæ, pons Pragensis civitatis, cui similis in multis non fuit regnis, destructus, molendina omnia circum Pragam destructa, & alia innumerabilia mala illata fere per totum regnum. Multi etiam homines utriusque sexus cum pueris fuerunt submersi, cum subito factus sit concursus aquarum pernimius, immo a plerisque visus nec auditus. Hæc facta sunt secunda feria ante Magdalene, &c. [a]

LITTERÆ CONVOCATIONIS

sacro-sancti concilii generalis Basileensis ex parte sanctissimi in Christo patris & domini Eugenii papæ IV. seu ejus locum tenentis, reverendissimo in Christo patri domino nostro, domino Reginaldo *de Carnoto Dei gratia Remensi archiepiscopo, directæ anno Domino* M. CCCCXXXI.

1 Julianus miseratione divina S. R. E. sancti Angeli diaconus cardinalis, in Germania apostolicæ sedis legatus, præsidensque in sacro concilio generali Basileensi, prælatique & ceteri in eodem concilio existentes, reverendis in Christo patribus domino archiepiscopo Remensi & ejus suffraganeis salutem in Domino. *Anno 1431. 19. Septemb. Ex mſ. regii collegii Navarra.*

In ecclesia Dei ad hoc sacra generalia concilia instituta sunt, ut fidei veritas,* animorum concordia, ac puritas vitæ inter Christianos ubique * debito ordine conserventur. Sed cum hæc omnia per hæreses, bella, & vitiorum illecebras turbari & impediri contingat, necessarium maxime est, ut in sacris conciliis his tollendis summa cum diligentia provideatur. Et quoniam diebus nostris, proh dolor! supra modum hæreses & errores, bella, odia & contentiones, morum & vitæ dissolutio, & divinorum præceptorum trans-

* *al.* unitas.
* *al.* undique

(a) Concessus est salvus conductus a concilio 12. cal. Julii anno 1432. ac proinde hæc epistola quæ data est in festo S. Mariæ Magdalenæ quæ in diem Julii 22. incidit, ad annum 1431. pertinet.

gressio totam undique ecclesiam vexant ac deformant, & quasi morbus contagiosus in dies magis augentur; ideo summo opere omnes Christi fideles eniti debent, ut tot ac tanta mala de medio ecclesiæ extirpentur. Profecto si undique Christianam religionem consideremus, ita ipsam multis contaminatam reperimus, ut in ea nec decor nec species esse videatur. Quæ enim regio, in qua vel hæreses aut bella non vigeant? Quis autem locus aut patria, ubi plurima, quibus offenditur & irritatur Deus, quotidie non perpetrantur? Quam raræ & paucæ personæ sunt, quæ niteant vitæ puritate qua decet?

2. Jam igitur ipsa ecclesia tot procellis undique commota est, a fundamentis pene concussa, ut ruinam minari videatur, nisi divina misericordia ad nos oculos suæ pietatis convertat. quod ut facere dignetur, nos quorum pro sacerdotali officio maxime interest, lingua & vita, prout oportet, Redemtorem nostrum quotidie interpellare debemus, & quantum sua gratia nobis concesserit, totis viribus laborare, ut adversus tot pestiferos morbos congrua remedia adhibeantur. Quicumque tot ac tantis calamitatibus ecclesiæ non compatitur, & quantum in se est, reipsa non succurrerit, falsum quidem se inducit* Christianum. Nam quomodo verus filius ille dicendus est, qui si videat patrem in mortis discrimine positum, & eum liberare possit, id negligat? dignus profecto hic esse videtur, ut non solum hereditate paterna, sed etiam vita quam a patre consecutus est, privari debeat. Hæc certe divina justitia timendum est ne merito faciat & nobis, si matrem nostram ecclesiam, quam Dominus noster JESUS CHRISTUS sanguine suo in cruce propagavit, languentem innumeris ægritudinibus, & quasi in extremo laborantem adjuvare utcumque possumus, dissimulemus. nisi conversi fuerimus, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit & paravit illum, & in eo paravit vasa mortis. Ante igitur quam gladius ictum faciat, & sagitta missa sit, & vulnera infligantur, paremus ex adverso scutum, muniamus nos clypeo, tueamur nos armis. Sed ubi contra gladium divinum, clypeus, scutum, aut arma satis idonea invenientur? Invenientur certe, & repente, si volumus, & idem ipse qui gladium vibrat & arcum tendit, pro sua usitata clementia, hæc omnia ministrabit nobis. Arma autem nostra, clypeus & scutum erunt sanctæ orationes, erunt lacrymæ, erunt & sancta opera, ac vita correcta & emendata. Convertamur ad ipsum, & ipse convertetur ad nos. Qui noster fuisset severissimus judex, fiet statim piissimus advocatus. Scit ultro misereri, si, ut decet, verbis & opere veniam postulemus.

* al. judicet.

3. Pro hac igitur venia a Redemtore nostro precibus & operibus impetranda, hoc sacro-sanctum Basileense concilium auctoritate apostolica in Spiritu-sancto modo congregatum est. Huc merito omnis Christianæ religionis status confluere debet, ac cum omni diligentia laborare, ut tot monstris hæresum, bellorum, vitiorum tamdem cum gratia Dei finis imponatur. Propterea ut unanimi consensu per universos universali bono salubriter provideatur, decrevit hæc sancta synodus non expectare, ut majores populi Christiani cujuscumque status huc se conferant; sed ipsos in tanta totius Christianitatis necessitate pro consilio aut auxilio ad fidei Catholicæ defensionem, ad pacem & concordiam in populo Christiano componendam, ad vitæ ac morum cujuslibet status reformationem, & divinorum præceptorum observantiam opportune importune interpellare. Domum sanctæ matris ecclesiæ, in qua nos habitamus & vivimus, vehemens flamma ignis undique jam incipit devorare: si Christiani sumus, si cura nobis est propriæ salutis, non pigritemur amplius; afferamus aquam, extinguamus ignem, accurramus omnes, magni & parvi, nemo se excuset, quia nulla, ubi de vita agitur, justa est excusatio. quilibet ferat opem, clamando etiam, si non possit aliter.

4. Quapropter vestras paternitates hortamur & obsecramus in Domino JESU CHRISTO, ac nostra auctoritate monemus & requirimus, in vim a quolibet vestrum in sui consecratione præstiti juramenti, & in virtute S. obedientiæ & sub pœna excommunicationis districte præcipiendo mandamus, quatenus quam primum commode poteritis, vos ad hoc sacro-sanctum concilium pro universali bono omnium Christi fidelium accedere debeatis. Quod si forsan corporale impedimentum ab itinere vos merito excuset, volumus ut quilibet vestrum quosdam viros moribus & litteratura ornatos, de omni statu vestrarum ecclesiarum instructos, loco vestri cum pleno mandato destinetis; idem ut prælati omnes exemti & non exemti, in vestris diœcesibus constituti, capitulaque vestrarum ecclesiarum cathedralium, quæ solita sunt ad concilia convocari, faciant, nostra ex parte requiratis & moneatis. Vos autem sive a vobis mittendos efficaciter admonemus, ne huc pompose ac cum multa familia, sed cum ea moderatione & honestate, quæ viros exemplares decet, accedatis. Volumus ut has litteras sine mora, vos venerabilis domine archiepiscope, vestris suffraganeis, capitulo vestræ metropolitanæ, ac aliis vestræ diœcesis prælatis exemtis & non exemtis; vos autem domini suffraganei, vestrarum ecclesiarum capitulis & vestrarum diœcesum prælatis exemtis & non exemtis insinuare curetis; eosque ad concilium nostri auctoritate requirere, monere mandatis, urgere modo & forma præmissis. Datum Basileæ XIX. die Septembris, anno Domini MCCCCXXXI. indictione

A ix. pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Eugenii divina providentia papæ IV. anno primo.

Extant in alio ms. codice ejusdem bibliotheca & in Aquicinctensi ad universos archiepiscopos & eorum suffraganeos concilii littera ejusdem tenoris.

LITTERÆ

missæ capitulo Remensi per dominum Reginaldum Remensem archiepiscopum & Franciæ cancellarium.

B

Concilium propter papa mandatum non dissolvendum, suadet ut ad illud mittant.

Anno 1431. *Ex ms. regii collegii Navarræ.*

VEnerabiles fratres, amici carissimi, recepi litteras vestras per latorem præsentium. Et quia materia in eis contenta tangebat concilii generalis factum, &c. volui quantum potui certificare eventum rei, videlicet, an propter mandatum domini nostri papæ illud concilium dissolvetur, vel si assistentes in eo perseverarent in effectu. Scio pro vero quod ex voluntate domini nostri papæ ad præsens non celebrabitur, nec in loco Basileæ. Et scio quod jam stantes in ipso concilio propter ipsum dominum nostrum non dissolvetur, nec mutabunt locum. Multos habent fautores, & credo firmiter quod obtinebunt. Nam imperator inclusive illius opinionis est, & faciet quod prælati sui venient. Dux Mediolanensis, dux Sabaudiæ mittunt suos prælatos. Parisius conclusum est, quod prælati & ceteri ad quos pertinet, vadent, nec petunt excipi, nisi quatuor prælati, qui consueverunt assistere consilio eorum. Dominus dux Burgundiæ mittet. Spero quod in regressu nostro rex mittet, & faciet notificare, ut prælati vadant. Et ego mittam procuratorem nomine meo. Nec volo ab ipsis excommunicari. Et sic facietis, si mihi credatis. Sumus hic ex parte regis pro pace tractanda. Spero omne bonum; attamen quid faciemus non est conclusum, & per nuncium mihi missum a scabinis, vobis & ipsis scribam quid fecimus. Venerabiles fratres & amici carissimi, vos conservet omnipotens Deus.

R. archiepiscopus Remensis, cancellarius Franciæ.

Superscriptio erat:

Venerabilibus fratribus ac amicis carissimis præposito & capitulo ecclesiæ nostræ Remensis.

EPISTOLA CONCILII BASILEENSIS ad Carolum regem Francorum.

Concilia ad compescendas hæreses, bella inter principes tollenda, & emendandos mores corruptos celebrari. Qua propter hortatur regem ut suos ad Basileensi concilium oratores mittat.

Anno 1431. 7. Octob. *Ex ms. regii collegii Navarræ.*

CHristianissimo & serenissimo domino, domino KAROLO Dei gratia regi Francorum, JULIANUS miseratione divina S. R. E. Sancti Angeli diaconus cardinalis, in Germania apostolicæ sedis legatus, præsidensque in sacro concilio generali Basileensi, prælatique & ceteri in eodem concilio existentes salutem in Domino sempiternam.

In ecclesia Dei ad hoc sacra generalia concilia instituta sunt, ut fidei unitas, animorum concordia, ac puritas vitæ inter Christianos ubique debito ordine conserventur. Sed cum omnia per hæreses, bella & vitiorum illecebras turbari & impediri contingat, necessarium maxime est, ut in sacris conciliis his tollendis cum summa diligentia provideatur. Et quoniam diebus nostris, proh C dolor! supra modum hæreses & errores, bella, odia & contentiones, morum ac dissolutio vitæ & divinorum præceptorum transgressio totam undique ecclesiam vexant ac deformant, & quasi morbus contagiosus in dies magis augentur; ideo summopere omnes Christi fideles eniti debent, ut tot & tanta mala de medio ecclesiæ exstirpentur. Profecto si undique Christianam religionem consideremus, ita ipsam multis modis contaminatam reperimus, ut in ea nec decor, nec species esse videatur. Quæ enim regio D est, in qua vel hæreses aut bella non vigeant? Quis autem locus aut patria, ubi plurima quibus offenditur & irritatur Deus, quotidie non perpetrentur? Quam raræ & paucæ personæ sunt, quæ ea niteant vitæ puritate qua decet? Quod præterea a paucis temporibus Christianorum terras ac provincias Turci Sarraceni & alii infideles armis subjugaverunt & devastaverunt, quotidieque subjugare & devastare nitantur, quantam etiam utriusque multitudinem continue in diversis regionibus captivam ducant, quorum pleE rique credulam non ferentes servitutem, postea fidem abnegant: quantum proh dolor! nostra Christianitas propter indignationem fidelium, quibus Christianorum discordia resistere non permittit, jam ad angustum redacta sit, ac quotidie angustetur, lacrymabile nimis est referre. Jam igitur ipsa ecclesia tot procellis undique commota est & a fundamentis concussa ut ruinam pene minari videatur, nisi divina misericordia ad nos oculos suæ pietatis convertat, quod utinam facere dignetur. Nos quorum pro sacerdotali officio

officio maxime interest, lingua & vita prout oportet redemtorem nostrum quotidie interpellare decrevimus, & quantum sua gratia nobis concesserit, totis viribus in hoc sacro concilio laborare, ut adversus tot pestiferos morbos congrua remedia adhibeantur. Propterea ut unanimi consensu per universos universali bono salubriter provideatur, hoc sacrosanctum Basileense concilium auctoritate apostolica in Spiritu sancto legitime congregatum decrevit non expectare, ut majores populi Christiani utriusque status huc se conferant; sed ipsos in tanta totius Christianitatis necessitate pro concilio & auxilio, ad fidei catholicæ defensionem, ad pacem & concordiam in populo Christiano componendam, ad vitæ & morum cujuslibet status debitam reformationem opportune & importune convocare. Et quoniam inter alia hoc præcipue in præsenti concilio agitabitur, quemadmodum sopitis guerris ac discordia, pax & tranquillitas in singulis regnis provinciisque statuatur. Cum etiam ad resistendum hæreticis infidelibus Christianitatem impugnantibus, eorumque armatam rabiem vi armorum comprimendam necessaria sit regum & principum potentia, quam eis Deus concessit ad laudem bonorum, vindictam vero malorum, omnino expedire videtur, ut ipsorum regum & principum oratores de prædictis omnibus sufficienter instructi, una nobiscum in ipso sacro concilio intersint. Quapropter serenitatem vestram per viscera misericordiæ Dei nostri ex toto corde hortamur, deprecamur & obsecramus, ut aliquos insignes viros habentes zelum domus Dei, & rerum agendarum experientiam, in omni statu vestro & regni vestri plene instructos, ad hoc sacratissimum concilium pro honore Dei, & quiete populi Christiani, quam primum commode potest, destinare dignetur. Datum Basileæ, &c.

Similis forma in ms. codice Aquicinctensi est epistola ad ducem Burgundiæ data 22. Septemb. 1431.

EPISTOLA CONCILII BASILEENSIS ad universos Christicolas regni Franciæ.

Hortatur ad unionem & concordiam, suamque ad id operam omnem promittit.

Anno 1431. Ex ms. illustrissimi dom. Chauvelin.

SAcrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata universalem ecclesiam repræsentans, universis Christicolis regni Franciæ, nobis sincere dilectis, salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Etsi devotioni fidelium pretiosissimo Christi sanguine redemtorum conveniat assiduis virtuosis operationibus vacare, & piis orationibus divinam implorare clementiam pro

A sua, suorum proximorum salute. Hæc siquidem ex radice caritatis, qua tenemur omnes Deum super omnia, & proximos nostros sicut nos ipsos diligere, oriuntur. *Nemini*, præcipit apostolus, *quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*; his tamen sacris operibus amplius & amplius totis viribus incumbere necesse est, quo divina vindicta in peccatores istis infaustis temporibus crevisse occulta facie cernimus. Quis enim non videat flebilem ecclesiæ statum, plerisque in locis variis exortis erroribus, sortilegiis, & variis superstitionibus; ita ut plurimi a sinceritate

B sacræ fidei deviaverunt, & Petri navicula horribili dejecta tempestate adversis flatibus adeo concutitur, ut ruptis jam magna ex parte compagibus, vix sibi paucæ admodum partes solide cohæreant. Isti tamen periculoso naufragio, quantum Spiritus-sanctus illustrare mentes dignatur, providere curamus. Vestris orationibus, suffragiis, intercessionibus ad tam arduum opus adjuvari per misericordiam Dei nostri postulamus. Operæ pretium siquidem est, ad divinam impetrandam misericordiam, malos & indiscretos mores deserere. Nempe non est pretiosa laus Dei in ore peccatoris, & cum inimicus

C ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Et hoc est profecto radix & origo turbationum nostrarum, & flagellorum divinitus in Christianos immissorum. Sic enim testatur sæpenumero divina historia, punitiones immitti ad punienda peccata, bella siquidem seu guerræ, divisiones, seditiones regionum, & depopulationes, rapinæ, homicidia, &c. immania flagitia Deum testantur nobis iratum, & ex peccatis vestris irritatum, quod per facile advertetis, si regni vestri gloriam, opulentiam & omnium pene abundantiam possedisse retroactis temporibus; nunc autem quid

D vobis acciderit ex mutuis discordiis, bellis intestinis, domesticis familiaribus; quin immo & consanguineis, quibus interna viscera sese usque ad interemtionem insanierunt, vos ipsi agnoscitis. Non utique novum hoc accidisse cognovimus, satis ex litterarum monumentis cernere datum est, quosnam exitus bella civilia & intestina soleant habere; quot regna, quot imperia, quantas urbes & provincias, quantos validos potentatus everterunt. Nulla enim potuerunt

E Romanos rerum atque orbis dominos ex summo fastigio in has clades atque ruinas, quibus nunc premuntur, dejicere, quam civilium certaminum, ardentis furoris rata rabies, præceps atque irrefrenata temeritas. Sed præstat remedia quærere, quam tam horrenda flagitia ex bellicis cladibus nimium, proh dolor! exorta divinare. In primis siquidem rixæ, contentiones, æmulationes & malivolentiæ a cordibus prorsus eradicandæ sunt & eripiendæ. Ante omnia autem ca-

ritatem habete quæ est vinculum perfectionis. Deindeque divina suppliciter exoranda est clementia pro defunctorum peccatis remittendis, eorum potissime, a quibus ortum habuit tam noxia discordia. Sic etenim in divina confidimus miseratione, quod piis intercessionibus exoratus, flagella suæ iracundiæ immittere desinet, quoniam non vult mortem peccatorum, sed potius ut convertantur & vivant, facientibusque quod in se est, adjutor adest propitius petitorum liberalissimus concessor. Hoc itaque præcipuum est, & nisibus totis amplectendum, ut rationibus hinc inde dissimilis accedat mutuus amor. Nos vero de variis mundi regionibus in Spiritu-sancto adunati synodaliter, nostras operas & diligentias per vigiles ad tam sacrum unionis & concordiæ [opus] unde regi & incolarum ejus, etiam regni principum & magnatum opus, adhibere præstantissimis offerimus animis, nihil omittentes, quod tam sacræ rei cognovimus expedire. Tantum vero ipsi diligentissimis operationibus ad hoc idem laborate. Neque enim immemores sumus beneficiorum a vestro Christianissimo regno sæpius ecclesiæ Dei impensorum. quamobrem reddere vices decrevimus. Ad hoc enim congregati sumus, ut exstirpatis hæresibus, dejectis perversis credulitatibus, & emendatis fidelium hominibus, utriusque status, ecclesiastici & sæcularis pacem & concordiam [inter] reges demus, & regionibus pacatis, discordiis & dissentionibus semotis. Exoramus autem divinam omnipotentiam, quatenus ad hæc salubria opera perficienda & consequenda nos dirigere dignetur Altissimus, & corda fidelium sua illustrare gratia ad hæc suscipienda & sanctis operationibus promerenda, quæ vobis & nobis annuat misericors Deus, cujus pax exuperans omnem sensum custodiat corda & intelligentias vestras, & quietem dignetur in regno vestro perenniter elargiri. Amen. Datum, &c.

EPISTOLA

concilii Basileensis, ad episcopos Germaniæ.

Mandat ut quam citius veniant ad concilium sine pompa, & aliquos religiosos ad reformationem religiosorum idoneos venire jubeant.

Anno 1431. 7. Octobris. *Ex ms. regii collegii Navarræ.*

JULIANUS miseratione divina, &c. prælatique, &c. reverendo in Christo patri domino episcopo N. salutem in Domino, & mandatis nostris firmiter obedire.

Cum in hac civitate Basileensi auctoritate apostolica sacrum generale concilium in Spiritu-sancto congregatum sit, in quo præcipue de exstirpandis hæresibus, componenda pace in populo Christiano, ac reformatione vitæ & morum utriusque status, tam ecclesiastici quam sæcularis, summa cum diligentia providendum erit; necessarium est, ut multitudo copiosa tam prælatorum quam aliarum nobilium personarum huc confluat, ut earum consiliis & auxiliis hujusmodi sancta opera debitæ executioni mandari possint. Propterea omnibus archiepiscopis, eorumque suffraganeis Germaniæ & aliarum partium, per nostras litteras, sub pœna excommunicationis, & in vim præstiti juramenti in eorum consecrationibus, districte præcipiendo mandamus, quatenus, cessante corporali impedimento, personaliter ad prædictum concilium accelerarent, alioquin suos mitterent ambaxiatores, moribus & scientia ornatos. Sed quia omnis mora in hujusmodi jam necessaria provisione est supra modum præjudicialis, & forsan a vestro metropolitano litteras valde tarde præsentari continget. Ideo prædictum renovantes mandatum, præcipimus sub eadem excommunicationis pœna, in vi præstiti juramenti, & in virtute sanctæ obedientiæ, quatenus a die præsentationis harum litterarum iter accipiatis, illud postea continuando ad hanc civitatem Basileensem. Et si forte corporale impedimentum ab intimatione vos merito excuset, pro vobis aliquem vel aliquos moribus & litteratura ornatos, de omni statu ecclesiæ vestræ instructos, loco vestri cum pleno mandato destinetis. Vos autem sive mittendos a vobis efficaciter ammonemus, ne hic pompose ac cum multa familia, sed cum ea moderatione & honestate, quæ viros exemplares decet, accedatis. Volumusque & præcipiendo mandamus, ut has litteras sine mora prælatis vestræ diœcesis, exemtis & non exemtis, vestræque ecclesiæ capellano insinuare curetis, & eos qui ad concilium interesse vel venire tenentur, id facere nostri auctoritate efficaciter jubeatis. Mandamus etiam ut omnes prælatos singularum regionum vestrarum, civitatum & diœcesum convocetis auctoritate nostra, & de qualibet religione eligatis duos vel ad minus unum prælatum vel subditum, meliores & doctiores ac magis inclinatos ad reformationem, qui loco omnium aliorum expensis communibus veniant ad præfatum sacrosanctum concilium, causa reformationis in prædictis religionibus faciendæ. Datum Basileæ die septima mensis Octobris, anno Domini millesimo quadringentesimo XXXI. indictione IX. pontificatus SS. in Christo patris & domini nostri domini EUGENII divina providentia papæ IV. anno I.

EPISTOLA

concilii Basileensis, ad abbates, præpositos, &c. diœcesis Basileensis.

Arguit eos quod ad concilium necdum accesserint, mandatque ut ad illud quam citius veniant.

Anno 1431. 7. Octobris. *Ex ms. regii collegii Navarra.*

JULIANUS miseratione divina S. R. E. sancti Angeli diaconus cardinalis, in Germania apostolicæ sedis legatus, præsidensque in sacro concilio generali Basileensi, prælati & ceteri in eodem concilio existentes, universis & singulis abbatibus, præpositis, ceterisque collegiatarum ecclesiarum prælatis, exemtis & non exemtis, diœcesis Basileæ, salutem in Domino.

Ignorare aliqualiter non debetis, generale concilium celebrari hoc tempore institutum esse in hac civitate Basileæ, pro cujus celebratione, nos qui ad præsidendum in eodem sumus auctoritate apostolica destinati, jam diu vices gerentes nostros destinavimus ad eamdem, & tandem nos ipsi personaliter advenimus. Et cum etiam de longinquis partibus ad celebrationem advenerint concilii memorati; mirandum satis esse videtur, vos qui propinquiores estis, nullatenus advenisse, nec vos nostræ exhibuisse præsentiæ. Cui etiam transeunti pro reverentia sanctæ sedis apostolicæ, cujus vices gerimus, occurrere deberetis. Vestram igitur tarditatem merito arguentes, unumquemque vestrum, saltem eorum qui munus benedictionis acceperunt, monemus & exhortamur attente, ac in virtute sanctæ obedientiæ & a quolibet vestrum præstiti juramenti, ac sub pœna excommunicationis districte præcipiendo mandamus, quatenus hucusque ad diem sabbati proxime sequentem, quæ erit XIII. hujus mensis, ad nostram præsentiam personaliter veniatis, ut certæ solemnitati, quæ pro causa dicti sacri concilii die Dominica sequenti fieri debet, interesse possitis, & deinde aliis in concilio, Spiritu-sancto dirigente, peragendis consilium & operam, quatenus ad vos pertineat, exhibere. Datum Basileæ die VII. Octobris, anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo primo, indictione nona, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini EUGENII divina providentia papæ IV. anno I.

EPISTOLA

concilii Basileensis ad regem Poloniæ.

Hortatur eum ad pacem cum Wictrigaldo fratre ejus.

Anno 1431. *Ex ms. regii collegii Navarra.*

SEreniſſime princeps & illustrissime domine, magno dolore affecti sumus, cum primum audivimus inter serenitatem ve-

A stram & illustrem principem dominum Wictrigaldum germanum vestrum talem suscitatam esse discordiam, ut alter alterum bellis impugnet, tum propter Christianorum strages, ac desolationem patriæ, & infinita mala inde eventura; tum quia inter fratres uterinos tantum facinus agitur, apud quos jure sanguinis idem velle & idem nolle in rebus omnibus esse deberet. Et si multum timenda sunt damna quæ ex bellis nasci consueverunt, non minus vereri debetis notam atque ignominiam, quæ ex fraterna discor-

B dia utrique accedet. Solent etiam hujusmodi contentiones esse deteriores, majoraque inde produci odia, quo majus est sanguinis vinculum. Nam omnis injuria quam alter alteri ex fratribus instat, tanto molestior est & acerbius pungit, quanto ab eo fit, a quo minus fieri debite alter existimat. Auxit etiam doloris nostri causam nefanda hæresis Bohemorum, cum ad eam exstirpandam vestra serenitas bellis privatis occupata, intendere sicut sperabamus non poterit. Ipsi etiam hæretici sentientes catholicos principes inter se diffidere, audaciores & obstinatiores in sua

C perversitate efficientur. Gaudebunt pro hoc vestro diffidio Tartari, Turci, & alii infideles vobis finitimi, cum audient populum Christianum bellis agitari, & sanguinem Christianum effundi. At populus catholicus supra modum ubique tristabitur, cum senserit Christianos principes & germanos fratres capitalibus inimicitiis seipsos persequi, & patriam illam, in qua noviter ex idolis cultus veri Dei pullulavit, in prædam ac ruinam exponi. Quæ causa tanti odii esse possit, ut frater fratrem hostiliter invadat ignoramus. Sed hoc valde execrabile esse scimus, quod

D tam catholici principes in extremam jam provecti ætatem, ex eodem utero geniti, ita naturalis affectionis obliti sint, ut alter alterius damna, infamiam ac exitium quærat. Si secundum sententiam Salvatoris, qui fratri irascitur, reus est gehennæ; quæ illi pœna servabitur, qui in fratris vitam seu honorem machinatur? Quis jure vel injuria hoc agat, nobis non constat adhuc. Potius autem nosse optamus quomodo sopiri possit discordia, quam quis discordiæ sit auctor. Hoc autem asserimus, quod qui vestrum sa-

E pientior est, quique justiorem suam causam putat, is honestius ac laudabilius fecerit, si oblitus injuriæ, fratri reconcilietur, & cum carne sua in pristinum amorem redeat. Ad quid bellum geritur? cujus vel victor vel conflictus, æque sunt plena luctu. Qui fratrem bello superaverit, habet potius unde fleat quam gaudeat. Quicquid mali in prælio uni accidit, cum eadem sit caro, alteri etiam accidisse judicandum est. Et quoniam propter memoratas causas totius Christianitatis interest, ut hujusmodi fraterna dissensio penitus extinguatur: ideo hoc sacrosanctum

concilium pro pace populi Christiani principaliter congregatum, ad hanc vestram dissentionem tollendam totis viribus laborare intendit. Propterea vestram serenitatem rogamus, ut causam & originem hujus guerræ ac discordiæ, & quicquid pro pace & concordia inter vos & germanum vestrum facere debeamus, quamprimum nobis significet. Laborare enim toto posse decrevimus pro his omnibus quæ ad pacem, quietem, & tranquillitatem vestram & dominiorum vestrorum quoquo modo pertinere videntur. Iterum autem rogamus atque consulimus, ut modum aliquem adhibere velitis, per quem prædictæ guerræ suspendantur. Nos autem per litteras vestras postea plene instructi curabimus, si opus erit, notabiles oratores destinare, qui pacem ac concordiam cum Dei adjutorio perficiant. Datum Basileæ, die XXI. Octobris, anno Domini MCCCCXXXI. indictione IX. pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii papæ IV. anno I.

LITTERA

missa per concilium religiosis Prutenis.

Hortatur eos ut studeant pacem componere inter regem Poloniæ & ducem Lituaniæ.

Ex ms. Aquicinctensi.

VEnerabiles & religiosi viri in Christo nobis dilectissimi. Non mediocriter mentes nostras afflixit rumor guerræ, quam inter serenissimum principem dominum WADISLAUM Poloniæ regem, & illustrem principem dominum SWITERGALDUM Lituaniæ ducem cœptam nuper audivimus, tum propter Christiani sanguinis effusionem, & innumera mala quæ inde sequentur, tum quia hæretici Bohemi sentientes principes catholicos inter se armis certare, in Christi fideles audaciores & in sua hæresi pertinaciores existent. Quanta hinc detrimenta fidei catholicæ & ecclesiæ Dei oriri possint, si hæc guerra, quæ nimis crudeliter inchoata esse asseritur, celeriter non extinguatur, nemo est qui non magnifice percipiat. Et quoniam inter alia in hoc sacratissimo concilio tractanda, hoc erit potissimum, quemadmodum firma pax ac concordia in Christiano populo componatur. Ideo tam ad prædictas guerras, quam alias ubique tollendas summo studio intendere volentes, scribimus utrique dictorum principum, admirantes ac dolentes, quod hujusmodi tam sæva dissentio inter ipsos germanos orta, exhortando ipsos ad pacem & fraternam caritatem, & ut nobis causam & originem ipsius guerræ, & quid per nos ad illam tollendam faciendum videretur, significent: eosque rogamus atque consulimus, ut interim aliquem modum adhibere procurent, & omnes offensiones hinc & inde suspendere. Postquam autem ab ipsis & a vobis plene de omnibus informati fuerimus, nostros notabiles ambassiatores ad pacem perficiendam illuc destinare; & ut omnia nobis melius constent de causis discordiæ ac remediis opportunis, hortamur vos, ut seriose tam ipsas causas quam remedia necessaria per latorem præsentium quamprimum intimetis. Rogamus etiam & quanto efficacius possumus admonemus, ut pro viribus laboretis, quatenus omnis dissentio inter eos amputetur, ac vos pacis mediatores & amicos communes constituatis, & satisfacietis primo officio ecclesiastico & religiosæ vitæ vestræ, cujus maxime interest seminare pacem, procurare concordiam, & causas odiorum reprimere; providebitis fidei catholicæ & toti Christianitati, quæ ex hujusmodi guerra, si duratura sit, maximam jacturam omnino pateretur. Ipsos deinde principes & eorum subditos vestræ religioni pro tanta caritate in eos exhibita perpetuo obligabitis. Nam pacem & concordiam a vobis recognoscentes, tanti beneficii memores, ipsi & eorum posteritas vos semper diligent & honorabunt. Propterea hoc præcipuum debet esse vestrum officium, ut pro pace ipsorum principum omnem adhibentes diligentiam, ut ad eorum reconciliationem & mutuam caritatem summo studio intendatis. Quod opus utrique erit gratum & utile, Deo valde acceptum, & apud homines supramodum laudabile. Valete in Domino feliciter. Scriptum Basileæ, &c.

EPISTOLA CONCILII BASILEENSIS

ad Fridericum ducem Austriæ.

Hortatur eum ad pacem cum duce Burgundiæ, ut liber sit prælatis ad concilium venientibus transitus.

Anno 1431. Ex ms. regii collegii Navarræ & Aquicinctensi.

JULIANUS, &c. prælatique & ceteri, &c. illustri principi FRIDERICO duci Austriæ salutem in Domino, & Christianæ fidei sanctæque Dei ecclesiæ velut princeps Catholicus opem ferre.

Instant necessitates quæque plurimæ populi Christiani, ut ad exstirpandum hæreses, quæ velut cancer pestifer Christianitatis corpus serpere & maculare nimium moliuntur; sedandum bella, quibus undique populus Christianus devastatur; pacem componendam, & mores in melius reformandos, generale concilium in multitudine prælatorum & aliorum virorum ad hoc prodesse valentium in Spiritu-sancto solemniter celebretur. Ad hoc hæc Basileensis civitas ex præcedentis concilii est electa decreto. Propterea nos ad ipsam convenimus civitatem, omne studium & sollicitudinem, quantum cum Deo possumus, adhibentes, ut de omnibus Christianitatis partibus ad ipsam civitatem ea conveniat multitudo, per quam tantis tamque difficilibus

congruum provisionis, Christi auxiliante gratia, possit adhiberi remedium, & salus publica procurari. Cum autem, rerum magistra experientia edocente, noverimus, immo ex se notum cunctis existat, huic tam salutifero operi impedimentum maximum provenire ex guerra, quæ in finibus & circumadjacentiis hujus civitatis inter vos & illustrem ducem Burgundiæ est paucis ante temporibus suscitata: unde ad hanc civitatem prælatis & aliis veniendi non est libera & quieta facultas, cum inter gentes armorum, quas uterque hinc inde tenetis, non sit transitus sine probabili metu: unde a veniendo ad hoc sacrum concilium plurimi retrahuntur, in maximum totius Christiani populi detrimentum, & perturbationem concilii memorati. Per viscera misericordiæ JESU CHRISTI, cujus res agenda est, vos quanto efficacius possumus, monemus, exhortamur, & instanter requirimus, quatinus inimicitias* cum dicto illustri duce Burgundiæ, quem consimiliter per alias nostras his similes litteras exhortamur, monemus & instanter requirimus, saltem pro tempore hujus concilii, & pro terris circumadjacentibus huic civitati, vos deponatis omni modo cum affectu ita & taliter, quod in omnibus convicinis & circumadjacentibus locis & terris huic civitati sit tutus, liber & pacificus transitus, & habitationis receptio, omnibus & singulis ad dictum concilium venire volentibus & recedentibus ab eodem. Quod si his nostris salubribus monitis pro tanta necessitate populi Christiani, justisque requisitionibus consensum non præbueritis & operam cum affectu, quod de tam Catholico principe non est aliqualiter sperandum; oportebit nos, licet invitos, contra vos tamquam perturbatorem & impeditorem sacri concilii generalis, & boni publici totius populi Christiani procedere juris remediis opportunis. Datum Basileæ, &c.

* *al.* ad ineundas treugas.

EPISTOLA SIGISMUNDI IMPERATORIS ad ducem Burgundiæ.

Hortatur mandatque duci Burgundiæ, ut sic agat cum Austriæ duce, ut accedentibus ad concilium libera & tuta sit via.

Anno 1431. *Ex ms. regii collegii Navarræ & Aquicinctensi.*

ILlustris princeps, consanguinee carissime. Ex insinuatione reverendissimi in Christo patris domini JULIANI cardinalis legati & præsidentis, ac prælatorum in sacro concilio Basileensi congregatorum, amicorum nostrorum dilectorum percepimus, qualiter guerra inter tuam dilectionem & illustrem FRIDERICUM ducem Austriæ, principem & avunculum nostrum carissimum suborta, ipsi concilio permaxima incommoda inferat; ita quod tam accedentes quam redeuntes vias in dispendioso perlustrent discrimine; immo plerique venire volentes, propter hujusmodi pericula se retrahant, jacturæ, ut humanum est, se submittere formidantes. Impediuntur etiam mercationes & victualium ad idem ductores; & ut mala quæ exinde proveniunt summatim perstringamus, ex ipsa guerra imminet quasi totalis dissolutio, quam Deus avertat, concilii memorati; de quo tanto vehementius perturbaremur, quanto ex ea, si fieret, nedum ipsi concilio, verum etiam toti Christianitati, quam repræsentat, calamitates proventuras conspiceremus & doleremus ex corde, si hæc res, cooperante Spiritu-sancto, feliciter prænunciata, tantisque exspectata temporibus, & pro exstirpatione hæresum & errorum, reformatione corruptorum undique morum, ac pacificatione sanctæ matris ecclesiæ & Christi fidelium præstolata, consummatione votiva frustrari deberet. Et quanta partibus diffidentibus, & ex hoc malum causantibus ingloria & improperium exinde succrescerent, cum diceretur impetentes se se turbatores esse concilii, tantique boni, tu ipse recense. Et revera incuti vellemus hoc tuæ dilectioni, partique tibi adversæ adscribi debere. Ob quam rem apud præfatum ducem FRIDERICUM institimus una cum oratoribus concilii memorati, quod ipse, ut ad plenum confidimus, se acclinabit ad ea quæ sunt honestatis & debiti in hoc facto, prout ex oratoribus ipsius concilii, qui, ut credimus, in re ipsa illico ad te accedent, enucleatius concipere poterit dilectio tua. Adhortamur te, & monemus summopere desiderantes, ut ad prosecutionem hujus tam sanctæ rei te sic flectas, quod de impedimento seu negligentia ipsius non possis aliquatenus inculpari: immo fidelitati tuæ auctoritate Romana * regia omnino mandamus, quatenus ita solerter provideas disponasque, ut per te aut gentes subditosque tuos dicto concilio & ejus membris adeuntibus & recedentibus, ac etiam victualia, merces, aut res alias ad ipsum ducentibus, ipso durante concilio, nulla læsio rerum ac corporum aliqualiter inferatur, quemadmodum & ipsi duci FRIDERICO & universis imperii subditis pænaliter præcepimus. Age igitur, consanguinee carissime, in re ista salubriter, tamque opportune, prout necessitas facti requirit, ne umquam dici possit ex operatione tua aliquid sinistri præfato successisse concilio. Per hoc enim nobis complacebis gratissime, prout de te indubitanter confidimus, & ultra mercedem omnipotentis Dei, quam recepturus es, sanctæ matris ecclesiæ & sæculi favorem & gloriam tibi indubie cumulabis. Datum *Ffaltkreth* Curiensis diœcesis, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo trigesimo primo, die XXX. Octobris, regnorum nostrorum Hungariæ, &c. XLIX. Romani XXII. & Bohemiæ XII. anno.

* *al.* deest Romana.

EPISTOLA EUGENII PAPÆ IV. ad Petrum archiepiscopum Januensem.

Dissolvit concilium Basileense, ac novum indicit Bononiæ, ad quod eum invitat.

Anno 1131. 18. Decemb. *Ex ms. illustrissimi domini Chauvelin.*

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabili fratri PETRO archiepiscopo Januensi salutem & apost. Ben.

Cum pastorali officio, cui disponente domino præsidemus, & sedis apostolicæ auctoritate nihil magis convenire putaremus, quam tota mente incumbere & efficaciter B prosequi, ut personæ ecclesiasticæ per semitam JESU CHRISTI incedentes, abjectis illecebris, cum sinceritate religionis & fidei, vitam honestam ducerent, & Deo, prout professi sunt, seipsos veris affectibus dedicarent; dilecto filio nostro JULIANO sancti Angeli diacono cardinali sedis apostolicæ legato, de venerabilium fratrum nostrorum consilio, per nostras certi tenoris litteras dedimus in mandatis, ut ad civitatem Basileensem accederet, & ibidem, si prælatorum congregatio esset facta, nostro & Romanæ ecclesiæ nomine præsideret, & in quantum in C eo esset, reformationem cleri, hæresum exstirpationem, ac pacem & salutem fidelium procuraret. Verum licet in proposito constantes simus, tamen certis rationabilibus causis inducti, in cedula præsentibus interclusa denotatis, putantes concilii celebrationem necessariam esse, & ad longam dilationem protrahi non debere, de eorumdem fratrum consilio, hujusmodi concilium, si quod congregatum videatur, dissolvendum, & in civitate nostra Bononiensi usque ad annum cum dimidio, a die dissolutionis hujusmodi computandum, celebrandum esse decernimus. Ideo fraternitati tuæ, quæ no- D stram & sedis prædictæ auctoritatem ejusque conservationem desiderat, significare volumus, ut eorum quæ in ecclesia eveniunt notitiam habeat, & ea etiam interclusa cedula tuis suffraganeis significes, quibus ac fraternitati tuæ, cum ad reformationem cleri, reductionem Græcorum, exstirpationem hæresum, ac pacem fidelium concilia & avisamenta prælatorum maxime necessaria sint, harum serie in virtute sanctæ obedientiæ & præstiti juramenti præcipimus & mandamus, ut statuto tempore ad hujusmodi concilium veniatis, cui, Deo auctore, personaliter præ- E sidere intendimus: alioquin non venientium excusationem, nisi infirmitate, aut gravi senectute oppressi fuerint, minime acceptabimus. Volumus insuper, ut dictis tuis suffraganeis etiam exemtis, si qui in territorio tuæ jurisdictionis existant, auctoritate nostra præcipias, ut ad præfatum concilium statuto termino accedant, super qua re litteris exemtionis a sede apostolica eisdem

A concessis non obstantibus, & quibus in hac parte derogamus, plenam tenore præsentium eidem fraternitati tuæ concedimus facultatem. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXI. XV. calendas Januarii pontificatus nostri anno I.

EPISTOLA archiepiscopi Strigoniensis & aliorum Hungariæ prælatorum ad concilium.

Excusant se quod in propria persona ad concilium non possint accedere, certosque faciunt B *patres de victoria in Bohemos reportata.*

Anno 1431. 18. Decemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis in Christo patribus & dominis, universoque cœtui dignissimo in sacra synodo Basileensi constitutis, &c.

Reverendissimi patres, evangelicæque veritatis cultores eximii, viri ex omni gente in Sancto Spiritu vocati, obedientiam paratam cum debita reverentia & honore.

Inter cunctas nostræ sollicitudinis curas, quibus pastorale officium nobis ex alto commissum exercendo lætamur, jocundamur, indesinenterque affligimur, concutimur & turbamur, considerationis nostræ intuitum, C intra cordis nostri arcana sedula meditatione revolventes, ad sacro-sanctam Basileensem synodum, universalem ecclesiam repræsentantem, erigere curavimus studiose. Sane de celebri & gloriosa vestra congregatione quantum lætitiæ & jocunditatis fervorem pro amœnæ tranquillitatis statu sanctæ ecclesiæ Dei nostra præcordia conceperint, difficile possumus explicare sermone, & tanto flagrantis amor caritatis in nobis exardescit, quanto vestras inclytas dominationes divino munimine suffultas ad reædificandum Dei ecclesiam unicam super petram divinitus fa- D bricatam promtiores & in sancto cœpto opere perseverantiores audiemus, ne Petri navicula a modo in antea & deinceps procellosis fluctibus agitetur, ne grex dominicus nunc fluido regimini subjectus, ex somnolentia & desidiosa incuria pastorum ecclesiæ, hæreticorum & tyrannorum & nonnullorum ambitiosorum per lustra devia oberrantium per improvisæ moræ tædium in abyssum damnabiliter deducatur. Quidnam desiderabilius vita superstite, quid post funera gloriosius, patres dignissimi, quam vineam sabaoth unico & indubitato cultori vi- E cario JESU CHRISTI mundi monarchæ divinitus commissam, non tam in membris quam in capite in unum reducere ovile, hæreses potenter exstirpare, principes pacificare Christianos, & in clero sorte Domini mores & virtutes seminare gloriosas? Certe hi sunt actus nobilissimi hierarchici in sacrosancta arca Domini nostri boni Salvatoris, qui a quolibet orthodoxo & fideli Christicola sunt ardenter amplectendi, nempe nos vestris di-

gnis dominationibus toto cordis & mentis affectu in prædicta sancta synodo Basileensi nostra in persona veluti sacrosanctæ ecclesiæ filii obedientiæ & devoti alumni repræsentassemus, acta, facta, gesta, deliberata, & conclusa ac agenda, tractanda & concludenda promta & devota mentis alacritate humiliter recepturi; sed res pungitiva amaritudinis veneno fideles Christi sua contagione contaminans, nos undique affligit & perturbat; impietas videlicet filiorum satanæ & viperarum, hæreticorum Hussitarum regni Bohemiæ contra sanctam matrem ecclesiam ejusque fideles oviculas, tamquam materni uteri corrosores, sævissime insultantium, qui de anno præsenti & mense Octobri funiculos suæ sævitiæ crudelissime extendentes, regnum Hungariæ manu armata, forti & terribili cum eorumdem Thabor, hostiliter clam & furibundo impetu invadendo sanguinem multorum fidelium immanissime effundentes, pluribusque miserabili nece manu sacrilega gladio peremtis, nonnullos manicis & compedibus ferreis ligatos in captivitatem abduxerunt. His dicti filii sceleratissimi minime contenti, nos & quamplures ecclesias seu loca Deo dicata, bonaque nostra, oppida, villas, possessiones, & decimas jam recollectas, & præsertim ecclesiæ Strigoniensis, fere omnino devastantes depopularunt, spoliarunt, & ignis voragine consumserunt; sed pater misericordiarum afflictionem sui populi, sanguinemque occisorum ad se clamantium, & gemitus flebiles compeditorum, pupillorum, viduarum, & orphanorum, proh dolor! humiliatorum, dono gratuitæ pietatis ab alto prospiciens, corda nostrarum fidelium gentium compassionis amore accensa misericorditer erigere curavit: qui armis virtutis divinæ bonitatis præcincti, gravia pericula, & deflenda facinora detestendæ impietatis vindicare volentes, in virtute Altissimi confisi, qui in se sperantes non despicit, furiosam superbiam hostium orbis universi strenue sunt aggressi, adeo viriliter certantes, quod eorum onustissimis curribus & vehiculis pluribus spoliis & rebus oneratis turpiter retrojectis, subsidiisque peregrinisque penitus deficientibus, tutiora loca petere sunt astricti. Ibi Hungarorum sævissima jacula, multis gladio prostratis, pluribusque atrociter sauciatis, diræ mortis pocula ipsis perfidis hæreticis sævissime ministrarunt, sicque viri sanguinum virtute divina draconum faucibus concussi, venerunt ebrii, non tamen capita præda sunt adipe pinguium saturati. Sed fama vulgata deferente, pestiferæ impietatis superba furia sic, ut præmittitur, Deo volente, illusa, fremens & dolens se esse deceptam, pristinum spiritum elationis reassumens, carbones in nos reaccendere & toto posse gladio ultionis vindictam sumere machinatur. Nos

A vero humilitatem nostram, omniaque nostra opera illius arbitrio, voluntati & piæ dispositioni committimus, qui omni creaturæ de sua liberalitate munifica dat esse & vivere prout vult, sicut vult & quando vult. Ipsum tota mentis devotione flexo poplite obsecrantes & deprecantes, quatenus sua immensa clementia, nos a malis omnibus eripere, ovesque suas suo pretioso sanguine redemtas in pace optata collocare dignetur, ut tandem suæ redemtionis fructum salutiferum in nobis celerem sentientes, ad cœlestem curiam cum felici tripudio una nobiscum pervenire mereantur. Præterea, patres
B & domini gloriosi, sævissima Turcorum paganorum rabies sacrosanctæ fidei catholicæ ac gregis dominici notoriorum æmulorum, in nostrum & totius regni Hungariæ exterminium & ruinam tendentium, nunc in absentia serenissimi principis domini nostri domini SIGISMUNDI Romanorum & Hungariæ, &c. regis, qui congregata multitudine copiosa Turcorum cum exercitu validissimo, fama publica volante, manu feroci regnum Hungariæ sibi ipsis subjicere moliuntur, nos vehementer quorum horrenda for-
C mido tyrannide referta, totum regnum Hungariæ & regnicolas cum ingenti cordis acerbitate turbavit & gravissime commovit. Et quia nos præmissorum hæreticorum & paganorum aculeis sævissimis sæpe sæpius, divina permittente gratia, stimulamur; idcirco nostros armigeros & stipendiarios disponere, banderiaque (a) ecclesiarum nostrarum, non parvis sumtibus & expensis erigere, personis etiam nostris propriis minime parentes, sed & loco & tempore occurrentibus nunc campestres, nunc silvestres, nunc vero lutosos tenemus descensus, calores & frigora, im-
D bres & pluvias, promta voluntate sufferentes, ac noctes plerumque insomnes, ut quietem aliis præparemus, in quorum quiete quiescere deberemus patienter; transeuntes contra & adversus dictos hæreticos & paganos, dextra Dei concedente, exurgere, & arma movere, defensionisque patriæ nostræ naturalis obstaculum nunc pro posse, omnibus nostris viribus appositis, opportuna necessitudine ponere oportebit. Vos igitur, egregii & inclyti domini, ex premissis impedimenta diversa mente acuta poteritis perspicacissime considerare, propter quæ & non-
E nulla alia ardua negotia hujus regni Hungariæ humeris nostris incumbentia, & imposita, sacrosanctam synodum adire nequimus. Cupientes tamen ab intimis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ universalis veluti filii obedientiæ obedire mandatis, honorabilem Nicolaum in artibus magistrum archidiaconum Nitriensem, & canonicum in ecclesia Strigoniensi, virum moribus & scientia ornatum, nostrum certum nuncium missum &

(a) Banderia seu banda sunt vexilla militaria.

procuratorem legitimum, sufficiens mandatum nostram absentiam excusandi habentem, quæ per eum fuerint facienda, gerenda pariter & agenda, ad dominationes vestras transmittimus, qui præmissa impedimenta canonica, & nonnulla alia, clarius, distinctius & diffusius coram vestris dignis dominationibus proponet & allegabit; cui in dicendo, proponendo, allegando & referendo credulam fidem adhibere velitis, ipsumque benivole & benigne auditum cum expeditione optata, dataque ei licentia ad nos & suos proprios lares redeundi cum prosperis auspiciis de vestrarum dominationum speciali benevolentia remeare. Nos vero vestras præclaras & Deo devotas dominationes rogamus, & in domino exhortamur, quatenus per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi, cujus res per vos agitur, opus sanctissimum per V. R. paternitates ad laudem & gloriam sacrosanctæ universalis ecclesiæ & populi voluntarie & libere inchoatum, ad effectum desideratum perducere non desistatis, permaxime tamen ad exterminium & excidium hæresis cancerosæ, nunc in regno Bohemiæ perniciose currentis laborando. Ipsa namque sua contagione pestifera multos fideles & quasi innumerabilium pias mentes inficit & necat scandalose. Nos quippe magnæ spei fiduciam gerimus, patres orthodoxi & Deo amabiles Domini, ut per vestra opera gloriosa salutaris consequetur effectus, erroresque & hæreses ecclesiam Dei lacerantes & notorie scandala, pericula animarum & regnorum, ac terrarum desolationes, depopulationes & devastationes parientes, censura vestri judicii exterminabuntur, & nisi adhibita diligentia solerti, hæreses, opprobria, blasphemiæ hæreticorum Hussitarum regni Bohemiæ prædictæ gladio materiali succidantur, revera antiquæ & novæ pejores prioribus deteriori germine periculose succrescent. Amplectimini igitur domini & patres reverendissimi, hunc laborem salutiferum, quem opifex universi fœcundet & fructificet, taliter, ut orbis universus optatam pacem & sacrosancta ecclesia in suo toto ambitu recuperet unitatem, vosque pro inquietissimis & officiosissimis laboribus, quos nullo gravati tædio, ad laudem Dei omnipotentis & suæ sanctæ ecclesiæ suffertis, misericordiam Altissimi & alia retributionum præmia, quæ gloriosus Deus bene operantibus præparavit, uberius consequi, & vitam æternam possidere feliciter valeatis. Præsentes sigillis nostris annullaribus, quibus utimur, fecimus consignari. Datum Strigonii die XXVIII. mensis Decembris MCCCCXXXI.

Sacrosanctæ universalis ecclesiæ & V. R. P.
humiles & devoti Gregorius archiepiscopus ecclesiæ Strigoniensis, Petrus Agriensis, Clemens Jauriensis & Simon Wesprinensis ecclesiarum prælati, &c.

EPISTOLA G. SERRARII ad dominum de Anthima magnifici ducis Burgundiæ cancellarium.

Mittit ei conclusiones affixas Romæ in valvis palatii principis apostolorum, significatque nativitatem primogeniti ducis Burgundiæ.

Magnifice & insignis domine mi metuendissime, humillima semper recommendatione præmissa. *Anno 1431. 31. Decembris. Ex ms. regii collegii Navarræ.*

Pauca jam occurrunt vestræ dominationi scribenda, nisi ea quæ sequuntur, per magistrum Johannem *Bont* de Romana curia ad partes istas nuperrime missa, & illa ad vestras paucas delicias duximus præsentanee vobis scribenda.

Sequuntur conclusiones positæ in valvis palatii principis apostolorum Romæ, Mercurii VIII. *Novembris, anno Domini* MCCCCXXXI.

Cum notorium sit toti Christianitati, quod a concilio Constantiensi citra indicibilis numerus Christianorum à fide exorbitaverunt medio Hussitarum, dietimque a corpore militantis ecclesiæ membra succiduntur, nec est qui obviet vel succurrat, aut qui consoletur eam ex omnibus filiis quos genuit in Domino: Ideo duo serenissimi principes Christianitatis dolores maternos excipientes, infrascriptas dirigunt & transmittunt principibus Christianitatis conclusiones, ut pariter fidem defendant, visas, dictas, & approbatas per certos excellentissimos tam sacræ paginæ quam juris canonici & civilis doctores, quas in concilio generali celebrando juxta decretum concilii Constantiensis in proximo mense Martii, contra omnem hominem contrarium asserentem professi sunt & spoponderunt defensare.

Prima conclusio. Fides catholica adeo est privilegiata, quod est omni homini præferenda, sic quod ob metum, amorem, favorem, aut gratiam cujuscumque mortalis, quacumque præfulgeat dignitate, non debet obmitti quod ad exaltationem, salvationem, dilatationem, vel tuitionem ipsius noscitur pertinere.

Secunda conclusio. Nedum ecclesiastici verum & sæculares, & maxime principes, quibus datus est gladius ad faciendam vindictam in nationibus, possetenus adstricti sunt fidem Christianam defensare, aliter alieni a fide censendi sunt.

Tertia conclusio. Sicut hæreses Novatiani, Arrii, Sabellii, Macedonii, Nestorii, & aliorum hæreticorum per generalia concilia exsufflatæ fuerunt: ita necesse est pro eradicatione hæresis Hussitarum, concilium de mense proximo Martii inevitabiliter celebrare.

Quarta

Quarta conclusio. Cum celebratio concilii generalis sit medium necessarium exstirpandi dictam hæresim, quisquis Christianus secundum magis & minus obnoxius est promovere sub pœna peccati mortalis celebrationem concilii generalis fiendam dicto tempore.

Quinta conclusio. Ubi papa vel cardinales desistant promovere, aut velint impedire celebrationem concilii generalis dicto tempore, fautores hæresis sunt censendi.

Sexta conclusio. Ubi papa in proximo mense Martii concilium generale per se aut alium seu alios ab eo deputatos non incipiat, quod præsentes tunc in concilio jure divino, sicut sunt obnoxii, ei primo obedientiam nomine totius Christianitatis subtrahere, & omnes Christicolæ tenentur præsentibus in concilio generali parere.

Septima conclusio. Si appareat papam & cardinales nolle promovere concilium, aut impedire, seu nolle venire, cessante infirmitate vel captione, ex potestate concilio data a Deo, concilium contra non promoventes, vel impedientes, aut non venientes tenebitur procedere ad illius vel illorum privationem & depositionem summarie & de plano, & alias pœnas a jure statutas contra fautores hæresis.

Dictæ conclusiones hodie, quæ est octava Novembris, cum notario & testibus affiguntur ad duos fines.

Primus, ut sint notæ papæ & collegio, & omnibus curialibus.

Secundus finis in concilio explicabitur & declarabitur.

Istæ sunt mirabiles conclusiones, quæ, ut verisimiliter creditur, emanarunt a duce Brigensi, omnino a dictis Hussitis destructo, & a marchione Brandeburgensi, &, ut alii dicunt, a duce A. Austriæ. De aliis supervenientibus novis vestræ dominationi scribam diligenter, & ceteris occurrentibus, paratus in his & quibusvis aliis modicis pro viribus meis servire, obsequi & complacere, prout teneor. Magnifice & insignis domine mi metuendissime, Altissimus vestrum celebrem statum conservare dignetur, & ad votum fœcundare. Scriptum Bruxellis die penultima Decembris.

Paulo post præsentium confectionem, domina mea metuendissima, domina ducissa enixa est filium cunctis fidelibus Burgundis desideratissimum: unde dominus meus metuendissimus, dominus & dux supra modum & numerum lætus exultavit, & tota Brabantia ac sua gens & familia, cantans & replicans: Benedictus qui venit, &c. Ista pro lætissimis & singularibus novis dominationi vestræ significo. Et peperit dicta domina mea primogenitum ejus filium, recte in puncto meridiei diei prædicti penultimi Decembris,

A &c. Pro novis meis talibus & tantis caligas peto.

Vester humillimus & obediens servitor G. Serrarii magnifico & insigni domino, domino de Anthima domini ducis Burgundiæ cancellario domino meo metuendissimo.

COPIA

quarumdam prætensarum litterarum apostolicarum super dissolutione sacri generalis concilii Basileensis, &c.

B IN nomine Domini, amen. Quia dignum est & rationi congruum veritati testimonium perhibere, in his præcipue debet quicumque Catholicus incumbere, ubi ad statum sanctæ matris ecclesiæ & conditionem intenditur. Hinc est quod cum reverendus pater dominus Daniel Dei & apostolicæ sedis gratia episcopus Parentinus, apostolicæ sedis & domini nostri papæ thesaurarius, & ad præsens commissarius apostolicus ad civitatem Basileensem destinatus, quasdam litteras apostolicas vera bulla plumbea domini C nostri papæ in filis sericiis rubei & crocei coloris, more Romanæ curiæ, bullatas, cum subscriptionibus S. R. E. cardinalium manu propria subscribentium roboratas, cum quodam insignio in modum gyri & rotundi caracteris signatas, prout in similibus ecclesiæ majoribus negotiis fieri solet, inferius per omnia transcriptas & copiatas, mihi Johanni de Ceparellis Pratensi decretorum doctori, apostolica & imperiali auctoritatibus notario, tradiderit transcribendas, & cum suis solemnitatibus in formam publicam redigendas, mandatis dominationis suæ obtemperare cupiens per omnia, unà cum Nicolao Bovis D presbytero, & Nicolao de Mota notariis infrascriptis, in præsentia testium & personarum fide dignarum testimonio ad hæc vocatorum specialiter & rogatorum, coram præfato domino thesaurario & commissario prædicto collationem de verbo ad verbum de præsenti copia ad dictas bullas & litteras apostolicas fecimus diligenter, quarum quidem litterarum apostolicarum tenor per omnia sequitur & est talis.

Anno 1431. 8. Januarii. Ex mss. regii collegii Navarræ, & Aquicinctensi.

Eugenius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Quoniam alto & incomprehensibili Deo E constituimur reddere vota, &c. *ut apud Labbeum tom.* 12. *conc. pag.* 937. *ubi pro his verbis*, Clerum in diversis mundi partibus reformatione indigere, *in ms. legitur*: Universumque clerum, paucis admodum exceptis, incedere per tramitem peccatorum. *Item pro* sollicitat quod tot malis, *in ms.* sollicitat quomodo tot malis. *Item pag.* 937. E. *post hæc verba*: Dum nulla ibi prælatorum con-

gregatio adhuc facta foret, *in mſ. additur*: Intervenerunt magnæ & neceſſariæ cauſæ, quibus obſtandum fuit Bohemicæ cladi, & ſaluti fidelium providendum: unde ipſe cardinalis, ſicut notorium eſt, pro conſervatione fidei in partibus illis magnis fuit exercitiis occupatus. Secuta demum occulto Dei judicio Catholicorum fuga. *Item linea ultima*, congregatione ſecuta, *mſ.* congregatione ſtatuta. *Pag.* 938. A. principatus guerræ, *mſ.* initi belli. *Ibid.* ſuper hæc omnia, &c. *mſ.* Hæc omnia verſantes animo, nec non etiam quia proximis diebus cariſſimus in Chriſto illuſtris filius JOHANNES PALÆOLOGUS C. P. imperator, & venerabilis frater noſter JOSEPH apud Græcos C. P. patriarcha, ſuum oratorem ad nos & venerabiles fratres noſtros S. R. E. cardinales tranſmiſerunt, qui nos requiſivit juxta tractata per prædeceſſorem noſtrum cum conſilio ipſorum cardinalium, de quorum numero tunc eramus, pro unione Græcæ orientalis eccleſiæ cum Romana & univerſali eccleſia concilium in loco eis apto celebrari. unde nos ſecundum dictas conventiones & propter exſecutionem tanti boni, obtulimus pro adventuris Græcorum prælatis & oratoribus, pro tranſitu ad Italiam, & tranſitu ad Græciam, pro galeis & aliis neceſſariis impenſas opportunas. *Ibid.* E. Quo præfati patriarcha, &c. *mſ.* Promiſerunt itaque præfati imperator & patriarcha ſolemnes oratores ſuos tranſmittere, ſicuti ante notitiam obitus, &c. *Item ibid.* dimiſſis erroribus, reductam videri ad ritum Romanæ & univerſalis eccleſiæ, *mſ.* dimiſſo errore, unam fieri cum eccleſia Romana. Comprehendimus neceſſarium eſſe ad conveniens ſpatium temporis in Bononia generale concilium convocari. Quapropter ſi prælati de novo ad Baſileam vocarentur, quod convenire non poſſet ſine temporis intervallo, utrumque concilium fere uno tempore concurreret, & ſic utrumque minus auctoritatis haberet, nec prælati poſſent in utroque intereſſe. Unde pro commoditate prælatorum, nobis habeant convenire, & cauſis ſuperius declaratis, & aliis magnis urgentibus ſuis loco & tempore declarandis, majus bonum minori præponentes, præter concilium quod ſecundum ſtatuta ſynodi Conſtantienſis in decennio venit celebrandum, quodque in ipſo decennio in civitate noſtra Avenionenſi volumus celebrari, ex abundanti in civitate Bononiæ pro ipſorum Græcorum reductione, reformationeque cleri ac populi Chriſtiani, aliud generale concilium decrevimus convocare, & in eo intendimus perſonaliter præſidere apoſtolica auctoritate, & ſubſcriptorum fratrum noſtrorum JORDANI Sabinenſis, ANTONII Oſtienſis, HUGONIS Peneſtrini epiſcoporum, JOHANNIS tituli ſancti Laurentii in Lucina, ANTONII tituli ſancti Marcelli, JOH. tituli ſancti Sixti, FRANCISCI tituli S. Clementis,

A ANGELOTI tituli ſancti Marci preſbyterorum, LUCIDI ſanctæ Mariæ in Coſmedin, & ARDECHINI SS. Coſmæ & Damiani diaconorum, ejuſdem eccleſiæ Romanæ cardinalium unanimi conſenſu indicimus & convocamus, ac præfatam ſynodum Baſileenſem, ſi quæ inibi congregata videatur, diſſolvimus & totaliter liberamus. Inſuper in nomine Chriſti Dei, ad cujus populi ſalutem totis affectibus aſpiramus, univerſis & ſingulis patriarchis & archiepiſcopis, epiſcopis, prælatis & clericis ad quos intereſt, ubicumque conſtitutis, indictionem & diſſolutionem prædictas, indictis & B diſſolutis prædictis declaramus & notificamus, ipſoſque requirimus & monemus in Domino JESU CHRISTO in vim præſtiti juramenti in conſecrationibus eorumdem, in virtute ſanctæ obedientiæ, & etiam apoſtolica auctoritate noſtra præcipimus & mandamus, ſub pœna excommunicationis & aliis pœnis juris, quatenus in anno uno cum dimidio a publicatione præſentium computando, ad præfatam civitatem Bononienſem pro hoc ſacroſancto concilio celebrando, & ſubſequenter in decennio in civitate Avenionenſi debeant convenire; quos omnes præſenti C ſcripto intendimus eſſe monitos, peremtorieque citatos, ac ſi eorum ſingulis directæ fuiſſent monitoriæ litteræ ſpeciales. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ diſſolutionis, liberationis, declarationis ac præceptionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem id attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei, & B. Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis dominicæ MCCCC XXXI. ſecundo idus Novembris, pontificatus D noſtri anno primo.

Sequuntur ſubſcriptiones cardinalium, ut apud Labb. in præcedenti bulla.

In cujus viſionis ac diligentis collationis & aliorum fidem & teſtimonium præmiſſorum, ego Johannes de Caparellis decretorum doctor, apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, propria manu præſens hoc publicum inſtrumentum ſcripſi & ſubſcripſi, & tam notariatus ſolito meo ſigno, quam doctoratus ſigilli mei impreſſione ſignavi, & de præfati domini theſaurarii & commiſſarii apoſtolici prædicti mandato ſigilli majoris dignitatis ſuæ impreſſione munivi, ſub anno a nativitate E Domini MCCCCXXXII. menſis Januarii die VIII. præſentibus ibidem honorabilibus & diſcretis viris magiſtro Georgio de Gayeto ſacræ theologiæ doctore & preſbytero, Luca Liparelli cive & canonico Anconitano, & Johanne de Patavia dicto Johanne de Padua teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Hæc omnia in civitate Baſileenſi ſub anno, die, menſe prædictis, acta ſunt ſub pontificatu SS. in Chriſto patris ac domini noſtri, domini EUGENII divina providentia papæ IV. anno I.

Et ego Nicolaus Bovis presbyter Laudunensis diœcesis, publicus imperiali auctoritate notarius, omnibus & singulis præmissis præsens fui, & cum prædicto Johanne de Cipparellis de hujusmodi copia ad dictas bullas in præsentia domini thesaurarii & testium præscriptorum, diligentem de verbo ad verbum collationem feci, ideo me subscripsi, & signum meum consuetum de hoc per dictum dominum thesaurarium requisitus posui in fidem & testimonium præmissorum, anno, mense, die, loco, & pontificatu prædictis.

Et ego Nicolaus de Mota clericus Ambianensis diœcesis, publicus, &c. *ut in præcedenti.*

LITTERA MISSA IMPERATORI per sacrum Basileense concilium.

Monent imperatorem de bulla dissolutionis per episcopum Parentinum allata, seque nihilominus in incœpto bono opere perseveraturos.

Anno 1432. Ex ms. illustrissimi dom. Chauvelin & Aquicinctensi.

SAcrosancta generalis Basileensis synodus in Spiritu-sancto legitime congregata, serenissimo atque invictissimo SIGISMUNDO Romanorum regi semper augusto, salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Serenissime rex, atque invictissime, noverit vestra Cæsarea celsitudo, nos cum ingenti mentium nostrarum jubilo vestras recepisse litteras gratiosissimas, quibus lucide perpendimus ferventissimum zelum, quem fidei orthodoxæ atque sanctæ matri ecclesiæ, nunc, proh dolor! nimium collapsæ per hæreticorum impugnationem, morum deformitatem, atque cladium bellicarum immanitatem, intimo corde geritis. Benedictus Deus, qui tam salubrem voluntatem immisit in cor regis, quique talem tantumque pugilem & advocatum ecclesiæ suæ sponsæ sibi paravit & conservavit. Verum, rex serenissime, opus est vestram Cæsaream majestatem accingi ad celebre sublevamen ecclesiæ Dei, & sacrosanctæ hujus sanctæ synodi generalis, quoniam inimici ejus multiplicati sunt. Quidam enim episcopus Parentinus SS. domini nostri summi pontificis assertus thesaurarius, quasdam prætensas litteras apostolicas dissolutionis dictæ sacræ synodi, ut accepimus, attulit, per quas præsens sacrum generale concilium nititur dissolvere, & novum in unum annum cum medio ad civitatem Bononiensem indicere, tametsi præfatus episcopus pluribus reverendis patribus oppositum paulo antea promiserit. Viderit augusta vestra majestas, quantum hæc dissolutio afferret nocumenti, nedum ecclesiæ Christi, sed & toti populo fideli, qui summam spem sublevationis a tantis tribulationibus & cladibus, quæ, heu! in tota Christianitate debacchantur, firmiter posuit. Sane hæc congregatio zelo ardentiori domus Dei accensa, dissolutioni huic viribus totis renititur, atque adjutore Deo & vestra Cæsarea majestate, remedia efficacia tantis calamitatibus perquirere studebit. Ea propter vestram præsentiam in hoc sacro concilio ex intimis cordis desiderat, ut sit coadjutrix exstirpationis hæresum, reformationis omnium ecclesiæ statuum, atque pacis & concordiæ Christianorum, veluti causa extitit unionis ejusdem in concilio Constantiensi. Supplicamus igitur serenissimæ vestræ majestati, quatenus dignetur avisari & concipere omnia remedia opportuna tam pestilenti cladi, & ea ad effectum usque deducere, quanto celerius fieri poterit, obsecrantes etiam celeriter & efficaciter illustri principi domino GUILLELMO duci Bavariæ, hujus sacri concilii vestra sacra ordinatione protectori, atque omnibus prælatis Germaniæ, per vestram serenitatem rescribi pro celeriori ad hunc locum adventu, quoniam eorum præsentia est hic summe necessaria ad hoc sacrum opus Dei & suæ sanctæ ecclesiæ feliciter continuandum & consummandum. Super prædictis autem ambassiatam nostram ad regalem vestram majestatem in brevi destinare disponimus, & hic firmi & stabiles persistere intendimus totis viribus, procurantes bonum ecclesiæ & totius Christianitatis, quantum Deus ex alto concesserit, qui serenitatem vestram conservare & dirigere dignetur ad suæ sponsæ ecclesiæ salubria præstanda obsequia. Datum Basileæ, &c.

COPIA LITTERARUM scriptarum per concilium regibus Hispaniarum.

Ejusdem sunt tenoris cum epistola scripta ad regem Poloniæ edita apud Labb. tom. 12. concil. pag. 832.

EPISTOLA SIGISMUNDI Romanorum regis ad concilium.

Bullam de concilii dissolutione a papa acceptam eis mittit; hortatur ut nihilominus ab incepto bono opere non desistant.

Anno 1432. 10. Januar. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimo in Christo patri domino J. cardinali S. Angeli præsidenti, venerandisque patribus prælatis, ac ceteris in sacro generali Basileensi concilio congregatis, amicis nostris carissimis & sincere grateque dilectis.

Reverendissime & venerandi in Christo patres, amici carissimi & sincere grateque dilecti, hodie recepimus bullam domini nostri papæ, notificantem nobis dissolutionem sacri Basileensis concilii, quam sua sanctitas hinc inde fecit per bullas suas publicari, cujus copias hic inclusas habetis, de qua re ul-

tra modum stupenda tanto amarius turbati sumus, quanto ex hujusmodi dissolutione, nedum innumera mala & pericula, quin immo totalis subversio catholicæ fidei & alia discrimina sunt indubie successura, & non possumus continere dolorem & lacrymas, si ipsa sacra synodus, quæ omnium imminentium discriminum est portus salutis, & multarum rerum fructuosa inceptio, sic vane & sine ratione suo effectu sicque periculose debet frustrari, & super eo, ut in tempore provideatur, misimus festinantissime ad sanctitatem domini nostri litteras nostras & inductiones opportunas, ut sanctitas sua protinus remediare velit, & ea quæ facta sunt illico revocare, quemadmodum copia legationis nostræ ad sanctitatem suam missa hic inclusa vos clarius edocebit; & speramus quod eadem sanctitas, pensatis scandalis ex hujusmodi dissolutione provenientibus, quæ utique ignoravit, & nihilominus fructibus qui sperantur, mentem suam mutabit & conventioni felici ipsius concilii paternos ministrabit favores, prout eamdem sanctitatem, cum secum constituemur, ut in brevi speramus, clarius informabimus viva voce. Adhortamur ergo vestras paternitates in Domino nostro Jesu Christo, cujus res agitur, ut nulla suggestione aut alio quovis modo dissolvi velitis, sed incepta feliciter prosequi & finire, firmam habentes fiduciam, quod sanctitas domini nostri avisata clarius de conditionibus ipsarum rerum, si saltim non voluerit destructionem Christianitatis, & notam indelebilem incurrere, illico aliter & salubriter providebit. Absit enim, & iterum absit, ut rem tanti ponderis & fidem tam intestine tangentis, valeat seu possit tam facilis irritare promotio, quoniam in brevi aliud sentietis. Confortemini ergo & estote robusti, quoniam ad continuationem ipsius sacri concilii vobiscum constanter & fideliter usque ad mortem perseverare volumus: quia sic nos fides instruit, conscientia nostra admonet, & imminentia mala perurgent. Et quicquid super illo decreveritis, nobis quantocius intimate: quoniam si tale concilium sicut & præcedentia tam leviter sine fructu & ratione deberet dissolvi, in extinctionem totius Christianismi, tæderet nos a modo vivere inter filios hominum, & revera mors pretiosior in tantis deformitatibus vita esset. Providete ergo celeriter & custodite Christianitatis salutem, ut scitis. Datum Placentiæ die x. Januarii regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLV. Romanorum XXII. & Bohemiæ XII.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex.

Ad mandatum domini regis
Gaspar Sligk.

COPIA BULLÆ DISSOLUTIONIS concilii missæ domino regi Romanorum.

Extat apud Labbeum, tom. 2. conc. pag. 940.

SEQUUNTUR AVISAMENTA per dictum dominum Romanorum regem domino nostro papæ transmissa.

Extant apud Labbeum tom. 12. conc. pag. 956.

COPIA APPELLATIONIS *interjectæ per nonnullos dominos de concilio a domino papa super dissolutione concilii per dominum papam facta, &c.*

Cum appellationis remedium in relevamen indebite gravatorum salubriter inventum, a sanctis patribus sit rationabiliter institutum, idcirco ego N. &c. animo appellandi & ad sanctam sedem apostolicam, vel saltem sacrosanctam synodum Basileensem provocandi, propono & dico, quod quamquam in hac civitate Basileensi tam ordinationibus & decretis Constantiensis & Senensis conciliorum, quam olim domini Martini V. & sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii IV. moderni Romanorum pontificum auctoritatibus, ac de expressis ipsorum mandatis generale concilium in Spiritu-sancto, pro hæresum exstirpatione, morum reformatione, pacis quoque inter Christianos reges & principes ceterosque fideles reintegratione, legitime sit congregatum atque firmatum, præfatum quoque sacrum concilium jam manum ad aratrum miserit, Bohemos ipsos, qui Hussitæ vulgo nuncupantur, pridie cum omni mansuetudine sub spe salubris reductionis eorumdem vocando, necnon cum illustri principe duce Burgundiæ & certorum militum & militarium societate, tractando, nonnullasque eisdem militaribus provisiones faciendo ad finem quatenus in eventum, in quem dicti Bohemi in sua pertinacia, quod absit, persistere contingat, valido dirigente domino exercitu instituto, eosdem manu forti reducere seu exterminare moliantur, singulique prædictorum & ipsi Bohemi sperentur huic sacro concilio Basileensi super præmissis grata, quæ desideranter expectat, responsa daturi. Adeo quod eadem synodus propterea, salvis aliis causis * prægnantibus, cessante saltim universali fidelium scandalo, ac totius ecclesiastici status gravi periculo, sese quovismodo dissolvendo retrospicere nequit, prout nec debebit. Quid enim periculosius, quidve scandalosius, seu etiam, ut ita dicam, ridiculosius, quam tam salubre laudabileque hujus concilii taliter, ut præfer-

Anno 1432. 17. Januar. *Ex ms. Aquicinctensi & regii collegii Navarræ.*

* *f.* pragravibus.

tur, autorisati opus, tanta cum ferventia inchoatum, nunc parvipendere, seu leviter ludibriosque desertare? nihilominus tamen quidam Johannes de Prato alias de Cipparellis prætensus decretorum doctor, nuper decem diebus nondum elapsis, quasdam apostolicas litteras sive bullas in fratrum Prædicatorum hujus loci conventu palam exhibuit, atque legit, dissolutionem hujus sacri concilii Basileensis, velut prætendit, continentes, fundatas falsis evidenter ex causis, ut asseritur, undecumque sanctitati domini nostri sinistre suggestis, in eisdem expressatis. Quarum quidem falsitas opportuno tempore legitime probari poterit atque clarius demonstrari. Prætendens, ut creditur, quod propterea dictum sacrum concilium Basileense dissolvi potuit, sitque habendum pro dissoluto, cum tamen minime credendum sit, seu quovis modo præsumendum videatur, intentionis sanctitatis domini nostri papæ fuisse aut esse, ipsam synodum tam necessario ac legitime congregatam, &, ut præmittitur, autorizatam dissolvi velle, nisi causis in dictis suæ sanctitatis expressis causamque eidem suæ sanctitati dissolvendi præbentibus, veris existentibus. Neque tunc facile, ut creditur, attentis scandalis atque periculis, quæ propter Hussitarum vocationem, & tractatus supradictos taliter, ut præmittitur, pendentes, ulteriori cessante prosecutione, seu responsorum præstolatione indubie nascerentur. Propterea non est præsumendum, seu leviter credendum, quod dictus dominus noster decretis & ordinationibus Constantiensis, cui sua sanctitas necnon reverendissimi cardinales intererant & approbabant, ac Senensis conciliorum immemor, quicquam in præjudicium seu dissolutionem præsentis Basileensis concilii decerneret attentari. Quorum decretorum altero in effectu cavetur, quod quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, subjaceat concilio, & in iis quæ ad fidem ac generalem ecclesiæ Dei reformationem pertinent, obedire tenetur. Postquam igitur hoc sacrosanctum Basileense concilium, legitime, ut præmittitur, congregatum existat, atque firmatum, agensque causam fidei, ac ecclesiæ Dei reformationem, quomodo sua sanctitas in præmissis obediret concilio, si sua dissolutione, ne causa fidei agitari & ecclesia Dei reformari valeant, evidens impedimentum ministraret? Et esto etiam quod dictus dominus noster undecumque inspiratus, vellet amplecti, quod absit, rigorem, adeo quod præmissis minime ponderatis, hoc sacrum concilium pro dissoluto, & ad Bononiam cum tanto temporis dispendio seu prorogato forsan habere voluit, accedat prohibitio alterius decreti dictorum conciliorum, quod incipit: *Frequens generalium conciliorum, &c.* quo inter cetera cavetur, si

A forte casus aliquis occurrerit, quo necessarium videretur ipsum locum concilii mutari, puta obsidionis, guerrarum, pestis aut similis, tunc liceat summo pontifici de fratrum suorum, aut duarum partium eorumdem consensu atque subscriptione, alium locum prius deputato viciniorem & aptum sub eadem tamen natione subrogare. Si igitur subesset, prout minime subest, causa necessaria translationis hujus concilii Basileensis, nequaquam de Basilea Germanicæ ad Bononiam Italicæ nationis, obstante decreto prædicto, posset transferri, nec decretum concilii Constantiensis præfatum, tradens Romano pontifici potestatem concilia ex causis prædictis transferendi, si bene inspiciatur, comprehendit concilia firmata & inchoata, sed potius inchoanda. pendente enim termino concilii congregandi, si locus pro ipso congregando deputatus urgentibus causis necessario fuerit mutandus, tunc poterit alius eo modo quo præmittitur, per Romanum pontificem deputari, secus ubi concilium sufficienti auctoritate legitime jam firmatum, & sessionibus ac processibus synodalibus actuatum & radicatum existit, ut in casu præsentis concilii. Tale namque non subjacet mutationi per Romanum pontificem absque consensu concilii faciendæ. Sed Romanus pontifex juxta mentem primi decreti superius annotati, obedire tenetur, non impedire. Quibus omnibus debite recensitis, nequaquam præsumendum est, sed credendum sanctitatem domini nostri papæ hoc sacrosanctum Basileense concilium cum tanto scandalo & periculo, sic ex abrupto, præsertim falsis causis suæ sanctitati quomodolibet instillatis, ut præmittitur, per suas litteras dissolvere voluisse, aut pro dissoluto habere. Attento etiam quod propterea sua sanctitas notam gravissimam ac sedis apostolicæ dedecus & ignominiam non minimam apud Christi fideles, utriusque videlicet, ecclesiastici atque sæcularis status personas irrevocabiliter, ut timetur, foret incursura. Sentiens igitur me dicti Jo. de Prato & maxime ipsius incauta ac manifesta litterarum prædictarum pro dissolvendo præsenti concilio exhibitione, non mediocriter gravatum, timensque in posterum fortius posse gravari: ea propter a dictis prætensis litteris, sic, ut asseritur, exhibitis, atque lectis, ac ipsarum exhibitione, lectione, & ejusdem concilii prætensa dissolutione, aut loci mutatione, salva ipsius nullitate, necnon a quibuscumque prætensis processibus pœnalibus, & censuris ecclesiasticis propterea forte fulminatis seu fulminandis, contra quoscumque prolatis seu proferendis, quibusve mandatis a quocumque, quamvis etiam domini nostri papæ surrepticie informati, auctoritate emanatis, publicatis, seu publicandis quomodolibet in futurum, omnibusque & singulis aliis gra-

vaminibus per quemcumque ad effectum A prædictum quavis auctoritate illatis & inferendis, quæ semper colligi poterunt quomodolibet ex præmissis, ad sanctam sedem apostolicam & sanctitatem domini nostri papæ, ad ipsum de veritate rei gestæ melius atque clarius avisandum & informandum, vel saltem ad hoc sacrosanctum generale Basileense concilium pro me & mihi adhærentibus & adhærere volentibus in his scriptis provoco & appello, & apostolos peto instanter, instantius, & instantissime, unico contextu verborum, si quis sit, qui illos mihi dare velit aut potest, subiciens me ac omnes & B singulos mihi adhærere volentes, tuitioni & protectioni sedis apostolicæ, & sacrosanctæ synodi Basileensis prædictarum. Protestor insuper quod hanc meam appellationem prosequi, ac omnibus quorum interest insinuare volo & intendo, locis & temporibus opportunis, salvo jure addendi, minuendi, corrigendi, mutandi, seu aliam vel alias appellationes interponendi totiens quotiens videbitur necessarium, seu quomodolibet expedire. Requirens vos notarium publicum hic præsentem, quatenus super hac mea appellatione omnibus, & singulis præmissis unum, C vel plura, conficiatis publicum seu publica instrumenta.

EPISTOLA CONCILII BASILEENSIS ad episcopum Noviomensem.

Illum capitulumque Noviomense invitat ad concilium, mittitque ei decreta ultima sessionis.

Anno 1432. 23. Januar. *Ex ms. illustrissimi viri domini Chamvelin.*

SAcrosancta synodus generalis Basileensis in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, reverendo patri episcopo Noviomensi, salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Mirari satis non sufficimus, reverende pater, cur gressus vestros ad hoc præsens generale concilium nondum direxistis, cum tempus assignatum a sacro concilio Senensi de celebratione hujus Basileensis a pluribus mensibus inchoatum fuit, & jam per alias litteras nostras fueritis monitus, sub pœnis juris, & de longinquis regionibus prælati & diversi legati jampridem advenerint; nec opus fuerat alia vocatione, quam quæ decreta fuerat in generalibus synodis Constantiensi & Senensi. Præter juris pœnas, vos monere debent instantia pericula fidei & ecclesiæ, præsertim ex illa armata hæresi Hussitarum, longe lateque suas fimbrias & venenatas doctrinas dilatante, atque ex pluribus rebellionibus magnarum Germaniæ civitatum contra suos prælatos & clerum; quibus maximis inconvenientibus una cum morum reformatione & Christianorum pacificatione opportuna remedia paramus atque disponimus, quod & vos facere ex dignitate suscepta incumbit. Quapropter ex superabundanti vos hortamur in visceribus Domini nostri JESU CHRISTI, & nihilominus mandamus, & districte sub debito juramenti & pœnis juris & excommunicationis latæ sententiæ præcipimus, quatenus celerrime, saltem infra viginti dies a die notificationis præsentium, iter arripiendo, & illud sine fraude continuando, ad præsentem generalem synodum accedere non obmittatis, (a) commonentes nostri ex parte vestrum capitulum, & alios vestræ diœcesis, qui de jure vel consuetudine ad sacrum generale concilium comparere aut mittere tenentur, quos & nos tenore præsentium in virtute sanctæ obedientiæ, & sub præfatis pœnis monemus, quatenus ad hoc sacrum concilium compareant infra tempus prædictum, aut viros in scientia & moribus notabiles celeri gressu, & sine longiori dilatione, studeant destinare. Et ne diu moveamini quibusdam rumoribus contrariis, aut frivolis assertionibus, quæ utique subreptitiæ sunt, tenorem decretorum in ultima nostra sessione publicatorum vobis transmittimus. Præterea nostras litteras patentes universis Christi fidelibus directas, in vestris civitate & diœcesi publicare & notificare seu publicari & notificari, & notificum mandare velitis ad Dei laudem, suæ ecclesiæ & hujus sacri concilii exaltationem, errorum exstirpationem & fidelium in magnis calamitatibus proh dolor! existentium sublevamen. Ad quæ saluberrima opera vos dirigat Spiritus-sanctus, in cujus hic nomine convenimus. Datum Basileæ, &c. [a]

Sub eadem forma, paucissimis verbis exceptis, reperio in ms. codice regii collegii Navarræ epistolam ad alios episcopos per concilium Basileense transmissam, datam Basileæ 23. Januarii. D

EPISTOLA SIGISMUNDI regis Romanorum, ad concilium Basileense.

Gratulatur patribus, quod in concilii celebratione perseverent, suam eis promittit protectionem, monetque eos scripsisse se ad papam & principes.

REverendissimis in Christo patribus & dominis sacrosanctæ Basileensis synodi in E Spiritu-sancto congregatæ, amicis nostris carissimis, ac grate & sincere dilectis. Anno 1432. 31. Januarii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimi in Christo patres, amici carissimi, grate & sincere nobis dilecti, quamvis post exortam novitatem, quam sanctissimus dominus noster papa pridem per publicationem dissolutionis concilii Basileensis paravit, nos trinos nuncios ad ejusdem sancti-

(a) Eum tanquam regi necessarium, postea excusavit Johannes dux Belfordiæ, regni tunc pro rege Angliæ administer, uti & Morinensem Belvacensem & Parisiensem episcopos.

tatis suæ præsentiam pro revocatione illius & remediis necessariis, ad fomentum & confirmationem concilii facientibus, adhibendis, incontinenti miserimus, firmam habentes fiduciam, quod eadem sanctitas propositum suum mutabit, & ipsi concilio, quo nihil in republica Christiana sanctius, nihilque salubrius, paternos ministrabit favores. Tamen recepta heri V. P. littera, quodam immenso gaudio perfusi fuimus atque sumus, in tanto ut alacritas scriptorum vestrorum nobis mentis nostræ turbationem ex toto subrepserit, & nos præ dolore collapsos restituit ex eo, cum sentiamus vos huic periculo sissimæ dissolutioni totis velle reniti viribus, atque ad ejus concilii stabilimentum perquirere remedia opportuna. Et credimus indubie quod scripta nostra, quæ super illo vobis incontinenti transmisimus, jam vos certos reddiderint de diligentia & sollicitudine nostra, quam impendimus & impensuri sumus pro continuatione ipsius concilii usque ad mortem. De ea namque re stylum hic retrahimus, cum vos sufficienter prius informatos sentiamus; avisantes vos, quod iterum solemnes nostros oratores, prælatos & nobiles ad sanctitatis suæ conspectum promtos fecimus super re ipsa, & eorum vestigia illico subsequentur. Dispositi autem xx. die proximi mensis Februarii abhinc nos levare, directo tramite iter nostrum versus Urbem & ad sanctitatem suam directuri, apud quam, ut speramus, utique tantum faciemus, prout expedierit; quamquam arbitremur sanctitatem suam remediaturam ad prima scripta nostra, super quibus responsum quotidie præstolamur. Præterea ad desideria vestra scribimus fratribus nostris catholicis regibus & aliis, præcipue Almanniæ principibus & prælatis, ac illustri duci GUILLELMO, etiam trina seriosissima nostra scripta venient. Insuper incontinenti oratores filii nostri ducis Mediolani ad ipsum concilium, & multi Lombardiæ episcopi & prælati, qui jam ad iter sunt accincti, & ad reges Hispaniæ omnes notabiles nuncios nostros transmisimus, & dum ambassiata vestra quam missuri estis, ut scribitis, ad nos applicuerit, ipsam gratissime audiemus, & juxta ipsius consilia sedula mente intendemus ad singula quæ ipsis necessaria videbuntur. Rogamus ergo & requirimus, hortamurque P. V. in Domino nostro JESU CHRISTO, cujus res agitur, quatenus in constanti vestro proposito, quod Spiritus-sanctus cordibus vestris infudit, velitis firmiter perseverare, & agere ea continue quæ sunt pro bono ecclesiæ sanctæ Dei, certissimam habentes fiduciam, quod nos vobis & sacro concilio assistemus fideliter extremas usque ad vires, nec ab hoc voto nostro retrahere nos poterit nec debebit quicumque rerum eventus. Speramus quod sanctitas domini nostri papæ, auditis nostris persuasionibus & avisamentis sibi missis, similiter faciet, & tanto amplius quanto concilium persentiet esse intrepidum, quemadmodum V. P. in brevi, dante Domino, clarius describemus. Datum Placentiæ, die ultima Januarii, regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLV. Romanorum XXII. Bohemiæ XII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex.

EPISTOLA
ducis Mediolanensis, ad concilium Basileense.

Monitos de proximo suorum episcoporum adventu, hortatur ut dissolutioni concilii non assentiantur.

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ. Anno 1432. 1. Februarii. *Ex ms Aquicinctensi.*

Reverendissimi in Christo patres & domini, quidquid agimus & acturi sumus pro sacro Basileensi concilio, ex debito fidei nostræ procedit, neque proinde nobis habendæ sunt gratiæ. Tenetur quisque catholicus princeps, tenemur & nos jure merito ita facere, & eo amplius quo majorem principatum Deus omnipotens pro sua pietate concessit.

Continebant, ut scribitis, præcedentes nostræ litteræ missuros nos esse oratores nostros, & insuper territorii nostri prælatos, ac daturos alia quæque præsidia. Eadem mens, idemque animus nobis est, eritque per singulos dies melior. Et postquam litteras hujusmodi vobis dedimus, omnis cura & diligentia versata est in accelerandis ipsis oratoribus ac prælatis: & ita factum est, ut jam omnes in procinctu veniendi sint, statimque habitis litteris vestris, magis atque magis acceleravimus iter eorum, & certi quidem reddimur quod in brevissimo spatio illic eos vobiscum habebitis, reverendissimum scilicet in Christo patrem dominum B. (a) sanctæ Mediolanensis ecclesiæ archiepiscopum, primum inter prælatos Italicæ nationis, quo nullum digniorem, nullum præstantiorem habemus, & cum eo duos insignes ac singulares viros. Id ergo vobis ita persuadere potestis, ut nihil certius habeatis. Sed cum res ipsa satis exigua sit ad quam tenemur ex debito, sicut diximus; cogitate vos ipsi quibus possimus modis aliter juvare concilium, quia non deficiemus in aliquo. Agitur de causa fidei periclitantis, de universo Christianitatis statu perturbato, de moribus reformandis, de pace fidelium, quibus in rebus non ea tantum quæ scimus & possumus, sed ipsam animam debemus omnes expo-

(a) Bartholomæum a Johanne XXIII. creatum anno 1414. & a Martino V. in concilio Constantiensi confirmatum.

nere. Commendabile igitur est, & judicio nostro sanctissimum propositum quod habetis continuandi ac firmandi concilii, non assentiendi quærentibus illud solvere & differre. Et nos quidem hoc propositum vestrum apud serenissimum principem & dominum nostrum dominum Romanorum regem, libenter juvare disponimus, ac una cum majestate sua cogitare, & in effectu ponere, sicut scribitis, opportuna quæque remedia, ut ipsum concilium dietim amplius augeatur, & in rebus catholicis ac divinis meliores continuo successus obtineat, in quo nihil dubitamus Deum ipsum adjutorem habere. Certi etiam quod prælibatus dominus rex pro devotione & religione ejus maxima eidem concilio favoribus & juvaminibus suis semper assistet, nec aliqualiter ipsum dissolvi patietur, cum maxime certificatus sit, quod nec potest, nec debet dissolvi de jure. Prosequamini igitur & vos dictum concilium bonis animis, neque rem tantæ sanctitatis ac divinitatis destituatis ullatenus, sicut nec vos destituturos asseritis, intendendo principaliter, ut officium vestrum est, ad hæresim exstirpandam, ad honestatem & bonum ecclesiæ, ad reformandos pravos mores, & ad pacem populi Christiani. Quæ si diligenter & bene feceritis, æternam vobis gloriam comparabitis. Datum Mediolani die I. Februarii MCCCCXXXII.

PHILIPPUS-MARIA-ANGELUS, dux Mediolani, &c. Papiæ, Angleriæ comes ac Januæ dominus.

EPISTOLA SIGISMUNDI regis Romanorum, ad sacrum concilium.

Scribit se nullum a summo pontifice accepisse responsum.

Anno 1132. 7. Februarii. *Ex mss. Aquicinctensi.*

REverendissimo in Christo patri domino J. cardinali S. Angeli præsidenti, venerabilibusque patribus in sacro concilio, &c.

Reverendissimi in Christo patres, amici carissimi, ac grate & sincere nobis dilecti. Omni die & de hora ad horam scripta nostra & nuncios ad sanctitatem domini nostri papæ iteramus, & juxta exigentiam tantæ rei nedum opportune, verum etiam importune pulsamus, ut famam dissolutionis sacri Basileensis concilii omnino velit sopire, & ad continuationem ipsius paternos impertiri favores, & non habendo responsum in ammirationem vehementem perducimur, quænam causa adesse possit. Sed advisati quod sanctitas domini nostri circumdata existit aliquibus hominibus, ea quæ sua non Christi sunt quærentibus, timemus multum quod fortassis nedum nostræ & vestræ, sed & aliorum pro concilio instantium litteræ taliter supprimantur. Et pro eo honorabilem magistrum Johannem de Monte canonicum Leodiensem, sacræ paginæ magistrum, domini nostri papæ cubicularium, qui jam de curia ad propria erat iturus, arrestavimus, ipsumque constrinximus, quia est homo magnæ scientiæ, bonæ audacitatis & singularis domesticitatis, cum eadem sanctitate, ut ipse eidem sanctitati facta detegat ut se habent; qui incontinenti rediturus est ad eamdem sanctitatem. Nec pro hoc omittemus quin perseveranter semper cumulabimus apud sanctitatem monita nostra. Velitis ergo, amici carissimi, vos constanter tenere & agere diligenter ea quæ agenda sunt pro bono ecclesiæ, quoniam nos taliter instabimus apud sanctitatem domini nostri, quod ipse utique propositum suum, ut indubie speramus, in melius commutabit. Audivimus etiam quod oratores vestri Jacobus de *Sirck* & Thomas *Fiene* officialis Parisiensis, quos misistis, assecutis aliquibus officiis in Romana curia, inibi demorentur. Et hæc vobis pro avisamento intimanda duximus, ac oratores vestros solemnes quos missuri estis, ut scribitis, eo magis acceleretis. Datum Placentiæ die VII. Februarii MCCCCXXXII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex.

EPISTOLA ducis Mediolanensis, ad concilium Basileense.

Laudat patrum zelum erga concilium, certosque eos facit de proximo adventu prælatorum suorum.

Anno 1432. 14. Februar. *Ex mss. Aquicinctensi.*

SAcrosanctæ generali Basileensi synodo in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi in Christo patres & domini præstantissimi, non minori gaudio litteras vestras vidimus, quam vos ipsi audiveritis; quæ venerabilis orator noster dominus Franciscus *de la Couce* retulit nostri parte. Insinuant enim litteræ ipsæ nobis firmam & irrevocabilem dispositionem, quam habetis persistendi in illo sacro concilio; ardentem præterea affectionem vestram omnia diligenter curandi & agendi, quæ possint in amplitudinem ejus tendere: quæ res ita nobis grata & acceptata est, ut nihil gratius, nihil acceptius audire possimus. Nam quemadmodum ad præstandos ipsi concilio quoscumque favores dispositissimi sumus, ut certe debemus, cum agatur de fide catholica & bono quorumcumque fidelium; ita juvat intelligere, quod idem animus eademque dispositio vobis sit, in quorum manibus præcipue constat ipsius concilii firmamentum. Precamur igitur & supplices exoramus omnipotentem Dominum

Dominum nostrum, ut hoc sanctum propositum vestrum pro sua clementia confirmare ac stabilire dignetur, & pro amplitudine illius benedicti concilii manus porrigat. Hortamur etiam ex abundanti vos, ut continuo sitis ad incrementa ipsius concilii promtiores, & quandoquidem nihil est, in quo magis Deo placere & fidei prodesse possitis, omne vestrum studium, omnem curam, omnemque diligentiam huic sancto operi apponatis. Nos enim oratores nostros ac prælatos nostri territorii acceleramus, ut requiritis, quantum possumus, jamque aliqui ex eis se commiserunt itineri, & ceteri usquequaque sequuntur, brevique vobiscum illic eos omnes habebitis. Si quid autem est aliud, quod apud serenissimum dominum nostrum regem, aut alibi pro ipso concilio benefacere valeamus, id continuo faciemus, & ad hæc fidei præsidia pariter & ad alias divinas res in concilio illo tractandas, nos continuo promtiores habebitis. Neque pluribus modo agimus, cum jam satis bonam dispositionem nostram tam verbo quam litteris percipere debueritis, & magis quidem optamus affectionem nostram vobis effectibus ipsis ostendere. Datum Mediolani, die XIV. Februarii 1432.

PHILIPPUS MARIA-ANGELUS dux Mediolani, &c. Papiæ Angleriæque comes, ac Januæ dominus.

QUARTA LITTERA regis Romanorum, ad concilium.

Scribit se novos ad papam misisse nuncios, a quo brevi responsum expectat.

Anno 1432. 20. Februar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimis in Christo patribus & dominis, sacrosanctæ generali Basileensi synodo, &c.

Reverendissimi in Christo patres, amici carissimi, grate & sincere nobis dilecti. Postquam litteras vestrarum paternitatum habemus per præsentium gerulum, ut earum effectum nobis placabilem revolveremus, attigerunt majestatem nostram venerabiles viri oratores vestri, per vos ad dominum nostrum papam transmissi, quibus audientiam amplam gratissime dedimus, & ipsorum legationem quam nobis tam prudenter quam eleganter disseruerunt, lætanter audivimus, commendantes ea quæ sanctitati domini nostri nunciatis. Sunt enim magna & veritati evangelicæ consona: sed quia tam vestra scripta, quam etiam oratorum vestrorum propositio nos hortantur, ut scribere velimus regibus, principibus, prælatis, universitatibus, & aliis, ut ad sacrum concilium confluant: ecce mittimus vobis hic annexas litteras tales quas juxta libitum destinetis; & si quæ non sunt, feciatis nosmet illas super

A hujusmodi materia transmisisse. Misimus enim jam dudum præcipue ad omnes reges Hispaniæ strenuum militem nostrum HUGONEM DE VILLAFRANCA, & aliis hinc inde scripsimus juxta desideria vestra, nec deficiemus in aliquo quod conferre poterit ad prosecutionem hujus sanctæ concilialis congregationis, in quo præsidium & salus tota Christianorum dependet, & hodie iverunt ad dominum apostolicum ambassiatores nostri solemnes, videlicet nobilis baro regni nostri Bohemiæ Jo. *de Rozemberg*, ac honorabiles Benedictus Albariensis præpositus, & magi-
B ster Nicolaus *Scok* decretorum doctor, qui urgentissime sanctitatem suam super factis sacri concilii debent requirere, & eidem sanctitati aperte referre, quod majestas nostra intendit penitus eidem concilio adhærere usque ad mortem, & nos quoque ipsorum vestigia subsequemur illico, ad dandam operam ipsi concilio, cui revera rebus qualitercumque succedentibus hic magis accommodi esse poterimus ad obviandum adversantium conatibus callidis, & aliis quidem variis respectibus, quam in medio vestri existentes. Ubicumque enim sumus, nihil aliud agimus
C nec acturi sumus, quam id quod concernit prosecutionem sacri concilii, & bonum ac commodum ecclesiæ sanctæ Dei: intendentes ad hoc summopere, & sperantes quod dispositis rebus ad laudem Dei, ad vos quantocius revertemur, ob quas res V. P. obtestamur, requirimus, & monemus per viscera misericordiæ Dei nostri, quatenus firmi in loco concilii persistatis, intendentes ea quæ sunt pro ecclesia sancta Dei; & quicquid nos facturos volueritis, nobis frequenter scribite. Insuper oratores illustris filii nostri ducis Mediolanensis jam sunt in puncto, &
D prælati Lombardiæ omni die procedunt, sic quod omnipotens Deus per suam clementiam rem suam quæ agitur prospere felicitat, & succedent jugiter in dies meliora.

Præterea, amici carissimi, dum hæc nostra concluderetur, supervenit nobis scriptura nobilis ULRICI *de Rozemberg* baronis Bohemiæ Pontis, & fidelissimi nobis, continens de gestis Bohemorum, quid inter eos faciant, & quid partes illæ intendant. Cujus scripturæ & aliarum rerum copias misimus illustri consanguineo nostro carissimo duci WILLELMO, sacri concilii Basileensis protectori, vestris pa-
E ternitatibus nostro nomine præsentandos, ex quibus nobis spes bona præbetur de reductione ipsorum. Sed quia ista fama dissolutionis sacri concilii, si ad Bohemorum veniret notitiam, multa mala posset efficere, rogamus V. P. ut incontinenti ipsis Bohemis velitis scribere, & eis insinuare quod sacrum concilium sit stabilitum & firmiter permansurum, & litteras vestras Egrenses nostri dum habuerint, incontinenti Pragam transmittent. quoniam illo audito, ipsi non desistent in-

tendere ad missionem, quemadmodum hæc fama, si attingeret eos, faceret dissolutos. Et nos quoque scribimus præfato domino de *Rozemberg*, ut & nostri parte eos hoc modo confortet. Omnia quoque illa incontinenti domino nostro papæ transmisimus, ut videat quantum scandalum accresceret in his Bohemorum & aliis rebus, si concilium, quod absit, effectu suo deberet frustrari. Et ultimo avisati sumus hodie, qualiter dominus noster papa dominum SERVANDUM Lucensem episcopum, abbatem S. Justinæ de Padua, & quemdam nepotem domini cardinalis de Comite, ad nos miserit, qui infra dies IV. apud nos, ut fertur, debent constitui. Quibus auditis, vobis quasque res curabimus quantocius intimare: recommendantes vestris paternitatibus negotia Christianismi in Domino nostro JESU CHRISTO. Datum Placentiæ die XX. Februarii, regnorum anno Hungariæ, &c. XLV. Romanorum XXII. & Bohemiæ XII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, & Hungariæ ac Bohemiæ &c. rex.

EPISTOLA AMEDEI ducis Sabaudiæ, ad concilium Basileense.

Suum patribus promittit auxilium, certosque eos facit de proximo suorum episcoporum adventu.

Anno 1432. 25. Februar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis reverendisque in Christo patribus ac ceteris venerabilibus viris, sacrosanctum generale concilium Basileense celebrantibus, amicis meis præstantissimis.

Reverendissimi reverendique patres & amici præstantissimi, litteras vestras per dilectos fideles consiliarios magistrum Philibertum de Rupe licentiatum in legibus, procuratorem meum in Romana curia, & dominum Petrum *de Gillarens* bacalaureum in decretis, canonicum Augustensem; alias etiam vestras litteras per egregium militem & doctorem dominum Baptistam Cigala regiæ majestatis consiliarium subsequenter ad me eventum mihi exhibitas acceptabiliter recepi, ipsorumque credentiam separatim vestri parte per eos mihi eleganter expositam audivi, regratians de honorabilibus oblationibus, deque aliis ingentibus affectibus, quibus erga me vestrarum spes mentium afficitur. Et quia, prout nostis, semper ad omne quod posset bono pro optimo exquiri concilii sacri & consummationis ejusdem hucusque me pro viribus exposui: ita & indubie, Deo auxiliante, geminatis affectibus, juvamina toto conatu quæ possibilia mihi fuerint præstabo, cum honestum licitumque nec Deo gratum videatur dari posse repugnantiam turbationemque operi tam sancto tamque divino atque laudando, in quo de fidei o-A pere, hæresum exstirpatione, ac ecclesiæ militantis reformatione tractatur, deque sedanda principum guerra tam durissima adhuc regnante laboratur, proh dolor! unde per unumquemque debet requiri quod exstirpare & hæc sedare gratia possitis, prout affectatis, Spiritus-sancti. Præterea super exhortatione illustrium & magnificorum principum, parentum, vicinorum & benivolorum meorum per vos a me fieri postulata, id faciam ubi conveniens mihi videbitur. Et propterea destino in præsenti dictum procuratorem ad B illustrissimum principem dominum ducem Burgundiæ nepotem meum carissimum, de præmissis eumdem informaturum, ad ipsumque inducendum & exhortandum ad summum bonum auxiliumque & consolationem tam necessariæ concilii hujusmodi celebrationis, ex qua inenarrabilia subsequutura sunt. Qui magister Philibertus, obtento ab ipso illustrissimo nepote meo responso, ex directo ad vos redibit, ejusdem responsum vobis relaturus. Quoad id quod in dictis litteris vestris describitur, videlicet quod in via ad sacrum concilium eundi sunt reverendi patres Tharentasiensis archiepiscopus com- C pater noster, Maurianensis & Bellicensis episcopus, consiliarii mei carissimi, quorum eventum per actus suos si nondum sensistis, hoc fuit non ad tardandum eorum illuc adventum, causa ægritudinis ipsius Maurianensis episcopi, quem solum relinquere noluerunt. Tamen nisi jam illuc sint, sicut spero quod sint, denuo litteris meis & credentialiter in personam dicti domini Petri *de Gillarens* ipsos ad vos ire festino, prout idem dominus Petrus vobis latius referare poterit. Insuper, sicut nostis, dominus meus Romanorum rex auctor est & principalis operis D hujus protector, in quo pendet id totum per quod hujus sacri concilii consummatio potest subsequi. Igitur frequenter advertatis & sollicitetis quod ipse qui habet posse, velle demonstret per effectum. Scriptum Thononii, die XXV. Februarii.

AMEDEUS dux Sabaudiæ, Chablaysii & Augustæ princeps, marchio in Italia, comes Pedemontium & Gebennensis, Valentinensis, & Diensis.

E EPISTOLA PHILIPPI DUCIS BURGUNDIÆ ad concilium Basileense.

Gratias agit quod libertati Petri de Vaudrey & restitutioni pecuniæ per ducis Austriæ fautores interceptæ operam impenderint.

SAcrosanctæ generali Basileensi synodo concilium generale facienti, ecclesiamque militantem repræsentanti. Anno 1432. 26. Februar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendi patres ac venerabiles & præ-

clari receptis jocundanter vestris gloriosis apicibus audivimus, quæ vestri parte nobis eloquenter narraverunt egregii oratores vestri, magister Johannes Pulcri-patris, in sacra pagina, & Henricus Nitardus in jure canonico doctores eximii, super quibus eisdem, ut materiæ congruit, acceleratum dedimus vivæ vocis responsum, vestris reverentiis nostri parte referendis, offerentes ecclesiasticæ commoditati sacrique concilii beneplacito semper obsequium possibile. Præterea, reverendi patres ac venerabiles & præclari, vobis regratiamur pro viribus ex intimis, quoniam ad liberationem dilecti & fidelis servitoris nostri & Pincernæ Petri *de Vaudrey* domicelli, ac certæ pecuniæ apud *Brisac* per ducis Austriæ FREDERICI fautores arrestatæ vestra bonitas generose laboravit, eamdemque bonitatem sinceris affectibus deprecamur, quatenus cœptis suis laudabilibus insistendo, velit operam efficacem impendere, ut totalis hujus rei expeditio subsequatur quam brevius, & in dicendis super hoc nostri parte oratoribus præfatis adhibere plenam fidem. Reverendi patres ac venerabiles ac præclari, bonorum cunctorum largitor vestro cœtui assistat, & infundat gratiam ubertrimam. Scriptum in villa nostra Divionensi XXVI. die Februarii.

PHILIPPUS dux Burgundiæ, Brabantiæ, & Lingburgiæ, comes Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ Namurci, &c.
LIBERTI.

PROPOSITIO FACTA PER EPISCOPUM Lausanensem coram domino nostro papa ex parte concilii Basileensis.

* Ex mss. Aquicinctensi.

BEatissime pater, antequam aliqua ex parte nos mittentium dicamus, Deum testamur & ejus sanctos, quod quidquid dicturi sumus, de mente eorum & nostra procedit ex sincero & bono corde, & ex zelo honoris divini, fidei orthodoxæ, universalis boni totius populi Christiani, & honoris vestræ sanctitatis & sedis apostolicæ, & pro introductione assumendorum assumo thema materiæ nostræ congruum ex sanctis litteris, quod scribitur originaliter Jeremiæ 31. transumtive per Matthæum evangelistam 2. cap. sui evangelii, videlicet *vox in Rama audita est, ploratus & ululatus, &c.* Rama quæ secundum B. Jeronymum excelsa interpretatur, Dei ecclesiam significat, quam nunc sacrum concilium generale Basileense, auctoritate apostolica in Spiritu-sancto legitime congregatum, repræsentat. Quid enim excelsius esse potest, quam sancta mater ecclesia, cujus fundamenta secundum David sita sunt in montibus sanctis? profecto excelsum & sublime culmen est, cujus fundamenta sunt in montibus. Equidem tam altus est vertex ecclesiæ sanctæ Dei, ut non solum cœlum ipsum attingat, sed etiam transcendat, & usque ad latus Domini nostri JESU CHRISTI se extollat, unde sanguis ille pretiosissimus prodiit, ex quo fundata est pariter & fœcundata atque ornata secundum illud: *Planavit ecclesiam sanguine suo*, & illud Apocalypsis 1. *Qui dilexit nos & lavit a peccatis nostris in sanguine.* Hæc est profecto illa sancta Jerusalem, quam in Spiritu-sancto prophetico vidit Johannes evangelista de cœlo descendentem Apoc. 21. In Rama igitur, id est in sancta matre ecclesia, vel sacro ipsam repræsentante concilio audita est vox ploratus & ululatus, tantus stupor & admiratio, tam vehemens dolor & cruciatus, ut profecto numquam diebus nostris auditus est similis: non aliter quam si quædam pia & dulcissima mater unicum haberet filium, qui ad mortem ægrotaret, pro cujus vita & salute procuranda omni diligentia & sollicitudine medicum peritissimum advocaret, advocatum pater pueri de domo expelleret, & pueri ac filii sui salutem impediret. O quanta amaritudine pia mater ploraret & ularet, videns tam propinquam sui unici & dilectissimi filii, quem propriis oculis lacrymabiliter intuetur, nullo alio sibi remanente, per eum qui causa suæ salutis esse debuerat impediri. Magnus profecto dolor matri inesse debuerat ex vicina morte filii; major, si propinquum & immediatum auferetur remedium; & maximus, quia ab eo qui pari humanitatis officio & affectu debebat curæ pueri insistere, ruminans illud David prophetæ *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi*, &c. Tristabatur quidem mater de periculosa morte filii, sed certam spem & consolationem accipiebat de peritia medici; firmiter credebat sponsum suum patrem pueri medico occurrere, ipsum salutaribus monitis exhortabatur, dulcissimis colloquiis honoribus & muneribus ad salutem pueri procurandam inclinare. Sed ecce spes in desperationem, consolatio in amaritudinem conversa est, & unde vita sperabatur, inde mors sequuta est. Sponsus in inimicum, pater in filicidam est mutatus. O mutatio, sed non dextræ excelsi.

2. Sed numquid S. V. advertit, quorsum dicta sunt ista? Numquid considerat quæ est ista mater flens, qui filius, qui pater, qui denique medicus, aut quæ exitialis infirmitas? Nonne mater sancta & apostolica atque catholica ecclesia dicitur? Nonne filius quisque fidelis in utero sanctæ matris ecclesiæ fide & caritate conceptus, ac ex aqua & Spiritu-sancto regeneratus, communione sacrorum nutritus, & angelorum atque cœlesti pane refectus, pastus & satiatus? Quis vero secundum hanc corruptibilem vitam & mortalem, sponsus ecclesiæ & pater omnium

Christi fidelium, dicitur, nisi vicarius Christi summus pontifex, quem Christus relinquens in terris loco sui ducem, patrem & pastorem omnium ovium suarum instituit & esse voluit dicens Joh. ultimo ter replicans: *Petre amas me? pasce oves meas*? Quis denique medicus sapiens atque peritissimus, curans omnem infirmitatem & omnem languorem sanctæ matris ecclesiæ filiorum, nisi sacrosanctum generale concilium, quod a Spiritusancto regitur, dirigitur & agitur, & per quod solitæ sunt sanari omnes ægritudines & vulnera fidelium, sanitas conservari, fortitudo & vires roborari, decor & pulchritudo augeri? Sacrorum enim conciliorum est & hæc causa celebrationis ipsorum, videlicet auctorizatio scripturarum, explicatio fidei, exstirpatio hæresum, ordinatio cleri, ritus & usus sacrorum, dispositio totius reipublicæ Christianæ, debita & conveniens ac moderata regulatio & gubernatio, denique expulsio vitiorum, reformatio morum, sublatio schismatum, & incredulorum reductio, pacificatio populorum, ab infidelibus defensio, bonorum exaltatio, depressio malorum, & quicquid boni, quicquid virtutis, quicquid pulcritudinis aut decoris est aut esse potest in tota ecclesia & republica Christianorum ab iis aut sumsit originem, aut confirmationem, aut perfectionem.

3. Horum auctoritatem præsidentia & assistentia Spiritus-sancti confirmat, & nisi ita credatur, omnino auctoritas ecclesiæ vacillabit. Si enim ubicumque duo vel tres in nomine Christi fuerint congregati, ibi in medio eorum se Christus adesse fatetur. Quanto magis si in nomine Christi ecclesia congregatur, assistet spiritus paraclitus, docens ipsam omnem veritatem, & non sinens eam deficere aut errare in his quæ necessaria sunt ad salutem? Horum excellentiam sacer apostolorum senatus corroborat, qui in pauco temporis spatio tria Jerosolymis celebraverit concilia, in primo Mathiam eligentes, in secundo diaconos septem statuentes, in tertio circumcisionis & ceremoniarum Mosaicæ legis cessationem indicentes, & in quarto, cui Paulus in Epheso præfuit, multitudo episcoporum regimen ecclesiæ ordinavit, quibus & Paulus ait: *Attendite vobis & universo gregi.* Horum auctoritatem sancti doctores mira devotione venerantur, & veluti quatuor sacra evangelia statuta & decreta quatuor principalium conciliorum a SS. papa Gregorio acceptantur & venerantur.

4. Sacra igitur synodus prædicta sedula & devota mente considerans, quanta sit generalium conciliorum auctoritas, quanta utilitas, & ex ipsorum frequenti celebratione, quantus fructus sequatur in ecclesia, & neglectus ipsorum quantum damnum inferat, statuit & decrevit per capitulum *Frequens*, ut a modo sacra generalia concilia in ecclesia frequententur. Præfato igitur decreto felicis recordationis MARTINUS papa V. post assumtionem suam in Constantia., volens satisfacere, sacro præfato concilio Constantiensi approbante, elegit Papiam pro loco concilii in quinquennium celebrandi. Quod & ibidem celebrari extitit inchoatum, & postmodum Senis continuatum & completum, in quo similiter juxta præfati Constantiensis decreti tenorem, pro loco concilii in septennium celebrandi fuit electa civitas Basileensis, in qua pro præsenti sacrum extat concilium legitime congregatum, legitime, inquam, tum ratione auctoritatis, tum ratione temporis, tum ratione loci, tum etiam ratione causæ & necessitatis. Ratione quidem auctoritatis, quia sacrorum conciliorum Constantiensis & Senensis auctoritate, felicis recordationis MARTINI papæ V. & triplici confirmatione V. S. Ratione temporis, quia in fine septennii, secundum statuta Constantiensis & Senensis conciliorum. Ratione loci, quia locus Basileensis est electus & deputatus per concilium Senense rite & legitime, secundum tenorem decreti Constantiensis, fuit ratificatus per Martinum V. & tandem tripliciter confirmatus per S. V. Et demum ratione necessitatis, quia propter reformationem morum, exstirpationem hæresum, utriusque status ecclesiæ pacificationem regnorum & totius populi Christiani. Secundum quæ attenditur multiplex infirmitas filiorum ecclesiæ, scilicet Christi fidelium, quæ eos vexat tam vehementer & graviter, ut ipsos ad syncopam, immo ad mortem, nisi eis succurratur & celeriter protrahat & perducat.

5. Quam periculosa enim sit infirmitas hæresis Hussitarum quis ignorat? quam lethali veneno fideles inficiat, quam subtiliter serpat, quam crudeliter vulneret, in quantum exterminium totius populi Christiani, & subversionem fidei catholicæ invigilet & laboret, quis non advertat? Hi enim omnium sceleratissimi, non una contenti hæresi, omnium fere prædecessorum in unum hæreses conflaverunt, sacras ædes & divina templa destruunt, Domini nostri JESU CHRISTI & suæ gloriosæ matris ceterorumque sanctorum & sanctarum sacras ac venerabiles imagines confringunt, altaria dirimunt, sacramenta & præcipue divinæ Eucharistiæ, in quo verum corpus Domini nostri JESU CHRISTI & pretiosissimus sanguis, quo redemti sumus, & tota divinitas continentur, prophanis pedibus prosternunt; & quod abhorrendum est, non solum dictu, sed etiam cogitatu, in sanguine occisorum sacerdotum polluunt & conculcant, aliasque inexcogitatas injurias illi gloriosissimo sacramento ingerunt pariter & irrident. Insuper quantas crudelitates & inhumanitates in ministros & sacerdotes Domini exercent, cum humanæ aures au-

dire expavescant, commodius putavi tacendo pertransire, quam horrorem piis auribus ingerere auditorum. quot enim ministrorum Dei oculis, naso, lingua, auribus, naribus, digitis privaverunt? quot lapidibus obruerunt? quot fluminibus submerserunt? quot igne & flammis cremaverunt? Quot variis & innumeris cruciatibus peremerunt, potius dies deficeret, quam lugubris narratio. Et licet omnem statum catholicorum impugnent, omnem sexum persequantur, omnem humanam politiam per civilitatem subvertant, tamen clericali & sacerdotali caractere insignitos truculentius persequuntur, & quanto meliores sunt, tanto crudelius in ipsos sæviunt, non distinguentes gradum neque statum, sive Carthusienses fuerint, sive alii monachi, sive alias qualitercumque regulariter viventes. Quid autem sanctimonialibus & Deo dicatis virginibus faciant existimare poterit, quisquis ad mentem reduxerit quid in Eucharistiam attentare non verentur. Multa essent de hac miserabili hæresi dicenda, si tempus pateretur, quæ tam subtiliter & modo quodam imperceptibili mentes fidelium, clero nihilominus ex deformata vita occasionem præstante, inficit & pervertit, ut vix est, maxime simplicium, qui se ab ea valeat custodire, nisi celeriter & sine mora occurratur, in veritate factum est de statu ecclesiæ & fide catholica.

6. Sunt etiam aliæ hæreses in populo Christiano, multæ superstitiones, & contra religionem Christianam innumeræ observantiæ, quibus miserabiles animæ, quia non eis succurritur per pastores, perierunt & damnantur. Est & alia infirmitas generalis totum populum Christianum exterminans, & pene ad desolationem ultimam deducens, & ad exitiale exterminium, videlicet guerra universa regna Christianorum populorum depopulans & exstinguens. Ecce christianissimum regnum Francorum guerris & seditionibus pene exstinctum remansit: & nondum finis. Regnum etiam Angliæ, licet ab infra guerram non patiatur, nihilominus quotidie nobilibus & bonis spoliatur. Quis enim enumerare potest multitudinem nobilium & aliorum armatorum hominum de Anglia, qui in his guerris in Francia remanserunt? Denique tota Italia fremit in armis; Germania tam intrinseco, quam etiam Bohemorum gladio vastatur. Inter Poloniam, Lituaniam & Prussiam crudelissima parantur bella, nisi e vicino apponatur remedium, per quarum partium diffidia caritatis facilis pateret ingressus. In promtu sunt Hispaniarum regna ad confligendum, & Hungariæ ac Cypri regna cotidianis Turcorum & aliorum infidelium patent insultibus. Et, ut singula complectar, vix in Christianitate patria aut civitas est, quæ non aliqua ex parte sui status intus vel exterius perturbetur.

A 7. Est & alia infirmitas filiorum, quæ causa est omnium malorum prædictorum, videlicet difformitas status utriusque populi Christiani, & specialiter clericorum, quorum luxus & pompa atque avaritia occasionaliter omnes hæreses inducit, guerras procurat, iram Dei provocat, in odium cleri populos concitat, & malo ipsorum exemplo universum laïcalem populum corrumpunt, ac per hoc merentur, ut in utrosque Dei ira atque vindicta desæviat, nunc guerris, nunc pestilentiis, nunc terræ motibus, aliisque innumeris modis, quibus divina justitia novit punire delinquentes: quæ præcipue infirmitas B nisi per Spiritum-sanctum curetur, per reformationem, quam sacrum intendit facere concilium, impossibilis est exstirpatio hæresum & pacificatio regnorum: quia manente causa, semper manebit effectus, &, ut dixit propheta: *Non est pax impiis, dicit Dominus.*

8. Advertit-ne igitur S. V. pater beatissime, quæ est hæc mater tam miserabiliter flens & ululans? quia sancta & Catholica ecclesia. Quis filius ejus dilectissimus? quia quisque fidelis. Quis sponsus? quia summus pontifex, C seu S. V. Quis medicus? quia generale concilium, cui Spiritus-sanctus præsidet. Quæ vero infirmitas? quia hæreses multiplices, guerræ, & deformitates, quibus filii ecclesiæ multipliciter infirmantur pene usque ad mortem. Si igitur matres illæ, a quarum uberibus Herodes rex impius filios necandos abstraxit, magnum ploratum dederunt in Rama & ululatum, multo utique majores nunc ecclesia dat gemitus, videns filios ad mortem infirmari, & medicum sibi subtrahi, qui pro salute nostrorum jam venerat, D domumque non aliunde, sed per ostium & sciente patre atque sponso, immo consentiente & volente atque mandante, intraverat. Quod sacrum Basileense concilium legitima auctoritate, & te patre sanctissimo volente & mandante, inchoatum est & firmatum. Consolata siquidem paulo ante fuerat sancta mater ecclesia, videns sacrum generale concilium congregari. Sperabat & tenebat indubie per illud posse filiorum suorum salutem inveniri, nec aliud remedium tam efficax videbatur. Postquam enim hæc fama concilii per orbem diffusa est, magni & E parvi & omnis sexus, omnisque status ineffabilem suscepit lætitiam, expectans tot infirmitatibus & pestiferis morbis salubriter provideri. Jam orationes & obsecrationes per singulas ecclesias fiebant, jejunia erant indicta, eleemosynæ erogabantur, jubilabat orbis, & quasi novus sol in mundo ortus esse videbatur. Incipiebat pia mater ecclesia lugubria deponere, vestes nuptiales induere, quia filios suos quasi mortuos videbat resuscitare. Sed heu! heu! ecce jam gaudium in planctum vertitur, & cythara in luctum. Ecce eclipsatur sol, & tenebræ apparent super uni-

versam terram. Ecce ploratus & ululatus magnus. Sperabamus pacem & ecce turbatio. Sperabamus salutem, & ecce mors. Jam igitur deponere potest ecclesia vestes lætitiæ quas sumserat, & recipere lugubria: quoniam quidem filii sui, qui resuscitari videbantur, iterum moriuntur: & tanto magis ingemiscere potest, quanto per sponsum suum patrem filiorum, si verum sit, quod pene impossibile existimat, talia procurentur. Heu! cur non consideratur tanta infirmitas, quæ undique ecclesiam Dei vexat & usque ad mortem deducit? Qui ista non credunt, audiant quæ & quanta mala & pericula ex hujusmodi dissolutione sequantur.

9. In primis impediretur vel retardaretur exstirpatio hæresum, & præcipue Bohemicæ, quæ quantum sit periculosa & crudelis, quanta mala faciat in Christianitate, quam subtiliter serpat & inserficiat fideles; in quanto periculo sit tota Almannia, & Anglia, & ceteræ iis circumvicinæ partes, profecto inexplicabilia & inenarrabilia mala sunt hæc; quibus nisi cito & indilate occurratur, fides, status ecclesiasticus, status principum & nobilium, & universa politia Christiana ultimo & exitiali exponuntur discrimini. Item, quoniam nullo convenientiori modo, ut videtur, potest prædicta hæresis exstirpari, tum propter assistentiam Spiritus-sancti, qui est director conciliorum tam in consiliis quam in agendis, tum propter generalem subventionem, quæ commode imponi non potest, sine omnium generali consensu, ut patet per decretum Constantiense, & patuit tempore MARTINI, cui multæ regiones & nationes contradixerunt, & noluerunt, prout ipse volebat, subvenire; nec est spes aliunde, attenta infirmitate & guerris quas passa est in principio sui pontificatus: attentis etiam guerris & divisionibus totius Christianitatis. Item, impediretur & prorogaretur reformatio morum, quod cederet in maximam offensam Dei, maximam damnationem animarum, & in maximum periculum status ecclesiastici, qui nisi reformetur, dato quod numquam esset hæresis Bohemica, propter difformitatem vitæ suæ clerus est in maximo & propinquo status sui periculo, præsertim in Almannia. Item, hoc cederet in maximam depressionem & vilipensionem auctoritatis & libertatis ecclesiasticæ: quia principes sæculares quanto plus viderent nos differre reformationem nostram, tanto plus nos haberent contemtui: & si usque nunc modicam habuerunt devotionem ad nos, contemserunt auctoritatem, vilipenderunt censuras & processus, depresserunt libertates & jurisdictiones ecclesiasticas; jam profecto totali contemtui, vilipendio & ludibrio atque prædæ exponeremur universi. Item, retardatio hujus concilii aut dissolutio, quod ad componendam pacem in toto populo

A Christiano est congregatum, esset fovere guerras & inimicitias, quæ ubique pene per totam Christianitatem crudelissime desæviunt, ut patet in regno Franciæ, & Angliæ, Almanniæ, Poloniæ, Italiæ, & vix in tota Christianitate est patria, quæ non laboret intus & extra guerris & divisionibus in maximum exterminium fidei, & totius populi Christiani; ex quo sequeretur maxima indignatio regum & principum & etiam populorum contra clerum, videndo se deseri & quasi sperni a clero, quasi non esset ei cura de exterminio ipsorum, & de desolatione populi Christiani. Item, retardatio hæc
B aut dissolutio cederet in maximam desperationem & tristitiam totius populi Christiani, qui jam maximum gaudium & spem conceperat ex congregatione hujus sacri concilii, in quo tot & tanta bona audiunt & perceperunt debere procurari, cujusmodi sunt exstirpatio hæresum, reformatio morum, & pacificatio populi Christiani.

10. Item, ex hoc adversarii fidei majorem assumerent audaciam, & facilius inficerent & impugnarent fideles. Timent enim nunc hanc sanctam congregationem, & multum dolent de ea, ut patet ex libellis famo-
C sis, quibus eam nituntur denigrari apud fideles. Item, plures principes, communitates, civitates & militares post turpem recessum & fugam exercitus fidelium a Bohemia in tractatibus cum Hussitis pro treugis, quæ jam in maximum præjudicium fidei fuissent conclusæ, nisi spe hujus concilii subnixi oculos ad ipsum habuissent, quo sublato aut dissoluto sine fructu, sine dilatione cum eis cogerentur facere trengas, quemadmodum & plures civitates fecerunt, ut Pluza, Egra & aliæ quam plurimæ dietim faciunt in maximum præjudicium fidei & cleri. Item, ex
D hac prorogatione tolletur spes cujuscumque alterius concilii celebrandi, attentis modis qui fuerunt in Papia & Senis, & qui tenentur nunc, & considerato loco in quo ad annum cum dimidio esset celebrandum, qui locus annuas & incessantes pestilentias patitur, populus satis infestus dominio ecclesiastico, & de facili ad rumores & seditiones mobilis. Necdum finis est guerrarum Italiæ, & ita dissoluto concilio sine fructu & cum scandalis innumeris, nulla spes remaneret de quocumque futuro concilio in maximum damnum, immo totalem desolationem &
E destructionem fidei, quæ per concilia conservatur, & populi Christiani. Item, prædicta prorogatio cederet in maximam denigrationem famæ S. V. quæ usque nunc apud universos Christicolas semper fuit habita sine macula & ruga; in maximum vituperium curiæ Romanæ, de qua confirmabitur opinio, quod ab ea procedant omnia mala & deformitates, & etiam in maximum damnum & intolerabile totius ecclesiæ.

11. Supplicamus igitur, pater beatissime, ac per viscera misericordiæ Dei nostri, cujus res agitur, devotissime obsecramus, quatenus matri tam pie flenti & ululanti compati, filioque tam graviter ægrotanti succurrere ac taliter providere dignetur S. V. quod istud sacrum generale concilium ad exstirpationem hæresum, reformationem morum, ac pacificationem populorum Christianorum specialiter, ut præfertur, congregatum, suum habeat votivum & felicem progressum ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, conservationem fidei orthodoxæ, utilitatem ecclesiæ, & honorem vestræ sanctitatis, quam felicem & incolumem sponsæ suæ diutius tueri dignetur omnipotens ipse, qui vivit & regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen. Amen.

LITTERA

missa consulibus civitatis Augustensis.

Concilium a civitate Augustensi auxilium & favorem petit.

Ex mſ. Aquicinct.

SAcrosancta synodus Basileensis, &c. honorabilibus viris, consulibus, juratis civitatis Augustensis, salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Honorabiles viri, satis divulgatum esse apud vos & omnium Christianorum religionem existimamus, sacram hanc synodum in hac civitate Basileæ congregatam existere, pro rebus ecclesiæ & omnium fidelium bene gerendis, pro veprium hæreticarum eradicatione, morum deformium in cunctis statibus emendatione, proque cladium bellicarum, a quibus omnimoda calamitas exoriri noscitur, sedatione. quibus nihil dignius & fidelibus salubrius afferri valet. Hæc quippe arduissima cunctos Christianorum status concernentia, non nisi per generalia concilia a Spiritu-sancto directa optime perfici possunt. Quamobrem si quis zelum Dei in corde gerat, si quis salutem animarum atque commune omnium bonum quærat, sacrum hoc concilium dignificare, favorisare, ejusque sacris determinationibus adhærere, auxilium, consilium, & omnimodum famulatum præstare debet & tenetur, & quicquid eidem obvium, impeditivum, repugnans, aut præjudiciale cognoverit, hoc possetenus amovere & tollere, amoveri & auferri viribus totis procurare. Vos itaque pro Dei honore & fidei Catholicæ illibatione, atque pro omnium salute obsecramus, per viscera misericordiæ Dei nostri, quatenus si quid impeditivum celebrationis & felicis successus hujus sacri concilii agnoveritis, quantocius viis omnibus rationi & juri consonis repellere curetis, firmam ejusdem determinationibus adhæsionem præbere, & favoribus omnibus velitis prosequi generosis. Et si quas ejusdem præjudiciales litteras, cartas, membranas inveneritis, a quocumque fuerint emanatæ, mox & indilate ad nostram sacram congregationem non omittatis transmittere. Pro quibus omnibus explicandis & latius informandis, venerabilem virum magistrum Henricum *Nitard* decretorum doctorem ad vos præsentialiter destinamus, cujus relatibus in præmissis velitis fidem credulam propensius adhibere. Hæc & alia prosperis successibus hujus sacræ synodi deservientia peragentes, altissimo Patri, cujus res hic agitur, gratum obsequium, toti Christianitati celebre patrocinium, nobisque singulare solatium exhibebitis, nec non vestri consulatus gloriose complebitis officium, sempiternum quoque promerebimini præmium, quod vobis concedat, in cujus hic nomine convenimus, Spiritus-sanctus.

Datum Basileæ, &c.

EPISTOLA

concilii Basileensis ad Bohemos.

Hortatur eos ad unionem & ut libere accedant ad concilium, promisso eis salvo-conductu.

Anno 1431. Ex mſ. Aquicinct.

SAcrosancta generalis Basileensis synodus, &c. universis & singulis sacerdotibus, nobilibus, consulibus, clientibus, ceterisque regni Bohemiæ incolis, concordiam, unionem, caritatem, & pacem in CHRISTO JESU Domino nostro.

Dum eminentissimam Redemtoris nostri dilectionem, qua pro nostra salute non dubitavit manibus tradi nocentium, & ignominiosæ mortis subire tormentum, qui & præcepit nobis alterum alterius onera portare, & mutuam ante omnia caritatem habere, attentius consideramus; cum maxima cordium nostrorum amaritudine vestram a nobis conspicimus dissentionem. Quamobrem ex intimis affectionibus cupimus tam gravem & noxiam divisionem ad concordiam revocare, ut omnium nostrum sub uno pastore Christo, quemadmodum paulo ante fuerat, sit eadem credulitas & caritativa dilectio, & ejusdem spiritualibus pabulis in caulis refici mereamur dominicis, prout latius ex epistola nostra, a vobis reverenter, ut certificati sumus, recepta, lucide potuistis cognoscere. quod & confirmaverunt oratores nostri Nurembergæ existentes, suis litteris vestris discretionibus noviter transmissis, ex quibus grandem mutuæ unionis spem concepimus. Testificamur enim coram Deo magnam tristitiam & dolorem assiduum cordibus nostris inesse de tam diuturna & merito deflenda divisione. Super omnia autem pacem, concordiam, & in credendis salubrem unionem ex intimis affectionibus desideramus, quantum Deus annuerit, perficere, nec ab hac sacra synodali congregatione quovis

modo intendimus discedere, donec omnia nobis possibilia pro votiva & optata nostrûm ad invicem unione peregerimus, in Domino sperantes, qui præsto adest invocantibus se in veritate, quique neminem vult perire, sed omnes viam veritatis agnoscere; quod priorum intercessionibus exoratus, & diligentiis humanis ad hoc ut decet adhibitis, Spiritus-sancti illustrati gratia mutuam concordiam & affectuosissime hujusmodi desideratam unionem consequemur. In hoc autem amplius confidimus, quod potentissima medicina talibus dissentionibus subvenire solita parata est, sacra scilicet præsens synodus, cujus director est ipse Spiritus-sanctus, eam deficere aut quoquomodo deviare non permittens, in his præsertim quæ salutem animarum concernunt. neque enim potuit quin Christi oratio, qua Patrem exoravit, ut ecclesiæ fides non deficeret, non fuerit exaudita. Est itaque certa regula, indeficiens mensura cunctos fideles rectissime regulans, quæ credenda aut agenda sint saluberrime demonstrans. Adhortamur igitur vos in visceribus Christi, & in salute quam a justo judice Christo speratis, quatenus omnes vestros conatus ad tam sanctum & divinum concordiæ & unionis opus apponentes, viros timoratos in lege Christi exercitatos, communem salutem, non particularia commoda affectantes, de quibus aliàs vobis scripsimus, ad hoc sacrum placeat quantocius destinare concilium, quibus plenam & omnimodam securitatem accedendi, standi, & redeundi promtis & non fictis animis dabimus, atque apud quoscumque fuerit necessarium aut opportunum procurare non omittemus, nec in aliquo deficiemus, quantum vires nostræ suppetent, tam salutiferæ & Deo gratæ operationi. Super salvis conductibus scribimus illustrissimis principibus dominis ALBERTO Austriæ & Jo. Bavariæ ducibus, marchioni Brandeburgensi, & nobili baroni ULRICO de *Rozemberg*, ac consulibus Nurembergensibus & Ægrensibus, nec non ambassiatoribus nostris in locis vobis vicinis persistentibus. Accingimini itaque sacro fidei baptismate insigniti, operas vestras efficaces apponere ad regni vestri cum ceteris firmam pacem, concordiam & unionem. Tædeat vos, quæsumus, cladium bellicarum, & hinc inde tantorum flagitiorum perpetratorum, ac totis viribus communem animorum & corporum salutem effectualiter procurare satagite. In iis siquidem, Deo auctore, vobis coassistemus fideles cooperatores. Hoc tamen quantocius fieri rogitamus, quatenus morum omnium statuum emendationi, prout inchoavimus, latius & efficacius intendere valeamus ad honorem Dei & suæ immaculatæ sponsæ ecclesiæ. Pax autem Christi exuperans omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras, qui ad divitias gloriæ & agnitionem suæ veritatis vos perducere A dignetur. Datum Basileæ sub sigillo reverendi in Christo patris domini episcopi Constantiensis provinciæ Rothomagensis, quo utimur de præsenti, die mensis Martii MCCCCXXXII.

LITTERA

missa concilio per ambassiatores ejusdem existentes in Nuremberga pro facto Bohemorum.

Extat apud Labb. tom. 12. conc. pag. 979.

B

QUINTA LITTERA, REGIS ROMANORUM,

missa concilio Basileensi.

De dispositione curiæ Romanæ & Bohemorum erga concilium.

Reverendissimis in Christo patribus & dominis, &c. Anno 1432. 5. Martii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimi in Christo patres, amici carissimi, ac venerabiles, grati & sincere dilecti. Recolimus V. P. alias bene scripsisse, C qualiter præstolaturi essemus ad nos venturos oratores domini nostri papæ, videlicet venerabilem SERVANDUM Lucensem episcopum, abbatem S. Justinæ Paduensis, & ALBERTUM de Comite. Itaque habuimus noviter bullam suæ sanctitatis, in qua scribit eos illico venturos esse, quos quotidie præstolamur. Insuper ambassiatores quos ad suam sanctitatem transmisimus, septimana ista indubie cum sanctitate sua erunt. Sed venerandi patres, quemadmodum avisamur, tunc in curia Romana non multum advertuntur nostra, & vestra, aliorumque prælatorum D & principum consilia. Immo concilium istud sacrum quasi pro nihilo ducitur. Quamvis modo informati simus, quod nonnulli cardinales & magna pars Romanæ curiæ ad concilium continuandum se deflectant, & quotidie plures attrahuntur, & quasi omnes inclinabuntur, si viderint P. V. stare velle fixos: quoniam multi adversantium sperant de recessu V. P. Omnipotens Deus sic aliorum corda inspiret, ut cognoscant imminentia pericula Christianorum, & eis provideant uti speramus. Præterea miseramus noE vissime ad suam sanctitatem quemdam magistrum Jo. de Monte, canonicum Leodiensem, qui de Romana curia veniens, propositi erat eundi ad patriam. Et hoc ideo fecimus, quia idem magister Jo. nobis multum commendabatur, & quod haberet audaciam & domesticitatem magnam loqui sanctitati domini nostri, ad informandum quoque eam de his omnibus, quæ per alios ad notitiam suæ sanctitatis forsitan non admitterentur, & sic sibi expensas sufficientes donavimus: sperantes quod per operam suam multa

multa bona deberent fieri. Qui omnes grate suscepit, & se dixit omnem velle diligentiam adhibere. Et dum venisset Florentiam, tactus quodam metu, & oblitus suscepti oneris, quod pro Deo & nobis subiit, non fuit ausus Romam usque procedere, sed legationem nostram sibi impositam, quæ secretissima erat & soli papæ dicenda, ad aliquos cardinales & certos suos amicos descripsit, petendo consilium, an cum tali legatione Romam posset intrare. Qui sibi rescripserunt, quod nequaquam cum tali ambassiata venire deberet, & quod mirarentur qualiter se de talibus rebus contra dominum apostolicum se intromittere auderet, sique intraret, timerent de incarceratione ipsius. Ipse autem magister Jo. acquiescens consilio adversantium, plus curans obedientiam mundi quam Dei, mox retrocessit & ad patriam remeavit, rescribendo ea quæ sic gesta erant. Nos itaque, qui de fraude nedum in nobis, verum etiam in sacro commissa concilio, molesti sumus, quemadmodum condecet, angimur quod idem Jo. nos in reditu suo non accessit, quoniam illa absentatio nobis suspicionem incutit: rogantes P. V. ut rem illam velitis sumere menti, & desuper ita cogitare, ut amplius talia per ipsum seu alios non contingant in fraudem & negligentiam rerum tantarum. Denique notificamus vobis qualiter præsens familiaris noster dilectus Jo. *Honynget* noviter de Bohemia veniens nobis retulit, qualiter ipse cum certis hæreticis qui pro eo miserant, sit locutus: qui sibi dixerunt qualiter audissent famam dissolutionis concilii, quam moleste ferebant, quoniam ipsi utique dispositi essent se unire, pro mittendo ad illud, rogantes eum, ut nos vellet hortari, quod illud concilium manuteneremus, quemadmodum ipse V.P. clarius dicere poterit, sicque ipsum remittimus ad confortandum eos de continuatione concilii, & hortandum ut ad illud omnimode mittant. Ob quam rem quemadmodum V. P. perprius persuasimus, ita nunc nobis utile videtur, & sic petimus, ut eisdem Bohemis velitis scribere, eosque adhortari, ut indubii sint de sacro concilio, & quod ad illud suos utique oratores mittant. Et ipse familiaris noster illas litteras, si vobis videbitur, secum bene deferet, præsentaturus easdem. Et ultimo obsecramus & petimus V. P. quatenus læti & fortes existentes, constanter & animose tractare velitis ea quæ concernunt bonum ecclesiæ sanctæ Dei. Scientes quod vos in his relinquere non intendimus, quemadmodum sæpenumero scripsimus, usque ad mortem, bonam habendo fiduciam, quod sanctitas domini nostri papæ aliter providebit. Et quidquid ex nostris de Roma habuerimus, mox V. P. intimabimus, rogantes ut nos de vestris successibus, utinam votivis, velitis pro singulari solatio avisare. Datum Placentiæ, die v. Martii, regnorum nostrorum Hungariæ, &c. XLV. Romanorum XXII. & Bohemiæ XII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex.

LITTERA SEXTA regis Romanorum, missa concilio.

Certos facit patres de sua constanti usque ad mortem adhæsione ad concilium, omnemque eorum ea de re removet dubitationem.

Anno 1432. 16. Martii. Ex ms. Aquicinctensi.

Reverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis, &c.

Reverendissimi in Christo patres, &c. hodie a Boletariis, qui pro illustri filio nostro duce Mediolanensi in hoc loco agunt, recepimus unam V. P. epistolam, geminas in se partes continentem; unam consolatoriam, ubi dicitis quod ad res in sacro concilio conceptas & feliciter peragendas nisibus totis incumbitis: aliam vero admiratione commixtam, quando subjungitis vos intellexisse quod aliquæ notabiles personæ nos sunt breviter accessuræ, ad seducendum nos a bono proposito, utque hæc attentata dissolutio progressum habeat, & requiritis nos quatenus in nostro concepto & ardentissimo zelo perseverare velimus, cum aliis inductionibus & persuasionibus perornatis, quæ in ipsa V. P. littera comtius continentur, &c. Præposterando ergo responsionis nostræ seriem, ammiratione vehementi perducimur, quis vobis talia suggerat, & de nobis spem tam debilem vobis præstet. Deberent enim præterita V. P. merito dare fiduciam de futuris, ut quid laboris & oneris pro sacro Constantiensi concilio pertulerimus, adhuc ad laudem Dei humeris nostris audeamus imponere. Tractari enim debebat ibi de unione ecclesiæ, exstirpatione hæresum, & reformatione morum. Unio, Deo volente, & nostra opera & fatiga accedente, subsecuta est; cetera vero sunt pro derelictis habita, & quamvis instantissime pro morum reformatione tunc instaremus, fuimus tamen per omnes nationes deserti, & sic res infecta defluxit, ex qua revera negligentia hucusque tantæ calamitates in ecclesia Dei subortæ sunt, quas totus Christianismus ad plenum deflere non sufficit. Doluimus nunc de prætermissione hujusmodi agendorum, & usque hunc diem cor nostrum a doloribus sustinere nequivimus, quousque almus cordium inspirator hanc suam nimium lacessitam ecclesiam per hoc sacrum concilium Basileense dignatus est invisere, & tantis malis per suam misericordiam finem imponere, prout in clementia sua speramus. Hæc fuit & est semper nostra consolatio, hæc summa spes, ut hunc

diem videre possemus, in qua neglecta sacri Constantiensis concilii compleverit, alia quoque provisio fieret in populo Christiano, & super eo V. P. & sacro concilio favores & promotiones nostras semper obtulimus, & in effectu ultroneo animo id quod requisivistis perfecimus, ac vobis usque ad mortem nos astituturos polliciti sumus, prout in re ipsa erga dominum nostrum papam & alios quoscumque usque modo ostendimus, & in antea constantissime ostensuri sumus. Quomodo ergo titubatio hæc corda vestra obrepere potuit, ut de nobis qui in rebus fidei jugiter, ne id nobis trahamus ad gloriam, inconcussi perstitimus, dubium conciperetis? Si ex hæsitatione & timore proprio hoc vobis evenit; non occurrerunt vobis tunc forsitan in præteritis rebus nostra approbata & semper duratura constantia, soliditasque. Si vero per aliquos vobis foret suggestum, hos non amicos, sed honoris & fidei nostræ detractores censere possemus. Invident nostro bono proposito, & fortassis gauderent, si immisso in cordibus vestris dubietatis fermento constantiam vestram possent corrumpere; & per hoc illas ipsas sacri concilii res fraudulenter confundere. Quas ob res V. P. attente requirimus & hortamur in Domino nostro Jesu Christo, cujus res agitur, quatenus hujusmodi vaniloquiis inantea non veditis aures apponere, sed de constantia nostra solidaque & intemerata fiduciam firmam concipere. Sumus enim dispositi, & sic affirmamus & dicimus, prout plerumque & scripsimus & diximus, velle jugiter adhærere V. P. & sacro Basileensi concilio, cum plus debeamus obedire Deo quam mundo. Sic pro Deo & ecclesia sua quæcumque incommoda erunt nobis dulcissima. Onus enim suum leve esse sacræ testantur scripturæ, & ab illo proposito nos quicumque & quorumcumque potentum hujus sæculi amovere non poterit seu debebit suggestio. Et ut clarius vobiscum loquamur, non suffecerunt nuncii scripta & avisamenta, quæ domino nostro papæ & dominis cardinalibus tam crebro in illa conciliali materia misimus: immo per oratores nostros qui modo sunt in suæ sanctitatis præsentia, sibi dici fecimus aperte, quod si sua sanctitas deliberaverit in hac dissolutione persistere, & non continuare sacrum concilium, quod imperialem coronam nostram nequaquam velimus de manibus suis suscipere. Videte, reverendissimi patres, quid refugimus, quid dimittere dispositi sumus pro manutentia & favore hujus concilii, si dominus noster papa in dissolutione perseverare voluerit. Nulla enim mundialis dignitas nos umquam, Deo concedente, ita seducet, ut pro ipsa amittere debeamus ea quæ æterna conferunt; & sic conclusive redeundo ad primam nostrarum harum apicum particulam, rogamus, obtestamur, & obsecramus V. P. iterum atque iterum, ut res cœptas quas directione Sancti-Spiritus assidue geritis, pro Deo & ecclesia sua sancta habeatis commissas, sic operando, ut ex sollicitudine vestra fructus bonus succedat. Et quicquid nos & ubicumque corpore & rebus ad id conferre poterimus, ita facturi sumus. Unum tamen præterire nolumus, immo avisatos vos reddimus, quod præsentia nostra his in partibus huic concilio est summe necessaria, & eam utiliorem judicamus rebus hinc inde pensatis, quam si in medio vestri essemus. Rursum oratores domini nostri papæ sunt in proximo venturi, quibus auditis, & vos avisabimus de quibusvis rebus propositis & responsis: assecurantes vos denuo, quod nullus penitus a ferventissimo nostro erga sacrum concilium, & perfecto zelo nos umquam avertet, & sic oramus, ut dominus Jesus Christus in solida constantia & salubri perseverantia corroboret corda vestra. Datum Placentiæ, die XVI. mensis Martii, anno MCCCCXXXII.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex, &c.

ISTA FUIT AMBASSIATA

serenissimi & invictissimi principis & domini domini Sigismundi *Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. regis, qua oratores dictæ majestatis, videlicet magnificus dominus Jo. de* Rosenberg* *regni Bohemiæ baro & venerabiles Benedictus præpositus ecclesiæ B. Mariæ Albæ-regalis, sedis apostolicæ protonotarius, & Nicolaus* Scolz *decretorum doctor, per organum dicti doctoris coram domino nostro summo pontifice* Eugenio *papa IV. & etiam in audientia publica* XVII. *mensis Martii anno Domini* MCCCCXXXII. *præmissa brevissima collatione, proposuerunt, &c.*

* *al.* Risemberg.

1 Beatissime pater, serenissimus & invictissimus princeps, dominus noster Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. rex gloriosissimus & semper augustus, filius S. V. devotissimus, recepit quasdam bullas V. S. cum ea qua decuit reverentia, de manibus nuncii V. S. & contenta eorumdem nedum bene concepit, & tam lætanter quam gratanter intellexit, immo omnia & singula tenacissime menti suæ impressit. Et quia eædem bullæ magnis abundant affectibus, & continentias in se gerunt tam graves, quod stylus ad plenum ad eas non sufficiebat respondere, idcirco sua excelsa majestas regia misit nos oratores suos & nuncios ad V. S. præsentiam, ad respondendum vestræ beatitudini vivis relatibus super seriem dictarum bullarum, ad intentionem suæ majestatis eidem beatitudini propalandum.

Anno 1432. 17. Martii. *Ex mss. Aquicinctensi & regii collegii Navarræ.*

2 Primo namque, beatissime pater, V. S. in una bullarum commemorat, quod de adventu ejusdem majestatis ad partes Italiæ eadem beatitudo lætetur: quoniam cum sua majestate cupiat colloqui, & vivis vocibus sua consilia participare super multis magnis & arduis rebus, statum universæ reipublicæ Christianæ concernentibus. Sed gratior esset S. V. suæ majestatis adventus, si sentiret causam fidei prius esse defensam, & exterminatos Bohemos hæreticos vel reductos, prout in diæta Nuremburgensi conclusum erat. Superaddidit tamen eadem sanctitas, utcumque sit, cum eadem majestas veniet, beatitudo vestra personam suam libenter videbit & honorabit, sibique imperiale diadema, & quidquid aliud honeste poterit, ad ornandum regiam majestatem conferet, & quantum in vestra sanctitate erit, dabit operam, ut totus mundus intelligat, nullo umquam tempore summum pontificem cum Romanorum imperatore fuisse vinculo strictiore conjunctum, prout verba ejusdem apostolicæ bullæ dulcioribus & amplioribus verbis perorant.

3 Assurgit itaque, beatissime pater, majestas regia memorati domini nostri illustrissimi V. S. quanto devotius & humilius potest, ad omnia genera gratiarum, de tanta paterna & cordiali affectione, humanitate, gratia & honoribus erga ipsam clementer conceptis, offerens se vice reciproca V. S. prona mente, non parcendo corpori neque rebus, sed omnem filialem devotionem, protectionem, & quarumcumque rerum exhibitionem, ut sancta mater ecclesia & V. S. aperte cognoscant, ultroneum in eo habere advocatum.

4 Alter articulus tangit causas introitus regiæ majestatis ad has partes Italiæ & consequenter ad S. V.

Dico quod dominus noster excellentissimus Altissimum contestatur, quod hunc suum ad partes Italiæ fecit introitum, non ambitione dignitatum mundanarum seu potentatuum, non divitiarum, non denique quæstus cujuscumque allectus cupidine, sed pure ad dandam operam & ad exponendum se totaliter pro exstirpatione hæresum, incremento & felici statu fidei catholicæ & reipublicæ Christianæ, sanctæ Romanæ ecclesiæ, S. V. ac sacri Romani imperii, totiusque ecclesiæ, quæ proh dolor! ut clarum est, multis infestationibus & injuriis perturbatur, & in pejorem conditionem prolabetur, nisi apostolica & imperiali auctoritate citius provideatur: quoniam eadem majestas nihil magis affectat quam pacem, venitque huc causa dandi eamdem cum assistentia V. S. toti Italiæ, omnibusque illam amplecti volentibus, & non gladium mittendi, si possibile fuerit.

5 Sperat & rogat eadem regia majestas, quod vestra sanctitas, dum tempus aderit, taliter se exhibebit, quod lucide cognosci possit hos duos gladios in unitate consistere, & sibi mutuis respectibus & auxiliis indivisibiliter respondere, prout & majestas regia se paratissime offert facturam, & de vestra sanctitate indubiam etiam fidem gerit.

6 Quoniam indubium est & certo plus certius, quod vobis duobus tali structura & unitate & voluntate conjunctis, poteritis statum universæ reipublicæ Christianæ taliter aptare, quod Deo succedet ex inde honor & gloria terris, hominibusque pax & securitas, & Christianismo provisio optata & salubris.

7 Super eo autem, beatissime pater, ubi V. S. subjungit, quod gratior esset V. S. ejusdem majestatis adventus, si sentiret causam fidei primo esse defensam, &c. Dicit sua majestas, & luce meridiana clarius constat, quod pullulatio hujusmodi damnosæ pestis a principio huc usque semper suæ majestati molesta fuit, prout dignum erat, & quantum pro exstirpatione ipsius sua majestas fecerit, ultra omnes mundi principes, prout & sibi conveniebat, tum ex officio imperiali, tum etiam jure hæreditario, mundus non ignorat. Sensit itaque illud persona sua in hiemali asperitate algoribus campizando plurimum læsa & aliis irreparabiliter corporalibus afflicta incommodis. Sentiunt regna sua nobilibus ingenuis & aliis probis viris per bella, strages & gladios notabiliter desolata. Sentiunt æraria sua, quæ tam in Hungaria, quam Bohemia copiose per Dei gratiam redundabant, suum totalem interitum & exhausionem finalem; sic quod nihil superesse videri potest pro tollenda hac calamitate, quod sua majestas non fecerit, & quotidie facit, utinam profuisset & proficeret. Et ut fervor suæ majestatis, quoad hoc negotium fidei cunctis liquesceret, & aliquem posset suis temporibus fructum procreare, anno præterito licet esset imbecillis corpore & ægritudine magna, ut etiam in sede ferretur prostratus, ab insultu quoque Turcarum contra regnum suum Hungariæ, non bene tutus, tamen Deo cuncta committendo, se ad tales partes Alamanniæ duci fecit, & particulariter cum principibus & aliis crebrius habendo consilia, summam operam adhibuit pro adhibendo subsidio contra hæreticos, vel cotidiana guerra instauranda: nec tamen ipsas conclusiones effectus aliquis sequutus fuit, quousque sua majestas conventionem generalem ad Nurembergam cunctis indixit, ubi decretum fuit unanimi consilio, ut exercitus potens contra ipsos hæreticos mitteretur. Cui etiam reverentissimus dominus JULIANUS cardinalis apostolicæ sedis legatus assensit, sibique placuit, & hinc inde peragrando etiam quantum potuit illum sollicitavit. Sua quoque majestas a loco Nurembergensi discedere noluit, licet eidem

arduissima incumberent, nec etiam potuit propter suum casum præcipitem, sed constituit in capitaneum generalem illustrem dominum marchionem Brandeburgensem, faciendo sibi provisionem cum sua parata pecunia, & in Nuremberga moram continue traxit, sollicitando & mandando nedum opportune, sed importune, scriptis & nunciis, omnibus qui requirendi erant, fecitque omnes promotiones aç amminicula, quæ exercitui fidelium quoquomodo conferre poterant: & revera in fide non ficta ac secure dici potest, quod si serenitas sua tantam diligentiam non adhibuisset, exercitus ille, licet decretus esset, numquam tamen compilatus fuisset, & utinam succedentibus rebus, ut nunc, progressum non adhibuisset. Redeuntibus itaque, pater beatissime, principibus & aliis ac toto exercitu suo, quod dolenter sua refert serenitas, ex inopinata quadam ruptura, ut informata est, nullo hostili pressi timore, quamvis cum damno, prout præfatus dominus cardinalis legatus, qui singulis affuit, V. S. ut dominus noster indubius est, plene scripsit, majestas regia die altera qua ipse dominus legatus Nurembergæ applicuit, & etiam die sequenti hospitium suum intravit; & convocatis singulis tam electoribus quam aliis principibus, & his qui tunc aderant, audivit, ubi & nos per totum præsentes fuimus, illos recentes successus infelices; & demum petivit dare consilia, quid in ea re amplius esset peragendum, quoniam parata esset ipsa majestas omnia sibi possibilia subire, ad remedia his periculis adhibenda. ipsi vero habito consilio, in præsentia domini legati responderunt, in eorum potestate nullam subsistere conclusionem, sed necessarium esse, ut universitas tota sacri imperii super eo convocaretur, & sic diæta iterum indicta fuit ad Francfordiam super festo S. Galli proxime elapso, & ad illam diætam majestas regia oratores suos solemnes pleno mandato fulcitos, & personam suam repræsentantes, transmisit. Et nihilominus interim tam litteris quam nunciis mandavit & disposuit, ut hi qui taxam gentium sibi impositam in exercitu suo non habuerunt, eamdem mox ad fronterias Bohemiæ ad gentes tres menses ibidem moraturas contra hæreticos mitterent, ad ipsorum insultibus resistendum, & denique omnes & singuli essent in puncto, si ipsos hæreticos Almanniam manu potenti, ut avisatur, invadere contingeret, ipsi ad subveniendum fidelibus tota sua potentia equestrium & pedestrium parati. Et cum pro Alamannis solis istud negotium conducere & dirigere est satis difficile, multis consideratis respectibus, & quod nedum opportunum, immo summe necessarium est, ut etiam ex aliis Christianorum finibus subsidia exquirantur, quæ sine consilio & ex auxilio V. S. & sanctæ sedis

A apostolicæ nullatenus poterunt excitari: Idcirco movetur majestas domini nostri prælibati ad conveniendum cum V. S. & utendum consiliis, & amminiculis ejusdem in negotiis memoratis. Sperat enim indubie ipse serenissimus dominus noster, quod existente ipso cum S. V. tales dabuntur modi & viæ, quibus hæc calamitas decenter tolli poterit e medio populi Christiani. Sic habet, beatissime pater, V. S. quid majestas fecerit ad causam fidei defendendam, & quotidie facit, & facere intendit usque ad effu-
B sionem sanguinis, quoad vixerit in humanis, & ut efficacius possit, vestram est accessurus ideo sanctitatem.

8 Item, alius articulus est de pace & concordia inter majestatem regiam ex una, & inter communitatem Venetorum ex alia. Similiter inter illustrem ducem Mediolanensem ex una & inter dictam communitatem Venetorum ex alia tractanda.

9 Beatissime pater, S. V. in una bullarum dicit se statum & pacem illustris domini ducis Mediolani & totius Italiæ, ac compositionem majestatis regiæ cum Venetis cordi habere,
C & quod ipse dux Mediolanensis fuerit primus, cui V. S. post assumtionem suam obtulerit operam ad pacem suam & totius Italiæ, & quod V. S. in proximo ad hoc pium negotium intendat ad Lombardiam mittere duos S. R. E. cardinales, & postremo S. V. acceptat super controversiis inter majestatem regiam & Venetos, quas olim in Constantia promotione vestra disposita erat componere cupidissime, manum mediatricem apponere: quoniam in pace illa videt vestra sanctitas multa & innumera bona Christianæ fidei in regno suo Hungariæ aliisque locis proventura. Et quando suæ majestati vi-
D deretur, mitteret super eo oratores suos pleno mandato fulcitos, in qua pacis promotione cognosceret, qualibet alia affectione deposita, vos esse communem omnium fidelium patrem, & non minus sui honoris & status, quam propriæ vestræ patriæ zelatorem.

10 Non dubitamus quin V. S. sciat tractatum pacis habendum, ubi, & per quem, inter dictum ducem & dictam communitatem.

Beatissime pater, majestas domini nostri regratiatur beatitudini vestræ, nedum de tam bona & affectuosa V. S. erga majestatem re-
E giam & negotia illa dispositione, verum etiam de tam clementi & paterna oblatione.

11 Et dixit, quod pax cum omibus Christi fidelibus, præsertim cum Venetis suæ majestati semper & summo cordi fuit, immo nedum illam affectavit, sed etiam, prout notum est, semper quæsivit, & indubie scit, quod non solum sacro imperio & regno suo Hungariæ, sed & toti Christianitati exinde commoditas multa proveniret, & multa mala evitarentur, nec tamen illam huc us-

que apprehendere potuit, licet in omnibus quæ cum Deo & honore fuissent, omni tempore libenter quievisset: sed ipsi Veneti cum suis adhærentibus jura sacri imperii & regni sui Hungariæ retroactis temporibus contra Deum & justitiam usurparunt, & adhuc de præsenti in deterius usurpare conantur. Nihilominus tamen eadem majestas, ut in ipsa nihil videatur deficere, cupidissima est, V. S. quam in minoribus constitutam Constantiæ inter eum & Venetos mediatricem habere desideravit, etiam hodie suscipere ultra omnes mundi dominos, pro compositione & æquitatis ac justitiæ directione. Et si promotionem a V. S. desideravit, dum esset in minoribus, quanto magis in summo apice constituto. Itaque S. V. rogat majestas præfata, ut V. S. in singulis sit indifferens, æqualis, & communis pater, non affectus ad partes, sed ad solam justitiam, quam V. S. ex officio vicariatus tota mente & anima fovere, prosequi, & manutenere debet: quoniam majestas ipsa inclinata est ad omnia licita & honesta se deflectere.

12 Addendo quod si S. V. videatur eamdem majestatem aliquo modo a ratione discedere, gratissime vult per S. V. informari, & inclinari ad ea quæ cum Deo & honore facere potest.

Confidens de V. S. quod si Veneti & eorum colligati propriæ voluntati inniti vellent, & a licitis & honestis declinare, eadem V. S. eis non dabit favorem, prout multi S. V. aperte dicunt fecisse & facere, quamvis majestas regia hoc minime credat: sed eos efficaciter informabit, & ducet ad ea quæ sunt licita & honesta, amplectendo justitiam & jura imperii, & verbo & opere eadem manutenendo, quemadmodum majestas regalis promtissime vice versa parata est & offert se facturum in rebus S. R. E. & V. S. Et jure merito hoc debet fieri, quia Christus hos duos gladios ex eo in terris constituit, ut sibi mutuis respectibus respondeant, & ad sublevandum jura utriusque & omnium Christi fidelium semper in unitate concurrant, prout etiam sunt de hoc litteræ apud regiam majestatem, Constantiæ propriis manibus omnium reverendissimorum dominorum cardinalium & V. S. dum eadem in minoribus erat constituta, subscriptæ, in quibus jurant & promittunt sub fide, etiam sacro imperio & majestati regiæ in suis juribus assistere, & eadem manutenere, quemadmodum & sua majestas tamquam fidelis advocatus ecclesiæ erga ipsos & ecclesiam, reciproca vice, fecit, & etiam in effectu huc usque se talem monstravit, & in futurum semper facturus est.

13 Est ultimus articulus qui de sacro concilio Basileensi, per Spiritum-sanctum decretis conciliorum Constantiensis & Senensis, atque auctoritate MARTINI felicis recordationis prædecessoris V. S. & ejusdem V. S. approbatione & mandato congregatum, cujus dissolutionem V. S. in certis bullis majestati prædictæ insinuavit, causas inserendo.

14 Inter cetera suam majestatem exhortando, quod cum ipse esset ille qui ultra omnes mundi principes fidem defendere, & fidelium pacem, & statum ecclesiæ, & conservationem sedis apostolicæ & V. S. deberet procurare, si aliqua avisamenta ad hæc facientia excogitasset, vel excogitaturus esset, V. S. per suos oratores vellet communicare.

15. Nunc, nunc, beatissime pater, tempus adest, & sua majestas requisitione V. S. permota, & etiam devotione sincera inducta, quam ad bonum ecclesiæ & statum universæ reipublicæ gerit, per nos oratores avisamenta vestræ sanctitati in scriptis pauco tempore per equitatorem suæ majestatis missa, & ea quæ expost excogitavit, vestræ sanctitati exponit.

16. Et primo fatetur quod ille sit ille, qui ex dignitate regali & ex officio advocatiæ adstrictus sit ad superius expressata. Propterea sincero corde, rubore deposito, aperte dicit, quod nihil sanctius, nullum salubrius in his rebus humanis excogitari possit præsidium, quo navicula Petri se ab extremis horrendisque fluctibus jam undique insultantibus, & fides queat tueri, nequam labes hæretica sopiri, pax Christi fidelibus institui, mores Christianorum in præstantius reformari, status ecclesiæ & conservatio auctoritatis sedis apostolicæ & V. S. procurari, quam per continuationem sacri concilii Basileensis: cum utique multifaria bona ex conciliorum celebratione, & multa mala ex eorum prorogatione leguntur exorta.

17. Et primo sua majestas respondet ad causas insertas bullæ dissolutionis, dicens quod causa Græcorum nullatenus sufficere potest ad dissolutionem dicti sacri concilii, quamvis bene esset res sancta & multum optabilis ipsos Græcos reductos videre; nec est prætermittendum suo tempore ad dicta intendere modis convenientibus per regiam majestatem personaliter V. S. exponendis.

18. Sed non poterit nec debebit ipsa reductio Græcorum, quæ tot centenis annis sic perstitit, & dubiosa quidem est, rebus tam periculosis quoquo modo præponi: quia utique res illa moram pati potest, quæ huc usque tanto tempore perduravit sine læsione Romanæ ecclesiæ; cum utique hæc hæresis pestifera Bohemorum præ omnibus est eradicanda, quæ quasi in corde Christianitatis die ac nocte, hieme & æstate, igne & gladio, trucidando, nec parcendo sexui vel ætati, tamquam morbus contagiosus serpere non desistit.

19. Nec est credendum Græcos ad ritum Romanæ ecclesiæ reduci, videntes supposita ejusdem Romanæ ecclesiæ in tanta strage,

dissentione atque morum deformitate, nec aliquam correctionem adhibere; sed de die in diem in pejora corruere, & ritum nostrum ac obedientiam Christicolarum quasi penitus exstingui, possent omnino veridice dicere:

Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

Sed si viderent ea esse composita & reformata, atque intendere ad reformationem hæresum & pacem fidelium, profecto facilius flecti possent.

20. Aliæ enim causæ dissolutionis cessant, cum earum cessat effectus. Nam treugæ factæ sunt inter illustres Burgundiæ & Austriæ duces. Hiems transiit, nec aliqua hæresis circa dictum locum concilii pullulat. quicumque enim V. S. hanc causam inseri consuluit, utique dictas partes non probavit, nec opus est ad alias causas respondere, cum & ratio cujuslibet his satisfacere potest.

21. Etiam, beatissime pater, sciat S. V. quod sacrum concilium misit regiæ majestati certas litteras ipsis Hussitis pro reductione ipsorum eos vocando dirigendas. Mox istas sua majestas cum suis litteris adhortatoriis ipsis direxit: quibus a Pragensibus lætanter receptis, & coram omnibus qui tunc aderant publice lectis, iidem dixerunt sine tractatu cum aliis habendo non posse ad hoc respondere, propter quod necessario habebant diætam cum aliis ibidem pro dando responso celebrare.

22. Et quemadmodum a quibusdam majestas regia est avisata, speratur quod dicti hæretici ad concilium mittant, ducti etiam timore, ex eo quod audiunt concilium potissime pro exstirpatione hæresum fore congregatum, & verisimiliter etiam tanto magis ad hoc stringuntur, quanto jam in regno Hungariæ conflicti sunt, & magnam partem sui exercitus equestrium & pedestrium, ac bellicorum instrumentorum & curruum perdiderunt, & etiam per illustrem ALBERTUM ducem Austriæ æstate præterita in Moravia potenter depressi, ac novissime in ducatu suo per eumdem sunt prostrati.

23. Quibus hæreticis comparentibus, sperat majestas regia eosdem per sacrum concilium ita informari, quod recredent, & contenti redibunt, & ita hæc pestis, Deo dante, cessabit.

24. Et in casu quo nihil proficeret, videns sacrum concilium ipsorum pertinaciam, de remedio opportuno ex omnibus regnorum finibus ferventius pro eorum suppressione provideret, quoniam hoc opus conducere solis Alamannis, est difficile & importabile.

25. Et si concilium a loco Basileensi, qui est deputatus hæreticis, mutaretur, quibus etiam majestas regia ad dictum locum veniendi obtulit cum certis principibus securitatem, & propinquiores eis principes tam spirituales, quam sæculares, promiserunt Hussitis, quod eos velint in propriis personis ad dictum concilii locum conducere; quid aliud dicerent sentientes concilii dissolutionem, aut ejus mutationem, nisi quod ecclesia fugerit eos, & quodammodo succubuit contra eorum rationes? Et quia ipsi suos errores in articulis promiscue cum sacra scriptura ad diversas mundi partes ad seducendum populum fidelem miserunt, magis ac magis totum populum Germaniæ mortali contagione inficiendi colorem haberent, qui populus postremo ecclesiam Romanam in fide ficta consistere, & dictos hæreticos vera sentire dicere possent.

26. Et revera ipsi hæretici sub anno cum dimidio in prorogatione concilii, quasi totam Germaniam, si de remedio opportuno medio tempore non provideretur, capere possent, prout in magna parte fecerunt. Et cum laici clericis in certis partibus Almanniæ oppido sint infesti, caperent in longum occasionem irruendi in eos, dicentes, in congregandis & dissolvendis conciliis sine fructu illusiones fieri, prout prius etiam factum est; & manifeste clamant, quod non exspectant nisi finem hujus sacri concilii.

27. Et ut principium hujus mali ostendatur, ipsa civitas metropolitana Magdeburgensis, expulso suo archiepiscopo cum clero, jam per terras ipsius ecclesiæ in fortitudine curruum, more Hussitarum, vagatur, & ei incipiunt adhærere plures maritimæ civitates in dictis partibus. Et, ut famatur, in diœcesi Wormaciensi multa millia laïcorum fuerunt congregati, & in obsidione civitatem Wormaciensem ad certum tempus tenuerunt, postulantes tradere manibus eorum presbyteros & Judæos trucidandos, per quos multa scandala in mundum venisse clamabant.

28. Item, civitas Pataviensis castra sui diœcesani parata est expugnare.

29. Et civitas Bambergensis propter certa privilegia eidem per regiam majestatem ad fortius dictis hæreticis resistendum gratiose concessa, cum clero incipit discordare.

30. Et iterum, proh dolor! nova hæresis in quadam valle notabili in diœcesi Curiensi de die in diem incipit pullulare, quæ gladio & igne omnes vicinos & extraneos adhærere compellit.

31. Item, ipsum concilium pro ponenda pace, pro qua inter cetera congregatum existit, jam inter quamplures reges, principes, civitates, & alios, plura apparamenta & initia fecit ad dandum modos pro pace, & cum aliquæ ob reverentiam sacri concilii, certæ vero propter ejus timorem, tardius bella movent, aliquæ vero propinquiores, ad inductionem dicti sacri concilii treugas cum dictis Hussitis mire recusant, omnem spem suæ liberationis post dissolutionem exercitus in solum concilium ponentes, & cum prædicta loca, quasi omnia præfatis hæreticis sint vi-

cina, sentientes dissolutionem dicti concilii, aliqui convertent se ad gladium; propinquiores vero Hussitis stupefacti, ad redimendas vexationes, ne cum corporibus, pueris & uxoribus, omnibusque suis rebus perirent, treugas cum Hussitis inirent. Et quid in longum sequeretur, cum viderent se non solum derelictos, sed dicere possent ab ecclesia deceptos, nisi illius hæreticæ pravitatis adhæsio in perniciem totius subversionis fidei catholicæ, & abstractio obedientiæ a sede apostolica & a V. S.? & fieret error novissimus pejor priore, & dato exemplo, proh dolor! haberent sequelam multorum, nec postea esset aptitudo illud faciendi, cum principes essent exhausti, terræ per clades, cædes, & sanguinis effusionem desertæ, in periculum innumerabilium animarum & corporum, quæ infra has prorogationis inducias, proh dolor! corruerent.

32. Rursum cessarent multæ provisiones salubres quæ in dicto concilio pro republica Christiana fieri possent: & innumera scandala orirentur in destructionem sedis apostolicæ, V. S. ac totius religionis Christianæ.

33. Item, beatissime pater, in ultima bulla S. V. scribit dictæ majestati regiæ, mirando quod ipsa majestas sit plurimum perturbata, & plena sollicitudine & timore propter dissolutionem concilii prædicti, &c. Beatissime pater, non mirum quod reverendissimi patres & domini cardinales certi de hoc admirantur, cum & astronomi dicunt, quod etiam sapientes admirantur de hoc quod sol eclipsatur, cum causam ejus ignorant. Sua enim majestas ad oculum periculum dissolutionis personaliter videt, & futura timet, ex eo sua majestas plurimum turbata sollicitatur, ut illis tamquam fidelis advocatus, protector & defensor ecclesiæ prudenter obviare posset. Et in eadem subjungit V. S. quod transitus regiæ majestatis debeat esse pacificus. Respondet sua majestas, quod transitum ad has partes Italiæ fecit ex causis supradictis: & ita itura est pacifice, & sine læsione cujuscumque, qui pacem licitam & honestam affectat habere, quam etiam sua majestas, ut dictum est, ample offert, & eamdem jam per suos Florentinis & aliis nunciavit; & si aliqui temeritate ducti vellent a debito ac licitis & honestis discedere, ad illos oporteret adhiberi remedium, quemadmodum jure merito fieri debet.

34. Prædictis omnibus periculis & multum majoribus, quæ ex dissolutione sacri concilii evenire; etiam multis bonis, quæ ex ejusdem continuatione, & nulla mala oriri possent ponderatis, dictus dominus noster gloriosissimus filius V. S. devotissimus, tamquam fidelis advocatus & protector ecclesiæ, supplicat, & quantum efficacius potest, V. S. per viscera misericordiæ Jesu Christi, cujus vicarius estis, & cujus res agitur, &

A V. S. requirit & hortatur, ut eadem his periculis velit salubriter obviare, ut fama dissolutionis dicti concilii sopiatur; cum revera multa jam ex sola fama dissolutionis sacri concilii Basileensis scandala sint exorta, & scribere quod solum in nomine Domini suum habeat progressum, ad feliciter incœpta continuandum, dando eidem operam & favorem possibilem, ne fides & ecclesiasticus status inevitabiliter ruat, ex quo sedi apostolicæ & V. S. gloria & honor ultra commodum Christicolarum accrescet: & non dubitat majestas domini nostri, si V. S. tantam

B multitudinem congregatam bene informata fuisset, & tot mala & scandala evenire, etiam necessitatem concilii celebrandi scivisset, numquam in dissolutionem declinasset.

35. Fortassis aliqui incutiunt timorem V. S. quod in concilio agendum esset contra eamdem: non curet S. V. nec reverendissimi cardinales de his, cum nec V. S. nec domini cardinales vocati sunt. Si enim vestra sanctitas posset interesse, laude dignum & perutile esset: si autem non, V. S. plures reverendissimos patres & dominos de collegio cardinalium ad salubrius istud dirigendum mittere posset, contentum manebit conci-

C lium & mundus de V. S. dummodo concilium continuetur. Et si V. S. postea personaliter interesse vellet super reductione Græcorum, vel aliis quæ non requirunt tantam festinationem, poterit aliud concilium congregare, quod fieret cum majori aptitudine, quam nunc hæc mora possit tolerari. Nam isto dissoluto, nescimus si per annum cum dimidio aliqui congregari possent, propter dispendia quæ interim, ut dictum est, evenirent. Et revera, si sacrum concilium Basileense non esset congregatum, propter solam exstirpationem hæresis Bohemorum de novo deberet congregari, nec prælati, nec alii de

D Almannia in loco alio distanti extra Almanniam pro concilio celebrando convenire possent, cum medio tempore ipsi Hussitæ omnia bona ipsorum tollerent ac destruerent, quo tunc tales diverti haberent nescitur.

36. Beatissime pater, in bulla novissime regiæ majestati per ejusdem majestatis equitatorem transmissa, notificat V. S. eidem majestati, qualiter ipsa cum consilio & assensu reverendissimorum dominorum S. R. E. cardinalium ex justis & rationabilibus causis cum magna deliberatione & maturitate dis-

E solutionem, & indictionem alterius concilii fecerit, & adveniente regia majestate velit eam sic informare rationibus & causis, de quibus sperat eamdem majestatem bene stare contentam, &c. Dicit sua majestas quod numquam poterit remanere contenta, quibuscumque causis & adinventionibus hæc dissolutio coloretur, attentis extremis periculis & disturbationibus totius Christianismi

ex ipsa dissolutione eventuris. Quomodo ergo quispiam Christianus contentus manere poterit, dum de subventione Christianæ fidei tam periculose agitur?

37. Et superaddit sua majestas, quod hi qui V. S. dissolutionem suaserunt, indubie causas non funditus, nec tot mala ventura intellexerunt. *Utinam saperent & intelligerent, ac novissima providerent.* Mora enim in hoc negotio est periculosa, & nullatenus sufferenda, nec mirum quod non intellexerunt, cum error facti peritissimos fallit. Sed cum hoc modo manifeste sapiunt, si in hujusmodi errore & sacrilegio pertinaciter persistere intenderent, ponderent ipsi quomodo summo enti in extremo judicio de hoc vellent reddere rationem. Et si fortassis certi pertimescerent aliqua contra statum ecclesiasticum debere tractari, dicit sua majestas, quod timere non deberent: quia laïci falcem suam non habebunt in messem illam immittere, cum ipsi sæculares in hac re nullam debeant habere, prout nec de jure habent, potestatem: immo profecto induciæ dissolutionis quæ quæruntur, laïcos facient contra clericos insanire: quod tamen per istud concilium ordinate tolleretur de medio, dum laïci videbunt clerum omni bono intendere.

38. Consideret sanctitas vestra quod sacrum concilium Basileense ad hujusmodi dissolutionem nullatenus consentiet, cum quo & major pars regum, principum, prælatorum atque communitatum concurrent.

39. Insuper regia majestas non sufficit mirari, quod S. V. quæ hucusque in ecclesia Dei sine ruga & macula tenta est, suspicionem inter Christicolas nunc facere intendit, & quæ in principio sui regiminis ferventissima erat pro honore Domini Dei de fide catholica & Christi fidelium salute laborare, de quo totus mundus ultra modum, & de electione V. S. erat gavisus: quia dici poterit, quod sanctitas vestra hac occasione foveat hæreses, cædes, & morum deformitates, atque schisma in ecclesia Dei facere intendat.

40. Avisat etiam V. S. majestas regia, quod ipsa sanctitas non posset aliquid facere, quod esset ita nocivum omnibus Christi fidelibus, sacræ sedi apostolicæ, & V. S. quam concilium turbare, ex quo infinita & innumera scandala profluere, nulla autem mala ex ejus continuatione evenire possent. Et promittit majestas regia V. S. si eadem concilium continuabit, & indifferens, æqualis, & communis pater in rebus agendis erit, uti debet, quod vult V. S. in omnibus usque ad mortis passionem adhærere, & assecurare eamdem sanctitatem, quod ibi nihil tractabitur in diminutione sedis apostolicæ ac vestræ sanctitatis.

41. Si autem V. S. hoc minime facere, sed persistere in dissolutione intenderet, & A esse, quod absit, causa tanti mali; ex tunc sua majestas per expressum V. S. per nos commisit exponere, quod eadem majestas sacro concilio per Spiritum-sanctum & ut supra congregato, & communitati Christi fidelium, toto posse adhærere vult & intendit: quia nullatenus posset videre eversionem fidei & ecclesiæ ruinam. Perpendit etiam sua majestas, quod obedientia, quæ V. S. & ecclesiæ debetur, in pluribus Christianorum & signanter Germaniæ finibus, multum deficit, nec curatur tam per ecclesiasticos quam sæculares, quemadmodum apparet in episcopatibus Trevirensi, Trajectensi & aliis multis, qui nec excommunicationes, nec mandata apostolica curant, & alios ad similia trahunt. Modo si concilium deficeret, quid de aliis fieret, S. V. animadvertat.

42 Et informata est eadem majestas ex dictis doctorum, & signanter reverendissimi patris domini Francisci de Zabarellis * piæ memoriæ, qui non minimus tunc temporis, cum hæc dicta composuit, in scripturis & collegio dominorum cardinalium erat, quod imperator & rex Romanorum non solum concilium in Spiritu-sancto auctoritate ecclesiæ congregatum manu tenere & protegere tenetur: immo in certis casibus concilium de novo potest congregare. Et dicit sua majestas casum prope esse in foribus.

* al. Sabrellis.

43 Et rursum sua majestas dicit, quod V. S. una cum certis dominis & patribus reverendissimis cardinalibus mature debeat ponderare, quod ubi fortassis sibi per dissolutionem concilii providere putat, ne sibi ipsi & dictis cardinalibus interitum infligat.

44 Postremo majestas domini nostri gloriosissimi supradicti supplicat humiliter V. S. quatenus omnia & singula supradicta & majora non expressa velit diligentissime ac mature considerare, & præsentem exhortationem, quam fideliter & sincera mente, urgente conscientia & necessitatibus, in quibus Dei ecclesia constituta est, fecit, a sua majestate, tamquam ab advocato sanctæ matris ecclesiæ paterne & benigne suscipere, ut & V. S. quæ est luminare majus, & ipsa regia majestas quæ est luminare minus, ita gregem vobis creditum in spiritualibus & temporalibus regere valeatis, ut una cum eo ad conspectum prædictæ Trinitatis feliciter valeatis pervenire. Amen.

EXPLICIT.

COPIA INSTRUCTIONUM missarum nuntiis concilii existentibus in Nuremberga.

1 IN primis quod non incipiant tractare aliquid cum nunciis vel ambassiatoribus Bohemorum in Egra vel alibi, nisi prædicti nuncii

Anno 1432. 28. Martii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

nuncii Bohemorum habuerint plenum mandatum, & sufficientem facultatem, & poterunt super hoc scribere Pragensibus, & aliis in regno Bohemiæ, quibus opus fuerit, avisando eos, ut mittant cum sufficienti mandato, & similiter quod venturi ad concilium generale habeant plenum & sufficiens mandatum.

2 Item, quod in Egra vel alibi pendente dicto tractatu cum prædictis Bohemis, propter præsentiam ipsorum non teneatur interdictum, & similiter in aliis civitatibus sive locis, per quæ ipsos transire contingeret, veniendo ad concilium Basileense, ipsis tamen exclusis a divinis. Quod quidem interdictum dominus legatus ex nunc tollit & removet.

3 Item, si pendente dicto tractatu, vel veniendo Basileam, aut stando, vel etiam redeundo, voluerint secundum modum & ritum eorum dicti Bohemi celebrare, quod possint & celebrent in domibus eorum, januis tamen clausis, & exclusis fidelibus nostris.

4 Item, numerus nunciorum Bohemiæ venire debentium ad concilium, & tempus durationis salviconductus eisdem nunciis & ambassiatoribus Bohemorum impendendi, relinquitur discretioni dictorum ambassiatorum concilii: ita tamen quod restringant & numerum personarum & tempus quantum poterunt.

5 Item, instabunt, laborabunt quod a principio quo iter arripient præfati nuncii Bohemorum ad veniendum Basileam, & quousque reversi fuerint ad propria, habeantur abstinentiæ guerrarum generales inter regnum Bohemiæ & ceteros fideles: de hoc tamen ambassiatores concilii faciant secundum consilium & voluntatem domini marchionis Brandeburgensis, & aliorum principum & communitatum.

6 Item, ambassiatores dictorum Bohemorum & ipsorum familia veniant pacifice & modeste, & sine notabilibus armis bellicis; & si qua forte eis deferri permittantur, quod in introitu civitatum, castrorum, villarum, & aliorum locorum, in quibus habebunt hospitare, deponant ea apud hospitem: ita quod in prædictis locis incedant sine armis.

7 Item, quod nullus prædictorum veniendo, stando hic in Basilea & redeundo, ibit aut ambulabit per civitates, villas, & alia loca in quibus continget eos aliquo modo moram trahere, nisi præsentibus deputandis; & hoc propter pericula & scandala vitanda, quæ possent oriri hinc inde.

8 Item, quod veniendo, stando hic, & redeundo in audientia, in collocutionibus, disputationibus, & quibusvis aliis mutuis humanis conversationibus, cavebunt ab injuriis, opprobriis, detractionibus, & quibusvis contumeliosis verbis, aut invectivis quarumcumque personarum cujuscumque status, gradus aut dignitatis fuerint, cum versa vice velit sacrum concilium hujusmodi observare, & ubique facere & procurare observari pro posse.

9 Item, quod veniendo, stando & redeundo, nullo modo palam aut occulte prædicent aut doceant, nec cum quocumque, nisi in præsentia sacri concilii vel deputatorum aut deputandorum ab eodem, disceptabunt sive disputabunt.

10 Item, quod non scribent litteras quibuscumque, maxime nostris fidelibus, absque visitatione deputatorum concilii, nec ullo modo libellos aut cedulas, sive quascumque scripturas seminabunt aut dispergent, sive dimittent post se in locis in quibus fuerint, veniendo, stando & redeundo.

11 Item, quod tam in veniendo, quam in redeundo, ambulent & servent vias publicas, secundum quod ductores eorum, qui ad hoc deputabuntur, ducent eos.

12 Item, si petant audientiam publicam, promittatur eis quod habebunt coram toto concilio, quotiens opus fuerit. Si autem instabunt ad habendam audientiam coram laicis, nullo modo concedatur eis, inconsulto concilio, nisi viderint eos propter hoc velle omnino desistere ad veniendum. Quo casu, cum magna difficultate poterunt eisdem consentire, omni tamen cautela & conditione adhibita, ne ex dicta & tali audientia sequatur inconveniens aliquod aut scandalum.

13 Item, prædicti ambassiatores concilii in tractando cum eis, conversando, & loquendo, cum omni mansuetudine, benignitate, humilitate, patientia atque caritate se habebunt, & secundum gratiam eis datam a Domino, omni via & modo possibilibus, pacem & unionem inter nos & ipsos procurabunt.

14 Item, prædicti ambassiatores concilii poterunt conversari cum eisdem nunciis & ambassiatoribus Bohemorum in omnibus secundum discretionem ipsorum, exceptis divinis.

15 Item, quod prædicti nuncii Bohemorum in recessu ipsorum vel aliter, non ducent aliquem de nostris secum, etiam volentem eos sequi.

16 Item, quod prædictæ instructiones teneantur occulte, ita quod nullo modo veniant ad aures seu notitiam dictorum Bohemorum.

17 Item, quod in prædictis communicent, & habeant consilium domini marchionis, & aliorum principum ecclesiasticorum & sæcularium, nec-non & communitatum, secundum quod prædictis ambassiatoribus concilii videbitur expedire.

18 Item, in præmissis omnibus & singulis taliter prædictis ambassiatoribus provideant, quod omnis captiositas, fraus & dolus evitetur.

Acta fuerunt hæc in congregatione nostra generali, præsentibus dictæ nostræ sanctæ synodi Basileensis notariis & scribis infra scriptis, sub sigillo reverendi in Christo patris domini episcopi Constantiensis provinciæ Rothomagensis, quo utimur ad præsens, die Veneris XXVIII. mensis Martii, anno a nativitate Domini MCCCCXXXII.

LITTERA VII. regis Romanorum missa concilio.

Mittit eis articulos a legatis papæ sibi propositos, hortaturque eos ut in concilii celebratione constanter perseverent.

Anno 1432. 31. Martii. Ex mſ. Aquitinchensi.

REverendissimis in Christo patribus & dominis sacrosanctæ, &c.

Reverendissimi in Christo patres, ac venerandi, grate & sincere nobis dilecti, tanta nos affectio, tantusque amor & fervens desiderium trahunt ad hanc sanctam synodum Basileensem, in Spiritu sancto pro salute universalis ecclesiæ & omnium Christi fidelium legitime congregatam, ut nihil cogitemus, nisi ea quæ continuationi & felici progressui ipsius conferre possunt. Et ut V. P. quæque res apud nos gestæ una nobiscum communes sint, notificamus eisdem quod oratores domini nostri papæ, videlicet episcopus Magalonensis, & abbas S. Justinæ, hic nobiscum fuerunt, & post multas propositiones & requisitiones sanctitatis domini nostri, nobis tradiderunt in scriptis mentem sanctitatis præfatæ, quibus succincte respondimus cum mansuetudine regia, prout in copiis tam propositionis quam responsionis hic inclusis videbitur clarius contineri, & in proposito illo firmi & stabiles permanere volumus, rogantes V. P. ut si aliquis vobis contrarium vellet suggerere, vel fortassis dicere, nos alias pratticas cum domino papa habere in facto concilii, quatenus hoc nullatenus velitis credere, sed pro firmo tenere, quod sicut vobis crebro descripsimus, ita immota constantia volumus semper usque ad mortem in favoribus sacri concilii fideliter perseverare, ammonentes & requirentes vos in Domino nostro JESU CHRITO, ut rebus cœptis, quas ipse cujus sunt, felicitare dignetur, omni possibilitate insistere, & pro bono suæ ecclesiæ sancte velitis prosequi diligentia exquisita. Præterea, reverendi patres, dum hæc nostra littera scriberetur, supervenerunt nobis scripta oratorum nostrorum, quos in Roma habemus, ex quibus concipimus dominum nostrum papam adhuc opinioni suæ insistere, quamvis indubie speremus, quod dum oratores sui cum intentione nostra ad ipsius sanctitatem pervenerint, eadem sanctitas in melius propositum suum commutabit, & sic ambassiatores nostri qui in Roma sunt, ididem sperant, uti scribunt. Avisamur etiam qualiter sua sanctitas velit subito pro celebratione concilii in Bononia, illuc aut personaliter advenire, aut aliquos ex dictis cardinalibus transmittere, præveniendo prorogationem anni cum dimidio, intendatque super hoc omnes in concilio & extra existentes citare. Sed quia, reverendi patres, hæc omnia non fiunt nisi ad dissolutionem sacri Basileensis concilii, quæ ex hac loci transmutatione indubie per indirectum succederet, quia in curia ad hoc intenditur, adhortamur V. P. suademus eisdem & consulimus, quatenus in continenti, & omni dilatione semota, non obstante sessione secunda proxime celebrata, quæ sancta & salubris est, ita providere velitis, quod hujusmodi sinistri conatus turbatorum concilii per vos opportunis remediis præveniantur, & cito. Indubii enim sumus, quod dum dominus noster papa stabilitatem vestram & nostram, quam sibi per suos oratores jam satis clare deteximus, tam firmam persentiet, aliter faciet. Cum quo etiam responso votivo ambassiatores nostros præstolamur, requirentes vos, ut in illo ardentissimo vestro zelo & constanti proposito perseverare velitis, dirigendo res concilii & omni vigilantia prævenientes molimina adversantium, quæ parant in disturbationem concilii; & nos quoque a vobis & sacro concilio nullatenus discedemus, quemadmodum crebro scripsimus: quoniam si secus fieret, quod absit, ingens fidei & ecclesiæ sanctæ Dei scandalum generaretur, necnon nobis & statui nostro evidentissima pericula, propter adhæsionem quam vobis & concilio facimus & facturi sumus pararentur, quæ etiam in obnubilationem famæ, honoris, & statuum vestrorum discrimina periculosissima permaxime cederent. Et sic oramus in Domino JESU CHRISTO, ut in rebus illis agendis constantes & vigiles sitis, prout super iis omnibus illustris WILLERMUS Palatinus Rheni & dux Bavariæ princeps locum tenens & avunculus noster carissimus V. P. clarius dicet mentem nostram. Datum Parmæ die ultima Martii, regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLV. Romanorum XXII. & Bohemiæ XII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex, &c.

ARTICULI PROPOSITI per dominum papam domino regi Romanorum.

SErenissime princeps ac invictissime rex, sanctissimi domini nostri ac beatissimi EUGENII papæ IV. oratores & nuncii vestræ majestati Cæsareæ, prout injunctum per sanctitatem suam extitit, in secreta audientia ipsis data exposuerunt quæ sequuntur.

Et primo, SS. dominus noster motus desi-

deriis pacis totius populi Christiani, & ecclesiæ sanctæ reformationis, sciens serenitatem vestram Italiam intrasse, ut pacem in Italia det, ut reformationem universi cleri & populi Christiani procuret, atque ut coronam, & unctionem ab eo recipiat, de dicto adventu admodum exhilaratus, nos ambassiatores suos ad visitandum majestatem vestram mittit, & exhortandum ac monendum clementiam vestram, ut in tam sancto proposito perseverare dignetur, quia Deus omnipotens perfectionem operis dabit; nec non offerendum personam suæ sanctitatis, & omnia sua majestati vestræ in & super præmissis ab olim per ipsum optatis.

Secundo, cum majestas vestra Cæsarea pacifica Italiam intraverit, & talem omnibus se exhibuerit; SS. dominus noster summus pontifex ipsam exhortatur, monet & deprecatur, ut pacificus, clemens & benignus cum suis gentibus, cum quibus Italiam intraverit, & non cum exteris dignemini Romam venire, quia ipsa serenitatem vestram cum honore possibili, etiam sumtibus suis, recipiet, mittendo aliquos ex reverendissimis patribus dominis cardinalibus, cum prælatis & aliis notabilibus viris, sibi obviam, ac viam securam & pacificam, ac iter tutum sibi faciet, ipseque capitaneos cum gentibus ecclesiæ in confinibus dominiorum & terrarum ecclesiæ, serenitati vestræ mittet, ut ab ipsis capitaneis juramentum quod volet habere exigat, ac cum ipsis secure veniat, ut coronam & unctionem ab ipso SS. domino nostro in titulo pacis recipiat.

Tertio, quia jura disponunt, quod serenissimi reges Romanorum in adventu eorum in Italiam, ut coronam recipiant, &c. in ingressu Italiæ juramentum summo pontifici, seu deputatis ab eo, præstent; in quo juramento non cavetur aliud quam illud ad quod quilibet Christianus ecclesiæ sanctæ tenetur, SS. dominus noster nos sufficienti potestate fultos mittit, ut dictum juramentum a majestate vestra recipiamus, prout a prædecessoribus vestris Romanorum regibus in dicto adventu juratum extitit, & prout alias juris existit.

Quarto, SS. dominus noster ad intimandum & significandum majestati vestræ sinceram suam intentionem, quam semper habuit, ut reformatio debita ecclesiæ sanctæ tam in capite quam in membris fieret, nos misit, quæ talis in effectu existit. Ipse enim SS. dominus noster in principio suæ assumtionis desiderio magno, ut in concilio Basileensi in propria interesset persona, desideravit, licet per sanctitatem suam aliquibus asserentibus aliter scriptum seu dictum reperiatur, ut guerræ ac aliæ afflictiones quæ pro tunc Romæ, seu ejus in confinibus imminebant, in longum non protraherentur, quæ pro nunc præsentia sua fuerunt debito modo sopitæ, gravissima vero infirmitate detentus usque ad mortem exclusive, considerans impossibilitatem tanti desiderii sui, ut tam longe pergere valeret, & quod tam ardua tamque urgentia negotia, ut universalis reformatio cleri & populi Christiani, hæresum exstirpatio, & sacrum passagium omnino ejus præsentiam & sacri collegii exigebant; ac quod in Basilea per annum & ultra paucissimi convenerint prælati, qui ad talia ac tanta non sufficiebant, dictum concilium quo ad locum tantum dissolvit, illud in Bononia assignando, quæ commutatio, continuatio potius potest dici, quam dissolutio; quia Bononiam in convalescentia in qua est poterat venire, & medio tempore plenam sanitatem recuperare. Ipse enim interesse in generali concilio, corporali cessante impedimento, debuit, velle & commutare illud, & continuare potuit. Ex ista magna urgente ratione, aliis non semotis, quas in præsenti fastidium esset explicare, potissime si in dicto concilio de totali ecclesiæ reformatione agi deberet; si vero reductio Bohemorum & reformatio cleri Germaniæ non debeat aliqualiter differri, propter pericula quæ imminere allegantur, placet SS. domino nostro, ut super illis concilium celebretur tamquam provinciale, in illo domino legato præsidente in Frankfordia, vel in Nurembergha, vel alibi ubi dominis archiepiscopis, electoribus & domino legato placuerit, & illo finito, confestim ad Bononiam veniant, non alibi divertendo, ubi dominum nostrum reperient cum sacro collegio reverendissimorum dominorum cardinalium, ad dictam reformationem efficaciter promtos. Vel si prædicta utilius per concilium generale expediri videantur, veniant nunc prælati & alii vocandi, qui in Basilea sunt & alibi, ut sanctissimus dominus noster una cum majestate vestra, facta ipsius coronatione, ac dominis cardinalibus & ceteris illico Bononiam conveniant, ac ad omnimodam debitam reformationem procedant: quam nobis concedere dignetur dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat in sæcula benedictus. Amen.

FINALIS MENS ET CONCLUSIO

majestatis regiæ super propositis oratorum apostolicorum, quorum copiam Theodericus secum habet, est ut sequitur.

Videlicet, si sanctitas domini nostri papæ voluerit effectualiter continuare concilium Basileense & illud non turbare, quin potius id ipsum fovere; & si etiam voluerit esse indifferens, & communis pater, non partialis, prout ad ipsum, tamquam vicarium Christi, pertinet, ex tunc eadem majestas pacifice, non cum armatis gentibus, sed sub *Ex ms. Aquisingensi.*

suo & suorum cardinalium & cleri, quos suæ serenitati obviam miserit, conductu, & ad voluntatem suæ sanctitatis vult venire ad Urbem, & suæ sanctitatis præsentiam, assecurare eamdem, quod in memorato Basileensi concilio nihil tractabitur de dubio electionis suæ. vult etiam de manibus suæ sanctitatis coronam suscipere, sibique juramentum in hujusmodi coronatione fieri solitum præstare, omniaque alia facere, quæ concernunt honorem, statum, commodum & profectum suæ sanctitatis, & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & sibi ut tamquam devotus filius & advocatus usque ad finem vitæ fideliter adhærere.

Si autem sua sanctitas hujusmodi dissolutioni concilii, aut partialitati inhærere vellet, ex tunc majestas regia non intendit venire, nec coronam de suæ sanctitatis manibus recipere quoquomodo, sed in istis partibus suis & imperii sacri rebus intendere, prout fuerit opportunum, adhærendo semper concilio sacro.

Item, sint avisati oratores regii, quod voluntas domini papæ fuit, quatenus majestas regia iter suum faceret per Romandiolam & terras ecclesiæ, ubi sanctitas sua eamdem majestatem honorifice & sumtibus suis conducere vellet. De qua quidem ultronea & placida domini nostri papæ oblatione majestas regia multum contentata, intulit sanctitati suæ grates, cum hoc ipsum dignabitur erga sanctitatem suam & Romanam ecclesiam condignis affectibus compensare. Et quia dicta via sibi congrua & apta non foret ad eundum, deliberavit ire versus Lucam & Senas, civitates imperii, quæ a rebellibus imperii variis modis opprimuntur, ut eisdem consulere valeat. Et dum majestas regia usque in Senas, dante Domino, pervenerit, cunctis ducatibus & aliis armorum gentibus dimissis cum sua familia domestica quam habebit, sub domini papæ & dominorum cardinalium & cleri suorum, quos sanctitas domini papæ sibi miserit, conductu, per terras ecclesiæ ad domini nostri papæ præsentiam confidentissime vult proficisci, faciente sua sanctitate illis duobus quæ superius requiruntur.

LITTERA

missa per concilium Universitatibus, *ut mittant aliquos nobiles, doctores, &c.*

Anno 1431. 1. Aprilis. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosancta, &c. egregiis, &c. salutem, &c.

Satis denique divulgatam esse apud vos omnium Christianorum religionem æstimamus, & sacram hanc synodum in hac Basileæ civitate auctoritate superni numinis congregatam existere, pro rebus ecclesiæ & omnium orthodoxorum promovendis & bene gerendis, pro veprium hæreticarum, maxime Bohemicarum eradicatione de finibus fidelium, pro morum deformium in cunctis statibus emendatione, proque bellicarum cladium, a quibus omnimoda calamitas originem ducit, sedatione: quibus nihil dignius & fidelibus salubrius afferri valet; pro quibus ex talento sapientiæ vestris perspicacibus intelligentiis de supernis credito, vos credimus pro viribus benivolos & obnoxios esse. Hæc quippe arduissima causa cunctos Christianorum status concernens, nos hic ex omni natione in vinculo caritatis congregavit, quæ etiam cum aliis incumbentibus rite per generalia concilia a Spiritu-sancto directa optime perfici possunt. Quamobrem si quis zelum Dei in corde gerat; si quis salutem animarum ac communem omnium profectum & utilitatem quærat, mox sacrum hoc concilium ampliare & promovere tenetur, ejus sacris determinationibus inhærendo, & quicquid eidem contrarium, repugnans aut præjudiciale cognoverit, possetenus impedire & tollere, & ab aliis ut auferantur viribus totis debet procurare; præsertim cum hæreticos de Bohemia ad hoc sacrum concilium pro ipsorum instructione & informatione per nostras litteras & oratores vocaverimus, ipsique Bohemi prædictis nostris oratoribus in Nuremberga existentibus, omnino velle suos huc destinare ambassiatores pridie rescripserint: ex quorum adventu in Spiritu-sancto merito sperandum est, quod audita instructione & informatione hujus sanctæ synodi, ad viam convertentur unitatis. Vos itaque, pugiles Christi ac fidei catholicæ zelatores, pro Dei honore, & nostræ rectissimæ fidei illibatione, ac pro omnium fidelium salute obsecramus & exhortamur per viscera misericordiæ Dei nostri, quatenus ad portandum in præmissis nobiscum onus superlaudabile & suave jugum Domini hujusmodi, quantocius poteritis, aliquos solemnes doctores & viros in divina & humana lege peritos, nobiscum saltem per tres aut quatuor menses permansuros, ad tam necessarium omni Christianitati opus ac commodum destinare velitis. Nam si viri sæculares corpora morti & facultates perditioni exponentes, totiens manu armata in Bohemiam profecti sunt, quanto magis viros ecclesiasticos dumtaxat verba pro tot animarum salute exponere convenit. Si quod autem impedimentum celebrationis & felicis successus hujus sacri concilii perceperitis, viis omnibus repellere curetis, & a tam sanctissimo proposito nullus vos deterreat per epistolam, vocem, vel alium modum qualitercumque, quoniam in hac stabilitate firmiter intendimus permanere. Rogamus ut harum litterarum tenorem, ubi visum fuerit expedire, publicari faciatis, ut viri litterati & bono publico affecti, audientes tantum bonum fidei in janius con-

sistere, ad illum promovendum libentiùs se accingant. Quod si forsitan nonnullos huc venire cupientes, inopia expensarum retrahi contingat, reverendi patres domini episcopi & alii prælati hic constituti, cognoscentes facultates ecclesiæ in nulla re laudabilius, quam pro fide & ecclesiæ defensione posse distribui, paratos se offerunt per tempus prædictum magistros & doctores pauperes huc venientes propriis sumtibus sustentare. Datum Basileæ die prima Aprilis, anno Dom. MCCCCXXXII.

EPISTOLA

PHILIPPI DUCIS BURGUNDIÆ

ad concilium.

Declarat se Angliæ regi scripsisse, ut concilio adhæreat, seque eidem adhæsisse.

Anno 1432. 7. Aprilis. Ex ms Aquicinctensi.

SAcrosanctæ generali Basileensi synodo, concilium generale facienti, ecclesiamque militantem repræsentanti.

Reverendissimi patres, venerabiles & præclari amici nobis dilectissimi, ad vestrarum paternitatum monitus justissimos, nobis per venerabilem religiosum priorem Chamberiaci, sacri generalis concilii nuncium declaratos, scripsimus affectanter modo regi cum supplicationibus & hortamentis copiosis, ut eidem sacro concilio velit adhærere, non sustinens quicquid a re hujusmodi sanctissima qualitercumque dehortari suaderet. Velit etiam ad hoc idem sacræ congregationis concilium suos solemnes ambassiatores destinare quambrevius, p[illegible]tos quoque suorum regnorum inducere[illegible] quatenus ad illud se transferant, ut tenentur. Scripsimus una cum hoc cardinali Angliæ avunculo nostro, ut velit ad id laborare, & operam dare quam poterit. Nos vero, reverendissimi patres venerabiles & præclari, conclusimus & irrevocabiliter intendimus eidem sacro concilio firmissime adhærere, suisque laudabilibus cœptis assistere pro viribus, ambassiatamque nostram illuc propterea transmittere de proximo. Prælatos insuper ditionum nostrarum monuimus, & iteratis superadditisque vicibus excitare ac stimulare volumus, ut ad concilium accedant supradictum. Eia ergo reverendissimi patres venerabiles & præclari, huic saluberrimo negotio divinitus non hæsitamus inspirato constanter persistere. Confortentur corda vestra, laboriososque sudores speratum & debitum tantæ rei præmium alleviet. Jam dictus prior nuncius vester adhuc aliquantulum detinetur, donec venerint ambassiatores KAROLI Franciæ nobis adversantis, quos de die in diem venturos exspectamus. Reverendissimi patres venerabiles & præclari, amici nostri prædilecti, vestra beneplacita, quæ nobis assidue velitis intimare, parati sumus ad-

A implere jocundanter, Altissimo suffragante, qui vos dirigat & conservet. Scriptum in villa nostra Divione VII. die Aprilis, anno Domini MCCCCXXXII.

PHILIPPUS dux Burgundiæ, Brabantiæ & Limburgi, comes Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ & Namurci, &c.

Sic signata, HIBERTI.

LITTERA IX.

B DOMINI IMPERATORIS, &C.

Monet patres de proximo adventu cardinalis Anglici, & de his quæ papa machinatur ad dissolutionem concilii.

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis, &c. *Anno 1432. 8. Aprilis. Ex ms. Aquicinct.*

Reverendissimi in Christo patres, &c. recepimus per præsentem gerulum V. P. litteram super locatione domorum in civitate nostra Basileensi, in qua vos gravatos prætenditis, quam revera moleste gerimus, & super eo civibus Basileensibus seriose scribibus & mandamus, ut modum portabilem
C super illo imponant. Scribimus etiam illustri locum tenenti nostro duci WILLERMO, ut omnem operam addat & sollicitet, quatenus illud quod exposcitis fiat. Est enim totum nostrum desiderium, ut personæ ad illud venientes, & ibi stantes, humaniter & benigne tractentur, nec aliud fieri permittemus. Mittimus etiam V. P. hic adnexas litteras ad prælatos & principes Germaniæ, ut ad ipsum concilium accelerent & mittant, & similiter ad certos reges, prout in copiis præsentibus interclusis intuebimini. De aliis autem quæ occurrerunt, venerabiles episcopus Lausanensis, & decanus Trajectensis, & certi cives
D nostri Basileenses & Argentinenses, quos cum plena informatione ad vos misimus, vos, non ambigimus, jam clarius avisarunt. Verum, venerandi patres, quia semper cogitamus de his, quæ augmento & progressui hujus sanctæ concilialis synodi conferre possunt, noluimus præterire, quin & ea quæ occurrunt P. V. significaremus. Audimus enim qualiter reverendissimus in Christo pater dominus cardinalis Angliæ pro sacro concilio multa commoda facere potest. Adhortamur ergo eum quatenus dum advenerit, firmiter ad-
E hæreat, & se non det in commotionem. nam audivimus, quod ulterius Romam ire velit. Et nos quoque præfato illustri locum tenenti nostro duci WILLERMO, & venerabili Ratisponensi episcopo super eo scripsimus, & informationes transmisimus, quibus viis secum agendum sit parte nostra. Et quicquid nobis de Roma novi advenerit, V. P. curabimus subito nunciare. Præterea, reverendissimi patres, dum hæc ipsa littera scriberetur, venit nobis una littera ambassiatorum

nostrorum de Roma, in qua nobis scribunt, qualiter dominus noster papa mandaverit reverendissimo patri domino cardinali sancti Angeli, ut omnino de Basilea recedat, & intret aliam civitatem Almanniæ, pro celebrando provinciali concilio, pro reformatione cleri Almanniæ, & exstirpatione hæresum tantum. Item, quod idem dominus cardinalis V. P. conetur flectere, ad consentiendum quod concilium generale Bononiæ vel Romæ ad statim celebretur. Item, qualiter dominus noster papa quemdam episcopum [a] (a) Matisconensem ducatus Burgundiæ expediverit Basileam, qui jam est in via, ad pervertendum bonas voluntates vestras, & signanter ad ducem Burgundiæ, ducem Sabaudiæ, LUDOVICUM Palatinum Rheni, ad dominos archiepiscopos electores, & alios quamplures, requirendo eos, ut non adhæreant concilio, neque suos illuc mittant, immo revocent, si quos ibidem habent. Item, qualiter ipse dominus noster papa decreverit mittere quatuor viros notabiles & doctores, ad conferendum cum P. V. super facto concilii, &c. quæ revera omnia nobis molestiam inferunt, quod dominus noster papa ad dissolutionem hujusmodi concilii tantum laborat, non attendendo pericula & scandala, quæ evidentissime in subversionem fidei imminent, præcipue factum Bohemorum, qui Basileam venturi sunt, ut ex copiis nobis per vos transmissis clare percepimus. Et aliunde etiam avisati sumus, quod Bohemi nullatenus ad concilium particulare venirent, quia aperte dicunt, se ad generale concilium vocatos esse, nec etiam venirent ad quascumque partes Italiæ, quia ad Basileam vocati sunt, & infinita fatiga requiritur eos illuc posse conduci. O Deus! quid dicent Bohemi, si hoc fiet, videntes universalem ecclesiam occasionem quærere? Nonne clamabunt, quod subterfugia quærimus, & propter timorem eorum loca mutamus & tempora? Parcat illis Deus qui talia suggerunt, per quæ tantum bonum, proh dolor! negligi potest. Scribimus etiam prælatis & principibus, præveniendo ea quæ ex Romana curia ad eos mittuntur: Rogantes, obsecrantes, & requirentes vos, quatenus in hoc necessitatis articulo constantes & robusti esse velitis, non permittentes vos seduci quorumcumque persuasionibus, nec locum mutari, quia mox per indirectum sequeretur ipsa dissolutio. Scribentes etiam una cum litteris, nostris regibus, prælatis, rectoribus, & aliis, ut concilio sacro adhæreant, nec flectantur in devium per quemcumque ad eos missum, nisi velint fidem & ecclesiasticum statum subverti. Velitis etiam avisati & præmuniti esse, ut si id episcopus Matisconensis, seu illi doctores papales advenerint, ut justitiam vestram sciatis defendere. Alia ad præsens non occurrunt, nisi quod vobis constanter adhærebimus, quoniam in hoc facto nihil tantum requiritur, quantum animositas, fortitudo animi, & perseverantia: quibus habitis, res, Deo dante, votive succedent. Et quamvis dominus noster papa erga ambassiatores nostros in responso adhuc durus sit, sperant tamen de meliori, & quicquid inantea habuerimus, vobis curabimus subito nunciare. Datum Parmæ die octavo Aprilis MCCCCXXXII. regnorum nostrorum, &c.

SIGISMUNDUS, Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ & Bohemiæ, &c. rex.

EPISTOLA FRIDERICI ducis Saxoniæ, ad sacrum concilium.

Excusat se quod propter Hussitarum tumultus episcopum Misnensem ad concilium non miserit.

SAcrosanctæ synodo Basileensi in Spiritu sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti, FREDERICUS Dei gratia dux Saxoniæ, sacri Romani imperii archimarescallus, Thuringiæ Lantgravius, marchio Misnensis, & princeps elector, pronam in eo & propter eum qui corda fidelium dirigere & illustrare dignatur, obediendi voluntatem. *Anno 1432. 28. Aprilis. Ex ms. Aquicinctensi.*

Antiqui patres Christi adventum non expectarant ardentius, quam nos hujus sacri concilii Basileensis, sinistro rumore revocationis ejusdem & translationis agitati, saluberrimam perpetuitatem; cujus voluntas est præterita mala lenire, difformitates in ecclesia Dei suoque imperio ad reformationem vere felicem, damnabilem hæresim desideratis edictis evellere, diversarum dolores mentium fugare, & oppressos multarum tribulationum aculeis relevare, prout super his litteræ vestræ sacræ synodi nuper nobis missæ, fidem fecere sufficientem: inter cetera, quatenus doctos juris divini & humani nostræ ditionis, & præcipue reverendum in Christo patrem dominum JOHANNEM episcopum ecclesiæ Misnensis, sacræ theologiæ professorem, ad dictam sacrosanctam synodum mittere curaremus, indicantes. Cumque, patres & domini, prædictæ sacræ synodi directores & gubernatores disertissimi, nostri cordis aciem ad certos, prout refertur, peritos ac expeditos legandos destinassemus, nedum vestris jussionibus præcurrentibus, immo diversis anxietatibus, tum ipsorum hæreticorum Bohemiæ, dominantium nostris dominiis vicinorum, nostrasque terras suis potestatibus, quod summa avertat potestas, subjicere satagentium; tum ex multis aliis di-

(a) Is erat Johannes *de Treverr.ay* decretorum doctor, anno circiter 1431. creatus episcopus, & anno sequenti missus ab Eugenio IV. papa Trajectum ad Rhenum, ut cives qui ab episcopo defecerant suo, ad debitum revocaret obsequium.

risque necessitatibus per oratores nostros demum mittendos exponendis, inimicus Dei & hominum, ductor & rector perfidiæ hæreticorum, filios iniquitatis Bohemiæ hæreticos in terra Lusaciæ, quam prædis, incendiis, & perturbationibus innumeris subdiderunt, nuper collocavit, & eosdem ad marchionatum Brandeburgensem demum traduxit, quem hodie supprimere moliuntur, devastationi commendare, & in retrocessu ducatum nostrum Saxoniæ tamquam viam ipsis congruam, cum callidis ipsorum machinationibus, & turbidis horroribus, quibus itinerando consueverunt insudare, nituntur pertransire : quod ipsius adjutorio qui pro nobis pependit in ligno, intendimus remediari. Eapropter nostrum fecimus congregari exercitum, eumdem illustri principi domino JOHANNI marchioni Brandeburgensi consanguineo carissimo quantocius transmissurum, * felicem & victricem expectantes triumphum. Estne ratio propter quam velociter nostros doctos modo præmisso, præsertim dominum JOHANNEM episcopum ecclesiæ Misnensis, cujus potentia ac jure non modicum censetur opportuna, mittere nequeamus, prout super his vestri continentia affectus ostentarat? Nihilominus ad dictam sanctam synodum, cujus rem in præsentiarum gerimus, post rei prædictæ exitum, nostros cum qua poterimus festinitate mittere, nosque in ipsius nomine cujus congregata non hæsitatur, teneres manus nostras exponere non prætermittemus, quemadmodum possetenus nos fecisse dudum est compertum, quod brevi compendio potius libet præterire, ex quo quid fecimus non sit peregrinum, quam jactando animos devotarum mentium perturbare, licet auspicia demeritis forte nostris & plurimum dissuadentibus licia venerint, heu! subtracta. Cum igitur patribus prioribus desiderio ardenti supplicamus, quatenus sacrosanctam vestram synodum præfatam eatenus dignemini confovere, quatenus Dei honor multiplicetur, ecclesia ipsius salubri regimine sustentetur, lolium hæreticæ pravitatis suffocetur, ne tota Christianitas ejus versutiis formidolosis supplantetur; ut cuncti quorum interest, nosque, qui diei & æstus pondere a perfidis Hussitis dudum & sæpenumero offensi hodieque premimur, subito liberemur, ita quod exclamare poterimus cum sanctis patribus: *Veni ad liberandum nos* principes & fideles Christi, *ostende faciem tuam & salvi erimus*. Hoc est enim quod ingemiscimus, hoc est quod suspiria nostra quærunt, sub umbra alarum vestrarum quiescere, & vestris decretis salubribus errores submovere universos, ad quod Altissimus dirigat corda & corpora vestra. Datum in civitate Misnensi XXVIII. mensis Aprilis &c.

* *Id est* transmittendum.

LITTERA SACRI CONCILII responsalis litteræ superius scriptæ, &c.

SAcrosancta, &c. illustri ac potenti principi domino F. duci Saxoniæ, & marchioni Misnensi, &c. salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Audivimus, inclyte princeps, ex vestris litteris excusationes sufficientes, cur ad præsentem synodum nequivistis hucusque, ut optabatis, legationem vestram transmittere, adventumque reverendi patris episcopi Misnensis impeditum. Nobis siquidem summe displicet illorum Hussitarum temeritas & bellica rabies, qua catholicos invadere & possetenus suis ditionibus subjugare enituntur. Laboramus possetenus ad eorum reductionem, & tantorum malorum cessationem. Prosperet Deus, cujus res agitur, vestros conatus, & ad effectus votivos perducere dignetur. Exhortamur autem in visceribus Christi vestram illustrem dominationem assidue agere, quæ noveritis sacro huic concilio convenire, & pacto negotio vestri exercitus, prostratis aut expulsis fidelium inimicis, quantocius oratores vestros, dictumque reverendum patrem episcopum Misnensem præcipue, cujus præsentia propter ejus scientiam, experientiam & virtutes, maxime dum præfati Bohemi advenerint, quamplurimum desideramus unum ex dictis vestris oratoribus, quemadmodum scriptis vestris nobis insinuastis. Placeat etiam vestris expensis, cum, ut audivimus, suis propriis sumtibus venire ac stare non possit, ac ceteros dominiorum vestrorum prælatos ad hanc sacram synodum transmittere. Sic enim participes efficiemini maximorum meritorum & sanctissimorum operum, quæ in hac sacra conventione aguntur, & amplius in dies perficientur, cum Spiritus-sancti directione, qui præfatam dominationem vestram inclytam illustret dona suæ gratiæ conferendo, & ad æternam patriam feliciter perducendo, ut optamus. Datum, &c.

EPISTOLA EUGENII PAPÆ IV. ad Sigismundum regem Romanorum.

Promittit se missurum aliquos suo nomine ad concilium.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum, &c. S. & A. B.

Anno 1431, 1. Maii. *Ex mſ. Aquicinctenſi.*

Grata nobis dies illuxit ex paterna affectione quam tuæ serenitati gerimus, cum pridem vidimus oratores tuos, sperantes ex ipsa tua serenitate finem salutarem ecclesiæ Dei & pacem universo populo Christiano, quibus anxius mentis ardor, omnis sensus,

& meditationes nostræ, omnisque demum nos opera & cura sollicitant. Nam cum directum nostrum ad universalem salutem officium videamus, cui sub continuatæ religionis instituto, ut mundo cognitum est, semper anhelavimus; postquam in hanc sedem, in hanc ætatem, in hanc mundi necessitatem provecti sumus, quæ nos discordia rationis vexaret, si præcogitatum præcognitumque nobis finem desereremus? Nam per anteactam ætatem si religioni ad alium finem dicavimus nostras operas, si alium adhuc quam salutis Christianæ finem nobis præfiguravimus, testamur in nos ipsum omnipotentem Dominum, cujus semitam servare asseverabimus securi & intrepidi, quantumcumque in adversum filii iniquitatis niterentur. Hoc igitur præfixo nobis fine, avide præstolati sumus, si tua serenitas, quam semper Christianissimam putavimus, in hunc finem duceretur. Quamobrem attente satis animadvertimus quæcumque oratores ipsi tuæ serenitatis diversis articulis explicaverunt, quibus respondere distulimus, propter expectare responsum oratorum nostrorum, quos ad tuam serenitatem destinavimus; quibus auditis, magnam affectionem nostram brevibus litteris expandere aut patefacere non valentes, sperantes præsto affuturum accessum tuum ad hanc Urbem pacificum, quietum, & tranquillum, quodque cum tua serenitate multa prementia mentem nostram communicare poterimus; non oportere arbitrati sumus ad præsens ipsis articulis sigillatim respondere. Nam cum tua ipsa serenitate, quæ nos gravant gerendarum rerum pondera partiemur, & invicem dare poterimus operas efficaces ad ea quæ spectant communi bono Christianorum. Verum quia serenitas tua nobis referri fecit, nec super mutatione loci concilii, nec super temporis prorogatione aliquid posse tractare, sed hoc tractandum spectare & pertinere congregationi existenti in Basilea, quodque ad ipsam civitatem Basileæ nuncios nostros mitteremus, instituimus propterea mittere personas ecclesiasticas notabiles ad ipsam congregationem Basileæ, ad conveniendum mutuoque deliberandum quæcumque expedientia videbuntur pro consequendo omnium & singulorum effectu, pro quibus celebrandum venit concilium generale. Disponimus enim ita ad universalem Christianitatis salutem omnes vires nostras intendere & procedere, quod eadem tua serenitas & totus mundus merito contentari debebunt, percipientque nihil honestum ad hunc finem nos prætermissuros, & sine moræ dispendio, etiamsi quod supra vires easdem nostras præstabit Altissimus, colligemus, nosque totos multiplicabimus his rebus ad Dei laudem catholicæque ecclesiæ reformationem & universale bonum profuturas esse credemus. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. calendis Maii, pontificatus nostri anno secundo.

SEQUUNTUR INSTRUCTIONES datæ domino Petro Pointeri, *super agendis Basilea pro parte oratorum domini nostri papæ.*

PRimo, præsentata littera credentiali reverendissimo domino domino legato S. Angeli, supplicet dominationi suæ, quatenus ob reverentiam domini nostri, amorem ipsorum dominorum, procuret, ut habeat tres salvos-conductus, unum ab his qui dicuntur facere concilium in Basilea & eorum præsidentibus, alium a domino duce WILLELMO locum tenente pro serenissimo domino rege Romanorum, tertium vero ab ipsis civibus sive magistris civium cum clausulis opportunis & maxime infrascriptis. *Ex ms. Aquicinctensi.*

2. Quod præfati oratores & nuncii, scilicet reverendi patres & domini JOHANNES archiepiscopus Tarentinus, ANDREAS archiepiscopus Collocensis, BERTRANDUS episcopus Magalonensis & ANTONIUS DE S. VITO, juris utriusque doctor, domini nostri papæ capellanus, & ipsius sacri palatii causarum auditor, cum familiaribus suis omnibus & singulis, ac equis & rebus omnibus possint & valeant tute, libere, ac sine ullo gravamine, necnon offensione reali vel verbali omnes civitates, terras, oppida, & villas, ac loca, & stratas subjectas, & supposita tam civitatis Basileensis, quam serenissimo domino regi Romanorum, & etiam cuicumque communitati, vel domino tam sæculari quam ecclesiastico confoederato, cum præfatis dominis, scilicet domino rege Romanorum, civitate Basileensi, & dominis ibidem congregatis, vel aliquo ipsorum usque ad Basileam inclusive & ultra, quocumque ire voluerint, ibique tute & libere ad sui beneplacitum stare & morari valeant, necnon libere, pure & privatim loqui, exponere, & tractare valeant, etiam & singula quæ placuerit præfatis dominis oratoribus quæ expedire videbuntur pro sanctitate domini nostri papæ, sine periculo, molestia, vel offensa cujuscumque personali, vel reali, seu verbali; in eaque civitate Basileensi tute & libere, necnon secrete & impune mittere & recipere valeant omnes & singulos nuncios & familiares, undecumque mittendos vel ad quemcumque per ipsos dominos mittendos pro rebus & negotiis eis commissis vel committendis ac rebus aliis quæ videbuntur eis expedire.

3. Item, quod inde præfati domini oratores & nuncii cum personis suis ac familiaribus, necnon equis, bonis, & rebus suis & suorum, ad sui beneplacitum, sine alia requisitione, vigore præfatorum salvorum-conductuum

conductuum possint & valeant libere, tute, & impune recedere, sine alicujus cujuscumque contradictione vel offensa, damno vel injuria, tam personali quam reali & verbali, & se transferre ad quæcumque loca eis dominis placuerit, in eisdemque ad libitum morari & stare valeant, &c. & quod data præfatorum salvi-conductuum trahatur & extendatur a die datæ litteræ credentialis per ipsos dominos oratores datæ in persona domini Petri domino cardinali, hoc est ad diem IX. Julii MCCCCXXXII.

4. Ponantur etiam omnes aliæ clausulæ, quæ videbuntur expedire, scilicet sine impedimento juris vel facti, secundum naturam trium salvorum conductuum, per tres partes dominorum prædictorum.

EPISTOLA JOHANNIS ducis Bethfordiæ, ad concilium Basileense.

Excusat episcopos Morinensem, Noviomensem, Belvacensem & Parisiensem pro regni negotiis occupatos, quod personaliter ad concilium non accedant.

Anno 1432. 7. Maii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendis in Christo patribus & amicis carissimis, cardinali S. Angeli præsidenti, prælatisque & ceteris, &c.

Quamquam, reverendissimi in Christo patres & amici carissimi, pro re tanta tamque salubri & necessaria, utpote pro exstirpatione illius pestiferæ hæresis, proh dolor! pullulantis Bohemorum, ac universalis ecclesiæ in capite & in membris reformatione, necnon totius populi Christiani unione & tranquillitate, ad quæ vos feliciter pervenire concedat auctor ille, cui servire regnare est. Vos pro sacri generalis concilii celebratione in Basilea civitate congregati in unum, litteras a vestris paternitatibus emanantes, prælatis hujus regni monitorias, cum præcepto & injunctione dictum sacrum concilium personaliter adeundi, transmiseritis; singulos exhortantes sub gravibus pœnis, ne differant ad hujusmodi concilium dirigere suos gressus; quas incidere nec immerito formidantes reverendi in Christo patres, episcopus Morinensis (a) consanguineus meus prædilectus, cancellarius Franciæ, necnon Belvacensis, (b) Noviomensis, (c) & Parisiensis (d) episcopi, domini mei regis consiliarii speciales, præmissa mihi retulerunt, & vestris litteris acquiescere parati, regiæ celsitudinis, cujus nomine in hoc Franciæ regno fungor

A regentia & regimine, intentionem & voluntatem requisierint sibi super hoc aperiri, & licentiam impertiri. Nihilominus reverendissimi in Christo patres & amici carissimi, ex eo quod præfatus domini mei regis cancellarius Franciæ & consiliarii prædicti, pro rebus arduis & negotiis publicis dictum dominum meum regem & rempublicam hujus sui regni Franciæ vario modo concernentibus, & in consiliis suis de die in diem occurrentibus, sunt continue adeo præpediti, quod sine magna ipsius domini regis jactura, possent a suo, immo reipublicæ dicti sui regni, servitio discedere, attenta potissime &

B specialiter materia, quæ per adventum reverendissimi in Christo patris cardinalis S. Crucis ad has Franciæ partes sanctæ sedis apostolicæ legati, est in brevi, Deo duce, pertractanda, super quo jacta sunt jam aliqua præparatoria sive fundamenta; in qua quidem materia dictus dominus meus rex & ego præsentia & assistentia dictorum cancellarii Franciæ & consiliariorum, qui principales existunt, in deductione negotiorum hujus regni, multum indigemus, non possunt a servitio dicti domini mei regis commode discedere de præsenti, rationibus prætactis &

C aliis pluribus de causis, quas longum esset calamo explicare. Quapropter, reverendissimi in Christo patres & amici carissimi, vos cordialiter requiro & exoro, ut cancellarium Franciæ & alios tres consiliarios supradictos, ut prædicitur, continue in obsequiis regiis & reipublicæ regni occupatos, si personaliter non adeant, dum tamen procuratorium sufficiens ibidem pro ipsis aut quolibet ipsorum ad omnia suo nomine peragenda, quæ sancta synodus statuere decreverit, transmittere non omittant, vestræ dignentur paternitates reverendissimæ tenere & habere, domini mei regis & mei contem-

D platione, excusatos: scientes, patres reverendissimi & amici carissimi, quod dum temporis opportunitas ingruerit, & res ac negotia hujus regni poterunt sub aliquo tuto sisti & disponi, cupiens exitum felicem rerum per vos salubriter inceptarum, dictis reverendis episcopis Morinensi, Belvacensi, Noviomensi & Parisiensi, cancellario & consiliariis dicti domini mei regis, suæ voluntatis habenas laxare non differam; quin immo, quantum erit mihi possibile, operam dabo pro tam salubri negotio, puta pro unitate

E sanctæ fidei orthodoxæ, & exstirpatione hæresum de domo Dei, quibus de causis vestrum cœtum in Spiritu-sancto scio congregatum, quem feliciter dirigere, & ut constanter perseveret concedere dignetur ille, cujus res agitur, Filius Virginis gloriosæ. Scriptum Parisius die VII. Maii.

JOHANNES gubernans & regens regnum Franciæ, dux Bethfordiæ.

MILET.

(a) Is erat Ludovicus de Lucemburgo, præses cameræ computorum Parisiis, atque Henrici Angliæ regis dictus cancellarius, cujus inaugurationi in æde Parisiensi S. Mariæ interfuit.

(b) Petrus *Cauchon* doctor Parisiensis, factione ducis Burgundiæ factus episcopus Belvacensis, Henrico regi Angliæ addictissimus, cujus judicio Johanna de Arcia puella Aurelianensis flammis addicta est.

(c) Johannes *de Mailly*, qui postea fuit unus ex conciliatoribus pacis inter Philippum ducem Burgundiæ & Carolum VII. Franciæ regem Atrebati in monasterio S. Vedasti initæ.

(d) Jacobus *du Chastellier*.

EPISTOLA PETRI BELVACENSIS, Johannis Noviomensis, & Jacobi Parisiensis episcoporum, ad concilium Basileense.

Occupati paci in regno componendæ, excusant se quod personaliter ad concilium non veniant.

Anno 1432. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus & dominis, &c.

Magnam veræ exultationis materiam, reverendissimi patres ac domini, vestræ patentes litteræ nobis jussu vestro præsentatæ tribuerunt. Quid enim lætius audiri soleat, quam vestrum gloriosissimum cœtum ad exstirpationem hæresum de domo Dei esse in Spiritu-sancto congregatum? Quid præterea desiderabilius in rebus terrenis ac mortalibus valebat concupisci, quam sponsam Christi catholicam ecclesiam ad componendum pacem in Christicola populo esse cum Deo Abraham congregatam? Neque enim poterat aptiori ullo medio, quam illa felici vestra congregatione pax Domini exilio relegata, populo fideli, cui Christus illam testamento reliquit, redonari: quam tamen qui perdiderit, nisi eam sollicite expetat & requirat, inevitabiliter, Augustino teste, abdicatur a Patre, exheredatur a Filio, & nihilominus a Spiritu-sancto alienus efficitur. Quid denique melius inveniri delectat, quam mores ac vitam ecclesiæ, qui in tantam omnium abominationum creverunt insaniam, ut vix umbram prioris habere videantur ecclesiæ, ad antiquam gravitatis ac sanctitatis innocentiam reparari? Sic enim ecclesiæ triumphanti similata, sine macula atque ruga, abjecta priori vitiorum fœditate, castis se æterni sponsi læta reddet amplexibus. Gratulamur igitur plurimum, reverendi patres ac domini, sancto illi proposito, vobis, ut firmiter arbitramur, cœlitus instillato, quo sic decorem domus Dei diligentes, ejus miserationis oculo languores aspicitis, lugetis miserias ejus, denique irreparabili propemodum ruinæ, antequam spes salutis ejus excidat, mederi disponitis. Venit enim tempus miserendi ejus. Sed ex adverso non minus affligimur, quod sanctæ illi congregationi, mandatis vestris obtemperando, ut vellemus, & Deo teste optaremus, nunc personaliter interesse non possumus, quod meritorum vestrorum ac laborum, immo & altissimorum, quæ vos manent apud divinam misericordiam, præmiorum consortes esse nequimus. Mente enim tenemus nostrum quemlibet sanctissimis patrum synodis interesse, cum ipsum ad eas vocari contigerit, in sua consecratione jurasse: quod etiam libentes, visa necessitate urgenti, absque ullo superiori præcepto, si nostræ potestati subesset, faceremus; sed non latet V. R. P. sanctissimum dominum nostrum summum pontificem, hujus regni Christianissimi, quod baculus & firmamentum ecclesiæ Romanæ esse solebat, miseratum labores, ad componendam pacem inter principes ipsius, dominum cardinalem S. Crucis cum potestate legati a latere, ad has partes Franciæ destinasse, cujus medio ac providentia jam aliqua tractandi cum diffidentibus partibus jacta sunt fundamenta. Non ignoratis etiam, patres sancti, quantum fructum, non tantum regno huic, ex quo salus aliorum non modicum dependere videtur; sed & ecclesiæ universæ ac rei quam cœpistis pax ista sit, Deo auctore, allatura; ad quam tamen cum domino cardinali præfato pertractandam, regiis præceptis, quibus in re tam salubri inobedire non licet, sumus consiliarii atque assessores evocati, abeundi a regno nobis simpliciter interdicta licentia, donec quid in hac re tam ardua possibile fuerit, sit compertum. Nec tamen ab hoc vestro penitus aberimus consortio glorioso: mittimus enim nonnullis vestri percelebris cœtus reverendis patribus ac præclaris doctoribus & magistris plenariam potestatem ac speciale mandatum ad omnia nomine nostro vobiscum peragendum, quæ sancta synodus, aut major pars ipsius statuere decreverit. V. R. P. affectuosissime deprecantes, quatenus excusationes nostras legitimas ac necessarias admittentes, nos habere dignemini, prout rationis ordo dictat, excusatos. Sed nihil vos, obsecramus, a prosecutione cœptorum impediat, aut retardet. Omnes enim aliæ sunt a vobis curæ, quæ hoc unum bonum impedirent auferendæ, tamquam utilitatis publicæ turbativæ, immo omnium malorum in agrum ecclesiæ inductivæ. Tantus præterea debet illius finis in vobis ardor esse, tanta affectio, tantum desiderium, ut omnis via bona videatur, qua ad tantum possit bonum pertingi, & omnis mala, qua a tanto bono averti aut elongari contingeret. Scimus enim vobis non defuturas satanæ contrarietates ac insidias, quæ jam gloriosum cœtum vestrum solvere, ac voluntates vestras, ut audivimus, rumpere pertentant. Sed circa talia elucebit virtus vestra, & exercebitur, suamque vim & potentiam atque victoriam demonstrabit, quæ multo minus laudis assequeretur, si per plana & facilia esset ad præstitutum finem veniendum, ad quem inoffenso calle dirigere dignetur R. P. V. ille cujus res agitur, sponsus & pastor ecclesiæ JESUS CHRISTUS. Scriptum Parisius.

Vestri gloriosissimi cœtus humiles capellani, domini nostri regis Francorum consiliarii.

P. Belvacensis,
Jo. Noviomensis,
Ja. Parisiensis episcopi.

EPISTOLA CONSERVATORUM & capitum regionum urbis Romæ, ad Sigismundum regem Romanorum.

Laudant ejus zelum pro concilio celebrando, instantque ut illud Romæ celebretur.

Anno 1432. 8. Maii. Ex ms. Aquicinctensi.

SErenissimo ac invictissimo principi & domino, domino SIGISMUNDO Romanorum, Bohemiæ, Hungariæ, &c. regi, benefactori nostro.

Conservatores & capita regionum almæ Urbis regimini præsidentes, populusque Romanus. Invictissime rex, majestati vestræ sese admodum commendant: qui quidem ubi adventum vestrum in Italia esse cognovere, quam maxima voluntate affecti sunt. Tanta enim, ut nihil plane suavius, nihil gratius, nihil denique expectatius hoc quidem tempore illis esse potuisset, præsertim cum compererint eo animo, eoque instituto vos id facere, ut & flagrans bello Italia tandem aliquando vestra auctoritate ac diligentia pacata sit, & aureo illo atque imperatorio diademate in hac urbe Roma dignissima vestra tempora exornentur. Quæ quidem cum majestati vestræ, tum populo Romano optatissima sunt, non diutius universæ Italiæ, cui nihil optatius esse debet, sed & aliud unum est, & multo excellentius, quod, ni fallimur, serenissima vestra majestas nullomodo prætermittere instituit, in primis agendum esse dixit, quod ut quam primum generale concilium celebretur, cum ad diluendam hæresim, tum ad augendum, tutandum amplificandumque Christianum populum. Sunt profecto, serenissime rex, illa duo superiora magnopere laudanda, sed hoc tertium non jam laudandum, sed potius honorandum, cum divinitatis plurimum particeps videatur, atque ne litteræ vagentur, ita & hoc tertium Romano populo placet, ita gratissimum est, ut nihil honoretur, & quasi diuturna siti gravatus avidissime id efflagitet. Itaque, serenissime rex, jam habet celsitudo vestra ad unamquamque rem, quam sibi agendam esse nunc cupiat, Romanum populum paratissimum, quod quidem haud parvi faciendum est. Quem quidem in hujusmodi rebus magnum adjumentum afferre ille possit vestræ imperatoriæ voluntati, sed eam legem habet, ut invito SS. domino nostro summo pontifice nihil umquam non solum fiat, sed nec quidem cogitetur. Non enim contra sanctissimam & Romanam ecclesiam tentare volumus, sed illam ipsam & opere & consilio in omni re defendere: siquidem ad necem expositi non solum ipsimet, verum & conjuges & dulcissimi filii ante ora patrum semper erunt pro ipsa Romana ecclesia liberanda. Hæc scribimus, ut celsitudi-

A nem vestram non in hoc aliquid dissentire sentiamus, sed ut ardentiorem animum nostrum intelligatis. Absurdum enim foret putare illum ipsum contra Romanam ecclesiam umquam esse facturum, qui quidem omni studio curaque semper elaboravit eamdem extollere, qui semper arma sumserit in claustris ecclesiæ defendendis, qui omne tempus ætatis suæ consumserit, ad id dumtaxat efficiendum, ut magis magisque cotidie illa floreat. Quod ut ita sit, non molestum vobis fore arbitramur, si circa celebrandum concilium nostram omnem sententiam his

B paucissimis ostenderimus. Sumus plane, invictissime rex, ea mente eoque consilio, ut nihil utilius nihilque æquius jam sit, quam ut id etiam cum reliquis omnibus Romæ fiat, quod autem nihil æquius ob loci dignitatem atque præstantiam, etenim quæ civitas tam clara, magnifica, excelsa ullo umquam tempore fuit, quæ vel imperio, vel in omnibus huic Romanæ fuerit comparanda? Quod si id imperium speculatur, hæc illa profecto est, a qua serenissimum nomen imperii emanavit. Hæc illa est quæ universo terrarum orbi dominata est, quæ & institu-

C tis & legibus non modo sibi optima fuit; sed omnem mundi plagam quasi sale condivit, adeo quidem ut usque in nostra tempora jam nulla jura, nisi quæ a Romanis introducta sunt, observentur. Hæc est illa civitas, in qua claruit semper Christiana fides, in qua sedes summi pontificis constituta est, in qua Petrus ille princeps apostolorum esse voluit, cujus vestigia ac reliquias omnes postea pontifices usque in hunc diem quoad fieri licuit, diligentissime consecuti sunt. Et quoniam majores nostri id optimum factu censuerunt, hanc ipsam amplissimis dotibus

D munire, & eo maxime, ut numquam ullo tempore hinc ea sedes dimoveretur. Quid dicemus de infinita pene copia SS. corporum, quibus hæc nostra inclyta civitas passim quidem ornata est? tot enim illa sunt, ut in commemorandis solum omnium ille historicorum princeps & eloquentiæ Tullianæ fluvius claudicaret. Sed nos pro tempore pauca nunc in medium afferamus. Hæc illa est urbs, serenissime rex, quæ & apostolorum Petri & Pauli, Simonis, Judæ, Philippi, Jacobi, Mathiæ ac Bartholomei sepulchrum esse meruit, & Johannis Baptistæ divi-

E no illo ac mundano capite gloriatur. In hac Stephanus, Laurentius, Fabianus, Sebastianus, contineri mortui voluerunt: qui quidem gloriosissimi omnium martyrum & habiti sunt & fuere. In hac & Gregorius & Hieronymus præstantissimi illi doctores sepulti elucescunt. In hac & Agnetis & Ceciliæ sanctissima & immaculata corpora venerantur, atque una omnium voce duo splendidissima virginitatis exempla. Ad summam, o invictissime rex, hæc illa est civitas, in qua &

domini nostri sanctissima & verissima vultus effigies, quæ vulgo Sudarium appellatur, semper existere dignata est. Quæ omnia cum animo volvimus, non possumus non judicare, jam in hoc ipso concilio celebrando & optimum auspicium & firmamentum procul dubio futura esse, tum ad defendendam ipsam ecclesiam, tum ad hæresim deprimendam, cum profecto non satis appareat, quis dignior, ac proinde quis æquior locus inveniatur. Tum & alia sunt, quæ quidem in hujusmodi rebus in primis quæri solent, vel quibus vestra serenissima majestas facile sibi persuadere debet hoc ipsum concilium non alibi quam Romæ celebrandum esse, tum ad opportunitatem vestram, tum omnium gentium, quæ in isto cœtu atque conventu futuræ sunt. Nam suscepto aureo illo atque imperatorio serto, quid optabilius nunc serenitati vestræ fuerit non satis constat, quam ut quam primum fieri posset, hoc reliquum absolvere. Sed ubi id maturius quam Romæ? ubi tam opportune, ut videtis, singulis cum beatissimo papa nostro vestra celsa serenitas esse honori poterit, quod quidem potentissima pars est ad rem peragendam. Præterea hic fere universa est curia, quæ cum non mutandum esse sibi locum hac de causa animadverterit, vix se præ gaudio tolerabit, quando quidem peragrare totum orbem per mille saltus & latrocinia in summo vitæ periculo non opportebit. At vero si quis absens fuerit, quandoque pauci ac rari illi sunt, longe commodior huc quam alio proficiscendi facultas sibi erit, cum locus ille ad unamquamque provinciam æque spectet. Præterea libentius huc quam alio accelerabunt, tum quia locus est tranquillus, & in summa pace conquiescit, tum quia necessariis omnibus quæ ad victum pertinent fœcundissimus simul atque lautissimus est. Quid plura videre in hac creditum nobis fuerit, jam quicquid optet alta vestra serenitas, confectum esse, ac propterea ducere jam vos nobis ante oculos gloriosissimum illum Romanorum regem, quali celsitudo vestra jure optimo forma desiderat, vel qualem longo jam tempore in tam inclyto triumpho neminem comperimus. Sin autem secus a vestra majestate peragitur, veremur ne in aëre pisces vos piscari existimemini. Nam res in dispendium pertrahetur; quod quidem, ut cujusdam sapientis sententia est, rebus magnis plerumque afficit: quarum etsi merito atque commodissime, cum etiam incredibili ornamento ac gloria majestatis vestræ omnino, ut cernitis, concilium Romæ faciendum sit, tum & supplicamus omnes imperatoriæ celsitudini vestræ, ut honorem non mediocriter consideretis cum recta sentimus, cum non negari id nobis ullo modo poterit, quando consilium nostrum capiendum tum in summo beneficio & gratia illud quod exoramus. Erit igitur serenitatis vestræ officium id efficere, ut beatissimo pontifici & Romanæ ecclesiæ cardinalibus, cæterisque prælatis suadeatur, ut omnino hoc novum concilium Romæ fiat, quod facillime feceritis cum auctoritate, cum gratia, cum diligentia, cum etiam quod cum honestate mixta utilitas commoneat. Nos autem cum omnibus rebus, tum vel maxime ad hanc ipsam perficiendam imperatoriæ celsitudini numquam deerimus. Romæ anno a nativitate Domini MCCCCXXXII. indictione X. mensis Maii die VIII.

CONSERVATORES ET CAPITA REGIONUM.

EPISTOLA SIGISMUNDI
REGIS ROMANORUM
ad conservatores & capita regionum Urbis.

Respondet ad præcedentem, non posse Romam transferri concilium Basileense.

NObilibus & honorabilibus conservatoribus, & capitibus regionum almæ urbis Romanæ regimini præsidentibus, ejusque populo, nostris & imperii sacri fidelibus dilectis. Nobiles & honorabiles fideles dilecti, cum Roma testetur esse mundi caput, & auctrix imperii, ac Romanorum imperator a Romæ vocabulo nuncupetur, ut sibi nominis & honoris auspicia merito debeamus; nimirum si res ejus corde sumimus, si quæcumque ejus desideria nobis possibilia, præ ceteris grata & accepta haberemus. Hac igitur consideratione & singulari affectione, qua erga almam Urbem accendimur, gratissime suscipimus litteram nobis per vestrum nuncium præsentatam, in qua primo de adventu nostro congratulari videmini: quia pro susceptione imperatorii diadematis & optatæ pacis procuratione; & tandem laudatis, ut ad diluendam hæresim, ad tutandum amplificandumque populum Christianum generale concilium celebretur. Exponitis tamen, ut sicut reliqua Romæ fienda sunt, & ipsum sacrum concilium Romæ fiat: allegando persuasiones per quas ostendere vultis, id non posse æquius fieri, &c. prout eadem vestra littera ampliori verborum perorat contextu. Quantum ergo, fideles nostri, illam ipsam pacem Italicam haberemus carissimam, etiamsi ornamentum coronæ Cæsareæ tantillum maneret dilatum, ille noscit qui nihil ignorat. Plus enim revera nos coëgit ad veniendum extinctio bellorum, quibus Italia, proh dolor! undique flagrat, quam mundialis honoris & coronationis nostræ cupiditas; & sic pro ea pace assequenda laboramus, & laborare tantum intendimus, quod totus mundus intelligat nos illam summopere appetere & quærere. Benedictus Deus

Ex ms. Aquicinctensi.

illam dignetur concedere quam optamus.

Super facto autem generalis celebrandi concilii sententiam vestram summe laudamus. Nullum enim convenientius præsidium jamjam exquiri posset, quo sanctissima mater ecclesia sæpe ab horrendis & imminentibus undique periculis tueri posset, quam per hujusmodi celebrationem concilii, quæ nedum commendanda, sed quia res sapit divinas, summo cultu veneranda est. Sed non est nostræ auctoritatis concilium Basileense, nec huc, nec illuc posse inducere, quemadmodum quilibet compos rationis clare potest concipere; nec etiam nos, ut mundus cognoscit, ipsum sacrum concilium instituimus. Est enim decretis sacrorum Constantiensis & Senensis conciliorum auctoritatibus ad Basileam indictum. Demum per dominum MARTINUM papam V. qui legatum suum illuc transmisit, & hunc SS. dominum papam EUGENIUM legitime approbatum. Quomodo ergo illud possemus mutare aut quisquam alius deberet seu posset, quod tanta auctoritate tantaque diuturnitate ac maturitate stabilitum est. Inculpamur indigne quod nos de rebus ecclesiæ ingeramus, quæ nobis non pertinent, cum numquam contra sanctissimam matrem ecclesiam ejusque summos pontifices aliquid facere, nedum tentare, sed nec cogitare statuimus. Patent nostra opera, si ponantur ad examen debitæ rationis, luce clarius videbitur nos semper, ne id nobis trahamus ad gloriam, omni studio, omnique cura elaborasse ad extollendam eam & amplificandam, tutandumque posse tenus populum Christianum. Et sic progenitorum nostrorum imitando vestigia, qui illam summa diligentia coluerunt, & venerati sunt eamdem sanctam ecclesiam, & ejus pontifices revereri disposuimus, & ea jugiter facere, quæ ad fidelem & devotum ecclesiæ pertinent advocatum. Est bene verum, quod ad reverentiam sedis apostolicæ & ejus legati, solerter adhortati per ipsum & sacrum concilium, eidem favores & promotiones impendimus: sperantes suæ sanctitati & ecclesiæ Dei per hoc complacere, quemadmodum adhuc nos indubii reddimur, quod eadem sanctitas summe gratam tenet promotionem illam, per quam tenditur ad abstergendam hæresim, cujus rabies tam acriter sævit in Christianum sanguinem; reformandos mores populi, quibus divina majestas offenditur, & pacificandum populum diffidentem: quæ omnia per Spiritum sanctum in sacra synodo tam ferventer, quam diligenter tractantur, & ejus inspiratione bene proficiunt quemadmodum ea omnia sanctissimo domino summo pontifici per nuncios nostros satis exponi fecimus. Sic habet vestra sinceritas inst[...]onem Basileensis concilii, aut ejus tran[...]nem nobis minime convenire, sed esse extra limites nostræ potestatis. In quibuscumque vero nobis licitis & possibilibus vobis complacere, possemus, tamquam benefactor Romani populi, sicut sibi semper complacere studuimus, singulari beneficentia promovere. Datum, &c.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, &c.

EPISTOLA UNIVERSITATIS VIENNENSIS IN AUSTRIA ad concilium Basileense.

Exponit suum in compescendis ecclesiæ cladibus zelum, mittitque ad concilium unum sacræ paginæ professorem.

SACROSANCTÆ SYNODO BASILEENSI, &c.

REverendissimi in Christo patres, &c. Quantam operam quantamve posse tenus sollicitudinem universitas nostra accuratissima providentia impenderit incessanter ad obviandum cladibus crebris, ruinis & humanis vix evasibilibus periculis, ecclesiæ tam a foris quam intrinsecus imminentibus, arguendo, obsecrando, increpando, prout rerum efflagitabat opportunitas, & casuum postulabat eventus, V. R. non ambigimus latere paternitates. Equidem non modo varia avisamenta in præmissis scripto tenus dedimus: sed & ad partem consiliis, & in palam coram illustrissimo principe & domino nostro gratiosissimo domino ALBERTO duce Austriæ suisque consiliariis proceribus & communitatibus varia persuasimus salutis antidota, quibus instantia pericula pariter & futura, fidelibus interitum comminantia, salubrius possint remediari, per salutiferam quamdam ecclesiæ Dei in capite & in membris reformationem, & variarum inordinationum atque abusuum exstirpationem, præsertim tamen ad exsufflationem modernæ detestandæ & armatæ istius Bohemorum hæresis, quæ in nostris quodammodo laribus, in medio ecclesiæ, heu! nostris ex tunc exposcentibus culpis intonuit, inclytum Bohemiæ regnum ac vicinas regiones devastavit, sacras polluit ædes, cleri genus electum vertit in parabolam vulgarium, ac nefando quodam commercio omnem stupravit cœlibatum, & quod deterius est, fidei orthodoxæ unionem perfidia, & errorum vertiginoso quodam caumate in nonnullorum mentibus obtenebravit, usque adeo quod suis non contenta finibus, cum multorum fidelium sanguinis profluvio, verum & vitæ dispendio, exteras etiam nationes impeteret, & in præceps mitteret erroris & gehennæ. Novissime autem nedum ex litteris reverendissimi in Christo patris & domini JULIANI tituli S. Angeli diaconi cardinalis, sed & sacræ ve- Anno 1431. 9. Maii. Ex ms. Aquicinctensi.

stræ concionis & concilii Basileensis intelligentes V. R. P. ad idem per omnia votum & flagrantissimum desiderium in domino, [aspirare] mox dilectum nobis in domino Thomam *Ebendorffer* artium & sacræ paginæ professorem, &c. ad cooperandum nostri nomine totis conatibus pro bono & salubri statu fidelium, in præmissis deputavimus; sed obstante aeris insolita asperitate, & aliis rationabilibus causis præpedientibus, propositum usque modo, quousque ambassiata illustrissimi principis & domini nostri disponeretur, prosequi nequivimus. Quare reverendissimi patres omni qua possumus instantia P. V. exoramus, quatenus præfatum magistrum Thomam velint paterne suscipere, ipsumque & posterius per nos fortassis mittendos, nostræ universitatis nomine gratiosius assumere, ac in proponendis per ipsum aurem in singulis adhibere creditivam. Spiritus-sanctus paraclitus conservet & corroboret R. P. V. corda ad pacem & suæ sanctæ ecclesiæ commodum & incrementum feliciter & longæve. Datum Wiennæ IX. mensis Maii MCCCCXXXII.

Reverendissimarum V. P. humiles & devoti filii rector & universitas studii Viennensis.

LITTERA SACRI CONCILII *directa universis Christicolis, & specialiter Franciæ & Angliæ super pace, &c.*

Anno 1432. 10. Maii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAcrosancta generalis synodus Basileensis, &c. universis & singulis regni Franciæ Christicolis, cujuscumque status, gradus, dignitatis, conditionis & ordinis existant, salutem in Domino, & ejus pacem pronis mentibus amplecti, ac omnipotentis Dei benedictionem.

Mediator Dei & hominum redemtor noster JESUS CHRISTUS, qui inscrutabilis consilii sanctæ Trinitatis arcanum disposuit in hanc nostram venturus lacrymarum vallem, in eo tempore quo mundus hostilium subjacuit bellorum & turbationum furoribus; sed captata sibi tranquillitatis plenitudine temporis, dum medium silentium tenerent omnia, sub unoque monarcha universus orbis gratissimæ pacis in signum describebatur; ipse princeps pacis, futurique pater sæculi, de Virgine nasci & homo fieri voluit, ut nostra suæ humanitatis divinitatisque natura, simul in unum dives & pauper, Deus & homo, sub uno pacis globo conglutinarentur. Ipso ergo pacifico nobis adveniente rege, voces angelorum in excelsis auditæ sunt canentium & dicentium: *Gloria in altissimis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ipse namque vera pax de cœlo descendens, cum hominibus conversatus, ut cœlestis regni portas reseraret, viam pacis aliis prætulit, docens beatos fore pacificos, quoniam filii Dei vocarentur, & non solum illatas injurias remittere, sed pro inferentibus preces effundere voluit, & exemplo demonstravit. Denique pro pacificis coheredibus sponte moriturus, inæstimabili prævia caritate testamentum pacis condidit, suis fidelibus pacem relinquens, ipsamque etiam ore divino, postquam ab inferis resurrexit, prima votum voce repetens, ait: *Pax vobis, ego sum, nolite timere.* Quid ergo hac Christi pace gratius? quid optabilius? nihil quippe generosius in rebus creatis solet audiri, nihil delectabilius concupisci, nihil & utilius possideri, quæ vinculum est amoris, consortium caritatis, quæ bella tollit, iras comprimit, superbos calcat, discordias sedat, inimicos concordat. Hanc quoque qui perdidit repetat, qui amat exquirat, nec ad hereditatem Domini nostri JESU CHRISTI venire poterit, qui præfatum pacis testamentum observare contemserit. Hinc est, filii fratresque carissimi, quod his, proh dolor! nostris temporibus caritate refrigescente, hominumque superabundante malitia, divina permissione, humani generis inimicus pacem de terra auferens, cuncta fere Christianorum regna, principatus & dominia, Christo prophetizante, in seipsa divisa, guerrarum & discordiarum turbinibus concussit, victaque pietas exinde jacere, ac fratrum proximorumque gratia rara existere comprobatur. Tamdem divina misericordia suæ pietatis oculis populum suum Christi pretioso sanguine redemtum clementer respiciens, suo sancto Spiritu inspirante, hanc sanctam synodum coadunari, sibique populo deperditam pacem restitui voluit. Etenim ipsa, quamvis cunctis Christianis populis guerrarum turbinibus lacessitis, maternis in visceribus compatitur: Christianum tamen & inclytum vestrum Franciæ regnum, ejusque guerras & disturbia, nec non intestina & hostilia bella, pauperes etiam incolas ejusdem regni, qui innocenter deprædantur, capiuntur, occiduntur; ecclesiarum quoque & piorum locorum devastationem, & divini cultus diminutionem miserabili quodam luctu lugere cogitur. Cujus namque pectus tam ferreum, cujus cor tam lapideum foret, ut gemitus non exprimeret, & lacrymas non effunderet. Hujus felicissimi status memor, ubi communia præferebantur propriis, ubi vigilabat cura communis, quodamque quondam in amoris vinculo & unitatis consortio colligatum se tranquillitatis muris undique vallare, hostibus repugnare, simul & rerum ac virtutum opulentia redolere studuit, sanctam Dei ecclesiam honorans, potenter defendit, pariter & extollendo confortavit. Nunc, heu! diviso in se regno, pax fugata procul abiit. O lacrymabile regni de[illegible]us, quod optimarum quondam legum [illegible]quil-

litate viguit, nunc hostilitatis furore prostratum arescit! O quæ tanta licentia belli, qualisve calicis iræ propinatio! Cur non potuit populus iste in bono tantam servare pacem, ut sibi in idipsum participaret, & vires suas in pace cognosceret? Quibus omnibus, filii fratresque carissimi, solerti indagine turbatisque mentibus limpide pensatis, eadem sancta synodus, Spiritu-sancto cooperante, providere cupiens, solemnes suos oratores ad inclytos utrosque Christianissimos reges, de ipso regno contendentes, & illustrem principem ducem Burgundiæ, pro pace & concordia inter eos attentanda, dirigere; & nihilominus præsentium sub tenore populo gloriosi regni Angliæ; secundum facti convenientiam scribere disposuit; sperans in ipsam veram pacem, eumdem Dominum nostrum JESUM CHRISTUM, ut gratiæ suæ manus apponens adjutrices, lumen pacis in eorum cordibus infundat. Idcirco vos omnes & singulos per viscera misericordiæ ejusdem Domini nostri JESU CHRISTI, ac in virtute Spiritus-sancti rogamus & exhortamur, qualiter quilibet vestrûm operas suas ad pacem eamdem procurandam exhibere studeat efficaces, prout orthodoxæ fidei ac universali ecclesiæ in Domino nostro JESU CHRISTO tenetur, ipsos inclytos principes, si commode poterit, alioquin alios eorum consiliarios, officiarios, nobiles & magnates, juxta possibilitatis & conscientiæ suæ conatum, ad tam necessariæ & saluberrimæ pacis amplexum inducatis, & induci procuretis, ne sanguis fidelium taliter effundatur innoxius, quin immo pace procurata, generosi animi contra crucis Christi inimicos & hæreticos, eamdem Dei ecclesiam his malis temporibus invadere & supprimere curantes, fortius studeant dimicare. Et nihilominus devotis & assiduis orationibus, eleemosynarumque largitionibus, missarum & processionum celebrationibus, & aliis piis operibus, omnipotentis Dei, Christique ejus filii, tentetis iram flectere, auresque suæ misericordiæ concitatis lacrymis propulsetis, ut ipsius sanctæ synodi, vestraque in præmissis pia & desiderata vota propitius exaudire dignetur. Et ut præmissa securius consequi valeatis, attendite ad petram, qui Christus est, cujus sequentes vestigia, rancores, malevolentias & odia, quibus vos affligitis invicem, postponatis, & ex cordibus vestris expellatis. Illatas quoque injurias, exemplo Christi, unus alteri, & e contra liberaliter remittatis. Et insuper monet & requirit visceribus in eisdem quemlibet vestrum, & præsertim ecclesiastici status, ac presbyteros sæculares & regulares, curatos & non curatos ordinum quorumcumque, qui in semine verbi Dei insistunt, ut præsentes litteras ipsarumque tenorem populo, etiam in prædicationibus publicis, & in vulgari sermone intimare & exponere curetis, ut populus ipse ferventius ad unionem & pacem aspiret. Quod si præmissa facta fuerint, preces vestræ non incassum ad Dominum nostrum JESUM CHRISTUM ascendent, sed redibunt cum optato fructu, quem ille vobis concedat, qui pro pace vestra mori voluit, benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Datum Basileæ, &c. die decima mensis Maii, anno Domini MCCCCXXXII.

INSTRUMENTUM PUBLICUM de responsis factis a domino papa oratoribus Sigismundi regis Romanorum.

IN nomine Domini nostri JESU CHRISTI. Amen. Anno a Nativitate ejusdem MCCCC. XXXII. indictione X. die vero XVII. mensis Maii hora nonarum vel quasi, in aula curiæ ducalis Parmæ, pontificatus SS. in Christo patris & domini domini EUGENII divina providentia papæ IV. anno II. serenissimo & gloriosissimo principe & domino domino SIGISMUNDO divina favente clementia Romanorum rege semper augusto, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. rege feliciter regnante, anno sui imperii XXII. in nostrorum notariorum publicorum testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum & rogatorum præsentia, personaliter constitutus præfatus serenissimus dominus SIGISMUNDUS Romanorum rex, habens & tenens in suis manibus quasdam scripturas duorum foliorum cartæ papyreæ, sibi per nobilem Johannem *de Zozenberg* alias de *Swihouv*, & venerabiles Benedictum præpositum * Albanensem, & Nicolaum *Stok* decretorum doctorem, quos ad SS. dominum nostrum EUGENIUM apostolicum præfatum, ad Urbem ipse dominus rex destinaverat, responsum ipsius domini apostolici super legatione ipsorum continentes, sigillis ipsorum dominorum signatas, & propriis manibus ipsorum subscriptas, nos infrascriptos Petrum & Simonem publicos notarios cum instantia requisivit, præscriptas scripturas per nos transsumi & exemplari, quodque exinde copias authenticas, & transsumtum, & publica instrumenta facere deberemus; cujus quidem scripturæ tenor per omnia sequitur in hæc verba:

Anno 1432. 17. Maii. *Ex mss. regii collegii Navarræ, & Aquicinctensi.*

* *l.* Albæ-regiæ.

Infrascripta responsio data est nobis ambassiatoribus serenissimæ Cæsareæ majestatis per SS. dominum nostrum Eugenium papam IV. in camera paramenti die XXV. mensis Aprilis, hora tertiarum, in anno MCCCCXXXII. præsentibus ibidem reverendissimis dominis cardinalibus, & patriarcha, reverendisque patribus protonotariis, episcopis, abbatibus, auditoribus, cubiculariis & advocatis, quorum nomina in fine sunt descripta.

Primo, regratiamur filio nostro domino regi Romanorum, de eo quod offert se nobis & sedi apostolicæ ad omnem filialem de-

votionem & protectionem, & ad quæcumque alia, nostrum & sanctæ Romanæ ecclesiæ statum & honotem concernentia.

Secundo, quoad hoc, ubi dicit nos scripsisse suæ majestati, quod gratum haberemus ipsius introitum ad partes Italiæ, sed magis contenti essemus, si prius hæresis Bohemica exstirparetur, & hæretici exterminarentur. Dicimus quod id quod scripsimus, semper deliberate ac de consilio & voluntate venerabilium fratrum nostrorum dominorum cardinalium scripsimus, & ita etiam nunc sumus facturi, prout sincere scripsimus, dum tamen majestas sua veniat pacifica, ut dicit; sed videbatur magis convenire, quod exstirpata prius in regno suo Bohemiæ hæresi, in concilio Constantiensi condemnata, cujus exsequutionem in hujusmodi hæresum exstirpatione ipse, ut rex Romanorum & advocatus ecclesiæ, facere debuit, prout & nos in hoc diligentia sua ipsum fecisse credimus; quamvis multi aliud dicunt & teneant, sicut etiam dominus Johannes tempore felicis recordationis domini MARTINI papæ prædecessoris nostri, ipsum de hoc excusabat, & vos apud nos, dicendo quod tota Hungaria & tota Alamannia non sufficerent ad exstirpationem ipsarum hæresum: de quo satis miramur, cum crederemus, quod solus unus angulus illarum partium sufficeret ad exstirpationem istarum hæresum: & nos credimus quod ipse dominus rex habuit & habet ad hoc voluntatem, quamvis apud alios de hoc non habet creditum, sicut jam diximus; pacificaret se prius cum suis de regno Bohemiæ, & demum liberius intendere & vacare potuisset circa pacificationem Italiæ & aliorum.

Tertio, quia ipse dominus Romanorum rex, adhuc in Almannia constitutus, nobis scripserat, quod prius quam Italiam ingrederetur, mitteret ad nos suos ambassiatores. Quoad hoc dicimus quod nos grate expectabamus * & expectavimus ad nos mitti per eum hujusmodi ambassiatores, cupientes cum eisdem tractare pro utilitate rerum agendarum, & utinam sperato tempore misisset, ut scripserat: quoniam si tunc sui venissent, sicut & cum desiderio præstolabamus, utique negotia de quibus nunc agitur non fuissent deventa ad ea in quibus nunc sunt.

* al. expectabimus & expectamus.

Quarto, quoad hoc quod ipse Romanorum rex veniret ad nos pro suscipienda corona imperiali, ac pro exstirpatione hæresum & pace Italiæ, dicimus quod per Dei gratiam non sunt aliquæ hæreses in Italia, pro quarum exstirpatione opus esset ipsum laborare; sed sunt veri & boni catholici, sicut esse debent. De adventu autem suo dicimus, quod parati fuimus semper & sumus, quantum in nobis est, ipsum, dummodo ut rex pacificus veniat, honorare, & facere effectualiter omne id quod cum honore po-

A terimus, pro ipsius honore & status exaltatione. Nam ut sciant omnes, sub expectatione sui adventus, ex quo intimaverat velle venire de mense Februarii, nos quamvis magna necessitas nostræ ægritudinis, qua tenebamur, exigebat, prætermisimus ire ad balnea naturalia, existentia in Apulia, causa recuperandæ nostræ sanitatis, & remansimus fixi in hac Urbe, volentes potius sibi complacere, quam propriæ sanitati providere; sed gratias agimus Deo, per cujus misericordem propitiationem ac provisionem speramus jam absque balneis pristinæ restitui sanitati.

B Quinto, quoad hoc ubi dicit nos scripsisse statum & pacem illustris ducis Mediolani & totius Italiæ cordi habere, dicimus quod etiam tunc, dum in minoribus constituebamur, optavimus cunctorum pacem, & demum post nostri ad apicem summi apostolatus assumtionem, semper fuimus & sumus parati ad pacem dandam, nedum Italiæ tantum, sed & toti Christianitati juxta posse, cum nihil magis appetamus, nihil carius videre habeamus, quam videre & pacem & bonum totius Christianismi. Quantam autem C operam dederimus pro pacificatione ducis Mediolani cum Venetis & Florentinis, sciunt multi, quamvis profectus non sit subsequutus; & utinam nunc Deus det partibus ipsis pacem per horum medium, qui sunt in tractanda inter ipsos hujusmodi pace, aut per quemcumque alium, dummodo habeatur pax inter eos. Dolenter enim & cum cordis amaritudine videmus & audimus quorumcumque Christicolarum guerram & sanguinis effusionem, quam summe horremus.

Sexto, quoad hoc ubi dicit nos scripsisse etiam velle dare operam compositioni D super differentiis inter suam majestatem & Venetos habitis, de qua eadem majestas nobis regratiatur; & ubi nos rogat ut reddamus & teneamus nos indifferentem, & æqualem & communem patrem, quoniam disposita esset nos inter se & Venetos pro mediatore habere; etiam dicimus quod nos non fuimus nec sumus, nec esse volumus in aliqua re mundi partiales, cum nec esse debeamus existendo in hoc summo apice apostolatus, quamvis rationabilibus causis potuissemus & possemus nos fecisse partem, quia ab una parte fuimus impugnati, & ab alia parte adjuti. Sed volu-E mus pro posse nostro, quantum in nobis est, si partes consenserint, pro pace inter majestatem suam & Venetos habenda interponere partes nostras. Si vero causæ differentiarum prætactarum devolventur ad nos tamquam ad judicem, faciemus quod fieri potest de jure, etiam si esset contra patrem * nostrum.

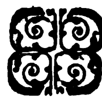
* al. patrimonium.

Septimo vero & ultimo, quoad proposita scripta factum concilii tangentia, quia de celebratione & continuatione concilii aliqua dicta sunt, & etiam aliquæ rationes allegatæ, quæ

quæ contrariantur evangelio Jesu Christi, sacræ scripturæ, sacris canonibus, & legibus civilibus; licet sciamus quod istæ rationes non processerunt ab eo, quia ipse non est in talibus peritus, sed melius scit bellare, sicut viriliter consuevit contra Turcos & alibi, & utinam prosperaretur; & etiam in eisdem dicta & scripta existunt aliqua alia satis inhonesta, ad quæ ex honestate prætermittimus respondere. Succinctius quantum possumus dicimus, quod quia ipse dominus Romanorum rex inter cetera nostris ad eum destinatis oratoribus respondit, quod prorogatio celebrationis & mutatio loci concilii non ad eum, sed ad concilium spectaret. Ideo nos jam deputavimus de consilio venerabilium fratrum nostrorum dominorum cardinalium, certos nostros prælatos notabiles & doctores ad illos de Basilea in proximo mittere. Et si videbitur illis quod necesse sit ut concilium celebretur, tunc celebretur super exstirpatione hæresum & morum reformatione, licet jam per Dei gratiam nos incœperimus nostram curiam reformare; & speramus quod cum illis erunt concordes; & quod placebit ejs, placebit nobis; & quod voluerint ipsi, volumus & nos, & libenter videremus quod hæreses exstirparentur, & hæretici reducerentur, tum pro honore Dei, tum etiam intuitu domini regis. De pacificatione autem principum non est opus laborare, quia nos fecimus jam nostram diligentiam, mittendo unum ex his nostris fratribus dominis cardinalibus in Hispaniam, & alium in Franciam, & ad quascumque mundi partes erit opus, similiter faciemus, sicut specialiter ad nos pertinet pacem Christi fidelium procurare. Rogamus ergo ipsum filium nostrum, & vos nostri parte eumdem rogate, ut non ingerat se de talibus, quæ non pertinent ad eum; nec laboret turbare nos & ecclesiam Romanam, cum non spectet ad eum nisi obedire summo pontifici & sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac revereri eosdem, sicut etiam oratores nostri retulerunt ipsummet dixisse, quod non spectaret ad eum facere vel dissolvere concilium, sed solummodo facere ecclesiasticis reverentiam & obedientiam. Non enim spectat ad eum quicquam de nobis aut de concilio; sed pertinet ad eum exsequi ea quæ a nobis vel a concilio fiunt, & revereri, ut diximus, summum pontificem in sedem beati Petri positum, & exsequi ea gladio quæ sunt decreta in conciliis contra hæreticos, sicut in concilio Constantiensi. Et si ingerere se de talibus attentabit, ipse videat. Deus autem est in cœlis supra eum & super omnes reges mundi, & defendet suam ecclesiam, & nos vicarium suum, & successorem Petri apostoli, in cujus sede sedemus. Plurimi namque etiam temporibus præteritis, ecclesiam Dei & ejus vicarium & successorem B. Petri apostoli turbare præsumserunt, quos tamen Deus, quando placuit, humiliavit. Et ideo rogamus eum, ut non ingerat se de talibus, quæ ad eum non pertinent; & vos nostri parte eum rogate. Salutetis dominum regem nostri parte, præsentibus ibidem reverendissimis in Christo patribus dominis S. R. E. cardinalibus, videlicet de Ursinis, Rotomagensi, de Comitibus, S. Marcelli, Novariensi, Venetiarum, & Angeloto S. Marci, Blasio patriarcha Gradensi; necnon reverendis dominis protonotariis Pandulfo de Ursinis, Nicolao Cunelli. Item, dominis episcopis Fernando Lucensi, fratre Petro Electensi, Jacobo Adriensi, domino Bartolo de Unicio Falnensi, Daniele Parentino. Item, dominis abbatibus Rotomagensi, Hugone Galliacii de Perusio. Item dominis auditoribus Geminiano de Prato, Petro Nardi, Johanne *Walvig*, Antonio de S. Vito, aliisque quampluribus fide dignis personis præsentibus ibidem; absentibus tamen pro tunc dominis cardinalibus, videlicet reverendissimis dominis Bononiensi, de Cypro, S. Petri ad Vincula, Arelatensi, & S. Sixti, qui tamen fuerunt præsentes in Urbe. Nos vero notarii infrascripti easdem scripturas de manu ejusdem regis recipientes, ipsas copiavimus, &c. Acta sunt hæc anno, indictione, mense, &c. quibus supra, præsentibus ibidem reverendissimo in Christo patre & domino domino Jacobo archiepiscopo Ebredunensi, venerabili domino Mathia præposito Quinque-ecclesiarum, regis Hungariæ vice-cancellario, necnon magnificis & nobilibus viris dominis Stephano Signiæ & Modirissiæ, Willelmo *de Montfort*, & Johanne de Corvania comitibus, & quampluribus aliis fide dignis testibus ad præmissa specialiter vocatis & rogatis.

Et ego Petrus *Kalde* de *Steterich* clericus Coloniensis diœcesis, publicus sacris apostolica & imperiali auctoritatibus notarius, quia supradicti domini Sigismundi Romanorum regis, &c. requisitioni, una cum honorabili viro domino Simone *de Asparn*, &c. præsens interfui, &c.

Et ego Simon Annuan. *de Asparn*, clericus Pataviensis diœcesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia supradicti domini Sigismundi regis &c. requisitioni, una cum honorabili viro domino Petro *Kalde* &c. præsens interfui, supradictasque scripturas una cum eodem domino Petro exemplavi, &c.

LITTERA DOMINI IMPERATORIS lecta penultima Maii 1432.

Certos eos facit de citationibus ab eo factis, mittitque ad concilium unum ex suis ad papam oratoribus.

Anno 1432. 18. Maii. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus, &c.

Reverendissimi, &c. Binas V. P. novissime recepimus litteras; primam, vestram perseverantiam, aliquas quoque responsiones super scriptis nostris continentem, amicabilem atque gratam; reliquam vero nos requirentem, ut citationes decretas velimus & debeamus executioni mandare, &c. Breviter ergo respondendo, dicimus, quod citationes hujusmodi habuimus, & onus exsecutionis benivole suscipientes, quemadmodum quæcumque onera, ad prosecutionem illam synodalem libenter subimus, illas curabimus ad effectum exsecutionis dirigere, prout in brevi a nobis sentietis. Dominum autem cardinalem Placentinum propria in persona citavimus, nos certos reddentem quod in sacro concilio comparebit. Sed quia ea quæ nuncii & legati nostri a domino apostolico pridie reportarunt, non possent bene describi; idcirco statuimus honorabilem doctorem nostrum magistrum Nicolaum *Scolz* unum ex illis oratoribus nostris ad vos transmittere: qui habita jam licentia vos incontinenti adibit, & vos de singulis quæ acta sunt, & aliis mentis nostræ conceptibus clarius informabit. Perseverate igitur constanter, amici carissimi, & res Dei & ecclesiæ votive dirigite, de nostra constantia & sollicitudine solita vos jugiter certos reddentes. Datum Parmæ die XVIII. Maii, regnorum nostrorum, &c.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus.

COMPOSITIO FACTA

Inter ambassiatores concilii Basileensis & nuncios Bohemorum in oppido Egræ, per fratrem videlicet HENRICUM *abbatem S. Ægidii Nurembergæ, doctorem in decretis, fratrem Johannem* Nyder *priorem Prædicatorum Basileensium, Henricum* Tok *canonicum Magdeburgensem, sacræ paginæ professores; Fredericum* Praspager *decanum Ratisponensem, licentiatum in decretis,* ALBERTUM *plebanum S. Sebadi Nurembergensis, & fratrem* JOHANNEM *de Mulbruno ordinis Cisterciensis, concilii &c.*

Anno 1432. 18. Maii. Ex ms. Aquicinctensi.

IN nomine Domini nostri JESU CHRISTI. Anno a nativitate ejusdem MCCCCXXXII. die XVIII. mensis Maii, conclusa sunt inter nuncios & ambassiatores sacri Basileensis concilii, & oratores de regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, articuli & forma salvi conductus, qui sequitur in hæc verba, in civitate Egrensi.

1. Dabitur ambassiatoribus & nunciis de regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, ad generale concilium Basileense mittendis, quam primum applicuerint & petierint, audientia plena & libera, coram tota congregatione ejusdem concilii, totiens quotiens in Basilea manentes poposcerint, eis opportuna, & negotiis, præsertim de quatuor articulis, pro quibus se exposuerunt, per ipsos deducendis, accommoda. Et nihil tractabitur interim in eodem concilio per dictum tempus, quod prosecutionem & expeditionem hujusmodi audientiæ & causæ impedire poterit, sine dolo & fraude.

2. Item, si petierint deputabuntur aliqui notabiles boni & litterati viri de concilio, qui cum ipsis vel eorum deputatis, super propositis sive proponendis benigne & fraterne conferant, totiens quotiens opus fuerit.

3. Item, assignabitur ipsis pro tali audientia in congregatione ante mutuam nostram unionem, honestus & decens locus: post unionem vero habebunt locum sibi, juxta exigentiam suæ legationis debitum & honestum.

4. Item, dabitur eis tempus unius, duorum vel plurium dierum mature deliberandi super hujusmodi sua audientia, & responsis, sive replicationibus ex adverso proponendis, secundum quod petierint.

5. Item, dabitur eis copia ex adverso propositorum in scriptis, si petierint: sic & ipsi dabunt similiter in scriptis, si petitum fuerit.

6. Item, quod nulla jura canonum, decretorum, decretalium & statutorum quorumcumque edita vel edenda, aut quævis alia scripta in & contra quantumcumque facinorosos homines, etiam usquequaque a fide deviantes, sonantia cruciatæ & sententiarum executionum qualitercumque in præfatos dominos Bohemos & Moravos eis adhærentes utriusque status sæcularis & spiritualis, & a quocumque sive per quemcumque fulminata decreta, sive determinationes, præsertim conciliorum Constanciensis & Senensis, aut quæcumque declarationes eisdem debebunt aut poterunt, quovis modo excogitato, salvo conductui & audientiæ eorum prædictis derogare, ea infringere, infirmare, aut quovis modo annullare.

7. Item, in causa quatuor articulorum, quam, ut præfertur, prosequuntur, lex divina, praxis Christi, apostolica & ecclesiæ primitivæ, una cum conciliis doctoribusque, fundantibus se veraciter in eodem pro verissimo & indifferenti judice, in hoc Basileensi concilio admittentur.

8. Item, liberum erit illis sicut & nobis, salva pace & bona honestate, coram dicto concilio, si placuerit, objicere sive accusare quoscumque status, exorbitates, defectus sibi invicem quos senserint modeste exponendo.

9. Item, sicut domini nuncii in Bohemia instituerunt, ut publica crimina eliminarentur ab ecclesia Dei, & præsertim a loco dicti concilii: nos nuncii ejusdem concilii pro viribus cooperabimur, quod hæc gradatim & opportune, sicut & alia in ecclesia Dei reformanda, Deo propitio, expediantur.

10. Item, ad quemcumque locum eundo, stando & redeundo, per totum tempus salvi conductus eos contigerit declinare, nulla fiet cessatio a divinis, nec interdictum servabitur propter eorum præsentiam.

11. Item, dabimus operam per honestam ordinationem, ita quod in suis divinis, in ipsorum hospitiis agendis, non inquietentur aut turbentur.

EPISTOLA PROCOPII directoris Thaboritarum ad Sigismundum regem Romanorum.

Orat ut cum eis ad concilium accedat.

Anno 1432. feria 4. ante festum S. Urbani. 21. Maii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SErenissimo principi & domino Sigismundo Dei gratia Romanorum regi, ac Hungariæ, Croatiæ, &c.

Serenissime princeps & domine, domine Sigismunde, Dei gratia Romanorum, Hungariæ, &c. rex, servitium meum cum adeptione rerum temporalium præmissum. Notifico vobis ex parte mei & aliorum nunciorum nostrorum regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ, qualiter nunc in Egra cum nunciis vestris, & cum illustribus principibus Frederico marchione Brandeburgensi, & Johanne duce Bavariæ, & doctoribus de concilio, ad hanc congregationem ad Basileam pro conductibus ac modis sub quibus in Basilea ad concilium stare debemus, jam concordavimus. Ideo studiose optamus, quatenus etiam in hoc concilio personaliter esse dignemini, & hoc non negligere, quia de hoc nobiscum sæpius loquebamini, quod utique huic concilio vultis interesse. Ulterius peto mandetis domino *Puote*, domino Zdeslao, domino Wlermo de Neiztina, Jo. *Otzepanolberz*, & aliis qui nos alias ad gratiam vestram conduxerunt, ut & nunc per terram nostram, & sic ulterius usque Basileam ad gratiam vestram nos conducere non pigritentur. Etiam quando gratia vestra litteram conductus vestri nobis dabit, petimus ut apud dominum Zdeslaum reponatur. Datum Pragæ feria quarta ante Urbani, anno Domini MCCCCXXXII.

Procopius presbyter director communitatis Thaboritarum in campo laborantis.

Vet. Script. & Mon. ampl. Collect. Tom. VIII.

EPISTOLA SIGISMUNDI REGIS ROMANORUM, ad Procopium Thaboritarum directorem.

Respondet ad præcedentem.

PRocopio presbytero gubernatori communitatis Thaboritarum. *Ex eod. ms.*

Procopi, quemadmodum nobis ad præsens scripsisti parte tua & aliorum nunciorum vestrorum, qualiter cum principibus cumque doctoribus per sacrum concilium ad Egram missis, concordes sitis super adventu vestro ad Basileam pro salvis conductibus & modis ibidem tenendis, &c. ita tibi notificamus, quod memoratum sacrum concilium super rebus illis etiam ad nos misit religiosum fratrem Jo. de Mulbruno ordinis Cisterciensis, qui etiam illi diætæ Egrensi interfuit, informando nos de omnibus modis conclusis, quos bene intelleximus, ac libenter ac multum lætanter audivimus, sperantes in Deo omnipotente, quod res illæ cedent ad laudem suæ divinitatis, & ad profectum Christianismi, & pacem & tranquillitatem coronæ regni Bohemiæ. Et quicquid sacrum concilium de salvis conductibus & aliis rebus necessariis requisivit a nobis, mox expedivimus, & omnia vobis mittentur. Etiam scripsimus Bohemis de parte nostra, ut vos per regnum Bohemiæ conducant. Super illo autem ubi desideratis in sacro concilio personalem præsentiam nostram, etiam clare præfato fratri Jo. mentem nostram deteximus, qui eam vobis latius notificabit quam possemus describere. Nam in omnibus quæ tendunt ad bonum & pacificum statum regni præfati, numquam deficiemus; sed ita nos exhibebimus, sicut rex gratiosus & dominus. Datum Lucæ, &c.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex, ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex.

INSTRUMENTUM

exsecutionis, citationis & monitionis contra dominum papam & dominos cardinales, &c.

IN nomine Domini. Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno a nativitate ejusdem Domini nostri Jesu Christi MCCCCXXXII. indictione X. die verò Veneris VI. mensis Junii, hora primarum vel quasi, pontificatus SS. in Christo patris & domini nostri Eugenii divina favente clementia papæ IV. anno II. serenissimo & gloriosissimo principe & domino domino Sigismundo divina favente clementia Romanorum rege semper augusto, ac *Anno 1432. 6. Junii. Ex ms. Aquicinct.*

Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croaciæ, &c. rege feliciter regnante, anno sui imperii XXII. in alma urbe Romana, ante valvas ecclesiæ B. Petri apostoli, in mei notarii publici, testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia, constitutus personaliter honorabilis & discretus vir Nicolaus *Albz de Yawitz* Vesprimiensis diœcesis, supradicti serenissimi domini Sigismundi Romanorum regis procurator, per eum ad infrascriptam exsecutionem & causam exsequendam legitime constitutus, prout hoc in hujusmodi procurationis & mandati publico instrumento desuper sibi tradito clarius continetur, habuit & tenuit in suis manibus quamdam litteram patentem monitionis, requisitionis & citationis contra & adversus præfatum dominum Eugenium papam, & reverendissimos in Christo patres & dominos, dominos cardinales S. R. E. a sacrosancto Basileensi concilio generali emanatam, ejusdemque concilii generalis sigillo rotundo pendenti sub cera rubea in ejusdem sigilli medio capitum prælatorum multitudo, in circuitu vero sigilli ejusdem fuit scriptum, videlicet hoc modo: *Sigillum sacri generalis concilii Basileensis universalem ecclesiam repræsentantis*, sanam & integram, & omni suspicionis vitio carentem; cujus quidem litteræ tenorem volo hic habere tamquam pro inserto. Eamdem litteram præfatus Nicolaus procurator ad valvas supradictæ ecclesiæ S. Petri affixit, ibidemque affixam, præfato domino Eugenio papæ & dominis cardinalibus majori numero in urbe Romana existentibus, stare dimisit publice ad legendum, ipsamque ac omnia in eadem contenta, tamquam per edictum publicum, intimavit, insinuavit & publicavit, & ad præfati domini Eugenii papæ & dominorum cardinalium notitiam, prout melius potuit, deduxit; sicque quod non sit verisimile hujusmodi monitionis, requisitionis & citationis sacri Basileensis concilii litteram taliter, ut præfertur, intimatam, ad ejusdem sanctissimi domini papæ & dominorum cardinalium notitiam non pervenisse, cum constet hoc tum publice in loco prætacto actum fuisse. Protestans idem Nicolaus, quod ad ulteriorem & ad personalem hujusmodi citationis exsecutionem procedere non auderet, ob metum cadentem in constantem virum, cum ad eosdem dominos papam & cardinales citatos tutus sibi non patebat accessus. Super quibus omnibus & singulis dictus Nicolaus procurator, cum protestatione debita requisivit me notarium publicum infrascriptum, sibi desuper unum publicum instrumentum, aut plura conficere, tot quot fuerint necessaria, publica instrumenta. Acta sunt hæc Romæ anno, indictione, mense, die, hora, pontificatu & loco quibus supra, præsentibus ibidem discretis viris Andræa de Alba-regali, & Johanne *Cudlowicz* Vesprimiensis & Olomicensis diœcesis, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Mathias, olim Johannes Dezlma, clericus Olomicensis diœcesis, publicus auctoritate imperiali notarius, dictæ citationi, intimationi, &c. una cum prænominatis testibus præsens fui, &c.

EPISTOLA DOMINICI CARDINALIS, ad concilium Basileense.

Cum paci inter reges Aragonum, Castellæ, & Navarræ vacet, orat ne ad concilium citetur.

SACRO CONCILIO BASILEENSI.

Reverendissimi patres, & præstantissimi domini salutem & sani consilii in domino, qui crucis aram scandens, catholicam ecclesiam sibi inseparabiliter copulavit, semper spiritum comperire ad felicium successuum beatissima incrementa. Anno 1432. 11. Junii. *Ex ms. Aquicinct.*

Post labores multiplices partibus in remotis, jussu apostolico salubriter astrictus, exorta zizania inter illustrissimos matris ecclesiæ filios pugiles, Aragonum, Navarræ quoque & Castellæ reges mutuo dimicantes, cum nonnullis collegis meis ab olim jugiter intendens, pacificationis ad littus nequeundo adhuc, proh dolor! convenire, afflictio his addita est, afflictio mihi dura. Putans etenim zizaniæ partem evulsisse, dum ad residuam pergerem finaliter evellendam, meis est auribus resonatum, vos dominos venerandos omnes dominos cardinales, ut ad concilium properent, citari decrevisse: de quorum tamen numero, licet immeritus, alter ego, cum his ad quæ concilium in sui parte asseritur congregatum, ad resarciendum scilicet diffuta inter principes sæculares, huc usque vacaverim, vacem ad præsens, ac mandato apostolico, ut præfertur, & nihilominus juramento parte ex altera, quibus artor in posterum vacare, credo ab hac regula excipi specialiter generali: super quibus obtinendis Guillelmum Bartholomei secretarium meum, de intentione mea instructum, plenissime ad vos cum præsentibus destinare decrevi; quem in his, quæ meo nomine vobis duxerit proponenda in excusationem mei, cum exauditionis effectu, tribuendo illi plenam fidem, benignius audientes, Dei potius intuitu, regnorumque ipsorum regum efficaci salute, ne citatus, ut dictum est, deserere hujusmodi laudabilia continuata, vestramque præsentiam compellar accedere, dignemini discernere me vobis supplico excusatum, super quibus Altissimo, cujus causa ventilatur, profecto servitium, & dictis regnis tutelam incunctanter impenditis, ad laudem ecclesiæ matris omnium

militantis, cui debite providere ad salutem propriam pariterque communem, largiatur clemens dextra ecclesiæ principis triumphantis. Scriptum Terasconæ XI. Junii MCCCCXXXII.

DOMINICUS (*a*) tituli SS. Johannis & Pauli presbyter cardinalis.

EPISTOLA KATARINÆ reginæ Aragonum & Siciliæ ad concilium Basileense.

Dominicum cardinalem conciliandæ paci inter reges Castellæ & Aragonum occupatum excusat ne ad concilium accedat.

REverendis ac venerabilibus in Christo patribus dominis, præsidenti in sacro concilio Basileensi, &c.

Anno 1432. 15. Junii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendi ac venerabiles in Christo patres, &c. Percepimus noviter reverendum in Christo patrem dominum DOMINICUM tituli SS. Johannis & Pauli S. R. E. cardinalem, ad sacrum concilium Basileense convocatum fuisse: cujus convocationis prætextu cardinalis idem se parabat ad iter, ut posset in dicto concilio interesse. Verum quia super dirimendis & sedandis contentionibus & controversiis, quæ, satore zizaniæ operante, subortæ sunt inter illustrissimum principem regem & dominum virum, & dominum nostrum carissimum & illustrissimum regem Castellæ & Legionis, amantissimum fratrem nostrum, quas non absque amaris suspiriis recensemus, jam dictus dominus cardinalis inter ceteros, ut præcipuus & singularis electus est, illum affectuose rogavimus, quod tanta & tam ardua negotia, quorum merita non parvo a diu collecta novit studio, & labore, non velit deserere inexpleta, onus assumendo in nobis, quod pro illius excusatione ad reverentias vestras hos nostros apices mitteremus. Cumque jam dictus cardinalis sit vir alti consilii & magna circumspectione præditus, propter quæ & propter suæ dignitatis reverentiam poterit indubitanter, fructuose & salubriter proficere in jam dictis: paternitates & reverentias vestras affectuose rogamus, quatenus attenta mente quæ scribimus cogitantes, quantisque diffidiis, dispendiis & desolationibus dicti cardinalis intercessio poterit obviare, sinceris affectibus recensentes, cardinalem eumdem velitis habere ab accessu ad dictum concilium ratione prævia excusatum. Etenim si ibi esset, illum cogitamus P. V. pro tanto negotio ad partes istas mittere debuisse. Iterum igitur ex intimis nostris præcordiis vos rogamus, quatenus illum excusatum a præ-

(*a*) Dominicus *Ram* dictus, Hispanus, fuit ex Oscensi Ilerdensis episcopus, deinde archiepiscopus Tarraconensis factus, a Martino V. creatus cardinalis titulo S. Sixti, deinde SS. Johannis & Pauli, ac demum Portuensis episcopus.

A dicto accessu, ut præ tangitur, habere velitis, gratum ex hoc Deo indubitanter servitium, maximumque nobis placitum impensuri. Datum Barchinonæ XV. die Julii MCCCCXXXII.

Regina Aragonum & Siciliæ, &c.

Sic signata propria manu KATHERINA.

EPISTOLA REGIS NAVARRÆ ad concilium Basileense.

B *Dominicum cardinalem excusat quominus ad concilium accedat, utpote occupatum conciliandæ paci inter reges Hispaniarum.*

REverendis ac venerabilibus in Christo patribus præsidentibus in sacro concilo Basileensi, devotis nobis, &c.

Anno 1432. 24. Julii. *Ex ms. Aquicinctensi*

Reverendi ac venerabiles in Christo patres & amici carissimi, justitia exigit, ratio exposcit, & debitum interpellat, ut quæ veritate præpollent, licet nonnullis umbroso nescientiæ modio sub quodam interdum contegantur, opportuno tamen in tempore veritatis cacumen adeo præcise panditur, C quod nescitur quandoque utile talium reddere certiores. Vobis igitur significamus, quod nuper inter illustrissimum regem Aragonum carissimum fratrem nostrum ac nos ex una, regemque Castellæ partibus ex altera, nequissimo generis humani satellite sua nequam philacteria prætendente, contentionis materia est inserta, qua conflictus & scandala hinc inde varia pullularunt; super quibus consedandis carissimus frater noster rex idem Aragonum, reverendum in Christo patrem dominum DOMINICUM titulo SS. Johannis & Pauli nunc presbyterum cardinalem, tunc autem antistitem D Ilerdensem, virum utique providum, scientia, moribus & vita laudabilibus circumspectum, cum certis collegis ejus, ad resarciendum sic diffuta deputandum decrevit. Quo siquidem antistite deputato in resartione prædicta, cum collegis eisdem provide insistente, ipsoque in cardinalem, iis pendentibus, sic assumto, ad certam compromissi viam juramento medio ab ipsis collegis una cum adversariis nostris, futuræ sub spe pacis in viam juris & alias adipiscendæ, est perventum. quibus sic se gerentibus hinc & inde, mandatoque apostolico quodam eidem cardinali super his præsentato, a biennio citra E & ultra cum collegis eisdem, & plerumque sine illis, in nostris confinibus etiamque regum prædictorum, cum adversariis jam dictis vacavit continue, vacareque non desinit indefesse, non parcendo personæ propter ea, laboribus & expensis. Quocirca attenta meditatione pensantes vigilantiam, sinceritatem, animi constantiam, actiones quoque, quibus idem dominus cardinalis ad laudem cun-

ctipotentis, reiquepublicæ utilitatem, ac regum regnorumque hujusmodi & principum ac populorum suorum feliciores successus, ob æternæ pacis obtentum noscitur nedum apud nos, quin immo vulgus universum, inter alios collegas ejus merito collaudari. colendam providentiam vestram attente propterea præsentibus deprecamur, quatenus ne propter ipsius cardinalis fructuosæ præsentiæ, ut præfertur, absentiam in hujusmodi damnosam, his præsertim temporibus, quibus præfatus dominus rex frater noster a suis regnis & terris citramarinis personaliter absens, alibi variis residet præpeditus, pacis amœnitas, quæ per ipsius medium, largiente Domino, speratur, aliquatenus dirimatur: sed ut possit liberius in his effectu salubri pervagare, a convocatione vestra, qua, sicut accepimus, cardinales & prælatos ad concilium ceteros convocatis, penitus eximentes, eumdem dominum cardinalem in his libere tamdiu insistere permittatis, quo usque, dante Domino, præmissorum ad limites pervenerit conclusivos; in quibus Deo servitium, ecclesiæque pro qua certatis, debitum consolamen, & reipublicæ sauciatæ medelam compræstabitis salutarem. Et si qua reverendi ac venerabiles patres & amici carissimi, pro vobis agere possumus in his partibus, nobis confidenter rescribite. Datum in civitate Cæsaraugustana sub nostro sigillo secreto, die XXIV. Junii MCCCCXXXII.

Rex Navarræ infans & gubernator generalis Aragonum & Siciliæ.

REVOCATIO FACTA

Per fratrem Guillemum Josseaume *in congregatione generali die Mercurii* IX. *Julii* MCCCCXXXII.

Anno 1432. 9. Julii. Ex ms. Aquicinctensi.

EGo frater Guillelmus *Josseaume* cum omni humilitate sacri concilii imploro clementiam, & supplico misericorditer mecum agi, & non secundum districtum judicium, prout exigeret qualitas mearum culparum: quoniam ego licet in fervore zeli, tamen non secundum scientiam debita discretione temperati, multa in prædicationibus dixi vulnerantia unitatem fidelium, scandalosa, & piarum aurium offensiva, & aliqua etiam non veræ doctrinæ, per errorem credens illa esse vera catholicæque doctrinæ. Numquam tamen fuit pertinacia in mea voluntate, sed Dei misericordiam semper volui, & nunc volo, & in æternum volam, eam fidem & veritatis doctrinam tenere, credere & confiteri, quam sancta mater ecclesia tenet, & confitetur; publiceque revoco illud quod aliquando dixi, quod nisi quis per integram diem abstineat a peccato, non habuit veram contritionem, & per consequens sibi non valuit facta confessio. Assεroque & confiteor, cum sancta matre ecclesia, quod possibile est aliquem habuisse veram contritionem, per sacramentum pœnitentiæ obtinuisse veniam peccatorum, & in gratia Dei in caritate fuisse, & eodem die, immo post modicum temporis cadere a caritate, & peccare mortaliter. Et de prædictis & aliis circa fidei catholicæ veritatem illam fidem me tenere profiteor, & defendere promitto usque ad animam & sanguinem, quam sancta mater ecclesia profitetur & tenet, paratumque me offero eam suscipere pœnitentiam, quam hoc sacrum concilium mihi decreverit imponendam, iterum & semper veniam & misericordiam humiliter postulando.

ORDINATIO CONCILII

Super præmissa revocatione.

QUia ad audientiam hujus sacri concilii de te, frater Guillerme, multa alia, quam quæ modo expressisti, delata fuerunt te prædicasse, dixisse, & asseruisse, insana, erronea, scandalosa, & unitatem fidelium vulnerantia, & piarum aurium offensiva. Ideo ut veritas non occultetur, sed omnibus patefiat, volumus & ordinamus, quæcumque contra te aliquis objecerit seu objicere voluerit legitima, probasse debeat per totum mensem Septembris proxime sequentem, coram reverendis patribus dominis Papiensi & Ratisponensi episcopis, & abbate Cisterciensi, judicibus fidei per sacrum concilium deputatis, vel duobus ex eis. Et quia tunc certum erit quæ pœna pro commissis tibi conveniat, ipsius pœnæ determinationem usque ad dictum terminum duximus differendam. Interim autem assignamus tibi pro carcere locum aliquem secundum determinationem prædictorum judicum, a quo mandamus te nullatenus recedere. Alioquin eam pœnam incurras, quam incurreres si omnia contra te objecta, essent legitime probata, aut ore proprio confessus fuisses. Et quoniam contra interdictum tibi factum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, a judicibus per sedem apostolicam deputatis, ausus fuisti prædicare * prædictam sententiam excommunicationis incurrendo, mandamus tibi, ut cures a prædictis judicibus sanctæ sedis apostolicæ absolutionis beneficium ab irregularitate, quam te divinis immiscendo incurristi obtinere.

* f. appellare.

LITTERA CONCILII

missa universis archiepiscopis, ad exorandum Deum pro reductione Bohemorum.

SAcrosancta generalis synodus Basileensis, &c. venerabili fratri archiepiscopo, &c. salutem, &c.

Hæc sancta synodus juxta decreta sacrorum Constantiensis & Senensis conciliorum & auctoritate apostolica in Spiritu-sancto legitime congregata, pro divinæ majestatis gloria populique Christiani salute, ad exstirpandum hæreses, pacemque ac reformationem morum in Christiano populo componendam, accurata sollicitudine, cum divinæ gratiæ adjutorio, satagens, jam dudum ad partes Bohemiæ suas litteras destinavit, ipsos Bohemos ad hoc sacrum generale concilium convocando, benignam audientiam, quam sibi denegatam sæpissime questi sunt, caritativamque informationem, & pacem evangelicam offerendo. Quas quidem litteras cum ab ipsis de Bohemia reverenter intellexit esse susceptas, atque se ad contenta in eisdem velle disponere, pro ulteriori debita prosecutione ad confinia regni prædicti suos ambassiatores transmisit. Qui quidem sacri concilii ambassiatores, nonnullique principes & communitatum ambassiatores adjacentium regionum, in oppido Egræ diœcesis Ratisponensis, cum nunciis & oratoribus omnium statuum regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ, convenerunt: inter quos, aspirante Spiritus-sancti gratia, concordatum est & conclusum, quod ad hoc sacrum generale concilium pro dictis regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, grandis & solemnis debet ambassiata transmitti, atque, prout dicti ambassiatores hujus sacri concilii referunt, quibus fidem plenariam dari experta prudentia zelique sinceritas, & integritas vitæ facit, spem magnam de illorum conversione probabiles conjecturæ demonstrant. Hæc siquidem a dictis ambassiatoribus relata, veluti quasdam Spiritus-sancti primitias, cum gaudio magno hæc sancta synodus suscepit, omnipotenti Deo gratias magnas, devotasque preces, jejunia & sacrificia obtulit, qui tale dignatus est propositum inspirare, hocque spei bonæ gaudium Christi fidelibus nunciari dignum non immerito arbitrata est, fidelesque populos exhortandos, ut devotis orationibus aliisque operibus caritatis pro hujus rei felici consummatione divinam studeant clementiam exorare. Quantum quidem hujus rei salubris & votiva conclusio sit cunctis optanda Christicolis, palam est omnibus, considerantibus maxime cædes, strages, ecclesiarum & monasteriorum eversiones, terrarumque depopulationes; & quod magis lacrymabilibus oculis referendum, interitus tantæ multitudinis animarum, quæ ex discessu ipsorum ab ecclesiæ catholicæ unitate sequuta sunt, & consequi sperantur, nisi per inspirantem Spiritus-sancti gratiam convertantur. Si enim pro unius conversione laborandum est plurimum, lacrymisque & suspiriis divinam clementiam interpellandam sacra dogmata patrumque exempla demonstrant, quanto magis pro tam numerosa multitudine animarum. Eapropter hæc sancta synodus per universas orbis ecclesias singularesque Christi fideles, divinæ majestati preces & sacrificia offerri dignum arbitrata, omnibus archiepiscopis per universum orbem similes litteras destinare decrevit. Tuam igitur fraternitatem attentius exhortatur in Domino, ac in virtute sanctæ obedientiæ præcipit & mandat, quatenus omnes & singulos suffraganeos tuos per litteras tuas harum seriem continentes, exhortari cures, eisque mandare, sicut & hæc sancta synodus tibi præcipit & mandat, quatenus per omnes ecclesias hæc facias Christi fidelibus nunciari, specialesque preces fieri in singulis instituas ecclesiis, fideles Christi piis exhortationibus ammonendo, ut devotis orationibus, jejuniis & aliis operibus pietatis omnipotentis Dei studeant exorare clementiam, quatenus sicut spei bonæ concessit initia, largiri dignetur optatum conclusionis effectum, ad suæ majestatis gloriam, exaltationemque fidei Christianæ, hæc ut in remissionem suorum peccatorum eis proficiant injungentes. Datum Basileæ XVI. calendas Augusti, anno MCCCCXXXII.

EPISTOLA

D. episcopi Cæsar-augustani, ad concilium Basileense.

Laudat zelum cardinalis Dominici in concilianda pace inter reges, cujus opus inceptum non æquum sit interrumpi.

Anno 1432. 17. Julii. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus, &c. Reverendissimi in Christo patres, illustrissimi, spectabiles, potentes, magnifici, egregii & nobiles domini, post requiei dationem debitam & pacem, qua pontifex summus Christus decrevit peramplius caritate mutua cariorem ejus sponsam sine ruga ubique confovere, tam in capite quam in membris salubriter dilatare: zelus domus Altissimi me impellit, jus dominicum attrahit, virtutum quoque ratio pia mater angit, ut quæ vidi & audivi veritate nitere, loqui non prohibear in testimonium rei gestæ. Dudum siquidem hostis antiquus phialas toxicationis suæ in filios ecclesiæ Hispaniarum principes Aragonum & Navarræ ex una, Castellæque illustrissimos partibus ex altera reges catholicos perfundens, tanto absinthio amaricavit, ut illustri prosapia, qua mutuo se complectuntur, ac si non foret, oblita, conflictibus & scandalis hujusmodi pullulantibus, se sic lethaliter invaserunt, quod nisi fuisset resistitum hujus principiis per media infrascripta, clima fere Hispanicum universum hodie, ut reor, universali ruinæ subjaceret. Verum Christus ipse sublimis triumphator hæc adversa pie reprimens, reverendissimum in Christo patrem dominum Do-

MINICUM tituli SS. Johannis & Pauli nunc presbyterum cardinalem, tunc autem antistitem Ilerdensem, virum utique providum, vita, scientia, & moribus, negotiorumque experientia laudabiliter circumspectum, qui negotiis ecclesiæ & variis sæcularibus a juventute ipsius jugi exercitio ultro semper prospiciens, fama etiam publica veraciter contestante, velut miles strenuus indebellabiliter pervagavit, pronum & voluntarium cum nonnullis collegis ejus ad amara hujusmodi dulcioribus temperandum, in viam acquirendæ pacis per ipsius domini regis Aragonum organum saluberrime deputavit. Qui quidem sic deputatus, manus aratro immergens, laudabili more suo condonavit ipso Christo per obtentum quinquennalis treugæ hac intemperie utillime temperata, etiam postquam assumtus fuit ad apicem cardinalatus, ut pace perpetua initiata, hæc finirentur, certo præstito juramento cum dictis ejus collegis, ac jussione apostolica eumdem præterea coarctante, a præteritis duobus annis citra & ultra intentus, præmissis assidue insistens, vacare non desinit incessanter, nec desistere puto honestum, salva ejus constantia, juramento & jussione prædictis intuitis diligenter quam maxime. A cetero cum rex idem Aragonensis, cujus naturalis vassallus est, in præsens ultramarinis agat partibus in remotis, cui non puto eum placere, si hoc negotium desereret, sic finaliter conclusum, eo præsertim considerato, quod si ipse desisteret a prædictis sic continuatis, ejus collegæ prædicti utique recederent a regnorum confinibus prædictorum, ubi resident pro præmissis: & convicini confinium regnorum prædictorum, qui vix continere possunt se adinvicem deprædari, reinciperent gravem guerram, quam plerumque intentarunt, sed a dictis collegis victi, male ablata debite restituentes, a suis nequam ausibus refrenati, hinc inde quiescere sunt compulsi. Non mirentur præterea vestræ reverentiæ merito venerandæ, si eisdem pandere hæc decrevi. Nuper enim Terraconensis episcopus tunc domini antistitis Ilerdensis metropolitanus existens, talem qualis prædictus existit agnovi incunctanter, nunc autem cancellarius prælibati domini regis Aragonensis, licet immeritus, existens, ac dicti domini cardinalis actiones fore utiles, ut est dictum, ipsis regnis prospiciens, in fervore Spiritus sanæ mentis pro communi climatis prælibati salute ac excusatione sui, contra quem percipio nonnullorum detractorum susurrationem exortam, pro eo quod his salubribus derelictis, Romam aut ad concilium postquam effectus est cardinalis non pergit, sacro conspectui vestro decrevi præsentibus quæ dicta sunt reserare, ut qui semper pro ecclesia in statu utroque, ut dictum est, militavit, & militare non desistit, non dicatur ullatenus contumaciter retroire. Et conservet V. R. P. Altissimus prospere temporibus duraturis. Ex Barchinona XVII. Julii.

Ad V. R. P. & D. servitia, mandata, honores, placita semper paratus D. archiepiscopus Cæsaraugustanus, serenissimi domini regis Aragonensis cancellarius.

EPISTOLA PHILIPPI ducis Burgundiæ, ad sacrum concilium.

Promittit oratores & prælatos suos ad concilium se missurum, ac pro pace operam suam impensurum.

Reverendis in Christo patribus prælatis ceterisque in sacra synodo Basileensi, &c. *Anno 1432. Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimi in Christo patres, &c. Cum ingenti desiderio ad vestræ sanctæ congregationis in Spiritu-sancto felicem progressum, reverendum in Christo patrem episcopum Laudensem, spectabilem & egregium militem dominum Racellum de Auro de Bononia, & sacræ paginæ professorem eximium, priorem conventus Chamberiaci ordinis fratrum Prædicatorum, vestros ad nos destinatos oratores audivimus in his quæ vi litterarum vestrarum credentiæ, in nostri præsentia consilii nobis ex parte vestra eleganter exposuerunt, & succincte ad tria nos signanter exhortantes, ut videlicet ad vestram sanctam synodum nostros transmitteremus ambassiatores, dominiorum nostrorum prælatos & ceteros ecclesiasticos viros hortaremur & moneremus ad eamdem se transferre, & ad pacem populi Christiani nostram vellemus operam præstare propitiam. Super quibus eisdem in eodem nostro consilio dedimus ad singula responsum, nos videlicet ad sanctam vestram synodum nostros, ut ex animo jam proposuimus, ambassiatores tempore quo poterimus aptiori destinaturos, & dominiorum nostrorum prælatos, ut ad eamdem sanctam synodum gressus suos accelerent, quantum in nobis erit, hortaturos, nosque ad populi Christiani pacem & tranquillitatem nostras vires, quantum in nobis erit, imposituros adjutrices, & eo nos efficaciter intenturos, quantum cum Deo bene congruit principi Christiano, sicut eosdem vestros ambassiatores unica vobis fienda relatione vos super singulis latius speramus informaturos, nos semper ad ea quæ ad ecclesiæ sanctæ quietem, orthodoxæ fidei, quam semper optavimus, exaltationem & pacem populi Christiani profutura credimus, offerentes, nec corpori, neque bonis quibuscumque parcituros. Celebrem cœtum vestrum ille prospere conservare & ad sui laudem feliciter dirigere dignetur, in cujus nomine estis congregati,

gregati, JESUS-CHRISTUS. Scriptum in villa nostra S. Audomari.

PHILIPPUS dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c.

COPIA LITTERÆ

directæ concilio per dominum episcopum Dunelmensem.

Promittit se missurum ad concilium suo nomine procuratorem.

Anno 1432. 19. Julii. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus, dominis egregiis, ceterisque fratribus amicis in sacro concilio Basileensi congregatis, recommendationem devotissimam, ac in optati Spiritu-sancto examinis justissimi effectum fieri salutarem.

Nuper sane sacratissimæ synodi memoratæ per reverendissimos patres virosque probatissimos ambassiatores dignissimos litteras credentiales recepi, jubiloque cordis intellexi optima sanctissimaque operis vestri frugiferi desideria viscerosa ad laudem Dei, reductionem eorum qui vane seducti sunt, integritatem pacis populi Christiani, ac morum deviantium multorum canonicam affectuosissimamque correctionem. Regat, quæso, Spiritus-sanctus omnia prospiciens, cujus auxilio cœptum est quod intenditis, viam honoris deifici, tranquillitatis catholicæ, vitæ profectus virtuosæ, amplissima summæ caritatis opera, quibus profecto quia possibilitas grata, quam negat senectus, mihi deest, & gravant quæ veteres consequuntur incommoda per naturam, ad præsens personaliter interesse non potero, mittere disposui procuratorem idoneum, qui omnia quæ juris erunt diligenter facere poterit vice mea, ad honorem & gloriam omnipotentis Dei, omnium gaudium celebre sanctorum, ecclesiæ sacrosanctæ Christianissimum uberrimumque profectum, qui vos in Spiritu-sancto paraclito unanimiter congregatos regere dignetur, ut digna percipiatis præmia meritorum. Amen. Scriptum Londoniæ, XIX. die Julii MCCCCXXXII.

Earumdem P. V. servitor humilis N. episcopus Dunelmensis.

COPIA LITTERÆ

archiepiscopi Eboracensis.

Agnoscit se & suos suffraganeos ad concilium citatos.

Anno 1432. 22. Julii. Ex ms. Aquicinctensi

REverendissimis in Christo patribus, inclytisque principibus, nobilibus dominis, & egregiis viris sacrum Basileense concilium in Spiritu-sancto congregatum, quod universalem repræsentat ecclesiam, facientibus, orator vester humillimus Jo. Eboracensis ecclesiæ minister indignus, devotissimam filialem recommendationem cum orationum suffragiis & semper ad omnia paratum.

Litterarum vestrarum, quas pridie cum omni filialis devotionis humilitate de manibus venerabilis in Christo patris domini Laudensis episcopi, nobiliumque virorum collegarum suorum excellentiæ vestræ has ad partes legatorum recepi, & credentiæ super his singularum dicti patris tam facundo, quam fœcundo vivæ vocis oraculo luculenter expositæ læta series exprimebat, sacratissimum illum & divinitus inspiratum vobis zelum in perpetuas æternitates justissime recolendum, quo ad hæresum errorumque exstirpationem, perditorumque morum & vitiorum explantationem, discordiarum & bellorum seductionem, & in summa ad universalis ecclesiæ debitam reformationem, communis illa vobis & concors fertur & tendit intentio, utinam felicibus & indilatis, ut res exigit, prosperanda successibus juxta vota. O felicem supra modum intentionem cunctorum Christi fidelium merito promovendam, auxiliis & studiis prosequendam! O per omnia laudabile propositum altisonis attollendum præconiis! O sacrum exercitium, opus sanctum, opus dignum, benedictione plenum, a præstantissimis dudum viris, a doctissimis & devotissimis pariter christianæ religionis professoribus a nonnonnullis temporibus peroptatum, persuasum & præstolatum, tanto quidem promtius, ardentius & instantius, tarditatis & moræ dispendiis incommodisque postpositis, aggrediendum in promtu, quanto apparet evidentius, hoc non acto, non expedito, ecclesiastici status & hierarchiæ deplorandum excidium in foribus imminere. Et quamquam plerisque visum sit & verum, altissimum & arduissimum exstiturum hoc negotium multiplicibus involutum periculis & difficultatibus implicitum; adeundus tamen videri potest cum fiducia thronus ejus cujus res agitur, cujus causa tractatur, qui nec fallere novit, nec falli, & ante conspectum misericordiæ suæ præsentanda promissio, qua nos erigit in spem firmam obtinendæ petitionis, si quam sibi, maxime pro se & in suo nomine, porrigimus, offerimus & flagitamus. Quia vero beatissimo cœtui vestro complacuit me & per me ceteros suffraganeos & subditos meos, hactenus ad sacras synodos venire solitos, admonitos esse de veniendo jam indilate non impeditos legitime, personaliter, & reliquos per procuratores idoneos sufficienter ad hoc instructos; obedienter & juxta vires exsecutioni demandabitur ad Dei laudem & V. D. complacentiam, sicuti cum ea qua decuit humilitate respondere curavi præfatis nobilissimis dominis sacri cœtus vestri legatis, qui commissa sibi V. S. ex parte, Deum contestor, tam singulariter, tam laudabiliter, tam

excellenter, & tali cum industria & moderamine sunt executi, quod regiæ celsitudinis & regnicolarum animos non inculti sermonis aut ignavi, sed disertissima suadenti copia, cui nec ornatus vel efficacia defuit, ad annuendum postulatis, non difficile perduxere ad honorem sacratissimi cœtus vestri, quem in divinitus aggressi laboris votivo progressu ad exitum usque felicem dirigere dignetur & prosperare clementia Creatoris. Scriptum Londoniæ die XXII. Julii MCCCCXXXII.

Sacræ concionis vestræ orator humillimus JOHANNES Eboracensis archiepiscopus.

LITTERA
directa per dominum regem Romanorum, domino duci WILLELMO Bavariæ, protectori sacri Basileensis concilii, &c.

Mittit ei summi pontificis bullam, monetque eum de illius dispositione.

Anno 1432. Ex ms. Aquicinct. GEnerose, dilecte princeps, & avuncule, dilectioni tuæ perprius satis scripsimus, quod ambassiata nostra in concilii sacri negotiis apud papam nihil facit, & quomodo de [a] post reverendus JACOBUS (a) archiepiscopus Ebredunensis, princeps noster & devotus dilectus, se ipsum exhibuit ad laborandum & mediandum apud papam, prout etiam ivit Romam, ibidem aliquandiu fuit, & post multos tractatus ad nos reversus est, talesque bullas attulit, quarum tibi cum præsentibus mittimus transsumtum: in quibus dilectio tua considerare poterit, quam intricati sint articuli stantes in eisdem, quos tamen ipse archiepiscopus, ut asserit, in alia forma exhibuit, quamquam in bulla contineatur, quod ipse eosdem articulos exhibuerit. Intelligis etiam quæ papa a nobis desiderat, a quibus nos Deus custodiat, quod ea umquam faciamus. Nos autem consideramus quod papa induratus est, timentes etiam quod Veneti & Florentini, quibus colligatus est, & qui eum requirunt, ipsum nihil conclusive facere permittant: quamquam non velimus dimittere, quin iterum ad eum mittamus, pulsando, & diligentiam nostram faciendo, prout tibi in brevi scribemus. Idcirco, dilecte avuncule, velis hujusmodi ad sacrum concilium deducere, ut bene considerent & videant quid nobis expediat respondere, cum prædicta nobis non placeant: intelligentes, quod exinde destructio & integra annullatio ejusdem sacri concilii sequeretur. Quæ tuæ dilectioni pro tanto scribimus, quod tu & concilium sciatis quam intentionem papa habeat in præmissis. Scriptum etiam nobis est, quod papa meliora castra sua, præsertim Surianum & Canuale muniverit cum Venetis, & simile voluit fecisse in Bononia; sed cives eum prævenerunt, & adhuc stant in discordia cum ipso. Sciat etiam dilectio tua, quod nos gratiâ Dei prospere & bene venimus ad locum istum, quamvis attentatum fuerit nobis præstari impedimentum. Et confidimus in Deo, quod facta nostra debeant meliorari. Quicquid autem deinceps nobis occurrerit, tuam dilectionem scire faciemus: desiderantes, quod tu etiam nos de circumstantiis eorum, quæ ibidem aguntur, scire facias, & præsertim quomodo cum ambassiata, quam papa misit ad Basileam, res aguntur. Datum Senis feria quarta post Margaritæ.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, &c.

GASPAR SLIGK.

(a) Cognomine *Gelu*, antea archiepiscopus Turonensis, cujus vitam ab ipsomet conscriptam edidimus tomo tertio Anecdotorum.

COPIA LITTERÆ
magistri Jo. de Rokizano Pragensis, directæ priori Prædicatorum Basileensium.

Petit pro suis ad Basileam salvum conductum, & ut de honesto eis provideatur hospitio, significatque damna in regno Bohemiæ ex aquarum eruptione facta.

DEbita reverentia cum omni famulamine. Præporrectis litteris concilii Basileensis, salvi conductus scilicet, cum epistola coadjuncta nobis multum placida, grate una cum nostris sæcularibus dominis, reverentia qua decet suscepimus, lætabunde in Domino JESU qui est spes nostra confidentes, quia qui cœpit opus bonum, perficiet. Nam auribus nostris insonuerant novitates, difficultatem cœpti operis præmonstrantes, ut puta quod concilii pars magna nollet annuere per vos ex una, & nos parte ex altera, in Egra dispositis & ordinatis. Sed jam aspicimus, quod grato vultu cernentes videmus, quia mentita est iniquitas sibi. Vestris etiam notifico paternitatibus, quomodo sathan, cujus est ea quæ sunt salutis destruere, & qui Paulum apostolum magnum olim in salutiferorum progressu impedire moliebatur, sic & opus in Egra cœptum per plures Bohemos spirituales & sæculares conabatur & modo conatur, si quomodo quiret, impedire. Sed Dominus, cui mare & venti obediunt, imperat, & spero quia & plus imperabit, ut obmutescant, sicut jam obmutescere cœperunt, digitum ori suo imponentes. Quapropter salvos conductus, juxta dispositionem per nos & vos utrimque factam, sine procrastinatione disponere satagentes, festinate, ut illis habitis, possimus in unum consulere, & caritativis vultibus seipsos aspicere; in domo quoque Domini læti manentes, quæ diaboli

Anno 1432. Ex ms. Aquicinctensi.

destruere, evellere & dissipare, & quæ sunt Domini Jesu ædificare & plantare, ut sic eamus, & in Basileam, Domino juvante, veniamus, fructumque cum magnorum virorum inibi congregatorum, nos misceri populo Dei velut dulcia poma in Bohemiam redeundo afferamus. Opto, nostrique optant, paternitates vestras humiliter exorantes, ut de hospitiis honestis pro nostris & nostrorum personis curam & sollicitudinem habeatis. Novitates vestris reverentiis quæ occurrerunt his diebus, satis dolenter refero, sic quod inundatione facta in regno nostro, damna infinita sunt facta, villæ multæ funditus destructæ, partes civitatum disruptæ, pons Pragensis civitatis, cui similis in multis non fuit regnis, destructus, molendina omnia circa Pragam destructa, alibique per regnum Bohemiæ asportata, & alia innumera mala inaudita per magnam partem regni, & fere per totum regnum etiam multi homines sexus utriusque, & cum pueris per aquam submersi, cum subito factus est concursus aquarum pernimius, immo nec a plerisque visus & auditus. Hæc acta sunt feria II. ante Magdalenæ (a) MCCCCXXXII.

[*]

COPIA PROTESTATIONIS

Facta per ambassiatores domini nostri papæ in civitate Constantiensi super factis concilii Basileensis.

Anno 1432. 26. Julii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendi in Christo patres & domini Jo. & Andreas Tarentinus & Collocensis archiepiscopi & Bertrandus episcopus Magalonensis, ac Antonius utriusque juris doctor, causarum palatii apostolici auditor, oratores & nuncii S. D. N. ac beatissimi Eugenii papæ IV. & de mandato ipsius S. D. N. progredientes pro exstirpatione hæresum, & reformatione universalis ecclesiæ, ac pacificatione regum & principum totius populi Christiani, nec non pro libertate ecclesiæ sublevanda, ad reverendissimos in Christo patres & dominos archipiscopos, episcopos, & ceteros venerabiles patres, abbates, priores, decanos, præpositos, archidiaconos, magistros in theologia, ac doctores utriusque seu in altero jurium, & alios dominos in civitate Basileensi congregatos. cum occasione & ratione captionis, arrestationis, & detentionis in carceribus & vinculis venerabilis viri domini Jo. de Prato decretorum doctoris, ipsius S. D. N. cubicularii & nuncii apostolici, & accessus non securi nunciorum apostolorum per patriam Germaniæ, cum dictæ civitati Basileæ appropinquant, quos nonnulli insequuntur & capiunt, ac mandata & litteræ apostolicæ, si reperiuntur, ab ipsis auferuntur, ut communiter fertur, nec non cujusdam prætensi statuti seu ordinationis per ipsos in dicta civitate editæ, vigore cujus liber exitus de dicta civitate, ibidem existentibus & de novo venientibus prohibetur, nisi cum certis qualitatibus per nonnullos ibi existentes concedatur, ac aliorum plurium incivilium & a jure exorbitantium, quæ inibi contra præfatum dominum nostrum, & sanctam sedem apostolicam facta, extiterunt, & de die in diem fiunt, nec non & aliorum quamplurium suis loco & tempore explicandorum, instantissime petierunt & rogaverunt per medium venerabilis viri domini Petri Boniterii sacri collegii dominorum sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium clerici & archidiaconi de Martello in ecclesia Metensi, per ipsos specialiter destinati ad præfatos dominos in Basilea existentes, quatenus dictis oratoribus salvum conductum concedere, cum quo tute & libere & secure ire Basileam, ibique morari, loqui & agere quæ ipsis per dictum dominum nostrum injuncta fuerunt, & præmissa concernebant, indeque ad libitum recedere valerent: hi quidem domini per reverendos in Christo patres & dominos M. Albiganensem & Jo. abbatem de Bonavalle, & Henricum *Nitard* decretorum doctorem, præpositum Ulmensem, suos nuncios & oratores, quemdam salvum conductum captiosum & illaqueativum miserunt, sub quo nemini tutus esset accessus, nedum præfatis oratoribus, ut clare constat ex responsionibus præfatorum oratorum super salvo conductu datis, & aliis quampluribus rationibus; ideo præfati domini oratores protestantur publice, quod per eos non stat neque stabit, quominus ad præfatos dominos in Basilea vadant, ad explicandum circa omnia prædicta bonam, rectam, & sanctissimam intentionem & voluntatem præfati SS. domini nostri, quam semper habuit in præmissis, & hoc de præsenti: sed per præfatos dominos, qui salvum conductum in forma bona & rationabili ac juridica non concesserunt, nec miserunt. Petuntque denuo ipsi oratores præfati S. D. N. ab eisdem dominis & ab ipsorum oratoribus salvum conductum in bona forma & honesta eis dari, cum sint promti & parati jussa & mandata ipsius S. D. N. promte circa præmissa demandare executioni. Protestantur insuper de majori & evidentiori, ac notoria nullitate omnium illorum, quæ acta hactenus inibi contra dispositionem & ordinationem S. D. N. sunt, & eorum quæ in futurum contingent attentari, omnibus melioribus modo, jure, & forma quibus possunt, salvo jure addendi, diminuendi & corrigendi. Præmissa dicuntur, fiunt, & protestantur, citra injuriam cujuscumque, &c. De præmissis vero vos notarii publici & testes, &c. sitis rogati ut unum

(a) Anno 1432. festum S. Magdalenæ incidit in diem Jovis, ac consequenter feria secunda in qua contigit inundatio in diem decimam nonam. Paucis vero post diebus hæc epistola fuit conscripta.

& plura conficiatis instrumenta, & tot quot erunt necessaria. Exhibita anno MCCCCXXXII. XXVI. Julii. Constantiæ in ambitu majoris ecclesiæ in capella S. Sepulchri, præsentibus venerabilibus dominis, domino Jo. Luci decano, Alberto *Valart* & Henrico de *Henner* canonicis Constanciensibus testibus, &c.

SEQUITUR DECLARATIO

salvi conductus concilii missi oratoribus domini nostri papæ existentibus in Constantia.

LIcet salvus-conductus per vos petitus ad hanc civitatem veniendi, minime necessarius fuisset ex causis in aliis litteris nostris, & per oratores nostros expressis, nihilominus nos volentes vestræ postulationi, quantum cum Deo & honestate fieri potuit, satisfacere, ipsum salvum-conductum in forma plena & sufficienti per dictos oratores ad vos transmisimus. Verum quia dubitare videmini, ubi dubitandum non est, & in re clara scrupulum quæritis, difficultatem in aliquibus clausulis non necessariam facientes: ideo ut cognoscatis hanc sanctam synodum in spiritu lenitatis & mansuetudine procedere, & ne vester accessus, qui utinam fructuosus sit, impediri ex parte ipsius synodi videatur, prædictas clausulas dicti salvi nostri conductus hoc modo ex superabundanti duximus declarandas, videlicet ut privata collocutio quo ad res familiares & privatas, & non concernentes negotia hujus sacri concilii generalis Basileensis in læsionem ipsius sacri concilii nullatenus interdicta vobis intelligatur. Quodque verba illa: *Vult*, &c. *hæc sancta synodus, ut postquam ad vestra proposita & explicata responsum dederit, vel vos requisierit*, &c. intelligantur, ut terminus octo dierum referatur ita ad responsum dandum, sicut ad requisitionem fiendam. Item, quod verbum *per viam rectam* intelligatur per eam qua venistis, vel per aliam vobis gratam & securam versus partes Italiæ, sine dolo & fraude tendendo, &c.

EPISTOLA SIGISMUNDI

REGIS ROMANORUM

ad concilium Basileense.

Significat concilio acta a Jacobo archiepiscopo cum summo pontifice, mittitque ei bullas sibi a papa missas, &c.

Anno 1432. 27. Julii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis sacrosanctæ generali Basileensi synodo, &c.

Reverendissimi in Christo patres, &c. Scripseramus alias V. P. qualiter venerabilis JACOBUS archiepiscopus princeps noster & sacri

A imperii, dum in Parma pro feudis atque regalibus suis sacramentum præstaret, videns differentias quæ erant cum domino summo pontifice super factis sacri Basileensis concilii, se obtulit zelo quodam ductus, mediare, ut ad evitanda scandala hæc res ad bonos terminos posset conduci, qualiterque nos eidem nedum indulsimus, verum etiam instanter petivimus, ut Dei & ecclesiæ sanctæ intuitu, illos subire vellet labores: Et ecce idem archiepiscopus ad nos nunc est reversus, afferens quasdam bullas domini summi pontificis, requirensque a nobis inscriptionem quamdam: quorum omnium copiam

B sive transsumtum illustri locum tenenti nostro WILLELMO duci Bavariæ transmisimus, V. P. ulterius præsentandas. verum quia illa negotia magna sunt, & quodammodo involuta, ac extra potestatem nostram, videbatur nobis summe expedire, ut illa subito ad V. P. devenirent notitiam: ad quarum cognitionem arbitramur talia pertinere. Nos enim scripturam quæ a nobis requiritur, nulla via seu instantia traderemus, nec dare dispositi sumus, nisi ad votum & consilium vestrum. Et ne sanctitas domini nostri papæ

C propter moram tædio afficeretur, & ut etiam non deficeremus, sanctitatem suam denuo pulsare super favore concilii, remisimus per archiepiscopum eumdem, adjunctis sibi venerabilibus episcopo Curiensis & LADISLAO gubernatore cruciferatus Budensis, qui per Dei gratiam subito reversuri sunt, & quicquid attulerint V. P. intimabimus. Nihilominus velint P. V. nobis incontinenti die noctuque rescribere mentem vestram super illis articulis, nosque informare qualiter acturi sumus, etiam quicquid feceritis usque huc cum oratoribus apostolicis ad concilium

D destinatis. Non esset enim nobis ingratum si V. P. cum sanctitate domini papæ concordare possent ad evitandum schisma, dum tamen sacrum concilium remaneret in libertate agendi sine talibus limitationibus super his pro quibus congregatum est, prout hactenus generalia concilia peregerunt; & ne idem concilium sic per indirectum dissolveretur, quod nobis profecto deificum & honestum videretur. quicquid tamen V. P. quæ res illas ecclesiam tangentes clarius nobis cognoscunt, concluserint, nobis acceptum

E erit. quoniam a votis vestris nequaquam declinamus, sed ut semper & scripsimus & nuntiavimus, usque ad mortem vobiscum perseverabimus, & quæque adversa sustinebimus, quemadmodum præsentialiter propter adhæsionem ipsam nobis omnia impetrata undique auferuntur. Quæ omnia libenter sufferimus & tolerare dispositi sumus pro bono & commodo populi Christiani. Rogantes insuper ut interim & quousque vestris paternitatibus non scripserimus mentem & responsum domini papæ super hujusmodi re-

quisitionibus nostris, quas vobis præfatus locum tenens noster ostendet, in processu contra ipsum dominum papam velitis esse lenti & pii in finem, quod hæ res commodius adaptentur, quoniam avisationes nostræ vos non tardabunt. Datum in civitate nostra Senarum die XXVII. Julii regnorum nostrorum, &c.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, &c.

TRANSUMTUM MISSUM

per imperatorem in quo inseruntur duæ bullæ papales, & una cedula, concernentes sacrum Basileense concilium, &c.

Ex ms. Aquicinctensi.

IN Christi nomine. Amen. Anno a nativitate ejusdem MCCCCXXXII. indictione X. die vero XV. mensis Julii, hora tertiarum vel quasi, pontificatus SS. in Christo patris & domini nostri, domini EUGENII, divina providentia papæ IV. anno II. serenissimo & gloriosissimo principe & domino, domino SIGISMUNDO divina favente clementia Romanorum rege semper augusto, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croaciæ, &c. rege feliciter regnante, anno sui imperii XXII. in nostrorum notariorum publicorum præsentia, præfatus serenissimus dominus rex SIGISMUNDUS Romanorum rex habens & tenens in suis manibus duas certas litteras apostolicas præfati domini nostri Eugenii papæ IV. ejusque bullis plumbeis more suæ Romanæ curiæ pendentibus sigillatas, super negotiis & causis sacri Basileensis concilii generalis emanatas, nec non & cedulam in pergameno scriptam inferius sic signatam *A. de Florentia secretarius*, quæ in se quædam capitula continebat, nos infrascriptos Petrum & Simonem publicos notarios cum instantia requisivit, præfactas litteras apostolicas & præfatam cedulam per nos transsumi & exemplari, quodque exinde copias authenticas & transsumata ac publica instrumenta facere deberemus, cujus quidem unius bullæ tenor sequitur in hæc verba.

EUGENIUS *episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio* SIGISMUNDO *Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ regi illustri salutem & apostolicam benedictionem.*

Satis nota debent esse tuæ serenitatis tum per nostras litteras, tum per oratorum & tuorum & nostrorum relationes, causæ & rationes quæ nos moverunt ad dissolutionem concilii Basileensis, quæ, Deo teste, sola fuerunt, ut nobis præsidentibus concilio, hæreses tolli, pax inter Christi fideles poni, & ecclesia Dei perfecte, sicut semper optavimus, possent cum Dei adjutorio & tua ceterorumque principum assistentia reformari. Et licet multi varia sententiant, tamen Altissimo, qui scrutatur renes & corda hominum, manifesta est intentio nostra, & A *toti orbi suo tempore innotescet. Verum nuper venerabilis frater noster* JACOBUS *archiepiscopus Ebredunensis, a tua serenitate veniens, motus bona devotione quam gerit ad ecclesiam Dei, & cupiens vitari scandala, quæ forsan culpa hominum oriri possent, nobis nonnulla capitula obtulit, in qua propter tui reverentiam & tua contemplatione consensimus, ut appareat nihil nos malle quam hæresum exstirpationem, pacem fidelium, & reformationem ecclesiæ; & nostras exinde litteras fieri fecimus, quarum copiam, ut ad tuam notitiam deducantur, jussimus præsentibus intercludi. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ* B *MCCCCXXXII. VI. calendas Julii, pontificatus nostri anno II. G. de Gallio.*

Tenor secundæ bullæ seu alterius litteræ sequitur & est talis.

EUGENIUS *episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.*

Inter cetera vota nostra potissime vellemus hoc tempore, ut sicut Altissimo nota est, ita & universo mundo palam esset intentio nostri cordis, cessarent profecto multæ & diversorum altercationes, qui nostræ mentis puritatem non recte interpretantur. nam omni tempore & omni statu in quo fuimus, anhelavimus semper præ C *ceteris rebus, ad exstirpationem hæresum, quibus populum Christianum vexari videbamus, & ad ecclesiæ reformationem, quæ quidem res satis manifesta esse debuit in Constantiensi concilio, ubi omnibus innotuit, quanto cum desiderio cupierimus plenam & perfectam ecclesiæ universalis reformationem. Postea vero quam domino placuit nos ad universalis gregis sui curam assumere, reputavimus maxime ad singularem gratiam ab Altissimo nobis datam, voluisse illum eo tempore nos ecclesiæ suæ præesse, in quo deberet universale concilium celebrari, ut possent opera & diligentia nostra, nobisque* D *præsidentibus, & hæreses tolli & reformari ecclesia in his quæ opus essent. Sed cum ad nos maxime spectaret hujusmodi rerum & reformationis onus, & omnino vellemus pro honore nostro & utilitate ecclesiæ eo loco & tempore concilium celebrari, in quo personaliter præesse possemus, malignitas autem temporis & infirmitas nostra præter alias rationabiles causas talis esset, ut nullomodo ad Basileam possemus personaliter proficisci, non ad fugiendum, sed ad perfectiorem & stabiliorem reformationem faciendam, & hujusmodi hæreses firmius exstirpandas, dissolventes concilium Basileense, in* E *civitate nostra Bononiensi tempore tunc expresso illud duximus celebrandum, prout in litteris nostris plenius continetur. ex quo sequutum est, ut nonnulli hanc nostram dissolutionem, non eo animo quo facta est, ceperint, & perfectum propositum nostrum non rite intellexerint. Cum autem venerabilis frater noster* JACOBUS *archiepiscopus Ebredunensis, zelo fidei & singulari ad ecclesiam devotione motus, nonnulla capitula nobis obtulerit, per quæ mul-*

tis scandalis sperat posse obviari; nos ut omnibus innotescat, nos nihil magis quam hæresum exstirpationem, Christi fidelium pacem, morum reformationem cupere, & reformationem ecclesiæ sanctæ Dei, eisdem capitulis duximus annuendum, quæ mandavimus ut ad notitiam omnium deducantur, de verbo ad verbum describi inferius & sunt ista: Quia impossibile est sine fide placere Deo, & sanctissimus dominus noster sub continuata religionis instituto a puero vacaverit, fidei observationi; nihilque amplius desideret post animæ salutem, quam ipsius fidei conservationem & incrementum, contentabitur eadem sanctitas, quod existentes in loco Basilea & qui erunt, auctoritate eis per dominum nostrum concedenda, & præsidentibus nunciis sive legatis per sanctitatem suam deputandis intendere possint & valeant exstirpationi hæresum vigentium in partibus ultramontanis & potissime Bohemorum nunc vigenti, tam per instructionem quam per reductionem eorum ad sacro-sanctam fidem catholicam, & aliis viis debitis, licitis & honestis: proviso tamen, quod si oriantur dubia magna urgentia seu notabilia ejusdem domini nostri, cum concilio illorum qui sunt in Basilea & dominorum cardinalium, sit decisioni auctoritati, vel remittantur decidenda ad concilium aliud futurum, ubi dominus noster personaliter interesse poterit, si prædicti Basileenses maluerint.

Item, contentabitur idem dominus noster quod prædicti circa reformationem morum in omni statu ecclesiastico invigilare habeant, & advisare etiam particulariter, prout Spiritus-sanctus administrabit unicuique, proviso quod eorum avisamenta per oratores suos ipsi domino nostro transmittant, qui correcto & addito quod suæ sanctitati videbitur, commutatione facta correctorum & additorum ab existentibus in Basilea firmitatem obtineant, prout domino nostro videbitur, approbantibus illis in Basilea congregatis. Et si non concordaverit sanctitas domini nostri cum prædictis, remittantur ad futurum aliud concilium, in quo Dominus noster personaliter interesse possit, ut per hoc & alias debitus honor sedi apostolicæ servetur & deferatur.

Item, quia pacis bonum inter omnia desiderabile est, cum non nisi pacis in tempore bene colatur pacis auctor, contentabitur dominus noster, quod prædicti omnibus modis avisandi de pacis procuratione se interponant, media ad eam quærant, & eidem effectualiter intendant, salva semper in omnibus prædictis sanctæ sedis apostolicæ auctoritate, cui devote obsecundare tenentur, qui Christiano nomine gloriantur, & propterea remittenda est ei decisio, saltem ut in superiori capitulo continetur.

Item, quod omnes & singulæ requisitiones, exhortationes, monitiones, citationes, dierum appositiones, & processus incepti, & qui inciperentur post præsentium concessionem, per Basileæ congregatos contra quascumque personas,

A *cujuscumque dignitatis aut conditionis existant sive status, & omnia per quæ, sive quorum medio seu auctoritate ad ipsos vel ipsas ventum est, pro non factis habeantur, perinde sint ac si nullo umquam tempore facta, facti seu factæ extitissent. Ita quod omnia remaneant in statu quo erant ante dictam congregationem Basileæ; & etiam omnes monitiones, citationes & processus incepti in audientia contradictorum, & alibi auctoritate apostolica, & qui inciperentur post præsentium concessionem contra dictos Basileæ congregatos seu singulares eorumdem, qui ibidem erunt, existunt & fuerunt, habeantur*
B *pro non factis, ac si numquam evenissent, sive facta aut facta extitissent: ita quod in nomine Domini nostri* JESU CHRISTI *in vera pace, caritate non ficta, & bona unione animorum, modo & forma præmissis, & non aliter, nec etiam in aliis, cum maturitate debita procedatur una cum legatis domini papæ deputandis.*

Item, paratus est dominus noster abbreviare tempus concilii proxime futuri Bononiæ, & & etiam locum mutare, dummodo fiat in terris ecclesiæ immediate subjectis in Italia, ubi dominus noster cum sacro collegio possit personaliter præsidere, juxta consilium in Basilea existentium; & ibi poterunt convenire & papa &
C *dominus rex personaliter in concilio, ubi multa bona fieri poterunt, quæ fieri non possent sine papæ ad minus præsentia. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ* MCCCCXXXII. VI. *calendas Julii, pontificatus nostri anno* II.

Tenor autem prædictæ cedulæ sequitur per omnia in hæc verba:

Quia dominus archiepiscopus Ebredunensis conclusit cum reverendissimis dominis cardinalibus deputatis per sanctitatem domini nostri, ad facta illorum qui sunt in Basilea, idem dominus noster vult habere litteras a domino rege
D *Romanorum authenticas, cum sigillo majestatis & subscriptione propriæ manus suæ, quod si illi non consentirent, nec acquiescerent concordatis: aut si consentirent, & postea in aliquo contra vel præter facerent, idem dominus rex promittat & juret sub fide regia per se quod eos deseret, tamquam homines turbatores pacis & quietis ecclesiæ & totius Christianæ religionis, ad simplicem requisitionem ipsius domini nostri, sicut ipse per juramentum est obligatus, & adhærebit suæ sanctitati, tam in concilio per eamdem sanctitatem suam tenendo, quam alibi.*

E *Item, quia idem dominus Ebredunensis asserit præfatum dominum regem affectare accedere ad urbem Romam, & præfatum dominum nostrum visitare, quem semper præcipua caritate dilexit, & sperat quod per communicationem ipsorum ad invicem multa bona poterunt fieri concernentia fidem & ecclesiam ac totam Christianitatem, idem dominus noster contentatur de accessu suo, cum ipsum a tempore concilii Constantiensis, quo cognovit eum, semper fuit magna dilectione & affectione prosequutus,*

dummodo ejus adventus pacificus, id est cum illis de domo sua tantum, ut alias cautum fuit. Et certificatus de tempore adventus sui, mittet obviam sibi usque ad confinia terrarum ecclesiæ, duos ex reverendissimis dominis cardinalibus, & alios prælatos & clericos ad ipsum associandum honorifice, & ipsum secure conducet & tenebit per Dei gratiam, & remittet cum honore, pace, & benedictione Domini nostri Jesu Christi, *& SS. Apostolorum Petri & Pauli, ac sua; & si voluerit in comitiva sua habere de gentibus armigeris præfati domini nostri, tam in veniendo, quam in revertendo; & si petierit quod dictæ gentes faciant sibi juramentum conveniens prædictæ materiæ, contentatur dominus noster quod fiat hoc etiam, declarato quod antequam intret terras ecclesiæ, ipse præstabit juramentum, quod de jure præstare tenebatur antequam intraret ecclesiam, juxta formam Clementinæ.*

Item, ad ostendendam caritatem, amorem & benevolentiam erga personam domini regis, consideratis magnis expensis habitis per præfatum dominum regem, dominus noster est paratus subvenire eidem domino regi postquam intraverit terras ecclesiæ, & cum illa paternali caritate amplectetur, qua pater bonus filium optimum complecti debet, & prout per oratores suos alias oblatum fuit, & super hoc dominus noster paratus est deputare aliquos qui habeant tractare cum deputandis per dominum regem, & infallanter sperat, quod erunt in bona concordia cum Dei adjutorio.

Nos vero notarii publici infrascripti easdem litteras apostolicas & cedulam præfatam de manu ejusdem domini Sigismundi Romanorum regis recipientes, ipsas copiavimus, exemplavimus, & de verbo ad verbum transumsimus, ac in formam publicam redegimus, nihil addendo vel minuendo quod sensum mutet aut variet intellectum. Acta sunt hæc in civitate Senarum, in domo residentiæ prædicti domini Romanorum regis, anno, pontificatu, regnorum, die, hora, & loco quibus supra, præsentibus ibidem venerabili domino Karolo episcopo Senensi, ac honorabilibus Benedicto præposito Albanensi, sedis apostolicæ protonotario, Mathia præposito Quinqueecclesiensi regni Hungariæ vice-cancellario, & Johanne *Scok* Ezelburgensi præposito, necnon magnificis & nobilibus viris dominis Stephano Seginæ & Modeussiæ, Willelmo de Montfort comitibus, Gaspar *Sligk* de Lazano burgravio Egrensi, aulæ Romanæ regiæ vice-cancellario, Ladislao de Thamasi, Laurentio de Hederwat marescallo regni Hungariæ, Mutikone de Ragusio comite Kewinensi, & quampluribus aliis fide dignis testibus ad præmissa specialiter vocatis & rogatis.

Et ego Petrus *Kalde* de *Stetterich* clericus Coloniensis diœcesis, publicus apostolica & imperiali auctoritate notarius, &c.

Et ego Simon Amman. de *Asparn* clericus Pataviensis diœcesis, publicus imperiali auctoritate notarius, &c. præsens fui, &c.

EPISTOLA HUMFREDI ducis Glocestriæ, ad sacrum concilium.

Promittit ei omnem ex parte sua favorem, hortaturque ad viriliter agendum.

Sacro Basileensi concilio in Spiritu-sancto legitime congregato, universalem ecclesiam repræsentanti, Humfridus regum filius, frater, & patruus, dux Glocestriæ, comes Pempurgiæ, magnus camerarius Angliæ &c. vineam Dei Sabaoth diligenter excolere, in populis Christianis pacem contexere, firmare fidem, virtutes conserere, vitia resecare. Anno 1432. 17. Julii. *Ex ms. Aquicinctensi*

Excitarunt me pridem vestræ, quas mihi per reverendum in Christo patrem egregiosque viros dominum G. episcopum Laudensem, Racellum præceptorem S. Johannis Jerosolymitani Januensis, & fratrem Guidonem Flammoceti sacræ theologiæ professorem, in hac parte legatos & eloquentissimos oratores misistis, litteræ: sed & zelus Dei & unicæ sponsæ suæ animosum me reddidit, ut vestris beatis devotisque desideriis gaudenter velim meas, utcumque possum, impertiri libentius sollicitudines, assistentias, & favores. Quod utique si minus egerim, si segniter manum arreperim, si denique circa maturandum celerius tam felix, sanctum & salubre propositum lentus in via ullatenus hæserim satis referre norunt eruditissimi oratores vestri prædicti, & si quid insuper deinceps occurrerit, quod in sancti operis vestri subsidium expeditionemve facere queam, ut fidelem & devotum ecclesiæ filium, me ad semper paratissimum sentietis. Ergo viriliter agite, principes & patres conscripti, causa siquidem quam tractatis, causa Dei est, causa sacrosanctæ universalis ecclesiæ est, causa denique omnium qui Christiana professione censentur, palam esse dignoscitur, cum universi Christi fideles, maxime autem principes & potentes tenentur assistere, & decertantes in ea defendere & tueri. Sacrum concilium vestrum Spiritus-sanctus inspiret, & in finem usque fructuosum deducat summi cœlestis consilii altitudo. Scriptum in meo manerio de *Grenvvigh*, mensis Julii die XXVII.

Humfridus dux Glocestriæ & comes Pemburgiæ, &c.

Droin.

EPISTOLA SIGISMUNDI regis Romanorum, ad concilium Basileense.

Cum in Italia fructuose laboret pro concilio, declarat non expedire ut in propria persona ad illud accedat, &c.

Anno 1432. 15. Augusti. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus, &c. Reverendissimi in Christo patres, &c. Scimus nihil magis ad nostrarum laudum cumulum pertinere, quam res sacrosanctæ Basileensis synodi extollere, & accuratius eas promovere. Ad hoc enim onus nostri conatus student & tendunt, pro eo suscepimus labores, fatigas, & immensas expensas, & usquequaque cum persona propria subivimus discrimina varia, semper revolventes in animo potius nos sollicitare & effundere in Dei & ecclesiæ suæ servitiis, quam commodis propriis insudare. Multa enim, uti cognovimus, Christianæ religioni accesserunt per operas Romanorum imperatorum & regum. Utinam nos proficeremus in rebus illis, quas pro facto fidei sollicitudine procuramus. Redditæ sunt nobis, reverendissimi patres, successu dierum duæ bullæ, inter cetera nos ad veniendum requirentes; quas reverenter & gratanter suscepimus, agentes Christo Deo gratias de felicibus processibus sacri concilii, & utinam rerum conditiones paterentur, quod vobiscum constitui deberemus: sumus indubii quod multa ad laudem omnipotentis Dei & suæ sanctæ ecclesiæ perficerentur. Sed si oculatim videretis quantum præsentia nostra his in partibus sacro concilio præstet favorem, indubie si non adessemus, adhuc nos decerneretis isthac transmittere, quemadmodum V. P. in brevi distinctius informaturi sumus. Præterea reversi sunt de Romana curia, venerabilis Curiensis episcopus & alii oratores præter archiepiscopum Ebredunensem, quos alias ad sanctitatem summi pontificis miseramus cum instructionibus vobis novissime per cursorem ducis WILLELMI destinatis, super quibus dominus papa cardinalem de Ursinis & cardinalem de Monteforti de Britannia ad nos transmisit, qui omni die accessuri, immo de prope sunt, nostros salvos-conductus expectantes. Auditisque illis, incontinenti V. P. de singulis avisabimus, nihil tamen effectualiter concipimus, quemadmodum ex cedula dominorum cardinalium sacro concilio in Roma adhærentium nobis transmissa hicque inclusa clarius colligetis, maxime super quibus cautelis dicti cardinales accedunt. Nihil tamen per nos eis respondebitur, nisi quod ea apud vos quærant quæ tentant. Mittimus etiam vobis hic annexam procurationem eorumdem dominorum cardinalium laudabilem, atque bonum sperantes in Domino Deo nostro, quod omnia in melius successura sunt. Nec credatis nos destituturos quin his in partibus pro favore sacri concilii nos totaliter effundemus: immo jam cum Florentinis, qui solemnes oratores suos apud nos habuerunt, super illo verba habuimus, & speramus vobis subito felicia nunciare. Qualitercumque tamen res succedant, nos ille sumus qui vobiscum & sacro concilio perseverare statuimus, & in ea firma sententia usque ad mortem permansuri sumus. Estote igitur R. P. constantes & firmi, parvipendentes suggestiones & contrarietates quorumcumque, quoniam indubie res ecclesiæ quæ quotidie palpabiliter adaugentur, proficient ad laudem Dei, commodum ecclesiæ, sacrique concilii decus & honorem: & si vestri oratores nos accederent, quemadmodum V. P. alias per fratrem Jo. nunciavimus, gratissimum nobis esset, & possent quæque res absque dubio in melius promoveri. Datum in civitate nostra Senarum die XV. Augusti MCCCCXXXII.

SIGISMUNDUS, Dei gratia Romanorum rex semper augustus, &c.

COPIA CUJUSDAM BULLÆ missæ episcopo Taurinensi per dominum papam, ut non adhæreat concilio Basileensi.

Ejusdem est tenoris cum bulla ad archiepiscopum Coloniensem, edita tom. 12. concil. pag. 931. dat. 3. id. Feb. 1432.

SEQUITUR LITTERA PATENS convocationis prælatorum regni Franciæ, &c.

Anno 1432. 19. Aug. Ex ms. Aquicinct.

CHARLES par la grace de Dieu roy de France, à tous archevesques, evesques, abbés & aultres prelas, doiens, soudoiens, archediacres, chapitres, recteurs, docteurs, & regens, & aultres maistres clercs, & gens notables tant d'eglise, que des universitez de nos royalmes, Dauphiné, signeuries, salut & dilection.

Comme par plusieurs ambaxades & meissives derenierement par l'evesque de Novare, & l'abbé de S. Ambroise de Milan envoyes devers nous, de par cheux qui sont assemblez à Basle pour le saint concile general, aions été requis & exhortés de par le saint concile, de envoyer à icelui concile nostre ambaxade notable, & aussi de vous exhorter que pareillement y ailliés & assistés, comme il est de coustume, & que tenus y êtes. Sçavoir vous faisons que après plusieurs deliberations sur ce, tant aveques les gens de nostre grand conseil, que plusieurs autres notables personnes d'eglise: nous avons conclut & arresté pour tousjours faire nostre debvoir, &

& ensievir les bonnes coustumes de nos predecesseurs, de briefment envoyer nostreditte ambaxade notable audit saint concile. Et ce vous segnefions par ces nos lettres patentes, au *vidimus* desquelles fait sous scel royal ou autentique, volons foy estre adjoustée comme à l'original, à ce que soiés plainement informés de notre ententiön & volenté sur les choses devant dittes, & que ung cascun* de vous en droit soi fache son debvoir selong que tenus y est de comparoir ou envoier deuement audit saint concile. Donné en nostre chastel d'Amboize le XIX. jours du mois d'Aoust l'an MCCCCXXXII.

* *Id est chacun.*

Par le roy en son grand conseil,

J. Le Piquart.

EPISTOLA NICOLAI DE GARA regni Hungariæ palatini, ad Sigismundum Romanorum regem.

Lecta die Veneris ante festum Andreæ.

Significant Poloniæ regem non iniisse fœdus cum Bohemis.

Anno 1432. 19. August. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SEreniffimo principi & domino domino SIGISMUNDO Dei gratia Romanorum regi.

Sereniffime princeps & domine, domine mi generosiffime, scire dignetur V. S. quod existentibus nobis, videlicet prælatis & baronibus regni vestri Hungariæ simul in congregatione, rex Poloniæ prælatique & barones sui, cum litteris credentialibus mittendo nuncium proprium, aperte nunciarunt in hæc verba. » Vobis dominis prælatis, baronibus, » & aliis Hungaris, volumus esse notum, ne » audiatis ab aliis contraxisse nos unionem & » ligam cum Bohemis contra omnem nationem, & præsertim Teutonicam, excepta » dumtaxat liga vestra Hungarorum, quibus » volumus semper tranquilliffimam pacem & » amicitiam conservare. » Hæc itaque, generosiffime domine, V. S. duxi intimanda. Datum Budæ in profesto S. Stephani regis. MCCCCXXXII.

Ejusdem vestræ serenitatis servulus NICOLAUS DE GARA regni vestri Hungariæ palatinus.

LITTERA

cujusdam Inquisitoris ordinis Minorum, sacro generali concilio Basileensi, &c.

Reddit rationem de actis ab eo adversus hæreticos, excusatque se quominus ad concilium veniat.

Anno 1432. 13. August. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAcrosanctæ Basileensi synodo universalem ecclesiam repræsentanti, frater PETRUS FABRI ordinis Minorum, hæreticæ pravitatis inquisitor immeritus, præmissa recommen- A datione humili, cum debita promtitudine famulandi.

Cum parvulo mentis oculo conspicio sanctæ fidei catholicæ rosarium, comperio clara luce torpedine longingua hæresis ejus dolorosum interitum, multorum titillante in diversis mundi partibus hæreticorum rabie; quodque Deus sacrum Basileense concilium erexerit in titulum & defensionem fidei suæ, plantans ipsum quasi olivam fructiferam in vinea Domini, in qua multa est messis, cujus prælibatam sanctam congregationem conservatricem & cultricem constituit, ne degenerent propagines vineæ in labruscam, pro B eo quia surrexerunt retroactis temporibus, & actu insurgunt falsorum dogmatum prædicatores, doctores mendacii, hostes veritatis, & fidei subversores, blandi & simplices ut agni, sed vulpes astutia sunt, & rapaces ut lupi, qui laqueos & pedicas tendunt in capturam simplicium, seque cum aliis in præcipitium damnationis æternæ demoliuntur. Ideo quia zelus domus Domini accenditur in præfata sancta synodo ad dandam scientiam salutis plebi ejus, & ad reducendum devios a fide: propter quod dominus JACOBUS C ALBERTI litterarum sacri prælibati generalis concilii executor, causa præmissorum caritative me monuerit, quamvis ad Dei honorem & exaltationem fidei suæ sanctæ, & ad exterminium hæreticæ pravitatis & sectæ Valdensium, quæ, proh dolor! in vallibus Puteclusionis Argenteriæ & Freissseneriæ meo officio subjectis damnabiliter retroactis temporibus viguit, & actu incessanter viget, taliter quod ager Dominicus ibidem quasi squalet incultus, licet magnas executiones de multis hæreticis & Faccineriis fecerim a duobus annis citra & ultra, etiam actualiter D in carceribus tam Ebredunensibus quam Brianssonii sex hæreticos relapsos habendo, qui plus quam quingentos de eorum secta mihi revelarunt, quorum executio propter complices ne fugam rapiant, necnon propter eorum processus, consultationem maturam & digestam commode de magno tempore fieri non potest, quia nemo repente fit summus; præsuppositis etiam aliis legitimis & manifestis excusationibus meis, videlicet infirmitatibus corporalibus actu me affligentibus, & indicibili paupertate quam sum passus, quia ab ecclesia Dei numquam habui E denarium, neque stipendia habeo a quocumque alio, quare impossibile est indigentem bene operari. Hinc est quod præfato concilio generali supplico humiliter, ut meas excusationes legitimas de præsenti dignetur acceptare propensius, cum nemo teneatur ad impossibile, & fidem indubiam super præmissis, dicto domino Jacobo Alberti canonico Ebredunensi, præbere si placet, & mihi tantum tempus liberaliter conferre, ut opus fidei per me inchoatum valeam & possim

ad Dei laudem & exaltationem fidei suæ sanctæ, modo postquam materia prædictorum hæreticorum est aperta, absque ejus interruptione & medio liberaliter terminare, saltem hinc ad tempus breve, quia postpositis quibuscumque aliis ad præfatum sacrum concilium incunctanter intendo & dispono accedere, quod Deus votive & prospere conservare dignetur. Amen. Ex Ebreduno XXIII. Augusti.

Ejusdem sacri concilii generalis humilis orator & servitor fidelis prænominatus.

EPISTOLA
SYNDICI ET CONSILII AVENIONENSIS ad concilium Basileense.

Gratias agunt quod rectorem eis dederit cardinalem S. Eustachii.

Anno 1432. 25. August. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus & dominis, sacrosanctum Basileense generale concilium digne celebrantibus, dominis nostris metuendissimis.

Reverendissimi in Christo patres, &c. post humillimam recommendationem. Dudum diebus non longe præteritis cognovit hæc civitas peculiaris ac fidelissima ecclesiæ Avenionensis operis per effectum, quanto zelo caritatis in visceribus cordium earumdem P. R. sit stabilita, dum pro ejus totalis ruinæ evitatione, provisionem saluberrimam in personam reverendissimi in Christo patris & domini, domini A. miseratione divina sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ diaconi cardinalis, S. Eustachii vulgariter nominati, de vicario generali in spiritalibus & temporalibus ejus nomine misericorditer providit. (a) Et licet pro tanto beneficio eadem civitas ad gratiarum humiles actiones rependendas, merito sit astricta, cum tamen considerat in personam tam nobilem tamque fructuosam regimini sibi commisso, & multo majori experientia teste comprobata, civitati eidem fuisse salubriter provisum; multo plus ad illas astringitur, dum non ad ipsius postulationem, quin immo vestri motu proprio vigilando super gregem dominicum; earumdem paternitatum cura pervigili tantæ provisioni operam dare placuerit celerem & efficacem, pro quibus non cessamus, nec cessare intendimus humillime eisdem P. R. continue regratiari. O patres reverendissimi, quam felix & gloriosa fuit illa provisio & est, per quam hæc civitas & patria ecclesiæ dilectissima sola citra montes & unica ecclesiæ sanctæ Dei conservatur. In verbo enim veritatis attestamur, quod si hæc provisio saluberrima non facta aut dilata plus debito extitisset, dominium ecclesiæ in eadem, quod Deus avertat, pressura & versutia malorum hominum, ecclesiasticam pacem & sacrosanctæ synodi robur turbare nitentium, corruisset. Ex post vero quod hunc patrem in Christo supradictum reverendum, per sacrum concilium in rectorem nobis datum, tota hæc ecclesiæ terra non solum venerata, quin immo & timorata ab æmulis & invidis fuit. Ipsam igitur civitatem, & sua supposita, patriamque circumvicinam ecclesiæ subjectam, sic intra pectorum vestrorum arcana continue gerere & fovere placeat, quod præter beneficia accepta, continue majora, ut confidit, recipiat. Nam ejus augmentatio est ecclesiæ exaltatio. Per illam enim ecclesiæ Romanæ & ejus felicis status solum & dumtaxat citra montes geritur memoria, augmentatur gloria, habet ipsa in his partibus ubi caput suum reclinet, & gregem dominicum recolligat, per quam inimicos compescat, amicos vero cognoscat, prout latius testimonio authentico reverendissimi in Christo patris & domini, domini patriarchæ Antiocheni, dominorumque prælatorum, aliorumque patrum universitatis generalis studii Avenionensis, ad eamdem destinatorum, gressusque suos in domino dirigentium, percipere poterit indefesse. Illam igitur materno oculo respicere placeat, continuisque atque benignis beneficiis & favoribus opportunis confovere dignetur ille, in cujus nomine est legitime congregata, usque ad finem laudabilem & intentum, totique universali ecclesiæ necessarium feliciter & votive. Scriptum Avenione die XXV. Augusti MCCCCXXXII.

Earumdem V. R. P. humillimi servitores syndici & consilium civitatis Avenionensis.

(a) Hæc provisio non diu locum habuit, ut patet ex Eugenii bulla, quæ extat inter acta concilii Basileensis apud Labb. tom. 12. pag. 536. in qua hæc leguntur. *Nam quod numquam est lectum, ipsi in civitate nostra Avinionensi & contra nostram voluntatem constituere legatum ausi sunt, illam tyrannidi unius cardinalis, nuper cum eis convenientis, subjiciendo, spreto vero legato de latere per nos & sedem apostolicam constituto, unde tot guerrarum strages, tot rapina, tot homicidia, tot incendia suborta sunt. Sed tandem clementissimus Deus sua misericordia favit parti justiorem causam habenti; quia nostro vero dominio, & sub nostro legato ipsa civitas subjecta est*, &c. Data est hæc bulla Romæ 18. cal. Januarii 1433.

EPISTOLA
JO. EPISCOPI ZAGRABIENSIS ad Sigismundum regem.

Monet eum de initis confœderationibus adversus Teutonicos seu Germanos.

Anno 1432. 26. August. Ex ms. Aquicinctensi.

SErenissimo principi domino, domino SIGISMUNDO, &c.

Serenissime princeps & domine excellentissime, post humilem mei recommendationem orationumque suffragia devotorum,

Scire dignetur eadem serenitas, quod prælati & barones regni vestri Hungariæ in festo S. Laurentii proxime præteriti, pro parte majori ad civitatem vestram Budensem pro defensione prædicti regni vestri contra insultus Turcorum & perfidorum Hussitarum in unum convenerunt: inter quos ego etiam personaliter fui. quibus quidem dominis prælatis & baronibus, ut præmittitur, invicem existentibus in præsentia eorumdem, accessit ambassiata regis Poloniæ, primo ex parte ipsius regis, demum ex parte reginæ conthoralis suæ, & tandem majorum, & ex post minorum filiorum suorum, prælatis & baronibus vestris retulit salutes. Tandem autem in persona ejusdem domini regis querulose protulit, quomodo illi mali homines Pruteni ligas & confœderationes cum eodem rege contractas non tenerent, & sibi & regno suo multa damna fecissent, & ipsi etiam contra ipsum cum duce Swidrigal essent confœderati. Hoc etiam retulit, quod ipse dominus rex & filii sui ac barones ejus uniti essent cum Bohemis, vellentque cum ipsis contra omnes Teutonicos seu Germanos tenere, sed non contra Hungaros, quoniam a tempore sancti regis Stephani, & tandem a tempore sancti regis Ladislai, qui ex parte matris fuisset de regno Poloniæ, usque ad tempora Ludovici regis, & durante eo semper fuerunt unum, & domini Hungari ducebant matrimonialiter sorores dominorum regni Poloniæ. Et cum ego & hoc idem prælati & barones regni ejusdem intimassent dominis prælatis & baronibus regni V. S. domini tamen prælati & barones vestri super illis nullum dederunt responsum. Et hæc serenissime princeps vestræ majestati pro avisatione volui intimare. Scripta Kaprinieze feria II. proxima post festum Bartholomæi apostoli M CCCC XXXII.

Ejusdem V. S. capellanus humillimus Jo. episcopus Zagrabiensis cancellarius.

EPISTOLA SIGISMUNDI REGIS ROMANORUM,

ad patres concilii Basileensis.

Orat processus in papam tantisper suspendant, donec missi ad eum a pontifice cardinales advenerint.

Anno 1432. 28. August. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis sacrosanctæ synodo Basileensi, &c.

Reverendissimi in Christo patres, &c. Per proximum cursorem civitatis Basileensis V. P. scripsisse recolimus de reditu ambassiatorum nostrorum a domino summo pontifice sine responso, & qualiter ipse deliberaverit super rebus per nos requisitis, dominum cardinalem de Ursinis & dominum de Monteforti ad nos transmittere. Et quamvis iidem domini cardinales ante plures dies de Roma exiverint, nosque eisdem nostros & alios salvos-conductus per dominum apostolicum petitos dudum miserimus; tamen usque in præsentem diem nondum accesserunt. Avisamur nihilominus quod infra sex dies indubie adventuri sunt, & cum rebus gratis & acceptis, quod Deus concedat. Et quamquam ipse dominus apostolicus per venerabilem Jacobum *de Sirch* protonotarium, quem pro salvis-conductibus ad nos præmiserat, a nobis inter cetera petiverit, quatenus apud V. P. & sacrum concilium instare vellemus, ut cum processibus quibuscumque abstineretur per totum Septembrem: nos tamen illud sibi denegavimus, & nos id facere non posse diximus, nisi auditis prius dominis cardinalibus ad nos destinatis. Nec in vanum movebamur, quia nobis dicebatur quod in curia Romana pariter processus fulminandi pararentur, & verebamur ne & nos in aliquo præveniremur. Sed audientes iterum quod isti domini cardinales cum bonis veniunt, videretur nobis, & sic P. V. rogamus, quatenus cum processibus & aliis rebus, si quæ contra dominum apostolicum essent conceptæ, ad tempus modicum, & quo usque illos dominos cardinales audiverimus, supersedere velitis; & si grata attulerint, proderit illa mora suppressionis multum ad evitandum schisma in ecclesia Dei. Si vero ipsos dominos cardinales persenserimus ambagibus uti, & rem tendere ad sinistrum, poterunt nihilominus V. P. procedere uti visum fuerit, & de illis omnibus quid cum eis peregerimus subito V. P. avisabimus. Eritque illa jam ultima & finalis missio oratorum inter nos, nec amplius apud suam sanctitatem disponemus instare, avisando P. V. quod licet sua sanctitas a nobis pro scriptis istis, ad V. P. faciendis institerit, tamen quod ea transmittimus suæ sanctitati incognitum est, nec sibi affirmare volumus, immo clare denegavimus, ut sua sanctitas illo substrata timore, prout est, ad mutationem propositi citius flecteretur. Datum in civitate Senarum die XXVIII. Augusti regnorum nostrorum, &c. MCCCCXXXII.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper augustus, &c.

A

EPISTOLA CAROLI VII.
Francorum regis concilio Basileensi.

Promittit se legatos suos & episcopos &c. regni sui sacro concilio missurum.

Anno 1432. 1. Septemb. Ex ms. Aquicinctensi.

A Nos tres chiers & tres especialx amis, les prelats & autres gens etant au saint concile de Basle.

CHARLES par la grace de Dieu, roy de France, salut & dilection.

Tres chiers & tres especialx amis, par vos ambaxeurs l'eveque de Novare, & l'abbé de S. Ambroise de Milan, avons rechu vos lettres, contenant creance, laquelle yceulx vos ambaxeurs nous ont notablement exposée, & apries che que avons sur ce eu grant & meure deliberation avecque les gens de nostre grand conseil, & plusieurs aultres notables personnes d'eglise, avons conclu brief envoyer notre ambassade notable audit saint concile de Basle, & avecque che segnefier a tous prelats & aultres de nos royalme, Dalphiné & signories qui sont tenus de droit ou de coustume de comparoir aux sains conciles, que audit concile de Basle voisent ou envoyent pour eulx personnes notables, en cas qui auroient excusation legitime de non y aler. Et de ceste nostre ordonnance poures estre certifies par vosdits ambaxeurs, & par nos lettres patentes à eulx sur ce baillées. En oultre tres chiers & tres especials amis, avons sçu que nostre S. Pere le pape a envoyé à Basle ses ambaxeurs pour appaiser aucun discort, qui pouvoit estre entre luy & vous, & aussi qu'il vous a envoyé certains chapitres pour proceder à l'extirpation de plusieurs heresies, que on dist de present estre en diverses parties de la Chrestienté, & à la reformation de bonnes mœurs en sainte eglise, dont sommes tres joieux, vous exortans & requerans tant certes que plus povons, que en tant que vous sera possible voellies eviter toute matiere dont se puist ensievir aucune devision en l'eglise. Et se aultre chose avisés qui soit pourfitable à l'exaltation de nostre mere sainte eglise, faites le nous sçavoir, & de bon cuer nous nous y employrons. Escript à Amboise le primier jour de Septembre MCCCCXXXII.

CHARLES.

PICART.

HÆC CAPITULA

Fuerunt oblata serenissimo principi CAROLO *Francorum regi Christianissimo, per B. episcopum Novariensem, & A. abbatem S. Ambrosii Mediolanensis, oratores concilii Basileensis, & petierunt, ut ad singula responderetur.*

Anno 1432. Ex ms. Aquicinctensi

PRimo, quod majestas sua dignetur & velit adhærere concilio, idque defendere & confovere favoribus possibilibus & opportunis modis, mittendo quantocius fieri potest, suos ambassiatores solemnes ad illud, exhortandoque & commonendo strictissime litteris & nunciis prælatos omnes regni & dominii sui, quatenus, omni mora postposita, ad sacrum ipsum concilium accedere debeant, in qua re non debet serenitas sua difficilem se reddere: quoniam cum ecclesia sancta Dei & fides catholica in magnis periculis sint propter excrescentes hæreses & morum deformitates, per solam viam hujus sanctissimi concilii potest his malis omnibus provideri.

Secundo, quod fiant litteræ patentes, quibus idem serenissimus dominus rex declaret voluntatem suam erga concilium, & licentiam det omnibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, capitulis ecclesiarum cathedralium tam Delphinatus, quam Linguæ-Occitanæ, & aliarum quarumcumque provinciarum regni & dominii sui, & aliis quibuscumque ad concilium ire volentibus aut debentibus de jure vel consuetudine, quod ad sacrum ipsum Basileense concilium accedant, neque vereantur se incidere in perjurium aliquod, ratione alicujus juramenti præstiti per eos, quoniam & in eorum consecrationibus jurant, quod vocati ibunt ad synodum.

Tertio, quod majestas sua dignetur scribere speciales litteras ad dominos archiepiscopos regni Delphinatus & Linguæ-Occitanæ, nec non aliarum quarumcumque provinciarum dominii sui, quod cito ad sacrum concilium proficiscantur, quodque mandare debeant eorum suffraganeis, abbatibus, capitulis ecclesiarum cathedralium, ac ceteris omnibus, qui de jure vel consuetudine ad concilium ire debent, quod ad illud celeriter accedant, & quod specialiter scribatur reverendis dominis episcopis Claromontensi, (a) Montis-Albani (b) & Conseranensi. (c)

Quarto, quia ipsi domini ambassiatores habent facere exsecutionem mandatorum contra prælatos, ut vadant ad concilium, arripientes iter infra terminum per ambassiatores ipsis assignandum, a die factæ exsecutionis

(a) Is erat Martinus *Gouge* dictus *de Charpaigne*, ducis Bituricensis, deinde regis cancellarius.
(b) Bernardo *de la Roche* Carolo regi pergrato, cujus mandato plures legationes egregie obivit.
(c) Gerardo hujus nominis secundo.

contra eos, illud postea sine fraude continuaturi, & hoc sub pœna excommunicationis in prælatos, & suspensionis in capitula ecclesiarum; petunt ut regia majestas declaret, an velit ipsam exsecutionem fieri secundum formam ipsius citationis, postquam prælatos ipsos licentiaverit, & litteras prædictas patentes concesserit.

Quinto, ut serenitas sua eligat aliquos ex præstantioribus doctoribus & magistris in theologia, qui in regno suo possunt reperiri, & eos celeriter ad concilium mittat. Cum enim Bohemi jam in Basilea sint aut venire debeant mense Septembris infallanter, poterunt ipsi doctores & magistri magnum fructum facere in ecclesia Dei, & plurimum proficere in eorum reductionem: ex quo etiam majestati fama & gloria acquiretur sempiterna.

Sexto, cum auctoritas suæ regiæ majestatis sit apud omnes principes plurimum valitura, quod dignetur scribere ad duces & principes sibi benivolos, ut velint sacro concilio adhærere, & suos oratores ad illud mittere, scribendo specialiter ad regem Yspaniarum, quod audivit eum optime ad concilium dispositum, laudando ejus propositum, exhortandoque ut perseveret, & plenius disponat, & quam cito oratores suos mittat ad Basileam.

Septimo, ut majestas sua dignetur pati & sustinere, sicut & alii principes omnes concilio adhærentes faciunt, maxime Almanniæ, Burgundiæ, Sabaudiæ, Austriæ, Angliæ, Lombardiæ, quod collectores & alii debentes aliquid, vel qui in futurum debebunt cameræ apostolicæ, de ipsis pecuniis respondeant thesaurario sacri concilii & non alteri, ut pro ipsis fieri possit expensa necessaria pro causa fidei & ecclesia defendenda, quia conveniens est & debitum, ut camera apostolica faciat & sustineat omnes expensas, quæ fieri contingit pro celebratione & prosecutione sacrorum conciliorum generalium, & ita practicatum est pluries, & temporibus nostris in Constantiensi tempore JOHANNIS: aliàs non possent fieri expensæ necessariæ in mittendo ambassiatores & nuncios quamplurimos hinc inde pro reductione hæreticorum; pace procuranda inter reges & principes, communitates & civitates, & ubique locorum per Christianitatem, & alias faciendo quæ pro bono publico expediunt.

Octavo, ut dignetur non præbere aures aliquibus nitentibus & molientibus in dissolutionem, prorogationem aut loci mutationem sacri concilii. Nam ipsius dissolutio, prorogatio, aut loci mutatio cedent in evidens damnum Catholicæ fidei & ecclesiæ sanctæ Dei.

Ultimo, ut per majestatem regiam provideatur, quod tuti & securi recedant & vadant saltem usque Lugdunum, data eis primum expeditione votiva & celeri, ne patres in sacro concilio existentes, & ipsi ambassiatores, qui semper crediderunt & firmiter tenent votive expediri, spe sua frustrati remaneant; maxime quia omnes respiciunt, quomodo majestas sua se habeat in hac re, & omnes sacri concilii patres in sacrosancta corona sua spem omnem eorum & fidei sustentationem posuerunt.

RESPONSIO REGIA.

PRimo capitulo respondit serenitas sua, velle huic sacro concilio adhærere, illudque prosequi & manutenere favoribus possibilibus & opportunis. ad quod intendebat oratores suos solemnes cito mittere, & alia facere quæ in capitulo continentur.

Secundo capitulo respondit, quod erat sibi gratissimum hoc facere, & statim commisit ipsas litteras, quas hic habemus duplicatas; alias videlicet sub sigillo regni, & alteras sub sigillo Delphinatus.

Tertio capitulo istud etiam fecit sua majestas, & ex ipsis litteris nos aliquas præsentavimus, aliquas commisimus præsentandas, & una est hic, cui adhibere modum oportet. Speciales litteræ ad aliquos episcopos concessæ non sunt, quia satis visum est consuetum morem servare, qui est ut ad solos archiepiscopos scribatur.

Quarto capitulo, ex responso dato ad istud capitulum, rex ostendit suam affectionem, quam habet ad ecclesiam Dei & hanc synodum sacratissimam. nam non solum concessit licentiam citandi eos, sed etiam rogavit, ut singulos per quæcumque juris remedia compelleremus, dando tamen eis terminum competentem.

Quinto capitulo, in hoc dixit ordinem appositurum, faciendo quod de universitatibus studiorum dominii sui, aliqui præstantes doctores & magistri ad concilium venient.

Sexto capitulo, hoc etiam dixit se facturum, & jam scripsit ad regem Yspaniarum, & hoc amplius quia scripsit ad regem Scotiæ litteras, quibus ipsum ad adhærentiam & favores concilii exhortatur; ex quo etiam potest percipi, quod bonum animum habeat ad concilium.

Septimo capitulo dixit, quod non fuerat moris sui, neque etiam suorum prædecessorum, impedire se de rebus aut factis ecclesiæ; propterea ipsi domini de concilio, qui prudentissimi sunt, provideant, & faciant facta sua, quia ejus majestas nulla impedimenta præstabit; sed omnia patietur exsecutioni demandari.

Octavo capitulo ad hoc respondit, se deliberasse quod sequi volebat, & numquam erat sententiam mutaturus.

Ultimo capitulo, circa recessum nostrum

optime providit, dando nobis aliquos milites & viros notissimos, qui nos conducerent; & quamquam in multis periculis fuerimus, tamen, favente Altissimo, omnia pericula evasimus, & usque ad hunc locum sani & securi, sicut videtis, perducti sumus.

EPISTOLA GEORGII DE TRIMOLLIA, ad concilium Basileense.

Scribit benigne a rege exceptos fuisse nuncios a concilio missos, commendatque eis ea quæ ad regem spectant in concilio tractanda.

Anno 1432. 2. Septemb. Ex ms. Aquicinctensi

A Tres reverens peres en Dieu, tres honnourez & redoubtez signeurs, les signeurs prelas, & aultres gens d'eglise du concile de Basle.

Tres reverens peres en Dieu, tres honnourez & redoubtez signeurs, je me recommande à vous tant comme je puis, & vous plaise sçavoir que j'ay recheu vos lettres, qu'il vous a pleu à m'escripre, & envoiier par reverens peres en Dieu messieurs l'evesque de Nôvaire & l'abbé de S. Ambroise de Milan vos ambasseurs, lesquels sont venus devers le roy mon souverain signeur, qui pour l'honneur du concile & de vos personnes, les a treshumblement recheus & volentiers oïs & veus, & ossi ay oï la creanche que m'ont ditte de par vous vosdis ambaxeurs; sur lesquelces choses que il vous a pleu m'i faire sçavoir, tres reverens peres en Dieu, je me suis emploiié de tres bon cuer, & tant que aveques le bon voloir, que le roy mondit souverain signeur avoit audit concile & à vous complaire, ils ont obtenu che qu'ils ont volu requerir, & est le roy a deliberé de envoyer audit concile son ambassade, & a consenti que les prelas & clergié de son royalme y envoyent, en esperant tousiours toutesfois, tres reverens pere en Dieu, comme il le vous escript, que ses fais, s'il en est faitte mencion, soient traittiez audit concile en tout honneur & bien pour luy & sa signourie, & favorablement: de laquelle chose je vous supplie, que aussi vous plaise le faire, car se aultrement se faisoit, il me tourneroit à charge, veu que j'ay tres fort tenu la main à ce que vosdis ambaxeurs eussent ce qu'il requeroient, comme plus à plain porez sçavoir par eulx. Aussi, tres reverens peres en Dieu, touchant ma personne, mes fais & affaires, je vous recommande tres-humblement en vous suppliant, que tousiours vous plaise me faire assavoir vos bons plaisirs, & à mon povoir, je les accompliray; priant men Signeur, tres reverens peres en Dieu, & tres honnourez & redoultez signeurs, qu'il vous doint bonne vie & longue, & vous ait en sa sainte garde, & doint accomplir l'euvre dudit concile à l'onneur de luy, & au bon gouvernement de la Chrestienté. Escript à Amboise, de Septembre le deuxiesme MCCCCXXXII.

Le tout vostre humble GEORGE, signeur de la Trimoulle, de Suly & de Craon, grant chambelan de France.

EPISTOLA PHILIPPI ducis Burgundiæ, ad sacrum Basileense concilium.

Scribit in gratiam Ulrici de Mandercheit electi Trevirensis.

Anno 1432. 3. Sept. Ex ms. Aquicinctensi

Reverendissimis in Christo patribus & dominis, sacrosanctæ generali synodo Basileensi, &c.

Reverendissimi patres & domini, & amici præstantissimi, reverentiam debitam gratissimumque animum complacendi. Audivimus jam dudum multimodas exuberantissimasque V. P. sacræ congregationis causas, percepimusque vigilantissimas earum curas, quas pro manuductione incœpti operis diversis in partibus, tam pro hæreticorum reductione, quam patriarum Christicolarum reparatione, impendere curarunt. Animati itaque ex his adeo constanter solerterque inchoatis, & Deo duce continuandis, easdem paternitates vestras paucis sub verbis ac maxime sollicitamus cum affectu, rogitantes quatenus in eo divino Spiritu, qui omnis concordiæ origo finisque existit, in medio vestrum sua pietate habitante, Trevirensi ecclesiæ, cujus dudum dispendiosissimas magni periculi controversias nostis, pacem placeat procurare. Nam firmiter tenemus, quod nedum pro illa dumtaxat, verum & pro diversis aliis, & maxime vicinis ecclesiis, ác animabus pene infinitis, felicius, Deóque gratius per hoc agi præstolatur, pensatis his periculosissimis scandalo plenis rebus, dietim ex eadem radice pullulantibus, media pro hac re aptissima spero paternitates vestræ poterunt & habebunt invenire, si rei series & facti finis debite compensentur. Et quamquam apostolica sedes forsan non ei, cui patria statusque omnes favent, ob prænuntiatam translationem reverendi patris Spirensis episcopi, arriserit. Non hoc tamen universalem ecclesiam movere merito deberet; sed juxta temporis locique qualitates, obviandum potius est periculis ac succurrendis animabus. Quod etsi paternitates vestras apostolica translatio forsitan movere poterit; moveat etiam pene consimile factum in ecclesia Trajectensi, ubi postquam imminere strages & cædes præcesserunt, non absque rerum nostrarum detrimento, quas, ut apostolicæ provisioni quoad possemus assisteremus, periculo perditionique habuimus, ta-

men ratione suadente consultum extitit, illum potius praeesse debere, cui licet a primordio provisum non fuerat; per quem hodie pax salusque patriae procuratur, quam non acceptam personam patriae gentique omni adversam continuare. Speramus quamobrem, quod si reverendus ULRICUS DE MANDESCHEIT electus Trevirensis, de ejus persona facta inquisitione, repertus fuerit, uti per eum pax dari patriaeque ac multis aerumnosis disceptationibus salubriter poterit provideri, nec alius ad has res acceptior dictae patriae, &, ut audivimus, gratior invenitur. Non ambigimus justissime & absque scrupulo aliquo stabilietur confirmabiturque, ejus etiam adversario renitente. Moveat paternitates vestras, quod nedum personae, quin immo & ecclesiae ac toti patriae foret, his diebus maxime, in creatione pastoris & praesidentis pontificis erectione providendum. Quis nempe credere posset, patres reverendissimi, tantorum hominum animos ad oppositum umquam praeceptione apostolica flecti posse, ut illum quem mediis juramentis pro domino firmaverunt, ac fidem constantissime praestiterunt, abnegarent. Quanta praecipue orirentur scandala, antequam constantissimi vassalli censuris ab illo cui tam solemniter ac notorie jurarunt, pellerentur. Haec ipsa rogamus in Christi visceribus pie singulorum animis revolvi, & demum per possibilia media pacem tantae ecclesiae praeparari. Cetera penitus inexcogitabilia media tamquam inania propellenda. Nihilominus non minus prudenter agi putaremus, si haec alterius etiam partis assensu interveniente primo tractarentur, ut hinc inde moderata aequitate juxta subjectam materiam sublatis scandalis tranquillitas subsequeretur, quae pro bono universalis ecclesiae ex cordis intimis fieri desideramus, nos ad quaevis possibilia V. P. grata & accepta offerentes. Datum in oppido nostro Lovaniensi, mensis Septembris die III. MCCCCXXXII.

Ad quaeque V. P. beneplacita parati PHILIPPUS Burgundiae, Brabantiae & Limburgi dux, ac Flandriae, Artesii, Burgis atque Namurci, &c. comes, sacri imperii marchio.

Dinter.

EPISTOLA JO. DE ROCKIZANO ad Johannem abbatem de *Mulbrun*, concilii Basileensis nuncium.

Petit salvum-conductum, declaratque designatos ad concilium ambassiatores.

Anno 1432. 10. Septemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

IN Domino dilecto Jo. de *Mulbrun* nuncio concilii Basileensis sibi favoroso, benedictionis divinae imbrem & superaffluentis gratiae rorem.

In CHRISTO JESU dilecte, congregatione generali baronum, civitatum, &c. jam consummata, quid sit actum quidve conclusum, tenor litterarum dominorum Pragensium poterit vos edocere. Treugas pacis per nos & concilium postulatas, quas meo judicio huic negotio putant accommodas, quia non est Deus dissentionis sed pacis, labori non peperci, meipsum pro eisdem quantum valui exponendo; satana vero instigante & corda plerorumque movente, ut quae sua sunt, non quae JESU CHRISTI perquirant, hac pro vice locum non valuerunt saltem generaliter quoad omnes obtinere, licet cum plerisque treugae sint deputatae, prout latius littera Pragensium dominorum poterit declarare. Et cum viri constantis non facile sit perturbari, sed viriliter agere, & in Domino confortari. Manus ergo elevantes & cor ad Deum erigentes, procedite in ulteriora vosmetipsos extendendo, & salvos-conductus sine mora satagite reclinare. Nam & olim populus Judaïcus Jerusalem reaedificando graves labores, insidias pariter & pericula sufferebat, una manu labori insistendo, & altera gladium ob inimicorum invasionem acceptando; sic & modo, quia nondum finis est malorum, volentes populum Christianum sicut Jerusalem reaedificare & reformare, cordatos oportet esse viriles, & manus dissolutas praecavere; sique non sic singula debito tramite, prout placeret, aguntur, non fas est dejici & conturbari. Ambassiatores electi & in Basileam destinandi sunt nobiles Menhardus de Nova domo, Wentzelaus de *Cravvars*, strenui Willelmus de *Postupich*, Kostka & plures alii qui pridem fuerunt in Egra, & omnes alii qui ordinationi Egrensi interfuere. Dominus sit vobiscum adaugendo robur fortitudine, pariter & virtute. Plerique ex nunciis deputati Basileam exire nolunt, nisi complete salvi-conductus reponantur, de quibus expressa mentio fit per litteram Pragensium dominorum. Datum feria VI. post nativitatem B. MARIAE. MCCCCXXXII.

Magister Jo. de Rockizano vester servitor, &c.

EPISTOLA magistri & consulum civitatis Pragensis, ad nuncios concilii Basileensis.

Urgent ad habendos salvos-conductus.

REverendis ac religiosis fratribus HERMANNO abbati monasterii Ebracensis, ac J. de Mulbruno nunciis concilii Basileensis. Anno 1432. 10. Septemb. *Ex ms. Aquicinct.*

Deus pacis & ipse dominus noster JESUS CHRISTUS exhortetur corda vestra & confirmet in omni opere & sermone bono, repleatque desiderium vestrum, ut frustra non

currentes, pacem in orbem ecclesiæ sanctæ A vestra pia sollicitudine pariter & labore inducere valeatis. Reverendi & religiosi fratres in Christo, nuper congregatione baronum, nobilium, militum, civitatum, communitatum &c. generali in montibus Cuthinis celebrata, Deo Patre, a quo omne datum optimum, immo & donum perfectum, operante, corda inibi congregatorum gratia Spiritus-sancti afflavit, omnes in unum, idipsum faciens sine quavis contradictione persentire: ita quod ea quæ in Egra per nuncios utrosque tam nostros quam concilii Basileensis B pro rato & multum grato acceptarunt, simulque in unum dives & pauper, omnes docti & indocti, magni pariter & parvi, voce alacri concurrentes resederunt, immo & finaliter concluserunt, ut ad concilium præfatum Basileense, ambassiatores qui electi sunt & nominatim deputati, servatis servandis, dirigantur, & post bene cœpta pro fine bono & completo unionis & pacis salubri destinentur. Quod quidem nos auscultantes & in nostris animis de felici conclusione Deo gratias referentes, confidimus in Domino, C quia tolletur aquilo, a quo omne panditur malum, & jam perflare incœpit auster in ipsum ortum, qui est populus Dei, more sui flatus radicem omnis boni inserendo. Quare, reverendi & in Deo salutari nostro diligendi, cum juxta commune proverbium, qui differt, aufert, & plerumque nocuit differre paratis, salvos-conductus pro quibus repetitis vicibus vestris reverentiis scripsimus, plene & integre ad manus nostras reponere satagite, protractione, quæ huic cœpto negotio sancto officere posset, qualibet procul mota. Hoc scientes notanter, quod quamvis nuncii D & ambassiatores regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ fere ad ultimum sint dispositi & parati, laborem itineris versus Basileam ineundo, nisi plene salvi-conductus juxta pacta altrinsecus in Egra facta, reponantur, minime attentabunt. Vestra ergo protelatio & salvorum-conductuum procrastinatio, expeditioni nunciorum in viam inducit dilationem pariter & moram. Tres namque in manus nostras salvos-conductus habemus repositos, puta domini regis Bohemicum, concilii Basileensis, & civitatis Egrensis. Cupimus autem ut ducum sive principum, marchionis Brandeburgensis pro eo & filiis, E Johannis comitis Palatini & ducis Bavariæ pro ipso & filio sonantes, Willelmi comitis Palatini & ducis Bavariæ & concilii protectoris, necnon civitatis Basileensis, quem multum necessarium pro nostris nunciis reputamus, salvi-conductus, & domini regis in Latino, quem, prout concipimus, habetis in paratis, prorogatione & excusatione quavis semota, apud nos omnino reponantur, cum, ut repetitum secundo verbum memoriæ vestræ infigatur, nuncii nostri absque jam tactis salvis-conductibus compromissa in Egra facta impleri non cernentes, versus Basileam exire declinabunt. Et cum nescit tarda molimina Spiritus-sancti gratia, præfatos salvos-conductus Christi gratia adjuti reponere festinate, ut sic cœptum unionis nostræ & vestræ ac pacis commune bonum, suum citius valeat sortiri effectum & prosecutionem. Ceterum pro pace inter vos & partem nostram firmanda, qualiter in montibus Cuthinis in eadem generali baronum & comitum congregatione sit conclusum, domini Egrenses poterunt vos clarius informare, tum quia ipsis pro eodem puncto satis diserte scribitur. Datum Pragæ feria VI. ante exaltationem sanctæ Crucis MCCCCXXXII.

Magistri civium & jurati consules majoris civitatis Pragensis.

EPISTOLA

Mathiæ *Chlunitzan* capitani Prestensis, ad Johannem de Mulbruno abbatem concilii nuncium.

Instat pro habendis salvis-conductibus.

Honorando viro & fratri carissimo Johanni de Mulbruno, &c. Anno 1432. 10. Septemb. *Ex ms. Aquicinctensi*

Honorande vir & frater carissime, quia pro inchoati boni communis felici progressu per tot terrarum spatia migrans, corpus & res variis exponendo periculis, operose & fructuose laborasti, non tantum a Domino bonorum operum liberalissimo præmiatore, verum etiam a regni Bohemiæ rectoribus ingentia laudis præmia te meruisse confidenter agnoscas, sciasque in his quæ tua & tuorum collegarum vota poscebant, me operam adhibuisse solertem, ut jam ex omnium regni comitatuum consensu unanimi ad Basileam transmittantur legati. Sed revera mirari non sufficio, quod illuc mittendi salvi-conductus seu assecurationis paginæ tam lente tamque intercalate & nondum destinantur ad plenum, ut proinde plerisque possit suspicio sinistra & retractiva propositi suboriri. Qui itaque in principio horum felicium tractatuum fidele, diligens & utile impendisti studium, in mediis, quæso, nequaquam videare remissus, ne lente stet præconium priori diligentia acquisitum. Nam nonnullorum principum & Basileensis concilii regnum Bohemiæ salvos-conductus & assecurationis litteras hactenus præstolatur, juxta pactum in Egra digestum, vel saltim edoceri cupit de certo tempore missionis, quia legati ad eundum omnino sunt parati. Et quemadmodum optabatur in Egra, ut legati regni Bohemiæ in locum concilii aliquos possent præmittere cursores, qui concilium certificent de legatorum & oratorum adventu, ecce

ecce impensis & labori nequaquam parcendo, duos idoneos viros illuc destinare ipsius regni decrevit universitas, quibus & optat de salvis-conductibus tuæ cooperationis studio quantocius provideri, quatenus utique, annuente Altissimo, per media opportuna, utraque pars nanciscatur terminum Deo & universali ecclesiæ ipsius gratum pariter & acceptum. Nec moleste feras, frater carissime, quod more scripturarum utendo, tibi in singulari & non in plurali scribitur; nam & Christus magister omnium neminem umquam legitur vobisasse, & parem modum scribendi erga me, dum opus exegerit, opto ubilibet observari. Super præmissis omnibus & singulis peto tuis litteris habere certum & finale responsum, quo possim infallibilia prædicto regno Bohemiæ nova perferre. Scriptum Pragæ feria VI. ante exaltationem sanctæ Crucis MCCCCXXXII.

MATHIAS DE CHLUNITZAN capitaneus Prestensis.

EPISTOLA

magistri civium & consulum Pragensis civitatis ad consilium Egrense.

Expectant salvos-conductus, & declarant quæ acta fuerint pro pace.

Anno 1432. 12. Sept. Ex ms. Aquicinctensi.

PRudentibus & circumspectis viris dominis & amicis, consilio Egrensi, magister civium & consules urbis veteris Pragensis.

Vobis prudentibus & circumspectis dominis nostra servitia mandamus, & notum facimus, quod jam in nostra congregatione super montes *Cuthins* omnes domini milites & populares, capitanei, communitates & civitates, parvi & magni, senes & juvenes, de ordinatione unanimiter ad ambassiatam versus Basileam sumus electi, & nuncii qui ituri sunt dispositi & expositi fuerunt; & iter eorum non fuisset impeditum, nisi quod omnes litteræ salvi-conductus ex parte vestri, juxta condictum apud nos factum, adhuc non sunt in nostram potestatem positæ, & specialiter domini marchionis Brandeburgensis, ducis JOHANNIS, & WILLERMI, ceterorumque principum Bavariæ, & etiam ex parte civitatis Basileensis. Eapropter rogamus vos, quatenus omnem diligentiam vestram facientes, laboretis, sicut incœpistis, ut prædictæ litteræ nobis dirigantur. Ceterum sciatis quod litteræ vestræ nostram congregationem in monte præfato non attigerunt, sed de pace, sicut ambassiatores concilii & vos cum vestris subditis scribitis, in hoc stamus, quod omnes illi qui nostros nuncios in suum salvum-conductum recipient in Basileam deducendos, & ceteri conductores secundum definitionem nostrorum nunciorum pacifice stare debent cum omnibus terris eorum, & marchio Misnensis cum omnibus terris suis nunc finalem nobiscum pacem composuit. Similiter tota Slezia, & Luzacia, exceptis duobus aut tribus principibus, de quibus & quibusdam aliis nuncii nostri, cum ad vos pervenerint, melius vos oretenus informabunt, rogantes quatenus ambassiatoribus concilii sic de pace, ut præmittitur, informare velitis. Insuper ut sciatis quod nos de omnibus communitatibus nostris aliquas personas, ad vos & ad ambassiatores concilii directas, ad statim quantocius poterimus transmittemus. Supplicamus quatenus nos eosdem concilii ambassiatores aliquo tempore vobiscum detinere velitis, quia de pluribus necessariis articulis nostri cum eisdem loqui habebunt, & eisdem nostris nunciis litteras vestri salvi-conductus, & illorum de Ellepogensi feria V. proxima in *Lutitz* cum quibusdam vestris armatis, ad nostros nuncios conducendos destinare velitis; & si fieri poterit, quod dictus *Sefeller* in eadem ambassiata sit. Datum feria VI. ante exaltationem S. Crucis, anno MCCCCXXXII.

Magister civium & consules urbis veteris Pragensis.

LITTERA CREDENTIALIS BOHEMORUM.

Anno 1432. 18. Sept. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus feliciter in Basilea congregatis, barones, nobiles, milites, capitanei, Praga, aliæque civitates & communitates regni Bohemiæ, & marchionatus Moraviæ, debitam reverentiam cum condigna exhibitione honoris.

Reverendissimi in Christo patres, egregios & spectabiles viros Nicolaum de *Hunpolecz*, notarium majoris civitatis Pragensis, Johannem *Jacz* fideles & specialiter dilectos exhibitores præsentium, de intentione nostra & voto plenius eruditos, V. P. duximus translegandos, accuratius supplicantes, quatenus P. V. dignitas insignis ipsorum singulis relatibus nostri ex parte pro hac vice referendis, dignetur adhibere fidem creditivam per omnia, tamquam vestræ assistentes præsentiæ, nostris propriis loqueremur in personis. Datum Pragæ sub sigillo nostro communi quo utimur ad præsens, ex unanimi consensu, anno Domini MCCCCXXXII. feria IV. quatuor temporum ante festum B. Matthei apostoli & evangelistæ.

EPISTOLA JOHANNIS EBRACENSIS ET JOHANNIS DE MULBRUNO ABBATUM

Ad Julianum legatum concilii Basileensis præsidem.

De mittendis salvis-conductibus ad Bohemos.

Anno 1432. 18. Sept. Ex ms. Amplon.

REverendissimo in Christo patri ac domino, domino JULIANO divina miseratione S. Angeli diacono cardinali & apostolicæ sedis legato, domino & præceptori nostro glorioso, cum humillima recommendatione quicquid usquam poterunt reverentiæ.

Reverendissime pater & domine, nuper dum essemus in via veniendi ad Egram, occurrit nobis nuncius Egrensium, qui de Praga nobis attulit litteras, quarum copias dominationi vestræ 2ª. die vel 3ª. mensis currentis cum scriptis nostris direximus, ex quibus utcumque claruit, quod Bohemi pro securitate mittendorum nunciorum suorum, salvum-conductum civitatis Basileensis poscebant sibi in Pragam cum aliis præmissis salvis-conductibus extemplo transmitti. Sed quia consultum nobis fuit, ne simul omnes salvorum-conductuum litteras, cum tam simplici cursore, sub tanto dubio & discrimine viarum, mitteremus, ne forte suppressæ vel subreptæ, profectio ambassiatorum Bohemicorum nimium retardaretur: nos eadem consideratione salvos conductus domini regis Bohemiæ & alium communitatis Egrensis, cum quibusdam aliis litteris ad congregationem ipsorum in montibus *Cuthins*, per solitum nuncium transmisimus, ipsis in commune significantes, & quibusdam ad partem, quod dicto respectu salvos-conductus, unum sacri concilii ad cautelam repetitum, unum domini regis & principum, marchionis Brandeburgensis, JOHANNIS & WILLELMI ducum Bavariæ, tres apud dictam communitatem Egrensem reposuissemus, sicut & eisdem dominis de Egra ipsis clare scripserunt, petentes atque certis rationibus & motivis persuadentes, quatenus de salvo conductu civitatis Basileensis, quem securum & plenum dedissent, & dicto domino WILLELMO duci, protectori sacri concilii, præsentassent, non causarentur; quia utilius apud eumdem dominum ducem reponeretur, quam si ipsis præsentaretur. Verum si omnino eumdem vellent habere, speraremus, quod nullam omnino per hoc nunciorum suorum securitas sive transitus impedimentum sive difficultatem reciperet, quin ipsis in Basileam vel prope venientibus, idem dominus dux eumdem salvum-conductum, vel ipsi Basileenses alium sibi similem salvum-conductum traderent, & quod propter hoc nequaquam suam deberent differre

A profectionem, & generales treugas juxta factam nobis commissionem, ipsis ex parte sacri concilii & totius partis nostræ obtulimus, & fieri petivimus. super quibus omnibus postquam usque ad XVI. dies expectassemus, nobis per litteras suas responderunt, prout in copiis præsentibus inclusis intelligere poteritis, & licet nostro judicio de dicto salvo-conductu nullam prorsus habeant difficultatem, neque eumdem sibi putemus taliter promissum, ut ipsis dirigi debeat, ac etiam quod ex aliis causis dictorum suorum nunciorum differant missionem, quia ante dictam congregationem in montibus *Cuthins*

B apud plerosque ex ipsis & plurimos de nostris, non modicum fuit dubium atque difficultas an mittere vellent. Et postquam nunc per Dei gratiam apud se deliberaverunt quod mittere volunt aliquos, tamen prævios nuncios præmittere disponunt: nihilominus nostræ negligentiæ suam protractionem imponunt, super quibus cum eis verbis vel scriptis contendere minime expedit, ne occasionem ipsis aliquatenus præbeamus retrospiciendi. Ideo cum omni mansuetudine secum, prout melius possumus, agimus, ut cœpta

C prosequantur, & a proposito nequaquam resiliant, spem ipsis dantes, quod quantocius desideratum conductum Basileensium ipsis procurabimus, & alias paratos quam primum secure poterimus ipsis destinabimus. Quare, gloriose pater, perspectis diligenter ipsorum scriptis, ipsa inclyta V. P. perpendat, quod in publicum deducendum, & qualiter providendum sit, ne a proposito, in quo nunc fervere videntur, tepescant, vel totaliter, quod absit, declinent. Et si nostrum, salvo semper meliori, placeret con-

D silium, vellemus quod de consulatu Basileensi, de principalioribus aliqui per medium illustris principis & domini, domini WILLELMI ducis Bavariæ & quorumdam ex vobis notabilium, instantius convenirentur & rogarentur, ac cum rationabilibus persuasionibus inducerentur, quatenus juxta effectum dati per eos salvi-conductus, in lingua nostra Almannica, & ipsi duci traditi, adhuc alium in meliori & pleniori, si fieri posset, forma, litteralem subito & absque dilatione darent & sigillarent salvum-conductum, re-

E secatis verbis, si quæ in eis ponerentur, quæ ipsos aliquatenus exacerbare possent, eisque simul suggereretur, quod nos nuncii vestri satis timeremus, ne forte aliqui ex Bohemis, occasionem per hoc quærentes resiliendi a præmissis, hujusmodi salvo-conductu non manerent contenti, si similem ab eis habere vellent, sicut a quatuor principalibus suis conductoribus, dominis marchione Brandeburgensi, JOHANNE & WILLELMO ducibus Bavariæ, & communitate Egrensi, licet eis minime fuerit promissus. ne tamen eis aliquatenus loco a tanto bonus declinandi pateat,

rogaretis, quatenus ad cautelam hujusmodi A conductum darent & sigillarent. Et si ad hoc induci possent, omne apud nos dubium sublatum esset, si nobis citius in Nurembergam, in domum Ebracensis, si ambo vel alter nostrum ibidem reperiretur, vel huc in Egram, vel alibi, ubi in vestro obsequio essemus, mitterentur; tunc nos illa uteremur indubie cautela, quod primo priorem mitteremus in Pragam salvum-conductum, & si manerent contenti, reliquum ipsis Basileensibus incunctanter restitueremus. Si alium requirerent, ne tantum bonum per hoc impediretur, secundum offerremus: & ita eos ad B veniendum cum instantia, sicut & fecimus, requireremus. Si autem domini Basileenses salvum conductum secundum sub forma principum principalium conductorum omnino dare recusarent, sub alia saltem forma repetitum litteraliter assignarent, & nobis sine mora mittatur, & faciemus quod nobis fuerit possibile. Non tamen videmus quod Basileensibus aliquod foret in hoc periculum, cum adeo a Bohemia distent, quod ipsis per viam facti nocere omnino non possent. Si tamen aliter judicaveritis esse faciendum, vestræ humiliter cedimus sententiæ. Fideliter tamen unum hoc suggerimus, quod nulla mora C dispendiosa in exequendis interveniat. Nam omni adhibita diligentia ex parte concilii, adhuc labor nos manebit non modicus, sed difficilis, ac laboriosa difficultas. Usque adhuc nullas omnino de successibus vestris ac domini regis Romanorum audivimus novitates. Si quæ sunt ad consolationem, rogamus, multorum, nobis clarius describantur, & omnino quæratis colligere dispersos & licentiatos, & vocare ad concilium absentes, ut præfati Bohemorum præcursores notabilem inveniant & concordem in Spiritu-sancto congregationem. Et credimus quod in- D fra octo dies post præsentium exhibitionem, iidem præcursores ad Basileam veniant. Præsentium hic portitor infra duos dies de Basilea, ut asserit, poterit esse expeditus, & ad Nurembergam simul & Egram de propinquo protinus revertetur. Placeat igitur V. D. nobis per eumdem demandare quæ decreveritis. Altissimus ad laudem suam & consolationem suorum fidelium vos confortare & consolari dignetur. Scriptum Egræ die xviii. Septembris anno Domini MCCCCXXXII.

Reverendissimæ V. P. humiles obe- E dientiarii frater HERMANNUS abbas Ebracensis & JOHANNES de Mulbruno nuncii concilii Basileensis.

SALVUS-CONDUCTUS

marchionis Brandeburgensis & JOHANNIS ducis Bavariæ concessus Bohemis.

GRratia Dei FRIDERICUS marchio Brandeburgensis, sacri imperii archicancellarius, & Burgravius Nurembergensis, JOHANNES comes Palatinus Rheni & Bavariæ dux, ad universorum notitiam deducimus per præsentes, quod sicut communitates, barones, nobiles, viri ecclesiastici, ac populus de regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, suos ad sacrosanctum generale concilium Basileense ambassiatores & nuncios, pro suæ intentionis limpidiori elucidatione destinare deliberarunt, nos ad honorem Dei, universalis ecclesiæ pacem, fraternæ dilectionis reconciliationem, instantesque ac multiplicatasque sacri præfati concilii preces, & præsertim præclari regni Bohemiæ gloriam & salutem, omnes hujusmodi suos ambassiatores & nuncios ad locum dicti concilii conducendi, ac deinde ad metas regni sui reducendi, in nostros humeros & curam, ut sequitur, suscipimus, præsentibus pro nobis A. B. etiam marchionibus & D. duce filiis, ac omnibus hæredibus subditis amicis & fautoribus nostris, cunctisque nostræ partis fidelibus extra regnum Bohemiæ consistentibus. Recognoscentes & bona fide puroque corde, sub discrimine & perditione honoris & famæ utriusque nostrum promittentes, quod salvos-conductus per memoratum sacrum concilium & illustrissimum principem & dominum nostrum gloriosissimum dominum SIGISMUNDUM Romanorum Hungariæ, &c. regem, eisdem ambassiatoribus & nunciis, ac quibusvis aliis & singulis, secum ad præfatum concilium destinandis, concessos cum omnibus suis clausulis, modis, punctis, & conditionibus, ac etiam nostro salvo-conductu, quem præsentibus ipsis plenum, securum & liberum concedimus, pure, integre, illæse & inviolabiliter servabimus, & ipsi servabunt; adjicientes quod eosdem ambassiatores & nuncios cum omni sua familia rebus & bonis, quæ secum ferre decreverint in Tusca, Tachonia, vel *Engelspurg*, tempore per vos opportune nobis intimando, cum manu gentium armigerarum, in nostram protectionem & firmam custodiam favorabiliter recipiemus, & usque ad Basileam salvos & securos perducemus, ubi juxta pacta, conditiones & modos inter se & dictum concilium concordatos, secure & libere morari, sibique commissa perorare, & expedire poterunt; & postquam ad propria redire voluerint, mox ut requisiti fuerimus, ipsos in fortitudine gentium armatarum ad aliquem locum prædictorum, quem ipsi maluerint, cum familia & rebus suis salvos & securos

Anno 1432. *Ex ms. Aquicinct.*

sine contradictione, offensa, injuria & impedimento nostris aut cujuscumque alterius reducemus: ita tamen quod servatis singulis punctis & omnibus clausulis salvorum-conductuum, plene & inviolabiliter illis concessorum, quamprimum ad regnum suum redierint, de dicto salvo-conductu ultra non obligemur. Sinceris insuper fide & corde, absque dolo & fraude promittimus, quod si per præfatum concilium Basileense, aut dictum dominum regem Romanorum, aut partem ipsorum, nos aut aliquem nostræ partis, cujuscumque conditionis vel status extiterit, præscriptæ assecurationis forma & modus in quocumque puncto vel clausula violati, & non servati fuerint, quod Deus avertat, & sufficiens emenda juxta modum excessus sive defectus, mox non fuerit subsequuta, a dictis legatis secundum æquitatem merito approbandam, ex tunc prout ex nunc, & ex nunc prout, ex tunc, censemus & præsentibus profitemur palam & publice nos fidem violasse, & honorem cum omnibus bonis nostris perdidisse. dantes dominis baronibus, civitatibus, & capitaneis, & communitatibus regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ, & eis adhærentibus quibuscumque, plenam, liberam & omnimodam potestatem bona nostra omnia mobilia & immobilia pleno jure occupandi, arrestandi, de eisdem se intromittendi, ac ea rite & juste possidendi, accusatione, excusatione, resistentia & contradictione quibusvis omnino procul motis.

EPISTOLA SIGISMUNDI REGIS ROMANORUM

ad Willelmum comitem Palatinum Rheni, &c.

Legatos sibi a papa cardinales retulisse nihil ad concilii intentionem; iturum se Romam, ut unioni papam inter & concilium sedulam navet operam, interim suspendantur processus omnes adversus papam.

Anno 1432. 29. Septemb. Ex ms. Aquicinctensi.

GEneroso WILLELMO comiti Palatino Rheni, ac duci Bavariæ, nostro locum tenenti, amico & principi nostro carissimo.

Quemadmodum tuæ dilectioni alias scripsimus, qualiter dominus papa duos de cardinalibus suis ad nos transmittere vellet: ita in septimana præterita iidem cardinales de Monteforti & de Comitibus adfuerunt, quia cardinalis de Ursinis venire non potuit, & quia præfatus cardinalis de Monteforti bonæ memoriæ, permissione Dei omnipotentis mortuus est, cardinalem de Comitibus audivimus, & quicquid nobis ex parte papæ retulit, intelleximus; & ex quo ipsius propositio multum extra viam & contra nostram & sacri concilii intentionem fuit, consideravimus

A plane nihil finale concludere aut agere secum posse, quod cederet ad utilitatem sacri concilii, nisi personaliter cum sua sanctitate constituti simus, prout de hoc per ipsum cardinalem & nostros proprios ambassiatores plene specificati sumus, quod quandocumque secum constituti fuerimus, ex tunc sine dubio nostram intentionem obtinebimus in omnibus rebus, ad quod propter melius bonum nostram voluntatem & nos inclinavimus. Ex quo enim usque modo tot fatigas & labores propter hanc causam subivimus, neque in futurum laboribus

B parcere volumus, si forte in hoc Christianitati possemus deservire, sicut speramus in Domino rem bene prosperari. Et quamquam papa omnem securitatem nobis obtulerit pro nostro ad ipsum adventu, tamen noluimus hanc acceptare, ne quis dicere possit, quod nos cum ecclesia & cum papa uniti, discordias seminemus, & quod nemo dicat Romanorum regem, mediante salvo-conductu, Romam intrasse. Sed intendimus libere & confidenter suæ sanctitati confidere, etiam disponimus cuncta pro via; & sicut notum est tuæ dilectioni, qualiter Florentini has

C nostras terras, Senas videlicet & Lucam, & alias imperio subjectas in Tuscia, guerris multum occupant; non possemus ullomodo hinc ad Romam proficisci, & nostros sic in guerris deserere, propter quod cardinalis de Comitibus laborat treugas per aliquot menses inter partes ponere in præsenti septimana: quo facto, intendimus nos iter arripere, & speramus in omnipotenti Deo, postquam ad suam sanctitatem venerimus, quod inter concilium & ipsum bonam concordiam & unionem faciemus, & factum bono & laudabili fine concludemus, prout

D etiam super hoc concilio scribimus, secundum tenorem cedulæ præsentibus interclusæ. Quapropter, amice carissime, si quispiam sacro concilio sinistre aliquid suggereret, & nostram bonam intentionem suggillare vellet, & forte dicere quod vellemus nos cum papa componere, & concilium relinquere, quod talia nulla via credant. nam pro certo scire debent, si non propter concilium Romam properaremus, quod nullomodo propter nostram coronationem ex nullo pacto ab hinc recederemus. Et si Do-

E minus Deus per bonam concordiam nos jungat, est nobis cordi coronam suscipere. quod si concordare non possemus, quod Deus avertat, sine nostra coronatione revertemur, sacro concilio assistendo cum omni diligentia, tam in his partibus quam alibi, quod poteris dominis & patribus de concilio, consolando eos, dicere. quia non audemus eis tam clare scribere, pro eo quod ipsa causa papæ ne innotescat interim quod secum agemus, ne daretur occasio discordiæ. Etiam velis dare operam, quod ipsi contra papam

& alios non procedant, sed expectent nostram honorabilem ambassiatam, quam in brevi cum plena instructione ad te & ad ipsos dirigemus. Hic etiam cautum extitit, quod in Romana curia omnes processus & alia quæ contra concilium forte attentata essent, etiam suspensa sint, & non dubitent cum facta fuerit, Deo dante, hæc inter nos unio, quod omnes personæ in concilio existentes, parvæ & magnæ, ita assecurabuntur, quod ex hoc complacentiam habebunt. Etiam speramus, facta inter nos concordia, quod auxilio papæ, Deo propitio, omnes Italiæ partes in bona pace ponemus, quod cum fructu & honore ad nostra deinceps redeamus. Inde rogamus te, omni mora postposita, quod nobis insinuare velis, quis modus in Basilea habitus sit cum ambassiatoribus papæ, quia illius notitia in factis nostris multum nobis poterit prodesse. Et omnia ista poteris domino cardinali Placentino, domino S. Angeli, domino archiepiscopo Mediolanensi, civitati Basileensi & aliis nostris secrete revelare. Datum Senis in die S. Michaëlis MCCCCXXXII.

SIGISMUNDUS, &c.

EPISTOLA SIGISMUNDI

REGIS ROMANORUM,

ad patres concilii Basileensis.

Cum statuerit personaliter adire summum pontificem, orat ut interim processus in eum suspendant.

Anno 1432. 29. Sept. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus sacrosanctæ synodi Basileensi, &c.

Reverendissimi patres in Christo, &c. scripsimus alias V. R. P. de adventu reverendissimorum cardinalium, quos SS. dominus summus pontifex ad nos huc destinare decreverat. Itaque septimana transacta, reverendissimi patres domini cardinales de Monte-forti & de Comitibus hunc locum intraverunt, & sicuti Deo placuit, ipso domino de Monteforti ab hoc sæculo transmigrante, audivimus R. P. dominum cardinalem de Comite, ac ea quæ nobis ex parte suæ sanctitatis exposuit, concepimus. Et cognoscendo quod nihil utilitatis proficere possemus in rebus gerendis, nisi cum sanctitate domini summi pontificis personaliter jungeremur, illud amplexi sumus, & jam modi & viæ pro hujusmodi transitu parantur, nulla revera penitus privata causa seu alia ratione ad hujusmodi transitum nostrum permoti, nisi solum ad bonam concordiam & unanimitatem inter sanctitatem suam & sacrum concilium adaptandam. Et sic speramus, quod cum Dei adjutorio illa succedet. Statuentes vobis patribus hæc scripta nostra præmittere, ne iste noster transitus vobis patribus aliter quam sit interpretetur, quemadmodum in brevi easdem P. V. per solemnes nuncios nostros de singulis rebus clarius informaturi sumus. Unde rogamus, suademus, petimus, & affectuosissime adhortamur V. P. ne tempore medio aliquod scandalum oriatur, aut intercidere possit quomodolibet casus hujusmodi salutiferi negotii turbativus, ut interim a processibus & aliis rebus, quæ contra dominum apostolicum aut alias personas forte jam fierent, supersedere velitis usque ad proximam clariorem nostram avisationem. & sic etiam hic dispositum est & amplius disponetur, quod de omnibus cessabitur, quæ forsitan tentata essent contra vos, ut sic in tranquillitate & fiducia possint tractari ea, quæ sunt ad concordiam & unanimitatem mutuam, & salutem ecclesiæ Dei, uti speramus in Domino, feliciter paritura. Datum in civitate nostra Senarum, die XXIX. Septembris, anno Domini MCCCCXXXII.

SIGISMUNDUS, Dei gratia, &c.

PROPOSITIO

ambassiatorum universitatis Coloniensis.

Ex ms. Aquicinctensi.

QUia prolixitas mater est tædii, nec hanc requirit præsentis pondus negotii; idcirco non sermonem aut perfectam collationem, sed qualemcumque breviter nostræ præsentationis huic sacro concilio, ad quod sumus nomine universitatis studii Coloniensis destinati, introductionem, ego in medio seniorum, ubi potius audire quam loqui mihi congruit, trepide constitutus sub correctione, probaturus assumo pro themate: *Stellæ dederunt lucem in custodiis suis, & lætatæ sunt; vocatæ sunt, & dixerunt: Assumus.* Baruch. 3. O sacrosanctum & toti religioni Christianæ saluberrimum collegium, in Spiritu-sancto, qui est instaurator pacis, fidei & virtutis, legitime congregatum, utinam sine offendiculo finaliter prosperandum! Quoniam, juxta sententiam Apostoli, in firmamento veritatis Dei una ecclesia, quæ est fidelium Christi uno baptismate efficienter, una fide formaliter, uno Spiritu finaliter adunatorum monarchia, ad instar Jerusalem cœlestis suæ matris, per ordinatas regni sacerdotalis Hierarchias disposita, princeps pacis & virtutis, auctor fidei & veritatis, pastor justitiæ & bonitatis, idem Deus a quo omnia sunt ordinata, secundum verbum Apostoli ad Rom. 13. primo posuit apostolos, primitias Spiritus habentes, velut astra matutina; secundo prophetas, legis divinæ interpretes & oratores, velut luminaria meridiana; tertio doctores, infantium in lege divina rudium eruditores, velut stellas vespertinas, prout innuit Apostolus 1. ad Cor. 12. Hinc est quod fidelis ecclesiæ propagatrix stellifera, ac per hoc schismatis unitatem reg-

ni dividentis, hæresis sacerdotium fidei impugnantis, & vitæ irregularis pontificium justitiæ exemplaris pervertentis, detestatrix catholica universitas studii Coloniensis, alma mater & nutrix nostra scholastica ad hoc sacrum concilium frequenter vocata, hortata & invitata, cum jam conspicit se per apostolos & prophetas, id est principales ecclesiæ prælatos & eorum oratores præventam, ac per hoc suæ vocationis tempus advenisse legitimum, inexcusabiliter opportunum, tamquam provida & sollicita sui custos ordinis, verbo & opere satagit prorumpere in præfati formam thematis: *Stellæ dederunt lucem in custodiis suis*, &c. Stellæ, inquam, de quibus scribitur, Danielis 12. quod *qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates*. Cui alludit illud Ecclesiastici 24. *Qui elucidant me, vitam æternam possidebunt*. Hæ quippe stellæ, in nostræ præmemoratæ universitatis lucentes firmamento, dederunt lucem in custodiis suis, suæ vocationis ordinem, & suæ possibilitatis congruitatem perpendentes, & lætatæ sunt suum matutinum ad perfectum hujus sacri concilii desiderium appe..... vespertino commergentes, ex quo desiderium completur, lætificat animam Proverbiorum 13. vocatæ sunt, *Vox turturis in terra nostra audita est: Surge Aquilo, veni Auster, perfla ortum meum, & fluent aromata illius*. Cant. 4. quæ est vox Spiritus-sancti suæ ecclesiæ, quam in unitate fidei congregavit, ruinas, proh dolor! multifarias gemitu inenarrabili deplangentis, & ad reformationem ejusdem nos invitantis; quam etiam æterna sapientia a Spiritu-sancto incarnata foras in plateis, in capite turbarum & foribus urbium prædicat, dicens: *Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient, & imprudentes odibunt scientiam? convertimini ad correctionem meam. En proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea*. Prov. 1. Stellæ nostræ universitatis, quarum nos sumus pusilli radii, ut præmittitur, *vocatæ dixerunt, Assumus*. dudum nos suos ambassiatores ad hoc sacrum concilium tempore congruo sibi destinandos eligendo, & nunc per eosdem se eidem concilio præsentandos, quemadmodum posteritis confidenter intelligere, si & nunc per eosdem se eidem concilio præsentando per litteram missivam, quam una cum procuratorio offerimus, jusseritis legi publice: Itaque uterque nostrûm in signum nostræ legationis individuæ, in persona nostræ universitatis, cujus legatione fungimur, singulariter potest dicere: *Ecce ego quia vocasti me*. 1. Reg. 3. ne tangamur ab illo horrendo divinæ comminationis improperio, quod subditur Prov. ubi supra: *Quia vocavi, & renuistis; extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro*

A *ridebo & subsannabo, cum vobis quod timebatis advenerit, cum irruerit in vos repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio & angustia: tunc invocabunt me, & non exaudiam; mane consurgent, & non invenient me, eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperunt, nec acquieverunt consilio meo, & detraxerunt universæ correctioni meæ*. Sic ergo verificamus præmemoratam thematis sententiam, *Stellæ dederunt lucem*, &c. in obedientia sanctæ matris ecclesiæ, quam ejus rex & legifer, sacerdos & legisdator, B pontifex sive pastor, Altissimus in pacifica regni unitate, sacerdotali Christianæ legis veritate, & pastorali exemplarium morum bonitate dignetur feliciter conservare, ex quo sine legitima talis ternarii harmonia, nequit consistere ecclesiastica hierarchia.

LITTERÆ ALPHONSI regis Aragonum.

Quibus Bernardum Serra procuratorem suum generalem ad concilium Basileense creat.

C UNiversis hujusmodi seriem audituris instrumenti quomodolibet seu visuris pateat evidenter, quod nos ALFONSUS Dei gratia rex Aragonum, Siciliæ, Valenciæ, Majoricarum, Sardiniæ & Corsicæ, comes Barchinonæ, dux Athenarum & Neopatriæ, ac etiam comes Rossilionis & Ceritaniæ, de fide & animi puritate venerabilis & dilecti eleemosynarii nostri fratris Bernardi Serra ordinis Cisterciensis, plenarie confidentes, nos eumdem fratrem Bernardum Serra præsentem, & onus hujusmodi procurationis in vos suscipientem, procuratorem nostrum D certum & specialem, & ad infrascripta generalem facimus, constituimus, & ordinamus tenore præsentium: videlicet ad comparendum, & præsentialiter interessendum, seu vos vice & nomine nostri præsentandum coram reverendo in Christo patre domino JULIANO divina providentia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ S. Angeli diacono cardinali, in Germania sedis apostolicæ legato, præsidenteque in sacro concilio Basileensi, aut quovis alio, necnon reverendis ac venerabilibus in Christo patribus, religiosis, ac illu- E stribus, spectabilibus, magnificis, egregiis & nobilibus viris miseratione divina archiepiscopis, episcopis, abbatibus, aliisque personis ecclesiasticis vel sæcularibus in eodem sacro concilio existentibus, inibique nomine nostro, illustriumque fratrum nostrorum, seu cujusvis eorum, ac subditorum & vassallorum nostrorum, quæcumque vobis pro interesse seu jure nostro, seu illorum, aut cujusvis eorum, vel alias videbuntur vobis ibi agenda seu expedienda proponendum, dicendum, explicandum & allegandum de jure,

Anno 1432. 7. Octobris. Ex ms. Aquicinctensi.

A nostro & eorum, docendum, protestandum quoque, & requirendum, ac si vobis videbitur contradicendum, sive dissentiendum, seu opponendum, & de eisdem seu eorum quolibet instrumentum seu instrumenta publica confici requirendum pariter & habendum, & generaliter omnia alia faciendum & libere exercendum, quæ nos ipsi possemus personaliter constituti, etiamsi majora & graviora fuerint, superius expressatis; & etiam quæ de jure vel de facto mandatum exigerent speciale, vel sine quibus prædicta vel eorum aliqua ad effectum debitum perduci nequirent.

B Quoniam nos in & super eisdem omnibus & singulis ac dependentibus seu emergentibus ex eisdem, vices nostras plenarie vobis committimus, cum omnimoda facultate promittendi vobis in nostra regia bona fide, & notario & secretario nostro sub scriptis tamquam publicæ personæ pro nobis & omnibus illis quorum interfit vel interesse poterit, nunc vel in futurum stipulanti & legitime recipienti. Nos semper habere ratum, validum atque firmum, quicquid per vos ipsum procuratorem nostrum procuratum & actum fuerit sive gestum, & nullo tempore revocare

C sub bonorum nostrorum omnium hypotheca. Quod est datum & actum in civitate Siracusarum die VII. mensis Octobris, anno a nativitate Domini MCCCCXXXII. regnique nostri XVII.

Signum ALFONSI Dei gratia regis Aragonum, Siciliæ, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ, & Corsicæ, comitis Barchinonæ, ducis Athenarum & Neopatriæ, ac etiam comitis Rossilionis ac Ceritaniæ, qui prædicta concedimus & firmamus, huicque sigillum nostrum impendendum jussimus apponendum. Rex ALFONSUS.

D Testes sunt qui prædictis interfuerunt nobiles BERNARDUS Johannis de Capraria comes de Modica, DALMACIUS vicecomes de Rupebertino, & RAYMUNDUS de Perilionibus gubernator Rossilionis & Ceritaniæ, milites, consiliarii domini regis prædicti.

Signum mei Johannis Olzma secretarii domini regis prædicti, ejusque auctoritate notarii publici per universam ditionem suam, qui de ipsius mandato prædicta scribi feci & clausi.

E

EPISTOLA ALPHONSI regis Aragonum, ad concilium Basileense.

Mittit ad concilium Bernardum Serra ordinis Cisterciensis.

Anno 1432. 7. Octobris. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendo in Christo patri domino JULIANO divina providentia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ tituli S. Angeli diacono cardinali, in Germania sedis apostolicæ legato, præsidentique in sacro concilio Basileensi, amico nobis carissimo, ALPHONSUS Dei gratia rex Aragonum, Siciliæ, Valenciæ, Majoricarum, Sardiniæ & Corsicæ, comes Barchinonensis, dux Athenarum & Neopatriæ, ac etiam comes Rossilionis & Ceritaniæ, salutem, & votivis successibus gratulari, necnon reverendis ac venerabilibus in Christo patribus, & religiosis ac illustribus, spectabilibus, magnificis, egregiis & nobilibus viris miseratione divina archiepiscopis, episcopis, abbatibus, personisque sæcularibus in eodem sacro concilio existentibus, devotis, nobisque sincere dilectis, salutem & devotionis affectum.

Super nonnullis negotiis sacrosanctæ matris ecclesiæ nostrique commodum concernentibus & honorem, destinamus ad sacrum ipsum generale concilium de nostræ mentis intentu informatum venerabilem & religiosum & dilectum eleemosynarium nostrum fratrem Bernardum Serra Cisterciensis ordinis, præsentium exhibitorem, rogantes affectuose reverendas paternitates, illustres magnificentias & nobilitates vestras, quatenus dicti nostri eleemosynarii relatibus velitis, velut nostris, fidem credulam adhibere. Datum in civitate Syracusarum sub nostro sigillo secreto, die VII. mensis Octobris, anno a Nativitate Domini MCCCCXXXII.

ALFONSUS propria manu.

EPISTOLA ALPHONSI regis Aragonum, ad concilium Basileense.

Notam facit concilio victoriam a se reportatam in regem Thuneti.

Anno 1432. 7. Octobris. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendo in Christo patri domino J. divina providentia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ S. Angeli diacono cardinali, in Germania sedis apostolicæ legato, præsidentique in sacro generali concilio Basileensi, amico nostro carissimo, ALFONSUS Dei gratia rex Aragonum, Siciliæ &c. salutem & votivis successibus gratulari. Necnon & reverendis ac venerabilibus in Christo patribus, & religiosis ac illustribus, spectabilibus, magnificis, egregiis & nobilibus viris miseratione divina archiepiscopis, episcopis, abbatibus, personisque sæcularibus in eodem sacro generali concilio existentibus, devotis, nobisque sincere dilectis, salutem & dilectionis affectum.

Non ambigimus pro vestra & religione in Deum, & caritate in nos, & zelo in cunctum catholicum populum, gaudium non mediocre vos suscepturos, si quid enarrari audieritis, in quo summi Dei laus, ac gloria nostra, insignis victoria denique, & nominis Christiani exaltatio manifesta consistat, hoc nobis ita jam esse certo persuadentes, judicamus nulla ratione prætermitti a nobis debere, quin acceptum a Deo singulare donum

penes vos profiteamur, pariterque vestros animos ingenti quadam lætitia repleamus. His enim proximis diebus, cum in nostrum Siciliæ regnum classe non invalida stipati pervenissemus, tametsi alia gravia mente ageremus, quæ nondum sui natura commode exequi posse arbitrabamur, tamen non immemores injuriæ, quam e triennio lapso nostræ insulæ Mileveti rex Tunisensis inferre, quamquam frustra, conatus fuerat, & in alios Christi fideles quotidie inferebat, statuimus primum antequam illa ipsa agenda aggrederemur, hujus regis littora hostiliter visitare; ut secum, si vellet, armis decertare possemus. Audientes autem eum duas tantum dietas ab insula sua Eerborum distare, locum veluti sibi proximiorem, ac navigiis nostris magis quodammodo portuosum, delegimus, molem scilicet quamdam lapideam, quæ insulam hanc Punico littori annectit. Die itaque solemni assumtionis gloriosæ Virginis Mariæ, qua primum ad eam insulam applicueramus, fretum inter insulam ac Libica prædicta littora medium, subtili arte ac diligenti studio per quasdam fere ariditates seu exigua maria navigantes, ad mirabilem illam molem pervenimus. Est hæc moles tamquam pons longitudinis sex millium passuum, & supra solida, non fornicibus constructa, fretum illud medium intersecans. Hanc molem circa ejus medium sine mora conscendimus atque occupavimus, occurrentes resistentesque barbaros hostes oppressimus, atque in fugam vertimus, tentoria nostra ibi fiximus, vexilla & Christiana intersignia & particularia nostra gerentia firmavimus. Insulam illam Eerborum populosam, fertilem, opulentissimam, prima nostri adventus hora ita obsedimus, ut jam incolæ sui non tam de fortunarum jactura, quam de liberorum, de conjugum, de propria deditione cogitarent. Nos vero non quidem prædæ cupidine moti, cum rapinæ incendio cædi eam subjicere, ferroque ac flamma frondentes agros depopulari, ac prorsus vastare sine magna difficultate possemus, regem inimicum nostræ navigationis non ignarum adventare cum innumerabili militum ac peditum multitudine intelligentes, maluimus, ut cum eo confligeremus, expectare, quam in ipsam insulam irruere. Tum rex Tunisensis barbarorum omnium regum & potentissimus, atque ante hoc tempus invictus, cognita molis illius nostra captione, aliquos dies moram fecit, nec ulterius progredi ausus est, ni prius bene omnibus exploratis. Litteras interea ad nos præmisit, quibus petebat ut suum adventum præstolaremur, turpe ac ignominiosum ei fore commemorans, qui terga ostendisset. Polliciti fuimus hosti nos, quod sponte aliquandiu feceramus, proinde ipso poscente, sat amplius facturos; idque dies per undecim ex tunc in ponte ex-

A pectantes, at cibaria nostra paulatim consumentes, ut promiseramus, implevimus. Nam cum invadendi insulam occasio peropportuna esset, ea prætermissa, non prius ex ponte pedem retulimus, quam regis inimici adventus notus nobis esset, castra proxima, conflictus exercitus, fuga perspecta. Hæc enim ita acta sunt, ut dicimus, copiosiusque, ut firmiter credimus, gavisi fuissemus, non de regia fuga, sed de captivitate, non de prostrata exercitus parte, sed de toto partim cæso, partim in vincula conjecto; non de tentoriis aut hostilibus vexillis, sed de universis B impedimentis, si consilia suscepta exsequi designata die potuissemus. Sed fuit, nescimus an dixerimus voluntas Dei, an vero fortunæ invidia, quæ tantam gloriam per nos comparari prohiberet, quamquam non sine memorabili victoria transierimus. Nam cum penultima die Augusti undique hostes, & Pœni, & insulares, uno consilio, una hora, non solum ab insula, sed etiam a littore Punico, nos acriter invasissent, magnaque virtute a nobis utrimque rejecti cum magna sua strage fuissent; statueramus die secunda Septembris acie ordinata in ligneas arces, quas rex barbarus C penes extremitatem pontis fortissimas fecerat, atque eo tempore sæpius inhabitabat, ac in omnem exercitum suum impetum facere, lintribus exploratoriisque navigiis, quæ brigantinos vulgo appellamus, & scaphis bene instructis, aridum mare juxta latam pontis seu molis navigare, & arces illas ac reliqua tentoria regia, quæ multa erant in ponte, ne quis inde in terra regredi posset circuire, obsidere, atque expugnare. Sed pridie quam id acturi essemus, hostes animo deliberato & instructa acie impetum in alteram ex barreriis seu bastidis nostris circa medium pontem constructis fecerunt, graviter injuriis D atque ignominiosis verbis fideles nostros, qui ob mandatum nostrum prævio intuitu exire nullo pacto intendebant, latescentes aliquandiu cum seipsos milites nostri continuissent, tandem insolentiæ tantæ impatientes, e castris prosiliunt, in hostes irruunt, illos trucidant, occurrentes alios plurimos premunt, atque ita cædunt, ut magna barbarorum multitudo Christiana tela sustinere non valens, inter suas arces se conferre necessario studuerit. At vero nos impetu quodam ac fervore animi, non temere provecti, hostilia munimenta simul cum hostibus invadimus, E diruimus, ac solo æquavimus. Pervenimus ad regis Africi tentoria, quem tantæ stragis novitate attonitum, in gynecium equum velocissimum sui imponunt, fugientemque filius rex Bugiæ, nepotesque qui cum eo erant, aliique nonnulli primates, ac totus ferme exercitus per tria millia passuum fugiendo comitantur, sicque una evadunt. Fuerunt magnanimi plures ex inimicis viri præstantes ac primarii. Hi se nobis victoribus

objicere

objicere voluerunt, ut morte sua victoriam nostram illustriorem redderent. Trucidati namque fuerunt nepotes & gener quidam regis barbari, trucidati & alii de regia stirpe, plurimique milites tam potentia quam dignitate apud regem primi. De reliqua multitudine occisa, quæ maxima fuit, de tormentis bellicis in nostram potestatem redactis, de vexillis propriis, regiis de tentoriis, de casside, de mucrone, ceterisque regiis ornamentis ad nos perlatis, nolumus ad jactantiam nostram meminisse. Hæc omnia parte militum nostrorum pugnante adversus innumerabiles pene barbaros suæ innitentes ferocitati confecimus. Quid die sequenti a nobis præstituta facturi fuissemus, cum toto exercitu præmeditatam ad pugnam accedente, facile ex comparatione quadam judicare quisque valet. Hic negotii exitus fuit, quod hoste fugato, in nostrum Siciliæ regnum, exhaustis fere alimentis, incolumes cum exercitu rediimus. Nunc laudem tantam divinæ clementiæ, non virtuti nostræ attribuendam censentes, ejus vos conscios, quæ nos velut ministros ad nominis Christiani exaltationem habuit, his litteris nostris quo brevius fieri potuit facere studuimus, latius si gesta omnia diffuse duxeritis audienda, coram vestro consessu narrabit venerabilis dilectus eleemosynarius noster frater Bernardus Serra Cisterciensis religiosus professus, quem cum aliis mandatis nostris ad sacrosanctam ipsam synodum mittimus, ut aliæ nostræ litteræ dilucide ostendunt. His pro tantis in nos Dei beneficiis, ut nobiscum Deum benedicatis, & in psalmis ac canticis, sicut nostra in eum devotio fert, jubiletis, petimus, hortamur, atque oramus. Datum Siracusis, die VII. Octobris, anno a Nativitate Domini MCCCC. XXXII.

Rex ALFONSUS manu propria.

EPISTOLA ELECTORUM IMPERII ad concilium Basileense.

Mittunt nuncios ad concilium quibus fidem adhiberi rogant.

Anno 1432. 10. Octob. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis reverendisque in Christo patribus & dominis, dominis & amicis præstantissimis, &c.

Reverendissimi reverendique in Christo patres, &c. recommendatione devota antelata. In lapide angulari JESU CHRISTO militantem solidatam ecclesiam duplici robore, sacerdotio & imperio divina providentia stabilivit, nosque imperii electores, quos Dei ecclesia sacerdotes, & imperium sacrum principes constituit, ad sanctam catholicam & universalem ecclesiam & ejus unitatis bonum sic oportet & expedit sic habere respectum, quod nostri partes officii votive explere non possumus, si in ecclesia Dei discriminibus imminentibus pro viribus non occurramus. Quantum itaque catholicæ ecclesiæ astringamur sollicita meditatione pensantes, unanimi & devota mente ad vestrum celeberrimum cœtum convertimur, nostros destinantes oratores & nuncios præsentes, harum bajulos, quibus dedimus in mandatis nonnulla nostri parte sacræ vestræ concioni referre, universalem ecclesiam, sanctissimum dominum EUGENIUM papam, & serenissimum dominum nostrum Romanorum regem concernentia, per quos cum reverentia sanctæ congregationi vestræ loquimur in sinceritate pura, rogantes, ut fidei nostræ zelum ipsa synodus sancta respiciens, nostræ devotionis alloquium placidius suscipiat, pro hac vice fidem adhibens eisdem oratoribus nostris creditivam, in his quæ super præmissis excellentiis vestris retulerint; sicque ad ea se sancta synodus clementer inclinet, ut a diffidiis & dispendiis quibus possit ecclesiæ catholicæ imminere periculum, caveatur, ad laudem & gloriam domini salvatoris, qui personas vestras votive dirigere & conservare dignetur ad profectum ecclesiæ sanctæ Dei. Datum Francofordiæ die X. mensis Octobris MCCCCXXXII.

CONRADUS Maguntinensis, THEODERICUS Coloniensis } archiepiscopi.
LUDOVICUS comes Palatinus Rheni & dux Bavariæ, &c.
FREDERICUS dux Saxoniæ & marchio Misnensis.
FREDERICUS marchio Brandeburgensis & Burgravius Nuremburgensis, sacri Romani imperii principes electores.

EPISTOLA ADOLFI DUCIS Juliacensis ad concilium Basileense.

Mittit ad eos Wimarum de Wachtendonk legum doctorem.

Anno 1432. 23. Octob. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis nobilibus ac venerabilibus & dominis cardinalibus, archiepiscopis, episcopis ceterisque venerabilibus dominis prælatis & etiam amicis meis singularissimis Sancti Spiritus circa initii salubris perfectionem assit gratia pro salute.

Reverendissimi ac venerabiles patres & domini, vestrarum devotionum initium ac propositum, ut orthodoxæ religionis membrum, piæ congratulationis affectu commendo, sperans in magnorum discriminum, proh dolor! præsentis temporis augustiis, ubi domestica consilia remedium non invenerunt, vestrarum dominationum suffragio, quorum prudentiam in altioribus negotiis laudabilibus experientiæ frequentia approbavit salubre remedium. Et ne in tam sancti & salubris propositi perfectione domestica vinea arguatur sterilis in mea persona, acti-

bus vestris felicibus monitus & exemplis, promta consurgo voluntate, vestro felici initio operam dare nitens. Ea propter mitto ad præsens honorabilem virum Wimarum *de Wachtendonk* legum doctorem, meritis suæ probitatis mihi dudum consiliarium, acceptum ad exponendum V. R. P. meæ piæ inclinationis desiderium propositum & intentum; rogando quatenus eidem in referendis & agendis meo nomine, fidem plenariam & auxilium V. R. P. dignentur impertiri, quas dominus noster JESUS CHRISTUS ad suæ ecclesiæ tranquillam reformationem feliciter conservare dignetur. Datum Coloniæ die B. Severini episcopi XXIII. mensis Octobris MCCCCXXXII.

Sanctæ matris ecclesiæ devotus filius ADOLFUS Juliacensis & Montensis dux & comes de *Ravensberg*.

EPISTOLA CONCILII BASILEENSIS ad consules civitatis Argentinensis.

Ut viros aliquos doctos ad concilium mittant.

Anno 1432. 29. Octob. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAcrosancta generalis Basileensis synodus, &c. Dilectis ecclesiæ filiis, magistro civium & consulibus civitatis Argentinensis, salutem, &c.

Inter cunctas hujus sacri concilii sollicitudines, nulla major est, & nobis magis fuit cordi, quam ut Bohemiæ regnum in eadem nobiscum unitate conjungatur, ad quod sanctum opus perficiendum, nihil quod necessarium aut utile visum fuerit hactenus prætermisimus. Nam ut primum hæc sancta synodus congregata est, mox ad ipsum regnum piissimas litteras transmisimus, cum omni efficacia exhortantes, ut cum pleno mandato suos oratores ad hunc locum divinæ convocationis destinaret, ubi futuram nobiscum ipsorum unitatem in Dei misericordia sperabamus. Sæpe deinde versus Bohemiam nostros notabiles oratores misimus, qui hujusmodi sanctum negotium diligentius sollicitarent, ac celerius expedirent. Actum est tandem interventu Spiritus-sancti, ut convenientibus in oppido Egræ ambassiatoribus nostris & Bohemorum, cooperantibus ad hoc dilectis ecclesiæ filiis nobilibus viris, FREDERICO marchione Brandeburgensi, & JOHANNE duce Bavariæ, oratoribusque Nuremburgensibus, & civibus Egrensibus, aliisque insignibus personis, unanimi consensu concluderetur, ut nobilis ambassiata omnium statuum regni Bohemiæ ac marchionatus Moraviæ, ad hoc sacrum concilium proficisci deberet, postquam a nobis certos salvos-conductus accepissent. Quos jam pridem in plena forma, prout conventum fuerat, ad eos destinavimus. Post hæc duo nuncii ex regno Bohemiæ, cum litteris credentialibus supervenerunt, asserentes se præmissos ad denuntiandum, post ipsorum reditum in Bohemiam, incontinenti ambassiatores dictorum regni & marchionatus, jam electos, ad concilium venturos, nec non ad hospitia & alia necessaria pro ipsis ambassiatoribus præparanda. Hi duo nuncii & in via & hic cum omni humanitate suscepti, & tandem de nobis bene contenti, in Bohemiam reversi sunt, affirmantes quod post ipsorum reditum, dicti ambassiatores sine mora iter huc veniendi arripient. Ex quorum verbis, quantum conjecturare possumus, circa finem sequentis mensis Novembris, aut ad plus ante festum nativitatis Domini, memoratam ambassiatam nobiscum constitui arbitramur. Et quoniam hæc res tam pia & necessaria communis est omnium Christianorum, & ad eam promovendam consiliis & auxiliis quilibet catholicus pro viribus obnoxius est. cumque eo promtiores ipsos Bohemos ad unitatem nostram suscipiendam sperandum sit, quo plures personas insignes in hoc loco adesse viderint, expediens fore existimavimus inter alias magnificas civitates, quas ad tam sanctum opus accersivimus, vestram etiam invitare, cujus prudentiam plurimum Bohemorum reductioni accommodam esse speramus. Vos igitur cum quanta possumus instantia deprecamur, ut omni quo potestis affectu ac favore, rem istam saluberrimam velitis prosequi ac promovere, aliquos magni consilii & bonæ conscientiæ viros, huicque prosecutioni affectos destinando, ut ipsorum præsentia gentis Bohemiæ reductioni consilium & auxilium afferre valeat. Ex qua re Deo omnipotenti, cujus res agitur, vos gratissimos reddetis, Christianæ religioni plurimum proderitis, vestræque præclaræ nationis Germanicæ quietem & tranquillitatem procurabitis, & nos omnes sacrum concilium celebrantes, ad quæque vobis grata obligatos efficietis. Datum Basileæ die XXIX. Octobris anno Domini MCCCCXXXII.

Explicit littera missa principibus Almanniæ & communitatibus civitatum pro facto Bohemorum.

EPISTOLA LUDOVICI comitis Palatini Rheni, ad concilium Basileense.

Mittit ad concilium doctores universitatis suæ Heidelbergensis.

REverendissimis in Christo patribus & dominis, &c. *Ex ms. Aquicinctensi*

In Christo reverendissime pater, & domine præcipue, ac patres reverendi amici peramandi, &c. Exhortati dudum & rogati nostros destinari oratores ad cœtum incly-

tum, ubi sollicita pietatis cura adversus mala Christianis populis impendentia, de opportuno agitur auxiliationis præsidio; nostræ semper fuit intentionis propositum, expetitam legationem doctorum tam libenti quam grato animo destinare, nec ab eo declinandi cupido umquam incessit; quamquam suborta suspensionis concilii fama loquaci, nonnullis etiam aliis intercedentibus, paululum retracti, huc usque nostram legationem distulerimus. Tamen quia periculose inter difficiles orbis motus humana jactatur mortalitas, grave naufragium factura, nisi communibus periclitantium suspiriis, ut adversis imperet flatibus, spiritus suscitetur Altissimi, in cujus nomine congregati, vestri, ut spe pulcherrime confidimus, sinceri suspirant affectus, ut jacula quæ ad ultionem peccatricis carnis Dei immisit indignatio, provocata offensa acerbitatis per reformationem Christianæ religionis deposita, pio humani generis turbam miserationis conspiciens intuitu, pater provocatus clementer eripiat. In qua re quantum nostris incumbit humeris, oppresso populo relevationis speratæ sincero præstantes corde adminiculum, nostro & præelectæ filiæ inclytæ universitatis studii Heideilbergensis nominibus, egregios magistros Nicolaum Magni de *Janwer*, Gerardum *Brand* sacræ theologiæ, & Ottonem de Lapide decretorum doctores, viros pietate, scientia & circumspectione insignes, legatos & oratores nostros, ad cœtum vestrum celeberrimum destinavimus, pleno eosdem vestris paternitatibus & benignitatibus recommendantes affectu, & rogantes ut pietatis & nostræ contemplationis intuitu, benigniter eos suscipientes, caritative inantea pertractetis, ut eo placidioribus promtioribusque animis in vinea Domini pro optata salute fidelium obsequia impensuri, boni cujuscumque, in laudem Jesu Christi & salutare humani periclitantis generis remedium, exinde futuri participes nos constituant. Datum, &c.

Ludovicus Dei gratia comes Palatinus Rheni, sacri Romani imperii archidapifer & provisor in partibus Rheni, Sueviæ & Franconici juris, & Bavariæ dux.

EPISTOLA SIGISMUNDI regis Romanorum, ad concilium Basileense.

Monet concilium de suo papam adeundi proposito, & de confœderatione Polonorum cum hæreticis Bohemiæ adversus Teutonicos.

Anno 1432. 31. Octob. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimis venerabilibus in Christo patribus, &c.

Reverendissimi in Christo patres, &c. Audito pridem reverendissimo domino cardinali de Comitibus, quem sanctissimus dominus summus pontifex una cum reverendissimo domino cardinali de Monteforti jam vita functo, alias ad majestarem nostram transmiserat, & capta cum paternitate ejusdem pro accessu nostro ad Urbem & ad suam sanctitatem conclusione, nulla tamen alia de causa, nisi solum ad bonam concordiam & unanimitatem inter sacrum concilium & sanctitatem suam adaptandam, mox P. V. scriptis nostris, prout decuit, avisatas effecimus, ne transitus noster eisdem paternitatibus vestris aliter quam sit interpretaretur: modo supervenit nuncius Basileensis Barbatus, afferens nobis bullam sacri concilii, quæ continebat ea quæ per oratores summi pontificis in Basilea acta sunt, ac etiam responsum laudabile ipsis per sacrum concilium datum; quæ omnia, quia nobis nedum grata, sed & necessaria erant, lætanter suscepimus, & libenter audivimus, ac ea indubie ex Spiritu-sancto processisse cognoscimus. Verum quia eadem bulla nos admonet, ut a tractatibus quibuscumque cum summo pontifice & aliis supersedere, illosque amputare velimus, nisi sanctitas sua sacro concilio Basileensi simpliciter & absolute adhæreat, &c. libenter valde audivimus avisationem illam, quoniam & illud semper intentionis nostræ fuit, nihil penitus cum sanctitate sua peragere, nisi concilio sacro sine qualicumque limitatione annueret; nec mediatio illa, quam archiepiscopus Ebredunensis, non de mandato nostro, sed propria promotione interposuit, nobis umquam placuit, nec etiam quicquam acceptaremus, quod vergere posset quolibet modo in diminutionem seu derogationem sacri concilii Basileensis, & decreti Constantiensis, quod incipit *frequens*: sed ut omnia personali præsentia nostra melius adaptare possemus, nos dedimus & obtulimus suam sanctitatem velle visitare, quoniam nobis spes firma data est, quod ex mutua conventione, & non aliter, illud negotium aptari posset. Et pro eo nunc præmittimus solemnes oratores nostros, prælatos, barones, & nobiles ad suam sanctitatem, qui sibi exponerent ea quæ V. P. mittimus præsentibus interclusa, & etiam videbunt dispositiones pro transitu nostro aptatas, secundum quas nos poterimus regere. Idcirco V. P. attente rogamus, quatenus in re illa nullum penitus scrupulum mentibus vestris velitis immittere, sed firmiter scire, quod transitus noster in nullum finem fiet, nisi ut dominus papa concilio adhæreat. Quod si obtinere poterimus, laus Deo: si non, ex tunc sine corona & omnibus aliis privatis commodis huc revertemur, & ita inter nos & præfatum dominum cardinalem extitit prolocutum. Et licet, ut avisamur, multi nostro contrarientur accessui, tamen

in nomine domini nullum periculum nos removere debebit ab his quæ conferre possunt ad prosecutionem ipsius concilii, & ejus felices successus, quemadmodum V. P. subito per solemnes nuncios nostros informaturi sumus. Iterum rogantes, ut cum processibus contra dominum apostolicum & suos usque ad proximam avisationem nostram supersedere velitis; quoniam & hic dispositum est, ut ita fiat erga vos. Et hoc sua sanctitas per venerabilem dominum Jacobum *Sirk* prothonotarium facere velle nobis affirmavit. Reliquum est, quicquid dicatur aut fiat, non reperiemur in alia sententia, nisi cum adhæsione totali sacri concilii usque ad mortem. Præterea, reverendissimi patres, his novissimis diebus habuimus nova de regno nostro Hungariæ, de quadam confœderatione Polonorum & hæreticorum Bohemiæ contra omnem nationem & præsertim Teutonicam, demta natione Hungarica, quam, ut dicunt, excipiunt. Credimus tamen quod hoc fiat sub quodam velamine, quemadmodum in copiis præsentibus interclusis V. P. comprehendere poterunt. Quæ quidem res satis horrenda apud omnes arbitrari potest, quod hi qui fideles censentur, cum perfidis hæreticis in suppressionem catholicorum sic se connectunt, & jam apertius monstrant ea subsidia quæ ipsis hæreticis a prima pullulatione hujus pravitatis semper dederunt, quemadmodum constat omnibus nationibus convicinis, quod nisi fuisset adhærentia Polonorum, ipsi hæretici dudum ad alia fuissent deflexi. Hæc V. P. intimanda duximus, ut desuper cogitetis, & provideatis, ne isti conatus Christianismo pericula parturiant duriora. Datum Senis die ultima mensis Octobris, regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLVI. &c.

SIGISMUNDUS, Dei gratia Romanorum rex semper augustus, &c.

Lecta cum copiis immediate subscriptis.

LITTERA

missa per concilium Basileense dominis cardinalibus in curia Romana existentibus, VII. idus Novembris.

Ut si contingat sedem apostolicam vacare, non procedant ad electionem; sed ad concilium veniant.

Anno 1432. 7. Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAcrosancta, &c. venerabilibus ac dilectis ecclesiæ filiis S. R. E. cardinalibus salutem, &c.

Cogitationes unitatis & pacis hæc sancta synodus jugiter cogitat, solertique cura ac vigili meditatione intendit omnem occasionem schismatis & divisionis tollere, ac prudentiæ stylo amputare, in his sollicita intentione acies considerationis excitans, rata est fore ad modum opportunum ad vestri memoriam revocare decretum ejusdem concilii, jam dudum editum in quarta ipsius concilii sessione, cujus verba sunt hæc: *Ad providentia spectat officium, &c.* atque ne forte existimari posset tempus decem dierum vobis ad intrandum conclave præfinitum, per constitutionem editam in concilio Lugdunensi vobis currere, saltem a tempore notæ vacationis, in loco hujus sacri concilii certam declarationem, ipsum ad LX. dierum terminum prorogando, in proxima sessione promulgavit, cujus tenor est talis: *Dudum hac sancta synodus, &c.*

Admonemus igitur vos omnes & singulos, & per viscera misericordiæ Christi propensius exhortamur, atque in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis in dicto decreto appositis & contentis, districte vobis præcipiendo mandantes, quatenus in casu vacationis apostolicæ sedis, ad electionem procedere, contra dicti decreti tenorem, minime attentetis; sed ad locum hujus sacri concilii venire festinetis, omni mora postposita. Ecce vobis congruum tempus offertur, ecce vobis panditur via unitatis & pacis. Si ecclesiam Dei diligitis, cujus lacte nutriti estis, cujus honoribus maxime sublimati, pacem & unitatem diligite, oblatam vobis amplectimini viam unitatis & pacis. Nolite occasionem dare, ut inconsutilis Christi tunica discerpatur. Nolite agere ut mutuis contentionibus materna viscera quatiantur. Cœlum in testes invocamus & terram, divinum judicium obtestamur, scandala omnia atque mala, quæ ex eo ventura essent, si contra dicti decreti tenorem, ad electionem procedere tentaretis, in culpam hoc attentantium animarumque suarum onus & periculum redundare, ac recepturos esse pro tam gravi flagitio in districto Dei judicio ultionem. Speramus autem in ejus misericordia, de quo dictum est per prophetam, quod non relinquet virgam peccatorum super sortem justorum, quod si qui talia præsumerent attentare, hæc sancta synodus freta divinæ miserationis auxilio, talibus providebit remediis, quod eorum malitia mox ut orta esset, cum Dathan & Abiron absorpta, consummationem accipiet divinæ dexteræ ultione. Confidimus autem de vobis meliora & viciniora saluti, ut matris vestræ sanctæ Dei ecclesiæ velut viri obedientiæ filii obsequentes mandatis, ad hanc sanctam synodum properantibus, & tam in prædictis quam in omnibus quæ ad exstirpationem hæresum, generalem reformationem, & pacem pertinent gregis Christi, pro sapientiæ, auctoritatis & rerum experientia, vobis a Deo collatis muneribus, ad culturam agri dominici partes impertiemini vestræ sollicitudinis & laboris, pro quibus accepturi eritis mercedem gloriæ sem-

piternæ. Super præmissis autem universis Christianitatis principibus litteras nostras scripsimus harum seriem continentes. Datum Basileæ VII. idus Novembris MCCCCXXXII.

LITTERA DOMINI ALBERTI DUCIS Austriæ reverendissimis in Christo patribus, &c.

Bohemos inducias cum ipso acceptare noluisse, sed terras ejus hostiliter intrasse.

Anno 1432. 14. Novemb. Ex mss. Aquicinctensi.

REverendissimi, &c. post debitam sui recommendationem. Recepimus V. P. litteras in effectu continentes, vos intellexisse Bohemos ad treugas nobiscum servandas noluisse condescendere, prout hæc & alia in litteris eisdem plenius continentur. Est verum P. R. quod dicti Bohemi pluries recusarunt treugas habere nobiscum, uti credimus V. P. per nuncios sacri concilii ad Egram missos luculenter instructas. Quidam etiam ex ipsis Bohemis captiose tractarunt nobiscum super redemptione captivorum, quos tenemus mancipatos, satagentes variis modis nos defraudare. Quos tamen modos necessitate impellente non modica apprehendere non potuimus, prout adhuc sine gravi nocumento suscipere non valemus. Cognoscant igitur R. P. V. hanc rem taliter & non aliter fore gestam, contrarium susurrantibus minime credentes. Utinam dicti Bohemi dono Spiritus-sancti ad cor redirent, ac ad obedientiam debitam S. R. E. condescenderent! Sed ex ipsorum gestis revera nefandis illusio vehementer est timenda. Nunc vero cum polliciti essent suos ad sacrum concilium causa pacis nuncios destinare, suo exercitu ac munitione curruum fulciti, terras nostras, Austriam & Moraviam intraverunt hostiliter, deprædationes, incendia, latrocinia, stupra, incestus, & quam plurima alia crimina committere non verentes, prout adhuc, timore Dei penitus postposito, magis ac magis, quod dolenter referimus, committere non verentur in dies; ex quibus non pax, ad quam se quodam velamine anhelare testantur, quin potius pacis & Christi fidelium turbatio non modica ostenditur in effectu. Cum igitur dictis Bohemis ad terras nostras, cum maluerint, pateat ingressus, rupium, nemorum, alpium, aut aquarum obstaculis minime obstantibus, nisi quantum nos fidelium nostrorum assistentia hactenus restitimus, & adhuc resistere intendimus eisdem, totum nostrum juxta posse; supplicamus V. P. humiliter & devote, quatenus nobis providere libeat de auxilio opportuno, ut dictis Bohemis ecclesiam Dei & signanter statum ecclesiasticum multifarie multisque modis crudelibus turbantibus resistere valeamus, in eo utique Altissimo, cujus res agitur, obsequium acceptabile, nobisque & cunctis harum partium Christicolis consolationem paternam facietis. Scriptum in oppido nostro Korunorumburg XIV. die mensis Novembris MCCCCXXXII.

ALBERTUS Dei gratia dux Austriæ marchioque Moraviæ.

PROPOSITIO

domini episcopi Nivernensis, ambassiatoris domini ducis Burgundiæ facta in congregatione generali concilii Basileensis.

Ex ms. Aquicinctensi.

PRo & ex parte illustrissimi, generosissimi, potentissimi, ecclesiæ sanctæ devotissimi filii, nostrique domini metuendissimi, PHILIPPI Burgundiæ, Brabantiæ, ac Limburgiæ ducis, Flandriæ, Arthesii &c. comitis, domini nostri supremi, ad hoc præsens sacrosanctum Basileense vestris in personis, reverendissimi reverendique in Christo patres, illustris princeps, ceterique spectabiles viri ac domini nostri honorandi, congregatum concilium, sui humiles oratores credentiales litteras parte sua presentaturi, orationemque tenuissimam facturi advenimus. Si Secundus philosophus in tantum silentio affiduerit, ut Adriano mortem minitante, silentium cervici præponeret; & Zenocrates in concione solita crebrius tacens, increpanti se diceret: nusquam tacuisse nocuit, frequentius puduit esse loquutum; & Hester pro populo Dei regem Assuerum supplex exoratura, invisum apparatum, regiamque celsitudinem admirata, exanimis corruens, vocem pariter & spiritum suppresserit; si pluris hic quam Adrianus, si pluris hic quam Assuerus, ubi ecclesiæ universalis vestris in dignissimis personis paradigma complosum est; rem profecto grandem atque insupportabile onus nostris humeris injecimus, cum in præsentia P. vestrarum, dignissimi patres, qui vix balbutire noveramus, eloqui præsumsimus. Attamen experti in conspectu parentum leviores filiorum sermones frequenter jocundius admitti, orationem quam votis suscepimus peragendam, sub omni moderantia & correctione inantea prosequemur. Pro dicendorum hypothesi aspicientes ad temporum congruentiam, offerentes in medium illud regii prophetæ: *Oculi mei semper ad fideles terræ.* Et si oculi omnium ad Deum fidelium auctorem, tamquam ad essendi, originandi, & gubernandi primum & universalissimum verum principium, a quo cuncta suis aptantur in locis, debitosque in universo suos moliuntur gradus, secundum illud psalmorum, *Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das eis escam illorum in tempore opportuno.* Intellectualis tamen natura quodam familiari & secretiori prospectu suæ intentionis oculos dirigit in Deum, secundum illud Hermetis

ad Asclepium secundum animam & corpus homo duplex & illa pars simplex, quam vocamus divinæ similitudinis formam, quæ jugi intentione in suum auctorem perseverat. Proinde rationali quodam instinctu admoniti, homines de bene acceptis vices suo creatori possibiles refundere edocti, per varios religionis actus nunc devotione, nunc oratione, nunc decimis, nunc oblationibus, nunc sacrificiis divinæ majestatis excellentiam professi sunt; & hanc inter illos gratitudinis speciem adeo conspersam cognovimus, ut nulla hucusque fuerit tam barbara natio, quæ Deum supra se magnum quoddam existimans, illum suspiriis non advocaverit, confictisque ceremoniis & immolatitiis muneribus sibi placabilem fieri non aspiraverit. Unde ille Trimegistus: Hæ sunt summæ intentiones Dei, cum divinis obsequiis a mortalibus gratiæ peraguntur. Et propheta regius: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Ceterum oculi omnium ad quosdam dignitate præfulgidos, aut quia ceteros ad recte, sancte, & politice convivendum docuerunt; aut quia excellentioribus heroïcisque donis communiti, gloriosiores & deificatiores facti, reliquos in admirationem pertraxerunt: sicut & religione Deum, ita & illos quodam amantissimo venerationis cultu, quem nostrorum quidam honorem, alii duliam, alii yperduliam dixerunt, incolere studuerunt, quæ in tantum apud homines invenitur adaucta urbanitas, ut urbium conditores virtute claros & victoriis gloriosos, de somno Scipionis, Macrobio teste, frequentius Deos appellarint, eisdem humanos honores acclamasse non contenti, nisi & divinos impendissent. Qui gratiarum exuberantissimus affectus inter nostros admodum invaluit, ut si quod habitationis clima, laude, gloria, commendationeve dignum possedisset, orbem fere totum ad sui contemplationem pertraheret. Anne Salomonis probatissima virtus orientalium conspicuos ad sui invisionem pertraxit? Quid dixerim de illo sanctorum commendatissimo Antonio, qui intra desertorum vasta cohabitans, feroces tyrannos ad suorum oscula pedum devotius adduxit? Quod si in mortalibus viris, quodve cœli incorporatum munus ceteros ad se incolendum in suam redegerit operationem, quid de gente sancta, populo acquisitionis, vestro regali sacerdotio, dignissimi viri, in quo ecclesiæ triumphantis verum relucet pontificium, in quo ecclesiæ militantis irrefracta resultat species, in quo utriusque gladii collata potestas irradiat, a quo gratiarum exuberantissimi fontes in convalles populorum copiosius refluunt, & apud quod illud misericordiarum a latere Christi profluxum permanet ærarium? Hoc vestrum sanctissimum, gloriosissimum, beatissimumque sacerdotium prædicant homines, extollunt populi, nationes venerantur, verentur, reverenturque: quos devotius imitari studens illustrissimi principis ac domini nostri celsitudo, certo comperiens ecclesiam sanctam Dei hoc in Basileensi loco adunatam ad incolendum venerandum reverendumque vestrum secundum ordinem Melchisedech sacerdotium, nos suos humiles servitores transmittere curavit: cujus parte illud offerimus regii prophetæ, *oculi mei semper ad fideles terræ.* Profecto, dignissimi patres, profecto illustrissimi principis ac domini nostri ducis excellentia ad vos fidelium conductores oculos suæ piæ intentionis direxit, quæ per omne gratitudinis genus optans diffundi, in primis vestris reverendissimis reverendisque paternitatibus de rescriptis & frequentius transmissis ambassiatis affectuosius regratiatur, apud easdem devotius deprecans de tardatione forsitan optatæ visitationis favorabilius excusari; in tantis enim & arduis hactenus implicata, quæ diutius votis conceperat usque in præsentia tempora minime exsolvere valuit. Præterea quia ad certum didicit easdem vestras reverendissimas reverentiasque hoc in sacerrimo Basileensi loco esse conjunctas ad exstirpandum hæreses, & præsertim illam Hussitarum Bohemorum nostris temporibus ceteris procellosius debacchantem, suoque damnabili rugitu fines nostros attingentem, catholicorum principum pacem, ecclesiasticorumque virorum reformationem requirendam, in his tam sanctis vestris votis condelectata, eisdem congaudet, congratulatur, & alludit, existimationem firmissimam ducens, nullo ævo ecclesiam sanctam Dei super grandioribus fuisse congregatam, vosque dignissimos viros, quos Dominus constituit super testamentum suum & sacrificia, nullum usquequaque acceptius sacrificium præstituros; obinde R. P. V. in visceribus Christi precatur & exhortatur ducalis celsitudo, quatenus in his tam Deo placentibus & dignificis rebus Deum præ oculis habentes, vices vestras, exactam quoque diligentiam exhibere studeatis: seque pro his juxta vires exequendis voluntarium devovet. Rursus quia frequentius ad memoriam traxit ducalis majestas, quod solerti & vigilanti cura Dominus noster Jesus Christus, supremus ecclesiarum pastor, inter suos pacem & unionem haberi optaverit, qui omnem divisionis atque schismatis occasionem eradicare sollicitus, ad Patrem suum omnipotentem orationem fundens inquiebat, *non pro eis tantum rogo te, Pater, sed pro eis qui credituri sunt per eos, ut unum sint, sicut tu in me, & ego in te, &c.* Et per Apostolum I. ad Cor. I. *Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri* Jesu Christi, *ut id ipsum dicatis, & non sint schismata in vobis, sed perfecti estote in eodem sensu & in eadem sententia.* Nec mirum, quia ipse est illa unitas, quæ per numeros coex-

tensa suo virtuali amplissimo ambitu omnem creaturarum congeriem in unum glomeravit universum, quæ inter duo extrema angularis lapis defixus, utraque faciens unum, nos quidem natura sejunctos, per gratiam uniformisans, sibi ipsi copulavit, & hanc sacerrimam suorum communionem attestatus, in ecclesia sancta Dei unum pastorem unicumque gregem demulgavit, suæ amantissimæ consorti, ecclesiæ sanctæ, Petrum & successores suos pastorem unicum præficiens, secundum illud Johannis: *Simon diligis me plus his? pasce oves meas*; ut sub uno sempiterno capite Christo una fide, uno baptismate, una sacrosancta matre ecclesia, unicoque summo pontifice vitam agendo, ad gloriam quæ secundum B. Dionysium de cælesti hierarchia in unione deiformi consistit, traheremur. Etiam quia non immemoriter duxit ducalis magnificentia, nihil in sæculis esse perniciosius, nihil infidelibus delectabilius, catholicis scandalosius, & prospectantibus monstruosius discessu membrorum a capite, filiorum a parente, pastoris a grege, & sponsi a sua amantissima sponsa; percepto quod usque in præsentem diem domini nostri summi pontificis EUGENII sanctitas, huic sacerrimo concilio suam præsentiam minime exhibuerat: quæ tamen tam dignificis rebus tractandis, concludendis, atque expedite practicandis, non modicum aut saltem ejus demissa auctoritas non modicum, videtur accommoda, timens ne levi causa amplior dissidentia oriretur, in magnum adhuc tenerrimæ unionis præjudicium ecclesiæ, in novumque antiquati schismatis exordium, decrevit nos suos obsequiosos ad ejusdem domini nostri summi pontificis sanctitatem quam citius progredi, eamdemque in omni humilitate, reverentia & obedientia filiali suppliciter exhortari, quatenus mollificatum cor patris convertens in filios, se ad hoc præsens Basileense concilium corporaliter transferre dignum ducat: in casu vero legitimi impedimenti, suos committere cum plenitudine potestatis; rogatque filiali affectu eadem excellentia, ut in his quæ auctoritatem, libertatem & honorem ejusdem domini nostri sedisque apostolicæ concernent, cum omni reverentia & mansuetudine hoc sacrum concilium agere dignum arbitretur, in Domino optime confidens, quod precibus catholicorum principum demulsus, se suis votis de proximo exhibebit promtiorem. Postremo, quia advolante fama, qua nihil in creaturis mobilius, ad aures illustrissimi domini nostri pervenit, Hussitarum Bohemorum ambassiatam sub certis præfixis conditionibus, & cum non modica spe reductionis eorum, ad hoc sacerrimum devenisse concilium, dolore uterino compatiens, tam dudum gloriosum regnum, Gallicorum genti confidentissimum, & sibi ex genere propinquissimum, sub tanto periclitari discrimine, in futura eorum caritativa & amicabili reductione condelectatus, nos suos in hac materia auxilium, assistentiam & favores possibiles præstituros demandavit. Verum si, quod absit, indurata cervice atque pertinaci animo, hujus sacerrimi concilii rejecto consilio, effrenata facie suis in damnatis hæresibus morari prælegerint, de cunctis hoc abominabilibus detestatur nefas, aliam præter gladii viam non arbitratus, ecclesiæ sanctæ Dei huicque sacerrimo concilio ad beneplacita se devovet paratissimum, sub conditionibus & modis aliquando tactis, & in posterum explicandis, cum reliquis orthodoxis principibus apprehendere scutum & arma, & exsurgere in adjutorium populo sancto Dei, seque Gedeonis exemplo positurum murum pro defensione domus Dei Israël: gladium quoque ad vindictam malorum accinctum usque ad rei votivam consummationem pro viribus devibraturum, eo præstante, qui fortium manus dirigit ad prælium, & digitos eorum ad bellum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

PROPOSITIO

Facta per dominum eleemosynarium regis Aragonensis in congregatione generali sacri concilii Basileensis.

Ex ms. Aquicinctensi.

STelliferi conditor orbis, sublimis & excelsus, cujus ineffabilis altitudo clementiæ nullis est inclusa limitibus, nullisque est terminis comprehensa, de sede majestatis suæ ab æterno prospiciens, quod serpens ille hostis antiquus, humani generis insatiabilis homicida, qui primo nobis semen mortis invexit, ac mundum istum victo sibi homine subjugavit, venenumque suum decipiendo primorum hominum credulam novitatem in corpora nostra latenter immersit; ne quomodo homo ad amissam sapientiam suspiraret, vel debitum sibi quæreret testamentum, sic cuncta fuscis suæ artis infecit, ut stultitiam sapientiæ colore vestiret, & mortem mentitæ vitæ lenociniis obumbraret, consubstantialem sibi Filium & æternum humanitatis nostræ carne in utero induit virginali, qui adversis adversa destruxit, & per similes quasdam operationes ingenii illius artificis machinas elisit, ut paribus quibusdam vestigiis salutaribus, licet impressa illius mortifera stigmata delerentur. Sed adhuc atrox ille seductor aspiciens, quod in ecclesia, quæ fidelium mater est omnium & magistra, in qua idem sacerdos ipse est sacrificium JESUS CHRISTUS, virtutum utique spiritualium jocunda foret decoraque plantatio, ubi hortus conclusus in capita quatuor derivatur, & ex eadem sapientia vera virtus quadripartita procederet. Splendidissima quoque inibi

lilia vernant, ibi nardus sponsi fragrantissimum præstat odorem, ceteraque fluunt aromata, austro inspirante, aquilone fugato, ibique succisis spinis ac vepribus, quibus antea pungebatur, unctione misericordiæ profusus animus in ea feliciter requiescet, superseminavit in agro Dominico zizaniam, ac multorum animos ab unitate ecclesiæ nefarie segregavit. Quamobrem ad exsuperandam malitiæ pravitatem, ac ne tunicam Christi inconsutilem scissura ulla laceratam exhibeat, vos excelsa templi luminaria, ecclesiæ pastores & præsules, vos nobiles, egregios, spectabiles, & sapientissimos viros, qui in hoc gloriosissimo cœtu unam sanctam catholicam & apostolicam repræsentantes ecclesiam, de diversis mundi partibus congregavit in unum Dei sapientia pontifex JESUS CHRISTUS. Ne igitur quisquam existimet, navem istam ecclesiæ turbidis hujus sæculi fluctibus, aut diabolicis fraudibus posse deficere, aut erroris naufragium in aliquo sustinere, caute duxi pro themate proponendum illud sacræ scripturæ eloquium, quod in libro Numerorum c. XVI. divinitus exaratum est, videlicet: *Sufficiat vobis, quod omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus.* In quibus verbis tria per ordinem proponuntur, quæ manifeste obtinet hæc sacrosancta synodus generalis, primo sufficientiæ & abundantiæ adoptionem, quia *sufficit vobis*; secundo, concordiæ & excellentiæ unionem, quia *omnis sanctorum multitudo est*; tertio, securitatis & permanentiæ consummationem, quia *in ipsis est Dominus.*

Primo enim hæc sancta synodus obtinet sufficientiæ & abundantiæ adoptionem, quia *sufficiat vobis.* Quid enim huic deesse poterit, in qua præsidet Verbum illud æternum, quod erat in principio apud Deum, quod Verbum factum est caro de carne Virginis, secundum Verbum suum, non verbum prolatum ut transeat, sed conceptum ut maneat; non verbum scriptum & mutum, sed incarnatum & vivum, hoc est non mutis figuris mortuis in pellibus exaratum, sed in forma humana castis MARIÆ visceribus vivaciter impressum? O immaculatam Dei ecclesiam! ô sponsam Dei electam! ô deargentatam Christi columbam, divinis eloquiis eruditam! in qua omnes sapientes cortinas decem ad explendum opus tabernaculi mirabiliter exstruxerunt, in qua cœlestis artifex propitiatorium, id est oraculum de auro erexit mundissimo, duosque Cherubim ex auro ductili alas in singulis summitatibus propitiatorii extendentes, & candelabrum ductile de auro mundissimo, de cujus vecte calami, scyphi, sperulæ ac lilia procedebant. Magnum nempe pietatis sacramentum erga dilectam Dei ecclesiam in hoc evidenter possumus intueri, quod divina providentia in ea singulis quibusque temporibus viros sanctos quasi novas quasdam stellas in cœlo apparere facit, secundum quod temporis exigentia hoc exposcit, sicut tuba veritatis Gregorius eleganter insonuit dicens: Licet inter hæc merito divinæ dispensationis opera cernere, quomodo ad illuminandam noctem vitæ præsentis, astra quoque suis vicibus in cœli faciem veniant, quousque in finem noctis redemtor humani generis, quasi verus Lucifer surgat. Nocturnum namque spatium, dum tendentium succedentiumque stellarum cursibus illustratur, magno cœli decore peragitur. Ut ergo noctis nostræ tenebras suo tempore editus vicissimque permutatus stellarum radius tangeret, ad ostendendam innocentiam venit Abel, ad docendam cordis munditiam venit Enoch, ad exhibendam spei & operis longanimitatem venit Noë, ad manifestandam obedientiam venit Abraham, ad demonstrandam conjugalis vitæ continentiam venit Isaac, ad insinuandam laboris tolerantiam venit Jacob. Ecce quam fulgentes in cœlo stellas cernimus, ut inoffenso operis pede ecclesia iter suæ peregrinationis valeat peragrare. Nam cognitioni hominum divina pietas quot sanctos vel justos exhibuit, quasi tot astra super peccantium tenebras misit; & non solum in veteri testamento hoc fecit, sed etiam in novo. Unde in principio misit apostolos & discipulos fide armatos, contra incredulos; postea martyres armatos patientia contra tyrannos; postea doctores illustratos sapientia contra hæreticos; postea confessores coruscantes sanctimonia contra male viventes Christianos; denique vero vos electos Dei operarios gemina potestate fulgentes, hoc est imperio duplici, spirituali videlicet & temporali, evangelicus ille paterfamilias ad excolendam ejus vineam hora novissima destinavit. Est enim hæc civitas illa Jerusalem duodenis virtutum præfulgens radiis, quam cœlestium arcanorum scrutator Johannes in Apoc. c. 21. vidit descendentem de cœlo, cujus muri fundamenta ornata erant omni lapide pretioso, in cujus laudes Psalmista cecinit, qui Christum lyra prædicat, & in decacordo psalterio ab inferis excitat, sic dicens cap. 52. *Consurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloria tua, Jerusalem civitas sancti... Sternam per ordinem lapides tuos, fundabo te in saphiris, & ponam jaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos, omnesque terminos tuos in lapides desiderabiles.* Hinc etiam sicut propheta Ezechiel testatur cap. 16. Juravit Dominus, & ingressus est pactum secum, *inquiens, Lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te, unxi te oleo, & vestivi te discoloribus, & calciavi te janthino, cinxi te bysso, indui te subtilibus, & ornavi te ornamento, & dedi armillos in manibus tuis .... & ornata es auro & argento, & vestita es bysso & polymito, multisque coloribus.* Cum ergo

ergo hæc sacrosancta synodus tot ac tantis gratiarum donis sufficienter abundet, ac non paucis virtutibus sit copiosius irrorata, dicere non incongrue cum Apostolo possumus illud 2. Cor. 3. *quod omnis sufficientia nostra ex Deo est, qui idoneos nos novi testamenti fecit ministros, non littera, sed spiritu.* Et hoc de primo.

Secundo, obtinet hæc sacrosancta synodus concordiæ & excellentiæ unionem, quia *omnis multitudo sanctorum est*, de qua dicitur illud 2. Paral. 6. *Convertit rex faciem suam, & benedixit multitudini Israël.* Hæc est etiam illa sapientum multitudo, quæ sanitas est orbis terrarum, cujus rex sapiens, id est Christus, stabilimentum est, merito secundum præsentem viatorum statum catholica sive universalis ecclesia nuncupatur. Non enim sicut hæreticorum conventicula in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur, ut dicit Isidorus l. 1. de Summo Bono. Hæreses aut in aliquem angulum mundi, aut in unam gentem versari inveniuntur; ecclesia vero catholica, sicut per totum mundum extenditur, sic & omnium gentium societate constituitur. Præsertim quia omnes omnium hominum diversitates colligit, & nullam abjicit; non rituum varietates respuit, quia & Judæos & gentiles pariter vocat; non nationum diversitates, quia & Græcos & barbaros, Scytas & Medos; non conditionum, quia servos & liberos; non sexuum, quia masculos & feminas; non animorum, quia doctos & indoctos, sapientes & simplices; tandem vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hanc enim, quam fecit Christus per prædicatores ex multorum collectione populorum in una fidei confessione, arca Noë, quam fecit securibus & dolabris ex multorum lignorum materia & bitumine, typice designavit, quam Christus gubernator inter hujus vitæ procellas regens, per se ducit ad se; quod autem in supremo ad unius cubiti mensuram arca contrahitur, hoc significat, quod Christus, qui est caput ecclesiæ & sanctus sanctorum, per naturam consimilem inter homines est, per virtutem singularem supra homines est. Nec illud prætereundum videtur, quod sicut ecclesiæ universitas non tollit ejus unitatem; sic nec ejus unitas tollit universalitatem, immo in ipsa universalitate unitas designatur, ut probat Isidorus 8. etimol. libro, quoniam ab uno cognominata est universalitas, & ideo in unitate colligitur. Nam in dialectica Universale dicitur, quia multa in unum colligit: est enim unum in multis & de multis; accipitur enim in intellectu ex convenientia & conformitate multorum. Omnis autem convenientia unitas est. Est igitur ecclesia ita una, quod universalis, & ita universalis quod una. Idcirco vere

A dici potest respublica, c. *de sacro*, & *et inter divinum.* Nam respublica est res populi; populus autem est multitudinis cœtus juris consensu & utilitatis communione sociatus, ut patet ex diffinitione Tullii, quam Augustinus sæpe inducit; immo secundum hanc diffinitionem nulla communitas dicitur vere respublica, nisi ecclesiastica, quia in ea sola est vera justitia & vera utilitas, & vera communio, art. XII. q. 1. *dilectissime.* Ac summopere advertendum, quod hæc solum non dicitur multitudo, sed sanctorum. Nihil enim

B sanctum apud veteres dicebatur, nisi quod sanguine hostiæ esset consecratum atque conspersum. Unde hi qui purificari volebant, sanguine hostiæ tangebantur; sic hæc fidelium multitudo accedens cum corde vero in plenitudinem fidei, ad sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel, seu ad eum qui unam pro peccatis semel offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei, sanctificatur in sanguine ipsius hostiæ, & ab operibus mortuis plenius emundatur. Flecto igitur genua mea pro vobis ad

C Deum Patrem, & oro cum Paulo, ut vos Dominus multiplicet & abundare faciat vestram caritatem in invicem & in omnes, *solliciti semper servare unitatem spiritus in vinculo pacis; unum corpus & unus spiritus, sicut vocati estis, in una spe vocationis vestræ, unus dominus, una fides, & unum baptisma:* ita ut in hac credentium multitudine, cujus est cor unum & anima una, ille qui venturus est glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus, omnem voluntatem bonitatis suæ in vobis adimplere dignetur, & opus fidei in virtute ut clarificetur nomen

D ipsius in vobis, & vos in illo, ad cujus sanctæ multitudinis sequendum judicium atque consilium, fideles omnes hortatur Apostolus ad Ephes. 3. dicens: *In caritate radicati atque fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, &c.* Et hoc de secundo.

Tertio & ultimo, hæc sancta synodus obtinet securitatis & permanentiæ consummationem, quia *in ipsis est Dominus.* Quibus, quæso, patres reverendissimi atque doctissimi, major potest esse securitas, majorque fiducia, quam vobis sacrum concilium facientibus, cum quibus certissime inhabitat

E sancta & ineffabilis Trinitas unus Deus? quod sacrum concilium quantæ sit auctoritatis, quantæ virtutis, ex Augustini, Hieronymi, Gregorii, Cælestini, Isidori, aliorumque sanctorum patrum auctoritatibus sufficienter colligitur, & ex ipsa divina inhabitatione plenius comprobatur. Nec credendum est in hac sancta electorum multitudine pro exstirpatione hæresum, & reformatione ecclesiæ in Sancto Spiritu legitime congregata Deum non habitare, cum, Luca testante, in medio duorum vel trium sit, qui in ejus nomine congregantur. Unde Johannes in Apoc. c.

21. cum vidisset civitatem sanctam Jerusalem descendisse de coelo a Deo, paratam, id est militantem ecclesiam, statim audivit vocem magnam de throno dicentem: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis.* Hoc etiam videtur tangere Augustinus in Enchiridion cap. 34. quærens quare in symbolo statim post SS. Trinitatis commemorationem sequitur articulus *Credo in sanctam ecclesiam catholicam*, dicit: Rectus confessionis ordo poscebat, ut Trinitati subjungeretur ecclesia, tamquam habitatori domus suæ, & Deo templum suum, & conditori civitas sua. Et idem Augustinus super psalmum 9. Deus habitat in Sion, id est in ipsam ecclesiam; nisi enim inhabitaret, iret in errorem, quantumcumque studiosissima esset ejus speculatio. Præterea vas electionis & magister gentium, inquit ad Ephes. 5. *Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, ut sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi ecclesiam gloriosam, non habentem maculam neque rugam, neque aliquid ejus, sed ut sit sancta & immaculata.* Quomodo autem Christus ita sponsam suam dilexisset ecclesiam, si eam in his quæ pertinent ad necessitatem salutis permitteret fornicari? Aut quomodo ipsa permaneret virgo immaculata sine macula, & sine ruga, si ejus judicium maculam aut erroris rugam posset in aliquo fermentare? Ecclesia etiam gubernatur per Spiritum-sanctum, qui est Spiritus veritatis, Johannis 15. & docet omnem veritatem, Johan. 14. idcirco deficere non potest. Unde illa cœlestis fistula Ambrosius stabilitatem ejus & excellentiam evidenter insinuat, dicens: Quid per navem denique nisi Dei ecclesiam intelligere debemus, quæ crebris ventorum flatibus & aquarum fluctibus, id est tentationum plagis & verberibus fatigatur, quam turbidi fluctus, id est hujus sæculi potestates conantur ad saxa perducere, quæ etsi undarum fluctibus aut procellis sæpe vexatur, tamen numquam potest erroris naufragium sustinere, quia in arbore ejus, id est in cruce Christus erigitur; in puppi ejus, id est in posteriori parte, Pater Deus præsidet gubernator; proram vero ejus, id est priorem partem Paraclitus conservat Spiritus. Hanc etiam per angusta hujusmodi freta duodeni remiges ducunt, id est XII. apostoli, & similis numerus prophetarum. Tandem Christus oravit pro ecclesia, Petro inquiens Lucæ 22. *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Orat ecclesia triumphans, quod sollicita valde est pro ecclesia militante, ut in lib. Enchiridion Augustinus eleganter deducit, dicens: Ecclesia quæ beata persistit, parti suæ peregrinanti, id est ecclesiæ militanti, sicut oportet opitulatur, quia utriusque una erit consortia civitatis sicut nunc est, una confœderatio caritatis. Et Ambrosius in libro de Abraham patriarcha, inquit: Sanctorum & justorum fides nos servat, ipsorum justitia ab exilio nos defendit. Sodoma quoque si habuisset x. viros justos, potuit non perire. Ex quibus omnibus evidenter infertur, quod tam ratione intercessionis Christi, qui propter sui reverentiam meruit exaudiri, quam etiam triumphantis ecclesiæ & justorum, qui sunt in ecclesia militante, hæc sancta ecclesia ab erroris macula præservatur, cujus, sicut dicit B. Hilarius l. 1. de Trinit. proprium esse solet, ut tunc vincat cum læditur, tunc intelligat cum arguitur, tunc secura sit cum reparata videtur. Quare confidimus quod ille qui post nubilum dat serenum, inclytam sponsam suam succedentibus turbationum fluctibus agitatam, oculo interiori vel clementiori ex alto respiciet, non ferens eam in sui nominis injuriam conculcari diutius.

SECUNDA PROPOSITIO

domini episcopi Nivernensis contra dicta per vicarium Moguntinum, super sessionibus domini ducis Burgundiæ, & dominorum electorum, seu oratorum eorumdem in concilio Basileensi.

Ex mss. Aquicinctensi.

SI quid superiorum favor, si quid vere indita lex, si quid patrum reverentialis timor in nobis ruboris aut verecundiæ suffudissent, jam ô reverendissimi reverendique in Christo patres, & domini honorandi, manus ori impingentes, erubescere satius & tabescere debueramus, qui aliquando & nudius tertius nostris stridentibus sermonibus aures vestras permulcebres collisisse non contenti, orationem rudi, vili, indigestoquæ sermone contextam, in tam dignifico cœtu exordiri præsumsimus: consultius nobis perpetuum silentium imposituri, nisi & rei tractandæ & utinam non tractandæ perurgens necessitas, & vestra per orbem disseminata caritas nostros pene deficientes spiritus in ampliorem dicendorum copiam erexissent. Itaque ab illustrissimo, potentissimo, gloriosissimo domino, domino Burgundiæ, &c. duce, Flandriæ, Arthesii, Hannoniæ, Hollandiæ, &c. comite, majoris atque minoris Frisiæ domino, ecclesiæ sanctæ devotissimo, ad hoc sacerrimum concilium Basileense præcursores destinati, audientes quemdam doctorem ambassiatorio nomine defungentem pro parte reverendissimorum reverendorumque in Christo patrum ac illustrium & potentum dominorum, dominorum electorum sacri imperii, minime tamen de eorum mandato, sed nomine proprio, suorumque sociorum, in magna prorupisse, ejusdem dictis occurrere affectantes, orationem quam mente formavimus, inantea prosequemur, illud pro themate accipientes: *Fir-*

metur manus tua, exaltetur dextra tua, justitia & judicium praeparatio sedis tuae, quod ut in dicendis certius processerimus.

Protestamur in primis quod huc non advenimus compariturі ad acceptandum, recipiendum aut inchoandum strepitum processus, aut formam juris, sed tantum ad petendum locum illustrissimo domino nostro debitum, & in concilio Constantiensi assignatum. Secundo quod per praesentem audientiam, aut quamcumque aliam in futurum concedendam, non intendimus recedere a via per hoc sacerrimum concilium introducta, scilicet quod in hac materia summarie de plano & ex officio procedetur. Tertio quod ea quae dicturi sumus, non de mandato illustrissimi domini nostri ducis, sed propriis nominibus tantum, ut defensores, & ad retrudendum ea quae per doctorem dictum in dicti domini nostri ducis ac suarum patriarum praejudicium & scandalum posita sunt, aliquid quod in praejudicium aut diminutionem status aut honoris cujuscumque principis viventis, praesertim reverendissimorum in Christo patrum illustriumque dominorum, dominorum electorum sacri imperii, dicere minime intendentes: quod si oppositum contingeret, imputetur loquenti, non menti.

His protestatis, etiam occurrat illud primae Petri c. 2. *Fratres obedite omni creaturae, regi tamquam praecellenti, & ducibus tamquam ab eo missis*, ex cujus textus serie accipitur, quod in principibus est excellentia; excellentia autem cum ab excedo dicatur, notat virtutis superexcrescentiam. Cum enim principes & reipublicae rectores sive temporales sive spirituales, ceterosque re & aestimatione, vel existimatorie praecellere debeant in virtute, in principibus suspicatur esse excellentia sive praecellentia. Et quia philosophorum potissimis testibus optimum decoratis hac in vita est virtus, illa optimum debuit recompensari. Optimum autem in hac eadem vita est honor, de quo, inquit philosophus 5. Ethic. *de justitia*, quod si plusquam honorem exquisierit princeps, tyrannus est. Ideo virtus honore recompensanda est. Unde & idem philosophus honor est primum in signum virtutis. Et quia sunt plures partes virtutum, ut dicit Plotinus Platonicus, & repetitur a Macrobio 3. de Somno Scipionis, & ab Augustino de Civitate Dei; quatuor sunt virtutum genera, scilicet exemplares, purgatoriae, purgati animi, & politicae sive civiles. Secundum commensurationem harum expetenda est distributio honorum. Nam exemplaribus sive divinis debetur latria, purgativis & purgativi animi dulia & yperdulia, politicis autem sive civilibus pietas, reverentia, laus, gloria, ambitus. Et sicut reverentia est in quadam corporis & membrorum prestatione, & pietas

A in famulatu, & praesertim respectu parentum, laus in voce, gloria in applausu: ita ambitus in praeeminentia locorum & sedium, quam etiam Christus in evangelio attestatus inquiebat: *Recumbe in novissimo loco, ut cum honoratior venerit, dicat qui te invitaverit: amice, ascende, &c.* Et quia hae partes honoris ad justitiam pertinent, non quamlibet, sed ad distributivam, ut docet doctor sanctus 22. q. &c. Et justitia distributiva maxime ad principes & reipublicae rectores pertinet, inde est quod solliciti esse debent refundere honores secundum commensurationem virtutum & meritorum. unde cum di-
B xisset Petrus in catholica: *Obedite regi tamquam praecellenti*, subjunxit: *Deum timete, regem honorificate.* Et quia virtutes judicantur ex actibus, & actus ex affectibus, exinde praerogativas, honores, & excellentias illustrissimi principis & domini nostri metuendissimi ex tribus dimetiri conabimur. Indulgeat tamen mihi, o serenissime princeps, majestas vestra, si vestra tam toti orbi manifesta altitudo me improbum laudatorem invenіat! Numquam exhaurientur res ipsae, & si verba deficerent, me vobis excusatum reddat
C ignorantia, & temporis me angustans brevitas. Potentum sublimitas ex generositate, ex potentatu, & ex auctoritate dominii communis accipitur.

Propterea si extollere hunc inclytissimum principem ex genere acceperim, magnus & inexplicabilis labor. Nam ex parte patris triplicem originationem accepit, primum ex illa Christianissima, gloriosissima, & potentissima domo Franciae, & tanto excellentioribus gradibus, quanto ex ea internam originationem accepit. Quod si ad priora viam extenderim, per illam ex illo Trojanorum Franco principe ortum accepit Dardani-
D cum. Altera ex parte illi inclyto principi ac Burgundionum regi GONDULGO generationis progressu succedens, ut testatur tripartita historia, originem ab Evandro rege septem montium, a Jano filio Japhet filii Noe decursis temporibus exorto. De regibus etiam ante Urbem conditam generationem accepit. Rursus quia hereditario ac natali jure ab illa antiquissima Lotharingiae domo, quae jam communi nomine Brabantia dicitur, nomen habuit ab illis potentissimis, famosissimis & gloriosissimis principibus Karolo Martelli, Pipino, Karolo Magno, Ludovico
E Pio, Karolo Calvo Franciae regibus, & ut plurimum imperatoribus, tanto digniorem recepit natalitiam, quanto eisdem sanguine & dominio clarus successor effectus est. Nec tacuerim ex parte genitricis, per quam de illa vetusta Germanorum Bavarorum domo, quae nullos nisi Caesares, reges aut duces parturire solita est, gloriosam attraxit originem. Tanta enim ei adest generis claritas, ut Francorum, Anglorum, Castellae, Portugalliae,

Aragonum, Navarræ, Cypri, & Siciliæ reges cognatione habeat propinquissimos, illumque in Germania victoriosissimum principem ALBERTUM ducem Austriæ cognatum germanum complectens.

De potentatu in dominiis res ipsa se manifestat. Assunt quatuor dignissimi ducatus, quindecim comitatus, Frisiæ majoris & minoris dominia, patriæ ecclesiis dotatissimæ, militia & divitiis abundantes. Tertio dimensuranda erat excellentia hujus principis ex auctoritate dominii Burgundiæ, quam tria ingenuam præcommendant, utpote antiquitas in potentatu & dominio. Secundo, obedientia ad fidem catholicam. Tertio, obsequia ecclesiæ & fidei præstita. De primo fidem facit illud quod habetur in l. fi. ff. *de censibus*; ubi in servitutem derelictis Coloniensibus, Romani sub dominio aristocratico & democratico rempublicam agentes, per quingentos annos ante passionem Christi, Burgundiones libertate frui mandaverunt. Nec obmittendum, quod eodem sub dominio Romanis degentibus, illa antiqua Burgundiæ inclyta civitas Senonis ex suo gremio trecenta millia bellatorum in Italiam & Græciam exsufflavit: quibus attonita Urbs se præter capitolium optioni eorum dedit, gensque hæc in Græciam pertransiens, locum & nomen accepit, ut patria Gallo-græcia, & gens Gallo-græci referantur. Nec obmiserim quod recitat de ethimologiis Isidorus, quod superiori subacta Germania sub Tyberio Cæsare, nationem hanc in plus quam centenorum millium militarium coiisse. Etiam Julius Celsus introduxit civitates inclytas, Augustodunum & Chrysopolim, quæ hodie Edua & Bisuntium appellantur, frequentius Julio Cæsari ducenta millia armatorum præstitisse, quorum suffultus auxilio, cum ceteris receptis legionibus Germaniam & Gallias Romanorum ditioni adduxit. Nec omiserim, quod dum Huni fere totam Galliam ferro & igne consumsissent, hæc gens catholica sancta, manu & virtute fortis, totam illam barbarorum Hunorum congeriem fere extinxit. Insuper refert Tripartita historia, quod dum sub Honorio imperatore Romanum imperium irreparabilem pateretur scissuram, & jam nationes sibi diademata imponerent, regesque constituerent, eisdem fere temporibus in Francia sibi Franci constituerent regem, & in Burgundia Burgundi circa annum Domini cccc. & decursis temporibus, regibus sibi invicem succedentibus, deventum est, ut ille flos dignissimus sancta Cloxedra regis Burgundiæ neptis Clodoveo regi Francorum, sed pagano, matrimonio copularetur. Ex tunc in unam Clodovei personam duo Franciæ & Burgundiæ regna coeuntes, post tamen filiorum successivam generationem prius copulatum, distinctum regnum ad posteros rediit, mansitque

A in diademate regio usque ad Caroli-Magni tempora, sub quibus ducatus & provincia factum est: non tamen transiit inglorium. Nam cum KAROLUS Magnus sibi ad regendam rempublicam universalem de omnibus nationibus adjutores constituerit, illosque pares nominaret, ducem Burgundiæ de cunctis primum, & parium decanum constituit, ut si saltem transisset corona, non transirent dignitatis insignia; cujus honoris attestes sunt marescallia & cancellaria ducibus Burgundiæ & nulli aliorum principum Franciæ in perpetuum derelicta. Nec hic gloria & B potestatus hujus dominii in GERARDO DE ROSSILIONE minutus est, qui dominium Burgundiæ ab Alpibus ad montes Pyreneos, a Rheno ad Gallias coextendit, tanto confortato dominio, plurimum Carolo-Calvo Franciæ regi & imperatori restitit, adhucque ceteris paribus, hæc clarissima provincia potentia famosissima perseverat.

Etiam auctoritas hujus collaudandi dominii ex obedientia ad sacrosanctam fidem orthodoxam decernenda est, pro quanto populus ille devotissimus ejusque principes Deo devoti, sua colla obsequio fidei submiserunt. Unde Augustinus de Civitate Dei in-C quit: Non ideo principes gloriosos dicimus, quia hostes devicerunt, sed quia fidem catholicam augmentare studuerunt. Et alibi in eodem libro, quod rejectis gigantum fortissimis & Esau potentissimis filiis, Enos, qui primum incœpit invocare nomen Domini, & filiis Jacob Hebræorum regnum reservatum est. Unde post Christi passionem Petro in Urbe cathedram tenente, Linus ejus discipulus ad Burgundiam descendens, verbum Dei prædicavit, & ecclesias ædificavit. Etiam eodem Petro adhuc Romæ degente, variæ D ecclesiarum structuræ in honorem S. Petri viventis usque in diem præsentem concernuntur. Nec prætereundum, quod sub Aureliano Nazarius, Celsus, Benignus, & magna Burgundionum gens ut ovis ad occisionem perducta est. Amplius, sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus, dum illa sancta Thebæorum legio morti daretur, fere tota Burgundionum natio peremta est. Nec prætermittendum, quod tempore Honorii in fide instructa, de auxilio Christi non modicum sperans, Hunorum gentem, ut dictum est, E prostravit. Quid dixerim de illis sanctissimis Burgundiæ regibus, qui prius fidem quam diadema recepissent, & simul uncti reges & sancti clamarentur? Ex quibus illa SS. Clocidra, quæ regi Clodoveo sicut & coronam, ita & fidem catholicam detulit, perinde in Gallias & in Germaniam illam contribuens. Hunc fidei zelum attestantur quatuor religionum principalia cœnobia ædificata, utpote Cluniacum, Cistercium, Cartusia & Vallis-olerum, absque ecclesiis cathedralibus, collegiatis, & magnis monasteriis ca-

dem in provincia etiam tempore Constantini constructis.

Posterius auctoritas in dominio ex devoto famulatu ad ecclesiam sanctam concluditur, unde rejecto Cham, Sem & Japhet ad jus dominandi sunt vocati, quia patri debitum obsequium devotius præstiterunt, & Jacob quia patri devotum præbuit famulatum, benedictionem ante Esau accepit. Hæc autem Burgundionum natio a toto ævo fidei & ecclesiæ servitiis dedita fuit; unde cum illa damnata hæresis Arianorum fere totum orbem suo inextinguibili igne conflagrasset, gloriosa illius sanctæ mulieris Clocidræ proles cum Clodoveo eorum parente ad senium declinante, totam Aquitanorum gentem potentia & armis ab illa damnata hæresi liberavit, illamque ad fidem reductam sibi dominio perpetuo subegit. Etiam sub Karolo Martelli gens Burgundionum eidem opem præstans, in strage ccc. millia paganorum consocia fuit, ad cujus attestationem auctoritate papæ ecclesiarum decimas Burgundiæ militaribus, quas etiam plerique usque in præsentem diem possident, largitus est.

Nec reticendum est quanta subsidia præstiterint incly ti Burgundionum principes Karolo Magno in conquesta Lombardiæ contra Desiderium, quorum in devincendis munitionibus Lombardorum in districtibus Alpium destinatis, tanta fuerit strages, ut usque in hodiernum diem Claustrum mortalitium a morte dictum appareat. Quid in conquesta Jerusalem, quid in repulsa Saracenorum ab Hispaniis, quid in reductione Saxonum sub Karolo, quid in conversione Bohemorum sub Ludovico Pio? In his etenim tam sollicite egerunt, ut usque in præsentia tempora laudes eis remaneant exsolvendæ. Non obmiserim de illo GERARDO DE ROUSSILIONE, quod toto suo tempore Burgundiones ad paganorum & Saracenorum gentem a confinibus Hispaniæ evellendam pugnatores habuit, ut etiam XVII. bella peragerent; nec cessavit ille gloriosus Burgundiæ dux RADULFUS, de quo scriptum est:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Radulfo.

Qui rex Italiæ factus, demum Franciæ in Senonensi civitate sepultus quiescit. Quid dixerim de ducibus in frequentatis transfretationibus sub Godefrido & ceteris, ut testibus veracibus historiis, Jerusalem semper haberet venientes, redeuntes aut morientes; quod attestantur privilegia pontificalia duci Burgundiæ concessa in antiquis cum capella ducis Burgundiæ, imitati quorum vestigia inclyti principes PHILIPPUS avus, pater & modernus, se obsequiis ecclesiæ devoverunt. Unus ad exstirpationem schismatis usque ad mortem elaborans; alius juventute, uxore, patria natali rejectis, in Hungariam cum tota Burgundionum militia ad Turcos debellandos cum serenissimo SIGISMUNDO Romanorum rege transiens, suorum strages & proprii corporis capturam in magnum fidei excidium sustinuit. Et jam PHILIPPUS secundus se ecclesiæ paratissimum defensorem exhibuit.

Redeat eapropter thema præscriptum, *Firmetur manus tua, exaltetur dextra tua*, &c. Colligebam quod dominium Burgundiæ sub dominio Romanorum inter reges & Cæsares quod aristocraticum & democraticum appellatur, & fere per quingentos annos ante Christum prærogativa & gloria eminebat, quod circa annum Domini CCCC. Burgundiones sibi regem & fidem catholicam ex integro acceperunt; circa annum D. regnum Burgundiæ regno Franciæ in persona Clodovei copulatum est. Circa annum DCC. & LXIII. regnum Burgundiæ in provinciam mutatum est, & dux factus est, par Franciæ, decanus parium. Sub anno DCCC. Saxonia conversa ad fidem, & sub Ludovico Pio DCCCXVI. conversa est Bohemia. Sub Ottone III. fere anno DCCCCLXXXVI. pontificatum tenente Gregorio V. Saxo natione per eumdem Gregorium eligendi imperatorem concessum est officialibus curiæ imperialis.

Ante solutiones rationum per adversarium inductarum, ponendæ sunt quædam suppositiones. Prima est, quod multum differt inter dominium & officium. Dominium enim in statu naturæ lapsæ etiam a jure naturali indictum est. Officium autem omnino a voluntate pendet. Inde est quod dominus rei etiam naturali motu ducitur ad conservationem ejus, & propter hoc appellati sunt domini temporales, patres patriæ sive patricii. Officiarius autem non, quia mercenarius est. Ex prima surgebat secunda suppositio, quod prærogativæ & tituli consequentes dominium sunt digniores & præferendæ sunt illis quæ sequuntur officium. Tertio supponendum, quod electiva auctoritas in electoribus ultra dignitatem ecclesiasticam & auctoritatem principatus, quia quidam eorum sunt prælati, alii principes, non addit nisi officium, & non dominium. Tum quia illa auctoritas pendet a voluntate alterius, ideo non est de permanentibus, sicut est dominium. Tum quia ex illa auctoritate solum officiales appellantur ab Augustino de Anchona in quæstione de translatione imperii, & ad id in Martiniana & in Karolina &c.

FACULTAS

imponendi subsidium caritativum.

SAcrosancta, &c. dilectis ecclesiæ filiis capitulo ecclesiæ Ratisponensis, universisque & singulis abbatibus, præpositis, decanis, curatis & capellanis, & etiam eorumdem loca tenentibus, exemtis & non exemtis, per civi- Anno 1431. 20. Novem. Ex mss. Aquicinctensi

tatem & diœcesim Ratisponensem constitutis, salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Quia id quod ad honorem ac commodum publicum vergit, debet publicis sumtibus sublevari, & legalis testetur auctoritas, omnes in commune, si necessitas exegerit, conveniant, utilitatibus publicis obedire, & in necessitatibus subventionem, juxta suæ dignitatis privilegia ministrare, nec debeat ulla ratione quis ad hoc quod in commune omnibus profuturum est, sejungi, concessumque reperiatur a sacris canonibus episcopis, dum rationabilis & manifesta causa exstiterit, cum caritate moderatum auxilium sive subsidium a suis subditis postulare. Eapropter cum reverendus pater dominus Conradus episcopus Ratisponensis, non sine magnis laboribus & expensis, ad hoc sacrum concilium, quod pro exstirpatione hæresum, reformatione morum, & pace Christianorum procuranda salubriter congregatum dignoscitur, ut obedientiæ filius vocatus accesserit, ibidem pro præmissis, & præsertim exstirpatione hæresis damnatæ Hussitarum, ecclesiæ & subditis suis vicinæ fideliter laboraverit & laboret, ac ut pugil constans pro fide Christiana se in dies magis exponere non formidet, in quo nedum universali ecclesiæ, verum etiam ecclesiæ suæ & vobis universis notorie obsequium impendere non cessat fidele, ut ipse eosdem suos labores & consilia necessaria & perutilia melius impendere, & in hac re suos continuare valeat incœptos labores fructuose, vos omnes & singulos attentius monemus, requirimus & hortamur, ac in virtute sanctæ obedientiæ & sub excommunicationis pœna latæ sententiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus eidem vestro patri de caritativo subsidio, juxta impositionem per venerabilem magistrum, &c. cum consilio capituli vestri Ratisponensis, vel saltem duorum ex ipsis factam, vel forsitan adhuc faciendam, omni cessante contradictione, rependere, & sibi illud tamquam ii quorum negotia utiliter agit, & obedientiæ filii præstare velitis, cum effectu taliter in his vos habendo, prout apud ecclesiam sanctam Dei commendari, & nostros graviores pœnales processus contra rebelles utique fulminandos, volueritis evitare. Datum Basileæ, &c.

LITTERA

modificationis certi indulti immediate præcedentis, facti quibusdam prælatis per concilium super caritativo subsidio imponendo supra subditos, &c. quod non præjudicet exemtis.

SAcrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, universis & singulis venerabilibus archiepiscopis, episcopis, & dilectis ecclesiæ filiis locorum ordinariis, præsidentibus prælatis & aliis quorum interest, seu interesse poterit in futurum, exemtis & non exemtis, quibuscumque nominibus censeantur, & quacumque præfulgeant dignitate, salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Non debet a quoquam reprehensibile judicari, si sacrosancta synodus concessa & indulta sua pro tempore sic modificare, suspendere aut revocare studeat, temporum aut personarum pensata qualitate, quod in eis jus alterius non lædatur, ac materia litium & dissentionis inter fideles amputetur. Dudum hæc sacrosancta synodus ad nonnullorum prælatorum & locorum ordinariorum in eadem constitutorum instantiam, quibusdam sibi expositis causis inducta, nonnullas gratias & indulta sub litteris dicitur concessisse, sub hujusmodi tenore vel simili in effectu verborum Sacrosancta, &c. *require supra immediate.*

Considerans itaque hæc sacrosancta synodus præfatis exemtis, tam in præsenti synodo, quam extra existentibus, prætextu litterarum & indultorum præfatorum non modicum præjudicium generari, ac eos in suis juribus, privilegiis & libertatibus perturbari posse, omnem litium, dissentionum & discordiarum materiam, quæ ex his formidatur provenire, submovere ac tollere volens, præmissis & certis aliis ex causis rationabilibus, effectum præfatarum & quarumcumque aliarum litterarum concernentem, quarum tenorem præsentibus haberi vult pro expressis, ac si de ipsis de verbo ad verbum specialis mentio præsentibus facta foret, ac omnia inde secuta & secutura in omnibus & per omnia, quoad ipsos exemtos dumtaxat, suspendit: decernens præfatis exemtis nunc & in futurum nullum præjudicium generari aut fuisse generatum, nec ab eisdem, prætextu earumdem litterarum, quicquam exigi posse seu debere; quodque si earum vigore contra eosdem exemtos forsan ad aliquas censuras ecclesiasticas processum fuerit de facto, easdem censuras nullas denunciat, & declarat nullius esse momenti, nec non eosdem exemtos, sic forsitan ligatos, præsentium serie absolvit. Quod si ad exsecutionem dictarum litterarum fuerit quoquo modo processum, dictam exsecutionem vult præfata sancta synodus dictis exemtis, si & in quantum opus esset, in nullo præjudicari, nisi per hanc sacram synodum ante dissolutionem ejus, contra dictos exemtos declaratum exstiterit easdem litteras debere fortiri effectum; & si declaratum non fuerit, super præmissis, ut præfertur, præfata synodus ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, litteras prætactas & quæcumque inde secuta, de certa scientia tenore præsentium revocat, cassat, annullat, & eas nullius vult esse roboris vel momenti; districtius inhibendo omnibus & singulis in virtute obedientiæ,

quibus litteræ præfatæ concessæ seu præsentatæ fuerint, seu præsentari contigerit in futurum, ne prætextu earumdem, quovis quæsito colore, eosdem exemtos aut aliquem ipsorum audeant molestare seu perturbare, nisi, ut præfertur, per ipsam sanctam synodum ipsas suum effectum debere sortiri fuerit declaratum: decernens irritum & inane, si secus earum prætextu, super his a quoquam, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter attentatum forsitan est hactenus, vel in posterum contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam suæ suspensionis, denunciationis, absolutionis, voluntatis, revocationis, cassationis, annullationis, inhibitionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Basileæ XII. cal. Decembris, anno Dom. MCCCCXXXII.

MEMORIALE

oratorum serenissimi principis regis Romanorum, ad dominum nostrum papam destinatorum.

Anno 1432. 15 Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi*

PRimo post recommendationem devotam & oblationem filialis obedientiæ, dicatur sic: Beatissime pater, arbitratur majestas serenissimi domini nostri regis, quod beatitudo vestra satis concipere potuit ex reverendissimo domino cardinali de Comite & magnifico domino de Camerino, redeuntibus alias a majestate serenissimæ regiæ majestatis ad vestram sanctitatem, etiam per venerabilem Jacobum protonotarium ipsos præcedentem, illam affectionem filialem & amorem, quem dominus noster rex gerit ad personam V. S. & sanctam Romanam ecclesiam: etiam intelligere potuit ea, quæ super adventu suæ serenitatis ad Urbem, & V. S. visitando prolocuta fuerunt. quæ omnia dominus noster mente tenuit, & usque huc continue præstolatus fuit expeditionem horum quæ expedienda, & pro transitu hujusmodi fienda erant, & adhuc præstolatur. Nihilominus quia sacrum Basileense concilium majestati domini nostri novissime bullas suas transmisit de expeditione nunciorum V. S. qui in eodem fuerunt concilio... destinavit in scriptum; ipse serenissimus dominus noster nos decrevit ad præsentiam vestræ sanctitatis transmittere, ad ostendendum eidem omnia, quæ suæ majestati per ipsum concilium intimata existunt, & etiam copiam responsi oratoribus V. S. in Basilea dati, quod quidem mittit sua majestas, non ut illud vestræ sanctitati ignotum esse existimet; sed ut eadem sanctitas sciat suam majestatem de gestis omnibus informatam esse, rogando & obsecrando eamdem

A V. S. humili instantia & quanto devotius potest, quatenus eadem V.S. considerando illas oblationes, quas ipsum concilium pro honore & statu, nedum S. V. sed & omnium vestrorum, tam large & humiliter exhibet, & non minus oblationes serenissimi domini nostri regis, quas per varios nuncios fecit se effecturum, quod eadem sanctitas temporibus vitæ suæ re & nomine pacificus papa permaneret, velit & dignetur eadem S. ipsi sacro concilio Basileensi adhærere, quemadmodum majestas sua indubie sperat, quod ad evitandum schisma in ecclesia Dei, quod B palpabile quasi est; attentis etiam scandalis innumeris, quæ in Christianismo ex defectu concilii ipsius indubie successura sunt, & quibus solo verbo sine ullo periculo personæ & status sui providere potest, cum immortali gloria & laude sui nominis illud indubie & gratioso animo faciet. quo facto, & adveniente præfato domino cardinali reverendissimo de Comite ad præsentiam suæ regiæ majestatis, idem dominus noster incontinenti dispositus est iter arripere, & vestram beatitudinem visitare, præstareque omnia juramenta debita & solita, & suscipere imperiale C diadema de manibus V. S. & ad hoc firmam adhibere operam, ut V. S. & ecclesia Romana pacem obtineant ab omnibus sibi adversantibus, ceteraque omnia facere fideliter, constanter & perpetue, quæ decent fidelem filium V. S. & ecclesiæ sanctæ. Quantum autem ex hujusmodi conventione mutua Christianitas tota utilitatis percipiet, V. S. & majestas domini nostri, & ecclesia & imperium honoris, gloriæ & commoditatis, V.S. clarius novit, quam conservet Altissimus, &c.

Lectum fuit hoc memoriale suprascriptum D die Veneris ante festum sancti Andreæ MCCCCXXXII.

EPISTOLA CONRADI archiepiscopi Moguntini, ad concilium Basileense.

Excusat se quod propter infirmitatem personaliter ad concilium accedere non possit.

Anno 1432. 26. Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis reverendisque in Christo E patribus & dominis, dominis & amicis carissimis ac venerabilibus sincere dilectis, &c.

Reverendissimi reverendique in Christo patres, &c. Litteras vestras bulla vestra plumbea impendente bullatas, mihi pridem V. P. R. parte allatas, & in effectu continentes earumdem V. R. P. monita, & sincera hortamenta, quatenus cunctis meis quantumlibet arduis negotiis postergatis, ad ipsam sacram Basileensem synodum deberem ex justissimis fidei causis in ipsis vestris expres-

fatis, in persona propria properare, quemadmodum hæc & alia in eisdem vestris mihi directis litteris clarius sunt descripta, reverenter recepi & sano collegi intellectu. Et quamquam fidei fervor zelusque domus Dei una cum concurrentibus vestrarum R. P. exhortationum monitis internæ affectionis meæ pectora quodam suo impetu excitent & inflamment, ut optarem felicitate tanta potiri, quod concioni vestræ venerandæ ac rebus fidei & reipublicæ inibi Spiritu-sancto feliciter dirigendis possem personaliter inter esse, & cum paupercula vidua tantillum modicum quod valerem in Gazophilacium Domini reportare; tamen chronicus ille morbus continuo serpens & membris meis languidis medullitus admodum imbibitus, personam meam & valitudinem confractam, & corporali ægritudine conquassatam sua feritate ita terruit & prostravit, ut licet plerumque de loco in locum in ditione mea modica distantia movear, quasi domi manens, istis tamen diebus non audeam; nec juxta medicorum consilia valeam ipsum imbecille corpus, & quasi viribus destitutum, intemperato hiemali & peregrino aëri extra terram propriam absque vitæ dispendio commendare, prout talia sunt me noscentibus bene nota. Et quia pridem hujuscemodi meo corporali impedimento pensato, meos sollemnes ambassiatores & oratores, morum decore nitentes, altique consilii viros, consiliarios meos fideles dilectos, ad ipsam sacrum synodum pleno cum mandato destinavi, ut iidem tamquam personæ meæ imaginarii, corporalem meam absentiam sua inibi præsentia adimplerent. Qui, ut intellixi, in paucis diebus post emanatas vestras litteras applicuerunt. Et si ante earumdem litterarum decretum evenissent, sperassem ipsas R. P. de me, immo de eisdem adeo fuisse contentas, ut non fuisset opus mihi hujusmodi vestras litteras direxisse, ut juxta punctum quem in eisdem vestris mihi directis apicibus paternali moderamine subjunxistis, ut si corporali infirmitate detinerer, ita ut illuc nequirem accedere, curarem viros notabiles de meo clero ad dictum sacrum concilium destinare, &c. Præfatos meos sic jam missos ambassiatores & nuncios V. R. P. recommitto, & de non veniendo personaliter per ejusmodi meam corporalem infirmitatem coram V. R. P. sinceriter me excuso, easdem V. R. P. devotis affectibus deprecando, quatenus hujusmodi mea allegata legitima paternaliter admittentes, me habere dignemini de hujusmodi meo non accessu personali benivole excusatum, prout & de hoc ipsa facti veritas & rei evidentia, proh dolor! apud Deum & homines me excusant, prout memorati mei ambassiatores & nuncii super his instructi distinctius V. R. P. poterunt & debebunt mei nomine vivis vocibus luculentius informare. Quibus opto adhibere dignemini pro hac vice fidem credulam in dicendis. Datum Hochte XXVI. Novembris MCCCCXXXII.

CONRADUS Dei gratia sanctæ Moguntinæ sedis archiepiscopus, sacri imperii per Germaniam archicancellarius, & princeps elector.

Ad mandatum domini Moguntini.

EPISTOLA THEODERICI archiepiscopi Coloniensis ad concilium.

Mittit novos nuncios ad concilium.

Reverendissimis reverendis venerabilibusque in Christo patribus & dominis, sacrosanctum Basileense concilium facientibus, dominis & amicis honorandissimis. *Anno 1432. 27. Nov. Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimi, &c. reverentiam debitam atque devotam. Sacræ Basileensis synodi & vestræ beatissimæ concionis litteras XXVII. Octobris datas novissime XXI. Novembris recepi, accurratissimam sacri Basileensis concilii diligentiam studiis multis confertam pro reducendo ad fidei unitatem regno Bohemiæ declarantes. Sanctissimum opus, celeberrimi patres, non mortali complendum ingenio, sed illius Sancti Spiritus per vos robore præsumendum, qui munere septiformi corruptam Bohemorum fidei puritatem non facile humana resarciendam virtute, potest limpida veritate mundare, qui regulos illos callidissimos ac funestissimos aspides vocem piissimæ matris incantantis ecclesiæ dudum a sacro Constantiensi concilio, citra obstinatione sævissima obaudientes, suæ potest claritatis indagine suscitare; qui viperam virus vomentem mortiferum antidoto salutari compescat, qui Babylonem superbam cum principibus Phlegethontis scorto pollutam, demum columbam puritate candidam fecit, speciosam amavit, concupivit electam; ac filium prodigum porcorum siliquis saturandum paterna benedictione prævenit, stola gloriæ induit, & pristinæ adoptioni restituit. Nulla fateor nostro ævo tanta necessitas, quam ut hii ferocissimi orthodoxæ religionis obices ratione vel ferro vincantur, & quod illa miseranda navicula, errorum fretis agitata, ingentibus pulsata a pseudo-prophetarum acutissimis scopulis inobedientiæ, ac præsumtionis turbata crepidine, rectæ credulitatis vehatur ad littora, & anchora catholicæ professionis firmetur in portum. Hoc est, reverendissimi patres, salutare præconium, hæc sancta vicissitudo a cunctis fidelibus peroptanda. Hæc omnia quia tamquam ecclesiasticus præsul abunde sitiveram, dignissimi patres, nullis publicis seu privatis

tis

tis peperci incommodis, nec communi utilitati mortalem vitam præposui, sed oppressam multa bellorum lassitudine patriam mihi creditam, atque relictam confectamque dudum armis militiam, mortibus & diris exponendam incommodis, pro subdendo Christianæ fidei jugo, illo ingenti portento, meipsum personaliter & realiter semper obtuli & impendi, ut extat notorium, præsertim multis reverendissimis patribus de concilio. Verum cum novissime sacræ synodi litteris fuerim sub pœna anathematis latæ sententiæ requisitus, quatenus occasione interessendi audientiæ Bohemorum, ad ipsam sacram synodum me conferam personaliter ante festum natalis dominici; rem mihi gratissimam & voluptate prænimia suavissimam, si facta votis meis non minus præstassent. Meminisse vero cupio excellentias vestras in vinea Domini sabaoth die æstuque laborantibus, ociosis paria impendia non deberi, nec confracta oneribus dorsa oportere sarcinulis amplioribus prægravari, ac juxta Moralis sententiam virgam trahi debere, non frangi. Idcirco ad sacratissimam synodum & vestram beatissimam concionem honorabiles Christianum *de Erpel* legum, sanctæ Mariæ ad Gradus, & Telmannum de *Liniff* decretorum, S. Florini Confluentiæ præpositos, doctores, consiliarios meos procuratores & ambassiatores, ceteris ambassiatoribus meis Basileæ existentibus adjungendos destinare decrevi. quibus super litteris sacri concilii mihi destinatis & aliis divisim & conjunctim nomine meo referentibus dignentur vestræ paternitates benivolam audientiam adhibere & dare credentiæ plenam fidem, recommendantem me & ecclesiam meam V. P. filialiter & devote. Datum Bruete die XXVII. mensis Novembris MCCCCXXXII.

Vestræ beatissimæ concionis devotus T. archiepiscopus Coloniensis.

PROPOSITIO FACTA

per vicarium Maguntinum in concilio Basileensi nomine electorum imperii, die penultima Novembris MCCCCXXXII.

Anno 1432. 29. Novemb. Ex ms. Aquicinctensi.

MEmoria repetente & crebrius mente revolvente, patres amplissimi, quam arduum ac ultra vires crediti mihi desuper ingenii ministerium aggredior, meus non immerito contremiscit animus. Nam etsi quandoque principes sæculi solitus affari, minaces illorum aspectus, vultu curvato, oculis ardentibus, furore cordis hiantes non pertimuerim: tamen illos divina plerumque permissio & nonnumquam fortunæ factio, cunctis animantibus merita, terreno locavit in solio. Nunc autem ad hos sermo dirigendus est, qui divinis animati mentibus, ex omnibus Christianorum finibus electi, cælestis irrigui gratia respersi, patrem semper intuentes, similitudinem servant auctoris. Ob id cœtui Deorum magis connumerandi sunt, apostolo dicente, ac noviter ecclesia repetente, *nostra autem in cælis extat conversatio*. Deos igitur alloqui me videor, & cum divino Numine arbitror habere sermonem, sed e vestigio pollicita est mihi fandi fiducia, quod is, ad quem verba dirigo, paraclitus vestris benignissimorum patrum mentibus habitans, sperantem ac deprecantem in se peccare non sinet, sed & pro debito sensualitatis clementia vestra facile veniam petenti datura, patres optimi, quorum nonnullos conspicio, alios quidem qui me litteris reddiderunt eruditum, alios mihi coævos, cum quibus & mihi familiaritatem edidit studendi consortium, supportationis cujusque lapsus præstolationem affert salutarem. Taceo quod grata & jocunda erit eloquii mei sententia, etsi confuso præposteroque schemate pererrata: cujus spei certissimum mihi præbet argumentum, quod nuper hujus nectaris hausto rivulo per organa vestrorum ambassiatorum, ab excelsis dominis meis principibus electoribus in vos derivato, exultantes vicaria lætitia vitulum mactastis saginatum. Quibus prælibatis ne usque ad fastidii necessitatem se tendat præfatio, ad conceptam materiam orationem converto, non tam de propria virtute confidens, quam de munere largitoris illius qui dat omnibus affluenter & non improperat.

2 Ut autem majorum normæ similitudinem mea servet imitatio, summariam quamdam sententiam, narrationis serie gravidam, more probatissimæ vetustatis, duxi præmittendam a verbis apostoli, quibus in laudem Dei perusa est ecclesia, sumens exordium. *Observate*, inquit, *eos qui ita ambulant, sicut habetis formam.* Quam inter consonas ipsi sententias velut hortatu familiarem decrevi meis epulis invitandam. Deus omnipotens, molis mundanæ artifex, conditorque in nascentis naturæ primordiis, cœlo syderibusque creatis, elementis insuper indissolubili vinculo colligatis, inter hæc caduca, quibus sub his orbibus cœleis globisque sydereis loca deputavit, solam animam humanam, quæ vere homo, & ab omni mortalitatis conditione aliena est, ad imaginem sui creavit, ut quemadmodum ipse magnum hominem, sic & illa parvum mundum regat, dum a se corpus animatur, cujus ternam expedit assumere cognitionem. Primum namque principium cunctorum fons & origo superabundanti majestatis fœcunditate illam de se mentem creavit in absoluta consideratione, quæ conditorem inspiciens, plenam similitudinem servat auctoris. Quæ rursus ab alto dispiciens, animum de se radiat; qui divinarum atque humanarum rerum surgit in notitiam,

& postremo illam de se format animam, quæ corpus regit animatum. Horum autem medius, qui nos a brutis separat, quamquam ab essentiæ divinæ simplicitate paulisper abscedat; quia tamen inter corporeas illecebras & cupiditatum dulces insidias, vinctus corporali custodia, non sine maximo militat periculo, ab ipsius creationis initio divina tutela & providentia gubernatur. Et ecce protoplasma primum a divinæ vocis organo legem accepit, deinde per gentilium vates & heroas ac electi populi prophetas nobis divinæ legis norma reserata est, quousque divina providentia viam ab æterno præmeditatam aggrediens, qua saltem unum nostræ speciei reformaret suppositum, divinam habens humanamque naturam, e quarum altera nobis suæ divinitatis participibus mori lege naturæ, ex alia vero necessitate divina resurgere conveniat, fragilem assumsit naturam, ut post ipsius habitum de morte triumphum, nos tandem expletis munerum functionibus, quæ dator animarum in corporum carcere vinciens indixit, secum ævo fruamur æterno. Hic verus Deus & homo lege quam secundum humanam naturam subeundam susceperat, exemplo vitæ verboque doctrinæ consummata, transiturus ad patrem, apostolos, discipulos, gentiumque doctores instituit, quibus in exordiis fundationis ecclesiæ, vel maxime congregatis in unum, Spiritum-sanctum sensibiliter ostendit, nonnumquam etiam clara revelatione tutor humani generis curam agens sui gregis, arcam divini secreti reseravit. At fide roborata, si cessent evidentia signa, supersunt nobis suæ sponsionis argumenta, quibus curam divinæ providentiæ nobis adesse non ambigimus, quamdiu per ipsum instituta in nobis ædificatur ecclesia. Verumtamen data est nobis forma, per quam invisibiliter gratiam consequamur, quæ dudum in legalibus & figuralibus sacramentis, ac in novæ legis exordiis patribus nostris visibiliter invenitur fuisse concessam. in qua tamen eo cautius ambulandum arbitror, & traditam nobis formam accuratius observandum, quanto veritas inquisitionis latentius absolvitur, cum sit omnium ratiocinationum labor communis, ut quanto remotius a per se notis, quas maximas appellant, discedditur; tanto succrescat angustior difficultas agnitionis. Ideo de vestri benignissima supportatione confisus, reverenter, inquam, *observate eos qui ita ambulant*, &c. Constat autem quoties priscis sæpe temporibus, repetitis malleis, crebrisque concussionibus in hæreses conscissa est ecclesia veneranda, antistites formam divinitus traditam sectantes, postquam a Constantino Augusto cœpit eis esse conveniendi licentia, inspirante sacro flamine, ex omni orbe terrarum convenerunt, non requiro an principe procurante,

A an papa jubente. Sed hoc unum novi, quod qui suis concordiam persuasit discipulis, ubicumque duos pluresve ex ipsis in nomine suo convenire contingeret, se futurum promisit in medio, & hanc arbitror esse divinitus traditam nobis formam divinitus custodiendam. Ideo nec abs re quatuor synodi principales ecclesiam catholicam, sicut quatuor flumina paradisum irrigantia, veluti quatuor evangeliorum libri a sanctis patribus summisque pontificibus cum omni devotione venerati, ab imperiali quoque splendore in his quæ de summa Trinitate sacrosanctis eccle-

B siis, ecclesiasticis quoque titulis constituerunt, summa cum veneratione reveriti sunt & recepti, a quibus hanc synodum non plusquam Petrum a Gregorio distare qui nesciat, consideret augustissimam semper moventis seriem naturæ. Quippe cum naturali ratione didicerim unam eamdemque continua successione durasse ecclesiam, cui directione fidelium adesse promisit, usque eam quæ in hoc cœtu reverendo repræsentatur. Siquidem una est legio, unusve populus partibus communicatis. vel decidat omne mysticum, & intereat humanæ societatis universa civi-

C litas. rerum quoque species discerptæ suo fonte satiscant, recte deffiniendum est, quemadmodum humana species ex individuis composita mortalibus, auctore philosophia, sancitur perpetua; ita hanc venerandam synodum ex fragilibus hominibus indissolubili tamen almi pneumatis artificio contextam, in hac collectiva repræsentatione temone Sancti-spiritus gubernandam, a vero deviare non posse. Quod & veteribus philosophorum principibus non est incognitum, sancientibus nihil esse principi illi Deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris

D fiat acceptius, quam concilia cœtusque hominum jure sociata, quæ civitates approbantur. in morali sermone civitas non murorum ambitu continetur, sed animorum unione constituitur, siquidem in legum consenserint obsequium. Quod huic sanctæ civitati præcipue congruit, quam Veritas dominam mundi, lucem & sal terræ fore contestatur, cuique cuncta quæ a patre scivit patefecit. Hæc autem omnia civiliter assumenda sunt. Habet enim promissio, ut universa traditæ nobis disciplinæ forma diligentius observetur in agendis. Ideoque vi-

E dendum arbitror, patres optimi, quomodo ambulemus secundum formam nobis sanctorum institutis divina largitione reseratam. Unde si fas est Jovis laudes sanctorum agminibus permisceri apud egregium Homerum, dum gentis Graiæ princeps ad conserendum cum hostibus manum sub aperta promissione victoriæ foret animatus; ille velut divinum sequutus oraculum, commisso prælio, amissis suorum plurimis, vix ægreque in castra remeavit. Num dicendum

est Deum mandasse mendacium? absit, non ita est, sed illum casum Græcis fata decreverant. Habuit enim præceptio, ut universalis produceretur exercitus; at iste, prætermisso Achille, qui tunc recenti lacessitus injuria, ab armis cum suo milite feriabatur, progressus in prælium, casum qui debebatur excepit. Parem observantiæ diligentiam Homericæ per omnia perfectionis imitator Virgilius Maro, de Ænea nobilissimi Romani populi patre, ad regionem instruendo regno fataliter eligendam, instructo in talibus quoque rebus obtinuit & parum rebus profuit, nisi ut probemus traditam divinitus formam accuratius observandam, etiam gentilium traditionibus comprobari. Hæc succincta contractatione dixisse sufficiat. Audite & cetera. vos vero patres inclyti, reverendissimorum ac illustrium excelsorumque archiprincipum sacri Romani imperii electorum Achillei vestri, qui profecto plurimis atrocissimis injuriis perfidiæ Valdensis affecti, guerrarum periculis exagitati, subditorum suorum suisque fortasse corruptelis exinaniti, reparationi ferventius insistere studebunt, suffragia nullatenus aspernati, majorem quæsistis assistentiam, vestros celeberrimos ambassiatores destinando, qui sub quadam verborum densitate ab eisdem dominis principibus votivum habuerunt responsum. dudum tamen missionem eorumdem oratorum, Deo nobisque testibus, præconceptam, ut eximiorem dominorum oratorum ad hunc sanctum cœtum transmissorum declarat optata præsentia. Merito itaque pronunciandum est, vos duce paraclito prudenter ambulasse juxta divinitus traditam vobis formam, cum vos, divini patres, & ipsi præclari principes, quamvis diverso calle procedentes, ad eamdem tamen deliberationis metam pertigistis. Tres namque sunt morbi, quibus principaliter totius Christianæ professionis universitas vel proprio languore, vel aliena contagione laborat. Quorum primus ordine, labes quidem hæretica, alter morum corruptela, prior tempore & causalitate, posterior tamen scelerum ordine, quot animas præcipitaverit adeo divulgatum esse arbitror, ut montes excelsos transcenderit, vastas quoque solitudines habitationibus hominum interjectas permanaverit, maria transnataverit, ac in omnibus orientis, alias obeuntis solis ultimis, aut Aquilonis Austrive partibus non lateat, quorum reparatio & reductio in expugnabilium luce rationum sacris conciliis imminens semper functio in superioribus fuit asserta. Guerrarum autem si quis ignoret discrimina, vel in scopulis habitans incolit antra, vel Cererem nesciens glande pastus, fronde quærit amictum. Unde non minus nostræ curæ statuistis esse de pace publica meditari. Quæ quamvis non sit ipsa fides, per illam tamen iste grandis homo, qui est omnium collectio fidelium, ad laudem Dei pertingit secundum actuationem simultaneam totius potentiæ, sicut microcosmus sapientia & prudentia quiescente perficitur. Hoc etiam nobis testificatur, quod orto sole justitiæ, concomitante pacis abundantia, cetera præcinendo pastoribus desursum, non voluptates, & divitiæ, honores vel longitudo vitæ, robur, sanitas, seu pulcritudo; sed pax intonuit in quam.... cœlestis militia, cecinit angelica turba *gloria in excelsis Deo & in terra pax*, &c. Hinc est quod *pax vobis* Salus hominum salutabat, parem quoque observantiæ diligentiam imitati sunt ejus discipuli, quos patres conscripti vestra congregatio sancta repræsentat. Ergo pia dominis principibus succrevit confidentia, quod cœlestis provisio, curam agens hominum, hanc firmam basem divinæ fœcunditatis in Germaniæ confinibus juxta Galliæ metas ab æterno providerit, in qua militantem hoc tempore fundaret ecclesiam, quatenus ingruente loci opportunitate, fluctuans navicula, spirante sacro flamine, dirigatur in portum tranquillæ requiei: pro quibus feliciter peragendis, domini principes antefati quidquid eis largitor omnium, ecclesia, vel imperium contulit honoris, potentiæ, vel decoris, munifice conferre studebunt, ac si quid emerserit impedimenti, pro posse curabunt amovere.

3 His peroratis, ad exhortationem principum nostrorum mea procedat oratio. Jam etenim dudum & ante vestrorum ambassiatorum missionem, verbum inolevit S. D. N. papam certis in puncticulis ab hac veneranda synodo disceptare, plerisque formidantibus, ne supercrescente scintilla discordiæ, schismatis seminarium in agrum spargatur dominicum, corporum atque animorum interitu subsequente, ut sic ea quæ consolationi parata forent, in lacrymas luctumque dejicerent. Ipsi vero vestri oratores omnem formidinem ab illorum animi sede pepulerunt, spem firmam polliciti, quod venerandi patres, cives hujus sanctæ civitatis, cœlesti hierarchiæ configuratæ, ubi cunctorum civium est una voluntas, & illam civitatem repræsentantis, cujus civibus erat cor unum & anima una, idem eidem profunda meditatione pensantes, tam caute gressus dirigant in via pietatis & modestiæ, quod in syllam tanti periculi minime labantur. Hortantur itaque præfati principes per suos quos cernitis ambassiatores consulendo, hanc vobis esse sollicitudinem ac diligentem cautelam, ut fidei morumque causam pertractantes, præassumtam formam divinitus inspiratam taliter observetis, quod nullius extrinseci contactu sanctæ congregationis differatur opera salutaris. Sic etiam in causis perorandis disponunt legitimæ sanctiones, ne incidens quæstio vel emergens, si forte moræ dipendium allatura sit, principalem noceat

intentionem, quod recte fieri posse credunt, si spreta opinione quæ minus cautis animis pro certa ferebatur, insolita contra sanctissimum dominum nostrum conquiescat agitatio. Jam enim principes ipsi, quos utriusque gladii potestas spirituali temporalique dotavit honore, sua potissimum interesse putantes, inter hanc venerandam synodum & S. D. N. ac inter eumdem & gloriosissimum dignitatis terrenæ monarcham pertractare concordiam, quæ membra capiti nectit, servat & alit quicquid vitam spirat in orbe, inter hos suos ambassiatores, quosdam ad præfatos utriusque potestatis apices destinare decreverunt, ad precandum, exhortandum, atque postulandum, quatenus mutuas sibi præbeant alterutrum concordiæ vices. Ipse quoque sanctissimus dominus noster huic se sacro conformet concilio, largiaturque favores; quod & validissimis argumentis urgentibus sperant obtinere. Tunc etenim opere consummato, quicquid contra hanc venerandam synodum jaculatus est umquam morsus livoris, seu forte jaculabitur, dissolutum erit. Et tandem cautela prudentiæ pedissequa servata, tolerantia filia fortitudinis imitata, modestia temperantiæ socia comitante, pietate quoque justitiæ satellite prosequuta, quibus rerum publicarum rectores hominum salutem gubernant, illa divina virtus non statuas plumbo inhærentes, nec triumphos arescentibus laureis, sed vobis cœlo definitum locum dispensabit, ubi beati ævo fruuntur sempiterno, ad quem nos perducat vivens per sæcula benedictus. Amen.

ITEM DE EADEM MATERIA

Super præsentatione litterarum.

REverendissimi reverendique patres, spectabiles & egregii, prælati, doctores, domini præstantissimi, ac ceteri merito venerandi in hac sacra synodo generali universalem repræsentante Christi fidelium ecclesiam, præclaris vestris excellentiis & devotis benignitatibus debitæ recommendationis puritatem offerunt reverendissimi in Christo patres, Maguntinus & Coloniensis archiepiscopi, illustresque & excelsi comes Palatinus Rheni, dux Saxoniæ, & marchio Brandeburgensis, omnes sacri Romani imperii principes electores. Cogitantes suarum auspiciis dignitatum, beneficiisque desuper eis munerum divinorum excellentius tributis non recte frui, si ecclesiæ sanctæ Catholicæ, quæ fluctuum cernitur procellis agitari, cunctis quibus poterunt studiis fidelis integritatem obsequii, pro distributa virium portione, non impenderint, & bene gerendarum consortes rerum comperti non fuerint. Docuit enim non solum priscorum antiquissima vetustas, verum & justa impellunt modernorum ingenia, &
A publicum sanctæ ecclesiæ decorem carpere satagentia, & Christi fidelium sub turbine vasto naufragium formidantium portum præcludere optatæ requiei supremis operum tollere laborent fulgentioribus in Christiana religione titulis relucen... ne in deteriores anfractus ac casus dubios & deflendos desidia deveniant, quæ sancto exordio in spe relevationis pulcra dependent, & sub tranquillitate in publicam poterunt deduci salutem, tanti venerandi cœtus temperantia, quæ plerumque intra licitum quiescit, & ultra non progreditur, metitur vires, & a medio non recedit, in genere bonorum utiliora instruit
B pertingere, & in malis quod pejus est effugere. ex præteritis æternum eventum docet colligere futurorum. unde & splendidior gloria vos patres celeberrimos respicit, quibus desursum datum est dispersa colligere, & confracta solidare. sub vobis cultoribus ficus sterilis floritura speratur, optimi dispositione regis, suæ immaculatæ sponsæ sanctæ Catholicæ ecclesiæ salubrius succurrentis. hac sacrosancta synodo generali, cujus ministerio hæreses supprimi, hostiles subduci insultus, & noxiæ tolli deformitates, ut virtus poterit libere exultare, spes pulcherrima Christi-
C colas fovet. Hæc ipsa præfati reverendissimi illustresque sacri imperii domini principes electores secretius mentibus reponentes, eisdem confodiuntur jaculis, quibus sancta mater impugnatur ecclesia, pioque succensi desiderio, ambassiatam in vestro conspectu humiliter comparentem, quæ quorumdam personis absentium, viarum fortassis aut aliis subortis periculis, copiosior sperabatur, cum litteris eorum creditivis reverenter destinarunt, quas de unanimi collegarum assensu benigne offero legendas. quibus lectis, communes
D eorumdem dominorum principum electorum sinceri referentur affectus.

Nota per versus sequentes, quid spectat ad officium electorum imperii.

archiepiscopi
Maguntinensis, Treverensis, Coloniensis
Quilibet imperii fit cancellarius horum.
comes Rheni Saxoniæ
Et Palatinus dapifer, dux portitor ensis,
Brandeburgensis rex Bohemiæ
Marchio præpositus cameræ, Pincerna Bohemus,
E Hi statuunt dominum cunctis per sæcula summum.

MANDATUM
DOMINI ROMANORUM REGIS,

missum illustri duci Bavariæ ad concordandum cum Bohemis.

Anno 1432. 3. Decemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmaciæ, Croaciæ rex, &c. Notum facimus tenore præsentium universis, ineffabilis dispositionis clementiæ divinæ non ignari, collatam nobis cœlitus, quam habemus & recognoscimus dignitatem, illudque a nobis ab illo bono patrefamilias protinus exigi debitum, ut reddamus sibi talenta per eum nobis credita, duplicata: ad quod, prout tenemur, propositi & debiti nostri effectum diligenter impendimus, & temporale stipendium & retributionis æternæ præmium nobis proventura speramus. Et quoniam Romani regni fastigium & aliorum regnorum dignitas, in qua orbis conditor nos pietatis suæ clementia feliciter collocavit, jugiter mentem nostram sollicitant, ut cura pervigili & laboribus sollicitis universorum sacri imperii, ac regnorum nostrorum fidelium & subditorum amputemus incommoda, eisque votivæ quietudinis amœnitatem salubriter procuremus: Ad hoc nempe dispensationis munere principalis monarchiæ optavimus principatum, ad hoc sacri Romani imperii non leve pondus, sed suave, ac aliorum nostrorum gubernacula regnorum suscepimus, ut si ad alia extrinseca cotidiana sollicitudo nos provocet, ad ea tamen quæ processibus negotiorum improvide circumfluunt, reparationem felicem, statum quoque quietum ac reformationem nationum in sacro Romano imperio sub regiminis nostri felicitate respirantium respiciunt, tanto intendamus uberius, quanto præ ceteris mundi principibus solium magnificentius erexit cœlestis providentia Creatoris.

Sane quia pro bono sperato in nostro regno Bohemiæ certi deputati solemnes ambassiatores & nuncii, magnifici barones, nobiles & strenui viri, & magistri & sacerdotes, de regno Bohemiæ ac marchionatu Moraviæ, de Praga, & aliis locis eorumdem, omnibusque aliis ecclesiasticis & sæcularibus personis de utroque statu deputati, ad sedandum dissentiones in regno nostro Bohemiæ ac marchionatu Moraviæ exortas, ad sacrum generale Basileense concilium in Spiritu sancto legitime congregatum, universalem ecclesiam Catholicam repræsentans, proponunt venire, & ad illud, prout accepimus, accedere dispositi sunt; pro cujus quidem negotii salubri consummatione, nos per præfatum sacrum concilium ac ejus nuncios & bullas, ac etiam per Bohemorum & Pragensium litteras ad dictam conventionem invitati, ac cum instantia rogati & requisiti sumus, ut nos ad

A idem sacrum concilium personaliter appropinquare, & eidem interesse dignaremur, pro celebriori causarum & rerum spiritualium & temporalium regni Bohemiæ expeditione. Et quia nos hic in Italia sollicitis laboribus pro bono statu universalis ecclesiæ ac ipsius sacri concilii, nec non arduissimis sacri imperii negotiis præoccupati, prædictum sacrum concilium personaliter tam cito accedere non possumus, sicuti tamen ex intimi cordis nostri affectione ac libenti animo interesse & facere vellemus: ne tamen prop-

B ter nostræ personæ in hujusmodi conventione in ipso sacro concilio absentiam, pacis & unionis tranquillitas votiva apud Bohemos, auxiliante Deo, ordinanda, retardari aliquatenus possit, quam semper summopere desideravimus, & affectamus totis viribus procurare, Nos, quos hæc causa Bohemiæ regni nostri in temporalitate præcipue concernere dignoscitur, pro qua feliciter pertractanda & opportune peragenda, vice & nomine nostris procuratores nostros digne duximus deputare, habentes de immotæ fidei præclara

C constantia, ac singularis circumspectionis & providentiæ industria, illustris principis WILLELMI comitis Palatini Rheni, ducis Bavariæ, avunculi nostri carissimi, protectoris sacri concilii Basileensis, & nostri in eodem locum tenentis, ac venerabilis JOHANNIS episcopi Curiensis principis, consiliariorum nostrorum fidelium dilectorum, plenissimam & indubitatam fiduciam, ipsos & eorum quemlibet in solidum animo deliberato sanoque, nostrorum & imperii sacri ac regnorum nostrorum Hungariæ & Bohemiæ fidelium acce-

D dente consilio, & de certa nostra scientia, citra tamen potestatis alias per nos eidem WILLELMO super locum tenentiæ in eodem concilio concessæ, revocationem, fecimus, constituimus, creavimus & ordinavimus, ac tenore præsentium facimus, constituimus, creamus & ordinamus nostros veros, legitimos, certos & indubitatos procuratores, actores, factores, negotiorum nostrorum gestores, & nuncios generales & speciales: ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec e contra. sic quicquid unus eorum incœperit, alter ipsorum prosequi valeat mediare & finire: dantes & conceden-

E tes eisdem procuratoribus nostris, & cuilibet eorum in solidum, plenam & omnimodam potestatem ad interponendum se nomine nostro ac auctoritate nostra cum omni possibilitate, una cum sacro Basileensi concilio, ut pax, unio & concordia in ipso regno nostro Bohemiæ, ac terris circumvicinis reformentur, auspice Domino, & sequantur. Insuper pro bono regni nostri Bohemiæ & ejus regnicolarum, ut dissentiones subortæ ibidem tam de rebus spiritualibus, quam etiam temporalibus, simul in eodem sacro concilio de medio populi Christiani submoveantur, unio-

que & tranquillitas cum optata conclusione redundent, vobis & cuilibet vestrûm damus & concedimus, ut supra, plenam & omnimodam ac liberam auctoritatem, potestatem, facultatem, & mandatum sufficiens tenore præsentium, nomine & vice nostris regiis, ad tractandum cum supradictis ambassiatoribus & nunciis Bohemorum & Moravorum ad prædictum sacrum concilium missis & mittendis, communiter & divisim, accedentibus ad hoc, consilio quorumcumque prælatorum & aliarum notabilium personarum ecclesiasticarum, nec non ducum, principum, comitum, baronum, nobilium, civitatum & communitatum, seu eorum procuratorum, ambassiatorum & nunciorum, ac aliorum sæcularis status regni nostri Bohemiæ, qui nobis adhæserunt, & obediunt & adhærent, aut majoris partis eorum seu deputatorum ab eis, qui sunt & pro tunc erunt, dum & quando præmissa infrascripta peragentur; nec non de consilio ipsius sacri concilii Basileensis, seu deputatorum vel commissariorum ab eodem, de & super omnibus & singulis, quæ ad nos ratione temporalitatis regni nostri Bohemiæ jure pertinere quoquo modo dignoscuntur. Ad tractandum insuper & disponendum, ordinandum, concludendum & acceptandum vias, modos convenientes, necessarios, congruos & opportunos, per quos in ipso hereditario regno nostro Bohemiæ & terris ei subjectis pacis dulcedo refloreat, & feliciter conservetur; ac etiam de reconciliando nobis omnes & singulos regnicolas ipsius regni nostri Bohemiæ, nobis hucusque contrarios, & alios sibi de Moravia adhærentes, ac etiam de modo, via & forma recipiendi & reassumendi nos in regnum nostrum Bohemiæ hereditarium, & ad alias terras nostras eidem subjectas, ipsumque & ipsas intrandi, regendi & in eisdem pacifice commorandi, & de ac super retentione bonorum in eodem regno ac terris nostris prætactis, ad nos & ad alios quoscumque pertinentium, ac per Bohemos, Moravos & alios sub præsentium guerrarum disturbio occupatorum, nec non restitutione facienda de bonis immobilibus per eosdem Bohemos vel alterum eorum occupatis, & quæ de præsenti occupantur, ad sacrosanctas ecclesias venerabiliaque monasteria atque loca sancta, & ad personas ecclesiasticas & religiosas, ac etiam ad nos & nostrum tamquam regis Bohemiæ fiscale dominium & cameram; nec non ad quoscumque alios principes ecclesiasticos & sæculares, comites & barones, nobiles, communitates, civitates, burgenses, cives, & ad quascumque alias personas, de jure vel consuetudine ipsius regni nostri Bohemiæ pertinentibus, vel quovis modo debentibus, & eorum circumstantiis, dependentibus & connexis, sic quod unicuique hujusmodi bona sua libere restituantur, quodque unusquisque de regno Bohemiæ ad possessionem bonorum suorum immobilium admittatur pacifice & introducatur.

A

Ceterum pro uberiori reformatione pacis & tranquillitatis, ac salubris status in ipso regno nostro Bohemiæ felici restauratione, ad honorem Regis regum, per quem vivimus & regnamus, cui omnes actus nostros offerimus, cui omne quod bene agimus imputamus, præfatis nostris procuratoribus tenore præsentium damus & concedimus plenam & omnimodam auctoritatem & potestatem tractandi & concludendi cum supradictis ambassiatoribus, nunciis, & procuratoribus Bohemorum & Moravorum, ac cum omnibus & singulis ad nostram benignam, largam gratiam, obedientiam & subjectionem debitam venire, nosque in suum verum naturalem dominum regem Bohemiæ recognoscere & suscipere volentibus, eosque in nostram gratiam recipiendi & assumendi. Ipsis quoque omnibus & eorum cuilibet nostræ clementiæ gratiam pollicitandi, dandi, & benigne tribuendi, necnon ipsis omnibus & singulis omnes injurias, damna, culpas, transgressiones, offensas, crimina quoque etiam læsæ majestatis quomodocumque in præterito per eos commissas ac perpetratas, ac commissa & perpetrata penitus remittendi, relaxandi, & dimittendi, ac restituendi eis omnes terras, civitates, castra, dominia, prædia, bona, & jurisdictiones ad eos pertinentes, & in regno & terris eisdem existentes, ac etiam restituendi eos & ipsorum quemlibet ad eorum privilegia & libertates, honores, dignitates, famam, atque statum, in quibus retroactis temporibus fuerunt & esse consueverunt, dandique & concedendi omnibus & singulis generalem & specialem absolutionem & remissionem de omnibus per eosdem Bohemos, Moravos & alios suos adhærentes perpetratis, prout episcopis Bohemis & aliis & supradictis procuratoribus nostris videbitur, concedendi; ac etiam ad assecurandum vice & nomine nostris, ut omnes & singuli ejusdem regni nostri, ac totum ipsum regnum, & omnis status ejusdem permaneant & gaudeant, & gaudere possint & valeant omnibus juribus, privilegiis & libertatibus, gratiis & honoribus, quibus ut supra antea gaudebant, ac freti & gavisi fuere, & generaliter ad faciendum omnia & singula alia de simili consilio prædictorum regni nostri Bohemiæ, qui tunc affuerint, & de consilio prædicti sacri concilii Basileensis, vel pro parte ipsius deputatorum vel deputandorum, quæ nos faceremus, facereque possemus & deberemus, si personaliter præmissis vel alicui præmissorum interessemus, etiam si talia essent quæ mandatum magis isto exigerent speciale. Et quia in præmissis & dependentibus ab eis in tali

B

C

D

E

& tam grandi materia multi diversique casus possent occurrere, emergere, aut incidere, in quibus posset dubitari, an per superius expressata sufficienter explicari interpretarique possent: ut igitur nihil ex parte nostra desit vel deficiat; sed ut toti orbi & signanter regnicolis regni nostri Bohemiæ clare constet de nostra cordiali affectione, quam circa hujusmodi unionem & concordiam, & omnia alia præmissa habemus, idcirco prædictis nostris procuratoribus ex abundanti plenitudine damus & concedimus omnimodam & plenariam potestatem & facultatem, ut episcopi in omnibus hujusmodi casibus, si qui emerserint, occurrerint, vel evenerint, tam in expressatis quam non expressatis habeant & habere intelligantur omnem illam facultatem ac plenitudinem potestatis, quam nos in præmissis, si præsentes essemus, haberemus & habere possemus, etiamsi tales essent casus de quibus oporteret quovis modo vel jure mentionem fieri specialem; quodque illum & illos tot quot fuerint, eadem auctoritate nostra & nomine nostro declarare, interpretari, terminareque & concludere valeant secundum materiam subjectam de consilio prædictorum, prout videbitur expedire & fore faciendum: promittentes in verbo nostro regio per præsentes, ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, omnia & singula habere & tenere rata, grata & firma, quæ procurata, tractata, acta, gesta, conclusa, & firmata fuerint per supradictos nostros procuratores, & de consilio eorum, ut supra, eaque aliis nostræ majestatis litteris, si opus fuerit & desuper fuerimus requisiti, curabimus confirmare præsentium, sub nostræ regimine majestatis sigillo testimonio litterarum. Datum Senis, anno Domini MCCCCXXXII. die III. mensis Decembris, regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLVI. Romanorum XXIII. & Bohemiæ XIII.

Ad mandatum domini regis GASPAR SLICK vice-cancellarius.

COPIA LITTERÆ

missæ universis regibus per dominum imperatorem pro concilio Basileensi.

Ex mf. Aquicinctensi.

SEreniffime princeps, frater noster præcariffime, cognoscentes evidentissime, & in dies magis ac magis conditiones rerum perspicacius intuentes, videmus quod si sacrum Basileense concilium quoquo modo traheretur in longum, aut aliis machinationibus, quod absit, turbaretur, non succederet aliud, nisi ruina ecclesiæ, subversio fidei, adnihilatioque totius status ecclesiastici, & per consequens omnium Christianorum: & ob id ut imminentibus provideatur periculis, A hucusque summam curam gessimus, & pro stabilimento & favore ipsius sanctæ synodi scripsimus vestræ fraternitati & aliis Christianorum regibus, prælatis & principibus, rogantes & ammonentes, ut illuc veniant, aut oratores suos plena potestate fultos transmittant. Verum, præcarissime frater; quia ipsa pro exstirpatione hæresum, reformatione morum, & pacificatione discordiarum in Spiritu-sancto legitime congregata contrarietatibus multorum, qui forsitan de periculis & scandalis, quæ inter Christicolas quotidie ingruunt, plenam informationem B non habent, multum impetitur, quamvis per Dei gratiam sacrorum Constantiensis & Senensis conciliorum apostolicaque auctoritate, videlicet MARTINI papæ V. & hujus moderni domini nostri EUGENII, ac per istos venerandos patres in Basilea congregatos ita firmatum & stabilitum sit, ut indissolubile extet, operæ pretium censuimus, vestram fraternitatem & alios quoscumque, qui religionem fidei Christianæ amant, denuo sollicitare, ad illuc mittendum pro felici consummatione concilii memorati: quam ideo iterum atque iterum rogamus & requirimus, C exhortamurque in Domino nostro JESU CHRISTO, cujus res agitur, quatenus ad laudem omnipotentis Dei, consolationem suæ sanctæ ecclesiæ, & promotionem præfati concilii, quod revera in hoc tempore tribulationis Deus pro salute fluctuantis naviculæ ab alto concessit, vestros solemnes ambassiatores subito illuc velitis transmittere, prælatos nihilominus regnorum vestrorum ad hoc inducentes, ut pari modo illuc accedant. Speramus enim indubie quod Deus omnipotens ipsam synodum felicitabit & augebit pro directione suæ sanctæ ecclesiæ un- D dique impugnatæ. Nam si vestra fraternitas umquam præstitit Deo gratiarum obsequium, si reipublicæ Christianæ umquam impendit favorem, nobisque complacentiam, jam totum perficiet, si illud quod petimus pro solita vestra erga Christianam rem affectione impleverit, uti rogamus. Datum, &c.

EPISTOLA PHILIPPI

E ducis Burgundiæ, ad concilium Basileense.

Orat ut causæ Trajectensis ecclesiæ diffinitio differatur.

SAcrosancto generali concilio Basileæ nunc congregato.

Reverendissimi reverendique in Christo patres spectabiles & præclari, complacendi sincerum & copiosum affectum. Sævientibus pridem & nuper dolendis inimicitiis, seditionibus & guerris in civitate finibusque

Anno 1433. 13. Januar. Ex mf. Aquicinctensi

(a) Trajectensibus ac nonnullis Hollandiæ partibus, occasione dissentionis (b) duorum ad ecclesiam Trajectensem contendentium, nos ut nostro incumbebat Hollandiæ regimini, SS. domini nostri papæ super hoc imploravimus remedium. Veniens igitur ad has partes reverendus in Christo pater episcopus (c) Matisconensis sedis apostolicæ nuncius, quasdam provisiones in hujusmodi negotio sagaciter adhibuit, quibus mediantibus, in ecclesia Trajectensi & partibus antedictis sedata est calamitatum rabies, & tranquillitas salubris subsequuta. Quapropter, reverendissimi reverendique in Christo patres spectabiles & præclari, quoniam ab eodem SS. domino papa expectamus & speramus super petitis breve responsum ad bonum rei hujus, ac sacrosancti Basileensis concilii favorem & progressum, Deo duce, valiturum, vestras reverentias cordialiter deprecamur ex intimis, quatenus materiam & causam, quæ ratione dissensionis antedictæ in ipso concilio vertitur, differre velitis, & tenere in statu, donec ambassiata Trajectensis, quæ, ut audivimus, diligenter disponitur, ad ipsum applicuerit concilium. Nam pro certo, si hac in re præcipitantius debito quicquam agatur, strages, homicidia, malaque priora in dicta patria Trajectensi & nostris partibus Hollandiæ & Zelandiæ, ac aliis circumvicinis recidivare verisimiliter formidantur, & forsitan deteriora in ecclesiæ & Christianitatis dispendium & jacturam. Reverendissimi reverendique in Christo patres spectabiles & præclari, Omnipotens vos dirigat & conservet in prosperis & votivis. Scriptum in villa nostra Gandensi XIII. die mensis Januarii.

Devotus & obsequiosus ecclesiæ filius PHILIPPUS dux Burgundiæ, Brabantiæ, & Lingburgiæ, &c. comes Flandriæ, Arthesii & Burgundiæ & Namurci, vestris paratus beneplacitis.

HIBERTI.

LITTERA

regis Romanorum, lecta die Martis 3. Februarii.

Mittit eis litteras magistri generalis ordinis Teutonicorum, de confæderatione Bohemorum & regis Polonorum.

Anno 1433. 16. Januarii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus, &c.

Reverendissimi in Christo patres & domini, ac venerabiles grate & sincere nobis dilecti, superiori tempore non obmisimus, prout conveniebat, vestris paternitatibus aperire satis clare illam conspirationem, quæ inter Bohemos hæreticos & Polonos conflata extiterat: quæ quidem revera ipsos Bohemos taliter extulit, ut etiam juxta condicta ad sacrum Basileense concilium venire minus advertant, & etiam in fideles Christicolas fortius & securius debacchentur. Modo, reverendissimi patres, habuimus litteras a venerabili magistro generali Prussiæ &c. devoto nostro & dilecto, cujus copiam hic inclusam transmittimus, quæ profecto clare affirmat ipsam editam conspirationem contra orthodoxos, ubi dicit ipsos hæreticos non solum contra ordinem, sed contra omnes alios velle procedere, qui adversarentur regi Poloniæ adjutori & speciali fautori suo, &c. Quæ res nedum miranda, sed abhorrenda V. P. & singulos fidei catholicæ zelatores merito reddere debet avisatos, ut huic morbo, ne in detrimentum fidelium amplius serpat, salubrius succurratur. Ille enim ordo Teutonicorum, ut de ceteris Christicolis taceamus, est præcipuus: quem dicti Poloni subripere dudum conati sunt; qui tamen colendus & merito manutenendus esset propter laudabilia gesta, & tantam amplificationem Christianismi, quam sanguine suo mercati sunt. Non possemus desistere, quin & ipsum ordinem, Christianitatis scutum illis in partibus, quem ab ætatis nostræ primordiis semper recommendatum habuimus, etiam V. P. commendaremus, & sic facimus, vestrasque paternitates affectuosissime petimus & rogamus, quatenus eumdem ordinem, Dei & Virginis gloriosæ intuitu, ac contemplatione nostri, velitis recommissum suscipere, & causas suas ad V. P. deferendas quæ in Romana curia omnimode postponuntur, ita favorabiliter secundum Deum & justitiam tractare & dirigere, prout ipse ordo meretur; & nos de paternitatibus vestris summe confidimus ad complacentiam nobis gratissimam. Datum in civitate nostra Senarum die XVI. Januarii MCCCCXXXIII. regnorum, &c.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ &c.

COPIA LITTERÆ

suprascriptis litteris inclusa, & lecta prout supra.

HOnorabili, devoto ac religioso viro domino Paulo de *Rasdorff* ordinis hospitalis S. Mariæ Teutonicorum Hierosolymitani magistro generali, una cum omnibus suis fratribus officialibus, atque communitate ejusdem ordinis, suisque omnibus terrigenis

(a) Hic de civitate Trajectensi ad Rhenum vulgo *Utrech* agitur, non de Trajectensi ad Mosam vulgo *Mastrech*.

(b) Hi erant Zwederus de Culensio & Rodolphus de *Diepholt*, quorum primus a papa translatus ad sedem Cæsariensem, locum reliquit Rodolpho.

(c) Johannes *Macet*, qui legati apostolici apud Trajectenses vices gessit sub Eugenio papa IV.

rigenis in Prussia & ubique locorum constitutis, nos *Johannes Czapko de Saan*, *Ostiko de Loza*, capitanei communitatum orphanorum & Taboriensium, ceterique barones, milites, clientes, rectores civitatum, & tota communitas regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ legi divinæ adhærentes, cum eorum adjutoribus & subditis ubique terrarum nos circumadjacentium habitantibus, servitiis nostris salutamus quos minime salutare debemus; quia, ut speramus, nostris demeritis minime exigentibus, sæpe in adjutorium serenissimo principi ac domino Sigismundo Romanorum, Hungariæ, Croatiæ, Dalmatiæ &c. regi, in terram nostram & alias contra nostros subditos, vestros in nostram destructionem, & non tantum in nostram destructionem, sed quod plus est, in conculcationem veritatum divinarum, æternarum & invincibilium, misistis & ordinastis. Qui venientes infinita damna nobis & nostris intulerunt, & quantum in eis consideramus & nos omnes destruere optaverunt. Et non mirum quod illa prætacta nobis fecistis, ac plura facere voluistis; sed & nunc noviter contra serenissimum principem ac dominum Wadislaum Poloniæ regem, supremum ducem Lituaniæ, heredemque Russiæ, minus juste, & tempore pacis & tranquillitatis inter vos roboratæ consurrexistis, sibique infinita damna intulistis, virgines, viduas, honestasque matronas corrumpendo, pluresque occidendo, comburendo, devastando suas terras, atque ejus terrigenas sexus utriusque, quæ enormia facta audire & loqui detestabilia non solum non decent homines religiosos, prout vos esse dicitis; sed nec paganos, qui fidem Christianam minime confitentur; sed totis viribus destruere conantur. Ideo adhuc ad vos caritate Christiana moti, vos precibus studiosis optamus atque monemus, ut excessus prætactos & alias vestras deordinationes per dignam pœnitentiam emendare atque purgare festinetis, & ipsi domino ac domino Wadislao regi Poloniæ, &c. satisfacere non recusetis. Quod si facere recusaveritis & distuleritis, ex tunc scitote nos infallibiliter ipsum, tamquam regem Christianum, contra vos juvare velle, divino auxilio mediante. Et non solum contra vos, sed contra omnes ipsum injuste opprimere volentes, tamquam nostrum adjutorem & specialem fautorem juvare intendimus. Data in montibus *Cuthin*, in communi congregatione capitaneorum & communitatum regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ, legi divinæ adhærentium, ipso die nativitatis B. Virginis Mariæ, anno Domini MCCCCXXXII.

MODUS VIVENDI IN CONCILIO.

1. Admonet hæc sancta synodus omnes sacrum concilium celebrantes, ut omnem gravitatem & honestatem quæ viros ecclesiasticos decet, diligenter observent, vitam ac conversationem exemplarem ducant. Et cum ad dandam legem toti orbi convenerint, ipsi prius in se legem suscepisse demonstrent. Sint eorum mores sine macula & ruga, exhibeant se tamquam speculum mundum, in quo alii se speculantes, normam & exemplum sanctimoniæ accipiant. Meminerint se esse sal terræ, in quo opus est ut nunc saliatur mundus. Sint tales juxta præceptum Domini, ut lumen eorum luceat coram hominibus, ut videant bona opera ipsorum, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Ipsis inquit Apostolus in persona Timothei: *Esto exemplum fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in castitate.* Ipsis igitur necessaria est bona conscientia propter seipsos, bona fama propter proximos. *Ex ms. Aquicinct.*

2. Et quantum ad conscientiam attinet, unusquisque eam examinet sæpe & mundet, quantum fieri potest, ab his omnibus quæ divinam majestatem offendunt. Qui sacerdotes sunt sæpe celebrent; alii vero sæpe confiteantur. Hoc plurimum valebit ad gratiam Domini impetrandam. Alioquin si iniquitatem conspexerit in cordibus eorum, non exaudiet Dominus, & oratio peccatoris fiet execrabilis.

3. Et quoniam opera quæ hoc sacrum concilium prosequitur, nimis grandia sunt, quæ quidem viribus humanis nullatenus effici possunt, necessario ad Dominum recurrendum est, orationibus, eleemosynis & jejuniis. Quilibet igitur de concilio singulis diebus aliquam saltem brevem orationem ad Deum porrigat pro successu hujus sacri concilii. Mandat etiam hæc sancta synodus, ut singulis feriis quintis, quamdiu durat tractatus Bohemorum, in majori ecclesia celebretur missa de Spiritu-sancto, cum orationibus ad hoc institutis, in qua omnes de concilio intersint. Ea autem die, necnon diebus Dominicis & aliis diebus solemnibus, quibus præsente concilio missæ celebrantur, quilibet de concilio offerat in gazophilacio saltem unum æs minutum, hoc modo, quod duo cursores cum pixidibus, unus ab uno latere chori, alius ab alio, intra missarum solemnia recipiant quicquid a suppositis concilii offertur. Post missam promotores concilii distribuant hujusmodi oblationes pauperibus, de quibus ipsis videbitur. Eamdem missam de Spiritu-sancto quinta feria sancta synodus mandat solemniter celebrari in qualibet ecclesia collegiata & conventuali hujus civitatis. Mandat etiam tam suppositis

concilii celebrantibus, quam aliis sacerdotibus in hac civitate existentibus, ut in missis suis dicant aliquam orationem pro pace & unitate ecclesiæ.

4. Ut negotia, quæ in deputationibus concilii aguntur, Deus oculo pietatis aspiciat, & prosperari faciat, expedit ut hi qui illa tractant, ad ipsas deputationes devoti accedant. Propterea quælibet deputatio, antequam negotiari incipiat, audiat in communi missam in loco quem ordinaverit prope ipsam deputationem. ibidem omnes de deputatione curent interesse, nisi forsitan aliqui sint per se celebrantes.

5. Tempore divinorum non fiant invicem collocutiones & confabulationes, sed quilibet vel oret vel contempletur quæ aguntur & dicuntur in missa.

6. Et quoniam, ut inquit Tobias, bona est oratio cum eleemosyna & jejunio, quilibet de concilio saltem semel in hebdomada, feria VI. vel alia jejunet; & sicut Moïses antequam legem mereretur accipere jejunavit, ita & nos legem reformationis a Domino accepturi & tradituri mundo, facere curemus. Qui autem jejunare non potest, det eleemosynam.

7. Aliis autem diebus quilibet in mensa sua servet sobrietatem, moderationemque ciborum. Etiam si hospites adsint, non multitudine ac reprehensibili varietate ferculorum, sed modesta ac competenti refectione honorentur.

8. Prælati in mensis suis studeant servare decretum Toletanum, quod tale est: *Pro reverentia Dei & sacerdotum id universa constituit synodus. Et quia solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi, in omni sacerdotali convivio divinarum scripturarum lectio misceatur. Per hoc enim animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur.*

9. Caveant supposita concilii ad tollendas tentationes & murmurationes, ne convivia vel suspecta commercia cum mulieribus habeant.

10. Supposita concilii abstineant a verbis detractoriis, contentiosis, scandalosis, & male ædificantibus. Quilibet accurate studeat ne factis aut verbis proximum scandalizet.

11. In via quilibet incedat pudicis oculis cum modestia & gravitate. Ad loca minus honesta non vadat, nec ad spectacula publica, choreas, ludos, hastiludia, torneamenta, & alia hujusmodi.

12. Vestimentis utantur, prout sacri canones statuunt: abstineant a coloribus rubeis & viridibus excessive. vestimenta deferant talaria, & tam retro quam a lateribus & ante clausa, & sine manicis ad cubitum pendentibus, & absque forraturis ultra oram excedentibus, etiam in fixuris. Nullus portet anulum, nisi cui competit ex officio digni-
A tatis, & unum dumtaxat, nec corrigias auri vel argenti ornatum habentes, nec caligas solatas, nec mitras siriceas, aut bireta longa, sed parva aut honesta capucia. Tonsuras deferant suis ordinibus congruentes, & capillos ita tonsos, quod aures pateant.

13. Non portent in frenis, sellis, aut pectoralibus equorum aurum vel argentum, aut ornamenta metalli depicti aut figurati, aut mappas sericeas, seu aliam hujusmodi superfluitatem; & quod hujusmodi ornamenta equorum sint unius coloris, non rubei aut viridis, nec calcaribus deauratis utantur.

B 14. Et ne prælati in multitudine, sed honestate familiæ gloriari videantur, curent incedendo per viam pedites vel equites, quanto pauciores possunt, præmittere familiares, cardinales decem, patriarchæ octo, archiepiscopi sex, episcopi quatuor ante se præire contenti sint.

15. Et quia qualis paterfamilias tales & domestici ejus, curandum est, ut non solum patres de concilio, sed eorum familiares decentem honestatem servent. Quilibet igitur familiares suos sæpe admoneat, ne quid reprehensibile aut scandalosum publice vel oc-
C culte perpetrare audeant. Hujusmodi familiarium vestes non sint breviores genu, nec diversorum colorum, nec cum scissuris freppis vel (a) brobaturis seu (b) racamaturis; nec [a] [b]
deferant cathenas vel alia ornamenta aurea vel argentea, nec cincturas excessive sumtuosas. Sint eorum caligæ unius coloris, similiter & capucia; nec dagas seu cultellos ultra longitudinem unius palmæ deferant.

16. Nemo de suppositis concilii ludat, aut familiares suos inhonestos ludos ludere patiatur. Non permittant a familiaribus suis per civitatem cum avibus se associari.

17. Familiares dominorum de concilio
D beneficiati vel in sacris constituti, clericaliter incedant, & non laicaliter, tamquam scutiferi.

18. Omnes religiosi existentes in hoc loco sacri concilii, portent habitus suarum religionum in colore, valore, longitudine & amplitudine. Cum incedunt per civitatem, vestes deferant superiores, juxta institutiones suorum ordinum, & canonici regulares pro veste exteriori portent crociam (c), mantellum vel redundellum. [c]

19. Ne in hoc sacri concilii loco religiosi sine causa vagari præsumant, teneantur sta-
E tim post primam diem adventus sui, præsentare se superioribus suis, vel eorum vicariis, aut procuratoribus; & qui hic non habue-

(a) Forte brodaturis id est acu depictis seu opere phrygio ornatis.

(b) Racamas est panni pretiosioris species, racamatura videtur idem esse ac ornatus operis phrygii.

[b] Crocia sive crocea videtur esse genus vestimenti, quod ita describit auctor ceremonialis Romani l. 1. sect. 1. his verbis: *Crocea genus chlamydis longæ ad terram a parte anteriori aperta, a summo ad imum rugosa, in formam capparum prælatorum, si demas cucullum.*

rint superiores vel eorum vicarios, repræsentent se generali præsidenti. Et si sine legitima causa huc advenerint, remittantur ad monasteria eorum. Quod si, ut prædictum est, repræsentare se, aut ad monasteria reverti contemserint, de mandato prædictorum suorum superiorum vel præsidentis, per soldarium carceri mancipentur.

20. In congregatione generali ac deputabilibus servetur debita modestia in loquendo, nullus alium maledictis aut contumeliis lacescat, unusquisque de alio honeste & reverenter loquatur, præsertim minores de majoribus. Nemo alium loquentem interrumpat. Uno loquente ceteri silentium servent. Quilibet proferat libere votum suum, ad neminem nisi solum Deum respectum habens. Nemo humana affectione seu passione moveatur. Animadvertant patres de concilio, verba illa quæ scribuntur in Paralipomenon: *Videte quid faciatis, non enim hominis exercetis judicium, sed Domini, & quodcumque judicaveritis in vos redundabit. Sit timor domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite.* Meminerit ergo quilibet juramenti in receptione sua ad sacrum concilium præstiti, videlicet quod salubre consilium dabit secundum Deum & conscientiam suam. In hoc loco, ubi de communi totius Christiani populi salute agitur, omnis minima culpa maxima est, in districto Dei judicio severiter plectenda. Studeant supposita concilii pacem & unitatem, quam mundo & ecclesiæ dare procurant, inter se prius custodire, unum in Domino id ipsum sentientes omnes. Non sint inter eos schismata, contentiones, & æmulationes. Servent super omnia fraternam concordiam, quia, ut inquit Dominus, *omne regnum in se divisum desolabitur, & domus supra domum ruet.* Nemo suscitet odiorum ac rancorum fomenta, quin potius extinguat: alter alteri, si forte se offensum putet, ignoscat. Et hoc est alter alterius onera portare & adimplere legem Christi. Nemo juxta juramentum suum vota singulorum revelet, unde verisimiliter odium sequi possit.

21. Hujusmodi ordinationes & exhortationes quilibet præsidens per supposita suæ deputationis observari faciat, inquirendo diligenter an quisquam transgrediatur. Transgressores autem caritative corrigat; & si se non emendent, adhibeat cum consilio aliquorum de majoribus suæ deputationis, efficax & opportunum remedium. Promotores etiam concilii sollicite hujusmodi transgressores inquirant, & suæ deputationis deferant præsidenti.

22. Quilibet præsidens deputationis in principio suæ præsidentiæ, prædicta in sua deputatione legi faciat, ut supervenientibus innotescant.

23. Præsidens autem concilii deputet aliquos, qui sollicitent cives, ut ea quæ pro honestate concilii instituta sunt, exsecutioni demandentur & debite custodiantur.

MANDATUM AMBASSIATORUM regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ, lectum in generali congregatione, die Veneris XVI. *Januarii* MCCCCXXXIII.

Anno 1433. 16. Januar. *Ex mſ. Aquicinct.*

Reverendissimis in Christo patribus ac dominis præsidenti, cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, doctoribus & magistris, totique cœtui ac synodo generali concilii Basileensis, capitanei exercituum, barones, nobiles, civitas Praga, milites, clientes, civitates, & communitates regni Bohemiæ ac marchionatus Moraviæ, veritatibus evangelicis adhærentes, reverentiam debitam pariterque & honorem, prout decet, sic præfectis exhibere.

Quia audientiam generalem desideranter dudum, veluti diem mercenarii, sitibunde per nos optatam, appropiare cernimus, gratias ipsi Deo cunctorum reparatori, in animis nostris exultanter decantamus; pro cujus quidem, utinam felici & toti ecclesiæ salubri, complemento, sumtibus, laboribus, & quibuslibet gravibus oneribus, huc usque non parcebamus, nec modo manus dissolvimus, nec impensis parcere volumus. Vestris quoque adhortationibus & crebris evocationibus volentes, juxta apostolum, omnia probare, quod bonum est tenere annuimus & consentimus, dirigentes ad paternitates vestras & concilium præfatum nobiles Willermum de *Postupicz* capitaneum in *Lithomysl*, in *Gradek* residentem, Sencisium de *Mokrowus* in *Ulibicz* residentem, famosum Georgium de *Rzeczicz* in *Cluk* residentem, providos & circumspectos Johannem *Velmar* civem civitatis majoris Pragensis, Matthiam de *Chluncpezan* & Gregorium de Curia, reverendos Johannem Rokyczano, & Petrum *Payne* Anglicum, artium liberalium magistros. Discretos & honorabiles sacerdotes Procopium, exercitus Thaboritarum in spiritualibus rectorem, Nicolaum de Peleizimowo, Ulricum de Zuoynia, Martoldum de *Zbraslanicz*, baccalaureos artium studii Pragensis, Martinum rectorem de *Chrudim* ecclesiæ parochialis in *Chrudim*, Petrum *Sacz*, oratores nostros fideles ac carissimos, dantes eisdem plenam potestatem & omnimodam auctoritatem, quam & præsentibus damus, atque concedimus, vota nostra in materia quatuor articulorum aliaque nobis necessaria, consensu cum unanimi, coram spectato concilio proponendi, cum eodem placitandi, conferendi, tractandi, disponendi, immo & concludendi, juxta ordinationem & dispositionem per vestros pariter & nostros ambassiatores in Egra utrimque congestam, confectam, & exaratam, atque sigillis utrorum-

que roboratam. Horum in evidentiam sigillum coronæ regni Bohemiæ appensum est præsentibus testimonio litterarum. Datum in plena congregatione regni, in Montibus *Cuthins*, die v. Septembris, anno Domini M. CCCC XXXII.

MANDATUM UNIVERSITATIS Pragensis exhibitum per Bohemos in plena congregatione die Veneris XVI. *Januarii* MCCCCXXXIII.

Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus dominis cardinalibus, primatibus, archiepiscopis & venerabilibus episcopis, præpositis, decanis, archidiaconis, ac egregiis sapientiæ ac prudentiæ magistris ac doctoribus, ceteris quoque honorabilibus viris in veneranda Basileensi synodo congregatis, Christannus de *Prachaticz* canonicus capellæ Omnium-sanctorum in castro Pragensi & plebanus ecclesiæ parrochialis S. Michaëlis in majori civitate Pragensi, rector omnium magistrorum, cœtus totaque universitas studii Pragensis, condignam reverentiam, & profectum in JESU CHRISTI veritatibus salutarem.

Olim paternæ gloriæ splendor æternus ecclipsim nesciens, expers umbræ, ac ignorans occasum, ex arcano & imperscrutabili divinæ majestatis consilio, nostræ habitationis derivatus ad vallem, in virginei pudoris aula insigni omnium carismatum redimita candoribus, Spiritus sancti ministerio humanitatis pelle contectus, lucernam summi fulgoris constituit, quam pro illustratione mirabilis in æquitate templi sui, vivorum ex lapidum conformi unione constructi, in terris ineffabili miseratione perduxit, illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis desidiose sedebant, ad dirigendos affectionum ipsorum pedes in viam pacis æternæ. Quæ profecto divinitatis lucerna, infinita fulgoris claritate clarescens, licet varios & innumeros, quatuor tamen præcellentes non indigne creditur protulisse fulgores: quos nimirum quatuor immaculatæ legis veritates ex proprio ipsorum effectu congruo nuncupamus prætextu; atque inter eas singularis privilegii dignitate pollentem, istam ponimus in ordine primam, ut sacramentum divinæ eucharistiæ sub utraque specie, scilicet panis & vini, omnibus Christi fidelibus dispositis libere ministretur. Secundam, ut verbum Dei libere & sine impedimento ordinate a sacerdotibus prædicetur. Tertiam, quod non licet clero super bonis ecclesiæ donatis, civiliter seu sæcularitur dominari. Quartum, ut omnia peccata mortalia & specialiter publica, aliæque deordinationes legi Dei contrariæ, in quolibet statu, rite ac rationabiliter per eos ad quos spectat prohibeantur & destruantur: ita tamen ut circa earum & cujuslibet ex eis executionem & observantiam sanus sensus & circumstantiæ catholicæ scripturæ sacræ consentaneæ jugiter observentur. Hi quippe divinæ claritatis fulgores promotivi fidei, roborativi spei, ac binæ caritatis auctivi, in hoc novissimo ac periculosissimo tempore, quo, heu! abundante iniquitate, perit fides, languet spes, ac fervor castæ dilectionis frigescit, aut torporis præsidentium lecto, aut arcentis potestatis modio latuere, operti in detrimentum notabile fidelium populorum; pro quorum revelatione ac usu fideli, utpote universali ecclesiæ salutari, dudum coram nonnullis regibus & principibus, ac status utriusque præsidibus operose instantes, non adeo, ut affectabamus, profecimus usque modo. Nunc autem ejusdem paterni splendoris, orientis ex alto, humanum quoque illuminantis intellectum, & inflammantis affectum, nutu ac dispensatione benigna, pro clarificatione eorumdem radiorum seu quatuor beatissimarum veritatum præscriptarum per inæstimabilem dignitatum vestrarum clementiam, fraterna & secura nobis audientia non tantum caritative offertur: verum etiam ad eam magni favoris & gratiæ hortamentis multiformibus invitamur. Quali quidem munifica benignitate, ac benigna munificentia supra modum grati pariter & gavisi, veluti de germine aut flore fructum allaturo beatum, en ad vestrarum dignitatum tam celebrem præsentiam, honorandum & bene meritum, nobisque acceptum virum Johannem de Rokisano artium liberalium magistrum, nostræque universitatis oratorem, nostrum fidelem, quamquam ejusdem munii onere ab eadem inclyta civitate majore Pragensi oneratum, duximus transmittendum, & cum præsentibus destinamus, concedentes & dantes eidem plenam & omnimodam potestatem unum vel plures in consortium ejusdem ministerii, cum eadem plenitudine potestatis & facultatis assumendi, dum & quotiens fuerit aut sibi videbitur opportunum. Easdem quoque salutigeras veritates, juxta fœderis & pacti formam vestrorum & nostrorum legatorum unanimi consensu factam, dispositam & ordinatam in Egra, nec non ratificatam utrimque litteris & sigillis in publica hujus venerabilis synodi audientia, voce aut in scriptis propalandi, offerendi & declarandi, & super eisdem, si opus fuerit, tractandi & conferendi, easdemque defendendi, probandi & persuadendi, per rationes, per scripturas sacras, ac beatorum doctorum sententias in eisdem rite fundatas; de ipsis quoque sacratissimis veritatibus placitationem, dispositionem & ordinationem rationabilem scripturæ sacræ, ac ipsis sanctorum doctorum sententiis consonam faciendi, acceptandi, approbandi, ratificandi & emologandi, in his ac universis & singu-

lis circa ea quæ dicta sunt, & alias cooperative ad reformationem ecclesiæ opportunis, promittentes bona fide, sicut præmittitur, facta, disposita, & ordinata; acceptata, approbata, ratificata, & emologata, fideliter, inviolabiliter & inconcusse servare, ac si per nosmetipsos sponte deliberata & præsentialiter acta, gesta, placitata, disposita, & ordinata, acceptata, approbata, ratificata, & emologata fuissent. In cujus rei testimonium ac robur perpetuum, sigillum nostrum generale de certa nostra scientia & voluntate præsentibus est appensum. Datum Pragæ anno ab incarnatione Domini nostri JESU CHRISTI MCCCCXXXII. die 1. Decembris.

Communio diviniſſimæ Eucharistiæ sub utraque specie, panis scilicet & vini, est multum utilis & saluti expediens, toti credentium populo necessaria, & a Domino præcepta Salvatore.

Peccata mortalia publica, & quantum rationabiliter fieri potest, privata, aliæque deordinationes legi Dei contrariæ in communitatibus Christianorum, a quolibet statu earumdem, debite, juxta dictamen divinæ legis, per Christi fideles tam spirituales, quam temporales, prout congruit utrisque, sunt cohibenda, corripienda, castiganda, & pro posse ab eisdem propellenda.

Verbum Dei, exemplo Christi & apostolorum, a sacerdotibus Domini libere & sine impedimento fideliter & veraciter debet prædicari & annuntiari.

Sæcularis possessio, sicut est civile dominium, de jure divino & humano ac doctorum sacrorum sententiis prohibetur clero Christi.

SEQUUNTUR ARTICULI

qui dicuntur dogmatizati in Bohemia, propositi per dominum legatum in generali congregatione, die Mercurii 28. *Januarii* MCCCCXXXIII. *præsentibus Bohemis*, &c.

Anno 1433. *Ex ms. Aquicinctensi.*

1. Substantia panis & vini manet in sacramento altaris post consecrationem.

2. Accidentia panis & vini non possunt esse sine subjecto in prædicto sacramento.

3. Christus non est in ipso sacramento identive & realiter in propria præsentia corporali.

4. In calice altaris pro conficiendo sacramento sanguinis, aqua nullatenus est admiscenda.

5. Sacramentum confirmationis est inutile & supervacuum.

6. Si homo de peccatis suis fuerit corde contritus, confessio oris exterior apud sacerdotem est supervacua & inutilis.

7. Sacramentum extremæ unctionis est inutile & supervacuum. Relatum est etiam sa-
A cro concilio, quod nonnulli in Bohemia chrisma & oleum sanctum turpiter dehonestant, & sæpe ocreas hujusmodi chrismate & oleo perungunt.

8. Sacro chrismate nullatenus inungendi sunt qui baptizantur.

9. Nullus ritus seu observantia universalis ecclesiæ servari debet circa sacramenta, tam in vestibus & paramentis sacris, quam in lectione sacræ scripturæ, orationibus, & signando signo crucis, & aliis ceremoniis hactenus per ecclesiam observatis.

10. Post hanc vitam non est purgatorium, sed omnis anima corpore exuta, sive satis-
B fecerit in vita de peccatis suis, sive non, sine ulla mora vadit ad perpetuam gloriam paradisi, vel perpetuam pœnam inferni.

11. Vanum est orare pro mortuis.

12. Non sunt orandi sancti Dei, nec eorum suffragia quicquam prosunt hominibus.

13. Imagines JESU CHRISTI, aut salutiferæ crucis, ac B. Virginis, & sanctorum Dei non sunt venerandæ, sed confringendæ & comburendæ. Similiter & reliquiæ quorumcumque sanctorum, etiam beatorum Petri & Pauli.

C 14. Jejunia quadragesimalia & alia ab ecclesia indicta, non sunt curanda, nec servanda, nec etiam celebratio festivitatum sanctorum Dei introducta ab ecclesia.

15. Præcepta ecclesiæ circa habitum & tonsuram clericorum & horas canonicas non sunt servanda, & generaliter nulla præcepta ecclesiæ sunt servanda, nisi ea dumtaxat, quæ continentur specifice & verbotenus in lege evangelica.

16. Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat,
D non conficit, non baptizat.

17. Nullus est dominus civilis, nullus est prælatus, dum est in peccato mortali.

18. Populares & subditi possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes punire, corrigere ac deponere.

19. Omnes religiones tam monachorum possessionatorum, quam fratrum mendicantium, sunt reprobatæ, & a diabolo introductæ, & sancti instituentes hujusmodi religiones, sunt viri diabolici, & omnes de ordine mendicantium sunt hæretici, & qui dant eis
E eleemosynas peccant.

20. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.

21. Omnes orationes præscitorum nulli valent.

22. Præscitus habens perfectam fidem & caritatem, non est pro tunc in gratia Dei gratum faciente, nec est pars ecclesiæ, nec habet prælationem in ecclesia. E contra prædestinatus mortaliter peccans, non est membrum diaboli, nec extra gratiam Dei gratum facientem.

23. Universitates, studia, collegia, & gra-

duationes, & magisteria in eisdem sunt vana gentilitate introducta, & tantum prosunt ecclesiæ, sicut diabolus.

24. Nulla excommunicatio papæ vel alterius prælati timenda est.

25. Fatuum est credere indulgentias papæ & episcoporum.

26. Omnia juramenta illicita sunt quæ fiunt in judiciis, seu ad roborandum humanos contractus, & commercia civilia.

27. Sancta universalis ecclesia est tantum prædestinatorum universitas.

28. Obedientia ecclesiastica est secundum adinventionem sacerdotum ecclesiæ, præter expressam auctoritatem scripturæ.

Cupit hoc sacrum concilium certificari ab ambassiatoribus Bohemorum, quibus verbis sacerdotes eorum utuntur in consecratione corporis & sanguinis Domini.

Item, an servetur in Bohemia præceptum de matrimoniis non contrahendis usque ad quartum gradum consanguinitatis & affinitatis inclusive; & si infra illum gradum contrahatur, an sit verum matrimonium.

Item, quam potestatem putant sacra concilia generalia legitime congregata habere in ecclesia Dei.

Item, an putent quod papa canonice electus sit vicarius Christi in terris, & successor B. Petri apostoli, & quam potestatem putant ipsum, ac etiam episcopos & sacerdotes habere in ecclesia Dei.

Cupit etiam certificari, an credant Spiritum-sanctum procedere a Patre & Filio, & an putent hæreticum, qui hoc non crediderit.

Item, an credant esse hæreticum, quicumque pertinaciter contradixerit istis quatuor conciliis, Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino I. & Calcedonensi, quæ universalis ecclesia veneratur ut sancta quatuor evangelia.

CEDULA

data per magistrum Petrum Anglicum, ultra suam propositionem de temporalitate cleri, &c. in congregatione generali, die Mercurii quarta * *Januarii* MCCCCXXXIII.

* *f.* XXVII.

HÆc verba sunt, quæ die hesterna procuratores concilii instanter petierunt inscribi ad acta. Primo ex quo in actu de dominio cleri sæculari facta est mentio, de usu bonorum temporalium licito ipsi clero, de dispensatione; hoc scire dignentur V. P. quod usus bonorum temporalium est ipsi clero licitus, omni resecata superfluitate & superabundantia vitiosa. Sic tamen, quod ipse usus limites evangelicos non excedat, & semper circa hoc servata regula sancti Pauli, hac scilicet: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.* Dispensatio vero prædictorum bonorum, quæ abstrahit ab officio injuncto, & est impeditiva exsecutionis officii, ab ipso Deo injuncti, excedens limites ei * inimicos, est resecanda. Dominium autem civile ipsi clero Christi non congruit aut convenit, sed nec licet ipsi in propria persona civiliter dominari. Insuper circa prædictum punctum tenemus, quod ad tantum potest iniquitas regnare in clero, quod in defectu spiritualis propositi, liceret brachio sæculari auferre bona temporalia a viris ecclesiasticis habitualiter delinquentibus.

* *f.* injunctos

COLLATIO SEU PRÆSENTATIO Bohemorum, facta coram domino legato præsidente in concilio Basileensi in ipso primo adventu, (a) *per magistrum Johannem de Rockozana in suo comodio ad S. Leonardum.* [a]

Anno 1433. Januarii. *Ex mss. regii collegii Navarra, & illustrissimi dom. Chanvelin.*

IPse dominus JESUS Nazarenus qui est & crucifixus, in cordibus omnium nostrum sit abunde fixus, pater reverendissime. Coram paternitate vestra verbum proponendum jam ori affluens est illud: *Benedictus Deus & pater Domini nostri* JESU CHRISTI, *pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, &c.* Cum, heu! his nostris novissimis & periculosis temporibus, refrigescente caritate, & superabundante iniquitate, omnes delinquimus, projecimusque a nobis judicia Domini vera, justificata in semetipsa, ac per hoc inutiles facti sumus, cum non sit qui faciat bonum, etiam usque ad unum; ipse tamen Deus benedictus, benignus, multum misericors & præstabilis super malitia, qui non solum Pater misericordiarum, sed est Pater luminum, gignens ex se vero Deo & Lumine Lumen verum Deum & Lumen coæternum sibi & consubstantiale, *a quo omne datum optimum & omne donum perfectum est desursum descendens.* Hic, inquam, pater misericordiarum perfundens suæ misericordiæ & bonitatis radios in orbis quamlibet partem, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione, nec est qui se abscondat a calore ejus, cum solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Hic, inquam, talis est volens reducere deordinatissima nostra ad sua judicia primitiva, & si affligat filios ecclesiæ multiplicibus afflictionibus & variis perturbationibus; non tamen aufert ab illis misericordiam, quia est Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, sicut in psalmo dicitur. *Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, & in viis meis non*

Psal. 13. *Johel.* 2. *Jac.* 1. *Matth.* 21.

[a] Advenerunt autem Dominica ante epiphaniam anni 1433. ut docet idem Johannes de Rokozana in epistola ad suos Bohemos.

A *ambulaverint, si justitias meas, &c.* Ipse enim more illius Samaritani, existens Pater misericordiarum, infundens vinum, infundit jam & oleum, cum secundum multitudinem dolorum nostrorum consolationes suæ animas nostras lætificavere. Et merito, quia est Deus totius consolationis. Consolatus est namque nos ex hujus venerandi concilii Basileensis simul tanta congregatione & celebratione; cum sciamus ipsa concilia, quæ cum sunt debite, rite, legitime per Spiritum-sanctum celebrata, plurimorum malorum resecativa fore & amputativa, sicut hoc apparet notanter in primo concilio apostolorum, de quo Act. 15. celebrato. Consolatus est de post nos ipse Dominus, qui est Deus totius consolationis, de pia ac multum paterna per ipsum venerandum concilium Basileense ad interessendum principaliter evocatione, sicut hoc apparet ex epistolarum variarum nobis missarum certissimis hortamentis. Consolatus est insuper nos ipse Deus per securam, tutam, honestam, seu honorificam variarum personarum spiritualium & sæcularium, probarum & honestarum in hanc civitatem Basileensem deductionem. Consolatus est & super hoc ipse Deus nos per honestam dispositionem, etsi non in actu exercitam, in debita tamen dispositione ordinatam, ut in adventu nostro & approximatione ad locum civitatis Basileensis, in via extra civitatem occursus certarum personarum, & exitus pro nostri decenti susceptione fuisset celebratus. Harum autem omnium consolationum, si tamen aliquid sapimus, hoc plene cognoscimus paternitatem vestram fore causam & actorem unum præcipuum & principalem. Quare nos præsentes, nomine absentium Bohemorum, sæcularium & spiritualium, grates reddimus cum debita reverentia pervalidas: cupientes paternitatem vestram bene valere, & in longa tempora per Altissimum singula conservantem, in profectum ecclesiæ conservari, offerentes nos paternitati vestræ in omnibus, in quibus saltem valemus secundum Deum, obsequi & famulari. Sperantes de paternitate vestra, super hoc in Deo confidentes, quia manum vestram in ulteriora dirigetis, ut ea quæ sunt veritatis legis Christi immaculatæ, justitia unionis sanctæ & pacis sortiantur effectum, finem debitum, & prosecutionem. Quoniam nos ipsi sic consolati, possemus ad propria remeando consolari & eos, qui sunt in omni pressura & anxietate, atque gravi oppressione per bella his annis & diebus periculosis altrinsecus contra se mutuo continuata, ut sic reveniamus cum exultatione, offerentes manipulos gaudii, unionis, pacis, & quietis; quod ipse Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis donare dignetur, qui vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Explicit.

SEQUITUR (a) ALIA COLLATIO *facta per magistrum Johannem de Rocozana ambassiatorem universitatis & civitatis Pragensis, in concilio Basileensi.* [a]

1. IN nomine ejus feliciter amen, ex cujus potentia constat totius hujus mundi sensibilis confecta harmonia, cujus sapientia entium singulorum multitudo est effecta, cujus benevolentia in esse persistens extat conservata. Illius denique in cunctis humanorum agibilium, & præsertim fidelis statum ecclesiæ concernentium, non modo primordiis, verum etiam ipsorum processibus & clausulis, humilium pectorum votis sinceris supplicandum, & accuratissime est jugiter auxilium implorandum: quia *si quis indiget sapientia, postulet a Domino*; quatenus omnipotenti virtute, qua nimirum omnium visibilium & invisibilium entium ingentem machinam ab esse ideali sempiterno suæ mentis divinæ, in esse reale forinsecum ac temporale perduxit. Nam *quod factum est in Christo, in ipso vita erat.* Sua quoque incomprehensibilis sapientia, qua summe novit omnia, unde *nuda & aperta sunt omnia in oculis ejus*, & irreprehensibiliter disponit, gubernat, & regit universa, attingens a fine creationis usque ad finem reconciliationis & salutis humanæ. Sua denique inæstimabili bonitate, cujus quidem participium omni plasmati suaviter indidit, ipsumque clementi dispensatione fovet & conservat in esse, quia aperit manum suam, & implet omne animal benedictione, solitæ miserationis munificentia largiti dignetur huic venerando concilio, & nobis coadjutoribus ipsius, licet pusillis, efficax posse, perfectum nosse, piumque velle differendi,* tractandi & disponendi ea quæ pro reformatione, unione, & pacificatione militantis ecclesiæ sunt, aut censebuntur quomodolibet opportuna; & sic queat, notet & velit una nobiscum, propulsatis incommodis, generalem toti ecclesiæ procurare profectum. Hæc est quippe istius venerandæ concionis, tot dignitatum, tot graduum, totve potentatuum concentivæ, ut arbitratur, causa potissima, cunctorum Christi fidelium vere dignis & perpetuis magnificanda præconiis, devotis jugiter exoptanda desideriis, ac omni pariter opera studiosius prosequenda, illorum præcipue qui supra speculam vineæ Domini sabaoth ad hoc dinoscuntur esse locati, ut dissipent & evellant, & ædificent & plantent, propter quam & nunc a gubernatoribus & præfidelibus celeberrimi regni Bohemiæ & inclytissimi mar-

Ex ms. illustrissimi dom. Chauvelin & regii collegii Navarræ.

Jacob. 1.

Joh. 1.

Heb. 4.

Psal. 105.

* *al.* discernendi.

(a) In codice Navarræ ita titulus iste exprimitur: *Propositio facta Basilea in publica congregatione per magistrum Johannem de Roquesana magistrum in artibus de Praga, ambaxiatorem ex parte Bohemorum cum pluribus aliis destinatum.*

chionatus Moraviæ, nos, quamquam inhabiles, legatorum & oratorum præditi ministerio, in hunc locum tot & tantas ambientem personas variarum dignitatum pariter & graduum sumus transmissi. Hæc est siquidem spes, immo ipsa sperata quodammodo res prædictarum regionum, a quibus venimus, & nostri in veritate affectus, metaque nostri & limes itineris, quæ nos de larium nostrorum nota mansione evexit, & a jocundo gentis & sodalium contubernio segregavit, & tanto itineris, sumtuum, laboris oneri oneroso expositos ad hoc vestrarum epistolarum disertissimis sumus evocati hortamentis, his attracti & illecti promissis, prout earumdem testatur tenor. Offerimus en nos sub ministerii nostri modis secundum Deum possibilibus, ad omnia & singula in materia quatuor articulorum pervios & paratos, & in cooperando atque parendo fideles Dei, si & in quantum, juxta unionis nostræ cum reverendis & religiosis viris & nunciis vestris formam, nuper in Egra digestam, scripturæ sacræ testimonium, una cum beatorum doctorum sententiis in eodem juste fundatis, locum censoris & præceptoris, absque ulla derogatione in hac sede audientiæ obtinebunt. Sed cum difficile fit & arduum adjicere loqui in medio magnatorum & sapientum, scientibusque legem Dei difficilius esset, & summe arduum est loqui coram altissimo creatore universorum dominatore; difficillimum, inquam, & altissimum negotium est loqui, non quasi hominibus, sed Deo placendo, non modulatione vel sublimitate sermonis adulterando verbum Dei, quasi gloriam ab hominibus quærendo, ne forte evacuetur crux Christi.

2. Cum tamen necessitas nos urgeat, divino auxilio primum implorato, assumo verba: *Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.* Matthæi 2. scribuntur hæc verba, & per octavam solemnitatis jam celebratæ in Dei ecclesia decantantur. Quamquam ista digito Dei exarata, & olim ab illis regibus magis, ideo sanctis & beatis, ad Christum properantibus sint prolata: nobis tamen Bohemis in medio hujus concilii venerandi consistentibus, nostræ necessitati possunt alludere, immo & proposito familiari. Nos namque Bohemi, quia maledicimur, persecutionem patimur, blasphemamur, deridemur, hæreticamur, tamquam purgamenta ejus mundi, omnium peripsema, & spectaculum huic mundo facti sumus; conversi tamen retrorsum ad episcopum pastoremque animarum nostrarum Dominum Jesum Christum, cum bona multiplicia supra gentes ceteras a Deo salvatore nostro suscepimus, & de die in diem suscipere non cessamus, dicimus illud B. Job: *Si bona suscepimus de manu Domini, mala autem cur non sustineamus?* Adjicientes ad illud Psalmistæ: *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas*; aspicimus & in auctorem nostrum consummatoremque fidei nostræ Dominum dicentem: *Cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Et si in viridi hæc faciunt, in arido quid fiet? Sperantesque quia cum tentatione faciet proventum, & universorum creatori in orationibus nostris illud Davidicum dicentes: *Maledicent illi, & tu benedices.* Et super hoc cum Augustino exoptantes: Hic ure, hic seca, ut in æternum parcas; cum eodem Augustino & perferentes secuti de Augustino quicquam libet, &c. secuti de Bohemo quicquam libet, sola me in Dei oculis conscientia non accuset. *Nam mihi pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die.* Vos autem patres reverendissimos, egregios doctores & magistros, ceteros vestros, viros spectabiles & fratres in Domino amandos, quanto obnixius valemus, in Domino petimus, obsecrantes per viscera Domini nostri Jesu Christi, ut de nobis piam, bonam, & caritativam æstimationem habentes, tamquam de illis qui Dominum Jesum crucifixum quærimus, dicto Isaïæ innixi: *Quærite Dominum dum inveniri potest.* Est namque dignum, justum, æquum & salutare, ut sic nos existimet homo tamquam ministros Dei, quia venimus adorare eum, & ipsum præ ceteris creaturis colere cupientes, venimus, inquam, non vacui, sed donarium * bonæ voluntatis sibi offerentes. Offerimus namque ei aurum, quod regiam: thus vero, quod sacerdotalem concernit dignitatem; & myrrha a corruptione præservans præsto est in manibus nostris: quia omnem corruptelam & fermentum totam massam corrumpens, optamus de medio status dignitatisque regiæ & sacerdotalis ejici, & ad bonum debitumque regimen perduci; & sic pro nobis nostraque omnium salute quærimus, dicentes: *Ubi est qui natus est Rex Judæorum?* Quæ quidem verba sic introducta piam existimationem prætendunt, ut de nobis habeatis; nam piam & bonam æstimationem homo habens de proximis, secundum regulam caritatis in columbina simplicitate omnia credit, scilicet ad suum profectum; omnia interpretatur in melius, in omnibus etiam hominibus (a) ædificatur, juxta illud ad Romanos 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Cum vero inter nos alter de altero, non bonam, sed impiam & malam habet existimationem, contingit nobis ut dicamus mala bonum, & bona malum, & tunc impletur in nobis illud propheticum væ maledictionis, Isaïæ 5. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum,*

Matth. 5.
1. Cor. 4.
Isa. 55.
* al. denarium.

(a) Navar. *In omnibus & ab omnibus.*

ut

ut jam non solum in malis, sed etiam in justis & bonis propter malam existimationem scandalizemur. Quod jam est proprium naturæ perversæ & infectæ, quodammodo in diabolum commutatæ, & generationis pravæ secundum altitudinem seductæ. Inde venit gravis percussio conscientiarum & magna tribulatio animarum, qualis non fuit ab initio. Et hoc a multis, quin ab intimis, & ab iis qui videntur præesse in omni verbo & doctrina, in omni sanctitate & virtute, in tantum quod jam justi & electi secundum Spiritum Dei ambulantes, contremiscunt & dubitant, ne forte & ipsi in via recta quæ est Christus Jesus sint seducti. Habens namque bonam & piam existimationem, de proximis gaudium solet habere in Domino, & in Christo cum illis condelectari, juxta illud Psalmistæ: *Ecce quam bonum & quam jocundum, &c.* Homines autem omni impia æstimatione & crudeli privati sunt maxima consolatione & dulcedine spiritus caritatis, quæ plus reficiunt homines, quam cibus & potus. Bonam namque æstimationem & piam habens de proximis, mala proximorum levius supportat. Nam sicut immensa Dei benignitas omnia mala nostra & gravissima facillime tolerat, sic caritativa existimatio ex amore bono procedens prædictos mutuos defectus, facit modicos & leves. Fit namque cum cari nostri sint infirmi, turpes, fœtidi, & despecti, caritativa & bona de eis æstimatio omnia parvipendit, immo plagas illatas ab eis & damna caritativa æstimatio annullat & demollit. Mala autem & impia æstimatio defectus mutuos nimis aggravat, & de his quæ etiam nullius sunt momenti facit magna, & quæ in se sunt bona reputat vitiosa. Unde homo impiam æstimationem de proximis habens, quamvis sit animal mansuetum, civile, & sociale, cogitur contra naturam fugere consortium hominum, & sic in tali inhumano modo permanens, cum non potest habere cum sanctis angelis contubernium, necesse est quod habeat cum dæmonibus participium, a quibus videlicet spiritibus erroris illusus, necessario habet inamata salutaria & dæmoniaca phantasmata speculari. Væ autem tali soli, quia cum ceciderit, non habet a quo & unde sublevetur. Hæc ergo impia & crudelis existimatio inter proximos est ipsa tyrannis, quæ conjuges sæpe dividit; hæc filios cum parentibus separat, ut patet de David & Absalon. hæc ancillas a suis dominabus facit abire in devium, ut patet de Agar & Sara. hæc servum facit contra dominum blasphemare, juxta illud Psalmistæ: *Existimasti inique, quod ero tui similis.* hæc amicos in amore diu conjunctos multis perturbationibus aufugit * & dissolvit, ut patet de Job & suis amicis consolatoribus onerosis. hæc filios Jacob confratrem justum Joseph vendere fecit Ismaëlitis in Ægypto. hæc discipulos a magistro suo facit abire retrorsum. hæc pontifices, scribas & Pharisæos fecit introire consilium, ut Jesum dolo tenerent & morti traderent; & ut brevius perstringam, ipsa est maximum malum, quod in Christi fidelibus, & præsertim in clericis diabolus nititur seminare, ut per hoc auferat maximum relevamen inter homines, scilicet sustentationem mutuam in bono & resurrectionem * a malo. Et ideo ad hanc malam & impiam existimationem removendam de nobis Bohemis, & piam ac caritativam existimationem promovendam; optamus ut de nobis Bohemis bonam existimationem retineatis, quia ipsum Jesum in omnibus & super omnia inquirimus dicentes: *Ubi est qui natus nobis Rex Judæorum? Vidimus stellam ejus in oriente, & venimus &c.* quæ fuerunt verba vestris reverentiis proposita. In quibus quidem verbis sic taliter qualiter introductis, tria tanguntur. Primo enim innuitur firma adhæsio & diligens inquisitio Christi, suæ legis & evangelicæ doctrinæ, ibi *Ubi est qui natus.* Secundo tangitur nobis ad imitandum & inspiciendum illa olim militans, sed jam triumphans ecclesia, velut exemplar & tutissimum objectum, ibi *Vidimus stellam ejus.* Tertio tangitur profundæ humilitatis fidele ministerium Christo & suæ ecclesiæ exhibendum, ibi *Venimus adorare eum.* Primum tactum est veritas doctrinæ, secundum veritas vitæ, tertium veritas justitiæ, quia sic oportet nos omnem justitiam implere.

* al. affligit.

* al. reservationem.

3 Dixi ergo primo, quod in verbis propositis tangitur firma adhæsio Christi, & diligens suæ legis atque evangelicæ doctrinæ inquisitio, tamquam finalis intentio in suis modis, ibi *Ubi est qui natus est*, &c. Et hoc non immerito, quia ipsa doctrina evangelica & apostolorum est lex immaculata convertens animas, testimonium fidele, sapientiam præstans parvulis, est optimus modus, est regula, ac verbum (*a*) dirigendi intellectum hominis & affectum: cui si totis conatibus studuerimus judicium nostrum subjicere, omnem rationis discursum ad ea quæ Dei sunt reflectendo; ac per hoc si ipsum judicium ad supremam voluntatem (*b*) vigilanter ereximus, & quantum conceditur, ad ipsam æquitatem (*c*) commensuraverimus, tunc facile poterimus nos ipsos demittere, nos ipsos dijudicare, qui sunt erronei hæretici & qui catholici; quid sit verum, quidve falsum; quid justum, quid prophanum, sicque poterimus esse idonei ad profectum debitum & augmentum. Nos igitur volentes religiose vivere & regulariter, studeamus summopere doctrinæ prædictæ evangelicæ, legi perfectæ libertatis, quæ est ver-

[a] Navar. *Verbum Dei.*
[b] Navar. *Veritatem vigilanter exercemus.*
[c] Navar. *adæquate.*

bum Dei; omnes motus nostros, desideria, actus, voluntates, sermones & omnem habitudinem corporis extrinsecam, tamquam infallibili regulæ coæquare, juxta illud ad Corinthios 10. *In captivitatem reducentes omnem intellectum in obsequium Christi*: videamus quomodo & diligenter inquiramus sensus & actus corporis, simul interrogemus an Jesus Dominus in medio illorum, velut olim in templo in medio doctorum obtinebat locum. Nam vulpes foveas habent & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet, ut sic fiat in omnibus & ex omnibus, quæ inter nos sunt, debitus modus dirigendi ad benedicendum Deum, & dicendum cum David: *Benedic anima mea Domino & omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus*. Sicque ut inquiramus in veritate, dicamus quidem corde, ore & opere: *Ubi est qui natus est rex Judæorum*. Et tantum de primo principali.

Matth. 8.

4 Dixi secundo, quod in verbis propositis tangitur nobis ad imitandum & inspiciendum olim illa ecclesia primitiva jam triumphans, velut exemplar tutissimum ab hac nube: *Vidimus stellam ejus in oriente*. Nam ipsa est velut quoddam objectum & mons, juxta illud Exod. 2. *Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est in monte*. Estque diligenter inspicienda & imitanda, juxta illud ad Philippenses 3. *Imitatores mei estote fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram*. Illa namque ecclesia primitiva lucens erat sicut lux mundi, & in ea luminaria lucentia, sicut dicit apostolus Philip. 2. *Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo*, verbum vitæ continentia, quia *docti fulgebunt quasi stella in perpetuas æternitates*. Dan. 12. Sed heu! nos præsentis ævi non attendimus ad hæc præclara luminaria, non aspicimus ad illa primitiva exemplaria, non sumus imitatores sanctorum. Nam illi erant olim humiles, benigni, omnes avaritiæ & sæculi contemtores: nos vero superbi & crudeles, avaritiæque & quæstus sub specie pietatis amatores, & sæculi vanitatum præcipue sectatores. Illi enim olim propriam abnegantes voluntatem, Dei voluntatem usque ad mortem explere * satagebant; nunc vero in ecclesia simulata plerique propriam voluntatem usque ad contemtum, offensam facere Dei non verentur. Illi olim pro salute animarum ad grandia se pericula exponebant; nos vero pro salute nostræ iniquæ vitæ mortalis, innumerabiles populos ad pericula damnationis exponimus. Olim unus de justis magis judicavit mori, quam totus populus periret; hodie potius unusquisque eligit totam ecclesiam pati gravissimum dispendium, quam subire momentaneam mortem vel confusionem. Ibi olim omnia superimpendebant & superimpendebantur pro salute æterna hominum. Nos vero omnia & singula ad nostra lucra conquirimus *, quin immo scripturæ sacræ, censuræ ecclesiasticæ potestatis auctoritates, quæ olim data erant in ædificationem electorum contra reprobos, jam facta sunt contra electos armatura reproborum. In illis olim multitudinis credentium erat cor unum & anima una, unus spiritus & una fides. Jam vero non facile invenies duos sibi invicem in Christo consentientes, quin potius jam impletur illud propheticum Jeremiæ 10. *Ergo unusquisque a proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantans supplantabitur, & omnis amicus fraudulentus incedit, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquetur*. Illi olim induti veritate ex alto & sapientia, cum timore Dei ambulabant in omni sanctitate & veritate: jam vero in omni pravitate dehonestati, absque timore Dei ambulant in hypocrisi & fictione. Inter illos enim virtus & veritas maxime pollebant; vitium autem se non nisi in abditis occultabat. Jam vero quasi in capite omnium platearum & viarum veritas & virtus habent se jam non nisi in angulis occultare. Olim in consortio sanctorum virtus & veritas liberum & prosperum habebant successum, & peccata dignam sui accipiebant ultionem: hodie vero omnis malitia & iniquitas libertate potitur, & accipit promotionem. Veritas autem & virtus, quæ olim super omnia vincebant, jam rursum crucifiguntur, conculcantur & ostentui habentur. Et illud quod olim a sanctis Spiritu Dei repletis grande vitium reputabatur, jam nullum inconveniens, immo honestas radicatur. Et ita veritas doctrinæ quo ad primum membrum, & veritas vitæ primitivæ ecclesiæ patenter discernit & dijudicat nostram simulationem, quod videlicet obliti sumus donum Dei nostri, qui fecit, creavit, nutrivit & exaltavit nos, propter quod traditi sumus in deceptionem & conculcationem gentium, tamquam sal infatuatum, quod ad nihilum valet jam, nisi quod ejiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Et merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum Dominum Jesum Christum, quem vendidimus, & adhuc vendere non cessamus in suis carismatibus & sacramentis. Et tantum de secundo principali.

* al. explorare.

* al. torquemus.

5 Et quia pro his reparandis necessario requiritur nobis humilitatis fundamentum, ideo dixi tertio, quod in verbis propositis tangitur profundæ humilitatis fidele ministerium, Christo & suæ ecclesiæ exhibendum. Et hoc ibi: *Venimus adorare eum*, scilicet per fidelis ministerii exhibitionem. Ubi quæso paulisper perpendite, quod fidele ministerium Christo & suæ ecclesiæ exhibendum est, omne bonum fortunæ naturæ & gratiæ in toto convertere, ad indulgentiam proximo-

rum & ad gloriam Christi & suæ ecclesiæ, etiamsi opus esset cum detrimento vitæ propriæ mortalis, plus quam ad lucrum proprium attendendo, juxta illud Philip. 3. *Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter imminentem scientiam* Jesu Christi *Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, ut ipsum lucrifaciam.* Rursum fidele ministerium Christi, est totam vitam Christi contemtibilem a mundo & pœnalem præponderanter in se sentire, diligere & participare*, juxta illud ad Philippenses 2. *Hoc sentite in vobis quod & in Christo* Jesu, ipsiusque crucis gloriam mundanis valde horribilem, verbo & exemplo prædicare, juxta illud 1. ad Cor. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Dei virtutem, & Dei sapientiam.* Porro adhuc & vere humile ministerium Christi est omnem altitudinem dominandi, sive libidinem extollentem se super omnem gradum subjectionis pro peccato debitum, abjicere pro Christo, instar Christi, juxta illud Matthæi 20. *Quicumque inter vos voluerit major fieri, fiet vester minister*, id est parvulum se habeat cum subditis & inferioribus, & intendat quod non ipse sit Dominus, sed magis Dominus Jesus Christus; *& quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.* Id est intendat ut non sibi servitium, subjectio, timor, honor vel gloria impendatur; sed magis Domino Jesu Christo. Item, adhuc vere humile ministerium exhibendum est vere recognoscere proprium delictum, quantum sit injustum, quantum offenderit propriam animam, quantave sit offensa contra dominatorem tantæ majestatis infinitæ, & tantum proportionaliter continue dolere, & quantum Deo displicet, detestari. ad hanc veram recognitionem propriorum delictorum, pervenerat olim ille latro, qui in cruce compunctus dicebat ad alterum, Luc. 23. *Nos digna factis recipimus.* Ad hanc pervenerant olim filii Jacob, qui olim pœnitentiam agentes dicebant: *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum.* Ad hanc pervenerat olim ille qui post periculosum lapsum, ex profundo cordis clamavit: *A peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Ad hanc pervenerat olim ille piscator, qui visa multitudine piscium in navi, consideransque dignitatem Domini sui, tremulus exclamavit: *Exi a me, Domine, quia peccator sum.* Et hæc est scientia sanctorum. Et revera, ut dicitur Sapientiæ 13. *Vani sunt omnes homines, in quibus non subest hæc scientia Dei.* Et pro hac oravit omnis sanctus in tempore adhuc hujus vitæ opportuno, ad quam timeo heu! quod nos nondum pertingimus. Vereor ne simus illi de quibus dicit Apostolus: *Semper discentes, & numquam ad hanc scientiam veritatis pervenientes.* Nihilominus tamen utinam totis nostris studiis & conatibus ad hanc veram & temporaneam recognitionem limpidæ veritatis veniremus, ut hic humiliati & tribulati, exaltaremur in futura gloria per Dominum scientiarum, Agnum humillissimum ab origine mundi occisum, in ligno maledictum, quem decet laus, & honor, & imperium, cum Patre & Spiritu paraclito in sæcula sæculorum. Amen.

* al. pie acceptare.

Gen. 22.

1. Tim. 3.

POSITIO MAGISTRI JOHANNIS DE ROKASANA PRAGENSIS,

coram patribus sacri concilii Basileensis pro parte Bohemorum proposita.

COMMUNIO DIVINISSIMÆ EUCHARISTIÆ SUB SPECIE UTRAQUE, PANIS SCILICET ET VINI, UTILIS MULTUM ET SALUTI EXPEDIENS, TOTI CREDENTIUM POPULO EST NECESSARIA, ET A DOMINO PRÆCEPTA SALVATORE.

Cum super omnia desideramus honorem Dei, profectum sanctæ ecclesiæ, & quod simus fidelia membra Jesu Christi Domini, qui est caput & sponsus ecclesiæ sanctæ, quam redemit; protestamur quod corde credimus, & ore ad salutem profitemur, quia in spe Domini nostri Jesu Christi tenuimus, tenemus & firmiter tenere desideramus omnem credibilem veritatem Deo nostro placitam; confitentes corde integro totam legem Christi, tam firmæ veritatis existere, quod nullum iota aut apex ipsius fallere potest. cujus singulos credimus articulos ad illum intellectum, ad quem benedicta Trinitas & Dominus Jesus præcepit & vult a quocumque suo fideli membro credi. Credimus insuper domum suam sanctam ecclesiam fundatam tam firmiter super firmam petram, quod portæ inferi non possunt adversus eam quomodolibet prævalere. Quæ, secundum Gregorium & Augustinum, est universitas fidelium per totum mundum diffusa, crescit & fructificat in mundo universo: adjicientes quia prompti sumus in spe ipsius capitis Christi Domini, mortis diræ potius sustinere supplicium, quam elective aliquid dicere vel asserere, quod foret Christi suæque ecclesiæ veræ sponsæ contrarium voluntati. Submittentes nos, sicut & prius submisimus, ac in posterum submittere humiliter volumus, hujusmodi sacratissimæ legis ordinationi, & reconciliationi, ac obedientiæ; si forte, quod absit, aliquid talium diceremus, sentiremus vel teneremus ex ignorantia, inadvertentia, aut quavis alia negligentia & imperfectione, quod Deo & suæ legi contrarium foret & adversum; habemusque ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, pro non dicto; parati emendare

Ex ms. cod. Navar. I. articulus Bohemorum Actus primæ diei.

quicquid dixerimus, docti quod sit contrarium veritati. Omnem etiam sententiam doctoris cujuscumque in lege Dei juste fundatam, & Spiritu-sancto efflagitatam (a) approbamus. Propter quod clamamus ad Dominum JESUM, & dicimus: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt & adduxerunt, &c.* & alibi: *Notam fac mihi viam in qua ambulem. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, &c.*

[a]

Ipsam autem veritatem evangelicam, pro qua modo inter plurimos est disceptatio, puta de communione duplicis speciei ad laïcos præsertim, quod sit præcepti & necessitatis, in propositione modo coram vestris paternitatibus & reverentiis proposita, pro præsenti probare proponimus.

1. Auctoritatibus divinæ legis.

2. Firmissimis sanctorum dictis & sententiis.

3. Exemplo & praxi sanctorum primitivæ ecclesiæ.

4. Conciliis antiquis roborando; & sic judicem pro nobis dictantem, & nostræ praxi alludentem, juxta dispositionem in Egra factam, velut digito demonstrabimus. Sed antequam ad probationes ipsas accedamus, primum terminorum acceptiones, nostris propositis deservientes, & nostram intentionem exprimentes, enodabimus.

Notabilia.
I. Notabile.

Unde primo noto, quia hic tractabitur & fiet sermo de communione corporis Christi, quod hoc complexum: Communio corporis Christi tribus modis accipitur, secundum communem usum sermonis. Dicitur enim communio corporis Christi, societas ipsorum sanctorum, secundum Augustinum, prout ecclesia sanctorum, & solum talium est unum corpus Christi mysticum, cujus caput est Christus: in qua ecclesia seu communitate fidelium, talis est & tanta unio, ut quodlibet membrum ejus sit particeps omnium bonorum, quæ fiunt in ecclesia, & tota ecclesia in nullo bono a singulis membris dividatur, nisi sit membrum per mortale peccatum mortuum & abscissum. Exemplum illius accipe de corpore humano, penes doctrinam Apostoli in multis locis. Et de illa communione, id est omnium beatorum bonorum participatione, quæ fiunt in ecclesia, est articulus in symbolo, ubi dicitur: *Sanctorum communionem.*

Secundo modo communio significat sacramentum corporis & sanguinis JESU CHRISTI, per cujus sumtionem dignam homo ingeritur ad communionem primo modo acceptam, & fit de societate sanctorum. Et istud dicit Augustinus in homilia super Johan. illo verbo evangelii: *Caro mea vere est cibus, » & sanguis meus vere est potus*, dicens: Corpus » Domini a quibus sumitur, immortales & in» corruptibiles reddit, & facit socios ipsorum « sanctorum, ubi pax erit perfecta & unitas ple« na. Propterea quippe, sicut etiam ante nos « hoc intellexerunt homines, Dominus noster « JESUS CHRISTUS corpus & sanguinem suum « in his rebus commendavit, quæ ad unum « rediguntur. Ex multis namque granis panis « unus conficitur, & ex multis racemis vinum « confluit. Et idem super verbo illo: *Litigabant ergo Judæi*, dicit: Litigabant, quia pa« nem hunc non intelligebant. Nam qui man« ducant hunc panem, non litigant ad invi« cem, quoniam unus panis & unum corpus « multi sumus, omnes qui de uno calice & « de uno pane participamus; & per hunc facit « Deus unius moris habitare in domo. Hæc ille.

[a] *Forte*, & a Spiritu-sancto afflatam.

Tertio, accipitur communio pro congregatione omnium credentium in Christum, & fide formata caritate, & fide informi bonorum Christianorum simul & malorum, & hæc est vulgaris acceptio communionis & minus propria; & ab ista communione sic accepta, fit excommunicatio hominum a judicibus ecclesiæ, quæ fertur quamplurimum non pro mortali peccato, contra hominem, & quandoque solum de facto & non de jure, quandoque non de jure & de facto; sed solum pro veniali.

Prima communio est dicta principaliter & proprie, & est solum bonorum.

Communio secundo modo accepta, dicitur proprie ab effectu quem facit, sed non principaliter, nisi solum ob rationem primæ; & est malorum & bonorum, quantum ad sacramentalem manducationem.

Communio tertio modo accepta, est dicta neque principaliter neque proprie; quia boni Christiani cum malis habent unitatem vitæ & spiritus in Christo, sicut vivum membrum cum mortuo, & lumen cum tenebris. unde Apostolus 1. Cor. 10. *Non potestis calicem Christi bibere & calicem dæmoniorum.* Et alibi 2. Cor. 6. *Quæ est conventio Christi ad Belial? aut quæ participatio lucis ad tenebras?* Sed solum hujusmodi communio bonorum Christianorum & malorum, est dumtaxat in actu credendi, & in conversatione mutua, in cærimoniis, in adinventionibus, & traditionibus seniorum, & in ecclesiæ sacramentis.

Ex quo notabili hoc patet, quod omnis qui est de prima communione, est dignus secunda & tertia; & omnis qui indignus est prima, indignus est secunda & tertia: quamvis non omnis qui ejectus est de tertia, puta per excommunicationem judicis, ejectus est de prima & secunda. Patet hoc; nam multi sententiam ferunt judicis sine crimine mortali.

Sequitur secundo: magis est timendum ejici de communione primo modo accepta, hoc est per mortale peccatum, cuilibet Christiano, quam ejici de secunda vel tertia. Et

minus est pernitiosum & incautum communicare cum scito excommunicato a judice, quam cum scito mortaliter peccante. Patet; quia primum quandoque prohibetur solum a judice errante in sententiam ferendo, & non a Deo: sed secundum prohibetur a Deo & ab homine non errante. Unde Apostolus Ephes. 5. *Nolite communicare operibus eorum infructuosis tenebrarum.* Item, secundum est plurimum contagiosum, & communicativum peccatis aliorum; primum vero quandoque non.

Sequitur tertio, quod notorii peccatores seu manifesti, obligati peccatis, ut adulteri, mœchi & concubinarii, ac usurarii, iram manifestam invicem exhibentes, debent a communione sanctorum repelli; ita ut publice a secunda communione & a tertia fidelium expellantur: ut sciant fideles cum talibus non communicare in sacramentis, nec etiam conversari, ne malis eorum polluantur, & ne tamquam consentientes puniantur.

Exemplum illius habetur a Moyse de Dathan & Abiron Num. xvi. ubi Moyses ex mandato Dei dicit ad turbam populorum: *Recedite a tabernaculis hominum impiorum, &c.* Et ad hoc est præceptum Domini Deut. 13. in multis locis veteris testamenti, ubi jussit Dominus auferri malum de medio Israël, ne multus populus a contagione lethali unius iniqui pollutus, communiter experiatur divinam ultionem.

Idem patet ex evangelio. Nam si excommunicantur fideles, ut jam dictum est, a tertia communione per sententias judicum, quandoque propter causas pecuniales & prophanas, & plerumque innocenter, vel solum propter peccata venialia, ut pote pro modica offensa clerici, vel negligentia ad parendum juri in præsentia judicis, vel alias pro inobedientia, quæ non procedit ex contemtu Dei, vel superiorum; sed solum ex infirmitate, vel ex ignorantia juris vel facti: qui tamen tales nullo modo sunt a prima communione & secunda ejecti, quia eos Deus nequaquam sine culpa mortali excommunicavit: Quare igitur non excommunicentur illi prædicti notorii peccatores ita solemniter, ut dictum est, puta ex nomine, & in publico, pulsatis campanis, &c? Ex quo jam de facto sunt a prima communione ejecti per Dei judicium, & a secunda deberent repelli; quia ex contemtu Dei & ejus ecclesiæ peccant, & quia sunt contagiosi sanctæ plebi ex multis causis: tum quia plebs videns eos non puniri per ecclesiam, & publice, credunt ea non esse peccata quæ ipsi faciunt, vel credunt non esse tanta peccata & tam gravia, prout in se sunt; vel non tantum exhorrescunt talia admittere, videntes ea impunita transire; tum quia alliciunt & ipsis alios ad peccandum peccatis similibus: tum quia facilius admittuntur alia peccata forte majora, & habent excusationem suæ malitiæ, dicentes: Modo isti talia faciunt & isti talia, & tamen impuniti pertranseunt, & dicunt tunc: Deberent omnes damnari, quia talia faciunt. Ac si dicerent: Non est verum, quod hoc sit peccatum, quod sacerdotes ostendunt esse peccatum; tum quia tota communitas damnatur coram Deo propter tales publicos peccatores, & luit pœnas divinæ vindictæ, & merito & juste condemnatur; quia permittit Deo suo ita publice adversari, Deum palam contemnere & blasphemare impunite, ex quo nullus zelans contra tales iniquos pro Deo ab ejus dilectis exhibetur. Merito, inquam, plagandi sunt quemadmodum consentientes, sic facientes.

Exemplum habes in multis locis in veteri testamento, ut de idolo Beelphegor & Belis, ubi tota communitas subjecta fuit divinæ vindictæ, & passa est propter quosdam nequam mœchos. Sed & principes tribuum jussi sunt suspendi in patibulis contra solem Num. 25. Ex hoc: Væ principibus, quoniam durissimum judicium pro eo cum his qui præsunt fiet, donec Phinees zelo Dei iratus, duos coeuntes in inguine perfodit, & tunc cessavit quassatio. Et similiter de Achor, Josue 7. anathemate, & de Jonatha 1. Reg. 14. & de aliis valde multis, ubi tota communitas fuit confusa, propter crimen personæ unius, & est tota plebs passa exitium & jacturam. Et idcirco modo etiam veniunt pestilentiæ publicæ, & strages, & fames, & in populo Christiano debacchantur; quod inde videtur manifeste evenire, quia nequam hujusmodi, publice peccando, publice Domini nostri Jesu nomen factis blasphemando, permittuntur cum fidelibus communicare in ecclesia divinis sacramentis, & impune pertransire.

Etiam notandum, quod quia dicitur communio divinæ eucharistiæ eucharistia, ergo dicitur panis & calicis sacramentum. Patet 1. q. 1. *Multi per gregem.*

Item secundo noto, quod differentia est inter istos terminos: *licet*, *expedit*, & *necessarium*; quod ponit Apostolus 1. Cor. 4. ubi dicit: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate*, in quo notat necessarium. Ponit etiam differentiam inter ista magister David in libro de septem processibus hominis spiritualis. Illud licet, quod potest fieri honeste & sine peccato. Sed illud dicitur expediens, quod facere quidem est honestum & utile homini; necessarium vero est illud, quod homo tenetur facere, &, si non facit, peccat & damnum incurrit. Item, licitum est illud quod lex permittit, vel indulget, & rationi consonat; sed expediens est illud, quod lex consulit, & ratio persuadet: necessarium autem, prout est ad propositum, & prout communiter in moralibus accipitur, est illud quod lex præcipit, aut quod

II. Notabile.

fieri prohibet, vel quod ratio requirit, dicens omnino faciendum.

Duplex necessitas.

Tale autem necessarium duplex est sive necessitas; videlicet simplex seu simpliciter dicta, aut absoluta; & ista est inevitabilis. Alia est necessitas conditionata, & hanc distinctionem ponit Augustinus & habetur transsumtive, 23. q. 4. *Nabuchodonosor*. Et Aristoteles expresse 5. Metaphys. c. 5. & in Periermeneias, & venerab. Boetius VI. prosa 5. & in ea fere concordant omnes philosophi & doctores. Necessitatem simplicem vocant philosophi, quæ non potest non esse, vel ejus contradictorium est simpliciter impossibile. Necessitas vero conditionata, vocatur necessitas non inevitabilis, sed ex certa conditione adjecta una vel pluribus, quam scilicet faciunt conditiones circumstantes, ut locus, tempus, commoditas, facultas, idoneitas, cum aliis similibus, quibus positis fit necessitas; sed illis demtis, cessat necessitas. Et sic loquendo de absoluta sive simplici necessitate, dicunt doctores, quod nullum sacramentum sensibile est de necessitate absoluta; quia sine quolibet tali potest fieri salus. Exemplum de bapt. dicit Thomas parte 3. q. 67. ar. 11. quod præter baptismum aquæ potest aliquis consequi effectum sacramenti ex passione Christi, non solum sine baptismo aquæ, sed etiam sine baptismo sanguinis. Et idem dicit q. 68. ar. 2. ubi allegat Augustinum dicentem super Leviticum, invisibilem sanctificationem quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis, visibilem vero sanctificationem, quæ fit sacramento visibili sive invisibili posse adesse, sed non prodesse. Hæc ille. Et subdit Thomas: Quod sacramentum baptismi est de necessitate salutis re vel voto. quia non potest esse homini salus, nisi saltem in voluntate habeat, quæ apud Deum pro facto reputatur; & subdit ibidem: » Potest ergo alicui sacramentum » deesse re, sed non voto; sicut aliquis bapti» zari desiderat, sed aliquo casu prævenitur » morte antequam baptismum suscipiat; talis » sine baptismo actuali salutem consequi potest » propter desiderium baptismi, quod procedit » ex fide per dilectionem operante, per quam » Deus interius sanctificat, cujus potentia sa» cramentis visibilibus non alligatur. » Hæc ille. Et allegat ibidem Ambrosium, & consequenter intelligit de quolibet alio sacramento, quod nullum tale est necessitatis; loquendo autem de necessitate conditionata, dico quod necessitatis quinque sunt sacramenta, scilicet baptismus, confirmatio, pœnitentia, ultima-unctio, Corpus Christi. Ad idem est Hugo 1. de sacramentis parte 2. c. 1. qui di» cit quod virtus Dei ex necessitate elemen» tis non subditur, etiam si gratia Dei ex dis» pensatione per gratiam donetur. Hinc est » quod quosdam etiam sine ejusmodi sacra» mentis justificatos legimus & credimus sal-

A vatos, quemadmodum Jeremias in utero sanctificatus legitur, & Johannes Baptista ex utero matris Spiritu-sancto implendus prophetatur. Et qui sub naturali lege Deo placuerunt, hæc sacramenta habuisse non legimus, de quorum tamen salute nequaquam dubitamus in terra. Sed dicis: Quomodo hoc intelligemus quod scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c.* Et ego te interrogo: Quomodo intelligendum putas, quod scriptum est: *Qui credit in me, mortem non videbit in æternum*? Tu dicis quoniam qui hoc non facit, non damnatur. B Quis ergo medius locus erit ejusmodi homines capiens, nec salvandos, quia aquam non habent, nec damnandos, quia fidem habent. Est homo qui fidem habet, & cum fide dilectionem, aquam non habet; non tamen contemnens, sed aquam habere volens, & non valens: hunc ergo aqua absens damnabit, & non potius fides & devotio præsens salvabit? Quid ergo, ais mihi, illud cum sacramentis? Habeo fidem & dilectionem & virtutes alias, & bonus ero & sufficit mihi. Vide ergo si dilectionem Dei habere potes & C præcepta ejus contemnere. Si ergo dilectionem Dei habes, stude, satage, conare quantum potes perficere mandata ejus. Et si incidis in necessitatem, quære pietatem. Si enim necessitas non est quæ prætendatur, contemtus non excusatur. » Hæc ille.

III. Notabile.

Tertio, noto quod præcepta divina habent se in duplici differentia; quædam enim sunt quæ obligant ad semper & pro semper. Ad semper, id est omni tempore; & pro semper, id est pro qualibet parte temporis, ut est diligere Deum, &c. Alia sunt præcepta quæ obligant semper, id est omni tempore; sed non pro semper, id est pro qualibet parte D temporis; & talia sunt: Prædicare, eleemosynare, jejunare, celebrare, communicare, circumstanciis quibuscumque, quæ habent objecta extrinseca, contingentia, multipliciter variabilia. Et de præceptis isto modo dicit Augustinus lib. 1. quæstionum Exodi q. 43. « Aliquid est quod præcipitur quousque fiat, ut quod septies circuiret muros arca: aliud cum præcipitur sic observari aliquid, ut nullus terminus præfigatur observationis, sive quotidie, sive per menses, sive per annos solemniter, sive per multorum sive certo- E rum annorum certa intervalla. » Hæc Augustinus. Et isto modo capiendo necessarium & præceptum in proposito volumus ipsis uti.

Prima pars propositionis.

His notabilibus præmissis, accedo ad primam partem propositionis, quæ dicit: COMMUNIO diviniss imæ eucharistiæ sub specie utraque panis scilicet & vini, utilis multum est & saluti expediens. Quam probo per illud Johannis VI. *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*, &c. Et iterum: *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet*

& ego in illo. Et infra: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum, &c.* Ecce quanta utilitas dignæ communionis: quia vita æterna incorporatio Domini Jesu sive intima mansio in Deo salutari nostro. Nam nullibi & per nullum alium modum datum est hominibus frui Deo vel participare Deo tam intime & proprie, & ita in promtu, cuilibet volenti, & ita in abundantia gratiarum cœlestium; neque ita proxime vel immediate, neque ita apte homini & dulciter, sicut in communione corporis sui & sanguinis digne celebrata; dum tamen cetera sint paria, ubi omnis plenitudo divinitatis inhabitat corporaliter, secundum Apostolum Colos. 2. & ubi sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei absconditi. Unde Lira super illo verbo: *Qui manducat meam carnem*, dicit: » Ostenditur hujus sacramenti utilitas, quæ est augmentatio in vita spirituali. sicut cibus corporalis non solum nutrit & conservat vitam: sed deducit ad perfectam quantitatem; sic hujus sacramenti usus perducit hominem ad gratiæ consummationem quæ est gloria æterna. Hæc ille. Et Gorra super Johannem VI. dicit, quod sacramentalis manducatio præstat utilitatem multam, quia virtute sacramenti augetur in nobis omne bonum. Hæc ille. Sic Alexander papa, quintus a beato Petro, dicit & habetur de consec. di. I. « Nihil in sacrificiis majus esse potest, quam corpus & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est; sed omnes hæc præcellit. » Hæc ille. Quare sequitur quod utilis est & expediens saluti divinissimæ eucharistiæ utraque communio, si fuerit digne celebrata.

Sed ut hoc clarius elucescat, sic persuadetur: Caro namque Christi sub prima specie valet ad tuitionem corporis, cum per ipsam tuetur a concupiscentiis carnis, & fomes reprimitur, atque tentatio debilitatur, juxta illud Psal. *Et panis cor hominis confirmet.* Sanguis vero, teste Ambrosio, fusus est, & sumitur pro anima, quia sanguis suas efficacias principaliter exercet in anima sumentis, scilicet ineffabilem exhilarationem animæ in Christo, juxta illud Psal. *Et vinum lætificet cor hominis.* Et hoc significat beatus Ambrosius super illud I. Cor. XI. *Quotiescumque manducabitis panem hunc & calicem bibetis*, dicens: Quia in morte Christi liberati sumus, hujus in edendo & bibendo carnem & sanguinem memores esse debemus, in hoc consecuti novum testamentum, quod est nova lex, quæ obedientem sibi tradit cœlestibus regnis. Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii Dominici sanguis testis est. Unde ad tuitionem corporis & animæ percipimus, quia caro Christi pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra sumitur & effusus est, sicut præfiguravit Moyses dicens: Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis vero pro anima;

A ideoque non manducandum esse sanguinem lex præcepit. » Hæc ille.

Ad idem est S. Thomas parte 3. q. 74. art. primo, sic dicens: » Tertio quantum ad effectum consideratum in unoquoque sumentium, quia, sicut dicit Ambrosius super epistolam, hoc sacramentum valet ad tuitionem animæ & corporis, & ideo caro Christi sub specie panis pro salute corporis, sanguis vero sub specie vini pro salute animæ confertur, sicut dicitur Gen 12. Anima animalis in sanguine est. » Hæc Thomas. Item pro parte eadem q. 76. art. 2. ubi sic: Tertio, B quantum ad effectum, est conveniens dare sub diversis speciebus ipsis fidelibus, eo quod corpus Christi exhibetur pro salute corporis, & sanguis pro salute animæ. » Hæc ille.

Etiam patet utilitas communionis sub specie utraque. Sic namque est utilis & saluti fidelium expediens communio sub utraque specie, quia procedit ad augmentum gratiarum ex percepta digne sive celebrata hujusmodi communione. Patet hoc per beatum Augustinum super Psal. 22. in glos. ord. super illo verbo: *Et calix tuus inebrians quam præclarus est*, sic dicentem: « Qui calicem, C id est sanguinem Christi, per se ponit, quasi aliam gratiam a mensa, id est a carne, ponit: cum tamen nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne possunt esse, vel sumi, nec ibi sunt duo sacramenta, sed unum. Sed quia nec caro est sanguis, nec sanguis est caro; & panis in carnem convertitur, & vinum in sanguinem, & non e contrario; & sub diversis speciebus utrumque sumitur; ideo mensam & calicem hic distinguit, velut diversas gratias. » Hæc ille. Ubi patet expresse per Ambrosium, Thomam & Augustinum diversa gratia sive efficacia, & diversi fructus, D quando sub duabus sumuntur speciebus. Quare ergo fideles intelligere debent radicem suæ utilitatis ex communione digna sub duplici specie provenientis, puta augmentum proveniens divini muneris & efficaciæ divinæ.

Adhuc pro eodem est Albertus libro suo de officio missæ, sic dicens: » Hic ultimo dicendum de proprii effectus operatione, de quo quidem faciunt quæstionem, quia enim totus Christus cum sanguine & anima & spiritu & divinitate habetur sub specie istius cibi, qui est panis, videri potest alicui, quod E nihil operationis in sacramento habet potus sub specie vini. Si enim dicitur de natura, quod non abundat superfluis, neque deficit in necessariis, cum omnino major sit gratia quam natura, videtur quod in gratia nihil est superfluum. Cum igitur totus Christus cum sanguine habeatur sacramentaliter sub specie panis, videtur quod totum superfluit id quod additur sub specie vini. « Hæc ille. Deinde respondendo transcurrit omnes evangelistas, allegans quomodo Christus in utra-

que specie hoc sacramentum instituit; quibus A adductis sic loquitur: » Ex omnibus istis capitur, quod Christus sub una specie panis corpus suum tradidit, & sub altera specie vini tradidit sanguinem, & sic servandum instituit; & cum Christi actio nostra sit instructio, pro certo hæc duo nobis servanda esse præcepit; & ideo sub una specie corpus, & sub altera tradimus sanguinem. « Et infra. « Et sicut post nutrimentum corporale, sumitur potus ad perfectionem nutrimenti, ita in nutrimento spirituali datus est potus spiritualis ad perfectionem nutrimenti spiritualis, qui a nutrimento divisam habet operationem in satisfactione sitis & latione nutrimenti. Adhuc autem divisam habet operationem sanguis a corpore. Corpus enim dedit Christus in communione sui & membrorum, sanguinem autem dedit in redemtionem. Istæ autem divisæ sunt operationes.» Et sequitur post pauca: «Divisæ ergo essentialiter ad invicem sunt gratia communionis, scilicet in specie panis, & gratia redemtionis, in specie vini. Cum ergo Deus sic ordinaverit & multiplicaverit sacramenta, quod omnes gratias sacramentales habeamus in sacramentis, & alia gratia sit redemtionis per sanguinem, quam communionis per corporis sumtionem, non sufficit habere in sacramento elementum signans communionem, nisi etiam haberetur elementum signans redemtionem. Et sic Christus hac ratione instituit utrumque. » Hæc ille.

Etiam apparet manifeste utilitas communionis sub specie duplici, quæ duplicem efficit in anima capaci operationem. Nam alterius est efficaciæ potus sacramentalis, quam cibus; quia divisam habet operationem potus a nutrimento, sicut dicit Albertus.

Item, ad idem est Innocentius lib. suo de sacramento eucharistiæ sic dicens: a simili modo licet sub alterutra specie sumatur D utrumque, idest corpus & sanguis, utraque tamen species consecratur, & neutra superfluit, ut ostendatur quod Christus naturam humanam totam assumsit, ut totam redimeret. Panis enim refertur ad carnem & vinum ad animam, quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. Unde legitur in Levitico: *Anima carnis in sanguine est.* Moyses quippe testatur, quod caro pro corpore, sanguis vero offertur pro anima. Quocirca panis & vinum in sacrificium offeruntur, quod valet ad tuitionem carnis & E animæ: ne si sub altera tantum specie sumeretur, ad alterius tantum putaretur pertinere salutem. Et quamvis sanguis sub specie panis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine; tamen nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur aut comeditur; quia, sicut nec sanguis comeditur, nec corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. Etsi concessibile videatur, quod corpus bibendo vel sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum manducatur aut bibitur « hæc ille.

Et cum teste Thoma p. 3. q. 64. ar. 1. idem agens principale utitur diversis instrumentis ad diversos effectus, secundum congruentiam operum; & similiter virtus divina & passio Christi operatur in nobis per diversa sacramenta, quasi per diversa instrumenta. Hæc Thomas. In duplici ergo specie cum sint diversa instrumenta, sequitur quod virtus divina per eas diversas efficacias operatur. B

De tribus effectibus sacramenti sanguinis.

Ex quibus luce clarius patet, quam magnum bonum utile & saluti expediens faciunt, qui digne divinissimam eucharistiam sub utraque specie sumunt. Ut autem luculenter utilitas appareat communionis divinissimæ eucharistiæ sub specie utraque, quamque sit expediens saluti hominis, præsertim communio divinissimi calicis, pro qua his diebus labores & plurimæ difficultates emerserunt, est advertendum. Ipsum namque sacramentum sanguinis Christi sub specie vini habet sibi proprios effectus saluti C fidelium valde utiles, qui per formam suæ consecrationis exprimuntur, puta istos: remissionem peccatorum, æternitatem gloriæ, meritum fidei. De quibus dicit Th. parte 3. q. 76. ar. 3°. Quod per hæc verba: Hic calix sanguinis mei, significatur ipsa conversio vini in sanguinem, per verba autem sequentia designatur virtus sanguinis effusi in passione, quæ operatur in hoc sacramento: quæ quidem ad tria operatur. Primo quidem principaliter ad adipiscendam æternam hereditatem, secundum illud Hebræ. 10. *Habemus fiduciam in introitu sanctorum per sanguinem ejus*, & ad hoc designandum dicitur *Novi & æterni testamenti.* 2°. Ad justitiam gratiæ quæ est per fidem, secundum illud Rom. 3°. *Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ejus, ut sit ipse justus & justificans eum qui ex fide est* JESU CHRISTI; & quantum ad hoc subditur: *mysterium fidei.* 3°. autem ad removendum impedimenta utriusque prædictorum, scilicet peccata, secundum illud Hebræ. 10. *Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis*, id est a peccatis & quantum ad hoc subditur; *qui pro vobis & multis effundetur in remissionem peccatorum.* Hæc Thomas. Et subdit ibidem; quod sanguis non solum habet efficaciam in sacerdotibus qui hoc conficiunt, vel aliis qui sumunt, sed etiam in illis pro quibus offertur. Hæc ille.

Ecce quibus effectibus populos fideles exspoliant, qui eis sacramentum calicis detrectant. Fructus etiam communionis calicis tangitur per Cyprianum ad Cæcilium epistola 34. Sic dicentem «: Quemadmodum potu

„ tu vini communis mens solvitur, & anima „ relaxatur, & tristitia omnis exponitur : ita „ & potato sanguine Domini & poculo salutari Dei, exponitur memoria veteris hominis, & fit oblivio conversationis pristinæ sæcularis, & mœstum pectus ac triste, quod prius erat, peccatis augentibus, divinæ indulgentiæ lætitia resolvitur. » Hæc ille. Ipse etiam sanguis Christi quos effectus efficiat in omni digne sumente, patet adhuc per Thomam sermone 3. dicentem : » Sanguis Christi ut significatur per aquam, tres habet effectus in anima fideli : arida ejus humectat & mergit, male incensa refrigerat & extinguit, cibum verbi Dei ad membra vehit ut bene operari possit. De primo Isaïæ 44. *Effundunt aquam super sitientem, & fluenta super arida*, ut scilicet anima quasi pulvis arida, & fluit facile & prona ad malum, potu sanguinis Christi perfusa conjungatur & conglutinetur & roboretur ad bonum. » Et infra ; Idem de secundo effectu psalmista dicit: *Percussit petram & fluxerunt aqua*, ad refrigerandum scilicet pravæ sitis ardorem. Eccl. 3. ignem ardentem extinguit aqua, quia sanguis Christi figuratus per aquam destruit fervorem iræ, avaritiæ & pravi amoris & concupiscentiæ. Et infra de tertio effectu 3. Reg. 19. *Helias comedit & bibit aquam & ambulavit in fortitudine*, &c. Potus cibum ad membra vehit, & eumdem ad ambulandum sive ad operandum movet : sic potus sanguinis Christi cibum verbi Dei sive præcepti ad corda refert, ut vires animæ & membra corpori uniat. Post hoc subdens infra ibidem dicit, quod sanguis Christi considerari potest ut vinum spirituale, & secundum hoc habet tres effectus. Quia lavat, calefacit, lætificat. Lavat sordes culpæ, calefacit corda caritate, lætificat spirituali dulcedine. De primo Gen. 49. *Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum*. 1. Johan. 1. *Sanguis* CHRISTI JESU *emundat nos ab omni peccato*. Hebræorum 9. *Si enim sanguis hircorum* &c. *quanto magis sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?* &c. ibidem posita. Hæc Thomas in sententia serm. 30.

De tribus effectibus sanguinis Christi ut significatur per aquam.

De tribus effectibus sanguinis Christi ut significatur per vinum.

Quam nobiles autem & quam necessariæ saluti sunt calicis sacratissimæ efficaciæ, egregie declarat eas Chrysostomus super Johannem, morali 46. dicens. » Hic sanguis imaginem nobis floridam operatur regalem, hic „ pulchritudo inconstructibilis, hic marcescere „ animæ nobilitatem non permittit, irrigans „ eam continue & nutriens. Nam qui quidem „ a cibariis nobis fit sanguis, non confestim „ hoc fit, sed aliud quid : hic autem non ita, „ sed confestim animam irrigans, magnam „ quamdam virtutem inspirat. Hic sanguis mysticus abigit quidem dæmones, & longe esse „ facit ; vocat autem angelos ad nos, & angelorum dominatorem. Ubicumque enim viderint sanguinem Dominicum, fugiunt „ quidem dæmones, concurrunt autem angeli, hic sanguis effusus omnem terrarum „ orbem lavit. » Et infra. « Hic salus nostrarum „ animarum, hoc lavatur anima, hoc pulchra „ fit, hoc ignitur, hic igne clariorem operatur „ intellectum nostrum, hic auro lucidiorem „ animam nostram facit, hic effusus est sanguis & cœlum vadibile fecit : horribilia valde mysteria, ecclesiæ horribile altare. Vere „ ascendebat de paradiso fons sensibilia flumina „ emittens. A mensa hac ascendit fons flumina emittens spiritalia : secus hunc fontem „ plantati sunt, non salices infructuosi, sed & „ arbores ad ipsum ascendentes cœlum, fructum habentes maturum semper & immarcessibilem. Si quis æstum patitur, ad hunc „ veniat fontem & refrigeret æstum. Etenim „ ariditates solvit & incendentia omnia mitigat, non quæ ex sole solum, sed quæ a telis ignitis. Etenim principium desuper habet „ & radicem illic unde & irrigatur. Et infra. „ Hic fons emittit veritatis radios. hinc & superiores virtutes assistunt ad pulchritudinem „ inspicientes rivorum, quia & manifestius „ nobis ille propositorum considerat virtutem „ & imitationes inaccessibiles. Quemadmodum enim auro liquefacto, sive manum „ quis miserit, sive linguam, auream eam „ confestim facit, ita utique & hic animam „ operantur ea quæ præjacent. Nam fervet quidem igne vehementius hoc flumen, sed non „ ardet, sed infundit solum quæcumque susceperit. Hic sanguis desuper præfigurabatur „ semper in altaribus in justorum occisionibus, „ hic honor orbis terrarum, hoc comparavit „ ecclesiam Christus, hoc honoravit eam universam. Sicut enim homo servos emens, aurum dat & honorare eos rursum volens, auro „ hoc facit : ita & Christus, & comparavit nos „ sanguine, & ornavit sanguine. Qui hoc participant, sanguinem digne cum angelis & archangelis & superioribus virtutibus stant, „ hanc induti Christi regalem stolam, arma „ habentes quæ spiritualia. Sed nihil adhuc „ dixi. Ipsum enim induti sunt regem, sed sicut est magnus & mirabilis, ita & si cum „ puritate accesseris, in salutem accessisti : si „ vero cum perniciosa conscientia, & in supplicium & in cruciationem. Qui enim manducat & bibit indigne sanguinem & corpus „ Domini, judicium sibi manducat & bibit. „ Hæc Chrysostomus.

Ex quo patet quam pretiosos & nobiles effectus gratiarum facit calix sacramentalis illis, qui cum puritate conscientiæ accedunt, & quam saluti omnium fidelium necessarios ; & oportunos quidem efficit in eis ex vi sacramenti, & ex institutione Christi speciali. Ideo universi fideles considerantes tam pretiosos effectus dari sibi in sacramento altaris, propter mille mortes & pestes & ignes non deberent quidem, nec paterentur se abduci a

communione sacratissimi calicis. Item, dominus Armacanus Hiberniæ primas lib. IX. tractans de utraque specie corporis & sanguinis Domini c. 8. sic dicit : » Non est negandum, sed firmiter astruendum, quod sumtio sacramentalis corporis & sanguinis salvatoris nostri, multum prodest fidelibus ad vitam spiritualem augendam. » Hæc ille. Inde est quod ecclesia primitiva, attendens divinissimæ communionis sub utraque specie utilitatem, quolibet die ipsi innitebatur, & diligens fuit de eadem, sicut scribitur Act. 2. ubi sic dicitur : *Quotidie quoque perdurantes in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.* Hoc idem patet per Anacletum lib. conciliorum, & habetur transsumtive de consec. di. 2. *Peracta.* ubi sic dicitur. » Peracta autem consecratione omnes communicent, qui nolunt ecclesiasticis carere * luminibus. Sic enim & apostoli statuerunt & sancta Romana tenet ecclesia. » Hæc ille. Et nisi tales magni & spiritu Dei repleti, fructum & utilitatem communionis divinissimæ sub utraque specie vidissent, non sic diligentes de eadem fuissent. Nam & hoc bonum ipsa communio divinissimæ eucharistiæ habet, singulare, certum, & a scripturis intentum & exercitium saluberrimum, puta probationem sui ipsius & suæ vitæ discussionem. Quoties etenim Christianus vult accedere ad divinissimam eucharistiam, toties semper habet ad seipsum redire, & suam vitam & conscientiam judicare, & cum veritate concordare, & omnibus inimicis culpas condonare. Quod quantum sit bonum & quam utile in hac vita, novit omnis qui habet rationem. & istud plane notatum est Exodi XV. ubi Dominus in figura hujus sacramenti præcipit Judæis dicens : *Ecce ego pluam vobis panes de cælo, egrediatur populus, & quæ sufficiunt per singulos dies colligat.* Et tunc ad propositum : *ut tentem eum, utrum ambulet in lege mea, an non.* Et jam patet quam utilis & expediens sit saluti homini communio divinissimæ eucharistiæ sub utraque specie, a Christianis digne celebrata. Hoc autem patet ex verbis Christi, sententiis doctorum, praxi primitivæ ecclesiæ & libro conciliorum, ex dicto Anacleti supra jam & immediate adductis & allegatis.

* l. liminibus.

I. Corollar. Quod per diversa sacramenta Christus dispensat diversas gratias.

Ex jam dictis sequitur corollarium. Quamvis totus Christus plenus Deus & homo sit sub alterutra specie cum plenitudine omnium gratiarum, non tamen uno modo omnem gratiam dispensat : sed per diversa sacramenta diversas gratias idem ipse Christus confert. Patet : Nam in prima specie corpus dat in communionem, sanguinem autem in redemtionem. Tum etiam quia in prima specie dat se per modum cibi, in secunda per modum vitis veræ, optimum vinum spirituale de se derivantis. Et primam degustationem Christus vocat comestionem, sive manducationem, dicens : *Comedite, hoc est corpus meum.* Secundam vocat bibitionem, dicens : *Bibite ex hoc omnes.* Et sic Christus ibi instituit duplicem degustationem, ut scilicet gustetur corpus ejus per comestionem, & alio gustu gustetur per bibitionem ; & sicut alia est gustatio prima a secunda, sic alia est species prima quam in secunda, quamvis sit idem Christus. Sic etiam alia est efficacia spiritualis sub prima specie, quæ datur per modum nutritionis ; & alia in secunda, quæ datur per modum spiritualis refectionis ; quod patet ex verbis Christi, qui ad primam speciem dicit : *Comedite*, & ad alteram dicit : *Bibite.*

2. Corollar.

Patet secundo quod sub duplici specie capiens dispositive, duplicem gratiam accipit supra illum qui in una specie accipit, ceteris tamen paribus ; & hoc innuit Augustinus super psalmo jam allegato.

3. Corollar.

Tertio sequitur corollario & luce clarius patet, quam magnum sacrilegium committunt, qui sacramentum calicis ab ecclesia fidelium contemtibiliter auferunt, patet quia non rem parvam a Christiano populo, sed tantam sub altera specie gratiam & efficaciam, quantacumque est in prima, damnabiliter abstrahunt, & contra Christi liberalissimam institutionem auferunt & decerpunt.

4. Corollar.

Corollarium quartum. Multum damnificantur fideles Christiani altera specie divinæ communionis subtracta. Patet ; quia non recipiunt totalis sacramenti completam gratiam, nec Christi plenum fructum. Plus enim videntur damni inferre ecclesiæ, quam si medietatem sacrificiorum veterum cum omnibus vitulis, bobus, ovibus, & hircis a Judæis abstraxissent, patet quia omnia sacrificia præcellit corpus Christi & sanguis ejus.

Secunda pars propositionis est ista. Toti *populo credentium est necessaria.*

Actus 2. dici.

Primo quod sit toti populo credentium sub utraque specie ad communicandum instituta, patet primò lege Dei, sententia & institutione salvatoris sic dicentis : *Accipite & comedite hoc est corpus meum* ; & : *Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Et Johan. VI. Salvator omnes fideles obligans ad sumtionem sacramenti, dicit : *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus est potus, qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Et ne aliquis velit dicere : quod solis apostolis & eorum successoribus Dominus Jesus instituit, ad sic sumendum sub utraque specie modo supradicto, Paulus apostolus fidelis in-

terpres legis Christi, istam cœnam sacramentalem Dominicam communitati fidelium dicit esse institutam propter dominicæ passionis commemorationem. Nam 1. cor. 11. ita dicit : *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus* Jesus *in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit : Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnavit dicens : Hic calix novi testamenti est in meo sanguine, hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Et infra : *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Et quod intelligitur de sacramentali manducatione dicit infra : *Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* In hoc enim quod dicit, *indigne*, intendit de sacramentali manducatione & bibitione : quia nemo indigne potest manducare & bibere, qui spiritualiter manducat & bibit.

Achilles.

Rationes quod communio sub utraque specie omni populo credentium sit necessaria.

Quod autem communio divinissimæ eucharistiæ sub utraque specie toti credentium populo sit necessaria, patet per illud Johannis sexto : *Nisi manducaveritis*, &c. importat enim hoc dicto, *Nisi*, necessitatem præceptivam, non solum de comestione, sed & de bibitione sacramenti, obligativam omnium fidelium, sub carentia vitæ æternæ. Unde dicit Lira sub prædicto textu. » Hic consequenter ostenditur hujus sacramenti necessitas. Judæi enim rudes reputabant Christi verba inutilia & impossibilia. Ideo ostendit necessitatem hujus sacramenti, dicens : *Nisi manducaveritis carnem*, &c. Sicut enim in vita corporali cibus est necessarius ad vitam conservandam, ita in vita spirituali hoc sacramentum est necessarium ; quia est vitæ spiritualis conservativum. « Hæc ille. Item, Lira super illo Johannis : *Spiritus est qui vivificat*, sic dicit : Hic exponit secundum de quo murmurabant, scilicet : quia dixerant, carnem suam esse cibum necessarium ad salutem, & ipsi intelligebant hoc ; ac si daretur in propria specie, ac sicut laniatur vel venditur in macello, quod esset horribile. Hæc Lira. Ex cujus verbis expresse patet, ipsum sacramentum & carnem suam esse in sacramento cibum necessarium. Et ad idem est Augustinus lib. 5. homiliarum homilia 43. Sic dicens : » Intelligitur etiam hoc valde bene, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie :* Hoc est eucharistiam tuam, quotidianum cibum. Norunt enim fideles quid accipiant, & bonum est eos accipere panem quotidianum huic tempori necessarium. » Hæc ille, ex quo patet, quod eucharistia est panis huic tempori necessarius, & sic ex necessitate & præcepto Christi expetendus & accipiendus. Item Ambrosius in gl. ord. Super verbo : *Cetera cum venero disponam*, « quasi, inquit diceret : Tenete quod dixi, cetera autem de eodem, id est quæ ad ejusdem sacramenti ordinem pertinent, cum venero disponam. Sed his carere non potestis. « Hæc ille. Ex cujus verbis patet, quod apostolus præcepit dicens : *Tenete quod dixi*, scilicet ; accipite, manducate, & calicem bibite : Tenete, inquit, & non intermittite nec mutate. 2. Notandum hoc quod dixit : His carere non potestis, ubi & aperte notatur necessitas communionis sacramentalis sub utraque specie, tanta scilicet, quod ea fideles carere non possunt, si velint salvari, & in præsenti vivere vita spiritali. Quia sicut vita corporalis stare non potest neque continuari, nisi cibo & potu sibi congruo sustentetur : Sic vita spiritualis animæ, si non cibo suo & potu quotidie vel sæpe nutriatur, stare, vegetari, augmentari & continuari nequaquam potest, teste Lira superius allegato. Item, ad idem est Paschasius qui in tractatu de corpore Christi loquens c. 2. Sic dicit : Justum & pernecessarium est, ut redemtus homo alatur ad incorruptionem, & potetur ad vitam ; propterea mox Salvator intulit. *Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus* ; ac si diceret : Quia generaliter cibo & potu id maxime appetunt, ut non esuriant neque sitiant, & ne moriantur ; hoc utique communis iste non patrat cibus & potus, sed caro mea & sanguis, qui immortales & incorruptibiles facit. Ideo vere cibus & potus nominantur. Constat igitur & liquet omnibus, quod in hac mortali vita sine cibo & potu non vivitur. Sic itaque ad illam æternam non pervenitur, nisi duobus istis ad immortalitatem spiritaliter nutriatur ; & ideo bene simul in calice redduntur, quia de uno calice passionis hæc duo nobis ad vitam manarunt. Sed infelix est animus, qui hoc non satis credit ; & tamen non dubitat, quod cibo & potu vita humana sustentetur. Si enim in hoc mortali cibo tanta vis est, ut quotidie vitam habentem reparet & vires restituat, quid sentiendum de hoc immortali cibo & potu, in quo vita æterna præstatur, & immortalitas regnat. veritas enim Deus est, & veritas Christus est, quod utique Deus est. » Hæc ille.

Quod nedum justum est, sed necessarium, sed & pernecessarium, id est valde necessarium cuilibet homini, ut alatur sacramento panis, & potetur sacramento sanguinis, quia illis duobus ad immortalitatem spiritualiter nutritur, & quod infelix est, qui non credit illud de immortali cibo & potu sacramenti. Ad idem est Thomas parte 3. q. 73. art. 3. ubi dicit : » Quod res alicujus sacramenti potest quandoque haberi ante perceptionem illius sacramenti, ex ipso voto sacramenti per-

cipiendi. unde ante perceptionem hujus sacramenti potest homo habere salutem ex voto percipiendi hoc sacramentum, sicut & ante baptismum ex voto baptismi, ut supra dictum est: tamen differentia est quantum ad duo. Primo quidem, quia baptismus est principium spiritualis vitæ & janua sacramentorum, eucharistia vero est consummatio spiritualis vitæ, & finis omnium sacramentorum. Per sanctificationes enim omnium sacramentorum fit præparatio ad suscipiendam eucharistiam; & ideo perceptio baptismi est necessaria quoad inchoandam spiritualem vitam, perceptio autem eucharistiæ est necessaria ad consummandam ipsam. non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut & finis habetur in desiderio & intentione. Hæc ille. Et consequenter patet, quod perceptio eucharistiæ est necessitatis modo supradicto. Item Thomas in scripto suo super 4. dist. 12. ait: Quod sacramentum eucharistiæ, etiam sine institutione ecclesiæ, est necessarium non simpliciter, ut sine quo non esset salus; sed ex suppositione finis, scilicet, si homo in hac vita spirituali firmus persistere vellet. Hæc ille. Ex hoc patet planissime distinctionem necessitatis supradictam esse veram.

Item Thomas in suis quæstionibus super 4. quæst. 51. ubi movens istam quæstionem: Utrum communio sacramenti sit de necessitate salutis, respondendo ad illam, & concedendo in forma quæstionem, sic dicit: Dicendum quod omnibus fidelibus viatoribus communio hujus sacramenti & duplex ejus manducatio pertinet ad necessitatem salutis, nisi necessitatis articulus non contemtus excludat communionem vel evacuet; & hoc propter duo, scilicet propter efficaciam & virtutem sacramenti, & propter auctoritatem præcepti. Hæc Thomas. Ex quo patet, quod plane loquitur, quod communio sacramentalis omnibus est de necessitate salutis.

Item, idem in suis quæstionibus super 4. q. 39. dicit: Eucharistiæ institutio est propter duo, scilicet propter declinationem mali, quia propter peccata necessaria, necessarius est panis quotidianus. Ambrosius: Qui semper pecco, semper medicinam accipere debeo. Hæc ille. Ex cujus dicto patet, quod eucharistia est necessitatis ex causa supradicta, scilicet propter remissionem peccatorum quotidianorum, immo & mortalium oblitorum, ut dicunt omnes fere doctores. Et patet de consecr. dist. 2. *Cum omne crimen.*

Ad idem est doctor subtilis, puta Scotus, super 4. dist. 13. qu. 2. Sumere eucharistiam est magis necessarium, quam conficere; & magis necessarium licet sit in se aliquando nobilius, pluribus tamen competit, quam minus nobile, quod est minoris necessitatis. Et infra: Et ita Christus expresse docuit, se

A velle eucharistiam sumi a quolibet Christiano. Johan. VI. *Nisi manducaveritis, &c.* & loquitur omnibus: sed consecrationem seu dispensationem noluit esse ita communem, quia non fuit necessarium ut esset ita communis. possunt enim pauciores dispensare, quam suscipere. Hæc doctor subtilis. Ex cujus dicto eleganter patet, 1°. quod sumtio seu communio sacramenti est majoris necessitatis, quam consecratio, tamquam finis melior & nobilior ipsa consecratione, quod est contra omnes adversarios hujus veritatis, dicentes: Consecrationem esse de præcepto, non communionem. 2°. Patet, quod illa auctoritas

B communicandi extendat se ad omnes Christianos, ex Christi doctrina dicentis: *Nisi manducaveritis, &c.* quod omnibus loquitur, ut ipse dicit; & omnes obligat ad manducandum & bibendum sacramentaliter, sed non sic ad conficiendum.

Probatur auctoritate canonum.

Positis jam plurimis testimoniis pro necessitate communionis, lege scilicet CHRISTI JESU, & sanctorum sententiis, adhuc restat videre dicta canonum & conciliorum. Unde canon cum glo. ex concilio Martini papæ 26. q. 6. c. *Si quis*, ubi dicitur: Si quis de corpore

C exiens, novissimum & necessarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur: ubi glo. super verbo *Necessarium* dicit: Quod hoc sacramentum est necessarium ad salutem, nec alicui negatur, etiamsi debet suspendi. Allegat 23. q. 2. *Quanta*.

Item, ad idem concilium Nicænum, quod, secundum beatum Gregorium, ut evangelium est suscipiendum & venerandum, positum est q. ubi dicitur: De his vero qui recedunt a corpore antiquæ legis, regula observabitur, etiam nunc ita, ut si forte quis rece-

D dit a corpore, necessario vitæ suæ non defraudetur viatico. Hæc ibi. Et patet, quod hoc sacramentum & ejus communio dicuntur hic esse de necessitate salutis, juxta expositionem glo. canonis præcedentis.

Item, ad idem legitur 1. q. 1. cap. *Remissionem*: Sed notandum est, quod sacramentorum alia sunt necessitatis, alia dignitatis: quia enim necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem, illa sacramenta quæ saluti sunt necessaria, auferri vel amitti non debent: ubi glo. super verbo *Necessitatis* sic: Necessitatis quinque sunt sacramenta, scilicet,

E baptismus, confirmatio, pœnitentia, ultima unctio, corpus Christi.

Nec valet hæc objectio adversariorum dicentium, quod hæc quinque sacramenta dicuntur ex præcepto ecclesiæ, & non ex præcepto Christi & legis divinæ. Est enim figmentum evasivum; quia, ut dicitur in prædicto §. sed notandum, quod necessitas illa, qua illa quinque sacramenta dicuntur necessaria, non habet legem, sed sibi facit legem, propter

quam auferri vel amitti non debent. Hoc autem proprium est necessitati legis divinæ, quia sola sibi facit legem absque hoc, quod aliquis homo statuat sibi vel ponat legem.

Item, ad idem est extra lib. I. cap. *Veniens*, ubi legitur, Quod monachi in parrochia S. Mariæ terras excolunt, & ab eadem ecclesia coloni eorum omnia ecclesiastica, tam necessaria quam voluntaria, suscipiunt sacramenta, & tamen eidem ecclesiæ decimas solvere contradicunt; ubi glo. 68. super verbo *Necessaria*, sic dicit: Quædam sacramenta sunt necessaria, quædam voluntaria. Hæc distinctio ponitur I. q. I. parag. Sed notandum est. Sacramenta necessitatis sunt ista, baptismus, confirmatio, pœnitentia, ultima unctio, corpus Christi. Et ideo dicuntur sacramenta necessitatis, quia sine istis homo salvari non potest, si ex contemtu omittantur & haberi possint. Hæc ibi. Ex intentione hujus glossæ patet, quod illa quinque sacramenta sic dicuntur necessitatis, & obligant.

Item, ad idem est Johannes Andræas super rubricam de sacramentis non iterandis, & Raymundus in summa e. rubrica parag. *Nullo*. Species sacramentorum sunt duæ cum multis concordantiis.

Item, ad idem est Hostiensis in præfato cap. *Veniens*, ubi sic dicit: Quod prædicta scilicet sacramenta quinque ideo dicuntur necessaria, quia sine ipsis, si contemnantur recipi, non est salus. Et primo, quia scilicet, baptismo semel recepto, ad ipsum servandum, & alia quatuor recipienda quilibet est cogendus. Allegat multas concordantias.

Item, ad idem est Archidiaconus super præfato parag. *Sed notandum*, dicens: In hac parte facit differentiam inter sacramenta necessaria & voluntaria. Necessaria enim sunt sacramenta, sine quibus nemo salvatur. Et infra: Notandum est, quod sacramentorum alia sunt generalia sive necessaria, alia specialia sive voluntaria. Generalia dicuntur, quæ omnes contingunt & omnibus conveniunt; dicuntur necessaria, quia sine eis vix aut numquam salus haberi potest; & sunt quinque, scilicet, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema unctio. Hæc ille. Et etiam patet ex his dictis doctorum, quam districte hæc quinque sacramenta obligant & necessitant. Apparet ergo manifeste ex dictis jam magnorum virorum pluribus allegatis, quod ipsa communio divinissimæ eucharistiæ est necessaria, sive est sacramentum necessitatis; quod quamvis pluribus sit ostensum modis, quia lege Dei, sanctorum dictis & sententiis, canonibus & conciliis, adhuc rationibus ipsa communio eucharistiæ divinissimæ necessaria fore deducetur.

Sed jam adhuc præsens alia difficultas tangenda est & eliminanda. Quia postquam jam deducebatur, quod ipsa communio eucharistiæ sit necessaria, cujus necessitas, ut tactum est, Johan. VI. fundatur. Restat jam videre, & dictis sanctorum declarare, quod illud dictum: *Nisi manducaveritis carnem, &c.* de manducatione sacramentali & bibitione, & non de sola spirituali intelligatur.

Patet per glossam interlinearem, quæ super præfato textu sic dicit: Usque modo non fecit mentionem de comestione sacramentali altaris; etsi ignoretis quis modus sit dandi vel manducandi, tamen nisi manducaveritis carnem, &c. Hæc glossa in forma, prout in pluribus exemplaribus reperitur. Aliqua tamen exemplaria habent primam partem ejus in glossa marginali, & alteram partem in loco interlineari: sed cum hoc nihil variet ad propositum, patet plane ex hac glossa, quod Christus in prædicta littera incipit facere mentionem de manducatione & bibitione sacramentali altaris, quam usque modo, id est usque ad illum locum litteræ nondum fecerat.

Patet etiam idem per litteram sequentem, & ejus glos. ord. quia dicit Christus: *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo.* ubi glossa ordinaria dicit: Exponunt, inquit, quidam sancti doctores de comestione altaris, & bene dicunt. Hæc glossa. Ex qua patet, quod istam litteram & præcedentem immediate allegatam sancti doctores exponunt de sacramentali manducatione, & quoad hoc bene dicunt: ergo per locum a contrario sensu omnes adversarii, dicendo illam litteram duplicem non esse exponendam de sacramentali manducatione & bibitione, sed de sola spirituali & mystica, decipiunt & male dicunt.

Item, ad idem est Remigius in homilia super verbo: *Nisi manducaveritis, &c.* ubi sic dicit: Hæc sacra lectio plena est salutis æternæ mysteriis & substantialibus sacramentis animæ. Substantia quippe animæ Verbum Dei est. Nam quæ melior substantia esse potest, quam cibum spiritualem desiderare, Verbum Dei in se habere, immo in ipso manere, qui vere est, quique omnibus præstat ut sint? Nam qui sine illo sunt, non solum non vivunt, sed etiam nihil sunt. Qui vero hujus veræ vitæ veræque substantiæ participes sunt, illi vere vivunt, & sunt, nec ullo mortis metu attentantur, quia vitam ipsam in se susceperunt, immo a vita suscepti sunt. Hoc tantum & tam admirabile præmium in Christo & per Christum habemus, Deum & Dominum nostrum, qui cum sit Verbum Dei, & panis supersubstantialis & supercœlestis, carnem suam nobis in cibum, & sanguinem suum sacrosanctum concessit in poculum, quoad æternam vitam veramque profitemur substantiam; sicque mirabili quodam ineffabilique commercio carnis & sanguinis ejus mysteria suscipientes, ipsum Verbum Dei Deum nos suscipere fidelissime gauderemus ad hanc spiritualem alimoniam. Ad hoc mysticum epulum & divinum nos Dominus invitat, tamquam ne-

» cessitatem sumendæ hujus alimoniæ nobis indicit, ut aliter vitam in nobis habere non possimus, nisi carnem ejus manducaverimus & sanguinem ejus biberimus. Et infra: Filium hominis se utique dicebat, cujus corpus quotidie per sacerdotes immolatur in altari. Apostolus enim dicit: *Panem quem frangimus, nonne corpus Christi est? & calix cui benedicimus, nonne sanguis Domini est?* Et ipse quidem in corpore, quod de Virgine assumsit, semel passus est. Resurgens enim a mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: sed mysterium sui corporis & sanguinis quotidie a fidelibus per sacerdotum ministerium fieri mandavit rationali sacramento, quia nimirum aliud est & aliud videtur. videtur namque panis, sed est certissime corpus Christi. *Nisi igitur manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* videlicet animæ, ipsum Christum, qui alibi dicit: *Ego sum via, veritas & vita,* quam habere, vitam æternam est possidere. Unde ad hoc apertius adjungit: *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Possunt quidem homines sine hoc cibo temporalem vitam hanc in præsenti sæculo habere, æternam vero vitam habere nequeunt, quæ solum sanctis carnem & sanguinem Christi digne sumentibus promittitur. Denique, ne putarent sibi in isto cibo & potu sic promitti vitam æternam, ut jam nec corpore morerentur, cum dixisset: *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem,* continue subjecit & ait: *Et ego resuscitabo eum in novissimo die.* Nam qui digne carnem Christi comedit & sanguinem bibit, mortuus corpore, habet interim secundum spiritum vitam æternam. Et infra: Ad hanc denique demonstrandam Dominus & redemtor noster corpus & sanguinem suum ex illis rebus voluit consecrari, quæ ex multis particulis ad unum rediguntur. Nam panis ex multis granis conficitur, vinum ex multis acinis vel racemis in unum confluit; sic & unitas ecclesiæ, quæ est corpus Christi, ex multis fidelium personis constat. Jam vero consequenter exponit quomodo id fiat, & quid sit manducare carnem & sanguinem bibere. *Qui manducat*, inquit, *meam carnem & sanguinem meum bibit, in me manet,* &c. Hoc profecto est hanc escam manducare & hunc potum bibere, manere in Christo, & Christum in se habere mansorem. Atque ideo peccator aliquis indignus, qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, licet carnaliter & visibiliter manducet, & sacramentum corporis Domini dentibus atterat, & in viscera transfundat; non tamen spiritualiter manducare credendus est, non ad salutem, sed ad judicium sibi manducat & bibit, cum indignus, & maculatam habens conscientiam, præsumit ad terrificum & vivificum appropinquare mysterium, quod nullus

A alius digne sumit, nisi qui mundum cor habere studuerit. Et infra: *Multi itaque audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire?* Redemtore nostro talia loquente, quæ supra exposita sunt, & spiritalem carnis suæ cibum fidelibus promittente, quidam ex discipulis suis, quos plures se sequi præmiserat, carnaliter ejus verba accipientes, scandalizati sunt, & verba Domini dure acceperunt. *Quis autem potest eum audire?* id est, quis potest illi obedire? Putabant enim eum carnem, qua indutus fuerat, particulatim incisam credentibus in se B distribuere, & quasi hoc esset contra naturam hominum, videlicet humanam carnem in cibum sumere, quasi de re difficillima & impossibili dixerunt: *Quis potest eum audire?* Sciens autem Jesus quod murmurarent de eo discipuli ejus, subjungit & exponit quid intersit inter carnem & spiritum, & quid inter carnaliter Christum manducantem & spiritaliter accipientem: *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quicquam.* Supra dixerat: *Nisi manducaveritis, &c.* nunc dicit: *Caro non prodest quicquam*; id est, si carnaliter vultis intelligere verba, & si carnem meam C sicut alium cibum manducetis, caro mea nihil vobis prodest. Qui enim sumit ita corpus Domini, ut tantum putet quod videt, & nihil ibi mysterii latentis intelligit, fit illi secundum fidem ejus. Nihil enim ei prodest sine fide corpus Christi sumere, quod tantum panem credit, nihilque ab aliis cibis corporalibus differre intelligit. Caro ergo nihil prodest; sed per carnem spiritus operatur aliud pro salute nostra, quia per carnem Christi quam sumimus, operante spirituali ejus gratia, vivificamur. Hæc Remigius, cujus verba necessitatus duxi protrahere, ut ex ejus dictis possit plana veritas apparere. «

D Et ad confutandum sinistrum intellectum adversariorum, quem hic confingunt: primo, suppono dictum Thomæ parte 3. q. 80. art. 1. & 2. dicentis, manducationem sacramentalem esse manducationem divinam & spiritualem, non carnalem; & similiter dicit Lira Johan. VI. Gorra, & Aug. super præfato textu *Nisi manducaveritis carnem, &c.* Similiter enim sacramentum est res spiritualis & divina, quam iste sanctus & Augustinus sæpe vocant cœleste mysterium. Sic ejus manducatio & bibitio est spiritualis, cœlestis, & divina. Quo supposito tamquam vero & ne-E cessario, faciliter intelliguntur dicta hujus sancti, exponentis illum textum: *Nisi manducaveritis*, &c. de manducatione & bibitione sacramentali seu spirituali in sacramento; quod probatur ex ejus aliquibus verbis.

Primo, quia dicitur quod illa verba: *Nisi manducaveritis*, &c. sunt plena mysteriis salutis æternæ, & substantialibus sacramentis animæ. Ecce quod illa verba continent sacramenta substantialia animæ, intelligendo

per substantialia, id est necessaria saluti ipsi animæ: & hæc sacramenta substantialia vocat spiritualem alimoniam, quia spiritaliter non carnaliter alit animam, & vocat ea mysticum epulum, quia spiritus noster in eo debet epulari, non caro principaliter.

Secundo, patet ex hoc quod de illa alimonia & de illo mystico corpore dicit, quod ipsum per sacerdotes immolatur in altari, & mandant a fidelibus fieri rationabili sacramento, & ideo appellat ipsum, mysterium, dans rationem & dicens: Quia nimirum aliud ibi est, & aliud videtur; videtur namque panis, & est certissime corpus Christi, de quo inquit: *Nisi manducaveritis carnem*, &c. Ecce quam plane illum textum allegat de mysterio in quo aliud est & aliud videtur, scilicet de suo visibili sacramento.

Tertio, patet ex hoc quod dicit, quod sine illo cibo, qui solum sanctis carnem & sanguinem Christi sumentibus promittitur, nequeunt homines vitam æternam habere.

Quarto, patet quoniam illud idem sacramentum comparat compositioni sacramenti ex multis granis & acinis, de quo ille Christi textus loquitur ad rem ejus.

Quinto patet quod ille digne manducat Christum in sacramento visibili, qui manducat ipsum cum efficacia spirituali, scilicet incorporatione ejus membris.

Sexto, patet quod qui aliter manducat sacramentum, non tamen manducat spiritualiter & efficaciter ad salutem, sed ad judicium, hoc terrificum & vivificum mysterium. Ecce quam plane loquitur de mysterio sacramenti, & de ejus duplici manducatione; quod non potest intelligi de illa sola spirituali non sacramentali.

Septimo, patet quare vocavit illam sacramentalem manducationem & bibitionem, spiritalem alimoniam, ut ostendat quod non sit carnalis, in qua laceratur caro & particulatim inciditur, quod corpus ejus spiritualiter sumitur in sacramento. Et ad hoc planissime adducit textum illum: *Nisi manducaveritis*, &c. de manducatione spiritali, dicens: Nunc dicit: *Caro non prodest quidquam*; ut scilicet sic carnem meam sicut alium cibum manducetis, putando ibi id solum quod videtis, scilicet panem, & non intelligere ibi mysterium veri corporis.

Falluntur ergo vehementer hic adversarii, trahendo & intelligendo verba hujus sancti, de spirituali nuda manducatione & bibitione, non de sacramentali & spirituali; de qua tamen plene & plane verba hujus sancti sunt intelligenda, ut patet per allegationes scripturæ, Apostoli & aliorum, quæ non possunt intelligi de nuda mystica manducatione & bibitione tantum. Item Aug. lib. I. de meritis & remissione peccatorum dicit: « Optime Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quam salutem, & sacramentum corporis ipsi nihil aliud quam vitam vocant. Unde nisi ex antiqua, & ut æstimo apostolica traditione, quæ ritum ecclesiæ Christi tenet, præter baptismum & participationem mensæ Dominicæ vitam vocat, nisi quod dictum est: *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi*, & *Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita*; &: *Si non manducaveritis carnem filii hominis*. Si ergo ita est, ut tot & tanta testimonia divina concinunt, nec salus nec vita æterna sine baptismo & corpore & sanguine Domini cuiquam speranda est. » Hæc ille. Ex quibus verbis patet, quod Punici Christiani optime sentiunt de his duobus sacramentis, de baptismo & eucharistia, ponendo differentiam inter ea, & vocando baptismum nihil aliud quam salutem, & sacramentum eucharistiæ nihil aliud quam vitam; quod probat ex scripturis. Quod enim sacramentum eucharistiæ sit vita, immo quod sine ea non habetur vita, probat per illam scripturam: *Nisi manducaveritis*, &c. Quod, ut dicit, Dominus dixit de sacramento dominicæ mensæ suæ, & de sacramento altaris.

Idem Augustinus contra Cresconium grammaticum lib. I. dicit: « De ipso corpore & sanguine Domini, unico sacrificio pro salute nostra, ipse Dominus dicit: *Nisi manducaveritis*, &c. Apostolus tamen docet hoc perniciosum male utentibus fieri. Ait enim: *Quicumque manducaverit indigne*, &c. Ecce quemadmodum obsint divina & sancta male utentibus, cur non & hoc modo baptismus? » Hæc ille. Ex quo patet quod Dominus dicens: *Nisi manducaveritis* &c. loquitur de illo unico sacrificio, quod potest & bene sumi & pernitiose, & tale est sacramentum altaris, quod secundum Apostolum potest digne & indigne sumi, de quo hic notanter Augustinus dicit, quod hoc illud sacrificium in numero est quo Dominus dixit: *Nisi manducaveritis*, &c. Apostolus dicit: *Quicumque illud manducaverit indigne*; quod nullo modo potest competere sacrificio mystico.

Item, ad idem est Augustinus, quem anniversarie cepit ecclesia in horis, lectione quarta Dominicæ primæ in adventu, qui sic dicit in forma: « Propitia divinitate, fratres dilectissimi, jam advenerunt dies, in quibus natale Domini salvatoris cum gaudio desideramus concelebrare; & ideo rogo & moneo, ut quantum possumus, cum Dei adjutorio laboremus, ut in illo die cum pura & sincera conscientia & mundo corde & casto corpore ad altare Domini possimus accedere, & corpus & sanguinem ejus non ad judicium, sed ad remedium animarum nostrarum mereamur accipere. In ipso enim Christi corpore vita nostra consistit, ipso Domino dicente: *Nisi manducaveritis*, &c. Mutet ergo vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutat vitam, ad judicium acci-

pit vitam, & magis ex ipsa corrumpitur quam sanatur, & magis occiditur quam vivificatur. Sic enim dicit Apostolus: *Qui manducat corpus Domini indigne, & bibit sanguinem ejus indigne, judicium sibi manducat & bibit.* Hæc ille. Ex isto sic patet quomodo Augustinus loquitur directe & pure de manducatione & bibitione sacramentali, in qua fidelium omnium vita consistit. Et de hac & pro hac præfatum dictum Christi allegans: *Nisi manducaveritis*, &c. continuansque verba cum verbis, & sensum ex sensu subjungens: Mutet ergo vitam, qui vult in prædicta manducatione sacramentali & bibitione accipere vitam, de quo in ipso textu præmisit Salvator: *Non habebitis vitam in vobis.* Nam si quis accedit ad ipsam vitam non mutans vitam, ad judicium & mortem accipit vitam, quod plane intelligendum est de sacramentali manducatione & bibitione, de qua etiam textus Apostoli subjungitur. Quam cœci ergo de anno in annum repetunt prædicta verba Augustini: sed non credunt corde, & quod ore loquuntur, contradicunt opere.

Item ad idem est Augustinus libro primo de baptismo parvulorum dicens: « Auferatur ergo dubitatio; jam Dominum audiamus, non suspiciones conjecturasque mortalium; Dominum audiamus, inquam, non quidem hoc de sacramento lavacri dicentem, sed de sacramento mensæ suæ, quo nemo rite nisi baptizatus accedit. *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quid ultra quærimus, quid ad hoc responderi potest, nisi pertinacia pungenti nervos adversus constantiam perspicuæ veritatis. » Hæc ille. Et patet planissime quod Augustinus intelligit illum textum: *Nisi manducaveritis*, &c. de sacramento sacræ mensæ, id est de sacramento altaris. Super psal. XCVIII. super illo verbo: *Adorate scabellum pedum ejus*, ubi dicit sic: « Et quia in ipsa cruce hic ambulavit, & ipsam carnem manducandam ad salutem dedit; nemo autem ipsam carnem manducat, nisi prius adoraverit. » Et infra: « Tunc autem quando hoc Dominus commendavit, de carne sua locutus erat & dixerat: *Nisi quis manducaverit carnem meam, non habebit vitam æternam.* Scandalizati sunt quidam discipuli ejus septuaginta fere, & dixerunt: *Durus est hic sermo, quis potest eum intelligere, & recesserunt ab eo, & amplius cum eo non ambulaverunt.* Durum illis visum est quod ait: *Nisi quis manducaverit carnem meam, non habebit vitam æternam.* Acceperunt illud stulte, carnaliter illud cogitaverunt, & putaverunt quod præscisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt: *Durus est hic sermo.* Ipsi erant duri, non sermo; etenim si duri non essent, sed mites essent, dicerent sibi: Non sine causa hoc dicit, nisi quod est ibi aliquod sacramentum latens; manentes cum illo, leves non duri, & discerent ab illo, quod, illis discedentibus, qui remanserunt didicerunt. Nam cum remansissent cum eo discipuli duodecim, illis recedentibus, suggesserunt illi tamquam dolentes illorum mortem, quod scandalizati sunt in verbo ejus & recesserunt; ille autem instruxit eos, & ait illis: *Spiritus est qui vivificat, caro autem nihil prodest. Verba quæ locutus sum vobis spiritus est & vita.* Spiritualiter intelligite quod locutus sum: Non hoc corpus quod videris manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi spiritualiter intellectum, vivificabit vos; & si necesse est visibiliter illud celebrari, oportet tum invisibiliter intelligi. » Hæc ille. Ex quo patet, quod plane loquitur de corpore suo naturali, quod traxit de Maria, quod credimus in visibili sacramento esse existentia spirituali, quæ est res sacramenti spiritualis, quam primo docet adorare in sacramento ut verum Deum & hominem, antequam manducare. (Ex textu Augustini. Coroll. 1.)

2°. Docet quod ejus manducatio & bibitio non est carnalis, id est admodum alterius carnis, quæ cum comeditur, laceratur; sed spiritualis in sacramento, quia manducatio sacramentalis est manducatio spiritualis, in qua spiritualiter manducatur corpus Christi, non carnaliter. 2.

3. Et inde patet quod in his verbis Augustini plurimum errant intelligendo per manducationem mystici corporis, eam quæ fit absque sacramento. Hic autem loquitur de ea quæ fit in sacramento, post quam hic dicit: Sacramentum aliquod commendavi vobis: id est ut manducetur in sacramento spiritualiter, sacramentaliter, non carnaliter. Quod sacramentum quamvis visibiliter celebrari necesse est, oportet tamen invisibiliter, & sic spiritualiter & sacramentaliter illud intelligi. Et patet quod hoc non potest intelligi de corpore mystico diffuso per orbem, quia illud non adoratur in sacramento: sed de corpore Christi reali & naturali, de quo dicit: *Nisi manducaveritis*, &c. & quod necesse est visibiliter celebrari in sacramento. Hæc ille.

Item Aug. homil. 23. super Johannem, super eodem verbo sic dicit: « Quomodo quidem detur, & quisnam modus sit manducandi panem istum ignoratis; verum nisi manducaveritis carnem, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Hæc ille.

Et quia dicunt quidam quod illud evangelicum dictum *Nisi manducaveritis*, debet solum intelligi de manducatione spirituali, & non sacramentali & visibili, similiter & bibitione: subdit infra parum, idem in eadem homilia dicens: « Hujus rei sacramentum, id est unitas corporis & sanguinis Christi, alicubi

alicubi quotidie, alicubi etiam intervallis dierum in Dominica mensa præparatur, & de mensa Dominica sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium.» Hæc ille.

Item ad idem est Origenes homil. xvi. in Numerorum, dicens: « Dicant ergo nobis quis est iste populus, qui in usu habet sanguinem bibere? Hi erant, qui & in evangelio audientes, hi qui ex Judæis Dominum sequebantur, scandalizati dixerunt: Quis potest manducare carnem & bibere sanguinem? Sed populus Christianus, populus fidelis, audit hæc & amplectitur, & sequitur eum qui dicit: *Nisi manducaveritis carnem meam*, &c. Et utique qui hoc dicebat, pro omnibus vulneratus est: *Ipse enim vulneratus est pro peccatis nostris*, sicut Isaias dicit. Bibere autem dicuntur sanguinem Christi, non solum sacramentorum ritu, sed & cum sermones ejus audimus.» Hæc ille. Ex quo patet quod populus Dei dicitur bibere sanguinem Christi ritu sacramentorum, astrictus illo Christi præcepto: *Nisi manducaveritis carnem*, &c.

Item ad idem est Johannes Chrysostomus in suo dialogo lib. 3. c. 1. « Illud est mysterium sine quo nobis nec salus, nec ea quæ bona sunt promissa divina redduntur. Nemo enim valebit ingredi in regnum cœlorum, nisi ex aqua renatus fuerit & spiritu; & qui non manducat Domini carnem, nec bibit ejus sanguinem, non habebit vitam æternam; quæ per nullius alterius, quam sancti manus efficiuntur sacerdotis.» Hæc ille. Et patet iterum qualiter iste sanctus exponit præfatum textum Christi: *Nisi manducaveritis*, &c. de manducatione & bibitione sacramentali, quæ duo habent effici per manus sacerdotis sancti, quod non bene intelligitur de sola manducatione spirituali. Patet etiam ex dictis hujus sancti, necessitas communionis sacramentalis, sine qua nemo valet ingredi regnum cœlorum, sicut sine baptismo.

Item ad idem est Innocentius lib. de missa dicens: *Hæc quotiescumque feceritis*, &c. « In perceptione corporis & sanguinis Christi magna nobis est adhibenda discretio. Cavendum est enim si nimium differatur, ne mortis periculum incurratur, Domino protestante: *Nisi manducaveritis carnem*, &c. Si vero quis indigne suscipiat, judicium damnationis incurrit, Apostolo contestante: *Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi*, &c. Ideoque juxta vocem ejusdem Apostoli, *probet seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat*. Ingens itaque nobis indicitur bene vivendi necessitas, ne corpus Domini nobis indigne sumendo, judicium sumamus, vel sumere cessando, nihilominus incurramus periculum. Necessario quippe manducandus est agnus, ut a vastante angelo protegamur; nec exire possumus de Ægypto, nisi celebrando phase, pascalem agnum comedamus.» Et ante hoc dicit: « Quod ne-

A cesse est quod homo se præparet, ne cessando incurrat periculum.» Hæc ille. Ex quo patet quam plane iste papa intelligit & exponit illum textum Christi: *Nisi manducaveritis*, quæ Apostolo testante, aliquando possunt indigne suscipi ad judicium. Secundo patet quam necessario manducandum est hoc sacramentum; quia, ut dicit, Nullatenus possumus exire de Ægypto vitiorum, nisi illud sacramentum digne manducemus. Patet etiam quomodo textus ille: *Nisi manducaveritis*, &c. bene & catholice de communione intelligatur sacramentali. Nec valet argumentum adversariorum, dicentium quod aliqui doctores B etiam eumdem textum inveniuntur exponere mystice & spiritualiter, cum hoc non sit admirandum, quod eadem littera potest pluribus modis exponi vere & proprie, cum habeat plures sensus a Christo sibi inditos & a Spiritu-sancto flagitatos.

Item, dominus Armachanus lib. ix. de quæstionibus Armenorum c. viii. tractans hunc textum: *Nisi manducaveritis*, &c. & exponens de spirituali manducatione quod int.. & inter cetera sic dicit: « Si quis vero dictum Salvatoris omnino velit accipere de C manducatione & bibitione sacramentali, tunc intelligendum est cum modificatione, scilicet, quod utrumque sumere certo tempore, aut velle sumere, & esse paratum ad hoc quantum in ejus potestate est, est necessarium ad vitam spiritualem habendam; quia nisi quis adultus Christianus esset paratus ad hoc, quantum in ipso, contemneret fidei sacramentum, & vita careret; & sic constat tibi juxta hunc sensum, quod hæc auctoritas Christi pro parte est affirmativa quæstionis propositæ.» Hæc Armachanus.

D Item Eusebius pro eodem, qui in sermone de manna-pane cœlesti quem sic incipit: Magnitudo cœlestium beneficiorum, dicit: « Adverte quam evidenter constet vini creaturam Christi sanguinem nuncupandam. Quicquid adhuc de hac duplici specie videas inquire, ipso Domino attestante, cognosce. *Nisi*, inquit, *manducaveritis*, &c. Hæc ille. Et patet quam plane doctor iste prædictum textum: *Nisi manducaveritis*, &c. exponit de manducatione & bibitione sacramentali, quæ fit in duplici specie sacramentali E quoad omnes fideles.

Cum autem plurimi adversariorum divinissimæ communioni sub utraque specie quoad laicos, propter tot testimonia & sanctorum auctoritates resistere non valentes, ipsam communionem benedictæ eucharistiæ sub utraque specie ad laicos fideles concedunt, quantum in se & de se esse licitam & catholicam, quia a Christo institutam & ab apostolis & ecclesia primitiva practicatam, & hæc eorum concessio patet per eorum plurima scripta; sed in hoc latibulum omnes confugiunt, dicentes: Quod ipsa commu-

T

nio utriusque speciei non sit de præcepto. Ideo in nostra positione apponimus affirmando: *Quod toti credentium populo est a Domino præcepta salvatore.*

Actus tertiæ dici. Quod communio utriusque speciei quoad non conficientes sit à Christo præcepta.

Istud fundatur in evangelio Christi Matt. 26. ubi sic dicitur: *Cœnantibus illis accepit Jesus panem & benedixit & fregit, deditque discipulis suis & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Et idem ponitur Marc. 14. & Luc. 22. ubi apponitur ad nostrum propositum: *Hoc facite in meam commemorationem.* Per quæ verba, scilicet *Hoc facite*, intellexit non solum confectionem, sed manducationem & bibitionem sacramentalem. Hoc patet per glossam interlinearem super illo verbo Lucæ XXII. *Hoc facite*, ubi sic dicitur: Id est accipite & aliis date. Hæc glossa; quod intelligendum est de prima & secunda specie, ut scilicet illam primum soli sacerdotes accipiant, & demum aliis tradant, ad sensum illius cantici ecclesiæ, quod in solemnitatibus festi corporis Christi canit ecclesia, dicens: Dedit fragilibus corporis ferculum: Dedit & tristibus sanguinis poculum dicens: accipite quod trado vasculum, omnes ex eo bibite. Sic sacrificium istud instituit, cujus officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic congruit, ut sumant & dent ceteris. Similiter Lira super illo verbo *Hoc facite* 1. cor. XI. dicit: « Per hoc inquit injungitur ecclesiæ hujus sacramenti usus. » Hæc ille.

Secundo hæc verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, dixit ea præceptive, sicut dicit Damascenus lib. 4. suarum sententiarum sic dicens: » Dixit Dominus Jesus: *Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, & hoc facite*, omnipotenti ejus præcepto, donec veniat: » Hæc ille. Ad idem est Paschasius tractatu suo de Corpore Christi c. 16. sic dicens: » Crede, ô fili, quia ita est, quomodo ipse dixit, & dubitare factum non potes. Ipse mandavit, & creatum est, præceptum posuit: in meam commemorationem facite. » Pro eodem est & Lira jam allegatus super verbo prædicto sic dicens: » Per hoc, inquit, injungitur ecclesiæ hujus sacramenti usus. » Hæc ille, &c. Et ista est sententia Thomæ parte 3. q. 80. art. XI. ubi sic dicit. » Spiritualis manducatio includit votum seu desiderium percipiendi hoc sacramentum: & ideo mamanifestum est, quod homo tenetur hoc sacramentum sumere non solum ex statuto ecclesiæ, sed etiam ex mandato Domini dicentis. *Hoc facite in meam commemorationem.* Hæc ille. Et patet quod sumtio hujus sacramenti est a Domino præcepta & mandata per verba Christi prædicta; & quia illa verba: *Hoc facite*, Christus bis repetivit, & super utraque specie dixit: sequitur, quod utramque

A speciem Christus præcepit. Assumtum patet per Apostolum 1. cor. XI. ubi post verba super prima specie dixit: *Hoc facite*; & post calicem dixit: *Hoc facite quotiescumque bibetis.* Et patet quod illa verba præceptiva. *Hoc facite*, cadunt super manducationem & bibitionem sacramentalem, & non solum confectionem. Et ad hoc est Cyprianus martyr. epistola 34. ostendens & præceptum esse, & necessitatem circa sumtionem hujus sacramenti integri & dicens: » Quod si nec minima de mandatis dominicis licet solvere, quanto magis tam magna, tam grandia,

B & tam ad ipsum Dominicæ passionis & nostræ redemtionis sacramentum pertinentia, fas non est infringere, aut in aliud, quam quod divinitus instituit, sic humana traditione mutare. » Et idem in eadem epistola ante hoc dicit: » Quod si a Domino præcipitur, & ab apostolo ejus hoc idem confirmatur & traditur, ut quotiescumque bibemus, in commemorationem Domini faciamus, quod fecit Dominus: invenimus non observari a nobis quod mandatum est, nisi eadem quæ Dominus Jesus fecerit, nos quoque faciamus. » Hæc ille. Et patet plane

C ex dictis egregii martyris, quod communionem eucharistiæ, videlicet manducationem & bibitionem sacramenti, ponit inter magna & grandia mandata, quæ nulli hominum fas est infringere, vel in aliud, quam Deus instituit, mutare. Et hic deberent cavere universi adversarii, quod non obstante tam grandi mandato Domini & apostolico, mutant institutionem Christi humana sua traditione, auferendo communionem calicis a populo fideli, & sub una tantum specie eidem communicare instituendo; & hoc videtur sapere grande sacrilegium, sicut poterit ex dictis &

D dicendis hic recolligi.

Secundo, quod ipsa communio utriusque speciei toti populo credentium sit a Domino præcepta salvatore, patet per illud Johan. VI. *Nisi manducaveritis*, &c. Quod verbum, sicut dicit de Lira, sub eodem textu, importat præceptum: ergo tenetur illud dictum præceptive.

Ad idem est Thomas in suis quæstionibus super 4. q. 51. dicens: » Ad objectum sequens, dico quod duplex est confirmatio, quædam ad opera contestabilia, & hoc fit per sacramentum confirmationis: alia est

E ad opera delectabilia, & hæc est per eucharistiam. Patet super illud Johannis VI. *Nisi manducaveritis*, &c. Ubi glos. interlinearis dicit: Sine hoc vita temporalis haberi potest, sed non æterna: » Hæc Thomas: Et patet tam ex dictis hujus sancti, quam ex glos. interlineari, quam allegat, quod iste textus Christi intelligitur præcipue de manducatione & bibitione sacramentali. Et ad idem verba glossæ resumuntur in legenda corporis Christi, ubi inter lectiones feriales sic legi-

tur: » Amen, amen dico vobis *Nisi manducaveritis carnem*, &c. Quomodo quidem detur & quisnam modus sit manducandi licet ignoratis: tamen *Nisi manducaveritis*, &c.

Adhuc pro isto, quod sit præcepta ipsa communio, sunt & aliorum doctorum sententiæ perscrutandæ. Igitur adhuc ipse Thomas est adducendus, qui in suis sermonibus de corpore Christi, sermone 20. qui intitulatur de tertio modo manducandi, scilicet de sacramentali & spirituali simul, sic dicit in forma: » Cum enim triplex sit modus manducandi, scilicet sacramentalis tantum, quo mali Christiani manducant, & tamen non manducantur; spiritualis tantum, quo boni non manducant, & tamen manducantur; sacramentalis & spiritualis simul, quo boni Christiani manducant & manducantur. Restat ergo ad divisionis hujus sufficientiam, multitudo quidem malorum, qui nec manducant, nec manducantur, id est qui corpus Christi non suscipiunt, & ideo æterna morte peribunt. Istorum tres species sunt sive turmæ. Primi infideles, secundi negligentes, tertii sunt comtemtores. Infideles, quorum corda, per malitiam suam fallente diabolo, sive excœcata sunt, ut non possint cognoscere & credere divina sacramenta, pro salute mundi mirabili sapientia Dei instituta. Negligentes sunt, qui temporalibus lucris & sæcularibus negotiis in tantum se occupant, ut sacram communionem tempore debito negligant. Contemtores sunt, qui sceleribus suis tanto amore inhærent, quod corpus Domini penitus sumere parvipendunt. De primis Johan. VI. *Quomodo hic potest nobis dare carnem suam ad manducandum*? quasi diceret: Non credimus quod dare possit. Sapient. II. *Erraverunt impii, excæcavit enim eos malitia eorum, & nescivérunt sacramenta Dei*. Johan. 3. *Qui incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum*. De secundis Matt. 22. *Misit rex servos suos vocare invitatos ad nuptias, dicens: Ecce prandium meum paravi, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam suam, alius ad negotiationem*. Glossa. In villam ire, est terreno labori inordinate insistere; negotiari vero, terrenis lucris nimis inhiare. Tales qui prandium divini sacramenti negligunt, quamvis fidem & quædam opera caritatis habere videantur, tamen nisi pœniteant, damnabuntur. Johan. VI. *Nisi manducaveritis*, &c. Super illud Eph. 3. Oro ut possitis comprehendere quæ sit sublimitas & profundum. Dicit glos. Profundum caritatis sunt ecclesiastica sacramenta, quæ sunt profunda & investigabilia, & sunt fundamenta caritatis, sine quibus non valet caritas, id est exteriora signa caritatis non valent ad salutem æternam sine sacramentis ea negligentibus Num. 9. *Si quis mundus est, & in itinere non fuit*, id est impedimentum non habet justæ necessitatis, *& non fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium non obtulit Domino tempore suo, peccatum ipsum ipse portabit*. De tertiis 2 Paralip. 30. *Perrexerunt cursores cum epistolis ex regis Ezechiæ imperio & principum ejus in universum Israël, prædicantes: Revertimini ad Dominum Deum vestrum, venite ad sanctuarium ejus*, scilicet ad faciendum phase, id est ad suscipiendum corpus Domini, & quidam viri acquiescentes consilio, venerunt, aliis irridentibus & subsannantibus eos. Johan. 3. *Hoc est judicium, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Erant enim opera eorum mala*. Quasi diceret: justo judicio judicantur & condemnantur, qui plus diligunt peccatis suis inhærere, quam se præparare & Christum suscipere. Canon: Qui pro sceleribus suis duobus vel tribus annis non communicant, excommunicandi sunt, donec pœnitentiam agant, Luc. 18. *Nemo virorum illorum qui vocati sunt & non venerunt, gustabunt cœnam meam*:» Hæc Thomas in forma. Ex cujus dictis patet primo, quod iste sanctus loquens de tertio modo manducandi, scilicet sacramentali & spirituali simul, dicit, quod omnes negligentes isto tertio modo manducare corpus & bibere sanguinem Christi, quod est prandium divini sacramenti, æternaliter damnabuntur, quamvis fidem & quædam opera caritatis habere videantur; probat per illud dictum Christi: *Nisi manducaveritis*, &c.

Secundo probat ex dicto apostoli: Quod caritas non valet sine istis sacramentis, scilicet corpore & sanguine Domini, nec exteriora signa caritatis eis valent ad salutem æternam: cujus rationem dat, quod ipsa sunt fundamentum veræ caritatis.

Tertio non habens impedimentum justæ necessitatis, & non faciens phase, id est non communicans sacramento eucharistiæ, ejus, inquit, anima est de populo Dei exterminanda.

Quarto patet, quod rex Ezechias, & principes etiam imperaverunt & mandaverunt universo Israël, ut veniant ad sanctuarium Dei, & faciant phase, id est suscipiant sacramenta divina.

Quinto patet, quod omnes negligentes se præparare & suscipere Christum in sacramentis, justo Dei judicio excommunicantur & condemnantur, quod probat ex evangelio Christi.

Sexto patet, quod non solum tales a Christo & suo evangelio, sed etiam ab ecclesia sunt excommunicandi & condemnandi pro eorum negligentia, quousque pœnitentiam egerint.

Septimo patet terribilis prophetia de talibus, quia scilicet; nemo virorum illorum qui vocati sunt, & non venerunt, gustabit

amplius cœnam Christi. Ex quibus summarie concluditur, quod omnes Christi fideles tenentur non negligere, sed præparare se ad dignam communionem sacramentalem. Primo sub carentia vitæ æternæ. Secundo sub perditione caritatis. Tertio sub exterminatione animæ. quarto sub divina excommunicatione. quinto sub separatione ab ecclesia, sexto sub cœnæ Christi æterna non degustatione. Ex his planissime videri potest, sub quantum rigido & districto Christi præcepto tenentur omnes Christi fideles sacramento eucharistiæ communicare; cujus rationem ponit Thomas in eodem sermone dicens: » Quia sic communicare sacramentaliter, & ultima & optima pars de primis duabus, scilicet de manducatione sacramentali tantum & de spirituali tantum, quam debent omnes fideles tamquam optimam partem eligere; » Unde subdit Thomas sic in forma: » Primus modus est, manducare sacramentaliter tantum & non spiritualiter; secundus modus, manducare spiritualiter tantum, & non sacramentaliter; tertius modus est, manducare sacramentaliter & spiritualiter simul. Hanc ultimam & optimam partem, scilicet de primo modo comedere spiritualiter, eligunt; & sic ex utraque parte, quod melius est comedunt, & ideo multum felices sunt. Ecclesi. 8. *Laudavi igitur lætitiam, eo quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comederet & biberet, atque gauderet,* quasi dicat: expertus sum plurima genera gaudiorum & delectationum carnis & mundi, & hæc omnia vanitas, & finis eorum mœror & luctus; unde laudavi præ omnibus lætitiam, scilicet veram, id est testimonium bonæ conscientiæ, quod non esset homini bonum sub sole, id est melius in hoc mundo, nisi quod comederet, scilicet panem qui de cœlo descendit, id est corpus Christi, & biberet vinum quod lætificat cor hominis, id est sanguinem Domini. » Hæc Thomas in forma. Ecce quod sacramentalis & spiritualis manducatio est multo melior & salubrior quam sola spiritualis, & ipsa tamquam optima pars fidelium magis eligenda. Si ergo spiritualis est de præcepto, multo magis spiritualis & sacramentalis.

Item, Paschasius tractatu suo de corpore Christi, cap. 22. sic dicit: Quotquot ergo in Christo baptizantur, Christum induunt, & panem angelorum comedunt. In quo nimirum mysterio benedixit Isaac filium suum Jacob, quasi nulla esset alia benedictio quam frumenti & vini, scilicet in pane corporis Christi & potu sanguinis, quæ de agno corporis nobis quotidie per officium sacerdotis maturescunt & comedimus, &c. Et idem 23. cap. sic dicit: Nemo a carne Christi & sanguine extraneus deputetur, nisi qui seipsum, culpis exigentibus, abscidit. Ecce qualis ordo. Nam qui non manducat carnem Christi, nec bibit ejus sanguinem, procul dubio nec habet vitam in se manentem. Hæc ille. Item, Albertus magnus in tractatu suo de officio missæ dicit: Christus sub una specie panis corpus suum tradidit, & sub altera specie vini tradidit sanguinem, & sic servandum instituit; & cum Christi actio nostra sit instructio, pro certo hæc duo servanda nobis præcepit, & ideo ex præcepto Christi, sub una specie corpus, & sub altera tradimus sanguinem. Et infra: Oportet autem propter effectum sacramentalem, ut sanguis ibi habeatur ex virtute sacramenti ad nutriendum pertinente, & ideo oportuit ut esset ibi confectio ex elemento potus, sicut fuit ibi confectio ex elemento cibi; quia aliter sacramentum in virtute & ratione sacramentali esset imperfectum, quia non significaret perfectum alimentum; quia nullum alimentum hominis perficitur sine potu, sicut patet satis per ea quæ in ante habetis, satis bene dicta sunt. Hæc ille. Ad idem dicit Bernardus in sermone ad Petrum de corpore Christi: Benignissime, inquit, Jesu, nobile satis sponsæ tuæ dotalitium indulsisti, ut vel sic teneret columba tua dulcissimum memoriale dilecti sui. Christus enim pridie quam pateretur, discipulis suis hujus sacramenti formam præscripsit, efficaciam explicuit. Idem fieri præcepit, formæ præscriptio in pane & vino. Notate ordinem. Cum adhuc cœnaret, a mensa surrexit, discipulorum pedes Dominus universitatis lavit, & deinde ad mensam regressus, ordinavit sacrificium sanguinis & corporis, seorsum panem, seorsum tradens & vinum. De pane ita dicit: *Accipite & comedite, &c. hoc est corpus meum.* De vino similiter: *Bibite ex hoc omnes.* Hæc Bernardus. Ex cujus verbis patet, quod Christus hoc totale sacramentum utriusque speciei tradidit toti ecclesiæ, & sic communitati fidelium, & in sumtione sic fieri præcepit. Item, ad idem est doctor Durandus super 4. sententiarum dist. 11. ubi ponens quæstionem, utrum manducatio sacramenti eucharistiæ sit de necessitate salutis, inter alia determinando quæstionem, sic dicit: Alia vero sacramenta de necessitate salutis ratione præcepti divini; quia cum omnia sacramenta instituta sint propter salutem viatorum, non videtur quod absque contemtu homo viator possit talia totaliter omittere, habita opportunitate ministri volentis & valentis. Unde si talia sacramenta non recipit, puta eucharistiam & extremam unctionem, videtur contemnere præceptum divinum. Et infra: Est ergo eucharistia de necessitate salutis, ratione præcepti divini, ac etiam ratione præcepti ecclesiæ, ut habetur ex concilio generali extra de pe. & remiss. capitulo, *Omnis utriusque sexus.* Hæc ille.

Item, dominus Armachanus Hiberniæ primas, lib. 9. de quæstionibus Armenorum cap. 7. ubi Johannes quærit sic: Dic nunc, Licet

» umquam communicare indistinctè sub utro- » que sacramento corporis & sanguinis? & res- » pondet Ricardus, sic dicens: Juxta sacram » scripturam licet communicare quoscumque » sub utroque sacramento. Paulus enim apo- » stolus scribens toti ecclesiæ quæ erat Corin- » thi, omnibus eis tam viris, quam mulieribus » de hoc sacramento loquens, sic dicit 1. Cor. » 11. *Si quis videtur contentiosus esse, nos ta-* » *lem consuetudinem non habemus, &c.* Et con- » sequenter adjungit: *Quotiescumque manduca-* » *veritis panem hunc & calicem biberitis, mor-* » *tem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque* » *quicumque manducaverit panem hunc, & bibe-* » *rit calicem Domini indignè, reus, &c. Probet* » *autem se, &c.* Constat quod loquitur cunctis » fidelibus Corinthi & toti illi ecclesiæ. Sic e- » nim incipit illam epistolam: *Paulus apostolus,* » *&c. ecclesiæ Dei quæ est Corinthi*; & eis suadet, » non dubium, omnibus ratione utentibus, cap. » 1. dicens: *Propter quod, carissimi, fugite ab* » *idolorum cultura*. cujus suasionis rationem » consequenter subjungit sic: *Quæ immolant* » *gentes, dæmoniis immolant & non Deo. Nolo* » *autem vos fieri socios dæmoniorum.* Sicut igitur » omnes debent idolorum culturam fugere, sic » omnes innuit debere calicem Domini bibe- » re, & esse participes ejus mensæ, quod verba » superiora satis ostendunt, cum indistinctè lo- » quatur omnibus, *Convenientibus vobis in ec-* » *clesiam*. Addens, quod *unusquisque cœnam* » *suam præsumit ad manducandum*, consequen- » ter eos instruens, sic dicit: *Quotiescumque* » *manducabitis panem & calicem Domini bibetis,* » *mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* » Omnes qui potuerunt se probare, sicut sub- » jungit: *Probet autem seipsum homo*, qui tam » de pane, quam de calice participare voluit, » cum omnibus tradat doctrinam totam præ- » missam. Item, hoc satis ostendit ex hoc quod » reprehendit eos indistinctè, scilicet quod u- » nusquisque cœnam suam, scilicet tam sacra- » mentum corporis quam sanguinis, præsumsit » singulariter manducare. Itaque aliqui, aliis » esurientibus, ebrii ex hoc erant. Ecclesia ta- » men Romana in usu habet solum vinum ca- » licis [a] conferre post communionem corpo- » ris Christi, ne forte per negligentiam, quæ » forte posset contingere in ministrando in mul- » titudine, propter sacramentum sanguinis » Christi fidelibus quibuscumque aliquid effun- » deretur de ipso sacramento, quale periculum » non est in ministratione corporis Christi fide- » libus indistinctè. Et ideo populo sacramen- » tum sanguinis non ministratur, quamvis fieri » posset licite. Hæc Armachanus.

Quod ecclesia primitiva sit imitanda in fide, moribus & doctrina.

Cum autem multum accommodum sit in materia fidei ipsi ecclesiæ primitivæ, primitias Spiritus habenti, conformari, cum nostra conversatio Christo & apostolis propinquior, & eorum doctrina sicut luna soli vicinior, tantum luminosior, sanctior, & omni religione Catholica decorosior, moribus pulchrior, fide purior, & ex consequenti imitabilior; de qua dicit Apostolus: *Ipsi enim scitis, fratres, quemadmodum vos oporteat imitari nos non aliter, quam sicut habetis formam nostram.* Et alibi dicit Apostolus: *Itaque, fratres, state & tenete traditiones quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Et hoc Beda notat in homilia infra octavam Ascensionis super evangelio, *Cum venerit Paraclitus Spiritus*, sic dicens: « Perfectum vitæ « magisterium est ecclesiæ primitivæ actus imi- « tari. Et infra: Nec dubitandum, quia quo- « rum nunc vestigia sequimur, ad eorum in « futuro simus præmia perventuri, a quo de- « clinare, est stultum & imperfectum sequi er- « roris devium. Electi itaque & ipsi veri filii Is- « raël dicant potius illud Num. 20. & 21. *Via* « *regia gradiemur, non declinando ad dexteram* « *nec ad sinistram.* Quæ via, est via ecclesiæ primitivæ, a qua exorbitare in fide, doctrina & moribus, grandis error est. Et subditur: « Per tritam gradiemur viam & publicam: quam scilicet pedes sanctorum ecclesiæ primitivæ & sanctorum doctorum attriverunt, non pedes modernorum errantium, ipsam matrem, veluti degeneres filii, moribus, operibus & imitatione negantium & relinquentium; de quibus dicitur Proverb. 15. *Stultus despicit matrem suam.* Electis Dei dicitur Proverb. 1. *Audi, fili mi, doctrinam patris tui,* Christi, *& ne dimittas legem matris tuæ,* id est ecclesiæ primitivæ. Nam imitari meliores, & exemplo meliorum vitam componere & mores regere, semper erat prudentum sententia. Illa autem exempla digna sunt imitatione, quæ excellentiora sunt pietate, ut dicitur di. 9. *Sana.* Et concordat di. 20. *De quibus,* ubi dicitur, quod exempla antiquorum sanctorum tam in scriptis, quam in factis, sunt perspicaciter recordanda & imitanda, quod vult sanctus Beda in auctoritate supradicta; quod fecit ipse una cum Augustino, Jeronymo, & ceteris plurimis sanctis in docendo & sequendo ecclesiam primitivam in administratione eucharistiæ sub utraque specie. Propter quod eorum doctrina potius est sequenda, & via eorum securius ambulanda, quam via modernorum a lege Domini oberrantium. Quare post legis fundamenta & sanctorum doctorum, pro utraque specie divinissimæ communionis ad laïcos jam adducta, praxim restat ecclesiæ primitivæ diligenter aspicere & pertractare.

Quod primitiva ecclesia communicavit sub utraque specie.

Arguit namque ipsa communio calicis præclari apud Corinthios, prout ex epistola colligitur magni Pauli apostoli, quod plerique adversariorum nec audent nec possunt rationabiliter saltem denegare.

De praxi tempore apostoli S. Dionysii.

Viguit etiam & tempore Dionysii, sicut de hoc Dionysius de Ecclesiastica hierarchia cap. de eucharistia recitat, sic dicens: » Coo-

[a] Id est vinum non consecratum, quod calici post communionem superfunditur.

pertum & indivisibilem panem discoopeְriens, & in multa dividens, & unitivam calicis omnibus præcipiens significative unitatem significat & distribuit, sacratissimum in istis sacrificium perficiens. ubi glossa dicit: Episcopus sive sacerdos ipsa sacramenta manifestat & discooperit, & dividens ea multis distribuit, & hoc ipsum facit de calice, per significationem unum in multos dividens.

[De praxi tempore Origenis.] Viguit & tempore Origenis hæc communio sub utraque specie, qui scribens in homil. XVI. super Num. dicit: « Dicant ergo nobis, quis est iste populus, &c. ut supra est allegatum.

[Donati.] Viguit etiam tempore Donati, ut de hoc scribitur in passionibus, & ut tangit de hoc beatus Gregorius lib. I. dialogorum cap. VIII. Quod cum quadam die missa celebrata populus communicaret, & diaconus communicans Christi sanguinem propinaret, subito paganorum impulsu diaconus cecidit, & calicem sanctum fregit. Ex quo patet quod diaconus de officio suo olim porrigebat fidelibus laïcis sanguinem Christi sub specie vini de calice, ut de hoc scribit S. Thomas de veritate catholicæ fidei contra errores infidelium lib. 4. c. 751. ubi agit de distinctione ordinum. « Acolythi habent ministerium super vasa non sacra, in quibus sacramenti materia præparatur; unde eis urceoli in sua ordinatione traduntur. Subdiaconi autem habent ministerium super vasa sacra, & super dispositionem materiæ nondum consecratæ. Diaconi autem habent ulterius ministerium super materiam jam consecratam, prout sanguinem Christi dispensant fidelibus; & ideo hi tres ordines sacri dicuntur, quia accipiunt ministerium super aliqua sacra, & deserviunt etiam superiores ordines in præparatione populi. Unde & diaconibus committitur evangelica doctrina populo proponenda; subdiaconibus apostolica, acolythis ut circa utramque exhibeant quot pertinent ad solemnitatem doctrinæ, scilicet luminaria deferant, & alia hujusmodi administrent. » Hæc ille.

[Leonis.] Item, observabatur olim communio præclari calicis ad plebes tempore Leonis papæ, qui sanctus papa, ut dicit in sermone quadragesimali Dominicæ *Reminiscere*, qui sermo incipit: Prædicaturus vobis, dilectissimi, sanctissimum maximumque jejunium; ostendens quosdam jejunium observare die Dominica in contemtu resurrectionis ejus, ad sacramentum corporis Domini sub specie panis accessisse, sed a sacramento alterius speciei declinasse, sic inquit: « Nulla itaque vos contagionis hujus aspergat impietas, cum his qui sua maxime observantia polluuntur, servientes potius creaturæ quam creatori, & luminaribus cœli stultam abstinentiam devoventes, quos nemo ambigat esse Manichæos, qui in honorem solis & lunæ die Dominico & secunda feria deprehensi fuerint jejunare. uno enim perversitatis suo opere bis impii bis prophani sunt, qui jejunium suum & ad syderum cultum, & ad resurrectionis Christi instituere contemtum. Abdicant enim se sacramento salutis humanæ, & Christum Dominum nostrum, sicut in unitate* carnis nostræ denegant natum, ita vere mortuum & resurrexisse non credunt; & ob hoc diem nostræ lætitiæ jejunii sui mœrore condemnant. Cumque ad tegendam infidelitatem suam nostris audent interesse mysteriis, ita in sacramentorum communione se temperant, ut interdum, quo tutius lateant, ore indigno corpus Christi accipiant, sanguinem autem redemtionis nostræ haurire declinent: quod ideo vos scire volumus, ut vobis hujusmodi homines etiam in his manifestentur indiciis; & ubi deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati & proditi a societate sanctorum pellantur. De talibus enim beatus Paulus apostolus ecclesiam Dei provide monet, dicens: *Rogamus autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissentiones & offendicula præter doctrinam quam didicistis faciunt, & declinate ab his*, &c. » Hæc ille. Ex quo patet quod communicantes sub prima specie & calicem haurire declinantes, dicuntur sacrilegii crimen committere; quod non fieret, si communio sacramenti calicis præcepta non esset. Secundo patet quod tales a societate sanctorum sunt expellendi, & sic excommunicandi, & a talibus, ut ab excommunicatis, est declinandum; quod non fieret nisi tales grande scelus contra legem Dei committerent.

[* l. veritate, ut apud S. Leonem.]

[De praxi tempore B. Gregorii.] Viguit etiam hæc communio sub utraque specie ad laïcos tempore beati Gregorii; unde ipse Gregorius scribit in homilia paschali, ut habetur in canone, di. 2. *Quid sit.* « Quid sit sanguis agni non jam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam cordis hauritur. In utroque enim poste agni sanguis est positus, cum ore ad redemtionem sumitur, ad imitationemque intenta mente cogitatur. Et infra. « In hoc mysterio moritur, ejus quoque utique corpus sumitur, ejus caro in salutem populi * partitur, ejus sanguis jam in manus infidelium per ora funditur. » Hæc ille.

[* al. patitur.]

[S. Augustini.] Sed tempore Augustini ipsa communio sub duplici specie servabatur, sicut de hoc scribit Augustinus in quodam sermone, & habetur in canone de consecrat. di. 2. *Quia passus*, ubi sic ait: « Vos post jejunia, post labores, post humilitatem & contritionem, jam in nomine Christi, tamquam ad calicem, venistis, & ibi in mensa & in calice nobiscum vos estis: simul hoc sumimus, simul hoc bibimus, quia simul vivimus. » Hæc Augustinus. Item Augustinus, & ponitur de consecrat. di. 2. Dum frangitur hostia, sanguis in ora fide-

lium funditur, quid aliud quam Dominici A corporis in cruce immolatio, ejusdemque de latere effusio designatur? Hæc ille.

S. Cypriani.

Adhuc & tempore Cypriani communio sub duplici specie ad laïcos practicabatur: unde Cyprianus sanctus martyr suarum epistolarum epistola 34. loquens de sacramento Dominici calicis, dicit ad quemdam coëpiscopum: « Quamquam sciam, frater carissime, episcopos plurimos ecclesiis Dominicis in toto mundo divina dignatione præpositos, evangelicæ veritatis ac divinæ traditionis tenere rationem, nec ab eo quod Christus magister & præcepit & gessit, humana & novella institutione decedere; cur quidam vel ignoranter vel simpliciter, in calice Dominico sanctificando & plebi ministrando, non hoc faciunt quod Jesus Christus Dominus & Deus noster, sacrificii hujus auctor & doctor, hoc fecit & docuit? » Hæc ille. Idem Cyprianus S. martyr epistola 14. suarum epistolarum ad Tibarianos, sic dicit: « Scire debetis & pro certo credere ac tenere, pressuræ diem super caput esse, cœpisse & occasum sæculi, atque antichristi tempora appropinquasse, ut parati omnes ad prælium stemus, nec quidquam nisi gloriam vitæ æternæ & coronam confessionis Dominicæ cogitemus. Nec putemus talia esse quæ veniunt, qualia fuerunt illa quæ transierunt; gravior nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta ac virtute robusta parare se debeant milites Christi, considerantes idcirco se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere. Hoc est enim velle cum Christo inveniri, seu id quod Christus & fecit & docuit imitari. » Hæc ille. Ad idem S. Cyprianus epist. 37. dicit: « Quomodo docemus aut provocamus eos in confessione sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in ecclesia Domini poculum jure communicationis admittimus. » Hæc ille. Item, idem S. Cyprianus epist. 34. ad Cæcilium de lapsis sic dicit: « Sic ergo incipit & passionibus Christi fraternitas in persecutionibus retardari, dum in oblationibus discit de sanguine ejus & cruore confundi. » Et infra: « Quomodo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere, qui tunc potest lætificare in ecclesia bibentem turbam. Sed quod bibitur, Dominicam teneat veritatem. » Hæc Cyprianus.

Item, Fulgentius de divinis officiis, cujus prologus sic incipit: « Ea quæ per anni circulum, &c. Verbum Patris carni & sanguini, quem de utero Virginis assumserat, & pani ac vino, quod in altari sumitur, medium interveniens, unum efficit sacramentum, quod cum in ora fidelium sacerdos distribuit, panis & vinum absumitur & transit. Partus autem Virginis cum unito sibi verbo Patris, & in cœlo & in hominibus integer permanet & inconsumtus. » Hæc ille.

Et in libris missalibus plerisque antiquis sic scriptum reperitur, rubricaque talis habetur: Communicans alios dicat: Perceptio « corporis Domini nostri Jesu Christi prosit animæ tuæ & corpori tuo in vitam æternam. Ad calicem autem dicat: Sanguis Domini nostri Jesu Christi proficiat tibi in remissionem omnium peccatorum tuorum in vitam æternam.

B Item glossa Liræ super illud Proverb. ix. *Bibite vinum quod miscui vobis.* « Vinum, id est sanguinem meum, in quo admiscetur aqua. In utraque enim specie communicabant antiquitus fideles. Item super illud Pauli: *Et sic de pane isto edat & de calice bibat*, dicit, quod hic fit mentio de duplici specie, nam in primitiva ecclesia sic dabatur fidelibus. Et dicit Wilhelmus de Monte-Lauduno in sacramentali suo, titulo *de sacramenti hujus usu*, quia adhuc in multis locis communicatur cum pane & vino, id est cum toto sacramento. Hæc ille. Idem super istud Isaiæ 25. *Et faciet Dominus exercituum*, id est rex C angelorum, *omni populo*, id est electis suis, quia assumuntur ex omnibus populis in monte hoc, id est in monte Sion, ubi dicitur Dominus fecisse cœnam discipulis convivium pinguissimum, &c. id est convivium excellentissimum, habens in se omne spirituale delectamentum, quod designatur per delectabilia hic expressa. Tunc enim dedit discipulis corpus in cibum, & sanguinem in potum, & hoc sacramentum est maxime refectivum, & per apostolos suos fecit & facit hoc convivium ministrari omnibus Christianis per orbem diffusis. « Hæc per totum Lira. Item super istud Zachariæ ix. *Quid enim bonum est* D *ejus, & quid pulchrum ejus nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines*, &c. « Quid bonum ejus, id est, quid est placens coram Deo, nisi frumentum electorum, id est corpus Christi consecratum in pane frumenti, quo nutriuntur spiritualiter electi; & vinum, id est sanguis Christi sub specie vini, germinans virgines, id est multiplicans virgines in ecclesia Dei sequentes vestigia Christi passi. » Hæc Lira.

Item Thomas de Aquino parte 3. Summæ, art. 3. q. 82. « Sanguis Christi dispensatur E populis per diacones: unde & beatus Laurentius dixit beato Sixto: Experire utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem. » Et infra: « Et quia diaconi sunt inter sacerdotes & populum, magis convenit diaconibus dispensatio sanguinis, quam dispensatio corporis. » Hæc ibi. Idem dicit B. Augustinus sermone ix. de S. Laurentio. « Quam gloriosa & quanta & quantarum virtutum mul-

» titudine, quasi florum varietate distincta Laurentii sit corona, universa testis est Romana ecclesia. In ipsa enim ecclesia, sicut soletis audire, diaconi gerebat officium: ibi sacrum Christi sanguinem ministravit, ibi pro Christi nomine suum sanguinem fudit. Hæc ille.

Probatur communio duplicis speciei per concilia generalia.

Cum autem concilia generalia juste, sancte & secundum Deum acta, tenta & celebrata, sunt agri Domini præcipua cultura, vepres, spinas & tribulos hæresum, errorum & schismatum exstirpantia, excessus corrigentia, desormata reformantia, & vineam Domini ad frugem uberrimæ utilitatis adducentia, restat ipsa jam in præsenti pro confirmatione nostri propositi adducere, & in medium nostri proponere. Unde concilium Carthaginense quartum sic dicit, & habetur 26. q. 6. 16. « Qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum venit sacerdos, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuo moriturus creditur reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus eucharistia. Si supervixerit, ammoneatur a supradictis testibus petitioni suæ satisfactum, & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quamdiu sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit. » Hæc ibi. Item ex concilio Toletano 4. capitulo *Pro reverentia*. sic habetur: « Pro reverentia sanctissimæ fidei, & propter corroborandas hominum invalidas mentes, consulto piissimi & gloriosissimi Recaredi regis, constituit synodus per omnes ecclesias Hispaniæ & Galliæ vel Galliciæ, secundum formam orientalium ecclesiarum concilii Constantinopolitani CL. episcoporum, symbolum fidei recitetur; & priusquam Dominica dicatur oratio, voce clara prædicetur populo, quo & fides vera manifesta sit & testimonium habeat, & ad Christi sanguinem prælibandum; pectora populorum fide purificata accendant. Hæc ibi.

Rationes pro communione utriusque speciei.

1. Quod sit utilis.

Jam autem ad rationes aliquas & paucas condescendens, Primo, quod sit utilis & saluti expediens, arguitur sic. Illud est utile & saluti expediens fidelium, quod in anima fideli arida humectat, incensa refrigerat & extinguit, immo lavat, calefacit, lætificat, sanat & placat. Sed talis est communio sub utraque specie a fidelibus digne celebrata: ergo est utilis & saluti expediens, &c. Major nota. Minor patet per Thomam sermone 3. præsertim de calicis sacramento tractantem: qui Thomas jam ante supra est allegatus.

Item arguitur sic: Illud quod est institutum a Christo, ad dandum fidelibus, omne delectamentum habens spirituale, est utile Christianis & expediens saluti. Sed communio diviniſſimæ eucharistiæ sub utraque specie digne celebrata, est hujusmodi: ergo utilis, &c. Major est nota. Minor pro prima specie patet per illud Sapientiæ XV. *Panem de* A *cælo dedisti eis, habentem omne delectamentum & omnem saporem suavitatis*. Et per Thomam 22. sermone dicentem: « De primo dicitur Isaiæ 52. *Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra*. Ambrosius: Panis candidissime, habens omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem, qui nos semper reficis, & numquam vitæ deficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. » Hæc Thomas. Pro secunda autem specie patet per Chrysostomum supra allegatum super Johannem, qui B loquens de sanguine Christi & de effectibus illius, atque delectationibus quas operatur, sic inter cetera dicit: « Secus hunc fontem plantati sunt non salices infructuosi, sed & arbores ad ipsum ascendentes cœlum. »

Item arguitur sic: Illud est utile & expediens, quod est pro tuitione corporis & animæ: sed communio diviniſſimæ eucharistiæ sub utraque specie digne celebrata est hujusmodi: ergo, &c. Major est nota; minor patet per Ambrosium, Thomam & Innocentium supra allegatos: ergo &c.

Quod autem communio diviniſſimæ eu- C charistiæ sit necessaria & præcepta, sic arguitur & probatur. Illud sacramentum est necessarium ex lege & præceptum, ad cujus usum sub indignatione Dei omnipotentis obligantur & cogendi sunt fideles: sed tale est sacramentum eucharistiæ: ergo ipsum est necessitatis & præcepti. Major nota est de se, cum tale quodlibet est obligativum sub pœna peccati mortalis; sed & minor patet Matt. 22. ubi dicitur, quod rex fecit nuptias filio suo, & præcepit servis suis vocare & invitare ad nuptias, & per illud Lucæ 14. ubi fecit cogere invitatos ad nuptias.

D Quod autem hoc prandium illarum nuptiarum sit convivium sacramentale, patet per Liram ibidem exponentem sic & dicentem: « Nuptiæ istæ non possunt intelligi beatitudo in ecclesia triumphante, quia infra dicitur: *Servi vocaverunt ad nuptias bonos & malos, & impleta sunt nuptiæ*. Ad beatitudinem autem cœlestem non admittentur boni cum malis, sed solum boni; nullus etiam ibi receptus ejicietur. » Et subdit: « *Ecce prandium paravi*, videlicet sacramentum ecclesiæ & doctrinas, quibus reficitur anima, & potissi- E mum in sacramento eucharistiæ, in quo datur nobis caro Christi in cibum, & sanguis ejus in potum. « Hæc Lira.

De coactione autem pro secunda parte minoris, dicit Augustinus exponens eumdem textum de convivio sacramentali, ut patet 23. q. 6. cap. *Schismata*, ubi dicit: Unde & ipse Dominus ad magnam cœnam suam prius convivas suos adduci jubet, & postea cogi. Nam cum ei servi respondissent: *Domine, factum est quod jussisti, & adhuc locus est. Exite*, inquit, *in vias & sepes, & quoscumque invenerits*

inveneritis cogite intrare, non quia coguntur reprehendant: sed quo coguntur attendant. Et repetens eadem verba 23. q. 4. cap. *Ipsa pietas* subdit: « Convivium Domini est unitas corporis Christi non solum in sacramentis altaris, sed & in vinculo pacis. » Hæc ille. Ex quo patet illud convivium, ad quod cogendi sunt fideles, esse in sacramento altaris & in convivio pacis; ex quo sequitur minorem esse veram.

EXPLICIT POSITIO PRIMI ARTICULI BOHEMORUM IN CONCILIO BASILEENSI.

Per organum magistri Johannis de Rokazana publicata in refectorio Prædicatorum in audientia publica, mense Januario, anno Dominicæ incarnationis 1433.

Ex ms. regii collegii Navarræ.

TERTIUS ARTICULUS BOHEMORUM propositus in sacro Basileensi concilio, per dominum Ulricum, unum ex oratoribus Bohemorum præmissorum.

Actus 1. diei.

IN nomine Domini Dei nostri. Amen. Locuturus in hoc venerando concilio coram reverendissimis in Christo patribus & dominis egregiis magistris & doctoribus, ac tanto auditorio, anxiatus est in me spiritus meus, in me turbatum est cor meum, tum propter laudabilium perspicaciumque virorum præsentiam, tum propter parvitatem & inhabilitatem ingenii mei, quam scio in memetipso fore satis magnam. Ex injuncto tamen mihi onere a confratribus meis, confidens de Patre misericordiarum, a quo omnis sapientia, cujus denique manus non est abbreviata, ut salvare nequeat, neque aggravata est a viris ejus, ut non exaudiat, Isaiæ 59. Ad ipsum, inquam, Patrem misericordiarum recurrens, cordialiter invoco, quatenus dignetur labia mea aperire, ut os meum annuntiet laudem suam.

Pro aliquali ergo præambulo infra dicendorum, & pro veritate articuli nostri tertii, quem habemus præ manibus, occurrunt verba quæ scribuntur Matt. 22. sub hac forma: *Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo. Non enim inspicis in personam hominum.* Quamquam illa verba dicta sunt a calumniatoribus Domini nostri JESU CHRISTI, puta Pharisæorum discipulis & Herodianis, tamen ad intentionem Spiritus-sancti, a quo est omnis veritas, sunt verba fidelissima, & omni acceptione digna. Ipse enim JESUS est verax magister, & viam Dei in veritate docet, &c. In quibus quidem verbis tria tanguntur, quæ faciunt magistrum laudabilem, scilicet veritas vitæ, veritas doctrinæ, & veritas justitiæ. Primum ibi: *Scimus quia verax es.* Secundum ibi: *Viam Dei in veritate doces.* Tertium ibi; *Et non est tibi cura de aliquo.* Ista

A tria habuit in se Dominus JESUS laudabilis noster magister. Primum quidem habuit veritatem vitæ, quoad immunitatem peccati, juxta illud 1. Pet. 2. *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.* Hic dixit Judæis, ut habetur Johannis 8. *Quis ex vobis arguet me de peccato? si veritatem dico, quare non creditis mihi?* Secundo, ipse magister noster JESUS habuit veritatem doctrinæ, quoad annuntiationem voluntatis Dei Patris omnipotentis, quod tangitur ibi: *Et viam Dei in veritate doces.* De hac Johan. 7. *Doctrina mea non est mea, sed ejus qui misit me.*
B Et ibid. cap. 8. *A me ipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor.* Et cap. 14. Johan. *Verba quæ loquor vobis, a meipso non loquor. Pater in me manens ipse facit opera.* Tertio, ipse noster magister habuit veritatem justitiæ in non acceptione personarum, quod tangitur ibi: *Et non est tibi cura de aliquo. Non enim respicis personam hominum.* De hoc Johan. 8. *Ego non judico quemquam; & si judico ego, judicium meum verum est*; utique verum; fuit enim sine personarum acceptione. Patet in hoc quod dixit quibusdam ex Jerosolymis,
C ut habetur Johan. 7. *Est verus qui misit me, quem vos nescitis, ego autem scio eum; & si dixero quia nescio eum, ero similis vobis mendax.* Item Johan. 8. *Vos ex patre diabolo estis; & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater ejus: Ego autem, qui veritatem dico, non creditis mihi.* Item patet Matt. 23. *Væ qui scribas & Pharisæos salutant.* Item Lucæ 11. ubi dicitur: *Væ vobis Pharisæis, qui diligitis primas cathedras in synagogis, & sa-*
D *lutationes in foro. Væ vobis, qui estis ut monumenta quæ non apparent, & homines qui supra ambulant nesciunt.* At quidam legisperitus ait illi: *Magister, hæc dicens etiam nobis contumeliam facis. At ille respondens ait: Et vobis legisperitis væ, quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi vos digito vestro non tangitis sarcinas.* Ecce veritas justitiæ in isto magistro, quia etiam legisperitis, qui se justificabant coram hominibus, non pepercit. Hinc dixit personas acceptantibus, ut habetur Johan. 7. *Nolite ju-*
E *dicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.* Hic est enim, inquam, ille magister de quo dicitur Matt. 23. *Vos autem nolite vocari rabbi, unus est enim magister vester.* Iste itaque magister præ aliis principaliter est audiendus, imitandus & honorificandus. Pro primo est vox Patris, ut habetur Matt. 9. *Et venit vox de nube dicens: Hic est Filius meus carissimus, audite eum.* Item vox Matris, Johan. 2. *Dicit Mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis facite.* Et merito audiendus: *Omnis enim anima quæ non audierit magistrum seu prophetam illum, extermi-*

nabitur de plebe. Actuum 3. Pro secundo, quod sit imitandus. Est enim Christus exemplar & speculum nostrum sine macula, ad ipsum quantum sufficimus imitandum. Ad hoc enim specialiter incarnatus fuit, ut humanum genus redimeret, & viam virtutum suis fratribus exemplaret: Unde dictum est in figura Exodi 25. *Inspice & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Mons Christus est, de quo psalmus: *Mons Dei, mons pinguis.* Hinc dixit Apostolus ad Ephes. 5. cap. *Imitatores mei estote sicut filii carissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit vos.* Et Johan. 12. *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Pro tertio, scilicet quod sit honorificandus, dicitur Johan. 5. *Omne judicium dedit Pater Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.* Et merito; hoc enim honore condignus est, rex quemcumque voluerit honorare. Esther. 6. Hunc ergo magistrum oportet nos habere pro vero præsidente sine medio ecclesiam informandi, pacificandi & reformandi, tam in capite vocato, quam in membris. Nam ipse est optimus legis interpres, ut patet ex fide scripturæ, cujus judicio, acceptationi & interpretationi oportet stare salvandum quemlibet, si voluerit ab errore [immunis esse] non solum in materia fidei, sed etiam in veritate quacumque necessaria ad salutem; cum illud sit argumentum infallibile: Hoc dixit Christus Jesus; ergo verum. Hoc mandat Christus Jesus, ergo faciendum. Hoc consulit Christus Jesus, ergo propter imprudentiam viatorum non omittendum. Hoc prohibet Christus Jesus, ergo non faciendum. De puro autem homine infallibiliter non sic sequitur de forma, cum non sequitur videlicet: Hoc dixit homo, hoc dixit Romanus pontifex, hoc dicit Eugenius papa: ergo verum aut faciendum; sed addito isto medio bene sequitur: Hoc dicit Romanus pontifex, & in scriptura canonica se fundat veraciter, ergo hoc est verum aut faciendum. Et pro ista sententia est egregius doctor beatus Augustinus dicens: » Noli litteris meis quasi canonicis scripturis inservire, sed in illis quæcumque credebas, cum inveneris, incunctanter crede: in meis autem quod certum habeas, nisi certum intellexeris, noli firme tenere. » Hæc ille, & habetur 9. di. *Noli.* In ipsius ergo Jesu Christi optimi magistri nostri nomine articulus noster tertius in ordine proponitur in hac forma.

Verbum *Dei, exemplo Christi & apostolorum, a sacerdotibus Domini libere ac sine impedimento, fideliter & veraciter debet prædicari & annunciari.*

Inprimis antequam accedam ad ostendendam veritatem articuli tertii, quem habemus præ manibus, juxta sapientum doctrinam & laudabilem consuetudinem, propter lapsum linguæ sive imperitiam, protestationem per dominos meos nuperrime recitatam & confratres, venerandum magistrum Johannem de Rokezana, & honorabilem sacerdotem Nicolaum bacalaureum artium liberalium, hic insero, volens ipsam habere pro renovata.

Bene autem iste articulus sequitur secundum. Si enim peccata mortalia publica, & quantum fieri potest etiam occulta, ordinate cassarentur in ecclesia, tunc sacerdotes utiliter prædicarent verbum Dei, & populus utiliter audiret, alias non. Nam, ut dicitur in psalmo, *Peccatori autem dixit Deus.* & Sap. 1. *In malivolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis:* & Eccli. 21. *Audivit & luxuriosus, & displicebit ei, & projiciet illud post dorsum suum.*

Pro articulo ergo noto primo quid dicitur: *Verbum Dei exemplo Christi & apostolorum, &c.* Quod verbum Dei dupliciter accipitur: uno modo pro Christo Jesu vero Deo & homine, de quo Apoc. 19. *Et ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur fidelis & verax, & cum justitia judicat & pugnat. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens in manu sceptrum, quod nemo novit nisi ipse, & vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen ejus Verbum Dei:* & illud verbum Dei est prædicandum vere & fideliter a sacerdotibus Domini, apostolorum exemplo, qui cum ceteris condiscipulis vitam Christi Jesu diligentissime prædicabant. unde 2. Corinth. 4. dicit Apostolus: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed* Jesum Christum *Dominum nostrum: nos autem servos vestros per* Jesum. & 1. Cor. 2. *Non judicavi me scire aliquid inter vos, nisi* Jesum Christum, *& hunc crucifixum.* & ibidem 1. cap. *Nos prædicamus* Jesum Christum *crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christi Dei virtutem, & Dei sapientiam.* Ita enim vita Christi deberet esse crebra in sacerdotum Domini prædicationibus, exemplo Petri apostoli, qui, ut habetur Act. 10. dixit: *Viri fratres, vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam. Incipiens enim a Galilea, post baptismum quod prædicavit Johannes,* Jesum *a Nazareth.* Et infra: *Nobis præcepit prædicare populo & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes qui credunt in eum.* Et congrue prædicanda est a sacerdotibus Domini vita Christi Jesu, quia non aliter quam in ipsius imitatione de quanto possumus est nobis salus, juxta illud Johan. 10. *Ego sum ostium: per me si quis introierit, salvabitur.* Et ibidem cap. 14. dixit Jesus: *Ego sum via, ve-*

ritas & vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Et Lucæ 9. *Dicebat autem* Jesus *ad omnes: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Et hinc beatus Petrus apostolus, spiritu Patris ex alto in die Pentecostes inflammatus, concludit pro certo, ut habetur Act. 4. cap. loquens de Christo ad principes populi & seniores Israël: *Hic, scilicet Christus, est lapis angularis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in aliquo alio salus.* Nec enim aliud nomen sub cœlo datum est hominibus, in quo oporteat salvos fieri. Sed, heu! hoc verbum Dei cum sua vita pœnali, humili & abjecta datum est hominibus hujus sæculi in oblivionem, ipso conquerente per prophetam psalm. 30. *Oblivioni datus sum tamquam mortuus a corde.* Ubi enim, quæso, est reperire hominem utriusque status, superioris, medii ac inferioris dignitatum, qui hoc verbum Dei in humilitate, paupertate, patientia & contemtu sæculi imitaretur, cum oppositum doceat rerum magistra oculata experientia quotidiana, & maxime in his qui videntur regere populum Dei? Et quoad hoc dicit beatus Chrysostomus in homilia: In nomine Christi multi ambulant, in veritate ejus pauci. Quod latius declarans beatus Bernardus serm. 33. super Cantica, loquitur isto modo: Væ generationi huic a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis, si tamen hypocrisis dici debet, quæ jam latere præ abundantia non valet, & præ impudentia non quiescit. Serpit hodie putrida tabes per omne corpus ecclesiæ. Et infra: Omnes amici & omnes inimici, omnes necessarii & omnes adversarii, omnes domestici & nulli pacifici, omnes proximi, & quæ sua sunt quærunt. Omnes ministri Christi sunt, & serviunt antichristo, honorari intendunt de bonis Domini, cui honorem non deferunt. Inde is quem vides, meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Vide aurum in frenis, in sellis, in calcaribus; plus calcaria quam altaria fulgent. Inde mensæ splendidæ & scyphis & cibis. Inde comessationes & ebrietates in cythara & lyra & tibia in redundantia torcularia & promtuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia. pro hujusmodi volunt esse, & sunt ecclesiarum præpositi, decani, archidiaconi, episcopi, archiepiscopi. Nec enim hæc merito, scilicet virtuti, cedunt, sed hypocrisi, negotio illi quidem perambulante in tenebris. Prædictum est, & nunc tempus impletionis advenit: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima*; amara prius in nece martyrum, amarior post in conflictu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare, non fugere eos potest, ita invaluerunt, ita multiplicati sunt super nos. intrinseca & insanabilis plaga ecclesiæ; & ideo in pace ejus amaritudo

A amarissima. Sed in qua pace? & pax, & non est pax. Pax a paganis, pax ab hæreticis; sed non profecto a filiis. Vox plangentis in tempore isto: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me*, & maculaverunt a turpi vita, quæstu, a turpi negotio, a negotio denique ambulante in tenebris, &c. Hæc ille. Et in eodem libro sermone 77. ita loquitur: Non sunt omnes amici sponsæ, quos hodie huic sponsæ assistere cernis. Pauci admodum sunt, qui non quæ sua sunt quærunt, ex omnibus caris ejus diligunt munera, nec possunt diligere Christum, qui dederunt manus mam-
B monæ. Intuere quomodo incedunt, nitidi, ornati, circumamicti varietatibus, tamquam sponsa de thalamo suo. Sed unde hanc illis exuberare æstimas rerum affluentiam, tantum vestium splendorem, mensarum luxuriem, congeriem vasorum aureorum & argenteorum, nisi de bonis sponsæ? Inde est quod illa pauper & inops nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida & exsanguis. propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare; non est custodire, sed perdere; non est defendere, sed exponere; non instituere, sed prostituere; non est pascere
C gregem, sed mactare ac devorare, dicente illis Domino: *Qui devorant plebem meam, sicut cibum panis.* Hæc ille. Ecce iste speculativus ecclesiæ doctor prospexit vivaci oculo in filios hominum, & conscripsit quinam sunt hi, quibus vita Christi data sit in oblivione.

Secundo modo verbum Dei accipitur pro omni verbo monitionis, quod locutus est Dominus per suos angelos, prophetas veros, per filium suum, & per suos apostolos, & in scripturis reliquis ad futura tempora, pro ædificatione suæ ecclesiæ militantis. Hinc dicebant sancti prophetæ: *Factum est verbum Do-*
D *mini ad me, dicens:* Item: *Audies verbum ex ore meo, & loqueris ad eos.* Item: *Audite verbum Domini. vaccæ pingues......* & ad Hebræos 1. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio suo, &c.* Et hoc est quod dicit Petrus in sua 2. canonica cap. 1. *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt Dei homines.* Et isto modo volo ad præsens capere verbum Dei in articulo nostro tertio jam allegato.

E Hoc autem verbum Dei differt a verbis hominum in multis.

De differentia Verbi Dei a verbis hominum.

Primo, in veritate, juxta illud: *Est enim Deus verax, omnis homo mendax.* ad Rom. 3.

Secundo, in immutabilitate; quia non est Deus ut homo, ut mentiatur. Numer. 23. *Apud Deum enim non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Jacobi 1. Hinc Matt. 23. dicit Salvator: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* & Isaiæ 15. *Vox dicentis Clama; & dixi: Quid clamabo? Omnis caro fenum, & omnis gloria ejus quasi flos*

feni, exsiccatum est fenum, & cecidit flos. Ecce mutabilitas. *Verbum autem Dei nostri stabit in æternum.* ecce immutabilitas.

Tertio, in spiritualitate. Johan. 6. *Verba quæ locutus sum, spiritus & vita sunt. Sed qui de terra est, de terra loquitur.* Johan. 3. & 1. Johan. 4. *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.*

Quarto, in virtuositate. Ad Hebr. 4. *Vivus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus.* De hac etiam in psal. *Eloquium tuum vivificavit me.* Si enim actus vivæ vocis habet aliquid latentis energiæ, ut dicit beatus Hieronymus in primo prologo Bibliæ. 2. cap. multo magis actus divinæ vocis. Et ideo verba Dei comparantur igni, juxta illud Jeremiæ 23. *Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram?* Hinc dicebant duo illi discipuli euntes in Emmaus, ut dicitur Lucæ ultimo: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?* Et quoad hoc dicitur Matth. 17. *Docebat eos tamquam potestatem habens, & non sicut Scribæ & Pharisæi, quorum verba erant inefficacia, invirtuosa. Dicebant enim, & non faciebant.* Matt. 23.

Quinto, in exultatione. Ideo Jerem. 15. *Factum est mihi verbum Domini in gaudium & lætitiam cordi meo.* Hinc de Christo dicebant ministri Judæorum, ut habetur Johan. 7. *Numquam locutus est homo sicut hic loquitur.*

Sexto, in fidelitate. Unde psalm. *Fidelis Dominus in verbis suis.* Recti enim sunt sermones Dei, & non est in ipsis quid pravum aut perversum. Non sic autem verba hominum. Lucæ 14. dicitur: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint.* Et Proverb. 20. *Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inveniet?* & maxime inter dispensatores mysteriorum Dei, dicente Apostolo 1. Corint. 4. *Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.*

Septimo, in perfectione. Eccli. 43. *Multa dicimus & deficimus verbis. Consummatio autem sermonum ipse est.* Ad tantum enim perfecta sunt verba Dei, quod non licet eis quid addere aut auferre, juxta illud: *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ab eo.* Deut. 4. & Proverb. 10. *Omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus in se, non addas quicquam verbis illius, ne arguaris inveniarisque mendax.* Quod verbum pensans beatus Chrysostomus super Matt. cap. 7. « in opere imperfecto, dicit: Omnis doctor « servus est legis, quia nec supra legem addere « potest aliquid de suo sensu, neque subtrahere « proprium intellectum; sed hoc tantummodo « prædicet quod habetur in lege. Nec « enim potest mens humana vel detractare vel

A directicare quod Sapientia dictavit. Sic enim « ait Salomon: *Ne addas ad verba Dei, nec sub-* « *trahas inde.* Qui autem ausus est hæc facere, « se sapientiorem putat esse Deo, & incipit fal- « sus esse testis; quia illud dicit, quod nec au- « ris audivit, nec oculus vidit, &c. Hæc ille. « Et quia tam verum, fidele & perfectum est verbum Dei præ verbis hominum, ideo ipsum est cordialiter amplectendum, veraciter prædicandum, cum diligentia audiendum, & secundum ipsum pro posse, prout sufficimus, conversandum. Pro primo facit illud Lucæ 2. *Maria autem conservabat omnia ver-* B *ba hæc, conferens in corde suo.* Pro secundo facit illud: *Qui habet somnium, narrat somnium; & qui habet sermonem meum, loquitur sermonem meum, &c.* Jerem. 23. & illud 2. ad Tim. 2. *Labora sicut bonus miles* CHRISTI JESU. Pro tertio est illud psalm. 77. *Attendite popule meus legem meam, inclinate aurem vestram in verba oris mei.* Pro quarto est illud ad Philippenses 1. *Dum digne evangelio Christi conversamini.* Ubi doctor Nicolaus de Lira secundum doctrinam evangelii: Et quia tam verum, ut prædictum est, & « tam fidele est verbum Dei, prophetæ, veri « C apostoli Domini JESU, ceterique sancti primi- « tivæ ecclesiæ non audebant prædicare aut do- « cere aliud, quam verbum verum Dei. Unde « ad Rom. 15. dicit Apostolus: *Non enim audeo* « *aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chri-* « *stus.* Hinc dixit Isidorus: Is qui præest, si præ- « ter voluntatem Dei, vel præter quod in san- « ctis scripturis evidenter præcipitur, vel dicit « aliquando vel imperat, tamquam falsus testis « Dei aut sacrilegus habeatur; & ponitur 11. « q. 3. *Si is.* Et beatus Petrus lib. 2. Clementis: Neque proprium nobis aliquid dicere per- « missum est. sumus enim missi, & necessario « qui missus est nunciat, & voluntatem mitten- « D tis exponit; & si aliud dicam, falsus ero apo- « stolus, quia non dico quod missus sum dice- « re. Hæc ille. Et ideo fideles in primitiva ec- « clesia prohibebantur suscipere illos, qui aliud quam Verbum Dei prædicabant; unde Johannes in sua secunda canonica dicit: *Si quis venerit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. qui enim dicit Ave, communicat operibus illius malignis.*

Circa istud notabile fit ista conclusio.

VERBUM Dei sumtum in proposito, verbis E hominum quorumcumque est anteponendum. Patet conclusio ex jam præmissis, specialiter ex illo ad Rom. 3. *Est enim Deus verax, omnis homo mendax.*

COROLLARIUM 1. Verba Dei sumta ad propositum, verbis hominum non sunt postponenda.

COROLLARIUM 2. Verba hominum verbis Dei non sunt æquiparanda.

COROLLARIUM 3. Peccant, qui ad verba

hominum citius apponunt aurem & animum, quam ad verba Dei.

CONCLUSIO 2. Clerus modernus plus honorans humana jura, quam verba evangelica, in hoc vestigia apostolica non imitatur. Patet conclusio ex antedictis, & specialiter ex illo dicto Apostoli ad Rom. 15. *Non enim audeo aliquid loqui eorum, &c.* ut supra.

COROLLARIUM. Sacerdotes in juribus humanis se occupantes, verbo Dei prætermisso, & in libris gentilium, & maxime curati, magis videntur adhærere huic fallaci sæculo, quam ipsi vero Deo. Et pro istis conclusionibus & corollariis facit illud quod legitur de beato Hieronymo, qui cum libros legeret Ciceronis, ab angelo correptus est, eo quod vir Christianus paganorum figmentis intenderet. & ponitur dist. 38. *Legimus.* Hinc in concilio » Carthaginensi IV. statutum est: Episcopus » gentilium libros non legat. Hæreticorum autem » perlegat, aut pro necessitate aut pro tem» pore; & ponitur ea dist. *Episcopus.* Patet etiam ex isto, quod cum sacerdotes sunt servi super familiam Domini constituti, ut dent illis pro cibo tritici mensuram, ut dicitur Luc. 12. non debent tales cum paleis se occupare, Domino dicente per Jeremiam 23. *Quid paleis ad triticum? dicit Dominus.* Et tantum de notabili primo sit dictum.

II. Notabile. Secundo nota; quod ponitur in articulo nostro tertio, *A sacerdotibus Domini*; Quod sacerdotes sunt duplices. Quidam enim sacerdotes sunt sacramento & justitia. Quidam autem sunt sacerdotes solo sacramento. Et qui sunt illi ostendit Augustinus contra lit» teras Petiliani sic inquiens. Ut enim sit quis» que verus sacerdos, oportet ut non solum sa» cramento, sed justitia quoque induatur, si» cut scriptum est. *Sacerdotes tui induantur ju» stitiam.* Qui autem solo sacramento sacerdos » est, sicut fuit pontifex Caiphas, persecutor » unius & veri Sacerdotis, quamvis ipse verax » non est, quod tamen dat verum est, si non suum det, sed Dei. » Hæc ille. Et ponitur 1. q. 1. *Dominus declaravit.* Ecce iste sanctus declarat quis sit verus sacerdos, & quis non verus sit sacerdos. Verus sacerdos quidem est, qui non solum sacramento, id est ordine & officio, sacerdos est, ut dicit glossa, super verbo *sacramento*; sed qui indutus est justitia, id est, qualibet virtute morali, juxta illud Matt. 3. *Sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Ubi dicit doctor Nicolaus de » Lira. » Ibi accipitur justitia, non prout est » virtus specialis, sed generalis, prout inclu» dit in se virtutem omnem. » Hæc ille. Et ad idem loquitur Chrysostomus super Matt. 5. cap. super verbo; *Vos estis sal terræ*, ita di» cens: Doctor omnibus virtutibus debet esse » ornatus; debet esse pauper, ut avaritiam li» bera voce castiget; debet esse suspirans, & » lugens seu sua vel alia delicta; debet esse man» suetus, ut magis indulgendo, quam judicando regat ecclesiam; ut magis ametur, quam « timeatur. Debet esse misericors aliis, sibi au« tem austerus, ut sibi quidem grave pondus « justitiæ ponat, aliis autem leve. Debet esse « mundo corde, ut non solum non se immis« ceat circa negotia sæcularia; sed nec cogitet « de mundo. Sit autem pacificus, ut tota ec« clesia ejus quasi una sit anima. Ubi autem « concordia non est, nec oratio illic exaudi« tur, nec oblatio suscipitur, quia nec Deus « est ubi discordia dominatur. Debet autem « paratus esse ad passionem, non vana deside« ria martyrii habens: sed ut det martyribus « constantiam dignam. » Hæc ille. Et alibi ad idem loquitur sic inquiens: » Multi sacerdo« tes & pauci sacerdotes, multi in nomine, & « pauci in operatione. Videte ergo quomodo « sedeatis super cathedram, quia non facit ca« thedra sacerdotem, sed sacerdos cathedram; « non locus sanctificat hominem, sed homo « locum. Non omnis sacerdos est sanctus, sed « omnis sanctus est sacerdos. » Et infra. » Ideo« que malus sacerdos de sacerdotio suo cri« men acquirit non dignitatem. » Hæc ille & ponitur 40. di. *Multi.*

Ex his sanctorum doctorum, & quam egregie dictis, patet notabile fore verum; puta quod sacerdotes sint duplices: veri scilicet & non veri, seu boni & mali: & ad hoc sunt adhuc aliæ scripturæ sanctorum. Hieronymus super Aggeum prophetam super verbo *interroga sacerdotes legem.* » Con« sidera sacerdotum officium esse de lege in« terrogatis respondere. Si sacerdos nesciat le« gem Domini, si ignorat legem Domini, ipse « se arguit non esse sacerdotem Domini. Sa« cerdotis enim est scire legem, & ad inter« rogationem respondere de lege. » Hæc ille. Item, idem Hieronymus ad Heliodorum. Non omnes episcopi sunt episcopi. Atten« de Petrum, sed Judam considera. Stepha« num suscipis, Nicolaum respice; non facit « ecclesiastica dignitas Christianam. Et sequi« tur. » Non est enim facile in loco Petri & « Pauli, scilicet tenere locum jam cum Chri« sto regnante. Infatuatum sal, id est stulti præ« lati, ad nihilum prodest, nisi ut projiciatur « foras, & a porcis conculcetur. » Et ponitur 2. q. 7. *Non omnis* glossa super verbo: *infatuatum sal*; id est stulti prælati, insipidi in prædicando, fatui in delinquendo: *Nisi ut projiciatur foras*, id est deponatur; *& a porcis conculcetur*, id est dæmonibus, qui dominantur malis prælatis, quasi pecori suo. Hæc glo. Item Aug. homil. VI. » Non omnis qui di« cit: Pax vobis, quasi columba est audiendus; « corvi de morte pascuntur. Hæc columba non « habet: immo de frugibus terræ vivit, inno« cens est victus ejus. » Ponitur eadem q. *Non « omnis* glossa: corvo æquiparatur malus pre« sbyter in nigredine vitiorum, in raucedine « vocis, in voracitate scilicet oblationum mor« tuorum, in fetore spiritus, in garrulitate, in-

furto. Hæc glossa. Ex cujus sancti dicto patet, quod boni sacerdotes comparantur columbis, & mali comparantur corvis. Et Ambrosius in sermone habito de Dominica de Abraham: » Cavete fratres mendacium, quia omnes qui amant mendacium filii sunt diaboli, non solum in falsis verbis, sed in simulatis operibus mendacium est. Mendacium namque est Christianum se dicere, & opera Christi non facere; mendacium est episcopum, sacerdotem vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. » Hæc ille, & ponitur 22. q. 5. *Cavete*. Et sic patet notabile fore verum.

De multiplici genere malorum sacerdotum.

Hoc genus sacerdotum malorum est multiplex. Quidam sunt, qui more gentium civiliter dominantur, & isti significantur per sacerdotes Pharaonis, de quo dicit Origenes super Gen. c. 16. tractans illam materiam. Emit ergo Joseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas; & sequitur: Præter terram sacerdotum, quæ a rege tradita fuerat eis. Et vis scire quid interfit inter sacerdotes Dei & sacerdotes Pharaonis. Pharao concedit terras sacerdotibus suis, Dominus autem sacerdotibus non concessit partem in terra, sed dicit eis: Ego sum pars vestra. Observate ergo, qui hæc legitis omnes Domini sacerdotes, & videte quæ sit differentia sacerdotum, ne forte qui partem habent in terra & terrenis cultibus & studiis vacant, non tam Domini quam Pharaonis sacerdotes esse videantur. » Hæc ille. Et de isto plus dicetur in articuli nostri prosecutione.

Quidam sunt de oblationibus populi laute viventes, concubinas suas & pueros earum de eleemosynis pauperum nutrientes. Isti figurantur per sacerdotes Bel, de quibus Daniel 14. *Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel*, &c. Sequitur: *Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus & parvulis & filiis*. Et infra: *Sacerdotes autem ingressi sunt nocte, juxta consuetudinem suam, & uxores & filii eorum, & comederunt omnia*. Et illos videtur apostolus tangere ad Philippenses 3. dicens: *Imitatores meis estote, fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam, nunc autem flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt*. De quibus etiam dixit Nicolaus papa. » Nullus missam audiat presbyteri quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem: » Et ponitur di. 32. *Nullus*. Ubi dicit glossa. » Hic loquitur de illo cujus crimen est notorium, ut extra de cohabitatione clericorum & mulierum. *Vestra*. Et super verbo; *Scit*. glossa: » Scientia juris, non facti. Sed certe quicquid dicat Jo. hoc tene pro certo, quod cum sit notorium per sententiam, sive per confessionem, sive per rei evidentiam de fornicatione ipsius, quod vitari debet. » Extra. de cohabit. clericorum & mulierum. cap. *Vultis*. Hæc glos. Et Alexander II. præcipit, ut talis missam non cantet, nec evangelium legat, neque epistolam ad missam, neque sit in presbyterio cum his ad divina officia. Qui præfatæ constitutioni obedientes non fuerint, maneant, neque partem ab ecclesia suscipiant. Ponitur ea di. *Presbyter*. Et ad hoc sonat lex Dei: *Sacerdos in quacumque sit macula*, &c.

Quidem sunt sacerdotes ambitiosi, cupidi & gulosi, qui honores & divitias quærunt, ut sint aliis superiores, & vivant in deliciis carnis, & isti figurantur per sacerdotes Baal, de quibus 4. Regum 1. *Nunc ergo omnis prophetans Baal & universos servos ejus, & cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me*. Baal superior vel devorator interpretatur: Quos quidem sacerdotes videtur psalmista ostendere dicens: *Qui devorant plebem meam sicut escam panis*. Bernardus in epistola. Quicquid præter necessarium victum aut simplicem vestitura de altari retines, tuum non est, rapina est. » Hæc ille. Hinc dicit apostolus 1. ad Timoth. 6. quasi pro certa regula apostolica; *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus*. Et istam regulam servavit in opere Petrus apostolus verus CHRISTI JESU vicarius, cum dixit, ut habetur Actuum 3. *Argentum & aurum non est mihi*. Quod pensans B. Bernardus lib. 4. ad Eugenium papam dicit: Tu pastor prócedis deauratus tam multa circumdatus varietate, oves quid capiunt? Si auderem dicere: Dæmonum magis quam ovium pascua hæc sunt. Non sic factitabat Petrus, non sic ludebat Paulus. » Et sequitur: » Petrus nescitur aliquando gemmis ornatus processisse vel sericis, non tectus auro, non vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentium septus ministerio: absque his tamen credebat satis posse impleri salutare mandatum Johan. 21. *Petre pasce oves meas*. In his successisti non Petro, sed Constantino. Hæc ille..

Sunt alii sacerdotes avari seu cupidi, figurati per sacerdotes Dagon 1. Reg. 5. *Porro Dagon truncus solus remanserat in loco suo propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon & omnes qui ingrediuntur templum ejus super limen Dagon in Azoto usque in hodiernum diem*. Dagon interpretatur piscis tristitiæ. Sic avari sacerdotes instar piscis perambulant semitas maris, ad beneficia conquirenda, quorum magna, heu! in ecclesia est multitudo, juxta illud apostoli ad Philip. 2. *Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ* JESU CHRISTI & Jerem. 6. c. dicitur: *A majore quippe usque ad minorem omnes avaritiæ student, & a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum*: & ejusdem 8. cap. dicitur: *A minimo usque ad maximum omnes avaritiam*

sequuntur, a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt mendacium. Et Amos 9. *Avaritia enim in capite omni & novissimum eorum in gladio interficiam.* Hinc dicit poeta :

Impiger extraneos currit mercator ad Indos.
Pauperiem fugiens, &c.

Est enim, heu! paupertas Christi evangelica, data sacerdotibus moderni temporis in contemtum & odium & venenum.

Alii sunt sacerdotes ignari, indocti in lege Domini, similes novissimis de populo, de quibus Ezech. 22. *Sacerdotes ejus contemserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & prophanum non habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt.* Isaïæ 23. *Et erit sicut populus, sic sacerdos.* Isti representantur per sacerdotes excelsorum, qui de extremis seu novissimis populi erant, de quo habetur 3. Reg. 12. *Et fecit*, scilicet Jeroboam, *fana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi.* Et ibidem 13. cap. *Fecit*, scilicet Jeroboam, *de novissimis populi sacerdotes excelsorum, quicumque volebat implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum.* Et hi, ut dictum est, sunt in ecclesia inhabiles, sacerdotes indocti, ignari legis divinæ, quasi avaritia docti, pro ocio & lauticiis assumunt sacerdotium, nescientes Dominum, nec officium sacerdotum ad populum. 1. Reg. 2. & Isaiæ 28. *Sacerdos & propheta nescierunt, & præ ebrietate absorpti sunt a vino: erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium.* Item c. 56. dicit Isaias : *Speculatores ejus cæci, omnes nescierunt, universi canes muti, non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia.* Et infra : *Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam a summo usque ad novissimum.* Ad idem est Gregorius 6. cap. sui Pastoralis ita dicens : » Præconis quippe officium suscipit, quisque » ad sacerdotium accedit, ut ante adventum » judicis hujus terribiliter sequitur, ipse cla- » mando scilicet gradiatur. Sacerdos ergo si » prædicationis est nescius, quam clamoris » vocem daturus est præco mutus? » Hæc ille. Et ponitur 43. di. *Sit rector.* Hi denique nescientes Dominum, nec officium sacerdotum ad populum, ut dictum est, vitia magnorum in dignitatibus utriusque status constitutorum, palpant vecorditer & excusant. Quos Isaias nuncupat caudam longævi dierum & honorabilis. cap. 10. sic inquiens. *Et disperdet Dominus ab Israël caput & caudam incurvantem & depravantem in die una.* Longævus & honorabilis ipse est caput. Propheta docens mendacium, ipse est cauda. *Et erunt qui beatificant populum istum seducentes, & qui beatificantur, præcipitati.* Hæc ille. Et Ezechiel vocat ipsos linitores parietum sine temperamento, & consutores pulvillorum

A sub omni cubito manus. Unde cap. 13. sic inquit : *Et ipse*, scilicet homo peccator, *ædificabat parietem ; ille autem liniebat cum luto absque paleis.* Et infra : *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis, ad capiendas animas* : Quod exponens Gregorius in Moral. lib. 18. parte 4. cap. 2. sic dicit : » Parietis quippe nomine peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem est contra se quempiam peccati obstacula construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur, ut quod illi perverse agentes ædi-
B ficant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. Et subdit ibidem : » Ad hoc quippe pulvillus & cervical sub capite jacentis vel cubito ponitur, ut molliter quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub cubito vel cervical sub capite jacentis ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus, molliter quiescat, & ponitur xv. di. *Sunt nonnulli.* Item Isidorus de Summo bono. » Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant. » Hæc ille. Et tales cum hoc persæpius etiam adulantur & adulterant Verbum Dei, contra il-
C lud apostoli 1. ad Thessal. 2. *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est, nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis*, & contra illud 2. cor. 2. *Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes Verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur.* Si enim sacerdotes, prædicatores, confessores & ceteri capellani honorum, non adularentur personis quibuscumque omnium statuum spe turpis quæstus, multa peccata ruerent & cassarentur.

D Alii sunt sacerdotes simoniaca hæresi infecti, qui similiter pactant & extorquent pecuniam pro sacramentis, quorum pater est ipse auctor Giezi, de quo 4. Regum 5. Quique Spiritus-sancti gratiam pro impositione manuum, sive in sacerdotum ordinatione, sive in peccatorum absolutione, pro pecunia reddunt venalem; & istorum pater est Simon magus, de quo habetur Act. 8. Unde B. Gregorius in Registro : » Quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc ut fiat hæreticus
E promovetur. Et ponitur 1. q. 1. *Quisquis.* Item : » Quicumque sacros ordines vendunt aut emunt, sacerdotes esse non possunt. Unde scriptum est anathema danti, anathema accipienti. Hæc est simoniaca hæresis ; Et ponitur 1. q. 1. *Quicumque.* Glo. super verbo hoc scilicet : *Sic dare vel accipere.* Item Gregorius. Quicumque studet pretii datione sacrum ordinem accipere, sacerdos non est ; sed inaniter tantummodo dici concupiscit ; Et ponitur 1. q. 1. *Quicumque studet.* Item Gregorius Nazianzenus. » Spiritus-sancti do-

» num pretio comparare, quid aliud est, quam » capitale crimen & simoniaca hæresis; » Ponitur c. q. *Qui studet.* Item Ambrosius de » Mysteriis: »Cum ordinaretur episcopus, quod » dedit aurum fuit, quod perdidit anima fuit: » Cum alium ordinaret, quod accepit aurum » fuit, quod dedit lepra fuit. Et ponitur c. » q. *Cum ordinaretur.* Item Leo papa: » Gratia, » si non gratis datur, vel accipitur, gratia non » est: » Ponitur c. q. *Gratia.* Item Paschasius » papa: » Patet simoniacos, velut primos & » præcipuos hæreticos, ab omnibus fidelibus » respuendos; & si commoniti non resipuerint, » ab exteris etiam potestatibus opprimendos. » Omnia enim crimina ad comparationem si» moniacæ hæresis, quasi pro nihilo reputan» tur. » 1. q. ult. c. *vultis* glos. super verbo *exteris*, id est laïcis, qui extra ecclesiam habent hanc potestatem, ut supra di. 17. *Nec licuit.* 1. q. 3. q. 5. *principes.* Et super verbo: *pro nihilo.* dicit glos. Hoc dicitur in detestationem criminis, & ad terrorem. Utinam omnipotens Deus concitaret tam spiritualem quam sæcularem dignitates, ad simoniacam hæresim destruendas. Pro quo orat omni animo, specialiter in jejunio quadragesimæ ipsa ecclesia, & credo quod ipsam in isto, sicut & in aliis, exaudiet finaliter cum effectu.

Et istam simoniacam hæresim laudabilis prædicator regni Bohemiæ divæ memoriæ Johannes Hus, sacræ theologiæ baccalarius formatus, solemniter detestatus est scripto, verbo, & opere, ad tantum quod ad futuram posterorum memoriam in pariete capellæ Bethleem in Praga in scriptis reliquit, propter quod a quibusdam prælatis canonicisque fratribus in odium captus est, & usque ad mortem diram passus est persecutionem: Cujus tamen vitæ bonitatem, morum honestatem, ac scientiæ famositatem novit totum regnum Bohemiæ, & maxime hi cum quibus personaliter est conversatus.

Et de istis generibus malorum sacerdotum, seu solo sacramento, dicit Hugo de Claustro » animæ: Accessit ad Jesum Petrus, accessit & » Judas, accesserunt discipuli, accesserunt & » milites crucifigentes, accedunt & perversi sa» cerdotes....... & sequitur: Legem Dei nec » sciunt nec discunt; vacantes otio, comessa» tionibus & ebrietatibus student, terrenis in» hiant, terrena sapiunt, assidui in plateis, in » ecclesia rari, tardi ad investigandam culpam » peccatoris, parati ad quærendum vestigia le» porum, velociores ad congregandum canes, » quam ad vocandum pauperes, libentius por» rigunt panem canibus, quam pauperibus, plu» res serviunt eis ad mensam, quam ad altare; » famulos aut famulas habere secum volunt, » sed clericos habere non possunt, quia nolunt. Hi sunt quorum thalamus ornatior est ecclesia sua, mensa paratior altari, scyphus calice pretiosior, equus carior missali, cappa pulchrior casula, camisia delicatior alba. Ecce

A quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum.

Et tantum de notabili secundo sit dictum.

Conclusio quoad illud notabile sit ista: Nemo amplius nocet in Dei ecclesia, quam mali sacerdotes. Patet prima conclusio Malachiæ 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore ejus, quia angelus Domini exercituum est; vos autem recessistis de via, & scandalizatis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.* Et per Augustinum sic inquientem: Nemo quip- « pe in ecclesia amplius nocet, quam qui per- «
B verse agens, nomen vel ordinem sacerdotis « habet. Delinquentem namque hunc redar- « guere nullus præsumit; & in exemplum cul- « pa vehementer extenditur, quando pro reve- « rentia ordinis peccator honoratur. Episcopus « itaque qui talia crimina non corrigit, magis « dicendus est canis impudens, quam episco- « pus, & ponitur 83. dist. *Nemo.* Ad idem est Ambrosius in epist. ad Theodosium imperatorem: Nihil in sacerdote tam periculosum « apud Deum, turpe apud homines, quam «
C quod sentiat veritatem non libere pronun- « ciare; quod ex inordinata & indisciplinata « multitudine sacerdotum hodie datur con- « temtui nostræ redemtionis venerabile sacra- « mentum. nam qui debuerunt esse vicarii apo- « stolorum, filii Petri, facti sunt socii Judæ & « præambuli antichristi. Hæc ille. «

Corollarium 1. Causa ruinæ populi sit maxime ex culpa malorum sacerdotum. Patet; quia propter reverentiam ordinis culpa eorum extenditur in exemplum, ut dictum est per Augustinum. Et pro isto est etiam Beda super Matt. 21. *Intravit* Jesus *in templum, & ejiciebat omnes vendentes & ementes de tem-*
D *plo, &c.* ita dicens: » Post numerata mala in- « gressus templum, vendentes & ementes eje- « cit, in hoc innuens, quod causa ruinæ po- « puli maxime sacerdotum fuit culpa. Dum « enim vendentes percutit, ostendit unde ra- « dix prædicationis processit. Hæc ille. Et Gre- « gorius in homil. ejusdem evangelii: » Qui « enim narravit mala ventura, & protinus tem- « plum ingressus est, ut de illo vendentes & e- « mentes ejiceret, profecto innotuit, quod rui- « na populi maxime ex culpa sacerdotum fuit. « Eversionem quidem describens, sed emen-
E tes & vendentes in templo feriens, in ipso effectu sui operis ostendit unde radix prodiit prædicationis. » Hæc ille. Et Jeremiæ 23. *A prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram.* Et Daniel 13. *Iniquitas egressa est de Babylone a senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.*

Corollarium 2: Nulli homines sic scindunt ecclesiam Dei, sicut mali sacerdotes. Et pro isto est Hieronymus dicens ita: » Veteres scrutans historias invenire non possum « ita scidisse ecclesiam, & de domo Dei populos « seduxisse,

» seduxisse, præter eos qui sacerdotes Dei positi sunt & prophetæ, id est speculatores. Isti » ergo vertuntur in laqueum tortuosum, & » in omnibus scandalum sunt ponentes. » Et ponitur 24. q. 3. *Transferunt.*

Corollarium 3. Causa præcipua defectus veræ pacis in ecclesia, videtur esse fastus, avaritia & lubricitas malorum sacerdotum. Patet ex corollario præcedenti. Cum enim scindant ecclesiam Dei, ut dicit corollarium; sequitur quod ipsi sunt causa defectus in ecclesia veræ pacis.

Corollarium 4. Pro reformatione ecclesiæ in membris, heu! multum infectæ, a sacerdotio principalius est incipiendum, & pro isto est Chrysostomus super Matt. c. 21. » in opere imperfecto sic dicens: « Quemad» modum medicus, quando primum ingredi» tur ad infirmum, statim de stomacho ejus » interrogat, & eum componere festinat; quia » si stomachus sanus fuerit, totum corpus va» lidum est: ita si sacerdotium integrum fuerit, » tota ecclesia floret; si autem corruptum fue» rit, omnis fides marcida est. » Et idem Chry» sost. ibidem sic inquit: « Videte ergo, sacer» dotes, quomodo vos componatis in verbo » & opere; quoniam sicut in corpore, si aliquod » infirmatum fuerit membrum, non omnino » languet & stomachus; si autem stomachus » languet, omnia membra videntur infirma. » Sic si aliquis Christianorum peccaverit, non » omnino peccant & sacerdotes; si autem sa» cerdotes fuerint in peccatis, totus populus » convertitur ad peccandum. Item ad idem est » Gregorius: « Vulnerato namque pastore, » quis curandis ovibus adhibet medicamenta? » aut quomodo populum orationis clypeo » tueatur, qui jaculis hostium sese feriendum » exponit? aut qualem de se fructum produ» cturus est, cujus gravi peste radix infecta est? Hæc ille. Et ponitur 1. q. 1. *Vulnerato.* Utinam hoc venerandum concilium sententias istorum doctorum pensaret cordialiter; videret utique unde pro reformatione ecclesiæ foret incipiendum.

Media autem efficacia pro reformatione ecclesiæ videntur ad præsens esse duo. Primum suscitatio ordinationis Christi. Secundum, extinctio traditionis contrariæ. Et pro isto est Apostolus 1. Corint. 1. ita dicens: *Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri* Jesu Christi, *ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Et sequitur 3. cap. *Cum enim quis dicit: Ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo, quid vero Paulus? ministri ejus cui credidistis.* Et infra: *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est* Christus Jesus. Et ad Philippenses 3. dicit idem Apostolus: *Idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula.*

Conclusio 2. Nemo autem in ecclesia Dei prodest amplius, quam veri Domini sacerdotes. Patet ista conclusio per illud Judith 8. *Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum; ad eloquium vestrum corda eorum dirigite.* Patet etiam per Augustinum ad Valerium sic inquientem: « Nihil est in hac vita, « & maxime hoc tempore, difficilius & labo« riosius & periculosius episcopi aut presbyteri « aut diaconi officio; sed apud Deum nihil « beatius, si eo modo militatur, quo noster im« perator jubet. » Et ponitur 40. di. *Nihil.* Patet etiam conclusio; quia sunt sal terræ & lux mundi, ut Dominus Matt. 5. dicit.

Corollarium ad istam conclusionem. Veri Domini sacerdotes plus quam reges aut corporis parentes sunt honorandi. Unde Chrysostomus de dignitate sacerdotum lib. 3. « Per ipsos sacerdotes Christum induimus, « per ipsos membra ipsius beati capitis effici« mur. Quoniam ergo nobis isti non solum re« verendi magis quam reges aut judices; sed « etiam magis erunt honorabiles quam paren« tes. Hæc ille. Et Apostolus 1. ad Thessal. 5. *Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, ut habeatis illos abundantius in caritate, propter opus illorum, & pacem habete cum eis.* Item 1. ad Timot. 5. *Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina;* ubi dicit doctor Nicolaus de Lira: Qui bene præsunt presbyteri faciendo « devote divina officia, & ministrando subditis « ecclesiastica sacramenta, duplici honore di« gni habeantur; & hic duplex honor est, ut « exhibeatur eis reverentia, & administrentur « eis necessaria. Hæc ille.

Corollarium 2. Multiplicatis veris sacerdotibus Domini, militans ecclesia in suis membris notabile recipiet incrementum. Patet de primitiva ecclesia, Actuum 2. *Dominus autem adaugebat qui salvi fiebant quotidie in idipsum; sicque crescebat numerus discipulorum.* Actuum 6. & Actuum 5. dicitur: *Magis autem augebatur in Domino credentium multitudo virorum & mulierum.* Ad idem dicitur Proverb. 29. *In multitudine justorum lætabitur vulgus; cum impii sumserint principatum, gemet populus.*

Corollarium 3. Ecclesiæ viantis prælati inordinatos & inhabiles ad sacerdotium promoventes, periculosam & enormem inducunt populi Christiani discratiam. Patet 3. Regum 12. & 13. *Quicumque volebat implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum,* &c. Hac causa peccavit domus Jeroboam, & eversa est & deleta de superficie terræ. Ex hoc crevit in populo notabilis discratia, & idolatria in Dan, & in Bethel; & ideo dicit Apostolus 1. Timot. 5. *Manus ne-*

mini cito imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.

Nota quia dicitur in nostro articulo *libere* &c. Circa istum terminum *libere*, qui ponitur in articulo, est notandum quod libertas, ut communiter dicitur, est naturalis facultas ejus quod cuique facere libet; & hæc est applicabilis sive ad bonum sive ad malum. Unde Eccli. 15. *Apposui tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem mors & vita, bonum & malum, quod placuerit ei dabitur illi.*

Ponitur autem communiter triplex libertas, scilicet culpæ, gratiæ & gloriæ.

Libertas culpæ est impudentia quodcumque facinus perpetrandi, de qua loquitur Apostolus ad Rom. 6. *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.* Hanc, heu! habet major pars Christianorum, de qua Proverb. 2. *Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Contra quam loquitur Apostolus ad Gal. 5. *Vos autem in libertatem vocati estis, fratres, tantum ne libertatem detis in occasionem carnis.* Et 1. Pet. 2. *Quasi liberi & non quasi velamen malitiæ habentes libertatem, sed sicut servi Dei.* Doctor Nicolaus de Lira super verbo: *Tantum ne libertatem detis in occasionem carnis*, quasi diceret: » Hoc tamen est vobis valde necessarium, quod » non laxetis vos ad sequendum carnis impulsum. Hæc ille.

Libertas gratiæ, est confidentia intrepide bene agendi, de qua Apostolus 2. Cor. 3. *Dominus spiritus est; ubi autem spiritus Domini* » *ibi libertas.* Ubi dicit doctor de Lira: « Id est » Spiritus-sanctus est liber & dominus liberta- » tis, ideo subditur: *Ubi autem Spiritus Domini,* » *ibi libertas*, scilicet contemplandi veritatem. Hæc ille. De hac libertate dicitur Proverb. 15. *Secura mens quasi juge convivium.*

Libertas gloriæ, est quiescentia hominis in Deo, absque animæ & corporis dolore, de qua ad Rom. 8. *Creatura liberabitur a servitute corruptionis*, id est libertatem habebit gloriæ » filiorum Dei, ubi dicit doctor de Lyra: « Ipsa » creatura, id est humana natura, liberabitur a » servitute corruptionis, quando in resurre- » ctione corpus exanime gloriâ fiet corpus im- » mortale. » Hæc ille. De hac Apocal. 21. *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis*, &c.

Non ergo intendimus loqui in articulo nostro de libertate generaliter aut nimis late sumta, ut scilicet secundum hanc libertatem passim seu indifferenter unusquisque usurpet sibi officium prædicandi, sive sit idoneus aut non idoneus, habilis aut inhabilis, vocatus seu non vocatus, missus seu non missus, ut nos temere dicunt & autumant in regno Bohemiæ, licet minus juste: sed in præsenti loquimur strictius de libertate, non prout est libertas malitiæ, sub ratione qua hujusmodi, sed ut dicit facultatem ab ipso Domino concessam & approbatam; quam quisque susci-

A pere dicitur, quando ad ordinem diaconatus aut presbyteratus legitime est susceptus; cui nullum impedimentum illegitimum obsistere deberet, secundum legem Domini nostri Jesu Christi, cum nulli præcepto divino aliquod impedimentum illegitimum debet officere aut nocere. Igitur isti mandato Christi, quo diaconibus & sacerdotibus injungitur prædicationis officium, nullum debet officere impedimentum illegitimum, etsi aliquid obsit quod alicui ambiguum videatur. De hoc mandato attendunt probationes infra dicendæ, ubi deducetur Dei auxilio, quod

B tam diaconibus quam sacerdotibus prædicare evangelium sit præceptum.

Circa hoc notabile sit ista conclusio.

Circumscripto quolibet impedimento legitimo, sacerdos fidelis, cui Deus concessit hujusmodi libertatem, per ministerium episcopi, quod sui est officii loco & tempore tenetur fideliter exequi cum effectu. Patet de Christo, dicente ad Mariam matrem suam, ut habetur Lucæ 2. *Quid est quod me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* Et Act. 5. *Non enim possumus quæ vidimus & audivimus non loqui.*

C Corollarium. Sacerdos Domini idoneus non debet prohiberi ex causa aliqua palliata a libera verbi Dei prædicatione. Patet, quia non debet prohiberi a libertate sibi a Deo concessa per ministerium episcopi, quin quod sui officii est fideliter exequatur. Patet igitur coroll. 8. sequitur: *Alienis*, ubi dicit Leo papa: « Quid est *Manus nemini cito* « *imposueris*, nisi ante ætatis maturitatem, ante « tempus examinis, ante meritum obedien- « tiæ, ante experientiam disciplinæ sacerdota- « lis, honorem tribuere non probatis. Et quid « est communicare peccatis alienis, nisi effici «

D talem ordinationem, qualis iste est qui non « meruit ordinari? » Et ponitur di. 78. *Quid est.* Et Chrysostomus de dignitate sacerdotali, lib. 3. « Qui ordinat indignos, eisdem sub- « jacet pœnis, quibus illi qui indigne sunt or- « dinati, etsi dicunt eorum se vitia ignorasse. « Unde Apostolus ad Timot. 5. *Manus nemini* « *cito imposueris, ne communicaveris peccatis* « *alienis.* Immo ex hoc gravius peccatum & « crimen efficitur, quoniam assumserunt vel « promoverunt eum quem ignorabant, atque « id quod putabatur esse excusatio, fit accu- « satio. » Hæc ille. Ideo Apostolus loquens de

E ordinando in sacerdotem, dicit ut habetur 1. ad Timot. 3. *Oportet autem illum habere testimonium bonum ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat & in laqueum diaboli.* Et tantum sit dictum de notabili 2. pro præsenti.

Quantum ad notabile tertium, quia dicitur in articulo nostro: *Verbum Dei &c. debet prædicari & annuntiari.* Quod hoc verbum *debet*, non solum tenetur consultive, sic quod importet consilium; sed tenetur præceptive, III. Notabile

obligans sub præcepto. Et pro isto ulterius noto differentiam inter præceptum Dei & consilium. Præceptum enim Dei est doctrina seu statutum obligans hominem sub pœna peccati mortalis. Consilium autem Dei est doctrina Dei specialis, solum obligans sub pœna peccati venialis. Et istam differentiam innuit Augustinus dicens: « Quisquis præceptis Domini non obtemperat, reus est & debitor pœnæ. » Et paulo post: « Præcepto Domini non obedire peccatum est, & consilio si uti nolueris, minus boni adipisceris. » Ad idem est Gregorius ad Jovinianum. « Quod præcipitur, imperatur; quod imperatur est necesse fieri; nisi fiat, pœnam habet: ubi consilium dare, offerentis est arbitrium; ubi præceptum est, necessitas est servitutis. » Et ponitur 14. q. 1. *Quisquis*. Differt tamen præceptum Domini a præcepto canonico. Unde Gelasius papa: « Aliquando enim pro necessitate vel utilitate ecclesiæ mutilantur & relaxantur præcepta canonica. » Ponitur 1. q. 7. *Et si* 1. Et Leo papa: « Sicut quædam sunt quæ nulla possunt ratione convelli; ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum oportet temperari, illa semper conditione servatâ, & in his quæ vel dubia fuerint, aut obscura noverimus, sequendum quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum patrum inveniatur adversum. » Et ponitur 14. di. *Sicut quædam*. ubi glo. super verbo: *Sicut quædam*. « Ut præcepta decalogi & forma baptismi, & forma conficiendi corpus Christi. Hæc glo. Ex isto textu & glo. sequitur evidenter, si præceptum decalogi, forma baptismi & forma conficiendi corpus Christi nulla possunt ratione convelli, ob hoc quod sunt præcepta Dei, similiter communio diviniffimæ eucharistiæ sub duplici specie ad plebes fidelium, cum sit Christi præceptum & institutio, ut late & fundate deductum est per magistrum de Rokczana, nulla potest convelli ratione.

Conclusio pro primo notabili sit ista:

Verbi Dei verax & fidelis prædicatio est populo Christiano multum necessaria ad salutem. Patet ista conclusio per illud ad Rom. 10. *Quomodo invocabunt eum in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo vero prædicabunt nisi mittantur?* Sequitur: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Et Isaiæ 1. *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus.* Ex isto sequitur, quod sacerdotes obmittentes veracem & fidelem verbi Dei prædicationem, multum nocent populo. Patet, quia privant ipsum effectibus quos facit verbum Dei, qui sunt isti.

De octo effectibus verbi Dei.

Primus, quia cibat animam. Matt. 4. *Non in solo pane vivit homo.*

A Secundus, quia vivificat. Johan. 5. *Venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint vivent.* Tertius, quia sanat. Psal. *Misit verbum suum & sanavit eos.* Et Sap. 16. *Non herba neque malagma sanavit illos, sed tuus divinus sermo qui sanat omnia.* Quartus, quia mundat. Johan. 15. *Jam vos mundi estis propter sermonem*, &c. Quintus, quia illuminat. Ps. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Sextus, quia a peccato conservat. Psal. *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Septimus, quia a a morte æterna custodit. Johan. 8. *Si quis* B *sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.* Octavus, quia beatificat. Lucæ 11. *Beati qui audiunt verbum Domini & custodiunt illud.* Ecce isti sunt effectus verbi Dei & alii quamplures.

1. Corollarium.

Secundo, ex ista conclusione sequitur, quod sacerdotes omittentes veram & fidelem prædicationem, omittant opus populo Christiano necessarium ad salutem. Patet ex isto, quod inter omnia officia, post vitæ justitiam, prædicatio verbi Dei est plus laudanda. Cum enim sacerdotis officium videatur in quinque includi. Primum est evangelium Christi veraciter prædicare. Secundum est C Deum pro sua ecclesia continue exorare. Tertium est Dei sacramenta quibus competit gratis conferre. Quartum est in sacris scripturis tantummodo studere. Quintum, est perfectionis exemplum ceteris viantibus patenter præbere. Prædicatio verbi Dei prodest longe extensius & evidentius: ideo est operatio ecclesiæ pretiosa. Hinc Salvator noster per tres annos & ultra publice prædicavit, & semel missavit, ut patet ex decursu evangelii. Non tamen volumus ex isto, quod etiam solum semel sacerdos in vita sua misset: D sed ut sit diligentior, aut minimum ita diligens de evangelizatione verbi Dei, sicut de missatione; cujus oppositum, heu! fit in ecclesia. Multæ missæ communes, & paucæ prædicationes fiunt, & populus cœcus in multis missationibus ponit salutem. Præcepta Dei ignorat, de verbo Dei non curat, de vita Christi certissima non inquirit. Exinde sequitur altarium multiplicatio, & per consequens sacerdotum inhabilium, aliquando de tribus aut quatuor missis pretio conductorum. Et de isto dicitur Osee 8. *Multiplicavit* E *Ephraim altaria ad peccandum, facta sunt ei aræ in delictum.* Sed & Dominus visitat aliquando puniendo in præsenti. Unde Amos 3. sic dicitur: *In die, cum visitare cœpero prævaricationes Israël, super eum visitabo, & super altaria Betel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram, & percutiam domum hyemalem cum domo æstivali.* Et Osee 10. *Disperdentur excelsa idoli domus Israël, lappa & tribulus ascendet super aras eorum*; ut in multis regionibus ad oculum jam apparet. Et tantum de notabili quarto ad præsens.

Actus secundæ dici.

Quantum ad secundum principale, ponimus articulum nostrum sic in forma.

Verbum Dei, exemplo Christi & apostolorum, a sacerdotibus Domini libere ac sine impedimento fideliter ac veraciter debet prædicari & annuntiari. Et est articulus in forma. Pro veritate istius articuli primo ponam aliqua motiva, demum legem Dei, &c.

Suppono primo, quod Christus sit verus Deus & verus homo. Patet ex fide. Matt. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi*, & 1. Johan. ult. habetur: *Hic est verus Deus & vita æterna.*

Suppono secundo, quod Christus sit optimus legis interpres. Patet similiter ex fide & Lucæ ultimo. *Et incipiens a Moyse & omnibus prophetis interpretabatur illis scripturas, quæ erant de ipso.*

Istis suppositionibus sic stantibus, sic arguitur sub compendio. Christus verus Deus & verus homo, optimus legis interpres, approbat verbo & opere istum nostrum articulum: igitur est verus & catholicus. Tenet consequentia ex suppositione. Antecedens patet ex hoc quod prædicavit in monte, in campestribus, in mari, in domo, in templo, in synagogis, ut patet ex decursu evangelii; & verbo idem docuit, ut patet Matt. ult. & Marci ultimo. Igitur &c.

Secundo arguitur sic. Quodlibet Christi præceptum est libere exequendum: sed prædicatio verbi Dei est sacerdotibus Christi præcepta: igitur &c. Consequentia nota est cum majore, & minor patet Matt. ult. & Actuum 10. Igitur &c.

Item arguitur: Quodlibet opus a Domino Jesu præceptum & ardue injunctum, sacerdotibus libere exequendum est; sed prædicatio verbi Dei est hujusmodi: igitur &c. Major probatur: Nam alias sacerdotes peccarent per transgressionem divinæ injunctionis; & minor patet Matt. ult. &c.

Jam vero pro isto articulo ponimus legem Dei, & primo novam, deinde veterem. Matt. 10. *Convocatis* Jesus *duodecim discipulis, dedit illis potestatem spirituum immundorum* &c. Et sequitur: *Hos misit* Jesus *præcipiens eis & dicens: In viam gentium ne abieritis*, &c. Et sequitur: *Euntes autem prædicate dicentes: quoniam appropinquavit regnum cælorum.* Et hoc commemorat Petrus verus Christi vicarius Act. 10. dicens: *Et præcepit nobis prædicare populo & testificari*, &c. Item Matt. ultimo: *Euntes autem docete omnes gentes*, &c. Item Marc. ult. *Euntes autem in mundum universum, prædicate evangelium omni creaturæ, &c.* Sequitur: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique*, &c. tamquam præcepto Domini obedientes. Et 1. Cor. 9. dicit Apostolus: *Væ mihi si non evangelizavero. Si enim volens hæc egero, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est.* De qua dispensatione dicit Salvator Luc. 12.

A *Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus, invenerit ita facientem.* Ecce Apostolus dicit: *Væ mihi*, &c. quod scilicet *væ* significat damnationem, & non propter aliud, quam propter præcepti transgressionem. Et modicum ante dicit idem Apostolus: *Nam si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit.* Ubi dicit Nicolaus de Lira: « Necessitas enim mihi incumbit ex præcepto « Dei. » Hæc ille.

B Et hoc præceptum Christi sancti Dei apostoli sollicitius implevere. Patet de Petro apostolo; unde 2. Pet. 1. dicit: *Justum autem arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione.* Patet etiam de Paulo, qui dicit 2. Timot. 2. *Memor esto* Jesum Christum *Dominum nostrum resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum evangelium meum, in quo laboro usque ad vincula; sed verbum Dei non est alligatum, ideo omnia sustineo propter electos, ut & Christi salutem consequantur.* Hinc præcepit suo discipulo Timotheo, ut habetur 2. Timot. 4.

C *Prædica verbum, insta opportune, importune; argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Et infra. *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple.* Et sic de aliis legis novæ scripturis.

Sequuntur veteris legis jam scripturæ. Isaiæ c. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.* Ejusdem 40. *Vox Domini dicentis: clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum*, &c. Et infra: *Super montem excelsum ascende tu, qui evan-*

D *gelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; exalta & noli timere.* Item Ezechiel. 3. & 33. *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me; si dicente te ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur a via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Et quare requiret Dominus sanguinem, nisi quia præceptum prædicationis ad peccatorem non est executus? Cap. vero 33. Ezech. dicitur: *Quod si specu-*

E *lator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodiat, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Glossa interlinearis Gregorii: « Quia tacuisti « & noluisti esse sollicitus in prædicatione, « particeps eris in damnatione, nisi propter « præcepti Domini omissionem. Hinc Isaiæ. 6. in persona talium dicitur: *Quia tacui væ mihi.* Item Jonæ 1. *Factum est verbum Domini ad*

Jonam filium Amathi dicens : Surge & vade in Ninivem civitatem magnam, & prædica in ea, quia ascendit malitia ejus coram me. Et in cap. 3. subditur : *Surge & vade in Ninivem civitatem magnam, & prædica in ea prædicationem quam ego loquor ad te.* Item Jeremiæ 7. *Verbum quod factum est ad Jeremiam a Domino dicens : Sta in porta domus Domini, & prædica ibi verbum illud* &c. Et si aliquis dicat hoc fuisse tantum prophetis præceptum, audiat Apostolum ad Rom. 15. dicentem : *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Et Jacob. 5. cap. *Exemplum accipite, fratres, exitus mali & longanimitatis, laboris & patientiæ prophetarum, qui locuti sunt in nomine Domini.* Item Levit. 10. loquens ad Aaron & filios : *Habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceatisque filios Israël omnia legitima mea quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.* Et Deut. 31. *Leges verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis.* Sequitur : *ut audientes discant, & timeant Dominum Deum nostrum, & custodiant & impleant omnes sermones legis hujus.*

Ex istis sequitur, quod sacerdotes Domini non debent timere fideliter exequi mandatum prædicationis. Unde Jeremiæ 1. *Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge & loquere ad eos omnes quæ ego præcipio tibi, ne formides a facie eorum, neque enim timere te faciam vultum eorum.*

Secundo sequitur quod veraces sacerdotes Domini non debent quærere subtilitatem in prædicando, dummodo fideliter annuntient verbum Dei. Patet de Paulo 1. Cor. 2. *Et ego cum venissem ad vos, fratres, veni, non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.* Hinc dicit ad Coloss. 2. *Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in subtilitate sermonis.* Et Jeremiæ 1. dicitur de ipso Jeremia : *A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me : Noli dicere : quia puer ego sum, quoniam ad omnia quæ mittam te ibis, & universa quæcumque mandavero loqueris. Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum, & eruam te, dicit Dominus Deus.*

Item Apostolus 1. Cor. 1. *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare, non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.* Ubi dicit doctor Nicolaus de Lira : « Licet Christus miserit apostolos ad utrumque, tamen ad docendum principaliter ; & ideo per seipsos prædicabant, per ministros autem inferiores ut frequentius baptizabant. Cujus ratio est quia virtus vel ratio baptizantis nihil operatur in baptismo, propter quod non refert per majorem ministrum vel minorem baptizari. Virtus autem & sapientia prædicantis multum & valde conferunt in prædicatione ; & ideo apostoli, qui majores erant, circa prædicationem se magis occupabant, exemplo Christi, qui per seipsum docebat, & per suos discipulos baptizabat, ut habetur Johan. 3. Hæc ille.

Jam restat adducere auctoritates sanctorum doctorum pro articuli nostri tertii veritate. Gregorius in suo Pastorali cap. 15. tractans istum textum Exodi 28. *Audiatur sonitus*, scilicet Aaron, *quando ingreditur & egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.* « Sacerdos namque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus prædicationis non auditur, quia iram contra se occulti judicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Apte autem tintinnabula vestimentis illius describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud quam recta opera debemus accipere, propheta testante, qui ait in psalmo : *Sacerdotes tui induantur justitiam* ? Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, ut vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque opera sacerdotis clament. Hæc ille. Et ponitur 43. di. *sit rector*. Augustinus in prologo sermonum suorum. Pauci sunt sacerdotes qui verbum Dei juste prædicant ; sed multi sunt qui damnabilia tacent. Alii ex ignorantia, qui edoceri recusant ; alii ex negligentia, qui verbum Dei contemnunt. Sed nec illi, nec isti possunt de culpa taciturnitatis excusari, cum nec illi præesse debeant, qui prædicare nesciunt, nec ipsi tacere debent, quoniam prædicare sciunt, licet non præsint. » Hæc ille. Hieronymus super illo textu Ezech. 3. *Si dicente me ad impium*, &c. Prædicare tenetur sacerdos, videat ne timor humanus eum tacere faciat. Magnum discrimen est Dei tacere sermones ob triplicem causam, videlicet propter timorem, vel propter pigritiam, vel propter adulationem. Hæc ille. Chrysostomus homilia 46. « Sacerdotes nisi omnem veritatem manifestaverint populo, dabunt rationem in die judicii. » Hæc ille. Sed quare dabunt pro isto rationem, nisi quia præceptum Domini de prædicatione ad populum omisere ? Isidorus lib. 3. de Summo bono : « Sacerdotes pro iniquitate populorum damnabuntur, si eos ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant. » Hæc ille. Item Gregorius Venantio episcopo : « Ephesiis Apostolus dicit : *Mundæ sunt manus meæ a sanguine omnium vestrum : Non enim subterfugi, quominus annuntiarem vobis omne consilium Dei.* Mundus ergo a sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annuntiare noluisset ; quia cum increpare delinquentes noluerit, eos procul dubio tacendo pastor occidit. » Et ponitur di. 43. *Ephesii.* Item Gregorius homil. 3. super isto textu Osee 4. *Peccata populi mei comedunt.* « Nos qui ex oblationibus vivimus fidelium, quas illi pro peccatis suis obtulerunt, si comedimus & tacemus, eorum procul dubio peccata manducamus. Pensandum ergo est quantæ damnationis est sine labore

percipere mercedem laboris; quanti criminis est, pretia peccatorum accipere, & nihil contra peccata prædicando dicere. » Hæc ille. Item Augustinus in libro contra Manichæos: Olim jussus est frater præmortui fratris uxorem ducere, ut non sibi, sed illi suscitaret sobolem, ejusque nomine vocaret quod inde nasceretur. Quod si recusaret, discalciatus uno pede conspui omnino solebat in facie. Nunc autem evangelii quisque prædicator ita in ecclesia debet laborare, ut defuncto fratri, id est Christo, suscitet semen, qui pro nobis mortuus est, & quod suscitatum fuerit ejus nomine accipiat: at vero qui electus ab ecclesia ministerium evangelizandi & baptizandi renuerit, ab ipsa ecclesia digne meritoque contemnitur. Et sequitur: Qui autem curam lucrandorum refugit aliorum, discalciati illius non solum figuratum significavit, sed in se impletum portavit opprobrium. Hæc ille, & ponitur 8. q. 1. *Olim.* Item Nicolaus papa: « Dispensatio est nobis cœlestis seminis injuncta: væ si non semper severimus, væ si tacuerimus, cum electionis vas formidet & clamet, quanto magis cuilibet exiguo metuendum est. Proinde sicut non leve discrimen incumbit pontificibus siluisse quod congruit, ita his, quod absit, non mediocre periculum est, quod cum debeat parere despiciunt. Hæc ille, & ponitur 43. di. *dispensatio.*

Ad idem est concilium Toletanum: « Ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus vitanda est, qui docendi officium in populo Dei susceperunt. Sacerdotes enim legere sacras scripturas admonentur, Paulo apostolo dicente ad Timot. *Attende lectioni & exhortationi & doctrinæ, semper permane in his.* » Item ex concilio Cartaginensi. « Episcopus rei familiaris nullam curam ad se revocet; sed ut lectioni, & orationi, & verbo prædicationis tantummodo vacet. Sciant ergo sacerdotes scripturas sacras & canones, & omne opus eorum in prædicatione & doctrina consistat, & ædificent cunctos, tam fidei scientia, quam operis disciplina. Et ponitur di. 38. *Ignorantia.*

Jam ergo ostensum est ex scriptura sacra, praxi Christi & apostolorum, sententiis sanctorum doctorum & conciliorum, quod verbum Dei a sacerdotibus Domini debet prædicari sub præcepto. Non solum autem a sacerdotibus Domini, sed etiam a diaconis debet annuntiari verbum Dei: unde magister in 4. sententiarum dist. 24. « Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi. » Et paulo post: « Prædicare evangelium & apostolum. Nam sicut lectoribus vetus testamentum, ita diaconis novum prædicare præceptum est. » Ad idem est Isidorus & habetur 25. di. *Perlectis.*

Istis jam sic probatis & deductis, ut audictis, ponitur ista conclusio.

Nonobstante inhibitione, aut prætensa excommunicatione minata, vel jam lata, sacerdos Domini debet libere & fideliter verbum Dei annuntiare.

Probatur ista conclusio primo sic. Non obstante inhibitione, aut prætensa excommunicatione, sacerdos Domini fidelis, debet exequi ejus mandatum; sed prædicare verbum Dei est sacerdotibus præceptum, ut præmissum est: igitur conclusio vera.

Secundo, probatur conclusio ex praxi apostolorum. Nam cum principes sacerdotum Annas, Caiphas, Johannes, Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali, demandassent apostolis, ne omnino loquerentur, nec docerent in nomine Jesu Christi; respondentes dixerunt ad eos: *Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate. Non enim possumus quæ vidimus & audivimus non loqui.* Habetur Act. 4. Et Actuum 5. dicitur: Cum princeps sacerdotum diceret ad apostolos: *Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto, & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem istius hominis?* Respondens Petrus & apostoli dixerunt: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Utinam hæc notarent Domini sacerdotes.

Et pro ista sententia est venerabilis Beda super illo verbo: *Et invenientes asinam alligatam & pullum cum ea, solvite & adducite mihi; & si quis aliquid vobis dixerit, dicite; Quia Dominus his opus habet*, ita dicens: Hic mystice præcipitur doctoribus, ut si quid obstiterit adversitatis, & si quis prohibuerit peccatores a laqueis solvi, per confessionem fidei Domino adduci; non tamen a prædicando desistant, sed constanter insinuent, quod Dominus talibus ad ædificationem ecclesiæ opus habet. Fecerunt sic apostoli, facere debent similiter Christi similes sacerdotes. Ad idem est Hieronymus ad Rusticum Narbonensem episcopum sic dicens. Nemo hinc episcoporum invidia diabolicæ tentationis infletur vel irascatur, si ad plebem interdum presbyteri exhortatione in ecclesiis prædicent, si plebi, ut dictum est, benedicant. Etenim abneganti mihi ista sic dicam. Qui non vult facere presbyteros quæ jubentur a Deo, dicat quid majus est Christo. » Pro isto etiam est Anacletus papa. » Scimus, inquit, multos ob id infestare doctores, ut eos perdant, & propriæ voluntatis placita adimpleant. Non propterea tamen doctores, in quantum vires suppetunt, a recta æmulatione & bona intentione recedere debent: scientes, quod beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. » Hæc ille. Matt. 5. & ponitur 43. di. *Scimus.* Igitur conclusio vera.

Ex ista conclusione sequitur, quod sacer-

dotes dimittentes veram & fidelem verbi Dei prædicationem, propter inhibitionem, seu prætensam hominum excommunicationem, sunt apud Deum excommunicati. Patet quia cum prædicatio verbi Dei sit sacerdotibus præcepta, ut supra probatum est, *Maledicti qui declinant a mandatis Dei.* Psalm. 118. & ad tales dirigitur verbum Salvatoris nostri Matt. 15. *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram*, scilicet non prædicando verbum Dei.

Item alia conclusio sit ista.

Non solum sacerdotes minores, verum etiam prælati majores tenentur fideliter verbum Dei annuntiare.

Patet ista conclusio ex facto discipulorum Christi in primitiva ecclesia. Nam tam apostoli quam septuaginta duo discipuli verbum Dei prædicaverunt, & in eorum locum successerunt episcopi & inferiores presbyteri. Igitur sequitur quod conclusio sit vera. Et pro ista sententia est Anacletus, qui dicit: « Decedentibus apostolis, in loco eorum surrexerunt episcopi, & septuaginta duorum discipulorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum loco sunt constituti in ecclesia. » Et ponitur 22. di. *in nono.*

Ex isto sequitur, quod sacerdotes verbum Dei fideliter & veraciter non prædicantes propter timorem hominum, sunt proditores veritatis. Patet per Chrysostomum in Matt. 7. cap. super verbo: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*, &c. sic inquientem: « Nolite timere eos qui occidunt corpus, ne forte propter timorem mortis, nec libere dicatis quod audistis, nec fiducialiter prædicetis omnibus, quod in aure soli audistis. Sicut ex his solis ostenditur, non solum ille est proditor veritatis, qui transgrediens veritatem, palam pro veritate mendacium loquitur; sed etiam ille qui non libere prædicat veritatem, quam libere pronuntiare oportet, aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit, proditor est veritatis. Nam sicut sacerdos debitor est, ut veritatem, quam audivit a Deo, libere prædicet; sic laïcus debitor est, ut veritatem, quam audivit a sacerdotibus, probatam quidem in scripturis, defendat fiducialiter; quod si non fecerit, prodit veritatem. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* » Hæc ille & ponitur 11. q. 3. *Nolite.* Idem patet per Hieronymum in Levitico: « Si quis vult pontifex non tam vocabulo esse quam merito, imitetur Moysen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de eis? quia non discedunt de tabernaculo Domini. Erat ergo Moyses in tabernaculo Domini indesinenter. Quid autem eis opus erat, ut aut a Deo aliquid diceret, aut ipse populum doceret? Hæc duo sunt pontificis opera, ut aut a Domino aliquid discat, legendo divinas scripturas, & sæpius meditando: aut populum doceat;

A sed illa doceat, quæ a Deo ipse didicerit. Non ex proprio corde vel ex humano sensu, sed quæ Spiritus-sanctus docet. » Et ponitur 36. di. *Si quis vult.* Ex isto sequitur secundo, quod sacerdotes Domini fideliter verbum Dei prædicantes, in suis prædicationibus magnis personis minime debent parcere, dato quod exinde odio habeantur. Patet de Christo in multis locis evangelii Matt. 12. *Generatio mala & adultera signum quærit.* Sequitur: *Sic erit generationi huic pessimæ.* Et Mar. 8. *Qui me confusus fuerit & verba mea, in generatione ista adultera & peccatrice, & filius hominis confundet eum, cum venerit in*

B *gloriam patris sui cum angelis suis.* Patet de Johanne Baptista in correctione Herodis, Matt. 4. Mar. 6. Item patet de sancto Stephano Act. 7. Cum loquebatur in concilio coram principe sacerdotum dixit: *Dura cervice & incircumcisis cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto resistitis; sicut & patres vestri, ita & vos. Quem enim prophetarum non sunt persecuti patres vestri, & occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu justi, cujus vos nunc proditores & homicidæ fuistis, quia accepistis legem in dispositione angelorum, & non*

C *custodistis. Audientes autem hæc dissecabantur in cordibus suis, & stridebant dentibus in eum.* Et hoc est quod dicit Ambrosius super illo verbo 1. Cor. 4. *Vos nobiles, nos autem ignobiles*, &c. » Libere enim & sine adulatione veritatem prædicantes, & gesta pravæ vitæ arguentes, gratiam non habent apud homines. » Et Chrysostomus: » Incurrit odium qui arguit criminosos. » Ad idem Johan. 7. *Non potest vos odisse mundus, me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo*, quid aliud *quam quia opera ejus mala sunt*? Nec

D etiam fidelis prædicator verbi Dei debet curare ut placeat mundi hominibus. Dicit enim Apostolus ad Galat. 1. *Si hominibus adhuc placerem, Christi servus non essem.* Ideo dicit poeta:

Opto placere bonis malis odiosus haberi.

Quis nisi sit malus nemo placere potest.

Sed numquid Dominus dimittit inultum, quod homines criminosi, tam sæculares quam spirituales, non acceptant caritativas correptiones? Utique non. Dicitur enim Amos 5. *Odio habuerunt in porta corripientem, & lo-*

E *quentem perfecte abhominati sunt. Idcirco pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadrato lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: Vineas amantissimas plantabitis, & non bibetis vinum earum; quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra, hostes justi accipientes munus, & pauperes in porta deprimentes.* Nec hoc, scilicet cleri crimina arguere ex caritate, est os in cœlum ponere aut clero detrahere. Ponere enim os in cœlum, secundum glos. super psal. 66. est contra Deum loqui; detrahere non est, loqui perversa de

proximo; nisi in absentia, odiose, & non ex caritate.

Ex isto sequitur 3. quod sacerdotes Domini non debent omittere fidelem verbi Dei prædicationem propter scandalum perversorum. Patet in Salvatore nostro Matt. 15. *Accedentes discipuli ejus dixerunt ei: scis quia Pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt: At ille respondens ait eis: Omnis plantatio quam non plantavit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt, duces cæcorum.* Et ad hoc est Augustinus super Johan. homil. 27. » Si, inquit, de veritate scandalum sumitur, utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur. Idem dicit Gregorius, quem allegat Nicolaus de Lira super Matt. 15. cap. Igitur corollarium verum.

Alia conclusio.

Nemo usurpet sibi verbi Dei prædicationem, nisi fuerit ad hoc missus. Patet Isaiæ 6. *Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? Et quis nobis ibit? Et dixi; Ecce ego sum, mitte me. Et dixit vade.* Patet de Christo Johan. 8. *Neque enim a meipso veni, sed alius me misit.* Patet de Apostolis: Mar. 10. *Ecce ego mitto vos.* Et Luc 10. *Ecce ego mitto vos.* 2. Johan. 20. *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* Et Apostolus ad Rom. 10. *Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur?* Ubi dicit Nicolaus de Lira: » A Deo sicut prophetæ, vel ab ejus locum tenente, sicut alii prædicatores. » Hæc ille.

Et circa istam missionem notamus, quod illa est quadruplex, secundum Augustinum li. 83. q. ad Orosium. Prima, a Deo tantum, de qua patet in Moyse & aliis a Deo inspiratis, ut apostolis. de qua ad Galatas 1. *Paulus Apostolus, id est missus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per* Jesum Christum *& Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis.* Sequitur: *Notum autem facio vobis evangelium quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem* Jesu Christi.

Secunda missio est a Deo & ab homine, sicut patet de Josue & aliis a Deo & a superiore missis ad prædicandum.

Tertia missio est ab homine tantum, ut est illa quæ non fundatur in lege Dei, sed in traditionibus humanis.

Quarta nominetenus missio, est illorum qui a seipsis indigne usurpant prædicandi officium, ut prophetæ & apostoli, de quibus Jeremiæ 23. dicit Dominus: *Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Et Apoc. 2. *Tentasti eos qui se dicunt apostolos & non sunt, & invenisti eos mendaces.* Apostolos id est missos non a Deo. De his Johan. 10. *Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones.*

Intelligitur conclusio. Nisi fuerit ad hoc missus vel a Deo tantum, ut per externam inspirationem; vel a Deo & ab homine, ut per internam inspirationem, & per hominis auctorizationem. De ista loquitur Augustinus in quæstionibus Orosii, dum quærit Orosius: « Quomodo possumus scire qui mittatur a Deo? Augustinus: Cognosce missum a Deo, quem non paucorum hominum laudatio vel potius adulatio elegit. Sed illum, quem vita & mores optimi, & examinatio, apostolicorum sacerdotum vel universorum populorum judicio probavit. qui non appetit præesse, qui pecuniam non dat, ut episcopatus honorem accipiat. Nam qui præesse festinat, ut quidam Patrum eleganter expressit; sciat non esse episcopum, qui præesse desiderat, non prodesse. » Hæc ille. Et finis hujus auctoritatis ponitur 8. q. 1. *Qui episcopatum.* Prima missio solvit a lege statuti, sic quod ille, quem Spiritus sanctus inspirat, prælato suo contradicente, ad vitam meliorem potest transire. patet in Apostolis Act. 9. & 5.

Ex isto sequitur, quod sacerdos & diaconus Domini licite potest prædicare verbum Dei, sine licentia speciali sui episcopi aut prælati superioris.

Probatur primum ratione & hoc multipliciter. Primo sic: Sacerdos Domini, spiritu instigante, potest sine speciali episcopi aut prælati licentia prædicare verbum Dei. Ergo sibi licet. Tenet consequentia; quia majoris virtutis est spiritus Jesu Christi instigans diaconum vel sacerdotem ad prædicandum verbum Dei, quam inhibitio episcopi aut prælati humanitus adinventa. Ergo spiritui Christi instiganti & infallibiliter, plus parendum, juxta regulam Apostolicam Act. 5. *Magis oportet obedire Deo quam hominibus.*

Secundo sic legimus: Homo sub potestate regis constitutus, spiritu Dei instigante, licite potest dare eleemosynam corporalem indigenti, sine speciali licentia regis: Ergo sacerdos Domini multo magis potest licite prædicare verbum Dei, sine speciali licentia sui prælati. Tenet consequentia, cum major sit eleemosyna spiritualis, quam corporalis. Quam ergo mirabile foret, quod prælatus aut episcopus prohiberet dare corporalem eleemosynam pauperibus esurientibus, tam mirabile & amplius foret, quod prohiberet sacerdoti Christi humili & scienti dare spiritualem eleemosynam per evangelizationem verbi Dei.

Tertio sic probatur: Consummato matrimonio, conjuges sine speciali licentia prælati possunt licite generare filios carnales, ergo sacerdotes possunt licite generare filios spirituales per evangelizationem verbi Dei, sine licentia prælati speciali. Tenet argumentum a simili, aut a majori. Nam quam placitum est opus Deo, quod conjuges sine prælati licentia generent filios carnales, tam placitum est sibi, quod diaconi vel presbyteri instinctu

stinctu Dei per evangelium Christi, sine speciali licentia generent spirituales filios Dei; quod si negatur similitudo, detur diversitas. Immo, cum pejus est semen verbi Dei non admittere, vel suffocare, quam semen carnale; sic econtrario melius est semen verbi Dei spargere & suscipere, quo suscitentur filii Dei, quam suscipere vel dare semen, quo suscitentur filii carnis. Et hinc Salvator Matt. 10. dicit: *Quicumque non receperint vos, neque audierint sermones vestros, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, quod tolerabilius erit terra Sodomorum & Gomorraeorum in die judicii, quam illi civitati.* Item: Qua ratione Heldad & Medad, super quos requievit Spiritus Domini, prophetaverunt licite, Moyse irrequisito, ut habetur Num. 11. eadem ratione sacerdos Christi humilis, super quem requiescit Spiritus Domini, irrequisito praelato, licite potest praedicare populo verbum Dei. Et utinam praelati ecclesiae haberent in hoc facto spiritum Moysi. Nam Num. 11. dicitur: *Cumque propheta esset in castris, scilicet Heldad & Medad, timuit puer, & nuntiavit Moysi, dicens: Heldad & Medad prophetant in castris. Statim Josue filius Nun, minister Moysi, & electus a pluribus ait: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille. Quid, inquit, aemularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum?* O utinam affectum istius viri sancti amici Dei, haberent nunc praelati. Tunc enim non prohiberent Christi humilibus diaconibus & sacerdotibus praedicare verbum Dei. Item, patet per apostolum, qui cum vocatus fuisset per Christum, ut praedicaret nomen JESU coram regibus & gentibus, non ivit pro speciali licentia ad Petrum, Jacobum aut Johannem, qui videbantur esse ecclesiae columnae. Unde ad Galatas 1. dicitur: *Cum autem placuit ei, qui me segregavit de utero matris meae, & vocavit me per gratiam suam, ut revelaret filium suum in me, & evangelizarem illum in gentibus, continuo non acquievi carni & sanguini, neque veni Jerosolymam ad antecessores meos apostolos, sed abii in Arabiam; & iterum reversus sum in Damascum*, &c. Similiter apostoli & septuaginta duo discipuli, postquam generalem acceperunt a Domino auctoritatem, evangelizandi, non ibant pro speciali licentia unus ad alterum; sed induti spiritu ex alto, ibant in mundum universum, praedicantes evangelium omni creaturae. Mar. ultimo. Quare non facerent sic veri & humiles Christi sacerdotes, cum messis quidem multa, operarii autem pauci. Math. 9. & Luc. 10. Ideo dicit Apostolus ad Rom. 1. *Nolo enim vos ignorare, fratres, quod saepe proposui venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc, ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in ceteris gentibus. Graecis aut barbaris sapientibus & insipientibus debitor sum. Itaque, quod in me, promtum est & vobis, qui Romae estis, evangelizare.*

Sequitur secundo quod nec potestas papae aut praelati potest licite in contrarium; nec ille qui tali inordinatae potestati resistit, Dei ordinationi resistit, sed ipsius voluntati obtemperat & praecepto. Unde 2. Cor. 10. dicit Apostolus. *Nam & si aliud gloriatus amplius fuero de potestate nostra quam dedit nobis Deus in aedificationem, & non in destructionem vestram, non erubescam.* Et ibid cap. 2. dicit: *Putatis quod excusemus nos apud vos: coram Deo in Christo loquimur: Omnia autem, carissimi, propter aedificationem vestram.* Sed rogo qualis est illa aedificatio prohibere operarios ire in messem Domini, & laborare in vinea Domini Sabaoth, quam heu! exterminavit: aper de silva, & singularis ferus depastus est. Psal. 79. vulpeculaeque demolitae sunt, prout dicit Salomon pacificus in Canticis canticorum. Unde Dominus in littera ad papam inter cetera sic dicit: » Breviter autem « recolligens dico, quod apostolicae sedis san- « ctitas non potest, nisi quae in aedificationem, « & non in destructionem. Haec est enim ple- « nitudo potestatis omnia posse in aedificatio- « nem. Hae autem quas vocant provisiones, « non sunt in aedificationem, sed in manifestam « destructionem. Non ergo potest eas dare « beatissima sedes apostolica. Haec ille qui, ut dicitur, a papa Innocentio ad tribunal Christi appellavit. Quod autem sic resistere, non sit potestati resistere, patet per Augustinum in libro de Natura boni. » Si aliquid jubet po- « testas quod non debes facere; hic sane con- « temne potestatem, timendo potestatem ma- « jorem. Ipsos humanarum rerum gradus ad- « verte. Si quid jusserit curator, numquid fa- « ciendum est, si contrarium proconsul jubeat? « Rursus: si quid ipse proconsul jubeat, & aliud « jubeat imperator: Numquid dubitatur, illo « contemto, illi esse serviendum? Ergo si aliud « imperator, aliud Deus jubeat; contemto illo, « obtemperandum est Deo. Potestati ergo dia- « boli vel hominis tunc resistimus, cum aliquid « contra Deum suggesserit; in quo Dei ordi- « nationi non resistimus, sed obtemperamus. « Sic enim Deus praecepit, ut in malis nulli « potestati obediamus. » Et ponitur 2. sermone « di. 44. Et ad idem Augustinus. » Si aliquid « ipse consul jubeat, & aliud imperator, aliud « Deus; quid judicatis? Major potestas est Dei. « Da veniam, o imperator! tu carcerem, ille « gehennam minatur, hinc tibi assumenda est « fides tua, tamquam scutum, & quo possis « omnia ignita jacula inimici extinguere. » Et « ponitur 11. q. 3. *Qui resistit.* Sic in praesenti potest rationabiliter dici. Da veniam, o Eugeni, o Innocenti, tu minaris excommunicationem, abscisionem ab ecclesia, & Christus ignem gehennae. Et hoc etiam patet ex facto Susannae Dan. 13. *Angustiae mihi sunt undique. Si enim hoc egero mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius mihi*

est absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Dei.

Ex isto tertio sequitur: Quicumque nititur fidelem Domini sacerdotem a prædicatione verbi Dei abstrahere, in hac parte videtur dictamini Spiritus-sancti culpabiliter contraire. Patet, quia cum ex præcepto Domini sacerdotes tenentur prædicare verbum Dei, ut probatum est, & præceptum illud fuit dictaminis Spiritus-sancti, sequitur, &c. In hoc, heu! peccato sunt quidam episcopi, abbates & præpositi, qui sæpius clericum aut fratrem valentem pro studio seu evangelizatione verbi Dei, abstrahunt, curis sæcularibus implicando.

Ex isto sequitur ulterius, quod sacerdotes debent verbum Dei, mendacia fugiendo, veraciter prædicare, prout mandat Dominus, Jeremiæ 23. *Qui habet sermonem meum, loquitur sermonem meum vere.* & Apostolus 2. Cor. 2. *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei; sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur.* Hinc de prædicantibus mendaciter dicitur Jerem. 23. *Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterii, & iter mendacii, & confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua.* Et tales prædicatores, heu! diligunt carnales homines tam sæculares, quam spirituales, ut dicitur Jeremiæ 5. *Stupor & mirabilia facta sunt in terra. Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in novissimis ejus? Qui autem prædicant veritatem eis, illos odiunt & abominantur.* Patet 3. Reg. ult. de Achab, ad quem cum dixisset Josaphat: *Non est hic propheta Domini quispiam, ut interrogemus per eum?* Et ait rex Israël ad Josaphat: *Remansit vir unus per quem possumus interrogare Dominum; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore, Micheas filius Hiemla.* Et hoc prævidit Apostolus 2. ad Tim. 4. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus, & a veritate auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* Hinc dixit idem Apostolus ad Titum 2. *Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam.*

Conclusio ultima. Sacerdotis Domini prædicatio, ut sibi sit meritoria, bonis operibus est confirmanda. Patet ista conclusio de Christo, Actuum 1. *Cœpit* Jesus *facere & docere.* Hinc Jacobi 3. *Sic loquimini, & sic facite.* Et B. Hieronymus in epist. ad Nepotianum: „Non confundant opera sermonem tuum, ne cum in ecclesia loqueris, quilibet respondeat: Cur ergo quæ dicis ipse non facis? Delicatus magister est, qui pleno ventre de jejunio disputat, accusare avaritiam & latro potest; sed sacerdotis Christi os cum mente concordet.

Ex omnibus præmissis finaliter sequitur, quod articulus noster tertius, puta: *Verbum Dei exemplo Christi & apostolorum*, &c. est verus & catholicus, fidelis & omni acceptione dignus. Patet, quia ex sacra scriptura, praxi Christi & apostolorum, sententiis sanctorum, in eadem sacra scriptura veraciter se fundantium, prout Dominus contulit, est deductus.

Finis positionis tertii articuli Bohemorum, propositi in præsentia sacri concilii Basileensis, per dominum Wlricum de secta Orphanorum, anno Incarnationis dominicæ MCCCCXXXIII.

ORATIO PRÆAMBULA

responsionibus deputatorum sacri concilii Basileensis ad articulos Bohemorum, per dominum abbatem Cisterciensem. (a) [a] *Ex mss. cod. bibliot. regiæ Navarræ.*

1. SAcrosancta Basileensis Synodus in Spiritu-sancto legitime congregata, quæ in medio tui habens illum natum regem Judæorum, *(b)* quem dudum Magi ab oriente venientes adoraverunt, fideliter omnem infallibilem potes docere veritatem, quæ specialiter a Domino constituta & electa esse crederis, ut per sanam doctrinam & judicium rectum evellas & destruas errores & hæreses, per sanctam denique desideratam, ac toti mundo summe necessariam omni statui reformationem, ædifices & plantes seminaria virtutum, peneque, heu! derelictas sanctæ conversationis operationes, verba mea, quæso, tuis auribus benignissimis clementer percipe, & patienter intende voci orationis meæ. Neque enim a te rem expostulo tibi difficilem, quam vel conveniat tuæ gravitati denegare. Pro fide namque Catholica, pro lege Dei nostri, pro justitia, pro omni populorum utilitate loqui mihi animus est. talibus namque hostiis, juxta modum loquendi Apostoli, promeretur Deus, his oblectamentis, ni fallor, nedum hominum, sed etiam angelorum mulcentur aures; hoc adipe vivit singulariterque saginatur anima fidelis, dicente Salvatore: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* [b]

2. Plenus sum quidem sermonibus, & sicut beatus Job loquitur, *Quasi mustum, quod laguncculas absque spiraculo novas disrumpit*, sic coarctat me spiritus uteri mei: nec dimittere te potero, nisi benedixeris mihi. *Conceptum enim sermonem*, ait ipse Job, *quis poterit continere?* Insuper enim ex ore hic astantium ambassiatorum inclyti regni Bohemiæ, suscepimus idipsum, quod jam vulgatur per

(a) Johannem de Alneto ex monacho Ellantii, primum Gardi abbatem, deinde Ursicampi, demum Cistercii, quod monasterium annis undecim magna cum laude rexit.

(b) Hoc dicit, quia magister Johannes de Rokazana Bohemus, acceperat pro themate: *Ubi est qui natus est rex Judæorum?*

[a] orbem, quod (a) *Ortus est sol, congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.* Sed quænam provenire poterit mundo ex hac consolatione lætitia, si quominus festinanter efficaciterque impleatur quod sequitur: *Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam......Thesaurus enim invisus,* ait sapiens, *& scientia absconsa; quæ utilitas in utrisque*?

3. Per solem autem, ni me fallat memoria, ambassiatores ipsi sacrum generale concilium (b) accipiunt; quæ siquidem acceptio [b] tanto commendabilior redditur, quanto inter solis corporalis sacrique concilii proprietates convenientia invenitur major. Sol quippe, sicut scriptura testatur, omnia illuminat, girat ad meridiem, & reflectitur ad Aquilonem, lustrat universa, & semper in circulos suos revertitur. Sacrum autem concilium, quid aliud facit, quam suis exhortationibus piissimis orbem universum illuminare, purgare & perficere? curat * ad meridiem, reflectitur ad Aquilonem, & lustrat universa; continue videlicet ad omnes Christianitatis regiones, ut omnes lucrifaciat, solemnes nuncios destinando, illos revocando ab erroribus, istos ad pacem & concordiam reducendo, cunctos, prout prævalet, attrahendo ad salutem: semper tamen in suos circulos revertitur, quia propter agenda extrinseca numquam omittit exire ad opus suum, sanctam videlicet ecclesiæ reformationem. Ipsum opus, Domino largiente, continuaturum usque ad vesperam, id est, usque ad Deo acceptam ejusdem reformationis consummationem.

* Sup. girat.

4. Cum enim, teste scriptura, homo nascatur ad laborem, ita ut primus homo, qui justitia originali præditus erat, &, secundum multos doctores, in gratia fuerat creatus, in paradisum voluptatis fuerit positus ut operaretur, quisnam putabit, ob aliud hunc solem exortum esse, nisi quatenus homines sub ipso congregati, ad opus, propter quod vocati sunt, exeant, per hocque totus mundus accipiat benedictionem a Domino, & misericordiam a Deo salutari suo? Sane cum omnium opifex Deus sua ineffabili providentia res creatas non solum propter esse, sed magis propter operari produxerit, dicente Salvatore: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat*? Necesse est ut homines, quos Deus inspirat & adjuvat, quamdiu lux orta est eis, ad opus exire non morentur, sicut scriptum est: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare*, quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas. Nam & beatus Apostolus suum instruens Timotheum, maxime ipsum ad operandum sollicitabat, dicens: *Sollicite cura teipsum exhibere Christo Deo operarium inconfusibilem, vere tractantem verbum veritatis.* » Parum quippe est, inquit « Gregorius, mala fugere, inquinamenta hujus « mundi devitare, nisi etiam quisque studeat « bonis operibus abundare. Hinc Salvator no- « ster quorumdam arguens pigritiam, qui volunt & non volunt, post ipsos clamabat: *Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant;* quia qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. Hæc igitur magnus ille regiusque propheta David, qui se super senes intelligere gloriabatur, solerti mente considerans, pleneque, Spiritu-sancto ipsum docente, concipiens ortum solis parum prodesse, nisi ejus lumine irradiati exirent in opus, cum præmisisset: *Ortus est sol, congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur*; convenienter subjunxit: *Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam.*

5. Sed jam pulsat animi quæstio, quodnam sit illud opus, ad quod propheta hominem sollicitat, dicens: *Exibit homo ad opus suum.* Itaque licet plurimæ, secundum utrumque hominem, conveniant hominibus operationes, ex ipsis tamen omnibus duas dumtaxat mente considero, de quarum qualibet pro præsentis operis complemento, prout ab Alto mihi conceditur, satagam breviter aliquid aperire.

6. Duplex igitur opus meæ occurrit considerationi, ad quod per præmissa prophetæ verba homo dici potest rationabiliter excitari. Primum est unitatis & concordiæ vinculo corda fidelium dissociata conjungere. Secundum est salutaris sapientiæ poculo sitibunda fidelium corda reficere. Primum opus per Apostolum omnibus hominibus generaliter injungitur, cum dicitur: *Sollicite servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Secundum opus catholicæ veritatis doctoribus per eumdem Apostolum in persona Titi fuisse videtur specialiter impositum, quando eidem Tito dictum est: *In omnibus te præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate; verbum sanum & irreprehensibile, ut is qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.*

Divisio hujus propositionis

7. Ad primum igitur opus exercendum, quod est per unitatis & concordiæ vinculum dissociata fidelium corda conjungere, tria, ni fallor, homines efficaciter stimulant & im-

Tria ad pacem inclinat & impellunt.

(a) Hoc thema sumsit magister Petrus Anglicus, unus ex ambassiatoribus Bohemorum, in propositione secundo loco facta in prima die audientiæ ipsorum.

(b) *In margine codicis manuscripti hæc legitur nota.* Est sciendum quod in prima die audientiæ Bohemorum, magister Johannes de Roxazana habuit propositionem primam in præsentia sacri concilii, & thema illius fuit, ut jam diximus: *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Nam & hic actus infra octavam Epiphaniæ aut circa agebatur, anno Domini 1433. Post ipsam magister Petrus Anglicus habuit secundam propositionem, cujus thema fuit: *Ortus est sol, congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.* Intellexit per solem, prædicatorem Johannem Wicleff aut Johannem Hus, hæreticos in concilio Constantiensi damnatos; quia miserunt quatuor radios, quatuor, ut dicunt, veritates, seu quatuor suos articulos, ad quorum notitiam gens Bohemorum congregata est; & in regione sua, sicut cubili, collocabuntur. Quod igitur hic dicitur, per solem intelligi ab eis concilium generale, dicitur ex quadam benignitate; & revera in ista oratione per solem recte ipsum sacrum concilium intelligitur.

pellunt, videlicet, natura, caritas & humana necessitas. Natura quidem ad procurandam unitatem & concordiam hominem inclinat & impellit, quoniam secundum imaginationem Boëtii in libro de Unitate & uno, tam essentiale & proprium est creaturæ appetere esse unum, sicut esse; & ita, sicut creaturæ naturaliter diligunt sui esse conservationem, ita naturaliter fugiunt divisionem, per quam desinunt esse unum, & quodammodo in plura dividi incipiunt. Omnium, inquit ipse Boëtius, substantiarum motus est ad unum, nihil eorum quæ sunt, appetunt esse multa: sed omnia sicut appetunt esse, ita & unum esse; & hoc provenit, quod omnia egrediuntur & producuntur a Deo, quia summe unus, ipso dicente: *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.* Et hac ratione forsan moti fuerunt quondam beatus Augustinus ceterique tam theologi, quam philosophi tractatores, unanimiter ponentes, quod omnia naturaliter pacem appetunt; in hocque suam fortassis fundant imaginationem Plinius ceterique antiqui philosophi de proprietatibus rerum differentium, quod in suis scriptis reliquerunt, multas aves multaque animalia bruta ad unitatem & concordiam sic affici, ut, si casu ab invicem fuerint divisa, quietem nullam recipiant, donec, prout pax & concordia ipsis competere possunt, unitatis & concordiæ vinculo reunita exstiterint. Et hoc est quod dicit sapiens: *Omne animal sibi simile diligit.* Et ex hoc patet, quod homines ab aliis se dividentes seu divisi, ad ipsorum reconciliationem cum his a quibus divisi sunt non laborantes, inclinationem non sequuntur naturalem, sed eidem repugnant, se per hoc inferiores brutis animalibus constituentes.

8. Caritas insuper hominem ad laborandum pro unitate & concordia inclinat & inducit, dicente beato Gregorio: Caritatis proprium est nutrire concordiam, servare composita, conjungere dissociata, & virtutes ceteras perfectionis suo munimine solidare. Hinc clementissimus Deus se Caritatem & Deum pacis nominat, quia etiam ipsius est dispersos congregare, divisos unire, homines ad invicem, & cum seipsis, secumque reconciliare. Propter quod bene determinat Apostolus Corinthiis scribens: Quod homo, si linguis loquatur angelorum, fidem habeat, omnia bona opera exequatur, caritatem autem non habeat, nihil est. Ex his patet, quod homines ab aliis se dividentes seu divisi, ad ipsorum reconciliationem non laborantes, caritatem non habent; neque actus ipsorum ex caritate procedunt, licet interdum habere videantur speciem pietatis; & inde est, quod multi tractatus incœpti pro pace his diebus malis, votivum non sortiantur effectum; quia homines caritatem non habent, sine qua pax non habetur. Joseph enim, sicut

A in lib. Gen. legitur, omnia bene dirigebat, & erat vir in cunctis prospere agens. Cur hoc? certe quia Deus erat in eo. Nempe cum Deus sit auctor pacis, qui sine Deo pacem facere vel habere credit, plane desipit.

9. Demum ad laborandum pro unitate & concordia fidelium, hominem inclinat & inducit humana necessitas. Cuilibet enim homini, quamdiu peregrinatur a Domino, duplex unitas necessaria est: una videlicet civilis & politica, qua reguntur & conservantur corpus & bona mundana, sine quibus spiritualia diu continuari non possunt; qua unitate B necesse est illos esse unitos, qui eodem regimine politico participant, & sub ipso esse volunt, sicut in Esdra scribitur: *Omnis populus congregatus in Jerusalem, erat quasi vir unus.* In hac unitate populi stabilimentum consistit, respublica cujuslibet politiæ continuatur, & per ipsam, sicut dicit Salustius, parvæ res crescunt, quemadmodum discordiâ magnæ dilabuntur. Quantæ autem sit necessitatis, ut homines ad hanc unitatem conservandam laborent, ex desolationibus lamentabilibus, ad quas miserabiliter deducuntur regna, provinciæ, comitatus & populi, C in quibus talibus unitas non viget, longe certius, quam rationibus speculationis potest demonstrari. Quis enim in suo gemitu per singulas noctes stratum suum lacrymis sufficeret lavare? sufficeret, in amaritudine animæ suæ recogitans clarissima regna & dominia Christianorum, ob defectum prædictæ unitatis, illi subjacere maledictioni, quam dudum Salvator prædixerat: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.* Proinde satis explicare mortalis lingua non sufficit, quanta sit & erit perpetuis temporibus dignum commendatione hoc sacrum D generale concilium, quod nimia devinctum caritate, inter alias causas specialiter congregari continuarique voluit pro eorumdem regnorum & dominiorum ac totius Christianitatis pacificatione.

De duplici unitate necessaria homini viatori.

10. Alia vero unitas homini necessaria, est unitas spiritualis & ecclesiastica; quam describens Apostolus, dicebat: Unus Dominus, una fides, unus Spiritus, unum baptisma. Hæc quidem unitas eo usque homini est necessaria, ut extra ipsam nemini sit salus. Ab hac unitate nemo pie volens in ipsam ingredi E secernitur. Per hanc unitatem homo efficitur membrum Christi, suoque corpori mystico incorporatur, & tam triumphantis, quam militantis ecclesiæ, si obicem non ponat, suffragiorum recipit participationem. Ad hanc unitatem obtinendam, conservandam & retinendam tanto ferventius quilibet homo laborare tenetur, quanto minus sine ipsa quisque, sive spiritualiter sive temporaliter, diu potest subsistere. Sane cum unitas ecclesiastica, secundum traditionem Apostoli, sumenda sit & mensuranda per comparatio-

De secunda unitate necessaria homini.

nem ad corpus humanum, necesse est, ut, sicut membrum a corpore præcisum continuo arescit, & in pulverem revertitur, ita homo, regnum, gens, provincia, communitates & populi, qui vel quæ ab unitate se dividunt ecclesiastica, nedum spiritualiter, sed etiam civiliter tamdem redigantur ad nihilum, etiamsi post ipsorum divisionem ad tempus floreant & exaltentur sicut cedrus libani, quemadmodum filii Benjamin, postquam se divisissent a reliquo populo Israël, ad tempus floruerunt, plurimaque obtinuerunt prælia; sed tamdem, sicut Judicum tradit historia, cum rogati ad unitatem fratrum suorum redire non vellent, sic a viris usque ad jumenta gladio deleti fuerunt & consumti, sicque eorum urbes & viculos vorax flamma consumsit, ut postmodum filii Israël pœnitentia ducti dicebant: Ablata est una tribus de Israël. Unde si ab initio sæculi scriptas revolvamus historias, neque unicum reperimus ante vel post adventum Christi, qui se pertinaciter ab ecclesia diviserit, in suaque pertinatia permanserit, cui dicenti: Pax & securitas, repentinus non supervenerit interitus, quemadmodum de Dathan & Abiron; Ario, Manichæo & Sabellio, ac aliis supra numerum olim multiplicatis hæreticis exemplificari perfacile est.

11. Postquam igitur, reverendissimi patres, misericors & miserator Dominus, qui mortem non vult peccatoris, in languores varios, quibus ob defectum prædictæ duplicis unitatis populus Christianus pene ad mortem opprimitur, suæ pietatis oculos sic dignatus est dirigere, ut quasi sæcula aurea saturniaque regna redierint, ad dirigendos pedes nostros in viam universalis unitatis & pacis, hinc solem diebus vestris fecerit oriri, ut jam verbis Apostoli utar: Hortamur vos, ne gratiam hanc permaximam, nedum vobis, sed etiam toti mundo, si boni æmulatores fueritis, factam, in vacuum recipiatis. Hora est, ni fallor, jam nos de somno surgere, jam non est opus ut dormitet vel dormiat qui custodit Israël. Nox præcessit, dies appropinquavit. Ortus est sol; vox turturis, id est vox ecclesiæ, audita est, non solum in terra nostra, sed etiam usque ad aures pervenit Bohemorum, qui ad gratissimam ipsius vocis melodiam salubriter excitati & surgentes, venerunt ad vos, quærentes & dicentes: *Ubi est qui natus est rex Judæorum*? parati, si vestris orationibus, vestris informationibus catholicis, vestrisque laboribus & studiis inter vos ipse rex fuit inventus, ipsum vobiscum suppliciter adorare. O mira Dei clementia! o ineffabilis erga nos divinæ bonitatis miseratio! o inæstimabilis dilectio caritatis, quæ mortalibus hominibus simul in unum congregatis vocem tantæ virtutis conferre dignatur, ut ab extremis finibus mundi homines valeat attrahere, attractos sic humiliare sufficiat, ut ultro pacem offerant, quam mundus non potest! * Quod enim apertius, quodve majus habere vel quærere potestis experimentum ejus qui loquitur in vobis, Christus, quique in medio vestrum residet, sicut ipse dudum promisit: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum*?

* Sup. dare.

12. Quid ergo dicemus, viri patres & fratres? an non nobis ultra dormiendum vel vacandum otio, aut retro respiciendum? an non manus in sinum sunt trahendæ, ubi tam aperte regiones albescunt ad messem? immo prorsus necesse est, sicut consulit Apostolus, quod dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad hos domesticos fidei. ipsi enim caro nostra, fratres nostri sunt. Qua fronte ergo ipsos suo fraudatos desiderio permitteremus, ut per aliam viam reverterentur in regionem suam? Procidamus igitur ante Deum, ploremus coram Domino nostro, plorent & ipsi nobiscum, & in cinere & in cilicio prostrati ante altare, incessanter clamemus in cœlum, donec ipsis & nobis misereatur Dominus Deus noster.

13. Vos autem convenio, ô Bohemi, & nunc ad vos sermo meus specialiter dirigitur, utinam ad me vacuus non redditurus, sed ea qua profertur caritate recepturus a vobis. Jam audistis, quod certus sum ante vos non latuisse, quoniam pro vestra cunctorumque fidelium concordia obligamini diligenter laborare. An nescitis quid de vobis homines sentiunt & loquuntur? Siquidem fere apud omnes vulgatur proverbium, quod salus Christianitatis dependet a vobis, & in manibus vestris est. Cur hoc? quia si cum sacro concilio perfectam feceritis unionem, de pace & concordia regum & principum, cunctorumque dominiorum & populorum Christianitatis reconciliatione nullus ambigit. Exemplar enim ipsis eritis, qualiter se suasque controversias & dubia totaliter debent sacro submittere concilio, quod tam efficaciter direxerit pedes vestros in viam pacis. Cum igitur, ô viri, caractere Christiano insigniti, evidentem de præmissis possitis habere certitudinem; cumque vobis constet per Apostolum, quod accedentem ad Deum primum oportet credere, certi quoque sitis, sinceram vos non posse fidei capere veritatem, nisi Spiritus-sanctus huic concilio sacro præsidens ipsumque dirigens, vos specialiter edoceat & adjuvet. Cur eidem concilio universalem repræsentanti ecclesiam tamdiu tardatis vos submittere? cur non attenditis ad petram unde excisi estis, & ad Saram quæ genuit vos? Si filii estis ecclesiæ, cur matrem vestram non honoratis? cur lactari uberibus consolationis ejus non contentamini? cur non captivatis intellectum vestrum in obsequium fidei, & omnes articulos vestros, ceteraque omnia, quæ putatis obesse fidei,

judicio & determinationi ecclesiæ non submittitis? Si aliquas scripturæ sacræ sanctorumque doctorum habeatis auctoritates, ipsasque sic debere intelligi dixeritis: ego autem & alii multi dixerimus, sicut dicemus, oppositum; quis inter nos & vos æquior judex quam Spiritus-sanctus huic præsidens concilio poterit constitui? cui securius cujuscumque causæ decisio quam sacro poterit submitti concilio, quod errare non potest, neque quemquam vult aut potest decipere? An non vultis quod ex toto nobis credatur? An non putatis nos legisse Virgiliocentenas & Homerocentenas, & fuisse meditatos in lege Domini? Nec tamen petimus quod ex toto nobis credatur, sed satis erit nobis si videat Dominus & judicet, quoniam profecto, quod homini in sua causa totaliter credatur, honestas non suadet, justitia non patitur, nec id fieri sapiens requiret.

14. Quid ergo opus est vobis aut nobis disceptationibus aut pugnis uti verborum? cum non venerimus ad concilium generale magis ad expugnandas bestias Ephesi, quam ut induamur virtute ex alto. Itaque etiamsi per centum annos disputaverimus, finaliter necesse erit ut vos & nos reverenter & humiliter sacro submittamus colla concilio. Nec umquam, ni fallor, quam per sacrum generale concilium dubia per vos proposita felicem sufficientemque declarationem accipient. Quid ergo necesse est nobis aut vobis quasi ambulantes in circuitu auctoritates adducere, multiplicare rationes, ubi sic paratum habemus Spiritum-sanctum, ad repente dandum nobis sensum, ut intelligamus scripturas? Ubi enim legitur, quod Spiritus-sanctus, qui est Spiritus disciplinæ & pacis, super discipulos disputantes aut contendentes descenderit? Spiritus-sanctus in die pentecostes invenitur visibiliter descendisse super apostolos, utique non contendentes vel disputantes, sed perseverantes in oratione; tuncque docuit eos omnem veritatem. Sane mysteriorum fidei cognitio non disputatione, sed humilitate acquiritur, sicut scriptum est: *Confiteor tibi, Domine Pater cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Unde raro legitur, quod in conciliis generalibus vel alibi, aliquæ materiæ fidem concernentes, aliter quam per homines, qui plus in Spiritu-sancto quam in disputationibus confidebant, terminatæ extiterint.

15. Hinc beati apostoli de cessatione legalium aliisque materiis fidelium regimen concernentibus diversa sentientes, cuiquam auctoritati, seu propriis inniti rationibus nullatenus præsumserunt. Sed quamquam Spiritu-sancto essent repleti, suum captivarunt intellectum in obsequium fidei, ac judicio & determinationi ecclesiæ omnes suas opiniones humiliter submiserunt; profecto scientes quod quæstiones de fide exortas, aliter quam per ecclesiam sufficienter declarari vel determinari impossibile est. Itaque nihil habet auctoritatis quæcumque scriptura seu doctrina vel determinatio, nisi illam solam quam sibi confert ecclesia, dicente B. Augustino: Evangelio non crederem, nisi me commoveret ecclesiæ auctoritas. Si ergo beati apostoli se maluerunt sacro submittere generali concilio, quam quibuscumque rationibus vel auctoritatibus inhærere; cur apostolos, quos tam constanter asseritis in suis operibus esse imitandos, non imitamini, & vestros articulos vestraque dubia examinationi & determinationi sacri concilii totaliter submittendo, vos nobiscum per unitatis & concordiæ vinculum non unitis & conjungitis?

16. O si sentiretis quantum gaudium esset angelis Dei, si pariter essemus uniti in vinculo pacis; quanta tristitia dæmonibus, qui occasione divisionis vestræ a nobis, heu! tot animas devorarunt, pretioso Christi sanguine redemtas. Quantus denique pavor Turcis, Saracenis & aliis inimicis crucis Christi, qui, prout nostis, occasione divisionis vestræ a nobis, longe plus solito cornua levaverunt, infestarunt Christianos, parati forsan & dispositi vos & nos de super terram eripere, si diutius in ea, quam, proh dolor! nimis continuavimus, adhuc permanserimus divisione. Si, inquam, hæc sentiretis, quis crederet vos vel ad momentum dare velle requiem animabus vestris, donec ex nobis & vobis esset factum unum ovile, essemusque omnes cor unum & anima una? O si vestris laboribus piissimis, per mediumque unionis & reconciliationis vestræ nobiscum illa clarissima Franciæ & Bohemiæ regna, antiquo fœdere specialiter conjuncta, & ad recuperandam terram promissionis, si pacata unitaque forent, haud dubium sufficienter ad plenam reduci possent concordiam. Quid Octavianus, quid Julius Cæsar, quid Carolus-Magnus, quid Augustinus, quid Jeronymus, Ambrosius ceterive cujuscumque status vel probitatis nati homines fecisse leguntur, quod ad indelebilem pro vobis & posteris vestris gloriam hujus operis tam gloriosi & necessarii consummatio vos fecisse non probaret?

17. Eia igitur, viri caractere Christiano insigniti, hodie si audieritis vocem Domini, nolite obdurare corda vestra: sed postquam Deus, sol & astra vobis favent, levate capita vestra, quoniam procul dubio, nisi per vos steterit, ecce appropinquat non solum vestra, sed etiam redemtio nostra. Ortus est sol, congregati sunt, in cubilibus istis sunt collocati omnes isti reverendi patres & doctissimi viri. Ad quid? certe ad dandum vobiscum scientiam salutis, in remissionem peccatorum vestrorum; ad impendendum se- De tribus utilitatibus concilii erga Bohemos.

ipsos pro animabus vestris; postremo ad dandam & procurandam vobis pacem & reconciliationem cum Deo & angelis, ac omnibus hominibus. Quid amplius desiderare, quidve ultra petere potestis vel accipere? quid aliud vultis facere, vel præstare potest natus & inventus rex Judæorum? Jam ergo totum pondus belli vestris humeris imponitur. Super vos omnium amodo veniet* accusatio, nec de cetero vobis ullius excusationis locus patebit; quoniam profecto posse pacificandi vos & totum mundum, vobis suppetit, si velle adjaceat. Concedere vobis dignetur Altissimus, sic in hac materia exire ad opus vestrum, vestramque operationem taliter ad vesperam, id est ad finem debitum producere, quod vos nobiscum & nos vobiscum in perfecta caritate uniti & radicati, sinceram fidei veritatem declarare, ut Deo gratam in capite & in membris facere valeamus universalis ecclesiæ reformationem, omnibusque poscentibus sibi rationem reddi de his quæ docuerimus & fecerimus, pro omni argumento, auctoritate & ratione secure possimus respondere: ita visum est Spiritui-sancto & nobis. Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et hæc dicta de primo opere sufficiant.

* al. excusatio,

18. Nunc superest, reverendissimi patres ac Deo amabiles viri, verbum facere brevissimum de secundo opere, ad quod propheta hominem sollicitat dicens: *Exibit homo ad opus suum*; quod opus esse prædixi salutaris sapientiæ poculo sitibunda fidelium corda reficere; quia scripturæ sacræ laudes descripturus non adveni, cum de ipsa scriptum sit: *Alta profunditas, & quis inveniet eam?* Ipsam proinde supponens esse legem illam de qua dicit propheta: *Lex Domini immaculata convertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.* Paulum, ut arbitror, tetigisse satis erit, quod ipsam fidelibus ministrare opus est doctorum catholicæ veritatis. Licet enim scriptura sacra in cortice seu superficie plana sit, seque tangi permittat ab omnibus, dicente Hieronymo: Sola scripturarum ars est quam sibi passim omnes vindicant: in sensibus tamen eo usque altissimis repleta est mysteriis, ut homines absque speciali dono Dei, ipsam tractando vel exponendo tangentes, se vulneratos potius quam sanatos inveniant; & dum continuasse crediderint, tunc necesse sit ipsos incipere. Hinc beatus Hieronymus illos redarguens, qui in scripturæ sacræ littera, quæ, dicente Apostolo, occidit, nimis se fundant & arrestant, dicere solebat: Non putemus in verbis scripturarum esse evangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermone, sed in radice. Propter quod etiam venerabilis Hugo de S. Victore modum tradens perveniendi ad salubrem ipsius scripturæ sacræ intellectum & expositionem, dicebat: Ad scripturæ sacræ cognitionem opus est intima compunctione potius quam profunda investigatione; suspiriis quam argutiis, crebris gemitibus quam copiosis argumentationibus, lacrymis quam sententiis, oratione quam lectione, gratia lacrymarum quam scientia litterarum. Ipsi etenim scripturæ sacræ sensus spirituales & mystici quibusdam corporalibus teguntur velaminibus, absque quibus, secundum beatum Dionysium, divinum lumen nobis lucere non potest. Et ita cum hujusmodi sensus naturæ facultatem excedant, necesse est ut qui eos attingere voluerint, super naturam eleventur, omnemque intellectum humanum, rationes & scientias naturales captivent in obsequium fidei, nec se quicquam prorsus scire arbitrentur, nisi Dominum nostrum Jesum Christum, & hunc crucifixum. Cum enim in scripturarum sacrarum expositione homo sensui proprio innitens, ascendit ad cor altum, tunc exaltatur Deus, sicque frequenter verificatur quod scriptum est: *Scrutator majestatis opprimetur a gloria.*

Quod ministerio sacrarum litterarum sit opus doctoris catholici.

19. Hujus autem scripturæ sacræ proprietates allegans B. Augustinus, ipsam vocat scientiam, qua fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur & roboratur, cujusque auctoritas... omnis ingenii humani & perspicacitate major est. Hac scientia tamquam spirituali cibo mentes reficiuntur fidelium, dicente Gregorio: Scriptura sacra aliquando nobis cibus est, aliquando potus. Cibus est in locis obscurioribus, & quasi exponendo frangitur, & manducando glutitur. Potus vero est in locis apertioribus, quia ita absorbetur sicut invenitur. Hujus autem cibi potusque spiritualis ministratio propterea non omnibus, sed solis hominibus in catholicis veritatibus eruditis & exercitatis, suumque intellectum in obsequium fidei captivantibus rationabiliter committitur; quia cum, teste Hieronymo, ex verbis inordinate prolatis fiat hæresis, periculosum nimis foret scripturam sacram ab aliis, præterquam ab hujusmodi eruditis exponi, applicari seu ministrari. Nempe sicut cibus corporalis ex se bonus, frequenter nocet, si ei cui non est conveniens, vel aliter quam fieri debet, ministretur; ita scriptura sacra, licet secundum Apostolum sit utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum; si tamen modis indebitis exponatur aut ministretur, nonnumquam nocet, scandalizat, illosque perimit quos sanare debuerat. Unde si liber B. Augustini de hæresibus ceteraque volumina doctorum, in quibus ab initio ecclesiæ hæreses exortæ conscribuntur, solerti revolvantur indagine; vix una reperitur quæ in scriptura sacra sinistre intellecta, exposita vel applicata fundamentum non acceperit. Magna proinde omnibus catholicæ veritatis

Scriptura sacra cibus & potus.

doctoribus incumbit necessitas, ut cum ad opus suum, scripturæ videlicet sacræ expositionem exeunt, ipsam sic ministrent & elucident, auctoresque ipsius sic interpretentur, exponant & applicent, personarum quibus loquuntur qualitate diligenter pensata, quod mentes fidelium suis reficiantur doctrinis & expositionibus; & ad susceptionem incrementi virtutum reddantur validiores. Quem etiam modum B. Apostolus erga illos observasse videtur, quibus dicebat: *Ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo vobis lac potum dedi, non escam.*

Ad quatuor doctores a concilio deputatos ad respondendum Bohemis.

20. Quia ergo vos, venerabiles & egregii patres & magistri, qui accincti & parati estis ad respondendum articulis per hos ambassiatores Bohemorum propositos, ipsosque ambassiatores informandos de irrefragabili & catholica veritate super eisdem articulis a quolibet fideli tenenda, multas habebitis scripturæ sacræ auctoritates declarare & exponere; magno, ut arbitror, debetis diligentiæ studio providere, ut taliter in tractando, exponendo & applicando hujusmodi auctoritates, modestiam atque circumspectionem teneatis, quod vestris mediantibus claris informationibus & instructionibus catholicis, iidem ambassiatores illuminati & excitati, toto corde se convertant ad nobiscum adorandum natum regem Judæorum, quem utique, si diligenter perspexerint, invenerunt in loco isto; seque & omnes, pro quibus huc advenerunt, sacro concilio per unitatis & concordiæ vinculum conjungendo & uniendo, deinceps operationem suam, id est perfectam unionem, & in caritate non ficta firmatam concordiam cum ecclesia continuaturi usque ad vesperam, id est, usque ad præsentis vitæ terminum & transitum ad gloriam sempiternam; quam ipsis & nobis ipse inventus, laus Deo, rex Judæorum concedere dignetur, qui vivit & regnat & imperat in sæcula sæculorum. Amen.

Finis propositionis facta per dominum abbatem Cisterciensem sacræ theologiæ professorem famosum in universitate Parisiensi, coram concilio Basileensi & oratoribus Bohemorum, ante initium responsionis ad primum ipsorum articulum.

In fine superioris orationis additur sequens observatio.

Sciendum est quod sacrum concilium Basileense deputavit quatuor doctores, videlicet magistros Joh. de Ragusio, Ægidium Carlerii, Henricum *Kalceisem*, & Joh. de *Polemar*, primum & tertium religiosos de ordine Prædicatorum, secundum & quartum sæculares, ad respondendum quatuor articulis Bohemorum propositis per quatuor viros ambassiatores, scilicet per magistrum Johannem de Rokasana, dominum Nicolaum de secta Thaboritarum, dominum Wlricum de secta Orphanorum, & M. Petrum Anglicum, ut primus a concilio deputatus, primo Bohemorum ambassiatori de primo articulo sit responsurus; secundus secundo, tertius tertio & quartus quarto. Verumtamen concilium retinuit sibi potestatem addendi, diminuendi, interpretandi, corrigendi, ac diffiniendi in præmissis & aliis necessariis.

Sequitur in codice.

POSITIO DE COMMUNIONE divinissimæ eucharistiæ.

Facta per magistrum Johannem de Ragusio ordinis Prædicatorum sacræ Theologiæ professorem, contra M. Johannem de Rokasana oratorem Bohemorum, habita in præsentia sacri concilii Basileensis.

Reverendissimi reverendique patres, illustrissime princeps, regum & principum, universitatum atque communitatum ambassiatores oratoresque egregii, utriusque juris divini pariter & humani doctores eximii & magistri, comites, barones, nobiles, civesque insignes, & ceteri in CHRISTO JESU omnes patres, domini & fratres dilectissimi, qui huic sacræ congregationi divinoque certamini interestis. Post valde utilem ac pernecessariam exhortationem reverendi in Christo patris & domini mei singularissimi domini Cisterciensis; cujus exhortationis verba utinam tali fide, tali devotione, talique caritatis affectu fuissent a cunctis auditoribus accepta, qualiter ab eodem patre prolata sunt, &c. *Ut apud R. P. Labbe.* 12. *concil. pag.* 1013.

Habita fuit anno 1433. mense Febr.

In fine hæc leguntur.

Sciendum quod Bohemi finita hæc positione & responsione, injurias, ut inquiebant, passi, provocati sunt, reddideruntque se difficiles præstare audientiam tribus sequentibus responsalibus deputatis pro parte sanctæ synodi. Unde patres expediens arbitrati sunt, illos in dicendis uti temperato eloquio atque suavi sermone; veritate tamen semper salva, ne a verbo aspero offensi, redirent ad propria, non instructi in verbo veritatis & doctrina salutis, & breviare dicenda, ne tædio affecti, quærerent sub alio colore sui occasionem recessus.

Sequitur.

COLLATIO PRÆAMBULA positioni pro veritate super punitione peccatorum mortalium publicorum.

Audistis reverendissimi patres, &c. *Edita apud Labb. tom.* 12. *conc. pag.* 1159.

POSITIO

POSITIO DE PUNITIONE PECCATORUM mortalium publicorum facta per magistrum Ægidium Carlerii decanum Cameracensem, in concilio Basileensi, præsentibus oratoribus Bohemorum contra dominum Nicolaum Taboritam, unum ex illis.

Ad declarationem materiæ secundi articuli, qui est de punitione, &c. *Ed. apud Labb. tom.* 12. *pag.* 1161.

COLLATIO PRÆAMBULA positioni pro veritate super prædicatione verbi Dei.

Patres & domini reverendissimi, doctores prudentissimi inclyti Bohemiæ, &c.

POSITIO DE PRÆDICATIONE VERBI DEI facta per magistrum Henricum Kalcisensem Ordinis Prædicatorum, sacræ theologiæ in studio Coloniensi professorem; contra dominum Wlricum de secta Orphanorum, unum ex oratoribus Bohemorum, habita in præsentia sacri generalis Basil. concilii.

Quemadmodum Deus & natura nihil agunt frustra, &c. *Ed. apud Labb. tom.* 12. *pag.* 1250.

INVOCATIO DIVINI AUXILII præambula ad positionem de possessione bonorum temporalium ab ecclesia, factam per dominum Johannem de Polemar doctorem decretorum auditorem domini cardinalis S. Angeli legati; contra magistrum Petrum Anglicum oratorem Bohemorum, habitam in præsentia concilii Basileensis.

Deus in adjutorium meum intende; Domine ad adjuvandum me festina. Excelsus ille, &c. *apud Labbeum tom.* 12. *pag.* 1363.

In oratione Johannis de Ragusio pag. 1106. *ubi legitur:* Item in tertio corollario infert quod luce clarius patet, quod magnum sacrilegium committunt, &c. *Additur in ima pagina eadem manu.*

Sic ipse Rokasana docuerat populum regni. Nam cum properantes Pragam venissemus ad villam Zaaps & quasdam alias, improperabant nobis de sacrilegio, nosque contumeliose sacrilegos appellabant mulieres, intendentes concitare viros adversus nos, & hoc modo morti tradere. Verum per aliquos eorum qui in sacra synodo fuerant ex Bohemis, divina dispositione, quamvis præter illorum intentionem, sine periculo, immo cum gaudio usque ad urbem regiam Pragam fuimus deducti, scilicet RR. patres in Christo domini Constantiensis provinciæ Rothomagensis, & Augustensis episcopi, magistri & doctores Johannes de Polemar, præpositus....

In fine orationis Henrici Kalteicensis, edita est ejusdem replica. ad replicam Ulrici, &c.

In fine orationis Johannis de Polemar, edita est replica ejusdem, ad replicam magistri Petri Anglici, Oratoris Bohemorum super quarto eorum corol. pag. 1405. *e. & seq.*

In nomine Patris & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-sancti. Amen. His quæ pro divini imploratione, &c.

In codice Navarræo in fine sic lego.

Finis replicæ & responsionum pro veritate ad rationes magistri Petri Anglici de secta orphanorum, factas contra temporalitatem ecclesiæ & ecclesiasticorum, compositarum per dominum Johannem de Polemar decretorum doctorem sacri palatii apostolici ac domini Juliani cardinalis S. Angeli, sacrique Basileensis concili præsidentis auditorem, in præsentia etiam ejusdem concilii in facie legatorum Bohemiæ expositarum anno verbi incarnati 1433. mense Aprilis.

HANC LITTERAM misit magister Johannes de Rakuzana Plebanus in Praga suis Bohemis.

Rationem reddit de actis a se & suis in concilio.

CHRISTUS JESUS rector cœli & terræ dignetur vos illustrare, confortare & illuminare de sede poli. Multum in Domino mihi dilecti, Deo favente, dominica proxima ante Epiphaniam in ipsam pervenimus Basileam, in quam suscepti fuimus grate, sicut & in via per utramque manum spiritualem & sæcularem. Et hospitiis nobis ordinatis, sabbato post epiphaniam inducti fuimus ad concilium, ibique suscepti grate, & per modum sermonis per legatum JULIANUM facti, adhortati sumus ad bonum. Tunc post illius sermonem, & ego feci sermonem super verbis tunc in ecclesia cantatis, *ubi est, qui natus est Rex Judæorum? Vidimus stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.* Post cujus complementum, optio tunc data est nobis, ut quando velimus articulos nostros in medio concilio prosequamur; & deliberatione simul habita, diem Veneris, quæ fuit feria sexta (*a*) proxima ante Antonii, elegimus. Qua quidem die veniente, ego primum articulum prosecutus sum de benedicta communione sub utraque specie, & per tres dies loquendo, die tertia finivi, scilicet secunda quæ fuit proxima (*b*) ante Fabiani. In crastinum alium articulum, & post, tertium & quartum continuaverunt Domini & socii mei, sic quod in decem diebus nostros articulos expedivimus. Post hoc doctores dispositi sunt, ut sententiam articulorum per nos

Anno 1432. 11. Februar. Ex ms. illustrissimi viri domini Chauvelin.

(*a*) Anno 1433. festum S. Antonii incidebat in Sabbatum ac proinde perorare incœpit 16. Januarii.
[*b*] Id est 19. Januarii.

[a] positam infringant. Et pridie sabbato (a) ante Purificationis festum, doctor quidam, monachus fratrum Prædicatorum (b) linguagii nostri, contra articulum primum per me positum loqui cœpit. Cui spero, divinitus adjutus, resistam, & sua motiva infringam. Contra secundum articulum alius, contra tertium tertius est dispositus doctor, sicut & contra quartum quartus. In Domino tamen speramus plene confidentes, quia Dominus dabit os nobis, & sapientiam, cui non poterunt resistere adversarii nostri. Multo majus onus in meis, quam aliorum pendet humeris. Igitur Deum pro me misero exorate. Noscat meus dilectus *Prawii Hadatz*. Nam post completionem per nos factam quatuor articulorum nostrorum, cardinalis legatus cœpit loqui: Quia domini ambassiatores Bohemiæ, jam per decem dies auditi estis, in vestris quatuor articulis. Sed nos audivimus alios multo plures articulos in Bohemia dogmatizari, ad quod respondebitis per verbum *credimus* vel *non credimus*. Et obtulit nobis XXVIII. articulos tunc lectos, & post in cedula signatos: inter quos est primus de remanentia panis, secundus de præsentia reali in sacramento corporis Christi, de confirmatione, de extrema-unctione, de aquæ in calicem mixtione; de purgatorio, de suffragiis sanctorum, de ritu missæ, de imaginibus non adorandis, de jejuniis ab ecclesia indictis, &c. Et tunc dum articuli proponebantur, sedens in medio concilii cogitavi de Noskone, dicens in corde meo *Ze gest prawii Hudatz*. Dominus JESUS dedit gratiam mihi, quod præ aliis Bohemis magis me diligunt plerique prælatorum & doctorum, potius me audiunt multitudo doctorum in concilio, & confluunt plures nostri præsentiam aventes.

Item, rex Hungariæ est in Senis, & ut percipimus, nec huc nec illuc propter inimicorum suorum potentiam progredi valet. Pridie feria sexta proxime præterita, quidam cardinalis S. Eustachii Basileam intravit. Si fuissetis ibidem, vidissetis instar Christi in Jerusalem progredientis. Et beatus qui intelligit. Quemdam monachum doctorem exposuerunt contra calicis communionem loquentem & multum loquacem, quia procurator in curia papæ a plerisque fuit annis. Multa alia aliter invenimus in Basilea, quam dicta sunt nobis domi. Papa etiam citatus est a concilio, & volumus quod ista tria puncta populo dicantur, scilicet primo quod audientiam habuimus super istis quatuor articulis, quorum primus est de communione eucharistiæ sub utraque specie ad omnem populum fidelem; secundus de dominio cleri, tertius de impediendis peccatis mortalibus manifestis, quartus de libertate verbi Dei. Secundo quod ad impugnandum dictos quatuor articulos sunt quatuor doctores deputati, ita quod quilibet doctor respondebit uni articulo. Tertio quod scripturam (a) contra communionem sub utraque specie isti doctores non habent, nec aliquas rationes invincibiles, nisi quod consuetudinem ecclesiæ allegant, dicentes quod non licet eam de facili infringere, dicuntque quam plures doctores, quod communio sub utraque specie in se est justa, sancta, catholica, & recognoscunt quod prius in ecclesia primitiva observabatur, nec sciunt quis deposuit, nec quando, nec ubi. Licet unus dixerit, quod talis communio sub utraque specie quo ad laicalem populum foret hæretica & erronea. Idcirco dicatis populo quod non pertimescant communicare sub utraque specie, nec vacillent in illa Dei veritate, quia certa est veritas evangelica. Exhortamini populum ut orent pro me vitam bonam insectando. valete. Datum feria 4. (b) ante Valentini in civitate Basileensi anno nativitatis Domini M CCCC XXXIII. Sumus omnes sani.

JOHANNES DE RAKUZANA plebanus
in Pragâ vester in omnibus.

REPLICA CONTRA POSITIONEM magistri Ægidii Carlerii prædicti facta per dominum Nicolaum unum ex oratoribus Bohemorum pro secundo articulo eorum.

Ex mss. regii collegii Navarræ.

Actus I. diei.

OStenso quod articulus de cohibitione, correptione & castigatione peccatorum sit catholicus, legis divinæ auctoritatibus, ac praxi Christi apostolica, & ecclesiæ primitivæ, nec non sanctorum doctorum, cum conciliis antiquis, se veraciter in eadem lege fundantium, sententiis munitus; superest venerabilis & dilectus in domino doctor, prædictum articulum zelanter impugnans, & ipsum videlicet, non tantum quantum demeruit flagellans, qui quasdam auctoritates scripturarum in unum involucrum satis dispendiosa prolixitate compegit, putans se undecumque sibi succurrendo fidem simplicibus adgignere creditivam. Sed cum opus præcipuum virtutis sit vera dicere, & hunc qui veritatem impugnat posse revincere, ejus latibula coram aliis patenter aperiam. Ideo divino adjutus contra illum præsidio, mea

[a] Die 31. Januarii nam Purificatio incidebat in feriam II.

[b] Johannes de Ragusio.

(a) Hac in epistola mirum est, quantum plebi Bohemiæ imponat Johannes Roxasana impudenter asserens, scripturam pro communione sub unica specie a catholicis doctoribus minime proferri potuisse. Nam qui ei respondit Johannes de Ragusio ordinis Prædicatorum vir doctissimus, undecim minimum testimonia scripturæ, quæ licitam communionem sub una specie non celebranti demonstrant, adduxit, totamque hæretici orationem ita protrivit, ut vanum omnino & inanem sibi triumphum decantasse, nemo est qui non animadvertat.

(b) Hoc est undecima Februarii quippe S. Valentini festum anno 1433. incidebat in diem Sabbati.

salvans, ad oppositiones & instantias illius descendo, ejus responsis & solutionibus immorabor. Et cum venerabilis nostrum articulum impugnans me in præfatione sui primi actus fabrum prunas sufflantem sub olla; quam vidit succensam, rationum & auctoritatum per meum articulum contra vitia appellasset; & æstimans me illam ultra modum ad combustionem vitiorum succendisse, aquam amaram, quia contra dictionem hujus ignei zeli, ut alter faber, se mittere & subministrare spopondisset, ut aliquod ex ambobus nobis medium fieret, hoc audiens in primis animo gaudebam. Sed auditis posterioribus, & post hæc in scriptis visis, timeo ne doctor in illam Apostoli incidat sententiam, quam de quibusdam Rom. 2. scribit: *Qui ergo alium doces, te ipsum non doces*; cum timens de me, ne in uno extremo excederem ultra modum flammam ad combustionem vitiorum emittendo; solus, ejus salva reverentia, in extremo utroque excedit, nunc flammam extra clibanum nimium emittens, & specialiter contra laicos sæculares, & nunc nimium extinguens, & maxime erga ecclesiasticos & clericos, ut in sequentibus apparebit; & ad tantum eximit & exonerat ecclesiasticos, & onera gravissima laicis, tamquam primæ materiæ, imponit, quod timendum est ne sit de numero illorum, de quibus veritas dicit: *Alligant enim onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere*. Et ad tantum possunt sæculares gravari sic per ecclesiasticos, quod aliquando velut asina coram Balaam declamabunt.

Cum autem doctor materiam sui actus ad tria puncta restrinxit. In primo enim puncto suo præmittens quatuor notabilia, uno de descriptione peccati mortalis, secundo de descriptione peccati mortalis publici & privati, tertio de distinctione judicii quadruplicis, & quarto de distinctione duplicis correptionis, subjungit propositionem primam; Quod lex æterna est ponenda in summo omnium principe; quia cum, inquit, mundus divina prudentia regatur, necesse est in gubernante esse dictamen practicum omnium ab eo directorum, ut quomodo a ratione practica artis increatæ processit, sic sua providentia in ipsum, ut finem ultimum reducatur, a qua dicit ulterius derivari in nobis legem naturæ, velut quamdam participationem ejus, per quam inclinamur ad proprios actus & finem vitæ humanæ, in quibus secum non intendo contendere, quia non sunt contra me, sed pro articulo meo.

Post hæc ponit positionem secundam, quod ultra legem æternam & naturalem oportet ponere legem humanam, quæ præcepta moralia legis divinæ & naturalis per derivationem ab illa determinaret, & quæ crimina aliqua posset licite punire mortis supplicio, in hoc a lege evangelica non dissonando; & huic annectit propositionem istam tertiam, Quod quamvis omnia peccata mortalia & maxime publica sint a quolibet fideli detestanda, non tamen omnia possunt puniri lege humana. Deinde circa illam primam suæ positionis partem subinfert conclusionem: Quod licet omnia peccata mortalia sint divina lege expresse vel implicite prohibita; non tamen omnia peccata mortalia publica ab homine sunt ex dictamine hujus legis pœnaliter per judicium punienda. Et in illis scilicet in positione ejus secunda & tertia, & in dicta conclusione secum non concordo, sed oppositum sentio.

Ut autem hoc melius & manifestius a venerando auditorio inter me & partem mihi adversam posset percipi, & ex oppositis juxta se positis veritas magis elucesceret, in confirmationem articuli mei & pro posse satisfactionem, dictis & rationibus per reverendum impugnantem circa illum primum ejus punctum, quantum ad illa puncta, in quibus discordamus inducta, tria specialiter præsuppono.

Primo illud, quod lex evangelica excellit legem Moysi, & omnem aliam legem humanam in extirpatione vitiorum. nam lex humana ex eo quod non potest ad legem divinam attingere, invenitur defectiva. Lex etiam Mosaica videtur permittere aliqua mala, eo quod data fuit populo rudi & duræ cervicis: Lex autem evangelica, tamquam perfectissima, quantum est de se nullum malum permittit, sed omnia excludit & punienda prædicit. Matt. 12. *De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines reddent rationem in die judicii*: Et si de omni verbo otioso, multo magis de nocivo; & si de verbo, multo magis de facto. Ista suppositio patet & latius in sententia & in verbis declaratur per Nicolaum de Lira in prooemio super Matt. & super illo verbo psalm. 26. *Semita justi*. Idem doctor: « Omnes aliæ leges excepta evangelica permittunt aliqua mala. » Hæc ille. I. Suppositio.

Secundo præsupponitur illud Chrysostomi dictum, quod in opere imperfecto scribit, super illo verbo evangelii: *Erat enim docens illos sicut potestatem habens*. « Omnis doctor servus est legis, quia neque supra legem addere aliquid de suo sensu debet, neque subtrahere secundum proprium intellectum: sed hoc tantummodo prædicat, quod habetur in lege. Nec enim potest mens humana detractare (alias directicare,) quod sapientia dictat. Sic enim ait Salomon: *Ne addas ad verba, neque subtrahas inde*. Qui autem hoc est ausus, se sapientiorem putat esse, quam Deum, & incipit falsus esse testis; quia illud dicit, quod nec auris audivit, nec oculus vidit. Christus autem Dominus legis & substrahere potest de lege, quod propter necessitatem temporis jussit, ut puta propter duritiam cor- II. Suppositio

» dis, jussum fuerat dare libellum repudii: Dominus illud, quasi potestatem habens, subduxit dicens: *Quod Deus conjunxit homo non separet.* Et addidit. Quod propter infirmitatem hominum minus fuerat jussum, ut puta: *Antiquis dictum est non occides, ego autem dico non irasci.* Non quasi servus legis sub potestate constitutus illud docebat, quod fuerat jussum, sed quasi dominus legis, & habens potestatem sua auctoritate, addebat supra id quod antiquis dictum fuerat: *Ego autem dico.* » Hæc ille.

III. Suppositio.

Tertio præsupponitur, quod quilibet Christianus ultor injuriæ debet quoad Dei injuriam esse ultor zelantissimus, & quoad propriam injuriam indultor mitissimus, cum sicut Dei dilectio, ita vindicatio divinæ injuriæ est a quolibet præferenda: quod plane constat ex præcepto Salvatoris, qui Matt. 18. peccantem præcipit corripere, illam correptionem usque ad excommunicationem acuendo. De vindicatione vero propriæ injuriæ præcepit, ut quoties in eum frater peccaverit, dimittatur. Quod etiam ex facto Christi & Moysi confirmatur, qui fuerunt duo legiferi duplicis testamenti. Nam Moyses Exodi 22. legitur pro adoratione vituli viginti tria millia hominum occidisse, & tamen num. 12. legitur pro Maria, contra ipsum murmurantem, quod percussa fuit lepra a Domino, ipsum Dominum exorasse. Sic & Christus Matt. 4. duplicem tentationem humanitatis suæ patienter sustinuit; sed quando tertio ad latriam soli Deo debitam diabolus aspiravit, acute fugavit eum dicens: *Vade sathana.* per quod secundum Chrysostomum dedit nobis intelligi, ut nos illius disceremus exemplo, nostras quidem injurias magnanimiter sustinere, Dei autem injurias nec usque ad aurem sufferre; quoniam in propriis injuriis patientem esse quemquam laudabile est: injurias autem Dei dissimulare nimis impium est. Sic Christus Pharisæis in causa Dei acutissime restitit opere & sermone, ut est Matt. 23. Injuriam autem suæ humanitatis nedum patienter sustinuit; sed pro inferentibus oravit Luc 23. Sic Petrus contumelias sibi illatas cum gaudio suscipiebat, peccata vero quæ in Deum committebantur zelantissime puniebat, Ananiam & Saphiram Spiritui-sancto mentientes mortis sententia per miraculum damnans Act. 5.

Istis suppositionibus præmissis, accedendo ad dicta & posita doctoris, argumentum impugnantis dico, quod quamvis lex æterna in summo omnium principe sit ponenda, a quo derivatur in nobis lex naturæ, velut quædam participatio ejus, per quam inclinamur ad proprios actus & finem vitæ humanæ, ut in principio deducit doctor; non tamen ultra hanc legem æternam & naturalem simpliciter, necessario poni oportet legem humanam ad participandum dictamen divinæ di-

A rectionis, sic quod non sufficienter sine illa dirigi possit respublica seu genus humanum. Cum immediatius lex Mosaica, cui successit lex gratiæ seu evangelica, derivatæ sunt a prædicta lege æterna, & naturali, quæ sufficientes per se erant ad regimen ecclesiæ militantis, sine humanis legibus post adjectis, quælibet pro tempore suo. Nam determinatio in his quæ ordinant homines in Deum, facta est in lege veteri sufficienter per cerimonialia; determinatio vero in his quæ ordinant homines ad invicem, facta est in lege ipsa per judicialia, & hujus determinationis

B cerimonialium judicialium vel moralium necessitas fuit; quia universalia non movent sufficienter ad opus, ut etiam innuit impugnans.

Lex etiam evangelica legi Mosaici succedens, pro suo tempore est per se sufficiens ad regimen ecclesiæ militantis, sine legibus humanis post adjectis, excedens legem veterem & alias leges in brevitate, & in instrumentorum paucitate, & modi implendi facilitate, quæ est regula communis, una omnium, brevis, facilis, sufficiens, & lex perfectæ libertatis, qualem decebat nobis tradere

C JESUM CHRISTUM. Nec aliquis hominum præter eum potest talem regulam aut statutum condere, quod sic universaliter cooptatum omni homini, omni statui & conditioni; congruens in omni loco & in omni tempore sine exceptione observandi, quod non sufficienter in lege prædicta includatur. Cum lex prædicta perfecte executa docet rectissime quomodo omnis injustitia debeat a republica exstirpari, & quomodo offendens in legem debeat castigari, & quomodo quæcumque justitia veritatis foveri debeat & finaliter præmiari. In ipsa est fides ecclesiæ catholicæ, quam quilibet tenetur cognoscere.

D In ipsa etiam est exemplar planissimum, juxta quod debet regulari ecclesia & quodlibet ejus membrum. In ipsa etiam est subtilitas tam scholastica quam moralis, ultra hoc quod scimus comprehendere hic in via. Ideo idem esset spiritualiter pascere auditorium sine sententia evangelica, ac si quis faceret alteri corporale convivium sine pane. Nam cum Christus fundamentum est totius sententiæ, quæ pertinet Christiano, & sua conversatio & doctrina in evangelio ubilibet ex-

E pressatur, patet quod necessarium est omni statui viatorum ipsum cognoscere, cum in ipso sine possibilitate deceptionis possimus hoc habere quod debemus credere vel sperare, & quomodo debemus tam nos ipsos quam rempublicam informare; & per consequens non necessario semper ponenda est lex humana, nec immediate derivatur a lege æterna & naturali, quin sine illa sufficienter dirigatur ecclesia catholica per legem veterem & novam, ut tactum est; cujus oppositum expresse ponit impugnans in scripto suo.

Et in confirmationem mei dicti, præsupponens ex fide Catholica, quod CHRITUS JESUS verus Deus & homo unam legem instituit, quæ est vetus & novum testamentum, ad ecclesiam Catholicam regulandam, argumentamur sic: Universitas legum sufficit regere totum mundum: sed lex JESU C. continet in se omnem legem particularem: ergo lex JESU CHRISTI veri Dei & hominis per se sufficit ad regimen ecclesiæ Catholicæ. Antecedens patet, ex eo quod scriptura sacra, quæ est lex JESU, continet in se omnem veritatem: sed omnis lex legi divinæ non dissonans, est veritas: ergo lex Christi continet omnem legem. Argumentum patet per B. Augustinum lib. 2. de Doctrina Christiana in fine, ubi dicit: Quidquid homo ultra scripturam sacram dividit, si noxium est, ibi damnatur, si utile, ibi invenitur. Et cum ibi quisque invenerit omnia quæ alibi utiliter didicit, multo abundantius inveniet ea, quæ nusquam omnino alibi, sed in illarum tantummodo scripturarum mirabili altitudine, mirabili humilitate discuntur. Idem tenet Johannes Damascenus primo libro sententiarum suarum, dicens: Non est possibile quidquam, præter ea quæ a divinis eloquiis enarrata sunt & manifesta, dicere de Deo, nec universaliter intelligere. Istud etiam tenent alii doctores concorditer, qui fundant in lege Christi veraciter dicta sua. Item beatus Gregorius libro 33. Moralium dicit: Deus in scriptura sacra quidquid potest evenire singulis comprehendit, atque in illa per exempla præsentium, etiam vitam sequentium informare curavit. Hæc ille. Hoc autem non ideo dico, quod leges humanas omnino abjiciam, aut velim annullare, in quantum specialiter legi divinæ subserviunt, & ipsius rectitudinem & justitiam imitantur. Sed dico, quod nullæ tales leges humanæ, vel privata statuta sunt licita, vel a populo obligatorie admittenda, nisi de quanto sunt media facilitantia ad observantiam legis Christi. Si autem, secundum impugnantem, lex humana simpliciter, necessario & obligatorie est ponenda, & secundum ipsum in materia morali & theologica indefinita valet universalem. si ergo lex humana simpliciter est necessaria, tunc omnis lex humana sic est necessaria, & si sic: tunc ista lex humana est sic necessaria, ut quilibet & specialiter sacerdos deprehensus in adulterio, occidatur. Prædicet hæc doctor in Francia, & placebit sacerdotibus & regno.

Et non obstat si doctor voluerit objicere illud, quod lex humana licentians virum occidere posse adulterum uxoris in adulterio deprehensum, intelligi debeat, si est persona vilis, & cui non debetur reverentia, volens forte ecclesiasticos eximere. Ad hoc potest responderi, quod doctor talem non potest a vilitate eximere; etsi esset ecclesiasticus, quia eo vilior est, si peccat, quanto alios in offi- A cio excellit, cum quanto gradus est altior, tanto casus gravior. & hoc patet per canonem 1. q. 1. *Vilissimus.* ubi sic scribitur: Vilissimus deputandus est, nisi præcellat scientia & sanctitate, qui honore præstantior est. Quamvis nollem quod talis adulter in corpore occidatur, sed ad reformationem, salva vita, teneatur. & sic est expeditus unus punctus, in quo cum doctore non concordo, nec ipse mecum; quia ipse ponit legem humanam necessariam & obligatoriam; ego autem legem novam & veterem dico sufficientem, quamlibet pro tempore suo, ad ecclesiam B Catholicam regulandam, sine illa post adjecta.

Post hæc pono propositionem oppositam propositioni ejus tertiæ sub terminis istis: Secunda propositio.

Omnia peccata mortalia publica a quolibet fideli detestanda, possunt puniri lege humana; & legem humanam intelligo subservientem legi æternæ, & rectitudinem ac justitiam ipsius imitantem, sicut & doctor in scripto suo ad tantum ipsam dicit esse bonam, in quantum sic se habet.

Probatur propositio sic. Lex humana potest ad tantum deservire & subjici legi divinæ, tamquam ancilla dominæ, quod in ipsa C expresse statuatur exsecutio contra omnes transgressores publicos legis divinæ: quo dato, sufficientia data & opportunitate loci & temporis, omnia peccata mortalia publica possunt puniri lege humana: ergo, &c. consequentia est bona, & antecedens patet Dan. 3. *Nabuchodonosor rex Babylonis statuit, dicens: A me ergo propositum est hoc decretum, ut omnis populus & lingua & tribus, quicumque locutus fuerit blasphemiam contra Deum Sidrac, Misac & Abdenago, dispereat, & domus ejus vastetur. Neque enim est Deus alius, qui ita possit salvare.* Et 1. Esdræ 7. *Rex Artaxerxes locutus est ad Esdram, dicens: Tu autem,* D *Esdras, secundum sapientiam Dei tui constitue judices & arbitros in terra Syria & Phœnice, & omnes qui legem Dei tui noverint, doce, ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur.* Et 2. Paralip. 15. *Aza rex intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent Deum patrum suorum in toto corde & in tota anima sua. Si quis autem non quæsierit*, inquit, *Dominum Deum Israel, moriatur a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem.* Et iste est secundus punctus in quo discordo a doctore.

Deinde pono conclusionem oppositam E conclusioni ejus primæ partis sub terminis istis.

Omnia peccata mortalia publica, divina lege expresse vel implicite prohibita, sunt ab homine ex dictamine hujus legis, data pertinacia, & ad hoc habita opportunitate & sufficientia, per judicium ipsi legi conforme puniendia, stante saltem brachio sæculari & spirituali in suo ordine a Deo approbato.

Probatur sic conclusio. Ecclesia sicut habet duas partes, scilicet clericos & laïcos, tamquam corpus & animam; sic habet duos modos corrigendi, scilicet spiritualiter hortative, & corporaliter coactive, ex quibus rectores spirituales & saeculares ex eorum officio, modis ipsis congruentibus ex dictamine divinae legis, possunt in communitatibus Christianorum & quolibet statu eorumdem, omnia dicta peccata poenaliter per judicium punire, ut probatum est per me in positione mea, auctoritatibus legis divinae & sanctorum doctorum sententiis se veraciter in eadem fundantibus, cum alias superfluerent illae duae potestates in ecclesia, scilicet potestas civilis coactiva, & evangelica, quod non est dicendum.

Et probatur conclusio secundò per opponentem me, qui in fine sui primi puncti scribit, concedendo omnia peccata mortalia publica punienda, concurrentibus tribus, scilicet jurisdictione, convictione & pace salva. Tunc sequitur: Omnia peccata mortalia publica, concurrentibus illis tribus, sunt ab homine poenaliter per judicium punienda. ergo omnia peccata mortalia publica sunt ab homine poenaliter per judicium punienda. Consequentia est bona; quia arguitur ab inferiori ad superius affirmative. & etiam quia ex opposito consequentis inferri potest oppositum antecedentis; licet doctor in auditorio publico negaverit hanc praedictam consequentiam, dicens fore argumentum a secundum quid ad simpliciter: tamen capiendo ista tria praedicta per viam cujusdam determinationis actualiter concurrentis ad praecedentia, sicut ego intellexi doctorem, tunc consequentia praedicta bona est; sicut & illa est bona consequentia, si sic argueretur: Homo currit sub isto modo: ergo currit. sic & in proposito. Si autem illa tria capiuntur per viam unius antecedentis impossibilis, quemadmodum doctor in auditorio se declaravit, tunc pro illa consequentia secum non contendo, cum sic ex impossibili, sequitur quodlibet: quamvis ego non habeam hoc pro impossibili, quod ista praedicta concurrant, & omnia peccata mortalia publica arguantur.

Item, quae peccata lex divina sententiat poenaliter punienda, illa potest homo judex, juxta dictamen ejusdem legis, poenaliter per judicium punire: sed omnia peccata mortalia publica lex divina sententiat poenaliter punienda, intelligendo in universali vel in particulari: ergo omnia potest homo judex, sicut dictum est, poenaliter per judicium punire. Consequentia est bona, & antecedens pro utraque parte patet per doctorem impugnantem, ubi volens probare ex isto dicto Apostoli Rom. 1. & 13. cap. quod aliqua crimina lex humana potest licite punire mortis supplicio, ponit quod illos, quos Deus judicavit ad mortem, potest judex licite interficere, & maxime illos, qui per legem divinam adjudicati sunt morti; licet eo modo non dico secum, quod omnes qui secundum modum loquendi Apostoli digni sunt morte, quod debeant morte corporali plecti, ut in loco suo post dicetur.

Et si omnia peccata mortalia publica divina lege expresse vel implicite prohibita, non essent ab homine, ex dictamine hujus legis, data pertinacia, & ad hoc habita opportunitate & sufficientia, poenaliter per judicium punienda; sequitur quod lex humana fideliores executores haberet, quam lex divina, cum illa ut communiter habet executores poenaliter puniendi omnes suos transgressores, cujus oppositum fieri deberet, cum sit argumentum a majori. Si servus imperatoris vel alterius domini temporalis exequitur mandatum domini sui in puniendo in transgressoribus decreti domini sui, quanto magis imperatores & domini temporales exequi deberent mandatum capitalis sui Domini, in puniendo poenaliter, juxta dictamen divinae legis, in transgressoribus legis suae: licet, heu! nunc pauci tales inveniuntur, sed multo plures in causis propriis sunt cordati, in causa autem Domini nimium sunt vecordes. Et pro ista conclusione multas auctoritates legis divinae & sanctorum doctorum in eadem veraciter se fundantes, circa positionem meam adduxi, quas causâ brevitatis hic omitto.

Ex ista conclusione infero istud corollarium: Quod lex tolerans & permittens impunitam simplicem fornicationem, aut simplex meretricium manifestum, si fiat vis in verbo, est iniqua, & non divinae legis rectitudinem & justitiam imitatur, quod expresse legi novae & veteri obviat: sed tolerantia & permissio simplicis fornicationis aut meretricii expresse obviat legi novae & veteri; ergo tolerantia & permissio simplicis meretricii aut fornicationis est iniqua. Consequentia est bona, & major per se nota. Sed minor patet Deut. 23. 1. ad Corint. 6. Galat. 5. Act. 12. cap. ut in probatione primi corollarii positionis meae ostensum est. Et talia publica meretricia propter causam per doctorem impugnantem tactam admittentes, videntur implicite innuere, quod Deus sapientissimus non sapienter statuisset legem suam, de prohibendis talibus fornicationibus extra matrimonium legitimum, sub poena damnationis aeternae & amissionis perpetuae beatitudinis, & haec est blasphemia nimis magna; & per consequens nullo modo est hoc sustinendum. Hoc enim peccatum ex quo in lege veteri fuit prohibitum & non toleratum, quae lex fuit minus perfecta lege nova: quanto magis in lege nova, quae est lex perfectissima, debet prohiberi & non tolerari. Et quomodo manifestior posset esse repugnantia hujus legis humanae tolerantis meretricia respectu legis divinae, ipsa omnino prohibentis, quam dice-

re : Illud quod una prohibet & non tolerat, hæc alia tolerat & permittit? Quomodo ergo ista lex tolerans & permittens illud quod lex divina non facit, rectitudinem istius legis justitiamque sectabitur? Nec impugnans in hoc suum dictum salvare potest, admittens eis locum quasi sterquilinii, ubi sunt purgamenta civitatis, & locum privatum & non publicum, ne inverecundius peccetur, & ut competentius sibi videtur, in suburbio; quamvis illius meretricii concedat restrictionem, quantum ad locum, ne videlicet in loco honesto civitatis locum habeant; quantum ad progressum, ne videlicet currere permittantur per vicos & plateas civitatis, aut tabernas & comessationes cum viris frequententent; quantum ad ornatum, ne pretiosis vestibus utantur, cum a Domino Deo nec locus, nec tempus ad peccandum conceditur; nec in primitiva ecclesia in communitatibus fidelium illud peccatum aliquem locum habuerit; immo nec nominari permittebatur, ut est in pluribus locis scripturæ.

Quod si doctor poterit ex Dei lege veraciter ostendere, quod hoc peccatum meretricii publicum debeat in communitatibus publice tolerari, & quod talis locus, quem describit in suburbio, ipsis debeat limitari; doceat & authenticet etiam hoc, ut viri & lenones se cum illis commiscentes, similem cum eis habitationem & refectionem habeant in communitatibus.

Nec est conveniens ratio excusationis aut admissionis illius meretricii, ut videlicet per hoc majora mala evitentur; quia dicit impugnans, quod punitio pœnalis hujus peccati occasionem daret majoribus criminibus, & pareret in politia grave scandalum; licet forte cautius dicere posset doctor, quod ex punitione & non admissione illius peccati, occasio accipi posset ad perpetrandum pejora: sed ad hoc respondet Apostolus, quod mala non sunt facienda, ut bona eveniant; & Augustinus dicit: Non deberet quis mentiri propter totum mundum salvandum, quia, secundum verbum Christi, non prodest homini si universum mundum lucretur, & animæ suæ detrimentum patiatur. Sic autem arguentes videntur innuere, quod Deus esset crudelis, eo quod populum suum sub gravissima pœna ad impossibile cogeret, quia, secundum tales, impossibile est quasi fornicationes tales non fieri: ideo videntur sic implicite dicere Deum esse crudelem, quod non est dicendum: sed sciant omnes, quod Deus clementissimus & valde benigne & valde sapienter mandavit populo suo in lege, ut sit sobrius in evitando crapulam & ebrietatem, & castus usque ad legitimum matrimonium, & quod unusquisque habeat suam propriam uxorem, secundum ordinem ecclesiæ desponsatam propter fornicationem evitandam. 1. Corint. 7. Hoc prodest ad salutem malo Christiano e-

A vitanti adulterium & sodomiticum peccatum, si voluerit evitare crapulam & ebrietatem, & fornicationem simplicem, propter quæ damnabitur, & regnum Dei non possidebit, secundum Apostolum.

Et venerabilis opponens timeo quod hic & alibi, ubi pro tolerantia peccatorum loquitur, nimis multam aquam ad ollam succensam contra vitia submittat; & occasionem magnam dat juvenibus auditoribus, deliciis & voluptatibus deditis, talia vitia perpetrandi. Immo curia Romana fovens in se tot & tanta monstruosa & publica meretricia, contra Domini præceptum, videtur de

B se derivare in omnes alias ecclesias immunditiarum & fornicationum crimina sordidissima; & utinam non sit illa mulier, quam vidit Johannes in Apocalypsi, Mulier omni fornicationi & abhominationi terræ & peccatrix publica, præstans aliis omnium hujusmodi fornicationum nefanda exempla & inevitabilia scandala; in tantum quod concurrentibus illuc de toto fere mundo hominibus, & videntibus publice ibi exerceri meretricia absque omnium verecundia per magnos & parvos, doctos & indoctos; hac cor-

C ruptela omnes alias partes inficiunt; & sicut ibi viderunt, & cum eis assueti sunt, talia pro nullo vitio ducunt; immo ad eamdem pestiferam consuetudinem totum mundum inducunt.

Nec video illud dictum opponentis, salva ipsius reverentia, habere veritatem, ubi dicit: quod per tolerantiam talis manifesti meretricii non turbatur politia, cum sæpius tota communitas damnatur coram Deo, propter peccantes illo peccato, & luit pœnas di-

D vinæ vindictæ, & merito & juste damnatur, quia permittit Deo suo publice adversari. Cujus exemplum habemus in pluribus locis veteris testamenti, ut de idolo Beelphegor Num. 15. & Baalim, ubi tota communitas subjecta fuit divinæ vindictæ & passa est propter quosdam mœchos. Et ideo Apostolus 1. ad Corinthios monet omnes: *Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia.* Immo Dominus punivit in toto mundo diluvio propter hujusmodi peccata, & Phinees benedictionem accepit a Domino, & ab-

E stulit plagam a filiis Israël, ex eo quod punivit hoc peccatum. Num. 25. Et quot individua humani generis præfocentur per annum in tali fornicatione novit Deus: ideo repertos in tali crimine antiqui canones prohibent sacerdotii dignitatem adipisci, & episcopi ac sacerdotes cum diaconibus, qui reperti fuerint in tali fornicatione, jubentur deponi.

Ad rationem autem oppositam quare talia meretricia debeant permitti & tolerari quando adducit Augustinum & Thomam ipsum confirmantem, qui dicit: Aufer me-

retrices a civitatibus, & omnia sunt plena libidinibus. Respondetur quod non est verisimile, quod Augustinus tantum scelus velit fieri in ecclesia, cum sciat hoc a Domino esse prohibitum, & accessum ad hoc malum, cum in quæstionibus Deuteron. 5. & habetur 32. q, 4. *Meretrices*, scribat : Quod meretrices esse, & ad meretrices accedere prohibet Dominus, quarum publice venalis est turpitudo. Si autem illud de tolerantia meretricum alicubi scribat, ut eum allegat Thomas in 5. non videtur esse sustinendus, cum non fundat hoc veraciter in scriptura canonica, sed potius manifesto Domini præcepto contradicat, & hoc solus eligit, ut non assumatur, ubi se fundare non poterit in scriptura; & conformiter potest dici ad omnes auctoritates alias pro tolerantia peccatorum & probatione conclusionis per opponentem allegatas, quod per nullam illarum veraciter probatur, quod manifeste mortaliter peccantes non debeant debite juxta dictamen divinæ legis corrigi, & data pertinacia, sufficientia & opportunitate de ecclesia ejici, quia hoc obviaret aliis scripturæ locis, in quibus omnes tales Deus corripere præcepit; nec tunc ecclesia castigaret juste maleficos convictos per excommunicationem, vel per aliam pœnam per legem divinam taxatam.

Et quando doctor primo allegat pro tolerantia Judæorum istud Psalm. 58. *Deus ostendit mihi super inimicos ne occidas eos*, ad hoc respondetur secundum doctorem de Lira, non de Judæis modernis, sed de David adversariis hoc ad litteram intelligendum est: » ubi, inquit, ponitur exauditio petitionis David, quantum ad adversariorum punitionem, cum dicitur, Deus ostendit mihi super inimicos meos ne occidas eos, ulciscendo pro malitia propria, quia hoc faciam per alios in justitia mea. Licet autem non sit scriptum, quod Deus mortem Saulis & suorum satellitum David revelaverit, tamen hoc credendum est, eo quod cum esset propheta, hoc dicit; & hoc in David est adimpletum, eo quod Sauli bis manibus ejus a morte tradito pepercit, ut habetur 1. Regum 24. & 26. Hæc Lira.

De Judæis autem modernis, quod non sic libere debeant permitti male agere, sicut communiter faciunt, scribit Scotus dist. 4. 9. super 4. sic in forma : « Et si dicas quod secundum prophetiam, quam recitat Paulus ad Rom. Reliquiæ Israël convertentnr in fine; & ideo non cogi oportet Judæos totaliter ad baptismum suscipiendum & relinquendam legem suam. Respondeo : non dubito, quin vera sit prophetia Christi, quam recitat Joh. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me; si alius venerit in nomine suo illum suscipietis.* Ergo ad minus ex verbo Christi erunt pervertendi; quia adhærebunt

A illi pessimo antichristo, de quo est sermo Christi prædictus. Et si dicas quod, visa defectione antichristi, qui sibi adhæserant convertentur, dico quod pro tam paucis, & ita tarde convertendis, modicus erit fructus ecclesiæ, & de quibus nulla erit propagatio filiorum in lege Christiana, non oporteret tot Judæos in tot partibus mundi tantis sustinere temporibus in lege sua perstare: sed sufficeret aliquos paucos in aliqua insula sequestratos permitti legem suam servare, de quibus tandem ista prophetia impleretur. » Hæc ille per totum.

B Ubi autem antiquam doctor adducit pro tolerandis malis & non puniendis legem Mosaïcam de libello repudii & usuris, quæ ad extraneos permittebantur; ad hoc respondetur, quod in lege Mosaïca propter duritiam & ruditatem illius populi illa permittebantur. lex autem evangelica tamquam perfectissima, quantum est de se, talia non permittit: sed omnia, specialiter publica, modis in positione expressis cohibet & arguit, prout capit prædicta prima suppositio.

C Post hæc doctor ad probandam suam conclusionem, assumit factum Moysi Exod. 2. qui occidit Ægyptium, & dicit, quod in hoc peccavit, adducens pro ipso argumentum contra Faustum, & cum dicit : Illud peccatum Moysi non legitur a Deo punitum, & per consequens arguere vult: Ex quo Deus, qui est justissimus judex, istud in lege veteri permisit inultum, quod multo magis homo habet permittere, cujus potentia executiva est demissior lege divina præceptiva aut prohibitiva.

D Secundo adducit occisionem factam per Jepte, de qua Judic. 11. Quæ, inquit, fuit peccatum mortale publicum, & tamen non legitur fuisse punitum. Ad hoc adducit istud Sapientiæ 11. *Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam;* & istud Ezech. 33. ubi pœnitentiam agentium de omnibus malis quæ fecerunt, non vult imputare; & plura possent adduci exempla ad hoc quod Deus universorum conditor multa manifesta mala tolerare videtur; immo peccantibus hic quandoque videtur plus parcere quam sanctis, in tantum quod prophetæ, videntes multos malos hic prosperari & justos pati, quodammodo contra Deum murmurare coacti sunt,

E ut patet Abacuc. 1. 14. & in psal. in pluribus locis. Ex hoc tamen concludi non debet, quod nos manifestos peccatores debeamus tolerare & non arguere, neque castigare; quia quicquid Deus facit, ipse facit ut Dominus legis & auctoritatem ac potestatem habens in hac vita & in futura, aliquibus hic parcere & vindictam in futurum reservare, & aliquos arguere in vita præsenti, & postmodum ipsis parcere in futuro. Nos autem ipsius servi & legis ejus existentes, debemus

bemus attendere quid nobis præceptum de correctione & punitione peccantium, ne illud negligamus. Nec est hoc nostri judicii, quid Dominus facit: sed servi est advertere illud quod facere debet, cum Deus non constituit nos judices actuum suorum; nec dabimus rationem de hoc, si nesciverimus nec intellexerimus omnia quæ Dominus de sua potentia & suis occultis judiciis facit: sed de hoc reddemus rationem, si neglexerimus implere quod facere ex præcepto Dei debeamus. Et pro illo est præmissa suppositio secunda prius ex verbis Chrysostomi sumta.

De hoc autem, si Moyses peccavit occidendo Ægyptium, Lira sententiat quod non « peccavit, cum ex divina electione ad liberationem Hebræorum habebat auctoritatem vindicandi injurias eis factas, & hoc sciebat per revelationem divinam, & hoc quia dicitur Actuum 7. Existimabat autem cognoscere fratres, quod per manum ipsius Deus daret salutem illis, & quod interfecit eum non solum pro percussione Hebræi, sed etiam pro adulterio commisso fraudulenter, quod fuit Moysi notum per hoc quod audivit causam percussionis in contentione pro prædicto adulterio. » Hæc Lira.

Similiter de occisione filiæ Jepte, si ipsam sacrificavit per mortem corporalem vel non; & si peccavit, de hoc secundum doctorem de Lira est multiplex opinio. De hoc autem quod Deus parcit peccantibus, hoc non est contra meum articulum, nec pro conclusione doctoris.

Postmodum adducit testimonium legis novæ de zizaniis seminatis in agro, quas servi volebant eradicare, & prohibiti sunt, & dictum est eis: *Sinite crescere usque ad messem*, Matt. 13. Ex qua parabola nititur probare, quod mali tolerandi sunt inter bonos usque ad messem diei judicii, donec sine periculo bonorum poterunt ab eis separari. Ad hoc respondetur, quod Dominus per hoc suum dictum non intendit ut manifeste peccantes non corrigantur, & data pertinacia de ecclesia non ejiciantur: sed intelligit Dominus de peccatis dubiis, incertis & occultis, quod ista tolerentur; & quod hoc sit verum testis est Hieronymus, quem etiam adducit opponens super hoc verbo in sua positione, qui dicit: Videtur hoc esse contrarium illi « præcepto: *Auferte malum de medio vestrum.* Si enim prohibetur eradicatio, & usque ad messem tenenda est patientia, quomodo ejiciendi sunt quidam de medio vestrum? solvit scilicet, sicut inter lolium & triticum, quamdiu herba est, parum distat: ita monet Dominus, ne de ambiguo judicemus, aut cito sententiam proferamus, sed Dei judicio reservemus; quia Dominus in die judicii non suspicione, sed manifeste damnabit. » Hæc ille. Et hoc manifestius explanans Origenes homil. 21. super Josue, tractans illud Josue 15. *Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non potuerunt delere filii Juda, habitavitque Jebusæus cum filiis Juda in Jerusalem usque ad præsentem diem*, sic scribit: « Sicut ergo in evangelio permittuntur zizania simul cum tritico coalescere, eodem modo sic in Jerusalem, id est in ecclesia, sunt quidam Jebusæi, isti qui ignobilem & degenerem vitam ducunt, qui fide & actibus & omni conversatione sua perversi sunt; neque enim possibile est ad liquidum purgare ecclesiam, dum in terris est, ita ut neque impius in ea quisquam, neque peccator residere videatur: sed sint in ea sancti omnes & beati, & in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. Sed sicut dicitur de zizaniis: *Ne forte eradicantes zizania, simul cum ipsis eradicetis & triticum*, ita etiam super istis dici potest, in quibus vel dubia vel occulta peccata sunt. Neque enim dicimus de his qui manifeste & evidenter criminosi sunt, ut non de ecclesia expellantur. » Et infra: « Esto ergo, quoniam non possumus ejicere omnes istos qui nos conculcant: saltem quos possumus, quorum peccata manifesta sunt ejiciamus. Ibi enim peccatum non est ejicere de ecclesia aliquem, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum eis & triticum. » Hæc ille. Chrysostomus autem super eodem textu scribens, ut allegatum est, circa positionem meam, sententiat sic inquiens: « Non ergo detinere hæreticos, & abscindere eorum propalationem, & synodos dissolvere prohibet, sed occidere. » Hæc ille.

Et eodem modo responderi potest ad alias parabolas quas opponens adducit, puta de sagena missa in mare, de qua Matt. 13. de nuptiis, ad quas congregati sunt boni & mali, de quibus Matt. 22. de decem virginibus, quinque fatuis & quinque prudentibus, de quibus Matt. 25. & de aliis similibus. In quibus omnibus elicitur, quod in ecclesia militante usque ad consummationem sæculi, erunt simul commixti boni & mali. Ex hoc non sequitur, quod qui manifeste & evidenter criminosi sunt, non corrigantur, & de ecclesia non expellantur, sicut dictum est per Origenem de zizaniis, & ideo hoc nihil facit pro sua conclusione & contra meam positionem.

Et per hoc etiam respondeatur ad doctores, quos circa illum eumdem punctum adducit. Et conformiter dicatur ad illud quod adducit de ficu, quæ tribus annis fructum non attulit, & ad petitionem & intercessionem coloni adhuc permittitur stare & non exciditur. Ad hoc dicitur, quod si sint aliqua peccata specialiter tecta hypocrisi, possunt ad tempus tolerari. Hoc Deus propria auctoritate fecit, sicut dictum est & illi angelo Ephesi, quod etiam opponens adducit, de quo Apoc. 2. *Memor esto unde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem,*

venio & movebo candelabrum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Posset autem aliquis ad tantam hypocrisim crescere & alios scandalizare, quod posset ejici & puniri; & in hoc maxima pietas JESU notatur, quod donec aliquid boni in nobis aspicit, non in toto abjicit, sed ad emendationem expectat, sicut hortulanus diligit arborem, donec ramusculum viridem portat. Si autem tota arida fuerit, gravis est ei ad videndum. De ista dicit: *Ut quid terram occupat?*

Post hæc adducit peccatum Samaritanorum, nolentium recipere Jacobum & Johannem, quod videlicet quamvis fuit mortale & notorium peccatum, non tamen punitum: immo volentes illud arguere Christus corripuit dicens: *Nescitis cujus spiritus estis.* Lucæ 9. Ad hoc dicitur, quod Dominus non corripuit ibi discipulos de hoc, si voluissent eodem modo, ut decet, arguere Samaritanos, de hoc quod non susceperunt eos, & si hoc zelo justitiæ fecissent: sed corripuit eos de hoc quod non zelo justitiæ, sed amaritudinis odio, ob injuriam suæ repulsionis vindicandam, Samaritanos igne voluerunt consumere; & ergo volens eos injuriam propriæ personæ, cum patientia & gaudio tolerare, injuriam vero divinæ servitutis non violatam relinquere, ut prædicta tertia innuit suppositio, ait: *Nescitis cujus spiritus estis.* Et hæc est sententia Decreti 23. q. 4. quod Christus potest in hac suppositione, & hoc innuit dictum Bedæ, quod opponens super eodem textu adducit in sua positione. Et notandum est bene verbum Chrysostomi in prædicta suppositione positum, ubi inter cetera dicit: « Quoniam in propriis injuriis patientem esse « quemquam laudabile est: injurias autem Dei « dissimulare impium est. »

Et ex isto patet quid est dicendum ad alia quæ opponens adducit de praxi Christi & apostolorum. De Christo, quoniam peccata in eum commissa patientissime sustinuit, ita ut de eo in psal. scriptum sit: *Tamquam agnus ad occisionem ductus, coram tondente se non aperuit os suum.* De apostolis autem adducit illud 1. Corint. 4. *Maledicimur, & ecce benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus.* Per quod patet, quod maledictio in Apostolos erat peccatum publicum, & tamen non puniebatur ad eorum instantiam saltem. Similiter erant aliqui, qui erant publici peccatores, & tamen istos permittebat Apostolus; & multa sunt similia. Ad omnia una responsio datur, quod omnes illi in propriis injuriis patientes, erant nihilominus omnes tales a quibus multa passi sunt, ex alia parte eos zelo justitiæ vel caritatis arguebant. Chrysostomus: Dominus corripuit « suos adversarios, quando peccabant in Deum, « apostoli similiter: licet patientes erant in su« stinendo injurias proprias, nihilominus om« nes sine acceptatione personarum omnes peccantes contra Deum arguebant, & contra prosequendo epistolas scripserunt. Et per « hoc intelligi potest dictum Ambrosii positum 23. q. 4. Hæc autem dicit: « Quisquis « malum non tolerat, ipse sibi per intoleran« tiam testis est, quia bonus non est. Abel enim « esse renuit, quem Caïn malitia non exercet. « Hoc intelligendum est de his qui impatien« tes sunt ad tolerandum proprias injurias. »

Ad illud autem ubi ulterius opponens adducit istud Phil. 1. Quod Apostolus toleravit eos qui per invidiam, quæ ipsius diaboli vitium est, Christum annuntiabant; dicitur quod non sic eos toleravit, ut non sint arguendi de hoc, quod non propter bonam voluntatem, id est Dei honorem & proximi salutem intendentes, scilicet propter invidiam Christum annuntiabant; sed quia bonis per doctrinam proficiebant, etsi non ex directo, tamen occasionaliter, non ex eis neque per eos, sed ex eo quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et de hoc gaudebat Apostolus Philip. 1. Sic Christus Lucæ, qui præcepit Apostolis ne prohibeant quemdam ejicere dæmonia in nomine suo, licet ipsum cum eis non sequatur, ut det intelligi secundum glossam, quod nemo a bono, quod jam habet in parte, prohibendus est: sed ad hoc potius, quod non habet, provocandus. Et ergo Apostolus hoc quod occasione annuntiantium Christum, bonum veniebat fidelibus, laudabant: nihilominus propter hoc quod non directe, sed per invidiam Christum nuntiabant, eorum malitiam detestabatur.

Similiter potest & ad hoc responderi, si quis objiciat de crimine Judæ, quod Dominus peccatum suum sibi patens toleravit. Dicitur quod Dominus peccatum Judæ non sic toleravit, quin ipsum reprobat & arguit, tentando reducere eum a tanto scelere perpetrato quatuor modis: 1. pudore, dum dicit: *Manus tradentis me mecum est in mensa.* 2. timore, per comminationem supplicii, quando dicit: *Verumtamen væ homini illi.* 3. beneficii exhibitione in sacramenti sui communione. 4. affectus ostensione in blanda allocutione, cum dicit: *Amice ad quid venisti?* Et ergo non sic toleravit Christus peccatum suum, quin ipsum arguit, taliter revocando in genere; quamvis non specificavit eum, quia suum peccatum aliis occultum erat.

Post hæc doctor adducit auctoritates plures canonum & doctorum sententiantium, quod rigor correctionis seu justitiæ deberet temperari propter peccantium multitudinem, & specialiter si esset princeps, aut alius qui sociam haberet multitudinem, aut si per correctionem oriretur schisma, aut pax politica turbaretur. Pro solutione illarum auctoritatum, est notandum quod duplex est pax; scilicet pax Dei, & pax mundi; quæ in-

nuuntur Johan. 14. quando dicit Christus: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo hic mundus dat, ego do vobis.* Pax Dei est mentis tranquillitas in virtutibus stabilita, qua pace caret omnis existens in crimine. Nam Job. 9. scribitur: *Quis restitit ei, & pacem habuit?* Illa autem pax tripliciter variatur. Est enim pax hominis ad Deum, hominis ad seipsum, & hominis ad proximum; & tota ista pax consistit in observantia mandatorum. Et prima pax, scilicet hominis ad Deum, est tantæ virtutis, quod sine illa non valet pax alia; sed ipsa habita, utraque alia consequitur. Nihil ergo dissolvit pacem cum Deo, nisi peccatum; quia solum ipsum dividit inter Deum & hominem, juxta illud Isaïæ 59. *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum*: ideo peccatum pacem præpediens est maxime fugiendum. Et ista regula summe stabilitaret pacem hominum, quia servando hanc regulam, constituitur homo amicus Dei: sed si Deus nobiscum, quis contra nos? Nam in tali pace *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Pax autem mundi, est quieta fruitio temporalium, saltem large loquendo, sine perturbatione sensibili hostili. Hæc autem pax tantam vim habet, quod omnes naturaliter eam desiderant, cum propter illam sunt omnia bella, quæ fiunt frustra, nisi iste finis sequeretur. Immo tantum est hominibus pax desiderabilis, quod etiam latrones & pessimi homines inter se pacem desiderant, cum alias dissolveretur eorum consortium. Sic humanum corpus, sic omne mixtum & adjunctum, alteri contrarium salvatur in quadam pace, concordia vel convenientia, quam Empedocles vocat amicitiam, quæ est causa generationis, sicut lis est causa corruptionis. Et quamvis hæc pax mundi sit bonum, cum sit medium ad pacem animi inducendam; quia autem fundatur in applausu humano communiter sophistico, inter paucos fragiles confœderatos debiliter sæculi ligamento; ideo ad istam pacem non fœderatio sequitur, aut securitas ab hostibus, sed potius fraus atque illusio, & sæpius involuta est criminibus, ut est Deut. 32. ubi dicit Deus de habente pacem mundi: *Incrassatus est* deliciis & voluptatibus, *impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.* Et Ezech. 16. dicitur quod fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abundantia & otium.

Quo notabili præmisso potest ad alias omnes auctoritates sub uno per dominum responderi; quod doctores talia scribentes, videtur quod omnino magis respexerunt pacem politicam temporalem, quam spiritualem; non bene forte ex parte alia advertentes, quomodo pax vera politica non per debitam correptionem peccatorum turbatur, sed propter mandatorum Dei prævaricationem, & a lege ipsius declinationem impacificatur ecclesia militans, Job 9. *Quis restitit ei & pacem habuit?* & Baruch 2. *Quid est Israël quod in terra inimicorum es?* & sequitur responsio: *Dereliquisti fontem sapientiæ; nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace super terram.* Hinc Helias dicenti sibi Achab: *Tune es qui conturbas Israël?* respondit: *Non ego, sed tu*, &c. Unde ipsa militans ecclesia in suis membris, tamquam devota Christi vidua posset dicere illud Baruch 4. *Nemo gaudeat super me viduam desolatam, a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum.* Derelicta quidem est Christi militans ecclesia propter peccata Christianorum, a gentilibus & Judæis, qui videntes manifesta eorum scelera, fidem Christi suscipere aspernantur. Derelicta est, nedum ab hæreticis & schismaticis, sed a suis vocatis filiis, qui se septem peccatis mortalibus ab ipsa sancta ecclesia separarunt. Unde dicit: *Nemo gaudeat super me.* Quapropter Micheæ 7. voce lugubri plangit Christus: *Væ mihi quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, & non est botrus ad comedendum præcoquas uvas. Desideravit anima mea, periit sanctus de terra, & sanctus in hominibus non est.* Ubi ostendit, quod multi sunt appetenter ecclesiæ amici, qui tamen sunt hostes præcipui, pacem ipsius maxime perturbantes; quam perturbationem pacis politicæ videtur quod doctores prædicti non tantum adverterunt, quantum pacem politicam temporalem; ideo sic, ut prædictum est, scripserunt; tali respectu habito Caiphas consulebat in concilio Joh. 11. quando dicebat: *Vos nescitis quidquam neque cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Et iterum: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum & gentem.* Ad turbationem temporalem respectum habentes sic loquebantur. Non talem respectum habuit Christus, qui Matt. dicit: *Non veni mittere pacem sed gladium; veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam.* Venit enim rex pacificus ad dissolvendam confœderationem fictam inter homines mundanos per superbiam diaboli, quæ viros fortiores sæculi fallit, cum diabolus rex super omnes filios superbiæ omnes peccatores illaqueat, qui sunt per Christi humilitatem ante omnia separandi. Carnales autem per vitium voluptatis conjuncti, sunt per Christi pœnitentiam sejungendi: sed mundo per avaritiam nupti, sunt per Christi paupertatem separandi. Unde quicumque in aliquo horum trium nititur quiete fovere populum, ille nititur dissolvere Christi pacem; quia pacem originalem hominis ad Deum, quæ solum

solvitur per peccatum. Et hac ratione Christo solventi pacem malam mundi dictum est: *Commovit populum incipiens a Galilea usque huc.* Sic apostoli arguebant omnes potestates indifferenter, magnos & parvos, non respicientes quid passuri, sed quid acturi sunt: cogitantes placere Deo, non hominibus; fidem & virtutes promovere, non hoc sæculum: immo, ut in positione mea dictum est, omnes prophetæ veteris testamenti hoc habuerunt officium, nec inveniuntur aliqui quin passi sint in hac parte, a Moyse usque ad Baptistam. Et quicumque fuerunt in executione hujus legis de correctione peccatorum, in hac lege sunt valde commendabiles.

Verumtamen corrigentes debent circa hoc servare conditiones debitas, & illis servatis, non debent negligere malum corrigere, quilibet secundum suam vocationem, & mediis sibi congruentibus, & hoc sine dolo, ut fiat non zelo vindictæ, & zelo ultionis, sed zelo justitiæ; non ut odium exerceatur, sed ut pravitas corrigatur, ut suadetur 23. q. 4. c. finali, & hoc vel beneficentiæ consolatione, vel doctrinæ informatione, vel districtione, coërcitione, 23. q. 4. debet, per Augustinum: Et corripiens non debet intendere divisioni in populo, vel scissioni, quemadmodum Dominus non intendebat discessionem a se, quando loquebatur de manducatione suæ carnis, & bibitione sanguinis, quæ facta est a discipulis ejus, occasione male accepta. Similiter non debet attendere personam potentis aut multitudinem, nec quid debeat pati: qualiter Helias arguit regem & domum suam 3. Reg. 19. & Johannes Baptista Herodem. Et si non subest potestas, illam voluntatem continue debet habere, & voluntas pro facto reputatur, quia ex antedictis Origenis, auditum est quod dicit: Esto quod non possimus ejicere omnes istos qui nos conturbant, saltem quos possumus, quorum peccata manifesta sunt, ejiciamus; & si qui potentes hoc facere, non faciunt, peccant, teste doctore opponente, qui allegat Augustinum in 3. libro contra epistolam Parmeniani: qui dicit, quod non sufficit auferre malum a seipso, ubi non impeditur, nisi corrigat, moneat, &c. Et dicit sic in forma, ut opponens eum adducit: Quapropter quisquis etiam contemserit ecclesiæ Dei disciplinam, ut malos cum quibus non peccat & quibus non favet, desistat monere, corrigere, arguere: si etiam talem gerit personam, & pax ecclesiæ patitur, ut etiam a separatione sacramentorum possit quempiam separare, non alieno malo peccat, sed suo. Ipsa quoque in tanta re negligentia, grave malum est.» Hæc Augustinus.

Ultimo ad rationem quam tangit doctor: Quare aliqui in ecclesia interdum tolerandi sint; quia, inquit, sunt utiles bonis, sive ut per eos exerceantur, sive ut illorum comparatione magis eis exhortatio fiat; & adhuc quod postea addit, quod cum laude patientiæ mali tolerantur, ne ignoti boni damnentur. Sic inquit Isaias: *Qui dicit, recedite, recedite, exite inde, & immundum nolite tangere.* In medio immundi populi polluta labia habentis habitabat, & multos alios adducit, qui de medio mali populi non exierunt. Immo Christus & apostoli in medio malorum habitabant, & ergo intendit dicere doctor, quod a malis non oportet recedere corporaliter: sed corde & spiritualiter, & satis est. Pro responsione ad istud, notandum quod sex sunt genera consensus, notata in his versibus:

> Consentit cooperans, defendens, consilium dans,
> Ac auctorisans; non juvans, nec reprehendens.

& in quolibet istorum generum fere consentientes contingit peccare gravius, quam ipsos personaliter delinquentes; ideo timendum est cuilibet, & specialiter clero, ab isto sextuplici consensu, in quibus comprehenduntur peccatum non impedientes, dum possunt, crimen non prohibentes, favoribus peccantibus participantes, & licentiam ad peccandum dantes, ut in cap. 18. q. 2. *Abbates*, 23. q. 3. *Ostendit.* & *Qui potest.* Et di. 86. *Facientis.* & 83. dist. *Consentire.* & 11. q. 3. *Qui consentit.* & 24. q. 3. *Qui aliorum.* & 23. q. 4. *Quis.* Illis præmissis responderi potest ad objectionem: Quod si qui mundi inveniri possunt, qui nullo istorum modorum consenserint peccato aliorum, tunc non sociantur culpis eorum. Sed quis hic, & laudabimus eum? De illo autem ubi additur, quod satis esset corde & spiritualiter recedere a malo, non corporaliter; ibi dicitur, quod hoc bene fieri posset, ubi esset libertas Deo serviendi, ubi non constantia perseverandi, & ubi occasio non est homini cum ipsis peccandi, & non est locus fugiendi, ut 1. Corint. 5. habetur: *Alioquin debueratis de hoc mundo exisse*; tunc potest commanere malis, nihilominus mala eorum ubi potest competenter arguendo; & hoc potest fieri. Nam mali, sicut in perversorum seductionem admittuntur, sic & in gloriam sanctorum. Nam illius bonitas apud Deum laudabilis adhuc non est, nisi fuerit & cum malis bonus. sicut psalmista gloriatur in forma justorum: *Cum his qui oderant pacem eram pacificus.* Jobque dicit: *Frater fui draconi & socius strutioni.* Et Loth ab ipso laudatur, eo quod in Sodoma habitans, justus perseveravit. Ubi autem desunt prædictæ conditiones, tali est & corporaliter & spiritualiter a malis separandum. Quare Moyses ex mandato Dei dixit: *Recedite a tabernaculis hominum impiorum, ne involvamini peccatis eorum.* Et Loth ultimo: *Eductus est de Sodomis.*

Ad hoc autem ubi doctor ex dicto Augustini assignat differentiam inter flagitiosos & facinorosos, dicens quod flagitiosi sunt qui peccant in se; facinorosi qui peccant in alios, ipsis nocentes; & illi qui nocent aliis, cito debent rapi de medio, ut sunt fures, homicidæ, adulteri: qui autem peccant in se, ut simplices fornicarii, non quasi illa peccata quæ fiunt contra se sint minora, & non sic nociva, velut ea quæ fiunt coram aliis, cum tamen omnia peccata mortalia sint multum nociva reipublicæ. Immo Scotus dist. 15. super 4. expresse scribit oppositum doctori; quod furtum est multo minus peccatum, quam adulterium, & per consequens istud deberet plus puniri, quam illud. Sic enim scribit: Leges imperiales multa inveniuntur satis consona dictare multis judicialibus legis Mosaycæ. Nec mirum, quia Deus non fuit fatuus, ut daret ista judicia contra rationem; & licet daret aliqua valde dura, quæ non oportet in evangelio observare, tamen multa dedit valde rationabilia, etiam pro statu quocumque in ista vita mortali; & ideo si ista statuantur a legislatore observanda pro tempore, juste statuuntur. Et hoc modo si statueretur ab aliquo blasphemum, adulterum, idolatram debere occidi; multo justius ordinaretur, quam quod fur suspenderetur. Sed apparet ad quod aspiciunt principes, quia plus ad commodum temporale, quam ad honorem Dei, & pro hoc plus puniunt & reprimere volunt peccata in proximum, quam in Deum. Et infra: Constat, quod Deus in lege Mosayca vel evangelica explicite non excipit peccatum furti ab illo præcepto: *Non occides*, ut scilicet per istud peccatum liceat hominem occidere; & ideo nisi revocaverit aliqua revocatione speciali, quod non habetur in scriptura, tunc posset fieri justa. Esto etiam quod aliquo modo licuisset Judæis occidere pro furto, magis videtur per misericordiam evangelicam iste rigor revocatus, quam rigor contra adulterium, quia istud peccatum est multo minus, quam illud, juxta illud Proverb. 6. *Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit; furatur enim ut esurientem animam impleat: deprehensus quoque reddet septuplum.* Sequitur autem: *Qui autem adulter est, propter inopiam cordis perdet animam suam.* Sed pœna de adulterio est revocata in evangelio Johannis: *Nemo te condemnavit; nec ego te condemnabo: vade jam & amplius noli peccare.* Multo ergo magis revocatus est iste rigor contra furtum in lege Mosayca, si fuisset statutus. Hæc Scotus. Ubi autem doctor ex illo meo dicto, quo dixi, quod punitio civilis non videtur se debere extendere pro tempore legis gratiæ, saltem de lege communi ad occisionem: divino tamen jure & privilegiato contra peccatores manente semper salvo, elicit & dicit, quod ego negem reos posse licite puniri mortis suppli-

A cio; & probare oppositum nititur ex illo Proverb. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* Deus autem potest occidere, cum sit auctor vitæ, & mortis habeat imperium: ergo & reges, quibus ipse concessit regnare, hoc per justitiam facere possunt. Item, ex alio probat, dicens, Ad Romanos 1. dicitur de committentibus gravia peccata: *Qui talia agunt, digni sunt morte.* Sed de judice dicitur Rom. 13. quod *Dei minister est.* Ergo quos Deus judicat ad mortem, potest judex licite interficere; & adducit ad hoc auctoritates & rationes plures. Ad
B hoc respondeo, quod attendendo ad hoc tempus gratiæ, in quo apparuit gratia & benignitas Domini nostri salvatoris, quoad omnes peccatores specialiter pœnitentes, ut vitam haberent, & abundantius haberent, & non venit animas perdere, sed salvare; Attendendo etiam illud Cypriani, qui epistola quadam scribit: Tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio corporalis manebat: sed cum spiritualis circumcisio esse apud fideles servos Dei cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia ejiciuntur. Neque enim vi-
C vere foris possunt, cum domus Dei una sit, & nemini salus, nisi in ecclesia, esse possit. Hæc ille. Attendendo insuper illud quod gl. ordinaria super illud Deuteron. 21. de filio contumaci dicit: Inobedientem ergo filium & vitiosum Moyses jubet obrui lapidibus, evangelium quoque duris increpationibus. Et attendendo illud quod glossa ordinaria dicit super 1. Deut. 24. *Et auferes malum de medio tui:* Hoc nunc agit in ecclesia excommunicatio, quod tunc interfectio. Attendendo illud Chrysostomi dictum super isto verbo Matt. 13. *Sinite utraque crescere usque ad mes-*
D *sem*, qui sic dicit: Hoc autem dicit Dominus, prohibens occisiones fieri. Neque enim oportet interficere hæreticum, quia prælium inexpugnabile in orbe terrarum inducetur; & ideo dicit: *Ne eradicetis simul cum eis & triticum:* & si moveritis arma, & occideritis hæreticos, necesse est multos sanctos simul submitti. Non ergo detinere hæreticos, & abscindere eorum propalationem, & synodos & studia dissolvere prohibet; sed occidere & interficere. Hæc ille. Illa communia attendens & similia, & videns quomodo notabiles doctores pro tempore legis gratiæ minores pœnas citra mortem pro puniendis pec-
E catoribus inveniebant; cupio quatenus judices in punitione reorum habeant se tamquam patres, non tamquam tyranni, non judicialia legis veteris, ut hujusmodi, nec leges humanas legi evangelicæ dissonas accipientes, sed processum Christi & praxim ecclesiæ primitivæ. fateor ex quo non possum restituere vitam occiso, non gaudebo in talibus occisionibus, nec faciliter ad mortem alicujus consentiam. Nihilominus tamen cordialiter

exopto, ut omnia peccata mortalia publica puniantur, ad reformationem hominis peccantis, sine distinctione personarum.

Ad rationes doctoris probantis occisionem ex Apostolo ad Rom. 1. & 13. cap. Si judex potest interficere omnes quos Deus adjudicat morti, & quando dicit Apostolus: Qui talia gravia peccata committunt, propter quæ digni sunt morte, utrum talis per Deum vel per hominem pœna esse debeat infligenda ipse videat. unde Apostolus eum non specificat. Et si cuilibet tali mors corporalis debuerit infligi, quid valebit auctorisatio & tolerantia meretricum & fornicantium, quibus in suburbio limitavit locum, cum & illi inter illos graves peccatores enumerentur? Sed videat doctor praxim illius scripturæ in ecclesia primitiva, & trahat cor suum deorsum, & aquam in ollam moderantiæ mittat, ne nimium ad mortificandum homines sine stabili & firmo fundamento exardescat.

Nec etiam doctor, salva ejus reverentia, satisfecit dicto Chrysostomi a me adducto, ad illum respondendo superficialiter, ipsum evasit. Dicit enim quod loquitur de occisione hæreticorum, ex qua sequeretur schisma aut turbatio ecclesiæ, cum Chrysostomus non principaliter in ista auctoritate attendat turbationem ecclesiæ in pace temporali, ut innuit doctor; sed ne sancti multi submittantur. » Quia dicit: Si moveritis arma, & occideri- » tis hæreticos, necesse multos sanctorum si- » mul submitti; & non dicit: Turbabitur temporalis politia. Si ergo esset peccatum, per quod homo in lege gratiæ deberet occidi, maxime esset istud turpissimum & nocentissimum peccatum hæresis; & cum de talibus loquitur Chrysostomus, ne occidantur: sed modum alium contra tales minorem docet. Ergo non est festinandum cum talibus; sed potius sequenda est in hoc sententia Apostoli, qui dicit: *Hæreticum hominem post trinam monitionem devita.*

Actus secundæ diei.

Quantum ad secundum principale, ubi doctor tangit, per quod & quomodo correctio & castigatio & expulsio peccatorum sit facienda, ibi præmittens duplicem modum correctionis, unum procedentem ex fraterna caritate, & alium ex auctoritate & potestate: ponit duas conclusiones; unam, quod quilibet fidelis potest & in casu tenetur quemlibet alium pro peccatis suis privatis corripere correctione fraterna, fundans eam in verbo Salvatoris, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, &c.* & probans eam ex triplici lege, naturali scilicet, scripta & gratiæ; tangit circumstantias illius correptionis ex parte corrigentis & correpti, sit inferior vel etiam superior; & dicit eam esse de præcepto affirmativo, quod obligat semper, licet non pro semper, trahens ex illa plura corollaria, in quibus fere omnibus secum non intendo contendere, quia sunt pro articulo meo, exceptis aliquibus paucis, ubi eximit prælatos, presbyteros & alios ecclesiasticos a correctione fraterna pro peccatis publicis personalibus, etiam data eorum pertinacia coram multitudine laïcorum; sive fiat per laïcos, sive per sacerdotes in prædicatione. & ubi inculcat, quod subditus populus non potest licite subtrahere decimas & oblationes a malis sacerdotibus publice malitia personali, in quibus secum non convenio; sed ea pro posse cum Dei adjutorio reprehendere volo.

Post hæc ponit secundam conclusionem de correctione ex auctoritate & potestate procedente. ex ista etiam trahens plura corollaria, in quibus etiam secum non contendo, difficultatem magnam fatetur; quia vero militant contra meum articulum, excepto isto, ubi inculcat, quod peccata publica personalia prælatorum, sacerdotum, & aliorum ecclesiasticorum per Christi fideles laïcos numquam debeant, etiam secundum dictamen divinæ legis, per cohibitionem pœnæ, sine speciali licentia ab ecclesia habita, puniri, aut judicio condemnationis vel diffinitionis, ut est actus justitiæ, judicari; in quo etiam secum non convenio, sed reprehendere pro posse cum Dei adjutorio intendo.

Ut autem hoc melius appareat, & ex oppositis juxta se positis veritas magis elucescat, in confirmationem articuli mei & satisfactionem pro posse in oppositum adductis per venerandum meum impugnantem, duo specialiter præsuppono. Primo, quod in primordiis fidei Christianæ vixerunt sacerdotes ac clericorum omne collegium sub principum coactiva sæculi jurisdictione, usque ad tempora primi Constantini Romanorum imperatoris. Prima pars suppositionis patet ex hoc. Nam Christus facto & verbo præcepit Petro Matt. 10. quod solveret didragma pro se & ipso, figurante suam ecclesiam: & interrogatus si licet dare censum Cæsari, ostenso sibi denario, cujus imago & superscriptio erat Cæsaris, sic subjungit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Et Petrus ex ista doctrina præcepit suis, quod ex facto docuit, 1. Pet. 2. *Ut sint subjecti omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi tamquam præcellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* Sed Apostolus ad Romanos 13. quomodo debemus subjici principibus ostendit, dicens: *Cui tributum, date tributum; & cui vectigal, vectigal:* & multo magis nos, qui sumus eleemosynarii sæcularium principum, debemus esse subjecti nostris eleemosynantibus, cum tam graves & sancti apostoli, non sic dotati a principibus, ita fecerunt. Hinc Ambrosius lib. 4. c. penultimo super istud Lucæ 5. *Laxate retia,* scribit: Et, inquit, est « aliud apostolicum piscandi genus, quo ge- « nere solum piscari jubet Dominus, dicens: «

» *Trahe hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle.* Magnum quidem est & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti; ne quis constitutionem Regis æterni putet esse solvendam. Si enim censum Filius Dei solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum? & ille census solvit, qui nihil possidebat: tu autem qui sæculi sequeris lucrum, cur sæculi obsequium non recognoscas? cur te super sæculum quadam arrogantia animi fers, cum sæculo sis misera cupiditate subjectus? Hæc ille. Et idem super illud Lucæ 20. *Ostendite mihi denarium, cujus habet imaginem?* sic dicit: Si Christus non habuit imaginem Cæsaris, cur dedit censum? non de suo dedit, sed reddidit mundo quod erat mundi; & tu si non vis esse obnoxius Cæsari, noli habere quæ mundi sunt: sed si habes divitias, obnoxius es Cæsari. Si vis nihil regi debere terreno, relinque omnia & sequere Christum. Hæc Ambrosius. Ex quibus auctoritatibus iste enitet sensus: Quod si Christus & suus apostolus Petrus, pauperes existentes, nihil omnino sæculi possidentes, solverunt censum Cæsari, potestati sæculari a Deo ordinatæ & constitutæ; quanto magis vicarii Christi & suorum apostolorum episcopi, prælati & ceteri clerici, habentes multas possessiones terrenas, misera cupiditate agitati, negotiis sæcularibus implicati, tenentur subesse, secundum possessiones terrenas, regiæ potestati: in cujus rei signum Christus cum sua familia, statim in mundum natus, voluit ascribi sub dominio Cæsaris, profitendo se esse subjectum cum sua familia suæ jurisdictioni, ut est Lucæ 2. Quod postea effectualiter ostendit, cum Petrus solvit vectigal imperiali potestati, ut prætactum est. Et non valet fingere, quod Petrus scribens: *Subjecti estote omni creaturæ propter Deum*, intellexisset tantum de populo laïcali regi subjecto, volens eos ad humilitatis merita provocare. Nam manifestum est, quod non solum scribebat laïcali populo sibi subjecto, sed toti ecclesiæ sequenti, & specialiter ejus vicariis, quia illi magis indigent ad humilitatis merita provocari. Nam periculosum & stultum videtur hoc dictum Petri exponere: *Subjecti estote omni creaturæ humanæ:* hoc est, non debetis omni humanæ creaturæ subjici, quocumque vicario de humano genere annotato. Et si Christus putasset inconveniens, futuros sibi successores in officio sacerdotali tributa solvere, ac ipsorum temporalia subjecta fore principibus sæculi, potuisset ipse absque mali exempli exhibitione, videlicet subjiciendi sacerdotium jurisdictioni principum sæculi, aliter ordinasse, atque expedivisse illos exactores didragmæ, ut puta removendo ab ipsis petendi talia intentionem, aut alio convenienti modo. Sic autem facere non reputavit conveniens, quin immo solvere voluit, singulariter inter apostolos Petrum sibi associans in hoc, qui tamen ecclesiæ præcipuus doctor & pastor futurus erat, ut tali exemplo nullus hoc facere recusaret. Et sic patet pars prima suppositionis, videlicet ista: Quod in primordiis fidei Christianæ vixerunt sacerdotes & clericorum omne collegium sub principum coactiva jurisdictione. Sed quod sic vixerunt usque ad tempora primi Constantini Romanorum imperatoris, patet per Okam in suo defensorio 2. di. c. 17. qui sic scribit: « Hi vero apostoli duo, scilicet Petrus & Paulus cum reliquis omnibus, suum magistrum imitantes Christum, sub principum coactiva sæculi jurisdictione vixerunt, & alios sic vivere docuerunt. Sic quoque vixerunt ipsorum successores presbyteri seu episcopi cum suis diaconis, & reliquis ministris evangelicis successive, usque ad tempora primi Constantini Romanorum imperatoris, ut ex Isidori codice satis apparet: ita quod nemo episcoporum per omne tempus illud in reverendissimos episcopos coactivam jurisdictionem exercuit. » Hæc ille. Immo adhuc tempore Constantini & longe post, ecclesiastici jurisdictioni sæcularium subjecti erant, ut testatur prædictus dominus Okam, eadem di. 24. c. sic scribens. « Adveniente vero tempore Constantini primi Romanorum imperatoris, qui primus Romanorum principum permisit & concessit fideles Christi publice congregari, facta sunt primum concilia generalia sacerdotum seu episcoporum, præcepto & auctoritate principis supradicti, quibus quidem conciliis definiti sunt & determinati scripturæ sacræ sensus ambigui, & ipsorum veri a falsis & erroneis sequestrati. Et plura ibi continentur quæ ordinabantur. Infra: « De quo quidem observando legislator humanus, seu principans ejus auctoritate præceptum coactivum sive legem tulit obligantem quemlibet sacerdotem aut non sacerdotem, secundum exigentiam cujuscumque, pœna reali vel personali, pro statu præsentis sæculi, transgressoribus infligenda. Ferebantur enim hujusmodi leges in sacerdotes & episcopos magis quam in alios, quoniam & ipsi tunc erant qui frequentius causam dabant talis edicti, nec adversus legislatores hujusmodi, reclamantibus episcopis Romanorum aut aliis quibuscumque, tamquam non subjectis principum legibus & edictis, sed instanter supplicantibus ad principes pro legibus ferendis hujusmodi, quemadmodum ex codice Isidori supradicti & aliis approbatis apparet historiis; amplius per eosdem principes, statuebantur & statutæ sunt leges de eorum numero certo, secundum provincias, & de ipsorum temporalibus sive corporalibus bonis, tam mobilibus quam immobilibus, quæ sibi per prædictum Constantinum donata fuerunt, ac per reliquos principes Romanos aut alios, & successive etiam

per personas aliquas singulares. Infra. « Sic ergo sub legibus & ordinationibus cujuslibet principum vixerunt ab antiquis temporibus, & dudum totum sacerdotale collegium ab eisdem & populo collationes, confirmationes & investituras suorum officiorum spiritualium & prælationum, curarum & reliquorum similium aut minorum, ac temporalium beneficiorum distribuendi potestatem suscipientes; nec propter hujusmodi subjectos contendebant pastores antiqui Romanorum episcopi adversus principes Romanorum, neque adversus populum aut singulares personas ecclesiarum patronos, quoniam ad hoc se noverant divina & humana lege astrictos. Sic enim legimus de Symmacho nativitate Sardo. Hic enim Laurentio cuidam coelectus discorditer, per Theodoricum regem sancto judicio confirmatus est in papam Romanum. Sic etiam scripsit Martinus de B. Gregorio: Hic, inquit, in papam eligitur, & ipse Mauritius, videlicet imperator, imperialibus litteris suum affirmat consensum. Sic etiam suorum privilegiorum confirmationem ab imperatoribus petere solebant episcopi Romanorum, ut de Vitaliano nativitate Signeo, & Constantino nativitate Syro, & aliis plerisque Romanis pontificibus legitur. quin immo pro his & aliis supplicationibus & suis confirmationibus impetrandis, ad imperatores per loca distantia plurimum personaliter solebant accedere, ut de ipsorum pluribus legitur in chronicis & approbatis historiis; & quod amplius est, Johannes XII. per Ottonem I. Romanum imperatorem, suis exigentibus demeritis, consentiente omni populo tam clero quam laïco, a papatu depositus est. Ejusdem enim auctoritatis est aliquid statuere, ac id cum expediens fuerit destituere. Cum igitur episcopus quilibet per principem & omnem populum eligi debeat, ipsorum auctoritate destitui sive deponi potest. Instar ergo Christi & apostolorum vixerunt Romani & ceterarum provinciarum episcopi & sacerdotes, ac clericorum omne collegium, sub regimine coactivo principantium auctoritate legislatoris humani. Verum suadente ac stimulante hujus mundi principe, superbiæ ac ambitionis præoperante, reliquorumque omnium suggestore diabolo, in alienam viam, ab ea quæ Christi est & apostolorum deducti sunt. Quin immo seducti Romanorum episcopi quidam, ipsorum animos invadens cupiditas & avaritia inde foras expulit, quam Christus in ecclesia tertio modo dicta plantaverat & statuaverat, summam meritoriam paupertatem; rursumque invadens eos superbia ac ambitio sæculariter principandi, expulit inde summam humilitatem, quam Christus indixerat & observare mandaverat eidem ecclesiæ, sive universo cœtui sacerdotum; quorum quidem primus hujusmodi,

A si eo prior in hoc alter non extitit, fuisse legitur Simplicius quidam, Tiburtinus cognomine, Romanus episcopus. Hic enim unde sibi nescio auctoritate sumta, quamvis certissime noverim, nisi per ignorantiam excusetur, unde temeritate præsumta, statuit nullum clericum investituram a laïco debere suscipere; investituram siquidem intelligendo beneficiorum & officiorum, de quibus diximus prius: quamvis tamen & ipsius statuto significetur manifeste, prædecessores suos humilitatem & reverentiam debitam principibus exhibere volentes, investituras B prædictas a laïcis recipere soluisse. Hujus siquidem rursum successor, quamvis non immediatus, Pelagius primus statuit, ut hæretici per sæculares potestates punirentur. De quo etiam statuto mirandum, quoniam non latuit illum hujusmodi legem tempore Justiniani Romani principis in hæreticos latam fuisse; & quoniam suæ non erat auctoritatis ferre hujusmodi leges in quantum episcopi, nisi fortasse hoc sibi auctoritate humani legislatoris foret indultum; ideo quemadmodum jam dictus Simplicius, in alienam messem falcem ingessit, auctoritatem sibi videlicet C quæ alterius est usurpando. Cui rursum Adrianus tertius, licet non immediate, successit in usurpatione prædicta. Statuit enim ut nullus imperator se intromitteret de electione papæ, ut dicti Martini verbis utamur; quod siquidem statutum omnino nullum, eo quod a carente tali auctoritate, legislatoria scilicet, emanavit, apertum inconveniens continebat, fueratque illius oppositum longa & laudabili consuetudine roboratum. » Hoc per totum Ocham attestans per prædicta supponit.

Præsuppono secundo, quod per ecclesiam in illo dicto Christi Matt. 18. *Dic ecclesiæ*, non D solum intelligitur prælatus, sed etiam universitas fidelium. Patet per glossam, quam allegat Thomas in sua glossa continuata, quam sic exponit: « *Dic toti ecclesiæ*, ut majorem erubescentiam patiatur. Zacharias autem Chrysopolitanus in Concordia evangelistarum super prædicto verbo, *Dic ecclesiæ*, sic scribit: Tale quid in Levitico legimus: *Ne oderis fratrem tuum in corde tuo*, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Adhibendus est tertius vel corrigendi studio vel conveniendi eum sub testibus. Si E tunc non audierit, multis dicendum est, ut qui pro pudore salvari non potuit, opprobriis salvetur.

Ocham autem in suo defensorio 2. dist. cap. 6. super isto eodem verbo Christi dicit: Dicit ergo Christus: *Dic ecclesiæ*, nec dicit: Dic apostolo vel episcopo seu presbytero, aut ipsorum soli collegio; sed intellexit ibi Christus ecclesiam, fidelium multitudinem, aut judicem ad hoc illius auctoritate institutum, quomodo usi sunt hoc nomine apo-

stoli

stoli & ecclesia primitiva. Hæc ille.

Illis suppositionibus præmissis, accedendo ad punctos in quibus cum oppugnante articulum meum non concordo, pono istam sibi oppositam propositionem seu conclusionem: Peccata mortalia publica personalia prælatorum & sacerdotum possunt, & in casu eorum data pertinacia, sunt a quolibet fideli Christi correctione fraterna, sufficientia & opportunitate habita, arguenda, etiam coram multitudine laïcorum. Patet ex lege correptionis fraternæ, a qua, ut dictum est in positione mea, nullus sæcularium vel clericorum, etiam dominus papa vel beatus capitalis Christi discipulus est exceptus; quin, si pertinaciter peccaverit, est a residuo ecclesiæ corrigendus, etiam coram multitudine laïcorum; quia si Christus summus pontifex voluit argui coram populo, & a quocumque de populo, si in ipso foret quid arguendum, cum Johannis 8. dixit: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Quis tam arrogans vellet esse, qui exemplo illius se humiliter non subjiceret arguendum, cum nullus homo, quantumcumque in mundo magnus, sit ipso innocentior, melior atque humilior, quod doctor negat, simpliciter respondendo ad hunc textum, quando dicit allegans Gregorium, quod Christus ibi non submittit se correctioni populi, ut ex 2. q. 7. c. *Ecclesia* ostensum est, &c. ubi concluditur quod auditores prælatos reprehendere possunt, & in eos testificari. Et miror quæstionem exilem quam format doctor, hanc videlicet: Christus in isto textu Johan. 8. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* ex ratione se probat peccatorem non esse: ergo Christus in eodem textu non submittit se correctioni populi; cum antecedens est verum, & consequens falsum, ut jam ostensum est, & per consequens conclusio vera.

Secundo, eadem conclusio probatur ex suppositione secunda antedicta, ubi probatum est, quod per ecclesiam in illo Christi verbo Matt. 18. *Dic ecclesiæ*: non solum intelligitur prælatus, sed etiam universitas vel multitudo populi: & per consequens si prælatus aut alius ecclesiasticus ex caritate correptus se non correxerit, & pertinax fuerit in malo etiam personali, in defectu spiritualis præpositi, potest a quolibet Christi fideli caritative, habita sufficientia & data opportunitate, redargui publice, etiam coram multis, servatis circa hoc circumstantiis, quæ etiam circa quemlibet alium correptum debent observari, cum Christus in illo prædicto verbo nullum exclusit; quin si peccaverit, & in illo peccato correptus pertinaciter permanserit, redarguatur sic, ut prædictum est, & per consequens conclusio est vera.

Et miror quod doctor ita diligenter vult habere ecclesiasticos exemtos a tali fraterna correptione coram multitudine, si & dum

A peccaverunt, cum Christus nec apostoli volebant sic esse exemti, & alios post se eximere, & pro hac confingit sibi glossas hinc inde textus ad illam correptionem sonantes primarie, ad suam voluntatem glossando; ut, verbi gratia, admittit quod peccata prælatorum & sacerdotum corrigantur primum caritative, & ubi non sufficit, procedendum est ultra, juxta formam Salvatoris, adhibendus est unus vel duo, & coram illis corrigendus est. Quod si non audierit, dicendum est ecclesiæ, id est prælato; & si neglexerit,
B ab eo potest ad superiorem, scilicet summum pontificem iri. Quod si dissimulaverit, aut ipsemet peccaverit, dicendum est ecclesiæ, id est concilio generali; si concilium non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et aliud, inquit doctor, non habent laïci in sacerdotes, nec in defectu generalis concilii est alter recursus, nisi quod res est Deo committenda, & pro eo est orandum. Ego autem nescio cujus doctorum sint glossæ illæ, excepto doctore meo. Sed istud miror, ex quo concilia generalia ab anno decimo in
C decennium celebrantur, seu indicuntur, si tempore medio contingeret, quod papa cum uxore imperatoris deprehenderetur, quid facere deberet imperator? an arguere eum, vel ad futurum concilium correptionem suspendere; vel utrum, secundum quod magister Henricus de Colonia impugnans articulum nostrum tertium, de libera verbi Dominici prædicatione, de Constantino imperatore retulit, ipsum debeat suo pallio operire, vel utrum dicere debeat, quia gratia benedictionis ita facit; & si sic; ergo a simili
D si videris sacerdotem incumbentem super mulierem, ponentemque os suum super os, & oculos suos super oculos ejus, & manus super manus ejus; debes supponere, quod hæc causa resuscitationis a morte, more Helisei, facit? Sed benedictus sit Helisæus, qui non super mulierem, sed super puerum mulieris incubuit, 4. Reg. 4. Et laudabilis sine suspicione Elias, qui expandit se super puerum, & non super mulierem, 3. Regum 19. Et Paulus apostolus super juvene mortuo. Act. 20. Et benedictus & laudabilis Christus Jesus, quia non posuit manum in gremio
E mulieris, sed stans apprehendit manum ejus, & sanavit eam, Lucæ 9. & quod non in gremium aut in sinum manum imposuit, quando dixit: *Puella tibi dico surge.* Matt. 9. Et laudatur sine suspicione mala Petrus apostolus, quod non incubuit super mortua Tabita, sed ponens genua oravit, & conversus ad corpus, dixit: *Tabita surge*, Act. 9. Si igitur ista exempla sunt vera ad ædificationem, ideo monere nos debent sacerdotes, ut non manus ponamus in mulierum sinum vel gremium causa absolutionis: sed more apostolorum, super caput tam nos quam ipsas a stimulo satanæ liberemus. Hinc enim dicit

stimulo percussus Paulus 1. Cor. 7. *Bonum est homini mulierem non tangere*, cum mulier sit tamquam pix diaboli conversationem maculans sacerdotum. Quale enim est tangere picem, & non inquinari ab ea, in igne sine læsione versari, tale est mulierem tangere, & cum ea habitare. Ideo Eccli. 9. dicitur: *Averte faciem tuam a muliere compta, & non circumspicias speciem alienam; propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hac concupiscentia quasi ignis exardescit.* Ista autem quæ per doctores videntur dici pro gloria ecclesiastici status, timeo ne in majorem eorum contemtum dicantur; per extollentiam enim talem plus videntur coram sapientibus reddi contemtibiles quam gloriosi.

Ex ista conclusione sequitur quod peccata mortalia publica personalia prælatorum & sacerdotum sunt in evangelizatione per sacerdotes fideles, data eorum pertinacia, & habita sufficientia & opportunitate, caritative arguenda & detestanda, etiam coram clero & communi populo, cujus oppositum opponens ponit. Patet ex conclusione & rationibus multis in positione mea positis, & utilitatibus ex prædicatione tali contra cleri malitiam sequentibus, quas hic causa brevitatis resumere omitto.

Ad rationes autem in oppositum, ubi doctor probans quod presbyteri & alii ecclesiastici a correctione fraterna, & a denuntiatione pro peccatis suis personalibus publicis coram multitudine laicorum debeant esse exemti, etiam data eorum pertinacia, &c. inducit illud Alexandri de Hallis in tertia parte suæ summæ, quod malo prælato, quamdiu ab ecclesia toleratur, debetur honor, quamvis male præsideat, inducens illud pro probatione Matth. 13. *super cathedram Moysi sederunt*, &c. Et inducit istud Telesphori papæ, quod populus nullo modo debet ecclesiasticos arguere, nec in eorum accusationem suscipi, & populus ab eis docendus est & corripiendus, non ipsi a populo.» Et adducit Gregorium Nazianzenum lib. 2. de Epiphaniis, & Chrysostomum super 2. epistol. ad Timotheum homil. 2. & quotquot tales sunt per eum allegatæ.

Ad omnes tales sub uno per Dominum respondeo, quod omnes leges vel auctoritates quotquot sunt, quæ correptioni vel accusationi subditi, quoad superiorem suum videntur repugnare, omnes intelligendæ sunt de accusatione vel correptione imprudenti vel temeraria, quod figuratum est per Petrum, præsumentem Dominum suum corripere, quando dicit: *Absit hoc a te.* Matt. 18. Et quando clerici vel alii ecclesiastici servant limites sui status & mores, ac statum clerici non offendunt. Si autem clerici peccant notorie & habitualiter contra Dominum dominorum sæcularium, & in casu quorumcumque Christi fidelium, est in defectu spiritualis propositi, & exigentibus eorum demeritis ex qualicumque circumstantia hujusmodi forinsecam correptionem procurantibus ipsos corripere. Et hæc doctor in una sua allegatione prætendit, quod temerarie non sunt arguendi, quando adducit Gregorium in pastorali lib. 2. & cap. 5. dicentem: » Ammonendi sunt subditi, ne præpositorum suorum vitam temere judicent, si quid fortasse eos agere reprehensibile vident, si objecerit quis illud apostoli dictum 1. Timot. 5. *Seniorem ne increpaveris sed obsecra ut patrem.* Ad hoc 2. q. 7. *Paulus.* sub auctoritate Origenis respondetur, ubi sic dicitur. » Paulus dicit: *Seniorem ne increpaveritis*; sed hæc ejus regula tunc in eo observanda est, cum culpa seniorum suo exemplo non trahit ad interitum corda minorum: Ubi autem senior in majoribus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. Nam scriptum est: *Laqueus juvenum omnes vos*; & rursum: *Maledictus puer centum annorum.* Hæc ille. Ex qua auctoritate patet quod Origenes intelligit de peccato superiorum personali, & non fidei. Si forte adversarius vellet glossare quia dicit ibi; ubi senior in majoribus exemplum ad interitum præbet, &c. Et hoc est quod doctor de Lira illum textum sic glossat: » *Seniorem ne increpaveris*, arguendo eum verbis duris; sed obsecra ut patrem, ut caveat ab indecentibus suæ ætati. Hoc tamen non est intelligendum de senibus in sua malitia obstinatis, qui sunt acriter arguendi, sicut acriter & dure increpavit Daniel senes impudicos coram omni populo. Daniel 13. Hæc ille. Remigius autem super primo textu sic loquitur: » *Seniores ne increpaveris*, quia solent senes dure accipere, quando increpantur a minoribus. Sed dicit beatus Gregorius, quia licet beatus apostolus dicat: *Seniorem ne increpaveris*; senior autem stultus vehementer est increpandus.» Hæc ille. Et 2. q. 7. sicut inquit, sub auctoritate Gregorii scribitur: » Sicut laudabile discretumque est reverentiam & honorem exhibere prioribus: ita rectitudinis & Dei timoris est, si qua in eis sunt quæ indigent correctione, nulla dissimulatione postponere, ne totum, quod absit, corpus morbus invadat, si languor non fuerit in capite curatus.» Hæc ille.

Ad rationes autem quibus probatur in positione mea, quod peccata mortalia personalia prælatorum & sacerdotum sunt in evangelizatione per sacerdotes fideles, data eorum pertinacia, & habita sufficientia & opportunitate, caritative arguenda, & detestanda, etiam coram clero & communi populo; doctor non sufficienter respondit, sed ut potuit evasit & superficialiter: ideo stant immotæ, & cum utilitatibus ex tali prædicatione sequentibus.

Deinde pono conclusionem oppositam sententiæ impugnantis istam.

PECCATA mortalia publica personalia prælatorum, sacerdotum & aliorum ecclesiasticorum, ubi correctio fraterna, aut generalis reprehensio per prædicationem Verbi Dei non sufficeret, in defectu spiritualis præpositi, habita sufficientia & data opportunitate, sunt per potestates sæculares, aut per Christi fideles laicos, secundum dictamen divinæ legis, etiam sine aliqua speciali licentia ab ecclesia habita, coactive punienda, & judicio condemnationis vel definitionis, ut est actus justitiæ, judicanda. Ubicumque pono quod peccata prælatorum sunt punienda, & judicio condemnationis judicanda, non intelligo condemnationem ad mortem corporalem, sed ad pœnam citra mortem condignam.

Probatur conclusio sic : Olim Christus, apostoli, sacerdotes, & cleri omne collegium vixerunt sub principum & aliorum Christi fidelium laicorum coactiva sæculi jurisdictione & punitione, ac judicio sæcularium subjecti erant, non se ab aliis, nec alios eximentes, aut eximere demandantes: ergo moderni prælati sacerdotes & alii ecclesiastici, si volunt Christi ac apostolorum perfectionem imitari, tamquam eorum successores, idem facere debent. Consequentia est bona, quia ex opposito consequentis inferri potest oppositum antecedentis. Quidquid enim Christus cum apostolis exemplavit, & oppositum non determinat, perfectionis est illud suis successoribus facere. Major autem est suppositio prima prædicta hujus partis. Minor autem argumenti, videlicet quod Christus & apostoli & alii sacerdotes olim subjecti erant sæcularium punitioni & judicio coactivo, non se ab illis nec alios eximentes aut eximere demandantes, hæc primo patet exemplariter de Christo, qui non solum quantum ad temporalia minoravit se subesse jurisdictioni coactivæ principis sæculi: verum etiam id ostendit in se quantum ad propriam personam, qua nullam jurisdictionem altiorem in ipsum aut alium princeps habere potuit. Hoc autem potest evidenter ostendi ex illo Matt. 27. ubi Christus se capi permisit, & ad Pilati duci prætorium, quia vicarius erat imperatoris Romani, & per ipsum demum, tamquam judicem coactivæ potestatis, se sustinuit extremo supplicio judicari & tradi, nec coram ipso, tamquam coram non judice, reclamat; licet fortasse significarit se pati minus justum judicium. Constat autem quod tale judicium aut supplicium per sacerdotes subire potuisse non voluisset, si inconveniens judicasset, futuros sibi successores principibus sæculi subjici & per ipsos judicari. Quod quia hæc sententia seriosius scripta est Johan. 19. idcirco adducam hic, quod habetur ibidem. Dum ergo Christus ad Pilatum Cæsaris vicarium adductus & accusatus esset, ex eo quod se regem Judæorum atque filium Dei dixisset; Pilato autem interrogante JESUM: Unde es tu? JESU autem ad hoc nullum dante responsum, dicit Pilatus ad ipsum verba consequentia, & modo proposito attinentia, quorum series talis est: *Mihi non loqueris: nescis quia habeo potestatem crucifigere te & dimittere te? Respondit* JESUS: *Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi datum esset tibi desuper.* Ecce quod JESUS non negavit Pilatum habere potestatem ipsum judicandi, & in ipsum judicium exequendi; nec dicit: hoc non pertinet de jure ad te: immo de facto id facis: sed addidit, hanc potestatem habere Pilatum desuper. Quomodo desuper? Respondit Augustinus: Discamus ergo, quid dixit Christus, scilicet quod & apostolum docuit Paulum, Rom. 13. Quid ergo ei dicit Christus? Quid Apostolum docuit? Quia non est potestas, id est auctoritas jurisdictionis, nisi a Deo, quicquid sit de actu male utentis ea; & quia plus peccat, qui innocentem occidendum potestati livore tradit, quam potestas ipsa. sic enim timore alterius potestatis majoris occidit: talem quippe Deus dederat illi potestatem Pilato, sed ut etiam esset sub Cæsaris potestate. Fuit ergo judicialis coactiva potestas Pilati supra Christi personam, a Deo, sicut aperte Christus confessus est, & Bernardus palam expressit, & aperte dixit in epistola ad archiepiscopum Senonensem, epistola quadam : Cum, ut inquit, Romani præsidis potestatem super se Christus fateatur cœlitus ordinatam, loquens de potestate Pilati; quanto magis supra personas & temporalia omnium apostolorum, & suorum successorum omnium episcoporum & prælatorum, fuit hoc non solum verbo Christi memoratum, sed operis consummatione firmatum. Nam per eumdem Pilatum pro tribunali sedentem, lata fuit sententia in Christum, & per ipsius auctoritatem illius executio facta sententiæ; unde Johannis eodem capite habetur hæc series : *Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras* JESUM, *& sedit pro tribunali*; & subditur paucis interpositis: *Tunc ergo tradidit illis* JESUM, scilicet, *ut crucifigeretur.* Sic Abiathar subjectus erat, & non eximebat se a judicio Salomonis, 2. Reg. 2. Sic, ut Hieronymus refert in libro Virorum illustrium, Damasus papa a subditis de adulterio accusatus, cum 42. episcopis se expurgavit, sicut 2. qu. 7. *Nos si.* Leo IV. submisit se Ludovici imperatoris examini, ut in probatione tertii corollarii meæ positionis est adductus; & Samuel 1. Reg. 12. submisit se judicio regis & accusationi communitatis, quoniam dixit : *Ecce præsto sum, loquimini ad me coram Domino & coram christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, an asinam, &c.* Super quo etiam de Lira : *Loquimini de me coram Domino & coram christo ejus*, id est Saule rege, qui de novo erat inunctus, propter quod Samuel coram eo vo-

lebat judicari, *utrum bovem cujusquam tulerim*, ponendo in opere meo, *aut asinum*, super eum de loco ad locum incedendo, &c. Hoc de Lira.

Quod autem communitas fidelium quandoque possit judicium ferre in contumaces aut aliter criminosos, etiam in sacerdotes, demonstro per Apostolum 1. Corinth. 5. ubi causam, formam & modum, per quos hoc judicium in quemquam ferri debeat, tradit Apostolus, magis expresse Christi verborum sequens & explanans sententiam, dum dicit: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi, ut præsens, eum qui sic est operatus, in nomine* JESU CHRISTI *congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini* JESU, *tradere hujusmodi Satanæ*, criminosum scilicet quemdam, qui patris sui uxorem cognoverat carnaliter. Et non mandavit hoc Apostolus fieri, ut dicit Ocham, per presbyterum aliquem, nec alicui episcopo vel presbytero scripsit hoc fiendum per ipsum, cum tamen ad ipsos tunc mitteret Timotheum, qui episcopus erat, quod fecisset, si hoc judicium ad sacerdotis auctoritatem pertinere novisset, quemadmodum in aliis fecerat.

Sed diceret adversarius: Ipsi non habuerunt auctoritatem hoc faciendi sine Apostoli concessione & auctoritate, quia nominatim dixit: *Ego autem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi, ut præsens, eum, &c.* Ad hoc respondetur ipsi, priusquam ipse dixit: *Jam judicavi ut præsens*, habuerunt auctoritatem judicandi, puniendi & ejiciendi, cum arguuntur ab Apostolo, quare hoc non fecerunt. Cum autem verba, præmissa dixit: *Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrûm, qui hoc opus fecit.* Super 1. Ambrosius: Superbiam illorum in tantum humiliat, ut non querulos jam, sed magis supplices faciat. erant enim & ipsi participes, dum pateretur reum tam ingentis facinoris secum incorreptum convenire, quod omnes uno consilio abjicerent eum, si negaret emendare se: si autem quis potestatem non habet quem scit reum, abjicere, aut probare non valet, immunis est. Hæc ille. Ad idem est doctor de Lira & alii communiter postillatores, qui testantur quod Apostolus ibi arguit in eis primo culpam, cum dicit: *Omnino auditur inter vos fornicatio.* Secundo prædicit pœnam, ubi dicit: *Ego quidem absens corpore, &c.* & tertio reprehendit culpæ radicem, ibi: *Non est bona gloriatio vestra*, ubi arguit contentionem quam ad invicem habuerunt, propter quam neglexerunt corrigere. Et tradit eis formam, ex qua inter ipsos exhinc contentio non posset oriri; quoniam ipsis congregatis in unum, maxime si per modum judicii coactivi hoc fieri debebatur, propter quod glossa. Augustinus dicit: Ut vos congregati in unum, absque aliqua dissensione, id est de communi consensu per vos fiat, vel judicem ex communi consensu per vos statutum ad hoc; quod idem est.

Ad hoc autem quod objiciebatur, quod scilicet communitas non habuisset auctoritatem ipsum ejiciendi sine consensu Apostoli, quia dixit Apostolus: *Jam judicavi ut præsens*; dicitur quod sibi, sicut & alteri ecclesiastico conveniebat judicare seu discernere, qui secundum legem evangelizatam sint a fidelium præcidendi consortio, ne alios inficiant; quemadmodum medicus judicare habet de morbo corporali, propter quem debet quis, ne alios inficiat, ut leprosus, ab aliorum consortio separari. Coactiva autem potestas hujusmodi expellendi, fidelium universitati, vel judici per eos instituto, demandari specialiter consuevit. Et pro isto, quod officia regum & aliorum sæcularium ex una, & ecclesiasticorum parte ex altera sint condistincta, habetur 2. q. 7. *Nos si.* Sed notandum ubi legitur, quod sicut reges præsunt in causis sæculi, ita sacerdotes in causis Dei; regum est corporalem irrogare pœnam, sacerdotum spiritualem inferre vindictam. David ergo, etsi ex regali unctione sacerdotibus & prophetis præerat in causis sæculi, tamen suberat eis in causa Dei. Et infra: Sicut ergo Ozias a Domino lepra percussus est, quia sacerdotum officia usurpare voluit, sic sacerdotibus & prophetis regum officia usurpare non licuit. Hæc ibi. Notabilem autem distinctionem inter prædictos duos status Hugo tangit de Sacramentis lib. 2. parte 2. cap. 3. ubi dicit: Laïcis Christianis fidelibus terrena possidere conceditur, clericis vero spiritualia tantum committuntur, quemadmodum olim in illo populo priore, ceteræ tribus, quæ typum laïcorum præferebant, portiones in hereditate acceperunt; sola tribus Levi, quæ clericos figurabat, decimis & oblationibus & sacrificiorum victimis pascebatur. Hæc ille. Et in signum illius Apostolus arguit communitatem, quod correctivam potentiam in istum fornicarium non exercuerit. Et postea, ipso agente pœnitentiam, iterum pro eo petebat communitatem ut reconcilietur. 2. Corint. 2. sicut per illam fuit judicialiter ejectus, & ille fornicator, secundum aliquos, fuit sacerdos; ex quo patet sacerdotes non eximi a judicio & sententia laicali pro peccato personali. Unde Chrysostomus in libro de Reparatione lapsi cap. 10. sic scribit: Apud Corinthios erat quidam vir, ut videtur, non ignobilis. hic commiserat tale peccatum, quale nec inter gentes admitti solet, & erat ex numero fidelium & familiarium Christi. quidam enim eum ex sacerdotali ordine fuisse tradunt. Hæc Chrysostomus. Et in confirmationem illius, quod universitas fidelium habet jurisdictionem in ecclesiasticos, ipsos judicandi & puniendi, est Origenis homilia 7. super Josue, & loquitur popularibus: homilia enim est

sermo ad populum. Qui sic inter cetera scribit, & circa positionem meam est adductus. Si dextera, inquit, manus tua scandalizaverit te, abscide eam & projice abs te. Numquidnam manus corporis nostri aliquando scandalizat nos, ut de hac manu evangelium dicat, Abscide eam & projice abs te? Sed hoc est quod dicit: Ut ego qui videor tibi manus esse dextera, & presbyter nominor, & verbum Dei videor prædicare, si aliquid contra ecclesiasticam disciplinam & evangelii regulam gessero, ita ut scandalum tibi & ecclesiæ faciam, in uno assensu ecclesia universa excidat me dexteram suam, & projiciat a se. expedit enim tibi ecclesiæ absque una manu tua, quæ male agendo scandalum fecit, introire in regnum cœlorum, quam mecum ire in gehennam. Hæc Origenes. Immo communitates non cohibentes suos superiores a malis, etiam ecclesiasticos, peccant, secundum Augustinum super psal. 81. ut habetur 23. q. 3. *Ostendit*, ut pro me circa articulum est adductus, & supra per Ambrosium dictum est, quod communitas Corinthiorum deliquit, non puniendo in sacerdote fornicatorio. Et plura circa corollarium articuli mei secundum, dicta sunt de hoc, & specialiter de Nabuchodonosor, qui habuit potestatem a Deo ducendi filios Israël cum eorum sacerdotibus & levitis in captivitatem Babylonicam, 4. Reg. ult. & in hoc non reprobatur; sicut nec Vespasianus & Titus, qui 42. anno post Christi Ascensionem judicaverunt omnes sacerdotes & levitas, quos invenerunt in Hierusalem, esse in ultionem Christi notabiliter puniendos. Et communitas in Babylonia vindicat in presbyteris falsum testimonium in Suzannam dicentibus.

Et circa secundum corollarium mei articuli adductus est Ambrosius, ut habetur 23. q. 5. *Remittuntur:* Quomodo puniuntur peccata per judices & etiam per populos, sic legimus, quod sæpe ab alienigenis Dei jussu excitatis, propter divinæ majestatis offensam, subactus est populus Judæorum. Et quomodo 24. q. 3. *Tam sacerdotes.* sub auctoritate Anacleti dicitur: Quod tam sacerdotes, quam reliqui fideles, omnes summam debemus adhibere curam de his qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut, si incorrigibiles apparuerint, ab ecclesia separentur. Item Deuteron. 22. præcipitur, ut si quis viderit bovem fratris sui errantem, & illum non prætereat, sed reducat; & asinum si viderit cecidisse in via, ut non despiciat, sed sublevet eum. Ex quo ergo de brutis proximorum debet alter esse sollicitus, quanto magis de proximo peccante vel errante, etiam sacerdote, cum unicuique Deus mandavit de proximo suo. Eccli. 17. Et mirabile est quare prælatus vel clericus, dum pedi ejus os vel spina infigitur, finit sæcularem ipsam extrahere, ut possit debite ambulare, & non sic finit, dum peccat, ut pro illo arguatur & emendet, ut possit recte, in Christi vestigiis ambulans, animam salvare. Forte per hoc ostendit, quod plus diligit pedis plantam, quam propriam animam. Si enim plus diligeret animam, tunc correctionem cum gaudio sustineret.

Ex ista conclusione corollarie sequitur, quod peccantibus rectoribus spiritualibus, subditi fideles licite possunt, & in casu tenentur superiorum peccata per justitiam corrigere, castigare aut punire. Patet ex conclusione & ejus probatione. Circa hoc tamen est notandum, quod illicitum est quempiam corripere, nisi correptus sit inferior correptore: & per consequens correptor legitime cavere debet præcipue, ne tactus hypocrisi & macula proprii sceleris, sit in damnatione consimili. Præsupponi ergo debet correptum esse culpabilem & correptorem legitimum immunem; ut docet Christus Matt. 7. *Hypocrita ejice primum trabem*, &c. Cum omnis peccator, ut hujusmodi, sit justo inferior quoad Deum, & per consequens simpliciter inferior; & ita in corrigendo est Apostolus, quando dicit: *Seniorem ne increpaveris*, quod non licet subditum superiorem suum arguere legitime, nisi fuerit in gratia, superiore peccante mortaliter, & per consequens existente in gratia a dignitate seniore. Si autem senior in moribus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est 2. q. 7. *Paulus*. Unde eadem q. sic loquitur Gratianus: « Quod dicitur: majorum quispiam nullius minoris accusationibus impetatur: minores intelligendi sunt, non ecclesiastica dignitate, sed vita. « Hoc corollarium patet per doctorem, qui adducit Liram sub illo Exodi 21. *Si quis per industriam occiderit proximum suum & per insidias, ab altari meo evelles eum ut moriatur*. Qui sic inter cetera dicit: Quod si sacerdos occidisset, extrahebatur; nisi officium ministrandi incœpisset, quo casu expectabitur complementum ministerii; quo peracto, trahebatur ad mortem. » Hæc ille. Ecce quod habuerunt jurisdictionem etiam super sacerdotes.

Et quamvis ad omnes rationes opponentis & conantis probare, quod peccata publica prælatorum personalia & aliorum superiorum statu, sic, ut dictum est, non debeant sæculares potestates aut per Christi fideles laicos etiam subditos per justitiam corporis castigari aut puniri, possit dari generalis responsio, & sufficeret, scilicet ista: Quod omnes tales auctoritates quotquot sunt, quæ punitioni vel judicio subditi quoad superiorem videntur repugnare, omnes intelligendæ sunt, quod hoc non debet fieri imprudenter & temerarie; vel quando tales prælati vel superiores servant limites sui status, vel quando eorum præpositi eis peccantibus ipsos corrigere, punire vel castigare non ne-

glexerint: tamen ad quasdam dabitur specialis responsio quæ majorem videatur auditoribus dare apparentiam.

Et primo capio istud Constantini, de quo in 3. libro historiæ tripartitæ dicitur, secundum impugnantis allegationem, quod episcopis inter se diffidentibus, & libellos famosos contra se invicem Constantino offerentibus, ipse ait: Dominus constituit vos sacerdotes, & potestatem dedit vobis de nobis judicandi: ideo nos a vobis recte judicamur; vos autem non potestis judicari ab hominibus, propter quod inter vos Dei solius expectate judicium. Vos estis nobis dati dii, & inconveniens est ut homo judicet deos &c. Ad hoc respondetur, quod verbum fuit exhortationis & monitionis, quo siquidem devotus Constantinus ostendit quales esse deberent episcopi & sacerdotes. Tales enim deberent esse ad invicem & ad alios, quod in sæculari judicio non oporteret ipsos contendere, secundum doctrinam Apostoli 1. Cor. 6. *Quare*, inquit, *non magis injuriam accipitis, quare non fraudem patimini, quid inter vos habetis judicia*? Et quod additur ex verbis Constantini: Potestatem dedit vobis Deus de nobis judicandi: dico quod verum est, judicio spirituali, ratione clarissima, quemadmodum medicus judicare debet de morbo, ut supra tactum est, non autem judicio coactivo. Ad hoc autem quod additur ex verbis Constantini: Vos non potestis judicari ab hominibus, quoniam dati estis nobis dii, &c. Respondetur quoad negationem judicii sacerdotum revera sæcularium, quod intelligitur de presbyteris heroïcis, quos scriptura deos appellat; & de illis intelligit Apostolus 1. Cor. 2. *Spiritualis homo judicat omnia, & a nemine judicatur.* Unde sic loquitur imperator: Dignum, inquit, non est, ut nos judicemus deos, quia oportet ad hoc quod judicium causæ presbyteri sit devolutum ad judices sæculares, quod excidat a moribus & conditione deorum.

Ex cujus historiæ serie liquet aperte cunctos episcopos Romanos principi coactiva jurisdictione subjectos, quoniam ad ipsum judicium spontanei nec coacti suas contentiones & jurgia detulerunt, ipsius interpellantes examen atque judicium, ut Isidorus narrat ibidem. Et hæc est etiam sententia Ocham in suo defensorio distinct. 2. c. 2.

Similiter respondeatur ad dictum Clementis ad Jacobum fratrem Domini, & Evaristi papæ, & ad alias auctoritates canonum & doctorum, Gregorii Nazianzeni, Chrysostomi & aliorum, in quibus mentio fit, quod episcopi non sunt judicandi ab aliis quam a Deo, quia intelligunt, quod non sunt judicandi ab aliis, quoniam imitantur Christum, & stanr digne in statu suo. Si autem ecclesiastici fuerint inordinati, & arguantur a suis præpositis, non est necesse laïcis ipsos ar- A guere: sed ex hoc non sequitur, quod si peccant, & præpositus ipsos negligit, quod non debeant aut possint licite argui, ut supradictum est.

Nec ex verbis Chrysostomi probatur, quod ecclesiastici in tali casu non debeant a sæcularibus judicari; sed verius probatur, quod laïci debeant de vita, sermonibus & operibus presbyteri judicare: quia quomodo, rogo, prudenter Christus aliter præciperet, ut omnia quæcumque dixerint faciant, & non secundum opera eorum vivant. Cum ergo Deus mandat populo de sacerdotum operibus judicare, populus debet doctrinæ & ver- B bis Domini obedire; quia aliter fidelis foret in mortis æternæ periculo, nisi judicaret districte de opere sui presbyteri; quomodo crederet verbis suis, & in qua conversatione ipsum imitaretur, & in quo ab ipso se auferret aut insurgeret.

Ad illud autem Ezechielis 33. de speculatore, ubi impugnans adducit dicentem Dominum: *Quod sanguinem pereuntis de manu sua requiram, non populus terræ, sed ego, dicit Dominus*; ex quo concludit impugnans, quod non habet negligentias exigere populus ex auctoritate de manibus prælato- C rum, sed Dominus. Respondetur, quod multas biblias vidimus in regno & hic, & in nulla reperimus illum textum per doctorem allegatum: *Non populus terræ.* Sed dato quod aliquæ bibliæ illum contineant, adhuc opponens non habet propositum, quia tunc sic respondendum est ad illam auctoritatem: Quod quamvis Deus de manu speculatoris negligentis, sanguinem requiret requisitione finali & authentica, & *non populus terræ*, supple sic, requiret: ex illo tamen non concluditur, quin populus terræ in casu sic, ut prædictum est jam sæpius, non habeat negligentias exigere de manibus prælatorum D subautentice; quia secundum doctorem de Lira super isto Ezech. 3. *Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, speculatorem dedi te*, &c. Ibi arguitur Ezechielis silentium per similitudinem speculatoris, & quia nimis tacuerat, videlicet per septem dies, ideo ostenditur sibi pœna taciturnitatis, quæ fuit duplex, una reclusionis & ligationis, & secunda, subtractio locutionis.

Ad hoc autem, ubi pro libertate clericorum adducit illud, qualiter in regno Ægypti sub Pharaone, sacerdotes liberi erant ab omni E Pharaonis exactione; respondet Origenes homil. 16. super Genesim, quod per hoc nequiores esse ceteris ostenduntur, qui pro nimia familiaritate, quæ eis est cum Pharaone, nihil permutationis recipiunt, sed permanent in mala possessione; & sicut his qui in fide & sanctitate præerant, dicit Dominus: *Jam non dicam vos servos, sed amicos*: ita dicit & istis Pharao, tamquam qui ad summum

» gradum nequitiæ, & ad sacerdotium perdi-
» tionis ascenderant: jam vos non dicam ser-
» vos, sed amicos. Hæc ille.

Ad hoc autem ubi exponens subinfert: Quod sub evangelio sacerdotium liberum est ab omni potestate sæculari, & probans illud Matt. 17. ubi Christus interrogavit Petrum, a quibus reges accipiunt tributum &c. Dicit, quod per filios regis intelligit apostolos, respondet suppositio prima secundi puncti.

Illa autem alia quæ adducit, quod in lege Mosaïca non reperiuntur sacerdotes populo esse subjecti: Ad hoc respondetur, quod in lege Mosaïca reperiuntur sacerdotes sæcularibus esse subjectos. Hoc primo pater 1. Reg. 22. de Abimelech cum suis sacerdotibus, qui accusatus coram rege Saül, quod consuluisset Dominum pro David, & dedisset sibi gladium Goliath, & manducare panes propositionis, & citatus comparuit cum universis suis sacerdotibus, & excusavit se coram eo, & multa pro sua innocentia allegavit. Scribit enim doctor de Lira super illo passu, quod ibi posita occasione accusationis, ponitur consequenter accusandi actus; & postea: ipsius Abimelech cum suis citatio, & suæ innocentiæ declaratio. Ex quo patet quod isti sacerdotes erant subjecti regi, & ejus mandato paruerunt, licet postea injuste fuissent per eum condemnati. Ad hoc idem scribitur 2. Paralip. 6. quomodo Salomon constituit juxta dispensationem patris sui David officia sacerdotum in ministeriis suis, & Levitas in ordine suo, ut laudarent & ministrarent juxta ritum uniuscujusque, &c. Ex quibus videtur illud dictum doctoris non esse sufficiens, quod circa finem secundi puncti scribit, quod sæculares nihil jurisdictionis habent in ecclesiasticos. Item si Moyses, qui secundum dominum auditorem, quartum nostrum articulum impugnantem, fuit sacerdos, erat subjectus sano consilio Jetro gentilis & extranei, quod inconveniens foret, si idem Moyses subjectus fuisset consilio populi peculiaris domini, in casu debito occurrente. Et si asina brutum animal, juste redarguit Balam prophetam, cui in hoc subjectus fuit, quod inconveniens foret, si in tali casu subjectus fuisset redargutioni ipsius populi Dei?

Post hæc pro ostensione sui propositi inducit illud 2. Reg. 1. de David, qui juvenem dicentem se occidisse Saül regem, licet mentiretur, occidit; quid, inquit, non fecisset, si licuisset sibi regem occidere? Ex quo arguere vult doctor, quod non licet subditum punire suum superiorem. Ad hæc videtur quod magna est differentia inter communitatem, a qua originaliter, sive per electionem, sive per hereditariam successionem, procedit rex; & unam personam illius communitatis; & per consequens, si una persona

A talis aliquid facit, mentiendo forte vel suum lucrum quærendo, est multo aliud, quam faceret illa communitas contra regem, rationabilem contra eum habens causam. Sed quia iste unus mentiendo, & forte proprium aliquid quærendo, finxit se regem invadere, est punitus a David, & David in hoc non redarguitur: ubi si communitas sub aliqua causa rationabili consurrexisset in regem Saul, a qua ipse originaliter processit, forte non sic a David fuisset redarguta, & per consequens nihil istud facit pro opponente, nec ideo posui hoc in positione mea, quod persona talis deberet invadere aliquem regem, vel alium superiorem &c.

B Illa etiam quæ opponens pro se adducit: primo istud: *Per tria movetur terra, & quartum non potest sustinere.* Primum est per servum, cum regnare cœperit. Hoc autem, dicit doctor, fieret si subditi vellent defectus superiorum per justitiam vindicare. Secundo inducit illud Proverb. 18. *Non decent servum deliciæ, nec servum dominari principibus.* Tertio inducit illud Isaïæ 17. *Numquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea;* per quæ Proverb. ult.

C omnia vult, quod injustum est, subditos contra suos insurgere superiores. Sed illa nihil faciunt ad propositum opponentis, nec sunt contra me, cum sint contra stultos & temerarios subditos & tyrannos. Nec ego per propositionem meam intendo, quod aliqui tales deberent regnare, vel insurgere & opprimere tyrannice aliquos, & sic qui vult vere respicere & pensare, omnes illæ auctoritates, quotquot opponens pro se adducit, nihil faciunt ad suum propositum, nec sunt contra me, sicut nec illud sibi suffragatur, quod Christus singulariter dixit Petro: *Pasce oves meas;* quia quantum ad potestatem or-

D dinis, non minus in hoc habet quicumque alius apostolus, quam Petrus, licet postea, quantum ad jurisdictionem, præter scripturæ expressum fundamentum, tales præeminentiæ & differentiæ sunt inductæ. Ergo nihil ibi capit opponens, sicut nec ibi, ubi adducit de Anania & Saphira, & de Simone mago, & de aliis quæ omitto.

Illud etiam nihil pro doctore facit, quod allegat de Apostolo, qui, ut Actuum 23. scribitur, dixit: *Nescivit quod princeps sacerdotum esset.* Ad hoc enim ostendit decre-

E tum 23. q. 1. *Paratus*, quod Apostolus hæc dixit ironice, sciens eum principem sacerdotum esse, &c.

Ex quibus jam supradictis potest, qui vult pensare, bene cognoscere, quam superficiales & evasivæ sint glossæ doctoris, glossantis auctoritates in mea positione, hæc sententiantes, quod in casu non excipiantur prælati, presbyteri & alii ecclesiastici a correctione fraterna de peccatis personalibus, etiam coram multitudine laïcalis populi, & a jurisdictione sæcularium personarum, quin

in defectu spiritualis præpositi, habita sufficientia & data opportunitate, sint per potestates sæculares, aut per Christi fideles laïcos, secundum dictamen divinæ legis, etiam sine aliqua speciali licentia ab ecclesia habita, coactive punienda, & judicio definitionis, ut est actus justitiæ, judicanda, vel coram multitudine a laïcis vel a sacerdotibus in prædicatione caritative arguenda; & per consequens doctor magnum super hoc negotio impendens laborem, & velamen malitiæ sacerdotum constituens & contexens, nihil aut modicum proficit.

Actus 3. diei. Tertium principale de indulgentiis.

Quantum ad tertium principale, ubi doctor fundare nititur modernas indulgentias, in lege Domini non fundatas, & fictas litteras fraternitatum, & litteras confessionales, & etiam reliquiarum modernas venerationes. ubi tamen ante omnia miror, quo spiritu ductus doctor, nescio si bene respexit scripta mea, vel non: quia ubi ego scribo, reprehendens fictas & venales a pœna & a culpa absolutiones & indulgentias, in lege Domini non fundatas, ibi doctor dicit me posuisse in sententia; quod absolutiones a pœna & culpa sunt fictæ, & quod indulgentiæ non sunt in lege Dei fundatæ. Et ubi ego posui, reprehendens modernas peregrinationes ab hominibus inventas, superstitiosas, idolatriam sapientes, & cleri avaritiam nutrientes, ibi doctor dicit me ponere, quod peregrinationes per homines inventæ sunt, superstitiosæ, idolatriam sapientes, & cleri avaritiam nutrientes. Illo tamen non obstante, committendo conscientiæ suæ, quare sic egerit, ad materiam in se accedo.

Et primo ad materiam indulgentiarum, ubi doctor fundare volens opinionem Thomæ & sequentium ejus de indulgentiis, præsupponit esse supererogata merita sanctorum, & specialiter Christi in cœlis, quæ omnia vocantur spiritualis thesaurus ecclesiæ, in gazophylacio spirituali ecclesiæ & in capite ejus reconditus. Insuper innuit, quod summus pontifex, cum sit Christi vicarius, in tria habet generalem & plenariam potestatem distribuendi hunc thesaurum fidelibus, secundum quod libuerit plus vel minus: nec licet diffidere, quin potestas impertiendi ista spiritalia suffragia, remaneat continue inexhausta, quia aliter deficeret Christus, dando potestatem clavium suo vicario hic in terris. Et prætendens sententiam illam fundare in cap. Matt. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum, &c.* intangit duplicem causam, quare ille thesaurus ab his, qui eum habent dispensare, debeat erogari. Primo, propter Dei honorem & gloriam; & secundo propter communem ecclesiæ utilitatem. Et timens doctor, ne forte insufficiens sit dictarum indulgentiarum in fide scripturæ fundatio, ad auctoritatem ecclesiæ recurrit, ibi dicens: Et esto quod in lege Dei, hoc est quod in scriptura veteris & novi testamenti non possit reperiri fundata auctoritas spiritalis & expressa ad hujusmodi indulgentias distribuendas; tamen ad hoc instituendum vel conferendum sufficeret sola ecclesiæ auctoritas. Et quamvis dominus doctor dicat de absolutionibus a pœna & a culpa, quod istæ non sunt modus communis concedendi absolutiones a summo pontifice, & si aliquæ bullæ sub tali forma dentur, dicit quod subreptitie dicuntur impetratæ: si subreptitie impetrentur tales, tamen hoc est valde periculosum. Nobis enim constat quod tales bullæ currebant per orbem Christianitatis, & multas sub tali forma litteras vidimus in regno nostro; si jam ille modus sit limitatus nescio.

Ne autem videar negare veras indulgentias, & in lege Domini fundatas, suppono descriptionem hujus signi, indulgentia. Est enim indulgentia actus indulgentis, ita quod indulgentia non sit aliud, nisi habentis ad hoc potestatem indulgere; & est indulgere gratis concedere, offensam dare sive remittere vindictam, quam reus debet pro excessu sustinere. Et sic legitur scriptura Judith 8. *Indulgentiam Domini cum lacrymis postulemus*; indulgentiam, id est actum indulgendi. Sic etiam sumitur Isaïæ 26. *Indulsisti genti duræ;* & ejusdem 61. in persona Christi dicitur: *Spiritus Domini super me;* & infra: *Ad prædicandum captivis indulgentiam*, id est actum indulgendi. Lucæ autem 4. Salvator legens hanc scripturam dicit: *Et prædicare captivis remissionem;* ex quo patet, quod idem est indulgere & remittere; quia ubi Isaïas dicit indulgentiam, Salvator dicit remissionem; & cum unius spiritus sint verba non discrepantis in sententia, patet quod indulgentia & remissio sunt idem, & sic, sicut aliquando est indulgentia culpæ & non pœnæ, sic & remissio; & cum Dominus indulget vel remittit peccatum, mundans animam ab interiori macula, sed non remittit ei pœnam, nisi satisfaciat pro peccato. Dicit enim Baptista Lucæ 3. *Facite dignos fructus pœnitentiæ*, secundum magistrum sententiarum in 4. dist. 16. ut scilicet secundum qualitatem & quantitatem culpæ, sint quantitas & qualitas pœnæ; & iterum sicut aliquando est indulgentia culpæ & pœnæ, sic & remissio, ut cum Deus omnipotens infantulum mundans ab interiori per baptismum macula, sine ulteriori pœna ipsius animam perducit ad cælestia regna. Quod autem indulgentia quæcumque concessionem activam connotet, ut cum dicitur papa: indulsit hæc illi clerico, id est concessit; & aliquando connotat dispensationem, & aliquando jus, sunt locutiones principaliter juristarum.

De triplici remissione peccatorum.

Ulterius noto, quod remissio peccatorum est triplex, scilicet autentica, subautentica, & ministerialis. Autentica est quæ fit potestate non aliena, sed propria; & hæc competit

petit soli Deo, juxta illud Isaïæ 43. *Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me*; & quoad hæc dicitur Lucæ 5. *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus*? intelligitur authentice. Subauthentica remissio peccatorum est, quæ Christo homini competit ratione humanitatis unitæ Verbo hypostatice, quæ humanitas fuit medium principalissimum redimendi genus humanum, ex parte cujus humanitas opprobria, labores, pœnas, dolores & mortem nostris sustinuit pro peccatis, & de isto Isaïas 53. dicit in persona salvandorum: *Vere languores nostros ipse tulit*; & infra: *Et livore ejus sanati sumus*. Et istam remissionem peccatorum subauthenticam, nullus habet nec habere potest præter hominem, qui est Deus. Si enim haberet quis illam, tunc oporteret quod existens homo & Deus duceretur ad victimam, sicut agnus non aperiens os suum: de quo agno Johannes Baptista Johan. 1. dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, de quo Augustinus ad Julianum dicit: « Non tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi. Et Ambrosius: « Ille solus Christus dimittit, qui solus pro peccatis mortuus est. » Et istum modum dimittendi peccata notat ecclesia in collectarum conclusionibus, in quibus dicitur: Per Dominum nostrum JESUM CHRISTUM, valet tantum, id est, per humanitatem Domini nostri JESU CHRISTI, cujus passione & morte tolluntur pœnitentium peccata.

Ministerialis remissio peccatorum est, quæ fit per ministerium ministri idonei, ut per ministrum baptismi, &c. & aliorum sacramentorum; per verbi Dei prædicationem, per bonum consilium, per sanctam orationem, vel per exemplum vitæ sanctæ. Et ista remissio sacerdotibus Christi convenit, juxta illud Matt. 16. *Tibi dabo claves regni cœlorum*, &c. Et Matt. 18. & Johan. 20. juxta expositionem sanctorum doctorum.

Ex jam dictis recolligitur quid est remissio peccatorum suprema, media, & infima. Suprema authentica, solius Dei; subauthentica media, solius hominis Christi; infima ministerialis, scilicet sacerdotis Christi rite ministrantis. Et sicut humanitas Christi & ministerium sacerdotis prærequirunt Deum & ejus potentiam atque agentiam, sic media & infima remissio prærequirunt causaliter remissionem peccatorum Dei primam; & ministerialis prærequirit authenticam & subauthenticam. Et hoc dicit Salvator Johan. 15. *Sine me nihil potestis facere*. Et cum CHRISTUS JESUS sit verus Deus, omnino competit sibi remissio prima, scilicet authentica; & quia est homo, qui passus est & mortuus pro peccatis nostris & non pro suis; ideo competit sibi remissio subauthentica, etiam ut supremo ministro sponsæ suæ ecclesiæ, qui dicit Matt. 20. *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*.

Istis prænotatis juxta remissionem peccatorum triplicem, potest homo concordare dicta sanctorum. Cum enim unus dicit: Non habent sacerdotes potestatem remittere peccata homini: hoc est verum de remissione authentica & subauthentica. Et cum alius dicit: Habent sacerdotes potestatem remittere peccata; hoc est verum de remissione ministeriali; & pro isto dicto est illud Augustini 1. q. 1. « Ut evidenter ostenderet Deus a Spiritu-sancto, quem donavit suis fidelibus, dimitti peccata non multis hominum, quodam loco sic ait: *Accipite Spiritum sanctum*, & continuo subjecit: *Si cui remiseritis peccata remittuntur ei*, hoc est Spiritus-sanctus dimittit, non vos. » Ecce hic Augustinus contradiceret verbis Christi, qui dicit: *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis*, si negaret sacerdotes habere potestatem remittendi peccata hominibus: sed intentio sua est, quod Spiritus-sanctus remittit peccata authentice, & non ipsi sic remittunt; & tamen habent potestatem remittendi peccata ministerialem.

Et præter istas tres remissiones peccatorum, est quarta remissio peccatorum, cujus potestatem dedit Deus omnibus adultis hominibus, & obligat ad eam quemlibet sub pœna damnationis, dicens Matt. 6. *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cœlestis peccata vestra*, &c.

Ex istis dico primo, quod sacerdotes Christi habent potestatem vere pœnitentes absolvendi a peccatis. Patet, quia habent potestatem ligandi & solvendi indignos & dignos, ut patet Matt. 18. & Johan. 20. ex testimonio Salvatoris.

Secundo dico, quod nemo est capax indulgentiæ, nisi de quanto fuerit dignus vel dispositus per gratiam apud Deum. Patet ex hoc quod nemo, si non Deus, dat tales indulgentias, qui non dat nisi caris suis, quos sic præsens habilitat.

Dico tertio, quod omnis recipiens tales indulgentias, de tanto eas recipit, de quanto fuerit humilior quoad Deum. Patet ex hoc, quod præcipue Deus dat sibi copiosius tales indulgentias. Sed ipse Deus quicquid facit, facit ad regulam; unde Salvator dans indulgentiam peccanti feminæ Mariæ Magdalenæ, ponit capacitatem ex abundantia caritatis Lucæ 7.

Dico quarto, quod nullius papæ vel episcopi prodest indulgentia homini, nisi in quanto prius se disposuerit apud Deum. Patet ex hoc quod Deus non dat sibi talem indulgentiam, nisi ad quantum se disposuerit, ut patet ex prædictis.

Dico quinto, quod episcopi indulgentia de tanto recipienti proderit, de quanto episcopus eum in fide Christi instruxerit, & hoc

in . . . . & amore Dei accenditur, vel quomodocumque humilem ad indulgentiam Dei fecerit. Patet totum ex jam dictis.

Dico sexto, quod sacerdotes Christi non habent potestatem donandi indulgentiam secundum quantitatem temporis, nisi eis fuerit specialiter revelatum. Patet ex isto Judith 8. *Posuistis vos tempus miserationum Domini, in arbitrio vestro diem constituistis ei.* Ille ergo cui non fuit ad hoc revelatio, qui spondet indigno apud Deum ex sibi dubio, quod infra tantum tempus Deus miserebitur ejus, donando sibi plenam remissionem, stulta pangit, cum non habet evidentiam ex lege Christi vel revelatione quod Deus illud concessit.

Dico septimo, quod prælati ecclesiæ debent in prima veritate theologica subditos instruere, ne laici infideliter occupati, circa minus utilia attendant. Patet in simili in lege Quæstorum. Quicumque limitatum illud quod non dicant populo, nisi quod in litteris episcoporum eis fuerit limitatum, ut libro de Pœnitentiis cap. *Abusionibus*. Multo magis ergo vicarii Christi deberent docere populum secundum limites litterarum Spiritus-sancti, quas eis tradidit ad docendum.

De indulgentiis in lege Dei non fundatis.

Præmisso isto sensu de indulgentiis in lege Dei fundatis, dico, salva informatione meliori, quod indulgentiæ & absolutiones fictæ & venales, fundatæ, ut dicitur communiter, super infinitis erogatis in cœlis meritis sanctorum, & specialiter Domini nostri Jesu Christi, super quæ, ut dicunt, Deus papam constituit, illas secundum quod sibi libuerit distribuendas, in lege Domini non sunt fundatæ; & specialiter illæ quæ dantur & conceduntur in erectione cruciatæ, ad hunc finem ut homines invicem se trucident & occidant, ut patet in erectione per papam crucis contra Ladislaum regem Neapuliæ, in qua manifesta forizatio de his indulgentiis ponebatur. Positum enim erat in prima bulla: « Hujusmodi quoque remissionum » volumus esse participes, qui juxta quantitatem » subsidii & devotionis affectum ad sub» ventionem ipsius negotii de bonis eisdem » a Deo collatis congrue ministrabunt. » Et » in bulla commissariorum continebatur sic: » Juxta vestræ declarationis vel deputandorum » a vobis arbitrium, personarum qualitate » pensatâ, quæ in pecuniis aut bonis aliis sub» sidium erogabunt, Et infra: « Hujus quoque » remissionis volumus esse participes omnes » qui juxta præmissorum vel alicujus eorum » exigentiam ad subventionem ipsius negotii, » etiam ad vestræ declarationis vel commis» sariorum vestrorum arbitrium de bonis suis » congrue ministrabunt. » Ecce hoc potest cœcus palpare, si non ad taxam bonorum temporalium dari fingitur remissio, & si non columbas in templo vendunt secundum Gre- A gorium in homilia, Remigium, & aliquos doctores, quos hic adducere causa brevitatis omitto. Deinde sacerdotes a commissariis emebant potestatem, qua sub certa pensa ex pacto indulgentias secundum parochias & provincias conveniebant. Ubi, rogo, potest manifestior fieri simonia, glosset quis quantum velit, exemplum Simonis magi, a quo dicuntur Simoniaci, reperire potentius non poterit. Et hæc forizatio sparsim currit quasi per totam ecclesiam talium indulgentiarum, quæ carent fidei scripturæ fundamento; cum nec Christus, apostoli vel prophetæ has B promovebant: sed ad consequendum veras indulgentias, veram docuit agere pœnitentiam; hortantes ad orationem, jejunium, & ad alia pia opera satisfactionis, quomodo ad dationem pecuniæ, nec omnibus vere pœnitentibus in retributione justorum salutis æternæ temerarie pollicebantur augmentum. Nec sic, quemadmodum Clemens papa suam potestatem laxaverat, mandans angelis paradisi, quod animam peregrinantium Romam pro indulgentiis, ad gaudia æterna introducant, volens quod ad mandatum ejus genu angelorum cœlestium flecteretur. Non sic præsumserunt prophetæ C & apostoli. Vir enim desideriorum & futurorum præscius Daniel, dixit regi Babyloniæ: *Quamobrem consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas in misericordiis pauperum, si forsitan ignoscat Deus delictis tuis.* Similiter Joël propheta ait: *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multa misericordia, & præstabilis super malitia; & quis scit si convertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem?* Et Petrus apostolus, cujus papa præ- D tendit se esse vicarium, dicit Simoni, volenti donum Spiritus-sancti pecunia possidere: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga patrem Domini nostri* Jesu Christi, *si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Quomodo ergo prævalet his sanctis papa, ultra quos præsumit absolutionem pœnæ & culpæ omnimodam sine revelatione polliceri. Et per consequens sapientes Christi sacerdotes non asserunt simpliciter, quod confitens sit a peccatis solutus, sed sub conditione ista, si dolet & nolit peccare amplius, & confidit de Dei misericordia, & vult in E posterum mandata Domini observare. Quia dicit Deus Ezechiel 18. *Qui absolvit vere pœnitentem a pœna & culpa, si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit universa præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum quas operatus est non recordabor.* Illas veras indulgentias Christus dedit Latroni in cruce, Mariæ-Magdalenæ, Petro. Petrus optabat indulgentiam dari homicidis Christi discipu-

lis Act. 13. *Pœnitemini*, &c. Stephanus pro indulgentia petivit se lapidantibus Actuum 7. & Christus suis crucifixoribus Luc. 23. Immo opinio communis Thomæ & aliorum modernorum de indulgentiis, quam tenet impugnans, quæ ponit in ecclesia esse thesaurum meritorum Christi & ecclesiæ & sanctorum, in gazophilacio spirituali ecclesiæ repositum, super quem papa habet generalem & plenariam potestatem ipsum distribuendi quibus velit, secundum plus vel minus, non videtur veraciter fundari in scriptura, cum illud videtur esse pure fictitium, infundabile, prout est opinio de quodam vacuo infinito extra mundum, quod merita supererogationis Christi & sanctorum papa haberet in sua potestate, illa cui voluerit applicandi, & cum eisdem secundum suum beneplacitum, ut prædictum est, forisandi: cum solus Deus, quasi universalis Dominus, ex quadam proprietate est distributor donorum vel meritorum suorum, & per se dispensat sicut vult; nec scit Romanus pontifex quomodo sit ad circumstantias dispensandum. Non enim cognoscit gravitatem peccati, nec distinctionem mortalis a veniali, aut ordinationem Dei de pœnitentia vel præmio servi sui, in cujus persona dicit Apostolus Rom. 9. *Miserebor cujus miserebor, & misericordiam præstabo cui miserebor*. Et Jac. 1. *Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*. Quod omnes sancti recognoscebant, in quorum persona dicit Paulus: *Nostra autem sufficientia ex Deo est*. Nec aliquis sanctus præter Christum ex se sufficientiam habuit ad futuram gloriam consequendam, nisi cum hæc gratia Dei affuisset, apostolo testante: *Gratia Dei sum id quod sum*. Hinc quoque virgines prudentes, fatuis dicentibus ad eas: *Date nobis de oleo vestro*, responderunt dicentes: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite ad vendentes, & emite vobis*. Non est ergo verisimile quod dictæ indulgentiæ fictæ & venales habeant verum fundamentum in fide scripturæ, nisi forte fundamentum habeant per contrarium in illo 2. Petri 2. *Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur*. Et Rom. 16. *Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium*.

Argumenta contra indulgentias.

Contra quas fictas & venales indulgentias multipliciter posset argui. Primo sic: Papa multis talibus concedit a pœna & a culpa indulgentias, qui ex sibi dubio sunt præsciti, & Deus nulli tali concedit tales indulgentias: ergo papa in talibus extollitur supra Christum.

Secundo, sicut res corporales, quantumcumque parvi pretii, non debent emi, nisi cum ista prudentia, quod emptor de vendito probatus sit securus: sic papa non potest assecurare aliquem, quod post mortem vel

A ante tantam indulgentiam habebit; ideo probatum est tale commercium dimittendum. Papa enim, subducta revelatione, nescit de aliquo nec de seipso, si sit prædestinatus a Domino. Quod si præscitus fuerit, non proderunt sibi tales indulgentiæ ad beatitudinem contra ordinationem Dei æternaliter ordinantis. Ergo cum papa non potest generaliter procurare tales indulgentias sibi ipsi, est multum evidens, quod tales indulgentiæ sunt suspectæ; non enim obstat fidei, quod multi papæ, qui concesserunt amplas indulgentias, sunt damnati; quo-

B modo igitur possunt defendere suas indulgentias coram Deo?

Tertio, sic positis indulgentiis papalibus a pœna & culpa jam dictis, videtur sequi quod potest papa purgatorium destruere. Probatur sic: Papa potest quemlibet in agone confessum & contritum a pœna & a culpa absolvere, & cuilibet potest dare illam gratiam post se in futurum; & non obstat aliud, nisi forte invidia vel negligentia. Det ergo cuilibet in futurum, dato illo non venient ad purgatorium. Quo dato, omnes vigiliæ, missæ defunctorum, oblagia, largæ eleemo-

C synæ, anniversaria, omnia alia suffragia, ut commemorationes perpetuæ, dotationes capellarum, exstructiones claustrorum & altarium pro hujusmodi hominibus fierent frustra: immo omnes habentes hujusmodi indulgentias in litteris pro agone mortis, sunt ab omnibus ecclesiæ juribus post mortem absoluti, sic quod nullus eorum commissariorum poterit licite pro vigiliis, pulsu vel lectione psalterii, vel pro offertorio admonere. Patet, quia quilibet eorum post mortem evolat ad patriam, & per consequens non indiget suffragiis hic jam dictis. Sed istud communem clerum non modice conturba-

D ret. Unde vel oportet eos negare habere potestatem hujusmodi ad dandas sic indulgentias, vel incidere in consequens jam deductum. Si autem dicitur, quod licet haberet papa potestatem dare sic indulgentias, non tamen debet nisi ex causa rationabili, scilicet quando impugnatur vel indiget pecunia. Revera orandum est fidelibus, ut impugnetur & indigeat, quia tunc thesaurum ecclesiæ fidelibus aperiet ad salutem.

Et videtur quod papa debet ex conscientia facere generaliter illud opus misericordiæ spiritualis. Nam potens relevare fratrem

E suum sine damno proprio, & inexcusabiliter differens usque ad mortem corporalem fratris sui, est reus homicidii: ergo multo magis differens liberare fratrem a morte spirituali, cujusmodi est quicumque papa habens, ut pollicetur, plenitudinem potestatis de indulgentia generali. Nec valet dicere quod potestas ejus in isto vilesceret, quia generaliter præstatorius ex beneficii perceptione fit carior. Quam ergo excusationem

haberet qui a damnatione perpetua posset proximum liberare, quem debet diligere ut seipsum, & tamen sine ratione omittit? Numquid ille cui præceptum est etiam in sabbato extrahere bovem fratris de puteo, non incurret prævaricationem, si negligit liberare animam proximi de inferno? Si ignorantia voluntatis divinæ excusat, quomodo alicui concedere talem indulgentiam papa tentat?

De litteris fraternitatum & confessionalibus.

Quantum autem ad litteras fraternitatum & confessionalium quas doctor justificat & salvat. 1. Præsuppono quod omnes fideles ex lege Dei dicuntur & sunt fratres. Patet illud ex primo Christi dicto Matt. 23. *Omnes autem vos fratres estis*; & apostoli in suis epistolis omnes Christianos communiter vocant fratres, ad cujus fraternitatis amorem invitat Petrus 1. Pet. 3. & 2. Pet. 1.

Secundo suppono, quod isti fratres sunt sibi invicem mutuo debitores, præsertim in his quæ sunt ad salutem necessaria, quemadmodum Paulus apostolus Rom. 1. dicit se sapientium & insipientium debitorem esse. Et alibi: *Nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Ubi glossa. Sic aliena debita solvatis, ut ea non debeatis; sed dilectionem ut semper habeatis. Et ideo alibi dicebat: *Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius*, cum *caritas non quærit quæ sua sunt.* Et Petrus: *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum, illam administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Hujus fraternitatis omnia bona sunt communia & debent esse, Act. 4. *Erant eis omnia communia*, & fit unum participium in omni bono. De quo participio gaudens propheta in persona ecclesiæ ait: *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua*; & hæc est communio sanctorum, quam in symbolo credimus, de quo participio etiam Apostolus 1. Cor. 10. scribit: *Unus panis, Unum corpus multi sumus, qui de uno pane & de uno calice participamus.* Istius veræ fraternitatis quilibet justus est particeps, si se non indignificaverit per peccatum: unusquisque secundum suam capacitatem. Cujus participii præcipuus distributor est Deus: quod sentiens ecclesia sic orat: *Participem me fac, Deus, omnium timentium te & custodientium mandata tua.* O quam bonum & quam jucundum est sic fratres in unum habitare! Illa fraternitas erat, quamvis non privata, in qua & illi primitivi monachi, monasticam vitam ducentes, de quibus Dominus facit mentionem, claudebantur antequam illæ modernæ & privatæ religiones fuerint introductæ. Istam ergo fraternitatem ex corde credo, & fateor quod unus de tali fraternitate ad alterum in necessitate positus recurrebat, & unus pro alio orabat, de qua oratione mutua sonant fere omnes auctoritates, quas doctor pro justificandis litteris fraternitatum adducit; sed non scripturæ illæ sunt & auctoritates pro litteris fraternitatum, quas ego in mea reprehendo positione; quia illæ litteræ, quas ego reprehendo, non dantur nisi sub spe & intentione probabili, quod ex ipsis lucrum temporalium & fœnerationem illicitam reportabunt: hæc autem numquam leguntur, quod conglobati sua bona ceteris commendent, & illa se ex hoc coram aliis justificantes & extollentes, pro lucro temporali committent, nisi de Pharisæis, de quibus Dominus dicit: *Vos semper justificatis vos coram hominibus*; & minando eis a Deo: *Væ vobis, scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui devoratis domos viduarum, orationes longas orantes.*

Quid ergo pro talibus orationibus & venditione earum faciunt auctoritates per impugnantem adductæ? certe nihil. Ideo pensata serie illarum litterarum, potest quilibet sapiens cognoscere, quod sunt stultæ, & ex istis rationibus contemnendæ.

Primo, ex quo fratres supponunt & debent cognoscere, quod fratrum affectuosa concessio tantum valet vel amplius fratri suo, sicut valet eorum littera, quantumcumque sit exarata litteris aureis, & filis seu fibulis sericis perornata. non superest istius causa, nisi ut populus illusus per fraudes subdolas ad dandum fratribus de suis bonis temporalibus excitetur. Sed quis dubitat, quin ista sit damnanda & nociva hypocrisis?

Item, videtur multipliciter, quod fratres cadunt in errorem ex radice. simulant enim expresse in his litteris, quod personæ, quibus istas concedunt, participabunt post mortem suis meritis. Sed ubi est major præsumtio aut blasphemia, cum ipsimet sunt homines cum quibus mercantur, si illi ut præsciti in tartarum damnabuntur? Quæ igitur tanta stultitia confessionem eis tam ignotam asserere? videtur autem quod innata consuetudine mentiendi, non curant, contra æternum Christi judicium, asserere se facere quod non possunt.

Item, fratres servando modum hypocritarum, seipsos damnant patule in hoc facto. Nam secundum doctrinam evangelicam, Matt. 6. tales eleemosynæ debent secrete fieri, ne pars sinistra hominis sciat quid faciat dextera. fratres autem ex illa scripta schedula & ostensione ejus ad populum, manifeste indicant quod dicunt populo, seipsos esse sanctos in ecclesia, & solemnes, & plusquam si ante se tuba canerent, dant litteras confirmantes suam sanctitatem: quæ litteræ forent in cistis hominum perpetuo conservatæ.

Item, cum ex fide evangelii homo, dum vocatus sedet ad cœnam, debet in novissimo loco recumbere; fratres ergo cum vocantur, ut inquiunt, ad hanc cœnam, cum nec habeant confirmationem vel revelationem, ut supra omnes alios sint locati, videtur quod alios recte viventes, extra hos ordines

debent reputare esse ipsis meliores; & non sic superbe concedere litteras excellentius supra illos. immo cum lex evangelica doceat, quod quæcumque vultis ut faciant vobis homines, facere debetis illis; videtur quod supraposità justitiâ acquisitionis istarum litterarum de fratribus, fratres debent etiam acquirere litteras de simplicibus extra hos ordines, cum probatur ex suppositione, quod debent supponere, quod tales litteræ plus eis valent, quam litteræ laïcorum de fratribus impetratæ.

Item, ex parte fratrum videtur esse luciferina præsumtio, cum nemo nostrum scit utrum sit dignus amore vel odio; qua ergo fronte præsumet piscari sic ante rete, & communicare alteri, quod habebit partem meriti sui in patria, cum nesciat & nunc noceat, & amplius tunc nocebit?

Item, nemo debet præsumere sibi quod Deo est proprium: sed communicare indifferenter cuicumque volenti emere partem fraterni meriti videtur Deo esse proprium; ergo fratres non debent in Deum taliter blasphemare. non enim boni angeli vel apostatæ talem umquam blasphemiam præsumserunt. Numquid credimus quod propter talem concessionem fratrum in amicitiam, Deus a rectitudine regulæ justitiæ declinabit? Et sunt multæ tales rationes contra tales litteras, quas omitto. Quod si ita factum coram Deo se habeat, quod non credo, ut fingunt fratres, tunc cum nemo debet esse medium per subtractionem sui adjutorii, ut alius sit damnatus, tunc si in potestate eorum est, ut implicant in illa materia, reservare tam se quam alios, ne damnentur, tunc supposita damnatione alterius ex subtractione sui adjutorii, sunt culpandi; & idem judicium est de litteris confessionalibus sub taxa datis & receptis, cum simul eadem perfidia curratur.

Peregrinationes & venerationes reliquiarum.

Quantum ad peregrinationes & venerationes reliquiarum breviter dico, quod istas divagationes modernas hominum diversorum in magna perfidia & superstitionibus variis, quas nunc vocant communiter peregrinationes, non laudo, nec inordinatum cultum reliquiarum commendo, quando video homines bestialiter & carnaliter ad illas peregrinationes & venerationes moveri, non ut meliores vel fideliores fiant, sed in corpore feliciores & saniores. Nec ibi ubi discurrunt, quærunt informationem in aliquibus veritatibus ipsis incognitis, nec sacerdotes ipsos curant in vera fide instruere, sed magis, heu! multi ipsos in talibus animant, promoventes indulgentias & offertoria & falsa miracula ad seductionem simplicium coram eis, prout compertum est sæpius in regionibus nostris, & alibi potest contingere, & sine dubio contingit: & rarus illorum sic divagantium vel nullus reperitur, qui vere scient symbolum, orationem dominicam, vel decem præcepta

A Dei, pro quibus addiscendis non currunt ibi. Quis posset enarrare quot adulteria? ubi alias non habent aditum conveniendi liberum, in talibus peregrinationibus conveniunt, & libere peccant. Quot mendacia super sanctos, & in isto magis est credendum experientiæ, quæ est rerum magistra, quam excusationi vel commendationi earum qualicumque. ita quod tales gyrovagi visitantes loca talia, quæ eis præfigunt, habent respectum ad sculpturas, & reverentiam ad imagines ibi locatas, ad reliquias sæpe incertas sanctorum, quibus imaginibus seu statuis, ac incertis reliquiis

B populus talis spiritum Jesu non habens, exhibet magnam reverentiam & honorem genuflexione, candelarum oblatione, & hujusmodi, nullum vel modicum habentes respectum ad Deum & Christum Jesum; quod fit ex eo, quia rudis populus solum suos sensus insequens, fortiter movetur a talibus, & ab appetentia eorum splendida & artificiosa. Et talis populus est pronus ad idolatrandum, eo quod facilius conceptus suos vel imaginationem circumscribit; & magis favorabiliter terminat ad creaturam, quam deitatem, quia sunt sibi talia propinqua suæ facultati naturali.

C Inter hæc est hoc unum præcipuum & maximum, quod iniquitas copiosa dæmonum potens est valde in talibus imaginibus, quæ sunt Christi vel sanctorum, & in templo vel domo Dei dementare homines, qui abundant non fide viva, sed mortua; unde aliqua signa vel prodigia infirmitates & sanitates hominum, ut inquit, operantur in illis, & per illas statuas, ut decipiant. Permittit autem Deus aliquando diabolo sic decipere homines, qui sequuntur sua desideria, & indigne vivunt vocatione sua atque sanctificatione, ingrati mortis Christi amaræ, ut sic a veritate aversi, ad fabulas convertantur, & ju-

D ste suis fabulis & erroribus per operationem dæmoniorum involvantur. Non igitur aliquis audeat dicere, quod diabolus non permittitur per cultum imaginum Salvatoris, B. Mariæ Virginis, & aliorum sanctorum decipere homines ac seducere, cum hæc etiam faciat per species virtutum, & ipsas virtutes immo valde multas faciat idem, per cultum & venerationem sanctorum in cœlis & reliquiarum; ut scilicet ingrati per malam vitam & negligentiam, Dei virtutem & Dei sapientiam Jesum crucifixum pro eis offendentes,

E rursumque crucifigentes, in semetipsis & factis suis ipsum negantes; tamen nihilominus firmam spem ponunt in vocatione sanctorum & cultu eorum, & sine cessatione sanctos tales nominant & invocant, jejunia & peregrinationes & multa talia audacter faciunt: tamen Jesus crucifixus his omnibus est tamquam mortuus a corde, & vix vel raro ipsum nominant aut invocant.

Item, tales multa attribuunt sanctis Dei,

vel imaginibus vel reliquiis sanctorum, scilicet ea quæ sunt propria Dei, quæ omnia sine excusatione vergunt in ruinam & damnationem populi Christiani. Vere cum talibus timeo sacerdotibus, qui dant occasiones populo tales abhominationes prædicandi in templo Dei, prædicantes eis talia, & dant speciales indulgentias pro flectendo genua coram illis reliquiis vel imaginibus, & quasdam occasiones fabulandi, ut ita una imago sit magis reliquis in honore, & in admiratione hominum & stupore. sicque dant oves sibi commissas ad manus ludificantis diaboli seu antichristi, imitantes in hoc effeminatum sacerdotem Aaron, qui timore populi pravi corruptus, produxit imaginem Dei in figura vituli aurei: ideo non fuit ejus excusatio admissa a veritate scripturæ. Similiter isti imitantur Jeroboam, qui peccare fecit Israël. excogitato enim consilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: *Nolite ultra ascendere in Jerusalem; Ecce dii tui Israël, &c.* 3. Reg. 12. Et sic nostri temporis homines, sic se similes exhibent, qui valde honorant sanctos Dei diu mortuos, sed modernos sanctos conviventes omnibus opprobriis lacerant & persequuntur. Imagines sanctorum mortuorum & eorum reliquias multum deosculantur & venerantur, & vivos sanctos, imagines vitæ & paupertatis Domini Jesu Christi, conspuunt & blasphemant, in tantum, ut qui recedit a malo, prædæ talium pateat.

Illas ergo peregrinationes modernas in magna perfidia & superstitione, nec non inordinatum cultum reliquiarum detestor, & non laudo nec commendo; nec illæ auctoritates, quas doctor pro peregrinationibus adducit, aliquid deserviunt suo proposito. Illud enim quod doctor adducit, quod tribus vicibus apparebat per annum omne masculum in conspectu Domini, ut Deuteron. 16. scribitur, & quod Christus secundum hanc regulam legis Dei ascendit cum parentibus ad diem festum Paschæ, ut habetur Lucæ 2. & vir Æthyops Candacis reginæ venit adorare Jerusalem, ut habetur Actuum 8. nihil facit pro peregrinationibus antedictis; quia dixi in positione mea, quod quamvis peregrinando apparere solebat, sic coram Deo ter in anno ex suo mandato, ut patet ex Osee 3. verum Christus, qui legem implere voluit, istum sensum enucleando salubrius nos instruxit, maxime post publicationem evangelii, ut habetur Johan. 4. quando mulieri Samaritanæ dixit: *Mulier crede mihi, quia venit hora, quando nec in monte hoc, neque Jerosolymis adorabitis Patrem: sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.*

Quando etiam adducit de pastoribus, de tribus Magis, de mulieribus visitantibus sepulcrum cum aromatibus, de Nicodemo & Joseph ab Arimathia, nihil faciunt pro peregrinationibus antedictis. Si autem Maria mater Domini visitabat post ascensionem loca passionis, ascensionis, resurrectionis, & alii memorias martyrum religiosas solemniter concelebrabant, & ad excitandam imitationem ex eorum locorum visitatione in affectu ad caritatem accendebantur, non est nobis fides. Si autem ita fuit, æstimamus probabile, quod hæc sibi utiliter faciebant & prudenter, & specialiter Virgo mater Domini, quæ ex inhabitante Spiritu-sancto, in omnibus eodem spiritu regebatur. Nec hodie reprehendere vellem, si quis homo devotus esset, & visitaret loca per multa milliaria pro informatione vera, quam se speraret invenire, quales forte tunc fuerunt temporibus istorum doctorum, qui talia tangunt. Sed quid hoc ad istas modernas peregrinationes superstitiosas, ubi nec illa intentione peregrinatur, nec ibi aliquam sanam recipiunt informationem; sed sæpe magis & verius seductionem, & nihil accrescit illis devotionis. Contra quas sine dubio illi doctores citius scripsissent, quam eas auctorizassent; & per consequens, etsi aliquando ex debitis circumstantiis fuissent & potuissent bene fieri, ex quo versæ sunt in malum, debent cessare, dicente decreto dist. *Oportet.* cap. *Verum.* sub auctoritate Augustini: "Sicut scriptura divina dicit, quod postquam Ezechias dissipavit excelsa, & contrivit statuas, succidit lucos, confregit serpentem æneum, quem fecit Moyses; videlicet quia illum serpentem Deus fieri jusserat, ne serpentina morte populus periret; ideo quia ipse populus colere & venerari ipsum cœperat, & idcirco destruxit iste quod, jubente Deo, fecerat ille: At per hæc magna auctoritas illa habenda est in ecclesia, ut si nonnulli ex prædecessoribus nostris & majoribus nostris fecerunt aliqua, quæ illo tempore potuerunt esse sine culpa, & postea vertuntur in errorem & superstitionem, sine tarditate aliqua & cum magna auctoritate a posteris destruantur." Hæc ille.

Similiter dicendum est de venerationibus reliquiarum, quod detestans cultum inordinatum circa eas, nolo dicere, quod timentes Deum non glorificentur, vel quod sancti & reliquiæ eorum non venerentur secundum mensuram eis a Domino impertitam: sed hoc dico inordinate honorare sanctos diu mortuos, & eorum reliquias colere per signa genuflexionis, secundum quod sonat in actum latriæ, juxta processum scripturæ, per accensionem coram eis candelarum, & per appensionem caracterum de cera factorum; ædificare eis sepulcra sumtuosa, monumenta ornata, spretis pauperibus & indigentibus, nec non modernos sanctos conviventes omnibus opprobriis persequi & lacerare, & multa, ut prædictum est, attribuere eis, quæ Deo sunt propria; quæ sine dubio sancti in vita

Venerationes reliquiarum.

adhuc existentes repellebant a se, & hodie sancti non sunt nobis relicti ad cultum, sed ad imitationem, dicente Augustino de Vera » Religione, qui sic scribit: Non sit vobis reli» gio cultus hominum mortuorum, quia si pie » vixerunt, non sic habentur, ut tales quærant » homines, sed illum a nobis coli volunt, quo il» lum inante lætantur meriti sui esse consortes. » Hortandi ergo sunt per imitationem, non » adorandi propter religionem. Hæc Augustinus. Nec securum est promovere adorationem reliquiarum sanctorum in habitudine tali, quia nititur doctor excusare tales adorationes, cum sic populus Judæorum habuerit se ad serpentem æneum, ad illos vitulos, quos fecerat Jeroboam, & tamen graviter utrobique erraverunt. Dicit enim doctor de » Lira: Et dato quod verum sit, quod in il» lis vitulis adorarent Dominum tamquam in » imaginibus eum repræsentantibus, tamen fuit » ibi transgressio præcepti, quod habetur Exodi » 20. ubi prohibetur fieri ad hæc qualibet si» militudo. Hæc ille. Etiam insecutum est promovere talem adorationem reliquiarum in tali habitudine, quia populus simplex & carnalis non habet, nec est capax distinctionis triplicis adorationis, scilicet latriæ, duliæ & hyperduliæ, sed sæpe unam pro reliquis capit & facit. Et si securum esset coram simplicibus venerationem præsepis & incunabulorum Christi promovere in habitudine tali ad Christum, quæ sunt res artificiosæ, tunc videtur, quod multo magis promoveri deberet cultus seu veneratio talis illius asini, quem equitavit Dominus, & sic consequenter omnium Dei creaturarum, cum, ut dicitur Matt. 6. *Nec Salomon in omni gloria sua coopertus est* secundum artem humanam, sicut flos in suo naturali decore adornatur, & quælibet ista creatura plus est significativa divinæ pulcritudinis, & excitativa plus est mentium ad erigendum se in Deum, quam aliquid tale artificio humano fabricatum, &c. Nec apostoli magnificaverunt illum cultum reliquiarum, sed docuerunt vitam & fidem eorum, & ad imitandum illa, alios cum diligentia incitabant, & eorum memorias cum laudibus refricabant; & quicquid sit in talibus, non video quid securius sit eligendum, nisi ut omnes tales reliquiæ sanctorum abscondantur ab oculis hominum rudium in locis privatis cum reverentia debita ac honore, cum tales homines carnales habeant ad eas respectum cultus alicujus & reverentiæ, magis quam ad Christum crucifixum. quoniam sic & pro eo abscondit Deus corpus Moysi usque ad hodiernum diem, & Eliam ad paradisum transtulit, ne homines rudes facerent ex eis sibi idola, venerantes ea plusquam oportet, vel usque ad positionem alicujus fictæ divinæ virtutis in talibus corporibus mortuorum. Et quicquid dicitur de corpore beatissimæ Virginis MARIÆ, sive sit assumta

A cum corpore, sive non; utique Dominus voluit nos ipsum ejus corpus non habere, ne nimis plusquam oportet ipsum coleremus; & pro eo etiam & corpus B. Johannis evangelistæ non apparuit, quia similiter fuisset acceptatum cum offenditione plurium animarum. In omnibus profecto talibus vel aliis similibus in hoc tempore, summopere videndum est, ne forte mysterium antichristi operetur jam manifeste, & dæmonia polluant purum & sincerum cultum fidei Christianæ.

Differentiæ collectæ inter me & doctorem.

B Jam dictis finem cupiens imponere, istas differentias inter me & doctorem meum reverendum recolligo.

Primo, ubi doctor tenet, quod non omnia peccata mortalia publica possunt puniri lege humana; ibi ego posui oppositum. Quod omnia peccata mortalia publica possunt puniri lege humana, legem humanam capiendo subservientem legi divinæ, & rectitudinem & justitiam ipsius imitantem; probans quod lex humana potest ad tantum deservire & subjici legi divinæ, tamquam ancilla C dominæ, quod in ipsa expresse statuatur executio contra omnes transgressores publicos legis divinæ, sicut fecerunt Nabuchodonosor, Artaxerxes & Asa reges, ut præmissum est.

Secundo, ubi doctor tenet, quod non omnia peccata publica mortalia ab homine sunt ex dictamine legis divinæ pœnaliter per judicium punienda; ibi ego posui oppositum, certis appositis circumstantiis, probans ex dictis doctorum, quia ex quo secundum eum peccata, quæ lex divina sententiat pœnaliter punienda, illa homo judex potest juxta dictamen hujus legis pœnaliter punire. Ego au-D tem subsumsi: Sed omnia peccata mortalia publica lex divina, saltem in communi vel particulari, sententiat pœnaliter punienda; ex quo sequitur conclusio; quod omnia talia homo judex potest sic, ut dictum est, pœnaliter per judicium punire. quamvis ego per commemorationem punitionis non intelligo supplicium mortis corporalis, sed pœnam citra mortem condignam.

Tertio, ubi doctor tenet, quod prælati, sacerdotes & alii ecclesiastici pro peccatis personalibus publicis, etiam data eorum perE tinacia, non sunt coram multitudine laicorum correptione fraterna caritative arguendi; ibi ego posui oppositum: Quod talia peccata prælatorum sunt in casu a laicis correptione fraterna caritative arguenda, etiam coram multitudine aliorum, & in evangelizatione per sacerdotes fideles coram clero & communi populo detegenda.

Quarto, ubi doctor tenet, quod peccata publica personalia prælatorum & aliorum ecclesiasticorum per fideles laicos non sunt punienda, etiam secundum dictamen divinæ

legis, exceptis casibus paucis, in quibus dicit: Nec eis liceret, nisi esset eis ab ecclesia concessum, & addit: Quod nec judicio condemnationis vel definitionis, ut est actus justitiæ, sunt judicanda; ibi ego posui oppositum: Quod peccata mortalia publica personalia prælatorum in defectu spiritualis præpositi, data eorum pertinacia, & habita sufficientia & opportunitate, sunt per potestates sæculares, aut per Christi fideles laïcos, secundum dictamen divinæ legis, etiam sine aliqua speciali licentia concessa, coactive punienda, & judicio condemnationis vel definitionis, ut est actus justitiæ, judicanda. Et non intelligo condemnationem ad mortem corporalem, sed pœnam citra mortem condignam. Et hæc probavi exemplatis de Christo, qui subdidit se benivole judicio Pilati, habenti super eo potestatem; insuper & mediis aliis probavi, quomodo olim omne clericorum collegium vixit sub principum & aliorum Christi fidelium laïcorum coactiva, sæculi jurisdictione & punitione, & judicio sæcularium subjacebat, usque ad tempora Constantini imperatoris, & longe post, ut late deductum & probatum est.

Quinto, ubi doctor ponit, quod subditus populus non potest licite subtrahere decimas & oblationes a malis sacerdotibus malitia personali; ibi ego dico sibi oppositum: Sed hæc causa brevitatis omisi probare, committens hæc magistro Petro *Payne* Anglico, quia suam magis tangit materiam; & quamvis sint plures differentiæ inter me & doctorem, & si tempus vacasset, plures potuissem colligere, illas tamen non tantum adverto, ut de derivatione legis humanæ a lege æterna & naturali, & aliis, quæ tempore opportuno recolligi poterunt.

Explicit replica pro parte Bohemorum circa secundum articulum eorum de correctione peccatorum, prolata per organum domini Nicolai de secta Taboritarum.

PRÆFATIO IN RESPONSIONEM pro veritate,

Ad replicas super secundo articulo Bohemorum, qui est de pœnitentia peccatorum publicorum.

Anno 1433. mense April. 1. CUm excrescit ignis in immensum, patres reverendissimi, & viri spectabiles, humana solet industria aquam illi superef- fundere. Unde cum nuper ollam succensam vidissem, ignemque illi suppositum adeo vehementem, ut nisi aquæ supereffusio temperasset ardorem, non modo peccata consumsisset, sed & ollam; aquam moderationis, ut eram pollicitus, apposui, dicta venerabilis opponentis ad medium pro posse reduxi. Consequens modo est, ut quæ sit hæc aqua, & cujus virtutis, vestris excellentissimis ingeniis mea parvitas aperiat. Est nempe aqua quam bibens non sitiet umquam. Illam autem quæ aut sitim provocat, vel non extinguit, ostendere, aut venas ejus aperire, præsens negotium non requirit: sed illam ipsam, quæ cum flammas crepitantes nimii diffidii ad medium temperamentum reduxerit, sic plene reficit, ut aliam denuo potatus non quærat. Hæc certe est illa, de qua mulieri Samaritanæ, quærenti aquam in puteo, Salvator ait Johan. 4. *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Sed quomodo illam aquam, quam Dominus se daturum pollicetur, dare potero? Quænam est virtus mea, ut aquam illam propinem, quam bibens non sitiet amplius? Profecto illius dator esse non possum, sed datoris minister. Siquidem Dei adjutores sumus, Dei ministri sumus & servi. Illam ergo dabit ex auctoritate Dominus; & ego eam, ut servus JESU CHRISTI Domini nostri ministrabo, quemadmodum & ante ministravi. Jam cupit animus, jam aures eriguntur, ut quæ sit hæc aqua sermo describat.

(Ezech. 24.)

2. Aqua ista est aqua sapientiæ salutaris, de qua Eccli. 15. dicitur, postquam de cibatione scriptura memoriam fecerat: *Aqua sapientiæ salutaris potabit illum*, scilicet justum. Eccli. 15. 3. Hæc desursum trahit originem, quia de Verbo Patris, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, cujus cœlum sedes est, & terra scabellum pedum ejus. Johan. 3. *Qui de cœlo venit super omnes est.* Johan. 3. 31. Hæ sunt aquæ, quæ super cœlos esse per prophetam testantur, & quæ in capite Geneseos Genes. 1. 7. dicuntur esse super firmamentum. Hæc est quæ secundum Jacobum apostolum desur- Jacob. 3. 17. sum est sapientia, tamquam fons sapientiæ in excelsis. Hic fons irrigat universam paradisum voluptatis, dividiturque in quatuor capitalia flumina, quæ sunt: tensio, visio, fruitio, & omnium horum perfecta securitas. Post hæc qui in cœlis regnat, in terris visus est, & cum hominibus conversatus est; qui dum fatigatus sederet ad fontem, jam se aquam daturum promisit; quam cum in cruce dormiret sponsionem implevit. Nam cum latus ejus miles lancea perforasset, continuo exivit sanguis & aqua. Hanc ecclesia vidit, & infra paucos dies (*a*) lætabunda commemorabit voce suavi, dum canet: *Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro, & omnes ad quos pervenit aqua ista salvi facti sunt.*

3. Hæc est sacra scriptura, quæ a verbo vitæ processit, qui primo patribus in prophetis locutus est; novissime autem in Filio, per quem fecit & sæcula; qui in fine sæculorum factus est ex muliere, factus est pro nobis sub lege, ut qui sub lege peccati eramus redimeret. Hic pronus humilitate fons crevit in fluvium magnum, in quatuor quo-

(*a*) Hæc agebantur post Dominicam in Passione.

que

que capita, ad instar illius qui in monte est, dividitur: in credenda, agenda, intelligenda & speranda. Sunt nempe libri legales in scriptura sacra, ideo est fluvius agendorum; nam lex impleri debet. Sunt historiales, ideo fluvius credendorum; sunt sapientiales, ideo fluvius intelligendorum; sunt prophetales, in quibus cœlestia præmia & arcana nube teguntur, ideo fluvius sperandorum. De istis fluviis aut fontibus aquas haurire, & in ignem mei opponentis effundere statim incipiam; & utinam mihi dicat cum Samaritana: *Da mihi hanc aquam, ut non sitiam*, non ultra ardeam supramodum in punitione peccatorum, neque veniam huc haurire ad puteum scientiarum sæcularium, aut nescio qualium cisternarum, per homines, non per Spiritum-sanctum suffossum. Certus enim sum quod si bibero ex hac aqua, quam polliceris, si tamen verbis facta compenses, non sitiam ultra.

4. Attendat ipse, cogitent & singuli, quod puteus iste aquarum viventium altus est. Erat puteus ad quem Samaritana properabat, altus, & illo non erit iste altior? Oportebat ut mulier in quo hauriret haberet, & ad hauriendum se inclinaret; & cum ista sit alta profunditas, his non indigebimus instrumentis? Dixit illa Domino, putans quod istas aquas, quas quærebat, peteret: *Puteus altus est, & non habes in quo haurias.* Quasi diceret: Aqua sine vase & sine fune de puteo haberi non potest. Dico & ego quærentibus aquas vivas: Nisi vas ad hauriendum habueris, nisi funem vasi alligatum, nisi & te inclinaveris, aquam divinæ sapientiæ habere non potes. Inclinatio nempe humiliatio ingenii est, qua sic se retinet, ut imperfectum suum videns, se vagari ne oberret non permittat: quin immo captivat se in obsequium Christi; sic se certis legibus continet, ut sapiat non plus quam oportet sapere, sed ad sobrietatem; & non libere, ut philosophi, sed ad certam regulam, gignat verbum in corde & in ore loquentis. Hæc est inlinatio necessaria.

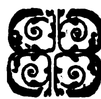
5. Vas in quo aquæ sanctarum scripturarum continentur, sobria meditatio est, non curiosa investigatio, non superflua inquisitio eorum, quæ neque necessaria, neque utilia sunt saluti illorum. Etenim qui superfluis insistunt, qui prurientes aures habent, eorum studia persæpe a veritate avulsa, ad fabulas convertuntur: profecto illorum vasa ut cribrum perforata sunt, aut ut cisternæ dissipatæ, non valentes continere aquas. Nam tanta est audiendorum novorum ambitio, ut novis supervenientibus vetera projiciant; tales pleni sunt rimarum: si aliquid suscipiunt, hac vel illac effluet, ut alter Parmeno, omnia audire volens, & non valens in secreto continere. Sobria autem cum humilitate ingenii inquisitio, divinas scripturas inveniet, & inventas continebit ad salutem.

6. Funis vasi alligatus est longanimitas in sufferentia laborum, quam vasi alligari oportet. Nam nec sobria divinorum eloquiorum meditatio sine patientia laborum gloriosorum studii, nec labor perseverans, absque jugi meditatione sapientiæ divinæ aquas de abysso sacrorum voluminum extrahere valebit.

7. Hæc ipsa altero modo vir magnæ auctoritatis nostris temporibus cancellarius Parisiensis, * solitus erat dicere, cohibere volens aliquorum ingenia prævolantia in scripturis aut divinis aut humanis, sic inquiens: Memento te esse Christianum, abjice curiositatem, stude quodvis. Si memineris te esse Christianum, ingenium inclinabis ad scripturas, ipsas sequens, non eas ad tuam imaginem pertrahens. Si curiosus non fueris, sed religiosa inquisitione perseverans, nec vanus scrutator majestatis, funem longanimitatis ad vas sobriæ meditationis ligatum habebis, studere poteris quod libebit, ex omni puteo aquas asportabis, quia ex quo & in quo haurire valeas habebis. Hæc pro me & aliis opto, ut habeam, & aquas divini verbi afferam ad ollam succensam opponentis mei. Non igitur tædeat, patres dignissimi & mundi lumina, audire duobus diebus (a) quæ per me Dominus loqui dignabitur, & videre quale refrigerium ardori opponentis præstabo. Quod factum esse arbitror, cum per scripturas & doctores ac rationes in lege Domini fundatas, velut aquam super opera sua effudero. Quod mihi ille præstare dignetur, de cujus fontibus propheta nos in gaudio haurire prænuntiat, JESUS CHRISTUS Salvator, qui cum Patre & Spiritu-sancto est benedictus Deus in sæcula. Amen.

* Magister Johan. Gerson.

(a) *In inferiori margine codicis ms. legitur hac nota:* Est sciendum quod iste actus duas dumtaxat habuit audientias; quia Bohemi postquam suas replicas publice fecerant, festinabant ad propria remeare; adeo ut vix sacrum concilium paucissimos dies, pro facienda per suos deputatos ad hujusmodi replicas responsione, potuerit impetrare; quos binos cuilibet eorum ad responsiones peragendas deputavit; hoc excepto, quod tertius & quartus pro parte concilii commissi, solum tres dies habuerunt hoc modo distributos, quod tertius partem suarum responsionum die prima pronuntiavit, & quartus mox, illo tacente, partem suarum prosecutus est; aliis diebus tertius reliquam partem dixit, & illo finem dictis imponente, quartus subsequenter finem faciendo responsionem suam complevit.

RESPONSIO (a) AD REPLICAS domini Nicolai Taboritæ, super punitione peccatorum publicorum.

Facta per magistrum Ægidium Carlerii decanum Cameracensem, a sacro Basileensi concilio propter hoc specialiter deputatum.

DUm replicas contra positionem de punitione peccatorum publicorum, pro veritate factam intueor, reverendissimi patres, miror opponentem infructuosos labores, inanes scilicet rationes & tela confracta, contra turrim David fortissimam, quam plus quam Goliath bellatores doctores fortissimi, habentes enses rationum super femur suum, ambiunt, cingunt, custodiuntque, ut jacularet, de tam longinquis attulisse.

Ut autem clarissima vestra ingenia nullatenus suspendam, principalia puncta in quibus majorem vim fecit, de medio reliquorum dictorum suorum excerpere curabo, inde fasciculum componens, & nihilominus cetera responsione digna suum locum obtinebunt.

De duodecim punctis principalibus adversarii improbandis.

I. In primis leges humanas negligit.

II. Omnia per eas puniri posse concedit peccata mortalia publica.

III. Omnia quæ lex divina prohibet, humano judicio punienda arbitratur.

IV. Pacem hominum quasi rem modicam putat.

V. Ecclesiam denique Romanam multum conculcat.

Hæc in prima audientia diffuse peregit.

VI. Dehinc sacerdotium evangelicum minus debito veneratur, ipsum sternendo pedibus laïcorum.

VII. Metum legum supremum in plectendo supplicio mortis abnegat.

VIII. Decimas & oblationes, quas Dominus tam stricte jussit dari sacerdotibus, judicat per laïcos pro illorum sacerdotum peccatis personalibus posse auferri.

Hæc in secunda audientia.

IX. Tandem indulgentias parvipendit, juxta consuetam traditionis formam.

X. Peregrinationes improbat.

XI. Sanctorum martyrum aliorumque Dei electorum reliquias,

XII. Venerabiles quoque imagines cum improperio arguit.

Hæc omnia piis catholicorum auribus multiplici sermone narravit in tertia audientia; ad quæ & illis adjuncta, quæ, prout colligere potui, numero duodenario comprehenduntur, cum fiducia magna responsa sufficientia dabo, falsitatem detegam, veri-A tatem aperiam, priora dicta mea ad modicum suis objectionibus inclinata relevans, illius dicta evacuabo, & dissipando, auxiliante Deo, prosternam. Habebit igitur actus iste duo puncta complectentia tres audientias illius.

Actus primi diei.

Quoad primum in quo elidere festino sex dicta, in quibus dictis meis prioribus adversatur, hunc ordinem tenebo. Primo ostendam illa non esse vera, & rationes suas solvam. Secundo, ostendam non sufficienter eum meis rationibus satisfecisse.

I. Punctum.

Igitur primum dictum suum est de lege humana. Dicit enim illam ultra legem divinam & naturalem non esse necessariam simpliciter, ita quod sine illa non sufficienter possit dirigi respublica vel genus humanum; pro cujus improbatione suppono communem divisionem necessitatis. Est enim necessitas absoluta, & ex suppositione finis. Prima est secundum quam aliquid non potest non esse. Secunda est ex suppositione, secundum quam, si aliquid velit finem suum consequi, oportet illud, quod sic est necessarium, habere; aut si commode finem suum consequatur, oportet illud adesse. Igitur, juxta illum secundum modum necessitatis, dixi in positione mea, quod ultra legem æternam & naturalem, est ponenda lex humana; & nunc conformiter ad illa dico, quod hoc secundo modo necessitatis est necessaria. Nam si politice homo vult vivere, valde utile est habere leges humanas; & hujusmodi est secundus modus necessitatis, secundum quem dicitur Gen. 43. *Si sic necesse est, facite quod vultis.* Et Tobiæ 12. *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.* Et in capite Isagogarum Porphyrii ad Categorias Aristotelis dicit Porphyrius suo discipulo: « Cum sit necessarium, *Grizason*, ad eam quæ secundum Aristotelem est prædicamentorum notitiam, nosce quid sit genus, quid species. » Et hoc repugnat uni de dictis suis, scilicet secundæ parti primæ propositionis suæ, quæ talis est: Quamvis lex æterna sit ponenda in summo omnium principe, non tamen ultra hanc æternam legem & naturalem, necesse est ponere legem humanam, ita quod sine ea non possit dirigi respublica seu genus humanum. Credo quod intelligat & velit dicere, quod sine lege humana populus per legem divinam & naturalem sufficienter & convenienter possit dirigi in suum finem ultimum. In hoc ei contradico, non tamen quod hoc sit ex insufficientia divinæ legis, sed ex parte nostra.

Necessitatis legis humanæ quadruplex radix.

Necessitas igitur legis humanæ probatur ex quadruplici radice. Prima sumitur ex parte cognitionis humanæ; secunda, ex parte affectus illius; tertia, ex parte materiæ legis; non materiæ, inquam, circa quam, sed eorum de quibus lex fertur; quarta, ex parte finis legis humanæ. Duæ primæ radices in parte deductæ fuerunt, & ibi dicta pro repe-

(a) al. Responsio magistri Ægidii data coram patribus concilii, in congregatione generali assistente laïcorum nobilium copia, ad replicas domini Nicolai memorati anno Domini 1433.

titis habeantur; superest aliqua addere eisdem.

Prima radix. Cum omnis multitudo ab uno profluat, transitur ab uno in multitudinem ordine quodam; inde est quod species rerum sunt sicut numeri, & quod sicut res incipiunt distare a primo, incidunt in majorem compositionem & defectum ac mutabilitatem, suntque dissimiliores ac demissiores; omnisque perfectio inferiorum continetur eminenter in superioribus; unde vegetivum in sensitivo, & sensitivum in rationali, & rationale in intellectivo perfectionaliter continetur. Ideo secundum Isidorum libro de differentiis: Ratio oritur in umbra intelligentiæ, sensitivum in umbra rationis; vegetivum in umbra sensitivi. Hinc est quod res inferioris ordinis non potest sibi adæquare perfectionem superioris, manentibus utrisque in sua specie. Propterea dictum fuit in positione, quod ratio humana non potest ad plenum pertingere dictamen divinæ sapientiæ, quippe nec angelica, ad cujus plenitudinem homo per naturam attingere non sufficit. Si enim angelica conceptio poneretur in intellectu humano, non posset humanus intellectus comprehendere omnia quæ intelligit angelus: si ad imaginationem intellectio poneretur in potentia æstimativa, non posset universaliter, sed tantum particulariter per eam cognoscere. Sicut ergo per eam non posset syllogizare ex universalibus, quamvis in se haberet universalem conceptionem, quia scilicet non comprehenderet eam: sic ratio humana divinam aut æternam legem non comprehenderet. Ideo, esto quod lex æterna sit de se sufficiens ad directionem humanorum actuum; nam per eam solam Deus omnia gubernat: tamen quia homo eam capere ad plenum non sufficit, oportuit ei universalitatem ejus per legem humanam partiri & dividere, sicut habet Dionysius, quod superiores angeli illuminando inferiores, suam sapientiam inferioribus dividunt. Sic facit & magister suo discipulo, cum eum instruit. Hæc videlicet ad elucidationem primæ rationis ibi factæ.

Secunda vero ratio sumta fuit ex parte affectus & exinde actionis, quia voluntas movet ad exercitium actus; cui addendum pro ejus declaratione, quod ex quo proni sunt sensus humani cordis ad malum ab adolescentia, non sufficit, ut communiter, monitio, sed requiritur disciplina coactiva, quæ metum inferat, propter quem nostra bestialitas a maximis delectationibus, ut illa quæ est pecudum, arctetur; unde scriptum est Exod. 20. *Ut probaret vos venit Deus, & ut terror illius esset in vobis, & non peccaretis.* Cui consonat id: (Gen. 8.)

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Licet autem divina lex pœnas æternas comminetur, tamen illis non terrentur ad temporalia inordinate depressi; quorum cogita-

A tio futura non prospicit, aut parum, præsentibus immersa & infixa in limo profundi. Propterea necessaria fuit lex humana, quæ pœnas sensibiles de propinquo minaretur, & mox transgressoribus infligeret, per quas vitiosos aut ad vitia pronos a noxiis retraheret, & earum metu assuescerent virtutibus. Et hæc ratio innuitur Eccli. 7. 6. cum dicitur: *Noli velle fieri judex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates.* Et ab Isidoro 5. Ethimolog. & habetur di. 4. cum dicitur: « Factæ sunt leges, ut earum metu humana coërceatur audacia.

B Jam dictis meis superaddo tertiam rationem, sumtam ex parte materiæ circa quam, sive objecti legis novæ, & arguo: Omnis habitus determinatus circa aliquod objectum, alia, quæ ad illud non habent necessariam habitudinem, prætermittit, aut non principaliter intendit: sed lex evangelica circa gratiam principaliter versatur; igitur lex evangelica non præcipit aut prohibet ea quæ ad gratiam non habent necessariam habitudinem. Major nota est intelligenti: minor patet per Apostolum Rom. 4. dicentem: *Ubi est gloriatio tua? exclusa est: per quam legem? factorum? non: sed per legem fidei, & hac est*

C *lex evangelica.* Nam Rom. 8. eam vocat legem spiritus vitæ, cum ait: *Lex Spiritus vitæ in* CHRISTO JESU *liberavit me a lege peccati & mortis.* Et ostendens quod per legem veterem hoc fieri non poterat, sed per novam, subdit: *Nam quod impossibile erat legi, in qua infirmabamur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulamus.* Et hoc Dominus, de dilectione Dei & proximi loquens, testatur, cum ait Matt. 22. *In his duobus mandatis tota lex pendet &*

D *prophetæ.*

Ex qua ratione apparet, quod cum dupliciter aliqua possint pertinere ad gratiam. Uno modo, sicut inducentia aliqualiter ad gratiam, ut opera sacramentorum novæ legis; aut ad eam disponentia, ut fides, quantum ad intellectum; & contemtus mundi, quantum ad effectum. Alio modo, ut gratiam subsequentia. Sola talia principaliter a lege evangelica instituuntur, præcipiuntur aut prohibentur, eo quod ad gratiam non habentia prædictam habitudinem, sunt satis peregrina regulæ legis evangelicæ, cujus con- (Quæ a lege evangelica instituuntur, præcipiuntur aut prohibentur principaliter.)

E sideratio principalis est introducere ad gratiam. Omnis siquidem gratia ad nos profluit per JESUM CHRISTUM hominem factum, Johan. 1. *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratia & veritatis.* Post pauca: *De plenitudine ejus omnes accepimus, gratiam pro gratia; quia lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per* JESUM-CHRISTUM *facta est.* Et hoc intelligen-

dum est de his quæ habent necessariam convenientiam aut contrarietatem ad ipsum. Unde si habent necessariam habitudinem convenientiæ, præcepta sunt in lege nova, ut est confessio fidei, tempore quo oportet eam confiteri. Si contrarietatem: prohibita, ut est negatio ejus.

Ex quo sequitur secundo, quod illa, quæ ad gratiam non habent necessariam habitudinem, sicut prædictum est, non sunt præcepta aut prohibita ex ipsa prima legis institutione: sed relicta sunt a Christo legislatore unicuique, secundum quod curam gerere debet, & in talibus licet cuilibet præsidenti circa talia ordinare suis subditis, quid talibus est faciendum aut vitandum. Lex enim vetus multa determinabat, & pauca relinquebat libertati hominum determinanda. Hæc ex beato Thoma habentur prima secundæ q. 106. & 108. in diversis locis. Idem e. q. 108. ar. & in pe. dicit sic: Cum evangelium sit lex gratiæ, illa solum præcipere debuit per quæ in gratiam introducimur, & prohibere per quæ excludimur, vel quæ pertinent ad rectum usum gratiæ ex necessitate. Quoniam igitur gratiam ex nobis consequi non possumus, sed per Christum solum; ideo sacramenta, per quæ gratiam consequimur, ipse Dominus instituit per seipsum. Rectus vero usus gratiæ est per opera caritatis, quæ secundum quod sunt de necessitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia. Sed quia istæ determinationes non sunt de necessitate gratiæ interioris, in qua lex nova consistit, ideo non cadunt sub præcepto novæ legis: sed relinquuntur humano arbitrio; quædam quidem ad subditos, quæ scilicet pertinent sigillatim ad quemlibet; quædam ad prælatos spirituales vel temporales, quæ scilicet pertinent ad utilitatem communem. Hinc est quod lex nova nulla alia determinare debuit exteriora opera præcipiendo vel prohibendo, nisi sacramenta & moralia præcepta, quæ de se pertinent ad rationem virtutis, ut est: Non est occidendum, non furandum, &c. Hæc ex Thoma ubi supra. Igitur cum multa sint requisita circa usum & ritum sacramentorum, & impletionem operum virtutum, quæ per legem evangelicam determinata non sunt; necesse est esse leges humanas ecclesiasticas aut civiles hæc determinantes.

Dices quia non oportet; quia vir prudens & fidelis omnia talia recte disponet & ordinabit. Respondeo quod non; & mihi in promtu occurrit quod dicit Aristoteles 2. Rhetoricæ, & Thomas recitat 1. 2. q. 95. ar. 1. ad secundum. ibi determinans; Quod melius est omnia ordinari lege, quam dimittere judicum arbitrio; propterea primum, quia facilius est invenire paucos sapientes, qui sufficiunt ad rectas leges condendas, quam multos ad recte judicandum de singulis. Secundum, quia hi qui ponunt leges ex

Melius est omnia determinari lege, quam committi judicum arbitrio.

A multo tempore considerant, quid lege ferendum: judicia autem ex subitis casibus ortis fiunt. Facilius autem ex multis consideratis potest homo videre quid rectum sit, quam solum ex aliquo uno facto. Tertium, quia legislatores judicant in universali & de futuris: sed homines judiciis præsidentes, judicant de præsentibus, ad quæ interdum afficiuntur amore vel odio, aut cupiditate; & sic eorum judicium depravari potest. Quia igitur justitia animata judicis non in multis invenitur, & quia flexibilis est, ideo necessarium fuit, in quibuscumque est possibile legem determinare, de quibus judicandum est, B & paucissima committere hominum arbitrio. Apparet igitur necessitas legis humanæ ecclesiasticæ vel civilis, ultra legem evangelicam. Iterum erant in lege veteri ultra sacrificia, sacra; unde in lege nova esse debent. Tamen quia in eis non confertur gratia, nec pertinent ad necessitatem ejus, ut in consecratione templi, aut altarium, aut benedictione calicis, in celebritate solemnitatum, & de similibus; ideo talia Dominus instituenda fidelibus dereliquit pro suo arbitrio. Rursus quia judicialia considerata, quoad C talem vel talem determinationem, non sunt de necessitate virtutis, licet sint, quantum ad communem rationem, justitiæ; ideo judicialia præcepta reliquit Dominus disponenda his qui curam aliorum erant habituri, vel spiritualem vel temporalem. Est bene verum, quod circa præcepta judicialia veteris legis, quædam explicavit propter malum intellectum Pharisæorum. Hæc ex Thoma prima secundæ quæst. 108. ar. 2. ad 2. & 4. Illud autem quod dictum est de judicialibus præceptis ordinandis ab his qui præesse po- D terant in futurum, est accipiendum de judicialibus tempore gratiæ, non de judicialibus veteris legis; saltem illa ratione qua tunc obligabant. Sic patet ex ista radice, quod oportet ultra legem evangelicam ponere legem humanam.

Ex quarta, quæ est finis legis humanæ, ostendo necessitatem hujusmodi legis modo dicto. Leges humanæ habent pro fine conservationem pacis politicæ, ad quam venitur, & ea parta servatur per hoc, quod hominum audacia legibus arcetur, & nocen- E di facultas refrænatur; quoniam ex hoc tuta est inter improbos innocentia, quod, formidato in improbis supplicio, audacia ipsa & nocendi facultas cohibetur. Hoc patet in decreto di. 4. Factæ sunt leges prius allegato. Ipsa autem audacia aut facultas nocendi, etsi divina lege prohibeatur; tamen quia viri iniqui Deum non timent, nec judicia ejus expavescunt, nec curant pœnas æternas illis præparatas, necesse est humanis constitutionibus pœnas sensibiles deputare sceleribus, quas timeant, quarumque terrore a malis propellantur. Et hoc facit lex humana. Ideo

Quarta radix necessitatis legis humanæ.

si quiete, si pacifice velint homines vivere in communitate politica, oportet tales leges esse sancitas. Propterea in capite decreti dicit Gratianus: Humanum genus duobus regitur: videlicet naturali jure & moribus; & declarando quid naturali jure & moribus intelligat, accipit verba Isidori 5. lib. Etimologiarum dicentis. Omnes leges aut divinæ sunt aut humanæ; divinæ natura, humanæ moribus constant. Negare autem necessitatem seu utilitatem legum humanarum, est negare decretum in capite, est negare doctores sequentes, de illis mentionem facientes, & eas valde utiles ostendentes. Primo autem Augustinus ad Macedonium, qui ait: Non frustra sunt instituta potestas regis & jus cognitoris, ungulæ carnificis, &c. ut alias in positione allegavi. Sequitur: Habent ista omnia modos suos. Glo. ad quid fiant, causas; quia, ut dicit glo. sine causa nemo puniendus est. Rationes glo. Nam secundum leges judicandum est. Utilitates, nam glo. teste, hoc solum bene agitur, ut vita hominum corrigatur. de hoc 23. q. 5. *Non frustra* & e. q. ad fidem. Dicit Augustinus contra Petilianum hæreticum loquens de legibus humanis; sic igitur quæ adversus vos leges constitutæ sunt, non eis bene facere cogimini, sed male facere prohibemini. Nam bene facere nemo potest, nisi amaverit, quod est in libera voluntate. Cum aliquid adversus vos leges constituunt, admoneri vos credite, ut cogitetis quare ista patiamini.

Secundo Ambrosius super epistolam ad Romanos, & habetur 23. q. ʟɪ. *sicut sunt quædam*. Ostendit necessitatem seu utilitatem hujusmodi legum humanarum, & loquitur de civilibus legibus, ait enim: Sicut sunt quædam enormia flagitia, quæ potius per mundi judices, quam per antistites & rectores ecclesiarum judicantur, sicut est cum quis interficit pontificem apostolicum, episcopum, presbyterum, sive diaconum; hujusmodi reos reges & principes mundi damnant. Ergo non sine causa gladium portant, qui talia scelera vindicant. Sunt enim maxime constituti propter homicidas, raptores, ut & illos damnent, & alios suo timore compescant.

Item Augustinus 3. decim. & habetur eisdem causa & q. *Non est*; dicit: Non est innocentiæ parcendo sinere ut in malum gravius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre; verum etiam cohibere a peccato, vel punire peccatum; ut aut ipse, qui prius odio habebatur, corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo. Præterea idem ad Vincentium Donatistam ait: Vides, ut opinor, non esse considerandum, quod quisque cogitur, utrum bonum aut malum, sed quale sit id quo cogitur: Non quod quisque bonus esse possit invitus, sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens vel respuat falsum de quo contendebat, vel quærat verum quod nesciebat, & volens jam teneat quod nolebat. Sequitur postea. Civitas mea, quæ cum tota esset in partes Donati, ad unitatem catholicam legum imperialium timore conversa est, quam nunc ita videmus hujus animositatis vestræ perniciem detestari, ut in ea numquam fuisse credatur.

Porro Pelagius papa 23. q. 5. c. *Non vos*. ait ibi paulo post initium. Si ut illi putant, nemo est reprehendendus a malo, nec retrahendus a malo ad bonum; humanas ac divinas leges necesse est evacuari, quæ & malis pœnam, & bonis præmia, vel justitia suadente, constituunt. Malum autem est schisma esse, & per exteras etiam potestates hujusmodi opprimi debere homines & canonicæ scripturæ auctoritas, & paternarum nos regularum veritas docet. Ibi inducitur constitutio concilii Calcedonensis; & consequenter Augustinus, qui de talibus ait: Multa cum invitis benigna quadam asperitate plectendis, agenda sunt, quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati.

Idem Pelagius Narsi patricio capitulo de Liguribus, dicit: De illis qui schisma in ecclesia faciunt, quod excommunicentur: Si vero sententiam illam contemnunt, per potestates publicas, hoc est sæculares, opprimantur. De hoc Pelagius papa ait cap. sequenti *quali*, in quo dicit, sic: Hoc enim divinæ & humanæ leges statuerunt, ut ab ecclesiæ unitate divisi, & ejus pacem iniquissime perturbantes, a sæcularibus potestatibus comprimantur. Mille auctoritates adduci possent ab extra, quibus evidenter probaretur, ut facientes scissuras in sancta ecclesia, non solum exiliis, sed etiam proscriptione rerum & dura custodia per publicas potestates debeant coerceri, etiam patet legum humanarum ultra evangelicam necessitas seu utilitas; & ad hoc hanc unicam rationem ultra præmissas appono.

Ratio pro necessitate legum humanarum.

Omnis dominus curam habens de subditis, leges accommodas & statuta imponere habet, quibus illi sint obedientes dominio, & pacifice inter se conversentur. Non enim potentia aut voluntate regi vult humanum genus; sed arte & rationibus. Igitur aut negare oportet omne dominium humanum, aut concedere leges humanas fore necessarias, seu permultum utiles. Primum negari non potest, cum homo sit natura sua animal domesticum, civile, sociale, & politicum. Ergo necesse est concedere necessarias modo dicto esse leges humanas, & quod sola lege evangelica non potest hominum politia regi, non ex insufficientia illius, sed impotentia humanæ rationis, quæ omnia mysteria & sacramenta legis divinæ comprehendere non valet, & ex infirmitate voluntatis ratio-

nalis ad malum proclivis, nec timentis Deum, quam timor legum humanarum comprimit. Unde hoc modo serviunt reges domino in timore.

Si bene dicta replicantis considero, in illis invenio repugnantiam in 2. parte primæ propositionis. dicit quod lex humana ultra legem divinam & naturalem non est necessaria : immo sine illa potest regi respublica & genus humanum ; & cum existimaverat hoc probasse, subjungit ; quod non sunt respuendæ leges humanæ. Sed dico, inquit, quod non obligant, nisi ut disponant ad legem divinam ; ex quo sic arguo : leges humanæ obligant secundum eum, & disponunt ad observandum legem divinam, & ad hoc ab omni fideli principe statuente ponuntur : igitur leges humanæ obligant, & si sic necessitant, & per consequens sine illis utiliter respublica regi non potest. Major est sua, minor nota est omni intelligenti. Palam enim est quod leges humanæ ad hoc positæ sunt, ut quos Dei timor a malo non revocat, flagella legis deterreant, & ex hoc a malis arceantur. Illæ etiam quæ sunt de contractibus, ideo statutæ sunt, ut servetur justitia. Omnes autem ad pacem servandam ordinantur, quæ est conveniens medium obsequendi divinis mandatis. Item quia non est lex dicenda, quæ non imitatur, ut potest, divinam, & ex illa imitatione habet vim obligandi ; igitur omnis lex subditos obligat post suam promulgationem, & in foro conscientiæ ex parte qua aliquid divinæ & naturalis legis in illa splendet & refulget.

Post hæc ad suas replicas respondeo. Ad primam, ubi arguit, quod lex Mosayca erat per se sufficiens ad regimen ecclesiæ militantis ; dico quod lex Moysi erat lex particularis uni populo data, in qua ultra præcepta moralia, quæ pertinebant ad legem naturalem, erant præcepta judicialia, ordinantia hominum actus in judiciis causarum & contractibus aliisque ad invicem communitatibus. Erant & cerimonialia, determinantia cultum erga Deum ; & ita in ea erant sufficientia præcepta pro illo populo. Lex vero evangelica sufficienter præcepta dedit, de sacramentis, per quæ inducitur per modum instrumenti gratia, & de aliis ad ipsam gratiam disponentibus, & de recto usu gratiæ, qui est per opera caritatis, & de oppositis dedit prohibitiones. Alia autem, quæ nec ad gratiam introducunt vel disponunt de se, nec ad rectum usum ejus ex necessitate pertinent, quia sunt illi legi peregrina, aliquo modo relicta sunt a Christo legislatore aliis rectoribus, considerata imperfectione humanæ cognitionis.

Concederem tamen, si quis divinam scripturam comprehenderet, ut legislator Deus, quod nihil ultra statuere oporteret. Sed quia non sic est, oportet modo prædicto in civilibus aliqua fuisse statuta præcepta ad usum gratiæ ; quia gratia manente, posset sic vel aliter fieri. Concedo insuper, quod in ea sit fides ecclesiæ ; & exemplar regiminis ejus etsi sit in se planissimum, non tamen nobis, cum ipsam studio elucidemus, & elucidando vitam mereamur æternam. Quamvis etiam in ea sit omnis subtilitas ; tamen quia eam comprehendere non valemus ; nam puteus iste altus est, & non habemus in quo hauriamus, multa humano ingenio, ad ejus observantiam subservientia, inventa sunt, placet mihi quod necessaria ad salutem sufficienter tradit lex nova.

Ad rationem cum dicit : universitas legum sufficit, &c. concedo majorem, prout leges sunt expressæ & populo in speciali promulgatæ. Ad minorem dico, quod illo modo non sunt in lege divina, sed sunt in ea modo excellentiori, sicut sensitivum est in intellectivo modo nobiliori, quam in se. Nam unumquodque quod est in aliquo, est in eo per modum ejus in quo est : in illa autem perfectione, qua omnis veritas & omnis lex est in lege divina, non valet ab imperfectione humana omnis lex plene intelligi, ut sufficienter regulet actus humanos : sicut scientia, illo modo quo est in doctore, non illuminat discipulum, nisi per doctorem dividatur & partite eidem tradatur. Ubi quæso forma judicii in foro exteriori expresse reperitur in novo testamento ? ubi de civitate tuenda ? ubi de numismate fabricando ? ubi de censibus ? ubi de commutationibus ? ubi de possessionibus hereditariis ? ubi de testamentis ? ubi de sepulturis & de innumerabilibus talibus, quæ utique tradere per legem necessarium, hoc est, utile fuit. Per ista patet intelligenti solutio.

Ad dictum Damasceni, illud est verum. Namque de Deo dici possunt aut expresse aut implicite, in divinis eloquiis tradita sunt : sed leges humanæ de Deo non traduntur, sed de actibus humanis & concernentibus regimen humanum. Hæc autem ad gratiam necessariam non habent habitudinem in particulari, quæ salva gratia variari possunt.

Ad dictum Gregorii 23. Moralium, illud concedo. Nam posset intelligi dictum suum de possibilibus evenire, pertinentibus ad salutem ex habitudine necessaria, ut sunt sacramenta, virtutes theologicæ & opera caritatis : Si de aliis intelligatur, adhuc est verum, quod Deus quidquid potest evenire, simul in scriptura sacra comprehendit ; quia uno verbo dicit se & alia ; quia etiam scripturam sacram comprehendit. Sed quia homo illam non sufficit comprehendere, non potest sic omne tale distincte intelligere in ea. Placet enim mihi, quod per exempla præsentem vitam sequentium informare curavit, in his scilicet quæ pertinent ad salutem : sed adhuc in civilibus & aliis restat

informanda. Si de necessitate absoluta intelligat replicans, legem humanam non esse necessariam, in hoc mihi non contradicit, quia de illa nolui loqui in positione mea. Possset enim Deus per alium modum providere regimini populi de potentia sua absoluta; etiam per prudentiam humanam multa fieri possent circa illud. Non reperio quod ad rationes tunc factas pro necessitate, de qua loquor, dederit aliquod responsum; quia judicio meo concludunt propositum.

Secundum dictum adversarii.

Secundum dictum replicantis contra secundam partem tertiæ propositionis meæ est: quod omnia peccata mortalia publica possent puniri lege humana; & ego dixeram oppositum. Fuerat enim propositio mea ista: quamvis omnia peccata mortalia & maxime publica, sint a quolibet fideli detestanda; non tamen omnia possunt puniri lege humana. Non est opus dicta mea novis fulcire rationibus, quia firma sunt. Duo solum circa hoc restant facienda; unum est evacuare suas rationes, alid ostendendum quod non solvit meas; & istud secundum fiet circa finem hujus puncti.

Contra secundum dictum adversarii.

Priusquam tamen ad primam rationem suam respondeam, concordet dicta sua ad invicem, quæ utique repugnare videntur. In prima suppositione sua posuit, quod lex evangelica excedit Mosaicam in exstirpatione vitiorum, & punitione eorum, &c. Et subjungit, quod lex humana deficit ab ea, quia ipsa non punit omnia, & evangelica omnia punit; & modo dicit legem humanam omnia posse punire, & rationes prætendunt, quod aliquæ leges tales omnia puniunt, & ista non stant simul.

Ad primam replicam ejus

Ad primam tamen rationem, cum assumit illud Danielis 3. de Nabuchodonosor. *A me positum est decretum hoc: Quicumque blasphemaverit contra Deum Sidrach, Misach & Abdenago, dispereat & domus ejus vastetur;* Dico primo, quod illud decretum loquitur solum de punitione peccati blasphemiæ, quod etiam multis legibus humanis punitur modo: non loquitur de omni peccato; non de peccato comessationis, rixæ ad invicem, simplicis meretricii, fraudis, mendacii & multorum talium. 2. Dici posset quod illud decretum videtur quidem explicatio esse legis divinæ. Nam ex miraculo liberationis trium puerorum de fornace, motus est prorumpere in hujus verba decreti, & hoc est quod dicitur ibi sic: *Signa & mirabilia fecit apud me Deus excelsus: placuit ergo mihi prædicare ejus signa, quia magna sunt, & mirabilia ejus, quia fortia; & regnum ejus, regnum sempiternum, & potestas ejus in generatione & generationem.* Et ista moverunt eum statuere decretum; quod quicumque blasphemaret ipsum Deum excelsum, disperiret & domus ejus vastaretur. Unde ex hoc magis arguitur, quod lex divina puniat, quam lex humana, cum etsi sit ab homine, hoc est magis in quantum innititur divinæ legi quam humanæ. Et tamen, sive sit pure humanum decretum, sive aliter, tamen est de particulari peccato, scilicet blasphemiæ. Ex quo non potest concludi universale, scilicet, quod omne peccatum lex humana puniat.

Ad secundam. 1. Esdræ 7. 25.

Ad secundam cum arguit per illud 1. Esdræ 7. *Rex Artaxerxes locutus est ad Esdram: Tu autem Esdras secundum sapientiam Dei constitue judices*: dico quod illud decretum regis est, ut lex divina servetur, & per judices ab Esdra constitutos, transgressores ejus puniantur; & dicit quanti sunt, & illud intelligitur, aut pœna per hominem infligenda, & hoc servatur tribus sæpe dictis, jurisdictione, convictione & pace; aut in futuro per divinum judicium. Quod autem sint vera, patet ex glo. ordin. sic dicitur: « Justus in manu sua legem Dei & sapientiam habet, dum in omnibus quæ arguitur & loquitur memorem se divinæ voluntatis ostendit. Sequitur: Mystice autem Dominus noster habet sapientiam in manu sua. Ipse enim est Dei virtus & Dei sapientia; constituit judices, id est præsules animarum, qui secundum voluntatem ejus judicent omnia, & indoctis fidem per orbem prædicent; & omnis qui decreta legis illius contemnit, præsenti sententia vel futura, juxta modum peccati sui, punietur.

Ad tertiam.

Ad tertiam cum arguit per illud 2. Paralip. 15. de Asa rege, ubi dicitur sic: *Rex intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent dominum Deum patrum suorum in toto corde & in tota anima*, &c. dico quod istud intelligitur non de pœna pro omni peccato, sed de pœna infligenda pro peccato idolatriæ. Volebat rex juxta institutionem Obed prophetæ, populum suum, sine lege Dei existentem, ad divinæ legis observantiam revocare. in principio enim capituli dicitur: *Transibunt autem dies multi in Israël absque Deo & absque sacerdote & doctore*, &c. Et hoc habetur solum, quoniam peccatum idolatriæ punire voluit Asa rex. Ex quo non potest concludi quod omne peccatum humana lex puniat.

2. Par. 15. 3.

Tertium dictum replicantis.

Tertium dictum replicantis contra secundam partem conclusionis mei primi puncti est; quod omnia peccata mortalia publica, divina lege expresse vel implicite prohibita, sunt ab homine ex dictamine hujus legis, data pertinacia & ad hoc habita opportunitate & sufficientia, pœnaliter per judicium ipsi legi conforme punienda, stante saltem brachio sæculari & spirituali in suo ordine a Deo approbato. Ego autem dixi oppositum in secunda parte conclusionis prædictæ. Nam conclusio fuerat: Licet omnia peccata mortalia sint divina lege expresse vel implicite prohibita, non tamen omnia peccata mortalia publica ab homine sunt ex dictamine

hujus legis pœnaliter per judicium punienda. Hæc, inquam, secunda pars meæ conclusionis repugnat suo dicto, nisi vellet facere unam restrictionem in illis terminis, habita ad hoc opportuninate & sufficientia, ut vellet dicere, quod talia peccata sunt ab homine, quantum opportunitas requirit, & quantum sua potentia se extendit, punienda; & tunc si vellet dicere, quod hoc non sufficit ad omnia, non contradicetur mihi; si vellet dicere, quod sufficit, esset contradictio inter nos.

Impugnatio tertii dicti replicantis.

Dicti autem sui subtilitas patet ex duplici radice. Prima sumitur ex altitudine legis divinæ, arguitur sic. In omni agente per intellectum, necesse est esse formam cognitionis ab ipso operandorum, alias enim ageret a casu: igitur judex vindicans, debet in se habere formam legis secundum quam ferat sententiam & executionem dirigat. Hæc autem forma est sibi regula, sicut conceptio artis est regula secundum quam artifex manum conducit ad opus & instrumenta. Si vero potentia executiva non sit adæquata formæ artis in mente artificis, sed demissior & apotelesmata seu instrumenta secundum illam formam intelligibilem non valeant in materia explicare ad plenum, iste artifex concipiet quæ facere non poterit: ita si lex, quæ est rectori regula, sit forma intelligibili altior & universalior, quam potentia executiva ipsius rectoris, immo nec illam formam legis rector comprehendere possit in toto suo ambitu, non poterit executioni demandare omnia quæ lex jubet. Modo sic est in proposito. Lex enim divina etsi sit fideli rectori ratio & forma ac regula sui regiminis, quia tamen nec illam comprehendere valet, nec potentia adæquata illi legi subest rectori, ut omnia præcepta exequatur, cujus ratio est, quia lex divina est secunda hominis regula excedens, sequitur quod non possunt humano judicio omnia peccata mortalia, utique illa lege divina prohibita, puniri.

Secunda radix sumitur ex parte fori vel tribunalis legis divinæ, & sic arguitur: Nullius legis præcepta sufficienter executioni demandantur, nisi in foro sibi competenti & proprio. Proprius autem forus divinæ legis & competens, non est forus causarum contentiosus, in quo tamen solo judicat homo ut homo. Igitur in foro contentioso non potest sufficienter lex divina ab homine exequi. Minor sic probatur: Deus suum tribunal, in quo secundum suam legem vindicat & punit, habet, ut homo habet suum: Tribunal vero legis divinæ, in quo etiam de secretis cordium, & de omnibus publicis peccatis mortalibus judicatur, est in foro conscientiæ, & in finali judicio. Nam in primo de omnibus mortalibus confessatur, vindicta imponitur. In finali judicio similiter de omnibus mortalibus in primo re aut voto non condonatis. Et si in aliquo horum tribunalium homo ut homo posset sedere & judicare, concederemus quod ab homine possent omnia peccata mortalia publica puniri; sed quia non sic est, non concedo bene pro veritate hujus partis meæ, & confutationi hujus dicti opponentis sufficiunt mihi auctoritates divinæ scripturæ, praxis Christi, primitivæ ecclesiæ & apostolorum, sacrorum canonum & doctorum, in lege Dei veraciter se fundantium, allegatæ. Restat ut rationes suas solvam.

Responsio ad rationes replicantis. Ad primam.

Ad primam assumit, quod in ecclesia sunt duæ partes, clericorum scilicet & laicorum, &c. In illa supponit unum falsum, scilicet quod spirituales rectores habeant corrigere clericos spiritualiter hortative, & sæculares corporaliter coactive. Quoad primum si intelligat, quod spiritualibus rectoribus non suppetat alius modus, quam hortative corrigere, est falsum. Item, petit quod orat in principio. Nam assumit, quod quilibet illorum ex suo officio, modis ipsis congruentibus, juxta dictamen divinæ legis, potest omnia peccata mortalia pœnaliter per judicium punire, & hoc est probandum. Dicit quod probavit. nego sibi, & apparuit intuenti dicta mea opponi.

Ad secundam

Ad secundam. Omnia peccata publica, tribus concurrentibus, scilicet jurisdictione, convictione & pace salva, sunt pœnaliter per judicium punienda. Consequentia tenet ab inferiori ad superius affirmative, & etiam ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis. Antecedens est meum, ut inquit. Dicunt aliqui hoc esse fallaciam a secundum quid ad simpliciter; & hoc potest esse verum, si dictum secundum quid extense sumatur pro dicto per determinationem aliquam restricto, sive sit restringens, sive alienans. Est enim juxta logicos multiplex pars; quædam subjectiva, quædam potestativa, quædam in modo, quædam alienans. Differentia essentialis constituit partem subjectivam: potentiæ faciunt partem potestativam: determinatio accidentalis, si non distrahat determinabile a principali significato, facit partem in modo; si distrahat, facit dictum secundum quid proprie sumtum. Modo hæc tria, jurisdictio, convictio, pax, videntur constituere esse potestativum judicii. Unde si acciperentur in prima propositione omnia peccata, &c. tribus concurrentibus, &c. sunt punienda restrictione, faciunt dictum secundum quid large sumtum, & proprie loquendo dictum potestativum, quod vocatur pars in modo: arguere autem a parte in modo ad suum totum affirmative, locus tenet sine districtione; si cum districtione, est fallacia consequentis. nam secundum antiquos logicos, ubique committitur fallacia ista, quando consequentia non valet; & e contra valeret, ut si argumentor: Omnis homo albus: consequens: ergo omnis homo currit: non

non valet, & est fallacia consequentis; quæ e contra valeret, supposita constantia subjecti; ut, Omnis homo currit, & homo albus est: ergo omnis homo albus currit: committit ergo fallaciam consequentis.

Præterea cum ablativus absolute positus, habeat resolvi per *dum*, per *si*, per *quia*; sensus istius, istis tribus concurrentibus, omnia peccata, &c. possunt puniri, est: Dum ista tria concurrunt, omnia peccata possunt puniri. Arguere ergo sic, istis tribus concurrentibus, omnia peccata possunt puniri; ergo omnia peccata possunt puniri, est arguere æquivalenter sic: Si ista tria concurrunt, omnia peccata possunt puniri; ergo omnia peccata possunt puniri; & non sequitur, sicut non sequitur: Si asinus volat, asinus habet alas; ergo asinus habet alas: aut sic; dum ista tria concurrunt, omnia peccata possunt puniri: ergo omnia peccata possunt puniri; & non sequitur, sicut non sequitur: Dum sol lucet, dies est; igitur dies est; quia tempore noctis. antecedens est verum, & consequens falsum. ita diceretur de sensu causali. Est verum quod magis accipio istam propositionem: Omnia peccata, his tribus concurrentibus, possunt puniri, ut est categorica de temporali vel temperato subjecto aut conditionali, quam, ut est hypotetica, conditionalis, temporalis aut causalis; ideo dixi consequentiam factam per opponentem non valere, nec ex opposito consequentis, sequitur opponi antecedenter.

Præterea dixi, quod impossibile est concurrere hæc omnia tria ad punitionem omnium peccatorum collective; est etenim aliquod, vel sunt aliqua, in cujus vel quorum punitione hæc tria non possunt observari; & loquor non de impossibili logico, sed de impossibili juris. Sic enim multiplex est impossibile, sicut multiplex possibile. Est possibile logicum, quod non claudit contradictionem. Est possibile physicum, quod naturaliter non repugnat. Est possibile metaphysicum, in cujus essentia non est repugnantia formarum. Est possibile juris, quod licite fieri potest. De illo loquendo, dico quod aliqua sunt peccata, quæ non possunt puniri lege humana, istis tribus servatis, ut interdum peccatum principis, aut alterius habentis multitudinem sociam, aut ex quorum prohibitione turbaretur communitas, ut etiam peccatum, quod sufficienter non potest puniri, &c.

Licet puerilia ego, jam provectæ ætatis, coram gravissimis patribus narraverim, credo nihilominus esse alienus ab illo maledicto, quo dicitur: Maledictus puer centum annorum, & elementarius vel abecedarius senex. Isaiæ 65. scriptum est: Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit; quia non proprio motu, sed ab opponente meo de materia theologica ad sophistica pulsus, hæc dixi.

Ad tertiam arguit sic: Quæ peccata lex divina sententiat pœnaliter punienda, &c. si intelligat universaliter omnia, quæ lex divina sententiat punienda pœnaliter, illa potest homo judex pœnaliter punire, secundum dictamen, &c. sicut in moralibus prima facie accipitur, ubi indefinita ut plurimum æquivalent universalibus, nego majorem. probat illam per dictum meum. Nam probando, quod lex humana potest aliquando crimina punire mortis supplicio, ex illo Roman. 1. *Qui talia agunt, digni sunt morte.* & Rom. 13. *Quia judex Dei minister est*; intuli: Ergo quos Deus judicat ad mortem, potest judex licite interficere, maxime illos, quos lex divina judicat occidendos; dico quod illud dictum, si referatur ad præcedentia, est verum, nec est universale, nec æquivalet universali. Nam statim ante dictum est, quod aliqua crimina lex humana potest punire licite mortis supplicio; aliqua, non omnia. Si umquam logicam audivi, non est apparentia inferre universale ex particulari, nec adeo demens sum, quod dicere vellem omnia peccata publica lege humana esse punienda supplicio mortis. Debuit etiam opponens accipere illud illatum: Quos Deus judicat ad mortem, potest judex licite interficere, juxta modificationem paulo ante positam: si juridice convincitur, & pace salva. Est enim mos in doctrina, posteriora esse connexa prioribus, & unum per aliud intelligi. Quare vero non possit homo punire omnia, quæ lex divina prohibet, aut punienda docet, dictum est ante, scilicet propter excellentiam divinæ legis, & impotentiam humanæ potentiæ; & quod divinæ legis homo non est sufficiens exsecutor, sed Deus; & homo, ut Deus, id est, ut ejus vicarius, in foro conscientiæ.

Ad quartam. Si non omnia peccata, &c. essent pœnaliter punienda, lex humana haberet fideliores exsecutores, &c. nego consequentiam. homines enim non sunt proprii exsecutores divinæ legis, sed Deus, aut ejus vicarius: sed sunt in parte ejus exsecutores, secundum quod lex humana & reges serviunt Domino in timore; & sicut homo omnes transgressiones legis humanæ plectit, sic Deus in suo foro, cujus tribunal erexit in foro conscientiæ, & eriget in extremo judicio. Aliquando autem & in hoc sæculo facit. Tamen fideliter homo exsequitur legem Dei, quia quicquid potest punire, punit; dum tamen hæc tria sæpe dicta assint. Aliter autem puniendo, ipse legem Dei non exsequeretur, sed transgrederetur, & esset occasio majoris contemtus ejus aut transgressionis, si pacem violaret, aut non convictum damnaret.

Alias vero, quas adduxit in sua positione, credo sufficienter solvisse, prout audivistis, patres optimi. Sicut autem consecutio sua ostensa est non esse vera, ita corollarium,

quod ex ea trahit; dico non esse verum, cum dicit; LEX TOLERANS & permittens impunitam simplicem fornicationem vel simplex meretricium, est iniqua, & non divinæ legis rectitudinem & justitiam imitatur. Nam in hoc quod lex humana tolerat simplex meretricium, non ideo probat illud, immo a lege divina & naturali habet quod est iniquum; nempe vaga libido bono prolis adversa est, ad cujus educationem & instructionem oportet virum & feminam insimul diu commorari.

Ad rationem adversarii pro suo corollario factam.

Ad primam rationem ejus, dum arguit sic: Illud est iniquum, quod expresse legi divinæ obviat tam veteri, quam novæ; sed tolerantia hujusmodi peccati expresse obviat legi divinæ: ergo, &c. Respondeo negando minorem. Nam secundum principem Peripateticorum & metaphysicos 4. Metaphysicæ, contrarietas est oppositio secundum formam. unde ad hoc quod lex humana sit contraria legi divinæ, oporteret quod forma legis humanæ & forma legis divinæ repugnarent. Forma autem legis est duplex; una intus, alia foris. Forma intus & intrinseca est ordo & compositio mandati: forma vero foris & extrinseca est finis legis, qui cadit primum sub intentione legislatoris. Quoad primum dico, quod istæ formæ non repugnant. Nam non reperietur, quod lex humana dicat meretricium simplex esse licitum, quod lex divina dicit illicitum. Quoad secundum, qui est finis legis, non est repugnantia, sed finis legis humanæ est sub fine legis divinæ. Bonum namque concordiæ & unitatis politiæ ordinatur in bonum gloriæ æternæ: turbatio autem boni communis est illius impeditiva. Nec contradicunt ut lex divina dictet, non esse tolerandum in politia, & lex humana dictet esse tolerandum. Est bene verum, quod lex divina non tolerat in sua politia spirituali, secundum quam per caritatem quis ad Deum aut proximum ordinatur, aliquod peccatum mortale: sed lex humana in sua politia corporali, quæ in justitia, amicitia & virtutibus moralibus fundatur, tolerat. unde hæc non contradicunt. Si vero quis de illis contradictoria enuntiet, puta quod lex divina in tribunali sui ultimi fori punit omne mortale, & lex humana in eodem tribunali hoc non facit; hoc non arguit contradictionem legum, ex quo in illarum præceptis, consiliis aut prohibitionibus non invenitur repugnantia; sed bene probat, quod una est imperfecta, scilicet lex humana respectu divinæ. De homine enim dicitur, quod intelligit; de asino, quod non intelligit: tamen homo & asinus nullam habent oppositionem ad invicem. nec tolerantia hujus peccati per legem humanam, arguit Deum legem suam non instituisse sapienter: hanc enim consequentiam nemo bene doctus facere debuit. Nam omnis legislator intendens aliquem finem, omnia quæ sunt ad finem ordinare debet secundum exigentiam illius finis. Finis vero divinæ legis est æterna beatitudo, cui omne mortale repugnat, sive punitum, sive secretum: ideo illa omne mortale prohibet, non solum manum, sed animum. *Audistis*, inquit Dominus Matt. 5. *quia dictum est antiquis, non mœchaberis: ego autem dico vobis: Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Finis autem legis humanæ est pax communitatis, ad quam virtutes morales deserviunt. ideo illa prohibet quæ huic adversantur: illa autem tolerat, quorum prohibitio aut punitio illam turbaret. Quia igitur punitio simplicis meretricii daret occasionem, immo magis ex illa occasio acciperetur ab imperfectis adulterandi, unde turbatio non modica surgeret, aut alia graviora occulta committendi, unde Deus magis quam ex illis offenderetur; ex quibus omnibus consistentia politiæ non posset in pace diu manere. hinc est quod non approbat, nec laudat, sed tolerat. Nam non omnia potest rectificare, ut Deus, sed ad modum regulæ plumbeæ dirigere suos actus, ut dictum est in positione.

Declaratio quomodo lex humana divinæ non est contraria, licet una puniat in suo foro, quod alia in suo tolerat.

Cur in lege veteri simplex fornicatio fuit prohibita, & modo lege humana non prohibetur.

Quod si quis quærat, cur in lege veteri fornicatio simplex fuit prohibita, non solum morali præcepto illo *Non mœchaberis*, sed judiciali, Deuteronomii 23. *Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel;* & modo lege humana non prohibetur, quæ judicialia multa instituit. Respondi in positione, quia tunc permittebatur repudium uxoris, propter pronitatem illorum durissimorum & rebellium cordium ad occidendum uxores. Unde si tunc simplex meretricium fuisset permissum, fuisset adhuc fomentum acceptum majoris odii, & citius repudiandi, propter amorem alienæ mulieris. Modo talis non est duritia, saltem non licet repudiare uxorem legitimam.

Illa vero quæ dixi de locis non privatis, sed publicis; non honestis, sed sterquilinii; de non incedendo publice & libere per plateas civitatis, non sunt concessiones rei vetitæ, sed restrictiones & tolerantiæ rei illicitæ. Opponens petit, ubi in lege divina docetur hoc peccatum tolerandum. Jam dixi, quod lex divina illud prohibet & punit in suo foro, & in illo non tolerat; tamen lex humana tolerat. Petit ergo ubi hoc lege divina docetur. Peto sibi ubi lege divina docetur, quod tolerantur comessationes, rixæ & odia absque prosecutione; tamen lege humana tolerantur, hoc est non puniuntur. Non enim credo, quod in regno suo rixa duorum non se prosequentium, humana lege puniatur. Dicat mihi, ubi hoc docet lex divina, quæ potius dicit: *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*, Matt. 5. non poterit docere: ideo ultra tales quæstiones non faciat.

Quod vero dicitur, Deum sufficienter pro-

vidisse ad vitandum tale facinus, quia dedit legem matrimonii, dico quod licet matrimonii sacramentum sit remedium conveniens; tamen humanus judex sciens, quod non omnes obediunt evangelio & legi Dei, sciens infirmitatem hominum, pœnas instituit & præmia; & aliqua mala, licet minus mala, tolerat, ne deteriora contingant.

Contra quartum dictum adversarii.

Quartum dictum ejus est cum ait: Utinam curia Romana, ubi sunt tot fornicationes ad alias ecclesias derivatæ per exemplum, non sit illa mulier fornicaria, de qua Apocal. 17. Istud dictum mihi videtur magnæ irreverentiæ, & ex modica æstimatione sanctæ ecclesiæ prolatum, propinquans dictis Wicleffi, qui tractatu suo secundo de Sermone Domini in monte cap. 32. non reputat episcopum Romanum caput omnium episcoporum. Et tractatu 36. vocat eum abhominationem desolationis in abstracto, ad denotandum pravitatem suæ malitiæ, & hoc super primo loco Matthæi 24. *Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto.* Consonare videtur illud epistolæ Arianorum, missæ Julio papæ, ut consentiret eis super condemnationem Athanasii Alexandrini, Pauli Constantinopolitani, Marcelli, Asclepii & Luciani episcoporum, & sic pacem cum eo & communionem habere spondebant; si nollet eis consentire, minabantur ab ejus obedientia recessum, & deinceps nullum cum eo se participium habituros. Non longe abesse illud videtur errori Waldensium, putantium quod tota potestas ecclesiæ collata a Christo, est omnino evacuata propter malitiam prælatorum; & ipsa ecclesia Romana est meretrix Babylon, apostatans a fide Christi. Hunc errorem secutus fuit Petrus Johannis quidam hæreticus, ponens quod ecclesia Romana est carnalis synagoga satanæ. Hunc errorem tenuerat ante eum abbas Joachim, & nuper insecutus est Johannes Wicleff vocans eam abominationem desolationis. Et quantum distat ab illis, dicens, quod est meretrix illa, quæ dabat bibere sectatoribus ejus de vino prostitutionis suæ? Qui vero timet, id est dubitat, ne sit illa, jam de sua auctoritate & præeminentia inter ceteras ecclesias fidem non habet; quia fides est habitus firmus, etiam firmior scientia ex parte adhæsionis, etsi non ex parte evidentiæ, ut habent Thomas & sequentes ejus.

Contra deprimentes ecclesiam Romanam.

Contra hos caput ecclesiarum tam viliter deprimentes loquitur beatus Augustinus lib. de Quæstionibus veteris & novi testamenti, dicens: » Ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & usque ad hoc tempus per traducem succedentium episcoporum servatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vindicantes; hoc est corpus sine capite profitentes: unde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiæ appellare. nec enim ideo impune erit, quia sub Dei nomine agunt. Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi tantum volentes deffendere; cum sciamus Chore & ducentos quinquaginta viros per præsumtionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse, & Oziam regem, cum Deo illicite obtulisset, lepra fuisse percussum. Hæc ille. Cyrillus vero exponens illud Petro dictum, Matt. 16. *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, dicit: » Secundum hanc Domini promissionem ecclesia apostolica Petri ab omni seductione & hæretica circumventione immaculata manet super omnes præpositos & episcopos, & super omnes primates ecclesiarum & populorum in suis pontificibus, in fide plenissima & auctoritate Petri; & cum aliquæ ecclesiæ quorumdam errore sunt verecundatæ, stabilita inquassabiliter ipsa sola regnat, silentium imponens, & omnium obturans ora hæreticorum. Et nos necessitate salutis, non decepti superbia, neque vino superbiæ debriati, typum veritatis & sanctæ apostolicæ traditionis una cum ipsa confitemur & prædicamus. Hæc Cyrillus. Ex quo patet, quod ex Domini institutione status summi pontificis est super omnes alios præpositos orbis terræ, & omnium hæreticorum ora decreti sui terribilis fulgore contundit. Hoc non est dictum de universali ecclesia, sed de apostolica. Non nego interdum eum, qui dignitate populi præfulget, posse labi in hæresim & alia enormia; tamen non propterea status & præeminentia apostolicæ auctoritatis reprobatur, sicut propter vitia quorumdam religiosorum aut canonicorum, non est status iste vel ille damnandus.

Hanc insuper præeminentiam beatus Gregorius testatur registri sui libro 7. epist. 36. ad Eulogium Syracusanum episcopum, ita dicens: » Quis nesciat sanctam ecclesiam in apostolorum principis soliditate esse firmatam? quæ firmitatem mentis traxit ex nomine, ut Petrus a petra vocaretur, cui Veritatis voce dicitur: *Tibi dabo claves regni cælorum.* cui rursum dicitur: *Tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Itemque: *Simon Johannis amas me? pasce oves meas.* Itaque cum sint multi apostoli, pro ipsorum principatu, sola apostolorum principis sedes in auctoritate convaluit. Hæc ille. De hujusmodi præeminentia sedis apostolicæ super alias ecclesias particulares, habetur dist. 12. a Gregorio cap. *Præceptis.* Item ibidem ab Innocentio, *Quis nesciat.* Item dist. 19. ab Agathone papa, *Sic omnes.* Præterea eadem dist. c. *Enimvero.* a Stephano papa V. & cap. seq. *Nulli.* Idem dicit Gregorius, & pœnam transgressoribus suorum statutorum apponit. Item, Nicolaus papa dicit illos arguendos aut corripiendos, qui decreta Romanorum pontificum non observant; & habetur dist. 20. *Si decreta.* Rursus Anacletus successor Clementis suo decreto ait: » Anacletus servus JESU CHRISTI in sede

» apoſtolica a Domino conſtitutus, & a ſancto A » Petro apoſtolorum principe presbyter ordina- » tus, omnibus epiſcopis & reliquis Chriſti ſa- » cerdotibus ſalutem. Et cap. 3. ſubdit: Hæc, » inquit, ſancta Romana & apoſtolica eccleſia » non ab apoſtolis, ſed ab ipſo Domino ſal- » vatore noſtro primatum obtinuit, ſicut bea- » to Petro apoſtolo dixit: *Tu es Petrus, & ſu-* » *per hanc petram ædificabo eccleſiam meam*, & » reliqua quæ ibi habentur, & habentur di. 22. *Credo*. Ex qua ſerie verborum arguit, quod non capit eccleſiam Romanam pro univerſali eccleſia, ſcilicet pro illa particulari, quæ B tenet arcem omnium aliarum eccleſiarum. Idem habetur ab eodem 21. diſt. *In novo teſtamento*, & ſequenti c. *Quamvis*. Idem ponit Pelagius papa. Item, idem Nicolaus papa Mediolanenſibus c. *Omnes*. Item Gregorius 5. lib. regiſtri epiſt. ad auguſtam Conſtan- » tiam, quæ incipit: *Omnipotens Deus*, ait: Per » omnipotentem Dominum rogo, ne pietatis » veſtræ tempora permittatis unius hominis » elatione maculari, neque tam perverſo vo- » cabulo ullum quoquo modo præbeatis aſſen- » ſum. Atque in hac cauſa nequaquam pietas C » veſtra me deſpiciat; quia etſi peccata Grego- » rii tanta ſint, ut pati talia debeat; Petri apo- » ſtoli peccata nulla ſunt, ut noſtris tempori- » bus iſta pati mereatur. Patet quomodo ſedes apoſtolica eſt honoranda; eſto quod papa ſit peccator, licet Gregorius eſſet vir Dei; tamen ſe tamquam peccatorem computabat, & nihilominus ſedem Petri honorari ab imperatrice poſtulabat. De hac re codices ſanctorum & volumen decreti plurima habent, quæ unius diei ſol ad recitationem non pateretur.

Exempla ſuper veneratione S. ſedis apoſtolicæ & ſummi pontificis.

1. Profecto ſedem apoſtolicam Romanam D eccleſiam omnes catholici fatentur primam in omnibus eccleſiis, eamque devote venerantur, quoniam ab ipſa ad regiones orbis fides diffuſa eſt. Conſulo ergo, ut de cetero opponens meus non ponat os in cœlum; judicium ſummi pontificis Deo, aut univerſali eccleſiæ, ſeu concilio generali reſervet. Nam pſal. 103. propheta: *Cœlum cœli Domino*; & in poſitione apparuit per beatum Gregorium, quomodo Dominus voluit per ſemetipſum facta examinare magiſtrorum, cum non per apoſtolos aut diſcipulos, ſed per ſemetipſum E æs in templo fudit & menſas nummulariorum evertit.

2. Meminerit quod beſtia tangens montem lapidabatur. Exod. 19.

3. Quomodo David percuſſit cor ſuum, quod præciderat oram clamydis Saül. 1. Reg. 23.

4. Quod Oza arcam inclinatam manu contingens, percuſſus eſt a Domino 2. Reg. 6.

5. Ante oculos ponat, quid acciderit Cam, qui verenda patris detecta ceteris fratribus oſtendit.

6. Quid Abſalon perſequenti patrem evenit, & quomodo tribus lanceis inobedientiæ, ingratitudinis & infidelitatis ſuffoſus fuit de quo 2. Reg. 18.

7. Non ſit de generatione maledicente patri papæ & matri eccleſiæ, ne moriatur morte ſempiterna.

8. Non ſit contumax imperio patris ſui ſpiritualis ſummi pontificis, ne lapidibus populi dæmoniorum obruatur Deut. 21.

9. Non murmuret contra Moyſen ſi duxit Æthiopiſſam, hoc eſt contra papam ſi Deum offendit per peccatum cui ſe conjunxit, ne lepra mortalis peccati ſuffundatur. Num. 12. & 2. q. 4. §. *de his*, & 33. q. 2. *Hoc ipſum*.

10. Non erigatur contra Moyſen, ut Chore, Dathan & Abiron, de quo num. 16. ne abſorbeat eum terra viventem.

11. Non ſeparetur ab arca uſque ad ultimum ventilabrum.

12. Non exeat de ſagena Petri, donec venerit ad littus conſummationis in fine ſæculi, aut ſaltem uſque ad finem vitæ.

13. Non ſeparetur ab ovili.

14. Non exeat de arca, ſed ſit ut columba, qui ſi peccando exierit, ut illa, pœnitendo revertatur.

15. Noverit quod non calefit pullus niſi ſub alis gallinæ.

16. Non communicet Græciæ, quæ acephala eſt;

17. Non Armeniæ, quæ ſchiſmatica;

18. Non Orientalibus, quia occidit eis ſol.

Sed ſanctam Petri ſedem veneretur, veſtitam biſſino candenti & ſplendenti, ut Chriſti triclinium, tabernaculum ſanctificatum Altiſſimi, ut Rachelem decoram, Liam fœcundam, Abigail prudentiſſimam, ut Petri naviculam, ut ipſius ſagenam, ut ovile ejus, ut aream ipſius. Nam extra eccleſiam univerſalem non eſt ſalus, nec ab eccleſia Romana aut ſede Petri ſe ſubducens, ſalvabitur, niſi pœniteat & convertatur. Nullus igitur de cetero ſit ei moleſtus, etiamſi prælatus in ea præſidens ſit peccator; quia ſemper ſtigmata Dei portat ſancta ſedes apoſtolica, & qui hanc regulam ſequentur, pax ſuper illos & miſericordia; qui de ea aliter ſapuerit, jam de area excuſſus, tradetur ut palea igni inextinguibili. Non ergo meretrix ultra appelletur, ſed ſponſa Chriſti caſtiſſima. Etenim licet in eccleſia univerſali multi ſint peccatores, & mali mixti bonis, dum adhuc militat, tamen ipſa propter ſanctos in ea exiſtentes, propter ordinem hierarchicum, qui & ſacer principatus dicitur, & propter inſeparabilem aſſiſtentiam ſancti-Spiritus, ipſam, ut dicit fidei articulus, vivificantis, ſancta dicitur, immaculata, caſtiſſima, immo virgo, de qua illud apoſtoli merito poteſt intelligi 2. Cor. 11. dum ait: *Æmulor vos*

Dei æmulatione, despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

Quoniam autem in ecclesia Romana, eam sumendo pro congregatione papæ & cardinalium, universalis ecclesia tamquam in arce repræsentatur, ipsa dicitur sancta, etiamsi papa sit peccator & plures cardinales; licet sic capta posset deficere. Sed si per ecclesiam Romanam universaliter ecclesia, quæ est congregatio omnium fidelium vel concilium generale rite & legitime congregatum intelligatur, utique illa errare in fide non potest, de qua credo esse intelligenda decreta, si quæ sint, dicentia quod ecclesia Romana nulla hæresis labe maculata est umquam nec potuit inquinari.

Quintum dictum replicantis, cujus impugnatio in sequentibus apparebit.

Quintum dictum replicantis fuit de pace, circa illud quod dixeram, crimina publica esse punienda, si fieri possit, salva pace; quod dum ostendam solutiones suas, datas meis responsionibus, non esse sufficientes, impugnabo.

Sextum dictum replicantis.

Unde transeo ad sextum, ubi dicit; quod leges non debent inferre facinorosis & peccatoribus supplicium mortis, quamvis adduxerim auctoritates sacri canonis & sanctorum, quibus, ut docebo, non sufficienter respondit; & rationes Alexandri, quamvis solutiones nec audivi nec legi in suis dictis, ut non putet quis partem meam debiliter esse fundatam. Ultra præmissa dicta sanctorum, nonnulla in medium proferam.

Auctoritates quod leges humanæ possunt inferre supplicium mortis.

Primo occurrit illud Gregorii de quo 23. q. 5. *Reos sanguinis*. Ubi post multa subdit: » Prohibetur illo præcepto quisque sua auctoritate in necem alicujus armari, non legis imperio reos morti tradere. Qui enim publica potestate functus, ipsius legis imperio malos punit, nec illius præcepti, scilicet: *Non occides*, transgressor, nec a cœlesti patria alienus habetur.

Item Augustinus ad Publicolam ait: De occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte miles sit, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi ipse est, accepta legitima potestate. Ecce quod Gregorius dicit imperio legis esse tradendos morti reos; & Augustinus, quod fungens publica potestate licite occidere potest. Et hoc habetur ead. q. c. *de occidendis*.

Amplius Augustinus 1. de Civitate ait: Miles cum obediens potestati, sub qua legitime constitutus est, hominem occidit, nulla civitatis suæ lege reus homicidii est: immo nisi fecerit, reus imperii deserti atque contemti est. Paulo post infert: Itaque unde punietur, si fecerit injussus, inde punietur, si non fecerit jussus. Ex quo arguit, quod habens potestatem exercendi legem, peccat, nisi reum mortis occidat.

Præterea Hieronymus super Jeremiam, & habetur 23. q. 5. Regum ait deliberatione vi oppressorum peregrinorum, pupillorum & viduarum ne patiamini quidem ut vestra conniventia eveniat eos ab aliis contristari; & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. Homicidas enim & sacrilegos, &c. non patiemini vivere. Si, inquit hoc feceritis, o reges Juda, tenebitis pristinam potestatem. Rursus idem super Isaiam ait, & habetur ead. q. c.... Non est crudelis qui crudeles jugulat: sed crudelis ideo vocatur, quia crudelis patientibus esse videtur. Nam latro suspensus patibulo, crudelem judicem putat. Cap. sequenti ait idem: Qui malos percutit in eo quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, id est potestatem ut occidat pessimos, minister est Domini. Item, idem ait super Jeremiam: Homicidas & sacrilegos & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

Porro Cyprianus martyr, & ead. q. c.... *Si audieris in una de civitatibus tuis, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, inhabitare illic dicentes; eamus & serviamus diis alienis, quos non nosti; interficiens necabis omnes qui sunt in civitate cæde gladii, & incendes civitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum.* Hæc sunt verba sacræ scripturæ Deut. 13. post quæ, paucis interpositis, ait Cyprianus. Quod si ante adventum Christi circa Deum colendum & idola spernenda hæc præcepta servata sunt: quanto magis post adventum Christi, circa Deum colendum servanda sunt, quando ille veniens, non solum verbis nos hortatus sit, sed etiam factis. Rursus idem in 9. genere abusionis, ut habetur 23. q. 5. *Rex* ait: Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, patricidas & perjuros non sinere vivere, filios non sinere impie agere. Et circa hoc quod dicit de perjuris habet glossa: Intelligas de perjuris in causa criminali, qui scilicet ferunt in ea falsum testimonium. Tales enim merentur mortem.

Item Augustinus c. sequenti, & originaliter de libero arbitrio lib. 1. dicit: Si homicidium est hominem occidere; possunt tamen alii alium occidere aliquando sine peccato. Nam & miles hostem, & judex vel minister ejus nocentem, & cui forte invito atque imprudenti telum de manu fugerit, non mihi videntur peccare cum hominem occidunt; sed nec etiam isti homicidæ appellari solent. Et hoc consonat huic quod in positione allegatum fuit ab Augustino in quæstionibus Levitici, & hoc subsequenter ponitur: Tum homo juste occiditur. Lex enim occidit, non tu.

Amplius Urbanus secundus & habetur ead. q. c. *excommunicatorum*; dicit, excommunicatorum; glossa interlinearis, hæreticorum, qui excommunicati sunt. Ex. de hæreticis *excommunicamus*. Interfectoribus, prout in ordine Romanæ ecclesiæ didicisti, secundum

intentionem modum congruæ satisfactionis injunge. Non enim eos homicidas arbitramur, quos adversus excommunicatos; glossa interlinearis, hæreticos; zelo catholicæ matris ecclesiæ ardentes aliquos eos trucidasse contigerit; ne tamen ejusdem matris disciplina deseratur, secundum tenorem, quem diximus, pœnitentiam eis indicito congruentem, qua divinæ simplicitatis oculos adversum se complacare valeant, si forte quid duplicatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint. videtis quod licet hæreticos pœna mortis punire, etsi solo zelo domus Dei hoc fieret, nullum esse peccatum, & hoc sup.... dico ab eo qui publica fungitur potestate: Tamen quia plerumque humana fragilitas in hoc aliquam passionem inordinatam admittit, mandat talibus aliquam pœnitentiam injungi, non pro nece ipsa, sed pro inordinatione voluntatis persæpe admixta, aut odii, aut iræ, aut alterius alicujus cæcæ affectionis.

Denique Augustinus ad Bonifacium 2. q. c. *Quis etenim*, dicit post narrationem quod domus David pacem habere non potuit, nisi extincto Absalon. Si ergo viri sancti & publicæ potestates bella gerentes non fuerunt transgressores illius mandati: *Non occides*, quamvis quosque flagitiosos digna morte punirent; si miles potestati suæ obediens, non est reus homicidii, si imperio ejus quemlibet flagitiosum interfecerit; si homicidas & venenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium: Si pax ecclesiæ mœstitiam consolatur perditorum; si illi zelo catholicæ matris ecclesiæ accensi, excommunicatos interficiunt, homicidæ non judicantur; patet quod malos non solum flagellari, sed & interfici licet. Ex quo manifestum est, quod non solum licet malos flagellare, sed justitiæ auctoritate interficere.

Si judicem sæcularem occidere reum non licet, cur signa ultimi supplicii, cruces, patibula, furcas & similia in patulo relinquimus. Aut ergo licet, aut si non licet, deponite milites & judices populorum, deponite mortis torcularia, auferte hinc de terra benedictum lignum, in quo fit justitia. Quod si hoc facere iniquum est, consequens est ibi reos licite posse ad mortem torqueri, indubitanter affirmo quod ipsorum tormentorum avulsio, incentivum præbet per maximum delinquendi.

Rationes ad idem. Prima.

Jam rationibus arguo: leges humanæ debent providere consistentiæ reipublicæ, ut tuta possit inter improbos innocentia conservari. Sed multi sunt adeo constricti peccatis, ut nullam pœnam timeant. Ergo tales, de quibus non speratur ut resipiscant, a malis ultimo sunt supplicio feriendi, alioquin propter minimam aliam pœnam illatam a conturbatione justorum non conquiescent: sicut ergo tamquam membrum putridum, & de corpore politiæ debent resecari. Si dicas: providebitur per exilium aut perpetuum carcerem: Respondeo non per exilium; quia etsi hic non; tamen alibi nocebit. Carcer autem perpetuus est pœna mortis. Et si non in promptu, tamen in necessaria sequela, si animus judicis non flectatur; quia tamen compertum est plures ex talibus prece aut pretio libertati donari, non est securum & sufficiens remedium contra laicos malos incorrigibiliter æstimatione humana.

Amplius sic arguo: Lex talionis, etsi non, quia judiciale veteris legis, locum modo habeat, tamen tenet quoad hoc, quod pœna æquari debet culpæ, modo possibili homini: igitur auferens alteri injuste vitam, ac per hoc homicida, debet juste perdere & vitam. Nam si aliqua minori pœna puniretur, non fieret adæquatio pœnæ & culpæ, non servaretur justitia distributiva; nec sic dicendo, nimium succendo ollam, de qua in præfatione positionis meæ locutus sum, quia omnis virtus in medio est quoad nos: licet aliquando medium rei interdum excedere videatur, ut est in actu fortitudinis, in quo fortis post electionem, in executione debet assumere furorem, sicut de Hectore narrat Arist. quod sanguis exibat per nares, scilicet ex furenti animositate; & licet talis ad excessum vergere videatur, tamen non sic est, sed est in medio, ut oportet, quando oportet, cum quibus oportet circumstantiis. Sic opera magnanimitatis & magnificentiæ apparent excedere medium, sed non excedunt, cum fiant ut recta ratio judicat. Ita in proposito occidere hominem reum, juxta formam legis, servato ordine juris & pace salva boni communis, est virtuosum, & medium, cujus extrema sunt per excessum occidere quando non oportet, vel quem non oportet, vel quomodo non oportet, & cum quibus non oportet circumstantiis; & per defectum; non occidere quando, quomodo & qualiter oportet. Non ergo desisto in hoc fundere aquam moderationis in punitione peccatorum.

Responsio ad rationes adversarii.

Ad rationes contra dicta ista & pro suo factas, ad istam contra distinctionem Augustini de flagitiosis & facinorosis, dico quod hanc distinctionem facit Augustinus: verum est quod aliquando unum pro reliquo accipit, ut patet in c. *Quis etenim* nuper allegato, in quo flagitiosos dicit digna morte puniendos, in lib. de decem chordis vocat illos facinorosos, hoc tamen semper est verum, quod aliis nocentes lege puniuntur.

Cum allegat Scotum, 15. di. quarti sui, ubi dicit, quod adulterium majus est peccatum quam furtum, & magis debet puniri. Dico quod si Scotus contradiceret Augustino, non reciperem eum, per regulam a magistro Jo. de Ragusio positam, & a magistro de Rokasana adversus illum allegatam: cum doctores doctoribus contrariantur, recipiendi

sunt antiquiores & majoris auctoritatis junioribus & minoribus. Sed dico quod non contradicit. Nam non arguit quod furtum, quod utique nocet, non puniatur; sed arguit quod non debet in lege nova puniri pœna mortis, quia magis videtur pœna mortis, data in veteri lege, si qua esset contra furem simplicem, revocata per misericordiam evangelicam, quam pœna contra adulterium, quam dicit revocatam ibi: *Mulier, nemo te condemnavit, nec ego te condemnabo, vade, noli amplius peccare.* Idem tamen doctor tacet contra meum opponentem, quod judex humanus potest juste occidere, quos aut lex data jubet generaliter, aut Deus specialiter ad personam expressa jussione. Dico tamen de furto, quod pro eo lex humana potest juste pœnam mortis infligere, pro quantitate & qualitate criminis & aliis debitis circumstantiis, cum sit reipublicæ turbativum, & inferiorum potestatum valde oppressivum. Henricus enim de Gandavo 11. quotlibet quæstione qua quærit: Utrum in lege nova liceat occidere quemquam pro solo furto; dicit in substantia, quod causa occidendi unum habet ex parte facti, quia vergit in præjudicium Dei aut proximi: alterum ex parte occidendi, quia incorrigibilis apparet. Ultra ait, quod furtum dat causam occidendi ex parte facti, quia est contra legem naturæ & pactum humanæ societatis, sicut dicit Tullius 3. lib. de Officiis. Ex parte occidendi furtum dat causam, aut ex magnitudine rei furatæ, aut ex assiduitate furandi. Dicit ultra: Quod lex nova nullam hujusmodi pœnam mortis infligit, sed in hoc legi naturæ infligendam relinquit, ut crudelitas non ei imputetur, sed legi naturæ. Et in hoc lex naturæ est majoris justitiæ, quam lex Moysi. Nam lege veteri dictante pœnam talionis, lex naturæ dictavit Achor lapidari. Hæc ex illo. Et in hoc fundatur, legem humanam pro furto pœnam mortis indicere, quod lex naturæ, de qua illa radicatur, hoc dictat. Ratio autem cur furto major pœna taxetur quam adulterio est. Nam pœna est pœna & medicina, & pœna culpæ præteritæ medicina respectu futuræ, ne fiat: & sicut Thomas dicit secunda secundæ q. 108. art. 4. in pe. Licet in eo quod pœna debeat adæquari pro posse culpæ, non tamen semper in eo quod medicina. Aliquando enim propter pravitatem ad unum vitium major pœna, ut est medicina, infligitur, licet ille minus peccaverit, quam alteri, ubi est minor pravitas, & qui magis peccavit, ut adolescente & sene idem peccatum carnis in specie committentibus, licet gravius senex peccet quam juvenis, quoniam, teste Seneca, juvenis luxuriosus peccat, senex insanit; tamen juveni major pœna imponitur, eo quod magis pronus, & omnino indiget majori retinaculo. Sic in proposito proniores videntur homines ad capiendum aliena, quod fit in furto, quam ad adulterium: ideo licet furtum sit minus peccatum quam adulterium, gravior pro eo pœna determinata est. Cupiditas enim omnium corda etiam senum occupat & lacerat, Jerem. 6. *Omnes avaritiæ student a minimo usque ad maximum, & a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt dolum.*

Cur furto major pœna taxetur lege humana, quam adulterio.

Ostenso quod dicta replicantis, in quibus cum eo non consentio, non sunt vera, quod fuit primum principale hujus puncti, restat ostendere, quod rationes meas non solvit.

Secunda pars primi puncti.

Contra solutiones adversarii.

Ad primam auctoritatem Augustini lib. de Ordine, &c. dicit, quod non est verisimile, quod Augustinus tale & tantum scelus vellet fieri, quod scit a Domino esse prohibitum, & in hoc verum dicit opponens meus; si loquatur de tolerantia, in hoc non est sustinendus, quia nec hoc fundat in scriptura sacra, & manifeste præcepto Dei contradicit. Istud non videtur verum, est mirabile sic Augustinum palam negare & dicere, quod dictum suum non fundetur in scriptura sacra: immo præcepto Dei contradicat: nec umquam in morali materia audivi sic negari B. Augustinum, nisi forte ubi suum dictum ipse retractavit. Legatur liber Retractationum, illud de tolerantia meretricum non reperitur retractatum. Quod etiam præcepto Dei in lege nova hoc contradicit libenter audirem. Dominus præcepit zizania cum tritico reservari usque ad messem judicii. Nec sufficit dicere: Prohibitio est dum mali sunt occulti. Bene enim concedo, si sint occulti, non sunt per punitionem judiciariam puniendi, & hoc etiam dicit B. Hieronymus per me & per meum opponentem allegatus: sed etiam ubi jam sunt noti, si imminet in eorum exstirpatione periculum eradicationis bonorum, tunc mali sunt sinendi, & hoc etiam ex textu patet. Nam discipuli dixerunt patrifamilias: *Nonne bonum semen seminasti in agro, & unde habet zizania?* Jam ergo discernebant zizania ibi esse. Est ergo generale quod mali sunt reservandi cum bonis ex illo præcepto Domini: *Sinite*, quandocumque in eorum punitione imminet periculum evulsionis bonorum, non in favorem zizaniæ, sed tritici.

Primum corollarium suæ quæstionis contra primam rationem.

Idem in similitudine de sagena, de decem virginibus, quinque prudentibus, & quinque fatuis; in nuptiis, ad quas Deus jubet compellere intrare quoscumque inventos per fidei sacramentum, bonos & malos. Ipsemet opponens alibi allegat pro se Scotum in 15. dist. 4. ubi dicit Scotus: Præceptum in lege veteri de punitione adulterii revocatum in nova. *Nemo te condemnavit, nec ego te condemnabo, vade.* Quod si adulterium in lege nova verbo Domini relaxatum est quoad pœnam, hoc est, non est punitum, quomodo vult opponens, simplex meretricium lege

nova esse puniendum per hominem? Concordet hæc duo dicta, & ostendat ubi Dominus hoc simplex meretricium præcipit hic puniri per hominem aut apostolica doctrina? Sæpe habemus, quod fornicatores regnum Dei non possidebunt: sed hoc arguit, quod est prohibita ista fornicatio, quod est peccatum mortale, quo excludentur tales a regno cœlorum, non ab ecclesia militante; quod a Deo punientur in finali judicio; non probat quod ab homine, aut quod hic Deus omnes tales puniat. Magna enim est differentia facienda inter prohibitionem & punitionem. Item, attente in punitione considerandum est, an dicat scriptura quando punitio fiet, an hic, an cum in finali judicio Dominus cum ventilabro separabit granum a palea, triticum a zizania. Nec ex tolerantia hujus peccati arguitur, quod ecclesia injuste maleficos convictos excommunicat. Excommunicat enim ecclesia militans non pro isto peccato, sed pro illis quæ aut turbant ecclesiam, aut bonum commune, aut pro mortalibus, etiam a quibus facile est multitudinem abstinere, ut in positione circa tertiam propositionem primi puncti dictum fuit.

Nota.

Contra solutionem secundæ rationis.

Ad illam de tolerantia Judæorum dixit, quod ad litteram intelligitur de inimicis David, non de Judæis; & ultra secundum Scotum, quod non sunt permittendi libere male agere, &c. Dico, quod est bene verum, quod si nocerent Christianis, sollicitando ad infidelitatem vel hæreses, aut malos mores, non sunt permittendi: sed dico, aliàs sunt permittendi vivere; & ad hoc beatus Thomas auctoritatem allegavit, allegavi etiam tunc auctoritatem Paschasii papæ, allego modo decretum concilii Toletani tertii, de quo habetur di. 45. de Judæis, ubi sic dicitur: » De Judæis præcipit sancta synodus nemini » deinceps ad credendum vim inferre. Cui » enim vult Deus miseretur, & quem vult » indurat. Non enim tales inviti salvandi sunt, » sed volentes, ut integra sit forma justitiæ. Nec ideo reservantur solum propter fructum qui ex eorum conversione venturus est ecclesiæ, sed propter causas dictas in positione. Quid si testimonium fidei habemus ab hostibus, & quod in figura repræsentatur nobis quod credimus: præterea addo nunc, quod eis Dominicæ passionis recens memoria vigoratur. Dicit etiam magister Nicolaus de Lira, quod iste textus intelligatur de Judæis: tamen in fine dicit, quod allegorice exponitur de Christo per David figurato, & de Judæis, qui illum in sepulcro fecerunt custodiri, qui pro pœna fuerunt per Romanos captivati & per orbem dispersi, & tamen ad vesperam hujus mundi convertentur ad Christum. Glossa ordinaria dicit, credo quod accipit ab Augustino: « Hoc specialiter de Judæis potest accipi. Præterea ne Judæi funditus pereant, dispersi quidam sunt, ut ad

Cur Judæi permittuntur vivere.

A conversionem provocentur. Vult ut ecclesia ab inimicis testimonia veræ legis habeat, ideo pro eis orat dicens: Ne occidas eos qui me occidunt; sed maneat gens Judæorum cum signo circumcisionis sabbati & phase, ut Caïn signum habuit ut eum nemo occideret, & ita gens illa habens signum suum, non est occisa, quia necessaria est credentibus; & in ipsis præcisis ostenditur, quæ sit misericordia in servis. Ideo ne occidas, ne quando populi, etsi non modo, obliviscantur mei, si non sint testes legis & mortis. Ne occidas, sed disperge per omnes gentes, illos scilicet Judæos, qui portant nobis codices. B Hæc ex glossa ordinaria, ex qua patet, quod textus allegatus intelligatur secundum allegoriam de Judæis, & quod sunt tolerandi.

Ad aliam de usuris, quia de repudio pretii dicit, quod hoc fuit, quia populus ille erat duræ cervicis, &c. arguo; si propter duritiam populi aliqua mala Dominus in lege veteri dimisit inulta, & hoc ad vitandum majus malum, cum hoc ratio dictet; cur modo idem homo non faciet, cum hoc dictamen sit morale? Fateor legem novam esse perfectiorem lege veteri multis modis, C & quod omnia publica mortalia prohibet & judicat puniri correptione fraterna & auctoritate iudicii; sed hoc in suo tribunali, & per suum executorem.

Contra solutionem ad tertiam.

Tribunal autem divinæ legis est forus conscientiæ, & ultimum judicium: executor divinæ legis, Deus est, aut angeli, aut homo ut Deus, id est Dei vicarius. Etiam per similitudinem in conscientia cujuslibet pœnitentis aliquo modo judicium divinæ legis erigitur, dum ibi reperiuntur accusator, testes, judex & tortor; licet proprie non est ibi judicium, quia ejusdem ad seipsum non D est justitia, nisi metaphorica, juxta doctrinam Aristotelis 5. Ethicorum.

De foro & tribunali Dei.

Ad illam de Moyse percutiente Ægyptium, contradicit eum de Lira, quod Moyses non peccavit, &c. Expresse Augustinus dicit, quod justitiæ regulam excessit; ex serie textus Exodi patet, quod nondum acceperat ducatum populi. Nam de occisione Ægyptii agitur 2. cap. & de assumtione principatus in populo in 3. Et ne credatur, quod hoc præpostere dictum sit, dicitur circa finem secundi capituli post interfectionem Ægyptii & fugam Moysi in terram Madian. *Post multum* E *vero temporis mortuus est rex Ægypti, & ingemiscentes filii Israël vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad Deum, &c.* ut ibi, & in principio tertii capit. quomodo Moyses ascendit ad rubum, quem vidit ardere, sed non comburi, & ibi Dominus de illo locutus, dedit sibi ducatum, cum ait: *Veni, mittam te ad Pharaonem*, &c. Alexander de Hallis in 3. dicit cum Augustino, loquente de Petro & Moyse contra Faustum, quod postquam ille percussit Malchum, & iste Ægyptium,

Contra solutionem ad quartam.

tium, uterque ad regimen assumtus est, uterque etiam tunc non detestabili immanitate, sed emendabili animositate, justitiæ regulam excessit, uterque odio improbitatis alienæ; iste fraternæ, ille Dominicæ.

Contra solutionem datam ad rationem de Jepte.

Ad rationem de Jepte, quomodo peccavit, & non legitur peccatum fuisse punitum; ad illam & multas alias auctoritates dicit, quod etsi Dominus aliqua peccata non legatur punivisse, hoc quadam dispensatione fecit. Non sic autem homo potest, quem necesse est sequi legem, non interpretari, cum sit ei subditus. Miror de ista responsione, dicit opponens, quod Deus dispensat, dum non punit. Si dispensare esset indulgere, non esset difficultas, quod non puniendo dispensaret, id est indulgeret seu remitteret; & quod homo aliquando non punit, est non quia proprie indulgeat, sed quia vult majus malum vitare, ideo minus tolerat; aut quia lege, juxta quam fert judicium, scilicet humana, non habet quid pro tali delicto puniat, ideo tolerat; sed hoc est extenso nomine de dispensatione locutum: Si proprie loquamur, dispensatio est vel juris declaratio, vel juris relaxatio, ut dicunt multi doctores. Horum differentia, ut ait Godefridus in Fontibus in suo quodlibeto, accipitur ex hoc, quod quædam sunt mala, quia prohibita: in istis dispensatio non est, nisi amotio prohibitionis, ut sic res suæ naturæ relinquatur; & sic dispensatio est juris relaxatio. Alia sunt prohibita, quia mala; & quia quæ sunt hoc modo mala regulariter, in aliquo casu sunt bona, dispensatio in illis non est solum amotio prohibitionis, quia adhuc esset res mala illa amota, sed est determinatio casus, in quo id quod regulariter est malum, non est in casu malum, nec propter illum facta fuit prohibitio. Et hæc dispensatio est juris declaratio. Nullo horum modorum Deus dispensat, cum aliquod peccatum mortale non punit: non primo: Nam non tollit prohibitionem, sic enim solveret legem, & non impleret, contra seipsum, dicentem: *Non veni solvere legem, sed adimplere* Matth. 5. Non secundo, quia tunc cum non puniret, iste actus, qui est culpa mortalis regulariter, non esset tunc culpa mortalis, & hoc non est verum. Nam nullus diceret, quod mulier in adulterio deprehensa, non peccavit mortaliter, quam tamen, non punivit. Præterea si non puniat Deus ex dispensatione, cum nos ad miserendum instruat, Luc. sexto: *Estote misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est*, ad dispensandum nos docet. Tunc sic nullus peccat faciens juxta Christi doctrinam. Ipse autem nos docet ut indulgeamus & misereamur aliorum peccatis: ergo hoc faciendo non peccamus. Docet etiam ad Ephes. 4. benignitatem & misericordiam, dum ait: *Estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis.* Et nullus diceret, quod implendo doctrinam apstolicam, peccatum committatur.

In quo vult Deus quod homo eum imitetur.

Præterea totum oppositum dicti opponentis dicit Alexander de Hallis. Nam ipse opponens vult quod imitemur Deum in puniendo peccata, & non in relaxando; & doctor præfatus oppositum dicit manifeste. Nam, ut ait, « Deus non vult imitari a nobis, « quoad opera potentiæ, nam in hoc Lucifer « peccavit: nec quoad opera sapientiæ, quia « sic Adam peccavit: sed quoad opera bonitatis. « Non autem quoad opera justitiæ punitivæ, « nisi ab his qui funguntur publica potestate; « sed vult quoad opera pietatis, & allegat illud: *Estote misericordes*, prius allegatum.

De Jepte vero si sacrificavit filiam corporaliter, an non; & si peccavit, dicit quod secundum de Lira, sunt de hoc opiniones. Est verum quod de Lira multa circa hoc dicit, tangens propositam sententiam & Hebræorum. Tamen dicit pro sua sententia: « Sic fecit Jepte filiæ suæ, sicut voverat, eam « interficiendo & offerendo in holocaustum, « secundum quod dicunt expositores catholici. Unde dicit Jeronymus quod fuit indiscretus in vovendo, & impius in adimplendo: secundum ista ergo non solvitur ratio, quia peccatum ejus fuit mortale peccatum, & tamen non legitur punitum. Dicit ultra, quod Hebræi dicunt, quod eam non immolavit; & multa ibi ponit, sic ingerens sine judicio & assertione, per modum collationis. dici potest quod filia Jesse non sacrificata Domino per mortem corporalem, « sed potius civilem sive spiritualem, « eo modo quo religiosi dicuntur mundo mortui; « & diffuse prosequitur. Itaque si eam occidit, ratio mea currit; si non, non.

Contra solutiones ad rationes sumtas ex zizaniis.

Ad rationes ex novo testamento: Ad primam de zizaniis, dicit quod pro hoc non vult Dominus quod peccata publica non puniantur, data pertinacia, & habita opportunitate; sed quod dubia, incerta, ut occulta: allegat verba Hieronymi pro hoc. Dico, quod etsi de dubiis prohibeamur judicare, secundum verba beati Hieronymi per me & eum allegata, tamen & de manifestis verbum Salvatoris *Sinite*, &c. intelligitur, dum puniendo mala, imminet periculum verisimile punitionis bonorum: tunc enim locum habet ratio, &c. toleranda sunt zizania, ne forte colligendo illa, simul eradicetur & triticum. Cum enim finis imponat ordinem & rationem mediis, quæ sunt ad finem, ex ratione finis sumenda est ratio eorum quæ sunt ad ipsum. Unde cum Dominus prohibuit colligere zizania propter hunc finem, ne eradicaretur triticum, ubi idem periculum de eradicatione tritici reperitur, tunc cessandum est ab evulsione zizaniorum. Conservatio enim tritici est finis intentus a patre-

familias. si igitur sunt publica mala, sed non possunt puniri, nisi justi puniantur cum eis; aut quia isti ab illis separari aut discerni non possunt, aut quia adhærent aliquo modo illis, secundum Gregorium, melius est tolerare malos, quam punire bonos; quia insontem & justum non occides, ut dicitur Exod. 23. Ab hoc excipitur, si tolerando malos ut parceretur bonis, sequeretur majus scandalum & majus malum, quam puniendo bonos, quia in tali casu non esset parcendum tritico.

Contra auctoritatem Origenis ab adversario allegatam.

Allegat auctoritatem Origenis homil. 21. super Josue cap. 15. ubi dicitur, *Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non potuerunt delere*, &c. Ista auctoritas est pro me & contra allegantem, quoniam ad manifesta peccata...... esto ergo, quoniam non possumus ejicere omnes istos, qui nos conculcant; saltem quos possumus, quorum peccata manifesta sunt, ejiciamus. ubi dat intelligere, quod aliqua sunt peccata manifesta, quæ non possumus ejicere, & ita sunt toleranda, quia dixit: quoniam non possumus ejicere omnes istos qui nos conculcant. Subdit: saltem quos possumus, &c. Dicit autem quod omnia manifesta quæ possumus punire, puniamus; & hoc placet mihi, & est pro dictis meis; de occultis concordat mecum, quod multa mala sunt mixta bonis in ecclesia militante. Dicit consequenter, quod per omnes parabolas allegatas solum arguitur, quod sunt mixti mali cum bonis, & cum malitia est occulta toleratur, quod non videtur omnino concordare cum prima parabola; nam dicitur quod servi dixerunt

Contra solutionem datam ad omnes parabolas allegatas.

patrifamilias: *Nonne bonum semen seminasti in agro, & unde habet zizania?* Igitur illi distinxerunt inter zizania & triticum, nec ignotum erat illis esse ibi zizania; tamen illis volentibus ea eradicare dictum est: *Sinite ea crescere usque ad messem.* Præterea de nuptiis, ubi congregati sunt boni & mali Matt. 22. Erat ibi non habens vestem nuptialem, quem bene discernebant, & dijudicare poterant non habere virtutem caritatis, sicut distinguitur manifeste habens vestem nuptialem a non habente: tamen mansit in nuptiis, usque dum venit rex, quod erit in finali judicio, aut in morte cujuslibet. [Patet ergo ex hoc, quod aliqui mali etiam publice tolerantur cum bonis. verum hoc fit, aut quia hic non habent suum judicem, aut quia non possunt convinci de malitia sua, aut quia non esset pax salva, si punirentur, aut alia rationabili causa.

Contra solutionem de ficu.

Ad illam de ficu dicit, quod si sint aliqua peccata specialiter tecta hypocrisi, possent ad tempus tolerari; sed posset tantum in hypocrisi crescere, quod posset ejici & puniri. Hæc ratio non solvit. Nam constabat tribus annis ficum non habere fructum, tamen tolerabatur: ergo ubi constaret aliquem non habere fructum boni operis tribus annis veteris legis scriptæ, & aliqua parte legis gratiæ, adhuc aliqua rationabili causa expectatur & permittitur, si saltem illo tertio anno scilicet in tempore gratiæ fructificet.

Contra solut. de Samaritanis.

Contra solutionem de peccato Samaritanorum, dixit quod Dominus ideo prohibuit discipulos punire, quia hoc faciebant zelo vindictæ. Si Samaritani puniendi erant, debebat Dominus instruere discipulos, quomodo corrigerent non zelo vindictæ, sed amore justitiæ. Tamen hoc non fecit, & mansit peccatum eorum inultum: & hoc propter duo bona: primo propter meritum discipulorum, qui habuerunt patientiam; secundo propter fructum conversionis Samaritanorum. Hoc testatur Ambrosius in positione allegatus, dum ait: Non semper in « eos qui peccaverunt est vindicandum, quia « nonnumquam plus prodest clementia; tibi « ad patientiam, lapso ad correctionem. De- « nique Samaritani citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur.

Contra solut. de pace salva.

Quoniam propter angustiam temporis non possum prosequi singula, ad principalia puncta de cetero considerationem meam convertam. Venio igitur ad responsionem opponentis quam fecit de pace salva, ipse posuit duplicem pacem, scilicet Dei & mundi. Primam tripliciter subdivisit, scilicet hominis ad Deum, ad se & ad proximum; deduxit quod ista sine virtutibus non stabilitur, quia habita pace ad Deum, subsequitur pax hominis ad se & ad proximum. De secunda pace, scilicet mundi, dixit quod sæpe illa est fuscata & fallax, &c. Per hoc ad auctoritates canonum & doctorum, & statim ad unum per dominum se expedit.

Circa ista imprimis dicendum est opponenti, quod pacem insufficienter divisit in pacem Dei & mundi, pacem mundi vocando eam quæ in possessione temporalium bonorum consistit. Cum secundum Augustinum 19. de Civitate: Pax hominum sit ordinata concordia; & secundum Dionysium 11. c. de Divinis nominibus, pax sit omnium unitiva & consensus operativa. Ideo quot modi sunt concordiæ aut unionis hominum, tot sunt modi pacis. uniuntur enim homines Deo per caritatem. 1. Cor. 6. *Qui adhæret Deo unus efficitur cum illo*; secundum hoc est pax Dei. Uniuntur etiam homines ad invicem per amicitiam, & quia illa est triplex, scilicet propter honestum, propter utile, propter delectabile; illa pax quæ super amicitia propter honestum fundatur, est pax virtuosa, aliæ duæ qua super amicitia propter utile & propter delectabile fundantur, non sunt veræ paces, sed fictæ, fuscatæ, & interdum dicuntur: pax mundi, &c. videtur cepisse opponens, quam pacem non laudant morales, quia tantum durat quantum amicitia in qua firmatur; & illa tantum quantum

bona utilia aut delectabilia. Statim autem illis deficientibus turbatur. Ideo Gregorius dicit: Quieto mari, etiam imperitus navem dirigit, turbato autem tempestatis fluctibus, etiam nauta peritus se confundit. Obmisit ergo opponens meus, pacem virtuosam in amicitia propter virtutem fundatam, & propter bonum honestum, de qua morales philosophi locuti sunt, quam leges humanæ pro fine sibi præscribunt, per quam manet inter homines tranquilla conversatio, ex hoc quod illi ad virtutes trahuntur. Nam audacia per vim legum reprimitur, & nocendi facultas cohibetur, ut tandem qui metu a malo abstinuerint, per consuetudinem voluntarie abstineant. Hæc pax quoddam bonum divinum est, sicut & bonum commune vel gentis, ut ait Aristoteles. Differt tamen a pace Dei, cum inter gentiles moraliter viventes reperiri possit, ubi non est fides, inter quos tamen non est pax Dei, quæ in caritate firmatur: Quia ibi non est fides; igitur nec caritas. Fides enim est substantia sperandarum rerum. Hebr. 11. Ista pax politica & moralis ad pacem Dei disponit, quia angelus pacis in scissura cordium non habitat. Nam in pace factus est locus ejus, ait propheta; hinc est quod de ista pace boni communis multum solliciti fuerunt omnes justi rectores, propter quam leges statutæ sunt, pro qua servanda aliqua mala toleranda a sanctis judicantur, ut allegavi in propositione; non ideo quod ista sit præponderanda paci ad Deum: sed ideo per illam venitur ad pacem Dei; & illa turbata, fit major offensa Dei. Si civitas confundatur, nonne sequuntur homicidia, rapinæ, sacrilegia, ecclesiarum oppressiones & alia omnia peccata? Scitum est quid dicat Seneca in declamationibus: Multitudo, ait, mota non servat modum. Igitur sancti & justissimi rectores politiarum, ut pax communitatum servetur, toleraverunt aliqua mala: non quia illa placerent; sed ne dum vindicare satagerent, tumultus fieret in populo, & inde majora peccata surgerent, & major Dei offensa. Itaque minora tolerantur, ut major Dei offensa vitetur. Hæc est causa cur tantum de pace salvanda loquitur Augustinus in plurimis passibus librorum suorum contra epistolam Parmeniani & apostolus 2. Cor. 12. multitudinem peccantem non minatur corrigere; sed prædicit suam pro illa humil... & luctum, doctoresque concorditer mitius agendum cum multitudine asseverant, quam cum persona privata. Non autem propter pacem illam, quæ est in bonorum fortunæ pacifica possessione aut delectationum periturarum tranquillo usu: quoniam ista fallax est nec duratura; magis etiam interdum veræ paci cum Deo nociva, quam ad illam promotiva. Putavit forte meus opponens, eodem modo esse regendum hominem solitarium & politicum, quod fieri non potest. Qui enim solitariam vitam ducunt, non subjiciuntur legibus principum, sed sunt liberi ab illis 2. Cor. 3. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas*: Unde illis non sunt necessariæ virtutes politicæ; sed sufficiunt theologicæ & infusæ. Qui vero politice vivunt, ad bene vivendum virtutibus & legibus necessario indigent. Primis sufficit pax Dei, secundis necessaria est pax politica. Quoniam autem naturale est homini in societate vivere, quod loquela, quæ est propria homini, declarat, per quam unus alteri suos cogitatus exprimit, dicente beato Augustino, in Enchiridio; Etenim propterea verba instituta sunt, ut eis quisque in alterius notitiam cogitationes suas proferat; oportuit fundari politias, provincias & regna, in quibus humanæ indigentiæ subvenitur, quod in solitudine fieri non poterat: ideo sapiens ait Ecclesiastes 4. *Melius est esse duos quam unum. habent enim emolumentum mutuæ societatis.* Quemadmodum in rebus naturalibus sunt duplices proprietates; quædam sequentes materiam, quædam formam; & illæ, quæ materiam sequuntur, sunt imperfectionis; quæ vero formam, perfectionis: sic in homine, mortale sequitur materiam, scilicet quia compositus est ex contrariis; rationale animam. Et in artificialibus, in cultello, quod possit contrahere rubiginem, insequitur materiam ejus, scilicet ferrum. Quod vero possit scindere, quod perfectionis est, formam attinet. Sic est in politia, in ea homines pro magna parte imperfecti, sunt materia: sed ordo civium ad suum primum, & ad invicem, est forma. ex prima pullulant multa mala, ex secunda bona. Nam ea parte bonum commune est quid optimum & divinum. Unde Gen. 1. cum dictum esset de quolibet, *quod esset bonum*, de omnibus dictum est, quod *erant valde bona*. Velle igitur esse politias sine peccatis, est velle esse politiam ex alio quam ex hominibus; sicut velle habere cultellum, qui non posset rubiginari, est velle habere cultellum non de ferro. Velle autem homines omnes esse solitarios, est velle contra eorum naturam, & tollere de rebus majus bonum. Unde putando evitare illo modo mortalia peccata publica, inciditur in majus malum, quam est illud quod vitatur; quia natura humana denaturatur: ideo necesse est ut si bene vivat, sit melior homine; & si male, pejor bestia; & quoniam arbitrium hominis est valde volubile & fragile, non est bonum imperfectos solitariam ducere vitam; quia cum impugnantur a carne, a diabolo, non habent auxiliatorem hominem, ideo periculosissime cadunt. Econtra in communitate viventes habent adjutorium hominum, ideo firmius stant. Proverb. 18. *Frater qui juvatur a fratre civitas firma.* Non ergo immerito sancti & doctores habuerunt de pace boni communis & eccle-

siæ tantam curam, ut sonant eorum auctoritates. Unde si opponens ad illas voluit respondere ad unum *per Dominum*, debuit dicere *amen*, hoc est quod sunt veræ, & concludunt. Nec erat dicendum, quod tanti doctores respexissent magis pacem politicam temporalem quam spiritualem, intelligendo per pacem politicam temporalem illam quæ in fruitione, aut magis proprie, usu temporalium bonorum fundatur, quam ipse dicit esse incertam, nec veram pacem, etiam ab hostibus securitatem allaturam, sed magis fraudulentam, illusivam, & sæpe criminibus involutam. Absit enim quod illi sancti pro tali pace dixissent toleranda esse aliqua mala publica mortalia; sed hoc dixerunt, pro illa pace politica, quæ fundatur in virtute & amicitia propter honestum, etiam loquendo moraliter. Non tamen plus ad illam quam ad pacem Dei in caritate fundatam aspexerunt; immo minus ad istam oculum verterunt, ut veniretur ad illam veram pacem, quæ est Dei; quia per illius turbationem turbatur & illa pax Dei; & hoc de toto primo puncto principali.

Actus 2. dici.

Quantum ad secundum punctum principale, ostendere propono falsitatem sex dictorum opponentis.

Contra primam suppositionem adversarii, quod sacerdotes & ecclesiastici non fuerunt subjecti de jure potestati sæculari.

Primum dictum ejus est & prima suppositio: In primordio fidei Christianæ vixerunt sacerdotes ac clericorum omne collegium, sub principum sæculi coactiva jurisdictione, usque ad tempora Constantini primi Romanorum imperatoris. Si intelligere vellet, quod hæc subjectio clericorum sub potestate sæculari, non erat de jure & justitia; sed de facto aut injuriosa violentia tempore primitivæ ecclesiæ, in quo sancti martyrizabantur & opprimebantur, nec poterat ecclesia tunc resistere tyrannidi illorum principum; hoc concederem: sed modicum proficeret opponenti, etenim super hoc sic intellecto, male fundata dicta sequentia. Sed si intelligat, quod hæc subjectio clericorum erat justa, sicut videtur sentire ex decursu suo, dico hoc non posse esse verum; quod patet. Primo, sic quatuor fuerunt principales orbis monarchiæ, ut habet beatus Augustinus in libro de Civitate Dei, & chronicæ authenticæ testantur. Prima fuit apud Assyrios inchoata per Ninum filium Beli, per quem publice idola sunt inventa nomine patris sui, ut Magister dicit in historiis, licet aliqui de nimio faciant difficultatem; & duravit regnum Assyriorum mille ducentis quadraginta annis, secundum eumdem Augustinum libro 4. de Civitate Dei. Secunda monarchia transiit ad Judæos & Persas tempore Darii & Cyri & aliorum regum, ut patet in Daniele. Tertia fuit apud Græcos & Ægyptios, quæ tempore Alexandri Macedonis floruit, ut apparet 1. Machabæorum 1. Quarta fuit apud Romanos. Quatuor ista regna vel imperia designa- A ta sunt in visione Nabuchodonosor regis, dum vidit statuam auream, ut patet per expositionem Danielis in 2. cap. consequenter ibi dicitur: Post ista quatuor regna suscitabit Deus regnum cœli, quod non dissipabitur, & regnum ejus populo alteri non tradetur. Comminuet autem & consumet omnia regna hæc, & ipsum stabit in æternum. Illud autem regnum est regnum Christi, designati per lapidem abscisum de monte sine manibus, quia conceptus ex Virgine sine opere viri, qui comminuit testam, ferrum & æs, argentum & aurum; quia omnes monarchias B regnum Christi subjecit. Hoc autem regnum Christus Petro suo vicario dimisit & successoribus ejus. Nam dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Et iterum: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Hac consideratione motus Constantinus post baptismum a Christo inspiratus, quem viderat in baptismate suo, ut ipse testificatus est, cessit Silvestro vicario Christi, imperium in Occidente. Ex hac ratione patet clerum, & specialiter summum pontificem non esse subjectum de jure dominis temporalibus.

C 2. Præterea papa a Deo, & non ab homine habet jurisdictionem: ergo de jure nulli principi sæculari subjicitur, nec ab aliquo particulari homine judicari potest; sed a Deo solo, exceptis casibus, in quibus a concilio generali potest judicari, quod etiam a Christo immediate habet potestatem.

3. Item, imperator inferior est papa, & ne intrem labyrinthum, est inferior papa in spiritualibus: ergo in spiritualibus papa ac ejus clerus imperatori non subjicitur.

4. Item, imperator est filius ecclesiæ, & non pater, 96. dist. *Si imperator*. Filius autem D non corrigit patrem ejus. Omnis enim lex erubescit filios esse patrum correctores.

5. Item, papa non est de foro imperatoris, nec ratione papatus, quia illum habet a Deo immediate. Johan. ult. dixit Dominus: *Pasce oves meas:* nec ratione dominii temporalis, nam licet imperator dotavit ecclesiam, tamen ipsam donationem liberam fecit, nec fecit papam feudatarium, aut emphiteotam, aut vassallum. 63. dist. *Ego Lodoicus*. 16. q. 1. ff. *Novarum*.

6. Ceterum clerici non sunt inferiores laicis: immo e contra, & aliqui sunt eis infesti, ut patet 2. q. 7. *Laici*. Ergo non sunt de E jure subjecti ipsis laicis.

7. Aliunde idem patere potest sic; Qui præest præstantioribus, non debet etiam ordine naturæ subesse ei qui præest vilioribus. Papa & pontifices præsunt melioribus, quia in spiritualibus habent regimen animarum, & domini temporales regimen corporum & rerum. Ergo, &c.

8. Rursus spiritualia fortiora sunt temporalibus. nam temporalia transeunt, Sap. 5.

Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? transierunt omnia ista tamquam umbra; spiritualia vero non transeunt. Luc. 21. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

9. Amplius. Esto quod papa & imperator ac ceteri domini spirituales & temporales habeant a Domino potestatem: tamen specialiori modo papa, ut patet 22. dist. c. 1.

* f. finium.

10. Item, qualis est ordo finitum *, talis & potestatum: sed finis potestatis temporalis ordinatur ad finem potestatis spiritualis. finis enim proprius potestatis temporalis est cives facere bonos, bonitate scilicet politica, & pax politiæ est ex justitia servata, secundum quod scriptum est Isaiæ 32. *Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium;* & ista ordinantur ad æternam beatitudinem, quæ est finis regiminis spiritualis. Igitur, &c.

11. Ex objecto istarum potestatum idem potest argui. Licet enim idem sit materiale objectum utriusque, tamen formale est alterum. Uterque siquidem homo subjectus est, & objectum ejus est: sed secundum aliam rationem. Nam ratione qua homo, objectum est temporalis potestatis: sed ratione qua susceptivus gratiæ, qua & filius Dei per adoptionem, & membrum Christi effici potest, est objectum potestatis spiritualis; & hæc consideratio formalis longe est altior prima.

12. Et hoc idem ex dictis opponentis in sua positione patet. Nam in uno notabili aut potius corollario juxta principium dicit, quod ecclesia habet duas partes, scilicet laïcos & clericos, tamquam corpus & animam; & infra dicit: Sicut corpus non debet facere aliquod opus animale, nisi proportionaliter, ut habet influxum & motionem a spiritu; sic pars laïcalis ecclesiæ non debet in aliquam correptionem fraternam procedere, Christi sacerdotibus inconsultis; ex quo arguitur propositum: Laïci non debent procedere ad exsecutionem suæ potestatis, absque consilio sacerdotum. ergo sacerdotes sæcularibus potestatibus non sunt subjecti. Immo planius loquitur ad propositum meum. nam ibi dicit post verba allegata: Ab illis enim, scilicet clericis, oportet ut procedat sub authentico omnis sæcularis correptio. Quod si ita est, quomodo ergo erunt sacerdotes illis subjecti? quomodo ab inferiori accipiet formam & modum correctionis superior?

13. Auctoritatibus veteris testamenti idem arguitur. Jeremias fuit sacerdos de viculo Anathoth, tribus millibus distante ab Jerusalem; fuit autem superior regibus & principibus sæcularibus. Patet Jerem. 1. *Ecce constitui te hodie super gentes & regna.* Ergo sacerdotes, in eo quod sacerdotes, non fuerunt regibus subjecti.

14. Item, Samuel invocator nominis Domini, juxta Prophetam: *Et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus,* typum gerebat papalis nunc dignitatis; ipse tamen judicavit populum Israël cunctis diebus suis, ut patet 1. Reg. 7.

15. Item, Melchisedech rex Salem fuit sacerdos Dei altissimi, qui tenuit typum Christi. Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Certum est illum nulli regi fuisse subjectum, immo & majorem Abraham, quia illum benedixit; & planum est, quod major est qui benedicit, quam qui benedicitur, quia sine ulla contradictione, quod minus est a meliore benedicitur, ad Hebr. 7.

16. Item, Moyses fuit sacerdos. Psal. 98. *Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus:* tamen omnibus diebus vitæ suæ judicavit populum Israël, nobiles & non nobiles, ut patet in decursu Exodi & Deuteronomii, & in multis passibus Levitici & Numerorum. Quod autem fuerit superior temporalibus dominis, puta Pharaone rege, qui tenebat populum Domini captivum; patet, quia scriptum est Exodi 7. *Ecce constitui te deum Pharaonis,* deum scilicet participatione, non natura. Nam sicut dicitur de spiritualibus viris: *Ego dixi dii estis, & filii Excelsi omnes.* si dicatur quod fuit dominus Pharaonis, propter peccatum infidelitatis ejus non impedit propositum. Pharao enim licet esset infidelis, tamen erat rex, ergo illi regi Moyses dominabatur, dominabatur & fidelibus, ut ante probatum est.

17. Sunt etiam exempla. Recitat Magister in historiis, quod Alexander Macedo monarcha, habuit de Jado summo pontifice Judæorum visionem, ut ipsi tamquam superiori honorem deferret. Unde cum veniret in Judæam Alexander, cum proposito destruendi & humiliandi Judæos, post dictam visionem in itinere habitam, ipso appropinquante Jerusalem, Jadus pontifex a Deo in visione instructus, cum reliquis sacerdotibus in pontificalibus Alexandro ex civitate occurrit. Qui Alexander, ut ipsum vidit pontificalibus ornatum, & cidarim ubi erat scriptum nomen *tetragrammaton* secundum legem in fronte pontificis, statim de equo descendit, dignissimeque antistitem veneratus est, nomenque adoravit divinum. Cum autem principes ejus admirarentur quod fecerat imperator, respondit eis, quod non ipsum adorasset, sed Deum, cujus principatum tenebat & vices gerebat; & in somniis pridie dicit se Deum in tali habitu conspexisse. Qui cum Jado veniens Jerusalem, templum maximis honoravit donis, barbaricamque contra Judæos feritatem deponens, ipsos ab omni exemit tributo, ac libertati donavit; propter quam causam prosperatum est ejus imperium.

18. Simile habetur in chronicis summorum pontificum, de Totila rege Wandalorum erga Leonem papam, anno quadringen-

tesimo secundo, quomodo Leo veniens de Urbe, & occurrens eidem Totilæ in planitie Lombardiæ, quam flammanti gladio crudeliter devastabat, ipse Totila de equo descendens, papæ reverentiam fecit, propter visionem quam de ipso habuit; ipseque Leo eum propitium reperit, ad cujus preces a feritate destitit, & de Italia recessit. Ecce quod Gentiles principes sacerdotes Domini venerantur, & tamquam superiores arbitrantur. Cum autem sacerdotium evangelicum sit dignius sacerdotio levitico, aut illo qui fuit in lege naturæ, quomodo dici poterit sacerdotium evangelicum esse potestatibus sæcularibus subjectum?

19. Sufficit mihi pro auctoritatibus novæ legis, testimonium Christi & sui fidelis apostoli Pauli. Dicit Dominus Matt. 17. Quod filii sint liberi a tributo; per filios apostolos, discipulos & successores eorum intelligens. Hinc notat Gloss. ex dictis Augustini super illo passu Apoc. sic dicentis: Christus dixit in omni regno filios esse liberos, id est non esse vectigales. Multo ergo magis liberi esse debent in quolibet regno terreno filii regni ipsius, sub quo sunt omnia regna terræ.

20. Si quis dicat, quamdiu sunt filii, sunt liberi; sed peccatores jam non sunt filii, ideo sunt subjecti. hoc non videtur. Primo, quia cum de nullo possimus esse certi, quod sit in gratia; de nullo erit certum, si sit exemtus a subjectione temporalium dominorum. Item, per peccatum mortale & publicum non amittitur dominium. nam sic sæpe domini temporales amitterent sua dominia, quod seditiosum esset dicere, & contra intentionem opponentis. Nam tunc ecclesiastici non essent eis subjecti. Item, contra expressa dicta ipsius, qui ponit Christum fuisse Pilato subjectum, & apostolos subjectos principibus sæcularibus infidelibus; & per consequens in peccato mortali existentibus, & notorie, quia eorum infidelitas erat nota, & tales fuerunt principes temporales per longa temporum curricula. Dicere autem, quod justus sit dominus injusti, & injustus tempore quo injustus, amiserit dominium, est resuscitare articulos Wicleff 7. & 30. Hus. Unde si opponens hoc dicat, ut videtur facere in corpore 2. quæst. 2. puncti, contradicit alteri dicto jam tacto, ubi ponit ecclesiasticos fuisse subjectos dominis temporalibus usque ad tempora primi Constantini, cum tunc ecclesiastici essent boni, & principes mali. Si intelligit, quod justi sunt superiores peccatoribus merito, sed non dominio, hoc non negarem: sed modicum valeret ad propositum suum.

21. Allegationes in decreto possem assumere ad propositum meum directe compositas, sed illas prætereo, paucis demtis, scilicet Nicolai papæ tribus capitulis consequenter positis, scilicet: *Cum ad verum. Satis evidenter*, & *In scripturis.* accipio quod ab Ambrosio dicitur in principio sui (a) Pastoralis. [a] Dicitur enim sic: » Honor, fratres, & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares & principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares; quippe cum videas regum colla & principum submitti genibus sacerdotum, & osculata eorum dextera, eorum orationibus credant se communiri. Hæc auctoritas expressa est contra dictum istud opponentis. Nescio si auctoritatem B. Ambrosii negabit, sicut fecit B. Augustini de tolerantia meretricum.

22. Eadem sententia de non subjectione ecclesiasticorum patet capitulo *Si imperator*, ubi de potestatibus sæcularibus dicitur: Quas, si fideles sunt, ecclesiæ suæ sacerdotibus volunt esse subjectas. non sibi vindicet imperator alienum jus & ministerium, quod alteri deputatum est, neque contra eum contendat abrumpi, a quo omnia constituta sunt.

Responsio ad rationes adversarii. Ad primam.

Venio solvere rationes suas. Ad primam Christus verbo & facto præcepit & docuit, &c. Nego istud, immo docuit oppositum; docuit enim filios regum non esse subjectos tributis, & per consequens nec aliis censibus principum, quia in nomine tributi intelligi potest omne jus census. Nam cum interrogasset Petrum: *Reges a quibus accipiunt tributum? a filiis an ab alienis*? & Petrus respondisset: *ab alienis.* Conclusit Christus: *Ergo filii sunt liberi*, Matt. 17. Quod voluit solvere tributum aut didragma, fuit, non quia deberet: immo declaravit quod non debebat; neque ipse, quia rex regum erat; neque sui discipuli, quia filii regis æterni per adoptionem; sed ne scandalizaret exactores. Nam dicit: *Verumtamen ne scandalizemus eos, vade*, inquit Petro, *ad mare, & mitte hamum*, &c. Quod vero voluerit vitare scandalum exactorum tributorum Cæsaris, non mirum; quia illud in illis videri poterat scandalum pusillorum, qui dignitatem & excellentiam Christi & suorum sacerdotum ignorabant. Quod vero non teneretur, audivistis jam auctoritatem Augustini super illo: *Ergo filii sunt liberi.* Sed iterum Origenem audiamus, quem etsi in positione allegaverim, ideo repeto, quia ad ipsum nullum per opponentem vidi responsum. Ait enim sic: « Vide Christi prudentiam, qualiter nec renuit tributum,

(a) Hoc opus Mabillonius tomo 2. Analectorum legitimo suo auctori restituit, scilicet Gerberto Scholastico, qui postea Silvester II. papa fuit; sub cujus nomine exstat in cod. S. Martialis Lemovicensis cum hoc titulo, *Sermo Gerberti Philosophi papæ urbis Romæ, qui cognominatus est Gerber Silvester, de informatione episcoporum.* Citatur tamen sub nomine Ambrosii ab Humberto cardinali, lib. 1. adversus Simoniacos c. 16. Exstatque in veteri codice Hemerodensi annorum 600. cum hoc titulo, *Libellus venerabilis viri Ambrosii Mediolanensis episcopi, qui Pastoralis dicitur.* Ejusdem nomen præfert in calce vetustissimi libri Sacramentorum ecclesiæ Senonensis, & ad calcem collectionis Dionysii exigui in bibliotheca Chauveliniana.

» nec simpliciter jubet dare. Sed prius ostendit » se non esse obnoxium, & tunc dat; quorum » unum fecit, scilicet dare tributum, ut illi » exactores non scandalizarentur. Hoc autem » quod ostendit se liberum, ut non scandali- » zarentur discipuli. Hæc Origenes. Igitur, patres, si discipuli fuissent scandalizati, si Christus dixisset se debere tributum, quid putatis, scandalizantur piorum corda fidelium etiam principum sæcularium, quando audiunt sacerdotium dignissimum subjici jurisdictioni temporalium dominorum; & magis offenduntur, dum audiunt concionari eos, delinquentes, data eorum pertinacia, in defectum suorum superiorum prælatorum multitudini indoctæ, debere subire non solum correctionis fraternæ, sed coactione judicium? quid ultra restabit, nisi etiam idem dicere de principibus, & subvertere omnem politiam, dum judicia ferentur ab ignorantibus jura, & quid distat inter sanctum & prophanum?

Ad secundam. Ad secundam, Petrus sequens doctrinam Christi præmissam; præcepit suis, &c. Possum dicere quod loquebatur de populo laïcali, nec hoc est fingere, quia glossa marginalis sic dicit: Primo incœpit instruere apostolus Petrus liberos, ibidem: *Subditi estote*, &c. Dein servos, ibid. *Servi subditi estote dominis vestris*. Postea mulieres, ibid. Similiter *mulieres subditæ sint*, viris scilicet. Sed post hoc viros ibid. *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam*. Deinde senes & adolescentes. Non patet ex glossa illa quod loquatur de clericis: ideo dicitur, quod de laïcis loquitur, non fingitur; quia glossam illam pro duce habemus. Dicerem secundo, quod si de clericis loqueretur, ista subjectio esset perfectionis; quia dicit: *Subditi estote omni humanæ creaturæ*; & manifestum, est quod non subjiciuntur etiam laïci omni humanæ creaturæ ex debito, quare nec clerici. Sed exhortaretur secundum illum intellectum ad humilitatem perfectam, secundum quod Apostolus dicit ad Rom. 12. *Honore invicem prævenientes*, quem alter alteri exhibere potest propter Deum. Ideo cum dixisset apostolus Petrus: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ*, subjunxit: *propter Deum*. Ad hoc opus supererogationis apostolus Petrus instruebat, ut scandalum aut occasio murmurandi contra fideles tolleretur. Non dixit: Ut obmutescere faciatis hominum imprudentium ignorantiam, quod tamen absque coactione aut debito, sed spontanee hoc facere habeant, patet per subsequentia; quia dicit, quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem. Unde nec ficta sunt ista dicta, nec periculose exposita, sed veraciter & secure ad intentionem Apostoli, quam conformiter ad prædicta dominus Innocentius exponit, & dominus Durandus in quadam quæstione de origine jurisdictionum, qui ad illam auctoritatem respondet. Dicendum, inquit, quod non loquitur de subjectione quoad jurisdictionem, sed quoad humilitatis meritum, quæ quoad omnes debet servari, magis tamen respectu regum & ducum, &c. Innocentius respondet: Videat ipse sibi de periculo, qui ad talem jurisdictionem sacram scripturam trahit, cum non habeat pro se doctorem approbatum aut authenticam glos.

Ad tertiam. Unde ad auctoritatem Ambrosii super illo Luc. c. 5. *Laxate retia in capturam*, dictum est aliud apostolicum piscandi genus, &c. dico quod in illa auctoritate nulla fit mentio de ecclesiasticis, sed solum de Christianis viris, quod sint subditi sublimioribus potestatibus.

Ad quartam. Ad aliam ejusdem doctoris super illo Luc. 20. *Ostendite mihi denarium, cujus habet imaginem*, dicitis si Christus, &c. Ista verba dico ego intellecta ut jacent, non possent stare, quia ibi dicitur, cum dedit Christus censum, non de suo dedit, sed reddidit mundo, quia propheta de eo ait Ps. 8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas, insuper & pecora campi*. Et ipse Dominus de se ait psal. 89. *Si esuriero non dicam tibi, meus est orbis terræ & plenitudo ejus*; & iterum Matt. ultimo: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*. Hanc vero ab initio suæ conceptionis habuerat, sed non erat manifesta, ut fuit post resurrectionem. Dicam ergo quod dedit item de suo, hoc est de eo quod suum esse non putabatur, propter perfectum exemplum magnæ paupertatis, quod cunctis exhibebat, sicut ipse dicebat: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*.

Et ad illud quod sequitur, de auctoritate Ambrosii, *Et tu si non vis*, &c. dici potest quod possessiones & bona ecclesiis data, non sunt divitiæ mundi, sed sunt Dei. Nam ex quo semel datum est Deo, sanctum sanctorum erit Domino, ut habetur Levitici 27. & 12. q. 2. *Nulli*, ubi sic dicitur: « Nulli licet ignorare omne quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager vel quicquid fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, & ad jus pertinet sacerdotum; propter quod inexcusabilis erit omnis homo, qui a Domino vel ecclesia, cui competit, aufert, vastat, invadit vel eripit, & usque ad emendationem ecclesiæque satisfactionem ut sacrilegus judicetur; & si emendare noluerit, excommunicetur. » In hac quæstione multa in hanc sententiam concordantia ponuntur per multa capitula. (Quod bona ecclesiarum non debeant invadi.)

Dico etiam quod de bonis ecclesiæ ad dotem pertinentibus principalem, non debet ipsa tributum, nec de decimis & primitiis & oblationibus. De his vero quæ emtione acquisivit, aut donatione vivorum accepit, multa dici possent, quæ causa brevitatis omit- (De quibus bonis ecclesiarum debet solvi tributum.)

to, de quibus tamen adhuc pro ejus libertate multa habentur 23. q. 8. capitulo *Tributum* & originaliter habentur Gen. 47. de libertate terræ sacerdotum in Ægypto in maxima necessitate, fame prævalida urgente. De hac libertate rerum ecclesiæ eadem causa & q. c. *Convenior*, multa habentur a beato Ambrosio.

Finaliter dico opponenti, quod sive ratione possessionum datarum ecclesiæ vel acquisitarum debetur tributum, sive non: tamen hoc non arguit quod subjecti sint ecclesiastici temporalibus dominis, quantum ad personas eorum aut bona mobilia. Unde cum status non fundetur in bonis, sed in personis, ut in subjecto; nullo modo probat quod status ecclesiasticorum subjectus sit sæcularibus potestatibus. Nego etiam eidem, quod ecclesiastici sint eleemosynarii laïcorum principum, sed Dei & ecclesiæ, cujus sunt bonorum suorum dispensatores. Per ista patet etiam solutio dicti Apostoli: *Cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui honorem honorem.*

Ad auctoritatem Ocham & omnia in dictis illis contenta, dico quod illa non sunt dicta ejus, sed Marsilii de Padua hæretici, cujus dicta condemnata fuerunt tempore Johannis XXII. Multa namque iste dogmatizabat in subversionem hierarchiæ ecclesiasticæ, statum ecclesiasticum multum vilipendendo. Et quod iste liber, qui dicitur Defensorium pacis, fuerit ejus, patet; quia in tractatu de Translatione imperii profitetur se illum fecisse in 2. & 22. capitulo; sive sit illius, sive alterius, ista dicta non concedo.

Hac igitur suppositione confracta & penitus elisa, patet suam conclusionem secundam esse falsam, ubi dixit peccata mortalia publica personalia prælatorum, sacerdotum & aliorum ecclesiasticorum, ubi correctio fraterna aut generalis reprehensio per prædicationem verbi Dei non sufficeret, in defectu spiritualis præpositi, habita sufficientia, & data opportunitate, sunt per potestates sæculares, aut per Christi fideles laïcos, secundum dictamen divinæ legis, etiam sine aliqua speciali licentia ab ecclesia habita, coactive punienda, & judicio condemnationis vel diffinitionis, ut est actus justitiæ, judicanda. Falsitas hujus dicti in hac replica sua patet ex dictis, quia ecclesiastici non sunt subjecti illis principibus sæcularibus aut laïcis, ut diffuse ostensum est.

Ad primam rationem adversarii circa secundam conclusionem secundi puncti sui.

Ad rationes suas. ad primam de Christo, quod fuit etiam quoad personam jurisdictioni principis sæcularis subjectus, scilicet Pilati, vices agentis Cæsaris, dicunt aliqui doctores quod Pilatus non judicavit Christum, ut personam publicam, aut præeminentem dignitate: sed tamquam privatam, accusatam sibi a principibus synagogæ & populo Judæorum, tamquam malefactorem,

A qui in hoc erat de foro Cæsaris & suo, quia præses erat in Judæa pro imperatore. Unde ipse Pilatus ait Luc. 23. *Obtulistis mihi hunc hominem*, hunc, inquam, hominem, quasi privatum; non pontificem, non in dignitate constitutum. Tunc enim Christus, ut dicunt isti doctores, in hac parte non gerebat personam papæ, sed simplicis hominis coram suo judice accusati; nec in hoc Christo papa successit. Succedit enim in potentia, non in accusatione maligna de eo facta. Immo est æstimandum, quod si coram Pilato fuisset unus de principibus sacerdotum aut pontificibus vel sacerdotibus templi accusatus, dixisset quod dixit de Christo: *Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum.*
B Sed nec accusatores eum accusaverunt coram Pilato, ut pontificem vel scribam, sed ut populi subversorem aut deceptorem. Cum igitur nec coram judice fuerit ut sacerdos vel pontifex accusatus, nec a judice ut talis judicatus, ex illo exemplo nihil potest concludi de subjectione clericorum dominis temporalibus. Sicut si laïcus judex ferat sententiam mortis contra clericum, putans tamen eum non esse clericum, & in quo clericalis
C disciplinæ nulla apparent vestigia, non potest ex hoc actu acquirere in clericos jurisdictionem.

Quomodo judicium Pilati, cum Christum judicavit, fuit omni parte injustum.

Præterea illud judicium injustum fuit ex omni parte. Tria enim ad justum judicium requiruntur, scilicet justus ordo, justa causa, justus animus. Non fuit justus ordo, quia non erat Pilato subditus Christus, ut ordinario judici, sed tantum ex voluntate Dei permissiva; & esto quod fuisset verus judex ejus, quod non concedo, tamen non fuit convictus de crimine, sed per falsos testes accu-
D satus, Matt. 26. *Novissime venerunt duo falsi testes & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum hoc, & in triduo reædificare illud.* Item non fuit justus animus; quia Pilatus timore ne Cæsarem offenderet, Christum judicavit. Nam cum dicerent ei Judæi: *Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris.* Scriptum est Johannis 19. consequenter dicitur: *Audito hoc verbo, Si dimittis eum sic, magis timuit.* Non fuit justa causa, teste Pilato, qui dixit Luc. 23. *Nihil invenio causæ in homine isto.* Et iterum: *Ecce ego coram vobis interro-*
E *gans, nullam causam invenio in homine isto, ex quibus eum accusatis: sed neque Herodes.* Ubi Ambrosius: Pilatus Christum absolvit judicio, crucifigit mysterio. Duorum ergo virorum testimonio Jesus insons ostenditur. Iterum Johan. 19. ait Pilatus: *Ego nullam in eo invenio causam.* Ubi Chrysostomus: » Non dixit quia peccavit & dignus est morte, donate eum festo: sed primum eum excusans, tunc rogabat ex abundanti, ut si nollent eum innocentem dimittere, saltem obnoxium donarent tempori. Dicerem etiam, quod ex parte Pilati judicium caruit robore, quia revera

vera non fuit Christus ei subditus: verum Christus ex summa humilitate & caritate ei subjici voluit, & Deus Pater, ut actum potestatis Pilatus exerceret in Christum, ut quantam habuerit caritatem Christus erga genus humanum ostenderet, qui a non suo judice judicari voluit, absque causa mori morte turpissima, debitum humani generis exsolvere. Sed ex hoc non concluditur, nec apparentiam habet argumentum, quod ecclesiastici subsint principibus sæcularibus; quia ex opere supererogationis non concluditur debitum in eo aut suis discipulis vel filiis.

Ad secundam. Allegavit opponens dictum beati Bernardi ad archiepiscopum Senonensem: Dico quod non puto textum Bernardi sic habere. Tamen si ita esset, quod non credo, dicerem ad illud: Quanto magis super personas & temporalia omnium apostolorum & suorum successorum omnium episcoporum seu presbyterorum; quod istud intelligitur de potestate permissa non approbata, vel de actu potestatis, non de auctoritate. Nam Dominus permisit principes sæculares in episcopos & presbyteros ac alios fideles actum potestatis exercere.

Ad tertiam. Sacerdotium veteris legis erat carnale & terrenum, & potestati terrenæ subjectum. Ad illud de depositione Abiathar a Salomone, dico conformiter ad dicta in positione, quod sacerdotium veteris testamenti erat carnale, & per carnalem propagationem succedebat, ut patet ad Heb. 7. & 9. cap. licet esset ordinatum ad spirituale obsequium; & licet esset figura sacerdotii novi testamenti, minus tamen quam sacerdotium Melchisedech. Ideo ex parte qua illud sacerdotium erat carnale & terrenum, erat terrenæ potestati subjectum, & hoc in solutione in positione dictum est: sed in quantum erat spirituale secundum obsequium & secundum figuram, præeminebat ei. Unde reges a sacerdotibus instruebantur & ungebantur. Nec sic erat sæculari potestati subjectum.

Aliqui dicunt sic. In veteri testamento promittebantur temporalia in mercedem: ideo summa potestas erat terrena. In novo testamento, quia æterna promittuntur, summa potestas est spiritualis. Temporalia autem adducuntur ad necessitatem aut sustentationem: ideo in lege gratiæ non subditur juridice status ecclesiasticus temporali.

Ad quartam. Ad Damasum qui se purgavit accusatus, &c. fuit in positione responsum.

Ad quintam. Item, de Leone dictum fuit, quod fuit opus supererogationis, & non debiti, quod se judicio Ludoïci imperatoris submisit, aut suorum.

Ad sextam. De Samuële posset dici, ut dictum est de sacerdotibus Leviticis, licet non fuerit sacerdos, sed propheta. Item, dicatur quod non se judicio Samuel regis aut populi submisit, sed innocentiam, teste populo, demonstravit coram Saüle. Volebat enim judicari, id est declarari, & testimonio populi comprobari innocens in præsentia Saül.

Ad septimam. Arguit quod communitas possit habere jurisdictionem in contumaces. Satis de hoc in positione dictum est. Sed replicat, cum dixeram communitatem Corinthiorum non habere auctoritatem puniendi ex judicio, nisi cum consensu Apostoli; & arguitur quia Apostolus præsens eos arguit, quod dimiserant eum, scilicet Corinthium fornicatorem incorreptum, quam det licentiam vel dicat ista verba: *Ego quidem absens corpore*, &c. & allegat Ambrosium. Dico, quod ideo reprehendit eos, quod illum non corripuerant fraternaliter, quod poterant. Item ideo quod multi illum abhominabilem fornicatorem sustinebant, nec de peccato illius tristabantur. Nam dicit: *Et vos inflati estis superbe talem defendendo aut dissimulando peccatum suum; & non magis luctum habuistis*? Unde ex hoc non concluditur quod communitas illa ex se haberet potestatem puniendi coactive seu per cohibitionem pœnæ illum fornicarium. Nam dicit: *Et non magis luctum habuistis*? Ubi videtur magis innuere, quod solam correptionem fraternam ex seipsa habuerit. Nam frater super fratre dolere debet & lugere, si corripere non valeat, aut si correptioni non vult parere.

Ad octavam. Dictum autem Origenis de correctione sacerdotum intellecta per dexteram, & populi per sinistram, de fraterna correptione currit, non de judiciaria.

Quoad hoc quod dicit: *Projice eum abs te*, Multa inculcavit dicta prius in sua positione de Nabuchodonosor, de Vespasiano, de judicio lato per Danielem in presbyteros malos, quæ non repeto, quia soluta sunt in mea positione sufficienter.

Consequenter patet corollarium secundum quæstionis secundæ esse falsum, ubi dicit: Peccantibus rectoribus spiritualibus subditi fideles licite possunt, & in casu tenentur superiorum peccata per justitiam corrigere, castigare aut punire. Ostensum etiam est jam suum notabile contra illud corollarium non esse verum: & si de correptione fraterna intelligatur, etiam est falsum. Nam per illam potest inferior superiorem, & par parem, sicut superior inferiorem corripere; & miror quod communiter aut frequenter transit opponens de una correptione in aliam; & ubi deberet evolvere æquivocationem, congregat eam.

Quantum ad secundam suppositionem, ubi ponit quod per illud: *Dic ecclesiæ*, intelligitur fidelium universitas: hoc certe non nego, immo concessi in dictis meis in positione; sed non excludo per hoc prælatum. Unde illud: *Dic ecclesiæ*, dupliciter exponitur, id est prælato vel universitati fidelium; & quia non potest simul tota fidelium universitas congregari, dixi, quod dicendum

est concilio generali in negligentia papæ. Illud enim habet claves ut papa, potest nolentem eum audire, excludere de ecclesia, ut sit sicut ethnicus & publicanus. Unde dictum Ocham, ubi per ecclesiam negat Petrum aut aliquem episcoporum, &c. non recipio; quamvis autem, ut dixi, intituletur sic, tamen magis creditur esse Marsilli de Padua hæretici. Conclusionem suam primam ex illa nova suppositione illatam, reputo falsam, & per doctores in positione allegatos, Albertum Tho. Ri. de Media-villa, Augustinum de Anchona fuit falsitas satis aperta. Et videte quomodo insufficienter probat ex lege correptionis fraternæ, nec cohæret suæ suppositioni secundæ, & æquivocat in multitudine. Nam dixit in suppositione, quod per ecclesiam bene intelligitur universitas fidelium, & ex illa lege: *Dic ecclesiæ*, quæ est universitas fidelium, concludit modo hanc conclusionem. Peccata mortalia publica personalia prælatorum & sacerdotum possunt, & in casu eorum data pertinacia, sunt a quolibet Christi fideli correctione fraterna, sufficientia & opportunitate habita, arguenda etiam publice, coram multitudine laïcorum; patet, ait, ex lege correptionis fraternæ. Considerate si ecclesia intellecta ibi: *Dic ecclesiæ*, sit multitudo aliqua laïcorum, vel etiam omnium laïcorum. Nonne ecclesia per eum est universitas fidelium, aut concilium generale eam repræsentans. Dicit Christus: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Illa laïcorum multitudo excommunicabit nolentem audire? habet congregatio laïcorum claves? Planum est quod non, maxime ex quo sunt ecclesiastici in rerum natura, nec laïci faciunt ecclesiam, exclusis clericis, sed clerici & laïci simul; & quia ecclesia tota non potest in uno loco convenire, convenit in concilio generali, & illud est ecclesia, de qua ibi: *Dic ecclesiæ.* Ideo dictum fuit in positione mea: Si prælatus delinquens correptus fuerit, nec audierit corripientem, potest ad superiorem haberi recursus: tandem dici ecclesiæ, id est, concilio generali. Certe si illud non audierit, sit cuilibet sicut ethnicus & publicanus. Non autem oportet currere ad multitudinem laïcorum, & coram ea prælatum arguere. Rationem in positione habitam facio, quæ talis est. A correptione fraterna, si non sufficit, itur ad paternam, ideo post illam secretam admonitionem, sumuntur duo testes vel unus, ut cum prælato revelatum fuerit peccatum, aut etiam ecclesiæ, id est concilio generali; si negaverit accusatus vel delatus probari possit, & si judicem non audierit, excommunicetur, aut sit excommunicatus. Modo a secreta correptione, eundo ad multitudinem laïcorum, non itur ad patrem, nec itur ad illum qui per censuram ecclesiæ possit inobedientem punire. Ergo non est

Impugnatio primæ conclusionis adversarii.

A recurrendum ad laïcalem multitudinem.

Ad rationes factas per adversarium pro illa conclusione.

Ad primam.

Ad rationem quod Christus voluit argui coram turbis Johan. 8. *Quis ex vobis arguet me de peccato, &c.* Dixi quod secundum dicta Gregorii Christus non submittit se correctioni populi, sed ex ratione probat se peccatorem non esse. Allegavi textum Gregorii. Replicat, dicens: Miror quod tam exilem consequentiam faciat respondens, scilicet ego, istam videlicet: Christus eâ ratione probat se peccatorem non esse; ergo in eodem textu non submittit se correptioni populi. Ad hoc dico, quod magis miror, quod imponit mihi hanc fecisse consequentiam. Nam B esto quod utrumque dixissem, scilicet, quod Christus ex ratione probat se peccatorem non esse, & quod Christus non se submittit correptioni populi: tamen non ideo vellem facere consequentiam inferendo hoc ex illo. Nam si dixi: Concilium nunc congregatum est, & dixi Bohemi sunt Basileæ: feci ergo istam consequentiam? Concilium congregatum est, ergo Bohemi sunt Basileæ. A puero didici tales illationes non valere, saltem de forma. Nam in consequentia bona & formali, consequens est inclusum in anteceC dente. Unde dixi magis caute quam resumit opponens. Nam dixi sic in forma. Secundum Gregorium in homilia, ut Thomas recitat in expositione hujus passus, non habetur quod submittat se correctioni populi: sed ex ratione probat se peccatorem non esse: dixi ergo, juxta verba Gregorii, non habetur quod submittat se correctioni populi: sed probat ex ratione &c. Tamen modo magis declarando me, vel extendendo, dico quod per ista verba: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Christus non submittit se correctioni D populi. Probet, & ego ultra respondebo.

Ad secundam.

Secunda ratio ad quæstionem est soluta per prædicta, cum dicit sic: Probatum est quod per ecclesiam in illo verbo: *Dic ecclesiæ*, intelligitur non solum prælatus, sed etiam universitas vel multitudo populi, & dico quod non: sed intelligitur universitas fidelium omnium, aut concilium generale ipsam repræsentans. Dicit opponens, quod miratur, quod sic volo habere ecclesiasticos exemtos a correptione fraterna tali, scilicet coram multitudine, &c. Dico quod miror, E quod miratur. Admiratio enim, secundum Aristotelem, venit dum effectus cognoscitur & causa ignoratur. Ipse autem bene videt causam cur nolo dicere ecclesiasticos a populo laïcali, aut sæcularibus judicibus debere corrigi; quia scilicet non sunt illis subditi. Desinat ergo mirari de cetero. Ideo igitur nolo concedere ecclesiasticos coram multitudine populi corripi fraternaliter, quia sic non debet fieri: sed corripiendi sunt fraternaliter, & hoc multum suadeo; & si nolint acquiescere, sunt corrigendi & puniendi paternaliter per suos superiores, & ut ita fiat

Quare ecclesiastici non sunt corrigendi per laïcos.

Quomodo tamen & a quibus sunt corripiendi.

multum opto. Unde quid causæ est quod miratur, si tamen causam dicti mei intelligat, sicut puto, quemadmodum & dictum? Dicit in hoc quod ordinem correctionis fraternæ posui, ut primo secrete quis moneatur; postea si non audit, adhibeatur unus vel duo testes, quos si non audierit, dicat ecclesiæ, id est prælato, & consequenter illo negligente, & summo pontifice, dicatur ecclesiæ. Quod si illam non audierit, non habent laïci quid faciant, nisi quod rem Deo committant, & orent pro illo.

Ad tertiam rationem.

Dicit, inquam, quod fugio, & nescit cujus doctoris est hæc glossa, nisi quod est mea. Sapiat verbum Christi de ordine fraternæ correptionis, & sentiet mecum in isto ordine. Nam postquam secreta monitio non sufficit, dicendum est ecclesiæ. Ecclesia autem secundum doctores, dicitur prælatus aut ecclesia universalis, seu concilium generale. Nam ecclesiæ totaliter congregatæ dici non potest. Igitur oportet dicere concilio illam repræsentanti, in defectu prælatorum, quam nullatenus tenemus posse errare in universali correptione morum. Si illam non audierit, attendite quid dicit Christus: *Sit tibi sicut ethnicus & publicanus*; habeatur tamquam excommunnicatus, vel excommunicetur. Non dicit Dominus: A laïcis corripiatur, & per justitiam vindicetur. Ideo bene dixi quod laïci non habent aliud facere, nisi ut rem Deo committant, & pro tali orent. Deus vero ecclesiæ suæ non deficiet, sed quod utilius erit disponet.

Quod vero dictum est de laïcis, quod nihil aliud habent facere de ecclesiastico; in isto casu accipiendum est; nisi ecclesia eos requireret in subsidium suæ jurisdictionis, ut quia censuras ecclesiæ non curavit, digna animadversione per brachium sæculare puniatur.

Alios autem casus in positione, respondendo ad rationes positas, pro repetitis habetote, patres dignissimi; possem etiam dicere, quod laici illum qui ecclesiam non audierit, & sic esset sicut ethnicus & publicanus, possent prohibere ne noceret alteri, aut ultra graviter offenderet: sed non possent illum punire, nisi modo nunc expresso.

Ibi quia concilia de decennio in decennium a modo sunt celebranda, juxta ordinem concilii Constantiensis, quærit quid faciendum esset, si tempore medio aliquid enorme per papam fieret. Nolo repetere verba in forma, quia digna repetitione non sunt, sunt enim turpia, scandalum auditoribus facientia, sed & aërem maculantia. Nam ibi ponit casum, quem a sæculis non audivimus, de papa & uxore imperatoris, loquitur etiam de manu sacerdotis in gremio mulieris, &c. At omittamus indigna loqui. Tamen dico, quod si aliquid grave & enorme contingeret in persona papæ, qui a nullo, nisi a concilio potest judicari in terris, esset concilium congregandum, si periculum immineret. Quia licet non possit prorogari ultra decennium illud tempus, potest tamen ex causa ardua breviari, & in casu suo esset accelerandum. Ubi autem requisitus papa nollet congregare concilium, ad cito occurrendum periculo, ecclesia habet providere in tam arduis casibus & tam periculosis; & bonum est, quod per hoc sacrum concilium provideatur sufficienter per alium modum de medio opportuno.

Patet consequenter corollarium ex illa conclusione sua deductum, non esse verum absolute; scilicet: Peccata mortalia prælatorum & sacerdotum personalia publica, sunt in evangelizatione per sacerdotes fideles, data eorum pertinacia & habita sufficientia & opportunitate, caritative arguenda & detegenda etiam coram clero & communi populo. Est verum quod non negavi omnino esse prædicanda peccata publica coram populo: sed dixi quod non sunt prædicanda peccata personalia publica illorum, nisi cum magno moderamine, & discreta temperantia verborum, etiam cum faciendum esset; puta si propter omissionem reprehensionis vitiorum cleri, populus crederet illa non esse vitia, aut non tanta ut sunt; aut haberet de hoc malam credulitatem, aut aliquod simile.

Restat ostendere, quod non sufficienter respondit ad rationes meas. Allegavi auctoritates scripturæ veteris & novi testamenti, Telesphori papæ, Gregorii Nazianzeni, Chrysostomi, Alexandri de Hallis, ad hoc quod inferiores non debent prælatos & presbyteros de publicis peccatis personalibus coram multitudine laicorum arguere. Ad quas omnes ad unum per idem respondet, quod intelliguntur de accusatione vel correptione imprudenti aut temeraria; & quando clerici & ecclesiastici servant limites sui status, & mores & statum cleri non offendunt.

Ista solutio non videtur vera. Nam numquam temeraria & imprudens correptio facienda est. Unde sicut nec inferiores habent temerarie corripere superiores, ita nec e contra. Igitur secundum istam glossam fictam dicendum est: quod superiores non habent arguere aut corripere inferiores coram laicis, supple, imprudenter & temerarie. Quod dicit prælatos & sacerdotes non esse corripiendos ante laicos, quando servant statum & mores, nec offendunt statum clericalem. Quomodo est hoc solvere? Certum est quod nullus debet argui aut corripi etiam fraternaliter, nisi pro peccato mortali. Per omne autem peccatum mortale boni mores maculantur. Unde si glossa sua sit vera, eodem modo diceret, quod laici non sunt corripiendi, cum nisi peccent non sunt corripiendi. Quod vero dicit istam glossam se acci-

Prima replica contra solutionem adversarii.

pere a dictis; immo non meis, sed beati Gregorii in Pastorali lib. 2. c. 5. Salva pace non bene accipit. Nam dictum Gregorii est de judicio discussionis. Dicit enim quod admonendi sunt subditi ne præpositorum suorum vitam temere judicent, si quid fortasse in eis reprehensibile videtur; & applicat ad correctionem, quam vult fieri coram multitudine, data pertinacia & habita facultate, de qua nihil Gregorius præcepit. Nam judicium discussionis secretum est, & fit in corde judicantis.

Secunda. Præterea male ad suum propositum applicat dictum apostoli 1. Timot. 5. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.* Dicit: Hæc est regula observanda, cum culpa senioris suo exemplo non trahit ad interitum corda juniorum. Ubi autem sic est cum stricta increpatione feriendus, &c. Considerate quod Gregorius exponit auctoritatem apostoli, quæ erat ad Titum episcopum; & ita Gregorius vult quod senior ab episcopo non dure increpetur, si tamen culpa senioris non trahat ad interitum corda juniorum: sed si trahat, districte increpetur ab eo. Non dicit ibi apostolus aut Gregorius laicis aut subditis, quod increpent seniorem peccantem, sed episcopo. Male ergo ex hoc inferre potest, quod subditi possint seniores dure arguere, cum eorum culpa suo exemplo alios ad peccandum inducit: dum tamen peccatum senioris sit personale. Nec glossam quam pro me dedit, accepto ad verba Gregorii, sed quod loquatur de peccato senioris in fide, quando est dure arguendus. Nam credo quod intellexit de personali peccato. Peccatum enim in fide non tantum exemplo, sed per se ad interitum alio, trahit. Ideo talem glossatorem non habeo avoatum.

Tertia. Dictum Gregorii 2. q. 7. *sicut laudabile.* ad propositum suum non facit, quia loquitur episcopis in concilio congregatis, qui erant superiores primate Clementio, quos hortatur ad puniendum illum, si talis inventus fuerit, ut fama protulerat; unde per hoc male infert quod inferiores habeant per judicium superiores corrigere, aut illos coram subditis palam arguere.

Imponit mihi opponens, quod ad rationes suas probantes, quod peccata publica sacerdotum & prælatorum personalia sunt in evangelizatione per prædicatores verbi Dei, habita sufficientia & opportunitate, data eorum pertinacia, coram clero & populo arguenda & detegenda; non respondi sufficienter, sed evasi, ut potui, superficialiter. libenter viderem quid contra solutiones meas replicasset; & hoc facere poterat, si erant insufficientes, sicut dicit, & ego responderem.

Contra solutiones adversarii. Ad rationes meas probantes, quod peccata mortalia publica personalia prælatorum & sacerdotum, &c. non debeant per sæculares potestates puniri, aut Christi fideles laicos etiam subditos castigari, dicit quod posset dari generalis responsio, ostensa est frivola esse; nihil plus ad hoc dico.

Contra solutionem datam ad verba Constantini. Ad expositionem verborum Constantini, ubi dicit, quod ista verba fuerunt exhortationis, ut ostenderet quales deberent esse episcopi. Nam tales esse debent, ut non coram sæcularibus potestatibus concertent, & hoc, Quoniam ad illud Dominus constituit vos sacerdotes, cum dicit, vobis datum est de nobis judicandi, glossat exponens, & hoc judicio spirituali ratione clavium, sicut medicus de morbo, non autem judicio coactivo. istud non potest stare, quia sacerdos habet duas claves, scilicet scientiæ & potestatis. Verum est quod per primam habet auctoritatem discernendi de morbo spirituali, ut medicus de morbo corporali: per secundam habet autoritatem ligandi & solvendi non tantum hortative, ut in pluribus passibus opponens innuit, sed etiam coactive, seu obligative. Nam si verum est, immo quia verum est illud ore veritatis prolatum Petro Matt. 16. *Quodcumque legaveris super terram, erit ligatum & in cælis*; magis ligat sacerdos quam princeps aut judex sæcularis. Consequenter glossa illius: vos non potestis judicari ab hominibus, est quod hoc intelligitur de sacerdotibus heroicis, quoniam dii vocantur. Hoc non videtur. Nam mali episcopi malitia personali, & quamdiu tolerantur ab ecclesia, dicuntur dii & angeli. Dii psal. 60. *Ego dixi dii estis, & filii excelsi omnes.* Si omnes, tamen sunt inter omnes aliqui mali: Ergo mali dii dicuntur, dicuntur etiam angeli. Nam angelus Ephesi, peccaverat, quia monetur ut agat pœnitentiam. tamen dicitur angelus. Nec, ut dicit, coacti sua judicia Romano principi detulerunt; sed expectantis ab eo certam vindictam, & acerbiorem vel favorem inordinatum ex hoc sperantes; & puto quod in hoc peccaverunt maxime, si tamquam suo judici hoc fecerunt.

Quod sacerdos habeat potestatem judicandi coactive non tantum hortative.

Facit ad auctoritates multorum sanctorum & doctorum unam solutionem, quod loquuntur de illis qui imitantur in vita Christum, quod tales non sunt judicandi ab aliis; sed ista est glossa sua & voluntaria, nec in aliquo doctore talis glossa reperitur; quoniam secundum illam diceretur, quod non sunt judicandi a suis superioribus, quia nemo in hoc quod bene agit & Christum imitatur, judicatur judicio condemnationis a quocumque.

Inserit unam parvulam rationem in sua responsione. Quomodo, inquit, servabunt laici illud Domini præceptum: *Quæ dicunt facite: secundum opera eorum nolite facere*; nisi judicent de vita & prædicatione. Hic est æquivocatus, sicut frequentissime, de judicio. Nam non est negatum, immo concessum in secundo corollario 2. conclusionis secundi puncti, quod quilibet Christi fidelis potest

judicare judicio discretionis de peccatis pu- A blicis sacerdotum & aliorum ecclesiasticorum; & per istud sufficienter impletur istud: *Quod dicunt facite: secundum opera eorum nolite facere.* Est verum quod adhuc facilius concedetur judicium illud de prædicatione seu doctrina, quam de vita sacerdotum, subditis; tum quia prædicatio sacerdotum ordinatur directe in salutem subditorum, vita autem non: tum quia defectus in prædicatione sunt periculosiores subditis, quam vitæ; tum quia facilius error prædicationis agnoscitur & certius, quam defectus in vita.

Cur facilius conceditur populo judicare de prædicatione sacerdotum quam de vita

Ad auctoritatem Ezechielis 33. de speculatore, &c. dicit quod biblias multas vidit, B ubi textus iste non reperitur. Possibile est; sed si vidit antiquas & correctas in regno suo, æstimo quod clausulam illam reperit, *non populus terræ*, sed rogo num apud nos in talibus non repetitur? bene credo quod in quibusdam novis ac non bene correctis, ex vitio scriptorum non fit, sed male. Ulterius, si fit, inquit, hæc clausula, est intelligenda de requisitione finali & authentica. dicat mihi unicum doctorem qui sic exponit: credo quod non poterit. Nam sua glossa est utique sua, quia varia, quod fieri non debet in scriptura sacra, & imminet in tali modo mag- C num periculum, nec sic reperiet in sermonibus per me datis. Æstimo enim quod intellectus dati ad auctoritates per eum allegatas, in doctoribus reperientur, aut sanctis, aut scolasticis, aut ex dictis eorum elicientur. Item cur exclusisset dominus populum ab eo quod sibi nullo modo potest convenire, nec licite nec illicite; siquidem nullus prudens dominus prohibet id quod fieri non potest, alioquin debuisset Deus homini prohibuisse creare hominem, aut justificare impium. Solum ergo hoc prohibetur quod fieri potest, D & faciendo peccatum incurritur. Cum ergo populus terræ nullomodo possit requirere a speculatore vel custode sanguinem pereuntis requisitione authentica, quæ Deo soli convenit, frustra Dominus hoc ei vetasset aut prohibuisset, cum dixit: *Non populus terræ loquitur.* Ergo de requisitione subauthentica, & dicit quod illa, populus terræ non requiret sanguinem pereuntis de manu speculatoris negligentis. quod allegat magistrum Nicolaum de Lira in 3. c. non facit ad propositum. Nam arguitur Ezechiel a Domino, E non ab inferioribus, quod siluerat. Auctoritatem Origenis super Genesim homilia, ut dicit, 16. allegat, si bene intelligatur. Dicit illos sacerdotes esse nequiores aliis, non propter libertatem sibi datam vel servatam a Pharaone, sed propter consensum quo eidem Pharaoni in malis favebant.

Ad auctoritatem Salvatoris Matt. 17. respondit per suppositionem primam. Hoc non est solvere, quia illa falsa est, & sufficienter improbata.

De Abimelech, quod fuerit subjectus regi Saül, quia se coram eo excusavit, ut ait de Lira, satis dictum est prius, quomodo sacerdotes levitici fuerunt aut non fuerunt subjecti. Cetera usque ad materiam de indulgentiis transeo. Proponam tamen quod sentit de decimis. Est ergo secundum suum dictum hic improbandum, & est tale. Populus potest licite subtrahere decimas & oblationes malis sacerdotibus malitia personali: hoc dictum procedere videtur, ex hoc quod non sunt debitæ sacerdotibus, sed sunt puræ eleemosynæ. Si enim non sunt debitæ sacerdotibus a populo, populus propter malitiam personalem sacerdotum non est absolutus a debito, sicut nec ego si debeo Ticio 100.... & ille fiat malus, sum absolutus ab illo debito. Istud dictum omnino coincidit cum 16. articulo Johan. Wicleff, qui in forma talis est: Decimæ sunt puræ eleemosynæ & parochiani possunt propter peccata suorum prælatorum ad suum auferre arbitrium. Istud igitur ostendo esse falsum, divina scriptura pariter & humana. Primo divina, nam Levitici ultimo scribitur: *Omnes decimæ terræ sive de frugibus, sive de pomis arborum Domini sunt*; & infra: *Omnium decimarum ovis & bovis & capræ, quæ sunt sub pastorum virga, transeunt, quidquid decimum sanctificabitur Domino.* Item Num. 18. *Filiis Levi dedi omnes decimas Israël in possessionem pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis, ut non accedant ultra filii Israël ad tabernaculum fœderis, nec committant peccatum mortiferum, solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus & portantibus peccata populi, legitimum sempiternum erit in generationibus vestris.* Item ibi: *Levitæ decimarum oblatione contenti erunt, quas in usus eorum & necessaria separavi.* Præterea antea Jacob spopondit solvere decimas Deo Gen. 28. *cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi.* Amplius Malachiæ 3. scriptum est: *Inferte omnem decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea. Et probate me super hoc dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam, & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Et beatos vos dicent omnes gentes, eritis enim vos terra desiderabilis dicit Dominus exercituum.*

Secundum dictum adversarii.

Decimas non esse puras eleemosynas.

In lege nova Dominus de solutione decimarum loquens Matth. 23. & Luc. 11. nec tamen opera alia debita volens propter harum solutionem prætermitti, dicit: *Hæc oportuit facere, & ista non omittere.* Apostolus ostendit, quod decimæ sunt debitæ, & si non ostendat, quotam illam, tamen quantum ad hoc quod sufficiant pro sustentatione ministrorum, & ait primæ Corint. 9. Qui altario servit de altario vivat. quis militat sti-

pendiis suis umquam? Item idem ostendens quod sunt debitæ Deo servientibus, allegat istud Deut. 25. *Non infranabis os bovi trituranti*, & quod non propter boves dictum sit, sed propter apostolos, & doctores, ait: *Numquid de bobus cura est Deo, an propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi*, sequitur ad propositum; *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si nos carnalia vestra metamus*: ac si diceret: non est magnum immo debitum. Præterea Chrysostomus homil. 31. super Matt. in opere imperfecto ait: Nunc veniamus ad sacerdotes: scimus quia justitiam servare, & misericordiam facere, & fidem habere propter gloriam suam mandavit Deus. Decimas autem offerre propter utilitatem sacerdotum, ut sacerdotes quidem in spiritualibus populo obsequantur, populi autem in corporalibus sacerdotibus subministrent. Item Haimo super illo: *Qui bene præsunt prebyteri duplici honore habeantur*, ait in expositione: duplicem honorem præcipit exhiberi presbytero in salutationibus, videlicet ut humilient se illi subditi, & in exhibendis donis studiisque spiritualibus: hæc ille.

Auctoritates sanctorum & doctorum.

Jure humano probatur, quod decimæ sunt debitæ. Primo per beatum Ambrosium sermone quodam, & habetur 16. q. 7. dicentem: Quicumque recognoverit in se, quod fideliter non dederit decimas suas, modo emendet quod minus fecit. Quid est fideliter dare? ut nec pejus nec minus aliquando offerat de grano aut de vino aut de fructibus arborum aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua. Et contra solvere nolentes sententia excommunicationis fulminanda est, ut patet in c. *omnes* ubi dicitur ex concilio Rothomagensi: Omnes decimæ terræ, sive de frugibus sive de pomis, Domini sunt, &c. ut Levitici ultimo supra allegatum est, sequitur: Sed quia modo multi inveniuntur decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini præceptum admoneantur semel & secundo & tertio; qui si non emendaverint, anathematis vinculo feriantur usque ad satisfactionem, & emendationem congruam, ut cap. sequenti dicitur: Decimas Deo & sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis & Jacob promissis, insinuat, & omnes sancti sacerdotes commemorant. Item Hieronymus super Malachiam in 3. c. & habetur 16. q. 1. *Revertimini* dicit sic: Nunc exequamur ordinem prophetæ. Quia mihi non reddidistis decimas & primitias, idcirco in fame & penuria vos maledicti estis, & vos me supplantastis sive defraudastis. Ecce annus expletus est, & nihil in meos thesauros, sed in vestra horrea comportastis; & pro decimis & primitiis, quæ parva erant, ut a vobis darentur, libertatem possessionum vestrarum, & omnem frugum abundantiam perdidistis. Ut autem sciatis me irascente hoc perfectum, quia fraudastis me parte mea, hortor vos atque commoneo. Glossa interlinearis super *commoneo* dicit; præcipio ut inferatis decimas meas in horrea mea, hoc est in thesauros templi, & habeant sacerdotes atque levitæ, qui mihi ministrant cibos, & probate me, si non tantas pluvias effudero, ut cataractæ cœli apertæ esse credantur, effundam vobis benedictionem usque ad abundantiam. Et ibi multa de hoc per totum. In tantum autem dicuntur esse debita, ut tributa egentium animarum dicantur, teste beato Augustino. eod. c. 2. q. c. *Decimæ*, ubi dicit: Decimæ tributa sunt egentium animarum; quod si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum accipies, sed & sanitatem corporis consequeris. Super illo autem: *Egentium animarum*, dicit glossa. Quod dantur egentibus clericis, non ideo minus dandæ sunt, si divites sunt. Nam intuitu personarum dantur ecclesiæ. Hæc glossa: dicerem quod sunt egentium animarum. Nam decimæ ultra statum clericorum honestum, sine pompa distribui per ecclesiasticos debent egentibus.

Quod vero sit debitum sic solvere decimas, & non pura eleemosyna, patet, quia Deus per brachium sæculare se de non solventibus vindicare videtur, in hoc quod id quod Deo dari debetur, putans quis sibi reservare, perdit, & fiscus accipit. Unde Augustinus 16. q. 7. Majores nostri ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modo autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus cum Deo partiri decimas, modo autem tollitur totum, hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus. Item, idem super illo versu psalm. 143. *Qui producit in montibus fœnum*, ait: Christus tacitus exigit, & major est vox tacentis, qui tamen in evangelio non tacet. Nam dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*; ibi de illo, quod necessarium est victui ecclesiasticorum loquitur. Et sermone de decimis reddendis, ait circa medium: Decimæ ex debito requiruntur. Nota ibi, ex debito, ut qui eas dare noluerit, res alienas invadit, & quanti pauperes in locis ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal æterni judicis apparebit; quia rem a Domino pauperibus delegatam, suis usibus usurpavit.

Thomas autem 2. 2. q. 87. art. 1. in pen. declarat, quod homines modo tenentur ad solutionem decimarum, & quomodo in veteri lege præceptum de solutione decimarum erat partim morale, partim judiciale. Morale & de dictamine rationis naturalis, quoad hoc, quod his qui divino cultui ministrabant, necessaria vitæ ministrarentur: judiciale vero erat ex divina institutione, quoad talem

Decimæ in veteri lege debitæ præcepto partim morali, partim judiciali; in nova, præcepto partim morali, partim institutione ecclesiæ.

determinationem, ut puta quoad decimam. Modo autem licet judicialia legis sint mortua, tamen potest aliquod ex illis noviter institui, & sic fecit ecclesia, quæ, ne populus Christianus minus daret sacerdotibus Christi, quam populus Judæorum suis sacerdotibus & levitis, qui ad majora tenetur, quam ille, secundum quod ait Dominus Matt. 5. *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* ordinavit & statuit dare decimam ministris novi testamenti. Unde ad solutionem decimarum homines tenentur, partim jure naturali, partim institutione ecclesiæ. Jure naturali, quoad hoc, quod tantum detur illis ut sufficienter & honeste vivant: institutione ecclesiæ, quoad determinationem decimæ partis. In eamdem sententiam venit doctor solemnis 4. *Quotlibeto*, quæstione, utrum decimæ sunt de jure evangelii; ubi post aliqua dicit in effectu, quod decimæ sunt partim de jure evangelii & de jure naturali. quod dico ego ibi fundatur: Dignus est operarius cibo suo, & in locis præallegatis; partim de jure humano & positivo, sicut olim erant partim de naturali, & partim de jure positivo divino. Subtrahens ergo decimas, Deo facit injuriam in quatuor, ut quidam doctor ait. Primo, quia dehonorat Deum, qui detinet sic rem sacram. Secundo, tale facinus damnificat totum mundum, quia subtrahuntur fructus huic sæculo, propter avaritiam retinentium decimas, si non vindicetur Deus. Tertio, quia tale peccatum est grande, scilicet subtrahere decimas, quia est sacrilegium. Decima enim pars est Dei & pauperum ejus. Quarto, quia illa subtractio est causa diminutionis divini cultus, qui exercetur per institutos ministros. Unde illorum diminutio esset causa diminutionis sacrificii pro populo, & doctrinæ fidelium. Propterea dicit se Dominus in illa subtractione afflictum & confectum; & hoc est quod dicitur Malach. 3. ubi prius allegatum fuit: *Revertimini ad me, & ego revertar ad vos, dicit Dominus exercituum; & dixistis: In quo revertemur?* Respondet Dominus: *Homo si affligit Deum, quia vos configitis me, & dixistis: In quo configimus te?* Respondet Dominus, *In decimis & primitiis & in penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota.* Glossa vero super illo, *Configitis*, dicit: Tempore Esdræ tanta fuit fames, ut multi pro penuria filios & filias vendentes, & frumenta ementes, levitis decimas non solverent; qui etiam fruges in horreis congesserant, pro magnitudine pretii decimas non solvebant. Unde compulsi ministri templi, fugerunt unusquisque in regionem suam. Ideo dicit Dominus se in suis afflictum & non accepisse decimas. Hæc ibi.

Henricus de Gandavo.

Subtrahens decimas, facit Deo injuriā.

Deum affligit.

Auditis quomodo decimæ non sunt puræ eleemosynæ, immo sunt debitæ, & ad hoc nunc tendit mea intentio. Unde si quis non absolvitur a debito, pro hoc quod creditor malus efficitur malitia personali, non fit populus deobligatus a decimis, quas debet sacerdotibus bonis, si illi efficiantur mali malitia personali. Malitiam autem personalem dixi, malitiam ex inordinata voluntate procedentem, non corrumpentem fidem aut bonos mores per malam doctrinam, & alios illo modo non inficientem, nec rempublicam ex intentione turbantem. In positione autem allegavi multa originalia beatorum Augustini, Hieronymi, Chrysostomi, ad ostendendum quomodo malis sunt bona debita ministranda & eleemosynæ; ex quo sequitur bene, quod si eleemosynæ sunt malis ministrandæ, ergo & debita hæc pro nunc de debito decimarum malis sacerdotibus debitarum, dicta sunt malis, scilicet malitia personali: secus autem si essent infideles, aut sanctos mores per doctrinam malam subvertentes, aut reipublicæ proditores, aut turbatores ex intentione propria.

Accedo ad materiam indulgentiarum. Est ergo tertium dictum opponentis de indulgentiis. Circa hoc multa dixit, descripsit nomen indulgentiæ, distinxit quadruplicem modum remissionis. Et quia vocat indulgentias remissiones, aliquando concessiones, potest etiam quadruplex modus indulgentiæ assignari, conformiter ad remissionem, secundum eum quadruplicem; scilicet authenticam, subauthenticam, ministerialem, & aliam omnibus competentem, quæ dicitur remissio offensæ. Posuit circa ista septem dicta de idoneitate suscipientium indulgentias seu remissiones, quæ, quia nolo improbare, perfunctorie transeo: sed de istis indulgentiis non loquuntur doctores communiter, dum tractant materiam indulgentiarum. Nam istæ cum sint remissio culpæ, aut per modum authenticitatis aut subauthenticitatis aut ministerii sunt ad sacramentum pœnitentiæ pertinentes; illæ vero de quibus doctores loquuntur, non pertinent ad illud. Nam non sunt remissio culpæ, sed pœnæ debitæ. Unde indulgentia, ut de ea tractatur a doctoribus, est relaxatio pœnæ debitæ; & quoniam tractantes hanc materiam dicunt, quod ex quo divina justitia infringi non potest, & iste cui indulgentia datur, est debitor pœnæ, oportet quod solvat, aut alius pro eo; quod fit cum merita Christi & sanctorum & ecclesiæ Catholicæ, per eum qui super hoc constitutus est, isti applicantur. Antequam ultra progrediar ad id quod mihi objicit, quod male sibi imposui, dum dixi, quod ponebat indulgentias in lege Domini non esse fundatas, & peregrinationes per homines inventas, esse superstitiosas, idolatriam sapientes, & cleri avaritiam nutrientes: cum tamen, ut inquit, non sic posui. Recitentur hæc verba opponentis in forma, ut in sua positione posuit, & in suis replicis dicit. ubi ego

Tertium dictum adversarii de indulgentiis.

posui fictas & venales absolutiones a pœna & culpa, & indulgentias in lege Domini non fundatas, ibi respondens dicit, me posuisse in sententia, quod absolutiones a pœna & culpa sunt fictæ, & indulgentiæ non sunt in lege Domini fundatæ. apparet mihi, quod non male recitavi dicta sua ad suam intentionem. Nam ipse, quantum ex dictis suis accipere valeo, tacet quod indulgentiæ, secundum communem formam traditionis earum, dum dantur visitantibus talem ecclesiam, & manus porrigunt adjutrices vere pœnitentibus & confessis, &c. certi dies indulgentiæ, non sunt in lege Domini fundatæ; immo ex quo fit mentio de dando aliquid, reputat quod sunt venales, & hoc est tertium dictum ejus. Ita de absolutionibus a pœna & culpa, dicit quod illo modo, quo dantur communiter a summis pontificibus, sunt fictæ & venales & forisatæ, pro eo quod interdum in aliquibus litterarum fit mentio de largitione bonorum suorum, cum dicitur in effectu, quod dantes de bonis suis ad tale vel tale opus, plenam suorum peccatorum & pœnarum pro peccatis debitarum consequentur remissionem. Quia igitur suam intentionem talem novi ex scriptis suis, bene dixi, quod ponebat indulgentias in lege Domini non fundatas, nec intellexi de indulgentiis, ut sunt remissio culpæ, de quibus plura dicit, nec sic sibi volui imponere: sed de illis, quæ sunt relaxatio pœnæ, & quæ fundantur super thesauro infinito ecclesiæ, proveniente ex merito Christi principaliter, & fidei formatæ ecclesiæ ac meritis sanctorum, quæ supererogarunt ultra debitum. Loquendo de illis, dico quod dicit eas non esse in lege Dei fundatas. Nam loqui de illo thesauro, reputat fictum quid, sicut loqui de vacuo extra mundum. Absolutiones etiam illas, de quibus nunc, eo quod fit mentio de aliquid dando, dicit venales & fictas. Peregrinationes autem ad aliquem locum, ut quis informetur de fide aut aliis pertinentibus ad salutem, laudat; sed illas quæ fiunt ad honorandum loca sancta, basilicas martyrum, ad adorandum cum oblatione candelarum & genuflexione, reprehendit, & dicit eas superstitiosas, idolatriam sapientes.

Litteras fraternitatum reprehendit multum, modo quo dantur communiter a fratribus, puta quod talem vel talem faciunt participem bonorum suorum, missarum, vigiliarum, jejuniorum, studiorum & ceterorum bonorum; quia, ut dicit, dantur sub spe lucri, & multa circa hoc dicit.

Circa ista placet mihi quod indulgentia, quæ est remissio culpæ, sit vera indulgentia. Fateor quod circa peregrinationes interdum & sæpe contingant abusus in vagatione effrænata & excessibus multis. Item, quod in concessione litterarum fraternitatum possunt multa peccata contingere ex inordinata af-

A fectione concedentium eas, aut petentium. Nihilominus tamen indulgentiæ sunt licitæ, & in lege Dei fundatæ, prout indulgentia dicit relaxationem pœnæ debitæ: & fundantur super illo thesauro meritorum Christi, &c. Hic autem thesaurus meritorum fundari potest super isto Zachariæ 9. *Tu quoque sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non est aqua.* Si Dominus emisit vinctos de lacu, præservat quosdam, ne mittantur in lacum, per quem intelligitur pars inferni, limbus patrum, extra quem Dominus vinctos tunc posuit, & purgatorium, a quo per applicationem meritorum suorum ab habente potestatem præservantur. Item in illo ad Romanos 5. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum* JESUM CHRISTUM. Si justificati jam pacem habemus cum Deo, quid ergo dicit, pacem habeamus ad Deum, nisi quia adhuc pœna solvenda est, quæ per applicationem meritorum Christi est soluta, ut pacem habeamus ad Deum per Christum? Et paulo post iterum dixit Apostolus: *Si cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est, multo magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per eum.* & in illo capitulo multa dicit Apostolus, ex quibus apparet quomodo Christus meruit nobis, & quomodo in eo omnes justificantur. Igitur si meritum Christi sit tantum, immo infinitum & pro redemtione infinitorum mundorum, si essent, non est inane fundamentum indulgentiarum. Potestas vero dispensandi hunc thesaurum per papam, universaliter fundatur ibi: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*, sicut diffuse in positione mea declaravi.

Indulgentiæ in lege Dei fundatæ.

D Quod addidi, quod etsi non esset expressum in sacra scriptura fundamentum, sufficeret auctoritas ecclesiæ, non ex timore feci, sed ex veritate. Nam cum ecclesia in his quæ fidei sunt & concernunt salutem animarum, non possit errare, sufficere debet omni fideli ejus auctoritas.

Dico igitur quod possunt dari indulgentiæ, quæ sunt relaxatio pœnæ, tribus concurrentibus; quod sit auctoritas in dante, caritas in suscipiente, & pietas in causa, scilicet vel ad honorem Dei aut utilitatem ecclesiæ; & istis stantibus, papa si dat indulgentias, tenent.

Tria debent concurrere ad collationem indulgentiarum.

Ad rationes suas respondeo. Ad primam papa dat indulgentias multis, qui sunt præsciti, & hoc papa dubitare habet talibus quod Deus non dat, &c. Dico, indulgentiæ non tenent, nisi sint tria præmissa. Præsciti autem, etsi sint in caritate, secundum præsentem justitiam, saltem aliqui, non tamen decedunt in caritate, &c. deerit eis secundum prædictorum.

Ad secundam, res corporales, &c. concedo

cedo majorem; sed tamen inepte ad propositum assumitur, cum indulgentiæ non vendantur, nec emantur. Esto quod aliquod subsidium tribuatur ecclesiæ. Nam non datur indulgentia pro illo dato corporali, sed pro opere spirituali, scilicet reparatione ecclesiarum vel pontium, aut piorum locorum; & licet temporale interveniat, ordinatur ad spirituale, ut est divinum servitium in ecclesia reparanda fiendum, opus misericordiæ peregrinantibus, quoad pontium reparationes, & aliis justis personis & circumstantiis. Hæc Thomas in 4. di. 20. Concordat Richardus de Media-villa eadem di. 4. Tangit Thomas de repressione inimicorum ecclesiæ, qui pacem ejus perturbant, quod pro illa possunt dari indulgentiæ. Unde si aliquis rex ecclesiam turbet, sive in spiritualibus, sive in temporalibus, potest papa dare indulgentias omnibus ad reprimendum illum concurrentibus. Et quia talibus oportet dare stipendia temporalia, potest poni illa clausula, quod dantibus de suis bonis ad tale opus indulgentia confertur.

Ad tertiam, positis indulgentiis, &c. Respondeo negando consequentiam. Nam papales indulgentiæ requirunt in causa pietatem, & in conferente discretionem. Nam auctoritas requisita exerceri non debet sine discretione, nec evenit talis causa, ut omnibus omnia debita relaxet, nec potest evenire possibili morali, quod est juris, & secundum quod res humanæ contingunt. Præterea cum secundum Apostolum non sit data potestas in destructionem, sed in ædificationem: sic debet sua uti potestate papa, ne quid nimis & inordinate fiat, atque immoderate. Unde quicquid ligat aut solvit in terris, clave non errante, ligatum aut solutum est in cœlis. Si aliter faceret, secus est: ideo non potest totum purgatorium evacuare de lege communi.

Nec dico, ut opponens dixit, quod papa det indulgentias dum impugnatur, aut pecunia indiget, si de persecutione personali loquitur; sed si impugnatur ecclesia, cujus ipse est universalis pastor, dat indulgentias. Non est etiam putandum, quod ut pecuniam recipiat det indulgentias; & si faceret, peccaret graviter, nec tenerent; quia nec esset caritas in recipiente, nec pietas in causa.

Ex dictis patet solutio rationis additæ ibi, per quam probare vult, quod papa teneatur omnibus dare indulgentiam plenariam; & arguit sic: Potens relevare, &c. Dico ad assumtum quod est verum, & maxime cui ex officio incumbit. Sed papa sine causa pia, quæ honorem Dei aut ecclesiæ respicit, non debet dare indulgentias; & si det, non tenetur. Item per indulgentiam non liberatur quis a morte spirituali, sicut de indulgentia loquimur, sed solum a pœna restante solvenda, non autem a peccato. Unde magis

A ratio ista contra facientem currit, qui concedit indulgentias, quæ sunt remissio a culpa, solvat igitur illam. Nec dicantur indulgentiæ venales, si conditio aliquid dandi apponatur. Semper enim illud est pro causa pia, aut eleemosyna, aut alia utili ecclesiæ, aut ad honorem Dei.

Ut autem de cetero placeat magis sobrie loqui de summo pontifice, adducatur in medium auctoritas Cyrilli in libro thesaurorum. Ait enim sic: Dedit Dei Filius Petro « plene & perfecte claves regni cœlorum; quoniam, sicut ipse accepit a Patre, dux & B sceptrum ecclesiæ gentium, ex Israël egrediens, super omnem principatum & potestatem, & super omne quodcumque est, ut in nomine ejus genua cuncta curventur, plenissimam potestatem; sic & Petro & ejus diadochis, hoc est successoribus, non minus, sed plenissime commisit, & coram apostolis & evangelistis, loco sui, ipse caput ecclesiæ, in medio eorum statuit, quatinus ipsi in evangeliis & epistolis mundo huic prædicando, ecclesias & prælatos ordinando, scriberent quæ a Domino audierunt & receperunt, affirmantes in omni doctrina Petrum loco Domini & ejus ecC clesiam in omni loco, in omni capitulo & synagoga, in omni electione & affirmatione, & quicquid solvendum & statuendum foret ipsius auctoritate approbarent, ipsum vocans Cepham, hoc est caput. » Multa pulcherrima ponit, inter quæ gratia brevitatis omitto, ecclesiæ plenissimam potestatem Petro & successoribus concessam, quibus omnis particularis persona curvare genua debet, ut Petro. Modum igitur ponat quisque ori suo, ut non libere in contumelias prorumpere præsumat.

Quoad litteras fraternitatum dicit, quod fraternitas, quæ est societas credentium, in D fide & caritate est facta & bona: secundum illam alter pro altero orat, alter alteri debitor est; istud & supponens, & ea quæ circa illam dixit non nego: sed ex scriptis suis traho quartum dictum. Litteræ fraternitatum, quæ non dantur nisi sub spe lucri aut confœderationis illicitæ, reprehendendæ sunt. quoad hoc, quod mala intentio interdum concurrit, non adversor opponenti: sed arguit mihi quod intendit etiam formam illarum reprobare, per quam fratres faciunt alios participes suorum bonorum spiritualium, orationum, jejuniorum, &c. & ad hoc tendunt suæ rationes; & in hoc non secum concordo; & ostenE do quod forma illarum jam dicta non est reprobanda. Orationes & suffragia ecclesiæ non sunt ad modum luminis aut doctrinæ, ut dixit Præpositivus, sicut narrant antiqui doctores theologi, & Thomas, Bonaventura, Durandus, & Richardus. Nam lumen modo naturæ se communicat omnibus æqualiter secundum se, non autem sic suffragia; ideo quia fiunt ab agente secundum intellectum,

Quartum dictum adversarii.

hinc est quod duplicem valorem habent, A unum ex radice caritatis, alium ex parte intentionis facientis. Primo valent tantum omnibus quantum uni. Nam caritas facit omnia communia; & hunc respectum videtur habere opponens, considerans quod caritas non quærit quæ sua sunt. Propterea multitudini credentium erat cor unum & anima una; nec quisquam quod possidebat suum esse dicebat. Secundo modo plus valent uni quam aliis, si intentio orantis aut aliquod bonum facientis feratur in unum plus quam in alios. Hoc probo sic: fructus operis, cujus operans est Dominus, & qui totus cedit in utilitatem B operantis, nisi in alium transferatur, non prodest ex parte intentionis, nisi ei ad quem operans dirigit suam intentionem; cujus causa est quia intentio est vehiculum illius fructus; ergo quoad hoc, suffragia illi soli prosunt pro quo fiunt. Sic arguit Thom. in 4. dist. 45. sic Richardus, sic Bonaventura satis concordat, ita Godefridus de Fontibus in suis quodlibetis. Secundum hunc valorem cursum habent litteræ fraternitatum, quia per eas declarant se fratres intentionem in suis orationibus dirigere quibus concedunt.

Ad rationes adversarii contra litteras fraternitatum.

Ad primam rationem opponentis, cum C arguit, ex quo fratres supponunt, &c. Placet mihi quod sola concessio coram Deo sufficit, nec litteram habere necesse est: tamen satisfacit desiderio simplicium; & si fiat absque fraude & dolo, non nocet.

Ad secundam, sicut dixi de indulgentiis, quod non prosunt nisi existentibus in caritate, sic nec suffragia. Unde quod personæ quibus conceduntur participabunt post mortem, intelligitur, si caritate uniantur cum orantibus.

Ad tertiam, distinguo duplicia suffragia; quædam sunt privata, quædam communia. Privata facta a privatis, in secreto fieri debent: D tamen in secreto fieri dicuntur, si non quæratur laus propria sed Dei, & desideret faciens non videri, esto quod videatur; & econtra si clauso ostio optet videri & laudem, jam palam fieri dicitur. Communia in patulo fieri habent, talia videntur opera fratrum, specialiter unius conventus. Nam si ab aliquo particulari litteræ dentur, intelligantur ex suppositione, scilicet si aliquid Deo placitum orando, jejunando, &c. fecero, participem te horum facio. E

Ad quartam, quod fratres orantes duplici modo considerari possunt. Uno modo, ut personæ privatæ: sic magna debent humilitate fulgere, & recumbere in regno ecclesiæ militantis in novissimo loco. Ita & a...quibus partes, a . . . . ut gerentes vices ecclesiæ hoc modo, quia in facie ecclesiæ orationes communes faciunt, non se reputando, sed illam Christi immaculatam sponsam, cujus vice faciunt, extollendo, hoc modo participes alios facere possunt suarum orationum.

Ad quintam, illam tangit difficultatem: si orationes & suffragia facta per malos prosint aliis. Ad quod Thomas in 4. dist. 41. dicit quod ibi duo considerari possunt; unum est opus operatum, ut est sacrificium altaris, & illud ex se efficaciam habet, sicut & omnia sacramenta novæ legis. Aliud opus operans, & hoc dupliciter considerari potest; uno modo, ut est ejus, & sic oratio peccatorum non est meritoria, quia Johan. 9. *Scimus quod Deus peccatores non audit.* Alio modo ut fit in facie ecclesiæ, & vice ejus, & quia ille facere intelligitur cujus vice fit, ut dicit Dionysius; hoc modo oratio peccatorum est meritoria, quia ecclesia semper est Christi dilectissima: vel etiam ut fit ab aliquo, ut instrumentum alterius, & adhuc quia illud principaliter fit ab illo cujus directione aut præcepto aut ordinatione fit; adhuc valebit oratio peccatorum, si principalis institutor sit Deo gratus, ut patet in eleemosyna data a bono domino per manum mali servi. Per hoc patet solutio rationis.

Ad sextam, dico ex datis ab opponente, quod communicare ex auctoritate merita, non competit puro homini, sed hoc facere ministerialiter potest ei competere, & in hoc non usurpant fratres quod est Dei proprium, nec Deum blasphemant. Quod autem dixit opponens rationes meas concludere de prima fraternitate solum, quæ fundatur in caritate, ostendo quod non omnes arguunt de illa, sed aliqui de ista secunda arguunt. Augustinus namque in pluribus auctoribus allegatis, petit adjuvari orationibus & se orantibus commendat. Sed non est opus petere adjutorium orationum ex hoc quod valorem habent ex parte caritatis; quia tum caritas facit omnia communia ex hac parte, videlicet æque non petenti sicut petenti, dum tamen conjuncti sint vinculo caritatis. Petiit ergo ea parte qua valorem habent ex intentione facientis, & in hoc fundatur secunda fraternitas, de qua litteræ fraternitatis intelliguntur; ideo non solum Augustinus, sed Ambrosius, sed Gregorius, Anselmus, & alii multi suffragia aliorum postulasse leguntur.

Quintum dictum adversarii. De sanctorum reliquiis.

Quintum dictum de peregrinationibus est in effectu, quod peregrinationes, quæ fiunt ad honoranda loca sancta, basilicas martyrum, & sanctorum reliquias adorandas, cum oblatione candelarum, aut aliarum rerum, & genuflexione, reprehendendæ sunt tamquam superstitiosæ, idolatriam sapientes; cujus oppositum dico, cum scriptura veteris & novi testamenti, cum doctoribus sanctis Hieronymo, Augustino, Gregorio, Cassiodoro, cum concilio generali Gangrensi, quorum auctoritates & dicta diffuse in positione mea recitata, peto haberi hic pro repetitis. Subjungo tamen aliqua de dictis beati Hieronymi in duabus epistolis ad Riparium presbyterum contra Vigilantium hæreticum. In

prima enim dicit : « Acceptis primum litteris tuis non respondere superbiæ est, respondere temeritatis. De his rebus interrogas, quæ & proferre & audire sacrilegium est. Ais Vigilantium os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos, qui ea suscipimus, appellare temerarios & idolatras, qui mortuorum hominum ossa veneramur. Non autem dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem & lunam, non angelos, non archangelos, non Seraphim, non Cherubim, & omne nomen quod nominatur in præsenti sæculo & futuro, colimus & adoramus, ne serviamus creaturæ potius quam creatori. Honoramus reliquias martyrum, ut eum cujus sunt martyres adoremus. Honoramus servos, ut vel honor servorum redundet ad Dominum. » Post aliqua subdit: Si non sunt honorandæ sanctorum reliquiæ, quomodo legimus : *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*? si ossa eorum polluunt contingentes, quomodo Helisæus mortuus mortuum suscitavit, & dedit vitam, quod juxta Vigilantium jacebat immundum. Ergo omnia castra Israëlitici exercitus & populi Dei fuere immunda, quia Joseph & patriarcharum corpora portabant in solitudine & ad sanctam terram immundos cineres pertulerunt?

Dicet mihi quis : non reprehendimus honorare reliquias martyrum, quia immundæ sunt, aut immundos contingentes faciunt : sed dico quod non licet colere eas, ut modo fit. Profecto ita dicebat Vigilantius, ut recitat beatus Hieronymus in altera epistola contra eumdem. « Quid, inquit, necesse est tanto honore non solum honorare, sed etiam adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Quid pulverem linteamine circumdatum adorando oscularis? prope ritum gentilium videmus sub prætextu religionis introductum in ecclesiis, sole adhuc lucente, moles cereorum accendi, ubicumque pulvisculum nescio quid in modico vasculo pretioso linteamine circumdato, osculantes adorant. Magnum honorem præbent hujusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrandos, quos Agnus, qui in medio throni est, cum omni fulgore majestatis suæ illustrat. » Hæc verba Vigilantii. Contra illud Hieronymus : « Quia Vigilantius videtur velle vivos non mortuos coli debere, infert : Ergo sacrilegi sumus, quando apostolorum basilicas ingredimur. Sacrilegus fuit Constantinus imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quos rugiunt dæmones, & habitatores Vigilantii illorum se sentire præsentiam confitentur. Sacrilegus & nunc Augustus Archadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Judæa transtulit in Thraciam. Mortuos illos suspicaris, ideo blasphemas. Sed lege evangelium : *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, non est Deus mortuorum, sed vivorum*. Si ergo vivunt, honesto juxta te carcere concludantur. » Et ibi multa dicit, ostendens quomodo sancti in patria orant pro nobis, & quod si multa in vita fecerunt utilia hominibus, adhuc magis modo, cum sunt cum Deo in cœlis regnantes. Allegat de Moyse, de Paulo & de Stephano, de cereis & luminaribus, quod liceat ea offerre, licet non illa simplicium intentione, qua quidam offerunt, scilicet ad honorem martyrum, quasi indigeant. dico ego ; & hoc consonat sequentibus ; sed ex devotione offerentium, sic sanctos volentium honorare. Ita dicit Hieronymus Vigilantio : Quid inde perdis? scilicet ex illa oblatione causabantur quondam apostoli, quod periret unguentum : sed Domini voce correpti sunt ; neque enim Christus indigebat unguento, nec martyres lumine cereorum ; tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, devotioque mentis ejus recipitur, & quicumque accendunt cereos, secundum fidem suam habent mercedem.

Ad hoc quod idolatriam hoc sapere dicitur, respondet Hieronymus : « Quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili videamur cum idolis honore venerari? illud fiebat idolis, idcirco detestandum : hoc fit martyribus, & ideo recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquiis per totas Orientis ecclesias, quando legendum est evangelium, accenduntur luminaria jam sole rutilante, non ad fugiendas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Unde & virgines illæ evangelicæ semper habent accensas lampades, & apostolis dicitur : *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris*, ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur de qua in psalmo : *Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis*. » Itaque propter tria Hieronymus dicit quod cereos coram reliquiis martyrum accendere licet. Primum propter devotionem orantis in honorem sanctorum quorum sunt reliquiæ. Secundum ad ostendendum signum lætitiæ spiritualis. Tertium ad repræsentandum internum lumen fidei, quod est in adorantibus. Subinfert Hieronymus. Malefacit ergo Romanus pontifex, quod super mortuorum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te, loquor Vigilantio, pulvisculum offert Domino sacrificia & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Et non solum unius urbis, sed totius orbis errant episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas Martyrum? Quasi dicat, non errant, non malefaciunt. Plena est hæc epistola pulcherrimis rationibus & persuasionibus ad hoc propositum, & ad alia

quæ Vigilantius circa cultum reliquiarum detestabatur. Ad illam volentem instrui remitto.

Ex quo infero, quod si licet colere, venerari & adorare reliquias sanctorum martyrum, licet causa hujusmodi ad ecclesias peregre proficisci; ideo peregrinationes ad adorandum reliquias non sunt damnandæ, dum tamen fiant cum debitis circumstantiis. Revera non ignoro multos excessus interdum committi ab aliquibus: sed non ideo peregrinatio est reprehendenda, sed abusus. Non est pecunia dicenda mala, si aliquis ea male utatur. De cetero arguatur mala voluntas & malus usus sive abusus, non ipsa peregrinatio, quæ sancta est, si ad venerandos sanctos, quorum reliquiæ visitantur, hoc fiat.

Nec moleste ferat opponens, quod dico eas adorandas, quia secundum doctores, exhibitio honoris ratione sanctitatis, adoratio est. Et sicut est multiplex modus sanctitatis, ita multiplex modus adorationis, scilicet latriæ, quæ soli Deo per se debetur; yperduliæ, quæ ratione alicujus excellentiæ finitur, ut Mariæ, in quantum est Mater Dei: duliæ ratione sanctitatis, qui convenit ceteris sanctis; immo in scriptura sæpius legimus homines alios viventes adorasse. Ut Jacob Esau Gen. 33. ut David Jonatham 1. Reg. 20. & in valde multis passibus. Si peccatoribus adoratio ratione alicujus superioritatis data est, & non culpantur facientes, cur non licebit sanctorum reliquias beata immortalitate fruentium adorari? Quod dicitur periculum esse propter simplices, qui istas adorationes discernere nesciunt, dico quod instruantur; & melius est hoc fieri, quam negare, propter periculum, quod sanctum est. Nam multa condemnare oporteret, si periculum attenderemus, quod ex abusu exurgere solet.

Ad rationes meas de peregrinationibus in veteri testamento ter in anno ad templum quod erat Jerosolymis, & quod Christus hoc observans sic peregrinatus est, quod erat etiam illud præceptum observatum a quibusdam gentibus, &c. Dixit quod Christus ista extinxit dum dixit mulieri Samaritanæ Johannis 4. *Mulier crede mihi venit hora & jam est, quando nec in monte hoc, nec Jerosolymis adorabitis patrem. sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate.* Jam respondi, quod per hoc peregrinationes non evacuavit, sed tantum ceremonias veteris legis, quæ in templo Jerosolymis observabantur: quoniam quæ tunc corporaliter fiebant, nunc in spiritu & veritate observantur. Sed quia non replicavit contra hoc, ideo nihil plus dico. Cum opponente autem meo non discordo in hoc quod laudat peregrinationes, quibus itur ad audiendum verbum Dei, & sanctorum virtutum informationem, nam & illas ego ipse laudo.

A Postremo circa imagines venerabiles pono sextum dictum ejus, quod ex scriptis suis traho. Imagines pictæ vel sculptæ non sunt adorandæ; & dico de pictis aut sculptis ad differentiam vivarum imaginum, quas magis vult venerari. vocat istas pictas imagines, &c. statuas; dicit de eis quod populus spiritum Jesu non habens, exhibet eis magnam reverentiam & honorem cum genuflexione, candelarum accensione & hujusmodi, & hæc sibi non placent. Nam dicit: Populus Dei spiritum Jesu non habens, tangit quomodo dæmon ptens est in talibus imaginibus B Christi & sanctorum, quæ sunt in templo, ut domo Dei, dementare homines, qui abundant non fide viva, sed mortua. & quod tales qui faciunt imagines, assimilantur Aaron effœminato, qui timore populi fecit vitulum conflatilem, & Jeroboam qui fecit vitulos aureos, ut populus non adoraret ultra in Jerusalem. Et quod si præsepe Domini sit adorandum propter habitudinem illius ad Christum, magis esset adorandus asinus quem Dominus equitavit, in habitudine ejus ad eum. Fateor quod non sunt idola colenda C & simulacra, hoc enim scriptura prohibet & ratio; modo quo ab idolatris adorabantur; quoniam illi putabant in eis aliquid esse numinis, putabant eas habere rationem vel intellectum & sensus. Unde aures ad audiendum, oculos ad videndum formabant. Ideo Dominus Exodi 20. prohibet sculptilia fieri, cum ait: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ est in terra deorsum.* Et apostolus de idolo dixit, quod idolum nihil est. Remigius autem hoc sic exponit: « idolum videtur imaginem hominis habere, & non est homo: D « Videtur imaginem alicujus bestiæ habere, « & non est bestia: Videtur aures, oculos & « nares & os habere: sed ideo nihil est quia « non audit, non videt, non olfacit, non lo« quitur, Dicitur homo esse, non est homo. « Dicitur Deus esse, non est Deus. Ideo nihil « est, quia id quod dicitur non est. Sed Chri« stiana religio imagines Christi admittit, quia « Deus factus est homo. Ante incarnationem « pingi non poterat, potest autem post per li« neamenta corporis humani Christi figura re« præsentari. Admittit etiam imagines B. Vir« E ginis Mariæ, sanctorum apostolorum, mar« tyrum, confessorum, virginum & electorum, « quos in celebri memoria haberi disposuit; « quas in reverentia fidelium devotio habere « voluit, ut simplicibus essent memoriale per« petuum, sicut libri & litteræ seu alphabetum, « sapientioribus autem essent, ut ad devotio« nis eorum excitativum. nempe * segnius irri« tant animos demissa per aures, quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus. Tardius enim audita quam visa movent.

Sextum dictum adversarii de imaginibus.

* Horatius de arte Poet.

Igitur quod sint conservandæ non destruendæ, exemplis & auctoritatibus ostendo.

Refert Sigibertus in sua historia, quod sub anno Domini 724. Judæus quidam maleficus, promittens Gizid Saracenorum regi, eum ultra 40. annos imperaturum, suadet ut in toto regno suo Dei sanctorumque imagines deponi edicat, qui spe regnandi seductus, edictum proponit. Ipse tamen mox obiit. hæc ille.

Dicitur in chronica Martini, quod cum Leo imperator imagines in civitate Constantinopolitana igne cremari jussisset, Gregorius secundus, qui fuit 91. Pontifex, eumdem Leonem anathematizavit. De quo memoratus Sigibertus dicit: Gregorius papa synodum 93. episcoporum Romæ congregat, & venerationem sanctarum imaginum confirmat, earumque violatores generali sententia anathematizat. Idem auctor dicit de Stephano papa 92. Quod venerationem sanctarum imaginum confirmat, earum violatores anathematizat. Refert idem quod Constantinus imperator filius Leonis, de quo ante, omnino a Deo aversus, virum sanctum Stephanum per 40. annos inclusum, etiam gentilibus reverendum, amara morte martyrizavit, omnes sibi subjectos coegit super S. Crucis lignum, ne aliquam Dei sanctorumque ejus venerarentur imaginem. Et quod hoc sit tyrannis patet ex hoc quod sequitur: Nec sub alicujus gentilis persecutione plures quam sub hoc martyrizati sunt.

Item, idem sub anno Domini 772. ait: In præsentia Pipini regis inter Græcos & Romanos celebratur synodus de sancta Trinitate & sanctorum imaginibus. Adrianus Romæ præsidet. Hic ad comprimendam rabiem hæreticorum imagines Dei & sanctorum execrantium nimis laboravit, & libro adversus eos edito, multis scripturarum inductionibus roborato, errores eorum infirmavit. Idem auctor ait, quod sub anno 788. instantia Tarasii patriarchæ Constantinopolitani & Adriani papæ secundo apud Niceam universalis synodus 350. episcoporum congregatur, in qua fides catholica in præsentia Irenes & filii ejus cunctorum subscriptione roboratur, & hæresis execrantium imagines Dei in perpetuum abdicatur.

Præterea Damascenus in quarto suarum sententiarum c. de imaginibus ait: Fertur autem quædam historia, quod Dominus Abgaro regi, qui pictorem miserat imaginem Domini figurare, similiter nequeunte pictore propter coruscantes a facie ejus claritates, ipse vestigium propriæ faciei divinæ & vivificæ superimponens in vestimento illius, sui ipsius imaginem astrinxisse, & ita capienti Abgaro misisse. Hæc Damascenus. rationem autem institutionis sanctarum imaginum Gregorius in registro tangit ita dicens: Quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ista ignorantes vident quid sequi debeant, in ipsa legunt qui

A litteras nesciunt. Unde præcipue gentibus pro lectione pictura est. Hæc ille. Et hoc consonat dicto Damasceni in suo 4. cap. de sanctis imaginibus: sic dicentis: Quia vero non omnes noscunt litteras, neque lectioni vacant, patres excogitaverunt velut quosdam triumphos in imagibus hæc describere ad velocem memoriam. quapropter multotiens non secundum mentem habentes Domini passionem, imaginem crucifixionis Christi videntes & salutaris passionis in rememorationem venientes, procidentes adoramus. Hæc ille. Item Ezechiel jussus est pingere

B transmigrationem Jerusalem, ut populus videns, sensibilibus formis moveretur eam futuram cognoscere, & fidem dare prophetis. Nam 12. cap. ejusdem dicitur: *Tu ergo fili hominis, fac vasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis.* Ibi Hieronymus in commentario lib. 3. Quia ergo oculos habent ad videndum & non vident, aures ad audiendum & tua verba contemnunt, doce eos per imaginem atque picturam, & schematibus ostende corporis, ut venturam captivitatem non solum auditu, sed & oculis recognoscant. Hæc Hieronymus. Patet ex hoc

C quod imago ad imitandum est inventa, & fortius monet quam scriptura aut verba.

Ut autem appareat Deum aliqua sancta loca plus aliis honorare & imagines haberi in reverentia, duo testimonia preferantur, unum ex historia tripartita, alterum ex historia ecclesiastica, ex quibus monstratur Deum specialius in uno loco quam alio, aut in unius imaginis præsentia operari quam alterius. Refert Cassiodorus lib. 6. historiæ tripartitæ. c. 43. quod Judæi acceperunt potestatem sub Juliano apostata reædificandi templum Jerosolimis in odium fidei: tamen venti, terræ motus & ignis de cavernis terræ

D exiliens, prohibuit. Unde sic dicitur ibi: Cumque gipsi & calcis multa modiorum millia congregassent, scilicet Judæi, vis magna ventorum repente respirans, tempestates atque procellæ subito factæ, quicquid congregatum fuerat dispersserunt. Adhuc autem vesanientibus eis, & nequaquam divina longanimitate correptis, maximus primo terræ motus factus est, & quisquis non fuerat mysteriis divinis imbutus, vehementer attritus est, &c. ut ibi. Eusebius vero in 7. lib. ecclesiasticæ historiæ c. 15. Narrat quod mulier curata a fluxu sanguinis per Christum, in do-

E mo sua, in urbe Cæsareæ Philippi, erexit imaginem æream ad modum viri fimbrias in vestimento habentis, quæ repræsentabat Christum: fecit & alteram ad genua provolutam coram illa, ipsam mulierem figurantem, & ibi dicitur quod cum herba crescit, quæ nullam habet ex se sanandi virtutem, cum ad imaginem crescit, post tactum illius omnes morbos languoresque comprimit. Verba in forma dimitto causa brevitatis. Ibi quæran-

tur, quod utique, si imagines essent abjiciendæ, Deus fieri non permitteret. Sed nescio fortasse si dicetur hoc opus esse dæmoniorum sic ludificantium homines. Sed contra, quoniam doctor Eusebius vetus pater, non narrat hoc tamquam ludificationem, sed tamquam miraculum.

Quod si quis imagines Christi & sanctorum non debere permanere iterum affirmet, audiat decretum 8. synodi Constantinopolitanæ, factum in actione 8. Ibi sic dicitur: Quoniam oportet nos majorum nostrorum statuta immoto mentis intuitu conservare, & in omnibus SS. Patrum semper dogmata venerari: definimus de sacris & reverendis imaginibus Domini nostri Jesu Christi ejusque semper virginis genitricis Mariæ omniumque sanctorum, qui Deo ab Abel justo placuisse creduntur, quæ ecclesia sancta in universo orbe diffusa antiquitus accepit, quæque sedis apostolicæ præsules eis decreverunt ac statuerunt illibata persistere atque intemerata manere. Quapropter Johannem quondam Constantinopolitanum & sequaces ipsius, qui eas frangendas atque calcandas esse ore polluto asseverant, quamdiu de his nobiscum non senserint, & juxta SS. pontificum Romanorum decreta & aliorum catholicorum patrum instituta non sapuerint, sancimus eos a Christo & ab ecclesia catholica atque apostolica anathema. Forte dicet quis quod maneant, non nego; sed quod sint adorandæ, non video. Ad quod confutandum sufficit mihi, etiamsi nulla ante fuisset allegata auctoritas, decretum sanctæ synodi Constantinopolitanæ 8. editum actione 10. ubi sic dicitur. Sacram imaginem Domini nostri Jesu Christi & omnium liberatoris & salvatoris æquo honore cum libro sanctorum evangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequimur omnes: ita per colorum imaginariam operationem & sapientes & idiotæ cuncti ex eo quod in promtu est perfruuntur utiliter: Quæ enim in syllabis sermo, hæc & pictura, quæ in coloribus est, prædicat & commendat: & dignum est ut secundum congruentiam rationis & antiquissimam traditionem, propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam derivativæ iconæ idest imagines honorentur & adorentur æque ut sacer sanctorum evangeliorum liber, atque typus pretiosæ crucis. Si qui ergo non adorat iconam Salvatoris Christi, non videat formam ejus, quando venerit in gloria paterna glorificari & glorificare sanctos suos; sed alienus sit a communione ipsius & claritate. Similiter autem & imaginem intemeratæ matris ejus & Dei genitricis Mariæ, insuper & iconas sanctorum angelorum depingimus, quemadmodum eos figurat verbis divina scriptura, sed & laudabilissimorum apostolorum, prophetarum, martyrum & sanctorum virorum simul & omnium sanctorum, & honoramus & adoramus, & qui se sic non habent, anathema sint a Patre & Filio & Spiritu-sancto.

De adoratione crucis & imaginis Christi hominis patientis in ea, vide Augustinum supra in positione fol. 17. *in originali in margine inferiori.*

Quod si causa informationis quæris: Quomodo possum imaginem adorare, cum sit lignum, æs aut alia materia? Respondeo, secundum duplicem viam. Prima est Thomæ & multorum sequentium eum in 3. declarantis quomodo est unus motus, qui est a termino a quo per medium, & in termino ad quem, unus scilicet secundum formam. Nam est eadem forma fluens secundum essentiam in medio & termino ad quem, quamvis differens secundum esse; & ita est eadem intentio venerantis seu adorantis transiens per imaginem usque ad prototypum, hoc est exemplar; ideo fundat quod eadem adoratione adoratur imago, & id cujus est imago exemplar ut quod, & sicut terminans motum adorationis, imago ut medium per quod, & tamquam vehiculum intentionis adorantis; & huic modo dicendi decretum synodi Constantinopolitanæ videtur consentire, cum dicit propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur etiam derivative, iconæ honorentur & adorentur.

Altera via tenet, quod eis non debet adoratio exhiberi, sed ad præsentiam eorum adorantur illi, quorum sunt imagines. Unde Robertus Holcot super 1. Sapientiæ 13. *Infelices autem sunt, & inter mortuos est spes eorum, qui appellaverunt deos suos opera manuum suarum aurum & argentum*, dicit sic: Non video esse bene dictum pro nunc, quod eodem honore honoretur Deus & ejus imago. Unde videtur mihi esse dicendum, quod nec adoro imaginem Christi, quia lignum, nec quia imago Christi: sed adoro Christum coram imagine Christi, quia est imago Christi, & excitat me ad amandum Christum; & sic expono, ait iste doctor, Damascenum, Basilium, Thomam, & totum ritum ecclesiæ. Hanc sententiam videtur tenere cap. *Prælatum.* de consecrat. dist. 3. Primus modus est communior inter doctores. Secundus est facilior inter simplices, & sive hunc vel illum teneamus, semper habetur, quod coram eis signa & protestationes interioris cultus sunt exhibendæ, genua flectenda, luminaria possunt offerri, quia aut eis, ut sunt medium ad exemplar veniendi; aut exemplari coram eis ista fiunt; & ita satis habetur de consecrat. dist. 3. *Venerabiles.* ex 7. synodo, ubi dicitur: Venerabiles imagines Christiani non deos appellant, neque serviunt eis, ut diis, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab eis exspectant futurum judicium: sed ad memoriam & revocationem primitivo-

» rum venerantur eas & adorant, sed non serviunt eis cultu divino, nec alicui creaturæ. Adorantes autem illas modo dicto, non imitantur Aaron & Jeroboam, quia sub illis populus vitulos adorabat cultu divino, hoc est quod vituli aut vitulus exhibitionem reverentiæ, quæ adoratio dicitur, terminabat, nec ad alium ultra referebat illam: ideo idolatrabant. Non sic populus fidelis, quia nec ad idolatriam est pronus, ut tunc erat, nec in imaginibus sistit; sed ad Deum & sanctos tendit ex inspectione imaginum. Ideo bene rex Ezechias excelsa & aras lucosque & serpentem æneum, quem fecerat Moyses, destruxit; quia populus in illis idolatrabat, & mœchabatur spiritualiter. Item, quia populus ad hanc fornicationem nimis pronus erat. Non sic modo: Et si aliquis abutatur in adorando imaginem, non ideo confringenda est imago, quia utilis est aliis. Potest etiam de facili iste reduci; quia non est pronus ad idolatriam, ut populus ille. Per ista patet ad aliqua per opponentem dilectum tacta, quid dicendum.

Nunc audivistis, patres dignissimi, sex puncta in quibus contrariamur, & altera vice etiam sex. Oro Dominum nostrum JESUM CHRISTUM, ut sic dirigat omnium corda, quatenus veritas prævaleat, & omnis animositas deponatur. Non est pax in extremo. Veniat igitur opponens ad medium, & mox concordabimus. Si reformationem quærat morum, illam etiam quæro. Tollantur igitur ista nova dogmata, & veritas per me, ut potui, explicata teneatur. Si quid corrigendum est in dictis meis, adest sancta synodus, emendari cito poterit, ad componendum mores paratissima: quam reformationem in utroque statu donet nobis Dominus ex alto, cooperante hac congregatione sancta, qui est benedictus in sæcula. Amen.

* al. Finis responsionis præmissæ, propria manu auctoris scriptæ.

* *Finis replicæ & responsionum ad replicas domini Nicolai de secta Taboritarum, electi, ut Bohemi asserebant, in episcopum ipsorum Taboritarum, compositarum per magistrum Ægidium Carlerii sacræ theologiæ professorem, in præsentia sacri Basileensis concilii, coram legatis Bohemiæ expositarum, anno Incarnationis Domini* MCCCCXXXIII. *mense Aprilis.*

REPLICA DOMINI WLRICI de secta Orphanorum,

Contra dicta magistri Kalcisem ordinis Prædicatorum facta.

Ex mſ. cod. regii collegii Navarræ.

IN nomine Domini JESU CHRISTI. Amen.

Quia veritas sæpius exagitata splendescit in lucem 35. q. 9. & opposita juxta se posita magis elucescunt, dicit Philosophus; ideo accessurus cum Dei auxilio ad replicam con- A tra dominum honorandum, dominum Henricum sacræ paginæ professorem, & ipsius positionem, in qua nititur articulum nostrum tertium infringere, ac dicta mea pro veritate ejusdem tertii articuli pro posse, licet debiliter, proposita evellere, cum sim vermis & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis, omnes videntes me, deriserunt me, locuti sunt labiis, & moverunt caput, psalm. 21. proponentium opponentiumque dominorum meorum & patrum cum sim minimus; ideo plus illis indigeo sapientiam, ne fallam aut fallar in proponendis. Postulo itaque a Deo, B a quo est omnis sapientia, nihil hæsitans, & exclamo cum psalmista, dicens: *Non derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris a me; intende in adjutorium meum, Domine salutis meæ.* psal. 38. Et spero quod exaudiet clamorem meum, dicente Propheta: *In te speraverunt patres nostri; speraverunt, & liberasti eos; ad te clamaverunt, & salvi facti sunt; in te speraverunt, & non sunt confusi.* psal. 21. In ipsius ergo nomine prothemate dicendorum offerunt se verba, quæ scribuntur Johan. 2. cap. sub hac forma:

Dixit mater ejus ministris: Quodcumque C *vobis dixerit, facite.* Ad litteram verba sunt benedictæ MARIÆ Virginis ad ministros nuptiarum, in quibus quidem verbis ipsa Virgo plena gratiâ nos edocet, ut in nostris faciendis ipsum Dominum nostrum JESUM, fructum beatæ Virginis benedictum, audiamus, dicens: *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Ipsa enim beata Virgo honorem filio debitum nolebat sibi ascribere, sed dixit ministris: *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Ad istud etiam est vox Patris dicentis, ut habetur Matt. 17. cap. *Hic est Filius meus dilectus, audite eum.* Et merito dicta istius benedicti Filii facienda sunt: nempe dicta ipsius utilia quoad D doctrinam, facilia quoad impletionem, pœnalia quoad transgressionem.

Dixi primo, quod dicta Christi sunt utilia quoad doctrinam; de hoc habetur Isaiæ 48. *Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia.* Quid, inquam, utilius, quam facere bonum & cavere malum? & utrumque docet Dominus, Isaiæ cap. 1. dicens: *Quiescite agere perverse, discite bene facere;* & per Psalmistam: *Diverte a malo, & fac bonum.* Item Luc. 17. *Cavete ab omni avaritia:* & ibid. 10. cap. *Fac hoc, & vives.* Dicere ergo, quod instructio & E mandatum Christi sit nocivum & inutile, non est hominis sanæ mentis coram Deo.

Dixi secundo, quod dicta Christi sunt facilia quoad impletionem, juxta illud 1. Johan. 5. cap. *Hæc est caritas Dei, ut mandata ejus custodiamus, & mandata ejus gravia non sunt.* Hinc dixit ipse Salvator noster, ut habetur Matt. 11. *Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris: jugum enim meum suave est, & onus meum leve.*

„ Augustinus: » Amanti quid enim quæso levius, quidve dulcius, quam implere mandata Domini, dicente Ecclesiastico 23. cap. *Nihil melius quam timor Dei, & nihil dulcius quam respicere in mandatis Domini, & gloria magna est sequi Dominum?* Ex quo patet, quod communicare cunctos Christi fideles utrique sacramento duplicis speciei, panis scilicet & vini, cum sit instructio & mandatum Christi, leve est facere & dulce Domini sacerdoti. Quod autem sit mandatum Domini deductum est, & patet etiam per apostolos 1. Cor. 14. *Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ vobis scribo, quia Domini sunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Nec debet fidelem abstrahere ab ipsa sacra communione utriusque speciei quorumdam fictitium, scilicet longæ barbæ virorum, pepla mulierum, periculum effusionis, aut error infidelitatis; cum sacerdotes fideles, scientes Dominum & officium suum, ad Apostolum habentes fidem, & reverentiam ad sacramentum venerabile, sicut in aliis, sic & in isto populum laïcalem ad reverentem & condignam sacramenti sumtionem debeant edocere. Sic etiam patet, quod peccata publica, & quantum potest fieri etiam occulta, verbo Domini ordinate destruere; item verbum Dei libere ac fideliter annuntiare, cum sit præceptum Domini sacerdoti Christi, dulce est atque leve. Quid insuper levius ac dulcius sacerdoti Domini, quam dimisso sæculari seu civili dominio, cum sit Christi prohibitio, in paupertate evangelica & apostolica Domino Deo deservire?

Præterea dixi tertio, quod dicta Christi Domini sunt pœnalia quoad transgressionem: ipsorum enim finalis transgressio pœnam inducit, hoc est in futuro. Unde in psal. 88. dicitur: *Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint; si justitias meas prophanaverint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Et in Levitico 26. cap. dicit ipse Dominus per Moysen: *Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea; si spreveritis leges meas, & judicia mea contemseritis, ut non faciatis ea, quæ a me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque hoc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruere faciam coram hostibus vestris, & subjiciam his qui oderunt vos. Fugietis, nemine persequente; & ita quod si ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque contra vos adversus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei; cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini hostium manibus, postquam confregero baculum panis vestri.* Et sequitur: *Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abhominabitur vos anima mea, in tantum, ut urbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam odorem ultra suavissimum. Disperdam terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri.* Hæc ibi. Ecce pœna transgressionis Domini mandatorum. Et Isaias 1. *Dicit Dominus: Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Quod si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est.* Unde audenter dico, salva tamen reverentia & supportatione patrum benigna, quod si istud venerandum concilium una cum regno nostro Bohemiæ ac ejus ambassiatoribus, non fecerimus finaliter quodcumque dixerit nobis ipse Dominus, pœnam minime hic aut in futuro evademus. Dicitur enim Job 36. cap. *Si audierint & observaverint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur stultitia.* Et hinc merito dixit mater ejus ministris: *Quodcumque dixerit vobis, facite, &c.* Quæ fuerunt verba vestris paternitatibus ac dominationibus proposita secundum posse.

In ipsius ergo Christi Jesu Virginis benedictæ filii nomine, jam accedo ad factum in se, observaboque, Deo propitio, hunc ordinem.

Primo, quod proposita pro articulo nostro tertio, quæ religiosus noster dominus Henricus impugnat, adhuc scripturis canonicis, auctoritatibus sanctorum & rationibus, ut firmior appareat ipsius articuli veritas, confirmabo.

Secundo, circa hoc ad dicta in contrarium opponentis, prout Deus ex alto inspiraverit, respondebo. Quamquam autem venerandus doctor fortiter impegerit in articulum nostrum tertium, tamquam fortis armatus, non tamen cecidit, scilicet articulus noster: est enim fundatus supra firmam petram, scilicet legem Dei, praxim Christi & primitivæ ecclesiæ, &c. prout ostensum est in ipsius articuli nostri deductione.

De illa consequentia: Hoc mandat Christus Jesus, ergo faciendum. Hoc prohibet Christus Jesus, ergo non faciendum, satis notabile est apud me, quod venerabilis dominus opponens immoratus est circa illam consequentiam, Hoc mandat, &c. Æstimo quod cogitaverat ipsam esse quasi fundamentum positionis meæ. Volens ergo destruere ædificium positionis, sedit circa fundamentum, sciens quod si ipsum corruerit, ruet & postea tota structura. Dixit ergo imprimis: Ista consequentia non valet apud me: igitur, &c. Ibi dico, quod non sequitur: apud me non valet hæc consequentia, igitur non valet. Nam simili forma retenta non sequitur: Iste homo apud me non est Catholicus: igitur iste homo

homo non est Catholicus. Similiter: Iste homo apud me non dicit veritatem; igitur iste homo non dicit veritatem. Et merito non valet. Arguitur enim ab inferiori ad superius negative, & talis consequentia apud laïcos declinatur.

Quod autem ista consequentia: Hoc dicit CHRISTUS JESUS, ergo verum, &c. sit melior illa: Hoc dicit Romanus pontifex, ergo verum, &c. probatur, & suppono, quod impossibile est Deum mentiri. Ad Hebr. 6. & Num. 23. *Non est Deus ut homo, ut mentiatur.* Suppono secundo, quod omnis homo est mendax. Patet ad Rom. 3. *Est autem Deus verax, omnis homo mendax.* & psal. 15. Quibus suppositis, valet assumtum fore verum. Confirmatur exemplariter. Papa mandat venerandum concilium transferri Bononiam: ergo est faciendum. Verum magister in scripto sic arguit: Papa mandat hoc, & in lege Domini saltem expresse se veraciter non fundat, dummodo contra mandatum Domini non præcipiat, neque contra sacrorum generalium conciliorum statuta, quod ergo præcipit hoc est faciendum. Respondeo, secundum Hieron. scripturæ sacræ auctoritatem non habens, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Unde circa multos fideles theologos, soli Christo hoc est proprium inter homines concludere absque medio, ut hoc: Dicit CHRISTUS JESUS, ergo verum, &c. Non sic autem de puro homine sequitur formaliter. Nam si hoc non sequitur universaliter de ecclesia, multo minus de aliqua persona singulari. Quod autem non sequatur universaliter de ecclesia, patet extra de sententia excomm. Amb. ubi dicitur: Judicium Dei veritati, quæ nec fallit, nec fallitur, semper innititur. Judicium autem ecclesiæ nonnumquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit & falli; propter quod interdum evenit, ut qui ligatus sit apud Deum, apud ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sententia sit innodatus.

Et tunc ad objectionem de Abraham, quam adducit dominus opponens ex primo libro Sententiarum dist. 15. cap. antepenultimo, dico quod stat in æquivoquo cum articulo meo, ego intelligo de mandato & prohibitione proprie dicta, prout scilicet obligant ad faciendum aut non faciendum. In objectione autem sumuntur ista minus proprie, & sic fit . . . . . quid in malo, fallacia est consequentis.

De cæco autem sanato, dico quod, ut habetur Matt. 9. dicuntur fuisse duo; unde ibidem dicitur: *Secuti sunt duo cæci, clamantes & dicentes: Miserere nostri, fili David. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum, & dixit eis* JESUS: *Creditis quod possum hoc facere vobis? Dicunt ei utique, Domine; tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem ve-*

A *stram fiat vobis, & aperti sunt oculi eorum; & comminatus est illis* JESUS: *Videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.* Hæc ibi. Ubi doctor noster de Lira: Sed quæritur, quomodo fecerunt contrarium ejus quod dixerat eis Christus? aut voluit fieri quod dixit eis, aut non: si voluit, sequitur quod fecerunt contra præceptum ejus, & sic peccaverunt, quod tamen non videtur; quia non fuissent digni sanatione. Si autem noluit, sequitur quod Christus mendax est, vel duplex voluntas in verbis fuit, quod est impossibile. Dicendum quod
B in Christo ponitur duplex voluntas, sicut & natura: una divina & est duplex, una signi & altera beneplaciti. Voluntas enim beneplaciti est, qua vult aliquid simpliciter & absolute, & sic Christus voluit miraculum publicari, quia contra voluntatem signi. Alia autem fuit voluntas in Christo humana, & sic Christus voluit quodam modo miraculum publicari, quia voluit publicari ad Dei gloriam. Noluit autem hoc, ut ostenderet laudem humanam esse fugiendam, sicut sunt
C etiam aliqua, quæ sunt partim voluntaria & partim non voluntaria, ut dicitur 3. Ethicorum; Sicut ille qui projicit merces in mare, vult & non vult projicere diversis respectibus, quia non vult absolute; vult tamen in tali casu positus. Hæc ille. Et sic patet solutio ad illam objectionem.

Consequenter venerabilis dominus proponens notavit aliqua de hoc nomine, Papa. dicens quod ipsum non est nomen ordinis seu jurisdictionis & officii; & dato quod sit malus in moribus, quamdiu est fidelis, potest dici sanctus & sanctissimus, &c. ibidem. Ibi
D noto, quod hoc nomen, Papa, non exprimitur in scriptura sacra, sed est sumtum ab interjectione, Papæ, quæ admirationem significat. Unde secundum hoc eis proprie convenit, qui in conversatione sunt admirabiles sanctitate. Ad quem sensum JESUS CHRISTUS Dominus noster est summus papa possibilis in genere humano, cum de eo scribitur Isaiæ 9. *Et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, &c.* Olim autem vocati sunt quicumque sancti episcopi, papæ: unde epistola 8. Hieronymus ad Augustinum: Domino vere sancto & beatissimo Augustino papæ Hieronymus salutem.
E Item, Augustinus epistola 18. ad Paulinum sic loquitur: Libros beati papæ Ambrosii credo habere sanctitatem tuam. Item, epist. 10. ad Aurelium scribunt Alphinus & Augustinus: Domino beatissimo papæ Aurelio, nec fuit iste Aurelius papa episcopus Romanus. Item, Bonifacius comes epist. ad Augustinum, dicit: Ora, venerabilis papa, ut talis de inimicis ultio procedat. unde & Græci vocant cunctos presbyteros papas. Communiter tamen papa accipitur pro persona, quam occidentalis ecclesia pro Romano epis-

copo acceptat, qui, ut sit verus papa tam merito, quam officio & ordine, deberet Petri considerare conditiones & Pauli, & ipsos, quantum possibile est, veraciter imitari tam in vita, quam in doctrina, ut de ipso possit verificari singulariter illud Psalmistæ: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*. Et ad hoc est canon sub auctoritate Hieronymi, dicens: Non est facile stare in loco Petri & Pauli, scilicet tenere cathedram cum Christo regnantium; quia hinc dicitur: Non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum, & habetur dist. 40. *Non est*. Et fundatur iste canon super illo verbo Johan. 8. *Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite*. Ubi dicit doctor N. Gorra: Alioquin frustra gloriabimini. sic & in proposito potest applicari. Et ad idem est Gregorius ita dicens: Nos qui præsumus, non ex loco vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus; nec urbium claritate, sed fidei puritate. & ponitur 40. dist. *Nos qui*. Idem Anastasio presbytero: Non loca vel ordines Creatori nostro nos proximos faciunt; sed nos aut merita bona conjungunt, aut mala disjungunt. ponitur eadem di. *Non loca*. Hinc idem Gregorius ad Eulogium patriarcham Alexandrinum, qui ipsum in scriptis vocaverat universalem papam, ita dicit: Ego non verbis quæro prosperari, sed moribus. Et infra: Recedant verba quæ unitatem inflant, caritatem vulnerant. Hæc ille. & ponitur dist. 19. Ecce bonitas etiam papæ est quasi salus omnium, & perversitas illius cedit in damnationem innumerabilium personarum. Unde ex gestis Bonifacii martyris: Si papa suæ & fraternæ salutis negligens deprehenditur, inutilis & remissus in operibus suis, & insuper a bono taciturus, quid magis officit sibi & omnibus? nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit; & ponitur dist. 40. *Si papa*. Et ad idem est Gregorius in Pastorali c. 2. dicens: Pastores, inquit, perversi in moribus, quod verbis prædicant, moribus impugnant. Unde fit cum pastor per abrupta graditur ad præcipitium, grex sequitur. Hæc ille. Ipse enim præ aliis Christianis debet habere zelum Christianæ religionis. Unde Julius papa: Officii nostri consideratione, non est opus nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit, & habetur 24. qu. 1. *Officii*.

Adhoc autem quod dicit Dominus doctor papam sanctum, sanctissimum aut beatissimum. dato quod sit malus moribus, ibi dico, quod sanctitas est duplex, scilicet sanctitas innocentiæ, quæ tantum bonis convenit, & sanctitas sacramentalis, quæ quandoque malis convenit. Unde Augustinus contra Petilianum ponens exemplum quoad hoc de Saule, ita dicit: Item si Saül non habebat sacramenti sanctitatem, quid in eo venerabatur David? si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur? Nam eum propter sacramenti unctionem & honoravit vivum & vindicavit occisum, & quia vel panniculum de veste ejus abscidit, percusso corde trepidavit. Ecce Saül non habebat innocentiam & tamen habebat sanctitatem, non vitæ suæ. Nam hæc sine innocentia haberi non potest; sed sacramenti Dei, quod in malis hominibus sanctum est. Et ponitur 1. q. 1. Ex quo patet quod dicimus de sanctitate papæ, dato quod sit in moribus malus. Credere ergo aliquem sanctum aut sanctissimum, qui tamen sanctus non est, periculosum. Propter quod dicit Hieronymus super epistolam Pauli ad Philemonem: Si quis dixerit justum injustum, & injustum justum, abhominabilis est utique apud Deum. Similiter qui sanctum dicit non sanctum, & rursum qui non sanctum asserit sanctum abhominabilis est apud Deum. Et ponitur 11. q. 1. *Si quis hominem*. Ubi dicit glossa Jo. super verbo *dixerit*: id est firmiter asseveraverit, cum non sit certus. Bonum ergo esset dominis prælatis talia nomina, maxime superlativi gradus, in timore Domini acceptare, immo securius cum Petro respuere Act. 10. & specialiter si vita cum nomine non concordat. Ad tantum enim quidam videntur vendere oleum adulationis, ut non solum vivis, immo & defunctis non nisi verbis applausivis & in suis allegationibus conentur velle complacere, de quo Jerem. 5. *Prophetæ prophetabant mendacium & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia*. Hinc quasi præmuniens Dominus dixit Isaiæ 3. *Popule meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant*. stat ad judicandum Dominus, utinam utcumque non impleatur illud quod dicit Dominus Isaiæ 9. *Et erant qui beatificabant populum istum seducentes, & qui beatificant præcipitati*. Non istum modum habuere sancti apostoli, prout dicit B. Petrus in sua secunda canonica cap. 3. *Domini nostri longanimitatem salutem arbitremini, sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis*. Et Jacob. 5. *Exemplum accipite, fratres, prophetas qui locuti sunt in nomine Domini*. Ecce modus allegandi apostolorum.

Ad illud quod subdit dominus doctor opponens, quod papa etiam malus in moribus, potest dici sanctus aut sanctissimus, &c. Sed ex sanctificandi alios officio, adducit textum Num. 18. *Dixit Dominus ad Aaron: Tu & filii tui & domus patris tui portatis iniquitatem sanctuarii*, &c. Et infert dominus opponens, si sanctuarium, quomodo habet iniquitatem? Et si sancti sunt; quomodo habent peccata? Posset dici quod peccata stant cum sanctitate. Patet. Nam apostoli Domini post missionem Spiritus-sancti erant sancti & tamen peccatum ha-

bebant de possibili, ut patet de Petro ad Gal. 2. Unde Johan. 1. dicitur: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Sed ut intelligamus illam auctoritatem Numeri, Nicolaus de Lira sic ipsam exponit: Tu & filii tui & domus patris tui: *Portabitis iniquitatem sanctuarii*, id est habebitis illa quæ offeruntur in sanctuario pro peccatis populi, ut exponunt aliqui. Sed ista expositio non videtur conveniens, quia portare seu sustinere designat opus impositum. Receptio autem oblationum non est sacerdotibus onerosa. Ideo autem exponitur referendo ad finem capituli præcedentis, ubi quæritur remedium contra periculum mortis in populo, si aliqui indebito accederent ad divina, ut sit sensus: Tu & filii tui sustinebitis peccata sacerdotii vestri, & si qui se ingerant per vestram negligentiam, non solum punientur pro sua temeritate; sed & vos pro vestra neligentia; & ideo nobis incumbit onus arcendi eos, & negligenter præcavendi ne aliquis accedat. Hæc ille. Ex quo patet quod ille textus Numeri minus bene est adductus ad propositum, ut videtur.

De sanctificatione vero dico, quod sanctificatio vere activa proprie & auctoritative convenit ipsi Deo. unde Levitici 20. *Custodite præcepta mea & facite ea, quia ego sum Dominus, qui sanctifico vos.* Quid autem in illa materia in sanctificatione activa dicat Augustinus, audiat Dominus doctor. Unde Augustinus in homilia, *Rogabat* JESUM *quidam pharisæus*, &c. super verbo: *Remittuntur ei peccata*; declarans quod purus homo non potest dimittere peccata, & quod pharisæus minus malus fuit, credens Christum hominem purum, non posse dimittere peccata, quam hæreticus, dicens se hominem dimittere peccata. Loquitur isto modo: Pharisæus melior, quia cum putaret hominem Christum, non putabat ab homine posse dimitti peccata. Melior ergo Judæis quam hæreticis apparuit intellectus. Judæi dixerunt: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Audet sibi homo hoc usurpare. quid contra hæreticus? Ego dimitto, ego mundo, ego sanctifico. Respondeat illi, non ego, sed Christus. O homo quando ego Judæis putatus sum homo, dimissionem peccatorum fieri a me non putabant. non ergo mihi, sed respondeat tibi Christus: o hæretice, tu cum sis homo, dicis: veni mulier, ego te salvam faciam: ego cum putarer homo, dixi: vade, mulier, fides tua te salvam fecit. Hæc ille. Item idem Augustinus de Verbis Domini super Johannem sermone 8. super illo verbo Johan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me, veniet alius in nomine suo, & illum accipietis, quomodo potestis vos credere qui gloriam ab invicem accepistis, & gloriam quæ a solo Deo est non quæritis?* dicit: Quid est aliud ignorare Dei justitiam & suam

A velle constituere, nisi dicat: ego sanctificabo, ego justificabo, quod ego dedero hoc sanctum. dimitte Deo quod Dei est, agnosce homo quod hominis est. Ignoras Dei justitiam & tuam visconstituere, justificare vis; sufficit tibi, ut mecum justficeris. De antichristo dictum est; hoc & omnes sic intelligunt, quod ait Dominus: *Ego veni in nomine Patris mei & non suscepistis me; si alius venerit in nomine suo hunc suscipietis.* Sed audiamus & Johannem *audistis*, inquit, *quia antichristi multi facti sunt.* Quid autem expavescimus in antichristo, nisi quia nomen suum
B honoraturus est, & nomen Dei contempturus. Et quid aliud fecit qui dicit; Ego justifico? Responderur ei: Ego ad Christum veni, ubi evangelium audivi, ibi credidi, ibi baptizatus sum, quia in Christum credidi, & ille non est mundatus. Quare? quia ibi non fui; dic quare non sum mundatus, quia baptizatus sum in Jerusalem. Ubi gratia? Apud Ephesios, quorum epistolam & pacem spernis. Ecce ad Ephesios scripsit apostolus, fundata est eorum ecclesia, manet usque nunc uberius & multiplicius tenet quod accepit ab apostolo: Si quid annuntiaverit vobis præ-
C ter quod accepistis, anathema sit. Quid ergo dicis mihi, quod mundus non sum? Etiam, non es. Quare? quia ego ibi non fui. Sed qui ubique est ibi fuit. Et infra. Ecce est alius qui venit in nomine suo: ergo oblitus sum fundamentum meum. Nonne petra erat Christus? Nonne qui ædificat supra petram ipsum non dejecit ventus, neque pluvia, atque flamma. Veni ergo mecum supra petram, & noli mihi esse velle pro petra. Hæc Augustinus. Ex quo patet notabiliter quid sit ignorare Dei justitiam & suam velle statuere, nisi dicere: Ego sanctifico, ego justifico quæ est
D concordatio antichristi ut dicit Augustinus. non ergo cautius est, quam dimittere Deo quod Dei est, & agnita propria indigentia, currere ad ipsum Deum meritorum passibus, ut simul ab eo justificemur. Secunda conditio antichristi, ut tangit Augustinus, velle hominem esse pro petra, cum tamen *petra erat Christus.* Et ideo concludens Augustinus dicit: Veni ergo supra petram, &c. Et si aliquis objiceret illud Exodi 19. ubi Dominus dixit Moysi: *Vade ad populum, & sanctifica illum*, &c. Ibi dicit doctor Nic. de Lira; hic
E accipitur sanctificatio pro munditia, quia sanctum in una significatione idem est quod mundum. Et super verbo sanctificavit eum, dicit denuntiando, quod mundaretur. Et hoc nota pro similibus textibus.

Ulterius dicit honorabilis Dominus opponens; sic & concilia generalia dicuntur sancta & sanctissima, &c. Ibi dico: dato quod aliquod generale concilium & omnes personæ inibi existentes sint non sanctæ, unde debeo scire quod Spiritus illi concilio infallibiliter assistat? cum dicatur Sapientiæ 1. *In*

malivolam animam non introibit sapientia, nec habitat in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu.

Consequenter dicit Dominus opponens, quod papa propter admirandam suæ potestatis excellentiam, prope Christum attingit. Ibi dico, quod potestas papæ non est supra Deum, nec æqualis; nec supra Christum, nec supra apostolos. Utinam ipsis apostolis sit æqualis. Et quia potestas apostolorum non erat in destructionem, sed in ædificationem, oportet quod potestas papæ sit non in destructionem, sed in ædificationem. Cum enim potestas papæ sit potestas, non est nisi a Deo, ad Rom. 13. quæ autem a Deo sunt, a Deo ordinata sunt, ut dicitur ibidem, & ipsam papæ potestatem oportet esse ordinatam. Secundum mensuram donationis Christi, non immensum se extendentem, quæ erit conditio antichristi, de quo, ad Thessal. 2. dicitur: *Quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur & ex tollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.* Et Isaiæ 14. *Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris*, &c. sequitur: *Qui dicebas in corde tuo in cælum conscendam, supra astra cæli exaltabo solum meum, similis ero Altissimo*, &c.

Nota etiam circa illud ubi dicit doctor: Quod papa propter admirandam suæ potestatis excellentiam prope Christum attingit; dico quod quidam opinantur, quod excellentia potestatis papæ ultra Christum attingit in hoc quod papa de inhabili potest facere habilem, de illegitimo legitimum, de juvene annosum, mutare leges & canones, quæ tamen Christus in humanis non potuit, ut videtur, saltem de potentia ordinata. Sed istam opinionem non approbo, nisi probata fuerit ex lege Dei & dictis sanctorum veraciter se fundantium in eadem. Et dico quod excellentia potestatis papæ prope Christum attingit, tamquam terra prope cœlum, tam quoad divinitatem, quam quoad Christi humanitatem. quoad divinitatem notum est, juxta illud: *Sicut exaltantur cæli & terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris & cogitationes meæ a cogitationibus vestris*, Isaiæ 55. Quoad humanitatem etiam patet, quia solo jussu dæmonia ejiciebat, cœcorum oculos aperiebat, tactu leprosos febricitantes sanabat, verbo mortuos suscitabat, & sic de aliis. Immo etiam peccata potentialiter dimittebat. Matt. 9. *Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paraclito: surge, tolle lectum tuum*, &c. Hinc dicebat, ut habetur Matt. ultimo: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Et ad Philip. 3. *Exaltavit illum Deus, & dedit illi nomen quod est super omne nomen*, &c. Nullum autem istorum datum est papæ generaliter & absolute. Igitur, &c.

A De legibus autem condendis dicit Urbanus papæ: Sunt quidam dicentes Romano pontifici semper licuisse novas condere leges, quod & nos non solum non negamus, sed etiam valde affirmamus. Sciendum vero summopere est, quod inde novas leges condere potest, unde evangelistæ aliquid nequaquam dixerunt; ubi vero aperte Dominus, vel ejus apostoli, & eos sequentes patres sancti sententialiter aliquid diffinierunt, ibi non novam legem Romanus pontifex dare: sed
B potius quod prædicatum est, usque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt apostoli & prophetæ, destruere, quod absit, niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur, sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt 25. q. 1. *Sunt quidem.* Et propter ista excellentiæ potestatis attributa, sequuntur apud simplices, imo aliquando & apud doctos multa inconvenientia; ut inordinatus respectus, obedientia inordinata, prostratio usque ad oscula pedum beatorum.
C Non sic faciebat Petrus verus Christi vicarius. Nam Actuum 10. dicitur: *Et factum est cum introisset Petrus, obvius ei venit Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit. Petrus vero elevavit eum dicens: Surge, & ego ipse homo sum.* Et istud pensavit humilis papa Gregorius 21. Moralium, qui volens prælatos ad humilitatem reducere, dicit: Hinc est, quod primus ecclesiæ pastor, cum, adorante se Cornelio, supra se videret sibi honorem oblatum, ad qualitatem conditionis suæ recurrit di-
D cens: *Surge & ego ipse homo sum.* Quis enim nesciat, quod homo conditori suo debeat, & non homini prosterni; hæc ille. Similiter apostolus, enumerata gloriatione sua, dicit ut habetur 2. ad Corint. 12. *Nam & si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam: parco autem ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* Et propter talia adulatoria attributa, merito vitæ contradicente, aliquando Deus justo judicio permittit casus horrendissimos, ut patet de Domino Johanne XXIII. qui erat Baltazar de Cossa, deposito in concilio Constan-
E tiensi, sic de his casibus non immerito posset dici illud Daniel 14. *Ecce quem colebatis.* Contra Dominus opponens pro illa admiranda excellentia potestatis papæ adducit dictum Salvatoris Matt. 23. *Super cathedram Moysi*, &c. Et quia illa auctoritas multum videtur facere pro excellentia prælatorum, ideo aliquid pro ejus intelligentia jam adducam. Doctor Nic. de Lira sic exponit: *Super cathedram Moysi*, &c. id est in auctoritate judicandi populum sedebant scribæ & pharisæi, quia illi qui videbantur in populo magis periti ad hoc eligebant. *Omnia quæcumque dixerint vo-*

» *bis facite*, quia prælatis etiam malis est obe-
» diendum, non in his quæ sunt manifeste con-
» tra Deum, & sunt habendi in reverentia
» quamdiu tolerantur in officio suo, quod pa-
» tet per exemplum David, qui reverebatur
» Saulem regem, licet sciret eum esse malum
» & a Deo reprobatum. *Secundum opera illo-*
» *rum nolite facere*; quia non sunt imitandi in
» malis, immo tantum in bonis. Hæc ille.
» Chrysostomus vero super Matt. 23. c. de
» opere imperfecto sic dicit: Videte quomodo
» sedeatis super cathedram, quia non cathe-
» dra facit sacerdotem; sed sacerdos cathe-
» dram. Non locus sanctificat hominem, sed
» homo locum. Non omnis sacerdos sanctus
» est; sed sanctus sacerdos qui bene sederit su-
» per cathedram, honorem accipiet ab illa.
» Qui male sederit injuriam facit cathedræ;
» ideoque malus sacerdos, de sacerdotio suo
» crimen acquirit, non dignitatem. In judicio
» enim sedens siquidem bene vixeris & bene
» docueris, omnium judex eris: si autem bene
» docueris, & male vixeris, tui solius. Nam
» bene vivendo & bene docendo populum in-
» struis quomodo debeat vivere. Bene autem
» docendo & male vivendo deum instruis quo-
» modo debeas condemnari. hæc ille. Ad idem
» est Augustinus in homil. super Johan. c. 10.
» Audite mercenarios ab ipso Domino demon-
» stratos. *Scribæ*, inquit, *& Pharisæi super ca-*
» *thedram Moysi sedent, quæ dicunt facite; quæ*
» *autem faciunt facere nolite*. Quid aliud dixit
» nisi per mercenarium vocem pastoris audite?
» Sedendo enim in cathedra Moysi legem Dei
» docent. Ergo Deus per illos docet: sua vero
» si velint illi docere, nolite audire, nolite
» facere. Certe enim tales quæ sua sunt quæ-
» runt, non quæ JESU CHRISTI. Hæc ille. Ex quorum dictis patet, qualiter illa auctoritas de cathedra Moysi sit intelligenda.

Ad aliam auctoritatem: *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis*, &c. Non est Petri, sed Pauli ad Hebræos 13. super quo textu Chrysostomus serm. 34. super Ep. ad Hebræos sic quærit. « Quid ergo, dicit aliquis,
» dum præpositus malus extiterit, num obe-
» diemus maligno? qualiter dicis, siquidem in
» causa fidei fuge illum & evita, non solum si
» fuerit homo, sed etiam si angelus de cœlo
» descenderit. « Hæc ille. Ulterius ubi in uno notabili dixi: verbum Dei dupliciter intelligunt, &c. invehit honorabilis dominus proponens, dicens: Et quamquam istud non sit reprehensibile quoad ea quæ dicta sunt, est tamen reprehensibile propter ea quæ omissa sunt, &c. Ibi dico quod accepi verbum Dei, prout subserviebat mihi ad propositum articuli nostri, puta de prædicatione, cum tamen ipsius sit multiplex divisio, scilicet verbum Dei æternale, temporale. Item verbum Dei mentale, vocale, scriptale, &c. Alio modo posset dici quod verbum inspiratum includitur in verbo Dei juxta illud 2. Pet. 1.

A *Non enim voluntate humana allata est quandoque prophetia, sed Spiritu inspirato locuti sunt sancti Dei homines*. Subinfert honorandus dominus opponens, quod sanctorum doctorum dicta non sunt ab aliquo vilipendenda, &c. Ne quis æstimet nos reprehendere sanctorum doctorum dicta, intendo parum per insistere, Deo duce. Primo, inquam, potest clarere quod dicta sanctorum doctorum non vilipendimus, ex isto quod in judice nostro, in quem consensimus, qui est lex Dei, praxis Christi &c. ponuntur sententiæ sanctorum doctorum veraciter se fundantium in eadem, quod non faceremus, si vilipen-
B deremus easdem. Unde dico quod sacram scripturam justificare, magnificare & promovere intendimus simpliciter, secundum notitiam nobis a Deo datam, ad eum sensum quem principaliter flagitat Spiritus-sanctus. Hoc enim vult habere Dominus juxta illud Isaïæ 42. *Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, & magnificaret legem, & extolleret*. Dicta vero sanctorum doctorum de tanto de quanto veraciter se fundant in eadem, & ad verum, quæ sunt ipsorummet sanctorum scripturæ. Unde Augustinus super Gen.
C ad litteram. « Major est hujus scripturæ au- «
ctoritas, quam omnis humani ingenii per- «
spicacitas. Hæc ille. Et ideo debent homines «
illi [esse] subditi, dicente Augustino lib. de Doctrina Christiana, « Sanctarum, inquit, «
scripturarum auctoritatibus colla subdenda «
sunt, ut ad intellectum quisque per fidem «
perveniat. » Hæc ille. Et merito; ipsa enim «
neminem fallit, supple, sane intellecta, dicente Augustino, de verb. Dom. serm. 20.
Scriptura sacra neminem fallit, numquam «
D dicit aliquid & aliter evenit. Non promittit «
in hoc sæculo nisi tribulationes, pressuras, «
angustias, augmenta dolorum & abundan- «
tiam tentationum. Hæc ille. Unde ipsa po- «
test dicere illud Prov. 8. *Et verissime justi sunt sermones mei, & non est in eis pravum quid neque perversum; recti sunt intelligentibus & æque invenientibus scientiam*. De ipsa etiam dicit Hieronymus epist. 21. « Scripturæ, in- «
quit, sacræ si aliqua pars fuerit falsa, tota «
foret dubia. » Hæc ille. In quibus scilicet scripturis sacris secundum eumdem multa dicuntur quæ videntur incredibilia, cum sint
E omnino vera. Hinc locus ab auctoritate sacræ scripturæ in theologia est optimum argumentum. Bene enim sequitur: Hoc dicit sacra scriptura assertive; ergo hoc est verum; & hoc affirmative arguendo, hanc sacram scripturam oportet nos vocare in testimonium nostrarum probationum. Sine his enim testibus, nostræ enarrationes non habent fidem, prout dicit Origenes homil. 1. in Jerem. sic inquiens: « Necesse nobis est scrip- «
turas sacras in testimonium vocare; sensus «
quippe nostri & enarrationes sine his testi- «
bus non habent fidem; & hoc est quod dictum «

» est : *In ore duorum vel trium testium stabit* A
» *omne verbum*, magis convenit ad interpre-
» tantis probationem, quam quorumcumque
» hominum numerum, ut firmem verbum in-
» tellectus mei, accipiens duos testes de novo
» & veteri testamentis, accipiens tres testes de
» evangelio, de propheta, de apostolo. Sic e-
» nim stabit omne verbum. » Hæc ille. Et idem
» Origenes homil. 7. super Leviticum. « Nihil
» ut verbis meis credatur exposco, nisi testes
» idoneos dedero. Idem homil. 26. super li-
» brum Numer. « Hæc nisi ex divinis scripturis
» approbentur, fabulæ videntur. » Ad idem
est Hieronymus ad Demetriadem virginem. Scripturæ sacræ auctoritatem non habens, eadem auctoritate contemnitur, qua proba-
» tur. » Idem Hieronymus : Non afferamus sta-
» teras dolosas, ut appendamus quod volumus
» pro arbitrio nostro dicentes : Hoc grave,
» hoc leve est ; sed afferamus divinam stateram
» de scripturis sanctis tamquam de thesauris
» Dominicis, & in illa quid sit gravius appen-
» damus. » Et ponitur 24. q. 1. *Non afferamus.* Pro eadem etiam est Chrysostomus super
» Matt. 7. cap. Operis imperfecti. « Omnis do- C
» ctor servus est legis, quia neque supra legem
» addere potest aliquid de suo sensu, neque
» subtrahere secundum proprium intellectum :
» sed hoc tantummodo prædicet quod habetur
» in lege. Et ad idem sunt alii quamplures, quos ad præsens omitto causa brevitatis.

Quoad secundum, scilicet quoad dicta sanctorum doctorum, &c. scilicet scripta episcoporum, respondet Augustinus in epi-
» stola ad Vincentium Donatistam : « Hoc ge-
» nus litterarum ab auctoritate canonis distin-
» guendum est. Non enim sic leguntur, tam- D
» quam ita ex his testimonium proferatur, ut
» contra sentire non liceat, sicubi forte aliter
» sapuerit quam veritas postulat. In eo quippe
» numero sumus, ut non dedignemur etiam
» nobis dictum ab Apostolo recipere, *& si quid*
» *aliter sapitis, hoc quoque Deus revelabit.* » Hæc ille, & ponitur 9. dist. *Noli frater.* Et Ci-
» prianus in epist. de lapsis. « Mandant marty-
» res aliqua fieri ; sed si scripta non sunt in lege
» Domini, ante est ut sciamus illos de Deo im-
» petrasse quæ postulant, & facere quæ man-
» dant. » Et ponitur di. 50. *Si quis.* Item Au-
» gustinus in epist. ad Fortunatum : « Neque E
» quorumlibet disputationes, quamvis catho-
» licorum & laudatorum hominum, velut scri-
» pturas canonicas habere debemus, ut nobis
» non liceat, salva honorificentia quæ illis de-
» betur hominibus, aliquid in eorum scriptis
» improbare atque respuere, si forte inveneri-
» mus quod aliter senserint quam veritas habet
» &c. Ponitur 9. di. *Neque.* Idem Augustinus
» ad Vincentium Victorem lib. 2. Negare non
» possum nec debeo, sicut in ipsis majoribus,
» ita esse multa in tam multis opusculis meis,
» quæ possunt justo judicio & nulla temeritate
» culpari. » Et ponitur 100. di. *Negare.* Si hoc non possumus negare de Augustino, multo minus de Thoma Valdensi, de Augustino de Alcona, Thoma de Aquino, Alexandro de Hallis, Petro de Tarentasia, & ceteris, negare vere poterimus, quamvis tamen multi in præsenti auditorio doctores sanctissimos, antiquissimos, profundissimos & subtilissimos ac irrefragabiles allegavere. Immo sæpius unus doctor contra alium in eadem sententia seu materia invenitur discrepare, ut de conceptione beatæ Virginis, de auctore psalmorum, de illo Johannis 3. *Spiritus ubi vult*
B *spirat*, &c. Et multa inveniuntur talia quæ omitto propter brevitatem.

Sed ad illud quod multi allegant pro doctoribus Proverb. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui.* Respondeo secundum Hieronymum : « Transfe- «
runt inde terminos, quos posuerunt patres «
eorum, quando immutant mendacio veri- «
tatem, & aliud prædicant quam ab aposto- «
lis acceperunt. » Hæc ille, & ponitur 24. q. «
3. *Transferunt.* Ex his jam dictis potest concipere hoc venerandum auditorium, qualiter nos habeamus ad sacram scripturam & ad dicta sanctorum, & utrum vilipendamus sanctorum doctorum dicta, prout nos quidam æmuli nostri infamavere.

Consequenter dominus opponens pro veneratione ipsorum doctorum infert dicens : Alioquin quomodo Deus præcepisset Deut. 17. In his quæ sunt ambigua & difficilia refugiendum est ad sacerdotes Levitici generis &c. Sequitur ibidem : *Et facies quæcumque dixerint tibi qui præsunt loco quem elegit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus*, &c. Ibi dico quod placet mihi valde de domino doctore, quod illam clausulam, puta : *& docuerint te juxta legem ejus*, in ista allegatione non omisit, cum jam in nostra audientia per tres notabiles viros illa clausula, scilicet, *& docuerunt te juxta legem ejus*, fuit omissa. Benedictus Deus, hoc est quod optavimus & optamus, in istum judicem causæ nostræ consentimus, ejusque judicio stamus & stare intendimus, Deo nobis opitulante. Quod autem illa cauda : *Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio*, &c. *morietur homo ille*, &c. per nullum nobis opponentium, si bene recolo, fuit obmissa, quid sit causæ, illi committo, qui corda noscit omnium ipse Deus, cum grave satis & indecens est, ut in re dubia certa detur sententia, ut dicit Gregorius, & ponitur 11. q. 3. *Grave.* Item arguit textum : *Sequerisque sententiam eorum.* Attamen dicit Nic. de Lira : « Sententia «
nullius hominis, cujuscumque sit auctori- «
tatis, tenenda est, si contineat manifeste fal- «
sitatem seu errorem. Et hoc patet per hoc «
quod præmittitur in textu : *Indicabunt tibi* «
judicii veritatem. Post subditur : *Et docuerint* «
te juxta legem ejus. Ex quo patet, quod si «
dicant falsum, vel declinent a lege Dei, ma-

nifeste non sunt audiendi. Hæc ille. Ad cujus confirmationem accedit illud verbum Exodi 23. *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies.* Super quo ipse doctor de Lira dicit, quod in Hebræo habetur: *Non declinabis post Raabim*, id est magistros magnos, *ad prædicandum.* Et infra: » Quia sicut non est declinandum a veritate » propter majorem partem judicantium in de- » clinantem: ita declinandum non est propter » illos qui sunt majoris auctoritatis in judi- » cando. » Hæc ille. Ecce iste expositor pertinenter ex scriptura elicit primo, quod nullius hominis sententia, cujuscumque sit auctoritatis, & sic nec papæ, est tenenda, si contineat manifeste falsitatem vel errorem. Secundo, quod lex Dei est mensura, juxta quam, & non aliter, aut sibi dissone debeant singuli judices, & præsertim ecclesiastici, judicare. Nam illa ostendit quæ debet accipi veritatem, uno modo debet, quod patet per hoc: *Indicabunt tibi judicii veritatem*: & post sequitur: *& docuerunt te juxta legem ejus.* Nic. de Lira super illo verbo Christi Johan. 20. *Quorum retinueritis peccata, retenta sunt.* » Hoc tamen est intelligendum quando judi- » cium ecclesiæ divino judicio confirmatur, » alias Deus facta ecclesiæ non approbat, si ju- » dicium errat. Hæc ille.

Post hoc elicit venerabilis dominus opponens, dicens: Quod illud non vere dictum est verbum tantæ perfectionis, quod nihil posset ei addi vel subtrahi; dico: Si istud non est vere dictum, nec illud Deut. 4. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ex eo*; nec illud Proverb. 30. *Omnis sermo Dei ignitus*, &c. *Non addas quidquam verbis illius*, &c. Et istud Chrysostomi ubi supra: *Omnis doctor servus est legis*, &c. Et cum istud secundum falsum est dicere, & primum est falsum dicere; & quia secundum est falsum & primum est falsum. Et conformiter ad meum dictum dicit Cyprianus 8. di. Si solus Christus audiendus, &c. cum tamen etiam alii audiendi sunt: ubi dicit glossa super verbo *solus*, id est nullus ei contrarius. Sic in præsenti intelligo quod verbum Dei est tantæ perfectionis, quod, &c. supple quemdam faceret sensum contrarium per aliam additionem vel substractionem. Et cum addit de expositione seminis; dico quod non Gregorius, sed ipsamet Veritas eam exponit unò modo. Idem Gregorius in homil. » dicit: « Lectio sancti evangelii, quam modo » fratres audistis, exponi non indiget, quam » enim per semetipsam Veritas exposuerat, » hanc discutere humana fragilitas non præ- » sumat. » Hæc ille. Et hoc innuit idem Gregorius in verbis quæ dominus doctor adducit, & quod sollicite in hac ipsa expositione Dominica pensare debetis. Ecce dicit, expositione Dominica.

Subsequenter dominus opponens redit ad concilia generalia legitime congregata, loquens de ipsorum auctoritate & assistentia Christi. *Qui vos audit*, &c. Et: *Ubi duo vel tres*, &c. Et: *Adhuc habeo vobis multa dicere*, &c. Dico quod illud dictum evangelii: *Qui vos audit*, &c. non solum intelligitur de concilio generali legitime congregato, sed etiam de aliis discipulis Christi. Nam ibi dicit doctor de Lira: *Qui vos audit*, &c. Hoc addit « Salvator in fine, ad ostendendum quod do- « ctrina discipulorum ejus est devote & reve- « renter audienda, saltem propter reverentiam « ipsius Dei, cujus principaliter est doctrina. « Hæc ille. Similiter illa scriptura: *Ubi duo vel* « *tres*, &c. intelligitur de quibuscumque cari- « tate unitis. Unde Lira: *Si duo*, &c. id est cari- « tative uniti, *in medio eorum sum*, acquies- « cendo bonæ voluntati & petitioni eorum. « Hæc ille. Similiter est tertia scriptura, scilicet: *Paraclitus autem Spiritus quem mittam*, &c. Et: *Ut maneat vobiscum in æternum*, intelligitur non solum de apostolis aut eorum successoribus, sed pro omnibus fidelibus prædestinatis, cum quibus manet Paraclitus in æternum, hic per gratiam, & in futuro per gloriam. Ex quibus dictis recolligo, quod illæ scripturæ per dominum doctorem adductæ, non faciunt solum pro magnificatione conciliorum generalium, sed etiam pro aliis Christi fidelibus, ut est jam dictum. Et convertens dominus doctor sermonem ad concilium Basileense, sumta occasione a concilio apostolorum, de quo Act. 15. dicit: Valde cavendum est, ne ab informatione & sententia finali hujus sacri concilii generalis Basileensis, in Spiritu-sancto legitime congregati, quisquam se alienum reddat, &c. ibi dico, salva pace & reverentia patrum, quod valde cavendum est, ne quisquam reddat se alienum ab informatione Christi & apostolorum, & a finali sententia instructioneque eorumdem, ne incidat in maledictionem, de qua Deut. 27. *Maledictus qui non permanet in sermonibus legis ejus, nec eos opere perficit, & dicet omnis populus amen.* Et Johan. 3. *Qui incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Æstimo tamen quod si hoc venerandum concilium nos informare poterit secundum illum judicem, in quem ambæ partes consensimus, scilicet legem Dei, praxim Christi, &c. nemo nostrûm ab illo judice se reddet alienum.

Demum circa secundum notabile, puta de sacerdotibus Domini, ubi dixeram de sacerdotibus bonis & malis; dicit dominus opponens, quod multa mala enarravi de malis, & pauciora bona de bonis. Dico quod de bonis ita dixi satis per generalia, scilicet quod boni Domini sacerdotes plus quam reges aut corporis parentes sunt honorandi. Secundo, quod duplici honore sunt digni. Tertio, quod multipliciter bonis sacerdoti-

bus militans ecclesia in suis membris, notabile recipiet incrementum, &c. Quod autem plura mala de malis, respondeo quod *stultorum infinitus est numerus*, Ecclesf. 1. Et: *Multi vocati, pauci vero electi.* Matt. 2. Et multi sacerdotes, & pauci sacerdotes... di. 40. *Multi.* Ipsi enim scandalizant plurimos a sacerdotibus, Gregorius homil. 17.

Unde coram Deo loquens, dico quod non est intentionis meæ vilipendere clerum verum, detrahere aut contemnere Deum, cum ipsemet sum sacerdos, quamquam inutilis: sed opto ut sacerdotes sint virtuosi & exemplares, ex hoc enim populus Dei caperet, quoad sua supposita, notabilem reformationem.

Quod autem subinfert dominus doctor: Prælati & presbyteri mali, non solum boni, sunt manifeste honorandi, &c. Non dubium quin istud perditio sit multorum juxta illud Isaiæ 30. *Populus ad iracundiam provocatus est, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus: Nolite videre; & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia. Videte nobis errores, auferte a me viam, declinate a me semitam.* Et Apost. 2. Tim. 4. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus. Et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* Et quia dominus opponens apponit multum olei in vulnera cleri sauciati, ego infundam vini modicum; & utinam sic clerus languens sanaretur. Johannes Baptista, ut habetur Matth. 3. dixit Pharisæis: *Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?* Et Salvator Matt. 23. *Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a judicio gehennæ?* Item Matt. 5. vocat eos sal infatuatum, quod ad nihilum valet, nisi ut mittatur foras, &c. Ubi dicit Nic. de Lira, quia » talis debet repelli a prælatione, ne officium » prælatorum in conspectu hominum reddatur » vile. Et Lucæ 14. *Neque in terram, neque in sterquilinium utile est.* Item Christus Judam vocavit diabolum, Johannis 6. furem & latronem, Johan. 4. & 12. Petrum sathanam, Matt. 16. discipulos, generationem incredulam, pravam & perversam, Matt. 17. Augustinus vocat canes impudicos 2. q. 7. *Qui nec.* Pascalis vocat simoniacos hæreticos, 1. q. ultima c. ult. Augustinus vocat malos presbyteros corvos n. q. 7. *Non omnis.* in Glos. Gregorius episcopos dantes decimas laïcalibus personis, militibus scilicet aut servitoribus seu consanguineis, vocat maximos antichristos, 16. q. 7. *Pervenit.* &c. quæ nunc omittuntur, ut est illud Nicolai papæ. » « Nullus audiat missam presbyteri, quem » scit indubitanter habere concubinam, &c. di. 32. *Nullus.* O utinam fieret unum emplastrum ex vino & oleo pro curandis cleri vulneribus, heu! multum sauciati, & credo

A quod ipse Dominus suo tempore per quos voluerit manum apponet, juxta illud Job. 5. *Ipse vulnerat & medetur, percutit & manus ejus sanabunt.* Consequenter pro magnificatione malorum presbyterorum adducit historiam de Noe, quem denudatum dormientem Cham derisit; dico quod quicumque prædicans peccatum occultum cleri vel etiam cujuscumque laïci ridendo proderet, reprobatione cum Cham dignus foret. Primo, propter publicationem publicam peccati quod dumtaxat solus novit. Secundo, propter derisionem fatuam. Condolere sed non B ridere debet homo, & præsertim prædicans proximi pro peccato. Non ergo exemplo Cham prohibet in communi malitiam presbyteri coram Deo & populo accusare, non judicialiter sed compassive, unde nec accusare prohibet modo debito præpositum subdito. Unde 2. q. 7. §. *De his dicitur.* Hac enim auctoritate subditi non prohibentur ab accusatione, sed proditione; aliud est enim prodere, aliud accusare. Prodit, qui non probanda defert; accusat, qui reo præsente crimen judici offert, probaturus quod intendit. Cham solus vidit pudenda patris, & ideo per eum intelliguntur, qui cum sint soli C conscii criminum suorum prælatorum, atque ideo accusare non possunt, vitam tamen eorum infamando aliis ridendam offerunt. Hæc ibi. Ex quo patet quid ad auctoritatem Gregorii sit dicendum.

De Constantino imperatore, quod si vidisset sacerdotem cum femina peccantem clamyde cooperuisset, quid sibi vult hoc exemplum Deus novit; utinam per istud & similia exempla sacerdotes nolint suam libertare fornicationem. Unum dico, quod fideles in regno Bohemiæ, qui sciunt præceptum Domini: *Non mæchaberis*, Exodi 2. & illud 1. ad Cor. 5. *Si is qui frater nomina-* D *tur in vobis, est fornicator, aut avarus, aut* &c. *cum hujusmodi nec cibum sumere*, scilicet, debetis. Item illud ad Ephes. 5. *Fornicatio autem & omnis invidia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos*; & ideo quod non solum pallio non tegerent fornicantem cum femina, sed utinam sibi genitalia non resecarent, dato quod sit clericus, aut habitu monastico circumamictus. Sic Rabanus invenitur dixisse: « Si videris sacer- « dotem ponentem manum suam in gremio « mulieris, debes supponere quod benedicendi « gratia ista fecerit. » Dico a simili, si videris E sacerdotem incumbentem super mulierem, ponentemque os suum super os ejus, & oculos super oculos ejus, & manus super manus ejus; debes supponere, quod hoc fecerit causa spiritualis resuscitationis. Sed ne curetis tales paleas & fabulas, fideles Domini sacerdotes. Dicitur enim vobis Isaiæ 1. *Lavamini, mundi estote.* Item ejusdem 52. cap. *Lavamini qui fertis vasa Domini*; & Lucæ 12. *Sint lumbi vestri*

vestri præcincti, &c.

Ad auctoritatem : *Diis non detrahes*, &c. concedo eam, quia non solum sacerdotibus, sed etiam quibuscumque fidelibus detrahere est vitiosum, dicente Jacobo 2. cap. *Nolite detrahere alterutrum, fratres mei, qui enim detrahit fratri suo, detrahit legi*, &c. Hinc ad Rom. 1. *Detractores Deo odibiles.*

De David & Saül jam est superius dictum per Augustinum, similiter super illud Matt. *Super cathedram Moysi.*

Subsequenter venerabilis opponens adducit multas causas, quare populus multum B honorare debet sacerdotes, & tertiam ponit istam, quod soli habent auctoritatem ligandi & solvendi a peccatis. Contra, non soli sacerdotes habent auctoritatem ligandi & solvendi a peccatis, &c. ergo. Circa istud absolutio est triplex, scilicet absolutio auctorativa, quæ est solius Dei; absolutio ministerialis seu denuntiativa, quæ ex officio solis sacerdotibus limitatur; absolutio dispositiva, qua quis se disponit per veram contritionem ad solvendum propria vincula peccatorum, ut mereatur per illam absolvi auctoritative a Deo, & denuntiative a sacerdote. De hac C Isaïæ 58. *Dissolve caligationes impietatis*, &c. Et quia hæc materia tractatur in 4. dis. 18. *Igitur*. Et ponens 4. causam dicit, quia de orationibus eorum certius est quod efficaciam pro populo & amicioribus sortiuntur, ibi dico quod si orationes sacerdotum debeant esse efficaces pro populo, oportet quod ipsi sacerdotes Deo placeant per virtutum opera, alias ipsum Deum provocant ad deteriora. Unde Gregorius in Pastorali: « Sollicite formidandum, ne qui placare iram » Dei creditur, hanc ipsam ex proprio reatu » mereatur. Cuncti enim liquido novimus, D » quia cum is qui displicet ad intercedendum » mittitur, irati animus ad deteriora provoca» tur. » Et ponitur 49. di. *Sollicite*. Et Isaïæ 1. Dominus : *Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam : manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.* Et ad illam auctoritatem Petri: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*, &c. dico quod, ut communiter, sinistre allegatur aliquid ex officio sacerdotis, cum tamen & ad ceteros fideles credentes spectet. Patet ex principio cap. 1. *Petrus apostolus* Jesu Christi *electis advenis dispersionis*. Et cap. 2. dicit: *Vobis igitur credentibus honor*. Et sequitur: E *Vos autem genus electum*, &c. Patet etiam per illud : *Populus acquisitionis*, de qua dicitur 1. ad Cor. 6. *Non estis vestri; emti enim estis pretio magno*, &c.

Post hoc dominus doctor circa istud corollarium meum & notabile: Causa ruinæ populi fit maxime ex culpa malorum sacerdotum, quod quia est Bedæ & Gregorii, fundatum in evangelio, ipsum negare non potuit, saltem cum honestate, ideo circa hoc ponit is-A tam suam conclusionem; & si interdum ita contingat, &c. & deducit ipsum cum occupatione ad magnum passum. Et quia ego indefinite posui corollarium cum Gregorio & Beda, ideo conclusio opponentis non militat contra me. Et concedo cum magistro, quod, maxime, in proposito sumitur pro sæpe, & pro magna parte, sicut & in illa conclusione : Nemo amplius in ecclesia Dei nocet, &c. non tamen sequitur, quod nulli alii noceant in ecclesia Dei, quam mali sacerdotes. Quia tamen dominus proponens posuit unum verbum durum circa suam conclusionem, si non videtur aliud dictum ; omnis ruina populi provenit ex malitia clericorum, nisi quod detur clerus pro hoc ad manus laïcorum, ne patiatur ruinam, propter excessus clericorum; dico quod hoc non est intentionis meæ coram Deo, & cum dominus magister non noscat cor meum, de me judicare aliter est sibi periculosum, cum aliter auditum est a me ex supradictis. Dico ergo, quod non ego aut confratres mei, damus clerum ad manus gladii laïcorum, sed ipsemet propter sua, quæ in populo faciunt opera scandalosa. Et ad hoc sonat dictum Malachiæ 2. cap. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est ; vos autem recessistis de via, & scandalizastis populos in lege; irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum, propter quod & ego dedi vos contemtibiles & humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas.* Item, illud 1. Reg. 2. *Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum ; qui autem contemserint me, erunt ignobiles.*

Consequenter dominus doctor opponens invehit, quod laudabilem virum magistrum Johannem Huss, sacræ paginæ baccalarium formatum, multis præconiis extuli. Non miretur : non enim possumus, quæ vidimus & audivimus, non loqui : sed de erroribus ejus multis, prout dicit de ipso dominus doctor, dico quod nec audivi ab ore ejus, nec in tractatulis ejus invenimus aliquem umquam errorem : sed hoc reperimus, quod verbum Dei in populo & ad clerum, aut in suis actibus theologicis fideliter annuntiavit, & protestationes solemnes in suis scriptis reliquit, quarum unam affero in hac forma.

Quia super omnia desidero honorem Dei, & profectum sanctæ ecclesiæ, & quod sum fidele membrum Jesu Christi Domini, qui est caput & sponsus ipsius sanctæ ecclesiæ, quam redemit : Igitur, sicut prius feci sæpius, ita & nunc istam protestationem facio, quod numquam pertinaciter dico, dixi, nec volo in posterum aliquid dicere, quod foret contrarium credibili veritati. Denique, quod tenui, teneo, & firmiter tenere desidero omnem veritatem credibilem, sic quod antequam vellem errorem contrarium defendere, potius in spe & auxilio Domini paterer

Protestatio magistri Johannis Huss.

supplicium diræ mortis; immo adjutus Dei auxilio, paratus sum vitam miseram pro lege Christi exponere, quam credo, secundum quamlibet ejus particulam, esse datam sanctissimæ Trinitatis consilio, & per sanctos Dei homines pro salute humani generis promulgatam. Credo insuper illius legis singulos articulos ad illum intellectum, quem benedicta Trinitas præcepit illos credi. Unde, sicut in responsionibus & actibus scholasticis, ac in prædicationibus publicis me submisi sæpissime, ita & nunc submitto, & in posterum volo humiliter submittere hujus sanctissimæ legis ordinationi, reconciliationi & obedientiæ, paratus revocare quicquid dixero, dato quod sit contrarium veritati. Hæc ille.

Si ista protestatio est hominis erronei aut hæretici, ille judicabit qui illuminat abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique a Deo. 1. ad Cor. 4.

Demum dominus opponens dicit: Ego autem volens basim & fundamentum constituere omnium dicendorum: Sacerdotes alii curati, alii non curati. . . . . *cetera desunt.*

Ad hanc Ulrici replicam solide respondit Henricus Calcisem seu Kalteisen ordinis Prædicatorum, cujus replicam editam habes apud Labb. tom. 12. *Conc. pag.* 1213.

PULCRA POSITIO

Pro temporalitate & jurisdictione ecclesiæ, & defensio ejusdem venerandi doctoris decretorum Johannis Polemar, auditoris reverendissimi in Christo patris domini cardinalis S. Angeli legati.

Ex ms. cod. regii collegii Navarræ.

Reverendissime in Christo pater, & metuendissime domine, reverendique in Christo patres, ceterique viri conspicui, mihi patres ac domini præcarissimi, venerandi; Norunt experientiæ vestræ, non ambigo, quam difficile est in disputationis agitare certamine, id quod longævis temporibus approbavit omnium indubitata sententia, & communis observantia usu continuo roboravit, in his quidem quæ variata majorum sententia opinabilia facta sunt, & pro contra arguendi, per distinctiones, & solutiones materiam extendendi, frequens disputatio copiam fecit. at contra quis non inaniter & curiose circa ea quæ ab omnibus pro certissimis habita sunt, crederet suum ingenium exercere? Novus enim rei possessor, cui est de lite suspicio, juris sui instrumenta habet in promtu. At quid, si lis sibi moveatur, respondere valeat, meditatur. His vero quibus a progenitoribus est inconcussa veterna possessio, tanta est fiducia certitudinis sui juris, ut vix de monumentis sit cura, cum se controversiam pati nullatenus suspicetur. Cum igitur

A per mille & ultra annorum curricula ecclesia Dei fuerit in bonis temporalibus opulenta, inter quæ tempora fuit virorum scientia & sanctitate pollentium numerositas magna, multaque fuerunt celebrata concilia generalia, in quibus circa ipsorum temporalium gubernationem, alienandi formam, distribuendi modum, plurima sunt facta decreta, quis umquam rem tam certam crederet a se disputationibus agitandam? Si minime sunt mutanda, quæ longam consuetudinem habuerunt, quanto magis quæ sunt auctoritate consuetudineque vallata? Quid jam certum poterit reputari, si plurium sacrorum concilio-
B rum exagitetur auctoritas, & tam longæva observantia, non a quibusdam, sed ab omnibus & a tanta sanctorum multitudine, an recta fuerit, disputetur? Propterea si cogor disputabile disputare, videbor excusabilis, si non affluat copia dicendorum; parvitatem vero mei ingenii penitus non excuso, sed ab affluentibus sapientiæ vestræ fontibus posco humiliter adjuvari. Ideoque & quoniam hæc disputationis palæstra non gratia exercendi probandive ingenium est indicta; sed ut adversus veritatis hostes, qui sua procacitate non verentur probatissimis adversari, simus
C disputationis exercitatione muniti, quod veritate possimus eos luculenter informare; is, si vestræ sapientiæ probant, modus servandus videtur, ut unicuique arguendi, replicandi, triplicandi, & ultra pro discussione materiæ sit plena facultas. Solutiones quæ per me dabuntur, debite ponderentur, ut si non videantur sufficere, aliæ exquirantur, suppleatque unusquisque, prout sibi sanctus ministrabit Spiritus, ut nihil respondenti deferatur, sed solummodo veritati, sicque plene discutiatur materia, usquequo omnium spi-
D ritus in firma responsionum constantia conquiescat.

Sancti igitur Spiritus gratia invocata, protestationibusque solitis habitis, pro præmissis hunc articulum trina duxi discussione rimandum, circa ipsum tres conclusiones cum eorum fundamentis deducens, nullam rationem in oppositum faciendo, ne aut locum impediam arguere volentium, aut inutiliter tempus teram. Prima consideratio erit, an liceat; secunda, an deceat; tertia, an expediat. Hac trina consideratione, ut nulla pos-
E sit esse reprehensio, est bona actio ponderanda, de voto c. *Magna.* cum multis... an liceat videlicet secundum justitiæ æquitatem, deceat secundum honestatem, expediat secundum utilitatem, quamquam, ut dicit Benedictus, secundum christianam prophetiam non debeat quod non decet, reputari licere.

Sit ergo juxta primam considerationem prima conclusio, quod secundum statum Christianæ fidei, religionis & populi qui nunc est, & a multis annorum curriculis, hoc est

ex quo fides Catholica tam ample diffusa & A solidata est, & a regibus populisque suscepta, licitum est & fuit, ecclesiam, id est ecclesiasticum statum bonis temporalibus abundare. Hæc conclusio triplici ratione fundatur. Primo sic, constat illud esse licitum, quod non est vetitum a Deo. Ita dicit Augustinus ad Polentium, 28. q. 1. *Jam nunc*. Profecto nullus negat licitum esse, quod nulla lege fieri prohibetur. Sed hoc nulla lege prohibetur. Si quis contrarium asserit, legem prohibentem ostendat. Ergo licitum est censendum.

Secundo, illud debet licitum reputari, B quod a viris tam divinarum, quam humanarum litterarum doctissimis, vitaque & religione sanctissimis, pro licito habitum & factum est. Sed hoc est hujusmodi. ergo licitum est. Hoc argumentum est in hac materia viri religiosissimi Prosperi, cujus opera inter scripturas canonicas sunt recepta, prout enumerantur 15. dist. *Sancta Romana*. & hoc argumentum Prosperi habetur 12. q. 1. *Expedit*. Quanta vero multitudo doctissimorum & sanctissimorum virorum hoc tamquam licitum habuerunt, & servaverunt, esset enumerare prolixum. Si incipiamus a B. Silvestro, C de quo quam doctissimus sanctissimusque fuit, victis Judæorum satrapis disputando, tam aucta fides ostendit. Quot secuti sunt post eum Romani pontifices sanctissimi atque doctissimi sic nominati ut Prosperi? Paulinum & Hilarium addimus, Ambrosium, Nicolaum, & alia multa millia per orbem aliarum ecclesiarum episcoporum, Maurum, Benedictum, Hugonem, & alios magnorum monasteriorum abbates, in aliisque statibus & in utroque sexu, tœdebit nos servare numerum per centenaria tot annorum.

Tertio, illud indubie licitum est, quod est D auctoritate sacri generalis concilii universalis ecclesiæ approbatum. Sed istud est hujusmodi. ergo indubie licitum est. Major est manifesta, quoniam ecclesia universalis, quoad ea quæ pertinent ad fidem & mores, in suis determinationibus errare non potest, cum a Spiritu sancto regatur. Ita affirmant doctores omnes, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, & omnes. Immo dicit Augustinus: Evangelio non crederem, nisi auctoritas ecclesiæ me moveret. Numquam enim legitur E ab aliquo concilio rite congregato, aliquid quoad fidem vel mores publicos non ratione determinatum. Quod autem hoc sit auctoritate generalis concilii approbatum, ad manum habeo decem generalia concilia: primum, sequendo cursum voluminis decretorum in c. *Bene quidem* 90. 6. dist. Secundum Martini papæ 12 q. *Manifeste*. Tertium Antiochenum eadem causa 2. q. *Ex hiis*. Quartum Eugenii apud Romam eadem causa 2. q. *Nulli episcoporum*. Quintum in sexta synodo universali eadem causa q. 2. *Apostolicas*, & c. *non licet*. Sextum in concilio Leonis papæ IV. eadem causa & q. *Monemus*. Septimum Urbani papæ eadem causa & q. *De laicis*. Octavum Innocentii III. de rebus ecclesiæ non alien. c. *Cum laicis*. Nonum Gregorii X. in generali concilio Lugdunensi c. *Hoc consultissimo* eod. tit. libro 6. Decimum in generali concilio Viennæ in Clementina prima. In omnibus istis decem generalibus conciliis pro conservanda temporalitate ecclesiæ decreta sunt facta. Obliviscendi non sunt canones apostolorum, qui hæc omnia præcesserunt, in quibus ecclesiasticos prælatos habere temporalia in communi & in proprio declaratur, 12. q. 1. Sint manifestæ res propriæ episcopi, si tamen habeat proprias, & manifestæ communes, &c. Ex hac prima conclusione infertur corollarium, quod etiam si ecclesiasticæ personæ temporalibus bonis utantur indebite, ipsa non licet ab eis auferre. Illatio patet per textum Augustini, qui habetur 14. q. 5. sic dicentis: » Forte aliquis cogitat & dicit: multi sunt Christiani divites, avari, cupidi, non habeo peccatum, si suum illis abstulero, & pauperibus dedero. Unde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero. Sed hujusmodi cogitatio ei diaboli calliditate suggeritur. Nam si totum tribuit quod abstulerit, addit potius peccatum, quam minuit. Et iterum idem Augustinus eadem causa & quæstione: Neque enim si agris inique atque perperam invasis quisquam utatur, ut eorum fructibus largas eleemosynas faciat, ideo rapinam justificat. Neque si alius ruri paterno vel juste quæsito avarus incumbat, ideo culpanda est juris regula, qua possessor legitimus est effectus.

Juxta secundam considerationem ponitur secunda conclusio, quod secundum statum Christianæ fidei, &c. decens est ecclesiam terris temporalibus abundare. Ista conclusio sic probatur. Decens enim secundum Isidorum 10. Etimol. & Ambrosium in 1. de officiis, quemdam decorem & pulchritudinem importat, & sicut dicit Ambrosius ubi supra. Sicut pulcritudo se habet ad sanitatem quod non est sine ipsa; sic decens ad id quod est honestum & justum. adjicitur ratio pulchritudinis & decoris. Nonne igitur ad decus, decorem, pulchritudinem & honorem Christiani populi pertinet, quod clerus divinis in servitiis, qui populi in sprritualibus gerit magisterium & ducatum, non sit abjectus, pauper & miserandus? Certe esset indecorum valde, si domus Dei & ministri Dei cultu & ornatu non præcellerent. Sic expresse Aggæus propheta protestatus est populo dicens: *Numquid tempus vobis est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta*? Hoc idem senserat David non esse congruum, quod ipse habitaret domos splendidas & arca Dei sub pellibus 1. Paralip. 17. ideo jussit per Salomonem filium suum ma-

gnifice ædificari. Quæ tandem fuit natio, quæ non sibi indecorum reputaret, si sacerdotes sui in magno cultu & veneratione non essent.

Ulterius cum hoc approbatum & observatum sit, altissimis & doctissimis viris, ut est supradictum, qui hoc non egissent, si hoc tantum licitum esset, & non decens, quoniam virorum perfectorum est non reputare sibi licitum, nisi quod etiam decet, sicut inquit Benedictus * ad Eugenium, & Ambrosius in 1. de officiis, qui clericum cujus gestus dedecebant, ferre non potuit, ut ipse ibi narrat, quomodo dedecens in se ipso & tota sua ecclesia permisisset? Constat profecto non solum licitum: sed licitum & decens esse, quod a tam doctissimis & sanctissimis viris approbatum fuit pariter & servatum. Quoniam autem hæc conclusio ex his, quæ juxta sequentem dicenda sunt clarius elucebit, pro præsenti causa amplius probare subsisto. Sed ex ea causa observando formam, unum infero corollarium, quod ecclesiam bona temporalia possidere perfectioni seu perfecto officio non repugnat. Istud corollarium sic deducitur. Quoniam cum secundum Ambrosium in 1. de officiis, duo sunt genera officiorum, scilicet medium & perfectum: per id quod subjungitur: *Si vis perfectus esse*, medium mensuratur per *licet*, perfectum autem per *decet*. Si præmissa ergo est vera, quod decet, consequens est quod perfecto officio non repugnat, nec obstat primo tacta auctoritas *vade & vende*, &c. Cui respondebitur, cum arguetur ex ea, & est textus Prosperi, in cap. *Expedit* 12. q. 1. ultra me sine impedimento perfectionis posse ecclesiæ facultates, quæ sunt profecto communia possidere.

* *l.* Bernar-

Tandem juxta tertiam considerationem tertia conclusio ponitur, quod secundum Christianæ fidei, &c. expedit ecclesiam bona temporalia possidere. Pro hac conclusione est textus Prosperi 12. q. 1. ubi ad litteram expedit facultates ecclesiæ possideri. Sed opus est hanc materiam intrare profundius: unde pro probatione hujusmodi conclusionis & etiam præcedentis, dico sic: Unaquæque res decenter, bene & utiliter disposita est, si fini, propter quem instituta est, congruam habet destinationem seu proportionem. Ista est omnium doctrina tam philosophorum, quam catholicorum doctorum. Inde est quod B. Thomas 2. 2. q. 87. a. 7. dicit quod religio quæ esset instituta ad hospitalitatem, imperfecta esset, si careret divitiis. Quare? quia non haberet instrumenta accommoda & proportionata fini ad quem est instituta. Nunc ergo videamus ecclesiasticus status ad quem est finem institutus? certe ut gerat magisterium Christianæ religionis in populo, ipsum instruendo in fidei veritate & exercitio operum caritatis. Inde apostolus 1. ad Timoth. dicit episcopum esse

A doctorem & hospitalem. Et Gregorius in 2. sui Pastoralis ponens additiones episcopi, inter cetera dicit: Internorum curam & exteriorum occupationem non minuens, exteriorum providentiam internorum sollicitudinem non relinquens. Et infra: In illius prosecutione & contraria nonnulli gregis quidem curam suscipiunt, sed sic sibimet vacare ad spiritalia appetunt, ut rebus exterioribus nullatenus occupentur, quo cum curare temporalia funditus negligunt, subditorum necessitatibus minime occurrunt: quorum nimirum prædicatio plerumque despicitur: quia cum delinquentium facta corripiunt, sed tamen eis necessaria præsentis vitæ non tribuunt, nequaquam libenter audiunt. Nolo me diffundere in originalium auctoritatum recitatione, quia res per se ad oculum patent, & sunt certæ nimis ad hoc auctoritates, quod ecclesiasticus status non pro sola contemplatione institutus est; sed ut in divinis ministeriis populo provideat, superintendat, ipsumque in operibus caritatis verbo doceat & exemplo; quod sine temporalium sufficientia expleri non potest. Videamus quæ pertinent ad statum ecclesiasticum, & videbimus, quantis ei opus sit, ut decenter & utiliter id pro quo institutus est valeat explicare. Et primo quidem oportet Dei templa congruis ædificiis & ornatu sustinere, ut Dei templum honore congruo honoretur, ut etiam cultu debito aula Domini resplendeat. Verba sunt. Ambrosii 86. di. *non Satis*, ut ministrorum copia habeatur; scolas tenere tam cantus quam Grammaticæ, & etiam ut juris & sacræ paginæ nutriantur periti. Præterea impensas medicis frequentare, largiri peregrinis, & aliis pauperibus, captivos redimere Ambrosius hæc omnia ubi supra. Puellas pauperes maritare. Hæc omnia tunc efficacius docet ecclesia, quo opere monstrat. Præterea jubet apostolus episcopum hospitalem esse. Si ergo religio instituta ad hospitalitatem, imperfecta esset, si careret divitiis, ut supra dictum est secundum Thomam, constat ad statum ecclesiasticum, cui hospitalitas indicta est, divitias pertinere. Decet ergo & expedit, immo ad debitam dispositionem oportet ecclesiam habere divitias, unde possit ecclesiæ ministros alere, scholares & scholasticos viros nutrire, ecclesias ornare, ipsarum ædificia sustinere, reficere & facere secundum exigentiam, hospitalitatem tenere, pauperibus & peregrinis & aliis in necessitatibus ut possit subvenire, captivos redimere, & alia pietatis officia exercere: quoniam hæc omnia melius, apertius, efficaciusque docent cum ab ipsis doctoribus opere adimplentur. Magis enim exempla provocant ad imitandum, quam verba, ut ait Gregorius in 1. Dialog. ideo textus Decreti 42. distinctione in prin. hospitalem sacerdotem esse

oportet, ne sit de numero eorum quibus in judicio dicetur: *Hospes fui, & non suscepistis me.* qui enim apostolum secutus, alios ad hospitalitatem debet invitare, quomodo hospitalitatis exhortator esse poterit, qui domum propriam hospitibus claudit? Si enim sacerdos primum a se ipso & a domestica sua ecclesia debet exigere quæ populis imperet: Si primum imitando Christum ipse debet facere quæ postea populum doceat, necesse est, ut pauperes hospitio recipiat, quo ad hospitalitatem facilius suo exemplo subditos adtrahat, &c. Per totam illam di. & per totam 86. corroboratur. Hæc vero ex sententia Philosophi 10. Ethic. ubi dicit: ad actiones autem multis opus est; quanto utique majores sunt & meliores pluribus: quæ autem majores & meliores quam hæ quæ superius sunt expressæ? Præterea solidatur ex majori sententia veritatis, scilicet increatæ Luc. 14. quæ nos docet providenter commensurare facultates ad sumtus sub parabola de turri ædificanda. Cumque, ut supradictum est, ecclesiasticos oportet esse contemplativos pariter & activos, pro executione activorum opus est temporalibus abundare, ut idem Philosophus dicit in 1. Ethic. ubi de felicitate civili. Officium enim ecclesiastici status est regimen cujusdam politiæ ad gubernationem populi in actibus virtuosis, non solum ad tranquillitatem & conservationem civilis societatis, ut laici, reges, principes; sed ad finem ducendi ipsum ad vitam æternam. Hæc autem politia non agreste, sed quadam socialitate, decenti tamen & composita, gubernanda est, & infirmis sæpe condescendendum; ideo rerum temporalium sufficientia opus est. Propterea ille optimus pastor maximus moralis B. Gregorius dixit, quod illius prædicatio contemnitur, qui licet justa suadeat, recteque reprehendat, vitæ necessitatibus minime occurrit.

Sed ut hæc consideratio & ejus conclusio apertius elucescat, deducendæ sunt in medium commoditates & incommoditates quæ ex hoc provenire dicuntur, & quæ ex contrario provenire possent rationabiliter arbitrari, ut istis mutuo compositis & statera debita ponderatis, videamus quæ præpondeant, ut sic quid expediat judicemus. Nam hoc est de unaquaque re judicium an expediat, ut major utilitas præferatur minori, & minor incommoditas majori potius expedire credatur. De utilitate loquamur communi & publica. Primo de incommoditatibus videamus, quoniam de commoditatibus postea facilius differemus. Solent hæc incommoda possessioni temporalium ecclesiæ annotari. Primo sollicitudinum multiplicatio, qua veluti succrescentibus spinis, juxta Christi parabolam, suffocatur semen verbi Dei & studia spiritualia minorantur. Secundo amor divitiarum, quo nihil periculosius: quia illaqueat animas & ab amore Dei totaliter retrahit, & omnium malorum est mater. Tertio dissolutio & difformatio morum, quia saturitas panis & otium generaverunt peccatum Sodomæ, Ezechielis 15. Quarto superbia & fastus & pompa, quæ Christi doctrinis & operibus adversantur. Discutiamus quatuor hæc ordine suo.

Et primo de sollicitudine, certum est quod nemo hoc sæculo sine temporalibus vivere potest, nec temporalium sollicitudo seu procuratio penitus rejici potest; sed temperari debet, ut concludunt omnes doctores. Nunc ergo videamus quis modus sit aptior ad sollicitudines moderandas, aut mendicitas, aut sufficientia. Et videamus circa duplicem considerationem hominum scilicet perfectorum & infirmorum. Si perfectorum, qui divitiis mente nullatenus adhærent, & certe præstantior est opulentia quoad utilitatem communem, ut ita loquimur, patet ad sensum. Nam talis potest præstare multas utilitates in populo, eleemosynas largiendo, & etiam ad ostendendum hominibus divitias non esse amandas, ejus vox plus proficiet quam mendicantis, de quo solet dici, quod ideo prædicat divitias contemnendas & eleemosynas largiendas, ut sibi subveniatur. Hoc manifeste probatur. Abraham de quo Genes. 17. *Ambula coram me & esto perfectus*, & Job de quo quale Dominus testimonium tulerat omnes nostis. Ideo Gregorius 1. Moralium: Necdum præcepti virtus eminuerat, sed tamen B. Job ejusdem præcepti vim in corde servaverat, qui jam sua mente reliquerat quæ sine dilectione possidebat. Est verum quod est valde difficile, sicut Dominus in evangelio ait Matth. 19. *quam difficile est divitem intrare regnum cælorum.* Sed quanto difficilius; tanto, si sit, est majus. Ponamus quod sint tres socii viatores, quorum unus suas & aliorum peras & vestes portat, & in itinere non impeditur: Nonne illius virtus præstantior & commendabilior. Ideo non immerito tanta laus attribuitur Abrahæ & Job, qui in itinere hujus sæculi pro se & aliis temporalium sarcinam portabant, nec erant propterea aliqualiter impediti. Simile de B. Gregorio, qui licet Romanæ ecclesiæ opulentissimæ bona possideret, nulla tamen sollicitudine impediebatur, nec abs studio sapientiæ, nec ab aliis virtutum studiis. Et si aliqua sollicitudo capiatur, meritoria est, non suffocativa seminis, sed potius adustiva, quia non dicit pauperi: Calefaciaris: sed comprobat ex operibus fidem suam, sicut B. Jacobus in sua canonica inquit.

Si autem loquitur de infirmis, certum est quod nihil potest magis sollicitam facere mentem infirmi hominis, quam egestas. Illa exagitat mentem & usque ad perjuria & furta compellit, juxta sententiam Salomonis Proverb. 30. *Ne egestate compulsus furer, & per-*

jurem nomen Dei mei. Præterea consideremus utilitatem publicam, quomodo posset vacare divinis officiis, si sollicitam mentem haberet de vitæ necessariis procurandis. Quæ est enim militia publico serviens, aut officium, cui non sint pro vitæ necessariis stipendia constituta? ne dum sumtus quæritur, prædo grassetur, & locus militiæ cum periculo reipublicæ deseratur. Sancte igitur & laudabiliter in ecclesia Dei institutum est pro utrisque, ut imperfectioribus stipendia pro vitæ necessariis ministrentur, ne sollicitudinem capere habeant ipsa quærendi, & sic a divinis retrahantur obsequiis: quod utique aperte videmus in illis partibus, ubi ecclesiæ sunt pauperes, quod pro sollicitudine quærendi vitæ necessaria, clerici tota die ruri insistunt, sicut in aliquibus partibus regni Apuliæ, & in insulis Sardiniæ & Corsicæ. Perfectioribus autem sicut episcopis & prælatis, grandis substantia committitur, per quam se possunt in bonis operibus exercere, & si pro eis sollicitudinem habeant, non tamen nimiam & excessivam, quod pulcre B. tangit Gregorius » in suo Pastorali sic dicens: Sollicitudo ergo » quæ subjectis exterius impenditur, sub certa » necessitate est, ut mensura teneatur. Unde » per Ezechielem dicitur: *Sacerdotes caput suum* » *non radant, neque comam nutriant, sed ton-* » *dentes attondeant capita sua*. Sacerdotes nam- » que jure vocati sunt, qui ut sacrum ducatum » præbeant fidelibus præsunt; capilli vero in » capite exteriores sunt cogitationes in mente, » quæ ex sensu negligentis quia importune ali- » quando prodeunt, quasi nos non scientes » præcedunt. Quia ergo cuncti qui præsunt » habere quidem sollicitudines exteriores de- » bent, non tamen eis vehementer incum- » bere, sacerdotes recte & caput prohibentur » radere & comam nutrire, ut cogitationes car- » nis de vita subditorum, nec a se penitus am- » putent, nec rursum ad crescendum nimis re- » laxent. Ubi & bene dicitur: Tondentes ton- » deant capita sua, ut vim curæ temporalis » sollicitudinis & quantum necesse est promo- » veant, & tamen reciduntur citius, ne im- » moderatius crescant. Dum igitur & per ad- » ministratam exteriorum providentiam cor- » porum vita protegitur, & rursum per mode- » ratam cordis intentio non impeditur, ca- » pilli in capite sacerdotis & servantur & cu- » tem cooperiunt, & resecantur, ne oculos » claudant. Hæc Gregorius. Ad hoc est etiam textus 39. di. in principio, &c. *Johannes dia-* » *conus* juxta finem, & est B. Gregorii: Talis in » regimine debet arte constitui, qui non so- » lum de salute animarum, verum etiam » de extrinseca utilitate & cautela sciat esse » sollicitus, & Glossa super illud prima Petri 5. *Pascite*, &c. non solum verbo & exemplo, sed & temporalium subsidio, quod bene B. Nicolaus probavit, qui tria poma aurea non parvi valoris, sed quæ sufficerent

A ad dotandum tres puellas contulit; aurum utique habebatur, nec propterea non Christi discipulus. His igitur debite consideratis & ponderatis, quantum pertinet ad hoc caput clare deductum est præponderare partem quam elegi & expedire, quod ecclesia bonis temporalibus sit sufficienter abundans. De reliquis videamus.

Secundum quod objicitur, est amor divitiarum, quo nihil periculosius. Fateor amorem divitiarum periculosum nimis esse, quoniam, ut inquit Apostolus 1. ad Timoth. 6. *Qui ditari cupiunt, incidunt in laqueum*. Et Sapiens Proverb. 23. *Qui ditari festinat, non* B *erit innocens*. Et hanc igitur tamquam omnium vitiorum matrem clericis fugiendam esse dixit Isidorus in libro de vita cleric. 21. di. *His ergo*. Nec eam dico clericis nec laïcis permittendam, sed eam ex corde nostro ex materia nasci, sicut dicit abbas Moyses Collatione 1. Si monachus ita exardescit pro tabella, gladio vel codice, sicut sæculares pro villa vel castro, mutavit cupiditatem in abjectius. Utrumque autem contingit, & habentes magnam opulentiam divitias non C amare, sicut dictum est de Abraham & Job, de quo dicit Gregorius 1. Moral. Jam sua mente reliquerat quæ sine dilectione possidebat. Sic & Tobias & multi alii; sic & B. Gregorius, de quo angelus dixit solitario, quod plus delectationis ipse capiebat in palpando suam catam, quam Gregorius in cunctis opibus. Et multi alii sancti viri magnas divitias sine amore possederunt. E contrario sunt multa millia pauperum amantes & supra modum divitias cupientes, ut hæc notabiliter & late declarat B. Augustinus super psalmum: *Quid gloriaris in malitia?* ubi, *Ecce homo qui non posuit Deum*, &c. Præ- D terea etsi juxta dictum Hieronymi, difficilior sit contemtus divitiarum cum habentur, quia quasi membra corporis videntur; tamen cupido habendi periculosior. Illa est radix & fomentum malorum, hanc sæpius inducit inopia usque ad abnegandum Deum, perjurando juxta dictum Sapientis: *Ne egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei*. Prov. 30. Duæ sunt causæ maxime inductivæ cupiditatis, egestas & affectus sobolis providendi. Ideo ut vitium succenderet optime fuit in ecclesia institutum, ut a clericis ege- E stas & soboles tollerentur.

Tertium quod objicitur est deformatio morum. Ad hoc ego respondeo, quod non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, neque ob id esse sine quo contingit id esse. Certe hæc morum deformatio ex aliis causis contingit; quia in utroque statu omnis disciplina perdita est. Consideret quisquis annosus, si ea disciplina nutriuntur nunc pueri, qua solebant. Ubi nunc adolescentia comprimitur ferula? Quis juvenes audeat increpare? licentiata sunt omnia, & pueri eman-

cipati nascuntur. Hæc corruptela, hæc correctionis remissio, cunctorum vitiorum est fomes, non divitiæ ecclesiæ. Fuerunt pristinis temporibus ecclesiæ non minus, immo plus opulentæ, & non erat hæc vitiorum difformitas; sed & in pauperibus mendicantium monasteriis nonne similiter deformatio serpit & sævit? Tandem ubi deformatior vita clericorum, quam ubi sunt pauperrimi? Ibi concubinas habent publice ut uxores, asserentes se vivere aliter non posse propter penuriam. Sunt præterea ignorantes, viles & abjecti. Non ergo abundantia bonorum in ecclesia morum dissolutionem fecit; immo potius dat e contrario causam, ut possint vacare studio sacrorum librorum, per quod retrahamur a vitiis & virtutibus imbuamur, juxta illud Hieronymi ad Rusticum monachum: Ama scientiam scripturarum & carnis vitia non amabis. Habetur in decretis de conf. dist. 5. *Numquam.*

Quartum quod objicitur est superbia, fastus & pompa, quæ in ecclesiasticis sequitur ex opulentia bonorum. Ad istud ego non possum dicere quod se habeat indifferenter ad opulentiam & paupertatem, licet sit verum quod quando hæc paupertati juncta sunt, magis abominabilia sunt, juxta illud Ecclesiastici 25. *Tres species odivit anima mea, & aggravor valde anima illorum; pauperem superbum, &c.* Et sunt sine dubio multi pauperes superbi, & quantum possunt pomposi, & multi divites humiles. Sed verum est, quod divitiæ eis maxime causam præstant; & non nego quod in ecclesiasticis viris sit nimia pompa, quod moderatione & reformatione indigeret; cum sit multorum malorum occasio, diminutio eleemosynarum. ut pompis sufficiamus, fiunt inde exactiones, & multæ lucrandi illicitæ artes: quia qui sua consumunt, cum deest, aliena sequuntur. Sed non est hæc consideratio tanti, quod propterea temporalia sint ab ecclesia abjicienda, cum ex hoc plura graviora sequerentur, quæ quoad publicam utilitatem longe præponderant. Primo diminueretur cultus divinus, quoad templa & ornamenta eorum. Secundo quoad personas; quis esset qui vellet filium suum cum multis laboribus & expensis nutrire in studiis, ut postea eum exponeret mendicitati? Unde Bonaventura super 4. Sententiarum di. 24. q. 1. art. 3. sic inquit: « Sacerdotii Christi non tam fuit figura sacerdotium Aaron, quam etiam Melchisedech, qui secundum quod dicitur ad Hebræos 7. fuit rex & sacerdos. Sic & Christus. Et quamvis honorem regalem recusaverit propter exemplum humilitatis, & ipse pauper & mendicus fuerit, tamen propter suam dulcissimam benignitatem, ad hoc alios non arctavit. Sciebat enim quod melius est habere mercenarios, quam nullos aut paucos filios; & ideo caritate refrigescente, disposuit Spiritus-sanctus, ut etiam temporalibus abundaret, ne cultus Dei propter paupertatem & inopiam deperiret, & aperte videtur, quod ecclesiæ pauperculæ quasi nullum inveniunt rectorem, nisi sit talis qui pro sui utilitate ab omnibus contemnatur. Unde nullatenus est credendum statum universalis ecclesiæ aliter regi quam disposuit Spiritus-sanctus. » Hæc omnia magister Bonaventura ubi supra, &c.

Tandem cum multiplicata sunt mala super terram, hominum nimis crescente malitia, expediens fuit, & est ad cohibendam audaciam & malitiam pravorum hominum ecclesiam Dei habere potentiam temporalem, alioquin sæpe hæreses pullularent & crescerent. Hoc significavit illa evangelica parabola de invitatis Lucæ 14. in qua post invitationes tandem subjungitur: *Compelle eos intrare*, scilicet quod primitiva ecclesia invitationem & ammonitionem tantum haberet, postea per successus temporum vires etiam compellendi. Ita est sensus B. Augustini, ut ipse scribit contra Donatum, 23. q. 4. *Displicet*, ubi post multa verba satis ad hoc propositum, tandem dicit: Et non attendis, quia cum ecclesia novello germine pullulabat, nondum completa fuerat illa prophetia: *Et adorabunt eum reges, omnes gentes servient ei.* Quod utique quanto magis impletur, tanto majore utitur ecclesia potestate, ut non solum invitet, sed & cogat ad bonum. Hoc Dominus significare volebat, qui quamvis haberet magnam potestatem, prius tamen elegit commendare humilitatem. Hoc in illa solitudine satis evidenter ostendit, ubi misit ad invitatos, & venire noluerunt. Et ait servo: *Exi cito in plateas & vicos civitatis, & pauperes & cæcos, debiles & claudos introduc huc. Et ait Domino servus: Factum est ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus servo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea.* Videlicet nunc, quemadmodum de his qui primo venerunt dictum est: *Introduc eos*, non dictum est *Compelle*; ita significata sunt ecclesiæ primordia adhuc crescentis, ut processu temporis essent vires etiam compellendi. Et eamdem sententiam etiam ponit ad Bonifacium eadem causa q. 6. c. 1. Quis autem non intelligit, quam sæpius hæreses crescerent, si ecclesia potentiam non haberet. Si omnia argumenta deficiunt; tempora temporibus comparemus: videbimus quam sæpe fides fluctuavit illis temporibus, cum ecclesia potentiam non habebat; tandem quidquid decoris, quidquid stabilitatis, quidquid boni habet Christiana religio, ab illis cœpit quatuor venerabilibus conciliis, quæ velut quatuor sancta evangelia sunt tenenda, sicut B. inquit Gregor. 15. di. *Sicut sancti.* quæ tamen celebrata sunt post ditationem ecclesiæ; & inde alia concilia, a quibus omnis forma sanctitatis est habita. Ad hunc autem

quem modo dixi respectum nulla est comparatio. Vadant mores quantumlibet dissolute, intumeat pompa, si fides subsistat, levia omnia sunt comparata ad fidei subversionem, quod ultimum & supremum est malum.

His igitur omnibus æqua lance libratis, sole clarius videtur esse deductum, quod ecclesia haberet bona temporalia expedire.

Ex hac tertia conclusione infertur ipsius tertium corollarium, quod utilitati populi Christiani plurimum detraheret & obesset, ecclesiam sine bonis temporalibus esse, ulteriori deductione non indiget, seipsam ostendit, si præmissa veritate subsistant.

Et ex prædictis omnibus infertur una corollaria conclusio seu aporisma, videlicet quod erronea, insana & perniciosa est illa doctrina, quæ asserit quod dominium super bonis temporalibus, quod contra præceptum Christi clerus occupat, in præjudicium sui officii, & damnum brachii sæcularis, ab ipso debet auferri, & clerus ad vitam, qua Christus vixit cum apostolis, debet reduci, manifesta est illatio hujus ex præmissis. Nam si licet, decet & expedit. Ergo non debet auferri. Hinc talium assertores incidunt in sententiam Domini per prophetiam 5. c. *Væ qui dicitis bonum malum*; & in hæresim jam damnatam, puta hæresim Valdensium, ut dicit Alvarus in libro de statu & planctu ecclesiæ part. 1. art. 42.

Hæc sunt, reverendissime in Christo pater & metuendissime domine, reverendique in Christo patres ceterique viri clarissimi, quæ mihi juxta istum articulum dicenda occurrerunt, sub determinatione sanctæ matris ecclesiæ, a cujus fide & determinatione discedere numquam intendo; sed ad ejus determinationem mea, si decreverit, dicta corrigere, & penitus promto animo revocare.

EPISTOLA CONSULUM & civium Trevirensium ad concilium Basileense.

Petunt concilii præsidium adversus diffidationes sibi factas ab adhærentibus Ulrico de Manderscheit.

Anno 1433. 18. Januar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimis in Christo patribus & dominis Dei gratia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, &c. post humilem recommendationem, obedientiam filialem tam debitam quam paratam.

Reverendissimi in Christo patres & domini præcipue meritoque venerandi, dolendum plane & miserendum statum civitatis & ecclesiæ Trevirensis, inter civitates totius tertiæ partis orbis, videlicet Europæ, & ecclesias transalpinas primariæ, sanctæque Romanæ ecclesiæ immediatissimæ filiæ, matrisque cunctarum citramontanarum ecclesiarum, vestris innotuisse dominationibus non ambigimus; & quantum nos pro justitia, nec non ejusdem ecclesiæ tam capitis quam membrorum salute, in virtute sanctæ obedientiæ, spe retributionis æternæ submisimus periculis, non tam fama per universam respersa Germaniam, sicut ipsa testatur agnitio veritatis, sed quam modo nobis, etsi ab illo, cujus judicia abyssus multa, nostris exigentibus demeritis juste, injustissime tamen ab homine, pro bono redditur malum, vestris dominationibus necnon amarissimis cordibus dolenter reseramus. Dudum enim domini ULRICI DE MANDERSCHEIT asserti electi Trevirensis & suorum, tum propter clero Trevirensi in nostra civitate impensum præsidium, tum propter denegationem illicitarum petitionum super juribus Trevirensis diœcesis per præfatum dominum Ulricum nobis factarum, tum propter defensionem libertatum & privilegiorum nostrorum contra eumdem se eisdem ingerentem, plerasq; crebrasque tulimus æquanimiter comminatas angustias. Jam ipso die epiphaniæ Domini nunc elapso, effectu plenius mancipato, quia tunc Willermus *de Staphel* suus marescallus propter impetitionem, quam contra nos se habere asserit, nobis tamen incognitam, nos diffidavit, habens adjutorem nobilem Theodericum *de Manderscheit* prædicti domini Ulrici fratrem, aliosque officiatos & familiares domesticos ejusdem quamplures, qui nos tam in rebus, corporibus, incendiis, rapinis & capturis in & extra prædicti domini Ulrici & diœcesis Trevirensis fortalitia crudeliter invaserunt. Nos igitur requirentes, rogantes eumdem dominum Ulricum ad præfatas diffidationes per suos utrimque factas deponendum, ipse una cum comite de *Wirnenbergh*, & ejusdem uno suo filio litteras diffidatorias miserunt pro responso, non obstante quod per annum ante idem comes de *Wirnenbergh* pro solidioris amicitiæ confœderatione duo millia a nobis recepit florenorum, quam amicitiæ confœderationem servare sine & absque causa rationabili nobis resignavit; qua de causa noscit Omnipotens. Tunc etiam alia calva occasione prætensa comes de *Spaenheim* qualitercumque subornatus, nos similiter diffidavit, ad cujus, ut indubie speramus, sinistram informationem reverendi in Christo patres & domini THEODERICUS Coloniensis & CONRADUS Moguntinensis archiepiscopi, inclyti STEPHANUS de Bavaria, ADOLPHUS de Monte & Juliaco duces, dominus JACOBUS marchio Badensis, & dominus FRIDERICUS comes de Veldencia tamquam adjutores prædicti comitis de *Spaenheim*, etiam diffidationes scriptotenus demandarunt. En patres & domini dignissimi, quomodo pereunt justi, & trucidantur recti corde.

dc. Testamur hunc quem nullum latet secretum in conscientiis nostris, quod omnibus principibus & dominis aliisque singulis præfatis, nobis scientibus, numquam molesti fuimus, & summa diligentia omnibus præsciis & novissime examinatis cursibus, nihil penitus occasionis eos contra nos querelandi possumus invenire. Quin immo super petitionibus prædicti domini Ulrici nobis factis, & nostris querimoniis, e contra obtulimus nos paratos coram vestra sacrosancta generali synodo Basileensi, serenissimo principe Romanorum rege illustrissimo, juris & vestro seu ejus stare dictamini vel decreto; quod idem assumere recusavit. Post Deum igitur cœli, a quo omnis victoria, cui beneplacitum est super timentes eum, pro cujus sponsa hæc patimur, ad vestras dominationes in Spiritu sancto congregatas, eamdem sponsam dignissime repræsentantes, tamquam obedientissimi filii, ad matrem illibatam, & tenerrimi amatores virginis sine ruga, anxii confugimus, devotissime imploramus, oramus; si etiam licet, per amorem illius qui vos suam sponsam repræsentare fecit, non temeritatis, sed ausu caritatis humiliter requirentes, quatenus aure pia, compassivo animo, cordeque materno, filiorum tribulationem vestra sancta synodus animadvertat, & nostris oppressoribus sua scelera annuntiet, quasi tuba vocem exaltet, ex adverso ascendens, se murum pro domo Domini opponat, & vobiscum quasi acies ordinata, sagittas divinæ pharetræ contra præfatos diffidatores, modos & vias congruentes, pœnas & censuras decretas concite jaculare satagat, synodi membra vobis pro reformatione & ecclesiæ defensione incorporata, offensorum ac deformatorum nomina sortiantur. Eia, patres reverendi, amore Jesu, cujus res agitur, constanter agite, consilium auxiliumque nequaquam differentes, immo prædictos dominos Ulricum & comites de *Spaenheim* & de *Virnenberg*, ut ab injustis hujusmodi molestiis & insolentiis desistant acrius increpando, obsecrando, arguendo compellite, ne, quod absit, videntes nos vestro debito frustratos subsidio, inter duo mala minus malum eligere, & in dominia monasteriorum & collegiorum atque suburbiorum eorumdem nostræque civitati contiguorum, ad ipsam civitatem expugnandam aptissimorum, quemadmodum vulgus, quem cohibere nequimus, incœpit, necessitate compulsi, quamquam inviti, irruere arceamur, cum ipsius nostræ civitatis, ad quam notabilior clerus Trevirensis confugit, continuata desolatio toti Trevirensi ecclesiæ damnabiliter irrecuperabilemque jacturam minetur & ruinam, prout vestris dominationibus oculatæ circumspectiones Sancti-Spiritus irradiantes fulgoribus melius nobis haud dubium conjicere prævalebunt. Omni enim tempore eramus & fuimus paratí, & præsentibus nos paratissimos offerimus coram vestris dominationibus aut serenissimo principe Romanorum rege illustrissimo, juris & vestro seu ejus stare dictamini vel decreto. Reverendissimi patres & domini, non despiciant vestræ dominationes hoc nostrum necessitatis exile scriptum, cum honestiorem ambassiatam, quam V. D. decere fatemur, & mittere non possimus, & ipsa viarum hinc inde præclusarum discrimina penitus non permittant. In his agant D. V. R. contentioni lacrymabili medendo salubriter, quemadmodum ex officii debito, non tam pro nobis, quam pro vobis Christo præfato justo terribilique judici debetis reddere rationem, qui vos in singulis agendis taliter dirigat, ut singuli in extremi die judicii sibi dictum hoc dulcissimum verbum *Venite benedicti* læti audiant. Datum nostro sub secreto sigillo, XVIII. mensis Januarii MCCCC. XXXII. juxta stilum scribendi Trevirensem.

Sacræ vestræ concionis filioli humiles, magistri civium, scabini, consules & tota communitas metropolis Trevirensis.

INFRA SEQUUNTUR EA quæ dominus imperator libentissime fecit ad promotionem sacri concilii Basileensis, lecta in congregatione generali, die Martis XX. *Januarii* MCCCCXXXIII.

Anno 1433. 20. Januar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

PRimo quando dominus cardinalis legatus & illi patres miserunt ad regiam majestatem in *Fselkneh*, &c. quod ex tunc regia majestas incontinenti deputavit locum tenentem suum. Item, misit ad eos Baptistam Cigala eos confortando, & de omnibus favoribus regiis assecurando. Item, qualiter demum regia majestas misit iteratis vicibus universis regibus, principibus, & etiam prælatis, ut ad concilium properarent. Dedit etiam operam dum in Lombardia esset apud ducem Mediolanensem & ducem Sabaudiæ & alios, ut prælatos suorum dominiorum mitterent. Et omnia conferebat sua majestas quæ erant ad favorem sacri concilii.

Item, postquam sua regia majestas de Mediolano ad Placentiam se transferret animo Urbem Romanam intrandi, & coronas suas suscipiendi, & alias res imperii peragendi; & dominus summus pontifex suæ majestati mitteret bullas dissolutionis & mutationis concilii, majestas domini nostri regis moleste tulit illud, & incontinenti ad sanctitatem papæ scripsit, & misit rogando & adhortando, ut illam dissolutionem toti Christianismo damnosam tolleret: quoniam sua majestas non posset nisi concilio & universali ecclesiæ in tantis bonis adhærere. Id idem suæ sanctitati nunciavit per oratores aposto-

licos ad Parmam suæ majestati missos. Similiter de Parma super illa materia suos solemnes ambassiatores misit ad papam, videlicet dominum Johannem *de Swihovv*, dominum præpositum Albanensem, & dominum Nicolaum *Scok* decretorum doctorem. Et tandem a Senis iterum multum celebrem ambassiatam misit, dominum Curiensem videlicet, dominum Ladislaum Cruciferum, Nicolaum *Scok*, & Nicolaum *Wadem* nobilem. Scripsit etiam universis orbis principibus, ut hujusmodi dissolutionem non admitterent, sed sacro concilio adhærerent. Tandem ultimo de mense Novembris, iterum misit suos solemnes oratores, videlicet dominum Curiensem, dominum Laurentium marescallum, & dominum Gaspar *Sligk*, & multas privatas ambassiatas, instando apud papam ut propositum suum dignaretur mutare, etiam in omnibus legationibus semper addendo, quod nisi sua sanctitas concilio adhæreret, majestas regia non vellet coronam de manibus suis suscipere, sed concilio adhærere.

Item, majestas regia post adventum dominorum cardinalium ad Senas, disposita erat etiam se periculis quibuscumque submittere, & Urbem intrare, & dominum apostolicum visitare, ut saltem ipsum personaliter posset mulcere ad mutandum propositum, semper præponendo facta concilii privatis suis commodis, de quibus ante multos menses habuisset finem, si sola facta concilii non obstitissent.

HIC SEQUUNTUR QUÆ DOMINUS imperator passus est, & libenter sustinet, propter adhæsionem sacri concilii, lecta ut supra.

PRopter istos favores per majestatem regiam sacro concilio impensos, dominus apostolicus contra majestatem domini nostri rancorem & indignationem concepit, & sibi multa incommoda quantum potuit procuravit: primo per mundum suam majestatem de fautoria hæresis infamando, prout instructiones quas Johannes de Prato portavit declarant. Item, regnis suis ipsum privando, & aliis distribuendo, & imperium etiam donando, in alios, si potuisset, transferre. Item, postquam regia majestas intravit Tusciam, ipse dominus apostolicus se cum Florentinis publicis imperii rebellibus colligavit contra majestatem regiam, & terras imperii, & gentes ecclesiæ ante Lucam contra dominum nostrum regem venerunt, & hucusque semper ubi potuerunt, territoria Senensia & alia imperii loca offenderunt, & ad hoc hodie procurantur omnia, quæ excogitari possunt ad provinciæ damnum & destructionem suæ majestatis & imperii, quæ omnia sua majestas patienter & voluntarie suffert amore sacri concilii, & sustinebit usque ad mortem.

Et quia majestas regia talia incommoda & pericula propter sacrum concilium sustinet; isti domini oratores habebunt patres illos hortari & requirere, & sic dux WILLERMUS hortetur, ut ipsi hujusmodi constantia, fide, & sinceritate domini nostri inspectis, honori & dignitati & statui ipsius provideant, prout opportunum fuerit, & dominus noster de ipsis indubiam gerit fiduciam. quoniam si hoc non fieret, dominus noster rex magna incurreret pericula, certificando eos, quod dominus noster rex eis numquam deficiet, nec eos deseret usque ad mortem; & si aliquid eis contrarium suggereretur, nullatenus credant.

LITTERA

missa per concilium domino Romanorum regi, decreta in congregatione generali die XXIX. Januarii MCCCCXXXIII.

Gratias agunt patres de invariabili adhæsione ad concilium.

SAcrosancta generalis Basileensis synodus, in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, carissimo ecclesiæ filio SIGISMUNDO Romanorum, Hungariæ, &c. regi illustri, salutem & omnipotentis Dei benedictionem. Anno 1433. 29. Januar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Litteras tuæ serenitatis, quibus laudabile tuæ intentionis propositum, quo hujus sacri concilii protectionem, eique firmam & immutabilem adhæsionem cordi tuo regio constanter & immobiliter inesse ostendisti, ac in futurum invariabili mentis proposito polliceris, læto admodum, quin immo lætissimo suscepimus animo, Deo nostro maximas gratias peragentes, qui tales generoso tuo animo conceptus inspirare dignatur, & his periculosis temporibus ecclesiæ suæ tam fidi constantisque principis velut dextræ manus patrocinium impertiri, tuæque excellentiæ pium affectum cum verisimili constantia laudum præconio commendamus, immortalemque futuram esse laudis tuæ memoriam profitemur in Dei ecclesia, & orbe universo, pro hac tua firma huic sacro concilio assistentia & vigili cura atque favore, honoremque & statum tuum omnifarie commendatum habere. Volumus quoque tuam excellentiam certam esse & orbem universum, omnes qui sunt in hoc sacro concilio divino munere congregati, cum omni unanimitate constantique ac invariabili proposito, ad ejus prosecutionem esse firmatos, ac sicut hactenus prætensæ dissolutioni per dominum papam attentatæ, quia contra expressam dispositionem decretorum sacri Constantiensis concilii & hujus, & in perturbationem ac scandalum universalis ecclesiæ vergebat, minime locum dedimus, sic neque in futurum

dabimus quovis modo; quin potius omni quo poterimus studio & diligentia prosequi illa sancta opera intendimus, propter quæ hoc sacrum concilium in Spiritu-sancto congregatum est, cujus clementiam continue exoramus, ut huic nostræ sanctæ intentioni aspirare dignetur ad profectum fidei orthodoxæ & totius populi Christiani. Datum, *ut supra.*

EPISTOLA SIGISMUNDI regis Romanorum ad concilium Basileense.

Excusat cardinalem Rotomagensem quod hactenus non accesserit ad concilium.

Anno 1433. 7. Februarii. *Ex ms. Aquicinct.*

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis sacrosanctæ generali Basileensi synodo in Spiritu-sancto legitime congregatæ, &c.

Reverendissimi in Christo patres & domini, ac venerabiles, grate & sincere nobis dilecti, quantum affectamus & desiderio summo desideremus augmentum sacrosancti Basileensis concilii apud V. P. clarum esse scimus, & sic quemadmodum huc usque attentissima studia adhibuimus, ita non cessamus quotidie totis viribus operari, ut ipsum sacrum concilium feliciter prosperetur. Eramus etiam multum grati, quod reverendissimus in Christo pater dominus Jo. (a) cardinalis [a] Rotomagensis princeps noster & amicus carissimus iter illuc accedendi assumserat, & procedere infallanter disposuit. Nam ejus præsentia tam auctoritate quam sapientia & rerum experientia eidem sacro concilio multum conferet. Sed inductus fuit quidam tractatus nostrum & imperii sacri commodum præsertim concernens inter nostram majestatem & communitatem Florentiæ. in quo paternitatis suæ interpositio tamquam sacri imperii principis nobis grata & opportuna, partibus vero aliis necessaria fuit; in quo paternitas sua fere duobus mensibus fideliter ac diligenter laboravit, & ad tantum Deo volente deventum est, ut pro finali conclusione sua paternitas denuo ad nos versus Senas redeat, ac sua prosecutione sui itineris versus sacrum concilium supersedebit, & adhuc parvam moram facere habebit; quæ, ut speramus, sacro concilio nedum dispendiosa, sed per Dei gratiam propter fructus secuturos, multum proficua erit. Idcirco vestras paternitates attente petimus, & hortamur, ut mora sua vestris paternitatibus non sit displicibilis, nec suspecta; sed velint eum excusatum suscipere, quia non tardabit ad paternitates vestras festinare, & sic etiam nosmet attenti & solliciti erimus, nec de sua sincera intentione quam gerit & habet ad bonum ecclesiæ, & ut sacrum concilium feliciter progrediatur, est in aliquo dubitandum, prout ex colloquiis cum paternitatibus suis habitis firmiter conjecturamur, & speramus quod adventus suæ paternitatis proximum secum attrahet magnum fructum. Datum in civitate nostra Senarum die VIII. mensis Februarii, regnorum nostrorum anno Hungariæ XLVI. Romanorum XXIII. & Bohemiæ XIII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croaciæ, &c. rex.

Ad mandatum domini regis GASPAR SLIGK.

(a) Anno 1433. quo hæc scripta fuit epistola, præerat ecclesiæ Rotomagensi Hugo d'Orges, qui non fuit cardinalis. Sed eum præcesserat hac in sede Johannes de Rupescissa, qui ab anno 1429. ad alias cathedras translatus, cardinalis Rothomagensis titulum retinuerat.

EPISTOLA SIGISMUNDI regis Romanorum ad concilium Basileense.

Monet eos de proximo adventu cardinalis Rotomagensis & episcopi Curiensis.

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis, &c. Anno 1433. 23. Februarii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimi in Christo patres & domini, amici carissimi, ac venerabiles & egregii sincere nobis dilecti, decima octava die hujus mensis applicuit ad nos iste nuncius, afferens nobis vestras gratiosissimas litteras, continentes inclusa decreta præteritæ sessionis: quæ licet dudum prius habuissemus per alios, tamen acceptissimum habemus quod vestræ paternitates nos de singulis curant occurrentiis avisare. Nec dilatio vestris paternitatibus imputanda est, sed viarum discriminibus & reclusioni passuum per totam fere Italiam, propter quod nuncius iste diebus quam plurimis maris periculis se submisit. Verum quia reverendissimus pater dominus cardinalis Rothomagensis & venerabilis episcopus Curiensis de omnibus conditionibus rerum nostrarum, & deliberationibus mentis nostræ nunc V. P. accedunt: idcirco nos hic non extendimus, sed conamur omni studio quantocius fieri poterit, sacrum concilium visitare. Datum in civitate nostra Senarum die XXIII. mensis Februarii, regnorum nostrorum anno Hungariæ XLVI. Romanorum XXIII. Bohemiæ XIII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus & Hungariæ & Bohemiæ, &c. rex.

EPISTOLA SIGISMUNDI regis Romanorum ad concilium Basileense.

Mittit ei duas Eugenii IV. bullas ad concilium spectantes.

Reverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus, &c.

Littera imperatoris lecta die Veneris XXVIII. *Martii* MCCCCXXXIII.

Anno 1433. 4. Martii. *Ex ms. Aquicinctensi*

REverendissimi in Christo patres & domini amici carissimi, ac venerabiles & egregii, nobis sincere grateque dilecti, sanctissimus dominus noster summus pontifex pridie per oratores venerabilium & illustrium nostrorum & imperii sacri electorum principum transmisit nobis bullam, notificans in eadem res illas quas sua sanctitas gessit & fieri deliberavit circa negotia sacri concilii Basileensis, juxta continentiam copiarum præsentibus inclusarum. Illas itaque V. P. ea de causa transmittimus, quamvis notitiam earumdem aliunde ad vos delatam non dubitemus, ut perlectis & pensatis singulis, salutem universalis ecclesiæ prospiciatis, ad hoc tendentes, ut schisma illud inveteratum, quod alias inæstimabilibus laboribus, sublatum fuit, omnimode evitetur, quemadmodum vestras paternitates suffragio Spiritus-sancti, qui sacrum concilium dirigit, facturas minime dubitamus. Nos quoque res nostras juxta posse nostrum his in partibus ita disponimus, ut vobis personaliter in brevi adesse possimus, cooperaturique quatenus in prosequutione harum salutiferarum rerum nullum scandalum oriatur, & ecclesia Dei in votiva unitate persistat. Et ut hoc fiat, reverendas paternitates vestras, laude Dei, & salute suæ sanctæ ecclesiæ, quo possumus affectuosius adhortamur, quemadmodum illustris WILLERMUS comes Palatinus Rheni, & dux Bavariæ, princeps & locum tenens noster, V. P. mentem nostram clarius deteget, cui velitis credere in dicendis. Datum in civitate Senarum die IV. mensis Martii regnorum nostrorum anno Hungariæ XLVI. Romanorum XXIII. Bohemiæ vero XIII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, &c.

Gaspar, &c.

BULLA MISSA PER DOMINUM nostrum papam domino regi Romanorum, lecta ut supra.

Ex ms. Aquicinctensi & Chauveliniano.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio SIGISMUNDO Romanorum, Hungariæ, &c. regi illustri S. & A. B.

A Ut tuæ serenitati & omnibus fidelibus Christicolis innotescat nostros omnes cogitatus numquam ad alium finem respexisse, nisi ad statum universalis ecclesiæ, incrementum fidei, & salutem populi Christiani, statuimus ut concilium universale Basileæ celebraretur, prout videre poteris per copiam litterarum nostrarum præsentibus interclusam. cum enim dudum ex honestis & justis causis concilium quod ibi esse dicebatur, ad civitatem Bononiensem transtulissemus, intendentes eo personaliter proficisci, tamen ut palam fiat intentio nostra, scilicet optimo B animo & sincera mente nos id fecisse, ad recludenda obloquentium ora, & ad omnes dissentionum materias funditus extirpandas, quæ ex causa exoriri possent, cum multorum principum precibus, tamen sponte nostra, pro bono ecclesiæ, non obstante illa mutatione loci, volumus ut Basileæ hujusmodi concilium fiat, ad quam quamprimum nostros legatos cum Dei gratia transmittemus. Hæc tuæ serenitati significanda duximus, quam scimus ex hoc, sicut decet optimum nostrum & ecclesiæ filium, lætitiam suscepturam. Datum Romæ apud S. Petrum C anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. XIV. cal. Martii pontificatus nostri anno II.

Lu. de Orto.

COPIA BULLÆ DELATÆ per ambassiatores dominorum electorum imperii, lectæ in congregatione generali die Veneris XXVII. Martii MCCCCXXXIII.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Ad sacram D Petri sedem divina disponente clementia evocati, &c. *extat tom.* 12. *conc. pag.* 934.

LITTERA MISSA DOMINO imperatori per sacrum concilium, responsiva ad ultimam litterarum suarum.

Purgant se patres a suspicione schismatis.

SAcrosancto, &c. carissimo ecclesiæ filio SIGISMUNDO Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ, &c. regi illustri salutem, &c. *Ex ms. Aquicinctensi & Chauveliniano.*

E Accepimus pridem tuæ serenitatis litteras, & in his copiam inclusam quarumdam litterarum, quæ proximis diebus ex curia Romana emanarunt. Per has tuas litteras & ea quæ dilectus filius nobilis vir WILLERMUS Bavariæ dux tua vice hujus sacri concilii protector exposuit, nos exhortaris, ut pensatis singulis, salutem universalis ecclesiæ prospiciamus, ut schisma illud inveteratum, quod alias magnis laboribus sublatum fuit, omnino evitetur. Credimus non nisi bono zelo, quem

A ad ecclesiam sanctam Dei & hoc sacrum concilium geris, id tuam serenitatem commemorare. Sed si diligenter considerentur quæ sint nostræ actiones, quibus sine intermissione ad profectum populi Christiani intendimus, quantaque gravitate & maturitate in omnibus rebus hoc sacrum concilium procedit, in mentem cujusquam cadere nullo modo poterit, ex parte hujus sacri concilii schisma posse contingere. Opera quæ ipsi facimus pro exstirpandis hæresibus, bellis ac deformitatibus, nostræ sanctæ intentioni testimonium perhibent. Verumtamen nihil est tam bene
B factum, quod per æmulos in malam partem interpretari non possit. Nam & Christus noster Salvator dum obsessos a dæmone liberabat, in Belzebuth dæmonia ejicere ab infidelibus dicebatur. Nemo est, nisi humana victus passione, qui si animadvertat studia, labores & diligentiam nostram, timere debeat ex his schisma procedere; sed potius ecclesiæ pacem & exaltationem sperare. Nos sicut legitimo initio ac sancto proposito concilium inchoavimus, ita Spiritu-sancto nos dirigente in his quæ Dei sunt & reformationis ecclesiæ, calumnias æmulorum non formidantes, usque in finem perseverabimus.
C Scimus per infamiam & bonam famam hanc vitam duci necessarium fore, & qui pie volunt vivere propter Deum, persecutiones pati oportere. Sed ipse Spiritus-sanctus, in cujus nomine congregati sumus, nos consolatur, spem tribuens, quod qui nunc nobis injuste detrahunt, adhuc facta nostra salutaria laudare compellentur. De hoc sacro concilio adhuc verificari speramus quod de Salvatore nostro prædictum fuerat: *Venient ad te qui detrahebant tibi, & adorabunt vestigia pedum tuorum.* Tuam vero serenitatem decere arbitramur, ut tales falso calumnias objectas nobis patienter non ferat.
D Cum ergo omnis nostri progressus sanctique propositi conscius sis, has calumnias regia animositate confutare debes, & inter dentes obloquentium hujusmodi obtrectationes pro tua auctoritate contundere. Illud vero quod præfatus dux vigore credentiæ, de mentis tuæ firmitate ac constantia ad favorem sacri concilii subjunxit, quamquam gratum nobis fuerit audire, supervacuum tamen judicamus. Nam cum mente revolvimus quæ ac quanta tua sublimitas pro sacro Constantiensi concilio & isto fecit, quotque & quales litteras
E nobis & omnibus fere principibus scripserit, quod usque ad sanguinis effusionem & mortem inclusive, ut verbis tuæ serenitatis utamur, cum hoc sacro concilio permanere intendebat, incredibile judicamus tuum regium animum quavis occasione a devotione hujus sacri concilii posse immutari. Absit, ut talem principem aliter facturum esse credamus, quam quod tam patenti præconio per orbem terrarum sæpissime prædicavit. Datum, &c.

EPISTOLA RODERICI de Villa Andrado comitis, ad concilium Basileense.

Offert concilio sua servitia.

SAcrosancto concilio generali Basileensi humiliter præsententur. Anno 1433. 6. Martii. *Ex ms. Aquitinensi*

Sancti ac reverendissimi patres, ceterique venerabiles domini, in sacrosancta & Spiritu-sancto congregata Basileensi synodo, vester servitor & amicus RODERICUS DE VILLA ANDRANDO comes de Rybadeo, consiliarius ac camerarius regis Francorum, debita cum promtitudine serviendi humili recommendatione præmissa.

Vestris paternitatibus & dominationibus, dictæque sanctæ synodo Dei primo ob reverentiam, servitiumque universalis ecclesiæ, honorem & contemplationem reverendissimi in Christo patris & domini mei ac præceptoris domini A. tituli S. Eustachii sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ diaconi cardinalis, offero me promtum & paratum, si in aliquo mei possibilitas eidem sanctæ synodo potest prodesse vel servire. Supplicans ut me suum minimum servitorem habeat recommissum: quoniam ex parte mei contemplationibus prædictis & quam plurimum præfati domini mei cardinalis, in & ex parte vestri mandatis non erit defectus, domino auxiliante, qui sua misericordia præfatam sanctam synodum & vos omnes conservet & conducat ad sui servitium & honorem. Scriptum festinanter, breviter & inordinate more gentium armorum in S. Martino de Leva, VI. Martii MCCCCXXXIII.

Vester servitor
RODRIGO DE VILLA ANDRADO.

PROPOSITIO FACTA

Per magistrum Johannem de Mella protonotarium, alterum ambassiatorem domini nostri papæ, in generali congregatione concilii Basileensis, die VII. *Martii* MCCCCXXXIII.

NOli timere, filia Sion, ecce rex & pastor tuus venit tibi mansuetus. Reverendissimi, reverendi, venerabiles, optimi ac amplissimi patres, sanctissimus ac beatissimus dominus noster EUGENIUS papa IV. verus Christi vicarius, ac legitimus Petri successor, cui a nostro redemtore JESU jura & cœlestis & terreni imperii potestas, & non ab hominibus tradita sunt, quæ ab apostolis maxima fuere cum veneratione custodita, cui soli oves pascendas commisit, ac eidem claves regni cœlorum se traditurum promisit & tradidit, qui totius universalis ecclesiæ unum & verum est caput; post salutem & apostolicam Anno 1433. 7. Martii. *Ex mss. Aquitinensi, & Chauveliniano.*

benedictionem ac suam, aliqua nobis injunxit, quæ ex injuncto legationis officio horum patrum reverendorumque dominorum meorum communi præcepto vestris coram dominationibus reverendissimis explicabo, per quæ pacem in plebem suam loquetur ac unitatem, quod cujuslibet bene regentis & gubernantis finis existit. Nec ad sententias vel processus aliquos fulminandos, scandala aut seditiones aliquas procurandas, missi sive destinati sumus, sed ad omnem pacis & concordiæ viam caritative procurandam, primo per innocentiam & sinceritatem; secundo per clementiam & pietatem. Non enim occultum existit, quod vir Dei SS. dominus noster papa EUGENIUS IV. ab ipsius cunabulis usque ad hanc sic vixerit ætatem, ut præter * puram vitæ continentiam, largam in pauperes liberalitatem, nimiamque in omnes alios pietatem amplissimam exercuerit, & dum in minoribus constitutus existeret, toto mentis desiderio morum in clero ac populo introductionem, guerrarum, hæresum, falsorum dogmatum affectaverit exstirpationem, tam per concilii celebrationem, quam Romani pontificis provisionem: immo cum lacrymarum effusione & orationum continuatione per se & alios Dei servos hanc a Domino sæpius gratiam postulabat; & dum prædicta a Domino humillime postulabat, sicut Domino placuit, felicis recordationis MARTINUS papa V. extitit vita functus, & sua sanctitas canonice ad summi fuit apicem apostolatus assumta; & illico post ejusdem assumtionem, tempus, in quo suum poterat devotissimum propositum adimplere, advenisse considerans, id omne etiam, quod in sacro Constanciensi concilio diffinitum, & a piæ memoriæ MARTINO papa V. ejus prædecessore, cum Senensi fuerat concilio deliberatum, exsecutioni volens debitæ demandare, bullas & commissiones sub certis modis, amplissimis formis, reverendissimo in Christo patri ac domino JULIANO S. R. E. diacono cardinali, apostolicæ sedis legato, hic præsenti, pro sacri prosecutione concilii demandavit, ut in eisdem bullis latius prospicitur contineri; & si quid in contrarium actum esse constaret, non nisi bono ac sancto zelo, & ut in ejusdem celebratione sanctissimus dominus noster pastor ac papa, cui gregis Dominici cura commissa existit, personaliter interesset; quod semper desiderio maximo affectavit, ut videlicet in suæ sanctitatis ac reverendissimorum dominorum cardinalium de sacro collegio præsentia, totius Christianitatis convocatis principibus ac prælatis, ac aliis qui vocandi essent & possent commode interesse, dictum celebraretur concilium, ut omnium Christianitatis partium notitia reserata, ibi sufficiens adhibeatur antidotum, ubi vulnus compertum erit esse repertum, ad Dei laudem, cleri & Christiani populi reformationem; quod suæ sanctitatis summum fuit & est desiderium. Quis igitur, præmissis diligenter inspectis, non comprehenderit suam sanctitatem esse innocentem, cum prædicti concilii celebrationem tam ardenter & ferventer procuraverit, & cum quanta hoc fecerit sinceritate & animi puritate, prædicta manifestant? Innocens igitur & sanctus manifeste comprobatur. Suæ igitur sanctitatis innocentia, sinceritate & veritate manifestatis, cedat opinio supradictis, ne illa universo orbi optata gloria optimum ac sempiternum nomen, quæ ex pace & ecclesiæ unitate in sacro Constanciensi data concilio, hæc tam amplissima sibi acquisivit Germania, nunc sibi ad crimen adscribat & culpam. Ad eum enim, cujus beatissimus dominus noster in terris vicarius existit, cum illo psalmigrapho clamare non cessat, dicens: *Judica me Domine secundum justitiam meam, & secundum innocentiam meam super me, quia in te sperans non infirmabor*. Et sic de primo, in quo dixi Regem tuum per innocentiam & sinceritatem tibi venire taliter qualiter expeditis, accedo ad secundum, in quo dixi, quod rex & pastor tuus venit tibi mansuetus per clementiam & pietatem, & non immerito. Debet enim summus pontifex talis esse, cum vicem Dei teneat in terris, qualis ipse Dominus est, cujus gratia vices tenet. Ait enim propheta: *Magnus Dominus & magna misericordia ejus*. Cum igitur pius, misericors ac largus sit Deus, ejus non debet vicarius ac minister tenax existere aut avarus. Nullus enim potest majorem pietatem ac clementiam ostendere, quam summus pontifex, princeps, & qui in terris superiorem non habet monarcham; qui rejecto quocumque rigore, cum nimia mansuetudine & pietate filios & fratres per suos convocat oratores, ut ecclesiam sanctam, purissimam matrem, immaculatam Christi sponsam, & columbam a diu plangentem & lacrymantem, per veram unitatem ac pacis fœdera consolentur. Et licet omnes Christi fideles, Dei & ecclesiæ per creationem & baptismi regenerationem filii existant; specialius tamen S. R. E. reverendissimi cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, qui JESU CHRISTI legati, & domini papæ fratres, ac præcipui ac spirituales * sunt patres, & ecclesiæ columnæ immobiles comprobantur; & nihilominus sacerdotes, magistri, doctores, ceteræque ecclesiasticæ personæ, genus electum, qui propter concilii magnitudinem & virtutum abundantiam, seniores ecclesiæ comprobantur. Cum igitur in Dei ecclesia multi filiorum consumti essent, nomen Dei despicientes in utroque genere Christianorum, alii per discordiæ, guerrarum, turbinum & calamitatum vias, alii per morum deformitatem, & sanctorum patrum decretorum & præceptorum non observantiam, alii per hæresum introductionem

* al. puræ.

* al. speciales

in gravem orthodoxæ fidei læsionem, populi Christiani & ecclesiarum ac etiam clericorum devastationem, quibus in sua peccatorum involutione durantibus, juxta Moïsi canticum, fame forsan consumentur, & eos aves morsu amarissimo devorabunt. Volens præterea mansuetissimus, pius, & clemens dominus noster papa EUGENIUS IV. sanctissimus discordiarum sordes, guerrarum commotiones, morum deformationes, hæresum introductiones, in suis & ecclesiæ filiis exstirpare; cum Dei ecclesiam per viam, quæ Christus est, non deducant, sed sordibus scelerum prædictorum coinquinati existant, ac finis sui & Christi & ejus ecclesiæ minime recordentur: qui Christus nostrorum fons erit desideriorum, quem sine fine videbimus, sine fastidio amabimus, sine fatigatione laudabimus, Redemtoris nostri exemplo pedes & sordes lavare & mundare omnium præfatorum, suorum videlicet & ecclesiæ filiorum, quacumque injuria, justitia & rigore circa ea quæ in præteritum gesta sunt, in totum seclusis & rejectis, attento quod nullum magis, quam principem, ut dixi, clementia deceat. mittit istos patres meos & majores, & me ad R. P. V. ut cum eisdem tractent, ordinent, & concludant aliquam bonam & honestam pacis & concordiæ viam, ad laudem Dei & ejus sanctæ ecclesiæ Dei augmentum ac religionis Christianæ, suæ sanctitatis & vestrum omnium hic astantium honorem, quos in fratres & peculiares filios, ut semper habuit, vult habere, & juxta nobis traditas per sanctitatem suam informationes & instructiones, cum dulcedinis benedictione & caritate perfectissima generale concilium celebretur. Quis namque tam præcelsi patris innocentiæ tamquam devotus filius non assurget, ut tot quot discordia mala generare consuevit, evitet, & dicat: *Benedictus qui venit in nomine Domini?* Veni ergo, sanctissime pater, libera, adjuva, protege & defende nos, quia a Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Eia ergo, milites magnifici, sanctæque Romanæ ecclesiæ cardinales reverendissimi, ceterique prælati, sanctissimi Christi legati doctissimi, aliique patres & domini * optimi, induimini armis lucis, prout semper optastis & fecistis, ut dum tempus & lucem habetis, ac talem ac tam sanctissimum optimi desiderii patrem verumque pastorem, qui animam suam pro ovibus sibi commissis paratus est ponere, Christi Salvatoris nostri ac sui magistri doctrinam imitans, procuretur sanctæ Dei ecclesiæ matris nostræ consolatio, quæ quotidie clamat, & filios suos plorat, & lacrymæ ejus pendent adhuc in maxillis ejus, nec nisi solius Dei restat eidem consolatio, & sanctissimi domini nostri & vestrarum reverendissimarum paternitatum, ut in diebus nostris non vituperetur ministerium nostrum, aut scandalum aliquod oriatur.

* al. eximii.

A Sed pro pace, unione & Christi fide amplianda exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in jejuniis multis & orationibus, cum multa patientia & concordia ac etiam unitate, ut in extremi judicii die immunes a vitiis reperiamur & in Dei caritate concordes, ut sic cum Domino Deo nostro, qui nos ex nihilo procreavit, qui est Rex regum, pacificus & mansuetus, cum mansuetudine atque clementia nobis nostrum papam recipientibus, sic benigne & cum clementia venientem, in æterna gloria recipiamur, quam omnibus concedat, qui sine fine vivit & regnat. B Amen.

PROPOSITIO (a) FACTA per dominum abbatem S. Mariæ de Moniacis alterum ambassiatorem domini nostri papæ Eugenii IV. in concilio Basileensi MCCCCXXXIII.

Anno 1433. Ex ms. Aquicinctensi, & illustrissimi domini Chauvelin.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-sancti. Amen. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Recitata fuere hæc verba in epistola primæ Dominicæ C hujus quadragesimæ ecclesiæ nostræ militantis. Reverendissimi cardinales, illustris dux, clarissimi antistites, varii ecclesiarum prælati, juris divini & humani doctores doctissimi, ceterique astantes plurimum eruditissimi, & in Christo fratres dilectissimi, exigeret amplissimus cœtus vester in primo dicendorum alloquio; orationem ornate compositam & mature digestam, quæ cujusque vestrûm dignitatem, prudentiam, sapientiam, eloquentiam, atque alias venustates & dotes summas in medium adduceret, & rem ipsam piissimam, Deo gratissimam & hominibus salutiferam, de qua paulo post dicturus D sum perorarct. Sed tria sunt, patres reverendissimi, quæ me ut adplausum eloquentiæ præterirem, & levi * atque plano stylo agerem, non modo persuasere, sed vehementer impulerunt. Illud quidem in primis est, quod juventutis meæ florem, non in hoc dicendi genere, sed in aliis scientiis, veritatem, pietatem, divinarum humanarumque rerum notitiam concernentibus fere consumsi, & Cicerone eloquentiæ flore & fluvio teste uberrimo, nec imperatores, nec medici, nec denique oratores, quamvis artis E præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt. Silentium autem imperito eloquio omnes philosophi atque morales non immerito prætulerunt. Rursus quia apud personas vestras amplissimas propheticum oraculum illud adimpletum fore intueor: *Labia sacerdotis custodiunt sapientiam, & legem re-*

* al. communi.

(a) al. Oratio domini Nicolai abbatis S. Mariæ de Moniacis, apostolicæ cameræ auditoris, alias Siciliæ.

quirunt ex ore ejus. Cum enim vos omnes, patres doctissimi, disciplina, scientia & eloquentia refulgentes videam, quid rem ipsam vestris amplissimis judiciis referendam verbis exornabo? quid apud vos doctissimos persuasione atque rethoricæ artis lepore opus est, cum vos omnes magistros in hac re conspiciam? Quid namque a me aut expolitum ingenium, aut eloquentia lautum emanare poterit, quod vestris acutissimis ingeniis non videatur incultum atque perfacile? Amplius & tertio cum rem ipsam illico subjiciendam, veritatis nitore subnixam videam, ratus non sum eam ipsam verborum lenocinio indigere. Canon mihi testis locupletissimus est, inquiens, eum supervacuis laborare impendiis, qui solem certat facibus adjuvare, quoniam gratiæ plenitudo adjectione non indiget, nec ulla requirit commendationis argumenta. Divertam igitur, pace omnium vestrûm, ad illa, ob quæ ad hoc ornatissimum domicilium dulciter atque gratissime paternitates vestræ reverendissimæ se duxere conferendas, illius cunctorum opificis pollicitatione fretus, qui per vatem suum inquit: *Dilata os tuum, & ego adimplebo illud;* denique per alium: *Clama, ne cesses, exalta quasi tuba vocem tuam*, omnibus vere in Christo credentibus. Patres reverendissimi, admodum dissentio atque scandalum inter SS. in Christo patrem & dominum, dominum EUGENIUM divina providentia summum antistitem quartum, & congregationem vestram amplissimam, noviter subortum innotescit: quod ego ex antiqui hostis versutia suggestum & accensum esse non hæsito. Is enim in angelum lucis sæpenumero se transfigurat, & sub obtentu bonitatis, reformationis ecclesiæ atque pacis, scissuram, hæreses & scandala inter homines & præcipue prælatos reliquosque clericos, qui laïcorum sunt oculi, suggerit, ut dispersis atque divisis clericis, illud psalmographi adimpleatur: *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsa eorum semper incurva.* Habet enim ipse malignus hostis, ut bellissime inquit canon XVI. q. II. *Visis.* mille nocendi modos, nec ignoramus astutiam ejus. Conatur namque a principio ruinæ suæ unitatem ecclesiæ rescindere, caritatem vulnerare, sanctorum operum dulcedinem invidiæ felle inficere; & omnibus modis humanum genus evertere & perturbare. Dolet enim satis & erubescit, caritatem, quam in cœlo nequivit habere, homines constantes ex lutea materia in terra tenere. Unde oportet quantum fragilitati nostræ conceditur, ut omnes aditus nocendi ejus versutiæ muniamus, ne mors ingrediatur portas nostras. Ecclesiæ reformationem omnes quærimus, sed cavendum ne, proh dolor! nobis sic conflictantibus, eam amplius deformemus. Quid enim scissura atque schismate eam magis decolorat, denigrat,

A deformat, atque prophanat, cùm unica sit sponsa Christi, unici sponsi, unici pastoris atque vicarii? An scissuræ ecclesiæ nefandissima mala ignoramus? ecclesiarum namque bona diripiuntur, vitia tolerantur, insolescunt principes sæculi, & suis pontificibus rebelles efficiuntur; indevotiones surgunt, clerici conculcantur, unitas ecclesiæ confunditur, Deus offenditur & exacerbatur, & denique in hæreses homines labuntur, cum teste canone, vix sine hæresi schisma consistit, XXIV. q. 3. *inter schisma.* Quamobrem cavere summopere debemus, patres optimi, ne quando laïci in nos clericos insurgant,

B intuentes illud Hieronymi eulogium semel atque iterum per nos & ævo nostro verificatum existere; inquit enim, proh dolor! in quadam sua epistola, & transumtive describitur in canone *Transferunt* XXIV. q. III. quod veteres scrutando historias, invenire non potuit, scidisse ecclesiam & Domini populos seduxisse, præter eos qui sacerdotes a Deo positi erant. Isti enim secundum eum vertuntur in laqueum tortuosum, in omnibus locis ponentes scandalum. Dare principibus & populis corporaliter colluctantibus pacem quæ-

C rimus, sed verendum est, si perrexerimus ut cœpimus, ne non modo corpora, sed eorum animas ad conflictum maximum exponamus. Hæreses ab his qui foris sunt exstirpare conamur, sed annuat Deus pius & clemens, ne nobis hic diffidentibus, graviores & deteriores inter nos insurgant, & contemtibiles reddamur, non modo apud eos qui fidem nostram odiunt, sed etiam apud oves nobis commissas, quoniam secundum Gregorii eulogium, cujus vita despicitur, restat

D ut ejus prædicatio contemnatur. Erigite tandem, patres doctissimi, mentis oculos & considerate: Ecce enim fidei Christianæ inimicos in foribus, & diffidium non parvum in civitate nostra accensum. O Germania, verum germen & vera nobilitas, quæ tuis strenuis actibus ecclesiæ matri tuæ contra nefandissimum & inveteratum schisma pacem & unitatem in tuis finibus nuperrime tribuisti, ex qua siquidem re gloriam non modicam in præsenti & mercedem maximam in futurum consequeris, patierisne eam ipsam matrem tuam tuis in eisdem finibus veluti canem ad

E vomitum & suem lotam ad volutabrum luti revolvi? Cavete, quæso, patres optimi, ne concilia ista universalia, quæ in synodo Constantiensi principaliter ob schismata eliminanda institutionem habuere, scissuram nobis afferant, & sic antidotum convertatur in venenum, pastor in lupum, medicus in assasinum. At vestrûm quispiam dicet: Nos ad pacem convenimus, & ecclesiam reformare cupimus. Est qui uno verbo & diffidium tollere & pacem ecclesiæ & populo Christiano dare potest. Profecto etsi hoc veritate niteretur, non tamen prorsus nos insontes reddit,

dit, cum, teste canone in c. 11. *de novi operis*, ea quæ omitti & committi absque mortali peccato queunt, omitti & committi debent pro scandalo evitando, ac ea quæ petituri sumus non modo delictum, sed justitiam, ut arbitramur, continent manifestam. Præterea, patres doctissimi, si gentilium leges suadent bono viro, ut potius de jure suo decedat, quam litibus judicialibus involvatur, hinc Apostolus: *Quare non magis fraudem patimini?* quanto magis pro scandalo in ecclesia Dei & populo Christiano vitando, de jure suo, si quod in hac re competit, cedere debetis? Hoc idem & amplius SS. dominus papa EUGENIUS agere censuit. Et ut clarius morbus ipse scandali pateat, quatenus celerius & facilius antidotum præparetur, radicem unde insurrexit attingam. Dixere namque paternitates vestræ reverendissimæ dissolutionem, translationem, seu loci mutationem præsentis concilii per sanctissimum dominum nostrum EUGENIUM minime fieri potuisse de jure, eoque non obstante, ad ulteriora procedendum solemniter decrevistis, pluribus rationibus, argumentis & auctoritatibus moti utique non spernendis; quæ omnia etsi non insolubilia suæ sanctitati, atque aliis viris prudentibus, ob hanc causam in unum redactis viderentur; attamen non immerito vos omnes patres domus Dei zelo ductos restitisse arbitrata est. Ob quam siquidem causam nullas sententias contra principum jussa contemnentes fulminavit, sed more illius piissimi Salvatoris, cujus vices agit in terris, pietate, benignitate & clementia ad unionem, concordiam, & pacem revocare jugiter studuit, & novissime istis meis patribus reverendis & majoribus collegis & mihi indigno una ad hujusmodi rem electis & destinatis, tria sua sanctitas vobis patribus amplissimis referenda injunxit: primo ut vestris reverendis paternitatibus caritative suis verbis salutatis, & apostolica ac sua benedictione munitis, suam in hac re justitiam, ex qua resultat ejus innocentia, quam paucissimis verbis in medium adduceremus, non quidem disceptandi aut disputandi causa, tum quia medius judex deest, tum quia de jure suo etiam clarissimo non parum concedere pro scandalo evitando censuit atque firmiter decrevit; sed ne temere aut inconsulte Bononiæ concilium instituisse videatur, denique ne jura & potestates sedis apostolicæ contemni & comprimi conniventibus oculis patiatur, & quoniam ratio assignanda potest esse posteris profutura. Secundo ut suam clementiam, pium atque benignum animum & animi promtitudinem tam erga reformationem ecclesiæ, quam hæresum exstirpationem, atque pacis inter Christicolas procurationem, apud paternitates vestras instructiones nostras referando, adduceremus. Tertio, ut una vobiscum super universalis concilii celebrationem, instructionibus nostris servatis, conveniremus.

Primum igitur aggrediens, idem SS. dominus noster papa inquit, nullam prorsus ex concilii Bononiensis institutione alicujus synodi aut summi pontificis constitutionem violasse. Quoniam licet duorum conciliorum, Constantiensis scilicet & Senensis institutione in septennium a fine dissolutionis synodi Senensis in hac ornatissima & jocundissima Basileensi urbe concilium generale fieri deberet. Attamen ex quo in termino communi consensu præfixo, scilicet post septennium, nec aliquibus mensibus postea fluxis, nemo de habentibus vocem consultivam & decisivam comparuit, videntur ipsi auctores ipsius concilii atque termini, contrario facto, ipsum eumdem terminum revocasse, & saltem pro illa vice celebrare velle destitisse. Nam quemadmodum eadem synodus potuisset communi consensu constitutionem illius capituli *frequenter* expresse revocasse, sicut expresse instituit, cum nihil sit tam naturale, quam ut unumquodque vinculum solvatur quod ligatum est. Ita potuit tacito consensu, saltem quoad illam vicem, constitutionem illam facto revocasse; cum facta potentiora sint verbis, & tacitum ab expresso regulariter non differt, secundum legitimas sanctiones. Et in hac sententia in pene similibus terminis consistere videntur majores nostri juris interpretes in commentariis suis super capitulo *Cum nobis* de Electionibus. Inquiunt enim, quod si capitulum ecclesiæ pro electione futuri pontificis communi concordia coarctavit sibi terminum juris, novum terminum præfigendo, quod, licet minor pars compareat in termino, non potest aliis non comparentibus ad electionis actum non procedere: quoniam major pars capitularis non comparendo in termino, videtur illum terminum tacite revocasse. Sed dicet quispiam, Finis septennii a die dissolutionis synodi Senensis, est principium celebrationis novi concilii, ita quod etiam post septennium possint prælati quomodocumque convenire pro concilio celebrando. Profecto etsi applaudere hæc consideratio videatur, non tamen necessario concludit: nam ex ea sequeretur absurdum, quod quandocumque etiam per triennium post terminum comparerent alii prælati etiam paucissimi, quod possent, aliorum contumacia accusata, procedere ad concilii celebrationem, & toti orbi legem dare: quo nihil absurdius; quoniam ex quo in termino minime comparuerunt, non potest aliquis eorum dici negligens, nec potest esse in facultate postea venientium aliorum accusare contumaciam. Opus est enim novam interpellationem per superiorem fiendam, ex quo in termino nemo comparuit. Non enim coguntur alii divinare aliorum adventum longe post termi-

num, nec etiam venire tenentur, cum tacite per non comparitionem in termino videantur terminum sustulisse, sicut in simili glo. ordinis nostri ti. III. l. *Celsis*, ff. *de arbitris*. firmat, inquit enim quod si per me non stetit quominus in termino debito satisfacerem, opus est nova interpellatione, ad hoc ut in mora constituar. Ad idem quod notant, sentit Baldus in commentariis in l. 1. cap. de *his qui pene*. Præterea & secundo, præsupposito quod in termino post septennium aliqui comparuerint, & sine præjudicio veritatis, præsupposito quod concilium constituissent; attamen loci mutatio tunc temporis facta per eumdem dominum EUGENIUM, expresse non comprehenditur in illa constitutione *Frequens*. Providet enim in duobus dumtaxat casibus. Primus, cum instat causa rationabilis mutandi locum concilii congregandi. Et in hoc casu præstatur papæ facultas ipsum locum mutandi cum consensu & subscriptione dominorum cardinalium aut duarum partium. Secundus casus est in electione loci subsequentis concilii, quæ debet fieri per summum pontificem, approbante & consentiente concilio, ante finem cujuslibet concilii. Casus autem noster est tertius ibidem non comprehensus, scilicet cum ex justissima causa instat mutatio loci concilii jam principiati seu congregari initiati. Cum ergo in isto casu non adimatur potestas papæ & cardinalium locum mutandi, justissima causa suggerente; videtur tacite data potestas, quia casus omissus relinquitur dispositioni juris, ac papa JESU CHRISTI verus vicarius omnia potest, clave discretionis non errante. Unde, inquiunt commentarii juris canonici in capitulo *Quanto* de translatis, quod papæ & Dei unum est consistorium. Itaque excepto peccato, potest papa quæ potest facere ipse Deus. Quod nihil aliud est dicere, quam quod supra dixi, quod papa potest omnia, clave discretionis non errante, de quo in cap. 4. de Jurejurando; & in casu nostro suberant multæ legitimæ causæ locum mutandi, ut in litteris inde confectis plenius continetur. Una tamen suberat, cui in pace responderi non potest, quia cum Dominus noster cuperet ecclesiam reformare universaliter, quia ab olim reformata non extitit, nec extra Italiam poterat se transferre propter notoriam corporis invaletudinem, debuit ad eum locum concilium convocare, quo personaliter cum sua curia posset interesse. Nam si propter casum obsessionis, guerrarum, pestis, aut similis casus, illa constitutio *Frequens* expresse permittit loci mutationem, fortius longe ex mente videtur permittere papæ vicario JESU CHRISTI, qui est concilii caput; & debet esse auctoritas in ipsa reformatione propter corporalem ægrotationem. Nec obstat aliquorum motivum dicentium, quod

A sine papæ præsentia potest concilium celebrari, cum sæpenumero etiam in casu fidei, ejus legatis intervenientibus, concilia generalia celebrata & absoluta esse leguntur. Fateor quidem papam hoc posse aliis delegare, sed minime ad hoc arctari posse credendum est, cum sua intersit, cui Christus oves pascendas commisit, ut ecclesia eo præsente reformationem integram accipiat. Præterea & fortius, cum prælati licet paucissimi, in hac urbe Basileensi congregati, in quadam sessione declaraverunt concilium istud fuisse congregatum inter cetera pro morum in capite B & in membris reformatione; & sic intendunt procedere ad reformationem capitis; tenebaturne papa vicarius JESU CHRISTI ad rem tam arduam & periculosam per procuratorem comparere, cum ad rem arduam explicandam, etiam privatæ personæ morbo impeditæ, non arctantur, ad procuratorem constituendum, ut habetur in legitimis sanctionibus? Cum ergo hæc reformatio legitime potuit fieri, prælatis proficiscentibus ad suum pastorem & vicarium JESU CHRISTI, præsertim in loco tertio; non debuit illa loci mutatio contemni, violari, nec damnari. Ad C hoc quod in simili scribunt doctores in capite *Bonæ* II. *de postulatione prælatorum*, inquientes, quod si canonici aliqui excitii, sine eorum culpa nequeunt propter metum tyranni, ad ecclesiam redire pro negotiis ecclesiæ explicandis, debent consistentes in ecclesia ire ad illos excititios, ex quo commodius negotia ecclesiæ extra eam expediri possunt. Sed dicet fortassis aliquis: licet constitutio illa *Frequens* expresse non providet per quem debeat locus mutari concilii actualiter congregati, satis tamen potest ex mente colligi. Nam si locus concilii subsequentis debet eligi & deputari per papam, approD bante & consentiente concilio, fortius debet requiri consensus concilii actualiter congregati, in mutatione loci ipsius concilii, cum magis possit inquietari ipsum concilium in mutatione loci, data congregatione, quam in electione loci concilii subsequentis. Ad hoc potest dupliciter responderi; primo, quod ista consideratio procederet, ubi congregatio prælatorum fuisset sufficienter facta: sed cum in casu nostro paucissimi prælati convenissent, saltem de habentibus vocem consultivam & decisivam, rationi magis convenit & auctoritati, ut magis concludatur iste E tertius casus sub primo quam sub secundo, ut sufficiat habuisse consensum & subscriptionem dominorum cardinalium, vel majoris partis; præsertim cum ipsi domini cardinales, computatis episcopis, presbyteris & diaconibus, essent numero plures, & majoris auctoritatis, quam illi paucissimi prælati, qui erant congregati in hac urbe Basileæ tempore mutationis loci. Amplius cum casus iste esset dubitabilis, standum erat de-

clarationi summi pontificis & ipsorum dominorum cardinalium. Nam auctoritate divina & canonica dubia quantumcumque arduissima & obscura, ipse dominus papa cum suorum dominorum cardinalium consilio vel assensu declarare habet, ut habetur in eo libello qui Deuteronomium intitulatur, & declarative bellissime continetur in cap. *per venerabilem.* qui filii sunt legitimi. Item & secundo principaliter responderi potest, quod ex causa rationabili ac aliis nota, potest papa expresse venire contra constitutionem concilii etiam universalis, statum ecclesiæ concernentem, ut notanter sentit Innocentius & omnes scribentes post eum in cap. IV. de consecratione, & Gloss. ord. in cap. *Ubi periculum* de elect. lib. VI. quæ dicit papam posse de plenitudine potestatis prorsus tollere constitutionem concilii, licet de honestate non debet absque convocatione concilii hoc facere. Et idem sentit Gloss. præterquam in articulis fidei in c. *Sicut* XV. d. Et in hoc casu, causa rationabili subsistente, indistincte possunt jura intelligi, quod papa de necessitate non subjicitur conciliis; immo ejus auctoritas intelligitur excepta, ut in c. *Significasti.* de elect. & XXV. q. I. in c. *Ex his.* Nec obstat si dicatur illud verum, ubi concilium expresse non præfigit legem papæ, quia, ut dictum est, ex quo subest causa rationabilis, ejus potestas est excepta, cum teneat locum Dei in terris. Præterea etsi illa constitutio *Frequens* concernat universalem statum ecclesiæ, quoad celebrationem conciliorum, ut colligitur ex ejus principio; non tamen quoad loci destinationem vel mutationem, cum in quolibet loco congruo possit ecclesia reformari, nec ex mutatione loci, est causa notoria facta per vicarium JESU CHRISTI. Perturbatur autem & decoloratur ecclesia, præsertim cum mutatio loci fieret ad liberiorem* reformationem consequendam per applicationem membrorum ad caput.

* *al.* uberiorem.

Ultimo idem SS. dominus noster allegat aliam causam, cui in pace responderi non potest, etiam præsupponendo, sine veritatis præjudicio, quod locus etiam ex causa mutari non possit sine consensu concilii actualiter congregati. Attamen cum causæ subsint mutandi in præcedentibus deductæ, paratus est in mutatione loci omnium vestrum habere consensum, ut supra prælibatus sum. Hæc dicta sint non disputationis causa, sed ut elucescat ejus innocentia, quatenus morderi aut notari a quoquam aliud sentiente non valeat. Et hæc brevissime quoad primum. Protestatur tamen idem SS. dominus noster, quod exposcentibus causa & tempore, per verba longe ampliora cum pluribus auctoritatibus atque rationibus justitiam atque potestatem suam ostendet, motivis vestris amplissimis alias ejusdem sanctitatis oratoribus factis, specialiter & seriosius respondendo, & hoc quoad primum nobis specialiter commissum.

Ad secundum condescendens. Idem dominus noster papa paratus est inpræsentiarum pro scandalo evitando suam justitiam negligere, & in hac re pietatem, clementiam & benignitatem imitari. Et quamquam plurimas instructiones reverendis patribus virisque in hac parte majoribus, collegis & mihi una contulerit, successive diversis temporibus paternitatibus vestris explicandas: attamen ut vobis reverendissimis patribus morem geramus, qui tantopere summa cum instantia nos omnes exoratos * fecistis, ut pro scandalo evitando omnes simul illas referamus, libenter annuimus, ut etiam clare comprehendatis nulla versutia, nulla duplicitate, nullaque dilatione in hac re nos velle uti. Prima siquidem instructio est, quod cum alias ex causis jam dictis SS. dominus noster civitatem Bononiensem elegerit, nec hactenus ejus voto satisfacere curastis, iterum atque iterum paternis & efficacibus precibus quibus potest deprecatur, obsecrat, & exorat, ut illam civitatem Bononiensem pro celebratione concilii acceptare velitis, cum suæ sanctitati & reformationi ecclesiæ vestrisque commoditatibus congruere plurimum arbitretur. Est enim illa civitas de dominio ecclesiæ, spaciosa, decora, & scientiarum alumna, & in ea longe securius, quam in terra aliena poteritis moram trahere, & paratum se reddet idem dominus noster ad ponendum urbem ipsam cum suo comitatu & fortaliciis in eo existentibus in manibus concilii, durante toto tempore concilii. Item paratum se offert remittere & annullare, si quid per eum contra vos aut vestrum quemlibet occasione istius concilii attentasset seu decrevisset, & quod eadem congregatio vestra amplissima faciet ut annullet atque irritet, si quid in præjudicium & dedecus sedis apostolicæ fuisset attentatum sub nomine concilii in hac vestra congregatione. Tertio, si Bohemi ad illam urbem Bononiensem se transferre non vellent, contentus existit ut continuetur hic concilium, quatenus concernet Bohemorum reductionem ad fidem catholicam, & ad procurationem pacis in populo Christiano; ita ut ad hæc explicanda certus terminus præfigatur, ut eo elapso possit intendi citius ad ecclesiæ reformationem. Secunda instructio, quod si votis justissimis suæ sanctitatis in hac parte acquiescere non velletis, contenta est sua sanctitas *, ut alium locum in regione Italiæ congruum & non suspectum una nobiscum eligatis, & in eo servatis prædictis in prima instructione, videlicet super revocatione attentatorum & reductione Bohemorum, ex nunc fundetur concilium generale, seu istud ibidem continuari intelligatur. Tertia instructio, quod si malis ingra-

* *al.* exoratre.

* *al.* velletis contentare suam sanctitatem.

vescentibus, non vellent paternitates vestræ suo desiderio acquiescere, ut sic præsentiam suam concilio exhibere valeat, parata est sua sanctitas, ad omne scandalum tollendum, ut res ista, cum justa postulet, committatur arbitrio XII. prælatorum hic existentium, neutri parti suspectorum, ac ambassiatorum, electorum imperii, & oratoribus, regum, ducum & principum hic existentibus, & si declaraverint petitionem suam supra factam esse justam, fiat concilium in Dei nomine in Italia cum modis factis. Si autem declaraverint utilius fore Christianitati, ut fiat in Almannia, quod in Dei nomine eorum arbitrium observetur, cum modis tamen & conditionibus in sequenti instructione reservandis. Quarta & ultima instructio, quod si nullis precibus atque persuasionibus ad prædicta induci potestis, contulit nobis facultatem, ut pro omni scandalo evitando eligamus una vobiscum locum in Almannia propinquum vel remotum huic urbi Basileensi, ubi generale concilium continuari intelligatur quoad reformationem ecclesiæ ibidem fiendam. His tamen modis adjectis, ut in hac urbe Basileensi, quam semper dilexit & diligit, firmetur concilium & continuetur, quoad Bohemorum reductionem, ac etiam si videbitur paternitatibus vestris, quoad pacem in populo Christiano procurandam. Sed ex certis causis juste suæ sanctitatis animum moventibus, reformationem ecclesiæ vult differre ad locum per vos & nos communiter eligendum. Item, quod hinc inde fiat attentatorum revocatio, prout supra in prima instructione prælibatum est. Tertio, quod in reformatione ecclesiæ fienda non extendantur manus ad ardua, nisi data in concilio præsentia saltem LXXV. prælatorum, intelligendo tantum de patriarchis, archiepiscopis cum episcopis: quoniam cum ab olim ecclesia non fuit generaliter reformata, conveniens est, quod tanta res in arduis saltem, cum forte sine scandalo ordinari* non possit, non ordinetur sine numeri prælatorum præsentia & assistentia. Quarto, ut ex parte suæ sanctitatis & concilii interea fiat prælatorum nova convocatio*, ut infra certum terminum, ad dictum concilium generaliter convenire debeant. Interea tamen poterit procedi in hac urbe Basileensi in casibus prædictis. Et hæc sunt omnia, patres reverendissimi, quæ in instructionibus nostris continentur. Ad quas tamen me refero, si quis modus qualificativus per me fuisset omissus, vel aliter relatus, quam ibidem contineatur: quarum omnium copiam vestris paternitatibus libenter offerimus.

* al. provideri.

* al. conventio.

Postremo veniens ad tertium, paratos se reddunt hi R. P. atque collegæ majores & ego una ad conveniendum de loco pro concilii celebratione; servatis instructionibus nobis traditis, supra reseratis, obnixe atque ex corde maximo paternitates vestras amplissimas exorantes, obsecrantes, deprecantes, quatenus aliquam ex prædictis instructionibus summa cum pace acceptare velitis, ut omne scandalum cesset, reassumendo verba thematis propositi, *Ecce nunc tempus acceptabile*, &c. dies profecto ista salutis est salus, quæ hodie illuxit, cum pro prædictorum reseratione, in manibus habeatis potestatem necis & vitæ, pacis & discordiæ, unionis & scissuræ. Nam omni occasione submota, omni figmento excluso, libere poterunt paternitates vestræ ecclesiæ Dei dare pacem, quietem, & morum integerrimam reformationem, nec impedimento erit loci mutatio, cum illico possitis capere locum satis propinquum, merito dictum est in themate, *Ecce nunc tempus acceptabile*. Et si hæc feceritis, nulli præstabitis offensionem aliquam. * Si autem contrarium decreveritis, quod absit, profecto vituperabitur ministerium vestrum. Non enim sine maximo totius cleri opprobrio totiens de papatu contendere, non utique sine læsione ministerii vestri, oves insurgunt in pastorem suum, & maxime clerici, qui laicorum oculi sunt, &, ut inquit, Hieronymus, qualis erit ædificatio discipuli, si magistro intelligat se esse majorem? & subjicit: hoc ecclesiam Dei vehementer confundit laicos meliores quam clericos esse, VIII. q. I. *qualis*. Et iterum obsecro cum eodem apostolo capite præ allegato, ne in vacuum istam Dei gratiam, quæ hodie per nos offertur, recipiatis. *Ait enim tempore accepto exaudivi te.* Et si hoc egeritis, patres optimi, non hæsito quoniam honorem, & benedictionem in hoc sæculo consequimini, & mercedem maximam in futuro, quam omnibus hic existentibus, & mihi una concedere ille dignetur, qui non dubitavit pro suis & amicis nedum omnia discrimina subire, sed morti ultraneum se offerre, qui vivit & regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

* al. præstabitur ulla offensio.

RESPONSIO SACRI CONCILII Basileensis data magistro JOHANNI DE MELLA *referendario, & venerabili fratri* CHRISTOPHORO *episcopo Cerviensi referendario, nec non dilectis filiis* LUDOVICO *S. Justinæ Paduanæ &* NICOLAO *S. Mariæ de Moniacis Montis-regalis diœcesis monasteriorum abbatibus, oratoribus & nunciis Eugenii papæ IV.*

Speravit hactenus hæc sancta synodus, *&c. ut apud Labbeum tom.* 12. *pag.* 699.

EPISTOLA EUGENII PAPÆ IV. venerabilibus fratribus ac dilectis filiis universis & singulis tam ecclesiasticis quam sæcularibus personis in civitate Basiliensi congregatis.

Lecta die sabbati VII. Martii MCCCCXXXIII. cum aliis quatuor sequentibus bullis.

Mittit ad concilium novos nuncios quibus fidem adhiberi petit.

Anno 1433. Ex ms. Aquicinct. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus, ac dilectis filiis universis & singulis, tam ecclesiasticis quam sæcularibus personis, in civitate Basileensi congregatis S. & A. B.

Dilectum filium magistrum Johannem de Mella decretorum doctorem notarium, ac venerabilem fratrem CHRISTOPHORUM episcopum Cerviensem referendarios nostros, ac dilectos filios nostro LUDOVICUM S. Justinæ Paduanæ, & NICOLAUM S. Mariæ de Moniacis, Montis-regalis diœcesis, generalem curiæ Romanæ auditorem, monasteriorum abbates, viros siquidem comprobatæ prudentiæ, de nostra mente plene & fideliter informatos, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, nuncios & oratores nostros ad vos destinamus, voluntatem nostram ad pacem & quietam ecclesiæ & fidelium conservandam religiose & sincere dispositam declaraturos. Velitis itaque præfatis oratoribus in his quæ nostro nomine vobis explicabunt, fidem indubiam adhibere. Datum Romæ apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXII. * nonas Januarii, pontificatus nostri anno II.

* l. XXXIII.

JA. BRANCHACIUS.

EUGENII PAPÆ IV. MEMORIALE datum suis ad concilium Basileense oratoribus.

Ex mss. Aquicinct. & Chauvelin. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilecto filio magistro Johanni de Mella decretorum doctori notario, ac venerabili fratri CHRISTOPHORO episcopo Cerviensi referendario, nec non dilectis filiis LUDOVICO S. Justinæ Paduanæ & NICOLAO S. Mariæ de Moniacis Montis-regalis diœcesis monasteriorum abbatibus, oratoribus, & nunciis nostris. S. & A. B.

1. Inter omnes curas pastoralis officii illa præcipue nobis existit, qua exstirpationi dissentionum & scandalorum, & reformationi morum, & animarum saluti quantum ex alto conceditur, salubriter intendimus. Cum itaque de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium decrevimus sacrum concilium celebrare in civitate nostra Bononiensi, & ibi pro reformandis moribus & aliis ordinandis, quæ sunt ad pacem principum Christianorum, præsertim Italiæ, quæ gravibus bellorum turbinibus conquassata, & pene prostrata jacere conspicitur; nec non & Dei gloriam & utilitatem universalis ecclesiæ præsentialiter interesse cum omnibus & singulis prælatis Basileæ congregatis, seu etiam forsitan congregandis, & cum ipsa congregatione, modo & forma infra scriptis, per nos convenire decreverimus; primo instabitis rationibus & persuasionibus, quibus melius poteritis & scietis, ut prædicti prælati de Basilea ad civitatem Bononiæ prædictam realiter & cum effectu se conferant, pro generali concilio, ut præmittitur, celebrando.

2. Item, declarabitis nostræ intentionis esse, quod dictum concilium Bononiæ celebrandum, sit idem per omnia cum concilio quod Basileæ erat celebrandum, ut sic sit sola loci mutatio, non concilii, licet in litteris nostris super dissolutione dicti Basileensis concilii, aliquibus forsitan aliter contineri videatur: ita tamen quod omnia & singula per dictos prælatos seu congregationem in dicta civitate Basileæ a prima prætensa sessione attentata, seu in futurum forsitan attentanda, per eos penitus revocentur, & in statum in quo erant ante dictam assertam sessionem, per omnia reducantur, cum & nos in eventum dictæ revocationis intendamus omnia & singula, si qua forsan per nos attentata esse contingeret, in statum pristinum reducere, & sic ea per nos revocari posse, & pro infectis haberi decernimus; ut sic abolitis veteribus nova sint omnia, & sic in unione capitis & membrorum, uno spiritu, una mente, cum benevolentia & caritate ad ea quæ Dei gloriam, salutem populi Christiani, & universalis ecclesiæ reformationem concernunt, salubriter procedatur, & ad hoc offeretis dictam civitatem Bononiensem cum toto suo comitatu, & omnia & singula castra & fortalitia in eo existentia, ita quod ponantur libere in manibus dicti concilii tenenda & custodienda, quamdiu dictum concilium durare contigerit, cum omnibus expensis, quæ pro custodia dictæ civitatis, castrorum & fortalitiorum hactenus solvi consueverunt.

3. Insuper offeretis salvum-conductum omnibus & singulis, cujuscumque gradus, status & conditionis existant, etiamsi sint S. R. E. cardinales, ad dictum concilium Bononiense venire volentibus, in ea forma & omnibus clausulis opportunis, aut de quibus eis melius videbitur & placebit. Quod si contingeret dictam congregationem sanctæ ordinationi prædictæ non adquiescere, allegantes forsitan reductionem Bohemorum in Bohemia fieri non posse, contentamur quod requisitis ipsis Bohemis, si non acquieverint venire Bononiam, aut melius maluerint in

Basilea esse, quod revocatis attentatis, ut supra præmittitur, prosequi possitis concilium in Basilea, quoad reductionem Bohemorum dumtaxat; qui tractatus reductionis expediri debeat infra quatuor mensium spacium, a die requisitionis eorumdem, & plus vel minus, ut melius facere poteritis. & quanto minori spatio terminum statuetis, tanto magis contentamur, ut ad majora & utiliora, pro utilitate & commodo universalis ecclesiæ, & exaltatione fidei Christianæ, quantocius cum dicto generali concilio personaliter, ut præmittitur, insistere valeamus. Contentamur etiam, quod dicto concilio generali, si pro reductione Bohemorum, ut præmittitur, celebrari contigerit, quod cardinalis S. Angeli nomine nostro ibi præsit. Et si interim ipse cardinalis cum ipso concilio voluerint tractare de aliqua pace inter principes Christianos, contentamur quod oratores auctoritate nostra & sacri concilii possint mittere ad tractandum de illa; vel si id maluerint, eadem auctoritate possint requirere reges, principes, barones, & communitates, qui invicem haberent guerram seu dissentionem aliquam, ut pro pace tractanda inter eos, oratores suos & nuncios cum pleno mandato ad ipsum concilium debeant destinare. Volumus tamen quod propter hujusmodi pacis tractatum, lapso termino infra quem de reductione Bohemorum debet tractari, aut si infra terminum per vos, ut præmittitur, assignandum, fuerit tractatum, & super eorum reductione conclusum, non differant ipsi prælati Basileæ existentes, ad dictam civitatem Bononiæ se transferre, ubi ipsum concilium, ut præmissum est, erit perficiendum.

4. Quod si forte, peccatis exigentibus, contingeret eos non acquiescere, quod ipsum concilium Bononiæ celebretur, contentamur de alia quacumque civitate Italiæ, ubi commode interesse possimus, præter quam de terris duci Mediolani subjectis: omnibus tamen & singulis, quæ de revocatione attentatorum, tractatu reductionis Bohemorum, & pacis Christianorum, cum modis & terminis supradictis, quæ supra narrata sunt, per omnia observatis; super quibus omnibus & singulis supra præmissis, auctoritate apostolica, juxta tenorem commissionis in litteris nostris sub data XVIII. calendas Januarii contentæ, plenam & liberam concedimus facultatem. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis dominicæ MCCCCXXXII. decimo nono calendas Januarii, pontificatus nostri anno II.

L. DE ORTO.

SEQUITUR FACULTAS DATA PER DOMINUM NOSTRUM PAPAM suis oratoribus missis Basileæ.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto filio magistro Johanni de Mella, &c. Nulla major cura, &c. *Extat apud Raynaldum ad annum* 1432. *num.* 19. *Ex mss. Aquicinctensi, & Chauvelinianо.*

ALIA FACULTAS.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto filio magistro JOHANNI DE MELLA decretorum doctori notario, ac venerabili fratri CHRISTOPHORO episcopo Cerviensi referendario, nec non dilectis filiis LUDOVICO S. Justinæ Paduanæ, & NICOLAO S. Mariæ de Moniacis, Montis-regalis diœcesis monasteriorum abbatibus, oratoribus & nunciis nostris S. & A. B. *Anno 1433. 18. Januarii. Ex mss. Aquicinctensi, & Chauvelinianо.*

Sedis apostolicæ circumspecta clementia, nonnumquam ad obviandum scandalis & dissentionibus, quæ verisimiliter oriri possent, ampliora concedit, prout & ipsas dissentiones & scandala præcavenda viderit salubriter expedire. Licet itaque super reducendis prælatis in Basilea congregatis, & in futurum forsitan congregandis, ac cum eis nostro nomine conveniendi in vinculo pacis & unionis caritate, ad ea quæ honorem Dei, reformationem morum, & fidei catholicæ exaltationem concernunt, amplam vobis dederimus facultatem, prout in instructionibus in litteris nostris sub data XIX. calendas Januarii plenius continetur. Verumtamen infirmitati, quæ quandoque unico remedio non sanatur, more pii patris compatientes, ne forsitan, omisso validiori remedio, in incurabilem morbum deveniat, decrevimus ampliori cura & diligentia, si opus fuerit, subvenire. Si igitur ingravescentibus malis contingeret, quod prædicti prælati non acquiescerent, quod in partibus Italiæ, prout in dictis instructionibus præmittitur, concilium celebretur, quamvis incongruum & a SS. patrum orthodoxorumque Christianorum moribus alienum esse videatur, ut quis mortalium ejus, qui pro Deo & ab ipso Deo unico Domino nostro JESU CHRISTO sui vice in terris est institutus, de voluntate, dispositione seu judicio audeat quomodolibet disceptare; sed magis expediat cuicumque ex populo Christiano, quovis præfulgeat gradu, allidere suos cogitatus ad petram, super quam solam ipse Dominus noster JESUS CHRISTUS protestatus est ecclesiæ ædificia velle ponere, quæ sunt ejus vicarii ordinationes, dispositiones & justa præcepta. Nihilominus exemplo ipsius Domini nostri JESU CHRISTI, qui in sua gravi passione non de-

dignatus est hominibus etiam peccatoribus se submittere, contentamur quod in quantum ipsi prælati instarent, ut concilium omnino in Almannia celebretur, duodecim ex prælatis ibi pro tempore congregatis, exclusis illis, si qui ecclesias sibi commissas in ducis Mediolani territoriis seu dominiis haberent, & aliis, si qui merito alteri partium viderentur suspecti, electores imperii, ambassiatores regum, ducum & principum, qui videlicet fuerint præsentes, prius præstito juramento coram vobis oratoribus nostris, quod non odio aut timore vel furore alicujus viventis, sed solum pro eorum pura conscientia judicabunt, quid melius, quid utilius, quidve magis expediens sit pro reformatione universalis ecclesiæ, reductione hæreticorum, pace & concordia in populo Christiano obtinenda, ac ejusdem populi Christiani ab infidelibus in orientalibus partibus pene consumti, subsidio procurando, quod concilium celebretur in Italia, ubi nos personaliter cum omnibus venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus & tota Romana curia, ac prælatorum & sapientum virorum multitudine copiosa, interesse possimus, aut quod absque præsentia nostra & aliorum, ut præmittitur, in Almannia fiat; & quicquid per eorum majorem partem fuerit declaratum seu judicatum, observetur, dicta civitate Basilea ex nonnullis rationabilibus & honestis causis semper excepta & exclusa, & cum moderationibus infrascriptis. Primo, quod ipsa declaratione loci concilii continuandi seu celebrandi, omnia & singula attentata a prætensa sessione in dicta civitate Basileæ habita, usque in diem declarationis prædictæ, per omnia revocentur & annullentur, & pro infectis habeantur. Et similiter si qua per vos attentata esse contingeret, per vos valeant revocari. Item, quod locus ubi concilium fuerit transferendum, non sit immediate subjectus alicui speciali domino temporali, sed per communitatem dicti loci regatur & gubernetur. Si tamen dominus ille temporalis vellet realiter & cum effectu ipsum locum libere ponere in manibus concilii, contentamur quod etiam in ipso loco celebretur. Item, quod dominus, rectores, officiales, & communitas loci declarandi, obligent se sufficienter ad tutelam, favorem & libertatem dicti concilii, & salvos conductus, quotiens opus fuerit, & fuerint requisiti, facient in forma plena & sufficienti. Item, quod custodia concilii & omnium in eo existentium, detur sub potestate electorum imperii, qui commode ad hoc interesse possint: ita quod unus de archiepiscopis, & unus de principibus prædictis electoribus, actualem custodiam habeant. Item, quod nulla determinatio in arduis fiet, nisi fuerint præsentes inter patriarchas, archiepiscopos & episcopos septuaginta quinque. Item quod deputentur præsidentes ad nutum & placitum nostrum, & concilium celebretur auctoritate nostra, ac prout juris est, omnia & singula auctoritate nostra & ipsius concilii terminentur. Item, quod antequam fiet aliqua sessio, deputetur congruus terminus, infra quem prælati iterum nostra & dicti concilii auctoritate vocati, possint venire in his omnibus & singulis supra contentis, cum dictis prælatis & congregatione Basileensi & aliis cum quibus opus fuerit, tractandi, ordinandi & concludendi auctoritate apostolica, juxta tenorem commissionis in litteris nostris sub data XVIII. calendas Januarii contentæ, plenam & liberam concedimus facultatem. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. XV. cal. Februarii, pontificatus nostri anno II.

ALIA FACULTAS.

Ex mss. Aquicinct. & Chauvelin.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilecto filio magistro JOHANNI DE MELLA decretorum doctori notario, ac venerabili fratri CHRISTOPHORO episcopo Cerviensi referendario, nec non dilectis filiis LUDOVICO S. Justinæ Paduanæ, & NICOLAO S. Mariæ de Moniacis Montis-regalis diœcesis monasteriorum abbatibus, oratoribus & nunciis nostris S. & A. B.

Romani pontificis circumspectioni convenit, nullum officii genus prætermittere, quo pereunti gregi dominico consulat & subveniat, sed veluti verus vicarius JESU CHRISTI, qui pro nostra redemtione in ara crucis seipsum hostiam obtulit Deo patri, omni studio, industria, labore, periculis animarum compati ac illis salubriter providere.

Quamvis igitur pro tollenda omnium scandalorum & dissentionum materia, quæ aliquo modo evenire possit, pene caput nostrum aliorum voluntati subjecerimus, adhuc majori humilitate ipsum Dominum nostrum JESUM CHRISTUM sequentes, ac voluntatem nostram pro animarum lucro & salute immolantes, decrevimus periculis, quæ ex morbo forsan, quod absit, ad extrema perducto evenire possent, salubriter obviare. Si igitur prælati seu congregatio Basileæ pro tempore existentes, ad extrema pervenerint, quod tamen in mentibus bonorum hominum cadere non potest, quod nullo modo velint compromissum in duodecim prælatis electoribus & ambassiatoribus regum & ducum, principum, eo modo & forma, de quibus in litteris nostris sub data XV. cal. Februarii plenius continetur, permittimus & contentamur, quod alius locus in Almannia, præter Basileam, pro concilio celebrando & perficiendo per vos deputetur, omnibus tamen & singulis quæ de revocatione attentatorum,

conditione loci, custodia, favore, libertate, numero prælatorum, deputationum, & præsidentium vocatione, ac terminis statuendis & aliis, prout de verbo ad verbum in dictis litteris nostris sub data prædicta XV. calendas Februarii distincte continetur, observatis. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. calendis Februarii. Pontificatus nostri anno II.

Hæc copia oblata fuit carissimo patri domino cardinali & legato in congregatione per magistrum Cornelium de Planqua, nomine dominorum oratorum domini papæ MCCCCXXXIII. *die* X. *Martii.*

RESPONSIO FACTA oratoribus papæ per promotores concilii & nomine ipsorum promotorum.

Ex ms. Aquicinctensi.

CUm sicut secundum Gregorium, laudabile discretumque est reverentiam & honorem exhibere prioribus: ita rectitudinis & Dei timoris est, si qua in eis indigent correctione, nulla dissimulatione postponere, ne totum, quod absit, corpus morbus invadat, si languor non fuerit curatus in capite.

Sacrosancta generalis synodus Basileensis ad exstirpationem hæresis, reformationem ecclesiæ in capite & in membris, pacemque in populo Christiano procurandam, in Spiritu-sancto a quo regitur, auctoritate sacrorum generalium conciliorum Constantiensis & Senensis, nec non & felicis recordationis dominorum MARTINI papæ V. & EUGENII IV. Romanorum pontificum legitime congregata, considerans dictum dominum EUGENIUM ex nonnullis per eum causis prætensis, licet, honore suæ sanctitatis salvo, non bene, dissolutionem ipsius sacræ synodi Basileensis, in impedimentum & turbationem bonorum prædictorum, propter quæ ipsa sacra synodus est congregata, ecclesiæque & populi Christiani scandalum gravissimum, de facto, cum de jure non posset, attentasse; ipsum dominum Eugenium per suos oratores cum omni honore & reverentia, quatenus dictam dissolutionem prætensam publice & expresse revocaret, ac ipsi sacræ synodo in cooperatione bonorum prædictorum adhæreret, sicut incumbenti sibi apostolatus officio facere tenebatur, supplicari, precari, exhortari, ac moneri fecit; sed ipse etiam per serenissimum regem Romanorum & plures alios reges, & principes Christianitatis super his supplicatus, requisitus & exhortatus, præmissis obtemperare recusavit, & quicquid adversus ipsam sacram synodum, ut impediretur & dissolveretur, apud reges & principes, prælatos & alios eidem sacræ synodo adhærentes, facere potuit, fecit; non considerans quod ex quo ipsa sacra synodus pro causis fidei & reformationis ecclesiæ in capite & in membris faciendæ, erat & est legitime con- A gregata, potestatem recepit & habet immediate a Christo, cui ipse & quilibet alius Romanus pontifex in præmissis subjicitur, & obedire tenetur, sicut in decreto sacri generalis concilii Constantiensis alias fuit declaratum & definitum. Et cum ipsa sacra synodus tantis malis & scandalis occurrere cupierit, ac cum eo cum mansuetudine, ob reverentiam sedis apostolicæ, procedere intendens, accusata ejus super præmissis contumacia, ad declarationem ipsius contumaciæ procedere distulisset, & eum ad faciendum debitum super præmissis diutius expectasset, B contra eumque postmodum in virtute Altissimi, prout justitia suaderet, procedere disposuisset; tandem ad requisitionem nonnullorum regum, & principum, & electorum imperii, ipsa sacra synodus eidem domino EUGENIO terminum XL. dierum, ad revocandum publice & expresse dictam dissolutionem prætensam, & adhærendum ipsi sacræ synodo in operatione tantorum bonorum, pure & simpliciter, ac realiter & cum effectu, peremtorie assignavit. Cum autem dominus EUGENIUS dicto decreto non satisfecerit, sed ad magis impediendum executionem bonorum, C propter quæ ipsa sacra synodus fuit & est in Spiritu-sancto legitime congregata, Basileam miserit oratores suos, qui in congregatione generali ipsius sacræ synodi, suam ex parte domini EUGENII, ad ostendendum bonam intentionem ejus, ut dicebant, fundandumque per allegationes juris, quod dictam ipsius synodi dissolutionem facere potuit, per orationem fecerunt, & cum hoc quatuor litteras bullatas ex parte ipsius domini EUGENII in dicta congregatione generali in medium obtulerunt, petentes & requirentes, quatenus reverendissimi patres in ipsa congregatione existentes, contentis D tam in dicta peroratione, quam in litteris per eos, ut præmittitur, oblatis, annuere vellent. Quibus attentis, nos promotores agendorum in hoc sacro concilio Basileensi, considerantes dictum dominum EUGENIUM litteras suas huic sacro concilio non direxisse sub nomine concilii, & per hoc quod ipsi concilio non adhæreret, ostendere; quod allegata per oratores suos contra dictum concilium multos maxime pusillanimes decipere possent, contra facti & etiam juris divini pariter & humani veritatem, si veritas ipsa ex adverso non manifestaretur, E præmissis contra concilium per dictos oratores domini Eugenii propositis & allegatis duximus respondendum, ut sequitur.

Et primo, ad illud quod papa non habet judicem in terris, ut dixit primus proponens, & visus est confirmare secundus, cum dixit quod in casu, de quo loquimur, medius judex deest; respondetur, quod salva reverentia dicentium, ita generaliter & indistincte dictum hujusmodi non potest sustineri,

stineri, quia decreta sacri Constantiensis concilii, quibus omnino standum est, contrarium determinant in eo quod primo declarant, quod S. synodus in Spiritu-sancto legitime congregata generale concilium faciens, & ecclesiam catholicam repræsentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet, cujuscumque status vel dignitatis etiam papalis existat, obedire tenetur, in his quæ pertinent ad fidem & ad exstirpationem schismatis ac reformationem ecclesiæ in capite & in membris. Ex quo manifeste sequitur, quod papa habet in dictis casibus superiorem in terris, scilicet sacrum concilium generale, cui obedire tenetur. Hoc etiam magis demonstratur per aliud decretum ejusdem concilii, ubi decernitur, quod quicumque, cujuscumque conditionis, status, dignitatis, etiamsi papalis existat, qui mandatis, statutis, seu ordinationibus aut præceptis ipsius sacræ synodi, aut cujuscumque alterius concilii generalis legitime congregati, super præmissis seu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis, obedire contumaciter contemserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subjiciatur, & debite puniatur, etiam ad alia juris subsidia, si opus fuerit, recurrendo. Ex quo sequitur manifeste, quod papa habet saltem in casibus prædictis judicem in terris, qui potest ipsum subjicere condignæ pœnitentiæ, & debite punire, ac etiam procedere contra eum secundum alia juris subsidia. Quæ decreta etiamsi numquam fuissent declarata per sacrum concilium Constantiense, nihilominus tamen poterant fundari per auctoritates evangelicas, ac per dicta, & determinationes SS. patrum, & SS. doctorum, ut in responsione per hoc sacrum concilium primis oratoribus dicti domini EUGENII facta plene videri potest. Ad quæ bene faciunt illa quæ habentur in cap. *Sicut* XV. d. & cap. *Sancta* XVI. d. & in cap. *quodcumque*, & in cap. *Omnibus* XXIV. q. 1. & in cap. *Sunt quidam*, cum duobus capp. sequentibus. Et pro hac sententia facit, quod notatur in §. *Huic etiam* XVII. d. & illa quæ habentur & notantur in cap. *Si papa* XL. d. cum ibi notatis in glossa, quæ fuit practicata per concilium Constantiense. Item faciunt notata per archidiaconum & Johannem Andream & omnes doctores modernos in cap. *In fidei favorem* de hære. l. VI. Ex quibus manifeste probatur, quod papa habet in certis casibus judicem in terris. Et istud dictum, prout fuit allegatum per ipsum primo proponentem, videtur fuisse Alvari Hispani in prima parte de Statu ecclesiæ, quod in ista parte communiter reprobatur a doctoribus per jura superius allegata.

Item, ad illud quod proposuit secundus proponens in oratione sua, quod dominus noster papa nullam prorsus ex concilii Bononiensis institutione alicujus synodi vel summi pontificis constitutionem violavit, satis sufficienter responsum est, per hujusmodi sanctam synodum in responsione data primis ambassiatoribus ipsius domini nostri. Sed ad rationem noviter factam per prædictum proponentem, qui dicit, quod quemadmodum eadem synodus potuisset communi consensu constitutionem illius c. *Frequens* expresse revocasse, sicut expresse instituit, cum nihil sit tam naturale, quam ut unumquodque vinculum solvatur, quo ligatum est: ita potuit tacito consensu, saltim quoad illam vicem constitutionem illam facto revocasse; cum facta potentiora sint verbis, & tacitum ab expresso regulariter non differt secundum legitimas sanctiones. Respondetur quod, salva reverentia allegantis, hoc nullo modo potest sustineri de jure, quia actus universitatis secundum communem sententiam omnium doctorum, tam canonistarum, quam legistarum, pro quo videtur casus in c. *In genesi* de elect. & ibi notatur per Innocentium & omnes doctores. Ideo sequitur quod prædictum c. *Frequens* sicut collegialiter fuit institutum, ita necessarium fuit quod collegialiter revocaretur per sacrum concilium, & sic per omnes prælatos mundi singulariter & divisim, tacite nec expresse potuit revocari. Et hoc expresse dicit Innocentius & omnes doctores post eum in cap. *Bona* II. de postu. præla. ubi dicit quod actus gesti ab universitate, non possunt per singulos ut singulos revocari. Ex quo sequitur, quod ad hoc quod c. *Frequens* in concilio Constantiensi editum, potuisset revocari tacite vel expresse, necessarium fuit quod fuissent prælati congregati Basileæ per modum universitatis, & faciunt notata per Johannem Andream in cap. 1. de his quæ fi. a ma. per ca. Nec obstant notata per doctores in dicto capitulo *Cum nobis olim*, quoniam potius faciunt contra allegantem, quam pro ipso, quod probatur manifeste ex eo, quia Innocentius & omnes doctores ibidem dicunt, quod in termino statuto a jure, seu in fine termini juris, si minor pars præsens eligit, tunc valebit electio, majoris partis absentia non obstante art. 65. d. 3. c. finali. Immo in isto casu unus solus præsens eligere poterit, aliis non expectatis, quia terminus a jure præfixus interpellat, de locato potuit. Præterea notata per doctores in dicto c. *cum nobis olim* loquuntur in casu, in quo terminus est assignatus ad inchoandum & finiendum negotium electionis, & in casu nostro terminus post est assignatus ad finiendum concilium generale.

Præterea notat Johannes in cap. *Quamvis* de of. ord. lib. 6. & in cap. *præsentium* de testibus eodem li. & cap. *cum in ecclesiis* de præben. eodem li. quod licet in casu electionis prælati, & in casibus in dictis juribus expressis, præsentes non possunt procedere de

jure, nisi vocatis absentibus: in aliis tamen casibus præsentes procedere possunt sine absentibus; sed casus celebrationis concilii generalis non est de præmissis in dictis juribus expressis. Igitur in toto præsentes procedere potuerunt absque absentibus in termino eis assignato non venientibus. Nec obstant notata in dicto c. *cum nobis olim*, quia procedunt in casu electionis, qui exprimitur in c. *quamvis* os. ord. l. 6. in quo & in aliis tribus expressis in dictis c. est speciale, quod præsentes absentibus non vocatis possunt procedere. In aliis autem casibus, de quibus est casus celebrationis concilii generalis est contrarium regulare, ut patet per Johannem Andream, ubi supra.

Item, non obstat quod prædictus proponens dicit in oratione sua, quod dato quod finis septennii a die dissolutionis synodi Senensis, fuisset principium celebrationis novi concilii: tamen ex hoc non concluditur, quod post septennium possint prælati quocumque convenire pro concilii celebratione. Nam ex hoc sequeretur absurdum, quod quandocumque, etiam post triennium, post terminum comparerent aliqui prælati etiam paucissimi, quod possent, aliorum contumacia accusata, procedere ad concilii celebrationem, & toti orbi legem dare, quo nihil absurdius secundum ipsum. quia ex quo in termino minime comparuerunt, non potest aliquis eorum dici negligens. Ad quod respondetur quod iste non est casus noster, quia in termino ad celebrationem hujus concilii assignato, erant in Basilea aliqui prælati, & aliqui doctores, & magistri egregii, cum quibus inchoatum fuit, & inchoari potuit concilium juxta jam supradicta, & fuit concilium inchoatum priusquam dominus Eugenius dissolutionem prætensam fecisset. Unde ex quo concilium erat inchoatum, non fuit licitum ipsi domino Eugenio illud dissolvere, nec ad alium locum mutare, obstante sibi dicta constitutione *Frequens*.

Præterea præsupposito etiam sine præjudicio veritatis, & non concesso, quod nullus prælatus venisset in termino, & concilium non fuisset inchoatum, adhuc prædictus dominus Eugenius non potuit dissolvere istud sacrum concilium, prout de facto nec fecit; nec potuit mutare ad civitatem Bononiensem eo modo quo mutavit, cum hoc esset manifeste contra prædictum c. *Frequens*, ac etiam contra concilium Senense, quod statuit concilium debere celebrari in Basilea, ad reformationem ecclesiæ in capite & in membris faciendam. Et sic in casu in quo dominus Eugenius subjicitur dicto concilio Senensi, ipse, ut subditus, ordinationem loci dicti concilii, per suum superiorem factam, mutare non potuit, ut dicunt jura, quoniam inferior legem superioris tollere non potest, vel illi derogare c. *ne Romani*. de elect. in Cle.

A Et cum dicitur per dictum oratorem, quod assignatio loci perdidit suam efficaciam post lapsum terminum, ex quo prælati cum quibus posset inchoari & celebrari concilium, in termino non venerunt. Respondetur hoc non esse verum, etiamsi nulli prælati venissent in termino, quoniam in ordinatione concilii celebrandi, sunt duo. primum quod concilium celebretur in loco assignato, secundum quod in termino etiam assignato. Unde licet secundum non possit impleri, lapso termino assignato, quando prælati non venerunt in illo; primum tamen potest impleri lapso dicto termino, & sic durat effectus assignationis dicti loci, post lapsum dicti B termini, articulo eorum quæ habentur in c. *cum dilecti* de do. & con.

Ad absurditatem allegatam respondetur, quod ista absurditas non sequitur ex conclusione jam dicta, quia magna differentia est, quod aliqui prælati, licet pauci, veniunt in termino vel infra breve tempus post terminum, & in casu quo per magnum tempus post terminum nullus prælatus venit: quia in primo casu nulla potest sequi absurditas: in secundo tamen casu licet possit sequi ab-C surditas, tamen hoc nihil ad propositum, cum iste non sit noster casus. immo, ut dictum est, in termino aliqui prælati & magistri & doctores fuerunt; & post terminum infra breve tempus plures venerunt, & successive fuit hujusmodi sacrum concilium per Dei gratiam in augmento notabili prælatorum, doctorum & magistrorum. Nec etiam obstat glossa in l. *Celsus* ff. de arbitris, quæ videtur firmare quod si per me non stetit, quominus in termino debito satisfacerem, opus est nova interpellatione, ad hoc ut in mora constituar. quia licet glossa hoc dicat, D tamen de hoc sunt opiniones inter doctores legistas, quia aliqui doctores tenent contra, quod in isto casu non sit opus nova interpellatione. Sed dato quod dictum glossæ esset verum, nihil tamen ad propositum nostrum, quia legitur in casu, ubi non stetit per illum qui habebat satisfacere, quominus in termino satisfaceret, & sic non fuit constitutus in mora, nec in negligentia. Sed nos loquimur in casu ubi notorie & manifeste prælati absentes pro majori parte fuerunt constituti, E in notoria mora & negligentia in non veniendo ad hujusmodi sacrum concilium, cum dies statuta interpellabat eos, & ultra hoc, multi eorum fuerint specialiter vocati per hujusmodi sacrum concilium, ante prædictam prætensam dissolutionem.

Nunc restat respondere ad aliam novam rationem per prædictum proponentem, in qua dicit, quod loci mutatio facta per dominum Eugenium, expresse non comprehenditur in illa constitutione *Frequens*. Providet enim in duobus dumtaxat casibus, primus cum instat causa rationabilis mutandi locum

concilii congregandi; & in isto casu præstatur papæ facultas ipsum locum mutandi cum consensu & subscriptione dominorum cardinalium aut duarum partium. Secundus est in electione loci subsequentis concilii, quæ debet fieri per summum pontificem, approbante & consentiente concilio, ante finem cujuscumque concilii. Casus autem noster est tertius ibi non comprehensus, scilicet cum justissima causa instat mutatio loci jam principiati seu congregati. Cum ergo in isto casu non adimatur potestas papæ & cardinalibus locum mutandi, justissima causa suggerente, videretur tacite data potestas; quia casus omissus relinquitur dispositioni juris communis. Sed respondetur quod ad hoc non potest dari melior responsio, quam ipsemet proponens dat in sua oratione, scilicet quod illa constitutio *Frequens* licet expresse non provideat, per quem debeat locus concilii actualiter congregati mutari, satis tamen potest ex mente istius colligi. Nam si locus concilii subsequentis debet eligi & deputari per papam, concilio approbante & consentiente, potius debet requiri consensus concilii actualiter congregati in mutatione ipsius concilii, cum magis possit inquietari ipsum concilium in mutatione loci, data congregatione, quam in electione loci concilii subsequentis. Et ista ratio est multum fortissima ac urgentissima, cum arguatur ex mente ipsius constitutionis *Frequens*, & a fortiori juxta illa quæ habentur in cap. *Si postquam* de elect. l. 6. & in ele. 1. de elect. & in multis aliis infinitis juribus; nec ad istam rationem potest dari vera ac sufficiens responsio: quia licet prædictus proponens dupliciter ad dictam rationem nitatur respondere, salva tamen pace sua, neutra de suis responsionibus potest sustineri. Et prima responsio in qua primo nititur respondere, quod prædicta consideratio procederet, ubi congregatio prælatorum fuisset sufficienter facta: respondetur quod in ipsis paucissimis prælatis venientibus in termino ad istum locum de Basilea, residet totum jus concilii, cum in tali casu totum jus universitatis seu concilii resideat etiam in uno, juxta illa quæ leguntur in cap. *Gratum*. de post præla. nec de essentia concilii generalis est multitudo maxima prælatorum, ex quo negligunt vel nolunt venire in termino assignato. Facit c. *Guillisani patricius* 23. q. 4. 11. Et ad hoc propositum B. Isidorus l. conciliorum dicit, quod in concilio generali habet locum illa auctoritas Christi, quod *ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, & ego ibi sum in medio ipsorum*; & sic ex quo totum jus seu potestas tota fuit in prælatis tunc congregatis Basileæ, est clarum quod sine eorum consensu non poterat fieri mutatio loci. Et si forte dicatur, quod licet hoc possit dici de jure, tamen non videbatur totaliter hone-

A stum, quod hoc fieret cum consensu tam paucorum prælatorum.

Ad quod respondetur dupliciter. Primo, quod in isto casu non erat consideranda paucitas prælatorum, sed potius erat consideranda potestas quæ in eis residebat. Et cum dominus EUGENIUS prædictam congregationem prælatorum hic Basileæ fiendam posse suo impedivit multis modis & viis, secundum quod toti mundo notum est, ex culpa sua non debet reportare commodum. Nec est verum dici, prout allegat prædictus proponens, quod domini cardinales, quorum consensu & subscriptione prædictus dominus

B EUGENIUS dictam mutationem fecit, computatis episcopis, presbyteris, & diaconibus, essent numero plures & majoris auctoritatis, quam illi etiam paucissimi prælati, qui erant congregati in hac urbe Basileensi tempore mutationis loci; quia certum est quod prædicti domini cardinales non faciebant concilium generale repræsentans totam ecclesiam universalem, sicut faciebant illi prælati etiam pauci, qui tunc temporis erant hic Basileæ congregati, ut supra fuit probatum.

C Nec est verum dici, quod hujusmodi dubii declaratio in isto casu spectaret ad solum papam cum cardinalibus; quia etiam spectabat ad concilium generale jam congregatum, ut colligitur ex mente prædictæ constitutionis *Frequens*, ut supra fuit dictum. Nec obstant illa quæ habentur in c. *per venerabilem*. qui fi. sunt legi. quia licet verum sit, quod dubia quantumque arduissima & obscura, ipse dominus papa cum suorum dominorum cardinalium consilio & assensu declarare habet, quando dubia emergunt, concilio generali non congregato, cum illa dubia non pertinent ad concilium generale:

D quoniam quoad hoc est intelligendum verum, quando dubia emergunt in his in quibus papa non subjicitur concilio generali, & cum concilium generale non est congregatum; alias autem est secus, ut in casu de quo agitur; quoniam ad superiorem pertinet interpretatio legis ipsius, & non ad inferiorem, Cle. *Ne Romani* de elect. Item, nec secunda responsio potest sustineri, in qua dicitur, quod ex causa rationabili potest papa expresse venire contra constitutionem concilii, etiam universalem ecclesiæ statum concernentem, ut sentit Innocentius & omnes

E scribentes post eum in c. *Quanto* de consuetudine. Et etiam quia licet verum est, quod hoc dicat Innocentius & alii doctores ibi; tamen glossa & doctores videntur notare contrarium in c. *Quæ ad perpetuam* 25. q. 1. & in c. *Proposuit* de concessione præben. ubi notatur, quod contra constitutionem concilii universalem statum ecclesiæ concernentem, papa non potest venire, nec etiam dispensare; & cum dispensatio non debeat fieri nisi ex causa, sequitur quod ex mente gloss-

sarum & doctorum est, quod etiam ex causa papa non potest venire contra. Ad hoc bene facit prædictum c. *Quæ ad perpetuam* 25. q. 1. & c. *Sancta* 18. d. & quod notat ibi Hugutius. Et ista videtur communior sententia doctorum canonistarum, & quicquid in hoc passu ab antiquis olim opinatum fuerit, hodie tamen determinatum est per ecclesiam, papam in dictis casibus subjici concilio generali, ut patet per decretum super hoc factum in concilio Constantiensi; ex quo sequitur, papam non posse adversus decreta dicti concilii aliquid immutare in casu de quo agitur, cum de reformatione ecclesiæ in capite agatur. Sed dato, sine præjudicio veritatis, quod dictum domini Innocentii in prædicto c. *Quanto* de consuetudine esset verum; verumtamen in casu isto non potest dici, quod hujusmodi mutatio fuisset facta per EUGENIUM ex legitima causa & aliis nota. quia per decreta hujusmodi sacri concilii, facta in secunda sessione, declaratur ac determinatur, quod talis mutatio loci nullo modo potuit fieri per dominum EUGENIUM, nec etiam prorogatio termini. Ex quibus decretis sequitur, quod mutatio loci talis non fuit facta ex legitima causa, nec etiam nota fuit aliqua causa huic sacro concilio, quia si aliis illa causa debet esse nota secundum Innocentium, a fortiori debuerat esse nota concilio generali. Item, determinatio hujus dubii, quod dominus EUGENIUS fecerat hujusmodi mutationem loci ex legitima causa, non est dicendum quod spectaret ad ipsum dominum EUGENIUM, sed potius ad hujusmodi sacrum concilium. Et ratio est duplex, quia in concernentibus universalem statum ecclesiæ, concilium generale majus dicitur, quam papa, ut colligitur manifeste ex prædicto c. *Sicut* 15. d. tam in principio textus quam in fine, ubi hoc etiam notavit Hugutius & Archidiaconus, & per consequens ad concilium spectabat determinatio hujusmodi dubii. Et hoc est quod vult dicere glo. quod papa non potest revocare statuta concilii generalis circa articulos fidei, & generalem ecclesiæ statum. Et in talibus loquitur textus in prædicto c. *Sicut*, cum dicit ibi B. Gregorius loquendo de conciliis generalibus: Hæc tota devotione amplector, & integerrima approbatione, studiose, scilicet in his quæ ad fidem pertinent & ad generalem ecclesiæ statum, secundum omnes doctores ibidem; & in isto casu secundum mentem decretorum SS. patrum, & communem sententiam doctorum, potius standum est sententiæ seu determinationi concilii generalis, quam sententiæ papæ, secundum quod notatur per doctores ultimo scribentes in §. *In istis* 4. d. Et manifeste probatur ex juribus supra allegatis. Et hoc idem tenent doctores ultimo scribentes in c. *Sancta* 16. d. sequendo opinionem & intellectum Hugutii, quam

A ibi posuit. Secunda ratio est, quia contra rationem etiam naturalem videtur, quod papa declararet causam esse legitimam illius mutationis quam ipse fecit: quia tunc videretur esse judex in facto suo proprio, præsertim quia si hoc esset verum, semper papa posset facere contra constitutiones concernentes universalem statum ecclesiæ, quia semper diceret se facere ex legitima causa & aliis nota: & semper hoc allegaret ad justificandum factum suum, etiam si non esset verum: quod nullo modo est fatendum: quia hoc esset contra decreta SS. patrum & sacrorum conciliorum, quæ superius fuerunt allegata,
B & hoc tenderet evidenter ad destructionem universalis ecclesiæ status. Nec obstat illud quod allegatur, quia auctoritas papæ intelligitur excepta, ut in c. *Significasti* de elect. quia hoc verum est, præter quam in casibus concernentibus fidem vel generalem statum ecclesiæ, quia in istis auctoritas papæ non intelligitur excepta, cum contra talia papa non potest venire, ut supra fuit probatum. Item, istud dictum, quod auctoritas papæ intelligitur excepta, etiam debet intelligi, præter quam in casibus declaratis per decreta con-
C cilii Constantiensis, secundum illa quæ fuerunt sæpius deducta. Nec obstat etiam quod dicit prædictus respondens, quod si illa constitutio *Frequens* concerneret universalem statum ecclesiæ, quoad celebrationem conciliorum, non tamen quoad loci destinationem, vel mutationem, cum in quolibet loco congruo possit ecclesia reformari. Ad quod respondetur, quod destinatio loci, seu ejus mutatio, est accessoria suo principali, & debet sequi naturam principalis. Et quia celebratio concilii concernit universalem statum ec-
D clesiæ, ut supradictum est, ideo videtur dicendum, quod destinatio loci vel ejus mutatio, tamquam accessoria suo principali, respectu principalis cui adhæret, aliquo modo concernat universalem statum ecclesiæ, cum in accessoriis adhærentibus & connexis id juris sit quod est in principali, secundum quod omnia jura dicunt. Et hoc propositum cavetur in decreto concilii Constantiensis, quod si papa non obediat concilio generali in dictis casibus & in pertinentibus ad eos, per ipsum concilium puniatur; & ille ad quem spectat judicare de principali, debet etiam
E judicare de accessoriis & eidem adhærentibus. Et ad id respondetur ad unum dictum, in quo proponens fecit magnum fundamentum, quod papa omnia potest, clave discretionis non errante, ut dicit Innocentius in c. *Quanto* de Jurejur. quia istud dictum fatendum cum temperamento, quod ponitur communiter per doctores, scilicet, quod potestatis plenitudo est in papa; ita tamen quod non erret: si tamen erret, hoc habet corrigere concilium, apud quod est plenitudo potestatis, tamquam in fundamento; nec in hoc

potest papa per suas constitutiones vel alio modo facere resistentiam, quia hoc esset subvertere statum ecclesiæ; quod papa non potest facere, ut in juribus superius allegatis. Et cum in casu de quo agitur, agatur de reformatione ecclesiæ, & sic sumus in casu in quo papa subjicitur concilio generali, patet quod illud, quod papa omnia potest, &c. fallanciam recipit in casu de quo nunc agitur, quia est de pertinentibus ad casus expressos in dicto decreto concilii Constantiensis.

Item, dicit dictus orator, quod dominus Eugenius in causa tam ardua, causante infirmitate sua, non cogebatur constituere legatum vel alium. Ad quod respondetur dupliciter. Et primo, quod supposito & non concesso, quod non cogeretur constituere procuratorem vel legatum, quia legatum voluntarie constituit, videlicet reverendissimum dominum cardinalem S. Angeli, illum revocare non potuit, attento quod in hoc concilio agebatur & agitur de reformatione ecclesiæ in capite & in membris. Et sic sumus in casu in quo ipse dominus Eugenius subjicitur judicio concilii, quod in ipsum invitum potest reddi ff. de ver. obliga. l. *Inter stipulantem* §. 1. Præterea constat secundum relationem medicorum, quod impedimentum infirmitatis domini Eugenii est perpetuum, vel saltem duraturum ad magnum tempus, in quo casu etiam in arduis cogitur constituere procuratorem c. *Si aegrotans* 5. q. 3. faciunt notata in c. *querelam* de procuratoribus.

Nunc restat respondere ad quatuor instructiones seu petitus pro parte ipsorum oratorum propositos, ac etiam ad contenta in prædictis quatuor bullis per ipsos præsentatis, & primo per ordinem respondetur ad prædictas quatuor instructiones seu petitus.

Et primo ad primum petitum, qui fuit de mutando locum concilii ad civitatem Bononiensem. Respondetur quod iste petitus jam fuit oblatus per alios oratores domini Eugenii prima vice venientes, & iste petitus non fuit admissus, immo fuit totaliter repulsus per hujusmodi sacrum concilium prædictis primis oratoribus: quas rationes sacrum concilium hic vult haberi pro repetitis. Et nunc etiam de præsenti hujusmodi sacrum concilium respondet, quod talis petitus nullo modo est admittendus propter multas rationes seu causas. Prima, quia hoc est contra prædictum decretum *Frequens* concilii Constantiensis, ac etiam contra decreta hujusmodi sacri concilii, contra quæ hujusmodi decreta sancta synodus nullo modo intendit venire, nec in toto, nec in parte, sed ipsa inviolabiliter observare. Item, quia notorium est quod prædicta civitas Bononiensis de præsenti non potest dici tutus locus pro concilio celebrando: immo notorie est locus non tutus, propter multas causas.

A primo, quia populus Bononiensis est valde suspectus ac rixosus, ac nusquam & numquam in eodem statu permanet; ac etiam inter majores ipsius civitatis Bononiensis sunt partialitates & inimicitiæ maxime capitales; & una pars de ipsis partialitatibus est extra Bononiam, & nititur totis viribus capere prædictam civitatem, vel saltem expellere aliam partem sibi contrariam de civitate Bononiensi.

Item, in circuitu dictæ civitatis & ejus comitatus, sunt maximæ guerræ, propter quas prædicta civitas redditur satis suspecta: immo satis dubitatur de mutatione ejus status. B Item, quia propter prædictas guerras nullo modo patet tutus accessus ad prædictam civitatem. Et ultra hoc, ibi est maxima penuria omnium necessariorum, & maxime est penuria in blado & vino; & per consequens sequitur quod talis mutatio ad prædictam civitatem nullo modo est concedenda, etiamsi non esset contra decreta concilii Constantiensis.

Ad secundam instructionem, quæ fuit, quod si votis justissimis suæ sanctitatis in hac parte acquiescere non velimus, contenta est sua sanctitas, ut alium locum in regione Italiæ congruum & non suspectum, una vobiscum eligamus, C & in eo, servatis prædictis in prima instructione, videlicet super revocatione attentatorum, & reductione Bohemorum, ex nunc fundetur concilium generale; sed istud ibidem continuare intelligatur. Respondetur, quod hanc secundam instructionem hæc sancta synodus non admittit, nec etiam admittenda est, propter rationes ad primam instructionem datas, quia ad id hoc esset contra prædictum decretum *Frequens* concilii Constantiensis, ac etiam contra decretum D concilii Senensis, & etiam contra decreta hujus sacri concilii. Item, quia hodiernis temporibus, peccatis exigentibus, in tota Italia sunt magnæ guerræ & discordiæ, ac etiam est penuria omnium necessariorum. Item, hujusmodi secunda instructio non est admittenda, in eo quod petit in ea revocari attentata. Ex quo sequeretur hujusmodi sanctam synodum errasse in his quæ fecit, quod nullo modo dicendum est, ut infra ostendetur; ac etiam ex eo quod vult, quod ex nunc fundetur concilium generale, quia ex hoc sequeretur, quod antea non fuisset hæc sancta synodus Basileensis sacrum concilium, quod erroneum est dici, E & est manifeste contra decreta & determinata per hujusmodi sanctam synodum Basileensem. Et si sic esset, prout præsupponit ista secunda instructio, quod ex nunc debet fundari concilium generale, tunc concilium quod antea non erat hic Basileæ, non poterat dici, quod in alio loco, ad quem mutaretur, continuari intelligatur, prout dicitur in ista secunda instructione.

Ad tertiam instructionem, quæ fuit, quod

si non velimus in hoc desiderio suæ sanctitatis acquiescere, parata est sua sanctitas, ad omne scandalum tollendum, ut res ista, an juste postulet, committatur arbitrio XII. prælatorum hic existentium, neutri parti suspectorum, &c. Et si declaraverint petitionem suam supra factam esse justam, fiat in Dei nomine concilium in Italia cum modis sanctis. Si autem declaraverint fuisse utilius Christianitati, ut fiat in Almannia, quod in Dei nomine eorum arbitrium observetur, cum modis & conditionibus in sequenti instructione referandis. Respondetur, quod talis instructio non est admittenda, nec admittitur per hujusmodi sanctam synodum propter multas causas seu rationes; primo, quia hoc esset derogare auctoritati concilii Constantiensis & hujusmodi sacri concilii, si tale compromissum, prout petitur, fieret. Secundo, quia de jure non potest compromitti per prælatos seu per universitatem prælatorum super re certa & indubitata, sicut est ista, super qua petitur fieri compromissum, sicut hoc manifeste probatur tam per decreta concilii Constantiensis, quam etiam per decreta hujusmodi sacri concilii. Tertio, quia si tale compromissum fieret, prout petitur, quasi dubium videretur fieri super potestate immediate tradita a Christo conciliis generalibus, in casibus declaratis per decreta concilii Constantiensis. Et hoc non videtur fieri posse de jure, cum super jure divino, seu contra jus divinum non posset fieri compromissum, ut jura dicunt. Quarto, quia verisimiliter creditur, quod compromissarii numquam vel saltem tarde concordabunt. Et sic interim negotia expedienda in concilio non expedirentur, & transiret tempus in vanum, & nihil boni fieret; ideo hoc nullo modo videtur concedendum.

Ad quartam & ultimam instructionem, quæ fuit, quod si hujusmodi sancta synodus ad prædicta induci non possit, quod sanctitas sua contulit nobis facultatem eligendi unà vobiscum locum in Almannia propinquum vel remotum huic urbi Basileensi, ubi generale concilium continuari intelligatur, quoad reformationem ecclesiæ ibidem fiendam, his tamen adjectis, ut in hac urbe Basileensi firmetur concilium & continuetur quoad Bohemorum reductionem; & etiam, si nobis existentibus in hac sancta synodo videbitur, quoad pacem in populo Christiano reformandam & procurandam. Sed certis causis animum suæ sanctitatis moventibus, ecclesiæ reformationem vult differre ad locum, prout dictum est, eligendum, servatis tamen semper certis modis & conditionibus, prout in bullis dicti domini Eugenii præsentatis per ipsos oratores huic sacræ synodo continetur; præcipue, quod hinc inde fiat attentatorum revocatio, prout in prima instructione prælibatum est. Respondetur, quod talis instructio non videtur rationabiliter admittenda. Ideo hæc sancta synodus eam non admittit propter multas rationes: primo, ex eo quod petit, quod revocentur attentata per hujusmodi sacrum concilium a tempore primæ sessionis, quod nullo modo potest concedi, nec fieri debet, propter multas causas seu rationes. primo, quia propter hoc derogaretur Spiritui-sancto, in quo hujusmodi sacrum concilium est legitime congregatum. Item, quia per hoc derogaretur auctoritati ac potestati immediate traditæ a Christo huic sacro concilio generali. Item tertio, quia propter hoc derogaretur non solum auctoritati hujusmodi sacri concilii, sed etiam auctoritati omnium generalium conciliorum tam præteritorum, quam futurorum, quod nullo modo potest fieri. Quarto, quia hoc esset contra determinationes & decreta sanctorum patrum ac sanctorum doctorum, quæ decreta & auctoritates pro majori parte allegantur in responsione data per hujusmodi sacrum concilium primis ambassiatoribus domini nostri papæ; in quibus cavetur, quod statuta seu decreta sanctorum conciliorum omnino servanda sunt, & de his non licet disputare reprobando, vel dubitare an justa sint, vel non, secundum illa quæ habentur & notantur per doctores in c. *Quis nesciat.* 9. d. ad quod benefacit c. *Majores.* 24. q. 1. Quinto, quia per hoc videretur hujusmodi sacrum concilium fateri se errasse in omnibus decretis factis seu promulgatis per hujusmodi sacrum concilium, & per consequens cum aliqua decreta de prædictis tangant fidem, ac illa quæ necessaria sunt ad salutem animarum, videretur hujusmodi sancta synodus fateri se in respicientibus fidem & salutem animarum errasse; quod nullo modo fatendum est, nec credendum, quod Spiritus-sanctus, a quo hujusmodi sacrum concilium dirigitur, hæc permitteret.

Item, cum verbum revocare attentata, sonet male, quia attentata dicuntur, quasi de facto & non de jure præsumta ac facta; sequeretur quod per talem revocationem hujusmodi sancta synodus fateretur se non habuisse potestatem de jure, ad faciendum seu promulgandum prædicta decreta, & per consequens hujusmodi concilium nullam habuisset potestatem, & per consequens non fuisset nec esset concilium generale, quod erroneum est dici, ac abominabile cogitari, secundum quod multipliciter fuit probatum in responsione prællegata, data primis ambassiatoribus domini nostri. Ideo talia nullo modo debuissent peti ab hujusmodi sacro concilio, secundum quod patet per rationes supra allegatas.

Item, hujusmodi sancta synodus hanc quartam instructionem decernit non admittendam, quia continet multos modos ac conditiones inducentes scandala, ac impedientes veram & completam reformationem

ecclesiæ Dei in capite & in membris, & propter alias multas rationes, quæ infra ponuntur in responsione ad contenta in prædictis quatuor bullis, per ipsos oratores præsentatis.

LITTERÆ

decani & quorumdam canonicorum Trevirensium ad concilium.

Concilii implorant auxilium adversus exactiones Ulrici de Manderscheit, quem in archiepiscopum elegerant.

Anno 1433. 11. Martii. *Ex ms. Aquicinct.*

REverendissimis ac reverendis in Christo patribus & dominis, venerabilibusque, egregiis & præstantissimis viris in sacrosancta generali Basileensi synodo universalem ecclesiam repræsentantibus, in Spiritu-sancto legitime congregatis, dominis nostris metuendissimis.

In nomine Domini nostri JESU CHRISTI, patris orphanorum & judicis viduarum orthodoxæ fidei & Christianæ religionis, reverendissimis, immo SS. patribus, præsulibus, patriarchis, optimis doctoribus, legatis ac judicibus in sacrosancta synodo Basileensi per Spiritum-sanctum legitime congregatis, & universalem ecclesiam repræsentantibus, humiles filii Tilmannus de Indagine decanus, Ægidius *Urabe* archidiaconus major, Henricus de Dinia, Conrardus *de Brnusberg* custos, Nicolaus *de Bruck*, Philippus *de Siirch*, Johannes *Griffflenclar* celerarius, canonici ecclesiæ Trevirensis, non immerito lugentes, cum humilitate provoluti filialem obedientiam, debitam reverentiam, errores confutare, inimicos Christi debellare, pacem procurare, ecclesiam conservare, judicium facere, misericordiam diligere, & cum Deo semper ambulare. Et benedictus Deus & pater Domini nostri JESU CHRISTI, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, quoniam jam consolatur nos in omni tribulatione nostra, dum altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, cujus fons in excelsis scaturiens, cujus jucundus impetus supercœlestem lætificat civitatem, cujus sicut investigabiles viæ, ita & incomprehensibilia judicia, vobis potestatem contulit judicium facere, cum inquit: *Sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.* Et sane nihil eo jocundius arridet oculis, nihil eo mulcebrius nostris auribus citharizat, quam quod præclara dilucidatio vestræ prudentissimæ providentiæ, in cunctisque sæculis judicet, discutiat & terminet. Quapropter in dictæ ecclesiæ Trevirensis forma seu figura more lactantium filiorum, cum fiducia filiali ad ubera matris confugientium, familiari quodam eloquio, ipsius sacrosanctæ synodi dominationem velut deificam singulariter implorando, dicimus cum propheta: *Judica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* Et sequitur: Longe *ab homine iniquo & doloso eripe me, quoniam tu es fortitudo mea, & refugium meum, & liberator meus.* Et rursum: *Apprehende arma & scutum, & exsurge in auxilium mihi.* Jam jamque Trevirensis civitas, quæ tempore Abrahæ legitur fundata, & ante Romam annis mille trecentis constructa, & post Romanam ecclesiam quasi prima Christo ascripta, sedet sola & quasi viduata, plorans facta est sub tributo, nec est qui consoletur eam, quoniam amici ejus spreverunt illam, & facti sunt ei inimici, prout rei sequentis eventus luce clarius explanabit.

Est namque verum, quod per mortem bonæ memoriæ domini OTTONIS quondam archiepiscopi novissime defuncti, sede vacante, factis fiendis, & observatis observandis jure & laudabili more consuetis a tanto tempore, quod non est memoria hominum de contrario, domini canonici numero quatuordecim, capitulum facientes, ad electionem futuri pastoris processerunt, quorum undecim in numero seniores, majorem partem & saniorem capituli facientes, in venerabilem virum dominum JACOBUM *de Siirch*, dictæ ecclesiæ canonicum & scholasticum, voces suas direxerunt, ipsumque in suum & dictæ ecclesiæ Trevirensis archiepiscopum elegerunt, præfecerunt & erexerunt cum solemnitatibus & ritibus in talibus fieri consuetis. Cumque vero dictus electus cum duobus canonicis concapitularibus ingressus fuisset Urbem, a SS. domino nostro papa MARTINO cum ea qua decebat reverentia confirmationem petiturus, ipse dominus papa, cum debita tamen reverentia loquendo, in favorem domini RABANI episcopi Spirensis, ipsum Rabanum instituit archiepiscopum, nullo tamen examine facto, aut quocumque impedimento potente seu valente dictam electionem vitiare, interjecto, in quo quamplurimum conspexit capitulum se fuisse & esse læsum; attento, quod SS. domini summi pontifices, dicti etiam SS. domini MARTINI prædecessores, semper affectuosissimi, & per effectum probatissimi, hujusmodi electionibus confirmationes, omni cessante varietate, velut rationabile quid impenderunt, & easdem ratas habuerunt.

Sed, proh dolor! quoniam hoc gravamen geminatam pestem induxit, pro eo quod sede, ut præmittitur, vacante, nobiles, comites, barones, oppidani, castellani, ausu prophano ac sacrilega intrusione adscripserunt sibi oppida, castra, villas, & quasi ecclesiæ Trevirensis totum patrimonium. Quapropter accidit, quod visa repulsa de dicto domino JACOBO super ejus electione facta, nunc per dictos nobiles, comites, & ceteros dictum patrimonium occupantes, ipsi nos canonici, importunis precationibus ac minis interjectis, nunc propositione alienationis totius dictæ ecclesiasticæ facultatis nobis exposi-

ta, violentati fuimus ad ulteriorem procedere A electionem, & dom. Ulricum *de Manderscheit* ecclesiæ Coloniensis decanum, quantum pro tunc in nobis fuit, in archiepiscopum elegimus, pro eo tum primo quod ferebatur impossibile, etiam quavis interveniente auctoritate, dicta bona ad gremium & utilitatem ecclesiæ Trevirensis revocare, nisi ipse dominus Ulricus in sæpe dictæ ecclesiæ Trevirensis archiepiscopum eligeretur.

Et quia difficiles aditus impetus omnis habet, currenti furori videntes esse cedendum, electus fuit tum secundo, quia ipse dominus B Ulricus ante dictam sui electionem, fide stipulata per modum solemnis juramenti, quod & post per suas patentes litteras, quod authentico instrumento firmavit dictam suam electionem, si & in quantum casus requireret, juravit & promisit prædicta bona ecclesiæ, sic, ut præmittitur, sublata revocare, & restituere personas, & res ecclesiæ & signanter civitatem Trevirensem & totum archiepiscopatum salubriter regere, defendere, nec aliquid in præjudicium eorum attentare; quin immo quod etsi eligeretur, promisit in ma- C nibus nostri decani, nomine totius capituli, bona fide, & notarii publici, stipulando loco juramenti, dictam suam electionem, si & in quantum requireret contradictio cujuscumque, per viam juris coram quocumque judice competente evocatus defendere, & jus consuetudinarium in hujusmodi electione consuetum fieri in dicta ecclesia, quantum id juris ordo exposcit, defendere. Ex quo satis innuitur, quod in dicto capitulo & eligentibus numquam fuit pertinacia in aliquo contra justitiæ æquitatem, dum a dicto ele- D cto exegerunt, secundum juris veritatem, suam debere prosequi electionem.

Quid autem referendum est de dictis promissionibus & juramentis nescimus, nisi lamentum, heu & væ. quoniam & licet occasione sua fuerimus & fuerit civitas & totus archiepiscopatus cessui & interdicto per processus papales super his confectos suppositi, quod etiam sententiam excommunicationis incurrendo, & hoc pro eo, quod, ut præmittitur, juravit, dejerando violavit. Nam feritate bestiali immemor legis divinæ & suæ salutis, per eum a suis com- E plicibus quasi quotidie invaditur Trevirensis civitas contra suum expressum juramentum, mittuntur incendia, captivantur pauperes coloni & habitantes in terra, jam per eum sunt quasi omnes viæ destructæ, virgines sunt squalidæ, & sacerdotium lugubre. Si autem filiis sceleratis & prophanis hominibus dictum archiepiscopatum, civitates, oppida & terras non appropriaret, adhuc mitior esset ruina & tolerabilior malitia. Sed proh dolor! quoniam jam non habet tot fera insidias, tot avis laqueos, quot ecclesiastici & christicolæ pauperes habent furibundos raptores & venatores, heu! heu! jam ab allophilis & philisteis arca domini capitur, tota Trevirensis ecclesia a laicis conculcatur, presbyteri tam religiosi quam sæculares captivi detinentur, & carceribus mancipati sunt, bona monachorum & clericorum rapinis & incendiis lamentabiliter devastantur. Jam Malcus sævit in Christum, & Balthasar in vasa Domini sacrilegas manus extendit.

Amplius autem suam electionem secundum juris veritatem, prout promissione & stipulatione firmaverat, nedum prosequutus est: immo simpliciter & de facto vacationibus restitit & resistere non desinit. Unde ab ipso tamquam a negligente pastore, etiam si pastor dici mereatur, quod non creditur, pro eo quod nulla confirmatione obtenta, infra juris terminum se immiscuit, & hodie pertinaciter se immiscet de administratione, licet sæpius per nos requisitus & monitus sit, nec desistit: Item, a dilapidatore bonorum Christi & pauperum, & dejeratore & promissorum violatore discessimus & discedimus, recessimus & recedimus: volentes per Dei gratiam & ministerium vestræ justitiæ beneficium absolutionis a præfatis censuris humiliter postulare. Scimus enim quod quemadmodum mater papillam negare nescit, suo lactanti, ita neque sancta mater ecclesia gremium nescit claudere redeunti.

Eia ergo, reverendissimi, immo sancti patres, ad unitatem fidelium & sacrosanctæ synodi Basileensis gremium viscerose suscipientes, a dictis excommunicationis & interdicti sententiis, & aliis pœnis in apostolicis mandatis contentis, simpliciter vel ad cautelam nos ac nostros familiares, & de gremio sæpe dictæ ecclesiæ Trevirensis nobis adhærentes, absolvere, per viscera misericordiæ Dei nostri, dignetur vestra piissima providentia, quoniam in præmissis promittitur inviolabiliter tenere & observare quicquid sancta mater ecclesia dictaverit, & disposuerit fore tenendum, tractandum & deliberandum; & quantum ad hoc submittimus nos determinationi sacrosancti concilii, matrem nostram sanctam ecclesiam reputantes: scientes, ex sapientiæ vaticinio, quod qui fugit matrem infœlix est, verum pro eo quod generosos animos fructuosus labor potius recreat quam fatigat, non timentes vestram fatigare solertiam, oramus in Domino Jesu vestram magnam, immo maximam caritatem, quatenus per jurisdictionem ecclesiasticam, quam si contemserit, prout tradunt sanctorum patrum documenta, per gladii sæcularis invocationem ab irregulari & injuriosa tyrannide ipsius domini Ulrici personas ecclesiasticas defendatis, viduas, orphanos, & oppressos misericorditer relevando protegatis, & nos pariter & ipsi per abundans

abundans ministerium vestræ justitiæ, qui qualiter & quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena nescimus, tunc cantare valeamus Domino & benedicere nomini ejus, ac de die in diem annunciare salutare ejus, ad laudem & gloriam nominis sui, & magnificentiam ipsius sacrosanctæ synodi, quam CHRISTUS JESUS Dominus noster, inimicitias omnium inimicorum hominum repellendo, visitet, custodiat, protegat & defendat. Amen. Datum in oppido *de Siirch* Trevirensis diœcesis, anno Dominicæ incarnationis M CCCC XXXII. secundum [a] stylum (a) die XI. Martii.

Vestri humiles & devoti oratores Tilmannus de Indagine decanus cum aliis in principio litteræ expressis, &c.

LITTERA MISSA SACRO CONCILIO Basileensi in favorem ducis Litwaniæ per nobiles terrarum Russiæ, &c.

Causantur de Sigismundo duce & concilii judicio jus suum committunt.

Anno 1433. 21. Martii. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ universalem ecclesiam repræsentanti, nos principes, nobiles, boiari, militares, civitates & oppidani terrarum Russiæ, post obedientiam & reverentiam humillimas, tenore præsentium significamus, quod temporibus præteritis eramus subditi domini ducis WITARDI principis catholici: una cum ducatu Lithwaniæ, & duce WITARDO sublato de medio, de consilio & assensu illustrissimi principis & domini, domini WADISLAI regis Poloniæ, &c. & nobilium & illustrium ducatus Lithwaniæ & terræ Saginagitarum, concorditer elegimus illustrem ducem BOLESLAUM, alias SWIDRIGAL in ducem magnum, verum heredem & dominum nostrum, & juramentis firmatis, pro tali ipsum reputavimus, & promisimus tenere & reputare. Et licet dux SIGISMUNDUS personaliter juraverit, & fecerit homagium prædicto magno duci SWIDRIGAL, nihilominus ad subornationem dolosam dicti regis Poloniæ, per tradimentum idem dux SIGISMUNDUS conatus est verum dominum nostrum interficere & exheredare, nisi, Deo volente, per fugam evasisset, & dominam & uxorem ducissam cum puellis & tota curia sua captivavit, omnibus rebus spoliavit, & quod deterius est, in derogationem honoris feminei sexus vestibus ducalibus denudavit; in capellanos & clericos tam ducis magni, quam dominæ ducissæ, manus violentas injecit, more paganorum turpiter trucidavit; & adhuc hodie hæc domina cum omnibus curialibus & certis filiis & filiabus nostris utriusque sexus in diris carceribus inhoneste detinentur & tractantur, & in his personis, & per hoc tradimentum abominabile & absurdum, tantas inhumanitates inauditas in partibus istis commiserunt, ut nec pagani, nec Sarraceni, aut alii quicumque infideles similes injurias aut inhumanitates committere consuevere. Verum, reverendissimi patres, multi nobiles, & alii Deum timentes, & hujusmodi scelera abhorrentes, de Lithwania, relictis uxoribus, filiis & filiabus, ad exilia potius, quam sufferre suprascripta, se transtulerunt. Intelleximus etiam quod forsitan prædictus dux SIGISMUNDUS litteris & etiam oratoribus vel nunciis suis coram summo pontifice ecclesiæ Romanæ, & serenissimo Romanorum rege, & aliis principibus non cessat illustrem ducem & dominum SWIDRIGAL infamare, ipsum a fide catholica & a sancta Romana ecclesia recessisse, quod minime verum est; immo præsentibus fatemur nos ante tempora jurasse, & ita velle observare, numquam habere dominum, nec obedire, nisi esset verus catholicus & fidei ecclesiæ Romanæ, & secundum juramenta & homagia nostra domino nostro duci magna facta, volumus sibi servire & obedire, & agnita ipsius justitia, & rebus & corporibus pro persona & justitia ipsius offerimus nos pugnaturos, bonis nostris in hoc minime parcentes, & adepto salvo conductu a Polonis, in quem tamen minime confidimus, cum sæpius visum est, nedum salvos conductus, sed & juramenta Polonorum per ipsos violata. Nihilominus si possit haberi salvus-conductus per terras & loca aliorum principum & dominiorum, ad hoc sacrum concilium parati sumus pro justitia domini nostri consequenda venire, & hujus sacri concilii determinationi stare, & Deum deprecamur ex corde optantes, quod seniores fidei nostræ, quæ est de ritu Græcorum, & fide ecclesiæ Romanæ, vobiscum concordant. quo facto, & nos parati sumus stare & obedire concordatis. In cujus rei testimonium & evidentiam pleniorem nos duces JAVASLAUS LENGEWENITIZ nepos regis Poloniæ & ducis Swidrigal, ANDREAS NICHALAWITIZ etiam nepos regis Poloniæ & magni ducis Swidrigal IWAN SENIANOWITZ, MICHEL IWANOWITIZ, Wayerwoda in Lya. IWAN PUCACA SEMANOWITIZ capitaneus Svialentzky, ANDRE DYMITREWITIZ, WOLODIKO SAROYDAWITIZ, FEDOR NESEDWITZKY capitaneus Podoliæ, & domini Iwasko *Monivvodovvityz*, Jurscha *Ivvanovvitiz* capitaneus in *Brensky*, Rehori Prothasi capitaneus in *Mezensky*, Georgius *Butryus*, Michael *Geordovvitiz* capitaneus in *Witersky*, *Wayssily*, *Dowgor*, *Dymytrchevvitiz*, Polotzky, Georgius *Podkovvitiz* marschalchus, & Alexander marschalchus *Sinalentzky* sigilla nostra præsenti-

(a) Quippe Trevirenses annum incipere solebant a die vigesima quinta mensis Martii, quo Verbum caro factum in utero intemeratæ Virginis conceptum est.

bus fecimus subappendi. Datum Vitebsky [a] Dominica *Lætare* (a) anno Domine M CCCC XXXIII.

EPISTOLA
Jacobæ ducissæ Bavariæ ad concilium Basileense.

Scribit pro pace ecclesiæ Trajectensis.

Anno 1433. 8. April. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis & reverendis in Christo patribus & dominis, domino præsidenti, dominis cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, doctoribus, ceterisque egregiis viris sacrum Basileense concilium generale constituentibus, dominis meis confidentissimis.

Cum omne datum optimum & omne donum perfectum a patre luminum descendat, qui & fines suos pacem posuit, ipse filium suum ante sæcula genitum, ut pacem poneret, formam humanæ naturæ fragilem capere in tempore sua ordinavit majestate, qua de re angeli in nativitatis ejus exordio pacem commendantes, lætitia ineffabili pastoribus super gregem vigilantibus decantarunt, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, non tamen indifferenter omnibus, sed hominibus bonæ voluntatis. Cum igitur reverendissimi & reverendi in Christo patres & domini præstantissimi, vos in agro dominico tamquam veri pastores præestis, super gregem Christi fidelium vigilantes, perfectissimum donum jocundissimumque testamentum a Domino nostro JESU CHRISTO vobis & cuilibet vestrum sit derelictum, dicente *pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*, illud non puto a quoquam relinquendum, sed cum omni diligentia custodiendum, prout paternitates vestræ peramplius scrutatæ sunt, & plus me noverunt. Ad quod quidem bonum sive pacem Christi fidelibus discordantibus procurandam, etiam sancta synodus pro præsenti in Spiritu-sancto legitime est congregata. Hortor igitur vos in Domino, & per viscera misericordiæ ejus, quantum meæ suppetit facultati, requiro, ut pacem in terris istis tam clero quam populo stabilitam, firmam stabilire curetis. Nec seducamini verbis quorumdam sanctæ congregationi vestræ incorporatorum, qui ut percepi sub specie boni toxicum & venenum in ecclesia Dei, & præsertim in ecclesia Trajectensi, cui dominia mea, quoad jurisdictionem ecclesiasticam, subsunt, ponere nituntur. Instant enim, ut relatu didici, apud sacras deputationes vestras, ut irritentur & cassentur ea quæ per sanctissimum dominum nostrum papam EUGENIUM modernum sunt facta, qui res detestabiles & in ecclesia Dei exsecrabiles, ut puta divisiones, seditiones in clero & populo ecclesiæ & civitatis Trajectensis, cum multis aliis censuris ecclesiasticis abstulit, pacemque in tota diocesi & regionibus circumvicinis per suum oratorem reverendum in Christo patrem dominum Jo. (a) episcopum Matisconensem stabilivit, & ecclesiasticos propter censuras dispersos inter se univit. [a] Ita quod omnis lis & dissentio ab ecclesia est rejecta, & in vera caritate & fraternali unione ecclesia Trajectensis prius divisa, jam vero unita in pace suum laudat opificem. Si igitur, quod absit, aures vestras petitionibus eorum aut suggestionibus simulato bono coloratis, quoquomodo accommodetis, & suum haberent intentum in parte vel in toto, quod Deus avertat, lites, guerræ, seditiones, prædationes, incendia, & alia innumerabilia mala suscitarentur, nec sic finis & intentio sanctissimæ vestræ congregationis, pacem videlicet Christi fidelibus ministrandi, quoquomodo attingeretur, immo omnino tolleretur, & evelleretur: quod quantum malum esset, perpendere poterunt circumspectiones vestræ venerandæ. Ampliore quoque de re ista relatu oratorum reverendi P. domini RODOLFI DE DIEPHOLT illustris, a sanctitate domini nostri papæ EUGENII in ecclesia Trajectensi confirmati, eædem reverendissimæ & & reverendæ paternitates vestræ percipere poterunt; de cujus laude multa in medium proferrem, nisi tædium vestris auribus afferre crederem. Hoc tamen sibi pro laude merito adscribendum putavi inter cetera, quod propriis stipendiis a patrimonio ecclesiæ Trajectensis, per translatum ab episcopatu dominum SUIDERUM alienata in manu forti & extento brachio recuperavit. Taceo virtutes & merita, protectionem patriæ Trajectensis ab hostium insultu, & multa alia quæ præfati oratores una cum procuratoribus meis, tam in concilio existentibus, quam adhuc Dei gratia in posterum per me missuris, vestris paternitatibus explicabunt: in quibus ipsis & ipsorum singulis pro parte mea plenariam fidem placeat adhibere. Et si quæ grata fieri decreverint, sæpedictæ paternitates vestræ fiducialiter remandantes, & cum omni diligentia, me promptam sanctæ congregationi vestræ exhibebo, quam Spiritus-sanctus ad pacem conservandam in unitate ecclesiæ conservare dignetur. Scriptum in domo mea Hagensi partium Hollandiæ, die VIII. mensis Aprilis, anno MCCCCXXXIII.

JAQUE DE BAVIERE, &c.

Humilis vestra & devota JACOBA ducissa Bavariæ, comitissa Hanroniæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Pontiviæ.

(a) Scilicet Dominica quarta in quadragesima, quæ illo anno in diem Martii 16. incidebat.

(a) Johannem *Macet* decretorum doctorem, qui ab Eugenio IV. legatus apostolicus missus est Trajectum, ad componendam pacem cum Radulfo electo antistite, ut habet Chron. magnum Belgicum.

EPISTOLA LUDOVICI regis, Calabriæ & Andegaviæ ducis, ad concilium Basileense.

Mittit nuncios & oratores suos ad concilium Basileense.

Anno 1433. 25. April. *Ex ms. Aquicinct.*

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitimæ congregatæ.

Sacrosancta, &c. post debitam recommendationem pacemque in caritate Christi. Ad vestri sacri cœtus præsentiam reverendos in Christo patres ac venerabiles & circumspectos viros JOHANNEM Forojuliensem, P. (*a*) Diniensem episcopos & G. (*b*) monasterii S. Honorati sacræ Insulæ Lerinensis abbatem, Andream Lotarii, & Raymundum *Talom* decretorum doctores & magistros, Martinum (*c*) *Berruyer* consiliarios & fideles meos carissimos, præsentialiter duxi destinandos, plenaria potestate suffultos, nomine mei in sacro concilio interveniendi, consultandi, deliberandi & adimplendi omnia & singula, quæ pro exaltione fidei Christianæ & reformatione sanctæ matris ecclesiæ opportuna fuerint, & quæ tractabuntur in dicto sacro concilio; consensumque præstandi, prout & quemadmodum oratores ceterorum catholicorum sæcularium principum in talibus intervenire debent atque solent. quibus quidem certa imposui statum meum non mediocriter concernentia. Supplico igitur quatenus ipsos audire benigne placeat, & in explicandis credulam fidem adhibere, agenda mea cum favore recommissa suscipiendo, ac mihi grata quæcumque præcipiendo. Altissimus vos conservare dignetur feliciter & votive. Scriptum in civitate Cusantiæ, die xxv. mensis Aprilis indictione XI.

Rex LUDOVICUS reginalis unicus filius, Calabriæ & Andegavensis dux, humilis ecclesiæ filius.

PACTA

Inita & firmata inter sanctissimum dominum Eugenium papam IV. & serenissimum principem & dominum dominum Sigismundum Romanorum, &c. regem.

Anno 1433. 8. April. *Ex ms. Aquicinctensi.*

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Quoniam dominus Dei filius, &c. *ut in tom.* 12. *conciliorum pag.* 944. *Post quartum vero articulum qui incipit.* Item promiserunt, *& desinit* A *in hac verba*: Licentiet & remittat *in manuscripto hac adduntur.*

5. Item, promiserunt quo supra nomine, quod postquam majestas regia susceperit coronas suas, demorabitur cum sanctitate domini nostri, quemadmodum per ipsos viros dominosque declaratum fuit, ad videndum, quid ulterius agendum sit pro pace Christianorum, & præsertim Italiæ; & quid pro his utile, expediens & honorificum etiam apparuerit.

6. Item, promittunt nomine quo supra, B & ultra omnia juramenta quæ facit regia majestas, & quæ promittit & vult inviolabiliter & inconcusse, interim quod vivit, omnibus subterfugiis & excusatione semotis, servare promittit SS. dominum nostrum papam EUGENIUM, quem sua majestas fatetur, semper tenuisse & tenere pro indubitato & vero pontifice canonice electo, cum omni reverentia, diligentia, cura & labore apud universos dominos reges & principes, & qualescumque mundi personas, tam ecclesiasticas quam sæculares, pro tali venerari, tueri, atque facere pro sanctitate sua & ecclesia C Dei, quousque in humanis fuerit, semper fideliter & puro corde, secundum omne suum scire & posse, absque fraude & dolo, quantum cum Deo poterit.

7. Et vice versa idem dominus noster sanctissimus EUGENIUS papa IV. promisit procuratoribus & ambassiatoribus antedictis, dicto nomine regio stipulantibus & recipientibus, quod ipse ipsum regem benigne, gratanter & honorifice recipiet, more pii patris; ac eidem cum adventum suum ad terras ecclesiæ præsenserit, ad confinia obviam D mittet cardinales & prælatos, ipsumque benigne tractabit ac tractari faciet cum sua comitiva, & prout decet suscipere tantum principem, etiam per terras ecclesiæ, ad quas in accessu suo dictum regem vel comitivam ejus declinare contigerit.

8. Item, promisit dictis procuratoribus nomine dicti regis, ut supra, eidem regi XV. die mensis Junii proxime futuri, in Romana urbe dare & conferre imperialem coronam, unctionem, & consecrationem cum aliis cerimoniis in hujusmodi consuetis, sine ulteriori dilatione.

E 9. Item, promisit eisdem procuratoribus ut supra, quod elapsis temporibus de stando cum ipso sanctissimo domino nostro pro corona suscipienda, & aliis honestis pertractandis, de quibus in promissione regia superius continetur; quod majestas sua regia possit pro libito suæ voluntatis, & quando sibi placuerit, ad propria redire sine omni impedi-

[a] (*a*) Petrum de Vercellis, quem eumdem esse existimo cum Petro de Versaliis, dicto etiam de Vercellis, monacho S. Dionysii in Francia, priore de Calvo-Monte, sacræ theologiæ professore, qui etiam interfuit concilio Constantiensi, cujus præclaram habes epistolam, tom. 1. nostrorum Anecdotorum.

[b] (*b*) Is est Gaufridus de Monte-electo ex monacho Majoris monasterii factus abbas Lirinensis, deinde ad Parisiensem S. Germani a pratis translatus abbatiam, a perfidis & ambitiosis monachis veneno sublatus creditur.

[c] (*c*) Interfuit etiam concilio Constantiensi, factus tandem ex canonico Turonensi episcopus Cenomanensis.

mento & ulteriori requisitione; & quod ipse dominus noster papa cum præfata comitiva cardinalium & prælatorum, usque ad prædictos fines terrarum ecclesiæ, cum prædicta sua comitiva in eundo, stando, recedendo, pura caritate suscipiet & tractabit, & qua decet bonum patrem amplecti optimum filium & ecclesiæ advocatum, ac ipsum secure remittet per omnes prædictas terras ecclesia & territoria cum honore & pace & paterna benedictione, faciendo ipsum honorari & ejus comitivam per omnes ecclesiæ subditos illorum locorum per quos transitum habebit.

10. Item, promiserunt sibi invicem dictæ partes, quod de omnibus capitulis hinc inde conventis, debeant fieri ab utraque parte litteræ publicæ & authenticæ, videlicet pro parte ipsius sanctissimi domini nostri fiant litteræ sub plumbo, in forma ecclesiæ consueta regi; & vice versa serenissimus rex per suas litteras, regio more subscriptas & sigillatas, omnia prædicta confirmet, & ipsas litteras sanctissimo domino apostolico tradi faciat.

FORMA JURAMENTI.

Nos Matiko de Colloum comes Roroniensis, &c. *ut in tom. 12. conc. pag. 966.*

LITTERA MISSA CONCILIO per dominum regem Romanorum super coronatione sua, &c. lecta in congregatione generali die sabbati II. *Maii* MCCCCXXXIII.

Anno 1433. 15. April. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis in Christo patribus, & venerabilibus dominis, sacrosanctæ generali Basileensi synodo in Spiritu-sancto legitime congregatæ, &c.

Reverendissimi in Christo patres & domini, ac venerabiles & egregii, sincere grateque dilecti, ad requisitionem & continuatam instantiam vestrarum paternitatum, ut ad sacrum concilium nos quantocius conferremus satis conflavimus operas nostras atque studium, ut consiliis vestris nos conformare possemus. Quemadmodum profecto ipsi concilio & rebus peragendis, per præsentiam nostram non modicum commodi eventurum speravimus, sicque res nostras aptavimus, ut sive per terram, sive per mare disponeremus recedere, omnibus periculis & discriminibus parvipensis. Verumtamen, approbante domino summo pontifice sacrum concilium, ad persuasionem nonnullorum notabilium virorum, & etiam oratorum nostrorum, & imperii sacri principum electorum, qui nobis hujusmodi bullas exhibebant, nobisque recessum nostrum sine imperialibus infulis nostris penitus dissuadebant, cum sanctitate sua concordes remansimus in deificis licitis & honestis; sicque per totum istum mensem Aprilis cum sanctitate sua in Viterbio constituemur, & usque medium Junii, vel prius in urbe Romana a sanctitate sua coronabimur, præstabimusque & innovabimus sibi illa juramenta, quæ nostri prædecessores Romanis pontificibus præstiterunt. Istudque adjecimus, quod ipsum manutenebimus, quantum cum Deo poterimus: quoniam nos usquequaque ad alia obligare non promisimus, nec promittemus. Et hæc vestris paternitatibus ideo describimus, ut si aliquis hanc concordiam sinistre initam forsitan interpretari vellet, illud a vestris paternitatibus non credatur. Quoniam hæc concordia bonis respectibus facta est, dispositique sumus semper ipsi concilio, juxta bullam per nos traditam, in prosecutione illorum, pro quibus ipsa synodus est congregata, plenarie favere, & constanter adhærere. Certificantes vos quod nisi sanctitas sua sæpedictum concilium approbasset, indubie sine nostris coronis, quas propter facta ipsius concilii tanto tempore prætermisimus, ad propria rediissemus, quemadmodum de his omnibus illustris princeps & locum tenens noster dux WILLERMUS V. P. poterit clarius informare, cui in dicendis velitis credere tamquam nobis. Datum Senis die XV. mensis Aprilis, regnorum nostrorum anno Hungariæ XLVII. Romanorum XXIII. Bohemiæ XIII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ & Bohemiæ, &c. rex.

Ad mandatum domini regis GASPAR SLIGK.

EPISTOLA MAGISTRI GENERALIS ordinis B. Mariæ Theutonicorum, ad concilium Basileense.

Magnum ducem Lituaniæ paratum esse ad ineundum pacem cum rege Poloniæ.

Anno 1433. 15. Aprilis. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis in Christo patribus sacrosanctum generale Basileense concilium agentibus dominis & patribus nostris metuendissimis, humillima recommendatione cum sincerissima promtitudinis exhibitione jugiter antemissa.

Reverendissimi patres & domini, domini nostri gloriosissimi, nostris annexas suscepimus litteras reverendissimarum paternitatum vestrarum, illustri duci magno Lituaniæ & Russiæ mittendas: quas exacta cum festinantia eidem duci magno SWIDRIGAL non obmisimus destinare, nihilominus scriptis nostris ad pacem & concordiam cum serenissimo rege Poloniæ ipsum exhortando ineundam. Quem quidem ducem magnum ad pacem consequendam promtum reperimus & paratum: ipso tamen ad dominia spoliata prius restituto, & ad informandas reverendissimas P. V. de hac sua spoliatione, ipsius oratorem seu procuratorem constitu-

tum honorabilem virum dominum Andream *Pfaffendorff* decretorum doctorem, ordinis nostri professum, cum plenissimo mandato in brevi coram V. R. P. reperietis comparentem. notabilemque ambassiatam præfatus magnus dux ad V. R. P. transmisisset, si ad dominia, quibus per ducem SIGISMUNDUM suffragiis Polonorum traditorie est spoliatus, esset restitutus. Cui tamquam catholico principi P. V. R. ut restituatur auxilium dignentur præstare & favores. Nam ipse sic restitutus, aptus est & erit cum potentia sua fidem ampliare catholicam: pro quo Omnipotens personas vestras reverendas conservare dignetur incolumes pro regimine universalis ecclesiæ feliciter & longæve. Datum in castro nostro *Marienburg*, ipso die B. Marci, anno Domini MCCCCXXXIII.

V. R. P. humilis & devotus frater Paulus *Rusdorff*, ordinis B. Mariæ Theutonicorum Hierosolymitanus magister generalis.

EPISTOLA PHILIPPI ducis Burgundiæ, ad concilium Basileense.

Commendat patribus confessarium suum ad episcopatum Autissiodorensem e Bethleemitano translatum.

Anno 1433. 26 April. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosancto universalis ecclesiæ generali concilio Basileensi, &c.

Reverendissimi reverendique in Christo patres spectabiles & præclari, placuit sanctitati domini nostri papæ, nuper providere reverendo in Christo patri confessori & consiliario nostro (*a*) dilecto & fideli episcopo Bethleemitano de episcopatu Autissiodorensi, ipsum de Bethleem ad eumdem episcopatum Autissiodorensem transferendo. Verum decanus (*b*) ecclesiæ Autissiodorensis supradictæ, prætextu cujusdam prætensæ quam de se asserit electionis, jam dictum nostrum confessorem ad sacrum Basileense concilium citari procuravit, intendens sibi vexationes possibiles inferre, & novitates indebitas suscitare, non sine gravi periculo seu totali perditione civitatis Autissiodorensis & totius diœcesis; quæ quidem civitas sub nostro constituitur dominio: cujus tuitioni affectu pariter intendentes & effectu, dictam provisionem sollicite promovimus, tamquam nobis, clero totique plebi civitatis & diœcesis hujusmodi gratam & fructuosam. Quapropter reverentias vestras summis affectibus deprecamur, quatenus in hoc negotio quod habemus singulariter recommissum, totaliter procedere, procedique curare velitis, quod sanctissimus dominus noster in ipsa dispositione non irritetur, mensque nostra a suo desiderio minime fraudetur, significantes quæque vestra beneplacita, quæ possetenus toto conamine curabimus adimplere. Reverendissimi reverendique in Christo patres spectabiles & præclari, Omnipotens vos dirigat in prosperis & votivis. Scriptum in oppido nostro Middeburgensi, XXVI. die Aprilis.

Devotus ecclesiæ filius PHILIPPUS Burgundiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ dux &c. Flandriæ, Artesii, Burgundiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Namurci comes, vestris beneplacitis paratus.

SALMANDRE.

(*a*) Laurentio Pino ordinis Prædicatorum conventus Senonensis.

(*b*) Petrus de Longolio, qui anno 1439. electus episcopus Autissiodorensis, Laurentio successit.

EPISTOLA ULRICI electi Trevirensis, ad concilium Basileense.

Petit ne credatur litteris decani & quorumdam adversus eum.

Anno 1433. 29. April. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis in Christo patribus & dominis, sacrosanctæ Basileensi synodo in Spiritu sancto legitime congregatæ, præsidentibus dominis, & amicis meis præcolendissimis, cum recommendatione humillima promtissimæ voluntatis obedientiam.

Reverendissimi in Christo patres, domini ac amici præcolendissimi, grate sincereque dilecti, ex transpersa in populum fama mihi innotuit, quod venerabilis decanus certis cum capitularibus ecclesiæ meæ Trevirensis, quædam strepentia admodum querulosa adversum me, militiam, incolas, subditosque meos coram ea percelebri sacrosanctaque concione V. R. P. conscripta produxere. Cum ergo qua serie hujusmodi contexatur scriptum usque huc rimari nequiverim, nec prout res postulat ipsa, nec juxta facti qualitatem, respondendi defensandique mihi patuit facultas. Et præterea R. P. V. perlucidum agnovere, partibus contendentibus duabus, ad unius relata dumtaxat ferenda non extat sententia, alterius ignota causa. Quare animus ad R. P. V. probatam clementiam, quæ se digna petentibus suæ munificentiæ donaria liberalius impertitur, pronissimis me dirigit cursibus, humili prece pulsans: si quæ dicti decanus ac capitulares præfata querulosa V. R. P. duxissent, duxerintve significanda scripta, velint eædem V. R. P. eorumdem me exemplaribus paternis edocere clementiis, ac mearum suffragio expensarum, in usus hæc transmittere proprios. Experientur enimvero P. V. R. ex responsali, quem fide credita, testimonio, immo stabilito affirmare decrevi tenore, personam adeo criminosam detestandamve non existere meam, quemadmodum contrariæ meæ partis rancorosa editio lividis in me sævit mor-

A sibus, cupiens, licet demeritis non exigentibus, famam dilaniare meam, quam promtissimis semper proposui illæsam servare studiis.

Et si iidem ipsi decanus & capitulares quorumdam testimoniorum conscriptorumve prætextu super derogando honori una cum fama meis, in paternos vestros recurrerent amplexus, oro non assumantur fide, neque mancipentur prona, nisi ad hæc intellecto quid responsurus defensurusque decreverim, prout ingenti mihi cautela opus esse constat. Volabat enim sparsim satis in patriam fama, quod cum sæpefati decanus & capitulares diffidatis contra positisque hostibus meis incolis civitatis Trevirensis, conspiratorio quodam tractatu se mutuo colligantes, patentibus novere modis, cum memorati Trevirenses adversum me ruminarent, testimonia credita prorsus cernerentur.

Eia præter solitum esset, eo ipso sententialiter in me procedi testimonio, cum oppositam partem rursus fovere dinoscantur. Possent insuper ipsi decani una cum capitularibus notarios ad vota requirere velle, instrumenta producturi cum nonnullis confectionibus sigillorum munimine roboratis, quarum nihilominus compagines infringi constaret; attento quod hac hora & in Basilea & in circumvicinis territoriis ut plurimos noverim in me sævientes æmulos, qui fortassis causam non foventes meam, velata rei qualitate, dispendiosa eructarent testimonia.

Quamobrem etsi memoratas editiones cum producendis instrumentis coram R. P. V. contingat propalari, dignentur intuitu prætactorum humilium affectuum meorum eadem V. R. P. suspensa sententia, tam super transmittendis exemplaribus, quam super consignando mihi termino ad afferendum opposita cum evidentia veritatis stabilitæ piis discernere medelis. Et si rursum innotuerit militiam, burgenses, subditosque diœcesis meæ his ipsis deprehendi scriptis, confido pleniffime quanto innocentiores impositi criminis censeantur, tanto ferventioribus defensabunt se conatibus. Et qui super reconciliatione totius universi in Spiritu-sancto congregati estis, dignetur Altissimus septiformem ejus gratiam uberioribus inter vos augmentare commodis, mihi ad tempora præcipienda longiora. Datum *Erembrectein* meo sub sigillo, die penultima mensis Aprilis, anno Domini MCCCCXXXIII.

V. R. P. humillimus ULRICUS electus Trevirensis.

EPISTOLA EUGENII PAPÆ IV. JOHANNI de Mella, JOHANNI archiepiscopo Tarentino, THOMÆ episcopo Traguriensi, Ludovico & Nicolao abbatibus.

Deputat eos ad concilium ut suo nomine ei præsideant.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto filio magistro Jo. de Mella notario ac referendario, & venerabilibus fratribus JOHANNI archiepiscopo Tarentino, THOMÆ episcopo Traguriensi, necnon dilectis filiis LUDOVICO S. Justinæ, & NICOLAO S. Mariæ de Moniacis apostolicæ cameræ auditori, monasteriorum abbatibus S. & A. B. (Anno 1433. 7. Maii. *Ex mss. Aquicinct. & illustrissimi domini Chauvelin.*)

B

Cum ex certis rationabilibus causis de venerabilium fratrum nostrorum consilio decreverimus, ut generale concilium in civitate Basileensi per legatos nostros, nostro & apostolicæ sedis nomine præsidentes celebretur, non obstante dissolutione alias per nos facta, prout in nostris litteris super inde sub data XVI. calendas Martii confectis plenius continetur. Cumque aliqui ex præfatis

C

præsidentibus, ut præmittitur, deputatis, videlicet venerabilis frater noster JORDANUS episcopus Sabinensis, & dilectus filius ANGELOTUS tituli S. Marci presbyter S. R. E. cardinales & apostolicæ sedis legati, ob multa in his partibus incumbentia, sine magnis incommodis & suspicione maximi detrimenti ipsarum partium, ac etiam propter adventum carissimi filii nostri SIGISMUNDI Romanorum regis illustris ad almam Urbem, ob quem ipsorum cardinalium præsentia nobis plurimum necessaria existit, usque in præsentem diem non potuerint iter suum ad dictam civitatem Basileensem arripere. Considerantes

D

quoque contingere posse, quod venerabilis frater noster PETRUS Albanensis episcopus, & dilectus filius NICOLAUS tituli S. Crucis in Jerusalem presbyter S. R. E. cardinales, etiam legati & præsidentes per nos deputati, ex bonis & honestissimis causis forsitan necdum finitis, adhuc plurimum occupati, pari modo ad dictam civitatem Basileensem venire tardarent: nolentes ex his ipsum concilium aliqualiter retardari, sed potius quæcumque ad reformationem morum, exstirpationem hæresum, concordiam, pacem & unitatem, necnon commodum & augmentum religio-

E

nis & reipublicæ Christianæ pertinent, veluti semper optavimus, indilate promoveri, & ad desideratum finem perduci; vos, seu illos ex vobis, quos in dicto concilio pro tempore contigerit interesse, fide, bonitate, & prudentia præclaros, ac in magnis nostris & præfatæ ecclesiæ negotiis longa experientia comprobatos, ad præsidentiam ejusdem concilii nostro & sedis apostolicæ nomine, loco dictorum cardinalium, & in ipsorum absen-

tia, de prædictorum fratrum nostrorum consilio deputamus, cum potestate ipsum celebrandi, secundum quod in litteris prædictis sub data XVI. calendas Martii statuimus, necnon continuandi, promovendi, tractandi, ordinandi, disponendi, decernendi, concludendi & exsequendi omnia & singula, de quibus in litteris nostris super deputatione, præsidentia & potestate præfatis cardinalibus concessa seu concessis sub data kal. Martii, anno II. confectis, & quemadmodum per dictas litteras præfatis cardinalibus dedimus in mandatis, plenius continetur, ratum & gratum habituri, quicquid super præmissis per vos seu illos ex vobis, quos in dicto concilio pro tempore interesse contigerit, juxta facultatem per dictas litteras præfatis cardinalibus, ut præmittitur, concessam ordinatum, statutum, deliberatum ac decretum fuerit & conclusum; idque faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Quocirca circumspectioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus injunctum vobis ministerium laboris hujusmodi, pro Dei ac nostra & sedis apostolicæ reverentia suscipientes, illud in omnibus & singulis supradictis, juxta datam vobis a Domino prudentiam, omni industria & diligentia exsequamini, quo fructus optati proveniant, quos speramus. Super quibus omnibus & singulis supra præmissis plenam & liberam, auctoritate apostolica, vobis concedimus facultatem. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ M. CCCCXXXIII. nonas Maii, pontificatus nostri anno III.

De curia,

L. DE ORTO.

In plica, JA. DE LANGUSTO.

LITTERÆ LEGATIONIS

R. P. domini cardinalis S. Angeli, lecta in congregatione die Veneris V. *Junii* M.CCCC. XXXIII.

Anno 1433. 8. Maii. *Ex mss. Aquicinctensi, & Chauveliniano.*

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto ecclesiæ filio JULIANO S. Angeli diacono cardinali apostolicæ sedis legato, S. & A. B.

Dudum ex certis rationabilibus causis decrevimus, ut generale concilium in civitate Basileensi per legatos nostros nostro & sedis apostolicæ nomine præsidentes celebretur, non obstante dissolutione seu translatione alias per nos facta, prout in nostris litteris sub data XVI. cal. Martii plenius continetur. Cumque te fide, circumspectione, bonitate & prudentia præclarum, ac in magnis nostris & Romanæ ecclesiæ negotiis diutina experientia comprobatum, cum præfatis legatis, seu aliis deputatis, aut deputandis, nominibus quibus supra, eidem concilio, de venerabilium fratrum nostrorum consilio, censuerimus præsidere, tenore præsentium tibi injungimus, ut cum legatis, ut præmittitur, deputatis, seu aliis in futurum forsitan deputandis, necnon cum quibusvis loco eorum & in ipsorum absentia per nos deputatis seu deputandis, quæcumque ad reformationem morum, exstirpationem hæresum, concordiam, pacem & unitatem, necnon commodum & augmentum religionis & reipublicæ Christianæ pertinent, prout per alias litteras nostras sub data nonas Maii anno III. declaravimus, in præmissis promoveas, eidem concilio pariter præsidendo cum honore, prærogativa, facultate & potestate, quæ singulis aliis, ut præmittitur, deputatis, secundum formam contentam in litteris legationis seu deputationis eorum sub data calendis Martii anno II. ac data nonas Maii prædicta confectis, competere dinoscuntur. Quocirca circumspectioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus injunctum tibi ministerium laboris hujusmodi, pro Dei, nostra & sedis apostolicæ reverentia, juxta datam tibi a Domino prudentiam omni studio & industria exequaris, quo fructus optati proveniant, quos speramus, & tu retributionem consequi merearis felicitatis æternæ. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. VIII. idus Maii, pontificatus nostri anno III.

In plica, Ja. de Langusto.

L. de Veneciis.

BULLA FACULTATIS reverendissimorum legatorum.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus JORDANO Sabinensi, & PETRO Albanensi episcopis, ac dilectis filiis NICOLAO tituli S. Crucis in Jerusalem, & ANGELOTO tituli S. Marci presbyteris S. R. E. cardinalibus, apostolicæ sedis legatis, S. & A. B. Alta nos cura, &c. *ut in conc. tom.* 12. *pag.* 947. *& apud Bzovium, ad annum* 1433. *& in editis quidem* data cal. Januarii, *in nostro ms.* cal. Martii.

RESPONSIO SACRI CONCILII

Facta ambassiatoribus domini nostri EUGENII *papæ IV. super petitionibus suis, videlicet domino Jo. de Mela, episcopo Cervuensi, &c.* MCCCCXXXIII. XV. *Junii.*

Speravit hactenus, &c. *Extat conciliorum tomo* 12. *pag.* 699.

EPISTOLA EUGENII PAPÆ IV.

Venerabilibus fratribus ac dilectis filiis in sacro generali Basileensi concilio congregatis.

Mittit nuntios qui concilio præsideant, cui omnem favorem optat & promittit.

Anno 1433. 10. Maii. *Ex mss. Aquicinctensi, & Chauveliniano.*

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus ac dilectis filiis in generali Basileensi concilio congregatis, S. & A. B.

Postea quam statuimus in civitate Basileensi debere concilium celebrari, nonnullos ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, apostolicæ sedis legatos, ad præsidendum præfato concilio, nostro & sedis apostolicæ nomine, ad dictam civitatem Basileensem decrevimus transmittendos, intendentes præfatos legatos quamprimum ad prædictum concilium accessuros; verum quia ob multa gravia & ardua, statum Romanæ ecclesiæ concernentia, ac etiam ob adventum cariſſimi in Christo filii SIGISMUNDI Romanorum regis illustris, qui vix una dieta a præfata urbe distat, ipsorum legatorum, qui hic sunt, præsentia permaxime necessaria nobis extiterit, & adhuc existat; considerantes etiam posse contingere, quod reliqui ex præfatis legatis per nos deputatis ex arduis & honestissimis causis forsitan necdum finitis, adhuc plurimum occupati, pari modo ad dictam civitatem Basileensem venire tardarent, ne quid hujusmodi concilii celebrationi impedimentum aliquod habeat, seu dilationem afferat, dilectum filium magistrum Jo. de Mella notarium referendarium, ac venerabiles fratres Jo. archiepiscopum Tarentinum, THOMAM episcopum Traguriensem, nec non dilectos nostros filios LUDOVICUM S. Justinæ Patavinæ *, & NICOLAUM S. Mariæ de Moniacis, apostolicæ cameræ auditorem, monasteriorum abbates, viros utique bonitate, prudentia & sapientia præstantes, in præfato concilio nominibus quibus supra, loco dictorum legatorum & in ipsorum absentia, & cum ea potestate, quam prædictis legatis antea concessimus, censuimus præsidere, quemadmodum in nostris litteris superinde confectis plene & specifice continetur. Quamobrem fraternitates, circumspectiones ac devotiones vestras hortamur in Domino, atque etiam in virtute sanctæ obedientiæ tenore præsentium vobis injungimus, quatenus memores pietatis, officii & religionis juramenti, quibus sanctæ sedi apostolicæ, quæ vos genuit in visceribus caritatis, obstricti estis, præfatos, ut præmittitur, deputatos ad præsidentiam præfati concilii ea qua decet reverentia suscipientes, cum ipsis zelo sancti Spiritus in-

* al. Paduanæ

A flammati, his quæ ad reformationem morum, exstirpationem hæresum, pacem Christianorum, honorem sedis apostolicæ, & augmentum religionis & reipublicæ Christianæ conducant, prout ad unumquemque pertinet, totis cordis & caritatis visceribus intendere velitis. Singulari enim, testis est nobis ille qui nihil ignorat, & sincero cordis tenemur desiderio, concilium hujusmodi ita ex instinctu sancti Spiritus, in cujus caritate & fervore congregatos vos esse oportet, debere celebrari, ut debita divini honoris ac nominis exaltatio, congrua ecclesiæ reformatio, pacis & tranquillitatis totius populi B Christiani reductio & reintegratio consequatur. O felicem diem illam, ad futurorum sæculorum memoriam recolendam, in qua tam multa nobis, licet immerito, totique populo Christiano bona largitor omnium bonorum concesserit intueri! Agite igitur, ac bonis sincerisque & in Deum erectis animis, estote ad singula quæque & salubria & sancta ecclesiasticæ reipublicæ, & universo populo Christiano patranda & etiam reducenda, parati. Nos autem, quamvis ex legitimo impedimento effectum sit, ut ad partes tam lonC ginquas accedere, & sic Basileensi concilio præesse personaliter nullo modo inpræsentiarum valeamus, omnia tamen auxilia, omnes operas, omnes favores, ad hoc ut prædictum concilium bonos & prosperos successus in Dei ecclesia habeat, conferemus. curabimus etiam, ut cœpimus, efficacem operam dare, ut prælati ex omni parte ad ipsum concilium Basileense conveniant, cum non dubitemus eo plura & majora bona in dicta ecclesia fieri posse, quo plures operarii in agro dominico ad operandum fuerint constituti. AcD cedant præterea istuc quamprimum oratores cariſſimi in Christo filii nostri SIGISMUNDI Romanorum regis illustris præfati, ne quid ipsi concilio favoris desit, a quibus etiam de nostræ mentis sinceritate & fervore circa ecclesiæ reformationem & omnia alia, de quibus supra præmittitur, efficiemini certiores. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis dominicæ MCCCCXXXIII. VI. idus Maii, pontificatus nostri anno III.

An L. DE ORTO.

E

MANDATUM

domini ducis Burgundiæ, lectum in congregatione generali XXVI. *Junii* MCCCCXXXIII.

PHILIPPUS Dei gratia Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ dux, Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ, Palatinatus, Hollandiæ, Hannoniæ, Zellandiæ & Namurci comes, sacrique imperii marchio, atque Frisiæ, de Salinis ac Machliniæ dominus, universis

Anno 1433. 10. Maii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

niversis præsentes litteras inspecturis salutem in vero salutari.

Etsi ab incœptione & prima convocatione sacri concilii generalis Basileensis, in Spiritu-sancto, quo duce regitur, legitime congregati, fuerimus semper intentionis atque ferventissimæ voluntatis eidem adhærere, prout assidue absque ulla hæsitatione hucusque firmiter assentientes adhæsimus & adhæremus, nostrosque nuncios & oratores ad illud pro re tam sancta tamque salubri & necessaria, quæ inibi agenda foret & tractanda, cum aliis eadem de causa ibidem congregatis seu congregandis, destinare. Attamen multis in negotiis publicis & privatis super modum & numerum interim & usque ad modicum citra tempus elapsum impediti, nostræ mentis desiderium & salubre propositum vix hactenus, in nostram non mediocrem displicentiam & cordis mœstitiam, valuimus adimplere. His vero jam Dei dono aliquantisper pacatis, & tranquille dispositis, quod in votis est pleno libet affectu sub duce Christo studiose prosequi, votivoque effectui demandare. Notum itaque facimus, quod nos ad plenum confidentes de probitate, industria, fidelitate & reliqua virtute reverendi in Christo patris episcopi Nivernensis, nec non dilectorum & fidelium consiliariorum nostrorum domini Guilleberti *de Launoy*, domini de Villari-valle militis & cambellani nostri, magistrorum quoque Johannis de Fruyno thesaurarii ecclesiæ Bisuntinensis in legibus, Johannis Viviani archidiaconi de Belna, & Roberti *Auclou* canonici Parisiensis in decretis licentiatorum, ipsos & quemlibet ipsorum in solidum fecimus, constituimus & ordinavimus veros & indubitatos ambassiatores nostros, & nuncios speciales ad prædictum sacrum generale concilium Basileense, dantes & concedentes per easdem præsentes, illis & eorum singulis omnimodam potestatem & facultatem plenariam adhærendi primum nomine nostro antedicto sacro concilio, etiam approbandi, comparendique & exhibendi se pro nobis in eodem coram quibuscumque principibus ecclesiasticis & sæcularibus, præsidentibus, judicibus, officiariis deputatis, & aliis quibusve personis ibidem constitutis. In omnibus insuper congregationibus generalibus & particularibus sessionibus, ceterisque cœtibus & locis, actibus quoque & rebus universis ejusdem concilii opportunis; nec non agendi, tractandi, conveniendi, diffiniendi & concludendi una cum reliquis super materiis & agibilibus quibuscumque in eodem concilio tractandis & expediendis, tam pro reformatione generali ecclesiæ in capite & in membris, quam exstirpatione hæresum & schismatum, pacificationeque regnorum, & aliorum Christi fidelium, & generaliter omnia alia & singula quo supra nomine faciendi, gerendi & exercendi, quæ in præmissis & circa præmissa necessaria fuerint, seu quolibet modo opportuna; & quæ nos ipsi faceremus aut facere possemus, si præsentes & personaliter interessemus. Promittentes bona fide & in verbo principis, nos ratum & gratum perpetuo habituros quicquid per præfatos ambaxiatores nostros & eorum singulos actum, dictum, gestumve fuerit in præmissis, seu quomodolibet alias expeditum. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris jussimus apponendum. Datum in villa nostra Bruxellensi, die XI. mensis Maii, anno Domini MCCCCXXXIII.

Per dominum ducem,

G. SERARII.

EPISTOLA

Syndici & consilii civitatis Avenionensis ad concilium Basileense.

Monent concilium de expeditione suscepta adversus comitatum Vainesini a cardinali Fuxensi & ejus fratribus.

Anno 1433. 12. Maii. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis in Christo patribus & dominis sacrum generale Basileense concilium digne celebrantibus, &c.

Reverendissimi, &c. humillima recommendatione præmissa. Non sine cordis compunctione maxima cogimur ex debito nostræ fidelitatis, quo ecclesiæ universali per hoc sacrum concilium repræsentatæ, astricti sumus, quæ in his partibus eidem ecclesiæ subditis dietim obveniunt, in ecclesiæ sanctæ Dei non modicam injuriam, dicti sacri concilii contemtum, & subditorum ejus læsionem inexplicabilem, enarrare. Nempe siquidem, patres & domini reverendissimi, nudius tertius ingressi sunt comitatum Venaisyni, ad ecclesiam Romanam pertinentem, domini cardinales de Fuxo & fratres ejus cum exercitu gravi, usque ad summam duorum millium equitum, & ducentorum peditum, & ultra, & dietim augmentantur, passagio eis concesso per Pontem-Spiritus-sancti, deferentes vexillum cum armis domini nostri papæ, emittentes clamorem: Vivat papa & dominus cardinalis de Fuxo ejus vicarius. Est autem ipse dominus cardinalis associatus quinque episcopis & duobus abbatibus, episcopo videlicet Laudunensi, Conseranensi, qui totius mali auctor existit, Adurensi, Apamiensi & Bethleem, abbate de Lezato, & quodam alio cujus nomen ignoramus. Practica per eos tenta est hæc. Veniunt prælati prædicti ante villas dicti comitatus, & faciendo blandos eorum sermones, quanta populis ad exaltationem domini nostri papæ, ad oppressionem vero concilii, & civitatis præsentis ignominiam, explicare non possemus. & ubi cum verbis damnatis prædictis obtinere non possunt eorum damnatum propositum, com-

minationes inferunt mortiferas, non ſolum animarum, immo corporum & bonorum; & ſpecialiter de faciendo (a) vaſtum, & deſtruendo blada & vineas, & alia innumerabilia mala faciendo. Die dominica proxime lapſa de ſero ipſis applicatis ante villam de Abolena comitatus prædicti, ſuper qua fundatum eſt collegium ſtudentium civitatis Avenionenſis, uſque ad numerum XXIIII. ſtudentium, per bonæ memoriæ dominum cardinalem Oſtienſem, ad ſuggeſtionem & totalem inductionem dicti Conſeranenſis executoris teſtamenti, ac etiam principalis ordinatoris collegii prædicti, dicta villa fuit poſita ad obedientiam dicti domini cardinalis de Fuxo, & in ſummitate eccleſiæ prædictæ villæ, poſitæ (b) banderiæ papæ & dictorum dominorum de Fuxo, & facti ſonitus campanarum non modici, cum inexplicabili gaudio, & civitatis præſentis contumelia pariter & offenſa. & demum infra eamdem villam dimiſſa ſtabilita certarum gentium armorum, diſcurrunt per villas & loca comitatus prædicti, modum & formam, de quibus ſupra, continue obſervantes. Et quia patria eſt pauperrima victualibus, locaque ſunt multa, nonnulla gentibus depopulata, alia vero debiliter clauſa, alia vero modis quibus ſupra, ſeducta, dubium eſt, niſi Deus & veſtræ reverendiſſimæ paternitates celeriter provideant, de totali dicti comitatus ſubverſione. Reverendus in Chriſto pater dominus Valentinenſis (c) epiſcopus, & rector ejuſdem, hucuſque fecit quod potuit: qui continue in Carpentorate reſidet, ſuccurſum ducentorum hominum armorum per hanc civitatem ſoldatorum, una nobiſcum languentes ſpectando. Sed quicquid ſit, ſecundum ſuas litteras ad nos directas ſatis deſperat, quod etiam villæ majores comitatus ejuſdem ſe parare velint ad defenſionem. Nam nec uſque in hodiernum diem induci potuerunt, neque poſſunt induci de præſenti ad contribuendum una cum civitate præſenti, etiam uſque ad unum obolum pro defenſione prædicta. Et niſi occurratur, dubium eſt quod exercitus prædictus una cum gentibus dicti comitatus ſe convertat contra civitatem præſentem. quod ſi ita fieri contingeret, quod Deus avertat, ad incommoda non modica, periculumque deſtructionis totalis hæc civitas eſſet parata. Et quia P. R. hæc civitas ſemper fuit & eſt eccleſiæ ſanctæ Dei fideliſſima, & ſecunda ſedes, a multis propterea exoſa, & a magnis temporibus citra propter factum eccleſiæ quaſi depauperata, abſque eo quod ab eccleſia reformationem ſeu conſolationem quamcumque effectualem hucuſque perceperit, & noviſſime hæc damna his temporibus ei parata, propter obedientiam ſacro concilio præſtitam evenerunt; ſupplicamus humilius quo poſſumus eaſdem V. P. R. quatenus pio & paterno affectu eidem compatientes, dignentur de convenienti remedio atque ſubſidio adverſus inconvenientia prædicta eidem providere. Nam præter mala jam ſuſtentata, diſpoſiti ſumus, etiamſi totus comitatus eſſet perditus, adhuc majora pati, quantum nobis poſſibile fuerit, non obſtante quod multi domini de tractatu concordiæ ſe interponant. & hodie in Carpentorate cum ſalvoconductu ingreſſus eſt ſeneſcallus Bellicadri cum domino rectore, conſenſu reverendiſſimi in Chriſto patris domini gubernatoris & conſilii civitatis præſentis, interveniente, ſuper aliquo tractatu colloquium habens. Sed quicquid ſit, qualiſcumque fiat tractatus, concluſio dominorum de Fuxo eſt habere obedientiam civitatis & patriæ expeditam: quod animi noſtri patienter audire non tolerant. De remediis autem adhibendis, hoc eiſdem paternitatibus veſtris reverendis diſcutiendum relinquimus, quæ illorum notitiam habent luce meridiana clariorem. Hæc licet tædioſe intimare eiſdem diſpoſuimus ad fines & effectus prædictos, & ne civitas a tantis paternitatibus, quicquid evenire contingat, poſſit in futurum redargui. quam patriam eccleſiæ ſibi circumvicinam dignentur eædem paternitates reverendiſſimæ tueri & protegere favoribus & auxiliis opportunis, ut illis intervenientibus, & celeriter ipſa poſſit, ſicut affectat, eccleſiæ ſanctæ Dei continue ſubjici, famulari & conſervari; quod eis concedat ille cujus cauſa agitur, qui eaſdem ſalvet, protegat cum felicibus incrementis, detque eccleſiæ ſuæ ſanctæ inimicorum proſtrationem feliciter & votive. Poſt hæc P. R. hodie XIII. Maii civitas Carpentorate, quæ caput eſt comitatus Venaiſini, abſque alia violentia, interveniente tractatu inter eos inito, præfato domino cardinali de Fuxo, & ſimiliter quaſi omnia loca pro majori parte dicti comitatus, præſtiterunt obedientiam totalem, & cras cum exercitu ſuo, ut dubitamus, erit ante præſentem civitatem, quia jam eſt in loco de Montibus, ad tres leucas prope Avenionem. Nos enim ad viam defenſionis parati, ejus inductionibus, quantum poterimus, bono corde reſiſtemus. Subſequenter hodiemet, XI. hora ante meridiem, ipſe dominus cardinalis cum fratribus & prælatis ſuis locum prædictum Montiliorum deſerunt, & apertis januis civitatem Carpentoratenſem intraverunt: qui fuerunt recepti cum gaudio & exultatione, campanis pulſatis, & alia lætitiæ ſolemnitate ſervata, &, ut mandaverunt, cras contra Avenionem comminati ſunt dare aſſaltum contra locum Pontis-Sorgiæ; ſed, ut ſperamus, non prævalebunt, quia potenter & ſtrenue dabitur eis repulſa. Scriptum Avenione die XII. Maii MCCCCXXXIII.

(a) Id eſt devaſtationem, gallice *degaſt*.
(b) Id eſt vexilla. hinc banderarius pro vexillifero.
(c) Is fuit Johannes *de Poitiers*, frater Caroli epiſcopi Lingonenſis, Carolo Francorum regi carus.

Earumdem paternitatum vestrarum reverendissimarum humillimi servitores syndici & consilium civitatis Avenionensis.

EPISTOLA JOHANNIS regis Portugalliæ, ad concilium Basileense.

Promittit oratores ad concilium se missurum, collectas vero pecunias in regno suo pro causa Bohemorum ad papæ nutum esse distribuendas.

Anno 1433. 25. Maii. Ex ms. Aquicinctensi.

SAcrosanctæ generali synodo Basileæ in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti, JOHANNES Dei gratia regnorum Portugalliæ & Algarbii rex, Ceptæque dominus, filialem obedientiam cum subjectione debita & devota.

Diu Christianæ religionis statum, persecutionem ecclesiæ, hæreticorum pestem ac exinde varia Christianorum diffidia, strages, civilia bella, morum deformationem non tam respeximus, quam filiali pietate deflevimus, idque ægrius tulissemus, ni Paraclitus Spiritus-sanctus hanc sacrosanctam Basileensem synodum in horum remedium legitime congregasset. Qua de re gratulamur plurimum, sperantes de illius clementia, qui cum ecclesia sancta se usque ad consummationem sæculi mansurum pollicitus est, ut etsi Petri navicula in hoc tribulationis salo varios hæreticorum fluctus agitata transiliat, nullatenus tamen eamdem naufragari permittet. Ex litteris a clementia vestra per venerabilem abbatem Bonæ-vallis nobis delatis, piam exhortationem super destinandis nostris oratoribus ad prælibatam sacrosanctam synodum percepimus, quam etiam venerabilis Jo. SANCU abbas S. Mariæ *de Arnas*, sub credentiæ litteris vivæ vocis oraculo intimavit. Nos quoque sacri concilii exhortationi, quam potius mandatum dicimus, obtemperantes, oratores nostros quales decet ad antedictam sanctam synodum decrevimus destinare, forma, modo, ac tempore opportunis. Prælatos etiam regni nostri, quibus tam pium opus conveniet, quantum in nobis erit, ut ad hanc sacram synodum festinent, exhortaturi. Ceterum cum pecuniæ Bohemorum causa hoc in regno habitæ, de mandato beatissimi domini nostri papæ collectæ fuere, sicut & harum collectionem, ita & distributionem aut aliam dispositionem quamlibet, auctoritatem apostolicam credimus flagitare. Unde cum vestra celtica providentia de exigendis his pecuniis assensum apostolicum nacta erit, sicut & in ceteris agendis nancisci est solita, parati sumus mandatis domini nostri papæ & vestris cum omni sollicitudine obedire, accuratissime operam daturi, ut a quibuscumque, apud quos hujusce pecuniæ fore dicantur, Portugalensibus episcopis easdem exigere valeat, ut mandatis. Spiritum-sanctum qui est per appropriationem inexhaustibilis fons, a quo optima data gratiarum & perfectissima dona virtutum uberrime fluunt, majorem in modum deprecamur, quatenus replere, inflammare atque illustrare dignetur suorum corda fidelium, mittatque super vos Spiritum sapientiæ & intellectus, Spiritum consilii & fortitudinis, & timoris Dei. Illuminet vestram intelligentiam fide, ut labes hæresum extergatis, inflammet affectum caritate, ut quemadmodum hæc sacra synodus in Spiritu-sancto, qui caritas est, congregata fuit; ita singulis in ea peragendis assistere dignetur, ut quicquid in ea decretum fuerit, honorem, gloriam, laudem & amorem primarie respiciat omnipotentis Dei. Datum in civitate Ulixbonensi VIII. calendas Junii MCCCCXXXIII.

ELREI.

ANNO DOMINI MCCCCXXXIII. in Praga III. mensis Junii, dominus Johannes de *Polemar* fecit relationem eorum quæ habuit in commissis ex parte sacri concilii, & assumsit thema.

Anno 1433. 3. Junii. Ex ms. illustrissimi domini Chauvelin.

1. *BEnedicta sit sancta Trinitas & indivisa unitas, confitebimur ei, quia fecit nobiscum misericordiam suam.* Habentur in introitu missæ de Trinitate. Deducto themate multum notabiliter, venit ad ea quæ sibi occurrebant dicenda circa onus sibi commissum. Unde dixit, quod propter errores qui incipiebant esse post tempus martyrum, congregatum fuit primum generale concilium, ubi symbolus qui cantatur in missa, editus fuit. Item de post, alia tria concilia celebrata fuerunt : quæ quatuor concilia tamquam evangelia sunt retinenda & tenenda. Item ex fundamento istorum patrum, Basileense concilium ordinatum est pro tribus, scilicet pro exstirpatione hæresis, pro morum reformatione, & pace populi Christiani. Et dicitur Basilea a basileos, id est a basis quod est fundamentum, & leos quod est populus, quasi fundamentum populi, quia populus firmabitur per ea, quæ hic acta sunt & agentur.

2. Item, dixit, qualiter sacrum concilium a principio congregationis in mente cepit ipsos Bohemos unire sacrosanctæ ecclesiæ, ut patet ex litteris eis missis, quarum prima erat scripta & dictata per dominum legatum cardinalem S. Angeli. Et quod ex eis in Egra conventum fuit, quod ipsorum ambassiatores ad sacrum concilium venire deberent, prout & fecerunt, qui bene erant recepti, dummodo ibi venerunt. Quibus ibidem existentibus, ipsi erant auditi per decem dies, infra quos proposuerunt suos quatuor articulos multum diserte, omnibus audientibus, &c.

3. Item, quod illis decem diebus elapsis

dominus legatus eis fecit mentionem de aliis articulis supra enarratis longe ante.

4. Item, narravit qualiter ipsi Bohemi dominis de concilio gratias agerent pro benigna & caritativa tradita eis audientia. Hoc autem nihil aliud est dicere, nisi quod gratum esset eis, si quid eis gratum factum esset aut fieret, quod utique domini de concilio semper facere pollicentur.

5. Praeterea dixit, quod sacrum concilium multum in verbis & protestationibus magistri Johannis de Racuzana fuit gavisum & consolatum, in eo quod dixit in sua prima protestatione, dum disputare proposuit de articulo communionis sub utraque specie; & hoc idem alii sui sequentes dixerunt haec verba: Credimus insuper domum suam sanctam ecclesiam fundatam tam firmiter supra firmam petram, quod portae inferi adversus eam praevalere non possunt; quae, secundum Gregorium & Augustinum, est universitas fidelium, quae per totum mundum diffusa crescit & fructificat in universo: adjicientes quia promti sunt in spe ipsius capitis Christi Domini, mortis dirae potius sustinere martyrium, quam elective aliquid dicere, quod foret Christi suaeque ecclesiae verae sponsae contrarium voluntati. Unde sacrum concilium, si animus vester hujusmodi verbis correspondet, bonam spem futurae unionis concipit & concepit, & gratias agens Deo, multum confortatum est & hortatur vos, ut ita agatis, & speramus habere in vobis bonam extimationem: sed omnia quae possunt esse contra sanctam ecclesiam per vos promulgentur, & dicantur sine fictione, ad illam intentionem, ut simul uniamur, quia non est bonum in parte facere pacem, & in parte tenere discordiam, quia tunc cito lites de novo oriuntur, dummodo aliqua scintilla remaneat.

6. Narravitque qualiter ipsi Bohemi per disputationes erant auditi in quatuor articulis per tanta tempora, quod non volebant magis audiri, sed petierunt licentiam * Et tamen sacrum concilium libenter vidisset quod magis mansissent, ut visis libris, omnia, tam isti quatuor articuli fuissent discussi, quam etiam alii articuli, qui in Bohemia tenentur usque ad XXVIII. & ultra. De post vero erant tractatus habiti ad conveniendum primo in magno numero ex utraque parte, demum ad minorem numerum, ut scilicet tantum quatuor essent ex utraque parte. Et sic deventum est, quod sacrum concilium suos deputavit oratores, qui hic ad Pragam venire deberent, qui sunt decem in numero, scilicet quatuor episcopi, & alii doctores ex Francia & Almannia & Hispania; & quod ultra istos dominus dux Sabaudiae suos misit ambaxiatores, ut pro unione laborarent. Narrat enim qualiter ipsi venerant pro pace & unione, &c. sperando quod in hac civitate Pragensi sint filii pacis: quia pax est unum bonum in se continens omnia bona, ut dicit glossa in psalmo CXXIV. *Qui confidunt.*

* Videtur deesse *abeundi*, vel simile quid.

7. Narravit etiam omnia mala, quae ex discordia veniunt. Postea enim concludit, quod in nobis debemus habere caritatem & dilectionem, quia perfectio & scientia veritatis evangelicae inutilis est sine pace. Unde dicitur Matth. 9. *Sal habete in vobis & pacem inter vos.* Per sal intelligitur sapientia. Unde Gregorius in Pastorali: Sal quippe sine pace, nullius virtutis est donum, sed damnationis augmentum, juxta illud Jacobi apostoli: *Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus, nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem: quia ista sapientia est desursum, sed terrena animalis & diabolica.* Unde Zacharias dicit: *Veritatem & pacem diligite*; quia illa duo debent esse simul.

8. Item, hortatur ipsos, ut vadant ad sacrum concilium, & ut ibi veritas de eorum articulis inquiratur, & quod per viam veritatis aperiat & doceat, & ut intellectum sacrae scripturae apprehendant, &c. sicut & apostoli in eorum conciliis dixerunt: *Placuit Spiritui sancto & nobis*, quia in una patria discordiae discutiantur & finiantur, congregatis senioribus & statibus illius patriae. Si hoc fit inter mundanos, cur haec fieri non debent in spiritualibus & super rebus spiritualibus? Nec quis debet inniti prudentiae suae magis quam decretis sacrorum patrum, ut dicit Hieronymus; & ideo imperatores voluerunt, quod illa executioni mandarentur, quae in sacris conciliis ordinata sunt. Unde ex praxi apostolorum & aliorum patrum, dum non esset dubitatio circa fidem & circa ritus sacrorum, quod tunc faciebant concilia sacra, & quod ibi diffinitum fuerat, hoc servabatur sine ambiguitate. Unde Act. XV. c. dum Apostolus plures convertisset, tunc illi conversi volebant quod deberet circumcisio servari, quia dictum est in lege: *Anima cujus praeputii caro non fuerit circumcisa, peribit de populo meo.* Gen 17. Tunc Paulus & Barnabas statuerunt super hoc debere ire ad Jerusalem ubi apostoli & presbyteri erant. Et ibi fuit decisum circumcisionem non esse necessariam, & huic sententiae omnes acquieverunt. Item, ad idem cum de legalibus servandis, ab iis qui ex circumcisione erant, controversia fieret, fuit illa materia discussa. Act. 21. Deinde cum aliqui dicerent, quod Filius esset minor Patre, eo quod scriberetur in evangelio: *Pater major me est*, fuit congregatum sacrum concilium Nicaenum, ubi hoc fuit discussum. Item, cum disceptatio fieret de Spiritu-sancto; tunc fuit concilium Constantinopolitanum congregatum, in quo & a quo omnes illae contentiones diffinitae erant: de quibus omnibus videri potest in lib. Isidori & conciliorum. Item, B. Cyprianus consultus fuit an baptizatus

ab hæretico veniens ad fidem catholicam, A eſſet rebaptizandus. Et determinavit, quod ſic; & ita determinaverunt ſecum LXXX. epiſcopi. Dixit tamen quod ſua diffinitione non obſtante, non vellet recedere a conſuetudine quæ contrarium practicavit, nec a concilio, ſi concilium aliud deliberaret. Et poſtea concilium generale quod determinavit contra ſententiam Cypriani, ſicut ex tunc & pro nunc eccleſia ſervat. Ergo ſtabimus in talibus diffinitionibus conciliorum, quia ſacrum concilium numquam poteſt diffinire contra evangelicam veritatem; quia ibi viri litterati, B conſcientioſi & timentes Deum, & Spiritus-ſanctus eſt judex & arbiter, prout B. Iſidorus in lib. conciliorum ponit, ubi ſic dicit: Ex epiſtola Cæleſtini miſſa ad ſynodum quæ ſic dicit: Spiritus-ſancti teſtatur præſentiam congregatio ſacerdotum. Et ergo dicit Dominus JESUS CHRISTUS, ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ego ſum in medio eorum. Idem Iſidorus in geſtis tertiæ ſynodi Toletanæ, ubi dicit, quod beata Trinitas intereſt conciliis, concludendo dixit, quod ad hoc venerunt, ut in Bohemia pa- C cem facerent, quam obtulerunt, & eos reſtituere ad omnes honores, &c. & ſic concluſit multum rationabiliter.

RESPONSIO ILLORUM DE PRAGA ad præmiſſa.

PRimo dixerunt, quod bene verum eſt, quod ſine unitate & pace debite vivere non poſſent. Sed quod ipſi haberent diſcordiam inter ſe, hoc venit ex prælatis eccleſiæ D Romanæ in Conſtantienſi concilio congregatis, qui hujuſmodi bella inchoaverunt, dummodo eis non vocatis, neque citatis, neque convictis aut confeſſis, per cenſuras eccleſiaſticas a ſeipſis rejecerunt eos, decernentes proceſſus prælatis eccleſiarum dirigendos, prout & illos direxerunt, ut qui populum ſub utraque ſpecie communicarent, & in illa communione indurato animo manſerint, deberent hæretici condemnari & coërceri, invocato ad hoc, ſi opus fuerit, brachio ſæculari.

2. Item, ipſi de concilio in hac terra ſe- E minaverunt diſcordias inteſtinas, quia clerum convocaverunt contra populum, eo quod preſbyteri volentes obedire mandatis ſacri concilii, ſacramenta eccleſiæ, excepto baptiſmo parvulorum, de medio illorum Bohemorum tulerunt; & his non contenti, magiſtros JOHANNEM HUS & HIERONYMUM combuſſerunt, & quod magis eſt, contra ipſos Bohemos crucem erigi fecerunt, homines ad arma provocando; ac ulterius SIGISMUNDUS rex Romanorum & Hungariæ, terram Bohemiæ incendio vaſtabat, Pragam circumvallando; & tamen pro tunc non ceſſavimus, niſi quærere pacem, prout adhuc quærimus, ſi vos vultis tenere hos ſalutares quatuor articulos. Sed quid eſt? vos vultis quod debemus ſtare ordinationi ſacri concilii de iſtis quatuor articulis. Quomodo hoc quis rationabilis homo judicare deberet, quia veſtrum concilium ſemper eſt & fuit nobis contrarium & adverſarium?

3. Item, plures ſunt in Baſilea, qui ſeminaverunt quod communicantes ſub utraque ſpecie ſunt coercendi, & illi ſententiæ acquieverunt, nec adhuc actu ceſſant illam ſententiam approbare. Item, in Baſilea ſunt illi qui ordinaverunt, quod crux deberet contra nos erigi in regni Bohemiæ devaſtationem. Tum etiam ſolius Dei eſt fidem Domini noſtri JESU CHRISTI judicare, & non hominum.

4. Igitur his attentis, non debet quis nobis conſulere, ut definitioni ſacri concilii ſtemus. Et ad id quod dicitis, quod non eſt bonum inniti propriæ prudentiæ; ad hoc dicimus, quod via regia vadimus, non ad dextram, neque ad ſiniſtram: quia communio ſub utraque ſpecie & alii tres articuli obſervati ſunt per patres in primitiva eccleſia, & poſiti ſunt in libris ſanctorum doctorum. Et ergo non innitimur prudentiæ noſtræ, ſed antiquorum patrum, quorum via eſt potius imitanda, quam illorum qui dicunt contrarium. Et ad id quod dicitis quod ſtandum eſt ſententiæ conciliorum, dicimus hoc verum, dummodo tale concilium ſit in lege Domini expreſſatum & Spiritu-ſancto congregatum, in veritate repræſentans eccleſiam catholicam. tunc Chriſtianus tenetur ſub pœna anathematis ratificare & approbare ea quæ in tali concilio ſtatuuntur: quia ſolum ſententia illius concilii eſt ſervanda, quæ eſt conformis vitæ & doctrinæ domini noſtri JESU CHRISTI. Unde ipſi poſuerunt duas regulas, quarum prima eſt iſta: Si dicta & facta conciliorum ſunt legi Dei & ejus præceptis conformia, vel a Deo directiva, ſunt approbanda & fideliter obſervanda. Secunda regula: Si dicta & facta cujuſcumque concilii ſapiunt cupiditatem, ambitionem ſæculi, & tendunt ad amorem carnalium & dilectionem hujus mundi, ac ad divitias & delicias hujus ſæculi, ſeu ad ejus gloriam, abjiciantur. Si autem eorum dicta vel facta inducunt contemtum mundanorum, ac humilitatem Domini noſtri JESU CHRISTI & ejus amorem, ac obſervantiam ejus evangelicam, tunc ſunt acceptanda, vel ſi permanent ad fidem ſpem & caritatem. Ideo Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymum dicit: ſolis eis ſcriptoribus, qui jam canonici appellantur, didici honorem & timorem deferre, ut nullum eorum ſcribendo audeam erraſſe credere: aut ſi aliquid in eis offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud eſt quam vel mendoſum eſſe codicem, vel

non esse debite interpretatum quod dictum est, vel me minime intellexisse. Alias autem ita legam, ut quanta sanctitate, quantave doctrina polleant, non ideo verum putem, quod ipsi senserunt; sed quia mihi per alios doctores vel canonicos vel probabiles rationes, quod a vero non aberrent persuadere potuerunt. Hæc ille.

5. Item, dicit idem B. Augustinus, quod quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum aut laudatorum hominum, velut scripturas canonicas habere non debemus. Et ideo dictum unius doctoris, puta Hieronymi, potest præferri decreto concilii, ut patet xx. di. Ad id quod dicitur, quod concilium errare non potest. Hoc verum est, quia ecclesia militans in omnibus suis suppositis simul errare non potest, quin ad minus in aliquo suppositorum maneat fides, ut accidit tempore mortis Christi, quod tunc fides sola fuit in gloriosa Virgine MARIA.

6. Item, dixerunt isti Bohemi, quod plura fuerunt concilia, in quibus paucum bonum factum est, & ideo non vellent se submittere nec domino papæ, nec sacro concilio. Nihilominus tamen finaliter petierunt habere pacem, & quod vellemus cum eis stare in communione sub utraque specie & quatuor eorum articulis: bene tamen, ut dixerunt, vellent scire quomodo domini de concilio illos quatuor articulos intelligerent.

Item, magistri de Praga dederunt magistro Ægidio Carlerii unam cedulam continentem intellectum quatuor articulorum, prout ipsi Bohemi intelligunt.

Postulaverunt barones & alii, ut quatuor articulis intellectum salubrem assignemus. Magistri Pragenses congregati de libertate verbi Dei dixerunt, ut verbum Dei sub potestate diœcesani & jure ejus libere prædicetur. De evellendis peccatis dixerunt, ut spirituales in spiritualibus & sæculares in sæcularibus, secundum potestatem a Deo eis concessam, extirpent publica mala. De bonis ecclesiæ dixerunt quia non debent sæculares vel alii bona ecclesiæ, quia sunt communia, & quia sunt patrimonium crucifixi, ejus ecclesiæ & pauperum, sibi appropriare, quoniam sacrilegium esset. Quia tamen pro supposito quasi semper objicitur, quod talia bona sunt superflua. Ad hoc dixerunt: si superflua, tunc illi qui habent super ea potestatem dispensatoriam, convertant in usus pios & communes, ad nos talia non pertinet diffinire; & civiliter non debere super his dominari dixerunt, quia dominium civile, ut videtur, supponit pro subjecto bona temporalia per modum proprietatis possessa. Bona autem ecclesiis collata, sunt bona communia. Igitur impertinenter habet se ad ipsa dominium civile. Aliqui tamen dixerunt quasi superfluitatem in talibus bonis non permittentes, ut relictis bonis congruis necessariis clero, pars auferatur. Et super tales partes spirituales & sæculares simul, aliqui dispensatores constituantur, ut sæculares pro se non trahant, & spirituales non dominentur. Clerus autem super sibi derelictis in judicio non contendat, & sibi subditos non judicet, pœnas pro excessibus infligendo temporales, quia ipsi talia judicant fore conditiones civiles, seu dominii civilis. De communione utriusque speciei dixerunt, quia est a Christo tradita & instituta, ab apostolis & in ecclesia practicata; & ideo est animæ utilis, meritoria, & salubris, dummodo fuerit in caritate, juxta limites sanctorum patrum practicata. Quo autem ad præceptum vel necessitatem ejus dixerunt, quia adhuc in eis dubium an cadat sub præcepto, aut sub quali præcepto, & quali pœna qui hoc præceptum omitteret aut non impleret esset puniendus; & non sciunt hæc per aliquod concilium fore definita. Sed ex quo concilium Basiliense nunc offert, & dicit se velle ferre judicium in talibus juxta doctrinas & sacræ scripturæ & SS. patrum auctoritates; ideo volunt decisionem expectare, nihilo minus tamen aliqui illam communionem dicunt necessariam, dum locus & tempus assunt, eo quod sit necessaria necessitate conditionata, scilicet ut dum aliquis sciat utilitatem communionis sub utraque specie, fore talem, dum locus & tempus assunt congrua, ipsam amplectitur sub gravibus pœnis, ut per hoc perterriti non sic communicantes tamquam adhuc ignari excusentur. Et sua dicta volentes probare dixerunt, quia communes doctores ecclesiæ dicunt, quinque sacramenta fore necessitatis & duo libertatis. Inter primum autem est sacramentum eucharistiæ enumeratum. Priores dixerunt quia asserunt hoc idem, quod doctores. Qualis autem uniuscujusque prædictorum sacramentorum est necessitas, concilio erit interpretari. Speraramus ergo, quia si in hac clausula utriusque partis aliquis salubris intellectus daretur unanimis, multa conquiescerent, occasio bellandi tolleretur. Clamor invalescebat, pacem affectamus, &c.

PROPOSITIO FACTA PER Procopium Rasum nomine Thaboritarum, ad ea quæ dicta sunt per oratores sacri concilii de periculo bellorum.

QUo ad materiam de bellis, novit ille qui nihil ignorat, quod ex eo quod dum contra nos erectio crucis fuit facta, incipiebant bella, ita quod pro tunc ipsum regnum igne & gladio inhumaniter devastarunt. & licet hujusmodi bella, ut præmittitur, sic sunt contra Bohemos exorta; attamen multi qui

fuerunt contra istos quatuor fideles articulos, modo illos eosdem articulos defendunt & defendere volunt usque ad exitium, & ad hoc per Bohemos fuerunt coacti. Item, alii videntes quod deffenduntur a Bohemis, idcirco istos articulos tenent. Item, quia creditur quod ob hoc sacrum concilium sit vocatum in Basilea, ex eo quod tot bella sunt orta in Bohemia, & quod ob hoc sit audientia ipsis Bohemis data, ut veritas illorum articulorum patere possit cuicumque fideli. Item, quia per ipsa bella notitia dictorum articulorum ad quemcumque fidelium venit, & in ejus mente firmatur. Attamen licet hæc bona ex dictis bellis eveniunt, condolent ipsi Bohemi & tristantur ex eisdem bellis: sed idcirco ferunt onera bellorum, ut beatis illis veritatibus in Dei ecclesia præparantes sedilia, pacem felicem & dies bonos nancisci possimus, unde omnia bona evenire possunt.

RESPONSIO ad præmissa magistri Egidii Carlerii, doctoris sacræ theologiæ, decani Cameracensis.

CONsiderantibus nobis responsa pro parte vestra, o viri Thaboritæ, quibus justificare vultis vestra bella utilia esse; dicimus quod si aliquod bonum aut utile dici debeat, non debet attendi solum ad unam circumstantiam, sed ad omnes; quia si aliud ex una parte videtur bonum, & non ex omnibus, utique bonum non est. Unde Dionysius, bonum ex integra causa. Ideo Jesus dixit: *Nolite secundum faciem judicare, rectum judicium judicate.* Nam quædam secundum faciem bona videntur, quæ vere bona non sunt: & ideo si aliquando ex bellis bona eveniunt, non ideo bona sunt, cum plurima mala inde sequantur. Paucos enim profectus habetis ex bellis vestris, viri Thaboritæ: mala autem quæ ex istis præliis vobis acciderunt, non est necesse quod depromantur, quia manifesta oculis sunt, quia ex eis sequuntur ecclesiarum destructiones, sacrarum imaginum confractiones, servorum Dei, id est sacerdotum confusiones, proscriptiones, occisiones, virginum & feminarum religiosarum ad sæculum reditus, ac corporis Domini nostri Jesu Christi in sacramento irreverens contrectatio, quæ piis utique fidelium auribus confusionem generant & offensam. Etiam sequitur perditio animarum & inferni repletio & multa alia; & sic non potest dici, quod illa bella sunt vel fuerunt utilia, sed magis damnosa, nec debent ea assumi, si aliter possit pax haberi; quia licet finis belli sit pax, non tamen bellum est acceptandum, si alias pax haberi potest: quia si sanitas haberi potest absque potione amara, illa sumenda non est. Et ergo cum vos potueritis habere

A pacem sine bellis & unico verbo, cur justificatis bella? Et licet bella possint fieri, dum assint justa causa, justus ordo, justus animus; attamen illa tria non habetis; quia ut sit justus ordo, auctoritas principis requiritur, sine qua bella geri non possunt. Item, nec justus animus est, cum solo verbo pacem habere potestis & non accipitis. Et quæ justa causa inter vos bellandi, cum vos ad gremium matris ecclesiæ vestræ inducere volumus? Nec obstat quod dicere vultis, quod pro veritate vultis bellare, ut aperiatur, & quod in hoc vices principis geritis.

B Si vultis Christi imitari exempla, per arma non tentabitis veritatem defendere, quia Jesus Christus fidei suæ exordia seminavit in pace, nec discipulos elegit divites & potentes, sed pauperes & impotentes. Unde Jacobus dicit: *Si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari; quia ista sapientia non est de sursum descendens, sed terrena, animalis & diabolica. Ubi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus pravum. Sed sapientia quæ est desursum,*

C *pudica est, pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, & fructus justitiæ in pace seminantur facientibus pacem.* Itaque veritas fidei, quia desursum est, in pace ac modestia reperitur, non in bello, quia sceptra violenta non diu durant. Ergo si veritas apud vos est, non est opus ad arma confugere, quia veritas fidei omni potentia regali fortior est. Potest enim hæc veritas vestra non solum discuti in sacro concilio, sed & etiam in omnibus universitatibus; & tunc sacrum concilium diffiniet, quid sit faciendum & tenendum. Nec obstat si dicere velitis, quod non

D vultis declinare a via vestra, quia Spiritus-sanctus vos in illa via docuerit, &c. quia si revelatio & doctrina illa ex Spiritu-sancto venerit, utique manebit & stabit, quia Spiritus-sanctus, qui est ductor sacri concilii, non permittet aliud, quam veritatem, nec umquam sua dissolvet opera, nec derelinquet concilium universalem ecclesiam repræsentans. Item, & si principes non possunt facere bellum, si aliunde possent habere pacem, ergo nec vos. Item, merito debetis attendere, quanta mala veniunt ex bellis, quia desolationes pariunt, odia augent, iras acuunt,

E acie Christianismi per eos convulsa, audaciam dæmonum provocant, infidelium animas parant & perimunt dilatatum populum Domini. Non sunt ea dicenda quæ ex bellis veniunt. Nec obstat quod dicitis, quod per bella vestra aliqui victi sunt confiteri vestros articulos, postea spontanee illorum fuerunt defensores, & aliqui fideles postea fuerunt protecti ne cogerentur illos deserere, & negare metu hostilium incursuum, per illa bella multorum animi ad eorum amplexus. O si hæc, ut creditis, per arma facere potestis, magis hæc fieri possunt ex inquisitione ve-

ritatis; quia nullus constringitur melius ad credendum, nisi per doctrinam evangelicæ veritatis; nec quis melius tueri potest, quam clipeo veritatis. Invalida enim sunt arma adversus fortissimam veritatem. Et hoc habetis vos in picturis vestris (*a*), in quibus scriptum est: *veritas vincit*. Si ergo ipsa vincit, non est necesse ad arma convolare. Si enim creditis, quod ad hoc sacrum concilium Basileense ex instinctu Spiritus-sancti fuit ordinatum, ut daretur vobis audientia; ergo eidem assistite, & discutiatur ibidem veritas, ut sic unanimes, cum consensu veritatis, ambulemus in nomine Domini. Et ad id quod dicitis, quod a nobis bella sumpserunt exordium. Quomodo autem hoc dicere potestis? Numquid post mortem regis WENCESLAI, per vos disrupta sunt monasteria plurima? Nonne vestros articulos manu armata pro tunc defendere cœpistis? Et ideo cum nostri hoc viderent, & quod destruxistis & occidistis servos Dei, & templa ejus, accensi erant contra vos, & ergo ex nobis hæc causa belli non venit. Item, libenter audimus quod detestamini bella, rogantes, ut talia memoriter recogitetis, & ut quæ pacis sunt in unum cogitemus & loquamur. *Et pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras*, ut ab hac ad illam quæ sursum est, in æternitate transferri valeatis. Amen.

Item, de post fuit ad præmissa alia responsio facta per dominos oratores sacri concilii.

Et quia tam vos, quam nos optamus pacem unionemque, eo quod divisio est vitanda; idcirco eam amplecti debemus, quia nihil melius quam pax, & quia petitis a bellis cessare: hoc potestis si vultis, & etiam habere pacem, quia vobis pax offertur. Via plane, via regia, via facilis, via justa & recta & vobis honorifica, prout patebit ex actis nostris, &c. quæ vobis præsentabimus, & quia faciemus, si vultis, pacem. Item, propositione vestra facitis memoriam de præteritis. Et quia non expedit, quia accendit quandoque animos ad iram & ad odium: idcirco ne talia ad memoriam reveniant, toleranter sustinemus illa, quæ dicta sunt per vos, & ad ea non volumus respondere quoquo modo, ne detur occasio rumpendi tractatus. Et ideo non volumus aspera loqui, & si contingat talia loqui, quod non conturbabimini, ne propter hoc spes pacis dirimatur. Idcirco dicimus quod patres in sacro concilio Constantiensi, non seminaverunt bella & jurgia. Sed clarum est, quod vos & vestri ante Constantiense concilium, illam dissensionem fecistis, & pullulastis, & seditionem inter vos fecistis, ita quod unus alterum hæreticavit, & delationem super hæresi tali coram domino papa fecistis. Et etiam clarum est, quod de & super communione calicis sanctissimi sacramenti non fuit processum in & contra magistros vestros JOHANNEM HUS & HIERONYMUM DE PRAGA, ut patet ex actis sacri concilii Constantiensis; sed ex aliis, quæ si vos audiretis, & coram vobis proponerentur, etiam simile judicium, ut creditur, diceretis, si vobis constaret illa esse vera. Et quia illam injustam causam fecistis & fovistis, clarum est, salva reverentia loquendo, quod dissentionem fecistis. Numquid abavi, proavi, & avi ac patres vestri unionem habuerunt cum tota ecclesia in communione sanctissimi sacramenti, ac in articulis fidei, & etiam per centum & centum annos? Cur receditis a nobis? Numquid ille graviter peccaret, qui in civitate Pragensi contra societatem indictam novum modum importaret, scilicet quod ordinaret, quod bona unius deberent esse bona omnium, & facere de platea domum? Hoc autem facere non posset, nisi cum consensu civitatis, & altera pars haberet justam causam querelandi. Idcirco cum in communione SS. sacramenti habuimus unam societatem, non decet quod in illa communione non veniat, ne oriatur novitas, nisi qui sunt de illa civitate, qui habeant interesse, sint vocati & consentiant. Idcirco nullam mutationem facere potestis in ritu sacramentorum, sine assensu ecclesiæ, si de ecclesia esse velitis, vel ad minus vestros consocios consulere debebatis.

Item, de post prædicti ambassiatores sacri concilii, cum tunc non poterant bene proficere, reveniebant ad sacrum concilium, & tunc habitis certis tractatibus cum certis deputatis in sacro concilio, convenerunt quid deberent cum eis concludere; & ita denuo erant missi de novo quatuor de primis oratoribus, qui multa concluserunt cum illis Bohemis: sed non fuit deventum ad effectum, quia licet promiserant, quod deberent ea servare quæ concepta erant & promissa servari per manuum stipulationem; attamen circa articulum de communione sub utraque specie, quatuor difficultates fecerunt; quia voluerunt primo, quod ritus esset unus per totam Bohemiam & Moraviam, ita quod omnes deberent communicare sub utraque specie, & ad hoc deberent compelli. Secundo quod vicini, scilicet Bavari, Poloni, qui vellent quod similiter auctoritate ecclesiæ communicarent sub utraque specie. Tertio quod infantes dum essent baptizati, similiter communicarent sub utraque specie. Quarto quod sacrum concilium declararet, quod illa communio esset salubris, utilis, & omnino necessaria. Et sic licet ipsi Bohemi, Thaboritæ, & Orphani, ac etiam Campestres

(*a*) Picturas illas delineari curavit Johannes Huss in parietibus Pragensis capellæ Bethleem dictæ, ut docet pluribus in locis Stephanus prior Carthusiensium in Valle-Josaphat, tom. 4. Anecdotorum Pezii.

Campestres erant concordes cum tribus articulis & eis condescenderant, juxta sententiam sacri concilii Basileensis, prout supra dictum est, nullomodo tamen in quarto articulo consentire volebant, & sic quoad quartum articulum nihil actum fuit, propter malitiam ipsorum.

LITTERA IMPERATORIS
lecta in congregatione generali antequam inciperetur sessio XII. &c.

Significat se imperatoriam suscepisse coronam, novosque ad concilium mittit oratores.

Anno 1433. 4. Junii. *Ex ms. Aquicinctensi*

Reverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus, &c.

Reverendissimi in Christo patres, &c. Satis superiori tempore V. P. notificavimus concordium inter SS. dominum nostrum papam & majestatem nostram secutum, demum celebrem receptionem nostram ad hanc almam urbem; & ut de ulterioribus processibus nostris tamquam amici nostri carissimi certi reddamini, vobis iterum notum facimus, qualiter, auctore Domino, a quo omnis principatus & honor dependet, in sacratissimo die pentecostes proximo, de manibus SS. domini nostri domini EUGENII papæ IV. in Basilica principis apostolorum in hac urbe Romana, ubi divi imperatores prædecessores nostri imperiales infulas suscipere soliti sunt, ipsas imperiales infulas & coronas cum solemnitatibus & cerimoniis circa hujusmodi laudabiliter observari consuetis, rite suscepimus pro Dei omnipotentis gloria, necnon tranquilla pace & sperata salute subjecti nobis populi Christiani. Et quia sanctitatem ipsius domini nostri reperimus habere optimam intentionem ad prosecutionem illorum, pro quibus sacrum concilium congregatum existit, & pro quo in favorem sacri concilii usque modo tantos labores subivimus; idcirco mittimus ad vos illustrem principem & locum tenentem nostrum WILLELMUM Bavariæ ducem, venerabilem JOHANNEM episcopum Curiensem, ac strenuum militem Hartingum *Klux*, & honorabilem doctorem magistrum Nicolaum *Scok* consiliarios & fideles nostros dilectos, de mente nostra plenissime informatos, quibus precamur P. V. in dicendis tamquam proprio ori nostro velint firmissime credere, & illa quæ desideramus perficere ad salutem totius populi Christiani. Datum Romæ, die IV. Junii, regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLVII. Romanorum XXIII. Bohemiæ XIII. imperii vero I.

SIGISMUNDUS I. divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus.

Ad mandatum domini imperatoris,
GASPAR SLIGK.

Credentia istius littera fuit quod concilium vellet supersedere a sessione illa die celebranda de monitione papæ, &c. quod tamen non fuit factum.

EPISTOLA MAGISTRI GENERALIS
ordinis B. Mariæ Theutonicorum, ad concilium Basileense.

Auxilium concilii adversus regem Poloniæ & Bohemos deprecatur, queriturque de eorum fraudibus.

Lecta die Veneris x. Julii.

Anno 1433. 9. Junii. *Ex ms. Aquicinctensi*

Cum humillima servitiorum nostrorum recommendatione paratam & benevolam ad quævis vestra beneplacita voluntatem.

Reverendissimi patres & domini præstantissimi, ex paterna affectione pro procuranda pace inter illustrissimum principem & dominum, dominum WADISLAUM regem Poloniæ, & nos & ordinem nostrum, comperimus paternitates R. V. reverendum in Christo patrem dominum DALPHINUM Parmensis ecclesiæ episcopum, & venerabiles viros dominos fratrem Hieronymum in sacra pagina magistrum & provincialem Lombardiæ ordinis Carmelitarum, & Antonium de Bermicis decretorum doctorem, &c. reverendissimarum paternitatum vestrarum legatos ad partes nostras transmisisse. De hoc V. R. P. immensas referimus gratiarum actiones. Ad tractandum igitur pacem contemplatione V. R. P. & ut sanguinis Christiani effusio periculaque animarum evitarentur; in pluribus locis utrique parti communibus, consiliarios nostros cum consiliariis domini regis Poloniæ prædicti obtulimus convenire, quod tamen minime a rege Poloniæ poteramus obtinere; & ex adventu cujusdam honorabilis & religiosi viri fratris Hieronymi de Praga ordinis Camaldulensis, sacræ theologiæ professoris, & decretorum doctoris, relationeque ipsius in multis eramus gravati. & in favorem regis Poloniæ præfatus frater Hieronymus retulit, quod ducenta millia hæreticorum juxta diffidationem eorumdem in nostram destructionem essent venturi. Consiliariis vero nostris pro pace ineunda per medium legatorum R. P. V. in metis Poloniæ stantium, & ad regnum Poloniæ ire volentibus, prædictus frater Hieronymus salvum-conductum Polonorum oratoribus nostris tradendum ad ipsorum manus sive custodiam dare recusavit. Ex quibus non modica fraus Polonorum elici poterat, & metus qui cadere posset in constantem, propter quod oratores nostri, negotio remanente infecto, recesserunt. Si igitur rex Poloniæ & Poloni reddunt se difficiles, & ingerunt difficultates fraudulentas de conventione fienda & loco tractandæ pacis, quas difficultates ergo in-

gererent in caussis pacis ineundæ, relinquimus judicio R. P. V. & ad comprobandum fraudem domini regis Poloniæ & Polonorum, verbo dumtaxat & non facto ad colorandum dolosa facta ipsorum offerunt tractare pacem: nam tempore conventionis fiendæ validus exercitus hæreticorum Orphanorum, juncto exercitu Polonorum, per Poloniam ad terram nostram novam marchiam est ingressus, ubi quoddam oppidum nostrum nomine *Waldemberg* hæretici jam hostiliter expugnarunt. Reverendissimi patres & domini præstantissimi, ecce quomodo sub hujusmodi dolosa pace, quam verbo tractant, nobis damna inferunt; & quomodo sacer ordo noster, murus & dilatatio fidei, per regem Poloniæ temporibus præteritis auxilio paganorum sæpius est oppressus. Itaque propter hujusmodi oppressionem hucusque idem ordo noster infideles impeditus fuit impugnare. Et quia, divina dispositione volente, prænominatus rex Poloniæ ad præsens auxilio paganorum juvari non potest, nunc adjutorium hæreticorum assumere non erubescit, cum quibus colligatus & unitus est. Et propter quem, tamquam ipsorum fautorem, & confœderatum adjutorem, ab eisdem hæreticis ante plures menses sumus diffidati. Quales & quantas inhumanitates & damna in terris nostris pagani transactis temporibus commiserunt, tantas & execrabiliores hodie hæretici cum Polonis conjunctis facere non verentur, & nemo percipit corde. Intueri ergo dignemini, reverendissimi patres, quomodo non in æquitate aut juribus suis rex Poloniæ & Poloni confidunt, sed in gladiis paganorum & hæreticorum jus ipsorum fore prætendunt. Quare, R. P. exsurgite in auxilium, providete muro fidei, quia casus sacri ordinis nostri pro hac vice maxima ruina erit universalis ecclesiæ Dei; victoria autem nostra erit casus & totalis extinctio hæreticorum & fautorum eorumdem, qui non concordia aut pace, sed potius gladio sunt de terris nostris expellendi. Insuper R. P. & domini præstantissimi, stipendiarii nobis contra hæreticos subvenire cupientes, per terras quorumdam principum nobis vicinorum pertransire prohibentur, quos etiam hæretici cum alia parte fluminis Oderæ in terris nostris impediunt pertransire. Dignentur ergo V. R. P. scribere & mandare illustrissimis principibus & dominis marchioni Brandeburgensi, Stetinensi, & de *Wolgast* ducibus, quatenus hoc omni impedimento cessante, per terras ipsorum nobis succurrere volentibus liber & tutus pateat accessus, & contra hæreticos & eorumdem fautores nobis auxilium præstent & favorem. In hoc R. P. V. hæreticis incutient terrorem, & maximum præstabunt impedimentum; nobis autem & ordini nostro succursum & gratias exhibebunt singulares. Personas paternitatum vestrarum omnipo-

A tens Deus conservare & dirigere dignetur pro felici regimine universalis ecclesiæ suæ sanctæ. Datum in castro nostro *Marienburg*, nona die mensis Junii, anno Domini MCCCCXXXIII.

Vestrarum reverendissimarum dominationum humilis & devotus frater Paulus *de Rusdorf*, ordinis B. Mariæ Theutonicorum Jerosolymorum magister generalis.

B *SEQUUNTUR RATIONES ALLEGATÆ per ambassiatores dominorum electorum imperii pro jure suo in facto sedium; & responsio domini episcopi Nivernensis ambassiatoris domini ducis Burgundiæ.*

PRIMA RATIO quæ sumitur ex officio electivo, quia electores succedunt senatui, qui erat pars corporis imperatoris, ille honor, qui debebatur senatoribus, debetur electoribus; sed senatores præcedebant quoscumque. Ergo electores. RESPONSIO. Quod electores succedunt senatui quantum ad officium eligendi imperatorem, sed non C quantum ad jus dominandi a quo acceperunt senatoris dignitatem. Sive enim dominium Romanorum fuerit sub consulibus & dictatoribus, sive sub regibus, sive sub imperatoribus, semper senatores fuerunt pars reipublicæ ut senatores, non ut electores. Non autem sic de electoribus modernis, qui etsi dicantur pars & membra imperii, hoc est quoad officium tantum, ille honor non debebatur senatoribus, ut electores erant, quia frequenter electi sunt imperatores a tribunis, ac Cæsaribus, aliquando etiam a tumultu militari, quibus tamen nusquam est honor debitus senatui. Anno 1433. 16. Junii. Ex ms. Aquicinctensi

D SECUNDA RATIO, quæ est a simili, est talis. Sicut se habet imperator ad reges, ita electores ad alios principes; sed imperator præcedit omnes reges: ergo electores omnes principes. RESPONSIO. Consequentia non valet ex falsitate moris; sed debet sic argui. Sicut se habet imperator ad reges, ita electores imperatoris ad electores regum. Modo dux Burgundiæ & alii principes non sunt electores regum, qui vadunt per successionem. Item, quia imperator de jure communi fuit dominus omnium regum; sed electores nullum dominium habent, neque supra reges, E neque supra principes, nisi ex accidenti venerit.

TERTIA RATIO, quæ est etiam a simili. Sicut se habent cardinales ad papam, ita electores ad imperatorem. Sed cardinales qui eligunt papam, immediate sequuntur papam. Ergo electores imperii imperatorem. Probat per constitutionem Bonifacii VIII. RESPONSIO. Vel comparatio attenditur penes auctoritatem & dignitatem, aut penes

officium. Si quoad primum, major est falsa; quia cardinales sunt pars ecclesiæ, & post papam solemniores, cum sint ibi ad agendum pro maximis & publicis assistentes. Electores autem non, quia reges & multi principes sunt auctoritate & dignitate eis majores. Si vero quoad officium, transeat; id est, sicut cardinales communiter eligunt papam, ita electores imperatorem; modo auctoritas in cardinalibus non surgit ex eo quod eligunt papam, quia aliquando possunt non eligere, sicut in Constantiensi concilio, & aliquando non elegerunt, sed populus Romanus, & aliquando imperator; & tamen tunc cardinales erant, & suis prærogativis utebantur. Item, cardinales non semper immediate sequuntur papam, sed inter eos miscentur reges & duces, & præsertim noster dux, qui præcedit omnes cardinales non sacerdotes.

Quarta ratio sumta est ex constitutione Caroli IV. in qua appellat electores partem sui corporis, candelabra aurea & columnas imperii. Responsio. Dicitur quod illa institutio facta est in favorem electorum in his quæ tangere possunt immediate facta imperii, in quibus potuit eo modo quo voluit eos elevare. In aliis autem & maxime in præjudicium dominorum aliorum, qui sibi nec jure, nec consuetudine subjiciuntur, facere non potuit. Quod si secus factum est, ipso facto, ipsa Carolina nihil facit pro electoribus, nisi pro tempore pro quo imperator tenet curiam suam apertam.

Quinta ratio, in qua asserit non posse præscribi per dominum ducem Burgundiæ, qui est princeps imperii & vassallus ratione comitatus Burgundiæ, ducatus Brabantiæ, Limburgi, & comitatus Namurci: quæ dominia præferuntur ducatui Burgundiæ. Responsio. Primo, quod vassallus non potest præscribere contra dominum jus dominii, sed bene alia multa, ut hæreditatem & similia. Dicitur etiam quod ratio concludebat, quod dominus dux non poterat præscribere locum contra imperatorem, de quo non erat quæstio, sed contra electores, quorum ipse nullo modo est vassallus. Additur etiam quod ad dominum doctorem non pertinebat ponere talem materiam in medium, quæ posset afferre dissentiones inter principes, cum servitus sit super omnia odiosa, & maxime quod non credebatur eumdem doctorem fuisse in homagiis præstitis, &c. neque habuisse procurationem ad talia faciendum. Dicebatur ulterius quod de tempore Friderici II. viri dominæ Beatricis comitissæ Burgundiæ, ex qua genuit Othonem, dictus Otho se scribebat comitem Burgundiæ Dei gratia. Ad idem usque in hodiernum diem se eodem modo scribit dux Brabantiæ.

Sexta ratio, quod dominus dux est vasallus ecclesiæ Coloniensis ratione quorumdam castrorum: per quod non debet præcedere dominum Coloniensem, quia debet fidelitatem imperatori & dictæ ecclesiæ Coloniensi, &c. non potest præscribere contra eos. Responsio. Dicitur primo, quod dubium erat quod supponebatur, sed supposito quod ita esset, argumentum non concludebat, nisi quod dominus dux in illis in quibus erat vasallus, non poterat præscribere contra ecclesiam Coloniensem. Modo ducatus Burgundiæ, a quo surgit dicta prærogativa, non est in quantumcumque subjectus dictæ ecclesiæ. Ideo, &c.

Septima ratio sumitur ex facto dominorum, tunc Burgravii & marchionis Misnensis, quorum unus translatus ad marchionatum Brandeburgensem, & alius ad ducatum Saxoniæ, & sic facti electores ex hoc præcedunt alios duces Germaniæ, quos perprius non præcedebant. Responsio. Quod nihil arguebat adductio facta dominorum de Almannia, & quod bene responderent. Addebatur etiam quod Karolina declarabat, quod solum hoc habebat locum & veritatem quando imperator tenebat curiam imperialem, quam forte vix bis aut ter tenere consuevit in vita, ut expresse dicit Carolina.

Octava ratio, quæ sumitur ex generositate domini comitis Palatini electoris filii imperatoris, qui tamen impendit honorem coelectoribus; qui quidem filius imperatoris est major domino duce, pro quanto domus imperii est major domo Franciæ. Responsio. Primo, quod quia comparationes sunt odiosæ, præsumtuosum erat adducere hanc rationem, & quod generositas domini ducis Burgundiæ erat satis cognita; & quantum erat de generositate comitis Palatini, ipse fuerat filius Ruperti comitis Palatini, qui post mortem Caroli imperatoris, & vivente Wadislao filio ejus primogenito & fratre imperatoris moderni, fuit electus in imperatorem, & rediens de montibus Lombardiæ satis cito post electionem suam mortuus est. Quantum autem ad hoc quod ponebat domum imperialem super domum Franciæ, dicebatur, quod ibi non erat superioritas dominii, sed solum ex antiquitate, & quia advocatus ecclesiæ est dignitas quædam.

Nona ratio sumitur ex antiquitate officii electoriæ imperii & novitate ducatus Burgundiæ. Ex quo enim ducatus est creatus a centenis annis, non potest afferre prærogativam in præjudicium electorum imperii. Responsio. Dicebatur quod dominium Burgundiæ in regno præcesserat statum electorum imperii per DC. annos; in ducatu & decanatu parium per CCC. annos vel circa; in fide vero per CCCC. annos. Dicebatur etiam quod auctoritas eligendi solum fuerat introducta tempore Othonis III. per Gregorium V. natione Saxoniæ sub anno DCCCCXC. vel

circa, ut testatur Augustinus de Anchona, Martiniana & multæ historiæ, ex quo apparebat antiquitas dicti dominii ante statum electorum.

DECIMA RATIO, quæ sumitur ex facto & minoritate domini ducis PHILIPPI avi domini ducis moderni, quem præcedebant omnes sui fratres primogeniti, quamquam ipse esset dux Burgundiæ. RESP. Primo, illa ratio est, sicut multæ præcedentes, seditiosa, scandalosaque; quia si regnum Franciæ rediret ad pacem, sicut, Deo agente, cito redibit, daret hæc ratio occasionem divisionis inter duces Burgundiæ, Andegavensem & Bituricensem. Tamen si aliquando dux PHILIPPUS suis fratribus antiquioribus detulerit, hoc fuit in servitiis privatis, sed non in his quæ respiciebant statum communem regni. in lecto justitiæ, in mensa honoris, in coronatione CAROLI VI. Remis, dominus dux PHILIPPUS dux Burgundiæ illos præcessit. Etiam in concilio Constantiensi, dum advenisset ambassiator regis Siciliæ & ducis Andegavensis, dictum fuit per præsidentem nationis Gallicanæ, quod si venirent nomine regis, transirent ad nationem Italiæ; si nomine ducis Andegavensis, sequerentur ducem Burgundiæ.

UNDECIMA RATIO sumta ex facto probante possessionem & usum in materia sessionis seu loci, etiam in concilio Pisano, ubi asserebat ambassiatores electorum imperii possedisse primum locum. RESPONSIO. De ista ratione referebamus nos ad informationem.

DUODECIMA RATIO ex his locis & sedibus quæ habuerunt in concilio Constantiensi ambassiatores præfatorum electorum in absentia dominorum suorum. RESPONSIO. Quod informatio erat facta in contrarium. Erant xxx. testes facientes pro parte domini ducis, & quod mirandum esset, si assertio unius hominis esset præponenda testimonio xxx. personarum.

TERTIA DECIMA RATIO ex quodam facto interjecto inter dominum episcopum Atrebatensem ambassiatorem domini ducis Burgundiæ, & episcopum Verdensem ambassiatorem comitis Palatini super loco asserendo, præfatum episcopum Attrebatensem cessisse loco episcopo Verdensi sub hac forma: Quia estis ambassiator comitis Palatini electoris sacri imperii, debetis me præcedere ambassiatorem domini ducis Burgundiæ. RESPONSIO. Referebamus nos ad informationem, & dictum fuit quod magister Petrus Bruneti fuit in concilio Constantiensi servitor dicti domini Attrebatensis, & quod posset deponere veritatem.

QUARTA DECIMA RATIO sumta ex facto interjecto in præsentia imperatoris, ubi ipse imperator voluit ambassiatores electorum præferri in locis. RESPONSIO. Quod forte hoc violenter fecit imperator pro tempore pro quo non erat bene conjunctus cum domino duce, quamquam non credebatur. Item, ex quo erat in domo sua, ipse poterat honorare & repellere quem volebat.

QUINTA DECIMA RATIO. Allegavit usum in capella papæ, ubi ambassiatores electorum habent locum dextrum, aut ad pedes papæ, ante protonotarios, allegans quod ita obtinuit dominus RABANUS Trevirensis archiepiscopus. RESP. Referebamus nos ad dominos cardinales & alios qui sciunt veritatem. Et de Rabano dicebatur, quod ipse dicebat se archiepiscopum Trevirensem, ipse propter hoc præcedebat & tenebat locum: si tamen dominus dux fuisset in persona, ipse sedisset inter cardinales, & præcessisset dictum archiepiscopum.

SEXTA DECIMA RATIO, de quodam nuncio misso pro materia ecclesiæ Trajectensis, quem præcesserunt electores imperii. RESPONSIO. Quod dominus dux non consuevit mittere ambassiatam ex uno solo supposito, & quod ille erat forsitan nuncius missus ad expensas & requestam, & quod dominus dux non miserat ambassiatam Romam, a tempore quo fuit præstita domino EUGENIO papæ obedientia.

DECIMA SEPTIMA RATIO sumta ex possessione, quam prætendunt habere ex intrusione in locum nobis debitum. RESP. Dicebatur quod possessio erat dijudicanda ex ultimo concilio Constantiensi, in quo fuit dominus dux realis & verus possessor. Ipsi autem in hoc concilio sunt usurpatores intrusi & injusti detentores.

DECIMA OCTAVA RATIO sumta ex loco quem occupant, eis per dominum legatum ordinato & concesso. DICTUM fuit quod respondeat dominus legatus, si dederit, & audivi ab eo quod non.

EXPLICIT.

ORDINATIO CONCILII super controversia ratione sedium, &c inter oratores domini ducis Burgundiæ, & oratores dominorum electorum imperii, lecta in congregatione generali, die Martis XVI. *Junii* MCCCCXXXIII.

SUper controversia inter venerabiles ambassiatores illustrium principum domini ducis Burgundiæ & dominorum sacri Romani imperii electorum, in ordine sedendi in sessionibus & congregationibus, missis & aliis actibus publicis & privatis hujus sacri concilii, hæc sancta synodus pro conservanda caritate inter prædictos principes, attento etiam quod sunt consanguinitate & affinitate conjuncti, etiam quod hoc sacrum concilium celebratur infra fines Alamanniæ, & ex hoc videatur dominos electores debere

A honorare præfatum dominum ducem & ambaffiatores fuos, prout credendum eft, quod ipfe dominus dux inibi & alibi eofdem dominos electores fuofque ambaffiatores vellet honorare, ordinat per modum provifionis dumtaxat, quod in hoc concilio unus ambaffiatorum dicti domini ducis Burgundiæ fedeat primus poft ambaffiatores regum, & poft eum fequatur de ambaffiatoribus dominorum electorum, & deinde alternentur mixtim. Et hoc fine præjudicio alicujus partis in poffefforio vel petitorio, fuper quibus poterunt agere & profequi quando eis placuerit.

B

LITTERA PATENS REGIS SCOTORUM missa cuidam abbati sui regni, concernens adhærentiam concilii, lecta in congregatione die Veneris XIV. *Augusti* MCCCCXXXIII.

Anno 1433. 22. Junii. *Ex mſ. Aquicinct.*

JACOBUS Dei gratia rex Scotorum venerabili patri in Chrifto abbati de Dourdrana falutem.

Noftro refidet in animo illa crebris inductio, qua facrofanctum concilium Bafileenfe ecclefiam repræfentans univerfalem, pro reformatione morum in clero & populo Chrifliano, ac difcordia inter principes catholicos fedanda, Spiritu-fancto congregatum, ad mittendum noftros oratores ad tam fanctam rem perficiendam monitionibus paternis & exhortationibus falutaribus nos invitavit. Perpendentes itaque, quod fi recte infpicitur, ad quæ invitamur, nec res honeftior, nec juftior, nec oportunior, nec magis neceffaria, nec denique principi catholico dignior aut defiderabilior effe aut reperiri poffet; etfi viarum difcrimina, & periculofus tam per terram inimicorum quam maria tranfitus, & alia quæ filentio duximus prætereundum, quod nondum dictos oratores mifimus, nos utique forfitan hactenus excufarunt. Sic vires noftras & operas efficaces hujufmodi oratores mittendo jam adhibere curabimus, quod de cetero excufatio nulla locum obtinebit. De veftris igitur fcientia & difcretione plurimum etiam per veftra fcripta ad hoc nos excitando, plenam obtinentes fiduciam, ad exponendum in dicto concilio præfidentibus ejufdem tam fanctum propofitum, non abfque Spiritus-fancti infpiratione inchoatum, ut felicem & beatum habeat progreffum, noftras devotionem, inclinationem & pro viribus affiftentiam, ac noftræ ambaffiatæ celerem & indubium adventum, plenam per noftras præfentes litteras patentes vobis tribuimus facultatem. Datum fub noftro privato figillo apud *Edemburg* XXII. die menfis Junii MCCCCXXXIII

LITTERA MISSA SACRO CONCILIO per clerum diœcesis & civitatis Altissiodorensis, ut eximeret se a semidecima.

Anno 1433. 29. Junii. *Ex mſ. Aquicinctenſi.*

REverendiffimi in Chrifto patres & domini percelebres, humili recommendatione præmiffa, magnopere admirati fumus, nimioque ftupore animo perculfi, dum certo fcivimus R. P. V. ad civitatem iftam & diœcefim Autiffiodorenfem undique defolatas, bullas facrofanctæ fynodi Bafilienfis deftinaffe fratri Petri *Lusurier* religiofo & camerario Virziliacenfi, exfequendas, pro levanda femidecima, five vicefimo denario, de & fuper fructibus beneficiorum noftrorum in dictis civitate & diœcefi fitorum, ficuti latius infpeximus ex tenore dictarum litterarum. E quidem, reverendiffimi patres, juftiffimo jure comperimus facris veftris conftitutionibus fore obediendum, tamquam veri zelatores orthodoxæ fidei, qui propria etiam corpora pro tam faluberrimo ac perutili negotio exponere non formidamus, ex quo unionem fanctæ matris ecclefiæ & regni hujus Chriftianiffimi tranquillitatem & pa-

C cem refultare credimus. Sed quæ poteft apud nos terrena profperitas bellis undique ferventibus effe, quando nec agrorum vacare licet culturæ, nec fata fi quæ fint colligere, nec condita fervare, fed ipfa etiam colonis abductis arva mœrentia fqualent, equos, boves, & jumenta quæque prædo impius abigit; vomeres, bidentes, ligones in caffides & tela vertuntur, & curvæ rigidum falces conflantur in enfem. Ob hoc longa nimium fpe pacis pene tabefcit animus: vere fiquidem fapiens ait: *Spes quæ differtur affligit animam.* Quam durum itaque nobis, vi-

D ri percelebres, qui dum viribus valemus & Dei cultum fectari mens fatagit, grave paupertatis onere premamur! Quamobrem apud prudentiffimas dominationes & paternitates veftras teximus querimoniam, non quidem adverfum vos, quos fcimus finceriffime in pauperes Chrifti affectos; fed ut majorem V. R. P. mifericordiam mereamur. Ecce multo languore & longo tempore famem crudeliffimam toleravimus, non patrimoniorum folatiis, non proventuum ecclefiafticorum fubfidio aliquando relevati, fed propriis femper laboribus victum quæritantes. Ecce jam

E perdita eft in proventibus beneficiorum noftrorum ecclefiæ decima, immo quinquagefima & centefima portio ad nihilum redacta: quia ubi quondam domus & ecclefiafticæ ftructuræ, ibi nunc arbufta & vafta folitudo, populus nofter vel fame vel gladio periit. Non nobis, fed experientiæ credite rerum magiftræ, quæ neceffitatem noftram urgentiffimam & vulgatiffimam a lege veftra feparabit. Igitur fi fubfidium a nobis quæritis,

procul dubio & nos exsilium petemus, sicque profugi & vagi super terram in opprobrium cleri mendicari conabimur. Eo tamen minus possessiones nostras & ecclesiarum nostrarum omnes accipite, & ipsarum solam semidecimam pro cultu divino & victu tenui ac necessario nobis assignate. Uberrima hæc regio in solitudine versa est, & ferarum, veprium, & spinarum habitatio est, non hominum facta. Propterea domini percelebres per viscera misericordiæ JESU CHRISTI vos obsecramus, & cum omni pietate & mansuetudine requirimus, & instanter rogamus, quatenus clementi misericordiæ oculo solamen impendendo, hanc semidecimam, sive vicesimum denarium nobis omnino remittatis persolvendam, non quidem nobis, sed ecclesiæ sanctæ Dei afflictæ & oppressionibus ac amaritudinibus attritæ. argentum & aurum non est nobiscum, quod tamen habemus, lacrymas & orationes assiduas apud patrem misericordiarum offerimus. Precamur, patres, suscipite; & si quid nos facturos velitis, jussu tantum opus est, id agemus animo libentissimo quod nostris exilibus prorsus facultatibus suberit, per præsentium gerulum, quem ad vos præmissa de causa transmittimus, gratum si placet responsum nobis mandantes reverendissimi in Christo patres & domini percelebres V. R. P. optatissimæ felicitatis jocunditate impleat qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Scriptum Autissiodori die XXIX. Junii.

Vestri humiles & devoti oratores clerus civitatis & diœcesis Autissiodorensis.

EPISTOLA ERICI REGIS DANIÆ ad concilium Basileense.

Laudat synodi zelum, excusatque prælatos suos, quod vocati necdum advenerint.

Anno 1433. 29. Junii. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosanctæ venerandissimæ Basileensi generali synodo, in Spiritu sancto congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti, patribus, dominis, & amicis nostris præcarissimis.

Reverendissimi, reverendi, venerabilesque patres & domini ac amici nostri carissimi, &c. debitis reverentia & veneratione præmissis. Ut in omnibus quæ profectum & votivam expeditionem ecclesiasticæ reformationis exposcunt, promta cooperandi voluntate sacrosancti ejusdem concilii litteras cum clausula credentiali per manus reverendorum virorum magistrorum Nicolai *Cimeister*, decretorum doctoris, præpositi Wratislaviensis, & sacri palatii auditoris, & Mathiæ provincialis Saxoniæ ordinis Minorum, sacræ theologiæ magistri præsentatas nobis, humiliter & reverenter accepimus. ex quarum tenore ac ipsorum oratorum solerti expositione intelleximus, quod eadem sancta synodus pro errorum & hæresum exstirpatione, reformatione morum, ac pacificando populo Christiano, Spiritu-sancto auctore, congregata sit & legitime stabilita, vigore constitutionum sacrorum Constantiensis & Senensis generalium conciliorum, ac approbatione summorum pontificum felicis recordationis quondam MARTINI papæ V. & domini EUGENII papæ moderni, serenissimi principis domini SIGISMUNDI Romanorum regis & fratris nostri carissimi consensu & approbatione accedentibus. Sane nostram assistentiam tam desiderato operi impendendam oratores ipsi plurimum eleganter invitaverunt, sollicite exhortantes, ut quemadmodum plures reges & principes destinaverunt suos, nostros etiam ambassiatores ad ipsum sacrum concilium mittere curaremus. Orthodoxi patres, nos una cum prælatis, magnatibus ac ceteris regnorum nostrorum incolis congaudemus ex corde devoto tam sanctis studiis & salubribus desideriis vestris, immensas Deo gratias agentes, qui vos ad speratam salutem orbis universi coadunare dignatus est, eique devotas precum instantias porrigentes, ut firmam perseverentiam, in sanctis vestris votis misericorditer concedat, optatæ consummationis effectum feliciter tribuendo, nosque ad tantum bonum opem & operam conferre quantas valemus intendentes, vestro sanctissimo cœtui consiliis, auxiliis, ac adherentia opportunis voluntarie satagemus assistere, sanctaque acta vestra complecti & approbare, oratores nostros & prælatos, quantocius & expedientius poterimus, ad ipsam sanctam synodum mittere non dilaturi, eidem supplicantes humiliter & devote, quatenus attentis remotissima terrarum nostrarum distantia, viarum variis discriminibus, ac guerrarum insultibus, quibus terra marique undique circumcepti sumus, ac multiplicibus laboribus & expensis, quos ipsi prælati nostri pro guerris hujusmodi sedandis ac pace quærenda sæpius adhibuerant, dignetur benignissima ejusdem sanctæ synodi clementia ipsis prælatis nostris parcere, quod ad ipsam venire ac mittere, prout tenebantur, distulerint. De sententia & pœnis in eis forsan propterea infligendis misericorditer nostri contemplatione supersedentes. Ceterum, reverendissimi patres & viri præclarissimi, deposcimus nobis indulgeri, quod reverendissimos ambassiatores vestros longo tempore quam forsan a vestris R. P. in mandatis habuerint, non sine eorum tædio, retardaverimus, sub vestræ benignitatis confidentia ex causis ad hoc moti, tum quia imminebat nobis tractatus pacis habendus cum Civitatensibus die apostolorum Philippi & Jacobi qui pendebat usque ad dominicam Trinitatis, ubi ipsorum ambassiatorum desideravimus præsentiam, tamquam pro bono

pacis & concordiæ plurimum necessariam & A accommodam, & ut ipsi videre & audire possent, qualiter ipsi Civitatenses recompensationem juxta prius promissa pro damnis & injuriis nobis & regnis nostris multipliciter illatis exhiberent. Speramus igitur quod ipsi oratores vestri clara experientia informati sunt, quia non steterat per nos, quominus pax & concordia finales initæ fuissent pariter & firmatæ, tum etiam quia prælati regnorum nostrorum longe lateque in suis mansionibus separati ad audiendum vestrarum R. P. voluntates per ipsos oratores proponendas, non poterant, causante etiam hiemis asperitate, in breviori tempore convocari, prout de his & aliis ipsi oratores poterunt latius informare V.R.P. quas Altissimus in vinea sua laborantes dirigere, confortare & conservare dignetur feliciter & longæve. Scriptum Kopenhannæ anno Domini MCCCCXXXIII. ipso die beatorum Petri & Pauli apostolorum nostro sub secreto sigillo.

Devotus ecclesiæ filius Ericus Dei gratia Daciæ, Sweviæ, Norwegiæ, Sclavorum, Gothorumque rex, & Pomeraniæ dux.

LITTERÆ SEU BULLA DECRETI, quod omnes causæ, quæ tractantur in concilio Basileensi revertantur ad curiam Romanam præter tres, videlicet ad reformationem morum, ad exstirpationem hæresis, & ad pacem ponendum inter principes.

Anno 1433. 1. Julii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

EUGENIUS, &c. ad perpetuam rei memoriam.

Pastoralis cura sollicitudinis divinitus nobis injuncta, excitat mentem nostram, ut quæ ordinata sunt ad universale commodum populi Christiani, ad proprium finem, auctore Domino, dirigamus. Sane quidem cum ex ordinationibus Constantiensis synodi certis temporibus debeant generalia concilia celebrari, ad morum reformationem, ad tollendum errores & hæreses, & ad pacem ponendam inter principes & populos Christianos, qui sunt fines principales, quibus Basileense concilium statuimus celebrari, & ad quæ omnis vis & opera ipsius concilii debent dirigi & intendi. quia nuper displicenter accepimus, quod in dicto concilio in E aliquibus potius privatæ utilitati quam publicæ intenditur, & a rectis finibus, ad quos dicta concilia expresse ordinata sunt deviando, privatarum & singularum personarum causæ & lites in dicto concilio ventilantur, agnoscuntur & terminantur, non equidem sine magna distractione sive divortione prædictorum quæ tractari debent. Nos igitur a principalibus propositis cupientes nullatenus deviare; sed ea produci unde potius universali bono quam singulorum causis & litibus consulatur, ad quod debemus esse propitii directores, de consilio etiam & assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, tenore præsentium, auctoritate apostolica decernimus, quod in præfato Basileensi concilio nullæ causæ singularium publice vel private, ecclesiasticæ seu sæculares quovis modo causa vel colore introducere vel introducendæ possint vel debeant in dicto Basileensi concilio agitari, cognosci aut terminari, sed dirigente Domino fidelium B operas ad exstirpationem hæresum, ad pacem ponendam ad principes & populos Christianos, ad morum reformationem omnia studia dirigantur, & nullatenus ad alias causas, quam ad præmissas, ad quas concilium ordinatum est, converti debeant: decernentes irritum & inane, si secus a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli, &c. nostræ constitutionis decreti confringere, &c. Si quis, &c. Datum Romæ calendis Julii anno tertio.

C

EPISTOLA DUCIS MEDIOLANENSIS ad concilium Basileense.

De fuga cardinalis Arelatensis a Romana curia ad concilium tendentis.

Anno 1433. 11. Junii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, &c.

Reverendissimi in Christo patres & domini præstantissimi, accepi reverenter litteras ad me vestras, & cum eis copiam decreti quod illa sancta synodus adversus Romanum pontificem nuper edidit, nec non exemplar responsionis ambassiatoribus suis ultimo datæ. quarum litterarum & copiarum missio D fuit mihi profecto gratissima. nam etsi mihi antea persuaderem, crederemque firmissime, vos maximam fiduciam in meipsum posuisse, meque cordiali dilectione & caritate complecti; id ipsum nunc multo magis experior: quod ita libere & benigne communicatis mecum omnia quæ agitantur, & contingunt in illo sacro concilio. Summas igitur & immortales gratias pro tanta benignitate vobis habeo, certioresque vestras dominationes efficio, quod quibuscumque felicibus successibus illius sacrosanctæ synodi ita semper exulto, quod si mihi & statui meo accederent, majori affici gaudio sane non possem. Et dispono quidem, sicut ex multis litteris meis multisque signis videre potuistis, pro manutenendo & ampliando ipso concilio, non solum favores impendere & omnem operam adhibere; sed omnes, si expedierit, opes & facultates, ipsumque statum, & denique hanc personam meam prorsus effundere & exponere. Vos, patres reverendissimi, procedite excelsis animis & solita sapientia ad omnia quæ pertinent ad incre-

mentum & prosperitatem dicti concilii, sicut A facitis. Estis enim proinde apud universum orbem laudem & famam eximiam habituri, comparaturique vobis apud clementissimum Deum nostrum gratiam & merita infinita. Ut autem ego vobiscum participem, quæ habeo de tangentibus bonum præfati concilii, significo vobis quod reverendissimus dominus cardinalis Arelatensis ad civitatem meam Januæ nuper applicuit seminudus & quasi solus; ita quidem quod quando attigit, omnes videntes ad magnam pietatem induxerit. Asserit ipse quod cum sæpenumero petivisset licentiam a summo pontifice transferendi se ad illud sacrum concilium, illeque eam semper sibi negasset, applicuit proximis diebus galea aquardia magnificæ civitatis meæ Januæ in faucem Romanam, & facta sibi notitia, deliberavit omnino a Roma discedere, & cum jam sub certo alio colore urbem egressus fuisset, remisit, &c. Cum vero procederet ad galeam, contigit quod a nonnullis hominibus apud Tyberim insultatus est, quos putat fuisse ex illis cardinalis de Ursinis. Sed cum equum præstantem haberet, cœpit fugere, quamquam & ipse & equus in cursu deciderint, non absque læsione unius genu sui. Equo autem hinc inde vagante, cœpit solus ipse pedibus ambulare, studens appropinquare galeæ, & cum non reperisset eam ita cito sicuti voluisset, occultavit seipsum in certis arbusculis, gratiam divinam expectans, & si quid posset de galea sentire. Tandemque factum est quod nonnulli socii galeam exeuntes & quærentes super ripam ipsum dominum cardinalem, emissis, ut fieri solet, vocibus & clamoribus, quia nullibi videbatur, cum ipse prima facie dubitaret ne alii essent, eum pro parte summi pontificis inquirentes, post cognitos socios signum fecit, ex quo ad eum statim quatuor accesserunt, deferentes eum super humeros ultra Tyberim, attingente etiam aqua fluminis usque ad guttura deferentium. Reducto ergo in galea, & satis attonito pro discriminibus in quibus fuerat, cum patronus galeæ diceret non satis tutum esse ibi morari diutius, deliberaverunt, &c. recedere, ac Januam se dirigere, quo in diebus quatuor attigerunt. Demum præfatus dominus cardinalis ad illud concilium statim accedet, intenturus toto studio & animo agendis ibi rebus; ex cujus accessu non dubito, recipiet illa sancta synodus solamen & gaudium singulare, nec indigne quidem, cum sit ipse præsul sapientissimus & maximæ reverentiæ: cujus præsentia ipsum concilium non mediocriter quidem ornabit & augebit, dabitque magnum favorem & præsidium rebus agendis. Postremo me vobis facio recommissum. Datum Mediolani, die XXI. Julii MCCCCXXXIII.

PHILIPPUS-MARIA-ANGELUS, dux Mediolani, &c. ac Januæ dominus.

URBANUS.

EPISTOLA BOLESLAI magni ducis Lithuaniæ, ad concilium Basileense.

De sua ad concilium adhæsione, & desiderio conversionis Ruthenorum.

REverendissimis in Christo patribus, cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, &c. illustrissimisque principibus, comitibus, ceterisque reverendis & spectabilibus dominis, in sacrosancto concilio Basileensi in Spiritu-sancto congregatis, &c. humillimæ reverentiæ debitum, & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ præceptis & statutis sinceriter obedire.

Anno 1433. 25. Julii. Ex ms. Aquicinctensi

Reverendissimi in Christo patres, &c. non modicum cordi nostro accessit exultationis augmentum vestrarum paternitatum, quam ad nos geritis, pia affectio, quæ profecto velut de abysso solitæ benignitatis dignata est nos ab oculis valde procul quasi in exilio degentes, oculis paternæ recordationis respicere, nobis spectabilem virum dominum LAURENTIUM DE DAMIANIS comitem Palatinum dirigendo, quem vestrarum paternitatum contemplatione, una cum litteris creditivis a sacrosancto Basileensi concilio nobis missis, ea qua decuit reverentia, suscepimus, verbisque suæ legationis attentas aures gaudenter inclinavimus, gratias humiles V. P. pleriformiter refundentes, quia nos ad ea utique salubria & super aurum desiderabilia, quæ salutem, honorem & commodum nostros, nostrarumque terrarum, quin immo bonum totius Christianitatis respiciunt, dignati estis paternis excitationibus propulsare. Primo quidem inter alia prædictus dominus L. ex legatione ei commissa coram nobis asseruit, quomodo hoc sacrosanctum Basileense concilium sit legitime & rite & rationabiliter omnibus modis, viis, & juribus ad hujusmodi concilium spectantibus, constitutum, ordinatum & confirmatum, prout quodcumque aliud inantea ab ecclesia celebratum. Quamquam de hoc minime dubitabamus, facti tamen sumus de hujusmodi relatione amplius certiores. Avisavit nos insuper, & supplicativis exhortationibus & affectionibus ex parte totius congregationis sanctæ prædicti concilii deposcebat, ut eidem concilio more aliorum regum & principum adhæreremus, oratoresque nostros ad ipsum continuo legaremus. Reverendissimi patres, absit a nobis, quod tantæ temeritatis & incredulitatis pertinacia illaquearemur, qua huic sacrosanctæ generali synodo Basileensi, Spiritu-sancto inspirante legitime congregatæ, in aliquo contraire inveniremur, & quasi inobedientes censeremur; sed revera sincero corde adhæremus, subjacemus, & constanter adhærebimus: oratores etiam nostros ad eamdem synodum dudum direximus, honorabilem videlicet

delicet dominum Andream *Pfaffendorff* doctorem juris canonici, solemnem fratrem & presbyterum ordinis Cruciferorum de Prussia, & Johannem *Perling* notarium nostrum, qui super nostris intentione & negotiis sunt plenarie informati. Postremo prænominatus dominus L. pro parte V. P. a nobis pia & deprecativa exhortatione exigebat, quatenus mitibus sagacibusque viis, modis & blandis persuasionibus fideliter alliceremus & induceremus principes, duces & seniores Ruthenorum ad unionem cum sancta Romana ecclesia, signanter ut ambassiatores super ritibus eorum & industria expertos, ad hanc sanctam synodum generalem concilii Basileensis dirigere procurarent. Multas etiam rationes & rationabiles causas, quas animadversione solerti fore opportunas censuimus, nobis in medium adduxit, quomodo multum expediens, immo necessarium foret, ut ipsi duces & seniores Ruthenorum ad eamdem sanctam synodum suos mitterent oratores, qui ibidem cum catholicæ fidei doctoribus, de sortibus & ritibus eorum, & salutari incremento totius populi Christiani salubriter pertractent. Venerandissimi patres, illustres principes & domini, quamquam dudum hoc ipsum in votis habuerimus, & totis viribus satagere proposueramus Ruthenos & schismaticos, præsertim sub ditione nostra constitutos, ad unionem & ritum sanctæ Romanæ ecclesiæ allicere, & ad verum cultum reducere; nihilominus vestris paternis monitis & postulationibus amplius excitati, vigilantiorem diligentiam & operam apponemus circa eorumdem conversionem, & jam aliquotiens cum ducibus ipsorum crebrius confabulati sumus blandis persuasionibus de reductione eorum ad nostrum ritum; non aliud potentes ex verbis & responsionibus ipsorum elicere, nisi quod uniri sanctæ Romanæ ecclesiæ multum sunt inclinati, & totis nisibus concupiscunt. Superioribus tamen ipsorum, scilicet metropolitanis & patriarchis, se opponere & contraire non affectant, sed ipsos precibus impulsare, ut de salute ipsorum velut pastores vigilare, & sanctæ Romanæ ecclesiæ, quemadmodum & nos eosdem nostris scriptis & nunciis avisavimus, unirentur. In veritate comperietis, colendissimi domini, nos pro augmento orthodoxæ fidei sinceram apponere operam, cum ad hoc non solum ex fidei debito, sed etiam necessitate urgente movemur, ex quo in finibus totius Christianitatis in hac parte habitamus, nec ultra nostra dominia aliquis Catholicorum dominorum aut principum dominatur. Et si inantea cultum divinum in nostris ducatibus hinc inde multiplicamus, quamplures ecclesias, ubi pridem non erant, fundando & dotando, quarum numerum ad præsens pertransimus. dante Domino, dum pacificata fuerint nostra, quibus vacamus, ardua nego-

A tia, attentius & copiosius circa profectum Christianitatis, & cultum nominis JESU CHRISTI manus sollicitas extendemus, velut hoc V. P. & fero toti mundo in effectu clarius innotescet. Si quis vero nostræ famæ æmulus, veritatis immemor, aliud de nobis suggesserit, precamur eidem aures credulas non porrigere, sed censere velut mendacem filium in suis stateris, & velut suo proximo detrahentem. Reverendissimi patres, vestras reverentias & dominationes, quibus nos humiliter commendamus, pro profectu totius populi Christiani & augmento fidei, incolumes conservare, regere & dirigere dignetur ad cupita tempora Rex perennis. Datum in castro nostro *Ploczer*w feria tertia post festum sanctæ Margaretæ MCCCCXXXIII.

B

BOLESLAUS alias Swidrigal Dei gratia dux magnus Litwaniæ, Russiæ, &c.

EPISTOLA UNIVERSITATIS Parisiensis ad concilium Basileense.

C

Petit ut causæ universitatis & suorum, extra civitatem Parisiensem judicandæ non trahantur.

Sacrosanctæ universalis ecclesiæ synodo Basileæ congregatæ.

REverendissimi in Christo patres, sacrosanctam generalem synodum Basileæ in Spiritu-sancto legitime congregatam celebrantes, debita subjectione cum filiali obedientia. Anno 1433. 26. Julii. Ex ms. Aquicinct.

Hactenus, licet ægre, pertulimus indicibilia gravamina, molestias graves, & denique crebras supra modum inquietudines, quas gens illa Romanam sequens curiam, nostris intulit

D suppositis. clamavimus apud sanctitatem felicis recordationis domini papæ MARTINI & sui nunc successoris SS. domini nostri papæ EUGENII, ut nostrorum suppositorum promotio, & in multis exaltatio pro utilitate ecclesiæ, quantum diffiniret eorumdem sanctitas, haberetur. Tunc enim res nostra firmis consistebat stabilita fundamentis, neque ulla alia petebantur, quam aut gratiosa aut justa præmia laborum. Nunc vero, reverendissimi patres, apud nos id actum est, & agitur, non ut promoveamur, non ut exaltemur,

E non ut reputemur; sed certe ut Parisiensis universitas, quæ ad expugnandas hæreses & schismata cœlitus fertur esse vocata, nec doctores habeat, nec scholares. Nempe jam pridem passim tracti fuimus & in dies trahimur ab his ultimis terræ finibus ad sanctam sedem apostolicam, citamur, suspendimur, excommunicamur, unde sumus in hoc ancipitio rerum districti, ut nostros oporteat studium dimittere vel beneficium. Sed etsi defendere beneficium præhaberent, non ha-

bent suppofita nostra unde possent trans Alpes agere causas suas. Grave est, reverendissimi patres, viros scholasticos & scientiarum doctrinis apprime deditos, sectari lites, sed multo gravius dulcissimos studii amplexus lucem veritatis parituros deserere, & transcensis Alpibus Romam percurrere. Illud insuper gravissimum, dum studio quærendæ veritatis opera dedita & longo temporum cursu consumtis facultatibus, dura coguntur inopia studium dimittere pariter & beneficium: quod pie sanctеque consideraverunt summi pontifices, qui nobis, ne traheremur in causam extra muros Parisienses, privilegium indulserunt. Id idem sapienter excogitaverunt Francorum reges & principes, qui ne in ceteris causis civilibus extra hanc urbem Parisiacam agitaremur, sua sponte non precati edicta perpetua contulerunt. Ipse etiam vir prædecessor Jo. XXIII. litteras concessit apostolicas, ut intra conseptum dictæ urbis mœnium, tribus datis judicibus apostolicis, universæ nostræ lites etiam beneficiales, omni appellatione remota, terminarentur. Hoc quoque provide & religiose pensavit prætacti domini MARTINI clementia, quæ cunctas nostrorum suppositorum beneficiales causas in prima instantia terminandas Parisius esse censuit. Sed quis non videat, quod parum prosit in prima nostras hic lites terminari, si non secunda & tertia finiantur instantiis? Si enim propter duas ultimas instantias oportet nos Romam vocari, frangitur studium, mutiplicantur impensæ, nec jacturæ maximæ tantæ perditionis obvenitur. Verum nec pro prima instantia hic manere permittimur, quin potius per simplicem citatorem, suppressis nostrorum suppositorum qualitatibus, ad Romanam curiam evocamur. qui modus jam adeo percrebuit, ita se ardenter erexit, ut ad egregios & famosissimos viros, sacræ scripturæ professores & jurium doctores, jam quasi decrepitos, & ad alios plurimos pervaderet in nostri studii duram, lamentabilem & exitiosam enervationem. Sed reverendissimi patres, si antiqua & generalis constitutio ultra duas dietas reum per litteras apostolicas trahi prohibet invitum; si nova ad unam restrinxit dietam; si propter viarum discrimina excommunicatum propter violentam manuum in clericum injectionem, extra curiam permittit absolvi, qua ratione nostri non ultra unam dietam, non extrà duas, sed rupto studio Romam proficisci cogentur, dum tanta sunt viarum pericula, quanta umquam fuerunt, dum tantum sunt diminuta beneficia, ut neque ad victum supra locum sufficiant? nolite, reverendissimi patres, nolite ferre, ut isti cursores studiosos viros tantis laboribus fessos, tantisque cautelis circumventos, jus suum tamdem exagitent indefensum dimittere. Valeant apud reverendissimas paternitates vestras favor fidei, virtutum, scientiarum & studii. Valeant privilegia a summis pontificibus nobis dudum indulta, & per hanc sacram synodum, Domino cooperante, confirmanda & amplianda, ut per nullas litteras apostolicas extra muros Parisienses in causis & querelis nostris trahi valeamus. Persuadeant jus, ratio, temporum malitia, fructus studii; & alia innumera, quæ brevis non caperet epistola, sed super omnia superflue vestrarum clementiarum gratiæ V. R. P. concludant, ut propius aspicientes, huic morbo mederi dignentur, omnes causas nostrorum suppositorum & querelas, majoribus exceptis, auctoritate sacri generalis concilii Basileensis, tribus Parisius & in perpetuum committentes judicibus, omni appellatione remota; & si interjecta, terminanda tamen Parisius pro primis instantiis nostrorum conservatori privilegiorum, pro secundis domino abbati S. Genovefæ Parisiensis, pro tertiis domino abbati S. Germani de Pratis prope Parisius, cum reverendissimi patres juri pauperum, & quieti studii, communi juri, & prædecessorum indultis detulerunt vestræ reverendissimæ paternitates ad laudem Dei, & jurisdictionis apostolicæ conservationem: cum præsertim nihil nisi sub auctoritate sacri concilii & apostolica agetur. Ex quo etiam gloriosum nomen vestrum nostra universitas & apud Deum & apud homines recolet memoria sempiterna. In his vero V. R. P. & aliis statum nostrum tangentibus, nostros ambassiatores dudum ad concilium Basileense destinatos dignentur audire, faciliter admittere, & petitiones exaudire vestræ clementiæ; quas Dominus noster JESUS CHRISTUS conservare dignetur ad reformationis ecclesiæ universalis in capite & in membris, debitum & votivum complementum. Scriptum Parisius in nostra congregatione generali apud S. Mathurinum solemniter celebrata, die XXVI. mensis Julii, anno Domini M CCCCXXXIII.

Vestræ sanctæ congregationis humiles & devoti & obsequiosi oratores Rector & universitas studii Parisiensis.

HEBERTUS.

EPISTOLA SIGISMUNDI IMPERATORIS ad concilium Basileense.

Ut suspendant decretam citationem papæ usque ad suum ad eos accessum.

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis, &c. Anno 1433. 3. Augusti. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimi in Christo patres, &c. mox ut vestrarum paternitatum litteras IV. nonas Julii datas, & sub solita plumbea bulla sacri Basileensis concilii una cum copia decreti citationis domini nostri summi pontificis eis-

dem inclusa emanatas, nobis commissas, hesterna secunda die hujus mensis Augusti recepimus. ipsas legentes, ex earum tenore grate collegimus, quod intervenientibus precibus nostris ad vos frequentatis, dictum sacrum concilium quamplures processus contra dominum nostrum summum pontificem conceptos, prout in vestro decreto citationis ejusdem, & prædictis litteris V. P. nobis directis latissime continetur, proposuit & decrevit differre. Super qua dilatione ob reverentiam nostræ majestatis & ejusdem preces sæpe numero, ut scribitis, facta, plurimum recreati, eisdem V. P. ad exuberantissimas exsurgimus gratiarum actiones. Cum autem V. P. commemoraverint personæ nostræ illac accessum, & ejusdem in medium paternitatum vestrarum celerem progressum, & personalem interessentiam, ut scribitis, perutilem & omnino fore necessariam pro reductione Bohemorum, & aliis multis nostra interessentia cum ipso concilio promovendis, Deo teste, & ante & post receptionem litterarum vestrarum, erga suam sanctitatem fecimus exactam diligentiam, & nunc, inspirante in ejus cor gratia divina, taliter pro voluntate & exhortationibus sacri Basileensis concilii & V. P. & pro bono status universalis ecclesiæ, conservatione ejus, sanctitas sic inclinata est, quod de nostra reversione recipietis consolationem, totusque mundus gaudebit, & vos merito eritis contenti. Ut autem ex præcipitatione & acceleratione negotii scandalum in universali ecclesia Dei non exsurgat, laboribus tamdem vix totius Christianitatis tollendum & submovendum, V. R. P. sinceris affectibus in Domino studiose exhortamur, quatenus decretum citationis jam factæ, & processus contra suam sanctitatem, expletis LX. diebus jam deputatis exinde fiendos & fulminandos, usque ad adventum nostrum felicem ad ipsum sacrum concilium Basileense, ad quod continuatis gressibus dirigimus iter nostrum, suspendere & prorogare velitis, ad nullos in ipsa re actus medio tempore procedentes, aut in ipsa re aliquid innovantes; certificantes vos, quod sub spe Dei taliter & cum talibus facultatibus ad vestras paternitates nos proficiscemur, & negotium istud cum V. P. sic & eo modo tractabimus, quod omnes difficultates inter suam sanctitatem & paternitates vestras subortæ, gratia Dei inspirante, tollentur de medio, & universalis militans ecclesia Dei votivum in omnibus suscipiet incrementum. Datum Romæ die III. Augusti, regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLVII. MCCCCXXXIII.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum imperator semper augustus, &c.

Ad mandatum domini imperatoris,

PETRUS KALDE canonicus Zagrabiensis.

LITTERA REGINÆ JOHANNÆ Siciliæ, &c. ad concilium Basileense.

Spondet suum erga concilium favorem.

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti, JOHANNA II. Dei gratia Hungariæ, Jerusalem & Siciliæ regina, &c. recommendationem humilem & devotam, & boni sanctique incepti operis, assistente Spiritus-sancti gratia, perfectionem consummationemque votivam. *Anno 1433. 7. Augusti. Ex ms. Aquisgranensi.*

Sane noverit vestra magna prudentia atque reverentia, nos olim de præterito mense Aprilis præsentis anni vestras litteras, per quas nobis significatis ipsum sanctum concilium congregatum fore ad exstirpandas hæreses, pacem in populo Christiano componendam, & mores in statu ecclesiastico reformandos, præsentatas nobis per venerabilem virum Jacobum Alberti, canonicum Ebredunensem, oratorem vestrum, una cum copia decretorum per vos in tribus sessionibus jam factis interpositorum, cum caritate & reverentia recepisse, & tam contenta in eis, quam relata nobis oretenus per jam dictum oratorem plene intellexisse. Et tam pium, tamque sanctum inceptum opus multifarie commendantes; redeunte noviter ad nostri præsentiam præfato oratore vestro, qui vestri parte ad alia loca se accessisse asserit, & a nobis responsum super præmissis postulante, respondimus, quod nos tamquam sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ fidelissima & obedientissima filia, cupientes universale bonum, atque compendium ipsius ecclesiæ & totius populi Christiani, promte paratæ sumus exhibere vestro sacratissimo cœtui nostra honestissima præsidia possibilesque favores, præfataque vestra decreta, quoad poterimus, & quantum ipsius regni honestas persuadebit, in hoc regno nostro facere realiter observari. Oratores autem nostros ad ipsum sacrum concilium pluries transmittere deliberavimus, & etiam in puncto & ordine poni jussimus: sed propter multas notorias tribulationes & ardua impedimenta, nobis per nostros æmulos & rebelles illata, non potuimus commode ipsos nostros oratores ad vestram præsentiam destinare, offerentes nos semper ad quævis vobis placita atque grata. Sancti Spiritus gratia vestra bene incepta opera, ut optatis, fœcundare dignetur pro bono, unitate & pace orthodoxæ fidei & ecclesiæ Christianæ. Datum in castro nostro Capuano Neapolis sub annulo nostro secreto, die VII. Augusti MCCCCXXXIII.

COPIA CUJUSDAM LITTERÆ domini Eugenii papæ IV. transmissæ regi Angliæ.

Laudat ipsius oratores, quod in concilio suas partes fovere susceperint.

Anno 1433. 10 Augusti. *Ex ms. Aquicinct.* [a]

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio HENRICO (a) regi Angliæ illustri salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut a multis fide dignis accepimus, oratores tui, quos destinasti ad concilium Basileense, semper in omnibus casibus qui acciderunt fideliter obsequentes voluntati tuæ, pro nostro & Romanæ ecclesiæ statu & honore tuo laudabiliter se habuerunt, & egregiam operam fide & devotione tua dignam cum singulari prudentia præstiterunt, & novissime omni studio contendentes prohibere conati sunt, ne promulgaretur, & pias aures offenderet illud quod magis tonitruum, quam decretum ex sacro concilio emanatum, appellari potest; in quo decrevere & pronunciare ausi sunt, nos nisi infra certum terminum adessemus, ut eis placet, præfato concilio, ab omni administratione papatus fore suspensos. quo nihil iniquius, nihil absurdius, nihil magis ab omni divina & humana justitia, & a SS. patrum, qui sacra concilia celebrarunt, more & consuetudine alienum est. Sed de hoc plura non dicimus, suo loco discutientur hæc omnia. Ceterum pro his, quæ tuo jussu & tuo nomine faciunt tui, pro nobis & ecclesia, proque multis aliis laude dignis operibus, quæ fecisti semper & facere non desistis, incedens per vestigia primogenitorum tuorum, qui semper pro Dei ecclesia laborarunt, regratiamur serenitati tuæ, & tam meritis laudibus commendantes, affectuose rogamus, ut in hoc proposito perseverans, quam potes jus nostrum & ipsius ecclesiæ auctoritatem foveas & defendas; in cujus sanctæ defensionis officio non eris solus, sed, ut tenemus indubie, habebis socios, uno fortassis excepto, quem honoris sui causâ nominare non volumus, omnes Catholicos, & præsertim carissimum in Christo filium nostrum SIGISMUNDUM Romanorum imperatorem illustrem, qui nobiscum pluribus diebus fuit, & nostram sinceram dispositionem & optimam voluntatem circa omnia, quæ concernunt honorem Dei, reformationem ecclesiæ, exstirpationem hæresum, pacem fidelium & salutem publicam populi Christiani, quæ merito agenda sunt in sacro concilio, plene vidit, tetigit & cognovit, ac propterea recte sentiens & bene disponens unionem ecclesiæ, pro qua tantopere laboravit, conservare & tueri. Crastino mane de Urbe recedit, profecturus recto itinere Basi- A leam, ubi cum erit, multa jam præparata scandala removebit, & sicut dignitati suæ convenit, qui imperator & advocatus ecclesiæ existit, illas res in melius reducet. Velis itaque, fili carissime, præfatis oratoribus tuis mandare, ut cum eo bene sentiente, incepta per eos juxta tuum desiderium prosequantur. Nos enim præfato imperatori talia tam æqua, tam justa ibidem agenda commisimus, quod nisi illi qui concilium illud versant humanæ pietati, rationi, & ipsi ecclesiæ erunt adversi, nobis consentient, & nobiscum cum debita fidelitate convenient. Et utcumque res B accidat, talem de hujusmodi dispositione nostra præstamus & præstabimus evidentiam, quod totus mundus intelligat in nobis numquam culpam fuisse alicujus erroris aut scandali. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis dominicæ MCCCCXXXIII. IV. idus Augusti, pontificatus nostri anno tertio.

(a) Hujus nominis VI. qui regnare cœpit anno 1422.

COPIA LITTERÆ MISSÆ per sacrum concilium Basileense archiepiscopo Lugdunensi.

Extat conc. tom. 12. pag. 831.

C

LITTERA CREDENTIALIS BOHEMORUM, lecta in congregatione generali, die Martis XI. Augusti MCCCCXXXIII.

REverendissimis in Christo patribus & dominis, dominis cardinalibus, primatibus, archiepiscopis, episcopis, ceterisque venerabilibus prælatis, magistris, & doctoribus, in veneranda Basileensi synodo constitutis, gubernatores, capitanei, seu præfecti, barones, civitas Pragensis, nobiles civitates, D & communitates regni Bohemiæ ac marchionatus Moraviæ, ipsisque adhærentes, condignæ reverentiæ cultum, & in cunctis erudiri ac dirigi a veritatis summo doctore. Anno 1433. 11. Aug. *Ex ms. Aquicinctens.*

Ad vestrarum paternitatum & dignitatum celebrem præsentiam, spectabiles & honorandos, benemeritos, nobisque acceptos viros Matthiam de *Chlimipczan*, magistrum Procopium de Pilzna, ac Martinum presbyterum de *Thrudim*, exhibitores præsentium, de nostro certo proposito sufficienter eruditos destinamus, accuratius postulantes, qua- E tenus paternitatum vestrarum dignitas nunciis prædictis in omnibus & singulis relationibus, vestris dignitatibus ex parte nostri referendis, plenitudinem fidei adhibere dignetur, tamquam vestro assistentes conspectui propriis loqueremur in personis. Insuper eisdem nunciis nostris nomine nostro dandi & concedendi litteras salvi conductus, pro personis ex parte vestri, si opus foret, ad nos mittendis plenam potestatem largimur. Datum Pragæ, anno Domini MCCCCXXXIII. die X. mensis Julii, nostro communi sub sigillo.

ARTICULI OBLATI CONCILIO ex parte regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ, &c. anno Domini MCCCCXXXIII. *in festo S. Tiburtii post Laurentium.*

Ex ms. Aquicinct.

HOs articulos paternitatibus vestris offerimus, quatenus intuitu optandæ cunctis mortalibus pacis & unitatis, velitis ipsis in hac forma subscripta vestrum præbere consensum, ut libere teneantur, doceantur & irrevocabiliter observentur in regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, ac locis eis adhærentibus in hac parte:

1. Ut communio diviniſſimæ eucharistiæ utilis & salubris sub utraque specie, scilicet panis & vini, universis Christi fidelibus in regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, ac locis eis in hac parte adhærentibus constitutis per sacerdotes libere ministretur.

2. Ut omnia peccata mortalia, & præsertim publica, per eos quorum interest rationabiliter & secundum legem Dei cohibeantur, corripiantur & eliminentur.

3. Ut verbum Dei a sacerdotibus Domini & levitis idoneis libere & fideliter prædicetur.

4. Quod non licet clero tempore legis gratiæ super bonis temporalibus sæculariter dominari.

Ipsius autem, quam utrimque diutine optavimus, unionis tenorem offerimus in hac forma. Parati sumus uniri & esse unum, modo quo omnes Christiani fideles uniri secundum legem Dei obligantur, & adhærere ac obedire quibuscumque nobis legitime præfectis in omnibus ecclesiasticis, quæcumque nobis secundum legem Dei mandaverint. Quod si quicquam concilium, papa, aut prælati quod a Domino prohibitum sit determinaverint faciendum, aut facere jusserint, vel quod in canone bibliæ scriptum est prætererierint, aut præterire mandaverint, cum canones tales dicant execrabiles & anama, obedire non obligabimur, nec obediemus.

Hæc vobis offerimus inter vos & nos, ut supponimus, concludenda. Expeditis nostris quatuor articulis secundum judicem parte ex utraque concordatum, cujus sententiam & judicium etiam in futuris emergentibus volumus ab omnibus acceptari.

Præterea istud per ambassiatores nostros tandem pro finali unione facienda mittendos volumus, exigente & urgente æquitate, propter conservationem & confirmationem pacis & unitatis obtinere, ut unione facta, concilium suis patentibus litteris præcipiat omnibus primatibus, archiepiscopis, episcopis, regibus, & principibus, & universis utriusque status sibi subjectis, quatenus nos & nobis in hac parte adhærentes & adhærere volentes amplius palam & occulte hæreticare, aut quovis modo infamare, aut etiam hostiliter invadere non præsumant, propter aliquem prædictorum articulorum, & præsertim propter primum, quem asserimus & asserere proponimus Dominico cadere sub præcepto usque ad discussionem finalem, mutuam & concordem per concilium & nos, secundum sententiam judicis in Egra condictati, circa difficultates prædictorum articulorum, si quæ occurrerint, fiendam. Nam illius æquissimi judicis legibus & decretis optamus, Dei dispositione, in concilio sedentibus cooperari fideliter ad reformationem totius ecclesiæ in capitibus, artubus, & membris: quam quidem sententiam, ut veridico didicimus relatu, uti proposuit concilium circa reformationem ecclesiæ atque spopondit.

Insuper ut litium & jurgiorum inter nos & coïncolas nostros materia radicitus evellatur, circa unionem inter nos & concilium celebrandam, istud volumus per nuncios nostros ad concilium mittendos obtinere, ut facta unione, ipsum concilium modis & hortamentis congruis scribat, inducat & efficiat, quantum in eo est, quatenus omnes & singuli sacerdotes, cujuscumque præminentiæ aut dignitatis existant in eodem regno & marchionatu, præsertim, qui ipsos articulos nondum in effectu observarunt, queant cum honoris sui conservatione, & valeant libere ac fideliter exequi & amicabiliter observare & docere. Nam sic in sancta veritate uniti, erimus nunc gratiæ divinæ participes, & in futuro visionis ipsius jocundæ consortes. Amen.

LITTERA CREDENTIALIS domini imperatoris.

Anno 1433. 15. iu. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis, &c.

Reverendissimi in Christo patres, &c. Veniens ad nos strenuus Hermannus *Offenburg* de Basilea miles familiaris noster fidelis dilectus per V. P. cum littera vestra credentiali ad nostram majestatem missus, injuncta sibi & commissa per easdem V. P. nobis eleganter exposuit; quem audivimus & intelleximus luculenter. Venit etiam ad nos post eum venerabilis Jo. Curiensis episcopus, princeps & consiliarius noster fidelis dilectus, qui etiam nobis retulit quædam ardua facta de sacro concilio Basileensi. Quo etiam audito & intellecto, commisimus illustri WILLELMO comiti Palatino Rheni duci Bavariæ nostro locum tenenti principi avunculo nostro carissimo, ac eidem Jo. episcopo Curiensi & præfato Hermanno *Offenburg* desiderium & intentionem nostram R. P. V. referendam, easdem P. V. affectuosius rogantes, quatenus

in his quæ præfatus dux WILLELMUS, Jo. episcopus & Hermannus *Offenburg*, aut duo eorum ad præsens V. P. nostro nomine retulerint, fidem velitis per omnia credulam adhibere. Datum in descensu nostro campestri prope castrum Montem-rotundum die xv. mensis Augusti, regnorum nostrorum anno Hungariæ &c. XLVII. Romanorum XXIII. Bohemiæ XIII. imperii vero I.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum imperator semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex.

Ad mandatum domini imperatoris, GASPAR SLIGK.

Credentia hujus litteræ fuit, quod concilium vellet suspendere decretum citationis papæ usque ad unum mensem. Et propter honorem imperatoris fuit factum, & ponitur credentia in decreto prorogationis termini papæ, videlicet in XIII. *sessione.*

SEQUITUR LITTERA MISSA sacro concilio Basileensi per Carolum regem Francorum.

Orat ut suspendatur exsequutio decreti in papam editi.

Anno 1433. 28. Aug. *Ex mss. Aquicinct.*

SAcrosanctæ synodo Basileensi in Spiritusancto legitime congregatæ, CAROLUS Dei gratia Francorum rex devotus ecclesiæ filius.

Urget nos, patres orthodoxi, Christi caritas, sanctissimi patris nostri filialis amor, optimo jure debitus honor, fervens zelus, & vestræ sanctæ congregationis in idipsum ea scribere quæ ad pacem sunt. Audivimus, viri patres amantissimi, sacri pontifices præcolendi, decretum nuper in sessione vestra promulgatum adversus beatissimum patrem nostrum universalis ecclesiæ summum pontificem: quod utique, ut verum fateamur, non parum deterruit nos, pertimescentes non immerito ventura scandala, turbationes conscientiarum, divisiones regnorum; attento quod pauci reges & principes Christianitatis, quos tantum negotium omnes proxime tangit, nondum comparuerunt, aut incorporati decreto minime adhæserunt; quæ omnia totis viribus propulsare nostra parte debuimus, votis omnibus ab ecclesia sancta catholica tolli & deleri peroptamus. Attendite, patres zelantissimi, & videte, precamur vos per viscera misericordiæ & caritatis JESU CHRISTI, & societatem spiritus, ne ita arctare videamini beatissimum patrem nostrum, ut schisma pestiferum & horrendum supernimium in corpore e vicino oriatur, quod natura ipsa sagax tantopere refugit, exhorrescit animus, & heu! diuturni nimis schismatis novissime tantis laboribus & vigiliis vix sedati actus memoria, quod pie avertat Dominus & Christus ejus ecclesiæ catholicæ sponsus.

Enimvero ne in diebus nostris videre contingat, omnem & totam operam, vigilias & laborem, alias etsi occupati, mortali qui utpote urgemur ab hoste, libentes offerimus; quod ut facilius cum pace omnium fiat, oramus & obsecramus cœtum vestrum sacerrimum, ut in dies aliquod & competentes satis executio decreti jam facti proteletur, favore pacis & amore unitatis. Nos autem interim impetrata mora temporis, cum instantia plurima sanctissimum patrem nostrum filiali devotione requiremus, exorabimus obsecrantes, uti sedulo attendat hæc & videat, nec Christi & ipsius sponsam ecclesiam scandalizet, discrimen auferat, cujus tandem eum pigeat, & medela facilis non inveniatur. Ea enim de causa ad sanctam vestram congregationem dilectum & fidelem consiliarium nostrum Simonem *Charles* militem ex præsenti transmittimus. Postmodum absque omni mora ad SS. patrem nostrum proficisci injunximus nostri ex parte, ejusdem sanctitati persuasurum, quatenus sacro concilio nostrisque monitis & precibus tandem pie adhæreat, & ecclesiæ sanctæ atque populo Dei debitam omni præstantia & caritate impartiatur consolationem. Reliqua latius explicanda vivæ vocis oraculo dilectis & fidelibus nostris ambassiatoribus ad vos delegatis, vice nostra commisimus, quibus fidem non dubiam dabit regiis precibus exoratus sacer cœtus vester congregatus in Domino, quem feliciter succrescere ad condignam reformationem ecclesiæ peroptamus. Scriptum in oppido nostro Lochiarum, die XXVIII. mensis Augusti.

Devotus ecclesiæ filius KAROLUS rex Francorum.

LANSELOT.

ALIUD MANDATUM DOMINI DUCIS BURGUNDIÆ,

Lectum die Veneris secunda Octobris MCCCCXXXIII.

Anno 1433. 1. Septemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

PHILIPPUS Dei gratia Burgundiæ, Lothaningiæ, Brabantiæ & Lymburgiæ dux, Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ, Palatinatus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zellandiæ & Namurci comes, sacri imperii marchio, atque Frisiæ, de Salinis ac Machlinia dominus, universis præsentes litteras inspecturis salutem in Domino.

Notum facimus, quod nos constituimus, fecimus, & ordinavimus, & per præsentes constituimus, facimus, & ordinamus reverendissimum, reverendosque in Christo patres dilectos & fideles consiliarios nostros ar-

chiepiscopum Rothomagensem, & episcopos Cameracensem, Constantiensem, Autissiodorensem confessarium nostrum, Cabilonensem & Nivernensem: abbates quoque Cisterciensem, S. Sequani, S. Eugendi, & de Domno-Martino, nec non dominos JOHANNEM comitem de Friburgo, GUILLERMUM marchionem de *Hoochberg*, GUIDONEM de Ponte-scisso dominum de *Thalemer*; Guilbertum *de Launois*, dominum *de Willerwal*, & Johannem *Doccors* dominum d'*Elhay* & de *Eubeke* nostros milites & cambellanos; postremo magistros Quintinum Menardi præpositum S. Audomari, Johannem Viviani archidiaconum de Belna in decretis, Johannem de Fruyno thesaurarium ecclesiæ Bisuntinæ in legibus licentiatos: Henricum de Ruppe præpositum Lausanensem decretorum doctorem, Johannem *Griboval* archidiaconum Rothomagensem, Johannem *Lavantage* canonicum Cameracensem magistrum in medicina, & Guidonem Serrarii bacchalarium in theologia nostrum secretarium, nostros veros & indubitatos ambaxiatores ac nuncios speciales ad sacrum generale concilium Basileense: dantes & concedentes per easdem præsentes omnibus ipsis, ac etiam septem ex eis, de quorum fidelitate, industria & probitate ad plenum confidimus, omnimodam potestatem atque facultatem plenariam comparendi & se exhibendi in dicto sacro concilio nomine nostro, standique & interessendi cum quibuscumque principibus ecclesiasticis & sæcularibus, eorumque ambassiatoribus præsidentibus, judicibus, deputatis, ceterisque officiariis & personis, in dicto concilio pro negotiis illius tractandis constitutis. Insuper in omnibus congregationibus generalibus, & particularibus sessionibus, deputationibus, aliisque cœtibus, locis, actibus & rebus universis ejusdem concilii opportunis; nec non agendi, tractandi, conveniendi, diffiniendi & concludendi, una cum prædictis super materiis & agibilibus quibuscumque in eodem concilio agendis, discutiendis & expediendis tam pro reformatione generali ecclesiæ in capite & in membris, quam exstirpatione hæresum & schismatum, pacificatione quoque regnorum & reliquorum Christi fidelium; denique agendi & deffendendi pro nobis, ubi & coram quibus opportunum fuerit, & generaliter omnia alia & singula quo supra nomine, gerendi, faciendi & exercendi, quæ in præmissis & circa præmissa ac ea concernentia necessaria fuerint, seu quomodolibet opportuna, & quæ nos ipsi faceremus aut facere possemus, si præsentes & personaliter interessemus; promittentes bona fide, & in verbo principis, nos ratum, gratum & firmum perpetuo habere quicquid per præfatos ambaxiatores nostros & septem, ut dictum est, ex ipsis actum, dictum, gestumve fuerit in præmissis & eorum singulis, seu alias quomodolibet expeditum. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris duximus apponendum. Datum in villa de *Ranieres* die prima Septembris, anno Domini MCCCCXXXIII.

Per dominum ducem in suo consilio,

DORMESSENT.

EPISTOLA ELECTORUM ROMANI imperii, ad concilium Basileense.

Significant suam ad concilium adhæsionem, orantque citationis papæ decretum relaxetur.

REverendissimis reverendisque patribus dominis & amicis nostris præcipuis, ac venerabilibus nobis sincere dilectis, in sacra Basileensi synodo congregatis. Anno 1433. 7. Septemb. *Ex ms. Aquicinct.*

Humillima recommendatione præmissa, reverendissimi reverendique patres, ac venerabiles sincere dilecti, &c. Desideratam piis mentibus in ecclesia militante solidam unionem conservari, ac debitum sacri generalis concilii honorem pro viribus nobis collatis indefesse promovere fidei ardore cupientes, ut optata sancta opera sub tranquillitate in unione exsequantur, quæ mundo discurrens fama & primordialis cœtus vestra convocatio in ipso concilio peragenda ab initio huc usque referebant, claram in hiis sacro concilio nostram adhæsionem dudum polliciti profitemur, quæcumque nobis pro his sanctis rebus agendis incumbentia onera parati subire, ut exstirpatis hæresibus, reformatis moribus, bellorumque ac seditionum fomentis de populo sublatis, religio Christiana concordi unione quietius Deo famuletur. His itaque beatis rebus prudentias vestras præcipue intentas esse populus fidelis affectat, sperans ab imminentibus malis vestro patrocinio liberari. Unde maxime abstinendum cœtus vester amplissimus non ignorat ab his quibus mundum prementibus malis deterius accidere possit: præsertim cum hæreses exstirpari, reformari mores, ac mundo pax dari cunctisque ecclesiæ filiis & membris dulcem in terris pacem oriri a sancta congregatione vestra speretur. Et si his speratis bonis omissis, sacrum concilium dissolutum malis majus malum accumulatum, ac mundum turbine magno agitatum, cui salutis portum promiserat fortioribus fluctibus relinqueret; qualis auctoritas, honor aut reverentia futuris unquam temporibus sacris possit conciliis adhiberi? Nec enim matris pietas, si qua acerbitate offensa fuerit, omnem prolem extremo periculo destinaret, sed potius illatam offensam absque totius dispendio prolis, mansuetudine materna placari substineret, qua sancta mater ecclesia excelsius insignita cunctos ecclesiæ filios latissima pietate invitans, jacturæ filiorum

non committit, quæ sub mansuetudine ad eorum poterat salutem deducere. Qua de re ut mundo omnis benignitas ac cœtus vestri mansuetudo clarius innotescat, omnisque suborta adversus sanctam congregationem vestram linguarum mordacitas a cordibus populi penitus abducatur, ad reverentiam matris ecclesiæ & generalium conciliorum ampliorem gloriam, ut firmior eorum futuris temporibus in populo Christiano succrescat auctoritas in puritate consilii, humiliter rogamus, quatenus immortalis Dei ac totius Christianæ fidei & religionis causas quibus intenditis, ac tempora undique pavore justo horrenda conscientiarum vestrarum secretis scrutiniis meditantes, decretum monitorium contra SS. dominum EUGENIUM papam promulgatum, insigni vestra pietate relaxare, ac populum fidelem a multa perplexitate, quam incidet illo non mitigato decreto, eripere more piissimorum patrum benigniter dignemini. Quod enim prudentia agendum constituit, plerumque sine reprehensionis morsu alterat, dum ex constituto proposito evidentibus signis læsionis onera conspiciuntur futura. Sic agant his diebus prudentiæ vestræ, in domino obsecramus, ut laudabilis mundo succedat eventus, virusque letiferum latitans sepultum claudatur, ne consurgens unionem in ecclesia Dei dissolvat, ac multitudinem deferat animarum & corporum in ruinam. quoniam pro puritate concordiæ inter cœtum vestrum celeberrimum ac S. D. N. EUGENIUM papam, ad serenissimum dominum nostrum imperatorem nostros quantocius destinabimus oratores, imperatoriam attentis mentibus rogaturi majestatem, ut eumdem SS. D. N. papam diligentius obsecret, ac filiali instantia admoneat ea confestim efficere, quæ ad sacri confirmationem Basileensis concilii, & eorum prosequutionem propter quæ congregatum existit, pertinere videntur, & suæ sanctitati incumbunt agenda, nostris etiam laboribus, & per nostros fideles, Deo auctore, modos omnes quos cognoverimus opportunos fidis animis agemus, ut omni extincta discordia cœtus vester circa exstirpationem hæresum, reformationem morum ac procurationem pacis gratia spiritus sancti salutariter versare poterat. Non modicum enim pro sperata novissima ad dominum nostrum sanctissimum Romanum pontificem nostra destinata legatio, spem mentibus nostris affert, serenitatem posse obtinere concordiæ, si votis nostris sancta congregatio vestra assensum præbuerit. Hæc cordis nostri desideria oratores aliquorum ex nobis præsentium exhibitores distinctiori relatione explicabunt. Quibus plenam credentiæ in præmissis fidem adhibere, ac ea nobis quæ super his preces nostræ obtinuerunt, grata responsione remittere dignentur reverendissimæ reverendæque paternitates vestræ, quas pius & misericors Deus pro salute populi feliciter dirigat & conservet. Datum Francofordiæ septima die mensis Septembris MCCCCXXXIII.

CONRADUS Moguntinensis.
THEODERICUS Coloniensis archiepiscopi.
LUDOVICUS comes Palatinus Rheni, &c. & Bavariæ dux.
FREDERICUS dux Saxoniæ & marchio Misnensis.
Et FREDERICUS marchio Brandeburgensis & Burgravius Nurembergensis omnes sacri imperii electores.

EPISTOLA CREDENTIALIS *ducis Sabaudiæ ad concilium Basileense.*

Anno 1433. 24. Septemb. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis reverendisque in Christo patribus ac ceteris venerabilibus sacrosanctum Basileense concilium celebrantibus amicis meis præstantissimis.

Reverendissimi reverendique patres, & ceteri venerabiles amici præstantissimi, debita recommendatione præmissa. Ad vestram reverendissimam communitatem deputo dilectos fideles consiliarios & oratores meos, spectabiles, egregios & circumspectos dominos Johannem de Seybello, dominum Bariacti consanguineum, Guillermum de Menthone, Bonifacium de Saxo milites, Ludovicum Letardi in theologia magistrum, & Nicodum Festi; quibus una cum reverendissimis in Christo patribus (a) Gebennensi & (b) Bellicensi episcopis (c) S. Eugendi, Abundantiæ & de Six abbatibus ceterisque oratoribus meis, penes vos jam degentibus, nonnulla commisi reverentiis vestris mei parte credentialiter proponenda; relatibus quorum firmiter tamquam mihi credere dignemini. Altissimus in cujus nomine & opere congregati estis, vos dirigat & conservet feliciter & votive. Scriptum Thononii die XXIV. Septembris MCCCCXXXIII.

Dux Sabaudiæ.

FABRI.

BULLA ADHÆSIONIS DOMINI *nostri papæ lecta in deputationibus die Mercurii* XIV. *Octobris* MCCCCXXXIII.

EUGENIUS, &c. ad futuram rei memoriam dudum sacrum, &c. *Extat conc. tom.* 12. *pag.* 945.

(a) Johanne *de la Rochetaillée*, facto postea archiepiscopo Rothomagensi, Bisuntino, & cardinali.

(b) Percevallo *de la Baume* a Felice V. postea patriarcha Gradensi.

(c) Abbatia S. Eugendi vulgo S. *Claude* ordinis S. Benedicti in Monte-Jura diœcesis Lugdunensis, Abundantia olim ordinis S. Augustini, nunc Fuliensis Congregationis, Six abbatia ordinis etiam S. Augustini, utraque in diœcesi Gebennensi.

BULLA

A

BULLA FACULTATIS præsidendi in concilio data ambassiatoribus.

Eugenius & venerabilibus fratribus Bartholomæo episcopo, &c. *Extat ibid pag.* 946.

EPISTOLA SIGISMUNDI imperatoris ad concilium Basileense.

Quid egerit cum Venetis & cum papa pro retinendo in concilio cardinali Bononiensi.

Anno 1433. 26. Sept. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis reverendisque in Christo patribus, &c. Dum pridie hanc civitatem Mantuæ feliciter intraremus, occurrit nobis vester nuncius, afferens bullam, in qua V. P. nobis lamentationem faciunt de communi Venetorum, quod reverendissimum cardinalem Bononiensem requisivit sub certis pœnis, ut a concilio sacro recedere debeat. Supplicastisque nobis, ut talia apud summum pontificem, cujus instigatione hæc fieri creditis, apud dictum commune intercipere dignaremur, quemadmodum series dictæ bullæ vestræ hæc omnia in se clarius continet. quibus quidem R. P. displicenter auditis, mox oratores Venetorum, qui in notabili numero & apparatu modo nobiscum sunt, avisatos fecimus, ipsisque seriose expressimus, ut suum dominum avisare vellent de rebus hujusmodi: quoniam illis non sopitis, perniciosa scandala possent succedere, tradimusque eis copiam bullæ P. V. cum qua mox & subito per eos Venetias missum est, cotidieque præstolamur responsum. Et quicquid abinde nos ipsique habuerimus, V. P. illico transmittemus. Similiter facturi sumus erga dominum summum pontificem, notificantes V. P. quod per Dei gratiam prospere huc advenimus, & sine ulteriori dilatione gressus nostros ad Basileam maturabimus, sperantes in domino quod ante expirationem termini per V. P. domino summo pontifici ad nostras preces prolongati, de quo eisdem P. V. summas grates referimus, ejus gratia largiente, vobiscum constituemur, confidentes omnia felici & sancto fine concludi. Rogamus ergo P. V. ut si aliquis, quemadmodum plerique mortalium proni sunt ad zizaniam seminandam, fortassis conaretur V. P. aliquas novitates suggerere, illi aures minime præbeatis, sed quiete nostrum felicem adventum præstolari velitis ad complacentiam nobis gratissimam. Datum Mantuæ die XXVI. mensis Septembris regnorum nostrorum, anno Hungariæ, &c. XLVII. Romanorum XXIV. Bohemiæ XIV. imperii vero I.

Sigismundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus.

Vet. Script. & Mon. ampl. Collect Tom. VIII.

B

C

D

E

LITTERA DOMINORUM episcoporum de Armenia, &c. missa sacro concilio penultima Julii MCCCCXXXIV.

De unione facienda cum Armenis & ecclesia Romana.

Anno 1433. 30. Sept. Ex ms. Aquicinctensi.

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ universalem ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi reverendique patres domini, & amici præstantissimi, ac venerabiles sincere dilecti in sacro concilio Basileensi ac synodo congregati, recommendatione devota ante lata. In lapide angulari Jesu Christo militantem & solidatam ecclesiam, domino nostro auctore, virtute sua omnipotenti nos & vos dirigat, & qui pium opus incœpit perficiat, cum ipse Dominus in evangelio dicat *ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi ego in medio eorum sum.* Inspiciant ergo vestræ paternitates, quod nos Johannes episcopus destinatus per dominum nostrum patriarcham totius ecclesiæ Armeniæ ad partes Constantinopolitanas, pariter & episcopus Isaias civitatis præfatæ pro ecclesia Armeniorum, habuimus conferre super facto unionis, pacis, ac concordiæ totius ecclesiæ sanctæ Dei, Latinæ, Orientalis, & præsertim Græciæ & nostræ, cum ambassiatoribus vestris destinatis, pro hac sancta conclusione ad dominum nostrum imperatorem Romanorum, principaliter & præcipue ut suos ambassiatores illuc transmittat, & nos ipsi hoc idem requisiti pro parte vestri concilii faciamus, & indesinenter mittamus ad illam sacrosanctam synodum: verum quia in primis tribus conciliis antiquis Nicæno, Ephesino & Constantinopolitano responsio fuit data in determinatione præmissorum conciliorum persistere; nunc autem habemus patriarcham nostrum, multosque prælatos & doctores fixos secundum dogma ecclesiæ nostræ Armeniæ, & quasi usque ad mortem, ob quam causam ad præsens difficile est nobis ad plenum respondere. nam circa hanc rem meliori judicio ac consilio vestri ambassiatores pro parte vestra ample & abunde, immo prudenter & complete scripserunt per me Johannem antedictum patriarchæ nostro, & quicquid facturus sit pro conclusione hac sancta in litteris mihi assignatis sibique deferendis continetur de verbo ad verbum, & nisi forent itinera prava, via prolixa, discrimina guerrarum & pericula magna, vestri ambassiatores polliciti sunt personaliter illuc se transferre. Ideo pro meliori elegimus scribere, & cum minori periculo speramus inde ipse patriarcha noster cum suo clero & cum suis prælatis, habita matura deliberatione, dare bonam &

plenam responsionem, & prout Altissimus inspirabit, fiet. Nihilominus scitote quod gens nostrorum Armeniorum dogma approbatum per papam SILVESTRUM & GREGORIUM magnum Armeniæ episcopum, necnon per serenissimos & clementissimos imperatores, Constantinum & Tirtacum, sic dictum, tunc temporis imperatorem prædictæ magnæ Armeniæ, tenet firmum & ratum habet. Porro tunc temporis editum fuit per ecclesiam Romanam, quod nos celebraremus in pane Azymo meroque vino, & in testimonium hujus ad pepetuam rei memoriam de vino ipso mero celebrationis posito in atramento (a) [a] dictum dogma scriptum fuit, asserens quod deinceps Latini & Armeni & omnes Christiani erunt fratres in CHRISTO JESU. De hoc quidem veritatem habemus in chronicis antiquis tempore SS. papæ Silvestri, qualiter & quomodo de his verbis & sermonibus sit. Tamen quicquid patriarcha cum suis prælatis & sapientibus faciet & determinabit de materia hac, tenebimus & habebimus ratum firmum & indubitatum. Nobis multum extitit difficile in unum fore congregati, cum gens nostra fere tota sit dispersa in diversas partes barbarorum, Tartarorum, Turcorum & infidelium, & quod pejus est, facta subdita & tributaria: ita quod propter prædicta non habemus facultatem pro expensis fiendis, quod dolendum est. Verum tamen ille qui est auctor cunctorum, & qui de nihilo aliquid potest, & per ipsum omnia facta sunt & fiunt, illud quod nobis videtur impossibile fieri, fiat possibile. Amen. Datum, &c. die ultima mensis Septembris M CCCC XXXIII.

Vestri filii dilecti ISAIAS & JOHANNES episcopi ecclesiæ Armeniæ, &c.

PETITIO OBLATA

per dominos ambassiatores illustrissimorum dominorum ducum Burgundiæ & Sabaudiæ lecta in congregatione generali die Veneris secunda mensis Octobris.

Anno 1433. 2. Octobris. *Ex ms. Aquicinctensi*

ILlustrissimi principes & domini nostri metuendissimi, domini duces Burgundiæ & Sabaudiæ, ecclesiæ sanctæ & hujus sacri concilii Basileensis devotissimi, quasdam differentias inter dominum nostrum summum pontificem EUGENIUM & hanc sacram synodum Basileensem exortas esse dolenter comperientes, quæ si in longum protraherentur, in magnum totius populi Christiani discrimen & scandalum devolvi possent, fidei orthodoxæ, ecclesiæ atque hujus concilii res & facta filiali affectu devotissime accurantes, ut tantis periculis emersuris auferen-

A dis, rebus propriis non parcentes, pro viribus suas operas, uti tenentur, impendere valeant; diligenti consultatione habita, in unam tandem firmati conclusionem, nos suos exiguos servitores simul cum aliis principum & dominorum parte hac eisdem adhærere volentium ambassiatoribus requestam præsentem huic sacro concilio explicandam mandaverunt. Proinde nos attendentes, quod concordia inter prædictum dominum nostrum summum pontificem & hoc præsens concilium, in tantum toti mundo extitit de-
B siderabilis, ut pro ea adipiscenda nulla rationabilis requesta fienda cuicumque viventi displicenda putanda sit; etiam quod serenissimus invictissimusque princeps & dominus, dominus imperator pro eadem concordia obtinenda, aliique quam plures illustrissimi principes innumeros labores assumserunt, & a quibus præfati nostri principes & domini nostri metuendissimi expertes esse non vellent, cum omni reverentia, humilitate, devotione, & affectione eorumdem dominorum parte deprecamur, exoramus &
C supplicamus, ut pro vitandis tantis periculis & scandalis, hoc sacrum concilium dignetur continuare & prorogare absque innovatione quacumque, decretum super suspensione ab administratione papali contra dictum dominum nostrum summum pontificem factum, usque ad tres menses, inchoantes a die responsionis nobis assignandæ, infra quos nostri prædicti principes & domini suos oratores ad sanctitatem ejusdem domini nostri transmittere voluntarie offerunt, ad supplicandum, exhortandum, inducendum & requirendum sua parte ejusdem domini
D nostri sanctitatem, ut absolute & de plano huic sacro concilio adhærere dignetur. Verum si eadem sua sanctitas, quod Deus avertat, tam devote petitis intendere contemserit, dicti nostri principes generale ecclesiæ bonum tantis acturis & discriminibus exponi ægre ferentes, hujusque sacræ synodi reverendissimorum reverendorumque in Christo patrum & aliorum dominorum periculis, laboribus, & expensis compatientes, ad fidei orthodoxæ ecclesiæque universalis bonum, debitum suum sic peragere studebunt, quod merito præsens sacrum concilium debuerit contentari.
E

(a) Vide quæ de subscriptionibus cum calamo sacro calici intincto olim factis diximus in lib. 1. de antiquis ecclesiæ Ritibus cap. 5. art. 4. num. 3.

[a] DISPUTATIO (a) FACTA

Inter dominos cardinalem S. Angeli præsidentem concilii Basileensis, & archiepiscopum Spaletensem oratorem domini EUGENII *papæ IV.*

Anno 1433. 16. Octobr. *Ex duobus mss. uno Aquicinctensi, altero regii collegii Navarræ.*

IN nomine Domini. Amen. Anno a nativitate ejusdem MCCCCXXXIII. die Veneris XVI. Octobris, dominis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis & aliis ceteris per sacrum concilium Basileense deputatis, & existentibus ibidem ambassiatoribus domini nostri papæ, aliorumque regum & principum, in præsentia invictissimi SIGISMUNDI Romanorum imperatoris semper augusti, & aliis pluribus in multitudine copiosa, reverendissimus in Christo pater dominus JULIANUS S. Angeli cardinalis diaconus in Germania legatus, & sacri concilii præsidens, habita prius quadam brevi collatione, per quam in effectu, postquam se excusabat, si quid minus bene diceret, & quæcumque per eum dicenda, omnium correctione & emendationi subjiciebat, exorsus est dicendo, quod licet tantæ auctoritatis sint decreta conciliorum, quod cuilibet Christiano debeant pro ratione sufficere; tamen quia juxta B. Petri doctrinam, parati esse debemus omni poscenti reddere rationem de ea quæ in nobis est fide, justitia & veritas, pro quibus hoc sacrum concilium instat, luce meridiana clarius toti orbi constaret; ipse vellet ex multis clariora quædam dicere, ut obloquentibus contra concilium non esset detrahendi locus; adjiciens, quod licet concilium a principio sui passum fuerit continue multas impugnationes & angustias, nec tamen adhuc patres minus confidebant justitiam concilii prævalere debere, cum, sicut a principio ecclesiæ, patribus qui pro ipsa decertabant, contigerat, Christo præmonente: *Si me persecuti fuerint, & vos persequentur;* & Apostolo: *Qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.* Sed cum propheta sperabant dicente: *Multæ tribulationes justorum, & de omnibus his liberavit eos Dominus.* Et subjunxit post hæc, quod causa quæ in præsenti agitur, non est inter papam & patres de concilio singulares, pro interesse suo aut commodo privato, sed inter sanctam matrem ecclesiam & ipsum papam, super honore & auctoritate ipsius ecclesiæ, videlicet pro observandis & exsequendis decretis sacrorum conciliorum, permaxime sacratissimi concilii Constantiensis, exorans omnes ibi existentes, viriliter decertare pro his paternis legibus observandis, & ne ullo pacto paterentur leges ipsius infrin-

(a) In codice Navarræ hæc ita legitur inscriptio: *Disputatio habita per dominum legatum cum ambaxiatoribus papæ super dissolutione, an valuerit, &c. reportata per magistrum Stephanum de Novaria* MCCCCXXXIII. *die decima sexta mensis Octobris.*

A gi. Et demum his per se præmissis, proposuit quæstionem in terminis qui sequuntur.

Quæstio est, an summus pontifex potuerit facere dissolutionem. Sacrum concilium dicit papam non potuisse dissolvere concilium sine consensu concilii. Papa vero dicit contrarium.

Quæritur quid juris.

1. Et incipiens dominus legatus allegare pro parte concilii, legit decretum tertiæ sessionis concilii Constantiensis, quod dicit primo, Quod quodlibet concilium legitime congregatum repræsentat ecclesiam universalem B militantem. 2. Quod habet potestatem immediate a Christo. 3. Quod sacro concilio & decretis ejus quilibet, etiamsi papalis dignitatis existat, obedire tenetur in tribus: scilicet in his quæ pertinent ad exstirpationem hæresum, morum reformationem in capite & in membris, & pacem in populo Christiano ponendam. Ad idem legit aliud decretum Constantiensis ejusdem sessionis, quo cavetur, Quod quicumque, etiamsi papalis auctoritatis existat, obedire decretis ipsius concilii & alterius generalis concilii recusaverit in præmissis & pertinentibus ad ea, C puniri potest, & condignæ pœnitentiæ subjici. ex quo videtur evidenter ex isto textu, quod papa est inferior concilio, quod repræsentat militantem ecclesiam, quia ipse est pars, concilium vero totum.

2. Item, concilium potest papæ legem indicere & mandare: ergo papa est inferior, quia inferior numquam punit superiorem, aut sibi præcipit. Credo, serenissime princeps, quod tenetis illa concilii Constantiensis decreta sanctissima. Gregorius quoque venerabatur quatuor concilia prima, sicut qua- D tuor evangelia, ratione motus, quia facta sunt ab universali ecclesia & a Spiritu-sancto; quæ ratio habet locum in aliis conciliis. Idem Augustinus, qui dicit, quod ecclesia constringitur evangeliis & communi omnium traditione. Sicut ergo illa tenetis, ita reputetis ista decreta firma sicut evangelia.

3. Item, sancti doctores, maxime Hieronymus, venerati sunt permaxime concilia generalia, & dixit ipse alias disputans contra Luciferianum hæreticum, præter multas rationes & argumenta, Poteram omnia tua argumenta hoc uno sole siccare, loquens de E auctoritate concilii, quod determinaverat contrarium ejus quod ille hæreticus tenebat.

4. Item, per leges civiles pœna imponitur dicentibus contra decreta concilii, aut ea revolvere volentibus. l. 3. c. *de sacrosan.* &c. In concilio quoque Chalcedonensi, habendo mentionem de concilio Nicæno, dicitur: Qui hujusmodi retrectat, gratiam Spiritus-sancti cassat. deinde subjicitur: Quando celebratur, qui habet dicere, dicat. nam post

statuta publicata; si quis contradicit, pellatur de civitate, & fuit N. imperator. Item, laicus dicit: Nullo modo debetis de synodi decretis disputare, quia non licet nobis, & ex his videmini habere fundamenta pro concilio. Restat modo videre de controversia, scilicet an papa potuerit dissolvere. Et respondetur quod non potuit, sed quod tenetur dissolutionem revocare, & auferre injuriam, quam sanctæ matri ecclesiæ fecerat dissolvendo hoc concilium, quod ad tria bona maxima & necessaria erat congregatum, scilicet ad exstirpationem hæresum, reformationem morum in capite & in membris, & ad pacem procurandam in populo Christiano.

5. Et quod non potuerit dissolvere papa probatur, primo ex decreto ex quo habetis expresse quod non, quia inferior non potest tollere legem superioris, sed concilium est superius, ut dixi: ergo, &c. Secundo, saperet contradictionem, quia concilium dicit quod papa tenetur obedire. ergo non potest dissolvere contra voluntatem concilii, & sic non obedire est contrarium decretis concilii, quæ volunt quod teneatur obedire. nam quomodo deberet concilium præcipere aliquid papæ, aut præciperet, si papa id potest destruere aut dissolvere? aut quomodo obediret concilio, si destruat ipsum? Tertio, jura volunt, quod in his quæ pertinent ad universalem statum ecclesiæ, papa nihil potest immutare, & habetur 21. q. 1. *Convenit*. Sed celebratio generalium conciliorum concernit statum ecclesiæ universalis, ut patet in prooemio c. *Frequens*. Igitur papa circa primum, nedum potuit dissolvere, sed nec aliquid immutare. Item, ante concilium Constantiense, si agebatur de hæresi, papa non poterat dissolvere, & erat subjectus concilio, ut in c. *Si papa* 40. d. Sacrum concilium Constantiense præterea æquiparavit alios tres casus. Igitur non potest in aliis, sicut nec in causa hæresis, cum de similibus idem debeat esse judicium. Item, per concilium Constantiense fuit actu declaratum, quod papa non posset dissolvere concilium, quando declaravit concilium, quod si quid fieret per Johannem post ejus discessum, nihil valeret. Item, concilium Constantiense declaravit discessum Johannis scandalosum & turbativum universalis status ecclesiæ, & tamen per talem fugam non dissolvebatur concilium Constantiense, multo magis ista expressa dissolutio turbativa est & scandalosa. Item, concilium Constantiense voluit concilia fieri ad reformationem ecclesiæ in capite & in membris. Si papa potest dissolvere, quod verisimile faceret, si sentiret aliquid fieri contra eum, frustraretur omnis effectus illorum patrum & conciliorum. Item, ex mente arguentis prohibetur ibi prorogatio & loci mutatio: ergo multo magis dissolutio, quia pro- A rogatio non tollit, sed differt, juxta illud: quod differtur non aufertur. Dissolutio vero totum annihilat.

6. Item, ex alio articulo probatur, quia dicit decretum concilii Constantiensis, quod antequam dissolvatur concilium, eligatur locus pro futuro concilio, consentiente & approbante concilio. Ergo debebat concilium Basileense consentire & approbare loci electionem. Item, cum jam Bohemi fuissent vocati ad declarationem Catholicæ veritatis, si concilium ante adventum eorum recessisset, ipsi dicerent & dixissent, ut populus B etiam merito æstimare potuisset, quod quia non credebant se resistere posse ipsorum argumentis, ideo patres de concilio fugiebant. Et crederetur, quod illi veritatem tenerent, quod manifeste fuisset in scandalum, damnum & oppressionem fidei. Item, cum hic esset congregatum, decebatne summum pontificem saltem ex honestate dissolvere sine consensu concilii, & ex falsis causis, ut constat omnibus evidentissime, præsertim ubi dicit regnum Bohemiæ finitimum huic civitati, quod nedum est finitimum, immo ad C dietas saltem xv. remotissimum. Item, quod civitates finitimæ erunt infectæ hæresi Bohemica, quod non est ita, immo * expertes sunt, quia sunt gentes earum magnæ devotionis. Item, dicit quod vocavimus Bohemos, & quod illud non erat faciendum * ullo modo. Sed si quis legat jus naturale, canonicum & theologum; inveniet, concordantibus omnibus doctoribus, posse disputari cum hæreticis saltim duplici respectu, 1. ad confundendum eos, 2. pro eorum reductione. Et si quis bene legerit gesta conciliorum, inveniet, quod hoc fuit practicatum D in duodecim conciliis. Et quia dicitur per nonnullos, quod non est scandalum natum ex dissolutione; certe magnum subortum est, & adhuc quotidie per eam turbamur; quotidie sunt scandala, quotidie dissentiones. Nonne fuit scandalizata vestra majestas, quæ statim audita dissolutione, scripsit concilio, quod mallet sepeliri vivus, quam quod pateretur dissolvi? Nonne scandalizati sunt alii reges & principes, qui miserunt ambassiatores ad papam, ut tolleret dissolutionem, reputantes eam magnum in ecclesia Dei scan- E dalum peperisse? Si non fuisset dissolutio, jam facta esset reformatio. Sed respondeant mihi ad discessum Johannis XXIII. quia ille non fuit expressa dissolutio, & tamen fuit declaratus scandalosus. Ergo ista expressa dissolutio multo magis, ut supra dixi, scandalosa fuit. Multa alia possent adduci pro ista parte, serenissime princeps, quæ ideo prætereribo, quia nollem majestatem vestram tædio afficere. Et quia jam sacri concilii justitiam videtis, modo restat ut veniam ad bullas nunc præsentatas, & eas non satisfacere votis nostris ostendam.

* al. Ego expertus sum.

* al. patiendum.

7. Prima bulla dat potestatem oratoribus papæ, quod si & in quantum sacrum concilium revocet, quæ fecit contra papam, &c. illi e contra revocare possint quæ papa fecit contra concilium. & præsupponit papa, quod sit quæstio de privatis commodis inter concilium & ipsum, quod non est verum; quia quæstio est inter ecclesiam & ipsum. Voluit enim ecclesia sua jura tueri, nam non potest fieri universalis reformatio, nisi in concilio: si quando congregatum dissolvitur, quando fiet? certe numquam. Vult igitur procedere* ut fieri possit. Et dicite, precor, post concilium Constantiense, quid fecit concilium Senense? quid istud? certe nihil adhuc propter dissolutionem. Si in viridi & in decretis ita novis existentibus, prout sunt, papa hoc facit, quid faciet hinc ad centum annos, si concilium cederet & papa obtineret? nihil aliud dicere possemus, nisi quod actum esset de Christiana religione, & principes qui nunc favent papæ, essent causa quod papæ essent in futuro pessimi, & nullus esset qui auderet eis dicere quicquam.

* al. providere.

8. Vult ergo concilium omnibus his malis occurrere, quantum potest. Præsupponit & dicit, nos attentasse multa contra sedem apostolicam & seipsum. Absit hoc a nobis, ut aliquid contra sedem apostolicam attentemus, immo illius auctoritatem vellemus augere; & si bene videantur decreta nostra, invenietur, quod omnia faciunt pro sede apostolica, & etiam pro ipso domino EUGENIO, si bene vellet vivere, & salutem animæ suæ desideraret. Citavimus eum bis, obaudivit? Serenitas vestra misit primo ad eum plures, postea personaliter institit apud eum, ut dissolutionem revocaret; principes etiam alii miserunt omnes, obaudivit? Sed libenter audirem quæ sunt attentata contra sedem apostolicam vel libertatem ecclesiæ. Certe nihil factum est, quod fieri non potuerit & debuerit. Primo videamus. misimus a principio oratores nostros ad eum supplicandum, ut revocaret dissolutionem. Secundo, citavimus eum, sicut sancta concilia sæpe summos pontifices citaverunt, nedum propter hæresim, sed propter deformitatem vitæ, ut de Johanne XII. propter fornicationis crimen, & quia scandalizabat ecclesiam, etiam potuimus. Tertio, est factum decretum monitorium suspensivum, de quo audivi ab homine fide digno, quod papa illud nominat tonitruum, & bene potest sic nominari, quia tonitruum descendit de cœlo, & sic hoc esset tonitruum quondam cœlitus & a Spiritusancto indubie inspiratum. Ipse dicit quod ita facere, vel dicere, quod concilium possit suspendere papam, est hæreticum & prophanum. Et sic hæreticat nos. Si hoc verum est, ergo Concilium Constantiense, quod suspendit Johannem priusquam eum deponeret, est hæreticum. Ergo alia concilia quæ idem fecerunt, essent hæretica. Sed cum concilium Constantiense & bulla Martini dicat, quod si quis diceret concilium non posse facere omnia in his quæ pertinent ad reformationem in capite & in membris, & in aliis casibus expressis in decreto, esset hæreticus. Ergo de ipso quid dicendum sit, qui aliud affirmat, vos videtis. Inviti venimus ad hanc monitionem. sed necessitas ecclesiæ & istius pertinacia ita facere nos compulit. Patet igitur, quod in his nihil est injustum, aut contra sedem apostolicam, vel ipsum dominum EUGENIUM, si ipse debitum suum facere vult.

9. Est aliud decretum, quod electio papæ fieret in hoc loco, si contingeret, durante concilio, sedem apostolicam vacare. Hoc decretum justissimum est, & ex causa legitime factum. Hoc enim ideo fecit concilium, quia vellet ecclesia, si vacaret sedes, providere de bono pastore & bono modo eligendi. Istud autem in nullo alio loco melius fieri poterat, quam in concilio.

10. Item, fuit alia ratio. Sacrum concilium vocaverat omnes cardinales, ex quibus jam plures venerunt, ut videtis, & alii venient. Ad eos autem pertinet summi pontificis electio ex jure. Non ergo videbatur æquum, ut apud unum qui nollet venire, sed malignari, ceteris obedientibus, remaneret electio.

11. Est tertium decretum, quod papa non faceret cardinales. Dicunt aliqui, concilium non potuisse facere tale decretum; sed legant decreta concilii Constantiensis, & videbunt illud idem statuisse, ne Johannes XXIII. post discessum faceret cardinales. Et si illud factum fuerit propter discessum, multo magis hoc fieri potuit hîc propter dissolutionem.

12. Item, est magnum interesse ecclesiæ, quod sit bonum caput & boni consiliarii, qui sunt cardinales, qui regant ecclesiam. Conveniens igitur est, quod sint de omnibus mundi partibus & viri electissimi. & cum sacrum concilium vellet circa assumtionem & numerum cardinalium modum apponere, fuit hujusmodi decretum convenientissimum.

13. Item, ex fide dignis personis habebatur, quod multa promittebantur aliquibus, si operam darent, quod eorum principes non adhærerent, & sunt hîc præsentes aliqui ex illis, quibus hujusmodi promissiones factæ fuerunt. Ergo ita facere injustum non fuit, ut ecclesiæ utilitati provideretur.

14. Item, hæc prohibitio temporalis est, & si debitum suum fecisset, omnimodam habuisset potestatem.

15. Item, conqueruntur consequenter de commissione regiminis civitatis Avenionensis, facta reverendissimo domino meo S. Eustachii. Sed in hoc nullam habent justam causam querelæ. Nam cum ille qui civitatem

illam regebat, esset inimicus concilii, & impediret volentes venire ad concilium, necesse fuit, ut opportune provideretur. Item, concilium non commisit uni extraneo, sed uni ex nobilissimis membris ecclesiæ, & non sine causa, sed instantibus oratoribus civitatis Avenionensis, qui de ipso provideri rogabant. Item, non fuit hujusmodi commissio perpetua, sed temporalis, donec providisset aliter concilium cum papa. Item, conquerebantur cives quod non servabantur eorum consuetudines & privilegia, quia tria officia, quæ solebant dari tribus præstantissimis viris, & ex necessitate dari debebant, quia ab uno appellatur ad alium, videlicet episcopatus, vicariatus civitatis, & rectoratus comitatus* Venesini, erant data uni soli, & sic unus & idem erat episcopus, gubernator sive legatus civitatis & rector comitatus. Et sic ipse idem erat judex a quo, & judex ad quem; & ex his asserebant se plurimum de scandalis & guerris in patria dubitare, ultra eas turbationes quæ prius fuerant, & adhuc durabant, quibus legatus papæ non erat satis aptus obviare. Et quamquam super his apud summum pontificem querelam fecissent cives, non erat tamen usque ad hoc provisum, immo de provisione desperabant. Fuit ergo necesse ut concilium provideret. Et quia nonnulli asserunt concilium hoc facere non potuisse; respondeant mihi, si papa, qui tamquam caput ministeriale habet ab ecclesia administrationem, hoc facere potest, cur non & ecclesia ipsa? Nam & doctores nostri tradentes exemplum de rege, qui de regno suo discedens, dimisit sponsam in regno, & administratorem unum, cui omnem potestatem gubernandi & administrandi tradidit; dicunt quod si ille voluerit quicquam facere in dedecus & verecundiam sponsæ, quod potest sponsa sibi resistere. Sic & in casu nostro dicendum est, universali ecclesiæ congregatæ licuisse committere talem administrationem, cum videret administratorem per papam deputatum, in dedecus & detrimentum ecclesiæ laborare, & totis viribus inniti, quomodo ipsam ecclesiam, per hoc sacrum concilium repræsentatam, destrueret & annihilaret. Ex quo etiam aliud infertur, videlicet quod decretum hujusmodi sacri concilii, per quod declaratum fuit, papam non potuisse dissolvere, valuit & licite fieri potuit. Et si hæc & similia diceremus ecclesiam facere non posse, certe sequeretur Christum minus sufficienter providisse ecclesiæ suæ sanctæ, quod nullatenus est dicendum.

* al. vicecomitatus.

16. Conqueruntur de causis consequenter, sed nonne in concilio Constantiensi fuerunt dati quatuor judices, qui de causis cognoscerent? Nonne concilia provincialia & generalia de causis cognoscunt? Certe sic. Et si quis legerit Isidorum & alios libros conciliorum, inveniet concilia de causis cognovisse. Item, hoc factum est ex necessitate, quia papa omnes qui erant in concilio persequebatur, neque quisquam erat, qui speraret justitiam posse consequi in curia Romana, etiamsi jus optimum haberet;* videmusque experientiam in magistro Johanne *de Polemar* sacri palatii apostolici causarum auditoris, qui modo est in Bohemia pro concilio. Nam cum proposita esset causa contra eum in Romana curia in consistorio, papa dixit expresse contra eum, dicens quod dictus magister Johannes erat contra eum cum aliis de concilio. Item, hoc pertinet ad unum de articulis, propter quod congregatum est concilium, scilicet pacificationem, cum per diffinitionem causarum habeatur pax litibus peremtis.

* al. vidimus.

17. Conqueruntur de administratione generalatus Humiliatorum, pro qua satis est allegare, quod fecimus id quod etiam similiter fecit concilium Constantiense, quod suo tempore commisit cuidam administrationem ecclesiæ Olomucensis, & administrationem ecclesiæ Ariminensis ipsi domino Eugenio tunc cardinali & *domino Bononiensi. Sed & hoc ratio nobis suasit; nam videbamus imminere periculum, ne forte alius suspectus illustri principi domino duci Mediolanensi poneretur ad illud officium: quia non ignorabamus papam inimicari ipsi domino duci, ex quo cum generalis ille semper solitus sit stare Mediolani, quia major pars conventuum illius ordinis est in dominio dicti domini Mediolanensis, verisimiliter dubitabamus, ne quid deterius ordini devenisset. Item, licet ecclesia non soleat se de rebus minimis intromittere, sicut ista est: potest tamen, si vult, & hoc ita facere hic persuasit hujus ordinis utilitas, ne forte si domino duci suspectus datus fuisset, reclamasset ipse, sicut potest secundum traditionem doctorum, maxime Innocentii in c. *Super his*, de accusa. Et bene scit majestas vestra, quod quando erat in Constantia, si qui voluissent poni in regno vestro, qui erant vobis suspecti, reclamabatis. Sicut ergo majestas vestra, licet rebus maximis præpedita, non solet se de minimis intromittere, potest tamen si vult; ita & in ecclesia dicendum est. Item, si ecclesia potest statuere leges super omnibus beneficiis conferendis, multo magis potest de una ecclesia providere. Item, providit non perpetuo, sed usque ad beneplacitum concilii, & sine præjudicio alicujus. Item, providit archiepiscopo probissimo viro, nullas alias obventiones ecclesiasticas habenti; neque providit homini ingrato ipsi ordini, sed postulato a majori parte ordinis, videlicet a præpositis quinquaginta conventuum. Non ergo temere hujus administratio illi commissa est, sed justis & rationabilibus causis subsistentibus. De alia collatione

* al. & reverendissimo domino meo

beneficiorum per concilium facta, nescio, A nisi de certo beneficio pro quodam doctore in theologia magnæ commendationis, qui jam bis iverat in Bohemiam in ambaxiata pro concilio, & nunc ibi est, & adhuc illud beneficium erat litigiosum, ut sic lis terminaretur, nec daretur eis novus adversarius.

18. Conqueritur postremo de officio vice-cancellariatus. Nos non dedimus alicui illud officium, sed executionem bullarum ipsius papæ fecimus & commisimus. Concedit enim papa per bullas suas reverendissimo domino meo Rothomagensi, ut officium B vice-cancellariatus in curia Romana & extra exercere possit: nos ut illud huc exerceat, secundum bullas suas patimur, & sic papæ & ejus bullis deferimus. Non deberet ergo nos de bono opere lapidare, & quia suis litteris paruimus increpare. Si fuisset competitor, utique egregie auditus fuisset; sed nemo fuit neque est, ex quo sumus magis laudandi, quam reprehendendi; & constat satis ex præmissis nihil factum esse per nos, quod sit reprehensibile, aut revocatione dignum, vel quod per nos fieri non potuerit.

19. Nunc venio ad secundam bullam, C & considero circa eam, quod per decretum nostrum monitorium, quatuor fiunt domino nostro papæ mandata. Primo, ut prætensam dissolutionem revocaret; secundo, ut declararet hoc sacrum concilium a sui principio fuisse & esse legitime continuatum. Tertio, ut pure & simpliciter cum effectu eidem adhæreret; quarto, ut infra LX. dies prædicta omnia per suas bullas more curiæ Romanæ bullatas, huic sacro concilio intimaret. Pro examinatione hujus bullæ dati sunt deputati per sacras deputationes, & hi omnes simul convenientes, propter multas rationes con- D cluserunt, quod non satisfaciat. Inter ceteras vero rationes illa evidentissima est, quia non penitus revocat, ut decretum vult, quia apponit infra conditionem, quam oportet prius impleri, & si illa esset justa, satisfaceret, sed illa est prorsus impossibilis & turpis, quia præsupponit, quod concilium fecit contra se * aliqua quæ non potuit facere, quorum primum supra deductum est non esse bene dictum. Alterum quam sit contra auctoritatem sacrorum* conciliorum unusquisque videt. Non satisfacit secundo, quia non declarat, ut petitur, sed novum inducit ex sua potestate. Aliud autem est declarare aliquid fuisse, aliud velle. Ipse autem vult, ut E sit ad sui libitum, & loquitur per verba mere dispositiva, non declarativa. Item, loquitur per verba fictionis, sicut est in lege Cornelia, quæ fingit captum & reversum, numquam fuisse captum. Est autem magna differentia inter ista. Majestas vestra potest illegitimum facere legitimum. Papa vero potest matrimonium nullum fuisse & esse aliquod facere, sicut potest instantiam nullam, propter defectum litis contestatæ, vel alias facere, supplendo defectum scilicet aliquando. Item, qui declarat nihil inducit de novo l. *hæredes palam*, §. *sed si notam*, ff. de testa. Qui autem vult disponit ex sua voluntate, & si quis diceret illa verba *Volumus* & *contentamur*, intelligi posse, ut declararent; quia tamen verba sunt valde perplexa, multa mala exinde sequi possent. Item, si admitteremus hujusmodi suam bullam dispositionem ejus continentem, posset statim dissolvere: quia sicut voluit, ita potest nolle. Item, quia aliqui dicunt, quod debent capi verba in bonam partem, & non tantum verba quantum sinceram illius mentem attendere, subjicientes quod mens sua pura est, & si quid deficit, iterum faciet. Possemus hoc amplecti ex benignitate, nisi de illius mente contraria evidenter appareret. Nonne dicit in bulla quam dirigit universis Christi fidelibus, & quæ certis principibus delata est: *Absit igitur a nobis, ut talem declarationem faciamus, & quod talia gesta comprobemus. Prius est enim, ut non solum pontificatum vel partem ejus, vel animam ipsam a nobis tollant, quam fidem catholicam a nobis auferant.* Creditis ergo vos reverendi & spectabiles principum oratores, quod ipse adhærebit, & revocabit dissolutionem? Certe non faciet in æternum, ut plurimum dubito. Facile erat dicere, *declaramus*, sicut dixit *Volumus*, & *contenti sumus*. Sed certe id non gerebat in animo; nec in hoc potest prætendi, si per inadvertentiam factum sit, ponendo unum verbum pro alio, quia in decreto ipso suspensionis continebantur verba per quæ debebat fieri. Item, ego miseram unam minutam de forma adhæsionis domino imperatori, quatenus papa juxta illam faceret; & ipse imperator ibi statim respondit, quod fuerat data papæ in manu sua, & tamen facere noluit.

20. Dicit post hoc quod sumus acephali & hæretici, & ceteri nobis adhærentes omnes. Ergo vestra serenitas, quæ semper adhæsit & adhæret, & quæ post prætensam dissolutionem scripsit nobis, ut nullo modo dissolveremur, fuit principalis; & omnes alii reges & principes Christiani, quorum nullus est qui ad hoc sacrum concilium non scripserit, aut miserit post dissolutionem, velut ad synodum legitime congregatam.

21. Ad tertium non satisfacit, quia nec pure nec simpliciter adhæret, neque etiam cum effectu. Pure quidem intelligitur quod non habet admixtam conditionem, neque modum. Non facit ergo pure, quia apponit conditionem: non cum effectu, quia effectus non concordat verbis. Putatisne dici posse eum adhærere in effectu, cum privaverit dominum S. Sixti omnibus beneficiis, & dominum de Cypro una abbatia, propterea quia adhærent concilio? Nullus diceret talem adhæsionem, etiamsi ad plenum satis-

* al. contra sedem apostolicam.

* al. canonum.

* al. attenderit.

faceret, nisi verbalem, potissime si * attenditur bullam illam plenam hæresibus & erroribus per eum ad universos Christi fideles missam, quæ nullo pacto potest tolerari.

22. Ultra hæc præsupponit in bulla prædicta, nos non potuisse facere multa, quæ fecimus: quod si toleraretur, nimis esset grave pro ecclesia Dei. Nam faceret dubitari de conciliis præteritis & futuris: quia sicut unum ruit aut aliqua ejus pars, ita & aliud. Item, non vult aliquo modo includi in reformatione; & tamen prius dederat potestatem suis præsidentibus cum illis tribus, propter quæ concilium est congregatum, in quibus eum contineri nemo dubitat. Expresse enim in ista bulla dicit, quod procedatur ad reformationem morum, de capite nullam faciens mentionem; immo plus, quod si ipse vel legatus suus habent unam opinionem, & concilium haberet aliam, quod standum sit suæ opinioni, non concilii. Quid ergo servit nobis Constantiense concilium, cum providet concilium esse supra papam in certis casibus.

* al. adhæsionis.

23. Item, si ista bulla prætensæ dissolutionis * esset plena, intelligitur revocata per aliam bullam postea factam, posteriorem in data, in qua multa dicit hæretica, injuriosa & piarum aurium offensiva. Et primo dicit quod volumus scindere ecclesiam. Ecce reverentiam quam habet ad sacrum concilium. Item, dicit quod conatus est nos reducere & a nostris erroribus revocare, & quod facta hic sapiunt hæreses & schisma. Ecce quid sentit de nobis & gestis nostris. Item, quod concilium est inferius papa, & tamen concilium Constantiense dicit contrarium: ex quo innuit, quod illud concilium false & male fecit deponendo Johannem, cum ipse esset superior concilio. Deinde dicit quod legitima fuit sua dissolutio, & quod dicentes contra, sunt ab omni veritate & fide catholica alieni. Ergo sentit reges & principes omnes, qui ad hoc sacrum concilium scripserunt post dissolutionem, appellando hunc sacrum cœtum, sacrosanctam generalem synodum Basileensem in Spiritu-sancto legitime congregatam, & mittentes oratores ad papam, ut hujusmodi dissolutionem revocaret, inter quos majestas vestra prima fuit, quæ litteris & nunciis & præsentia accuratam operam dedit cum eo, fuisse hæreticos, quod tamen minime verum est. Item, dicit quod monuisse & citasse papam sub pœna suspensionis, sicut hoc sacrum concilium fecit, est contra jura divina pariter & humana, & sapit hæresim. Ergo concilium Constantiense quod suspendit Johannem, hæretice fecit. Item, quod non est hic caput Spiritus-sanctus, nec esse potest piissimus Jesus-Christus, & quod petitio nostra quam facimus, ut declaret hic fuisse ab initio concilium continuatum, est sacrilega & hæretica. Item, quod

A omnia quæ fecimus sunt contra jura divina & humana, & quod etiamsi habuissemus potestatem faciendi, omnia essent irritatione, annullatione & cassatione dignissima, & sic præsupponit quod concilium in nullo potestatem habet supra papam; sed vult quod præsidentes sui omnimodam habeant potestatem, & concilium nihil sit. Quæ quam fidei, æquitati, & honestati conveniant, & quam sint contraria decretis sacri concilii Constantiensis & hujus concilii, quisquis mediocriter peritus facile prospicit.

24. Videtis igitur vos, reverendi, spectabiles & venerabiles dominorum principum
B oratores, sacratissimi concilii justitiam & humanitatem, & qualis mens & qualis animus, qualisve intentio sit summi pontificis, & quod jam frustra esset apud eum amplius instare vel laborare pro adhæsione; præsertim cum serenissimus dominus noster imperator, cum Romæ esset, omnimodam instantiam fecerit, super adhæsione & revocatione dissolutionis, super quibus honestam minutam ostendit & tradidit summo pontifici, ut secundum illam bullam faceret, & tamen eam facere recusavit, sicque non est verisimile quod
C ad instantiam alterius regis vel principis de mundo talem bullam, ut petimus, quæ tamen honestissima est, facere velit. Si itaque serenitas vestra & alii reges & principes debitum suum facere velint, ut speramus, omnia bene fient, neque dubium erit de schismate. Amplectimini ergo sacrum concilium, & illi totis viribus adhærete. conservate ecclesiam & fidem catholicam, quam certe in magno fluctu videtis. Et licet ipse dominus Eugenius papa ab ecclesia se separet, vos tamen cum ecclesia perseverate, neque credat quisquam, quod aliquid fiat aut velit fieri
D per nos ad vindictam, sed solum omnia fecimus ut resipiscat, & ecclesiam matrem omnium recognoscat, atque ecclesiæ monitiones & mandata suscipiat. Si viderit se non habere obedientiam, fortasse mutabit animum, tollet scandala, & honorabit ecclesiam matrem suam. Si viderit per vos nimis sibi faveri, crescet pertinacia sua, & vos ecclesiam offendetis, & eritis causa multorum malorum in ecclesia Dei in futurum, nutrietisque suam scandalosam dissolutionem. Ego ut multi sciunt satis laboravi pro ipso,
E adhuc laborare vellem, & ponere me in perpetuis carceribus Venetiis aut alibi, ubi ipse vellet, quod fortasse pauci facerent. Quod si adhuc vellet adhærere, & scandalosam illam dissolutionem & bullam per eum factam revocare, quod omnia fient in hoc sacro concilio cum honore suo. Et quia sunt qui dicunt quod in ipsorum incorporatione jurarunt solum pro illis tribus, & quod nolunt adhærere concilio, in eo quod fieret contra papam, pro Deo tales bene advertant dicentes talia, quod si bene consideraverint,

in

in istis tribus comprehenduntur omnia. Cum enim quicquid fit ecclesiam aut fidem aut mores concernat, si adhærent in tribus, adhærent in omnibus, quia hic nihil fit quod non pertineat ad fidem vel ad mores. Nonne reformare est tollere deformitates? sed quæ major deformitas, quam quæ impedit ne reformatio in ecclesia fiat. Ita est de dissolutione quæ impediebat destruendo concilium ne procederet ad reformationem in capite & in membris. Non dubium autem pertinere ad reformationem quod papa non alienet se ab ecclesia, sed illi adhæreat super quo ipse processus est. Item, quæ major deformitas in ecclesia, quam illa quæ est in capite, cum sicut communiter dici solet, quando caput dolet, cetera membra dolent? & in capite quæ major deformitas, quam nolle adhærere sacro concilio, ut tenetur, ac monita sanctæ matris ecclesiæ suscipere? Item, causa pro qua laborant concernit fidem, nam articulus fidei est credere unam sanctam ecclesiam. An ergo ipsa sit supra papam qui est minister ejus, an non, hoc ad fidem pertinet. Nam claves ecclesiæ datæ sunt in persona Petri, & ecclesia non est propter papam, sed papa est propter ecclesiam, & non dicitur credo in papam, sed in sanctam ecclesiam catholicam. Item, concernunt fidem quæ hic facimus, quia nos dicimus, quia non potuit dissolvere, ipse vero dicit contrarium, videlicet quod hoc asserere hæreticum est, ut dixit in bulla quam vidistis, in qua multa hæretica dicit, jamque non oportet eum citare super adhæsione sua, sed super fide. Si ergo reputet concilium non habere potestatem, ista est materia fidei, in qua adhæserunt. & si volunt servare eorum juramenta, debent adhærere, tueri, ac conservare decreta concilii: nec quisquam ex eis est, cui aliter facere aut asserere liceat. Quod vero a quibusdam objicitur contra hoc concilium, quod scilicet tendat ad schisma, non sic est, quia concilium est ubi ecclesia, & ecclesia ubi concilium, quod eam repræsentat. Sed papa est qui vult se a concilio & ab ecclesia alienare, & nulla actio concilii tendit ad hoc, ut schisma fiat. nec est de intentione patrum, qui in concilio sunt, & hoc non debet timeri per principes, quamdiu ipsi velint debitum suum facere huic sacro concilio, scilicet, prout tenentur, adhærere. Cum jam clareat manifesta de justitia & veritate sacri concilii, plurima alia dici possent, quæ ideo in præsens obmittenda censui, quia nollem tædio afficere vestram majestatem. Supplico tamen ut quicquid per me dictum est omnes deputati & alii quicumque corrigant & emendent. Ego equidem novi imperfectum meum. Unum protestor, quod nihil causa injuriæ alicujus vel affectionis dixi, sed puram & meram credens dicere veritatem, ac loquens pro ecclesia sancta Dei & fide catholica.

RESPONSIO DOMINI ARCHIEPISCOPI *Splatatensis oratoris domini Eugenii papæ IV. ad præmissa.*

1. SErenissime imperator, audivit majestas vestra propositionem reverendissimi in Christo patris domini mei legati, in qua sua dominatio reverendissima justificat congregationem & causam concilii. 2. Exhortatus est patres, ut non patiantur leges paternas infringi. 3. impugnavit dissolutionem & quædam dicta sanctitatis domini nostri, in quadam cedula contenta, nominans decretum concilii tonitruum. Post hæc dixit de duabus bullis domini nostri, quarum prima habet concessionem reverendo domino Cerviensi consocio meo & mihi factam, super revocatione factorum contra concilium per dominum nostrum: ita tamen quod & hic revocentur facta per concilium contra sanctitatem suam & sedem apostolicam; & multa alia produxit, quæ dicit esse facta contra concilium. Postea ad effectum alterius bullæ devenit, quæ de deputatorum consensu, ut asserit, impugnata & non satisfacere judicata est. Ultimo deduxit effectum bullæ, quam dixit emanasse ad principes Christianos pro parte sanctissimi domini nostri, in qua multa contineri dicit contra concilium sacrum. Facta hæc sunt quæ effectualiter produxit in medium. Sacratissime Cæsar, reverendus in Christo pater dominus episcopus Cerviensis collega meus & ego, viri certe non multæ litteraturæ, sumus hic improvisi & sine advisamento; tamen quia debemus & volumus inniti veritati, illam in medium perducere curabimus.

Serenissime imperator, vosque reverendi & spectabiles oratores, justorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ: justitia SS. domini nostri Eugenii papæ IV. in manu Dei est, & numquam supprimetur, quia in manu universalis ecclesiæ est, id est majestatis vestræ & aliorum regum & principum, qui sunt ecclesia Dei & universus coïtus fidelium, secundum quod exhortatus est reverendissimus dominus legatus, ut videlicet vestra serenitas & alii domini non patiantur leges antiquas & modernas infringi. Nos etiam exhortamur pro parte sanctitatis domini nostri. Sumus ergo concordes. De 2. & 3. quibus nisus est impugnare dissolutionem, quæ tamen verius dicenda est commutatio. Nobis tamen datum est in mandatis, ut super hujusmodi potestate non disputemus; ideo an legitima & justa fuerit non est nostrum decidere. Vos moveamini ex juribus scriptis & conscientiis vestris. 4. Dicit illam scandalosam extitisse, ex quo procedendum fuisse innuebat, foreque ac

procedi posse contra SS. dominum nostrum inducit. Ad hoc quod fuga JOHANNIS de Constantia fuit declarata scandalosa per concilium Constantiense; & tamen illa fuga non fuit concilii dissolutio. Ergo multo magis hæc dissolutio. Certe si concilium Constantiense ita declaravit determinavitque; non immerito, quia ibi agebatur de fuga ejus qui de papatu disceptabat cum duobus, & sic si remansisset, poterat tolli schisma & divisio, quæ erat in ecclesia Dei, sed hic sumus in alio casu, quia habemus papam unicum. Item, dominus noster papa non ut concilium dissolveret, sed ut melius & commodius interesset reformationi, quam summe desiderabat & desiderat; quia tam longe propter notissimam ejus infirmitatem venire non poterat, hujusmodi non dissolutionem, sed commutationem fecit, & magna est in facto differentia. Post hæc præfatus dominus meus legatus hoc decretum appellat suspensionis tonitruum quoddam: subjungens quod ideo hoc tonitruum appellandum est, quia descendit Spiritus sanctus de cœlo tempore quo fuit factum. Apud naturales audivi non descendere de cœlo tonitrua, sed potius generari ex putrefactionibus quibusdam. Ulterius dicit, quod dominus noster papa contrarius est concilio Constantiensi, dum determinat, & dicit hoc decretum suspensionis nihil esse, & fieri non potuisse. Et tamen concilium Constantiense, sicut & alia concilia sancta, venerandum est sicut evangelium, nisi aliquid a fide alienum contineret.

2. Quæ verba cum audisset præfatus dominus legatus, illico interrogavit memoratum dominum Spalatensem an de hoc dubitaret. Ipse vero per verba ista respondit, Credo secundum quod credit & tenet ecclesia, & scio pontifices non jurare nisi de octo conciliis tenendis.

3. Consequenter instat ad effectum bullarum, quod datur nobis potestas revocandi facta contra concilium per sanctitatem domini nostri: si tamen econtra per hoc sacrum concilium contra suam sanctitatem & sedis apostolicæ auctoritatem facta revocentur, adjiciens quod videretur sanctum hoc concilium causas agere particulares. Certe credo quod procedit pro causa fidei & ecclesiæ, sed forte aliqua facta sunt, quæ nullo jure fieri debuerunt, sicuti quod illi qui sunt pars formata contra sanctitatem suam, sedent tamquam judices ad eam judicandam, pro qua re adduco illud in testimonium, quod paternitas sua dicit, videlicet quod dux Mediolani est inimicus papæ, & tamen prælati sui sunt conjudices.

4. *Et cum hoc dixisset, statim respondit dominus legatus & alii ipsum male intellexisse, quia non ita ipse dixerat, sed potius econtra, quod papa erat inimicus ducis Mediolani. Quibus dictis, statim præfatus Spalatensis continuavit verba sua dicens:* Si ipse non est, multi alii sunt hic sui inimici, omnibus, immo toti orbi notissimi; & certum est quod in antiquis conciliis, quando causæ agitabantur & debebant diffiniri, personæ quæ erant partes formatæ, non admittebantur, sed expellebantur. Item, Petrus cum ordinaret Clementem, quem propter ejus virtutes & merita sibi successorem elegerat in vita, dixit ad populum: Si quis sit cujus iste Clemens fuerit inimicus, nemo cum illo amicitiam contrahat; qui enim contraxerit, iste exterminare ecclesiam Dei volet. Sed si ille ita locutus est, nescio quomodo inimicos tales vobiscum admittatis, cum omnia jura tales ut suspectos evitent. Nemo igitur mirari debet, si aliquando papa se in manibus istorum non ponere velit. Item, quoad collationem beneficiorum etiam certum est, quod quædam sunt reservata summo pontifici, quæ alteri non licet conferre. Impugnatis aliam bullam, quia dicitis quod penitus eam non revocat. Certe qui omnino revocat, penitus revocat, etiamsi verbum non ponatur; sed ita est in bulla nostra, si tenor & effectus ejus bene consideretur. Displicent vobis illa duo verba: *Volumus* & *contentamur*, quasi sint novi juris inductiva; sicque videtur, ut dicitis, papa de novo indicere, licet prius fuerit. Reverendissime pater, ipse intelligitur declarare, non de novo inducere, si omnia bene ponderata fuerint. Nam quando verba non possunt intelligi in propria significatione, juxta dispositionem materiæ in qua ponuntur, trahuntur ad consequens significatum. Cum ergo id quod non fuit non possit fuisse, nec econtra, oportuit ut ea trahamus ad consequens * significatum. Audivi equidem a theologis sæpenumero, etiam ipsum Deum rerum omnium factorem non posse efficere, quominus ea quæ fuerint facta, non fuerint facta, licet hominum mentes possit cœcare, ut factum id fuisse non intelligant. Unde si Deus etiam diceret, nolo quod tale quid fuerit, hoc facere non potest, si id prius factum fuit. Ita in proposito SS. dominus noster dicit, quod vult concilium istud intelligatur vere fuisse continuatum. &c. Et hoc non potest intelligi, quod si non fuit, ipse velit illud fuisse; itaque voluntas sua efficeret illud fuisse quod non fuit. Ergo verbum *volumus* trahitur ad significatum sibi in hoc possibilem sive consequentem, * ut idem sit *volumus* quod *declaramus*, maxime quia ista voluntas respicit præteritum, & sic nihil potest de novo dare; & pro hoc habeo auctoritatem & decretum Anacleti papæ, scilicet in c. *In novo* 21. d. quia dum dubitaretur an potestas Petri esset concessa a Christo vel apostolis, ubi dicitur, quod a Christo tamquam a concedente, & ab apostolis volentibus sive consentientibus in eum, ut princi-

* *al.* conveniens.

* *al.* convenientem.

* al. ipsorum. palem & caput episcoporum.* Hæc autem voluntas se habet ibi per modum declarationis, scilicet notificando sic a Christo fuisse concessum, & pro hoc facit verbum *Contentamur*, quod videtur insecutivum. Ad id facit illud apostoli Pauli: *Habentes victum & vestitum his contenti sumus*, sive est dicere, quasi declararet sic esse secundum legem Dei, & sic est voluntatis divinæ non ipsius dicentis. Sic dicendo est in casu nostro. Deinde dicitis, quod non adhæsit pure, simpliciter & cum effectu, quia apponitur conditio, quæ turpis & inhonesta est. Reverendissime pater, memini me legisse apud legistas, quod conditio, quæ tacite inest, si exprimatur, non dicitur actum facere conditionalem. Ita hic ista conditio inest tacite & necessario, & non facit conditionem. Hoc probatur evidentissime, quia si quis legerit XVII. q. c. *totam*, inveniet in plerisque capitulis dici concilia celebrari debere, præsente papa vel ejus legatis. Sed concilium Constantiense noluit ritum tollere & ordinem juris & canonum. Ergo si in hoc *cautum est, & hoc concilium sit celebratum sine eis, clausula ista necessario intelligitur. Item, quod revocentur facta contra papam & sedem apostolicam. Ista videtur conditio necessaria. Nam non petit quod revocentur quæ concilium facere potuit. Sed si quid est factum ultra potestatem, illud vult tolli & revocari debere. Et sic ista est potius censenda revocatio tam facti quam juris. In his ergo quæ concilium facere non potuit, fiat revocatio: in aliis approbat & confirmat. Et pro hoc credo bullas illas satisfacere omnibus, & mihi ita videtur, & ita credo potissime, si mens magis quam verba attendantur. Demum producitis quoddam scriptum, per quod dicitis papam has bullas revocare debere, & multa hæretica in illis contineri. De illo nihil scimus, socius meus & ego, & an a domino nostro emanaverit ignoramus. Credimus tamen quod non. Quare, princeps serenissime, supplicamus ut causam ecclesiæ & domini nostri papæ serenitas vestra pie, juste & misericorditer determinet.

* al. tantum.

DOMINUS LEGATUS REPLICAVIT PROUT SEQUITUR.

Mallem, pater reverendissime, quod intenderemus reformationi ecclesiæ Dei, & super hoc mandatum haberetis, quam veniretis ad luctam disputationis in præsenti materia: certe tempora disputatione non indigent. Nam satis laboratum est, ut papa revocaret dissentionem, & adhæreret, ac faceret debitum suum, & tamen usque adhuc numquam voluit. Et quia dixistis justorum animas in manu Dei esse, & quod non tanget eas tormentum malitiæ, ex quo subinfertis quod anima & persona domini nostri papæ in manu Dei est, & in manu eorum

A qui repræsentant universalem ecclesiam, videlicet imperatoris & aliorum principum, & plura alia, quæ postmodum replicabo. Primum ad istud ne bis idem repetere habeam necessario, reverendissime pater, non nego omnem hominem, qui Christiano nomine censetur, cujuscumque status sit, esse de corpore ecclesiæ, & omnes catholicos esse ecclesiam Dei, & principes mundi Christianos esse magnam partem ecclesiæ, quia, ut inquit Apostolus, *datus est eis gladius ad laudem bonorum, vindictam vero malorum*; sed dicere quod soli principes repræsentent ecclesiam Dei, cum supportatione non est bene B dictum: quia non soli principes repræsentant ecclesiam, sed omnes catholici & fideles; & si concilium est actu congregatum, ipsam repræsentat ecclesiam, & precor legatis textum 96. d. c. *Nos*. Videbitis enim ibidem quantam reverentiam faciebat Constantinus ecclesiæ.

Secundo, dixistis quod exhortabimini omnes, ut sequerentur omnes & defenderent leges paternas, neque paterentur illas infringi, dicendo quod illud prius idem feceram, & quod in hoc secundo eramus con- C cordes; sumus concordes in verbis, non in re. Nam vos nullas leges expressistis, quas defendere aut sequi deceat. Ego de legibus conciliorum, & potissime Constantiensis feci mentionem, & illas adduxi evidentissime, probando quod concilium est supra papam, & quod papa decretis concilii obedire tenetur, & si non paruerit, pœnitentiæ & pœnæ condignæ subjici potest; vos nullas adducitis, quod papa sit supra concilium & ecclesiam congregatam.

Tertio dicitis, quod non estis missus ad disputandum an dissolutio valuerit vel non, D sed solum ut exhiberetis litteras adhæsionis, dicendo quod hujus sacri concilii dissolutio potius dicenda sit commutatio. Nescio, pater reverendissime, si vidistis bullas quas ad me misit, ut concilium dissolverem. Nescio si videritis bullas suæ prætensæ dissolutionis, certe in eis expresse dicit concilium, si quod fuit Basileæ congregatum, dissolvimus; nunc immutat verba, & dicit commutavimus, ut aliqualiter se honestet in præsens, quod minime, ut dixi, fecit in aliis bullis. Sed quis est qui ignoret, quæ differentia sit inter com- E mutationem & dissolutionem, cum commutatio sit incontinenti de loco ad locum mutatio sine intervallo, sicut factum de concilio quod inchoatum erat Papiæ ad Senas, sed dissolutio totum perimit, sicut in casu nostro? Item, potestne dici commutatio, cum ipse terminum prorogaverit per annum cum dimidio?

Quarto, respondetis ad illud quod dixi dissolutionem magnum scandalum generasse, & conamini confutare quæ dixi de fuga JOHANNIS, quæ fuit pronuntiata scandalosa,

tamen non sic dicendum est in casu nostro. Rationem assignatis, quia recessus ille poterat impedire unionem quæ tractabatur, quia tres erant contendentes de papatu. Hic non est necessaria fienda unio, cum non sit divisio. Reverendissime pater, si videritis acta concilii Constantiensis, videretis quod totum concilium reputabat illum Johannem pro papa, & ita reputabat eum serenissimus dominus noster imperator, & sic reputabat eum bonæ memoriæ cardinalis Florentinus patruus* vester. Item, si ille impediebat ne fieret unio, iste ex dissolutione quam fecit, impedit ne unio quam fecit remaneat, impedit reductionem Bohemorum & reformationem ecclesiæ quæ fieri debebat: immo jam facta esset, nisi ipse impedivisset, & adhuc fiet, ut speratur, per hoc sacrum concilium. Si nos paruissemus dissolutioni, majus scandalum secutum esset, quam ex illa fuga.

* al. patrinus.

Postea dicitis, quod ideo commutavit, ut posset ipso præsente concilium fieri. Numquam utimini verbo dissolvit, & tamen ipse EUGENIUS ipso uti non est veritus. Reverendissime pater, quatuor illa concilia sanctissima & alia plurima fuerunt celebrata sine præsentia papæ, & tamen in illis facta sunt omnia fere quæ ad fidem & mores pertinent.

Ulterius voluistis venari quoddam verbum quod dixi de tonitruo quod venit de cœlo, & etiam dicendo quod appellaverim bullam domini nostri papæ tonitruum. Sed ut mentem meam intelligatis, ego non illud dixi ad effectum illum, sed ut commemorarem quæ dominus EUGENIUS asserit de decreto nostro, & dicerem decretum nostrum monitionis cœlitus & a Spiritu-sancto emissum, & voluistis super hoc reprehendere & invehere, quod non decet personas graves & ecclesiasticæ auctoritatis in talia verba prorumpere. Sed an hoc sit dignum reprehensione judicate omnes.

Postea quia dixi, quod concilia sunt veneranda sicut evangelia, & in hoc non clare respondere videbamini. Interrogavi vos, an de hoc dubitaretis? vos autem respondistis, quod credebatis illud quod credit sancta mater ecclesia. Reverendissime pater, sicut dicit Innocentius in c. 1. *de Sum. Trinitate* & fi. ca. prælati debent scire & credere ea quæ ad fidem pertinent explicite & distincte. Et sic vos qui estis prælatus, debetis scire fidem catholicam explicite, nec debetis respondere, quod creditis id quod sancta mater ecclesia: immo paratus esse debetis respondere rationem cuilibet poscenti, de ea quæ in vobis est fide, juxta illud Petri. Item, hoc quod dico concilia veneranda sicut evangelia, nullam habet dubitationem, quod probo ratione inconvincibili: Concilium sacrum repræsentat ecclesiam universalem. Ergo est ejus auctoritatis, cujus est ecclesia.

A Sed Augustinus & alii dicunt, quod non crederent evangeliis, nisi auctoritas ecclesiæ eos commoneret. Igitur concilia veneranda sunt sicut evangelia. Item, Andræas & nonnulli alii scripserunt evangelia, & non tenemus ea, quia ecclesia illa non approbat. Item, B. Augustinus dicit & habetur 10. d. quod ecclesia universalis est ex omni generali traditione, & ea traditio fit per generalia concilia. Si ergo amodo interrogatus fueritis de conciliis, respondeatis audenter, quod ita tenetis, & veneramini concilia sicut quatuor evangelia. Et si aliter responderetis, non conveniret dignitati vestræ.

B Item, dixistis, quod non jurant pontifices de omnibus conciliis tenendis, sed solum de octo. Si paternitas vestra vidisset decretum concilii Constantiensis, super professione summi pontificis, certe aliter diceret. Et illa octo concilia statuerunt multa circa fidem, alia vero circa mores. Ideo non mirum si non jurant omnia tenere propter periculum perjurii.

Post hoc dixistis, quod hoc concilium non forte processerat secundum quod debebat, quia admittebantur inimici summi pontificis ad cathedram judicandi, commemorando quod dixeram de duce Mediolani &c.
C Ego adduxi illud assignando rationem commissionis, administrationis generalatus, * quod papa videbatur inimicari ipsi domino duci Mediolani, & textus ille B. Petri intelligendus est de alia inimicitia, scilicet quæ veniebat propter fidem. Inter istos quæ causa inimicitiæ sit ignoro. Et præsupposito quod essent inimicitiæ permaximæ, prælati jurarunt interesse sanctis synodis in eorum consecratione, & quando incorporantur, jurant sacro concilio fideliter ac diligenter laborare pro honore sacri concilii, non ducis Mediolani, & dare sanum & salubre consilium, secundum Deum & conscientiam. Non
D est igitur verisimile quod aliquis sit immemor conscientiæ suæ.

* al. generalitatis.

Item, de jure est quod suspicio tollitur & cessat per juramentum, & bene scio quod si vellem amplius specificare, quod dolenter refero, plures summos pontifices temporibus nostris egisse bella contra multos, non tam causa ecclesiæ & fidei, quam pro affectione particulari* & aliis causis inhonestis.* Unde non est simile quod de B. Petro ad Clementem dicit, quod textus ille intelligi-
E tur ut prius dixi. Post hæc de bullis dicitis quod papa revocat penitus, & pure ac simpliciter adhæret. Nec est necessaria expressio verbi *penitus*, cum aliter appareat de expressa mente sua. Ego dico quod non revocat penitus, quia adjicit caudam, sicut non est intelligendus penitus donare, qui donat ut sibi aliquid redonetur. Dicitis quod verba *volumus* & *contentamur*, inducunt declarationem, & allegatis textus Anacleti, &c. Deinde di-

* al. partialitatum.
* al. minus honestis.

citis quod Deus non potest facere quin facta sint facta, & sic oportet quod illa verba referantur ad declarationem, * non ad novam indictionem concilii. Deinde dicitis de verbo *Contentamur*, & allegatis illud Pauli, *Habentes victum & vestitum his contenti simus*. Reverendissime pater, nisi de contraria mente summi pontificis aliter constaret, fortasse essent amplectenda verba illa, & inducerent declarationem. Sed apparet evidenter quod papa vult contrarium, & hoc nullatenus gerit in animo. Nam alias misi sibi copiam adhæsionis, & serenissimus dominus noster imperator instantiam fecit apud eum. *Tunc imperator ibidem dixit hæc verba* : Ego dedi sibi copiam vestram in manibus, ut bullam super ista forma faceret, quæ erat honestissima, & ipse nullo modo voluit, immo penitus abhorruit. Si ergo voluisset declarare, posuisset *Declaramus*, sicut posuit *Volumus* & *contentamur*, art. c. *Cum audiamus* de decimis.

* al. declaratoriam.

Item, de mente sua contraria apparet per ejus litteras, quas per nuncios suos misit & mittit ad reges & principes & universos Christi fideles, in quibus, ut prius dixi, ipse dicit : Absit ut talem declarationem, &c. Bene utitur ibi &c. verbo *Volumus* & *contentamur*.

Ad aliud dum dicitis quod facta non possunt haberi pro infectis, verum est; si vere tamen lex potest quoad effectum facere illud quod est factum, haberi pro non facto, & econtra, sicut in lege *Postulamini*, quæ fingit captum ab hostibus & reversum numquam fuisse captum. Ad textum Pauli, *his contenti simus*, videtis vos ipsi quid faciat ad propositum.

Item, concilium requirit eum, ut pure, simpliciter & cum effectu adhæreat. Ista autem verba quæ ponit, præsupposito quod satisfacere possent, saltem sunt dubia & ambigua valde. Ad aliud quod dicitis de conditione, quæ inest tacite, & intelligitur necessario, & ita dicitis hic intelligi, rationem assignatis, quia processimus sine præsentia papæ vel legatorum ejus, allegando 17. dist. *Per totum*, & reprehenditis nos tacite, licet non expresseritis, quod istud sit conciliabulum, non concilium, sicque tacite inest illa conditio, quasi ista sit revocatio magis facti, quam juris. Reverendissime pater, vos ex istis præsupponitis, quod dissolutio valuit, & sic estis in eadem sententia cum domino nostro. Nos autem contrarium tenemus, & vos ipse ex superioribus percipere potestis quid verius sit. Et si petitis, quomodo ergo valuit concilium sine præsidentia papæ; & ego quæro, quomodo valuit concilium Constantiense post fugam Johannis sine præsidentia papæ? Sed veniendo ad rem, dico quod requiritur auctoritas papæ ad initium, & ita fuit hic, & non tantum unius, sed duorum, scilicet

A MARTINI & ipsius EUGENII. Sed postquam est inchoatum, & est in esse, tunc sacrum concilium est supra papam, & habet potestatem a Christo. unde, sive recedat, sive non, non desinit esse concilium : quia jam illius auctoritas erat fundata. Et quod sit legitime congregatum, patet ex auctoritate concilii Constantiensis, quod fuit legitime & auctoritate apostolica congregatum & sanctissimum, & de hoc nemo debet dubitare; & postea papa fugiente, habuit nihilominus finem & prosecutionem. & fortasse potest dici, quod deinceps in aliis conciliis faciendis, non re-B quiratur alia auctoritas, sive notificatio papæ, stante decreto nuper edito super conciliis in futurum celebrandis.

Item, in concilio Senensi hæc civitas Basileensis pro præsenti concilio fuit electa. Item, felicis recordationis MARTINUS dedit mihi potestatem præsidendi in hoc concilio, & ipsemet EUGENIUS : quod onus ego male libenter acceptavi, dubitans quod non forte ita fieret hic, sicut factum fuerat in Senis. Et certe idem, immo pejus fiebat hic, nisi fuisset istorum patrum constantia.

Item, in bulla dissolutionis ipse idem di-C cit, & attestatur quod dedit mihi potestatem præsidendi, & de his omnibus habetur mentio in responso dato primis ambassiatoribus papæ. Unde, reverendissime pater, cum omnia hic facta fuerint per habentes potestatem, & licite ac rite, non inest illa conditio tacite, & necessario, ut asseritur, immo turpis est & extrinseca.

Demum dicitis, quod concilium intromisit se de factis papæ, & sibi soli reservatis, &c. Probavi quod illam auctoritatem habet ecclesia, quam habet ipse papa, & quicquid potest ipse papa, qui est pars, potest ipsa ec-D clesia. Fateor tamen quod est pars nobilior, quia est caput, potest & ipsum totum videlicet & ipsa ecclesia, & multo magis.

Item, papa est propter ecclesiam, ergo si propter quod unumquodque, & illud magis. Item, verum est quod papa est minister ecclesiæ, & ecclesia non solet se impedire de minimis, potest tamen, si vult; & si papa vult dissolvere ecclesiam congregatam, quare non potest ipsa ecclesia tutari jura sua, & se defendere ac sua supposita? Postremo dicitis, quod nescitis de illis bullis, quod emanaverint a domino EUGENIO. Utinam ita es-E set, & ego essem multum contentus, quia essemus propinquiores concordiæ, quam sumus : quia multos errores continent istæ bullæ, qui non poterunt, salva fide, per hoc sacrum concilium conniventibus oculis pertransiri.

Hic finiuntur verba domini legati.

SEQUUNTUR ALIA DOMINI SPALATENSIS.

Reverendissime pater, respondistis ad omnes partes per me tactas, & certas admonitiones fecistis, quas caritative suscipio. Dicitis post hæc, reverendissime pater, quod ego dixi, quod ecclesia Dei est apud serenissimum dominum nostrum imperatorem & alios reges & principes. Ego non nego, quin sit apud sacrum concilium; sed dico, quod respective est apud reges & principes, & ita intelligo, quod ista majoritas consideratur, non ex numero vocum hic existentium, sed ex repræsentatione; quia unus solus ambassiator unius regis potest habere vocem pro toto uno regno, & plus valebit vox istius, quam triginta aliorum etiam prælatorum. Et sic isto respectu dixi & intelligere volui, majorem partem ecclesiæ esse apud reges & principes. Subsequenter petitis, ut declarem illas leges paternas, quas dixi esse conservandas, & exhortatus sum patres & dominos, ut illas non patiantur infringi, & quod pontifices sive prælati debent scire fidem explicite sive specifice. Certe, pater reverendissime, non possunt omnia uno spiritu dici; secundum vero fateor indubie, de materia dissolutionis nihil dixi; de inimicis papæ etiam non prosequor, nec de aliis (a) inimicis, qui non debent admitti ad cathedram, judicantes velut suspecti, ut toti mundo, sicut dixi, notissimum est. Ad aliud de præsidentia papæ non deduco inpræsentiarum in dubium, an facta per hoc sacrum concilium bene sint facta, vel non; sed dico, quod quandocumque sui præsidentes venirent, quod debent admitti, &c. [a]

DOMINUS LEGATUS.

Reverendissime pater, omissis verbis superfluis, vos dicitis, quod orator unius principis, qui repræsentat unum principem & regnum, debet reputari pluribus aliis vocibus numero, sive sint prælatorum sive aliorum: de qua re non mediocriter miror. Vos scitis, sicut dicitur in testamento veteri, quod si dubium fuit in lege de re aliqua, recurri debet ad sacerdotes, & eos qui in lege Dei periti sunt, non ad principes. Dicere ergo, quod si est in concilio unus ambassiator unius regis aut principis, qui habeat centum episcopos in suo dominio, & ipse sentiat unum, & illi episcopi dicant aut sentiant contra, * quod standum sit dicto ambassiatoris; sequeretur ex hoc, quod plus valet dictum illius ambassiatoris, quam illorum episcoporum: quod certe non videtur bene dic- A tum; quia, ut prius dixi, ad episcopos & viros ecclesiasticos, qui sunt periti in lege Dei, recurrendum est; non autem ad reges & principes, quorum non est de rebus legis judicare, & qui communiter non habent peritiam, nisi humanæ legis. Deinceps igitur pro honore & debito vestro, a similibus verbis precor abstineatis.

* In Navar. codice deest *contra*.

DOMINUS FRANCISCUS DE CAPITIBUS LISTE, UNUS EX AMBASSIATORIBUS VENETORUM.

Serenissime imperator, reverendissime præsidens, & vos reverendissimi mei, ego pauca B dicam de mandato imperialis majestatis, non causa disputationis, sed ad pacem & concordiam, sicut antea in congregatione pauca dixi: quia spectabilis collega meus, & ego habemus in mandatis offerre nos ad pacem & concordiam seu compositionem, reminisci vero injurias non bene est. Ideo ut ad pacem veniamus, quam serenitas vestra desiderat multum, & similiter illustre dominium Venetorum; non dicam hoc loco nisi pauca ad compositionem. Videtur in primis non quærendum esse, an sacra concilia sine papæ au- C ctoritate teneant, vel non, utrum concilium Constantiense & illius decreta teneant, vel non: quia illa disputatio non esset fortasse utilis, ut vellemus. Sed est videndum, & de hoc agitur, de litteris noviter compertis, quas nonnulli asserunt a summo pontifice emanasse, alii autem e contra, sicque res adhuc in dubio est. Sed ponamus quod sint litteræ summi pontificis, non est propterea recedendum a concordia, quæ interventu operum imperialis majestatis in foribus est. Et si litteræ illæ a sanctitate sua emanaverint, credendum est, eum ideo fecisse, quia existima- D bat serenitatem vestram hic non esse in termino, sicque velut compulsus illas fecit, videns se omni alio auxilio destitutum, quia decretum suum monitorium statim habebat effectum & vigorem. Credo, immo certus sum, quod modo si senserit serenitatem vestram hic esse, & prorogationem factam, spemque subesse alicujus compositionis, sicut esse potest & est, maxime propter præsentiam majestatis vestræ, quod hujusmodi litteras revocabit: quia cessante causa ob quam factæ sunt, cessabunt & litteræ. Extat secunda bulla adhæsionis, & facta est contentio in verbis; [b] E (b) at cum realiter procedi debeat, non est facienda magna vis, quod vigore decretorum sacri concilii Constantiensis, in certis casibus concilium habeat potestatem supra papam in his quæ veniunt ratione hujusmodi expressæ potestatis, non est disputandum. Si quid vero est, quod non veniat, certe non vult ista synodus sacra aliquid plus facere vel ten-

(a) *Navar. codex addit*: Et tamen dominatio vestra prosequitur. Ego non loquor magis de prælatis ducis Mediolanensis, quam de aliis.

(b) Navar. codex ita legit. *Sed potius mens est sincera & devotio sanctissimi domini nostri amplectenda. Supposito ergo vigore decretorum sacri concilii Constantiensis, in certis casibus concilium habet potestatem supra papam in his quæ veniunt ratione hujus expressæ potestatis.*

tare, quam ei sit concessum. Ne igitur propter hujusmodi disputationes inutiles retardetur pax, quies & concordia, quas sequi speramus, interventu vestræ sanctissimæ regiæ majestatis; supplicamus, ut si quid restat bullis addendum, id totum petatur, & habebitur: nec esset mirum, si quis aliquando crederet ex vi verborum plus attribui vel minus, quam fortasse attribueretur, neque hoc esset peccare in Spiritum-sanctum. Cum itaque majestas imperialis, & isti regum & principum oratores sint, qui nihil aliud vellent, nisi quod bonum, sanctum & rectum sit, & pro sancta ecclesia Dei utile, ne ullam divisionem vel scissuram in ipsa ecclesia nasci contingat, supplicamus, ut acceptetur aliqua via bona, per regiam majestatem & oratores regum & principum offerenda, quæ, non dubito, unionem in Dei ecclesia conservabit, & erit pro summo pontifice & sacro concilio utilis admodum atque salutifera.

POST HÆC DOMINUS IMPERATOR AIT:

Quod semel placuit, amplius displicere non potest. Sicut dixistis mihi heri, ita factum est; quia omnia sunt hic dicta, quæ heri dicta fuerunt mihi, & nullus alius debuit loqui, sicut nec facimus. Nunc superest ut trahamus nos ad partem: ita quod concilium stet in suo robore, & papa in suo honore. [a] Et ne tempus labatur, quia appropinquat dies dominica, nos inveniemus aliquem bonum modum cum ambassiatoribus principum, &c.

Modus fuit prorogatio trium mensium, & interim dominus noster papa adhæsit, & revocavit bullas de quibus fit mentio, &c. prout in sexta decima sessione plenius continetur.

FINIS DISPUTATIONIS.

CEDULA

Oblata pro parte domini imperatoris, instantibus ambassiatoribus domini papæ, singulis deputationibus, die Mercurii decima quarta Octobris.

Anno 1433. 14. Octob. *Ex ms. Aquicinctensi*

AUdistis, patres, quanta puritate & caritate sanctissimus dominus noster summus pontifex amplecti velit hoc sacrum generale concilium, quanto etiam studio & favore id prosequi intendat. Cum autem ad illius integram incorruptamque prosecutionem, omnino necesse sit vulnera priora sanare, nec alias possibile sit aliquid boni fructus succedere, sed potius in ecclesia Dei paretur incendium; petit præfatus sanctissimus dominus noster quicquid contra personam, auctoritatem & libertatem suam & sedis apostolicæ ac aliorum sibi adhærentium & fidelium actum est, revocari, & in pristinum statum reduci. Ipse etiam, si quid dictæ prosecutioni & continuationi obstans est, tollit & revocat. Petit etiam, ut justissimum est, suo & apostolicæ sedis nomine præsidentem admitti. Hanc siquidem revocationem pro expeditiori concordia & pace petit in genere. Similiter etiam ex parte sua vobis offert, si quid contra ipsum concilium aut singulares personas forsitan fecisset, ut ex serie litterarum suarum plane comprehenditur. Videte quam facile convenire potestis, & quam sanctæ huic petitioni acquiescere. Multa sunt quæ ex vestro instituto per consensum ipsius pontificis in continuationem prædictam ipso facto tolluntur. In reliquis autem si nihil contra ea, quæ in prædictis litteris continentur, & supra diximus, actum est, nihil revocatum intelligetur. Si quid vero factum est, sicut oneris est id permanere, ita & laudis immutare; cum primum admissi fuerint præsidentes de quibus supra, & ipsum concilium plena caritate unitum, quicquid super prædictis dubium fuerit, majori consilio & communi apostolicæ sedis & ejus consilii consensu, facile poterit declarari ex tunc habituris perpetuam firmitatem. Hic est modus, hæc est via firmandi concilia, & eorum vigorem & auctoritatem inviolabiliter conservandi. Neque alios ad ea pro quibus concilium institutum, ullo pacto intendi poterit. Experientia docebit quod vera proferimus. Hæc sunt quæ præfatus sanctissimus dominus noster ad pacem & concordiam offert, & quidem sufficientissima, si amore & devote recipiantur. Si itaque pietatem, si veram solidamque justitiam colitis, omni studio, devotione & industria, ad ea quæ supra dicta sunt, velitis intendere, date gloriam Deo, pacem mundo. Quod si feceritis, statim inter pontificem & filios Christus medius erit, omnis ætas & sexus intelliget benedictionem a Domino & misericordiam a Deo salutari suo.

DIE dominica XI. Octobris MCCCCXXXIII. dominis de concilio hora tertia vel circiter post meridiem in ecclesia majori Basileæ ad instantiam domini imperatoris congregatis, super prorogatione termini domini EUGENII papæ, &c. scrutatis votis dominorum, fuit conclusum ut sequitur.

Instante serenissimo principe domino Romanorum imperatore, propter ipsius jocundum adventum, sacrum concilium prorogat terminum XXX. dierum ad octo dies proxime futuros, modis, qualitatibus & formis, in decretis suspensionis & prorogationis contentis, in suo robore in omnibus suis clausulis permanentibus, non obstante quod hujusmodi prorogatio die feriata & non in publi-

[a]. In codice Navarræ hæc adduntur: *Et quia dominus legatus fuit infirmus, & ego steti hic tantum & non bene, jam est hora tarda. Post prandium faciemus vocari aliquos de ambaxiatoribus principum. Et ne tempus labatur, quia appropinquat dies dominica, nos inveniemus aliquem bonum modum.*

ca sessione facta fuerit, ceterisque aliis solemnitatibus in talibus requisitis non obstantibus.

ALIA PROROGATIO.

Item, die Lunæ XIX. Octobris, ad instantiam serenissimi imperatoris & oratorum principum, fuit prorogatus terminus domini nostri papæ ad octo dies, cum conditionibus supra positis.

ALIA PROROGATIO.

Item, termino adveniente de quo immediate supra, quia non potuit reperiri concordia, iterum fuit prorogatus ad octo dies, &c.

ALIA PROROGATIO.

Item, prorogatus fuit, termino adveniente, quatuor diebus usque ad sessionem in qua dati fuerunt domino papæ nonaginta dies, prout in decreto continetur.

EPISTOLA PHILIPPI DUCIS Burgundiæ ad concilium Basileense.

Promittit belli inducias servare cum Austriæ duce.

Anno 1433. 26. Octobr. *Ex ms. Aquicinct.*

SAcrosancto universalis ecclesiæ generali concilio Basileæ congregato.

Reverendissimi, &c. recommendationes cordiales & sincerum affectum obsequendi. Vestris ex litteris hortamenta perlegi, ut in treugis inter me ac Austriæ ducem firmatis manere velim, nec judicare, si ab aliquibus inter nos illatæ sunt injuriæ: ob id treugas ipsas fractas esse: sed si fractæ fuerint, denuo reintegremus, firmasque teneamus, & de injuriis ipsis in aliquos probos viros compromittamus, qui rem cognoscant, & inter nos compositionem faciant. Idcirco, reverendissimi, reverendique in Christo patres spectabiles & præclari, vestris reverentiis, nunc repeto, satis notum, videlicet quod ad instantiam & in favorem sacrosancti concilii, treugas cum præfato Austriæ duce liberaliter inivi, primum eodem stante concilio, ac per tres menses post ipsius dissolutionem duraturas. Deinde vero alias, quales feceram cum adversario domini mei regis atque meo: quas quidem treugas dicti ducis Austriæ firmiter observare volui ac intendo. quamquam ex sua parte, videlicet per suos subditos, & in suis terris & dominiis plura fuerunt in contrarium attentata, pro quorum reparatione loco & tempore expecto: nihilominus treugas sæpedictas, quamdiu concilium durabit & tres menses sequentes, confirmare paratus sum, si sit opus, vel novas ad illud tempus firmare juxta formam & dictamen, ac ob reverentiam & contemplationem dicti sacri concilii, ac ut victualia ex meis dominiis liberius illuc transmitti valeant, & passus districtuum teneantur expediti, pro viribus cupio laborare, postulans ex intimis, quatenus ad reparationem injuriarum & attentatorum ex parte dicti Austriæ ducis curam agere velitis effectivam, & vestra mandare beneplacita, quæ possetenus exsequi conabor. Spiritus almus reverentias vestras cœtumque suum sacrosanctum inspirare dignetur & dirigere ac conservare in prosperis. Scriptum in villa mea Divionensi XXVI. die Octobris.

Devotus & obsequiosus ecclesiæ filius PHILIPPUS dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c.

EPISTOLA PRAGENSIUM ad nuncios concilii Basileensis Ratisponæ existentes.

Ut Bohemis communionem sub utraque specie a concilio concedi procurent.

Anno 1433. 8. Novemb. *Ex ms. Aquicinct.*

REverendissimis ac venerabilibus & egregiis in Christo patribus & dominis PHILIBERTO episcopo Constantiensi provinciæ Rothomagensis, Johanni DE POLEMAR decretorum doctori, & sacri palatii apostolici causarum auditori, ceterisque dominis episcopis, doctoribus, legatis a venerando concilio Basileensi versus Ratisponam transmissis, amicis nostris in Domino dilectis.

Nos Asso de *Risenburg* supremus gubernator regni Bohemiæ, barones, nobiles, civitas Praga, milites, clientes, necnon aliæ omnes civitates dicti regni & marchionatus Moraviæ, invictissimarum quatuor veritatum articulos amplexantes, venerabiles patres & domini, necnon viri dignitatum ac scientiarum eximii, sincerum affectum salutaris boni vario cum genere complacendi.

Quia solemnis ambassiata ex utriusque status spectabilium virorum adunata personis, & ad serenissimi Romanorum imperatoris præsentiam nuper a nobis Ratisponam transmissa, nunc nobis in generali congregatione constitutis, ejusdem Cæsaris ac venerandi Basileensis concilii vota plene ac fideliter patefecit, super quibus quidem maturo tractatu sanoque prælibato consilio vestris reverentiis, prout sponsum est, ita respondemus. Quemadmodum pridem, ita utique & nunc nobis videtur institutioni JESU CHRISTI consonum, primitivæ ecclesiæ matris & magistræ nostræ praxi omnino conforme, ac saluti humanæ opportunum, & præsertim totius populi Bohemiæ regni ac marchionatus Moraviæ unitivum & in pace stabilitivum & roborativum, ut quemadmodum sunt unius linguæ, unius ditionis, uniusque regni incolæ, ac fidei orthodoxæ consortes; ita fiant & in ritu communionis divinissimæ eucharistiæ veri sodales. Nam sicut morum & rituum disparitas discordiarum, litium, jurgiorum ac seditionum mater esse dignoscitur:

tur : ita nimirum eorumdem grata conformitas puerpera & altrix tranquillitatis censetur & pacis. Unde sicut dudum omni instabamus conatu, ita & nunc ab instantia non desistentes, accuratius exoramus, quatenus reverentiarum vestrarum ingens solertia, amatrix fidei, ac promotrix nostri honoris pariter & caritatis fraternæ adhuc studiose & fideliter in conspectu venerabilis concilii cooperari dignetur, ut omnes & singuli prædictarum regionum terrigenæ modis inducantur idoneis ad communionem ipsius divinissimæ eucharistiæ in utraque specie, panis scilicet & vini, & ipse ritus taliter communicandi ita firmetur & perpetuetur ad incolas memoratos, ut nulla queant in posterum auctoritate cassari.

Quod si vestræ providentiæ studium ad ista, quæ summe & unanimiter totisque præcordiis exoptamus, perducere nequaquam valuerit, ex tunc ad ea vestræ reverentiæ sollicitudo deducat, quæ in cedula præsentibus inclusa vestris dignitatibus reseramus, ad quæ, teste Domino, dolenter condescendimus, ut pacem ecclesiæ, tot & tantis odiorum fomitibus evulsis, procuremus. Insuper optamus, quatenus universa & singula nostra scripta V. P. grato animo a nobis velitis acceptare, & super eisdem benignum & generosum responsum quanto celerius poteritis nobis per vestra scripta transmittere curetis. Datum in civitate Pragensi, octava die mensis Novembris sub sigillo domini gubernatoris.

SEQUITUR COPIA CEDULÆ INCLUSÆ.

Condescendentes tamen, pro malis exstirpandis & bonis inserendis, nostram voluntatem vestris paternitatibus reseramus, videlicet quod quiescere a bellis volumus, dum communio præfata perpetuo eis qui communicaverunt sub utraque specie in suo vigore & praxi remanebit, eritque nobis & nostris successoribus firmata & roborata munimentis fide dignis & sufficientibus, dum tamen licentia dabitur & proclamabitur per concilium Basileense parti nobis adversæ communicandi sub utraque specie. Quod si qui sub una communicabunt laïci, non conformantes se nobis in ritu communionis duplicis speciei, pro pacis & unitatis vinculo inter nos introducendo, eos volumus sustinere dumtaxat in locis in quibus præfata communio duplicis speciei non servabatur. Ipsum quoque concilium Basileense disponat simul cum Cæsare aut imperatore, quatenus nullus audeat regnum Bohemiæ & marchionatum Moraviæ mandare, hæreticare, infamare, aut quovis modo conviciari, quia tali modo communicaverunt, communicant, & communicabunt in futurum sub spe-

A cie utraque. Et propter tres alios articulos in sensibus illis, in quibus cum legatis concilii Basileensis est recessum & compactatum, nec aliquis præsumat personam aliquam & communitatem avertere & abstrahere a communione utriusque speciei quovis modo. Quod si qua persona vel communitas reperta fuerit, pœna ultionis condigna feriatur. Archiepiscopum vero cum suffraganeis duobus, aliisque episcopis, quos clerus una nobiscum nunc vel in futurum elegerit, eosdem pro electis suscipiatis, ipsos confirmando, & ut exequatur officium episcopale
B per media debita deducendo. Qui quidem episcopi una nobiscum & cum toto clero suo promittent vobis obedientiam, prout lex divina mandat & suadet sic præfectis obedire : ita videlicet quod parati sumus uniri, & esse unum, quo omnes fideles Christiani uniri secundum legem obligantur, ac adhærere & obedire in omnibus a nobis legitime præfectis quæcumque jusserint secundum legem Dei. Quod si quicquam contrarium papa aut prælati quod a Domino prohibitum est determinaverint faciendum, aut facere jusserint, vel quod in canone bibliæ
C scriptum præterierint, aut prætiriri mandaverint, cum canones tales dicant execrabiles & anathema, obedire non obligamur, nec obediemus, & istis vel isti episcopo omnes subsint sacerdotes in regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ. Hæc præmissa transeant de manu ad manum, reservando nobis potestatem ulterius probandi sensus primarios trium articulorum ultra id quod concessum est in compactatis. Insuper omnes personæ spirituales sive clerici per archiepiscopum
D aut suos officiales judicentur, nec ad suggestionem æmulorum quorumcumque extra diœcesim seu regnum citentur. Item, ut beneficia in regno nostro non distribuantur per extra regnum positos. Pro præcepto vero & communione parvulorum difficultas quia restat, dictamini judicis in Egra compactati stetur parte ab utraque, nec in hoc præjudicet concordiæ, quia tempore intermedio nostri parvuli & infantes communicabuntur divinissimo sacramento sub speciebus panis scilicet & vini.

E
LITTERA REGIS ARAGONUM, missa sacro concilio, & lecta in congregatione generali XXIII. Julii MCCCCXXXIV.

Extat tom. 4. Anecdotorum nostrorum, p. 371.

Vu

A

COPIA LITTERÆ IMPERATORIS Græcorum, ad concilium.

Mittit ad sacrum concilium suos oratores.

Anno 1433. 14. Novemb. *Ex ms. Aquicinct.*

JOHANNES in Christo Deo fidelis imperator, & moderator Romeorum, Palæologus semper augustus, sacrosanctæ generali synodo Basileensi, &c. salutem in omnium redemtorem.

Ambassiatores V. R. P. venerunt ad nos, & attulerunt vestras litteras, ex quibus & etiam a relationibus eorumdem oratorum certe cognovimus bonam dispositionem & intentionem quam habetis pro * bonitate omnium Christianorum, & etiam pro unione ecclesiarum Christi, & postulaverunt nos, ut mittere velimus nostros ambassiatores ad V. R. P. pro isto negotio sancto unionis. Nos igitur illos & dicta per illos gratissime accepimus & audivimus : quia unionem prædictam jam diu desideramus & petimus, & pro ista multotiens misimus nostros ambassiatores ad sacrosanctam Romanam ecclesiam, & istius summum pontificem, sicut manifestum est omni mundo. Et nunc quoniam V. R. P. pro unione fienda miserunt, & placuit vobis ut mitteremus nostros ambassiatores super tale propositum dicturos & audituros, & facturos quæ & quanta ad hæc pertinent : lætati fuimus valde & magnum habuimus gaudium, & secundum vestram voluntatem & petitionem elegimus & misimus nostros ambassiatores excellentes, qui cum recessi fuissent a nostra civitate cum navi simul cum vestris ambassiatoribus, reversi fuerunt navitæ & cum magno periculo a procellis & turbatione maris. Et postea nobis visum fuit propter causas veras & necessarias, ut unus ex vestris ambassiatoribus veniat ad V. R. P. pro ostendendo omnia; reliquus vero remaneat hic, & vere inchoato veniat & ille cum nostris ambassiatoribus prædictis, quod sic factum est. Et nunc venit reversus ad V. P. R. reverendus ANTHONIUS episcopus Sudensis vester ambassiator, ex quo de omnibus latius & particulariter scietis. Postea vero venient & prædicti ambassiatores nostri cum fratre ALBERTO de Crispis sacræ paginæ professore, & tunc etiam clarius & perfectius de omnibus V. R. P. scient. Datum in nostra civitate Constantinopoli, die XXVIII. Novembris MCCCCXXXIII.

* *f.* unitate.

Signata manu propria imperatoris, de rubeo tamen & intra litteram, &c. ut moris est, indictione mensis Novembris XII.

PROPOSITIO FACTA PER DOMINUM legatum in concilio Basileensi in publica congregatione ambaxiatoribus Græcorum.

Ex ms. regii collegii Navarræ.

1. MOs est magna laude dignus, apud nostros ecclesiasticos diutissime observatus, cum de rebus arduis dicturi sunt, ab aliquo sacræ scripturæ verbo initium dicendi facere. Et recte quidem. Nam quanto ex fortiori materia fundamentum constructum fuerit, tanto quod superimponitur ædificium firmius ac durabilius erit. Me autem B qui ad hanc rem, utinam digne electus essem, cum jussu ecclesiæ loquuturus sim, hujusmodi laudabilem ecclesiæ consuetudinem præ ceteris imitari oportet. Sed unde melius exordiri potero, quam ab his verbis, quæ Redemtor noster suo sacratissimo ore, suisque benedictis labiis, circa tempus præsertim redemtionis nostræ, protulit : quæ quia de dilectione Dei, de observatione mandatorum, de pace & unitate ecclesiæ dicta sunt, cujusquam dignius nusquam convenientius quam modo, & hoc in loco recitari possunt. Hæc sunt illa salutifera verba nostris insculpenda C cordibus, paulo ante in officio lecta, quæ catholica ecclesia in Sancti Spiritus solemnitate decantare solet, sum'a ex evangelio Johannis XXIV. c. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad Deum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Licet omnipotens Deus neminem mortalium secundum communem legem de gratia sua certum esse velit, juxta illud Ecclesiastes: *Nemo scit an odio an amore dignus sit;* reliquit tamen nobis argumenta quædam, per quæ gratiæ suæ non mediocrem conjecturam habere possimus. Et sicut cetera omnia, ita utrumque horum summa D cum ratione disposuit, ne si forsitan divinæ gratiæ certi essemus, in elationem aliquando mentis aut desidiam nimiam; econtra si nullam penitus haberemus conjecturam, in desperationem aut pusillanimitatem incideremus.

2. Inter cetera autem divinæ gratiæ indicia, potissimum illud esse videtur, quod Salvator noster his verbis nobis intimat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum mansionem faciemus.* Si quis ergo de gratia & dilectione Dei sperare vult, ne- E cesse habet, ut sermonem Dei fideliter custodiat, & mandata ejus diligenter observet, alioquin, ut inquit Johannes, *qui dicit se nosse Deum*, quod per dilectionem fit, *& mandata ejus non servat, hic mendax est, & veritas non est in eo.* Quapropter cum felicitatem & beatitudinem omnes homines super omnia naturaliter appetant, & hæc ipsa felicitas & beatitudo sine gratia & dilectione

Dei haberi nequaquam possint, nec quoque ipsa gratia & dilectio sine observatione mandatorum; quid aliud restat? nisi ut omnem vim, robur atque industriam ad observantiam mandatorum apponere debeamus: quæ quidem mandata, ut inquit Psalmista, mandat Dominus custodiri nimis: & ita nimis, ut in veteri testamento manu alligari, liminique ac postibus domus describi jusserit, quod jugem continuamque illorum commemorationem significat. Sed ne forsitan humana fragilitas, quæ vitio naturæ ad malum prona est, mandata Dei refringeret, timens illorum pondus ac gravitatem, duo mox subjunxit clementissimus Deus, quorum alterum efficit, ut etiamsi mandata durissima essent, magnitudine propositi præmii levissima viderentur. Inquit enim: *Et Pater meus dilexit eum, & ad eum venit, & mansionem apud eum fatiemus.* Alterum vero manifestum demonstrat jugum Domini fore levissimum, & onus ejus suavissimum, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Consideremus ergo, si placet, præmii magnitudinem, deinde præcepti felicitatem: & quoniam, ut ait Apostolus, *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*, divinarum rerum probationes ex humanis æstimemus exemplis.

3. Quid autem sit diligi a Deo, tunc levius intelligemus, si prius quid sit ab homine diligi requiram. Si quem vere diligimus & vera ei amicitia conjuncti sumus; res omnes, fortunas nostras, consilia & auxilia illi tamquam nobismetipsis communicamus. Quis enim medicus alicujus infirmi amicus est, qui mox, quantum per artem poterit, non curet eum sanitati restituere? Si cujus oppressi vel pauperis aut novitatem patientis, aliquis potens ac sapiens amicus sit, amico suo succurrere, consulere, opem ferre, & opportune providere non differet. Verus enim amicus non potest nec se, nec sua ullo pacto amico indigenti subtrahere aut denegare. Quod si amicus homo comparatione Dei impotentissimus & imperfectissimus, talem amici sui curam habet; quid de omnipotenti Deo aliquem diligente existimare debemus? Hinc ipse Salvator inquit: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Cui igitur ista consideranti grave videri poterit, mandata Domini servare, cum hinc ejus amicitiam promereatur, ut ipse inquit: *Vos amici mei eritis, si feceritis quæ ego præcipio vobis?* Quod si veræ amicitiæ lex est, ut amicorum omnia communia sint, longeque liberalior ac perfectior amicus Dei sit quam homo, consequens est ut omnia sua quæ innumerabilia sunt, quin immo & seipsum largiatur dilectis suis, quibus etiam pacto infallibili pollicetur Dominus: *Si manseritis in me, &*

A *verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.* Quis hoc audiens non expergiscatur? Sed quis non ardeat totus, hæc quæ sequuntur diligenter attendens? Inter humanæ amicitiæ voluptates, illa præcipua videtur, amici præsentia: Sed hæc inter homines pro minima parte fieri potest. At si cui est amicus Deus, continua eum præsentia fovet, reficit, consolatur. Inquit enim: *Et ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*; nec sicut homines pro se solent, Dominus apud dilectos mansionem otiosam, somnolentam, aut inutilem facit. Loquitur enim continue ad cor
B hominis & animæ dilectæ, sanctas semper cogitationes inspirat. Unde propheta regius dicebat: *Audiam quid loquatur in me Dominus, quoniam loquetur pacem in plebem suam.* Vocatus autem non obmutescit, nec opem differt; sed repente *Ecce adsum* respondet. Ejus vero oculi super dilectos semper vigilant, & aures ejus sunt semper intentæ, si quid dilectus petat. Unde scriptum est: *Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum.* Sic autem sedulam & continuam dilectorum suorum curam habet, ut eos sub umbra alarum suarum protegat, scapulisque
C obumbret, & scuto potentiæ suæ circumdet eos; qui si forte cadere viderit dilectum suum, statim ne se offendat, omnipotentem supponit manum. Quantæ igitur dignitatis, excellentiæ & utilitatis sit hominem visitari a Deo, & Deum apud hominem mansionem facere, quis digne queat exprimere? quis ista discutiens, non in stuporem potius mentis quam in vocem laudationis possit erumpere? Quis ille Chrysostomus, aut Demosthenes, aut Augustus, aut Tullius minimam etiam suavitatis particulam posset explicare,
D non solum quæ gustando, sed quæ talia cogitando sentitur? O felicem hominem si tuam conditionem nosces! En servando mandata trahis Deum, ac factorem, moderatorem universi, ad visitandum te, & non tantummodo ad visitandum, sed manducandum & cohabitandum tecum! O beatum domicilium talem habens visitatorem, talem mansionarium, talem hospitem, quem si velis, potes semper apud te habere, dummodo ejus præcepta non negligas! Neque hoc Deo optimo satis est cohabitare cum amico suo, nisi & ipsum unum spiritum efficiat: Scrip-
E tum est enim: *Qui adhæret Deo, unus Spiritus est cum Deo.*

4. Sed ne ullus relinquatur querelæ locus, quomodo mandata sua aspera sint, ea quæ superius in genere expresserat de mandatis & præceptis servandis, nunc nominatim specificat Dominus: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Et, *hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.* Supervacuum puto ratione vel auctoritate vel exemplis probatum ire quam utilis & necessaria sit hominibus pax,

quamquam ejus nomen dulce & suave ac jucundum, natura ipsa omnia venientia ad pacem inclinat. Nemo est qui non animo suo pacem, ut finem quemdam, non constituat. Speciale quoddam privilegium pax ipsa habet, ut secundum Augustinum a suo etiam contrario quæratur, quod ceteris non congruit virtutibus. Ipsi enim qui bella gerunt, ad hoc certant & desiderant, ut pace tamdem potiantur. Ita pax nostra Deo grata est, ut qui eam quærunt, in filios suos adoptare dignetur. *Beati*, inquit, *pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Et cum Dominus octo beatitudines nominaret, cuilibet præmia sua constituens, solis pacificis nomen filiorum Dei, quod maximum est, conscripsit. Honorabilius autem & multo dignius est fieri filium Dei, quam quævis alia possidere. Quantum inter Christianos pax, unitas & caritas Christo nostro fuerit cordi documentum, illud intimat datum discipulis ad prædicandum missis, ut in quamcumque domum intrarent, primum dicerent: *Pax huic domui*. Sed & sermo ille prolixus, quem post ultimam cœnam edidit ex hoc mundo transiturus ad Patrem, evidenter ostendit, cujus omnia fere verba, nihil aliud quam pacem, unitatem & caritatem redolent. Multis enim modis id ipsum repetens Salvator noster, non posse quasi satiari videbatur: Modo, inquit, *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*. Et, *In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinvicem*. modo: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. modo: *Hoc est preceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Iterum atque iterum: *Hoc mando vobis, ut diligatis invicem*. Et tamdem multa quæ dixerat uno verbo concludens, dixit: *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis*. Convertensque statim sermonem ad Patrem, orabat instanter, ut discipuli sui unum essent, sicut ipsi sunt Pater & Filius. Et licet tunc acerbissima passionis instaret hora, cerneretque quod Judas & Judæi impii adversus eum machinabantur, ac quanta sibi parabantur supplicia, flagella & tormenta prospiceret; nihilominus quasi sui oblitus, solum ad exhortandum pacem, unitatem & caritatem inter discipulos intentus erat. Multa balbutiendo dixi de pace & unitate; sed pauca pro effectu hujus sacri concilii, quin immo & paucissima pro effectu quem mirum in modum desideramus, ut nos & vos unum simus in unitate Spiritus in vinculo pacis.

5. Ex his sacri evangelii verbis, reverendi oratores, edocti sumus quid facere nos oporteat; videndum restat an sic faciamus, & si quid impedimenti est, ut illud omnino de medio tollatur. Et primo ab hac sancta synodo inchoandum reor, quæ prius pacis signa ostendit. Deinde veniam ad vos, qui ipsam synodum æquis passibus sequi nitimini.

A Hæc igitur sancta synodus cupiens super omnia diligere Deum, & diligi ab eo, summopere curavit præcepta ejus servare, præsertim ea quæ pacis sunt. Nam præter cetera sanctitatis opera, ob quæ congregata est, pacem in populo Christiano pro viribus inquirit & prosequitur. Et quoniam super omnem pacem, & pax & unitas ecclesiæ Occidentalis & Orientalis magis necessaria videbatur, omnem adhibuit diligentiam, ut illa diebus nostris [fieret.] Quamobrem duos oratores, reverendum patrem episcopum Sudensem, & venerabilem magistrum Albertum de

B Crispis hic præsentes, pro hoc sancto opere usque Constantinopolim destinavit; & quamquam pro longitudine & rei gravitate per magnum temporum spatium vos expectandos cogitaremus, decrevimus tamen omnia potius ferre incommoda, quam tam salubrem & necessariam pacem negligere. Fecimus igitur, quantum in nobis fuit, exhortando, rogando, vocando & interpellando vos, ut ad hunc locum pacis pro ipsa pace proficisceremini, prout latius ipsos oratores

C nostros in Constantinopolitana urbe nostro nomine referentes audivistis. Sed nec solum hoc egisse contenti sumus; quin immo propter præceptum Domini & caritatem nimiam, quam ad vos habemus, facere prompto animo nos paratos offerimus, quicquid ad hanc pacem & unitatem feliciter consummandam necessarium seu accommodum visum fuerit. Nunc de desiderio & voluntate vestra aliquid ad pacem dicam, & utinam tam digna, sicut merita vestra exposcunt. Dedistis & vos non parva indicia, per quæ vos divinis obtemperare mandatis, pacem & unitatem velle nobiscum renovare satis cognosci potest.

D Ut primum domini oratores nostri Constantinopolim ingressi sunt, tam serenissimus dominus imperator, quam patriarcha, magna cum honorificentia eos susceperunt. Lætitia quam patria vestra in ipsorum demonstravit adventu, honorque, munificentia, hospitalitas & tanta humanitatis officia, magnum perhibent animi vestri ad pacem argumentum. Rogati post hæc imperator & patriarcha, ut oratores ad hoc sacrum concilium destinarent, libenter assentientes, vos viros insignes ad hoc sanctum opus conficiendum

E destinarunt, designatosque continuo navim ascendere jusserunt. Jamque diu applicuissetis, nisi procellæ maris & adversus nimium ventus impedimento fuissent.

6. Ne autem longior mora ulla nobis suspicionem posset ingerere, consulte deliberastis dominum episcopum præmittere, qui vestræ bonæ voluntatis, vestrique paulo post futuri accessus nos certiores redderet. Sed posteaquam temporis opportunitas docta est ad hoc sanctum opus, illico vos attingentes, non longitudinem itineris, non viarum discrimina, non terras ignotas, non denique

plurima, quæ tam longe itinerantibus occurrunt incommoda formidastis. Et quamquam in via prædonum injurias, rerumque amissionem, plurimaque adversa passi sitis; constantia tamen animi semper retenta, huc quam celerius fieri potuit, Deo duce, applicuistis. Hæc omnia quam recentem promtumque ad unitatem animum habeatis, manifeste significant. Sed ex his omnibus impedimentis difficilibusque principiis spem unam felicissimi exitus utrimque concipiamus. Solet antiquus hostis, cum videt aliquid magni in ecclesia Dei inchoari, mille ad impediendum parare insidias. Nobis autem plurimas dedit, & adhuc quotidie dare non cessat; sed quo plures infelix ipse nobis laqueos intendit, plures certe triumphos administrat: & quo nos magis mergere satagit, eo gloriosiores exsurgere nos facit Christus Dominus noster. Prævidebat, advenientibus vobis, posse fieri pacem in ecclesia Dei, cujus tantam intelligebat futuram utilitatem, ut ex nulla umquam pace tanta provenerit; proinde terra marique vos a sancto proposito deturbare conabatur, nunc potestatibus æthereis mare commovens, nunc raptorum sævitiam instigans, ut vos nullatenus ad locum pacis nobiscum de pace conveniretis. Sed Christus Salvator noster sponsam suam ecclesiam consolari volens, & ventis ac latronibus fortiorem vobis animum tribuens, per varios casus ac discrimina tamdem incolumes ad hanc sanctam synodum perduxit: pro quo suæ majestati ex toto corde infinitas agimus gratias, suam humiliter gratiam exorantes, ut hæc magna principia felici & optato fine concludere dignetur. Vestro autem adventu mirum in modum gaudemus omnes. vestra etiam præsentia ita lætamur & exultamus, ut nemo pro quo tantum gaudii cepissemus, huc accedere potuisset. Utique cum iste vester adventus arrham quasi futuræ unionis aspiratus videatur, revertamur jam unde paululum digressi sumus. Nos igitur ac vos cum plurima pacis indicia, magnumque unitatis desiderium habuisse, habereque ostendamus, omni conatu incumbere debemus, ut bonam hanc voluntatem & per operis evidentiam ad consummationem usque perducamus; majus, quod in hac sit, est bona voluntas. Hanc utraque pars optimam se habere asserit, & signis evidentibus comprobavit. disponamus jam manus ad reliqua, & quod restat, sine intermissione & omni cum diligentia prosequamur. Veniamus jam prope ostium, & illud manu tangendo pene aperiamus.

7. Quid superest, fratres dilectissimi, nisi ut alter alterum in unitate spiritus complectentes, introeamus cantantes: *Ecce quam bonum & quam jocundum habitare fratres in unum*? sed video in ipso ostii limine offendiculum quoddam, sed forte pervium, nescio quis verbalis forsitan differentiæ obex se interponit, & nos paulisper ab ingressu retardat. Eia fratres in nomine JESU CHRISTI & spiritus ejus, qui spiritus est caritatis & pacis, obstacula illa quæcumque illa sint procul amoveamus, ut plana & expedita via ingrediamur in dilecta tabernacula Domini virtutum. quænam illæ differentiæ esse possint, quæ sanctam unitatem nostram dirimere valeant? quis lapis offensionis nos ejusdem patris filios ab hereditate in testamento dominico nobis relicta tantopere commendata privare poterit? Absit, fratres, absit, ut Christi orationem pro unitate nostra porrectam ad Patrem nostra culpa, quantum ad nos invicem, faciamus irritam. Et quomodo diligere Deum & diligi a Deo poterimus? quomodo ipse Deus pacis veniet ad nos, & apud nos mansionem faciet, si sanctum pacis & unitatis præceptum non observemus? Christus, ut inquit apostolus, est pax nostra & ipse fecit utraque unum & medium parietem maceriæ, solvens duos condidit in semetipso in unum hominem novum, faciens pacem, ut reconciliaret ambos in uno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. ipse veniens evangelizavit nobis pacem his qui longe & his qui prope. Ipse nascens annunciavit nobis per angelos pacem. Ipse prædicans docuit nos pacem; ipse moriens reliquit nobis pacem. Et nos qui dici volumus discipuli ejus, & Christiano nomine gaudemus, poterimus quacumque occasione pacem non colere, & unitatem ecclesiasticam negligere?

8. Consideremus in quam parva re differamus & in quot & quibus convenimus, erubescendum erit, quod inter nos dissidium amplius hoc patiamur. Utrique fatemur unum Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum, tres personas in unitate substantiæ, utrique tenemus Petri testamentum, utrique novum. plurimos sanctos doctores tam Græcos quam Latinos utrique tenemus & approbamus. Impossibile est quin ex his plurimis in quibus unanimiter consentimus elici non possit veritas. Impossibile certe arbitror per tot librorum volumina, quæ vel a Deo vel a Spiritu Dei per sanctos patres sunt condita, in quibus quæcumque ad salutem necessaria descripta sunt, omnem quæ inter nos est differentiam evacuari non posse. Hæc veritas licet sæpe declarata sit, & postremo in Lugdunensi concilio omnis sublata discordia, nihilominus si quis adhuc scrupulus restat, si quis ampliorem declarationem efflagitat, ecce sancta nostra mater ecclesia hic in Spiritu-sancto congregata, paratam se offert, juxta doctrinam S. Petri, omni poscenti de ea quæ in se est fide reddere rationem cum omni caritate & mansuetudine. Et quoniam nihil nobis tam est curæ, nihilque magis cordi nostro infixum

hæret, quam ut omnes qui Christiano nomine censemur, solliciti simus servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut unus est Christus & una Christi fides: ita simus in una fide, idem Christi corpus. Ideoque caritatem Christi, qui animam suam pro nobis posuit, ac suum pretiosum sanguinem quo nos redemit, ex toto corde nostro, ex tota anima nostra, ex tota intentione nostra vos hortamur, vos rogamus & obsecramus, ut a modo id ipsum secundum apostolum dicamus, & non sint in nobis schismata, sed sicut sumus Christiani, ita simus uniti & pacifici ad invicem Christiani. Nos pacem & unitatem in Christo vobiscum & omnibus hominibus habere desideramus & quærimus. Pro hac pace & unitate, nullum laborem, nullum opus respuimus; pro illa, si opus sit, exemplo Salvatoris nostri nos ipsos & animas nostras impendere & superimpendere parati sumus. Similique modo & vos & omnes homines facere optamus. alioquin qui secus fecerit frustra Deum colit, frustra Christianus est. Nihil sibi homines,* nihil sibi jejunia, nihil eleemosynæ, nihil denique ipsa martyria, sine caritate & unitate ecclesiastica, secundum apostolum prodesse poterunt. id ipsum vos esse facturos quod nos facimus, ex multis quas supra memoravimus conjecturis sperandum est. quod ut faciatis præceptum domini de pace & unitate vobis necessitatem imponit salus animarum, quæ extra ecclesiæ unitatem esse non potest. vos artat sanguis Christi pro ecclesia effusus, ita vos agere reddit obnoxios, promissiones Domini ac præmia vitæ æternæ ad hoc sanctum opus vos merito debent allicere. Sed & quis erit ille tam impius Christianus, cujus ad compatiendum & succurrendum viscera numquam ex hoc dissidio apud inimicos patiuntur nominis Christi. Dirrident enim Christianam religionem Judæi, Turci, Sarraceni & alii infideles, quam sic in fide divisam conspiciunt; & cum ei in alio detrahere nequeant, pro hac tanta divisione blasphemiis lacerant & maledictis discrepant. * Et quam unitam formidant, sic scissam contemnunt ac nihil faciunt. Multi procul dubio ad orthodoxam converterentur fidem; sed videntes nos invicem de variis certare dogmatibus, adversisque discrepare opinionibus, in suo errore perseverant. Nescientes quos eligant, quibusve magis adhæreant. Heu! quam ingemiscendum pariter & erubescendum, quod cum nulla infidelium secta ita pacem & unitatem sicut lex nostra præcipiat: apud nullos tamen minus quam apud Christianos pax & unitas in credendo servatur. Quodnam est hoc opprobrium, quod ipsi infideles in erroribus & superstitionibus suis pene conveniant omnes qui eamdem sectam tenent; & nos veram fidem colentes, eademque veritatis principia recognoscentes, sic inter nos varie dissentimus? animarum præterea perditio, quas multis modis infideles pervertunt, nonne unionem mutuam vobis persuadere debent? Numquid non in extremo Dei judicio sanguis, nostra culpa ac desidia .... peremit de manibus nostris exigetur, cum multis malis possumus & negligamus occurrere? Heu! quot singulis annis filios etiam perdit, qui in manus deducti infidelium fidem catholicam abnegare coguntur.

*f. orationes.

*f. discerpunt.

9. In ultimis rerum temporalium detrimenta corporumque pericula dicenda reservavi. Hæc enim quia oculis conspiciuntur, magis cogitare magisque horrere solent. Post hoc* exactandum dissidium in ecclesia ortum, quot quantaque damna, injurias, persecutiones contumelias a Turcis, Tartaris, & Sarracenis, nobilissima Græcorum patria quadringentis fere annis passa sit, & quotidie, proh dolor! amplius atque amplius patiatur, ad quantum exterminium ecclesias orientales barbaricus infidelium furor deduxerit, quis referens a lacrymis se temperet? quot oppida præclarissima, quot urbes insignes disruptæ sint & solo æquatæ? quot numerosæ gentes, quot populosæ provinciæ a vestigiis deletæ? quanta quoque depopulatio ac ruina in orientali plaga hinc sequuta sunt? quam horribili servituti & jugo tributario Christiani orientales subjiciantur, & quam proximo periculo extremæ proditionis ceteri qui restant, & quidquid superest vestrorum populorum subjaceant quis nesciat? quis sciens non fleat? & quis flens non provideat? Præter hæc liberalium artium aliarumque scientiarum studia, quæ illa in patria quondam copiosissime florebant, nunc penitus deserta videntur, & ubi semiarium olim litterarum erat, & omnis eloquentiæ & sapientiæ fons, quid modo supersit vos melius nostis. Horum omnium dissidium istud fuisse causam communem & omnium scandalorum. Sed omnium horum reparatio ipsa vestra nobiscum unitas judicio omnium futura extimatur. Nullum his calamitatibus facilius est remedium, quam ut omnes qui Christum colunt in eadem fidei nectantur unitate, & alter alteri sint fratres, invicem opem ferant, & mutuo subsidia ministrent ad adjuvandum vos, pellendumque de Græcia Turcos, certatim concurrant. quin immo reconciliationis fama ita illos attonitos reddet, ut desperare cogantur in terra vestra* posse amplius innovari. Convocabimus reges, duces, & principes, & omnem populum Christianum. Sed & non vocati ultro ad vestra præsidia confluent. Nemo erit qui quicquid roboris ac virium poterit vestræ genti non conferat.

*f. execrandum.

10. Videor post hanc unitatem videre non longum affuturum tempus, quo pristinæ gloriæ & libertati tota restituatur. decus, dignitates & ornamenta majorum recuperabit,

& fiet, Deo disponente, Græcia illa quæ felici tempore olim florebat, tanta denique Latini ac Græci caritate copulabuntur, ut inter ipsos ac Germanos fratres, nihil pene intersit: ita ut nullum quodammodo inter eos fuisse quondam dissidium videatur. Quis tunc tam disertus ullo dicendi genere explicare illam poterit lætitiam ac jubilationem, quam sancta mater ecclesia ex optata filiorum unione suscipiet? vix corda hominum tam grande atque insolitum gaudium intra se capere poterunt, omnes ad cœlum levabunt manus, magnificantes & benedicentes Dominum, qui his novissimis diebus populum consolari dignatus est. Nemo præ gaudio a lacrymis continere poterit, talem intuens successum, quo nullus a principio nascentis ecclesiæ utilior atque optabilior visus fuit. Et quanto diutius ac perniciosius hoc constat fuisse divortium, tanto reconciliatio gratior jucundiorque æstimabitur. Et quemadmodum nova humo revirescente, omnia quasi ridere videntur; sic inter nos pace composita, tota Christianitas reflorescet, & nimio quodam applausu jubilabit. Ipsa quoque mater ecclesia, quam pro tam diuturno filiorum dissidio nimius mœror in decrepitam senectutem adduxerat, pro tanta felicitate ad secundam adolescentiam revertetur. O quam gloriosum erit tunc esse Christianum! O quam longe lateque fides orthodoxa palmites suos diffundet! quantus hinc Christianæ religioni redundabit honor, decus, ac gloria! quantusque timor & pavor adversariis suis, si diebus nostris hæc facere dignaretur Deus! O si hunc optatissimum diem oculis nostris umquam intueri possemus multos fore non ambigo tam ex hoc cœtu, quam ex reliquo ecclesiæ corpore, sic hujus unionis desiderio accensos, ut post illam vix momento supervivere optarent, dicentes cum sancto sene Simeone: *Nunc dimittis servum tuum Domine secundum verbum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Unionem ecclesiæ igitur accelerandam, fratres, & sicut faber calidum ferrum malleo super incudem percutit: ita nos ardentissimum ac ferventissimum desiderium nostrum ad consummationem optati operis sine mora convertamus.

II. Ut ista igitur cogitetis, & cogitantes opportune provideatis, etsi omnia quæ prædiximus, & quamplura quæ pro vestra sapientia potestis, vos excitent & admoneant; nos nihilominus pro Christiana caritate id ipsum iterum atque iterum sollicitamus, rogamus & obsecramus, quod si feceritis, prout speramus, veri eritis cœlestium præceptorum conservatores, ut Deum reipsa diligere & ab eo diligi comprobabitis, qui veniet ad vos & mansionem apud vos faciet, hic per gratiam, & in patria cœlesti per gloriam, quam JESUS CHRISTUS nobis & vobis & omnibus Christianis largiri dignetur, qui vivit cum Patre & Spiritu-sancto benedictus in sæcula. Amen.

RESPONSIO
præfatorum ambassiatorum, sacro concilio Basileensi facta.

I. PRimum quidem, o sacrosancta synode, de gloria & laude vestra dicturus, a Deo immortali auxilium invoco & favorem, præcipue cum ea laus ejus communis sit, ut quicumque de ea dicat, multum a dignitate vestrorum operum deficere necesse sit. *Ex eod. ms.* Immo si antiqui clarissimi oratores, & qui hac nostra ætate vivunt, adessent, dignam vestris gestis orationem nequaquam haberent, & multis fortassis & ornate dicerent res a vobis bene gestas. Neque illi omnes conatum oporteret meo arbitratu dicere, cum tanto vestris operibus atque gestis omnium oratio sit inferior. Cum igitur hæc multis attenderem, quid mihi eveniet, parvam in dicendo vim habenti? Præterea cum enim nondum corpore bene valeam, & vix jam a longo & diuturno morbo liberatus sim, quin etiam adhuc reliquias malæ valetudinis aliquas fero. Sententia enim philosophorum est & vera, animas hominum, si corpora patiantur, una quodammodo cum illis pati. Propterea vos omnes oro, ut patienter & æquitate animorum hanc meam orationem audiatis, nihil similem rebus a vobis gestis. Nam parum in exercitatione dicendi expertus sum, & ea est magnitudo dignitatis vestræ, ut non modo dicere, sed vix eam inspicere totam possim. Quam enim ex rebus quas a primis sæculis admirari, in nobis aliquis inspiciens, non inveniret virtutem, quæ Dei est, & magnorum virorum, qui ad Deum cupiditatem intendunt, qua Deo similes efficiuntur, & sine qua nihil viro dignum effici potest? Qua ratione & secundum ejus naturam vivere vult, quam etiam solum ex rebus omnibus si acceperint homines, similes Deo quodammdo fiunt, quam præterea eos qui etiam possident, cœlorum cives esse demonstrat. Ubinam quispiam viros virtute præditos plures videat, quos singulos singulatim consideret? Ubi elegantiores simul animos? ubi magis pullulantes virtutes florentes, ut de phœnice propheta dicit. Quid hic apud vos? qui omnem orbem tamquam alia apostolorum societas hic congregata, & certamen maximum aggressi, alios quidem devios & aberrantes dirigere studetis, & ad primam fidem reducere, & pietatem in aliis, qui quamvis recte & divinis antiquorum patrum legibus & apostolorum vivant, quos usque modo, quos puto ab uno & ecclesiæ sanctæ corpore longitudo temporis divisit, & non parum ad invium alienavit, immo

in tantum malitiæ principes alteros contra alteros instigavit, ut verbis invicem quandoque scriptisque pugnaverint, omni animo intenditis. Hinc ipsum abalienationis verbum sanare & corrigere, cum & legatos ad illos misistis, omnium puto bonam honestamque pacem & concordiam cupientes, quia unum ecclesiæ Dei corpus per multorum annorum spatium olim gavisa est, quamque diabolus scidit & divisit. Et quamquam ab ecclesia orientali sæpe pro ea legati missi fuerint, nullum tamen tempus adhuc tam magnum ac tam egregium opus videre potuit; sed vobis ut videtur summa virtute & sapientia præditis, res ipsa servabatur, qui omni ratione unitatem vultis, volentes ut id fieret studuistis studentes, ut eumdem veniremus locum fecistis, ad quem venimus, optimo & expectato fine, auctore Deo, res concludetur. Quod si ad laudabilem finem vestra providentia venerit, quis digne laudabit promtitudinem vestram? quis studium? qui in eumdem locum vestrum omnem conventum, qui ex gratia Spiritus-sancti intuemur. tantum quantum etiam laudis habet, quod a singulis patria relicta in aliena civitate, quasi in propria domo longam & diuturnam diuturnitatis moram ad hoc maximum & clarissimum opus, cum hunc vestrum conventum tanta animorum æquitate unitum, ut acceleretis, & patiamini moram, hortaturus, rogaturus, obsecraturus sim quod quidem paulo post & suo tempore faciam.

2. Non hoc quod super utilitate Christiani nominis conduceret omisistis, non jura, non æquitates, non ritus, non consuetudines, non leges. Omnia enim quæ Christi ecclesiæ conferunt, quæ civitatibus, quæ populis, quæ generi hominum, divina quadam providentia, divina industria tractatis. Nam divinum id vere est opus. Horum aliqua quidem opportune composuistis, alia ut componatis in manu sunt, reliqua corrigere estis futuri. Quisnam igitur maxima & divina vestra opera digne laudabit? quippe si quis tam claram, tam splendidam, tam ardentem vocem haberet, ut clamans ubique & finibus terrarum audiretur; numquam, quantum oportet, famam laudis & gloriæ vestræ extendere posset: quæ tam ampla, tam laude digna, tam Deo grata gesta vestra sint, ex certo nullum tempus, ut reliqua humana solet, abolebit. Ac primum quidem quantum paci hominum studeatis dicam, ac quam mira industria, magno certamine, & diligentissima cura nitimini: qui omnem mentem, omne studium intendentes, maximum hoc & sacrum pacis opus per omnem orbem firmare, & stabilire vehementer quadam innata animi cupiditate desideratis. Postea & alia fabri. . . '. . non quantum sapientiæ misit vobis aut ingenii, non quanta elegantia sacræ theologiæ munus habeatis,

A non quia perspicacia & a civitate jus vel civile intelligatis vel exerceatis pontificium, non quanta Dei muneribus & loca scitis & videtis, sed quantum personæ videatur posse concedere tempus, & quantum cura indicendo jus valeat.

3. Pax magna quædam res, magnum quoddam nomen, angelicas cœlestesque virtutes continet, una & prima & magna deitatis luce circumvolantes, quæ divino illo & miro nutriuntur cibo, splendescere scilicet aptissima civitate. Hæ pace colligantur, & vivunt caritatis modo. Pax enim mundum B rerum intelligibilium continet, quæ magis propinquos unitosque, in luce divina, quæ nec dici potest, nec addisci. Pax cujusquam magni boni, quæ & operis est factrix & conservatrix. Discordia e contra, quæ divisionem, schisma & litem assidue machinatur; non illum quidem invisibilium rerum mundum, & ita ut tantum erat, splendentem reliquit; immo quædam, quæ prima luce fulgebant, obscura fecit, & illic multas virtutes extraxit, quæ postea malorum operum auctrices factæ sunt. Extractus est qui eo tempore malitiæ dux fuit & postea perpetuo. Sed C advertite ad hunc istum mundum, quem videns, qui diversis compositus elementis, si nulla qualitatum superabundet, pax & ordo in luce & quiete continet totum æquitate quadam omnibus quoad Dominum: cum discordia, confusio & contentio in illum venit; tunc superat turbo, & totius quasi dissolutio fit & perditio, ac pulcherrimum & expectatissimum hunc mundum deformitas quædam possidet & obscuritas, nec inspici quidem omnino potest. sed descendimus ad parvam mundi partem, hominem scilicet, maximam vero, & reginam & principem rerum omnium mundanarum, ut Deus jussit. Hic e- D nim cum id quod in se est struat, & æquitatem animi & statum non omittat, pacem vero stabilem firmamque tenet, tunc maxime societati angelorum fit similis, numero atque ordine ambulanti. Cum vero a seipso decidit, pugna ac lite vexatur: quæ si parum crescat, rationem omnem ab illo diffugit, maghumque animarum & tribulentium facit; qui phantasiis quibusdam obscuris similis, vacuum se in omnibus & sine firmitate demonstrat. Verum inspiciamus quæ res qualisque pax sit. Pax certe sua quadam pulcritudine ferme regna securat; pax res publi- E cas, quæ populos gubernant, servat; pax quæ civitates, quæ nobilibus eximiisque viris reguntur, servat, & omnem alium justum principatum. Pace urbes & crescunt & ornantur, qua magnum incrementum efficitur & subditis & principibus. Hæc villas & domos construit, hæc desolatas diruptasque terras habitat, hæc incultas relictasque colit, & omne quicquid inspicit augmentat, & ad magnam felicitatem venire facit; & ut multa de paucis

cis dicam, quicquid pulcherrimum & sublime est, hoc factum constructumque fuit, sine quo nihil in hac vita rectum ordinatumque est. Inimicitia & discordia e contra, bella suscitant & constituunt. Ex bellis oriuntur cædes, ex cædibus destructio ac perditio fit hominum, villarum, civitatum, & rerum omnium publicarum. Venit etiam & ad bruta animalia. nam & una cum hominibus patiuntur & illa. Quid magnos lætosque habentem viros urbem Trojanam destruxit? nonne pugnæ & diffidia? Babyloniæ vero illum tutum, eminentem, clarissimum & fortissimum murum, nonne hæc diruit? sacram Jerosolymæ civitatem, nonne hæc demolita est? nonne hæc etiam omnium fere Judæorum genus captivum ad Assyrios duxit? Nonne hæc Assyriorum, in Italia civitates olim claræ ab hac diruptæ, adhuc incultæ desertæque manent? Vidimus non multum ab hac Galliam florentem, nunc assiduis Britannicis bellis ac discordia deflorere, quasi videmus & duos illos maximorum Christianorum principatus frequenti bello & inimicitia deterni.* Væ ubi hæc dominantur. Nonne ad interitum quasi omnes res vertit? Hæc omnia quæ dixi, & antiqui libri & moderni, & quæ appellantur tragœdiæ & historiæ, vera esse probant.

*f. destrui.

4. Quibus causis, ô sacer sancteque cœtus, animis vestris Spiritus-sancti gratia firmatum est, ut omni orbi pacem ponatis, & magno tempore certetis hoc tam magnum bonum omni hominum generi distribuere: memores quod Christus nullo alio nomine se appellavit, non omnipotentem, non factorem, non rerum futurarum cognitorem. Horum quidem nomen nullum dixit, sed pacis & amoris. Ego, inquit, pax sum, ego sum caritas. Hanc sacram & sanctam Domini vobis sententiam imitati, omni cura Christi paci studetis, tamquam ipsius pacis creatoris discipuli & pacis magistri: quam quidem, ut dixi, omni hominum generi & cupitis & nitimini firmare.

5. Doctrinam vero, quæ a Deo dicitur esse & est, & quam homines per gratiam adipiscuntur, quamvis ingenium multum conferat, non superficie, & summatim, ut a nostra dicitis, accepistis, sed profunde & penitus scientiam adepti, sacra ipsius arcana scrutantes, tantum in ea re excellitis, quantum humano ingenio dari concedique potest. Cujus summitatem seu sapientiam seu sapientiæ amorem illam appellas, ubi tantum invenies, quantum in theologia, in qua qui eruditi sunt & secreta noscunt, & quantum in legibus ac sacris ac divinis canonibus sit, de quibus inter vos disputatis, accipit, quam excellentiam quam inde habent, noscunt etiam & perfectas Spiritus-sancti gratias, & secretorum completam virtutem. horum omnium vos & inspectatores & magistri estis.

A Quibus igitur, quantum in vobis, in his rebus aut studium, aut exercitium, aut diligentia, aut doctrinæ perfectio fuit, immo semper utilitati Christianorum studetis. Quisquis igitur digne in his quæ dicta sunt ignitu divino vestram laudabit sapientiam, & omnis quicumque eam rem aggredietur, deficiet. Sed quoniam res geritis & miras & optimas, quibus laudes minores, sicut necesse est oratoribus illas aliquo modo prædicare, quantum eis id facere possibile est; sed auxilietur & conducat divinus ille David ad hanc vestram laudem. Audite & omnes gentes, auribus percipite omnes habitantes terram, ut gaudeatis lætitiam & B gaudium exultationis, in qua hæc sacrosancta congregatio, & facit & vult pacem & concordiam, quæ virtutum summa. Acceleratis enim & magna cura studetis, ut Græci Romanis uniantur, unumque corpus & membrum facere, & ecclesiam Christi, quam suo ædificavit sanguine, inclytisque miraculis & signis, ut Deus illam firmavit & stabilivit, ac pacem & caritatem dans discipulis suis, apostolis mandans, ac figens illam sub domini Petri confessione, ipsi & cum ipso aliis apostolis Spiritum-sanctum immisit, cum circumeuntes omnem orbem uniti sunt, pacem C singulis eos accipiendo porrigentes. Hæc ecclesiæ Dei muros, annos ut puto, tenuit mille & plures postea, nescio quo pacto instigavit, cum invidus ille & malorum omnium princeps adveniens discordia quædam in ecclesia Dei nata est, causis neque probatis neque arduis, neque alterutram partem multum tangentibus. Suscipiens igitur schisma & tempus, & opportunitatem sibi sociam inveniens (illa enim tempestate Græci discordia civili laborabant) animos utrorumque sauciavit. Postea currentibus annis multis, hujus sancti D & excellentissimi patris, pacis scilicet, memor fuit, & si meminerit, non generose quidem. Atque usque hanc nostram ætatem, & majus & clarius schisma duratum est, ac per parvum nonnumquam interea tempus hæ utræque partes conjunctæ fuerunt. Postea iterum pejora prioribus illa visa sunt, ac omnem orbem temporis prorogatio ignorantia & obscura quadam nube complevit, tantamque ad invicem litem & contentionem suam paravit, ut altera alteram partem aliud a recto sentire putet, & nullam rectam firmamque E credere eorum opinionem, in quibus altera firmaretur; sed utramque solam ad sententias suas inspicere, nihilque omnino animadvertentes ad magnum unius ecclesiæ corpus. Nunc vero sacro & sancto Spiritu animis vestris inspirante, huc ad hunc sacrum locum convenit quicquid optimum & excellens in ecclesia Christi est, quicquid in virtute, quicquid in sapientia ac intellectu, quicquid in arte sacræ theologiæ, quicquid in alta doctrina etiam, & si dicam, omne in rebus optimis præstans ac menti fixum habetis, par-

tes jam pridem divisas conjungere ad pacem, & ad unitatem ecclesiasticam Christi reducere, atque in unam, ut olim fuerat, restituere.

6. Quamobrem ad serenissimum Græcorum imperatorem & sacram eorum ecclesiam legatos misistis, non parvum itineris laborem passos, longi quidem & difficilis. Sed sæpe pro hac Græci pace quoque legatos miserunt: verum nescio quo pacto nihil apud illos ad quos missi fuerant, conficere potuerunt. At non parva Christianorum multitudo est, quæ Græcorum ecclesiæ subjicitur. Nec tenue Græcorum genus putetis: ipsum tamen forte multos jam annos quasi obsessum a magno principatu, hominum multitudine diminutum quidem est, & infortunia multa passum, sed non omnino disruptum aut concussum. servat enim ibi adhuc partem Dominus. Nam Peloponesus omnis Græcorum imperio subjecta est, & Lemnos & Imbras, & juxta Constantinopolim major Thraciæ pars, ac etiam, exceptis dominis & quibusdam principibus, Cergramus quam Corcyram appellant, Cephalonia, Zacyntos, Uhata, Leucas, Euboea, Cyclades insulæ, Creta, Rhodus, Cypros, Chios, Locris, & si quæ est alia in mari Ægeo insula, & in Europa Epirus, Illyricum, Achaia, Phocis, Bœotia, Actica, Macedonia & reliquum Græciæ; hæc omnia a Græcis inhabitantur. Paucis tamen quibusdam in locis Turci commixti sunt. Sunt etiam superior & inferior Misia magna hominum multitudine habitatæ, qui omnes ecclesiæ nostræ obtemperant. ac in Asia principatus omnis barbarorum est, in multis tamen locis Græci habitant. Est & Cynaren non parvus; inserti sunt præterea reges non pauci idiomate diversi, qui Græcorum ecclesiæ obediunt, scilicet Iberum, Regium & Ebazanum, & præter hæc Cethonum & Albanorum, Certanorum etiam & Gothorum, nec non Moldoblachia, & ea quæ magna Blachia appellatur ac Tribalorum, & juxta reprobatos montes Raisutum maxima respublica, & magnæ Russiæ qui magnus appellatur rex; multique alii parent Constantinopoli. tot sunt & plura nostris obtemperantia. Sed vos ego, cum virtus vestra non aliter ac solis radii resplendeat, oro atque obsecro, ut hoc ipsum vestrum studium & cupiditatem, quam Spiritus-sanctus vobis largitur, tradere acceleretis, nulli rei parcentes, quæ divinæ ecclesiarum unioni conducat: ut una existens, ut olim, ecclesia, & Latinorum ecclesia sit; & Græci e contra ad Latinorum ecclesiam veniant cum caritate & amore. ac alii cum aliis in maxima lætitia & fructu bonorum, sicut tempore antiquo fieri solebat, opera studentibus, adeo quidem honores & coronas similes illis quæ olim datæ sunt sanctis patribus antiquis, qui magnam curam, magnamque diligentiam habuerunt pro ecclesiæ unione ac statu, pro qua mille labores & certamina sustinuerunt, nequaquam sibi ipsis parcentes, immo omnem molestiam, omnem laborem pro ea re lætitiam putabant & gaudium. ab hominibus vero qui nunc sunt, & qui futuri vivent, gloriam immortalem adepti eritis. Semper enim habebunt uniuscujusque statuam ante oculos multo majorem ea quæ apud Rodios erat, quam illi Phrodo statuerant. Cui similem a principio sæculorum hanc usque ætatem mille humanæ manus facere potuerunt. Sed quid statuam manufactam dico? statuam, inquam, habebitis, quæ cœlos tanget, quæ ab oriente videbitur usque occidens. Quas ob res, reverendissimi, divinam ac sanctam celsitudinem vestram oro, ut hoc certamen, quod vos pro pace & unione tanto ardore, tanta animorum cupiditate proposuistis, laudato frui omnium, quamprimum fieri poterit, dare studeatis, ut statim mercedem ac merita, quæ modo dixi, & a Deo accipiatis & ab hominibus, ut vero gaudio, & quod sacros viros deceat, gaudeatis. Ad hoc quidem, reverendissimi & digni patres, vobis edicta sunt. ad ea vero quæ dicta fuerunt nudius quartus a reverendissimo in Christo patre & domino meo legato; viro quidem eruditissimo & meritissimo, ac nostra ætate exemplo multis, longis quod utar laudibus necesse est, pro ejus singulari eloquentia & doctrina, quod brevi temporis spatio fieri non potest. Res enim magnis ornari laudibus debent, quæ longo egent tempore, ac vi & otio in dicendo non parva. Sed si Deus dederit, orationem pro illa faciam opportunam.

EXPLICIT. *Deo gratias.*

PROPOSITIO DOMINI ABBATIS Conchensis ambassiatoris sacri concilii, ad Venetos, &c.

ILlustrissime princeps ac magnifice domine, ad tuæ celsitudinis præsentiam sacrum Basileense concilium in Spiritu-sancto legitime congregatum, reverendum in Christo patrem ac dominum, dominum meum (a) Uticensem episcopum & me, quamquam immeritum & indignum, in ejus societate suos oratores transmittit, eidem offerens una cum præsentibus litteris, salutem optatam & omnipotentis Dei benedictionem. *Lectis litteris* &c. Illustrissime princeps, &c. Sacrosancta generalis, &c. veritatem ipsius sacrosanctæ synodi dictæ tuæ celsitudini exponendam nobis commisit. & quamquam in præsentia domini mei præfati hoc mihi in his aperire non liceret, de ejus præcepto tamen, cui obedire teneor, hoc facio sperans quod supplebit, prout sibi placuerit, defectus meos. Pro veritatis igitur ipsius sacri concilii ostensione, nec non exponendorum aliquali brevissima introductione, assumo mihi verba secundi

Ex ms. A quicinctensi

(a) Guillelmum Soiberti postea translatum ad sedem Carpentoratensem.

Paralip. cap. XIX. scripta. *Non est mea pugna, sed Domini* pro quo facit cap. *Omni*. XXIII. q. V. Locuturus pro publica populi Christiani utilitate & præfati concilii veritate, opus est mihi ut personam privatam exuam, & induam publicam, & tam publicam, ut omnes apprehendat, & nemo ab ejus jurisdictione eximatur. Ideo in persona sacri præfati concilii verba præfata assumo, quod non est nostra pugna, sed Domini. Et quia secundum leges positivas licitum est pugnare pro patria & pro servitute vitanda, quorum pugna etsi aliquo modo posset declinari, potius tamen est hominum quam Dei, lex enim B evangelica cedere jubet frequenter in istis: sed ubi cadit status ecclesiæ, ubi perit cultus divinæ latriæ, ubi movet zelus justitiæ, ibi puto fore pugnam Dei, quia ibi agitur ejus principale negotium & inde causa. Cum autem hæc mala in præsenti pateant, debemus nos arma sumere, suum autem erit pugnare. Ait enim sacra scriptura *non est nostra*, &c. ubi proponitur campus certaminis, apponitur manus juvaminis, ostenditur modus conaminis.

2. Proponitur primo campus certaminis ad aggrediendum viriliter, cum ait *pugna est*, in qua debet homo habere se sapienter, C ne circumveniatur; confidenter, ne commoveatur; & potenter, ne dejiciatur. Perniciosum est enim pugnare sine bono consilio, præsumtuosum est sine Dei auxilio, & periculosum sine forti brachio. valet enim sapientia circa primum, confidentia circa secundum, perseverantia circa tertium. Cum enim affligitur Dei ecclesia, cum dejicitur divina justitia, cum confunditur Dei familia, Domini est pugna, qui debet pugnare, qui debet stare pro sua familia ne desoletur. Pro his enim omnibus pugnam assumit Dominus, ut in tertio psalmo. *Dominus est* D *assumtio nostra*. Ex hoc enim claret modus ad aggrediendum feliciter, cum ait, *non est nostra*, alterius enim est, actus suscipere, hostes impellere, nosque defendere. Unde non est nostra causa, nec victoria. ubi thema, *Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter state*, ad propositum, princeps illustrissime, applicando, campus certaminis est civitas Basileensis pro concilio celebrando, auctoritatibus primo sacri Constanciensis concilii mediate, & Senensis immediate electa, & etiam felicis recordationis domini MARTINI papæ V. & domini E nostri domini EUGENII summi pontificis moderni roborata, & approbata, in qua sancti patres de universi orbis regionibus occurrentes, & debite pensantes existunt. Quis enumerare animas poterit, quas sathanas errorum atque hæresum laqueis in plerisque mundi partibus alligatas detinet, quasque alligaturus esset sua contagione pestifera, nisi celeriter in eodem sacro concilio occurratur?

A Quæ autem Christianitatis portiuncula est, quæ domestico civilique bello & exitiali odio non agitetur? adeo quidem ut atrocius Christianus Christianum, quam Sarracenus Christianum persequatur. Quantum vero ad mores attinet, quid dicendum, cum omnis & ecclesiasticæ & Christianæ vitæ disciplina ubique pene extincta videatur? pro quibus reparandis, præfati patres fundamenta in eo, cujus res agitur, jactaverunt. Ex quibus populus Christianus spe respirare videtur. Manus juvaminis est Spiritus sanctus, dextræ cujus auxilio dictum sacrum concilium juvatur, dirigitur & protegitur. Modus conaminis est, ut in dicto campo certaminis milites Christi, id est reverendissimi reverendique in Christo patres ac domini, & doctores, magistrique eximii existentes, dictum campum possetenus defendant, & usque ad mortem contra hæreses mundum inficientes, populi Christiani pacem, & ecclesiæ tam in capite quam in membris reformationem impedientes, viriliter decertent. quibus prostratis, ut sperant, & in auxilio illius, cujus negotium agitur, confidentes, Christianus populus ab hæreticorum faucibus erui, a receptoribus præservari, & ecclesia militans, cunctis deformitatibus suis depositis, ut aquilæ juventus valeat renovari.

3. Nec admirari debet quisquam, princeps illustrissime, eorum quæ in dicto campo certaminis die XIII. mensis proxime præteriti acta sunt, & ut de vera justitia & mansuetudine & clementia in dicto campo decertantium clarissime appareat, quantum potero succincte enarrabo quæ gesta usque ad illam diem, & qua de causa fuere. Nam cum hactenus dicta sacra synodus spectasset sua diuturna patientia summum pontificem etiam ad ea quæ rationis & æquitatis sunt, aliquando deflectere, recogitavit diu expectando efficere, ut ipse summus pontifex, cognita ipsius sacri concilii mansuetudine, ecclesiam veraciter recognosceret, & illi quemadmodum tenetur pure & simpliciter adhæreret, idque quod scandali ac perturbationis causa in ecclesia fuerat, sine difficultate revocaret. Credebat ipsa sancta synodus jam advenisse diem, qua de ipso meliora concipere deberet, & dolorem quem usque ad dictam diem ex sua scandalosa dissolutione perpessa fuerat, ab inde ex sua humili adhæsione converteret in gaudium. Sed quod non sine fletu & cordis amaritudine referendum est, spe sua frustrata est, & quotidie major causa dolendi augetur, quoniam quem tolerando & differendo delinire curaverat, eum in suo proposito duriorem experta est. Præstolata enim fuerat XIX. mensibus, ut offensam illam dissolutionis gravissimam, quæ gravissime ac notorie universam lædit ecclesiam, pœnitendo emendaret, quam modeste ac mansuete erga eum dicta sancta synodus, licet graviter

lacessita, se gesserit, nemo est qui jam ignoret.

4. Postquam dictus dominus EUGENIUS in notorium ecclesiæ scandalum & perturbationem Christianæ religionis dictum sacrum concilium tam solemniter institutum, dissolvere conatus fuit, destinavit primo ipsum sacrum concilium ad eum suos solemnes ambassiatores, ut per eos informatus de plurimis scandalis, quæ ex hujusmodi dissolutione sequutura erant, ipsam penitus tolleret, & ipsum sacrum concilium, prout inchoatum erat, ad honorem Dei & necessitatem ecclesiæ perfici pateretur. quod cum facere recusaret, post exhortationes & monitiones debitas tam caritativas quam ..... frequenter repetitas, ipsum dominum E. in publica sessione citavit, & monuit ut infra quatuor menses ab ipsa dissolutione desisteret, & sacro concilio adhæreret. quibus elapsis, &c. *respice processum*, &c. Nihilominus tamen supersedere aliquandiu decrevit, si forte per tam exuberantem mansuetudinem ad cor reverti, & demum resipiscere vellet. Interim autem quatuor ambassiatores transmisit cum quatuor bullis diversarum facultatum, quæ cuique videnti non parvam admirandi occasionem præbuerunt, ita variis cautelis & involucris plenæ erant, *Vide bullas*, &c. Et voluerunt ipsi ambassiatores atque conati sunt nonnullis rationibus, quamquam admodum frivolis, probare dictum concilium non fuisse rite inchoatum, & tamquam tempore decreto non inceptum, lapsu temporis expirasse; atque etiamsi rite congregatum fuisset, licuisse papæ sua potestate illud dissolvere. quibus nomine concilii responsum est, & luce clarius probatum, ipsum concilium legitime extitisse inchoatum, nec a Romano pontifice sine ipsius concilii consensu potuisse dissolvi; quodque cum honore Dei & ecclesiæ prædictis bullis rem illicitam & valde absurdam petentibus nullatenus ipsum concilium annuere poterat. Tandem ex parte electorum sacri concilii quædam litteræ ipsius domini EUGENII fuerunt dicto sacro concilio præsentatæ, quarum effectus, &c. *Vide bullas*, &c. Dominus S. Angeli confutavit satis dilucide illam clausulam, qua dicebant quod in concilio Basileensi sæpedicto præsideret ad exstirpationem hæresis Bohemorum, si in tempore congruo & decreto prælatorum ibi condecentem copiam reperiret; asserens ipse dominus S. Angeli sine ulla conditione fuisse sibi injunctum ut ipsi concilio præsideret; nec aliud a domino MARTINO in mandatis habuisse, nisi hoc solum & viva voce repetitum, ut bene faceret; & per dictas bullas nemini videri potest aliquando satisfactum fore monitioni & requisitioni dicti concilii per dominum EUGENIUM. Non recognoscit concilium esse, sed statuit ut celebretur per legatos quantocius transmittendos & dicta clausula, dissolutione non obstante, concilium celebretur per legatos mittendos. Nam futuram dumtaxat respicit concilii celebrationem, &c. firmat præteritam dissolutionem potius quam tollit, dominumque episcopum Cerviensem per duos menses expectavit concilium, credens ab eo reportari perfectam adhærentiam. Sed tandem compertum est ipsum dominum EUGENIUM in suæ dissolutionis proposito firmius perdurare, *Vide alias bullas, &c. & responsa*. Postremo cum ad ipsum inclinandum nullum aliud superesset remedium, dictum sacrum concilium ad editionem cujusdam decreti monitorii cum pœna suspensionis, ut infra terminum ibidem statutum adhæreret, processit, cujus copiam parati sumus dare, &c.

5. Cum igitur, illustrissime princeps, juxta dictum Isaiæ XI. *Super solium David & super regnum*, id est super excellentissimum & potentissimum, hoc est Venetorum dominium *sedeas, ut corrobores illud in judicio & justitia*: quia te vidi justum in generatione hac. Gen. 7. de cœlo habes auditum, fac judicium, & terra tua quiescet. Nam, ut inquit Gregorius in homilia XXVI. ipse dominandi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus & non pro subditorum utilitatibus & moribus exercet in c. *Ipse* XI. q. III. quia judicare digne nequeunt, qui odium vel gratiam sequuntur, in c. *Judicare*. c. *causa* & q. Illa enim præpositorum sollicitudo est utilis, illa cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor vel amor nihil sibi vindicat. Nam commotionis aut amoris tempore justum putat omne quod fecerit in c. *Illa* XI. q. III. Tu enim, princeps illustrissime, dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas, firmetur, quæso, cum dicto concilio manus tua, & exaltabitur dextera tua, justitia & judicium præparatio sedis tuæ, misericordia & veritas præcedent faciem tuam, beatus populus qui scit jubilationem. Tu enim locutus es in visione sanctis tuis, id est prælatis dominii tui ad dictum sacrum concilium transmissis; quibus, ut asseruerunt aliqui ex ipsis, dixisti aut mandasti, ut secundum Deum & bonas eorum conscientias agerent ea quæ ad universalem ecclesiam & ejus statum cognoscerent profutura. In quibus verbis videris dixisse cum psalmista *manus enim mea auxiliabitur ei*, videlicet sacro concilio, *& brachium meum confirmabit eum, nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei, & concidam a facie ipsius inimicos ejus, & odientes eum in fugam convertam, & veritas mea & misericordia cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu ejus*, tuncque audies ab Altissimo, quod in eodem psalmo sequitur: *Et ponam in mari manum ejus & in fluminibus dexteram ejus. Ipse invocabit me, pater meus es tu, Deus*

meus, & susceptor salutis meæ: in æternum servabo illi misericordiam meam, &c. Dicit enim Tullius de officiis, opera danda est, ne quid contra æquitatem contendas, ne quid pro injuria vel favore. nam firmamentum perpetuæ commendationis & famæ est justitia, utilibus rectum præponere suadet. Et Augustinus in c. *Quisquis* XI. q. III. Quisquis metu alicujus potestatis veritatem occultat, Dei iram super se provocat, quia magis timet homines quam Deum. Et post pauca: Uterque reus est & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia ille prodesse non vult, iste nocere desiderat. Et Johannes Chrysostomus in c. *nolite* in II. c. *causa* & q. quia proditor est veritatis, qui non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit. In manu enim artificis opera laudabuntur, & princeps populi in sapientia sua, Ecclesiastici 9. quia *quæcumque seminaverit homo hæc & metet, & qui seminat in benedictionibus, &c.* ad Gal. 6. Dicit enim Innocentius in c. *Error* LXXXIII. d. quod error cui non resistitur approbatur, & cum veritas minime defensatur opprimitur. Negligere quippe qui potest perversos & a veritate deviantes perturbare, nihil aliud est quam fovere. Quid enim prodest alicui suo non pollui errore, qui consensum præstat erranti? consentire certe videtur, qui ad resecanda quæ corrigere debet non occurrit. Non dico, princeps illustrissime, quoquo modo nec dicere intendo, absit, quod tu & hoc excellens dominium tuum præfato domino nostro summo pontifici in sua usque nunc duritia non adhærendi præstiteritis auxilium, consilium vel favorem, quin immo firmiter existimo, sapientia & aliis virtutibus, quibus insignivit vos dominus, consideratis, omnem operam dedisse, ut ipse suum debitum erga ecclesiam faceret. Sed arbitrantur plurimi, ut ipse, quia oriundus & civis, de vestra potentia nimium confidens, præter & contra voluntatem vestram suum debitum facere contemnat.

6. Idcirco, princeps illustrissime, præfata sacrosancta Basileensis synodus in Spiritusancto, &c. transmisit præfatum dominum meum Uticensem episcopum, & me in ejus societate, ad te & excellentissimum dominium tuum. Primo ad informandum de veritate ipsius, prout fecimus quanto minus male potuimus, & parati sumus plenius informare, si opus fuerit. Secundo ad regratiandum de adhærentia eidem facta, in mittendo solemnes prælatos dominii tui. Tertio, ad exhortandum, ut in tali adhærentia perseverans, velis amplius, perfectius & strictius exhortari & supplicare præfato domino papæ, si tibi videatur, quod in hoc valeas proficere, quatenus ecclesiæ, populo Christiano & statui suo velit prospicere, & totum mundum unico verbo consolari, adhærendo pure & simpliciter eidem sacro concilio, & prætensam dissolutionem tollendo. Quod si fecerit, cedet sine dubio ad honorem Dei, ecclesiæ & ipsius, ac profectum dicti sacri concilii totiusque populi Christiani, necnon ad laudem non modicam & famam indelebilem augmentandam.

7. Interim vero nos humiles ipsius sacri concilii oratores, te exhortamur in Domino per viscera misericordiæ JESU CHRISTI, quatenus tuos notabiles ambassiatores plena potestate suffultos ad adhærendum decretis in dicto concilio editis & edendis, una cum nobilibus prælatis dominii tui celerrime transmittere velis, quia indubitanter tenetur ab omnibus, si hoc feceris, quia ecclesiæ & toto orbi pacem dabis, & huic controversiæ quæ est inter concilium & papam finem impones; quia hoc videns, speratur sine dubio illico adhærere. Mitte ergo, princeps illustrissime, ut prædicitur, celerrime, dum milites Christi in illo campo certaminis contra hæreses paci & quieti populi Christiani invidentes, ecclesiæque universalis tam in capite quam in membris reformationem impedientes, continue, ut prædicitur, debellantes invenies, ut cum eis in istis tribus bonis celeberrimis coopereris. Absit enim ut in tantis bonis futuris & toto orbi pernecessariis absens existas, & tuum dominium solita & antiqua gloria prives, quod numquam ecclesiæ fluctuanti defuit, quin immo multa auxilia fructuosa hactenus impendit, quæ non exciderunt a memoria. Cogita dictum Philosophi: Amicus Socrates, amicus Plato, sed magis amica veritas; & quod potius Deo & ecclesiæ quam singulari personæ quisque astringitur. Sic enim faciendo exaltabitur dextra tua, & brachium tuum roborabitur, & erit tibi gloria per infinita secula seculorum. Amen.

RESPONSIO DUCIS *ad præfatam propositionem.*

Litteris concilii credentialibus cum honore & reverentia susceptis, & oratione peracta, dux in propria respondit; ut sequitur. Assurgens & nobis obviam veniens, unum nostrûm ponens ad dexteram, & alium ad sinistram suam, materiam in decem partes divisit multum eleganter & copiose in suo vulgari, & primo benedictionem & salutem oblatas libenter, reverenter ac devote suscipiebat. 3. Quoad erectionem concilii ad illa tria bona &c. dixit quod arbores ex fructibus cognoscebantur, quod ipsius finis declarabit an habuerit bonum principium: quæ expectare cupiebat, ut securius judicare posset an fructus bonos produxisset arbor, post utinam non produceret schisma & divisionem in ecclesia; & quod patres de concilio

debebant bene ad hoc advertere; & rogavit nos, ut eosdem redderemus attentos, quod ita mansuete vellent procedere, quod non fieret schisma, quoniam Christianitas erat in magno periculo, quia magnus Turcus invaserat cum xxx. millibus equitum, unum magnum eorum territorium, & captivaverat ultra xxv. millia animarum, timebaturque de regno Cypri, & invadebat etiam regnum Hungariæ, cujus vires, si, quod absit, schisma fieret, augerentur, & Christianitas debilitaretur. 4. Quod ipsi habebant dominum EUGENIUM pro vero papa, cui obedire, nec aliquo modo ab ejus obedientia recedere intendebant, quamdiu ipse debitum suum erga ecclesiam faceret. 5. Quod ipsi cognoverunt eum in juventute, in minoribus, mediocribus & majoribus; & nunc vident eum in supremo, semperque viderunt eum probum, honestum & bene se gerentem, & credunt eum nunc esse meliorem ratione majoris dignitatis. 6. Videbatur eis, quod aliqui videbantur procedere contra eum in odium & vindictam, ex quo poterat sequi schisma & divisio ecclesiæ, de quo quod non fieret exhortabatur & supplicabat. 7. Quod ipsi miserant aliquos prælatos suos, qui male fuerant recepti, & quibus factæ fuerant comminationes de incarcerando, nec libere audiebantur. 8. Quod his non obstantibus ipsi mandarent prælatis suis, ut accederent ad concilium & cooperarentur in omnibus bonis, excepto quod non consentirent in schismate. 9. Quod jam diu deliberaverant mittere, sed quia ibi audierant non esse libertatem, supersederant. Nunc vero per nos melius informati de factis concilii, ipsi breviter mitterent. 10. Quod ipsi semper fuerant fideles ecclesiæ Dei, & alias multas expensas fecerant, & si concilium habeat bonum finem, ipsi semper erunt; prout fuerunt, cum ecclesia. Ad ista replicavi prout melius potui, &c. & finaliter præfatus dominus conclusit velle mittere prælatos dominii sui, & hortari dominum EUGENIUM, ut faceret debitum suum, &c.

PROPOSITIO
domini archiepiscopi Turonensis ambassiatoris domini regis Franciæ.

Extat tom. 4. Anecdotorum nostrorum.

PROPOSITIO
domini Diniensis episcopi ambassiatoris serenissimi regis Ludovici, &c. in concilio Basileensi, &c. *pag.* 428.

INTENTIO SACRI CONCILII
super quatuor articulis disputatis cum Bohemis, quam ipsi Bohemi anno Domini MCCCCXXXIII. VII. *die Decembris observare manuum stipulatione promiserunt.*

1. CIrca articulum & materiam de prædicatione verbi Dei, in quo Bohemi posuerunt articulum hujusmodi sub tenore, quod *verbum Dei a sacerdotibus & levitis idoneis libere & fideliter prædicetur.* Et ne ex verbo *libere* sumeretur occasio vagæ & dispendiosæ libertatis, quam nec Bohemi, ut sæpe dixerunt, non intendunt; idcirco sacrum concilium dicit, hoc sic esse circumstantiandum, scilicet quod in hoc articulo secundum sacræ scripturæ sententiam, sanctorumque documenta doctorum, sic catholice est tenendum, quod verbum Dei a sacerdotibus Domini & levitis ad hoc idoneis, & per superiores ad quos pertinet approbatis & missis, libere, non tamen passim, sed ordinate & fideliter prædicetur, salva auctoritate pontificis, qui est præordinator in cunctis juxta sanctorum patrum instituta. Unde in hujusmodi conclusione ipsi Bohemi manserunt & promiserunt manere cum concilio Basileensi & ejus determinatione de isto articulo.

Anno 1433. 7. Decemb. Ex ms. illustrissimi domini Chauvelin.

2. Circa materiam articuli de dominio rerum temporalium, posuerunt Bohemi & Hussitæ hanc conclusionem: *Non licet clero tempore legis gratiæ super bonis temporalibus sæculariter dominari.* Sed quia in sacro concilio dummodo ista materia disputabatur, ille qui fuit deputatus ex parte sacri concilii, scilicet magister Johannes *Polemar*, causarum apostolicarum auditor, ad disputandum de ista materia, posuerat duas conclusiones veras, quarum prima est ista, *quod clerici non religiosi, seu qui voto se ad hoc non obligaverunt, licite possunt habere quæcumque bona temporalia, hæreditates paternas, & aliorum, si eis relinquantur, & alia bona juste acquisita ex causa donationis, vel alterius liciti contractus, vel arte licita.* Secunda conclusio: *Quod ecclesia licite potest habere & possidere bona temporalia, mobilia & immobilia, domus, prædia, villas, oppida, castra, & civitates, & in eis habere privatum & civile dominium.* Et quia Petrus Anglicus unus de ambassiatoribus regni Bohemiæ, publice in præsentia sacri concilii dixerat, dummodo de hujusmodi articulo disputaverat, quod has propositiones sensui sui articuli bene intellecto locum habere intelligebat. Ex quo etiam adhuc satis potest intelligi, quod hæc verba *sæculariter dominari* in prædicto articulo posita, ad aliquem specialem modum & usum videantur referri. Sed qualiter juxta legem Dei & sanctorum dogmata hoc intelligen-

dum est, duximus exprimendum, quod prædictæ duæ conclusiones sunt veræ, & quod ecclesiastici viri bona ecclesiæ quorum sunt administratores debent fideliter administrare, juxta sanctorum patrum salubria statuta, ipsaque bona ecclesiæ tam ab iis quam ab aliis, quibus administratio canonica est commissa, usurpari sine sacrilegii reatu non possunt. Et sic ipsi Bohemi steterunt concordes.

3. Circa materiam & articulum de cohibitione & correptione peccatorum, in quo articulo ipsi Bohemi posuerunt intellectum in his verbis: *Omnia peccata mortalia & præsertim publica, per eos quorum interest, rationabiliter & secundum legem Dei cohibeantur, corrigantur, & puniantur.* Et quia hæc verba *per eos quorum interest*, generalia sunt, & possunt esse offendicula ante cœcos; & cum claudendæ sunt fossæ, ne bos vicini ibidem lædatur, ac etiam omnis occasio tollenda, decidit sacrum concilium in hunc modum, quod secundum sacræ scripturæ sententiam sanctorumque documenta doctorum, sic catholice est tenendum, quod omnia peccata mortalia, præsertim publica, quantum rationabiliter fieri potest, secundum legem Dei & SS. patrum instituta, sunt cohibenda, corripienda, & eliminanda. Potestas autem monendi criminosos, non ad privatas personas, sed ad eos tantummodo pertinet, qui jurisdictionem habent in eos, fori districtione, juris & justitiæ ordine observatis. Et in verba & sensum hujus articuli manserunt ipsi Bohemi contenti, & eum sic observare promiserunt.

4. Circa articulum qui est de communione sub utraque specie, exhortati fuerunt ipsi Bohemi per oratores sacri concilii, ut suscipiant & amplectantur, prout tenentur, unitatem puram, simplicem, & perfectam realiter & cum effectu super libertate sacratissimæ eucharistiæ sub duplici specie, quam postulant ipsi Bohemi ac desiderant, quamque sine licentia sanctæ matris ecclesiæ licite non possunt habere, attento quod ipsi oratores sacri concilii potestatem habeant a sacro generali concilio certo modo cum ipsis Bohemis tractandi & concludendi. Sperantes etiam taliter quod ipsi Bohemi manebunt mente consolati. Et pro inductione allegabant prædicti oratores, quod Dominus mandat per prophetas Aggeum & Zachariam veritatem & pacem diligere. Unde præfati oratores dixerunt: Ecce offerimus vobis veritatem, offerimus pacem, a vobis nihil aliud exigimus, nisi id sine quo salutem animarum vestrarum habere non potestis. Non enim salvari potest, qui ecclesiasticam refutat veritatem. Audite B. Cyprianum in epistola de catholicæ fidei unitate: « Nec pervenit ad præmia Christi, qui derelinquit ecclesiam Christi. Jam habere non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem, & idem habere, inquit, non potest Deum patrem, qui universalis ecclesiæ non tenet unitatem. xxiv. q. I. *Alienus.* Ad idem Ambrosius in [oratione] de obitu fratris, percontans utrum de catholicis episcopis esset, hoc est si cum Romana ecclesia conveniret, forte ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat, & ita sequitur; « non putavit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cujus patiebantur velut quosdam artus membra dividi & lacerari. Etenim cum propter ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus ejus sit ecclesia, non videtur ab his exhiberi Christi fides, a quibus evacuatur Christi passio atque distrahitur. Et Augustinus in lib. de Regula rectæ fidei cap. 36. Omnem enim hominem, qui ecclesiæ non tenet unitatem, neque baptismus, neque eleemosyna quantumcumque copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem. Cum dictis tribus prælatis doctoribus concordant B. Hieronymus & B. Gregorius, ut habetur cap. *Diversis* præallegatæ causæ.

5. Cum ergo nihil aliud quæramus nisi salutem animarum vestrarum, pacem, tranquillitatem, honorem, felicitatem vestram & patriæ vestræ, audite & exaudite preces, monita, & exhortationes nostras. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; non in vacuum gratiam Dei recipere vos contingat. Cognoscite tempus visitationis vestræ, quia Deus vos visitare dignatus est visitationibus pacis & consolationis. Si oblatam vobis unitatem & pacem suscipitis realiter & cum effectu, censuras & processus tollemus, abolitionem faciemus omnium præteritorum. Nemo vos deinde audebit hæreticare, seu hæreticos aut schismaticos vos nominare: immo omnes Christianos, ut fratres catholicos habebunt & repræsentabunt; fraternitas & omnis pristina amicitia, gloria, status, & honor restaurabuntur. Dominus meus episcopus in pontificali officio vestras ecclesias visitabit, confirmabit vos confirmatos, & alia faciet, quæ sunt solis episcopis reservata; & vos alias terras intrabitis & ecclesias, venient alii populi ad vos cum pace, communicabitis & commerciabitis, florebit gloria regni vestri, & vos exultabitis lætitia inenarrabili; sed & universum mundum lætificabitis, & angeli gaudebunt in cœlo, & Deus pacis & consolationis erit vobiscum.

6. Da, Domine omnipotens, spiritum bonum amplectentem pacem & unitatem, ut bellorum feritate rejecta, omnique dissentione semota, universus populus, qui nomine Christiano censetur, in vera pace quiescat, & ecclesiastica unitate, ut in uno corpore, dilectissimi Filii tui capiti suo fideliter cohærendo, ad pacem & gloriam perveniant sem-

» piternam. Per eumdem Dominum nostrum » Jesum Christum.

» 7. In nomine Domini & Salvatoris nostri » Jesu Christi, de cujus sacratissimæ eucha- » ristiæ sacramento tractaturi sumus, ut ipse » qui hoc sacratissimum sacramentum insti- » tuit, quod est unitatis & pacis, illud in no- » bis efficiat quod designat; quod videlicet » simus unum in Christo Jesu capite nostro, » & ut ipse conterat diaboli versutias, qui sua » maligna astutia ex sacramento pacis & uni- » tatis, bellorum occasionem ingessit, ut jam » qui de modo communicandi Christiani con- » tendunt, communionis fructu priventur. » Unde B. Augustinus in sermone de Infantibus » in Decreto dist. II. *Quia passus*. Ita Dominus » noster Jesus Christus nos significavit, nos » ad se pertinere voluit, mysterium pacis & uni- » tatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui » accipit mysterium unitatis, & non tenet vin- » culum pacis, non mysterium accipit pro se, » sed testimonium contra se.

» 8. Hoc ante omnia duximus præmitten- » dum, quod consuetudo generalis eccle- » siæ, quam etiam patres vestri & vos ipsi olim » servastis per longissima tempora, inconcusse » hoc habuit quod & habet, quod non con- » ficientes, sub specie panis tantum commu- » nicent. Quam consuetudinem ab ecclesia & » sanctis patribus rationabiliter introductam, » & diutissime observatam non licet repro- » bare, aut sine ecclesiæ auctoritate pro libito » immutare, contra consuetudinem ecclesiæ » immutando; assumere usum communicandi » populum sub utraque specie absque aucto- » ritate sanctæ matris ecclesiæ licitum non est, » sed illicitum. Sancta vero mater ecclesia, sua- » dentibus causis rationabilibus, facultatem » communicandi populum sub utraque specie, » potest concedere & elargiri. Et talis com- » munio, quæ sine auctoritate ecclesiæ atten- » tata est, illicita esset; quæcumque auctoritate » & licentia sanctæ matris ecclesiæ fieret, licita, » si alia non impediant. Propterea dicimus » quoniam, ut ait Apostolus, *Qui manducat » & bibit indigne, judicium sibi manducat & » bibit*. Unde B. Isidorus, ut habetur De. IX. » di. II. Qui scelerate vivunt, & in ecclesia » communicare non desinunt, putantes se tali » communione mundari, discant se nihil ad » emundationem proficere. Et Augustinus e. » di. in Decretis. Et sancta malis nocere pos- » sunt, bonis sunt ad salutem, malis ad judi- » cium. Sunt ad hoc plurimæ auctoritates. » Etenim inter primos communicantes apo- » stolos Judas fuit, sed quia indigne suscepit, » proditionis peccatum habens in mente, ni- » hil sibi profuit: quin immo ex tunc diabo- » lus in eo majorem exercuit potestatem. Ra- » tio hujus magna demonstrat. Quis vestrûm » dominum suum in hospitio suscepturus, non » cum omni cura domum studeret mundare » pariter & ornare, ut ipsum dominum posset honeste suscipere. Suscepturus igitur Domi- « num & Salvatorem nostrum in hospitio ani- « mæ, debemus ipsam animam nostram dili- « genter mundare & ornare; mundare per sa- « cramentum pœnitentiæ, cum amaritudine « & contritione cordis, peccata sua humiliter, « pure, integre, & veraciter confitendo, & sus- « cipiendo satisfactionem debitam & pœni- « tentiam salutarem; ornare vero purpura san- « ctæ devotionis, & sic tandem purgato & fer- « vore devotionis ornato, accedat ad divinum « sacramentum, in quo Deus est [mundum] « nunc reconcilians sibi. «

9. Admonet igitur, exhortatur & præci- « pit sancta synodus, ut omnes sacrificantes « exhortentur diligenter & moneant populum « ut omne studium & sollicitudinem adhi- « beant, ut nullus ad tam sacratissimum sacra- « mentum nisi debite præparatus accedat cum « magna reverentia & devotione, ne quod « pro salute animæ suscepit, in judicium con- « demnationis redundet, dum suscipitur in- « digne. Præterea dicunt doctores, quod con- « suetudo communicandi populum sub specie « panis, tantum ab ecclesia & sanctis patribus « rationabiliter fuit introducta, propter ratio- « nabiles causas; specialiter propter duo peri- « cula, scilicet erroris & irreverentiæ. Fuit « enim Nestorii error credendo quod sub spe- « cie panis sit sola caro Christi, & sub specie « vini solus sanguis Christi, quod est error. « Nam veritas est, quod sub utraque specie est « totus Christus, vivus, & integer, caro, san- « guis, anima, & divinitas; & sub specie panis « est totus Christus vivus & integer; & sub « specie vini non tantum sanguis, sed totus « Christus vivus & integer: quoniam, ut ait « Apostolus, *Christus resurgens a mortuis, jam « non moritur*. Semel ergo tantum mortuus « est, jam non moritur, nec sanguis a cor- « pore separatur. Ut ergo huic errori occur- « reretur, & magis imprimeretur fidelium « mentibus, quod sub qualibet specie est totus « Christus, dum non solum verbo, sed ipso « signo judicaretur, visum fuit utile esse sub « utraque specie ministrari. Efficacius enim im- « primitur, quando cum doctrina verbali sen- « suale aliud signum concurrit. Ideo sacra- « menta & sacrificia instituta sunt; ideo & « Dominus noster Jesus Christus in parabo- « lis loquebatur, & sequentes in parabolis lo- « quuntur, ut cum doctrinæ sententia simili- « tudo repræsentativa concurrens, efficacius « mentibus imprimatur. «

10. Secundum periculum est irreveren- « tiæ. Etenim quamvis omnia sacramenta cum « magna reverentia sunt tractanda; istud ta- « men divinum sacramentum super omnia « alia, cum maxima & summa reverentia tra- « ctandum est. Alia siquidem sacramenta sunt « vasa gratiæ divinæ, non tamen per ea rea- « lem Domini nostri Jesu Christi præsentiam « obtinemus. In hoc vero sacratissimo sacra- « mento

» mento Dominus noster Jesus Christus sub alia quidem forma in propria substantia est nobiscum. Ideo tractandum est cum omni studio & cautela, ne quid contingat, quod cedat in irreverentiam ipsius sacramenti. Et cum calix sit sub specie liquida, multa contingere possunt, quæ cedent in irreverentiam ipsius sanctissimi sacramenti, tam ex parte ministrantis, quam ex parte suscipientis, quam etiam ex parte speciei vini, quæ est materia ad alterationem suscipiendam magis disposita, quam species panis. Vos ipsi, qui practicatis, per experientiam nostis. Nam doctores de hoc multa dicunt, & nobis a fide dignis multa relata sunt, quæ cum audivimus abhorruerunt pili corporum nostrorum, animi nostri nimio terrore concussi sunt. Dictum est nobis accidisse, quod cum sacerdos ad infirmum sacramentum sub duplici specie detulisset; quando infirmo voluit de calice ministrare, nihil ipse ibi reperit, totum dum per viam agitando veniret distillaverat. Et alibi cum mane diei Dominicæ ministraretur, quod ex præcedenti die fuerat reservatum, talis alteratio facta erat, quod qui susceperat ferre non valens, emisit. Hi casus horrendi & non sine magna cordis amaritudine referendi, & multa alia hujusmodi nobis relata sunt; & quisquis volens prudenter advertere, poterit quanta possunt accidere cogitare. At vero quam sint hæc gravia, ex dicti sententia poteritis intelligere de Cons. di. 11. Si per negligentiam aliquid de sanguine stillaverit in terram, lingua lambatur, tabula radatur; si non fuerit tabula, ut non conculcetur sanguis, locus radetur & igne consumetur, & cinis in altari recondatur, & sacerdos diebus XL. pœniteat. Si super altare stillaverit, stillam sorbeat minister, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris & ad aliud pervenerit, quatuor diebus pœniteat, & linteamina quæ tetigerit, tribus vicibus abluat, calice subtus posito, & aqua ablutionis sumatur, & juxta altare recondatur. Præterea audivimus sæpe contingere, quod consecratum in calice non sufficit multitudini communicantium, & tunc fit noviter consecratio calicis tantum, & a presbytero non communicante, quod est sanctorum patrum dictis plurimum alienum. Et dicitur etiam, quod aliqui interdum vinum non consecratum pro consecrato ministrant: quod maximum periculum est. Fiat igitur ista ratio, quod vobis suscipientibus ecclesiasticam unitatem & pacem, realiter & cum effectu & tam in omnibus aliis quam in usu communionis utriusque speciei, fidei & ritui ecclesiæ universalis vos conformantibus, vos qui talem usum habetis, communicabitis sub duplici specie cum auctoritate ecclesiæ.

» 10. Articulus iste cum in sacro concilio discutietur ad plenum, videbitur quid circa illum articulum pro veritate catholica sit tenendum, & agendum pro utilitate & salute populi Christiani. Et omnibus his mature & digeste pertractatis, nihilominus etiam si perseveratis in desiderio vestro, sicut vestri ambassiatores postulaverunt, sacrum concilium sacerdotibus vestris communicandi sub utraque specie populum vestrum, eos videlicet, qui in annis discretionis constituti reverenter & devote postulaverint, auctoritatem & & facultatem in domino largietur: hoc semper observato, quod sacerdotes sic communicantibus dicant semper, quod ipsi debent firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum: nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer totus Christus. Licet unicuique catholico satis esse debeat auctoritas sacri generalis concilii, ut firmiter teneat bene actum esse, quicquid ab illo Spiritus-sancti processit tribunali; tamen hoc exemplum hic inserere volui. Numquid si medicus curam haberet infirmi qui nihil comedere vellet, nisi quod est sibi nocivum, illud tamen medicus aliquo condito temperaret, ut nocivum non esset, reputaretur crudeliter agere & imperite, si illud temperare & ministrare infirmo, ut viveret, dedignaretur? Præterea omnia initia difficilia sunt, & facilius introductio partis post partem * non possunt etiam committi. Hoc firmum tenete, quod non levi judicio, sed multa maturitate digesto tempore & per dies plures & continua discutione multorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum episcoporum, magistrorum & doctorum agitur, ac Deo propitio, postea plane intelligetis & plane, &c. Septimo die Decembris anno Domini MCCCC XXXIII. Et tantum de illo.

* Hic aliquid deesse videtur.

LITTERA CREDENTIALIS Bohemorum.

Anno 1434. 10. Januar. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis in Christo patribus & dominis, dominis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, venerabilibus patribus, prælatis, magistris & doctoribus, illustribus principibus, & ducibus magnificis, nobilibus & spectabilibus oratoribus & legatis regum, & principum, singulis quoque qualicumque titulo insignitis, Alsso de *Rysinburg*, alias de *Wrzessciovv* gubernator supremus regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ, barones, civitas major Pragensis, nobiles, milites, civitates, & communitates præfatorum regni Bohemiæ & marchionatus Moraviæ ac nobis adhærentes, debita reverentia cum quovis genere complacendi præporrectis. Ad vestrarum paternitatum, dignitatum & dominationum celebrem præsentiam, honorandum & bene meritum nobisque acceptum & fidelem virum Martinum

presbyterum de *Chrudin* exhibitorem præsentium, de nostro proposito sufficienter eruditum destinamus, quanto humilius valemus postulantes, quatenus paternitatum & dominationum dignitas vestrarum nuncio nostro prædicto in omnibus & singulis relationibus vestris dignitatibus & dominationibus ex parte nostra referendis, plenitudinem fidei adhibere dignetur, tamquam vestro assistentes conspectui propriis loqueremur in personis. Datum Praghæ anno Domini MCCCC XXXIV. die X. mensis Januarii.

Credentia hujus litteræ fuit quod regnum Bohemiæ, &c. supplicabat sacro concilio, quatenus propter pacem conservandam in dicto regno, sacrum concilium vellet inducere omnes incolas regni ad communicandum sub utraque specie & adhærentes eisdem; sed nihil obtentum fuit, prout in littera sequenti apparet.

RESPONSIO SACRI CONCILII ad litteram credentialem Bohemorum immediate præcedentem.

Anno 1434. 26. Februar. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosancta, &c. auditis & intellectis quæ dilectus ecclesiæ filius magister Martinus Beruerii decanus ecclesiæ Turonensis, unus de oratoribus nostris ad vos destinatis, nobis retulit, qualiter exhibita per eum capitula inter vos & legatos nostros concordata, & manuum mutua præstatione firmata fuerunt; quodque vos pacis & concordiæ avidos ostendentes, hujusmodi capitulis concordatis contenti, promiseratis amplius nullas difficultates injicere, sed velle concordata executioni debite demandare, ingenti gaudio exultavimus, gratias magnas pro his agentes omnipotenti Deo, qui est pacis & unitatis amator. Cumque illis diebus illud jocundum & cunctis desideratum advenerit de plena adhæsione summi pontificis huic sacro concilio facta, ac etiam quod Græci parati sunt ad hoc sacrum concilium destinare legationem solemnem, prout oratores nostri illuc transmissi nobis rescripserunt, gaudia fuere gaudiis cumulata. Post hæc vero ipsorum nostrorum legatorum ab ipso regno audito discessu, plurimum admirati fuimus. Ipsis quoque legatis nostris venientibus, tam ipsorum quam etiam presbyteri Martini de *Chrudim* oratoris vestri, capitula ipsa coram nobis legentes, relatione ipsorum capitulorum firmam utrimque conclusionem omniaque alia hinc inde agitata, necnon impedimenta executionis eorum, quæ concordata & firmata fuerunt, intelleximus luculenter. Ea propter decrevimus vos requirere & admonere, sicut & præsentium serie admonemus, requirimus, & exhortamur, quatenus promissionibus vestris satisfacientes, in prædictis concordatis & firmatis capitulis velitis persistere, & ea exequi omni dilatione semota. Alioquin Deum omnium cognitorem invocamus in judicem, cœlum & terra sint testes, quod omnia mala quæ ex discessione & ruptura sequentur, culpæ vestræ penitus imputentur. Ad id vero quod per dictum vestrum ambassiatorem extitit vestro nomine postulatum, ita duximus respondendum, quod hiis quæ concordata & firmata sunt non impletis, neque signis aliquibus affectus pacis & unitatis in effectu a vobis ostensis, quin immo hostili persecutione fervente, præsertim contra Pilznenses, aliquid aliud quod in præfatis capitulis contentum non est, per vos postulari a nobis satis videtur indecens. Sed ea quæ jam concordata & firmata sunt ad executionem deducite, ut tenemini, & ut tunc cum veram, puram, & sinceram unitatem & pacem vos amplecti noverimus, & habere realiter & cum effectu, & alia in ipsis concordatis capitulis contenta efficaciter implevisse, si quid pro salute animarum vestrarum & bono statu patriæ vestræ, postulabitis, hoc sacrum concilium Spiritu-sancto dirigente deliberabit & faciet, quod pro salute animarum vestrarum bonoque statu terræ ipsius cognoverit melius expedire. Datum Basileæ die XXVI. Februarii MCCCCXXXIV.

LITTERA CONTRA MENDICANTES asserentes quosdam articulos prout in littera.

Anno 1434. 12. Febr. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosancta, &c. Venerabilibus Yporeyensi & Augustensi episcopis, salutem, &c.

Inter alias, quas ad eliminationes errorum & hæresum, instantias impendimus, illa videtur præcipua, ut cum aliquam doctrinam suboriri senserimus, quæ oculos divinæ majestatis offendat, & grave in se periculum animarum contineat, eam, ne propagetur ulterius, & mentes fidelium damnabiliter rapiat, mox studeamus exstirpare. Frequentes dilectorum filiorum tuarum, episcope Yporeyensis, civitatis & diœcesis parrochialium ecclesiarum rectorum querela nostrum excitarunt auditum, asserentes quod nonnulli de ordinibus mendicantium suis prætensis dogmatibus Christianum populum seducentes, errores infrascriptos asserere, & in illis partibus prædicare non verentur, videlicet quod nulla juris dispositione parrochiani tenentur diebus dominicis & solemnibus missas in propriis ecclesiis parrochialibus ecclesiis audire, sed ubicumque fuerit eorum major devotio, ibi possint audire, suis etiam prætermissis propriis parrochiis & audire missam illis diebus, adeo liberum est, quod constitutio synodalis super hoc disponens, & Christi fideles ad id artans, illos non ligat, & quod parrochiani suis curatis ad oblationem illis diebus præstandam minime te-

nentur; sed in voluntate dantis erit, cui oblatio veniat distribuenda: quod si quis ad onus celebrare faciendi missas pro vivis aut defunctis teneatur, quod illud solvi non potest per aliquem sacerdotem curatum, cum ratione beneficiorum suorum ad id teneatur, &. si decimarum solutio sit de præcepto in solvendo, nihilominus in cui solvendo non est de præcepto; sed debitor pro libito voluntatis illas expendere potest in opera pietatis. Præterea quod omnes & singuli, qui in aliqua ex regulis B. Francisci habitum receperint & professionem fecerint, morientes ultra annum, stare non poterint in pœnis purgatorii, cum ex divino indulto B. Franciscus quolibet anno semel descendat in purgatorio, & quotquot ibidem animas reperiat de hujusmodi professoribus, secum ducat ad gaudia æternæ vitæ: nec non quod tanta est fratribus mendicantibus, etiam locorum ordinariis debite non præsentatis, libera audiendi confessiones indulta facultas, quod Christi fideles volentes cum ipsis confiteri etiam semel in anno cum proprio sacerdote confiteri non tenentur, nec ab ipso confitendi petere licentiam. Ceterum quod diœcesani etiam cum suis synodis absolutionem particularium delictorum ultra casus expressos in jure sibi specialiter reservare non possunt in eorum præjudicium, quo minus ab illis absolvere possint. Nos itaque dogmata prædicta veluti erronea, & canonicis sanctionibus ac sanctæ matris ecclesiæ traditionibus & præceptis enormiter obviantia prospicientes, illisque ne in Christi fidelium animarum dispendium latius effundantur, ac per eorum tolerantiam asseverantium grex fidelis peramplius inficiatur, totis viribus obviare cupientes, vobis & vestrûm cuilibet sub interminatione divini judicii, autoritate universalis ecclesiæ tenore præsentium committimus & mandamus, quatenus vos & vestrûm quilibet, per vos vel per vestros in spiritualibus vicarios generales, in civitate & diœcesi prædictis Yporiensi, contra prædictos dogmatizantes, illorum defensores inquisitionis officium eadem auctoritate exercentes, in eo procedatis etiam summarie & de plano absque strepitu & forma judicii usque ad definitivam sententiam, prout juris fuerit & rationis, eos quos per inquisitionem hujusmodi prædictos errores dogmatizasse & docuisse inveneritis, & quæ dogmatizabunt & docuerint in futurum, eorumque defensores ac culpabiles in primissis, juxta quorumcumque delinquentium excessus & demerita, auctoritate nostra prædicta per censuram ecclesiasticam & alia juris remedia compescendo & coercendo, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, non obstante, si præfatis ordinibus communiter & divisim a sede apostolica sit indultum, quod personæ eorumdem ordinum ad judicium trahi aut suspendi vel excommunicari, seu ipsi & dictorum ordinum loca interdici non possint per litteras apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, & quibuslibet aliis privilegiis, indulgentiis & litteris apostolicis generalibus vel specialibus quorumcumque tenorum existant, per quæ præsentibus non expressa vel totaliter non inserta vestræ jurisdictionis explicatio in hac parte valeat quomodolibet impediri, & de quibus quorumcumque totis tenoribus de verbo ad verbum debeat in nostris litteris fieri mentio specialis. Nos enim omnibus & singulis fidelibus per civitatem & diœcesim hujusmodi constitutis simili interminatione judicii districte præcipiendo mandamus, quatenus vobis & vestrûm cuilibet in hujusmodi inquisitionis officio contra assertores & dogmatizantes prædictos, auxilium præbeant & favorem, si indignationem omnipotentis Dei & nostram ac alias juris pœnas voluerint evitare. Datum Basileæ II. idus Februarii MCCCCXXXIV.

COPIA CUJUSDAM BULLÆ DOMINI NOSTRI PAPÆ

Super remissione causæ ecclesiæ Magdeburgensis ad sacrum concilium.

Anno 1434. 18. Martii. Ex ms. Aquicinct.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Super gregem dominicum nostræ divinitus vigilantiæ creditum speculatoris intenti, prout nobis desuper conceditur, exercentes officium, curis efficere perurgemur assiduis, ut inter Christi fideles quoslibet optatæ tranquillitatis fervor exuberet, ac ecclesiarum, quarum nostris incumbit humeris sollicitudo cunctarum, nec non earum dicti gregis personarum status feliciter prosperetur, & succisis jurgiorum litiumque strepitibus, ecclesiæ & personæ ipsæ per justitiæ gressus ad acceptabiles excitentur ac dirigantur eventus. Gravem venerabilis fratris nostri GUNTHERI archiepiscopi Magdeburgensis querelam accepimus continentem, quod cum olim inter ipsum ex una, nec non cives antiquæ civitatis Magdeburgensis ex altera partibus, occasione jurium & libertatum ejusdem ecclesiæ, cui tunc etiam dictus archiepiscopus præfuit, discordia suscitata fuisset, generalis synodus Basileensis pro tractandis & habendis inter partes ipsas pace & concordia, quosdam non modicæ auctoritatis viros ad eamdem civitatem destinavit, & per illos qui pacem & concordiam hujusmodi firmare non poterant, ipsis partibus ad dictam synodum legitime citatis, & eis ne via facti sub excommunicationis in cives prædictos, & interdicti in universitatem civitatis ejusdem sententiis aliquid attentarent injuncto, synodus præfata

causas omnes & singulas, quæ præmissorum occasione dictas partes contingere poterant, quibusdam tunc inibi residentibus audiendas commisit judicibus, & fine debito terminandas. Et quia cives ipsi nihilominus in censurarum vilipendium & litis pendentiæ hujusmodi præjudicium, reprobis inconsultisque motibus nonnulla dictæ ecclesiæ castra & oppida de facto occupare, nec non alia gravia contra hujusmodi jura & libertates attentare præsumserunt, ipse archiepiscopus, prout ordo juris suasit, duas ibidem contra dictos cives, per quas inter alia cives excommunicationis, & universitas hujusmodi interdicti sententiis præfatis subjacere declarati fuerunt, sententias, ac super illarum exsecutione dictæ synodi litteras reportavit; & licet synodus ipsa, propter rerum desuper subsistentium notorietatem & evidentiam, super præmissis aliquas ulterius appellationes admittere pro parte dictorum civium penitus recusasset, & super eo quod hujusmodi fieret exsecutio, carissimi in Christo filii nostri SIGISMUNDI Romanorum imperatoris semper augusti, nec non aliorum principum & prælatorum patrocinia decrevisset invocari: cives tamen prædicti, qui etiam adhuc præmissa, quibus ipsum archiepiscopum spoliaverunt, castra oppidaque detinent, & eum necnon sibi adhærentem clerum a dicta civitate per triennium detestabiliter exsulari, suisque fructibus, reditibus & proventibus destitui fecerunt, protractioribus ipsos archiepiscopum, ecclesiam & clerum dispendiis afficere molientes, ab altera sententiarum declarationis hujusmodi ad sedem apostolicam, ut dicitur, appellarunt; nosque de præmissis plene tunc nullatenus informati, causam appellationis hujusmodi & negotii principalis, dilectis filiis nostris magistris Jo. *de Walingsi* & Jo. *Lohier* capellanis nostris & auditoribus causarum palatii apostolici, audiendam commisimus & fine debito terminandam; qui & ipsa etiam in forma solita inhibendo, ad aliquos actus inter easdem partes dicuntur processisse. Cum autem nos interim etiam per ipsius synodi litteras de præmissorum circumstantiis, quodque dicti cives in his iniquas & injustas omnino causas fovent, sumus certiores effecti, per nos commissarum hujusmodi, & quæ inter dictos filios præpositum, decanum & capitulum dictæ ecclesiæ, nec non eosdem cives etiam ex commissionibus nostris in Romana curia pendere astruuntur indecise, & quarumlibet aliarum dictas partes præmissa occasione tangentium status causarum præsentibus habentes pro sufficienter expressis, omnia & singula, quæ in vim nostrarum commissionum hujusmodi in dictis causis hucusque quomodolibet facta fuerunt, auctoritate apostolica revocamus, cassamus, irritamus, ac nullius volumus existere firmitatis; nec non ipsas per nos commissas causas ad nos advocantes, illas ad præfatum synodum remittimus per præsentes. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ revocationis, cassationis, irritationis, voluntatis, advocationis & remissionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum apostolorum ejus Petri & Pauli se noverit incursurum. Datum Florentiæ anno incarnationis dominicæ MCCCCXXXIV. XV. calendas Aprilis, pontificatus nostri anno quinto.

N. CUPER.
L. DE CAMENIES.
ANSELMUS.
A. FIDELIS.
T. KATENSOEN.

EPISTOLA (a) ANONYMI [a]

Sub nomine ecclesiæ ad Procopium Razum.

Anno 1434. ante 30 Maii. Ex ms. regii collegii Navarræ.

INfideli Procopio contra Christum in campis degenti, JESUM CHRISTUM & hunc crucifixum pro salute.

1. Caritas Christi, immo caterva fidelium exulatusque me compellit tibi sacræ scripturæ veritatem pro munusculo offerre, a qua te, proh dolor! devius error abduxit. Rex pacificus JESUS CHRISTUS ab æterno decrevit unam esse fidelium universalem ecclesiam, præter quam nullus omnino salvatur. In qua ipse sacerdos est & sacrificium JESUS CHRISTUS, cujus corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transsubstantiato pane in corpus & vino in sanguinem potestate divina. Dicis autem in campis te degere propter calicem sanguinis JESU CHRISTI. Christus autem a quo nomen Christianorum est abstractum, non quotidie in campis degebat, sed quotidie docens erat in templo; & apostoli quorum vestigiis te fingis ambulare, in campis non ambularunt cum apparatu armorum, sed fide omnia regna vicerunt. Zacharias in ordine vicis suæ non in campis, sed in templo ministrabat. Intendis nos compellere ad calicem Domini vi armorum: Christus vero dixit Petro: Mitte gladium tuum in vaginam; nec apostoli apparatu armorum, sed doctrinis & sanguinis effusione ecclesiam fundarunt & irrigarunt. Gloriaris enim in evangelio Christi, ubi dicitur: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Evangelium est non in verbis, sed in spiritu; non

(a) Scripta est hæc epistola cum exercitus Taboritarum & Orphanorum Plznensem & alias Bohemiæ civitates subjicere sibi conarentur, anno scilicet 1434. quo Dominica infra octavam Corporis Christi 30. Maii, commisso prælio, cæsa sunt hæreticorum millia 13000. ipseque Procopus Taboritarum sacerdos, & Jacobus Lupi de secta Orphanorum sacerdos ceciderunt, paucis ex Catholicis desideratis.

in superficie, sed in medulla; non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Populus Christianus ad corpus Christi accedens, veraciter sanguinem Christi sumit, & bibit: corpus enim vitale sanguinis gaudet naturali concomitantia. Unde Christus paucis interpositis annexuit: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum:* de calice vero omnino tacuit. Dicis autem quod papa non potest ex potestatis plenitudine destituere quod Christus instituit. Statutum sanctum & justum, si in noxam vergat, papa cum sacri concilii approbatione juste & sancte destituit. Nonne tempore Moysi Dominus præcepit facere serpentem æneum, & post multorum annorum curricula, tempore Ezechiæ regis Juda, dum filii Israël importune instabant, quod deberet eis serpentem tradere, quia patres eorum a morte præservasset, volentes serpenti exhibere cultum latriæ; videns rex quod in noxam vergebat, puta in idololatriam, cum consilio maturo & digesto, serpentem penitus destruxit? Pateant aures tuæ audire quod Spiritus-sanctus in scripturis suis dicat.

2. Postquam Christi fidelium crevit multitudo, populus bibens de calice Domini, sanguis Christi sæpius irreverenter fusus fuit ad barbas virorum, ad pepla mulierum. Ideo papa Julius videns illam irreverentiam, laïcis subtraxit calicem Domini. Et ex alia causa potissima, quia tempore Julii papæ error periculosus invaluit, qui asseruit, quod sub specie panis esset tantum Christus medius, & sub specie vini esset alia medietas Christi, & non esset Christus totus sub specie panis: ideo subtraxit laïcis calicem, ut credant sub specie panis esse totum Christum, vere sciens sufficere ad salutem corpus Domini, sanguine naturaliter concomitante, secundum verbum Christi: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* In prædicto verbo: *Nisi manducaveritis, &c.* Christus patenter expressit dumtaxat manducationem spiritualem, quæ est in fide, caritate informata ad salutem necessaria; quia Christus dixit: *Verba quæ locutus sum, spiritus & vita sunt.* Nam in certis casibus manducare panem & bibere calicem sacramentalem non est de necessitate salutis: quia si omnipotens Deus non daret nobis congruum fructum, vel uvas de racemis, nemo posset hoc sacramentum conficere. Similiter Christianus captus a paganis multis annis, & interim terminum vitæ suæ claudens, non posset habere manducationem sacramentalem. Durum autem esset totam ecclesiam in præfatis casibus stare in statu damnationis æternæ. Quid gloriaris de calice Domini sine fructu? Ipse enim est lignum vitæ faciens fructus, per menses singulos faciens fructum suum. Nam secundum Apostolum sunt opera carnis & fructus spiritus. Opera carnis sunt contentiones, invidiæ, homicidia, furta, &c. Timeo quod sumendo

A calicem, sumas calicem diaboli, non Domini: quia opera carnis in te sunt manifesta, qui intrasti terram nostram intendens rapinis insistere, homicidia perpetrare more patris tui, qui homicida fuit ab initio, & rapere studuit divinitatem, ac discordias & dissentiones, sicut inimicus homo, superseminare non tantum inter Christianos, verum etiam inter tuos complices: quoniam alius Thaborita, alius Orphanus, alius Pragensis, cum tamen tunica Domini inconsutilis fuit indivisa. Tantus amator discordiæ factus es, ut, quantum in te est, concordia, dato libello repudii, extra fines mundi exsulaverit.

B Fructus autem spiritus sunt pax, gaudium, caritas, benignitas, castitas, continentia. A fructibus eorum cognoscetis eos. Ubi est pax tua? ubi benignitas? Gloriaris autem in sanguine Christi, qui pius fuit, & ut ecclesiæ caput, peccata nostra suo cruore detersit, & pius sanguis Christi in cruce clamavit pium verbum: *Pater, ignosce eis.* Ubi est pietas tua ad proximum? corruptus es, & abominabilis factus es. carnem diaboli induisti, immemor humanæ misericordiæ, qui tot crudelia præsumis facere: pauperes exsulant, gemitus miserorum ubique oppressorum

C miserabiliter clamant, nudi degunt, mendicos multiplicas, manus tuæ non stillant myrram, sed cruore sanguinis manus tuas lavas in sanguine insontum. Si enim calicem Domini sumeres, deberes eructare verbum bonum pietatis: eructas autem verbum mortiferum fraudibus plenum, castra & civitates dolose expugnando, ac superbiendo in curribus & in equis. Nos autem in nomine Domini cum patientia sustinebimus, donec omnipotens Deus pro electis faciet vindictam pro peccatis. Et scio quod Deus gloriosus per angelum suum una dierum feriet te, sicut fecit exer-

D citum regis Sennacherib in campis, ut pereas ab exterminatore.

3. Quid gloriaris quod in virtute sanguinis Christi frequens tibi arridet victoria bellorum? O stulta æstimatio! o superba jactatio! Nonne Alexander magnus, cui Deus Jupiter fuit, totum mundum sibi subjugavit? Nonne Romani omnium idolorum cultores, totum mundum superarunt? Nonne in sanguinis virtute intrasti in terram nostram cum carbonibus desolatoriis succendere ecclesias, occidere sacerdotes, & sanguinem innocentem effundere? Cave ne in te satanas intra-

E verit: quia Judas postquam accepit buccellam, intravit in eum satanas. Heu! absque dubio satanas es. Satan enim adversus Christum dicitur. Christus autem dicit: *Qui me honorificaverit, honorificabit eum Pater meus, qui in cælis est.* Tu vero domos Dei in honorem Christi consecratas succendis, sacra vasa & vestes sacras abstulisti, altaria Christi destruxisti: cum tamen Christus decorem domus suæ dilexerit, qui ait: *Zelus domus tua*

comedit me. Immo nec Christus vas sinebat portari per templum. Spero quod manum videbis in pariete scribentem: *Mane, Techel, Phares.* Propter ista & similia Balthasar rex patiebatur regni jacturam, regnum suum perdidit, & mortem subiit improvisam. O quam confundis divini cultus augmentum! De domibus enim orationum, stabula facis equorum. Vasorum sacrorum apparatus est singulorum ornatus. Vestes enim sacerdotales rapiunt in abusum sæcularium: cum in utroque testamento Dominus præcepit sacerdotibus speciale vestimentum. Beato Johanni discursum totius ecclesiæ revelans, indutus fuit veste sacerdotali: immo quod timendum est, in domo Dei tot nefaria committis, quod dedeceret in paganis.

4. Dicis enim, sacerdotes in ecclesiis student avaritiis & vacant simoniæ in sacramentorum collatione: quod tu asseris absque veritate. Si tamen sic esset, quod absit, ob hoc domus Dei non debet tradi incendiis: & JESUS CHRISTUS cum invenit in templo vendentes & ementes, non templum incendebat; sed facto flagello de funiculis eos ejecit & pie correxit. Diffaveo tibi, quod ita a veritate exorbitasti. Noram certe ex relatu te esse virum magni consilii, utinam in bono. Sed, proh dolor! talentum tibi creditum non posuisti ad negotiationem, sed, heu! in sudario. Sudarium enim est vestis mortuorum. Totam enim intentionem ostendis ad nova peccata mortalia perpetranda, in novis homicidiis, rapinis, incendiis, pauperum oppressionibus: ita ut omnis sanguis a justo Abel ad damnationem Johannis Hus, qui effusus est super terram, super te & super generationem Hussitarum veniat. Ideo domus vestra deserta. Nonne Praga civitas regalis deserta est in magna parte, & civitates aliæ regni Bohemiæ? O Praga olim civitas fidei, civitas sapientiæ, nunc oppidum perfidiæ, magistra errorum. Unde hoc? quia non erubuisti manum tuam mittere in Christos Domini; non expavisti persequi ad te missos de civitate in civitatem. Ideo domus vestra deserta. Mirari non sufficio te degenerare a Christianorum sanguine & fidelium.

5. In ecclesia sancta orthodoxi sunt sancti quasi innumeri, qui signis claruerunt & prodigiis coruscarunt, qui ritum ecclesiæ in missarum solemniis & aliis servaverunt, quem tu detestaris. Novis figmentis & superstitionibus gaudes, confessionibus fidelium non acquiescis. Laïci tui, quod a sæculo non est auditum, officio sacerdotali se ingesserunt, prædicando, baptizando, & alia sacramenta ministrando. Dic unum de secta tua damnabili, qui sanctitate fuerit suffultus, qui signis claruerit & prodigiis? Non video alia signa sectæ tuæ, nisi homicidia, rapinas & oppressiones innocentium, cum omnes leges, scilicet divinæ, Mosaïcæ, canonicæ, &

A imperiales clament unicuique reddere quod suum est. Unde Praga vestra, unde Bohemici vestrum abjecistis? hæredem repulistis? alios repulistis & hæreditates usurpastis. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Dicis enim duo, primo quod Deus te elegit & misit proponere populo verbum Dei. Unde venisti minister, cum Christus dicat: *Principes gentium dominantur eorum: vos autem non sic*? Si enim te Deus elegit, fac fructus electionis; unde Christus: *Ego vos elegi ut eatis & fructum afferatis.* Secundum Apostolum, *Fructus autem Spiritus sunt pax,*
B *gaudium, caritas, benignitas, bonitas.* Ubi est pax tua? ubi gaudium? ubi benignitas ad proximum? Si enim Deus te misit, proponere populo verbum Dei, verisimiliter ostende istam invisibilem missionem, operatione miraculi vel scripturæ testimonio spirituali. Unde cum Dominus vellet mittere Moysen in Ægyptum, dedit ei signum, ut converteret virgam in colubrum. Johannes quoque Baptista spirituale suæ missionis testimonium protulit de scriptura dicens: *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut ait Isaïas propheta.* Cum tu ergo nullius
C miraculi operatione missionem tuam demonstrasti; ideo more inimici hominis, qui zizania superseminavit, inimicitias, non ea quæ pacis sunt quæris. Immo, quod flens dico, inimicus crucis Christi es. In cruce enim Christus fecit utraque unum: unde in sua benedicta passione factus est lapis angularis.

6. Hæc scribo ut amico, utinam fratri in fide, quem corrigere volo, non perire. Obsecro te igitur per viscera misericordiæ Dei nostri, & per effusionem sui sanguinis pretiosi obtestor, ac per suum tremendum judicium, ut ab ista vita damnabili resilias,
D & ad stabulum sanctæ matris ecclesiæ redeas, ubi verus Samaritanus JESUS CHRISTUS vinum & oleum infundet, & tradet duos denarios vero stabulario, qui curam de te habebit, ne pereas, sed habeas vitam æternam, & abundantius habeas, quam tibi concedat JESUS CHRISTUS MARIÆ filius, qui in sæcula est benedictus. Amen.

Subscriptio hujus epistolæ.

Ex parte ecclesiæ habentis pedes in camino ignis, deplorantis exulationes & op-
E pressiones fidelium.

LITTERÆ CAPITULI BAJOCENSIS ad concilium Basileense.

Commendant Zanonem de Castillione episcopum Bajocensem.

SAcrosanctæ synodo Basileæ in Spiritusancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti. Anno 1434. *Ex mss. Aquiscinctensi.*

Reverendissimi in Christo patres, domini metuendissimi, ac magistri præclarissimi, in Spiritu-sancto legitime congregati, ac universalem ecclesiam repræsentantes, præmissis recommendationibus humillimis, obsequiosis ac devotis cum promtitudine famulatus.

Veritatis testimonium perhibemus, quod postquam placuit omnipotenti Deo ac sanctissimo domino nostro domino EUGENIO cœlesti providentia papæ IV. providere ecclesiæ nostræ Bajocensi de dignissimo pastore ac sponso ejusdem, videlicet de reverendo in Christo patre ac domino nostro metuendo domino ZANONE DE CASTELLIONE, tunc temporis Dei gratia Lexoviensi episcopo, mandatis apostolicis obedire cupientes, ut tenemur, tamquam veri filii obedientiæ in comitiva prælatorum, baronum, militum, nobilium domini nostri regis officiariorum, civium Bajocensium, ac cleri & populi civitatis & diœcesis Bajocensis multitudine copiosa, propter hoc processionaliter, ut moris est, congregata, ipsum reverendum in Christo patrem & dominum nostrum metuendum in pastorem & episcopum animarum nostrarum cœlesti & apostolica provisione nobis concessum, reverenter, ut decuit, secundum formam & tenorem statutorum ecclesiæ prædictæ recepimus lætantes, ipsumque continue postmodum reputavimus, prout reputamus, verum & indubitatum ecclesiæ nostræ sponsum, cujus vitam & conversationem laudabilem visu & auditu & famulatu & domestica experientia novimus, ipsumque generis nobilitate præsignem, litterali scientia præditum, & virtute, morum gravitate, vitæ munditia nitidum, experta industria, in spiritualibus & temporalibus circumspectum; veridico testimonio asserentes & firmiter credentes, quod sane de eodem potest dici, quod omnipotens Deus fructuose visitavit plebem suam in diœcesi Bajocensi, qui tantum dignissimum pastorem, gratum clero & populo civitatis & diœcesis Bajocensis ibidem destinavit. Præmissis igitur meritis attentis, dictum reverendum in Christo patrem & ecclesiam prædictam cum suppositis ejusdem humillime supplicamus in visceribus misericordiæ semper habere recommissos: offerentes nos possetenus paratos semper obedire & servire metuendissimis dominationibus vestris, quas conservare dignetur ad augmentum fidei catholicæ & optatæ pacis omnipotens Deus cum felicibus incrementis gratiæ & honorum. Scriptum Bajocis anno Domini 1434.

Vestræ sanctissimæ congregationis humiles, devoti & seduli oratores, decanus & capitulum ecclesiæ Bajocensis.

EPISTOLA MAGISTRI CIVIUM & consulum Pilznensium, ad concilium Basileense.

Significant se ab hostibus liberatos in magna penuria versari.

Reverendis in Christo patribus & dominis, &c.

Lecta in congregatione generali XXI. *Maii* MCCCCXXXIV.

Sacrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, *Anno 1434. 10. Maii. Ex ms. Aquicinctensi.* ecclesiam universalem repræsentanti, magister civium, consules & jurati, totaque communitas civitatis novæ Pilznæ, paratam in singulis obedientiam, humilemque subjectionem debita cum reverentia & condigna.

Patres reverendissimi dominique gloriosissimi, ante omnia omnipotenti Deo, qui est protector & salus in se sperantium, demumque paternitatibus & dominationibus vestris devotas & innumerabiles gratiarum referimus actiones. Ipso enim omnipotente Deo auxiliante, vestroque subsidio & beneficio suffragante, ab inimicis crudelissimis sumus liberati. Hodie namque die solis, quæ fuit dies IX. mensis Maii, hora quasi prima ipsius diei, succensis omnibus tentoriis, stationibus, tuguriis, ceterisque ædificiis omnium exercituum suorum a nobis cum confusione recesserunt. Patres igitur reverendissimi & domini gloriosissimi, dominationibus vestris humiliter supplicamus & attente, quatenus dominatio vestra defectus nostros misericorditer dignetur respicere. Nam propter prædictos inimicos nostros & hæreticos ad finalem devenimus penuriam, & maximis debitis sumus involuti, immo totus districtus noster per præfatos hæreticos est desolatus & totaliter devastatus. Speramus itaque indubitanter, quod dominatio vestra nos non derelinquet, sed nostros sublevabit defectus, & nobis subveniet gratiose. Personas vestras sanas & incolumes omnipotens Deus nobis totique fidei catholicæ dignetur conservare in longæva sanitate. Datum novæ-Pilznæ, Dominico die post ascensionem Domini, anno MCCCCXXXIV.

Magister civium, consules & jurati, totaque communitas civitatis Pilznæ.

A

LITTERA MAGISTRI JOHANNIS *de Polemar* auditoris & ambassiatoris sacri concilii versus Bohemiam.

Sacrosanctæ generali synodo Basileensi, &c.

De victoria super Taboritas reportata.

Anno 1434. 13. Maii. *Ex ms. Aquicinct.*

SAcrosancta synodus, si omnes corporis mei artus dissolvere, & separatis ab invicem articulis singulis possem linguæ officium commodare, ut universum discurrentes per orbem, illius fidelissimæ civitatis Pilznæ laudes promere, principum, dominorum & B universi populi Christiani possem favores & auxilia procurare, id libenti animo facerem, me hujusmodi existimans debitorem. Quis Christianus homo, quis fidei Christianæ zelator non arbitrabitur se debere illis Christi fidelibus, qui pro fide catholica tam duram obsidionem constantissime passi sunt? qui etsi nullum affuisset eis liberationis auxilium, decreverant, & repetitis deliberationibus firmaverant pro Christo mortem subire. Proinde meruerunt ab exercituum Domino, a Deo C Sabaoth mirabiliter liberari. Jam igitur cum reperire valeam universam Christianitatem in unum pariter congregatam, & quod natura negavit efficere, hoc actoris naturæ mira dispositio intulerit, faciliter exequor desiderium cordis. Te ergo, sancta synodus, quæ universalem matrem fidelium ecclesiam repræsentat, vosque reverendissimos ac reverendos patres & dominos eam in Spiritu-sancto celebrantes, humillima supplicatione, totaque cordis affectione deposco, quatenus dictam fidelissimam civitatem benigno sinu D favoris & gratiæ, ut dignum est, infixam habentes, auxiliis, gratiis & favoribus attollatis, ut & magnifice sublevetur, & honoris titulis elucescat. Supplicationis meæ replicarem instantiam, nisi me a paternitatibus vestris arbitrarer affectus magnitudine superari. Opto, sacratissima synodus, ut ad tria sancta opera, pro quibus instituta es, morum præcipue reformationem, sine qua, si fiant, cetera non subsistent, te dirigat clementia summi Patris. Scriptum Ratisponæ, XIII. Maii MCCCCXXXIV.

Ejusdem sanctissimæ synodi humillimus & E indignus nuncius gratiam & benedictionem exoptans Johannes *de Polemar*.

LITTERA SIGISMUNDI imperatoris, ad concilium Basileense.

De victoria reportata de Taboritis.

REverendissimi in Christo patres, &c. Hodie hora vesperarum, &c. *Extat apud Bzovium ad annum* 1434. *p.* 341.

COPIA LITTERARUM INCLUSARUM in epistola imperatoris.

NObili ac strenuo militi domino Koluino de Briska fratri meo dilecto. *Ex ms. Aquicinct.*

Obsequiis præmissis, frater carissime, notifico vobis, quod regratiantes Deo bene valemus, & Thaboritas hodie, cum Dei adjutorio & meritis S. Venceslai, prostravimus, & damnum modicum de parte nostra percepimus, & de Thaboritis magna multitudo interfecta est; sed illorum numerum quot in loco remanserint, nescimus, quia a loco conflictus statim ulterius recessimus, & captivos plures adduximus, & de equestribus aliqui majores, sed tamen pauci fugerunt & evaserunt, & illa strages facta est inter oppidum Gursim & inter Brodam in illa planitie. Et Pilznenses aciem duxerunt, & primi aggressi sunt eos, & directo tramite præcesserunt cum curribus & familia mea, sicut boni & probi, sine intermissione & retrocessione. Propterea, dilecte frater, istis auditis, hanc stragem principibus notificetis, & si aliquem mittere poteritis ad Cæsaream majestatem, illa serenitati suæ significetis, & etiam si juvenis ille nuncius Capunko venerit, mittatis eum in *Karlestein*, & abinde requirens ubi fuerimus, veniet ad me, ubi campum vel castra posuerimus. Etiam ulterius noveritis, quod nuncium ad vos misissemus, sed expectavimus, & nuncium retinuimus, volentes videre quem finem consequeremur. Idcirco credimus & confidimus, illud quod in primis post cœnam scripsimus, quod hoc facietis. Et insuper sinceriter rogo, si aliqui de familiaribus meis furtive a me recedentes ad domum venerint, quod ipsos castigetis, sicut in prima littera scriptum est vobis. De gentibus armorum vere copiam habemus, & validam multitudinem, & plures de die in diem conveniunt. Et aliud nihil intelligimus, nec speramus, nisi quod in brevi omnes civitates nobis subjicientur. Et cum istis vos Deo recommendamus. Orate ipsum pro nobis, & nos pro vobis. Datum inter Brodam & Gursim, statim post conflictum factum in sero, Dominica post festum Corporis Christi.

Sdenko de Drusseka residens in Tyno Horswiensi.

REverendissimo in Christo patri domino domino Juliano miseratione divina S. Angeli cardinali diacono, domino meo singularissimo. Anno 1434. *Ex ms. Aquicinct.*

Reverendissime in Christo pater & gloriosissime domine, exultet sacrosancta synodus, gaudeat cunctus populus Christianus, lætetur & præcipue animus vester de tam celebri

celebri & felici victoria, quam Dominus Deus exercituum suis Christicolis contra hostes benedicti nominis sui misericorditer concedere dignatus est. Noverit ergo V. R. P. quod die Dominica post festum Corporis Christi barones regni Bohemiæ, civitatis antiquæ Pragensis, & aliorum fidelium fulciti præsidio cum Thaboritis & Orphanis campestribus in virtute Altissimi bellum animose aggressi sunt, & per totam Dominicam prædictam & noctem sequentem prælia continuando certarunt, & die lunæ hora diei tertia bellum pro parte nostra, auctore Domino, feliciter terminatum esse dignoscitur. Et ceciderunt de parte Hussitarum universi campestres XIII. millia, inter quos interemti sunt ille Zapko capitaneus, & Procopius & Lupus presbyteri seductores nequam, & septingenti capti existunt, & carceribus mancipati. Et de parte nostra, quam Altissimus protegere dignatus est, perierunt dumtaxat ducenti, quibus clementia Salvatoris misereri dignetur. Ceterum R. P. dirigo magnificentiæ vestræ copias duarum litterarum wlgarium materiam belli prædicti continentium, ut in illis magnificentiæ vestræ nedum dulciter recitetur; sed & hæc nova verissima intimet domino meo singularissimo domino auditori, ut & sinceritatis suæ integritas gaudeat feliciter in Domino, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen. Scriptum Nurembergæ in octava Corporis Christi, anno, &c. MCCCCXXXIV.

Sigismundus *Stroumer* servitor vester humilis.

EPISTOLA CAROLI VII. regis Francorum ad concilium Basileense.

Significat se ad pacem paratum.

Anno 1434. 10. Junii. *Ex ms. Aquicinctensi*

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, CAROLUS Dei gratia Francorum rex, in agendis ipsius Sancti Spiritus assistentiam & jugem directionem.

Gratas plurimum vestræ sacrosanctæ congregationis litteras libenti affectu, corde & animo per carissimum consanguineum nostrum cardinalem de Cypro, ac etiam per dilectum ac fidelem nostrum consiliarium archiepiscopum (a) Auxitanum, episcopum Glascansem, abbatem (b) S. Honorati & decanum Cameracensem (c) suscepimus, quos apud nos tamquam vestros nuncios, & ambassiatores solemnes, una cum præfato cardinali consanguineo nostro, quem veluti pacis angelum vestra sacrosancta congregatio destinavit, qua in re vestro sancto ac salubri voto & proposito quod nobis vestri parte in publica audientia & alias elegantissime reseravit, ad pacificationem desideratissimam Christianissimi regni nostri, longa nimium, proh dolor! bellorum agitatione, sicut divinæ placuit majestati, lamentabiliter afflicti, vobis uberrimas grates referimus: certam reddentes vestram sacrosanctam congregationem, quod ob Dei reverentiam & debitum sibi honorem, desiderium ardentissimum tranquillitatis populi nostri, bellica strage gravissime super vires oppressi, super quo cœlum & terram testes invocamus, semper voluimus, egimus nunc, & in futurum volemus, & totis vigiliis instabimus ad pacis tantopere desideratæ prosequutionem, consummationem & inviolabilem conservationem, numquam subterfugiendo opus adeo bonum concordiæ, & plane necessariæ, media omnia opportuna quærendo, pulsando omnes, & prosequendo sic & tam volenti animo, quod apud Deum, cui omnia patent, & homines recto oculo pervidentes nullatenus poterimus, prout nec usque meruimus, reprehendi. Quæ omnia latius & ad plenum memorato dilecto consanguineo nostro & ceteris jam satis nunciis & oratoribus zelantissimis concordiæ & pacis, vestræ sincerrimæ caritati referenda commisimus. Vestram sacrosanctam congregationem Sancti Spiritus gratia jugiter ac perseveranter accendat & dirigat ad omne opus bonum, & qui incepit confirmet solidetque, prout totis præcordiorum affectibus exoptamus & desideramus. Scriptum in castro nostro S. Symphoriani Auzonis, die x. mensis Junii MCCCCXXXIV.

CAROLUS.

SAUGNY.

LITTERA DOMINI IMPERATORIS concernens factum domini cardinalis Rothomagensis & capituli Bambergensis.

Anno 1434. 21. Junii. *Ex ms. Aquicinct.*

REverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus & dominis sacrosanctæ generali synodo Basileensi amicis, &c.

Reverendissimi in Christo patres, &c. Scripsimus his proximis diebus ex *Scaffhusen* reverendissimis dominis præsidentibus in sacro concilio, quemadmodum apud serenitatem nostram lamentationes fierent per principes, communitates, & alias singulares personas sacri Romani imperii, quod traherentur minus debite, & in causis mere prophanis ab ecclesiasticis personis, tam in Romana curia & sacro concilio, quam extra, coram aliis judicibus ecclesiasticis, & specialem mentionem fecimus de causa vertente inter

(a) Philippum de Levis qui postea fuit cardinalis & archiepiscopus Arelatensis.

(b) Gaufridum de Monte-electo.

(c) Egidium Carlerii.

reverendissimum dominum cardinalem (a) Rothomagensem contra cives Bisuntinos, & alia vertente inter venerabilem episcopum Bambergensem & capitulum ecclesiæ Bambergensis contra cives suos, qui gravi cum lamentatione majestati nostræ proposuerant, quod tracti essent & litigare cogerentur coram judicibus aliquibus a sacro concilio deputatis, in causis quarum cognitio non ad forum ecclesiasticum, sed ad nostram imperialem majestatem dinoscebatur pertinere. Unde requisivimus præfatos dominos præsidentes, quatenus operam dare vellent, ut in his causis supersederetur, quoad ex Ulma ambassiatores nostros solemnes, quos cum principum nostrorum consilio apud sacrum concilium transmittere habebamus, nedum ex his causis, sed aliis etiam majoribus illuc advenirent. Responsum a præfatis dominis præsidentibus suscepimus, quo nobis in summa respondetur, quod præfatus dominus Rothomagensis episcopus, & capitulum Bambergense, quos audire voluerant, dixerunt certos esse casus in jure, prout suos esse affirmarunt, pro quibus recursus haberi potest ad forum ecclesiasticum contra quoscumque, maxime sedente concilio generali, ad quod quicumque oppressus contra quemcumque recursum habere potest, & quod aliquis illud declinare non potest, subjungendo quemadmodum idem dominus Rothomagensis asserebat, litem cum civibus Bisuntinis motam esse in curia Romana usque tempus prædecessoris sui, in qua procurator majestatis nostræ pro interesse imperiali se adjunxerat, & quod Bisuntinenses episcopi venerant ad causam, & libellum receperunt. Deinde in Basilea diem coram judice acceperunt, & sic prærogativa est, jurisdictio, &c. In causa vero Bambergensi asseruerant episcopus & capitulum hujusmodi suæ causæ post diversas altercationes apud concilium remanere debere declaratum esse, a qua declaratione non licet episcopis discedere, &c. Nihilominus quod ipse dominus Rothomagensis contentaretur, quod ex parte sacri concilii & ex parte serenitatis nostræ aliquibus volentibus viris committeretur causa inter ipsum & cives Bisuntinos, tam in principali, quam super omnibus dependentibus cum potestate decidendi auctoritate utriusque cum clausulis, &c. Aliter utrumque non posse desistere a prosecutione litium ac sine offensa libertatis ecclesiasticæ, nec salvis eorum conscientiis, ac sine nota perjurii per ipsorum quemlibet præstiti juramenti ecclesiæ suæ, sicuti latius in litteris ipsorum præsidentium continetur. Non potuimus respectu ipsorum domini Rothomagensis ac etiam episcopi & capituli Bambergensis pro hujusmodi responso nobis facto non admirari; quia prius illis offerri fecimus, & specialiter domino Rothomagensi, non advertendo excessus quos in majestatem nostram commiserat, quod eligerentur pro parte nostra aliqui honesti viri, & totidem ex parte eorum, qui cognoscerent, si ea pro quibus impetebantur cives Bisuntini & cives Bambergenses, spectarent ad forum ecclesiasticum vel imperiale. Et casu quo cognoscerentur petitiones hujusmodi ad cognitionem ecclesiasticam pertinere, placeret nobis ut petitiones ipsæ cognitioni ecclesiasticæ relinquerentur. Sin autem ad imperiale forum cognoscerentur pertinere, cognitioni nostræ similiter relinquantur, ut sic reddantur Deo quæ Dei sunt, & Cæsari quæ Cæsaris sunt. Quæ nostra oblatio repudiata est: quod non intelligimus ex alio processisse, quam propter favores plurimos, quos præfati dominus Rothomagensis & capitulum Bambergense in sacro concilio contra ipsos cives Bisuntinos & Bambergenses assequi multimode arbitrantur. Nec huic nostræ oblationi intelligimus quidquam derogare, quod præfati dominus Rothomagensis episcopus & capitulum asserant casus petitionum suarum ex illis esse, pro quibus recursus haberi potest ad forum ecclesiasticum, quia hoc non consentimus; & si assertioni laicorum credendum foret, plurimæ etiam causæ ecclesiasticæ tamquam prophanæ ad temporalia traherentur judicia. Et si ipsi dominus Rothomagensis episcopus & capitulum ita pro certo crederent, ut asserunt, & non plus sperarent in favoribus quam in justitia, non recusassent per honestos viros juxta oblationem nostram hoc cognosci. Nequaquam etiam acceptamus oblationem majestati nostræ factam de eligendis viris pro parte sacri concilii & nostra, quibus committentur causæ ipsæ cum potestate decidendi, &c. ex eo quod si ipsarum causarum cognitio ad forum pertinet ecclesiasticum, non intendimus cognitioni illarum tamquam de re ad cognitionem nostram minime pertinente aliquem vel aliquos deputare. Pari ratione, si ipsarum causarum cognitio ad imperiale forum pertinet, non arbitramur honoris nostri & sacri imperii, ut in cognitionem ipsarum causarum etiam aliquem admittamus. Nam falcem in alienam messem imponere non curamus, nec pati volumus, ut in nostram imponatur, qui non minori juramento astricti sumus sacro Romano imperio pro illius jurium conservatione, quam dominus Rothomagensis & capitulum Bambergense ecclesiis suis astringantur. Volumus, reverendissimi patres, hæc sacro concilio nota fieri, ut R. V. P. super hujusmodi lamentationibus sæpius nobis, ut supra, factis provideant, ut futuris scandalis, quæ multimode accidere possent occurratur, & ut si for-

(a) Is est Johannes de Rupescissa Gallice *de Rochetaillée* a natali solo, viculo apud Lugdunum sito, obscuro loco natus, qui tamen episcopus Gebennensis, archiepiscopus Rothomagensis & Bisuntinus, ac cardinalis extitit atque legatus Bononiæ, ubi diem clausit extremum 9. cal. Aprilis 1437.

tasse provisio negligatur hujusmodi, simus Deo & mundo excusati, si convenientibus & honestis modis, qui nobis non deerunt honori nostro & conservationi jurium sacri Romani imperii providerimus. Nolumus etiam silentio præterire quod frequenter & novissime plures ex laicis qui in sacro concilio tracti sunt, aut coram judicibus per sacrum concilium deputatis, nobis lamentati sunt gravi cum querela, quod in eorum justitia nedum male tractantur, quin immo, si aliquando eis expediat, in sacris deputationibus aut generalibus congregationibus comparere non audiuntur. Sed cum sibilationibus & clamoribus ad rumorem populi, ut ita loquamur, non auditi recedere compelluntur. Non conveniunt hæc, si vera sint, honori sacri concilii. Rogamus igitur P. V. ex debito vestro ac honore sacri concilii & majestatis nostræ, ut hujusmodi inconvenientia non sustineantur. Sed sicut a levibus personis hæc procedere credendum est, ita prudentia & gravitate bonorum virorum corrigantur. Datum Ulmæ die XXI. mensis Junii regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLVIII. Romanorum XXIV. Bohemiæ XIV. imperii vero II.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum imperator semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex.

Ad mandatum domini imperatoris, GASPAR SLIGK miles cancellarius.

LITTERA AMBASSIATORIS sacri concilii, qui in Græcia remanserat, lecta in congregatione die tertia Julii anno Domini MCCCCXXXIV.

Quæ sibi in itinere contigerint enarrat.

Anno 1434. 25. Junii. *Ex ms. illustrissimi domini Chanvelin.*

SAcrosanctæ generali Basileensi synodo in Spiritu-sancto legitime congregatæ.

Reverendissimi reverendique patres & domini præcellentissimi sacræ paginæ magistri insigniti, doctoresque egregii sacrosanctam synodum Basileensem celebrantes, cum humili recommendatione præmissa. Quamquam die XVIII. Januarii multa passi fuerimus, iter nostrum peragendo in mari majori, procedendo per Walachiam Moldaviensem, succedendo utique in itinere nostro & cum contramite Tyciam ante forum qui dicitur *Abbad* in regno Hungariæ, ex casu inopinato, confidentes per famam publicam, ac per personas fide dignas nullam diffidentiam habere, immo tuti & securi, absque ullo dubio iter nostrum progredere, ibique invasi per spoliatores sive per armigeros Johannis Banni *De Marot* totaliter spoliati fuimus in rebus & in bonis nostris; ita & totaliter, simpliciter & absolute, quod LXXXVI. equi & currus denudati nobis remanserunt, & sicut in puris naturalibus nati reducti fuimus. Attamen divina favente clementia, Budam pervenimus in vigilia festi Pentecostes. Itaque querela posita coram domino archiepiscopo Strigoniensi & aliis episcopis, prælatisque, & baronibus; itaque operatus fui, quod provisio facta est ambassiatoribus, non * omnibus de ducentis ducatis, pro itinere nostro perficiendo usque Basileam. Et sic propter hanc rem, moram ididem Budæ per XVII. dies & per plures traximus. Tandem die XXIV. mensis hujus pervenimus Ulmam, ibidemque domini ambassiatores domini imperatoris Græcorum, ex sibi injuncto visitaverunt dominum nostrum cæsarem. Saniori consilio æstimo, prout sapientia vestra determinabit, prælibato domino nostro imperatori scribere pro expeditione celeri, ac personam venerabilem, idoneam, & sufficientem, si opus sit, usque ad præfatum locum Ulmæ obviam nobis dare. multa siquidem forent & alia stylo insinuare, quæ obmitto causa brevitatis in condigna relatione, semper & feliciter ac prospere in virtute cujus uniti estis ac congregati pro ipsa sancta unione valere. Amen. Datum Ulmæ die XXV. Junii anno Domini MCCCCXXXIV.

*f. nobis omnibus.

Vester minimus ambassiator FRATER ALBERTUS DE CRISPIS.

EPISTOLA HENRICI REGIS Angliæ ad concilium Basileense.

Graviter fert quod ad concilium non admittantur sui oratores nisi prævio juramento, improbatque acta in papam.

Anno 1434. 17. Julii. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAnctissimæ generali Basileensi synodo legitime congregatæ universalem ecclesiam repræsentanti.

Sanctissime cœtus, cedrique Libani, lampades divinæ legis fumigantes, in monte præsentis vitæ duces, animarumque lucernæ, devotissima recommendatione præmissa. Gaudent sicut nostis procellarum agitati fluctibus, cum aura vigore sui resolvens intemperiem, tranquillitatis vultum effingere protendunt, incedentes in tenebris cordis, assurgunt in solatium, cum orientis solis splendor itineris eorum faciem desideratis incipit salutare fulgoribus. Lætantur agricolæ cum transactis sterilitatis annis uberis fertilitatis desideratus succedit autumnus. Sic dum & post cleri sanctitatem magna quidem ex parte vanæ voluptatis. . . . .

. . . .

solitam gravitatem in. . . . .

multifariæ cæcitatis caligo procul obduxit, & reliqui plures cultum & obsequium erga Deum & majoris elationis & ignaviæ tumor surripuit & subtraxit, cunctis tam divinæ

A quam humanæ legis zelatoribus ex nunc jocunditatis & lætitiæ tunc dies illuxit, quando quidem sacro Basileensi concilio præstolatum exilium dabatur, ubi sperabatur, quod evangelicam juxta figuram, Christus excitatus a somno, ventis hæresum & errorum imperasset & mari, qui graviſſime perturbarunt & perturbant huc usque naviculam Petri; quod insuper ab ipso sole justitiæ, reformationis optatæ fulgor ad deviantium in manibus reductionem universum intulisset in orbem. Et postremo quod in mentium humanarum, coagente jam dextera cœlestis agricolæ, pacis, tranquillitatis & omnium B virtutum seges coalesceret copiosa: qua de spe vox erupit lætitiæ exultationisque percelebris in tabernaculis justorum. Gaudebant inde principes omnes catholici, gaudebant magnates, gaudebant divites, gaudebant pauperes, juvenes, & virgines, senes cum junioribus, & omnes status hominis laudabant nomen Domini, sperantes, utinam quod succedat, quod in hoc sacro concilio exaltandum esset nomen ejus solius. quæ res ut votivum & eo promtiorem sortiretur effectum, quo plurimi in hoc sacro concilio convenirent, quosdam ambassiatores nostros C Basileam destinavimus, ut cum ceteris illic ad præmissa conantibus, suos simul impenderent sollicitudines & labores, præstolantes adventum aliorum ambassiatorum nostrorum, quos de utroque regno nostro in numero condecenti decrevimus destinare. quorum tamen certis rationabilibus de caussis suspendimus ad tempus dispositam missionem. ea quidem inter alias unaque certa relatione cognovimus ambassiatores nostros, quos primo Basileam transmisimus, illic in foro stantes uti spretos & otiosos, & ut aliquorum utamur termino, per incorporationis titulum in Basileensi concilio decretos non D admitti, ut in vinea Domini ceteris collaborarent, nisi prius quoddam præstiterint juramentum, a nobis non cogitatum, quod principibus vel aliis temporibus retroactis, in synodis aut conciliis exactum non audivimus; sed nec ipsum didicimus patrum decretis inseri, vel præcedentium conciliorum gestis aut annalibus exemplari. cujus inconsueti juramenti requisitio & principum judices vehementer duxerit in stuporem, non est mirandum, tum propter inexpertæ rei novitatem, tum propter eventus dubii vitandam prolixitatem, & dispendium quod eorum libertati inde videtur inferri. Quis enim E rationis lumine præditus, non dubitaret fidei suæ signaculo immunire scriptum, cujus nec seriem novit nec tenorem? Quis sapiens religionis cujusque jugo se supponet, cujus instituta non viderit, & regulam penitus ignoraverit? quæ vel rationis instinctu principum circumspecta prudentia se juramento legum laqueis innodaret, quas necdum legis editio protulit, nec sequentis publicationis auctoritas comprobavit? præcipuus legislator cujus actio nostra est instructio, & cujus jugum suave legitur & onus ejus leve, neminem suæ legis artandum decrevit habenis, donec insinuationis publicæ mysterio fidelium auribus innotesceret. *Si non venissem*, inquit, *& loquutus non fuissem eis, peccatum non haberent.* Quo quoniam divino scilicet & humano fideles principes non a suo, nec ab exigentium malo principes cum inobedientiæ macula non respersit, nec suspicio qualibet eosdem annotavit, juramentum præstare constringi doceat ad observandas sanctiones necdum lectas non perpendimus. Quid ecclesiæ conferat juramenti talis exactio, profecto, digniſſimi patres, ipsi non videmus. Nam ecclesia Christi sponsa censurarum gladium super omnia formidandum recepit a Christo, quo juramenti qualibet exactione prætermissa, compellat intrare declinantes, quos invenerit a convivio dominico, eorumque fomites submittat, sicut hactenus, saluberrimis institutis & cuilibet legi justæ. non hoc modo, patres digniſſimi, reverentia tanto cœtui debita semper salva, credimus eatenus prosperandum sacrum Basileense concilium, ut optamus, neque talium inventis novitatum corda regum vel principum concilio Basileæ congregato conjunget, sed abscindet. nam prælatorum multitudinem illic non colliget sed disperdet, ut formidari possit quod reclamante notabili parte nationum orbis, tam in principibus quam prælatis non valentibus illuc incorporari sine præstatione juramenti, præsens Basileense concilium apud nonnullos, ut sperabatur, universale, reputetur, nec universalis ecclesiæ pro reformandis statibus simul & moribus leges acceptabiles percurrat & decreta. Vestrarum igitur paternitatum cœtum celeberrimum, cum omni filialis devotionis humilitate duximus exorandum, quatenus in modo procedendi, præcedentium synodorum, præsertim Constantiensis, cui præsens concilium innititur tamquam basi, sacra concilia prosequentes, velitis, exactione qualibet juramenti prætermissa, nostros ambassiatores admittere, & de eo quod in ea re faciendum decreveritis nos digniſſimarum paternitatum vestrarum litteris certiorare. Ceterum patres conscripti, præcipuæ devotionis integritas, qua complectimur sacram Basileensem synodum, id videlicet quod conceptæ spei felicem exitum sortiatur, non permittit, quod diſſimulationis forsan damnosæ clamide transeamus rem ecclesiastici status honori, pro quo zelamus, derogantem, rem non minimi discriminis & exempli periculosi, quo devotis fidelium mentibus mœroris acerbitatem incutit, & earum filiali devotioni profecto, sicut creditur, non applaudit, videlicet quod in præ-

fata sancta synodo, nonnulli modestiæ totius A obliti, effrenis & indomitæ linguæ laxatis habenis, beatissimum patrem dominum EUGENIUM universalis ecclesiæ summum pontificem, verborum indecenti lascivia procacitateque lacescunt, quod oves in pastorem irreverenter irruunt, quod filii contra patrem cervices erigunt, quod in majorem subditi sæviunt contumeliis & insurgunt, & quod neglecta, de quo miramur, spe, licet vicina, satis optatæ pacis & concordiæ inter ipsum dominum EUGENIUM & concilium componendæ, pro qua carissimus confrater noster imperator, & alii pacis amatores non B desinunt, nec desistent, dummodo tempus detur, totis desudatis conatibus, multifariæ comminationis actus in eumdem patrem tetenditur & rigidi processus austeritas ut gladius vibratur, ex causis quæ Christianæ religionis statum prosperum aut tranquillum non adeo prospiciunt aut contingunt, quod mox expediat vel oporteat tam rigidi processus aculeis, eosdem prosequi, plecti, vel feriri, sed quæ negotiorum aliorum præcedente tractatu poterunt, si modo aliter merito provisum extiterit, suo tempore discuti oportune satis & trutinari. cujus cœpti processus vel saltim ad tempus retrahi deposcimus C ex præcordiis & intimis quantum valemus, ut ad exortæ discordiæ sedandas tempestates possimus, ut intendimus, cum aliis principibus & ecclesiæ pacis zelatoribus ipsi collaborare. quod si non fiat, creditur quod nolit Deus, pestiferi schismatis incendium in foribus jam existere, quo materia domus Dei desolationis verget in opprobrium & dispergentur lapides sanctuarii in omni capite platearum, quod Basileensis concilii famam non attollet: quin potius admiranda pax belligera, reformatio reformanda, lucrumque damnosum prædicabitur in sæculo Basileensis de concilii sudoribus effluxisse: D quorum malorum non facile peccando turbines nostris in diebus ecclesiam non subministrent. suis vos dignetur illustrare consiliis magni consilii magister, sicque dirigere singulis in agendis, ut ipsius sacri concilii gloriosos per labores exstirpentur ab ecclesia hæreses & errores, eradicentur vitia, plantenturque virtutes, vigeat & floreat inter ipsos Christi fideles pax nullis concludenda temporum compendiis, & unitas sit ovilis, cui præsit unus pastor. Datum sub privato sigillo in palatio nostro Westmonasterii XVII. mensis Julii. E

Sanctæ matris ecclesiæ devotus filius HENRICUS Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, &c.

EPISTOLA PRÆLATORUM & capitulorum quinque Trajectensium, &c. ad concilium Basileense.

Scribunt in gratiam Rodulfi adversus Walramnum.

REverendissimis reverendisque in Christo patribus & dominis sacrosanctum concilium Basileæ in Spiritu-sancto congregatum repræsentantibus, dominis meis metuendissimis, humili tam debita quam devota nostri recommendatione cum omni reverentia prævia.

Reverendissimi patres & domini, si Deus in cordibus vestris inspiravit, ut pro cuncto populo Christiano laborandum atque insudandum sit diligentius, sitisque lucerna super candelabrum omnibus qui in domo Domini conversantur, & in muro dominico gestetis angularis lapidis effigiem; id præcipuum & inconcussum studium vestris humeris incumbit, ut opere compleatis quod ipsa vestra sancta professio præsignare videtur. Nihil enim beatum atque præclarum dici potest, quod non ex omnibus partibus suis bonum constat, potissime ex fine. Enimvero etsi principium rerum difficilior pars existat, finis beatior & perfectior esse censetur. Sane existimant omnes, ut cum vexillum pacis gestetis, & ad eam undique conficiendam, quantum vires, conatus & vestra studia valent, operaturos vos esse promiseritis, hujusmodi pace in his temporibus anxietate, turbine, procellisque plenis, Deo auctore, vestrisque sacris diligentiis & excubiis posse potiri sperandum est. Hæc igitur spes multorum animos, quos bellorum vorago & infausta tyrannides diu ac diu oppressit, recreat, & a tanta temporum iniquitate suspendit. Maxime autem credendum est pontificium, diu impietate, insolentia & abusibus corruptum & depravatum, ad frugem & cultum debitum rediturum. quod si fiat, nullum Deo holocaustum gratius, nullum sacrificium acceptius fieri poterit. Videte igitur, reverendissimi patres, quid qualeve pondus ex humeris vestris pendeat, quanta qualisve cogitatio esse debeat, ne simul gesta vestra a tam sancta pollicitatione execrentur, & totus populus Christianus hujusmodi spe frustretur. esset enim profecto, si eo labefactarentur conatus vestri, ut nihil quod ad pacem & mores pertineat, præclarum & magnificum ageretis. auctoritas ex tunc totius ecclesiæ confusa atque obscurata, & vulgarium mordacitatibus circumducta dejiceretur. Sicque obsecramus & hortamur sacratissimum cœtum vestrum, ut postquam miliciam hujusmodi ad depellendos humani generis hostis insultus suscepistis, eam feliciter finiatis, caventes summopere, ne vos vincat ita credulitas, im-

patiensque affectio. Hæ sunt enim victoriæ hostis invisibilis & horrendi, a quibus sæpe clarissimi victores turpissime victi sunt. Porro & hanc rem si cunctæ ecclesiæ concupiscant, nostra maxime tam gloriosa, quæ quia justa bella suscepit, fructus victoriæ & quasi pacis, Deo favente, reportavit, ea summo desiderio gaudere concupiscit. Fuit enim non nostra, sed aliorum, proh dolor! incuria, qui nondum superstites justitiam loqui sinunt, ob pontificatus discordiam variis bellis & angustiis agitata. nec sine maximo dolore memorare possumus cædes, incendia & depopulationes agrorum quæ emerserunt, cum civitas hæc nostra, gloriosissimo Deo, ut speramus, accepto clero, nobilium armigerorum & civium patriæ multitudine maxima & populosissima stipata, sub reverendi patris RODOLFI episcopi nostri pontificatu cuperet post tot flagitia in pace requiescere. Cumque diu ac diu hujusmodi controversia durasset, tandem placuit sanctissimo domino nostro summo pontifici moderno, habita ex solemni inquisitione notitia, huic rei dare pacem, & de persona ejusdem domini RODOLPHI ipsi ecclesiæ cum consensu dominorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium providere. Et hæc provisio pro singulari devotione, quam ad apostolicam sedem cunctis populis reverendam, hæc patria specialiter habere consuevit, & summa dilectione, quam ad eam exhibuit cum maximo applausu & congratulatione ad cumulum pacis, quam ipse efficaciter apportabat, & continuo ob egregias ejusdem domini RODOLPHI virtutes, ingentiaque merita, quibus suorum magnitudine natalium illustrissimus haberetur, qui non sibi, sed reipublicæ tamquam idoneus Deoque gratus & acceptus natus est, in dies magis gratum effici debere confidimus. Quid est ergo quod ad jam sepultam discordiam prisca iræ bella redire cogi debeamus? Quis tam crudelis est, ut devotum & tranquillum populum jam pace fruentem, cujus animus jam arma deposuit, ad recidivas bellorum procellas & tempestates retrahere voluit? Crudelitatis nempe habitus, nisi contrariis fuerit frenis revocatus, seipsum cum reipublicæ jactura demergit. Non sine magna admiratione audivimus venerabilem virum dominum WALRANNUM se postulatum ad ipsam nostram ecclesiam post mortem quondam reverendi patris domini SWIDERI archiepiscopi Cæsariensis, super eadem ecclesia contendentis, pendentem apud sacrum vestrum cœtum una cum complicibus suis nobis & paci infestis, qui in sui pudorem justitia victi sunt; & si demum inciperent noscere fortunam, Deumque timerent, animo, sine fallo, vincerentur, multa cum instantia procurasse, & vestras reverendissimas paternitates calumniosis & subdolis suggestionibus induxisse, ut

A finiatur, ad veniendum ad eamdem synodum reverendus præsul noster personaliter vocaretur; quodque ex officio sacrum concilium super juribus partium inquireret, ac judicaret; miranda quippe res & penitus stupenda. Quis enim color mentes vestrarum paternitatum arripere potuit, ut tam exsanguibus suasionibus aures præberetis. Nonne autem reverendissimus archiepiscopus Coloniensis frater suus postulationem illam confictam minime admisit, aut admittere minime potuit, cum & ea res ex mera sedis apostolicæ auctoritate penderet? Quid autem aliud est hujusmodi rei ac insolentiæ aurem

B præbere, quam auctoritatem sanctissimam & irrefragabilem apostolici throni in dubium revocare? Quanta enim admissioni prædictæ, si quæ appareat, quæ potius ex carne quam ex spiritu processisse videri potest, cum se amore fraterno pertractent, sit præbenda auctoritas, quis intelligere potest? Res est procul dubio pessimi exempli, dum negotium hujusmodi ambitione & avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ avarissima vorago, neque habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima, suspectis-

C simum intra sacra vestra gesta comprobari videtur, quod mox ut redargutione maxima dignum reprimi debuisset. Quis hoc non videat? quis non stomachetur? quis non compatiatur, & indignatione quadam, immo nausea obducatur? Potitur THEODERICUS Coloniensi ecclesia tam magnifica atque opulenta; sed dum hoc non satis, Paderburnensem etiam non sibi metropolitico jure subjectam habere voluit. Res penitus inaudita. Monasteriensi excellenti ecclesiæ HEN-

D RICUS frater præfectus est; nunc autem alter frater WALRANNUS non per ostium ecclesiam Trajectensem minime vacantem, nec vocatus exposcit. Hæc nimis dura est ingluvies, nimis horrenda carybdis. Solent divitiæ multæ pios animos facere insolentes, quid tandem ubi insolentibus animis opulentia rerum offertur, quæ mortem multis attulere, requiem fere omnibus abstulere. Non sunt hæc, reverendi patres, argumenta & signa modestiæ, quandoque reintegrandæ, dum alimonia præbetur luxuriæ. Credidimus postquam innotuit post obitum dicti domini

E SWIDERI, quod sacra synodus, ut nihil per illos inobedientes & apostatas, non habentes, etiam vacationis tempore, eligendi potestatem, sacro concilio inconsulto aliquid fieret novitatis, id aut servari debere, aut contra gestum mox irritari & annullari. Nunc autem, quod grave est audire, gravius etiam pati, tam arroganter impieque attentata recipiuntur, & pro his locus in concilio datur. Quid ergo aliud hoc indicat, nisi ut passim & sine delectu omnibus rescindendi decreta vestra licentia præbeatur? Si enim fovetis abrogationes jussionum vestrarum, & illos

A honoribus extollitis, ergo idem faciendi aliis audaciam præbetis. Dolemus & non dolere non possumus, ut plus a vobis qui pestem & bella patriæ excitant, quam qui pacem eglifcunt, impetrant & gratius audiantur. Scimus id vobis insinuatum extitisse, quod idem WALRANNUS patriæ hujus existeret notorius inimicus. Scimus etiam apud omnes exploratissimum esse, nullo pacto hostem patriæ antistitem designari, tolerari, revererique debere. Ceterum intelleximus easdem vestras paternitates probationes nostras patratissimas super rerum gestarum veritate, quæ vos merito movere debuissent, minime audire voluisse, nostrasque defensiones contemsisse. Nos quidem cum jussiones vestras decretaque minime contemnamus, immo cum maxima, ut decet, reverentia suscipiamus, cur non allegationes nostras mitibus & patentibus auribus auditis? An horrenda & infausta vox nostra est, dum pacem quærimus, & pro illa pias preces apud sacros vestros conspectus porrigimus? Denique vobis satis innotescere credimus, omnem hanc causam per appellationis injectionem, etiam antequam apud tribunal vestrum aliquid ordiretur, fuisse devolutam. Nam id vos a nostris sæpissime audivisse minime dubitamus. Quid ergo cum graviora nos premunt, & pro quibus excubiæ quantæcumque vix sufficiunt, vos monent ut in derogationem appellationis hujusmodi his jurgiis implicare animos diligatis? Non ergo importunius vos seducat precator injustus, neque vestra sancta studia cupidine alienæ ambitionis involvat. Sinite obsecramus, & supplices exoramus in pace nobis desuper data, quos belli pernicies tanto tempore fatigavit, velitis hoc vestro in tempore jactata tranquillitatis semina coalescant, & disjectæ bellorum rabiei radices exsiccentur. proinde cum dominum reverendum patrem dominum Ro. nostrum antistitem personaliter comparituram, ut famatur, apud vestrum cœtum sanctissimum ex officio moneri jussistis, ut hujusmodi jussio, si qua appareat facta, revocetur quantiscumque possumus precibus obsecramus. non potest enim sine evidenti periculo totius patriæ personæque suæ, immo futuræ calamitatis suspicione hujusmodi adventus existere. Conatus enim dicti domini WALRANNI, &, ut putandum est, etiam fratrum suorum, sine maxima formidine patriam stare non sinunt. Dum ergo instat lupus, ut assit pastor oportet. ne enim illi gregi, cujus in tempore oppressionis pastor adesse non potest, malignus noceat, non credidimus tam adeo ejus necessarium adventum, etiamsi tutus itinerare posset, existere, ut prædiligant vestræ paternitates ipsum venire, quam patriam in sua tutela permanere, & ostium malignantibus posse patere. Denique & alia sunt impedimenta urgentia, quæ sui nuncii reserabunt. Sit ergo in cordibus vestris justitiæ & clementiæ zelus, & dum maxime efflagitamus & indigemus pacem nostram servare atque tueri, pro vestra dignemini pietate congruenter honori nostro totam in sermone ducere diem. Sed veremur ne vestris eminentiis sit oneri multitudo verborum; sique stylus prolixus in fastidium emerserit, necessitati nobis semper loquendi adscribatis. Concludimus igitur cum Apostolo, gratia & pax vobis in CHRISTO JESU, quam nobis estis daturi. Ex urbe Trajectensi anno Domini MCCCCXXXIV. mensis Julii die XXV. sub sigillis majorum ecclesiæ Trajectensis & nobilium virorum Raynaldi domini dominiorum *de Bredrode, de Gheux*, &c. Ludovici *de Montforde*, necnon civitatis Trajectensis, quibus nos infra scripti utimur pro præsenti.

V. R. P. humiles & devoti prælati & capitula quinque ecclesiarum Trajectensium, barones, milites & militares ac burgimagistri, scabini & rectores civitatis & oppidorum patriæ Trajectensis.

Superscriptio.

Reverendissimis reverendisque in Christo patribus & dominis, dominis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ceterisque prælatis, doctoribus sacrum generale Basileense concilium facientibus, dominis & præceptoribus suis metuendissimis.

LITTERA SACRI CONCILII responsiva litteræ domini imperatoris Romanorum suprascriptæ.

SAcrosancta, &c. carissimo ecclesiæ filio SIGISMUNDO Romanorum imperatori semper augusto, Hungariæ & Bohemiæ, &c. regi illustri, salutem & Dei omnipotentis benedictionem. *Anno 1434. 12. Aug. Ex ms. Aquicinct.*

Accepimus nuper a serenissima majestate tua litteras, quarum tenorem, quia videbantur æstimationem & libertatem ecclesiasticam tangere, admirati fuimus. Exordio enim hoc in effectu significant, multas multorum querelas & principum & civitatum ac privatarum personarum crebro auribus cæsareis insonare, quod cum imperio subjiciantur, in causis mere prophanis ad judicia ecclesiastica injuste atque indebite a personis ecclesiasticis traherentur, non minus in Romana curia, quam hic in sacro concilio, & coram aliis judicibus ecclesiasticis. Huic generalitati, serenissime princeps, responderi neque apte neque bene composite posse videtur, nisi casus particulatim specificarentur. Nullus tamen dubitat omnibus in quacum-

que actione licitum esse, si justitiam consequi non possint, ad judicium ecclesiæ recurrere. Quod si de justitia negata constiterit, judex ecclesiasticus juste, & ut de jure & consuetudine est, de causa cognoscit. Et clericorum optioni est, si quam spoliationem vel oppressionem in persona vel rebus a sæcularibus patiantur, illos in jus vocare vel coram ecclesiastico vel coram judice sæculari. Postulat præterea majestas tua, ut in causis civium Bisuntinensium & Bambergensium, quæ coram deputatis sacri concilii aguntur supersedeatur, quousque quidam a majestate tua electi, & alii a sacro concilio deputati viderint, quæ partes ipsarum causarum ad imperium vel ad ecclesiasticum judicium pertineant. Super hoc partes non parum conquestæ sunt se nimium gravari, asserentes si hujusmodi fieret temporis dilatio, quæ sub tali incertitudine cui judici hæ causæ committi debeant, magnum ipsis partibus præjudicium afferret agentibus pro recuperatione jurium ecclesiarum suarum, per prædictos, ut dicunt, cives manifeste oppressarum. Præsertim cum evidens privilegium sit, quo cautum est, ut quicumque spolient aut opprimant, seu jura prælatorum aut ecclesiarum usurpent, possint coram ecclesiastico judice conveniri, & per censuram ecclesiasticam compesci. Quo jure ab antiquissimis temporibus ecclesia usa est a quingentis annis citra. Illud vero sine admiratione non legimus, quod serenitas tua scribit non consentire, ut tale privilegium exerceat ecclesia, eoque gaudeat & utatur, præcipue quia sub protectione majestatis tuæ, & hoc & aliis privilegiis gaudeat & utatur, cum videatur unus ex articulis jurium, quos Romanus imperator confirmat in ejus nova coronatione, quod esse verum tenore Clementinæ satis apparet. Satis etiam constat Cæsareæ majestati ex relatu commissariorum & tenore processuum causas prælatorum contra nominatos cives in foro ecclesiastico legitime induci, continuari, atque terminari posse; quin si introductæ non essent, & de novo introducere vellent, in hujusmodi casibus liceret illis & liberum esset. quicumque vero tale judicium talemque judicii continuationem vexat aut conturbat, a Deo & ab ejus ecclesia quod suum est aufert. Nec putandum est, ut in litteris ejusdem majestatis scribitur, dictos prælatos ea ratione in forum ecclesiasticum causas suas introduxisse, ut favoribus aliquo modo justitiam intervertere possent. Nam in foro ecclesiastico non secundum favorem, sed secundum allegata & probata judicatur. Dictant præterea eædem litteræ, eadem de causa sacro concilio prædicta significasse, ut ea corrigantur & provideantur, aliter apud Deum & homines ipsam majestatem excusatam esse, si honestis modis, qui eidem serenitati non deerunt, & honori & juribus sacri Romani imperii succurratis. Hic scribendi modus admirari nos cogit, cum omnino alienus ab eo qui semper per antecessores tuos & reges & principes omnes alios, ac per serenitatem tuam hactenus servari consuevit in scribendo sacris generalibus conciliis; qua in re nisi magis specifice scriberetur, aliter responderi convenienter non posset. Credimus tamen, & ea de re certiores sumus; id enim potissimum Cæsaris officium est, omne justum, omne rationabile eamdem majestatem ante omnia servaturam; favores vero ecclesiæ secundum privilegia & usus antiquos omni pacto observaturam. Postremo taceri ab eadem serenitate non potuisse in eisdem litteris significabat, quod plures ex laïcis, quorum causæ in sacro concilio aut coram judicibus a sacro concilio deputatis aguntur, serenitati vestræ conquesti sunt, non modo eis justitiam negari, quin neque in deputationibus, neque in congregationibus generalibus audiuntur, sed sibilatu & clamore & tumultu non auditi discedere compelluntur. Hæc præter veritatem suggesta sunt. Nam in deputationibus & in congregatione generali non clamore aut sibilatu, aut tumultu veræ sententiæ, & quid fieri oporteat invenitur, sed magno ordine, rationibus & votis singulorum exquisitis. Quare omnes quicumque sunt, qui talia de sacro concilio serenissimæ majestati tuæ referunt, leves debent & vani ab eadem majestate reputari. Nam & perverse de hac sacra synodo loquuntur & injuriose. Neque eis aliquo modo credi debet: nam non modo falsa, sed nec similia quidem veris loquuntur. Quicquid autem sit, quæcumque pro statu, gloria & honore Romani imperii & tuæ majestatis nobis possibilia sunt, sicut semper libenter fecimus, ita in futurum facere intendimus. Datum Basileæ II. idus Augusti, anno MCCCCXXXIV.

SUPPLICATIO OBLATA in singulis deputationibus, per dominos generales Prædicatorum, Carmelitarum, Augustinensium, ac vicarium Minorum, nomine religionum suarum, die sabbati XIV. *Augusti* MCCCCXXXIV.

Anno 1434. 14. Aug. *Ex ms. Aquicinct.*

DUdum, patres reverendissimi, litteræ quædam sub bulla hujus sacri concilii expeditæ repertæ sunt, per quas nonnulli articuli, qui in se errorem continere dicuntur, velut prædicati & dogmatizati per nonnullos de ordine Mendicantium, inde sumta occasione, quod de his clamores venerunt ad concilium, nullo tamen assertore, condemnantur. Cedunt hæ prætensæ litteræ in maximam infamiam, denigrationem & scandalum ipsorum ordinum & patrum ac religiosorum

giosorum in eisdem professorum, modicumque honorem hujus sacri concilii. Nam possent ob id in Christianissimo populo & catholica fide adhuc majora scandala suscitari & errores suboriri. Et quamquam pro parte reverendorum patrum dominorum generalium, & procuratorum, ac provincialium ipsorum ordinum, apud aliquos de sacro concilio de his rebus querela exposita fuerit, ac petitum, ut super inde humiliter provideretur, ac famæ ipsorum consuleretur, & scandalis obviaretur: attento maxime, quod dictæ prætensæ litteræ absque scitu & consensu patrum de sacris deputationibus, & absque eo quod ulla umquam facta fuerit querela de contentis in ipsis litteris, & contra ordinationes concilii expeditæ reperiuntur; quas etiam reverendissimus pater dominus cardinalis Rothomagensis vicecancellarius expediri non debuisse attestatus est; nihilominus usque adhuc nullus his rebus modus appositus est, neque famæ & integritati ipsorum ordinum provisum vel aliter consultum, in maximam infamiam, & denigrationem ipsorum religiosorum, & scandalum populi Christiani, ac catholicæ fidei non mediocre discrimen, hoc potissime attento, quod in dictis prætensis litteris verba ita per expressum sonant, ac si dicti articuli prorsus hæretici & jam damnati essent pro hæreticis: quin immo aliud, quod est etiam inusitatum, ipsos dominos religiosos & eorum ordines adhuc magis aggravantes, tentare nonnulli velle videntur, ut videlicet nonnullos ex articulis in dictis prætensis litteris comprehensos absque ullo assertore, & illis prius non defensis condemnent, quod est prorsus inconsuetum & inusitatum, & in generalibus conciliis minime fieri solitum, cum talia nonnisi per judicia præstantissimorum patrum in theologia magistrorum & doctorum, habendo perprius super talibus articulis disputationes solemnes, ut ex omni parte veritas inquiratur & eluceat, fieri debeant. Ne igitur quod usque modo neglectum est, iterum in futurum negligi contingat, atque ut ipsorum religiosorum & ordinum famæ ac integritati consulatur, & scandalis & periculis & nascituris erroribus obvietur, & honori sacri concilii provideatur; Supplicatur pro parte ipsorum patrum & religiosorum ordinum prædictorum, ut V. R. P. dignentur in ipsis rebus providere, revocando dictas prætensas litteras, quæ absque scitu & deliberatione sacrarum deputationum, ut præmittitur, extortæ sunt sub bulla ipsius sacri concilii, per quam ipsum sacrum concilium attestetur, dictas priores litteras absque scitu & deliberatione patrum de sacris deputationibus & alias false extortas fuisse, inserendo in ipsis litteris secundis de verbo ad verbum tenorem, & ulterius mandando, ne ipsis primis litteris, ubicumque reperirentur, ulla fides adhiberetur, ubi ante per prædictum modum aut alias congrue eisdem minime in præmissis præjudicetur, protestantur, quod hujusmodi rem prosequi volunt & intendunt suis loco & tempore opportunis, & ubi, ac quando melius poterunt, & secundum quod Spiritus-sanctus eos edocuerit, & ordo melius dictaverit rationis & juris. Et nihilominus etiam quoniam ad condemnationem articulorum per nonnullos procurari & intentari velle videtur, ne per novam pratticam & contra consuetum modum in similibus observari solitum, ad aliquorum articulorum condemnationem procedatur, maxime nullo existente assertore. Supplicant ut ad nonnullorum articulorum condemnationem, maxime eorum, qui in dicta prætensa bulla contineri dicuntur, nisi assertor existat, & servato more, qui in talibus observari solitus est, & nisi etiam examinentur, discutiantur, ac condemnentur articuli numero LX. vel circa, qui hujusmodi materiam ut plurimum tangunt, quos certum est nonnullos asseruisse, procedatur. Et quod priusquam aliud attentetur in præmissis articulis, plures audiantur doctores & magistri solemnes, qui circa ipsos articulos publice disputando audiri volunt & intendunt, tam pro interesse & favore fidei catholicæ & Christiani populi, quam etiam pro interesse ipsorum religiosorum, atque ut veritas eluceat: ita quod doctoribus & magistris auditis, & re discussa, fiat per sacrum concilium quod fieri debuerit. Quod si in his rebus tractandis & articulis aliquibus condemnandis aliter processum fuerit, quam fieri debeat & solitum sit, ipsique doctores & magistri minime fuerint auditi, protestantur quod quantum in eis erit instabunt & procurabunt, ut talia etiam alibi & alio tempore videantur. Et quod ex tunc de ipsorum consilio aut consensu non fiet ipsorum articulorum condemnatio, & quod tali, si fieret, condemnationi non consentiunt. Volunt tamen semper & intendunt ipsi omnes & eorum quilibet, & ita in his scriptis etiam protestantur quicquid catholicorum fuerit tenere & imitari, & econtrario quicquid erroneum fuerit, & a fide & moribus devium evitare.

EPISTOLA EUGENII PAPÆ IV. ad concilium Basileense.

Gratias agit concilio de his quæ præstiterat ad libertatem procurandam cardinali S. Clementis & archiepiscopo Tarentasiensi.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus ac dilectis filiis in sacro Basileensi concilio congregatis, salutem & apostolicam benedictionem. *Anno 1434. 3. cal. Sept. Ex mss. Aquicinctensi, & Chauvelliniano.*

Advenientibus ad nos venerabili fratre

Francisco Brixiensi episcopo & dilecto filio magistro Petro de Monte oratoribus vestris, intelleximus quanto mœrore ex his quæ adversum nos concitata dicebantur affecti fueritis, quanta postmodum lætitia exultaveritis, cum nos sanos & incolumes ex Urbe in civitatem Pisanam venisse audistis. Postremo quid favoris & operæ in liberationem dilecti filii nostri Francisci tituli S. Clementis S. R. E. presbyteri cardinalis & camerarii nostri, ac venerabilis fratris Marci (a) archiepiscopi Tarentasiensis per ipsos oratores impendi statueritis, plane cognovimus; pro qua devotiones vestras in Domino commendamus, vobisque pro devotione & caritate hujusmodi multas gratias agimus, sperantes ut si pro liberatione cardinalis præfati majorem operam dare oporteat, id libenti animo facietis, nec ullo pacto tantum sacrilegium amplius extendi patiemini. De Tarentasiensi autem archiepiscopo, quia liber est, præter gratias quas pro eo vobis agimus, amplius non dicimus. Hos autem oratores tum pro vestra contemplatione, tum pro re ipsa ad quam destinati sunt, quia pia est, libenter vidimus, ac grato animo & condigno honore suscepimus. Deinde cum a nobis discederent pro eorum tutela usque ad Urbem plene provideri mandavimus. Ceterum cum audiamus oratores carissimi in Christo filii Johannis Palæologi Romeorum imperatoris, apud vos esse, ac pro occidentalis & orientalis ecclesiæ unione nonnulla tractare; nos qui superiori tempore in negotio hujusmodi plurimum laboravimus, quod in ea re tandem egerimus, præsidentibus nostris satis plane explicamus. Vos autem ex eis quæ ad eos scribimus pro sapientia vestra recte arbitrari poteritis, quid cum præfatis oratoribus apud vos agentibus tractare & practicare debeatis. Datum Florentiæ, anno Incarnationis MCCCCXXXIV. III. calendas Septembris.

Ja. de Viterbio.

EPISTOLA
ducis Mediolanensis, ad concilium Basileense.

De victoria ab eo reportata.

Lecta 8. die Septembris MCCCCXXXIV.

Anno 1434. 30. Aug. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Sacrosancto generali concilio Basileensi universalem ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi in Christo patres & domini præstantissimi, respexit omnipotens Deus meus oculo pietatis & gratiæ in me suæ felicem exercitum meum in partibus Romandiolæ militantem. Sicut enim ex litteris meorum avisatus fui, magnanimus & semper invictissimus, victoriosissimus vir Nicolaus de Perusio locum tenens & capitaneus generalis meus dilectissimus, qui ipsum meum ducebat & regebat exercitum, fregit & ex toto conflixit exercitum, qui meo adversabatur, & remanserunt in hujusmodi conflictu captivi multi viri notabiles & præstantes, cum maxima gentium tam equestrium quam pedestrium quantitate. Et inter alios nominantur Nicolaus de Tolentino, Petrus Jampaulus de Ursinis, & Cæsar de Martinengo, ac plerique alii, de quorum nominibus adhuc aliam certitudinem non habeo. Hanc igitur felicitatem & victoriam statim duxi vestris præstantissimis dominationibus intimandam. Nam cum omnis mea prosperitas vestra sit & ecclesiæ sanctæ Dei, merito debeo omnes rerum mearum felices eventus participare vobiscum. Reverendissimi patres, post scripta habui litteras a præfato locum tenente, quibus mihi enuntiat, quod ultra alios supranominatos capti sunt magnificus Astorgius dominus Faventiæ, Guerrezius de Marciano, Johannes de Malavoltis, conductores nobiles, & ut verbis ejusdem capitanei mei utar, capta sunt centenaria virorum præstantium, equitum vero milliaria cum vexillis, carriagiis & rebus omnibus hostilis exercitus. Quare adhuc major est habenda lætitia, majoresque sunt Deo nostro gratiæ referendæ. Datum Mediolani die XXX. Augusti.

Ejusdem ecclesiæ sanctæ Dei devotus servitor dux Mediolani.

LITTERA DOMINI NOSTRI PAPÆ
missa suis oratoribus & præsidentibus in sacro concilio Basileensi.

De his quæ pro unione cum Græcis egerit.

Anno 1434. 31. Augusti. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Dilectis filiis Nicolao tituli S. Crucis in Jerusalem, & Juliano S. Angeli apostolicæ sedis legatis, necnon venerabilibus fratribus Johanni archiepiscopo Tarentino, & Petro episcopo Paduano in sacro concilio Basileensi præsidentibus nostris.

Eugenius papa IV.

Dilecti filii & venerabiles fratres, S. & A. B.

Intelleximus oratores carissimi in Christo filii Johannis Palæologi Romeorum imperatoris venisse ad sacrum generale Basileense concilium, atque apud nonnullos de ipso sacro concilio super modo unionis occidentalis & orientalis ecclesiæ aliqua tractare. Cum autem pro ipsa unione, ad quam plurimum affecti sumus, & nos dudum aliqua tractaverimus, dignum duximus ea vobis nota facere, ut quid cum ipsis oratoribus agendum videatur plenius cognoscatis. An-

(a) De Condelmeriis dicti, Veneti, ex familia ipsius Eugenii papæ IV. antea episcopi Avenionensis.

no præterito super hujuscemodi negotio cum oratoribus præfati JOHANNIS imperatoris, qui Romam ad nos venerunt, una cum fratribus, assistente etiam carissimo in Christo filio nostro SIGISMUNDO Romanorum imperatore semper augusto, plura practicavimus. Tandem cum in hoc viderentur persistere, ut in civitate Anchonæ prælati & alii in numero copioso ex utraque ecclesia convenirent, inter quos præfatus JOHANNES adesset, & nos cognosceremus rem hanc, prout petebatur, & difficultates & expensas maximas parere, & forsitan sine fructu aliquo, pro tunc nihil conclusum extitit. Sed ad ipsum JOHANNEM aliquem mittere deliberavimus, qui negotium hujusmodi cum ipso & venerabili fratre JOSEPH patriarcha Constantinopolitano plene tractaret, & super eo finalem JOHANNIS & JOSEPH præfatorum ac aliorum intelligeret conclusionem. Misimus itaque mense Julio anni præteriti dilectum filium magistrum Christophorum Biratonum secretarium nostrum, Græcæ & Latinæ linguæ peritum, qui post multos sermones, cum præfatis JOHANNE imperatore & JOSEPH patriarcha & multis aliis ex majoribus habitos, tandem comperit ipsos omnes id eligere, ut unus legatus a sede apostolica cum prælatis & aliis viris doctissimis ad urbem Constantinopolitanam transmittatur, ubi & prælati & alii majores una cum ipso JOHANNE imperatore pariter conveniant, ibique per viam disputationis veritate patefacta, utraque ecclesia optatum unionis & pacis consequatur effectum, & super his litteras dictorum JOHANNIS imperatoris & JOSEPH patriarchæ etiam recepimus id clare continentes, & quod plus est, carissimus in Christo filius imperator Trapezenus, & plurimi ei adhærentes, in hoc pari voto conveniunt, quæ cum per præfatum Christophorum ad nos revertentem delata essent, parato animo acceptavimus. Nam & id nos plurimum optabamus, quoniam per hunc modum de ipsa unione & concordia bona spes redditur, & multo minori impensa opus erit. Accedit ad hoc, quod venerabilis patriarcha Armenorum eo tempore etiam Constantinopolim venturus sit. Et in hanc unionem pariter consensimus, ut in Domino speramus. Propterea mense Julii præterito ipsum Christophorum Constantinopolim iterum misimus cum nonnullis capitulis, quæ menti utriusque partis plane satisfacere videntur. Ipsique injunximus, ut secundum ipsorum tenorem cum præfatis JOHANNE imperatore, JOSEPH patriarcha, & aliis supradictis concludat. Super quo sibi plenum mandatum dedimus. Horum quidem capitulorum copiam ad vos misimus, & iterum mittimus. Vestræ itaque circumspectiones ex his arbitrari poterunt, quid cum præfatis oratoribus apud ipsum sacrum concilium agentibus tractare & practicare debeatis. Datum Florentiæ sub annulo nostro secreto die ultima Augusti pontificatus nostri anno IV.

A. DE FLORENTIA.

SEQUITUR COPIA LITTERARUM missarum domino legato ex parte cujusdam provincialis Saxonum.

Contra concilii dissolutionem & simoniacas promotiones.

Anno 1434. 1. Septemb. Ex ms. illustrissimi domini Chandelin.

CUm humilima sui recommendatione, filiale obsequium, immo se totum ad vestra vota paternà paratum. Reverendissima paternitas vestra pro domo ecclesiæ, præsertim Germanicæ, in qua officio legationis fungitur, dignissime zelare amplissima experientia didicisti. Idcirco pro hujus excitatione zeli, in paucis eamdem reverendam paternitatem vestram avisare non inutile putavi. Pertransiens enim Hassiam, Thuringiam, Saxoniam, partes maritimas, Slesiam, Lusaciam, Missiam, indifferenter coram omnibus tarditatem sacri concilii in materia reformationis redargutam, ea pietate & congruentia, quibus efficacius potui, excusavi. Mea tamen excusatio fluctuationem naviculæ tollere non potuit in illis partibus: quin immo nisi reformatio rationabilis & humana in clero illarum partium appareat, numquam sedabitur; sed amplius navicula ipsa operietur [fluctibus]. Contigit, existente in Lusacia, circa montes Bohemorum, quod una mulier obsessa a diabolo, de domo mariti sui raperetur in desertum a spiritu iniquo, ubi per aliquot dies cunctis hominibus incognita permansit. rediens, per exorcistas adjurata, dixit se fuisse in nemoribus Bohemorum, ubi concilium innumerabilium dæmoniorum fuisset celebratum, & conclusum in eodem, quod omnes & singuli pro concilii Basileensis dissolutione omnem posse tenus facultatem [adhiberent]. Nam si processum haberet, præsentes & magis futuri incommoda sentirent. Ceterum inter reformanda necessarium esse cogitare super scandalosa promotione ad episcopatus mathematicos vel titulares, quorum magnus numerus est in dictis partibus, qui spoliatis suis monasteriis, ad Romanam curiam cum summa pecuniarum accesserunt. pro titulo pecunia expensa, redeunt ad partes, de consecrationibus & ordinationibus simoniacis misere victuri. Inter quos unus est famosus, malæ utique famæ, religione Minor, malitia maximus: alius reverendissimi domini archiepiscopi Bremensis in spiritualibus vicarius, nomine THIDERICUS BERTHONER, cui non sufficit dudum simoniaca vita continuata mala fama gradientibus per terram probata, quin immo turpitudinem suæ matris, scilicet religionis fratrum Minorum, revelare satagens,

fratres illius ordinis puniendos in suam desfensionem ac ignominiæ consortium asseruit, eosque ad diversas partes mittit, ut turpe lucrum pro suæ iniquitatis somento faciant, & sic disciplinas sui ordinis evadunt. In his & aliis de remedio opportuno dignetur cogitare, prout ex dictæ legationis officio tenetur. Vestram reverendam paternitatem conservare dignetur Altissimus feliciter & longæve. Ex Wratislavo MCCCCXXXIV. secunda Septembris mei officii sub sigillo. *Subscriptio.*

Vestræ reverendissimæ paternitatis humillimus, utinam utilis filius FR. MATHÆUS provincialis Saxoniæ, ordinis Minorum.

EPISTOLA CAPITULI ALBIENSIS ad concilium Basileense.

Petit confirmari electionem Bernardi de Cassiliaco in episcopum Albiensem.

Anno 1434. *Ex mss. Aquicinct.*

SAcrosanctæ synodo Basileensi in Spiritu-sancto congregatæ orthodoxam & catholicam ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi in Christo patres & domini nostri quam plurimum metuendissimi, ad sacrosanctam generalem synodum in civitate Basileensi Spiritus-sancti suggestione congregati, post recommendationem humillimam, cum promtis animis tamquam filii catholicæ ecclesiæ matris unicæ vestris sacris præceptis obedire. Albiensis ecclesia nuper per obitum bonæ memoriæ reverendi patris in Christo domini P. Nepotis (a) ultimi præsulis nostri pastore fuisse orbata noveritis, nosque considerantes verbum evangelicum dicens: *percutiam pastorem & dispergentur oves gregis*; & quod propter defectum pastoris, tamquam oves errantes a grege essemus separati, volentesque præfatæ ecclesiæ incommodis obviare, servatis solemnitatibus in talibus de jure servari consuetis, instinctu Spiritus-sancti per majorem capituli nostri partem canonice fuit electus reverendus pater & egregius vir dominus BERNARDUS DE CASSILIACO in decretis licentiatus, præpositus & canonicus ecclesiæ nostræ, de nobili & militari genere procreatus, scientia & morum venustate decoratus. Cumque secundum decreta antiqua sanctorum patrum, & etiam secundum decretum per memoratam sacrosanctam synodum Basileensem editum, electiones canonicæ per superiorem debeant confirmari (b). Vestris igitur R. P. humiliter & cum devotis animis supplicamus, ut pro bono justitiæ & ecclesiæ præfatæ Albiensis nos humiles filios sanctæ ecclesiæ & servitores vestros, ac ecclesiæ præfatæ Albiensis, cum oculis generosæ justitiæ inspicere dignemini taliter, quod nos nec dominus electus in juribus nostris non privemur, secundum quæ ipse dominus electus tamquam rite & canonice electus in episcopum debeat assumi. Deum enim pro vestris R. P. humiliter rogare festinabimus pro statu prospero dictarum V. R. P. quas in sua sancta ecclesia conservare dignetur Altissimus per tempora longiora cum augmento gratiæ & honoris.

Sacrosanctæ ecclesiæ filii humillimi Dei oratores capitulum ecclesiæ Albiensis.

(a) Obiit anno 1433. mense Septembri.

(b) Ejus electionem confirmavit concilium Basileense 19. Decembris 1434. cujus auctoritate consecratus est Basileæ in ecclesia Minorum ab episcopo Lectoratensi 12. Februarii 1435. possessionem iniit 7. idus Martii 1436.

LITTERA CONSULUM CIVITATIS Albiensis missa sacro concilio in favorem electi Albiensis, &c.

Anno 1434. 8. Septemb. *Ex mss. Aquicinctens.*

SAcrosanctæ synodo generali Basileensi universalem ecclesiam repræsentanti, &c.

Reverendissimi in Christo patres & domini nostri præmetuendissimi, post humillimam recommendationem ac animos ad quæque præcepta, ut humiles ecclesiæ filii fore paratos. Nuper Albiensis ecclesia per decessum bonæ memoriæ reverendi in Christo patris domini PETRI NEPOTIS ultimi episcopi fuit viduata: post cujus excessum honorabile capitulum ecclesiæ Albiensis, infra juris terminum, ac servata juris solemnitate, quæ in talibus servari debet, ad electionem processit. & licet pro parte domini Carnotensis (a) dicto capitulo fuerint directæ litteræ precum per illustres principes, rogando dominos dicti capituli, ut prædictum dominum Carnotensem eligerent in pastorem ecclesiæ prædictæ; verum tamen quia ubi Spiritus-sanctus vult spirat, inspiravit igitur in cordibus majoris & sanioris partis dominorum de capitulo, qui instinctu Sancti Spiritus elegerunt in pastorem nobilem & egregium virum dominum BERNARDUM DE CASSILIACO, præpositum ecclesiæ prædictæ, in decretis licentiatum. Porro publicata electione, magnum gaudium civitati Albiensi fuit ortum. nam totus populus unanimiter vehementi gaudio exultando cum fletibus gratias Deo retulit, nec sine causa, quia benignitatem & clementiam dicti domini electi per experientiam cognovit. Nam cum biennio elapso raritas bladorum esset in præsenti patria, essentque quamplurimum gentes quæ non habebant quid comederent, idem dominus electus præceptum evangelicum in pectore habens, oculis pietatis mi-

(a) Roberti Delphini, filii Beraldi II. Arverniæ Delphini & comitis Claromontani & baronis de Mercorio, atque Margaretæ de Sacro Cæsare, qui præter Carnotensem episcopatum plures abbatias habuit, quibus non contentus, pinguiorem episcopatum ambivit, nullumque non movit lapidem ut eum per fas & nefas obtineret.

sericorditer egenos respiciebat, & compassione motus, ob Dei reverentiam eleemosynas largiflue dabat. nedum semel in septimana, vel semel in die, sed assidue, a mane usque ad vesperam ad ipsius hospitium pauperes defluebant. Nimirum si sic operatus est, quia ex nobili & antiquissima prosapia & ex genere militari trahit ortum, & quia arbor bona bonos fructus facit, merito sic operatus est, & stipes sui generis nedum virgam domini electi protulit, cum alias episcopos protulerit & cardinales & etiam milites strenuos in religione S. Johannis Jerosolymitani, qui zelo fidei Christi calicem bibere cupierunt. & cum dicti cives & incolæ civitatis Albiensis ipsum sciverint electum, nec sine causa exultarunt, quia ipsum expectant firmiter esse bonum pastorem, & ipse cognoscet oves suas & oves suæ cognoscent ipsum; & sic expectamus quod cum Deo erimus & exemplis & doctrinis suis proficiemus. Verum tamen audivimus dominum nostrum summum pontificem, non expectata dicta electione, dicto domino Carnotensi bullas translationis ad episcopatum Albiensem concessisse, quod fuit nobis durum audire, cum bonitatem dicti domini electi sciamus. Dictus autem dominus Carnotensis est totaliter nobis ignotus. Verum quia secundum decretum dictæ sacrosanctæ synodi electiones debent per superiores confirmari, processusque electionis dicti domini electi dictæ sacrosanctæ synodo sit præsentatus, vobis reverendissimis in Christo Patribus dictam sanctam synodum universalem ecclesiam repræsentantem celebrantibus, & in Spiritu-sancto congregatis, cum vehementi studio & affectione cordiali humillime & cum magna devotione supplicamus, ut ob Dei reverentiam & intuitu pietatis, oculos vestræ clementiæ erga nos convertere dignemini, & prædictum dominum electum in justitia sua velitis habere commendatum, cum apud sacrosanctam synodum non sit acceptio personarum. Supplicando Deum devote, ut ipsam sacrosanctam synodum & omnes inibi congregatos Altissimus in sua sancta ecclesia conservare dignetur cum augmento gratiæ & honoris, ac per tempora longiora. Scriptum Albiæ VIII. mensis Septembris.

Sanctissimæ catholicæ ecclesiæ humillimi filii & servitores consules civitatis Albiæ.

LITTERA DOMINI EUGENII PAPÆ missa sacro concilio super facto ecclesiæ S. Audoeni Rothomagensis & Trajectensis.

Anno 1434. 10. Septemb. Ex ms. Amiciniensi.

VEnerabilibus fratribus ac dilectis filiis sacrosanctæ synodo Basileensi.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus ac dilectis filiis, sacrosanctæ synodo Basileensi salutem & apostolicam benedictionem.

Placuit nobis plurimum pius affectus, quem habere videmini erga monasterium S. Audoeni Rothomagensis, in pace & quiete, sublatis litigiorum sumtibus, conservandum; & propterea per vestras litteras cum magna instantia nos rogatis, ut cum prædictum monasterium dudum propter duorum super eo contendentium litigia, dissipatum, nunc in pace quiescat, & reformari in melius speretur, in dies salubriter, gubernante dilecto filio JOHANNE RICHARDI monasterii ipsius abbate, & quondam WILLERMO DE MELLE ejus adversario, sicut Deo placuit, nunc vita functo, eidem abbati non velimus novum adversarium subrogare, nec per provisionem aliquam aliud innovare, ne oriantur nova litigia abbatem & monasterium consumtura. quibus precibus vestris benigne exauditis, in eadem sententia vobiscum simili caritate concurrimus, & libenti animo requisitioni vestræ honestæ & justæ dispositi sumus annuere, & insuper abbatem eumdem cum ejus monasterio suscipere favorabiliter commendatum. Ceterum vos vice versa rogamus, ut habeatis similem caritatem erga alias ecclesias & pia loca quæ videbitis pati similia detrimenta discordiæ, & præsertim erga Trajectensem ecclesiam quæ cum in nostræ assumtionis initio gravibus & cruentis dissentionibus cum civitate & patria Trajectensi laboraret, conscientiam nostram movit, ut eam de tantis afflictionibus & periculis paterna sollicitudine reducere curaremus ad statum pacis & quietis: quod ut melius perficere possemus, misimus ad eas partes venerabilem fratrem JOHANNEM (a) Ambianensem, tunc Matisconensem episcopum referendarium nostrum, cui dedimus in mandatis, ut statum & voluntates hominum atque rerum inspiceret, renunciaturus nobis modos & vias, quibus per nos possent diffidia tanta componi. quo reverso & audito primum in secreto, deinde in publico consistorio, præsentibus procuratoribus seu excusatoribus bonæ memoriæ SUEDERI tunc episcopi Trajectensis, sicut procuratores ipsi petierunt, tandem ad id devenimus, quod erat unicum necessarium & salutare remedium pacis hujusmodi; & de consilio fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium translato ad ecclesiam Cæsariensem præfato SWEDERO, reservata sibi pensione condigna super fructibus & proventibus ipsius ecclesiæ Trajectensis, venerabilem fratrem nostrum RODULFUM episcopum Trajectensem, ad eamdem ecclesiam Trajectensem promovimus in episcopum &

(a) Hujus episcopi locus extat vacuus in serie episcoporum Ambianensium apud Sammarthanos in Gallia Christiana.

pastorem. quæ quidem nostra provisio propter tantum & tam commune bonum facta solemniter & mature, grata fuit omnibus, qui bonum publicum propriis & privatis passionibus anteponunt. Et tamen pauci quidam scandalosi homines, asserti canonici Trajectensium ecclesiarum, contra eam contendere præsumserunt. quod videntes, ut eorum temeritatem & audaciam cum omni ratione frangeremus & comprimeremus loquacitatem, postquam Deus SWEDERUM episcopum misericorditer secum agens, pro animæ suæ salute ab hac contentione subtraxit, licet opus non esset, de eadem RODULFI persona de novo providimus ecclesiæ memoratæ, facientes provisioni hujusmodi fundamentum, non ex translatione, sed ex vacatione per obitum, & nihilominus non quiescunt, sicut accepimus, homines memorati indurati in scandalis, & litigiis; sed postulatione quadam inani, quæ penitus nulla est, postularunt ad ecclesiam non vacantem quemdam laicum, & laicalibus exercitiis deditum, germanum venerabilis fratris nostri THEODERICI archiepiscopi Coloniensis, cupientes ipsum involvere in hac causa, ejusque favore turbare pacem, quam fecimus ecclesiæ & patriæ Trajectensi, ac bella extincta & sopita scandala suscitare. Quare devotionem vestram requirimus & hortamur, ut, quantum in nobis est, proinde consulentes præfatæ ecclesiæ, suscitatores & prosecutores hujusmodi scandalorum a vestra audientia repellatis, & auctoritate vestra bonum pacis quod fecimus defendatis, ac moneatis præfatum archiepiscopum & germanum ejus, ut se abstineant a prosecutione postulationis hujusmodi: quæ cum, ut diximus, de jure sit nulla, etiam injuriosa est & plena scandalis & periculis, & quam nemo vir bonus, & præsertim ecclesiasticus sequi debet. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIV. duodecimo calendas Octobris pontificatus nostri anno IV.

JO. DE NURSIA.

EPISTOLA FREDERICI Lantgravii Thuringiæ, ad concilium Basileense.

Petit ut causa Frederici ducis Saxoniæ cum Erico duce de Lanwenburg *ad forum sæculare remittatur.*

Anno 1434. *Ex ms. Aquicinct.*

SAcræ generali synodo in civitate Basileæ congregatæ, ecclesiam universalem repræsentanti, sibi gratiosissimæ, recommendationem humillimam, & ad quæque promtissimum famulatum.

Nostis, patres & domini clarissimi, nec non humiliter profiteor, quod disponente Domino, cui obediunt universa, quod Romana ecclesia supra reges & regna, tamquam mater & magistra, supremum obtinet principatum, & per ejus ministerium regitur & dirigitur catholicæ fidei firmamentum. Hæc autem sicut mater alma, fidelis nutrix, & provida dispensatrix, in prosequendis & discernendis juribus cum ea circumspectionis maturitate procedere consuevit, quod nulli præjudicat dum cuique gratiam impertitur, & singulorum jura non minus in aliis quam in seipsa conservat, nec in aliquos manus injuriosas extendit, a qua doctrina justitiæ recipitur & habetur. Profecto fervens zelus ejus non tepuit, nec tepescit, quin suos devotos & humiles filios non solum non lædere, vel injuriis provocare, sed potius intendat favoribus & gratiis prævenire. Cum autem ipsa eadem mater ecclesia progenitores meos, meque, quos inter principes orbis terræ catholicos exhibentes ei omni reverentia semper filiales affectus, intra suæ dilectionis brachia collocaverit, ac in gratiis petitis repulsam non dederit, nec in juribus aut privilegiis aliquatenus non læserit; mirari & comprehendere non sufficio, quomodo vos universali ecclesiæ, Romano pontifice superstite, præsidentes, jus fori sæcularis inter sæculares, & in causa sæculari, sæpe licet petitum, impedire voluistis patruo meo FREDERICO Saxoniæ duci, contra quemdam ERICUM ducem de *Lanvvenburg*, eum super eodem ducatu injuste turbantem & inquietantem, de quo rite & realiter per gloriosissimum principem & dominum meum dominum SIGISMUNDUM imperatorem modernum, ad quem spectabat & spectat, infeudatus & possessionatus ipse & suus bonæ memoriæ progenitor dominus FRIDERICUS dum vixerit, dudum extiterunt. Cum etiam coram eodem domino imperatore per me ad judicium imperiale suum evocatus & citatus in certum diem existat canonice & legitime, ubi quodammodo causa pendet indecisa, cum dicto duce de *Lanvvenburg* de jure sibi competenti decertaturus. indecens quidem est, ut inde sequantur injuriæ, unde jura nascuntur; & illi de paterna manu umquam nocumenta sentiant, qui per eam attolli meruerunt. Quomodo reddetur pro bono malum eidem patruo meo atque mihi, in eo qui pro fide orthodoxa contra hæreticos totum orbem de præsenti infestantes & conturbantes, bellando & pugnando a viginti annis citra, sine intermissione, extremis periculis, res & vitas, proprias facultates & personas comitum, baronum, militum & armigerorum suorum atque vulgarium hominum sine numero & modo impendit, visus est perdere lætus? Quapropter peto ex animo tam supplici quam confidenti, quatenus ad præfatum dominum meum patruum atque me paternum convertentes intuitum, ac desiderantes ta-

lem fidei propugnatorem in tranquillitate prosperá ducatus prædicti permanere, non solum ad forum suum sæcularem remittere sed in juribus ipsius eum defendere liberaliter & effectualiter præsidia favoris vestri sibi impendatis, facturi ut ipse & ego majoris devotionis debito teneamur, utilitatibusque ac commodis & honoribus specialioribus obligationum obsequiis astringamur, tam universali ecclesiæ quam P. V. quas universorum idem Dominus magni consilii angelus in hoc sacro concilio dirigat & conservet pro reformatione unionis & pacis ejusdem ecclesiæ suæ sanctæ. Scripta anno Domini MCCCCXXXIV. &c.

Earumdem paternitatum pronus & fidelis vernaculus FREDERICUS Dei gratia Thuringiæ Lantgravius & marchio Misnensis.

EJUSDEM EPISTOLA ad concilium Basileense.

Petit in gratiam curatorum corrigi nonnullos abusus.

Anno 1434. 25. Sept. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis reverendisque patribus ac dominis cardinalibus, archiepiscopis, episcopis in sancta Basileensi synodo constitutis, universam ecclesiam repræsentantibus, nobis in Christo venerandis omnem promtitudinem pro salubri erectione status universalis ecclesiæ.

Reverendissimi reverendique patres ac domini, pro laude Dei & suæ ecclesiæ in Spiritu sancto legitime congregati, ex quo claret vestris apicibus dignissimis, synodalibusque epistolis jocundissimis universum per orbem diffusis, omnium laborum conatuumque solertiam vestrorum circa reformationem abusuum & erratuum, necnon eorum quæ ecclesiam Dei scandalizant remotionem potissime atque piissime intendere atque versari. Hinc R. P. pro eodem salubri statu ecclesiarum districtuum nostrorum, salute populorum, & præcipue indemnitate curatorum & ecclesiarum curatarum, quarum jus patronatus in potiori parte ad nos inibi spectare dignoscitur, V. P. proponimus, intimantes quod nonnullus abusus præfatis ecclesiis parochialibus maxime onerosus, immo ut dictim exprimitur, finaliter exterminativus per commissarios domini archiepiscopi Moguntini extitit introductus. Dum enim ipsis vel auctoritate apostolica vel nostra præsentatione legitima rectores præficiuntur, continuo nec expectato quartæ partis anni lapsu, monentur ad solutionem fructuum biennialium sub gravissimis pœnis, quam si non infra brevissimi temporis spatium expediant ad nutum eorum, ipsos rectores excommunicant, præfatas ecclesias in divini cultus diminutionem, damnum parochianorum in hoc non delinquentium, ecclesiastico interdicto supponunt, & quod est gravius, plerique in primo anno vacationis quadruplices fructus sublevant. Immo si acciderit casus, sextuplices fructus tribus rectoribus sibi invicem eodem anno succedentibus expeterent; quos tamen natura eodem anno denegat germinare. Quibus exactionibus ecclesiæ terrarum nostrarum adeo gravantur, quod interdum veris & utilibus rectoribus tanta gravamina subire timentibus, defraudantur interdum, & proh dolor! nimis crebre negligenter reguntur, interdum ex toto viduatæ deseruntur, sicuti plures hac occasione inpræsentiarum viduatæ reperiuntur, & populus negligitur, quod dolenter referendo denuntiamus, cum potius pastores omni cura studere deberent, ut animarum saluti, quæ non modicum in curatis residet, provideretur; quam statum curatorum in nihilum redigere, immo juris naturalis tramitem excedunt congrua portione, ubi fructus expensarum deductionem non transcendunt, eosdem exspoliant. Quæ inconvenientia ex præmissis gravaminibus sequentur V. P. perspicuis indiciis luculenter elicere poterunt & pensare. Insuper aliud mirandum genus gravaminis in terris nostris agitatur, quod nullis tam clericis quam laicis litteris apostolicis, immo sacri vestri concilii, uti licuerit, nisi prius pro littera nuncupata *Vidimus* certis pecuniis datis & solutis, & plerique in duplo plus quam in Romana curia, vel sacra vestra Basileensi synodo pro eisdem expositum fuerit. Hæc, certis motivis nostros animos pulsantibus, obticere nequivimus; immo ex præmissis gravaminibus pejora verisimiliter inter statum spiritualium & sæcularium emergi nobis timentibus, cum ex nimia compunctione etiam sanguis mansuetorum commoveri consuevit. V. P. R. celeri remedio, ut speramus, succurrentibus, non nostri commodi, quin potius profectus ecclesiarum, salutis animarum, & debiti regiminis ecclesiarum zelo; confidentia etiam vestri celeberrimi cœtus ad præmissa juxta epistolarum continentiam nobis directarum intenti duximus proponenda, quem divina gratia fovere & felici fine mancipare dignetur, in ecclesiæ & sui benedicti nominis gloriam & honorem præmissorum, solatiosum, benivolum, ac generosum responsum affectantes. Datum anno Domini MCCCCXXXIV. VII. calendas Octobris, nostri principatus sub sigillo quo omnes utimur.

Vestrarum reverendarum paternitatum devoti filii FREDERICUS Thuringiæ Lantgravius & marchio Misnensis, ceteri comites, barones, milites, &c. per Thuringiam constituti.

LITTERA DOMINI IMPERATORIS missa sacro concilio super causa domini Rothomagensis & aliis concernentibus forum imperiale.

Anno 1434. 1. Octobris. *Ex ms. Aquicinct.*

REverendissimis, reverendis ac venerabilibus in Christo patribus, sacrosanctæ generali Basileensi synodo, &c.

Reverendissimi, &c. Sicut nobis semper jocundissimæ atque acceptæ sunt litteræ vestrarum paternitatum, quæ ad nos deferuntur, sic etiam pridie gratanter ultra modum accepimus litteram bullatam sacrosancti concilii, in qua post resumtionem exhortationum nostrarum, quam egregii oratores nostri ad reformationem in ecclesia sancta Dei, quam speciali aviditate majestas nostra desiderat, fecerunt; nobis insinuatis vos simile habere desiderium, & quod datus sit ordo, qui hactenus commode dari non potuit, pro executione præmissorum, & quod in brevi res acceptas a vestra paternitate præsentire habebimus. Nos possemus edicere, reverendissimi patres, quantum res illa cor nostrum lætificaverit atque extulerit, multum in Domino commendantes sanctam intentionem atque exactam vestram solertiam, quam in prosecutione ipsius necessariæ reformationis hactenus aliis incumbentibus prætermissæ, extendere disponitis. Et sic rogamus Altissimum, ut desideria & sanctum vestrum propositum ad laudem Dei & fructum ecclesiæ suæ votive dirigat, & cœptis felicem consummationem concedat. De reductione autem Græcorum habuimus alias per scripta vestra decretum super factis ipsorum publicatum, & tandem ex informatione certorum oratorum fratris nostri imperatoris Græcorum, qui ad nos huc venerant, satis intelleximus ordinationem ipsam, quæ nobis summe placet, & mox præfato fratri nostro imperatori scripsimus, & eum adhortati sumus summopere, ut istud sanctum negotium amplectatur, quemadmodum ex litteris nostris alias V. P. missis pariter concipere potuistis. Hæc enim res inter ceteras peragendas non est mediocris; sed in prosecutione sua omnibus Christianis præcipua esse debet. Præterea R. P. unum adjiciunt V. P. de causis Bisuntinensi & Bambergensi, quas prætenditis coram V. P. & foro ecclesiastico legitime introductas, & videmini nos adhortari ad protectionem & tuitionem personarum ecclesiasticarum & bonorum ecclesiæ, &c. Non erat opus, reverendissimi patres, adhortatione hujusmodi, quoniam nihil ita cordi habemus, uti ministros Dei omni honore, omnique conservatione venerari, & ita a juventutis nostræ primordiis, antequam officium imperialis dignitatis humeris nostris incumberet, solerter fecimus, & in futurum A omni studio faciemus. Vellemus tamen, & sic dignum arbitramur, ut & ipsi vice reciproca erga nos & imperium facerent debitum, & quicquid esset de foro nostro nobis dimitterent, & res imperii jurisdictioni ecclesiasticæ non intricarent; sed usque modo illud obtinere non potuimus, quin & justissimæ oblationes parvipenduntur, & proceditur in rebus imperialibus, ac si jurisdictio nostra non superesset. Si pro eo turbatum gerimus animum, si jurisdictionem nostram manutenere & conservare disponimus, credimus per hoc non molestare facta ecclesiæ, B quæ uti pupillam oculi protegere atque defensare intendimus. Sed quod vocaverimus dominum cardinalem Rothomagensem, hoc nobis profecto licuit, quia pro regalibus hoc fecimus, quæ ipse tamquam vassallus noster a nobis & sacro recognovit imperio, præstito fidelitatis & obedientiæ debito juramento, & in illa causa juridice procedere intendimus, non tamquam contra prælatum, sed imperialem vassallum, qui forte debiti sui immemor esse disponit, sperantes quod sacrum concilium, pro cujus stabilimento tanta subivimus, nobis in jurisdictione & justitia C nostra favebit; quoniam nullatenus patiemur res mere imperium concernentes per adversantes nobis ad libitum hinc inde trahi, ac si potestas imperii penitus videretur extincta: rogantes vestras paternitates ex intimis cordis nostri affectibus, quatenus nos & facta nostra velitis recommissa suscipere, & in juribus & jurisdictione sua favorabiliter conservare. Ceterum occurrentia nobis crebris nunciis atque litteris vestris paternitatibus significabimus. Et vice versa cum desiderio deprecamur, quatenus & vos de his quæ egeritis sæpissime visitare velitis pro consolatione nostra speciali. Et si quid per nos D fieri possit, quod ad honorem, promotionem & commodum, cum ad beneplacitum V. P. devenire conspexerimus, gratissimo animo faciemus. Datum Ratisbonæ die I. mensis Octobris MCCCCXXXIV. regnorum nostrorum &c.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum imperator semper augustus, ac Hungariæ, &c. rex.

Ad mandatum domini imperatoris in suo sacro consilio, &c.

E

LITTERA DOMINI IMPERATORIS super materia Græcorum.

Anno 1434. 1. Octobris. *Ex mss. Aquicinctensi, & Charvotiano.*

REverendissimis reverendisque ac venerabilibus in Christo patribus & dominis sacrosanctæ generali Basileensi synodo &c.

Reverendissimi reverendique in Christo patres, amici ac venerabiles & egregii, sincere grateque dilecti, recepimus pridem litteram

teram P. V. cum incluso decreto super factis Græcorum in sessione proxima publicato. Audivimus tandem certos ex venerandis ambassiatoribus fratris nostri JOHANNIS imperatoris Græcorum, qui ad nos huc venerant, visisque & auditis singulis, summam in Domino nostro JESU CHRISTO pacis & unitatis auctore accepimus jocunditatem atque lætitiam, & conclusa hujusmodi extollimus valde atque laudamus, nec aliud nobis posset incumbere, nisi Deo nostro ingentes porrigere gratias, & divinam majestatem suam obnixius implorare, ut hanc rem pie & bene conceptam sua misericordia bono exitu, uti indubitanter confidimus, felicitare dignetur, ad augmentum & utilitatem ecclesiæ suæ sanctæ. Itaque mox præfato fratri nostro JOHANNI imperatori Græcorum scripta & hortamenta nostra transmisimus, ut omnes conatus excitet, & executioni tantarum rerum solers intendat, & sic ipsum facturum speramus. Restat nunc, reverendissimi patres, ut sacrosancta synodus, quæ huic divino negotio laudabile dedit exordium, illud omni posse ad effectum felicem perducat. Et nos quoque, qui inter cetera vota nostra ad hanc unitatem semper summum direximus desiderium, prout præfato imperatori, qui super re illa nobiscum crebris scriptis & avisationibus usus est, constat; etiam omnes favores præstabimus, nec per nos parcetur laboribus, nec fatigis. Clare namque R. P. nos qui cum orientalibus confinamur, cognoscimus quantum unitas hujusmodi ad augmentum ecclesiæ Dei & terrorem gentium barbararum profutura sit; & tanto eam plus magnipendimus, & ad omnem operam & prosecutionem nobis possibilem nos promtos offerimus. Datum Ratisponæ die 1. mensis Octobris MCCCCXXXIV. regnorum nostrorum, &c.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum imperator &c.

SEQUUNTUR LITTERÆ ducis Britanniæ ad concilium.

Guillelmum abbatem Belli loci electum Macloviensem ei commendat.

Anno 1434. 7. Octob. *Ex ms. Chauveliano.*

SAcrosanctæ synodo generali Basileensi in Spiritu sancto legitime congregatæ, sacrosanctam universalem ecclesiam repræsentanti, canonica reverentia & obedientia tam debitis quam devotis.

Nuper Macloviensi ecclesia pastoris officio destituta per obitum bonæ memoriæ AMAURICI ultimi ejusdem episcopi, capitulum dicti loci, vocatis vocandis, cupientes eidem ecclesiæ de idoneo pastore providere, unanimiter, nemine discrepante, vota sua direxerunt in venerabilem patrem GUILLELMUM abbatem B. Mariæ de Bello loco, eleemosynarium ac consiliarium meum fidelissimum, ipsumque in dictæ ecclesiæ sponsum rite & canonice elegerunt, & electionem hujusmodi solito more publicarunt. Quæ quidem electio, consideratis virtutum meritis, quibus ipsius electi personam gratiarum largitor Christus Dominus abunde insignivit, cum idem electus sit scientia eminens, moribus clarus, fidei orthodoxæ pugil, zelator justitiæ, atque totius bonitatis cultor, ex utroque parente de nobili prosapia, majoribus atque potentioribus & in legalioribus totius ejusdem dioecesis ortus, in clero & populo dictæ dioecesis ingentem lætitiam & ineffabile gaudium in Domino contulit. Et licet sanctissimum dominum nostrum precibus humilibus, litteris, & oratoribus iteratis rogaverim, humiliter supplicando, ut de dicta ecclesia nullatenus disponeret, aut aliquem eidem præficeret præsulem præter sacrorum canonum, & præsertim saluberrimi vestri decreti censuram; nihilominus sua sanctitas sinistre, ut creditur, informata, præpropere aliter disposuisse dicitur. Cum igitur, reverendissimi reverendique patres, frustra foret jura condere, nisi exsecutionem haberent, vestras reverendas paternitates ea qua possum ampliori affectione supplico, quatenus Dei & sacrosanctæ matris ecclesiæ intuitu ac mei contemplatione, dictum electum in sua justitia dignemini favorabiliter habere recommissum, mihi grata quoque significantes obedire paratissimo, auxiliante Domino nostro JESU CHRISTO, qui vestras reverendas paternitates ad ea feliciter peragenda conservare dignetur & dirigere, ob quæ in Spiritu sancto estis legitime congregati. Scriptum Nanneti septima Octobris.

Humilis & devotus sanctæ matris ecclesiæ filius JOHANNES dux Britanniæ, Montis-fortis & Richemondiæ comes.

LITTERA DOMINI IMPERATORIS Romanorum, missa imperatori Græcorum, super reductione ecclesiæ orientalis, &c.

Ex ms. Aquicinctensi & illustrissimi domini Chauvelin.

SIGISMUNDUS, &c. Serenissimo principi domino JOHANNI PALÆOLOGO in Christo Deo fideli imperatori, & moderatori Romeorum, fratri nostro carissimo, salutem & felicem perpetuamque consequi unitatem.

Serenissime princeps, frater noster carissime, inter alia desideria, quibus cor nostrum ad augmentum ecclesiæ sanctæ Dei ferventissime æstuavit, semper nobis præcipua cura fuit, omnes vires laboresque accuratos extendere, quo orientalis ecclesia, quæ numero hominum atque gentium copiosissima esse constat, in eadem nobiscum fidei jungeretur unitate. Et licet retroactis tem-

poribus super re illa multa perquisierimus, & per alios amatores fidei sit quæsitum, tamen visum est illam unitatem nullatenus procurari, ac fieri posse, nisi in synodo generali. Itaque sicut vestra fraternitas novissime per venerandos ambassiatores vestros ad sacrum concilium missos, nobis super ea materia scripsit, & nos hortata est ad exsecutionem unitatis hujusmodi favores nostros exhibere, de qua multum lætati atque jocundati sumus; sic etiam quicquid potuimus ad prosperitatem illius sancti negotii applicavimus. Unde, frater carissime, sacrum concilium Basileense in Spiritu-sancto congregatum, quod ad omnem unitatem & pacem intendit, nobis scripsit; sic etiam egregii duo ex ambassiatoribus vestris ad nos redeuntes majestati nostræ exposuerunt, qualiter ipsa sancta synodus cum ipsis certa conclusit capitula, quæ vidimus, Et de illis, quoniam de felici exitu unionis hujusmodi firmam fiduciam cupimus, in Domino nostro Jesu Christo jocundamur, illaque firmata laudamus & extollimus, quoniam ex hac futura, Deo auspice, unione summam Christianæ reipublicæ utilitatem speramus accrescere. Quid restat, carissime frater, nisi ut vestra fraternitas jam omnes conatus excitet, vires animet, & illa quæ cœpta sunt forti in Christo assumta fiducia prosequatur.* Quid enim fructuosius atque honorificentius imperio vestro atque orientali genti esse poterit, & apud Deum commendabilius, quam scissuram veterem caritate & mansuetudine taliter reparare? Et ad hoc fraternitatem vestram accuratissime adhortamur. Quicquid enim majestas nostra ad hanc rem divinam facere debebit & poterit, ita nobis gratum & acceptum erit, ut nihil gratius, & sic nos offerimus omni alacritate paratos. Datum, &c.

* al. prosequamur.

LITTERA DOMINI DUCIS BRITANNIÆ.

Missa concilio super facto ecclesiæ Macloviensis, &c.

Anno 1434. 16. Octobr. Ex ms. Aquicinctensi.

SAcrosanctæ synodo generali Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi patres ac domini, & amici confidentissimi, carioris recommendationis alloquio tam humilis quam devotæ. Nuper & novissime cathedrali ecclesia Macloviensi per bonæ memoriæ Amaurici illius tunc episcopi, obitum vacante, capitulum & canonici ejusdem zelantes dictæ provideri ecclesiæ, certa tunc assignata ad futuri pontificis celebrandam electionem die adveniente, venerabilem in Christo patrem Guillelmum abbatem monasterii B. Mariæ de Belloloco ordinis canonicorum regularium sancti Augustini, dictæ diœcesis, de baronum & militari ex utroque parente procreatum genere, moribus comprobatum, nemine deflectente, elegerunt. Nihilominus tamen post electionem hujusmodi, sanctissimus dominus noster papa de dicta dicitur providisse ecclesia, & per translationis viam providisse episcopo Trecorensi, contra sacrosancti Basileensis concilii decreta laudabilia, & in electionis præmissæ præjudicium. A qua non immerito ad dictum sacrosanctum Basileense concilium, uti justitiæ matrem, duxi appellandum, intentione incommutabili suffultus, in Deo fisus, electionem hujusmodi propriis prosequi expensis, quoniam mea quamplurimum interest, maxime cum dicta civitas Macloviensis sit portus, protectio, & pene pugil totius ducatus mei, resque oppido opportuna sit, quod præsul inibi præficiendus sit generosus, potens, & strenuus ad hujusmodi civitatem, quæ est in maris angulo versus Angliæ & Normanniæ partes circumsepta, tuendam, clero & populo ac patriæ notabilis & gratus existat; quoniam quamvis hactenus inibi semper extiterint episcopi notabiles, potentes, litteratique viri, vix illam civitatem a populi rumore protegere valuere; ac incunctanter si translatus memoratus ad dictæ civitatis possessionem appulerit, informatus existo, grande præjudicium inde mihi posset generari, irreparabileque dispendium, cum prorsus patriæ nobilibus, canonicisve ecclesiæ antedictæ ac civitatis civibus exosus existat, certis existentibus causis in causæ deductione promendis, nisi ab hujusmodi cœpto deflectatur negotio. Quapropter V. R. paternitatibus vicibus geminatis intimis ac sinceris affectibus ad excutiendum scandala, quæ ex præmissis pullulare possent, irreparabilia, humilius quam possum supplico, quatenus dictam electionem approbare dignemini, perpetuum translato imponendo silentium, ne pariatur mihi stimulus, quod absit, a sanctæ matris ecclesiæ obedientia per justitiam mihi ademtam recedere. Semper quippe per Dei gratiam mei progenitores reges & duces Britanniæ, & ego modernus eorum inhærendo vestigiis, ecclesiæ ac sanctæ sedis apostolicæ zelatores extitimus. Et quia præsens negotium, causis sinceriter inspectis, adeo cordi adscripsi, V. R. paternitates non turbentur sic me fari, cum primogenitores mei illius ecclesiæ & aliarum ducatus simus fundatores; quodque translatum antedictum ante dispositionem præfatæ ecclesiæ Macloviensis exhortaverim, ne illam quovis quæsito colore peteret; cum scirem patule ipsum eam in suis libertatibus, ipsius ignobilitate & potentia pensatis, non posse defendere. Et quia reor quod V. R. P. sinistrum referatur, nusquam fidem adhibeatis; sentientes quod numquam meum intendo aliter commutare propositum. Et licet ipsum in ambaxiatam

ad dictum sacrosanctum transmiserim concilium, intentionis meæ, quod aliam haberet ecclesiam, præsertim tantam, tantæ potentiæ, tantæ custodiæ, tantique periculi, ubi nervus totius mei ducatus solidatur, nullatenus extitit, nec erit umquam. Quare iterum eisdem V. R. P. supplico, quatenus recisiorem quam poteritis dicto electo justitiam dignemini ministrare, & bene advertere, ut firmiter credo, egeritis, & mihi patriæque meæ pro utilitate reipublicæ complacere, taliter quod humiles preces sentiam profuturas; & sanctitati domini nostri scribere, ut translationem hujusmodi dignetur supprimere, & tenear, prout teneor, ad gratiarum actiones. Insuper sanctitati domini nostri papæ ante dispositionem ecclesiæ, certos meos ambaxiatores transmiseram, ad supplicandum humiliter, quod electionem expectaret juxta decretum concilii, quos sinistre informatus, neglectus extitit exaudire. Unde non sufficio admirari, quod sic de levi non expectata electione processit. Prolixus verbis existo; hoc enim me adigit negotium quod partim statum totius mei ducatus concernit. Reverendissimi patres & domini & amici confidentissimi, si qua possum tam in spirituali quam in universali significando possetenus facturum. Et conservet vos Altissimus longævos per successus cum honoris & gratiæ incremento. Scriptum Veneti XVI. Octobris MCCCCXXXIV.

Humilis & devotus sanctæ matris ecclesiæ filius JOHANNES dux Britanniæ, Montis-fortis & Richemondiæ comes.

LITTERA DOMINI NOSTRI PAPÆ missa concilio super materia Græcorum.

Anno 1434. 20. Octob. *Ex ms. Aquicinctensi.*

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus & dilectis filiis in sacro generali Basileensi concilio congregatis salutem, &c.

His proximis diebus tum per litteras vestras, tum etiam per dilectum filium magistrum Simonem *Freron*, nuncium ad nos destinatum, satis cognovimus, quæ inter vos & carissimi filii in Christo JOHANNIS PALÆOLOGI Romeorum imperatoris, ac venerabilis fratris JOSEPH Constantinopolitani patriarchæ oratores super unione orientalis ecclesiæ tractata & conclusa sunt. Credimus plurimos ex vobis non latere, quanto cordis desiderio ad eam sanctissimam unionem semper affecti fuerimus. Primum namque apud felicis recordationis MARTINUM papam V. prædecessorem nostrum, pro viribus nostris laboravimus. Iterum post ejus obitum quæcumque ipse prædecessor noster promoverat, fuimus diligenter exsecuti. Invenimus multa valde bona, & ad ipsam unionem commodissima, quæ etiam præfato JOHANNI imperatori & JOSEPH patriarchæ multum consona videntur, quemadmodum ex litteris ipsorum plane intelleximus. Ob quam rem exultantes in Domino eique offerentes hostiam jubilationis & laudis, oratorem nostrum ad eos iterum destinavimus, qui, veluti convenire videmur, præmissa concludent, sicut alias per venerabiles fratres præsidentes nostros latius insinuavimus vobis. Cum itaque in unum hujus sanctæ unionis & pacis finem conveniamus, speramus rem hanc juxta utriusque nostrum desideria esse successuram; ad quam quidem omne ingenium & posse nostrum, prout necessarium & utile fuerit, iterum inpræsentiarum offerimus. Verum enim dilecti filii nostri NICOLAUS tituli S. Crucis Jerusalem, & Jo. tituli S. Petri ad vincula S. R. E. presbyteri cardinales ad nos ex sacro concilio proficiscentes, apud nos in proximo * exituri sint, paulisper responsioni vobis faciendæ supersedemus. ut enim ad consequendum integrum consummatumque hujus negotii finem, nihil deesse videatur, nobis & venerabilibus fratribus nostris visum est de materia hujusmodi prius cum præfatis NICOLAO & JOHANNE conferre, quos veluti plene informatos & ipsi unitati valde affectos non dubitamus multum esse valituros. Itaque cum primum venerint, curæ nostræ erit una cum eis & aliis fratribus nostris, ut ante promisimus, quantum res exegerit, juxta omnium nostrûm desideria plene respondere, sicut in domino, qui bonus est in se sperantibus, indubie confidimus. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIV. XIII. cal. Novembris pontificatus nostri anno IV.

* *f.* extituri.

A. DE PALAZAGO.

LITTERA MAGISTRI SIMONIS Freron oratoris concilii apud dominum nostrum papam super facto Græcorum.

Anno 1434. 20. Octobr. *Ex ms. Aquicinct.*

ECclesiæ sanctæ in Spiritu sancto Basileæ congregatæ.

Reverendissimi reverendique patres, filiali recommendatione præmissa. Convenerunt Græci, qui in curia SS. domini nostri papæ morantur, frequentius mecum, conferentes plurima verba super reductione ecclesiæ orientalis ad unitatem fidei cum ecclesia occidentali; videntesque decretum sacri concilii super hac re factum, laudaverunt, & glorificaverunt Deum, qui talem inspiravit paternitatibus vestris voluntatem, asserentes nullum alium modum ad finem unionis congruentiorem inveniri posse præter illum, quem sacrum concilium juxta tenorem decreti intendit practicare; frustraque eniti Romanam ecclesiam per alium mo-

dum pervenire ad præfatam unionem. quos interrogavi inter cetera, si missi essent ex parte imperatoris ad sanctitatem domini nostri. Responderunt se non esse missos a quocumque, sed Græciam fugisse propter æmulorum suorum prosecutionem. quæ scribo paternitatibus vestris, ne quis vos seducat inanibus verbis. adjecerunt præfati Græci, quod sicut causa dissidii ecclesiæ orientalis ab ecclesia occidentali fuit ex eo quod post antiqua septem universalia concilia, in octavo concilio Græci non interfuerunt: in quo tamen fides processionis Spiritus-sancti a Patre & Filio fuit sine ipsis declarata: ita necesse est ad unionem componendam fieri concilium universale, in quo Græci super hac doctrina licet catholica audiantur. Video sanctitatem domini nostri huc usque bene dispositam ad exaltationem fidei & honorificentiam nominis Christiani. Sed ut res maturius fiat, adventum expectat reverendissimorum dominorum cardinalium domini S. Crucis & domini S. Petri ad vincula, qui cito sunt venturi Florentiam. Unde habito responso a sua sanctitate, revertar ad concilium sine dilatione. Ecclesiam suam in Basilea congregatam miseratio Dei omnipotentis continuo mundet & muniat, qui vestras reverendas paternitates pro suis laboribus perenni felicitate compenset. Datum Florentiæ die xx. Octobris MCCCCXXXIV.

Vestrarum R. P. servitor
Simon *Freron.*

LITTERA ISAIÆ EPISCOPI Jerosolymitani super materia unionis Græcorum transmissa domino papa.

Anno 1434. 1. Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAnctissimo ac beatissimo domino nostro domino EUGENIO papæ.

Beatissime in Christo pater & sanctissime domine, post debitam devotam ac humilem recommendationem ad devota pedum oscula beatorum. Brevia sanctitatis vestræ humiliter suscepi circa materiam sanctissimæ unionis Armenorum gentis cum Romana ecclesia, communi omnium matre, cujus throno beatitudo vestra, annuente Domino, dedicata est; quibus reverenter respondeo, quod sicut anno præterito contuli cum venerabili viro Christophoro Gazatono secretario & nuntio sanctitatis vestræ, nihil mihi dulcius esse posset, quam diebus meis tam singularem rem Deoque gratissimam intueri posse, cum ad salutem animarum communeque bonum nostrum pertineat. Et ita etiam nunc præfato Christophoro in materia prædicta id dixi, sicut ipse pedibus sanctitatis vestræ diffusius narrare poterit. Verum, ut ipse scit, litteras beatitudinis vestræ directivas, reverendissimo patri catholico patriarchæ nostro per sufficientem nuncium misi, easque de Latino in Armenum transferri feci, ut ipsi reverendissimo patriarchæ clarius quæ antea eidem scripserim innotescere possint. Spero enim, favente Domino & omnibus sanctis ejus, quod celerrime responsionem suscipiam, cum optima ejus dispositione ad tam singulare Dei opus, cum vera cognoscam bonitate, clementia & munere sanctitatis vestræ erga genus nostrum rem ipsam, quæ tanto tempore silentio deducta est, facile ad optatum finem deduci posse. venit nunc hujus imperatoris ordine ipse Christophorus ad conspectum beatitudinis vestræ, cui nonnulla vestræ sanctitati significanda imposui. Verum, ut existimo, cito rediturus est, pro apparatu unionis sanctissimæ, quæ cum hoc imperatore noviter per eum vestræ beatitudinis nomine conclusa est. Cum enim redierit, poterit versus reverendissimum patriarcham nostrum, sicut ordo datus est, accedere, & ego secum unum de presbyteris meis mittam, cum quo poterit omnia diligenter circa unionis materiam tractare atque perficere, secundum quod a beatitudine vestra habuerit in mandatis, nosque omnes semper bene dispositi erimus, ut tam utilissimum Dei opus finem sortiri valeat. Sanctitati vestræ me & meos humiliter commendo. Ex Constantinopoli die 1. Novembris MCCCCXXXIV.

Beatitudinis vestræ filius ISAIAS episcopus Jerosolymitanus.

COPIA LITTERÆ IMPERATORIS Trapezundarum.

Sanctissimo & beatissimo in Christo patri & domino, domino EUGENIO quarto summo pontifici Romanorum suo reverendissimo, &c. *Extat conc. tom.* 12. *pag.* 1010. *Signata* Aloiane Megacomeneno Dei gratia imperator Trapezundarum.

EPISTOLA PROVISORUM & decanorum foraneorum diœcesis Trajectensis ad concilium Basileense.

Scribunt in gratiam Walramni de Moirsa adversus Rodolphum de Diepolt.

REverendissimis reverendisque in Christo patribus & dominis, dominis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, prælatis, doctoribus, sacrum generale Basileense concilium facientibus, dominis & præceptoribus suis metuendissimis, ad dignissimos V. R. P. pedes, subjectionem omnimodam. Anno 1434. Novemb. *Ex ms. Aquicinct.*

Nuper nova nobilisque vox auctoritate sacri Basileensis concilii nostris in confinibus promulgata, qua videlicet nobiles & illu-

ſtres viri, diſſimiles tamen & diſſimiliter de eccleſia Trajectenſi contendentes, omneſque & ſinguli quorum intereſt, ad comparendum coram veſtris reverendiſſimis digniſſimiſque paternitatibus peremtorie citati ſunt, quæ nimium exhilarant & gaudio perfundunt totum partium noſtrarum populum Chriſtianum, jam diu ſatis tenebroſis ac tortuoſis errorum laqueis involutum, nunc tandem ab eiſdem in ſerenam juſtitiæ lucem V. R. P. æquiſſimâ ſententia deducendum, infimos nos puſilloſque & indignos nimis veſtris digniſſimis paternitatibus cum venia quam precamur, ſcribere compellit, eo quod noſtra vel modicum intereſſe videtur, utpote qui juriſdictionem ſpiritualem ipſius Trajectenſis eccleſiæ in noſtris terminis ex bonæ memoriæ domini Swederi de Culenbourg quondam epiſcopi Trajectenſis, ipſo vivente, fere ſeptem annis primum, deinde poſt ejus obitum ex obedientis & exulantis ejuſdem eccleſiæ vicarii generalis fere tribus menſibus ſecundo, & demum ex ſui ſucceſſoris illuſtris Walramni de Moirsa jam fere octo menſibus, commiſſionibus, auctore Deo, licet immeriti reximus quantum potuimus minus male, totius certe populi nobis licet indignis commiſſi ſubjectionem & obedientiam ipſi ſacro concilio Baſileenſi etiam in periculo diſſenſionum præterite devotiſſime applicando, cujus eſt non parva multitudo. Aſſunt enim plane in noſtro diſtrictu oppida murata circiter quinquaginta, & multa millia hominum adultorum, qui ſemper ſedi apoſtolicæ & nunc ſacroſancto generali concilio fuere devotiſſime obedientes, aliis ex adverſo ſe gerentibus, ipſi ſacro concilio nunc, ſicut prius duobus ſummis pontificibus, renitentibus ac rebellantibus manifeſte.

Nam ſicut ab initio proviſionis dicto domino Swedero quondam Trajectenſi epiſcopo per ſedem apoſtolicam factæ, quidam generoſus dominus Rodulfus de Diepolt violenter contra mandata apoſtolica de prædicta eccleſia ſe intromiſiſſe dignoſcitur, rebelliter cum ſuis complicibus agendo, in tantum ut iniquitatis filius diabolico ſpiritu ductus, de hæreſi ſuſpectus, tamquam membrum putridum juſto judicio ab eccleſia præciſus, cum quo Chriſti fidelibus communicare non licet, ac alias multipliciter nobis vitandus & pro tali habendus ab eiſdem duobus ſummis pontificibus per ſeptem annos & ultra, nobis & ſubditis noſtris fuerit denuntiatus, ipſumque ut talem publicare & denuntiare cum maledictione conſueta, candelis accenſis, campanis pulſatis, & ſingulis diebus feſtivis in noſtris fere mille eccleſiis accepimus in mandatis, perfecimuſque in ſingulis feſtis, donec & quouſque quidam dominus (a) Johannes Matiſconenſis epiſcopus, incomprehenſibili modo totum mun-

A dum relinquens implicitum, ipſum cum ſuis complicibus, ſine pœnitentia, ſine reſtitutione, ſine etiam ſatisfactione quacumque ſaltem apparente, de innumeris violentiis, rapinis, exactionibus, oppreſſionibus utriuſque ſtatus & ſexus hominibus crudeliter & dire ſatis illatis, dicebatur taliter qualiter abſolviſſe. Propter quod præſcriptus recolendæ memoriæ dominus Swederus tunc Trajectenſis epiſcopus, ab ejuſdem domini Matiſconenſis epiſcopi injuſtis proceſſibus ſive actibus ad ſacrum generale Baſileenſe concilium appellavit; cujus etiam appellationi nos tamquam vere obedientes filii, noſtri
B ac ſubditorum noſtrorum nomine adhæſimus, & hodie adhæremus.

Medio vero tempore, dum non ad ſummum pontificem, ſed ad ſacrum concilium, ad quod ſe etiam perſonaliter contulit, appellaſſe repertus eſt, fama in noſtris finibus pervenit, qualiter ſummus pontifex ad ſuggeſtionem dicti epiſcopi Matiſconenſis, ipſum a ſua eccleſia Trajectenſi ad quamdam Cæſarienſem in Græcia crudeliter ſatis tranſtulerit, ipſique Rodulfo de eccleſia Trajectenſi providerit.
C Quod dum omnes audientes nimium mirarentur, nec verum arbitrarentur aut poſſibile, talem hominem, tanto tempore rebellem, ad illam eccleſiam, quam tot annis violenter occupaverat, poſſe a ſummo pontifice promoveri. Certe idem Rodulfus nullam potuit a nobis aut ſubditis noſtris obedientiam aut ſubjectionem quomodolibet extorquere, licet diverſis perſecutionum generibus nos vexare non deſiit, nec deſinit pro præſenti; per hoc manifeſte inobediens ſacro generali Baſileenſi concilio, nobis ſub bulla plumbea ſic præcipienti, prout in eis quas veſtris conſpectibus recognoſcendas
D tranſmittimus, plenius continetur. Ipſo vero Swedero de medio ſublato, procedentibuſque prælatis & canonicis eccleſiarum Trajectenſium ad electionem illuſtris domini Walranni de Moirsa, aliis prælatis & canonicis in civitate Trajectenſi ſub umbra illius domini Rodulfi reſidentibus, manifeſte excommunicatis, & ad eligendum minus idoneis, poſtquam ſecundum ordinationes decretorum ſacri Baſileenſis concilii poſtulatio ſive electio de perſona domni Walranni legitime fuerat per dominum metro-
E politanum confirmata, ipſi domino poſtulato prædicto devote huc uſque paruimus & paremus; impoſſibile exiſtimantes, quod attentis veſtrarum reverendarum paternitatum æquiſſimis præceptis, earumdemque juſtiſſimis & divino ſpiritu conditis decretis, tali homini umquam tamquam epiſcopo animarum noſtrarum obedire deberemus: quippe qui tot millia animarum laqueo ſuæ inobedientiæ ac peſtiferæ rebellionis tanto

(a) Ejus prudentiam ſupra laudabat Philippus dux Burgundiæ in epiſtola data ad concilium 13. Januarii 1433.

tempore continuatæ damnabiliter peremit & perimit in dies. Sed potius eligere cupientes perpetuo exsulare, quam tali taliter obedire & flectere genua ante Baal. Quid enim insolentius, quidve indignius in ecclesia esse potest, quam ut sibi ipsi homo talis ecclesiasticam vindicet dignitatem feritate armorum & violentiis multis contra duorum summorum pontificum primo, & demum contra generalis sacri concilii auctoritatem? Quid jam spirituali gladio, quid censuris ecclesiasticis, quid Christianæ legi & disciplinæ, quid reverentiæ sacerdotali, quid denique divino timori relinqueretur, si non æquissima vestrarum paternitatum sententia tot malis debitum finem imponeret? Quamobrem reverendissimi metuendissimique patres & viri percelebres, qui positi estis regere ecclesiam Dei catholicam, quam acquisivit sanguine suo; vera utique mundi lumina, judices orbis ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges in compedibus, & nobiles in manicis ferreis, ad faciendum judicium conscriptum; quorum certe judicium tamquam non hominum, sed Dei, totus mundus anhelo spiritu desideranter expectat. Expectamus & nos humiles servuli V. R. P. una cum multarum millium animarum subjectis populis.

Dignentur itaque dignissimæ vestræ dominationes antichristianæ huic persecutioni tortuosissimisque errorum nexibus quibus premimur, justum ac celerem finem imponere, totique populo Christiano inobedientium ac rebellium errorem pestiferum cum correctione debita. Obedientium vero virtutem ac fidem e vicino cum præmio & honore condigno declarare, quatenus in similibus eventibus hujus rei exemplo singuli Christi fideles ad veram & firmam obedientiam animentur, ceterique ad rebellionem cito parati terreantur, ut sic consulatur ecclesiæ, salusque verorum fidelium per V. R. P. procuranda transfundatur in posteros, ut cognoscat generatio altera non solum quid a rebellibus istis temere fuerit præsumtum, sed etiam qualiter auctoritate sacri concilii fuerit juste punitum; alioquin si conniventibus oculis pertranseatur, serpatque hoc venenum ulterius, & non sequatur antidotum, absque dubio multas animas Christi sanguine redemtas habebunt perimere, peribitque de populo nostro jus, fas, lex, decus & honor ecclesiarum, libertas quoque & censuræ earumdem irrecuperabiliter destruentur, quod avertere dignetur & velit Dominus Jesus Christus sponsus ecclesiæ, suo Sancto Spiritu a vestro celeberrimo cœtu, ipsumque dirigere ad illa sacra opera feliciter consummanda, quæ eodem Spiritu agente gloriose incœpistis; qui olim Simonem non ad alta tendere prohibuit, sed in alto jam locatum gloriosius dejecit, Ananiamque & Saphiram se decipere volentes, ad aliorum terrorem juste prostravit. Scriptum anno Domini MCCCCXXXIV. mensis Novembris die IV.

Humillimi & indigni provisores ac decani foranei in jurisdictione spiritali Walatriæ, Scaldiæ, Suitbruclandiæ, Suithollandiæ, Boeriæ, Puttæ, Strelandiæ, Delflandriæ, Rimlandiæ, Kevenarum & Amstrelandiæ, comitatuum Hollandiæ & Zelandiæ ac Valvæ, ducatus Gelriæ diœcesis Trajectensis V. P. R. devoti servuli.

EPISTOLA JOHANNIS ducis Britanniæ, ad concilium Basileense.

Scribit in gratiam Guillelmi abbatis Belli loci, electi Macloviensis.

Sacrosanctæ synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, orthodoxam & universalem ecclesiam repræsentanti. *Anno 1434. 5. Novemb. Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendissimi atque reverendi patres, & amici specialissimi, cordiali recommendatione præmissa. R. P. V. innotescat, quod dudum ecclesia Macloviensis pastoris solatio destituta, per recolendæ memoriæ domini (a) G. cardinalis de Monte-forti obitum, ecclesiam ipsam, dum vivebat, obtinentis, decanus & canonici ipsius utilitatem & bonum universale præcipuæ patriæ meæ pensantes, civitatisque Macloviensis, quæ in extremitatibus mei ducatus, in maris insula versus Angliæ & Normanniæ partes circumsepta noscitur, in qua variarum conditionum gentes per maris & terræ semitas affluunt, quam decursis temporibus ipsius diœcesis nobiles, aliive ejusdem vicini ab inimicis & pyratis, in dictæ ecclesiæ prælatorum favorem, qui de nobili genere germinarunt, sæpissime defendere consuevere, sine quibus accommode aliter defendi non valuisset; & si contingeret eam ab inimicis occupari, quod absit, inde totius mei ducatus consequi posset perditio, guerrarum hostilitatibus, quæ diu partibus in illis viguerunt, obviare, periculis etiam, quæ ex defectu tuitionis civitatis memoratæ insequi formidabant, pro parte sua providere cupientes; certificati de moribus, scientia, probitate, & legalitate dilectissimi & fidelissimi consiliarii mei ac eleemosynarii G. abbatis monasterii B. Mariæ de Belloloco Macloviensis diœcesis, ecclesiæ prædictæ filii & ipsi immediate subjecti, qui de nobilioribus & potentioribus totius diœcesis & locorum inde proximorum existit, & omnium baronum dictæ diœcesis, & aliorum ducatus mei nobilium consanguineus, ipsum electum in ecclesiæ prædictæ pastorem elegerunt, & ipsius electionem inde sanctissimo

(a) Guillelmi de Monte-forti cardinalis, qui Roma rediens obiit Senis in Hetruria 27. Septembris 1432.

domino nostro papæ moderno præsentari fecerunt, qui ipsa nullatenus exspectata, de eadem, prout sibi placuit, contra juris communis & sacrorum conciliorum statuta disposuit. Denuo ecclesia præfata per bonæ memoriæ (a) A. præsulis obitum pastoris solatio orbata, ad ecclesiam ipsam fuit iterato concorditer electus, & veluti Aaron bis, ut verisimiliter speratur, a Deo vocatus. nec minus præfatus dominus noster simili modo, electione minime exspectata, neque trutinata, de eadem providit, dictum electum a jure sibi quæsito, ante provisionem aliter factam lædendo; quod rationi consentaneum non inspicitur, quin immo etiam unicuique asperrimum audire proditur, vestri decreti nervum prorsus supprimendo. Et ideo quod decretum non fovet, ridiculum foret a quoquam foveri, nec patiar, præsertim cum dicta civitas sit clavis totius mei ducatus, & indigeat homine opere & sermone potente, & nobilibus confœderato. Eapropter, reverendissimi reverendique patres, affectuose, quantum possum, V. R. exoro paternitates, quatenus decretum prout decet exsequendo, electionem prædictam confirmare dignentur. Nam alias læderentur ecclesiarum capitula, si suæ non valerent electiones, frustraque conderentur decreta, si non invenirentur qui ea tuerentur, essetque fabricandi materia totius desolationis electorum, & lites generare pestiferas, suadereque ecclesiarum invasiones pariter & mortes inter electos, & per summum pontificem taliter præficiendos. ad quæ concilium in Spiritu-sancto congregatum pro tam præmissorum, quam rerum aliarum exorbitantium reformatione, excusso negligentiæ somno, extemplo advertere circumstrepitur. Reverendissimi atque reverendi patres, si quæ sint V. R. P. grata, mihi curetis intimare, & ea possetenus adimplebo, favente sacro Pneumate, qui E. V. P. in felici prosperitate conservet & dirigat in agendis. Scriptum in villa mea Veneti die v. Novembris.

Humilis & devotus ecclesiæ sanctæ filius dux Britanniæ.

JEHAN, propria manu.

SEQUUNTUR AVISAMENTA

dominorum deputatorum, in facto pecuniarum reperiendarum pro adventu Græcorum ad hoc sacrum generale concilium Basileense, &c.

Ex ms. Aquicinctensi.

1 IN primis, quod hæc sacrosancta synodus scribat dominis episcopis & capitulis, aliis quoque prælatis & ecclesiis, ac sæcularibus principibus Christianis, eorum subsidium implorando, quatenus scilicet ad hoc sanctissimum opus habeant contribuere, etiam cum largissimis oblationibus & donis.

2. Item, quod fiant & concedantur indulgentiæ ex parte & auctoritate hujus sacrosanctæ synodi generalis & sanctissimi domini nostri papæ, contribuentibus ad istud sanctissimum opus plenariæ, sicuti conceduntur pro passagio Terræ-sanctæ, & etiam contribuentibus ad reparationem ecclesiarum, pontium & aliorum operum, cum in hoc sanctissimo opere jaceat lucrum quasi inæstimabilium animarum; & avisetur de modo congruo levationis & receptionis pecuniarum hujusmodi subventionis, ne ipsas pecunias in levatione & receptione contingat diminui.

3. Item, fiat exacta diligentia, etiam cum monitorio debito, tam in genere, quam in specie & particulari, super recuperatione pecuniarum alias levatarum .... pro opere reductionis Bohemorum, tam per dominos ecclesiasticos quam sæculares in quibuscumque mundi partibus; & moneantur omnes & singuli cujuscumque conditionis existant, quatenus loca & personas in quibus & penes quas hujusmodi pecunias noverint consistere aut manere, habeant his qui super hoc deputabuntur fideliter revelare.

4. Item, si aliquæ personæ ecclesiasticæ vel sæculares, vel collegia, aut conventus cujuscumque status, dignitatis, aut religionis existant, teneant res quascumque, quas conscientiis eorum non videntur de jure posse licite tenere, vel quæ de jure deberent exponi ad pias causas per ecclesiam; quod domini deputati possint committere duobus vel tribus, quatenus prædictas res, ubicumque fuerint, faciant vendi, & pretium committi ad istam piam causam.

5. Item, quod deputentur a sacro concilio aliqui exsecutores, qui habeant componere cum usurariis super usuris incertis, quatenus illæ usuræ ad hoc sanctum opus applicentur, & cum quibuscumque aliis qui illicite aliquid detinent vel alienum, & non extat persona certa cui esset restitutio facienda. Similiter etiam super incertis legatis ad pias causas.

6. Item, advertendum est de dispensatione trium principalium votorum, peregrinationis scilicet ad sanctum sepulcrum, sanctum Petrum, S. Jacobum, & aliorum etiam, matrimoniorumque principum & aliorum.

7. Item, si qui ex dignitatibus, beneficiis, vel officiis simoniace vel qualitercumque acquisitis fructus quoscumque & ex quacumque causa indebite perceperunt, solvendo medietatem unius anni ad hoc opus, intelligantur liberati de residuo quod perceperunt.

8. Item, dispensetur cum illis, qui alias arma seu alia de jure prohibita portaverunt ad terras infidelium, si manus suas ad expensas Græcorum præfatas porrexerint adjutrices.

(a) Amalrici *de la Motte* antea episcopi Venetensis, defuncti 1434.

9. Item, attendendum est de prælatis, qui ad hoc sacrum generale concilium vocati non venerunt, nec miserunt, & præcipue de his qui a subditis pro huc accedendo pecunias acceperunt, & venire neglexerunt.

10. Item, quod domini vicarii, civitates quoque, & terræ ecclesiæ habeant in isto sancto opere præstare subsidium.

11. Item, quod sacrum concilium * reverendissimorum dominorum cardinalium faciat in præmissis suum posse.

*f. collegium.

12. Item, habeatur recursus ad reverendissimum dominum cardinalem Angliæ, quatenus nunc pro hoc sanctissimo instanti opere velit, vel dono, vel mutuo concurrere super semidecimam vel aliis juribus universalis ecclesiæ, vel ratione; & super hoc habeatur tractatus cum reverendo patre domino episcopo Londoniensi, & aliis dominis ambassiatoribus regni Angliæ.

13. Item, advertatur de pecuniis debitis in regno Portugalliæ, &c.

14. Item, quod reperiatur modus aliquis, per quem etiam Judæi ad hoc tam pium opus contribuant.

15. Item, quod videatur de testamentis, & præcipue prælatorum, qui in hoc sacro concilio decesserunt.

16. Item, videtur quod instanti expeditione ambassiatorum ad Græciam, quod committatur deputatis, ut componant super semidecimam cum illo principe vel prælatis suæ ditionis, de quo alias fuit facta mentio in sacris deputationibus.

17. Item, requiratur serenissimus princeps dominus rex Poloniæ pro pecuniis super semidecima & aliis juribus ecclesiæ mutuandis.

18. Item, requiratur serenissimus dominus rex Aragonum, quatenus commodet galeas munitas.

19. Item, requiratur domina regina Siciliæ, quatenus etiam galeas munitas commodet, & præstet subsidium saltim de his in quibus tenetur ecclesiæ.

20. Item, requiratur illustris dominus FREDERICUS dux Austriæ, quatenus velit aliquod subsidium facere, aut saltem mutuare.

21. Item, requirantur domini Veneti quatenus dent modum in civitate Constantinopolitana, quod casu quo serenissimus imperator Romeorum & alii domini Constantinopolitani ad hoc sacrum concilium venirent, & infideles attentarent ipsam civitatem Constantinopolitanam invadere, reperiantur ibidem decem millia florenorum auri de camera pro illius civitatis defensione, & detur de hujusmodi decem millium florenorum, in casum & eventum quod præmissa exponantur, eisdem dominis Venetis per ecclesiam debita securitas.

22. Item, practicetur cum dictis dominis Venetis, quod mutuent ecclesiæ duas galearum suarum bene & decenter munitas pro dominis Græcis conducendis.

23. Item, petantur galeæ commodatæ a Januensibus, & super hoc requiratur illustris dominus Mediolanensis.

24. Item, requiratur communitas Florentina, quatenus etiam impendat caritativum subsidium, & mutuet super semidecima & aliis juribus ecclesiæ in suis territoriis debitis.

25. Item, similiter communitas Senarum, & præcipue administratores hospitalis Scalæ ejusdem civitatis.

26. Item, requiratur magnus magister Prussiæ, ut etiam det aut mutuet pecunias super præmissis.

27. Item, ad idem requiratur magnus magister S. Johannis Jerosolymitani, quatenus habeat tradere duas galeas munitas pro custodia civitatis Constantinopolitanæ.

28. Item, etiam detur modus quod magistri S. Jacobi de * Calciana & de Alcantara contribuant etiam & mutuent. Similiter illi militares de Montosia, & si qui alii sunt in Christianitate religiosi militares.

* f. Calatrava.

29. Item, de domino episcopo Taurinensi super mutuo.

30. Item, videatur si aliquid de semidecima jam imposita nunc haberi possit.

31. Item, placeat sacris deputationibus super prædictis celeriter deliberare, & committere executionem prædictorum modorum dominis deputatis, qui eosdem modos excogitaverunt, vel aliis, prout sacris deputationibus videbitur expedire.

BULLA DOMINI NOSTRI PAPÆ de assensu præstito in materia Græcorum.

Anno 1434. 15. Nov. Ex ms. Aquicinctensi.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, & dilectis filiis in sacro Basileensi concilio congregatis, S. & A. B.

Existimantes olim, etiam dum eramus in minoribus constituti, quantum esset grata & accepta Deo nostro reductio omnium nostrûm, qui sub nomine Christiano censentur, ad unum ovile & unicum pastorem, ut vera fides in omnibus elluceret semper & verbo & opere, juxta possibilitatem nostræ infirmitatis egimus, ut Græci ad unitatem Romanæ atque catholicæ ecclesiæ reducerentur. Itaque ante annos plurimos rem hanc multa cum diligentia promovere curavimus, inter cetera quantum in nobis fuit apud felicis recordationis MARTINUM papam V. prædecessorem nostrum operam dedimus, ut oratores suos ad carissimum filium nostrum Romeorum imperatorem & episcoporum Græcorum patriarcham Constantinopolim destinaret; qui cum diversos suos oratores ad ipsum prædecessorem misissent,

lissent, continuata cura solliciti fuimus, ut res ipsa finem optatum sortiretur. Denuo post assumtionem nostram ad summi apostolatus apicem, eadem renovantes, ut alia prætereamus, anno præterito cum oratoribus præfatorum imperatoris & patriarchæ, qui Romam ad nos venerunt, una cum venerabilibus fratribus nostris, assistente etiam carissimo in Christo filio SIGISMUNDO Romanorum imperatore semper augusto, multa practicavimus. Cumque hi oratores in hoc viderentur persistere, ut in civitate Anchona prælati & alii in numero copioso ex utraque ecclesia convenirent, inter quos & præfatus Romeorum imperator adesset; & nos cognosceremus rem hanc, prout petebatur, expensas maximas & difficultates inextricabiles parere, & forsitan sine fructu aliquo; pro tunc cum eis nihil conclusimus, sed ad præfatos imperatorem & patriarcham aliquem mittere deliberavimus, qui negotium hujusmodi cum ipsis plene tractaret, & super eo finale responsum ipsorum imperatorum & patriarchæ, ac aliorum suorum intelligeret. Misimus itaque mense Julio anni præteriti dilectum filium magistrum Christophorum Garatorium secretarium nostrum, græcæ linguæ peritum: qui post multos sermones cum præfatis imperatore & patriarcha ac multis aliis ex Græcorum majoribus habitos, tandem comperit ipsos omnes id eligere, ut legatus sedis apostolicæ cum prælatis & aliis ex nostris doctissimis viris ad urbem Constantinopolim transmittatur, ubi & prælati & alii majores ex ipsis Græcis una cum præfatis imperatore & patriarcha parimodo conveniant; ibique per viam disputationis, sicuti & alias in sexta synodo factum fuit, veritate patefacta, utraque ecclesia optatum unionis & pacis consequatur effectum. Sic tam ex ipso Christophoro, quam ex litteris imperatoris & patriarchæ prædictorum id continentibus plane percepimus. Quodque magis est, carissimus in Christo filius imperator Trapezuntis & plurimi ei adhærentes, in hoc etiam pari voto conveniunt. Quæ cum per præfatum Christophorum ad nos revertentem delata essent, parato animo acceptavimus. Nam & id plurimum optabamus, quoniam per hunc modum de ipsa unione & concordia bona spes redditur, & multo minori impensa, & quæ tolerabilis sit, opus erit. Accedit ad hoc quod patriarcha Armeniorum, veluti per litteras certas nobis constitit, eo tempore etiam Constantinopolim venturus sit, & in hanc rem pariter consensurus, sicut in Domino bene speramus. Propterea mense Julii præterito ipsum Christophorum Constantinopolim iterum destinavimus cum nonnullis capitulis, quæ menti utriusque partis plane satisfacere videntur; ipsique injunximus, ut secundum ipsorum tenorem cum imperatore & patriarcha ac aliis supradictis omnino concludat: super quo sibi plenum mandatum dedimus, quod pro Dei miseratione amodo factum esse existimamus. Horum siquidem capitulorum copiam dudum per nostros præsidentes ad vos deferri jussimus. Post hæc vero dilectus filius Simon *Freron* nuncius vester, cum vestris litteris conclusa quædam inter vos & oratores ipsorum imperatoris & patriarchæ continentibus, ad nos venit: quæ legimus diligenter, vestramque affectionem circa tam pium opus in Domino commendavimus. Verum hoc paulum admirari cogimur, quod in re tanta & tam gravi, tamque diu desiderata & a nobis tractata, aliud per vos conclusum sit, non solum nobis inconsultis, verum etiam irrequisitis & insciis; præsertim cum ea sint conclusa & promissa quæ ex pluribus causis non tantum difficilia, sed etiam impossibilia multis esse videantur; & quæ non spem rei conficiendæ, sed desperationem potius afferant menti nostræ. Affectionem tamen vestram, ut præmisimus, meritis laudibus commendamus: ex quibus fit, ut ad eam rem diligentius animadvertendum esse videatur. A vobis namque uno modo conclusum est, orator noster forsan & verisimiliter alio modo conclusit. Quid si uno tempore de eadem re duæ variæ & diversæ fiant conclusiones? Profecto ridiculum erit, & quod magis est, forte ex hac dissentione scandalum pariturum, saltem non parvum dedecus nobis omnibus allaturum. Quid præterea, si juxta modum conclusionis vestræ ad eam unionem pertingere, veluti expertissimi viri autumant, impossibile esse contingat, nonne ad pudorem & confusionem cedet totius catholicæ militantis ecclesiæ? quæ ne accidant summopere cavendum est. Illa igitur media nobis & venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus eligenda videntur, quæ breviora atque expedientiora sunt, & ad ejus sanctissimæ unionis finem consequendum magis verisimilia. Hæc non ad obviandum rebus per vos gestis scribimus, cum & ad eumdem finem quem vos optatis nostra tendit intentio; & idcirco nostra parum referat, qua via aut quo medio is finis sequatur. Sed hæc ad pleniorem informationem vestram: verumtamen ut nostram sinceram & puram voluntatem plane prospiciatis, si omissis quæ supra diximus, per eum modum, quo cum præfatis oratoribus conclusistis, rem ipsam tandem prosequi intenditis, ex nunc pure & libere nostrum, prout petitis, præbemus assensum. Datum Florentiæ, anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIV. XVII. calendas Decembris, pontificatus nostri anno quarto.

LITTERA DOMINI CARDINALIS de Ursinis, super materia Græcorum.

Anno 1434. 16. Nov. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis reverendisque patribus dominis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, doctoribus & magistris in sacro generali Basileensi concilio congregatis, dominis nostris præstantissimis.

Reverendissimi reverendique patres &c. post recommendationem. Et litteras vestras cum desiderio magno legi, & lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi per virum utique venerandum magistrum Simonem oratorem vestrum. Nam quid possit esse desideratius, quid optabilius omni Christiano, quam audire atque sperare reductionem orientalis ecclesiæ, quæ tot jam annorum curriculis ab integritate catholicæ fidei deviavit? O rem sanctissimam! ô factum omni commendatione dignum! ô denique piissimum opus, atque a patribus nostris per tot sæcula expectatum! Profecto multi reges & præsides voluerunt videre quæ nos videmus, & non potuerunt. Sed quis dabit mihi ut videam fratres meos sugentes ubera matris meæ? Utinam videam hoc antequam moriar! Sed benedicti vos a domino Deo nostro, qui ita fideliter ac attente laboratis in vinea Domini sabaoth, ut vulpeculas demolientes vineam capiatis oratione atque doctrina: qui propterea congregati estis, ut dispersos filios ad gremium communis matris nostræ ecclesiæ revocetis. Vere a Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Quod si opera ac diligentia vestra, qui portatis pondus diei & æstus, oves illæ deperditæ, populus ille Græcorum ad ovile Dominicum revertentur, plane versum illum evangelicum decantabimus, *Mortuus erat & revixit, perierat & inventus est*. Ceterum orator vester, homo sine dubitatione honorandus, & prudenter perfecit legationem, & benigne a domino nostro papa extitit auditus. Verum intellecto jam pridem adventu dominorum meorum cardinalium S. Crucis & S. Petri, visum perutile fuit nobis eorum prius præsentiam expectare, quam vestrum ad vos remittere oratorem. Sed quemadmodum tam ex ejus relatione, quam ex litteris apostolicis intueri potestis, dominus noster papa cum maximo religionis favore assensum præbuit sanctissimæ voluntati vestræ. Neque ullis ego possem litteris explicare, quantum cepit gaudium beatitudo sua atque omnis Jerosolyma cum eo, quia talentum dominicum vobis creditum non abscondistis in terram ligatum in sudario, sed satagitis cum usura universorum Domino resignare. Sed quid mirum est, si vestrum sanctissimum propositum dominus noster A papa litteris suis adjuvat, qui humeris, si posset propriis, oves illas perditas ad ovile catholicum reportaret, boni Pastoris secutus exemplum, cujus ipse vicem gerit, qui animam suam posuit pro ovibus suis. Vos igitur, optimi patres, qui positi estis dare pacem gentibus & illuminare populum Domini, pergite sicut cœpistis ad perficiendum tam pium, tamque religiosum negotium, quo nullum majus neque melius excogitari potest. Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem, atque laborate quantum cum Dei adjutorio potestis, qui non derelinquit sperantes in se; ut græcas illas oves jam diu errantes, B aliquando reducatis domum, ut tandem unum fiat ovile, quandoquidem unus est pastor. Ego vero ejusdem matris filius, si qua possum vel dicere vel facere pro universalis ecclesiæ pace, pro Christianorum salute, pro domini nostri papæ honore, numquam laborem ullum, numquam periculum recusabo. Valete in domino Deo omnipotenti, qui mittat vobis auxilium de Sancto & de Sion tueatur vos. Ex Florentia ad diem XVI. Novembris.

C Vestrarum paternitatum servitor humilis JORDANUS DE URSINIS episcopus Sabinensis S. R. E. cardinalis.

LITTERA QUORUMDAM canonicorum Albiensium directa sacro concilio, contra electum ejusdem ecclesiæ, &c.

Anno 1434. 16. Novemb. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosanctæ synodo Basileensi in Spiritu-sancto congregatæ universalem ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi in Christo patres & domini nostri metuendissimi, sacrosanctam synodum in Spiritu-sancto Basileæ congregatam D repræsentantes, humillima ac devota recommendatione præmissa. Cum navis ecclesiæ Albiensis diversorum temporum curriculis, variis fuerit æmulorum insultibus agitata, & quasi, proh dolor! nunc in præcipitium demergatur, tam priscorum pastorum impotentia, quam eorum improvida taciturnitate, qui servili timore perterriti, luporum morsus formidantes, nitidiori ecclesiæ calumniam inferentibus obviare, dominorumque temporalium audaciam compescere non ausi sunt; prope jam ut, nisi E divina virtute provideatur, sileatica ingluvie brevi eam fore demergendam formidamus. Idcirco præfatæ ecclesiæ utilitatem attendentes & jacturam, ad vos, reverendissimi patres, in quorum anchora nostræ spei fiduciam præfigimus, tamquam ad singulare refugium nostrum, & justæ rectitudinis stateram confugimus, ea qua possumus humilitate supplicando, quatenus instanti si non provideritis, ecclesiæ nostræ ruinæ ac deso-

lationi compatientes, de tali nobis dignemini providere pastore, qui æmulorum ecclesiæ nisibus rabidisque tyrannorum morsibus contraire simul & serpentis antiquum venenum pestiferum, quod jam per totam quasi diœcesim Albiensem diffusum, populum fere cunctum potionibus dissentionis ac lethalis divisionis intoxicavit, propellere audeat pariter & valeat. Et quoniam reverendus pater dominus ROBERTUS DALPHINI, qui de regio Francorum genere oriundus, ac illustrissimi principis KAROLI BORBONII & Arverniæ ducis existit, talis est adeoque potens, & tanta tamque egregia virtute præditus, ut sub ejus clypeo ecclesiæ præfatæ jurisdictionem & libertates valido vigore defendi, oppressamque relevari merito sperare debeamus. Iterum cum præmissa semper qua possumus humilitate supplicamus V. R. P. ut quemadmodum dominus noster summus pontifex, ubi tamquam nullam cujusdam *de Cassillac* electionem juste cassavit, divino, ut credimus suggerente consilio, de persona nobis præfati reverendi patris domini ROBERTI DALPHINI pro pastore providere dignatus est: ita quoque & vos ecclesiæ sæpedictæ desolationem necnon miserabilem & irreparabilem, quam præsens hæc tempestas ei minatur, jacturam misericorditer intuentes, ipsum itidem nobis talem hunc virum dignemini concedere in pastorem. Et quamvis, reverendissimi patres, nonnullos nuperrime acceperimus de nostri collegii numero ad sacrosanctam Basileensem synodum, (vos ipsos loquimur R. P.) ex parte totius collegii prædicti litteras destinasse super prætensæ ante dicti *de Cassillac*, quæ nulla fuit, confirmatione electionis, prætensique ipsius mira recommendatione: de mente tamen præfati collegii, quocumque sint hujusmodi litteræ nomine commentatæ, numquam processerunt, sed temeraria atque affectata nimis paucorum insolentia; qui quatenus utcumque vota assequerentur, nihil sunt veriti, quæ collegii non erant, collegio ascribere, & falso pro vero titulo fucata, vestris coram reverendissimis paternitatibus præsentare. Qua autem audacia? immo potius dementia ac temeritate, ut de prædictis taceamus, præsumserint, qui dicuntur prædictæ Albiensis ecclesiæ, si prætensi hujusmodi fides ea comitatur, utilitatem suadere, virtutesque, sanctitatem ac innumeras bonas artes ipsius fingere, & ad cœlum usque extollere: quem tamen sæpedictæ bonorum dilapidatorem atque plane alienatorem, & illi ipsi certius sciunt & nullum latet, qui illum noverit, satis mirari non valemus. Quia vero, reverendissimi patres, o pudibunda conditio & cæca atque ambitiosa præsidendi cupido! prætensus noster, tam enim sitienti pectore pontificales ardebat honores, litteras preciis præcarissimis & precibus ex circumvicinis communitatibus emit: quæ vestris coram paternitatibus prædicantes, devotionem, caritatem, & pias ejus in pauperes eleemosynas jactarent. hoc unum de hac ipsa sua miranda devotione duximus exponendum, quod Spiritus, qui ubi vult spirat, illam tunc, & non ante ejus cordi spiravit devotionem, postquam bonæ memoriæ dominum PETRUM NEPOTIS, novissimum nostrum pastorem, mors ipsa vita privavit, & antea usque duravit & non ultra hujusmodi devotio, donec ipsam talem, qualem quæ dicta est electionem adeptus est. Et tunc, sicut propter electionem habendam cœpit ista devotio, ita quoque ea adepta cessavit: nec tandem verum esse quæsumus in mentes cadat V. R. P. quod commentatores isti tam inverecunde fabricarunt, præfatum *de Cassillac* per majorem fuisse capituli partem electum, quoniam de universo, qui tredecim erant, ipsa die electionis canonicorum numero, nisi quinque, quorum etiam quatuor voces habere prohibebantur, nulli illum *de Cassillac* elegerunt. quæ omnia etsi clara sint, & in partibus in ore jam omni populo, ut ea tamen V. R. P. clarius vera esse constet, nos nostra fratrumque nostrorum, qui præsentium scripturæ consenserunt, nomina præsentibus subscripsimus ordinate. Supplicantes humillime & cum intima cordis devotione, ut præsentibus tamquam verissimis fidem adhibentes prædictam humillimam supplicationem nostram habere dignemini recommissam, & Altissimum ipsi devotius rogabimus per dies nostros pro felicissimo R. V. P. statu, quas ille conservate dignetur feliciter & longæve. Scriptum Albiæ XVI. Novembris.

Sacrosanctæ ecclesiæ devoti filii & V. R. P. oratores humillimi, Johannes de Geyo, Raimundus de Balma, Hugo David, Marcus de Fumello, Hugo *de Choulerquet*, Petrus *d'Anglars*, Petrus *Bechebion*, Johannes *Banes*, Petrus *Scay* ecclesiæ Albiensis canonici.

EPISTOLA CAROLI VII. regis Francorum ad concilium Basileense.

Scribit in gratiam Roberti Dalphini translati per papam ad Albiensem episcopatum.

SAcrosanctæ synodo Basileensi in Spiritusancto congregatæ KAROLUS Dei gratia Francorum rex, salutem in eo qui est omnium vera salus. Anno 1434. 24. Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Cum sanctissimus pater noster papa modernus dilectum & fidelem consanguineum nostrum ROBERTUM DALPHINI, tunc episcopum Carnotensem, ad ecclesiam transtulerit Albiensem, tam intuitu meritorum, quibus novit ipsius nostri consanguinei personam adornari, quam ad requestam nostram, nostrique contemplatione: de qua quidem tran-

stiatione prædictus noster consanguineus nos A per bullas ipsius summi pontificis informavit, & constare fecit: quarum virtute, ut moris est, recepimus sacramentum fidelitatis, ad quod nobis tenetur ratione temporalitatis sui prædicti Albiensis episcopatus, & eidem postmodum nostras contulimus regias litteras super hoc necessarias & opportunas; feceritque insuper ipse Albiensis episcopus per certos suos officiarios ad hoc expresse per ipsum deputatos, bullas apostolicas capitulo & habitantibus ipsius Albiensis civitatis præsentari, requirentes admitti ad episcopatum ipsum & pastorale officium exercendum: quod sibi fuit denegatum per dictum capitulum, prætextu cujusdam electionis in discordia, ut fertur, factæ de persona cujusdam B. de Cassiliaco ad obtinendum provisionem: super qua provisione & contradictione ipse noster consanguineus suos destinavit nuncios tam apud prædictum summum pontificem, quam nos. quam provisionem ex nostri parte eidem in forma justitiæ concessimus, ad informationes fiendas super inobedientiis & rebellionibus contra nostra mandata & litteras factis. Etiam sibi providit sæpedictus summus pontifex, ex parte cujus de Cassilliaco contra executores ipsius provisionis tam summi pontificis quam nostra, fuit via facti processum, taliter & in tantum, quod per quosdam complices ipsius de Cassilliaco executor litterarum summi pontificis, captus fuit & carceribus mancipatus, prout adhuc est, in maximum dedecus ecclesiæ & vituperium; & quidam noster serviens executor litterarum dictæ provisionis, interfectus, in nostri contemtum & læsionem justitiæ: de cujus quidem servientis morte intendimus reparationem facere pafieri prout casus exigit. Et quia nostra interest ipsam Albiensem ecclesiam sub manu potenti & nobis fida, prout est ipse noster consanguineus, cujus factum habemus non immerito specialiter recommissum, quia ex nostri processit genere, regi & gubernari; vos toto cordis affectu requirimus, quatenus nostri contemplatione factum & translationem ipsius nostri consanguinei velitis habere specialiter recommissam, impedimentum illud quod occasione electionis ipsius de Cassilliaco, aut alias in sua prædicta translatione foret appositum, penitus tollendo: ut incumbentibus inconvenientibus, quæ ex prædictorum impedimentorum causa seu occasione evenire possent, ecclesiæ & patriæ Albiensi occurratur, in præmissis debitum vestrum exercentes, & nos singularem complacentiam facientes, prout vobis enarrare poterunt dilecti consiliarii nostri & ambassiatores nostri parte, quibus super his scripsimus, &c. Datum Pictavis die XXIV. Novembris.

KAROLUS.

EPISTOLA EPISCOPORUM provinciæ Narbonensis ad concilium Basileense.

Scribunt in gratiam translati a sede Apamiensi ad ecclesiam S. Pontii Tomeriarum.

Anno 1434. 26. Novemb. Ex ms. Aquicinct.

REverendissimis in Christo patribus & dominis, dominis in sacro generali concilio Basileensi existentibus, universalem ecclesiam repræsentantibus, dominis nostris metuendissimis.

B Reverendissimi in Christo patres & domini metuendissimi, humillima & devota recommendatione præmissa. attendentes, reverendissimi patres, quantum omnium intersit circa conservationem tranquillitatemque publicæ rei intendere, qua nihil utilius fore majoribus recta existimatione visum est, nobis ex ipsis movemur (neque amplius nostros affectus continere possumus) ad declarandum V. R. P. ea quæ forsitan sibi usquequaque nota non sunt: quæ si prius animadvertissent, nullo pacto ambigimus, quin rerum damnanda novitas jam pridem sepulta C fuisset; sed cum nihil effici potuit, quod posthac adhuc expleri non queat. Quippe si sero queramur, non tamen omnis remedii spes in nobis moritur. Novimus itaque, reverendissimi patres, multis ab annis ecclesiam S. Pontii Thomeriarum provinciæ Narbonensis, apostolicæ sedi multifarie reservatam, per felicis & bonæ memoriæ dominorum tum cardinalis S. Marci, tum patriarchæ Alexandrini obitus, qui ipsius ecclesiæ administrationem tenuerunt in commendam, nuper reverendo in Christo patri & domino, D domino G. tunc episcopo Apamiarum patri, quem quidem ampla litterarum cognitio, morum gravis honestas, clarique ingenuitas sanguinis pastorali cathedra dignum esse comprobant, a sanctissimo domino nostro summo pontifice motu proprio fuisse collatam: itaque ut singulis perquisitis hujusmodi de eo factam translationem irrefragabilem opinemur, si potuit apostolica sedes de ad eam spectantibus disponere. Verum profecto comperimus, unde incolumitatis provinciæ bonique communis contemplatione gravissime conturbamur, impedi- E menta quæ nonnulli (a) religiosi ipsius ecclesiæ, sub cujusdam prætensæ electionis colore, in dispositionem & voluntatem apostolicam [a] injicere moliti sunt, prout & quotidie opponere attentant: quæ certe æquioribus animis ferenda forent, nisi acrioribus detrimentis referta essent, atque tolerabilius permittenda, si commoditati quæsitæ rei utilia viderentur. Si quæ, qualia, quantaque sint

(a) Quippe ecclesiam cathedralem obtinebant monachi Benedictini, etiam post erectam abbatiam a Johanne XXII. in episcopalem sedem.

animadvertant V. R. P. circa apponenda matura remedia vigilare minime gravabuntur. Hi quippe, qui præfato reverendo patri adversari nituntur, ubi potuerunt, ubi pro tota facultate valuerunt, diversis ex generibus hominum armatos congesserunt, qui viis exquisitis & quibus potuere viribus, villas, castra & oppida præfatæ diocesis S. Pontii hostiliter ingressi sunt, pene vel nusquam restauranda, damnis partes afficiendo finitimas, indigenas etiam & incolas truculentis gladiis occidendo: quo quid impius, quidque remedio justitiæ dignius vestris cum sapientiis judicate, reverendissimi patres. Ibi quidem, ut breviter res gestas exponamus, ne magis accusatores infesti videamur, quam provisionis justitiæ zelatores, tanta furit immanitas, quod nisi succurrente justitia mitigetur, hæsitamus ne vindicem defensorem, qui vim vi repellat, & armis arma retundat, exurgere oporteat. Ut igitur diutissime insuetis & nimis atrocibus tyranniis non modo præfata S. Pontii, sed & nostræ diœceses ipsaque patria multis in modis affectæ liberentur, tranquillaque pax incolas fugitivos & peregrinos formidolosos contineat, faciat atque securos, pio intuitu dignentur V. R. P. remedia mandare oportuna: quoniam quidem nisi justitiæ virtus hujusmodi ausus temerarios mollificet, verisimiliter dubitamus, ne præfatus dominus episcopus, quem & sensu & consiliis, viribus & amicis, dominisque complurimis strenua & altissima vi valentibus, non minus validum & potentem, dum non amplius in perniciem sui totiusque provinciæ patientiam longiorem ferre poterit, valida virtute resistendo impugnet. quo mage verendum sit, ne dolor toti provinciæ acerbior accrescat: & jam fortasse ad ulteriora processissent, nisi sperata V. R. P. deberent præire antidota. Quæ enim difficultas rerum est, quam non putemus V. R. P. dissolvere posse? Omnia certe vestras penes sapientias sunt, quibus opportunitati regum consulendum est. His igitur rebus lassis & tristibus finem vestris providentiis imponite, & id causæ quod tractandum superest inter vestra altissima & rectissima judicia pia cura celeriter absolvite, ut sic diu quæsitus terminus justitiæ appareat. In hoc etenim, reverendissimi patres in Christo & domini metuendissimi, aggravatæ provinciæ & desolatæ ecclesiæ maxima in parte succurrent V. R. P. ad quarum jussa & beneplacita exequenda, pro tota hominis facultate nos præsto paratos sincera devotione offerimus; quas Altissimus felices, prosperas & longævas ad sanctissima cœpta perficienda dirigere & conservare dignetur. Ex Narbona *(a)* xxvi. mensis Novembris.

Jacobus de Gaudiaco vicarius Narbonensis.
G. episcopus Carcassonensis.
P. episcopus Electensis.
G. episcopus Biterrensis.
Jo. episcopus Agathensis.
L. Nemausensis episcopus.
P. episcopus Lodovensis.
Jo. de Grangia vicarius Magalonensis.
G. vicarius Uticensis.

PETITIONES SERENISSIMI domini imperatoris nuperrime. . . . . . . congregationem ad deliberationem sacrarum deputationum destinatæ sequuntur.

PRimo serenissimus dominus imperator a V. R. P. instantissime petit, quatenus sic agatur, ut particularibus negotiis prætermissis, quæ hoc sacrum concilium jam pluribus annis tenuerunt occupatum, ad generalem tam in capite quam in membris reformationem, pro Dei reverentia amodo sine ulteriori dispendio & mora in hoc sacro concilio procedatur. Anno 1434. 4. Decemb. *Ex ms. Aquicinct.*

2. Item, ut provideatur ne dissolutio sacri concilii vel etiam ipsius loci translatio, etiam propter Græcos, quovis modo admittatur, nisi ea propter quæ concilium ipsum est congregatum fuerint convenienter prius expedita. Hujus enim concilii dissolutio totius status ecclesiastici erit destructio, nisi hujusmodi dissolutionem præcedat morum reformatio.

3. Item, ut sanctissimus dominus noster papa, qui omnia quæ sacrum concilium voluerat fecit obedienter & devote, in cunctis plus solito veneretur; & quod summa diligentia fiat, etiam cum censuris ecclesiasticis, si necesse fuerit, pro recuperatione dominiorum terrarum & bonorum sanctæ Romanæ ecclesiæ sibi ablatorum.

4. Item, quod cum illi duo gladii, de quibus in evangelio: *Ecce duo gladii*, secundum sacros canones sibi invicem auxiliari teneantur; & sicut gladius temporalis, videlicet auxilium brachii sæcularis invocati, gladio spirituali, censuris videlicet ecclesiasticis, sine difficultate semper succurrere solet: ita etiam hic provideatur, quod gladio imperiali vel temporali spiritualis gladius quandoque vice versa succurrat; & hoc merito fieri debet, quia invocatio brachii spiritualis est rarissima, sed temporalis quotidiana. Per hujusmodi invocationem brachii spiritualis censuræ ecclesiasticæ, quæ hodie in Christiano populo satis sunt vilipensæ, & ubique non timentur, maximam in populo auctoritatem & vigorem utique ex hujusmodi im-

(a) Quo anno scripta fuerit hæc epistola non indicant hic episcopi, at scriptam fuisse anno 1434. probat Godefridi *de Pompadour* episcopi Carcassonensis ipsi subscribentis obitus, qui anno 1435. 1. Januarii contigisse dicitur. Et tamen Gerardus Appamiæ adhuc sedebat anno 1436. Tomeriensem autem cathedram obtinebat 1438.

periali vel temporali invocatione resumunt. Statui ergo ecclesiastico bene convenit, ut auctoritas ecclesiæ universalis suum gladium sine difficultate in adjutorium temporali vel imperiali gladio jungat. Et hoc firmabit inter sacerdotium & imperium indissolubile vinculum unionis & caritatis.

5. Item, ut causæ prophanæ ad forum ecclesiasticum non pertinentes, quæ per simplicem querelam vel appellationes ad concilium vel judicem ecclesiasticum passim introducuntur, in foro ecclesiastico non tractentur, sed ad domini imperatoris vel alterius temporalis judicium sine difficultate remittantur, ne exinde magna inter ecclesiasticum statum & sæcularem suspicata turbatio surgat.

6. Item, ut hoc sacrum concilium Basileense procedat in antea per nationes ad instar concilii Constantiensis, a quo dependet concilium præsens, vel ad instar conciliorum antiquorum instauretur. Laudabilis enim finis horum omnium, propter quæ concilium præsens est congregatum, citius per processum nationum, quam aliter & sine consuetis his discordiis, propter rationes in sequenti carta informationis ipsius domini imperatoris contentas, firmiter speratur haberi. Talis igitur hic processus est merito instituendus.

IMPERATOR AUGUSTUS per nos nuncios suæ majestatis pro nationibus sæpe sacrum concilium alloquutus, ut omnem diligentiam faciat, nihil omittendo singulas exhortatur deputationes, ut suis condescendant precibus, & eas humiliter alloquitur ut sequitur.

Postquam divina dispensatione ad generalem universi Romani regni curam præfecti sumus, animum ac diligentem operam continue ad hoc convertimus, ut quantum possemus, ministerio nostro, quo in primis obligamur, religioni nostræ & universali ecclesiæ Christi satisfaceremus, pro quo diligenter impendendo merito cuncta terrena parvipendimus. Et hæc vobis patribus nota sunt. Nunc vero licet post inutiles labores fervor tepescat, plerumque tamen in nobis eo plus ardet ad sanctam ecclesiam devotio, quo cognoscimus ex senio fini propinquando, præmium summæ gloriæ abundantiori gradu illum adepturum, qui reipublicæ Christianæ seipsum perseveranter impertitur. Vestigia sanctorum imperatorum insequentes, vestro sacro conventui, ut promotor publici boni & ministerialis sollicitator ecclesiasticarum rerum aliquandiu interfuimus, egimus nobis possibilia, & ea fidelitate qua ecclesiæ & sacerdotio verus advocatus obligatur: pericula, quæ ecclesiasticum statum ruiturum brevi pronunciant, aliquotiens per nos & nostros aperuimus, ac causam ejus puta morum fœdissimam deformitatem tolli suppliciter pro vestra ac Christiani populi salute sumus deprecati. & postquam plerosque Deo devotos patres adeo affectos invenimus, quod suæ saluti & nostris instantissimis exhortationibus studium diligens adhiberent, nihilque proficerent; causam impedimenti sciscitantes, comperimus ordinem deputationum concilii pro expediendis tractandis fini reformationis non recte servire, cum regionum & patriarum diversitas sit causa rationabilis & juxta canonem moralis immutandi aut mitigandi: ita raro posset consultatio introduci in tollendis deformitatibus, quæ ex concordi voto variarum deliberationum conclusionem caperet, & si quid displicet, maxime directoribus primis, facile suffocatur; & ita dum quisque ut est loquitur, Italus ut Italus, Germanus ut Germanus, Gallicus ut talis, & sic deinceps, non potest una communi educi sententia, in rebus illis, quæ in particulari per omnes exequi debet in persona. de rebus vero quæ ad communem omnium nationum partem aut ad omnem fidem, quæ in animo est, pertinerent, possibile foret, per deputationes optime tractari posse nonnulla, quæ particularem vivendi extrinsecum modum respiciunt. quoniam sicut ille ex loco varius est, ita sub una generali concordi regula includi nequit. Et hoc nos, dum in medio paternitatum vestrarum essemus, per multa media curavimus aperire, ne dies vestros inutiles & animos Christiani populi suspensos desperatiores faceretis. Admiramur admodum quod illa nostra monita, quæ clare pro publice omnium salute fini vestro ob quem in Christo convenistis servire conspici poteratis, non tunc acceptastis. fortassis judicabant, cuncta tamen majori pace ex instituto vestro ordine dependere. Habebatis enim paratam responsionem, quod in causa minime foret ordinis per deputationes ad finem reformationis disproportio, sed ob innumeras turbationes, quæ in præterito patres occupatos tenebant, nihil in hoc reformationis negotio actum esse, ac sponte palam asseruistis, nostram majestatem quam cito reformationis magnam partem audituram. Cogitavimus tunc, quod si hoc accideret, melius eos moveri qui ordinem deputationum ad reformationem conferre dicerent, quam nos expectamus. Itaque non sine maximo tædio, ut is qui in spe apprehendendi desideratum persistit, & proh dolor! nihil tale ad nos delatum est. ex quo conspicere aliud valeamus, quam quod ex vestro ordine potius major deformatio & turbatio quam speratus finis sequetur. Si non movent paternitates vestras rationes illæ, quibus nisi fuimus persuadere utile & conveniens fore per

nationes progredi ex exemplo venerandorum conciliorum Constantiensis & Senensis, quibus illud vestrum ita substitutum est, ut illa censeatur esse in complendo obmissa ibidem, ac aliis multis allegantibus satis aperte utilitatem nationalis processus, & difficultatem alterius ostendentibus, moveamini nunc saltem ex tam diutina rerum experientia, qua apud unumquemque compertum est: quamvis omnium animus sit promtissimus ad reformationem, ut hoc clamores vestri & protestationes nationum & statuum attestantur, quod nihilominus ex communi impedimento nihil perfici potest. Et hoc quidem impedimentum cum lateat & commune existat, alibi quam in ordine communi nequit inveniri. Cum autem utique nostræ religioni & propriæ vestræ saluti aliquando consulere intendatis, mirandum est in quo hæsitetis ista per nationes quærere, quæ per deputationes nullo pacto post longissimam probam invenire potuistis. Timetis fortassis leves judicari, si institutum mutaveritis processum. non est, patres, vitium, si per ingressam viam terminus attingi nequit, per aliam attentare. Non enim ex causa bene necessaria a principio inchoatum continuandum est, si melius pro adipiscendo fine occurrit. dum in exordio ob adversantes se concilium unire & munire vellet, ut persistere & resistere posset, valebat pro hoc fine hic ordo, ut nulla concilii portio impermixta omnibus nationibus quicquam tractaret. Et quoniam iste non est finis concilii, ut semper persistat Basileæ, sed ut operetur mundo promissa, pro illo quidem necesse est media adaptare convenientiora. Si semper Basileæ morari libet, ordinem habetis. Si aliquando promissa cupitis implere & finem dare, docti experientia estis alia via incedendum. Nec vos movere debet quod fortassis divisio in certis nationibus ob temporalem principatum extitit, quia non decet ut spirituales patres hanc causam pro impedienda reformatione abducant. Memoria tenemus dixisse in ultimo conventu P. V. pacem ante reformationem procurari non posse: quia si quis guerram habens viam ad reformationem refutat, pacem, qua dignus non extitit, numquam consequetur. Nec est efficax argumentum; ideo per nationes non est procedendum, quia in prælatis & populo impares numero, æquales in vocibus esse non deberent. Hoc enim argumentum in re communi procederet. ubi autem pro particulari omnium salute agitur, quælibet provincia merito voto suo gaudet, nec est difficultas, si recte inspiceretur. Sunt canones in catholica ecclesia, qui sufficienter de omnium moribus disponunt. quod si isti aliquo casu in Britannia potius quam in Gallia sunt mitigandi, ob regionum disparitatem: non deberet pro gratia reputari,

A quod jam de jure permittitur. Si enim in pleno concilio proponeretur, ita præcipit Nicænum concilium vivendum, & ita Calchedonense, &c. Et hæc est pœna canones non servanti. contrahat se quælibet natio & aviset, an canon ad unguem servari possit, vel ne; & an pœna sufficiens existat, aut si gravior non servanti infligenda est, & quomodo exsequetur. Certe si quælibet natio magna aut parva juxta præstitum juramentum secundum Deum & conscientiam, expedientius pro loco & tempore avisaret, B sacrum concilium fragilitati unius & fortitudini alterius omnibus consideratis merito condescenderet. Quare cum nunc a deputationibus per nostros legatos omnium salutem imploremus, non debent deputationes pro seipsis, ut deputationes remaneant sententiam dare, sed potius pati, ut in nationes transferantur. Et sic finem propter quem concilium est congregatum, deputationes, seipsas adnihilando, promoveant, ut tenentur. Pro viso quod hæc nostra sollicitatio executionis dono & affectione summa, quam ad publicum bonum gerimus, multis est fulta ratio- C nibus, speramus indubie non denegabitis & nobis complacere & vobis ipsis subvenire.

Oblata per deputationes IV. Decembris MCCCCXXXIV.

EPISTOLA JOHANNIS Armeniaci comitis, ad concilium Basileense.

Scribit in gratiam Petri electi abbatis Bonæ-cumbæ.

Reverendissimis ac reverendis in Christo patribus in sacro Basileensi concilio exi- D stentibus, &c. Anno 1434. 4. Decemb. Ex ms. Aquictinct.

Reverendissimi, &c. præambula recommissione debita cum promto famulatu vestris parendi mandatis. Memori mente gero qualiter, Spiritu-sancto cooperante, vestra intervenerit congregatio in sacrosancta synodo Basileensi ad hæresum exstirpationem, reformationem in Dei ecclesia tam in capite quam in membris fiendam, pacem inter principes Christianitatis procurandam. Quam quidem reformationem cupientes, & ad illam anhelantes religiosi & Dei oratores devoti monachi monasterii Bonæ- E cumbæ ordinis Cisterciensis, quod quidem monasterium per prædecessores abbates multipliciter fuit tam in vita quam moribus & regulæ observantia difformatum, dicto monasterio pastoris solatio desolato, oculos mentis direxerunt in devotum religiosum dominum (a) PETRUM *de la Combe* ejusdem monasterii pro tunc monachum, nunc abbatem

(a) Petrus *de la Combe* diu contendit cum Astorgio de Savareto, qui eum excommunicari curavit, sed excommunicationem solvit concilium Basileense.

per eos regulariter & canonice in eorum pastorem electum, vita honesta, devota & religiosa, & quamplurimis virtutibus insignitum, & per patrem abbatem confirmatum. Quibus congratulatus insuper fui, respectu præsertim reformationis illi monasterio necessariæ; quod incunctanter per domum meam, memoria in contrarium postposita, fuit conservatum & defensum. Percepi tamen, ut reor, V. R. P. certiores existere favorem præstare domino ASTORGIO, provisum se asserenti de dignitate abbatiali dicti monasterii, adversus & contra dictum electum & confirmatum, quod cordi displicenter gessi, formidans dictum monasterium in deformationem reduci solitam, cum jam ad bonam, perfectam & debitam per istum electum & confirmatum pervenerit reformationem. fiduciam tamen gerens firmam V. R. P. animadvertere justum & sanctum propositum reformationis per easdem V. R. P. supplices porrigendo preces & plus quam cariores, quatenus præmissorum intuitu causam dicti electi & confirmati recommissam habere dignemini favorabiliter, ut mei ex parte R. P. V. latius reserabitur per dilectum & fidelem consiliarium meum dominum Raymundum *Darens* decretorum doctorem, priorem B. Mariæ Deauratæ Tolosanæ, harum exhibitorem, cujus relatibus fidem adhibere dignemini indubiam, ac si in vestrorum conspectu personaliter adessem: mandantes & præcipientes cuncta grata V. R. P. quæ adimplere non differam possetenus, auxilium præstante Altissimo, qui V. R. P. incolumes continue reddat. Scriptum Insulæ Jordani, die IV. mensis Decembris. MCCCCXXXIV.

Vestris paratus mandatis JOHANNES Dei gratia comes Armaniaci.

EPISTOLA BURGIMAGISTRORUM & consulum Leodiensis civitatis, ad concilium Basileense.

Adversus Lambertum Datin canonicum Leodiensem.

Anno 1434. 5. Decemb. REverendis in Christo patribus & dominis sacrosancto concilio Basileensi præsidentibus, &c.

Reverendissimi patres, pacis Christicolarum fiendæ zelatores, nostris pro posse obsequiis in pacis tranquillitate pro illius auctore sibatis. Multum erraret a tramite rationis, & viam non cognosceret æquitatis, qui credere præsumeret, quod SS. dominus noster papa modernus vos suos constituisset vicarios ac præsidentes in sacrosancto concilio Basileensi, nisi firmiter præscivisset, quod in vobis vigeret sapientia, regnaret justitia, & consisteret pietas cum plenitudine

A caritatis. Sane execrabilis horribilium scelerum * & multa præsumtio impunitatis licentiam cuidam Lamberto *Datin* prætenso canonico ecclesiæ Leodiensis, præstiterunt, ut idem contra fidelem populum eorumque gubernatores civitatis Leodiensis* pro fratribus Belial, qui obstinatis animis & colligatis causis ad exsequenda quæque nefaria velociter currere sunt edocti, neque ad illam crudelitatis sævitiam verentur manus extendere, quam politici & justitiæ zelatores timerent incipere vel audire. Verum quod quandoque pavidi & vecordes redditi, B redduntur audaces ad flagitia perpetranda, ad quæ * si contra rem jam judicatam & rempublicam progrediuntur, beneque judicata denuo disceptarentur, non ordini, dignitati, vel officio parceretur, sed per facilitatem veniæ ad hostes nocendi potestate transfusâ, super sortem justorum peccatorum virga fuisset extensa; quia ibi nervus disciplinæ negligitur, rectitudinis judicium relegatur, & consequenter partes justitiæ totaliter perstringuntur, condemnanturque patres pii, qui tolerant, immo quo nimis in corrigendo expectant, velociter aspernantur. Justus igitur Dominus, qui justitiam diligit, C & in æquitate judicat orbem terræ. Licet enim in terris vix justitiæ ministerium ille Rex regum invenit, cui omne judicium dedit Pater: tamen seditiosis perniciosissimus & læsæ majestatis obnoxius nostris crudelibus æmulatoribus justitiæque spretoribus, quorum idem Lambertus, nescitur quo spiritu ductus, causam fovet iniquam, non modicam ministrat audaciam: quod vos, patres præstantissimi, in justitiæ specula constituti, quasi non prospiciatis, conniventibus oculis tanti sanguinis effusionem, nobiliumque civitatis & patriæ Leodiensis totaliter eversionem; in quo etiam sacri canones sæcu- D lares curias consueverunt minime perturbare, neque per quascumque ipsarum commissiones rem judicatam & bene examinatam, immo notoriam facto, adeo quod nulla possit tergiversatione celari, quomodolibet impedire, quin talis res suum debitum sortiretur effectum, præsertim in materia antedicta, quæ si apud easdem paternitates, quamvis extere continuetur, dictisque malivolis perpetuum super ipsorum malivolentia antedicta ne serpat noxius silentium imponatur, infinita & importabilia verisimiliter damna & alia supradicta protervius subsequentur, E quæ per easdem paternitates ex post poterunt minime resarciri; & ex hinc ipsæ paternitates apud clerum & populum civitatis & patriæ prædictarum, necnon ipsis vicinis & conterminis patriis poterunt, quod absit, sempiterna obloquia reportare, prorumpentes quod eædem paternitates ipsarum intentioni contraria malorum favore propria sua incuria practicassent. Porro verentes strages sæculariumque

* *f.* fama.

* *supple* coram vobis ageret.

* Hic videtur esse aliquis hiatus.

sæculariumque depopulationes ac sanctorum sacrilegia locorum, & alia sine numero mala, quæ ex similibus emergere consueverunt. O benigni atque pii patres, hæc omnia & eorum circumstantias attendentes, ea a vobis ut res judicata & amplius minime judicanda repellite; nuncios nostros desuper missos, quorum acta in eodem concilio apud easdem paternitates & alibi, quatenus ad onus per nos ipsis datum se extendat, eatenus ratificamus & approbamus, humiliter supplicantes easdem P. obnixis quibus valemus precibus & devotis, quatenus eosdem nuncios in libertatibus, franchisiis, privilegiis & indultis nobis a divis imperatoribus aliisque principibus concessis, & etiam coram easdem paternitates exponendis, pie placeat exaudire, seditionem a dictis civitate & patria, necnon conspirationem & turbationem a populo, prout eisdem P. congruit, penitus præscindendo, in quibus speramus, Altissimo concedente, nobis per easdem P. favorabiliter annui, qui illas *. . . . . pro quibus in ipsius nomine prospere congregatæ sunt* . . . . feliciter & longæve. Scriptum Leodii v. Decembris MCCCCXXXIV.

* *supple* conficiendis negotiis, *vel quid simile.*

* *supple* conservare dignetur.

Devoti & humiles vestri burgimagistri, jurati & consules civitatis Leodiensis.

COPIA LITTERÆ domini Christophori Garrani, &c.

Declarat summo pontifici quid cum Græcis & Armenis egerit.

Anno 1434. 21 Dec. Ex ms. Aquicinctensi.

REverendissimis (a) dominis Jo. archiepiscopo Tharentino, & PETRO Paduano episcopo, SS. domini nostri papæ in generali concilio præsidentibus.

Quod nemini hucusque præstitum est, beatissime pater & sanctissime domine, id præbuit Deus sanctitati tuæ, ut Græcorum unio cœlitus tuæ clementiæ atque bonitati dedicata esset. Ego enim qui indignus servus tuæ sanctitatis sim, cum, ejusdem mandato, urbem regiam Constantinopolim petiissem, cooperante Domino omnibusque sanctis & angelis ejus, circa unionis materiam, cum serenissimo Romeorum imperatore, atque reverendissimo patriarcha nonnulla capitula conclusi, juxta voluntatem sanctitatis tuæ, & commissionem quæ per eumdem mihi præstita est. Capitula autem in documenti forma redacta sunt, rata & subscripta per ipsos imperatorem & patriarcham, ac sigillis eorum munita juxta morem suum. Quamobrem lætare quam maxime, pater beatissime, pro singulari gloria, quæ pontificatui tuo pro tam excellenti bono

A divinitus exhibita est. Nam quemadmodum Ellenes EUGENIUM nunc patrem vocant, ita te omnes Græci fidelium moderatorem, fideique & pietatis firmamentum nuncupant. Sed his plura, cum latius coram omnibus tuæ beatitudini notâ faciam. De Armenis autem quid egerim hæc sunt. Maxima in eorum reductione spes habenda est. Recte enim existimo ex his quæ vidi, ut cum Græcorum unio in manibus tuæ sanctitatis sit, erit in ejusdem potestate Armenos esse tamquam vere fideles ad tuæ pietatis gremium accumulare. Mirari forte non desinet tua beatitudo de reditu meo, cum præter commissionem tuæ sanctitatis sit. Sed redeo, pater sancte, illustrissimi imperatoris ordine, mecumque sunt duo oratores sui, qui ad pedes tuæ sanctitatis venturi sunt, ut solum quæ per me tractata & conclusa sunt, videant & audiant per tuam sanctitatem confirmari. Quare dignetur tua sanctitas mandare, ut domus congrua pro prædictis parari debeat. Sunt enim episcopi, & qui cum eis veniunt numero forte XVI. Ego, beatissime pater, ut humiliter opinionem meam referam, laudo quam maxime, ut dicti oratores honorifice suscipiantur. Juvabit enim non parum omnis humanitas, quæ juxta morem liberalitatis sanctitatis tuæ erga illos exhibita fuerit. Ab illis equidem non discedam, donec eos Florentiam vel prope conduxero; quandoquidem prior per dietam ad tuæ sanctitatis veniam, cujus pedibus me humillime ac devotissime commendo. Ex Venetiis die XXI Decembris MCCCCXXXIV.

COPIA LITTERÆ AMBASSIATORUM

Græcorum transeuntium ad SS. dominum nostrum papam, missa aliis ambassiatoribus Græcorum in concilio Basileensi existentibus.

Ex ms. Aquicinct.

DOmini & fratres nostri, quando venimus Venetias, invenimus in manibus Filomati litteras vestras, ad quas bis respondimus. Modo reperimus istam personam in Alpibus euntem Florentiam. Iterum scribimus dominationibus vestris cum isto, & sicut scripsimus vobis tunc late propter quid venimus, nunc secundum tempus & locum scribimus vobis breviter. Noveritis igitur qualiter synodus debet Constantinopoli celebrari, prout dominus noster imperator & sanctissimus patriarcha firmiter concluserunt: quæ res redit ad magnam felicitatem nostram, & ad faciendum aliter videmus magnam difficultatem. Fecit ambassiator beatissimi patris litteras notarii cum testibus, & juravit ille quod voluntatis erat papæ & cardinalium, ut fiat concilium in Constantinopoli. Erant autem testes bajulus & do-

(a) Hanc epistolam ad summum pontificem scriptam esse nemo non videt, & tamen hanc in codice ms. præfert inscriptionem; forte quod suis legatis ipsius exceptum direxit Eugenius, absque alia epistola.

cueti & majores Peræ, Anchonitani & Cathalani; & coram eis juravit dominus imperator & patriarcha secundum consuetudinem suam. Quapropter & nos vadimus ad papam, ut confirmet ea quæ facta sunt juxta commissionem nobis factam. Est autem necessarium, ut super prædictis omnibus habeatur voluntas illius concilii. Vult papa mittere ad concilium, & tunc mittemus D. V. mandatum domini nostri imperatoris, qui præcipit, ut si fecistis, ut fiat concilium in Francia, cum tamen nostræ felicitatis sit ut fiat in Constantinopoli, quatenus festinetis ad rescindendum ea quæ facta sunt, quia totus mundus habet quod concilium in Constantinopoli celebrabitur. Dominationes vestræ antequam veniat homo de papa ad concilium, faciant prout scribimus, videlicet ut rumpatur id quod per vos factum est; quia etiam concilium habet difficultatem & impossibilitatem super expensas quas promisit; & ut fiat illud quod desiderant & amant omnes nostri, prout & vos bene nostis. Scribatis nobis ad Florentiam citius quam potestis, ut sciamus omnia. De Florentia scribemus vobis clarius, ut sciatis quæ ibi & nos faciemus. Valete, &c.

COPIA PROCURATORII domini ducis Burgundiæ pro pace regni Franciæ.

Anno 1434. 27. Decemb. *Ex ms. Aquicinctensi*

PHILIPPUS Dei gratia Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ dux, Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ Palatinus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Namurci comes, sacri imperii marchio, & dominus Frisiæ, de Salinis & Machliniæ: universis præsentes litteras inspecturis salutem.

Notum facimus, quod nos de fidelitate, legalitate & industria dilectorum & fidelium consiliariorum nostrorum reverendissimorum reverendorumque in Christo patrum archiepiscoporum & episcoporum Constantiensis, Cabilonensis & Nivernensis, ac abbatis Cisterciensis, necnon domini JOHANNIS comitis Friburgensis & Novi-castri consanguinei nostri, GUILLELMI domini de *Hooleberg* marchionis de *Rutheling* & de *Zussemberg*, & magistri Johannis de Fruyno decani ecclesiæ Bisuntinæ, ad plenum confidentes, ipsos consiliarios nostros aut septem, sex, quinque, quatuor, vel tres eorumdem commisimus, ordinavimus, & deputavimus, committimusque, ordinamus & deputamus per præsentes, procuratores & ambassiatores nostros speciales & generales; dantes eisdem seu ipsorum septem, sex, quinque, quatuor, aut tribus, quorum tamen alter præfatorum episcoporum Cabilonensis & Nivernensis & comitis Friburgensis, sit semper unus, omnimodam & plenariam potestatem, auctori-

A tatem atque mandatum speciale & generale præsentium tenore, vice & nomine nostris ac pro nobis conveniendi & congregandi cum ambaxiatoribus seu deputatis Delphini adversarii nostri, tam coram sacrosancto concilio Basileensi, quam alibi in loco Basileensi, ubi avisatum fuerit, super materia pacis universalis totius regni Franciæ, audiendi & nobis referendi ea quæ pro parte adversa ad finem & pro bono pacis hujusmodi aperta, prolocuta & declarata fuerint. Et nihilominus tractandi & concludendi nomine nostro & pro nobis, dum & quando opus fuerit, & B eis expedire videbitur, in & super facto dictæ pacis generalis; & intimandi & notificandi pro parte nostra, nos pacem ipsam generalem semper desiderasse atque desiderare, eidemque semper fuisse & adhuc esse intendere paratos, & ad nos non tenuisse, tenere, neque tenturum, quin ipsa pax generalis eveniat. Diem quoque & locum apertos & congruos ad materiæ pacis generalis prædictæ intendendum, & in ea ulterius procedendum, si expediens visum fuerit, & res id exegerit, avisandi, captandi, acceptandi, determinandi, & concludendi abstinentias, necnon cessationes guerræ generales totius C regni Franciæ, seu particulares de patriis & dominiis nostris cum dicto adversario nostro & dominiis & patriis suæ obedientiæ, tales quales congruere videbuntur, ac eis modo & forma quibus melius, tutius, efficacius, & decentius fieri poterunt, componendi, firmandi, tractandi & concludendi; & nos abstinentias ipsas sic conclusas & firmatas approbaturos, tenturos & observaturos promittendi, & de hoc pro nobis se fortes faciendi, ac litteras suas desuper conficiendi & tradendi, & partis adversæ litteras sufficientes, bonas & validas sibi dari & tradi po- D stulandi & obtinendi; promittendi bona fide ac in verbo principis nos rata, grata, stabilia atque firma habere & habituros quæcumque per dictos nostros consiliarios, aut per septem, sex, quinque, quatuor, vel tres eorumdem, dummodo tamen alter episcoporum Cabilonensis & Nivernensis ac comitis Friburgensis prædictorum fuerit semper unus, ut præmittitur, in præmissis quæ nostro nomine & pro nobis intimata, insinuata, avisata, determinata & conclusa fuerint. In E cujus rei testimonium præsentes litteras sigilli nostri fecimus munimine roborari. Datum in villa mea de Divione, mensis Decembris die XXVII. anno Domini MCCCCXXXIV.

Per dominum ducem,

T. BONESSIAU.

EPISTOLA AMEDEI ducis Sabaudiæ, ad concilium Basileense.

De causa ecclesiæ Lausanensis.

Sacrosancto concilio Basileensi, &c.

Anno 1434. 28. Decemb. *Ex ms. Aquicinctensi*

REverendissimi reverendique patres, domini & amici præcarissimi, devota recommendatione præmissa cum promtitudine filialiter obsequendi.

Nunc reversus de conspectu vestro sacri concilii, dilectus, fidelis consiliarius & orator meus, magister Nicodus Festi, mihi sua relatione monstravit, qualiter V. P. R. sibi credentiam ei commissam per lecturam litterarum mearum plenarie exponenti liberam audientiam præbuerunt & benignam: unde devotas regratiationes eisdem paternitatibus impertior. Subjungens idem orator, quod per sacras deputationes prædictæ litteræ meæ, prout se dixit intellexisse, debebant avisari una cum debita provisione; super supplicatis ibidem ac responsione litterali mihi quantocius facienda, quas propter festivitatum modernatum propinquitatem expectare non potuit. Et quia R. P. res de qua in dictis litteris meis agebatur, videlicet causa ecclesiæ Lausanensis, est mihi peculiaris, meque continue stimulant synderesis ac reipublicæ illius ecclesiæ & patriæ evidens utilitas, ut ipsam causam non relinquam indefensam, sed potius eam cum omni studio prosequar pro meo & subditorum meorum interesse. Timens igitur ne sicut jam per partem adversam, & dominos commissarios ac etiam promotores partem facientes, cum omni reverentia loquendo, a tramite justitiæ in modo procedendi contra mentem sacri concilii, ut verisimiliter credendum est, plerumque deviatum est; interim quicquam inordinatum attentetur, non expectata responsione prædicta, quam de die in diem præstolor: supplicationem meam præfatam prosequens, iterum V. R. P. duxi in his scriptis supplicandum, ut super petitis in eadem, videlicet ne causa prædicta una suspicionum & scandalorum, cum causa mea particulari quam adversus partem prædictam movere intendo, per viam distortam, sed via recta & ordinaria secundum morem Romanæ curiæ in causis beneficialibus observatum, coram uno vel duobus aut pluribus auditoribus jus & justitiam non ignorantibus, sed scientibus & zelantibus, partibus non suspectis, qui ipsas causas modo præmisso audiant pariter & diffiniant, petens humiliter ita fieri; & si injuste peto, mihi provisio denegetur. Si autem juste & honeste, non sum mihi conscius erga sacrum concilium quicquam demeruisse, ut justitia mihi debeat denegari per paternitates vestras, quarum virtutibus summe confido, quæ, ut spero, super his taliter mihi providebunt, quod non erit opus aliud quærere juris remedium. Easdem paternitates vestras reverendas dirigere & conservare dignetur omnipotens ad exaltationem status ecclesiæ suæ sanctæ. Scriptum Rippaliæ die XXVIII. Decembris anno MCCCCXXXV. a Nativitate Domini sumto.

Devotus & humilis ecclesiæ filius
AMEDEUS dux Sabaudiæ.

EPISTOLA PHILIPPI ducis Burgundiæ, ad concilium Basileense.

Mittit ad concilium novos oratores.

Anno 1434. 1. Januar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimis reverendisque in Christo patribus ac ceteris spectabilibus viris in sacro generali concilio Basileensi existentibus.

Reverendissimi reverendique &c. Post amplissimas & vobis gratissimas exsolutas gratiarum actiones, quod tam crebras & pias ad ea quæ pacis forent, per honorandos viros magistrum Nicolaum Amici consiliarium nostrum, & fratrem Albertum monasterii Viziliacensis exhortationes demandastis, vestra monita tamquam dignissimorum ac uti universalis ecclesiæ mandata devotius amplexati, ad V. R. P. transmittimus dilectos consiliarios nostros & fideles reverendos in Christo patres episcopos Cabilonensem & Nivernensem, Jo. de Fruyno decanum Bisuntinum in legibus licentiatum; magistrum requestarum hospitii nostri, Jo. *Lavantage* præpositum Insulensem, & magistrum Eustachium Calculi in medicina doctorem, pro operibus tam sanctis & a nobis omni desiderio aspiratis, perficiendis, omni auctoritate & potestate communitos. Supplicando V. R. P. devotius exoramus, quatenus in tam Deo placentibus materiis vestros labores impendentes, nos nostrosque præfatos demissos ambaxiatores simul & nostra agenda habere recommissos, in tantum nobis intimantes, quæcumque accepta, quæ totis conatibus accuratius perficere curabimus, ut novit Deus, qui vestram sanctam congregationem pro utilitate ecclesiæ suæ sanctæ conservare dignetur. Scriptum in villa nostra Divionensi die prima Januarii.

Humilis & devotus ecclesiæ filius PHILIPPUS Burgundiæ, Brabantiæ & Lymburgiæ dux, Flandriæ, Arthesii, &c. comes.

LITTERA SERENISSIMI domini imperatoris, missa concilio, & lecta in congregatione generali, die Veneris XVII. Februarii MCCCCXXXV.

Mittit ad concilium Conradum de Winsperg *tractaturum de rebus Bohemicis.*

Anno 1435. 6. Januarii. *Ex mss. Aquicinct.*

REverendissimis, reverendis ac venerabilibus & egregiis in Christo patribus & dominis, sacrosanctæ synodo Basileensi &c.

Reverendissimi reverendique in Christo patres, amici & domini, ac venerabiles & egregii, sincere grateque nobis dilecti. Pridem sacris litteris nostris significavimus vestris reverendis paternitatibus conditiones rerum Bohemiæ, & maxime ea quæ nostræ majestati proxime per Bohemos sunt reportata: quæ quidem, laus Deo, bonum cœperunt principium, cum non mediocri spe votivæ & desideratæ consummationis. Verum quia nonnulli pacis & quietis æmuli forsitan hoc opus bonum conabuntur turbare, ita ut rigore gladii & subsidio illorum, qui se retraxerunt ab eis, venient reprimendi, quibus ut propter extenuationem eorum subveniatur necesse erit: idcirco habendo super re illa cogitationes diversas, commisimus nobili Conrado domino de *Winsperg* nostro & imperii sacri hereditario camerario, fideli & dilecto consiliario nostro, ut V. R. P. in his & nonnullis aliis rebus Bohemicis mentem & desiderium nostrum aperiat. Cui vestræ reverendæ paternitates in dicendis adhibere velint tamquam nobis credentiæ plenam fidem. Datum Posomi die VI. Januarii, regnorum nostrorum anno Hungariæ &c. XLVIII. &c.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum imperator semper augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex.

Ad mandatum domini imperatoris, GASPAR SLIGK cancellarius.

EPISTOLA CAPITULI & canonicorum ecclesiæ Tridentinæ, ad concilium Basileense.

Causantur de capitaneo Frederici ducis Austriæ, quod ecclesiasticam libertatem violando, eos ad forum sæculare traheret.

Anno 1435. 20. Januarii. *Ex mss. Aquicinctensi, & Leodiensi Crucigerorum.*

SAcrosanctæ Basileensi synodo in Spiritu-sancto legitime congregatæ, militantem ecclesiam repræsentanti, &c.

Reverendissimi celeberrimique patres & domini, militantem Christi ecclesiam in sacrosancta Basileensi synodo repræsentantes, quoniam firmiter speramus, & a certo tenemus, quod vester sacratissimus cœtus inter

A cetera principaliter ad statum ecclesiasticum reformandum, tenendum & defensandum, ipsumque ab oppressionibus & laicorum insolentiis & morsibus relevandum extiterit institutus. Hinc viri ecclesiæ sanctæ bases & præsides, nos devoti servi vestri capitulum & canonici ecclesiæ vestræ Tridentinæ, ex intimis ad sinum vestrum velut domum refugii deplorando recurrimus, supplicando, ut tu sacratissime cœtus, sis protectio nostra, locus refugii, & salvos facias nos. Licet enim divina & humana lex, sacer & ecclesiasticus ordo, ab omni jurisdictione sæculari, B omnique laicali potestate nos ceterosque ecclesiastico titulo insignitos constituat liberos & immunes; nihilominus tamen quidam capitaneus generalis in Longo Acheti, illustrissimi principis domini ducis FREDERICI Austriæ, ad certorum aliorum laicorum instantiam, ad ejus forum suumque vetitum tribunal nos invitos excipientes, appellantes & reclamantes trahere, citando, monendo, pignorando, omnique auctoritate ecclesiastica, immo imperiali penitus spreta, conatur; licet ad sedem apostolicam & successive ad hoc sacrum fuerit concilium appel- C latum, licet etiam fuerit apostolica auctoritate & per invictissimum imperatorem tam dicto capitaneo, quam duci FREDERICO inhibitum, ne nos in alio quam foro ecclesiastico trahi & conveniri permitteret, libertatem ecclesiasticam violando. Attamen non solum continuo nos citare, monere, quin immo post & contra omnes inhibitionem apostolicam & imperialem idem capitaneus non est veritus nos condemnare & judicare; & quod detestabilius est, in vim judicii nos & bona nostra hostiliter invadere, & sacrilege rapere domos nostras, earumque ostia D frangendo, decimas nostras vinorum & aliorum redditTuum nostrorum, quæ in villa Terrannia R. P. domino episcopo Tridentino pleno jure tam in spiritualibus quam temporalibus est subjecta. Quare pro Dei misericordia, pro auctoritate apostolica & spirituali conservanda, pro tutela & defensione libertatis ecclesiasticæ, quæ iis in partibus, nisi in præmissis debite succurratur, omnino supprimitur, & clerus ecclesiasticusque status ibidem conculcatur; quatenus præfato domino duci FREDERICO ejusque capitaneo E scribere, & in virtute Dei & ecclesiæ suæ sanctæ, quam in Spiritu-sancto legitime congregati repræsentatis, mandare dignemini, ut dictum suum capitaneum ceterosque suos officiales ab hujusmodi tractionibus ad dictum eorum forum vetitum, bonorum usurpationibus, & hostilibus invasionibus, sacrilegiis, prophanisque ausibus cohibeat, nosque viros ecclesiasticos sic indebite trahi, molestari, vexari, invadi, & injuriari de cetero non sinat neque permittat: quin immo illa sic attentata revocet & revocari faciat,

nobisque rapta & ablata restitui faciat; cum parati simus omnibus, si qui sint qui nos eis prætendant obnoxios & obligatos, coram quocumque competenti judice aut foro, sancitorum juri, & omne genus cautionis tam de judicio sisti, quam judicato solvendo juxta juris exigentiam pleniffime satis dare atque præstare, prout etiam dudum pluries nos paratos obtulimus. Datum Tridenti xx. Januarii anno MCCCCXXXV.

Humiles ac devoti servitores vestri capitulum & canonici ecclesiæ Tridentinæ.

LITTERA DOMINI DUCIS Britanniæ in vulgari suo super facto episcopatus Maclovienfis.

Anno 1435. 16. Januar. Ex mſ. Aquicinctenſi.

A Tres reverends peres en Dieu, tres chiers & grans amis, les prelats, & autres tenants le concile à Basle.

Tres reverens peres en Dieu, tres chiers & grans amis. J'escrit presentement à nostre saint pere le pape en faveur de mes chiers bien aimez & feaulx conseillers P. naguerres evesque de Treguier translaté à l'evesquié de Saint Malo, & GUILLAUME abbé de Beaulieu mon aumonnier en la forme qui s'ensuit: Tres saint pere & mon redoubté seigneur, en me recommandant à votre B. S. tres humblement vous plaise sçavoir, que de present on ma rapporté que votre ditte sainteté a puis nagueres translaté mon tres chier & bien amé & feal conseiller P. evesque de Tresguier à l'eveſché de Saint Malo en mon pais, qui etoit vacant par le deceix de feu AMAURI precedent evesque dudit lieu de Saint Malo, auquel eveſché avoit esté esleu mon chier & bien amé conseiller GUILLAUME abbé de Beaulieu mon aumosnier, & ay entendu que vostre dite sainteté a pourvu à messire (a) RAOUL ROLAND, qui de tous tamps a esté serviteur conseiller & allié de ceulx de Blois mes anemis anchiens, qui autrefois me prindrent en trayson, comme assez vostre dicte sainteté a peu oir & sçavoir, d'iceluy eveſché de Tresguier. Si supplie à ycelle vostre sainteté, que en considerant la division & inconvenient, qui par le moyen dudit *Roland* porroit venir en mon pays à grans peril & dangier de moy & de mes subjiez, il plaise à vostre dicte sainteté pourveoir desdis deux eveschiez à mesdits deux conseillers & non à aultres, pour quelconques lettres, que par inadvertence je vous puisse ou pouroit escripre au contraire, & ycelui *Roland* pourveoir d'autres eveſché ou benefice hors de mon pays. Car pour nulle rien je porroit souffrir ne endurer, que en mon pays il ait benefice d'eveschié pour les causes dessus touchiées, & croys que vostre ditte sainteté bien avisée de ceste matiere ne le vouldroit faire. Si supplie à vostre dicte sainteté que ainsy luy plaise le vouloir, & ne m'en faillir, & ce faisant, elle me fera tres singulier plaisir, dont à tousiours je luy feray tres obligié & attenu. Tres saint pere, &c. si vous prie tant & si affectueusement comme plus puis, qu'il vous plaise aviser & conseiller nostredit saint pere de condescendre & obtemperer à ma supplication & requeste, pour les causes contenues es lettres de nostre saint pere, qui concernent le bien & transquillité de moy & de mon pays, & ne m'en faillir ainsy que j'en ay en vous tres entieres seurté & confidence. En me signifiant toutes choses à vous agreables & à moy possible pour les accomplir de tres boin cuer à l'aide de nostre Seigneur, qui, tres reverends peres en Dieu, vous ait en sa sainte garde. Escript en ma ville de Vennes le XXVI. jour de Janvier l'an (a) MCCCCXXXIV.

Le vostre le duc de Bretagne, conte de Monfort & de Richemont.

JEHAN manu propria.

GODART.

(a) Hæc epistola nullum sortita est effectum. nam Radulfus Treconensem obtinuit episcopatum quem ad annum 1440. tenuit.

(a) Incipiendo annum in paschate, alioquin anno 1435.

SEQUITUR LITTERA communitatis Leodiensis missa concilio contra quosdam cives suos, qui fecerant causam suam committi in dicto concilio super conspirationibus, &c.

Anno 1435. 28 Januar. Ex mſ. Aquicinct.

Reverendissimis in Christo patribus & dominis suis sacrosanctæ generali concilio Basileensi præsidentibus & consedentibus dignissimis.

Reverendissimi patres, justitiæ zelatores, & reipublicæ protectores, humilibus nostris obsequiis cum reverentia debita prælibatis. prudenter prævidenda sunt mala, ut salubriter bona succedant, offendiculo quoque sublato nocendi, cuivis occurrat facilior aditus ad optata. Sane cum dominus noster EUGENIUS papa modernus, salutis amator, ad ea vos, ut firmiter speramus, duxerit deputandos, quæ sunt honoris Dei, ecclesiæ, imperii, statusque prosperi Christicolarum; nec in his vestra, quod absit, neque vestrorum, ut credimus, quæratis commoda, sed dumtaxat piacula JESU CHRISTI, præsertim præsenti considerato tempore civitatis & patriæ Leodiensis, ne inibi seditiosorum & conspiratorum machinationes dolosæ, quæ sicut nefandum in ipsa civitate alias periculum, & in totius civitatis eversionem nequiter conceperunt, conentur, si facultas assit, ac in

ipsorum foventur nequitia, nequius consummare. Quippe iniquitas habens arma magis periculi comminatur. Idcirco credimus quod quemdam Lambertum *Datyn*, ut asseritur, in legibus graduatum, machinationis complicem, novarumque malitiarum perscrutatorem, in ipsorum versuti processus versipellem clypeum receperunt; qui nec hujusmodi periculis, neque venerabilis ecclesiæ Leodiensis dominæ fundi, cujus prætensus canonicus existit, ingenti status dissipatione pensatis, non cessat callide pro dictis iniquitatis filiis arma pollutis digitis, infrunitaque fronte, in fomentum malitiæ præparare; super quibus eisdem paternitatibus per alias nostras litteras, etiam scripsimus. Advertatis igitur, patres pii, si non irascatur per singulos dies dominus, si in grandi sævitia diutius sustinet peccatores, & tandem in eos sævius gladium vibrat ultionis. Quid igitur de conspiratoribus maleficis antedictis, quorum etiam nomina naribus foetent probis, quique humanæ pietatis impudenter spreta modestia, satagunt apud easdem paternitates malitiæ fomentum atque falsitatis numismata thesaurizare, in hoc se Deo & justitiæ damnabiliter opponentes? Et quamvis inspexeritis eos nidum dudum proprium, & ipsis propter eorum malitias alienum, foedo rostro, non sine fallaciis, defoedare; ipsos tamen, quo medio ignoramus, videmus apud easdem paternitates in ipsorum dolosis machinationibus injustum auxilium adipisci. Advertite, patres, advertite, si hi fines concilii Basileensis sint receptare tales, quos justa sententia, cujus etiam executio præterquam in certis casibus non differtur, extremo supplicio deputavit. Hoc abhorret sinceritas innocentum, justorum simplicitas & formidat. Ne igitur earumdem paternitatum manus merito immaculatæ tactu picis enormis maculentur, supplicamus eisdem quibus valemus precibus sedulis & devotis, quatenus hujusmodi exsecrabilium periculorum eventu prudenter & diligenter attento, dictos detestabiles maleficos & conspiratores, super ipsorum perniciosis mendaciis, veluti de re per justitiam jam finita justeque judicata, & cujus iterata examinatio, quin immo sententiæ mutatio adeo foret sanguinolenta, ut umquam bellum in eadem civitate commissum, placeat penitus refutare, ipsis audientiam, qua indigni sunt, salubriter denegando. Ha Deus, quæ spes per tales relinquitur civitati & patriæ antedictis? quæ flamma ex latente scintilla, quantus ex furoris camino fumus surgeret noxie, si prædictorum malitiæ ad votum callidum progrederentur? quin immo tota Europa ex his in admirationem perstreperet, omnesque communitates ammirarentur habendo respectum, quantum in hoc sacrosancta Romana ecclesia, imperiique celsitudo, dictæ civitatis nobilis ejusdem Europæ partis nomen tam levibus & mendacibus suggestionibus infirmarent, dicerentque quid quærunt malefici, vel cur ad ipsorum instantias adeo enormibus consentitur? Verum si, quod absit, preces nostræ per easdem paternitates, prout hactenus, obaudientur, ex tunc opus erit, nobisque urgens necessitas cunctis vicinis principibus, communitatibus & universitatibus dictos conspiratores, ipsorumque fautores, qualisque fides eis adhibenda sit, elucidare, ut cognoscatur ab ipsis singulisque ipsorum suppositis, quo animo, quo zelo, quo liberamine, qua dissimulatione ipsorum versutiæ ponderentur, quodque hi fructu pacis oppresso, vineam domini sabaoth contendunt, ut * neque vulpeculæ devastare, adeo ut quæ uvas ferre consuevit gratissimas, labruscas ferat, proh dolor! cœcitatis ineptæ: quam speramus, concedente Altissimo, ejus spiramine sanis averti mentibus, qui easdem paternitates dirigat ad lumen veritatis, & prout Christicolis convenit & non ficte. Scriptum Leodii XXVIII. Januarii anno, &c. MCCCCXXXV.

* f. iniquæ.

Devoti & humiles vestri burgimagistri, jurati, & consules civitatis Leodiensis.

LITTERA DOMINI DUCIS Sabaudiæ lecta in congregatione generali die Mercurii IX. Februarii MCCCCXXXV.

Adversus Ludovicum de Palude episcopum Avenionensem.

Anno 1435. 1. Februar. Ex ms. Ampl. collect.

SAcrosanctæ synodo generali Basileensi in Spiritu-sancto congregatæ.

Reverendissimi patres domini & amici specialissimi devota recommendatione præmissa. Quia fallacias & injurias domini LUDOVICI DE PALUDE episcopi (a) Avenionensis nedum suspecti, verum etiam hostis mei notorii, & fautorum suorum diu supportatas, deinceps tolerare mihi non licet, si de crudelitate notari non vellem, sibi dirigo litteras opportunas, quarum tenorem V. R. P. notum esse cupiens, copiam earum coram V. R. P. publicandam feci præsentibus intercludi ad vestra obsequia propitius & paratus. Easdem V. R. P. conservare dignetur omnipotens ad dirigendos gressus fidelium & infidelium per viam pacis & salutis, prout ad hæc vocati estis. Scriptum Rippaliæ die I. Februarii MCCCCXXXV.

Humilis & devotus ecclesiæ filius AMEDEUS dux Sabaudiæ, &c.

RAVOIRE.

(a) Hujus episcopi nulla extat mentio in vulgatis indicibus episcoporum Avenionensium, sed neque in novissima Galliæ Christianæ editione.

COPIA LITTERÆ INTERCLUSÆ.

NOtum fecit nobis duci Sabaudiæ ex Basilea relatio certa, quod die Veneris vigesima prima mensis Januarii anno præsenti, tam promotores sacri concilii, quam reverendus in Christo pater episcopus Lubicensis, serenissimi principis & domini, domini SIGISMUNDI Dei gratia Romanorum imperatoris semper augusti, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croaciæ, &c. regis, domini mei metuendissimi, orator, in publica congregatione proposuerunt ecclesiam & civitatem Lausanensem esse mere imperiales; ex hoc consequentiam, sicut eis placuit, inferentes, quod nullum interesse in causa ipsius ecclesiæ nobis supererat, de quo satis miraremur, si in sacro concilio præsentialiter non essetis. Sed ubi vos & fautores vestros plerumque nobis notos adesse novimus, de præmissis & similibus adinventionibus non miramur. deteriora enim contra statum & honorem nostrum tacita veritate vos & ipsi hactenus fabricastis, tam in conspectu SS. domini nostri papæ ac sacri concilii, pro honoris nostri tuitione per oratores nostros propalata. verum de præmissa nuperrima propositione præfatos episcopum Lubicensem & promotores habentes competenter excusatos, ex eo quia non spiritu suo, sed alieno fallaci loquuti sunt, totam culpam super vos culpabilem merito & juste retorquemus, qui huc usque ad nostrorum status & honorum ac patrimonii depressionem, quantum in vobis fuit & est, laborastis & continue laboratis. Unde nedum vos jam suspectum habemus, sed inimicum notorium reputamus, & ut sacrum concilium & præfatus dominus orator Cæsareus deinceps vestris clandestinis susurrationibus, qui sub agni specie lupum geritis, non credant, sed veritati. Suis R. P. præsentium copiam mittimus aliis nostris litteris interclusam. Est enim verum & sine quacumque tergiversatione manifestum, quod ecclesia & civitas Lausanensis ac omnia ejus castra, oppida & dominia temporalia atque diœcesis citra patriam & terras honorabilium confœderatorum & amicorum nostrorum carissimorum Bernensium, Friburgensium, & Solodorensium, intra patriam nostram consistunt; quodque in civitate Lausanensi nos & patres nostri inclyti habuimus, habemus & habebimus, Deo auctore, præter vestrum beneplacitum protectionem conventionalem, jure patrimoniali, supremumque judicium & tribunal appellationum, quæ a judicibus temporalibus episcopi Lausanensis emittuntur. quod quidem jus, prout & cetera dominia nostra, pro majori parte ab imperiali majestate tenemus, cui & subjicimur, ut sacri Romani A imperii princeps & vassallus. erga quam & quod debitam & incontaminatam fidelitatem semper exsequemur, nec erit in facultate vestra, licet ad hoc operam dederitis & detis vestris suggestionibus, inter imperialem celsitudinem & me interponere excogitatam zizaniam, quin in sua gratia continue maneamus. Difficile etiam erit vobis patrimonium nostrum talibus fabulis nobis minuere, vel auferre, sicut moliti estis. & quia non est parcendum humilitati, quæ ad libitum non potest superbire, vobis tamquam suspectissimo & hosti notorio, per præsentes ingressum patriæ nostræ prohibemus. B Significantes quod si contra hujusmodi prohibitionem ipsam patriam nostram, & maxime Wandi; in qua ecclesia, civitas & cetera dominia ipsius ecclesiæ sunt, vos intrare contigerit, experiemini an ipsa patria Wandi sit in Sabaudia vel Samaria, de quibus præsentes nostras litteras fieri fecimus per subscriptum notarium & secretarium nostrum, penesque nos ad futuram memoriam registrari. Datum Rippaliæ die 1. Februarii MCCCCXXXV.

C *Hæ litteræ fuerunt præsentatæ per histrionem domini ducis Sabaudiæ, in plena congregatione inductum, prout, &c.*

LITTERA COMITIS ARMANIACI ad concilium Basileense.

Scribit in gratiam electi S. Pontii Thomeriarum.

REverendissimis reverendisque in Christo patribus dominis cardinalibus patriarchis archiepiscopis, &c. in sacro concilio Basileensi existentibus dominis meis præcipuis. Anno 1434. 8. Februar. Ex ms. Aquicinctensi.

D Reverendissimi reverendique in Christo patres...... præponendo recommissionem vestris parendi mandatis cum promtitudine. Satis dominationes vestræ hactenus intelligere potuerunt, quanta cum devotione, quantoque sincero affectu semper illud sacrum concilium fuerim amplexatus; quodque ejus decreta atque mandata, ut unumquemque catholicum decet, summa cum veneratione susceperim, eis obsequendo, obediendo, illaque executioni demandando, quantum per me fieri potuit: quæ etiam in futurum firma atque illibata fovere atque E conservare intendo, & quantum in me erit ab aliis facere observari. Reverendissimi ac reverendi in Christo patres & domini præcipui, cum pridem ecclesia S. Pontii Thomeriarum Narbonensis provinciæ, quæ dominiis meis confinis est, pastoris solatio desolata fuisset, & capitulum dictæ ecclesiæ innitens decretis ipsius sacræ synodi, ad electionem futuri pontificis rite & canonice processisset, per quam electionem salubriter eidem ecclesiæ de idoneo & insuper utili pa-

ſtore proviſum eſt, & plerique magnates A etiam prælati magis de eorum potentia confidentes, quam de bono jure ſuffulti, volentes nervum & auctoritatem decretorum dictæ ſynodi infringere ac peſſumdare, niſi fuerint dictæ electioni, non quidem juribus, ſed præcipue, quod in viris eccleſiaſticis deteſtabilius eſt, ſe armis opponere, in maximum dictæ eccleſiæ exterminium, & totius patriæ grande diſpendium. quæ ego perpendens, nec ullomodo tolerare valens, quod decreta illius ſacri concilii aliquorum potentia ſupprimerentur & fierent irrita, juxta poſſe meum, ad deffenſionem atque præſidium dictæ electionis totis viribus occurrere B procuravi. quo factum eſt, ut per eos qui dictam electionem eorum potentia tyrannica conantur evertere; aliquorum prælatorum de provincia eiſdem colligatorum, qui cum clerici & prælati ſint, & decreta ſacrorum conciliorum deberent venerari, ipſi minus bene de concilio illo ſentientes, magis favores temporales ſequuntur, quam ad bonum eccleſiarum intendant; teſtimonio minus vero attendentes, ſacro cœtui veſtro intimare non erubuerint, quod per hujuſ- C modi electionem eccleſia ipſa & patria maximis diſpendiis & cladibus affecta fuerit & afflicta; falſe ſubticentes, quod his tantis malis tyrannides ſe opponentium dictæ electioni occaſionem præbuerint, non autem ipſa electio. Mirandum eſt profecto, quod per viros eccleſiaſticos ita irritari velint ſacrorum conciliorum decreta ſanctiſſima, in quibus eccleſiarum reformatio & ſtatus conſiſtit. Sed longe magis admiratione dignum eſt, quod nedum extra concilium ipſum, ſed etiam intra concilium decreta veſtra maximos habeant perſecutores; quoniam etiam D in ipſo concilio electio ipſa, quam utique decuit, maxime cum juſta ſit atque canonica, confoveri turpiter & per ſordem nolint confirmari, per aliquos propria ſectantes, non autem juſtitiæ zelatores; quodque ſi dominationes veſtræ ad obſervationem decretorum veſtrorum promtis animis & omni ſtudio non aſſurgunt, quis de illis bene ſentiet, aut quis de illorum obſervatione curabit? Quod enim ab aliis vultis obſervari, decet primum voſmet obſervare quantum in vobis eſt. Dignentur itaque dominationes veſtræ pro Dei reverentia & pro proprio E honore dominationum veſtrarum, taliter ad cauſam hujuſmodi electionis animadvertere, quod hi qui ſub confidentia decretorum veſtrorum ad proviſionem ſaluberrimam dictæ eccleſiæ inducti ſunt, eorum ſpe & fiducia non fraudentur, & de decretis ipſius ſacri concilii, ac de his quæ contra ipſa decreta in ipſo concilio facta ſunt, turpiter & per ſordem patria iſta non ſcandalizetur. Ego tamen decreta ipſa quantum in me erit intendo uſque ad apicem obſervare & facere obſervari, etſi per aliquos turpiter & injuſte irrita fieri vellent, niſi per totum ſacrum concilium aliter fuero certioratus, præcipiendo cuncta beneplacita mihi veſtris parato obſequiis, quæ adimplere juxta poſſe non deſinam, auxiliante Altiſſimo, qui vos incolumes reddere dignetur aſſidue. Scriptum Inſulæ Jordani die VIII. menſis Februarii MCCCCXXXV.

Veſtris paratus mandatis JOHANNES Dei gratia comes Armaniaci, &c.

PROTESTATIO FACTA per inclytam nationem Germanicam ſuper materia indulgentiarum in facto Græcorum, in generali congregatione, die Veneris XI. *Februarii* MCCCCXXXV.

Anno 1435. 11. Febru. Ex mſ. Aquicinct.

CIrca medium indulgentiarum pro ſancta Græcorum reductione arreptum, ut proſit propoſito, & non obſit potius fidei & ſtatui eccleſiaſtico, Germanica natio neceſſaria exiſtimat infraſcripta, quibus intendit firmiter inhærere.

Primo, cum catholicæ fidei cauſa communis ſit, & onera grandia, oportet per univerſas nationes quæſtum liberaliter & efficaciter admitti, pro colligenda diffinita neceſſaria ſumma pecuniæ, ſublatis omnibus impedimentis, & ſuſpenſis quibuſcumque aliis publicis plenariis indulgentiis, iſta durante.

Secundo, ne timor fraudis impediat executionem, oportet Germanicæ nationi poteſtatem dari de ordinandis quæſtoribus per ſuas provincias, & conſervanda pecunia recollecta.

Tertio, ne advenientibus Græcis, una natio ſe per aliam de comportando excuſare poſſit, oportet ſervari ordinem & æqualitatem: ſic quod primo prior in ordine natio teneatur ſecundum ratam contribuere; ſecundo loco ſecunda natio, & ſic deinceps quælibet natio ſecundum ratam immediate poſt illam quæ eam ordine præcedit.

Quarto, ne populus ſub nomine reductionis Græcorum decipi per clerum opinetur, oportet Germanicæ nationi dari poteſtatem, ſi non venerint, quæ ſoluta rata ſupereſt convertendi in pios, utiles ac neceſſarios publicos uſus nationis & locorum ubi fuerint recollectæ.

Quinto, ne ſuſpicetur populus inſcripta infringi, oportet antequam bullæ indulgentiarum per nationes mittantur, omnia antedicta ſolemniter & ſynodice decerni cum decreto irritanti omnes alias ordinationes & conceſſiones indulgentiarum, mandata & proceſſus etiam apoſtolicos, præterquam pro executione præfatorum; quæ cum ſint juſta & rationabilia, & ad profectum rei neceſſaria,

cessaria, natio Germanica non solum consentit quod fiant, sed etiam P. V. obnixe deprecatur.

Quibus peractis & non alias, natio ipsa Germanica, licet pro catholica fide ad destruendam Bohemorum perfidiam in retroactis temporibus multa damna in corporibus & rebus passa sit, & pluries maximas summas contribuerint tam clerus quam populus, adhuc liberali animo pro tam salutari augmento catholicæ ecclesiæ se offert ad diligenter perficiendum debitum suum. Quod si hæc fiant, non fiant cum non videant, quin hujusmodi via indulgentiarum potius reductioni Græcorum ac fidei, quoad efficaciam indulgentiarum; & ecclesiastico statui, quoad detractiones popularium, valde obsit, ac etiam cum nullo jure plus astringatur ad admittendum quæstum hujusmodi, quam aliæ nationes, palam suam intentionem insinuat P. V. & protestatur per eam non stare quominus per viam indulgentiarum satisfaciat ordinationi sacri concilii pro reductione Græcorum, quam summe fieri optat præmissis observatis.

LITTERA DOMINI DUCIS Burgundiæ, super pace Franciæ.

Extat tom. 12. conc. pag. 974.

LITTERA ALIA ejusdem domini ducis, super eadem materia.

Superscriptio ut in alia littera.

De diæta Attrebatensi ab ambassiatoribus regis acceptanda.

Anno 1435. 18. Martii. *Ex mss. Aquicinctensi, & Chauvelliano.*

Reverendissimi, &c. Post ultimarum litterarum mearum scripturam, quas nuperrime, die videlicet XVI. mensis hujus, paternitatibus vestris scribendas duxi, inter cetera paternitates easdem deprecando, ut ad effectum in regno Franciæ pacis consequendæ, dominum meum regem monere, hortari & inducere dignarentur, & vellent ad diætæ super hoc avisatæ teneri in villa mea Attrebatensi acceptationem & receptionem. Post ambassiatorum meorum ad sacram vestram synodum per me destinatorum scripta, redditus sum avisatus ambassiatores ejusdem domini mei regis Basileæ præsentialiter existentes, ab eodem domino rege potestatem habere, & expressam in eorum instructionibus facultatem, diætam hujusmodi pro & nomine dicti domini mei regis acceptandi, si tamen de hoc faciendo per sacrosanctum generale concilium requirantur. Ex qua causa, reverendissimi reverendique in Christo patres & egregii viri, paternitates vestras easdem deprecor, ut prius, affectu, quatenus ad rei tam laudatæ tamque felicis optatum successum, dignentur eosdem domini mei regis ambassiatores solemniter requirere, aut requiri facere pro parte vestræ sanctæ congregationis, ut diætam ipsam dicti domini mei regis nomine recipiant & acceptent. Et nihilominus, sicut per easdem meas litteras vestris paternitatibus requirebam, litteratorie aut per solemnes nuncios hortari dignentur & inducere dictum dominum regem, ut ad diætam ipsam suos ambassiatores cum requisita potestate solemniter transmittere non postponat: quatenus exinde ad ipsius Deo & hominibus tam placidæ rei celeriorem effectum congruentius intendatur. Celebrem cœtum vestrum, reverendissimi reverendique in Christo patres & decoratissimi viri, feliciter & prospere dirigere & conservare dignetur in cujus estis nomine congregati. Scriptum in villa mea Divionensi die XVIII. Martii.

Ecclesiæ sanctæ devotus filius PHILIPPUS Burgundiæ, Brabantiæ & Lymburgiæ dux, &c.

PHILIPPE.

TRONSON.

LITTERA SERENISSIMI imperatoris Græcorum, missa sacro concilio Basileensi super unione ecclesiarum occidentalis & orientalis, lecta die Martis v. Aprilis MCCCCXXXV.

Extat apud Bzovium ad annum 1434. n. 27. ubi data est 13. Novembris, hic 12. Novembris.

BULLA LEGATIONIS cardinalium S. Crucis & S. Petri ad vincula.

Eos creat Eugenius legatos a latere ad sacrum concilium.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilectis filiis NICOLAO tituli S. Crucis in Jerusalem, & JOHANNI tituli S. Petri ad vincula S. R. E. presbyteris cardinalibus, apostolicæ sedis legatis S. & A. B. — Anno 1435. 19. Febr. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Dum onus universalis gregis Dominici superna dispositione nobis injunctum diligenter attendimus, & quod singulis Christianæ reipublicæ, maxime nunc in sacro Basileensi concilio occurrentibus, per nos ipsos debitum apostolicæ servitutis exequi non valemus, animo revolvimus, nonnumquam viros fide ferventes, dignitate & scientia præditos, & rerum agendarum experientia conspicuos in partem nostrorum & ecclesiæ Romanæ negotiorum assumimus, ut dum tempus postulat, eorum operationibus vices nostras supplentes, ministerium nobis commissum, divina assistente gratia, juxta vires nobis ex alto concessas, executioni mandare

possumus. Cumque in sacro Basileensi concilio nonnulla ardua negotia Dei honorem, statum ecclesiæ, & bonum totius reipublicæ Christianæ concernentia, agenda & expedienda incumbant. Igitur vos vitæ integritate & sapientia præclaros, magnitudine consilii conspicuos, ac in maximis nostris & dictæ ecclesiæ negotiis diuturna experientia comprobatos, legatos de latere cum plena & omnimoda potestate legatis concedi solita, de venerabilium fratrum nostrorum JORDANI Sabinensis, BRANDÆ Portuensis episcoporum, JOHANNIS tituli S. Laurentii in Lucina, ANTONII S. Marcelli, JOHANNIS tituli S. Sixti, FRANCISCI tituli S. Clementis, ANGELOTI tituli S. Marci presbyterorum, LUCIDI S. Mariæ in Cosmedim, PROSPERI S. Georgii ad velum aureum, & DOMINICI S. Mariæ in via lata, diaconorum præfatæ ecclesiæ cardinalium consilio, auctoritate apostolica, tenore præsentium facimus, constituimus, & etiam deputamus, vosque ad præfatum concilium pro prædictorum expeditione negotiorum tamquam pacis angelos providimus destinandos. Quocirca circumspectioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus injunctum vobis ministerium hujusmodi pro divina, dictæ sedis ac nostra reverentia, ad honorem Dei, ecclesiæ, & nostrum, salutem quoque & pacem totius populi Christiani, juxta datam vobis a Domino prudentiam, laudabiliter exequamini, quod ex vestris operibus fructus optati proveniant quos speramus, vosque deinde illam quæ pias causas agentibus superna retributione impenditur, gloriam consequi mereamini felicitatis æternæ. Datum Florentiæ, anno Incarnationis Dominicæ MCCCC. XXXV. XIII. calendas Martii, pontificatus nostri anno V. *Subscripta per omnes dictos cardinales prænominatos propriis manibus.*

De curia,
A. FERRARII.

BULLA EUGENII & ad legatos, &c.

Extat concil. tom. 12. pag. 951.

EUGENII PAPÆ IV. BULLA ad concilii Basilii præsides.

Ut possint lites componere ortas occasione electionum & nominationum ad beneficia.

Anno 1435. 19. Feb. EUGENIUS, &c. dilectis filiis NICOLAO tituli S. Crucis in Jerusalem, JOHANNI tituli S. Petri ad Vincula, & JULIANO tituli S. Sabinæ presbyteris cardinalibus apostolicæ sedis legatis, ac venerabilibus fratribus Jo. archiepiscopo Tarentino, & PETRO Paduano pro nobis in sacro Basileensi concilio præsidentibus, S. & A. B.

Cum intellexerimus nonnullos veluti asserentes se electos seu postulatos ad quasdam cathedrales ecclesias . . . monasteria, vel alias in eis jus competere, alios per nos de consensu fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium promotos, ad sacrum Basileense concilium in judicium trahere, ex quibus graves inter eos lites & ipsarum ecclesiarum seu monasteriorum tam in spiritualibus quam temporalibus multa & varia incommoda oriuntur. Nos veluti pacis & concordiæ inter se diffidentium & utilitatis ecclesiarum ac monasteriorum amatores, volentes his discordiis & dispendiis opportune consulere, vestris circumspectionibus, de quibus plurimam in Domino fiduciam obtinemus, omnes & singulas differentias inter præfatos asserentes se electos aut postulatos, & per nos promotos & alios quoscumque . . . . prædictis sua interesse putantes comple . . . . concordandi, componendi, sopiendi & statuendi, disponendi, obligationes quascumque etiam per pensionum impositionem hinc inde communiter & divisim faciendi, ac omnia & singula gerendi ac faciendi quæ ad plenam concordiam necessaria videbuntur aut quomodolibet opportuna, de consilio venerabilium fratrum nostrorum JORDANI Sabinensis, BRANDÆ Portuensis episcoporum, Jo. tituli S. Laurentii in Lucina, ANTONII tituli S. Marcelli, Jo. tituli S. Sixti, FRANCISCI tituli Clementis, ANGELOTI tituli S. Marci presbyterorum, LUCIDI S. Mariæ in Cosmedim, PROSPERI S. Georgii ad velum aureum, & DOMINICI S. Mariæ in Via-lata, diaconorum S. R. E. cardinalium plenam & integram tenore præsentium concedimus facultatem: ratum & gratum habituri quicquid per vos in præmissis ordinatum, concordatum fuerit & conclusum, idque faciemus, auctore Domino, inviolabiliter observari. Datum Florentiæ, anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXXXV. XIII. calendas Martii, pontificatus nostri anno V.

Ego JORDANUS episcopus Sabinensis SS.
Ego BRANDA episcopus Portuensis SS.
Ego JOHANNES tituli S. Laurentii in Lucina presbyter cardinalis SS.
Ego ANTONIUS tituli S. Marcelli presbyter cardinalis SS.
Ego JOHANNES tituli S. Sixti presbyter cardinalis SS.
Ego FRANCISCUS tituli S. Clementis presbyter cardinalis SS.
Ego A. tituli S. Marci presbyter cardinalis SS.
Ego LUCIDUS S. Mariæ in Cosmedim diaconus cardinalis SS.
Ego PROSPER S. Georgii ad Velum aureum diaconus cardinalis SS.
DOMINICUS S. Mariæ in Via-lata diaconus cardinalis SS.

COPIA LITTERÆ
regis Jacobi, &c.

Adversus electum S. Pontii Thomeriarum.

Anno 1435. 20. Febr. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Reverendis in Christo patribus & aliis amicis nostris carissimis in sacrosancta synodo Basileæ congregatis.

Reverendissimi in Christo patres & domini honorandi, devota recommendatione præmissa. Sæpe & nimium R. P. fuimus persuasi errores iniquorum patienti sub taciturnitate pertransire, ea spe freti, quod reducente ratione, suos animos ad meliora converterent. Sed nobis cernentibus, quantum in dies accrescat malignandi affectus, nedum in privati, sed communis boni multiplicia detrimenta, visum est preces nostras diutissime nos penes otiosas in præsentiarum ad V. R. P. emittere debere, tanto profecto exaudiendas facilius, quanto plus pro integritate publicæ rei intercedunt. Quas ut aliquando aperiamus, a quo primum exortæ sunt eædem paternitates advertant. Nuper siquidem ecclesiam S. Pontii Thomeriarum provinciæ Narbonensis multis ab annis apostolicæ sedi specialiter reservatam, cum per felicis memoriæ dominorum tum cardinalis sancti Marci, tum patriarchæ Alexandrini obitus, qui ipsius ecclesiæ administrationem tenuerunt in commendam, nuper reverendo in Christo patri domino G. (a) tunc episcopo Appamiarum, patri quidem, quem morum probata honestas, sanguinis claritas, litterarum cognitio cathedra pastorali dignum comprobant, SS. dominus noster papa motu proprio contulit eodem modo, ut singulis districte examinatis, hujusmodi de eo factam translationem irrefragabilem putemus, si potuerit apostolica sedes de ad eam spectantibus disponere. Verum profecto comperimus, unde incolumitatis provinciæ bonique contemplatione communis vehementer conturbamur, impedimenta quæ nonnulli præfatæ ecclesiæ S. Pontii monachi, sub cujusdam prætensæ electionis umbra, in dispositionem & vovoluntatem apostolicam injicere moliti sunt, prout & quotidie opponere nituntur, æquioribus quidem ferenda animis, nisi acerrimis præjudiciis referta forent. Si quæ, qualia, quantaque sint animadvertant V. R. P. circa apponenda matura remedia parumper invigilare minime gravabuntur. Hi quippe collectis sanguinum viris, in villas, castra & oppida præfatæ diœceseos S. Pontii hostiliter congressi sunt, pene vel numquam reparandis damnis partes afficiendo finitimas, indigenas pariter & incolas truculentis gladiis occidendo; quo quid inhumanius, quid im- A pius, quid justitiæ remedio dignius vestræ prudentiæ recenseant. Ibi enim, ut brevius res gestas exprimamus, ne magis infesti accusatores, quam providentis justitiæ zelatores videamur, tanta fuit effrenata immanitas, quod nisi succurrente justitia perdometur, necesse videmus vindicem defensorem, qui arma armis repellat, vim vique retundat, exsurgere oportere. Ut igitur insuetis atrocibusque nimium tyrannis, non modo præfata diœcesis S. Pontii, sed & circumjacentes partes multis affectæ incommodis li- B berentur, tranquillaque pax incolas fugitivos & peregrinos formidolosos contineat faciatque securos, nostræ quoque terræ contiguæ quietiori pace congaudeant, pio & æquo intuitu eædem vestræ reverendæ paternitates remedia mandare festinent opportuna, quoniam quidem nisi justitiæ vestræ virtus hujuscemodi ausus temerarios coërceat, verisimillimum est præfatum dominum episcopum, quem & sensu & viribus & amicis dominisque complurimis grandi virtute valentibus potentem novimus, dum C non amplius in perniciem sui totiusque provinciæ longiorem patientiam sufferre poterit, pro tota facultate resistendo impugnare. Certissimum quoque est nos ob nostrarum conservationem terrarum damnatissimos hostes profligare debere, quod fortassis jam pridem effectum foret, nisi expectata V. R. P. dispositio retardasset. Sed constantissima spes consuluit, & recte, ut ad hæccine sananda vulnera V. R. P. deberent præire antidota. Quæ enim rerum difficultas est quam non noscamus V. R. P. dissolvere posse? omnia quippe eas penes sunt quibus rerum oppor- D tunitati consulitur. His igitur rebus lassis & tristibus, reverendissimi patres, vestris pro prudentiis finem imponite, & id causæ quod tractandum superest, inter altissima & rectissima vestra consilia pia cura celeriter absolvite, ut sic quæsitus terminus justitiæ appareat. In hoc etenim & aggravatæ provinciæ, & desolatæ ecclesiæ magna in parte V. R. P. succurrent, ad quarum beneplacita nos præsto paratissimos sincera caritate offerimus, quas Altissimus felices, prosperas & longævas ad sanctissima complenda cœpta dirigere & conservare dignetur. Ex Biterris E xx. Februarii.

Jacobus rex Hungariæ, Jerusalem & Siciliæ, &c.

Jaques.

Bourseril.

(a) Gerardo, qui tamen adhuc anno 1436. Appamiensem obtinebat episcopatum.

BULLA PAPÆ missa concilio Basileensi in materia reductionis Græcorum.

Venerabilibus fratribus & dilectis in Christo filiis in sacro Basileensi concilio congregatis.

Lecta in congregatione generali v. *Aprilis* MCCCCXXXV.

Anno 1435. 22. Februar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

EUGENIUS, &c. Venerabilibus fratribus, &c. Salutem, &c.

Jam pridem orator noster, quem, ut alias scripsimus, mense Julio præterito Constantinopolim misimus, ad nos reversus est. Cum eo venerunt duo oratores carissimi in Christo filii JOHANNIS PALÆOLOGI Romanorum imperatoris illustris, & venerabilis fratris JOSEPH Constantinopolitani patriarchæ, videlicet dilecti filii nobiles viri GEORGIUS & EMANUEL DISSIPATO germani fratres ad nos destinati. Ex his plane intelleximus, quicquid inter præfatos imperatorem & patriarcham & ipsum oratorem nostrum in re sanctissimæ unionis consequendæ actum fuerit. Audivimus inter cetera quanto amore & reverentia imperator ipse sanctam Romanam ecclesiam complectatur, ac dignitatem sedis apostolicæ veneretur. Ex qua re de conficienda illa unione sanctissima optimam spem non indigne concepimus. Horum oratorum opera apud nos fuit, ut capitula quæ ultimo Constantinopolim misimus a nobis peterent confirmari, paucis tamen additis, quæ ad rem facere videbantur, asserentes nullo pacto ad ipsam unionem deveniri posse per eum modum, quem alias oratores, qui ex Constantinopoli ad nos venerant, vobiscum conclusisse intelligunt. Nos vero quantum ad ipsa capitula pertinebat, plene respondimus, ostendimusque nullius adjectionis opus esse. Sed capitula illa juxta plenum intellectum ad eam rem conficiendam integre satisfacere. quo factum est, ut præfati oratores in eum modum quo ex ipsis capitulis declarauimus consentire decreverint, dicentes se ab imperatore & patriarcha præfatis hoc in mandatis habere, ut declarationi & modificationi nostræ, si quam facere nos contingeret, suum præstarent assensum, ob quam rem petierunt iterum præfata capitula sic declarata a nobis confirmari. Nos autem etsi hic modus ad consequendam ipsam unionem melior & aptior immo ferme solus videtur, horum tamen postulationi continuo non acquievimus, obstantibus his quæ per alios oratores apud vos aliter & longe diverso modo conclusa sunt, utpote qui ex omni parte pacem, unitatem concordiam quærimus. Decrevimus itaque consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium oratores istos ad vos remittere, & ut circumspectiones vestræ quæcumque a præfatis imperatore & patriarcha ad nos detulerunt ad liquidum intelligant, ac tandem id possint eligere, quod ad conficiendam servandamque illam sanctissimam unionem melius & commodius accedere videatur, si auditis recensitisque omnibus quæ hii oratores ad nos attulerint, eorum postulationi juxta modum capitulorum, de quibus supra diximus, annuere censueritis, & nos parati erimus vobis annuentibus consentire, & juxta modum prædictum, qui ut præmisimus eligibilior & aptior nobis semper visus est, causam suscipere. Si vero juxta modum inter vos & alios oratores conclusum causam hanc prosequi statueritis, nec nos intendimus dissentire, quamvis modus ipse a multis pene impossibilis judicetur. Rogantes omnipotentem Deum, ut quod hominibus impossibile videtur, pro sua misericordia reddatur facile. Ut enim alias scripsimus nostra parum refert, qua via, aut quo medio is finis sequatur, dum tamen sequatur. Ille autem divinus Spiritus, in cujus nomine omnis sancta synodus congregatur, det vobis id ipsum sapere secundum JESUM CHRISTUM, quo æterno Patri gratum reddatis servitium, semenque vestrum cadens in terram bonam, fructum centuplum afferat in patientia. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ M CCCC XXXV. octavo calendas Martii pontificatus nostri anno IV.

JO. DE STECCATIS.

ALIA BULLA PATENS DOMINI nostri papæ, in qua inseruntur capitula concordata cum Græcis, &c.

Anno 1435. 22. Februar. *Ex ms. Aquicinct.*

EUGENIUS, &c. dilecto filio JULIANO titulo S. Sabinæ S. R. E. presbytero cardinali apostolicæ sedis legato, ac venerabilibus fratribus JOHANNI Tarentino archiepiscopo & PETRO Paduano episcopo nostro & apostolicæ sedis nomine in sacro generali concilio Basileensi præsidentibus, S. & A. B.

Mense præterito dilecti filii nobiles viri GEORGIUS & EMANUEL DISSIPATO una cum oratore nostro, quem Constantinopolim miseramus, ad nos venerunt, per carissimum filium JOHANNEM PALÆOLOGUM Romeorum imperatorem illustrem, ac venerabilem fratrem JOSEPH patriarcham Constantinopolitanum ad nos destinati; qui nobis quæcumque inter præfatos imperatorem & patriarcham ac ipsum oratorem nostrum acta sunt serio retulerunt; ex quibus tum pro affectione & reverentia, quam ipsum oratorem huic sanctæ apostolicæ sedi deferre percepimus, tum pro modo qui in practica venit veluti imperatori grato & toti fere Græciæ accommodo de consequenda sanctissima unione

ſpem bonam concepimus. horum oratorum opera fuit & quidem cum multa inſtantia, ut capitula quæ ultimo loco Conſtantinopolim miſimus, & quæ infra ſequuntur, aliquibus additis, confirmare vellemus: aſſerentes nullo pacto ex modo per alios oratores apud ſacrum concilium Baſileenſi concluſo, ad optatam unionem deveniri poſſe. Nos autem quantum ad ipſa capitula pertinet plene reſpondimus, oſtendimuſque alia adjectione opus non eſſe; ſed capitula illa plene intellecta ad complendam materiam hujus ſanctæ unionis plene ſufficere. Quo factum eſt, ut præfati oratores in eum modum, quem ex dictis capitulis declaravimus, aſſentire decreverint: dicentes ſe ab ipſis imperatore & patriarcha in mandatis habere, ut declarationi & modificationi noſtræ, ſi quam facere contingeret, ſuum darent aſſenſum. Et hac de cauſa petierunt iterum ipſa capitula ſic declarata confirmari. Nos vero etſi modus iſte juxta ipſa capitula ad conſequendum optatum finem, melior & aptior videatur, non tamen petitioni ipſorum acquievimus, obſtantibus his quæ per alios oratores cum ipſo ſacro concilio aliter & longe diverſo modo concluſa ſunt. Quamobrem de conſilio venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. cardinalium, oratores ipſos ad præfatum concilium remittere decrevimus, qui quæ acta ſunt referent, ac præfati imperatoris mentem, poſtulationem, & quæcumque ad rem pertinentia nota facient, ut ipſum ſacrum concilium ea omnia intelligens, ad liquidum id poſſit eligere, quod ad hujuſmodi unionem conſequendam propius accedere videatur. Si itaque auditis & recenſitis omnibus, præfatum ſacrum concilium eorum poſtulationi juxta formam capitulorum, de quibus ſupra diximus, annuere ſtatuerit, & nos etiam parati ſumus aſſentire, atque in hujus rei eventum vobis de quibus ſpecialem in domino fiduciam obtinemus, cum præfatis oratoribus & aliis, quos pro parte dictorum imperatoris & patriarchæ communiter vel diviſim forſan intervenire contigerit, noſtro & apoſtolicæ ſedis nomine promovendi, tractandi, concludendi & firmandi, ac diſponendi & ordinandi juxta ipſorum capitulorum continentiam, de prædictorum fratrum noſtrorum conſilio, auctoritate apoſtolica, plenam & liberam tenore præſentium concedimus facultatem. *Tenor capitulorum in forma talis eſt.*

Sanctiſſimus dominus noſter EUGENIUS divina providentia papa IV. pro gerenda ſanctiſſima unione, ut ſupra præmittitur, mittet ad partes orientales, præſertim ad civitatem Conſtantinopolitanam unum ex reverendiſſimis patribus S. R. E. cardinalibus legatum de latere, cum prælatis, doctoribus, magiſtris, & aliis, ut ſibi opus eſſe videbitur, cum ampla facultate agendi & faciendi omnia & ſingula, per quæ præfata unio & caritas inter orientalem & occidentalem eccleſias prædictas ſuum plenum conſequatur effectum...

Item, quod præfatus legatus cum prædictis prælatis etiam hinc iter arripiet cum galeis verſus civitatem Conſtantinopolitanam infra annum, poſtquam hæc capitula per ipſum dominum papam fuerint confirmata, & iter ſuum continuabit juxta poſſe, quamdiu perveniat ad dictam civitatem Conſtantinopolitanam.

Item, quod ſereniſſimus dominus JOHANNES imperator, & reverendiſſimus dominus JOSEPH patriarcha prædicti interim operam dabunt cum effectu ſuis propriis expenſis, ut qui pro parte ſua fuerint evocandi evocentur. Et placet ſanctiſſimo domino noſtro quod fiat ſynodus generalis ex parte eccleſiæ orientalis ex omnibus nationibus ipſi eccleſiæ ſubjectis ſeu adhærentibus: ita ut infra menſem a die adventus dicti legati ad civitatem Conſtantinopolitanam prædictam, omnes qui venturi ſunt venient, & præſertim reverendi patres domini patriarchæ, Antiochenſis & Jeroſolymitanus, &c. Et ſtatim finito illo menſe, procedatur ad proponendum, diſputandum, diſcutiendum & concordandum ſuper differentiis inter utramque eccleſiam.

Item, quod præfatus legatus tamquam legatus ſedis apoſtolicæ ſuſcipietur, tractabitur & honorabitur per dictum ſereniſſimum imperatorem & reverendiſſimum dominum patriarcham & ſuos ſicut legati ſedis apoſtolicæ de latere ſolent ſuſcipi, tractari & honorari. Similiter omnes prælati, doctores, magiſtri, & alii, qui cum eo venient, tractabuntur & honorabuntur, ut tales tractari & honorari ſolent.

Item, quod præfatus legatus gaudebit plena ſecuritate & libertate: ita quod libere poterit ad præfatam civitatem Conſtantinopolitanam venire, ſtare, redire quandocumque ſibi videbitur & placebit ſine ulla moleſtia, injuria, vel offenſa, juxta omnem poſſibilitatem prædictorum dominorum imperatoris & patriarchæ & ſuorum, etiamſi contingat dictam unionem, quod abſit, non ſequi; & idem per omnia de omnibus & ſingulis prælatis, doctoribus, magiſtris, & aliis qui venient, ſtabunt & redibunt cum dicto legato, vel ſeparatim ab eo. Inter cetera quod in diſputationibus quæ fient, licebit præfatis dominis legato, prælatis, doctoribus, magiſtris & aliis libere proponere, promovere, arguere, reſpondere, replicare & dicere, quantum & quotiens eis videbitur opportunum, pro intelligenda, declaranda, & conſequenda veritate, ut decens eſt. Et ſimiliter liceat omnibus, qui ex parte eccleſiæ orientalis prædictæ ad diſputandum deputati fuerint: ita quod in ipſis diſputationibus,

propositionibus, & dictis, utraque pars se invicem benigne supportet, & honoret, verbis indecentibus omnino cessantibus, & omnia cum pace & caritate fiant. Nam alias ad ipsam veritatem pervenire impossibile esset.

Item, quod congregatis prælatis & aliis ex utraque parte, ut supra præmittitur, procedatur per viam disputationis arguendo & respondendo, ut supra, & ut disputantium moris est, interponendo pro argumentorum dispositione auctoritates evangeliorum & aliarum sanctarum scripturarum atque etiam sanctorum patrum & doctorum.

B Item, quod quicquid super differentiis inter utramque ecclesiam existentibus ex communi concordia utriusque partis concludetur & ordinabitur, inviolabiliter servari debeat per utramque partem, & mandetur sub penis & censuris debitis per omnes subditos utriusque ecclesiæ tam occidentalis quam orientalis inviolabiliter servari & illibate custodiri, sicque ut idem velle & sapere omnes hujusce sanctæ religionis auctori Christo deserviant, & in unitate Spiritus-sancti pariter intendant. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXV. VIII. calendas Martii, pontificatus nostri anno IV.

C Ego JORDANUS episcopus Sabinensis manu propria subscripsi.

Ego ANTONIUS tituli S. Marcelli presbyter cardinalis propria manu subscripsi.

Ego N. tituli Sanctæ Crucis presbyter cardinalis manu propria subscripsi.

Ego Jo. cardinalis S. Petri ad vincula manu propria subscripsi.

Ego Jo. cardinalis S. Sixti manu propria subscripsi.

Ego F. tituli S. Clementis presbyter cardinalis manu propria subscripsi.

D Ego LUCIDUS S. Mariæ in Cosmedim diaconus cardinalis manu propria subscripsi.

A. DE PALAZAGO.

A. DE FLORENTIA.

LITTERA DOMINI DUCIS BARRENSIS ad concilium Basileense.

Scribit in gratiam Guillelmi electi Macloviensis.

Anno 1435. 26. Febr. Ex ms. Aquicinct.

E SAcrosanctæ synodo Basileensi dominis & amicis meis confidentissimis.

Reverendissimi reverendique in Christo patres & domini amici confidentissimi, cordiali recommendatione præmissa. Jam pridem vestris reverendis paternitatibus innotuit, quantum electionis negotium Macloviensis ecclesiæ de persona reverendi patris abbatis de Bello-loco, eleemosynarii dilectissimi consanguinei mei ducis Britanniæ, præ cunctis sui ducatus fidelissimi & approbati factæ, cordi habuerit & habeat dictus consanguineus, non ob ipsius electi personam, quin immo etiam propter utilitatem ecclesiæ, ac loci & ducatus sui inimicorum exstirpationem, tum etiam cum alias eadem ecclesia vacante, in episcopum ejusdem electus unanimiter extitit, nunc siquidem vero secundo videlicet ad eamdem ecclesiam per similem electionis viam vocatus existat, negotio hujusmodi non expectato, per dominum nostrum papam levissime repulsam habuit. qua de re ut hujusmodi electionis negotium recensendo juxta vestri sacri concilii decretum queat accipere libramentum, corde & animo quantum possum affectione cariori deprecor, quatenus laborare placeat, ut dictum decretum per vos celebratum observetur, & suum consequatur effectum, ne tanta dispendia. electis & in futurum eligendis fisis de decreto hujusmodi præstentur, & ne occasio amplior pluribus præbeatur, spe amicorum circumquaque dictum dominum nostrum papam circumpositorum per pecuniam preces & munera in vineam Domini obrepere, nec ad personæ delectum attendere (hoc enim ab omni ratione alienum censetur,) si quod in reipublicæ utilitatem editum est, in privatum subverteretur, vigilantissime, si placet, instando apud dictum sanctissimum dominum nostrum papam, postquam sacro concilio statutisque & decretis in eo editis adhæsit, ut non vituperetur opus per eum semel approbatum, ut scandala tollantur, dissentiones, mortes, deprædationes, destructiones & ecclesiarum invasiones vitentur, quæ & quas inde oriri possent, quibus obviare tenemini. Reverendissimi reverendique patres & domini vestra beneplacita mihi significetis, quæ juxta posse perficere curabo. Easdem paternitates vestras conservet Altissimus, &c. Scriptum apud Caynonem XXVI. Februarii.

Sanctæ matris ecclesiæ devotus filius dux Andegaviæ, Calabriæ, Barri & Lotharingiæ marchio, &c. comes Provinciæ & Forcalquerii.

RENE'.

EPISTOLA CAROLI REGIS Francorum ad concilium Basileense.

In gratiam Guillelmi abbatis Belle-loci electi Macloviensis.

SAcrosanctæ synodo generali Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ. Anno 1435. 28. Febr. Ex ms. Aquicinctensi.

KAROLUS Dei gratia Francorum rex. Amici carissimi & specialissimi, novimus pridem qualiter vacante ecclesia Macloviensi, sub cujus uberibus Altissimo famulando clerus & populus ibi commorantes alliciuntur, per defuncti AMAURICI ipsius ultimi pastoris obi-

tum, dilectum nostrum GUILLELMUM abbatum B. Mariæ de Bello-loco per canonicos illius loci cum ingenti solertia, excusso quocumque negligentiæ somno, ad eamdem, veluti alias, ipsa etiam vacante, infusa Spiritus sancti gratia electus extiterat, ipsum ad ipsam utique dignum fore electum, de quo suscepimus jocunditatem. Ipse enim est vir utique generosus, vitæ venerabilis, sanctæ religionis, justitiæ zelator, hujus Maclovienis diœcesis genitus de majoribus viris, quem præcipue optamus & desideramus in dicta ecclesia præesse, pro felici hominum quiete ac incolarum sicuti pugilem inde fessum amplecti. Nam prædecessores & progenitores sui, signanter ille famosissimus strenuus miles BERTRANDUS connestabulus tempore quo vivebat in humanis regni Franciæ, qui inimicos nostros exstirpavit, & tanta bona in dicto regno nostro procuravit, quod perpetuis temporibus, ut ad memoriam redeant (a) servitia sua ad recognitionem erga suos successores tenemus nos obligatos, cujus BERTRANDI dictus electus est proprius nepos. hujusmodi auctoritate, electione non expectata, neque examinata, dignovimus episcopum Trecorensem ad eamdem ecclesiam Macloviensem per sanctissimum patrem nostrum papam sinistre informatum fuisse translatum, in decreti sacrosancti concilii ludibrium, & ipsius electi excessivam jacturam, locique ac diœcesis antedicti subsannationem: quoniam ipse episcopus Trecorensis a tempore quo sedit in dicta ecclesia Trecorensi, ut cunctis hominibus totius patriæ innotuit, non profuit, sed præfuit. Quapropter agnoscentes ipsum episcopum Trecorensem nec sibi nec patriæ Maclovienſi prodesse posse, rogamus vos quo possumus modo, quatenus dicto elemosynario justitiam ministrari facientes, ipsum in dicta Macloviensi ecclesia velitis facere pacificum, dicto *Predru* penitus rejecto, & sibi imposito silentio, in quo nobis summe complacebitis. Datum Caynonis die XXVII. mensis Februarii MCCCCXXXV.

KAROLUS.

(a) Ut ea servitia aliquo modo rex compensaret, honorifica eum inter reges Francorum donavit sepultura in celeberrimo S. Dionysii templo, & quidem in eadem qua ipse Carolus humatus jacet capella.

EPISTOLA CARDINALIUM S. Crucis & S. Petri, ad concilium Basileense.

De actis a se & aliis in Italia pro pace.

Anno 1435. 11. Maii. *Ex mſ. illustrissimi domini Chauvelin.*

I. REverendissimis reverendisque in Christo patribus & dominis, dominis S. R. E. cardinalibus, prælatis, doctoribus, ceterisque venerabilibus viris in sacro generali concilio Basileensi residentibus dominis merito venerandis.

Si jam diu, reverendissimi reverendique in Christo patres, ceterique venerabiles viri, nullas ad vestras reverendas paternitates nostras dedimus litteras super negotio pacis Italicæ componendæ, ac super recuperatione terrarum ecclesiæ prædictarum, per alterum ex nobis, qui ad eas partes legatus mitteretur, justa & optima ratione nobis visum est. Potuissemus enim frequenter errare scribendo, jugiter variato successu emergentium negotiorum, quem nullo certo judicio vel firmatione comprehendere valebamus. Cœpimus enim post nostrum e Basilea discessum, apud sanctissimum dominum nostrum de pace agere, quam singulari a vobis mandato prosequendam accepimus. Superioribus diebus paucula quidem de ea vestris reverendis paternitatibus scripsimus, spe accensi felicissimorum successuum. Videlicet, ut sæpe assolet, expectavimus pacem desideratam, ab omnibus gratam, jucundam, amabilem; tenemus in manibus, & ecce dum stringimus, elabitur ut murænula; ac si, ut nobis votivum erat, pacem, auxiliante Domino, dedissemus rebus, scripsissemus ordine successive quæ principia, quæ media, qui finis nostrorum tractatuum. Sed cum absoluto negotio, post multos labores, spes omnis evanuerit conficiendæ pacis, ingrata videtur hora, quæ nihil jocunditatis afferret aut commodi. Unum sane prætereundum non putamus, quod propter regnum Siciliæ, de quo illustris dux Mediolani se disponit intromittere in favorem illustris domini ducis Barrensis, non annuente domino nostro, pax ista non potuit consummari. Allegat ipse dominus dux Mediolani, quod hoc facit pro suo honore conservando, propter quasdam conventiones, quas habet cum præfato domino duce Barrensi. Replicat sanctissimus dominus noster, quod sine suo mandato & jussu, nemo debet de terris ecclesiæ ullo pacto se emparare, quovis captato colore vel causa. His postremo hoc fine statutis, venit dominus marchio Estensis visere sanctissimum dominum nostrum, eique pollicitus est pacem se daturum sibi cum eodem domino duce Mediolani, jamque confestim accedit Mediolanum experturus vires suas, industriam & diligentiam pro hac parte* firmanda. Illi Deus annuat & dextre assistat. Nobis autem propter peccata nostra hoc explere pro voto non est concessum. De legato autem mittendo altero ex nobis, pro recuperandis terris ecclesiæ, non est visum sanctissimo domino nostro. Sperat enim aliis modis succurrere rebus: quod præstet Omnipotens, qui in agendis ad sui honorem vestras dignetur dirigere paternitates. Sanctissimus dominus noster me cardinalem S. Crucis mittit in Gallias, pro pace firmanda. Ego autem cardinalis S. Petri hic remaneo, pro certis bonis

* *f.* pace.

A causis, statum & honorem ecclesiæ concernentibus, desiderando mandatis R. V. libenter obsequi & parere, quibus nos pariter humiles commendamus. Ex Florentia die XI. Maii.

C. R. P. vestrarum humiles servitores.

EPISTOLA ORATORUM concilii Basileensis ad imperatorem ad concilium Basileense.

De negotio episcopi Tridentini, Bohemorum, & reformationis ecclesiæ.

Anno 1434. 30 Maii. *Ex ms. Chauvetiniano.*

B 1. SAcrosanctæ, &c. Reverendissimi & reverendi in Christo patres & venerabiles domini, litteram sacrosanctæ vestræ in Spiritu sancto congregationis recepimus, per quam in negotio reverendi in Christo patris & domini episcopi Tridentini injungebatur nobis sollicitudinis studium adhibere. Cui siquidem jussioni, sicut & omnibus per vos præceptis, promtum in nobis fuit obediendi propositum. Sed eo tempore, quo littera nobis oblata est, jam concordiam initam esse communi colloquio ferebatur. Nihilominus C eidem domino episcopo in hac civitate præsenti per unum ex nobis vice omnium dictum est, quale a sacro concilio recepissemus mandatum, & licet, ut dicebatur, jam concordia facta esset, si quid tamen necessarii operis suis negotiis putaret accommodum, significaret hoc nobis; quoniam parati eramus juxta mandatum ipsius sacri concilii apponere partes nostras.

2. De negotiis Bohemiæ, sicut vestris paternitatibus notum fecimus, ad Dominicam *in Albis* apud Bruinam fuit condicta diæta. Postmodum scripsit nobis serenissimus princeps dominus imperator, quod ad octo dies D fuerat prorogata, hortans nos illo ibi adesse tempore, quo & ipse infallibiliter non deesset: quo termino pendente, misit unum baronem Bohemiæ de familia sua nomine Pota, petens illustrem principem dominum ducem ALBERTUM, & nos ad ejus accedere majestatem. Nos mox ivimus, dominus vero dux se ire non posse, causis urgentibus impeditum, litteris excusavit. Nobis itaque apud ipsius imperialem serenitatem in Posonio constitutis, de constituendo terminum seu diem conventionis Bruinæ consultationem E proposuit, & cum nos pro celeritate fecerimus exactam instantiam, dominus imperator imminere sibi pro negotiis regni Hungariæ impedimenta exposuit. Unde non absque difficultate ad hoc deventum est, quod ad Dominicam ante festum ascensionis fuit apud Bruinam terminus præfinitus, ad quam nos cum domino duce prædicto ire, dante Domino, promti sumus. Concedat clementissimus Deus illo in tempore ac loco hæc negotia felice fine concludi, pro quo a paternitatibus vestris fieri & mandati fieri orationum suffragia humiliter supplicamus. Inter hæc per Dei gratiam undique audivimus in melius facta disponi. Nam in Moravia duæ obsidiones ad evellendum reliquias positæ sunt, & infra Bornuam contra Thaboritas quatuor a baronibus & duæ in proximo fiendæ sunt, aut secundum prædicta nobis forsitan jam sunt factæ: ita quod qui obsidebant, obsidentur; & qui calcare se posse orbem pedibus præsumebant, nunc vix reclusi fortalitiis stent securi. Hæc mutatio dextræ Excelsi. Ipse qui cœperit perficiet, quia Omnipotens nomen ejus.

3. Ceterum styli officio explicari non posset, quanta lætitia refectæ sunt mentes devotorum filiorum; qui ecclesiæ Dei obstant, & ipsi sacro concilio detrahentium opilatæ sunt linguæ, cum diversorum fuit relatione vulgatum, reformationis operi, post anfractus varios eum ordinem datum esse, quo felix conclusio absque moræ dispendio expectatur. Cum pridem apud imperialem majestatem essemus, & relata dispositio & septifaria partitio reformationis fuisset [exposita], ipsius serenissimi domini imperatoris, & circumstantium prælatorum, baronum ac ceterorum exhilarata sunt corda, prodentibus vultibus vocibusque, plurimi hoc testati sunt, & spem bonam se ex eodem reformationis opere habere dixerunt. Ideoque paternitates vestras supplicum precum instante cunctorum fidelium voto deposcimus, quatenus opus hoc tam salutare felici consummatione donetis, & orbis Christiani salutem, quæ in manibus vestris est sita, languenti & exoptanti præbete, ne hujus expectationis gaudium evanescat, & opilatæ linguæ, supervenıente exsiccatione, solutæ acrius infervescant, & auctoritas, & quod lugubrius foret, mala quæ nos gravant, speratis remediis deficientibus, invalescant, & desperata salute, proximum interitum comminentur, quod abesse miseratio divina concedat, atque sacrum dissolvi concilium, nisi terminato negotio Bohemorum in articulis pacis & reformationis facto notabili fructu. Spiritus almus, in cujus est nomine congregatum, sicut diversitatem linguarum in unitatem fidei adunavit, ita explosis diversitatibus & differentiis cunctis, vos in unum sanctum & Christiano populo utile propositum firma stabilitate constituat, & ad effectum pro gloria suæ majestatis perducat. Scriptum Viennæ, XI. Maii anno MCCCCXXXV.

PETRI

PETRI FUXENSIS CARDINALIS epistola continens concilii Basileensis litteras pro habendis informationibus de vita & sanctitate ac miraculis Petri de Luxemburgo.

Anno 1435. 12. Junii. Ex ms. Aquicinct.

PETRUS miseratione divina episcopus Albanensis S. R. E. cardinalis de Fuxo nuncupatus, in civitate Avenionensi & comitatu Venasini pro domino nostro papa & S. Romana ecclesia in temporalibus vicarius generalis, necnon in Arelatensi, Aquensi, & nonnullis aliis provinciis, civitatibus & dioecesibus apostolicæ sedis a latere legatus, venerabili domino Andreæ Sancii decretorum doctori, canonico & sacristæ Lombariensi, curiæ nostræ causarum auditori, salutem in Domino sempiternam.

Per religiosum virum fratrem Bartholomeum Rubei sindicum conventus Cælestinorum civitatis Avenionensis fuerunt nobis die datæ præsentium ex parte sacri Basileensis concilii exhibitæ litteræ tenoris sequentis.

Venerabili PETRO episcopo Albanensi, S. R. E. cardinali de Fuxo, apostolicæ sedis legato.

Sacrosancta, &c. venerabili PETRO episcopo Albanensi, S. R. E. cardinali, &c. salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Dudum nonnullos cardinales & prælatos alios in sacro concilio existentes deputavimus, qui se informarent de sanctitate vitæ ac miraculis, quibus claruisse fertur bonæ memoriæ PETRUS DE LUXEMBURGO olim cardinalis, ut de his probata veritate, sanctorum catalogo annumeraretur. Et quia, ut intelleximus, nonnullæ in re ista olim habitæ informationes in civitate illa Avenionensi esse debent, quæ adhibita diligentia faciliter reperiri poterunt: ideo devotionem tuam rogamus & hortamur, ut cum diligentia partes tuas ita interponere velis, quod per opera tua dictæ informationes & alia legitima testimonia quibus comprobari possit vitæ sanctitas dicti Petri, recolligantur, & recollecta ad nos transmittantur, ut ea, quæ circa præmissa intendimus, ad effectum deducere valeamus. Et si in his illam quam confidimus diligentiam adhibueris, nobis certe, ultra meritum quod inde consequeris, rem gratissimam facies. Datum Basileæ, XII. Junii MCCCCXXXV.

TENOR LITTERÆ REGIS ANGLIÆ.

Anno 1435. 14. Junii. Ex ms. Aquicinct.

SAcrosanctæ Basileensi synodo in Spiritusancto legitime congregatæ universalem ecclesiam repræsentanti, HENRICUS Dei gratia rex Angliæ, &c. & dominus Hiberniæ salutem, & votivis in Domino successibus aggressa feliciter consummare.

Præstantissimi patres, sanctæ matris ecclesiæ pugiles & columnæ, visis & intellectis vestræ concionis sacratissimæ litteris credentialibus, quas pridem honorabiles & discreti viri magistri Jo. Pulcripatris in theologia, & Stephanus de Novaria legum doctores eximii, vestri cœtus almifici oratores, nobis præsentarunt, ac credentia eis desuper commissa, nostræ majestatis in conspectu eleganstissime styloque disertissimo seriosius explicata, post deliberationem cum nostris consiliariis exinde habitam, responsiones super avisatis eis tam verbo, quam in scriptis ministrari fecimus, de quibus iidem oratores vestram congregationem sacrosanctam plenius informare noverunt: quos tamquam personas multimoda laude dignas, apud vestras sanctitates internis affectibus recommitti precamur, quarum corda omnis gratiæ influentiam operans illustrare dignetur Spiritus ille sanctus, cujus instinctu a diu fuistis & estis congregati. Scriptum in palatio nostro apud Westmonasterium, mensis Junii die XIV.

TENOR LITTERÆ DUCIS GLOCESTRIÆ.

Anno 1435. 4. Julii. Ex ms. Aquicinctensi

REverendissimis reverendisque in Christo patribus in sacro concilio Basileensi congregatis.

Sacrosanctæ synodo Basileensi, &c. devotissimas filiales suscipere recommendationes & felicissimas gerendarum semper rerum reportare successus.

Sanctis his studiis, quibus, ô patres conscripti, sollicite insudatis, adeo quidem adhæsit adhæretque anima mea, ut permaxime velim ea omnia, quæ quoquo modo ad promotionem eorum tendere queant, tam celerem quam salubrem sortiri bonæ expeditionis fructum, & ad id studium omne meum, ac operas indefessas ardenti nimis desiderio impartiri. Hujus siquidem continui & immobilis voti mei, ex plerisque rerum indiciis, quas ante gesserim, vestras, uti reor, paternitates argumenta non latent; sed & ipsius fixi firmique propositi recens satis experientia testis est, dum nuper partes meas non segniter quidem apposui, ut solemnes disertissimique ambassiatores vestri magistri Johannes Pulchripatris sacræ theologiæ & Stephani de Novaria civilis scientiæ professores egregii, ad istud inclytum regnum transmissi, apud sacram regiam majestatem, benignam utique celeriter, immo citissime audientiam obtinuerunt, qui revera divinas sancti concilii adhortationes sacraque vota excellenti facundoque stylo edisserentes, plurimum apud Deum & homines laudis & honoris & præmii meruere. Hos igitur, amabiles Deo patres, suscipere dignemini, pro

meritis recommissos, & quam gratis gratiosseque invenerint celsitudinem regiam sanctissimis sacri concilii desideriis inclinatam, ipsis pro summa eorum prudentia auctoritateque permaxima, fidem præbere indubiam paternitatibus vestris fas erit; quas ad sanctæ matris ecclesiæ & suppositorum ejusdem directionem & reformationem felicem inspiret, quæso, Spiritus ille sanctus, in cujus estis nomine congregati, necnon ut possitis & capitis & membrorum conficere unitatem, sua in vos carismatum dona largiri dignetur. Scriptum Londoniis, sub signeto meo IV. Julii.

Devotus ecclesiæ filius HUMFRIDUS dux Glocestriæ, comes Pembprochii, magnus camerarius Angliæ.

RESPONSIONES DATÆ ad mandatum excellentissimi ac Christianissimi principis HENRICI *Dei gratia regis Angliæ & domini Hiberniæ, per avisamentum consilii sui, honorabilibus & discretis viris magistris Johanni Pulcripatris in theologia, & Stephano de Novaria in jure civili doctoribus egregiis, ambassiatoribus ad celsissimam suam regiam a sacro Basileensi concilio destinatis.*

Ex mſ. Aquicinctenſi.

AD ea quæ pro parte dicti concilii per eosdem oratores postulata & petita fuere, videlicet quod cum ipsum sacrum concilium novissime fuerit avisatum per illustrem principem regiæ celsitudinis avunculum carissimum ducem Burgundiæ, quod ipse existens in civitate Nivernensi fuerat requisitus per ducem Borbonii & certos alios, ut vellet intendere ad generalem pacem regni Franciæ, & quod tandem prælocutum fuerat de diæta una sive conventione tenenda in villa Attrebatensi prima die Julii proxime futura: quæ diæta & conventio quantum ad locum & tempus per ipsum ducem Burgundiæ & partem alteram regiæ sublimitati adversantem, fuerat acceptata, cum firma intentione ad dictam conventionem sive diætam de principalioribus sui sanguinis & aliis suis consiliariis, cum plenissima potestate ad effectum dictæ pacis habendæ, transmittendis.

Intendatque ipsum sacrum concilium solemnem ambassiatam ad dictam conventionem sive diætam aliquos de majoribus transmittere dicto tempore, & ita concluserit in sua congregatione generali.

Quamobrem iidem oratores celsitudinem regiam exhortabantur & rogabant in visceribus caritatis ex parte sacri concilii, ut sua majestas regia dictam conventionem locumque & tempus acceptare velit, ad eamque de suis parentibus & consiliariis cum plenissima potestate dictam pacem perficiendi mittere; atque ubi ex bona dispositione partium res solito se gratiorem offert, & sacrum concilium potest opus Deo adeo acceptum efficere, cupit ut majestas regia sincerum votum quod hactenus in pectore gessit, in acceptatione dictæ conventionis & ceteris rei accommodis ostendat.

RESPONSIO AD PRÆDICTA.

Ex mſ. Aquicinctenſi.

SUblimitas regia sua constanter tenet in mente, quod ipsum sacrum concilium minime latet, neque latere potest, cujus & qualis dispositionis eadem omni tempore fuerit & sit erga ipsum pacis bonum. Ipsam namque sui animi dispositionem ad tantæ rei utilitatem flexam & inclinatam, primo beatissimæ memoriæ papæ MARTINO V. qui per medium reverendissimi P. Angliæ cardinalis suam serenitatem ad ipsam pacem crebro hortatus est, aperuit, & demum eamdem repetitis vicibus tam litteris quam etiam oratorum suorum Basileam transmissorum, ad tractandum, appunctuandum & inveniendum pacem ipsam, plenam potestatem hinc inde voce viva eidem sacro concilio intimavit. patere etiam nihilominus potuit hæc suæ dispositionis inclinatio per reverendissimum dominum cardinalem S. Crucis, a sede apostolica in regnum Franciæ ea de causa legati transmissi, relationem; qui quantas sollicitudines & diligentias pro ipsius pacis compendio rationabilibus mediis obtinendo, regia sublimitas ante hæc tempora fieri fecerat, bene novit. has quoque sollicitudinum & laborum diligentias ac regiæ celsitudinis animi ad pacis bonum inclinationem serenissimo principi SIGISMUNDO Dei gratia imperatori Romanorum, & etiam fratri suo præclarissimo, id idem ab eo postulanti, responsiones & scripta regia pluries sibi transmissa, ac etiam duæ variæ conventiones inter partes diffidentes appunctuatæ, primo scilicet apud Autissiodorum, deinde apud Corbolium, quibus idem dominus cardinalis intererat, plenius testantur.

Præmissis itaque pro regii culminis dispositione optima erga pacem hujusmodi habendam peroratis, sua celsitudo inclytissimorum progenitorum suorum, qui pacis & unitatis intimi dilectores semper extiterunt, vestigiis inhærendo, ad Dei omnipotentis laudem & honorem, & ad vitandum Christiani sanguinis effusionem, immo pro quiete ac tranquillitate subditorum suorum, ipsum regnum Franciæ inhabitantium, & præsertim contemplatione & ob reverentiam hortamentorum & rogationum tam sanctissimi patris domini EUGENII jam summi pontificis, sub eadem re majestati regiæ scribentis, quam etiam concilii memorati; & ut realiter fictione quavis explosa, ejusdem sublimitas cunctis

insinuet ea quæ omni tempore erga ipsum pacis bonum gessit, & suo gerit in pectore de præsenti, ad locum memoratum suam ambassiatam solemnem, cum potestate plenaria dictam pacem assequendi, effectualiter destinabit.

Verum quia prout in credentia prælibatis oratoribus commissa plenius continetur, sacrum concilium ad dictam conventionem sive diætam suam intendit solemnem ambassiatam, & præsertim aliquos de ipsius concilii cœtus: majoribus destinare, majestas regia supplicat, quod ipsum sacrum concilium tales in hac parte personas illuc mittere debeat, quæ pacis amatores sint, & quæ absque partialitate quacumque circa ipsius pacis bonum suas operas efficaces interponere, & indifferenter partes ipsas ea quæ pacis sunt velint effectualiter procurare.

LITTERA CREDENTIALIS Ambassiatorum domini nostri papæ, venientium ad concilium pro responsione facienda ad proposita per oratores concilii, &c.

Anno 1435. 22. Julii. *Ex ms. Aquicinct.*

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus ac dilectis in Christo filiis in sacro Basileensi concilio generali congregatis, salutem, &c.

Mittimus ad sacrum concilium Basileense pro nonnullis arduis negotiis, nostrum & Romanæ ecclesiæ ac sedis apostolicæ statum & honorem concernentibus, dilectos filios AMBROSIUM ordinis Camaldulensis generalem & magistrum Antonium de S. Vito, causarum palatii apostolici auditorem, oratores nostros ad pacem ecclesiæ sincera voluntate dispositos, & nonnulla alia nostro nomine prudentiæ vestræ exposituros, quibus sive alteri eorum in his quæ referent, fidem indubiam adhibere velitis. Datum Florentiæ anno incarnationis dominicæ MCCCCXXXV. x. calendas Augusti pontificatus nostri anno v.

G. DE YMOLA.

LITTERA CREDENTIALIS collegii dominorum cardinalium.

Ex eodem ms.

SAcrosanctæ synodo Basileensi, episcopi, presbyteri, & diaconi S. R. E. cardinales recommendationem & votivam in Domino caritatem.

Ex parte SS. domini nostri summi pontificis præsentium latores domini AMBROSIUS prior generalis ordinis Camaldulensis, & Antonius de S. Vitô palatii apostolici causarum auditor, ad præsentiam P. V. inpræsentiarum accedunt, quibus nonnulla commisimus P. V. nostri parte referenda colloquia. Precamur igitur, ut placeat relatibus eorum A tanquam nostris fidem, per omnia tradere creditivam, ad cuncta semper vestra mandata parati. Scriptum Florentiæ die XXII. Julii MCCCCXXXV.

LITTERÆ AMBASSIATORUM sacri concilii qui iverunt ad Græciam.

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti, suis dominis metuendissimis. (Anno 1435. 6. August. *Ex ms. illustrissimi domini Chauvelin.*)

B Reverendissimi reverendique patres, & doctores, & magistri, ceterique domini nostri præstantissimi, debita ac devota recommendatione præmissa. Licet post accessum nostrum ad Venetias opportunitatem habuerimus scribendi; quia tamen propter pestem maxime ibidem urgentem, in maximis perplexitatibus fuimus, de itinere nostro prosequendo non scripsimus. Nunc autem ad alteram partem determinati, notificamus dominationibus vestris, quomodo post multas deliberationes & consilia, deliberavimus ire cum galeis, non attendentes infectionem, quæ posset, sicut & de facto timetur, contingere in eisdem, Deo nos & iter nostrum committendo. C Maluimus enim cum periculo personarum nostrarum, negotia ecclesiæ & vestra secure agere, quam salvis corporibus nostris, aliud quærete, per quod impediri aut retardari quoquo modo posset nobis per vos injunctum negotium. Solvimus pro naulo galearum, pro nobis omnibus centum quadraginta septem ducatos, pro expensis vero per diem solvemus ad minus duos ducatos. Omnes autem sumus in galea divi Zachariæ Donati consanguinei reverendissimi domini episcopi Paduani. per illos de baneto de medicis fuimus optime tractati. Tam in D facto cambii principalis pecuniæ, quam secure per viam Januæ in pera deposuerunt; quam in pecuniis expensarum nostrarum, quas ad omnem requisitionem nostram habuimus & præter votivam expeditionem in facto cambii... ut præmittitur. Honoraverunt nos ob reverentiam sacri concilii & paternitatum vestrarum, sicera, confectionibus & vinis quantum decuit valde abundanter & honorabiliter. quare rogamus dominationes vestras, ut Roberto & illis de dicto bancho debite regratientur, quia absque dubio humane in omnibus negotiis nostris se habue- E runt nobiscum: quam potuerunt, & quam nos exprimere possimus. Postquam convenimus de naulo & expensis cum galeis, de consilio multorum quam citius potuimus de Venetiis recessimus propter pestem, & venimus ad manendum Polæ, in loco utique sceleri * valde & febricitanti, ubi quam medietas nostrum febribus decubuit; gratia Dei tamen sine periculo, & ubi jam galeæ cum qui-

* f. celebri.

bus ituri sumus convenerunt. Speramus autem quod die lunæ futuræ, scilicet octava presentis (mensis) iter accipiemus cum eisdem. Quotidie sumus & conversamur cum dominis ambassiatoribus Græcorum in magna caritate, & quantum est ad conclusionem sacri concilii in materia ipsorum, reputant jam quantum ad eos pertinet jam positam in executione, & licet ex una parte de bona dispositione ipsorum gaudeamus & simus lætantes; tamen ex parte altera semper cor nostrum ardet in nobis, ne ex parte ecclesiæ aliquo modo contingat defectus. quare rogamus dominationes vestras, & in Domino obsecramus, quatenus alia negotia ecclesiæ prosequenda, hoc præcipue ab oculis vestris non recedat, quia hoc feliciter peracto, alia succedent prospere & votive. Dominus Christophorus Garontonus est hic cum galeis, & venit Constantinopolim; nescimus propter quod, nondum locuti fuimus secum. Altissimus reverendissimas dominationes & paternitates vestras conservare, resque suæ ecclesiæ sanctæ in manibus vestris dirigere dignetur feliciter & longæve. Amen. Scriptum Polæ, die VI. Auguft. MCCCCXXXV.

SUBSCRIPTIO.

Earumdem vestrarum reverendissimarum paternitatum humiles & devoti oratores.

Frater Johannes de Ragusio.
Henricus *Virginer*.
Simon *Freron*.

BULLA
per quam mandantur moneri domini archiepiscopus Tarentinus & episcopus Paduanus præsidentes domini papæ.

Anno 1435. 6. Augusti. *Ex ms. Aquicinct.*

SAcrosancta, &c. venerabilibus JOHANNI Antiochensi, LUDOVICO Aquilegiensi patriarchis, AMEDEO Lugdunensi, HENRICO Bituricensi archiepiscopis, JOHANNI Aurelianensi, BERNARDO Aquensi, MARTINO Lectorensi episcopis, & dilectis ecclesiæ filiis Johanni vicario Frisingensi decretorum, Dionysio *Sabrenoys* Theologiæ rectoribus, salutem & omnipotentis Dei benedictionem.

Cum per decretum sacri generalis concilii Constantiensis, cum magna maturitate & deliberatione editum, declaratum extiterit, ipsum concilium Constantiense & alia concilia generalia potestatem immediate recipere a Christo, cui quilibet catholicus cujuscumque status aut conditionis existat, etiamsi sit Romanus pontifex, in pertinentibus ad reformationem generalem in capite & in membris faciendam, & aliis in ipso decreto expressis & comprehensis obedire tenetur; & si non fecerit, subjici debet condignæ pœnitentiæ, & ad alia remedia contra A talem procedi: venerabilisque JOHANNES archiepiscopus Tarentinus, PETRUS Paduanus episcopus, pro sanctissimo domino EUGENIO papa IV. in nostra generali synodo Basileensi compræsidentes, decretum prædictum sacri concilii Constantiensis & contenta in eo servare, necnon decretum nostræ sacræ synodi super annatis seu vacantiis ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum ecclesiasticorum beneficiorum de cetero non solvendis, reformando ecclesiam in capite & in membris editum, ac solemniter in nostra publica sessione decretatum & publicatum, nonnullas B protestationes nominibus suis & aliorum eis adhærere volentium, palam & publice fecerint, in illisque velle perseverare se publice jactaverint, in scandalum non modicum universalis ecclesiæ per nostram Basileensem synodum repræsentatæ, juramentique per eos, ut præmittitur, præstiti violationem, pœnis in decreto concilii Toletani contra tales protestantes edito se reos faciendo. Cupientes præmissis in perniciem & scandalum universalis ecclesiæ, reformationisque generalis ecclesiæ impedimentum, præsumtis obviare, vobis tenore præsentium committimus & mandamus, quatenus JOHANNEM C archiepiscopum Tarentinum & PETRUM Paduanum episcopum prædictos, auctoritate nostra canonice & peremtorie requiratis, & moneatis, ut infra certum terminum per vos eis assignandum, juramentum per eos, ut præmittitur, præstitum inviolabiliter observent; & in vim observantiæ hujusmodi, protestationes prædictas & alia quæcumque per eos adversus juramentum hujusmodi & decreta conciliorum generalium Constantiensis & nostræ synodi attentata & præsumta cassent, revocent, annullent, quas & quæ nos etiam tenore præsentium revocamus, D cassamus, & annullamus, dictisque protestationibus palam & publice renuncient cum effectu; quibus peractis, nobiscum in vinea Domini, in his pro quibus ipsa synodus congregata est, efficaciter quantum in eis est & erit laborent. Quod si præmissæ monitioni non paruerint cum effectu, ad deputationes, congregationes, sessiones, & alios actus publicos dictæ nostræ synodi eos non esse admittendos decernatis, prout & decernimus; & nihilominus ad alia contra ipsos proce- E datis, prout justitia & decreta conciliorum Constantiensis, Toletani & hujus, ac aliorum generalium conciliorum postulant & requirunt. Datum Basileæ in congregatione nostra generali, in majori ecclesia celebrata VIII. idus Augusti anno a nativitate Domini MCCCCXXXV.

JO. GAUFFRIDI.

Virtute suprascripti mandati fuerunt moniti prædicti reverendissimi patres archiepiscopus Tarentinus & episcopus Paduanus in forma

forma juris per supra nominatos commissarios, prout immediate sequitur.

MONITIO CONTRA PRÆSIDENTES papæ, pro revocatione cujusdam protestationis per eos factæ.

Anno 1435. 11. Augusti. Ex ms. Aquicinct.

Miseratione divina JOHANNES Antiochenus, LUDOVICUS Aquilegiensis patriarchæ, AMEDEUS Lugdunensis, HENRICUS Bituricensis archiepiscopi, BERNARDUS Aquensis, & MARTINUS Lectorensis episcopi, Jo. canonicus & vicarius Frisingensis decretorum doctor, & Dionysius de *Samblovoys* magister in Theologia, executores ad infra scripta a sacrosancta Basileensi synodo in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentante, specialiter deputati, reverendissimo ac reverendo in Christo patribus & dominis, dominis JOHANNI miseratione divina archiepiscopo Tarentino, & PETRO episcopo Paduano, pro sanctissimo domino nostro papa EUGENIO in dicta synodo compræsidentibus, & vestrum cuilibet, salutem in Domino, & nostris hujusmodi, immo verius ejusdem sacrosanctæ synodi firmiter obedire mandatis.

Litteras ipsius sacrosanctæ synodi ejus vera bulla plumbea & cordula canapis, more ipsius synodi, impendente bullatas, sanas & integras, non vitiatas, nec cancellatas, sed omni prorsus vitio & suspicione carentes, ut prima facie apparebat, nobis per honorabilem & discretum virum magistrum Johannem Espasserii, in legibus bacalaureum, procuratorem fiscalem prædictæ sanctæ synodi, coram notario & testibus præsentatas, nos cum ea reverentia recepisse noveritis, quarum tenor talis est: *Sacrosancta, &c.* Post quarum quidem litterarum præinsertarum dictæ sacrosanctæ synodi Basileensis præsentationem & receptionem nobis & per nos sic, ut præmittitur, factas, constitutus coram nobis dictus procurator fiscalis, nobis exposuit, quod alias nos ex parte dictæ sacrosanctæ synodi Basileensis formam evangelicam sequentes, vos nonnullis diebus proxime lapsis cum caritate, benignitate, humanitate, mansuetudine, & honestate quibus potuimus generose requisivimus, rogavimus, & hortati fuimus, ut juramentum per vos præstitum observaretis, & protestationes per vos factas, de quibus in præinsertis litteris fit mentio, & quæcumque alia adversus decreta sacrorum Constantiensis & Basileensis conciliorum prædictorum per vos attentata & præsumpta cassaretis, & revocaretis, & annullaretis, ac eisdem renunciaretis cum effectu; & deinde cum patribus ipsius sacri concilii Basileensis, quantum in vobis erat & esset, laboraretis, prout nos, vel saltem major pars nostrum numero septem, ita fecimus: quibus exhortationibus & requisitionibus obtemperare & annuere huc usque distulistis & omisistis. unde fuimus per ipsum procuratorem fiscalem debita cum instantia requisiti, quatenus ad executionem ipsarum litterarum & contentorum in eisdem procedere curaremus, juxta traditam, seu directam per easdem litteras ab eadem synodo nobis formam. Nos igitur JOHANNES Antiochenus, LUDOVICUS Aquilegiensis patriarchæ, AMEDEUS Lugdunensis, HENRICUS Bituricensis archiepiscopi, BERNARDUS Aquensis, & MARTINUS Lectorensis episcopi, Jo. vicarius Frisingensis, & Dionysius de *Sambroys*, executores præfati, præmissis attentis, volentes mandatum prædictæ sacrosanctæ synodi nobis in hac parte directum, reverenter exequi, & ejus mandatis obedire, ut tenemur: idcirco auctoritate prædictæ sacrosanctæ synodi generalis Basileensis nobis concessa, qua fungimur in hac parte, vobis reverendissimo ac reverendo in Christo patribus & dominis, dominis Jo. archiepiscopo Tarentino, & PETRO episcopo Paduano præfatis, & vestrum cuilibet præinsertas dictæ sacro-sanctæ synodi, & has nostras litteras, ac omnia & singula in eis contenta intimamus & insinuamus, ac ad vestram & cujuslibet vestrum notitiam deducimus, & deduci volumus per præsentes; vosque nihilominus & vestrum quemlibet primo, secundo & tertio canonice & peremtorie earumdem præsentium tenore requirimus & monemus, quatenus infra sex dierum spatium post requisitionem & monitionem nostras, seu notificationem hujusmodi, immo verius dictæ sacro sanctæ synodi vobis & vestrum cuilibet factas, proxime & immediate sequentium; quorum dierum duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos dies pro tertio & peremtorio termino ac monitione canonica assignamus, juramentum per vos præstitum, de quo in præinsertis litteris fit mentio, inviolabiliter observetis, & quilibet vestrum observet. Et in vim observantiæ hujusmodi protestationes prædictas, & alia quæcumque per vos adversus juramentum hujusmodi, & decreta sacrorum conciliorum generalium Constantiensis & Basileensis prædictorum attentata cassetis, revocetis & annulletis, & quilibet vestrum casset, revocet, & annullet, quas & quæ prædicta sacrosancta synodus cassavit, revocavit & annullavit, dictisque protestationibus palam & publice renuncietis cum effectu, & quilibet vestrum renunciet. Quibus peractis, in dicta sacrosancta synodo Basileensi, in vinea Domini, in his pro quibus ipsa sacrosancta synodus congregata est, efficaciter, quantum in vobis est & erit, laboretis, juxta dictarum litterarum formam, seriem & tenorem. Quia si monitionibus & mandatis nostris hujusmodi, immo verius dictæ sacrosanctæ synodi Basileensis non

parueritis cum effectu, ad deputationes, congregationes, sessiones, & alios actus publicos ejusdem sacrosanctæ synodi vos non esse admittendos, lapso dicto termino decernemus, & nihilominus ad ulteriora contra vos procedemus, prout justitia & decreta conciliorum Constantiensis, Toletani, & Basileensis prædictorum, & aliorum generalium conciliorum postulant & requirunt, juxta commissionem præinsertam nobis factam. Præinsertas vero dictæ sacrosanctæ synodi Basileensis, & nostras hujusmodi litteras, ac omnia & singula in eis contenta vobis & cuilibet vestrum per quemcumque dominum abbatem, priorem, præpositum, decanum, archidiaconum, cantorem & canonicum cujuscumque cathedralis aut collegiatæ ecclesiæ, & aliam ecclesiasticam personam, clericum, notarium, & tabellionem publicum, atque dictæ sacrosanctæ synodi cursorem super hoc pro parte dicti procuratoris fiscalis requirendum notificari & intimari, & nos seu dictam sacrosanctam synodum per instrumentum publicum, vel alias sufficienter de eis certificari volumus & mandamus. in quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum præsentes litteras nostras, seu præsens publicum instrumentum, monitionem hujusmodi nostram in se continentem seu continens exinde fieri, & per notarium publicum infrascriptum subscribi & publicari, sigillorumque nostrorum Johannis Antiocheni, Ludovici Aquilegiensis patriarcharum, ac Amedei Lugdunensis archiepiscopi, Bernardi episcopi Aquensis, de consensu aliorum nostrorum coexecutorum prædictorum fecimus & mandavimus appensione communiri. Datum & actum Basileæ in ecclesia majori Basileensi sub anno a nativitate Domini MCCCCXXXV. Indictione XIII. & die Jovis XI. mensis Augusti, nobis inibi hora sexta post meridiem vel circa quoad hoc pro tribunali sedentibus, pontificatus SS. in Christo patris & domini nostri, domini Eugenii divina providentia papæ IV. anno V. præsentibus ibidem venerabili ac discreto viro domino Hugone Pellicerii baccalareo in decretis canonico Lectorensi, Caspar *Figedolfer* Faventino, Jacobo Hermanni de Kamburga Aquilegiensi, & Mathia *de Vilshonez* Pataviensis diocesis clericis testibus ad hoc vocatis specialiter & rogatis, & me Michaele Galteri clerico Constantiensi provinciæ Rothomagensis publico, apostolica & imperiali auctoritate notariis, qui in præmissis omnibus & singulis, &c.

INQUISITIO DE POTESTATE PAPÆ.

Ex mſ. illustrissimi domini Chauvelin.

Quæritur utrum papa vel ejus legati de necessitate juris divini debeant admitti ad præsidendum in concilio generali. Et arguitur quod sic. primo, quia papa est caput totius ecclesiæ. Joh. I. *Dixit Dominus Petro, tu vocaberis Cephas.* Sed capitis est regere & dirigere omnia membra, & movere ea. Ergo pars assertiva vera.

Secundo, arguitur: Dignioris est minus dignum regere, & ei præsidere, sicut sponsus dignior est & perfectior quam sit sponsa; & ideo sponsa debet sponso subjici, & ab eo regi. Sed papa est sponsus ecclesiæ universalis, sicut & quilibet episcopus suæ ecclesiæ specialis. Ergo debet eidem auctoritative in concilio generali præsidere.

Tertio, arguitur: Papa est monarcha respectu totius ecclesiæ universalis, quia non recognoscit superiorem in terris; sed de ratione monarchici principatus est non subjici legibus communibus, & a nullo puniri, cum omnis punitio fieri debeat per superiorem. Sed verus monarcha non habet superiorem; ergo papa cum non habeat superiorem in terris, a nullo poterit puniri: sed ipse omnes alios & regere & corripere habet. Ergo auctoritative & jurisdictionaliter præsidere per se vel suos legatos licet in concilio generali.

In oppositum arguitur: Sacrum concilium Constantiense habet contrarium, ubi dicitur, quod in his quæ ad hæresim & schismatis pertinent exstirpationem, & generalem ecclesiæ in capite & in membris reformationem, omnis homo cujuscumque status aut præeminentiæ, etiamsi papalis existat, generali concilio tenetur obedire. Quod si non fecerit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subjiciatur, & debite puniatur, ad ecclesiam & alia juris subsidia, si opus fuerit, recurrendo. Manifestum est autem, quod nemo tenetur obedire, nisi suo superiori, nec etiam potest judicare quis auctoritative in foro ubi judicandus venit, cum nemo in propria causa debet esse judex & recom....

Pro responsione ad istam quæstionem notanda sunt aliqua. primo, quod multiplex est præsidentia. nam quædam est honoraria, alia est jurisdictionalis & coercitiva, qua judices præsident in suis foris; & proportionalis, intelligenda est de capite. nam caput quandoque dicitur ille qui habet honorabiliorem alicubi locum, sicut primi regum IX. cap. dicitur, quod *Samuel dedit Sauli locum in capite eorum qui fuerant invitati.* Et Job. 24. *Si voluissem*, inquit, *ire ad eos, sedebam primus.* Alio modo ille qui est in aliqua dignitate constitutus, dicitur caput; secundum illud Isaiæ 9. *Longævus & honoratus est ipse*

caput. Tertio modo dicitur ille caput, qui habet directionem & juridictionem coërcitivam in alios, ut 1. Reg. 15. ad Saül dicitur: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es, unxique te in regem, &c.* Quarto, dicitur caput ille qui ad similitudinem capitis naturalis habet corpori mystico conjungere, & per omnia membra & singula viva sensum & motum, & nutrimentum spiritualiter ministrat. Et isto modo solus Christus, & nemo alius dicitur esse caput ecclesiæ universalis, secundum illud ad Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimplevit.*

B

Rursus etiam notandum quod ecclesia multipliciter sumitur in sacra scriptura; quandoque namque dicitur ecclesia universalis multitudo omnium fidelium per totum orbem dispersorum, & ita sumitur in auctoritate modo allegata ad Ephes. 1. Secundo modo sumitur pro aliqua multitudine particulari fidelium alicubi degentium, ut 1. Pet. 5. *Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone.* Tertio modo pro templo materiali, in quo sacramenta sumuntur. 1. ad Cor. *Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut ecclesiam Dei contemnitis?* Quarto modo pro cœtu virorum ecclesiasticorum, ut Act. 20. *Posuit ipsum regere ecclesiam Dei.* Quinto, pro multitudine eorumdem virorum ecclesiasticorum, & aliorum in unum conciliariter congregatorum, ad decernendum & definiendum de aliquibus rebus fidem, vel mores, vel bonum totius populi concernentibus, ut Mach. 5. *Convenit ecclesia magna cogitare de fratribus suis qui in tribulatione erant.* Sexto, sumitur etiam quandoque pro congregatione perversorum aliquod malum machinantium, ut in Psalmo. *Odivi ecclesiam malignantium.*

C

D

Postremo sciendum, quod multiplex principatus reperitur; primus monarchicus, qui superiorem in terris non recognoscit, nec subjicitur legibus, sic videlicet, ut si contra aliquas leges fecerit, ab aliquo non puniatur. Talem principatum habebat David super toto populo Israël, qui postquam peccavit in Bersabee, & occidi scripsit virum ejus, unum penitus dixit Domino: *Tibi soli peccavi;* id est a nullo habeo puniri, nisi a te. Secundus principatus est aristocraticus, qui per paucos bonos exercetur, qui & optimates solebant nominari, quia de toto populo ad regendum & judicandum optimi, id est meliores ad hoc eligebantur; & isti legibus politiæ subjiciuntur: ita ut si contra fecerint, a populo puniantur. Et de isto principatu habetur Daniel. ult. de duobus judicibus, qui postquam reperti sunt perversum judicium in Susannam protulisse, interfecti sunt a populo. Tertius est politicus, qui per multos bonos exercetur, qui & consules nominan-

E

A tur, ut in multis civitatibus; & isti etiam similiter legibus politiæ subjiciuntur. Quartus ex utroque aliquid habet. Ex monarchico quidem, quia unus est super tota multitudine constitutus ad regendum eam. Ex politico vero, quia secundum leges & statuta sive decreta per multitudinem sapientium facta & condita, necesse habet illam multitudinem regere, ita ut, si contra fecerit, dejiciatur. De tribus præscriptis principatibus habetur Politic. 3. De isto quarto habetur 1. Mach. 8. ubi dicitur quod *Romani tunc curiam sibi fecerant, & quotidie consulebant* cccxx. *viros, concilium semper agentes de multitudine, ut quæ digna sunt gerant.* Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea; sed committebant uni homini magisterium suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, & omnes obediebant uni. Et si quandoque contingebat illum deviare, & contra leges & decreta senatus facere, dejiciebatur, sicut Domitianus a senatu interfectus fuit, & omnia ejus gesta irrita & revocata sunt ab eodem senatu, ut patet in legenda B. Johannis evangelistæ. Hac enim de causa ab exilio in quo relegaverat eumdem Domitianus, revocatus fuit.

His prænotatis, ponendæ sunt conclusiones. Prima est ista. Papa non est caput ecclesiæ quarto modo superius expresso. Patet, quia sic solummodo convenit Christo, qui in omnia & singula membra suum sensum & motum gratiæ justificantis & in bonum promoventis, influit, in quibus omnibus & singulis per fidem habitat, & per caritatem conjungitur, secundum illud Apostoli: *Habitare Christum per fidem in cordibus vestris,* & illud Joh. 3. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et quia caput istud omnibus & singulis membris conjungere habet, hoc impossibile est de papa.

Papa est caput & monarcha ecclesiæ universalis dispersæ, accipiendo caput tertio modo, pro habendo jurisdictionem spiritualem super singulas ecclesias & singulas personas fideles totius orbis. Patet, quia ipsum præfecit Dominus toti ecclesiæ, ubi dicit Joh. ultimo: *Pasce oves meas,* id est, esto pastor generalis omnium ovium mearum. Manifestum est autem, quia pastoris est & regere & deviantes corrigere; & quia generalis pastor est, ideo nullus eximitur ab ejus jurisdictione.

Papa non est caput jurisdictionale & directivum sive correctivum ecclesiæ conciliariter congregatæ, id est concilii generalis legitime congregati. Probatur istud, quia ille non potest esse caput directivum sive correctivum illorum, a quibus dirigi & corrigi habet. Sed sic est de papa respectu concilii generalis, ut patebit in conclusione sequenti. Ergo &c.

Principatus papalis respectu ecclesiæ congregatæ, sive concilii generalis, non est monarchicus. Patet, quia necessario subjicitur legibus politiæ Christianæ, quod est contra propriam conditionem monarchici principatus. Quod autem papa subjiciatur legibus politiæ Christianæ, sunt in duplici differentia. Nam quædam pertinent ad fidem catholicam; aliæ vero ad mores. Quod autem papa subjiciatur legibus fidei & ab ecclesia sit corripiendus & dejiciendus, si in his deviaverit, nemo umquam quantumcumque sibi faventium negavit, & habetur hoc etiam expresse in caput *Si papa* XL. *dies*. Sed quod etiam legibus morum subjiciatur, & ab ecclesia sit puniendus, si deformis repertus fuerit, probatur sic. Et primo per glossam ordinariam præfati capituli *Si papa*, quæ dicit Quod si notorium est crimen ejus quodcumque, & inde scandalizatur ecclesia, & incorrigibilis est, certe credo quod inde possit accusari. hæc glossa prædicta. Certum est autem quod effectus accusationis est depositio, ut in cap. *qualiter & quando* de accusat. Sed apud quem accusabitur vel judicabitur? non apud ecclesiam dispersam: ergo apud ecclesiam congregatam, quæ est concilium generale. Ergo concilium generale judex est papæ. Nemo autem potest esse judex & reus in eodem exteriori foro. Quod autem ecclesia congregata lege & ordinatione divina judex sit papæ, & auctoritatem habeat super eum, etiam in his quæ ad mores pertinent, evidenter apparet per illud supremi & nostri monarchæ Christi Matth. 18. dicentis: *Si peccaverit*, inquit, *in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum*, &c. *Si non audierit, dic ecclesiæ*, congregatæ scilicet, quod patet per illud quod sequitur: *Ubi enim*, inquit, *duo vel tres sunt in nomine meo congregati, ibi sum ego in medio eorum. Quod si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*, id est excommunicatus. Et ibi fundatur auctoritas & jurisdictio ecclesiæ congregatæ, id est concilii generalis, super omnem hominem, qui nomine Christiano censetur. Sequitur enim: *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlis*. Quod autem nomine fratris omnis Christianus, cujuscumque præeminentiæ existat, inteligitur, patet per illud quod habetur 11. q. 3. c. *Ad mensam*, & sunt verba Chrysostomi illud Apostoli 1. ad Cor. 5. recitantis: *Si is qui frater nominatur inter vos est fornicator aut avarus*, &c. Fratrem, inquit, in hoc loco fidelem intellige simpliciter. Ergo etiam papa intelligendus est frater. Nempe sicut omnis fidelis Deum habet patrem, sic etiam sanctam ecclesiam habet matrem, quæ eum spiritualiter genuit. Si ergo papa Deum habet patrem, ecclesiam sanctam debet recognoscere matrem, quæ eum spiritualiter genuit, & a

A qua sacramenta purgativa & sanctificativa, sicut unus aliorum filiorum, necessario sumit; nec propter officium solius vicariatus patris quod exercet, desinit aliorum esse frater. Nam & ipse Deus & Pater, cujus solummodo ministerialis vicarius est, non dedignatus est se nominare aliorum fratrem, Johan. 20. Dicit Salvator noster B. Mariæ Magdalenæ: *Vade ad fratres meos & dic eis: Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum*. Si ergo verus Deus & homo propter assumtam humanitatem se nominat aliorum fratrem; quanto magis purus homo peccator, sicut unus alio-
B rum, quamvis vicarius ministerialis sit, se debet recognoscere aliorum fratrem, & ecclesiam matrem & non filiam; quia non ipse eam, sed ipsa ipsum spiritualiter genuit. Quia ergo frater est, ab ipsa matre dirigendus, & si opus sit corripiendus venit. Et hoc ipsum ab ipsis apostolis Spiritus-sancti primitias habentibus practicatum reperimus. Cum enim Petrus papa primus, non in fide, sed in moribus quadam simulatione irrationabili erraret, Paulus restitit ei in faciem, ad Galat. 2. cum tamen ipse Paulus dicat ad Roma-
C nos 13. quod qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & damnationem acquirit. Et tamen Petrus papa erat, cui resistebat. Non autem dicendum est quod peccaverit, immo potius bene egerit: alioquin non toti mundo in epistola sua notificasset. Ergo licet ecclesiæ similiter agere secundum ejusdem Pauli dictum: *Imitatores mei estote*. Ne enim Petrus ejusque successores super ecclesia Dei superbe niterentur dominari, & illam pro libito voluntatis regere, æterna Dei sapientia Christus omnia prævidens & providens, sic illam a principio instituit, & or-
D dinavit, ut ceteri apostoli nullam a Petro acciperent potestatem; sed & potestatem ordinis & potestatem jurisdictionis immediate a Christo acceperunt. Potestatem quidem ordinis in ultima cœna, ubi omnes ordinavit sacerdotes: potestatem vero jurisdictionis in foro conscientiæ Joh. 20. ubi insufflans in eos dixit omnibus simul: *Accipite Spiritum-sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*: Potestatem legationis per mundum, Matth. & Marci ultimo, *Euntes in mundum universum prædicate evange-*
E *lium omni creaturæ, &c.* Nam & cum in ultima cœna audientes apostoli Dominum velle ab ipsis recedere, facta fuisset inter ipsos contentio, id est inquisitio, quis eorum videretur esse major, Luc. 22. id est prælatus ipsorum, non respondit Dominus: Ego constitui, aut instituo Petrum vicarium meum, & volo ut obediatis ei, sicut mihi. Et hoc ne occasionem dominandi super ecclesia sibi aut successoribus suis præberet, sicut, proh dolor! nunc videmus; sed respondit: *Reges gentium dominantur eis, &*

quasi potestatem habent super eos; vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut minor, & qui praecessor, sicut qui ministrat. Et propter hoc in conciliis primitivæ ecclesiæ nullam jurisdictionem aut auctoritatem sibi vindicabat B. Petrus; sed omnia nomine concilii diffiniebantur & mandabantur, ut supra Act. 15. *Apostoli*, inquit, *& seniores his qui sunt Antiochiæ & Syriæ, salutem*, &c. *Placuit nobis collectis in unum*, &c. Immo etiam ipse B. Petrus papa ab ipsis in legationem mittebatur, ut patet Act. 8. qualiter apostoli miserunt Petrum & Johannem Samariam. Et cum papa modernus non habeat majorem potestatem quam sanctus Petrus, manifestum ex prædictis rationibus & auctoritatibus existit, quod nullam jurisdictionem aut potestatem aut auctoritatem coërcitivam habet super ecclesiam congregatam, quæ est concilium generale, immo potius aliquam ab ipsa ecclesia congregata, quæ est regina a regendo dicta: *Astitit*, inquit, *regina a dextris tuis*, & Christi sponsa, Joh. 3. *Qui habet sponsam, sponsus est.* Ipse papa peramplius ut minister, habet leges fidei & morum suscipere & servare, & si opus fuerit, reformari & corripi ab ipsa; quam si non audierit, secundum mandatum Domini nostri Jesu Christi, ejus veri regis & sponsi, tamquam ethnicus & publicanus debet haberi, ut ex superioribus dictis patet.

Ad solam personam summi pontificis non pertinet articulorum fidei declaratio, aut symboli editio. Probatur hoc, quia sæpe contingit papam esse simplicem & minus litteratum; & sic impossibile esset, per se prædicta facere, aut si facere per se præsumeret, totam ecclesiam posset in fide corrumpere. Unde nec S. Petrus præsumsit per se symbolum fidei edere, sed omnes apostoli simul illud composuerunt: propter hoc enim & symbolum dicitur, id est plurimorum simul in unum convenientium sententiæ. Nec valet illud quod Deus non permitteret eum deficere; quia hoc attentare esset tentare Deum; & præcipue cum nonnulli summi pontifices reperiantur in fide errasse. Et huic obviat quod ait Thomas 2. 2. q. 1. a. ultimo, quod ad auctoritatem summi pontificis pertinet sententialiter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur; quoniam aliud est persona summi pontificis, aliud auctoritas ejus, id est quæ est in eo. Unum est separabile ab altero. Auctoritas enim summi pontificis, id est quæ est in summo pontifice, auctoritas ecclesiæ est: quia & ecclesiæ datur, & propter ecclesiam, secundum illud Apostoli: *Omnis pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum.* Quod autem hæc auctoritas sive potestas ecclesiæ detur, & in ecclesia sit, patet, quia mortuo vel deposito summo pontifice, ea-

A dem potestas sive auctoritas in ecclesia semper manet. Non enim revocat illam Christus Dominus noster, aut de novo creat in electione novi papæ. Ad auctoritatem autem summi pontificis secundum Thomam pertinet symboli editio, id est ad auctoritatem ecclesiæ, quæ est in summo pontifice, prout est unicus ecclesiæ pastor; & ideo non dicit ad summum pontificem, sed ad ejus auctoritatem, quæ est ecclesia. Non enim extra ecclesiam est, sed de corpore ecclesiæ nobile membrum ejus: etsi tamen auctoritas,

B sive potestas major est in ecclesia congregata, id est indeviabilior & durabilior, quippe quæ ipsum ministrum suæ potestatis, scilicet papam habet corrigere & deponere, dum opus est & ratio exigit, secundum illud: non habebis jugiter potestatem. Et hæc est potestas in ecclesia dispersa nostri habitu, in papam vero ab ipsa ecclesia ad hoc electum & assumtum, ut in actu, ut patet per illud dictum Salvatoris Matth. 18. *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis*, & quod ecclesiæ congregatæ loquatur, patet per illud quod sequitur: *Ubi enim duo vel*

C *tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

In quolibet generali concilio rite congregato & celebrato Christus, sive Spiritus sanctus verus perfectus Deus, proprius, invisibilis, & indeviabilis præsidens est per auctoritatem superius immediate allegatam. Inde est quod apostoli & seniores conciliariter congregati, super his quæ fidei erant & morum dixerunt Act. 15. *Visum est Spiritui-sancto & nobis* sic & sic agendum, &c. Unde & per prophetam Dominus dicit Mich. 2. *Congregatione congregabo Jacob, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, & quasi pecus*

D *in medio caularum tumultuabuntur a multitudine hominum; & Dominus in capite eorum.* Ex quibus patet qualiter vetus & novum testamentum in unam sententiam conveniunt de præsidentia Spiritus sancti in ecclesia legitime congregata, & in concilio generali papa per se aut suos legitimos, nec de jure divino, nec humano potest aut debet in concilio generali propterea auctoritate sive potestate jurisdictionali aut coërcitiva præsidere. Quod non jure divino, patet per præcedentia: quia si quid propria potestate aut voluntate vellet diffinire aut statuere, quod non

E esset per concilium, cui præest Spiritus, & sancitum & approbatum, aut etiam aliquid quod per idem concilium esset statutum & deliberatum, nollet diffinire aut concludere; manifestum est quod injuriam Spiritui-sancto faceret, qui jure divino per prædicta monstratus est in concilio præsidere. Sed nec jure humano prædicto modo præsidere potest, quoniam cum omni jure humano cautum sit, neminem in propria causa judicem esse, nec quempiam judicem & reum in

eodem foro posse esse, & in quarta superius A quæstione late monstratum sit, summum pontificem subjici concilio generali, & per ipsum concilium eum debere reformari, evidenter patet, quia juridice nec potest nec debet in eodem concilio, a quo judicari debet, auctoritative & potestative præsidere.

Rationabile est jurique divino & humano consonum, ut papa vel sui legati præsidentia honoraria in concilio generali, nisi aliud obstet, debeat præsidere, seu ad præsidentiam admitti. Probatur, quia cum ipse sit judex supremus totius ecclesiæ per orbem dis- B persæ, & supremam in ea obtineat dignitatem, ad generale concilium per se vel suos veniens, dignum & justum est, ut a cunctis præ universis honoretur, secundum illud Apostoli: *Reddite omnibus debita, cui honorem, &c.* Sed si per se vel suos velit esse organum concilii & Spiritus-sancti, per quod unanimiter diffinita debeant concludi sine aliqua conditione * aut repugnantia, non est respuendus, cum ipse sit caput significativum & honorificativum etiam concilii, quamvis non directivum aut potestativum C jurisdictionaliter, ut dictum est superius. Ex quibus omnibus patet responsio ad rationes quæ sunt in oppositum, videlicet qualiter sit caput vel monarcha vel sponsus. Non enim est sponsus nisi figurative & ministerialiter, cum non sibi, sed Christo desponsata sit ecclesia, secundum illud Apostoli: *Despondi vos uni viro virginem castam*, id est in fide incorruptam, *exhibere Christo.* Et rursum alibi: *Sacramentum magnum est*, conjugii scilicet spiritualis, *ego autem dico in Christo & in ecclesia*, quæ duos sponsos non habet. Est ergo proprie, ut ait Bernardus ad Eugenium, paranymphus sponsæ & minister ejus. D

* f. contradictione.

ALIA PROPOSITIO CORAM SUMMO pontifice in materia unionis Græcorum.

Ex ms. Aquisinctensi.

SI in medio magnatorum loqui præsumendum non sit, pater beatissime, in conspectu Sanctitatis vestræ mihi tacendum esset, nisi ecclesiæ mandasset auctoritas, causæ pro qua jussi sumus exposceret æquitas, & in vestræ beatitudinis clementiam mentis oculos defigerem, quæ exemplo illius, cujus vices gerit, misericorditer parvulos ad se venire sinit, & cunctis pium præbet auditum. Qua de re apud S. V. speramus audientiæ patientiam, & votivam consequi exauditionem. Misit nos ad S. V. sacrosancta generalis Basileensis synodus universalem repræsentans ecclesiam, ejusdem sanctitatis nomine & auctoritate convocata, ac in Spiritu-sancto legitime congregata, ad explicandum eidem sanctitati aliqua quæ concernunt ecclesiæ orientalis reductionem, fidei unitatem, & sanctitatis vestræ cum sacro concilio plenam & perfectam unitatem.

Nec judicavit opus fore majores mittere. pro causa ejus, tantus est favor, ut nihil gratius soleat audiri, desiderabilius concupisci, meliusque inveniri, ad quam vestra beatitudo promtissimum semper animum & zelum ferventissimum habuit: adeo ut omnem viam reductioni Græcorum accommodam optioni sacri concilii reliquerit, majoribus etiam ipsis arduissimis intentis negotiis; quorum quidam ex multo tempore missi sunt Bohemiam, aliqui nunc vadunt Græciam, alii numero equorum ducentorum profecti sunt Franciam, nonnulli Angliam, & frequentius multi ad diversas partes Almanniæ, ceteris in Basilea residentibus pro continuanda reformatione ecclesiæ, ut in omnibus pro quibus congregata est debitum & promissum persolvat officium, omnesque lucrifaciat, quosdam ab erroribus revocando, alios ad pacem reducendo, universisque vitæ ordinem & morum tribuendo disciplinam.

Si igitur paternitatis vestræ dignitati ut * nostræ non respondeamus, præmissorum tamen intuitu confidenter ipsam exoramus, eique offerimus verba quæ Salvatorem nostrum ad patrem orasse meminimus *Pater, unum sint, sicut & nos unum sumus.* Ut autem P. B. rei attinet, de qua nunc loquuturi sumus, duplex occurrit unitas, fidei & religionis Christianæ, qua Christus ecclesiam suam fundavit, ut esset unum corpus, unus spiritus, una fides, unum baptisma, unus dominus, quam unitatem inviolabiliter semper servavit Romana ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam, a recta fide & tramite traditionis apostolicæ numquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit. Sed ut in exordio norma religionis Christianæ percepit ab auctoribus suis, apostolorum Christi principibus, illibata fide hactenus manet. non sic orientalis populus, sed olim lares exiens paternos, profectus est in regionem longinquam, se separando ab unitate ecclesiæ, & obedientia sedis apostolicæ. Ideo ut oves quæ tanto tempore errantes fuerunt convertantur, ad S. V. tamquam ad pastorem & episcopum animarum suarum, pater oramus, ut sint unum sicut & nos unum sumus. Iste est, pater beatissime, finis in quem E fertur omnium intentio, quod parum est, nisi in medio esset concursus. Quid prodesset plures velle navem trahere, nisi in tractu esset concursus; milites velle victoriam obtinere, si non esset unanimis congressus. Ideo necessaria est alia unitas, caritatis & consentaneæ voluntatis, in his quæ agenda sunt, sicut in primitiva ecclesia omnium fidelium fuit cor unum & anima una, per quod decrevit fides, & religio Christiana observatur & augetur. Omnis politia hæc meretur divinam præsentiam, rei concupitæ assecutionem, gratiæ plenitudinem per continuum in-

* f. decet.

fluxum carismatum a Christo capite in congregatione fidelium. Illis dat Deus benedictionem & vitam usque in sæculum: quam unitatem etsi omnes fideles teneantur habere, maxime illi qui auctoritate funguntur apostolica, quorum non solum est inter se unum esse, sed alios ad unitatem reducere. Ideo salvator noster suos præficiens in dignitate apostolica convocavit in unum, transiens de mundo ad patrem, pro ipsis oravit, ut diximus, pater unum sint sicut & nos unum sumus. Et hæc unitas, pater beatissime, est necessaria inter sacrum concilium & sanctitatem vestram, sicut causa & exemplar unitatis totius populi Christiani in his propter quæ sacrum concilium est congregatum. Quid enim pareret divisio, nisi ecclesiæ scissuram, ipsius miserabilem servitutem, ruinam, & subversionem, contemtum & opprobrium totius status ecclesiastici? ideo summopere cavendum est, ne sint schismata, contentiones, divisiones, ne dicat unus: ego Cephæ; alius: ego sum Pauli, sed omnium sit cor unum & anima una, fiantque omnia in unitate & caritate, ut sint Deo grata & ad finem intentum efficacia. De ista unitate in morum reformatione locuturus est collega meus.

Nunc vero aliqua dicturus sum de concursu quoad reductionem Græcorum, quam semper ipsi offerunt, adjecto quod in omnibus interveniat concilii & S. V. consensus, sicut propter schismata præterita dicunt multis temporibus suam distulisse reductionem. Deliberavit autem sactum concilium ad hæc necessaria, super quibus petit S. V. unanimem & consentaneam voluntatem. Nam post decretatam viam reductionis Græcorum in sacro concilio sub forma certorum capitulorum per ambassiatores, plenum ad hoc habentes mandatum, acceptatam & juramento firmatam, ac per diversas partes publicatam, cui sanctitas vestra purum & liberum præbuit assensum, advenit ad sacrum concilium sanctitatis vestræ orator & secretarius dominus Christophorus, qui in congregatione generali multum seriose narravit, diligentiam quam sanctitas vestra fecit post ejus assumtionem in materia reductionis Græcorum, ipsumque litteris Græcis peritum misit Constantinopolim, ubi cum imperatore & patriarcha nomine sanctitatis vestræ, convenit in unam viam sub certis capitulis quæ in longum recitavit, quam viam quibusdam rationibus conatus est ostendere faciliorem & durabiliorem ipsa via conventa in concilio, tam ex parte imperatoris, cujus præsentia esset necessaria in re ista, quia noscens morem suorum, posset eos facile ad conclusionem rei ducere & difficultates tollere.

Allegabat patriarchæ ægritudinem, gravitatem metropolitanorum, & Caligerorum ecclesiæ orientalis in tanta itineris longitudine, periculum civitatis Constantinopolitanæ, absente imperatore, illius viæ publicationem per totum orientem, & quod si hæc unio in Constantinopoli fieret, tamquam in finibus propriis, non posset ullo tempore, quavis occasione ab ipsis Græcis impugnari. Ex parte nostra allegabat sumtuum magnitudinem, & tandem subdebat, quod licet sanctitas vestra illam viam faciliorem existimaret, nihilominus prout etiam in litteris S. V. latius continebatur, totum optioni sacri concilii, ut quam mallet viam eligeret, relinquebat. quod pro magno munere suscepit, & gratias Deo & S. V. egit. quibus omnibus intellectis ac plene per sacras deputationes discussis, visum est sacro concilio, quod via prima omnino esset amplectenda tamquam efficacior & securior: quoniam ipsi Græci sæpe & expresse asseruerunt istam unionem fieri non posse nisi in synodo universali utriusque ecclesiæ, quæ tamen secundum illam viam non esset universalis, sed particularis, & regionalis. Esset etiam valde periculosum nostram fidem ponere in manibus paucorum, taliter quod quicquid per eos concluderetur, ratum haberetur per totam ecclesiam, & cum ipsi essent multo plures nostris, aliquid concludere possent, quod esset in læsionem fidei nostræ. Videntes autem ipsi ambassiatores Græcorum tam primi quam secundi non posse obtinere viam secundam a concilio, contenti fuerunt stare in prima, & produxerunt unam litteram domini imperatoris directam primis ambassiatoribus, in qua continebatur, quod adhiberent diligentiam, ut capitula conclusa Constantinopoli acceptarentur; & si hoc obtinere non possent, manerent in primis conclusis in concilio, immo & dominus Georgius antiquior frater in generali congregatione recitavit, qualiter patriarcha dixerit sibi, quod si concilium non vellet assentire illis capitulis conclusis Constantinopoli, tunc si deberet se facere ferri per humeros alicujus, ipse veniret ad terras latinorum, juxta conclusionem factam per primos ambassiatores, qui potestatem habuerunt ipsum obligandi. Quare, beatissime pater, cum capitula viam primam continentia, facta sint per universalem ecclesiam decretata, per Græcos recepta, ac juramento firmata, vestraque sanctitas ipsis assensum præbuerit per bullam datam domino Simoni *Freron* & per dominum Christophorum, ac per litteras apostolicas S. V. se obtulerit velle stare illi viæ, quam sacrum concilium eligeret; Rogat, exhortatur, & requirit S. V. ipsum sacrum concilium, ut dignetur hoc sanctum opus totis viribus prosequi, & bonam voluntatem quam semper habuit ad rem istam opere adimplere, sicut firmiter sperat sacrum concilium, quoniam istud est tantæ pietatis & utilitatis opus, quod pro eo omnia alia essent postponenda, sicut proprium pastoris est officium dimittere

omnia alia, & quærere ovem errantem, & ipsam suis humeris ad ovile reducere, multo magis unam totam gentem, quæ tot millia animarum sub se continet. Si enim pastor propter ovem centesimam perditam, & mulier propter decimam dragmam, tantam curam habuerunt, aliis omnibus omissis, quanto magis pastor universi populi Christiani, ipsaque sancta mater ecclesia non propter minorem partem totius gregis dominici, ut reducatur ad ovile Christi. Si principes catholici suam potestatem divinæ majestati famulari fecerunt ad defensionem & augmentationem fidei & religionis catholicæ; tanto magis summi pontifices, quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit; nec eis aliud licet, nisi omnes conatus suos impendere, his quæ statum universalis ecclesiæ concernunt, & maxime omnem operam dare, ut increduli ad fidem convertantur, conversi non avertantur, aversi revertantur, subversi ad veritatem revocentur, revocati junctis rationibus convertantur, quod nunc requirit obligationis debitum propter generale decretum super hoc factum, cui S. V. præbuit assensum a quo sine nota non licet resilire, nec irritum facere, per quod decretum est filio revertenti, cui oblatum est osculum pacis, dari stolam primam unitatis ecclesiæ, anulum integritatis fidei, calciamenta in pedibus ejus, hoc est testimonia sacræ scripturæ & sanctorum patrum, quibus fide declarata ad ipsam sit affectus; & occidi vitulum saginatum, ut simul manducemus per uniformem sacrorum comitationem rituum & observantiam. Et ne illa via tamquam impossibilis deseratur, propter magnitudinem sumtuum, deliberavit sacrum concilium plenarias indulgentias dandas esse omnibus contribuentibus ad tam pium opus, pro ut conceduntur proficiscentibus in subsidium terræ sanctæ. quoniam si majorum revolvantur annales, numquam fuit causa justior, quam ista est concedendi indulgentias, nec pro qua Christicolæ omnes se & sua libentius exponere deberent, cognita maxima utilitate quæ inde proventura est. quid ecclesiæ catholicæ felicius gloriosiusque umquam contingere posset, quam ut orientales populi, occidentalibus non pauciores, in eadem nobiscum fidei unitate conjungantur? Quid utilius & fructosius exstirpatione tam diuturni & inveterati schismatis, quod ferme a quingentis annis ortum habuit? sic gloriosa mater ecclesia suis in unum convenientibus accingeret se fortitudine, & hostes fidei reprimeret, aut de suis finibus ejiceret, si per conversionem non vellent unum esse, sicut unum sumus. quis enim catholicus pro tanto nominis Christiani & orthodoxæ fidei incremento, non modo caducam substantiam, sed corpus & animam exponere deberet, & maxime cum per hoc viderit se ple-

A nariam percipere omnium peccatorum remissionem. Et si interdum pro rebus minus necessariis & utilibus reperiatur & exponatur major pecunia, multo magis poterit fieri pro hac causa, qua nulla potest esse salubrior.

Quare, pater beatissime, cum per concessionem hujusmodi indulgentiarum possit haberi subsidium, saltim in parte, pro hac re necessarium, & contribuentes suorum consequantur remissionem peccatorum, omnesque eo lubentius contribuent, quo viderint istas indulgentias procedere a tota ecclesia, scilicet sacro concilio & S. V. dignetur ea-

B dem S. V. in hujusmodi concessione indulgentiarum concurrere cum ipso sacro concilio, & alias indulgentias similes, durante hac prosecutione Græcorum, suspendere. quoniam per has indulgentias petitur mediocre subsidium, quod nullum gravabit, & quilibet solvere valebit. Insuper, pater beatissime, cum error Græcorum sit multum inveteratus, & in cordibus eorum radicatus per plurimos articulos & differentias multiplicatus, sintque ipsi paratissimi suos errores defendere, cum quibus habendum est certamen fortissimum, dignetur S. V. ali-

C quos ex reverendissimis patribus dominis cardinalibus, aliosque prælatos & doctores, de quibus viderit eadem S. V. mittere ad sacrum concilium, ut ante adventum ipsorum Græcorum plene discutiantur hujusmodi errores, possintque in eorum præsentia confutari, & de ea quæ in nobis est fide perfecte possimus rationem reddere; nosque in omnibus unum simus in potentia operante, bonitate remittente, & sapientia declarante, habeatque in nobis efficaciam oratio Salvatoris, quam præmisimus, *Pater unum sint, sicut & nos unum sumus*. Quam felix & effi-

D cax erit iste concursus ad suscitationem puellæ defunctæ propter defectum unitatis fidei, qua justus vivit, convenientibus patre & matre cum plenitudine potestatis apostolicæ, rejectis omnibus impedientibus & turbantibus, unoque eodem concursu populus Christianus plenariam recipiet peccatorum remissionem, & Christiani fines unitatis fidei vinculo fraternoque fœdere sociabuntur, eritque annus jubilæus remissionis debitorum & unionis universalis ecclesiæ, in fide, moribus, & temporali pace; eritque S. V. lapis angularis conjungens duos parietes in do-

E mo Domini, pax populi Christiani, faciens utraque unum, populum Deo reconcilians per plenariam indulgentiam, populos per fidei unitatem, leges, ritus & observantias per veram & spiritualem intelligentiam; & clarificabit beatitudo vestra filium suum orientalem populum, & inde nomen sanctitatis vestræ celebre erit apud Deum & homines, cognoscet universus orbis zelum S. V. pro domo domini. Et cum venerit summus pastor, ante cujus conspectum ap-

parebunt

parebunt cuncti pastores cum grege sibi commisso, Petrus cum Judea, Paulus cum gentium multitudine copiosa, Johannes cum Asia, Andreas cum Achaia, Thomas cum India, ceteri cum aliis quos ad fidem converterunt aut reduxerunt, & vos beatissime pater, quasi alter magnus patriarcha Jacob, transacto Jordane cum baculo pastoralis officii, apparebitis cum duabus turmis ecclesiæ orientalis & occidentalis, recipietisque in unitate perfecta coronam immarcessibilem, quam sanctitati vestræ & nobis omnibus concedat ille qui est trinus & unus benedictus Deus in sæcula. Amen.

CEDULA OBLATA PER POGGIUM *secretarium domini nostri papæ ambassiatoribus sacri concilii Basileensis pro responsione ad petita per eos in præcedentibus propositionibus.*

Sanctissimus dominus noster papa venerabilibus. *Extat apud Bzovium ad annum* 1435. *n.* 23. *& concil. tom.* 12. *pag.* 864.

PROPOSITIO (a) FACTA *coram summo pontifice per ambassiatores sacri concilii Basileensis super observantia decretorum.*

Anno 1435. 12. Aug. *Ex ms. Sanvincent.*

BEatissime pater, exigeret præsentia vestræ sanctitatis in primo dicendorum alloquio orationem ornate compositam matureque digestam, quæ S. V. dignitatem, clementiam, aliasque virtutes & dotes summas in medium adduceret, & rem ipsam Deo gratissimam & hominibus salutiferam, de qua paulo post dicturus sum, perorarret. Quis autem eloquentiæ princeps, aut Tullianæ sapientiæ præsul supremi vicarii Jesu Christi excellentiam modico & inculto sermone ad plenum explicare poterit? Profecto meatum virium, sed & sublimioris ingenii transcendit facultatem. Rem insuper illico subjiciendam veritatis nitore subministram video, ratus non sum eam verborum lenocinio indigere. Canon mihi locupletissimus testis est, eum supervacuis laborare impendiis, qui solem certat facibus adjuvare. Quoniam igitur gratiæ plenitudo adjectione non indiget, nec ulla requirit commendationis argumenta, commorari in ea re verborum fuscatis coloribus amplius non putamus. Ne autem usque ad fastidii necessitatem mea se extendat præfatio, ad conceptam materiam orationem converto: non tamen de propria virtute, sed de munere largitoris illius qui dat omnibus affluenter & non improperat, confidens. Verum, beatissime pater, cum parens ille solus & unus Deus gloriosus confingeret animal rationale, ipsum ex humo sublevatum ad contemplationem sui artificis erexit, & solus homo est, qui res cœlestes accepit, spectare eum Deus cœlum voluit, utreligionem ibi quærat. Apparet non esse rationis humanæ, ut postpositis divinis ac humanis præceptis, opes terreas, quæ plerumque corruant, animal rationale venari tentet. Cum autem, pater beatissime, gloriosissimi pontifices antecessores vestræ sanctitatis, magni, justi, in cœlestibus rebus experti, summa religione Deum adorabant, justitiæ cultum colebant, in omnibus Deum præsentem esse putabant, decreta sacrorum conciliorum in summa reverentia ac veneratione habere solebant, & a suis subditis observari faciebant; adeo etiam ut B. Gregorius, tantæ beatitudinis & scientiæ pontifex, quatuor concilia universalia sicut quatuor libros sancti evangelii professus fuerit, scilicet Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum & Chalcedonense. ratio, quia in his velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit, & cujuslibet vitæ atque communis actionis norma existit; & cum universali sint consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumserit absolvere, quos ligant, aut ligare quos absolvunt. Clarum autem est, juxta Gelasii papæ sententiam, quod eadem veneratione decreta aliorum conciliorum custodienda & recipienda sunt. Nedum autem dicta quatuor generalia concilia cum his sequentibus solummodo quoad fidem B. Gregorius se venerari fatetur, sed etiam quoad reformationem, quando subjungit dicens: quia in his cujuslibet vitæ atque communis actionis norma existit. Constat autem & luce clarius apparere potest, juxta sacri Constantiensis concilii decretum, quemlibet, etiam si papali dignitate præfulgeat, decretis sacrorum conciliorum obedire debere in his quæ pertinent ad fidem, exstirpationem schismatis, & reformationem ecclesiæ in capite & in membris, & pertinentibus ad ea. Et si gloriosissimi pontifices ea destruere quæ antecessores sui statuerunt, erubuerunt; multo magis decet & expedit, quin immo summe necessarium foret sanctitatem vestram eorum vestigiis inhærendo, decreta sacrorum conciliorum summa cum veneratione observare & observari facere & custodire. Sicque, beatissime pater, si priscorum sacrorum pontificum magnifica opera sanctitas vestra attendit, summo studio conabitur gloriam suam triumphalem suis posteris & universo orbi relinquere profuturam. Neque sanctitatem vestram retrahat levis occasio, quin immo divinæ necessitudini satisfaciat, si grato studio sua adminicula nunc petenda ecclesiæ Dei feliciter condonabit. Non injustum petimus, non sanctitatem vestram maximis præliis aut certaminibus confligere

(a) Extat apud Bzovium ad annum 1435. n. 22. pag. 354. sed hic paulo emendatior.

rogamus, non insuperabiles montes transire, non ampla terrarum spatia vasti orbis lustrare, sed ut sancta catholica ecclesia favoribus benignis participata, bonos felicitatis suæ eventus* in perpetuum memorabiles conquirat gloriose. Nunc autem, pater beatissime, de vestræ sanctitatis benedictione ad rem specialius descendam, alia injuncta posteris temporibus explicaturus.

* *al.* conventus.

A Considerans itaque sancta ecclesia catholica per sacram synodum Basileensem repræsentata, reformationem Dei in capite & in membris universo orbi esse summe necessariam, & ad eam perficiendam creberrimis litteris sanctitatem vestram magna cum caritate & solertia propulsatam fuisse, in nomine Spiritus Paracliti, magnis & variis impedimentis intervenientibus, sua saluberrima promulgavit decreta. Cum autem, pater beatissime, ob eorumdem transgressionem magna scandala in ecclesia Dei præteritis temporibus exorta sint, & nisi accuratius provideatur, timendum foret, majora scandala intolerabilia ac schismata graviora suboriri: maxime autem propter non observantiam decreti de electionibus, ob quam transgressionem paucis temporibus elapsis, sequi poterit perniciosissimum schisma in ecclesia Dei periculosius quidem quam fuerit aliud noviter extinctum. Illud namque dividebat ecclesiam Dei in duas partes; sed si sanctitas vestra non servaret decretum de electionibus per sacrum concilium promulgatum, timendum foret, quod infra decem aut quindecim annos sancta catholica ecclesia divisa reperiatur in tot partes quot sunt dioeceses. Proximis insuper diebus cum ambassiatores sacri concilii Francofordiæ in solemni conventione sacri Romani imperii electorum & principum Almanniæ essent constituti, audiverunt gravissimas querelas, maximaque scandala exinde evenire. Ad statim vero expost Coloniensis & Moguntinus archiepiscopi querulosas litteras de novo sacro concilio transmiserunt, postulantes humiliter & devote, quatenus sacrum concilium observantiæ decreti de electionibus ante sui dissolutionem dignaretur apponere remedium opportunum. Quamvis autem, pater beatissime, superioribus temporibus sacrum concilium per honorabilem dominum abbatem S. Justinæ, & demum per duos reverendissimos S. R. E. cardinales pro observandis decretis editis & edendis S. V. requisiverit, nunc vero per nos humiles dictæ sanctæ synodi oratores rogat, petit, hortatur, & per viscera misericordiæ Dei nostri Jesu Christi obsecrat & amplius requirit; quatenus sanctitas vestra deinceps cum effectu servare & servari facere velit decreta edita & edenda per sacrum concilium Basileense, & in contrarium attentata revocare, alioquin P. B. dicta sacra synodus multiplicibus jurgiorum ac scandalorum crebris propulsata opprobriis, intendit dare operam efficacem, per quam decreta sua ab omnibus inviolabiliter observentur, etiam quacumque præfulgeant dignitate, prout impossibile erit: unde jam tot scandala & schismata in populo Christiano suborta existunt, & peramplius sequi verisimiliter timentur, quod sacro concilio non expedit conniventibus oculis pertransire. Et si sacrum concilium non foret congregatum ad obviandum dictis scandalis, de novo deberet congregari.

B Numquam autem sacrum concilium patietur se dissolvi, nisi primitus adhibito sufficienti remedio modo possibili, pro observandis decretis ejusdem. Quid namque prodesset condere decreta & leges si non observarentur? Qualis insuper futuris temporibus spes generalia concilia congregandi haberi poterit, si decreta sacri concilii Basileensis tot laboribus & expensis condita & promulgata, tam de facili violari, ac etiam retractari, irritari a quocumque tolerarentur. Et profecto nisi diligentius provideatur super observantia decretorum, paucis temporibus elapsis, omnis auctoritas sacrorum conciliorum enervabitur, & disciplina ecclesiastica

C peribit. Vulgaris namque inolevit vox populi, si durante concilio hæc fiunt in viridi, quid eo dissoluto sperandum foret in arido.

Præterea, pater beatissime, ad dictam observantiam decretorum ex suscepti regiminis officio S. V. astricta est. Unde juxta Juliani papæ sententiam, officii nostri consideratio non est nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit, & per consequens ferventiori desiderio ea quæ sunt Christianæ religionis decreta Romanos pontifices servare oportet. Neque aliquam aliam sedem,

D secundum Gelasium, uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis assensus probavit, magis exequi præ ceteris oportet quam primam; quæ & unamquamque synodum sua auctoritate confirmat, & continua moderatione custodit. Nedum autem verbo aut scripto ea amplecti, sed etiam usque ad animam & sanguinem ea quæ Spiritu-sancto dictante patres diffinierunt, præcipua virtute defensare & servare, ab aliis observari facere & custodire. Quod si sanctitas vestra fecerit,

E profecto sancta catholica ecclesia immensam gloriam honoremque suscipiet pariter & decorem. Sacrum quoque concilium Basileense in Spiritu-sancto legitime congregatum & sanctitas vestra vinculo caritatis indissolubili erunt unum, sicut & nos unum sumus.

Insuper, pater beatissime, quot & qualia scandala præteritis temporibus provenerunt, ex eo quod sententiæ etiam tres conformes latæ in sacro concilio, in curia Romana refricantur, retractantur & revocantur, ad

plene explicandum non sufficeret dies, neque mensis. Patres autem sacri concilii & etiam cuncti principes sæculi de hac re non solum non adjurantur, * sed & gravissime scandalizantur, cum hoc cedat in maximum scandalum & perturbationem ecclesiæ universalis. Fiunt namque diversi processus in diversis partibus; unus excommunicat, & alius absolvit; unus obedit, & alius contemnit. Quanta autem mala & contemtus ecclesiastici status hinc proveniant, lingua nostra mortalis ad plenum explicare non poterit. Et quod gravius est, fiunt processus in curia Romana, per quos monentur supposita concilii, signanter autem scriptores & abbreviatores, cum tamen ita necessaria negotia ibidem tractentur, quod non solum non deberent vocari, quin immo & alii mitti. Eapropter, pater beatissime, dicta sacra synodus vestram sanctitatem rogat, petit, hortatur, & insuper per viscera misericordiæ Dei nostri Jesu Christi obsecrat & requirit, quatenus sanctitas vestra deinceps taliter velit providere, quod ista aut consimilia de cetero non fiant, & præsertim mandare domino patriarchæ Hierosolymitano, a quo dicitur illud monitorium emanasse, ut illud revocet, & de cetero similia non attentet.

* al. admirantur.

Peramplius autem sanctitas vestra dignetur fovere & habere recommissa supposita sacri concilii, prout in decreto adhæsionis pollicita fuit sanctitas vestra facere. In omnibus autem sanctitas vestra velit sic agere, quod patres in sacro concilio concipere valeant sanctitatem vestram manutenere sacrum concilium, & non per indirectum dissolvere. Quod si sanctitas vestra fecerit, totus insuper orbis universus exinde magnam suscipiet consolationem & quietem. Sacrum insuper concilium & sanctitas vestra erunt unum, sicut & nos unum sumus.

Postremo, pater beatissime, sacrum concilium volens ea significare sanctitati vestræ, quæ proximis diebus in sacrosancto opere reformationis dudum universo orbi per suas litteras promisso fecit & ordinavit, in præsentiarum in signum participationis tot & tantorum bonorum operum, transmittit sanctitati vestræ decretum de annatis, vacantiis, & communibus servitiis tollendis, prout in ipso decreto statim præsentando clarius continetur. Et dicta sacra synodus hortatur & requirit sanctitatem vestram, quatenus velit ipsum decretum in sua curia servare, & alibi observari facere & custodire, quod ipsum est conforme legi divinæ & canonibus sanctorum patrum; & dignetur ipsum benigne suscipere tamquam opus quod principaliter reformandum erat. Quamvis autem, pater beatissime, istæ annatæ introductæ fuerint in causa passagii terræ-sanctæ, nunc autem cessante causa cessare poterit & effectus, etiam dictæ annatæ hactenus levatæ non sunt conversæ in eum usum & finem, propter quem annatæ adinventæ fuerunt, maxime quia superioribus temporibus in sublevatione dictarum annatarum tantus rigor, totque exorbitantiæ, tot insuper destructiones & orbationes insignium ecclesiarum provenerunt: adeo etiam quod in multis ecclesiis cultus divinus, nedum diminutus, sed etiam in totum collapsus existit. Multi etiam nobiles prælati ob non solutionem annatarum, innodati censuris ecclesiasticis, multis annis a divinis abstinentes, & tandem plurimi in ipsis sic mortui in terra prophana inhumati sunt; alii vero coacti sunt vendere libros, calices, capsas reliquiarum, & ornamenta ecclesiarum. Alia autem innumerabilia mala, quæ exinde subsecuta sunt, in longum enarrare supersedeo de præsenti. Quibus singulis attentis, peramplius non expediebat sacro concilio conniventibus oculis pertransire. Unde, pater beatissime, si Alexander S. R. E. & apostolicæ sedis episcopus scribens Lucensi (a) ecclesiæ constituerit & decreverit, quod nullus cujuscumque gradus clericus pro ecclesiastico beneficio audeat aliquid conferre, etiamsi fabricæ ecclesiæ, vel in denariis, seu etiam in usus pauperum donatum tribuendum foret; multo magis decuit sacrum concilium, quod est speculum & norma cujuslibet vitæ atque communis actionis, decretare & ordinare, quatenus amplius in collatione beneficiorum, confirmationibus electionum, admissione postulationum, tam in Romana curia, quam alibi, nihil penitus ante vel post exigatur, directe & indirecte, prætextu etiam cujuscumque consuetudinis, privilegii & statuti, aut alias quacumque recepta occasione. Sacrum namque concilium nihil novi fecisse videtur, sed antiquissima jura sanctorum Romanorum pontificum innovavit. [a]

Nihilominus, pater beatissime, sacrum concilium omnino dispositum est, & jam laborat per aliquem alium modum honestiorem sanctitati vestræ & dominis cardinalibus, talem facere provisionem, de qua sanctitas vestra & domini cardinales merito poterunt contentari: præsertim autem si sacrum concilium informatum fuerit realiter & cum effectu sanctitatem vestram decreta sacri concilii Basileensis servare, ab aliisque observari (b) facere, & in contrarium attentata revocare. Has preces, pater beatissime, nos humiles & tantilli dictæ sacrosanctæ synodi oratores, sanctitati vestræ magna cum instantia offerimus, rogantes sanctitatem vestram humiliter & devote, quod si nobis injuncta non tam mature aut eleganti stylo quo decuisset, exposuerimus, id non sacro [b]

(a) Apud Bzovium *Livensi* ecclesiæ.

(b) Apud Bzovium omissis his verbis: *Et in contrarium attentata revocare.* Additur: *Et custodiri sicut & prout S. V. in bulla sua adhæsionis pollicita est servare.*

concilio, sed nostræ imperitiæ sanctitas vestra adscribere dignetur. Finaliter, pater beatissime, optat ipsa sacra synodus, ut Deus gloriosus vota & agenda V. S. feliciter dirigat, & cœlesti dono prosequatur, ut per hæc & per alia meliora, quæ, Domino inspirante, V. S. in posterum fecerit, immarcessibilem vitæ æternæ coronam & triumphalem gloriam consequi mereatur, quam S. V. & & nobis omnibus concedat Jesus Christus benedictus in sæcula. Amen.

A

INSTRUMENTUM REQUISITIONIS papæ, super observatione decretorum.

B

Anno 1435. 12. Aug. *Ex ms. Aquicinctensi*

IN nomine Domini, tenore præsentis publici instrumenti cunctis fiat manifestum, quod anno a Nativitate Domini MCCCCXXXV. indictione XIII. die vero XII. mensis Augusti, pontificatus etiam domini Eugenii anno V. in domo fratrum Prædicatorum Florentiæ, in dominorum testium nostrorumque notariorum, &c. præsentia, venerabiles viri Jo. *de Baukesten* decretorum doctor, & Matthæus *Mesnage* baccalaureus formatus in theologia, sanctæ generalis synodi Basileensis oratores & ambassiatores, coram reverendissimis reverendisque patribus dominis episcopo Ilerdensi, archiepiscopo Spaletensi, episcopo Cerviensi, Jo. de Mela protonotario, & quamplurimis aliis doctoribus, &c. personaliter constituti, exposuerunt qualiter nuper videlicet XIV. Julii, præfati domini, aut major pars eorum, in audientia publica, & coram sanctitate domini nostri papæ præfati, reverendissimisque dominis cardinalibus, præfati domini ambassiatores & oratores ex parte sacrosanctæ synodi generalis Basileensis, supplicarunt, rogarunt & requisierunt eamdem sanctitatem ad observantiam decretorum ejusdem sanctæ synodi, & in contrarium attentatorum revocationem, necnon pro reductione Græcorum, indulgentiarum cum eodem concursu, prout & quemadmodum in propositionibus & collationibus eorumdem ambassiatorum, coram eodem domino sanctissimo factis & pronuntiatis continetur, quas pro repetitis habere voluerunt. & quia super omnibus supradictis præfatus SS. dominus noster papa in præsentiarum dicto sacro concilio in eorumdem dominorum oratorum personas dederat responsum, per quamdam cedulam papyream eisdem dominis ambassiatoribus per dictum Poggium præsentatam & per eos receptam, quam de mandato præfati SS. domini nostri papæ asserebat scripsisse: non videbatur eisdem dominis oratoribus pro honore sacri concilii, domini nostri papæ, ac ipsorum dominorum oratorum sufficere, immo magis visum fuit expedire, quod hujusmodi responsio sub bulla ipsius domini nostri, necnon expressione nominum sæpedictorum dominorum ambassiatorum sacro concilio transmitti deberet, licet ipsam cedulam offerebant se velle ipsi sacro concilio cum omni honore & reverentia repræsentare. Et nihilominus ex superabundanti cautela, iterum de novo supplicarunt & requisiverunt SS. dominum nostrum, quatenus vellet servare & servari facere decreta sacri concilii Basileensis, & in contrarium attentata revocare, ac alia facere & adimplere, prout & quemadmodum in propositionibus eorum & collationibus fuerat & erat expressum. De & super quibus omnibus & singulis sæpedicti domini oratores sibi fieri petierunt instrumentum & instrumenta, &c.

Et ego Desiderius Barardi de Forcellis Tullensis diœcesis clericus, publicus imperiali auctoritate notarius, dum hæc agerentur, &c. præsens fui, &c. Quare, &c.

SEQUITUR PROPOSITIO FACTA per generalem ordinis Camaldulensis (a) oratorem domini nostri papæ ad concilium destinatum. [4]

C

NOn vereor, Patres reverendissimi & religiosissimi, ac doctissimi viri, qui hoc sacrum generale concilium vestra illustratis præsentia, ne qui nunc primum celeberrimo in conventu dicturus adveni, minus felici auspicio aggrediar quæ institui, ipsa vel novitate rei vel loci dignitate deterritus. Licet enim infirmitati meæ atque imperitiæ admodum conscius, justa metus ratione non careo, relevat tamen intentionem, trepidationemque corroborat divina in primis miseratio, quæ piis conatibus numquam deesse consuevit; tum mittentis Romani pontificis auctoritas summa, cui ab hac sacra synodo multum deferri, ut decet, non ambigo. Deinde vestra benignitas, quam præcipuam ac ferme singularem in nos experti sumus: postremo causæ ipsius quam agendam suscepi bonitas. de caritate enim ac pace, atque unitate servanda in mystico sacratissimo corpore loqui institui, ut sermo vel infanti ac muto deesse non possit, difficiliusque sit hujusce disputationis campum ingresso, orationis exitum quam copiam verborum reperire; quæ ultro se ingerit, ut longius quærenda non sit. Proinde neque dignationi vestræ, nisi summe gratum fore arbitror nostrum hunc de caritate sermonem, quando in Dei nomine, & ad ea quæ sunt divina tractanda convenistis. Est quippe, juxta Johannis testimonium, caritas Deus. excellentissima plane diffinitio, & qua majus nihil aut dignius excogitari possit. Quis autem ze-

D

E

(a) Ambrosium, qui Basileam intravit XIII. calendas Septembris, ac sexto postquam advenerat die, publice oravit, atque a sacro cœtu auditus fuit, ut ipse ait in epistola ad Cosmum septima, ac proinde hæc propositio facta fuit die Augusti 25.

lo Dei succensus, Deum sitiens, & quæ Dei sunt quærens, de caritate vel loquendi, vel audiendi satietatem umquam ullam, fastidiumve percipiat? Porro de pace quid loquar? est enim pax, juxta sapientissimi & sanctissimi cujusdam viri sententiam, dulce nomen, & Dei res est, & apostolo teste, Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum. Pacem quippe nato Domino terris redditam primum Angeli nunciarunt, eamque salvator ipse discipulis vivens, moriens, resurgens, jure hereditario tradidit, *pacem*, inquiens, *relinquo vobis*, &c. Et post resurrectionem discipulos hac blanda & leni admonitione compellat, dicens : *Pax vobis*. Ne scilicet se alium putarent, quam qui vivens eis reliquerat pacem; sed ex suavi pacis nomine præceptoris ac domini sui vocem recognoscerent. Mira plane divinæ pietatis dispensatio, ascensurus in cœlum, & corporalis præsentiæ suæ modum facturus, ea inprimis commendare & inculcare discipulis studuit, per qua in corpore suo, sancta videlicet ecclesia, quam toto orbe terrarum diffundendam prævidebat atque prædixerat perpetua caritas, & pax inviolata duraret; nam de caritate commendanda quanta illi cura fuerit, aperte satis ostendit, cum tam proprium & peculiare præceptum ante crucem insinuat, dicens *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, &c. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis?* Et post resurrectionem, Petro singulariter: *Petre amas me? Pasce oves meas*. Idque tertio, cum protinus ad imitationem sui passurum pro ovibus, quas pascendas accepit, subdidit: *Cum esses*, inquit, *junior, cingebas te, & ibas ubi volebas; cum autem senueris, alius te cinget, & ducet quo tu non vis*. Ostendit profecto jam tunc rex noster Christus Dominus, ecclesiæ caput & sponsus, Petrum sibi in ecclesiæ gubernatione succedere. Licet enim Apostolis & ceteris ligandi atque absolvendi sit a Domino indulta potestas; Petro tamen speciali quodam privilegio dicitur : *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam, & tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris, &c.* Voluit nempe divina dispositio, ne scandalum ullum aut scissura fieret in corpore, unum esse ecclesiæ principem, ad quem oporteret cuncta referri, & sub quo, ac si sub capite membra fideles omnes essent veluti exemplari de cælestibus ducto, ut sicut etiam juxta Philosophorum sententiam, Deus unus est, qui cælestia simul & terrena moderatur: ita & in ecclesia, cui Christus est caput, unus esset gubernator & rector, qui ipsius vice fungeretur in terris, & ad quem, ut dictum est, cuncta referrentur. *Vide*, inquit Dominus ad Moysen, *ut omnia facias juxta exemplar tibi in monte monstratum*.

A Sed non ero prolixior, neque nitar ostendere in præsentiarum, ut ecclesiastica ministeria, distinctiones, ordines, functiones, officia cælestibus per omnia ferme consentiant, utque qui Romano pontifici propinquius inhærent, summis illis altissimisque virtutibus* Deo sine interpositione ulla adhærentibus congruant, & deinceps suis locis & ordinibus ceteri. Non sunt ista dicenda ex tempore, sed in otio discenda, & crebra ruminatione volvenda. Legant qui volunt Dionysium Areopagitam scriptorem nobilissimum, & plenissime admonebuntur. Licet enim arbitrentur quidam apostolum Paulum, eosdem & episcopos & presbyteros dicere, idque ex dictis illius probare nitantur; Dionysius tamen Apostolici discipulus, in quem, velut in vas mundum & capacissimum refudisse videtur arcana illa cœlestia, quæ raptus ad tertium cælum audivisse merito creditur, necessariam distinctionem docet. Unus itaque servandæ, ut dictum est, pacis & concordiæ gratia princeps a Domino institutus est necessario, sicut & in exercitu imperator unus sit necesse est, pro servanda disciplina militari; alioquin confusione plena essent omnia; & in multis * quoque servari hunc ordinem cernimus. Sed enim non est in rebus manifestis immorandum. Is vero princeps unicus ut Romanus esset pontifex effecit sedes illa, cui apostolus præfuit Petrus, & in qua martyrium fecit, ut quia Romæ prædicaverit Christum, & ecclesiam regens gloriosissime occubuit, Romanus deinceps episcopus ecclesiarum omnium princeps esset, quanquam & civitas imperio inclyta eam quoque opinione quorumdam haud immerito sibi vindicavit dignitatem; ut quæ orbis caput diceretur, primatem etiam episcoporum omnium in se haberet. Quod postea de Constantinopolitana ecclesia statutum in concilio legimus, ut imperii causa, quod illuc migrarat, secunda ab ecclesia Romana haberetur. Ad Romanum vero pontificem cuncta referri solere ita manifestum est, ut probatione non egeat. Nam si quid usquam ullo tempore pietati christianæ religionis adversum ortum erat, consulebatur inprimis apostolica sedes, indeque remedium expectabatur. Si confutandæ hæreseos, aut propulsandi schismatis gratia concilia SS. patrum convocari * oporteret, Romani antistitis id efficiebat auctoritas. Denique invenies in synodis omnibus a Romanis pontificibus missos, quos locum tenentes Græcis vocare mos est, ut conciliis non modo interessent, verum etiam præessent, sedisque apostolicæ & expectata semper & suscepta sententia est. Si qui sanctorum patrum sede sua vel regum, vel principum, vel episcoporum factionibus pulsus extorris habebatur, * ad Romanam ecclesiam veluti ad matrem recurrebat, inde sibi auxilium & solatium poscens; nempe

* al. spiritibus.

* al. mutis.

* al. congregari.

* al. agebatur.

enim & sanctus Athanasius Alexandrinæ ecclesiæ præsul catholici dogmatis adversus Arianam perfidiam propugnator invictus, cum toto orbe profugus ad supplicium Ariani imperatoris jussione quæreretur, Romam secundo contendit, notaque catholicæ ecclesiæ præsidia occupavit. Johannes item Chrysostomus nobilissimæ memoriæ, Constantinopolitanus episcopus & doctor eximius, cum episcoporum Ægyptiorum sententia secundo nequissime damnatus in exilium concessisset, Romani pontificis Innocentii per litteras auxilium flagitavit, non tam sibi quam disciplinæ ecclesiasticæ periclitanti, jam jamque labenti opem ferri postulans. Et ut alios omittam, Thomas beatissimus Cantuariensis episcopus, cum in exilium ob tuendæ ecclesiasticæ libertatis jura ab Anglorum rege HENRICO crudelissime actus fuisset, apud Romanum pontificem solatium reperit, ipsiusque tandem auctoritate ad ecclesiam rediens, martyrii triumphum retulit; adeo Romana ecclesia & Apostolica sedes omnibus, quos injusta umquam vexaret calumnia, seu potentiorum injuria premeret, veluti asylum inviolabile patuit. Hæc jura & leges regibus, principibus, gentibus semper dedit; ab hac edicta gravia & pietatis & religionis plena toto orbe manarunt; quippe quam nulla umquam fuscavit errorum macula, sed intemerata semper perstitit, atque omni hæresis labe pura. (a)

[*] [Sed & cum tantus honor illi sedi & a sacris synodis & a sanctis patribus, & ab orbe universo habitus sit: si quid tamen ullo tempore minus decorum, minusque honestum ab episcopo Romano gestum esset, non expectata generalis concilii auctoritate, fervore caritatis ab inferioribus quoque corripi solere manifestum est. Ægre enim patiebantur membra vicissim pro capitis honore sollicita, quicquam ab illo indecens fieri, per quod matri catholicæ macula posset inuri. Urebat quippe illorum præcordia zelus domus Dei, neque eos sinebat conquiescere, donec decorem matri integre restitutum cernerent. Sic denique Cyprianus, & martyr gloriosissimus & doctor suavissimus, Carthaginensis episcopus, Cornelium Romanæ sedis antistitem, quod non digna tantæ auctoritati fiducia usus videretur, severius corripit: quem tamen jam martyrio coronatum, ad Stephanum successorem ejus scribens, miris laudibus prædicat. Sic, ut præteream plurimos, B. Bernardus Eugenium suum carpit, quod a se statuta laudabiliter plurima non curaverit observanda. Sic hodieque & nostro Eugenio non desunt qui caritatis fiducia suggerant, si quid ad se increpatione dignum de illo fortasse pervenit. Semper autem accepta cum gratia, ut decuit, fuit inferiorum repræhensio, sicut neque Petrum a Paulo reprehensum ægre aut moleste tulisse

A legimus; ita semper in corpore servata unitas est, nullumque scissura invenit locum, dum & ille pastor summus, digna loci auctoritate servata, nihil indecens gerit; & si quid egerit, a subditis caritatis zelo correptus & benigne suscipit & gratias agit. At vero sanctorum conciliorum instituta nemini majori in veneratione, quam pontificibus summis semper fuisse quis nesciat? nam cum vel de ratione rectæ fidei tenenda, vel de servando ecclesiasticæ disciplinæ vigore, vel de ceteris ad integritatem religionis pertinentibus concilia egisse semper manifestum sit;

B cui magis incumbere debuit illorum statuta & servare exactissime, & a ceteris servanda curare, quam ei qui clavum universalis ecclesiæ regeret? Quippe & B. Gregorius in epistola synodica primas illas quatuor synodos, Nicænam scilicet primam trecentorum decem & octo patrum, in qua Arius; Constantinopolitanam primam centum quinquaginta, in qua Macedonius; Ephesinam ducentorum, in qua Nestorius; Chalcedonensem quingentorum triginta episcoporum, in qua Eutiches & Nestorius

C damnati sunt: ita ut quatuor evangelia se suscipere cum omni veneratione testatur. Sed & anteriores & deinceps omnes Romani pontifices eadem ingressi sunt via.]

Quorsum vero ista, patres reverendissimi & Christianæ fidei ac pietatis alumni? ut scilicet caritatis jura in corpore Christi, quod est ecclesia, præcipuo patrum præcedentium studio servata, atque a vobis itidem servanda doceremus. Convenistis, patres præstantissimi, pro disciplinæ maxime ecclesiasticæ decore, qui multum dilapsus erat, restituendo, omitto enim interim exstirpationem hæ-

D resis perniciosissimæ, cui maxima cum Dei laude & sanctæ matris ecclesiæ utilitate institistis; pacationem principum Christianorum, cui ardenter incumbitis; Græcorum revocationem, quam constanter appetitis, utinam felici fine concludendam. Laudabile omnino studium dignisque laudibus * extollendum. Verum enim, patres fidelissimi, Christianæ religionis æmuli, ordinate oportet fiant omnia. Debent qui resecandis exterorum vitiis instant, ipsi esse mundissimi & digni, per quos Deus dignetur operari, sicut & in antiquis illis & venerabilibus sy-

E nodis contigisse meminimus *, in quibus electi solum antistites & vitæ ac morum honestate * insignes conveniebant. *Mundamini qui fertis vasa domini*, ait propheta. Vere enim domini vasa vos fertis, qui fidelium animos infirmos, & ingredi per se non valentes, doctrina roboratis, & sacris institutionibus ad æterna dirigitis. Divina sunt negotia quæ tractatis. Non sunt animi in humum deprimendi, ut secundum apostolum nihil per contentionem aut inanem gloriam. Perturbationes omnes procul pellendæ. * De Deo

* al. præmiis.
* al. observatum scimus.
* al. sanctitate.
* al. arcendæ

(a) Inclusa ansulis desiderantur in codice Aquicinctensi.

ac de Dei rebus pendendum, ut mentibus liberis ac passione vacuis, facilius & rectius de ceteris judicare possitis, & ea quæ ad laudem divini nominis & ad ecclesiæ universalis ornatum pertinent, digne disponere.

Patiemini, patres reverendissimi, dignationem vestram admoneri, & libenter tolerabitis ea quæ ad ordinem & disciplinam pertinere videntur, caritatis fiduciam suggerentem. Servandus est apostolicæ sedi honor debitus, neque committendum ut auctoritas Romani pontificis per vos depressa videatur. Quis enim sedis illius honorem tuebitur, si concilia eum generalia deprimant, quæ hunc in primis contra oppressores omnes servare debuerunt? Quando umquam auditum est, patres præstantissimi, sacras & venerabiles synodos quicquam adversus sedem illam inclementer statuisse. Quando oriens totus, Ægyptus, & Africa Christianæ fidei titulo gloria erat illustris, quando orbis totus Christum loquebatur, cùm sanctissimis viris omnis ferme ecclesiæ præsulibus gloriaretur, cum deserta ipsa & montes sanctos foverent servos Dei; cum concilia singulis annis per omnes provincias ex instituto apostolico fierent, nihil umquam ullis in locis contra sedis illius auctoritatem ac dignitatem vel leviter fuit attentatum. Modo quando, me miserum! sola ferme in occidentali regione Christi religio sincera & inviolata utcumque servatur, sacræ illius sedis minuetur, aut per vos, patres, supprimetur auctoritas? Nolite id, quæso, pati patres dignissimi, ut qui ad honorem Dei & Christinæ religionis augmentum congregati estis, oblatrantium & blasphemantium ora in vos laxasse videamini. Ridebunt nos, credite, gentiles, ridebunt hæretici ipsi atque schismatici, si a capite membra diffidere videbuntur. Restituendam ecclesiasticam disciplinam, quæso, ita curate, ut omnia cum decore, pace & tranquillitate fiant, & scissura omnis, immo scissuræ vel obscura suspicio de medio fiat.

Nego equidem (id exterorum pace dictum sit) quemquam ex omnibus magis cupere ecclesiasticæ dignitatis ornatum & antiquam sanctitatem quam ecclesiæ sponsum Romanum pontificem EUGENIUM beatissimum. Non degenerat pastor ille summus a vestigiis patrum, ut crimen ullum ipsi merito possit impingi. Sacro huic concilio generali tantum ille detulit, quantum nemo ex præcedentibus ulli. (a) [Meretur hæc illius benigna libertas dignis favoribus extolli, patres laudatissimi.] Non modo autem summus ipse pontifex, verum & sacrum omne collegium reverendissimorum S. R. E. cardinalium ad ea quæ pacis sunt, & quæ ad utilem omnem & necessariam reformationem pertinent, pronis animis concurrere ita parati sunt, ut si nemo plane in ea re expetenda præcedat, multumque gratulantur sacrum istud generale concilium, huic uni rei acrem dare operam, & ita ut mala omnis consuetudo tollatur, & zelo domus Dei noxia evellantur germina, inserantur que virtutes, juxta illud prophetæ Hieremiæ: *Ecce constitui te super gentes & super regna, ut evellas & destruas, &c.* sed caritatis jura inconcussa tuenda maxime suadent, & cum modo facienda omnia, & ne quid nimis, ne dum rubigo immodice raditur, frangatur vas; Et dum zizania incaute colliguntur, evellatur & triticum. Esset enim profecto incongruum atque inconsultum, de extremo ad extremum aliud sine medio transire velle, veluti si de infimo quis ad supremum gradum transire vellet subito, & omnes prætervehi in medio positos. Itaque prævia & duce sancta caritate, a vobis geri omnia omnes in commune cupiunt, & hortantur, atque orant, ut firma sint & stabilia quæ constituta fuerint. Nam si quid præter caritatis legem statuatur, fundamento carebit & corruet, scandali potius & scissionis quam pacis & unitatis erit occasio, & unde Dei honor inquiritur, inde sanctum nomen blasphemabitur pessimo exemplo sæcularium. Nostras enim illi contentiones inspicientes, qui ædificari ex mutua pace & caritate nostra debuerant, offensionis & scandali potius materiam sument. quando itaque arduum quid in sacra synodo sit decernendum, multo id melius, multo felicius, longeque honorificentius fiet, firmiusque ac stabilius erit pontificis consensu requisito, quam si illo inconsulto fiat, & ut consentiat post factum requiratur. Consuleturque per id non modo sedis apostolicæ honori, verum & honestati vestræ, multo magis dum officium servabitis & caritatis legem pro viribus servare curabitis inviolatam.

Enimvero, religiosissimi Patres, sacræ & apostolicæ sedi solemnes uberesque proventus inesse oportere quis abnuat? Emergunt in dies peccatis nostris exigentibus * plurima, per quæ pecuniæ necessario sunt impendendæ: quæ nisi ad manus erunt, peribunt omnia. Et ut ista veluti molestum prætercam scopulum, quam indecorum erit, quam inhonestum, si pauperibus opem petentibus subvenire non possit Romanæ sedis antistes omnium pater, & a quo omnes sibi solatia jure suo & quærere & expectare posse ac debere videntur? Quando vero lectum est summum pontificem non abundasse, & ita ut inopum miseriis posset occurrere? Numquam ecclesia Romana in tanta severitate * fuit, ut pauperes non semper foverit, levaverit, juverit. Denique de B. Gregorio legimus, quod omnium regionum pauperes descriptos sibi & notatos habuerit,

* al. agentibus.

* al. securitate.

(a) Ansulis inclusa desiderantur in codice reginæ Suetiæ, quorum loco hæc habentur, *dum illud approbavit, atque ita approbavit, ut nihil in se ultra potuerit desiderari. Ista quia sunt nota pratereo.*

eisque alimenta præbere solitus sit. Neque id solum, verum & auri plures libras annis singulis ad remotiora quædam monasteria consueverit mittere, pro sustentatione illic habitantium servorum Dei. habebat & in Sicilia & in locis aliis, qui patrimonii ecclesiæ Romanæ & curatores & exactores diligentes essent, & suæ admistrationis rationem fidelissime redderent. Voluit nempe jam tunc divina miseratio ecclesiam illam, quæ esset ecclesiarum omnium princeps, abundare terrenis quoque proventibus. Ut enim Constantini donationem illam vulgatissimam omittam; hunc ipsum principem in gravi historia legimus, & alios subinde reges, præter auri & argenti ingentem in vasis sacris summam, fundos egregios & innumeros Romanæ ecclesiæ dono dedisse: Carolum postea magnum, Pippinum & alios reges, provincias & regiones, urbes & castella in Italia, translato ad Gallos imperio, Romanæ ecclesiæ addidisse certum est. Non modo vero Romana ecclesia ample dotata est, sed crescente fidei zelo & religionis devotione, in omnibus fere provinciis ecclesiæ omnes magnificentissime a regibus & principibus ac fidelibus reliquis extructæ ac dotatæ fuerunt. Testes hujus rei sunt, ut notiora & propinquiora memoremus, Gallia, Germania, Hispania, Italia, Anglia, in quibus fidelium regum ac principum, nobiliumque largitione ecclesiæ ferme omnes ac monasteria nimium ferme interdum abundant.

An vero quod inferioribus inest, matri ac principi ecclesiarum omnium inesse debere negabimus? Quis autem, Christiani Patres, ignorat quantas Romana ecclesia jacturas proxime sustinuit? quam multas quam varias clades accepit, quibusdam statui ecclesiastico insultantibus petulantissime, ipsumque funditus pessumdare studentibus? Nota sunt ista, & gemitu potius lacrymisque prosequenda, quam verbis. Superioribus quoque temporibus contigisse plurima scimus, Romanosque pontifices & aliarum quoque urbium sacerdotes per quorumdam intemperantiam pulsos sedibus suis, sicuti Innocentio * III. contigisse legimus, qui Petri Leonis insidias fugiens, vagus diu jactatus est. Alexandro item III. qui Romam ægre attigit, & nostri temporis Johanni XXIII. qui vage profugit, ut LADISLAI regis manus effugeret. Ærarii vero sacri inopiam horum causam haud exiguam fuisse manifestum est.

* lege II.

Jam vero pontificem EUGENIUM casus varios & pericula, quibus ferme irretitus est, quis fidelium pietate ulla præditus referre sine lacrymis possit? Ea quoniam & ingrata sunt & nota, prætereo, ex quibus tamen omnibus eum omnipotens Deus clementer eripuit miraculo ferme singulari. Verum enim ut unde cœperat oratio nostra recurrat, oramus atque obsecramus, patres reverendissimi & religiosissimi viri, qui ad opus Dei convenistis, quosque ex remotioribus locis domus Dei zelus attraxit, ut servandæ in Christi corpore caritatis & pacis curam summam diligentiamque habeatis. Ne, quæsumus patiamini tunicam inconsutilem Christi, cui etiam gentilis miles perpecerat, scindi. Abusiones in ecclesia si quæ sunt ita resecate, ut tamen usus necessarii non tollantur Romani pontificis, & apostolicæ sedis honorem servate, ejusque jura, si ab adversariis tollantur *, vestra, ut decet, auctoritate tueamini; caritatis dulcedinem in corde fovete, operibusque manifestissimis ostendite laudabilem ordinem, & necessarium a patribus sanctis institutum cum disciplina custodite. Auctoritatem apostolicæ sedis sicuti a majoribus nostris patribusque sanctissimis accepistis integram illibatamque servate. Nemo, dilectissimi, quæ sua sunt quærat, sed quæ JESU CHRISTI, omnis pellatur a peccatoribus vestris perturbatio, passionesque arceantur omnes, ut & in laudem Dei convenire aptius, & sponsæ Christi ornatum convenientius & conspicari & intelligere ac providere possitis. Et quoniam in tanto conventu cuncta prosequi a summo pontifice & a sacro collegio injuncta minus congrue possumus, majore enim illa & quiete & otio indigent, aliquos ex hoc sacro cœtu deputari postulamus de omni natione vel regno viros timoratos & graves, & pacis fraternæ studiosos atque avidos, cum quibus latius possimus cuncta conferre. Confidimus autem in domino ea nos allaturos, quæ bonis desideriis vestris diligentius inspecta, & altius considerata, plene satisfaciant, & in corpore mystico caritatem servent, pacemque necessariam & concordiam nutriant. Et ne in eo quidem, quod nuperrime ab hoc sacro concilio decretum est, pontificis summi deviabit auctoritas. Si tamen modus congruus adhibeatur, & tam sedi apostolicæ quam sacro collegio provideatur effectu. quem quidem modum speramus a vestra benigna humanitate profecturum. Deus autem pacis auctor, caritatisque propagator, immo pax ipsa & caritas, lapis angularis, qui facit utraque unum, Christus Dominus, qui pacificavit per sanguinem suum quæ in cœlo sunt, & quæ in terra, ipse in cordibus vestris aspirare dignetur, ut idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, sed uno spiritu & uno ore glorificemus Deum & patrem Domini JESU CHRISTI, cui est cum Spiritu-sancto honor, decus, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

* al. si ab extraneis usurpentur.

RESPONSIO

RESPONSIO FACTA *per reverendissimum dominum legatum oratoribus domini papæ super propositis per eosdem in generali congregatione.*

DEceret hujus sacri concilii dignitatem, ut cum SS. domini papæ oratoribus nunc respondendum sit, tali viro hoc onus injungeretur, qui & sacro concilio & ipsi summo pontifici dignam orationem faceret; sed cum loco tantum & non meritis hoc respondendi officium tribui hactenus solitum sit, excusabit consuetudo, si vestris ornatissimis orationibus par aut similis non reddatur oratio. Excusari & ego jure debeo, qui hunc primum locum non ambitu aliquo, sed superioris jussu, contra meum instinctum consecutus sum: quem etiam non voluntas, sed necessitas ad respondendum coëgit. Semper ergo familiariter, quemadmodum apud vos domi soleo, nunc vobiscum colloquens magis quam perorans, principales vestrarum orationum assumam partes, quibus nomine sacri concilii respondebo. Et a vobis initium dicendi faciens, venerabilis domine generalis, qui primum Lactantii ac Ciceronis stylo hic perorastis, quatuor ex vestra oratione principaliter colligo. Primo hanc sanctam synodum ad caritatem, pacemque & unitatem cum domino nostro conservandam exhortati estis. Secundo sanctum piumque ejus propositum ac desiderium explicastis, ad hæc tria opera, quibus sacrum concilium intendit. Tertio quod sedem apostolicam potentem esse & opibus abundare necesse sit, ut oppressos relevet, & indigentibus subveniat. Postulastis demum loco annatarum, quas decretum nostrum proxime editum abstulit, provisionem sedi apostolicæ sufficientem fieri. Vos autem, domine Antonine Auditor, duo præcipue apud fratres Minores etiam disertissime complexi estis. Primo quod hæ annatæ jure naturali divino & humano tolerari poterant. secundo quod aut suspendatur decretum, aut debita sedi apostolicæ fiat provisio. Exhortatio, quam primo loco, domine generalis ad pacem caritatemque & unitatem fecistis, sancta quidem est & salubris, & omni receptione digna, quam quilibet Christianus utraque manu amplecti debet, quæ quam sit necessaria & utilis in se quilibet palam experitur. Quantumlibet enim homo sit dives ac potens, omnia habens naturæ & fortunæ bona, si pace & unitate cum proximis careat, nihil jocunditatis, nihil lætitiæ sentire umquam poterit, sed plurimas animi molestias, atque angustias secum ubique deferet. Nos etiam non passi sumus hoc munere pacis ab ipso summo pontifice præveniri. Nam & sæpenumero ac per nostros oratores novissime Florentiam destinatos, id

A ipsum suæ sanctitati nunciavimus, optantes ut unum essemus caritate ipse & nos, sicut Christus orans pro discipulis dicebat: *Oro, pater, ut unum sint, sicut & nos unum sumus.* Ipse igitur summus pontifex pacem & unitatem nobiscum habere desiderat, & nos secum: ipse illam nobis nunciat, & nos sibi. quid ergo restat quod ipso & nobis pacem & unitatem optantibus invicemque nunciantibus, pax ipsa non fit? An quia sic alter alteri pacem optamus & nunciamus, pacifici dicendi sumus? An etiam quia inter dissi-
B dentes, ut modo in Christianissimo regno Franciæ factum est, pacem componere satagimus, filii Dei vocabimur, si pacem inter nos invicem non habemus? Non quidem. Inquit enim B. Hieronymus super Mattheo in verbo illo *Beati pacifici*, ille vero pacificus est, qui prius in seipso, deinde inter alios pacem quærit. Ipse & nos unum corpus ecclesiæ sumus, qui regimur sub uno Christo capite nostro, ipse & nos civitas Dei sumus, ipse & nos una domus Domini sumus. Si in hoc corpore, si intra ejus civitatis ecclesia-
C sticæ mœnia, si intra hujus domus parietes dissentionum, æmulationum, odiorumque bella versentur, quis ipsum & nos pacificos recte nuncupabit, etiamsi in toto terrarum orbe pacem effecerimus? Quid ergo causæ est, cum uterque tam bonam & sinceram ad pacem se voluntatem habere dicat, quod inter nos & ipsum non mediocres dissentionum scintillæ apparent, quæ nisi caute extinguantur, verendum est, ne in maximam erumpant flammam? Quid opus est indiciis aut conjecturis hujus discordiæ causas investigare? *Audiamus quid in nobis loquatur*
D *Dominus Deus noster, quoniam loquetur pacem in plebem suam*, inquit Deus per os psalmistæ, *misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax osculatæ sunt.* Demonstrat nobis profecto Dominus Deus noster, quod pax sine justitia esse non possit, immo ut illa sit, justitiam præcedere oportere. Cum ergo ita sit, aliter esse non potest, cum veritas attestetur. necessarium est si Dominus noster veram pacem & unitatem inter nos & ipsum fore desiderat, ut ea quæ ad justitiam spectant, prius ipse præmittat, hoc est ut ecclesiæ universali jus suum tribuat. Quid est il-
E lud ecclesiæ jus? quæ sunt illæ justitiæ partes, quæ veram pacem præcedere debent? Non certe aliæ, nisi cum ecclesia universalis Spiritu-sancto dirigatur, & eam universale concilium repræsentat, ut decreta synodalia deligenter servet, & per alios suo exemplo & jussu servari faciat. Ita & sui antecessores sancti Romani pontifices, quorum vitam in testimonium sanctitatis etiam miraculis illustravit Deus, fecerunt, cum summa veneratione universalium conciliorum canones suscipientes, & per eos inviolabiliter servari facientes, qui sine maxima & urgen-

tissima causa adversus ea non disponebant quicquam, nec ab aliis aliter fieri patiebantur. Inquit enim B. Damasus, absit a me, ut SS. Patrum canones absque inevitabili causa umquam transgrediar. Et magnus ille Gregorius, ut sancta evangelia, concilia universalia se venerari affirmat; & non solum quatuor illa primæva, sed & omnia, dum ea ratione utitur, quæ omnibus universalibus synodis communis est. Beatus quoque Gelasius universalis ecclesiæ statuta asseverat, nullam esse sedem, quam magis exsequi oporteat, quam primam. Non satis mihi esset usque in crastinum, si singulos tam summos pontifices, quam sanctos doctores recensere pergam, qui saluberrimam conciliorum doctrinam super ceteras alias efferebant, venerebantur & observabant. Nec sic faciendo quicquam Romani pontificis auctoritati deperit aut detrahitur, immo adjicitur, immo accrescit. Quicquid enim in sacris statuitur conciliis, sua etiam auctoritate statuitur, quæ semper ibidem refulget, ut prima & præcipua, præ omnibus caput & directrix; & cum aut personaliter aut auctoritative semper in synodis universalibus intersit, ipseque sit ecclesiæ rector & pastor, decreta conciliorum & sua & sedis apostolicæ dici non immerito possunt. Nos enim, ut dixi, unum ecclesiæ corpus sumus, & ipse hujus corporis caput sub capite Christo. Quicquid igitur fit ab hoc corpore ecclesiastico, etiamsi omnia membra in idem concurrant, sicut in corpore naturali accidit, magis tamen & præcipue operatio quævis capiti appropriatur & adscribitur, ab ipsoque magis quam ab alio corporis membro procedere censetur. Itaque non secus synodalia decreta pro suo debito & honore & exsequi debet, ac per alios servari facere, quam si ab ore proprio dictata & promulgata essent. Dum enim ipse præsens est, ipse concludit, ipse statuit, & sub nomine suo & persona ejus omnia decernuntur: dum abest, sui præsidentes, qui vice ejus funguntur locumque apostolicum tenent, ac personam pontificis repræsentant, per sacrum concilium deliberata concludunt. Per concilii autem statuta in nullo suæ derogatur potestati, quin pro tempore, loco, causisque & personis, utilitate vel necessitate suadente, moderari, dispensari possit, atque uti summi principis epicheia, quæ ab eo auferri nequit. Hæc ergo sancta synodus non opes, non quid aliud ab eo postulat, sed hoc dumtaxat, ut quemadmodum sui egerunt antecessores circa decretorum synodalium observantiam; ita & ipse facere dignetur. Quod si fecerit, prout putamus, & ex toto corde obsecramus, tunc præeunte justitia, mox læta fronte soror ejus jocundissima succedet pax, quæ sine justitia germana sua antiquiore intercedere non consuevit. Quod si forsitan & ipse summus pontifex dicat, quemadmodum & vos in cordibus vestris nunc dicere suspicor, etiam ex parte hujus sacri concilii, præcedere oportere justitiam, sibique jus suum per nos tribui debere. Nemo nostrum ita irrationabilis est aut esse debet, quod alio jure in se, alio in aliis uti contendat, & ab alio sibi fieri justitiam petat, ipse alteri deneget. Videamus & inter nos discutiamus, si quid est in quo concilium jus sedis apostolicæ gravet, lædat & offendat, minuat; & ecce nulla erit, ut spero, difficultas, quin omnia ad justitiæ rectitudinem & ecclesiæ normam redigantur. Sic igitur utrimque faciendo, tunc rei evidentia animum utriusque ad unitatem paratum demonstrabit, & tunc veri pacifici erimus, ac filii Dei vocabimur.

Hinc ad secundam vestræ orationis partem se mihi competens responsum offert. Sic enim, ut prædictum est, faciendo, tunc evidenter cognoscemus, & ubique palam fatebimur sanctitatem suam ad hæc sancta opera, propter quæ convenimus, veram perfectamque voluntatem gerere; tunc nos super omnes præcipui laudatores ac præcones erimus. Tertio loco, dicitis oportere sedem apostolicam abundare ac potentem esse, exemplo illorum Romanorum pontificum, qui B. Anastasio, * B. Johanni Chrysostomo, ac B. Thomæ Cantuariensi de sedibus pulsis, opem, subsidiaque necessaria contulerunt; B. quoque Gregorii, qui usque Jerusalem indigentibus vitæ necessaria ministrabat. Nos nec re, nec verbo contradicimus in hoc: immo non est illa sedes, nec esse posset tam potens ac locuplex, quin eam pro utilitate ecclesiæ locupletiorem, potentioremque esse vellemus, quamquam affirmemus, & in illa, & in aliis episcopalibus sedibus desiderari magis copiam abundantiamque virtutum & meritorum, quam opum & divitiarum. nec certe fecimus, aut quicquam facere intendimus. per quod illa sancta sedes jacturam seu diminutionem aliquam auctoritatis vel facultatis pati possit. Quod si recte cuncta animadvertantur, atque omni passione sopita, judicentur omnia, nemo asserere cum ratione poterit, quicquam per hoc nostrum decretum in diminutionem, derogationem, seu præjudicium illius sedis fore attentatum. Et quamquam multæ ad id rationes suppetant, tres nunc satis esse judico. Primo, cum nemo inficietur multos in exactione harum annatarum solitos fieri abusus, cum etiam hinc multi scandalum paterentur, & scrupulum in conscientiis, ac modus ipse exigendi onerosus esset ecclesiis, & apud multos speciem mali continere videretur; nos his omnibus hoc decreto providimus, sequentes doctrinam Christi mandantis, nemini incutiendum esse scandalum, & apostoli Pauli præcipientis ab omni specie mali abstinendum. Regulas quoque canonicas ac

* L. Athanasio.

legales, quæ nonnulla prohibent, licet in se non mala, ob hoc tantum quod vel speciem mali continent, vel occasionem delinquendi. nonne & gratis offerre, & eleemosynam dare pium est & caritatis opus? Sed quoniam tempore baptismi nummos projicere in concham, speciem protendebat mali, emendari, & aboleri talem consuetudinem jussit ecclesia. Nihil quidem novitatis per hoc decretum in ecclesia introductum est, sed præcepta & exempla Christi exsecuti sumus, ac sanctorum patrum renovavimus instituta. Quid fecimus? audite & considerate, quæso, diligenter. Statuimus quod beneficia & ordines ecclesiastici gratis conferantur; numquid est scelus aliquod aut sacrilegium? nonne Salvator noster hanc ipsam nobis necessitatem imponit, dicens, *gratis accepistis, gratis date?* Quid fecimus? Statuimus quod spiritualia pacto, conventione, seu contractu, aut opera nummulariorum non distribuantur.. Sed & Christus Deus noster in domo Domini hoc fieri videns, flagello de funiculis facto, zelo justitiæ succensus, expulit, inde omnes vendentes & ementes, & mensas nummulariorum evertit. Et cum ipse cetera crimina verbo tantum detestatus sit, hoc unum manu propria terribili punitione correxit. Quid fecimus? decrevimus quod res spirituales sine pecuniæ interventu, ministrentur. At B. Petrus primus Christi vicarius, dum mentem quotidiana conversatione optime intelligens, cum Simon Magus pro gratia spirituali pecuniam offerret, eum abhorruit, maledixit, & repulit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditione.* Nonne sacrorum conciliorum, sanctorum Romanorum pontificum, probatorumque doctorum codices his prohibitionibus pleni sunt, ut videlicet pro rebus spiritualibus & ecclesiasticis nihil ante vel post ab invito exigatur? Hæc fecimus, hæc statuimus. Conqueratur ergo qui vult, si tamen juste id possit, de illis qui talem nobis legem dederunt, quorum decreta renovavimus, non nostra fecimus. Quis ergo jam dicere audebit sedem apostolicam aut alias per hoc tam salubre & necessarium statutum depauperatas aut læsas fore? immo rectius dicet, qui ratione utitur, honestatas, expolitasque, & ad decorem pristinæ formæ reductas. Secunda vero ab omni calumnia nostrum decretum evidenter defendit. Per ipsum non interdicitur, quin pro vitæ sustentatione aliisque ecclesiæ necessitatibus summus pontifex aliarumque ecclesiarum episcopi caritativum subsidium indicere, decimam seu aliam quotam imponere, fructusque aliquorum beneficiorum ad tempus reservare, vel alias subventionum species petere possit. Satis ista esset, nisi & tertiam reddere promisissem, quamquam autem sic decretum sit & bene decretum, non tamen adhuc auditum est, quod hæc sancta

A synodus nolit sedi apostolicæ dignam ac competentem provisionem facere, immo hoc per suos oratores jam pridem nonciavit & pollicita est, si tamen observantiæ decretorum synodalium, ut dignum est, rationem habuerit. Et veluti in corpore naturali reliqua membra suo capiti necessaria provident, ut vitæ & sustentationis influxus ab illo in ipsa descendat; sic quidem æquum est & rationi consonum, ut ecclesiæ per orbem diffusæ, summo pontifici, suisque pastoribus indigentibus, ut ab his salubriter regantur, & gubernentur, necessariam subventionem porrigant. B Nihil autem ad bene regendam conservandamque ecclesiam æque utile ac necessarium est, quam ut synodales canones, quos a Spiritu-sancto dictatos credimus, non negligantur aut contemnantur. Illud autem silentio prætereundum non est, quod nec B. Athanasio, nec S. Johanni Chrysostomo, nec B. Thomæ Cantuariensi per Romanos pontifices, nec pauperibus Jerosolymitanis per B. Gregorium de his subventum est. Neque enim adhuc hæc vocabula in ecclesia Dei audiebantur, neque etiam alii episcopi præclara caritatis & pietatis opera de emolumentis sigillorum explore consueverant.

C Ex his facile responsum patet ad ea quæ primo loco vos, domine Antonine explicastis: quoniam etsi pro vitæ sustentatione & aliis justis necessitatibus pastoribus ecclesiæ jus naturale, divinum atque humanum provisionem facere jubeant, modum tamen istum vel illum saltem pro semper non præcipiunt. Illud autem constat, quod quanto exactio aliqua plus habet abusus, seu oneris, aut scandali, vel majorem speciem mali; tanto amplius a jure naturali & divino discrepat, quæ his diebus nostris usitato modo exigendi annatas admixta esse, nec vos, nec quisquam veritatis amicus inficiari poterit. D Quamquam autem modus aliquis exigendi usitatus sit in ecclesia, si tamen onerosus aut abusivus esse incipiat, nulli negare fas est, quin modum illum ecclesia possit in alium leviorem vel honestiorem convertere. Ea autem quæ pertinent ad vitæ sustentationem seu utilitatem aut necessitatem ecclesiæ, quæ quidem de jure naturali & divino esse fatemur, neque abstulimus, neque auferre licitum videtur: immo, ut plus dicam, etiam præter multos sustentandi modos, qui in jure statuti sunt, hæc sancta synodus, ut E prædictum est, summo pontifici provisionem facere obtulit, si & ipse circa synodalium decretorum observantiam animum, ut decet, inclinaverit. Quod vero de suspensione decreti postulastis, nulla ratione decere videtur, ut tam salubre decretum conformeque per omnia legi evangelicæ & sanctorum patrum institutis, suspendi aut irritari debeat. Postremo uterque vestrum provisionem sufficientem sedi apostolicæ facien-

dam popoſcit, ad quod ſancta ſynodus reſpondet, ſe circa hoc id deliberaturam quod ſecundum Deum & rationem viderit expedire, taliterque facturam, quod nemo de ipſa ſynodo poterit cum ratione conqueri.

LITTERA PATENS DOMINI imperatoris Romanorum in facto Bohemorum.

Sigiſmundus, &c. *Extat apud Bzovium ad annum* 1436. *n.* 35. *pag.* 401.

LITTERA REGIS ARRAGONUM ad concilium.

Sacratiſſima ſynode, in Spiritu-ſancto legitime congregata, longum nos deſiderium tenuit. *Extat apud Bzovium ad* 1436. *n.* 22. *p.* 395.

COPIA LITTERÆ MISSÆ regi Angliæ pro parte domini cardinalis de Cypro & oratorum concilii in Attrebato exiſtentium.

Anno 1435. 26. Sept. Ex mſ. Aquicinct.

SEreniſſime princeps & excellentiſſime domine, cum ſuperioribus diebus regia majeſtas veſtra ad villam Attrebatenſem ſuos deſtinaverit oratores, ad conventionem habendam pro pace componenda inter hæc potiſſime regna Franciæ & Angliæ, ibi eis cum oratoribus ſereniſſimi regis KAROLI & nobiſcum, una cum reverendiſſimo domino S. Crucis, domini noſtri papæ, ac aliis reverendis ejuſdem ſacri concilii oratoribus, ad eam conventionem ſpecialiter deſtinatis, convenientibus, & de dicta pace tractantibus, tandem poſt plura colloquia diverſis diebus habita ſuper dicta pace, & multis ac variis hinc inde factis oblationibus, ad unum terminum certarum oblationum præfati oratores Gallici immutabiliter ſe firmaverunt, quæ oblationes nobis viſæ ſunt magnæ, rationabiles, & merito acceptandæ per veſtram regiam majeſtatem. Tandem præfati oratores ejuſdem majeſtatis, nullatenus ſe eas acceptare velle expreſſe teſtati ſunt, nec ad reſpondendum ſuper eis ullum voluerunt terminum acceptare, etiam poſtquam de eis veſtram certioraſſent majeſtatem. Quamobrem, ut illis prædiximus, ſequentes qui nos miſerant præcepta mandantium, illuſtriſſimum principem ducem Burgundiæ induximus omni ſtudio & diligentia ad pacem habendam cum præfato rege KAROLO, ut Chriſtianiſſimum regnum Franciæ aliquando a tantis calamitatibus & preſſuris redderetur immune. Acquievit ſua humanitate & innata bonitate conſiliis & mandatis ſanctæ matris eccleſiæ, pacemque, quantum in ſe fuit, præfato regno dedit. Inſuper & avidiſſimus, ſicut fuit ſemper, pacis generalis dictorum regnorum, quam & nos omnes ſummo deſiderio proſequimur & optamus, operatus eſt ſumma diligentia cum præfatis oratoribus præfati regis KAROLI, ut oblationes antedictas in publica forma & authentica ſub forma *Vidimus* ad majeſtatem veſtram mitterent, offerentes, quæ per nuncium præſentium latorem eidem majeſtati præſentabuntur. Supplicamus itaque veſtræ celſitudini & in Chriſti viſceribus obſecramus, ut ſuper illis dignetur advertere diligenter, & pia mentis devotione revolvere, ſecumque reputare harum oblationum uberrimum, piiſſimum, atque ſuaviſſimum fructum, ſi eas veſtra majeſtas duxerit acceptandas. Dabuntur etiam ex hoc Deo laudes maximæ; habebit populus Chriſtianus omnis ſummam lætitiam; habebit eccleſia univerſalis plenam exultationem & gaudium; habebunt etiam duo regna præcipua tranquillam pacem, dulce refrigerium. veſtræ quoque excellentiſſimæ majeſtati honor maximus dabitur & æternus. Nos poſtremo univerſalis eccleſiæ legatus & oratores clariſſimi nominis veſtri & incredibilis gloriæ, illud ſumma cum laude extollemus & prædicabimus. Verum ut de ſua intentione ſuper his quæ ſcripſimus, veſtra majeſtas nos certiores faciat, dignetur eadem majeſtas affectuoſiſſime, ſupplicamus, nobis & illuſtriſſimo duci Burgundiæ ſuis litteris intimare, quid ſuper his decreverit faciendum. Datum Attrebati die XXVI. Septembris MCCCCXXXV.

HUGO cardinalis de Cypro legatus & alii ambaſſiatores ſacri Baſileenſis concilii.

COPIA LITTERÆ MISSÆ cardinali Angliæ, ut ſupra.

Anno 1435. 26. Septemb. Ex mſ. Aquicinctenſ.

REverendiſſimo in Chriſto patri domino cardinali Angliæ, ac aliis ambaſſiatoribus de Anglia ad diætam Attrebatenſem.

Reverendiſſime in Chriſto pater & domine, voſque ceteri præſtantiſſimi patres & domini, noverunt dominationes veſtræ quomodo ſuperioribus diebus in villa Attrebatenſi veſtræ dominationes dum convenirent cum dominis oratoribus Franciæ ſuper pace componenda inter regna Franciæ & Angliæ, nulla potuerit haberi concordia pacis inter præfatos oratores & dominationes veſtras, ſicut pleniſſime eſtis informati. Quamobrem nos avidiſſimi generalis pacis ſemper habendæ inter hæc præfata regna exoramus affectuoſiſſime dominationes veſtras, ut regiæ majeſtati ſuggerere velitis & conſulere, quod oblationes, quas per præſentium exhibito-

rem mittimus eidem majestati, & illustrissimus dux Burgundiæ, horum regnorum pacis generalis indefessus prosecutor, dignetur acceptare; quia enim omnium nostrum judicio & existimatione rationabiles sunt & merito acceptandæ; ad has enim faciendas summa diligentia & instantia præfati domini ducis inducti sunt, immo pene coacti. Tandemque assenserunt & grato animo obtulerunt. Igitur obsecramus iterum easdem vestras dominationes, & in Domino deprecamur, ut tam salubri tamque necessario bono manum extremam dignentur apponere, & tanti boni fieri velle participes. Ex Attrebato, die XXVI. Septembris MCCCCXXXV.

Hugo cardinalis de Cypro legatus & ceteri oratores sacri concilii Basileensis.

COPIA LITTERÆ DOMINI DUCIS Burgundiæ, missæ regi Angliæ.

Anno 1435 26. Sept. *Ex ms. Aquicinctensi.*

Illustrissimo ac potentissimo principi & consanguineo nostro Henrico regi Angliæ.

Illustrissime potentissimeque princeps, & carissime consanguinee, recommendatione præmissa. Scire dignemini, quod post vestrorum ambassiatorum ad diætam Attrebatensem parte vestra missorum recessum, quamvis absque eo quod acceptare voluerint oblationes eis factas in finem pacis generalis in regno Franciæ prosequendæ, recesserint; quæ oblationes reverendissimis in Christo patribus cardinalibus & legatis de Cypro & S. Crucis, & aliis ambassiatoribus sacri Basileensis concilii visæ sunt justæ & rationabiles, etiam absque concordando in diætam certam pro acceptatione aut refutatione dictarum oblationum: nihilominus dicti domini cardinales legati ambassiatores, & ego cum ipsis desiderio pacis in hoc regno, quod semper habui, obtinendæ, integro animo apud dictos domini mei regis ambassiatores laboravimus, quod in dictas oblationes, & sub ampliori forma concordarent, & in illas consenserunt sub hac conditione, quod infra primam diem Januarii proximo venturi per vos acceptentur, quemadmodum vobis constare poterit ex *Vidimus* facto cum vero originali, quod vobis portat Vellus-aureum heraldus meus & rex armorum præsentium lator, hac sola de causa vobis parte mea missus. Propterea, illustrissime & potentissime princeps & consanguinee, rogo vos quantum affectuosius efficere valeo, quatenus circa oblationes in dicto *Vidimus* contentas habere dignemini avisamentum & & consilium, & corde tangere hanc rem, & dictas oblationes, quæ, ut dictum est, visæ sunt & videntur dictis dominis reverendissimis cardinalibus legatis ac ambassiatoribus sacri concilii justæ & rationabiles, acceptare; in qua re, ut puto, rem Deo placentem, Christianitati perutilem, vestrisque subjectis desideratam facietis, eritisque causa totalis habendæ pacis in dicto regno, & relevationis perpetuæ populi, qui usque ad finale exitium violentias guerræ pertulit, Qua de re vos iterum, ut hanc rem facere velitis, ex intimis precor, & mihi per dictum Vellus-aureum heraldum meum significare quid super his agere duxeritis. Illustrissime ac potentissime princeps & consanguinee, dominus noster Jesus Christus vos conservare dignetur. Scriptum in Attrebato XXVI. Septembris MCCCCXXXV.

Philippus Burgundiæ, Brabantiæ, &c. dux; Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ, &c. comes.

OBLATIONES FACTÆ pro parte regis Franciæ, & missæ in Angliam per legatos & ambassiatores sacri concilii & SS. domini nostri papæ & illustrissimi domini ducis Burgundiæ, lectæ in congregatione generali, &c.

Karolus Borbonii & Alverniæ dux, Claremontis & Foresii comes, par & camerarius Franciæ; Arthurus filius ducis Britanniæ, Richemundiæ comes, dominus de Partheneyo & connestabulus Franciæ, Ludovicus de Borbonio comes Vicedonensis, * Reginaldus archiepiscopus dux Remensis cancellarius Franciæ, Christophorus de Haricuria, Gilbertus dominus de Faieta marescallus Franciæ, Adam de Cameraco consiliarius domini nostri regis præsidens in suo parlamento; Johannes *Tuder* decanus Parisiensis, consiliarius & magister requestarum hospitii regis, Guillelmus *Chartier* & Stephanus Morelli consiliarii, Johannes *Chastenier*, & Robertus *Mailleres* dicti domini regis secretarii, omnes sui ambassiatores, habentes ab eo sufficiens mandatum in hac parte, sicut patere potest per litteras suas patentes, quarum tenor sequitur, &c.

Ex ms. Aquicinctensi

* *f.* Vindocinensis.

Scire facimus omnibus præsentes litteras inspecturis, quod cum per ordinationem dicti domini nostri regis venerimus ad civitatem Attrebatensem, ad conventionem ordinatam pro facto generalis pacis hujus regni, & ibi comparuerimus, pro & nomine dicti regis, coram reverendissimis & reverendis in Christo patribus ac venerabilibus personis, cardinali S. Crucis SS. domini nostri papæ legato, cardinali de Cypro legato, episcopo Albiganensi, præposito Cracoviensi, archidiacono Metensi, ambassiatoribus sacri concilii Basileensis pro pacificatione regni, coram quibus etiam comparuerunt ambassiatores pro parte Angliæ,

Comparuit insuper in persona, quotiescumque expediens fuit, illustrissimus ac potens princeps dominus dux Burgundiæ; & in tantum processum est, quod plures oblationes & aperturæ factæ sunt in præsentia dictorum legatorum & ambassiatorum, tam per nos de parte dicti regis, quam per ambassiatores pro parte Angliæ, ad finem deveniendi ad generalem & finalem pacem dicti regni. In speciali per nos de parte regis finaliter pro bono pacis certas oblationes & aperturas sub certis protestationibus, conditionibus, & modificationibus, justas & rationabiles fecimus ad finem dictæ pacis, quas illi de parte Angliæ refutarunt, nec acceptaverunt, quamvis per dictos legatos & ambassiatores SS. domini nostri papæ & sacri concilii fuerint de easdem acceptando instantissime requisiti & exhortati: quin immo dicti ambassiatores Angliæ de dicta conventione & villa Attrebatensi recesserunt absque ulteriori intentione intendendi ad dictam pacem, & absque præfixione dilationis & termini rationabilis & certi revertendi ad acceptandum aut refutandum dictas aperturas & oblationes, postquam tempore pendente habuissent consilium cum illis de Anglia, & solum se onerare voluerunt de referendo ad Angliam prædictas oblationes & aperturas eis in scriptis tradendas, ad finem faciendi responsum per regem tale & quando sibi placeret, se in hac parte puros solum relatores & nuncios constituendo: quæ omnia satis irrationabilia & voluntaria pro parte sua visa sunt. Et nihilominus post dictum eorum recessum per dictos legatos & ambassiatores & dictum dominum Burgundiæ ducem instantissime fuimus requisiti, quod non obstantibus prædictis, & recessu dictorum ambassiatorum Angliæ, vellemus nomine domini nostri regis rursus consentire & concordare dictas oblationes & aperturas per nos alias factas & ampliandas quantum possemus, cum facultate competenti acceptandi dictas oblationes & aperturas per illos de parte Angliæ usque ad tempus competens. Inde est quod nos desiderantes bonum effectum pacis generalis, ad requestam & preces supradictorum & singulariter dicti illustrissimi domini ducis Burgundiæ, & in favorem ipsius, ipsis dominis legatis & ambassiatoribus domini papæ & sacri concilii & domino duci Burgundiæ accordavimus & consensimus pro & nomine regis in vim mandati nobis præstiti, & consentimus per præsentes in his quæ sequuntur, & sub protestationibus, conditionibus, & modificationibus quæ sequuntur.

Quarum prima est quod de parte Angliæ sufficienter & pro semper renuntietur juri & titulo prætensis ad coronam Franciæ.

Secundo, quod relinquent regi omnes civitates, villas, castra, terras & dominia, in quibus prætendunt jus & occupant in regno Franciæ, exceptis illis de quibus in sequentibus agetur.

Tertio, quod terras illas de quibus agetur posterius, sumus contenti nomine regis dimittere eis sub homagio & fidelitate, ressortu & superioritate coronæ Franciæ, sicut alii antiqui pares Franciæ.

Quarto, quod omnes viri ecclesiastici & sæculares revertantur & recipiantur ad sua beneficia, castra, villas, civitates, terras, dominia, possessiones immobiles quascumque; ita quod in terris quas dimissuri sumus, illi de Anglia illis gaudeant.

Quinto, quod dominus dux Aurelianensis captivus dictorum de Anglia, ponatur ad financiam & redemtionem competentem & rationabilem, & sic maneat quittus de fide sua & captivitate. Et mediantibus dictis conditionibus, nomine regis in vim mandati concessi, consentimus, quod dictis de Anglia maneat in hereditate perpetua omne illud quod tenent & occupant in Aquitania. Item, ducatus Normanniæ cum omnibus suis attinentiis, appenditiis, honoribus, prærogativis & emolumentis quibuscumque, secundum modum & formam quibus felicis memoriæ JOHANNES & KAROLUS V. filius ejus tamquam duces tenuerunt. Item, jus tale quale regi spectat in villis, castris & locis, quas dicti de Anglia in partibus Picardiæ ante novissimas guerras, servato regi homagio & ressortu & superioritate, tenuerunt, sine præjudicio tamen juris alterius.

Item, sumus contenti nomine quo supra intendere cum dictis de Anglia matrimonio per eos requisito pro rege cum altera filiarum domini nostri regis, absque tamen alia dote.

Item, sumus contenti nomine quo supra, mediantibus tribus conditionibus supradictis, ita quod primo reddant realiter & de facto omnia castra, villas, &c. quæ jam occupant in regno ultra prædicta concessa dominia. Secundo, quod omnes ecclesiastici & sæculares, cujuscumque status existant, revertantur ad sua beneficia, civitates, villas, castra, & cetera; & tertio, quod dictus dominus Aurelianensis ponatur redemtioni rationabili; quod aliæ conditiones, scilicet renuntiatio & jus prætensum ad coronam Franciæ, recognitio superioritatis ressortuum, fidelitas, homagium regi Franciæ & coronæ, & matrimonium præscriptum maneant & sint in statu usque ad septennium sequens pendente, quo pro parte dictorum de Anglia rex, qui tum erit in ætate, poterit ad plenum deliberare super dictis renuntiatione, recognitione & matrimonio. Quod si tunc aut citius fuerit deliberatus & contentus facere & complere dictam renuntiationem, recognitionem, & matrimonium, rex intendet cum effectu.

Item, de homagio rex erit contentus quod fiat sibi & suis successoribus regibus Franciæ per unum de legitimis filiis regis, in quem tunc transferet dicta dominia, aut per alium ducem, in quem transtulerit dicta dominia, & his mediantibus, erit inter eos & regna pax finalis & certa; aliter autem quælibet pars manebit in talibus juribus & querelis, quibus de præsenti; & nihilominus dicto septennio pendente erit inter dictas partes bona pax & firma, & erit quælibet pars contenta possidere & tenere, scilicet de parte Angliæ illud quod tenent in Aquitania & Normannia, & tenuerunt in Picardia sub conditionibus supradictis, & totum residuum regi: ita tamen quod omnia supradicta modis quibus infra primam diem Januarii proximo venturi pro parte illorum de Anglia sint acceptata & concordata, & quod de consensu suo certificent debite & sufficienter dictos dominos cardinales & dominum ducem Burgundiæ, si tunc fuerint in partibus propinquis, aut saltem dictum dominum ducem ubicumque fuerit: quibus dominis cardinalibus & domino duci Burgundiæ, & cuilibet ipsorum damus potestatem & auctoritatem pro & nomine regis, recipiendi dicta concordata & certificata, & super istis capiendi & indicendi diætam cum dictis de Anglia infra pascha proxime sequens in dicto loco Attrebatensi, Cameracensi, aut Valencianis, ad concludendum finaliter in rebus supradictis, & venire in effectum & executionem rerum supradictarum, & quod dicta diæta significetur regi, ut pro parte sua mittat & satisfaciat sine defectu, consentiat & tradat omnes securitates rationabiles avisandas in dicta diæta pro solida executione omnium supradictorum, protestando per nos de parte regis, quod si infra prædictam primam diem Januarii proxime venturi dictæ oblationes & aperturæ non fuerint acceptatæ per illos de Anglia, aut sua voluntas super his intimata dominis nostris cardinalibus & duci Burgundiæ, aut alteri ipsorum, ut præmissum est, quod illæ præscriptæ oblationes & aperturæ sint nullæ & nullius effectus, & reputatæ quasi non dictæ per nos pro parte regis. Omnia igitur supradicta & declarata nos & quilibet nostrûm, quantum nos tangere potest, in vim mandati & potestatis nobis datæ, promisimus & promittimus bona fide facere teneri & adimpleri de parte regis & nostra, sine fraude, deceptione & dolo quibuscumque, obligamus regem, nos & omnia bona sua & nostra, & nullo modo convenire promittimus quocumque; & ex abundanti promittimus, & quilibet nostrûm promittit omnia contenta in præsentibus litteris facere ratificari, approbari, consentiri per regem, & dari litteras suas patentes in forma debita dictis dominis cardinalibus & duci Burgundiæ aut alteri ipsorum, renuntiando omnibus tam juris quam facti, quæ possent dici & allegari contra prædicta, & singulariter illi clausulæ, quod generalis renuntiatio non valet, nisi specialis præcesserit. In quorum testimonium præsentes litteras nostris signis manualibus signavimus, ac sigillis nostris fecimus communiri. Datum Attrebati VII. die Septembris, anno Domini MCCCCXXXV.

BULLA

per quam sacrum concilium mandat domino archiepiscopo Lugdunensi primati Galliarum pallium domino archiepiscopo Rothomagensi impendi.

SAcrosancta, &c. venerabili AMEDÆO archiepiscopo Lugdunensi, Galliarum primati, Basileæ commoranti, salutem, &c. *Anno 1435. 14. Octobr. Ex ms. Aquicinct.*

Exposuit nobis venerabilis HUGO archiepiscopus Rothomagensis, quod olim postquam ipse tunc episcopus Cabilonensis, a vinculo, quo ecclesiæ Cabilonensi astringebatur, absolutus, ad ecclesiam Rothomagensem tunc vacantem, a Romana curia absens, per sedem apostolicam & ejus auctoritate translatus fuerit, & ratione translationis hujusmodi & provisionis de persona sua ecclesiæ Rothomagensi factæ, magnæ partis annatæ in camera apostolica recipi solitæ solutionem fecerat, pallium ab eadem sede sibi tradi cum debita instantia postulavit; sed pro eo quod integra annata hujusmodi non soluta, & ratione pallii aliæ summæ petitæ fuerint, quas dari deinceps per decretum nostrum districtius prohibuimus; ipse archiepiscopus, pro quo etiam ut sibi pallium traderetur, per nostros nuncios SS. EUGENIO papæ IV. per nos ex certis causis missos, eidem duximus deprecandum, illud ab eodem obtinere nequivit, nobisque humiliter supplicavit, ut sibi, qui propterea asseritur illaqueatus censuris, & nobiscum in vinea Domini per aliquot annos assidue gravibus expensis laboravit, prout laborat in dies, & ecclesiæ Rothomagensi, quæ propter guerrarum turbines & alias varias calamitates, quibus diutius est prægravata, in suis proventibus plurimum destituta existit, in præmissis succurrere, & pallium hujusmodi sibi assignare, & eum de solutione residui annatæ prædictæ ac censuris præfatis, si illis laqueatus existit, absolvere dignaremur. Nos igitur decreto nostro hujusmodi inhærere, necnon archiepiscopo & sponsæ suæ ecclesiæ Rothomagensi providere volentes, de præmissis minus sufficienter informati, & hujusmodi supplicationibus inclinati, tibi qui palliatus existis, & Galliarum primas, cum patriarchis eamdem formam tenens, nomine differens, ut sicut illis palliatis ex Lateranensis concilii permissione suos licet metro-

politanos palliare, hac vice ad te ex causis A prædictis extendentes, committimus & mandamus, quatenus constito tibi summarie de præmissis, ac venerabilibus Johanni archiepiscopo Tarentino & Petro episcopo Paduano pro eodem Eugenio papa IV. in congregatione nostra præsidentibus, ac Andreæ episcopo Auxitano Basileæ commorantibus ipsa intimatis, præfatum archiepiscopum in quantum censuris ecclesiasticis occasione non solutionis hujusmodi quomodolibet involutus fuerit, ab illis auctoritate nostra absolvas, & si opus fuerit rehabilites, ac secum B super irregularitate dispenses, necnon ad solutionem residui cameræ apostolicæ faciendam, quod auctoritate universalis ecclesiæ penitus remittimus, decernas eum penitus non teneri seu fore obligatum; necnon pallium insigne videlicet plenitudinis pontificalis officii, de corpore B. Petri sumtum, ad honorem omnipotentis Dei & B. Mariæ Virginis, ac B. Petri & Pauli apostolorum, universalis necnon Rothomagensis sibi commissæ ecclesiarum, ei tradas, ut eo utatur infra ecclesiam suam, certis diebus qui exprimuntur in privilegiis a sede prædicta illi C concessis, & alia in his & circa ea facias, quæ noveris facienda. Datum Basileæ XI. idus Octobris, anno a Nativitate Domini MCCCC. XXXV.

Jo. Gaufridi.

COPIA LITTERÆ REGIS ANGLIÆ missa domino cardinali de Cypro, lecta in congregatione generali.

Anno 1435. 26. Octob. *Ex ms. Aquicinctensi.*

HENRICUS Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, reverendissimo in Christo patri N. cardinali Cypri, sa- D lutem.

Litteras quas per fratrem Nicolaum Jacqueti ordinis fratrum Prædicatorum præsentium portitorem nobis transmittere curavistis, legimus, continentes nonnulla quæ reputamus admiratione digna, eisdem vestris litteris nos variis suasionibus & motivis adhortantes, quatenus oblationes, quas dicitis magnas & rationabiles per ambassiatores partis in regno Franciæ nobis adversæ nuper in Attrebato pro consequenda pace factas admittere curemus & acceptare. Habentes igitur jam convocatos tres regni status, avisabimus eis super his cum ea dili- E gentia qua valebimus, subsequenter transmissuri respon[illegible] quæ receptis eorum sanis deliberationibus & consiliis, divinæ pietati complacitum erit nobis super his aspirare. Datum sub privato sigillo nostro apud palatium nostrum Westmonasterii, XXVI. die Octobris, anno regni nostri XIV.

Henricus, &c.

BULLA CONTRA APPELLANTES a concilio.

Anno 1435. 3. Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

SAcrosancta, &c. ad perpetuam rei memoriam.

Ut pax, quam summa prosequimur diligentia post lites motas & controversias juris diffinitione mature sopitas, & quies succedat fidelibus, convenit frivolis interjectis pro tempore appellationibus, & adversus per nos seu ex commissione nostra latas sententias alienis restitutionibus, congruis obviare remediis; & sic appellantes, & restitutiones obtinentes graviter punire, quod alii metu pœnarum eorum exemplo perterriti, ad similia prosilire merito pertimescant. Sane cum nonnulli perversæ præsumtionis audacia a diffinitivis, maturis, præviis deliberationibus, ac datis partibus pro defensionibus suorum jurium sufficientibus dilationibus, in congregatione nostra generali per nos a quibus appellare illicitum est, vel commissarios & judices pro causis decidendis Basileæ deputatos, pro tempore latis sententiis, seu alias quibusvis quæsitis coloribus & confictis gravaminibus a nobis seu judicibus præfatis, ut partes fatigent laboribus & expensis, litesque faciant immortales, ad sedem apostolicam appellare præsumserunt, aut se adversus sententias hujusmodi audiri vel ad appellandum restitui ab eadem sede procuraverint, in dictarum sententiarum ludibrium, litium fomentum, & execrabile scandalum plurimorum. nos finem litibus imponi & calumniæ materiam amputare cupientes, omnes & singulas appellationes ad sedem apostolicam quomodolibet interjectas hujusmodi, & si quæ similes interponantur in futurum, necnon repositiones adversus dictas sententias ac commissiones & processus super illis & illarum occasione per quoscumque judices sive commissarios habitos pro tempore, ac illorum prætextu latas & ferendas sententias, & super illarum exsecutione decretos & decernendos processus, quasvis etiam in se pœnas & censuras continentes, & quæcumque inde secuta auctoritate universalis ecclesiæ tenore præsentium ex certa scientia tamquam frivola cassamus, irritamus, annullamus, & pro infectis habere volumus, illaque decernimus nullius fore roboris vel momenti; & nihilominus venerabilibus Ludovico patriarchæ Aquilegiensi, & Martino episcopo Lectorensi, ac dilectis filiis Johanni episcopi Frisingensis vicario generali, ac Predeswegiæ præposito ecclesiæ Sancznensis, Basileæ commorantibus, per hæc scripta committimus & mandamus, quatinus ipsi omnes & singulos, qui ab hujusmodi sententiis appellarunt & appellabunt, ac restitutionem hujusmodi obtinuerint & obtinebunt

obtinebunt, ut præfertur, ipsasque appellationes formantes & concipientes, deferentes & insinuantes, ac notarios publicos super his instrumenta publica conficientes, necnon judices & commissarios causas appellationum seu repositionum aut restitutionum hujusmodi audientes, seu in illis procedentes, litteras & instrumenta contra incorporatos congregationi nostræ præmissorum occasione, seu alias quomodolibet confecta exsequentes aut prosequentes, auctoritate nostra sub inobedientiæ necnon excommunicationis latæ sententiæ, aliisque pœnis, quas possent merito formidare, moneant & requirant, ac personaliter citari faciant, etiam per edictum publicum, majori ecclesiæ Basileensi & aliis locis publicis affigendum, ita quod verisimiliter ad eorum notitiam citatio & monitio pervenire valeat, ac a præmissis desistant, sed ipsis sententiis adquiescant cum effectu: alioquin ad diriores pœnas procedentes, summarie, simpliciter, & de plano illos beneficiis, dignitatibus & officiis ecclesiasticis quæ obtinent eadem auctoritate privent, & ad obtinenda ecclesiastica beneficia & dignitates ac officia in futurum inhabilitent, & inhabiles declarent; aliaque in his & circa ea faciant & prosequantur, quæ in his & circa ea pro firmitate sententiarum prædictarum noverint opportuna. Præterea ne quis per sententias judicum & commissariorum nostrorum hujusmodi se gravari prætendat, & ad sedem appellandi prædictam, seu ab ea restitutionem adversus ipsas sententias obtinendi occasionem habeat, volumus & etiam pollicemur unicuique post latas ipsorum judicum & commissariorum nostrorum sententias, etiamsi in rem transiverint quomodolibet judicatam, de gravamine quærulanti gratiam vel justitiam promtissime ministrare, quodque unus ex patriarcha, episcopo, vicario, seu præposito prædictas causas in præmissis occurrentes usque ad diffinitivas sententias exclusive audire & in illis procedere possit, prout videbitur expedire. Datum Basileæ III. nonas Novembris, anno a nativitate Domini MCCCCXXXV.

Sic signata N. Bovis.

COPIA LITTERÆ DOMINI DUCIS *Burgundiæ missæ domino cardinali de Cypro & lecta in congregatione generali.*

Anno 1435. Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

REverendissimo in Christo patri consanguineo nostro præclarissimo cardinali Cypri.

Reverendissime in Christo pater consanguinee mi præclarissime, a paucis diebus applicuerunt apud me in hoc castro meo Hisdini, venerabilis religiosus dominus Nicolaus pro parte vestra & meus rex heraldus armorum Vellus aureum nuncupatus, pro parte mea ad carissimum consanguineum meum Angliæ regem destinati; quorum audita relatione, litteras quæ ex parte ejusdem Angliæ regis vestræ paternitati diriguntur, mihi præsentavit idem religiosus, id habere se dicens in mandatis a paternitate vestra, ut ipsis a me apertis, de responso ejusdem regis & earumdem vestrarum litterarum tenore fierem certioratus, sicut & feci, ipsas easdem litteras vestræ paternitati per eumdem religiosum remittens eidem vestræ paternitati, de bona confidentia & hujusmodi vestro avisamento regratians. Quia vero sicut ab eodem meo heraldo armorum concepi, proponit idem rex Angliæ per multas orbis partes, & quam plurimos principes epistolas suas dirigere, factorum & tractatorum paternitatis vestræ bono medio in villa Attrebatensi conquestivas, & vestri detractorias honoris & mei; rogo paternitatem vestram, & seriose deprecor, quatenus si ad vestræ paternitatis manus aliquæ tales devenerint epistolæ, earumdem mihi copiam quantocius vestra paternitas transmittere dignetur, & manum vestram adjutricem semper adhibere, & sic laudabiliter acta cum honore vestro & meo semper immaculata perseverent. Mihi equidem sua grata rogo intimare velit confidenter paternitas vestra, quæ libenter adimplebo, & bono corde, scit Altissimus, qui reverendissimam paternitatem vestram ad optata conservare dignetur, ut opto, feliciter in longævum. Scriptum in dicto castro meo Hisdini die XII. Novembris.

Consanguineus vester dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes Flandriæ, &c.

TRONSON.

COPIA SENTENTIÆ LATÆ *in causa ecclesiæ Trevirensis in congregatione generali.*

Ex ms. Aquicinctensi.

SAcrosancta, &c. JESU CHRISTI nomine invocato, solum Deum, de cujus vultu judicium prodiit, & cujus oculi æquitatem vident, præ oculis habens, per hanc sententiam diffinitivam, quam profert in his scriptis, diffinit, pronunciat, & declarat, venerabilem RABANUM olim episcopum Spirensem, habuisse & habere plenum & canonicum jus in & ad ecclesiam Treverensem, ipsumque Rabanum verum & indubitatum ipsius ecclesiæ Trevirensis fuisse & esse archiepiscopum & pastorem, ac insuper ULRICO DE MANDERSCHEIT in dicta ecclesia Treverensi, seu ad eamdem nullum jus competiisse, neque competere, eumdemque ab occupatione & intrusione in dicta ecclesia,

ac terrarum, castrorum, oppidorum, juriumque ac pertinentium omnium eorumdem amovendum esse & amovet, præfatumque RABANUM in & ad corporalem & realem possessionem dictæ ecclesiæ castrorum, oppidorum juriumque omnium prædictorum inducendum esse & inducit. regalia aliosque honores archiepiscopis Treverensibus pro tempore existentibus, per carissimos ecclesiæ filios Romanorum imperatores sive reges impendi consueta seu consuetos, per carissimum ipsius ecclesiæ filium SIGISMUNDUM Romanorum imperatorem illustrissimum, eidem RABANO impendenda esse & debere, B de quibus & auxilio brachii sui imperialis, quantum opus erit impendendo, sancta synodus eumdem exhortatur, requirit, admonet, & eidem mandat, litteras & processus cum ceteris ad præmissorum executionem consuetis, necessariis & opportunis plenarie decernens.

SENTENTIA LATA

pro electo Albiensi in generali congregatione contra episcopum Carnotenum, promotum ad dictam ecclesiam per sedem apostolicam XIX. *Novembris* MCCCCXXXV.

Anno 1435. 19. Novemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

PRæsidente rectæ rationis imperio in animo judicantis, sedet in examine veritatis pro tribunali justitia, & quasi rex in solio judicii rectitudo, de cujus ore procedit gladius bisacutus, cujus aspectu terribili propriæ voluntatis dissipatur arbitrium, reproborumque appetitus noxius virga rectæ correctionis refrenatur. Hæc enim fuit æterni providentia judicis, de cujus vultu recte procedunt judicia, ut judices recti eligerentur in orbe, qui terram judicent, & justitiam diligant, & ejus metas non declinantes in partem, æquo libramine custodiant, illas a quacumque personarum affectione præservantes. Hæc igitur sacrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu-sancto justissimo judice, cujus oculi vident æquitatem, de cujus etiam vultu judicia prodeunt incorrupta, legitime congregata, sanctam Dei ecclesiam catholicam repræsentans, de meritis causæ quæ vertitur coram eadem inter dilectum ecclesiæ filium BERNARDUM, electum confirmatum ad ecclesiam Albiensem ex una, & ROBERTUM episcopum Carnotensem, de & super dicta ecclesia Albiensi & illius occasione, partibus ex altera, ad plenum informata, ejus directoris Spiritus-sancti inhærens vestigiis, volens personarum affectione non habita, sed justitia directrice unicuique reddere quod suum est, per hanc suam sententiam sive ordinationem, quam, eo, in cujus nomine congregata existit, invocato, profert in scriptis, pronuntiat, decernit & declarat, spoliationes, ejectiones, intrusiones, A occupationes & detentiones, & quæcumque attentata & innovata per ipsum ROBERTUM episcopum Carnotensem a tempore motæ litis citra, fuisse & esse temerarias, illicitas, indebitas & injustas, temerariaque, illicita, indebita & injusta, ac de facto præsumtas & præsumta; ipsique ROBERTO episcopo prædicto prædicta facere minime licuisse, neque licere, spoliationesque, ejectiones, intrusiones, occupationes, detentiones tamquam lite pendente in dictæ sacræ synodi & mandatorum, ac inhibitionum ejusdem contemtum per vim attentatorum & innovatorum, B cassandas, revocandas & annullandas, cassandaque, revocanda & annullanda, ac cassat, revocat, irritat & annullat, parique sua necnon diffinitiva sententia pronuntiat, decernit & declarat, per reverendos patres ac venerabiles & dilectos JOHANNEM episcopum Lubicensem, ALEXANDRUM abbatem Virziliacensem, Nicolaum præpositum Cracoviensem, & Rudolfum *de Rudesshem* canonicum Wormaciensem judices & commissarios ipsius sacræ synodi auctoritate, & per illam in hac causa Albiensis ecclesiæ alias datos seu deputatos; & in causa quæ tunc coram eis inter præfatum BERNARDUM electum C ex una, & dictum ROBERTUM Carnotensem episcopum de & super dicta Albiensi ecclesia & illius occasione, partibus ex altera, in prima vertebatur instantia, bene fuisse & esse processum, sententiatum & diffinitum, ipsorumque episcopi, abbatis & præpositi & canonici diffinitione sententiam hujusmodi confirmandam fore & confirmat, atque pro parte dicti ROBERTI episcopi Carnotensis, ab eisdem dominis judicibus, eorumque diffinitiva sententia prædicta male fuisse & esse provocatum & appellatum; necnon eumdem ROBERTUM episcopum Carnotensem a posD sessione, seu verius occupatione & detentione dictæ Albiensis ecclesiæ, necnon civitatis, palatii episcopalis, villarum, castrorum, decimarum, & aliorum bonorum tam spiritualium quam temporalium ad ipsam spectantium, juriumque ac pertinentiarum omnium ejusdem tollendum & amovendum; præfatumque BERNARDUM in & ad corporalem, realem & actualem possessionem ecclesiæ, civitatis, palatii, villarum, castrorum, decimarum, jurium & pertinentiarum omnium eorumdem ponendum & inducendum; atque eidem Roberto in, de, & super E intrusionibus, occupationibus & detentionibus, & impedimentis prædictis silentium perpetuum imponendum; ac eumdem Robertum tam in fructibus a tempore motæ litis citra ex dictis ecclesia, civitate, villis, castris, decimis, ceterisque possessionibus ejusdem, seu alias quomodolibet perceptis, quam etiam in expensis causæ hujusmodi legitime factis condemnandum fore, ac tollit, amovet, inducit, imponit, ac condemnat ea-

rumdem expensarum taxationem sibi in posterum reservando, &c.

SENTENTIA LATA in causa ecclesiæ Lausanensis.

Anno 1435. Ex mss. Aquicinct.

CHristi nomine invocato, de cujus ore gladius bisacutus prodit, & in cujus nomine hæc sacrosancta synodus Basileensis est legitime congregata. Post digestam in sacris deputationibus longam deliberationem, diffinit, pronuntiat, decernit & declarat eadem, per hanc diffinitivam sententiam, præfatum dominum LUDOVICUM episcopum habuisse & habere plenum & canonicum jus ad dictam ecclesiam Lausanensem; ipsumque dominum Ludovicum ejusdem ecclesiæ Lausanensis fuisse & esse verum episcopum, præsulem & pastorem; ipsamque ecclesiam Lausanensem ad præfatum dominum Ludovicum spectasse & pertinuisse, ac spectare & pertinere de jure, illamque sibi cum illius in spiritualibus & temporalibus totali administratione & regimine, omnibusque juribus & pertinentiis suis adjudicandam fore, & adjudicat; ac domino JOHANNI DE PRANGINO nullum in eadem ecclesia Lausanensi seu ad ad eam jus competiisse, neque competere, eumque ab occupatione & detentione ecclesiæ Lausanensis, ac ejus terrarum, castrorum, & oppidorum, juriumque & pertinentium eorumdem amovendum fore, & amovet; præfatumque dominum LUDOVICUM episcopum in & ad corporalem, realem & actualem possessionem ecclesiæ Lausanensis terrarum, castrorum, & oppidorum, juriumque & pertinentium prædictorum ponendum & inducendum fore, ac ponit & inducit; occupationesque, intrusiones, molestationes, & impedimenta per dictum dominum JOH. præfato domino LUDOVICO de & super dicta ecclesia Lausanensi, & ejus occasione præstita & facta, fuisse & esse temeraria, illicita, iniqua & injusta, & de facto præsumpta; dictoque domino Johanni super illis atque ecclesia prædicta perpetuum silentium imponendum fore, & imponit, ipsumque dominum Johannem in fructibus, introitibus, proventibus ex dicta ecclesia a tempore intrusionis hujusmodi ac citra perceptis, & in expensis in hujusmodi causa legitime factis, condemnandum fore, & condemnat, quarum expensarum taxationem sibi in posterum reservat.

PROMISSIO ORATORUM SACRI concilii Basileensis super correctione prohemii decreti facti pro reductione Græcorum, &c.

Anno 1435. 15. Novemb. Ex mss. Aquicinctensi.

NOs frater Johannes de Ragusio ordinis fratrum Prædicatorum, professor in sacra pagina, magister Henricus *Menger* decretorum doctor, canonicus Constantiensis, & Simon *Freron* in sacra theologia baccalaureus, canonicus Aurelianensis, sacrosanctæ synodi Basileensis in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentantis, ad serenissimum imperatorem Romeorum & reverendissimum patriarcham Constantinopolitanum ambassiatores & nuncii, ad ea quæ in dicta synodo pro unione ecclesiarum Christi perficienda conclusa sunt, exequendum specialiter destinati, ejusdem sanctæ synodi ad ea quæ pacis sunt & unitatis firmum & sanctum propositum cognoscentes, vice & nomine ejusdem, tenore præsentium litterarum promittimus dare & cum effectu exhibere quantocius fieri poterit, vel saltem per galeas quæ venturæ sunt ad suscipiendum ad concilium venientes, serenissimo imperatori & reverendissimo patriarchæ præfatis, capitula quæ in eadem Basileensi sancta synodo pro universali & œcumenica synodo celebranda hinc & inde conclusa sunt & confirmata sub consueta bulla plumbea dictæ sanctæ synodi, & sub tenore de verbo ad verbum qui sequitur.

Extant in sessione 24. concilii Basileensis, p. 567.

" Sacrosancta, &c. Quia ambassiatores nostri ad Constantinopolim transmissi vice & nomine hujus sanctæ synodi serenissimo imperatori Romeorum & reverendissimo patriarchæ Constantinopolitano, propter nonnullas causas promiserunt capitula alias in hac sancta synodo super modo universalis & ycumenici utriusque ecclesiæ concilii celebrandi, hinc inde conclusa & firmata dare, & cum effectu exhibere sub consueta hujus sanctæ synodi bulla plumbea, data præsenti & sub tenore de verbo ad verbum subsequenti; nolens hæc sancta synodus omittere aliquid eorum quæ pro unione ecclesiarum Christi fieri possunt, dictam suorum ambassiatorum promissionem præsenti decreto acceptat, approbat, ratificat & confirmat, & præfata capitula de verbo ad verbum, prout per præfatos ambassiatores promissum est, præsentibus inserit sub tenore qui sequitur.

" Sacrosancta, &c. ad perpetuam rei memoriam. Cum inter cetera toti populo Christiano necessaria opera propter quæ hoc præsens sanctum concilium extitit congregatum, unio occidentalis & orientalis ecclesiarum Christi præcipuum & maximum sit, merito pro hac perficienda ab initio suæ congregationis omni conatu laboravit. Etenim quamprimum potuit ad serenissimum imperatorem Græcorum & reverendissimum patriarcham Constantinopolitanum cum litteris suos transmisit ambassiatores, ad ipsos cum omni caritate & instantia exhortandum, quatenus & ipsi cum plena potestate mitterent aliquos, qui nobiscum tractarent de modo dictam sanctam unionem consequendi.

» Qui mox ut requisiti fuerunt, tres insignes viros de his qui apud eos magnæ videntur auctoritatis, quorum primus ipsum imperatorem consanguinitate attinet, ad hanc sanctam synodum destinarunt, sufficienti ipsius imperatoris mandato cum bulla aurea & ejus manu propria subscripto ac patriarchæ litteris munitos; qui tam in generali congregatione, quam coram commissariis nostris serventissimum ipsius imperatoris ac patriarchæ totiusque ecclesiæ orientalis ad hanc unionem desiderium exponentes, nos mirum in modum ad tam sancti operis prosecutionem pulsant, ac quotidie excitant, duo inter alia firmiter constanterque asserentes, unionem ipsam nisi in synodo universali, in qua tam ecclesia occidentalis quam orientalis conveniat, fieri nullatenus posse, & in ea synodo, si fiat, ut infra conventum est, ipsam unionem sequuturam sperari.

» His auditis summa nobis lætitia & jocunditas nimirum accessit. Quamobrem omnem cogitatum nostrum jactantes in Deum, qui facit mirabilia magna solus, venerabiles S. R. E. cardinales præsidentes sedis apostolicæ, patriarcham Antiochenum, archiepiscopos, episcopos, abbates, magistrosque & doctores in numero competenti deputavimus, ut una cum ipsis Græcorum ambassiatoribus rem istam tractare, & quo ordine ad executionem deducenda esset prospicere deberent; qui tam inter se quam cum ipsis oratoribus sæpenumero convenientes, habito inter se maturo & digesto consilio ad infrascripta cum ipsis devenerunt capitula, quæ postea secundum morem hujus sacri concilii per sacras deputationes mature deliberata, ac deinde per generalem congregationem conclusa firmataque solemniter extiterunt; quorum tenor una cum mandato ipsius domini imperatoris sub bulla aurea sequitur, & est talis:

» Ambassiatores serenissimi domini imperatoris Græcorum, &c. *ut in decreto concilii latius continetur*. Et quia tempus superius expressum, infra quod prædicta debebant adimpleri, effluxit; non propter defectum alicujus partium, sed quia ita contigit variis intervenientibus tractatibus, hæc sacrosancta synodus tempus per præfatos serenissimum imperatorem Græcorum & reverendissimum patriarcham Constantinopolitanum parte una, & ambassiatores hujus sanctæ synodi parte ex altera, statutum & firmatum quod est a mense Maio immediate sequenti ad annum, ita quod per totum mensem Maii ad annum sequentem utraque partium sit parata ad exequendum supradicta, quantum ad quamlibet partium attinet, acceptat, & promittit se impleturam, quantum ad ipsam pertinet, infra dictum tempus quicquid in supradictis capitulis continetur. Datum Basileæ, &c. In quorum omnium testimonium & robur præsentes litteras fieri jussimus, manibusque subscripsimus propriis, necnon sigillorum nostrorum quibus pro nunc utimur appensione roboravimus. Datum Constantinopoli, in monasterio S. Georgii pro tunc habitationis nostræ, XXV. Novembris, anno a Nativitate Domini MCCCCXXXV.

Ego Fr. Jo. de Ragusio propria manu subscripsi.

Ego Henricus *Menger* propria manu subscripsi.

Ego Simon *Freron* propria manu subscripsi.

FORMA SALVI CONDUCTUS.

Nos frater Jo. de Ragusio ordinis fratrum Prædicatorum, professor in sacra pagina, magister Henricus *Menger* decretorum doctor, canonicus Constantiensis, & Simon *Freron* in sacra pagina baccalaureus canonicus Aurelianensis, sacrosanctæ generalis synodi Basileensis in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentantis, ad serenissimum imperatorem Romeorum & reverendissimum patriarcham Constantinopolitanum ambassiatores & nuncii, ad ea quæ in dicta synodo pro unione ecclesiarum Christi perficienda conclusa sunt exequendum specialiter destinati, ejusdem sanctæ synodi ad ea quæ pacis sunt & unitatis firmum & sanctum propositum cognoscentes, vice & nomine ejusdem tenore præsentium litterarum promittimus dare & cum effectu exhibere, quamcitius fieri poterit, vel saltem per galeas quæ venturæ sunt ad suscipiendum venientes ad concilium, præfatis serenissimo imperatori & reverendissimo patriarchæ salvum conductum sub consueta bulla plumbea dictæ S. synodi & sub tenore de verbo ad verbum qui sequitur: Anno 1435. 25. Nov.

Sacrosancta, &c. Quia auctore Domino, &c. *ut in concilio Basileensi, Sessione 24. pag. 568.*

Item, promittimus quod dicta sancta synodus Basileensis habebit & accipiet salvos conductus similiter per galeas destinandos præfatis serenissimo imperatori, reverendissimo patriarchæ & ceteris a dominio civitatis & etiam patriæ, in quibus futura universalis & ycumenica synodus, Deo auctore, celebrabitur, & similiter ab omnibus dominiis, civitatibus & territoriis obedientiæ ecclesiæ nostræ occidentalis, per quæ sive eundo sive redeundo transituri sunt, munitos & roboratos more consueto provinciarum & dominiorum firmiori modo quo fieri poterit. In quorum omnium testimonium & robur præsentes litteras fieri jussimus, manibusque subscripsimus propriis, necnon sigillorum nostrorum, quibus pro nunc utimur, appensione roboravimus. Datum Constantinopoli

in monasterio S. Georgii pro tunc habitationis nostræ, xxv. Novembris, anno a Nativitate Domini MCCCCXXXV.

Ego frater Johannes de Ragusio propria manu subscripsi.

Ego Henricus *Menger* propria manu subscripsi.

Ego Simon *Freron* propria manu subscripsi.

SEQUITUR QUÆDAM COMMISSIO facta per imperatorem Græcorum magistro H. Menger, *alteri ambassiatorum concilii, revertenti ad dictum sacrum concilium, &c. super electione loci, &c.*

Cum venerabilis vir Henricus *Menger*, &c, *Extat conciliorum tom.* 12. *pag.* 1011.

COMMISSIO DOMINI PATRIARCHÆ ejusdem effectus cum commissione imperatoris, &c.

Quoniam, &c. *Extat ibid. pag.* 1012.

LITTERA CREDENTIALIS oratorum sacri concilii transmissorum ad imperatorem Constantinopolim & patriarcham, &c. pro reductione & unione, &c.

Anno 1435. 29. Novemb. Ex ms. quicinct.

SAcrosanctæ generali synodo Basileensi in Spiritu-sancto legitime congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi, &c. post humiles & devotas recommendationes, de consensu & voluntate omnium nostrum trium revertitur venerabilis magister Henricus *Menger* consocius noster, ad præsentiam dominationum vestrarum, relaturus ea quæ per nos in materia Græcorum gesta sunt. Rogamus igitur, V. R. dominationes, ut relationi & dictis suis, tamquam si essemus omnes tres præsentes, dignemini fidem plenam & indubiam adhibere. Easdem paternitates vestras Altissimus in fidei catholicæ & Christianæ religionis augmentum conservare dignetur feliciter & per tempora longiora. Ex Constantinopoli die XXIX. Novembris.

Vestri humiles servuli & oratores devoti Fr. Jo. de Ragusio & Symon *Freron*.

SEQUITUR PROPOSITIO tripertita ambassiatorum concilii facta in præsentia imperatoris & patriarchæ Græcorum.

Majestas vestra, serenissime imperator, &c. *Extat conc. tom.* 12. *pag.* 852.

Hic incipit secunda pars propositionis factæ per Henricum Menger alterum oratorum, &c.

Audistis, serenissime imperator, &c. *Extat ibid. pag.* 854.

Tertia pars propositionis facta per magistrum Simonem Freron, *&c.*

Meministis, ut opinor, *Extat ibid pag.* 856.

SEQUUNTUR PETITIONES ambassiatorum sacri concilii datæ deputatis imperatoris Græcorum, &c.

Primus punctus est de ratificatione, &c. *Extat ibid. pag.* 858.

SEQUUNTUR PETITIONES deputatorum ex parte imperatoris Græcorum, &c.

Primò dicimus & volumus, &c. *ibid. pag.* 858.

SEQUUNTUR RESPONSIONES ambassiatorum sacri concilii ad prædictas petitiones Græcorum, &c.

Ad primum dicimus quod numquam fuit, &c. *ibid. pag.* 859.

SEQUUNTUR CERTÆ PROMISSIONES factæ per ambassiatores sacri concilii, &c.

Nos tales, &c. sacrosanctæ generalis synodi Basileensis, &c. *ibid. pag.* 851.

COPIA LITTERÆ IMPERATORIS Græcorum sacrosancto generali concilio Basileensi.

Johannes in Christo Deo fidelis imperator & moderator. *Extat. ibidem. pag.* 991.

COPIA LITTERÆ domini patriarchæ Constantinopolitani.

Joseph miseratione divina, &c. *Extat ibid. pag.* 992.

LITTERA FRATRIS domini imperatoris Græcorum.

Sacrosanctæ generali synodo Basileensi, &c. Litteras V. R. P. per venerabiles, &c. Datum Constantinopoli MCCCCXXXV. die XXVI. Novembris. *Ibid. pag.* 992.

REGRATIATIO DOMINI LEGATI ſuper (a) pace Franciæ.

Anno 1435. Ex mſ. Aquicinctenſi

QUædam in rebus humanis, reverendiſſimi patres, accidere nonnumquam ſolent tam grandia, & ſupra ſpem, ut de his loqui aliquid volens, ſtupore quodam mentis alligatus, unde exordiatur, quidve dicendum ſit fere ipſe neſciat. Cujus rei exemplum & in me & in his deſideratiſſimis novis, quæ cum ſumma alacritate nos omnes per hos oratores noſtros enarrari audivimus circa ſacratiſſimam hanc pacem, nuper inter Chriſtianiſſimum regem Franciæ & illuſtriſſimum ducem Burgundiæ initam, palam videre eſt. cum enim mecum ipſe conſidero, hoc non tam humanum, quam divinum pacis opus in Chriſtianiſſima Francorum domo integre, & in præclariſſimo regno Franciæ maxima ex parte opera noſtri reverendiſſimi domini legati & noſtrorum oratorum, una cum reverendiſſimo apoſtolico legato, Deo aſſiſtente, confectum eſſe, ſive lætitiæ immenſitate, ſive rei ipſius magnitudine, ſive ob ſacri concilii gloriam, quaſi attonitus ſtupere magis quam loqui poſſum. Quomodo enim enarrare umquam poſſem ingentia illa pericula, & imminentia belli mala, calamitateſque guerrarum intolerabiles, quas ſancta iſta pax extinxit jam, & futuris temporibus, Deo propitio & protegente, extinguet? cædes videlicet nobilium, ſtrages populorum, depopulationes urbium, vaſtationes agrorum, incendia ſacrarum ac privatarum ædium, cultus divini deſtitutionem, raptus virginum, ſacrilegia, rapinas, exſilia, carceres, & extremam uſque ad mendicitatem inopiam, & cetera plurima, quæ a lacrymis neſcio quis referens temperare ſe poſſet. Quomodo item ſatis explicabo dulciſſima & amæniſſima bona illa omnia, contraria his quæ ex bellis naſci jam commemoravi? Neque in Franciam ſolum oritura ſunt hæc ipſa pacis bona, ſed inde in reliquas tranſitura longinquas etiam Chriſtianitatis regiones. Nam ſicuti omnes affirmant, execrabilis guerra quæ tamdiu in Galliis viguit, non ſolum Franciæ regnum nimis, proh dolor! attrivit, ac pene deſtruxit, ſed & ceteris fere regnis plurima intulit incommoda ac detrimenta. Qualiter etiam ſine ſummo mentis exceſſu referare potero gloriam, decus, honorem, exaltationem, quæ huic ſacro redundant concilio ex hac feliciſſima pace, quam hujus concilii miniſterio manibuſque noſtrorum oratorum conſummatam eſſe videmus? Et quidem plurimum a nobis gratulandum eſt, quod tam Chriſtianiſſima gens tamque devotus populus & religioſus paci & tranquillitati reſtituti ſunt. Bona enim proximorum A noſtrorum noſtra eſſe juxta Chriſtianam profeſſionem exiſtimanda ſunt. Sed certe propter hujus ſacri concilii decus mirum in modum & gaudere & gratias Deo agere debemus, non propter nos ipſos atque humanam gloriam, ſed quia in dominum noſtrum JESUM CHRISTUM hæc omnia referenda ſunt, hujus ſponſam ſanctam eccleſiam hodie uſque adeo exaltatam & honoratam conſpicimus.

Latrent jam ut libet hujus ſacri concilii detractores, & non tam famam noſtram quam ſeipſos lacerent, & dicant jam ſi poſſint, quid fecit concilium Baſileenſe? Ut B quid jam quadriennio congregatum manet? Numquam, o impudentiſſimi homines, ſi vos matris veſtræ eccleſiæ reverentia non cohibet, ſaltem hæc glorioſa opera, quæ niſi oculos aureſque claudatis, per ſacrum concilium fieri videtis & auditis, vos jam continere debebunt. Num fruſtra tempus hoc & inutiliter expoſitum eſſe jam judicabitis? Quid egit, dicitis, Baſileenſe concilium? Pacem fecit in Francia. Numquid hoc modicum eſt, etiam ſi per viginti annos ſtetiſſet? Stetit quadriennio, dicitis: ſed per viginti annos & amplius, quibus hoc peſtiferum duravit bellum, quid reliquum fecit C Chriſtianitatis? Si ergo hoc quadriennio plus divina propitiatione hoc egit concilium, quam reſiduum Chriſtiani orbis per viginti; cur veritatem recognoſcentes, ſaltem detractionibus modum non imponitis? Quamquam & per hoc modicum temporis puſillus iſte dominicus grex, quem hic in nomine domini congregatum videtis, circa exſtirpationem hæreſis Bohemicæ longe amplius fecerit, quam reliqui omnes reges & principes, populi & ſex aut octo maximi exercitus, qui in Bohemiam manu potentiſſima profecti ſunt, quorum qui minor erat, quadraginta millium excedebat numerum.

D Sed & hos prætereamus detractores, ut ſeipſos propriaſque mordeant rodantque conſcientias: quippe digni non ſunt, de quibus in tanto eccleſiæ cœtu & in tanta jocunditate mentio habeatur. Ad vos autem me convertens, o reverendiſſime legate, ac reliqui noſtri oratores, quo dicendi genere veſtra merita extollam? quibus verbis veſtras ornabo laudes? quantam illam oportet eſſe facundiam quæ digne virtutes veſtras, diligentiam, prudentiam, circumſpectionem, labores, quibus in hoc ſancto pacis opere glorioſe deſudaſtis, recenſere umquam poſſet? E Sed quid vobis aliud attribuam majoris gloriæ ac præmii non habeo, nec ſcio, nec certe ſpecioſius aliquid dici poteſt, niſi quod vos felices ac beatos nomino, vos filios Dei appello: quæ tam ſuprema vocabula non auderem cuiquam mortalium adſcribere, niſi Salvator noſter ore ſuo benedicto id ipſum dixiſſet, ac ſpopondiſſet his qui pacem inter diſſidentes quærunt, dicens *Beati pacifi-*

(a) Hujuſce pacis tractatus Attrebati in S. Vedaſti monaſterio ordinis S. Benedicti tandem perfectus eſt die 5. menſis Novembris 1435.

A *ci, quoniam filii Dei vocabuntur?* Quod si talia expectant hi qui qualescumque etiam duos pusillos homines, (non enim inter magnos ac parvos, multos paucosve distinxit Deus) ad concordiam revocant, quanto excellentius ac singularius hæc laus, hoc præmium vobis debebitur, qui in tanto regno, interque tam potentissimos principes pacem suavissimam seminastis, ex qua salus pendet & quies multarum gentium ac populorum?

Quas autem gratias & quanta humilitate ac devotione Deo omnipotenti referemus, qui pro sua ineffabili clementia ultra quidem merita nostra tanto gaudio universam replevit ecclesiam & omnem populum Christianum hac jocundissima pace diebus nostris consolari dignatus est? Tibi igitur, o sancta B & benedicta Trinitas, Pater & Fili & Spiritus-sancte, une Deus, nos servi tui & filii ancillæ tuæ, pro hoc preciosissimo pacis munere, tales tantasque gratias agimus, quales quantasque humanus capere intellectus & mortalis lingua exprimere umquam potest. magnificamus nomen sanctum tuum & benedicimus te in æternum & in sæculum sæculi, suppliciter tuam exorantes cœlestem majestatem, ut sicut pacem istam facere dignatus es, ita eam perpetua firmitate stabilire & ..... ut plenum sit gaudium nostrum consummare digneris. Et sicut duos fratres C patrueles, Christianissimum videlicet Francorum regem & illustrissimum Burgundiæ ducem pacis fœdere copulasti, ita etiam, clementissime Domine, avunculum & nepotem, præfatum scilicet Christianissimum Franciæ regem, & serenissimum & excellentissimum regem Angliæ concordes unanimesque facere digneris, qui facis concordiam in sublimibus. Sanctissimum tandem dominum nostrum summum pontificem, qui ut primum rogatus extitit, mox ad hanc componendam pacem reverendissimum dominum cardinalem S. Crucis, virum magnæ D sanctitatis ac sapientiæ destinavit, ipsumque apostolicum legatum, qui vigilantissime ac totis viribus huic paci perficiendæ operam feliciter dedit, dignis laudum attollamus præconiis, utrique prout æquum est maximas gratias referentes. Vobis autem reverendissime pater domine cardinalis de Cypro legate noster, vobis quoque o oratores nostri dignissimi, qui tantum & tam de- E sideratum nobis attulistis triumphum, sic amplas magnasque gratias referimus, ut post Deum nulli hominum majores amplioresque referre possemus, rogantes omnipotentem Deum, ut pro vestris gloriosis operibus in hoc & alio sæculo vobis digne retribuat.

BULLA CONVOCATIONIS prælatorum.

SAcrosancta, &c. ad futuram rei memoriam.

Emergentibus in dies universalis ecclesiæ negotiis prosequendis, constantia nos tenet in mora, præsertim ut, Bohemorum jam fere sepultis erroribus, evacuetur quod superest, & sub spe misericordiæ JESU CHRISTI cum tempus reductionis Græcorum advenerit, sintque unum ovile Domini, & unus pastor Latinorum & Græcorum in unitate fidei orthodoxæ, quam ex reductione Græcorum provenire speramus indubie, & quæ annosa dissuetudo firmavit in abusibus, ac successivis temporibus, cum generalia non sint frequentata concilia, in singulos status auctor malitiæ propagavit, parva mora non evellit, nec ab omnibus qui ante tempus judicant & moræ ac continuationi nostris detrahunt, illius causa potest comprehendi. Ut tamen exstirpatio hæresum, unio Græcorum, reformatio cleri, pax & tranquillitas arrideant universis, nostros labores opportuna diligentia fideliter convertimus & constanter, prout in regno Franciæ ac plerisque Alamanniæ & Italiæ partibus, ut pax sequeretur optata, per nostros legatos, ambassiatores & nuncios vices nostras adhibere curavimus diligenter: quamvis plures ex prælatis, qui per annos assidue nobiscum in vinea domini laboraverunt, vacuatis errariis, de nostra licentia ad ecclesias, monasteria ac beneficia propria remearint; & diversos in ipsius ecclesiæ negotiis expediendis ad Græciam, Bohemiam, ac regna & loca varia destinaverimus; quorum vices in prosecutione præmissorum agendorum incumbentium, gravitate pensata, alii ecclesiastici prælati, & viri litterarum studio eruditi, qui interim vacaverunt, quorum nonnulli venientes seu aliquos mittentes, a suis subditis horum occasione subsidia receperunt, obnoxius astringuntur. Quocirca venerabiles S.R.E. cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates & ceteros ecclesiarum prælatos, & capitula ac universitates, qui nondum ad nos venerunt, aut suos nobiscum continuo frequentes & laborantes non destinarunt, per hæc scripta hortamur, requirimus & monemus, ac in virtute præstiti juramenti & sanctæ obedientiæ mandamus eisdem, quatenus personaliter, & si legitime præpediti, causa præpeditionis nobis legitime intimata, personaliter non possint, per solemnes ac doctos viros, infra mensem post insinuationem præsentium, a nostris ad hoc deputatis nunciis eis faciendam, versus nos iter arripiant, & tractandis ecclesiæ necessi-

Anno 1435. 21. Decemb. *Ex ms. Aquicinctensi.*

tatibus intersint, ut sic congregata prælatorum & doctorum virorum multitudine copiosa, auctore domino, singula & salubrius ordinentur. Alioquin contra ipsos absque alia vocatione facienda, per nostros ad hoc deputatos commissarios procedi volumus ad pœnas graviores. nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ exhortationis, requisitionis, monitionis & mandati infringere, vel ei ausu tenerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei & universalis ecclesiæ se noverit incursurum. Datum Basileæ XII. calendas Januarii, anno a nativitate Domini MCCCCXXXV.

Jo. GOFFRIDI S.

SENTENTIA LATA PRO DOMINO patriarcha Aquilegiensi contra Venetos in congregatione generali XXIII. *Decembris* MCCCCXXXV.

Anno 1435. 23. Dec. *Ex ms. Aquicinct.*

CHristi nomine invocato, de cujus vultu omne procedit judicium, per hanc nostram sententiam, quam pro tribunali sedentes ferimus in his scriptis, pronunciamus, decernimus & declaramus dictos ducem, consiliarios, procuratores, advocatos, nobiles culpabiles, locum tenentes, & quoscumque alios quomodolibet obnoxios, anathematis & excommunicationis, communitatemque interdicti contentas pœnas & sententias incidisse, pro & ex eo quod civitatem, castra, terras, villas, loca, jura, jurisdictiones & dominia, ac alia spoliata, occupata seu detenta ad ecclesiam Aquilegiensem, ut præfertur, spectantia, juxta monitorii tenorem, dicto LODOVICO patriarchæ non restituerunt, nec causam seu causas rationabiles, cur monitorio nostro parere non deberent, allegantes docuerunt; & pro talibus habendos, denunciandos, reputandos, vitandos & tractandos fore tamdiu, & quousque dux, communitas, consiliarii, procuratores, advocati, nobiles, locum tenentes, & alii obnoxii prædicti, civitatem, castra, terras, villas, loca, jura, jurisdictiones, dominia & alia spoliata occupata seu detenta ad ipsam ecclesiam Aquilegiensem, ut prædicitur, spectantia, præfato LUDOVICO patriarchæ absque dolo & fraude seu alicujus excusationis interventione omnino, una cum fructibus perceptis, & qui percipi potuerunt, restituerint libere cum effectu, ipsumque LUDOVICUM patriarcham integre restitutum ecclesiæ Aquilegiensi in spiritualibus & temporalibus pacifice sinant possessione gaudere, & ad gremium sanctæ matris ecclesiæ revertentes absolutionis meruerint beneficium obtinere; necnon ipsos ducem, communitatem, consiliarios, procuratores, advocatos, nobiles, loca tenentes & alios obnoxios prædictos in expensis, in ipsa causa factis, condemnatos fore & condemnamus, ipsarum expensarum taxationem nobis in posterum reservantes, supplentes omnes defectus, scilicet qui in hujusmodi intervenissent processu.

AMBROSII CAMALDULENSIS oratio coram Sigismundo Cæsare Albæ eodem anno habita, cum ad eum quoque venisset orator V. Kal. Jan.

Anno 1435. *Ex ms. reginæ Sueciæ erat Mabillonii.*

SI quem forte movet ex hoc celeberrimo summorum virorum & sublimium principum ornatissimoque conventu, imperator eximie, quod Romanus pontifex EUGENIUS beatissimus inpræsentiarum ad tuam majestatem non magnum aliquem virum & sapientia, atque facundia singulariter præditum, oris præterea gratia & splendore apparatus illustrem, cujusmodi plures suo scilicet inhærent lateri: sed exiguum potius & inferioris meriti atque ordinis hominem miserit; is paucis videtur admonendus. solent conjunctissimos atque amicissimos principes, quando serium interest aliquod atque arduum tractant, non semper summos viros adhibere medios, verum interdum, immo etiam sæpius famulorum quoque fidelium uti ministerio. Eam modo regulam secutus pontifex noster, me humilem suæ sanctitatis servulum, tanto huic muneri destinare voluit; non quidem electum ex omnibus, qui commodius & melius quod injunctum est exequi, sed fortasse qui levius & expeditius exercere possem. Nam de amoris vestri gratia, & observatione mutua quid attinet dicere? Sunt enim adeo illustria indicia, tam præclara documenta, ut res probatione non egeat. Namque ut omittam interim quanta fuerit de illo semper, & quam excellens tuæ serenitatis opinio, quam constans judicium, quam intemerata sententia, quis item vicissim illius in te animus, quam singularis effectus: hic enim omnia, verum ipsa consequentia, atque exitus docet. Vobis id certe conlatum est, quod multis retro sæculis ante vos paucis. Nam cum translato ex Italia ante septingentos ferme annos ad Gallos primum, deinde diuturniore forte etiam ad Germanos imperio: raro istiusmodi paria Romanorum pontificum atque imperatorum in Urbe convenerint, tibi auguste piissime quando ante paucos annos placuit Italiam peragrare tuam, illud quoque simul obvenit, Urbem ipsam orbis dominam, atque ipsam sedem adire, ibique summo pontifici nostro EUGENIO congredi, deque sanctissimis illius manibus sacrum imperii diadema suscipere. Quo in tempore cum aliquandiu simul & memorabili cum benevolentiæ suavitate vixeritis, quis explicare queat quam multa, quam digne

gne quam utiliter, quam necessaria tam de ecclesiasticæ rei, quam de totius orbis dispositione contulistis? Actum profecto credimus divinæ providentiæ nutu, ut vos gemina orbis atque clarissima lumina in unum tum conveneritis. Nam quam multos, quam lætos, quam uberes fructus tulerit vestra ista conjunctio, nullus adeo rationis expers, ac judicii ignarus est, quin intelligat quantos in te paritura sit, nemo ita obtusus atque hebes quin perspiciat. Dilexit in te semper, princeps gloriosissime, summeque veneratus est pontifex noster, non exteriora ista tua, sive fortunæ, ut quidam appellant, sive naturæ dona: quæ tamen & ipsa ad auctorem suum, atque ad primam referunt originem: non altissimum sanguinem, celsumque genus, & longa regum atque imperatorum serie ductum; non præstantiam formæ, qua ipsa oris ac totius corporis lineamenta non modo gratiam & venustatem atque dignitatem; verum majestatem quoque ita præferunt, ut quod vel de Octavio Augusto, a quo primo augustorum nomen accepistis; vel de Salomone nostro scribitur, in te impleatur, ad quorum contuendam speciem plerosque reges, & principes certatim concurrere solitos legimus; non magnitudinem animi qua ita excellis, ut neque Julium illum Cæsarem domitorem orbis, plura aut majora juvenem concepisse existimemus, quam tua hac ætate mente & cogitatione complecteris. Non variarum linguarum peritiam, qua ferme nobis Mithridatem illum refers Asiæ regem, quem legatis omnium gentium numquam per interpretem, sed per se ipsum semper respondere solitum accepimus; non laborum tollerantiam mirabilem illam quidem & pene incredibilem, qua ista etiam ætate, quæ fractior annis videtur, ita emines, ut hanc neque robustissimi juvenes, neque laboriosissimi adolescentes consequi possint; non munificentiam illam principalem plane tuam, quanta semper usus es, ut profusioni, quam liberali largitati propinquior sit. Non istiusmodi plurima, quæ vel enumerare, vel explicare, vel laudare pro meritis vix oratoris ingenia summa sufficerent.

Hæc, inquam, omnia præclara licet & multum illustria negligens pontifex noster, solam in te suspicit, amplectiturque totis ulnis pietatem. Pietatem vero, non vulgari consuetudine affectam ad clementiam intelligi volumus, cujusmodi etiam in te magna cum laude semper eluxit, sed rem quamdam singularem prorsusque divinam, cui ut studium omne accommodaret, discipulum carissimum hortatur apostolus Paulus *O Timothee* inquiens, *exerce te ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia valet*: hanc Græci signanter, & decentissimo vocabulo theosebiam vocant, nos vel Dei cultum, vel Dei

A venerationem dicere possumus; denique sive timorem Dei, sive singularem divini amoris affectum, sive fervorem fidei, sive religionis zelum, sive aliud quodlibet divinæ rei appellare voluerimus, hoc unico sanctissimo, & gravissimo pietatis vocabulo veluti thesauro habetur inclusum. Hæc augustorum coronas etiam purpuras clarius gemmis cunctis irradiat, ineffabilique & imarcessibili atque proprio decore collustrat. Nihil denique vel Constantinum magnum, vel cæteros subinde reges ita facit illustres, ut timoris divini, & Christiani nominis titulus. Et nescio quo pacto suavius ac gratius afficimur,
B cum de seniore Theodosio legimus, qui a sancto sacerdote Christi Ambrosio reprehensus, patientissime tulerit, illius sacris obtemperans monitis; quam quod vel barbarorum strages innumerabiles dederit, vel quod de crudelissimo tyranno Eugenio victoriam reportarit. Hæc ipsa pietas id in te, & de te effecit, augustissime princeps, ut nihil umquam utilitatis propriæ communibus anteferre volueris: immo in ea re summa emolumenta reposueris, si incommoda ipse, jacturas, atque pericula pro Christiani orbis
C quiete & tranquillitate perferres. Hac prævia & duce, ut ab ipsis tui regni prioris auspiciis ordientes summatim perstringamus omnia, cum feri illi atque immanissimi barbari, sive eos gentiles, sive verius fortassis hæreticos appellare velimus, Turcos vulgo vocant, multarum gentium victoria feroces, regni tui fines, & claustra obstinatissime irrumpere pergerent, ut inde sibi ad anteriora aditum panderent, & si fieri posset, universo Christiano orbi sese penitus insinuarent, ferro & igni ex instituto suo cuncta va-
D stantes; tu, imperator inclyte, nequaquam contentus vallo, fossa, aggere, munimentis, castellis atque præsidiis, & parva militum manu, quod quidem factu facillimum fuit, illorum arcere discursus, & cohibere impetus, atque ipsos conatus eludere; tanta eos constantia insecutus es, tanta virtute propulsisti, domuisti, fregisti, tam multas, tam magnas, tam varias strages, ut historiæ latiori campum perlate aperueris & materiam vel uberrimam dederis. Pulsavit sæpe animum acriter ea cogitatio, immo ad id ner-
E vos omnes intendisti, ut eos non modo propinquioribus locis arcere, verum in suis invaderes sedibus, & illorum arce expugnata Gallipoli, non solum ea Europæ, quam occupaverant partem, verum si fieri posset, illos omnes omni quoque Asia deturbares. Id quod quandoque affuturum per tuam maxime industriam, Deo auspice ac duce, speramus, auguste piissime. Compositis externis rebus, & barbaris varia ac multiplici victoria domitis, atque intra limites suos manere compulsis, intestinum ecclesiæ bellum, & exitiabile malum, ac perniciosissimum

virus ejusdem pietatis intuitu ferre non valens, clementissimi principis animum ad expurgandum atque debellandum teterrimum inveterati schismatis monstrum, quod ambitio invexerat sola, solum contentionis studium animaverat, accenderat, foverat, omnes ingenii vires exacuit, universaque arma corripuit, neque prius destitit, omnia gerens, omnia tentans, quam pacem rebus & ecclesiæ unitatem redditam gauderemus.

Quantos ille labores subiit, quam gloriosa certamina pertulit, quam multos, quam varios discursus obiit, ut instar volucris totum ferme Christianum orbem peragraverit, quam ingentes thesauros effuderit, non est nostræ facultatis evoluere. Tibi, auguste, debemus, tuo nomini, tuis laboribus, tuæ vigilantiæ, tuæ industriæ, tuo infatigabili studio acceptum referimus, quod pace, quod tranquillitate; quod unitate ecclesiæ fruimur, quod pace, quod pulsis densissimis tenebris, & atra erroris nebula profligata, omnique discussa ac disjecta caligine, lumen hausimus, & suavissimum æterni solis jubar aspeximus. Tuum istud factum adeo præclarum, tuum hoc opus tam illustre, tam singulare, tam divinum & præsens ætas admiratur, suspicit, fovet, amplectitur, & posteritas omnis prædicabit, dignisque attollet laudibus ac perpetuis preconiis celebrabit, numquamque SIGISMUNDI piissimi imperatoris, & religiosissimi principis nomen non erit in deliciis, non erit in admiratione, non erit in honore, non erit in laude. Sed enim non est, neque propositi nostri, neque hujus temporis, neque otii, neque virium, laudes explicare tuas, imperator inclyte, facient hoc excellentiora ingenia, ut tanti principis memoriam ullam umquam interrumpere, aut abolere possit oblivio.

Non stetit hactenus religiosissimi principis studium: immo qui antiquum schisma viribus omnibus ut tolleretur effecerat, novum itidem ne oriretur, immo ne vetustum resurgeret emortuumque reviviseeret malum, simili studio, & pari pietate contendit. Ac nisi ipsius prudentia, vigilantia studiumque obstitisset, actum esset denuo de ecclesiæ pace ac unitate, jamque innovatum schisma haberemus, & quidem priore deterius. Sed paucis res exponenda & explicanda est.

Cum desiderio componendi cleri, & in antiquam, si fieri posset, & sperari liceat, faciem restituendi, pontifex noster Basileæ synodum conflari jussisset, concurrerentque admodum pauci: ipse morarum impatiens, simul & à sacro collegio inductus atque impulsus, Bononiam concilium ipsum transferre instituit: locum scilicet idoneum, & ad quem facilius omni ex parte convenire possent. Verum ubi promulgatis ipsius translationis edictis, confluere certatim plurimos

A didicit, re tacitus admirans exitum operiebatur. Non defuere tum de primoribus quidam qui antiqua innovare vulnera schismaque denuo inferre tentarunt: hoc comperto, exhorruit religiosissimi principis animum, & antiquos labores suos irritos fieri, ut par erat, egerrime tolerans, quod reliquum erat itineris, nam redibat ex Italia, tanta pernicitate egit, ut non venisse, sed putasses volare, atque intra præscriptum diem semet concilio insinuans, improbos quorumdam conatus digna insectatione coarguit, eosque religiosæ gravitatis admonens, ut eis
B potius rebus quarum gratia convenerant peragendis insisterent, monuit, neque scandala ultra suscitare vellent. Quo in tempore pontifex noster, clementissime Cæsar, concilii sacri suæque serenitatis votis obtemperans, retractatis prioris translationis edictis, concilium iterate approbavit: atque ita approbavit, ut ab se postulari nihil ultra potuerit. Maluit enim mitissimus pontifex, de suo aliquod, immo vero multum jure deponere, quam scandalo patefieri aditum. Decreta concilii admisit omnia, eaque se, vel quæ facta eatenus, vel quæ facienda essent, pro
C ratis habiturum, servaturumque promisit. Sed & sacra synodus vicissim illi est pollicita, se illum ut vicarium Christi Petrique successorem habituram, jussaque sanctæ sedis & apostolicæ in nullo violaturam. Extant literæ tunc ad pontificem a tua serenitate directæ id attestantes, sed & instrumenta publica inde confecta hoc ipsum pollicentur.

Quiescente pontifice, neque tale quicquam tunc forte opinante, repentinus rumor increbuit, annatas fuisse sublatas, & reliqua minuta servitia, quibus tam pontifex ipse quam sacrum collegium, & omnia curiæ officia solerent substentari. Admiratus est
D pontifex, obstupuitque sacrum omne collegium, eo potissimum tempore sublata fuisse sibi stipendia victus, quo pontifex Roma clam fugiens, vix impias se insequentium manus effugerat, nudusque ac profugus Florentiam venerat, quo ecclesia bonis omnibus omnique substantia nudata per quorumdam intemperantiam fuerat. Omnibus vero curiæ ordinibus aperte protestantibus se decretum illud numquam admissuros, atque pontificem orantibus, ut opem ferret, & ne curiam deserere necessitate cogerentur, opportuna adhiberet remedia. Compulsus est
E oratores ad concilium mittere, qui decreti illius suspensionem postularent, quoad maturior fieret deliberatio, seu aliter apostolicæ sedi commode provideretur. Missi summus tam a pontifice, quam a sacro collegio, venerabilis atque integerrimus vir Antoninus auditor causarum sacri palatii, & ego, cum instructionibus debitis, quibus id cavebatur, ut modestia in omnibus summa uteremur, & in nullo irritaremur concilii patres. Egi-

mus id, Deo duce, pro viribus. Namque alter ex nobis communes tantum ferme attigit locos, quæ ad pacem & tranquillitatem, atque unitatem in Christi corpore, sancta videlicet ecclesia, servandam pertinere viderentur, leniter ac rationabiliter suggerens: & optimam tum pontificis, tum sacri collegii voluntatem ac dispositionem ad suscipiendam omnem reformationem honestam atque congruam pandens. Orabat item ne sedem illam mendicare vellent, quæ abundare necessario variis ex causis semper consuevisset, & a qua egenis opem sibi postulare moris esset. Alter coram deputatis magno numero viris apertius quod pontifex postularet exposuit lenissima oratione, & nihil irritante. aut scilicet suspendi decretum aut provideri. Auditi quidem attente sumus: sed nihil tamen ex iis impetrare potuimus quæ petebamus. Namque id tandem nobis pro responso datum est: sacrum concilium decretum nolle suspendere, provisionem vero ante concilii terminationem faciendam, adjectis conditionibus certis. Tuum itaque præsidium occupare instituit necessario, princeps Christianissime, tuamque implorare opem pontifex noster. nempe enim si cui ex Romanis pontificibus licitum fuit, augustorum in rebus dubiis implorare opem; licuit autem semper omnibus: hic ille jure suo speciali quodam privilegio vindicat.

Neque vero si Innocentio tertio* honestum fuit, Lotharii piissimi imperatoris auxilium quærere, ut in Urbem, unde Petri Leonis insidiis fuerat ejectus, remeare posset; inhonestum est pontifici nostro, si postulet possessioni suæ, qua deturbatus videtur, tua ope restitui? Orat itaque primo, ut antiquum pietatis institutum constantissime teneas, quamvis opus non est sponte currenti admovere calcaria: pacemque & unitatem ecclesiæ, quam tanto labore ac studio prius reddidisti, partaque ne denuo laberetur effecisti: immo jamjam labentem tenuisti, commendatam tecum habeas, neque patiaris ulla ratione rursus ecclesiam scindi. Deinde ne sanctam Romanam ecclesiam sedemque apostolicam, ita fœde nudam relinqui velis: verum tuas interponas partes. Nempe enim CHRISTUM JESUM Dominum nostrum, neque gentilis qui expoliaverat miles nudum reliquit. & de alio Jesu sacerdote magno legimus: qui nostri figura fuit, quod exutum prioribus indumentis, vestiri novis jusserat Dominus.

* l. secundo.

Jam vero quoniam non avaritiæ consulens, aut propriis indulgens commodis, decreti illius suspensionem postulet pontifex noster, nemo qui illum novit ignorat: Quippe ab ipso adolescentiæ flore, amplissimo distracto patrimonio, & pauperibus atque aliis pietatis operibus impenso, Christum Dominum levis atque expeditus sequi delegit. Et cum succrescentibus meritis per gradus ascendens divinæ providentiæ nutu ad summum quoque apostolatus apicem pervectus esset, numquam pietatis, & miserationis ingenitæ exuit viscera: immo qui auctus est meritis, benignitate quoque in dies auctior fit: ita ut nunc quoque quando ita nudatus est, nihil antiqui instituti relaxarit: sed egenis quotidie larga subveniat manu. Non ergo, ut diximus, avaritiæ studens, vel privatis commodis consulens, sanctissimus pontifex, vel decretum suspendi postulat: sed honoris, & gravitatis atque dignitatis ecclesiæ, cujus sponsus est divinitus datus, rationem habens, non auferri decretum, sed suspendi iterum postulat, donec an expediat, maturius omnium deliberetur assensu: ne quid ecclesia, cujus ille caput est, inconsiderate, seu precipitanter egisse possit umquam ulla ratione deprehendi, cum debeant ecclesiæ judicia considerata esse semper atque gravissima & irreprehensibilia. Novit enim profecto, & memoria tenet istiusmodi rem in duobus ante conciliis, Viennensi scilicet & Constantiensi fuisse discussam diligentissime, & diutius ventilatam: semperque annatas tolerabiliores judicatas, abusiones tollendas, ususque reservandos necessarios saniora ferme omnium judicia censent: ne per novitates scandalis aditus pateat, quam vel non oriantur caute prospicere ecclesia debet, vel si orta fuerint, ut mature tollantur, studiosissime providere. Intelligit profecto pietas tua, imperator clementissime & Christianissime princeps, quam justa, quam rationabilia postulet pontifex noster, & quid facto sit opus non ignoras. Jus jam sapientiæ, tuæ providentiæ, tuæ benignitati, totum ille relinquit. Deus autem noster omnipotens, in cujus manu juxta scripturæ sacræ testimonium, cor regis est, tuæ serenitatis gressus dirigere dignetur in laudem & gloriam suam, ut ecclesiæ unitate per te tuisque laboribus parta, & tua pietate servata, & quiete ipse regnare in hoc sæculo, universis subactis hostibus, possis, & cum sanctis fidelissimisque principibus æternis atque cœlestibus regnis, post felicem vitæ præsentis excessum, merearis inscribi, gratia & misericordia Domini nostri JESU CHRISTI, cui est cum Patre & Spiritusancto honor, decus, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Explicit feliciter.

Anno 1435. 30. Decemb. *Ex ms. Aquicinctensi*

LITTERA DOMINI DUCIS BRITANNIÆ missa concilio, in favorem electi Macloviensis.

SAcrosanctæ synodo Basileensi in Spiritusancto congregatæ, orthodoxam & catholicam ecclesiam repræsentanti.

Reverendissimi patres & domini, ac ami-

ci confidentissimi, sincero tam humilis quam devotæ recommendationis affatu. Cum pridem translationis R. P. episcopi Trecorensis litteræ ad ecclesiam Maclovienscm, tunc pastoris gaudio alienam, per SS. dominum nostrum, dominum EUGENIUM papam modernum, ad perperam informationem intentionis meæ ejus auribus allatam, factæ in alterius juris quæsiti subsannationem, mihi extitere præsentatæ; & tunc temporis per illos qui litteras translationis hujusmodi præsentarunt, relatum extitisset, vestrum sacrum concilium dissolutum seu in dissolutione esse, quodque concilium nullum vellet dedisse suffragium electo ejusdem ecclesiæ, nec mihi mendaciter, ut inde accepi, me circumveniendo fraudibus similibus, resilire: tamen quamplurimum mirabar & miratus extiti, quod exterminata perfectione tam saluberrimi operis, ad quod dictum sacrosanctum concilium adunatum extiterat, de quo ecclesia sancta Dei variis respectibus non mediocriter indiget, tamquam Leviatam filii similia proferre non sunt veriti, ita extemplo dissolvi deberet. Hoc enim percepi machinatum, ut perverterer contra reverendum patrem dominum GUILLELMUM abbatem B. MARIÆ de Belloloco, pro quo & justitia sæpius scripseram, & ab interresse meum allegando quiescerem, & in amnem submergerer, licet ad eamdem ecclesiam de persona dicti abbatis electione facta, non visa, nec expectata, ut per varias litteras V. R. P. e quibus patule innotescere potuit intentio mea consentanea rationi, quam nusquam aliter mutare nec variare intendo, fisus in vestra sacrosancta synodo, in SS. Pneumate legitime Basileæ congregata, quod per decretum in eadem editum & canonizatum, ac in variis climatis orbis diffusum, per Romanum pontificem de cetero metropolitanarum, cathedralium, collegiatorum, monasteriorum, & dignitatum electivarum reservationem fieri, vel facta uti non debere, in suo nervi perducet robore, hujusmodi electionis causa foret levius in eadem sacrosancta synodo & citius commissa; sed eximiis importunitatibus prælatorum optata præmissa de concilio promentium, & translationem hujusmodi contra totam veritatem mihi gratam extitisse, non posse recisius committi, per dilatatos incursus australes ventos flavere, adeo ut accepi, judices antequam præfatorum translationis præsentationem litterarum, sine tamen mandato saltim tunc dato obscuravere extitissent, litteras citatorias & inhibitorias procrastinaverunt concedere, ut ipsa pars præfati translati me valeret interim precibus subvertere, obrepanterque distrahere, & possessionem festinatam adire. quidam falsi ingenio concepto furtim machinavit mei parte litteras decano & capitulo Macloviensi pro ipsius translati receptione, quæ

Locus corruptus.

A numquam de meo processerant sensu, quem dirigente Domino, tamquam falsarium punire conabor: ita quod singuli similia deinceps in terra mea in ævum fabricare pavebunt. Illius tamen qui mari & ventis imperat gratia, cursim per fidos nostros certiorati de præmissa machinatione, per fidelia mandata ei merito obviare, mandare, & prout antea temporalitas in meis sistebat metata pugillis, bajulare modo disposui, cum mea intersit patriam hujuscemodi, quæ mihi a Deo per generis lineam donata, ab æmulis invadere ambientibus, in suis protegere libertatibus, & vestræ B sacrosanctæ synodi decretum effectualiter supportare, quod quamplurimum dignum, sanctum, æquum & justum existimo. Et ut aliqua, quæ non modicum animum meum exasperant, referam, emerito referanda, & & exasperent cujuslibet principis spiritum habentis Dominum, a paucis citra fatalibus de episcoporum translationibus in fodro vacationum mei ducatus, demptis aliis vacationibus de translatis hujusmodi non contentis primo conjugio, exilitate fructuum ad supportandum matrimonium forsan concepta, uti philomena saltat de branca ad alterum C inhiantes corporum amœnitate, quorum nonnulli qui fuere translati, cum translati fuerant ad exiguissimam ecclesiam mei ducatus, ut ipsorum didici relatione, felices se existimabant, qui forsan in scholis vix de millio saturari poterant, & cum infelicibus illis pollebant temporibus successivis, ambitione non saturati, ad empireum cœlum, ut ita fatear, cum vanitate convolare efficientes, de ducatu meo exhausta fuere sexaginta millia scuta auri; & quod de ista distractione pecuniarum per tales translationes conqueri non debeam, judicet sacrosancta synodus. D nam certus existo, quod nonnulli principes non sinunt sic suam patriam pecuniis nudari. Et numquam pars translati ante dicti contra sacrosancti concilii decretum ad vestras reverendas paternitates exhortatorias, neque recommendatorias valuit obtinere litteras, cum in appellatione existam, & dicta civitas Maclovienfis sit clavis totius mei ducatus, in maris angulo situata, a qua appellatione minime resiliam. Precor itaque sacrosancta synodus advertat, populus clamat, & propter clamorem & gemitum E pauperum exsurgit Dominus. ita archiepiscopi læduntur, qui nullam confirmationem habere possunt, prætextu talium translationum, & quod dici possit deinceps.

Quod tibi vis fieri, mihi fac: quod non
tibi, noli.
Sic potes in terris vivere juri poli.

Et sic tot lites & diffidia non impedirent ecclesiam Dei. ea propter electionem hujusmodi & interesse meum suppliciter recommitto, ac personam electi præfati, qui non ex modica populi concordia & mei assensu

bina vice (a) successive electus, & eidem ecclesiæ & patriæ quamplurimum profuturus est, eumdem in eadem in episcopum & pastorem præficiendo ecclesia, prout geminatis vicibus supplicare litteris curavi, quas & eorum tenores per præsentes approbo, nullaque parti translati deinceps adhibeatur fides. Et si quæ, reverendissimi patres, grata & possibilia existant, tam in universali, quam in spirituali, mihi curetis significare, & ea posse tenus effectui mancipabo, favente sacro Pneumate, qui easdem reverendas paternitates conservet & dirigat. Scriptum in villa mea Veneti die penultima Decembris.

Humilis & devotus ecclesiæ sanctæ filius, dux Britanniæ, & comes Richemondiæ

JOHAN.

AVISAMENTA PRO FACTO GRÆCORUM.

Anno 1436. Ex ms. illustrissimi domini Chauvelin.

PRimo, ea quæ sunt promissa Græcis per sacrum concilium. 2. Quot pecuniæ erunt necessariæ in toto isto negotio. 3. Unde invenientur, & quia indulgentiæ non sufficiunt, per quem alium modum reperientur. 4. De galeis quatuor, duæ pro eundo, & duæ pro manendo ibidem, quamdiu imperator & patriarcha erunt abeuntes a Constantinopoli, unde reperientur. 5. Quod magna copia episcoporum & aliorum prælatorum intersit per annum in concilio. ad minus oportebit esse C L. episcopi, saltem centum. 6. De discussione interim materiarum & articulorum tractandorum cum Græcis, videntur ascendere ad XL. articulos, vel circa. 7. De magistris in sacra pagina. Item de jurisperitis, item de libris. 8. De loco eligendo & nominando imperatori per galeas juxta capitula, & de securitate ipsius loci, & de conventionibus tam in victualibus & domibus, quam de exercenda jurisdictione per concilium. Item de mutuo pecuniarum nobis faciendo ab hujusmodi loco, tam in isto principio, quam si aliquando per annum contingeret aliqua necessitas; quia quolibet mense pro victu septingentarum personarum, & pensione domorum oportebit habere bene quinque millia ducatorum, vel circa. 9. De salvis conductibus terrarum & dominiorum per quæ Græci transituri sunt, similiter mittendis per dictas galeas.

QUOAD PRIMUM.

Primo, promissum est quod mittatur unus vel plures oratores Constantinopolim ex parte sacri concilii, cum octo millibus ducatorum, pro facienda conventione prælatorum in Constantinopoli, ut postea inde veniant huc. Hoc per Dei gratiam factum est. Secundo, promissum est quod sacrum concilium debet facere expensas quatuor galearum grossarum, quarum duæ mittantur per nos, duæ aliæ sunt de Constantinopoli. Tertio, promissum est; quod cum prædictis debent mitti xv. millia ducatorum pro expensis imperatoris & patriarchæ, & aliorum a Constantinopoli usque ad portum. Quarto, promissum est provideri expensis septingentis personis a portu ultimo usque ad locum concilii. Item, expensis pro toto tempore quo manebunt in concilio. Item, pro redeundo Constantinopolim. Quinto, concilium debet mittere duas galeas subtiles Constantinopolim cum ccc. balistariis, & pro ipsis facere expensas usque ad reditum domini imperatoris in Constantinopolim. Sexto, cum dictis galeis debent mitti decem millia ducatorum, quæ stabunt in deposito in Constantinopoli, si aliqua necessitas immineret civitati absente imperatore. Septimo, gentes istarum galearum & ccc. balistarii jurabunt in manibus domini imperatoris fideliter se habere, & patroni galearum erunt quos imperator instituerit. Octavo. ambassiatores nostri ituri cum galeis, nominabunt imperatori portum ad quem ultimo debet applicare, & unum locum de quatuor nominatis in decreto, in quo debet celebrari universalis synodus, videlicet Italiam, Viennam in Austria, Budam in Hungaria, & Sabaudiam. Laborabunt tamen quod Basilea eligatur; concilium stabit hic usque adventum domini imperatoris ad portum ultimum, & in casu quo dominus imperator nolit huc venire, debet concilium infra mensem se transferre ad unum de prædictis locis.

Prædicta fuerunt promissa in prædictis capitulis factis Basileæ, ratificatis postea Constantinopoli, & iterum hic in sessione.

Nono vero oratores nostri in Constantinopoli promiserunt per litteras eorum sigillatas, quod concilium mittet Imperatori & patriarchæ per dictas galeas, salvum conductum civitatis & patriæ in quibus celebrandum est tale concilium; & similiter salvum conductum dominiorum, comitatuum, & terrarum obedientiæ ecclesiæ Romanæ, per quæ Græci veniendo & redeundo sunt transituri cum sigillis & in plena forma. Decimo per totum mensem Maii futurum nostræ quatuor galeæ & ccc. balistarii cum nostris ambassiatoribus ferentibus secum prædictos denarios, videlicet xxv. millia ducatorum, debent esse in civitate Constantinopolitana, & dominus imperator cum patriarcha & aliis septingentis debent in principio mensis Junii ascendere galeas causa veniendi ad locum concilii. Undecimo nostri oratores promiserunt dictis imperatori & patriarchæ, quod conci-

(a) Quippe electus fuit Guillelmus abbas Belli-loci post mortem Guillelmi *de Monfort* anno 1432. defuncti, & iterum post mortem Amalrici, qui biennio post diem suum clausit extremum. quæ quidem electiones, per summi pontificis in gratiam aliorum nominationes, effectu caruerunt.

lium faciet prædictis Græcis salvum conductum in plena forma pro omnibus de obedientia ecclesiæ legitimæ, & hoc facto in sessione, debemus hunc salvum conductum una cum aliis eis mittere. Item, aliquibus notabilibus ambassiatoribus, quorum aliquem oportebit pro honestate esse episcopum, ad conducendum imperatorem & patriarcham, & portandum prædictas pecunias, & ad disponendum necessario facienda duo millia pro dictis galeis & balistariis ibidem manentibus, etiam oportebit, pro equis & expensis abhinc usque ad portum ad minus erunt xx. dies. Item, de portu usque ad Constantinopolim, & antequam recedat de Constantinopoli, stabunt ibi per aliquot dies ad ordinandum, &c. Item, de Constantinopoli usque ad ultimum portum, & de portu usque ad locum concilii erunt forte per sex menses vel circa, erunt circiter duo millia ducatorum.

Quoad secundum principale, videlicet quot pecuniæ sunt necessariæ in isto negotio. Primo pro principio sunt necessaria xv. millia ducatorum pro expensis domini imperatoris usque ad ultimum portum, ut supradictum est. Item, decem millia ducatorum pro tuitione civitatis, absente imperatore. Item, pro expensis duarum galearum in eundo Constantinopolim, per duos menses, quælibet vult quolibet mense mille ducatos, faciunt quatuor millia. Item, prædictæ duæ in veniendo de Constantinopoli cum imperatore, & duæ aliæ galeæ accipiendæ de Constantinopoli pro veniendo ad ultimum portum sunt quatuor galeæ, pro duobus mensibus faciunt VIII. millia ducatorum. Item, pro custodia civitatis duæ aliæ galeæ subtiles, per duos menses in eundo Constantinopolim sunt quatuor millia. Item, trecenti balistarii ituri cum prædictis duabus galeis, mansuri ad custodiam civitatis per duos menses, in eundo pro naulo & expensis ad minus duo millia ducatorum. Item, postquam istæ duæ galeæ subtiles, prædicti ccc. balistarii applicuerint Constantinopolim, ad minus oportebit eis solvere stipendium pro sex mensibus, expensæ galearum duarum pro sex mensibus ascendunt ad XII. millia, & ccc. balistariorum ad sex millia ducatorum. Item, infra xv. dies oportet mittere ad minus mille ducatos magistro Johanni de Ragusio & magistro Simoni stantibus Constantinopolim. Item, quia oportebit eos stare ibidem per annum, & postea venire de Constantinopoli usque ad concilium, & pro nuncio vel nunciis mittendis ad eos, uno per aquam, alio per terram ad significandam ratificationem hic factam. Item, postquam imperator erit in portu, oportebit quod remittat prædictas galeas suas Constantinopolim; alioquin si oporteret illas in portu nostro stare, quamdiu imperator est in concilio, oportebit stare expensis nostris, & esset nobis valde grave; unde pro reditu ipsius pro duobus mensibus quatuor millia ducatorum. Item, pro ambassiatoribus mittendis pro conducendis galeis. Item, pro loco concilii. Item, pro procurandis salvis conductibus. Item, ad reges & principes pro favoribus. Item, pro convocandis prælatis. Item, pro executionibus indulgentiarum. Item, pro Græcis qui stabunt hic. Item, pro multis extraordinariis duo millia ducatorum. Item, pro expensis domini imperatoris de portu ad locum ubi erit celebrandum concilium. Et quia adhuc incertus est locus, non possunt taxari adhuc hujusmodi expensæ; sed eo erunt majores vel minores, prout locus concilii distabit longe vel prope. Et si oporteat ad locum concilii venire per terram, oportebit habere septingentos equos, & poterit talis expensa ascendere ad magnam summam. In summa sunt LXXI. millia

Sequuntur expensæ pro tempore quo manebunt Græci in concilio.

Considerata multiplicitate materiarum & articulorum tractandorum inter nos & Græcos in concilio, & attenta diuturnitate schismatis; attento etiam, quod, ut dicitur, sunt prolixi in negotiis suis, & quod talia negotia oportet transire per interpretes, verisimiliter existimari potest, quod minus quam per annum in loco concilii non possunt manere: oportebit imperatori, patriarchæ & aliquibus principibus facere lautiores expensas, dare eis magnificas domos; etiam quod imperatori & suis nobilibus demus equos, & expensas pro ipsis, dum sunt in concilio, in totum sunt septem personæ. Item, oportebit eis aliqua donaria facere. Item, expensæ interpretum, unde pro victu eorum & pensionibus domorum erunt quolibet mense circiter v. millia ducatorum. Item, oportebit aliquos Græcos pauperes sustentare.

Sequuntur expensæ pro reditu Imperatoris.

Finito concilio, primo de loco concilii ad portum, & istæ sunt incertæ nunc, quia nescitur locus concilii: unde poterunt esse majores vel minores juxta distantiam, ut supra. Item, de portu ad Constantinopolim verisimiliter pro expensis septingentarum personarum erunt quindecim millia ducatorum, prout fuerunt in veniendo. Item, pro quatuor galeis grossis, duobus mensibus in conducendo usque ad Constantinopolim erunt octo millia. Item, pro reditu ipsarum quatuor galearum credo quod totidem. Item, illæ duæ galeæ subtiles & ccc. balistarii, de quibus dictum est supra, pro aliis sex mensibus usque ad annum pro custodia civitatis deberet habere XVIII. millia, prout

habuerunt pro aliis sex mensibus. Item, pro duobus aliis mensibus ad minus quibus stabunt ultra annum, ex quo imperator recedet de loco concilii usque Constantinopolim sunt sex millia. Summa in totum de certis CLXXXVI. millia ducatorum. Item, circa XII. millia vel XIV. millia, quæ mutuata sunt per patres concilii & per mercatores usque nunc, summa summarum de certis ducatis CC. millia.

Restant expensæ illæ quas facient septingentæ personæ veniendo de portu usque ad locum concilii, & redeundo de concilio usque ad portum finito concilio. Si oportet ire per terram, & longe usque ad locum B concilii venire, pro eundo & redeundo cum septingentis equis, esset valde magna expensa.

Quoad tertium unde invenientur; hic est diligenter cogitandum & laborandum & prætermittenda sunt omnia alia. Hic enim agitur de re, qua nulla forte est in ecclesia major. Si enim hoc concilium perfici potest, resultat infinita utilitas Christianitati. Unde laborandum est, ne per nos permaneat; alioquin, si per nos deficeret, primo maximum peccatum incurreremus omnes; deinde confunderemus ecclesiam nostram, necnon in perpetuum essemus fabula & opprobrium apud omnes gentes C

Timendum est quod ex indulgentiis non colligatur medietas istarum pecuniarum, immo nec forte minor quota. Item, non colligetur in tempore. Cogitandum est de aliis modis. Aliqui dicunt de decima universali; sed alii timent quod unum impediat aliud. Item, timendum est quod non omnes obedient rebus sic stantibus inter nos & papam, attenta etiam paupertate beneficiorum; attento etiam quod clerus ubique est gravatus; & experientia nos docet, quanta D difficultas extitit pro colligenda semidecima nuper imposita, quæ tam in paucis partibus collecta est, nec in illis integre: bonum & necessarium foret convenire simul, & per aliquot dies non cogitare nisi super hoc.

Item, circa indulgentiarum executionem, oportet adhibere majorem diligentiam, quod infra paucos dies, omnes qui sunt deputati ad sollicitandum recedent, & quod mittatur ad reges & principes, quia sine favore illorum modicus fiet fructus.

Quoad quartum de galeis duabus grossis, videlicet pro eundo, & duabus subtilibus pro E manendo in Constantinopoli, & CCC. balistariis, quamdiu imperator erit extra Constantinopolim. Istas galeas de propinquo non video posse alibi reperire, quam apud Venetias, vel Januam, vel Florentiam. Possent etiam requiri istæ galeæ a domino rege Aragonum, & a domino duce Sabaudiæ, in Nicia, vel in Provincia. Essent aliqui infra X. dies ad plus mittendi ad ista loca, ut quærerent has galeas, & similiter CCC. balistarios, ne sit aliquis defectus in tempore. Infra au- A tem mensem Martii oportet prædictas galeas recedere versus Constantinopolim. Hic videtur difficultas, quia nullus volet se obligare ad dandum dictas galeas, & fulcire eas, & facere præparatoria, & stare obligatus ad hoc, nisi habeat aliquam præstantiam vel fidejussorem, &c. unde oportebit quod ille qui mittetur ad conducendum galeas, non vadat manibus vacuis.

Ad quintum, de magna copia episcoporum, oportet procul dubio adesse ad minus de nostris episcopis CL. vel saltem C. Si enim Græci numero episcoporum superarent nos, esset dedecus ecclesiæ legitimæ, præsertim cum in obedientia nostra celebretur synodus. Item, quanto pauciores videbunt in concilio de nostris, tanto minorem extimationem facient de ecclesia Latina, & eo minus curabunt reduci ad nos. Isti Græci in conciliis universalibus non solent facere æstimationem nisi de episcopis. Oportebit nostros episcopos, qui ad concilium venerint, permanere continue per annum. Oportebit etiam quod a principio inceptionis sint ibidem; quia mox ut Græci ad concilium applicabunt, incipient velle materiam istam tractare, nec esset honor noster, quod nos in domo nostra non essemus parati, & illi venientes de longinquis parati. Cogitandum est igitur an debeant vocari nominatim prædicti nostri episcopi & valentiores. Sed timendum est, quod dicant nominatim vocati: Quare nos debemus ire & stare extra domum tanto tempore expensis nostris? cur non vocantur & alii? vel cur non confluunt? Item, forsitan nonnulli de vocatis vel impediti, vel alias se excusabunt, & non venient. Unde forsitan tutius foret scribere archiepiscopis, quod convocarent concilia provincialia, & ibi ordinarent quod saltem tertia pars episcoporum singularum provinciarum valentiorum & aptiorum eligerentur ad hoc expensis totius provinciæ, & in dictis conciliis posset etiam provideri de aliquibus abbatibus, & etiam de magistris & doctoribus in societate prædictorum episcoporum, expensis provinciæ, ut supra. In dictis enim provinciis melius cognoscentur magistri & doctores apti ad hoc, quam hic in concilio. Item, timendum est, quod in multis regionibus forsitan non obedirent archiepiscopi & episcopi litteris concilii, mandantis eos congregari & venire, nisi etiam requirantur per papam. Et in hoc adhibenda est non parva diligentia, & cum gravibus pœnis. Esset enim magna confusio ecclesiæ nostræ, si pauci episcopi ibidem adessent.

Quoad sextum & septimum de discussione articulorum, & etiam animadvertendum est, quod dicuntur esse circiter XL. articuli, in quibus est discrepantia inter nos & Græcos. Sciendum est quod cum circiter quingentos annos hoc schisma duraverit; ipsi Græci ha-

bent multos tractatus circa has materias. Sunt etiam sagaces & astuti viri, & in hac re deberent verisimiliter esse multum certi. Debemus etiam reminisci, quod cum Bohemis nonnisi quatuor articuli fuerunt disputati, & nihilominus vero per annum ante articuli illi quatuor fuerunt hic quatuor magistris seu doctoribus distributi, & habitæ sunt per annum hic publicæ disputationes inter nos, & collationes continuæ, ita quod materia fuit valde bene discussa; adeo quod advenientibus Bohemis, nostri per Dei gratiam reperti sunt bene instructi & provisi. Sic & multo amplius agendum est nunc. unde jam sine ulteriori dilatione eligendi essent xx. magistri, quibus cuilibet distribuerentur duo articuli, injungendo eis, quod omissis omnibus aliis, studerent in illis, & visa per quemlibet materia sua infra duos menses ad plus, quilibet haberet unam hebdomadam, in qua publice vel saltem in præsentia majorum de concilio disputarent materiam, tenendo videlicet partem illam quam ecclesia tenet. Item, bonum foret mandare ex parte sacri concilii, quod quicumque hic in concilio haberet aliquos tractatus in hac materia Græcorum, produceret infra x. dies, & quod magistri convenirent, & examinarentur omnes, & illos qui viderentur utiles facerent scribi. Item, quia oportebit illos conducere, seu persuadere eis ex doctoribus eorum, expediret habere originalia, tam Græcorum quam Latinorum doctorum, qui per concilia ultima approbati sunt. Expediet etiam scribere oratoribus nostris, qui sunt Constantinopoli, ut facerent diligentiam in habendo originalia dictorum Græcorum, tractantium super his articulis, & ut possint illos emere, mittentur eis pecuniæ; & si necesse esset, unus eorum iret ad Montem sanctum, ubi est magna copia librorum. Necesse est etiam habere non paucos interpretes de fide nostra, qui sint in litteris græcis bene periti. Quapropter providendum foret, ut tam in Italia, ubi sunt aliqui, quam de aliis partibus, advocarentur huc, promissa eis competenti mercede. Et quia nemo bene interpretatur materiam, si terminos ignorat; quanto citius possent huc accedere, utilius foret, ut cum magistris quibus materiæ istæ distribuendæ sunt, sæpe convenirent, & discerent & erudirentur super materiis illis, quas interpretati sunt. Expediet etiam scribere prædictis oratoribus nostris, ut quotcumque in Græcia possent tales in utraque lingua peritos reperire, conducerent ipsos, ut adessent in futuro concilio; & inter alios scriberetur domino archiepiscopo Coloniensi. Scribemus etiam universitatibus nostris, intimando eis quæ concilium egit cum Græcis, & exhortabimur eos, ut eligant aliquos magistros de peritioribus, quos ad concilium mittant pro discussione hujus materiæ, aut saltem quod non deficerent in adventu Græcorum, sed longe utilius quod ante venirent. Si hi domini qui sunt hic, habent notitiam aliquorum insignium magistrorum in partibus, bonum foret nominare illos, & eis scribere nominatim, quod venirent huc. Tempore Bohemorum sic factum extitit, immo pauperibus & in * magistris, qui venirent ad concilium, promissæ fuerunt expensæ trium mensium spatio. Mandandum foret domino Cisterciensi, & abbati Cluniacensi, & aliis capitibus ordinum, ut ordinarent quatenus de ordinibus eorum in numero qui dominis deputatis videbitur competens, mitterent tunc temporis vel ante aliquos, tam abbates quam priores & insignes viros huic operi idoneos. Similiter mandandum foret generalibus quatuor ordinum Mendicantium. Efficacius fierent, si cum mandato concilii, concurreret mandatum summi pontificis. Mandarent etiam eisdem generalibus, quod ipsi personaliter usque ad concilium venirent.

* f. theologia.

Circa octavum, de loco eligendo & nominando domino imperatori per oratores nostros ituros cum galeis juxta capitula & securitatem, & conventionem in victualibus, & de exercenda jurisdictione, supra dictum est. Græci non obligantur venire, nisi ad unum de his quatuor locis, per nos eligendis, videlicet Italiam, Viennam in Austria, Budam in Hungaria, & Sabaudiam. Nos autem obligati sumus unum de prædictis locis eligere, & in tempore ad illum locum transferre concilium. Quapropter providendum est, ne deficiamus in præmissis. Si autem vel concilium vel alius quacumque de causa optat concilium fieri hic, vel in alio loco a nominatis, non prohibetur quominus hoc procuret, sed taliter ut non committatur negligentia in eo; ad quod concilium tam solemniter se obligavit. Et quamquam sacrum concilium diligenter laboraverit per oratores suos, ut traheret Græcos ad hanc civitatem vel ad loca vicina, & hic verisimiliter non sit quod trahi possunt. Nihilominus si vult ulterius instare, instet in nomine Domini, sed non propterea negligat, quominus interim perquiri faciant, vel examinari unum de prædictis quatuor locis, ut si dominus imperator nolit huc, vel ad proximiora loca venire, habeamus unum de prædictis locis paratum, quem possumus per galeas nominare, juxta compunctata. Et sciendum, ut supradictum est, quod per totum mensem Martii oportet esse paratas galeas, & trecentos balistarios, & ambassiatores nostros, & habere in promtu circa LXXI. millia ducatorum, quia oportet per totum mensem Maii esse ibidem. Unde non computato isto mense, qui verisimiliter transibit antequam incipiamus exsequi, non habemus

mus nisi decem menses, in quibus prædicta oportet esse parata. Item, computando tempus quo se parabunt de equis & aliis necessariis; & tempus quo ibunt usque ad portum, & antequam intrent galeas, forte erunt duo menses, vel ad minus faciendo exactam diligentiam, erit mensis cum dimidio, & sic restant octo menses vel octo cum dimidio. Item, ad minus oportet per duos menses ante habere certitudinem tam de loco quam de pecuniis, quam de galeis, & aliis, ut si forte una via nobis desit, possimus aliam quærere, & sic remanent sex menses, infra quos debemus certi [esse] de his omnibus.

Sciendum autem quod secundum dictamen providentiæ, quæ considerat quidquid potest contingere, ad minus deberet poni unus mensis vel plus inter impedimenta & casus fortuitos, & etiam negligentiam, quæ utinam non sit major quam expediat. Et sic vix habemus sex menses infra quos oportet habere certitudinem de his. Considerandum etiam est tempus antequam eligantur personæ ad accedendum ad prædicta quatuor loca. Item, postquam electæ fuerint, antequam parent se; item, antequam applicent ad dicta loca. Item, tempus infra quod cum civitate vel domino civitatis conveniant de securitate, de conventionibus domorum & victualium, de mutuo pecuniarum, & aliis requisitis. Item, tempus infra quod huc revertentur omnes qui iverint ad videndum dicta quatuor loca; & si aliqui volunt quod etiam alia loca perquirantur, fiat, ut dictum est.

Primo ergo concipiatur forma secundum quam nos volumus habere securitatem in loco concilii pro nobis & pro Græcis, & oportet quod sit bene ampla propter multas causas, & quod de negotiis & personis concilii nullus possit se intromittere, nisi concilium, & quod dicta civitas in omnibus pertinentibus ad negotia & personas concilii parebunt ordinationibus & mandatis concilii. Similiter de personis laicalibus sequentibus concilium. Item, convenient de pensionibus domorum & pretiis victualium, prout duo aut tres de civitate & totidem de concilio arbitrati fuerint. Item, de mutuo alicujus notabilis summæ pecuniarum pro isto principio, videlicet L. millia ducatorum vel plus, & hoc est nobis super omnia necessarium : ideo opus est cito mittere ad dicta loca, & videre quis magis nobis offeret. Item, erit opus habere spem, quod si tempore quo Græci erunt in concilio, indigebimus aliquando de quinque millibus vel de decem millibus, si poterunt nobis mutuare. Sed in hoc stabit difficultas, quia si quis offerret mutuum, volet habere cautionem certam de restitutione facienda : nescio an volet stare promissioni totius concilii, vel volet habere certas idoneas personas quæ fidejubeant. Erit difficile reperire tales fidejussores. Eligatur autem aliquis sine mora qui vadat ad Sabaudiam, alius vel alii, ad duo vel tria loca Italiæ; alius ad Viennam, alius ad Budam vel ad alia loca, ac a dominio civitatum instet conditionaliter, videlicet in casu, quo sacrum concilium usque annum vel XIV. menses vellet se transferre illuc, quid vellet facere super prædictis, & præsertim de mutuo faciendo certitudinaliter infra VII. vel VIII. menses. Ne autem vagemur sub incerto, illi qui mittentur ad talia procuranda, reportent voluntatem dominorum vel civitatum prædictarum, scriptam in forma authentica & sub sigillis eorum. Imminet enim nobis magnum discrimen ne deficiamus in præmissis. Item, etiam nos ad statum * sciamus a consulatu Basileensi & etiam Constantiensi & Argentinensi, & habeamus certitudinem per sigilla ipsorum, quid volunt facere nobiscum super prædicto mutuo, tam pro isto principio, quam post adventum Græcorum, & si volunt aliquas domos dare nobis gratis pro gratis.

* f. statim.

Quoad nonum & salvos conductus dominorum, per quorum territoria sunt venturi & redituri Græci, videtur quod ad cautelam incontinenti debeant procurari dicti salvi conductus ab omnibus, videlicet in Alemannia ab imperatore, a ducibus Austriæ, a dominis & civitatibus per quas venitur Constantiam, Argentinam, & Basileam. Item, pro Sabaudia a domino duce Sabaudiæ & marchione Montisferrati. Item, a domino rege Renato, si forte transirent per provinciam Provinciæ. Item, pro Italia a papa, a domino duce Mediolanensi. Oportet etiam habere salvum conductum a rege Aragonum, & a Januensibus, ac dominio Venetorum, & similiter mittere per galeas infra decem menses; mittere etiam cum illis salvis conductibus oportebit etiam salvum conductum civitatis ubi celebrandum est concilium. Item, salvum conductum concilii.

Sequuntur ea quæ facere possunt ad plenam concordiam inter sacrum concilium & papam. Et primo ea quæ facienda erunt ex parte papæ.

In primis sanctitas domini nostri papæ dabit bullas suas in forma advisanda, de observatione decretorum de electionibus & annatis, & aliorum sine fraude & dolo. Item, dabit bullas suas de concessione indulgentiarum in forma debita pro materia Græcorum, & cum illis scribet regibus & principibus & communitatibus ad effectum promovendi factum reductionis Græcorum. Item, in posterum idem dominus noster post sententias datas sive in materia fidei, sive in aliis conciliariter, terminum in curia sua non admittat. Item, quantum ad attentata contra aliqua supposita concilii, dabit bullam suam

reverendissimis patribus & dominis, legato cardinali S. Angeli & cardinali S. Petri, cum potestate practicandi plenam concordiam per translationes seu pensiones & aliis modis quibuscumque. Item, idem sanctissimus dominus noster vocabit prælatos & doctores, ut conveniant ad concilium pro dicta materia Græcorum. Item, quod in eventum quod sacrum concilium ad subsidium ponendum in ecclesia pro dicta reductione Græcorum, ut reservationem quottæ fructuum omnium beneficiorum, vel beneficiorum vacaturorum, vel decimam & similia, quod sanctitas sua auctoritate sedis apostolicæ idem subsidium imponet per bullas suas. Item, quod de consensu & beneplacito papæ concilium persistat in isto loco Basileensi usque ad terminum assignatum in decreto, nec aliquo modo transferetur ad locum eligendum ante dictum tempus, nisi ex causa legitima & beneplacito sacri concilii. Item, in casu quod sacrum concilium consentiret in aliquem, in quem concordaret cum sanctissimo domino nostro, quod papa dabit bullas suas de securitate personarum & suppositorum concilii. Item, de non immutatione aut variatione quacumque decretorum in sacro concilio Basileensi, & pro securitate amplius consentiet per litteras suas concilium futurum esse solum ad materiam reductionis Græcorum & pertinentium ad illam, & non ad aliud nisi de beneplacito patrum concilii. Item, casu quod eligeretur locus in terris papæ, ipse papa dabit civitatem & oppida in ea, vel proxima in manibus concilii & deputandorum per eum. Item, de cautione omnium prædictorum dabit prædictas bullas suas sacro concilio; & nihilominus ultra illas dabit imperatori, regibus Franciæ & Castellæ easdem bullas. Item, in eventum quod eligeretur locus in concordia cum papa, papa dabit seu præstabit infra sex menses summam LX. millium ducatorum. Item, provideat papa de quatuor galeis, & mandet pro interpretibus.

EA QUÆ ADIMPLENDA FORENT PRO PARTE CONCILII.

Primo, sacrum concilium infra festum S. Johannis, vel alium terminum sic advisabiliter concludetur, & decretabit, & approbari faciet per singulas deputationes & nationes in concilio Basileensi existentes, provisionem rationabilem & effectualem juxta avisamentum domini legati vel aliud opportunum. Item, in casu quod papa complebit supradicta capitula, sacrum concilium intendet efficaciter his propter quæ est congregatum, seque exonerabit, neque se intromittet de his quæ administrari solent per papam, tam in pœnitentiaria, quam alias. Item, in casu prædicto quod concilium sit contentum, tam pecuniæ levandæ per indulgentias, quam alias, ante omnia obligationes dicti concilii adimpletæ veniant in manus papæ. Item, ob contemplationem dicti sanctissimi domini nostri, & in casu adimpletionis omnium prædictorum capitulorum, & quod Græci non erunt contenti venire ad locum Basileæ, concilium sit contentum recipere locum, quem nominabit sua sanctitas in Italia vel extra Italiam contentum. Item, per alium modum erit concilium contentum recipere locum quem nominabunt reverendissimus legatus, & dominus Arelatensis, & in casu quo prædicti non essent concordes, quem nominabit rex Franciæ. Item, quod sacrum concilium faciet omnem assistentiam summo pontifici, pro recuperatione libertatum ecclesiæ Romanæ & aliorum, tam in temporalibus quam in spiritualibus, & communiter intendent ad regimen populi Christiani, & bonum religionis Christianæ. Item, in eventum concordiæ, quod duo domini cardinales sanctæ Crucis & S. Petri ad Vincula transferent se ad papam, aut alter ipsorum, ad practicandum supradicta, duobus tamen dominis præsidentibus remanentibus in concilio & frequentantibus actus concilii sicut prius. Item, si expediret, mittatur una ambassiata concilii ad papam, ad istum solum actum concordiæ procurandæ.

Petitiones ambassiatorum sacri concilii in Constantinopolim.

Primus punctus est de ratificatione, &c. *ut apud Labb. tom. 12. p. 858.*

Sequuntur petitiones deputatorum pro parte imperatoris & patriarchæ CP.

Primo dicimus & volumus, &c. *ut apud Labbeum; ibid.*

Sequuntur responsiones ambassiatorum sacri concilii ad prædictas petitiones.

Ad primum dicimus quod numquam, &c. *ut apud Labb. p. 859.*

MONITIO AD REGES & principes, &c.

Ex ms. illustrissimi domini Chevelin.

SAcrosancta generalis synodus, &c. Salvator noster JESUS CHRISTUS per suam ineffabilem deitatem, nobis, qui ecclesiam sanctam, cujus caput existit, repræsentamus, gratiam impertitus est, per quam conatus nostri ad pellendas hæreses & pacem in Christiano populo faciendam feliciter processerunt. Nam cum annis jam quatuor consederimus ad diluendam Bohemicam pestem, quæ tam grandem exitum peperit, tantamque flammam evomit, ut non potentissimi exercitus & qualescumque bellorum æstus, non serenissimi SIGISMUNDI imperatoris & aliorum ducum & principum illustrium,

totius immo Germaniæ vires, non summa apostolicæ sedis diligentia illam extinguere potuerint; adeo profecimus orationibus & lucubrationibus nostris, ut mox ad ecclesiasticam unitatem Bohemos redituros esse teneamus. Jam enim pridem Pragæ cum oratoribus synodi hujus firmata novissime in eorum generali congregatione se impleturos, & leges ac ritus ecclesiasticos juxta concordiæ metas suscepturos, condixerunt. Legimus per sacratissimas generales synodos sæpe hæreses condemnatas, sed ad usque eradicarentur, tanto maximo tempore expectasse non novimus. nempe bellicosa gens illa & plena victoriis, adeo nos compescuerat & oppresserat, & jam per Hungariam aliasque partes remotas alas iniquitatis extenderat, ut si infectis omnibus, hæc sancta congregatio abiisset, omnem Germaniam & plerasque alias partes armis subduci oportuisset, crevissentque errores in fide & novi ritus omnem religionis ordinem subvertissent.

Gaudeat ergo Christianus populus, cui misertus est Deus, dum efferata corda placavit, & aspera consilia mitia facta sunt, dumque conculcavit impios, & restrinxit superbiam malignantium. contemplemur itaque mirabilia Dei, & veneremur opera ejus. Nonne stupendum est dum solum orationibus atque monitis, nobis illorum obtusas antea aures vindicavimus, dumque pridem abhorrentes ecclesiasticas doctrinas, catholicorumque commercia fugientes; a nobis magna cum modestia scripturarum testimonia ascultarunt, posteaque eorum confutatis erroribus, veritatis sunt lumen complexi. Denique & memorare juvat, quid ad pacem Christianorum principum procurandam egerit sacratissimus iste cœtus. Spiritus-sancti dona omnes intelligant. Non enim divina beneficia tacenda, sed litteris consecranda, & semper in omni memoria retinenda sunt. Vigilavit siquidem hæc sancta synodus modis omnibus, immo curis & studiis insudavit, ut opulentissimæ Galliæ tam diuturno bello vexatæ pace optima lætarentur. proinde Christianissimum CAROLUM Franciæ & serenissimum Angliæ reges, illustrissimumque Burgundiæ ducem nunc solemnibus legatis, nunc litteris sæpe pulsavit, ut pacem, quam Christus Salvator noster in signum perfectissimæ caritatis reliquit apostolis, quo exemplo & principes terræ suis subditis relinquere obligavit, eorumdem principum pietas concedere non differret, dum a modo afflictis attritisque populis non modo utilis, sed pernecessaria videretur; jamque eo res perducta esset, ut non de regnis contentio foret, si illa ruinæ penitus subducere oporteret. Valuerunt itaque hujusmodi concilia, & nostra, immo Spiritus-sancti monita impleta sunt. Jam enim Deo gratias agimus immortali.

Attrebati per hujus beatissimi cœtus inter-

A cessionem inter Gallorum principes firmatam pacem videmus, qua Gallias ornatissimas ad frugem & vires pristinas redituras esse speramus. Germania etiam, quæ pridem undique bellis agitabatur, & discordiis plena erat, nunc assiduis nostris vacavit studiis, dummodo nonnumquam hæc sancta synodus nunciis litterarum & aliis remediis vacavit, quo ad odiorum flamina cessarent, optima quiete potitur. Testes siquidem tunc potentissimi duces Bavariæ, inter se simultatibus collidentes, Austriæ etiam principes, necnon

B Treverenses contendentes ecclesiæ, & Maguntini, Magdeburgensis, Bambergensis, Herbipolensis, cum quibus ad quorum discordias sedandas omnimodam diligentiam posuimus. Neque sic minus Italia testis, dum pridem armis tota nutabat. Nam partium exercitibus, ad belli flammam properantibus, mediis reverendissimorum S. Crucis & S. Petri ad Vincula S. R. E. cardinalium, per hanc synodum pro componenda pace destinatorum, concordia facta extitit. Unde & terræ Romanæ ecclesiæ alias undique vexatæ quiescunt, & Bononia aliæque plures civi-

C tates & oppida in ditionem ejusdem Romanæ ecclesiæ reversa sunt. Denique & Poloni Prutenive testimonium conferant, ad quorum partes ad antiquas discordias terminandas bis legatos direximus. Unde, Deo propitio, cessant bellicosi conatus, & injuriarum aculeis non paventur. Hæc autem recensere voluimus, dilecti fili, ut noscas nobiscum esse Spiritum-sanctum, & nos ejus nomine cuncta facere, proinde victoriam expectare posse nostrorum operum. Utque detractorum ora claudantur, qui pollutis sermonibus coinquinare satagunt veritatem; auscultet, obsecramus, & amplius tua pietas, an præter hæc

D segnes & socordes fuerimus in reformationem ecclesiæ sanctæ Dei, & quod nostris imminet conciliis, quidve opus est, ut non corruat templum Dei, intelliges. Vidit hæc sancta synodus nihil melius atque præstantius ad solidandum populi Christiani salutem, & reprimendos Romanorum pontificum aliorumque abusus, qui diuturno tempore sacerdotium denigrarunt, quam ut generales synodi frequententur. Per eas enim sunt jactata fidei catholicæ fundamenta, submotæ hæreses, innumeraque flagitia expiata, ritusve ecclesiastici inventi sunt. Quamobrem

E Constantiense concilium saluberrime providit deinceps de decennio in decennium concilia generalia, statutis etiam temporibus provincialia tenenda esse, multis opportune adjectis, quæ accommoda judicantur, ut per illa ab omni sorde atque pressura liberari possit ecclesia, tantisque futuris hæc sanctio occurrit periculis, ut hoc solo non frustra pro reformatione convenisse cœtum hunc valeat extimari. Postea vero alia duo edidimus sanctissima decreta, de ele-

ctionibus scilicet & annatis, quorum unum ad relevandas ecclesias in moribus ac disciplinis, alterum in opulentiis necessariis suppeditare videtur. Experti sumus diuturnis temporibus in tantum Romanos pontifices eorum voluptatibus inhæsisse, ut non imbecillitatem ætatis, non imperitiæ periculum, non talium sordem, non lasciviam quampiam veriti sunt: sed pro eorum arbitrio personas erexerunt, & agrum dominicum palmitibus infructuosis propagarunt; & quod gravius existit, inde symoniaea labes adeo avaritiæ subministrasse cernitur, ut non facile eradicare possimus. Neque minus intelligere fas est, quam ecclesiis jacturam, immo ruinam congesserint apostolica ærarii tributa, annatæ appellata. Ex illis profecto venundata ecclesiastica prædia & pretiosa mobilia, contracta etiam voracissima fœnora; propter illa ædificia collapsa, divinaque ministeria diminuta undique videri potest. Vidimus ecclesiam sanctam, quam Deus liberam esse voluit tributariam effectam. Sed ô utinam his piis erogationibus ea onera destruxissent: quin immo hospitalitatibus pauperumve eleemosynis, ecclesiarum fundationibus, reparationibus, & ad populorum quietem procurandam dicata, in bellorum voragine, affectuum, largitionum arciumque inutili fabrica exposita vidimus. An hæc talia sunt, ut ea conniventibus oculis transire debeamus. At qui pro his funditus evertendis, leges... insurgunt, voces hominum conclamant, mores disciplinæque vigent. Pro hiis insuper, etsi alia non instarent incommoda reipublicæ, congregari synodus decuisset. Non abs re igitur sacratissimus iste cœtus, sacerdotio immo toti Christianæ religioni compatiens, tales abusus diluere exstirpareque voluit. Sed ecce dominus EUGENIUS papa IV. modernus, ejus quamquam studium esse deberet, ut tam opportune ordinata effectui mandarentur, illa impedit irritaque facere studet. Nam & ab ipsorum exordio in præsentem usque diem, spretis electionibus, immo ne fieri possent, reservationibus utendo consuetis, ecclesiis cathedralibus monasteriisque providit, & aliorum electivorum beneficiorum collationes pro suo arbitrio fecit. res penitus inaudita. non legimus enim ex Romanis pontificibus quemquam sacræ synodi leges eo pacto irritas fecisse, contemtuique habuisse: quin immo omnes maxima illas veneratione coluisse patet. Neque aliquis est sacrorum conciliorum canon, quem hodiernis temporibus ecclesia non recipiat, præter eos quos aut ipsa ecclesia, temporum spectata conditione, vel sedes apostolica justis innixa causis temperaverit. Profecto gravius nihil esse in republica potest, quam proprio sensui inhærere legesque evertere, quarum usus tranquillitatem parit, justitiam sustinet, & religionis

A maximum robur existit. Unde & B. Gregorius inquit: nimis est asperum & præcipue bonis sacerdotum moribus & juri inimicum, quempiam quacumque rationis executione, quæ bene sunt ordinata rescindere, & exemplo docere sua quandoque posse decreta dissolvi. Nihil aliud autem domini EUGENII papæ conatus efficiunt, nisi ut supremum tribunal immobileque ecclesiæ universalis refugium in dubium ponat, & cunctos fideles erroribus execrabilibus involvat. Pridem hanc sanctam synodum, immo totam eccle- B siam, sua prætensa dissolutione ejusdem duobus annis fatigavit. Nunc violatis sanctionibus nostris pro universali salute editis, iterum duobus annis inextricabiles alias difficultates ingessit, quasi pontificatus sui præcipua cura fuerit, ut vel hoc concilium non existeret, vel vires aliquas non haberet. Jam quarta decima laborat legatio per nos ad eum destinata, quo suum animum modestiæ limitibus temperare velit, & quod sui prædecessores pie egerunt, ante oculos habere deberet. Intendimus autem non amplius tan- C tam injuriam noxamque universali illatam ecclesiæ tolerare, & post multam ac multam & iterum multam adhibitam mansuetudinem, juxta sanctorum instituta patrum & sacrorum conciliorum imitationem, severitatem exercere; ne si hujusmodi sustineremus errores, approbare videremur, atque futurorum conciliorum læderetur enormiter auctoritas. Memores enim sumus sententiæ Augustini inquientis: Si ea de quibus Deus vehementer offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis passionem provocamus. Non enim Christus ut ecclesiam contemneret, sed ut ædificaret, D in ea Petrum suum successorem constituit. Qui ergo non ædificat, sed pro voluntatis libito administrat, sese extra ecclesiam ponit, & pastoris officium dimittit, juxta Gregorii sententiam in homeliis suis inquientis: Ipse ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus & non subditorum moribus exercet. Nunc ergo ad tuam celsitudinem sermonem nostrum convertimus. Dum enim tuam pietatem horum reddere volumus certiorem, ut illam in tempore exerceas opportuno cunctis obsecramus affectibus. Memento siquidem quoniam E omnis potestas a Deo est, & quæ a Deo beneficia conceduntur, ad ipsum utique referenda sunt. Memineris, quæsumus, nullum esse majus bonum quam quod universo cœtui impenditur, & illud esse præstantius ac beatius sacrificium quo plebs cuncta depascitur. Adsit potentia tua in tempore opportuno, ut benedictionem recipias ab operum tuorum [meritis]. Adhibe tecum consilia Deum timentium, ut segreges ab auribus tuis qui seminant zizanias. Non quærit hæc sancta synodus thesauros terræ, non scabella

inhiantium potestates; sed leges sanctissimas & sanctos mores efflagitat observari. Sint igitur oculi tui inter lumina terræ, neque irritentur tormentis malitiæ, ut sic sancta Dei ecclesia tuis & aliorum principum suffragiis ab instantibus procellis valeat liberari.

PROPOSITIO DOMINI JO. abbatis de Buzaio oratoris domini ducis Britanniæ.

MAjores mei potioresque legationis hujus qua nunc fungimur, ad clariora futuris diebus sese reservantes, hunc mihi quoque immerito dedere sermonem. Sed quis sum ego, latitans sub modio, ingenio nullus, algidoque pectore frigens, ut tenebras meas etiam occiduas hic ante jubar mundi, cardines orbis, lucernasque militantis ecclesiæ supra candelabra positas, indigne coner ostendere? Melius tibi fuisset, indoctissime claustralis, intra domesticos parietes noxas flevisse proprias, quam tuam hic tantis coram dignissimis conspectibus ingerere barbariem. Obedientia tamen tractus & illectus, confisusque in eo qui mutorum fauces reserat, balbutientium quoque linguas facit disertas, sperans insuper quod vos, clarissimi patres, dabitis veniam, aggrediar propositum. Quod si stilus vestris delicatis auribus aliquid sonare durius solito videatur, parcite, quæso, claustrali, numquam Tulliano fonte delibuto. Inter enim cotidianas delicias cibi grossiores nonnumquam sapiuntur, ut dum inter edendum velut pro fastidio degustantur, ad subtiliores epulas redeatur avidius. Venisti, creator Spiritus, mentesque replesti firmitate tuorum, ut in hac urbe clarissima tuas oves gregemque tuum sanctissimum, desolationes sanctæ matris ecclesiæ consolando, stabilires. Non animalis homo, non qui terrena sapiunt hanc dedere constantiam; sed Altissimus qui renes scrutatur & corda, hoc inspiravit, hoc inchoavit, & conclusit feliciter. Non rerum prolixitas gerendarum, non socordia mentium, non denique dilationes temporum potuerunt vos ab incœptis divellere. Hoc Spiritus almus, hoc sacra fides, hoc sanctum reformationis ecclesiæ propositum condonarunt. Quamobrem quod stipiti rami, quod radii soli, quod fonti rivuli, hoc tibi, sacratissima synode, debent omnes principes & prælati, quos ubique terrarum religio Christiana solidavit. Qua in re dominus JOHANNES illustrissimus dux Britonum, clarus fide, religionis cultor, sectator æqui, conversatione cœlestis, quamquam peregrinetur, ingenio fulgens, fervens affectu, mulcebris eloquio, cujus innocentiam fraternus zelus non infecit, cujus modestiam blanda prosperitas non illexit, cujus constantiam

A fortunæ ferocitas non confregit. Hæc, inquam, considerans suos hic cum ecclesia sua Britannica nunc mittit ambassiatores ad assistendum huic sacratissimo cœtui, ejusque censuras audiendum. Secundo ad se fortunas quoque suas eidem liberaliter offerendum, demum ad ejus decreta pacifica ordinationesque sanctissimas suscipiendum devotissime & opere complendum. Qui citius præfatos inibi misisset ambassiatores, nisi carissimæ necnon clarissimæ suæ sponsæ lugubris supervenisset interitus, & nisi varia maris tellurisque obstetissent incommoda. Qui
B quidem princeps cunctis aspirabat votis, si Deus & fortuna dedissent, hic præsentialiter assistere.

Exactis igitur taliter qualiter his ambagibus, morem servando canonicum, a sanctis seu sacris litteris exordia sumendo, illud Matth. 24. pro fundamento præmittam, videlicet *Ubicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.* Corpus Christi mysticum adinstar naturalis aut humani conflatum dignoscitur. Constat quidem quod corpus humanum variis ex membris diversa ad officia pertinentibus est constitutum, sic quod si uno careret membro, jam non comple-
C tum aut perfectum, sed potius defectuosum aut orbatum vacaret; contra vero si cuncta sua membra complexa locis suis & ordinibus possideat, completum illico videbitur & perfectum. Et ubicumque fuerit corpus, ibi erunt & ejus membra, connexu naturali complexa, quæ illud componant pariter & compleant. Sic sic mysticum corpus ecclesiæ diversis ex membris fidelibus est a Christo suo capite constitutum. Quidam enim sunt oculi, quidam pedes, quidam manus & brachia, & universi ad ædificationem instituti. Et ubicumque fuerit corpus ecclesiæ, ibi erunt &
D ejus membra, cum nexibus Spiritus-sancti sint conjuncta. Cum vero per aquilas propter limpitudinem visus sumantur hujus mystici corporis oculi recti scilicet: ubicumque igitur fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. In hac gloriosissima synodo ejus palam ostenditur integritas, quamquam non singula supposita, sed ibi potiora convenerint. *Ubi enim duo vel tres convenerint vel congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum*, dicit Dominus. Vos, patres præstantissimi, hujus mystici corporis instar aquilarum fulgentium estis oculi, principes ma-
E nus & brachia, plebs quoque solotenus calcata pedum vices obtinet. Igitur quod debent oculi corpori, præstent, præbeant & brachia, pedesque ad idem suo sustentent solatio. Si enim oculi cuncta suo lustrarent officio, nihilque manus efficerent & brachia, non tuta certe maneret, nec diu corporis compago; quod si denique dirigerent oculi, manusque protegerent, & pedum planta non tangeretur pavimento, manus directio vana-

que protectio videretur. Igitur in unum offerendo conveniant hæc præcipua corporis membra, ut corpus sanent, sanatum dirigant, directum protegant, protectum quoque in prosperitate sustentent. Languet mater ecclesia, languet corpus, languent membra, & si verbis utar Virgilianis, *Ubique luctus, ubique timor, & plurima mortis imago.* Ad vos jugiter clamando, suas vobis exponit angustias, & in remedium sui doloris postulat filiales affectus. Quia igitur filii estis & oculi, dolores maternos excipite, & juxta Isaiam *tristemini cum Jerusalem & dolete cum ea omnes qui diligitis eam.* Ubi enim publica jactura est & commune dispendium, sicut dolor in universitatem se porrigit, ita omnium consilium captandum est & auxilium. Ad tanta languoris juvamina vos totus instituit orbis. Igitur, clarissimi patres, componatis emplastra, pharmantias detis, si opus est. Scindite membra, diætas imponite, & quæque relevamina hujus mystici corporis ope complete. Si ad mentem nascentis ecclesiæ reducantur exordia, sicut inter credentes erat unitas in fide, spiritu & baptismo; sic facultatibus contributis unum erat omnibus votum pauperum sublevare miserias, cunctorum quoque necessitates tamquam proprias reputare. Una siquidem & indivisa est tunica, nec umquam passa est divortium sponsa Christi, nec pellicis alienæ quandoque sustinuit compagine injurias. Quamquam enim plures sunt ecclesiæ hinc inde per orbem diffusæ, sic tamen una corpori junguntur, ut sicut unius membri læsione membra corporis omnia quodam compassionis participio molestantur; sic unius fidelis desolatio in communem corporis mystici gemitum deduci necesse est. Igitur, clarissimi patres, quia ejus rectores estis & oculi, discratias condolendo pellite, quidquid ad intermissionem ductuum est, & toxica nocumenta possetenus pellite. Sic uti membra vitalia sacro corpori jungimini. Sic aquilino more cuncta clare videbitis, tractabitis, sanabitisque commorosa, & sic ubicumque fuerit corpus ibi congregabuntur & aquilæ. Sane ut materiales oculi ad defectus corporis morbosque pellendos sumant efficaciam, prius a luxis terrenisque debent expiari pulveribus, sic aquilæ mysticæ & oculi militantis ecclesiæ, ut clarius videant, satiusque ferant opem, prius a vitiorum maculis summopere sunt purgandi. Sicut enim ceteros præcellunt status dignitate, sic quoque morum sanctitate præminere debent. Nam, ut beatus ait Gregorius, moribus & vita debet esse conspicuus, qui ceteris præponitur imitandus. Audi canticum minus, sed salubre, inquit devotissimus Bernardus ad Eugenium, monstruosa res est, gradus summus & animus infimus, sedes prima & vita ima, lingua magniloqua & manus otiosa, sermo

A multus & fructus nullus. Ob hæc Constantinus Helenæ filiæ regis Britonum matri suæ, nonnulla sibi demandanti, sic legitur scripsisse: Quanto, inquit, altiorem gradum inter homines tenemus, tanto omnium patemus aspectibus; omnium itaque mortalium oculi, omnia judicia, omnium quoque vota nostros actus considerant. Scopulus enim de monte corruens, multos sibi subjectos trahit lapides in ruinam. Sic cum speculatores oculi, mystici corporis labuntur in delicta, exemplo suo multos trahunt ad interitum. Pastor, inquit Gregorius, cum per abrupta vitiorum graditur, necesse est ut ad præcipitium grex inde trahatur; quia enim in alto sunt positi, debent pro se ceterisque non immerito vereri ruinam. Considero gradum,

B inquit devotissimus Bernardus, & timeo casum: fastigia dignitatis attendo, & e vicino periculum formido. Pensandum enim est, quod quanto gradus altior, tanto casus gravior. Jam non ad culmen rerum, inquit Martialis Capella, injustos crevisse queror, tolluntur in altum ut lapsu graviore ruant. Sic Occosias per cancellos oraculi quos fecerat in Samaria cecidit & mortuus est, 4. Reg. 1. A vitiorum igitur maculis mystici mundentur oculi, lumineque divino perfundantur. Et sic corpori debitum præstabunt,

C eidemque jungentur sanctissime. Igitur *ubicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.*

Amplius, humano corpore senescente, oculos videmus illico pati caliginem. Sic certe vergente mundi vespere, oculos Christi mysticos a pristini status perfectione plus quam laïcos cecidisse comperimus. Ob hoc status militantis ecclesiæ per statuam, quam legimus Nabuchodonosor somniasse congrue figurari posset, ejus nempe caput ex auro, pectus & brachia ex argento, ex ære venter & femora, pedum vero pars ferrea,

D quædam altera quoque fictilis videbatur. Olim enim corpus Christi mysticum in primis rectoribus fuit per sapientiam aureum, argenteum per vitæ meritum & munditiam, sonorum quoque & æneum per claram eloquentiam. Hæc enim tria fulgor sapientiæ, munditia vitæ, eloquentiæque clara sonoritas rectoribus ecclesiæ necessaria dinoscuntur. Sed pedum hoc est ultimorum recto-

E rum, modernorum loquor pars quædam ferrea est per cordis duritiam, altera quoque fictilis per carnis lasciviam. Cum enim quidam bonæ memoriæ Senonensium antistes quondam cœnobium adiisset Clarevallensium, ut quemdam hujus loci visitaret conversum, qui raptus divinas nonnumquam patiebatur extases, cum secum loqueretur, postulo, inquit, ut mihi visionem aliquam enarres. Vidi, inquit conversus, nuper dominam quamdam vultu speciosissimam, auro gemmisque decoratam, dixitque mihi

stupenti & ejus ornatum ac vultus pulchritudinem admiranti, Quænam sum ego? Cui respondi: Mihi videris B. Dei genitrix virgo. At illa: Terga mea respicias. Cumque dorsum ejus respicerem, putridam eam comperi, vermibusque scaturientem. Nunc, inquit, perpendere potes, non esse me Virginem gloriosam. Non enim sum Virgo MARIA, sed mater ecclesia, quæ in anteriori mei parte in apostolis, martyribus scilicet & confessoribus fui pulcherrima, decentissimeque ornata: sed in dorso, hoc est ultimo tempore, ut in modernis rectoribus, sum putrida, variisque respersa fœtoribus, & sic argentum meum versum est in scoriam. Isaïæ 1.

Apud Valerium lib. 8. cum omnes optarent mortem Dionysii, tamquam tyranni crudelissimi, quædam mulier ætatis provectissimæ [illegible]at Syracusis, quæ sola quotidie matut[illegible]tempore, ut Dionysius viveret, devotissime exorabat. quod ut Dionysius tantam mulieris erga se benevolentiam agnovit, ad se protinus advocavit, & quare hoc, vel quo suo merito hoc faceret inquisivit. Cum essem, inquit, puella, tyrannum crudelem habebamus, eoque carere multum optabamus, quo defuncto crudelior ei successit: cujus etiam mors nobis amplius quam prioris in desiderio fuit; postremo tertium superioribus importuniorem cœpimus habere rectorem. Sic igitur si tu nobis fueris per mortem sublatus, succedet alius omnium nequissimus. Idcirco consuevi deos quotidie pro tua longitudine & longanimitate rogare. Hoc peracto, si quis priora tempora modernaque consideret, proh dolor! incedit ecclesia, olim enim faciem suam velabat Moyses, cum propter vultus ejus gloriam in eum filii Israël intendere non poterant; nunc vero noster Moyses, sacerdotes loquor moderni temporis, ob confusionem faciem suam velare possunt. Jam enim in eos filii Israël intendere non dignantur, sed tristes noxas eorum potius gemunt & erubescunt. Hanc differentiam rectorum militantis ecclesiæ B. Gregorius considerans ait: In judicio quid unusquisque lucratus erit palam ostendetur. Ibi Petrus cum Juda, Paulus cum gentibus conversis ad fidem, ibi Andreas post se Achaïam ducens, Johannes Asiam, Thomas Indiam. Cum autem tot pastores cum gregibus ante judicem venerint, quid nos miseri dicturi sumus, qui ad Dominum post negotium vacui redimus, qui pastoris nomen habemus & oves quas ex nutrimento debemus ostendere non habemus? Qui nomen igitur rectoris accipit, virtutibus polleat, justeque gregem suum possideat, regat & pascat, ut sibi rectoris magnalia vindicet ac merita justissime, & sic *ubicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.*

Tandem clarissimi patres & domini plurimum recolendi, qui tamquam cives & do-

A mestici Dei, clero dare formam vitæ populoque pacem a diversis orbis climatibus feliciter his diebus advenistis. multa est messis, quæ vobis commissa est, suosque palmites latius extendit vinea Domini sabaoth, cujus vos dispensatores constituit circumspectius providere. Agite igitur, agite, ne degenerent vineæ propagines in lambruscam, frumentum in lolium, aurum in scoriam, oleum in lamurcam. ager sanctæ matris ecclesiæ nunc colendus vobis committitur, solvite fasciculos scandalorum, deprimentes, necnon opprimentes sponsam Christi speciosam, ab ea, quæso, tollite, quem passim suis patitur in rectoribus contemtum. Cri-
B brate lolium a tritico, semen scilicet hæresis pessimum. Vestris enim his diebus falsorum surrexere cultores dogmatum, doctores mendacii, hostes veritatis, fideique subversores, blandi & simplices ut agni, sed vulpes astutia sunt & rapaces ut lupi. Hi sunt qui in vestimentis ovium veniunt. Isti sunt vulpes, de quibus sponsa in canticis dixit: *Capite mihi vulpeculas quæ demoliuntur.* Quia igitur successores estis apostolorum, aquilæque ecclesiæ militantis, qui oves domini custodiendas susceperunt & pascendas, pluri-
C mum interest prævidere illorum versutias, qui legem domini prævaricantur occulte, qui laqueos jugiter tendunt & pedicas in capturam simplicium. Zelus itaque domus Domini accendatur in vobis. Ascendite ex adverso opponentes vos murum contra inimicos fidei. Reddite testimonium vestræ

Hoc lex proximi, hoc censura canonum, hoc ipsa hominum conditio, hoc lex denique naturalis dictavit; vos ista complete. Sperant omnes populi in eo qui spes omnium cognoscitur, quod non deficiet in hac ecclesiæ discratia, exuberans gratiæ plenitu-
D do vestra, quæ se impertitur afflictis, lapsos erigit, læsos raparat, & ut paucis plura concludam, quæ sese communicat universis.

Sane cum in discretione vestra ecclesiæ pendeat dispositio, cum in manu vestra corda sint regum & ducum, ad vestræque ordinationis arbitrium inclinentur populi, vobis incumbit quæ ad pacem sunt quærere. Facite igitur animabus salutem, quietem populis, ecclesiæque libertatem, atque ab erroribus malos ad viam veritatis reducite. Non bar-
E baras impugnabitis acies, sed familiares & domesticas, non exteras nationes, non hostiles munitiones invadetis, sed proprie corpus intestinum, populum non rebellem, non hostem, sed vicinum. Igitur clarissimi patres, quæ ad pacem possetenus quærite. Cum enim pax sit concordantium animorum ordinata tranquillitas, quid est quod pacis dulcissima monumenta non alliciant vehementer? in rebus nempe creatis, nihil gratiosius solet audiri, nihil delectabilius concupisci, nihil quoque utilius possideri. Pax simul-

tates tollit, bella compescit, comprimit iras, superbos calcat, diligit humiles, discordias sedat, omnibus est placita, nescit extolli, inflari contemnit. Pax universis est utilis & fructuosa, cunctis quoque delectabilis & generosa. Quamdiu enim elementa invicem conciliata resident in mixto, ipsum solent continuare. Pace vero primarum procul pulsa qualitatum, confestim mixti complexio dissipatur. In ligno nempe putrido, in quo vix elementorum conjunctio deficit, hæc liquido comprobamus. Sic certe sine pace nec regna, nec civitates, nec collegia, nec communitates bene possunt aut diu consistere: in syderibus cælisque perpetuæ pacis fœdere junctis, nihil dissonum penitus reperitur aut adversum. Nam sydera pace vigent, inquit Prudentius, & cum nihil placidum sit sine pace Deo, ipse cum angelis & sanctis suis pace fruitur perpetua, æternaque concordia jocundatur. Sic clarissimi patres, & domini plurimum recolendi, pacem habete, cunctisque Christi fidelibus pro modulo procurare debetis. Sicut enim discipuli mandata doctorum, pupilli tutorum, liberi genitorum, hæredesque testatorum illæsa servare tenentur, sic cuncti Christicolæ & oculi militantis ecclesiæ sui mandata legislatoris, doctrinam & imperium salvatoris complere necesse est. Pacem enim tenuit, pacem docuit, pacem præbuit. Pacem ergo turbatorum sæculorum, Salvatoris sectando vestigia solerter componite. Ad hanc omnino procurandam manus quidem justitiæ vires dabunt adjutrices, pedesque ibidem suo prosequentur munimine. Hoc jugiter deprecatur præfatus dominus JOHANNES illustrissimus dux Britonum, devotisque in orationibus toto corde suspirat. Sic opere complendo corpus mysticum veri Christi corporis ambulabit per semitas, tandemque cum aquilis suis conjungetur felicissime: quia *ubicumque fuerit corpus ibi congregabuntur & aquilæ*, quod præstare dignetur ille qui est benedictus in sæcula. Amen.

PROTESTATIO FACTA PER inclytam nationem Gallicanam in sacro concilio Basileensi.

Ex ms. Aquicinctensi.

QUamquam in proxima sancta synodo Constantiensi, a qua hoc præsens sacrum Basileense concilium per continuationem dependet, fuerit Spiritu-sancto afflante solemniter decretum sub hac forma verborum videlicet: Sacrosancta Constantiensis synodus, &c. statuit & decernit, quod futurus Romanus pontifex per Dei gratiam de proximo assumendus, cum hoc sacro concilio vel deputandis per singulas nationes debeat reformare ecclesiam in capite, & curiam Romanam secundum equitatem & bonum regimen ecclesiæ; antequam hoc sacrum concilium dissolvatur super materiis articulorum alias per nationes in reformatorio oblatorum, qui sequitur:

Primo de numero, qualitate, & natione dominorum cardinalium.

Item, de reformationibus sedis apostolicæ.

Item, de annatis & communibus servitiis & minutis.

Item, de collationibus beneficiorum & gratiis expectativis.

Item, de confirmationibus electionum.

Item, de causis in curia Romana tractandis vel non.

Item, de appellationibus ad curiam Romanam.

Item, de officiis cancellariæ & pœnitentiariæ.

Item, de exemtionibus & incorporationibus tempore schismatis factis.

Item, de commendis.

Item, de fructibus medii temporis.

Item, de non alienandis bonis Romanæ ecclesiæ.

Item, propter quæ & quomodo papa possit corrigi & deponi.

Item, de exstirpatione simoniæ.

Item, de dispensationibus.

Item, de provisione papæ & cardinalium.

Item, de indulgentiis.

Item, de decimis.

Hoc adjecto quod facta per nationes deputatione, liceat aliis de licentia papæ libere ad propria remeare. Quamvis etiam circa articulos supradictos de hujusmodi reformatione facienda tam eidem concilio Constantiensi, quam etiam serenissimo principi & domino, domino SIGISMUNDO tunc regi Romanorum, nunc imperatori, expressa promissio facta fuerit: electo tamen & assumto felicis recordationis domino MARTINO papa V. hujusmodi reformationis executio, proh dolor! hactenus omissa est, cum dicti etiam solemni non observatione promissi. Dissolutione etenim dicti concilii humanis ingeniis occasione adinventa, fidei causa in Germania circa reductionem Bohemorum neglecta, pace in guerris tunc Galliarum invalescentibus non tentata, ulterius in Constantia de reformatione hujusmodi nihil actum est. quin immo ad alia loca conciliis assignatis, dum illa ordinentur, succisa sunt. Quantis autem incommodis hoc sacrum Basileense concilium quadriennio & ultra, cum grandi personarum & rerum jactura, nonnullis etiam illorum quibus tutela credita sperabatur obsistentibus, perduraverit, orbi patet universo. Nihilominus tamen in præfatorum reductione Bohemorum, paceque populorum, ac reformatione morum in hoc concilio actum est utiliter, quantum concessum est ab Alto, repugnantibus etiam multis. nonnullorum etenim, quorum status & negotia

negotia reformatio ipsa concernebat, adinventionibus & studiis tot & tantæ adhibitæ sunt difficultates, quod in ipsa reformatione vix quicquam solemniter & perfecte decretari potuit, quod ecclesiæ universali aliquem posset salubrem fructum afferre. Et quod gravius est, SS. dominus noster papa modernus, cum reverentia virtuteque loquendo, suam propriam de adhærendo huic sacro concilio, ejusque decreta manu tenendo & approbando promissionem diu, licet nimis in grave præjudicium ecclesiæ, dilatam, in suis litteris apostolicis in generali congregatione hic publice lectis, factam & contentam non attendens, nonnullique alii sibi in hac parte voluntarie plus quam expedisset adhærentes, quam plurima contra hoc concilium sacrum ejusque decreta ea multipliciter tam palam quam secrete impugnando fecerunt, prout & dietim facere non cessant. Insuper, quod valde molestum est, idem dominus noster papa nedum contra decretum de electionibus aliisque rite & canonice electis, providendo sæpissime fecit, propter quod schismata & divisiones in ecclesiis diversarum nationum, non sine maximo scandalo perpetuaque quasi diversarum ecclesiarum desolatione orta & secuta sunt: quin etiam decretum de sublatione annatarum ex eo factum & conclusum, quod annatæ hujusmodi nullo jure debebantur, per easque ecclesiæ ecclesiasticæque personæ damnosissime gravabantur; per se reverendissimosque patres dominos cardinales, ac suos officiales secum Florentiæ existentes, aliosque ex suis in hoc sacro concilio præsidentibus, contradictionibus, protestationibus, aliisque diversis mediis quotidie impugnare & transgredi non veretur; nec, ut asseritur, in sublatione annatarum hujusmodi, quæ etiam pro ecclesiis Galliæ ad instantiam prælatorum & ecclesiasticorum ecclesiæ Gallicanæ, tam per inclytæ memoriæ dominum KAROLUM regem Francorum novissime defunctum ejusque regium parlamentum, ac suam pragmaticam sanctionem, quæ ex post in præfato sacro Constantiensi concilio per ipsam nationem Gallicanam rite dudum facta est, consentire intendit, nisi loco annatarum hujusmodi, abundans sibi provisio fiat: quam idem dominus noster papa, cardinalesque, præsidentes, ac officiales antedicti, sibi pro eorum statu fovendo, nomine ecclesiæ universalis per hoc dictum concilium fieri provideant, si regna, principatus & dominia, quibus ecclesiam Romanam amplissime dotatam pariter & ditatam esse constat, ad vitæ eorum sustentationem eis non sufficienter instantissime & importune procurarunt & procurant; videtur quod pro annatis hujusmodi, nullo tamen eis jure debitis, super provisione quam petunt, quodammodo vellent pacisci, tantaque desuper sollicitudine instant, ut omnia alia hujus concilii peragenda, quantumcumque utilia omnimode videantur, huic faciendæ provisioni vellent postponi, quod animos plurimorum non immerito turbat, & in grandem admirationem adducit: fuitque ob id per hoc dictum concilium venerando patri domino LUDOVICO abbati monasterii S. Justinæ Paduæ dicti domini nostri papæ familiari, hocque onus ipse suscipienti; commissum & impositum, quatenus ex parte dicti concilii cum omni reverentia requirere haberet ipsum dominum nostrum papam, qui & iterum ex post per reverendissimos patres & dominos, dominos NICOLAUM tituli S. Crucis in Jerusalem, & JOHANNEM tituli S. Petri ad Vincula presbyteros cardinales, legatos ad ipsum ab ipso sacro concilio destinatos; & novissime per honorabiles viros dominos Johannem *de Banchensten* decretorum doctorem, & Mathæum *Mesnage* bachalaureum formatum in theologia, ipsius concilii oratores & nuncios, propterea etiam ad eum missos, fuit omni humilitate inter alia requisitus; quatenus ab impugnatione concilii & decretorum hujusmodi, novitatibusque circa ea inantea desistere: quin immo ea manu tenere & defensare, suaque promissa, in contrarium attentata reparari ordinando, dignaretur. Sed in his hujus sacri concilii desideriis & requisitionibus nullus exauditionis secutus est effectus.

Nec est silentio prætereundum, quod præfati etiam domini legati cardinales pro recuperatione patrimonii & dominiorum apostolicæ sedis, quæ de manibus domini nostri papæ, non culpa quidem hujus sacri concilii, sed eorum qui gubernacula possidere videbantur, evanuerunt & ablata sunt, diligenter media ad hoc apparentia, ex parte concilii aperiendo institerunt, sed tandem apud sedem apostolicam eamdem responsum acceperunt; quod meliora & aptiora media ad hujusmodi recuperationem patrimonii facientia haberentur. Præterea molestius censetur, quod idem dominus noster papa hujus sacri concilii auctoritatem piamque & devotam intentionem non mediocriter parvipendisse videtur, in eo quod litteris suis in generali congregatione publice lectis, responsum super indulgentiis pro facto reductionis Græcorum concedendis, & aliis quibusdam arduis per præfatos etiam dominos Jo. *de Banchensten*, & Matthæum *Mesnage* a sua sanctitate in Florentia petitis & postulatis, se de proximo per nuncios & oratores daturum promiserit, modicoque de post transacto tempore ad hoc dictum concilium venerandos patres fratrem AMBROSIUM ordinis Camaldulensis generalem & Antoninum de S. Vito sacri palatii causarum auditorem, suos nuncios & oratores transmisit: qui tamen post eorum adventum, audientiasque quas habere voluerunt, eis plenarie datas,

sæpius per concilium ipsum requisiti diutius steterunt, asserendo se a domino nostro papa hujusmodi responsum non recepisse, nec habere. Tandem iterato requisiti responsum ex parte dicti domini nostri papæ dederunt insufficiens & inefficax. Demum quibus ac qualibus ac quantis mediis compactata de consensu etiam domini nostri papæ inter sacrum concilium & oratores serenissimi domini imperatoris Græcorum, ac R. P. dominum patriarcham Constantinopolitanum causa illius felicissimæ unionis & reductionis eorum, qua re major in orbe terrarum vix esse potest, habita & conclusa impugnari seu reprobari, aut quod verius est impediri visa sunt, non ignoratur, nec, ut effectus docuit, curavit ipsa Romana curia attendere, quod majores, mediocres, & minores hujus concilii, hujusmodi compactorum occasione, ob spem dictæ unionis fervensque desiderium, summam ferme xv. millium ducatorum auri de suo proprio exposuerunt absque dictæ curiæ contributione aut subventione tantilla. Ille etiam Christophorus Garatonus secretarius apostolicus, qui ad Græciam alias inscio concilio missus fuerat, & de particulari synodo in Constantinopoli celebranda, non sine grandi fidei periculo, gravique totius ecclesiæ latinæ nota, cum Græcis ipsis se etiam illud de hujus dicti concilii consensu & auctoritate facere asserere non verendo; iterum ad Græciam, etiam inscio concilio, novissime est reversus, ad quos fines Deus ipse novit, & per litteras a reverendo domino Cerviensi episcopo ex Florentia missas, in plena congregatione generali per reverendum dominum Tarentinum, unum ex dicti domini nostri papæ præsidentibus, lectas, concilio apparuit, ad hoc concilium ad aliena loca transferendum. Quanta insuper, quamque exorbitantia ipsa curia Romana circa ecclesiasticorum distributionem beneficiorum, ac concessionem gratiarum, aliaque spiritualia per nonnullos etiam quasi impudenter quotidie fieri fama etiam publica asseratur, non potest nude sine cordis amaritudine recenseri, nec modicam circa hæc præter cetera attulit hic causam scandali, quod pallium pro quodam hic præsente prælato, ipso pallio jam fere quinquennio, multas licet de habendo supplicationes & instantias fecerit, destituto, reverenter & instanter ex parte hujus concilii postulatum sine pecuniarum solutione vel obligatione haberi non potuit. Sicque, proh dolor! non adhuc, quicquid aliqui jactitant, videtur ab eadem curia propulsa simoniaca labes, decreta licet solemnia de ipsa simonia vitanda per hoc concilium edita sint. Laceratur nihilominus & infamatur apud reges & principes per speciales & sumtuosas ambassiatas hoc sacrum concilium de tam longa duratione sui, nulla, ut dicitur, reformatione secuta, aliisque

A multis pro libito adinventis; quod valde mirum ac grave est, ut illi ipsi de tarditate reformationis concilium culpare satagunt, & conantur, qui ipsam reformationem nonnullarumque aliarum justissimarum rerum executionem multipliciter impedierunt, dietimque impediunt, oculosque suos statuentes declinare in terram, obtenebrare cupiunt veritatem. Sed quia vaniloquia malorum bonis detrahere consueverunt, bonorum vero est per infamiam & bonam famam veritatem sectari, confictasque oblocutiones despicere, omnia pro Christi nomine patienter
B tolerantur. O utinam illa veneranda sedes, quam nonnullis annatis spoliatam & denudatam acclamant, de suorum ministrorum actibus inquireret, talibus sordibus infectos denudare & spoliare, deformatosque reformare solita esset! nullus quippe sanæ mentis, statibus sic de reformatione infamatis ac vehementer notatis, provisionem faciendam judicaret, nisi prius eorumdem debita reformatio præcederet. Aliter enim facere nihil aliud esset, quam status tales in suis vitiis & deformitatibus confovere, seque insuper similis periculo deceptionis submitte-
C re, dictique salubris decreti Constantiensis intentionem frustrare, qua patres sacri concilii Constantiensis, præfatus Romanorum imperator, ad præmissa & omissa reformatione fuerunt & sunt frustrati. quæ omnia & diu inclyta natio Gallicana debite considerans, irrationabile valdeque præposterum æstimat, ut domino nostro papæ aliisque qui sua interesse putant, provideatur, nisi primitus pro aliquali reformatione decreta super articulis infra scriptis antecedant. Et deinde de statu numero & qualitate eorum, quibus providendum est, de eis etiam
D quæ agenda incumbent, ac de eis etiam quæ aliunde habere & reperire possunt, habeatur quantum erit notitia vera, ut quanto plures extiterint, ampliusque & in utilioribus pro ecclesia Dei se implicaverint, quantumcumque minus aliunde habuerint, eis amplius & uberius provideatur. Hæc igitur dicta inclyta natio Gallicana sincerum & devotum propositum, quod quidem semper circa hæc habuit, prout & habet, cunctis significare volens & intendens, & præcipue contra oblocutiones nonnullorum, qui fre-
E quenter, non bene consideratis seu ponderatis circumstantiis negotiorum, leviter conqueri & obloqui auditi sunt, conqueri & obloqui possent, protestatur primo quod ipsa per sua supposita parata est, prout & semper fuit, toto suo posse ad dictam reformationem juxta hujus sacri concilii ordinationem, cum suppositis aliarum inclytarum nationum intendere, vacare & laborare. Protestatur insuper se etiam paratam esse ad provisionem hujusmodi rationabiliter faciendam, se etiam & in quantum ante omnia

saltem per decreta certa, clara ac solemniter A conclusa & decreta vel ad decretandum parata; debita reformatio & limitatio eorum statuum quibus provideri petitur antecedant, & specialiter super principalioribus materiis & magis necessariis, videlicet de forma electionis & juramenti papæ.

De numero, qualitate, natione, officio, & juramento cardinalium.

De reparatione efficaci decreti de electionibus.

Decreti etiam de causis.

Decreti de intrusis.

De qualitatibus beneficiandorum & dis- B pensandorum beneficiorum.

De modo & securitate provisionis universitatum & studiorum.

De gratiis expectativis & collationibus beneficiorum.

De modo & limitatione reservationum.

Decretis, inquam, super istis materiis, quæ omnino necessariæ sunt, & super quarum aliquibus jam plura decreta, paucis restantibus, concepta sunt, conclusis, factis & solemniter decretatis, vel ut jam tactum est, ad decretandum paratis, habitaque ex parte ipsius domini nostri papæ sufficienti C certitudine, quod ipse dominus noster papa directe vel indirecte, ad dissolutionem aut translationem, aut impedimentum processus hujus sacri concilii, nisi in quantum, & prout ad hoc ipsius concilii consensus expressus, juxta formam super hoc solemniter dictatam, accederet, non nitetur aut laborabit; quodque in concessione indulgentiarum pro ipsorum Græcorum reductione, cum hoc sacro concilio ad ejus intentionem realiter concurret; quod etiam prædicta & alia hujus dicti concilii decreta solemniter decretata & decretanda tenebit & manutenebit, D defensabit & inviolabiliter observabit, per universos quantum omnino poterit, teneri, manuteneri, defensari & inviolabiliter observari faciet. Hæc dicta inclyta natio Gallicana, licet in sua plenaria libertate quoad hoc realiter existat, seque veraciter teneat & reputet, ad dictam tamen provisionem tam ipsi domino nostro papæ quam aliis quorum interest rationabiliter faciendam, ex sua gratuita liberalitate diligenter & sine ulteriori dilatione cum aliis intendere, ac etiam realiter & cum effectu secundum suam E possibilitatem, & ratam facere devoto & sincero animo se offert. Si autem secus per quemcumque aut quoscumque attentaretur sive fieret, ut hujusmodi scilicet reformatio impediretur, plusve debito differretur, ac eidem provisioni, quod absit, postponeretur, sæpedicta natio Gallicana pro se & suis, rege, principibus, prælatis & membris, aliisque quibuscumque sibi quoad hæc coadhærentibus & adhærere volentibus, in quantum potest & eam concernit, se opponit & contradicit; protestaturque quod per eam non stetit, nec stat, neque stabit, quominus bona & effectualis reformatio in ecclesia Dei exindeque justa & rationabilis provisio ipsi domino nostro papæ & aliis quorum interest, fiant, omniaque & singula præmissa ad laudem Dei & ecclesiæ suæ profectum salubriter & caritative ordinentur & perficiantur. Postremo contra impedientes ac impedire conantes fidei, unionis, & pacis causas, reformationemque hujusmodi, necnon etiam præsentem protestationem, universis Christi fidelibus pro sua dumtaxat justificatione & innocentia tuenda, jurisque sui conservatione, non animo seu intentione aliquem injuriandi, intimando & insinuando hæc sæpefata Gallicana natio solemniter etiam ac publice protestatur.

EPISTOLA PRÆLATORUM & aliorum nationis Germanicæ ad archiepiscopum Moguntinum.

Hortantur eum ut personaliter accedat ad concilium.

Anno 1438. 10. Januarii. Ex ms. Crucigerorum Leodiensium.

Reverendissimo in Christo patri & domino domino archiepiscopo Moguntino, domino nostro gratiosissimo, vestræ reverendissimæ paternitatis intimi præsules & prælati, doctores & magistri, in sacro concilio Basileensi inclytam nationem Germanicam repræsentantes;

Humili & sincera salutatione præmissa, reverendissime pater, notum sit dominationi vestræ, quod ad nostrum & aliorum zelum Dei habentium preces, patres de concilio sanctis operibus, propter quæ ipsum concilium hic est congregatum, & præsertim pro reformatione universalis ecclesiæ perficienda, plus solito nunc insistunt, & amplius insistere certissime volunt. Et quia nos præcipue ad eamdem dominationem vestram, tamquam unum ex principalioribus nostræ inclytæ nationis Germanicæ dominum & prælatum, dirigimus oculos nostræ considerationis, quo plene cernimus personalem dictæ vestræ dominationis præsentiam, hic nobis cum multis respectibus summe necessariam & perutilem pro hujusmodi reformatione, & horum quæ epistola præsentibus interclusa recitat, & aliorum multorum sacrum Romanum imperium & salutem dictæ nationis respicientium expeditione salutari. Quapropter humiliter & instantissime rogamus magna cum fiducia, quatenus eadem D. V. dignetur, omni seposita mora, festinare, & ad nos venire personaliter, & solum ad aliquod modicum tempus manere nobiscum pro rebus tam sanctis & utilibus expediendis, ad laudem Dei & gloriam nominis vestri. Demum ultra præmissa nonnulla alia discreto viro Jo. Turrificis præsentium ostensori, com-

misimus referenda eidem dominationi vestræ. Velit igitur eadem D. V. præfato Jo. in hujusmodi referendis credentiæ plenariam fidem adhibere, & nos clementer exaudire: pro quo eidem dominationi vestræ ultra divinæ remunerationis præmium exinde sibi affuturum, libenter & semper reddamus servitialis gratitudinis vicem. Datum Basileæ, anno Domini MCCCCXXXVI. decima die mensis Januarii, sub reverendi patris & domini domini CONRADI episcopi Metensis, dictæ nationis nostræ præsidentis, sigillo.

PROTESTATIO FACTA per præsidentem domini nostri papæ in generali congregatione XIII. *Januarii* MCCCC. XXXVI. *ne papa moneretur.*

Anno 1436. 13 Januar. *Ex ms. Aquicinctensi*

INtelleximus, reverendissimi in Christo patres & domini, quod in sacris deputationibus, quædam supplicatio ex parte consilii serenissimi regis RENATI, Aquis residentis, nuper porrecta est; in qua narratis primo nonnullis gravaminibus, quæ quidam exsecutor apostolicus in causa Grassensis ecclesiæ inferre conabatur, ipsi domini de dicto consilio se gravatos prætendentes, ad hoc sacrum concilium appellabant, causamque appellationis ipsorum in partibus committi supplicabant. Unde hinc sumta occasione, quod SS. dominus noster papa de hujusmodi causa contra hujus sacri concilii decreta se intromisisset, deliberaverunt quod sanctitas sua solemniter moneatur, ut infra certum terminum ei præfigendum, revocet omnia & singula per ipsam & suæ sanctitatis nomine attentata, contra generalem reformationem ecclesiæ in capite & in membris, & maxime in causa ecclesiæ Grassensis; alioquin sacrum concilium contra ipsum procedet, juxta contenta in decreto concilii Constantiensis.

Et cum etiam ad nostram notitiam pervenerit, quod in hac sacra congregatione debeat hodie super hoc avisamento & deliberatione concludi; propterea nos JOHANNES archiepiscopus Tarentinus, & PETRUS episcopus Paduanus, ejusdem SS. domini nostri papæ in hoc sacro concilio, licet immeriti, præsidentes, tenentes a certo quod sacræ deputationes in tam dura & insperata deliberatione fuerint circumventæ, pro interesse publico & pro honore tam hujus sacri concilii, quam sanctissimi domini nostri, opponimus, & dicimus, quod super tali deliberatione concludi non debet. Nam primo recte intuenti, per omnia & singula munimenta per nuncios dictorum de consilio dicti regis portata, numquam apparere poterit, quod SS. dominus noster aliquid mandaverit per quod videretur velle contravenire decretis & ordinationibus hujus sacri concilii. Quod si ipse exsecutor modum fortasse excesserit

A in exsequendo, hoc nequaquam imputari debet SS. domino nostro, sed ipsi potius exsecutori. Et si dicta munimenta in sacris deputationibus producta & lecta fuissent, numquam, ut credendum est, ad talem deliberationem processissent. Præterea non est verisimile, quod sacræ deputationes, nisi circumventæ, talem deliberationem acceptassent, ex qua verisimiliter scandala multa in ecclesia Dei provenire possent, potissime occasione sumta ex uno particulari negotio, nondum plene discusso aut deducto.

Item, etiam numquam, ut a certo tenemus, constare poterit quod SS. dominus noster aut ex contemtu venerit contra decreta hujus sacri concilii, vel eo saltem animo & intentione, ut sacrum concilium negligeret aut scandalizaret, propter quod sua sanctitas ita requiri aut moneri deberet. Quod si aliquando forte, ratione suadente, & pro temporis & rei qualitate, super aliquo ex decretis hujus sacri concilii sua sanctitas dispensaverit, aut aliquod illorum relaxaverit, non propterea contravenisse dici debet decretis prædictis, cum id fecerit subsistente causa, & per illud arbitrium, quod nullum umquam jus divinum aut humanum summis pontificibus & Christi vicariis denegavit. Si tamen ex suggestione vel importunitate quadam a sua sanctitate extorta fuerint, quæ gravia aut dura patribus hujus sacri concilii prima facie videantur, illis primo & antea specificatis & plene discussis, debuit sua sanctitas reddi attenta, & non sic statim ad tam inauditas & insolitas monitiones contra Christi vicarium & caput ecclesiæ procedere. Et si dicatur dominum nostrum alias avisatum, ut servaret decreta, semper tamen per suam sanctitatem est responsum, quod decreta servavit, nisi forte necessitas ipsa suam sanctitatem & sacrum collegium dominorum cardinalium compulerit decretum de annatis non recipere, expectando provisionem totiens repromissam. Sed sua sanctitas magis forte causari posset, quod in hoc sacro concilio aliquando facta sunt aliqua, quæ a consuetudine & observantia aliorum sacrorum conciliorum videntur aliena, & quæ non modicum ejus jurisdictionem aut potestatem lædere censentur; quæ tamen sanctissimus dominus noster, tamquam pius pater, & ut unitatem & pacem servaret, & majora vitet scandala, omnia tolerat & sustinet patienter.

Dicimus etiam quod hac deliberatione concludi non debet, quia ex illa conclusione multa scandala oriri possunt in ecclesia & populo Christiano. Nam per talem conclusionem ex illo avisamento tam celeriter concluso, contra solitum morem & ordinationem concilii, non tamen aliquo præcedente tractatu cum patribus & majoribus hujus sacri cœtus, nostro judicio læditur non pa-

rum honor & existimatio hujus sacri concilii, ad cujus honorem plurimum pertinet facta & quæ ardua præcipue sunt, cujusmodi ista est, matura deliberatione terminare; ut sic populus Christianus, qui a nobis expectat aliquem fructum laborum nostrorum, in vinea Domini videat & intelligat nos nihil agere, quod sanctorum patrum canonibus obviet, & quod postea fecisse nullo umquam tempore nos pœnitere possit.

Quid enim, patres reverendissimi, dicent Græci, de quorum nunc reductione solliciti sumus, si sentiant nos, qui ad schisma illud antiquatum exstirpandum jam manum apposuimus, nunc cum summo pontifice & capite totius ecclesiæ diffidere & contendere, & modo novum processum, novam rupturam, ut multi dicent, sapienter inchoare? Quid etiam Bohemi facient, hoc diffidium intelligentes? Nonne vel ex hoc solum fortasse ab eorum reductione se retrahent, & occasionem quærent? Quomodo etiam de reformatione totiens mundo repromissa sperare fas erit, si certamen hoc cum patre & capite nostro ingrediemur, qui cum forte se gravatum putabit, defensionis viam inveniet, & justitiam toti mundo palam facere curabit: & ita cum modico fructu, immo cum maximo forte ecclesiæ dispendio, omissa reformatione, certabimus?

Veremur etiam, domini & patres honoratissimi, ne rem inchoemus primo quidem aspectu facilem multis, sed exitu nostro judicio valde difficilem & periculosam. Recogitent vestræ dominationes quot annis Dei ecclesiam inveteratum schisma afflixerit, quot incommodis & cladibus innumeris Christianum populum vexaverit, quot laboribus & quanto sudore principum Christianorum, potissime invictissimi domini SIGISMUNDI imperatoris, in sacro Constantiensi concilio sublatum fuerit. Nostri enim officii est, qui reformationem morum profitemur, qui pacem aliis repromittimus, qui errores e medio tollere velle prædicamus, ut omnia nostra tali modestia, tali patientia peragamus, ut nihil in nobis inveniri possit, quod professioni nostræ universo orbi totiens promissæ, obviare videatur.

Ex his ergo & multis aliis, quæ in medium adduci possent, dicimus nostro judicio nihil debere concludi in tali materia. Si quid autem est, quod vestrarum dominationum animos sollicitet, quia forte vestris dominationibus suggeritur, quod SS. dominus noster hujus sacri concilii decreta non servet, humiliter petimus, requirimus & supplicamus, ut nobis tamquam locum tenentibus suæ sanctitatis in hoc sacro concilio, illa seriose intimentur & monstrentur; quoniam offerimus nos, & ita spondemus ubi opus sit, non solum suam sanctitatem de omnibus attentam reddere per nuncium & per litteras, & supplicare, ut si quid est dignum reparatione reparetur, sed etiam in propria persona, ubi expediet, pro hac eadem re ad pedes suæ sanctitatis nos conferre, eritque hæc via pacis, & quæ cunctos Christiani nominis principes ædificabit, hujusque sacri concilii nomen reddet immortale.

Quod si tandem hoc impetrare nequimus a vestris dominationibus, ne officium nobis creditum a SS. domino nostro in vacuum recepisse videamur, utque honorem hujus sacri concilii non negligamus, & ut nullo umquam tempore, si quid scandali ex hac forte conclusione facienda sequeretur, nobis possit imputari, protestamur quod talis conclusio non fiat, & in dictam forte conclusionem faciendam non solum non consentimus, sed expresse contradicimus, petimusque a vobis domino prothonotario apostolico, & a vobis notariis hujus sacri concilii, & aliis notariis hic existentibus, ut de hujusmodi per nos dictis, lectis, oblatis, petitis, conficiatis nobis unum vel plura documenta ad perpetuam rei memoriam.

SEQUUNTUR AVISAMENTA concernentia monitorium domini nostri papæ, cum conditionibus & etiam conclusa in generali congregatione die Veneris XX. *Januarii* MCCCCXXXVI.

DEputabuntur duo aut tres notabiles ambassiatores ituri ad SS. dominum nostrum pro infrascriptis, & ad hoc fuerunt deputati dominus Arelatensis, dominus archiepiscopus Lugdunensis, & episcopus Lubicensis, ut provideant de personis & expensis. Anno 1436. 20. Januar. *Ex ms. Aquicinctensi.*

2. Recedent hinc prædicti ambassiatores infra decem vel duodecim dies, & jurent in congregatione generali facere & dicere quidquid per sacrum concilium fuerit eis injunctum, & non stare Florentiæ ultra mensem, nec acceptare beneficium, dignitatem, aut quicquid aliud, etiamsi motu proprio conferatur.

3. Postquam fuerint Florentiæ, infra tres aut quatuor dies procurent habere audientiam publicam in consistorio generali in præsentia domini nostri & totius curiæ. Quod si forte papa esset infirmus, procurent habere audientiam coram ipso & in præsentia cardinalium, & nihilominus in casu infirmitatis, procurent teneri consistorium publicum in præsentia omnium cardinalium & totius curiæ, ubi oratores nostri pacifice exponent ambassiatam suam, rogantes & requirentes dominos cardinales & alios ut inducant dominum nostrum ad ea quæ sacrum concilium petit.

4. Ducant dicti oratores ad hujusmodi

unum notarium, qui erit rogatus de omnibus, & quod incontinenti facta propositione coram domino nostro & consistorio, tradant propositionem suam in scriptis.

5. Quod si forte non poterunt habere audientiam coram domino nostro, nec consistorium publicum coram dominis cardinalibus & tota curia, tunc cuilibet cardinali intiment prædictam ambassiatam, requirendo quemlibet, quod velint ista intimare domino nostro, & protestentur quod non potuerunt habere audientiam, &c. Et nihilominus ante portam ferream palatii apostolici in præsentia eorum quos habere poterunt, ac notarii prædicti alta voce legent, propositionem eorum protestando, quod non potuerunt habere audientiam, &c.

6. Accedent etiam ad rectores superiores civitatis Florentiæ cum litteris credentialibus sacri concilii, & exponent illis effectum ambassiatæ suæ, rogando ipsos quod velint ista intimare domino nostro. Et postea si factis istis diligentiis, infra tres alios dies non potuerint habere prædictum consistorium, vel audientiam domini nostri in casu infirmitatis, revertantur ad concilium.

EFFECTUS PROPOSITIONIS erit iste.

PRimo, exponent quanta patientia & modestia sacrum concilium usum est post dissolutionem prætensam, factam per dominum nostrum, requirendo ipsum per tres notabiles ambassiatas & multas citationes & monitiones ac prorogationes, & demum expectando per duos integros annos, ex quo toto orbi constare potest, quod mens sacri concilii semper fuit ad unitatem & pacem ecclesiæ, & quod nihil magis abhorruit ac abhorret, quam scissuram ecclesiæ, & quod si voluisset rigide procedere, non erant necessariæ secundum doctrinam evangelicam tot requisitiones & citationes, & tanta temporis expectatio.

2. Narrabunt postea de adhæsione & tenore ipsius, de his quæ post dictam adhæsionem attentata sunt per sanctitatem suam, contra honorem & decreta & suppposita ipsius sacri concilii, contraque tenorem ipsius adhæsionis.

3. Item, quomodo per dominum episcopum Cerviensem primo, deinde per dominum abbatem S. Justinæ, tertio per dominos cardinales S. Crucis & S. Petri, legatos, fuit rogatus & requisitus ad observantiam decretorum sacri concilii, &c. & demum per dominum Jo. de Hungaria & magistrum Matthæum *Mesnage*, & præsertim super observantia decreti de electionibus & de annatis, &c. & nihilominus nonobstantibus tot & tantis ambassiatis & exhortationibus, adhuc

A quotidie multa attentantur contra decreta & supposita sacri concilii; quod nihil aliud esse videtur, quam inducere mundum in transgressionem vel errorem, ut ipse qui caput est transgrediatur ita, & alii suo exemplo vel transgrediantur, vel existiment concilia nullam habere potestatem.

4. Narrabunt quanta scandala intolerabilia ex hoc in Christianitate nasci poterunt, & præsertim si ista duo decreta de electionibus & de annatis non sortiantur effectum, addendo quod patres hic existentes parati sunt potius mori, quam pati auctoritatem eccle-
B siæ sic conculcari.

5. Et ista poterunt extendi per instructiones latius dandas.

6. Postremo concludent, quod sacrum concilium non valens amplius ista tolerare, mittit dictos oratores, per quos sacrum concilium rogat ipsum dominum nostrum, deprecatur & obsecrat, ac solemniter & peremtorie requirit, & monet, ut ob reverentiam JESU CHRISTI sponsi & capitis ecclesiæ sanctæ suæ, ac pacem & unitatem populi Christiani, honoremque suæ sanctitatis, velit a talibus penitus abstinere, ac efficaciter servare decreta istius sacri concilii, & teno-
C rem adhæsionis suæ; & quod in testimonium hujus, infra xxv. dies a die hujuscemodi monitionis publicæ ac solemniter in consistorio publico debeat facere legi litteras more curiæ Romanæ bullatas infrascripti tenoris, mittendas infra xxv. dies ad sacrum concilium, in generali congregatione seu sessione legendas. quod si infra prædictos xxv. dies prædicta non fecerit, & alios xxv. sacro concilio non destinaverit, ipsum sacrum concilium protestatur coram Deo & hominibus, quod sine alia dilatione & citatione, immediate post ultimos xxv. dies, quem terminum pro canonica & peremtoria monitione
D statuit, procedet contra ipsum, juxta decretum concilii Constantiensis.

SEQUITUR TENOR LITTERARUM apostolicarum, de quibus immediate supra fit mentio.

EUGENIUS, &c. ad perpetuam rei memoriam.

Omnes appellationes interpositas vel interponendas ad nos a sententiis latis per sacrum concilium, vel commissarios aut judi-
E ces ejusdem, ipso durante, annullamus & irritamus, mandantes sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, omnibus judicibus & commissariis auctoritate nostra deputatis, ne super illis procedere audeant. Revocamus etiam omnia gravamina, & quicquid factum est dicta auctoritate nostra, contra tenorem nostræ adhæsionis, ac contra decreta ipsius sacri concilii Basileensis: ratificamus & ap-

probamus omnia decreta ipsius sacri concilii Basileensis, & præsertim de electionibus & de annatis. Pollicemur, quod sine dolo & fraude illa manu tenere & servare, &c.

---

[a] *MONITORIUM* (a) *CONTRA dominum Eugenium.*

Anno 1436. Ex ms. illustrissimi domini Chanvelin.

SAcrosancta, &c. In throno militantis ecclesiæ sedent justi, judicaturi magnos sicut parvos juxta merita sua, cum apud Deum non sit acceptatio personarum. Tales autem intelligimus esse qui generalem synodum constituunt, quibus dictum est: *Si duo aut tres convenerint in nomine meo, in medio illorum sum ego.* Unusquisque igitur generali synodo, etiamsi papali præfulgeat dignitate, juxta decretum sacri Constantiensis concilii renovatum in isto, obedire tenetur, quoad exstirpationem hæresum & schismatis submotionem, ac generalem reformationem in capite & in membris pertinentibusque ad ea.

Sane hæc amentissime credidimus quod D. Eugen. pap. IV. cum pridem post factam per eum dissolutionem illam scandalosam hujus sacri concilii, duorum generalium conciliorum Constantiensis scilicet & Senensis, necnon duorum Romanorum pontificum felicis recordationis domini MARTINI papæ V. ac sua auctoritate convocati, quæ mentes hominum irritavit, persuasus a multis regum & principum oratoribus revocavit eamdem, huic synodo verbaliter adhærendo, decernendoque & declarando ipsam sanctam synodum a tempore suæ inchoationis legitime continuatam fuisse & esse; prosequutionemque habere debere ad prædicta, pertinentiaque ad ipsa, perinde ac si nulla dissolutio facta extitisset: quin immo præfatam dissolutionem irritam & inanem declarans, ipsam sanctam synodum pure, simpliciter & cum effectu, ut dicebatur in litteris suis, omni devotione & favore prosequebatur, & prosequi intendebat; & quicquid per ipsum, aut nomine ipsius in præjudicium aut derogationem dictæ sanctæ synodi, seu contra ejus auctoritatem, necnon contra supposita ipsius factum & attentum erat, revocaverit & cassaverit, ac deinceps ab omnibus novitatibus in præjudicium synodi ejusdem & suorum suppositorum abstinere promiserit.

Sed quis hoc non credidisset, dum tot tantisque præsentibus pro pace totius populi Christiani ipse dominus EUGENIUS talia spopondisset, & inviolabiliter servaturum se dixisset? Sed ecce quod mentes nostras pressius angit, nihil servatum est. Duo namque saluberrima decreta ab hac sancta synodo inter cetera sunt promulgata, quæ si debite servarentur, maximum robur ecclesiæ præstare-

A tur, in quibus maximam reformationis partem redundare non esset ambiguum: unum scilicet de electionibus certo modo faciendis, aliud super tollendis annatis. Ex primo ecclesiarum pax & caritas oriri dinoscitur.

Nam ad illa pariendum atque firmandum potissimum videtur, ut ecclesiæ gratus sit qui præficitur ad eamdem. Cum & apostoli Petrum jam a Christo potestatem habentem, in ceterorum exemplum de novo e[illegible] principem esse voluerunt in signum [illegible]ssimæ unitatis. Nemo etiam eligi potest, qui juxta canonicas sanctiones dignus judicari non

B debeat, dum maxime Christus per crucis passionem copulavit ecclesiam: ita ut vices ejus gerens in terris, inconcussa stabilique prorsus mente, illam per qualemcumque vitæ asperitatem in firmamento pacis prosequi teneatur. quæ cum ita sint, quod modo ad tollendos abusus, præcipue Romanorum pontificum, tam opportune tunc sancitum extitit, circa electiones canonicas conservandas & certo modo faciendas, ex quo maximæ quietis ecclesiæ munimentum oriri necesse est, dominus EUGENIUS pro voluntatis libito violavit. Non enim ut de bono in

C melius procederetur, in qua specie liberior Romani pontificis est potestas, hæc acta sunt; sed ut prohibeatur malum imminens, quod notorie ecclesiam affligebat, illud decretum extitit promulgatum. Qui ergo illi resistit, salutem abnegat, malumque defendit in perniciem manifestam populi Christiani. advertere debuisset & deberet idem dominus EUGENIUS ne illorum in littera *Deus novit* intitulata comprehensorum se auctorem fuisse fateatur. quamquam enim in sua, licet verbali, adhæsione, illam revocaverit, & quod de sua mente non processit fuerit attestatus;

D cum opere contrarium asseveret, dum pro voluntatis libito, spretis sacræ synodi institutis & monitis, cuncta facit. pariter namque annatas solitas recipit, & eisdem ærarii apostolici ordinibus utitur, ut antea faciebat; adeo ut post tot tantasque requisitiones, quod a prædictis abstineret abusibus, sibi factas, nunc pertinax & incorrigibilis videri possit, ecclesiæ perturbator, ac de ecclesiæ & sacrorum conciliorum auctoritate male sentire dinoscatur. Non enim qui profitetur publice, abjurat hæreses, aut male sonantes & piarum aurium offensivas sententias, satisfacit eccle-

E siæ, & vulnera illata medetur; sed qui operibus catholicis sanitatem mentis manifestat. Si ergo opera [non] sint contra dicta priorum errorum, malitiam continuasse videtur. Quamobrem idem dominus EUGENIUS contenta in littera illa *Deus novit*, quam per suos oratores & nuncios, videlicet dominum Antonium de Rosellis advocatum consistorialem, & dominum Petrum de Monte, cubi-

(a) Præter hoc monitorium extat in actis concilii Basileensis editis sessione XXVI. citatio ejusdem Eugenii papæ, quæ vulgo monitorium appellatur, cum tamen distincta duo sint acta, monitorium & citatio.

cularium ejusdem in diversis mundi partibus, necnon suo mandato in Romana curia in valvis certarum ecclesiarum publicatam fuisse, certissima fama, quod approbaverit aut dogmatizaverit & tenuerit, liquido manifestat. Et cum, prout hæc sancta synodus per multos solemnes magistros in sacra pagina ac doctores examinari fecit, nonnulli sunt in ea errores in fide, aliqua su[illegible]m piarum aurium offensiva, aliqua sca[illegible]osa, super quibus dictus dominus Eugenius merito est suspectissimus judicandus. Et maxime dictam exaggerat suspicionem, quoniam de auctoritate sacri concilii generalis, declarata per sacrum Constantiense concilium, male sentire videtur, eadem decreta circa generalem reformationem ecclesiæ edita, notorie & incorrigibiliter violando. Super quibus hæc sancta synodus necessario procedere compellitur & artatur. qua enim ratione decreta hujusmodi per Romanum pontificem revocantur in dubium, possent & per alios & per ipsum alia revocari, cum eadem sit sacrorum omnium conciliorum auctoritas, per consequens omnia militantis ecclesiæ fundamenta venire penitus in ruinam.

Et ecce nunc in istorum comprobatione; ad nos gravis querela venerabilis antistis Grassensis episcopi delata est, quotidie etiam nostræ a diversis personis ac pro variis causis aures pulsantur, propter importabilia gravamina eis illata, in derogationem per nos nostraque auctoritate gestorum; potissime quod adversum sententias hic latas, quæ in rem transiverint judicatam, adversum ipsam etiam causarum pendentiam in hoc sacro concilio, rescripta concesserit quotidieve concedat. appellationes etiam a sententiis per hanc synodum seu ejusdem commissarios latis in curia, extra commiserit & committat, lites propter hoc faciendo immortales, & divisiones quam plurimas seminando, necnon varia supposita ab hoc sacro concilio avocando, qui in agendo pro universali ecclesia plurimum conferebant. Et super his hæc sancta synodus est a pluribus fide dignis personis edocta. Nam inter alia, fama publica est, quod idem dominus Eugenius quamdam appellationem interpositam per magistrum Augustinum de Roma, generalem olim ordinis Eremitarum, adversum sententiam hic per sacrum concilium latam super certo libello in fide erroneo, & male in fide sonante, per eum edito, admiserit, & super ea judices dederit, contra sacros canones & sanctorum patrum instituta, secundum quæ in materia fidei debet papa sentire, & generalis synodi sententiæ inhærere. Admisisse etiam dicitur publice appellationem interpositam a domino Johanne de Prangino adversum sententiam per hanc synodum contra eum latam, pro reverendo patre domino Ludo-

A vico de Palude Lausanensi episcopo, super ecclesia Lausanensi. necnon absolvisse asseveratur certos laicos Januenses condemnatos per certos judices, ab eadem synodo damnatos, ad restitutionem certi castri de Antipoli ecclesiæ Grassensis, a censuris, in quas incurrerant, non parendo sententiæ, quæ in rem transiverat judicatam, executionem illius impediendo. Similiter etiam in pluribus aliis attentando in grave scanda-
B lum & jacturam suppositorum concilii antedicti. quodque in juramentis quæ misit ipsis promotis consecrandis inseri facit, ut jurent expresse favere reservationibus apostolicis jam sublatis. Ac pridem repulit nec voluit confirmare quamdam electionem factam de persona, &c. ad decanatum Rothomagensem, juxta decretum de electionibus hujus sacri concilii, dicens illam fuisse de facto attentatam, obstante sua prætensa reservatione. Præterea annatæ non solum juxta morem solitum exiguntur, sed ut accepimus a
C promotis, de illis solvendis & manu tenendis juramenta illicita extorquentur.

Nec advertit dominus Eugenius, quod illos in prælaturis intitulat, qui titulis prorsus carent. quo hæreses venire continget, & inextricabiles divisiones, aliis concilii auctoritatem, aliis papæ anteponentibus, semper autem talium promotorum gesta necne valeant remanere in dubium periculosum est valde, & jam in plerisque mundi partibus ob præmissa, gravia scandala sunt suborta, & hujus sacri concilii & aliorum omnium offenditur auctoritas. Intellexit autem a fide dignis plu-
D rimis sancta synodus eumdem dominum Eugenium ad diversos reges & principes suos nuncios destinasse, ut in earumdem annatarum perseverantia sibi adsisterent, utque hoc sanctum decretum violarent: quæ res veluti discordiæ & damnatæ cupiditatis nuncia, nostris auribus gravius est, dum absurdissimum putamus, eo pacto sacras hujusmodi ordinationes per illum, qui ad ipsarum tuitionem propensius obligatur, infringi procurari, ut etiam sæcularium potestates in eversionem vocentur earumdem. Deberent siquidem domini temporales a præsulibus ecclesiasticis de unitate ac mutua dilectione,
E deque justarum legum ac morum observantia edoceri. Neque putet quisque hanc sanctam synodum neglecturam, quominus apostolicæ cameræ conveniens & honesta provisio fiat, ad onera universalis ecclesiæ supportanda. Immo illud quotidie imminet in cogitationibus nostris: sed dum multa instant pro reformatione ejusdem ecclesiæ, pro quibus continuo laboramus, & circa eamdem provisionem statuendam poterit opportunius saniusque decerni; ideo differendum delegimus; absonum etiam putantes, quasi obnoxia ad hoc videretur universalis ecclesia,

sia, ut non aliter hanc annatarum molem importabilem submoveremus, nisi prius recompensatio facta esset. Non enim a malo solum, sed ab omni est mali specie juxta dictum apostoli abstinendum. Et si hæc & similia conniventibus oculis pertransirent; procul dubio universalis ecclesia læderetur. Non valens igitur hæc sancta synodus tam graves offensas amplius tolerare. Ex quo igitur idem dominus EUGENIUS animo pertinaci, Spiritui sancto & nobis, cujus ministri sumus, temerarie resistit; etiam Spiritus idem sanctus per organa nostra statuit & decrevit, justitia mediante, vestigiis aliorum sacrorum conciliorum inhærendo, qui Romanorum pontificum excessus in scandalum universalis ecclesiæ perpetratos debite punierunt, cum . . potentiæ militantis ecclesiæ animadvertere in eumdem, nisi celeriter, ut res exigit, resipiscat. Ea propter præfata sancta synodus indefesse & intrepide agens pro omnium salute, & ut murum se objiciens pro impugnantibus illam, habita perprius super præmissis omnibus & singulis pluribusque aliis per fide dignos plures testes omni exceptione majores, & per acta hujus sacri concilii & alia jura, informatione sufficienti constitutaque sibi per hujusmodi summariam informationem; receptam auctoritate dictæ synodi, per deputatos specialiter ad informationes hujusmodi recipiendas; ac de notorietate violatorum dictorum decretorum; ac de aliis supra narratis & quampluribus aliis, per viscera misericordiæ domini nostri JESU CHRISTI, dictum dominum EUGENIUM instantissime rogat, obsecrat, & hortatur, monet ac solemniter requirit, & ex parte omnipotentis Dei sibi mandat & præcipit, quatenus infra xxv. dies a die præsentis publicationis immediate numerandos & finiendos, quicquid contra decreta dictæ sanctæ synodi, præsertim illa duo de electionibus & de annatis, fecit & attentavit, casset, revocet, annullet, quin immo irrita ac nulla, & pro infectis haberi decernat, promittatque in futurum eadem fideliter observare & manutenere. Et propterea omnes & singulas provisiones cathedralium ecclesiarum & monasteriorum, necnon collationes quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum electivorum, prætextu quarumcumque reservationum factas, per quos electionibus ad illam vel ad illa præjudicari seu impedimentum præstari posset, nunciet & declaret irritas & inanes; necnon omnes annatas seu vacantias & alia contra decretum annatarum recepta, illis restituet, a quibus indebite sunt receptæ, ac per camerarium apostolicæ sedis restitui mandet realiter & cum effectu, partesque omnes prædictas læsas in pristinum statum reponat. Omnes insuper appellationes ad ipsum & sanctam sedem

A apostolicam a sententiis per sacrum concilium vel sua auctoritate latis interpositas, cum processibus in curia vel extra factis, revocet & annullet; & dictas causas pro quibus est appellatus, ad sacrum istud concilium decidendas remittat, cum intendat sacrum concilium cum omni humanitate ad ipsum recurrentibus justitiam ministrare. Et insuper judicibus omnibus etiam S. R. E. cardinalibus sub excommunicationis, & appellantibus prædictis sub perditionis juris pœnis, quas contra faciendo incurrant, ipso facto, mandet, ne super dictis causis appellationum quoquomodo procedant. Mandet etiam per suas

B litteras apostolicas omnibus ordinariis locorum & auditoribus, seu aliis commissariis in Romana curia aut extra impetratis, quatenus in causis agitandis quibuscumque decreta hujus sacri concilii solemniter edita debeant observare, omnesque sententias in eodem concilio ejus auctoritate latas, quæ in rem transierunt judicatam, exsequantur, ac si auctoritate dicti domini EUGENII latæ essent, etiamsi cameram concernerent apostolicam, omniaque rescripta & concessiones

C in contrarium per ipsum factas & facta revocet & annullet. Et insuper cum ad dictam sanctam synodum frequentes querelæ deferantur a multis, quos dicunt eumdem dom. EUGENIUM vel suos officiales sua auctoritate; causa non cognita, & eis non citatis ac defensis, sed penitus de facto suis bonis spoliasse, seu alias eorumdem bona quibus spoliati fuerunt retinuisse, ipsumque vel ea in ærarium dictæ cameræ non reposuisse, & nonnullos incarcerasse, & variis injuriis affecisse: requirit etiam & monet eadem S. synodus, quatenus omnibus & singulis sic oppressis, infra duos menses a die notificatæ liquida-

D tionis dictorum bonorum seu damnorum, præfato camerario, etiam per edictum publicum in loco vicino curiæ Romanæ, si non pateret tutus accessus, per sententiam definitivam, quæ transierit in rem dijudicatam, in hoc sacro concilio latam vel ferendam intimandam, ablata restituat, ac de his omnibus, necnon de observatione omnium aliorum decretorum factorum & faciendorum pro generali reformatione ecclesiæ in capite & in membris, infra dictum terminum hanc

E sanctam synodum per suas litteras more Romanæ curiæ plumbatas, in suo consistorio publico perprius lectas, certificet. Insuper pari modo veritatem per ecclesiam in decreto Constantiensis concilii determinatam, certa auctoritate sacrorum conciliorum se fideliter credere profiteatur expresse, ad tollendam omnem ambiguitatem, & multorum animos servandos, qui propter præmissa dictum dominum EUGENIUM, ne non recte opinetur, habent valde suspectum, de hujusmodique facta professione infra eumdem terminum pari modo reddat hanc synodum

certiorem. Cujus quidem decreti tenor talis est *Frequens*, &c. necnon infra alios xxv. dies post dictos xxv. immediate sequentes, hanc sanctam synodum per dictas suas litteras more Romanæ curiæ plumbatas, in generali congregatione vel sessione solemni legendas, de præmissorum observatione certificet. Quod si infra eumdem terminum præmissa omnia & singula realiter & cum effectu minime adimpleverit, ipsis diebus elapsis, ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, dicta sancta synodus decreto sacri concilii Constantiensis inhærendo, ad pœnas canonicas procedet, prout ei secundum juris dispositionem & canonicas traditiones pro salute Christiani populi, alia citatione non facta, videbitur faciendum, & ideo eumdem dominum EUGENIUM monet & requirit, quatenus dicat & alleget coram dicta synodo infra eumdem terminum, quare notorius & incorrigibilis, turbator reformationis generalis ecclesiæ universalis, & pacis ac quietis ejusdem, ob non observationem decretorum hujusmodi, dici & declarari non debeat; necnon dicat & objiciat quicquid velit, quare ad pœnas prædictas devenire non debeat, coram dicta synodo justitiam recepturus. Datum, &c.

CONCILII BASILEENSIS EPISTOLA ad capitulum Trecensis ecclesiæ, exhibita capitulo XI. Julii MCCCCXXXVI. per Johannem *Blanche* succentorem.

Ut Stephanus Calleau *canonicus Trecensis existens in concilio, sua præbenda canonicali gaudeat.*

Anno 1436. idib. Junii. *Ex commentariis ecclesiæ Trecensis eruit dominus* Brayer *canonicus Trecensis.*

SAcrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, dilectis filiis decano & capitulo ecclesiæ Trecensis, ac omnibus aliis & singulis quorum interest, & quos infrascriptum tangit negotium, seu tangere poterit quomodolibet in futurum, salutem & Dei omnipotentis benedictionem.

Quia pium æstimamus & rationi consonum fore veritati testimonium perhibere; hinc est, quod dilectus ecclesiæ filius Stephanus *Calleau* presbyter, magister in artibus Parisiensis, & baccalaureus in sacra pagina, canonicus vester, ad hoc sacrum concilium Basileense pro exstirpandis hæresibus, moribusque reformandis, & pace inter Christicolas congregatum, dudum accessit, & eidem incorporatus extitit; quodque ne propter hujusmodi accessum ad dictum concilium quis detrimentum suorum beneficiorum patiatur, hæc sacrosancta synodus statuit & decrevit; ut qui in eadem synodo causa concilii præsentes fuerint & incorporati, sicut ipse Stephanus actu præsens existit, fructus & proventus suorum beneficiorum percipiant & eisdem gaudeant, prout & quemadmodum in decreto super hoc in prima hujus sacræ synodi publica sessione edito, hæc & alia continentur; cujus decreti tenor sequitur & est talis: *Cum hi qui intersunt, &c.* Quapropter decanum & capitulum & alios & singulos supradictos hortamur, requirimus, & monemus, & nihilominus in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus ipsum Stephanum concanonicum vestrum, fructibus & proventibus suorum canonicatus & præbendæ dictæ ecclesiæ Trecensis, sine difficultate & contradictione quibuslibet, juxta præinserti decreti tenorem atque formam, uti & gaudere permittatis sibique vel suo procuratori in hac parte deputato, de eisdem respondeatis, & faciatis ab aliis quorum interest responderi. Datum Basileæ, idus Junii, anno a nativitate Domini MCCCCXXXVI.

EPISTOLA PHILIPPI-MARIÆ-ANGELI ducis Mediolanensis, ad archiepiscopum Mediolanensem & episcopum Albiganensem.

Improbat concilii translationem ad civitatem Florentinam, minaturque impediturum se ipsius celebrationem quantum in se erit.

Anno 1437. 8. Junii. *Ex mss. Crucigerorum Leodiensium.*

REverendissimis in Christo patribus dilectissimis nostris domino archiepiscopo Mediolanensi & episcopo Albiganensi fratribus nostris dilectis.

Reverendi in Christo patres dilectissimi nostri, sentimus tam ex his quæ vos nobis scripsistis, quam aliorum relationibus, quod quæritur & tractatur, ut illud sacrum concilium ad civitatem Florentiæ transferatur. de quo profecto non possumus non mirari & habere molestiam. Nam sicut scitis, concilia principaliter fiunt pro reformatione divinæ ecclesiæ, bonorumque morum, & pro danda toti Christianitati pace & quiete; & propterea expedit quod locus in quo ista concilia celebrari debeant, omnibus sit communis & pacificus, & pacis & tranquillitatis cupidus, & in quo sint personæ quæ pacem & quietem affectent & procurent, seditiones vero & guerras ac divisiones abhorreant & effugiant; & demum qui talis sit, ut unusquisque possit & velit ad eum libere & sine aliqua dubietate se conferre. Quare cum civitas ista Florentiæ ab hujusmodi conditionibus longe differat, & omnibus consideratis, nullatenus ad hæc idonea videatur; non possumus non mirari & dolere, quod eligi debeat pro ipso concilio. Multæ & prope infinitæ rationes adduci possunt ad hoc. Primo, cum dicta civitas guerram facit & habet, & intra seipsam divisa est, & tam intra quam extra habet bellum nedum civile, sed plus quam civile, ultra guerram quam habet cum finitimis, & taliter ut multo plu-

res sint externi, quam in patria residentes, A & ita ut deterior sit hujusmodi divisio & bellum civile, quam ipsa exterior guerra. Habet etiam cives valde seditiosos, & novitatum cupidos. Et insuper dicta civitas adeo sterilis est, ut non colligantur & percipiantur ibi victualia ad usum dictæ urbis ejusque civium & residentium ibidem sufficientia & optima. Quantum vero nobis & illustribus prædecessoribus nostris æmula & suspecta semper fuerit, vos siquidem non ignoratis, & omnibus notum est.

His igitur attentis, oneramus vos quo magis possumus, ut apud reverendissimos do- B minos legatos & quoscumque cardinales & prælatos, & denique omnes nationes, in ipso sacro concilio existentes, operam adhibeatis quamcumque possibilem, ut dictum concilium nullatenus Florentiam transferatur. Sed eligatur alius locus pacificus, qui conveniat omnibus esse communis: avisantes vos, quod si & quando ipsum concilium Florentiam transferri omnino deberet, nos non permitteremus aliquem ex nostris ad ipsum accedere: immo omnem operam faceremus, quod adhærentes, colligati, amici & benevoli nostri, neminem ex suis ad idem C concilium transferri permitterent, rogaremusque quoscumque principes & dominos, ut & ipsi facerent illud idem; & ulterius prohiberemus toto posse, ne aliqui tam per territorium eorum, quam nostrum, transitum haberent ad ipsum concilium accedendi; & sicut hucusque dicto concilio dedimus quoscumque favores nobis possibiles, totum oppositum faceremus; daremusque insuper operam apud serenissimum dominum regem Aragonum, quod nec ipse ex regnis & territoriis suis ad dictum concilium aliquos ire permitteret, & tam per terram quam per mare prohiberet, ne ad ipsum ulla victualia D ducerentur, non quidem respectu concilii, sed dicti loci, propter ejus conditiones, quas superius memoravimus. Sunt enim tales quod non potest ipsum concilium ibi bene stare, sed causa esset illud periclitari faciendi. Et ita omnibus in ipso concilio existentibus, aperte & late dicatis, nostroque nomine protestemini, & affirmetis, quod prædicta omnia effectualiter faciemus, casu quo dictum concilium Florentiam transferatur, & ex nunc nos de prædictis apud universum mundum facimus excusatos. Hæc namque scri- E bimus & volumus aperte per vos dici, ne umquam possit dici, quod ipsis dominis de concilio de hac mente nostra non avisassemus, quia si scivissent, forte aliter elegissent. Datum Mediolani, octava Junii, anno MCCCC. XXXVII.

PHILIPPUS-MARIA-ANGELUS dux Mediolani, &c. Papiæ, Angleriæque comes.

EPISTOLA SIGISMUNDI imperatoris, ad Paulum episcopum Argentinum, suum ad concilium Basileense oratorem.

De falsa bulla super translatione concilii ad civitatem Florentinam.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum imperator semper augustus, Hungariæ, ac Bohemiæ & Dalmatiæ &c. rex. *Anno 1437. 5. Julii. Ex ms. Crucigerorum Leodiensium.*

Venerabilis, devote, dilecte, receptis diebus præteritis nonnullis litteris & scripturis de manu istius tui cursoris, & tandem aliis a Petro *Saez* magistro monetæ Basileensis, ex eisdem multa & magna percepimus in sacro concilio emergentia, præsertim de bullatione illius bullæ, uti scribis, tam fraudulenter factæ, super nominatione civitatis Florentiæ. Intelleximus etiam ea quæ persuadere videris ad scribendum imperatori Græcorum & aliis, subjungendo qualiter nominationi Florentiæ repugnasti, adhærentibus tibi oratoribus fere omnium regum & principum. Habuimus etiam copias ipsius bullæ & litterarum receptarum tam Italicarum quam Latinarum: quæ omnia legimus, & in præsentia nostrorum & sacri imperii electorum, nobilium & communitatum, cum quibus hic in Dei nomine congregati sumus, referre & iterare mandavimus: qui una nobiscum de hujusmodi sinistris & periculosis novitatibus maxime perturbati fuerunt, cum merito locus esse debeat tristitiæ, ubi tam periculose agitur de rebus nedum tam magni & celebris concilii, verum etiam totius ecclesiæ. Sed utique sic laudamus reclamationem tuam super loco Florentiæ propter rationes per te assignatas, atque alias nobis notas; nec curæ habendum est, quod archiepiscopus Tarentinus ad talia verba tecum devenit. Nam adhuc dicimus, quod voluntas nostra & electorum est in illo, ut futurum concilium non celebretur Italiæ; sed in locis ubi principes orbis convenire, & rebus Græcorum, in quibus eis tota virtus consisteret, eorum liberationi a gentili servitute possint operose consulere. Et quamvis jam sacro concilio scribimus, ut usque ad cessum oratorum nostrorum & sacri imperii electorum, ab omni novitate supersedere velint, prout in copia & littera præsentibus inclusa clarius intueberis: tamen propter defectum Avenionensium, qui solvere non audebunt, nec forsan poterunt, deveniendum erit ad novam electionem. Et quia patres adventum hujusmodi nostrorum oratorum expectare non valeant, volumus ut omni diligentia instes pro Buda, quam obtinere speramus, consideratis conditionibus rerum omnium quæ emerserunt, & videntur præ oculis. Quamvis sanctissi-

mus dominus noster papa nobis transmisit bullam super approbatione Florentiæ, Utini, vel alterius loci decretati prius cum necessariis parari, propria & dominorum cardinalium manibus subscriptam, cujus copiam e-vestigio tibi transmittemus. Sed unum tibi injungimus, quod nostri parte quantum tibi convenit, persuadere cures, ut tantum facinus in ecclesiam Dei commissum non transeat impunitum, sive sint ecclesiastici, sive laïcales personæ, quatenus in futurum via hujusmodi scandali præcludatur. Et quia nostri culminis littera sacro transmissa concilio, cujus copiam, uti præmisimus, habes hic insertam, tenet credentiam in tuam & Gregorii egregii militis oratoris nostri personas, volumus ut illa præsentata super credentia referatis, aut unus vestrum referat, ut intentionem nostram moderetur, secundum quod vobis juxta occurrentium rerum qualitatem, pro bono rei videbitur utilius faciendum, nobis omnia quæ ibidem emerserint continuo rescribentes. Datum Egræ, die quinta mensis Julii, regnorum nostrorum Hungariæ LI. Romanorum XXVII. Bohemiæ XVII. imperii vero V.

Ad mandatum domini imperatoris,

GASPAR SLIGK cancellarius.

[a] Venerabili (a) PAULO episcopo Argentinensi oratori nostro in sacro Basileensi concilio, devote & sincere dilecto.

Præterea scribimus civitati Basileensi, ut obediant sacro concilio in processu contra tales, qui falsitatem in bulla concilii commiserunt: quam litteram eis præsentare debeas, quia revera magna machinatio in ecclesia Dei tentata est.

EPISTOLA JULIANI CARDINALIS & legati, ad decanum & capitulum ecclesiæ Herbipolensis.

Ut oppignoratas decimas ad præposituram ecclesiæ suæ spectantes rediment.

Anno 1437. 1. Septemb. *Ex ms. Cruoigerorum Leodiensium.*

JULIANUS miseratione divina presbyter cardinalis tituli S. Sabinæ, in Germania apostolicæ sedis legatus, venerabilibus in Christo dilectis decano & capitulo ecclesiæ Herbipolensis & amicis nostris carissimis.

Venerabiles in Christo dilecti, memoramus nos dudum, dum apud vos constituti essemus ad Bohemiam profecturi, vobis, rationabilibus id tunc suadentibus causis, indulsisse, ut certas decimas tunc expressas, ad præposituram vestræ ecclesiæ spectantes, usque ad summam duorum millium florenorum Rhenensium pignori obligare, & quod pro redimendis successive eisdem decimis subsidium a clero vestro exigere possetis. Cum autem venerabilis dominus Jacobus de (b) *Sirck* apostolicæ sedis prothonotarius & præpositus ecclesiæ vestræ, quereletur, quod licet subsidium hujusmodi ab ipso clero exegeritis & levaveritis, tamen decimas per vos impignoratas hujusmodi minime curastis redimere; sed subsidium ipsum in alios vestros usus convertistis, in ejus & dictæ præposituræ præjudicium & gravamen: vos rogamus & in Domino exhortamur attente, quatenus cum hujusmodi subsidium receperitis, decimas ipsas indilate redimatis, ne ipse dominus Jacobus ulterioribus nos pulsare habeat querelis; alioquin convincimur adversum vos super his procedere, prout justitia dictaverit & ordo rationis. Ex Basilea, anno &c. MCCCCXXXVII. die I. mensis Septembris. [b]

BULLA CONCILII BASILEENSIS.

Litteris Martini papæ V. pro exstirpatione hæresis Hussitarum fidem haberi præcipit.

Anno 1438. x. cal. Feb. *Ex ms. Chauvelliniano.*

SAcrosancta generalis synodus Basileensis, in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, ad futuram rei memoriam.

Inter sollicitudines innumeras nostris humeris dietim incumbentes, assidua cura revolvimus & in votis gerimus desideranter, ut fides catholica, quæ Christianæ religionis firmissimum est fundamentum, nostris prosperetur temporibus, & a contagiosis hæreticorum dogmatibus, quibus illam, quasi tenebrosi fumi caligine: obfuscare satagunt, conservetur, hæreticaque pravitas de fidelium exstirpetur finibus, ne innoxii & religione hujusmodi insigniti, hujusmodi dogmatibus, instigante etiam satore malorum operum, infici valeant & involvi.

Sane dudum felicis recordationis MARTINUS papa V. pro exstirpatione pravorum dogmatum damnatæ memoriæ Johannis *Wicleff* de Anglia, Johannis *Hus* de Bohemia, & Jeronymi de Praga ac ipsis adhærentium & faventium, nonnulla salubria, pro ejusdem fidei catholicæ conservatione, suis litteris fieri mandavit, quarum tenor sequitur in hæc verba:

MARTINUS episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis & episcopis, ac inquisitoribus hæreticæ pravitatis ubilibet constitutis, ad quos præsentes litteræ pervenerint, salutem & apostolicam benedictionem.

Inter cunctas pastoralis curæ sollicitudines, quibus premimur incessanter, illa potissime fortius nos angit, ut hæreticis de finibus Christicolarum expulsis, suisque falsis

(a) Hic episcopus desideratur in syllabo episcoporum Argentinensium apud Sammartanos.

(b) Post Rabanum electus fuit Trevirensis archiepiscopus anno 1439.

doctrinis & erroribus perversis penitus, quantum nobis ex alto conceditur, exstirpatis, orthodoxa & catholica fides integra & illibata permaneat, ac populus Christianus in ejusdem fidei sinceritate, quolibet obscurationis semoto velamine, immobilis & inviolatus persistat.

Sane dudum a quampluribus retroactis temporibus in nonnullis orbis regionibus & dominiis, præsertim in regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, &c. . . . . habenda sit mentio specialis. Datum Constantiæ VIII. cal. Martii, pontificatus nostri anno primo.

Nos igitur volumus & auctoritate universalis ecclesiæ mandamus, quatenus eidem tenori plena & indubitata fides adhibeatur, ubicumque & quandocumque in judicio & extra exhibitus fuerit vel ostensus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei ac universalis ecclesiæ se noverit incursurum.

Datum Basileæ decimo calendas Februarii, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo octavo.

Concordant litteræ suprascriptæ cum aliis litteris bulla ipsius sacri concilii plumbea bullatis, facta collatione per me Michaëlem Galteri ipsius sacri concilii notarium.

Mich. Galteri.

Item per me T. Chesneloti.

EPISTOLA
ad prælatos nationis Germanicæ.

De adventu Græcorum Venetias & promto eorum animo ad unionem.

Anno 1438. mense Febr. *Ex ms. Crucigerorum Leodiensium.*

REverendis in Christo patribus & venerabilibus viris dominis inclytæ nationis Germanicæ.

Reverendi patres & venerabiles viri, ut ea P. V. significem quæ hic de Græcis inveni & oculis vidi, has litteras eisdem scribere constitui. Applicui enim Venetias XIX. præsentis mensis, & inveni imperatorem & patriarcham Constantinopolitanum, qui octava (a) prædicti mensis cum maxima comitiva ecclesiasticorum & sæcularium nobilium, ultra numerum sexcentorum & quinquaginta personarum applicuerant, inter quos est frater germanus præfati domini imperatoris. Inter istos autem sunt ultra XXV. archiepiscopi & episcopi ac nonnulli abbates, multique calogeri & clerici sæculares. Sunt & nonnulli, qui dicuntur cardinales ecclesiæ Constantinopolitanæ, & etiam inter eos sunt oratores trium aliorum patriarcharum, &, ut dicitur, de proximo expectatur quidam archiepiscopus magnus de Russia, venturus per terram cum magna comitiva. Numquam profecto credidissem talem & tantam prælatorum & ecclesiasticorum ac nobilium comitivam invenire: quæ ut ex ipso aspectu facile apparet, valde est venerabilis, & ad hanc sanctam unionem de qua agitur, satis prona apparet, & bene inclinata esse videtur: immo eam, quantum ex verbis conjecturari potest, ardentissime desiderant; quod etiam ex facto id ipsum facile comprehenditur, cum dominus imperator valde infirmus, & dominus patriarcha antiquissimus, ex tam longinquis partibus venerint, & tot periculis & variis casibus se submiserint, ex qua re non potest non comprehendi, immo manibus, ut sic dixerim, palpari ferunt ipsorum animus ad hanc unionem. Et certe nemo est, qui hæc omnia prospiciat, quem ipsi in tanto fervore & tali dispositione ad compassionem non inducant, & de hac unione bene sperare faciant. Ipse dominus imperator a medietate corporis infra videtur non posse se juvare, & impossibile sibi esset transire montes. Similiter & domino patriarchæ qui antiquissimus est. Ipse dominus imperator cras hinc recedet versus Ferrariam, (a) ad quem locum dominus patriarcha sequenti die iter arripiet. quam sanctum opus sit intendere huic sanctæ unioni, optime videtur. Nec opus fore existimo exhortari vos ad prosequendum & promovendum tam sanctam rem, cum omnis catholicus Christianus naturaliter ad illam inclinatus esse debeat. Hoc audeo dicere, si quis illam promoverit, majus apud Deum meritum acquiret, quam si toto vitæ suæ tempore jejunaret atque oraret, & alia pietatis opera faceret. Si quis impedierit, tamquam infinitarum animarum homicida, in inferno cum Juda portionem habebit. Valete memores semper mei in vestris orationibus, ubicumque fuero existimetis me non esse solum....

(a) Andreas a sancta cruce tradit Græcos Venetiis receptos fuisse *cum magno campanarum pulsu* die nono Februarii 1438.

(a) *Quarto Martii Græcorum imperator Ferrariam magno cum equitum apparatu ingressus est, &c.* inquit Andreas a sancta Cruce.

CONCILIUM BITURICENSE anni MCCCCXXXVIII.

S'ensuit ce qui a été fait à Bourges par les prelats de l'eglise de France, mandez par le roy nostre sire, aveuc les universitez, maistres, docteurs, chapitres,* &c. à éviter la division ou scisme entre le saint concile de Basle & nostre saint pere le pape, &c.

Anno 1438. Ex ms. Vedastino.

Ledit conseil mandé au premier jour de May cccc. *&* XXXVIII. *fut continué & entretenu jusqu'au Jeudi* V. *jour de Juing, auquel jour le roy presida audit conseil, & furent premierement oy les ambassadeurs de nostre saint pere, premierement l'archevesque de Crete, qui parla en latin & apres en franchois, l'evesque de Dine maistre en Theologie à Paris*, ordinis sancti Benedicti, *& a surnom* Versailles. *Et estoient en ladite ambassade* II. *evesques.* I. *docteur.*

Item, lendemain furent oy les ambassadeurs du concile; c'est à sçavoir l'evesque de Sipons, l'Abbé de Veselay, maistre Thomas de Courcelles, l'arcediacre de Mets, & un autre licentié neveu de l'arcevesque de * *Lam.*

* f. Lyon.

Maistre Thomas proposa en franchois sa matiere en l'autorité de saint concile, monstrant les inconveniens de la dissolution que le pape voloit faire, & ses sequelles, &c. & fut tres notable cose à oir, & en apres l'arcediacre de Mets, ad idem secundum jura canonica. *Et respondit à aucunes raisons des autres, & specialement en ce qu'il se voloit fonder sur une fausse bulle, qui avoit esté bullée* raptim, *& avoit esté rompu le plon à Basle, & par icelle fausse bulle, dont ils firent plusieurs copies en la faveur du pape & monstrées aux Gres, les Gres ont esté deschus. car il apparoit par icelles*, quod concordes erant de loco pro reductione Græcorum, &c. *De laquelle chose ils ne sont pas contens*, pro præsenti, *&c.*

Les ambassadeurs du pape requerroient au roy nostre sire V. *choses & les laisserent depuis par escript.*

1. *Que le roy voulsit tenir & approuver le concile de Ferrare*, tamquam concilium universale sive ycumenicum.

2. *Qu'il voulsit envoyer ses ambassadeurs audit concile de Ferrare & à nostre saint pere, en approuvant ledit concile, comme fils d'obediance.*

3. *Qu'il voulsit que ung chacun veullant aler audit concile de Ferrare, y poeut aler liberalment à sa volenté.*

4. *Qu'il voulsit revoquer & rappeller ses ambassadeurs estant à Basle, & commander à ses subges qu'ils se departissent dudit lieu de Basle.*

5. *Qu'il voulsit faire rapeller, revoquer & mettre au neant le decret de suspension fait par yceulx de Basle contre nostre saint pere.*

Les requestes que firent ceulx du saint concile.

1. *Requerrent au roy qu'il luy plust auctoriser & faire garder en son royalme comme roy tres Chrestien les saints decrets par eulx faits pour la reformation de sainte eglise* in capite & in membris, *&c. que estoit chose sainte, &c.*

2. *Qui feist defense à ses subgés pour le bien universal de l'eglise de non aler au concile de Ferrare, pour eviter toute matiere de division, attendu que le saint concile de Basle estoit vray concile, & ayant auctorité* a Sancto Spiritu, *&c.*

3. *Qu'il luy pleust envoyer ses ambassadeurs de nouvel audit saint concile de Basle, pour faire & traitier ce qui estoit à parfaire pour le bien de l'eglise universelle & la reformation d'icelle, tant* in capite, *comme* in membris.

4. *Qui lui pleust à faire garder en son royalme & seigneuries, & mettre en execution le decret de suspension fait par ledit concile contre le pape, &c.*

Item, les dessusdits oys, comme dit est, icely jour apres la proposition maistre Thomas, les parties retraites, c'est à sçavoir lesdits ambassadeurs tant d'un côté comme d'autre, monsieur le Chansellier en la presence du roy, monsieur le Dauphin, monsieur de Bourbon, monsieur Charles Danjo, perre, monsieur de Bretaigne, le comte de Vendosme & plusieurs autres, dit & recita les causes pourquoy le roy avoit assemblé les dessusdits. Et en effet dit que c'estoit afin d'avoir conseil & advis dessus le discord & contrarieté des dessusdits, le pape & le concile, & pour eviter toute matiere de scisme; & sur ce parla bien & notablement en recitant cumment les predecesseurs roys de France avoient tousiours labourré au fait de l'eglise, procuré union, osté division & esclandre, &c.

Item, après sa proposition pour ouvrir la matiere tant d'un costé comme d'autre, furent esleus deux notables prelats à venir le lendemain afin que chacun peust estre mieulx adverti de deliberer en si haute matiere.

Item, monsieur l'evesque de Castres confesseur du roy, maistre en theologie à Paris fut ordonné ad ce faire, & monsieur l'evesque de Tours qui est solemnel juriste.

Item, & le lendemain parla premier ledit evesque de Castres moult solemnellement, & prouva clairement que l'eglise & le concile est dessus le pape en trois cas, c'est assavoir en cas de heresie, de schisme & de reformation generale, sans de rien desprimer l'autorité du pape qui est chief de l'eglise, &c. Mais quia est peccabilis, auferibilis, *&c.* oportet ponere unam secundam, quæ habeat ipsum regulare si deviet, quæ est ecclesia.

Item, monsieur de Tours tantost apres confirma le dit de l'autre, argua pro & contra, *en recitant plusieurs abus de court, le grant convoitise, le grant travail du roiaume* in pe-

conils & aliis, *en consultant necessairement la reformation, & notablement proposa en verité chacun en son endroit.*

Item, apres lesdites propositions monsieur le Chansellier demanda par opinions, & à chacun demanda, assavoir se le roy devoit entendre ad media pacis in ista materia: *& se en ceste matiere il se pooit constituer mediateur. Et brief apres que chacun ot esté oy tout du long en ceste matiere, il fut conclu affirmativement* quod sic; *que le roy avoit grant part en l'eglise, & que en ensuivant ses progeniteurs, il devoit labourer* ad concordiam, *&c.*

Item, apres pro mediis pacis, *il fut conclu que le roy envoyroit lettres au saint concile & au pape, afin qu'on ne procedast plus avant, ne d'un costé ne d'autre, mais tout fust en suspens.*

Item, secundo *fu conclu d'envoyer certaine ambassade de par le roy, tant au pape que au concile, pour trouver moyens de pais aveucques certaines informations.*

Item, le second point principal dudit conseil de Bourges, fut de veir diligamment tous les decrés de Basle, afin que la reformation faite par iceulx decrets, fust gardée, salvis tamen aliquibus moderationibus de quibus infra.

Item, lesdits decrets tous plombés en un livre furent exhibés, & pour iceulx veir furent deputés aulcuns prelats & docteurs jusques à x. personnes, qui chacun jour y labouroient diligament, & y avoit souvent mainte controverse, ainsi qu'on a accoustumé en telles matieres diverses.

C'est ce qui fut ordonné au regard d'aulcuns decres de Basle.

Et I. *pour ce que la controverse* inter papam & concilium *sembloit estre causée pour ce que les vacans avoient esté osté au pape par ledit concile, dont le pape estoit mal content, il fu apointié, que on regarderoit à lui faire aucune provision, comme il luy avoit esté promis à faire ledit decret, & que pour ce le pape se pourroit plus legierement apaisier* provisione sibi facta.

Item, & fu desclairié & determiné par lesdits deputés, & depuis aussi par toute la congregation, quod vacantiæ nullo jure debentur papæ nec alteri cuicumque, *& le cause pourquoy ils furent accordez, premierement fu pour mettre sus un voyage à recouvrer la terre sainte: mais depuis le pape les a tousiours prins & levé bien rigoureusement,* licet indebite, quia causa cessat, *&c.*

Item, combien qu'il fu dit, que le pape a suffisament pour son estat en la terre de l'eglise; neantmoins pour ladite promesse, il fu dit qu'il aroit provision son temps durant seulement & sans prejudice en temps à venir, en la maniere qui s'ensuit; c'est assavoir que de tous les benefices vacans electis ou aultres, de quequonque taxe qu'ils soient, on paiera au pape pour tous droits de chambre, menus services, sacre, &c. la quinte partie du taxe, à laquelle ledit benefice estoit taxé devant la reduxion faite à Constance par un decret qui se commence attendentes, *par lequel les vacantes furent reduits à la moitié:* verbi gratia, *ung evesché estoit taxé à quatre milles à Constances fu reduit à deux milles. Et pour la provision dessusdittes on payera la quinte partie des quatre milles que on payoit devant ladite reduction, & ainsi de tous autres benefices le quint, & brevement ladite somme que on payera pour ladite provision, monte presentement la valeur de deux dismes.*

Item, la moitié de ladite somme se payera in fine anni a tempore pacificæ possessionis, *& l'autre* in fine secundi anni.

Item, les benefices au dessous de dix livres ne payeront point pour ladite provision.

Du decret de la collation des benefices.

Il a esté dit & determiné que la collation des benefices omni jure *appartient aux collateurs & ordinaires, & que desormais la collation leur demourra, & que toutes expectatives cesseront, comme chose condamnée* omni jure & specialiter in capitulo *Ullam.* de consec. præ. *&c. & pour la raison dudit chapitre n'aront plus lieu en ce roiamé.*

Item, & les elections & confirmations se feront secundum jus commune, *les exems en court de Rome sans vacance, & moyenant la provision dessus dite.*

Les exemtions faites depuis le concile de Constance n'aront point de lieu.

Item, le prelats pourront donner les benefices, est assavoir les deux parties d'iceux à qui leur plaira, mais que ce soient gens idoines, &c. ut in c. commune *de præ.* alias superior providebit.

La tierce partie se donrra aux graduez & non à aultres en ceste maniere, que ceulx qui seront graduez & residens es estudes, aront les deux pars de ceste tierce partie, & l'autre partie de ceste tierce partie, le prelat le porra donner à ung gradué estant absent.

Item, au regard de ce, il y a plusieurs qualifications qui seroient trop longues à escripre icy, lesquelles vous seront envoyez autrefois.

Item, ce nonobstant est reservé au pape la collation de ses familliers & officiers de cours de Rome, moyennant ce qu'on moderera le nombre d'iceulx, &c. combien que le decret de Basle adcorde au pape la prevension des benefices, neantmoins audit concile de Bourges il ostent la prevension dessus dite.

Item, le pape en sa vie pourra conferer en chascune eglise cathedrale aucuns benefices, & me semble que de chacun nombre de xx. prebendes, il porra conferer l'une & pour une fois, ainsy de quarante prebendes il conferroit deux en sa vie. Aucuns y voloient mettre de x. livres.

Item, au regard des causes introduites en court & à Basle, elles se finiront où elles sont commenchiés, & de cetero *seront toutes revoquées* ad partes, *& ne porront estre traitiés les*

parties ultra unam dietam &c. juxta 1. statutum.

Et se il avenoit que la court fust citra montes, *nuls ne porra estre trait en court* ultra duas dietas in dicta curia, sed fiet remissio, *mais les officiers du pape porront traire leurs parties* in curia propter auctoritatem curiæ Romanæ.

Item, pro recipiendis sacris ordinibus nihil erit recipiendum, nisi duo solidi cum dimidio pro carta. & sunt aliqua specificata ibidem, quæ in brevi explicari non possent; tam pro confinalibus, quam collatione beneficiorum, quoad pecuniarum receptionem B &c. quæ etiam videbuntur latius.

De gratiis expectativis ordinatum est quod locum habeant usque ad pascha, quoad illas quarum processus sunt jam actu intimati.

Item, les ordenances dessus dittes ont été faittes par lesdits deputés & depuis en general confermées & plusieurs fois corrigées & reformées; & finalement quant nous partismes de Bourges, elles n'estoient point encorres mises au net, ne en forme ordinaire, & pour ce ne les peusmes rapporter: mais pour ce que je fus du nombre desdits deputés, licet indignus, *& que j'en voie souvent parler, je les ai retenu en substance quant aux principaux decres.*

Item, tous les aultres decrés de Basle furent aprouvez, & fu conclu de demander de par le roy au concile, que lesdits decrés volsissent moderer selon l'ordonnance dessusdite, non pas qu'ils eussent autorité sur ledit concile, mais par maniere de requeste.

Item, fu conclu au regard de la division, quod reformatione ecclesiæ facta, rex Franciæ erat concors & prælati de loco eligendo pro reductione Græcorum, *& de ce seroient chargiez ses ambassadeurs, à laquelle chose s'accordoit le saint concile, lesquels estoient d'accord de queconques lieus; mais qu'il fust decidé que leurs decrés aroient lieu, par lesquels ja piecha il fu decreté & à Constance & à Basle*, quod papa non poterat dissolvere concilium legitime congregatum, &c.

Item, en la conclusion fu conclu de faire une proposition devant le roy, par laquelle il lui seroit dit ce qui avoit été fait pro bono ecclesiæ, pro unione, &c. *& après le requerre qu'il voulsist tout accorder, approuver, &c.* & decretum apponere, immo & quod omnia ista locum haberent in regno.

Secundo fuit requisitus rex super libertatibus ecclesiæ, virorum ecclesiasticorum, conservandis juribus ecclesiæ, &c.

Tertio, super provisione regni sui desolati & celeriter. Et super hoc quidam collega noster, magister in theologia, nomine magister Robertus *Erboule*, requisitus de sero in crastinum, solemniter proposuit, ita quod mirabile fuit ipsum audire, attento parvo spatio quod habuit, & super dictis tribus articulis hujusmodi responsum.

A Primo, rex humiliter & dulcissime regratiatur omnibus prælatis &c. honorem ecclesiæ & ipsos commendavit de bona obedientia. ad primum articulum rex comprobavit & laudavit omnia facta per ipsos & ex nunc voluit & vult, quod dicta decreta haberent locum in regno suo secundum modificationem, &c.

Quoad libertates ecclesiæ, rex voluit & accordavit prælatis & aliis ecclesiasticis, quod haberent omnino suas libertates & privilegia talia qualia habebant & habuerunt tempore B. Ludovici & Philippi Pulcri, nec volebat aliqua infringere, nec infringi facere; & super his duobus volebat litteras fieri, & illas in toto regno publicari, & illas facere observari.

Quoad tertium excusavit de anno præterito, quod non fecit armatam: pro isto anno dicit quod usque nunc etiam eadem causa fieri non potuisset, propter caristiam & famem, quæ auxisset cum sua comitiva; sed dixit quod congregaret consilium suum & illos de sanguine suo, & quod per Dei gratiam intendebat breviter providere. quibus habitis, recesserunt omnes, nos illa die, alii in crastinum, & rex, &c.

C Prælati fuerunt in magno numero, archiepiscopi Remensis, Turonensis, Bituricensis, Tolosanus & Cretensis, qui fuit ex parte papæ. Episcopi usque ad xxv. Abbates, priores, capitula & de studiis multi notabiles viri in magno numero. de nostro studio Parisiensi fuerunt tres magistri in theologia solemnissimi viri, duo decretistæ & unus artista.

LITTERÆ CONCILII BASILEENSIS,

D *Quibus mandat eos excommunicari qui Johannem abbatem Cisterciensem dolose ceperant.*

SAcrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, venerabilibus Bituricensi & Auxitanensi archiepiscopis, ac episcopo Eduensi, salutem & omnipotentis Dei benedictionem. Anno 1438. mense Aug. *Ex Autographo.*

Quos noxiæ voluntatis adeo captivat perversa intentio, ut auctoritatem sanctionis canonicæ contemnentes, in aliorum graves prolabentur injurias; nimirum si hos severius ecclesiastica censura percellat, & pro E demerito rigorem adjiciat judiciariæ potestatis. Ad audientiam siquidem nostram, dilecto ecclesiæ filio Johanne abbate monasterii Cisterciensis Cabilonensis diœcesis, referente, pervenit, quod cum olim ipse Johannes abbas ad locum de Divione Lingonensis diœcesis, pro certis suis peragendis negotiis equitando tenderet, quidam iniquitatis filii & perditionis alumni, videlicet Johannes *de la Roque*, aliàs *Archambaut Ponchon de la*

A de la *Riviere*, & Ludovicus *de Blanchefort*, aliàs *Le petit Blanchefort* armigeri, nec ordini nec dignitati deferentes, timore Domini relegato, cum nonnullis suis in hac parte complicibus, eumdem Johannem abbatem habitu religionis indutum, ejusque familiam hostiliter invadentes, captivarunt & captum abduxerunt, & per sex hebdomadas vel circa detinuerunt captivatum, ipsum equis, mulis, libris, vestibus, sigillo & aliis clenodiis, rebus & bonis nequiter spoliando, necnon multiplicia sibi damna, injurias & offensas irrogando in divinæ majestatis offensam, ecclesiasticæ libertatis vilipendium, ipsius abbatis maximum præjudicium & jacturam, ac perniciosissimum exemplum plurimorum.

B Nos igitur attendentes, quod non decet, nec expedit præfatos sacrilegos, ipsisque super hujusmodi horrendis & detestandis excessibus præstantes auxilium, consilium vel favorem, absque animadversione debita relinquere incorrectos, circumspectioni vestræ per hæc nostra scripta committimus & mandamus, quatenus vos, vel duo aut unus vestrûm, omnes & singulos hujusmodi sacrilegii patratores, clericos & laicos; ac eos qui ipsis in præmissis dederunt auxilium, consilium vel favorem, excommunicatos & anathematizatos publice nuntietis, & faciatis ab aliis nuntiari; vosque nihilominus de prædictis omnibus & singulis & ea contingentibus auctoritate nostra summarie, simpliciter & de plano, sine strepitu & figura judicii, solerti & fideli adhibita diligentia, informetis; necnon armigeros prædictos, omnesque alios & singulos clericos & laïcos, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, ordinis, status vel conditionis existant, quos per informationem hujusmodi repereritis commisisse aut committi fecisse vel mandasse prædictos excessus, aut in eis committendis præstitisse auxilium, consilium vel favorem, nominatim & in specie tamdiu excommunicatos, diebus Dominicis & festivis, pulsatis campanis, candelis accensis, in eisdem ecclesiis atque locis, cum in eis fuerit major cleri & populi multitudo, publice nuntietis, & per alios nuntiari faciatis, ac ab omnibus arctius evitari, donec prædicto abbati ablata restituerint, & de injuriis eidem irrogatis satisfecerint competenter, ac cum vestris litteris rei veritatem continentibus ad nos seu sedem apostolicam venerint absolvendi. Et insuper vos ipsi, seu etiam duo, vel unus vestrûm eosdem armigeros, & alios dicti sacrilegii principales patratores, sub privationis omnium feudorum, quæ ipsi ab ecclesia quomodolibet tenent, ac perpetuæ infamiæ pœnis, eadem auctoritate districtius moneatis & requiratis, quatenus infra certum per vos seu aliquem vestrûm eis præfigendum terminum præfato abbati ablata hujusmodi restituisse; necnon de injuriis, damnis & interesse plenariam & condignam satisfactionem impendisse debeant, alioquin infra certum alium terminum, quem eis ad hoc similiter duxeritis præfigendum, ipsos declaretis pœnas prædictas damnabiliter incurrisse, invocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis.

C Ceterum si ipsorum armigerorum & aliorum prædictorum præsentia pro monitionibus eis & citationibus de ipsis faciendis tute haberi nequeat, nos vobis monitiones & citationes quaslibet per edictum publicum locis affigendum publicis, de quibus sit verisimilis conjectura, quod ad notitiam monitorum & citatorum hujusmodi pervenire valeant, faciendi plenam & liberam concedimus tenore præsentium facultatem: Volentes quod monitiones & citationes perinde arctent monitos & citatos, ac si eis factæ præsentialiter & personaliter extitissent. Non obstantibus tam felicis recordationis Bonifacii papæ VIII. illis præsertim quibus cavetur, ne quis extra suam civitatem vel diœcesim, nisi in certis exceptis casibus, & in illis ultra unam dietam a fine suæ diœcesis ad judicium evocetur, & ne judices extra civitatem vel diœcesim in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, seu alii vel aliis vices suas committere, aut alios ultra unam dietam a fine diœcesis eorumdem trahere præsumant, ac de personis ultra certum numerum ad judicium non vocandis, quam aliis constitutionibus apostolicis contrariis quibuscumque: ac si aliquibus communiter vel divisim a sede apostolica indultum existat quod interdici, suspendi vel excommunicari, aut extra vel ultra certa loca ad judicium evocari non possint, per litteras non facientes plenam & D expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Basileæ, IV. non. Augusti, anno a nativitate Domini MCCCCXXXVIII.

EPISTOLA JOHANNIS cardinalis S. Petri, ad Rabanum archiepiscopum Trevirensem.

Commendat ei Nicolaum de Cusa, quem de ecclesia parochiali de Brincastel *providerat.*

E Reverendissimo in Christo patri & domino R. Dei gratia archiepiscopo Trevirensi, sacri imperii electori, amico nostro singularissimo. *Ex ms. Crucigerorum Leodiensium.*

Reverendissime in Christo pater & domine, amice noster singularissime, felices ad votiva successus. Exigit dilectionis affectio, quam ad venerabilem decretorum doctorem NICOLAUM DE CUSA (a) præpositum monasterii *Meymfelt*, ob ejus laudabilia merita &

(a) Is postea fuit episcopus Brixinensis, atque S. R. E. cardinalis, & legatus sedis apostolicæ in Germaniam.

utilia servitia huic sacro concilio per ipsum sæpenumero impensa habemus., ut has nostras litteras in ipsius favorem V. R. P. mittamus. Rogamus igitur eo quo enixius possumus [modo] eamdem paternitatem vestram reverendam, quatenus eum paterna benevolentia suscipere dignemini, non patientes eidem aliquam injuriam aut quovis modo molestiam in persona aut rebus per quempiam inferri, sed nostri amoris intuitu sibi in suis opportunitatibus vestri favoris auxilia impertiri, præsertim in assecutionem pacificam ecclesiæ parochialis oppidi in *Brincastel*, de qua ex commissione per sacrum concilium nobis facta providimus. Iterum eodem affectu eamdem R. P. V. rogamus, quatenus quantocius poteritis, vestrum benignum responsum super his nobis rescribere dignemini, ut eumdem Nicolaum de hoc assecurare valeamus, & eidem persuadere, quatenus se ad filialem & debitam subjectionem & fidelitatem R. P. V. complacentiam absque ulla hæsitatione donet; in quo nobis gratissimam faciet eadem R. P. V. complacentiam, quam votivis successibus conservet Altissimus. Ex Basilea XII. Augusti.

Jo. cardinalis S. Petri, apostolicæ sedis legatus.

APPELLATIO PRINCIPUM electorum.

Anno 1439. 13. Aug. *Ex ms. Crucigerorum Todiensium.*

NOs &c. sacri Romani imperii principes electores, coram venerabilibus viris notariis & testibus hic præsentibus proponimus & dicimus, quod licet fidos & indefessos labores impendimus gravissimis expensis, ut catholici principes, sollicita conventione, sedula oratorum missione, ut detestabile inter S. D. N. & sacrum Basileense concilium cessaret dissidium, reformarentur dissidia, fieret pax in populo catholico, in omni honore & reverentia ecclesiæ status refloreret; hactenus tamen, quod dolenter referimus, tam gratum nihil aut acceptum partibus hinc inde nostræ sollicitudines offerre potuerunt, per quod ad pacem nonnumquam digesta oblata medicina condescenderint. Sed nostris undique multorum regum & principum seclusis precibus, pendentibus laboribus & expensis, protestationibus, quæ veluti schismatis fomenta extinguere quæsivimus, in execrabilem & duriorem se divisionem præcipitarunt. SS. D. N. dominum EUGENIUM papam IV. quadam sua sententia patres sacri Basileensis concilii, ut asserunt & palam prædicant, ab omni pontificali & papali administratione emittentes, ea agunt & nituntur impedire, quæ dictus dominus EUGENIUS papa & alii Romani pontifices facere consueverunt: dicto nihilominus S. D. N. Eugenio se opponente, & in contrarium omni sua, ut ante, auctoritate utente, id evenit, ut contrariis tam in hujusmodi dissidii & divisionis materia, quam etiam in aliis casibus, dietim processibus, sententiis, mandatis & edictis nos & nostri molestamur, & quotidie inquietamur; quæ etsi hactenus spe futuræ pacis, licet maximo incommodo, & in grave ecclesiastici gradus periculum patienter sustinuimus: conspicimus tamen non solum ad pacem non conferre, quin immo hujusmodi divisionem multipliciter consoveri. Nos itaque attendentes dum in radice palam contraria prædicatur auctoritas & contradicit, quidquid tandem ejusdem auctoritatis prætextu quomodolibet editur, decernitur, sive mandatur, & dum uni obedire studemus, in aliud veremur incidere; sicque timoratæ undique fluctuant conscientiæ, nesciunt in quam partem declinare. Succedunt dietim irreparabilia scandala, vertitur in vulgi disceptatione superiorum auctoritas, a summo usque ad ima singuli fidelium conventus, proh dolor! ut videmus, hoc schismate ob singulares affectiones graviter inclinantur. Res hæc tenebrosa in nubibus aëris ingeniorum nostrorum vires excedit, & absque periculo non valemus apud nos ipsos rem litteratissimis tam difficilem determinare.

Quibus attentis, hac hactenus confidentia ducti probabili, nostra pensata dubitatione sperabamus, quod neutra nos partium hac diversitate minime definita aut determinata in alio concilio, ut cum aliis regibus & principibus sæpe expetivimus, requisivisset; sed his non obstantibus, nunc per legatos, nunc per oratores, nunc vero bullarum affixione prætendunt hinc inde nos requirere, ut tam arduissima re, quæ de auctoritate ecclesiæ & fidei catholicæ fundamentis multipliciter variat, partem statim assumamus, uni obedientes, reliquum repellendo, quemadmodum in dictis asseritur contineri bullis, litteris & processibus, quas hic non repetimus & pro expressis haberi volumus, quantum pro nobis faciunt, & non aliter seu alio modo, de quo expresse protestamur, plenius continetur.

Ex illis igitur causis & aliis suis loco & tempore dicendis, proponendis & allegandis, de quo similiter protestamur, ab omnibus & singulis mandatis, processibus, sententiis, sive edictis obtentu præsentis dissidii, directe vel indirecte, quomodolibet fulminatis seu fulminandis, requisitionibus jam factis aut in futurum faciendis, pro nobis, nostris & quibuslibet nostrûm subditis adhærentibus & adhærere volentibus, ad sacrosanctum generale Basileense, futurum generale & œcumenicum concilium, SS. dominum nostrum Eugenium papam IV. sanctam sedem apostolicam, alium vel alios, ad quem vel ad quos de jure fuerit appellandum, om-

nibus melioribus modis, via, causa, & formis, quibus hoc efficacius fieri potest & debet, tam conjunctim quam divisim provocamus & appellamus, submittentes nihilominus nos & omnia bona nostra, ac adhærentium & adhærere volentium præfatorum sacri concilii SS. D. N. Eugenii, sanctæ sedis apostolicæ, seu alterius ad quem appellandum fuerit protectioni & defensioni, ex tunc petentes instanter, instantius, instantissime apostolos seu litteras dimissoriales nobis tradi & assignari: protestantes quod per nos non stat, quominus eas recipiamus, si quis sit qui nobis dare vellet, tradere & assignare, cum protestatione insinuando, prosequendo hujusmodi appellationem suis loco & tempore opportunis: super quibus a vobis dominis notariis publicis petimus instrumentum confici seu instrumenta tot quot fuerint necessaria & opportuna, cum aliis protestationibus & clausulis apponi solitis, necessariis & consuetis, salvo jure addendi, mutandi, minuendi, & aliis, prout fuit & est moris, &c.

Exhibita est præsens schedula nobis notariis infrascriptis per reverendissimos patres dominos THEODERICUM archiepiscopum Moguntinum, ac JACOBUM electum & confirmatum Trevirensem, pro se & nominibus propriis; necnon præfatum dominum THEODERICUM archiepiscopum, illustris principis FREDERICI marchionis Brandeburgensis, reverendum patrem FREDERICUM episcopum Wormatiensem, illustris principis domini LUDOVICI comitis palatini Rheni, & venerabilem dominum HENRICUM de Erpell. reverendissimi patris domini THEODERICI Coloniensis archiepiscopi principum electorum oratores & ambassiatores, prout &c. die Jovis XIII. Augusti, horis vesperarum vel quasi, in stuffa capitulari ecclesiæ Moguntinæ, præsentibus dominis Jo. abbate S. Matthiæ extra muros Trevirenses, Philippo de *Sirck* decano ecclesiæ Trevirensis, anno &c. MCCCCXXXIX.

Z. HENRICUS DOL.

EPISTOLA JANUENSIUM ad concilium Basileense.

Gratias agunt de liberatione Baptistæ de Flisco & Amfrionis Spinulæ.

Anno 1439. *Ex schedis Mabillonii.*

SAcrosancto concilio Basileensi consilium ancianorum civitatis Januæ.

Scimus, reverendissimi patres & domini, præstantiam vestram non expectare, ut pro his quæ recte gerit, laus humana aut alia merces ab hominibus rependatur, cum præsertim a sapientibus traditum sit, esse recte factorum præmium recte fecisse. Sed & paternitates vestræ, quæ solum Deum intuentur, & ab eo sibi rependi cupiunt accumu-

A lationem mensuræ, multo minus desiderant a nobis pro beneficiis suis gratiam sibi referri. Nos tamen dum cogitantes quanta non solum benignitate, sed quo labore ac studio pene incredibili dominationes vestræ contenderunt, pro liberatione civium nostrorum Baptistæ de Flisco & Amfrionis Spinulæ, nefas putamus, pro tanto beneficio non agere illis gratias ingentes & infinitas. Magnum profecto fuit beneficium vestrum, sed & auxit gratiam illius, quod magno labore summaque difficultate res confecta est, quamquam nullis accedentibus nostris precibus dominationes vestræ hujus liberationis negotium susceperunt. Habemus igitur illis gratias immortales, protestantes enixius, ut si quid est, aut erit in quo possimus votis eorum inservire, id nobis indicetur; namque in omnia vota sua nos semper habebimus ex animis paratos. Data Januæ, anno MCCCC. XXXIX. die IX. Septembris.

B

Consilium ancianorum Januæ.

C

PROTESTATIO ULTIMA MAGUNTIÆ concepta & facta.

NOs, &c. attendentes quod si sacrorum generalium conciliorum sedisque apostolicæ honor & auctoritas ... ut principibus catholicis sanctæ matris ecclesiæ filiis, in cunctis agendis nostris semper insideat animis, totum in hoc jactavimus cogitatum, ut inter fluctuantes mortalium sententias, quas, proh dolor! præsens ad nos ecclesiæ scissura quotidie defert contrarias, sic recti tramitis incedamus protecti clypeo, sic sedem honoremus apostolicam, ut sacrorum conciliorum non lædatur auctoritas, & sacras sic generales colemus synodos, ut apostolica sedes, quam inter cunctas primam credimus, non in juris sui præeminentia deprimatur. Sed quod dolentes referimus, adeo sacrum Basileense concilium & S. D. noster se mutuo inque se invicem contrariis processibus insæviunt, mandata atque decreta tam adversa conficiunt, ut non solum quid ea in re verius, justius & sanctiusque tenendum sit, nos ipsi probabiliter ignoramus: quin immo confusio status multiplicatur ecclesiæ, succrescunt scandala, fidelium hominum perplexantur animi, dietim gravior serpit divisio, ut nisi celeri succuratur antidoto, dato libello repudii, ecclesiæ unitas tam in superioribus potestatibus, quam singulis fidelium conventibus, extra mundi terminos exsulabit. Sacrum namque concilium non solum S. D. N. Eugenio papæ nullam papalis dignitatis administrationem attribuit, quin immo privatum prædicat & depositum reputari, sibique non obediendum cunctis principibus & fidelibus Christianis palam maximarum pœna-

Ex ms. Crucigerorum Leodiensium.

D

E

rum formidine conatur præcipere. Vice versa S. D. N. nullam Basileensi generali concilio auctoritatem deferre, quin immo conciliabulum, & in alia prætendit loca translatum, inhibens nihilominus pœnis non mediocribus, ne quisquam cujuscumque status, &c. concilium audeat Basileense profiteri, prout in bullis litteris & processibus partium, quas, quantum pro nobis faciunt, hic [non] repetimus, & pro expressis haberi volumus, plenius continetur. Evenit, proh dolor! ut quicquid altera partium sua etiam auctoritate agitat, altera non solum hæreticum dicit & schismaticum, quin immo in maximam fidei catholicæ utriusque auctoritatis læsionem, scandalum, & confusionem totius orbis palam & publice promulgare non veretur. Nos itaque ut catholici principes & fideles sanctæ matris & sedis apostolicæ devoti filii, hujusmodi nostræ matris condolentes angustiis, fidos nostros indefesse multiplices, nunc soli, nunc aliorum regum & principum assistentia, precibus & protestationibus hactenus labores impendimus, quantumcumque absque gravi perplexitate animorum potuimus spe futuræ pacis, neutri partium quidquam obedientiæ impendere distulimus. quod dum tandem, ut desideramus, minus profuisse conspicimus, & quod tanta sinceritate extinguere conati sumus, ex utriusque partis adhærentia amplius, quod dolenter referimus, conspicimus dilatari. animadvertentes quod quodcumque in antea sacri Basileensis concilii mandatum obediendo recepimus, contra S. D. N. Eugenii nos potestatem erigimus, illi contradicimus, suæque resistimus auctoritati. Et si quo sanctitatis suæ præcepto paremus, sacrum nos Basileense concilium fautores schismatis & hæreticæ pravitatis reputabit. Hæc nostrorum diversitas vires succidit ingeniorum. hinc os in cœlum tollere veremur. Has duas ecclesiæ præeminentias, nostræ nolentes inniti prudentiæ, nequaquam possumus, volumus, seu intendimus tam tenebrosam in nubibus aëris quæstionem quomodolibet diffinire. In tanta profecto contrarietate processuum, edictorum, mandatorum, requisitionum merito perplexi, velut inter retia provoluti pisces, latera undique pertimescentes, nescimus in quam partem declinare, timoratis undique quærentes gravatis consulere conscientiis, ne dum unum amplectimur, in alterius laqueum graviter incidamus, confusioni totius fidei catholicæ & ecclesiastici status & innumerabilibus in populo scandalis, quæ ex utrisque partibus propter adhæsionem præmissorum provenire quotidie conspicimus, & quæ dietim, proh dolor! nisi occurreretur, graviora expectaremus, possibilibus remediis occurrere cupientes, sacri Constantiensis concilii attenta constitutione super provisione schismatis edita, quæ incipit *Frequens*, certis inter nos aliosque reges & principes intelligentiis, confisi supradictis causis aliisque suis loco & tempore clarius explicandis, alias per nos factas protestationes renovantes in his scriptis, convenimus, dicimus, & protestamur, & in antea nullum edictum, sententiam, processum seu alias mandatum quodcumque partium contra aut in se invicem alios quoscumque seu quemcumque cujuscumque statum, dignitatem, beneficium, officium, bona, res, jus, vel actionem, præjudicium seu gravamen quomodolibet, directe vel indirecte respiciens cujuscumque dignitatis conditionis & status, etiamsi papalis fuerit, occasione præsentis diffidii fulminatos, si qui fierent aut fulminarentur in futurum, sive contra decreta alias per nos acceptata, sive alias quæcumque seu quascumque contrariorum affectuum in terris & dominiis nobis & ditionibus nostris subjectis nequaquam recipiemus, publicari seu affigi permittemus; quin immo impetrantes, promoventes, etiamsi motu proprio concedentur, recipientes, utentes, publicantes seu affigentes, in judicio quomodolibet dantes vel allegantes, eo ipso ex omnibus dominiis & terris nobis subjectis censeantur relegati, & bona eorum ipso jure confiscata, ultra hoc si extranei fuerint, pœnis condignis arbitrio ordinariorum moderandis acrius puniendi. Verum cum non solum ex supradictis mandatis, processibus, sententiis sive edictis; quin immo etiam ex singularibus aliis concessionibus, sententiis, processibus sive mandatis, qualiacumque sint, aut quibuscumque nominibus censeantur, sic, ut præmisimus, in fonte & origine contrarietas & perplexitas generetur; quin immo nos experientia diuturna edocuit, statum non solum universalis, sed & aliarum ecclesiarum confundere graviter, scandala irreparabilia generari, & partes hinc inde contendentes per multorum assistentiam multipliciter in suis extremitatibus confoveri. Edicimus quod similiter in antea nullus potest processus, mandata, sententias, decreta, &c. quæ per se aut alia sua auctoritate in quibuscumque causis vel negotiis etiam actu pendentibus, post tempus hujusmodi fieri contingeret, in terris & dominiis nostris nullatenus recipiemus; quin immo publicantes, affigentes, seu alias quovis modo utentes pœnas supradictas eo ipso incurrant, pœnitentiariæ litteris & aliis omnibus in foro conscientiæ suo & quemquam judicio reliquentes. Nolumus tamen per præmissa ea quæ per utramque partem prius rite facta, data aut concessa fuerint, in aliquo lædere, sed illa in omni suo robore cum effectu durare & firmiter observare, & sic quod nostra tam spiritualia quam sæcularia ordinabimus consistoria, ut unicuique petenti, expedite, quomodolibet cessante impedimento, justitia ministretur.

Ut autem pia & sincera omnium nostrum clareat intentio, nec quisquam nos aut sine capite vivere, aut sine superioris auctoritate stare velle sinistre forsan suspicetur; dicimus & expresse protestamur, quod per dictas conventiones, ordinationes, seu ad invicem consensus, non intendimus neque volumus ab obedientia sacrorum conciliorum aut sanctæ sedis apostolicæ quolibet modo recedere; sed in tantis contrarietatibus, angustiis, scandalis, & perplexitatibus, ut ad pacem & unionem deveniatur, citius animos nostros suspensos tenere, donec per aliud sacrum generale aut œcumenicum concilium, aut alias de consilio litteratorum, doctorum, nostrorum sacrique Romani imperii optimatum, quid agendum, cui potius obediendum sit, conclusum fuerit seu determinatum. ad quod efficiendum labores nostros, quantum ex injunctis nobis incumbit officiis, solum Dei, sanctæ matris ecclesiæ & sedis apostolicæ respectu, Deo nobis auxiliante, operam dabimus, laboresque nostros fidos & sollicitos impendemus.

RESPONSIO SACRI CONCILII generalis Basileensis, universalem ecclesiam repræsentantis, oratoribus sereniſſimi principis domini Friderici regis Romanorum, &c. necnon illustrissimorum principum dominorum electorum sacri Romani imperii ad petionem per eos porrectam; cujus tenor sequitur & est talis.

Ex mss. illustrissimi domini Chauvelin.

Dignentur vestræ reverendæ paternitates ad exhortationem & devotam postulationem sereniſſimi domini nostri Romanorum regis, &c. necnon suorum principum electorum, sua vota conferre, quatenus modis congruis, ad generalis concilii ab omnibus indubitati congregationem infra unius anni spatium perveniatur, loco suæ majestati & suis electoribus grato, rebus gerendis accommodo.

Primo quidem sancta synodus commendat devotionem & sinceram intentionem, quam præfati sereniſſimus Romanorum rex & illustres principes, ad unionem & pacificationem ecclesiæ sanctæ Dei habent, & per prædictos solemnes nuncios ac oratores cum eorum litteris ad hoc sacrum concilium destinatos, in congregatione generali facunde & prudenter explicarunt.

Secundo, præfatis oratoribus commemoretur, quomodo in hac civitate Basileensi hactenus fuerit, & hoc sit generale concilium universalem ecclesiam repræsentans, quod merito apud omnes Christicolas multiplici ratione debet dici & reputari indubitatum & unicum. Et consequenter subjungatur, quod sine maximis periculis, incommoditatibus, sumtibus, & difficultatibus, ab hinc ad alium locum mutatio concilii fieri non poterit, prout res hæc se ipsam ceteris diligenter intuentibus indicat, & ipsa sancta synodus sæpius per oratores suos in diversis ambassiatis ac in isto loco verbis & scriptis oratoribus regum & principum sæculi multifarie luculenter ostendit.

Unde his præmissis aliisque plurimis attente consideratis, videtur patribus hujus sacri concilii, quod hæc insignis civitas Basileensis, cujus idoneitas multiplici experientia diuturne comprobata extitit, esset locus aptus, & rebus gerendis accommodus, ad quem cooperantibus præfatis dominis, sereniſſimo Romanorum rege & electoribus, non solum ex inclyta natione Germanica, sed ex omni fidelium natione, quæ sub cœlo est, convenirent omnes, qui generalibus conciliis interesse debent, & convenerunt una cum patribus qui in eodem concilio hactenus constanter perseverant, pax & unio ecclesiæ desiderata dari posset, præcipue cum hoc sacrum concilium inter alia sancta opera specialiter extitit congregatum ad pacem omnium Christianorum.

Nihilominus, istis nonobstantibus, ut prædicti sereniſſimus rex & principes electores, ceterique reges & principes, ac cuncti fideles clare percipiant meram & puram intentionem, quam habet hoc sacrum concilium ad unitatem & pacem ecclesiæ, & hactenus semper habuit, quodque patres in eo perseverantes parati sunt reddere omni poscenti de ea quæ in ipsis est fide rationem; utque præfati sereniſſimus rex & principes electores evidenter cognoscant, quod sacrum concilium multum cupit voti eorum complacere, pro pacificatione universalis ecclesiæ, divina favente clementia, consequenda, ipsa sancta synodus in hac Basileensi civitate inclytæ nationis Germanicæ in Spiritu-sancto congregata, & usque in præsentem diem legitime continuata, universalem ecclesiam repræsentans, offert se paratam, in tempore de quo fit mentio, ad locum ejusdem nationis rebus gerendis accommodum, & regiæ celsitudini gratum, sua propria auctoritate, modis congruis seipsam transferre, securitatibus tamen ante hujusmodi translationem decretandam & fiendam, in talibus præstari solitis & aliis necessariis datis & præstitis.

Obsecrat autem præfata synodus eamdem regiam celsitudinem, quatenus dignetur rem hanc aliis regibus & principibus intimare, eos toto ingenio & nisu inducendo, ut & illam ipsi amplectantur, veniantque personaliter, aut suos solemnes oratores mittant, ac prælatos alios, qui in generalibus conciliis de jure vel consuetudine debent interesse, ditionis eorum etiam ad veniendum inducant, ut pax & unio ecclesiæ sanctæ Dei dari possit. Securitates vero & alia quæ necessaria reputat & intendit hæc sancta synodus, sunt ea quæ sequuntur.

Primo quod serenissimus ipse rex dominus præstet suum & sacri imperii salvum-conductum ipsi sacro concilio ad alium locum transferendo, pro omnibus accedentibus ad ipsum, stantibus, recedentibus, in plena forma; detque operam, ut locus eligendus etiam det plenam securitatem & salvum-conductum, in libertatibus circa jurisdictionem, ac inhabitatoribus in victualibus & in aliis requisitis, prout solitum est præstari sacris generalibus conciliis, & præsertim prout per civitatem Basileensem factum extitit.

Similiter dabit operam, quod principes ecclesiastici & sæculares, ac loca ipsi concilio vicina, dent suos salvos-conductus, quodque prædicti salvi-conductus serenissimi domini regis, loci concilii, aliorum dominorum & locorum sint irrevocabiles, durentque continue per quatuor menses post finitum concilium. Deprecatur autem sancta synodus regiam celsitudinem, si quæ guerræ aut graves discordiæ tunc inter illos aut illa essent, dignetur se interponere pro treuga aut pace inter illos componenda.

Item, petit sancta synodus quod serenissimus ipse dominus Romanorum rex ipsi concilio intersit personaliter, legitimo cessante impedimento. quo adveniente, aliquem Potestatem & magnæ auctoritatis principem, sacro concilio gratum, in ejus procuratorem justitiæ habeat, polliceaturque sub verbo regio, per suas litteras patentes, quod non faciet, neque fieri permittet, Deo auctore, quantum in eo fuerit, quod sit vel esse possit directe vel indirecte contra ipsius concilii auctoritatem & libertatem.

Item, ne inanis & frustratoria rideatur hujusmodi sacri concilii translatio, quæ sine magnis periculis & difficultatibus fieri non potest, videtur permaxime necessarium, cum juxta declarationem sententiæ magnæ synodi Constantiensis, quicumque fidelis teneatur obedire mandatis, statutis, ordinationibus, aut præceptis cujuscumque generalis concilii, quod dominus rex & electores præfati per suas litteras patentes hoc sacrum Basileense concilium ante ipsius translationem decretandam certificent, quod concilium, dum in illo loco fuerit, recognoscent pro vero & indubitato concilio, eique adhærebunt cum effectu inconcusse, quamdiu durabit & continuatum fuerit, statutisque, ordinationibus, decretis, & mandatis per illud inibi fiendis acquiescent & obtemperabunt, & quantum cum eis erit, inviolabiliter facient observari, etiamsi adversarii ad illud non venerint.

Loca vero quæ prædictæ translationi & rebus gerendis videntur accommoda, & regiæ celsitudini grata, nominabit sacrum concilium, quando ipsius serenitati videbitur expedire, quorum alterum pro majori certitudine contentatur sacrum concilium, quod ipse rex auctoritate hujus sacri concilii fecerit

A præstitutum cum effectu, & per regiam serenitatem unus ex locis eidem specificandis pro translatione concilii nominatus, & de his aliisque præmissis sacrum concilium per suas litteras regias patentes fuerit certificatum, hæc sancta synodus suam translationem in illum locum publice & in solemni sessione decretabit fiendam ad tempus, quod eidem synodo ac dictæ regiæ majestati, consideratis temporis circumstantiis & necessitate ecclesiæ, videbitur expedire.

MONITIO ET CITATIO FACTA Felici V. antipapa, in concilio Florentino.

B EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. *Anno 1440. Ex ms. illustr. dom. Chauvelin.*

Multa sanctorum patrum veteris ac novi testamenti exempla nos admonent, ut crimina præsertim gravia, & quæ in scandalum ac divisionem publicam tendunt populi nobis commissi, neque prætereamus silentio, neque ullatenus impunita relinquamus. Si ea enim quibus vehementer Deus offenditur insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum itaque divinitatis patientiam provocamus. Nam & culpæ nonnullæ sunt, in quibus culpa est relaxare vindictam. Justum
C quidem est ac rationi consonum, juxta sanctorum patrum sententiam, ut qui divina contemnunt mandata, & inobedientes paternis existunt sanctionibus, severioribus corrigantur vindictis, quatenus & ceteri talia committere vereantur, & omnis gaudeat fraterna concordia, antiquæ sumat severitatis & honestatis exemplum. Nam si, quod absit, ecclesiasticam sollicitudinem vigoremque negligimus, perdit desidia disciplinam, & animabus fidelium permaxime nocebitur. Resecandæ sunt ergo putridæ carnes, & scabiosa ovis a grege repellenda est, ne tota
D domus massa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur & pereant. Nam & Arrius, teste B. Hieronymo, in Alexandria una scintilla fuit: sed quia non est statim oppressus, totum orbem ejus flamma depopulata est. Præterea in persona B. Petri Romano pontifici a Salvatore nostro ligandi atque solvendi datæ sunt claves, ut in via veritatis & justitiæ tramite delirantes debitis ligentur ac
E coërceantur pœnis, apostolicæ quippe . . . . . . exemplo didicimus, errantes & alios in errorem mittentes, per censuras ecclesiasticas satanæ esse tradendos, ut spiritus eorum salvus fiat, ut & tam ipsi quam reliqui blasphemare dediscant, &, ut beatus inquit papa Sixtus, memores simus sub illius nomine præsidere ecclesiæ, cujus confessio a Domino JESU glorificata est, & cujus fides nullam hæresim umquam fovet, sed omnes quidem hæreses destruit. Intelligimus autem nobis aliter non licere, quam ut omnes co-

natus nostros ei causæ impendamus, in qua universalis ecclesiæ salus infestatur.

Sane proximis diebus in generali hujus sacri concilii congregatione, in ea nobis præsidentibus, dilectus filius magister Justinus de Planta, legum doctor & fisci nostri advocatus, nomine dilectorum filiorum magistri Johannis de Prato legum doctoris, ipsius sacri concilii promotoris, & magistri Veitini de Castello, fisci cameræ apostolicæ procuratoris, in legibus licentiati, publice lamentabilem quamdam sub his verbis querelam exposuit:

Quamquam, beatissime pater, vosque alii reverendissimi reverendique patres, in hoc sacro generali & ycumenico concilio in Spiritu-sancto legitime congregato, unam sanctam catholicam & apostolicam Romanam ecclesiam Spiritus-sanctus ex persona Domini nostri Jesu Christi in cantico canticorum designet dicens: *Una est columba mea, perfecta mea, & una est matris suæ electa genitricis*; & vas electionis apostolus Paulus hanc ecclesiæ unitatem ipsiusque unitatis sacramentum ostendat, inquiens: *Unum corpus & unus spiritus, una spes vocationis, unus Dominus, & una fides, unum baptisma, & unus Deus*, &, ut B. Cyprianus ait, unum caput est, & una origo, & una nostræ fœcunditatis causa adulterari non potest, Christi sponsa incorrupta & pudica est, unam domum novit, cujus cubilis sanctitatem casto pudore custodit. Et alio loco idem Cyprianus: Non habet ecclesiasticam ordinationem qui ecclesiæ non tenet unitatem. Et ut Pelagius papa ex verbis præclarissimi doctoris ecclesiæ B. Augustini asserit, quoniam ecclesia nulla esse non potest, crescat, ut ea simul quæ est in apostolicæ sedis per successorem episcoporum radice constituta; nihilominus ab ipsis, ut ita dixerim, ecclesiæ incunabulis quorumdam pestiferorum hominum effrenata libido hanc sanctam unitatem ecclesiæ scindere & lacerare tentat, adversus quos divina ultio & sanctorum patrum postea auctoritas insurrexit.

Quisquis ergo hanc sanctam & immaculatam ecclesiæ unitatem ausu sacrilego & diabolica persuasione temerare præsumserit, hic, ut sacri canones edocent, alienus est, prophanus est, hostis est. Habere non potest Deum patrem, qui universalis ecclesiæ non tenet unitatem; non potest cum aliquo convenire, qui cum corpore ipsius ecclesiæ & cum universa fraternitate non convenit. Si autem, cum propter ecclesiam Christus passus sit, & ecclesia sit corpus Christi, non est dubium, quod qui ecclesiam dividit, Christi corpus lacerare convincitur. Hinc in schismaticos illa vindicta Domini voluntate profecta, ut Chore, Dathan & Abiron contra virum Dei Moysen schisma facientes, hiatu terræ una absorpti sunt, ceteris cœlesti igne consumtis; idololatria vero gladio punita est, & exustio libri bellica cæde & peregrina captivitate vindicata.

Denique quam sit inseparabile unitatis sacramentum, & quam sine spe sint, perditionemque sibi maximam de indignatione Dei acquirant qui schisma faciunt, & relicto vero ecclesiæ sponso, sibi pseudoepiscopum constituunt, in libris regum scriptura divina declarat, ubi cum a tribu Juda & Benjamin decem tribus scissæ fuissent, & relicto suo rege, alterum sibi foras constituissent, *indignatus est*, inquit, *Dominus omni semini Israël, & dedit eos in direptionem, donec abjiceret eos a facie sua.* Indignatum Dominum esse dixit, & eos in perditionem dedisse, qui ab unitate dissipati, alterum sibi regem constituissent, & tanta indignatio Domini extitit adversus illos qui schisma fecerant, ut etiam cum homo Dei ad Jeroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem apud illos edere & aquam bibere vetaretur: quod cum non custodisset, & contra præceptum Domini prandisset, statim divina censura percussus est, & inde regrediens, impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. Ex quibus, ut B. Hieronymus asserit, nullus jam dubitaverit, facinus schismatis sceleratius esse commissum, cum sit gravius vindicatum.

Sane cum olim in sacro generali concilio Constantiensi veteranum illud ac perniciosissimum schisma, quod ecclesiam Dei & Christianam religionem magno cum animarum interitu, & non solum hominum, sed multarum quoque urbium & provinciarum strage crudeli & diuturno morbo afflixerat atque vexaverat, fuisset per omnipotentis Dei ineffabilem misericordiam, multorumque regum & principum tam ecclesiasticorum quam sæcularium, multarum insuper universitatum, aliorumque Christi fidelium infinitis laboribus & angustiis, expensarumque profluviis tandem aliquando sedatum; & universalis ecclesia, tam per electionem felicis recordationis domini Martini, quam post ejus obitum per indubitatam, sinceram, unanimem atque canonicam sanctitatis vestræ ad apostolatus apicem assumtionem, crederetur optata cunctis pace gaudere. Ecce rursus cum Jeremia propheta multis cum lacrymis dicere compellimur: *Expectavimus pacem, & ecce turbatio.* Et iterum cum Isaia: *Expectavimus lucem, & ecce tenebræ.* Nonnulli siquidem perditionis filii, & iniquitatis alumni, pauci numero, & auctoritate leves, Basileæ etiam post translationem concilii, quod ibidem aliquandiu viguerat, per sanctitatem vestram justis & evidentibus, urgentibus & necessariis ex causis, canonice & legitime factam, primo sanctissimam & universo populo Christiano desideratissimam Græcorum & totius orientalis ecclesiæ unio-

» nem totis viribus ac omni dolo, astu & fallacia impedire conati sunt. cum » prædicti scandalorum patratores, qui Basileæ » remanserant, ipsis Græcis in promissione de» fecissent, & ab ipsorum Græcorum & orien» talis ecclesiæ oratoribus percepissent, sere» nissimum principem dominum JOHANNEM » PALÆOLOGUM Romeorum imperatorem, ac » bonæ memoriæ JOSEPH Constantinopolita» num patriarcham, cum aliis plurimis præ» latis ceterisque orientalis ecclesiæ viris, ad » locum pro celebrando œcumenico concilio » esse venturos, ac sanctitatem vestram plures » prælatos & oratores cum nonnullis galeis » multisque cum sumtibus & expensis desti» nasse, ad disturbandum præfatorum impe» ratoris & Græcorum adventum; quoddam » detestabile monitorium contra sanctitatem » vestram, & reverendissimos dominos meos » dominos S. R. E. cardinales decernere ausi » sunt; & ex post cum prædictos imperatorem » & patriarcham aliosque orientales venire » percepissent, quamdam sacrilegam suspen» sionis ab administratione papatus contra ve» stram sanctitatem de facto sententiam pro» tulerunt. Quibus aliisque eorum nefariis co» natibus, ausibusque sacrilegis non obstanti» bus, cum vestra hujusque sacri concilii per» vigili cura, multisque laboribus assumtis, va» riisque disputationibus adhibitis, tandem di» vina miseratio concessisset, ut prædictum Græ» corum & orientalis ecclesiæ schisma, quod » per quingentos ferme annos maxima cum » totius populi jactura Christiani duraverat, » de medio ecclesiæ tolleretur, & optatissima » unio, quæ fieri vix posse credebatur, occi» dentalis & orientalis ecclesiæ, summa cum » concordia sequeretur ex tam sanctis vestris » & hujus sacri concilii operibus, qui potius » vehementissime admirari & summis cum lau» dibus & exultationis jubilo, prout tota reli» qua Christiana religio fecerat, venerari de» beant, & gratias Altissimo de tam admira» bili dono referre, crudeliores & obstinatio» res effecti, volentes potius prædictæ nequis» simæ belluæ eorum jam conceptum incen» dium, cum totius reipublicæ Christianæ rui» na, ad executionem deducere, in reprobum » sensum dati, famæ suæ prodigi, & proprii » persecutores honoris præfecti temeritate pe» stifera unitatem S. R. & universalis ecclesiæ, » ac inconsutilem Domini tunicam, quantum » in eis est, scindere moliti sunt, & ipsius piæ » & sanctæ matris uterum viperinis morsibus » laniare.

» Horum dux & princeps ac totius tam » nefarii operis architectus extitit primogeni» tus ille satanæ, infelicissimus AMEDEUS, olim » Sabaudiæ dux & princeps, qui jam diu ista » animo suo præmeditans, & ut a plerisque » asseritur, præstigiis, sortilegiis, ac phantas» matibus nonnullorum infelicium hominum » ac muliercularum, qui, suo Salvatore reli-

A cto, retro post satanam conversi, dæmonum « illusionibus seducuntur, qui vulgari nomine « Stregnes vel Stregones seu Waldenses nun« cupantur, & quorum in patria sua permagna « copia esse narratur, seductus dudum ante ali« quos annos, ut monstruosum se caput in « Dei ecclesia erigi aliquando faceret, ere« mitæ habitum, vel potius falsissimi hypocritæ « assumsit, ut sub ovina pelle, agni specie, « lupi feritatem indueret, ac demum proce« dente tempore ipsis Basileæ existentibus con« fœderatus, vi, fraude, pretio, pollicitatio« nibus & minis, magnam ipsorum Basileen« B sium partem, quæ suæ ditioni seu tyrannidi « subdita erat, ut se in idolum & Beelzebut, « ipsorum novorum dæmoniorum princi« pem adversus sanctitatem vestram verissi« mum Christi vicarium & Petri successorem « indubitatum in Dei ecclesia indixit. Itaque « eumdem infelicissimum AMEDEUM insatia« bilis & inauditæ cupiditatis hominem, & « quem semper avaritia, quæ secundum Apo« stolum est *idolorum servitus*, excœcavit, illa « sceleratissima synagoga, perditissimorum ho« minum colluvies, & totius Christianitatis « erubescenda sentina, certis ad hoc nefandis« simis hominibus, vel potius dæmonibus sub « C hominum specie & figura latentibus, pro « electoribus seu verius prophanatoribus depu« tatis, tandem in idolum & veluti quamdam « Nabuchodonosor statuam in Dei ecclesia « erexit; ipseque etiam suorum facinorum fu« riis agitatus, in profundum malorum om« nium descendens, more Luciferi, *Ponam*, « inquit, *sedem meam in Aquilone, & ero similis Altissimo*. Et sic prædictam electionem, « immo verius prophanationem de se factam, « quæ perprius tanto mentis æstu & animi an« xietate quæsiverat, summa & detestabili avi« ditate amplectens, papalia indumenta, or« D namenta & insignia assumere & induere, ac « pro Romano & summo pontifice se gerere, « tenere, & exercere, & a quibusdam pro tali « venerari se facere non exhorruit; & insuper « litteras suas bulla plumbea Romanorum « pontificum more bullatas, in quibus se FE« LICEM, cum sit omnium mortalium infeli« cissimus, appellat, & cum quibus in plebem « Christi diversa suarum partium venena co« natur effundere, ad quam plura & diversa « mundi loca scribere & destinare similiter non « expavit. «

Quid hic primum querar, beatissime pa« ter, & sacratissima synode, aut quid pri« E mum accusem, aut qua vi vocis, qua gra« vitate verborum, quo dolore animi, quo « nimbo, aut qua orationis procella tantum « facinus deplorem? Quæ oratio tanta affluen« tiæ ubertate decurrens scelus hoc teterri« mum, nedum satis digne defleverit, seu ex« presserit? Non potest profecto hæc res pro « magnitudine facinoris enarrari. Vincit nam« que officium linguæ tanti sceleris magnitu« do.

» do. Sed, ut video, beatissime pater & reverendissimi reverendique patres, jam tempus est magis remedii quam querelæ. Ecce enim, sancta mater ecclesia, quæ in persona sanctitatis tuæ, sui indubitati sponsi, sincera perprius unitate & pace gaudebat, reseratis lacrymarum fontibus, multis cum suspiriis ac singultibus, ad te sponsum suum, ad vos reverendissimos & reverendos patres, qui estis in parte sollicitudinis, & ad hoc sacrum & oecumenicum concilium evocati, clamare & vociferare compellitur: *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei*: Viscera namque mea amaritudine sunt repleta. Nam vineam Dei Sabaoth vulpes exterminant, & Christi inconsutilem tunicam impii lacerant. *Exsurgat ergo Deus, & dissipentur omnes inimici ejus*; & tu, beatissime pater, cum omnia adeo manifesta sint prædicta, publica & notoria, quod nulla possint tergiversatione celari, nec excusatione defendi, in virtute Altissimi, una cum hoc sacro concilio, exsurge, & judica causam sponsæ tuæ, & memor esto filiorum tuorum. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Intende, prospere procede, & regna*; & dic una cum Psalmista: *Persequar inimicos meos, & conteram, & non revertar donec consumam eos. Consumam & confringam, & non consurgent, cadent sub pedibus meis.* Nec enim decet tam nefarium facinus abominandumque portentum sub dissimulatione transire, ne forte impunita temeritas atque malitia inveniat successorem; sed potius punitæ transgressionis exemplar retrahat alios ab offensa.

» Exemplo itaque ipsius Moïsi viri Dei per sanctitatem vestram & hanc sanctam synodum universæ plebi Christianæ dicendum est: *Recedite a tabernaculis hominum impiorum.* Exemplo etiam beatissimi Leonis papæ prædecessoris tui, qui secundam Ephesinam synodum submovit, & Dioscorum suosque fautores & sequaces in Calchedonensi, quam postea instituit, synodo condemnavit, aliorumque summorum pontificum prædecessorum tuorum, qui semper insurgentes in Dei ecclesia hæreses & schismata cum ipsorum auctoribus, fautoribus, sequacibus, a Dei ecclesia & communione fidelium sacratissimo Christi corpore eliminarunt, & aliis multiplicibus & condignis poenis, exigente justitia, afflixerunt. Hanc novam rabiem in tuam & sanctæ Romanæ ecclesiæ sponsæ tuæ injuriam, & totius Christiani populi apertissimum scandalum conflatam, hoc sacro oecumenico approbante & auxiliante concilio, condigna poenarum exaggeratione ulciscere, & prædictos impios tam prodigiosi sceleris patratores, una cum eorum hæresiarcha infelicissimo, & vero in Dei ecclesia antichristo, cumque omnibus eorum fautoribus, adhærentibus & sequacibus, & præsertim nefandissimis ejus electoribus seu verius prophanatoribus, omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus & tua auctoritate, perpetuo anathemate a liminibus sanctæ Dei ecclesiæ remove & segrega. Abjiciatur ipse omnesque prædicti sicut antichristus & invasor, & destructor totius Christianitatis; nec aliqua ei omnibusque prædictis super hoc aliquando audientia reservetur, sintque ab omni ecclesiastico & mundano gradu & dignitate quacumque ipsi eorumque posteri & successores sine reclamatione privati, omnesque perpetuo anathemate & excommunicatione damnati existant, & cum impiis, qui in judicio non resurgent, computentur, omnipotentis Dei contra se iram sentiant, & sanctorum apostolorum Petri & Pauli, quorum præsumunt ecclesiam confundere, in hac vita & in futura furorem sentiant. Fiat habitatio eorum deserta, & in eorum habitaculis seu tabernaculis nullus inhabitet. Fiant filii eorum orphani, & uxores eorum viduæ. Orbis terrarum pugnet contra eos, & omnia sint eis elementa contraria, adeo quod abjiciantur, exterminentur, & abominentur ab omnibus, ut eis perpetua egestate sordentibus, sit merito mors solatium, & vita supplicium, & omnium sanctorum merita illos confundant, & in hac vita super eos apertam vindictam ostendant, & cum Chore, Dathan, & Abiron debitam portionem suscipiant, & tandem, nisi ad cor reversi, dignos poenitentiæ fructus egerint, & sanctitati tuæ & universali ecclesiæ pro tantorum reatuum immanitate digne satisfecerint, cum impiis in infernas tenebras recondantur, ad æterna supplicia digno Dei judicio destinati. Nos autem omnes & universos Christi fideles, qui prædictos hæresiarchas eorumque nefandissimum idolum & antichristum meritis blasphemiis exsecramur, & te Christi vicarium & dignissimæ ecclesiæ sponsum confitemur, & devota reverentia & constanti fide & obedientia veneramur, omnipotentis Dei gratia protegat, & auctoritas beatorum Petri & Pauli & tua ab omnibus peccatorum vinculis absolvat, & in hac peregrinatione omnibus benedictionibus repleat, & sua tandem ineffabili miseratione ad æterna gaudia perducat. Amen. «

Nos vero, ut primum fide dignorum relatione tantam percepimus impietatem foris commissam, magno quidem, prout decebat, dolore & moerore afflicti sumus, tum pro tanto ecclesiæ scandalo nuper exorto, tum pro animarum eorum, qui talia perpetrarunt, interitu, & præsertim ipsius AMEDEI antichristi, quem in visceribus complectebamur caritatis, cujusque preces & desideria, quantum cum Deo potuimus, exaudire semper curavimus, & cum jam dudum adversus hujusmodi abominationem, juxta nostri pastoralis officii debitum, in animo ge-

ramus salutaribus providere remediis; nunc tamen publice in facie ecclesiæ ad occurrendum his malis requisiti, celerius atque instantius pro defensione ecclesiæ insurgere, & tanto sceleri obviare disponimus. Quamobrem ut res ista tam enormis & exsecrabilis in ipso ortu, adjuvante Domino, cujus res agitur, radicitus exstirpetur, una cum hoc sacro concilio, sine cunctatione qua possumus, juxta canonicas sanctiones adhibemus remedium.

Attendentes igitur memoratam promotoris & procuratoris petitionem esse justam, ac divino & humano juri consonam, licet prædicta scelera & excessus sint usque adeo publica & notoria, quod nulla possint tergiversatione celari; nec alia foret informatio necessaria; ad majorem tamen cautelam, certitudinemque præmissorum, sacro approbante concilio, nonnullis insignibus viris ex omni ipsius concilii statu commisimus, ut se de præmissis diligenter informarent, & quæ per hujusmodi reperirent informationem, nobis & ipsi sacro concilio referrent. Iidem vero commissarii super præmissis, quantum pertinet ad hujusmodi schismaticæ pravitatis indagationem, diligenti habita inquisitione, nobis & ipsi sacro concilio in synodali congregatione ea quæ per fide dignarum personarum examinationem repererant, fideliter retulerunt. Et tamen quamvis super his tam publicis, manifestis & notoriis, sine alia expectatione, per pœnarum severitatem, juxta sanctiones canonicas, in prædictos flagitiosos & scandalosos homines animadverti potuisset; nihilominus nos & hæc sancta synodus omnipotentis Dei imitantes clementiam, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur & vivat, omni qua possumus pietate uti decrevimus, & quantum in nobis est agere, ut proposita mansuetudinis via ad cor revertatur, & a prædictis resipiscatur excessibus, ut ipsos tandem sicut filium illum prodigum ad gremium ecclesiæ revertentes, benigne suscipiamus, & paterna caritate amplectamur.

Ipsum igitur Amedeum antichristum; & præfatos electores, seu verius profanatores, & quoscumque eidem Amedeo credentes, adhærentes, receptatores, & quoquomodo faventes, per viscera misericordiæ Dei nostri, & per aspersionem pretiosi sanguinis domini nostri Jesu Christi, in quo & per quem humani generis redemtio & sanctæ matris ecclesiæ ædificatio facta est, ex toto corde hortamur, precamur & obsecramus, ut ipsius ecclesiæ unitatem, pro qua ipse Salvator tam instanter oravit ad Patrem, violare amodo desistant, fraternam quoque dilectionem ac pacem quam totiens & tam accurate idem redemtor transiturus ex hoc mundo discipulis commendavit, & sine qua nec orationes, nec jejunia, nec eleemosynæ

A Deo acceptæ sunt, scindere & lacerare expavescant, & a prædictis quantocius tam perniciosis & scandalosis prorsus desistant excessibus, inventuri profecto apud nos & hoc sacrum concilium, si effectualiter paruerint, prout tenentur, paternæ in omnibus caritatis affectum, & ut ipsos, si forte justitiæ & virtutis amor a peccato non retrahat, pœnarum terror & rigor coerceat disciplinæ, præfatos Amedeum antichristum, electores, immo prophanatores, credentes, adhærentes, receptatores & quomodolibet faventes, eodem sacro approbante concilio, requirimus

B & monemus, & in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub anathematizationis & criminum hæresis ac schismatis & læsæ majestatis, in quibuscumque contra tales ab homine vel a jure inflictis pœnis districte præcipiendo mandamus, quatenus infra quinquaginta dies ab affixione præsentium immediate sequentes, ipse Amedeus antichristus pro Romano pontifice ulterius se gerere ac nominare desistat, nec per alios, quantum in ipso est, haberi ac nominari pro tali se patiatur, insigniisque papalibus ac aliis ad Romanum pontificem quoquo modo spectantibus, nullatenus uti de cetero præsumat: memoratos

C vero electores, immo prophanatores, adhærentes, receptatores ac faventes, ulterius ipsi Amedeo in hoc schismatis crimine non assistant, nec credant, adhæreant, vel faveant, quoquo modo per se vel per alios, directe vel indirecte, in quovis quæsito colore. Sed tam ipse Amedeus, quam prædicti electores, credentes, adhærentes, receptatores, & fautores, nos in verum Romanum pontificem, ac Christi vicarium, & Petri legitime successorem habeant, recognoscant, & venerentur; nobisque tamquam patri & pastori animarum suarum reverenter pareant & intendant, ac de iis infra prædi-

D ctum terminum nos & hoc sacrum concilium legitime certificare studeant: ita ut de eorum vera obedientia nullus dubitationis scrupulus valeat remanere.

Si Amedeus, eligentes, credentes, adhærentes, receptatores, ac faventes prædicti secus, quod absit, egerint, seu præmissa omnia & singula infra terminum prædictum cum effectu non adimpleverint, ex tunc prout ex nunc, hujusmodi pœnas incurrere ipso facto volumus ac decernimus. Et nihilominus faventes prædicti conjunctim seu divi-

E sim quinta decima die præfatum terminum immediate sequente, si non fuerit feriata, alias proxima sequente non feriata, compareant personaliter coram nobis & præfato concilio, ubi tunc erimus, ad videndum & audiendum se, & quemlibet eorum, etiam nominatim: quos & sic citamus ad diem eumdem, declarari schismaticos, blasphemos, & tamquam hæreticos, & reos crimine læsæ majestatis, fore puniendos, ac censuras

& pœnas prædictas incurrisse, & alias infligi, prout visum fuerit & justitia suadebit: certificantes eosdem & eorum quemlibet, quod sive venerint, sive non, & se paruisse non ostenderint; ad declarationem prædictarum pœnarum, justitia mediante, procedemus, eorum contumacia vel absentia non obstante, processuri ulterius ad aggravationem & reaggravationem, prout justitiæ rigor postulaverit, & eorum demerita exegerint.

Ut autem hujusmodi nostra monitio ac citatio ad eorumdem monitorium ac citatorium, aliorumque quorum interest notitiam deducantur, cartas sive membranas eam continentes ecclesiæ B. Mariæ Novellæ de Florentia & palatii nostri apud eamdem ecclesiam siti, & ecclesiæ cathedralis Florentinæ portis sive januis affigi faciemus, quo monitionem eamdem suo quasi sonoro præconio ac patulo indicio publicabunt, ut iidem moniti, quod ad ipsos non pervenerit, & eamdem monitionem ignoraverint, nullam possint prætendere excusationem, vel ignorantiam allegare; cum non sit vero simile, quod ad eos remaneret incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur.

Volumus etiam, & apostolica auctoritate decernimus, quod hujusmodi nostra monitio in eisdem valvis seu portis intimata perinde valeat, & plenum robur obtineat firmitatis, dictosque monitos perarctet, quacumque constitutione contraria non obstante, ac si eisdem monitis & eorum singulis intimata ac insinuata personaliter & præsentialiter extitisset. ne tandem moniti & citati prædicti ipsum concilium & curiam Romanam, communem omnibus patriam, locum sibi minus tutum, & propter præmissa aliasve inimicitias, vel ex causis aliis imminere periculum in veniendo, stando & redeundo, ad excusationis suæ velamen forsan allegent, ipsos tenore præsentium securantes, universos & singulos patriarchas, archiepiscopos, episcopos & alios ecclesiarum, monasteriorum prælatos, & clericos ac personas ecclesiasticas, necnon duces, marchiones, principes, potestates, capitaneos, & quoscumque alios officiales & eorum loca tenentes, necnon communitates, universitates civitatum, castrorum, oppidorum, villarum, & aliorum locorum, tenore præsentium requirimus & exhortamur, ipsisque patriarchis, archiepiscopis, episcopis & aliis prælatis, ceterisque subditis nostris districte mandamus, quatenus præfatis monitis & bonis aut rebus eorum nullam inferant, nec ab aliis, quantum in eis fuerit, permittant inferri injuriam vel offensam.

Nulli ergo omnino hominum, &c. Si quis, &c. Datum Florentiæ in sessione publica synodali, in ecclesia B. Mariæ Novellæ solemniter celebrata, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo, XIX. calendas Aprilis, pontificatus nostri anno X.

EUGENII PAPÆ IV. BULLA de concordia per suos nuncios facta in Britannia minori, tollendo censuras quas incurrerant illi, qui Basileæ post concilii translationem remanserant.

EUGENIUS episcopus, &c. ad perpetuam rei memoriam. Anno 1441.

Illius a quo pax oritur divina disponente clementia vices in terris licet immeriti gerentes, continua meditatione quærimus, ut a supradictis ecclesiarum prælatis, aliisque personis ecclesiasticis omnem inquietudinis materiam, per quam ab eo quod suæ incumbit vocationi periculose retrahuntur, possimus excutere, ac ea quæ propterea justis suadentibus causis processerunt, ut illibata persistant, libenter, cum a nobis petitur apostolicæ confirmationis munimine roboramus. Nuper siquidem postquam nos ex legitimis tunc expressis causis, generale quod tunc in civitate Basileense celebrabatur, concilium, de ipsa civitate ad nostram civitatem Ferrariensem, per alias nostras litteras transtuleramus; & inter cetera ne quis cujuscumque status gradus atque conditionis existeret, ad eamdem civitatem Basileensem, tamquam ad locum generalis concilii, sub excommunicationis, suspensionis & interdicti, necnon universorum & officiorum quorumcumque privationis & inhabilitationis ad alia quæcumque, aliisque tunc expressis pœnis, quas contra facientes, ipso facto, incurrere voluimus, remanere præsumeret, inhibueramus: per nos accepto quod quamplures tam clerici quam laici, incolæ & habitatores ducatus Britanniæ in præfata Basileensi civitate remanere, & ad illam contra tenorem dictarum nostrarum litterarum accedere, nonnullisque schismaticis inibi sub generalis concilii titulo degentibus ibi, non absque censurarum & pœnarum prædictorum incursu, damnabiliter adhærere præsumserant; propter quod in ducatu prædicto inter nonnullas personas ecclesiasticas ejusdem ducatus & principes graves suscitabantur discordiæ, & ne majores succederent, erat verisimiliter præsumendum. Nos tunc prout nostræ incumbit sollicitudini, tantis malorum initiis occurrere, præfatasque discordias prorsus eliminari cupientes, venerabilem fratrem nostrum ROBERTUM episcopum Volteranum, & dilectum filium magistrum Guillelmum *Bont* decanum ecclesiæ Lovaniensis Leodiensis diœcesis, utriusque juris doctorem, capellanum nostrum, & causarum palatii apostolici auditorem, nostros & apostolicæ sedis nuncios ad præfatum ducem destinamus,

eisque plenariam omnia & singula faciendi, gerendi & exequendi, quæ pro pacificatione earumdem discordiarum, & tantorum malorum remedio necessaria forent, & alia quomodolibet opportuna, per alias nostras litteras concessimus facultatem. Cum autem ex fideli eorumdem nunciorum nostrorum relatione cognoverimus, quod ipsi impositis eis a nobis oneribus, juxta concessam sibi a Domino providentiam debite satisfacere cupientes, præfatasque discordias prorsus quietare, ac alia, quæ ex ipsis succrescere videbantur mala, quodlibet fomentum submovere, necnon cum illis ex eisdem incolis & habitatoribus tam vivis quam mortuis, qui, ut præmittitur, excesserunt, ex eo nimirum quod non in nostrum & sedis apostolicæ contemtum, sed ut potius a nonnullis nequam decepti perniciosissimum commiserunt excessum, clementer agere volentes, humilibus super hoc ejusdem ducis precibus intervenientibus, omnes & singulos habitatores & incolas antedictos, cujuscumque dignitatis, status, gradus, vel conditionis essent, etsi pontificali, ducali, vel aliquavis ecclesiastica seu mundana præfulgerent dignitate, mortuos videlicet, ut eorum corpora in ecclesiis aut cimiteriis in quibus sepulti erant remanerent; vivos autem à quibusvis excommunicationis sententiis, censuris & pœnis, quas occasione præmissorum incurrisse noscebantur, apostolica, quæ fungebantur authoritate absolverunt, & absolutos nunciaverunt: ita tamen quod ipsi vivi eosdem schismaticos abjurare, ac nobis & successoribus nostris Romanis pontificibus canonice intrantibus obedire, necnon salutarem eis per suos confessores tunc imponendam pœnitentiam adimplere tenerentur. Et insuper ad omnem inhabilitatis & infamiæ maculam sive notam per eos dicta occasione contractam abolendam, eos in pristinum statum restituerunt & reintegraverunt. Ita quod eis deinceps excessus præfati objici, atque eorum occasione capi, arrestari, nec accusari, atque per quoscumque conveniri, turbari, molestari, atque inquietari non possent quoquomodo, & nihilominus cum eis personis ecclesiasticis super irregularitate, si quando eadem occasione missas atque alia divina officia, non tamen in contemtum clavium celebrando, vel immiscendo se aliis quomodolibet contraxissent, cum illis videlicet qui ecclesiis atque monasteriis præerant, & illis sicuti prius præesse, ac illa regere & administrare; cum aliis vero ut illa quæ tunc obtinebant retinere, necnon quæcumque, quotcumque & qualiacumque beneficia ecclesiastica cum cura vel sine cura, alias sibi collata sive conferenda recipere & retinere valeant, dispensarunt.

Interdictum quoque in quibusvis ecclesiis, locis & terris ejusdem ducatus a tempore dictæ translationis, tam apostolica quam alia auctoritate, occasione prædicta positum relaxarunt, & loca ipsa reconciliarunt, & pro reconciliatis habuerunt, & consequenter omnibus & singulis habitatoribus & incolis antedictis, quorum ecclesiarum, monasteriorum, & beneficiorum aliorum ecclesiasticorum, cum cura & sine cura, sæcularium vel regularium ordinum quorumcumque in præfato ducatu consistentium, etiamsi canonicatus, presbyterii, dignitates, præposituræ, prioratus, personatus, archipresbyteratus, administrationes vel officia hujusmodi in cathedralibus vel collegiatis ecclesiis, & dignitates ipsæ in cathedralibus post pontificales majores, atque in ecclesiis hujusmodi collegiatis principales, ipsique prioratus & præposituræ conventuales existerent, & ad illos illas ac prioratus, præposituras, personatus, administrationes, & officia hujusmodi consuevissent per electionem assumi, eisque cura immineret animarum; quocumque titulo vel auctoritate, sub data XVI. cal. Septembris pontificatus nostri anno XI. realibus & actualibus possessionibus etiam ecclesiarum monasteriorum provisiones & ordinationes ad beneficia hujusmodi, dum illis seu de illis eisdem possessoribus provisum fuit, quia apud sedem apostolicam forsan vacaverant, atque alias ex quavis causa generaliter vel specialiter dispositioni apostolicæ reservata noscebantur, & propterea aut alias quomodocumque in illis dicti possessores jus non haberent, dummodo ipsi suos titulos a præfatis schismaticis tantum non recepissent, atque ipsi in antea super illis per quemcumque conveniri, molestari, aut inquietari non possent, eadem auctoritate concesserunt, necnon causas omnes & singulas, si quæ etiam in secunda vel tertia instantia super ecclesiis monasteriis & beneficiis hujusmodi in dicta curia vel extra eam, ex commissionibus apostolicis, aut alias in petitorio vel possessorio pendebant seu remanserant indecisæ, earum status pro sufficienter expressis habentes, & lites ipsas extinguentes quascumque, tam definitorias quam interlocutorias, super dictis ecclesiis, monasteriis, & beneficiis, contra eosdem possessores, aut illos ad quorum titulum successerunt, promulgatas sententias & decretas super illis etiam cum invocatione brachii sæcularis executoriales litteras. Processus quoque etiam quosvis excommunicationis, suspensionis & interdicti sententias seu & pœnas alias continentes, etiamsi ad illarum aggravatum & reaggravatum processum foret, necnon quascumque collatas provisiones de ecclesiis, monasteriis, & beneficiis hujusmodi quibusvis aliis personis apostolica vel alia quavis auctoritate factas, & quacumque inde secuta cassatione & annullatione, ac pro nullis & infectis decernentes, ecclesiis & monasteriis de personis illorum locorum habitatoribus. eadem nostra

auctoritate providerunt, eisque personas ipsas A præfecerunt, necnon beneficia ipsa hujusmodi illa possidenda, ut præfertur, quæcumque quotcumque & qualiacumque, quorumcumque illorum, necnon & ecclesiarum & monasteriorum hujusmodi fructus, redditus, & proventus votorum annuorum forent, etiamsi dispositioni apostolicæ generaliter & specialiter reservata existerent, & super illis inter quoscumque in quibusvis statu vel instantia lites penderent seu revertissent, incidisse, ut præfertur, cum omnibus juribus & pertinentiis suis eisdem possessoribus, etiam quæcumque beneficia ecclesiastica obtinentibus & ex- B pectantibus de novo quatenus opus esset contulerunt & providerunt, etiam de eisdem perpetuum super illis quibusve aliis in ipsis seu ad ea jus habere prætendentibus silentium imponendo. Et deinde ut . . . justitiæ per præmissa detrahebant, opportuna daretur provisio, eorum gravatorum singulas expectativas nominationes, & gratias alias, quarum obtentu jus sibi in eisdem beneficiis seu ad illa vindicabant, necnon litteras & processus desuper confectas ab eorum... dant in pristinos vim & robur restituerunt. Ita quod ipsi gravati expectativarum nominatiorum, C & gratiarum, ac litterarum, & processuum hujusmodi rigore, beneficia acceptare, ac ipsis alias concessi executores, & ab eis pro tempore deputati subexecutores, de acceptatis per eos beneficiis, perinde ac cetera quæ certa sunt opportune facere valerent, in omnibus & per omnia, perinde ac si ipsi beneficia prædicta nullatenus acceptassent, aut, sibi de ipsis provisum non fuisset: pro ceteris autem quibus de ipsis possessis beneficiis alias apostolica vel ordinaria auctoritatibus provisum fuerat, super debita eis facienda recompensa, instantiam apud nos facere pro- D miserunt, volentes inter cetera quod per præmissa nullum monasterii *de Doulas* regimini, præsidenti ad prioratum *de Combours*, eleemosynariam S. Mevenni ordinis S. Benedicti Corisopitensis diœcesis & Macloviensis, & alios quos Johannes *Brehant* diœcesis Leoniensis, necnon quos venerabilis frater noster JOHANNES episcopus Briocensis, ac nonnullos quos quondam Guillelmus Caprarii, necnon ceteros quos Hilaretus *Gillart* Macloviensis, & alios quos Johannes *Brehant* obtinent, seu obtinere solebant B. Mariæ Nannetensis ecclesiarum canonicatus & præ- E bendas, necnon de *Pemerit*, de *Cesson*, de *Querven*, de *Plozini*, de *Polæder* S. Elerii, de *Quedillac*, de Resteriis, & SS. Rogatiani & Donatiani, in quibus magister Johannes *Basson* scriptor & familiaris noster se jus habere asserit, dummodo ipse omni juri, si quod in Redonensi, cum illius archipresbyteratu Briocensi ecclesiarum canonicatibus & præbendis seu ad illos habet sponte & libere cedat, Trecorensis, Corisopitensis, Briocensis, Redonensis, Maclovienfis, & Nannetensis diœcesis parrochiales ecclesias possidendi jus acquirerent, nec motum seu pendens super illis causis præjudicium pararent, sed quod inter illos & quæ tunc erant vel essent pro tempore ipsorum super illis competitores debitæ fieret justitiæ complementum. Causam autem super parrochiali ecclesia de Castro Theobaldi dictæ Nannetensis diœcesis in favorem dilecti filii Jo. de *Penhædic* officialis Nannetensis, ac utriusque juris doctoris, pacificandam receperunt, petentes prout in præfatis eorumdem nostrorum nunciorum litteris ac omnibus & singulis in eis contentis ut pro ipsorum subsistentia firmiori apostolicæ confirmationis robur adjicere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur qui a creditis nobis populis omnem dissidendi materiam exsulare, ac illis fomenta pacis inserere studiis procuramus indefessis, ne super concessis, factis & ordinatis aliisque per eosdem nuncios, in ducatu prædicto auctoritate nostra gestis, quævis oriatur contentionis occasio; proinde volentes ipsius ducis in hac parte supplicationibus inclinati, omnia & singula prædicta per eosdem nuncios, ut præmittitur, concessa, facta, ordinata, & gesta, rata & grata habentes, illa auctoritate apostolica, & ex illa certa scientia ac de plenitudine potestatis confirmamus, ac præsentis scripti patrocinio communimus. Et insuper omnes & singulos, si qui juris aut alias in eis intervenerunt, defectus, eisdem auctoritate, scientia & plenitudine supplentes, quoscumque etiam processus contra excommunicationis, suspensionis & interdicti sententias, censuras, pœnas alias in se continentes, quas forsitan contra tenorem præsentis, per quoscumque & quacumque auctoritate fieri seu fulminari contigerit, & quæcumque tunc secuta, nulla & invalida esse volumus, easque auctoritate, scientia & plenitudine prædictis nullius existere firmitatis decrevimus per præsentes. Porro quia indignum est, ut quis suo dolo & fraude consequatur beneficium, volumus quod si qui ex eisdem possessoribus, sub specie quod sic per factam, ut præmittitur, concordiam hujusmodi quæ tractari cœpit, spoliaverunt, quod præmissæ concordiæ ac illius & præsentium favoris prorsus sint exsortes, nec ipsi per illam ullomodo quocumque teneantur. Nulli ergo, &c. nostræ ratihabitionis, confirmationis, communitionis, suppletionis, constitutionis, & voluntatis infringere vel ei, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis Domini MCCCCXLI. III. nonas Martii anno XI.

EPISTOLA FREDERICI III. imperatoris ad Carolum Francorum regem.

De diata apud Nurembergam indicta, ad concilii generalis locum & tempus assignandum. Nota quod anno Domini MCCCCXLIII. *prima mensis Junii, Fredericus III. Romanorum rex, ad tollendum schisma exortum, deputavit diatam esse in Nuremberga, ubi vult assignare locum pro futuro concilio celebrando aptum. Unde misit omnibus regibus & principibus mundi unam epistolam optime dictatam, & in cancellaria imperatoris registratam, sub hac verborum forma.*

Anno 1443. Ex mſ. illustrissimi domini Chauvelin.

FREDERICUS Dei gratia Romanorum rex & semper Augustus dilecto fratri nostro regi Franciæ, &c.

1. Accidit non sine gravi nostri cordis amaritudine, ut ad Romanum regiæ dignitatis culmen assumti, jam scissam ecclesiam, jamque monstruosam atque bicipitem (a) invenerimus: quæ res tanto nobis molestior fuit, quanto majora illuc pericula prospexerimus emersura. Scimus etenim quod, turbata ecclesiastica pace, nec populi nec principes conquiescunt. Sed insurgentibus bellis, rapinis, tumultibus, incendiis, cædibus, vastantur agri, urbes diripiuntur, provinciæ lacerantur, & innumeris regna miseriis conteruntur: quodque molestius esse deberet, Christiani nominis inimici propagantur, & catholicæ fidei limites deprimuntur. Quibus malis ut obviare pro nostris viribus valeremus, complures diætas indiximus, prælatos & principes nationis nostræ sæpius convocavimus, ambassiatas diversas nunc ad istam, nunc ad illam partem transmisimus, non laboribus, non expensis pepercimus, ut per nostram, si fieri posset, sollicitudinem, recens adhuc divisio sopiretur: Scientes quod nisi pestis hujusmodi pullulans incidatur, difficile postmodum eradicatur adulta, semperque fit vetustate robustior. Tandem vero post regium diadema susceptum, cum Francofordiam rediissemus, scissionemque ipsam majora dietim fomenta suscipere cerneremus; habita cum venerabilibus & illustribus tam electoribus, quam aliis sacri imperii principibus, prælatis, baronibus, proceribus, ac communitatum ac universitatum generalium studiorum ambassiatoribus, matura deliberatione, nobis visum est in hac divisione ecclesiæ, quæ non solum ignaros & vulgares perturbat, sed peritos etiam & doctissimos homines in diversas proripit sententias, antecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, qui ut oriri schismata inter Christianos videbant, generalia congregari concilia mox procurarunt, sicut de Constantino magno, de Marciano, Valentiniano, Theodosio, Justino, & aliis pluribus Cæsaribus legitur, & de divæ memoriæ prædecessore nostro SIGISMUNDO præsens ætas recordatur: cujus opera, industria, sollicitudine, studio pestiferum schisma, quod annis pene XL. universalem vexaverat ecclesiam, in magna Constantiensi synodo finem accepit.

2. Pari igitur modo ad resarciendam præsentis divisionis ruinam necessarium existimavimus generale concilium ab omnibus indubitatum teneri: ubi convenientibus totius orbis prælatis & aliis fidelibus Deum timentibus, ac publicam salutem amantibus, tam de summo pontificatu, quam de aliis rebus catholicam fidem, ac universalis ecclesiæ, necnon sacrorum generalium conciliorum & sanctæ sedis apostolicæ auctoritatem & statum concernentibus, contentione semota, veritas ipsa manifestetur, & sicut una est fides, unusque Deus, sic unum fiat ovile & unus pastor, & ambulemus omnes in domo domini communi consensu, agnum in unis ædibus comedentes. Quod ut facilius fieret, solemnes oratores nostros simul cum præfatis electoribus versus Basileam atque Florentiam ad utramque partem transmisimus, magna cum instantia postulantes, ut ambæ partes vota sua conferrent, quatenus modis congruis ad generalis concilii ab omnibus indubitati congregationem infra unius anni spatium perveniretur in loco nobis & dictis electoribus grato, & rebus gerendis accommodo.

3. Sed redeuntibus oratoribus nostris, nequaquam perspeximus, ex his quæ nobis responsa sunt, pacis viam patere: de qua re magno dolore compungimur. Non tamen propositum procurandæ concordiæ deposuimus; sed quanto difficilior res esse videtur, tanto majori conatu duximus enitendum, velle persistere usque ad finem sæculi. Repetentes igitur animo nostri officii debitum, quo protectionem ecclesiæ matris nostræ, quamquam insufficientibus humeris, & advocationem gerimus. Volentes, ut tenemur, præsentibus Christianæ religionis calamitatibus obviare, rursus ad festum S. Martini proxime instans in oppido nostro Nurembergensi aliam diætam cum prædictis electoribus, ceterisque prælatis, principibus, necnon communitatum & universitatum studiorum generalium oratoribus, duximus celebrandam, ut ibidem cum eisdem & aliis regum & principum oratoribus, qui affuerint, juxta ea quæ in proxima Nuremburgensi diæta deliberata fuerunt, personaliter convenientes, de modis congruis, per quos dictum concilium pro pace & unione ecclesiæ celebrandum, quantocius fieri queat, post dissolutionem diætæ dictæ feliciter inchoari, & votive postmodum terminari possit absque ulteriori mora, disponamus, ne propter illam vel istam per-

(a) Aliis Eugenium IV. quibusdam Felicem V. a concilio Basileensi electum, pro summo pontifice agnoscentibus.

A ſonam ſcandalum patiatur eccleſia, & Chriſtiana religio amplius peſſumdetur.

4. Quia tamen hujuſmodi negotium arduum eſt, & totam Chriſtianitatem concernit, opus nobis eſt, ad hujuſmodi rei complementum, ut etiam ceteri fratres noſtri reges & alii principes nobis aſſiſtant, quos ſane pronis animis & ſingulari affectu, & lætiſſimo corde propoſitum noſtrum credimus ſuſcepturos; cum non commodum noſtrum aut honorem, ſed communem & publicam proſequamur utilitatem, pacem quam ſemper dileximus promoventes. Cumque nihil nos aliud moveat, quam fidei zelus & eccleſiæ, cujus advocati ſumus, commiſeratio, B qui nimis inviti cernimus inconſutilem Chriſti tunicam & deſuper contextam, quam perfidi quondam Judæorum ſatellites ſcindere non auſerunt, ab impiis Chriſtianorum manibus lacerari.

5. Inter alios autem, quorum nobis ad reintegrandam eccleſiam confidimus adeſſe præſidium, ſpem magnam in veſtra ſerenitate poſuimus, quæ ſemper ad pacem & commune bonum extitit inclinatior, progenitores ſuos imitans, quorum clariſſima geſta pro Chriſtianæ fidei exaltatione, & eccleſiæ C catholicæ tranquillitate, totus orbis admiratur & laudat. Quibus ex rebus indubie credimus ad exſtirpationem præſentis ſchiſmatis fraternitatem veſtram totis affectibus animatam exiſtere, magnopereque optare, ut quam celerrime pax in eccleſia reformetur. Qua ſpe veluti certitudine quadam permoti, confidentius veſtram ſerenitatem duximus exhortandam, ut ad prædictum concilium, poſtquam indictum fuerit, prælatos dominiorum veſtrorum, ac oratores veſtros, ad providendum eccleſiæ, tollendumque D ſchiſma, deſtinare nullatenus omittatis. ut unitas atque tranquillitas in Chriſtiano populo reparetur. Sed omnino ad hanc rem tam ſalubrem, tam optatam, tamque neceſſariam, atque ſanctam nobiſcum ſentire, & par voto velitis concurrere, atque patentibus brachiis noſtram intentionem ſuſcipientes ita cooperemini, quod dominicus grex ſalvetur, & non amplius ſit ruina. Confidimus enim quod nihil apud veſtram ſerenitatem plus valeat, quam veritas, quam unio, quam animarum ſalus, & orthodoxæ fidei E propagatio: quæ omnia, ſicut cernitis, propter diviſionem hujuſmodi nimium ſuſtinent detrimentum.

6. Agite igitur, rex inclyte & amantiſſime frater, ſicut de veſtra ſincera mente ſanctaque voluntate fiduciam obtinemus, & inhærentes progenitorum veſtrorum veſtigiis, quemadmodum religioſiſſimus princeps, pacis & veritatis amator ſemper fuiſtis, ſic & vos nunc in hoc exhibito negotio, nobis per latorem præſentium ante prædictam diætam in feſto Martini celebrandam, de veſtra intentione celeriter reſpondentes, ut per veſtram & aliorum regum & principum operam, pax pulcherrima inter chriſtianos populos refloreſcat, ut tam veſtra fraternitate, quam aliis cooperantibus, ab eo qui cuncta videt, & nullum irremuneratum præterit bonum, cæleſtis retributio præmii rependatur. Datum Wiennæ prima die menſis Junii anno Domini MCCCCXLIII. regni vero noſtri anno IV.

ORATIO QUAM HABUIT DOMINUS Æneas Sylvius epiſcopus Tergeſtinus, pro fideli Alamannorum obedientia, reconciliationeque ſchiſmatis, ac celebrando concilio coram Eugenio papa IV.

1. NOn habet me dubium, pater ſanctiſſime, quin apud te ſit illa domus quam Dominus in evangelio ſupra firmam petram laudat ædificatam, ad quam recurrendum eſt regnante diluvio. nam extra eam non eſt ſalus, & ejus decorem diligere ſe propheta teſtatur. perſuaſumque mihi jam dudum fuerat in ampliſſimo loco neminem loqui decere, niſi vel ſumma doctrina, vel auctoritate, vel vitæ ſanctimonia præſtantem. Rurſus quoque nihil huc afferri rebar oportere, niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria, rebuſque ipſis illuſtratum eſſet. nec immerito, niſi fallor. Quis enim aliter vel coram te ſummo pontifice, æterni regni clavigero, ac JESU CHRISTI vicario, vel coram his graviſſimis ac ſapientiſſimis patribus verba faciens commendatur? Circa annum 1446.

2. Hæc ego cum alias ad te miſſus, mecum tacitus expendiſſem, in tuæ ſanctitatis conſpectu tacere, priuſquam loqui, voluiſſem. Sed quoniam ſolus eram, qui legationis regiæ munus obibam, quod voluntas repulit, neceſſitas impulit. Nunc vero ſecundo ad te remiſſus, ſperabam nobilis equitis ac clariſſimi collegæ mei beneficio & eloquentia hoc faſce levari, qui & prudentius, & gravius, & ornatius multo quam ego, deſiderium regium electorumque principum complevisſet. Sed neſcio quid factum ſit, ut mihi potiſſime nihil apto & multum repugnanti ſit onus dicendi mandatum: forſitan quia tecum alias, vel quia ſum Italus, habere non nihil energiæ vel notitia, vel communis patria creditur. In me aliud nihil eſt quod mihi præ ceteris facit dicendi neceſſitatem. at ego etſi magnum eſt jubentis imperium, etſi parere majoribus cupio, neutiquam tamen in præſentiarum tuam alloqui ſanctitatem fuiſſem auſus, niſi me res ipſæ, de quibus eſt agendum, maxime reipublicæ chriſtianæ, plurimum neceſſariæ commoviſſent: niſi & animum illi darent, quorum nomine verba fient, ſublimes altique principes, quos intueberis dum me audies; & quod tuæ mihi negaſſent

aures, præstabunt illis. Nec enim vel pauca sunt, vel ab ingratis missa principibus quæ mihi oranda incumbunt. Ceterum, quia moris est coram te loquentibus breviusculam sibi aliquam unde exordiantur ex sacris litteris sententiam assumere; non adversabor ipse consuetudini, quam docere oporteret. Inter auctoritates autem quas sacrosanctis possum ex codicibus mutuari, nulla mihi aptior, nullaque nostro convenientior proposito visa est illa, quam nobis Paralipomenon affert: *Morabatur in præsidiis inclytus David, accesserunt ad eum viri Benjamin & Juda, quibus obviam David egressus: Si pacifici venitis, inquit, ad me, ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis. Si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & judicet.* Ad quem illi: *tui sumus, o David, & tecum filii Isai manebimus. Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus.*

3. Aptissima, sicut mihi videtur, ad propositum nostrum verba sunt. Quæris enim forsitan ex nobis, pater sanctissime, an amici venimus? quid quærimus? quid afferimus? dum nos nomino, non nos ipsos, qui adsumus, sed dominum Cæsarem Fredericum, tuæ sanctitatis devotissimum filium, ac præclarissimos principes, & reverendissimos patres sacri imperii electores, tum proceres & prælatos tibi dedititissimos, quorum hic oratores vides, intelligi volo. Sumus igitur non solum amici, sed etiam adjutores: pacem afferimus, pacem quærimus; atque idcirco cum filiis Benjamin & Judæ dicimus: *Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis; te enim adjuvat Deus tuus.* Plena pacis petitio est, plena pacis oblatio. Pacis nomen, ut inquit orator, dulce est, & res ipsa tum jucunda, tum salutaris. *Qui ineunt pacis consilia*, teste sapiente, *sequitur eos gaudium.* Dominus vero in evangelio beatos esse pacificos tradit: ideoque jubet in epistolis doctor gentium, ut quæ sunt pacis sectemur, mercedem repromittens. *Pacem*, inquit, *habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum.* Hujus igitur tam sanctæ rei, tam utilis, tam necessariæ, tam commendatæ, & nuncii, & petitores sumus. ac propterea repetimus: *Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus.*

Super his verbis tria jacimus nostræ orationis fundamenta, & quæ ultima sunt verba thematis prius recipimus. Ostendendum est enim quomodo te Deus tuus adjuvat, dum Germaniæ principes in tuum dirigit auxilium. Monstrandum est quam ferimus pacem. dicendum est quam petimus. sic enim pacificum nostrum adventum intelliges, & cor tuum sicut speramus nostris jungetur principibus, eruntque illi tui, & manebunt tecum in principium. Adjuvat igitur te Deus tuus, sanctissime pater, adjutores namque tui Germanos principes dedit. altius sunt

A aliqua repetenda, si quo pacto nostri te adjuvent principes referimus. est quod brevissime faciam.

4. Exorto pridem apud Basileam dissidio, quod omnibus notum est, doluerunt imperii sacri principes, dum vulnerari ecclesiam, & inconsutilem Christi tunicam scindi videbant, moxque ad componendam in ecclesia pacem navare operas statuerunt. Quod ut commodius facerent, utque nationis seditiones facilius evitarent, & ne processibus contrariis involverentur, quibusdam protestationibus usi sunt, devotionem
B tamen suam, quam erga te sanctamque sedem apostolicam gerebant, nihil propterea imminuentes. Sic animorum suspensio orta est. Hanc ALBERTUS indelebilis memoriæ Romanorum rex amplexus est. Huic & invictissimus noster FREDERICUS Cesar assensum præbuit, tum ne a suis electoribus id exigentibus dissentiret, tum ne plus sapere velle videretur, quam suus sapuerat antecessor; speravitque regia serenitas vel pacem extemplo reperire, vel melius rem cognoscere. Elaboratum est sæpe & multum pro concordia: sed quamvis tua sanctitas semper bonum consuluerit, nonnullorum tamen culpa factum
C est, ut omnes incassum hactenus conatus abierint, ut frustra sæpe principes convenerint, frustraque nunc huc, nunc illuc transmissæ fuerint legationes. Ea de re statuit regia majestas, statuerunt & sui principes modum suspensionis animorum ponere: convenientesque nuper Fanchfordiæ partim personaliter, partim per legatos, ac scientes te illi succedere, cui dictum est: *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua;* & *dabo tibi claves regni cælorum*; & *pasce oves meas*; & plurima his froria, recta, vulgataque via obedien-
D tiam tibi præbere decreverunt. Sed quia non nulli aderant tam ex Basilea quam ex aliis locis, qui longe aliter sentiebant, aliterque suadebant, magna contentio fuit & anceps prælium, nunc huc, nunc illuc acie inclinata. Cum levasti manus, hoc est cum oratores tui benigne responderunt, ex parte tui nostrorumque principum, validius pugnabatur. Cum vero brachia remisisti, hoc est cum oratores tui duriores fuerunt, languidior erat cuneus tuorum, vincebantque adversarii. Similis pugnæ faciem habemus in
E Exodo: Fervente namque inter populum Dei & Amalech prælio, ascenderunt Moyses & Aaron in verticem collis: Josue vero cum electis viris pugnabat. Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululum remisisset, superabat Amalech; & ut sim brevis, non coaptabo singula ut possem singulis. sed vera est Chrysostomi sententia. Non cessat impugnari ecclesia, non cessat insidias pati: sed in Christi nomine semper superat, semper vincit. & quamvis alii insidientur, quamvis alii repercutiant eam fluctus, fundamentum

damentum tamen quod supra petram est non quassatur. Exploratum est quod inquit Hilarius: Proprium esse ecclesiæ solet, ut tunc vincat cum læditur, tunc intelligat cum arguitur, tunc obtineat cum superata videtur. nam etsi multoties desperatæ res viderentur, ad extremum tamen cum ante oculos hominum tuæ sanctimonia vitæ, tua clementia, tua liberalitas, tua benignitas posita est; impletum est quod inquit sapiens: *Cum placuerint Domino viæ hominis, & inimicos ejus vertet ad pacem.* namque non solum regia majestas, quæ tibi semper deditissima fuit, & quasi alter Josue pro te pugnavit, non solum principes sui electores atque alii viri electi tuum statum, tuumque decus tuebantur, sed plures alii qui malignandi causa confluxerant permoti sunt, & in tuum versi favorem. Quibus ex rebus manifestum est, quia te adjuvat Deus tuus, Germanosque principes tibi efficit adjutores, quod fuit orationis nostræ membrum primum, propter quod dicimus: *Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis; te enim adjuvat Deus tuus.*

5. Sed non monstravimus adhuc beatitudini tuæ qualis & quanta pax est, quam sanctitati tuæ afferimus. membri namque secundi destinata materia fuit, quam nunc breviter absolvimus. Nihil erraverim, clementissime pater, si maximum esse atque amplissimum dixerim munus, quod apostolicæ sedi jam sumus exhibituri. non enim unius urbis, uniusve provinciæ, sive regni, sed maximi & inclyti nominis Theotonici, nobilissimæ atque latissimæ nationis Germanicæ declarationem & obedientiam sumus exhibituri. Quod si gloriabundus de populo suo dicebat Moyses, non est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens tam inclyta? & cetera hujusmodi. Quanto magis de natione Germanica licet nostris principibus gloriari, quæ ab Alpibus Italiæ usque in Oceanum, & a Rheni fluente usque in Tartarorum barbariem protensa, tot splendidas urbes in se continet, tot latissimas provincias, tot amplissima regna, tot venerandas ecclesias, tot potentes principes, tot populos, tot linguas diversas. nempe si, teste sapiente, *in multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis*, ingens gloria est nostris principibus, ingens dignitas. Sed major tuæ sanctitati modum in mirum, quæ declarationem & obedientiam receptura est hujus nationis, in qua non solum principes ac reges potentissimi sunt, sed ipsum regnorum omnium caput, Romanum imperium est constitutum. Vetus dictum est, sanctissime pater, per duo luminaria magna, quæ Deus in firmamento posuit, sanctam apostolicam sedem & sacrum imperium significari. Duo sunt, inquit unus ex tuis antecessoribus, quibus principaliter hic mundus regitur, regalis potestas, & auctoritas sacra pontificum.

6. Præterea nunc apostolicam sedem, quæ nihil aliud est quam refugium ac patrocinium orbis terræ. Taceo de sacro reverendissimorum collegio cœtuque cardinalium, qui recte mundi consilium totiusque militantis ecclesiæ Senatus appellari potest. Quis satis imperii sacri privilegia possit exprimere? Quis satis augustalis culminis perorare valeat dignitatem? sub Augusto nasci Salvator, & censum ferre dignatus est, didragma pro se Petroque solvi, & reddi quæ Cæsaris essent Cæsari divinum jussit oraculum. Tantum quoque ex Alto suscepisse privilegium Cæsaream sublimitatem quidam asserunt, ut imperio stante, nihil sit cur antichristi formidemus adventum. Sic enim apostoli Pauli verba commentantur: *Qui tenet, teneat, donec de medio fiat.* at hujus amplissimæ dignitatis potestas in divinum Cæsarem FREDERICUM modernum rite translata est. Hujus igitur maximi principis, mundi Domini, inter omnes qui regnant altioris, suorumque principum, ac nationis Germanicæ debitam ex nobis recipies obedientiam. Sed quoniam de natione loquimur, hæc est illa natio, Pater sanctissime, quæ viros habet industrios, litterarum capaces, rei militaris peritos, pacis cupidos, fidei zelatores, & ad omnia gnaros. Hæc est illa natio, quæ non modo hoc modo illud, sed semper idem vult, quando rectum est quod semel voluit. Hæc est illa natio, quæ non leviter recipit aliquid, nec facile deserit. Quod si post diffidium ortum animorum suspensionem tardius videtur relinquere, confidit quia utilius tecum manebit, nec divelli umquam a tua devotione poterit. atque ista pax est quam tuæ sanctitati afferimus, propter quam dicimus: *Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis; te enim adjuvat Deus tuus.*

Nationis Germaniæ encomium.

7. At si pacem cupis hujusmodi, Pater sanctissime, quemadmodum cupere te confidimus, opus est ut nationem Germanicam beneficio pacis quoque impartiaris, ut sit quoque pax adjutoribus tuis. Quis enim sic pacem aliis largiatur, quod pacis ipse remaneat expers? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducet? Quis os triturantis alliget bovis? afferunt pacem Germani principes, sed pacem etiam expetunt. Cupiunt enim aliqua; quæ nisi obtineant, nec curari vulnera possunt, nec pax nationis haberi. Ea quatuor principalia sunt. Primum est ut generale concilium in tempore locoque designando convocetur. alterum est ut professio potestatis, auctoritatis, & præeminentiæ generalium conciliorum catholicam militantem ecclesiam repræsentantium, per tuos oratores Franchfordiæ facta, tuis litteris approbetur. Tertium est ut nationi Germanicæ super gravaminibus oportune provideatur. Quarto & ultimo loco, ut quæ in præjudicium

duorum principum electorum vel suarum ecclesiarum acta sunt, ex tuæ sanctitatis clementia revocentur, & in pristinum singula statum redigantur. Quibus per tuam sanctitatem concessis, pax firma tibi erit, pax apostolicæ sedi, pax nationi Germanicæ, pax toti ecclesiæ. Deorsum ista breviter & succincte libabimus.

Concilium universale petitur.

8. Concilium sane propterea petitur, quia plurima necessario sunt reformanda, nedum in populo, sed etiam in clero, & providendum est ut omnis dissidii fomes in ecclesia sopiatur. Et habet hæc petitio plurimum honestatis, nec quisquam est qui non putet honestum generale concilium convocari. Venerabile est, & in omnium populorum, gentium, nationumque reverentia, generalis concilii nomen. Tanta quoque conciliorum dignitas est, ut ex his non solum Romani pontifices, sed etiam episcopi, Cæsares, ingentem gloriam sint assecuti. Prætereo quæ multis in locis synodaliter & utiliter gesta sunt. In Constantiensi concilio schisma, quod circiter annis quadraginta vexarat ecclesiam, abolitum est. Ex quo fit ut honesta sit & sancta concilii postulatio. Super qua re plurima diceremus, nisi quia te numquam invenimus convocationi concilii repugnantem, si quæ vel olim Alberto regi oblata fuerunt, vel quæ nuper Franchfordiæ tui pollicitì sunt oratores memoriæ repetamus.

9. Sed migramus jam ad petitionem secundam, cujus tenorem superius recensuimus. Scimus, pater beatissime, in ea te sede sedere, quæ cardo & caput ecclesiæ, ut factum est, à Domino, & non ab alio constituta est. Et sicut cardine ostium regitur, sic hujus sanctæ sedis auctoritate omnes ecclesiæ, Domino disponente, reguntur. Nihil est quod aut regia majestas, aut principes tui de tua vel fide, vel sinceritate, vel doctrina mussent: sed innuerunt apud Franchfordiam conceptum quemdam mentis sinistrum de auctoritate conciliorum oratores tui, qui plebi gravior videbatur. Is nunc penitus tuis litteris extinguendus est. Consueverunt antecessores tui, quos tu non solum sequeris, sed æquas ac præcedis benefaciendo, obmutescere facere malorum hominum audaciam, dum rationem omnibus de sua fide reddebant. nec novum est, nec inusitatum Romanis pontificibus, Romanis regibus suæ fidei puritatem rescribere. B. Gregorius, cujus vita sanctior, an auctoritas major fuerit incertum putes, sicut quatuor evangelii libros, sic quatuor concilia se suscipere ac venerari fatetur. non tam lata, nec tam magnifica de te verba petuntur, sed solum quoddam, ut supra diximus, quod ab hac sanctissima sede non hæsitamus assequi, cujus sublimitas in humilitate fundatur, cujus auctoritas in honestate stabilitur, cujus est omnia facere quibus salus quæritur animarum, & omnia fu-

Conciliorum auctoritas.

A gere quibus scandalizari fratres queant. duas jam petitiones absolvimus modo quo supra.

Gravamina de quibus queruntur Germani.

10. De gravaminibus dicendum est: Audiat benigne sanctitas tua, modestiamque nationis attendat. Gravamina de quibus agitur, bifariam dividuntur. alia per decreta tolluntur concilii Basileensis, alia tuæ sanctitatis indigent auxilio. Quæ decretis abolentur, sunt reservationes nimiæ, annatæ graves, causarum ad Romanam curiam frequentes advocationes, & cetera istius modi quibus ordinaria juridictio erat penitus evacua-B ta. quæ licet dudum ante tuam ad summi apostolatus apicem vocationem nationi gravia viderentur, non tamen ut decem illæ tribus apud Roboam filium Salomonis, auctoritate propria jugum excussit, sed Basileensis concilii provisionem expectavit, cujus decreta cum nonnullis modificationibus acceptavit, iisque est usa. Ergo, ut posthac sine gravamine natio sit, quod iis decretis in futurum uti possit, per te liceat petitur. Habes hujus partis modestiam.

Nunc honestatem sequentem cognosce. C Dum locus neutralitati fuit, quamplures viri præstantes ecclesiarum metropolitanarum, cathedralium, monasteriorum, diversarumque dignitatum & beneficiorum, vel integram, vel majorem partem bonorum possessionem sunt assecuti; quidam tua, quidam aliorum auctoritatibus; horum pax securitasque deposcitur. quod si in magna multitudine possessores nonnulli competiuntur, injustis ditati titulis; tolerabilius est tamen paucos injuste possidere cum pace, quam multos juste possidentes pace turbari. sunt enim quædam sui natura injusta, quæ communis boni D causa & publicæ pacis intuitu sororia justis fiunt. Laudatur apud veteres, magnusque habetur Scionius ille, qui restitutis in urbe sua sexcentis exsulibus, non quæ prius habuerant, bona reddidit, sed acepta mutuo pecunia, quanti res eorum fuerant, accipere jussit. Indignum namque vir bonus putavit longi temporis præscriptionem possessione moveri. Similiter & in omni unione vel nostra, vel majorum nostrorum tempestate celebrata, possessorum conditio semper melior fuit. nec ab re, nam si secus fiat, pax omnis ab-E rumpitur. Cetera quæ petemus in scriptis leviora sunt. annatas enim remitti vel jus decretorum vel tuæ liberalitatis est munus, relaxari censuras quæ contra fœdus neutralitatis actæ sunt, pium æquumque. Si tamen inter hæc aliquid est quod apostolicæ sedi grave videatur, supplicant principes, ut tua sanctitas, quæ patienter jam annis quindecim omnia quæ acta sunt toleravit, nunc etiam pro parvo tempore patientiam habeat, & obedientiam nationis, ut offertur, recipiat. Quo facto, omnia in melius redigentur. est enim intentio regiæ majestatis, & suorum

principum, hanc sanctissimam sedem, quæ per Dei ordinationem ex munificentia Cæsaris mirifice sublimata fuit, omnem dignitatem suam retinere, omne jus, omnem splendorem, omnem potestatem, ad quas res suis temporibus enixe laborare intendunt. In Francofordiensi diæta non fuit otium, ut erat voluntas, de provisione tuæ sanctitati tuæque sedi facienda transigere.

Orat pro Coloniensi & Treverensi ecclesia.

11. Quarta nunc & ultima petitio superest, Coloniensem & Treverensem ecclesias, earumque prælatos res ista concernit: cujus honestas eo major est, quo tuæ naturæ, humanitati, dignitati, sedique apostolicæ convenientior est. Nihil ad nos attinet, beatissime pater, de tuarum sententiarum viribus disputare, cum primæ sedis facta solius Dei judicio reserventur. Sed formidamus scandalum, nisi tua clementia in hac ultima petitione preces nostras exaudiat. Namque prælati magno conatu, magnoque potentatu, amicis & clientelis fulti, in opibus amicisque fidentes, sine spoliis, sine incendiis, sine magno ecclesiarum damno amoveri facile nequiverunt. In veteri testamento cautum est, ne quis hedum in ventre matris suæ coquat, quod minime absurdum fuerit interpretatum, si quis prælatum in ecclesiæ sanguine multandum esse negaverit. Scis, beatissime pater, quam sancta est Coloniensis ecclesia, quam vetus Treverensis, quam venerabiles ambæ, quam toto memorabiles orbe. Scis quantum cleri, quantum populi sub se habeant. Nolit tua beatitudo duas illas ecclesias, quæ duo magna nationis Germanicæ luminaria sunt, nostris periclitari temporibus. Multis rationibus hunc locum consolari possemus, sed scimus tuam consuetudinem, clementiam, pietatem. Scimus cardinales, episcopos, aliosque prælatos, quos ad te redeuntes, non extulisti solum jacentes, sed amplificasti etiam eorum pristinas dignitates. Scimus quia nulla res magis Deo proxima est, quam salutem hominibus dare. Ideo parcimus verbis, teque solum oratum facimus, ut tua beatitudo, quæ in alios sæpe multos benignissima reperta est, nunc etiam erga prælatos & principes de quibus agimus, & ipsorum ecclesias, sui sit memor ipsius, innataque sibi clementia & humanitate utatur. Quod si feceris, ut speramus, & nationem integram habebis obedientem, & nulla umquam ætas de tuis laudibus conticescet.

12. Hæc sunt, sanctissime pater, quæ nostri principes ex te petunt, magna sane, sed rationi & honestati consona. In prima petitione communis versatur utilitas, in secunda humilitas, in tertia æquitas, in quarta benignitas & tua desideratur humanitas. Tuum est quod juste petitur libenter annuere. In tua manu nunc est radicem omnem schismatis evellere, pacem orbi concedere, consolari nationem, & ejus obedientiam suscipere.

A Cumque, ut vides, nostri principes in amicitia ad te miserint, ut auxilientur tibi, tempus est ut cor tuum jungatur eis, sintque illi tui, & maneant tecum in perpetuum, & tempestive & convenienter a nobis dictum repetatur quod ab initio ex sacris accepimus litteris, Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis. Te enim adjuvat Deus tuus, qui tuam beatitudinem prosperioribus dietim successibus augeat.

EPISTOLA NICOLAI PAPÆ V. ad Carolum VII. regem Francorum.

B

Hortatur ut progenitorum suorum more procurandæ ecclesiæ paci incumbat.

Anno 1447. *Ex schedis Mabillonii.*

NICOLAUS episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio KAROLO regi Francorum illustri, salutem & apostolicam benedictionem.

Addubitare nos paulum facit tua virtus, carissime fili, utrum laudare primum tuam singularem devotionem & affectionem, quam tuorum prædecessorum more ostendis erga unitatem ecclesiæ sanctæ Dei & bonum statum ipsius, prout antea a venerabili fratre C nostro ROBERTO archiepiscopo Aquensium intelleximus, an hortari te debeamus ad prosequendum ea, quæ jam antea tua sponte facere cœpisti pro illius reintegratione atque utilitate. Commendandus quippe es eam te curam & laborem suscepisse, ... qui præ ceteris eo majori laude cumulandus est, quo majorem afferre noscitur in Dei ecclesia utilitatem. Quid enim Deo acceptius, quid sanctius, quid honorificentius agi aut excogitari potest, quam suo studio & diligentia ecclesiæ unitatem & animarum salutem quærere aberrantium, ut reducantur ad ovile D Christi? Hoc opus regium est. In hoc tui illi viri singularissimi & omni laude dignissimi prædecessores omnibus viribus elaborarunt, ex hoc ingentem gloriam & summam laudem apud summos pontifices & omnes nationes ac populos sunt adepti. Nulla est res quæ magis homines commendat Deo, quam venerari, colere & exaltare eam sedem, in qua Dominus noster JESUS CHRISTUS sedere voluit vicarios suos; quam tueri eam ecclesiam, quæ omnium aliarum est caput; quam honore & auctoritate velle excellere eam, in qua a Deo est ligandi & solvendi potestas data; quam quærere illius unitatem, E pacem & exaltationem, ex cujus scissura & depressione sequitur animarum interitus, pro quibus redimendis Salvator noster mortis patibulum subire voluit. Vides quantum scandalum excitaverint in Dei ecclesia odia & cupiditates eorum qui in Basilea sedem suam ab Aquilone posuerunt. Vides quantam labem tulerint nomini Christiano, quantam pestem excitaverint inter fideles, quantam

divisionem fabricaverint in plebe Christi, quantam dubitationem mentibus hominum injecerint, ut vere omnium malorum quæ dici aut cogitari possint, seminarium videantur in Dei populo extitisse. Fuit semper proprium præclaræ stirpis Franciæ regum tollere schismata, & pacem Dei ecclesiæ elargiri. Hoc certe singulare regum Franciæ munus fuit, ut assisterent Romanis pontificibus, eorumque dignitatem & auctoritatem tutati sunt & ampliarunt. In hoc semper elaborarunt, ut divisiones ad unitatem reducerent & Romanæ universalis ecclesiæ antistites, rejectis dejectisque sedis apostolicæ occupatoribus, unicum Dei in terris vicarium recognoscerent.

Itaque cum tot ante oculos exempla habeas tuorum prædecessorum, qui nullos labores, nulla pericula recusarunt pro tollendis schismatum auctoribus, pro Romani pontificis exaltatione; imitare, quæsumus, illorum vestigia, & sanctum opus quod jam summa cum laude cœpisti coneris perficere, remque ad optatum finem perducere. Velis hanc ignominiosam labem & quasi pestem Christi fidelium abolere. Neque vero defatigeris in ea re, in qua vitam æternam consequaris, & tibi tuisque posteris sempiternam laudem & gloriam sit allatura. Magnum opus est quod cœpisti, sed quo major labor, eo majori præmio & laude dignus eris. Hæc & quædam alia ad hanc rem spectantia idem archiepiscopus latius referet tuæ serenitati ex parte nostra. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1447. 6. cal. Maii, pontificatus nostri anno primo. *Sic signatum* Joannes de Cellis, *& subscripta*, Carissimo in Christo filio CAROLO Francorum regi illustri.

EPISTOLA FELICIS V. ad Carolum regem Francorum.

Hortatur ut regni sui præsules ad concilium Basileense iterum mittat, utque dandæ ecclesiæ paci operam impendat suam.

Anno 1447. *Ex ms. bibliotheca regia.*

FELIX episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio CAROLO regi Francorum illustri Christianissimo S. & A. B.

Novum non est in auribus tuæ regiæ majestatis, quam frequentibus oratoribus, quam succedentibus litteris, quam denique variis commonitionibus elaboraverimus, ut sacrorum generalium conciliorum conservaretur auctoritas, justitiaque nostra, ut spero, clarior universo pateficeret orbi. Postquam etiam ad tabernacula hujus naviculæ Petri, vocante Domino, fuimus instituti, unicus labor fuit nobis pro veritate certare: nullum sacrificium Deo immortali acceptius offerre posse arbitrantes, quam auctoritatem universalis ecclesiæ nimium, proh dolor! conculcatam relevando, eamque indefessis viribus adversus quoscumque impetus sustinendo, non parcentes laboribus, non a mille rerum periculis abhorrentes; sed omnia facile amplectentes quæcumque ad incrementum dignitatemque ecclesiæ visa sunt profutura. Quin potius quanto fluctus intumuerunt vastiores, tanto sollicitius rebus gerendis indulsimus ad tranquillum portum felicemque exitum capescendum: non nescientes quod etsi altissimo secretissimoque consilio Deus permittat ecclesiam suam ad tempus conturbari, pro ejus tamen pace serenitateque contendere primum esse pietatis opus, non modo nobis, qui sanguinetenus auctoritatem sacrorum generalium conciliorum defensare devovimus, expresso ac solemni juramento promisimus; sed universis sæculi principibus, a quibus sub manu omnipotentis Dei populi gubernantur conveniens. Quorum quidem præclaram fidem dum oculis contemplamur, prælucet certe tua regia celsitudo nomine Christianissimo, pro tuorum serenissimorum progenitorum, meritis & titulis amplissimis, pro tuo in ecclesiam cultu singulari illustrata: ita ut primus venias exhortandus ad harum tenebrarum propulsationem, quæ faciem terræ contexerunt: quatenus amore vel abjectæ vel non satis intellectæ consurgat veritatis, cujus solida fundamenta progressumque legitimum extensiore non recitamus eloquio, quoniam tuæ celsitudini fuere sæpenumero conscripta ac nuntiata vivarum vocum oraculis, totumque volitant vulgata per orbem.

2. Quis enim ignorat magnum Constantiense concilium, a quo in papatu præeminentiam potestatemque MARTINUS V. prædecessor noster [accepit] vires & initium sacrosanctæ synodo Basileensi tribuisse? Ad cujus aures non pervenit olim EUGENIUM, causante multiplici pertinacia, ab administratione papali suspensum, justo tandem Dei judicio depositum, tamquam notorie scandalizantem ecclesiam Dei, dum caput supra id omne quod in ea potestatis est, contra statuta definitionesque sacrorum generalium conciliorum, præsertim traditionis evangelicæ decretum exaltavit? Quem fugit nos, vocante ecclesia, in Petri sedem assumtos pro elucidatione catholicæ veritatis, a finibus ad fines exclamasse universos & singulos evocantes, ut ordo ratioque gestorum in ipso Basileensi concilio, si quipiam aliqua dubietate nutarent, audirentur, viderentur, palparentur? Numquid non ab assumtione nostra septimus volvitur annus? Nec dum cum ipso concilio ad omnium catholicorum aures cessavimus clamorem emittere, opprimi veritatem, auctoritatem ecclesiasticam lædi, irreparabilem scandalorum in religione Christiana occasionem suboriri commonstrantes, si plus ponderis mortali homini

quam universali ecclesiæ sacrisque generalibus conciliis eam repræsentantibus, concedatur. Non de sede apostolica nata est quæstio, quam sacrum Basileense concilium digna reverentia profitetur. Ejusdem namque ad universalem ecclesiam & ipsius ecclesiæ ad eam individua usque ad consummationem sæculi perdurabit sub nostro capite Christo potestatis conformitas, ut nec illa dejiciatur dignitate, nec ista potestate minuatur. Sed aliquem unum mortalem super auctoritatem ecclesiæ excellere, in cujus forsitan labentis in hæresim faciem, cur ita facis dicere non liceat, prorsus intolerabile visum extitit, Spiritu sancto salubrius providente. Hinc, carissime fili, emotum armaque sumere compulsum fuit sacrum Basileense concilium, atque tot temporibus aciem in atrio dominico expandit, nullis adversitatibus deterritum, prospiciens quantum ecclesiasticus confunderetur ordo, morum optimorum aboleretur disciplina, integritas fidei jaceret inculta, si de tota sancta Dei ecclesia quivis in Petri sede constitutus pro libito voluntatis disponeret. Hunc conatum fideliter tentaverunt reprimere sacri concilii patres, nosque cum ipsis, non ambitione papatus illecti, sed solius veritatis amore pulsati, omnes sollicitudinis commiscuimus partes, firma spe freti, quod tua regia majestas tandem ecclesiæ assistere, & quod ambiguitatis vel differentiæ succrevit in ea, eliminaretur tuæ virtutis adjumento. Sed ecce sacro concilio nobisque sperantibus planiorem viam ad pacem ecclesiæ apertam decessione illius, qui eam tot artibus impedivit, turbinem turbo sequutus est.

3. Audivimus namque quondam Thomam de Serzana sub appellatione Nicolai V. nonnullorum voluntariæ non canonicæ electioni innitentem, sedem apostolicam occupasse, non modo non formidantem succedere in vitium, sed perniciosum schisma damnabiliter continuare, fovere, augere. Quid namque aliud hi, qui vota in erectionem suæ personæ contulere, conflaverunt, quam extincto uno adversario novum hostem suscitare? Satis profecto superque satis auctoritas universalis ecclesiæ fuerat lacessita, veteribus vulneribus superaddi non debebat dolor recens, sed observata sacrorum conciliorum dignitate, paritoque decreto *Frequens*, quod Spiritu-sancto dictante, in plenario Constantiensi concilio adversus futura schismata conditum extitit, communi animorum contentione erat ad unitatem veniendum. Cum non ignorent illi divisionum auctores, nos cum sacro Basileensi concilio semper unitatem quæsivisse: non appendentes in stateris dolosis quod voluimus pro arbitrio, sed constanti immobilique veritati inhærentes: cujus utinam fulgor præclarus præcognitus foret; multi qui gesta sacri Basileensis concilii secus quam deceat interpretantur vel invertunt, ab infirmis opinionibus discederent. Nec dubitamus, carissime fili, si universa ex ordine fuissent tuæ majestati patefacta, quin prius dexteram tui auxilii prostratæ ecclesiæ porrexisses; sed multa quæ sunt facti potuisti verisimiliter ignorare: super quibus uberrimam & latissimam informationem linguis & litteris, cum volueris, habebit tua celsitudo.

4. Quo pacto enim præfatus olim Eugenius, auctoritatem ecclesiæ quam fuerat solemniter reveritus & professus, ut constat suis patentibus litteris, impugnavit & negavit, paucis recitari nequit. Neque identidem decreti *Quoniam frequens* in undecima sessione Basileensis concilii editi dispositio, quod clarissime omnem utcumque factam dissolutionem ejusdem confundit & damnat, ac persistentiam ipsius usque ad id temporis manifeste convincit, succinctus potest esse contextus. Qua fraude etiam insciis patribus concilii quoddam decretum *propter invaletudinem* nominatum parvum, bullatum extiterit, vigore cujus ipse quondam Eugenius præfatum Basileense concilium dissolvisse prætenditur. Præterea de ipsius legitimæ dispositionis & nostræ canonicæ electionis serie ac quampluribus aliis auctoritatem ecclesiæ justitiamque nostram concernentibus protractior narratio facienda foret. Historiam omnium rerum gestarum prætermittimus, alias tuis auribus clementissimis propalandam. Ad id unum quod instat agendum nos invitat hujusce temporis prædolenda conditio.

5. Circumspicis, rex illustris, circumspicis abominabilis schismatis quaquaversum flammare incendium. Circumspicis novis & crudelibus inimicitiis exagitari ecclesiam; poterisne æquo animo ulterius continere & differre in tempus contra tam pestiferum morbum adhibere salutarem medicinam? Non sumus quos ad pacem cohorteris. Superioribus temporibus nonnulli de papatu diffidentes ad unionem vel inviti tracti sunt, tua primum & aliorum orthodoxorum regum & principum ope, spontanei vero obviam paci futuræ occurrentes, tuam majestatem imploramus, tamquam eam, quæ cum ecclesia amoris integerrimi vinculo connexa est immortali, possemus vim nostræ justitiæ auctoritate concilii Basileensis defendere, & adversæ partis jacula scuto pronuntiatæ synodaliterque decretæ veritatis retundere. Quod enim per sanctam synodum, in qua præsidet incircumscriptus Dominus, a quo omnium quæ in cœlo & in terra nominantur derivatur potestas, semel definitum est, amplius retractare nefas est. Vim namque habet perpetuæ durationis quidquid in ea quoad fidei substantiam concluditur.

6. Nihilominus ne videamur horrendo schismati dare fomentum, universisque Christi fidelibus luce clarius appareat nostræ mentis sinceritas, non alicujus passionis motu seductæ, sed solius veritatis catholicæ fideique Christianæ observantia instructæ, tuam regiam majestatem exhortamur, rogamus, & obsecramus per viscera misericordiæ Domini nostri Jesu Christi, ut ad sacrum Basileense concilium prælatos tui regni & alios qui de jure & consuetudine ad sacra generalia concilia venire tenentur, remittere velis, atque alios reges & principes ut id agant commoneas; quatenus omnibus differentiis sublatis de medio, tandem beatæ pacis & unionis in ecclesia Dei emergat suavitas. Factu siquidem facile est, cum omnes juxta determinationem concilii Constantiensis legitime vocati sunt, & nova vocatione non sit opus; quo etiam pacto omnis quæ de convocandi potestate posset controversia suboriri, sopiretur. Et si forsitan locus Basileensis non placet, acceptiorque videretur alia in parte concilii celebratio generalis, profecto veritas quam prædicamus, & justitia quam elucidari quærimus, muris Basileensibus non clauduntur, quocumque in loco rebus gerendis accommodo eas promulgare perplacebit. Non enim nostram gloriam, sed quæ sunt Jesu Christi venamur, exemplo cujus, cum exinanivit semetipsum usque ad mortem pro ecclesia sua sancta, cervicem nostram ordinationi & judicio universalis ecclesiæ nunc & semper submittimus. Illius namque determinationem subterfugere non possumus, pro cujus dignitate certamus. Nec solum non grave erit in concilio universali plenario & indubitato Basileensis concilii nostræque justitiæ statum semel & pluries ostendere; quin etiam postquam de ea legitime constiterit, quidquid per nos, volente, decernente, & judicante ecclesia, faciendum videbitur, indilate libenterque amplectemur, quo hujuscemodi intestini belli valeat restringi incendium, ut abundantia pacis in Jerusalem, qua nihil gratius audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo fructuosius inveniri potest, oriatur. Existimantes Dominum pacis auctorem & amatorem caritatis optime agere nobiscum, si nostro medio tantis a languoribus conquiescat ecclesia.

7. Eia ergo, Christianissime rex, consurgas ad opus, dum prægrandis tuæ virtuti oblata est materia, incassum non suscipias hanc faciendi opportunitatem. Multi reges quia placatam ecclesiam adornarunt, inclytis laudibus efferuntur in cœlum: tu tuis titulis clarissimis novum gloriæ genus superpones, si auctoritatem ecclesiæ, de qua disceptatur, & apud plurimos, proh dolor! dubitatur, priscæ libertati procures restitui. Variis ex causis multa generalia concilia habita factaque fuere. Nulla umquam urgentior occasio eminuit, propter quam synodus œcumenica debeat celebrari, quoniam non tantum de moribus componendis, aut aliqua commutanda, amputanda & exterminanda hæresi, sed de tota potestate ecclesiæ, quamquam in aliis generalibus conciliis definita, & in Constantiensi renovata, agitatur atque revocatur in dubium, quod universa plebs Christiana corde suscepit ad justitiam, & ore confessa est ad salutem. Unde, proh nefas! errori campus latus apertus est, quo disseminari possit non plus unius concilii, quam alterius sanctioni standum fore, sicque pedetentim usque ad radices serpit error, quibus ut evangelio credidit B. Gregorius; primo propter quorum assertionem firmissimam evangelium confessus est. O lethale virus cordibus fidelium antiqui serpentis versutia inspiratum! O prophanæ doctrinæ protinus suffocandum semen! O execrabile damnandumque schisma, cui non velociter obviare tam periculosum est, quam religionem Christianam offendere! Age igitur, carissime fili, hac tempestate operæ pretium est, ut ostendas ecclesiæ, quid & quantum possis. Plurima quidem potes si velis, nec hæsitamus quin voles, ubi nostri animi ad omnia factu possibilia inclinatissimi dispositionem intelliges. Heu me, malum nascens facile opprimitur, inveteratum autem fortius invalescit. Accurata diligentia circa celebrationem concilii generalis intendere, deterioribus a malis erit relevare ecclesiam, cui ut in sua necessitate regium largiaris auxilium tertio tuam majestatem exhortamur: protestantes in oculis illius qui corda perscrutatur Dei, cui de hac nobis credita dispensatione in tremendo judicio reddituri sumus rationem, per nos minime stetisse & stare, quin hoc abominabile schisma radicitus amputetur & tranquillitas in ecclesia universali ad salutem & consolationem fidelium habeatur. Datum apud S. Dominicum extra muros Gebennenses VI. idus Junii, anno a nativitate Domini MCCCCXLVII. pontificatus nostri anno septimo.

EPISTOLA NICOLAI PAPÆ V. ad Carolum VII. regem Francorum.

Facultatem ei donat tractandi nomine suo pro ecclesia, & agendi, concedendi & promittendi quidquid judicaverit necessarium.

NICOLAUS episcopus servus servorum Dei charissimo in Christo filio CAROLO regi Franciæ illustri, salutem & apostolicam benedictionem. Commendavimus per alias litteras nostras tuam serenitatem, de eo quod quærit & agit pro tollendo præsenti schismate, & te hortati sumus ad tam saluferi operis perfectionem. Verum quoniam *Anno 1447. Ex schedis Mabillonii.*

Dei misericordia præstare posset, ut per tuam serenitatem tantum malum tolleretur de medio, nos considerantes quod sicut jam per tuam sapientiam est tractatum, esset necesse pro votiva rerum conclusione concedere & promittere nonnulla, quæ debita observatione indigerent, ac volentes ut quæ per te promitterentur debitum consequantur effectum, serenitati tuæ circa reductionem ad viam veritatis ab erroribus suis, & ad ecclesiæ unitatem eorum qui a Romanæ ecclesiæ & a sedis apostolicæ & vicarii JESU CHRISTI, obedientia & fide deviantes schisma in ecclesia Dei excitarunt, cujuscumque status, gradus & conditionis se esse dixerint, etiamsi suprema in Dei ecclesia se asserant esse dignitate, omnia & singula auctoritate nostra cum eis tractandi, practicandi, annullandi, seu pro nullis haberi debere declarandi, concludendi, efficiendi & promittendi quæ circa reductionem hujusmodi necessaria seu opportuna cognoveris, & quæ nostro ac sedis apostolicæ statui, honori ac dignitati convenire serenitati tuæ videbuntur, plenam & liberam facultatem & potestatem concedimus per præsentes. Volentes ut hæc nostra facultas in omnibus per te promittendis valeat perinde ac si ad ea singula specialiter se extenderent, & ad ipsa mandatum haberes speciale: ratum & gratum habituri quicquid per te actum, gestum, promissum aut factum fuerit in præmissis; quæ omnia nos observaturos promittimus bona fide. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Domini 1447. pridie Idus Decembris, pontificatus nostri anno primo. *Sic signatum* P. de Noxeto. †

Collatio facta est cum originali per me Dysome.

DECRETUM PRIMUM SACRI *concilii Lausanensis.*

Anno 1448. *Ex ms. Charvellianis.*

SAcrosancta generalis synodus Lausanensis in Spiritu-sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, præsidente in ea sanctissimo domino Felice papa quinto, ad futuram rei memoriam.

Divinus attestatur sermo, quod ubi Spiritus Domini ibi libertas; libertas utique agendi quæ fieri suadet Spiritus Domini, cujusmodi illa sunt quæ a generali synodo peraguntur, visa ita fieri debere, & a Spiritu-sancto qui præsidet, & a Patribus ibidem congregatis. Dicit enim: Visum est Spiritui-sancto & nobis. Actionibus igitur synodalibus per maxima debita est libertas: propter quod si deliberato universitatis proposito impedimento assit publica sæcularis potestas, ne liberæ sint ejusmodi actiones Spiritus, locus ille a patribus relinquendus est, suos instruente discipulos Salvatore, in quamcumque intrassent civitatem, si non reciperent eos, nec audirent eorum sermones, quod exirent foras de civitate illa, ut a quibus recedebant intelligerent, non discipulorum temporali lucro, sed eorum fuisse gratiæ & utilitati in eam civitatem convenisse. Synodo vero generali id profecto agere convenit. Experientia namque ab initio Christianæ religionis aperte nos docet Patrum conventus ad concilia celebranda fuisse honori atque gratiæ illis civitatibus, apud quas generales synodi celebrationis earum finem acceperunt. Etenim ipsarum nomen celebre reddunt per sæcula quæ in eis fiunt declarationes fidei: quoniam veritas Domini manet in æternum. Decreta quoque ibidem condita ad perpetuam rei memoriam, quemadmodum nominis gloriam acceperunt apud Græcos Nicæna, Ephesina, Calchedonensis & Constantinopolitana civitates: apud Latinos vero Romana, Lugdunensis, Viennensis & Constantiensis, aliæque plures.

Sed & præter æternam earum nominis laudem, copiosa atque multiplex utilitas temporanea illis accrescit. Unde nostris sumus experti diebus, quamplures civitates desiderare apud se celebrari generale concilium, offerentes salvos-conductus suos aliaque multa accommoda, ut in plena libertate apud eas celebratio fiat concilii generalis.

Rem notissimam eloquimur, translationis sanctæ synodi Basileensis justas & manifestas exponentes causas. Sancta hæc synodus Lausanensis, in Basileensi civitate dudum constituta, multis perseveravit annis pro felici consummatione sanctorum operum, ad quæ ab initio fuerat legitime congregata, & pro tali, tamquam vere universalem ecclesiam repræsentans, ab universis Christi fidelibus recognita atque venerata. Permanserat vero his ultimis diebus ea præsertim ratione, ut inibi unio fieret & pax vera atque integra ecclesiæ daretur, pro qua assequenda certa avisamenta in dicta Gebennensi de mense Decembris proxime lapsi celebrata, concepta fuere in præsentia solemnium oratorum carissimorum ecclesiæ filiorum CAROLI Francorum, HENRICI Angliæ, & RENATI Siciliæ regum illustrium, atque nobilis viri Ludovici dalphini Viennensis primogeniti præfati Caroli Francorum regis illustris, inter cetera continentia, ut in sacro ipso Basileensi concilio unio & pax darentur ecclesiæ.

Quocirca magis ac magis nostrum fuit desiderium in dicta permanere civitate, quanto ad pacem ipsam dono Dei secuturam propinquiorem inspiciebamus dispositionem. Sed necessitas cogit perhibere testimonium veritati. Die siquidem XIV. mensis Junii proxime præteriti, venerabilis FREDERICUS episcopus Basiliensis, præpositus aliique plures

de capitulo & clero; item antiquus magister civium aliique plures de consulatu Basiliensi, coram notariis & scribis ad finem, ut dicebant, ut nos sciremus id quod ipsi sciebant, & semper eo melius secundum hoc sciremus, & possemus nos regere atque providere; nobis intimarunt, significatum eis fuisse per suorum litteras oratorum, quemadmodum feria sexta post festum Corporis Christi, in judicio cameræ Romanorum regis, super articulo salvum-conductum concernente, quod per eos revocari deberet, contra eos lata fuisset sententia; quodque magna cum difficultate obtinuissent a rege spatium duorum mensium: sed quod interim in ea civitate non fierent actus conciliares: verum quod de his non haberent adhuc testimonium authenticum litterarum ipsius domini regis, intimabant nobis illa relative.

His intellectis, quoniam infra paucissimos dies oratores ipsos regressuros sperabatur, post quorum adventum, sicut postea intimarunt, a rege ordinatum erat actus non fieri conciliares; attendentes nos jam fuisse avisatos, nec concilii indemnitati providere posse, si post regressum dictorum oratorum non erant faciendi conciliares actus; Spiritus-sancti dono, cui immensas referimus gratias, singulariter assistente, juxta decretorum formam, prævia matura deliberatione & scrutatis votis singulorum suppositorum in sacris deputationibus & generali congregatione, unanimi omnium consensu accedente, publicatum est decretum sessionis quadragesimæ quintæ dicti concilii, incipientis: *Desideravit Ezechias rex*, de assignatione loci pro futuro concilio, & de translatione ipsius sacri Basiliensis concilii in hanc civitatem, pro ejus continuatione.

Deinde post reditum dictorum oratorum, qui sequenti applicuerunt hebdomada, nonobstantibus requisitionibus, exhortationibus, nostro ex mandato, quomodo alias pluries factum erat, per dilectissimos ecclesiæ filios JOHANNEM tituli sancti Calixti, & GUILLERMUM tituli S. Marcelli sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteros cardinales, aliosque prælatos & doctores, in consulatu dictæ civitatis factis, quatinus persistere vellent in salvo conductu per eos nobis concesso: post relationem suorum oratorum, ut dixerunt, maturis deliberationibus habitis in novo, antiquo & magno consulatibus, per eosdem revocatio dicti salvi-conductus facta est.

Et die vicesima octava dicti mensis Junii ad specialem eorum requisitionem de mandato præsidentis ipsius sacri Basiliensis concilii, vocatis & in loco sacræ deputationis fidei, ubi similes fieri conventiones consueverunt, congregatis suppositis ejus, præsentibus dicto episcopo ac multis de capitulo & clero, novus magister civium, antiquus magister Zunftarum, aliique plures de consulatu

A dictæ civitatis Basiliensis, præsentibus scribis & testimonium perhibentibus, quod ad infra scripta specialem a consulatu haberent commissionem, legi fecerunt in vulgari Theutonico, quo scripta erant, & demum Latino interpretantes sermone, litteras præfati Romanorum regis, de revocatione facienda dicti salvi-conductus; alias etiam ejusdem litteras gravia continentes mandata contra libertatem & auctoritatem ipsius sacri concilii, asserentes expresse, voluisse dictum Romanorum regem, ut post reditum ipsorum B oratorum in dicta civitate non fierent actus conciliares; quodque ex parte & de mandato ipsius hæc nobis intimabant. Et ex abundanti quod revocabant, & actu revocarunt dictum salvum-conductum, publice asserentes, quod dicta civitas Basiliensis non vellet apud ipsum dominum regem de inobedientia sive rebellione quacumque notari; sed vellet, prout necesse haberet, voluntati & mandatis regiis hujusmodi plenarie obedire, prout de his aliisque multis, eamdem concernentibus materiam, publicis constat instrumentis, quæ inter alia gesta hujus sacri C concilii redigi mandavimus.

Sancta igitur hæc synodus Lausanensis de præmissis veram atque plenam habens notitiam, præsenti decreto suo decernit atque declarat conditiones, in dicto decreto contentas, fuisse & esse purificatas, ipsamque sanctam Basiliensem synodum pro ejus continuatione fuisse & esse legitime translatam in hanc civitatem Lausanensem, quam habilem, tutam & idoneam fore ad ipsius sacri Basiliensis concilii continuationem judicat atque censet: decernens etiam & declarans sacrum generale concilium, quod in dicta D civitate Basiliensi, usque ad ejus translationem congregatum mansit, in hac civitate Lausanensi, in nomine Patris & Filii & Spiritus-sancti, cum eisdem modis & formis, qualitatibus & ordinationibus, cum quibus in dicta civitate Basileensi fuit, eratque a suæ translationis tempore, continuandum fore & prosecutionem habere. Omnesque & singulos, qui generalibus conciliis interesse tenentur, in ipso coveniri debere ad ea sancta opera propter quæ Basileæ congregatum fuit, & præsertim ad prosecutionem dandæ in ecclesia unionis & pacis.

E Quapropter præsenti suo solemni decreto sancta hæc synodus Lausanensis, specialiter & expresse assentiente in hoc sanctissimo FELICE papa quinto, publice asserit & declarat, quod parata est atque intendit in hoc loco omnia & singula facere pro unione & pace in ecclesia dandis, & specialiter quæ per suas litteras, prædicta avisamenta concernentes, præfatis principibus, necnon carissimo ecclesiæ filio JOHANNI Castellæ & Legionis regi illustri directas, facturam se obtulit, quemadmodum

admodum si Basileæ, prout speravit & desiderabat, permansisset.

Datum Lausannæ in sessione nostra publica ipsius sanctæ synodi, in ecclesia majori Lausannensi solemniter celebrata IX. cal. Augusti anno à nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo. (a)

BULLA NICOLAI PAPÆ V.

super restitutione occasione dissensionis ecclesiæ dudum spoliatorum, concessarum, &c.

Anno 1449. Ex ms. regii collegii Navarræ.

1. NICOLAUS episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. A pacis auctore & omnium bonorum largitore Deo munus excellentissimum accepimus, quo universalis ecclesia, quæ propter divisiones subortas inter felicis recordationis EUGENIUM papam IV. prædecessorem nostrum & tunc Basileense concilium, multis, pro dolor! ab annis variis extitit agitata procellis, gravissimis adversitatibus lacessita, vehementibus obducta turbinibus, in tranquillitatem, pacem, caritatemque consurgeret. Siquidem tractatu & interventu oratorum carissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ, RENATI Siciliæ regum, necnon Dalphini Viennensis primogeniti Francorum regis illustris, pacem ecclesiæ redditam videmus, dum percepimus venerabilem ac carissimum fratrem nostrum AMEDEUM primum cardinalem episcopum Sabinensem, in nonnullis provinciis apostolicæ sedis legatum, vicariumque perpetuum, FELICEM papam V. tunc in sua obedientia nominatum, juri quod in papatu asserebat se habere, ad hujusmodi pacem ecclesiæ obtinendam cessisse: Eos vero qui Basileæ postmodumque Lausannæ, sub nomine generalis concilii hactenus permanserunt, ordinasse & publicasse, nobis tamquam unico & indubitato summo pontifici obediendum esse a cunctis fidelibus, & præfatam Lausannensem dissolvisse congregationem.

2. Quapropter nostri officii debitum esse arbitramur, mentis aciem potestatisque nostræ plenitudinem extendere in omnia & singula, per quæ suscitatarum dissensionum & divisionum fomenta penitus exstirpentur, ut ad restitutionem & conservationem status & honorum cujuslibet aptissime pullulet & perseveret integritas, reddatque pacis clarissima virtus, quod abstulit caliginosa divisio.

3. Omnes igitur & singulos, quocumque nomine computentur, qui tam in Basileensi quam Lausannensi civitatibus sub nomine generalis concilii, & ratione obedientiæ, adhæsionis, seu favoris tam præfato venerabili ac carissimo fratri nostro AMEDEO cardinali, episcopo, legato & vicario supradicto, in sua obedientia tunc FELICI V. nominato, quam ipsis tunc ibidem congregatis, quomodolibet præstitorum & factorum, ecclesiis metropolitanis, cathedralibus, monasteriis, dignitatibus etiam majoribus post pontificales in cathedralibus, aut principibus in collegiatis ecclesiis, necnon monasteriis, prioratibus, præposituris, personatibus, administrationibus, officiis, necnon canonicatibus & præbendis, ceterisque quibusvis beneficiis ecclesiasticis cum cura & sine cura, sæcularibus sive regularibus quibuscumque, juribus quoque & jurisdictionibus, pensionibus & commendis, castris, dominiis, terris, feodis, possessionibus, hereditatibus ac rebus & bonis suis quibuscumque per litteras præfati EUGENII papæ prædecessoris nostri ac nostras, vel ipsius aut nostra seu ecclesiastica alia quacumque auctoritate, privati aut destituti existunt, ad ecclesias, monasteria, dignitates, prioratus, officia, necnon canonicatus & præbendas, ceteraque beneficia ecclesiastica cum cura vel sine cura, sæcularia vel regularia, jura quoque & jurisdictiones, necnon pensiones, commendas, castra, dominia, terras, feoda, possessiones, hereditates, ac res & bona hujusmodi in illum statum pristinum in quo ante tempus & tempore privationis & destitutionis hujusmodi erant, ac si factæ non fuissent, pro bono pacis & unionis ecclesiæ realiter & cum effectu restituendos, reponendos, & reintegrandos fore decernimus, & declaramus, ac motu proprio ex certa scientia, plenitudineque potestatis apostolicæ, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio & assensu, tenore præsentium restituimus, reintegramus; etiamsi ab aliis personis seu eorum aliquo, in re vel ad rem jus quæsitum foret ex collatione, provisione, seu dispositione sedis apostolicæ sive alia quacumque. quas quidem collationes, provisiones, dispositiones cum omnibus inde secutis, similibus motu, scientia ac plenitudine potestatis pro infectis haberi volumus, nulliusque roboris vel momenti, etiamsi in vim eorum habita fuerit possessio ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratuum, præpositurarum, personatuum, adminstrationum, officiorum, necnon canonicatuum, præbendarum & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum, jurium quoque & jurisdictionum, necnon pensionum, commendarum, castrorum, dominiorum, terrarum, feudorum, possessionum, hereditatum, rerum & bonorum prædictorum: omnes, unam & singulas supplicationes ac signaturas, etiamsi proprio motu emanassent, ac litteras desuper expeditas in registris supplicationum & bullarum cassantes & expresse cessari mandantes.

4. Et ut privatis & destitutis antedictis opportune provideatur, ipsique certiores per

(a) Ejusdem concilii sessionem secundam edidit Acherius noster, tertiam & quartam Raināldus ad annum 1449. n. 5. & seq.

nos reddantur, omnibus & singulis quarumcumque metropolitanarum & cathedralium, ac aliarum ecclesiarum, ac monasteriorum capitulis, conventibus ac singularibus personis earumdem, ceterisque ad quem vel ad quos ecclesiarum monasteriorum, dignitatum & beneficiorum superius, ut præmittitur, specificatorum electio, institutio, præsentatio, provisio seu quævis alia dispositio spectare dignoscitur, communiter & divisim, & alias quomodolibet, omnibusque aliis & singulis personis, tam ecclesiasticis quam sæcularibus quibuscumque nominibus censeantur, aut cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis vel præeminentiæ, etiamsi patriarchalis, archiepiscopalis, aut episcopalis existant, & specialiter possessoribus aut detentoribus, earumdem ecclesiarum, dignitatum & beneficiorum superius designatorum, etiamsi successores fuerint in dictis ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, beneficiis illis, qui per privationem alicujus ex permanentibus, adhærentibus, obedientibus prædictis possessionem habuerunt ex collatione facta tamquam de vacante per obitum, aut per viam resignationis, permutationis, seu alias quoquomodo, videlicet patriarchis, archiepiscopis & episcopis sub suspensionis ab ingressu ecclesiæ; minoribus vero personis singularibus sub excommunicationis, detentoribus quoque & eis auxilium dantibus sub simili excommunicationis pœna ac privatione omnium & singulorum beneficiorum & officiorum suorum quæ obtinent, inhabilitatione ad illa & alia in posterum obtinenda perpetuæque infamiæ; collegiis vero capitulis ac conventibus sub suspensionis ad minus pœnis, sententiis, censuris, quas contra facientes & rebelles, prout quemlibet eorum concernit, incurrere ipso facto, districte præcipimus atque mandamus; quatinus infra novem dierum spatium, postquam sive personaliter seu in loco beneficii, aut loco illi viciniori, ad quem pro præsentium executione seu publicatione tutus patebit accessus, desuper fuerint requisiti, seu alter eorum fuerit requisitus, immediate sequentium impetrantes, seu detemtores ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratuum, præpositurarum, personatuum, administrationum & officiorum, necnon canonicatuum & præbendarum & aliorum beneficiorum, jurium quoque & jurisdictionum, necnon pensionum, commendarum, castrorum, dominiorum, terrarum, feudorum, possessionum, hereditatum, & rerum ac bonorum hujusmodi ab ipsorum .... eorumdem possessione seu detemtione, quantum in eis est amoveant & abjiciant, ac amoveri faciant & procurent. quos nos etiam per præsentes amovemus & abjicimus, ac pro abjectis & amotis haberi volumus. Privatos quoque & destitutos in & ad corporalem & A actualem possessionem ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, beneficiorum, officiorum & aliorum prædictorum pure & libere reponant, restituant, & reintegrent, dictique impetrantes & detentores, post requisitionem seu examinationem & publicationem hujusmodi sic, ut præmittitur, factas, ecclesias, monasteria, dignitates, præposituras, personatus, administrationes & officia, necnon canonicatus & præbendas & alia beneficia, jura quoque & jurisdictiones, necnon pensiones, commendas, castra, dominia, terras, feoda, possessiones, hereditates, res ac bona antedicta dictis privatis & destitutis realiter & cum effectu restituant, B illarumque possessionem vacuam, liberam, & expeditam dimittant, ac eisdem pacifice uti & gaudere sinant & permittant, nec se de illis in antea quomodolibet impediant per se vel alium seu alios publice vel occulte, directe vel indirecte, quovis quæsito colore, vel ingenio: alioquin statim lapso dicto termino, contravenientes hujusmodi, si patriarchæ, archiepiscopi, aut episcopi fuerint, ab ingressu ecclesiæ suspensos; minores vero C personas singulares excommunicatos, necnon possessores seu detentores ipsos, & eis auxilium dantes, ultra excommunicationis pœnam, beneficiis & officiis suis privatos, inhabiles & infames: capitula vero collegia & conventus a divinis suspensos per quemlibet ordinarium loci, seu in dignitate constitutum, sive canonicum alicujus ecclesiæ cathedralis per ipsum privatum aut destitutum eligendi aut executorem dandi super hujusmodi nostra voluntate, sive in curia Romana, sive extra eam declarari & denunciari volumus & mandamus. Super quibus omnibus & singulis eisdem & eorum cuilibet D plenariam auctoritate apostolica damus & concedimus facultatem: mandantes omnibus & singulis vassallis, arrendatoribus, agricultoribus, colonis, censuariis, redituariis & aliis quibuscumque, quatenus post publicationem præsentium, de universis & singulis fructibus, reditibus, censibus, juribus, obventionibus ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioraturum, præpositurarum, personatuum, administrationum, officiorum, necnon canonicatuum, præbendarum, & aliorum beneficiorum, jurium quoque, E jurisdictionum, necnon pensionum, commendarum, castrorum, dominiorum, terrarum, feudorum, possessionum, hereditatum, & rerum ac bonorum prædictorum privatis & destitutis hujusmodi, prout quemlibet eorum concernit, aut eorum legitimis procuratoribus & nulli alteri plenarie & integre respondeant, ac debitam solutionem faciant, & quilibet eorum impendat realiter & cum effectu, rejectis in præmissis, omnibus & singulis exceptionibus, cautelis, necnon appellationibus quibuscumque in præ-

judicium hujusmodi restitutorum interpositis & interponendis, quas tamquam frivolas & inanes cum inde secutis & secuturis, pro bono pacis & unionis ecclesiæ cassamus & irritamus & annullamus, & pro infectis haberi volumus, detinentes per illarum interpositionem, restitutionem, & reintegrationem antedictas nullomodo impediri debere quomolibet vel differri, quibuscumque etiam super illis & aliis præmissis, & eorum quolibet perpetuum silentium imponentes.

5. Et ne privatis & destitutis antedictis ulteriores præmissorum occasione dentur vexationes, vicecancellario & quibuscumque aliis officialibus nostris mandamus, expresse inhibentes, ne ad instantiam possessorum seu detentorum prædictorum, aut cujuscumque alterius super causis prætensarum appellationum hujusmodi, aut alias via simplicis querelæ seu restitutionis in integrum aliquam commissionem signare seu rescriptum etiam extra curiam concedere. Neque auditores causarum palatii nostri commissiones, sive ordinarii locorum, aut alii quicumque rescripta hujusmodi recipere præsumant seu attentent. Ut autem præmissa, quæ pro pace, unione & quiete in ecclesia dandis sunt ordinata, firmius observentur, dicto venerabili ac carissimo fratri nostro AMEDEO, primo cardinali, legato, vicario perpetuo, ut præmissum est, Felici papæ V. tunc in sua obedientia nominato, necnon illis qui, ut præmittitur, Basileæ & Lausannæ sub nomine generalis concilii fuerunt, ac illis qui eis aut alteri eorum adhæserunt, de omnibus & singulis quos præsens tangit negotium, & eorum cuilibet, pro nobis & successoribus nostris Romanis pontificibus, de consilio & assensu quibus supra, pollicemur atque promittimus omnia & singula in his nostris litteris contenta inviolabiliter observare, atque observari facere, contra ea seu eorum quodlibet in toto vel in parte, nullo umquam tempore quicquam innovare seu facere, & quod nobis licere non patimur eisdem successoribus nostris indicamus: decernentes ex nunc irritum & inane, si secus a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Constitutionibus, ordinationibus apostolicis, necnon quarumcumque ecclesiarum, monasteriorum & ordinum statutis & consuetudinibus, etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quacumque firmitate alia roboratis, ceterisque contrariis quibuscumque non obstantibus: quin immo si adversus præmissa seu eorum aliquod aliquæ litteræ apostolicæ quascumque declarationes, seu concessiones, clausulas etiam derogatorias generales vel speciales sub quacumque verborum expressione in se continentes, etiamsi in eis dicatur: *Non obstantibus quibuscumque clausulis dicentibus, quod illis non derogetur, nisi specialis de eisdem fiat mentio*, aut mandata etiam pœnalia ad cujuscumque instantiam, etiamsi motu proprio, aut ex certa scientia ab ipso nostro prædecessore, vel a nobis, seu ejus vel nostra auctoritate, sive quovis alio emanassent, seu in futurum emanarent, aut aliquo umquam tempore apparerent, per quas hujusmodi reintegratio seu restitutio impediri vel retardari, aut huic nostræ voluntati & pollicitationi, seu litteris præsentibus quomodolibet derogari, vel præjudicium aliquod in aliqua sui parte quovis modo haberi posset, cum omnibus & singulis inde secutis executionibus & processibus pro infectis haberi volumus, nulliusque existere roboris vel momenti pro bono pacis & unionis prædictarum decernimus & declaramus, nisi hujusmodi litteræ confectæ sint & expeditæ de expresso consensu illius, aut illorum quibus hanc nostram pollicitationem facimus: de quo alias quam per tenorem litterarum apostolicarum legitime constet, omnium & singulorum præmissorum tenores & effectus specifice & integraliter pro expressis habentes. Et quoniam difficile foret præsentes litteras ad singula, in quibus eis fides forsan facienda fuerit, loca deferri, decernimus quod ipsarum transumto manu publica & sigillo alicujus episcopalis vel superioris ecclesiasticæ curiæ munito, tamquam præfatis, si originales exhiberentur, litteris plena fides adhibeatur, & stetur perinde ac si dictæ originales litteræ forent exhibitæ vel ostensæ: Mandantes nihilominus litteras in simili forma pro supradictis & aliis quibuscumque singularibus personis eas petentes aut habere volentes, illorum nominibus & executionibus specifice & expresse, cum designatione quorumdam beneficiorum quibus privati & destituti existunt gratis in cancellaria nostra & alibi moderato salario expediri, cum designatione, conservatoriæ & exemtorum in forma meliori & fortiori conformiter ad præmissa, & in auxilium & robur eorumdem, & ut præmissa omnia & singula ad opus & utilitatem privatorum & destitutorum celerem & plenariam nostræ voluntatis executionem sortiantur, omnibus regibus & principibus ac dominis temporalibus, in quorum dominiis & terris beneficia restituenda consistunt, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, ut privatis & destitutis ipsis pro restitutione beneficiorum suorum, auxilium sui brachii præbeant sæcularis, favoremque opportunum exhibeant. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum constitutionis, abjectionis, præcepti, mandati, dationis, concessionis, cassationis, irritationis, annullationis, impositionis, inhibitionis, pollicitationis, promissionis, decreti & voluntatis infringere, vel ausu temerario contra-

ire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Spoleti, anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXLIX. XIV. calendas Julii, pontificatus nostri anno tertio.

CONCILIUM MOGUNTINUM anno MCCCCLI. celebratum.

Ex manuscripto codice Bodekensis monasterii.

STATUTA SANCTÆ SYNODI PROVINCIALIS MAGUNTINÆ, DIFFINITA SUB ANNO DOMINI MCCCCLI.

Reverendissimus in Christo pater & Dominus Dominus THEODERICUS archiepiscopus Maguntinus &c. super propositis pridem & avisatis in sacra provinciali synodo, ad diem dominicam post festum sancti Martini de anno MCCCCLI. cum continuatione dierum sequentium, suam paternitatem reverendissimam in diæta una cum provincialibus sive suffraganeis & eorum procuratoribus deliberavit, & in modum infra scriptum conclusit.

Concilia provincialia celebranda.

I. Primo, synodus ipsa acceptat ordinationem, sive decretum sacri Basileensis generalis concilii de provincialibus & diocesanis conciliis celebrandis editum, ac dudum per nationem nostram acceptatum, inantea practicari & observari præcepit, voluitque quo ad missas, litanias, & orationes cum cerimoniis per reverendissimum in Christo patrem dominum NICOLAUM tituli S. Petri ad vincula cardinalem, apostolicæ sedis per Alemanniam legatum, jam observatum, de cetero ipsa provincialia concilia celebrentur & observentur, prout & antiquitus fieri solitum & consuetum fuit, quæ & in statutorum libris provincialium conscribi vult & registrari.

S. Thomæ liber de Sacramentis.

II. Ordinavit etiam libellum utilem & instructivum per sanctum Thomam, de articulis fidei & sacramentis editum legi, & singulis rectoribus parrochialium ecclesiarum communicari.

Statuta provincialia promulganda.

III. Innovavit præterea omnia statuta provincialia per quondam bonæ memoriæ PETRUM, GERHARDUM, aliosque, & nunc modernum THEODORICUM archiepiscopos sedis Maguntinæ in unum volumen redacta, & illa publicari atque servari mandat, prout in ipsis continetur statutis.

Judæi signum in veste deferant.

IV. Et quia in dictis statutis inter cetera quoddam statutum de Judæis & crucis Christi inimicis continetur, quod incipit: *Licet olim*, in quo mandatur sub cessationis divinorum, & subtractionis communionis pœnis, quod Judæi signum deferre debeant, declarando adjecit, signum illud esse debere circulum de filis croceis in veste extrinseca ante pectus, quoad masculos; & duæ rugæ blavei coloris in peplis mulierum conformiter, ut in urbe Romana. addidit etiam sacra synodus capitulum *post miserabilem* de usuris, illi statuto esse annectendum & inserendum, & cum eo publicandum.

Contra concubinarios clericos.

V. Ceterum, sancta synodus constituit, quod ante omnia locorum ordinarii detestabile concubinatus vitium a clero extirpent, contra notorios concubinarios per pœnas juris & in decretis sacri concilii Basileensis & statutis provincialibus contentas procedendo. quodque nihilominus hujusmodi concubinarii publici a perceptione fructuum suorum beneficiorum, ipso facto, sint suspensi: quin immo specialiter voluit, ne prælati, capitula sive collegia, sub pœna interdicti eisdem taliter in concubinatu perseverantibus aliquos fructus administrent. Concubinæ vero ipsorum, si infra triduum requisitæ, se non elongaverint & abscesserint, excommunicationis sententiam incurrant, ipso facto: ac nihilominus si in tali peccato perseveranter decesserint, ecclesiastica careant sepultura.

Mercatus die dominica prohibiti.

VI. Circa abusum præceptis divinis contrarium, quorumdam laïcorum, qui christiana religione neglecta, diebus dominicis & festivis publice mercatum exercent, & lucris ac cupiditatibus non verentur insistere, providens sancta synodus, mandat omnibus locorum ordinariis, ut sub pœna suspensionis a perceptione sacramentorum, etiam privationis ecclesiasticæ sepulturæ, per ecclesias parochiales suarum diœcesum publice prohibeant, ne de cetero prædictis diebus dominicis & festivis quodcumque publicum mercatum rerum vendibilium, quæ ad usum quotidiani victus necessariæ sunt, quovis modo fiat.

Contra quæstuarios.

VII. Abusum quæstionariorum qui quotidie excrescit, volentes reprimere, mandat sanctus synodus, ne admittantur quæstionarii ipsi, aliter quam secundum formam, juxta dispositionem juris, cum litteris diocesanorum. & ut via maliciæ eisdem præcludatur, curent locorum ordinarii in suis litteris non solum formam juris, sed etiam indulgentias quas publicare valeant, exprimere, nec quicquam aliud quam in eisdem litteris exprimitur, liceat dictis quæstionariis proponere.

Fraternitates novæ prohibitæ.

VIII. Item, sancta synodus prohibet ne de cetero admittantur quæcumque novæ fraternitates, ex quibus visibiliter detrahi possit honori, seu juribus ecclesiarum parochialium: quin immo vult, ut jam factis nullus adhibeatur favor, nec indulgentiæ eis concedantur.

Constitutio Bonifacii VIII. & concilii Basileensis.

IX. Sancta synodus etiam acceptat constitutionem Bonifacii papæ VIII. incipientem: *Provide*, quæ statutis provincialibus reperi-

tur adjuncta, una cum ordinatione in sacro A Basileensi concilio super modo ponendi interdicta: quas quidem constitutiones & ordinationes vult & mandat publicari, ac circa ponenda & tenenda interdicta omnino observari.

Bulla Nicolai papæ, de deliberationibus in capitulo.

X. Sancta etiam synodus recipit, laudat, & commendat bullam super deliberationibus in capitulo Maguntino, in his præsertim quæ prætenduntur gratiose facienda a sanctissimo domino nostro domino NICOLAO papa emanatam. vultque hæc sancta synodus, quod in omnibus aliis tam cathedralium, quam collegiatarum ecclesiarum provinciæ B Maguntinæ capitulis, & sub pœnis in ea contentis observetur, fiatque executio contra non observantes per ordinarium loci, vel ejus in spiritualibus vicarium, aut alium cui id duxerint committendum. mandatque hæc sancta synodus, ut singuli ex observantibus, aut observare volentibus, oppositores & non observantes sub pœnis suspensionis a divinis latæ sententiæ diocesano denuncient, & nihilominus a majore parte concludantur.

Bulla Nicolai papæ, pro executione Carolinæ.

XI. Sancta synodus recipit & laudat, & C commendat bullam per sanctum dominum nostrum NICOLAUM papam V. pro executione Carolinæ & contra diffidationes concessam, & per reverendissimum cardinalem Augustensem impetratam, sub cujus transumpto quibus in hac provincia transmissa non est, transmittetur. vultque etiam & præcipit, atque mandat hæc synodus, ut statutis provincialibus inseratur, & executio ejusdem juxta ipsius tenorem omnino fiat.

De monasteriorum reformatione.

XII. Super reformatione vero monasteriorum & personarum religiosarum, vult omnino sancta synodus, quod ordinarii ipsi diligenter invigilent, ac eosdem religiosos & D eorum monasteria tam virorum quam mulierum ad observantiam vitæ regularis . . . & debita tonsura; & præcipue ne quis ad monasteria monialium extra casus a jure permissos ingrediatur; ipsæque moniales non egrediantur, sub pœnis, censuris, & remediis juris scripti; & constitutionem generalium & provincialium conciliorum, ac auctoritate apostolica specialiter desuper editorum effectualiter constringant & compellant, etiam per depositionem, privationem privilegiorum, incorporationum & unionum, inhabilitationum ad dignitates & officia. E

De mendicantibus.

XIII. Sacra synodus attendens apostolicam sedem fratribus mendicantibus privilegia in ædificationem ecclesiæ concessisse, & ob hoc in Clementina *dudum* fratres præsentandos episcopo, & per eum ad audientiam confessionis admittendos, vult esse idoneos, & probatæ vitæ; & quia illi qui vota solemnia non observant, non possunt dici probatæ vitæ; unde cum episcopos ad quos spectat curam gregis sui haber[e] admonitos esse convenit, ne alios admittant quam ut Clementina illa habet qualificatos: ita quod eis constet per facti evidentiam, ut testimonio bonorum hominum eos dignos esse, quibus sibi creditas animas absolvendo committant. Hinc ad finem ut fratres ipsi religionis suæ observantiam citius adaugeant, aut acceptent, mandat synodus quod quisque episcopus fratres ordinis mendicantium cum omni caritate regularem observantiam persuadeat, offerendo ad hoc omnem gratiam & benevolentiam, cum comminatione quod nisi infra competens tempus eis per quemlibet episcopum præfigendum, per facti evidentiam regularem vitam, scilicet professionem suam servare incœperint & continuaverint, quod tunc post lapsum illius, eos tales idoneos minus probatæ vitæ ad audientiam confessionum, prædicationis & petitionis, & alios actus legitimos non admittant. Episcopi etiam non patiantur fratres in terminis longiores moras habere, sed operam dent ut, petitione peracta, ad suos conventus redeant, nisi eos in audiendis confessionibus & prædicationibus verbi Dei diutius morari in aliquo loco judicaverint expedire.

Eucharistiæ sacramentum rarius exponendum.

XIV. Propter reverentiam divinininissimæ eucharistiæ sacramento exhibendam, & ne populi fidelis devotio ex frequenti ejus visione tepescat, ordinat hæc sancta synodus, quod deinceps ipsum sacramentum visibiliter in monstrantiis, præterquam in festo Corporis Christi & per ejus octavas, non deferri & nisi sub divino officio octavæ ejusdem ostendi non debeat, etiam occasione cujuscumque fraternitatis, aut institutionis desuper factæ. Mandando ordinariis locorum, ut contra presbyteros, qui in ipsis excederent, per inflictionem gravium pœnarum procedant.

Cultus superstitiosus prohibendus.

XV. Similiter mandat iisdem ordinariis, si in visitatione suarum diœcesum aut alias reperiant concursum populi ad certas imagines, & cognoscant populum hujusmodi magis ad dispositionem figuræ habere respectum, quod hoc omnino prohibeant, ne idolatria committatur.

De hostiis transformatis.

XVI. Si quæ etiam sint in suis diœcesibus hostiæ transformatæ aut pallæ rubricatæ, siquidem hostiæ tales sumi possint, eas sumi faciant, alioquin illas totaliter occultent, aut recondi disponant, ut sic omnis occasio concursuum auferatur.

De pravis consuetudinibus tollendis.

XVII. Sancta etiam synodus, quia informata est in nonnullis ecclesiis provinciæ Moguntinæ, tam cathedralibus quam collegiatis, pessimas & juri divino & positivo & rationi contrarias vigere, & ex corruptela introductas esse consuetudines, præsertim in nominando personas ante vacationem beneficii, & sæpe pueros sine discretione, ante decimum quartum annum, habendo minime respectum ad ecclesiam & Dei cultum;

sed potius ad exactionem vel aliud commodum, aut spem ex pacto aliquid etiam in beneficiis pro se vel suis consequendi, & in exactione pecuniæ antequam quis ad possessionem præbendæ admittatur, quod utique speciem venditionis ac simoniacæ pravitatis habere dinoscitur; quæ quidem pecunia, quod pejus est, apud quasdam ecclesias non in ecclesiæ, sed in proprios canonicorum usus convertitur, quod utique a vitio simoniacæ pravitatis nusquam excusari potest. In receptione vini flasconum vel aliarum rerum, in excessivis annis expectando, in quibus quod horrendum est, neque distributiones quotidianæ expectanti tribuuntur. In emancipatione quam ita appellare solent, doctorum & notabilium personarum, cum receptione multarum pecuniarum, in admissione ad capitula eorum qui congrue fari nesciunt, nec intelligunt. In eo quod canonici suis decanis in licitis & honestis obedire, & ad divina ministrare contemnunt. Si pro vagabunditate in ecclesia vel ante, aut cavillationibus in choro vel similibus arguantur, non attendant & curent. Quod ad interessendum divinis officiis astringi sub suspensione absentium comprehendi nolunt; ac quod in certo parvo tempore sub una lectione, psalmo, epistola, evangelio, vel alio se præsentias deseruisse contendant, & statim ad sæcularia negotia vel lascivias revertantur aut eant. Quodque etiam tempore divinorum, vesperorum præcipue, choreas publicas, stubas & alias convenientias laïcorum visitent & frequentent, illisque ac ludis diversis, potationique vicinorum apud eosdem intersint, & se immisceant, habitum & tonsuram statui suo condecentem non deferant; & si quandoque vel parvam coronam deferant, per revolutionem crinium, de qua potius gloriari deberent, abscondunt, longos crines seu comam, adeo ut aures videri nequeant, nutriant. Demum, quod auditu dictuque mirabile est, quod per certa anni tempora, circa autumnum præcipue, cum magis gratiarum actioni, dum torcularia vino redundant, insistere deberent, a divinis cessent & vacantias faciant, liberique & ab obedientia pro tali tempore absoluti esse volunt, quasi contra Deum & obedientiam præscribere possint. Pluraque alia contra sacros canones & provincialia synodaliaque statuta in Dei offensam, ecclesiarum suarum periculum & scandalum plurimorum agant, seque prætextu consuetudinum & observantiarum excusare nitantur, cum non attendant corruptelas potius esse & vetustates errorum; multa denique juramenta illicita a diversis tam tempore electionis sive collationis beneficiorum testantur, ex quibus hi qui talia recipiunt, commoda privata consequi sperant, ac etiam via correctionis debitæ præcluditur, & im-

A pediuntur sæpe prælati ne ecclesiarum suarum utilitatem possint procurare. Similiter & a rectoribus ecclesiarum, sive vicariis earumdem perpetuis, super solvendis annuis pensionibus hujusmodi juramenta illicita extorquentur, quibus obstantibus propter carentiam necessarii victus ecclesiæ ipsæ divino defraudantur obsequio. Hæc itaque sancta synodus præmissa omnia damnat, mandans omnibus & singulis locorum ordinariis ac etiam prælatis inferioribus, quibus correctio per statuta provincialia conceditur & injungitur, ut non obstantibus præmissis damnatis consuetudinibus & observantiis, ad quarum vel quorum continuationem neminem quocumque juramento, cum vinculum iniquitatis non sit, astringi declarat, quatenus sub excommunicationis aliisque in dictis statutis expressis & comprehensis pœnis, juxta juris & dictorum statutorum formam, circa præmissa invigilent, cassent, corrigant, statuant, ordinent, & emendent quantocius, realiter & cum effectu; volens hæc sancta synodus, quod ubi infra spatium v. mensium immediate sequentium diœcesani ac inferiores prælati in & circa præmissa negligentes & remissi fuerint, superior immediatus aut futura provincialis synodus corrigat, ordinet, & emendet, ac etiam ad declarationem pœnarum contra & adversus ordinarios locorum & inferiores prælatos procedat.

XVIII. Petit etiam RR. præfatus in Christo pater dominus THEODERICUS archiepiscopus totaque provincialis synodus Moguntina, quatinus vos, reverendissime pater & domine domine NICOLAE, tituli sancti Petri ad Vincula sacrosanctæ ecclesiæ cardinalis & apostolicæ sedis per Allemanniam legate, suprascriptis deliberatis & conclusis robur confirmationis & approbationis auctoritate legationis vestræ in forma meliori adjicere dignemini, dantes & concedentes etiam speciales facultates pro eorum executione in defectu potestatis ordinariorum, cum pœnarum adjectionibus ubi opportunum judicaveritis, ut speratus reformationis fructus laudabiliter inde proveniat. *Statutorum confirmatio petitur a legato.*

Tenor vero bullæ de gratiosis de quibus supra fit mentio, sequitur & est talis.

NICOLAUS episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

E Injunctum nobis desuper, quo universi orbis astringimur ecclesiis, apostolicæ servitutis officium sedula nos perurget instantia, illarum jugiter intendere profectibus, & ut elisis ab eis cujusvis notæ dispendiis, votivæ discretionis ope fruantur, prout expedire conspicimus, salubriter providere. Cum itaque, sicut dilectus filius noster JOHANNES S. Angeli diaconus cardinalis nobis nuper exposuit, in ecclesia Moguntina quædam detestabilis & abusiva, si sic dici meretur, con-

suetudo irrepsit & invalescit, quod in occurrentibus pro tempore ecclesiæ ipsius tractatibus & negotiis, ea quæ pluribus etiam majori parte agenda & amplectenda videntur, paucorum etiam duorum vel unius contradictione plerumque, non ex rationis aut juris tramite, sed pro nudo levique voluntatis libito prodeunte, conclusionem & executionem habere non possunt; sicque negotia ipsa quæ tam propter dona temporalia, quibus ecclesia ipsa Moguntina notabiliter dotata est, quam etiam propter sinistras temporum conditiones plus solito quotidie multiplicantur & ingruunt graviora, pro eo quod omnium consensus haberi non potest sæpius, vel plus debito periculosius retardantur, aut penitus remanent impedita. Unde ecclesia ipsa in spiritualibus & temporalibus varia passa est, & majora non sine scandalorum & dissentionum fomento pati posset dispendia & etiam detrimenta. Sunt etiam in dicta ecclesia nonnulli, ut suam præsumtionem palliare videantur, & in agendis negotiis aliorum conclusionem impedire valeant, negotia ipsa gratiosa fore, cum tamen non sint, pro nutu contendunt. Sicque iterum paucorum aut unius contradictione aliorum vota suspenduntur. Nos igitur attendentes quod præmissa canonicis sanctionibus obviant, & licet in his sufficienter provisum existat, nos tamen etiam, prout ex pastorali nobis incumbit officio, animadversione debita providere volentes, ut quos in orbe canonica instituta a talibus præsumtionibus retrahere non possunt, saltem ecclesiastica disciplina coërceat & compescat. Ex præmissis & aliis rationabilibus causis nos non immerito moventibus, consuetudinem prædictam tamquam sacris canonibus contrariam & inimicam, auctoritate apostolica penitus reprobamus, viribus destituimus & abolemus; districtius inhibentes universis & singulis ipsius ecclesiæ personis sub excommunicationis pœna, quam alias ipso facto incurrant, ne quisquam ex ipsis, prætextu consuetudinis hujusmodi, de cetero in capitulo & conventionibus suis, majori parti quominus juxta juris communis dispositionem in agendis & tractandis concludere, & ea exequi valeant, resistere seu opponere vel impedire seu impedientibus assistere & favere quoquomodo audeat seu præsumat. Volentes insuper & statuentes auctoritate præfata, quod si aliquando super negotiis de quibus agitur, quod si gratiosa existant vel non, in capitulo prædictæ ecclesiæ altercatio oriatur, discussioni & determinationi majoris partis in capitulo stetur. Quodque ea quæ sic per easdem duas partes diffinita fuerint, determinata & conclusa, partis minoris oppositione seu impedimento non obstante, exequantur pœna sub prædicta. Præterea cupientes ut inhibitio, voluntas, ordinatio

A & alia præmissa firmiter & inviolabiliter observentur, venerabili fratri nostro archiepiscopo Moguntino, ac ejus in spiritualibus vicario, & officiali generali per hæc scripta mandamus, quatenus ipsi vel eorum alter, per se vel per alium seu alios, præmissa omnia & singula, ubi & quando expedire viderint, auctoritate apostolica solemniter publicare, & omnes & singulos quos excommunicationis hujusmodi sententiam propter præmissa incurrisse constiterit, tamdiu in dicta ecclesia & aliis locis de quibus eis videbitur, excommunicatos publice nuntiare
B studeant & procurent, faciantque ab aliis nuntiari, & ut tales ab omnibus arctius evitari, donec ipsi excommunicati, singuli videlicet eorum, quod contra prohibitionem nostram hujusmodi & alia præmissa deinceps quomodolibet venire vel attentare non debeant, singula corporaliter præstiterint juramenta, & absolutionis beneficium a sententia hujusmodi meruerint obtinere: contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, non obstantibus felicis recordationis Bonifacii papæ VIII. prædecessoris nostri, quibus cavetur ne quis extra suam civitatem vel diœcesim,
C nisi in certis exceptis casibus, & in illis ultra unam dietam a fine suæ diœcesis ad judicium evocetur, seu ne judices a sede apostolica deputati extra civitatem & diœcesim in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, sive alii vel aliis vices suas committere præsumant: ac de duabus dietis in concilio generali & aliis apostolicis constitutionibus, necnon prædicta & aliis ecclesiæ prædictæ statutis & consuetudinibus, juramento, confirmatione apostolica, vel quacumque alia firmitate roboratis contrariis quibuscumque; aut si aliquibus communiter vel divisim a dicta sit sede indultum, quod
D interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam & expressam de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reprobationis, destitutionis, abolitionis, inhibitionis, voluntatis & statuti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum
E Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo, IV. cal. Decembris, pontificatus nostri anno quarto.

CONFIRMATIO RR. DOMINI LEGATI.

Quoniam conceptas conclusiones per vos RR. in Christo patrem dominum Th. archiepiscopum Moguntinum, consentientibus comprovincialibus vestris, legi audivi-

mus, & eas reformationi quam quærimus, judicavimus plurimum profuturas, ipsas, uti petitur, ratas & gratas habentes, auctoritate apostolica nobis tradita, in Dei nomine confirmamus, & per obedientiam, & sub pœnis per nos ad singula statuta ubi visum fuerit adjungendis, præcipimus illa observari: ordinationibus ubilibet per nos factis ac potestate nobis ad visitandum corrigendum & statuendum & aliis in bulla legationis nostræ contentis semper salvis, quibus per hanc nostram confirmationem nequaquam intendimus derogare, super his & earum executione litteras decernentes opportunas. reservantes sanctissimo domino nostro papæ ac nobis, legatione durante, potestatem, addendi, corrigendi, interpretandi, declarandi, & alia quæcumque faciendi, per quæ sancta reformatio, quæ solum quæritur, poterit adaugeri, jure metropolitico reverendissimi domini Maguntini & ordinariorum provinciæ suæ semper salvo. Insuper sub spe quod in dictis v. mensibus, de quibus in fine dictorum conclusorum continetur, effectualis executio eorum per RR. dominum Moguntinum & suffraganeos suos fieri debeat, suspendimus & relaxamus omnes & singulas censuras & pœnas in ordinationibus & statutis nostris ubicumque locorum provinciæ Maguntinæ emanatas, positas & comprehensas, quantum ad eos qui illos vel illa simpliciter non assumpserint, aut uti nolunt in & per totam provinciam Maguntinam per dictos quinque menses: ita tamen quod executio dictorum statutorum provincialium interim fiat juxta eorumdem formam & tenorem, & si illa fieri & observari contingat, volumus dictas censuras & pœnas nostras etiam & post, quandiu servaverint, locum habere non debere. Si vero executio non fiat dictorum statutorum provincialium in his in quibus executio eorumdem facta non est, volumus censuras & pœnas mandatorum nostrorum in locis in quibus prædicata sunt locum sibi vendicare. Similiter in defectum executionis hujusmodi, contra alios quibus hujusmodi mandata nostra insinuata non fuerint, ratione prævia processuri.

DIÆTA RATISPONENSIS anno MCCCCLIV.

Ex ms. S. Martini Tornacensis.

INFRA SCRIPTI FUERUNT IN DIÆTA RATISPONENSI.

IN conventione celebrata Ratisponæ in diæta per invictissimum principem & dominum, dominum FREDERICUM III. divina favente clementia Romanorum imperatorem semper augustum de anno Domini MCCCCLIV. de mense Maii, pro apparatu ordinando contra & adversus orthodoxæ fidei ac Christianæ religionis insidiatores Turcos, & alios infideles Christianorum invasores; per omnes & singulos principes ac communitates Germanicæ nationis atque aliarum singularum nationum Christianorum.

Imprimis fuit ibi directus legatus papæ episcopus Papiensis.

Pro parte imperatoris ac imperialis majestatis oratores fuerunt infra scripti videlicet RR. patres & D. D. dominus NICOLAUS miseratione divina S. Petri ad Vincula præsbyter cardinalis, ac præsul ecclesiæ Brixiensis, dominus ÆNEAS episcopus Senensis, dominus FREDERICUS episcopus Ratisponensis: item dominus ULRICUS episcopus Burgiensis. Seculares vero magnifici domini & milites dominus Johannes *Ungenod*, dominus Gregorius *Folken*.

Item, personaliter interfuerunt illustrissimi & potentissimi principes & domini, dominus dux Burgundiæ, dominus LUDOVICUS Bavariæ dux, dominus ALBERTUS marchio Brandeburgensis; & hi cum ingenti & inclyta comitiva nobilium & militum, procerúmque plurimorum, necnon virorum litteratorum, ubi steterunt aliquibus diebus.

Item, oratores serenissimi regis Poloniæ, ducisque Lithuaniæ.

Item, oratores illustrissimi principis & domini, domini ALBERTI ducis Austriæ fuerunt notabilissimi milites, comites & milites.

Item, oratores illustrissimi & potentissimi principis ac domini, domini LUDOVICI ducis Sabaudiæ fuerunt IV. nobilissimi ac strenui milites, & quidam venerabilis prior.

Item, oratores reverendissimorum patrum & dominorum, dominorum spiritualium electorum imperii, sacri videlicet domini archiepiscopi Maguntiensis fuerunt unus comes & unus doctor. Et domini archiepiscopi Treverensis fuit unus doctor. Et oratores archiepiscopi Coloniæ.

Item, oratores illustrissimorum principum electorum sæcularium, videlicet domini comitis Palatini Rheni, domini ducis Bavariæ, marchionis FREDERICI Brandeburgensis.

Oratores illustrissimorum ducum Saxoniæ, fuerunt quidam milites & doctores.

Oratores reverendissimi archiepiscopi Dalenburgensis, fuerunt unus miles & unus licentiatus.

Item, oratores reverendissimi archiepiscopi Magdeburgensis.

Item, oratores reverendissimi domini, domini Augustensis S. R. E. præsbyteri.

Item, magister ordinis fratrum Theutonicorum S. Mariæ fuit personaliter.

Item, oratores civitatum imperialium Alemanniæ, videlicet Coloniensis, Aquisgrani, Noremburgensis, Francfordiæ, & aliarum communitatum.

Item, supervenit quidam nobilis Græcus orator principis & domini GERMANI imperatoris

ratoris olim Græcorum qui Despotus Amoreus appellatur.

Item, multorum aliorum dominorum oratores, qui hic causa brevitatis omittuntur.

CAPITULA SEU CONCLUSIONES PRODUCTÆ PER IMPERIALES ORATORES IN DIÆTA RATISPONENSI, QUÆ AB OMNIBUS LAUDATÆ FUERUNT.

Ex hiis quæ nuper nos omnes audivimus, plane intelleximus, si rempublicam Christianæ fidei contra Turcos & alios inimicos salutiferæ crucis defendere volumus, necessarium esse, quod ad longius, ut habeatur exercitus in Aprili proxime futuro, magnus, potens & bene instructus, in loco Turchis viciniori. Hinc visum est serenissimo domino nostro imperatori, quod sicut sua majestas obtulit, se juxta posse ad omnia quæ sunt pro tuitione Christianitatis, ita & merito in hoc eum sequi debent omnes fideles principes, maxime qui sub imperio sunt. In particulari autem pro executione oblationis, avisat sua serenitas, salvo semper judicio meliori eorum qui in hoc tanto negotio concurrere volunt, hæc quæ sequuntur.

Primo quod exercitus congregandus sit magnus, & talis quod non solum resistere Turchis, sed etiam eos invadere possit, & fugare extra Europam; & quod exercitus militet sub uno capitaneo sub vexillo crucis & imperii.

II. Item, quod exercitus hujusmodi ita ordinatus & provisus sit, quod durare possit ad minus per triennium, si fuerit opportunum, & quod in præsenti anno provideatur de necessariis pro futuro proximo anno exercitus, in alio anno provideatur de secundo, & in sequenti pro tertio.

III. Item, extimat serenitas exercitum istum per hunc modum congregandum esse; videlicet quod per totam Alemanniam ac vicinos principatus imperio sacro subjectos ubi sunt homines, deputent unum equestrem, & alios triginta duos pedestres bene armatos & idoneos ad bellum. Videtur autem quod talis per Alemanniam & principatus & prædictos, ad minus ducenta millia pugnatorum importare debeat. Quod si forte ratione facta ex tali impositione non resultat exercitus sufficiens, placet imperiali majestati, quod ex alio numero inferiori unus eligatur, ut ad complementum exercitus deveniatur, & quod in hoc intelligatur Hungarorum & Bohemorum intentio.

IV. Item, quod principes & civitates imperiales provideant de bombardis, curribus, pulveribus bombardarum, lapidibus, & aliis necessariis machinis bellicis, secundum conditiones & potentias suas, & in quantum velint succurrere & tradant in scriptis.

V. Item, quod tres experti in armis deputentur in tribus locis per Alemanniam opportunis, quibus præsentari debeant homines eligendi ad exercitum modo præmisso, & ut eos admittant, si judicaverint, idoneos, vel refutent, si minus idoneos viderint. Et hii tres alios sub se deputare valebunt, prout judicaverint expedire.

VI. Item, quod similiter deputentur sex magni provisores, videlicet tres ecclesiastici & tres sæculares, in tribus locis opportunis, per Alemanniam; ita quod duo sint in una parte, duo in secunda, & duo in tertia; & quod hii sub se alios deputare possint, quorum officium erit providere de necessariis pro exercitu, tam in nutrimentis quam in pecuniis necessariis & oportunis.

VII. Item, quod hi sex provisores per se vel suos deputatos habeant providere quod talis impositio ita per homines provinciarum dividatur & moderetur inter divites & pauperes, quod secundum facultates eorum fiat, ne aliqui plus debito graventur respectu aliorum.

VIII. Item, quod statim sanctissimo domino nostro papæ supplicetur, ut exercitum navalem disponi procuret cum serenissimo rege Aragonum, cum magnificis comitatibus Venetorum & Genuensium, ac aliis ex Italia: ita quod in eodem tempore, scilicet in Aprili proxime futuro, navalis exercitus ex Italia reperiatur in structu Gallipolis, & ex Motellino invadat Turchiam.

IX. Item, quod sanctissimus dominus noster ordinet per medium Venetorum, quod Caramannus Sarracenus, qui se offert velle concurrere contra Turchum, habeat exercitum paratum pro eodem tempore.

X. Item, similiter sanctitas sua disponat cum rege Hyberorum Christano Geobicorum, ut ex Illyria paret exercitum contra Turchum, & similiter cum imperatore Trapesundarum Christiano, commonendo ad idem Siracusanos, Bulgaros, Albanos, Dalmathas, Croceos, & Sclavos.

XI. Item, videtur quod imperialis exercitus concurrere debeat cum exercitu Hungarorum & Bohemorum, & ponere castra sua contra Turchos ubi propinquiores sunt Danubio; & ut gentes descendere & victualia ministrari per Danubium commodius possint.

XII. Item, serenissimus imperator pro hoc tam sancto negotio adimplendo necessarium esse judicat, quod omnes lites & guerræ sub imperio cessent, ut sit unitas & caritas in hoc sanctissimo opere. Et propterea intendit treugas quinquenniales indicere, easque maximis pœnis vallare: ita quod medio tempore omnis via facti cesset, & justitia locum habeat; quodque hujusmodi treugæ a festo nativitatis Dominicæ proximæ futuro initium sumant.

XIII. Item, ordinare proponit, quod

quicumque attentaverit viam facti, incidat A in pœnam criminis læsæ majestatis & imperialis damni, & quod in omni loco imperii occupetur & capiatur, & justitia de eo fiat, ut de tali, dantesque conductum eamdem pœnam incidant.

XIV. Item, serenitas sua privilegiabit ituros ad exercitum, quod dominia, familia, & bona cujuslibet erunt toto quinquennio sub protectione imperiali libera: ita etiam quod judicialiter super debitis jam contractis tempore profectionis super mobilibus sive immobilibus rebus conveniri non possit, dummodo ante tempus de exercitu non fugerit aut reversus fuerit. Verum si contingeret exercitum dissolvi quandocumque ante quinquennium prædictum, nihilominus privilegium istud ab ipsa dissolutione per totum annum sequentem durabit, nec per prædictum tempus adversus aliquos, qui, ut prædictum est, fuerint in exercitu, current usuræ.

XV. Item, ad finem quod ista omnia & alia ad hanc rem facienda, similiter & alia multa pro feliciore statu imperii bona justitia & pace publica melius ordinentur, judicat serenitas imperatoria, quod in Francofordia fiat alia conventio dominorum electorum & aliorum principum, comitum, ac baronum & communitatum sacri imperii sive eorumdem oratorum plenas vices in his agentium, pro festo S. Michaëlis archangeli proxime futuro: ita quod medio tempore unusquisque principum & communitatum & ceterorum ad hoc negotium vocatorum, super his plene se aviset ac deliberet, & omnino veniat instructus tam de numero personarum dominii sui, quam de aliis præscriptis. Exhortatur illustrissimum dominum ducem Burgundiæ, ut in tali diæta per se vel suos, D prout sibi placuerit, nolit deficere. Requirit etiam oratores illustrissimi domini ducis Sabaudiæ, ut quæ acta sunt hic referant, eumque adhortentur, quatenus simili modo per se vel suos in dicta diæta velit interesse, ac se veluti Christianum principem exhibere.

XVI. Pridie autem prædicta habebit majestas imperatoria in Francofordia suos legatos plena facultate suffultos, tam ad ea quæ ad exercitum pertinent, quam ad alia quæ honorem & utilitatem imperii concernunt; & si negotia medio tempore sint, se disponeret quod possit personaliter interesse, prout valde desiderat. Intimabit congruo tempore si vel Francofordiam vel Nurembergam venire proposuerit. Quod si nihil intimaverit, firma manebit conventio Francofordiensis statuto die, ut præfertur.

XVII. Venerabilem autem oratorem serenissimi domini regis Poloniæ adhortatur majestas imperialis, ut hanc conclusionem domino suo referre velit, eumque adhortari, ut ad prædictam diætam consiliarios & oratores suos transmittat, aut si in prædictis fuerit, imperatoriæ majestati medio tempore suam intentionem significare velit quomodo poterit, & qualiter cum aliis concurrere deliberaverit.

XVIII. Ultimo expediens videtur quod scilicet serenissimis regibus Franciæ, Castellæ, Hungariæ, Bohemiæ, Angliæ, Aragonum, Portugalliæ, Navariæ, Scotiæ, Daciæ, Sueviæ, ac Norvegiæ præmissa intimentur, ut ad adjuvandum Christianitatem pro suis viribus ad idem tempus se præparent ac disponant. Sicque tanto citius hostes fidei ex B Christianorum limitibus repellantur, quanto majoribus ac magis unitis fidelium viribus adversus eos processum fuerit.

CONCILIUM PROVINCIALE,

Parisiis celebratum ab archiepiscopo Senonensi & suffraganeis mense Martio MDXXI.

Ex archivis S. Germani a Pratis.

I. SAne cum honestas non patiatur a prælatis ecclesiarum cathedralium, & col- C legiatarum capitulis, abbatibus, abbatissis, eorumdem monasteriis, & aliis quibuscumque personis ecclesiarum, maxime quibus res familiaris redditibus annuis abunde ex patrimonio Christi cumulata suppetit, quicquam temporale loco mercedis pro collatione spiritualium accipi, ne plebeis scandali occasio, memoratis ex causis oboriri solita, suggeratur; utque omnia munde in hujusmodi spiritualibus fiant, & sine labe, labis suspicione, aut specie mali, sacro approbante concilio, statuimus & ordinamus conformiter ad sacrorum conciliorum & sanctorum patrum decreta, ut pro electionum confirmatione, postulationum admissione, præsentationum provisione, collatione, dispositione, electione, postulatione, præsentatione, &c. a laïcis facienda, institutione, instalatione, investitura de ecclesiis etiam cathedralibus, monasteriis, de dignitatibus, beneficiis, officiisque ecclesiasticis quibuscumque, necnon ordinibus sacris, benedictione, nihil ante vel post exigatur, sub quocumque titulo, colore, vel nomine, aut alia quavis causa seu occasione, directe vel indirecte. idem pro tonsura & minoribus ordinibus, litteris commen- E datitiis seu dimissoriis ad ordines, pro beneficiorum repræsentatione, inthronizatione, & eorumdem in possessionem missione, in canonicum receptione, religionis ingressu observandum decrevimus: nonobstantibus quibuscumque juramentis, statutis, & consuetudinibus introductis, & in futurum introducendis: irrationabiliorem illam judicantes consuetudinem, qua ad unam præbendam receptus, suorum in dicta præbenda præ- Pro spiritualibus nihil exigendum.

decessorum non receptorum, a quibus jus non habeat, sed a conferente seu instituente, plures receptiones solvere compellitur.

Quid secretariis pro litteris sit tribuendum.

Ne tamen merces labori debita auferatur, tum ut registra celebriter atque authentice in membranis non cartis papyraceis conscribantur, & conscripta fideliter asserventur; permittimus quod secretarii seu notarii prælatorum, collatorum, præsentatorum & ceterorum hujusmodi pro litteris sigillatis expeditis & registratis tonsuræ clericalis, tres solidos Turonenses, pro litteris minorum ordinum tres solidos Turonenses, pro litteris alterius cujuslibet sacri ordinis & litteris commendatitiis, seu dimissoriis, etiam omnium ordinum tres solidos Turonenses; pro litteris præsentationis decem solidos Turonenses, pro litteris collationis seu institutionis cujuslibet beneficii viginti solidos Turonenses; pro litteris præsentationis decem solidos Turonenses, pro litteris repræsentationis decem solidos Turonenses, pro litteris missionis in possessionem decem solidos Turonenses recipere a promoto, præsentato, repræsentato, proviso, inthronizato, investito, seu in possessionem misso possint & valeant, eisdem ad pœnas restitutionis dupli & alias graviores a diœcesanis pro modo culpæ imponendas, inhibendo, ne quicquam præter supra taxatum recipere præsumant aut audeant. Provideant autem diœcesani ne ecclesiarum parochialum rectores, matricularii, aut alii quicumque indebitas exactiones in sacramentorum, sacramentalium & divinorum administratione faciant.

De quotidianis distributionibus, & cura divini officii.

II. Ad nos, quod amarius condolendum est, pervenit, quod multis ecclesiis, cathedralibus & collegiatis hujus nostræ provinciæ nullæ sunt, aut usque adeo tenues, quotidianæ distributiones, ut vix tertiam partem grossorum fructuum ascendant. in quibus hactenus invaluit consuetudo, quod ecclesiarum illarum canonici absentes pro interessentia unius diei grossos fructus totius anni percipiant: ex quibus vagandi materia oritur, cultus divinus; quem augeri omnino optamus, diminuitur, officium quoque propter quod beneficium ecclesiasticum datur, omittitur, quibusdam clericis admodum ignaris tenui pretio conductis, cura divini officii committitur, quod unico contextu, non servatis interstitiis temporum ab ecclesia præfixis per hujusmodi mercenarios transcurrendo & syncopando celebratur, ut aliunde ex quæstu missarum vitam sibi mendicent. Nos igitur cupientes præteritis occurrere, & quantum possumus adversus futura cavere, sacro approbante concilio, hujusmodi consuetudines tamquam ecclesiæ nocivas, & cultui divino detrahentes, cassamus & revocamus: hisque nonobstantibus, statuimus, quod diœcesani in suis diœcesibus, dictarum ecclesiarum canonicos per juris remedia, etiam suarum præbendarum privatione ad suas ecclesias revocent, dictosque grossos fructus pro majori parte in quotidianas distributiones convertant, ut residentes & divino officio actualiter interessentes, secundum mensuram laborum plus minusve quisque capiat emolumenti, sub obtestatione divini judicii omnibus præcipientes, ut respectu perceptionis hujusmodi quotidianarum distributionum, jura antiqua sacrorum conciliorum & patrum decreta integre observent, & observari faciant.

De reformandis monasteriis.

III. Fide dignorum relatio ad nostrum auditum perduxit, quantum in multis monasteriis a primæ institutionis puritate recessum: si quidem illorum cœnobitæ sic vitam regularem & monachalem receperunt*, ut & moribus, & nomine, & habitu religiosi & haberi & nominari vereantur. Quod si in præmissis gubernaculum disciplinæ contemnatur, hoc solum restare videmus, ut religio naufragetur. Rebus itaque in deteriora prolabentibus obviam ire volentes, statuimus ut abbates & abbatissæ, priores & priorissæ, & alii religiosorum superiores, quocumque nomine censeantur, sic sua monasteria in cultu divino, vita & moribus, vestimentis monachalibus, cibis & potibus reforment, & suos religiosos & moniales ad vitam regularem & monasticam secundum institutiones suorum ordinum, & alias regulares reducant; quod in eis nihil reperiatur quod divinam majestatem & simplicium animos offendere possit. In præmissis autem per diœcesanos in suis visitationibus diligens inquisitio fiat, & quæ reperierint deformata reforment, & omnino corrigant. Et quæ super prædictis facta fuerint, sequenti concilio referant.

* *l.* rejecerunt.

Canonici regulares habitum sibi competentem deferant.

IV. Et ne notorium illum abusum, quo nonnulli regulares apostasiam incurrendo, sine habitu regulari etiam in publicum incedere non erubescunt,. sub dissimulatione pertransire videamur; statuimus quod canonici regulares de cetero super veste exteriori togam lineam tam extra quam infra monasterium ferre omnino teneantur: nisi forte super hujusmodi toga non deferenda privilegium habuerint; quod suis diœcesanis exhibere infra mensem a die paschæ computandum habeant. qui viso privilegio, super alio habitu patenter distincto, a vestimentis clericorum sæcularium ordinabunt, ut expedire & juris esse videbitur.

Confratriæ sine episcoporum consensu non erigendæ.

V. Cum ex multiplicatione confratriarum sæpe monopolia oriri contingat; & quæ in usus pios consumenda sunt in crapulam converti videantur, si quidem dies festos confratriarum non aliter se confratres digne celebrare putant, nisi comessationibus & ebrietatibus deserviant; sacro approbante concilio, sub pœna excommunicationis inhibemus, ne aliqui cujuscumque status fuerint, confratrias erigere & de novo instituere, sine

episcoporum expresso consensu & approbatione audeant. Antiquas autem quas per episcopos institutas aut aliter approbatas fuisse constiterit, toleramus. Omnem baculorum delationem confratribus, & aliis quibuscumque tam intra quam extra ecclesiam, necnon conventiculares comessationes diebus festis illarum confratriarum, & ex denariis earumdem fiendas seu solvendas sub prædictis pœnis prohibemus.

Excommunicatio non fiat pro levi causa.

VI. Insuper ne quis per excommunicationem, quam pro præcipuo mucrone ecclesia habet, a fidelium communione ex levi causa ejiciatur, sacro approbante concilio, prohibemus quatenus de cetero nullæ excommunicationes concedantur, nisi pro gravi causa, & ea quidem cognita, secundum formam juris; generalesque monitiones in forma malefactorum non decernantur pro injuriis verbalibus, nisi forte atrocioribus, quarum distinctio arbitrio officialium relinquitur, quos nihilominus & districte monemus, ut omnino caveant illarum multiplicationem, ne in vilipendio & contemptu deducantur.

Vestes sericeæ clericis inhibitæ.

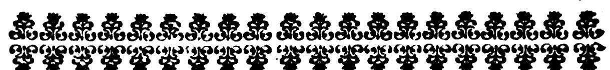
VIII. Cum elationis habeat calumniam quicquid propter venustatem, non propter necessitatem accipitur; & ne bona ecclesiæ quæ pauperum sunt, in fastum & corporis ornatum, qui a sacro ordine alienus esse debet, convertantur, inhibemus omnibus & singulis ecclesiasticis nostræ provinciæ, ne vestimentis exterioribus, & targis oblongis sericeis in publicum aut domestice utantur, sub pœnis arbitrio diœcesanorum imponendis: non tamen intendimus ecclesiasticis ex sanguine regio aut ducali ortis, hujusmodi vestimentorum sericeorum delationem prohibere: quos nihilominus hortamur, ut in suis vestimentis decentiam ecclesiasticam observent.

Multa corrigenda committuntur diœcesanis.

IX. Multa nuper fuisse in medium deducta non ignoramus, quibus tam expresse, tamque exacte consultum est, per statuta conciliorum, constitutiones Romanorum pontificum, inhibitiones, adjornationes pœnarum, minas carcerum, & censuras, ut non solum nihil commode possit adjici; verum etiam si quidquam addatur, supervacuum intuentibus reperietur, & sola in illis superabundaret repetitio. Hæc autem hoc nomine ad diœcesanos remittuntur. De clericis non residentibus in beneficiis sine causa; de curatis deservientibus aliis beneficiis, ut ad propria redire compellantur; de festis vulgo dictis brachiorum, de nundinis dominicis diebus fieri solitis in alios dies transferendis, de titulis monialibus, de titulis provincialibus, de multitudine sacerdotum, de picturis & imaginibus, ut omnis indecentia & superstitio in illis cesset, de examine prædicatorum, antequam ad prædicandum recipiantur, de prioratibus qui sunt multum pingues, in quibus nullum fit servitium divinum, ut circa præmissa provideatur, ac sollicite curent divinum cultum in dies magis ac magis excrescere, saluti suorum subditorum consulant, qui de manibus suis aliquando exquiretur.

De lectione statutorum.

Ad postremum nos antiquum morem sectantes, quo provinciales sanctiones relegi solitæ sunt, easdem in hoc sacro concilio legi jussimus, lectæque fuerunt; nec prætermittimus eas quæ de quæstoribus & visitationibus latæ sunt; quando quidem, ut ex multiplici querimonia & frequenti relatione cognovimus, in illis plurimum & graviter delinquitur. Hæc autem omnia & singula cum simus curiose observaturi, volumus & mandamus ut ab omnibus inviolabiliter & ad unguem custodiantur vel observentur.

ACTA CONCILII TRIDENTINI.

Scripta ab Angelo Massarello concilii secretario, & Johanne *Curtenbrosche* Anglo, qui concilio interfuit.

Ex duobus mss. uno bibliotheca regia, altero illustrissimi domini Jolii de Fleury *summi regis procuratoris.*

OBSERVATIO PRÆVIA.

Acta concilii Tridentini separatim scripsere Angelus Massarellus sacri concilii secretarius, cujus lucubratione in condendis annalibus ecclesiasticis usus est Odoricus Raynaldus; & Johannes de Curtenbroche *Flander, non vulgaris vir eruditionis. Massarelli opus Tridenti & Bononiæ viderat doctissimus Antonius* Filholi, *Aquensis in Provincia archiepiscopus, qui jussu Christianissimi regis Francisci primi, Tridentum profectus fuerat, præcipuum sacri concilii futurus ornamentum. Hic concilii non solum decreta & canones secum revertens in Gallias, sed acta etiam, qualia ab ipso Massarello conscripta fuerant, afferre cupiens, eleganter ea describi curavit ex autographo, cui hoc præfigitur de auctore testimonium:*

Nos Olaus Magnus archiepiscopus Upsalensis, & Johannes Petrus

Ferretus de Ravenna episcopus Milensis, universis & singulis præsentes litteras inspecturis, visuris, lecturis, ac etiam audituris, notum facimus, & in verbo veritatis attestamur, dominum Angelum Massarellum J. V. doctorem & protonotarium apostolicum, qui extracta omnia a suis propriis originalibus vel legitimis exemplis ex actis concilii Tridentini, & cum eis debite collationata, in hoc volumine contenta, præsentibus litteris alligata, concilium œcumenicum & generale Tridentinum & demum Bononiense concernentia, manu propria scripsit & subscripsit, fuisse & esse bonæ & laudabilis vitæ & honestatis ac celebris famæ virum, dictorumque conciliorum Tridenti suo tempore, & nunc Bononiensis secretarium. In quorum omnium & singulorum præmissorum fidem & testimonium, has præsentes litteras exinde fieri per notarios infrascriptos mandavimus, in earumque pede nos subscripsimus, sigillisque nostris jussimus & fecimus debite communiri. Datum Bononiæ, sub anno a nativitate Domini Jesu Christi MDXLVIII. indictione VI. die vero XV. mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri Pauli divina providentia papæ III. anno XV.

Olaus Magnus Gothus archiepiscopus Upsalensis præfatus.

Johannes Petrus Ferretus Ravennas episcopus Milensis qui supra, manu propria.

Cæsar olim Hercules de Belliosis, alias Ghisilenus, civis & notarius publicus Bononiensis ac curiæ & cameræ episcopalis Bononiensis graffarius, mandato ut supra.

Philippus-Maria de Monte-Calvis, civis & notarius publicus Bononiensis, mandato ut supra.

Obiisse dicitur Antonius Filholi *anno* 1550. *post cujus mortem codex acta concilii quæ conscribi curaverat continens, in manus Puteanorum fratrum incidit, a quibus tan-* A *dem transiit in bibliothecam illustrissimi domini Jolii* de Fleuri *summi regii procuratoris, cujus benignitate illa acta mihi transcribere licuit.*

Johannis Curtenbroche *opus exhibuit codex ms. bibliothecæ regiæ, hanc in calce continens inscriptionem:* Hunc librum scripsit dominus Johannes de *Curtenbroche*, qui concilio Tridentino interfuit omnibus actibus. Homo erat doctissimus, B hebraicarum & græcarum litterarum peritissimus & sacrarum: immo omnem disciplinam ita calluit, ac totam ætatem in ea transiit. Ingenio erat felicissimo; Gallias, Hispanias, & Italiam perlustravit. Natus erat Gandavi, gente *Curtenbrosche.* Tandem obiit Romæ, & sepultus fuit in ecclesia Germanorum.

Levinus *Vander Pret* hunc librum dedit domino Levino Torrentio C Gandavensi, archidiacono partium Brabantiæ, Romæ die 18. Novembris 1560.

Ubi juvat observare Johannem qui in calce codicis natus dicitur Gandavi, in capite seu titulo libri appellari Anglum.

Hæsimus aliquandiu dubii an seorsim conscripta hæc acta, seorsim etiam prælo committeremus. Verum re maturius considerata, cum ali- D *quando inter se conveniant, aliquando discrepent, uno plura afferente quæ in altero desiderantur, & vicissim; visum est operæ pretium ex duobus unum corpus efficere, annotando ad marginem ubi conveniant, & ubi discrepent.*

Sanctissimus in Christo pater & dominus noster dominus Paulus divina providentia papa III. cum primum supra gregem E dominicum superna dispositione constitutus fuit, ad ea omnem suæ vigilantiæ curam direxit, per quæ scandalis & dissidiis quæ inter ipsius gregis oves, præsertim in religione Christiana suborta fuerunt, obviaretur. Cum itaque sanctitas sua multis jam annis Christianam rempublicam hinc intestinis fidelium odiis & bellis, dissidentibus maxime principibus iis, quibus summa pene Massarellus.

rerum omnis a Deo permissa est, valde attritam: illinc infidelium continuis persecutionibus, hæreditario nostræ fidei hoste Turca Hungariam vexante, contraque Italiam, Austriam, ceterasque Christiani nominis ditiones, terra marique bellum aggredi meditante, graviter afflictam, innumeris denique, proh dolor! hæresum errorumque vepribus in misera, ne dicam aliis orbis provinciis, Germania laceratam, & jam pene divulsam cerneret; aliqua opportuna remedia tantis malis, pro suo pastorali officio adhibere cupiens, plurimis variisque viis per suam sanctitatem examinatis, nullam aliam aptiorem judicavit aut meliorem ea quam majores sui sanctissimi pontifices, atque ipsa quidem universalis ecclesia in hujusmodi casibus experta est saluberrimam, generalis videlicet concilii celebrationem. Quapropter sanctitas sua in tanta hæresum, dissentionum, bellorumque tempestate, tantisque excitatis fluctibus, hac sola concilii generalis celebratione ecclesiam Dei ad pristinum nitorem reduci, Christianique populi mores corrigi, universalique inter fideles pace facta, contra impiissimum Turcarum tyrannum generalem expeditionem aliquando fieri posse sperabat. Itaque œcumenicum concilium Mantuæ ad x. calendas Junii MDXXXVII. inchoandum indixit.

Bulla indictionis sacri concilii in civitate Mantua.

Paulus episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Ad dominici gregis curam & regimen divina disponente providentia assumti, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* MDXXXVI. *n.* 34.

Fides publicationis supradictæ bullæ.

Anno a nativitate Domini MDXXXVI. indictione IX. die vero Dominica sacratissimæ Pentecostes IV. mensis Junii, pontificatus SS. in Christo patris & Domini nostri Pauli divina providentia papæ III. anno ejus II. ego Johannes Doliatoris ipsius SS. domini nostri papæ cursor retro scriptus, litteras apostolicas nunciationis, convocationis, statuti, indictionis, ordinationis, mandati, invitationis, exhortationis, rogationis, voluntatis & decreti concilii generalis Mantuæ, juxta formam ipsarum litterarum celebrandi in ecclesia S. Johannis Lateranensis & Basilica S. Petri de Urbe, dum ibidem missæ & alia divina officia celebrarentur, & populi multitudo copiosa assisteret, alta & intelligibili voce coram omni populo ibi stante, debite de verbo ad verbum legi. Et tam ego Johannes, quam Petrus Serrano, & Petrus *Gomez* similiter SS. domini nostri papæ cursores, easdem litteras lectas & publicatas ad valvas ecclesiæ & basilicæ prædictorum affiximus, & sic affixas per spatium

A unius horæ & ultra in qualibet ecclesia dimisimus, relictis in ipsis valvis præfatarum litterarum copiis cum originalibus per nos auscultatis, ut moris est. Eadem die ego idem Johannes Doliatoris cursor & Petrus Serano & Petrus *Gomez* præfati, dictas retro scriptas litteras apostolicas legimus, publicavimus & affiximus in valvis seu portis cancellariæ apostolicæ in acie campi Floræ hora vesperorum, & similiter per spatium unius horæ & ultra in quolibet ex ipsis locis affixas dimisimus. dimissis similiter in valvis dictæ cancellariæ apostolicæ, & acie campi Floræ copiis cum originalibus collationatis similiter, ut moris est,

B Ita est Johannes Doliatoris cursor.

Ita est Petrus *Serano* cursor.

Ita est Petrus *Gomez* cursor.

Ita est Thomas *Roger* magister cursorum.

Cum autem jam indictum concilii inchoandi tempus appropinquaret, & sanctitas sua Fredericum ducem Mantuæ, quem promptissimum in id futurum sperabat, ut civitatem suam in hospitiis & victuariis aliisque rebus ad concilii celebrationem necessariis pararet, paterne admoneret: dux ipse respondens non parvam huic negotio intulit

C difficultatem, asserens militare præsidium & pro eo nutriendo stipendium, pro suæ sanctitatis & aliorum illic convenientium civitatisque securitate sibi necessarium esse. quam quidem difficultatem etsi eo tempore, quo præter alias apostolicæ sedis longe solito graviores impensas, perfidissimo fidei hoste universum Christianum imperium occupare molienti, etiam littora & urbis Romanæ ecclesiæ ab utroque Italiæ mari in suam tyrannidem referre conanti resistendum erat, superare sanctitas sua conata fuisset; rem tamen incongruam & mali in omne ævum

D exempli, armatum scilicet concilium celebrare, efficere noluit. quare prædicto duci respondendum duxit, nec suæ sanctitati, nec aliis illuc conventuris aliquid esse timendum, neque sibi æquum videri, ibi arma conspici, ubi libera omnium debent esse suffragia. id vero cum multis rationibus non semel tantum, sed pluries repetitis, duci frustra suadere conaretur, pontifex de loci mutatione, & concilii in aliud commodius tempus proroganda celebratione cogitare coactus omnino fuit. Die igitur XX. Aprilis anno Domini MDXXXVII. accersitis in sacro senatu

E quamplurimis episcopis, principumque & rerum publicarum oratoribus, eis injustas a duce Mantuæ propositas conditiones referens, concilii hujusmodi celebrationem usque ad calendas Novembris ejusdem anni prorogandam esse declaravit, publicataque fuit bulla tenoris infra scripti videlicet.

Prima prorogatio concilii ad calendas Novembris anni MDXXXVII.

Paulus episcopus servus servorum Dei ad

futuram rei memoriam. Decet Romanum A pontificem, pro pastorali suo officio non solum jam orta in grege ovium sibi commissarum scandala auferre, & ne oriantur procurare: verum etiam, quantum cum Deo potest, earumdem commodis providere. Superiore itaque anno desiderantes, &c. *ut apud Rainald. ad annum* 1537. *n.* 25.

Fides publicationis suprascriptæ bullæ.

Quibus quidem litteris apostolicis diligenter inspectis per notarium publicum infra scriptum, ipsas exemplari mandavimus & transumi, ac in publicam formam redigi: B decernentes & volentes huic transumto publico sive exemplo plena fides deinceps adhibeatur ubilibet, in locis omnibus & singulis quibus fuerit opportunum, ipsumque transumtum fidem faciat, & illi stetur, ac si originales ipsæ litteræ apparerent. Quibus omnibus & singulis auctoritatem nostram ordinariam interposuimus, & decretum; & ad ampliorem evidentiam præmissorum, sigillum prælibati reverendi auditoris, quo utimur, duximus apponendum. Actum & datum Romæ in domo prælibati domini auditoris, in qua jura reddi solent, hora vesperorum & audientia causarum consueta, ibi- C dem ad jura reddendum in loco nostro solito pro tribunali sedentes, sub anno a nativitate Domini MDXXXVII. indictione x. die vero Mercurii, XVI. mensis Maii, pontificatus præfati SS. Domini nostri anno III. præsentibus ibi discretis viris magistris Philippo de Quintiliis & Jacobo Apocello dictæ curiæ causarum cameræ apostolicæ notariis, testibus ad præmissa vocatis & rogatis.

Et quia ego Johannes Jacobus Bucca curiæ causarum cameræ apostolicæ notarius exhibitioni, auscultationi, & transumtationi suprascriptarum litterarum, & omnibus & D singulis præmissis præsens fui, eaque fieri vidi & audivi, suprascriptum transsumpti instrumentum alterius manu scriptum exinde publicavi, in fidem præmissorum omnium.

Appropinquante vero calend. Novembris tempore, ad quas concilium prorogatum fuerat, Mantuaque, ut dictum est, denegata, de alio loco ad ipsius concilii celebrationem opportuno dum assidue cogitaret pontifex, communis nostræ religionis hostis Turca ingentissimis, si umquam antea, copiis, terra marique comparatis, tum alias Christianæ ditionis provincias, tum Italiæ partem jam E igne ferroque devastare cœperat. At misericors Deus, populi sui misertus, prædictum Christiani nominis hostem non humanis auxiliis, sed admirabilis dexteræ suæ potentia a finibus Christianorum ita avertit, ut non discedere, sed fugere potius, nemine persequente videretur. Pontifex in magnam spem devenit, posse aliquando concilium celebrari, & pacem inter Christianos principes procurari, atque in primis de loco præfato concilii celebrationi accommodo, principum opinionem intelligere voluit. Cumque ab iis nihil certi acciperet sanctitas sua, tempusque non sine gravi universalis ecclesiæ detrimento in longius protraheretur, cum illustrissimis dominis Venetis maxime egit, ut aliquam civitatem in eorum dominio pro tam sancto opere peragendo concederent. Qui quidem Veneti Vicentiam concesserunt. Verum cum propter impedimenta suprascripta, post ejus civitatis concessionem suæ sanctitati significatam, vix tantum temporis jam prorogati concilii superesset, ut nedum prælati illuc convenire, verum etiam de ejusmodi concessione eosdem prælatos non potuisset sanctitas sua reddere certiores, coactus est summus pontifex concilii celebrationem in aliud commodius tempus differre. Itaque concilii hujusmodi celebrationem ad calendas Maii anno Domini MDXXXVIII. prorogavit Romæ in sacro patrum senatu, VIII. idus Octobris, anno Domini MDXXXVII. pontificatus sui anno III. publicataque fuit bulla tenoris infra scripti videlicet.

Secundæ prorogationis concilii ad calendas Maii MDXXXVIII. *bulla & indictio Vicentiæ.*

PAULUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Benedictus Deus & pater Domini nostri JESU CHRISTI, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1537. *n.* 56.

Appropinquante vero concilii jam prorogati tempore, ne aliquid ad tam sanctum opus peragendum a sua sanctitate desiderari posset, cum prius præmisisset ad ipsam civitatem Vicentiam reverendos dominos episcopos Veronensem & Regiensem, qui ea quæ ad concilii hujusmodi celebrationem necessaria forent, præpararent. Denique XIII. calendas Aprilis ejusdem anni MDXXXVII. tres de latere legatos reverendissimos videlicet LAURENTIUM episcopum Sabini Campegium, JACOBUM tituli S. Apollinaris Simonettam, & HIERONYMUM ALEXANDRUM tituli S. Chrisogoni Brundusinum, S. R. E. cardinales Vicentiam concilii præsidentes destinavit, concessa eis facultate ea omnia faciendi, quæ in hujusmodi negotio quomodolibet necessaria & opportuna forent; datis super his litteris Romæ die XX. mensis Martii anno Domini supra scripto. Ceterum cum legati prædicti, qui jam Vicentiam pro concilii celebratione hujusmodi applicuerant, per nonnullos menses in ea civitate expectassent, neminemque præter unum aut duos comparentem vidissent, idque suæ sanctitati per speciales eorum litteras notum fecissent. Ex alia vero parte serenissimus imperator, & Christianissimus rex, necnon & FERDINANDUS rex Romanorum, prælatos regnorum suorum ad ipsum concilium venien-

dos per aliquod aliud tempus expectari, & ut aliam habendi concilii rursus temporis prorogationem decerneret, a sanctitate sua petierint, ne tantorum principum voluntati & petitioni deesset sua sanctitas, concilii celebrationem hujusmodi usque ad festum paschalis resurrectionis Domini nostri Jesu Christi, anno Domini MDXXXIX. differendam esse declaravit, ipsisque legatis ac omnibus aliis, qui jam in dicta civitate Vicentiæ convenerant, ne interim circa dictam concilii celebrationem se aliquo modo intromitterent, neque aliquid in hujusmodi negotio innovarent arcte mandavit, publicataque fuit bulla tenoris infrascripti, videlicet:

Bulla tertia prorogationis sacri concilii ad Pascha resurrectionis Domini anno MDXXXIX.

Paulus episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam. Universi populi Christiani curam nobis licet immeritis divinitus commissam, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1538. *n.* 35.

Et quoniam pontifex in suprascriptis litteris inhibuerat concilium in dictis calendis Maii, ad quas prius prorogatum fuerat, inchoari, dubietas quædam orta fuit, num post dictum calendarum diem concilium aperiri posset, cum prohibitio ipsa de calendis Maii tantum loqueretur, sanctitas sua ad delendam omnem dubitandi occasionem, etiam post diem cal. Maii sine suæ sanctitatis mandato concilium a nemine inchoandum esse declaravit, aliis publicatis litteris tenoris infrascripti videlicet.

Bulla declarationis non inchoandi concilii post calendas Maii MDXXXVIII.

Paulus episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Romanus pontifex supra gregem dominicum pastor, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1538. *n.* 34.

Post hæc cum Ferdinandus Romanorum rex suæ sanctitati significasset, non adeo difficilem inter catholicos & protestantes sibi videri concordiæ tractationem futuram, si sanctitas sua in Germaniam aliquem probatæ existimationis & vitæ, sacrarumque litterarum peritia præstantem virum transmitteret. Sanctitas sua, ut nullam viam intactam relinqueret, qua paci & unitati dissidentium in religione consuleretur, reverendissimum dominum Hieronymum Alexandrum tituli S. Chrisogoni presbyterum cardinalem Brundusinum de latere legatum, tum ad ipsam Germaniæ provinciam, tum ad regem ipsius Romanorum, ut si qua media forent, quibus aliquis amicabilis concordiæ tractatus haberi posset, exquirerentur, destinavit. Qui reverendissimus cardinalis ex Vicentia, ubi legatus & præsidens concilii agebat, die tertia decima mensis Augusti ejusdem anni MDXXXVIII. recedens, Germaniam versus iter arripuit. Qua in provincia per annum & ultra immoratus, cum nihil certi aut reipublicæ Christianæ condecens fieri potuisset, Romam, quam die XV. mensis Decembris anno Domini MDXXXIX. intravit, a sua sanctitate accersitus est. Quo tempore sanctitas sua reiteratis litteris nunciisque apud supradictos principes instare non destitit, ut pace inter eos conciliata, omni eorum conatu concilii celebrationi vacarent: verum cum serenissimus imperator, & Francorum rex Christianissimus una cum Ferdinando Romanorum rege a sua sanctitate per litteras suosque oratores contenderent, ut alias rursus temporis prorogationes faceret; præcipue autem instaret Cæsar, demonstrans se promisisse protestationibus * operam suam apud pontificem interpositurum, ut aliqua inter ipsos & catholicos concordiæ ratio ineretur. Quod tamen ante suam in Germaniam profectionem commode fieri non posse affirmabat. sua sanctitas tantorum principum voluntate adducta, cum præsertim cerneret nullos alios prælatos ad resurrectionis Domini nostri Jesu Christi festum Vicentiam convenisse, prorogationis nomen tam sæpe frustra repetitum fugiens, celebrationem concilii hujusmodi ad suæ sanctitatis & sedis apostolicæ beneplacitum suspendit, die videlicet XXI. mensis Maii anno Domini MDXXXIX. publicataque fuit dicta suspensio per litteras ad singulos supradictorum principum, X. mensis Julii ejusdem anni datas, pontificatus sui anno V. nec propterea prætermisit sanctitas sua omnem operam & laborem, ut interim pax reipublicæ Christianæ redderetur. Itaque cum Cæsar Belgis ad defectionem ab eo incitatis, defectionis hujusmodi comprimendæ causa per Galliam amicissime, & cum ipso Gallorum rege magno benevolentiæ concordiæque indicio transiens, in Belgas profectus fuisset, sanctitas sua ut dictarum majestatum animos majori affectionis vinculo paterno affectu conciliaret, atque propterea concilium commodius celebrari posset, reverendissimum dominum Alexandrum S. Laurentii in Damaso diaconum cardinalem Farnesium vicecancellarium suum, secundum carnem nepotem, ad præfatos Cæsarem & Christianissimum regem de latere legatum destinavit, VIII. videlicet calendas Decembris, anno Domini MDXXXIX. Redeunteque in Urbem reverendissimo ipso cardinali Farnesio, ut indeficienter tam sanctum opus a dictis principibus sanctitas sua expostularet, reverendissimum dominum Marcellum Cervinum tituli S. Crucis presbyterum S. R. E. cardinalem, tunc Neocastrensem nuncupatum, legatum de latere apud dictas majestates, item de pace in concilio tractaturum creavit, quarto videlicet idus Maii

* *f.* protestantibus.

Maii anno Domini MDXL. Cæsar autem Belgis pacatis, in Germaniam profectus est, ubi imperialem conventum causa tractandi ejus, quem pontifici promiserat, concordiæ modum indixerat. Cumque tam ipso imperiali conventu, quam Vormatiensi colloquio, & alias multipliciter varios concordiæ tractatus, ut diffidium religionis nostræ ad æquum intellectum reduceretur, cum iis qui potestantes appellantur, habuisset, & nihil pium vel quod reipublicæ Christianæ expediret, assequi potuisset; iterum ad concilii celebrationem animum suum vertit sanctitas sua. Itaque Vicentia a Venetis denegata, locumque concilii Germanicæ nationi, cujus res potissime agitur, commodum sanctitas suas eligere cupiens, Tridentum civitatem ab ipsis Germanis valde cupitam, pro œcumenico concilio celebrando deputavit, ad diem calendas Novembris anni Domini MDXLII. inchoandum statuit, edita bulla tenoris infra scripti.

Bulla indictionis sacri concilii in civitate Tridentina ad calendas Novembris celebrandi MDXLII.

PAULUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Initio hujus nostri pontificatus, quem non ob merita nostra, &c. *ut apud Labbeum concil. tom.* 14. *pag.* 725.

Concilio itaque Tridenti indicto, ne sanctitas sua solitum paternum atque pietatis officium, etiam tunc cum maxime opus erat, desereret; neve sumtibus aut laboribus, licet sæpius frustra susceptis, parceret; iterum ad conciliandos Cæsareæ & Christianissimæ majestatum animos se convertit, atque iterum de latere legatos reverendissimos videlicet GASPAREM CONTARENUM ad Cæsarem, qui jam ex Africa in Hispaniam redierat, & JACOBUM SODALETUM S. Romanæ ecclesiæ cardinales ad Francorum regem de pace & concilio tractaturos, die septima Augusti ejusdem anni ituros creavit. Verum cum idem cardinalis Contarenus die vigesima quarta ejusdem mensis Bononiæ, ubi legatus civitatis agebat, obiisset, sanctitas sua in ejus locum reverendissimum dominum MICHAELEM de Silva tituli Basilicæ XII. apostolorum presbyterum cardinalem Visensem XXVI. dicti mensis Augusti, legatum suffecit. Appetente vero concilii indicti die, calendis videlicet Novembris, ne aliqua in parte reipublicæ Christianæ deesset sanctitas sua, R. D. JOHANNEM THOMASIUM Cavensem & JOHANNEM MATTHÆUM Veronensem episcopos Tridentum, ut quæ necessaria pro concilii celebratione, essent, pararent, die XVIII. Septembris MDXLII. nuncios destinavit. nec multo post tres a latere legatos ipsius concilii præsidentes creavit, reverendissimos scilicet PETRUM PAULUM tituli S. Balbinæ Parisæum, & JOHANNEM tituli S. Vitalis Moronum presbyteros, ac REGINALDUM S. Mariæ in Cosmedim diaconum Polum S. R. E. cardinales, die XVI. Octobris ejusdem anni. quam legatorum deputationem statim sanctitas sua reverendissimo domino CHRISTOPHORO tituli S. Cæsarei in palatio S. R. E. presbytero cardinali Tridentino, tunc tantum dictæ civitatis episcopo, necnon nuncio apostolico Cavensi præfato, per litteras in forma brevis sub data Tusculi XXV. ejusdem mensis Octobris significavit, ut diligentius ea quæ in loco concilii per eos paranda erant, perficerentur. Nec multo post ipsi reverendissimi domini legati supra scripti ex Urbe recedentes, Tridentinam civitatem petierunt. Ceterum cum legati præfati per sex menses & ultra prælatos expectando non sine aliqua sedis apostolicæ indignitate permansissent, & septem circiter prælati tantum comparuissent, necnon illustris dominus de Granvella, ac episcopus Atrebatensis, & dominus DIDACUS DE MENDOCIA Cæsarei oratores, qui tamen parum Tridenti immorantes, ad alia se divertissent, sanctitasque sua tot labores ab ea susceptos pro hujusmodi celebratione concilii assequenda, tot legatos & nuncios ad eosdem imperatorem & Christianissimum regem, ceterosque reges & principes Christianos destinatos, tot ad illos datas litteras, totiens indictum suspensumque concilium, & ad illud de latere missos legatos, tot denique prælatis & aliis, qui concilio interesse debent, ut omnino ad illud accederent, transmissa mandata, & hortationes incassum processisse sanctitas sua intueretur, cum præsertim odia & simultates inter eosdem principes augeri, & jam arma tractari, & bellum moveri cœptum esset, ipseque Cæsar & Christianissimus rex suorum regnorum tuitioni intenti, concilii celebrationi ob ingentia inter illos bella vacare non posse assererent, ac postremo tum reverendissimorum PETRI PAULI Parisii & REGINALDI POLI legatorum prædictorum relatione, qui duo a pontifice ex Tridento accersiti fuerant, ut ab eis quo in statu res concilii essent, & quid super celebratione ipsius concilii sperari posset intelligeret. Tum reverendissimi domini JOHANNIS cardinalis Moroni, qui adhuc Tridenti morabatur, necnon ceterorum prælatorum in dicta civitate Tridentina existentium, litteris, quorum fere singulorum super ea re sententias exquisivit, intelligeret, tunc temporis celebrationem concilii impleri non posse, vigentibus tot in locis inter dictos principes bellis, ac immanissimo Turcarum tyranno cum potentissimo exercitu regnum Hungariæ invadere, & ejus munitissima atque copiosa classe jam mare inferum ingressa, maritimasque Italicas regiones non longe ab urbe Roma depopulantes, concilium sanctitas sua differendum constituit, illudque ad beneplacitum sedis apostolicæ usque ad aliud opportunius &

commodius tempus per suam sanctitatem declarandum suspendit, necnon eosdem legatos apostolicos ab eodem concilii loco ad sedem apostolicam revocavit, prælatisque, qui jam Tridenti convenerant, illinc recedendi usque ad dictum tempus licentiam concessit, edita bulla tenoris infra scripti videlicet.

Bulla suspensionis concilii usque ad tempus per suam sanctitatem declarandum, & revocationis legatorum ex Tridento anno Domini MDXLIII. *pridie nonas Julii.*

MASSARELLUS. CURTENBROCHIUS

PAULUS episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Etsi cunctis quidem in rebus conficiendis, si illæ statuto tempore terminari nequeunt, temporis opportunitatem attendere expedit; id tamen in gravioribus reipublicæ Christianæ causis & negotiis, & per Romanum pontificem, cum ad eum ipsorum negotiorum explicatio pertinet, maxime convenit observari, ut per opportunitatem ipsam eadem negotia prosperum valeant habere successum. Quam enixe nos semper œcumenici & generalis concilii celebrationem concupiverimus, & quo propterea studio & animi sollicitudine huic rei, ac inter Christianos principes paci & concordiæ incubuerimus, tot labores per nos, præsertim cum ea de causa Niceam nos contulimus, suscepti, tot nuncii & legati ad eosdem principes propterea a nobis missi, tot super ea re a nobis ad illos datæ litteræ, toties per nos denique indictum concilium hujusmodi, totque prælatis & aliis qui ad illud venire tenentur, ut omnino accederent transmissa mandata & exhortationes, reddunt testimonium veritatis. Concilium enim ipsum Mantuæ primo, deinde Vicentiæ, ad quam propterea tres a latere nostro ex venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium numero legatos misimus, & novissime Tridenti per nostras litteras sub data *Romæ apud S. Petrum* XI. *cal. Junii anno Incarnationis Dominicæ* MDXLII. In quibus, ne idem repetamus, cur in Mantuana & Vicentina civitatibus prædictis concilium hujusmodi celebrari nulla ratione valuerit, explicavimus, & ad calendas Novembris quæ proxime præterierunt incipiendum & prosequendum, & Domino adjuvante, ad ipsius gloriam & laudem, & Christiani totius populi salutem absolvendum, indiximus, annuntiavimus, & convocavimus omnes ex omnibus locis, tam venerabiles fratres nostros patriarchas, archiepiscopos, episcopos, quam dilectos filios abbates, & alios quoscumque, quibus jure aut privilegio in conciliis generalibus residendi & sententias dicendi in eis permissa potestas est: requirentes, hortantes, & admonentes, ac eis in vim juramenti nobis & A apostolicæ sedi præstiti, & virtute sanctæ obedientiæ, ac sub certis tunc expressis pœnis mandantes, ut ipsimet, nisi forte justo detinerentur impedimento, aut per suos procuratores & nuncios huic sacro concilio omnino adesse & interesse deberent. Necnon carissimos in Christo filios nostros CAROLUM imperatorem semper augustum, & FRANCISCUM Francorum regem Christianissimum, ceterosque reges, duces, & principes Christianos, ne Dei causam & negotium desererent, sed ipsimet ad sacri hujusmodi B concilii celebrationem venirent; & si venire non possent, saltem graves viros legatos, cum auctoritate, qui personam principis sui & prudentia & dignitate possent in concilio referre, mitterent; curarentque, ut ex suis cujusque regnis & provinciis episcopi & prælati sine tergiversatione & mora ad concilium proficiscerentur, rogavimus & obsecravimus: sperantes œcumenici concilii celebrationem hujusmodi, ad quam pro agri dominici purgatione sæpe antea devenire, ut præfertur, frustra conati eramus, eo saltem tempore Dei benignitate ac clementia C omnino successuram esse; litterisque nostris prædictis publicatis, cum postquam nuncios nostros speciales pro pace inter dictos principes tractanda destinaveramus, odia & simultates inter eosdem principes augeri, etiam cum ab unoquoque eorum per alterum ab induciis nostro interventu Niceæ inter eos factis, discessum esse prætenderetur, arma tractari & bellum moveri cerneremus, duos summæ auctoritatis viros inter cetera animi ornamenta pacis studiosissimos S. R. E. cardinales a latere legatos ad eosdem CAROLUM imperatorem, & FRANCISCUM regem misimus, qui ipsis nostro nomine in quæ peri- D cula ex eorum discordiis universa respublica Christiana brevi esset ventura exponerent, eosque per viscera Domini nostri JESU CHRISTI ad pacem inter se mutuo amplectendam & rempublicam Christianam a tot tantisque imminentibus periculis liberandam, quam maxime possent hortarentur; ac appetente jam die pro qua, ut præfertur, concilium indixeramus, cum in eodem proposito & desiderio illud omnino celebrandi persisteremus, dilectos filios nostros PETRUM PAULUM S. Balbinæ Parisium, & JOHANNEM S. Vitalis Moronum titulorum presbyteros, ac E REGINALDUM S. Mariæ in Cosmedim, tunc SS. Nerei & Achillei diaconum Polum nuncupatos, S. R. E. cardinales, nostros & dictæ sedis legatos de latere, summæ virtutis, doctrinæ & auctoritatis viros ad ipsam civitatem Tridentinam, ut episcopos, prælatos & alios ad concilium venientes exciperent, ac ea quæ ad concilii celebrationem hujusmodi necessaria essent seu opportuna facerent, destinavimus; necnon quamplures ex eisdem prælatis, singulis ad illos nostris datis litteris,

admonuimus, ut frequentes concilio hujusmodi interesse vellent.

Demum cum spe pacis per dictos legatos nostros inter eos componendæ, ex eis quæ ab eisdem legatis acceperamus, fere destitueremur, ne quod reliquum erat in facultate nostra omitteremus, præfatum CAROLUM imperatorem & FRANCISCUM regem, diversis nostris ad eos datis litteris hortati sumus, ut pro concilianda inter eos aliqua concordia, nobiscum in aliquo commodo loco, ad quem ætati nostræ non parcentes, nos profecturos esse pollicebamur, convenirent, utque desiderium nostrum pacis & * colloquii, & concilii celebrationis hujusmodi reipsa comprobaremus, e nostra propria sede Bononiam venimus, ut motis, quod sperabamus, per appropinquationem nostram ipsorum principum animis, concordiæ, statui, celebrationique ipsius concilii securius & frequentius instari, & fluctuanti reipublicæ Christianæ aliquod salutare remedium afferri posset. Iterumque post adventum nostrum hujusmodi prælatos prædictos per diversas alias nostras litteras admonuimus, ut exemplo quamplurium prælatorum, qui ex Urbe nostra ad locum concilii de mandato nostro se contulerant, ad illud accedere amplius non tardarent.

* al. pacis colloquii.

Cum autem dicti CAROLUS imperator & FRANCISCUS rex suorum regnorum & dominiorum tuitioni intenti, cui se propter ingentia inter ipsos bella vacare oportere asserebant, nobiscum convenire recusaverint; ac licet postmodum Petrus Paulus & Johannes, ac Reginaldus cardinales & legati prædicti, pro prædicto concilio ad ipsam civitatem accesserint, ac inibi sex menses & ultra, non sine aliqua dictæ sedis indignatione expectando permanserint; nihilominus præter eos, qui ex alma Urbe, ut præfertur, venerant, admodum pauci prælati inibi convenerint, quin immo, sicut provinciarum diversitas affert, diversimode se excusaverint; & alii bellorum motus, alii itinera non tuta, ac viarum pericula, alii diversa alia impedimenta attulerint; nos propterea prædictos Petrum Paulum & Reginaldum cardinales & legatos, ut ab eis quo in statu res essent, & quid super celebratione concilii sperari posset, intelligeremus, accersivimus. Cumque eumdem CAROLUM imperatorem Germaniam petere, & per Italiam iter facturum esse intelligeremus, nos apud eumdem Carolum imperatorem, cum quo in oppido Busseti convenimus, tam per nos ipsos, quam per venerabiles fratres nostros S.R.E. cardinales, qui tunc nobiscum aderant, pro pace hujusmodi omni cura & diligentia, quod etiam cum præfato FRANCISCO rege non minori studio antea, pluribus litteris egeramus, institimus. Cum vero nihil hactenus proficere potuerimus, & a Petro

A Paulo & Reginaldo cardinalibus & legatis prædictis, ac ex præfati Johannis cardinalis legati, necnon ceterorum prælatorum in dicta civitate Tridentina existentium litteris, quorum fere singulorum super ea re sententiam exquisivimus, cognoverimus, & nos ipsi clare perspiciamus, vigentibus tot in locis inter eosdem principes bellis, ac immanissimo Turcarum tyranno cum validissimo exercitu Hungariæ regnum invadente, ejusque copiosa & munitissima classe jam mare inferum ingressa, cujus conatibus, quantum vires nostræ, licet impares, suppetent, resistere, ut tenemur, intendimus, non posse
B ad præsens, Domino forsan ob peccata nostra sic permittente, nostram super hujusmodi concilio intentionem implere: quin immo eamdem actionem concilii in aliud opportunius & commodius tempus, quo dignitas & frequentia concilio & reipublicæ Christianæ præsentior salus adferri possit differendam esse: sperantes ex Dei bonitate & misericordia post tenebras lucem, & aliquando tandem, quod brevi futurum speramus & optamus, concilium ipsum celebrari posse:
C Volentes interim generalem Christianorum defensionem a periculis, propter infidelium mare & terras infestantium impetus, imminentibus, quantum in nobis erit, procurare, & almæ Urbi sedi nostræ ac orbis capiti, omniumque perfugio, quæ nobis ab ea diutius absentibus, ob ipsorum infidelium incursiones, non leve periculum subire posset, nostra præsentia, quod necesse est, ceterisque præsidiis succurrere, ac conscientiis, & commoditatibus prælatorum, qui ad ipsum concilium venire tenentur, ne propter ipsius
D concilii celebrationis incertitudinem, molestia aut incommodo afficiantur, paterna caritate consulere. Habita super his cum eisdem fratribus nostris S. R. E. cardinalibus matura deliberatione, de eorum consilio & assensu, celebrationem concilii hujusmodi usque ad aliud opportunius & commodius tempus per nos declarandum, apostolica auctoritate, tenore præsentium suspendimus, & suspensum esse nuntiamus, ac pœnas contra patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates, & alios in posterioribus litteris indictionis concilii hujusmodi comprehensos
E inflictas usque ad tempus prædictum, quo concilium ipsum omnino prosequi intendimus, relaxamus: necnon eosdem Petrum Paulum & Reginaldum cardinales & legatos, ac Johannem cardinalem & legatum præfatum ab eodem concilio ad nos & sedem prædictam revocamus: ac prælatis in eadem civitate existentibus, inde usque ad tempus per nos declarandum prædictum, quo eosdem patriarchas, archiepiscopos, episcopos & abbates, ac alios in litteris posterioris indictionis concilii comprehensos, sub perjurii ac aliis in eisdem litteris conten-

A tis pœnis concilio prædicto, juxta formam ipsarum litterarum adesse & interesse volumus, recedendi licentiam concedimus: decernentes ex nunc irritum & inane, si secus super his a quocumque, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter, contigerit attentari: non obstantibus præmissis, ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque.

Nos etiam ut hæ nostræ litteræ, & in eis contenta quæcumque ad notitiam omnium quorum interest perveniant, sciantque cuncti se, ad tempus declarandum prædictum, quo concilium hujusmodi prosequi & continuare, ac, dante Domino, perficere intendimus, præsto esse debere, & ad id sub pœnis prædictis teneri, ne aliquis illorum ignoranter * excusationem prætendere possit: volumus & B mandamus, ut in Basilica S. Petri de Urbe, cum inibi populi multitudo ad divina audienda convenerit, palam clara voce per curiæ nostræ cursores aut notarios aliquos publicos legantur, lectæque in dictæ basilicæ necnon cancellariæ apostolicæ valvis affigantur, ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquandiu expositæ pendeant, cumque inde amovebuntur, earum nihilominus exempla in eisdem locis remaneant affixa. Transumtis quoque earum quæ manu publici notarii scripta aut subscripta, & sigillo C alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munita fuerint, ut fides certa & indubitata habeatur, pariter mandamus atque decernimus.

* al. ignorantiæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum suspensionis, nunciationis, relaxationis, revocationis, concessionis, decreti, voluntatis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Bononiæ, anno D Incarnationis Domini MDXLIII. pridie nonas Julii, pontificatus nostri anno IX.

Jo. B. de Bernardis.

Fides publicationis suprascriptæ bullæ.

CURTENBROCHIUS

ANno a Nativitate Domini MDXLIII. indictione I. die vero Mercurii, XIX. mensis Septembris, pontificatus in Christo patris & domini nostri, domini PAULI divina providentia papæ III. anno IX. retroscriptæ litteræ E apostolicæ lectæ, publicatæ & affixæ fuerunt in basilica principis apostolorum de Urbe, cum divina celebrarentur, & populi multitudo ad divina audienda conveniret, & valvis seu portis cancellariæ apostolicæ, dimissisque eisdem retroscriptis litteris in eisdem locis per multum temporis spatium affixis, dimissisque copiis earumdem rescriptarum litterarum in eisdem valvis similiter affixis, per nos Johannem Doliatoris & Maturinum Menandi, prælibati SS. domini nostri papæ cursores.

Dominicus Vacquer magister cursorum.

MASSARELLUS.

Suspensione concilii facta, non cessavit pontifex tum hortando, tum monendo iterum principum animos ad unionem revocare. Quapropter reverendissimum dominum ALEXANDRUM cardinalem Farnesium, suum secundum carnem nepotem, apostolicæ sedis legatum, ad ipsos imperatorem & Gallorum regem pro tractando inter eos de pace, die XXI. mensis Novembris dicti anni, in sacro patrum senatu creavit: qui XXIV. ejusdem mensis ex Urbe recedens, Germaniam versus profectus est. Cum autem Cæsar imperialem diætam Spiræ indixisset celebrandam: in qua inter cetera de religionis controversia tractandum erat; sanctitas sua, ne officio officio suo in hoc quoque deesset, reverendissimum dominum Jo. FRANCISCUM cardinalem Sfondratum, tunc in minoribus agentem, episcopum scilicet Amelphitanum, ad dictum Spirensem conventum nuncium die I. Decembris dicti anni destinavit. Verum cum in tanta hæresum, dissentionum, bellorumque tempestate, tantisque excitatis fluctibus, votis suis non satisfieret, pontifex cogitatus suos in Domino conjecit, publicasque processiones & preces die XI. Decembris præfati, per universum Christianum orbem indixit, totque indulgentias pro hac principum unione & pace concessit, quot XXV. quoque anno jubilæi tempore apostolorum principis limina visitantibus tribui consuevere. At nihilominus dictorum principum animi in dies magis paci ipsi adversari videbantur, cum acre bellum inter eos vigeret in omnibus fere suorum regnorum ditionibus. Non desperavit tamen pontifex posse aliquando Dei beneficio pacem inter sæpefatos principes fieri, opusque totiens frustra tentatum, iterum aggressus est. Quare XXX. Julii prædicti anni duos a latere legatos, reverendissimos, videlicet MARINUM episcopum Portuensem Grimanum ad Christianissimum regem, & JOHANNEM tituli S. Vitales presbyterum Moronum ad Cæsarem, S. R. E. cardinales, pro unione inter eos concilianda ituros designavit. Gravius nihilominus in dies magis atque magis bellum inter ipsas majestates excitabatur.

Ceterum dum magis omnia per totum Christianum orbem bellis, simultatibus, odiis, dissensionibus ardent, ecce lætissimus Dei omnipotentis bonitate dies advenit, in quo tandem pax & unio inter præfatos Cæsarem & Christianissimas majestates conciliata est, die videlicet XVII. mensis Septembris, anno Domini MDXLIV. Cujus pacis nuncius cum primum ad pontificem, cum Perusii commoraretur, allatus est, in magnam spem sanctitas sua devenit, posse etiam tandem

œcumenicum concilium, annuente Domino, celebrari. Deoque in primis pro tanto in Christianitatem collato beneficio gratias agendas esse constituit. Igitur die XI. Decembris dicti anni per Urbem & Christianum orbem preces publicas ad Deum offerri, ipsique gratias referri, ac processiones per tres continuos dies fieri nunciavit atque mandavit.

Præterea quoniam dicta pax eo majorem lætitiam suæ sanctitati attulit, quo magis in ea assequenda & procuranda per tot annos laboravit, & tam sollicitam curam adhibuerit; de hujusmodi sua exhilaratione ipsos principes certiores reddidit, missis ad eos ad hoc nunciis specialibus. Cum itaque impedimenta quæ concilii celebrationem antea retardare solebant, sublata essent, hac scilicet pace facta, consilium prophetæ sanctitas sua sequens, qui cum nos ad inquirendam pacem hortaretur, addidit, *& prosequere eam;* quam melius prosequi, quam per portam concilii cum non potuerit, sua sanctitas suspensionem concilii, quam anno antecedente Bononiæ decreverat, removit & tollit, summotamque atque remotam esse declaravit, necnon dominicam quartam in quadragesima tunc proxime futuram, diem videlicet quintam decimam mensis Martii anno Domini MDXLV. ad prosequendum concilium deputavit, publicata infra scripta bulla videlicet.

Bulla revocatoria suspensionis, & indictionis concilii in civitate Tridentina ad Dominicam Lætare MDXLV.

MASSARELLUS. CURTEMBROCHIUS. PAULUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Lætare Jerusalem, & conventum facite omnes qui diligitis eam, gaudete cum lætitia, qui in tristitia fuistis, ut sugatis & satiemini ab uberibus consolationis ejus. Licet prophetæ verbis in hac nostra ingenti cumulataque lætitia, quam de conciliata nuper inter carissimos in Christo filios nostros CAROLUM imperatorem semper augustum, & FRANCISCUM Gallorum regem Christianissimum pace concordiaque concepimus, omnes qui diligunt eam frequentes ad concilium convocare, ut secundum prophetæ promissionem satiemur ab uberibus consolationis ejus. Etsi enim non dubitamus hunc sanctissimæ pacis nuncium omnium animos, qui rempublicam Christianam salvam cupiunt, ingenti gaudio exhilarasse, ea tamen res hoc nobis majorem lætitiam attulit, quo magis per tot annos, in hoc negotio componendarum controversiarum inter hos principes laboravimus, & in eo præcipuam curam adhibuimus. Nam cum jam inde ab initio nostri pontificatus, magno cum animi dolore prospiceremus, quæ mala ex intestinis Christianorum bellis evenirent, & quantus religionis contemtus in dies cresceret, nec contemtus solum, sed tot præterea in ea dissentiones, tot variæ opiniones & sectæ per omnes pene provincias Christiani orbis, cum incredibili animarum jactura spargerentur, quamque communis Christiani nominis hostis Turcarum tyrannus, hac potissimum occasione arrepta, viribus quotidie augeretur, ita ut propagatis finibus suis, magnam jam imperii Christiani partem occuparet, in id semper omni in primis conatu incubuimus atque intenti fuimus, ut pacis consilia inter hos duos potentissimos principes, qui secum reliquam fere orbis Christiani partem trahebant, agitaremus.

Nec vero hac sola pacis tractatione contenti fuimus, sed simul cum videremus discordias in religione subortas, non alio facilius remedio, quam œcumenico concilio posse sedari, & ad sanam concordiam posse perduci, semper quidem concilii celebrationem cum pacis negotio conjunximus, neque umquam sane destitimus, cum hortando, tum monendo, principum animos ad hæc conjunctim excitare: quorum in altero ita fuimus assidui & vehementes, ut neque litteris, neque nunciis quos frequenter hac de causa ad utrumque misimus, neque legatis e latere nostro profectis, neque demum nobis ipsis pepercimus. In altero vero sic omnes difficultates superare conati sumus, ut cum concilium semel atque iterum Mantuæ primum, ac deinde Vicentiæ indictum haberi, his de causis quas per alias nostras litteras tunc deinceps datas significavimus, non posset; tamen nullo impedimento, nulla ratione abduci nos a proposito nostro in tam sancto opere prosequendo passi sumus: sed semper magna spe insistentes, alio loco invento, ad unum concilii celebrandi finem, per multas difficultates licet contenderimus, donec, sicut Altissimo placuit, hic lætissimus dies illuxit, quo divino consilio ac beneficio, pace facta, erigi in magnam spem omnes decet, ut reipublicæ Christianæ res, quæ per bella attritæ, divulsæ, ac omnibus prope modis afflictæ erant, per concordiam jam curentur & instaurentur. Quare huc statim, hoc nuncio accepto, omnia nostra consilia direximus, partim institutum nostrum in eo sequentes, qui ob hanc præcipue causam pacem semper optavimus, & quoad potuimus procuravimus; partim consilium prophetæ, qui cum nos ad inquirendam pacem hortaretur, statim adjunxit, *Et prosequere eam.* Nec vero nos posse melius vias pacis prosequi, quam per portam concilii nobis certo persuademus.

Itaque cum superiore anno œcumenicum & universale concilium per nostras litteras, datas Romæ XI. cal. Junii anno Incarnationis Dominicæ MDXLII. Tridenti ultimo loco convocassemus, & ad civitatem sta-

tuto tempore tres nostros & apostolicæ sedis legatos etiam destinassemus, qui episcopos & ceteros prælatos ad concilium venientes exciperent, ac reliqua quæ ad ipsius concilii celebrationem necessaria seu opportuna forent, curarent. Cumque hi in ea civitate septem prope menses expectando fere soli permansissent, paucis admodum comparentibus, propterea quod alii bellorum, alii itinerum pericula, alii alia impedimenta pro eorum excusatione afferrent, inviti tunc nos quidem, sed paterno tamen animo prælatorum conscientiis consulentes, & difficultatibus temporum cedentes, necessario inchoationem ipsam concilii distulimus, & in aliud opportunius tempus & commodius per nos declarandum suspendimus. Datis demum ea de re litteris Bononiæ pridie nonas Julii, anno Incarnationis Dominicæ MDXLIII. non cessantes interim neque precibus ad Deum porrectis, neque iterata missione legatorum nostrorum, paci ipsi, ut semper fecimus, studere.

Postquam autem misericors Deus sua ineffabili pietate & clementia nostras & ecclesiæ suæ preces exaudire, & pacis donum nobis gratissimum atque optatissimum largiri dignatus est, quo dono præter cetera sublata incommoda, concilii quoque impedimenta remota sunt, ut divinæ ejus majestati pro tali ac tanto beneficio ingentes gratias habuimus & habemus, ita etiam cunctandum non sumus rati, quin ad tollendam concilii suspensionem properaremus: sperantes cum Dei gratia omnes jam qui concilio ipsi interesse debent, promte ad locum destinatum accessuros, & operam pro se quisque daturos, primum ut discordiæ in rebus religionis, quibus ecclesiæ unitas misere in partes scinditur, penitus tollantur. Deinde ut ea quæ in populo Christiano reformatione indigent, reformentur, & in meliorem formam restituantur. Postremo vero ut communi omnium consilio atque auxilio aliqua expeditio decernatur, qua & ea a fidelibus recuperentur, quæ ab infidelibus occupata sunt, & tot millia animarum, quæ quotidie sub eorum jugo miserabiliter pereunt, liberentur & salventur. Quorum trium capitum causa concilium maxime esse necessarium semper duximus.

Igitur cum impedimenta, quæ concilii celebrationem antea retardare solebant, sublata sint, & bonam spem habeamus, quod tam ipse serenissimus imperator & Christianissimus rex, quam ceteri Christiani reges & principes vel per sese huic sanctæ celebrationi sint affuturi, vel saltem graves viros eorum legatos missuri. Habita super his cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus matura deliberatione, de eorum consilio & assensu, suspensionem prædictam per nos, ut præfertur, factam, apostolica auctoritate, tenore præsentium tollimus & removemus, sublatamque ac remotam esse declaramus. Omnes omnibus ex locis tam venerabiles fratres nostros patriarchas, archiepiscopos & episcopos, quam dilectos filios abbates, & alios quoscumque, quibus jure ac privilegio in conciliis generalibus residendi & sententias in eis dicendi permissa potestas est: requirentes & hortantes & admonentes, ut ad Dominicam IV. in quadragesima proxime futura, quam tamquam diem lætitiæ ad prosequendum ipsum concilium deputavimus, sub perjurii & aliis tunc in litteris indictionis expressis pœnis personaliter, nisi forte justo detineantur impedimento, de quo fidem facere teneantur; aut eo casu per suos legitimos nuncios & procuratores prosecutioni ipsius celebrationis concilii jam nunc faciendæ omnino adesse & interesse velint.

Insuper dictum Carolum imperatorem & Franciscum regem, necnon ceteros reges, duces & principes, quorum præsentiam hoc pacis tempore orthodoxæ fidei & Christianorum saluti utilem fore sperandum est, rogamus & in Domino obsecramus, quatenus ipsi personaliter, quod valde cupimus, alioquin per oratores suos idoneos huic sacro concilio adesse, & usque ad optatum ipsius finem assistere & favere velint, quo tutius & liberius, quæ ad tollenda in religione dissidia, & ad reformandos Christiani populi mores, necnon ad suscipiendam sub sanctissimo crucis signo contra infideles expeditionem pertineant, Deo bene juvante, in dicto concilio consuli & tractari, ac demum confici & ad optatum exitum perduci possint. Et ut præmissa omnia ad eorum quorum interest notitiam deducantur, nullusque de eis ignorantiam juste prætendere possit, aut se legitime excusare: volumus & dicta apostolica auctoritate decrevimus, quod præsentes litteræ per aliquos curiæ nostræ cursores vel notarios publicos in basilica principis apostolorum de Urbe & ecclesia Lateranensi, dum inibi multitudo populi ad audienda divina convenerit, palam & clara voce legantur, & lectæ in earumdem basilicæ & ecclesiæ valvis, necnon in acie Floræ campi affigantur, ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquandiu affixa pendeant. Et cum inde amovebuntur, earum exempla in eisdem locis remaneant affixa; quodque earum transsumtis manu notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, certa & indubitata fides adhibeatur, prout præsentibus litteris adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, requisitionis, admonitionis, rogationis, obsecrationis, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu te-

merario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MDXLIII. tertio decimo calendas Decembris, pontificatus nostri anno XI.

Blo. & Fulgin.

B. Mota.

Fides publicationis supra scriptæ bullæ.

MASSARELLUS. Anno a nativitate Domini MDXLIV. indictione II. die vero trigesima & ultima Novembris, pontificatus SS. in Christo patris B & domini PAULI divina providentia papæ III. anno ejus XI. retro scriptæ litteræ indictionis, intimationis, annunciationis, convocationis, & obsecrationis concilii generalis, palam publice, alta, clara & intelligibili voce in Basilica principis, apostolorum de Urbe, dum ibi divina officia celebrantur, & magna populi multitudo congregata esset, de verbo adversum per me Johannem *Roillard* præfati SS. domini nostri papæ cursorem, lectæ, & deinde affixæ, & publicatæ fuerunt & successive eadem die in ecclesia S. Johannis Lateranensis etiam de verbo ad verbum similiter hora vesperorum per C me eumdem Johannem lectæ, affixæ & publicatæ fuerunt. Et postmodum eadem die affixæ & publicatæ fuerunt in valvis seu portis cancellariæ apostolicæ, & in acie campi Floræ, dimissis in suprascriptis locis per aliquod temporis spacium affixis & deinde amotis, copiam earumdem litterarum in quolibet loco supradicto affigendo & dimittendo per nos Petrum *Gomez* & Johannem *Roillard* prælibati SS. domini nostri papæ cursores.

Ita est Petrus *Gomez* cursor.

Ita est Johannes *Roillard* cursor.

Ita est Theobaldus *Tallard* magister cursorum. D

Delata suspensione supra scripta, & appropinquante concilii jam indicti tempore, & sanctitas sua quæ ætate jam ingravescente & alias multis occupationibus impedita, ad dictam civitatem Tridentinam personaliter accedere, ac ipsi concilio interesse, juxta desiderium suum nequibat, nolens ipsam concilii celebrationem ex sua absentia impediri aut retardari, tres de latere legatos die sexta mensis Februarii, anno Domini MDXLV. in sacro senatu creavit reverendissimos scilicet E JOHANNEM MARIAM episcopum Prænestinum de Monte & MARCELLUM tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbyterum, Cervinum ac REGINALDUM S. Mariæ in Cosmedim diaconum Polum, S. R. E. cardinales, cum plena, libera ac omnimoda legatorum de latere potestate, ut suæ sanctitatis & sanctæ sedis apostolicæ nomine concilio ipsi præsiderent,

A prout latius in litteris apostolicis infra scriptis videlicet.

Bulla mandati apostolici in personam reverendissimorum præsidentium sacri concilii Tridentini.

PAULUS episcopus servus servorum Dei venerabili fratri JOHANNI MARIÆ episcopo Prænestino, & dilectis filiis Marcello titulo S. Crucis presbytero & REGINALDO S. Mariæ in Cosmedim diacono S. R. E. cardinalibus S. & A. B. MASSARELLUS. CURTEMBROCHIUS.

Universalis gregis dominici curam nobis licet insufficientibus superna dispositione commissam utiliter gerere cupientes, singulis Christianæ reipublicæ occurrentiis, quibus debitum apostolicæ servitutis nos ipsi personaliter præstare non possumus, viros proponimus virtute, doctrina & auctoritate pollentes, quorum operatione ministerium nobis commissum divina assistente gratia utiliter exequi valeamus. Cum itaque nos alias sperantes, quod in rebus religionis discordiæ, quibus ecclesiæ unitas scindebatur, penitus tollerentur, & oves errantes ad ovile dominicum reducerentur, ac ea quæ in populo Christiano reformatione indigebant, reformarentur in melius, & in meliorem formam restituerentur. Necnon communi omnium consilio & auxilio aliqua expeditio decerneretur, qua & ea fidelibus recuperarentur, quæ ab infidelibus occupata erant, & tot millia animarum quæ quotidie sub eorum jugo miserabiliter peribant, liberarentur & servarentur, suspensionem celebrationis sacri oecumenici & universalis concilii dudum antea per nos in civitate Tridentina ex causis tunc expressis, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio & assensu indicti, ex certis aliis etiam tunc expressis causis, usque ad aliud opportunius & commodius tempus per nos declarandum, simili consilio & assensu factam, accepto nuncio pacis inter carissimos in Christo filios nostros CAROLUM Romanorum imperatorem semper augustum & FRANCISCUM Francorum regem Christianissimum conciliatæ, pari consilio & assensu sustulerimus & amoverimus, prout in aliis nostris inde confectis litteris plenius continetur. Nosque ætate nostra jam valde ingravescente, & alias multipliciter impediti, ad dictam civitatem ad præsens personaliter accedere, & ipsi concilio juxta desiderium cordis nostri interesse nequimus. Nolentes tam sanctum celebrationis concilii hujusmodi initium ex nostra absentia impediri, vos fide ferventes, doctrina & probitate conspicuos, ac prudentia & rerum experientia insignes, cum plena & libera ac omnimoda legatorum de latere potestate ac speciali & expresso mandato, necnon ratihabitionis & aliis clausulis in similibus apponi solitis, de simili eorumdem fratrum nostro-

rum consilio, nostros & apostolicæ sedis legatos de latere apostolica auctoritate tenore præsentium constituimus & deputamus, vosque ad dictam civitatem Tridentinam pro concilio hujusmodi celebrando tamquam pacis angelos destinamus. ac vobis, aut uno ex vobis legitimo impedimento detento, vel absente, duobus ex vobis, nomine & auctoritate nostris, ipsi concilio præsidendi, ac in illo pro vestra pietate & sapientia, ea omnia quæ in præmissis & circa ea necessaria, & alias quomodolibet opportuna esse, ac alias ad laudem & honorem Dei pertinere noveritis, etiamsi magis speciale mandatum exigant, juxta formam litterarum indictionis nostræ, faciendi & exercendi plenam, liberam auctoritate prædicta tenore præsentium concedimus potestatem & auctoritatem. Quocirca circumspectioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus injunctum vobis munus hujusmodi ita implere studeatis, ut sperati fructus inde proveniant, vosque a nobis commendationem, & a Deo bonorum operum retributore felicitatis æternæ gloriam consequi valeatis. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MDXLIV. octavo calendas Martii pontificatus nostri anno XI.

Blosius & *Fulgin.*

Comparitio D. Didaci a Mendocia oratoris Cæsarei in concilio Tridentino.

CURTEMBROCHIUS. In Christi nomine. Amen. Anno nativitatis ejusdem MDXLV. indictione III. die Jovis VI. mensis Martii, existentibus reverendissimis dominis JOHANNE MARIA episcopo Prænestino de Monte, & MARCELLO titulo S. Crucis in Jerusalem presbytero, cardinalibus & apostolicis legatis ad præsidendum concilio in civitate Tridenti celebrando, a SS. D. N. PAULO divina providentia papa III. missis, in domo nunc residentiæ, præfati reverendissimi cardinalis de Monte in ipsa civitate Tridenti, ubi reverendissimi domini cardinales prædicti conveniebant, in aula ipsius domus, publice januis patentibus, in quo loco aderant multi prælati, proceres & nobiles, comparuit illustris dominus Jacobus Hurtadus de Mendocia, consiliarius & orator Cæsareus, dirigens sua verba ad ipsos reverendissimos cardinales, loquutus est in hunc sensum.

Superiore anno illustrissimi & amplissimi patres, cum esset, &c. *ut apud Labbeum tom.* 14. *concil. pag.* 1012.

Quibus dictis, petiit præfatus D. orator lectionem fieri mandati sui Cæsarei, vigore cujus dixit se comparere. quod quidem mandatum fuit lectum, cujus tenor sequitur & est talis.

CAROLUS V. divina favente clementia Romanorum imperator augustus ac rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Jerusalem, Dalmatiæ, Croatiæ, Insularum Balearium, Sardiniæ, Fortunatarum & Indiarum, ac terræ firmæ maris oceani, &c. *ut apud Rainaldum ad annum* 1546. *n.* 52.

Reverendissimi domini cardinales auditis & sane intellectis propositione præfati illustrissimi domini oratoris, & mandato cæsareo in ejusdem persona facto, dixerunt, habito mandati & propositionis exemplo, se deliberaturos, & die crastina condignum dare responsum.

Præmissis omnibus fuerunt præsentes reverendi, & venerabiles, generosi, nobiles, ac magnifici, dominus, episcopus Ampuriensis, dominus dom-Johannes de *Varraiz* prior de *Arquedas*, dominus Simon de Tono canonicus Tridentinus, dominus Franciscus de Castro-alto eques auratus, ac Tridenti capitaneus, dominus Lucas de Tono, dominus Hiliprandus Madrucius, dominus Petrus Foschirus, doctor & prætor Tridentinus, dominus Antonius Queta doctor & comes, dominus Gaspar Brugnolus, & dominus Franciscus Alexandrinus doctor, reverendissimi & illustrissimi domini cardinalis Tridentini consiliarius, & alii quamplurimi.

Die Veneris XXVII. mensis Martii anno antedicto, & in loco de quo ante, convenerunt reverendissimi prænominati domini cardinales, responsumque ad ea quæ hesterna die per illustrissimum oratorem cæsareum proposita fuere, dederunt in hunc sensum & verba, per reverendissimum dominum cardinalem de Monte, ex scriptura in ejus manibus existente, lecta & recitata, in præsentia etiam antedictorum prælatorum, procerum, & nobilium.

Quæ nobis hæsterna die, illustrissime domine de invectissimi imper. &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1545. *n.* 5.

Illustris cæsareæ majestatis orator responsionem auditam ratione admissionis mandati & aliorum concernentium favorem jurium omnium suæ majestatis acceptavit, reliqua vero, si qua forent, quæ juribus & auctoritatibus augustalibus contraveniant, se rejicere dixit; reservavitque sibi jus latius replicandi, & si oportunum fuerit iterum comparendi, & in ecclesia Tridentina vel alio quocumque loco & tempore magis idoneis hunc eumdem actum rursus repetendi, & quæcumque jura quomodolibet competentia deducendi & providendi dicto Cæsareæ majestatis nomine.

Deinde quoniam de præmisso actu hesterna die ad præfatorum dominorum cardinalium præsentiam per eumdem observato non aderant, neque fuerunt rogati omnes infrascripti notarii, sed unus eorum tantum, videlicet Dominicus *de Gaztelu*, illustrissimus orator dixit se paratum esse comparitionis hesternæ rursus actum repetere; obtulitque exemplum

exemplum comparitionis, & mandatum legendum, si placeret eisdem reverendissimis dominis; sin minus, ut pro repetito haberi velint eumdem actum. reverendissimi vero cardinales accepto in manibus mandato simul cum exemplo comparitionis hesternæ, tam mandatum quam comparitionem agnoverunt pro iisdem quæ hesterno die coram ipsis lecta fuerunt, pro repetitis habuerunt, ac si nunc rursus omnia acta essent.

Quo responso per dominum oratorem audito, dominatio sua petiit & rogavit de omnibus, tam quæ de hesterna, quam quæ hodie acta fuerunt, simul per nos notarios infrascriptos authenticum instrumentum fieri, reproducendo dictum mandatum ac comparitionem, & alia per suam dominationem observata, rogando etiam supra nominatos, ut testes esse velint.

Reverendissimus dominus cardinalis de Monte una cum reverendissimo domino suo collega similiter jus respondendi, & alia quæcumque jura proponendi, deducendi, &c. dicto nomine reservarunt, nullum per præmissa omnia & singula juribus & auctoritati sedis apostolicæ & sanctissimi domini papæ præjudicium inferri protestantes.

Mandatum regis Romanorum.

FERDINANDUS divina clementia Romanorum rex semper augustus ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. rex, infans Hispaniarum, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, &c. marchio Moraviæ, &c. comes Tyrolis, &c. recognoscimus, & notum facimus tenore præsentium universis, quoniam beatissimus in Christo pater & dominus PAULUS ejus nominis tertius, divina providentia sacrosanctæ Romanæ & universalis ecclesiæ pontifex maximus, animadvertens indictionem concilii œcumenici & universalis in civitate Tridentina celebrandi superiori tempore factam, propter quasdam causas optatum effectum, progressum & exsequutionem habere non potuisse, ubi aliquandiu illius celebrationem ob id suspensam tenuisset: tandem ea suspensione ejecta & sublata, eamdem celebrationem & concilii œcumenici & universalis prosequutionem in dicto loco Tridentini denuo instituerit, induxerit, & publicaverit, missis ad nos jam pridem ea de re & nunciis & litteris, quibus nos hortatus est & rogavit, ut nos quoque ad hujusmodi denuo institutum concilii œcumenici & universalis celebrationem & prosecutionem personaliter vel per oratores nostros idoneos comparere, eidemque adesse & adsistere vellemus; nobisque nihil magis in votis semper fuerit, & nunc quoque sit, quam ut per hujusmodi œcumenici & universalis concilii celebrationem universus Christianus orbis ad salutarem, firmam & perpetuam fidei & religionis nostræ Christianæ unitatem & concordiam reducatur. Inpræsentiarum autem plurimis gravissimisque reipublicæ Christianæ negotiis tractandis occupati, ad dictum concilium præter voluntatem & desiderium nostrum comparere non possumus. Idcirco providere volentes, ut oratores & commissarii nostri ad dictum concilium deputati ejus celebrationi sufficienti à nobis facultate & mandato suffulti, nomine nostro interesse queant, confisi de singulari in fidem & religionem Christianam pietate, atque de eruditione, prudentia, & plurimarum maximarumque rerum experientia venerabilium devotorum WOLPHANGI episcopi Pataviensis principis, & FEDERICI episcopi Viennensis concionatoris nostri, necnon Francisci de Castelalto comitatus nostri Tyrolensis generalis capitanei, & honorabilium Johannis Cochlæi sacræ theologiæ, & Antonii Quelta utriusque juris doctorum consiliariorum nostrorum fidelium, nobis dilectorum, eosdem conjunctim & separatim, solemniter & ex certa animi nostri sententia, ac omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma & ordine, quibus validius & efficacius possumus & debemus, commissarios, nuncios, mandatarios & procuratores nostros, citra tamen aliorum mandatariorum & procuratorum nostrorum constitutorum vel constituendorum revocationem & præjudicium, facimus, deputamus, constituimus, & ordinamus, dantes & concedentes eisdem, & eorum cuilibet in solidum, plenam & omnimodam facultatem & potestatem, ac amplum & liberum mandatum, ut nomine nostro in dicto concilio comparere, omnibus sessionibus locum nostrum obtinere, consultationibus, tractationibus & actibus omnibus adesse & interesse, consilium, votum, & decretum nomine nostro dare, ferre, & interponere, aliaque omnia & singula agere, tractare, exercere, concludere & determinare possint & debeant, & quilibet ipsorum possit & debeat, quæ ad constituendam veræ fidei concordiam & unionem, atque reipublicæ Christianæ commune bonum & commodum promovendum, facere, dicere, agere, tractare, exercere, concludere, & determinare possimus, si præmissis omnibus & singulis personaliter interessemus, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum: promittentes in verbo nostro regio, nos totum id & quidquid per dictos oratores & commissarios & mandatarios nostros modo præmisso dictum, actum, gestum, factum & procuratum fuerit, ratum, gratum, firmum & validum habituros esse, dolo & fraude postpositis penitus & semotis, testimonio litterarum sigilli nostri appensione munitarum. Datum in nostra & imperiali civitate Wormatiæ die XXIII. mensis Aprilis,

anno Domini MDXLV. regnorum nostrorum Romani XV. aliorum vero XI.

FERDINANDUS.

Ad mandatum sacræ regiæ majestatis proprium *Jastus de Argento.*

MASSARELLUS. Præterea ne tam sanctum tamque necessarium celebrationis concilii hujusmodi opus ex incommoditate loci, aut alias quovis modo impediretur, sanctitas sua supradictis reverendissimis legatis quandocumque ipsi visum fuerit, concilium prædictum de eadem civitate Tridentina ad quamcumque aliam commodiorem & opportuniorem, seu tutiorem civitatem, de qua etiam eis visum fuisset, transferendi & immutandi, ac ipsum concilium in civitate ipsa Tridentina supprimendi, eidemque sic translato concilio præsidendi potestatem & auctoritatem concessit, editis super his litteris sub *dat. Romæ, octavo calendas Martii, anni Domini subscripti*: quarum litterarum apostolicarum tenor sequitur, & est talis videlicet:

Bulla potestatis transferendi concilium ex Tridento ad quamcumque aliam civitatem, sub dat. Romæ MDXLIV.

PAULUS episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri JOHANNI MARIÆ Prænestino, & dilectis filiis MARCELLO tituli S. Crucis in Jerusalem presbytero, ac REGINALDO S. Mariæ in Cosmedim diacono cardinalibus, nostris & apostolicæ sedis legatis de latere, S. & A. B.

Regimini universalis ecclesiæ, meritis licet imparibus, disponente Domino, præsidentes, nostri offici[illegible] partes esse putamus, ut si quid gravis causa reipublicæ Christianæ constituendum sit, id non modo tempore opportuno, verum etiam loco commodo & idoneo perficiatur. Cum itaque nos nuper postquam suspensionem celebrationis sacri œcumenici & universalis concilii alias per nos in civitate Tridentina, ex causis tunc expressis, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio & assensu indicti, ex certis aliis etiam tunc expressis causis usque ad aliud opportunius & commodius tempus per nos declarandum, de simili consilio & assensu factam, audita pace inter carissimos in Christo filios nostros CAROLUM Romanorum imperatorem semper augustum, & FRANCISCUM Francorum regem Christianissimum conciliata, pari consilio & assensu sustuleramus & amoveramus; nequeuntes ipsi tunc legitime impediti ad dictam civitatem personaliter accedere, & eidem concilio interesse, vos nostros & apostolicæ sedis legatos de latere in eodem concilio, de simili consilio constituerimus & deputaverimus, vosque ad eam civitatem tamquam pacis angelos destinaverimus, prout in diversis nostris desuper confectis litteris plenius continetur: Nos ne tam sanctum celebrationis concilii hujusmodi opus ex incommoditate loci, aut alias quovis modo impediatur, aut plus debito differatur, opportune providere volentes, motu proprio, & ex certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, parique consilio & assensu, vobis insimul ac duobus ex vobis, reliquo legitimo impedimento detento, seu inde forte absente, quandocumque vobis videbitur, concilium prædictum de eadem civitate Tridentina ad quamcumque aliam commodiorem & opportuniorem, seu tutiorem civitatem, de qua vobis etiam videbitur, transferendi, & mutandi, ac illud in ipsa civitate Tridentina supprimendi & dissolvendi; necnon prælatis & aliis personis concilii hujusmodi, ne in eo ad ulteriora in dicta civitate Tridentina procedant, etiam sub censuris & pœnis ecclesiasticis inhibendi, ac idem concilium in alia civitate hujusmodi ad quam illud transferri & mutari contigerit, continuandi, tenendi & celebrandi, & ad illud prælatos & alias personas concilii Tridentini hujusmodi, etiam sub perjurii & aliis in litteris indictionis concilii hujusmodi expressis pœnis evocandi: eidemque sic translato & mutato concilio nomine & auctoritate prædictis præsidendi, ac in illo procedendi, ceteraque in præmissis & circa ea necessaria & opportuna, alias juxta priorum vobis directarum litterarum continentiam & tenorem, faciendi, statuendi, ordinandi, & exequendi plenam & liberam apostolica auctoritate, tenore præsentium concedimus potestatem & facultatem, ratum & gratum habituri, quidquid per vos in præmissis factum, statutum, ordinatum, exsecutumve fuerit, idque facturi, auctore Domino, inviolabiliter observari. Nonobstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis MDXCIV. octavo calendas Martii, pontificatus nostri anno XI.

Fab. episcopus Spoletanus.

B. de Motta.

Qui quidem prædicti reverendissimi domini legati, die Dominica; XXII. scilicet Februarii, ejusdem anni MDXLV. a nativitate Domini, peractis in sacello pontificio de more sacris, crucem secundum morem legatorum a sua sanctitate acceperunt, & deinde a ceteris omnibus reverendissimis dominis cardinalibus extra portam S. Petri civi-

tatis Leoninæ, comitati fuerunt; cardinalisque ipse sanctæ Crucis die XXIII. cardinalis vero de Monte XXIV. dicti mensis, ex Urbe recedentes, Tridentum versus iter arripuerunt; reverendissimus autem cardinalis Polus ob nonnullas rationabiles causas Romæ per aliquot dies immoratus est. At reverendissimi ipsi domini cardinales de Monte & sanctæ Crucis iter suum sequentes Tridentinam civitatem die XIII. mensis Martii præfati anni publice & solemniter legatorum more intrarunt, ubi a reverendissimo domino Christophoro cardinali Tridentinæ civitatis episcopo, maximo cum honore & reverentia excepti fuerunt.

Adveniente autem Dominica IV. quadragesimæ, quæ dicitur *Lætare*, quæ constituta fuerat pro inchoatione & apertione ipsius concilii, cum eo tempore in ea civitate Tridentina non essent, nisi ipsi reverendissimi domini apostolici legati & præsidentes, cum uno tantum episcopo, Feltrensi scilicet, comparuissent, & præsentes pro hujusmodi concilii celebratione fuissent, concilii ipsam inchoationem & aperitionem differri & prorogari oportuit. Hoc vero interim cum videret sanctitas sua, paucos admodum prælatos ad dictam Tridentinam civitatem adventare, aliosque alia impedimenta ad se excusandos afferre, plurimosque etiam nullis forsan obstrictos impedimentis, procurationes & mandata & alios episcopos fecisse, ne concilium ipsum ex frequentia prælatorum, vel retardaretur, vel minoris fieret existimationis, cum si umquam antea eo præsertim tempore prælatorum in concilio præsentia maxime necessaria esset, sanctitas sua inhibuit, ne aliquis per procuratorem in dicto concilio comparere posset, publicavitque bullam super hoc tenoris infrascripti, videlicet:

Bulla per quam inhibetur prælatis, ne compareant in concilio per procuratorem.

PAULUS episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Decet nos a cœlesti patrefamilias vineæ suæ excolendæ præfectos, more diligentis villici, qui singula quæque in agro suo peragenda, non solum opportunis loco & tempore, verum etiam per ministros ad id idoneos expedire curat, diligenter intendere, ut quæ in eadem vinea pro tempore facienda occurrunt, tum congruis loco & tempore, tum etiam per ministros, ad quos ea spectant, sollicite procurentur. Dudum siquidem sperantes ex celebratione œcumenici & generalis concilii fieri posse, ut diffidia in religione Christiana tollerentur, & Christiani populi mores reformarentur, ac sub sanctissimo crucis vexillo expeditio contra infideles susciperetur, sacrum œcumenicum & generale concilium in civitate Tridentina incipiendum & prosequendum indiximus, & annuntiavimus, ac omnes omnibus ex locis tam venerabiles fratres nostros patriarchas, archiepiscopos & episcopos, quam dilectos filios abbates & alios quoscumque, quibus jure aut privilegio in conciliis generalibus residendi, & sententias in eis dicendi potestas permissa est, requisivimus, hortati fuimus, & monuimus, eis nihilominus in vi jurisjurandi quod nobis & huic sanctæ sedi præstiterunt, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis jure aut consuetudine in celebrationibus conciliorum adversus non accedentes ferri & proponi solitis, mandantes arcteque præcipientes, ut ipsimet personaliter, nisi forte justo detineantur impedimento, de quo fidem facere tenerentur, aut eo casu per suos procuratores legitimos & nuncios prosecutioni celebrationis concilii hujusmodi omnino adesse & interesse vellent, prout in diversis nostris desuper confectis litteris plenius continetur.

Cum autem, sicut nobis nuper innotuit, licet IV. Dominica quadragesimæ, quam tamquam diem lætitiæ ad prosequendum concilium hujusmodi deputaveramus, jam diu effluxerit, nihilominus præter nostros & dictæ sedis legatos, & quosdam prælatos, qui ex curia Romana illuc se contulerant, pauci adhuc prælati ad dictam civitatem accesserint: quin immo fide dignorum relatione accepimus, quamplures ex prælatis & aliis in conciliis generalibus vocem habentibus, non reminiscentes, quod ipsi, ubi aliquo legitimo juris impedimento non detineantur, per seipsos & non per procuratores in concilio comparere, & illius prosecutioni interesse debent, propterea quod mandata ad inibi pro se comparendum aliis dederint, ad concilium hujusmodi accedere non curare. Nos attendentes gravitatem negotiorum, quæ in eodem concilio tractanda erunt, prælatorum & aliorum vocem habentium hujusmodi judicium, consilium & præsentiam exigere; & propterea ne sub prætextu alicujus forsitan minus legitimi impedimenti, aut seræ spei eorum admissionis per procuratorem, ipsi ab accedendo ad ipsum concilium retrahantur, & ut absque aliqua corruptela singulorum prælatorum, ac aliorum, ut præfertur, vocem habentium, judicia & consilia hujusmodi in eodem concilio libere exquiri & haberi possint, providere volentes; habita desuper cum venerabilibus fratribus nostris sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, de eorum consilio & assensu, eosdem patriarchas, archiepiscopos, episcopos & abbates & alios, quibus in conciliis generalibus residendi, & in eis sententias dicendi, ut præmittitur, permissa est potestas, de novo monemus, & hortamur, ac in Domino requirimus, eisque non solum sub perjurii & aliis pœnis prædictis,

verum etiam suspensionis a regimine & administratione ecclesiarum quibus præsunt, & aliarum dignitatum ceterorumque beneficiorum ecclesiasticorum, quorum ratione eis locus in concilio & potestas sententias in eo dicendi permittitur, per eos attentorum, necnon interdicti ingressus ecclesiæ, sententiisque per eos, nisi præsentibus cum effectu paruerint, eo ipso incurrendis, districte præcipiendo mandamus, quatenus mandatis procurationum per eos hactenus, ut præfertur, factis, vel in posterum faciendis: quæ omnino revocare, & eorum revocationem procuratoribus per eos constitutis, aut in concilio hujusmodi minime attentis, ipsimet personaliter per se ipsos, & non per procuratorem aut procuratores, nisi forte justo detineantur impedimento. quo casu procuratorem ad se in eodem concilio excusandum, & de eorum impedimento fidem legitimam faciendam: ita tamen, quod eodem impedimento cessante, ipsi personaliter, & non per procuratorem aut procuratores ad hæc omnino teneantur, constituere possint, quanto citius poterint, ad eamdem civitatem Tridentinam accedere, & prosecutioni celebrationis concilii hujusmodi adesse & interesse velint, nec mandata procurationum pro aliquibus prælatis aut aliis vocem, ut præfertur, habentibus, nisi justo impedimento detineantur; & tunc ad eorum impedimenta dumtaxat deducendum & probandum, recipere aut acceptare præsumant. Nos enim omnia & singula mandata per eosdem prælatos & alios, ut præfertur, vocem habentes, ad aliud quam eorum justum impedimentum in concilio hujusmodi allegandum & probandum hactenus facta, & in posterum facienda; nulla, irrita, inania, nulliusque roboris vel momenti fore, ac solum per prælatos & alios vocem, ut præfertur, habentes, in dicto concilio præsentes, & pro ipsis dumtaxat & non aliis, etiamsi ab eis mandata cum quocumque etiam plena & libera facultate & potestate habuerint, vocem in dicto concilio habere, sicque in præmissis omnibus & singulis per quoscumque quavis auctoritate fungentes, sublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & interpretandi auctoritate & facultate, judicari & interpretari debere. Et quicquid secus super his a quolibet quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, irritum & inane decrevimus: nonobstantibus quibusvis concessionibus, indulgentiis, & litteris apostolicis, & quibusvis aliis sub quibuscumque tenoribus & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis irritantibus & aliis decretis quomodolibet, etiam motu proprio concessis, & etiam iteratis vicibus, approbatis & innovatis, contrariisque quibuscumque, aut si patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & aliis sub præsentibus litteris comprehensis, communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdiu suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

Ut autem præmissa omnia ad eorum quorum interest notitiam deducantur, nullusque de eis ignorantiam juste prætendere possit, volumus & apostolica auctoritate decernimus, quod præsentes litteræ per aliquos curiæ nostræ cursores vel notarios publicos in basilica principis apostolorum de Urbe, & ecclesia Lateranensi, dum ibi multitudo populi ad divina audienda convenerit, palam & clara voce legantur, & lectæ in eorumdem basilicæ & ecclesiæ ac cancellariæ apostolicæ valvis, necnon in acie campi Floræ affigantur, ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquandiu affixæ pendeant, & cum inde amovebuntur, eorum exempla in eisdem locis remaneant affixa, quodque eorum transsumtis manu notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis certa & indubitata fides adhibeatur, prout præsentibus litteris adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ monitionis, hortationis, requisitionis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MDXLV. decimo calendas Maii pontificatus nostri anno XI.

Fab. episcopus Spaletanus.

B. Motta.

Cum autem, ut supra dictum est, concilium in dicta dominica quarta quadragesimæ propter causas supradictas inchoari & aperiri non potuerit; ejus inchoatio sive aperitio usque ad diem tertiam decimam mensis Decembris, quæ fuit dominica III. adventus Domini, in qua per ecclesiam in introitu missæ decantatur, *Gaudete*, anno Domini MDXLV. prorogata fuit, quam diem sanctitas sua tamquam similem ei, ad quam prius ipsius concilii inchoatio indicta fuerat, nempe dominicam *Lætare*, delegit & deputavit; utque tam sanctum opus felix initium ad Dei omnipotentis gloriam & honorem sumeret, sanctitas sua generales supplicationes & preces altissimo Deo fundendas per universum christianum orbem indixit & annuntiavit, publicata bulla tenoris infra scripti videlicet.

Bulla indictionis supplicationum seu processionum per universum orbem Christianum pro celebratione sacri œcumenici concilii, cum hortatione ad jejunium & communionem, & plenaria indulgentia.

CURTENBROCHIUS MASSARELLUS.

PAULUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Cum prophetæ vox nostris in auribus jugiter insonet *Clama ne cesses*, idque præcipuum munus ex onere nostris injuncto humeris, licet his impari, nobis incumbere agnoscamus, ipsa præsertim temporum calamitate, ac hæresim undique postulantium pernicie, in intimis adeo pulsamur præcordiis, ut nobis ipsis pro sancta universali ecclesia, ac dominici gregis nostræ curæ crediti salute, numquam satis operæ, laboris ac sollicitudinis adhibere posse videamur. Tot igitur ac tantis turbinibus aliquando sedandis nullum æque salutiferum, ac præsentissimum remedium comperiri semper existimavimus, quam sanctissimi œcumenici concilii celebrationem indicere; ad sananda scilicet catholicæ ecclesiæ vulnera, ab impiis infidelibus reprobisque hæreticis eidem inflicta.

Una igitur hac ratione sanctissimam synodum a nobis Tridenti jam dudum indictam, hodierna luce aperiri mandavimus, eam fine optato, Spiritu-sancto adjuvante, conclusam iri; & optatam orbi christiano salutem allaturam, denique sperantes. Oecumenicum autem cum sit concilium hoc, decet a cunctis fidelibus humili & contrito corde devotisque precibus celebrari, ut quos adesse coram opus fuerit, ii multorum orationibus adjuti, gratius in rebus catholicæ fidei, dictæque universalis ecclesiæ reformationis ibi peragendis omnipotenti Deo exhibere valeant obsequium.

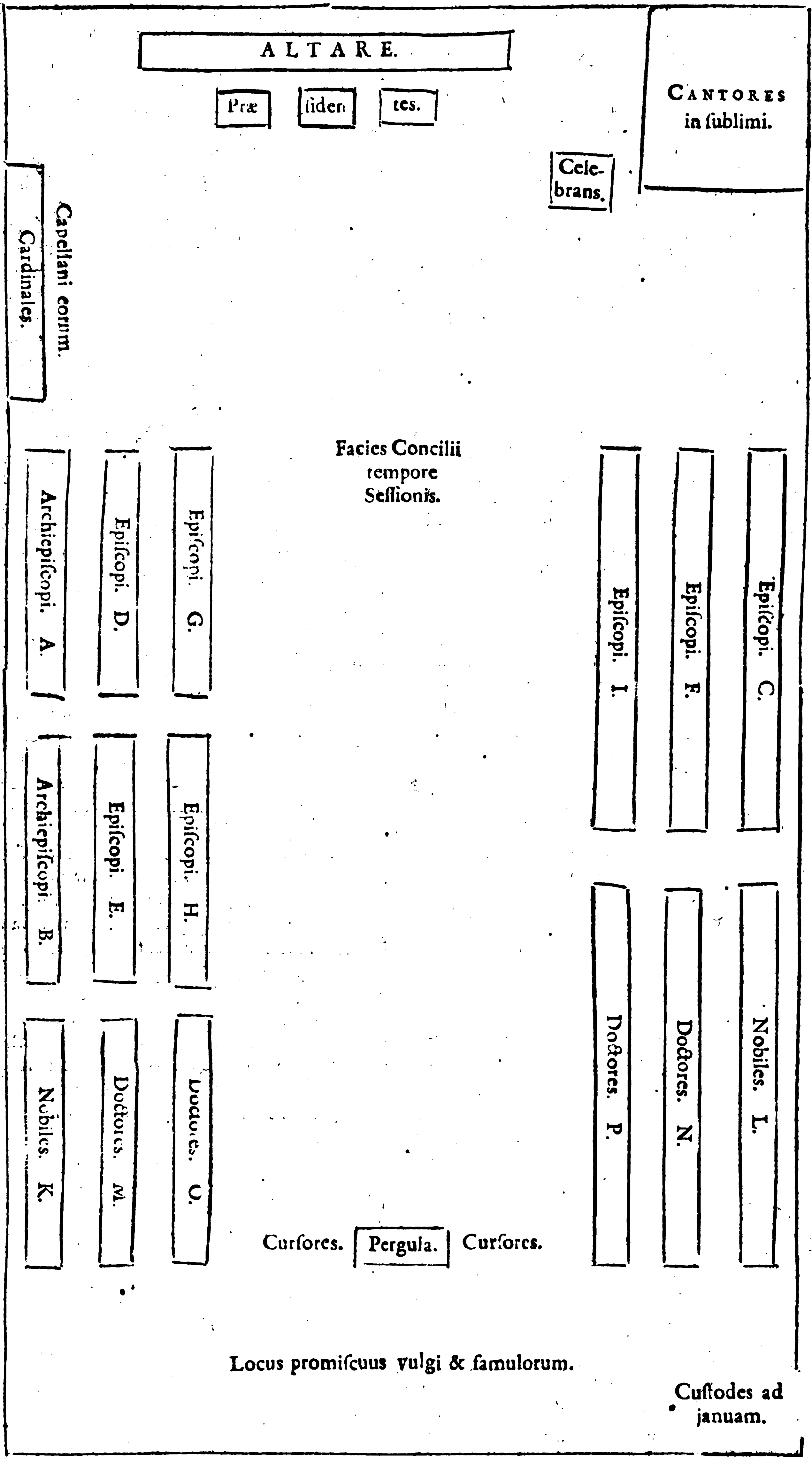
Quamobrem omnes Christi fideles hujusmodi hortamur, ac in Domino requirimus, ut posteaquam hæ nostræ litteræ ad eorum manus pervenerint, & per locorum ordinarios publicatæ fuerint, diligenti peccatorum suorum perscrutatione & examine præviis, se ad eorum confessionem, in hebdomada earumdem litterarum publicationem immediate sequenti, de more ecclesiæ subeundam præparent, & illa confiteantur, quartaque ac sexta feria ipsius hebdomadæ, necnon die sabbati jejunent. dominica vero die proxime sequenti, sacratissimam corporis domini nostri JESU CHRISTI eucharistiam sumant, Deum ex intimis cordis pro Christianorum omnium pace, & pro salutifero & tranquillo ac fructuoso ejusdem sacrosancti œcumenici concilii progressu & prosecutione orantes. ac ut præfatos Christi fideles ad hoc etiam præmiis cælestibus invitemus, omnibus & singulis Christi fidelibus ipsis, qui præmissa adimpleverint, & processionibus ac supplicationibus quarta & sexta feriis ac sabbati die prædictis, eo ordine, qui in alma urbe nostra Romæ observatus extitit publice habendis, interfuerint, aut qui adversa valetudine seu alio impedimento detenti ac abbatissæ, priorissæ & monasteriorum quorumcumque moniales, etiam sub clausura existentes, & eisdem processionibus interesse nequeuntes, si eleemosinam juxta eorum devotionem & facultatem alicui pauperi Christi pie fuerint elargiti, aut inopes extiterint, dominicam orationem cum salutatione angelica quinquies recitaverint, & præmissorum loco pias ad Deum preces devote effuderint, eisdem omnipotentis Dei benignitate ac misericordia, beatorumque ejus apostolorum Petri & Pauli auctoritate freti, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam & remissionem misericorditer in Domino concedimus & elargimur.

Et ut hæc omnia ad plurium notitiam pervenire valeant, simulque Deus ipse misericors a quamplurimis exoretur, omnibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis ecclesiarum prælatis, ut quamprimum eædem præsentes litteræ ad eorum manus pervenerint, eas seu earum transumtum manu alicujus prælati seu personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ subscriptum, ubique per eorum provincias, ecclesias, civitates & diœceses absque ullo quæstu, cum gratiis, concessionibus & indulgentiis ibidem contentis gratis publicari faciant; in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus, constitutionibus & ordinationibus apostolicis, & aliis contrariis nonobstantibus quibuscumque.

Volumus autem quod hujusmodi processiones & supplicationes unica tantum vice in civitatibus, terris, castris & locis, & in ecclesiis, in quibus præcipua animarum cura injuncta reperitur, dumtaxat fiant & habeantur, præsentibus postquam in urbe ac provinciis, ecclesiis, civitatibus & diœcesibus prædictis publicatæ fuerint, ac quarta & sexta feria & dies sabbati hujusmodi præterierint minime valituris. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis dominicæ MDXLV. idus Decembris pontificatus nostri anno XII.

L. de Torres.
B. Motta.

ALTARE.
Præ
siden
tes.
Cantores in sublimi.
Cele-brans.
Capellani eorum.
Cardinales.
Facies Concilii tempore Sessionis.
Archiepiscopi. A.
Episcopi. D.
Episcopi. G.
Episcopi. I.
Episcopi. F.
Episcopi. C.
Archiepiscopi. B.
Episcopi. E.
Episcopi. H.
Nobiles. K.
Doctores. M.
Doctores. O.
Doctores. P.
Doctores. N.
Nobiles. L.
Cursores.
Pergula.
Cursores.
Locus promiscuus vulgi & famulorum.
Custodes ad januam.

APERITIO CONCILII TRIDENTINI MDXLV. XIIII. Decembris.

Breve aperitionis concilii.

CURTENBROCHIUS. PAULUS papa III. venerabilis frater, & dilecte fili, salutem & apostolicam benedictionem.

Anno superiore secuta Dei munere pace inter sereniffimum Cæsarem & regem christianissimum, nos sperantes concilium universale celebrari posse, ejusdem concilii suspensionem sustulimus, illudque in dominica *Lætare* proxime præterita inchoandum esse decrevimus. Cum autem ob subsecutas postea justissimas illas quidem & ipsammet religionem concernentes rationes & causas, ipsam celebrationem in hanc usque diem distulerimus, & insuper ipsis causis cessantibus, ipsum concilium in dominica *Gaudete*, tertia præsentis adventus, aperiendum, inchoandum, & prosequendum esse, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, decreverimus, id vobis per præsentes nostras significare volumus; vobis injungentes, ut ad apertionem, & inchoationem, prosecutionemque dicti concilii in dicta tertia dominica præsentis adventus, juxta formam litterarum nostræ indictionis, ac facultates vobis desuper a nobis concessas, in Dei omnipotentis nomine procedatis; præmissis decretis ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis nonobstantibus quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die IV. Decembris MDXLV.

Blosius, & *Fulgin.*

a tergo.

Venerabili fratri JOHANNI MARIÆ episcopo Prænestino, & dilectis filiis MARCELLO titulo S. Crucis Presbytero, & REGINALDO S. Mariæ in Cosmedin diacono S. R. E. cardinalibus, nostris & apostolicæ sedis legatis.

Aperiendi concilii modus & ratio.

Anno a nativitate domini nostri JESU-CHRISTI MDXLV. indictione tertia die XIV. Decembris, quæ fuit dies dominica tertia adventus Domini, in qua per ecclesiam cantatur in introitu missæ, *Gaudete*, sedente in Petri cathedra sanctissimo in Christo patre & Domino nostro domino PAULO divina providentia papa III. pontificatus ejusdem anno XII. & præsidentibus sacrosancto concilio Tridentino ejusdem sanctissimi domini nostri nomine reverendissimis in Christo patribus, & illustrissimis dominis JOHANNE MARIA episcopo Prænestino de Monte, & MARCELLO CERVINO titulo S. Crucis in Jerusalem presbytero, & REGINALDO POLO S. Mariæ in

A Cosmedin diacono S. R. E. cardinalibus & apostolicis legatis, convenerunt in æde sanctissima Trinitatis in civitate Tridenti inter primam & secundam diei horam, prælati & viri ecclesiastici inferius describendi; & exinde acceptis mitris & paramentis consuetis, & incœpto a cantoribus hymno *Veni Creator Spiritus*, præcedentibusque ecclesiæ cathedralis & aliarum ecclesiarum ipsius civitatis canonicis, capellanis, sacerdotibus & clericis, religiosisque, & associantibus nobilibus & popularibus, maxima cum devotione accesserunt ad dictam ecclesiam cathedralem sub invocatione S. Vigilii, & in loco in parte

B superiori ejusdem ecclesiæ ad concilium celebrandum, & sessiones habendas ordinato, convenientibus insimul omnibus reverendissimis & illustrissimis dominis, cardinalis de Monte, præsidens & legatus cantavit missam solemnem de Spiritu-Sancto; qua completa, conversus ad populum dixit alta voce: Ex privilegio apostolico conceditur omnibus hic interessentibus indulgentia plenaria in forma ecclesiæ consueta: rogate Deum pro pace & unione sanctæ matris ecclesiæ. Reverendus autem pater dominus CORNELIUS

C episcopus Bitontinus, indutus pluviali & mitra, habuit orationem longam & luculentam, cujus tenor sequitur & est talis.

Fratris Cornelii Placentini Minoritæ episcopi Bitontini pro felicibus Tridentini concilii auspiciis oratio.

Gaudete in Domino patres, &c. *ut apud Labb. tom. 14. conc. p. 99.*

Deinde fuerunt incœptæ a cantoribus litaniæ; & reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte præsidens stans in loco eminenti apud altare prope sedem ibi paratam, benedixit synodum, & prosecutus

D fuit orationes & preces consuetas, & demum incœpit hymnum *Veni Creator Spiritus*, cantoribus prosequentibus.

Quo finito, reverendus pater dominus THOMAS episcopus Feltrensis indutus similiter pluviali & mitra, conscendit ambonem, & legit alta voce litteras sub plumbo ejusdem sanctissimi Domini nostri, revocatorias suspensionis concilii, & litteras mandati in personas eorumdem reverendissimorum & illustrissimorum dominorum legatorum & præsidentium, tenoris ut supra.

Quibus lectis, comparuit egregius doctor

E dominus Alphonsus Zorilla Hispanus, & dixit: Cum dominus Didacus de Mendocia, reverendissimi & sanctissimi patres, existens orator & procurator Cæsaris, gravissimo jam morbo correptus, ac morbi gravitate præpeditus nunc Venetiis detineatur, nec ut æquum erat, & ipse cupiebat, huic sacrosancto concilio interesse possit, litteras has ad vos scripsit, quibus sanctitatis vestræ suæ hinc absentiæ justissimam causam intelligere va-

leant. Deinde suæ procurationis & institutionis cæsareas has litteras una cum suis mittit, ut ex his facile cognoscatis quam pio quamque Christiano animo divus atque invictissimus Cæsar erga hujus sacrosanctæ synodi celebrationem se gerat. Ego vero, ut utrasque has litteras legere jubeatis, & audire dignemini, humillimis precibus sanctitates vestras precor & oro, & a Claudio, publico & præsente notario, peto, ut hujus meæ comparitionis, & harum litterarum præsentationis testimonium & fidem publicam mihi faciat. Deinde ipse dominus Alphonsus exhibuit quasdam litteras illustrissimi D. Didaci a Mendocia oratoris Cæsarei, quarum exemplar subsequitur.

Litterarum subscriptio sic habebat.

Sacrosanctæ synodo generali Tridenti congregatæ, universalem ecclesiam repræsentanti hæ dentur.

Litterarum tenor talis erat:

Sanctissimi & reverendissimi patres, cum a CAROLO V. imperatore invictissimo augusto destinatus fuerim procurator, ut ejus nomine isti sacrosancto concilio interessem atque assisterem, jam pridem in hujus nempe concilii initio publicam comparitionem & mandati exhibitionem, coram reverendissimis & illustrissimis patribus JOHANNE MARIA episcopo Prænestino de Monte, & MARCELLO titulo S. Crucis in Jerusalem, qui huic sancto concilio præsident, feci, diu deinde in gravissimum morbum incidi, atque impetrata licentia a Tridento discessi, ut valetudini meæ consulerem. Placuit deinde Deo, ut morbus hic in dies ingravesceret. Id tamen non me jam ab itinere revocasset, nisi in ipsa ad hoc concilium profectione adeo graviter correptus fuerim, ut sine maximo vitæ meæ periculo itineri me committere non licuerit; & quamvis accessissem, tamen aptus non essem ad debitum officium peragendum. Si vero divinæ placuerit majestati, ut mihi paululum e morbi gravitate remittatur, polliceor me brevi isti sacrosancto concilio adfuturum. Interim tamen ad imperatorem scripsi de collega mihi demandando. Vos interea precor, sanctissimi patres, ut hanc moram boni consulatis; protestorque hanc quam dixi moram ab adcisa mea valetudine causatam, nulla in re imperatori, apud hos qui in sacrosancto concilio sunt nocituram, aliquidve de ejus jure ademturam; sed omnia majestatis suæ jura integra atque illæsa permansura, donec alium procuratorem suo nomine mandaverit. Interim vero, sanctissimi patres, mitto ad vos per reverendum doctorem Alphonsum *Zorilla* mandatum ipsius imperatoris mihi datum, ut examinetur, si visum vobis fuerit, totumque sacrosanctum concilium cognoscat, non per invictissimum Cæsarem imperatorem augustum stetisse, quin huic sacrosancto concilio ejus procurator interesset; sed per meam tantummodo adversam valetudinem. Spiritus-sanctus, sanctissimi & reverendissimi patres, qui inter vos est, mentes & corda vestra dirigat, ad ea peragenda, quæ de Christianæ fidei veritate, eximiaque dignitate futura sunt. Valete. Ex Venetiis XI. Decembris MDXLV.

V. S. servus & filius JACOBUS HURTADUS MENDOZA imperatoris procurator.

Quæ lectæ litteræ fuerunt per dominum Claudium *de la Casa* sacrosancti concilii notarium. Deinde a præfato reverendissimo & illustrissimo D. cardinali de Monte præsidente, fuit responsum, consensu & approbatione ipsius concilii, impedimentum adversæ valetudinis illustris domini Jacobi esse notorium, & propterea excusationem ejus admittendam: mandatum vero imperatoris recipiendum & examinandum esse, prout in litteris prætactis ipsius illustris D. Jacobi petebatur, insistendo etiam, quantum ad ipsos reverendissimos & illustrissimos dominos præsidentes & legatos pertinebat, in responsionibus jam factis per eos, quando alias privatim mandatum ipsius coram eis fuit exhibitum.

Postmodum reverendissimus & illustrissimus cardinalis præsidens alloquutus fuit synodum aliquibus verbis, & in fine concludendo dixit hæc verba: Quamobrem reverendissimi & reverendi patres, placetne vobis ad laudem & gloriam Dei & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus-sancti, ad incrementum & exaltationem fidei & religionis Christianæ, ad exstirpationem hæresum, ad pacem & unionem ecclesiæ, ad reformationem cleri & populi Christiani, ad depressionem & extinctionem hostium Christiani nominis, decernere & declarare sacrum Tridentinum concilium incipere & incœptum esse. Et omnes responderunt: *Placet*:

Item etiam prosequendo sermonem suum dixit: Et cum proxima sit nativitas Domini nostri JESU CHRISTI, & subsequantur aliæ festivitates labentis & incipientis anni, placetne vobis primam sessionem habendam die Jovis post epiphaniam, quæ erit septima mensis Januarii MDXLVI. Et omnes responderunt: *Placet*.

Tunc magnificus D. Hercules Severolus procurator fiscalis concilii requisivit D. Claudium *de la Casa*, & alios notarios ibidem existentes, ut de præmissis conficerent unum vel plura publicum seu publica instrumentum & instrumenta.

Postremo reverendissimus ac illustrissimus cardinalis de Monte præsidens, manu elevata benedixit synodum signo crucis, & per cantores fuit incœptus hymnus TE DEUM LAUDAMUS: quo finito, omnes deposuerunt paramenta

paramenta & discesserunt, magnum gaudium præ se ferentes, & se invicem osculantes, & Deo gratias agentes.

Comparitio reverendi patris fratris Hieronymi ab Oleastro.

Altera autem die post apertionem concilii, congregati sunt patres a prandio; quibus sedentibus ingressus est quidam pater instituti Dominicani, qui vocabatur frater Hieronymus ab Oleastro, destinatus ad concilium a serenissimo Portugalliæ rege cum litteris ejusdem, quas reverendissimis dominis legatis & patribus præsentavit his verbis:

Audierunt quondam, præstantissimi concilii moderatores, sacerque senatus, qui & illius immaculatæ sponsæ Domini, ecclesiam dico, personam geritis, & imaginem ad vivum repræsentatis. Audierunt, inquam, patres nostri in illa captivitate fornacis Ægyptiæ detenti, quod visitasset Dominus filios Israël, &, proni, scriptura teste, ceciderunt in terram. Audivit & nuper serenissimus Portugalliæ rex JOHANNES III. præsentis concilii non certa & indubitata nuntia, sed rumores. & quis jam digne fari queat quantum gaudii quantumve lætitiæ regium ac Christianum pectus possederit, immensas Deo gratias referens, quod tandem suorum sortem miseratus, plebem suam visitare dignatus est. Nec mirum, si enim Judæi quod illorum corpora temporaria eruenda essent captivitate, tanta lætitia illo jocundissimo Dei nuncio affecti sunt, ut proni adorarent: quare non potius serenissimus princeps, spe futuri concilii concepta, quo non corpora, sed mentes decipientium & deceptorum hominum liberandas sperat a potestate tenebrarum? Quamobrem totus lætus, totusque jocundus, non solum palmas suas extendit ad superos; sed quam celerius potuit oratores suos ad vos parare decrevit, qui vobis gaudium ejus de concilii inceptione afferrent, & promtissimi animi erga fidem & ecclesiam insignia perferrent.

Sed ejus ardens animus moras non valens ferre, dum solemniores parat, nos interim tres religiosos Dominicani instituti ad vos præmisit, qui pedibus sanctissimi pontificis osculatis prius, datisque ad eum litteris, ad vos tandem veniremus, quibus & litteras dedit, quæ ejus animum vobis aperirent, & mandata quæ ejus intentionem apud vos explicabunt. Ait namque hoc concilii opus esse tam debitum tamque necessarium tempori quo fit, & rebus eo tractandis, ut non sine Dei numine putet illud esse indictum, ut eo & perversa dogmata, quibus totus flagrat orbis, locis tam periculosis, quibus magna celeritate obviam iri opus est, destruantur, & mores qui pene decidisse videntur, ubique reformentur.

Ipse autem propter injunctum munus regium, quo ejus effectum procurare tenetur, maxima lætitia afficitur, videns tam felicia ejus initia, & quoniam periculum ob oculos vestros est, patres, & vos in loco & via, quibus illis mederi potestis, precatur affectuose, ut ea maturitate, eo consilio, ea denique prudentia, cuncta tractetis, qualibus tam seriæ res, tantique momenti tractandæ sunt atque penetrandæ. Spiritus ille divinus illabetur, qui corda vestra illuminabit, ut quæ sunt vera, quæ justa, quæque pudica decernatis. Sed, proh dolor! aliis sociis itinere præpeditis, ne, qui tam piissimi regis affectum ad vos deferret, deesset, ego solus evasi, qui hæc ipsa vobis læta nuncia nunciarem.

Indicabo itaque vobis, patres, cum serenissimi regis affectum, tum totius regni non excidium, sed firmissimam fidem; non reipublicæ disturbium, sed summam tranquillitatem & pacem. Nam etsi nullum fere orbis dominium sit, in quod venenata sua dogmata nebulones isti non effutirent; mirum tamen est, & Dei peculiari erga illud regnum custodiæ adscribendum, necnon Christianissimi regis industriæ, ut ad nos hujus Lutheranæ hæresis, quæ nunc totum occupat orbem, nec scintilla pervenerit. Valete ergo, sanctissimi patres, & pro tam piissimo & de fide & de ecclesia tam bene merito principe incessanter orate. Dixi.

Post hæc requisivit reverendissimus cardinalis de Monte patres, an placeret legi serenissimi regis litteras: qui omnes responderunt: *Placet.* Tunc secretarius Angelus eas legit, quarum tenor talis est.

Johannes Dei gratia Portugalliæ, &c. Cum earum rerum, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1545. *numero* 45. *ubi data sunt litteræ* XXIV. *Julii, in nostro mss.* XX. *ejusdem mensis.*

Invictissimi ac Christianissimi Johannis hujus nominis tertii Lusitaniæ regis & Algarbiorum &c. litteræ ad summum pontificem missæ, & in concilio Tridentino recitatæ.

Sanctissimo in Christo patri & beatissimo domino Paulo III. .... Etsi nemini dubium aut obscurum fuit, &c. *ut apud Labbeum tom.* 14. *conc. pag.* 1015.

PRIMA SESSIO

De moribus in genere; habita Tridenti VII. *Januarii* MDXLVI.

In hac sessione missam celebravit episcopus Castellimaris, orationem habuit episcopus S. Marci; decretum recitavit idem episcopus Castellimaris; admonitionem legit Angelus secretarius; bullam de comparendo personaliter legit idem episcopus Castellimaris. Adfuerunt patres quadraginta septem, doctores triginta septem.

Coriolani Martyrani episcopi S. Marci concio habita in prima sessione concilii Tridentini VII. Januarii MDXLVI.

Verum est quod aiunt, sanctissimi viri, naviculam Petri agitari & jactari posse tempestatibus, non autem submergi. Id sæpe antea, numquam tamen apertius quam his temporibus factum videmus. Nam cum adeo nostrorum scelerum fluctibus urgeretur, ut nihil ab exitio abesse videretur, deque illius salute actum funditus putaremus, omnia seditionum ventis, omnia bellorum turbinibus resonarent, tenebræ undique, undique mortis facies incubaret, lacera ipsa & divulsa sine antennis, sine clavo, sine remigiis * jactaretur; eo denique recidisset, ut ventorum ludibrium fluctuaret: ecce repente cum nullis amplius humanis consiliis fideremus, deſævit mare, undarum fragores & murmura ceciderunt, claraque & insperata oborta tranquillitas est. Ipse, ipse Christus unicum illud mortalium sidus atque perfugium, periclitantium vocibus excitatus, auxilium tulit, vento & mari imperavit, procellas sedavit, e montibus Tridentinis facem concilii protendit, fluctuantem naufragamque inclamavit: quæ statim ad vocem divinam, ad auram cœlestis luminis respiciens, huc proram convertit, ad hoc divinum concilium tamquam ad tutissimum portum naufragiorum suorum fidissimumque confugit; sed ita conquassata & soluta confugit, sic omnis fatiscit, ut nisi quamprimum remedia afferantur, nisi vos fabri ad eam reparandam divinitus accersiti hoc agatis, nequicquam sævas illas effugerit tempestates, in ipso portu, quantum in nobis erit, nostra perniciosa & detestabili negligentia peribit. Quare, ô si quid metu tam imminentis periculi commovemini, ut certe commovemini, sanctissimi viri, eia inclinatæ jam & ruinam minanti, si qua pietas, adeste præsidio.

* al. fluitaret.

Ecclesia sancta nostra omnium mater, vestras opes in suis durissimis temporibus numquam turbulentius agitata, & misericordiam implorat. Afflictus & mœrens populus Christianus ante vestros pedes cum gemitu jacet, a vobis medicinam suis lethalibus vulneribus petit; quæ vulnera quam sint putria, quam hient, dum vobis veluti digitis patefacio, non quo vos inflammem facibus orationis, quæ nullæ in me sunt, nec vos indigetis; sed dum miseratione & dolore commotus, ejus miserias cladesque recenseo, me quæso ut facitis audiatis, atque ita audiatis, ut unum de plebe & expertem rerum, qui si licuisset, si auctoritate aliqua subterfugere potuissem, in tam celsum locum non ascendissem, tantam provinciam robustioribus reliquissem. At tu qui miseris tuum auxilium rite implorantibus deesse non soles, me quoque isthinc unde cuncta gubernas, A e cœli verticibus aspice, ut ea dicam aura tui Spiritus inflammatus, quæ tuo numini sint placitura, huic sacrosancto consessui non obfutura. sed procedamus.

Duo sunt in quibus res Christiana vulnerata est & vehementer laborat, patres amplissimi, religio & mores: de utrisque brevi spatio actum videbitis, nisi subveneritis; etiam exiguum quid lucis adhuc, adhuc etiam stamus; paulum immoremini, ruinas videbitis, in chaos omnia & in tenebras ruent. Nam ut prius de moribus pertractemus, B quis non aspicit adeo lapsos esse mores & disciplinam populi Christiani, ut nihil sit ulterius quod invenire aut addere posteritas queat? In iisdem sese minores exerceant opus est, si flagitiosi esse velint. Quod enim facinus adeo nefarium, adeo prodigiosum & novum, complecti cogitationibus potest, in quo progenies hæc adultera & peccatrix non volutetur? Cui avaritiæ, cui crudelitati, cui luxuriæ aut nequitiæ parcitur? non rapinis, non direptionibus, non sacrilegiis referta sunt omnia? non templa, fora, urbes, pagi horrendis in cœlum diris & conviciis tonant? tamquam imbelles sint parumque viri, qui non quotidie quo possunt ore C velut gigantes cum Deo bellum gerant, ut fulminum interdum segnitiem mirer. Quando umquam major audita venenorum aut gladiorum impunitas fuit? Num sacrum, num prophanum a sicis tutum? Ante aras, inter sacra jugulationes cædesque patrantur, in nostris cubilibus, tanta auri sitis, a nostris fidissimis trucidamur: mutuis inter nos fraudibus, mutuis insidiis, mutuis cædibus perbacchamur; impuri, nefarii, rapaces, naturæ ac humanitatis inimici, quibus pro deli- D ciis crudelitas, latrocinia pro ludis, pro jocis cruor: quis omnium comprehendere scelerum formas aut facies queat? Quam magis me in altum capesso, tam vastum magis occurrit ac sine littoribus mare, nulla in nobis ratio rationis, prostratum ejus imperium & eversum jacet, ad fanda, ad nefanda omnia sine metu veluti pecora, sine pudore pro sua quisque libidine rapimur: eo denique ventum est; ut pudeat probitatis; quo quisque impurior, eo longe habeatur insignior; patres filiorum, filii (ô facinus impium & fœdum) filii parentum san- E guine cruentantur, tamquam dormias Deus, aut humana non cures, aut vana sint quæ de inferis perhibentur. Unum aut duo apud sæculum prius parricidia memorantur: horum auctores tamquam monstra quædam ab eorum cœtibus excludebant, illos agitari tædis ardentibus furiarum & infestari autumabant. Nunc autem quota quæque civitas non hujusmodi prodigiis scatet? non petulantibus, non impuris referta sunt omnia, non impudicis, aleatoribus, ebriis?

Respicite Romam quæ posita in medio

nationum fulgere debet tamquam luminare. Respicite Italiam, Galliam, Hispaniam, nullum gradum, nullum sexum, nullam ætatem, nullum membrum denique reperietis, quod non sit corruptum, non tabefactum, non putre. Quid verbis opus est? Scythæ, Afri, Thraces non impurius, non flagitiosius vivunt. quamquam, o si rem ipsam eloqui non tæderet, si quæ meus animus jam pridem parturit, parere & evomere non intempestivum putarem, causam tantæ labis, fontem & originem tanti incendii aperirem, dicerem... Immo equidem proferam, non reticebo, ut tuba ex hac specula, ut parturiens vociferabor.

O pastores; o supra montem positæ civitates, qui fulgere sole clarius deberemus, nos exemplo, quod flammis obesse sævius solet, exemplo oves domini jugulavimus; in nostros illæ mores vitamque intuentes, atque ab iis quos quanto digniores, tanto plus sapere autumabant, sibi vitæ instituta sumentes, in has nobiscum voragines inciderunt. unde nulla est ratio emergendi, nisi ad scalas unde decidimus recurramus. Numquam hoc ædificium nostro collapsum scelere restituemus, nisi eadem denuo fundamenta injiciamus, quæ Christus jecit, nisi ad eadem principia confugiamus, quibus Christus ecclesiam ab initio fundavit, probitatem, humilitatem, pauperiem, charitatem.

A quibus tam longe aberravimus, ut non sit mirandum, si apostolis aliisque patribus, qui illas virtutes colebant, gubernacula moderantibus, nulla naufragia fiebant; nobis clavum tenentibus, videtis jam per charybdes syrtesque jactamur. Illi, quæ aliis morte accerbior est, paupertate gaudebant, opes pro quibus tot quotidie tragœdiæ fiunt, tamquam quadam vehicula ad mortem fugiebant. nos illos insanos ipsissimos autumamus, soli auro inhiamus, pro auro maria transimus, montes perfodimus, sub terris versamur, ruimus ad flammas, ad arma, ad venena, non prophano compilando sacrove abstinemus. Humi illorum humilitas repebat, nos in nubibus habitamus, parumque videtur, si ut numen, instructis aris, nos homines colant, & quoniam adiri sic reges dicunt, ita nos abdimus, sic aditus ad nostra latibula obseramus, ut citius in quidvis opertum in quamvis instructam aciem penetraveris. Tum qui affatus, Deus bone, quod euntium supercilium, quæ minæ, ut spiramus, quam spernimus, quam fastidimus, aurei per fora, & purpurei volitantes? mansueti erant illi; nos feri, nos rapidi, nos importuni: nemo nos affatur, nos adit, quin abitum quam aditum malit, tanta est acerbitas morum immanitasque naturæ. Illi plagis discissi non querebantur; nos omnia permiscemus, æthneis flammis vehementius æstuantes, si quis vel tantillum lacessivit. Vitam illi castissime transigebant, nos omnium libidinum facibus inflammamur. Illi tormenta pro vinea propaganda, cruces, uncos, flammasque perferebant; non minaces frontes tyrannorum, non tonitrua verborum, non imminentes jugulo carnificum gladios metuebant. Quid horum ego vel minimum facio, qui apis aculeum non fero, Sardanapalo effeminatior, delicatior molliorque Epicuro? Orbem terrarum per calores per frigora peragrabant horridi, nudis pedibus, amicti pellibus incedebant, non gemmam ad sitim sedandam, non aurum quærebant; humi, non peristromatis conchiliatis ostrove incubabant. Horum omnium o sacerdotes, gens sancta, quantum vestrum est, usque ad oceanum extremum, considerate, quæso, cum animis vestris, si vel unum imitamini, si non ab illis moribus omnino defluximus.

Sentio me in lubrico & scopuloso jamdudum versari, & tamen non de bonis, de malis, de facinorosis, de impuris loquor, quorum quis mollitiem, quis superbiam, quis petulantiam digne explicaverit? quis nostra horum temporum fastidia, quis luxus aut delicias ferat? qui gurgites tanta voracitate reperiri usquam queunt, qui a nostra immensa ingluvie non superentur? De crudelitate, de avaritia quid loquar? quæ tanta est, ut eam illorum sanguis, quos alere debebamus, nequaquam exsaturet. Hinc illa nostrarum ovium flagitia emanarunt: nostra culpa, nostra segnitie eversa sunt omnia, qui errantem gregem & profugum non revocavimus, quod confractum non solidavimus, quod ægrotum non curavimus, quod perierat non quæsivimus.

At nos si hactenus tantæ rei indormivimus, fratres, de me præcipue loquor, per illum sanguinem pro nobis fusum & per plagas precor, surgamus: denique libeat excussis torporibus considerare, quod nostrum sit onus, quod munus. si umquam alias, nunc præcipue somniculose rem exequi non decet. Clava in manibus est, lupos qui tot circum ululant, abigamus. nostras oves, quæ semesæ vix spirantes, vix vivæ per rupes gemunt, ab eorum faucibus eripiamus. Hic dies, hic commodus emendandæ desidiæ ortus est, ne frustra illuxerit, ne re infecta occiderit providete. Aliter væ pastoribus, dicet Omnipotens, & quidem iratus, væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos, lac comedebatis, lanis operiebamini, quod pingue erat occidebatis, gregem meum non pascebatis, & dispersæ sunt oves meæ. Ergo ne talia audiamus, ne in iram postmodum supremi judicis incidamus, excubemus, vigilemus, carissimi; nam tempus est, & morum quidem vulnera plagasque videtis, quæ per Deum non horribiles, non crudeles videntur.

Aspicite nunc vulnera religionis, & si estis plumbei, non indignemini. Nam proh Dei immortalis atque hominum fidem! nonne videtis quam nos instructæ, quam paratæ, quam firmæ transfugarum atque impiorum acies circumstent? ut certatim contendunt, quis in te, ecclesia sancta, ictus profundius infligat? quis tua præcordia lethalius petat? o facinus miserandum! quid facient inimici? filii, quos prius cœlum casurum, quam defecturos putabas, quibus elata præcipue & superba incedebas, quos tuo sanguine & visceribus aluisti, ut tibi murus aheneus contra hostes forent, in te cornua obverterunt, ii præcipue veluti veneficiis immutati, te extinctam volunt. Huccine tui labores & vigiliæ reciderunt?

Sed reprimam me, non hoc ulcus attingam, bona motus ratione, sanctissimi viri. Et si quid hos incusare, aut de his conqueri opus est, sunt ipsi quidem, ut sumus, ut sunt. quæ sit horum vita moresque cognovimus, locus in alios dicendi non erit, si se respicient. ut tamen tam libere obloquantur, ut tam severe novi hi Catones in nos invehantur, nos ipsimet fecimus, nos illos armavimus, qui tantam ansam maledicentiæ nostris profligatis moribus & impuris obtulimus, in nostris libidinibus illæ faces inflammatæ sunt, quibus incessimur, agitamur, perurimur. Sunt illi, quidni fatear, impudentes, postquam omnia conturbarunt, sacramenta everterunt, fato omnia subjecerunt: nostris insuper nos telis lacessunt, scripturam sanctam, quæ nostra sunt arma, in nostrum exitum convertunt, mutilando, lacerando, intorquendo, factum impudens & indignum. Sed quid tum postea? Scriptura sacra in manibus impii tela sunt plumbea, quæ objecto veritatis clypeo nullo negotio contunduntur. Hæ nobis extinguendæ sunt faces, illa arma extorquenda, quæ nos fabricavimus, conflavimus, dedimus: virtutis ægida, non vitiorum speculum eorum oculis objiciendum, tibias ocreis continentiæ, pectus thorace prudentiæ, caput fortitudinis galea, dexteram justitiæ gladio obarmemus: sic instructi, sic pleni splendoribus irruamus. obcæcati nostrarum virtutum radiis enimvero concident, defluent illis e manibus arma, obmutescent, non hiscent; ac equidem spero, nostræ probitatis exemplo invitati, forsan miseri resipiscent, ad solem quem reliquerunt sese iterum vertent. Non enim tam erunt hostes sui tot populi, tot insignes viri, tot florentissimæ civitates, ut non se quandoque respiciant, ut non malint maternis vocibus, quam trium illarum aut quatuor spurcissimarum sirenum cantibus obedire; immo hoc spero facient, redibunt in viam, frustra illæ obgannient perditæ meretriculæ.

Sed quid hic immoror, aut de istis loquor, qui non dissimulant, at aperte adversantur?
A cum occultis hostibus referta sint omnia, cui credant homines, aut cui habeant fidem? hostes sub persona Christiana perniciosissimi in nostris urbibus, in nostris castris versantur, patres sanctissimi. Tamquam nostri, esse in nostro numero, in nostris hærere visceribus volunt, qui fucis dolosis, verborum severitate accersita, & veteratoria frontis tristitia illudentes, tum sua dogmata & miracula quædam, nunc horum nunc illorum, auribus instillantes, tot patribus videlicet doctiores, tot nostræ religionis luminaribus sanctiores. quid dico aniculas? robustos quidem,
B immo universas interdum civitates in perniciem trahunt; quos inter utinam murus, tota potius terra, totum quantum est intercederet mare, non sic obessent, non tot strages darent: hos tamen sic admonitos velim ut requiescant, nec hujus sacri senatus patientia abutantur. Ni resipiscunt, ni redeunt, ni silent; sentient nobis non arma deesse ad membra putria resecanda, ad vepres e vinea Domini recidendas.

At vos, o per Deum immortalem, his duabus pestibus rempublicam populantibus non obviam ibitis, sanctissimi viri, antequam omnia evertantur? Ex toto orbe terrarum hic
C in Europa angulus relictus est, atque ex eo quantulus est, nova quotidie fragmina abscinduntur. Semper aliquid Asiæ tyrannus novis bellorum gurgitibus abripit, numquam hujus Otthomannæ gentis illam cruentam saturabimus sitim, numquam mihi furiales illas hæc sinistra pestis abjiciet faces, quibus urbes nostras tam sæpe inflammat, quas sic intentat, sic propter quatit, ut nobis pene oculi amburantur; tot calamitates, tot strages intulit, nostro adhuc inhiat sanguini, adhuc etiam furit, tota mente in nostras
D fortunas & cogitationibus imminet, nihil non absorbet animo, non haurit cupiditatibus, non oculis figit. Considerate vobiscum, patres, & rem taciti contemplamini, lacrymas non dico Christiani, sed si estis homines, non continebitis. Quot clades ducentis abhinc annis ex hac familia & excidia pertulimus? quot urbes nostræ, quot gentes profligatæ & eversæ sub hujus jugo teterrimo crudelissimoque & imperio jacent? Quærite quid sit actum Cappadocia, quid Ægypto aut Armenia? qui nobis abstulerit Græciam, Arabiam, Ciliciam, innumerasque
E alias usque ad terras ultimas nationes? quis, heu pudor nominis Christiani! sepulcro Christi sanctissimo potitur? nempe hic centimanus, monstrum omnium, quantum terra educat, truculentissimum, quod nisi nos inter nos armis civilibus grassaremur, jam pridem in catenas conjectum oportuit. totam denique perdidimus Asiam, excidimus Africa, ex tot gentibus, ex tot nationibus in hunc agellum redacti sumus. si dormiemus, si hæc reparandorum rerum commoditas effluet,

hunc quoque perdidimus. nec culpam tantæ cladis, in lites regum, quas sedatas videtis, referre poteritis: nostra culpa cuncta, nostra, ut levissime dixerim, perfidia, concident. Putate rem ad triarios quod dicitur, rediisse, vel hujus almi concilii præsidio restituetur, vel aliud agamus nullum uspiam remedium est.

Perierunt omnia serius fortasse quam res exigebat: attamen tandem convocati sumus, Dei optimi maximi misericordia, PAULI domini nostri sanctissimi providentia, Cæsaris diligentia & pietate, reliquis regibus Christianis humeros supponentibus, impedimenta sunt, & jam concilii machina procedit. Super est, ut in rem ipsam tota mente incumbamus. omnia, si adsit voluntas, sunt nobis parata, auctoritas tanta, quanta tanti concilii esse debet, cui se orbis subjicit, cui reges parent, cui Cæsar militat invictissimus. Quare ô custodes ovium, pro quibus mortis dominus mori voluit, tantis & humanis & divinis præsidiis armati, eia excitamini, capescite rempublicam, fortissimi viri, dum licet, dum spirat, satis superque consultum, non desidendum, mature facto opus est, in vos omnium oculi conjecti sunt, a vobis pendet, vos observat, vos aspicit orbis terrarum, ecclesia sancta, sponsa illa Christi, heu non qualis erat, sed deturpata, sed cicatricibus deformata, se vestris genibus advolvit, feræ ipsæ, hi montes nisi sensu carerent, hi scopuli lacrymarent, si ita estis duri, ut ejus preces & fletus recidere patiamini. si vestram supplicem a vestris aris & genibus repelletis, illa quidem non peribit, nec enim potest. Nos tantam superbiam, tantam potius impietatem non impune auferemus. quare, iterum dico, excitemini.

Videte quo loco sit vinea, immo an sit vinea, non nidus ferarum. Sæpe antea immanes belluæ emerserunt, quæ in eam vehementes impetus & atroces fecerunt, in medium perrupta maceria penetrarunt, versare cuncta & diripere conatæ sunt, quid tandem simile? nunc tota patet, vastatur undique, risus jocusque illæ turbæ, illa incendia fuerunt. Vos taciti tot ejus miserias ac siccis oculis contuemini? Non justa indignatio, non virilis tandem in vestris sanctis pectoribus se incendet dolor? non majorum nostrorum animos capietis? illam ferarum incursionibus diripi, & silvescere diutius patiemini? Eia qui constituti estis super gentes, eia accingimini, gregem infelicem, gregem vagum & deplorandum domini consolamini. Plantate, ædificate, & evellite. Cæci videant, claudi ambulent, leprosi mundentur, ut tandem expiato templo, fugato & dissipato concursu impiorum, læti & ovantes ad sua quisque ovilia revertamini: quem solem, si antequam ex hac vita migro, illucescere videam, ero omnia consecutus, emoriar libens. Dixi.

A *Decretum de moribus in genere publicatum in prima sessione concilii Tridentini* VII. *Januarii* MDXLVI.

Sacrosancta Tridentina synodus in Spiritusancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus apostolicæ sedis legatis agnoscens cum B. Jacobo, &c. *ut apud Labbeum sessione secunda pag.* 741. *usque ad indictionem futuræ sessionis.*

Admonitio atque hortatio legatorum sedis apostolicæ ad patres in concilio Tridentino lecta in prima sessione.

B Reverendissimi patres, &c. Cum ipsa muneris nostri ratio, &c. *ut apud Labbeum pag.* 973.

Bulla qua præcipitur, ne episcopi compareant per procuratorem, lecta in hac sessione prima.

PAULUS episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Decet nos a cœlesti patre familias vineæ suæ excolendæ præfectos, more diligentis villici, &c. *ut supra pag.* 1051.

Incœpto itaque ad Dei omnipotentis laudem & gloriam concilio in ipsa civitate Tridentina, ne pontifex summus alia in parte deficeret, neve aliquid, quod ad ipsius concilii prosecutionem & felicem exitum pertineret, ex parte sua desiderari posset, & ut eum quem decet respectum in impensas graves, quas prælatos, qui in ipso concilio tunc facere oportebat, haberet: dictos prælatos omnes qui in ipsa civitate Tridentina pro concilii hujusmodi celebratione præsentes reperirentur, à solutione quarumcumque decimarum seu subsidiorum, ipso concilio durante, & eis in ipso interessentibus exemtos & liberos fecit, prout in bulla tenoris infrascripti latius continetur videlicet. MASSARELLUS.

C

D *Bulla per quam prælati qui præsentes sunt in concilio, eximuntur a solutione decimarum & subsidiorum, & conceditur eis facultas percipiendi fructus in absentia.*

PAULUS papa III. ad futuram rei memoriam.

Circumspecta Romani pontificis providentia singulorum merita & obsequia debita meditatione considerans, illos, prout æquum est, specialibus favoribus & gratiis prosequitur, quos universalis ecclesiæ obsequiis jugiter intentos pro ea laborare, & diversas impensas subire cognoscit. Hinc est quod nos tam ad labores quam ad impensas graves, quas venerabiles fratres patriarchæ, archiepiscopi, ac episcopi, necnon dilecti filii abbates, & ceteri, quibus jure vel privilegio in conciliis generalibus residendi, & in eis sententias dicendi permissa est potestas, sacro œcumenico & generali concilio per nos dudum in civitate Tridentina indicto, & quod ad præsens celebratur, interessentes, pro prosecutione ejusdem concilii, sustinere coguntur, debitum respectum habentes & animo revolven-

E

tes, eos inibi residendo universali ecclesiæ reservire, & cum causa reipublicæ Christianæ absint, in ecclesiis in quibus præsunt, aut in quibus beneficiati existunt, præsentes & residentes merito reputari debere, motu proprio, non ad eorumdem, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum ac abbatum & ceterorum prædictorum vel aliorum pro eis nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, & ex certa scientia, omnibus & singulis patriarchis, archiepiscopis ac episcopis, necnon abbatibus & aliis sententias dicendi, ut præfertur, potestatem habentibus, & in posterum habituris, qui in dicto concilio ad præsens resident, & ad illud in posterum accedent, quod quamdiu concilium prædictum duraverit, & ipsi illi interfuerint, occasione patriarchalium seu archiepiscopalium vel episcopalium ecclesiarum ac monasteriorum, quibus ad præsens præsunt aut in posterum præerunt, aut aliorum beneficiorum ecclesiasticorum cum cura & sine cura sæcularium, & quorumvis ordinum regularium, quæ etiam ex quibusvis concessionibus & dispensationibus apostolicis in titulum & commendam alias quomodolibet obtinent, & in posterum obtinebunt, quæcumque, quotcumque & qualiacumque sint, quæ omnia pro expressis haberi volumus, ad solutionem quorumcumque subsidiorum seu decimarum, per nos & sedem apostolicam ex quavis quantumvis urgenti causa, hactenus impositarum & in posterum imponendarum, minime teneantur, nec ad id ab eorumdem subsidiorum seu decimarum collectoribus seu subcollectoribus, aut aliis exactoribus vel quibusvis aliis personis quavis auctoritate fungentibus cogi possint; quodque in eodem concilio quamdiu duraverit residendo, pro præsentibus & residentibus ac divinis interessentibus in ecclesiis, monasteriis & beneficiis supradictis habeantur, ac etiam a die arrepti per eos ad dictum concilium itineris, quousque ad ecclesias, monasteria & beneficia sua hujusmodi commode redire potuerint, omnes & singulos suos fructus, redditus & proventus ac distributiones quotidianas ecclesiarum & monasteriorum ac aliorum beneficiorum suorum, quæ in quibusvis ecclesiis sive locis obtinent, & in posterum obtinebunt; etiamsi canonicatus & præbendæ, dignitates, personatus, administrationes, vel officia in cathedralibus, etiam metropolitanis & collegiatis, & dignitates quæ in cathedralibus etiam metropolitanis post pontificales majores, seu in collegiatis ecclesiis hujusmodi principales fuerint, & ad dignitates, personatus, administrationes, & officia hujusmodi consueverint per electionem assumi, eisque cura imminet animarum cum ea integritate, cum qua illos perciperent, si in eisdem ecclesiis, monasteriis seu locis personaliter residerent, & divinis interessent, percipere libere & licite valeant, apostolica auctoritate, tenore præsentium de speciali gratia indulgemus.

Mandantes universis & singulis personis in dignitate ecclesiastica constitutis, necnon canonicis metropolitanarum & aliarum cathedralium ecclesiarum, quatenus ipsi vel duo aut unus eorum per se vel per alium seu alios faciant, auctoritate nostra, fructus, redditus, & proventus, ac distributiones hujusmodi eisdem patriarchis, archiepiscopis, episcopis, necnon & aliis sententias dicendi potestatem habentibus & habituris, in eodem concilio pro tempore residentibus, quamdiu concilio hujusmodi interfuerint, vel procuratoribus suis eorum nominibus, juxta indulti hujusmodi tenorem integre ministrari. Non permittentes eos per locorum ordinarios & dilectos filios capitula ecclesiarum prædictarum aut quosvis alios quomodolibet molestari, contradictores per censuras ecclesiasticas, & alia opportuna juris remedia, appellatione postposita compescendo.

Non obstantibus si in eisdem ecclesiis sive locis primam non fecerint residentiam personalem consuetam, ac quibusvis apostolicis necnon in provincialibus & synodalibus conciliis editis generalibus & specialibus constitutionibus & ordinationibus ac prædictarum & aliarum ecclesiarum, in quibus beneficia hujusmodi fuerint, necnon eorumdem monasteriorum juramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis & consuetudinibus, etiam si de illis servandis, & non impetrandis litteris apostolicis contra ea & litteris ipsis etiam ab alio seu aliis impetratis, aut alias quovis modo concessis, non utendo, patriarchæ, archiepiscopi & episcopi ac abbates, & alii præfati per se vel procuratores suos præstiterint forsan hactenus vel eos in posterum præstare contigerit juramentum. Aut si eisdem locorum ordinariis & capitulis a dicta sit sede indultum, vel in posterum indulgeri contingat, quod canonicos, rectores & personas ecclesiarum, civitatum & diœceseon eorumdem, etiam in dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis constitutos, per subtractionem proventuum beneficiorum suorum ecclesiasticorum, aut alias compellere valeant ad residendum personaliter, seu quod canonicis, rectoribus & personis ecclesiarum suarum civitatum & diœceseon, etiam in dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis constitutis, & in illis non residentibus, aut qui in eis primam non fecerint residentiam personalem consuetam, fructus, redditus, proventus & distributiones quotidianas beneficiorum ecclesiasticorum in absentia sua ministrare minime teneantur & ad id compelli, aut quod interdici, suspendi, vel excommunicari non

possint per litteras apostolicas non facientes plenam & expressam de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem & qualibet alia dictæ sedis indulgentia generali, vel speciali, cujuscumque tenoris existat, per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam effectus hujusmodi gratiæ impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua ejusque toto tenore habenda sit in nostris litteris mentio specialis.

Proviso quod ecclesiæ & monasteria ac alia beneficia hujusmodi debitis propterea non fraudentur obsequiis, & animarum cura in eis quibus illa immineat nullatenus negligatur, sed per bonos & sufficientes vicarios, quibus de beneficiorum eorumdem proventibus necessaria congrue ministrentur, diligenter exerceatur, deserviatur inibi laudabiliter in divinis. Et quia difficile foret præsentes litteras ad singula in quibus de eis fides forsan facienda fuerit loca deferri, volumus & eadem auctoritate decernimus, quod ipsarum transumtis manu alicujus notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus curiæ ecclesiasticæ, vel personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, munitis ea prorsus fides in judicio & alibi, ubi opus fuerit, adhibeatur, quæ adhiberetur præsentibus, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris die 1. Januarii MDXLVI. pontificatus nostri anno XI.

Blosius & Fulgin.

SECUNDA SESSIO.

De confessione fidei habita Tridenti IV. *Februarii* MDXLVI.

CURTENBROCHIUS. In hac sessione missam celebravit archiepiscopus Panormitanus; orationem habuit F. Ambrosius Catharinus; decretum legit archiepiscopus Turritanus. Adfuerunt patres quadraginta quinque, doctores triginta quinque.

Oratio habita a reverendo patre fratre Ambrosio Catharino Polito Senensi, ordinis Prædicatorum in secunda sessione synodi Tridentina IV. *Februarii* MDXLVI.

Præcelsa loci hujus auctoritas, &c. *ut apud Labbeum tom.* 14. *concil. pag.* 1006.

Decretum secunda sessionis, in quo præmittitur fidei confessio, publicatum IV. *Februarii* MDXLVI.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus-sancti, hæc sacrosancta œcumenica, &c. *Ut apud Labbeum tom.* 14. *conc. pag.* 743.

Die lunæ quinta Aprilis MDXLVI. illustrissimus D. Dom. Franciscus a Toleto orator Cæsareus intromissus est primum in sacra congregatione generali sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, qui exhibuit & præsentavit in dicta congregatione suum mandatum Cæsareum, vigore cujus se comparere asserebat; quod mandatum est tenoris infrascripti.

Carolus V. divina favente clementia Romanorum imperator augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. rex, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes Abspurgi, Flandriæ, Tirolis, &c.

Notum facimus tenore præsentium universis, cum ad institutum nuper concilium œcumenicum in civitate Tridento celebrandum deputaverimus, venerabilem, & devotum nobis dilectum dom JACOBUM A MENDOCIA consiliarium, & ad Venetos oratorem nostrum, cum mandatis, ut nostro nomine & vice in eodem concilio comparere, illique interesse & ea facere deberet & posset, quæ nobis ipsis coram facienda, & ex usu rerum essent, & prout hæc omnia in eodem mandato nostro latius continentur.

Cumque is dom Jacobus a Mendocia impeditus adversa valetudine, provinciam demandatam, quam hactenus sustinuit, impræsentiarum exequi minus valeat, proinde ne quid impedimenti aut moræ ob eam causam rebus concilii interjiciatur, neve per nos stetisse videatur, quominus illud suo ordine procedat, suosque debitos progressus accipiat: His igitur rationibus ducti, & confisi de fide, integritate & multa rerum experientia venerabilis devoti nobis dilecti dom FRANCISCI A TOLETO consiliarii nostri, eumdem dom Franciscum a Toleto ad prædictum concilium œcumenicum constituimus & deputavimus, atque tenore præsentium constituimus & deputamus oratorem, procuratorem, & executorem mandatorum nostrorum: ita quod una cum præfato dom Jacobo a Mendocia, cum illius per valetudinem interesse licebit, cum vero illi ob prædictum aut alia legitima impedimenta interesse non licuerit, in ejus absentia solus ipse dom Franciscus prædicto œcumenico concilio intervenire atque interesse nostro nomine & vice, atque omnia ea facere, agere, tractare, & exequi valeat & possit, quæ præfatus dom Jacobus a Mendocia virtute mandati sibi per nos concessi facere potuisset & posset; non minus quam si uterque eorum in ipso mandato nostro constitutus & nominatus esset, & quod idem mandatum nostrum, quo ad eos ambos plenum robur & effectum habere intendimus, & harum serie declaramus. Promittentes insuper nos ratum & gratum habituros & observaturos, quicquid per præfatos oratores, procuratores, & mandatarios nostros virtute ejusdem mandati nostri in præmissis actum, dictum, gestum, tractatum, & factum fuerit, dolo & fraude penitus semotis, harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione munitarum. Datum in civitate

nostra Trajectensi die altero mensis Februarii, anno Domini MDXLVI. imperii nostri XXVI. & regnorum nostrorum XXXI.

CAROLUS.

Ad mandatum cæsareæ & catholicæ majestatis proprium.

J. Beruburger.

Quo mandato per angelum Massarellum sacri concilii secretarium lecto, ipse illustris orator exhibuit, & dedit eidem D. secretario quoddam scriptum seu propositionem, quam ejus nomine legeret. Ipse igitur secretarius dictum scriptum in dicta congregatione alta & intelligibili voce legit, quod est tenoris infrascripti, videlicet:

Amplissimi patres & reverendissimi domini, Cæsarea majestas eximio illo amore, &c. *ut apud Labbeum tom.* 14. *concil. pag.* 1013.

Cui quidem propositioni seu scripto die Mercurii septima ejusdem mensis sacrosancta synodus in generali congregatione responsum dedit, ipso illustri D. dom Francisco a Toleto præsente: quam responsionem reverendissimi domini legati mandarunt legi nomine totius sanctæ synodi per eumdem Angelum secretarium, quæ est infrascripti tenoris videlicet.

Adventus dominationis vestræ huic sacrosanctæ synodo, &c. *ut apud Labb. pag.* 1014.

TERTIA SESSIO
de sacræ scripturæ libris habita Tridenti VII. *Aprilis* MDXLVI.

IN hac sessione missam celebravit archiepiscopus Turritanus, orationem habuit Generalis Servorum. Decretum recitavit idem archiepiscopus. Repetita fuit comparitio sive adventus dom Francisci de Toleto cum exhibitione mandati Cæsarei, & oratione quadam, item responso ad dictam orationem.

Ad fuerunt patres sexaginta duo

Doctores triginta quatuor.

Oratio reverendi patris fratris Augustini de Aretio Generalis ordinis Servorum ad patres in concilio Tridentino habita in tertia sessione.

Multi sæpe numero fallaci illa carnis prudentia omnia diverse & falso interpretante decepti, de perturbata ac deformata Christi ecclesia non solum admirantur & stupescunt, sed pene etiam a fide deficiunt, nimirum existimantes Christum servatorem nostrum, minus benignum, potentem, sapientem, vel certe minus fidelem, quod suam ecclesiam, quam adversus dæmonis & vires omnes & actus, invictam, erectam, atque sine macula rugaque cœlesti patri pie secureque obsequentem servare pollicitus est, tot errorum turbinibus, schismatum procellis, hæresum concussionibus, tanta morum corruptela contaminatam, superatam, peneque perditam indigne patiatur. Verum qui depressa carnis

A prudentia, certa spiritus Dei ratione ducuntur; hi cum in omnibus operibus, tum in his præsertim ecclesiæ perturbationibus & calamitatibus Dei potentiam, sapientiam, benignitatem, fidemque agnoscunt, prædicant, venerantur, utpote qui norunt ecclesiam fide, fidem evangelio, evangelium cruce gigni, formari, atque gaudere, ut eatenus illa in Christo nitatur in hoc sæculo, quatenus iis malis vexata, crucem sustinet. De qua re ego dicturus hodie JESUM optimum maximum per crucis triumphum, per evangelii claritatem, per ecclesiæ suæ salutem obsecro & obtestor, ut quæ ad hujus

B rei negotium spectantia sua potui benignitate concipere, eadem valeam in tam doctissimorum patrum consessu, cum omni attentione & fructu oratione prosequi.

Omnes qui de ratione ecclesiæ disserunt, fidem eam esse affirmant, qua velut sacrosancto vinculo homines in unum populum, unam societatem vel verius familiam cœlestis patris, in unum denique Christi corpus cohærent, in eamque consentiunt ecclesiæ diffinitionem, quod sit fidelium omnium cœtus. Verum toto, ut aiunt, aberrant cœlo, qui fidei nomine nihil altius concipiunt,

C quam notitiam, atque cœlestium salutis nostræ mysteriorum assentionem, humanæ intelligentiæ vim & captum superantia, quæ velut methodo quadam in apostolorum symbolo liquido traduntur. Etenim cum in hac fidei ratione dæmones primas sine controversia partes obtineant, nempe multo clarius quam nos salutis nostræ mysteria cognoscentes, iisdemque assentientes fateantur, oportet vel nullum vel parvum esse dæmoniorum & Christianæ fidei esse discrimen, id quod omnes piæ aures in ipso statim limine refugiunt. Ea propter Christiana perfectaque fides doctorum judicio, præter il-

D lum evangelicæ sapientiæ assensum, spem certam amplectitur atque fiduciam de bonitate & ecclesia Dei nobis per Christum peccata condonante; in qua quidem fiducia, quam in omnibus fere, quos sanavit Christus, quæsivit, vera perfectaque Christianæ fidei ratio & proprietas sita & posita esse videtur. Quam ob rem Cananæa, Magdalena, Centurio, Latro, totque sancti viri in scripturis sacris fidei excellentia & magnitudine clari, fiducia in Deum potius, quam assentiente illa cognitione præstantes, commen-

E dantur. Et qui justi judices esse volunt, jam existimant idiotam magna in Deum fiducia erectum, historico aut evangelii assensu vix mediocriter præditum, fide longe excellere eximios doctores Deo parum fidentes, & de evangelicis mysteriis doctissime & eloquentissime disserentes. Hinc fit ut dæmones hanc spem sive fiduciam concipere non valentes, quo clarius mysteria salutis per Christum credunt, eo magis contremiscunt. Hac igitur

tur vera, perfecta, viva atque Christiana fides, habitus est in animo a Deo optimo maximo infusus, numquam otiosus, sed in revelata omnia inclinans, nusquam non splendens pietatis operibus, caritatis speique perpetuus comes, radix & summa sanctæ vitæ: qui peccata non imputat, sed destruit, justitiam confert, pacem conscientiis donat, Deo placere facit, præstat hæreditatem ut sit firma promissio: purificat corda, credentes servat ne pudefiant, invocationem gignit cum fiducia accipiendi petita, omnia possibilia reddit piis; parit confessionem justitiæ, veras gratiarum actiones efficit, promissiones apprehendit, in adoptionem filiorum Dei mortales coaptat, eosque Christo ac Christum vicissim illis conjungit, & in unum ædificat corpus. Porro fides non legis doctrina aut eruditione, sed evangelii oritur salubri verbo. Est quidem legi sermo communis cum evangelio, de misericordia, benignitate & clementia Dei, cum terrena tum cœlestia bona cunctis mortalibus largiter donante. sed lex justos suorumque decretorum magistros & professores, quibus divinæ bonitatis dona communicentur, quanto exactius perquirit, tanto minus assequitur. Quo fit ut animus Pharisaicæ persuasionis nequitia deceptus, suæ prorsus oblitus injustitiæ, vel superbe quidem & arroganter falsam in se admiretur justitiam, atque ob id frustra in Dei benignitate nitatur; vel sibi male conscius fluctuet, æstuet, susque deque feratur, terroribus multis ut furiis agitetur, tandemque in desperationem & odium Dei redigatur. Hinc perversissimi Judæi quo plures Christi amandi & recipiendi nancisceban tur occasiones, eo alieniores & inimiciores reddebantur. Hi enim cum in evolvendis prophetarum libris semper essent versati & quasi educati, totque reliquorum vatum, & in primis ipsius Mosis frequentes fuissent auditores, cum Christum innumera edentem miracula ob oculos haberent, qui oves Israëlis a suo ovili longius aberrantes revocaturum & salvaturum se venisse palam prædicabat, suæ salutis plane immemores, legis observatione freti, ipsum respuebant & maxime aspernabantur: sicque Israël qui sectabatur legem justitiæ, ad justitiæ legem non pervenit, quia non ex fide, sed tamquam ex operibus legis, immo vero in lapidem offensionis qui eis Christus fuit, allisi, contusi confractique sunt. Unde non immerito Paulus etsi legem hoc titulo, quod iræ & mortis est ministra, ubique non est veritus insignire, nequaquam tamen eam hoc præstanti elogio, quod salutis ministra sit, exornare est ausus; quippe quæ cum deprehendat injustos divinoque furore dignos, justos non comperit clementiæ aptos. At evangelium lætum illud nuntium, vas veri & pleni gaudii, vox sanctæ consolationis, instrumen-

A tum amatæ pacis, organum speratæ salutis, non quærit quos reperire non potest, justos & mandatorum observatione fretos, vel qui commissorum condignam expleverint satisfactionem: sed scelestos, impios, sacrilegos, denique omni scelerum genere facinorosos. atque iis gratis, si tamen eos male actæ vitæ pœnituerit: habet enim immensum illum mortis Christi thesaurum, unde divinæ justitiæ omnium hominum qui solvendo non sunt debita persolvat, his, inquam, gratis divinæ clementiæ favorem, peccatorum remissionem, justitiam, voluntatis renovationem, de prima loquor justitia, patres, sanctitatem atque filiorum gloriam exhibet: crede, ait, confide, remittuntur tibi peccata tua, sanctus eris, & sancta Deo, quæ hactenus non potuisti, post hac præstabis opera.

B

Hoc evangelii verbo qui primum oppressus ac pene extinctus jacebat animus, erigitur in Deum, nec subducens pro se quanta debitorum mole prematur, quamve longe a justitia per legem exacta distet, in Dei misericordia nixus, per spiritum filii sui clamat, abba pater: item, *si filii & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.*

C Hinc Gentiles quibus omnia a Christo preclarissime gesta, inaudita, & omnino incognita erant, qui fœdissimam & flagitiosissimam degebant vitam, ecce repente ex tenebris ad lucem, ex desperatione ad spem, a morte ad vitam revocati; vel potius tamquam machina quadam ab ipso ad superna impulsi, clarissimi toto orbe apparuerunt, Christum liberatorem suum receperunt, eique firmissime adhæserunt: sicque gentes quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem quæ ex fide est. Ce-

D terum, quoniam crucis triumpho evangelicæ promissiones innituntur, fit ut quemadmodum deleto evangelio fides gigni nequaquam possit, ita etiam rejecta cruce, evangelium ut rejiciatur necesse est. Evangelii igitur, crucis, fideique nexus manet indissolubilis; crucis enim intuitu per evangelium credimus. nam Christus devicto mundo, profligata morte, deletis peccatis, promissiones omnes obsignavit & confirmavit. ac propterea qui auditis evangelii promissionibus credunt & assentiuntur, ii statim Christo con-

E junguntur crucifixo, atque crucis triumphum obeunt, id est mundo, carni, peccatis, satanæ mortui sunt; vicissimque illa eis crucifixa. Hæc enim est vera crucis subeundæ ratio, quo fit ut ipsi cum Christo in unum corpus & eumdem spiritum singulari quadam comitante conjunctione [uniantur], eisque omnia quæ Christi sunt cum Christo communia fiant, justitia, salus, vita, meritum, satisfactio, regnum denique; & ab eo velut a sole ipso in orbem animorum credentium radii effluant meriti & satisfactionis, ut crucem sustinentes mereantur, & non tam ipsi mereantur, quam

in ipsis Christus. Quamobrem eorum quilibet dicere merito possit: *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus.* Oro ego, & a cibis me abstineo, jam non ego, orat vero, & a cibis abstinet in me Christus. neque amplius divinæ justitiæ jus ullum vindictæ est in eos, ut de illis æterni supplicii pœnas sumat. O novum gloriæ genus, ô inauditam sæculis triumphi rationem per crucem! ô felicem humani generis conditionem, quæ solo crucis intuitu in tam altum dignitatis fastigium est evecta, ut divinus & nominetur & fiat homo.

Vere igitur, patres optimi, fidelibus nihil familiarius est cruce, nihil pie vivere volentibus optabilius quam crucem in foribus figi. nihil Christum sequentibus dulcius, quam crucem in præcordiis gestare. at vero cruce non eas tantum afflictiones & mortificationes intelligo, quas sibi sponte pii quidam fideles per jejunia, peregrinationes, disciplinas, per sæculi contemtum, solitudinem voto aut alio sancto consilio adjungunt; quæ omnia ad crucem spectare verum est. Sed veriorem crucis rationem arbitror in his afflictionibus, persecutionibus & malis consistere, quæ Deo arcanis rationibus permittente, sathanas, mundus, hostes Christi, in veritatis, justitiæ, pietatis, denique Dei veri cultus oppressionem excogitant, & in ecclesiam christianam invehunt & urgent. quos motus & perturbationes, & tumultus ecclesia Christi munita præsidiis sustinet, excipit & devincit, & quidem ex corde dolens interim de multorum interitu. profecto fatentur illud omnes, primam de servatore Christo promissionem jam inde ab initio primis parentibus factam fuisse, cum Dominus ad serpentem dixit: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, semen tuum & semen mulieris, ipsum conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.* qua promissione fretus ipse Adam, uxorem suam Hevam vocavit nomine viventium matrem, satis aperte ostendens, quod legis maledictionem quam audierat, cum dictum est ei: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, certo delendam esse crederet.

Idcirco qui minaci legis doctrina prius jacebat extinctus, promissionis verbo statim ejus erectus est animus. Jam audistis patres, primis evangelii verbis adjuncta esse crucis verba, quæ item sit vera crucis ratio, insidiæ scilicet, persecutiones, molitiones satanæ & seminis ejus, nempe impiorum & reproborum conatus omnes: & quid convicia fuere, quæso, fraudes, conspirationes, contumeliæ, odium sacerdotum, scribarum, pharisæorum, crucis denique in Christum apparatus omnis, quam satanæ inimicitiæ & insidiæ? numquid non ingressus est ille in cor Judæ, ut magistrum venderet & proderet? numquid tot impetus, furores, tormenta, tot adversus apostolos mortes, satanæ non fuere conatus, cum evangelium orbi invulgarent? numquid fortasse quoniam a satana parabantur,

A ad crucem non spectabant? Passus est semel Christus in sua ipsius persona, in eaque numquam amplius passura revixit. sed quoties evangelica doctrina ac pietas damnatur, cæditur, conspuitur, crucifigitur, sepelitur: quasi denuo patitur, atque quotidie in membris suis torquetur; quoniam par est eos qui in cœlo cum Christo regnare cupiunt, eum ut per crucis ignominiam hic referant & sequantur. Errores igitur, schismata, hæreses, morum pravitas, hac nostra tempestate oborta, crucis ipsius notæ ac stigmata sunt, unius satanæ consiliis excogitata, & Dei sapientia permissa, quamvis utriusque non sit eadem consilii ratio. Ille tot malis ecclesiam vult ad blasphemias & impietates dirigere; Deus illis veluti stimulis quibusdam ad assiduam sui pro-

B vocat invocationem, ille ad desperationem justos impellere studet: Deus eos ad spem salutis consequendæ firmiorem erigit. Ille electorum cursum ad cœlestem gloriam tendentium impedire conatur; Deus vero per hujus vitæ contemtum ad cursum alacriores reddit: ille ad odium & impatientiam irritat, Deus ad patientiam & caritatem sollicitat: ille denique omnem Dei cultum, omnem Christi gloriam opprimere & penitus extinguere tentat: Deus, ut cultus fiat illustrior & Christi gloria excellentior, operatur & perficit.

C Et quamquam ecclesia in militia constituta sancta est, quotidie tamen proficit, velut quæ nondum ad sanctitatem pervenerit numeris omnibus absolutam, quam in futuro sæculo expectat. Quotidie affligatur per crucem, ut in dies magis renovata intimior fiat cum Christo societas, & invicta semper in his certaminibus manet ecclesia. tuncque fit clarior & gloriosior cum maxime premitur & affligitur. Hæc nempe visibilis ecclesia quam cognoscere, observare, ejusque communionem colere nostra interesse conspicimus, ac penes quam Deus optimus maximus cælestes omnes

D thesauros nobis distribuendos deposuit, & bonos & malos complectitur, veluti Judam primis illis diebus apostolico munere fungentem. nunc vero multos hypocritas, ut arca paleam, multos ambitiosos, ut sagena pisces malos, multos rapaces, ut ager lolium, multos avaros, ut nuptiæ absque nuptiali vestimento hominem, multos Dei inimicos, ut cœtus ille virginum quinque fatuas amplexatur & fovet. Verum quæ coram Deo est ecclesia, illi soli nota qui eam formavit, illi ex corde serviens qui eam sanctificavit, quamve præsenti oculo cernere non valemus, eos amplectitur qui viva in Christum fide asciti sunt in gloriam & honorem filiorum Dei, ante sæcula prædestinati, & determinato tempore vocati, justificati, magnificati, clamantes: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?*

Adversus hos tametsi insaniat satanas, & omnibus conatibus, nimirum per mundi delicias, per tot varios impetus & furores loco & tempore suo judicio ad fallendum aptos desæviat, vanus tandem ac victus descendit. Quos autem ad damnationem attrahit, hi ad hanc ecclesiam supra firmam petram, hoc est Christum, ab ipso Christo ædificatam, non pertinent, in suosmet tandem ipse prævalet, qui cum simulata religionis specie, super petram esse videantur, re tamen ipsa super arenam erecti sunt. Nimirum quod Dominum Jesum ore tantum & ceremoniis colentes, corde & operibus eumdem nequiter abnegent, videnturque Christi, & sunt ipsius satanæ membra. Eia igitur, satana, ex ingenio jam & more freme, sævi, collige vires tuas, novas insidias & artes instrue, crucis apparatus compone, jam enim novum nactus es Judam, jam in novum ingressus es apostatam, qui simulato osculo, & ficta salutatione, Christum prodere non veretur, falsum sane illum discipulum nostris his temporibus verbum Dei, cujus est sceleratissimus corruptor, prætendentem & evangelii titulo docentem, ea quæ recta, ut aiunt, diametro cum evangelio pugnant, numerosam habet cohortem, fustibus & armis instructam, nempe auctores sectarum, propriis furoribus quæ carnis sunt docentes. Excita, inquam, compelle, misce, perturba omnes omnium ordinum magistratus, prophanos & sacros, tibi ad omne tempus permittitur, ut videaris posse Christum & omnem ejus cultum extinguere, & Christus meus in ecclesia pavet, contristatur, consudat sanguine, horret paratum calicem: sed Patris præsidio e cœlo confortatus, gloriose triumphabit, & cum te victorem esse credes, regno depulsus, optatam malorum tyrannidem amittes.

En paratam, patres amplissimi, crucem, quam si estis vere qui vocamini, ultro subire debetis. Quod si caro infirma est (nam homines estis) sit spiritus ipse promtus, quia Christus regnat in cœlis, cujus favore, virtute & Spiritu muniti estis; ecclesia cujus vobis delegata est cura, irrequietis vicibus, his currentibus & recurrentibus hæresibus, velut cruci subjecta est. Et quamvis, ingenue fateor, nullis umquam temporibus neque evangelii corruptores, neque pravi mores defuerunt, ob quam rem patrum conventus coacti sunt, & sæpe post conciliorum definitiones exacerbato malo contigerit ecclesiam gravioribus fuisse oppressam calamitatibus, tamen triginta abhinc annis majores quam umquam antea jacturas fecit, parum semper proficientibus quæcumque in remedium instituta sunt, ut nisi divinis fuisset servata præsidiis, eo miseriarum jam & calamitatis venisset, ut frustra nunc hunc vestrum haberetis conventum, quo in meliorem statum redigi posset. Nam omnia ad religionem pertinentia, intricata, perplexa, sophistica, insidiosa & corrupta docentur; quæcumque conciliorum & patrum auctoritate, longo ætatum usu firmata sunt, manifestissimis objiciuntur reprehensionibus, & ut semper fuit hæreticorum ingenium, in angulis ipsis & in penetralibus Christum ostendere, apud se spiritum Dei & ecclesiæ auctoritatem esse volunt, atque quo perennem errorum fontem effodiant, & discordiarum finem numquam faciant, omnia ex scripturis ad eorum insaniam vi extortis, volunt statuere; sibi vero arrogant scripturarum intelligentiam, in quibus illis afflatis apostolis quotquot fuerunt sanctitate, eruditione, pietate ac potestate clarissimi patres, ad hæc usque tempora ipsi hallucinatos fuisse clamant. Egregiam illorum sapientiam scilicet, præ qua tot sancti viri desipiunt! mirificam doctrinam, præ qua ipsi litterarum principes litteras nesciunt; insignem pietatem, præ qua qui ecclesiæ instituta servant impii sunt! Et instant etiam nunc ea qua solent insania & ferocitate in parietem inclinatum, & in ruinam quam fecerunt incumbentes. plane jocum dicetis fuisse sub Noë diluvium, si has cataractas, nubes, tempestates errorum intueamini. Et quod in primis advertendum est, adeo Christianæ vitæ rationem & sanctorum morum nervos, oborti & suscitati errores tangunt ac lædunt, ut frustra nunc de reformanda & instauranda ecclesia recta a vobis ratio haberi possit, ni prius cunctæ errorum radices excidantur & exstirpentur.

Et quidem nunc magna spes piis omnibus affulsit, quippe qui credant vestro hoc conventu ipsam tandem religionis veritatem firmandam, & omnes adversariorum fraudes detegendas, jus, æquitas, scripturæ ipsæ apostolicæque traditiones vobis in primis favent. Quod si bonorum consensus plurimum valet, vobiscum sunt ecclesiæ doctores; si consuetudinis vis, multarum quin etiam a Christo ætatum omnium usu receptum est quod defenditis; si majorum judicia, in his rebus jam olim decertatis, semper ex sententia nobis adjudicatum est: si episcoporum eruditio, ecclesia in hoc Occidentis angulo tot antistites & doctos & disertos numquam habuit. Illud vero maxime cavendum & providendum vos moneo, ne qui iis morbis, iis vulneribus remedia profitentur adhibere ungues sint: re enim ipsa compertum est verum esse quod aiunt, *ne quid nimis.* non est ullo pacto ferendum, ut quæ majorum auctoritate & longo sæculorum consensu tradita sunt, aboleantur aut labefactentur. Verum nec admittendi sunt illi qui adeo familiaribus quorumdam docendi formis utuntur, quibus velut alteri Paulo, ne dicam Christo, addicti sunt, eisque tam mordicus hærent, ut si quid audiant ab ea quam semel imbiberunt doctrina di-

A versum, fidei vero vel sanctis moribus nullatenus contrarium, nescio qua insania quove furore protinus clamant, hæresis, Lutheranum vel Zwinglianum dogma, ad furcas, ad ignem; sint quasi ipsi soli ludorum magistri, & eorum censuris omnia subjicienda. Debetis conciliorum servare majestatem, & ad ea diffinienda progredi quæ religionis & fidei & morum nervos & animam, ut dicitur, tangunt. Cetera vero in quibus absque gloriæ Dei injuria, sine animarum jactura poterunt, ut solent, luxuriari ingenia, & suo abundare sensu, ad eorum exercitationem B dimittatis, ne omnia constringere volentes, omnia in perpetuæ controversiæ periculum exponatis, nihil dimittentes ad solatium, delicias ac libertatem ingeniorum discutiendum.

Proinde ut extremum aliquid habeat oratio mea, de collapsis moribus nihil est quod dicam: nam sive antistitum, sive principum, sive sacerdotum, sive magistratuum, sive plebis ipsius ordines spectemus, quantum ab officio distent, plus quam volumus experimur. Sed mea sententia pessimum quoddam est exoptatæ reformationis venenum, in aliis reformationem expetere, in seipsis C vero nolle: episcopi & sacerdotes fortiter instant suæ functionis honorem & potestatem multis modis in injuriam Christi & animarum jacturam sibi impediri tollique; interim tamen oblivisscuntur officii exhibendi, quasi statim querelis omnibus fiat satis per illa Christi verba: *Quæcumque dixerint vobis servate & facite; secundum vero opera eorum nolite facere.* Principes nullam sibi suæ administrationis regulam præscribi patiuntur; sed omnia de eorum arbitrio & voluntate cum prophana tum sacra pendere volunt, expilantes, opprimentes, bellis omnia diris com- D miscentes, in odium aut gratiam jus omne pervertentes, quos ad hoc vitæ genus sæpe concitant atque nutriunt episcopi quidam & doctores adulantes & aucupantes, nec sine pernicie quidem ecclesiasticæ dignitatis ac libertatis. Neque vero mediocris est populi pervicacia, ita odisse & debacchari in majorum errores, nullo pacto ad eos connivere volentes, ut omnino non cogitent se in suo gradu esse deteriores. Itaque omnes ad aliorum vitia lyncei, in sua vero ipsorum talpis cæciores; Christi legem totis humeris ab aliis E sustinendam simulata quadam pietatis specie exquirunt, quam ipsi nolunt vel summis digitis tangere; & in seipsis Christum tenentes extinctum, in aliis viventem delineatumque videre volunt. Quamobrem, patres amplissimi, pastores vigilantissimi, qui clavum tanti imperii tenetis, & totius reipublicæ Christianæ gubernacula tractatis, si umquam summus ille pastor, cujus vices merito in ecclesia geritis, vobis est referendus; si vobis qui in apostolorum sedes successistis, apostolici pectoris exemplum umquam est præstandum, hoc potissimum tempore officio locus est, quando tantum in orbem terrarum errorum & scelerum mare inundavit, ut jam dilecta Christi sponsa, nostra & omnium mater ecclesia, dehonestata vultu, violata corpore, minisque ac terroribus percussa, a suis carioribus oppressa, fere nesciat quem hostem ejiciat, a quo se defendat, quandoquidem omnes videt domesticos, nullos pacificos; omnes amicos, nullos defensores. sese vobis tuendam exhibet, quos etiam per officii vestri dignitatem & auctoritatem petit, rogat, obsecrat, obtestatur, ut eam tot funestis fraudibus circumventam, tot scelerum laqueis irretitam, tot impiorum hostium furoribus agitatam, tot minacibus ruinis periclitantem liberetis, componatis, servetis, custodiatis. Scimus Christum servare ecclesiam suam, neque res ejus eo venire permissurum, ut sint prorsus deplorandæ: sed vobis nunc vel adjicienda est manus, vel alius expectandus est Nabucodonosor, qui durioribus modis doceat nos meliora sapere.

Moveat vos itaque, patres, susceptæ provinciæ ratio. Moveat professionis vestræ religio; moveat, inquam, Christi honor & gloria; moveant piorum preces, vota, clamores, lacrymæ, quæ quotidie effunduntur, ut eluceat veritas, finis fiat diffidiorum, mores collapsi restituantur; principes, pacis legibus firmatis, a diuturnis dissentionibus quiescentes, publico orbis commodo suis fungantur officiis. Atque in vos ipsos descendatis, & profligatorum morum causas magna ex parte vobis acceptas esse, postquam mundus id jure vel injuria prædicat, fatentes, reformationis exordium in vobis statuatis. qui enim alios ad bene vivendi regulam perducere instituit, necesse est, ut prius ipse sanctæ vitæ exemplo, veluti viva lex, efficiat quod docet & præcipit, ne merito in eum dici possit: *Medice cura teipsum*, & *Ejice trabem de oculo tuo.* Quod si faciendum curaveritis, populus antistites ipsos, veluti animatas leges & viva decreta observans, ad Christianæ pietatis normam facile revocabitur. Ipsique mundi principes, qui tanto orbis malo peccant, & in quorum ambitionem tantum humani sanguinis effundi solet, præstabunt seipsos, qui esse debent populi pastores, & cognoscent jam satis superque insanitum esse, jam satis in mutua debacchatum esse exitia, jam satis actam esse quæ Turcarum oculos pascat tragœdiam. Itaque vestro beneficio sentiat orbis, salutarem sibi regum pacem & concordiam. Nam quæ modo inter eos videtur, satis ægre constat, adeoque incerta existit, ut nesciamus an vera pax sit, an sumtum consilium, quo sumtis viribus, majore cum furore & impetu in viscera gladium stringere valeant.

Redemtor mundi, CHRISTE JESU, cui omnis data est in cœlo & in terra potestas, Spiri-

tum tuum hodie omnibus qui te referunt A
episcopis & principibus imperti, ut utrique sui gladii jure in honorem & solius nominis tui gloriam feliciter utantur, & inter nos bene constituta evangelica pietas longe lateque propagetur, sua fragrantia plurimos etiam tui nominis hostes ad suæ institutionis professionem attrahens. Quamobrem collapsa ecclesia restituatur, contracta dilatetur, nutans confirmetur. Si nos deseris, ad quem confugiemus? Si non exaudis, quem alium invocabimus? Pro nobis ecce esuristi, sitisti, opprobria, flagra, spinas, acetum, fel, crucem, denique extremum ignominiæ mortis genus sustinuisti. Peccavimus, sed ideo B
stas a dextris virtutis Dei, ut eorum qui peccaverunt apud Deum causam agas. Si justi essemus, te advocato non egeremus. An forte alius stat, qui apud Patrem magis adversus nos, quam tu pro nobis valeat? An Pater qui unicum & unigenitum Filium, cum jam hostes ageremus, tot vulneribus afflictum, tandem ad crucem tradidit, ut ei reconciliaremur, te nunc non exaudiet pro reconciliatis? Miserere, miserere Domine, quoniam si non essent peccata nostra, nullus esset misericordiæ tuæ locus. Dixi.

Decretum tertiæ sessionis, de sacræ scripturæ libris & impressoribus, publicatum VIII. *Aprilis* MDXLVI. C

Sacrosancta œcumenica & generalis synodus Tridentina in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, hoc sibi ante oculos proponens, &c. *ut apud Labbeum sessione* IV. *pag.* 746. *usque ad sessionem* V.

Breve Pauli III. pontificis maximi ad episcopos & abbates Helvetiæ.

Paulus papa III. venerabilibus fratribus Sedunensi & Curiensi episcopis, ac dilectis D
filiis S. Galli, & S. Mariæ de Valle, necnon S. Urbani, & aliis abbatibus in Helvetiorum & suorum confœderatorum dominio commorantibus, S. & A. B.

Cum omnes Christianitatis prælatos ad universale concilium Tridenti indictum pro nostro illorumque officio convocamus & cogimus, tum vos præcipue ecclesiam Helveticam referentes, cujus nationis populos tamquam peculiares sedis apostolicæ filios & libertatis ecclesiasticæ defensores, speciali amo- E
ris nostri prærogativa complectimur, idcirco a vobis tanto studiosius excipi, & ad effectum deduci debet, quanto ipsum concilium apertum celebrarique cœptum, Gallicis & Hispanis ac Italis prælatis & aliis in dies confluentibus, frequens jam est; ita ut vos suppudere possit tam vicinos tam longinquis in conveniendo fuisse pigriores. Quod autem vestra natio non parva sui parte infecta hæresibus, remedio ipsius concilii magis indiget, nulla in vobis mora quamprimum conveniendi esse debuisset. Quam nunc tarditatem celeri debetis diligentia compensare. Itaque remittentes isthuc dilectum filium Hieronymum Francum, nuncium nostrum, has ei ad vos dandas, iterataque missione vos monendos & hortandos duximus; apostolica auctoritate tenore præsentium monemus & hortamur, ac in virtute sanctæ obedientiæ, & sub vinculo juramenti in vestris promotionibus præstiti, ceterisque sanctorum canonum districtionibus vos urgemus, ut quantocius, & omni mora postposita, ad dictum concilium proficisci, ibique ad pacem universalem, sanationemque & unionem vestrorum populorum, inter cetera omnibus studiis intendere debeatis, impleturi vestrum officium, & nobis post Deum rem gratam & acceptam facturi, sicut idem Hieronymus nuncius hæc latius explicabit, cujus verbis plenam habebitis fidem. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die XI. Aprilis MDXLVI. pontificatus nostri anno XII.

Blosius. E. Fulgin.

QUARTA SESSIO.

De peccato originali ejusque remedio habita Tridenti XVII. *Junii* MDXLVI.

In hac sessione missam celebravit episcopus Pientinus: orationem habuit Marcus Laureus Calaber: decreta legit idem episcopus, item quoddam breve summi pontificis. Adfuerunt patres sexaginta quinque, doctores quadraginta.

Oratio fratris Marci Laurei sacræ theologiæ professoris, habita ad patres in concilio Tridentino in sessione XVII. *Junii* MDXLVI.

Astitit regina *a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* Hæc est ecclesia Domini dominantium & regis regum, Jesu Christi unica & dilectissima sponsa, quæ induta est ciclade auro texta, & vernantibus atque coruscantibus gemmis, immensisque monilibus ornata. Ecclesia enim est congregatio fidelium priorum usque ad ultimum electum; unde ita fulget patriarcharum fide, prophetarum spe, apostolorum caritate, purpureo martyrum sanguine, micanti doctorum & confessorum sapientia atque pietate, candida & illibata sanctarum virginum pudicitia, ut omne aurum in comparatione ipsius arena sit exigua, & tamquam lutum in conspectu illius existimetur argentum ac omnis gemmarum varietas. Cum autem vos, summi pastoris vicarii, orbis terrarum cardines eximii, vigilantissimi animarum custodes & cœli clavigeri, prospiciam ad ipsius ecclesiæ decorem & augmentum hic esse in Spiritu-sancto legitime congregatos, de eadem verba facturus, vereor ne qua de me omnium vestrum subeat admiratio, meque non solum insolentiæ, verum etiam temeritatis crimine accusetis, cum

ipse adeo tenui exilique ingenio, qui parum auctoritate, minus dicendi exercitatione valeo, coram tantorum corona verba facere audeam. Verum singulari humanitate ac potius eo spiritu, in cujus nomine congregati estis, fretus ad dicendum accingor; in primisque ipsius auxilium imploro, qui cum Patre & Filio unus est Deus, unus est Dominus, ut ipse qui linguas infantium facit disertas, linguam meam erudiat, atque in labiis meis gratiam suæ unctionis infundat.

Summus rerum omnium opifex, quem supremam substantiam, sublime bonum, veritatemque præcipuam non ambigimus, tali ordine tantaque harmonia singula in propriis constituit naturis; & incomprehensibili sapientia a fine usque ad finem eadem fortiter attingit atque suaviter disponit, ut non injuria hujuscemodi omnia mundi universi totiusque perfecti nomine nuncupari mereantur. Hic enim mundus quem Græci κοσμὸν appellant, ipsi archetypo simillimus, incorporeorum & corporeorum varietate connexioneque decoratur, ita ut nihil in eo superfluum vel mancum aut inconcinnum reperiri queat. Similiter quoque cum seipsam quoad ea quæ naturales excedunt limites communicatura esset, par erat ut mundum quemdam mysticum institueret, qui naturalem rerum omnium ordinem procul dubio præcelleret, in quo stupendam altitudinem divini concilii in mirifico supernaturalium ordine contemplaremur. Nam hic ex triumphante & militante constat ecclesia, veluti cœlo & terra. Quæ quidem ecclesia militans quamvis serpentis astutia primorumque parentum peccato, justitia originali deperdita, quasi terra evaserit inanis & vacua ac tenebrosa, originalis peccati abysso regnante; semper tamen fovebatur spiritu Domini qui ferebatur super aquas, dum lege naturali & scripta disponebat eam in fidem venturi luminis. Erat enim lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in huc mundum, cujus splendore illustrata ecclesia firmamentum evasit, & columna veritatis & cujuscumque perfectionis. Si quidem per eam caro a spiritu secernitur, vera a falsis, catholica ab hæreticis discernuntur, & ima summis junguntur. Hæc tametsi in aquis scriptæ legis velut rota in medio rotæ latitaret, & inde fructibus æternæ vitæ non appareret idonea, in Christo tamen per quem consummata & adimpleta sunt omnia, tertio quasi die, qui status erat legis gratiæ, axi apparuit denudata, dum evangelica gratia uberrimos æternæ vitæ fructus ubique produxit. Nam ibidem luminari majore & minore, id est doctrina sacræ scripturæ & sanctorum patrum universa manifestantur & diriguntur: duobus gladiis spirituali & temporali omnia gubernantur & proteguntur. Nec desunt hic volucres cœli piscesque maris cum animantibus terræ: ad-

A est enim angelorum custodia, revelatio & illuminatio; nec abest ministrorum ecclesiæ multiplex varietas & diligens solertia. Quemadmodum enim Deus trinus & unus omnia sua opera unitate cum trinitate distribuit, unde mundum hunc unicum atque trinum produxit, intellectualem videlicet & cœlestem atque elementarem: ita quoque in triumphanti ecclesia uni Deo subest terrenus supernorum ordo spirituum, quorum infimæ hierarchiæ triplex ordo infimi mundi, elementaris siquidem, ministerio incumbit.
B Tres vero medii ordines, ulterioris mundi, cœlestis nimirum, curam gerunt. Suprema autem tripartita hierarchia est solummodo Angelorum assistentium divinæ majestati.

Similiter etiam in hac nostra Jerusalem, quæ nova de cœlo descendit, supernæ Jerusalem filia, matris illustrata splendoribus, sub uno Christi vicario Petri successore, & militantis ecclesiæ capite pontifice maximo, tertio ministrantium ordine hierarchia constituitur ecclesiæ, cujus tres infimi ordines, discipulorum Christi successores, sacerdotes, diaconi & subdiaconi particularibus ecclesiarum cu-
C ris occupati, quasi mundi infimi & elementaris ministerio detinentur. At universaliorem ecclesiarum curam gerit, qui apostolis succedit triplex angelorum ordo, episcoporum quidem, metropolitanorum & primatum: sed suprema ecclesiæ hierarchia, quæ cœlesti simillima est angelorum assistentium, tres cardinalium ordines continet, videlicet episcopos, presbyteros & diaconos cardinales, quorum est ita rubicundos & accensos esse seraphico caritatis ardore, & ad instar cherubinorum fulgere plenitudine scientiæ, ut dum super eorum throno & consilio pon-
D tifex maximus sedet atque quiescit, rite valeat gubernare universalem ecclesiam.

Hujusmodi autem ecclesiasticæ hierarchiæ ordines, cum a Christo summa patris sapientia initium sumsisse non ambigimus, censendum videtur, quod sicut Christi discipulis succedunt presbyteri, & apostolis episcopi, Cephæ vero tamquam capiti apostolorum Romanus pontifex; ita quoque cardinalium ordo Johanni & Jacobo Zebedei quos magno mysterio Boanerges, filios tonitrui Christus in evangelio nominare voluit: quo-
E rum consortio simul cum Petro, qui caput instituendus erat, familiarius utebatur Christus. Hos solummodo secum ire permisit, archisynagogi filiam suscitaturus. Hos secum sumsit, transfigurationis suæ gloriam ostensurus, necnon dum magna cum agonia circa arduum suæ mortis negotium oraturus esset ad patrem. Quem ordinem puto Johannem & Jacobum fuisse professos, dum eis appetentibus ad dextram & sinistram domini sedere, Christus dixit: *Nescitis quid petatis.* quamvis enim eorum verba Spiritus-sanctus direxerit, cum ipsi ordinandi essent cardina-

les, quorum est sedere ad dexteram & sinistram pontificis, tamquam secretorum conscii, & ad ei consulendum providi: ipsi tamen minus capaces id tunc non intelligebant. Sed Christus qui in eis profitendi cardinalatus ordinem instituere volebat ecclesiam suam, subjunxit: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* qui ex Spiritus-sancti instinctu promtissime responderunt: *Possumus.* Idem videntur cardinales profiteri, qui proprium sanguinem pro ecclesiæ obsequiis fundere pollicentur: in quorum signum pileus rubeus eisdem gestandus præbetur. Summa itaque cum harmonia tot tantaque ordinum & ministrorum varietate hierarchica constituitur ecclesia. Qui quidem ministri dum quasi natant & versantur in verbi Dei & sacramentorum aquis, irrigant terram ejusque animantia, id est populos fidelesque universos, qui cum virginum continentium & conjugatorum ordine varietateque comprehenduntur, quasi in varias species inveniuntur distributi. Demum in ecclesia insufflatur illud vitæ spiraculum, quo non vulgariter, sed coram Deo justificati, in novumque hominem transformati, supremæ imagini simillimi reddimur in Dei filios adoptati, quando quidem sancta ecclesia ædificata est de costa secundi Adæ, dum crucis sopore sopitus esset: quæ merito virago & Heva nominatur, quia de viro Christo sumpta, omnium spiritualiter recreandorum vera mater dicitur & est: quippe quia verissime paradisus est, qui omne lignum visu pulchrum suaveque ad vescendum continet, id est omnia gratiarum genera cunctarumque virtutum diversitatem & multitudinem comprehendit. Sunt enim in ea gratiæ gratis datæ, sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gratia sanitatum, operatio virtutum, prophetia, discretio spirituum, genera linguarum, interpretatio sermonum, quibus apostoli, prophetæ, doctores, & pastores ædificant ecclesiam Christi. Nec desunt quatuor virtutes cardinales & tres theologicæ, prudentia, justitia, fortitudo, temperantia. fides, spes, caritas. Adsunt & septem Spiritus-sancti dona: sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, timor. reperiuntur & septem beatitudines, paupertas spiritus, tranquillitas animi, luctus, esuries & sitis justitiæ, misericordia, munditia cordis, pax. His respondent septem præmia, videlicet regnum cœlorum, possessio terræ, consolatio, satietas, consecutio misericordiæ, visio Dei, adoptio in filios Dei. Sunt quoque duodecim fructus Spiritus-sancti, caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adest denique veluti lignum scientiæ boni & mali, atque lignum vitæ ipse Christus, caput utriusque ecclesiæ triumphantis & militantis, qui verus Emmanuel

A est, de Virgine Spiritus-sancti ministerio in tempore genitus, ut sciat reprobare malum & eligere bonum, qui est via, veritas & vita, fons sancti evangelii emanat, cujus quadrupliciter meatu terra imbre Spiritus-sancti irrigatur.

Et quamvis serpens antiquus ejusdem ecclesiæ semper insidiaretur calcaneo, ipsa tamen conteret caput ejus, nam super aspidem & basiliscum ambulat, & leonem atque draconem conculcat: non enim adversus eam possunt prævalere portæ inferi, cum sit fundata super firmam petram, qui Christus est; & sit civitas ac domus Dei & porta cœli, & mons
B Domini, supra verticem quorumcumque montium elevatus, & inde sit terribilis locus magis quam castrorum acies ordinata. Quocirca tametsi adversus eam fremuerint gentes & populi, tamen meditati sunt inania: fremuit in cælo ipse lucifer, dum voluit exaltari super astra cæli, & similis esse Altissimo, sed meditatus est inania, quia de cælo cecidit cum tertia parte stellarum, quas cauda sua traxit, ac in infernum detrusus est, & in profundum laci: fremuit in terra ipse pater mendacii, ita ut primos parentes cum posteritate
C originali justitia privaret, & eos filios iræ & temporali ac æternæ morti obnoxios redderet, sed inania meditatus est. nam sicut Adam carnalis injustitiæ pater & peccati, illud in carnales filios transfudit: ita adveniente Christo, Deo simul & homine, ipse cum spiritualis pater esset justitiæ, eam transfudit, non in carnales, sed spirituales filios, quibus data est potestas, ut filii Dei efficiantur, & momentaneas hujus sæculi calamitates, vitamque præsentem, potius mortem quam vitam merito nuncupandam, commutent in sempiternam vitam & immensam gloriam, quam oculus non vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non ascendit.
D

Fremuit fratricida Cain, fremuerunt & ceteri ante diluvium, cum commixti sunt filii Dei cum filiabus hominum, & genuerunt gigantes, viros famosos & potentes a sæculo, protervos, ac Deo rebelles, quorum cuncta cogitatio cordis intenta erat in malum; & ita omnis caro corruperat viam suam super terram, ut in domo Noë abscondita remaneret ecclesia: sed meditati sunt inania, quoniam Deo immittente aquas diluvii super terram, interfecta est omnis caro, in qua spiritus vitæ erat subter cælum, &
E universa quæ in terra erant, consumta sunt, præservata solummodo per arcam Noë familia cum animantibus quæ cum eo erant. fremuit Cham, qui nuditatem patris irrisit, quem in peccatis imitata est sua maledicta progenies, & præsertim Chanaam, Chus & Nembroth, qui cœpit esse potens in terra, & robustus venator coram Deo, pauperum oppressor, & Dei contemtor, a quo descenderunt Belus & Ninus, a quibus idolorum manavit cultura, quæ tot temporum curriculis

ita universum invasit terrarum orbem, ut sancta ecclesia in domo Abrahæ, Isaac & Jacob, ac inter filios Israël vix tuta latitaret: sed nec etiam cum Israële mater omnino perseverarit. nam impii Jacob filii insurrexerunt in Joseph justum, Pharao in Dei populum jam multiplicatum; Hebræi in Mosen & Aaron, ac in ipsum Deum, dum vitulum manufactum adoraverunt.

Quis numerare queat quantas strages hic populus intulit ecclesiæ, qui dura cervice semper ad idololatriam & omnis generis malitiam inventus est proclivis; ita ut etiam ipsos Dei prophetas insectaretur & occideret. Sed fremitus cunctarum demum gentium & populorum adversus sanctam ecclesiam vanus fuit & inanis. nam cum multifarie sane multisque modis olim Deus locutus fuisset patribus in prophetis, novissime filium suum misit natum de virgine, factum sub lege, ut eos qui essent sub lege & extra legem in unam coacervaret ecclesiam; hic est os ex ossibus absque macula contagionis Spiritus-sancti ministerio, & caro de carne nostra, semen Abrahæ, in quo benedicendæ erant omnes gentes, quas a dæmonum cultura velut alter Noë ab aquis diluvii ad arcam sanctæ ecclesiæ deduxit, cum in Joseph fuit venditus, & in Jacob Jordanem mundi hujus pertransiit baculo crucis, qui a parricidis & fratricidis Judæis fuit occisus; in Abel & in Isaac immolatus, languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portavit, dum lavat nos a peccatis nostris in sanguine suo, cum sit Agnus Dei qui tollit peccata mundi, in cujus sanguine justificamur, & habemus redemtionem & remissionem peccatorum secundum divitias gratiæ ejus. Si quidem quemadmodum Moyses filios Israël a mari rubro, hic ita mundum a captivitate diaboli eripuit virga ligni crucis, in lavacro regenerationis quasi in mari rubro submersa virtute Pharaonis, id est diaboli. Hic est manna suavissimum, & panis de cælo præstitus, qui omnem in se continet saporis suavitatem, cum sit panis vivus qui de cælo descendit, quem si quis manducaverit, vivet in æternum. Hic est petra, ex qua educta est aqua, immo fluvius aquæ vivæ, cujus impetus Dei civitatem, id est ecclesiam lætificat: quam quidem aquam si quis gustaverit, non sitiet in æternum; sed fiet in eo fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam. Hic est verus Josue, qui civitatem Jerico destruxit, totque potentissimis regibus debellatis, filiis Israël optatam promissionis terram possidendam dimisit.

Nam cum diabolus fortis armatus tanta tyrannia adversus ecclesiam debaccharetur, ita potiretur in pace hujus sæculi principatu, ut omnia regna mundi promittere auderet, Christus illo fortior supervenit, qui tyrannum publicum expulit, & malignantium destruxit ecclesiam. interfecit enim, velut alter Samson rugientem leonem diabo-

A lum, & quasi Gedeon cum tercentum tubarum clangore, & lampadum splendore, terreis confractis lagenis, præpotentes & inimicos fugit exercitus, quippe qui irradiante in mundo ignoto Spiritus-sancti lumine, tuba evangelii & fides Trinitatis per totum orbem insonuit, confractæque hujus lagenæ ceremoniarum legis, in quibus lampades & veritates evangelicæ latitabant, penitus aboliti sunt nefandi idololatrarum ritus. jam enim obmutuit famosissimus Apollo Delphicus, nec Caspia regna responsis horrent divum & Meotica tellus, cunctorumque idolorum B responsa cessarunt, & penitus evanuit magorum quondam virtus & experientia. nempe parvulus lapis de monte sine manibus fuit præcisus, videlicet Christus, qui terribilem & horrendam statuam, id est regnum diaboli in favillam redegit, evasitque in montem maximum qui universam replevit terram, cum ecclesia dominaretur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum, omnes gentes & reges ei servirent: ita ut nulla pars sub cælo esset, quæ se absconderet a calore virtutis ejus, nec remotissimi reges Arabum & Saba, aut Tharsis, & insu- C larum Indici Oceani, etiam ipsi Æthiopes, & quæcumque efferæ & barbaræ gentes terrarum coram eo lugerent.

Verum, proh dolor! draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus & sathanas, immensa inflammatus ira, & inimicitias implacabiles alta mente repostas gerens adversus eamdem ecclesiam, & omnes de semine ejus conjuravit cum tertia parte stellarum habentium loricas ignitas, hiacinthinas & sulphureas, de quorum ore ignis, fumus, sulphur procedit. Ipse vero tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret, necnon quasi ursus triplici dentium ordine, D surgit ad comedendum carnes plurimas, & veluti pardus quatuor capitibus atque alis potestate magna progreditur. quin immo cum universa dentibus suis ferreis comminuat, tantæ apparet monstruositatis, ut designari aliquatenus nequeat. non enim desunt in ecclesiam sævire feritate tyrannorum, versutia hæreticorum, negligentia labentique vita pastorum, & in fine sæculi tremebunda antichristi monstruositate. Præsto sunt reptilia, quorum non est numerus, & infinitæ nocendi artes, quæ numerum stellarum cæli & arenæ maris pene excedunt, & inde E scaturiunt ignitæ libidines, hyacinthinæ ambitiones, superbiæ & vanæ gloriæ fumi, & quæ coram Deo pessime olent scelera, ferrea corda in malum penitus prona, nefanda verba, execranda opera, unde tantus ac talis apparet terræ motus in ecclesia, ut sol convertatur in tenebras, & luna in sanguinem, ac stellæ de cælo cadant. Nam sole justitiæ Christo splendorem gratiæ ad tempus occultante, ipsi etiam viri perfecti

fecti

fecti quasi stellæ de cœlo a vitæ integritate declinant, & luna quæ ecclesia est, apparet sanguinea, dum draco sanguine membrorum ipsius ubertim saturatur. Quapropter ipsa sancta ecclesia, quæ prius mater fœcunda & civitas plena populo ita fulgebat, ut princeps esset provinciarum, ac mater & domina cunctarum gentium; modo quasi vidua, & civitas sub tributo facta videtur. Fugata est enim a Scythis, ab Indis, citra & ultra Gangem, atque a maximis & innumeris Indici oceani insulis, renovata ibidem nefanda dæmonum & idolorum cultura. Exulavit ab Assyria, Persia, Parthia, Media, Mesopotamia, Armenia, necnon ab omni ora aquilonari maris Caspii, prævalente ubique Sarracenica secta, quæ cunctam Asiam minorem cum Græcia, usque ad Mœotim ac Ægyptum, Arabiam & Syriam, simul cum nostra Pannonia occupavit. Expulsa est demum ecclesia ab universa Africa, in qua tam præclaras propagines mater fœcunda perduxerat; ubi sunt Cyprianus martyr & Augustinus doctor eximius, & tot sanctissimi episcopi, quibus priscis temporibus ecclesiam legimus floruisse Africanam? Ubi sunt Paphnutius, Antonius, Macarius & tam numerosa sanctorum anachoretarum frequentia, quibus in Ægypto, Libia & Thebaide sancta ecclesia triumphare consueverat? Ubi Basilius, Athanasius, Cyrillus, Nazianzenus, Chrysostomus, & tot innumeri animarum custodes vigilantissimi? In Græcia, Ægypto, Palæstina, & reliquis Asiæ regionibus, quorum doctrina, vigilantia, præcipuisque virtutibus per totum mundum relucebat. pro patribus non sunt ibi nati legitimi hæredes & filii, sed potius atrocissimi hostes, apri, tigrides, ursi, lupi, leones, id est idololatræ & Saraceni Christiani nominis infestissimi inimici, qui ecclesias Dei vastare & laniare non desinunt; ita ut in hoc exiguo corruptoque angulo ecclesia coarctata, vix tuta perseveret.

Quin immo tempestate in ipsa Europa talibus tantisque vulneribus in aliquibus membris sauciatam conspicimus ecclesiam, ut eorum tabe & veneno infecta, omnem speciem & decorem amisisse videatur. Amici enim ejus, & qui eam magnipendere videbantur, spreverunt eam, & facti sunt ei inimici, & ita rebelles, ut variis schismatibus scindere audeant inconsutilem Christi tunicam; quod nec ipsius Christi tortores nequissimi exequi præsumserunt. Unde quamvis Christiana denominatione extollantur, non tamen Christianos, sed potius satanæ synagogam recitare poterimus. Ipsi enim pessimi transfugæ & ecclesiæ rebelles, qui sal terræ & lumen mundi esse deberent, ac lucerna super candelabrum posita, ut luceat omnibus qui sunt in domo ecclesiæ, vitæ integritate & sapientiæ fulgore, cum odio habeant disciplinam projecerintque sermones Domini retrorsum. O facinus horrendum & facinorosum scelus! audent ex cathedra pestilentiæ in Domini hæreditatem consurgere, ut polluant templum sanctum ejus, & ponant Jerusalem in pomorum custodiam; jaculisque insidiosis vineam Domini vastare non desinunt; dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Christi & evangelii gratiam exaltare simulant, ut diruta evangelica gratia Christi ecclesiam sponso constituant orbatam. Scripturas extollunt ut scripturarum pervertant veritatem; fidem Christi magnifaciunt, ut ad infidelitatem trahant; & inde est quod sub fidei prætextu leges divinas & humanas abolere moliuntur, & voluptuosam Epicureorum vitam statuere.

Cum itaque videamus infideles de fide, inimicos Christi de evangelica gratia sententias proferre, & qui bacchanalia vivunt, censores effectos esse morum: quin vero in tanto discrimine versari prospicimus ecclesiam, ut non satis compertum omnibus sit ubi latitet. Quocirca filii incerta matre, cujus ubera cum gaudio & lætitia sugerent & satiarentur ab uberibus consolationis ejus, in terra deserta, invia & inaquosa, per spinas & tribulos socii ferarum, aspidis virulentia lividi, in erroribus demersi, vagabundi errant. Quia vero mater oblivisci nequit infantem suum, ut filio uteri sui non misereatur, sancta mater ecclesia plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus: per noctem enim tantarum calamitatum quærit quos diligit anima ejus. Cum autem non sit in eis aspectus neque decor, nec candidi aut rubicundi & electi ex millibus, ut tantæ matris filios decet, amplius appareant; quærit eos & non invenit; quod si invenerit, non agnoscit, nam a planta pedis usque ad verticem capitis non est in eis sanitas.

Clamat itaque ecclesia ad vos, patres; sed attendite, quæso, quid dicat. Tot enim tantisque lacrymis querula ejus vox referta conspicitur, ut vix a quoquam possit audiri. Clamat, inquam, & ait: Adjuro vos filiæ Jerusalem, num quos diligit anima mea vidistis? ô pastores, ô cœli terræque clavigeri, quibus novæ Jerusalem de cœlo descendentis habenæ sunt traditæ, filios meos jam deperditos vos animarum speculatores ostendite, eosdem saucios atque mortuos vitæ restitutos & integra donatos sanctitate matri reddite. Quid desidetis, patres? ut quid cogitationes ascendunt in corda vestra? An ignoratis quod pastores qui caro sunt, quod in vos minime quadrat, terrena sapiunt, indulgent genio, & ita lupi in veste ovium gregem Christi truculenter vastant, & tamquam aper de silva, & singularis ferus vineam Domini depascuntur, lanas tondent, & simul cum lacte etiam sanguinem a pecoribus emulgent, sanguinemque Christi cum peccatis omnium populorum absorbent, &

sunt animales spiritum non habentes, comparati jumentis insipientibus, & similes facti illis. Vos autem, patres, quos spirituales esse non ambigo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Matrem ecclesiam corde & auribus percipite dicentem: Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei. Hic lupus ab ove, leo ab agno, pardus ab hædo, adulterini ac ementiti filii a veris discernentur. Veri enim & legitimi ecclesiæ filii abnegabunt semetipsos, humeros proprios cruci Christi supponent, nec terrenorum amore detenti, quærent quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi.

Si vultis itaque, patres, legitimi hujus matris filii, prout estis, ita quoque coram Christi ovibus apparere, cur matrem ecclesiam filiorum sceleribus algentem non fovetis, cum ipsa sit, quæ vos Christo ex aqua & Spiritu-sancto regeneravit & confirmavit, lacte & cibo solido pavit, ecclesiarum principes constituit, regni cœlestis participes effecit, ac hæredes Dei, cohæredes autem Christi? Quid ergo moramini matris ecclesiæ mederi languoribus? An vos ipsos non agnoscitis, quod a legitimo & indubitato capite Christi vicario pontifice maximo, ad hoc legitime hic Tridenti in Spiritu-sancto congregati estis? Accingere igitur, sancta synode, gladio tuo super femur tuum potentissima. Accingimini, summi pastoris vicarii, vosque cœli cardines, & ab impiorum incursibus defendite Petri sedem, cujus erit confirmare fratres, ceteras ecclesias a satana velut triticum, semota ejus cura, cribrandas. Accingimini, mundi moderatores & cœli clavigeri, conversationem vestram reddite cœlestem & polo simillimam, ut in quos omnium oculi conspiciunt, ita reperiamini in fide stabiles, opere efficaces, sapientiaque præfulgidi, ut omnium vestrum observatione universa dirigantur in Christum, & ecclesia quæ nunc parvulus apparet lapis, evadat in montem maximum. Accingimini, animarum curatores, & consueta ac Christiana pietate sanctorum patrum vestigiis inhærendo, intestinos morbos ab ecclesia propellite. Et qui apud antipodas extolli videtis ecclesiam, in ipsa Europa devastari ne patiamini. Accingimini, pastores, & oves errantes requiratis, inventas & a luporum faucibus ereptas eas pascite, & ad pascua ducite herbarum virentium, quæ sunt solidus sacræ scripturæ cibus, ac illibata & catholica sanctæ matris ecclesiæ doctrina, quibus saginatæ oves Jesu Christo Deo vero in veram hostiam & sacrificium valeant offerri. Accingimini, filii potentes, & labenti religioni succurrite, matrem ecclesiam ante vos suppliciter prostratam lætam reddite. Eam ab omni sorde membrorum purgatam priscis indumentis vestite: quæ erunt aureus caritatis amictus, fidei, spei & ceterarum virtutum varietas.

A Clamemus igitur in cœlum unde veniat auxilium sanctæ synodo ad saluberrima hæc perficienda, & toto corde ac sincera fide suppliciter dicamus: Veni sancte Spiritus, & emitte cœlitus lucis tuæ radium: Veni dator munerum, dulcis hospes animæ, dulce refrigerium. Da tuis fidelibus Tridentinis patribus, in te confidentibus, sacrum septenarium. Amen. Dixi.

Finita oratione & sacro, reverendissimus D. cardinalis de Monte legatus apostolicus & primus præsidens concilii, solitas ceremonias peregit. Quibus absolutis, idem do-

B minus episcopus Pientinus, qui missam celebraverat, ascendit ambonem, & legit alta & intelligibili voce decretum super peccato originali, quod incipit: *Sacrosancta generalis, &c.*

Ut fides nostra catholica, sine qua impossibile est placere Deo, &c. *ut apud Labbeum sessione* v. *pag.* 751. *usque ad decretum de reformatione pag.* 753.

Quo perlecto, interrogavit patres an placeret; & ab omnibus tam reverendissimis & illustrissimis dominis legatis & præsidentibus, quam ceteris patribus responsum est

C simpliciter per verbum *Placet* quoad omnes canones peccati originalis. Sed de conceptione B. Mariæ Virginis infrascripti responderunt ut sequitur:

Reverendissimus D. cardinalis Giennensis dixit: *Placet eo modo quo approbavi heri in congregatione, in qua congregatione placuit suæ dominationi decretum in omnibus, excepto capite de conceptione, ubi vellet addi: Prout magis pie a majori parte ecclesia, vel a multis creditur B. Virginem non esse conceptam in peccato originali.*

R. D. archiepiscopus Aquensis dedit sche-

D dulam tenoris infrascripti: *Placet decretum, dummodo in capite de immaculata conceptione B. Virginis addatur, quod imponatur silentium, ut deinceps contra illam nullus audeat prædicare.*

R. D. Turritanus: *Placet decretum quoad omnia, præterquam ubi agitur de conceptione. Nam offenditur pars altera, & alteri non satisfit, & est excitare veteres tragœdias, prout tempore publicationis Sixtinæ, de qua in decreto.*

R. D. Senensis: *Placet, si non adfertur præ-*

E *judicium B. Virgini.*

R. D. Panormitanus: *Placet prout reverendissimo domino Giennensi.*

R. D. Cavensis: *Placet prout placuit in congregatione.*

R. D. Claromontanus: *Placet decretum; sed de conceptione placeret, quod absolute diceretur, B. Virginem conceptam esse sine peccato originali.*

R. D. Cheronensis: *Placet, dum tamen non prajudicetur conceptioni.*

R. D. Fesulanus: *Placet decretum, salvis*

protestationibus, de quibus alias per eum, &c. A

R. D. S. Marci: *Placet prout reverendissimo D. cardinali Giennensi.*

R. D. Pacensis: *Placent omnia praeterquam titulus decreti, quando visum fuerit concilio.*

R. D. Bellonensis: *Placet quod majori parti placet.*

R. D. Oscensis: *Placet sententia domini Pacensis.*

R. D. Calaguritanus dedit schedulam infrascripti tenoris: *Placet decretum, dummodo tamen addatur, quod quia asserentibus aliquibus in concionibus, quod Virgo* MARIA *fuit concepta in peccato originali, scandala oriuntur in populo, non liceat alicui in hoc de cetero* B *praedicare publice, donec ab ecclesia dubium hoc terminari contingat; quorum tamen opinionem per hoc non intendit sancta synodus reprobare. Cui etiam Calaguritano non placet titulus decreti.*

R. D. Castelli-maris: *Placet decretum praeterquam de conceptione, ubi placet quod apponerentur verba tollentia scandala, & neutri parti praejudicantia.*

R. D. Pisauriensis: *Placet sententia reverendissimi D. cardinalis Poli, cui placet decretum, & est unus ex praesidentibus.* C

R. D. Canariensis: *Placet decretum. Sed de conceptione imponatur silentium.*

R. D. generalis Servorum: *Placet sententia reverendissimi domini Giennensis.*

Quibus votis collectis, & per D. Angelum Massarellum alta & intelligibili voce lectis, & per eos patres approbatis, praefatus R. D. Pientinus legit alta & intelligibili voce aliud decretum super lectione & praedicatione, quod est tale.

Decretum secundum ejusdem quartae sessionis de lectione sacrae scripturae & praedicatione verbi Dei. D

Eadem sacrosancta synodus piis summorum pontificum, &c. *ut apud Labbeum sessione V. pag.* 753. *usque ad indictionem futurae sessionis inclusive.*

Quo lecto, interrogavit patres an placeret decretum prout per eum lectum fuerat, & a reverendissimis & illustrissimis praesidentibus & legatis & ceteris omnibus patribus responsum fuit per verbum *placet*, exceptis infra scriptis, quibus placuit decretum cum modificationibus infrascriptis.

R. D. Turritanus: *Placet decretum, &* E *quo ad regularium praedicationem in suis ecclesiis, si fiat non invito episcopo, prout est de mente sanctae synodi, & secundum puritatem regulae eorum, ne alias contingat, pro benedictione superinduci maledictionem; & quoad privilegiorum derogationem, peto debita cum instantia, ut postquam placuit benignitati sanctissimi domini nostri hoc confirmare, ut per breve directum reverendissimis & illustrissimis dominis praesidentibus constat, placeret illud inseri in actis hujus sessionis.*

Reverendissimus D. Claromontanus: *Placenet ubi agitur de privilegiis studentium, quod adderentur verba illa*, non tamen habentium curam animarum.

Reverendissimus D. Fesulanus dedit schedulam infrascripti tenoris: *Non placet decretum de praedicatione, nisi praedicandi & pascendi proprii gregis cura omnis atque officium propriis pastoribus, hoc est episcopis libere atque integre restituatur, ac nemo possit ullo in loco sine licentia proprii episcopi praedicare; & ideo protestor, &c. toties quoties, &c.*

Reverendissimus D. Albensis: *Non placet de lectoribus, quia videntur mihi haec verba addita de lectoribus claustralibus, quae verba videtur quod heri non essent in decreto.*

Reverendissimus D. Bellicastrensis: *Placet cum adjectione: si neglexerint se praesentare episcopo, non possint praedicare.*

Reverendissimus D. Aquinatensis: *Placet dummodo regulares non praedicent invitis episcopis.*

Reverendissimus D. Oscensis: *Placet decretum, sed titulus non placet.*

Reverendissimus D. Bellonensis: *Placet sententia domini Aquinatensis.*

Reverendissimus D. Calaguritanus dedit schedulam infrascripti tenoris: *placet decretum, dum tamen addatur*, Quod si tempore quo regulares praesentaverunt se episcopis benedictionem recepturi, eam denegaverint episcopi, non approbando personas eorum, non possint amplius dicti regulares praedicare in aliqua parte dioecesum suarum, invitis episcopis.

Reverendissimus D. Milonensis: *Placet sententia domini Bellicastrensis.*

Reverendissimus D. Canariensis: *Platet, sed ubi agitur de licentia regularium ab episcopis petenda pro praedicatione facienda in parochiis, quod semel praesentato & non revocato sufficiat licentia parochorum.*

Quae vota fuerunt postea alta & intelligibili voce per eumdem D. secretarium lecta & ab eisdem patribus approbata. Successive idem D. secretarius habens prae manibus breve sanctissimi domini nostri de quo supra, petiit a patribus an placeret legi, cumque responsum esset ab omnibus, *placet*, legit breve quod sequitur.

PAULUS papa III. Venerabilis frater & dilecti filii nostri salutem & apostolicam benedictionem. Significastis nobis, quod licet sacrum concilium illud pro causis in litteris nostris expressis a nobis sit legitime indictum, vosque in eo cum plena potestate nostro nomine praesideatis, pro majori tamen subsistentia eorum quae pro uberiori in praedicando & interpretando verbo Dei fructu, & animarum cura solertiori, de praebendis vacaturis, magistris sacram scripturam docentibus applicandis, necnon de regularibus aliisque praedicatoribus ac ecclesiarum

parochialium rectoribus & exemtis, necnon quæstuariis in ipso concilio sanciri continget, tum juris communis & aliorum conciliorum dispositioni, tum etiam sedis apostolicæ privilegiis forte in aliqua parte repugnantibus, cupitis desuper etiam nostrum particularem assensum & auctoritatem habere. Vos vestrum in hoc propositum in domino commendantes, volumus & decernimus, quod quidquid super iis in ipso concilio statutum fuerit, plenam obtineat roboris firmitatem, præmissis & aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die septima Junii MDXLVI. pontificatus nostri anno XII.

Blosius & *Fulgin.*

Quo lecto reverendissimus D. Fesulanus dixit: *Fiat sine præjudicio universalis auctoritatis hujus sanctæ synodi.*

Postremo D. Hercules Severosus procurator & promotor concilii, petiit accusari contumaciam episcoporum & aliorum prælatorum absentium, & decerni processum contra eos per affixionem ad valvas ecclesiæ cathedralis Tridentinæ.

Tunc reverendissimus & illustrissimus cardinalis de Monte primus præsidens dicit: *Placet accusari contumaciam illorum qui non sunt detenti legitimo impedimento, & decerni processum, &c.*

Reverendissimus & illustrissimus D. cardinalis S. Crucis secundus præsidens dixit: *Placet prout reverendissimo D. de Monte.*

Reverendissimus & illustrissimus D. cardinalis Polus tertius præsidens dixit: *Placet prout reverendissimo D. de Monte.*

Reverendissimus & illustrissimus D. cardinalis Giennensis: *Placet, exceptis Germanis.*

Reverendissimus D. archiepiscopus Aquensis dedit schedulam infrascripti tenoris: *Doceat prius D. promotor concilii de legitimis executionibus factis contra prætensos citatos & monitos, prout de eis in accusatione contumaciæ fidem facere, & eas producere seu exhibere tenetur, ad fines videndi si terminus pendeat, an vero sit circumductus, cum non dicatur quis contumax nisi accusetur contumacia in termino, & terminus non circumducatur, maxime in hoc casu, in quo episcopus minime tenetur venire, nisi specialiter fuerit citatus & monitus, etiamsi videret alios venire ad concilium: unde ubi de præmissis constiterit, providebitur prout juris fuerit & rationis.*

R. D. Turritanus: *Placet accusari contumaciam, exceptis Germanis & illis de quibus illustrissimi domini oratores Cæsarei heri in congregatione petierunt a sancta synodo haberi rationem.*

R. D. Corcirensis: *Placet accusari contumaciam, exceptis Germanis, durante tamen diata.*

R. D. Senensis: *Placet accusari contumaciam, exceptis Germanis, durante diata, & iis qui sunt legitime impediti.*

R. D. Materanus: *Placet accusari contumaciam, exceptis Germanis, qui sunt in diata, ea durante, & iis qui miserunt mandata.*

R. D. Naxiensis: *Placet, prout reverendissimis dominis legatis.*

R. D. Upsalensis: *Placet.*

R. D. Panormitanus: *Placet prout reverendissimis legatis.*

R. D. Armacanus: *Placet prout reverendissimis legatis.*

R. D. Senogalliensis: *Placet accusari contumaciam non solum nominatorum a procuratore, sed aliorum omnium, cujuscumque dignitatis sint, qui quovis modo tenentur convenire, legitima excusatione cessante.*

R. D. Asculanus: *Placet prout reverendissimo domino Giennensi.*

R. D. Cameracensis: *Placet, exceptis qui sunt in diata.*

R. D. Cavensis: *Placet.*

R. D. Feltrensis: *Placet.*

R. D. Acciensis: *Placet, exceptis iis qui sunt in diata, ea tamen durante.*

R. D. Militensis: *Placet prout reverendissimis D. legatis.*

R. D. Placentinus: *Placet prout reverendissimis D. legatis.*

R. D. Iserniensis: *Placet.*

R. D. Torcellanus: *Placet prout reverendissimis D. legatis.*

R. D. Gaditanus: *Placet exceptis Germanis, & aliis qui sunt in diata, & illis de quibus heri in congregatione fuit facta mentio ab illustrissimo D. oratore Cæsareo.*

R. D. Sibinicensis: *Placet prout reverendissimis dominis legatis.*

R. D. Pientinus: *Placet contra legitimos vocatos, exceptis existentibus in diata, ea durante; ita tamen, ut non procedatur ad aliquam pœnam contra illos qui venient, infra proximam futuram sessionem.*

R. D. Claromontanus: *Placet, dummodo pœna contumaciæ non decernatur nunc.*

R. D. Cheronensis: *Placet prout reverendissimis D. legatis.*

R. D. Reatinus: *Placet prout reverendissimis D. legatis.*

R. D. Fesulanus: *Placet, exceptis qui sunt in diata.*

R. D. S. Marci: *Placet exceptis Germanis, & legitime impeditis.*

R. D. Caput-aquensis: *Placet, exceptis Germanis qui ob diatam & alias sunt legitime impediti, & quod decernatur præsentes in concilio non discedere, nisi cognita causa synodo.*

R. D. Majoricensis: *Placet prout reverendissimis legatis.*

R. D. Albensis: *Non placet accusari contumaciam usque ad aliam sessionem. si tamen pla-*

A *cet majori parti quod accusetur, non placet quod decernatur processus.*

R. D. Soranus: *Placet prout reverendis dominis legatis.*

R. D. Vasionensis: *Placet prout reverendissimis dominis legatis.*

R. D. Bossanus: *Placet accusari contumaciam, exceptis Germanis, & legitime impeditis.*

R. D. Matulanus: *Placet accusari contumaciam, & si qua ratio habenda est de Germanis & iis qui sunt legitime impediti, & in partibus Turcarum, remitto me ad reverendissimos D. legatos.*

B R. D. Agathensis: *Placet prout reverendissimis legatis.*

R. D. Lancianensis: *Placet accusari contumaciam, exceptis Germanis, & quod non fiat processus, quia non fuit tractatum in congregatione.*

R. D. Lucerinus: *Placet accusari contumaciam, & quoad processum ad valvas non placet, nisi repetita alias contumacia, & re maturius per patres deliberata.*

R. D. Syracusanus: *Placet sententia R. D. Caput-aquensis; & quoad processum sententia R. D. Lucerini.*

C R. D. Caprulanus: *Placet.*

R. D. Vigorniensis: *Placet sententia R. D. Caput-aquensis.*

R. D. Bitontinus: *Placet cum summa severitate & celeritate.*

R. D. Castellimaris. *Placet sententia D. Caput-aquensis, addendo quod non decernatur processus.*

R. D. Fanensis: *Placet accusari contumaciam eorum qui sunt Romæ.*

R. D. Pisauriensis: *non placet.*

R. D. Veronensis: *Placet sententia domini Bitontini, præsertim contra eos Romæ existentes, & quod præsentes in concilio non recedant.*

D R. D. Termulanus: *Placet prout reverendissimis legatis.*

R. D. Nemosiensis: *Placet prout reverendissimis legatis.*

R. D. Milonensis: *Placet prout reverendissimis legatis.*

R. D. Pacensis: *Placet, exceptis Germanis, quia sunt legitime impediti, & quod præsentes illicentiati non recedant.*

R. D. Astoricensis: *Placet, exceptis Germanis & legitime impeditis, & quod præsentes sine legitima causa non recedant.*

E R. D. Bellonensis: *Non placet accusari contumaciam, nisi diata absoluta fuerit.*

R. D. Bellicastrensis: *Placet, exceptis Germanis qui sunt in diata.*

R. D. Britonoriensis: *Placet sententia D. Bellicastrensis.*

R. D. Aquinatensis: *Placet pro vere contumacibus.*

R. D. Oscensis: *Placet, exceptis Germanis qui sunt in diata, ea durante, & iis qui sunt in partibus Indiarum, & aliis qui docuerunt de legitimo impedimento.*

R. D. Calaguritanus: *Placet prout R. D. Oscensi.*

R. D. Milonensis: *Placet prout D. Calaguritano.*

R. D. Canariensis: *Placet, exceptis Germanis, & quod nullus recedat sine licentia reverendissimorum legatorum.*

R. D. abbatibus.
R. D. generali Heremitarum.
R. D. generali Carmelitarum.
R. D. generali Servorum.
} *Placet prout reverendissimis legatis.*

Quibus votis lectis & approbatis, promotor concilii rogavit omnes protonotarios & notarios ibidem existentes, ut de omnibus & singulis præmissis unum vel plura facerent instrumentum vel instrumenta. Deinde finito hymno *Te Deum laudamus*, cardinalis de Monte præsidens, benedixit synodum signo crucis, & patres depositis paramentis, omnes discesserunt.

Die Jovis VIII. Julii MDXLVI. intromissi fuerunt in sacra congregatione generali sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, oratores Christianissimi regis Galliarum, illustres dominus Claudius *Durfé*, dominus Jacobus de Ligneriis, & dominus Petrus Danesius, qui exhibuerunt mandatum Christianissimi regis, vigore cujus se comparere asserebant; quod mandatum est tenoris infrascripti; videlicet:

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex, universis præsentes litteras inspecturis, salutem.

Cum nuper a beatissimo patre PAULO III. pontifice maximo, generale concilium indictum sit, ideoque conveniant quotidie ex omnibus Christianorum finibus proceres, legati, ac summi undique viri: idcirco tantam commoditatem & tamdiu optatam nunc demum ex Dei optimi maximi ac Christi Salvatoris nostri voluntate, omniumque Christianorum utilitate oblatam amplexandam rati, pro nostra perpetuaque majorum nostrorum erga religionem Christianam observantia, quoniam gravissimis bellorum occupationibus districti, huic sanctissimo concilio adesse non possumus, ac præsentes operam nostram, ut vellemus, navare; nos certiores facti de probitate, honestate, scientia, rerum gerendarum experientia & fide clarissimi equitis & camerarii nostri Claudii *Durfé* Forensium præfecti, Jacobi de Ligneriis in curia Parisiensi tertiæ judicum decuriæ præsidis, & Petri Danesii Suzenarum præpositi; tum etiam pluribus arctissimisque argumentis experti illorum pietatem in Deum & rempublicam Christianam: eos ipsos constituimus per has litteras nostras veros, indubitatos legitimosque procuratores nostros, qui in concilio nostro nomine assistant, & inibi in rebus ad fidem

A Christianam & sinceritatem doctrinæ evangelicæ, pacificationem dissidiorum, quæ nuper invecta sunt, morum cleri emendationem, ecclesiæ catholicæ reformationem & tranquillitatem pertinentibus, aliisque quæ jure & more in sanctissimis patrum conciliis tractari ac definiri consueverunt, ea proponant, agant, ac procurent, quæ nobis ipsis, si præsentes adessemus, proponere, agere, procurare, facere liceret. Promittentes fide regia nos ratum, gratum habituros quidquid in hoc concilio Tridentino super dictis rebus, per legatos nostros & procuratores nostro nomine propositum, actum, factum, B procuratum fuerit. In quorum testimonium nostrum duximus sigillum appendendum. Datum apud Fontem bellæ aquæ III. calendas Aprilis, anno Domini MDXLV. regni vero nostri XXXII.

FRANCOYS.

Per regem *Bayard.*

Perlecto autem mandato, egregius vir dominus Petrus Danesius, præpositus Suzeniarum ex oratoribus unus, loquutus est ad synodum in hunc qui sequitur modum.

Oratio D. Petri Danesii oratoris Christianissimi regis Galliarum in concilio Tridentino.

C Christianissimo regi, reverendissimi S. R. E. legati, &c. *ut apud Labbeum tom.* 14. *conciliorum pag.* 1017. *& apud Rainaldum ad annum* 1546.

Responsio patrum ad oratores regis Gallorum, quam pro omnibus reverendissimus cardinalis de Monte primus legatus edidit octava Julii MDXLVI.

Sacrosancta synodus, regii legati ornatissimi, magna capit ex adventu dominationum, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* MDXLVI. *n.* 123.

D *Epistola Pauli III. pontificis maximi ad Helvetios.*

Dilecti filii, S. & A. B. Pro nostra & prædecessorum nostrorum erga devotiones vestras, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1546. *n.* 58. *usque ad illa verba*: Primum ut vobiscum, tamquam cum eis quos carissimos habemus, curas & sollicitudines quæ nos premunt communicaremus. Deinde ut vos etiam hortaremur ac rogaremus, ut animis piisque votis & voluntatibus vestris nobiscum esse, hoc est cum Deo & cum Christiana religione, velletis. Nam cum multa de E vobis eximia & præstantia facta possint commemorari, nullum tamen futurum est præstantius, quam hoc, si cum Deo veterem conjunctionem & amicitiam, quam majores vestri sancte coluerunt, aut servaveritis aut reconciliaveritis, & sedi apostolicæ, quæ vos semper illustrare atque ornare conata est, pristinum vestrum amorem & cultum reddideritis, & nobis, qui vos paterna dilectione prosequimur, in hac dicta causa juvanda & promovenda vestra studia vestraque auxilia adjunxeritis. Quæ omnia ut cum vestro summo commodo & utilitate fiant, & Deum omnipotentem & vos ipsos, carissimi filii, omni studio rogamus atque cohortamur. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo piscatoris, die tertia Julii MDXLVI. pontificatus nostri anno XII.

Blosius & Fulgin.

Dum concilium in dicta civitate Tridentina celebraretur, bellum acre motum est in Germania inter Carolum V. imperatorem, & hæreticos Lutheranos, qui se protestantes appellant. ad quod bellum etiam validissimas copias summus pontifex in auxilium Cæsaris misit; & ut Deus omnipotens pro tam sancta expeditione placatus & propitius redderetur, sanctitas sua publicas preces, orationes, jejunia & supplicationes per universum christianum orbem indixit, concedens cuilibet oranti pro unione & pace sanctæ ecclesiæ, omnium peccatorum suorum remissionem & indulgentiam, ut tandem omnipotens ipse Deus populi sui, quem unigeniti filii sui sanguine redemit, misericordia & precibus Christi fidelium commotus, ab instantibus tunc calamitatibus liberare dignaretur, impiisque exstirpatis hæresibus, sublatisque dissidiis, divinæ ejus majestati, omni metu vacui, cultum & pium famulatum exhiberent, publicataque fuit bulla tenoris infrascripti videlicet. MASSARELLUS.

Bulla indulgentiæ pro pace publica & exstirpatione hæresum.

PAULUS episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam. MASSARELLUS. CURTENBROCHIUS.

Dei omnipotentis spiritus, cujus nomen & providentia ecclesiæ suæ semper adest, nos pro pastorali officio nostro hortari & admonere non desinit, ut ex ipsa ecclesia pestiferas, quæ in ea increbuerunt hæreses auferre studeamus. ac nos quidem jam inde a nostri pontificatus initio hanc in animo nostro curam insitam & infixam habuimus, ut vineam Domini perpurgaremus, & disseminata ab hæreticis in Germania impiorum dogmatum zizania evelleremus. Ingemuimus enim semper, & ex intimo corde doluimus, cernentes tantum piarum animarum numerum, quas Christus Dominus noster pretiosissimo suo sanguine redemit, propter pestiferas inimicorum doctrinas, ex sanctæ matris ecclesiæ sinu & obedientia abstractum fuisse. Sed non solum errantes filios in viam revocare semper optavimus, verum ipsorum quoque hæreticorum mentes, si qua ratione possemus, sanare tentavimus.

Et primo quidem quod nostræ naturæ humanitas postulabat fecimus, ut lenibus eos medicamentis ad sanitatem reducere conaremur. In quo etiam Deum Dominum nostrum imitari voluimus, qui longanimis & misericors peccatores diu ut convertantur ex-

pectat. Sed cum lenes nihil medicinæ proficerent, omnesque conatus nostri inanes essent atque irriti, ad concilium generale descendimus, cujus auctoritatem illis gravissimam fore sperabamus, ipsumque concilium in urbe Tridentina, quæ in ipsius Germanicæ nationis jure ac ditione est, ad accedendum commoda, ad commorandum libera congregavimus. Sed ita profecto res se habet, ut qui non errore humano, sed diabolica pertinacia a recto salutis curriculo deflexerunt, quæ ad eorum animos flectendos valere deberent, valeant potius ad indurandos. nihil enim prorsus nec concilii generalis movit auctoritas, nec variis ex locis episcoporum conventus, nec christianorum regum & populorum veneratio, quam hujusmodi semper œcumenicis conventibus tribuerunt. Itaque aperto jam multis mensibus concilio, celebratisque aliquot sessionibus, eorum nemo illuc accedere voluit, sanctamque ipsam Tridentinam synodum in Spiritu-Sancto legitime congregatam, usque eo contemnunt ac despiciunt, ut non decretis ejus staturos se, non diffinitionibus fidem habituros, non auctoritati cessuros esse palam profitentur atque denuntient; sed in pristina sua pertinacia & impietate permanentes, sicut ipsi subversi sunt: ita alios subvertere, & ut nihil concilii auctoritate moveantur persuadere nituntur.

Hanc eorum tam diuturnam pravitatem si diutius in ecclesia manere, & ad aliorum perniciem impunitate ipsa augeri & corroborari paterentur, non videmus profecto quomodo gravissimam Dei iram & judicium possemus effugere, nec quam rationem tot animarum, quot ab istis ad exitium & interitum ducuntur, in illo die supremoque judicio reposcenti a nobis Domino reddere. Itaque cum de eorum correctione omnino desperavissemus, vidissemusque illos plane sanctæ Dei ecclesiæ hostes esse, bellumque piis omnibus indixisse nefarium, quantisque possunt conatibus eniti & contendere, ut in eamdem in quam ipsi ceciderunt foveam impietatis reliquos omnes detrahant, divini Spiritus inspiratione accidit, ut charissimus in Christo filius noster CAROLUS Romanorum imperator semper augustus, fortissimus & religiosissimus princeps in eosdem & Dei hostes, & rebelles suos, arma sibi capienda esse statuerit. cujus quidem pios laudabilesque conatus, & excellens in rem christianam studium omnibus nostris & sanctæ Romanæ ecclesiæ facultatibus pro piorum salute, pro religionis deffensione, pro Dei honore, denique pro pace & tranquillitate publica sumus adjuturi. sed cum omne donum optimum superne ad nos descendat a patre luminum, paxque sancta & salutaris, quam ecclesiæ catholicæ restituere cupimus & paramus, e Dei manu ad nos ventura sit, sacris etiam litteris

A moniti, patres nostros jejuniis sæpe & lacrymis, & orationibus fide integra & sincero affectu effusis, iram divini numinis placavisse, extinctisque dissensionibus concordiam, & sedatis bellis victoriam & pacem impetravisse.

Idcirco Christi fideles omnes utriusque sexus hortamur in Domino, & paterne admonemus in quibuscumque provinciis, regnis & oppidis, locisque sint, ut ad eumdem Dominum nostrum humili corde conversi, posteaquam præsentium nostrarum litterarum tenor & sententia eorum, qui ordinarii locorum sunt, opera, ut ad eorum aures & notitiam venerit, huic sanctæ expeditioni, suis ad Deum orationibus, piisque erga pauperes eleemosynis suffragentur, quartaque & sexta feria, & sabbato proxime sequentibus jejunent, nisi aliquo justo impedimento id agere prohibeantur. Interim pura cordis contritione & oris confessione conscientias suas diligenter emundent; & ut Deum sibi magis propitium reddant, die dominica quæ sabbatum quo jejunaverunt proxime sequitur, salutari Christi Domini nostri corpore reficiantur, Deum omni animi studio suppliciter orantes, ut tandem populi sui quem unigeniti filii sui sanguine redemit, misericordia commotus, a præsentibus eum calamitatibus liberare dignetur, pacemque illi & concordiam sublatis dissensionibus donare: quo omnes ejus fideles impiis exstirpatis hæresibus, sublatisque dissidiis, & infidelium christianæ religionis hostium metu vacui ac soluti, divinæ ejus majestati cultum & pium famulatum exhibeant. atque ut tranquilliore animo & majore fiducia cælesti eucharistiæ pane vescantur, neque ullius gravitate peccati, & absolutionis difficultate eum sumere prohibeantur; utque eorum oratio quo puriore a corde manaverit, hoc sit Deo acceptior, & ad misericordiam christiano nomini impetrandam efficaciori nostra, quam a Deo obtinemus, auctoritate, omnibus & singulis Christi fidelibus, qui hæc quæ præcepimus egerint, concedimus, ut presbyteros sæculares & cujuscumque ordinis regulares possint eligere, quibus peccata sua confiteantur. quorum confessionibus diligenter auditis, illi unumquemquemque eorum a quibusvis delictis & peccatis, quamvis gravibus etiam sedi apostolicæ reservatis, præterquam iis quæ in bulla in die cœnæ Domini legi solita continentur, & ab omnibus censuris, in quas propter illa peccata incidissent, salutari pro delictis admissis satisfactione injuncta, possint absolvere, dummodo & admissorum eos peccatorum ex animo pœniteat, & in posterum recte, & ut christianos homines decet, vivere statuant, eaque quæ sacerdotes illis pro peccatorum satisfactione mandaverint, exsequantur. atque etiam eadem auctoritate apostolica jus & faculta-

rem damus & concedimus prædictis sacerdotibus, vota omnia ab ipsis Christi fidelibus suscepta in alia quævis pietatis opera commutandi, exceptis dumtaxat castitatis & religionis votis.

Præterea ut Christi fideles præmiis cælestibus invitemus, omnibus & singulis, qui hæc omnia rite fecerint, processionemque indicendam, animo ad Deum & cogitatione conversa ei pro hæresum exstirpatione & pace publica supplicantes, fuerint prosecuti, aut si qui eorum morbo aut alio quopiam justo impedimento id facere prohibeantur, piam eleemosynam alicui pauperi homini pro Christi amore, quantam ipsis videbitur elargiti fuerint, aut si ipsi egent aut pauperes sint, quinquies orationem dominicam & salutationem angelicam, pacis a Deo & concordiæ impetrandæ, & tollendarum ex ecclesia hæresum causa, pia mente dixerint, nos omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum suorum auctoritate confisi, plenissimam in Domino peccatorum omnium veniam & indulgentiam damus atque largimur. Præcipientes insuper omnibus presbyteris tam cathedralium & collegiatarum ecclesiarum sæcularibus, quam aliarum quarumcumque etiam claustralium regularibus, simulque omnibus cujusvis ordinis monialibus, ut durante hoc adversus impios & pertinaces hæreticos bello, donec fuerit divino auxilio feliciter confectum, secunda, quarta & sexta feria post missarum solemnia litanias pie canant, una cum orationibus ad hanc rem accommodatis.

Atque ut hæc omnia quo pluribus Christi fidelibus nota fuerint, hoc inveniantur plures qui Deo pro publica pace & extinctione hæresum supplicent, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus omnibus & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis ecclesiarum prælatis, ut cum primum præsentes aut illarum transumtum manu alicujus prælati aut personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ subscriptum, ad eorum manus pervenerit, eas statim omni in loco per suas ipsorum provincias, diœceses, ecclesias, castra & terras sine aliqua fraude aut fuco, cum iis gratiis, concessionibus, facultatibus & indulgentiis gratuitis, publicare faciant, nonobstantibus quibuscumque constitutionibus & ordinationibus apostolicis, & aliis quibuscumque in contrarium, ea declaratione præmissa, quod postquam præsentes in regnis, dominiis, provinciis, civitatibus, castris, diœcesibus, terris, locisque supradictis publicatæ fuerint, aut ad supra dictorum Christi fidelium aures pervenerint, diesque prædicti quartæ & sextæ feriarum ac sabbati, ac dominicæ fuerint elapsi, ulterius non sint valituræ. Datum Romæ apud S Marcum anno Incarnationis Dominicæ MDXLVI. idus Julii, pontificatus nostri anno XII.

Visa de curia. Jo. de Fortibus, Franc. Aragonia. B. Motta, Sixtus vice episcopalis.

Coriolani Martirani episcopi S. Marci sententia, cum metu belli patres quidam discedendum deliberarent.

Super decreto nihil nunc habeo quod dicam, visis theologorum annotationibus, scriptam afferam, ut vos velle video, sententiam meam. Sed rogo vos, patres amplissimi & sanctissimi viri, ut me parumper attente atque æquis auribus audiatis. Non enim in tanto religionis periculo tacendum est, quantum illi non quidem inimici, sed nosmetipsi excitabimur, ni resipiscimus. Libere & ingenue loquar, sanctissimi viri. Hæc discessio quam video parari, vel potius fuga, concilium solvit, id est, ut ego interpretor, affligit, quantum in nobis est, evertitque funditus religionem. Non oportet dissimulare; hic vanus, inquam, ac imaginarius pavor, nisi exturbetur, concilium Tridentinum, quod jam portum aspicit, flagitiose in medio cursu ac crudeliter prodit. Ilicet aliud agamus, de Christiano nomine actum est. Atqui velim mihi declararent ii qui hanc sibi formidinem fingunt, quid novi accidit, cur tantopere contremiscunt. Num Annibal, precor, ad portam? Non iidem qui fuerunt ante Germani, num iratiores nobis? num propiores? Ergo quos æque iratos æque & vicinos, Cæsare remoto & inermi, non timebamus, eosdem præsente & armato Cæsare metuemus? Dicet aliquis, erant quidem irati antea Lutherani, sed quiescebant, nemo adhuc illa portenta excitarat, nunc irritati sunt, arripuerunt arma, minitantur, furiunt. quasi vero nulla nos arma, nulla præsidia habeamus, quasi unius oppiduli regulus sit noster Cæsar, non is autem, qui si pede terram ferit, armatas eliciet legiones. Num robur Italiæ quod dudum vidistis, num Hispanorum florentissimum peditatum, num Germanum contra Germanos valentissimum militem habeat?

Præterea ubi sunt illæ nonnullorum minæ & magnifica verba? Non recordamini, se, si cœlum rueret, si mare armatorum ingrueret, non abituros? locum nisi re transacta ex sententia non deserturos? En non cœlum ruit, arma a nobis longissime, PAULUS & Cæsar invictissimi pro nobis stant, quibus sospitibus, æquius est nos esse formidini, quam formidare. Cur abitum tam importunum, tam exitiabilem meditamini? Ante tubam sacer hic fortissimusque senatus arripiet fugam? Quorsum hoc autem? ut scilicet omnibus risui & ludibrio simus, immo ut quidem lapidibus incessamur. Fingunt aliqui se vereri divinam de inimicis ultionem, cum inimicis ruinam recentemque Urbis vastationem in exemplum & excidium trahunt. Iis sic respondeo, primum absit hoc, ut Deo simus inimici;

CURTENBROCHIUS

inimici; frustra enim effugia quæreremus. Deinde ut concedam, utri Deo infestiores, nos, an Lutherus, non æquius illum nobis, quam nos illi traderet puniendos, nullius hæc ratio ponderis apud sanos, vana prorsus & futilis est. Si umquam licuit esse otiosis omnino & securis, hoc tempus, hoc tempus est, cum præcipue licet. Nam cur alii non formidant? An vitam vobis solis caram esse arbitramini, patres, aliis qui in eadem sunt navi, si diis placet, non item? Scilicet tot insignes ac magni nominis viri, non sibi prospicerent, si quid metuendum viderent? tam viles animæ sibi, tamne hostes sui, ultro ut caput discrimini objectarent? An sterilitatem soli? an caritatem annonæ, an cœli calamitatem frigusque causabimur? ubi vix unus alterve ægrotavit. Hæc omnia, si adessent, ac longe etiam tetriora perferre pro nostris gregibus, pro salute omnium populorum æquo animo deberemus. Et tamen numquid degimus in cœlo? quid vel lautissime vivere volentibus Tridenti desit? O per Deum immortalem, per salutem populi Christiani & fortunas, patres, hoc perniciosum discedendi consilium abjicite, ne auctores simus non quidem salutis, ut debebamus, sed ut uno cuncta interitu avertantur.

Videtis PAULUM pontificem maximum. Videtis Cæsarem cum fratre. Videtis regem Christianissimum totabhinc annis nihil aliud moliri, nisi ut res componant nutantis jam casumque minitantis reipublicæ Christianæ. hoc illi saxum jam pridem volvunt. Si sic temere, sic immaturo abitu demigrabimus, omnes hi conatus in nihilum recident; omnis nostri Cæsaris pro religione tam longi temporis labor, omnis huc illuc per calores, per hyemes nivesque concursatio effundetur, quo quid excogitari posset immanius? Estote fortes, viri sanctissimi, & timorem vestro indignum ordine ex animo abigite. Spiritus Domini, quem hic adesse credendum est, non deseret. Mihi credite, non deseret nos, si nos commissum nobis præsidium non relinquemus. Deseret autem, si turpissime, quod absit, ac crudelissime fugiemus. Immo nempe fugiant qui volunt, numquam equidem fugiam; numquam, (ruant omnia) e mea vigilia discedam. Malo ostendant homines, si quid tale subeundum est, locum ubi fuerim jugulatus, quam portam qua aufugerim. Dixi.

QUINTA SESSIO.

De justificatione & residentia; habita Tridenti XIII. Januarii MDXLVII.

In hac sessione missam celebravit archiepiscopus Spalatiensis, orationem habuit episcopus Salpensis, decreta legit idem episcopus Salpensis. Adfuerunt patres sexaginta octo, doctores quinquaginta sex.

Oratio R. D. Thomæ Stellæ episcopi Salpensis, habita Tridenti ad patres in sessione, XIII. Januarii MDXLVIII.

Quum demandato mihi hoc dicendi munere, reverendissimi atque illustrissimi domini, non aliud potius se offerat disserere, quam præclarum illud cœlestis gratiæ donum, quo justi coram Deo nominamur & sumus, de quo satis egisti tu, synode sacrosancta, ut salutares illius fructus Christi populis declarares. Video quo mihi, de hoc antequam verbum proferam, confugiendum sit, nempe ad illam, cui extra controversiam scimus plus gratiæ collatum esse, quam cunctis aliis creaturis, quæ auctorem & fontem omnium gratiarum concipere & proferre munus promeruit.

Ave igitur plena gratia, & subveni mihi hodie, ut de hoc cœlesti & tam pretioso carismate ea eloquar, quæ ad illius amorem omnium auditorum pectora & corda, ut par esset, & admodum opportunum, vehementer incendant atque inflamment.

Quod nobis hodie proponendum est, patres, audivit olim anima mea. Etenim intonuit summa veritas, dulce illud verbum & verax: *O si scires donum Dei, & quis est qui dixit tibi, da mihi bibere, tu profecto petiisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam, de qua qui biberit non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* At non omnes capiunt verbum hoc; non est enim omnium fides, non cunctis pariter affulget illuminatio evangelii gloriæ Christi. Sola mulier Samaritana capax est verbi hujus, discipulo teste dilecto in evangelio, quo non ab re docemur cum illa sola Dominum fuisse loquutum verba hæc digna profecto gazophilacio sancto. Sed quænam, quæso, est mulier hæc Samaritana, nisi anima sitiens quod vere bonum est, illudque parata custodire tenaciter, si meruerit? Samaria enim custodiam significat, quod ad eos pertinet, qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud.

Audiat ergo Samaritana mulier, hoc est anima sitiens vere bonum, quod nobis natura non adest (sumus enim natura mali & peccatores) quod viribus nostris comparari non potest. Sunt enim ex illo nostro primi parentis peccato redditæ mutæ vires nostræ, vulneratæ, imbecilles & infirmæ; defecit sanctus, diminutæ sunt veritates a filiis hominum, declinaverunt omnes, omnes inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Infelix ergo homo, quid faciat absque dono Dei? Verum, patres optimi, esurire primum oportet ac sitire; si quis enim in tanta miseria, in magno vivens inscitiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellat; satur est, plenus est, dives est, sed divitiis falsis, sed divitiis perituris. Quapropter cum tanta em-

phasi dictum audimus, *O si scires donum Dei!* ac si apertius dixerit: infelix anima quæ hoc donum ignorat, quam sit ad expetendum pulcrum, quam ad degustandum suave, quam efficax, quam perenne, ac super omnia charismata, ut Apostolus docet, instructis evulgandum, hoc est caritas Dei, qua ille nos sui dilectores facit, qua renovamur, qua regeneramur in spem vivam, cujus gratia summa Spiritus-sancti dignatio nobis sic loquitur: *Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes.* hujus pulchritudinem si mentis nostræ oculis consiceremus, miros & incomparabiles sui ipsius in cordibus nostris excitaret amores: nam verum est illud etiam vulgare verbum, amantem mirabili & incredibili quadam transmutatione in idipsum mutari quod amat; extasim facit, & sui juris esse amatorem non sinit, sed amati. Et illud similiter verum, animum hominis secundum quem ad imaginem Dei conditi sumus, pretiosiorem ac præstantiorem esse vel ipsis quos suspicimus cœlis & cunctis syderibus, quibus illi ornatu pulcherrimo fulgent. Non enim homo propter cœlos, sed cœli propter hominem conditi sunt, ut humanæ vitæ deserviant. Quoties igitur homo ad hæc terrena & fallacem hujus mundi pulchritudinem sese deflectit, illique avida cupiditate plus satis hæret, hoc facto non secus quam si aurum luto, aut pretiosam fece gemmam convolvat, turpiter seipsum inquinat. Et facti sunt, ut ait propheta, sicut ea quæ dilexerunt. Qui autem hæret Deo, nam per hoc donum hæret solummodo: quisquis hæret, unus spiritus est, & quantum fas est divinæ consors factus naturæ, mirificam inde pulchritudinem, etiam cum jucundo angelorum spectaculo, sibi contrahit: sed hanc enarrent qui beatiores habent oculos & magis exercitatos sensus ad gustandum quam suavis est Dominus. Nos autem pro modulo nostro de hujus doni admirandis effectibus qui latius patent, pauca pro rei magnitudine & pro temporis angustia conabimur enarrare.

Quantæ igitur virtutis sit hoc insigne charisma, inde satis certo conjicimus, quod per illud maxime summo Deo similes evadimus. Quare & hoc solum donum dignum est habitum divinis nominibus nuncupari; dicitur enim Spiritus, dicitur & Caritas: at Deus, sicut ipsa Veritas inquit, Spiritus est; & ut ipsius Veritatis discipulus testatur, *Deus caritas est.* Videte ergo, videte, patres, qualem caritatem dedit nobis Deus; ut per illum dii facti, divinos etiam pariamus effectus. Licet autem quicquid est cogitabile, quicquid habet, ut ita dixerim, entis veri & boni, in ipso Deo, modo quodam ineffabili & eminentissimo consistat, tria tamen ei præcipue tribuuntur, quæ illum nobis super omnia manifestant. hæc sunt potentia, sapientia, bonitas. Si igitur potentia quæritur,

A quid fortius, quid potentius caritate, quæ si est, magna quidem & mirabilia operatur, terribilia sustinet & extrema? Nam unde, obsecro, vox illa, *Omnia possum in eo qui me confortat*, nisi de virtute perfectæ caritatis? de qua rursus Apostolus ait: *Caritas omnia suffert, omnia sustinet*: cujus eximiam in semetipso etiam expertus potentiam, confidenter exclamat: *Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei quæ est in* CHRISTO JESU *Domino nostro.* B Hinc etiam illa vox: *Jugum meum suave & onus meum leve.* Et idipsum dilectus Johannes ait: *Mandata ejus gravia non sunt.* Quid autem facit mandata ejus non esse gravia, nisi caritas? nam cum sint mandata caritatis, qui fieri potest ut sint gravia & difficilia caritati, cujus est hoc proprium leve facere quamvis grave, & leve & dulce quamvis asperum & amarum? Illa est enim & quæ præcipit & quæ facit.

Quod si daretur rem exemplis illustrare præclaris, multum profecto conferremus ad persuasionem; sed gratias ago Deo quod in C ea corona verba facio, ubi sunt qui sensus habent exercitatos ad solidum veritatis cibum, & opus non habent iis quibus informantur indoctæ plebes. Concludam igitur hac parte quod fortitudini & gloriosum mortales existimant, nimirum per victoriam potiri rerum, id ipsum caritati merito tribui. vincit enim caritas quæcumque fortia. Quamobrem jure isti redditur corona victoriæ. est enim primum in nobis magna vis illa peccati, quæ dominatur in membris nostris: hoc autem a sola caritate castigatur, contunditur, debellatur. Est item mundus & eorum cupiditas quæ in mundo sunt. Sicut D autem clavus clavo tunditur, sic amor sæculi hac una & sola caritate propellitur. Est diabolus dæmon de quo divina sunt testimonia, quod non est potestas super terram quæ comparetur ei; & tamen hanc superat & conficit sola caritas. Est mors quod ultimum terribilium dixere naturæ rerum exploratores: qui vero pietatem coluerunt, æterni damni, hoc est gehennæ malum, quod est mors secunda, formidabilius & horrendum magis merito prædicarunt. Sed hæc omnia superat caritas, quæ si perfecta sit, E omnem foras mittit timorem pœnam habentem. Est denique & quiddam in nobis internum, quod iis omnibus fortius est, scilicet ipsa voluntas, quæ si superatur, victoria est omnium maxima & gloriosissima; sed hanc etiam una & sola caritas vincit, quæ nos dicere toto corde compellit, *si fieri nequit, ut transeat a me calix iste*, iterum & tertio, *non mea*, Pater, *sed tua voluntas fiat, sicut in cœlo & in terra*, hoc est proprium ca-

ritatis, quod nulla alia virtus potest efficere. A hæc sola quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ Dei & JESU CHRISTI, quo certe officio summus perficitur victoriæ gradus. Cum jam non creatura, cui est ad serviendum innata necessitas, vincitur. Sed ipse, ipse, inquam, Dominus Deus rerum omnium conditor & servator superatur. Quare quid obsecro excellentius aut fortius cogitari posset? hæsitat forte aliquis hoc in loco, & miratur quinam fieri potest, ut nostra caritate vincatur invictissimus ipse Deus: at non magnopere mirandum, quoniam hoc ipsius Dei immensa & incomparabilis bonitas & caritas efficit, ut tunc demum vinci a nobis voluerit, B cum per hoc suum caritatis donum vincimus nosmetipsos, dispicientes quæ nostra sunt & sua. O ergo surditatem eorum profundam, qui non audiunt. *Si linguis hominum loquar & angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens; & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum; & si destribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum, ita ut ardeam; caritatem autem non habuero, nihil sum, nihil mihi prodest. finis enim præcepti est caritas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta.* Ad hanc C unam, ut ipsa veritas attestatur, aspexerunt lex & prophetæ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus, quia plenitudo legis est caritas, per quam viva fides operatur, quæ Deo placent.

Quærunt multi magno & desiderio & labore intelligentiam scripturarum, verum librum ignorant qui est caritas. Nam ei qui diligit, & quæ latent & quæ patent in scripturis perspicua sunt & aperta. Totum enim opus legis non atramento in cartis & membranis mortuis, sed Spiritu Dei viventis scriptum habet & vivum gestat in corde, quia D jam ille vivit Christus in illo. Quid ergo tandem, aut quis fructus orationis meæ? Sit sane magnam opus & memorabile & multa dignum laude, veram justificationis doctrinam sapienter explicasse, & cunctis suscipiendam populis tradidisse, ut ubi omnes thesaurum suum, quæ est caritas quam prædicamus, intueantur, agnoscant, vadant & vendant omnia quæ habent & illum emant. At quid hoc nobis proderit, si nos miseri eo caruerimus, quem aliis indicamus, & simus tales quales fixi lapides, qui viatoribus E civitatem ubi morandum sit, ostendunt quidem eam, tamen ipsi immobiles numquam ingrediuntur. Verum non est hic fructus quem optare debemus, sed ille, inquam, quem hodiernus festivus ac jocundus dies sua celebritate nobis apportat, qui epiphania hoc est apparitio & manifestatio Domini dicitur.

At quomodo fieri potest, ut hoc quod non videmus, & quod ipsi ignoramus aliis legitime manifestare possimus? Manifestatus est autem Dominus JESUS magis per stellam ducem, qui euntes, in Bethleem intrarunt & viderunt, & procidentes & adorantes, aurum, thus, & myrrham ipsi Domino obtulerunt. Simus igitur & nos vere magi, hoc est vere sapientes, quos stella dux, nempe fides in Bethleem, hoc est domum panis illius qui de cœlo descendit adducat, ut nobis manifestetur per illum, & adorantes offeramus aurum, thus & myrrham, quæ tria, ut diximus, in ipsa caritate mirifice conspiciuntur, nimirum sapientia, bonitas, & potentia. Manifestatus est Dominus in baptismo, sicut audistis in evangelio: manifestavit enim eum Pater delapsa voce de cœlo, *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Manifestavit & Spiritus-sanctus in columbæ specie super illum venientis, & quiescentis, ut illius singularem ac purissimam innocentiam indicaret. Manifestavit & ipsemet semetipsum, cum Baptistæ suo Johanni dixit, *sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam*, ac si explicatius diceret, non sat est mihi soli esse me justum, sed oportet & pro aliis meam exerceri justitiam, ut per me alii etiam justi fiant; hoc enim pacto tota adimpletur justitia. Tales igitur & nos esse decet patres, hoc & ille requirit a nobis, ut nos per eum justificati, alios etiam fructibus justitiæ nostræ imbuamus; non enim dixit sic decet me, sed sic decet nos implere omnem justitiam. Dignatus est enim, & voluit in hoc præstantissimo caritatis munere socios habere eos potissimum, quos sui gregis decrevit esse pastores. Manifestatus est denique in nuptiis, ubi insipidas aquas in vinum optimum sua omnipotentia commutavit. Quid nunc est vinum illud optimum, nisi caritas Dei donum, quo filii sponsi in beatis Agni nuptiis inebriantur? hoc vinum tu hodie, synode sacrosancta, non facis quidem, sed jam a Domino factum, & ministris ejus, prophetis atque apostolis abs te acceptum probas: architriclinus enim tu es, cui spiritus Dei verarum doctrinarum probator assistit. Hoc igitur tu jam recte probatum vinum filiis nuptiarum propinandum esse imperes, nonne tibi prius erat vel maxime degustandum, ut in eo gustu ipsam prius manifestatam potentiam, sapientiam & bonitatem sponsi nostri JESU CHRISTI haberes? vos enim estis illi ad quos est illa vox, Comedite, ô amici, bibite & inebriamini carissimi. Quæ autem metamorphosis, & quam turpe spectaculum, & quam infelix tragœdia, si ex amicis sponsi carissimis evaserimus in meretricem, quam manet illa crudelis & horrenda damnatio, de qua in Apocalypsi Johannis.

Multa, patres, hoc in loco ab aliis dicta sunt de nostrorum temporum calamitate. Deplorarunt nonnulli infestas & turbulentas in ecclesiam Dei oppugnationes,

quas ab inimicis crucis Christi manifeste cernimus evenire. Posuerunt ante oculos nostros in quam angustos angulos res Christiana cogatur; quantum hac infelici tempestate sinceræ fidei per sæva schismata, per impias hæreses deperierit, cum integras etiam regiones hæc tam lethalis pestis invaserit, obruerit, devastaverit. Quare si nolumus, optimi patres, falso nobis ipsis blandiri, ut mentiatur iniquitas sibi, nunc cogitandum magis objicitur nobis unde ortum habeant hæc tanta mala, & an horum omnium magna causa simus nos, qui dum aliud agimus, dum dormimus, diabolum & ministros ejus permittimus in agro Domini ejusmodi zizania interserere, & bonum triticum conturbare. hoc autem nostrum otium, iste sopor quamobrem obsecro? nisi quia refriguit in nobis caritas illa, quam nobis ipsis & gregi nostro debemus. Unde & merito pene dereliquit nos Deus prius a nobis dirclictus; quare & jure optimo ipse dixit in prophetis: Væ cum recessero ab eis, tunc enim malum fere non sentimus. At hæc est ira super omnem iram, cum ipsa Dei ira non agnoscitur, non timetur, & in eam temporum & morum conditionem devenimus, ut dici possit, *numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terra oblivionis?*

Verum nolim, patres, quemquam vestrum mea oratione dejicere, aut nimium deterrere, sed potius in spem erigere, & omnes vos bonum animum sumere. prope enim adest clementia Dei & verbum ejus, ut faciamus illud, modo parumper vigeat fides, modo admoneat & urgeat nos rei turpitudo, stultitia, indignitas, perversitas & detrimentum. Dico rei turpitudinem, nam quid turpius, quam pati detrimentum, propter nos opus esse sic turbas admoneri: *quæcumque dixerint vobis facite & servate, secundum opera eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt*? Dico stultitiam, quid enim stultius atque insipientius, quam similes esse scribis illis & principibus sacerdotum, de quibus audistis in evangelio, quod rogati ab Herode ubi Christus nasceretur, a scripturis edocti bene respondentes, in Bethleem Judæ inquiunt; at non illuc eunt & suum regem & salvatorem agnoscunt, adorant, amplectuntur & tenent? hic nullum consilium, cogitatio nulla. Dico denique indignitatem & perversitatem, quid enim indignius aut perversum magis, quam posse objici cuivis nostrum: Ecce tu, præsul & doctor qui nominaris in Israël, Dei gloriaris in evangelio, & instructus per ipsum doces justitiam, quasi lumen eorum qui in tenebris sunt, quasi eruditor insipientium, quasi magister infantium; denique tamquam habens formam, id est plenam notitiam veritatis de justitia Dei, qui ergo alium doces te ipsum non doces? qui gloriaris in evangelio, ipsum auctorem evangelii in honoras? Denique & malo exemplo tuo nomen Dei horribilibus objicere blasphemiis non perhorrescis, nec metuis tibi a divinis illis verbis: *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras justificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum, tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum?* Verum absit, quæso, absit a nobis patres sanctissimi tantæ rei turpitudo, stultitia, indignitas atque perversitas, sed remissas manus potius elevemus ad fortia & salutaria, genua erigamus & corroboremus ad prælia, & gressus rectos dirigamus calciati pedes in præparatione evangelii pacis, verbum illud Veritatis semper habentes in auribus cordis: *Qui fecerit & docuerit, hic magnus est in regno cælorum.* Dixi.

Decretum sessionis V. de justificatione publicatum Idibus Januarii MDXLVII.

Cum hoc tempore non sine animarum jactura, &c. *ut apud Labbeum sessione* VI. *pag.* 757. *usque ad indictionem futuræ sessionis exclusive pag.* 770.

In eadem sessione magnificus dominus Hercules Severolus sacri concilii promotor accusavit contumaciam absentium sub hac forma verborum.

Accuso contumaciam omnium patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, & omnium qui de jure, privilegio, vel de consuetudine, ad concilium venire tenentur, & peto illos declarari contumaces fuisse & esse, prout sunt, & propterea incurrisse pœnas & censuras tam in jure quam in litteris sanctissimi domini papæ expressas, & nihilominus deputari judices per sanctam synodum ad procedendum contra ipsos.

Tunc reverendissimus dominus cardinalis de Monte præsidens respondit, se admittere accusationem contumaciæ, & deputare judices archiepiscopum Aquensem, episcopos Astoricensem & Albiganensem, ad procedendum contra omnes, exceptis tamen legitime impeditis.

Et ita responderunt omnes, quoad judicum deputationem, & quoad accusationem contumaciæ. Et placuit majori parti inter contumaces non reputari Germanos.

Deinde idem promotor petiit per sanctam synodum moneri omnes prælatos præsentes, ne illicentiati discederent ab hac civitate ante celebrationem proximæ sessionis, sub pœnis excommunicationis, & amissionis beneficiorum, & officiorum ecclesiasticorum ipso jure incurrendis.

Tunc reverendissimus dominus de Monte præsidens respondit sibi placere, & ex tunc monuit omnes, & pro monitis trina monitione haberi voluit, sub pœnis suprascriptis, & cum eo senserunt omnes, paucis admodum exceptis.

DECRETUM SEXTÆ SESSIONIS.

De sacramentis in genere, de baptismo & confirmatione tertia Marti MDXLVII.

Missam celebravit archiepiscopus Corcyrensis, orationem habuisset episcopus sancti Marci, nisi fuisset raucedine præpeditus. Decreta legit episcopus Salpensis. Adfuerunt patres LX. doctores....

Ad consummationem salutaris de justificatione doctrinæ, &c. *ut apud Labbeum septima sessione pag.* 776. *usque ad pag.* 783. *ad hæc verba.* Et quia ego Angelus Massarellus, &c.

SEPTIMA SESSIO

De translatione concilii.

Anno MDXLVII. mensis Martii die XI. concilium Tridentinum Bononiam translatum fuit hoc fere modo. Dictum est sacrum solemne cum ceremoniis & orationibus in publicis sessionibus observari & dici solitis & consuetis. Deinde reverendissimus cardinalis de Monte præsidens proposuit quædam de de loci & aëris insalubritate, de contagio morbi lenticularis, quem vulgo *Petecce* appellant, ex consilio & depositione medicorum, de agri Tridentini sterilitate, de periculo penuriæ & famis, cum exclusione ab omnibus vicinis, locis & dominiis, si forte hæc labes latius spargeretur, & alia hujus generis quædam. His accessit informatio facta per concilii promotorem super articulis dictis cum testium depositionibus, qui fuerunt numero novem, asserentium articulos veros esse, quod constabat plerosque dicto malo correptos paucis ante diebus obiisse.

Tunc reverendissimus de Monte censuit ob prædictas causas, merito sibi videri concilium posse & debere transferri, cum nulla lex neque divina, neque humana præcipiat, ut patres cum vitæ periculo debeant compelli ad manendum in aliquo certo loco ad concilium celebrandum. adjecit quoque nullam sibi occurrere civitatem commodiorem quam Bononiam. Quare rogavit an placeret decernere & declarare prædictas causas esse sufficientes & legitimas ad transferendum concilium, & utrum etiam Bononiensis civitas ipsis videretur idonea.

Data sunt vota varie, si quidem ex quinquaginta & sex patribus placuit omnibus, quatuordecim exceptis, quorum aliquibus præsertim Hispanis non placuit, quod assererent non constare de voluntate sanctissimi Domini nostri : & propterea translationem fieri non posse, affirmando quod si constaret de voluntate sanctitatis suæ, consentirent in translationem, & quandocumque constaret, erant parati obedire : & aliquis ex ipsis quatuordecim dixit sibi non liquere; aliquis placere translationem & mansionem, aliquis placere translationem si causæ essent veræ.

Quibus auditis reverendissimi domini præsidentes & legati, exhibuerunt bullam sanctitatis suæ specialis mandati in personas ipsorum reverendissimorum, ad transferendum concilium, cujus tenor sequitur & est talis.

Bulla per quam datur potestas reverendissimis legatis transferendi concilium ex Tridento.

PAULUS episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri JOHANNI MARIÆ, *&c. ut apud Labbæum, pag.* 783.

Quæ bulla lecta fuit a secretario alta & intelligibili voce. Deinde reverendissimi legati & præsidentes pronunciaverunt translationem esse factam, approbantes sententias majoris partis prælatorum tamquam episcopi & tamquam cardinales, & tamquam præsidentes & legati; & tam virtute suæ generalis commissionis & auctoritatis, quam specialis mandati, de quo in bulla, mandantes omnibus sub pœnis, &c. quatenus statuta die, id est XXI. Aprilis, omnes adesse deberent ad sessionem celebrandam.

FINIS.

Translatio concilii ex Tridento Bononiam.

In nomine Domini nostri Jesu Christi. anno a nativitate ejusdem MDXLVII. indictione V. die vero veneris XI. mensis Martii, pontificatus S. in Christo patris & Domini nostri domini PAULI divina providentia papæ III. anno XIII. convocaverunt in ecclesia cathedrali Tridenti sub invocatione S. Vigilii in loco ad sessiones habendas & concilium celebrandum deputato, pro sessione habenda ad infrascripta, reverendissimi & illustrissimi JOHANNES MARIA episcopus Prænestinus de Monte, & MARCELLUS tituli S. Crucis in Jerusalem presbyter S. R. E. cardinales, ipsius sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati, nec non reverendissimus & illustrissimus dominus PETRUS PAULUS cardinalis Giennensis, ac reverendissimi domini archiepiscopi, episcopi, abbates & generales ordinum infrascriptorum. Ubi reverendus in Christo pater & dominus episcopus Britonoriensis cantavit missam solemnem de Spiritu-sancto; qua finita, tam prædicti reverendissimi & illustrissimi domini præsidentes & legati quam ceteri prælati omnes acceperunt solita paramenta & mitras, deinde per reverendissimum & illustrissimum dominum cardinalem de Monte præsidentem & legatum decantatæ sunt orationes & preces in publicis sessionibus cantari consuetæ, ac solitæ ceremoniæ de more peractæ sunt, invocato etiam auxilio sancti-Spiritus per hymnum, *Veni Creator Spiritus*, & decantatis a cantoribus letaniis, & per diaconum evangelio, *Euntes docete*, Matth. X. &c. quibus omnibus completis, & ipsis reverendissimis & illustrissimis præsidentibus & legatis sedentibus ante altare majus, versa facie ad patres concilii, præfatus reverendissimus & illustrissimus dominus legatus cardinalis de Monte & præses alta & intelligibili voce ex scripto recitavit, legit de verbo ad verbum & pronuntiavit ea

MASSARELLUS.

quæ sequuntur videlicet.

Non ignoratis, patres, quæ in duabus proxime præcedentibus congregationibus, ad prohibendam imminentem dissolutionem concilii constitui possent, & patres omnes sine aliqua contradictione seu difficultate ibidem esse recipiendos.

Secundum, quod locus ipse esset huic civitati propinquus quantum fieri posset, non solum pro majori commoditate illuc accedendi, sed etiam pro majori facilitate redeundi ad hanc urbem, si quando, cessantibus per Dei gratiam impedimentis, quæ nunc vigent, videretur sanctissimo Domino nostro pro rebus Germaniæ, concilium esse in hac civitate reducendum & reponendum.

Tertium, quod locus ipse esset capax, haberet salubritatem aëris, copiam rerum quæ sunt humano usui & victui necessaria, & alia requisita; & ut uno nos absolveremus verbo, solam Bononiam a pluribus nominatam, videri nobis his omnibus intentionibus accommodatam, non dubitare nos quin ibi recipiamur cum magna illorum civium gratulatione & veneratione erga singulos patres. De illius civitatis dotibus disserere supervacuum esse, cum paucis civitatibus Italiæ posthaberi possit, viderique nobis hac via satisfieri illorum opinioni, qui volebant patres non abesse ultra tres dietas, cum non ullo longiori itinere distet Bononia. Itemque sanctissimi domini nostri deliberationem expectari, non dissolvi concilium, non generari scandalum in populo christiano, non omitti celebrationem sessionis jam indictæ, sed reservari deliberationem sanctitati suæ, pro subsequenti tempore, vel in eodem loco, vel in alio, vel etiam in hac ipsa civitate Tridentina. Denique si concilium conservetur & manuteneatur, omnia bona sperare nos posse; si dissolvatur, omnia mala; quod recedant qui velint, & eant quocumque velint; & remaneant qui voluerint remanere, nullo modo nos probare posse.

His a nobis expositis, patres omnes dixerunt sententias suas, & pro longe majori parte conformes fuerunt, ut concilium ipsum Bononiam transferatur.

Quibus auditis, diximus pro rei gravitate, & pro majori firmitate eorum quæ decernenda essent, dignum & æquum esse, ut omnis nostra in hac re deliberatio ab invocatione divini numinis initium sumeret, & propterea alta voce monuimus omnes, ut hoc ipso die, & hac hora, ad hanc ecclesiam cum paramentis consuetis convenirent, facturi eam deliberationem, quam Spiritus-sanctus mentibus patrum inspiraret.

De his omnibus estis vos patres coram Deo & hominibus locupletissimi testes. audietis etiam nunc ea quæ proferet dominus promotor concilii in hac materia.

Et statim ipse promotor dixit: *Reverendissimi & illustrissimi domini & amplissimi patres, cum audissem in congregationibus proxime factis, aliquos patres desiderare fieri aliquam* A *investigationem super hac infectione & suspicione, examinavi tam ex officio, quam ex commissione & mandato reverendissimorum & illustrissimorum dominorum legatorum nonnullos testes super quibusdam articulis, quos peto recipi & admitti, &c.* Et reverendissimus & illustrissimus cardinalis de Monte præsidens & legatus præfatus dixit: *Placet quod legantur*, & omnes patres responderunt: *Legantur*; & statim articuli ipsi cum depositionibus lecti fuerunt per notarium coram omnibus alta & intelligibili voce, quorum & quarum tenor sequitur, & est talis.

B *Promotor sive procurator sacri concilii Tridentini salvis &c. ponit & dicit.*

1. *Quod a mense citra & supra per multos dies in civitate Tridentina invaluit morbus lenticularum, sive penticularis appellatus.*

2. *Quod morbus hujusmodi pestilens est, & ex eo plures moriuntur.*

3. *Quod morbus hujusmodi est contagiosus, & ex uno in alium facile transfunditur.*

4. *Quod a mense citra plures & plures mortui sunt in civitate prædicta hujusmodi morbo laborantes, & inter ceteros episcopus Caput-Aquensis, Generalis observantiæ, & canonicus Balduinus, & alii complures.*

C 5. *Quod laborantes ex hujusmodi morbo, ut plurimum moriuntur; qui autem supervivunt, ut plurimum manci aut debiles remanent, aut stolidi.*

6. *Quod in proximis & vicinis agris & villis plures hoc eodem morbo laborant, & morbo hujusmodi pereunt in dies.*

7. *Quod adveniente calore, solet ut plurimum morbus hujusmodi crescere, & in pestem converti.*

8. *Quod omnia pene ad victum necessaria veniunt extrinsecus, & portantur ab exteris, quoniam in agro Tridentino non nascuntur fruges, quæ sufficiant pro tribus mensibus.*

D 9. *Quod si aliquis forte peste hic moreretur, statim banniretur civitas Tridentina a dominio Venetorum, & aliis vicinis terris, & propterea non possent amplius conduci necessaria ad victum pro prælatis & concilio.*

10. *Quod stante peste in civitate Tridentina, non admitterentur aliqui venientes ab illa in propinquis civitatibus.*

11. *Quod in hac parva admodum civitate sunt de præsenti quadraginta & ultra hoc morbo laborantes.*

12. *Quod medici Tridentinæ civitatis sæpius requisiti visitare infirmos, hoc facere recusarunt, & recusant de præsenti.* E

13. *Quod præmissa omnia & singula fuerunt & sunt vera, publica & notoria, &c. quare &c.*

Die x. Martii 1547. Tridenti.

Frater Andreas de Masseotiis Aretinus, ordinis Servorum, interrogatus, medio juramento, super articulis datis per magnificum J. V. doctorem dominum Herculem Seve-

rolum promotorem sacri Tridentini concilii deposuit ut infra.

Super primo interrogatus dixit articulum verum. Interrogatus de causa scientiæ, dixit hoc scire, quia vidit quotidie a dicto tempore & a vigilia Nativitatis Domini nostri Jesu Christi citra sepeliri mortuos in cimiterio S. Mariæ majoris ex eodem morbo, ut asserebatur, defunctos, cùm ante dictum tempus pauci admodum sepeliri consueverint.

Super secundo dixit articulum verum. In causa scientiæ dixit scire, quod plures habentes dictum morbum perierunt.

Super tertio dixit articulum verum ex communi fama.

Super quarto dixit articulum verum. In causa scientiæ dixit, se scire, quia vidit prædictos tres articulatos mortuos esse, & eorum funeri interfuit.

Super quinto, dixit nihil scire.

Super sexto dixit articulum verum ex publica voce & fama. In causa scientiæ, quod audivit hoc in platea publica ab hominibus ipsarum villarum, & ex voce omnium.

Super septimo dixit articulum verum, & quod audivit ex fide dignis personis, & ita est publica vox & fama, quod adveniente calore erit maximum periculum pestis.

Super octavo dixit articulum verum. In causa scientiæ, quia experientia ipsa didicit omnia omnino, quæ ad victum concilii necessaria sunt, aliunde venire, & ex mercatoribus ferentibus emere oportere.

Super nono dixit articulum verum. In causa scientiæ, quia experimento didicit, quod dum alias mortui essent duo vel tres in terra Rovereti ex peste, ut asserebatur, licet nullus mortuus esset ex eodem morbo in civitate Tridenti, interdictus tamen fuit commeatus huic civitati, adeo ut magna omnium rerum ad victum necessariorum hic inopia esset.

Super decimo dixit articulum verum. In causa scientiæ, dixit quod cum abesset ab hac civitate, & rursus reversurus cum reverendo patre domino generali, tempore quo fama volabat dictam terram Rovereti esse infectam, necesse habui per sex horas noctis remanere sub dio ante portam civitatis Veronensis, qua itur versus Mantuam, antequam ipsam civitatem Veronensem ingredi potuerit.

Super undecimo dixit audivisse plures infirmos esse, sed nescire numerum.

Super duodecimo dixit nihil scire.

Super decimo tertio, &c.

Item quod præmissa omnia & singula fuerunt & sunt vera.

Magister Laurentius Mazochius de Castello Franco, ordinis Servorum, interrogatus, medio juramento, deposuit super ipsis articulis ut infra.

Super primo dixit articulum esse verum ex publica fama & voce, & quod vidit a mense citra quotidie postquam reversus est ad civitatem Tridenti, in cimiterio S. Mariæ-Majoris sepeliri cadavera mortuorum, nunc unum, nunc duo, nunc tria, & quandoque quatuor uno & eodem die; & ulterius audivit iisdem diebus alios defunctos sepultos apud S. Petrum, & apud S. Vigilium, & omnes istos ut plurimum morbo articulato defunctos esse.

Super secundo dixit articulum verum ex ea cognitione quam habet [de] hujusmodi morbo; & quod libenter discessisset ab hac ciuitate, nisi a reverendo domino generali suo fuisset prohibitus, quia iste morbus videtur nuncius epidimiæ.

Super tertio dixit articulum verum ex cognitione quam habet.

Super quarto dixit articulum verum, quia vidit prædictos omnes mortuos, & interfuit eorum exsequiis, & audivit eos ex publica voce & fama ex tali morbo defunctos esse.

Super quinto dixit articulum verum ex auditu.

Super sexto dixit articulum esse verum ex publica fama, voce & auditu.

Super septimo dixit articulum esse verum ex cognitione quam habet de hujusmodi morbo.

Super octavo dixit articulum esse verum ex cognitione quam habet de ipso agro.

Super nono dixit articulum verum, quia novit mores dominorum Venetorum exactissimos in hujusmodi rebus, cum sit eorum vasallus.

Super decimo dixit articulum verum. In causa scientiæ, refert se ad priorem articulum.

Super undecimo dixit articulum verum de publica voce & fama, nescit tamen numerum.

Super duodecimo dixit ex auditu scire, & quod audivit episcopum Caput-aquensem defunctum esse ex defectu medicinæ quæ reperta non fuit apud aromatarios Tridenti.

Super decimo tertio generalis est.

Reverendus dominus Antonius Pighettus commissarius apostolicus in sacro concilio, medio juramento, super articulis præfatis deposuit ut infra.

Super primo, dixit articulum esse verum. In causa scientiæ, audivit a patrono domus suæ quam inhabitat, & ab ejus uxore, & vidit multos sepelire defunctos ex ipso morbo, & in specie Balduinum canonicum; & audivit a multis uno die sepultos fuisse septem, altero vero octo, & hoc a sex diebus citra; & dixit quod ipse noluit ire ad visitandum infirmos propter timorem quem habet hujusmodi morbi.

Super secundo dixit articulum verum ex auditu.

Super tertio dixit nescire, quia non est A
medicus.

Super quarto dixit articulum esse verum, quia scit prædictos esse mortuos & sepultos, &, ut audivit, ex ipso morbo.

Super quinto, articulum verum ex hoc scire, quia vidit & alloquutus est famulum reverendi domini episcopi Saluciarum, qui ex morbo paucis ante diebus contracto remansit stolidus & sine intellectu.

Super sexto dixit nescire, nisi ex auditu, quia non peragravit villas hujusmodi.

Super septimo dixit articulum verum ex publica voce & fama, quia adveniente ca- B
lore, solent hujusmodi morbi longe lateque grassari.

Super octavo dixit articulum verum pro experientia quam habet istius territorii, & ex officio quod gessit in hac civitate jussu SS. domini nostri, quod in hujusmodi territorio non oritur neque frumentum, neque bladum pro tribus mensibus, & quod pro habendo commeatu fuit sæpius Mediolani, Mantuæ, Ferrariæ & Venetiis cum brevi suæ sanctitatis.

Super nono dixit articulum esse verum.

Super decimo dixit articulum esse verum.

Super undecimo, scit plures esse infirmos, C
sed nescit numerum.

Super duodecimo nihil scit.

Super decimo tertio dixit audivisse a patrono domus suæ, quod medici hujus civitatis noluerunt visitare Ursulam neptem ejusdem patroni.

Super decimo quarto generalis est.

Dominicus de Volano Velletarius habitator Tridenti, medio juramento, deposuit ut infra.

Quod scit plures esse infirmos ex morbo lenticularum, etiam ultra quinquaginta, & habere etiam uxorem ægrotantem hujus- D
modi morbo, & quod requisivit dominum Julium Alexandrinum medicum hujus civitatis, ut visitaret ejus uxorem, & quod recusavit, ex eo quod cognovit eam laborare dicto morbo: & quod nunc moriuntur in majori numero, quam pro præterito: & quod quando est suspicio pestis in hac civitate, Veneti prohibent commeatum, & ideo civitas multum patitur, quia in ejus territorio non colligitur tantum frumenti, neque bladi, quod sufficiat tribus mensibus. E

Raphael de Paladio clericus de Balneo, nullius dioecesis, medio juramento, deposuit ut infra:

Super primo dixit articulum verum. In causa scientiæ, quia vidit sepeliri in qualibet ecclesia quotidie aliquos, quos intelligebat mortuos esse ex hoc morbo.

Super secundo dixit articulum verum ex communi voce & fama.

Super tertio refert se ad secundum, & quod audivit communiter ab hominibus dici, & etiam a medicis, quod iste morbus est contagiosus.

Super quarto dixit articulum verum, & audivit esse mortuos ex isto morbo.

Super quinto dixit articulum verum, in causa scientiæ, quia in domo reverendi domini episcopi Salutiarum patroni sui, coquus dominationis suæ infirmatus fuit hac febre pestilentiali, & quod contra opinionem omnium medicorum liberatus fuit, sed evasit stolidus & insanus, prout est de præsenti, & quod audivit a consobrino suo a xv. diebus citra, quod eodem morbo perierunt & pereunt in dies plures milites, & qui supervivunt plerumque privati mente vel aliquibus sensibus, & hoc dicebat quando videbat coquum prædictum hujusmodi esse.

Super sexto dixit articulum verum ex auditu.

Super septimo dixit nescire, sed continet se a visitatione propter timorem contagii.

Super octavo dixit articulum verum ex auditu.

Super nono & decimo dixit nihil scire, sed credere.

Super undecimo dixit nescire numerum, sed plures esse ægrotantes.

Super duodecimo & decimo tertio dixit nihil scire.

Dom. Jacobus de Crescentiis, clericus Burgi S. Sepulcri, capellanus reverendi domini episcopi Saluciarum, medio juramento, deposuit ut infra:

Super primo dixit vidisse quotidie sepeliri plures in qualibet ecclesia, ut ferebatur, ex hoc morbo defunctos.

Super secundo dixit, audivisse a D. Fracastorio, dum comederet cum domino suo, & a magistro Balduino dum curaret coquum suum, & haberet eum pro desperato, & ex aliis, quod iste morbus est pestilens, & de facili homines ex eo moriuntur, & quod est difficilis curatio istius morbi.

Super tertio refert se ad secundum.

Super quarto dixit, articulatos esse mortuos, & ex hoc morbo, generali excepto, quem nescit si ex ipso morbo obierit.

Super quinto dixit articulum verum, & quod ob defectum sensus, dixit se scire ab exemplo domestici coci domus, qui postquam erat desperatus de salute, restitutus sanitati, remansit stolidus.

Super sexto, nisi ex auditu, & super reliquis ita.

Silvester de Guaiano de Forlivio, medio juramento, deposuit ut infra:

Super primo dixit articulum esse verum, publicum, & notorium, & quod scit hoc quod publice tenetur ab omnibus.

Super secundo dixit articulum esse verum ex publica voce & fama.

Super tertio nihil scit, nisi quod audivit ex medicis.

Super

Super quarto dixit articulum esse verum, publicum & notorium, & ultra prædictos scit esse defunctum dominum Marcum Antonium Scalcum secretarium reverendissimi & illustrissimi domini cardinalis S. Crucis domini sui, ex hujusmodi morbo, & quod habebat carbunculum in coxia dextra, & quod mulier quædam nomine Catharina, quæ assistebat ei in infirmitate, paulo post infirmata est, & laboravit pluribus diebus.

Super quinto articulo dixit esse notorium & publicum.

Super sexto dixit articulum verum ex publica voce & fama, & præcipue in terra Roveretі, in qua terra audivit plures infirmos esse hoc morbo.

Super septimo refert se ad sextum.

Super octavo dixit articulum esse verum, notorium & publicum, præterquam de vino, cujus copia habetur.

Super nono habet articulum pro notorio, & quod prælati volentes recedere ab hac civitate non admitterentur in aliqua loca.

Super decimo dixit nihil scire.

Super undecimo dixit scire plures esse infirmos in hac civitate, utpote dominum Pompeium magistrum ceremoniarum, duas mulieres in quadam domo propinqua palatio reverendissimorum legatorum.

Claudius Jacobi Januensis de Ciamberico, medio juramento, deposuit ut infra.

Super primo dixit articulum esse verum & notorium, & quod vidit in uno die sepeliri quinque mortuos, quorum unum ferebatur periisse lenticulis.

Super secundo dixit intellexisse lenticulas esse pestiferas a mense citra.

Super tertio refert se ad secundum.

Super quarto dixit scire illos mortuos esse & sepultos, sed nescire si generalis & canonicus Balduinus perierunt hoc morbo vel alio, sed bene scit, quod quotidie plures moriuntur, & plurimi infirmantur. In causa scientiæ, quod vidit sepeliri multos, quos ferebatur laborasse hoc morbo, & quod est notorium & manifestum.

Super quinto dixit cognoscere coquum reverendissimi domini episcopi Saluciarum, qui ex morbo lenticularum evasit stolidus & mente captus, & quod vidit eum una dierum projicere nummos per domum.

Super sexto dixit articulum verum ex auditu.

Super septimo refert se ad supra relata.

Super octavo dixit articulum esse verum, notorium & publicum, præterquam de vino, cujus copia habetur.

Super nono & reliquis dixit nihil scire.

Catharina Mediolanensis, habitatrix in civitate Tridenti, medio juramento, deposuit ut infra:

Super primo dixit articulum esse notorium, publicum & manifestum, & quod ipsa

A a principio Februarii citra habuit quinque in manibus hujusmodi morbo laborantes, quibus adstitit gubernatrix, videlicet dominum Marcum Antonium Scalcum secretarium reverendissimi & illustrissimi cardinalis S. Crucis, Antonium de Castrovilla capitaneum, Rodulfum de Pitigliano capitaneum, Alphonsum de Pisis, & Octavianum de Romandiola, quorum tres decesserunt, & dominus ipse Marcus Antonius habebat carbunculum in crure dextro, & quod deinceps ipsa laboravit hoc morbo per xv. dies, & tandem ægre convaluit, & nunc assistit

B domino Pompeio magistro ceremoniarum, de cujus vita dubitat, quia cognoscit in eo omnia signa, quæ habebat dictus dominus Marcus Antonius.

Super secundo dixit articulum verum esse & notorium & indubitatum, & quod milites portaverunt huc morbum istum.

Super tertio refert se ad secundum.

Super quarto dixit articulum verum & notorium & publicum, & quod canonicus Balduinus contraxit morbum hujusmodi in curia sive exercitu Cæsaris.

C Super quinto dixit nescire.

Super sexto & septimo dixit nihil scire præter quam quod supra dixit.

Super reliquis dixit nihil scire.

Quibus articulis & depositionibus per dominum Claudium de la Casa concilii notarium lectis, ipse promotor exhibuit, etiam depositionem medicorum, & petiit admitti. Et reverendissimus & illustrissimus legatus præfatus, dixit alta & intelligibili voce, *Placet quod legatur aut habeatur pro lecta.* Et responderunt omnes simul: *habeatur pro lecta,* cujus tenor talis est.

D Requisiti fuimus nos Hieronymus Fracastorius Veronensis, sacri hujus concilii medicus, & Balduinus de Balduinis de Barga. Reverendissimi & illustrissimi cardinalis de Monte medicus, ab illustrissimis & reverendissimis legatis sacrosancti concilii Tridentini, ut super prava hac infectione, quæ nunc in agro Tridentino viget & grassatur, quam lenticulas seu ponticulas vocant, in scriptis fideliter deponeremus sententias nostras videlicet, quæ natura sit ejus infectionis, & unde dependeat, & quæ pericula secum trahat, & quibus magis aut minus periculosa

E sit, & utrum mutatio hujus aëris præservare homines possit, super quibus habita diligenti & matura consideratione, existimantes, & debiti nostri esse parere atque obsequi illustrissimis & reverendissimis dominis nostris, & pium consulere, ubi de vita & salute multorum agatur, concorditer & fideliter ita respondemus.

Primum quod infectio hæc reducenda est ad genus earum febrium, quæ pestilentes vocari solent, quod manifestum esse potest, si definitionem pestilentium febrium positam ab

auctoribus, Galleno præsertim in epidemiis, & in lib. de differentiis febrium, & ab Avicena cap. proprio, si etiam signa ab eisdem tradita respiciamus. pestilentem enim fœtorem vocant, quæ & contagiosa est, & plures perdit, contagiosa quidem, ad differentiam aliarum quæ putridæ sunt, non autem contagiosæ; plures vero perdentem, ad differentiam quorumdam febrium, quæ contagiosæ sunt, sed ut plurimum salubres, sicuti variolæ, & morbili vocati. Signa vero pestilentum febrium, quæ ipsi tradunt, sunt, quod illæ introrsum quidem perturbant, extra vero quieto apparent. Lenes item videntur & placidæ, maxime a principiis; sed tamen virtute labefactant, æger totus fractus sibi videtur, oculi caligant, pulsus parvi sunt & rari, sed inæquales, urinæ conturbatæ, aut quale est vinum granatorum, aut similes sanis: ægro nihilominus tendente ad mortem, excrementa corrupta, liquida, fœtentia tum apparent, aut abscessus & bubones circa emundatoria & parotides, circa aures, aut maculæ in dorso & in brachiis, quales lenticulæ sunt vel puncturæ pulicum. quæ si recte consideremus, videmus febres has, quas lenticulas vocant, prædicta omnia præ se ferre. Nam & contagiosæ sunt, licet non ita subito & de facili, sicut quædam aliæ pestilentes febres, plures etiam perdunt, ut longe experientia, & hic videmus, & alias vidimus in multis locis, sicut anno MDXXVIII. Habent item omnia alia prædicta signa circa virtutem, circa fractionem, circa pulsum, circa urinas, & excrementa, sed illud potissimum quod apparent fere omnibus maculæ circa dorsum & brachia & pectus, quæ lenticulis aut puncturis pulicum similes sunt. Quare nemini dubium esse debet, quin febres hæ ad genus pestilentum reduci debeant. verum cum multi gradus inter illas sint, & differentiæ multæ, istæ quidem non exacte pestilentes & sævæ sunt, sed in primis gradibus pestilentum constitutæ, inter quas & sui etiam gradus sunt, & aliæ minus, aliæ magis contagiosæ & sævæ cernuntur. Consistit autem malignitas earum in modo quodam putrefactionis malæ, quæ valde larga & profunda est ac sordida, ut plurimum in massa sanguinis facta, in qua seminaria quædam gignuntur, quæ ad alium delata, contagionem atque infectionem consimilem inferunt, quæ animæ & spiritibus tamquam venenum quoddam inimica plurimum est. Fit autem mala illa & sordida putrefactio, interdum quidem in nobis primo, interdum extrinsece concipitur, quandoque quidem ab uno in alium recepta, quandoque ab aëre in quo seminaria consimilia putrefactionis gigni solent, quoniam & aër ipse diversimode corrumpi consuevit. Quare attractus & per anhelitum, & per venas immittit seminaria in nos, unde mala illa & contagiosa accidit

A putrefactio. Videtur autem quæ nunc viget infectio ex aëre potissimum dependere, cujus signum est, quod ubique jam & in hac civitate, & in vicis & in villis late grassatur, quod nec in contagione unius ab alio, nec in particularem aliam dispositionem referri potest; sed in aërem solum. Pericula autem quæ secum trahit hæc infectio satis manifesta sunt. Nam primum febris ex qualibet levi causa & occasione innascitur, ex qua ut plurimum homines pereunt, & qui evadunt surdi remanent, alii sine memoria, alii obtusi ingenio. Sunt autem in periculo alii magis, B alii minus: magis, qui vel natura vel usu humidiores sunt & immundi victus, qui latorum pororum, qui negotiorum multorum sunt, & sanguinem agitant; sed quod maxime considerandum est, magis videntur periclitari nobiles & delicati, quam plebs, quod contra fit in veris pestilentibus, in quibus plebs magis periclitatur, quam nobiles. causa diversitatis est, quod pestilentia magis concipitur ab uno in alium, minus autem ab aëre. In hac autem infractione e contra fit. In pestilentia igitur plebs propter pau- C pertatem & incommoditatem multorum & necessitatem conversandi magis patitur, quia magis resistit propter robur & fortitudinem corporis, minus autem nobiles, utpote delicati. Propter quod nobiles periclitantur magis. quapropter promtum est unicuique videre quam salutaris esse possit mutatio aëris. Atque hæc sunt, quæ nobis super quæsitis respondenda visa sunt. In quorum fidem manu propria subscripsimus.

Ego Hieronymus Fracastorius manu propria subcripsi.

D Ego Balduinus de Balduinis manu propria subscripsi.

Die 10. Martii MDXLVII. Tridenti in ædibus residentiæ reverendissimorum & illustrissimorum dominorum legatorum sacrosancti concilii in mei notarii præsentia, & honorabilium virorum domini Ambrosii Monticolæ presbyteri Lunensis Sarzanensis diœcesis, & domini Ludovici Mingotii laici Britonoriensis testium ad hoc specialiter vocatorum, magnificus & egregius artium & medicinæ doctor D. Hieronymus Fracastorius supra-E scriptus, ipsius sacri concilii medicus, conductus & stipendiatus recognovit, medio juramento, manu tactis scripturis, supradictam depositionem, & manum suam in ea appositam, & confirmavit & ratificavit omnia in ea depositione contenta esse vera, & se illam depositionem fecisse pro veritate, & nulla alia causa, remoto a se omni humano affectu. addendo insuper hæc verba, videlicet *Jo. quiro sopra queste litere che chi mi donasse cento scudi il Giorno non starei, qui un mese & chi ci stara se ne pentira.*

Eisdem die anno, loco & testibus magnificus & egregius artium & medicinæ doctor

D. Balduinus de Balduinis medicus familiaris & domesticus reverendissimi & illustrissimi domini cardinalis de Monte legati sacrosancti concilii recognovit, depositionem suprascriptam & manum suam, jurans ad sancta Dei evangelia, contenta in ea vera esse, & se ea dixisse & dicere pro veritate, & quia sic dictat conscientia sua, & pro exoneratione conscientiæ suæ.

Successive ipse reverendissimus & illustrissimus cardinalis de Monte, præsidens & legatus præfatus, versus ad ipsos patres dixit: reliquum est, ut nunc super decreto ex mente majoris partis patrum concepto & formato, sententias vestras libere dicatis; & nulla mora interposita, legit alta & intelligibili voce decretum ipsum subsequentis tenoris:

Placet ne vobis decernere & declarare de hujusmodi morbo ex præmissis & aliis allegatis, ita manifeste & notorie constare, ut prælati in hac civitate sine vitæ discrimine commorari, & in ea idcirco inviti minime retineri possint & debeant. Itemque attento recessu multorum prælatorum, post proxime præteritam sessionem, & attentis protestationibus aliorum quam plurium prælatorum in congregationibus generalibus factis, hinc omnino timore morbi abire volentium, qui juste detineri non possunt, & ex quorum discessu concilium vel dissolveretur, vel ex paucitate prælatorum bonus ejus progressus impediretur, & attento etiam imminenti periculo vitæ, & aliis causis per aliquos ex patribus in ipsis congregationibus allegatis, utpote notorie veris & legitimis. Placetne vobis similiter decernere & declarare pro conservatione & prosecutione ipsius concilii, securitate vitæ ipsorum prælatorum, concilium ipsum ad civitatem Bononiensem, veluti ad locum magis paratum, salubrem, & idoneum pro tempore transferendum esse, & ex nunc transferri, & ibidem sessionem jam indictam statuta die XXI. Aprilis celebrandam esse & celebrari, & successive ad ulteriora procedendum, donec SS. domino nostro & sacro concilio expedire videbitur, & ad hunc seu alium locum, communicato etiam consilio cum invictissimo Cæsare, Christianissimo rege, & aliis regibus & principibus Christianis ipsum concilium reduci possit & debeat.

Quo decreto lecto, unusquisque etiam interrogatus singulariter a me Angelo Massarello secretario concilii, una cum domino Claudio de la Casa ipsius concilii notario, dixit alta & intelligibili voce sententiam in hunc qui sequitur modum, videlicet: *Reverendissimis & illustrissimis dominis præsidentibus & legatis placet decretum, & omnia alia adjuncta & probata, tamquam vera & legitima approbant.*

Reverendissimus cardinalis Giennensis dixit, non sufficere allegata per promotorem, quia eorum majorem partem scit esse falsa,

A fit contra jus translatio, cum nulla sit causa legitima esse: transferendum in eamdem provinciam, si esset transferendum, juxta formam concilii Constantiensis. Quare protestatur se non assentiri translationi. Posset tamen sessio prorogari.

R. D. archiepiscopus Spalatiensis: *Placent decreta.*

R. D. archiepiscopus Turritanus dedit cedulam infrascripti tenoris videlicet: *Quia proposita translatio concilii ad civitatem Bononiæ ab hoc loco, in quo legitime in Spiritu sancto congregatum & inchoatum extitit, videtur mihi coram Deo verisimiliter allatura*
B *scandalum, & perturbationem reductioni errantium Germanorum & paci & unitati ecclesiæ, hæresumque illarum exstirpationi, propter quod conventus in hoc præcipue loco celebratur a sacri imperii ordinibus acceptato, id quod maxime hoc tempore speratur pro eo quod pacata & intacta provincia, jam rerum potitur catholicus imperator & ad religionis præsertim negotia de quibus agimus, diætam indixit, cui vel hoc nomine parum commodos non dubito nos futuros, nedum nobis ipsis importunos, cum hoc præsertim tentari videam sine scientia & vo-*
C *luntate SS. Romani pontificis: quo mandante huc convenimus, cujus speciale oraculum res hujusmodi desiderabat. Ideo non probatur mihi, nec placet, sed neque credo de jure licere hoc patribus, inconsulta sua sanctitate præfata, & propter rationabilem contradictionem etiam minoris partis, præsertim quia numerus non in tantum excedit, ut excludat alias juridicas considerationes, quas non impedit modicus excessus in numero, in quo neque in multitudine, sed ratione vincendum, & alias timori ac saluti patrum per prorogationem indictæ sessionis ad*
D *certum tempus, vel ad beneplacitum sanctitatis suæ, & sanctæ synodi, citra concilii dissolutionem vel coactionem opportunius poterat esse consultum, etiamsi causa contagionis prætensa legitima foret & juridice ac mature discussa fuisset, nec in controversiam vel dubium verteretur.*

R. D. archiepiscopus Antibarensis: *Placent decreta omnia.*

R. D. archiepiscopus Materanus: *Placent decreta omnia.*

R. D. archiepiscopus Naxiensis: *Placent*
E *omnia decreta.*

R. D. archiepiscopus Upsalensis: *Placent decreta.*

R. D. archiepiscopus Panormitanus: *Non placent quousque papa & imperatoris voluntas habeatur.*

R. D. archiepiscopus Armacanus: *Placent decreta cum clausulis adjectis.*

R. D. episcopus Senogalliensis dixit: *probo decretum & translationem ad beneplacitum SS. domini nostri, & hujus sacri concilii ob urgentem necessitatem, adhibito, si opus est, singulari cujusque nostrum juramento huc reverten-*

di, quandocumque suæ sanctitati & sacro concilio pro rebus religionis videbitur expedire, si quomodo possimus reverendissimos dominos Hispanos fratres nostros inducere ad conveniendum nobiscum. quod si nolunt, & ex hoc timendum sit de aliquo schismate, censerem quod potius hic moreremur omnes, quam quod hodie occasionem schismatis præberemur in ecclesia Dei.

R. D. episcopo Asculano placent decreta.

R. D. episcopo Feltrensi placet decretum quo ad omnes partes, neque concilium Constantiense obstat, cui derogari potest.

R. D. Aciensi de Nobilibus placent decreta, neque derogatur concilio Constantiensi, cui jam derogatum est.

R. D. episcopo Militensi placet decretum.

R. D. episcopo Iserniensi placet decretum.

R. D. episcopo Placentino placet decretum.

R. D. episcopo Torcelanensi placet decretum.

R. D. episcopo Gaddicensi *placuisset quod antequam de translatione concilii quicquam deliberatum esset, quod humilitate & reverentia, quam summo pontifici D. N. debemus, sanctitatem suam consuluissemus: tamen si reverendissimi domini præsidentes mentem suæ sanctitatis sciunt, sum in sententia patrum, qui volunt concilium Bononiam transferri.*

R. D. episcopo Sibiniensi placent decreta.

R. D. episcopo Fesulano non placet concilium transferri.

R. D. episcopo S. Marci non placet, quia causa non est justa, deditque infrascriptam cedulam videlicet: *Ego persisto in hesterna sententia, & dico me nullo pacto assentiri huic translationi, propterea quod causa non videtur justa & idonea, & quia fit inconsulto domino nostro, inconsulto Cæsare, & Christianissimo rege.*

R. D. episcopo Albensi placet decretum, quia causa translationis est manifesta, nec obstat concilium Constantiense.

R. D. episcopo Vasionensi placent omnia decreta.

R. D. episcopo Portuensi placet mansio hic vel translatio, dummodo patres conveniant.

R. D. episcopus Bossonensis non probat causam translationis, & personæ examinatæ sunt suspectæ, & propterea non placet translatio, quia non constat de voluntate papæ, de qua si constaret, placeret.

R. D. episcopo Emoniensi placent omnia decreta.

R. D. episcopo Castelli-maris non placet, quia reverendissimi domini legati, non ostenderunt habere potestatem transferendi, & permanentes sunt obedientes suæ sanctitati, & placet sententia reverendissimi domini cardinalis Giennensis, & repetit ea quæ heri dedit in congregatione. Si autem constaret de mandato SS. domini nostri, obediret.

R. D. episcopo Tarvisino placet decretum.

R. D. episcopo Parentino placent omnia.

R. D. episcopo Motonensi coadjutori Veronensi placet decretum.

R. D. episcopus Agathensis non probat, nec reprobat, persistendo in voto hesterno. Hoc tantum optat, ut synodus faciat id quod ecclesiæ & reipublicæ Christianæ expediens est.

R. D. episcopo Saluciarum placet decretum in omnibus dicenti: *Judico ex notorio, quod nulla egeat probatione: ex abundanti tamen probo informationes promotoris, auctoritatem SS. domini nostri agnosco & veneror in reverendissimis dominis legatis. Nullam aliam necessariam de jure puto, præter assensum majoris partis patrum cum ipsis reverendissimis dominis legatis, censeoque derogandum quibuscumque in contrarium facientibus ex abundanti.*

R. D. episcopo Lancianensi non placet, cum non sit causa legitima, præsertim sine constitutione SS. domini nostri, & reverendissimi legati non habeant potestatem.

R. D. episcopo Siracusano non placent informationes sumtæ per promotores, quia non sunt veræ, neque placet decretum, quousque non videro mandatum suæ sanctitatis, cui est paratus obedire, deditque cedulam infra scripti tenoris videlicet: *Heri dixi sententiam meam in generali congregatione, quam etiam scriptam tradidi, & in eadem quoque persisto, videlicet quod nullo modo placet translatio concilii, cum nulla subsit causa legitima, seu legitime probata. & quæ allegatur est levissima, cum revera pauci infirmantur in civitate ista, & ex illis quasi nullus moritur. Nam rem agimus magnæ importantiæ de statu totius Christianæ religionis. Et si concilium hoc est per tot annos desideratum, & tantis laboribus tandem per sanctitatem domini nostri congregatum, accedente etiam consensu & voluntate Cæsareæ majestatis, & Christianissimi regis, & aliorum principum Christianorum, nullomodo debuit ita præcipitanter transferri, nisi prius consulto SS. domino nostro pontifice Romano, & Cæsarea majestate, & reliquis principibus Christianis, quod per breve tempus fieri poterat. Propterea nisi consulatur sanctitas domini nostri, Cæsarea majestas, Christianissimus rex, & reliqui principes Christiani, ea via qua de jure possum & debeo, protestor me non consentire recessui, nec translationi, nec mutationi concilii.*

R. D. episcopo Milovensi Ferreto placet decretum.

R. D. episcopo Corsulano placet decretum.

R. D. episcopo Bellicastrensi placet decretum, quia est informatus de hoc morbo, qui maxime viget.

R. D. episcopo Pacensi non placent informationes promotoris, neque translatio, præ-

sertim cum non constet de mandato pontificis, & est in sententia reverendissimi cardinalis Giennensis.

R. D. episcopo Astoricensi non placent probationes, quia non sunt factæ auctoritate judiciali. Neque placet translatio cum non appareat de voluntate sanctissimi domini nostri, neque placet locus quo transfertur, quia non est liber. Quod si aliter constaret de voluntate sanctissimi, est paratus obedire.

R. D. episcopo Britonoriensi placent omnia, & placet sententia R. D. Saluciarum, vicarii SS. domini nostri.

R. D. episcopus Aquinas dixit: *Si vera sunt quæ recitata sunt de morbo, placet decretum.*

R. D. episcopo Pisauriensi placent omnia, quæ juridica esse censeo.

R. D. episcopus Oscensis est in sententia domini cardinalis Giennensis & ceterorum protestantium.

R. D. episcopo Famagustano placent omnia.

R. D. episcopo Caprulanensi placet decretum.

R. D. episcopo Vigorniensi placet decretum.

R. D. episcopo Albiganensi, quia causæ sunt notoriæ, placent omnia.

R. D. episcopo Calaguritano non placet decretum, & causa non est sufficiens in re tanti momenti, maturius esset deliberandum, & non ita timide & præcipitanter procedendum.

R. D. episcopus Canariensis dixit: *Numquam placuit, neque placet, quia causa non est sufficienter probata, & quia neque papa, neque Cæsar fuerunt consulti; quare expectetur, donec ipsi consulantur, ad minus per octo dies.*

R. D. episcopo Narniensi placent omnia.

R. D. episcopo Aliphanensi placent omnia recitata tamquam juridica.

R. D. episcopo Minoriensi placet decretum & omnia recitata, tum propter multas rationes adductas a multis patribus, quibus translatio placet, tum multo magis propter rationes adductas a contradicentibus.

R. dominis Luciano & Chrysostomo abbatibus congregationis Montis-Cassinensis placet decretum.

R. D. generali Prædicatorum placet decretum.

R. D. generalis S. Augustini dixit: *Causa allegata per promotorem vera sunt, ideo placet decretum.*

R. D. generali Servorum placet decretum.

Quæ quidem sententiæ fuerunt per me alta & intelligibili voce singulariter numeratæ & recitatæ, ita ut quilibet ex patribus audierit & recognoverit, & iterum approbaverit & ratificaverit sententiam suam, & ex sententiis ipsis sic numeratis repertum fuit, A quod decretum ipsum ex quinquaginta & sex patribus placuit omnibus, quatuordecim tantum exceptis, & eorum aliquibus, ex ea maxime ratione, quod assererent non constare de voluntate SS. domini nostri, & translationem non posse fieri a solo concilio, affirmando, quod, si constaret de voluntate sanctitatis suæ, consentirent. Et quandocumque constabit, erunt parati obedire. Aliqui etiam ex ipsis dixerunt concilium fuisse indictum per sanctitatem suam, communione habita cum Cæsare, & quod Cæsar ipse ægre ferret.

B Quibus auditis, reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte præsidens & legatus prædictus, alta & intelligibili voce dixit hæc verba videlicet: *Quoniam aliqui in congregationibus generalibus asserebant nos legatos & præsidentes non habere mandatum a SS. domino nostro ad hanc translationem; ideo ut nemo de cetero possit quovis quæsito colore prætendere ignorantiam de potestate nostra, & eo prætextu non parere præsenti decreto, producimus & exhibemus hanc bullam, quam ab initio nostræ legationis penes nos habuimus semper, & noluimus eam hactenus propalare, ut omnes cognoscant, & manu* C *tangant, quantum semper voluerimus omnes patres esse liberos in sententiis dicendis, & quanta animi sinceritate ac puritate gesserimus nos semper in directione sacri concilii. Legatur ipsa bulla, & deinde declarabimus mentem nostram.*

Et statim per dominum notarium fuit mihi Angelo secretario consignata bulla, quam legi alta & intelligibili voce, cujus quidem bullæ tenor sequitur & est talis:

PAULUS *episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri* JOHANNI MARIÆ *episcopo Prænestino, & dilectis filiis* MARCELLO *tituli* D *S. Crucis in Jerusalem presbytero, ac* REGINALDO *S. Mariæ in Cosmedim diacono cardinalibus nostris & apostolicæ sedis legatis de latere, S. & A. B. Regimini universalis ecclesiæ, meritis licet imparibus, disponente domino, &c.* ut supra pag. 1049.

Qua bulla sic lecta, statim præfatus reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte præsidens & legatus dixit: *Nos tam hujus bullæ virtute & vigore ac speciali dispositione, quam nostræ legationis & præsidentiæ auctoritate, ac tam conjunctim quam separatim, & alias etiam, si opus sit, tamquam* E *episcopi & cardinales omni meliori modo hujusmodi translationem concilii ad civitatem Bononiæ, juxta sententias majoris partis patrum inhæremus, & eam approbamus, & ratificamus, gesta, facta, & deducta per dominum promotorem admittentes, & omnibus inhibentes sub pœnis in ipsa bulla contentis, ne quid contra translationem hujusmodi attentare præsumant, & mandantes, ut in dicta die* XXI. *Aprilis ad sessionem celebrandam in civitate*

A *Bononiæ comparere debeant, nec de voluntate SS. domini nostri, aut indignatione Cæsaris dubitandum videtur, cum non sit verisimile sanctitatem suam esse tam crudelem, & similiter majestatem suam, ut velint patres ita in aliquo circumscriptos permanere, ut etiamsi eis vitæ periculum immineat, ex ipso loco discedere non possint, & se ad locum salubriorem & commodiorem transferre. Nam neque divina, neque humana jura id volunt, & omnibus animantibus est a natura tributum, ut se vitamque suam tueantur, & ideo dicimus & declaramus translationem ipsam concilii ad civitatem Bononiæ esse legitime factam & subsistere,* B *& hic deinceps nullum esse concilium.*

Tunc idem Dominus promotor rogavit omnes notarios & protonotarios, ut de præmissis unum vel plura instrumentum vel instrumenta conficerent. Quibus expletis, cantatus fuit hymnus, *Te Deum laudamus*, & unusquisque depositis paramentis ad propria remeavit.

Nomina vero propria eorum qui interfuerunt suprascriptæ translationi, sunt infrascripta, videlicet.

Sacri concilii præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus D. Johannes Maria episcopus Prænestinus de C Monte.

Reverendissimus & illustrissimus D. Marcellus Cervinus tituli S. Crucis in Jerusalem presbyter, Politianus.

S. R. E. cardinales sacri concilii præsidentes & legati apostolici de latere.

Cardinales.

Reverendissimus & illustrissimus D. Petrus Pacceus S. R. E. presbyter Giennensis, Hispanus.

D *Archiepiscopi.*

R. D. Andreas Cornelius archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

R. D. Salvator-Alexius Sassarus archiepiscopus Turritanus, Hispanus.

R. D. Ludovicus Chieregatus archiepiscopus Antibarensis, Vicentinus.

R. D. Johannes-Michael Sarrassenus archiepiscopus Materanus & Acherontinus, Neapolitanus.

R. D. Sebastianus Lecatula archiepiscopus Naxiensis, Græcus.

R. D. Olaus Magnus archiepiscopus Upsalensis, Gothus. E

R. D. Petrus Tagliavia archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

R. D. Robertus Vauchop archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

R. D. Marcus Vigerius episcopus Senogalliensis, Savonensis.

R. D. Philos Reverella episcopus Asculanus, Ferrariensis.

R. D. Thomas Campegius episcopus Feltrensis, Bononiensis.

R. D. Benedictus de Nobilibus episcopus Acciensis, Lucensis.

R. D. Quintus de Rusticis episcopus Militensis, Romanus.

R. D. Antonius de Trumais episcopus Iserniensis, Forliviensis.

R. D. Cathelanus Trivultius episcopus Placentinus, Mediolanensis.

R. D. Hieronimus Fuscherus episcopus Torcellanus, Venetus.

R. D. Hieronymus de Theodolis episcopus Gaddiensis, Foroliviensis.

R. D. Johannes-Lucius Staphileus episcopus Sabiniensis, Dalmatus.

R. D. Bracius Martellus episcopus Fesulanus, Florentinus.

R. D. Coriolanus Martiranus episcopus sancti Marci, Neapolitanus.

R. D. Hieronymus Vida episcopus Albensis, Cremonensis.

R. D. Jacobus Corterius a Prato episcopus Vasionensis, Romanus.

R. D. Baldazar Limpus episcopus de Portu, Portugalensis.

R. D. Baldassar de Heredia episcopus Bossanensis, Hispanus.

R. D. Alexander de Ursis episcopus Emoniensis, Venetus.

R. D. Johannes Fonceca episcopus Castellimaris, Hispanus.

R. D. Georgius Cornelius episcopus Tarvisinus, Venetus.

R. D. Johannes Campegius episcopus Parentinus, Bononiensis.

R. D. Ludovicus Simoneta episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

R. D. Aloysius Lippomanus episcopus Motonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

R. D. Claudius de la Guische episcopus Agathensis, Gallus.

R. D. Philippus Archintus episcopus Saluciarum, vicarius papæ in Urbe, Mediolanensis.

R. D. Johannes Salazar episcopus Lancianensis, Hispanus.

R. D. Hieronymus de Bononia episcopus Siracusanus, Siculus.

R. D. Egidius Falsetta episcopus Caprulanus, Cingulanus.

R. D. Richardus Patus episcopus Vigorniensis, Anglicus.

R. D. Marcus Maliperus episcopus Corsulanus, Venetus.

R. D. Jacobus Jacobellus episcopus Bellicastrensis, Romanus.

R. D. Franciscus Navarra episcopus Pacensis, Hispanus.

R. D. Didacus de Alga episcopus Astoricensis, Hispanus.

R. D. Thomas Casellus episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

R. D. Galeacius Florimantius episcopus

Aquitanensis, Suessanus.

R. D. Petrus de Augustinis episcopus Oscensis, Hispanus.

R. D. Philippus Bonus episcopus Famaugustanus, Venetus.

R. D. Johannes-Baptista Cicada episcopus Albiganensis, auditor cameræ apostolicæ, Januensis.

R. D. Bernardus Diaz episcopus Calaguritanus, Hispanus.

R. D. Georgius Costagnola episcopus Milonensis, Græcus.

R. D. Petrus Donatus Cesius episcopus Narniensis, de Cesis.

R. D. Antonius de Cruce episcopus Canariensis, Hispanus.

R. D. Sebastianus Pighinus episcopus Aliphanus, Regiensis.

R. D. Ambrosius Catherinus episcopus Minoriensis, Senensis.

Abbates.

R. D. Lucianus abbas Pomposiæ Ferrariensis, Mantuanus.

R. D. Chrysostomus abbas S. Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales Ordinum.

R. P. Franciscus Romeus generalis Prædicatorum, Aretinus.

R. P. Hieronymus Seripandus generalis Eremitarum S. Augustini, Neapolitanus.

R. P. Augustinus Bonucius generalis S. Mariæ servorum, Aretinus.

Ego Angellus Massarellus sacri concilii secretarius & pronotarius apostolicus, manu propria subscripsi in fidem præmissorum, &c.

NOMINA, COGNOMINA & patriæ prælatorum qui interfuerunt præsenti concilio.

Præsidentes & legati.

Curtembrochius. Massarellus.

Reverendissimus & illustrissimus DD. Johannes Maria episcopus Prænestinus de Monte, Aretinus, semper & ubique præsens.

Reverendissimus & illustrissimus D. D. Marcellus tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbyter, Cervinus, Politianus, semper & ubique præsens.

Reverendissimus & illustrissimus D. D. Reginaldus S. Mariæ in Cosmedim diaconus, Polus, Anglicus, hinc recessit ante quintam sessionem, S. R. E. cardinales, sacri concilii præsidentes & apostolici de latere legati.

Cardinales.

Reverendissimus & illustrissimus D. D. Christophorus Madrucius, tituli S. Cæsarei in palatio presbyter cardinalis, & episcopus Tridentinus, & administrator Brixiensi. Hic post quintam sessionem non comparuit in concilio.

Reverendissimus & illustrissimus D. D. Petrus Paceccus S. R. E. presbyter cardinalis, & episcopus Giennensis, Hispanus, creatus ante secundam sessionem, Tridenti semper præsens.

Oratores & procuratores invictissimi domini, domini Caroli V. Romanorum imperatoris, ac Hispaniarum, &c. regis.

Illustris D. Dom. Didacus Hurtadus de Mendocia Hispanus, hic fuit in quarta sessione tantum.

Illustris D. Dom. Franciscus a Toleto Hispanus, qui fuit in tertia & quarta sessione.

Oratores & procuratores regis Christianissimi.

Illustris D. D. Claudius Durfe' præfectus provinciæ de Foresta, ac camerarius regis Christianissimi.

D. Jacobus de Ligneriis, præsidens Parisiensis.

D. Petrus Danesius præpositus de Surenis.

Oratores & procuratores serenissimi DD. Ferdinandi, Rom. Bohemiæ & Hungariæ regis.

Illustris D. Franciscus a Castel-alto Germanus.

Magnificus D. Antonius Queta U. J. doctor Tridentinus. Hi fuerunt præsentes usque ad tertiam orationem inclusive.

Archiepiscopi.

R. D. Andreas Cornelius archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

R. D. Antonius Filhioli archiepiscopus Aquensis, Gallus.

R. D. Salvator Alexius Sassanus archiepiscopus Turritanus.

R. D. Ludovicus Chieregatus archiepiscopus Antibarensis, Vicentinus.

R. D. Jacobus Cauchus archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

R. D. Franciscus Baudinus archiepiscopus Senesis, Senensis.

R. D. Michael Sarracenus archiepiscopus Materanus & Acherontinus, Neapolitanus.

R. D. Sebastianus Lecavela * archiepiscopus Naxiensis & Pariensis, Græcus. * al. Lequatula,

R. D. Olaus Magnus archiepiscopus Upsalensis, Gothus.

R. D. Petrus Tagliania archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

R. D. Robertus Vanchop archiepiscopus Armacanus, Scotus.

R. D. Julius Contarenus * archiepiscopus S. Severini. * al. Julius Sertorius.

Episcopi.

R. D. Marcus Vigerius episcopus Senogallensis, Savonensis.

R. D. Philes Roverella episcopus Asculanus, Ferrariensis.

R. D. Robertus de Croy episcopus Cameracensis, Flander. * al. Germanus.

R. D. Philibertus Ferrerius episcopus Hipporegiensis, Hipporegiensis. * * al. Pedemontanus.

R. D. Thomas de S. Felicio episcopus

* al. addit Commissarius apostolicus sacri concilii.

Cavensis, *Neapolitanus.

R. D. Christophorus de Spiritibus episcopus Cesenatensis, Viterbiensis.

R. D. Jacobus Ponzettus episcopus Malfactensis, Neapolitanus.

R. D. Thomas Campegius episcopus Feltrensis, Bononiensis.

R. D. Benedictus de Nobilibus episcopus Aciensis *, Lucensis.

* al. addit ord. Prædicat.

R. D. Quintius de Rusticis episcopus Militensis, Romanus.

R. D. Ferdinandus Pandolphinus episcopus Trojanus, Florentinus.

R. D. Alexander Campegius episcopus Bononiensis, Bononiensis.

R. D. Catalanus Trivultius episcopus Placentinus, Mediolanensis.

R. D. Antonius de Numais episcopus Iserniensis, Foroliviensis.

R. D. Leo Ursinus episcopus Forliviensis, Romanus.

R. D. Hieronymus Fuscherus episcopus Torcellanus, Venetus.

R. D. Marcus Antonius Crucius episcopus Tiburtinus, Tiburtinus.

R. D. Johannes-Lucius Staphileus episcopus Sibinicensis, Illiricus.

R. D. Alexander Picholomineus episcopus Pientinus, Senensis.

R. D. Claudius Dodeus episcopus Rhedonensis, Gallus.

R. D. Guillelmus a Prato episcopus Claromontanus, Gallus.

R. D. Aloysus Pisanus episcopus Patavinus, Venetus.

* al. Dominicus.

R. D. Marcus-*Antonius Campegius episcopus Grossetanus, Bononiensis.

* al. addit ordinis Minorum de observantia.

R. D. Dionysius *Græcus, episcopus Chironensis & Millopotaniensis. *

* al. Marius Aldigerius.

R. D. Marcus Aligerius de Columna episcopus Reatinensis, Reatinensis.

R. D. Braccius Martellus episcopus Fesularum, Florentinus.

R. D. Coriolanus Martiranus episcopus S. Marci, Neapolitanus.

R. D. Henricus Soffredus episcopus Caput-aquensis, Neapolitanus.

R. D. Hieronymus Vida episcopus Albensis, Cremonensis.

R. D. Lelius Baruffus de Pus episcopus Sarsinatensis, Britonoriensis.

R. D. Johannes-Baptista Campegius episcopus Majoricensis, Bononiensis.

R. D. Thadeus de Pepulis episcopus Carinensis, Bononiensis.

R. D. Augustinus Zannetus episcopus Sebastensis, Bononiensis.

R. D. Elizeus Theodinus episcopus Soranus, Arpinas.

* al. Romanus.

R. D. Jacobus Cortelius a Prato episcopus Vasionensis, Florentinus. *

R. D. Petrus-Franciscus Ferrerius episcopus Vercellensis, Hipporegiensis.

A R. D. Georgius Cornelius episcopus Turvisinus, Venetus.

R. D. Balthasar Sympus episcopus Portuensis, Portugallensis. *

* al. addit ord. Carmelitarum.

R. D. Balthasar de Heredia episcopus Bossanensis, Sardus.

R. D. Alexander de Ursis episcopus Emoniensis, Venetus.

R. D. Bernardus Bonjohannes episcopus Camerinensis, Romanus.

R. D. Angelus Paschalis episcopus Motulensis, * Dalmata.

* al. Mortulensis ordinis prædic. Illyricus.

R. D. Johannes Fonseca episcopus B Castellimaris, Hispanus.

R. D. Petrus Bertanus episcopus Fanensis *, Mutinensis.

* al. addit ord. Prædicatorum.

Johannes Campegius episcopus Parentinus, Bononiensis.

R. D. Ludovicus Simoneta episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

R. D. Michael Aldinus episcopus Sidoniensis * & suffraganeus Maguntinus, Germanus.

* al. Procurator reverendissimi & illustrissimi D. Roberti tituli S. Petri ad Vincula presbyteri S.R.E. cardinalis & achiepiscopi Moguntini sacri imperii Romani electoris.

R. D. Augustinus Steneus episcopus Chissamensis, Eugubinus.

R. D. Tiberius de Mutis episcopus Je- C racensis, Romanus.

R. D. Georgius Andreaccius episcopus Regiensis, Mantuanus.

R. D. Aloysius Lyppomanus episcopus Motonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

R. D. Philippus Arehintus episcopus Saluciarum, vicarius S. D. N. in Urbe, Mediolanensis.

R. D. Vincentius de Durantibus episcopus Thermularum, Brixiensis.

R. D. Andreas Senttanus episcopus Nemosiensis, Venetus.

R. D. Johannes Petrus Ferettus epis- D copus Milensis, Ravennas.

R. D. Claudius de la Guiche episcopus Agathensis, post Mirapicensis, Gallus.

R. D. Fabius Mingarellus episcopus Lucerinus * Senensis.

* al. Lucernensis.

R. D. Johannes Salazar de Burgos episcopus Lancianensis, Hispanus.

R. D. Hieronymus de Bononia episcopus Syracusanus, Siculus.

R. D. Egidius Falseta episcopus Caprulanus, Cingulanus.

R. D. Richardus Patus episcopus Vigorniensis, Anglus.

E R. D. Petrus Ghinucius episcopus Cavellicensis, Senensis.

R. D. Cornelius Mussus episcopus Bitontinus, Placentinus.

R. D. Marcus Maliperius episcopus Corsulanus, Venetus.

R. D. Jacobus Jacobellus episcopus Bellicastrensis *, Romanus.

* al. addit Commissarius apostolicus sacri concilii.

R. D. Franciscus de Navarra episcopus Pacensis, Hispanus.

R. D.

R. D. Didacus de Alaba episcopus Astoricensis, Hispanus.

R. D. Alvarus della Quadra episcopus Venusinus, Hispanus.

R. D. Thomas Casellus episcopus Britonoriensis, * Rossanensis.

* al. addit ord. Prædic.

R. D. Julius Contarenus episcopus Bellunensis, Venetus.

R. D. Galeatus Florimontius episcopus Aquinatensis, Suessanus.

R. D. Antonius * Augustinus episcopus Oscensis, Hispanus.

* al. Petrus de Augustinis.

R. D. Philippus Bonus episcopus Famagustanus, Venetus.

R. D. Johannes-Baptista Cicada episcopus Albiganensis, * Genuensis.

* al. addit: Auditor cameræ apostolicæ.

R. D. Thomas Stella episcopus Salpensis, * post Lavellensis, Venetus.

* al. addit: Ordinis Prædic.

R. D. Johannes Bernardus Diaz episcopus Calaguritanus, Hispanus.

R. D. Jacobus Nadantes episcopus Clodiensis, Florentinus.

R. D. Victor Superantius episcopus Bergomensis, Venetus.

R. D. Berengarius Gombau episcopus Calvensis, Hispanus.

R. D. Franciscus Galeanus episcopus Pistoriensis, Florentinus.

R. D. Gregorius Castagnolla episcopus Mylensis, * Græcus.

* al. Milonensis, ord. Prædic.

R. D. Petrus Donatus Cesius episcopus Narniensis, de Cesis.

R. D. Philippus Roccabella episcopus Mauratensis, Recanatensis.

R. D. Johannes Jacobus Barba episcopus Aprutinus, Neapolitanus.

R. D. Camillus Peruscus episcopus Alatrinus, Romanus.

R. D. Antonius de Cruce episcopus Canariensis, Hispanus.

R. D. Camillus Mentuatus episcopus Satrianensis, Placentinus.

R. D. Sebastianus Pighinus episcopus Aliphanensis, Regiensis.

R. D. Ambrosius Catharinus Politus, episcopus Minoriensis, * Senensis.

* al. addit: ordinis Prædic.

R. D. Pompeius de Zambeccariis, episcopus Sulmonensis, Bononiensis.

R. D. Peregrinus Fabius episcopus Vestensis, Bononiensis.

Procuratores absentium.

R. D. Claudius Zayus procurator reverendissimi & illustrissimi D D. Ottonis *Truchses* S. R. E. cardinalis & episcopi Augustensis, Sabaudus.

R. P. Ambrosius Pelargus, ordinis Prædicatorum, procurator reverendissimi D. archiepiscopi Trevirensis, sacri imperii electoris, Germanus.

Abbates.

R. D. Lucianus de Octonibus abbas Pomposiæ in Ferraria, Mantuanus.

R. D. Isidorus Clarius, abbas Pontidæ

A Bergomensis, Brixiensis.

R. D. Chrysostomus Gimilianensis, abbas S. Trini de Caieta, Calaber.

Generales ordinum.

R. D. Franciscus Romeus, generalis ordinis Prædicatorum, Aretinus.

R. D. Johannes Calvus, generalis ordinis Minorum de observantia, Corsicus.

R. P. Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarius.

R. P. Hieronymus Seripandus, generalis ordinis S. Augustini, Neapolitanus.

B R. P. Nicolaus Andetus, generalis ordinis Carmelitarum, Cyprius.

R. P. Augustinus Bonnucius, generalis ordinis S. Mariæ Servorum, Aretinus.

Doctores legum & canonum.

D. Hugo *Boncompagne* abbreviator, Bononiensis.

D. Hercules Severolus promotor concilii, Faventinus.

D. Angelus Massarellus secretarius concilii.

D. Alphonsus Zorella, Hispanus.

Petrus Naia, Hispanus.

C Martinus Teresius de Ayala, miles S. Jacobi de Spata, Hispanus.

D. Franciscus *Vargues*, Hispanus.

D. Johannes Quintana, Hispanus.

D. Johannes Velascus, Hispanus.

Theologi sæculares.

D. Franciscus Horrera, * Hispanus.

* al. Nerrera.

D. Johannes Morelli, Hispanus.

D. Andreas Navarra, Hispanus.

D. Gentianus Hervetus, Gallus.

D. Petrus Sarra, Hispanus.

D. Antonius Felicius.

D. Johannes Sarravia, * Hispanus.

* al. Saramiæ

D. Jacobus *Laynes* societatis Jesu, Hispa-

D nus.

D. Alphonsus *Salmeron* societatis Jesu, Hispanus.

D. Melchior de Bosmediano, Hispanus.

Theologi regulares ordinis S. Dominici.

F. Dominicus Sotta, Hispanus.

F. Bartholomæus Miranda, Hispanus.

F. Marcus Laureus, Calaber.

F. Hieronymus ab Oleastro, Portugalensis.

F. Gaspar de Regibus, Portugalensis.

F. Georgius de S. Jacobo, Portugalens.

al. addit: Qui tres Portugalenses missi fuerunt ad concilium a serenissimo Johanne rege Portugalliæ.

E F. Johannes de Utino, Tridentinus prior.

F. Georgius, Senensis.

F. Petrus de Alvarado, Hispanus.

F. Hieronymus, Genuensis.

F. Vincentius, Leonius. *

* al. addit: Dominicus de S. Cruce Hispanus.

Ordinis Minorum de observantia.

F. Vincentius Lunellus, Hispanus.

F. Alphonsus de Castro, Hispanus.

F. Andreas de Vega, * Hispanus.

* al. addit: Lector Salamantinus.

F. Hieronymus Lombardellus, * Brixiensis.

* al. addit: Custos provinciæ Brixiensis.

F. Clemens Januensis.

F. Johannes Consilii, * Flander.

F. Richardus Cenomannus, * Gallus.

F. Johannes Malieti, * Flander.

F. Thomas *Hasaert*, * Flander.

F. Ludovicus Carminal, * Hispanus.

F. Ludovicus * Veronensis.

F. Franciscus *Salazar*, Hispanus.

F. Clemens de Monilia, custos provinciæ Bononiensis, Genuensis. *

Conventualium.

F. Franciscus de Pattis, Siculus, Panormitanus.

F. Sigismundus de Ruta. *

F. Johannes-Jacobus de Monte-Falconis.

F. Franciscus *Visdin*, * de Ferraria.

F. Johannes de Corrigia.

F. Laurentius Fulgineus, * de Rovigo.

F. Aloysius Pignismus, de Columnia. *

F. Petrus Paulus, * de Potentia.

F. Sebastianus de Castello, Castellanus.

F. Johannes-Baptista Monclavo. *

F. Bonaventura de Castro-Franco.

F. Valerius de Vicentia.

F. Ludovicus Athesinus.

F. Julius de Placentia.

Augustinianorum.

F. Gregorius Perfectus, Patavinus.

F. Andreas Patavinus provincialis in Tarviso.

F. Silvester Vicentinus.

F. Dionysius Sigillensis, regens Paduæ, de Sigillo.

F. Gaspard Venturius, Siculus.

F. Aurelius Patavinus, de Roca-contrata.

F. Paulus de Senis. *

F. Johannes Franciscus Tarvisinus.

F. Aurelius de Contrata.

F. Marianus Rocha, Feltrensis.

F. Ambrosius de Verona.

F. Omnibonus Veronensis.

Carmelitarum.

F. Antonius Marinarius, Apulus. Provincialis Apuliæ.

F. Johannes Stephanus Facmus, Cremonensis.

F. Martinus Vastalla, Parmensis. Provincialis Romandiolæ.

F. Vicentius de Leoniis, Siculus, vicarius Panormitanus.

* *al. addit*: doctor Parisiensis, Gallus.
* *al. addit*: doctor Parisiensis.
* *al.* Jacobus Mailletus Attrebatensis
* *al.* Narsat. Tornacensis.
* *al.* Carvajalus.
* *al. addit*: Vitrarius.
* *al. addit*: Silvester de Cremona, Cremonensis
al. Sigismundus Phedrius de Diruta.
* *al.* Bisdomi.
* *al. addit*: Provincialis provinciæ S. Antonii de Padua.
* *al.* Glimonia.
* *al. addit*: Caporella.
* *al. addit.* Antonius Firsius regens Perusii, de Ponarolo. Johannes Bernerius regens Bononiensis, de Corrigio. Angelus Vigerius regens Neapoli, de Adrio. Hieronymus Girellus, Brixiensis. Bernardinus Costacciarius, de Costacciario. Philippus Brachus lector Patavinus, Faventinus. Dominicus de S. Cruce.
* *al. addit.* Constantius de Monte. Johannes *Lochel* Gallus. Adrianus Messus Rotomagensis. Stephanus de Sestino. Stephanus Consertes Brixiensis.

A F. Bartholomeus de Rovereto. *

F. Pontius Politus, Cremonensis, regens Paduæ.

F. Albertus Vicentinus, regens Venetiarum, Vicentinus.

F. Angelus * Senensis.

F. Franciscus Vita, Apulus.

F. Nicolaus Trecensis, Gallus.

F. Cornelius *de Sanizar*.

F. Guillelmus *Prot*, Gallus.

F. Johannes Maria Tridentinus.

F. Antonius de Rovereto.

Servorum.

Laurentius * de Castro Franco.

B Zacharias de Florentia. *

Laurentius Mascochius.

Ambrosius de Platina.

Marianus de Verona.

Stephanus de Aretio.

Johannes Antonius Faventinus.

Athanasius de Pursibus. *

Johannes-Baptista de Urbe-Veteri.

His adde secretarios, capellanos, cantores cursarios, &c.

Post translationem concilii ex Tridento ad civitatem Bononiensem die XI. mensis Martii, C anno Domini MDXLVII. in publica solemni sessione Tridenti, in ecclesia cathedrali decretam, reverendissimi & illustrissimi domini domini JOHANNES MARIA episcopus Prænestinus de Monte, & MARCELLUS tituli S. Crucis in Jerusalem presbyter S. R. E. cardinales ipsius sacri concilii præsidentes & apostolici de latere legati, die XII. ejusdem mensis, quæ fuit dies sabbati, una cum prælatis quam plurimis recesserunt ex dicta civitate Tridenti, arripientes iter Bononiam versus, ut juxta ipsius translationis decretum, concilium in ea civitate prosequerentur. D Quam quidem civitatem Bononiæ applicuerunt die XXV. ejusdem mensis, quæ fuit dies Annunciationis B. Mariæ Virginis. ipsi reverendissimi & illustissimi præsidentes & legati exhibuerunt theologis minoribus exemplum quatuordecim articulorum, exceptorum ex libris modernorum hæreticorum super sacramento pœnitentiæ, ut secundum morem hactenus in concilio Tridentino observatum, antequam articuli aliqui dominis prælatis & patribus ipsius concilii proponerentur, ab ipsis theologis minoribus discuterentur & exa- E minarentur.

Principium sacri œcumenici & generalis concilii Bononiensis.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-sancti. Amen. Anno Domini MDXLVII. indictione V. die vero Martis, quæ fuit XXIX. mensis Martii, pontificatus SS. in Christo Patris & domini nostri domini PAULI divina providentia papæ III. anno XIII. datum fuit principium sacrosancto œcumenico & generali concilio Bononiensi, præsidentibus in eo nomine quidem SS.

* *al.* De Graduno.
* *al. addit.* Ambrosianus.
* *al. addit.* Mazochius.
* *al. addit.* Franciscus Senensis. Hieronymus de Summa Ripa. Johannes Paulus, Mediolanensis. Hieronymus Bononiensis. Lanfranchinus Mediolanensis. Deodatus Mediolanensis. Lucas Faventinus. Julius Ferrariensis. Thadæus Florentinus. Rodulfus Florentinus.
* *al.* de Porticiis Foroliviensis.

MASSARELLUS.

domini nostri papæ reverendissimis patribus & illustrissimis dominis, dominis Johanne Maria episcopo Prænestino de Monte, & Marcello titulo S. Crucis in Jerusalem presbytero S. R. E. cardinalibus & apostolicis de latere legatis, qua die Bononiæ in domo Compegiorum, ubi ad præsens resident ipsi reverendissimi & illustrissimi domini præsidentes & legati, in loco ad congregationes habendas deputato, inceptæ fuerunt congregationes theologorum minorum, quibus propositi sunt examinandi & discutiendi articuli hæreticorum super sacramento pœnitentiæ, &c.

PRIMA SESSIO (a)

sacrosancti œcumenici & generalis concilii Bononiensis.

In nomine Jesu Christi. Amen. Anno Christianæ salutis MDXLVII. indictione v. die vero Jovis XXI. mensis Aprilis, pontificatus SS. in Christo patris & domini nostri, domini Pauli divina providentia papæ III. anno XIII. celebrata fuit prima publica sessio sacrosancti œcumenici & generalis concilii Bononiensis, præsidentibus in eo nomine ejusdem SS. domini nostri papæ reverendissimis in Christo patribus & illustrissimis dominis, dominis Johanne Maria episcopo Prenestino de Monte, & Marcello tituli S. Crucis in Jerusalem presbytero S. R. E. cardinalibus, & apostolicis de latere legatis. Mane igitur hora circiter tertia decima, ipsi reverendissimi & illustrissimi domini præsidentes & legati, ac reverendi domini prælati, nobiles, & viri ecclesiastici infrascripti convenerunt in ecclesia S. Petronii Bononiensis, in loco ad concilium celebrandum, & sessiones habendas ab ipsa sacra synodo deputato, ubi reverendus pater dominus Sebastianus Lequatula archiepiscopus Naxiensis cantavit missam solemnem de Spiritu-sancto. qua absoluta, diaconus vertens se ad sanctam synodum, dixit alta voce hæc verba: *Auctoritate apostolica dantur & conceduntur omnibus hic interessentibus septem anni & totidem quadragena de vera indulgentia, in forma ecclesiæ consueta. Orate ergo Deum pro pace & unione sanctæ matris ecclesiæ.* Deinde reverendus in Christo pater Ambrosus Catherinus episcopus Minoriensis, indutus pluviali & mitra, ascendit ambonem, habuitque orationem sive concionem ad patres satis piam & luculentam.

Reverendi in Christo patris F. Ambrosii Catharini Politi, ordinis Prædicatorum, episcopi Minorensis, oratio habita Bononiæ in sessione, ad patres concilii, XXI. *Aprilis* MDXLVII.

Curtenbrochius Cum in omni actione, tum in hac potissimum, mihi homini nec satis erudito, nec admodum in hujusmodi exercitato, de re tam seria & gravi, & coram tanto cœtu & consessu dicturo, opem divinam magnopere implorandam esse persuasum habeo, reverendissimi & illustrissimi Domini, patres amplissimi, & qui adestis omnifariam ornatissimi viri. Quapropter ante omnia de more vetustissimo ac probatissimo illam adibo Virginem & invocabo, ad cujus nomen & superi beati spiritus exhilarantur, & inferi contremiscunt. Adeste vos animis, & favete votis oranti.

O Virgo sanctissima, ac tribus præclarissimis a summo Deo, & quidem præ cunctis creaturis sublimata & honorificata nominibus, a nobis autem merito super omnes post ipsum Deum, propterea colenda ac veneranda, nempe ut sancta Mater, ut unice dilecta Filia, ut electa sponsa præcipua magni Dei. audi & dignare porrigere aures supplicanti. Ego enim te hodie per illa ingentia resurrectionis gaudia ignota mundo, quibus te jure optimo Filius tuus primam omnium & præ omnibus multo abundantius impartivit. Tu enim, tu, inquam, ausim dicere in spiritu meo, es illa mulier, quæ fracto alabastro cujus tota domus odore fragravit, sola & singulariter prævenisti ungere corpus Domini in sepulturam. qui audit intelligat: oro, obsecro, impetra mihi, ut quæ dedit bonum spiritus animo meditari, det & nunc in tam sacra concione gratiose, nec sine fructu salutari, lingua expromere & proferre. Amen.

Antequam ea eloquar, Patres, quæ ad rem præsentem magis attinere videri poterunt, operæ pretium atque opportunum duxi, tacitæ quorumdam petitioni satisfacere. Persentire enim mihi videor in hoc celeberrimo consessu adesse multos, qui de rebus concilii, quo in statu, quove in loco consistant, & cur e Tridento tam repente, tamque insperato Bononiam transmeaverit, rescire vehementer desiderent. non enim improba aut vana curiositas est, ea de re sollicitum esse, quam, cum ad religionem pertineat, nemo Christianus a se alienam debeat existimare. Verum hæc recte capi non possunt, nisi prius & quæ hujus ineundi concilii præcipua causa fuerit, & cur Tridenti potissimum intelligatur. Et causam quidem non aliam cogitare oportet, præter illam quæ fuit omnium nobilium synodorum semper potissima, nempe ut subortæ hæreses & irrumpentia schismata, pravique surrepentes abusus e medio ipsius ecclesiæ tollerentur.

Quantum vero pestilentis doctrinæ in orbem terrarum invexerunt perversorum latores dogmatum, qui e Germania prodierunt, utinam res ipsa non indicaverit plus satis. Quanta item contumacia & dolo apostolicæ sedis auctoritatem & gravissimas censuras annis pene triginta deluserint, hoc ipsum insolentes eorum protestationes, quibus ad generale concilium provocabant, abunde te-

(a) Sive octava concilii Tridentini Bononiam translati & ibidem habita.

stantur, unde & protestantium nomen sibi ipsis gloriose nec minus subdole arrogarunt, quo veteris infamiam nominis, quod ab hæresi sua sibi merito comparaverant, abolerent, ut jam non hæretici sicut prius jure, sed protestantes injuria vocentur. Et hæc est causa cur sanctissimus dominus noster concilium hoc, quod vestris oculis cernitis, Deo gratiæ sint immortales, convocari tandem jussit & congregari, scilicet ut ora loquentium impietatem obstruerentur, & ipsimet suo se laqueo captos cunctis populis ostentarent. Quod vero Tridenti potissimum, in eorum gratiam, ejusdem summi pontificis clementia, hortatu suasuque Cæsaris, ne ullam de incommoditate loci possent excusationem prætendere, factum esse nemo quantumvis peregrinus ignorat. Siquidem quæ præcipue in hoc negotio poterant a loco desiderari, illa civitas eis abunde subministrasset, sive illuc adeundi opportunitatem, sive ibi manendi commoditatem, seu denique illic agendi libere pro sua causa cuique illorum tutam securamque facultatem consideremus.

Nunc igitur quid ibi actum fuerit & quantum profecerimus, & cur loco cessimus & huc appulimus est enarrandum. Jam biennium ibi nobis elapsum est, ubi majorem anni partem nihil penitus agentes otiose contrivimus, dum frustra expectamus modo colloquiorum exitum, modo comitiorum acta Germanicorum, modo saltem catholicorum illius provinciæ præsulum, qui vehementer desiderabantur, adventum. Nam de protestantibus etsi ad concilium provocassent, nulla tamen omnino spes, quippe qui novis protestationibus, immo criminosissimis pro more suo libellis, declaraverunt, non secus ad se curam de concilio pertinuisse, ac de pauperibus cura ad Judam pertinuit proditorem. Et nos tamen interea loci quasi statuæ salis, facti illorum gratia spectaculum ac ludibrium mundo, audiebamus nostros & in faciem concionantes, ac de parabola Domini illud in nos objectantes: *Quid hic statis tota die otiosi*? Alius vero de Isaia & ad rem quidem opportunissime: *manda, remanda, manda, remanda, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi*, ita ut illud modicum jam nullum haberet modum.

Placuit ergo sanctissimo papæ nostro & sanctæ synodo, ut propositæ causæ negotium ac gnaviter ac serio peragendum susciperetur, & sic susceptum etiam sedulo ac mature perageretur; eaque dogmata anathemati subderentur, quæ nimium absurda & perniciosa, ac propterea minime ferenda censeri possent. Quam rem sancta synodus, Spiritu Dei favente, magna ex parte præstitit quam felicissime; idque prævio tanto theologorum studio ac disceptatione, tantaque disserendi libertate, ut nihil eorum quæ adversarii pro suis tuendis partibus valuissent,

A adducere fuerit prætermissum. Et nihilominus in ferendis sententiis tantus & adeo unus fuit omnium patrum consensus, ut etiam unus omnium animus videretur, opus profecto non hominum, sed Spiritus veritatis. Sicut enim maligni spiritus proprium est conjuncta disjicere & disperdere ad perniciem; ita boni spiritus est disjecta colligere & congregare in unum ad salutem; unus est enim Deus omnium & unus omnium Dominus salus nostra Jesus Christus, unus spiritus, unum baptisma, quo consignamur in illum. Quare & unam esse decet omnium Christianorum & mentem & fidem.

B Quod vero qui ex adverso pugnabant nihil fructus a catholica sanctæ synodi doctrina perceperint, neque novum neque mirum. Ubi enim gentium ulla tradit historia hujuscemodi hæresiarchas, tot animarum impios seductores & crudelissimos necatores, rediisse umquam in viam veritatis, a qua reluctante conscientia, & depravatæ voluntatis imperio, suapte sponte desciverint, ac tanto tempore ac tantopere oppugnaverint? Quis autem magister tantus qui docere possit eos qui nolint discere, immo qui se solummodo sapere, & alios docere posse sibi ipsis arro-
C gantissime persuaserint? Sicut autem non est medici, quamvis optimi, sanare ægrotum, sed curare canonice ad sanitatem; nec est oratoris quamvis præclari persuadere, sed apte dicere ad persuasionem; ita non erat sanctæ synodi aversa illa & tenebrosa hæreticorum corda ad lucem veritatis convertere, sed, quod magnifice præstitit, ipsam in conspicuo ponere veritatem, ut non corruptæ mentis homines ab ejus pulchritudine allicerentur, atque ipsam toto corde amplexarentur. Si enim Dominus omnium & ma-
D gister omnium dura illa scribarum ac Pharisæorum pectora nec sua salutari doctrina, nec potenti prædicatione, nec ingentibus beneficiis, nec innumeris benefactis potuit emollire, quid faceret synodus in his, quos nec ulla rationum momenta, nec armorum ulla potentia, hac dumtaxat parte, quantum novimus, valuit expugnare? Audite rem admirandam.

Constituti erant rei perduellionis in Deum & Cæsarem, ambobus debitam astrictæ fidei obedientiam subtrahentes, Cæsari qui-
dem injuste, Deo autem etiam impie: hujus
E rei gratia factus est concursus ad arma: maxima pars superati dederunt manus, reddiderunt quæ erant Cæsaris Cæsari; quæ autem Dei erant, hem, quæ inquam Dei erant, cur obsecro ipsi optimo, maximo, summo imperatori & omnipotenti Deo non reddiderunt? Cur inquam, nisi quia sententia Spiritus-sancti jam ligabantur, nempe illa, considera opera Dei, quod nemo potest corrigere quem ille despexerit. Utinam falsa hæc fieri possent etiam cum sanguinis mei

dispendio, quæ vir doloris simul ac veritatis expressit. Utinam plenam ac perfectam Cæsaris victoriam aliquando oculis nostris intueamur, ut plenum inde ac perfectum gaudium assequeremur, & quod a principio dixi & precatus sum publice mihi eveniret, ut cum Simeone illo sene plenus Spiritu, & velut olor albus concinerem: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace.* Non me latet immensam Dei esse misericordiam, nec ullis cohiberi limitibus. Venit & in mentem Heliæ zelus & querela errore non carens, cum dolenter ac gemens aiebat: *Domine, dereliquerunt pactum tuum, altaria tua destruxerunt, prophetas tuas occiderunt, & ego relictus sum solus.* Scio & divinum oraculum respondens: *Reliqui mihi septem millia virorum, quorum genua non sunt curvata ante Baal.* Verum utinam iterum atque iterum dicam, utinam, utinam ego tantæ sim fidei, ut decipiar, ut valeam contra spem in spem credere, cum non audierim miser divinum responsum ullum, & rem ipsam videam a viris piis jam pene deploratam & conclamatam; sed vivat Deus & exaltetur misericordia sua super judicium.

Verum utcumque res se habeat in consilio Dei, illud in dubium venire non potest, quod jam nulla nobis illorum gratia supererat ibi manendi necessitas, cum quæ ad ipsos pertinebant jam acta in synodo invenirentur, quæ si probant, jam concilium finem habet & fructum retulit, quem optabat: sin autem animati sint ut contradicant, scilicet vel ut contentiosi, vel ut censores, sciant omnes qui in hoc versantur errore, sanctam synodum rem adeo insolentem, inauditam ac penitus præposteram non posse salva sua dignitate admittere, immo nec omnino habere hanc potestatem, cui ne unam quidem syllabam de jam probata sententia mutare fas est; quam non homines, sed Spiritum Dei sanctum protulisse, si qua est fides, procul dubio est credendum.

Nec tamen propterea movebamur e loco, sed animo sederat, ut ibi negotium finem acciperet ubi erat inceptum, donec aliud placuisse Deo nobis certo certius compertum est. Cœpit enim per aëris infectionem, sicut peritissimi medici comprobarunt & contestati sunt, morbus quidam sævus & contagiosus non modo illam civitatem, verum etiam omnem circumadjacentem plagam invadere, & multos ex hac luce sufferre, ut fratrem nostrum coëpiscopum immature labe illa interceptum desideremus. Videns ergo sancta synodus & quæ ibi erant agenda pene jam acta, nec esse tutum diutius ibi commorari, quod moram periculum non pateretur, in Spiritu-sancto legitime congregata profectionem inde in hanc inclytam urbem solemniter deliberavit ac statuit, cum nullus alius locus neque certior neque aptior, saltem pro tempore, veniret in mentem. Quare & re decreta, Deo favente, itinere prospero huc appulimus, & hic adsumus hodierna die, reliquis Sancti-spiritus impulsibus obsequuturi. illi gloria, illi honor, illi gratiæ sempiternæ. Hæc enim cuncta ipsius peculiari providentia evenisse, qui rei seriem oculis propriis perspexisset, & cuncta quæ acciderunt prudenter expenderet, perfacile judicaret: sed pro eorum pio desiderio, qui rei summam non tenebant satis fuerit quæ superius bona fide recitavimus exposuisse.

Nunc ad te me verto, sancta synode, patres amplissimi, nonnulla ad ædificationem nostram, ut res ipsa postulat, eloquuturus. Fecistis vos quidem multa præclare profecto & sapienter, quidquid hostis ecclesiæ & blaterones mendaciorum fabrifactores calumnientur, scripturas sanctas, quas de sacro canone arroganter vani homines dissecuerant in suum locum & dignitatem reposuistis, apostolicas traditiones, quibus impie detrahebant, in auctoritatem vindicastis. De peccato originali, de justificatione impii, & bona parte de sacramentis, in quibus articulis perniciose aberrabant a vero, tradidistis doctrinam sanam, sanctam, lucidam, salutarem. Adjecistis & decreta plura, quæ ad reformationem Christianæ militiæ faciunt, ea præsertim quæ ad nos respiciunt, qui aliis præsumus, cum justus non modo sit accusator suiipsius in primis, verum etiam emendator. quid enim accusare prodesset, quod malignus Caïn & Judas proditor effecerunt, nisi debita & salutaris emendatio subsequeretur? Quamobrem commemoratio hæc? nolo sit ita prædicatio vestrarum laudum, ut non sit magis exhortatio, immo etiam valida incitatio, ut quod feliciter incepistis, etiam felicius expleatis, ne illud evangelicæ parabolæ valeat nostra socordia merito contra nos objectari: Ecce hi homines turrim cœperunt ædificare, nec valuerunt perficere.

Duo autem sunt quæ præcipue geruntur a nobis. Primum, declaratio veritatis eorum quæ sunt fidei: alterum exhibitio operum in ædificatione templi Dei vivi, quæ demandata est nobis. Illud primum perfacile & scripto solo præstatur. ubi enim de quavis objecta quæstione resolveritis & scripto pronuntiaveritis, hoc quidem verum esse & propterea recipiendum, illud vero falsum & idcirco rejiciendum, functi eritis officio vestro, nihil amplius a vobis desiderabitur. At non ita se res habet in altero. Non enim satis est tulisse legem, nisi lex ipsa lata etiam facto, & ab iis præsertim, qui illam tulerunt, comprobetur: veritas enim legis ipsa legis observantia est; unde tunc facere legem & facere veritatem dicimur in scripturis, cum jussa legis obtemperando servamus. Quocirca hæc mea sententia semper fuit & in

ea perfto. Tota reformationis ratio duarum A vocum significatione concluditur. Bonitas pastorum, bonitas autem, non lege quæ scripta sit in cartis digitis hominum; sed quæ scripta sit in corde digito Dei, formatur, ut pastor, ipse, inquam, pastor suis inclytis factis ostendat opus legis conscriptum intus in præcordiis suis, & exhibeat seipsum formam gregis, exemplum vivum, lucidum, efficax, ut præire possit cum Apostolo & dicere: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Ne igitur vobis aduler, ne blandiar, ne malæ suppressæ veritatis reus constituar, & dicam aliquando frustra: *Væ mihi, quia tacui*, ingenue ac libere hodie prædico vobis: Per- B severet concilium quantum placet, huc illuc transferatur quantumlibet, condantur decreta & canones quantum sapitis, adjiciantur atroces pœnæ, quantum vultis, scribantur, rescribantur, publicentur mundo quanto potestis præconio: vana hæc omnia, nisi Spiritus legem in corde nostro præscripserit. Vultis hoc in scripturis sanctis, tamquam in terso speculo inspicere & contemplari? considerate Petrum cum a Domino erigitur in pastorem, perpendite quid ab eo Dominus C roget, & quid ille versa vice respondeat. Ait Dominus: *Simon Johannis*, seu *Simon Jona*, *diligis me plus his.* Novit scripturarum peritus & nomina propria & numeros in sacris litteris non vacare mysteriis. Quod ergo ait Dominus, *Simon*, hebræa vox est, & audientem, aliis obedientem significat, quod pro subjecta materia de auditu & obedientia fidei accipiendum est. Oportet enim episcopum esse doctorem: quomodo autem docebit alios quæ sunt fidei, qui non audierit neque didicerit? aut qua fronte præcipiat aliis mandata Dei, qui ipse prius non obtemperaverit? Quod autem subjicitur *Johannis* D sive *Jonæ* scilicet filius, satis innuit ea quæ sunt gratiæ & Spiritus-sancti dona in eo requirere ac supponere, qui ad tantum munus obeundum extollitur. Johannes enim gratiam & Jonas columbam significat, in qua Spiritus-sanctus manifestatus est. Quod item rogat: *Diligis me plus his?* clare ostendit, quod a pastore non quamlibet & vulgarem, sed egregiam, qua præstet ceteris, caritatem reposcit. Quod vero idem non semel aut bis, sed & tertio rogitat, eo ternario numero in primis perfecto, tacite in- E dicat statum pastorum statum esse perfectionis, non quod in eo ad perfectionem tendatur, qualis est monachorum, sed quod ab eo jam perfecta caritas exigatur. Denique quod ter rogatum Petrum, ter quoque de suo amore respondentem atque testantem inducit scriptura, tacite admonet illum in exemplum cunctis proponi, ut in eo discant quales primum esse eos oporteat, qui velint ovium Christi curam non temere neque insipienter suscipere.

Hoc autem plane cernens scrutator elegans scripturarum divus ille Bernardus, hunc locum & sermonem suum in nos convertens, in hunc modum spiritu concitatus aiebat: Audite, o amici sponsi, si modo, amici. At parum dixi amici, amicissimi sint oportet, qui privilegio tantæ familiaritatis donantur, non otiose toties repetitum est, Petre amas me, in commissione ovium, ac si illi dixisset JESUS, nisi testimonium tibi perhibeat conscientia in Spiritu-sancto quod me ames, & valde perfecteque me ames plusquam tua, plusquam tuos, plusquam te ipsum, ut hujus repetitionis meæ numerus impleatur, noli suscipere curam hanc, neque te de ovibus meis intromittas, pro quibus meus sanguis effusus est. Terribilis sermo, & qui possit fide susceptus quorumvis impavida tyrannorum corda concutere. Hæc ille vir Dei sanctus. Nec turbetur quisquam quod tertio interrogatus Petrus tristitia affectus esse describitur. aliquid enim humanum passum fuisse haud dubium est; non quod de suo amore in JESUM dubitaverit; aut si fortasse motus aliquantulum dubitationeque affectus fuerit, illi cesserit, ac non confestim propulerit: alioquin quomodo tam vehementer confirmasset id quod prius, & hoc ante faciem veritatis jurejurando? Potius ergo sub intelligens quod illa tertia interrogatione Dominus opus maximæ caritatis exigebat ab eo, nimirum ut animam suam poneret pro ovibus suis, promtus ille quidem spiritu respondit, Domine tu omnia nosti, tu scis quod amo te: infirmus autem adhuc carne non valuit non tristari, cum & ipse Dominus pavore mortis etiam tristis factus est usque in finem vitæ. Sed missa hæc faciamus quæ speculationis sunt; carpamus potius de exemplo fructum salutis.

Huc ergo tandem omnia redeunt, patres, totum reformationis opus in electione bonorum pastorum consistere, ætas matura, doctrina sana, vita proba, odorque vitæ bonus, & horum evidentia atque publicum testimonium sanctam perficiunt electionem. Nunc igitur tentet unusquisque vestrum, & probet seipsum coram Deo, & videat num tantum in seipso agnoscat, út cum Petro dicere valeat de corde puro & conscientia bona & fide non ficta: Domine, tu omnia nosti, tu scis quod amo te plusquam mea, plusquam meos, plusquam meipsum, hoc est plusquam animam & vitam meam. O ter felix, o ter beatus, qui se talem exhibere potuerit ante Deum. huic Dominus qui resurrexit a mortuis, qui gloria & honore coronatus sedet in dextera majestatis in excelsis, occurret obviam, comitatus ingenti multorum millium angelorum exercitu & sanctorum frequentia, & extensis brachiis placide, blande ac festive illum excipiens, & comiter amplexus dicet, *Euge serve bone &*

fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam intra in gaudium Domini tui: eum vero qui deprehensus fuerit aliter affectus, hoc est sui ipsius & suorum amator plus quam Christi, eheu quantum putamus objurgationum, quantum exprobationum auditurum, & quam atrox ac terribile judicium subiturum! Mementote sententiarum Domini, *Cui multum datum est, multum quaeretur ab eo.* Considerate scripturam veterem; *Lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli: a Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.* Quis nesciat hunc lapidem esse JESUM CHRISTUM, & lapidem quidem aedificationis, sanctificationis & vitae; sed his qui obedientia honorificaverunt eum, ceteris vero, petram, scandali in ruinam, in captionem & retributionem aeternam.

Verum refugit animus, patres, neque enim decet in diebus laetitiae adeo tristia & horribilia prosequi, pascha Domini sanctum est: nolo quemquam esse hodie expertem sermonis mei, ut spem bonam ac solatium spirituale quisque concipiat. Gaudeat ergo justus, quia ereptus est a potestate tenebrarum: venit in regnum filii dilectionis suae, & transiit a morte ad vitam. Verum cum tremore adhuc & timore suam operetur salutem, quia adhuc ei grandis restat via, & perseverantem manet corona. Exultet jam perfectus in justitia, qui multis exantlatis laboribus ac periculis, & jam devictis hostibus, se properare novit ad palmam, quia jure optimo sibi arrogare potest illa apostoli verba & usurpare tamquam sua: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiae quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Non desperet peccator, quia jam princeps mundi hujus ejectus est foras, nec quemquam tenere sua vi potest renitentem. Eripiat igitur seipsum cito de ore tanti leonis, nec diu moretur in viam redire justitiae, ne irritet spiritus bonitatem, dum nimia obduratione contemnit. Non latet nos habere advocatum apud Deum patrem, Christum justum, habere & eumdem pontificem, pium, misericordem, secundum legem vitae insolubilis, ut sit sacerdos in aeternum. Et tamen illud cavendum, ne pereat nobis illud hodie, hoc est tempus illud acceptabile & dies salutis, ut subtracto sole maneamus in tenebris. Resipiscat ergo etiam incredulus & infidelis, quia qui dicto de tenebris ab initio lucem excussit, potens est & extinctam in corde mortali lucem denuo excitare, modo ipse luci non faciat contumeliam, diligendo magis tenebras quam lucem ipsam. Redeat contumax qui ab apostolico seipsum consortio, & a sinu suae sanctae matris ecclesiae segregavit: quoniam Dominus jam incredulum sed redeuntem Thomam in ea die non expulit, sed ostendens illi manus & latus, & ad contrectandum praebens, e duro illo pectore verbum illud confessionis fidelis elicuit, *Dominus meus, & Deus meus.* Neque vero hoc misericordiae genus in Thoma finitur. quae enim scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, ut hinc viri boni patientiam, inde pravi fiduciam capiant in spem resurrectionis aeternae. Quid ergo nunc superest, nisi ut finem dicendi faciam? Et si quid ego plantavi hodie, aut si quid rigavi, coelestis pater incrementum apponat in sui gloriam cum Filio & communi amborum Spiritu; & ad nostram sempiternam felicitatem. Amen. Amen. Amen.

Oratione completa, tam reverendissimi & illustrissimi domini praesidentes & legati, quam ceteri praelati omnes acceperunt pluvialia & mitras aliaque paramenta consueta, quo tempore decantatus fuit a cantoribus psalmus LXXXIII. *Quam dilecta tabernacula tua*, pluvialibus & mitris acceptis, quisque consedit in loco suo juxta tempus suae ordinationis, & reverendissimus & illustrissimus dominus, dominus cardinalis de Monte primus praesidens & legatus recedens e loco ubi sacra audierat, ivit ad altare majus, ante quod resedit in faldistorio versa facie ad sanct. synodum, statimque magister cerimoniarum ipsius concilii dixit alta voce: *Silentium*, cumque paululum omnes quievissent, diaconus sacris indutus paramentis, a dextris ipsius reverendissimi & illustrissimi domini praesidentis, dixit alta voce *Orate*, moxque ipse reverendissimus & illustrissimus dominus praesidens ceterique praelati omnes genuflexi, detectis capitibus, versi ad altare oraverunt, surgensque praefatus reverendissimus & illustrissimus praesidens, aliis omnibus genuflexis permanentibus, legit intelligibili voce, tono competenti, infrascriptam orationem, videlicet.

Adsumus, Domine, Sancte Spiritus, adsumus quidem peccati immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter aggregati. Veni ad nos & esto nobiscum, & dignare illabi cordibus nostris. doce nos quid agamus, quo gradiamur, & ostende quid efficere debeamus, ut te auxiliante tibi complacere in omnibus valeamus. Esto salus & effector judiciorum nostrorum, qui solus cum Deo Patre & ejus Filio nomen possides gloriosum. Non patiaris nos perturbatores esse justitiae, qui summam diligis aequitatem. Non in sinistrum nos ignorantia trahat, non favor inflectat, non acceptio munerum vel personae corrumpat; sed junge nos efficaciter tibi solius tuae gratiae dono, ut simus in te unum, & in nullo aberremus a vero, quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus eam moderamine pietatis justitiam, ut hic & in nullo a te dissentiat sententia nostra, & in futuro pro bene gestis consequamur praemia sempiterna.

Qua oratione finita, cantores responde-

runt *Amen.* Deinde subdiaconus a sinistris reverendissimi & illustrissimi præsidentis surgens, vertens se ad sanctam synodum, dixit alta voce *Erigite vos.* Et omnes surrexerunt. Postea a cantoribus decantata fuit antiphona infrascripta videlicet. *Exaudi nos, Domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice nos, Domine.* Iterumque diaconus versus ad patres dixit *Orate*, & similiter omnes procubuerunt, & aliquantulum oraverunt secrete, surgensque subdiaconus a sinistris, dixit *Erigite vos.* Et omnes surrexerunt, omnibusque sic stantibus, reverendissimus & illustrissimus præsidens præfatus, deposita mitra, legit alta voce sequentem orationem videlicet: *Mentes nostras, quæsumus Domine, paracletus qui a te procedit illuminet, & in omnem, sicut tuus promisit filius, inducat veritatem, qui tecum vivit in unitate ejusdem Spiritus-sancti Deus per omnia sæcula sæculorum.* Et cantores responderunt *Amen.* Qua oratione finita, iterum omnes genuflexerunt, & duo ex cantoribus cantaverunt letanias more Romano, & ab aliis cantoribus respondebatur alta voce; quolibet tamen ex patribus submissa voce. Cumque cantores illi duo pervenissent ad versum illud *Ut domnum apostolicum, &c.* reverendissimus & illustrissimus dominus præsidens præfatus surgens, accipiensque mitram, versus ad patres benedixit sanctam synodum, dicens hæc verba videlicet: *Ut hanc sanctam synodum & omnes gradus ecclesiasticos benedicere digneris.* Et responderunt cantores alta, prælati submissa voce: *Te rogamus audi nos.* Deinde reverendissimus & illustrissimus præsidens benedixit iterum sanctam synodum dicens: *Ut hanc sanctam synodum & omnes gradus ecclesiasticos benedicere & regere digneris.* Et similiter responsum fuit: *Te rogamus audi nos.* Tertioque ipse reverendissimus & illustrissimus D. præsidens sanctam synodum benedicens dixit: *Ut hanc sanctam synodum & omnes gradus ecclesiasticos benedicere, regere & conservare digneris.* Omnesque item responderunt: *Te rogamus audi nos.* Postea procumbente iterum reverendissimo & illustrissimo domino præsidente, letaniæ a cantoribus perfectæ fuerunt.

Completis letaniis, omnes surrexerunt, & reverendissimus & illustrissimus præsidens versus ad altare, detecto capite, dixit *Oremus.* Tunc diaconus a dextris dixit: *Flectamus genua*, & subdiaconus a sinistris ait: *Levate.* Reverendissimus & illustrissimus D. præsidens dixit alta voce infrascriptam orationem: *Da, quæsumus, ecclesiæ tuæ, misericors Deus, ut Spiritu-sancto congregata, hostili nullatenus incursione perturbetur. Per Dominum nostrum* Jesum Christum *Filium tuum, &c.*

Postea diaconus petiit a reverendissimo & illustrissimo præsidente benedictionem pro evangelio, quam ipse reverendissimus & illustrissimus præsidens ei dedit, imposuitque incensum more solito, cantavitque diaconus tono consueto evangelium: *Ego sum vitis vera & vos palmites.* Joh. xv. cum luminaribus & ceremoniis consuetis. Quo absoluto, ambo reverendissimi & illustrissimi domini præsidentes & legati librum osculati sunt. Deinde reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis S. Crucis secundus præsidens & legatus præfatus, recedens e loco ubi sacra audierat, ivit & ipse ad altare majus, ante quod ambo reverendissimi & illustrissimi ipsi præsidentes consederunt in faldistoriis, versa facie ad S. synodum. Cumque paululum omnes quievissent, surrexerunt, & reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte primus præsidens, capite detecto, incepit hymnum *Veni Creator Spiritus.* Quo incepto, omnes genuflexerunt, & ipse etiam reverendissimus & illustrissimus præsidens, incœpto hymno, genuflexit, omnesque sic genuflexi permanserunt, donec primus versiculus hymni perfectus fuit a cantoribus. deinde omnes surrexerunt: permanentes nihilominus capitibus detectis, & cantores totum hymnum perfecerunt. Quo completo, reverendissimus & illustrissimus præsidens præfatus dixit: *Emitte Spiritum tuum & creabuntur;* cantoresque responderunt: *Et renovabis faciem terræ.* Postea idem reverendissimus & illustrissimus præsidens dixit alta voce infrascriptam orationem: *Deus, qui corda fidelium Sancti-Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem Spiritu recta sapere, & de ejus semper consolatione gaudere. Per Dominum nostrum* Jesum Christum, &c. Postea duo ex cantoribus dixerunt *Benedicamus Domino*, & ab aliis responsum fuit *Deo gratias.*

Quibus omnibus peractis, omnes prælati suis in locis resederunt, reverendissimis & illustrissimis dominis præsidentibus & legatis ante altare majus in suis faldistoriis residentibus, vertentibus se ad sanctam synodum. Postquam vero omnes paululum quievissent, reverendissimus in Christo pater archiepiscopus Naxiensis indutus pluviali & mitra, ivit ad altare majus, accepitque a manibus reverendissimorum & illustrissimorum dominorum præsidentium decretum, quod in hac sessione publicandum erat. Postea ipse reverendissimus dominus archiepiscopus Naxiensis ascendit ambonem, legitque alta & intelligibili voce decretum infrascriptum, videlicet:

Decretum publicatum in prima sessione sacri concilii Bononiensis.

Hæc sacrosancta œcumenica & generalis synodus, quæ dudum in civitate Tridentina &c. *ut apud Labb. concil. tom.* 14. *pag.* 787.

Quo decreto lecto, idem reverendissimus dominus archiepiscopus Naxiensis interrogavit patres an placeret, his verbis videlicet;

cet: *Reverendissimi ac illustrissimi domini, ac amplissimi patres, placentne hæc omnia vobis?* Et statim reverendissimi & illustrissimi domini præsidentes & legati responderunt: *Placent.* Et successive interrogati sunt a me Angelo Massarello ipsius sacri concilii secretario sigillatim omnes patres an placerent, præsentibus dominis Claudio della Casa & Nicolao *Briel* concilii notariis, & omnes patres, nemine excepto, responderunt simpliciter per verbum: *Placent.* Quibus votis collectis, & ipsis reverendissimis & illustrissimis dominis præsidentibus relatis, reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, dixit alta & intelligibili voce hæc verba, videlicet: *Decretum approbatum est ab omnibus, nemine penitus discrepante, gratias agendæ sunt Deo.*

Deinde lecta fuerunt per me secretarium præfatum alta & intelligibili voce vota duorum patrum, qui cum adversa valetudine huic præsenti sessioni præsentialiter interesse non potuissent, miserunt vota sua in scriptis. Et primo lectum fuit votum reverendi in Christo patris episcopi Satrianensis, hujus civitatis Bononiensis gubernatoris, quod votum est tenoris infra scripti.

Reverendissimi & illustrissimi patres, quia ego Camillus *episcopus Satrianensis crucior gravissimo dolore laterum, rogo reverendissimas paternitates, ut dignentur habere me excusatum, & reputare me vere præsentem. Vidi & perlegi decretum, quod mihi valde placet, & illud approbo. Datum Bononiæ in palatio civitatis, die Jovis,* XXI. *mensis Aprilis, anno Domini* MDXLVII.

Et successive lectum fuit votum reverendi in Christo patris episcopi Saluciarum, SS. domini nostri papæ in Urbe vicarii, quod est infrascripti tenoris, videlicet:

Mihi Philippo *episcopo Saluciarum ob gravissimum podagræ dolorem decumbenti placet decretum, de quo sum plene edoctus. Dignentur autem reverendissimi domini patres amplissimi; gratia hujus necessarii impedimenti vere præsentem me reputare. Ita est Ph. Saluciarum.*

His peractis, dominus Hercules Severolus sacri concilii promotor, petiit a protonotariis & notariis præsentibus, ut de præmissis omnibus & singulis unum vel plura conficerent instrumentum vel instrumenta.

Postremo reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte præsidens & legatus præfatus, manu elevata, benedixit iterum sanctam synodum signo crucis, & patres omnes deposuerunt paramenta, & discesserunt hora circiter XIII.

Ego Angelus Massarellus sacri concilii secretarius & protonotarius apostolicus manu propria scripsi & subscripsi.

Nomina, cognomina, & patria eorum qui interfuerunt suprascriptæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus D. Johannes Maria episcopus Prænestinus de Monte.

Reverendissimus & illustrissimus D. Marcellus Cervinus tituli S. Crucis in Jerusalem presbyter, Politianus.

S. R. E. cardinales sacri concilii præsidentes & apostolici de latere legati.

Archiepiscopi.

R. D. Andreas Cornelius archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

R. D. Ludovicus Chieregatus archiepiscopus Antibarensis, Vicentinus.

R. D. Jacobus Cocus archiepiscopus Corcirensis, Venetus.

R. D. Johannes-Michael Sarrassenus archiepiscopus Materanus & Acherontinus, Neapolitanus.

R. D. Sebastianus Lecatula archiepiscopus Naxiensis, Græcus.

R. D. Robertus Vauchop archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

R. D. Philos Reverella episcopus Asculanus, Ferrariensis.

R. D. Benedictus de Nobilibus episcopus Acciensis, Lucensis.

R. D. Quintus de Rusticis episcopus Militensis, Romanus.

R. D. Catalanus Trivultius episcopus Placentinus, Mediolanensis.

R. D. Antonius de Trumais episcopus Isernienfis, Forliviensis.

R. D. Johannes-Lucius Staphileus episcopus Sabiniensis, Dalmatus.

R. D. Marcus-Antonius Campegius episcopus Grosseranus, Bononiensis.

R. D. Dionysius Græcus, episcopus Chironensis & Millopotaniensis.

R. D. Johannes-Baptista Campegius episcopus Majoricensis, Bononiensis.

R. D. Augustinus Zannetus episcopus Sebastensis, Bononiensis.

R. P. Petrus Vorstius episcopus Aquensis, Flandrus.

R. D. Elizeus Theodinus episcopus Soranus, Arpinas.

R. D. Jacobus Cortesius a Prato episcopus Vasionensis, Romanus.

R. D. Georgius Cornelius episcopus Tarvisinus, Venetus.

R. D. Aloysius Lyppomanus episcopus Motonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

R. D. Philippus Archintus episcopus Saluciarum, vicarius S. D. N. in Urbe, Mediolanensis.

R. D. Vincentius de Durantibus episcopus Thermularum, Brixiensis.

R. D. Johannes Petrus Ferettus episcopus Mylensis, Ravennas. A

R. D. Ægidius Falceta episcopus Caprulanus, Cingulanus.

R. D. Richardus Patus episcopus Vigorniensis, Anglus.

R. D. Marcus de Mussis episcopus Bitontinus, Placentinus.

R. D. Marcus Maliperus episcopus Corsulanus, Venetus.

R. D. Jacobus Jacobellus episcopus Bellicastrensis, Romanus.

R. D. Alvarus de la Quadra, episcopus Venusinus, Hispanus. B

R. D. Thomas Casellus episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

R. D. Galeacius Florimantius episcopus Aquinatensis, Suessanensis.

R. D. Philippus Bonus episcopus Famagustensis, Venetus.

R. D. Camillus Mentuatus episcopus Satriensis, Placentinus.

R. D. Sebastianus Pighinus episcopus Aliphanus, Regiensis.

R. D. Ambrosius Catherinus Politus episcopus Minorensis, Senensis.

Generales ordinum. C

R. P. Franciscus Romeus generalis ord. Prædicatorum de Castillione, Aretinus.

R. P. Bonaventura Pius, generalis ord. Minorum conventualium, Costaccianus.

R. P. Hieronymus Seripandus, generalis Eremitarum S. Augustini, Neapolitanus.

R. P. Augustinus Bonuccius, generalis ordinis S. Mariæ Servorum, Aretinus.

Anciani sive consules civitatis Bononiensis.

Jacobus Venantius eques Bononiensis.

Vincentius de Nobilibus orator Lucensis, Lucensis.

Carolus de Robertis eques Bononiensis.

Antonius Maria Lignanus, Bononiensis. D

Albertus Sighicellus, Bononiensis.

Pompeius Loyanus, Bononiensis.

Auditores Rotæ.

Galeatius Bosius, Regiensis.

Octavianus Bellinus, Cesenatensis.

Marinus Bentius, Politianus.

Andreas Lidius, Patavinus.

Ex tribunis plebis.

D. Alexander Pepulus, comes Bononiensis.

D. Johannes-Baptista Butrigarius, eques Bononiensis.

D. Ulixes Gozadinus, eques Bononiensis.

D. Johannes Philippus Angelotus, Bononiensis. E

D. Gaspar Maria, Bononiensis.

D. Johannes Andrea de Pasiis, Bononiensis.

Ex XL. *viris regiminis civitatis Bononiensis.*

D. Antonius Maria Campegius, comes Bononiensis.

D. Andreas Casatius, comes & eques Bononiensis.

D. Astorgius de la Volta, Bononiensis.

D. Nicolaus Ludovicus, comes Bononiensis.

D. Vincentius Herculanus, comes Bononiensis.

D. Johannes Jacobus Gratus, Bononiensis.

D. Johannes-Baptista Blanchinus, Bononiensis.

D. Carolus Antonius Fantuzius, eques Bononiensis.

D. Hercules Malvetius, comes Bononiensis.

D. Ulixes Gozadinus, eques Bononiensis.

D. Johannes-Baptista Sampetrus, Bononiensis.

D. Romeus Foscararius, Bononiensis.

D. Thomas Cospius, comes Bononiensis.

D. Ludovicus Lambertius, Bononiensis.

D. Hercules Marescotus, eques Bononiensis.

D. Johannes Aldonradus, Bononiensis.

D. Camillus Paleottus, Bononiensis.

D. Alamannus Isolanus, Bononiensis.

D. Johannes Andreas Caldarinus, comes Bononiensis.

D. Lucius Vitalis, eques Bononiensis.

D. Antonius Bentivolus, eques Bononiensis.

D. Julius Felicinus, eques Bononiensis.

Nobiles extra magistratus.

D. Julius Malvetius comes & eques Bononiensis.

D. Jacobus Arseus, eques Bononiensis.

D. Bartholomæus de la Volta, eques Bononiensis.

D. Johannes-Baptista Grifonius, eques Bononiensis.

D. Nicolaus Castellus, eques Bononiensis.

Viri ecclesiastici sacræ theologiæ magistri, & professores.

Canonici regulares congregationis Lateranensis.

R. Hercules Mantuanus, Mantuanus.

R. Gregorius Mediolanensis, Mediolanensis.

Ordinis Prædicatorum.

R. Petrus Paulus Januarius, Aretinus.

R. Thomas de Gayeta, Gayetanus.

R. Ludovicus de Mediolano, Mediolanensis.

R. Reginaldus de Mediolano, Mediolanensis.

Ordinis Minorum de observantia.

R. Johannes Consilii doctor Parisiensis, Gallus.

R. Archangelus de Placentia, Placentinus.

R. Jacobus de Monesiis, Hispanus.

R. Franciscus *Salazar*, Hispanus.

R. Hieronymus de Venetiis, Venetus.

Ordinis Minorum conventualium.

R. Johannes Antonius Delphinus, regens Venetiarum, de Casa-Majore.

R. Julius Magnanus socius ordinis, Placentinus.

R. Johannes de Corrigio, regens Bononiensis, Corrigiensis.

R. Thomas de Pergula, regens Urbini, de Pergula.

R. Clemens de Florentia, regens Ferrariæ, Florentinus.

Ordinis Eremitarum S. Augustini.

R. Stephanus Sestinus provincialis Paduæ de Sestino.

R. Deodatus de Penna Bilorum, prior Bononiensis, de Penna.

R. Ægidius de Cambario, Florentinus.

R. Gabriel de Ancona, Anconitanus.

R. Alexander de Bononia, Bononiensis.

R. Augustinus de Monte-ulmi, Picenus.

R. Guillelmus de Bononia, Bononiensis.

R. Simon de Florentia, Florentinus.

Ordinis S. Mariæ Servorum.

R. Hieronymus de Rubeis, Bononiensis.

R. Thomas de S. Marino, de S. Marino.

R. Felicianus de Ravenna, Ravennatensis.

R. Johannes-Baptista de Gabiano, Brixiensis.

R. Julius de Faventia, Faventinus.

R. Cæsar de Bononia, Bononiensis.

R. Johannes-Paulus de Mediolano, Mediolanensis.

R. Philippus de Bononia, Bononiensis.

Ordinis S. Mariæ de Gratiis.

R. Julius de Brixia, minister generalis Brixiensis.

R. Joseph de Brixia, Brixiensis.

Officiales concilii.

D. Hugo Boncompagnus, abbreviator Bononiensis.

D. Hercules Severolus promotor, Faventinus.

D. Pompeius de Spiritibus, magister ceremoniarum, Spoletinus.

D. Claudius de la Casa notarius, Gallus.

D. Nicolaus *Driel* notarius, Germanus.

Et ego Angelus Massarellus sacri concilii secretarius & protonotarius apostolicus, Sancto-Severinus.

Quæ concilio translato acta sunt.

CURTENBROCHIUS Die XXI. Aprilis in civitate Bononiæ sessio habita est, cum omnibus ceremoniis & solemnitatibus fieri solitis; sed decretum nullum de doctrina fidei & reformatione publicatum est, lecta autem fuit schedula quædam qua continebatur, quo pacto die XIII. mensis facta fuisset translatio sacri concilii Tridentini ad civitatem Bononiæ, cum denunciatione sessionis, ut statutum fuerat, hodie celebrandæ, & patrum tunc ibidem præsentium monitione, ut ad diem dictum adesse vellent; sed quia pauci adhuc prælati advenissent, atque etiam plerique illorum qui tunc aderant, numero videlicet XXXVI. vel circiter serius advenissent, ita ut materia decreti tam brevi temporis spatio examinari & determinari non potuerit; postremo ut absentibus daretur tempus idoneum accedendi, videri merito prorogandam esse sessionem indictam quoad decretorum publicationem, usque ad feriam quintam infra octavas pentecostes, cum potestate tamen anticipandi dictum diem, si sic expedire videbitur, sed nullo modo prolongandi, id quod omnibus prælatis tum præsentibus placuit. Actum Bononiæ in S. Petronio die XXI. Aprilis anno MDXLVII.

In hac sequenti sessione missam celebravit archiepiscopus Upsalensis. Idem legit decretum prorogationis. Ad fuerunt patres XLVI.

SESSIO II. BONONIÆ.

Die secunda mensis Junii MDXLVII. lectum & publicatum fuit hoc decretum prorogationis in S. Petronio.

Quamvis hæc sacrosancta œcumenica & generalis synodus sessionem quæ die XXI. Aprilis, &c. *ut apud Labbeum sessione* X. *tom.* 14. *conc. pag.* 789.

Litteræ scriptæ a statibus ecclesiasticis imperii in diæta Augustana ad sanctissimum dominum nostrum die XIV. *Septembris* MDXLVII.

Post debita beatorum pedum oscula, beatissime in Christo pater, ac domine clementissime.

Quantis malis atque incommodis per multos jam annos, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* MDXLVII. *num.* 84.

Commissio del cardinal de Trento.

Mense Novembri reverendissimus cardinalis Tridentinus orator Cæsaris cum hujusmodi instructione proficiscitur MDXLVII.

Instruction delo que vos el reverendissimo cardinal de Trento haveis de desir y negociar en Roma de nostra parte.

Primeramente, usando en vestro camino de la mayor diligentia, que buenamente podreis, communicareis y confeirereis com don Diego de Mendoça nostro embaxiador, todo le que abaxo se dira, con informate de los terminos, en que estan las cosas de aea y lo que ha passado, para que entiendiendo vos los de aila, podas meior con in intervention y la intelligentia que se requiere proponer vestro cargo.

Lo mas substantial desta instrucion sera avisar a sa santetad como os rogamus que lo hagais, con quanto trabaio y cuydado nostro se ha procurado, quo todos los estados de la Germania, assi electores principes ecclesiasticos y seglares, como las cibdades se som estiessen [como lo han hecho] al concilio y a inditto, y commençado, y que se celebre in Trento, y que aunq la mayor difficultad entre los dechos stados ha sido perlo de la auctoritad di sa santedat y sospe cha que del se tiene, nos havenos siempre affirmado de non admittir ny consentir cosa ninguna delas que se han apuntado, si non persistir quellana y simplemente todos los dechos estados

se remittiessen al concilio, haziendo las justificationes y admonitiones, que a esto convenian; y de manera que dicha submission ha si do pura y simple, como esta dicho remittiendo se a nos en esto, y en lo que de nostra parte se ha replicado como lo podreis monstrar, siendo menester.

Havendo avisado de todo esse a sa santedad particularitate, le direis que nos con participatiop dei serenissimo rey de Romanos nostros hermano, y per ser el negocio di tanta qualitad e importança, y vos tam devotissimos di sa santedad y que le prodreis, dar clara y particular noticia, y cuenta delo que ha passado, B en lo toccante a la dicha submission al concilio: os havemos guerido despachar expressamente para que en nombre de ambos y todos los estados desta Germania, deis a entender a S. S. que pues Dio ha hecho esta tam sancta y buena obra, laqual en la verdad es suya, per que nunca se penso que se pudiera acabar se hiziesse esta submission, tam real senzilla, y con tam entiera conformidad de todos, S. B. puede agora hazer y dar fin a lo que siempre ha mostrado dessear la celebration del sancto concilio, y que C pues, con el se puede haver el remedio y assiento de la cosas de nostra sancta fee, y reunion desta Germania al gremio de la yglesia, se supplicamos quiera reduzir y boluer el concilio a Trento, segund que S. S. y sus legados han siempre dicho que lo harian sometiendose a el est a Germania, come de præsente lo ha hecho y haze, en lo qual confiamos que hareis de nostra parte y de los dichos estados la instantia y buen officio que os havemos encarguado, y que la qualidad del caso de tam gran importantia requiere. non dubdando, que S. S. holgara de la negotiation que aqui en esta parte se ha hecho tam a proposito di su autoridad, y de la D santa sede, y correspondiente a la buena mente y entention que continua mente ha mostrado de la celebration del dicho concilio, y promesas que sobre illa ha hecho a los stastos desta Germania por sus legados y nuncios, y que vos tam bien per vestra parte non fallareis de dezir lo que en esto va a S. S. y alla sancta sylla, y ala autoridad de nostra sancta madre yglesia, y quam necessario es que las differentias que ay semialamente en esta Germania, quanto a lo dela religion se E determinen per el dicho concilio, y quam a proposito es agora la conyuntura dispusicion y tiempo para que esto se haga como conviene pues con ayuda de Dios de nostra parte, con tanto trabajo, gasto, y riesgo de nostra persona se ha hecho y acabado tuam buena obra como es la dela dicha submission simple y entera y como se podia dessear, para que S. S. entendida bien la gravedad y importancia delas cosas, como per su prudentia se considera, haga tam bien de su parte lo que deue y es obligado con Dios y su dignitad, por que havendo lo S. S. assi puede se aerto que nos contineàremos hasta el cabo de hazer el officio, que devemos para que todo se haga como conviene al servitio de Dios, gloria y exaltation de nostra fee y religion, autoritad dela santa madre yglesia y de sua santitad, y dela santa silla como muchas y diversas vezes le havemos ofrendo y hecho declarar a sua santidad y puede fernerta dello.

Pero al fin se S. S. non quisi esse tornar el dicho concilio a Trento, lo qual no podemos acabar de creer en ninguma manera, cessando como cessan con la decha submission todas las difficultades, non queremos dexar de ser excusando, y justificar nos non solamente con Dios, S. S. y la santa sede, pero aun con todo el mondo, de haver hecho todo lo que ex nos ha sido para que el dicho concilio se celebre como convienne, semialamente per el remedio de las turbulentias desta Germania, y reunion della a nostra santa fee y religion, para el servitio de Dios, bien publico, y poder resistir a los infideles, y defender nostra santa fee, y nombre de Jesu Christo, y que assi mismo se amo excusado de todos los males e inconvenientes que deste se prodrian sequir, &c.

Y a un que sa santedad per sa gran prudentia los puedos bien entender, perlo que continuamente ha side infermado semialamente de nostra parte de la necessitad des dicho concilio, y de los inconvenientes notables que sequiran a faltar del, se deve creor que el reverendissimo cardinal Sfondrato, qui esta aca per legato, le haura dado y dara continuo aviso delo que dello puede bien entender, con el qual se ha tenido siempre el respetto que conviene advertiendole de continuo de todo lo que ha parescido y hasta a qui se ha hecho en esta dicta toccante a lo de la fee y religion, como tam bien se le ha dado aviso de vestra y da y causa della.

Y porque durante el dicho concilio, y hasta la determination del, es menester dar alguna forma de vivir y de assiento en esta Germania, considerando que dexar esta cosa en tales terminos, podria acascer mas confusion y escandalo, e major prejudizio a la nostra santa madre yglesia, y a los perlados ecclesiasticos, y a otro muchos que quedan y se conserven en nostra santa fee y religion, los quales todos nos hazen instantia sobre ella converra, que entendais de sua sanctitad lo que en esto le parece, y procurareis que se embio persona con poder paraque se haga en ello la meior obra que ser pudiere, o alo menos paraque se eviten mas malas dannos e inconvenientes, que entre tanto aca se negociara con ellos para atraer los a todo loque bonamente se podra.

Quanto alo que toca a la reformation, y a

vos aveis entendido a qui y vais informado delo que en esta materia occurre, par que se haga, como y por el medio que parece convenir y sermas expediente, per la necessitad semia ladamente desta Germania, como se viniera a proposito lo podreis dezir a sua santitad.

Y quanto alo que alqunas vezes se ha aputitado per los ministros di sua santetad sobre la creation dun futuro pontifice, en caso de vacation durante el dicho concilio, podreis dezir á sua santitad, y affirmar de nostra parte, que nunca fue nostra intention, que aquella no se hiziesse en Roma, ny que huviesse mudança en la forma & manera guardada perlo passado, y que nos estaremos firme en esto, como es razon, y obligado a guardar lautoritad dela santa sede aunq proveyendo sua santitad que el dicho concilio se celebre en Trento, es de sperar le dara Dios gratia, que se acabe en susdias y puede sercierto que en lo de las creation de pontifice, no protendemo si no que se provea como conviene al servitio de Dios, y que sex persone de las partes, que se requieren para un tan grande y pesado cargo, y que en caso que nos veniessemos a faltar, el sereniffimo rey de Romanos como successor en el imperio, terria por firme y grato lo que se hiziere.

Y finalmente persistereis y hareis toda la instantia possible nintamente con el dicho nostro embaxador, para que sua santedad se determine y resvelva en lo de la buelta del dicho concilio a Trento, y que su para dia certo y senna lado en el mas breve termino que ser puediere, procurando que sua santedad haga en esso la provision que convienga, porque de nostra parte se persistera aca en el officio que parecera necessario, para que la submission de los estados desta Germania passe adelante y comparezcan en el dicho concilio, y que ansi mesmo se hara per nos y el dicho sereniffimo rey loque se deue para que los per lados de nostro reynos, estados y sennorios vengan personalmente a el.

Y quando non obstante todas las diligentias hechas per vos, y el dicho nostro embaxador, sua santedad interpuziere difficultad a dilation, en lo que arriba esta dicho y es tan necessario, tomado la mas certitude que dello se puediere dareis razon de la diligentia, y officio que se ha hecho y haze a los cardinales que en Roma se halleren præsentes, aorasca consistorialmente o de otra manera como meior a ambos parecera y tam bien a los embaxatores de los principes, y otras principales personas publicas paraque todos entiendan que de nostra parte, y de la del sereniffimo rey de Romanos, y estados desta Germania se ha hecho, y haze todo l'officio, y diligentia que ha sido possibile.

Y en caso que sua santedad (lo que non es de creer) quisi esse que se procediesse a alqun A acto conciliar en Bolonia, o en otra parte, prejudicial la buelta del concilio a Trento, en tel caso el dicho nostro embaxador intimara el protesto segun la forma y menera que se ha scripto annadiendo en ello loque se ha notificado a sua santetad de la submission de todos las estados desta Germania simplicemente al concilio de Trento, y lo de mas que no se dexen de toccar todas las cosas que fueren per nostro dever y justification. Data en Augusta IX. di Novemb. MDXLVII.

CAROLUS.

Vergas.

B *Judicium reverendissimorum cardinalium deputatorum super petitione imperatoris circa reductionem concilii Tridentum; lectum in consistorio reverendissimo domino cardinali Tridentino.*

Reverendissimis dominis deputatis visum est, quod cum sanctitas vestra paterna caritate salutem provinciæ Germaniæ quibuscumque modis potuit semper procuravit, quod ex multis argumentis, & præcipue ex concilio Tridenti indicto, & ex legatis semel atque iterum ad eam civitatem missis, apertissime constat; minimeque dubitandum sit, C quin sanctitas vestra eodem animo erga illam provinciam in posterum sit futura, quo antea semper fuit, optimo scilicet & ad bene de ea promerendum propensissimo, quantum ad ea quæ reverendissimus dominus meus cardinalis Tridentinus nomine invictissimi imperatoris serenissimi Romanorum regis, necnon illorum statuum Germaniæ retulit, scilicet ut omnes sacro œcumenico concilio se submittant, laudandam esse admodum pietatem majestatis suæ, ac bonam spem de eorum salute, qui hactenus a recta via erraverunt concipiendam. Verum quia in illa D episcoporum submissione additum est, quod se submittunt concilio Tridenti celebrando, & ea de causa petitur nunc, ut vestra sanctitas ipsum ad Tridentinam civitatem reduci faciat; reverendissimis dominis meis deputatis persuasum est id quod a pientissimo imperatore, & a nobilissima illa provincia efflagitari & peti, quatenus sine scandalo, immo cum pace & concordia ceterarum provinciarum, servata etiam auctoritate concilii & ecclesiastica libertate, fieri possit. Ad quæ omnia sicut sanctitas vestra, pro sua pastorali E cura, & omnium ecclesiarum sollicitudine prospicere jure debet, ut ea nullo modo negligere; sic quoque existimandum esse majestates suas, & illustrissimos sacri imperii status in bonam partem laturos, si sanctitas vestra more majorum suorum in tam ardua & communi deliberatione episcopos fratres suos & prælatos, qui omnium fere nationum in concilio nunc Bononiæ exsistunt, pro communi pace servanda, & turbis ac scandalis vitandis, ante omnia consulere velit, eis- MASSARELLUS.

dem dominis meis videtur par esse, sanctitatem vestram operam dare, ut quam minima mora in ipsa consultatione facienda interponatur. Atque etiam ne res in Germania detrimentum patiantur, benigne satisfieri debere a sanctitate vestra secundæ petitioni majestati suæ de mittendo ad illam provinciam uno vel pluribus prælatis cum opportuna facultate, ut communis aliquis & idem rectus vivendi modus usque ad finem concilii reformetur & statuatur. Quod attinet ad universalem reformationem, cum de ea concilium ipsum jam plurima salutaria decreta ediderit, & eorum quæ restant examinationem & discussionem assidue prosequatur, eam brevi perfici posse sperandum esse, cui etiam perficiendæ & observandæ sanctitatem vestram omnem suam diligentiam & auctoritatem adhibituram.

Ad postremum caput de electione pontificis Romani, si durante concilio, quod Deus avertat, sedem vacare contigerit, tametsi jura hujus sacri collegii adeo firma clara & diuturna sint, ut verti in dubium minime possint, quin Romani pontificis electio ad solos cardinales pertineat, etiam durante concilio, tamen pro tam benivolo animo sacræ majestatis, ei gratias habendas esse.

Responsio concilii Bononiensis super reditu ad urbem Tridentinam.

CURTENBROCHIUS. Beatissime pater & clementissime domine, post humilem commendationem & pedum oscula beatorum, recepi nudius tertius, adveniente nocte, sanctitatis vestræ breve, Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die XVI. Decembris 1547. pontificatus sui anno decimo quarto datum; in quo narratur dilectum filium sanctitatis vestræ CHRISTOPHORUM tituli S. Cæsarii presbyterum cardinalem Tridentinum dominum a me observandum, his proximis diebus a serenissimo Cæsare missum sanctitati vestræ, retulisse ipsius Cæsaris nomine majestatem suam magno studio & diligentia procurasse, ut universa natio Germanica concilio jam indicto & incœpto Tridenti celebrando se submitteret, prout se submiserat, addidisseque se habere in mandatis ab ipso Cæsare, ut suæ majestatis ac serenissimi ejus fratris Romanorum regis & statuum sacri imperii nomine a sanctitate vestra peteret, ut pro reunione dictæ nationis ad gremium ecclesiæ ipsum concilium Tridentum reduci faceret, & dilectum sanctitatis vestræ filium DIDACUM DE MENDOZA, ipsius Cæsaris apud eamdem oratorem in sacro consistorio interessentibus, de sanctitatis vestræ voluntate, cum ipsi id cuperent, ceteris oratoribus principum & rerumpublicarum, qui apud eam sunt, idem dixisse & petiisse, & ne mora aliqua interponeretur, instanter postulasse; sanctitatem vero vestram re cum venerabilibus fratribus suis S. R. E. cardinalibus dominis meis observandissimis communicata, de ipso concilio & voto pro communis pacis conservatione ac pro evitandis scandalis, & ut tam illud per quod concilium Bononiam translatum est, quam cetera hujus sacrosanctæ synodi decreta illæsa conservarentur, ante omnia in re tam ardua, more majorum, ipsius synodi fratres suos episcopos & prælatos, qui ex omnibus fere nationibus hic sunt, consulendos esse decrevisse. Quamobrem de salute dictæ nationis sanctitatem vestram sollicitam, & ne mora ad respondendum ipsi Cæsari interponatur, velle ut hæc omnia ejusdem sacrosanctæ synodi patribus explicarem, ac Sancti Spiritus numine quo illa regitur invocato, universale bonum reipublicæ Christianæ & sanctæ fidei catholicæ, ac dictæ nationis reunionem præ oculis habentes, omnes ea mature examinaremus & perpenderemus, & quid ipsi Cæsari a sanctitate vestra super hoc responderi posse putaremus, ad eam scribere non differrem.

Quo brevi per me recepto, sanctitatis vestræ mandatis parere volens, qua debeo reverentia statim operam dedi, ut hujus sacrosanctæ synodi patres subsequenti die, hesterna videlicet, in loco & tempore consueto congregarentur: quibus quidem in Spiritusancto congregatis, ejusdemque Spiritussancti auxilio implorato, solitisque orationibus & precibus per me lectis, breve ipsum egomet alta & intelligibili voce, ita ut nemo non ipsius brevis tenorem commode intelligere posset, legi ac recitavi. Subinde vero posteaquam breve ipsum a me lectum & recitatum fuit, putans ad meæ præsidentiæ ac legationis officium id maxime pertinere, patres quibus potui pro ingenii mei tenuitate verbis hortatus sum, ut omnia bene ac diligenter considerarent, Deumque, Christianæ reipublicæ salutem, honorem concilii, ac pium desiderium sanctitatis vestræ reuniendi illam inclytam Germanicam nationem, atque ipsi Cæsari quantum fieri posset gratificandi, præ oculis habentes, libere dicerent sententias suas, & prout Spiritus idem sanctus suggereret eis, sicuti prudenter, graviter & copiose dixerunt; quarum quidem sententiarum summa hæc est.

In primis ipsa sancta synodus beatitudinis vestræ pietatem cum pastorali sollicitudine conjunctam, JESU CHRISTI redemtoris nostri vicario summoque in ecclesia Dei pastore dignam agnoscens, & sanctitati vestræ maximas quas potest gratias agens, eamque venerans, ac ejus sanctissimos pedes deosculans: itemque invictissimi & augustissimi imperatoris erga sanctam catholicam fidem & religionem nostram studium zelumque commendans, ac pro ejus ipsius & sacri imperii prosperitate Deum optimum maximum suppliciter rogans, tam a sanctitate vestra, quam a sua majestate humiliter petit, ut quæcum-

que ipsa sancta synodus in hac re de qua consulitur responderit, boni consulere, ac pro Dei gloria & Christianæ reipublicæ salute & pace dicta esse censere velit.

Nam etsi multis patribus, qui jam tribus fere annis assiduos labores, graves expensas, plurima & varia incommoda sustinuerunt, durum admodum atque intolerabile videtur de reditu ad Tridentinam urbem hoc tempore agere, quo de exitu concilii cogitandum & sperandum erat, præsertim cum magna parte ea propter quæ indictum, congregatum & apertum fuit, ita discussa & digesta esse videantur, ut nihil aliud jure desiderari possit, quam ut publica sessione per sanctam synodum statuatur & promulgetur; tamen nemo est qui ut vestræ sanctitatis & suæ majestatis zelo atque piæ erga nobilissimam illam nationem Germanicam voluntati respondeat, Tridentum redire, novaque & graviora incommoda ac dispendia sustinere recuset, si modo, dum uni Germaniæ prospicitur, non ipsa universalis ecclesia & nunc & in posterum hac nostra forsan intempestiva e Bononia ad Tridentum transmigratione manifestis perturbationibus exponatur.

Cum enim constet aliquos patres, concilio e civitate Tridenti ad hanc civitatem Bononiæ legitime translato, ibidem post generalem monitionem in publica sessione ipsa translationis die omnibus prælatis factam, post amicabiles nostras epistolas, eorum unicuique hinc ad Tridentinam civitatem per nuncium specialem a me & a reverendissimo collega meo missas & præsentatas, per tot menses ad hunc usque diem remansisse & adhuc remanere, non sine magno vilipendio concilii, ac fortasse aliquorum scandalo, qui remansionem illam divisionem arbitrantur, ac propterea minoris auctoritatis concilium esse putant; non videt sacrosancta synodus qua via, quo modo, quave ratione, salva dignitate, majestate, honore & existimatione ipsius synodi, ac sine pernicioso pestiferoque in omne ævum exemplo de reditu ad civitatem Tridenti deliberare possit, nisi prius prælati ipsi Bononiam veniant, & cum reliquis patribus se conjungant, atque ipsius sanctæ synodi auctoritatem & potestatem agnoscant & amplectantur, quod synodus ipsa ad tollenda scandala in populis suscitata ac pro ecclesiæ pace atque unitate maxime cupit, & parvo negotio ac solo ipsius Cæsaris nutu fieri posse confidit, & de hoc majestatem suam enixe precatur.

Non etiam ipsa sancta synodus videt, quomodo de hac deliberatione tractari possit, nisi prius certa reddatur, quod ita se natio Germanica concilio Tridenti celebrando submittat, ut fidem concernentia decreta quæ ibidem promulgata, & jam ab omnibus Christianæ reipublicæ gymnasiis atque insi-

A gnibus theologorum universitatibus, & ab omni catholica ecclesia summo assensu, gaudio & plausu recepta fuere, rata, firma, stabilia & perpetua futura sint, nec ulterius in controversiam aliquam, quovis prætextu, colore, occasione vel causa deducantur; cum juxta sacros canones, sanctorum patrum exempla & statuta, ac imperiales etiam constitutiones exploratissimi juris sit, quæ contra unamquamque hæresim coacta semel synodus pro fidei communione & veritate catholica atque apostolica promulgasset, non esse novis postea retractationibus mutilanda, & injuriam fieri judicio reverendissimæ synodi, si quis semel judicata revolvere & publice disputare contenderit.

B

Præterea cum rumor increbuerit, prætextu cujusdam vulgaris seu popularis concilii ex omni hominum genere colligendi, quod Christianum concilium appellant, mutandam esse formam generalium conciliorum, quæ per apostolos & ab apostolorum tempore per sanctam Romanam & universalem ecclesiam celebrata fuerunt, posthabito laudabili more sive modo procedendi, atque in nostris conciliaribus definitionibus hucusque retento, cupit sancta synodus de hac ipsa re certa reddi, ac sibi opportune caveri, anteaquam de reditu ad ipsam Tridenti urbem deliberetur.

C

Scire etiam cupit, quæ cautio dabitur patribus Tridentum ituris, pro suis personis, rebus & bonis; ita ut tam singuli quam universi plena securitate & libertate fruantur & gaudeant, & unicuique pro suo libitu eundi, standi ac recedendi libera potestas futura sit, atque a nemine via facti compelli possit. Scire etiam antea & certa reddi, quæ cautio ipsi concilio dabitur, ut quandocumque videbitur majori parti legitimas & rationabiles causas adesse, se ex Tridento ad locum ab ipsa majori parte eligendum transferendi; itemque causis ob quas concilium indictum fuit satisfactum esse, liberum sit ipsi majori parti, cujusvis contradictione, oppositione seu reclamatione non obstante, concilium transferre, vel etiam claudere & finire.

D

Alia vero quæ ad sanctitatis vestræ & suæ apostolicæ sedis auctoritatem tuendam conservandamque, Christianissimi regis & aliorum principum erga sanctum concilium gratiam, assensum & favorem pertinent, vestræ beatitudinis prudentissimo judicio relinquenda censuit; hoc tamen adjiciens, quod ubi sancta synodus tempore ei bene viso harum difficultatum dilucidationem seu declarationem & resolutionem expectaverit, liberum sibi esse vult, ad expeditionem materiarum discussarum & examinatarum, canonumque ac decretorum promulgationem, & ulteriorem concilii prosecutionem, Spiritu sancto inspirante, & concilium ipsum dirigente, ac protegente procedere.

E

Hæc sunt, sanctissime pater, quæ in hesterna congregatione pro Dei gloria, sacri concilii honore, libertate, securitate, bonoque exemplo, & reunione potentissimæ nationis Germanicæ, juxta pium sanctitatis vestræ & serenissimi imperatoris desiderium, pro communique totius Christianæ reipublicæ salute patribus consideranda occurrerunt, quæque majestati suæ per sanctitatem vestram vere, congruenter, rationabiliter & opportune responderi posse patres ipsi putaverunt. Quibus auditis, eos hortatus sum & monui, ut quo res gravius atque maturius deliberaretur, hodie mane litteras ex eorum communi sententia sanctitati vestræ mittendas audituri, & tam super ipsis litteris, quam super re ipsa hesterna die examinata, iterum sententias dicturi ad congregationem generalem convenirent. Itaque hac ipsa die congregatis omnibus patribus, ac celebrata prius per unum ex sacerdotibus nostris missa de Spiritu-sancto, recitatisque a me de more precibus & orationibus consuetis, has ipsas litteras alta & intelligibili voce ego ipse legi, & an ipsæ litteræ placerent, & si quid addendum vel diminuendum esse existimarent, & ut sententias suas libere dicerent, rogavi, semel etiam atque iterum eos monens, ut conscientiis suis omnes & singuli, prout Spiritus sanctus illas subministraret, plene & libere satisfacerent.

His peractis, unoquoque suo ordine sententiam dicente, omnes, quatuor dumtaxat exceptis, duobus scilicet expresse contradicentibus, aliis vero duobus sub certis conditionibus approbantibus, has ipsas litteras, & omnia quæ in eis continentur comprobarunt ac laudarunt, & sanctitati vestræ mittendas unanimi consensu decreverunt. Dominus Deus benedictus sanctitatem vestram diu ecclesiæ servet incolumem. Datum in generali congregatione Bononiæ die xx. Decembris MDXLVII.

Ejusdem sanctitatis vestræ devotissimus servus & creatura JOHANNES-MARIA cardinalis de Monte, sacri concilii præsidens & legatus.

Die XXVII. Decembris post missam lectum fuit hoc responsum in congregatione reverendissimorum cardinalium oratori Cæsaris.

Cum in ultimo consistorio secreto, illustrissime domine orator, sanctissimo domino nostro nomine Cæsareæ majestatis supplicasses, ut sua sanctitas, universale concilium pro salute Germanicæ nationis Tridentum remittere dignaretur, sanctitas sua, sicut excellentia tua recordari potest, etsi fuisset parata statim ad proposita per te quantum in ea erat respondere; tamen quoniam ea ipsa non coram sanctitate sua solum, verum etiam coram universis his dominis reverendissimis S. R. E. cardinalibus exponere voluerat, merito eosdem reverendissimos dominos pro rei etiam gravitate consulendos duxit, & excellentiam tuam monuit ad redeundum in primo consistorio pro responso suæ sanctitatis excipiendo: qua in re ne longior mora interponeretur, negotium cum eisdem reverendissimis dominis cardinalibus eo ipso in consistorio discuti, ac de eorum consilio & assensu, reverendos episcopos ac prælatos qui Bononiæ in concilio sunt ante omnia consuli debere decrevit: quod sane statim sua sanctitas fecit, celeri etiam tabellario dedita opera ad eos cum litteris misso hujus tenoris.

PAULUS papa III. venerabilis frater noster, S. & A. B. Missus ad nos his proximis diebus a serenissimo Cæsare dilectus filius noster Christophorus, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1547. *n.* 91.

Ipsa autem sacrosancta synodus, auxilio S. Spiritus implorato, solitisque orationibus ac precibus per reverendissimum D. cardinalem de Monte præsidentem & legatum concilii antea latis, ac litteris nostris prædictis alta & intelligibili voce, ita ut nemo ipsarum litterarum tenorem commode intelligere non posset, recitatis, ac re in duabus desuper factis congregationibus discussa, in primis quidem humiliter a sanctitate sua & a dicta majestate petiit, ut quæcumque ipsa synodus de hac re de qua consulitur responderit, boni consulere, ac pro Dei gloria & Christianæ reipublicæ salute pace dicta esse censere vellent; deindeque respondit quod cum constet aliquos prælatos, concilio e civitate Tridenti ad civitatem Bononiæ legitime translato, ibidem post generalem monitionem in publica sessione ipsa translationis die omnibus prælatis factam, post amicabiles ejusdem reverendissimi cardinalis de Monte præsidentis & legati ac ejus collegæ litteras unicuique ipsorum prælatorum ex Bononia ad Tridentinam civitatem per nuntium specialem missas & præsentatas, per tot menses ad hunc usque diem remansisse, & adhuc remanere, non sine magno vilipendio concilii, ac fortasse aliquorum scandalo, qui remansionem illam divisionem arbitrantur, ac propterea minoris auctoritatis concilium esse putant, non videt sacrosancta synodus, qua via, quo modo, quave ratione, salva dignitate, majestate, honore & existimatione ipsius synodi, ac sine pernicioso pestiferoque in omne ævum exemplo, de reditu ad civitatem Tridenti deliberare possit, nisi prius prælati ipsi Bononiam veniant, & cum reliquis patribus se conjungant, atque ipsius sanctæ synodi auctoritatem, & potestatem agnoscant & amplectantur, quod synodus ipsa ad tollenda scandala in populis suscitata, ac pro ecclesiæ pace atque unitate maxime cupit, & parvo negotio ac solo ipsius Cæsaris nutu fieri posse confidit, & de hoc

hoc majestatem suam enixe precatur.

Quodque eadem sancta synodus non videt quomodo de hac deliberatione tractari possit, nisi prius certa reddatur, quod ita se natio Germanica concilio Tridenti celebrando submittat, ut fidem concernentia decreta, quæ ibidem promulgata, & jam ab omnibus Christianæ reipublicæ gymnasiis atque insignibus theologorum universitatibus, & ab omni catholica ecclesia summo assensu, gaudio & plausu recepta fuere, rata, firma, stabilia & perpetua futura sint, nec ulterius in controversiam aliquam quovis prætextu, colore, occasione vel causa deducantur, cum juxta sacros canones, sanctorum patrum exempla & statuta, ac imperiales etiam constitutiones, exploratissimi juris sit, quæ contra unamquamque hæresim coacte semel synodus pro fidei communione & veritate catholica atque apostolica promulgasset, non esse novis postea retractationibus mutilanda, & injuriam fieri judicio reverendissimæ synodi, si quis semel judicata revolvere, & publice disputare contenderit.

Præterea cum rumor increbuerit prætextu cujusdam vulgaris seu popularis concilii ex omni hominum genere colligendi, quod Christianum concilium appellant, mutandam esse formam generalium conciliorum, quæ per apostolos & ab apostolorum tempore per sanctam Romanam & universalem ecclesiam celebrata fuerunt, posthabito laudabili more sive modo procedendi, atque in dictæ synodi definitionibus huc usque retento, cupere propterea ipsam sanctam synodum de hac ipsa re certam reddi, ac sibi opportune caveri, anteaque de reditu ad ipsam Tridenti urbem deliberetur. Insuper scire antea cupere & certam reddi, quænam cautio dabitur patribus Tridentum ituris pro suis personis, rebus & bonis: ita ut tam singuli quam universi plena securitate & libertate fruantur & gaudeant, & unicuique pro suo libito eundi, standi ac recedendi libera potestas futura sit, atque a nemine via facti compelli possit.

Scire etiam antea cupere & certam reddi, quæ cautio ipsi concilio dabitur, ut quandocumque videbitur majori parti legitimas & rationabiles causas adesse, se ex Tridento ad locum ab ipsa majori parte eligendum transferendi, itemque causis ob quas concilium indictum fuit satisfactum esse, liberum sit ipsi majori parti, cujusvis contradictione, oppositione seu reclamatione non obstante, concilium transferre vel etiam claudere & finire.

Ex quibus quidem excellentia tua cognoscere clare potest, non posse ipsam synodum de reditu ad ipsam civitatem Tridentinam deliberare antea quam præmissa omnia dilucidentur & declarentur, ac plene fiant quæ tamquam rationabilia & sanctorum patrum ac ceterorum conciliorum decretis conformia, & ad bonum publicum & quietem reipublicæ Christianæ tendentia, etiam suæ sanctitati & eisdem reverendissimis dominis cardinalibus ab his qui se concilio submiserunt, sicut tua excellentia asseruit, juxta desiderium sanctæ synodi, ante omnia reipsa adimpleri, ipsamque deliberationem præcedere videntur.

Quantum autem ad sanctitatem suam pertinet, respondet se omnibus studiis ac votis cupere salutem, pacem & quietem ipsius nationis Germanicæ, sicut jam multis & claris argumentis ostendit, & ipsi in primis Cæsareæ majestati cognitum est; ac paratam esse ac semper fore, omnia curare & facere, quæ pro ejusdem nationis salute ad boni pastoris officium quomodolibet pertinebunt, certo sibi persuadens rem ipsam a pientissimis & optimis cæsare & rege Romanorum, nobilissimaque illa provincia eatenus peti, quatenus sine scandalo & turbatione, immo cum pace & concordia ceterarum nationum & provinciarum, servata etiam auctoritate concilii & libertate ecclesiastica, fieri possit, ad quæ omnia sanctitas sua pro universali ejus cura & officio invigilare universaliter debet.

Responsum sanctissimi domini nostri ad status ecclesiasticos imperii.

Venerabiles fratres & dilecti filii salutem, &c.

Accepimus superioribus diebus litteras vestras, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1548. *num.* 4.

Relatio reverendissimi cardinalis Tridentini in dieta Augustana post reditum suum ex Urbe 14. *Januarii* 1548.

Essendo che la sacra Cæsarea majesta per la benignita & officio suo hebia sempre desiderato la quiete de tutta la Christianita, & specialmente de la provincia di Germania, come sua natural patria, accio che ne stati di essa s'administrasse la giustitia & ini fusse una perfecta tranquillita, maxime nelle cose de la religione, come pui chieramente si e possuto intendere de la propositione fatta nel principio de la dietta, & essendo enchor che tut i li stati si resolvessera, di sodiffare al questo desiderio di sua majesta, & che de commune consenso si sotto ponessero liberamente e simplicimente al concilio de Trento, per esser questo l'unico remedio di levare pacificamente li dissentioni de la religione, per queste causa delibero di mandare S. majesta il cardinal di Trento da sua sanctita con instruction sopra questo negotio accioche quanto pui presto il concilio tornasse a Trento, Guinto il cardinal di Trento in Roma perle poste, & intese d'al seignor don Diego imbasciator di S. majesta apresse sua sanctita tutte le cose pertinenti a questo negotio in che termino se trovano in questa corte, ambi doi insieme andorno da sua sanctita, & li feceno privata mente con omni

diligentia intendere la buena mente di sua majesta, & degli electori principi, & stati del imperio, secondo si conteneva nella instructione il simili. propose anchor con la medesima diligentia nelli consistorii publicamente dechiarando a quanti danni, a quanto spese, a quanti travagli e pericoli habbi, sua majesta isposti oi regni suoi & la persona propria per ridurre la Germanica natione in sal unione che ella potesse vivere cum ragione, con quiete e tranquillita accioche unita insieme la fusse un gagliardissimo propugnaculo contra infideli. il che non poteva succedere se prima la non si reduceva in una vera & Christiana compositione di religione, laqual non puo compitamente riuscire se non da un commune e general concilio, il quale essendo inditto & incomminciato a Trento, per dubio di non so che contagione fu dai legati & congregatione transferto a Bologna con questa promissione che cessando quel male non sequa pin oltre sin alhora. E perche li elettori principi e stati & citta del imperio unitamente per gratia de Dio s'erano sottoposti al general concilio de Trento essendo questa vera via di ridurro la Germania in una buona concordia, pace & tranquilla levando vio tutte le controversiæ della religio s'ammoniva sua sanctita che non volesse manchare a questa tanto desiderata occasione & impedire una si buona & santa opera, & pero con quella major prestezza che fusse possibile procurasse che quei prelati che erano in Bologna con resto delli altri prælati Christiani tornassero a Trento come convenera al officio di sua sanctita tanto pui che in molte dietes suoi legati & nuncii, & specialmente il præsente legato a sua majesta havevano dato sempre alli stati d'ell imperio ferma intentione d'un concilio generale in Germania essendo questa via ordinaria pui Christiana e pui secura per torre via le dissensioni della religione, e stabilir una sancta reformatione di costumi, & levar tutti li abusi e dottrine che sono contro la lege di Dio, per il che con grandissima instantia si prægrava sua sanctita che non volesse perdere questa occasione, e negor questa giusta domanda a sua majesta essendo cosa tando necessaria, e dalla quale depende il beneficio universale di tutta la Christianita. & s'al ultimo sua sanctita non consentiva ridurre il concilio a Trento (il che non poteva credere che ella facesse) che sua majesta non solamente apresso di Dio, di sua sanctita e della sede apostolica se excusava nia anchora apresso tutto il mondo, che ne per sua majesta, ne per la majesta de re de Romani, ne per li stati del imperio era restato che il concilio universale si celebrasse. Sopra queste richiesce del cardinale e di don Diego, sua sancta al ultimo si risolse di non voler fare determinatione alch una inanti ch' intendesse

A il parere della congregatione di quei prælati di Bologna, & parimenti consultare le natione & principi Christiani. vedendo adunq il cardinal di Trento che con tutto il negotio che si e posuto fare non s'havea altra resolutione, piglio da sua sancta licentia e se ne tornato con grandissima sua dispiacere. E questa e la sustantia di quanto molto a longo si e negociato con sua sancta, e col sacro consistorio dal delto cardinal di Trento laquale per ordine di sua majesta s'e falta intendere alli electori principi e stati del'imperio, accio conoscessino la Christiana e sancta mente di sua majesta come di buon padre verso la pa-
B tria sua di Germania, & ch'il cardinal di Trento non sia manchato d'ogni sollicitudine, industria e fede accioche quanto pui presto si celebrasse l'universale concilio in Trento.

Lectum in aula Cæsareæ majestatis eadem die XIV. Januarii coram principibus, electoribus, & aliis statibus sancti Romani imperii Augustæ, MDXLVIII.

Sacratissima Cæsarea majestas, clementissimus dominus noster amice & benigne significat præsentibus electoribus, principi- MASSARELLUS. CURTENBROCHIUS.
C bus ac statibus, atque absentium consiliariis & nuntiis, quod ejus majestas posteaquam statui christiano ac laudabili responso se concilio jam antea Tridenti indicto incœptoque obedienter submisissent, atque in illud consensissent, operæ pretium duxit, de ea re ad sanctissimum dominum nostrum papam referre: atque ita reverendissimum in Christo patrem &, dominum CHRISTOPHORUM MADRUTIUM cardinalem & episcopum Tridentinum, ad illius sanctitatem legavit, ac simul oratori suo, quem Romæ habet,
D causam illam suscipiendam, proponendamque, atque in hoc laborandum, ut qui prælati Bononiæ nunc congregati agunt, Tridentum reverterentur, commisit. Existimabat etiam ejus Cæsarea majestas pro rei æquitate ita omnia successura fuisse, cum ipse etiam S. D. N. ac suæ majestatis ministri id ipsum, casu quo illa submissio impetrari posset, jam antea suæ majestati promisissent, Verum electores, principes ac status modo ex relatione prædicti reverendissimi cardinalis abunde intellexerunt, æquam illam peti-
E tionem nihil valuisse, neque aliud factum esse, quam quod S. D. N. post aliquot dies a decessu prædicti cardinalis ab Urbe, in consistorio Cæsareæ majestatis oratori hoc responsum dedit, videlicet quod sua sanctitas rem ad prælatos Bononiæ congregatos retulisset, qui in hac plane sententia acquiescerent, priusquam de reducendo Tridentum concilio tractaretur, eos qui modo Tridenti sunt Bononiam abire debere: præterea se prius velle certos esse, quod tota Germanica natio se concilio prædicto subjectam faceret. Insuper oportere, ut status se se obligarent

ad observanda omnia, quæ quoad fidem jam Tridenti decreta ac declarata sunt. similiter & hoc illos prælatos scire velle, quænam scilicet securitas illis qui Tridenti ad concilium essent venturi, illic manendi, abscedendi, concludendi, aut concilium ipsum pro voluntate majoris partis transferendi danda foret, atque hæc tum prædicto oratori a S. D. N. fuere responsa.

Cum autem Cæsareæ majestatis orator animadverteret sanctissimum dominum nostrum in eo suo responso congregationem illam sive conventum Bononiensem concilii nomine appellasse, atque illius sententiam concilii determinationem habuisse, eoque animo esse ut Bononiæ tamquam in legitimo concilio velit esse procedendum, nonobstante quod ejus sanctitati significatum atque propositum fuerat, translationem illam concilii ex Tridento ad Bononiam tenere, sine causa, contra jus, sine debita forma & solemnitatibus, ac plane præcipitanter, cœptam & peractam esse: quodque illi prælati qui Bononiæ agerent, nullo modo concilii auctoritatem sibi vindicare possent; denique quod illud prius decerni ac declarari deberet, quemadmodum etiam eousque ex verbis ejus sanctitatis intellectum esset factum iri. Ad hæc cum prædictus Cæsareæ majestatis orator prædictum illud responsum ac sententiam, inconvenientem, iniquam, ac rebus Germanicæ nationis plane incongruam & inutilem comperiret, omnino statuebat contra protestari: verum ad instantiam decani collegii atque aliquorum cardinalium, & sanctissimi domini nostri jussum, in hoc tandem conventum est, nempe protestationem illam in dies viginti differendam, atque interea majestatem certiorem reddendam, sententiamque rogandam esse, an scilicet prædictum illud responsum admitteret, probaretque; atque interim prælatos Bononienses nullum actum conciliarium facturos esse.

Igitur Cæsarea majestas cum illud responsum sanctissimi domini nostri ac ejus sanctitatis ministrorum promissis plane dispar esse, atque eo conatus tendere ut Bononiam conventus pro concilio traheretur, ibique procederetur, comperisset; & ob summum detrimentum Germanicæ nationis quod illinc eveniret, & quia illud sanctissimi domini nostri promissis, quibus statibus imperii pollicitus est celebrandum concilium in Germanica natione, omnino adversum esset; denique quia admodum esset breve præscriptum tempus: mox suo oratori rescriptis litteris jussit, ut prædictam protestationem exsequeretur; quam quidem protestationem, cum fuerit peracta, Cæsarea majestas statibus imperii describendam dabit.

Cum autem tametsi spes concilii celebrandi non plane sit abjicienda, sed sperandum potius Christum illud suo tempore pro divino suo arbitrio ad effectum perducturum, ad quod ipsum etiam Cæsarea majestas pro officio suo & pro Germanicæ nationis necessitate, Deo juvante, intendere statuit & decrevit: tamen ex prædicto responso diutius quam res exigit differendum concilium videri possit, existimat ipsa Cæsarea majestas necessarium esse, ut interim de viis & modis consulcetur, quibus status sacri imperii Germanicæ nationis ad christianam ac bonam unionem convenire & conduci possint.

Igitur licet Cæsarea majestas quo modo pendente concilio, quod quidem electores, principes & status Cæsaris arbitrio permiserant, vivendum esset, summas ac serias cogitationes exercuerit ac etiamnum exerceat; tamen pro re nata ac circumstantiis rerum consultum existimat, ut pro meliore expeditione status imperii, quosdam idoneos, expertos, pios viros, qui zelo christiano & bono tenentur, ac promovendo honori cultuique divino & paci, concordiæ ac quieti Germanicæ, paucos quidem illos deligant ac deputent, quibus ipsa Cæsarea majestas etiam nonnullos additura est, ut hi clare, recte, sincere, fideliter, & quantum fieri potest, propere de tota controversia inter se disceptent, quo ipsa Cæsarea majestas deinde pro statu causæ decentius possit quod æquum & bonum existimaverit statuere. deinde accelerate congruenter ad hæc, & prout sanctissimus dominus noster post factam illam protestationem se se gesturus est, tum de concilio, tum aliis de rebus tractabitur amplius.

Petit igitur Cæsarea majestas amice & benigne, ut electores, principes & status hunc summi momenti articulum christiana caritate & zelo aggredi & tractare velint, posthabitisque aliis omnibus affectibus, expendant quantum cujusque intersit, ut perniciosissima religionis discordia tollatur, ac natio Germanica denuo ad christianam concordiam perducatur. qua quidem in re cuique cogitandum est, quantum Deo, quantum patriæ, quantum denique sibi ipsi debeat: tum etiam illud in memoriam revocandum est, nempe quod olim Germania ante exortam illam perniciosam discordiam, præ aliis omnibus nationibus insigni unitate fidei floruerit, ac veluti exemplar veræ & catholicæ religionis, reliquorum populorum oculos in se converterit, cujus rei plerique omnes conscii sunt. Denique ut status imperii existimare quoque velint, multifarios illos fidos ac sedulos labores, quos sua majestas jam non parvo tempore sustinet, quo concilium ad Tridentum reduci possit, non alia ex causa susceptos esse, quam ex debito officio & paterna caritate, benignitateque, quam erga sacrum imperium Germaniæ, communis patriæ, atque ejusdem membra & status gerit, ac ex summo desiderio, quo semper tenta est & etiam nunc tenetur, ad procuranda scilicet omnia ea quæ

ad pacem, tranquillitatem & commodum Germanicæ nationis faciant.

Atque hæc ita factum iri ab electoribus principibus & statibus Cæsarea majestas plane confidit, & prætérquam quod ea omnia cum privatim singulis tum communi patriæ utilia sint, etiam parata est ejus majestas, erga ipsos omnes & singulos amice & benigne compensare, expectatque ad hæc maturum & prosperum responsum.

Sequitur protestatio nomine imperatoris Bononiæ facta cum responsione patrum.

In Dei nomine, amen. Anno Domini MDXLVIII. indictione VI. pontificatus SS. in Christo patris & Domini nostri, domini PAULI divina providentia papæ III. anno XVI. die vero lunæ XVI. mensis Januarii, *& ut apud Raynaldum ad annum* MDXLVIII. n. 7.

Lecta protestatione supradicta, magnificus D. Hercules Severolus ipsius sacri concilii promotor, petiit a nobis notariis fieri unum vel plura publicum vel publica instrumentum vel instrumenta.

Deinde præfatus magnificus D. Franciscus Vargas petiit sibi dari testimonium & fidem publicam a nobis notariis infrascriptis, quod sancta synodus non permiserit eos ante loqui & exponere ea quæ habebant in mandatis, quam legeretur suprascripta protestatio. Postea protulit alta & intelligibili voce idem magnificus D. Franciscus suprascriptus quædam verba, quæ postea dixit contineri in scedula quadam, quam exhibuit domino Claudio notario præfato, cujus scedulæ tenor sequitur, & est talis.

Adsumus reverendissimi domini, reverendique admodum patres, Cæsaris domini nostri Romanorum imperatoris, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1548. n. 9.

Quo facto, reverendissimus & illustrissimus D. cardinalis de Monte præfatus, respondit ad verba contenta in suprascripta schedula & prolata per magnificum D. Franciscum præfatum, primum verbo, deinde scripto, ut sequitur videlicet.

Adsum & ego hujus sacri concilii, &c. *ut ibid.*

Et successive præfatus dominus Franciscus exhibuit domino Angelo Massarello, ipsius sacri concilii secretario, mandatum Cæsareæ majestatis, quod legi petiit, ipseque dominus secretarius alta & intelligibili voce legit mandatum præfatum, quod est tenoris sequentis.

Carolus quintus, divina favente clementia Romanorum imperator Augustus, &c. *ut ibid, num.* 10.

Quo lecto, dominus promotor præfatus repetiit iterum protestationem sacræ synodi subscriptam, idemque fecit reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte præfatus, & præfatus dominus Franciscus Vargas dixit ea quæ sibi occurrebant dicenda contineri in protestatione, quam statim legere intendebat præfatus magnificus dominus Martinus, petiitque & requisivit a nobis notariis in actis redigi, qualiter sancta synodus non consenserit, quod notarii & testes per eum nominati fuerint admissi, ut singulariter & de per se rogarentur de omnibus per eos dictis & dicendis, sed conjunctim una cum notariis ipsius sacri concilii.

Deinde præfatus dominus Martinus Velasco legit alta & intelligibili voce scripturam tenoris infrascripti, videlicet:

Cum respublica christiana miserabiliter convulsa esset, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1548. *n.* 11.

Ad quæ omnia reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, &c. *ut ibidem num.* 13. *usque*, & patres omnes discesserunt.

Protestatio facta Romæ ab oratore Cæsareo die XXIII. *Januarii coram SS. domino nostro Romæ, in Consistorio.* MDXLVIII.

Sanctissime pater, cum respublica christiana miserabilirer, &c. *ut apud Raynaldum, ibid n.* 19.

Responsio data a SS. domino nostro oratori Cæsareo ad ejus protestationem prima Februarii 1548.

Magnam superiori consistorio, &c. *ut ibidem n.* 29.

Breve Apostolicum.

Suprascriptio.

Venerabili fratri Johanni Mariæ episcopo Prænestino, & dilecto filio Marcello tituli S. Crucis in Hierusalem, presbytero S. R. E. cardinalibus nostris & apostolicæ sedis de latere legatis, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1548. *n.* 32.

Breve apostolicum.

Suprascriptio.

Dilecto filio nostro Petro S. R. E. presbytero cardinali Giennensi nuncupato, ac venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis & episcopis ad præsens Tridenti commorantibus, &c. *ut ibid. n.* 34.

Propositio deputatorum a sacro concilio Bononiensi habita Romæ in consistorio XXII. *mensis Martii* MDXLVIII.

Beatissime pater, audivit sanctitas vestra, &c. *ut apud Raynaldum, ad annum* 1548. *n.* 37.

Facultates quæ videbantur necessariæ legatis vel nunciis apostolicis in Germaniam mittendis.

Ut statuatur competens aliquis modus, &c. *ut ibid. n.* 45.

Responsum cardinalium ad prædicta.

Beatissime pater, duplex fuit inter nos proposita quæstio, prima de toto genere, utrum mittendi essent a sanctitate vestra legati seu nuncii in Germaniam: secunda, si essent mittendi, quibus facultatibus muniendi forent.

A De prima inter nos aliqua disceptatio fuit, dum in hoc statu constituti rationes in utramque partem perpenderemus. Verum cum consideraremus ad officium vestræ sanctitatis in primis pertinere errantes oves & devias ad ovile Dominicum reducere, fere omnes in hac sententia convenimus, ut postquam aliqua spes effulget ejus provinciæ ad ecclesiæ gremium reducendæ, vestra sanctitas omnino hanc spem fovere, & quoad potest, nihil intentatum relinquere propterea debeat; quare his & aliis multis de causis, quas ne tædio vestram sanctitatem & reverendissimos dominos afficiamus, in illam partem frequentiores ivimus, ut sanctitas vestra legatos aut nuncios mitteret in Germaniam ad eos excipiendos qui vere resipiscere & ad catholicam fidem nostram redire velint.

In secunda quæstione de facultatibus concedendis prius nonnullas conclusiones in genere præmittimus, in quibus ut opportunis & quodammodo necessariis omnes consensimus.

Prima quod cum non quidquid potestati alicujus committitur, idem necessitati subjaceat, & ideo exercitium, exsecutio & usus ipsarum facultatum magis quam ipsæ facultates attendenda sint. Non enim nisi rerum, temporum, locorum & personarum qualitate diligenter pensata, ac urgente maxima causa & necessitate, præsertim super nonnullis casibus a quamplurimis sacrosanctis conciliis & canonibus prohibitis dispensandum est, in quo ipsius dispensantis arbitrium, judicium, discretio & conscientia potissime requirenda sunt, judicavimus propterea expedire eligere hujusmodi personas, quæ ita litterarum scientia, vitæ munditia & bonis moribus præditæ communiter reperientur, quo eisdem facultatibus uti non autem abuti existimandum sit, illorum nominationem & electionem vestræ sanctitatis judicio, ut debemus, relinquendo. Cum tamen plus sciamus videre oculos quam oculum, ac validius esse judicium plurimorum sententia comprobatum, arbitramur convenire plures magis quam unicum tantum legatos seu nuncios deputandos.

Aliam conclusionem fecimus, facultates cum hac conditione concedendas, ut illis uti non possint, nisi cum his qui ad veram, orthodoxam, catholicam & Christianam fidem redire voluerint.

Reliqua sanctitatem vestram pro reductione illius provinciæ ad gremium ecclesiæ omnia præstare debere quæ in manu & potestate sua fuerint, omniaque officium ac auctoritatem sibi a Deo tributa impertiri, ut id fiat, dum tamen talia sint quæ publicum scandalum seu status universalis ecclesiæ decolorationem minime generare possint.

His præmissis, quæ illa essent quæ ex facultatibus petitis concedi possint & deceat, ut in arduis & de raro contingentibus, pro exoneratione nostra voluimus, de voluntate tamen & mandato vestræ beatitudinis, super ea re consulere quamplures tam juris quam sacræ theologiæ peritos, quorum consiliis etiam in scriptis habitis & mature inter nos discussis, hæc sunt quæ eorum & nostro communi judicio de petitis facultatibus videntur posse & debere concedi.

Primum ea quæ in primo & secundo capitulo continentur, temperare videlicet cum
B multitudine delinquente, exemplo sanctorum patrum & prædecessorum vestræ sanctitatis, juris severitatem, & sic concedere dominis legatis seu nuntiis facultatem omnes & singulos utriusque sexus, cujuscumque qualitatis fuerint, ad cor reversos & vere & non simulate vel ficte ad unitatem ecclesiæ redeuntes, ab omni hæresi in utroque foro absolvendi, & communioni fidelium plenarie restituendi, remittendo vel moderando ipsorum arbitrio abjurationes & pœnas incursas ac pœnitentias de jure injungendas, ac super irregularitate quomodolibet incursa
C dispensandi: ita ut ea non obstante, in sacris ordinibus & altaris ministerio ministrare, ac beneficia ecclesiastica eis canonice conferenda consequi, & si qua obtineant, de quibus aliis interim a sede apostolica provisum non fuerit, ut prius retinere valeant.

Tertium etiam capitulum visum fuit nobis posse concedi, videlicet dispensando super bigamia contracta per presbyteros qui contraxerunt cum viduis vel corruptis, cum his qui prætensis uxoribus relictis vel mortuis ad veram religionem redire voluerint, cum non fuit contracta aliqua bigamia per matrimonium ipso jure nullum. Tum quia
D etiam super bigamia præsertim ficta, hæc sancta sedes ex causa consuevit dispensare.

In quarto capitulo de connubio clericorum, licet ut in re nova ac difficili aliquandiu substiterimus, nihilominus considerantes sanctitatem vestram, absque eo quod aliquis dubitet, id posse facere, ac quamplures ejus prædecessores Romanos pontifices, non tam urgenti & necessaria, ut est religionis causa, desuper dispensasse, visum fuit quod recepta in loco generali lege, non licere scilicet, juxta sacrorum conciliorum & canonum instituta, clericis in sacris ordinibus, præser-
E tim sacerdotio constitutis, uxores habere, in præteritis casibus dumtaxat facultas dispensandi cum aliquibus sæcularibus tantum, considerata eorum singulari qualitate, & cognita ipsorum vera ad Christi fidem conversione ac aliis circumstantiis, ex quibus, ut in ultima conclusione diximus, nec scandalum aliis, nec decoloratio status ecclesiæ universalis sequi valeat, præsertim & omnino citra altaris & alia sacerdotum ministeria, & sublato omni ipsorum ordinum exercitio, ac

citra titulos beneficiorum ecclesiasticorum, & aliis temperamentis ipsorum legatorum seu nunciorum arbitrio adhibendis, onerando in hac parte eorum conscientias, possit concedi.

Quintum capitulum, quod ex primo & secundo descendit, pariter videtur concedendum, videlicet ut personæ absolutæ post peractam pœnitentiam idoneæ a suis ordinariis repertæ, valeant ad omnes & sacros & quoscumque ordines promoveri.

Sextum etiam, quod continet dispensationem ab apostasia, & licentiam manendi extra regularia loca, deserviendo alicui curato beneficio in habitu clerici sæcularis, pariter etiam, cum quibusdam tamen clausulis in similibus apponi solitis, videtur posse concedi.

In septimo capite de communione sub utraque specie, in quo & substitimus iisdem rationibus, quibus in quarto capite præcedenti, cogitavimus quod sublatis erroribus & hæresibus, quos forsan in ea provincia sumentes sub utraque specie incurrunt, inhærendo vestigiis aliquorum conciliorum, sanctitatis vestræ prædecessorum, qui cum infra dicendis conditionibus non negaverunt, posset similis facultas concedi humiliter devotionis causa petentibus communionem sub utraque specie, facta prius confessione in ecclesia coram sacerdote tempore sumtionis eucharistiæ, Romanam ecclesiam non errare, quæ laicos ac etiam clericos & sacerdotes non celebrantes statuit sub una tantum, panis videlicet specie communicari, ac fateantur pariter sub una tantum specie quantum sub utraque, integrum Christi corpus existere, necnon talem communionem fieri debere omnino separatim loco vel tempore, ab ea in qua juxta solitum & catholicum ecclesiæ ritum una tantum species sumitur.

Octavum de delectu ciborum, & jejuniis ac feriis, quod cum causa, habita ratione qualitatis personarum, præsertim juxta stylum curiæ posset concedi.

Nonum, in quo de reformatione cleri illius provinciæ tractatur, cum generalis reformatio facienda sit a vestra sanctitate, intervenientibus & ipsis Germanis, quæ in toto orbe, & sic etiam in dicta provincia recipienda est, videtur cessare causa hujus facultatis dandæ.

Decimum de facultate uniendi, dismembrandi, applicandi quæcumque ecclesiastica etiam regularia beneficia, ad usus tamen pios, puta pro dote aliorum beneficiorum tenuiorum, seu pro scholis & studiis universalibus aut hospitalibus indigentibus, & sic ex causa videtur jure posse concedi, dum tamen de beneficiis possessis & obtentis per catholicos cum ipsorum consensu seu absque eorum præjudicio fiat.

Undecimum concernens facultatem componendi cum possessoribus bonorum ecclesiasticorum, quod similis facultas dari posset super fructibus perceptis ac mobilibus consumtis, restitutis tamen ecclesiæ, cujus erunt bona, ipsis bonis immobilibus, ac omni eo quod ex compositione hujusmodi percipietur in dictæ ecclesiæ seu alios pios tantum usus, arbitrio ipsorum legatorum seu nunciorum converso.

Ad duodecimum quod continet dari in præmissis facultatem eisdem legatis seu nunciis alios eorum loco substituendos, visum fuit propter multitudinem personarum illis indigentium, in omnibus casibus posse concedi, præterquam in quarto de conjugio clericorum, ac decimo & undecimo de bonis ecclesiasticis, quibus cum raro & parce & ex causis urgentibus utendum sit, visum fuit ea industriæ legatorum seu nunciorum, quorum sanctitas vestra conscientiis omnia committit, & non aliorum esse remittenda.

Ultimum cum contineat derogationes necessarias, est correlativum ad præmissa.

Responsio principum & statuum.

Præsentato Cæsareæ & regiæ Romanorum majestati dominorum nostrorum clementissimorum scripto, partim ad *interim*, ut vocant, pertinente, convenerunt principes & status deputati: qui animadversis ex hac præsentatione majestatum suarum catholicis & clementissimis erga se animis, principio qua decet observantia gratias ipsi agunt ingentes: deinde scripto quatenus angustia temporis passa fuit diligenter perpenso, invenerunt illud a catholicorum doctorum sententia, si articuli de communione sub utraque specie, de conjugiis sacerdotum, de differentiis jejuniorum & ciborum, atque alia in additione illa scripti prædicti dependentia excipiantur non abhorrere.

Cum autem deputatis principibus omnibusque aliis Christianæ catholicæque religioni adhærentibus statibus, divina aspirante clementia, hactenus perspecta fuerint, non ea solum quæ in hoc scripto commemorantur, sed etiam quæcumque in ecclesia catholica credenda, tenenda & scienda necessario sunt, eaque ad hæc usque tempora crediderint, constituerintque cum ecclesia catholica constantissime sentire & perseverare; ex iis, inquam, & sequentibus causis existimant prædicti catholici principes & status ad hoc deputati necessarium minime esse, ut hoc scriptum in genere omnibus imperii statibus, & catholicis præsertim, proponatur aut publicetur: idque ex hac etiam causa, in primis postquam majestates suæ & status dogmata quæ in disceptationem venerunt concilio jam pridem indicto & nondum vel finito vel sublato judicanda reliquerunt. Præterea quoque cum sessiones aliquot Tridenti super articulo justificationis & aliis nonnullis habitæ sint, salutariaque & catholica de-

creta inde emanarint, unde in cura aliqua deputati principes & status versantur, si publicato in genere hoc scripto; concilii auctoritas antevertatur, ne inde dissentiones, simultates aut etiam concilii impedimenta nascantur.

Postremo apud majestates suas obscurum non esse existimant, quod in his dissentionibus non solum articulos controversos, sed etiam abusuum tollendorum, reformationis Christianæ, atque morum rationem, aliaque multa ad concilii auctoritatem decisionemque pertinentia tractari, declarari & expediri majori studio oporteat quam in hoc brevi scripto factum sit; adeoque ut quidquid pro conservatione religionis Christianæ decerni, declarari, immutarique contigerit, id omne non per partes aut a paucis personis, sed plene & interposita concilii auctoritate definiri atque Christiano orbi publicari necesse esse. Attamen si Cæsarea majestas separatis statibus persuadere poterit, ut erroribus suis, instituto, doctrina, atque etiam Augustana confessione, quæ tamen ab eis observata numquam fuit, relicta, hujus scripti primis articulis assentiri, eos acceptare atque publice confiteri velint, magna profecto ex glorioso hoc opere laus ad majestatem suam perveniret, spesque minime dubia esset, fore ut errores in fide, auctoritate concilii multo facilius meliusque tollantur, aut etiam progressu temporis; intereaque dum concilium celebratur, separati status, divina intercedente gratia, sponte ad ecclesiam catholicam convertentur.

Quod autem ad communionem sub utraque specie, conjugia sacerdotum & ciborum atque jejuniorum differentias attinet, hæc quæ sequuntur a deputatis principibus & statibus circa ea considerentur, videlicet cum sub una specie communio pro laicis a temporibus apostolorum observata fuerit, nullumque initium hujusmodi sumptionis sacramenti sub specie panis tantum a quoquam ostendi posset, idque in concilio Constantiensi ita teneri oportere præceptum sit. Deinde cum ab initio ad hunc usque diem tam in orientali quam in occidentali ecclesia inauditum fuerit presbyteros in sacris existentes matrimonium contraxisse, & in ministerio presbyterali permansisse, aut eis ut id facere possent concessum fuisse. Tertio cum ciborum differentiæ & jejunia in ecclesia ultra multa sæcula non ex politica, sed aliis Christianis causis statuta mandata & observata fuerint, existimare majestates suæ tamquam imperator & rex catholici, pro singulari sua prudentia facile possunt, durum admodum fore si aliquid concedatur aut indulgeatur quod consuetudini Christianæ & præceptis ecclesiæ nunc vel in posterum adversari, eamque partem accipi posset.

Nam etsi dicatur pontificem maximum in hujusmodi articulis & iis quæ positivi juris sunt dispensare posse, tamen arbitrantur deputati principes & status sanctitatem suam potestate sua ad ædificationem & non ad destructionem usuram.

Dubium præterea est, an hujusmodi consuetudines diuturnæ ab ecclesia catholica receptæ & a conciliis institutæ & confirmatæ pro articulis juris positivi haberi debeant aut possint, vel an summus pontifex causam in eis aliquid immutandi habere queat.

Quapropter Cæsaream majestatem humillime rogant, eidemque consulunt deputati principes & status, ne majestas sua catholicos status hujusmodi permissione, indulgentia & aggravatione conscientiarum suarum onerare velit, præsertim cum ex his publica & indubitata seditio & generalis defectio catholica consequi possit.

Nam si catholici status jam dictos articulos separatos statibus concedendos approbaverint, tacite confiterentur separatos status numquam se prosecutos fuisse seque frustra eis tamdiu restitisse.

Et si catholici status prædictos articulos impugnandos susceperint, non solum acceptato decreto de articulo doctrinæ usque ad concilii decisionem reservando contravenirent, verum etiam simultates & diffidia graviora exsuscitarent: sin autem in conniventiam aut tolerantiam publice & expresse consenserint, excitabunt inter suos subditos inobedientiam, defectionem, seditionem & rebellionem, præsertim hoc tempore, quo promiscuum vulgus suapte sponte ad libertatem agendorum credendorumque pronum existit, & fortasse non abs re dicere poterit, injuria sibi vetari, quod nunc aliis permittatur, & a catholicis statibus tanto vitæ fortunarumque discrimine hactenus oportuerit impugnari, unde in hoc casu expressæ consensionis catholicorum statuum in talem tolerantiam, Germania in religione Christiana & obedientia retineri amplius non poterit.

Quo autem animo majestas sua hoc accipiat, quod in separatorum statuum arbitrio positum sit, summum veri corporis Christi sacramentum Deum & hominem venerari & adorare, aut neutrum facere debere, ut in fine hujus articuli scriptum intelligi & elici potest, majestas Cæsarea procul dubio apud se optime perpendet.

Ceterum postquam pacificæ cohabitionis ratio usque ad concilii deliberationem instituenda, quam *Interim* appellant, ab omnibus statibus majestatis suæ arbitrio permissa est, in majestatis suæ voluntate situm erit, ad separatorum statuum, casu quo articulos præsentati scripti, quo ad doctrinam per omnia tenere, acceptare, eis assentire, sese eo, non progrediendo amplius aut alterando quidpiam, obligare vellent, prærogativam

aut petitionem jam commemoratam connivere tamquam tolerare, non tamen permittere aut approbare, atque id in iis tantum locis iisque ditionibus in quibus schisma hoc invaluit & observatum fuit: catholici enim status ejusmodi apud se suosque subditos tolerare minime vellent, neque etiam possent, sperantque majestatis suæ mentem non esse, ut tolerantia talis apud eos instituatur.

Quod vero ad prædicta attinet, deputatorum principum & procul dubio omnium statuum animus non esset, atque adeo ne possunt quidem majestati suæ ullum modum præscribere. Necessarium tamen erit, ut Cæsarea majestas ad præcavenda cùm prædicta vulgi promiscui incommoda, tum multa alia discrimina in ordinatione illa, quam *Interim* vocant, expresse & severe provideat & præcipiat, atque super tali provisione cum statibus catholicis conveniat, ut omnes status catholicæ religioni adhærentes, & hactenus perseverantes, interea dum concilium procedit, in catholica religione, omnibus ceremoniis ecclesiasticis & externis & consuetudinibus permaneant, subditos suos severe ad hoc constringant, nihilque innovandum aut alterandum, vel ipsi instituant, vel a suis præsumptum ferant.

Neque præterea dubium est Cæsaream majestatem tamquam catholicum principem, omnes personas ecclesiasticas Germanicæ nationis, cum his locis unde pulsi & dejecti sunt, ecclesiis, monasteriis, fundationibus, bonis, jurisdictionibus, libertatibus, immunitatibus, omnibusque rebus, quæ ad conservationem & promotionem horum omnium requiruntur, cum effectu restituturum, & apud ea conservaturum, atque in primis curaturum, ut non solum ii qui in locis perturbatæ religionis catholice habitant, atque in veteri religione perstiterunt: verum etiam si qui ab ea desciverunt, atque ad gremium ecclesiæ redire voluerint, ab omni impedimento, pœna & turbatione liberi & immunes existere, atque communione aliisque ecclesiasticis constitutionibus, consuetudinibus, & traditionibus uti fruique possint.

Ad constantem quoque perpetuamque concordiam, necessarium erit, ut provideatur ne separati status catholicorum statuum presbyteros & monachos suscipere, ad se allicere aut retinere possint.

Quidquid vero reliquum est, quod in majestatis suæ ordinatione quæ *Interim* nominatur, pro conservatione certæ concordiæ disponi oportuerit, id vero majestas sua pro excelsi sui intellectus magnitudine absque dubio prudenter considerabit.

Hæc fere sunt quæ per deputatos principes & pro animorum suorum humillima declaratione Cæsaream & regiam Rom. majestates celari minime oportuit, qui in bona spe sunt majestates suas tamquam Cæsarem A & regem catholicos æquis hæc clementissimisque animis accepturas, principesque & status clementissime sibi commendatos habituras. Finis.

Communis aliquot episcoporum Gallicanæ ecclesiæ sententia, quam rogati dixerunt, ad hæc duo videlicet, viderenturne mittendi Romam episcopi aliquot, disceptaturi de moribus universæ ecclesiæ? & quid censerent de jure quod sibi Romani pontifices asserent in Provinciam, Britanniamque Gallicam.

B Est hoc ad nos relatum a rege nostro Christianissimo HENRICO ex beatissimi patris PAULI papæ nostri litteris, viderenturne nobis Romam esse mittendi aliquot episcopi, qui cum ceteris qui illuc convocati essent, agerent de collapsa corruptaque ecclesiæ disciplina; ad hæc quid censeremus respondendum de jure quod sibi pontifices Romani vindicarent in Provinciam atque Britanniam, eam scilicet quæ Gallici juris est & nominis. Id quod nobis cum ab utroque per honorificum accidit, ut ad nos ea de re referretur, tum alterius paternæ quidem indulgentiæ, C alterius humanitati pietatique & regiæ & Christianissimæ tantum nos debere confitemur, ut neutri neque officio neque studio, quamvis vehementissimo, satisfacere posse videamur. Hujus quidem honoris magnitudinem, quando ne gratiis quidem agendis valemus, obtemperandi certe alacritate gratiam quidem testabimur, quod unum nobis reliquum est accepti beneficii.

Itaque quod ad alterum illud superius attinet, de mittendis qui Romæ de moribus constituant, id quidem haud paulo facilius esset explicatu, nisi hoc a rege Christianissimo D peteretur, eo tempore potissimum, quo utpote publico Christianorum conventu instituto nec liberum est nobis decernere, nec si nobis hoc integrum sit, reipublicæ commodum.

Etenim hoc in primis considerandum, quem in locum summa rerum Christianarum progressa sit, quid ex eo conducat, quid secus animadvertendum.

Exorta est jam pridem Martini Lutheri pestilentissimi hominis, pestilentior secta, quæ primum ministrorum ecclesiæ auctoritatem, E vim deinde sacramentorum & efficaciam labefactans, post in dissimiles secumque pugnantes hæreticorum familias dissecta, omnem admodum Christianæ religionis speciem deformavit ac corrupit integritatem: postremo cum in arcem totius pietatis invasisset, baptissimi, eucharistiæ & reliquorum sacramentorum religionem atque sanctitatem evertit.

Ad hæc quæ non alia disciplinæ Christianæ instituta Æcolampadiani, Zwingliani, Bucheriani, Calviniani, ceteræ importunissimæ pestes & immanissimæ violarunt tum scriptis

tis factisque impudentissimis, tum præcipiti quadam & perdita prædicandi, hoc est autem obloquendi veritati, & obtrectandi petulantia: in quo profecto omnem superarunt antiquorum immanitatem & insaniam hæreticorum; quorum ex furore tamen & vecordia hæc rabies profecta est, recentioris quidem, verum haud paulo magis furiosæ amentiæ.

Itum est utcumque obviam a catholicis, & res est libris ac disputationibus acta; nec minus tamen maxima Germaniæ pars, nonnulla Galliæ, Britannia pene tota, maxima ubique perditorum hominum multitudo hoc incendio deflagravit.

Ex eo tempus haud dubie Christiani concilii cœpit esse pernecessarium, ut & isto morbo correpta ecclesiæ viscera curarentur quamprimum, & ab integris arceretur contagio.

Cujus unius remedii permulta extiterunt vetustissima exempla; sed ne ultima repetamus, apostoli, cum de circumcisione gentium a nonnullis esset illata quæstio, convenerunt Jerosolymam: res constitit habito concilio, ne gentes circumcidi cogerentur; secundum hæc tempora ut Simonem, Basilidem, Apellem, Menandrum, cetera ecclesiæ vulnera omittam, Paulumque Samosatenum Antiochiæ publice confutatum ac damnatum, Nicæna synodus adversus Arianorum blasphemias propugnavit, & Trinitatis veritatem in unitate, & in Trinitate unitatis. Stetit pro Spiritus-sancti divinitate contra Macedonium, Eunomium, Eudoxium Constantinopolitana; damnavit Ephesina Nestorium duas in Christo personas constituentem, uti unam in eodem Christo naturam asserentem Eutychen abbatem Constantinopolitanum, & Dioscorum; & Nestorium iterum Calchedonensis; altera Constantinopolitana Theodorum. Aliæ alios Christianæ ecclesiæ & religionis hostes.

Hoc exemplo in tanta hæreticorum insolentia ad unicum subsidium pietatis occursum est, universæ videlicet ecclesiæ concilium, ut quibus copiis adhuc res Christiana fuit hæreticis omnibus schismaticisque superior, patrum quidem auctoritatibus, nos iisdem uteremur in non dissimili periculo & graviori etiam, nostro quidem judicio.

Hæc itaque causa quæ fuerit, hoc tempus quam justum, quam necessarium, quot quantisque exemplis nitatur antiquitatis, satis arbitramur esse probatum, ut nec tempore, nec necessitate conventus ipse Tridentinus ulli antiquorum cedere videatur.

Itaque decretus & indictus est a beatissimo patre papa nostro PAULO, adnitente tunc rege nostro Christianissimo FRANCISCO, instante etiam imperatore CAROLO, quorum alterius tunc vita functi memoriam laudibus apud omnes homines, lacrymis vero etiam ad Christum & assidua totius ecclesiæ nostræ precatione prosequimur. alterius vitam quoque & salutem qua debemus caritate complectimur, auctoritatem certe utriusque conjunctam præsertim arbitramur esse defendendam. Nam quicquam aut in beatissimi papæ nostri PAULI sanctitate, aut in gravitate Tridentinæ celebritatis desiderare, nec pudoris est nostri, nec recti sincerique judicii. Quid enim? cumne non laudare auctorem possumus, qui in locum successerit principis apostolorum Petri, aut eam non suspicere frequentiam, quæ ecclesiæ totius sustineat dignitatem atque potestatem, cum utrique tot tantaque sint testimonia sanctitatis atque gravitatis.

Apostolis verba sua enunciaturis, non universis tantum, sed singulis etiam Spiritum-sanctum ad principes præsto fore pollicetur Christus, ut neve quid loquantur, neve quid respondeant solliciti sint: neque enim eos fore qui loquerentur, aut responderent, sed Spiritum Patris sui illis omnia quæ dicerent suppeditaturum. Hoc autem præ ceteris Petro tributum videtur hoc argumento, quod qui se improbatum lapidem in scripturis dici intelligeret Christus, quemque Paulus apostolus angularem lapidem ex Esaia, Petrus ipse & offensionis & scandali; idem ille Christus cum Petro hujus nominis notionem communicaverit, *Tu vocaberis*, inquit, *Cephas*. Idem ad nominis sui egregiam ingenuamque professionem Petri, eamdem in eodem denominationem repetivit, addidit & consequentia illa quæ mirifice commemorata sunt, de exædificanda ecclesia, perstatque in ejusdem nominis mysterio discipuli præceptor. De singulari potestate Petri alligandi & solvendi, sunt quamplurima alia, sed hoc vel maximum ad præstantiam, quod ter repetita commendatione commisit gregem suum Dominus Petro præter ceteros omnes.

Neque tamen minus se conventui catholico affuturum, & spiritu suo administraturum pollicitus est, nec minorem ceteris quorum gravitatem & auctoritatem sustinent episcopi, quam Petro, cujus dignitatem refert summus pontifex Romanus, & alligandi & expediendi facultatem fecit, atque auctoritatem, remissionem, retentionem peccatorum, & apud Matthæum Sancti Spiritus inspiratione futuram suam præsentiam & gubernationem ecclesiæ sempiternam prædicationisque pollicetur permissionem.

Eumdem autem spiritum Petro atque universæ apostolorum ecclesiæ fuisse, ita probabile est, ut Paulus quoque adscriptus ad illum numerum, eum qui Petrum sublevasset in administrationem circumcisorum testatus sit adjutorem sibi fuisse, & legato & oratori ad gentes, & quidem quemadmodum unum in una Dei ecclesia corpus est, unus est

spiritus, unus Dominus, una fides, unus Deus: ita hæc omnia in Petro & apostolis in optimo pontifice & optimo præsulum conventu eadem sunt. Sic id quod est ipsum decantatum viri omnium sapientissimi versibus retinendum est ab omnibus, ut ecclesia quam maxime una sit. *Una*, inquit, *est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ.* Etenim sic illius simplicitas atque constantia servabitur, si unus semper fuerit, & boni pastoris, & veræ ecclesiæ sensus, secum semper ipse consentiens, sed ab alienis discedens, nisi forte in illo apostolorum conventu Petri principis mentem ab reliquorum apostolorum sensu, hoc est autem spiritum a spiritu discrepare putamus, & in hoc unitatem coarguimus apostoli edicti, quod ita habuit: *Visum est Spiritui-sancto & nobis*, aut nobis illusit omnibus scribens Paulus ad Corinthium illum conventum, quem ut cum suo absentis spiritu ad illius incesti damnationem, unum in locum convenire hortatus est, summam in eo consensionem probavit. In altera ad Corinthios epistola inquiens, *Si quid cui conceditis & ego.* Itaque illo eodem inspirante suis omnibus conjuncta partibus ecclesia & sibi ipsa conveniens, non modo in capite, sed ne in articulis quidem ullum sive doctrinæ sive morum experiri potest diffidium.

Non est quidem ecclesia certe hoc modo aliud Paulo quam domus Dei, columna fundamentumque veritatis, & hæc sane duo cum uno in sensu conspirant, quid absurdius esse queat, quam alterum cum altero committere stultis istis & insultis decertationibus. hoc dum quærunt ineptissimi homines, summine pontificis auctoritas sit conciliorum auctoritate potior, an contra. dissentientium enim partium est hujusmodi dijudicatio & pugnantium inter se, non unius ejusdemque & Dei domini spiritu opinionum & voluntatum, si forte dissimiles essent ac diversæ, invicem summa reconciliatio. Non patitur hoc ecclesiæ veræ consensus, & hoc Paulus ad Corinthios detestatur & aspernatur in enunciatione verbi divini, ut nulla appareat inconstantia, cujusmodi videtur in his contrariis verbis inesse: est & non est. quid autem magis secum pugnet, quam si partes inter se concilii alicujus ita discrepent, ut idem aliæ affirment, aliæ negent, ut indignitas eadem incidat, quam tanta indignatione Paulus persequitur, cum hoc inter discipulos jactari cognosceret: ego quidem sum Cephæ, ego sum Pauli, ego sum Apollo. tum enim justissima & sanctissima animi promotione, velut excandescens inquit: *Divisus est in vobis Christus, an Paulus pro vobis crucifixus est?*

Paulo post idem rem totam ita concludit, ut ne quid divisionis aut sectæ admittere videatur, utpote cum ab uno principio totum pendere, ab uno fonte proficisci & defluere necesse sit: *Ego plantavi*, inquit, *Apollo rigavit; sed neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus.* Ergo ex ipsius Dei majestate atque potentia, ex sua utriusque dignitate perpendenda est utriusque auctoritas.

Quid autem aut Marcellini papæ causa atque abdicatio, aut accusatio Damasi, aut Anastasii secundi detestatio, aut recentiorum nonnullorum invidia pontificum aliorum oberit innocentiæ? Quemadmodum nihil efficient ad elevandam conciliorum catholicorum aut potestatem aut fidem actitati ab hæreticis schismaticisque conventus, quibus una sæpe numero opposita pontificum Romanorum auctoritas integritatem retinuerit ecclesiæ.

Princeps apostolorum Petrus ancillarum atque servorum proterviorem vultum non ferens, non modo præceptorem dissimulavit suum, verùm etiam negavit turpiter ac flagitiose; & idem ille socio administrationis Paulo post acceptum quoque Spiritum-sanctum dignus est reprehensione habitus: haud propterea tamen aut Christi misericordia ex superiore culpa est judicatus indignus, aut posteriori castigatione minus ad principatum idoneus. Ita se res habet; singulorum vitæ ac moribus facillime detrahitur, quamquam est apud non iniquos haud admodum difficilis humanæ infirmitatis venia.

Catholicorum porro pontificum solemnes conventus ab omni fraudis suspicione vacant, quorum gravitas dignitasque omni superiorum temporum antiquitatisque commendatione & fide celebratur; quorum de jure atque amplitudine si quid demtum sit semel aut detractum, actum sit in posterum de subsidio, quod unum semper extitit laboranti titubantique religioni, ut omnia mihi sustulisse medicamenta restituendæ veritatis & salutis publicæ videantur, qui vim illam atque religionem ulla ex parte tentari conati sunt, hoc est Spiritus-sancti vocem labefactare, diminuere majestatem, potestatem convellere horum auctoritate Romani pontifices suam dignitatem confirmaverunt, ut Nicæni, ut Calchedonensis, ut cæterorum, & eorum illos decretis stetisse testantur canones universi cum eorum auctoritate comprobati, tum admixti, adscriptique pontificiarum epistolarum auctoritatibus. Gregorius non minus quam evangeliorum, conciliorum approbat atque veneratur instituta. De hiis non multo secus Gelasius sentit. Ab apostolorum canonibus ad quartam & vigesimam Lugdunensem alteram synodum recensentur omnes atque comprobantur, papa Zozimus, Gelasius, Leo, Damasus, Urbanus, ceteri complures, ita decreta christianorum conventuum confirmant, ut vel Romanis pontificibus præ ceteris omnibus rata sint. His quantum Augustinus tribuerit, Hieronymus, Ambro-

fius, Athanasius, Cyrillus, Chrysostomus infinitum est recensere, quin etiam supervacuum; cum Græci Latinique auctores hos fere secundum sacrarum litterarum dignitatem, sanctitate, auctoritate, fide proximos esse voluerint; quorum de jure non dubitamus eadem illa prædicare, quæ de prædicationis suæ veritate professus est Paulus, ut si quis docuisset secus, detestabilis esset.

Illa ergo & pontificis & concilii auctoritas summa, una atque eadem, auctoritati veterum pontificum, veterum conciliorum nec dissimilis nec dispar; quippe cum cetera omnia convenire non diffiteamur, nec revocetur in dubium: idque multo minus in pontificio conventu ab summo ipso pontifice conventus, qui aut nulla, quod nefas est putare, aut antiqua est sanctitate. Is autem hoc tempore ita habet. cœptus quidem ille est & inchoatus tantum, ut de doctrina, quæ pars erat causæ totius altera, vix disputatio sit ad elementa actionis illius perducta. Deinde sunt cur dicamus omissa, certe intermissa omnia. causam afferunt insalubrem cæli statum & pestilentem aëris intemperiem; quorum nos opinioni libentius accedimus, concedimusque non inviti, de loco transferendi inter partes recte atque ordine convenisse. Verum ut hoc dicere liceat, nimis acceleratam alii aut præcipitatam potius, nec illam plane integram deliberationem fuisse conqueruntur; causam quoque ipsam commentitiam & fictam; & sic adhuc in sententia permanent, ut ne pedem quidem extulerint Tridento; nec ullum præter hunc locum esse concilii fateantur. Graves illi quidem viri & cum dignitate pontificia, tum conditionis excellentia, tum sanctitate morum & commendatione vitæ totius insignes; penes quos autem sit veritas, sic ut de hoc non ambigamus, ex eo tamen res in controversiam venit.

Sic autem rex christianissimus noster HENRICUS, impressa pietatis a majoribus suis vestigia prosecutus, non consecutus est modo, verum etiam studio vicit superiores, qui beatissimi P. PAULI papæ nostri voluntate provocatus, translatum Bononiam concilium approbavit. Sed ab altera parte Romanorum imperator Carolus perstat perseveratque in patrocinio loci Tridentini. Hinc ad illa ulcera quæ ab hæreticis sunt imposita ecclesiæ, ad discessionem, calamitatem, quæ adhuc pars conjuncta, & una adeo fuerat ecclesia, verendum est in primis, ne quod prope incœptum est in partes abeat, & secessione dilabatur: quod ipsum certe majoris multo & discriminis & damni fuerit, familiæ scilicet ecclesiasticæ jactura, quam futura fuerat hæreticorum, hoc est hominum jamdudum alienorum desperatio, qui tamen ut revocarentur, toto concilio, omnibus ecclesiæ viribus atque opibus actum est. Quanto magis igitur elaborandum est, ne hanc multo graviorem plagam accipiat ecclesia, ut in ea parte, quæ ad hæc tempora stetit sua integritate incolumis, miserabiliter in partes divisa videatur, Christus Dominus apud nos divisus ad labem christiani nominis sempiternam, quod sit argumentum vel maximum adversariis nostris debacchandi vehementius & furiandi. Ut rex christianissimus HENRICUS in propugnatione Bononiensis loci, imperator Romanus Tridentini inter se dissentiant, quorum ceteris in rebus mirificus consensus est: cui malo ante omnia est nostro quidem judicio occurrendum, & eo remedia omnia adhibenda: nec cogitandum ante quicquam aliud aut tentandum, quam hoc sit dissidium compositum. Concurrunt hæc omnia, imperatoris professio pro Tridentino ad concessum Bononiensem, suspensa omnium expectatio quid concilio futurum sit, ex ea velut offensione major hæreticorum arrogantia, summum integræ partis periculum, armorum metus, quæ omnia non videntur nobis posse admittere perficiendæ rei vel dilationem, vel tergiversationem.

Nam quod Romani interim ad differendum, ut ab iniquis dicitur, remedium convocantur episcopi, qui mores ecclesiæ judicent constituantque; hoc quidem primum res in eam opinionem adduxit, ut initum videatur esse concilium de supprimenda prorsus tractatione publica & religionis, & morum, sive ea est Tridentina, sive Bononiensis. Suppressa sane synodus, ut omnem corruptarum partium sanandam rationem evertit, ita obstruit viam earum servandarum quæ sunt a contagione integræ, & expectationem reliquam aufert in posterum melioris aliquando futuræ ecclesiasticæ conditionis. verum intermittatur tantummodo ne tollatur, differt tamen ea ratio ejus ægritudinis curationem, ejusque periculi cautionem, quam aut primo quoque tempore necesse est expediri, aut vix numquam postea verisimile est explicari posse, nisi forte quæ sua sponte in dies fiunt deteriora, longinquitate temporis neglecta, meliora fiant: aut quæ recentia mala aut parva vix sanari possunt, eisdem inveteratis & majoribus facilius medebimur, aut impedimenti & jam jamque vergenti gravioris incommodi periculo non præsentissimo quoque opus est remedio. Age vero cum salus agitur corporis universi, quæ in discrimine maximo & extremo prope jam diu versatur, hac ne disposita cura ad experiendas corporis gravissime laborantis partes, & quasdam velut redivivas sanandas animum convertemus? Quamquam non negamus in restituendis moribus & excolenda disciplina christianæ vitæ operam optime poni universæ ecclesiæ. Hoc tamen & pars est altera eorum quæ proponebantur indicendo concilio, & si differri non possit, a singulis metropolitanis ad veterum canonum severitatem com-

modius exigetur, & committendum nobis non videtur, ut superioribus maleficiis hoc adjungatur haud parvum malum, ut in sermones hominum malevolorum incurramus, nos nihil minus velle, quam corruptorum principum ecclesiæ administrationis medicinam, quam improbitatem nostram retractare & corrigi, quod solum summum concilium & suscipere & perficere queat, proinde subterfugere nos, nec ullo remedii genere acquiescere.

Et hæc nostra communis omnium sententia, nihil magis necessarium esse, quam controversiam istam locorum componi, ut de alterutro, aut de tertio aliquo conveniat instituti conventus actiones progredi, ac finem accipere. ad id autem nihil minus conducere, vel nihil plus obesse potius, nihilque magis esse præposterum, quam conventionem istam fieri Romæ.

Neque vero ex quatuor quæ feruntur generibus conciliorum, ignoramus nos uni summo esse obnoxios, cui & jam satisfactum est ex parte, & in posterum non sumus defuturi. Scimus duos maximos simul esse non posse conventus: verum nec venerationi in beatissimum papam PAULUM nostrum, nec in christianissimum nostrum regem HENRICUM observantiæ ullos regionum terminos circumscribimus: id tantummodo censuimus, quod nobis videtur rei christianæ utile, quod ad priorem relationis partem attinet. Nunc igitur ad alteram.

Nam quas pontifex maximus reservationes in Provinciam & Britanniam Gallicam vindicat, quas cancellariæ regulas, quas regressiones, quæ beneficia & expectationum & præventionum, quos tutores vel adjutores functionum ecclesiasticarum, quas mandatorum providendi formulas revocat, deinde pensiones assignatas & edicta censuræ apostolicæ, interdicta, devolutiones, rejectiones, causarum vindicationes, simplices signaturas, aut sine plumbo, diplomata cetera quæ hujusmodi sunt ad scripturarum normam & canonum exigantur.

Romanos equidem pontifices ita summos esse in ecclesia Dei & ministrorum principes confitemur, ita illis ea concedimus omnia, quæ vel CAROLUS rex suo concilio attribuit, quæve ex Anacleti, Zepherini, Calixti, Fabiani, Sixti, Sylvestri, Julii, Gelasii, Symmachi, Gregorii scriptis libeat exaggerare, ut colligat cum Christo, ne spargat, ut ad ædificandum potestate abutatur, modo ne ad diruendum. Quod quidem de beatissimo patre papa nostro PAULO dictum ne sit, cujus de sanctitate, justitia, pietate, sapientia, tot extiterunt documenta, ut de eo dubium non sit, quin totam ecclesiam Christi pastoris summi maximique summus ipse vicarius & ejus ordinis primus qua debet amplectatur caritate atque sollicitudine, nec nobis queat persuaderi velle illum diligentiæ reliquorum pastorum obesse, aut in alienum gregem, nisi forte necesse sit, incurrere, ita ut laborantium atque desudantium pastorum interpelletur officium.

Petro dictum est hoc uni præter ceteros, *Pasce oves meas*, & præcipua quædam tum solvendi, tum ligandi potestas est attributa; verumtamen & idem ceteris apostolis datum, & prædicandi & docendi, & reliquorum obeundorum munerum imperata diligentia, commissa auctoritas. Ab sese constitutis episcopis ita præcipit Paulus: *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, ut regatis ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Addit lupos in ecclesiam sævientes & rapaces fore, vigilandum esse, suscipiendos infirmos, sed vos præpositos reliquæ familiæ ad expectationem semper advenientis Domini, dubiam atque incertam erectos, excubare jubet Dominus noster JESUS CHRISTUS: quæ quidem omnia confirmari velle atque stabiliri non dubitamus beatissimum patrem papam nostrum Paulum, nec muneris ejus velle implicitam esse aut impeditam functionem. Prædicandum esse verbum, instandum operi, vel intempestive, arguendum, obsecrandum docet Paulus: illa ergo si non sint episcopis libera, cujusmodi tandem erunt, aut quem habebunt officii & administrationis exitum?

Tito permittit in Creta disponendos & constituendos presbyteros, quemadmodum illum imposuerat ceteris, & episcopum ipsum, Dei dispensatorem asserit, id quod ipsum de se ad Corinthios scripserat: sic nos existimet, homo, inquit, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Petrus princeps apostolorum, seniores ergo, inquit, qui in vobis sunt obsecro consenior & testis Christi passionum, & ejus quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator: Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo; & cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

Ecce quam curam pascendi gregis, quam sollicitudinem ovium suscipi ab omnibus, & ad unguem servari voluerunt, ut essent ad exemplum conformati Christi pastorum omnium principis, qui ostium ipse est pastor, ut si quis ingressus sit non per eum in ovile, sit fur, sit prædo, sit latro.

Et quidem quid magis alienum sit, quam & providentissimum & vigilantissimum pastorem, defixum ipsum in ea cura, ut nihil agat aliud, nihil curet, nihil de gregis incolumitate & salute, hoc uno labore, opere, studio, vigilantia fungentem, idoneos presbyteros constituentem, satagentem in primis

ne quis non instructus, ornatusque ad eam rem rebus omnibus, admittatur, non interpellari modo, sed opprimi a Deo in ingressu aut progressu honestissimi & apprime necessarii operis. opprimi autem interventu alienarum operarum, quæ videlicet alieno & judicio & delectu invito illo optimo rei pecuariæ procuratore in gregem immittuntur alienum. oportet enim optimum pastorem, ut optime officio fungi queat, in eo nullis incommodis implicari, ne rectus ille bene gerendæ rei conatus, sicubi offenderit, aut ab instituto deflectat & avertatur, aut subsistat in medio cursu præpeditus.

Equidem rem suam recte atque ordine administranti, nulla umquam tutorem adjunxit antiquitas, desipienti & insano, atque vecordi hæc adhibita sunt remedia. Et hoc fuit jam olim Romanis pontificibus præcipuum, ut propria sua sollicitudine incommoda sublevarent alienæ vel negligentiæ vel culpæ, non uti aut strenui impedirentur, aut bene attentis & sagaciter prospicientibus interveniretur incommode.

Ac ne quid accideret ejusmodi, operæ pretium est animadvertere quam diligenter præcautum sit institutis antiquorum; nam cum hoc essent ceteri apostoli quod esset Petrus, pari, ut inquit Cyprianus, consortio præditi & honoris & potestatis, apostolorum canones eos sunt episcopos detestati, qui alienas diœceses invasissent, aut functi essent alieno munere. ne primatibus quidem aut metropolitanis id concessum, nisi inferiorum cessatione & ignavia, a Calixto, Julio, Constantinopolitana synodo, vel Damasi & Siricii tempore. Eadem est in sententia Cælestinus. Verum hoc profitemur tamen præcipuum ac singulare summæ sedi apostolicæ, ut summum sit ejus in republica Christi omnium ecclesiarum consilium atque judicium. idque usurpatum usitatumque jam inde ab initio ecclesiæ, epistolis pontificum locis innumeris, canonibus etiam antiquorum comprobatum, & testimonio multo magis Christi de principe discipulorum Petro, & tradita posteris antiquitatis illius & præcipui juris religione.

Verum hoc nunc agitur, non quod liceat fieri, sed quid oporteat: quamquam ne licere quidem dicendum est, aut ligare quicquam inique, aut solvere dissolute. Circumventos autem & circumscriptos summam illam undique appellare potestatem, opem implorare, sublevare atque liberare, sit vel ab ipso Domino in Petri persona constitutum & sanctum, ut esset quo velut ad unicum præsidium, injuriis oppressi aut violati confugerent.

Etenim in eo quod cum Petro Christus loquutus est, *Pasce oves meas*, de officio dictum est, non depastoris injuria. Idem procul dubio de summa illa vel ligandi vel absolvendi A jurisdictione, non ut pugnaret aliquid cum Christi præceptis, non ut saluti publicæ noceret aut derogaret veritati. Id autem adeo verum ac testatum antiquorum patrum & recentiorum etiam decretis, ut nulla non hoc idem præ se ferat antiquitas, nec est necesse rem omnibus expeditam ac promtam, aut exemplis aut argumentis onerare.

Uni quidem pontifici Romano ad necessitatem ecclesiæ, ad emolumentum, ad fructum, permissa sunt omnia, adversus inertiam ac socordiam ignarorum adversus ea B etiam quæ vitio ac scelere principum & ministrorum perversa sunt, nec usquam aliter aut lectum est aut interpretatum. Nam certe lex justo posita non est. Paulus quoque nullam esse legem asserit adversus caritatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, mansuetudinem, fidem, modestiam, continentiam, castitatem.

Non sunt autem hæc apud nos hoc tempore. hoc ergo agamus ut sint: prava corrigantur nostrorum temporum & morum. At ne quæ ab antiquis correcta sunt depraventur, elaborandum ut meliores simus vel inviti, C non hoc agendum, ut si velimus non possimus. adjuvandi sunt integrorum labores & sublevandi nonnumquam consilio; mali semper ac cessatores aut castigatione aut præjudicio, cum opus est, impellendi.

Paulus apostolus præjudicium in Corinthium illum edidit, ipsis inconsultis edidit Corinthiis, quos supinos & remissos senserat esse in vindicando incesti gravissimo turpissimoque scelere. Johannes Ephesium, quem ad coercendos suos attentiorem senserat, non defraudavit sua auctoritate, ne quid secus D incidat ac par est.

Servari necesse est antiquitatis præcepta, non corrumpi. Ea de re Zozimus papa gravissimus sedis apostolicæ auctor, contra patrum decreta ne Romanam quidem ecclesiam quidquam constituere posse affirmavit, & pontificum decreta si decretis antiquorum repugnarent aut evangelicis præceptis, irrita sint ipsis canonibus. Ita nihil immutari sine ratione queat, hoc est, nihil plane quod rectum sit & æquum, nihil alienum aut contrarium induci; id quoque obtineri præter ceteros interest ipsius summi, quia signatum E & velut consignatum officium est tuendæ religionis non modo instituendæ.

Hanc esse voluntatem, hoc studium, hanc sollicitudinem beatissimi patris papæ nostri Pauli, non ambigimus, eaque de causa pietatem in eo Petri deosculamur, fidem amplectimur, colimus & veneramur sanctitatem. Reservationes autem in Provinciam & Britanniam quas commemorat, quo tandem pacto aut possumus accipere, aut cum veterum sanctitate canonum atque religione con-

gruant, quæ videri queant sæpenumero a præceptione Christi discrepare? quid enim discrepare? Cum Christi documento confeeres alium mei gregis designari procuratorem, me inconsulto pontifice, meæ procurationis particulæ; & in hac re mihi summæ potestatis auctoritatem objici, præsertim si nihil est quod in me reprehendatur.

Si in omnes hoc decernitur, nullo discrimine, nullo delectu habito; si nihil inter bonos, malos; desides, impigros; inertes, industrios intersit, qui convenire hoc queat cum Domini nostri Jesu Christi præceptis, cum decretis apostolorum, conciliorum, pontificum Romanorum?

B

Atqui quæ feruntur reservationes, expectationes, præventiones, mandata, cetera hujusmodi omnia immittunt hanc labem in ecclesiam Dei, ut confusa sint omnia & permixta tum bonis tum malis cuncta; præciditur aut revocandæ laudis ecclesiasticæ ratio, aut immutandæ virtutis atque integritatis occasio.

Suspicimus beatissimi patris nostri non minus quam Petri sublimem illam dignitatem; ut illius tamen vestigiis insistamus, in quibus præterquam quod nihil est simile præventionum, nihil expectationum, nihil reservationum, mandatorum, regressuum, regularum cancellariæ. Singulatim hæc si discutiantur, vix cum ullo antiquitatis aut amore aut jure conveniunt, cum evangelicis institutis ne vix quidem, in quibus libera est omnium recta ecclesiæ administratio.

C

Ad hæc tota ratio reservandorum sacerdotiorum ita recens est, ut ante proxima Romanorum pontificum decreta, simile aliquid non modo dictum, sed ne cogitatum quidem sit. Et ab illo tamen recentissimo jure abhorrent etiam ea quæ nobis sunt proposita toto illo de genere reservandi. Nam cum Lateranensi pugnant concilio, cum juxta sex mensium spatium non sit liberum singulis episcopis deliberare de præficiendo sacerdote; non secus atque occupationes illæ aut præventiones alienæ sunt ab illa Lateranensi constitutione. Et Innocentius III. profitetur se contra canonum instituta & Lateranensis concilii decreta facere nolle. Nec hoc semestris spatii curriculum attentos sed negligentes urget: quod si longius etiam ab antiquorum jure recedimus, non alia ratione receptæ sunt hujusmodi reservationes, quam ut sacerdotum qui aut in Urbe diem suum obiissent, aut in summi pontificis comitatu, sacerdotia pontificis ejusdem Romani judicio & auctoritate in eos conferrentur qui illi idonei visi essent. Quod latius acceptum iter duorum dierum ab Urbe complexum est, & ubique gentium aliquorum Romanorum sacerdotia.

D

Verum hujusmodi amplificata jurium postmodum habita sunt invidiosa & velut sub-

E

A contumeliosa, eaque omnia cùm sanctione pragmatica, tum fœderis ejus, quod concordatum vocatur, constitutione sublata sunt, præterquam in his sacerdotibus qui Romæ aut in comitatu summi pontificis vita defuncti essent, partim abdicata sunt in Basiliensi synodo, partim quodam jure antiquo confirmata; nec temere sit causa alia mandatorum, necnon gratiarum præventivarum, ut dicunt, expectativarumque, quæ decretis universa configuntur, & veterum illorum & sanctionis etiamsi non ita diserte pragmaticæ, & ejus fœderis quod vocant, concordatum longo intervallo sequutum quod confirmavit stabilivitque sanctionem illam superiorem. Quo certe jure ut antiquiore & sanctiore standum esse arbitramur, quo scilicet expuncta illa sacerdotiorum controversia, & munerum ecclesiasticorum litigatio incertissima, & in primis omnium infinita perniciosaque concertatio regressionis. Videntur quidem & sua sponte detestabiles, quod jus hereditarium in sacerdotiis affectant, & sunt & Pictaviensis & Lateranensis conventus decretis statutisque contrariæ. Jam coadjutoriæ illæ operæ, quoniam nisi aut in mente captis, aut justa quavis alia de causa minus aptis ad fungendum munus, cujus rei singulorum sit episcoporum in sua cujusque procuratione cautio, quorum negligentiæ tamen & culpæ tum judicem tum vindicem & procuratorem non negamus esse debere summum pontificem, præsertim hoc malum si ab ejusdem ordinis principibus qui propius aderunt contemnetur, sed fratres suos præterire silentio aut omnino contemnere non debere.

Nam jura cancellariæ apostolicæ aut regulas, ut loquimur, certam ad rem accepimus jam olim, hactenus tamen ut in vero simili notitia valeant, & in viginti dierum intervallo & in ægroti resignantis voluntate.

Nomina illa bursarum rejecimus, ceteraque ejusdem generis, indigna, ut videbantur, apostolico nomine, nec premi debere putavimus aut regulis illis alligari liberos.

Delectus sacerdotum & comitia quædam singulis personis, & patronorum auctorumque laicorum jura, mandata etiam quadamtenus accepimus, moderata tamen & ad speciem jam impositæ legis conformata, summum viva, idque tantum modo duplici forma, una si pro alio non scripserimus, altera etiamsi pro alio.

Pensiones vero illas haud dubie constat longe ab antiquorum disciplina & moribus aberrasse, & abhorrent præterea a canonica constitutione, quæ tamen eo sunt receptæ a nobis, ut componerentur lites, & ne forte resignans inopia premeretur in posterum.

Censurarum vero apostolicarum pervulgationes ob id sumus deprecati, idque pragmaticæ sanctionis auctoritate, ne maximo sumtu a Romano pontifice, sed multo ma-

jore & incommodo & discrimine civium nostrorum repetendæ essent absolutiones.

Modus quoque est interdictis adhibitus, ut ne dicam in Basiliensi conventu, certe in pragmatica nostra sanctione, & illo pacto quod dicimus concordatum. Causa eadem est & auctoritas detractandarum devolutionum, cognitio quoque possessorum sacerdotiorum, concordatorum certo capite causis, fuit ad laicos judices relata, & eisdem præterea attributa Martini V. privilegio.

Idem in perverso usu aut abusu appellari solent abusus nomine, non nisi justissima de causa, cum aliquid ecclesiæ ministri sibi non jure, sed injuria, aut ad judicium aut ad auctoritatem arrogant, contra quæ aut decreta ecclesiæ aut publica placita moliuntur aliquid.

Petitionum autem causæ in sacerdotiis a ministris judicantur ecclesiæ. Sed hoc & lege & more receptum, confirmatumque est apud nos, ne res alio redeat, ut constituantur litteris apostolicis judices a summo pontifice, sic ut causa quasi illius arbitrio disceptetur, a nostris tamen non externis hominibus, nec alibi quam domi.

Simplicia sane aut sine plumbo diplomata, si minus ad finem faciendam sufficiunt aut minus valent, quam ut mittere possint in possessionem, addatur plumbum, non est res tanti, ad eam dumtaxat possessionem, quæ facti a nostris nominatur, quod fieri solitum esse intelligimus, vel patrum nostrorum memoria. Satis alioquin putatum est esse in simplici signatura, quomodo loquimur, ad juris non facti possessionem retinendam. Hoc vero cum ad deliberandum tum ad constituendum definiendumque est gravissimum, quod ad extremum in ipsa litterarum clausula postulat beatissimus pater papa noster PAULUS, ut ne quid vi concordatorum tentetur, nec in Provincia, nec in Britannia, quas gentes cura ceterarum Galliæ gentium excludit, non intelligimus. Etenim quod in eo pacto convenit, hoc est contractum non modo inter summum pontificem & Christianissimum regem, verum multo magis inter apostolicam primamque ecclesiæ catholicæ sedem & regnum Franciæ, haud dubie Christiani nominis primum, ad concordiam rerum atque actionum omnium sempiternam.

Itaque nec temporis illius fuit nec loci, nec regionis exceptio, & jam tum erat utraque, quæ excipitur nunc, natio, & in fide & in clientela Franciæ, altera etiam, Provincia scilicet multos ante annos possessa a rege. Sic quare in regni nominatione utraque non sit comprehensa, nihil causæ inesse cognoscimus. Nam quod de Delphinate agro nominatim actum est, in illa tractatione nihil est simile. Est enim eo jure ager Delphinas, ut numquam cum regio nomine cohæreat, numquam ab rege possideatur, sed a maximo regis filio, si plures nati fuerint, aut si unus tantum ab illo uno teneatur. Quod si Delphinatis agri mentio in illo pacto repellet ab eo jure Britanniam & Provinciam, quod de illis tantum sit, cur non dicatur de ceteris regni partibus, de quibus nihil principue sed communiter cum toto regni corpore actum est. Nec debet res eadem non eodem jure censeri, sed ne differenter quidem a corpore partes seorsum haberi solent.

Ne de Britannia quidem dubitari queat, cum in fide Franciæ perpetua ab ineunte prope regno numquam non fuerit. Quæ fides est repetita justissimis armis PHILIPPI AUGUSTI ac reconciliata. ecclesia quoque vexata Britanniæ a cliente duce ad patrocinium CAROLI VI. confugit, prohibitique sunt ab injuria ducis, ac vindicati ministri ecclesiæ Britannicæ: quæ duo antiquitatis monumenta, quid aliud ostendunt, quam perpetuam quamdam resedisse apud reges Franciæ & Britannicæ ecclesiæ & plebis reliquæ tutelam.

Hoc sane a communi omnium sensu & cogitatione abhorreat, si hæc in ceterarum regni partium, quæ eadem fidei conditione conjunctæ, uno regni nomine continentur, consimili causa dissimili jure teneatur.

Nam quod ea post concordiam illam venit in regiam possessionem, id illi, si temporis differentiam demseris, cum multis regni partibus, quæ eodem modo redierunt, commune est. Id etiam cum natura non mutaverit status, conditionem retulit & pleniorem & integriorem. Quin etiam cum ad regem patronum clientelaris ager ille rediisset, hujus institutis regni & quibus utimur legibus hoc perfectum erat, ut cum tota regni mole ac universo corpore una naturæ constitutione & forma putaretur. Infinita ad hæc dici possunt, sed in pauca rem totam conferemus.

Non est sanctitatis, non est pietatis, non est sapientiæ beatissimi patris nostri papæ PAULI, velle in ecclesia, non eadem omnibus recta & legitima convenire, qui ecclesiæ simplicitatem, sub uno capite Christo tuetur summus ipse primusque ministrorum ecclesiæ princeps. sermo divinus unus est omnibus, una fides, unus spiritus. Si qua dissimilia ac pugnantia sunt, hoc nunc agitur, ut in unum rursus coëant sensum ecclesiasticæ universitatis. Non est ejus qui mores corrigendos restituendosque suscipit, aliquid prætermittere non correctum, aut si quid esse pravæ consuetudinis videatur, non advertere. Nihil non libentissimi vel observantissimi filii beatissimo patri nostro permittimus, cui secundum Christum & ejusdem verba plurimum tribuimus, sed ab rege nostro Christianissimo HENRICO de ecclesia universa optime merito, humanissime ac liberalissime invitati, quid nobis videretur exposuimus quam potuimus optime. Quomodo autem & a beatissimo patre papa nostro PAULO accipiatur,

& a Christianissimo rege nostro Henrico, in eorum benignitate atque humanitate positum est.

Bulla nunciorum apostolicorum pro reductione Germaniæ cum substitutione, &c.

Petrus Dei & apostolicæ sedis gratia Fanensis, Aloysius Veronensis, ac Sebastianus Ferentinus episcopi, sanctissimi domini nostri Pauli papæ III. ac sanctæ sedis apostolicæ per totam Germaniam nuncii ad infra scripta specialiter deputati, reverendo in Christo patri Jodoco episcopo Lubicensi, salutem in Domino & in commissis diligentiam debitam, nostrisque hujusmodi, immo verius apostolicis firmiter obedire mandatis.

Noveritis quod nuper SS. dominus noster, dominus Paulus divina providentia papa III. ad instantiam & requisitionem cæsareæ majestatis, tam suo quam omnium sacri imperii ordinum nomine, nos suos & sanctæ sedis apostolicæ nuncios, pro reductione multorum populorum Germanicæ nationis, qui ab unione ecclesiæ se separaverunt, in Germaniam cum infra scriptis facultatibus pro receptione eorum qui ad gremium ecclesiæ redire cupiunt, ad honorem Dei, augmentum fidei, & salutem animarum, & ut latius in litteris ejusdem SS. domini nostri papæ sub plumbo expeditis, sub data Romæ apud S. Marcum anno Incarnationis Dominicæ MDXLVIII. pridie calendas Septembris pontificatus sui anno XIV. continetur, deputavit & destinavit, quarum tenor talis est.

Paulus episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Petro Fanensi, Aloysio Veronensi ac Sebastiano Ferentino episcopis, nostris & apostolicæ sedis nunciis, S. & A. B. Benedictus Deus & pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui innumeris nos curis circumseptos in hac procuratione universalis ecclesiæ, quæ nobis ab illius divina providentia est commendata, ea parte nos consolari cœpit, qua major dolor urgebat, & majus periculum, nisi divina benignitate remedium aliquod adhiberetur, eidem ecclesiæ imminebat. quid enim magis dolendum fuerat ecclesiæ, cujus exordium ab unitate proficiscitur, & quam Spiritus-sanctus ex persona ejusdem Christi Domini unam esse designavit dicens: *Una est columba mea, perfecta mea*, & nobis qui in ejus ministerio tamquam pro omnibus rationem reddituri versamur, quam plures, qui Christi vestimenta susceperunt, a ceterorum communione suspensos videre; qui cum nec divisum Christum possent confingere, nec ecclesiam quæ Christi corpus est in duo vel plura dividere, ipsam ecclesiam sicque indiscissam domini tunicam & desuper contextam per frusta discerpere niterentur. quod nos & omnes principes catholicos, qui ecclesiæ statum salvum & tranquillum cupimus eo majore dolore affecit, quod numquam intermittentes ecclesiæ pacem procurare, tantum aberat ut quicquam proficeremus, quod etiam omnia in dies labi in deterius experiebamur. In hoc vero rerum statu & ecclesiæ periculo, cum maxime affligeremur, illa nos spe primum sustentabamur, quam domini verba in omni ecclesiæ perturbatione nos habere jubent, qui futuros graves sathanæ contra ecclesiam tumultus prædicens, remedium simul, & qualis esset futurus eventus, demonstravit, cum ad primos ejus pastores verba faciens dixit: *Sathan expetivit, ut vos cribaret tamquam triticum*, & statim converso ad Petrum sermone ait: *Ego autem pro te, Petre, rogavi, ut non deficiat fides tua.* In hoc significans fidem Petri, ejus oratione confirmatam, illam futuram, quæ triticum ecclesiæ contra omnes sathanæ tumultus conservaret, qui non alium exitum habituri essent, præter eum qui cribrandi verbo est significatus, ut ecclesia purgatior cum a sathana agitaretur fieret, & Petri fides, dum quod purgatum erat conservaret, redderetur illustrior ad ejus gloriam, qui pro ea oravit.

Hac igitur spe cum vos primum consolaremur, tum vero in ea magis sumus confirmati, postquam concilii œcumenici necessarium & consuetum sedis apostolicæ remedium, ad purganda omnia, quæ sathanæ malitia in dogmatibus vel in moribus ecclesiam invaserant mala, adhibuimus; cujus quidem fructus cum in aliis provinciis statim appareret; idem quoque ut in nobilissima & latissima Germaniæ provincia fieret votis omnibus a Deo optimo maximo petebamus, quam variis ac plurimis in religione dissensionibus & controversiis jam multos annos præ ceteris Christianis provinciis, magno cum animi nostri dolore, agitari vidimus. Cumque ob id etiam carissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum imperator semper augustus postulaverit, ut legatos nostros in eam provinciam mitteremus, qui pro hujusmodi dissensionibus & controversiis sedandis præsentaneam aliquam curationem afferrent; nos qui hoc illi provinciæ maxime salutare & ad restituendam ecclesiæ pacem admodum validum & potens remedium esse speramus, ac certo nobis persuademus brevi gloriam Dei in ipsius Germaniæ unanimitate ac ecclesiæ obedientia & unitate visuros, habita super iis cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus matura deliberatione, de eorum consilio & assensu, fraternitates vestras, de quarum pietate, doctrina, & prudentia plurimum in domino confidimus, in Germaniam mittendos duximus. primum quidem ut illis quorum Deus corda tetigerit, ad fidei catholicæ unitatem declaretis ob paternum nostrum quem erga illos animum gerimus, nos non tantum promtos esse omni paterna indulgentia & caritate eos benigne amplecti, sed quoad nos attinet, pro ea potestate

testate quam a Deo patre misericordiarum per sanguinem filii sui partam habemus, nulla in re restrictos aut difficiles futuros, ad eis indulgendum, modo non leges dare, sed accipere velint, præsertim quas acceptas a majoribus nostris ipse Dominus omnium & ecclesiæ consensus illis & nobis servandas dedit.

His itaque & hujusmodi monitionibus animos illorum in obedientia & ceterorum communione, quam veram nisi in unitate constat esse non posse, omni vestra diligentia confirmabitis, & hoc cum illis vobis agendum; & hæc summa mandatorum vestrorum erit ut in illorum animis pulcritudinem & sanctitatem veteris disciplinæ, qua maxime sponsa Christi ornatur, omni mitiori ratione inferatis. Quod si post adhibitam omnem salutarem admonitionem, juxta vestram conscientiam, absque publico scandalo, quædam de antiquæ disciplinæ severitate remittenda esse judicaveritis, quibus in rebus fieri possit, facultates quas vobis per præsentes concedimus & præscribimus, extra quas progredi vobis non licebit, declarabunt. De similibus igitur consilio & assensu ac apostolicæ potestatis plenitudine vobis & cum consensu reliquorum duorum cuilibet vestrum, seu si unus ex vobis legitimo impedimento detentus interesse non poterit, ceteris duobus, omnes & singulas utriusque sexus tam laïcas quam ecclesiasticas, seculares & quorumvis ordinum regulares personas, in quibusvis etiam sacris ordinibus constitutas, cujuscumque status, gradus, conditionis & qualitatis existant, ac quacumque ecclesiastica etiam episcopali, archiepiscopali & patriarchali, aut mundana, etiam marchionali, ducali aut regia dignitate præfulgeant; etiamsi capitulum, collegium, universitas seu communitas fuerint, quarumcumque hæresum aut novarum sectarum professores, aut in eis culpabiles vel suspectas, ac credentes, receptores & fautores eorum, etiamsi relapsæ fuerint, eorum errores recognoscentes, & de illis dolentes, & ad orthodoxam fidem recipi humiliter postulantes, cognita in eis vera & non ficta aut simulata pœnitentia, ab omnibus & singulis per eos perpetratis, hæreses & ab eadem fide apostasias, blasphemias & alios quoscumque errores, etiam sub generali sermone non venientes. peccatis, criminibus, excessibus & delictis; necnon excommunicationum, suspensionum, interdictorum, & aliis ecclesiasticis censuris & pœnis in eos præmissorum occasione a jure vel ab homine latis & promulgatis, etiamsi in eis triginta & pluribus annis insorduerint, & eorum absolutio nobis & dictæ sedi, etiam per litteras in die cœnæ Domini legi consuetas, reservata existat; quorum omnium qualitates & circumstantias præsentibus haberi volumus pro expressis, in utroque, conscientiæ videlicet, & contentioso foro plenarie; ita ut super hujusmodi criminibus, excessibus & delictis per eos usque ad diem absolutionis & liberationis desuper faciendarum commissis nullatenus inquiri, accusari, denuntiari aut molestari possint, absolvendi & liberandi, ac aliorum Christi fidelium consortio aggregandi; necnon cum eis super irregularitate per eos præmissorum occasione, etiam quia sic ligati missas & alia divina officia etiam contra ritus & ceremonias ab ecclesia hactenus probatos vel usitatos celebraverint, aut illis alias se immiscuerint, contracta; necnon bigamia per eosdem clericos seculares vel regulares vere aut ficte seu alias qualitercumque incursa, etiamsi ex eo quod iidem clerici in sacris constituti cum viduis vel alias corruptis matrimonium de facto contraxerint, prætendatur; quodque bigamia & irregularitate ac aliis præmissis non obstantibus, in eorum ordinibus, dummodo ante eorum lapsum in hæresim hujusmodi rite & legitime promoti vel ordinati fuerint, etiam in altaris ministerio ministrare, & quæcumque etiam curata beneficia sæcularia vel regularia, ut prius, dummodo super eis alteri jus quæsitum non existat, retinere, & non promoti ad omnes etiam sacros & presbyteratus ordines ab eorum ordinariis, si digni & idonei reperti fuerint, promoveri, ac beneficia ecclesiastica, si eis alias canonice conferantur, recipere & retinere valeant, dispensandi & indulgendi, ac omnem inhabilitatis & infamiæ maculam sive notam ex præmissis quomodolibet insurgentem, penitus & omnino abolendi; necnon ad pristinos honores, dignitates, famam, & patriam ac bona etiam confiscata in pristinumque & eum in quo ante præmissa quomodolibet erant statum: ita ut omnibus & singulis gratiis, privilegiis, favoribus & indultis quibus ceteri Christi fideles gaudent & gaudere quomodolibet possunt, uti & gaudere valeant, in omnibus & per omnia perinde ac si a fide catholica numquam defecissent, restituendi, reponendi & reintegrandi, ac eis dummodo corde contriti eorum errata & excessus alicui per eos eligendo catholico confessori sacramentaliter confiteantur, ac pœnitentiam salutarem eis per ipsum confessorem propterea injungendam omnino adimpleant, omnem publicam confessionem, abjurationem, renuntiationem, purgationem & pœnitentiam jure debitam arbitrio vestro moderandi, vel in totum remittendi. Necnon communitates & universitates ac singulares personas quascumque a quibusvis illicitis pactionibus & conventionibus per eos cum dictis aberrantibus seu in eorum favorem quomodolibet initis; & eis præstitis juramentis & homagiis, illorumque omnium observatione, & si quem hactenus incurrerint, perjurii reatu etiam absolvendi & juramenta relaxandi, ac quoscumque regulares & religiosos etiam in hæ-

resium hujusmodi lapsos, extra eorum regu-laria loca absque dictæ sedis licentia vagantes, ab apostasiæ reatu, & excommunicatio-nis aliisque censuris & pœnis ecclesiasticis per eos propterea etiam juxta suorum ordi-num instituta incursis, pariter absolvendi, ac cum eis ut alicui beneficio ecclesiastico curato, de illud obtinentis consensu, etiam in habitu clerici sæcularis, habitum suum re-gularem sub honesta toga presbyteri sæcula-ris deferendo deservire, & extra eadem re-gularia loca remanere libere & licite possint dispensandi, necnon quibusvis personis etiam ecclesiasticis, ut quadragesimalibus & aliis anni temporibus & diebus, quibus esus ovo-rum & carnium est de jure prohibitus, bu-tyro, caseo ac aliis lacticiniis & dictis ovis & carnibus, de utriusque seu alterius spiritualis, qui catholicus existat, medici consilio, aut si locorum & personarum qualitate inspecta, ex defectu piscium & olei, vel indispositione personarum earumdem, seu alia causa legiti-ma, id vobis faciendum videbitur, vestro ar-bitrio uti & vesci possint, indulgendi & con-cedendi, necnon feriarum numerum juxta Lugdunense concilium, seu aliàs arbitrio vestro, dummodo singuli dies Dominici & nativitatis ac resurrectionis Dominicæ & pen-tecostes, una cum duobus illarum singularum sequentibus diebus, necnon ascensionis etiam Dominicæ, & corporis Christi, ac circum-cisionis & epiphaniæ, necnon purificationis & assumtionis, ac nativitatis B. Mariæ, & S. Johannis Baptistæ, necnon singulorum apo-stolorum & evangelistarum, ac celebritatis Omnium sanctorum festivitates sanctificen-tur, minuendi & reducendi. Præterea iis qui hactenus contra statutum ecclesiæ commu-nionem sub utraque specie sumere præsum-serint, si ut id eis concedatur, humiliter de-votionis causa petierint, sublatis a se antea singulis erroribus & hæresibus, vestigiis pa-trum in concilio Constantiensi tunc existen-tium, ac aliquorum prædecessorum nostro-rum inhærendo, facta prius per eos confes-sione, in ecclesia coram catholico sacerdote, tempore sumtionis eucharistiæ sacræ, tantum sub una quantum sub utraque specie, verum videlicet Christi Domini nostri & integrum corpus contineri, catholicam ecclesiam non errare, quæ sacerdotibus celebrantibus dum-taxat exceptis, ceteros tam laïcos quam cle-ricos sub una, videlicet panis specie commu-nicare statuit, sub utraque specie, ut præfer-tur, ad eorum vitam, vel ad tempus de quo vobis videbitur, communicare valeant, sepa-ratim tamen loco & tempore, ab ea quæ juxta institutum hujusmodi sub una tantum spe-cie datur, etiam concedendi & indulgendi.

Insuper quæcumque beneficia ecclesia-stica tam sæcularia quam regularia, etiam quæ per rectores catholicos possidentur, de ipsorum tamen catholicorum rectorum con-sensu, seu absque eorum præjudicio cuicum-que alteri beneficio ecclesiastico, ob ejus fructuum tenuitatem, aut hospitali jam ere-cto vel erigendo, seu studio universali, vel scholis litterariis uniendi, annectendi, & in-corporandi, aut fructus, redditus & proven-tus, seu bona eorumdem beneficiorum divi-dendi, separandi & dismembrandi, ac eorum sic divisorum, separatorum & dismembrato-rum partem aliis beneficiis seu hospitalibus vel studiis, aut scholis, seu piis usibus, simi-liter arbitrio vestro, perpetuo applicandi & appropriandi, ac cum possessoribus bonorum ecclesiasticorum, restitutis in primis immo-bilibus per eos indebite detentis, super fru-ctibus male perceptis ac bonis mobilibus con-sumtis concordandi & transigendi, ac eos desuper liberandi ac quietandi, ac quicquid ex concordiis & transactionibus hujusmodi provenerit, in ecclesiæ cujus erunt bona, vel in alios pios tantum usus convertendi, omniaque & singula alia quæ in præmissis, & circa ea quomodolibet necessaria & oppor-tuna esse cognoveritis, faciendi, dicendi, gerendi, & exercendi: necnon contradicto-res quoslibet & rebelles, ac vobis in præmissis non parentes per sententias, censuras & pœ-nas ecclesiasticas, ac quæcumque alia juris & facti remedia, appellatione postposita com-pescendi, ac legitimis super iis habendis ser-vatis processibus, sententias, censuras, & pœ-nas hujusmodi etiam iteratis vicibus aggra-vandi, ac auxilium brachii sæcularis, si opus fuerit, invocandi: necnon per vos omnes in-simul, catholicos locorum ordinarios aut alias personas Deum timentes, fide insignes, & litterarum scientia præditas, ac gravitate morum conspicuas & ætate venerandas, de quarum probitate & circumspectione ac ca-ritatis zelo plena fiducia concipi possit, ad præmissa omnia cum simili aut limitata po-testate, ac unione beneficiorum seu eorum fructuum separatione, & applicatione, ac concordia cum possessoribus bonorum ec-clesiasticorum, & eorum liberatione dum-taxat exceptis, substituendi & subdelegandi plenam & liberam apostolica auctoritate, te-nore præsentium, ex certa scientia concedi-mus facultatem & potestatem. Decernentes omnia & singula per vos seu a vobis pro tempore substitutos & subdelegatos, vigore præsentium, & illarum forma servata aliàs rite & recte pro tempore facta & gesta, valida & efficacia fore, suosque effectus sortiri, ac ab omnibus immobiliter servari debere, nec ea aut præsentes litteras de surreptionis aut obreptionis vitio, seu intentionis defectu no-tari vel impugnari posse, sicque in præmissis omnibus & singulis per quoscumque judices & commissarios quavis auctoritate fungentes, etiam causarum palatii auditores in quavis causa & instantia, sublata eis & eorum cuili-bet quavis aliter judicandi & auctoritate &

facultate interpretandi, judicari & definiri debere, ac si secus super iis a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari, irritum & inane, non obstantibus quibusvis apostolicis, ac in provincialibus, synodalibus & generalibus conciliis editis specialibus vel generalibus constitutionibus & ordinationibus, etiam pluries emanatis, ac in corpore juris clausis, & quibusvis litteris per nos & prædecessores nostros ac dictam sedem cum quibusvis derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus clausulis & decretis concessis & emanatis, ac innovatis; necnon quarumvis & cathedralium & metropolitanarum ac collegiatarum ecclesiarum; necnon monasteriorum & aliorum regularium locorum quorumlibet ac quorumcumque ordinum juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus; quibus omnibus, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione expressa, specifica & individua mentio habenda esset, illorum tenores, ac si de verbo ad verbum inserti forent, pro sufficienter expressis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat, specialiter & expresse derogamus contrariis quibuscumque, aut si aliquibus communiter & divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam & expressam de indulto hujusmodi mentionem.

Volumus autem quod ii qui per vos aut substitutos vel subdelegatos vestros vigore præsentium quovis modo absoluti fuerint, si eis per vos aut substitutos & subdelegatos prædictos specialis pœnitentia injuncta non fuerit, pœnitentiam per catholicum confessorem, quem duxerint eligendum, pro præmissis eis injungendam adimplere omnino teneantur; alioquin absolutiones illis pro tempore concessæ eis minime suffragentur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis, decreti, derogationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Marcum, anno Incarnationis Dominicæ MDXLVIII. pridie calendas Septembris, pontificatus nostri anno XIV.

Signat. *R. de Saint Marsal.*

Nos igitur mandatis apostolicis obedire volentes, cum primum nobis oblata fuit occasio, ad provinciam Germaniæ pro præmissorum executione, & successive ad Cæsaream majestatem, ut de modo executionis præmissarum facultatum ageremus, accessimus. Cognoscentes autem difficile admodum & fere impossibile esse, ut nos in omnibus locis in quibus usus dictarum facultatum necessarius est, personaliter interesse possimus; nobisque propterea ad substitutionis remedium necessario deveniendum esse, te de cujus pietate, religione, integritate vitæ, gravitate morum & litterarum scientia plurimum in Domino confidimus, juxta facultatem nobis concessam, vigore clausulæ in dictis litteris contentæ, quæ incipit, *Necnon per vos omnes insimul catholicos, &c.* ad infrascripta specialiter instituimus & subrogamus, ac tibi vices nostras concedimus: in primis ut omnes & singulas utriusque sexus tam laïcas quam ecclesiasticas, sæculares & quorumvis ordinum regulares personas, in quibuscumque sacris etiam ordinibus constitutas, cujuscumque status, gradus, conditionis & qualitatis existant; etiamsi ducali, marchionali, aut alia quacumque majori vel minori præfulgeant dignitate, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ac cathedralium & collegiatarum ecclesiarum præpositis jurisdictionem habentibus: necnon illis qui bona ecclesiarum aut aliorum piorum locorum occuparunt, sive occupata detinent, restitutione non facta, dumtaxat exceptis, quos nobis specialiter reservamus: quarumcumque hæresum aut novarum sectarum professores, aut in eis culpabiles vel suspectas, ac credentes, receptores & fautores earum, etiamsi relapsæ fuerint, suos errores tamen recognoscentes, & de illis dolentes, & ad orthodoxam fidem redire postulantes, cognita in eis vera & non ficta aut simulata pœnitentia, ab omnibus & singulis per eos perpetratis, hæreses & ab eadem fide apostasias, blasphemias & alios quoscumque errores, etiam sub generali sermone non venientes sapientibus, peccatis, criminibus, excessibus & delictis: necnon excommunicationum, suspensionum, interdictorum, & aliis ecclesiasticis ac temporalibus etiam corporis afflictivis & capitalibus sententiis, censuris & pœnis in eos præmissorum occasione a jure vel ab homine latis & promulgatis, etsi in eis triginta & pluribus annis insorduerint, & eorum absolutio sanctissimo domino nostro & sedi apostolicæ etiam per litteras in die cœnæ Domini legi consuetas specialiter reservata existat: quorum omnium qualitates & circumstantias præsentibus volumus haberi pro expressis, in utroque, conscientiæ videlicet & contentioso foro; ita ut super hujusmodi criminibus & excessibus & delictis usque ad diem absolutionis & liberationis desuper faciendarum per eos commissis, nullatenus inquiri, accusari, denuntiari aut molestari possint, absolvere & liberare, ac aliorum Christi fidelium consortio aggregare. Necnon cum eis super irregularitate per eos præmissorum occasione; & quia sic ligati missas & alia divina officia etiam contra ritus & ceremonias hactenus ab ecclesia probatos & usitatos celebraverint, aut alias se immiscuerint, contracta: necnon

bigamia per eosdem clericos sæculares vel regulares vere aut ficte, seu aliàs qualitercumque incursa; etiamsi ex eo quod iidem clerici in sacris constituti cum viduis vel aliàs corruptis matrimonium de facto contraxerint, prætendatur; quodque bigamia & irregularitate ac aliis præmissis non obstantibus, in eorum ordinibus, dummodo ante eorum lapsum in hæresim hujusmodi, rite & legitime promoti & ordinati fuerint, etiam in altaris ministerio ministrare, & quæcumque & qualiacumque etiam curata beneficia, sæcularia vel regularia, ut prius, dummodo super eis alteri jus quæsitum non existat retinere, & non promoti ad omnes etiam sacros presbyteratus ordines ab eorum ordinariis, si digni & idonei reperti fuerint, promoveri, ac beneficia ecclesiastica, si eis alias canonice conferantur, recipere & retinere valeant; rejectis & expulsis tamen prius uxoribus sic de facto sibi conjunctis & copulatis, dispensare & indulgere, ac omnem inhabilitatis & infamiæ maculam sive notam ex præmissis quomodolibet insurgentem penitus & omnino abolere; necnon ad pristinos honores, dignitates, famam & patriam, & bona etiam confiscata in pristinum, & in eum in quo ante præmissa erant statum; ita ut omnibus & singulis gratiis, privilegiis, favoribus & indultis quibus ceteri Christi fideles gaudent & gaudere quomodolibet possunt, uti & gaudere valeant in omnibus & per omnia, ac si a fide catholica in aliquo non defecissent, restituere & reponere ac reintegrare, & eis dummodo corde contriti eorum errata & excessus alicui per te eligendo catholico confessori sacramentaliter confiteantur, & pœnitentiam salutarem eis per ipsum confessorem propterea injungendam omnino adimpleant, omnem publicam confessionem, abjurationem, renuntiationem, purgationem & pœnitentiam jure debitam arbitrio tuo moderare, adhibita tamen per te moderatione, ut clerici sæculares vel regulares, qui per te absoluti & restituti fuerint, per aliquod tempus arbitrio tuo juxta necessitatem locorum præfigendum, apud aliquam ædem sacram vel monasterium, aut locum alium idoneum sequestrati a ministerio altaris abstineant, quascumque etiam personas a quibusvis illicitis pactionibus aut conventionibus per eos cum dictis aberrantibus, seu in eorum favorem quomodolibet initis, & eis præstitis juramentis & homagiis, illorumque omnium observatione, & si quem hactenus eorum occasione incurrerint perjurii reatum, etiam absolvere, & juramenta ipsa relaxare, ac quoscumque regulares & religiosos etiam in hæresim hujusmodi, ut præfertur, lapsos, qui extra eorum regularia loca absque dictæ sedis licentia vagantur, ab apostasiæ reatu & excommunicationis aliisque censuris & pœnis ecclesiasticis, per eos propterea etiam juxta suorum ordinum statuta incursis, pariter absolvere, & cum eis, ut alicui beneficio ecclesiastico etiam curato, de illud obtinentis consensu, etiam in habitu clerici sæcularis, habitum suum regularem sub honesta toga presbyteri sæcularis deferendo, deservire, & extra eadem regularia loca remanere libere & licite possint dispensare: necnon quibusvis personis etiam ecclesiasticis, ut quadragesimalibus & aliis anni temporibus, & diebus quibus esus ovorum & carnium est de jure prohibitus, butyro, caseo, & aliis lacticiniis, ac dictis ovis & carnibus, de consilio tamen utriusque, seu saltem spiritualis per te eligendi, qui catholicus existat, medici, aut alia legitima causa subsistente, eaque tantum durante, uti & vesci possint indulgere; necnon cum iis qui hactenus contra statutum ecclesiæ communionem sub utraque specie sumere præsumserunt, si aliter ad gremium ecclesiæ reduci non possint, ad tempus de quo tibi videbitur saluti animarum eorum expedire, non tamen ultra determinationem quæ desuper per œcumenicum legitimumque concilium fieri contigerit; in ceteris tamen juxta formam & tenorem præinsertarum litterarum dispensare, & cum eis ut communionem sub utraque specie recipere possint, indulgere possis & valeas; notificantes nihilominus per te ad dispensationem hujusmodi communionis sub utraque specie, & esus carnium & aliorum, nonnisi cum magna maturitate, ac cum evidenti ecclesiæ utilitate & animarum salute deveniendum esse, super quibus ac omnibus aliis præmissis conscientiam tuam oneramus.

Volumus autem & expresse inhibemus, ut nec per te, sive ministros tuos, mediate vel immediate aliquid quovis colore, etiam cartæ vel sigilli, seu laboris alicujus ministri, seu notarii, aut alias quomodolibet recipiatur; cum hæc omnia gratis concedenda sint & concedi mandamus. In quibus si, ut speramus, te solertem, vigilantem ac ut tantum decet negotium, probum & integrum te exhibueris, apud suam sanctitatem, Cæsaream majestatem ac catholicos omnes laudem magnam & gloriam consequeris, & a Deo optimo maximo æternæ beatitudinis retributionem sperare poteris. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præsentes litteras nostras fieri, & per notarium nostrum subscribi, sigillorumque nostrorum impressione muniri mandavimus. Datum & actum Bruxellæ, Cameracensis diœcesis, sub anno a Nativitate Domini MDXLIX. indictione VII. septimo calendas Junii, pontificatus prælibati SS. D. N. domini PAULI papæ III. anno XV. præsentibus ibidem discretis viris Adriano, Juliano, & Lazaro Branconio clericis Pisauriensis & Januensis diœcesis, testibus ad præmissa vocatis & rogatis.

Et quia ego Nicolaus *Driet* clericus Coloniensis diœcesis, publicus apostolica auctoritate, necnon sacri œcumenici & generalis concilii notarius prædictæ substitutioni, potestatis dationi, aliisque præmissis præsens interfui, ideo subscriptum substitutionis instrumentum confeci, subscripsi; & una cum præfatorum reverendissimorum dominorum nunciorum sigillorum impressione publicavi in fide præmissorum omnium rogatus.

Substituti jam expediti.

Reverendissimus P. D. episcopus Pataviensis, R. P. D. episcopus Lubicensis, R. P. D. episcopus Bambergensis, R. D. P. episcopus Ratzeburgensis, R. P. D. episcopus Eistetensis, R. P. D. episcopus Hildensemensis, R. P. D. episcopus Argentinensis, R. P. D. episcopus Spirensis, R. P. D. episcopus Constantiensis, R. P. D. episcopus Trajectensis, R. P. D. episcopus Ratisbonensis, R. P. D. episcopus Nurembergensis, R. P. D. episcopus Sidoniensis suffraganei Maguntinensis, D. Franciscus *Bonvallet* abbas Luxoviensis administrator archiepiscopatus Bisuntinensis, D. Gerricus abbas in *Vengarten* & *Ochsenhausen*, D. Henricus abbas in *Maulbrun*, D. Volfangus abbas Campidonensis, D. Johannes Gropperus scholasticus S. Gereonis Coloniensis, D. Volfangus præpositus in *Bertolgaden* Salzeburgensis diœcesis, D. Everdus *Bilbych* provincialis ordinis Car. provinciæ Coloniensis.

Substituti nondum expediti.

Reverend. & illustrissimi Domini { cardinales Augustanus. archiepiscopus Moguntinus. archiepiscopus Coloniensis. archiepiscopus Trevirensis. } Imperii Electores.

R. P. D. episcopus Herbipolensis, R. P. D. suffraganeus Coloniensis, R. P. D. designatus suffraganeus Monasteriensis. D. Johannes Cochleus canonicus Ratislaviensis. D. Jilanus provincialis ordinis Prædicatorum per Germaniam. D. Prior Cartusianorum apud Coloniam. D. Ambrosius Pelargus ordinis Prædicatorum.

Breve citationis prælatorum tam ex Tridento quam e Bononia.

Paulus papa III. venerabili fratri N. salutem & apostolicam benedictionem. In eo statu res Christianæ reipublicæ constitutæ sunt, ut matura provisione omnino indigeant. Quamobrem quid potissimum in re tam ardua nobis faciendum sit cogitantes, decrevimus non solum venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales in consilium adhibere, sed multorum etiam aliorum prælatorum sententiam intelligere: inter quos cum fraternitas tua nobis occurrisset, eam ad nos duximus evocandam. Proinde hortamur te in Domino, tibique in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, ut intra quadraginta dies post præsentium receptionem, personaliter ad nos venias. Quæ enim consilia ad publicam & universalem utilitatem nobis afferes libenter audiemus. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die decima octava Julii MDXLIX. pontificatus nostri anno XV.

Ex Tridento vocati.

Cardinalis Pacceus episcopus Giennensis, archiepiscopus Panormitanus, episcopus Calagoritanus, episcopus Pacensis.

E Bononia vocati.

Archiepiscopus Upsalensis Gothus, archiepiscopus Naxiensis Græcus, episcopus Noviomensis Gallus, episcopus Vigorniensis Anglus.

Breve aliud ad prælatos Tridenti residentes.

Paulus papa III. venerabili fratri N. salutem & apostolicam benedictionem. Quod nobis ad has litteras, quibus te de his quæ ad universalem rempublicam pertinent, cum aliis prælatis consultaturum vocavimus, respondes te isthic expectare, donec Deus optimus, maximus quæ turbata sunt in ecclesia sua componat: ideoque te excusatum haberi postulas, si ad nos hoc tempore non proficisceris: sane haud gravate excusationes tuas admisissemus, si & legitimæ essent, & ejusmodi quæ a nobis probari possint. Verum considerantes, quemadmodum scribis, te non tua sponte, sed jussu nostro isthuc venisse, haud facile nobis persuadere possumus, quin idem quoque & nunc facias, præsertim cum ad id ipsum voceris, cujus gratia te isthic præstolari significasti, hoc est ut concordi studio ea quæ ad commodum publicum & Dei gloriam & ecclesiæ instaurationem pertinent pertractentur. Quare fit ut non videamus quomodo ex causis quas affers, legitime excusari possis; & qui nobiscum in partem sollicitudinis vocatus es, velis officio tuo & ecclesiæ deesse, & capiti tuo non obedire, cui & Domini voce & juramento astringeris. Veruntamen utcumque sese res habebit, non desistemus a proposito nostro, prout gregis nobis a Deo commissi cura exposcit. Ideoque a nostro priore mandato non recedentes, te iterum ad ipsam consultationem vocamus. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris, die VII. Septembris MDXLIX. pontificatus nostri anno XV.

Blosius & Fulgin.

Copia delli capitoli fatti per li reverendissimi cardinali nel sacrosancto collegio.

Nos omnes & singuli episcopi, presbyteri & diaconi S. R. E. cardinales infra scripti, pro bono & felici regimine atque conservatione status universalis ecclesiæ, juramus & promittimus, quod si aliquis ex nobis electus fuerit in papam, statim post electionem de se celebratam jurabit & promittet pure, sim-

pliciter & bona fide servare & servari facere cum effectu omnia & singula infra scripta capitula, necnon tot publica instrumenta dicta infrascripta capitula continentia, quot erunt cardinales in electione pontificatus præsentes, manu propria signabit, necnon infra tres dies post coronationem suam dabit tot bullas omnia capitula prædicta continentes, quot erunt cardinales in sua creatione præsentes: quæ capitula sunt quæ sequuntur, videlicet.

I. In primis quod sacrosanctum concilium universale pro hæresibus exstirpandis, & pro universalis ecclesiæ reformatione omni studio ac diligentia prosequetur, atque ut ad optatum finem perducatur curabit.

II. Item, quod omnem reformationem, quam per dictum concilium juxta canonicas sanctiones & sanctorum patrum decreta fieri contigerit, omnino ratam & gratam habebit, ac sua summi pontificis auctoritate probabit & confirmabit.

III. Item, quod quantum in ipso erit interim curabit, idque ad omnem sacri Romanorum S. R. E. cardinalium collegii, vel ab eis ad id deputatorum qui ex nunc nominentur requisitionem, ut curia Romana reformetur; quodque ipsi deputati statim post coronationem nomine ejusdem collegii sine alia ipsius commissione ad hoc eum possint requirere.

IV. Item, quod Romana curia non transeat nec extra urbem Romanam, nec de loco ad locum, nec de provincia ad provinciam.

V. Item, quod in creatione novorum cardinalium tam quoad numerum quam quoad qualitates pertinebit, nullomodo sacrorum & probatorum conciliorum ac Romanorum pontificum constitutionibus decretisque derogabit; ipsosque cardinales creandos statim publicabit, nec quemquam umquam eorum in pectore reservabit, aut ullo alio modo secretum tenebit.

VI. Item, quod omnes & singuli S. R. E. cardinales de omnibus suis bonis tam inter vivos, quam in ultima voluntate, inter quascumque personas libere testari & disponere poterunt, neque ad particularem aliquam licentiam seu indultum desuper obtinendum ulla umquam necessitate cogantur. ac si contigerit aliquem ex dictis cardinalibus ab intestato, & sine ulla rerum ac bonorum suorum dispositione e vita discedere, quod spolia ejus ad cameram apostolicam nequaquam pertinebunt, sed inter ipsius hæredes ac familiares, arbitrio fratrum sacri ejusdem R. D. cardinalium collegii, in ordine priorum pro tempore existentium, distribuentur.

VII. Item, quod cardinalibus, quorum fructus seu redditus ecclesiastici ad valorem sex millium ducatorum auri de camera non ascenderint, de proventibus cameræ apostolicæ usque ad summam ducentorum similium quolibet mense providebit.

VIII. Item, quod dicti cardinales erunt exemti a decimis & gabellis & a quibuscumque aliis impositionibus & oneribus ordinariis & extraordinariis quacumque de causa, usque ad hunc diem impositis, & in posterum imponendis.

IX. Item, quod dicti domini cardinales in ea dioecesi in qua erunt ordinarii collatores, quæcumque beneficia ecclesiastica ad ipsorum collationem tam conjunctim quam divisim pertinentia, qualitercumque reservata, præter quam ratione & non juxta novas constitutiones declaratorias desuper editas, famulis continuæ commensalitatis pontificis libere conferre poterunt, & quod in præjudicium indultorum eorumdem cardinalium, non derogabit regulæ de infirmis resignantibus.

X. Item, quod contra personas aliquorum cardinalium quacumque de causa nisi in casibus hæresis vel schismatis, aut læsæ majestatis in primo capite, necnon præcedente legitima causæ cognitione ac processu coram cardinalibus, ad id de duarum partium aliorum cardinalium consensu, per modum secretum præstito, deputandis, non procedat neque procedi faciat.

XI. Item, quod nihil de bonis aut juribus ecclesiæ Romanæ quocumque titulo vel quacumque de causa alienare possit, tametsi bona ac jura hujusmodi alienari vel infeudari consueverint, etiamsi omnes cardinales consenserint.

XII. Item, quod nemini facultatem nec præsentandi nec nominandi, nec consensum præstandi ad ecclesias cathedrales, seu monasteria, aliave beneficia consistorialia numquam concedat, nisi de duarum partium dictorum reverendissimorum dominorum cardinalium, & per modum secretum, ut supra, consensu.

XIII. Item, quod personæ nominandæ aut præsentandæ ad ecclesias ac monasteria & alia beneficia consistorialia nominentur aut præsententur infra tempus a jure dispositum, & juxta formam privilegiorum principum, nominandi & præsentandi facultatem habentium: alioqui nisi infra tempus prædictum nominabuntur aut præsentabuntur, teneatur futurus pontifex statim eisdem ecclesiis & monasteriis, &c. de persona quam maluerit providere, non expectata ulterius nominatione seu præsentatione hujusmodi.

XIV. Item, quod ecclesiis, monasteriis, & aliis beneficiis consistorialibus nullo modo provideri possit aut debeat, nisi per consistorium, nec litteræ apostolicæ seu bullæ desuper, aut per secretarium, aut aliter expediri possint, nisi per viam ordinariam.

XV. Item, quod solutionem gabellæ farinæ & contractuum juxta patentes litteras dicti sacri collegii cardinalium ex mente piæ memoriæ Pauli III. omnino remittet.

XVI. Item, quod nullas imponet decimas,

etiam ad instantiam principum, nisi urgentibus de causis, per duas partes ex tribus dicti sacri collegii approbandas, & votis per modum secretum habitis, ut supra.

XVII. Item, quod personas ecclesiasticas quarum beneficiorum ecclesiasticorum fructus valorem XXIV. ducatorum auri de camera secundum communem extimationem, computatis distributionibus quotidianis, non excedent, decimis quacumque de causa imponendis non gravabit.

XVIII. Item, quod procurabit, & cum effectu quantum in se fuerit faciet, ut basilica S. Petri apostoli de Urbe perficiatur, ac tantum pecuniarum in ea erogabit, quantum pro sua conscientia a se fieri posse arbitrabitur.

XIX. Item, quod pro quiete & tranquillitate apostolicæ sedis, & ad evitanda scandala & inconvenientia quæ alias evenire possent, & tamquam juri consonum, civitatem Parmæ illustrissimo domino Octavio Farnesio illius duci, libere dimitti & relaxari faciet.

XX. Item, quod super omnibus & singulis capitulis præcedentibus eorumque executione, tam conjunctim quam divisim, cum omnibus & singulis causis, decretis & mandatis necessariis & opportunis ad libitum partium quas præmissa concernunt, tot quot partes ipsæ voluerint, litteras apostolicas dabit.

XXI. Item, quod hæc omnia & singula ratificabit & approbabit ante publicationem electionis suæ, ut præfertur, mediante promissione, juramento & subscriptione sua in hanc formam. Ego N. electus in summum pontificem præmissa omnia & singula promitto & juro observare & adimplere in omnibus & per omnia pure, simpliciter & bona fide, realiter & cum effectu, ad litteram sine aliqua exceptione verborum: ita me Deus adjuvet & hæc sancta Dei evangelia.

Nos vero item omnes & singuli S. R. E. cardinales infra scripti, congregati Romæ in palatio apostolico pro electione Romani pontificis futuri in conclavi, ante altare in quo missa communiter celebrari consuevit, supradicta capitula inter nos unanimiter & concorditer ordinata, pro defensione catholicæ fidei & ecclesiasticæ libertatis, pro reformatione ecclesiæ ac vinculo caritatis & pacis inter summum futurum pontificem & fratres ejusdem S. R. E. cardinales confirmando, jurantes ad sancta Dei evangelia corporaliter per nos tacta, alter alteri promittentes, ac etiam notariis publicis infra scriptis tamquam personis legitimis nomine S. R. E. & sacri collegii nostri, ac omnium quorum interest stipulantibus, quod quicumque nostrum fuerit assumtus ad apicem apostolatus, omni dolo, fraude & machinatione cessantibus, & omni prorsus exceptione remota, servabit & adimplebit omnia & singula in dictis capitulis contenta; nec illis vel illorum alicui contraveniet directe vel indirecte, publice vel occulte: quodque post electionem & ante publicationem omnia & singula prædicta, ut præfertur, confirmabit, approbabit authentico modo, & de novo promissionem faciet, etiam per viam contractus in omnibus & per omnia coram omnibus nobis & notariis & testibus subscriptione manu propria.

Hic subjicere juvat tres epistolas Antonii Filholi archiepiscopi Aquensis, qui concilio interfuit Tridentino, & cui ejus acta a Massarello redacta debemus.

EPISTOLA ANTONII FILHOLI archiepiscopi Aquensis ad Julium papam III.

Gratulatur ei de sua promotione.

SAnctissimo domino nostro domino JULIO divina providentia papa III. *Anno 1551. Ex ms. illust. dom. Joli de Fleuri summi regii procuratoris.*

Beatissime pater & clementissime domine, post humillimam commendationem & pedum oscula beatorum. Ubi considero illum cujus ineffabilis altitudo prudentiæ nullis inclusa limitibus, nullisve comprehensa terminis, recti censura judicii cœlestia pariter & terrena disponit, vos ad tantam celsitudinem provexisse, videlicet ad sacram B. Petri sedem, totius orbis caput effectam, mihi non parum temeritatis subeundum videretur, quod ad talem tantumque patrem lingua vel calamo verba essem habiturus. Illa tamen vestra erga me paterna jam pridem Tridenti & Bononiæ explorata benignitas animum erectiorem effecit. Ea de re, pater sanctissime, de tanto plebi Christianæ bono cœlitus misso divinam majestatem laudo, vobisque & vestræ nuptæ, scilicet almæ militanti ecclesiæ applaudo feliciter, & summopere congratulor, ac illum qui ad dextram patris residet in excelsis exoratum facio, ut sanctitatem vestram diu ecclesiæ suæ, quam Christo tuendam suscepit, salvam & incolumem ac felicissimam ad longos annos conservet. Quoniam etsi semper fuerit utile & necessarium bono & utili naviculam Petri gaudere nauta ac gubernatore, ea tamen sese hac tempestate obtulit necessitas, cum in tanta pelagi hujusmodi procella cernamus, proh dolor! hæreticos jam dictam ecclesiam, quæ congregationem fidelium comprehendit, impugnare ferociter, & extremam quamdam animorum pestem immaniter grassari in plures & sua lue mortifera longe lateque debaccari. Unde expediens, quin immo potius & necessarium existimo, ut in tanta curarum mole, ob magnam fidei & morum corruptelam, sub tanto pontifice ac duce militemus, qui in agro domini vepres, spinas, & tribulos hæresum exstirpet, excessus corrigat, deformata reformet, & vineam

Domini ad frugem uberrimæ fertilitatis adducat. Quoniam adesse videntur tempora illa periculosa, de quibus ad Timotheum scribit apostolus, & ipsa rerum experientia dilucide comprobat, quod tacentibus linguis res ipsa plene loquatur, ac ubi tantus pater & fidelis, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illi cibum in tempore opportuno, suis auxilio, manu forti, consilio & favore benevolo, tam sublime præsidium nobis subministrabit, illo pariter, sine quo nihil possumus facere, in re tam sancta patrocinante, omnia prospere succedent. Quod si vestra sublimitas, ut spero & opto, fecerit, divinus honor magna cum populi lætitia reflorebit in terris, lumen catholicæ veritatis, Christo vera luce largiente, refulgebit ad salutarem Christianæ plebis ædificationem, ad Altissimi laudem & gloriam, qui gloriosus in sanctis suis, cunctosque ejus ministros magnificans, & cœlestis ac æternæ beatitudinis efficiens possessores, eamdem vestram sanctitatem, tanto potioribus attollet insigniis dignitatum in cœlis, & uberiori retributione prosequetur, quanto digniorem agnoscet, & pro ecclesia & re Christiana commendabit ingentior excellentia meritorum. Vale pater sanctissime, iterum dico vale, fulgentissimum sydus & ecclesiæ decus, ad longos annos. Datum Aquis in provincia Provinciæ Galliæ nonis Julii MDL.

Sanctitatis vestræ,

Humillimus servitor Antonius Filholus Aquensis archipræsul.

Cum naturaliter consanguineos diligamus, frustra videretur me vobis Simonem Wiardum præsentem nuncium, qui ut fertur, vester consanguineus est, commendare. Rogatus tamen eumdem vestræ sanctitati magna cum caritate ac reverentia commendo.

EPISTOLA ANTONII FILHOLI archiepiscopi Aquensis, ad Henricum Francorum regem.

Regi offert decreta concilii Tridentini.

Ex eodem ms.

HENRICO Francorum regi Christianissimo Antonius Filholi Aquensis archipræsul.

Cum, princeps Christianissime, generalium celebratio conciliorum agri dominici præcipua sit cultura: quæ vepres, spinas & tribulos hæresum exstirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & vineam Domini ad frugem uberrimæ fertilitatis adducit; sanctissimus in Christo pater & dominus noster D. PAULUS divina providentia papa III. hac dignissima consideratione motus, sanctisque prædecessorum suorum sapientia admirabili, & sanctitate præditorum circa hoc inhærens vestigiis, œcumenicam synodum & generalem episcoporum aliorumque patrum, ad quos pertinet, conventum in civitate Tridentina indixit: in quo Dei gratia quam plurima tum sanctæ fidei dogmata, tum morum reformationem concernentes salutiferæ fuerunt editæ sanctiones. Quod etsi semper utique fuerit non segniter observandum, eatamen sese hac tempestate obtulit necessitas, ut in tanta curarum mole, nulla dilatione negotium tam sanctum protrahi pateretur. Siquidem cum gravis & lethifer morbus affligat corpus ac depascit, adhibenda est e vestigio salutaris medicina sine ulla procrastinatione, quæ propulsato morbo, pristinam ægroto sanitatem restauret. Etenim periculosa solet esse mora, cum per illam languor exitialis invalescit amplius & valentiores sumit vires. Quid igitur factitandum cum extrema quædam animorum pestis immaniter grassatur in omnes, & sua lue mortifera longe lateque debacchatur? Nonne rejecta omni prorogatione, incunctanter, & mature tam pestilenti malo remediis salutaribus occurrendum est? ne si oscitanter id ipsum & lente agatur, interea tabes illa latius proserpat in plures. sed, proh dolor! hac nostra ætate ob magnam fidei & morum corruptelam, cum superabundet iniquitas, diesque mali sint, & mundus in maligno positus existat, pluresque quærant quæ sua sunt, non quæ JESU CHRISTI, & jam adesse videantur tempora illa periculosa, de quibus ad Timotheum scribit apostolus, ut ipsa rerum experientia dilucide comprobat, quod tacentibus linguis, res ipsa plene loquatur, difficile aut prope impossibile videretur, quod absque regalis tuæ majestatis auxilio, manu forti, consilio & favore benivolo, ordinationes jam dictæ ad effectum & executionem perducerentur. Ubi autem tam sublime præsidium nobis opem subministrabit, illo pariter, sine quo nihil possumus facere in re tam sancta patrocinante, omnia prospere succedent, more prædecessorum tuorum in Gallia regum, qui rebus suis praclarissime gestis, almam Dei ecclesiam, pontificesque maximos partim armis protexerunt, partim profligatis hostibus, in libertatem sede sua deturbatos vindicavere. Principes etenim sæculi nonnumquam in ecclesia potestatis adepta culmina tenent: ut per eamdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant, ut quod non prævalent sacerdotes efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem: per regnum terrenum regnum cœleste perficit, ut qui intra ecclesiam positi, contra fidem & disciplinam agunt, rigore principum conterantur. Ipsamque disciplinam, quam utilitas ecclesiæ exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat. Reges enim in insigni eorum diadematis susceptione, ut fertur, ecclesiam Christo tuendam suscipiunt.

Ad

Ad te igitur, rex Christianissime, sunt oculi mei, majestati tuæ decreta ordinationes, & statuta dictæ synodi Tridentinæ præsento & humiliter exhibeo, & sub tutissima protectione tua repono, eamdemque majestatem tuam liligeram plurima cum charitate ac reverentia obsecratam facio, ut illa & illas benigne recipiat, etiam & acceptet, & quantum tuæ dignitatis regiæ interest, per universum Franciæ regnum, tuasque provincias, regiones, terras, & dominia inviolabiliter perpetuoque observari facere dignetur, vel saltem quæ & quas observari placuerit, aperire, ut sciat quisque quid agere debeat, & minime ambulet in tenebris. Quod si tua regalis sublimitas, ut spero & opto, fecerit, divinus honor magna cum populi lætitia reflorebit in terris, lumen catholicæ veritatis, Christo vera Luce largiente, effulgebit ad salutarem Christianæ plebis ædificationem, ad laudem & gloriam illius, qui ad dexteram Patris residet in excelsis, qui gloriosus in sanctis suis cunctosque ejus ministros magnificans, & cœlestis ac æternæ beatitudinis efficiens possessores, eamdem tuam celsitudinem tanto potioribus attollet insigniis dignitatum in cœlis, & uberiori retributione prosequetur, quanto digniorem agnoscet, & pro ecclesia & re Christiana commendabit ingentior excellentia meritorum. Vale princeps Christianissime, iterum dico vale, inter catholicos, ac Christo regi regum militantes fulgentissimum sidus, ad longos annos.

LETTRE D'ANTOINE FILHOL archevesque d'Aix, au Roy.

Il lui demande permission de porter une fleur de lys dans ses armes.

Au Roy mon souverain seigneur.

SIre, par ordonnance & commandemens du feu roy FRANÇOIS vostre pere, que Dieu absolve, je ANTHOINE FILHOL archevesque d'Aix en Provence, me transportis au saint & general concile de Trente ès villes de Trente & Boulougne, ou j'ai demouré à son service & le vostre l'espace de trois ans ou environ à grans frais & despenses, & de tout mon pouvoir y me suis employé à faire mon devoir. Ce consideré, Sire, confiant des bonnes & gratieuses lettres qu'il vous pleut m'escrire, je vous supplie treshumblement, m'accorder que je mette une fleur de lys au milieu de l'écu & sur la barre d'or de mes armes, de la sorte que cy dessoubz est figuré, à celle fin que ayant memoire de vostre couronne & majesté, je sois de plus en plus enclin & incité à votre service. Et en ce vous plaira commander vos lettres m'en estre expediées, en forme deuë & authentique, à ce que aprés je pusse faire apparoir de vostre vouloir & intention du bien & grace qu'il vous plaira me faire.

Vostre très humble & très obéissant subject & serviteur Antoine Filhol, archevesque d'Aix en Provence.

DIARIUM ACTORUM sacri concilii Tridentini, sub Pio IV. pontifice.

Auctore Torello Phola de Puggio cathedralis ecclesiæ Fesulanæ canonico.

Ex ms. bibliotheca regis Christianissimi.

AD LECTOREM.

NOn te lateat, candide lector, quod licet sessiones duæ habitæ sint Bononiæ, concilium tamen h c prodiit sub titulo concilii Tridentini, quod actum est sub Paulo III. Julio III. & Pio IV. pontificibus maximis. In eoque celebratæ sunt in universum sessiones XXV. diversis temporum spatiis, videlicet sub Paulo X. sub Julio VI. postremo sub Pio IV. sub quo ego Torellus presbyter hoc meum Diarium actorum ejusdem concilii conscripsi, complectens universa quæ tunc gesta sunt, nequaquam prætermittens sessiones quoque & sub Paulo & Julio tertiis habitas, prout videre facile tibi erit in continuatione nonæ sessionis, quæ est vigesima quinta hujus voluminis, lectas & ibidem a patribus, quas omnes versa pagina invenies.

PRÆFATIO.

Quamvis ego laborem longe viribus meis imparem in præsentia sumserim, ea scilicet quæ in sacrosancto œcumenico Tridentino concilio sub Pio IV. pontifice maximo felicissime acta sunt, conscribere, hoc ipsum ob ingenii imbecillitatem, me ad unguem haud præstare posse animadvertens, Dei optimi maximi nihilominus auspicio fretus, (cujus quidem nutu omnia recte peraguntur) singula quæ ad propositum negotium conducere mihi videbuntur, prosequi non dubitabo: ea tantum perstringens, quæ vel ipsemet dum quidem peragerentur auribus fidis hausi, vel quæ plerique gravissimorum virorum mihi recensere minime dedignati sunt. His autem omnia, quæ Tridenti aut alibi ipsiusmet concilii ergo peracta fuerint subnectam, seria utiliaque, ac ea demum quæ legentium animos oblectare possint mihi proponens. Lectores tamen in primis præmonitos velim, me omni prorsus verborum lenocinio atque orationis candore posthabito, omnia prout gesta erunt, nec quidquam illis addendo, aut detrahendo, veritati dumtaxat studens, hæc exactius pertractanda suscepisse. Cum autem Tridenti semper com-

moratus sim, & in aliqua prædictorum parte versatus, non deero quæque commemorare, ut veritati cumulum augeam, quam labore mihi partam audire cuiquam suave erit. In morem positum fuit ab initio hujus sacrosanctæ synodi, ut omnia quæ tractanda a patribus essent, ante sessionem prius in congregationibus generalibus agerent; cum eadem domi reverendissimi secretarii concilii primo conscribenda traderentur, quo & capellani & secretarii omnes, quorum intererat, reverendissimorum PP. Italorum, Germanorum, regnorum Galliæ, Hispaniæ, Portugalliæ, Poloniæ, Ungariæ, Bohemiæ & omnium continentium insularum, tam orientalium quam occidentalium & septentrionalium nationum, ad scribendum conveniebant. Ibi enim post quamcumque sessionem statim patribus articuli super ea materia exhibebantur, qui ante futuram deinde sessionem primo a theologis, deinde a reverendissimis patribus discutiendi atque definiendi essent. Interim vero antequam fieret sessio, doctrina, canones & decreta super eadem re sæpissime scripta tradebantur patribus, quorum omnium articulorum doctrinæ, canonum & decretorum ego Torellus Phola presbyter, aliis, qui eo ad scribendum conveniebant, ab initio præsentis hujus sacrosancti concilii ad hæc usque tempora exemplar mihi sumens ac scribens legebam, non ut publicus minister, sed quoniam provinciæ meæ Etruriæ lingua omnium auribus gratissima erat. Et ut omnibus pateat, singuli omnium nationum eadem facere & legere conati, propter linguæ barbariem & prolationem non satisfecisse cunctis comperti sunt, adeo quod me lectorem semper habuerunt. Eo enim res pervenerat, ut quando quid scribendum foret, me expectantes, si illuc ad tempus non perveneram, ejusmodi applausu reciperent, quo pro expectatissimis rebus haberi convenit. Hanc vero meam operam non tam illis qui interfuerint, quam qui præfuerint gratissimam fuisse, id mihi fuit optimus testis. Nam in fine sanctissimi concilii & munificentia & jussu illustrissimorum dominorum præsidentium, illud mihi dono perbenigne datum fuit, quod numquam animus excogitasset.

Hæc dixisse volui, non sane ex animi elatione, sed ut potius nationem meam efferam, quæ non modo vulgari sermone, sed etiam latina lingua prolationis dulcedine alias nationes, (quod dictum volo pace omnium) antecellat, atque operis mei diario aliquid adjungam testimonii, quod rei jam scriptæ una secum comprobet veritatem. Legat igitur pius lector, Deumque tota mente precetur, ut omnia in hoc volumine contenta ab iis ad quos spectat ad unguem serventur, ut gloriæ cohæredes effecti, una cum sanctis & amicis Dei illa felicitate perfrui mereamur, quæ perpetuo duratura est cum eo qui est trinus & unus.

TRIDENTI DESCRIPTIO.

Tridenti civitas, quæ comitatus Tiroli caput existit, in finibus Venetiæ provinciæ inter montes in planitie posita est, muris vallata lapideis; quam ex septentrione abluit Athesis fluvius, ambitus milliarii Italici cum dimidio. In ea vero vias latas ex lapidibus stratas, domos vero ita honorificas cernas, ut novam non veterem civitatem præ se ferat. Templa satis pulchra conspicias, sed in omnibus iis parum structuræ. Arcem habet conspicuam, quam domum auream dicas potius, quam quæ & imperatores & reges percommode inhabitare possint, a reverendissimo D. Bernardo Clesio Tridentino præsule auctam & illustratam non multos antehac annos. Influit placide in urbe per muros ab oriente aquæ rivulus, super quo ædificia sericia & molæ frumentariæ multæ sunt; unde item plurimi rivuli deducuntur per medias vias in usum & publicam omnium commoditatem. Super Athesim ad portam quæ S. Laurentii dicitur, pontem habet magnificum, sed ligneum, centum & quadraginta passuum longitudinis; montes circum se habet nivibus continuo obsitos, scopulosos, inaccessos, præcipites, & ita præaltos, ut dicas cœlum summa cacumina tangere. Fauces habet duas, quarum altera ad septentrionem vergit, altera vero Veronam ducit, planitiem admodum parvam, sed ridentem, & arboribus & vitibus mirum in modum consitam, quam Athesis circuit & lambit undequaque; promiscuam habitantibus linguam, scilicet Teutonicam & Italam; sed Itali omnes etiam cum placet Teutonice loquuntur. Tridentum Germanorum sentina, Italorum vero refugium est, cum quid infortunii occurrit eisdem. Parum frumenti, sed plurimum vini persuave habent album & subrubeum. Per æstatem cœlum temperatum est; diebus autem canicularibus sol apprime fervens: hiberno vero tempore propter horrores ingentes nivium & glacierum vix hujusmodi regio habitari potest; tuncque satis sunt hominibus hypocausta ad repellenda frigora, quæ eo tempore tanta sunt, ut aquas in terram descendere contendant; sed statim venientes vertuntur in nives; &, quod datur miraculo, quoque putei ipsius civitatis per totam hyemem aquis carent. Boves & vaccas pro mulis, asellis, & equis onerariis habent, cum plaustris adeo ad res convehendas facilibus, ut ad montium cacumina sic properent, ac si essent in planitie: verum a viarum publicarum curatoribus ita juga aptata sunt, ut usque ad culmen accessibile quorumcumque montium ab eisdem iri possit. Homines rudes ac suspicione pleni, mulieres vero non admodum pulcræ, & quarum ma-

gna pars (cum gulam tumidam vesicarum instar habeat) gutturosa est; at utrique vini summopere appetentes, quod numquam lymphatum ex more bibunt. Nunc demum Tridentum tum opulentum tum clarum propter concilium effectum est, uti fuit per plurimos annos, & nunc viget maxime. Nam huc convenere quinque cardinales præsidentes concilii pro sanctissimo domino nostro papa PIO IV. pontifice maximo, duo similiter cardinales, a Lotharingia & Madruccius, patriarchæ, archiepiscopi & episcopi CCLXX. cum abbatibus & generalibus cujuscumque congregationis, cum theologis centum sæcularibus & regularibus, & cum Ferdinandi Cæsaris, regum Galliæ, Hispaniarum, Portugalliæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Venetiarum, septem Cantonum Helvetiorum catholicorum, illust. ducum Florentiæ & Senarum, Bavariæ, Sabaudiæ, & aliorum multorum principum & nationum oratoribus. Lætetur itaque civitas ista, summasque Deo gratias agat, cui licuit promereri (præter sui ipsius pulchritudinem & divitias, ibi a sancta synodo relictas, prælerque multa sanctorum corpora, quæ in illa quieverunt,) ut in ea tamquam totius orbis victrice, per tot tantosque illustrissimos & reverendissimos patres eidem universo leges præscribere licuerit, quæ si rite serventur, & in cœlis pacem æternam, & in terris summam gloriam nobis comparare possint. Datum Tridenti die XV. Novembris 1562. Torellus Phola presbyter de Puppio.

Repetitio brevis rerum concilii anteactarum.

Adsit sancta Trinitas Pater, Filius & Spiritus-sanctus. Cum alias fel. rec. PAULUS papa III. ut summorum pontificum prædecessorum suorum exempla sequeretur, & hæreses tunc temporis maxime pullulantes pro viribus exstirparet, & omnia ad pristinam Christianæ vitæ fidem & religionem reduceret, concilium generale in urbem Mantuam primo, deinde Vicentiam per suas litteras speciales sub plumbo expeditas indixit, quasdamque ob causas in dictis ejus litteris expressas suspendit, posteaque Tridentum transtulit; illiusque celebratione per certum tempus tunc dilata, suspensione tandem sublata, in eadem civitate Tridentina inchoatum fuit, in qua aliquot sessionibus habitis, & nonnullis decretis factis, ipsum tunc concilium ad civitatem Bononiæ translatum fuit. Recolendæ autem memoriæ JULIUS etiam III. pontifex maximus, qui ipsi Paulo successit, concilium ipsum ad eamdem civitatem Tridentinam revocavit, quo tempore nonnulla etiam alia facta fuere decreta. Sed cum novi in propinquis Germaniæ locis tumultus excitati fuissent, bellumque in Italia & Gallia gravissimum exarsisset, concilium hujusmodi suspensum & dilatum fuit. Verum cum divina nobis favente clementia ad eumdem summi apostolatus apicem assumtus fuisset SS. in Christo pater & dominus noster D. PIUS divina providentia papa IV. ut tam pium & sanctum inceptum, hæreses exstirpandi gratia prosequeretur, per suas speciales litteras sub plumbo expeditas concilium hujusmodi in eadem civitate Tridentina celebrandum statuit; & propterea ad ipsam civitatem legatos suos de latere transmisit & destinavit, quos cum multi prælati & personæ religiosæ ex diversis nationibus subsequutæ fuerint, visumque eis sit pro celebratione dicti concilii ad aliquos actus devenire; idcirco Christi auxilio semper implorato, præsidentibus eidem sacro œcumenico & generali concilio, nomine ejusdem SS. D. N. papæ & sanctæ sedis apostolicæ de latere legatis, quorum nomina erunt infra, illius acta, decreta & sessiones ac alia in ipso concilio gesta in publicam formam describere pro viribus conati sumus modo & forma infrascriptis; his tamen præmissis quæ ejusdem concilii promotionem concernunt.

CATALOGUS DOMINORUM LEGATORUM, patrum, oratorum, & theologorum omnium qui ad sacrosanctam œcumenicam Tridentinam synodum convenerunt, quorum nomina, cognomina, patriæ & dignitates hic simul explicantur.

Cardinales legati & præsidentes.

Hercules Gonzaga S. R. E. presbyter cardinalis tituli S. Mariæ Novæ, Mantuanus, qui obiit Tridenti die secunda Martii 1563. & sepultus Mantuæ.

Hieronymus Seripandus S. R. E. presbyter cardinalis tituli S. Susannæ, Neapolitanus; obiit Tridenti die XXII. Martii 1563. & ibi sepultus in ecclesia S. Marci ordinis fratrum eremitarum S. Augustini, quorum olim fuerat generalis.

Johannes Moronus S. R. E. cardinalis episcopus Prænestinus, Mediolanensis, in demortui cardinalis de Mantua locum missus.

Stanislaus Hosius S. R. E. presbyter cardinalis in Palisperna, Polonus Varmiensis.

Ludovicus Simoneta S. R. E. presbyter cardinalis tituli S. Cyriaci in Termis, Mediolanensis.

Marcus Siticus S. R. E. diaconus cardinalis basilicæ XII. apostolorum de *Altaemps*, Germanus.

Bernardus Novagerius S. R. E. presbyter cardinalis tituli S. Nicolai inter imagines, Venetus, in demortui cardinalis Seripandi locum missus.

Cardinales non legati.

Carolus a Lotharingia S. R. E. presbyter cardinalis tituli S. Apollinaris, princeps & archiepiscopus Rhemensis, Lotharingiensis de lo Regno.

Ludovicus Madruccius S. R. E. diaconus cardinalis electus episcopus Tridentinus, Germanus.

Oratores quorum nomina hic describuntur juxta eorum adventum in civitatem Tridentinam.

Georgius Drascovitius, Croatus, orator Cæsareus pro regno Hungariæ, episcopus Quinqueeclesiensis.

Antonius de Muglitio, Moravus, orator Cæsareus, archiepiscopus Pragensis.

Ferdinandus Martineus Mazcarenius, orator serenissimi regis Portugalliæ.

Andreas Duditius Hordelatus, episcopus Cœnadiensis, orator pro prælatis & clero Hungariæ.

Sigismundus a Tuun, orator Cæsareus.

Franciscus Ferdinandus *de Avalos* marchio Piscariæ, orator regis Catholici Hispaniarum.

Johannes Strozius, Florentinus, orator excellentissimi ducis Florentiæ & Senarum.

Melchior Cussi eques auratus, orator septem cantonum Helvetiorum catholicorum.

Augustinus *Paungartner* J. V. D. de Monachio, orator illustrissimi Alberti ducis Bavariæ.

Nicolaus de Ponte, doctor & eques, & Matthæus Dandolus oratores dominorum Venetorum.

Ludovicus de *Lansac*, Renaldus Ferrerius præsidens in parlamento Parisiensi, & Guido Faber, judex major Tolosæ, oratores Christianissimi regis Galliarum.

Valentinus Herbutus, Polonus, episcopus Præmisliensis, orator serenissimi regis Poloniæ.

Marcus Antonius Bobba, Casalensis, episcopus Augustensis in Pedemontio, orator illustrissimi ducis Sabaudiæ.

Claudius *Fernandez* Guisnonius, comes Lunensis, orator regis catholici Hispaniarum.

Hieronymus de Gaddis, Florentinus, episcopus Cortonensis, orator excellentissimi ducis Florentiæ & Senarum, missus in locum Johannis Strozzii.

Frater Martinus *Roias* Portabrutius, orator reverendissimi domni magni magistri totius ordinis S. Johannis Hierosolymitani, ejusdem ordinis procancellarius.

Patriarchæ.

Antonius Ælius (a) Justinopolitanus, Hierosolymitanus.

Daniel Barbarus Venetus, Aquilegiensis.

Johannes Trivisanus Venetus, Venetiarum.

Archiepiscopi Pauli III.

Ferdinandus Annius, Neapolitanus, archiepiscopus Amalphitanus, nunc episcopus Bovinus.

Petrus Landus Venetus, archiepiscopus Cretensis.

Petrus Antonius de Capua, Neapolitanus, archiepiscopus Hydruntinus.

[a] In editis *Helvius*.

A Marcus Cornelius Venetus, electus archiepiscopus Spalatrensis.

Sebastianus Leccavella Græcus, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Naxiensis, nunc episcopus Literatensis.

Petrus *Guerrero* Hispanus, archiepiscopus Granatensis.

Antonius Altovitius Florentinus, archiepiscopus Florentinus.

Cæsar *Cibo* Genuensis, archiepiscopus Taurinensis.

Paulus (b) Æmilius Verallus, Romanus, olim archiepiscopus Rossanensis, nunc episcopus Aquensis. (c).

B *Archiepiscopi Julii III.*

Johannes Brunus de Olchinio, Macedo, regni Serviæ primas, archiepiscopus Antibarensis.

Johannes-Baptista Castaneus, Romanus, archiepiscopus Rossanensis.

Johannes-Baptista Ursinus, Romanus, archiepiscopus S. Severinæ.

Archiepiscopi Pauli IV.

Ludovicus Beccatellus Bononiensis, archiepiscopus Ragusinus.

Mutius Callinius, Brixiensis, archiepiscopus Jadrensis.

C Sigismundus Saracenus, Neapolitanus, archiepiscopus Materanus.

Antonius *Parrages* de Castilegio, Hispanus, archiepiscopus Calaritanus.

Julius Pavesius Brixiensis, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Surrentinus.

Bartholomæus de Martyribus, Lusitanus, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Bracarensis.

Augustinus Salvagus, Genuensis, ordinis Prædic. archiepiscopus Genuensis.

Archiepiscopi Pii IV.

D Philippus Mozenisus, Venetus, regni Cypri primas legatus natus, archiepiscopus Nicosiensis.

Guillelmus de *Avanson*, Gallus, archiepiscopus Ebredunensis.

Antonius Caucus Venetus, archiepiscopus Corcyrensis.

Germanicus Bandinus Senensis, electus archiepiscopus Senarum.

Marcus Antonius Columna, Romanus, archiepiscopus Tarentinus.

Gaspar de Fosso, Cosentinus, de ordine S. Francisci de Paula, archiepiscopus Reginus.

E Antonius de Muglisio, Moravus, orator Cæsareus, archiepiscopus Pragensis.

Maximus de Maximis, Romanus, archiepiscopus Amalphitanus.

Gaspar *Cervantes* de Gaëta, Hispanus, archiepiscopus Messanensis.

Leonardus Marinus, Genuensis, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Lancianensis.

Octavius Præconius, Messanensis, ordinis

[b] In editis collocatur inter archiepiscopos Julii III.
[c] Edit. *Caput-aquensis*.

Minorum conventualium S. Francisci, archiepiscopus Panormitanus.

Nicolaus de *Pelvê*, Gallus, archiepiscopus Senonensis.

Antonius Justinianus, Chiensis, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Naxiensis.

Antonius Puteus, Niciensis, archiepiscopus Barensis.

Episcopi Leonis X.

Vincentius Nicosantius de Fano, episcopus Aroensis. (*a*)

Johannes Franciscus de Flisco, Genuensis, episcopus Andricensis.

Johannes Thomas de S. Felicio, Neapolitanus, episcopus Cavensis senior.

Episcopi Adriani VI.

Quintius de Rusticis, Romanus, episcopus Melitensis.

Episcopi Clementis VII.

Lucas Bizanthius de Catharo, episcopus Chatarensis.

Aloysius Pisanus, Venetus, episcopus Patavinus.

Alexander Piccolominus, Senensis, episcopus Pientinus.

Dionysius Græcus, ordinis Minorum S. Francisci de Observantia, episcopus Milopotamus senior.

Gabriel *Le Veneur*, Gallus, episcopus Ebroicensis.

Guillelmus de *Montbas*, Gallus, episcopus Lectorensis.

Episcopi Pauli III.

Antonius a Camera, Sabaudus, episcopus Bellicensis.

Nicolaus Maria Caracciolus, Neapolitanus, episcopus Cataniensis.

Bernardus Bon-Johannes, Romanus, episcopus Camerinensis.

Fabius Mirtus, Neapolitanus, episcopus Gajacensis.

Scipio Bongallus, Romanus, episcopus civitatis Castellanæ.

Georgius Cornelius, Venetus, episcopus Tarvisinus.

Vincentius Durantius, Brixiensis, episcopus Termularum.

Mauricius de Petra, Papiensis, episcopus Viglessensis. (*b*)

Martius de Martiis *Medices*, episcopus Marsicensis.

Johannes Vincentius Michaëlius, Barolitanus, episcopus Minerbinensis.

Gabriel *de Bouveri*, Gallus, episcopus Andegavensis.

Leonardus *Hasler*, Germanus, episcopus Philadelphiensis.

Ludovicus Vannius de Theodolis, Foroliviensis, episcopus Brittonoriensis.

Ægidius Fasceta, Cingulanus, episcopus Brittonoriensis.

Julius Contarenus Venetus, episcopus civitatis Bellunensis.

Thomas Casellus, Rossanensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Cavensis junior.

Hyppolitus Arivabenus, Mantuanus, episcopus Hierapetrensis.

Hieronymus Machabæus, Romanus, episcopus Castrensis.

Petrus Augustinus, Hispanus, episcopus Oscensis & Jacensis.

Jacobus Naclantus, Florentinus, ordinis Prædicatorum, episcopus Clodiensis.

Bartholomæus Sirigo, Cretensis, episcopus Castellanetensis.

Thomas Stella, Venetus, Ordinis Prædicatorum, episcopus Justinopolitanus.

Petrus *Duval*, Gallus, episcopus Sagiensis.

Johannes Antonius Pantuza, Cosentinus, episcopus Litteracensis.

Johannes Baptista de Grossis, Mantuanus, episcopus Regiensis.

Johannes *Xuarez*, Lusitanus, Ordinis sancti Augustini, episcopus Coimbricensis.

Philippus Riccabella, Recanatensis, episcopus Recanatensis.

Johannes Jacobus Barba, Neapolitanus, Ordinis sancti Augustini, episcopus Interamnensis.

Michaël a Turre Utinensis, episcopus Canetensis.

Pompeius Zambeccarius, Bononiensis, episcopus Sulmonensis.

Johannes Beroaldus, Panormitanus, episcopus S. Agathæ.

Antonius Scharampus, Aquensis, episcopus Nolanus.

Antonius de Comitibus, Genuensis, Ordinis Prædicatorum, episcopus Brugnacensis.

Cæsar Foggia Rossanensis, episcopus Umbriaticensis.

Cæsar comes a Gambara, Brixiensis, episcopus Tortonensis.

Johannes Baptista de Bernardis, Lucensis, episcopus Adiacensis.

Martinus Perezius de Ayala, Hispanus, episcopus Segobiensis.

Nicolaus *Psaume*, Gallus, Ordinis sancti Benedicti,* episcopus Virdunensis.

Alphonsus Rosetus, Ferrariensis, episcopus Comadensis. (*a*)

Julius Parisianus de Tolentino, episcopus Ariminensis.

Bartholomæus Sebastianus, Hispanus, episcopus Pactensis.

Franciscus Lambertus, Sabaudus, episcopus Niciensis.

Maximilianus Doria, Genuensis, episcopus Naulensis.

Eustachius *du Belay*, Gallus, episcopus Pariensis.

Bartholomæus de Capranica, Romanus, episcopus Carinensis.

* *l.* Præmonstratensis.

(*a*) Editi *Arbensis*. (*b*) Editi *Viglenensis*.

(*a*) Editi *Comacliensis*.

Iliiii ii

Ennius Massarius de Narnia, episcopus Feretranus.

Achilles Brancia, Neapolitanus, episcopus Boviensis.

Johannes Franciscus Verdura, Messanensis, episcopus Chironensis.

Albertus Duimius de Gliricis, Ordinis Prædicatorum, episcopus Vegliensis.

Johannes *Antolinez de Bricianos de la Ribera*, Hispanus, episcopus Juvenacensis.

Tristanus *de Bizet* Gallus, episcopus Xantonensis.

EPISCOPI JULII III.

Ascanius Gherardinus de Amelia, episcopus Cattacensis. (a)

Marcus Gonzaga, Mantuanus, episcopus Ausorensis.

Baldovinus de Baldovinis de Barga, episcopus Aversanus.

Petrus Franciscus Pallavicinus, Genuensis, episcopus Alcviensis.

Ægidius Fuscararius, Bononiensis, Ordinis Prædicatorum, episcopus Mutinensis.

Timotheus Justinianus de Chio, Ordinis Prædicatorum, episcopus Calamonensis.

Didacus de Almansa, Hispanus, episcopus Coriensis.

Lactantius Roverella Ferrariensis, episcopus Asculanus.

Ambrosius Monticulo, Lunensis, Sarzanensis, episcopus Signinus.

Sebastianus Gualterius Viterbiensis, episcopus Viterbiensis.

Honoratus Fascitellus, monachus Ordinis sancti Benedicti, Neapolitanus, episcopus Insulanus.

Petrus Camaianus, Aretinus, episcopus Fesularum.

Horatius Græcus Troianensis, Appulus, episcopus Lesinensis.

Bernardinus de Cuppis, Romanus, episcopus Auximanus.

Gaspar *de Casal*, Lusitanus, Ordinis sancti Augustini, episcopus Leiriensis.

Johannes *de Morvilliers*, Gallus, episcopus Aurelianensis.

Fabius Cupallata, Placentinus, episcopus Lachedonensis.

Julius Gentilius, Tortonensis, episcopus Vulturariensis.

Jacobus Silverius Piccolomineus de Celano, episcopus Aprutinensis.

Ludovicus *de Brezé* Gallus, episcopus Meldensis.

Jacobus Mignanellus, Senensis, episcopus Grossetanus.

Johannes Andreas Crucius de Tibure, episcopus Tiburtinus.

Carolus Cicada, Genuensis, episcopus Albinganensis.

Franciscus Maria Piccolomineus, Senensis, episcopus Ilcinensis.

(a) Editi *Cattaconensis.*

Acisclus Moya *de Gantreras*, Hispanus, episcopus Vicensis.

Adrianus Fusconius, Romanus, episcopus Aquinus.

Antonius de Sancto Michaële, Hispanus, Ordinis Sancti Francisci, episcopus Montis Marani.

Hieronymus Melchiorius, Recanatensis, episcopus Maceratensis.

Petrus de Petris de Monte, Aretinus, episcopus Lucerinus.

Julius Grittus, Venetus, episcopus Parentinus.

Galeatius Roscius de Interamna, episcopus Assiliensis.

Franciscus Richardotus Burgundus, episcopus Atrebatensis.

Jacobus Maria Sala Bononiensis, Italus, in Gallia episcopus Vivariensis.

Gabriel de Monte S. Albini, episcopus Hesinus.

Agapitus Belhomo, Romanus, episcopus Casertanus.

Julius Cananus, Ferrariensis, episcopus Adriensis.

Marianus Sabellus, Romanus, episcopus Eugubinus.

Julius Gallettus, Pisanus, episcopus Alessanensis.

Hieronymus Burgensis, Gallus, episcopus Cathalaunensis.

Episcopi Pauli IV.

Scipio Æstensis, Ferrariensis, episcopus Casalensis.

Didacus Sarmiente de Soto major, Hispanus, episcopus Astoricensis.

Thomas Goduelus, Anglus, episcopus Asaphensis.

Faustus Caffarellus, Romanus, episcopus Fundanus.

Bellisarius Balduinus, Neapolitanus, episcopus Larinensis.

Urbanus Vigerius *de Ruvere*, Genuensis, episcopus Senogallensis.

Jacobus Suretus Græcus, episcopus Milopotamensis junior.

Johannes Baptista Osius, Romanus, episcopus Reatinus.

Marcus Laureus, Tropiensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Campaniensis.

Franciscus *Beauguere*, Gallus, episcopus Metensis.

Hercules *Rettinger*, Germanus, episcopus Lavantinus.

Johannes Franciscus Commendonus, episcopus Hyacinthensis, factus cardinalis a Pio IV.

Julius de Rubeis *Pobin*, episcopus Sancti Leonis.

Carolus de Grassis, Bononiensis, episcopus Montis-falisci.

Arrias *Gallego*, Hispanus, episcopus Ovitensis.

Johannes *de Munnatones*, Hispanus, ordinis sancti Augustini, episcopus Segobiensis.

Franciscus Blanci, Hispanus, episcopus Auriensis.

Vincentius de Luchis, Bononiensis, episcopus Anconitanus.

Pompeius Piccolomineus de Aragonia, episcopus Tropiensis.

Petrus Barbadicus, Venetus, episcopus Cursolensis.

Franciscus Baccodius, Sabaudiensis, episcopus Gebennensis.

Carolus *de Angennes*, Gallus, episcopus Cenomanensis.

Hieronymus de Nichicola Veronensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Theanensis.

Marcus Antonius Bobba Casalensis, orator serenissimi ducis Sabaudiæ, episcopus Augustensis in Pedemontio, factus cardinalis a Pio IV.

Jacobus Lomellinus, Messanensis, episcopus Mazariensis.

Donatus de Laurentiis de Asculo Apuliæ, episcopus Arianensis.

Petrus Contarenus, Venetus, episcopus Paphensis.

Petrus Danesius, Gallus, episcopus Vaurensis.

Hieronymus Savorgnianus, Forojuliensis, episcopus Sabinicensis. (a)

Carolus *de Roucy*, Gallus, episcopus Suessionensis.

Philippus *du Bec*, Gallus, episcopus Venetensis.

Georgius Drascovicius, Croatus, orator Cæsareus pro regno Hungariæ, episcopus Quinqueecclesiensis.

Franciscus *de Aguirre*, Hispanus, episcopus Cotronensis.

Antonius de Guesta, Hispanus, episcopus Legionensis.

Antonius *Gorionero*, episcopus Almeriensis.

Antonius Augustinus, Hispanus, episcopus Ilerdensis.

Angellus Massarellus, Septenpedanus secretarius sacrosancti concilii Tridentini, episcopus Thelisinus.

Antonius Ciurella Barensis, episcopus Budicensis. (b)

Dominicus Casalbrancha, Messanensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Vicensis.

Petrus Faunus Costacciario, episcopus Aquensis.

Johannes Carolus Bossius (c) Bononiensis, episcopus Astunensis.

Hugo Boncompagnus, Bononiensis, episcopus Vestanus, factus cardinalis a Pio IV. qui fuit papa Gregorius XIII. anno 1572.

Salvator Pacinus de Colle, episcopus Clusinus.

Lupus *Martines*, Hispanus, episcopus Elnensis.

Carolus *de Hespinay*, Gallus, episcopus Dolensis.

Egidius *Spiphame*, Gallus, episcopus Nivernensis.

Antonius Sebastianus Minturnus de Trajecto, episcopus Uxcentinus.

Bernardus *d'Elbene*, Florentinus, in Gallia episcopus Nemausensis.

Dominicus Bellanus, Venetus, episcopus Brixiensis.

Johannes Antonius Ulpius, Comensis, episcopus Comensis.

Ludovicus *de Genouilhac*, Gallus, episcopus Tullensis.

Philippus Maria Campegius, Bononiensis, episcopus Feltrensis.

Johannes *de Guignones*, Hispanus, episcopus Calaguritanus.

Episcopi Pii IV.

Didacus *de Covarruvias* de Leyva (d) Hispanus, episcopus Civitatensis.

Philippus Gerius Pistoriensis, episcopus Isclanensis.

Johannes Antonius Facchinettus episcopus Neocastrensis.

Hypolitus Capilupus, Mantuanus, episcopus Fanensis.

Johannes Fabricius Severinus, Neapolitanus, episcopus Acerensis.

Constantius Bonellus, Feretranus, episcopus civitatis Castelli.

Julius Superchius, Mantuanus, ordinis Carmelitarum, episcopus Caprulanus.

Martinus Ritovius Flander, primus episcopus Iprensis.

Antonius Havetius, ordinis Prædicatorum, primus episcopus Namurcensis.

Matthæus de Coucinis, Florentinus, episcopus Cottonensis.

Nicolaus Sfrondratus, Mediolanensis, episcopus Cremonensis.

Ventura Buffalinus, Typhernas, episcopus Massanensis.

Ludovicus *de Bueil*, Gallus, episcopus Vencienſis.

Hieronymus Galleratus, Mediolanensis, episcopus Sutrinus.

Johannes Petrus Delphinus, Venetus, ordinis Canonicorum regularium, episcopus Hiacinthensis secundus.

Johannes Andreas Bellonius, Messanensis, episcopus Massalubrensis.

Georgius *Zischovid*, Hungarus, ordinis Minorum S. Francisci de Observantia, episcopus Segnensis.

Stephanus *Boucher*, Gallus, episcopus Corisopitensis.

Johannes Paulus Amanius Cremonensis, episcopus Anglonensis.

(a) Editi *Bibinicensis*. (b) Editi *Budumsis*. (c) Editi *Bovius*.

(d) Hic episcopus cum duobus sequentibus in editis numeratur inter episcopos Pauli IV.

Federicus Cornelius, Venetus, episcopus Bergomensis.

Alexander Sfortia de Sancta-Flora, episcopus Parmensis, factus cardinalis a Pio IV.

Antonius *le Cirier*, Gallus, episcopus Abrincensis.

Andreas Mozzanicus, Venetus, episcopus Nimosiensis.

Benedictus Salvinus, Firmanus, episcopus Verulanensis.

Guillelmus *Cassador*, Hispanus, episcopus Barchinonensis.

Petrus *Gonzalez* de Mendoza, Hispanus, ordinis Prædicatorum, episcopus Dertusensis.

Julius Magnanus, Placentinus, ordinis conventualium S. Francisci, episcopus Calvensis.

Valentinus Herbutus, Polonus, orator serenissimi regis Poloniæ, episcopus Præmisliensis.

Simon Aleottus Foroliviensis, episcopus Foroliviensis.

Petrus *de Zague*, Hispanus, ordinis Prædicatorum, episcopus Nioguensis.

Prosper Rebiba Messanensis, episcopus Trojanus.

Melchior *Avosmediano*, Hispanus, episcopus Guadixensis.

Hippolitus de Rubeis, Parmensis, electus episcopus Papiensis.

Didacus *de Leon*, Hispanus, ordinis Carmelitarum, episcopus Columbriensis.

Annibal Saracenus, Neapolitanus, episcopus Liecïensis.

Paulus Jovius Comensis, episcopus Nucetiensis.

Hieronymus Trivisanus, Venetus, ordinis Prædicatorum, episcopus Veronensis.

Hieronymus Ragazzonus, Venetus, episcopus Famagustanus.

Romulus de Valentibus de Trebia, episcopus Conversanus.

Lucius Maranta, Venusinus, episcopus Lavellensis.

Simon Pasqua de Nigris, Genuensis, episcopus Serezanensis, factus cardinalis a Pio IV.

Theophilus Gallupus, Tropiensis, episcopus Opidensis.

Julius Simonetta, Mediolanensis, episcopus Pisaurensis.

Petrus *d'Albret*, Navarrus, episcopus Convenarum.

Jacobus Guidius, Volaterranus, episcopus Pennensis & Adriensis.

Didacus *Ramirez*, Hispanus, episcopus Pampilonensis.

Franciscus *Delgado*, Hispanus, episcopus Lucensis.

Johannes *Clausse*, Gallus, episcopus Senecensis.

Jacobus Ghibertus *de Nogueras*, episcopus Aliphanus.

Antonius Maria de Salviatis Florentinus, in Gallia episcopus S. Pauli.

Matthæus Priulus, Venetus, episcopus Æmoniensis.

Thomas Lilius, Bononiensis, episcopus Soranus.

Fabius Pignatellus, Neapolitanus, episcopus Monopolitanus.

Hieronymus Guerrinus, Feretranus, episcopus Imolensis.

Carolus de Vicecomitibus, Mediolanensis, episcopus Vintimiliensis, factus cardinalis a Pio IV.

Thomas *Overllaithe* (a) Hibernus, episcopus Rossensis.

Franciscus *de la Vallette*, Gallus, episcopus Vabrensis.

Johannes Colosvarinus, Hungarus, ordinis Prædicatorum, episcopus Canadiensis.

Andreas Didutius Sbardellatus, Hungarus, nunc episcopus Cævadiensis.

Spinellus Bencius, Politianus, episcopus Montis Politiani.

Franciscus Abondius Castilioneus, episcopus Robiensis, factus cardinalis a Pio IV.

Stanislaus Faleschi, Polonus, episcopus Theodosiensis vel Casensis.

Eugenius *Ohairt*, Hibernus, ordinis Prædicatorum, episcopus Achadensis.

Donaldus *Magungial*, Hibernus, episcopus Rapotensis.

Guido Ferrerius, Pedemontanus, episcopus Vercellensis, factus cardinalis a Pio IV.

Johannes Baptista Sighicellus, Bononiensis, episcopus Faventinus.

Sebastianus Vantius, de Arimino, episcopus Urbevetanus.

Johannes-Baptista Lomellinus, Messanensis, episcopus Gardiensis.

Johannes-Baptista Milanesius, Florentinus, episcopus Marsicanus.

Augustinus Mollignatus, Vercellensis, episcopus Trivicanensis.

Carolus Grimaldus, Genuensis, episcopus Sagonensis. (b)

Fabricius Landrianus, Mediolanensis, episcopus S. Marci.

Bartholomæus Ferratinus, Amerinus, episcopus Amerinus.

Petrus Fragus, Hispanus, episcopus Usellensis.

Hieronymus de Pradis, Florentinus, Orator illustrissimi ducis Florentiæ & Senarum, electus episcopus Cortonensis.

Franciscus Contarenus, Venetus, episcopus Paphensis.

Johannes Delphinus, Venetus, episcopus Torcellanus.

Alexander Molus, Comensis, episcopus Minorensis.

Abbates & Generales qui venerunt ad sacrum concilium, & primo Abbates.

Ludovicus *de Baissay*, Gallus, Cisterciensis abbas & generalis.

(a) Oyerlattle. [b] Editi *Savonensis*.

Hieronymus

Hieronymus de la *Seurchiere*, Gallus, abbas Clarevallensis. A

Stephanus de Novaria, S. Mariæ Gratiarum, prope Placentiam.

Augustinus Loschus, Hispanus, abbas Casinensis S. Benedicti, de Ferraria.

Euthitius *de Cordes*, Antuerpiensis, abbas pro titulo.

Generales ordinum.

Vincentius Justinianus, Genuensis, generalis ordinis Prædicatorum.

Franciscus Zamora, Hispanus, generalis S. Francisci de Observantia.

Antonius Sapiens, Augustanus, generalis B S. Francisci Conventualium.

Christophorus Patavinus, generalis S. Augustini.

Stephanus Fazzinus, Cremonensis, provincialis Lombardiæ pro generali ordinis Carmelitarum.

Johannes-Baptista Milliavacca, (b) Astensis, generalis Servorum.

Jacobus *Lainez*, Hispanus, generalis Societatis Jesu.

Doctores legis pro sacro concilio.

Gabriel Palæottus, Bononiensis, auditor Rotæ, factus cardinalis a Pio IV. C

Scipio Lancelottus, Romanus, advocatus consistorialis, factus cardinalis a Pio IV.

Johannes-Baptista Castellus, Bononiensis, rerum concilii promotor.

Michaël Tomasius, Majoricensis, doctor decretorum.

Theologi a summo pontifice missi.

Alfonsus Salmeronus, Hispanus, ordinis Jesuitarum.

Frater Petrus de Soto, Hispanus, ordinis Prædicatorum.

Franciscus Torensis, doctor Theologus, D Hispanus.

Antonius Solisius, doctor Theologus, Hispanus.

Camillus Campegius, Papiensis, inquisitor Ferrariæ, ordinis Prædicatorum.

Frater Hieronymus Bravi, Hispanus, ordinis Prædicatorum.

Doctores theologicæ facultatis Parisiensis, missi a Carolo IX. Galliarum rege christianissimo.

Nicolaus *Maillard*, decanus facultatis Parisiensis.

Johannes *Pelletier*. E

Antonius *Demochares*.

Nicolaus *de Bris*.

Jacobus Hugonis, Franciscanus. Idem etiam procurator reverendissimi Johannis Ursini, episcopi Trecorensis.

Simon *Vigor*.

Richardus *Dupré*.

Natalis *Paillet*.

Robertus *Fournier*.

Antonius *Coquier*.

Lazarus *Broycot*.

[b] Editi *Migliavacca*.

Claudius *de Saintes*, canonicus regularis.

Doctores missi a Philippo rege catholico Hispaniarum.

Cosmas-Damianus Hortolanus, electus abbas villæ Bertrandi.

Ferdinandus Tritius, doctor theologus, canonicus Cauriensis.

Ferdinandus Vellotillus, doctor theologus, canonicus Segontinus.

Thomas *Dassio*, J. U. D. canonicus Valentinus.

Licentiatus Antonius *Covarruvias*, auditor Granatensis.

Ferdinandus Minchaça, decretorum doctor.

Frater Johannes *Ramires*, minister provinciæ divi Jacobi.

Frater Alfonsus *Contreras*, commissarius in curia regis Hispaniæ.

Frater Michaël de Medina, sacræ theologiæ doctor.

Frater Johannes Lobera, sacræ theologiæ, lector Salmanticensis.

Frater Johannes *Gallo*, ordinis Prædicatorum.

Frater Petrus *Fernandez*, Hispanus, ordinis Prædicatorum.

Frater Desiderius de S. Martino, Panormitanus, ordinis Carmelitarum.

Michaël Baïus, ab Atho, sacræ theologiæ doctor.

Johannes *Helssels*, a Lovanio, sacræ theologiæ doctor.

Cornelius Jansenius, Hulstensis, sacræ theologiæ doctor.

Theologi missi a rege Portugalliæ.

Frater Franciscus *Foriero*, ordinis Prædicatorum.

D. Jacobus a Payva *de Andrade*, Lusitanus, doctor theologus.

D. Melchior Cornelius, decretorum doctor, Senator regis Portugalliæ.

Ab excellentissimo duce Bavariæ.

Johannes Cavillonius, Flander, de societate Jesuitarum.

Procuratores episcoporum absentium.

Marchantius, doctor theologus, pro illustrissimo cardinali de Mendoza, episcopo Burgensi.

Johannes Gotardus, clericus sæcularis, Germanus, doctor theologus, suffraganus pro reverendissimo episcopo Ratisbonensi.

Georgius *Hochenuarter*, clericus sæcularis, Germanus, doctor theologus, suffraganeus pro reverendissimo episcopo Basileensi.

Frater Felicianus Ningarda, de Morbinio, ordinis Prædicatorum, pro illustrissimo D. Salczburgensi orator.

Petrus *Camels*, doctor theologus, canonicus Malaestanus, pro reverendissimo Malacitano.

Johannes Delgadus, doctor theologus, canonicus Tudensis, pro D. Johanne de

S. Æmiliano, reverendissimo episcopo Tudensi.

Gaspar Cardillus Villalpandeus, Segobiensis, doctor theologus, pro reverendissimo episcopo Abulensi.

Frater Johannes de Ludenna, doctor theologus, ordinis Prædicatorum, pro reverendissimo episcopo Saguntino.

Frater Franciscus *Orantes*, lector Vallisoleti, ordinis Minorum, pro reverendissimo episcopo Palentino.

Cæsar Ferrantius, Suessanus, doctor theologus, pro reverendissimo episcopo Suessano apud reverendissimum Ilerdensem.

Procuratores ordinum.

Johannes *Contignon*, doctor Gallus, prior & procurator ordinis Cluniacensis.

Nicolaus *Boutherat*, Gallus, prior monasterii de Recluso, procurator generalis ordinis Cisterciensis.

Theologi sæculares, & doctores Juris canonici.

Georgius *Girard*, Gallus, doctor theologus cum reverendissimo Andegavensi.

Gentianus Hervetus, Gallus, cum reverendissimo & illustrissimo cardinale a Lotharingia.

Franciscus Sancius, decanus facultatis theologiæ, & canonicus Salmaticensis cum reverendissimo Salmaticensi.

Matthæus Guerra Cosentinus, Calaber, presbyter sæcularis cum reverendissimo S. Marci.

Federicus Pendasius cum illustrissimo cardinale de Mantua, legato sacri concilii.

Johannes-Franciscus Lombardus cum illustrissimo cardinale Seripando, legato sacri concilii.

Petrus Mercatus, theologus, cum reverendissimo Vicensi.

Trigillus, doctor theologus, canonicus Legionensis, cum reverendissimo Legionensi.

Sobannus, doctor theologus, cum reverendissimo Legionensi.

Antonius Leitonus, doctor theologus, cum reverendissimo Coimbricensi.

Petrus Frontidonius, doctor theologus, cum reverendissimo Salmantino.

Johannes Viletta, doctor theologus, cum reverendissimo Barchinonensi.

Johannes Fonseca, doctor theologus, cum reverendissimo archiepiscopo Granatensi.

Michaël *Orunscupe*, doctor theologus, cum reverendissimo Pampilonensi.

Alphonsus *Fernandez* de la Guerra, Hispanus, doctor theologiæ, cum reverendissimo Guadixiensi.

Cosmus Balma Fonteyus, sacræ theologiæ doctor, Hispanus, Nortilani abbatis discipulus & comes.

Michaël Ytero, U. J. D. cum reverendissimo Pampilonensi.

Josephus Puebla, doctor theologus, cum reverendissimo Civitatensi.

Johannes *Cacon*, doctor juris canonici, cum reverendissimo Almeriensi.

Antonius Garsias, doctor theologus, cum reverendissimo Ovetensi.

Benedictus Arias Montanus, ordinis S. Jacobi, theologus, cum reverendissimo Segobiensi.

Johannes Barcellona, theologus, cum reverendissimo episcopo Uscellensi.

Doctores Galli ordinis S. Benedicti.

Johannes *de Carthougne*, doctor theologus.

Johannes *de Verdun*, Gallus, doctor theologus.

Theologi ordinis fratrum Prædicatorum.

Angelus Ciosus, Florentinus, cum illustrissimo cardinale Mantuano legato.

Seraphinus de Caballis, de Brixia, provincialis Terræ sanctæ, cum reverendissimo suo generali.

Helisæus *Capys*, Venetus, theologus archiepiscopi Pragensis.

Petrus Aridiensis, Gallus, cum reverendissimo D. Cenomanensi.

Bernardus Bernardi, Gallus, inquisitor Avinioni, vicarius congregationis Franciæ, cum D. Nemausensi.

Johannes Matthæus Valdina, cum reverendissimo D. Tarentino.

Petrus Martyr Coma, Hispanus, cum reverendissimo Gerundensi.

Petrus *Zatores*, Hispanus, cum reverendissimo Dertusensi.

Antonius de Grosupto, cum reverendissimo D. Vigliavanensi.

Aurelius de Chio, cum reverendissimo Spalatrensi.

Adrianus Valentinus, Venetus, cum reverendissimo Nicosiensi.

Marcus *Medices*, Veronensis, cum reverendissimo Cenetensi.

Benedictus Herba, Mantuanus, cum reverendissimo Brixiensi.

Michaël *de Asti*, Genuensis, prior S. Laurentii de Tridento.

Constantinus Coccianus Isorella, cum reverendissimo de Monte Politiano.

Henricus de S. Hieronymo cum reverendissimo D. Bracarensi.

Ludovicus de Sotto, mayor, cum reverendissimo D. Georgio *de Tayde*.

Baptista de Lugo, cum reverendissimo Veronensi.

Hieronymus Barolus, Papiensis.

Nomina fratrum theologorum B. Francisci de Observantia, cum eorum generali.

Aloysius de Burgo novo, Italus, theologiæ lector Bononiensis, commissarius generalis.

Thomas de Soliano, Italus, provinciæ Bononiæ magister.

Antonius de Padua, Lusitanus, secretarius ordinis.

Bonifacius Raguseus, terræ sanctæ gubernator.

Angelus de Petrolo, Italus, lector sacræ theologiæ Perusii.

Angelus Justinianus, lector sacræ theologiæ Genuæ.

Vincentius de Messina, sacræ theologiæ lector Neapoli.

Jacobus Alani, Gallus, Theologus.

Nomina omnium theologorum ordinis fratrum Minorum conventualium existentium in sacro concilio cum reverendissimo eorum generali.

Marcus-Antonius Gambaronus, a Lugio, socius religionis.

Bartholomæus Golphus, de Pergula.

Johannes III. Bergomensis, lector publicus theologiæ in gymnasio Papiensi.

Clemens Thomasinus, regens in conventu S. Crucis de Florentia.

Augustinus Balbus, a Lugio.

Johannes-Baptista Ghisulphus, ordinis scriba.

Antonius de Grisnano, regens S. Antonii de Patavio.

Lucius Angosiola, Placentinensis, regens S. Francisci Bononiensis.

Maximianus Beninianus Cremensis, orator pro religione, & inquisitor Paduæ.

Octavianus Charus, Neapolitanus, regens S. Laurentii de Neapoli.

Antonius Posius de Monte Ilcino, regens in conventu XII. apostolorum Romæ.

Bonaventura Meldulensis, regens in conventu Parmæ.

Martialis Peregrinus, Calaber, regens in conventu Ferrariæ.

Antonius a Cubalo, Feltrensis.

Andræas Schynopius, de Amandula, cum reverendo episcopo Catanzario.

Baltasar Crispus, Neapolitanus, cum reverendissimo domino Tropiensi.

Theologi ordinis fratrum eremitarum sancti Augustini.

Thaddæus Perusinus, cum reverendissimo domino de Salviatis.

Johannes Paulus, Recanatensis, cum reverendissimo episcopo Quinqueecclesiensi.

Simon Florentinus, cum illustrissimo cardinali Seripando legato.

Cherubinus Lavosius, de Cassia, cum reverendissimo Vercellensi.

Ambrosius Veronensis, conventus S. Marci de Tridento.

Johannes-Baptista Burgos, Valentinus, Hispanus.

Antonius Mondulfensis, cum reverendissimo domino Pragensi oratore.

Ægidius Volaterranus, cum reverendissimo domino Thininiensi.

Eugenius Pisaurensis, qui in quadragesima anni 1562. publice prædicavit Tridenti.

Adamantius Florentinus, qui erat cum illustrissimo cardinali Madruccio.

Aurelius Corismaltensis, cum domino oratore Helvetiorum.

Balthasar Massanus, cum reverendissimo episcopo Cataniensi.

Sebastianus Fanensis, ejusdem ordinis scriba.

Christophorus de Santoris, Burgensis, Hispanus.

Simon de Braxzolatis, Patavinus.

Theologi ordinis fratrum Carmelitarum.

Stephanus, locum tenens generalis ordinis Carmelitarum & provincialis Lombardiæ Cremonensis.

Theodorus Masius, Mantuanus, cum reverendissimo domino episcopo Cremonensi.

Silvester, confessor illustrissimi domini cardinalis Mantuani.

Lucretius, Ascolanus, cum reverendissimo domino patriarcha Venetiarum.

Nicolaus, Gallus, cum reverendissimo patre generali.

Eraldus, Gallus, cum reverendissimo patre generali.

Laurentius, Venetus, cum reverendissimo patre generali.

Theologi ordinis fratrum Servorum.

Stephanus Bonucius, Aretinus.

Amans, pro congregatione Servorum, cum reverendissimo domino Sibinicensi.

Officiales sacri concilii.

Episcopus Cavensis, commissarius.

Episcopus Thelesinus, secretarius.

Ludovicus, magister ceremoniarum.

Cantores sacri concilii.

Simon Bertolinus, Perusinus.

Johannes Aloysius de episcopis, Neapolitanus.

Bartholomæus *le Comte*, Gallus.

Matthias Albo de Fulgineo.

Franciscus de Bustamante, Hispanus.

Johannes Antonius Latinus, Beneventanus.

Franciscus Druda, Urbinas.

Lucas Longinquus, Gisonensis.

Petrus Scorteccio, Aretinus.

Notarii sacri concilii.

Marcus Antonius Peregrinus, Comensis.

Cyntius Pamphilus, de S. Severino.

D. Thorellus Phola presbyter de Puppio, rerum concilii lector.

Hieronymus *Gamber* Brixiensis, Forrerius.

Antonius Mannellus, depositarius concilii.

Cursores domini nostri papæ & sacri concilii.

Nicolaus de Matteis, &

Jacobus Carra, ambo Allobroges.

Bulla celebrationis sacri œcumenici concilii Tridentini SS. in Christo patris & domini nostri Pii divina providentia papæ IV.

Pius episcopus servus servorum Dei, ad

perpetuam rei memoriam. Ad ecclesiæ regimen, &c. *Extat apud Labb. tom.* XIV. *conc. pag.* 836.

Breve Pii IV. papæ super ordine sedendi in concilio, non habita ratione dignitatis primatialis.

Dilecti filii nostri S. & A. B. Sicut ea quæ pacem & concordiam, &c. *Extat ibidem pag.* 839.

In nomine sanctissimæ & individuæ Trinitatis, jubilæum Pii papæ IV.

Paucis admodum diebus, post calendas Novembris, anno Domini 1561. publicatum fuit jubilæum Romæ, & deinde per universum Christianum orbem, pro felici successu sacrosancti concilii generalis, quod celebrandum erat in civitate Tridenti, cujus tenor talis fuit.

Notum sit omnibus Christi fidelibus, qualiter sanctissimus dominus noster dominus Pius papa IV. concessit vivæ vocis oraculo jubilæum plenarium, cum remissione omnium peccatorum, & concessionem omnium indulgentiarum, quas consequetur quisquis visitaret anno sanctissimi jubilæi ecclesias urbis Romæ, cum facultate eligendi sibi confessorem sæcularem sive regularem, qui eum absolvat ab omnibus peccatis suis & casibus etiam reservatis in bulla cœnæ Domini, etiam cum commutatione votorum, & aliis omnibus, præterquam a voto castitatis & religionis, omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus, qui contriti & confessi, jejunando quarta & sexta feriis & die sabbati tunc proxime futuris a notitia ejusdem SS. jubilæi, capient in die Dominica tunc proxima SS. Christi corpus, eleemosynas dando, & alia pia opera faciendo. Qui vero infirmitate detentus, aut quomodocumque impeditus, ne possit supradicta peragere, pauperibus aliquid erogando præsens jubilæum consequatur. Qui vero in tantum pauper sit, quod non possit eleemosynas peragere, dicendo quinquies orationes dominicas, & totidem salutationes angelicas, idem consequatur, supplicando humiliter Dominum nostrum Jesum Christum in eorum orationibus pro reipublicæ Christianæ concordia, atque etiam prospero & felici successu sanctissimi concilii celebrandi. Datum Tridenti, die ultima Novembris MDLXI.

Publicatio dicti jubilæi.

Die Mercurii, tertia Decembris injunctum fuit onus prædicandi atque publicandi dictum sanctum jubilæum, venerabili patri domno Sixto de Cremona, congregationis Lateranensis, abbati S. Bartholomæi de Pistorio, in ecclesia cathedrali S. Vigilii de Tridento, quod factum fuit, magna hominum & mulierum multitudine adstante.

Processio causa imbrium & nivium.

Postmodum die septima ejusdem, quæ fuit Dominica secunda Adventus, post celebratam missam & habitam orationem, quibus interfuere illustrissimi & reverendissimi domini legati, & reverendissimi prælati & episcopi quotquot aderant tunc Tridenti, facta fuit processio generalis, circa tamen ecclesiam cathedralem, propter frequentes imbres & nives: qua finita, profectus est unusquisque domum suam.

Simonettæ cardinalis Tridentum accessus.

Die Martis nona ejusdem mensis Decembris, pervenit Tridentum illustrissimus dominus Ludovicus Simonetta cardinalis & legatus quartus ad concilium, & sine ulla pompa ingressus, cœnatus est apud illustrissimum cardinalem Mantuanum præsidentem concilii.

Serezzanensis episcopi domini Simonis Pasquæ, Genuensis, adventus Tridentum, qui fuit patronus auctoris hujus operis.

Die XIX. ejusdem, circa horam vigesimam secundam ingressus est Tridentum reverendissimus dominus episcopus Lunensis Serezzanensis, dominus Simon Pasqua de Nigno, Genuensis, patronus meus, cum quo ab urbe Roma discessi, summus philosophus, eximius physicus sui temporis, & præcipuus medicus Pii papæ IV.

Incipit annus salutis a Nativitate Domini nostri Jesu Christi MDLXII.

Missa summa in die Natalis Domini nostri Jesu Christi.

Die Jovis vigesima quinta Decembris in natali salvatoris nostri Jesu Christi, in cathedrali ecclesia S. Vigilii, celebravit missam solemnem reverendissimus dominus Antonius Helius patriarcha Jerosolymitanus & episcopus Pol... cui interfuere illustrissimi legati cum cardinali Madruccio electo Tridentino, & reverendissimis patribus.

Idem factum fuit die 26. 27. & 28. præsentibus eisdem illustrissimis legatis, cardinale Madruccio & reverendissimis patribus, cum oratione tamen ad quamlibet missam quolibet die.

Missa solemnis die prima Januarii.

Die Jovis 1. Januarii, dedicata festo circumcisionis Domini nostri Jesu Christi, celebravit solemniter reverendissimus D. Petrus Guerrerus Hispanus, episcopus Granatensis, cum oratione quam habuit D. Julius de Eugubio, cuique astitere illustrissimi & reverendissimi ut supra.

Missa in die epiphaniæ.

Die Martis VI. Januarii, quæ est epiphania Domini, celebravit missam solemnem reverendissimus D. Baptista Castagna, Romanus, archiepiscopus Rossanensis, cum oratione quam habuit magister Stephanus de Arretio, ordinis S. Mariæ Servorum, quibus omnibus præsentes fuere illustrissimi & reverendissimi patres modo quo supra.

Quid statutum a patribus super apertione de novo, vel continuatione sacri concilii.

Die XIV. ejusdem cum habenda esset die 15. prima congregatio ab illustrissimis & reverendissimis patribus super apertione de novo, vel continuatione sacri concilii, post illud JULII papæ III. & cum prohibitum esset a PIO summo pontifice, ne super hoc verba fierent; & inter ceteros reverendissimi patres Hispanicæ nationis hoc enixe postularent, tandem convenere omnes jussa facere summi pontificis.

Prima congregatio in qua conclusa est dies continuationis sacrosancti concilii Tridentini.

Die XV. Jovis ejusdem, in domo illustrissimi D. de Mantua legati, habita fuit prima congregatio ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, cui duo patriarchæ, sex archiepiscopi & nonaginta episcopi interfuere; in eaque conclusum est & decretum, ut die Dominica XVIII. ejusdem mensis, habita solemni processione, celebraretur missa Spiritus-sancti per præfatum illustrissimum legatum & præsidentem concilii; utque oratio haberetur per archiepiscopum Rheginum, ut divino auspicio perveniri possit ad remotionem suspensionis concilii, & ad illius prosequutionem, & ad decreta necessaria facienda.

Dux Mantuanus venit Tridentum.

Die XVI. Veneris ejusdem, pervenit Tridentum ad horam noctis, illustrissimus dominus Guillelmus dux Mantuæ, ut videret præsentem sessionem.

Adventus Tridentum D. patriarchæ Venetiarum.

Die XVIII. ejusdem, venit Tridentum reverendissimus D. Johannes Trivisanus patriarcha Venetiarum.

Dominus Georgius Drascovitius orator Cæsareus pro regno Hungariæ.

Eadem die pervenit huc reverendissimus D. Georgius Drascovitius episcopus Quinqueecclesiensis, invictissimi FERDINANDI Romanorum imperatoris, electus pro rege Hungariæ orator ad generale concilium Tridentinum.

Individuæ Trinitatis auspicio prosecutio sacri concilii Tridentini sub Pio IV. pontifice maximo, anno a Nativitate Domini MDLXII.

SESSIO XVII.

quæ est sessio I. sub Pio IV.

Processio in continuatione sacri concilii.

Die XVIII. Januarii, quæ Dominica dies est & festum cathedræ B. Petri principis apostolorum, hora decima quinta, convenere ad honorem SS. Trinitatis, Patris, Filii & Spiritus-sancti, quatuor illustrissimi reverendissimique legati sacrosancti concilii, scilicet cardinalis Mantuanus, Seripandus Varmiensis, & Simonetta, atque illustrissimus Madruccius cardinalis electus Tridentinus, una cum reverendissimis patriarchis Jerosolymitano, Aquileiensi & Veneto, atque etiam archiepiscopis, episcopis, abbatibus, generalibus, procuratoribus ordinum, prioribus, guardianis, & hujusmodi cum eorum fratribus; congregationum S. Dominici, S. Francisci & S. Augustini observantium & conventualium, in parochialem ecclesiam S. Petri Teutonicæ nationis. Unde egredientes bini, in primis fratres cum eorum prioribus, ferentes ante eos crucem, ut moris est, & post eos reverendi canonici cathedralis ecclesiæ S. Vigilii, una cum reliquiis pluribus, post quos erant cantores capellæ summi pontificis & concilii, qui cantabant hymnum *Veni Creator Spiritus*, quos sequebantur episcopi, archiepiscopi, patriarchæ, deinde oratores cum illustrissimo duce Mantuæ, novissimi vero omnium illustrissimi cardinales præsidentes concilii, amicti omnes pluvialibus diversi coloris & valoris, cum eorum mitris, quos subsequebantur generales omnium congregationum. Venerunt ex dextris ad angulum fori olitorii, & illinc ad sinistram, domum versus illustrissimi cardinalis Varmiensis, pervenerunt ad viam quæ dicitur Lata: per quam recto itinere perventum est ad cathedralem, ad quam ut postremi venere, fusa oratione, singuli profecti sunt ad loca eisdem jam parata, prout ex more sedent in congregationibus, secundum dignitatem quam obtinent & promotionem. Cardinalis autem Mantuæ præses concilii, cui de more obveniebat onus hujusmodi, celebravit missam summam, atque eam de Spiritu-sancto; qua completa frater Gaspar de Fosso, Cosentinus, ordinis S. Francisci de Paula & archiepiscopus Rhegii Calabriæ, habuit hujusmodi orationem.

Si daretur, illustrissimi & reverendissimi concilii legati & præsidentes, ac patres amplissimi, congressus, &c. *ut apud Labbeum tom.* 14. *conc. pag.* 1249.

Qua finita, dum genuflexi essent omnes, & complerentur omnes litaniæ, & cantores canerent illum versiculum: *Ut ecclesiam sanctam regere & conservare digneris*, illustrissimus Mantuanus, qui sacra peregerat, genuflexus etiam nunc ante altare surgens ter dixit: *Ut hanc sanctam synodum regere, &c.* respondentibus cantoribus, *Te rogamus audi nos*; qui & prosequuti sunt litanias usque in finem, id quod factum est, ut principium hoc esset primæ sessionis, recitatis & finitis quibusdam orationibus coram altari ab ipsomet præside, ipse cum aliis tribus legatis sedens super sede in medio altaris, prout eisdem super scabello aptatæ erant, & quisque reverendissimus in loco suo, & ceteri auditores qui adstabant, audierunt reverendissimum dominum ANGELUM MASSARELLUM episcopum Telesinum, a secretis sacrosancti concilii, habentem concionem pro continuatione concilii ex parte summi pontificis, cum altera quæ continebat auctoritatem il-

lustrissimorum legatorum: quæ postquam complevit reverendissimus Tilesinus, & descendit de loco ubi talia significaverat, ascendit eo reverendissimus archiepiscopus Rheginus, qui nunc habuerat orationem, qui & legit hæc decreta subsequentia.

Decretum primum publicatum in prima sessione de inchoando concilio.

Illustrissimi & reverendissimi domini, reverendissimique patres, placet ne vobis, &c. *ut apud Labb. pag.* 840.

Decretum secundum primæ sessionis, indictio secundæ sessionis.

Illustrissimi & reverendissimi domini reverendique patres, placet ne vobis proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse feria v. post secundam dominicam quadragesimæ, quæ erit dies vigesimus sextus mensis Februarii. Responderunt: Placet.

Quibus lectis, reverendissimus Tilesinus quoscumque percunctatus de eorum voluntate est, habitisque votis, reperti sunt omnes consensisse: de quibus omnibus rogati sunt domini notarii concilii ad hoc huc missi, scilicet dominus Marcus Antonius Pelesinus de Como, & dominus Cyntius Pamphilus de Sancto Severino. Tunc illustrissimus legatus præses stans intonuit *Te Deum laudamus*, & cantores prosecuti sunt. quo finito, & habitis aliquot orationibus ad Deum, cum benedictione illustrissimi præsidis concilii ad populum qui aderat, dimissa est sacra synodus hora XXI.

Memoriæ hoc datum est, quod dies ista illuxit perpulcra, nec fuere quidem frigora propter nives & glacies regionis hujus nimis torpentia.

Prima congregatio post primam sessionem.

Die Martis XXVII. Januarii habita fuit congregatio generalis domi illustrissimi domini præsidentis de Mantua, ubi per reverendissimum dominum Tilesinum secretarium concilii, publicati fuere infra scripti articuli.

In prima præterita sessione declaratum est, & communi omnium voto approbatum, pertractandum esse de iis quæ necessaria videntur ad catholicam fidem stabiliendam, atque morum integritatem restituendam.

Ut autem Deo duce aggrediamur, visum est magnopere referre ad doctrinam de fide in suam puritatem restituendam, ut libri a variis auctoribus post exortas hæreses scripti, atque etiam librorum censuræ in diversis locis a catholicis editæ examinentur: de quibus quicquid sancta synodus statuerit, tamquam sacrosanctum decretum suo tempore publicabitur, ut ab omnibus absque ulla tergiversatione custodiatur. Super qua re quicumque pro ejus faciliori expeditione aliquid afferre voluerint, libenter audientur.

Ad hæc rite dijudicanda, ut vocentur omnes ex decreto sanctæ synodi consentaneum fore existimavimus, ad quos istarum rerum aliqua pertinere quoquo modo poterunt, ne deinceps inauditos se esse condemnatos causari possint.

Non ab re quoque putavimus, omnes qui in hæreses quascumque lapsi sunt, & adhuc irretiti sunt, ad pœnitentiam invitare, cum salvi conductus ampla concessione ac promissione magnæ & singularis clementiæ & benignitatis, modo redeant ad cor, & sanctæ catholicæ ecclesiæ divinam potestatem agnoscant.

Tam super modo facilioris expeditionis librorum & censurarum, quam super aliis quæ sequuntur, patres, postquam hujus scripti exemplum acceperint & consideraverint, dicent suas sententias in sequenti congregatione.

Adjuncti domino commissario.

Ut in negotiis quæ quotidie oriuntur in concilio & expeditione indigent, habeat reverendissimus dominus commissarius episcopus Cavensis senior collegas, cum quibus possit uno tempore, si opus fuerit, conferre quæ acciderint, sancta synodus ei associavit infra scriptos.

Patriarcham Jerosolymitanum.
Episcopum Nolanum.
Episcopum Brixiensem.
Episcopum Barchinonensem.

Deputati ad recipienda mandata eorum qui justo titulo impediti ad concilium venire nequeunt.

Archiepiscopus Rossanensis.
Episcopus Sulmonensis.
Episcopus Coymbriensis.
Episcopus Albinganensis.
Episcopus Astoricensis.

Congregatio super libris prohibitis & salvo-conductu.

Die Veneris XXX. ejusdem, congregati sunt omnes generaliter loco quo supra, ubi prolatæ sunt aliquot sententiæ super articulis supra scriptis, & libris prohibitis, & salvo-conductu; sed nocte dimissa est congregatio.

Cardinalis Altaemps legati ad concilium Tridentum adventus.

Eadem die pervenit Tridentum illustrissimus & reverendissimus cardinalis *Altaemps* Germanus, nepos PII IV. summi pontificis, quintus legatus ad concilium, qui hospitatus est nocte illa in arce Tridentina cum illustrissimo cardinale Madruccio ejus cognato.

Archiepiscopi Pragensis oratoris Cæsarei Tridentum accessus.

Die sabbati ultima ejusdem reverendissimus D. Antonius Militius Bohemus archiepiscopus Pragensis, missus orator ad concilium ab invictissimo Cæsare Ferdinando, introïvit Tridentum publice, comitatus summo cœtu prælatorum & curialium.

Die Dominica I. Februarii, illustrissimi legati una cum reverendissimis patribus con-

venere domi illustrissimi de Mantua, ut oratores Cæsareos publice reciperent; sed diu & per multum tempus exspectati non venere. Causa ignoratur.

Candelæ benedictæ dantur patribus in die festo Purificationis.

Die lunæ II. ejusdem in Purificatione B.M. Virginis, legati omnes cum patribus & oratoribus ivere in cathedralem ecclesiam cum pluvialibus & mitris, ubi per illustrissimum de Mantua datæ fuerunt candelæ unicuique. Postmodum facta fuit processio circa ecclesiam, & statim celebrata missa per reverendissimum episcopum Pientinum, dimissi sunt omnes.

Oratorum Cæsaris publica admissio.

Die Veneris VI. Februarii D. D. oratores Cæsarei, habita generali congregatione in aula illustrissimi cardinalis de Mantua præsidentis, publice admissi sunt; scilicet archiepiscopus Pragensis & episcopus Quinque-ecclesiarum; alter quorum, idest Pragensis, nomine & ut procurator pro invictissimo Cæsare, regni Bohemiæ, & archiducatus Austriæ; alter vero ut procurator regni Hungariæ, præsentarunt litteras & mandatum sacræ Cæsareæ majestatis illustrissimis & reverendissimis legatis: quæ omnia alta voce legit reverendissimus Telesinus a secretis sacri concilii. Quibus lectis & sedentibus omnibus ad loca sua, episcopus Quinque-ecclesiarum hujusmodi habuit orationem.

Oratio habita a reverendissimo episcopo Quinqueecclesiensi, &c.

Si vobis illustrissimi legati præclaræ domus &c. *ut apud Labbeum pag.* 1137.

His fine imposito, reverendissimus D. Telesinus secretarius, cui de more obveniebat onus respondendi, in hanc formam statim responsum dedit.

Responsum sanctæ synodi oratoribus Cæsareis.

Illustrissimi & reverendissimi D. D. oratores, adventus dominationum vestrarum magnam huic sanctæ synodo lætitiam attulit, tum propter maximam benevolentiam & observantiam, qua synodus ipsa suam Cæsaream majestatem prosequitur; tum propter eum honorem, qui ei ex hac nobilissima potentissimi religiosissimique principis legatione accessit. Studium vero, favorem, atque etiam securitatem, quam majestas sua Cæsarea ipsi sanctæ synodo pollicetur, gratissimo animo summaque lætitia recipit, ac ejus majestati ingentes gratias agit. Quare sancta synodus dominationes vestras, quas præstanti virtute, prudentia ac pietate præditas esse non ignorat, lætis amplectitur atque recipit animis, mandataque suæ Cæsareæ & regiæ majestatis quantum de jure debet admittit.

Quibus rebus completis, & litteris lectis & mandatis, tunc statim reverendissimus D. Pragensis apud illustrissimos legatos & reverendissimos patres excusavit collegam suum

A D. Sigismundum de *Thun*, qui propter frequentes imbres, nives, glacies, & septuagenarius huc pervenire nequivisset; quæ excusatio a patribus admissa fuit, & sic dimissa congregatio.

Oratoris regis Portugalliæ Tridentum adventus.

Die sabbati VII. Februarii hora XXI. publice & solemni pompa intravit Tridentum illustris D FERDINANDUS MARTINUS MA CHAREZO, orator ad sacrum concilium serenissimi regis

B Portugalliæ, cui extra urbem obviarunt archiepiscopi & episcopi plurimi, una cum familia illustrissimorum legatorum.

Differentia de præcedentiis.

Die dominica VIII. ejusdem, habita fuit congregatio domi, ut supra, ad tollendas omnes ortas aut oriundas differentias inter dominos oratores principum causa præcedentiarum, in qua statuerunt, ut infra.

Capita ad levandas dissensiones inter oratores principum.

C Illustrissimi domini concilii præsidentes & legati ad obviandum difficultatibus & dissensionibus quæ oriri possent inter oratores circa eorum præcedentias, decernunt ut sequitur.

Quod in aula congregationum oratores ecclesiastici sedeant in parte dextra illustrissimorum legatorum, sicut in præcedenti congregatione sederunt. Oratores vero laici imperatoris sive alterius cujusque regis, sedeant in parte sinistra ipsorum D. D. legatorum.

Dum ex ædibus illustrissimi cardinalis Mantuani itur in ecclesiam, oratores laici præcedant illustrissimos legatos & crucem

D immediate. Oratores autem ecclesiastici subsequantur immediate post illustrissimos legatos, ante omnes prælatos, & hoc ordine ingrediantur ecclesiam.

In celebratione missarum solemnium in ecclesia cathedrali & in sessionibus, oratores ecclesiastici sedeant ubi erat tabernaculum corporis Christi prope altare majus in ecclesia S. Vigilii. Oratores vero laici sedeant e contra illustrissimos legatos.

Pax & incensum detur prius oratoribus ecclesiasticis, deinde oratoribus laicis, postmodum reverendissimis prælatis.

E Dum imponitur cinis, quia prælati omnes sunt cum mitris & pluvialibus, prius accedant oratores ecclesiastici, deinde ceteri prælati, & post prædictos mitratos accedant oratores laici.

Oratores ecclesiastici si dicere voluerint eorum sententias in congregationibus & sessionibus, quia tunc loquuntur ut episcopi non ut oratores, loqui debent juxta ordinem promotionum quas fecerunt.

Orator regis Portugalliæ publice admittitur.

Die lunæ IX. ejusdem, fuit congregatio generalis loco, ut supra, ad quam admissus fuit illustrissimus orator regis Portugalliæ so-

litis ceremoniis, in qua habita est hujusmodi oratio.

Cum ad tuendam Christianæ religionis integritatem, &c. *ut apud Labbeum pag.* 1143.

Quibus omnibus habitis, lectis & peractis, dimissa est sancta synodus.

Dominus Sigismundus de Thun, orator Cæsareus, Tridentum venit.

Die Martis x. ejusdem pervenit Tridentum illustrissimus D. Sigismundus *de Thun* alter orator ad sacrum concilium sacræ Cæsareæ majestatis, laïcus atque admodum confectus senio; cui ex more non est obviatum, nam venit summo mane, & cum illustrissimo Varmiensi ecclesiæ legato pransus est, quæ dies fuit carnisprivium.

Post prandium, eodem die, habita generali congregatione, ut supra, idem orator admissus est solemni pompa, & consuetis ceremoniis, & lecto demum mandato Cæsaris, & a sancta synodo eidem responso, dimissa est congregatio.

Deputati super indicem librorum prohibitorum.

Eadem die antequam dimitterentur patres a sacrosancta synodo, deputati sunt infra scripti reverendissimi patres ad faciendum decretum super indicem librorum prohibitorum.

Archiepiscopus Jadrensis.
Episcopus Mutinensis.
Episcopus Vivariensis.
Episcopus Ilerdensis.

Missa in die Cineris.

Die mercurii xi. illustrissimi domini legati, illustres oratores, & reverendissimi prælati, profecti sunt in ecclesia cathedrali amicti omnes pluvialibus & mitris, præter laicos oratores, ubi singuli aspersi sunt cinere ab illustrissimo præsidente concilii Mantuano. quo facto, exuti sunt omnes pluvialibus & mitris, & quisque profectus est ad solitum locum, ubi audita missa, quam celebravit reverendissimus episcopus Brittinorensis, & habita oratione, dataque ex more benedictione ab illustrissimo præsidente, cum indulgentiis solitis, remeavit quisque ad propria.

Decretum super indice librorum.

Die xii. ejusdem habita est congregatio generalis loco, ut supra, in qua patres ratiocinati sunt plurima super diversis materiis, & inter cetera de indice librorum.

Die Martis xvii. in congregatione generali publicatum fuit decretum super indice librorum, atque etiam reverendissimi patres constituerunt aliquot, qui pertractent & cognoscant prout infra in decreto secundæ sessionis videre facile erit.

Petita oratorum imperatoris.

Die Veneris xx. Februarii in congregatione generali exhibiti sunt ab oratoribus sacræ Cæsareæ majestatis illustrissimis legatis articuli hujusmodi tenoris.

A Primum omnium cum ipsi oratores videant secundæ sessionis præfixum terminum instare, scilicet die xxvi. præsentis mensis Februarii, arbitrati sunt suas illustrissimas & reverendissimas dominationes, paucis de ipsa sessione & aliis quibusdam sacræ Cæsareæ majestatis nomine commonefacere dicentes:

Non ignorant dominationes vestræ, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1562.

Responsum dominis oratoribus Cæsaris.

Die Martis ejusdem, illustrissimi & reverendissimi legati, supra scriptis oratoribus Cæ-
B sareis in publica congregatione super petitiones, ut supra, responsum dedere in hunc qui sequitur modum.

Illustrissimi & reverendissimi domini oratores quod petunt dominationes vestræ, &c. *ut apud Raynaldum loco citato.*

Admonitum hic censeo omnes, quod a prima dominica quadragesimæ usque ad sacrum pascha resurrectionis Jesu Christi, singulis diebus dominicis celebratum est solemniter, & habita oratio.

Episcopus Quinqueecclesiensis missus præsentat mandatum suum nomine imperatoris.

C Eadem die xxiv. Februarii fuit congregatio generalis domi, ut supra, illustrissimi cardinalis Mantuani præsidentis, ubi ab ipsomet fusa oratione de Spiritu-sancto, ut semper fit antequam incohetur congregatio, sessio, & hujusmodi, reverendissimus episcopus Quinque-ecclesiarum præsentavit (habitis prius aliquibus verbis, fere ejusdem tenoris prout supra habuerunt orationem) mandatum imperatoris, quo Cæsarea majestas constituit eum procuratorem nomine imperii pro rebus Hungariæ. quo lecto a reverendissimo Telesino secretario, habitis consuetis cerimo-
D niis, admissum est a sancta synodo simulque statim perlectum est decretum publicandum in die futuræ sessionis. atque etiam innotuit reverendissimis patribus sanctissimum dominum nostrum Pium IV. transmisisse per totam quadragesimam & octavam sanctam Paschatis indulgentias & stationes pro ecclesiis Tridentinis, prout ab illustrissimis præsidentibus statuetur. quas qui visitaverint, consequentur, ac si Romæ essent, non minus quam oppido gratissimum omnibus.

Die Mercurii xxv. congregati sunt ut supra, & locuti super decreto & sessione futura.
E quibus finitis, illustrissimi legati & reverendissimi patres, & ceteri omnes profecti sunt ab ecclesia S. Martini pro statione consequenda, deinde adsociatis illustrissimis dominis præsidentibus eorum domos, quisque rediit ad sua.

SESSIO XVIII.

Quæ est sessio II. sub Pio IV. sacri concilii Tridentini.

Ad honorem SS. Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-

Spiritus-sancti, illustrissimi domini legati præsidentes concilii, una cum reverendissimis patribus, dominis oratoribus, abbatibus & similibus convenere die Jovis xxvi. mensis Februarii hora xiv. in cathedrali ecclesia S. Vigilii celebraturi secundam sessionem sub Pio IV. pontifice maximo, ubi cum quisque profectus esset ad locum suum, reverendissimus ANTONIUS ELIUS patriarcha Jerosolymitanus, & episcoqus Polæ celebravit summam missam de Spiritu-sancto. qua finita, reverendissimus dominus ANTONIUS COCHUS Venetus archiepiscopus Patramensis & electus Corcyræ habuit orationem ex more, amictus pluviali & mitra, quibus peractis, illustrissimi legati una cum patribus vestiti pluvialibus & mitris, sederunt ante altare majus, cum ex solito prius fudisset preces illustrissimus præses Mantuanus, scilicet *adsumus, domine Sancte-Spiritus*, & *veni creator Spiritus* cum aliis orationibus, & ceremoniis consuetis, & cœpta est sessio modis infra scriptis.

Primum lecta fuerunt iterum acta admissionum dominorum oratorum. sicque visum est patribus, ut magis stabilita & firmiora redderentur in melius jam peracta. Et primum cœperunt domini, domini oratores imperatoris una cum oratore regni Hungariæ. quæ omnia lecta sunt, ut superius, in eorum admissione, una cum responso sanctæ synodi.

Post hæc cum requireretur illustris orator regis Portugalliæ, uti idem perageret, recusavit se facturum, cum ejus mandatum prius legi debuisset illo regis Hungariæ: super quibus cum ortæ essent hinc inde multæ controversiæ, & verbis certatum per duas fere horas: quibus rebus cum a pluribus reverendis viris probis verbis ad id opportunis obviatum fuisset, nec possent facile invenire viam, ut hæc dirimerent, tandem Spiritu-sancto gratiam suam fundente in corda hominum, hoc factum est, ut mandata ejus legerentur ex ordine, sicut prius præsentata fuissent ab oratoribus. quibus verbis alta voce recitatis, dictus orator Portugalliæ, quiete præsentavit mandatum suum. Sic res ipsa diu multisque controversiis agitata optimum finem tandem consecuta est.

Rebus his ita peractis, reverendissimus patriarcha Jerosolymitanus cœpit legere primum decretum.

Decretum de librorum delectu, & omnibus ad concilium fide publica invitandis.

Sacrosancta œcumenica & generalis synodus Tridentina, &c. *ut apud Labbeum pag.* 841.

Decretum secundum secundæ sessionis.

Eadem sancta synodus Tridentina statuit & decrevit, proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse feria v. post sacratissimum festum Ascensionis Domini, quæ erit die xiv. mensis Maii.

Quibus completis, illustrissimus præses intonuit *Te Deum laudamus*, quod prosecuti sunt cantores. Et iis gestis, & quibusdam aliis orationibus habitis ex more, dimissa est sessio hora xx.

Deputationes super indice librorum prohibitorum.

Antonius de Maglicio, archiepiscopus Pragensis sacræ cæsareæ majestatis orator.

Johannes Trivisanus, patriarcha Venetiarum.

Sebastianus le Cavellius, archiepiscopus Naxiensis.

Ludovicus Beccatellus, archiepiscopus Ragusinus.

Julius Panctius, archiepiscopus Surrentinus.

Bartholomæus de Martyribus, archiepiscopus Bracarensis.

Thomas Cassellius, episcopus Cavensis.

Donatus de Causentiis, episcopus Arianensis.

Ægidius Foscleratus, episcopus Mutinensis.

Hieronymus Vloscus, episcopus Evetenus.

Antonius Augustinus, episcopus Ilerdensis.

Dominicus Bolano, episcopus Brixensis.

Nicolaus Sfondratus, episcopus Cremonensis.

Hieronymus Trevisanus, episcopus Veronensis.

Urbanus Vogerius, episcopus Sennegaliensis.

Abbas Casinensis Euticius.

Generalis Minorum de Observantia.

Generalis S. Augustini.

Salvus-conductus datus omnibus & singulis nationibus Germaniæ sub ea forma, quam alias ipsi petierunt, cujus tenor est qui subsequitur.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, &c. *ut apud Labbeum pag.* 842.

Extensio ad alias nationes.

Eadem sancta synodus in Spiritu-sancto legitime congregata, &c. *ut ibid. pag.* 844.

Acta post secundam sessionem.

Die lunæ II. Martii quæ fuit post secundam sessionem congregatio prima, in qua decretum fuit, ut salvus-conductus daretur omnibus & singulis ipsis qui aberrant a sancta matre ecclesia, ut libere possent huc venire, dareturque illis eisdem modo & forma quibus supra.

Hæresis Hugonottorum in Gallia.

Die Mercurii IV. Martii in congregatione generali, convenerunt reverendissimi patres in eadem sententia salvi-conductus, ut supra, & ulterius etiam concederetur aliis nationibus ultra Germaniam; nam iis temporibus jam exorta est in Gallia transalpina quædam hæresis, quam vocant Hugonottos, pro qua inter se populi & contra regem dimicant &

trucidantur: cui regno Deus omnipotens magnus subvenire dignetur pro sua misericordia, non respiciendo ad peccata hominum.

Bavariæ ducis litteræ ad sanctam synodum.

Eadem die & congregatione lectæ sunt litteræ illustrissimi ducis Bavariæ ad sanctam synodum, quas præsentavit ejus orator proficiscens Romam ad summum pontificem, ad exsequenda negotia quæ a domino suo habebat in mandatis, sed mox rediturus: cui responsum fuit ab eadem sacrosancta synodo ut infra.

Responsum litteræ ducis Bavariæ.

B Excellens domine orator, sacrosancta synodus libenter audivit ea quæ a dominatione vestræ nomine illustrissimi ducis Bavariæ relata sunt. Magna enim benevolentia synodus ipsa piissimum & adeo catholicum principem prosequitur, speratque celsitudinem ejus, quod verbo se facturam ostendit, de mittendis aliquibus ad hanc sanctam synodum, facto præstituram: quod ut primo quoque tempore exsequatur enixe rogat.

Die Mercurii II. Martii habita est congregatio generalis, ubi proposita fuerunt reverendissimis patribus subnotata capita.

C *Capita XII. reformationis proposita consideranda patribus.*

Considerent patres quæ ratio, &c. *edita apud Raynaldum.*

Salvus conductus publicatus.

Die Veneris XIII. Martii publicatus fuit ab cursoribus sacri concilii salvus conductus & concessus a sacro concilio omnibus & singulis qui discordant a sacra fide catholica, per totam civitatem Tridenti, etiam cum affixione ad valvas ecclesiæ cathedralis.

Adventus Tridentum domini oratoris Philippi regis Hispaniæ.

D Die sabbati XIV. ejusdem introivit Tridentum illustrissimus dominus Ferdinandus Davalus, marchio Pescaræ, gubernatorque Mediolani, orator nunc ad sacrum concilium pro catholico rege Hispaniarum PHILIPPO, cui ex more obviaverunt quamplurimi prælati & oratores; & per aliquot dies hospitatus est apud illustrissimum, reverendissimum cardinalem Mantuanum, præsidentem concilii.

Adventus oratoris illustrissimi ducis Florentiæ.

E Die dominica XV. ejusdem accessit Tridentum magnificus D. Johannes Strozza orator illustrissimi & excellentissimi ducis Florentiæ, cui similiter obviaverunt sexaginta prælati, medius ipse inter patriarcham Jerosolymitanum & episcopum Salamantinum Hispanum usque ad ejus domum.

Oratorum septem Cantonum Helvetiorum catholicorum Tridentum adventus.

Die lunæ XVI. Martii publice ut supra intraverunt Tridentum duo oratores septem Cantonum Helvetiorum catholicorum, scilicet reverendus abbas JOACHIMUS Eremitarum, & iste pro clero universo catholico; alter vero nomine universæ reipublicæ catholicæ dictorum Cantonum, D. Mechior *Seve*, quibus obviam itum est a quamplurimis prælatis comitantibus eos usque ad eorum habitationem, quæ est juxta portam S. Martini.

Oratoris regis Hispaniarum admissio.

Eadem die XVI. post prandium admissus est per universam generalem congregationem illustrissimus orator marchio Pescaræ pro catholico rege Hispaniarum, in qua Galeatius Brugora, patricius Mediolanensis, & regis fisci patronus, habuit nomine ipsius D. oratoris orationem hujusmodi.

Quod unum ægrotæ reipublicæ, &c. *edita apud Labbeum pag.* 1148.

Responsum sanctæ synodi.

Etsi Francisce Ferdinande, &c. *editum ibid. pag.* 1150.

Quibus rebus completis, & aliis ceremoniis peractis, & lecto ejusdem mandato, dimissa est congregatio.

Orator illustrissimi ducis Florentiæ & Senarum admittitur a sancta synodo.

Eadem die XVI. & eodem loco illustrissimi D. D. legati admiserunt ad audientiam ex more magnificum oratorem illustrissimi & excellentissimi ducis Florentiæ & Senarum.

Die Mercurii XVIII. Martii fuit congregatio generalis in loco consueto, ubi admissus est prædictus dominus orator illustrissimi ducis Florentiæ & Senarum, & lecto ex more ejusdem mandato a reverendissimo domino secretario, habuit infra scriptam orationem.

Oratio magnifici D. oratoris illustrissimi ducis Florentiæ & Senarum MDLXII.

COSMUS MEDICES Florentinorum & Senarum dux, &c. *edita apud Labbeum pag.* 1153.

Responsum sanctæ synodi ad oratorem illustrissimi ducis Florentiæ.

Quam optatus, &c. *editum ibid. pag.* 1155.

Quibus rebus peractis, antequam dimitteretur congregatio, data fuit audientia D. D. oratoribus Helvetiorum, id est septem Cantonum catholicorum, & sic quisque postmodum rediit ad propria.

Oratores septem Cantonum catholicorum Helvetiorum admittuntur a sancta synodo.

Die XX. Martii in congregatione generali admissi sunt D. D. oratores septem Cantonum catholicorum Helvetiorum; lectisque a secretario concilii quibusdam eorum litteris & mandatis, frater Diamas ordinis Eremitarum S. Augustini, eorum nomine habuit hanc quæ sequitur orationem.

Oratio fratris Diamantii ordinis S. Augustini habita nomine oratorum Helvetiorum.

Quantum parentibus vitæ nostræ, &c. *edita apud Labbeum pag.* 1193.

Responsum sanctæ synodi ad oratores Helvetiorum.

Multa sunt, oratores præstantissimi, &c.

ut apud Labb. pag. 1195.

Quibus rebus ut supra gestis, & ex more factis ceremoniis, fuit congregatio dimissa.

Palmæ dantur patribus in die Dominica Palmarum.

Die XXII. Martii, quæ est Dominica Palmarum, celebravit solemniter reverendissimus episcopus Nolæ, & distributæ sunt palmæ dominis oratoribus, reverendissimis patribus, & ceteris ex more ab illustrissimo præside Mantuano, factaque fuit circa plateam processio, & iis finitis quisquis rediit domum suam.

Ceremoniæ per totam hebdomadam sanctam.

B Per totam hebdomadam sanctam celebrata sunt officia solemniter divina, & cum magna omnium devotione.

Processio per totam quadragesimam singulis sextis feriis.

Et per totam quadragesimam singulis sextis feriis audita missa, & habita prædicatione, facta est processio ab illustrissimis legatis & reverendissimis patribus circa plateam cathedralis ecclesiæ S. Vigilii, exeundo per unam & ingrediendo per aliam portam, cantoribus continuo cantantibus Letanias, quibus intererant canonici cathedrales cum omnibus C congregationibus fratrum, cum eorum crucibus, eisdemque reverentiis in ecclesia, effusis quibusdam orationibus, redibant domos.

Processio Dominicis diebus per totum annum.

Id quod observatum & factum est per omne tempus quod fuit Tridenti sanctum concilium, non quaque sexta feria, sed Dominicis diebus.

Dies sanctissimus resurrectionis Domini nostri JESU CHRISTI.

Missa solemnis in die SS. Paschatis resurrectionis.

D Die Dominica XXIX. Martii convenere in cathedrali ecclesia SS. Vigilii, illustrissimi domini legati, domini oratores, & reverendissimi patres, cum reverendis abbatibus, & generalibus, ubi celebravit solemniter missam archiepiscopus Pragensis, orator Cæsareus: qua completa, & data benedictione ab illustrissimo præsidente, sunt omnes ad proprias domos reversi.

Idem factum fuit solemniter in eodem loco die XXX. & ultima ejusdem mensis, propterea de iis nulla fuit mentio.

E *Reverendissimus dominus Andreas Sbardellatus, orator pro clero Hungariæ admittitur a sancta synodo.*

Die lunæ VI. Aprilis fuit congregatio generalis, & admissi sunt a sancta synodo reverendissimus ANDREAS DUDITIUS SBARDELLATUS episcopus Tininiensis, ac dominorum prælatorum totiusque Hungariæ cleri ad sacrum concilium orator, atque etiam reverendissimus dominus JOHANNES episcopus Conadiensis ejus collega, ambo Hungari,

A præsentatisque litteris ad sacram synodum, & mandatis eisdem publice lectis, præfatus dominus Andreas ad patres hujusmodi locutus est.

Oratio D. Andreæ Sbardellati ad sacrosanctam synodum.

Tria fuerunt tempora, & ea quidem, &c. *ut apud Labb. p.* 1278.

Responsum sacri concilii ab ipsius concilii secretario pronuntiatum.

Reverendi patres, persuasum est sanctæ synodo, &c. *ut apud Labb. p.* 1303.

Qua oratione completa, & responsione data a sancta synodo, congregatio dimissa est.

RESIDENTIA.

Die Martis VII. Aprilis fuit prima congregatio generalis, in qua patres cœpere proferre sententias suas super quatuor capita duodecim superius adnotatorum, quæ sunt de residentia episcoporum & curatorum, utrum scilicet residentia sit de jure divino, necne, super qua re hæc sacrosancta synodus tota commota est, cum varie a patribus super hujusmodi sentiatur materia.

Die Mercurii octava, die Jovis nona, die Veneris decima, die lunæ XIII. die Martis XIV. fuit congregatio generalis super eisdem quatuor capitibus, ut supra, & prout ex ipsa re apparet, agnoscitur negotium laboriosum futurum esse, cum maxima pars patrum nolit cervicem jugo submittere.

Episcopi deputati ad colligenda impedimenta quæ non sinant episcopos residere.

In hac quoque ultima congregatione deputati sunt patres infrascripti pro colligendis impedimentis, propter quæ episcopi non possint residere in eorum episcopatu.

Archiepiscopus Ragusinus.
Archiepiscopus Bracarensis.
Episcopus Dertusensis.
Episcopus Vortanus.

Episcopus Parisiensis.

Die Martis XIV. Aprilis applicuit Tridentum reverendissimus ANASTASIUS * *Bellai*, episcopus Parisiensis, primus nationis Gallicanæ, qui hactenus ad concilium venerit. * *l.* Eustachius.

Congregatio super eadem residentia.

Die Mercurii XV. XVI. atque etiam XVII. fuit congregatio generalis super eisdem capitibus & materia, cum maxima sane controversia inter patres.

Oratores dominorum Venetorum.

Die XIX. Aprilis ingressi sunt Tridentum publice & magna pompa magnifici & clarissimi viri DD. Nicolaus de Ponte doctor & eques, atque Matthæus Dandalus similiter eques, oratores reipublicæ Venetiarum ad sacrum concilium, quibus obviarunt centum patres, atque plurimi curiales, qui eos usque ad eorum domos comitati sunt.

RESIDENTIA.

Die lunæ XX. ejusdem, illustrissimi DD. legati cum reverendissimis patribus genera-

liter convenere in ecclesia S. Mariæ majoris, ubi fusa oratione de Spiritu-sancto, prout semper in quacumque congregatione fieri solitum est, ab illustrissimo præsidente, patribus dixit, opus esse aliquos patres deputare, qui decretum forment super quatuor capita, ut supra, viderique sibi in hac re esse prosequendum ut infra; quia multi patres dixerunt declarandam esse residentiam de jure divino. Alii de ejusmodi re nullum verbum fecerunt; alii vero censuerunt nullatenus esse faciendam declarationem; utque patres qui delecti fuerint ad conficiendum decretum, possint id tutius conficere, dicant dominationes vestræ paucissimis, scilicet per verbum *placet*, vel *non placet*, velint nunc declarari residentiam esse juris divini, ut ex majori numero votorum & sententiarum possint decreta conscribi, quemadmodum in hac sancta synodo semper fieri consuevit; qui quidem numerus nunc ex varietate sententiarum constare non videtur. Dicent autem ita clare & distincte, ut eorum vota annotari possint.

Illustrissimus cardinalis Madruccius electus Tridentinus, approbavit suum primum votum.

Prima pars prælatorum dixit, *non placet*, nisi consulto domino nostro, fuereque vota XXXVIII.

Secunda dixit, *placet*, fuereque vota LXVI.

Tertia dixit, *non placet*, fuereque vota XXXIII.

Episcopi qui fuerunt deputati ad conficiendum decretum.

Patriarcha Aquilegiensis.
Episcopus Caprulanus.
Episcopus Comachensis.
Episcopus Parisiensis.
Episcopus Reatinus.
Episcopus Barchinonensis.
Episcopus Leriensis.
Episcopus Tininiensis, Hungarus.

Die Martis XXI. fuit congregatio generalis, in qua a patribus cœpta sunt examinari sex capita reformationis proposita, dimittendo duo capita, id est decimum & undecimum, quæ continent matrimonium clandestinum, quod fiet suo tempore, ut infra.

Die Mercurii XXII. Aprilis in congregatione generali ratiocinati sunt ut supra sex capita reformationis.

Oratores reipublicæ Venetiarum admittuntur a sancta synodo.

Die XXIV. Aprilis illustrissimi DD. legati una cum patribus domi illustrissimi de Mantua præsidentis, audierunt publice DD. oratores reipublicæ Venetiarum, quos hilari fronte receperunt atque dimiserunt.

Die sabbati XXV. ejusdem, in festivitate S. Marci congregati illustrissimi DD. legati cum reverendissimis patribus, & DD. oratoribus principum, & rerumpublicarum in cathe- A drali ecclesia S. Vigilii, admiserunt ad audientiam clarissimos oratores reipublicæ Venetiarum: qui primo præsentarunt litteras credentiales sui senatus una cum mandato. Quibus omnibus alta voce lectis a reverendissimo secretario, eorum alter, id est D. Nicolaus de Ponte habuit orationem, quam a D. secretario concilii nedum mihi habere licuit, etsi eam omni conatu quæsierim, ut eam hic ex more insererem; sed eam extra non dederunt: causa ignoratur. (*a*)

Responsum sanctæ synodi ad DD. oratores Venetos.

B Non potest sancta synodus, &c. *editum apud Labb. pag.* 1158.

Quibus omnibus & ceremoniis peractis, dimissa est congregatio.

Oratoris regis Franciæ G. de Lansac littera ad sanctam synodum.

Cum essent in itinere illustres DD. oratores regis Franciæ, ut cum aliis ad hoc sacrosanctum concilium convenirent, diffidentes, prout desiderabant, adesse proximæ sessioni, quæ futura erat XIV. Maii, illustris D. *de Lansac*, unus ex dictis oratoribus, ad hoc C sanctissimum concilium litteras dedit, obsecrans patres, ut eisdem placeret per aliquot paucos dies præsentem sessionem prorogare, ut & ipsi similiter interesse possent, promittentes quam possent citissime iter suum accelerare. Quamobrem die XXVIII. Aprilis illustrissimi DD. legati statim habuerunt congregationem in ecclesia cathedrali S. Vigilii, & convocatis reverendissimis patribus, habitisque eorum sententiis, nihil in ea congregatione conclusum est. Eidem enim placuit sese referre ad futuram congregatio- D nem, dicentes totum id quod decretat sancta sessio non posse per congregationem auferri.

Litterarum autem forma hæc est.

Placuit regi domino nostro me ad sacrum concilium suum oratorem mittere, una cum duobus viris præstantissimis D. *de Ferrier* præsidente in curia parlamenti Parisiis, & D. *Fabri* majestatis suæ consiliario magni consilii; hodieque pervenimus ad hunc locum, & operam damus quam diligentissime possumus, ut istuc XII. vel XIII. mensis futuri adesse possimus. Quare rogamus vos, si E quo casu serius quam speramus ad vos perveniremus, ut vobis placeat differre triduum vel quatriduum sessionem, quæ ad XIV. diem indicta est, ut ante tempus ipsius admittamur a sancta synodo, & nostra illi mandata exponere possimus, quæ, ut spero, vobis gratissima futura sunt. Ex Milli, 15. Aprilis 1562. *Lansac.*

Actis supradictis, & multis habitis colloquiis a reverendissimis patribus inter se, nihil

[*a*] Sed neque extat apud Labbeum, ubi habentur litteræ & mandatum reipublicæ Venetorum, cum synodi responso ad illam orationem.

conclusum tandem fuit, sicque congregatio dimissa est.

Congregatio super prorogatione sessionis, petentibus id oratoribus regis Galliæ.

Die Jovis ultima Aprilis habita est congregatio loco quo supra, in qua propositum est patribus a reverendissimo secretario concilii prorogandam esse, si eis placeret, sessionem proximam, petentibus id DD. oratoribus Christianissimi regis Franciæ, quod omnibus statim placitum est.

Oratores ducis Bavariæ.

Die Veneris I. Maii 1562. ingressi sunt Tridentum magnificus D. Augustinus Paungarencius doctor, & reverendus Johannes Civilonius, societatis JESU, oratores illustrissimi D. ducis Bavariæ ad hoc sacrum concilium.

Missa in festo ascensionis JESU CHRISTI.

Die Jovis VII. in festo ascensionis D. N. JESU CHRISTI celebrata fuit solemniter missa in cathedrali S. Vigilii, quam peregit reverendissimus dominus archiepiscopus Bracarensis: cui interfuere ex more illustrissimi domini legati, domini oratores, & reverendissimi patres, & data benedictione ab illustrissimo præsidente, rediit quisque domum suam.

Decretum in proxima sessione tertia publicandum.

Eadem die data sunt exempla patribus decreti, quod in proxima sessione publicandum erit.

Orator regis Hispaniarum ex Mediolano venit ad futuram sessionem.

Die Dominica X. Maii ex Mediolano advenit Tridentum illustrissimus marchio Pescharæ, orator ad concilium pro catholico rege Hispaniarum, ut adsit proximæ futuræ sessioni; atque hoc idem fecit in omnibus aliis sessionibus. Nam cum proxima erat sessio, veniebat, & eadem completa, redibat Mediolanum ad regimen illius provinciæ, quam ille pro rege catholico administrat.

Prorogatio tertiæ sessionis.

Die XII. Maii, habita est congregatio generalis, in quo propositum fuit decretum hujusmodi:

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus in Spiritu-sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, decreta ea quæ hodie in præsenti sessione statuenda ac sancienda erant, justis nonnullis ac honestis causis in feriam V. post proximam solemnitatem Corporis Christi, quæ erit pridie nonas Junii, proroganda esse censuit & prorogat, dictaque die sessionem habendam esse ac celebrandam omnibus indicit. Interea rogandus est Deus, & Pater Domini nostri JESU CHRISTI, auctor pacis, ut sanctificet corda omnium, quo adjuvante, sancta synodus & nunc & semper meditari & peragere valeat quæ ad ejus laudem & gloriam pertineant.

Responderunt omnes, *Placet*. Et statim dimissa est congregatio.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

SESSIO III.

Sub Pio IV. quæ est XIX.

Die Jovis XIV. Maii MDLXII. sub eodem pontifice Pio IV. optimo, maximo, & eisdem illustrissimis dominis legatis, celebrata est sessio tertia in cathedrali ecclesia Tridentina, præsentibus ibidem dominis oratoribus Cæsareis, regis Hispaniarum, Portugalliæ, Hungariæ, reipublicæ Venetæ, ducis Florentiæ & Senarum, ac Helvetiorum, una cum reverendissimis prælatis, abbatibus & generalibus ordinum; in qua reverendissimus Johannes Trivisanus, patriarcha Venetiarum, solemnem celebravit missam de Spiritu-sancto, publicata indulgentia plenaria ex more omnibus iis qui interfuerunt, & reverendissimus JOHANNES BEROALDUS episcopus S. Agathæ, habuit orationem amictus pluviali & mitra: qua finita, illustrissimi legati, cardinalis Madruccius, & reverendissimi patres induerunt se pluvialibus & mitris, cum interim cantores psalmum canerent: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine*, & sic omnes profecti sunt ad locum suum, oratores ecclesiastici ad dexteram, laïci autem ad sinistram illustrissimorum dominorum legatorum. Quibus rebus sic statutis, illustrissimus præses Mantuanus discedens e loco suo, ad altare majus profectus est, ubi fusis solitis orationibus, & exhibitis ceremoniis, quæ in singulis sessionibus fieri solent, a cantoribus solemniter decantatæ sunt letaniæ, cum essent singuli patres genuflexi. Post quæ diaconus intonuit evangelium S. Marci XVI. *Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis* JESUS. Postmodum iverunt ceteri illustrissimi legati ad altare majus, ubi cantatum est a cantoribus, *Veni creator Spiritus*; quo finito, & ceteris ceremoniis expletis, illustrissimi legati sedentes verterunt faciem ad sanctam synodum. Tunc illustris Franciscus Ferdinandus Danalus marchio Pescharæ, orator catholici regis Hispaniarum, surgens e loco ubi sedebat, præsentavit illustrissimis dominis legatis mandatum suum & litteras, ut supra. Quæ omnia legit reverendissimus ANGELUS MASSARELLUS episcopus Telesinus, sacri concilii secretarius. Idem factum est a magnifico domino Johanne Strozza oratore illustrissimi ducis Florentiæ; post quem idem fecerunt reverendissimi JOHANNES Chanadiensis & ANDREAS DUDITIUS SBARDELLATUS episcopi, oratores cleri & prælatorum Hungariæ. Deinde idem fecit clarissimus dominus Matthæus Dandalus, orator reipublicæ Venetæ, cum alter collega male sese haberet: & his omnibus datum est responsum, prout superius

in eorum admissione. Advertendum quod mandata, litteræ, & responsa oratorum, non fuere lecta in hac sessione secundum eorum præcedentias, sed prout prius præsentata fuere ab eorum quocumque in congregationibus, sicque a sacro concilio fieri solitum est. Quibus rebus sic peractis, reverendissimus patriarcha Venetiarum, qui ut supra solemniter celebraverat, ex suggesto alta voce legit infrascriptum decretum.

Decretum publicatum in tertia sessione.

Prorogatio sessionis.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu-sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, decreta ea quæ hodie in præsenti sessione statuenda & sancienda erant, justis nonnullis & honestis causis in feriam v. quæ erit pridie nonas Junii, prorogandа esse censuit ac prorogat, dictaque die sessionem habendam esse & celebrandam omnibus indicit. Interea rogandus est Deus & Pater domini nostri Jesu Christi, auctor pacis, ut sanctificet corda omnium; quo adjuvante, sancta synodus & nunc & semper meditari atque peragere valeat, quæ ad ejus laudem & gloriam pertineant.

Quo lecto, statim a reverendissimo domino secretario, una cum notariis concilii, unusquisque patrum interrogatus fuit, utrum sibi prædicta placerent: atque omnes unanimes continuo respondere: *Placet*. Quod ab eodem relatum fuit illustrissimis dominis legatis. Et statim illustrissimus dominus præsidens dixit alta voce: Decretum placet omnibus, nemine discrepante, de qua re agendæ sunt gratiæ Deo, & omnes patres uno ore responsum dedere: *Deo gratias*. De quibus notarii concilii, ut supra, publicum fecerunt instrumentum. Et repente illustrissimus præses intonuit hymnum *Te Deum laudamus*, quem prosequuti sunt cantores: quo finito, illustrissimus præses benedixit sanctam synodum, quæ statim dimissa est.

Acta post tertiam sessionem.

Oratoris regis Christianissimi Gallorum Tridentum adventus.

Die xviii. Maii introivit Tridentum illustris dominus de *Lansac*, orator regis Christianissimi Galliarum ad sacrum concilium, cum duobus præsidentibus parlamenti Parisiorum, qui postmodum huc ingressi sunt, cum nunc non essent una secum, & publice a quamplurimis dominis oratoribus & reverendissimis patribus comitatus est usque ad ejus habitationem.

Missa in festo SS. Trinitatis.

Die xxiv. ejusdem, convenere in ecclesia cathedrali illustrissimi domini legati, una cum dominis oratoribus & reverendissimis patribus, & solemniter celebravit missam de sanctissima Trinitate, cum esset ejus festivitas, reverendissimus episcopus Canaiensis: qua finita, concessit quisque domum suam.

Oratores regis Franciæ admittuntur a sancta synodo.

Die xxvi. ejusdem, ab illustrissimis dominis legatis concilii convocati sunt in cathedralem ecclesiam domini oratores, & reverendissimi prælati, & ibi admissi sunt publice oratores Christianissimi regis Franciæ, comitati a pluribus patribus, ubi habitis ex more ceremoniis, præsentarunt eorum mandatum, quo a reverendissimo secretario concilii lecto alta & intelligibili voce, a domino Guidone Fabro statim habita est hujusmodi oratio.

Oratio habita ab oratore Caroli regis Galliarum.

Legationis nostræ testimonium, patres amplissimi, &c. *ut apud Labbeum pag.* 1174.

Responsum sanctæ synodi ad oratorem Christianissimi regis Galliarum.

Expectatus jucundusque adventus vester, &c. *ut apud Labbeum pag.* 1179.

Peractis ut supra oratione & responso sanctæ synodi, cum rumor aliquis esset inter patres causa dictæ orationis & responsi, tandem sedatis rebus omnibus, habita præsertim ratione sanctissimæ synodi, dimissa est congregatio.

Die xxvii. Maii, congregatis reverendissimis patribus loco quo supra, advenit in generalem congregationem frater Felicianus Ninguarda de Morbino, ordinis Prædicatorum, orator & procurator illustrissimi domini archiepiscopi Salesburgensis, & præsentatis litteris & ejus mandato, plura verba ad patres habuit in sui archiepiscopi excusationem, eo quod ad sacrum concilium venire nequiverit, ejusque nomine obtulit sanctæ synodo, omne quod esset in opibus sui archiepiscopi; qui cum sit opulentus, sitque ad fines Lutheranorum, & sub se habeat maximam ditionem, & quamplurimos populos, lætanter & benigne a sancta synodo receptus est, una cum altero ejus collega, & a reverendissimo domino secretario, nomine sanctæ synodi hujusmodi verbis responsum.

Responsum sanctæ synodi ad oratores archiepiscopi Salesburgensis.

Reverende domine, & venerabilis sacræ theologiæ doctor, cum antea semper illustrissimi ac reverendissimi patris ac domini archiepiscopi Salesburgensis eximium in tuenda catholica religione studium & singularis pietas omnibus perspecta fuit, tum vero hoc tempore sacrosanctæ synodo magis declarata est, cum vos integerrimos viros & magna virtutis laude præditos huc allegavit, qui optimam ejus voluntatem ac mentem profiteremini, ac vestra præsentia quodammodo afficeretis, ut tanti antistitis splendor & dignitas in hoc generali concilio non omnino desiderari videretur. Quare mandatum vestrum & vos ipsos, ac exsequu-

tionem quam affertis, sancta synodus, quantum de jure debet, libentissime accipit & admittit.

Missa in sacratissimo Corporis Christi festo.

Die XXVIII. Maii, in festo sacratissimi Corporis Christi, convenere in cathedrali ecclesia S. Vigilii illustrissimi DD. legati, DD. oratores, & reverendissimi patres, ubi decantata solemni missa, quam celebravit reverendissimus de Tortosa, Hispanus, illustrissimus Seripandus legatus detulit sanctissimum Christi corpus per totam urbem processionaliter, & omnes patres amicti erant pluvialibus & mitris, & ut primum rediere ad cathedralem, ingressi sunt omnes in eam, & illustrissimus Seripandus tenens ipsum sacramentum, ex majori altari humiliter benedixit quotquot aderant, & continuo omnes dimissi sunt domum suam.

Differentia aliqua inter patres pro responso dato oratoribus regis Franciæ.

Die Mercurii III. Junii fuit congregatio generalis, in qua fuit aliquid discriminis inter patres in responsione pro oratoribus regis Franciæ: aliqui enim volebant tolli illa duo verba, *vano metu*; alii nolebant; attamen major pars dixit, *placet*, id quod exsequutioni mandatum est.

Fuit postmodum a patribus petita sententia super decretum promulgandum in futura sessione; super quo patres plurima loquuti sunt. Alii enim illorum nolebant fieri mentionem de residentia, aliqui vero de continuatione concilii: alii vero alia sentiebant; sed sic operante Spiritu-sancto, major pars dixit, *placet*; & sic publicatum est decretum ad laudem omnipotentis Dei. Amen.

SESSIO IV.

Sub Pio IV. quæ est sessio XX.

Quia in superioribus sessionibus circa ceremonias & alia quæ necessaria videntur pro intelligentia occurentium rerum longo sermone tractavimus, ideo brevi prosequendo, post hac nisi tantum quæ opportuna & necessaria judicavimus, annotaturi sumus.

Die Jovis IV. Junii 1562. convenere illustrissimi legati cum reverendissimis patribus & D.D. oratoribus in cathedrali, ut supra, ubi celebrata est missa solemniter de Spiritu-sancto per reverendissimum D. PETRUM GONZALEZ DE MENDOZA episcopum Salamantinum, Hispanum; qua finita habuit orationem reverendissimus Hieronymus RAGANOMUS Venetus, electus Famagustanus; qua completa, dum omnes pluvialibus & mitris vestirentur, illustrissimus Seripandus rogatus, absente illustrissimo Mantuano præside propter indispositionem, ante altare majus profectus est ex more; & peractis orationibus & ceremoniis circa divina, ceteri legati sequuti sunt eum, & sedentes verterunt facies ad reverendissimos patres. Tunc D. Melchior Luisi orator Septem Cantonum catholicorum Helvetiorum pro laïcis, & reverendus D. Joachimus Unicornius abbas S. Mariæ de Eremitis, procurator pro parte præfatorum & cleri Helvetiorum, præsentaverunt illustrissimis legatis eorum mandata, quæ a D. secretario lecta fuerunt alta voce, cum eorum responsione ut supra. Idem fecerunt reverendissimus frater Felicianus ordinis Prædicatorum & ejus collega, ambo procuratores reverendissimi & illustrissimi D. archiepiscopi Salesburgensis; quod lectum fuit a D. secretario cum eorum responso, ut supra: id quod factitatum est ab illustrissimo D. *de Lansac*, & magnificis Rainaldo Ferrerio & Guidone Fabro oratoribus Christianissimi regis Galliæ, & ex more data eis responsione, quisque sedit in loco sibi parato. Quibus peractis reverendissimus de Mendoza archiepiscopus, qui sacra peregerat, legit alta voce decretum, ut infra.

Decretum publicatum in sessione quarta.

Prorogatio sessionis.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus in Spiritu-sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sedis apostolicæ legatis, propter varias difficultates ex diversis causis exortas, atque etiam ut congruentius majorique cum deliberatione omnia procedant, nempe ut dogmata cum iis quæ ad reformationem spectant, simul tractentur, & sanciantur ea quæ statuenda videbuntur, tam de reformatione quam de dogmatibus, in proxima sessione, quam omnibus indicit in diem sextam decimam subsequentis mensis Julii, definienda esse decrevit: hoc tamen adjecto, quod dictum terminum ipsa sancta synodus pro ejus arbitrio & voluntate, sicut rebus concilii putaverit expedire, etiam in generali congregatione restringere & prorogare libere possit & valeat.

Quo lecto, descendit de suggesto, & statim D. secretarius cum duobus notariis, ut supra, publicum confecit instrumentum de votis singulatim quorumcumque, qui majori ex parte responderunt, *placet*, exceptis triginta quinque, quorum aliqui instabant declarari continuationem concilii, alii vero ut tractaretur de residentia prælatorum & curatorum in eorum ecclesiis: quæ controversiæ cum non mulrum ab illustrissimis D. D. legatis probarentur, illustrissimus D. Seripandus prorupit in hæc verba: Benedicamus Patrem, & Filium cum S. Spiritu, patres reverendissimi, laudemus & superexaltemus eum in sæcula. Decretum paulo ante lectum ab omnibus fere probatum est, tamque necessarium & præsentium temporum difficultatibus, quæ non satis explicari potuerunt, valde accommodatum, sex tantum & triginta, ut ex notariis qui diligenter singulorum vota scrutati sunt, & coram nobis enumeraverunt, accepimus, dissenserunt: quorum

tamen rationes diversæ fuerunt & inter se parum congruentes, aliis aliud petentibus atque desiderantibus, quorum etiam suo tempore ratio habenda est: speramus enim istos quoque paucos admodum in aliorum, qui sunt multis partibus plures, sententiam ituros, consiliaque in melius allaturos, ope & auxilio Dei, qui, ut est in sanctis litteris, concordiam facit in sublimibus, cui jam tempus est, ut canticum laudis & confessionis persolvamus. quo dicto, isdem illustrissimus intonuit *Te Deum laudamus*. quo finito, & data benedictione, discessere omnes.

Acta post quartam sessionem.

Die VI. Junii cum ex causa residentiæ sancta synodus multum turbata esset, & quædam pars illius elaboraret, ut eam ceteri sequerentur (res enim orbi Christiano accommoda & necessaria videtur) operæ prætium duxit de hujusmodi re certiorem facere sanctissimum dominum nostrum PIUM IV. & hodie infra scriptas litteras transmisit ad suam sanctitatem, inconsultis & insciis ceteris sanctæ synodi, quarum forma hæc est.

Littera ad sanctissimum dominum nostrum Pium IV. nomine illorum qui tenent residentiam esse de jure divino.

Beatissime pater, post sanctorum pedum oscula, cum superioribus diebus diversæ inter patres hujus œcumenici concilii de pastorum residentia opiniones extiterint, quod eam nonnulli humano tantum, alii vero divino jure præceptam esse contenderent; incredibili dolore animi effecti sumus, cum accepimus non defuisse, qui nos scandala & dissentiones alere, atque in sanctam apostolicam sedem male animatos esse, apud sanctitatem vestram insimulant, propterea quod illam sententiam quam veriorem putaremus, secuti sumus, utque a sancta synodo declararetur, pio quodam & sincero studio petierimus. Hujus autem generis crimen, cum a nobis adeo remotum sit, ut non longius distet cœlum a terra, faciendum existimavimus, ut sanctitati vestræ ad ejus sanctissimos pedes humiliter jacentes, consilii nostri rationem nude & aperte probaremus, ne dum catholicæ & sanctæ Romanæ ecclesiæ fidem & observantiam profitemur, pro ejus auctoritate vitam ipsam profundere parati sumus, tamquam iniquitatis filii merito damnemur. Nos beatissime pater, sic, præcipiente sanctitate vestra, ad hoc sacrosanctum concilium ea mente accessimus, ut afflante Spiritu-sancto, omnia nostra studia ad catholicæ ecclesiæ utilitatem conferremus, nihil præ oculis habentes, nisi gloriam Dei, cum sedis apostolicæ, & sanctitatis vestræ auctoritate conjunctam. quare si cum oblata occasio esset, ut de residentia ageretur, diximus placere nobis, ut a sacrosancta synodo statueretur, illam divina lege constitutam esse; id ea potissimum ratione fecimus, doctrina sanctorum patrum & gravissimorum theologorum auctoritate confirmati, ut magis residentia stabiliretur, quam usque ad hanc diem nimis negligi a plerisque magno ecclesiæ detrimento animadvertimus, eoque alacrius hanc sententiam amplexi sumus, quod idem etiam sanctitatem vestram sentire multi ex patribus affirmarunt. Necessariam autem hanc declarationem judicavimus, quod videremus non sine piorum offensione, quosdam paucis ab hinc annis eam in dubium revocasse, & nedum sermonibus, sed libris etiam in vulgus editis contrarium asserere veritos non fuisse, dubitaremusque, uti hominum ingenia semper ad malum proniora sunt, ne tam late hujus pestis contagio serperet, ut ecclesiæ catholicæ majores tenebræ offunderentur. Verum si ex hujus capitis explicatione, quod nonnulli jactant, absurda aliqua consequi posse videantur, quæ sedis apostolicæ auctoritatem imminuant; dicimus vereque affirmamus ea nobis hactenus incognita fuisse, quæve illa sint ne suspicari quidem posse: quin potius existimare, quo stabiliora ecclesiæ instituta appareant, eo summi pontificis potestatem illustriorem reddi, ad quem solum, cujusvis legis declaratio & interpretatio spectat. Illud præterea pro ea pietate & observantia, qua sanctitatem vestram & sanctam Romanam ecclesiam prosequuti semper fuimus, religiose promittimus, & aperte profitemur, nos omnia illa, quæ inde oriri possent scandala, cum ea constiterint, non solum detestaturos & reprobaturos esse, sed pro viribus etiam operam daturos, ut certo & proprio decreto damnentur, ne vestræ sanctissimæ sedis auctoritas aliqua ex parte lædatur, aut ecclesiasticæ hierarchiæ ordo a Domino institutus, nobisque a majoribus traditus perturbetur. Cum igitur hæc ita se habeant, non dubitabimus sanctitatem vestram supplices obsecrare & obtestari, primum, ut hujus controversiæ veritatem, ad totius ecclesiæ ædificationem, ut arbitramur, maxime accommodatam illustrari patiatur; deinde ut sinceram, hanc nostram mentem, qua nos Christi sponsæ eam quam debemus pietatem ac fidem præstare credamus, pro sua clementia benigne agnoscat, nosque ut S. R. E. filios servosque obsequentissimos tueatur. Quod reliquum est, pater beatissime, veniam nobis sanctitas vestra dabit, si ei aliquam his litteris molestiam attulimus. Nam quamvis recta conscientia freti, longe nos ab omni suspicione abesse existimemus: tamen veriti ne qua nobis per calumniam objecta criminatio patris & domini nostri animum offenderet, audaciores fortasse fuimus, quam per nostram humilitatem nobis licebat. dominus noster JESUS CHRISTUS, cujus vices in terris gerit, sanctitatem vestram diutissime incolumem sanctæ catholicæ ecclesiæ conservet.

Tridenti

Tridenti die vi. Junii MDLXII.

Beatitudinis vestræ fidelissimi & devotissimi servi.

Sebastianus archiepiscopus Naxiensis.
Ludovicus archiepiscopus Ragusinus.
Musius archiepiscopus Jadrensis.
Julius archiepiscopus Surrentinus.
Augustinus archiepiscopus Genuensis.
Ludovicus episcopus Brittonoriensis.
Jacobus Naolantus episcopus Clugiensis.
M. episcopus Cenetensis.
A. episcopus Nolanus.
Antonius episcopus Brugnatensis.
Ægidius episcopus Mutinensis.
P. episcopus Fesulanus.
Jac. M. episcopus Vivariensis.
G. episcopus Esinus,
Jacobus episcopus Groiseti.
Urbanus episcopus Senogalliensis.
Jo. Carolus episcopus Ostunensis.
Minturnus episcopus Vexentinus.
Vincentius episcopus Anconæ.
Hieronymus episcopus Beanensis.
Jo. Fabritius episcopus Acerrensis.
Hieronymus episcopus Sutrinus & Nepesinus.
Petrus Aquensis episcopus.
Jo. episcopus Massæ Lubrensis.
Federicus episcopus Bergomensis.
Hippolytus Papiæ coadjutor.
Hieronymus episcopus Sebenicensis.
Hieronymus Famagustæ coadjutor.
Antonius Maria Salviatus episcopus S. Papuli.
Espinellus episcopus Politianus.
Hieronymus episcopus Seronensis.

A tergo.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro Pio IV. sanctæ universalis ecclesiæ pontifici maximo.

Episcopi Hispani quorum maxima pars ejusdem erat sententiæ circa residentiam, cujus supra scripti, has noluerunt subscribere litteras ut ceteri.

Articuli de sacramento sanctissimæ Eucharistiæ, propositi patribus examinandi.

Die eadem Junii fuit congregatio generalis, in qua propositi sunt reverendissimis patribus, a domino secretario infra scripti articuli, de sanctissimo sacramento eucharistiæ.

Die autem VII. datum fuit singulis exemplum.

Articuli propositi examinandi theologis de usu sanctissimæ eucharistiæ sacramenti.

An ex Dei præcepto ad salutem necessario omnes & singuli Christiani utramque speciem suscipere teneantur, &c. *ut apud Raynaldum.*

Dicant Theologi minores quæ tamquam vera sive catholica recipienda, quæ tamquam falsa sive hæretica rejicienda.

SS. archiepiscopus Lancianensis mittitur Romam ab illustrissimis legatis.

A Die Martis nona Junii cum & occasione residentiæ & multarum aliarum rerum sancta synodus his vexaretur, illustrissimi domini præsidentes concilii miserunt Romam reverendissimum dominum archiepiscopum Lancianensem, tradentes in mandatis, cum pontifice ore tenus agere de iis quæ per litteras missivas non est æquum scribere, & hac die Tridento discessit.

Examinatio articulorum de usu sacramenti eucharistiæ.

Incipit Congregatio Theologorum minorum.

B Die Mercurii x. ejusdem, cœpti sunt examinari articuli qui supra a theologis minoribus, de usu sacramenti eucharistiæ, in ecclesia S. Mariæ majoris; quorum primus fuit reverendus pater dominus Alfonsus Salmeronus Hispanus, vicarius generalis Societatis Jesu, missus huc a summo pontifice, in sacra theologia undequaque circumspectus, cujus votum apposui hic, ut perpulchrum & elegans.

Votum Alfonsi Salmeroni clerici Societatis Jesu.

Quo ad primum articulum præmisit regulam Innocentius III. &c. *ut apud Raynaldum.*

Congregationes publicæ fiunt apertis januis.

C Notandum hic quod congregationes hujusmodi, cum dicunt vota sua theologi, sunt publicæ. Similiter quando a sancta synodo admittuntur oratores, & sunt apertis januis congregationes, ut quicumque possit introire, & audire.

Congregationes generales de usu sacramenti eucharistiæ.

Post hunc diem usque ad totum XIX. Junii, theologi & sæculares & regulares dixere sententias suas numero XLV. super eadem materia de usu sanctissimi sacramenti eucharistiæ. Et a die XX. usque ad totam XXIII. super eadem re dixere sententias suas, ut supra, theologi XV. & cum deessent qui ultra
D ferrent sententias, dimissa est synodus hora XXI.

Canones de usu sanctissimi sacramenti eucharistiæ, propositi patribus examinandi.

Die XXIII. & XXIV. in congregatione generali propositi sunt patribus a domino secretario, canones infra scripti examinandi, de usu SS. sacramenti eucharistiæ, quorum forma talis est.

1. Si quis dixerit ex Dei præcepto, &c. *ut in editis.*

Orator illustrissimi ducis Bavariæ admittitur a sancta synodo.

E Die sabbati XXVII. Junii in congregatione generali, post habitas consuetas ceremonias, admissus fuit a sancta synodo orator illustrissimi ducis Bavariæ, qui statim protestatus fuit non fieri debere præjudicium ullum, neque illustrissimo suo duci, neque etiam alicui ex electoribus imperii: si quoad præcedentias submittebant se reipublicæ Venetiarum, se tamen hoc fecisse affirmans, ne concilium perturbaretur; tradens in medium

plura sua jura, propter quæ dux Bavariæ præferendus esset Venetiarum duci : & primo cum sit elector imperii, posse creari Imperatorem, cum ex augusta familia sui ducis ad talem dignitatem perventum sit ; necnon quia ducatus Bavariæ fuerit quondam regnum. Tunc clarissimus dominus Nicolaus de Ponte orator Venetus surgens, protestatus est ducem Bavariæ tunc cœpisse cedere ventis, sicque modo omni loco & semper illi præcessuram esse in futurum rempublicam Venetiarum : & ambo petierunt hæc omnia referri in acta sanctissimi concilii.

Oratio oratoris illustrissimi ducis Bavariæ ad sanctam synodum.

Quando quidem S. D. N. aliquoties, &c. *edita apud Raynaldum.*

Responsum sanctæ synodi ad oratorem illustrissimi ducis Bavariæ.

Præcellens doctor & magnifice, &c. *editum apud Raynaldum.*

Completa oratione, & data responsione a sancta synodo magnifico oratori illustrissimi ducis Bavariæ, statim DD. oratores Cæsarei ab illustrissimis DD. legatis & a sacrosancta synodo petierunt ut eisdem concederetur communio sub utraque specie pro Bohemis, Moravis & aliis provinciis ut infra : quorum omnium deinde a domino secretario datum fuit exemplum reverendissimis patribus, ut super eis optime considerent, quid statuendum ; & dimissa est congregatio.

Petita DD. oratorum sacræ Cæsareæ majestatis.

I. Quod quæ DD. oratores sacræ Cæsareæ majestatis proposuerunt, omnia eo pertineant, ut Christi fidelium saluti atque sanctæ Romanæ ecclesiæ auctoritati & potestati prospectum sit.

II. Quod jam inde a Constantiensi concilio laïcos sub utraque specie communicandi consuetudo mordicus a Bohemis, qui sub utraque nominantur, etiamnum retineatur, neque ullis ea consiliis, rationibus, armis denique ipsis eripi potuerit.

III. Quod non tantum plebes hunc sub utraque specie communicandi morem retinuerint, verum etiam omnis ordinis nobiles & barones, atque ex iis etiam permulti qui publicis muneribus & magistratibus ex antiqua consuetudine funguntur.

IV. Quod Basileense concilium certis conditionibus calicis usum illis concesserit.

V. Quod item Paulus III. & Julius III. fel. rec. summi pontifices per nuntios idem illis permiserint, sed propter quædam impedimenta res perfici non potuerit.

VI. Quod sacra Cæsarea majestas, Pragensi archiepiscopatu post centum & quadraginta annos fere restituto, illius regni ad sanctæ Romanæ ecclesiæ obedientiam revocandi divinitus oblatam occasionem animadvertens, a SS. D. nostro petierit, ut archiepiscopo Pragensi eorum qui sub utraque communicant sacerdotes ordinandi facultatem largiatur.

VII. Quod sanctissimus dominus noster hanc petitionem minime rejiciendam, sed dignam omnino censuerit, de qua ad sacrum œcumenicum concilium referretur, ne tanta tamque optata occasio illius regni ad ecclesiæ gremium revocandi prætermitteretur.

VIII. Quod vel ex eo satis intelligi potest, quam isti bene erga sanctam Romanam ecclesiam sint affecti, quod non alios umquam presbyteros quam cœlibes, & a catholico episcopo ordinatos in hunc diem admiserint.

IX. Quod pro S. D. N. & sacro cardinalium collegio, episcopis atque aliis ordinibus ecclesiasticis publice Deum exorare, & populum ad hoc ipsum faciendum in concionibus frequenter cohortari soleant.

X. Quod calicis usu concesso, in reliquis, in quibus leviter a catholicæ ecclesiæ doctrina deflexissent, facile ad sanam doctrinam reduci possint.

XI. Quod non sit mirum eos persuasos esse sub utraque, quam sub altera, plus gratiæ esse, cum doctissimi etiam & catholici viri subdubitasse videantur.

XII. Quod cavendum sit, ne per nimiam severitatem calicis usu denegato, ad sectarios & præsertim ad Lutheranos transeant, cum variis artibus ad defectionem sollicitentur.

XIII. Quod in Hungaria etiam, Austria, Moravia, Silesia, Stiria, Carinthia, Carniola, Bavaria, Suevia, & aliis permultis Germaniæ partibus, plerique catholici viri, magno quodam zelo ac devotione, calicem sibi dari expectant.

XIV. Quod hanc ob causam Paulus III. pontifex maximus, fere omnibus per Germaniam episcopis facultatem concesserit sub utraque communicandi eos, qui devotionis causa sub utraque mallent, quam sub una communicare, sed neque hoc propter impedimenta ad exitum perduci potuerit.

XV. Quod communio sub utraque specie non pro hæreticis petatur, qui concilii auctoritatem non agnoscunt ; sed pro eis qui aliis in rebus & catholici sunt, & S. R. E. obedientes filii.

XVI. Quod spes sit plurimos hæreticos hac concessione ad obedientiam reversuros esse, præsertim cum multi profiteantur se, si calix concedatur, ad nos redire velle.

XVII. Quod concesso calicis usu, sacrosanctum missæ sacrificium majore cum reverentia deinceps frequentabitur.

XVIII. Quod si denegetur, omnia contraria sint pertimescenda.

XIX. Quod domino archiepiscopo Pragensi petita a sacra Cæsarea majestate Calixtimos sacerdotes ordinandi facultas concedi non posse videatur, nisi prius illi absoluti ad

gremium S. R. E. recipiantur. Recipi autem, nisi calicis usu permisso, minime possint.

XX. Quod domini Canadiensis & Tininiensis episcopi, omnium prælatorum Hungariæ nuncii, sacro œcumenico concilio humiliter supplicent, ut ecclesiis Hungaricis provideant, quæ propter negatum calicis usum in magno sint discrimine.

XXI. Quod sacerdotes etiam inviti, a nobilibus & populo ad calicis porrectionem compellantur, non sine vitæ periculo.

XXII. Quod nisi nobiles & plebei a sacro concilio calicem sibi permissum iri considerent, longe acerbiora aggrederentur.

XXIII. Quod in Hungaria jam eo ventum sit, ut cum sacerdotes partim propter vim diffugere cogantur, partim etiam a prælatis ob hunc abusum ejiciantur, infantes sine baptismo passim intereant, & verendum sit, ne brevi ad paganismum redeatur.

XXIV. Quod hæc omnia domini oratores illustrissimorum legatorum ac reverendissimorum patrum judicio ac pietati subjecta testentur esse vera.

Exemplum petitionum, ut supra, datum fuit omnibus patribus.

Die Martis xxx. Junii, in congregatione generali propositum fuit a reverendissimo domino secretario, ut infra.

Licet propositi sint una cum quatuor canonibus etiam ii articuli pertinentes ad concessionem communionis sub utraque specie: nihilominus quia materiæ istæ sunt distinctæ, & ut patres commodius tempus habeant ad consideranda ea quæ proposita sunt a dominis oratoribus Cæsareis, visum est expedire, ut hæc duo separatim tractentur. Propterea dominationes vestræ dicant nunc super dictis quatuor canonibus, quibus expeditis, dicent super aliis articulis propositis.

Quibus propositis, latæ fuerunt quadraginta & duæ sententiæ. Postmodum dimissa est synodus.

A die xxx. ejusdem mensis, usque ad totum diem tertium Julii, in congregationibus, quæ bis in die habitæ sunt, data sunt vota reverendissimorum patrum super usu sanctissimi eucharistiæ sacramenti.

Die sabbati iv. Julii, in congregatione generali ab illustrissimo præsidente Mantuano dictum fuit patribus, fuisse exhibitum scriptum quoddam ab oratoribus regis Galliarum, quod in primis legi maxime optabant, id quod a domino secretario alta voce peractum fuit, qui obtulit postmodum se daturum exemplum cuicumque.

Capitula exhibita ab oratoribus Caroli Christianissimi regis Franciæ, super petitione oratorum Cæsareorum circa communionem sub utraque specie.

Quatuor canones, de quibus sententias dixistis, patres sanctissimi, adeo perspicue & aperte compositi sunt, ut nullus videa-

A tur locus relictus dubitationi: tamen si in illis quædam mutentur, quemadmodum nonnullis visum est, postulamus id fieri absque eo quod præjudicium ullum fiat auctoritati & prærogativæ regis Christianissimi, & quorumdam in Gallia monasteriorum vetustissimæ consuetudinis. Retinuerunt enim Galliæ reges, & post mille & amplius annos, quasi per manus acceperunt, ut quo die regiis insignibus ornantur & consecrantur, sanctissimi eucharistiæ sacramenti communicationem sub utraque specie accipiant. Monachi vero etiam non conficientes statutis quibusdam anni diebus.

B Quod autem pertinet ad communicationem sub utraque specie, petitam a clarissimis Cæsareæ majestatis & Bavariæ ducis oratoribus, quamquam de ea re, ut sæpe testati sumus, nulla in mandatis nostris singularis mentio fiat, duo tamen legationis nostræ capita præcipua sunt, quæ nos salva muneris nostri ratione, non possumus prætermittere. Primum, ut vos patres sanctissimos, quam vehementer fieri poterit oremus & hortemur, his turbulentis & calamitosis temporibus ad multa connivere, nonnulla dissimulare, & quædam de summo jure ita remittere, ut cum semper juris divini, ecclesiæ catholicæ & sedis apostolicæ dignitas & auctoritas sarta & tecta maneat, nonnihil tamen hominum imbecillitati & infirmitati, ut divus Paulus aliquando fecit, condonetis. Alterum vero caput est, ut omnes nostras actiones, cogitationes, studia denique omnia ad reipublicæ Christianæ utilitatem non solum convertamus, sed etiam accommodemus, cum ad omnium Christianorum regum & principum, tum optimi & religiosissimi imperatoris oratorum nutum ac voluntatem. Itaque nolumus hac in re officio nostro deesse, sed potius amplecti adeo justam, sanctam, & Christianam petitionem, eamque quoad fieri a nobis poterit, vel eo maxime juvare, quod nihil propterea decedere videamus auctoritati & dignitati ecclesiæ catholicæ hujusque sacrosancti concilii. Quod si in calicis distributione, ut in aliis multis ecclesia catholica, quemadmodum vos dixistis, pro suorum temporum & hominum ratione, non eadem semper constituit & observavit, hoc possumus vobis bona fide polliceri, atque omni asseveratione affirmare, nihil magis hoc tempore pertinere ad conciliandas Christianorum voluntates, pacandos de religione tumultus, homines nostros retinendos, & eos qui jam a nobis desciverunt revocandos, quam si justæ & Christianorum oratorum petitiones * vobis satisfiat.

* f. petitioni à

Quibus rebus completis, visum est patribus, ne verbum quidem nunc super hujuscemodi re proferre; sed procedere super quatuor canonibus, & eorum doctrina, simul & super negotio reformationis, & negotium

hoc in aliud tempus, cum dabitur occasio, protrahere examinandum.

Archiepiscopi Lancianensis Tridentum reditus ex urbe Roma.

Die VIII. Julii rediit ex urbe Roma Tridentum archiepiscopus Lancianensis, qui die IX. Junii proxime præteriti fuerat missus ad summum pontificem ab illustrissimis dominis legatis: & inter alia gesta ab eo, detulit a summo pontifice responsum ad unum & triginta archiepiscopos & electos, qui ut superius adnotatum est, ad ejus sanctitatem scripserant de residentia episcoporum, prætendentes esse de jure divino: quæ res vel maxime vexat hoc sacrosanctum œcumenicum concilium. Qui archiepiscopus oretenus dixit modo uni, modo alteri ex archiepiscopis, quibus fuerat directum, de breve quodam apostolico ad ipsos transmisso ab eodem summo pontifice, eisdem dicens, cum fuerint omnes congregati, aliqua se eis relaturum esse summi pontificis nomine. Qui omnes una cum universis prælatis Hispanis, quibus quomodo hujusmodi res cordi summopere erat. die Dominica XII. Julii convenere in ecclesia cathedrali S. Vigilii post vesperas, & præsentato, & adaperto dicto breve apostolico, semotis omnibus quorum non intererat, inter eos lectum fuit.

Responsum summi pontificis ad patres quosdam occasione residentiæ.

PIUS PAPA QUARTUS.

Venerabiles fratres S. & A. B. Fraternitatis vestræ litteras pietatis & devotionis vestræ erga sanctam hanc sedem indices, grato animo accepimus, in quibus litteris, quod in disputatione, quæ isthic habita fuit de pastorum residentia, mentis vestræ sinceritatem nobis notam & testatam esse voluistis: nos plane credimus, & persuasum habemus vos & ceteros quibus declarari placuit quo jure præcipiatur pastoribus ut resideant, pro studio commotos fuisse, & omnes vos dixisse quod sua quemque monuerit conscientia. Nec vero nos hi sumus qui offendamur libertate cujusquam: concilium enim plane liberum esse volumus, & suæ quemque religioni ac conscientiæ consulere & satisfacere debere censemus atque etiam hortamur. Illud tantum desideramus, ut offensionibus & scandalis, quæ ex discordia & pertinaci dissentione oriri possent, aditus præcludatur, sicut pro vestra prudentia vos quoque faciendum esse intelligitis; cum hæretici perattente quid in concilio agatur speculentur & diligenter observent; quibus nullam dari ansam oportet obtrectandi, & sacræ synodi auctoritatem elevandi, si ipsum concilium inter se divisum esse videatur. Quare eam moderationem ab omnibus cupimus adhiberi, ut cum ingenue atque aperte dixerit quisquam quid de re proposita sentiat, tum

A ea quæ decernenda visa fuerint, remoto contentionis studio, ea qua decet consensione atque concordia statuantur. Qua de re quamplurima loquuti sumus cum venerabili fratre LEONARDO archiepiscopo Lancianensi, quæ fraternitatibus vestris referet. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo piscatoris die prima Julii MDLXII. pontificatus nostri anno tertio.

Antonius Horebellus Cavellinus.

A tergo,

Venerabilibus fratribus Naxiensi, Ragusino, Jadrensi, Surrentino, & Januensi archiepiscopis, ac Britonoriensi, Clugiensi, B Genetensi, Nolano, Brugnatensi, Mutinensi, Fesulano, Vivariensi, Exino, Grossetano, Senogalliensi, Ostuniensi, Voxentino, Anconitano, Theanensi, Acerrensi, Sutrino, Aquensi, Massæ Lubiensi, Bergamensi, Siciliensi, Sancti Papuli, Politiano & Veronensi episcopis, Papiæ & Famagustæ episcoporum coadjutoribus in Tridentino concilio constitutis.

Lecta ejusmodi responsione, quid inter se statuerint nescitur prorsus, nisi tantum, quod & illi & quamplurimi postmodum pro hac re in eorum pertinacia perstiterint.

C A die Mercurii VIII. Julii usque ad diem XV. ejusdem, quotidie bis fuit congregatio, in qua tractaverunt patres de quatuor canonibus & eorum doctrina ut supra. Similiter de reformationis negotio, & de doctrina sub utraque specie, & parvulorum.

Eadem die & congregatione quæ fuit hora XIX. cum essent non pauca discrimina inter patres, occasione plurimarum rerum, quæ non patiebantur tempus prorogari, cum prope esset sacrosancta sessio, & præsertim reformationis causa, nam inter se divisi diverse sentiebant, tandem operante Spiritu sancto, D illustrissimorum DD. legatorum nomine, D. Tilesinus secretarius oravit patres, ne ulterius dissensiones ipsas inter se protrahere vellent, sed jam jam finem imponerent, & statim omnia in silentium versa sunt. Et tunc perlegit ipse doctrinam de usu sanctissimi eucharistiæ sacramenti, & etiam de reformatione canones. Quibus omnibus approbatis pro die futura, data sunt vota centum sexaginta & octo a totidem prælatis, atque unanimes rediere domum, dimissa synodo hora E XXII.

SESSIO V.

Sub Pio IV. quæ est XXI.

Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, anno salutis MDLXII. indictione quinta, die vero Jovis XVI. mensis Julii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini PII divina providentia sacrosanctæ Romanæ & universalis ecclesiæ pontificis maximi anno tertio, Tridenti in ecclesia cathedrali, quæ est sub invocatione B. Vigilii

episcopi & martyris, & in loco eminentiori ipsius ecclesiæ, ad sessiones habendas deputato, celebrata est quinta sessio sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, præsidentibus in eo nomine ejusdem SS. D. N. papæ illustrissimis & reverendissimis DD. cardinalibus apostolicæ sedis de latere legatis qui supra. Qui quidem illustrissimi DD. legati & præsidentes, una cum DD. oratoribus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, generalibus & aliis, convenere hora decima in dicta ecclesia cathedrali, ubi reverendissimus D. Marcus Cornelius, Venetus, electus archiepiscopus Spalatrensis, solemnem celebravit missam de Spiritu sancto. Qua absoluta, & publicata de more auctoritate apostolica indulgentia plenaria, reverendissimus D. Andreas Duditius Sbardellatus Hungarus, episcopus Tininiensis, de consuetudine suam habuit orationem. Qua peracta, tam præfati illustrissimi DD. præsidentes, & cardinalis Madruccius, quam ceteri patres pluvialia sumserunt, ac mitras aliaque paramenta consueta, decantantibus eodem tempore cantoribus: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine.* Paramentis acceptis, quisque resedit in loco suo, atque oratores tam ecclesiastici quam sæculares sederunt in loco eorum consueto. Quibus omnibus in locis suis sedentibus, cum nonnulli patres censuissent addi in capitulo primo doctrinæ quæ publicanda erat de communione sub utraque specie, & parvulorum, videlicet ubi dicitur: *Nam etsi Christus*, post verbum *traditio*, adderentur hæc verba, videlicet: *Ita ad omnes Christi fideles extenditur*, ut & post verbum, *astringatur*, hæc etiam verba, videlicet: *sed ad eos tantum quibus dictum est, hoc facite in meam commemorationem; hoc est, quibus conficiendi & offerendi corporis & sanguinis sui potestatem tradidit.* Quæ verba ipsis patribus per cedulas inter eos distributas consideranda, proposita fuerant: super quo negotio rogatæ sunt per D. secretarium episcopum Telesinum, una cum DD. Marcantonio Peregrino Comensi & Cinthio Pamphilo de Sancto Severino, ejusdem concilii notariis, reverendissimorum patrum sententiæ, an dicta verba in dicto primo capitulo doctrinæ addenda essent: quod longe majori parti patrum non placuit, ut adderentur. Quare mandantibus illustrissimis DD. legatis, per præfatum D. secretarium pronuntiata sunt alta voce hæc verba: Longe majori parti patrum non placet, quod verba ista addantur; propterea doctrina publicabitur absque aliqua additione, sicuti in generali congregatione comprobata fuit. Deinde illustrissimus D. Mantuanus præsidens & legatus præfatus, recedens e loco ubi sacra audiverat, ivit ad altare majus, ibique solitas orationes legit. Quibus completis, cantores decantarunt letanias, & diaconus evangelium Johannis VI. *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*: accedentibusque ceteris legatis ad dictum altare majus, invocatoque auxilio Sancti-Spiritus per hymnum *Veni creator Spiritus*, ac omnibus aliis in publicis sessionibus de more peractis, ipsi illustrissimi DD. legati resederunt in faldistoriis ante ipsum altare majus, versi faciem ad sanctam synodum, omnibusque suis in locis, ut dictum est, residentibus, magnificus D. Augustinus Pungartnerus, orator illustrissimi ducis Bavariæ, surgens e loco in quo sedebat, accessit ad illustrissimos DD. præsidentes, quibus exhibuit litteras & mandatum sui illustrissimi ducis; quæ omnia per dictum D. secretarium in suggesto existentem, alta & intelligibili voce lecta fuerunt, & postmodum responsum sanctæ synodi. Quibus lectis & peractis, reverendissimus archiepiscopus Spalatrensis, qui sacra peregerat, accedens ad altare majus, accepit e manibus illustrissimorum DD. legatorum decreta quæ publicanda erant de communione sub utraque specie & parvulorum, ac de reformatione; ascendensque per suggestum, alta & intelligibili voce prælegit quæ ejusmodi sunt.

Doctrina de communione sub utraque specie, & parvulorum.

Sacrosancta œcumenica & generalis synodus, &c. Cum de tremendo, &c. *ut in editis tom.* XIV. *concil. apud Labb. pag.* 845. *usque* 848.

Decretum de reformatione publicatum in quinta sessione.

Eadem sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ad Dei omnipotentis laudem, & sanctæ ecclesiæ ornamentum, ea quæ sequuntur, de reformationis negotio in præsenti statuendà esse censuit.

Caput I. *Omnes ordines ecclesiæ conferri debent absque ullo pretio ab ordinario.*

Quoniam ab ecclesiastico ordine, &c. *ut in edit. pag.* 848. *usque ad* 852.

Quibus decretis lectis & approbatis, reverendus dominus Johannes-Baptista Castellius Bononiensis, sacri concilii promotor, rogavit omnes protonotarios & notarios ibi præsentes, ut de omnibus in hac quinta sessione gestis, unum vel plura conficerent instrumenta; moxque ab illustrissimo domino præsidente incœptus est hymnus *Te Deum laudamus*, cantoribus prosequentibus usque in finem. Quo absoluto, ipse illustrissimus præsidens Mantuanus, versa facie ad sanctam synodum, signo crucis reverendissimis patribus benedixit: qui depositis paramentis ad propria remearunt hora XVIII.

Catalogus eorum qui interfuere huic quintæ sessioni, & hi sunt.

Illustrissimi & reverendissimi domini legati & præsidentes.

Cardinalis Madruccius.

Oratores imperatoris tres, regis Galliarum tres, regis Portugalliæ unus, Reipublicæ Venetiarum duo, ducis Florentiæ unus, ducis Bavariæ unus.

Patriarchæ III.

Archiepiscopi XIX.

Episcopi CXLVIII.

Abbates III.

Generales ordinum VI.

Doctores legum III.

Theologi sæculares XXIII.

Theologi regulares omnium ordinum LXXI.

Acta post sessionem V.

Die Dominico XIX. Julii, volentes ad ulteriora procedere illustrissimi & reverendissimi præsidentes, convocaverunt reverendissimos patres in congregationem generalem, quibus propositi fuere a domino secretario tredecim articuli de sacrificio missæ, eisdemque dixit, ut mitterent ad recipiendum exemplum, una cum reverendis theologis, qui omnium primi dicturi sint sententias suas, & dimissa est congregatio.

Articuli de sacrificio missæ.

I. An missa sit sola commemoratio sacrificii in cruce peracti, non autem verum sacrificium.

II. An sacrificio in cruce peracto deroget sacrificium missæ.

III. An illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, ordinavit Christus, ut apostoli offerrent corpus & sanguinem suum in missa.

IV. An sacrificium quod in missa fit, prosit solum sumenti, non possit autem offerri pro aliis tam vivis quam defunctis, nec pro ipsorum peccatis, satisfactionibus & aliis necessitatibus.

V. An missæ privatæ, in quibus scilicet solus sacerdos & non alii communicant, illicitæ sint ac abrogandæ.

VI. An quod in missa aqua vino admisceatur, cum Christi institutione pugnet.

VII. An canon missæ errores contineat, sitque abrogandus.

VIII. An ecclesiæ Romanæ ritus, quo secreto & submissa voce verba consecrationis proferuntur, damnandus.

IX. An missa non nisi in lingua vulgari, quam omnes intelligant, celebrari debeat.

X. An abusus sit certas missas certis sanctis attribuere.

XI. An ceremoniæ, vestes, & signa externa, quibus ecclesia in celebratione missarum utitur, sint tollendæ.

XII. An Christus pro nobis mystice immolari, idem sit quod nobis ad manducandum dari.

XIII. An missa sit tantum sacrificium laudis & gratiarum actionis, an etiam sacrificium tam pro vivis, quam pro defunctis.

A *Theologis minoribus præscribitur modus in futurum dicendi eorum sententias.*

Die lunæ XX. Julii fuit congregatio generalis in ecclesia S. Mariæ majoris ex more. Et cum superioribus diebus theologi in dicendis eorum sententiis super quacumque materia longiores essent, quam æquum velit; visum est illustrissimis dominis legatis & reverendissimis patribus, quomodo in futurum sententias suas proferre debeant, eisdem præscribere modum, qui est ejusmodi.

Primo, inter omnes theologos huc missos a sanctissimo domino nostro, ut concilio intersint, hoc erit perpetuum, ut in singulis B materiis proponendis dicant qualibet vice quatuor tantum, videlicet duo sæculares & duo regulares, quos eligent illustrissimi & reverendissimi legati; & ita successive cum aliæ materiæ erunt tractandæ, alii quatuor ex eodem numero dicent, donec unusquisque impleat partes suas.

Secundo, ex omnibus theologis sæcularibus missis a principibus ad concilium, eliget quisque orator principum ternos tantum ex eis, qui a suo principe missi fuerunt, quibus dabitur locus dicendi in materia proposita, & deinde in aliis materiis examinandis C variabuntur arbitrio oratorum, dummodo terni tantum pro quolibet principe in eadem materia respondeant.

Tertio, singuli illustrissimorum legatorum eligent unum tantum ex theologis sæcularibus, quos in eorum aula habent, qui loquentur eadem ratione qua reliqui.

Quarto, nomina omnia describentur ceterorum theologorum sæcularium, qui commorantur in domibus prælatorum, suntque eorum familiares, & ex toto hoc numero assumentur in singulis materiis non plures quam quatuor, qui ea vice loquentur super D articulis propositis. Rursum cum deinde aliæ res erunt tractandæ, tunc alii quatuor deligentur, donec omnium numerus perficiatur. Ordo autem prius loquendi inter eos erit, secundum antiquiorem eorum promotionem, videlicet ut qui prius susceperit gradum sive doctoratus, sive licentiatus, sive baccalariatus, ille etiam anterior dicet, & deinceps alii.

Quinto ex omni numero regularium sive missi sint a principibus, sive commorentur apud legatos aut prælatos, sive maneant in eorum monasteriis, sive quocumque alio E modo hic adsint, dummodo non huc missi a summo pontifice, singuli generales religionum eligent ex eorum ordine ternos, qui ipsis videbuntur aptiores, qui dicent super præsenti tunc materia. In aliis vero materiis, quæ postea occurrent, poterunt illos variare & mutare arbitrio suo.

Sexto, sive sæcularis sive regularis non excedet in dicendo spatium dimidiæ horæ ad summum: qui prolixior esse voluerit, statim

a magistro ceremoniarum interrumpetur: laudabilior erit qui nec etiam ad id spatium pervenerit.

Septimo theologi sive sæculares sive regulares, quibus tunc dicendi locus non obtigerit, poterunt tamen in scriptis deferre ad deputatos ea quæ sibi circa materias propositas necessaria videbuntur: qui modus propositus a patribus fuit approbatus.

Pro ratione vero patrum super doctrina & abusibus missæ, res ad illustrissimos legatos delata est; qui habita matura deliberatione, deputarunt ut inferius, & a patribus confirmati sunt.

Patres deputati ad conficiendum canones & doctrinam de sacrificio missæ.

Archiepiscopus Granatensis, Hispanus.
Archiepiscopus Lancianensis, Genuensis.
Episcopus Lectoratensis, Cosentinus.
Episcopus Interamnensis, Neapolitanus.
Episcopus Senensis, Portugallensis.
Episcopus Vaurensis, Gallus.
Episcopus Almeriensis, Hispanus.
Episcopus Veronensis, Venetus.
Generalis Fratrum Minorum Observantiæ, Hispanus.

Et possunt uti opera & studio theologorum quos magis voluerint. Deputarunt quoque infra scriptos, ut colligant quæ vitanda, & quæ non erunt in sacrificio missæ.

Deputati ad colligendos abusus de sacrificio missæ.

Archiepiscopus Ragusinus, Bononiensis.
Archiepiscopus Surrentinus, Brixiensis.
Episcopus Senogalliensis, Genuensis.
Episcopus Laventinus, Germanus.
Episcopus Limisinensis, Florentinus.
Episcopus Tortosæ, Hispanus.
Episcopus Tinimensis, Hungarus.

Quibus rebus expletis & sic statutis, dimissa est congregatio.

Congregatio theologorum generalis.

Incipit examinatio XIII. *articulorum modo quo supra de sacrificio missæ.*

Die Martis XXI. Julii, fuit congregatio generalis hora XIX. in qua cœpti sunt examinari articuli de sacrificio missæ. Primus autem omnium cœpit D. Alfonsus Salmeronus Societatis JESU, maxima audientium copia.

A die XXI. ejusdem usque ad totam diem dominicam XXVI. quotidie fuit congregatio, & super eadem materia dixere theologi XI.

Die lunæ XXVII. ejusdem, fuit ut supra congregatio, in qua dixit votum suum D. Melchior Cornelius theologus serenissimi regis Portugalliæ, ejusmodi tenoris.

Votum Melchioris Cornelii theologi Portugallensis super sacrificio missæ.

Missa hebraica dictio est, Deuteronom. XVI. missa oblationem significat, & sacrificium, est rei sacræ oblatio. Eucharistia autem cum defertur ad infirmos, vel conservatur, est sacramentum; cum vero offertur in altare,

A sacrificium est. Et cum dæmon mentibus hæreticorum conatur abdere missam, ergo missa non est abominatio, ut Lutherus ait, quoniam dæmon non removet abominationem, sed fovet. Et Isaïas ultimo, *assumam mihi sacerdotes ex gentibus*, ergo non secundum Aaron, quia necesse est ut habeant sacrificium, cum absque eo sacerdotes esse non possunt. Et cum dicit, assumam ex eis sacerdotes, notat quod non omnes sunt sacerdotes, sed qui assumuntur, ut ait Paulus ad Hebræos. Idem probatur Malach. cap. I. *In omni loco offertur oblatio munda*; quod non intelligitur

B de orationibus mundis, sed de sacrificio missæ. Et licet Hieronymus ibi videatur interpretari de spiritualibus hostiis, id tamen de sacrificio missæ intelligit, cum ait intelligi de sacrificio & ceremoniis Christianorum: & præterea Malachias loquitur de una oblatione & hostia una, non pluribus, ut essent fidelium orationes. Et item orationes prophetarum erant mundæ ante illud tempus de quo Malachias. Et concilium Nicænum II. act. IV. hunc locum Malachiæ intelligit de sacrificio missæ: & cum dicit David, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordi-*

C *nem Melchisedech*: & Melchisedech obtulit panem & vinum: ergo & Christus idem fecit; sed quod ipse fecit, præcepit apostolis faciendum Luc. XXII. *hoc facite*: ergo & sacerdotes offerunt panem & vinum. Melchisedech autem vere obtulit; nam si erat sacerdos, vere obtulit cum benedixit & decimas accepit: neque intelligi potest ut obtulerit Abrahæ & sociis panem ad refocillandum, cum eis Abraham non indigeret, ut ibi declaratur & Abrahammet testatur, ergo obtulit vere Deo panem & vinum. Ita Anacletus epistola de ordinatione sacerdotum

D idem docet, & alii doctores sancti declarant. Et cum hæretici opponunt quod etsi Melchisedech obtulisset, & Christus fuit per eum figuratus, id tamen adimpletum in cruce, cum illa oblatio duret in æternum; & quod Paulus de eo sacrificio Melchisedech ad Hebræos non meminit, quia Paulus intendebat probare Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, non autem Aaronis; de sacrificio autem non meminit. Et Christus in cruce non obtulit ut sacerdos secundum ordinem Aaronis, sed ad similitu-

E dinem sacrificii Aaronis, id est cruenti. sacerdos autem Christus erat secundum ordinem Melchisedech, secundum cujus sacrificium obtulit in cœna, non in cruce: non igitur adimpletum est in cruce sacrificium Melchisedech, sed in cœna. Item Lucæ XXII. *hoc facite*, Christus instituit sacrificandum, quia præcepit faciendum quod ipse fecit: & verbum *facite*, sacrificare significat, & ita interpretatur concilium Constantiense, Alexander papa I. & alii patres asserunt. Item, habetur in constitutionum apostolicarum

epitome post canones apostolorum ut beatus Tho. 3. parte quæst. 82. art. primo. At in q. 80. art. 11. contrarium videtur tenere; sed quæst. & art. p. intelligit de consecratione in 80. art. 11. quinta parte intelligit de passionis memoria ab omnibus Christi fidelibus facienda. Item Daniel XII. *cessabit juge sacrificium*, quod de eucharistiæ oblatione intelligitur, quæ tempore antichristi cessabit, neque de oblatione crucis intelligi potest, quæ numquam cessabit, ut Levit. XV. & psal. XXXI. & de Agno Paschali, qui offerebatur & edebatur, ut eucharistia. Item, conc. Cabilon, & canon. 3. & 9. apost. concil. Lateran. Responditque ad argumenta adversariorum, & cum dicunt eucharistia est uti baptismus, qui non reiteratur: & Ambrosius lib. 2. cap. 10. de pœnitentia, addit etiam pœnitentiam non reiterandam. Resp. ut B. Thomas Ambrosium intelligere de publica pœnitentia, & quod Ambrosius intelligit, quod qui vere pœnitentiam faciunt, & vere pœnitent, debent in animo constituere, se amplius non peccaturos, & sic non reiteraturos pœnitentiam: at si peccarent, debent reiterare pœnitentiam. Aqua miscenda est vino, ut concil Carthagin. IV. & concil. Florent. Sed Aurelianense IV. cap. IV. videtur contrarium sentire. Sed intelligitur de multa aqua, quæ non est imponenda, sed de paucissima parte illa concilia intellexerunt, ut declarat expresse concilium Florentinum. Christus autem consecravit illis verbis, *Hoc est corpus meum*, ut declarat concilium Florentinum.

A die qua supra XXVII. Julii usque ad diem tertium mensis Augusti super eodem sacrificio missæ dixere theologi XIV.

Die lunæ tertia Augusti in congregatione generali, fuit magnificus dominus Johannes Gottardus, ut procurator reverendissimi domini episcopi Ratisponensis, cum litteris & mandato sui episcopi ad sanctam synodum. quibus omnibus de consensu illustrissimorum dominorum legatorum a reverendissimo secretario lectis alta voce, ut ab omnibus audirentur, & a dicto procuratore habitis aliquantulis verbis in excusatione sui episcopi, eo quod non potuisset præsens huic sanctæ synodo adesse, rebus quam plurimis præpeditus, oravit sanctam synodum, ut ejus excusationem admitteret: a domino secretario fuit illi injunctum, ut dimissa congregatione reciperet se ad deputatos, qui hujusmodi admittendi facultatem habent. Interim læto animo ab omnibus, ut ipsemet viderat, auditus fuerat, dando illi ansam de optime sperando.

Post hunc in eadem congregatione venit in medium reverendus dominus GEORGIUS HENUVARTUS electus Basileæ, ut procurator reverendissimi episcopi Basileensis, suumque mandatum præsentavit. quo lecto a secretario, & habita parvula oratione, suum episcopum excusando, eo quod non commoraretur Basileæ propter Lutheranos, qui in ea civitate sunt quam plurimi, sed in quodam ejus castello prope dictam civitatem, quod circumquaque a dictis Lutheranis vallatur, foreque quod si illinc abesset, perpauci qui adhuc sunt in fide, vereretur ne in malam viam abirent; & alia hujusmodi verba habuit, super quibus a secretario habitis sententiis patrum, admissus fuit.

Tunc statim reverendissimus Quinquecclesiensis orator Cæsareus in hæc verba prorupit: Vos audistis, reverendissimi patres, & ego amplissimam fidem facio, quod sua Cæsarea majestas quotidie episcopos Germaniæ sollicitat, ut ad hoc sacrum concilium se conferant; sed cum vos sitis faciliores, quam par sit in admittendis eorum excusationibus, ne miremini, si ipsi personaliter non veniant. Cui nihil responsum fuit: sed statim dominus secretarius dicto domino electo procuratori dixit: Reverende domine electe, sancta synodus excusationem reverendi episcopi Basileensis tamquam justam & legitimam admittit: mandatur autem prout de jure, & tunc dimissa est congregatio.

Die Martis ejusdem quarta, dixere super XIII. articulis de sacrificio missæ theologi duo, & dimissi sunt patres, & omnes alii.

Die VI. Augusti datum fuit patribus a domino secretario exemplum canonum & doctrinæ super sacrificio missæ, examinandum a reverendissimis patribus, quorum hic non facio mentionem, cum tractanda sint; sed ea loco suo non deero ponere in sessione.

Incipiunt examinari doctrina & canones de sacrificio missæ a patribus.

Die Martis XI. ejusdem, in generali congregatione patres cœpere proferre sententias suas super doctrina & canonibus missæ.

A die Mercurii XII. ejusdem, usque ad totam diem, XXI. patres in congregationibus semper locuti sunt super eadem materia.

Die sabbati XXII. in congregatione dixere aliqui patres vota sua super sacrificio missæ & canonibus.

Postea illustrissimus dominus præsidens Mantuanus, perbelle retulit reverendissimis patribus fuisse sibi ostensas litteras ab invictissimi Cæsaris oratoribus, continentes ut omni modo proponatur patribus sanctissimi concilii, communio sub utraque specie pro regnis Bohemiæ, Hungariæ & omnium aliarum nationum & provinciarum suæ majestati subjectarum. qui cum hoc multum exoptet, præcipit eis, ut hoc quam maxime possint enixe petant, ostendentes quantum utilitatis id sit allaturum, & eorum animabus & sanctæ matri ecclesiæ; speransque per hujusmodi concessionem, magnam hominum multitudinem, quæ a fide catholica defecit, redituram ad pristinam sanctissimæ fidei viam; objiciens insuper fidelitatem, pietatem, religionem,

nem, in ejusmodi rebus prudentiam suæ Cæsareæ majestatis, sine cujus adminiculo, non potuisset cogi hæc sancta synodus. Eaque omnia reverendissimi maturo judicio considerent.

Quo dicto, reverendissimus secretarius dixit patribus, duos articulos de communione sub utraque specie intermissos in præcedenti sessione, tunc proponi, ut ab eisdem maturius & commodius super his deliberari possit, quorum istud est exemplum.

Primus articulus an communio sub utraque specie petita nomine sacræ Cæsareæ majestatis pro sacro Romano imperio, totaque Germania, pro regnis Hungariæ & Bohemiæ, an etiam ducatui Austriæ & aliis provinciis & dominiis ad eamdem pertinentibus, sit a sancta synodo concedenda sub infra scriptis conditionibus.

An communio sub utraque specie sit concedenda cum infrascriptis conditionibus.

Primo, ut sub utraque specie communicare volentes, in reliquis omnibus tam quoad sacramentum hoc, quam cetera sacramenta: item in quacumque materia quoad fidem, doctrinam ritumque conveniant, corde & oris confessione, cum iis omnibus quæ a sancta Romana ecclesia sunt recepta: necnon decreta omnia hujus sanctæ synodi tam promulgata quam promulganda religiose admittant & observent.

Secundo, ut pastores dictarum nationum & concionatores credant & doceant consuetudinem ab ecclesia prolatam & diu observatam, videlicet communicandi sub altera tantum specie non esse alienam a divino jure, immo laudabilem, & tamquam legem observandam, nisi ab ecclesia aliter statuatur: quodque aliter pertinaciter sentientes hæretici sint censendi: nec aliis dent hanc communionem sub utraque specie, nisi qui crediderint hanc veritatem, & eam confessi fuerint.

Tertio, quod sanctissimo domino nostro papæ, ut legitimo universalis ecclesiæ episcopo & pastori, debeant fideli animo & sincero, ut reverentes filii, omnem obedientiam & reverentiam exhibere.

Quarto, quod archiepiscopis, episcopis & aliis prælatis suis similiter debitam obedientiam & reverentiam præstent.

Quinto, ut hic usus calicis eis tantum permittatur qui contriti & confessi fuerint juxta catholicæ ecclesiæ consuetudinem.

Item, ut ordinarii quam diligentissime omnibus cautionibus provideant, ne in administratione sanguinis aliquod sacrilegium aut profanatio admittatur; super quibus omnibus eorum conscientia oneratur.

Secundus articulus, an sit danda hæc facultas archiepiscopis & episcopis dictorum locorum, ut unusquisque eorum tamquam delegatus sedis apostolicæ possit committere curatis ecclesiarum existentibus in eorum diœcesibus, ut communicent petentes sub utraque specie in dictis ecclesiis tantum, sub conditionibus tamen suprascriptis.

A die sabbati XXII. Augusti usque ad totam diem XXVII. ejusdem; reverendissimi patres in congregationibus eorum sententias dicendo, complevere super eadem materia canonum & doctrinæ de sacrificio missæ.

Deinde iterum a D. secretario lectus fuit primus articulus super concessione calicis: quo lecto, episcopus Quinqueecclesiensis orator Cæsareus longo sermone super eadem materia exoravit reverendissimos patres, ut illum suæ Cæsareæ majestati vellent concedere, & sic dimissa est congregatio.

Die Veneris XXVIII. ejusdem, cœpti sunt examinari a patribus duo articuli, utrum sit concedendus calix sub utraque specie; & die Dominica VI. Septembris complevere eorum sententias super eadem re.

Die lunæ VII. Septembris fuit congregatio ex more, in qua patres dixere eorum sententias super doctrina & canonibus jam reformatis de sacrificio missæ.

Die Jovis decima ejusdem mensis, cœpti sunt examinari a patribus canones reformationis, & de abusu missæ.

A die Veneris XI. Septembris usque ad diem Dominicam XIII. ejusdem, in congregationibus semper tractatum est a patribus, utrum calix concedendus sit, & cum quibus conditionibus.

Die lunæ XIV. ejusdem in frequenti patrum congregatione D. secretarius concilii legit quasdam litteras illustrissimi cardinalis AMULII ad illustrissimos DD. legatos super obedientia & confessione sanctæ fidei nostræ catholicæ, facta Romæ in manibus S. D. N. papæ per Abdisu patriarcham provinciæ Assyriæ orientalis: deinde legit dictam fidei professionem una cum receptione sanctorum conciliorum, & præsertim hujus sacrosancti Tridentini. Quæ omnia ne legentes fastidiant, apponentur in proxima sexta sessione.

Postmodum legit canones reformationis, & abusuum circa missam, iterum reformatos, qui majori parti patrum placuerunt.

Die Martis XV. ejusdem, in congregatione multi ex patribus qui die præterito non dixere sententias suas, dixerunt hodie, & canones qui supra placuerunt universis.

Deinde reverendissimus D. secretarius talibus verbis ad patres loquutus est.

Super concessione calicis ex vobis alii dixere, placet simpliciter, alii simpliciter negarunt, alii affirmarunt, sed ut concessio remitteretur ad summum pontificem: alii postmodum cum hac remissione negarunt: alii in universum ad suam sanctitatem se retulere. Quapropter illustrissimi DD. legati collatis sententiis illorum qui dixerunt *placet*,

cum iis qui deferebant rem ad summum pontificem, invenientes esse sententias centum & viginti quinque, concordarunt modeste hujusmodi negotium in hunc modum & formam quæ vobis demonstrabitur, reverendissimi patres, ut tollantur scandala; statimque legit ejusmodi decretum.

Insuper eadem sacrosancta synodus superiori sessione duos articulos alias propositos & nondum discussos, videlicet incipiendo, an canones in aliud tempus oblata sibi occasione examinandos atque definiendos reservaverit, & successive maxima cum instantia petitum fuerit, eosdem articulos per eamdem sanctam synodum examinari atque diffiniri, & aliquibus nationibus ob graves & multiplices causas Christianæ caritati consentaneas in medium propositas, usum calicis, seu facultatem ordinariis locorum illum concedendi, sub infrascriptis conditionibus concedi, & secum desuper opportune providere. Cognoscens tamen negotium hujusmodi a seipsa de præsenti tuto penitus absolvi & diffiniri non posse, idcirco re prius diligenter perspecta & examinata, ac omnibus mature consideratis, tandem censuit, quod sanctissimus dominus noster adhibita ea causæ cognitione, quæ beatitudini suæ videbitur adhibenda, illis nationibus & populis, quibus sua sanctitas proficuum & utile id fore cognoverit, sub infrascriptis conditionibus, vel etiam aliis, quas ei Spiritus-sanctus suggesserit, tradet, & si sanctitati suæ opportunum visum fuerit, etiam ex voto, consilio & approbatione hujus sanctæ synodi præfatum calicis usum, seu concedendi facultatem petitam concedet, & cum illis desuper etiam misericorditer, & de benignitate apostolica dispenset.

Et cum nihilominus diverse patres sentirent, quam per decretum dominus secretarius proposuerit, post multas & varias sententias, congregatio dimissa est.

Proponitur patribus aliud decretum super petitione concessionis calicis.

Die Mercurii XVI. Septembris, illustrissimus dominus legatus & præses Mantuanus, blandis verbis apud patres conquestus est, quod episcopus Quinqueecclesiensis orator Cæsareus, una cum collega certiores reddidisset suas illustrissimas dominationes, sanctam synodum necdum satisfecisse petitis Cæsareæ majestatis, neque etiam dignatam esse solum verbum respondere. Quapropter neque ipsos, neque aliquos alios oratores principum, ivisse in præsentem hanc congregationem, facileque futurum esse, ut die crastino non interfint sessioni: quod si evenerit, magnum profecto scandalum allaturum fore sanctissimi concilii rebus. Propterea eosdem cogitasse, ut res cum Dei adjutorio bonum exitum consequi valeant, novum prodere decretum, quod hujus negotii summa ad summum pontificem deferatur, orans illustrissimos patres, ut super iis lætanter sententias suas proferre velint.

Quibus dictis, dominus secretarius novum decretum proposuit, quod a majori parte patrum approbatum est, eritque in actis proximæ sextæ sessionis.

Eadem die hora XX. in generali congregatione proposita sunt & lecta patribus a domino secretario decreta futuræ sessionis, una cum aliis rebus tractandis: quæ omnia a patribus approbata sunt.

Deinde archiepiscopus Granatensis, Hispanus, exhortatus est patres, ut priusquam executioni demandarentur dogmata fidei, consideranda & discutienda optime essent, in primisque advertendum, numquid versetur circa veritatem Christum instituisse apostolos suos sacerdotes in cœna, illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, cum diversa senserint plerique doctores atque sancti patres, quorum alii dixere Christum eos instituisse post resurrectionem illis verbis: *Accipite Spiritum-sanctum*, proferens in medium plures opiniones sanctorum patrum. Petiitque ulterius dimitti ad aliam futuram sessionem quatuor canones de sacrificio missæ. Et quoniam dicta doctrina & canones de sacrificio missæ jam approbata fuerant ab omnibus patribus, paucissimis exceptis patribus, gravis & indigna petitio visa est, esse scilicet retractandum in congregationibus & sessionibus, quod placuisset universis, & jam omnibus acceptum esse. Propterea summopere inter eos clamatum est, cum non deessent qui jam in sententiam ivissent reverendissimi Granatensis. Tandem cum maxime dissentirent inter se patres, nec pacifice quidquam loquerentur, Sancto Spiritu operante, surgens cardinalis Varmiensis tertius legatus, indicens manu silentium: Non convenit, inquit, fovere inter patres discordias, neque est dignitatis sanctissimi concilii ut hoc de novo possit per patres tentari proferendo eorum sententias. Et super hac materia multa protulit, ut probus, doctus & prudens vir, in medium, etiam sanctorum patrum, qui dixissent Christum Dominum instituisse apostolos suos in sacerdotes, cum corpus suum in cœna tradidisset illis; & ut tolleret dissentiones oravit patres, ut denuo super hac materia proferrent sententias suas, quod factum fuit, & ut prius confirmatum ad laudem omnipotentis Dei, & dimissa est congregatio.

SESSIO VI.

Sub Pio IV. quæ est sessio XXII.

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM. AMEN.

Die Jovis XVII. mensis Septembris anni Domini MDLXII. hora XVI. cum dimidia, congregati sunt illustrissimi domini legati & præsidentes concilii una cum reverendissimis patribus, dominis oratoribus, & aliis quorum intererat, in ecclesia cathedrali S. Vigilii,

prout factum est multoties, & in eodem loco, A ibi celebravit solemniter missam de Spiritu-sancto reverendissimus dominus PETRUS ANTONIUS Capuanus, Neapolitanus, archiepiscopus Hidruntinus. Post quam, habuit orationem reverendissimus dominus JOHANNES CAROLUS VISCONTES, Mediolanensis, episcopus Vintimigliarum. Post quæ, factis ceremoniis & aliis quæ facile est videre in retroactis sessionibus, reverendissimus dominus secretarius, episcopus Telesinus, legit litteras confessionis fidei catholicæ cujusdam patriarchæ Assyriæ orientalis. Deinde lecta fuerunt decreta quæ infra adnotabuntur. Et primo: B

Littera illustrissimi domini cardinalis Amulii, Veneti, ad illustrissimos dominos legatos concilii Tridentini, super professione fidei patriarchæ Assyriorum orientalium.

Reverendus dominus Abdisu, &c. *ut apud Labb. tom.* 14. *pag.* 1245.

Professio fidei a reverendo domino patriarcha Assyriorum orientalium facta sub Pio IV.

Confessus sum puro corde, &c. *ut ibid. pag.* 1247.

Fides publica de his quæ inferius continentur.

Coram illustrissimo & reverendissimo cardinale Amulio constitutus, &c. *ut ibid. pag.* C 1247. *usque* 1249.

Quibus rebus lectis a reverendissimo secretario, & ut primus ascendit ex suggesto. cum in suprascripta professione fidei & obedientia præfati patriarchæ Assyriorum, ipse patriarcha asserat se habere sub sua administratione infrascriptas ecclesias, videlicet *Cuschin*, *Cananor*, *Guca*, *Calecuth*, & *Corongol*, quæ sub dominio sunt & ditione serenissimi Portugalliæ regis; illustris dominus orator præfati serenissimi regis, eas ipsas ecclesias D hic nominatas dicit & protestatur nullum patriarcham in superiorem recognoscere, sed tantum subesse reverendo domino archiepiscopo Golensi, qui totius Indiæ regno Portugalliæ subjectæ est primas, vultque rebus ex anteactis in posterum dicto archiepiscopo Golensi, aut episcopis in regionibus illis constitutis aut constituendis nullum præjudicium fieri posse. Hanc vero protestationem in actis & hujus sanctæ sessionis & synodi redigi postulavit.

Quibus rebus peractis, archiepiscopus Hidruntinus, qui sacra peregerat, ascendens in E suggestum, vestitus pluviali & mitra, legit infrascripta decreta, alta & intelligibili voce, incipiens a doctrina & canonibus de sanctissimo missæ sacrificio.

Doctrina & canones de sanctissimo missæ sacrificio.

Sacrosancta synodus, &c. Ut velut absoluta, &c. *ut apud Labb. tom.* 14. *pag.* 852. *usque ad decretum de reformatione*, *pag.* 857.

Decretum super petitione concessionis calicis pro regnis Hungariæ, Bohemiæ, & aliarum provinciarum, publicatum in hac eadem sexta sessione.

Insuper cum eadem sacra synodus superiori sessione, &c. *ut apud Labb. pag.* 861.

REFORMATIO.

Eadem sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus in Spiritu-sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ut reformationis negotium prosequatur, hæc in præsenti sessione statuenda censuit.

Canones omnes antiqui de vita & moribus clericorum renovati. Cap. I.

Nihil est quod alios magis, &c. *ut apud Labb. pag.* 856. *usque ad* 862.

Decretum indictionis futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta synodus diem futuræ sessionis ad feriam v. post octavam festivitatis Omnium sanctorum, quæ erit die XII. mensis Novembris, indicit, & in ea decernetur de sacramento ordinis, & sacramento matrimonii.

Quibus lectis, & habitis votis super quibuscumque decretis, ut supra, a reverendissimis patribus omnia approbata sunt, & quamvis in decreto calicis varie senserint, tamen approbatum tandem ut lectum est. De quibus omnibus domini notarii concilii publicum confecere instrumentum. Deinde statim cantatum est *Te Deum laudamus*. Et peractis his, illustrissimus Mantuanus præses sanctissimæ synodo benedixit, quæ dimissa est hora XIX.

Huic sanctissimæ sessioni interfuere:
Illustrissimi domini legati concilii v.
Cardinalis I.
Orator Cæsareus I.
Orator pro regno Hungariæ, & etiam nomine imperii, I.
Oratores regis Galliarum II.
Orator regis Portugalliæ I.
Oratores Veneti II.
Orator Helvetiorum I.
Patriarchæ III.
Archiepiscopi XX.
Episcopi CXLII.
Abbas I.
Generales VII.

Acta post sextam sessionem.

Articuli de sacramento ordinis.

Articuli de sacramento ordinis disputandi per theologos primo, deinde ex more per reverendissimos patres, dati sunt omnibus die hac XXI. Septembris MDLXII.

Videant patres, utrum articuli de sacramento ordinis per theologos examinandi, an hæretici sint, aut erronei, vel schismatici, vel scandalosi, & a sancta synodo damnandi.

Primus articulus.

I. Ordinem non esse sacramentum, &c. *edit. apud Raynaldum.*

Votum Alfonsi Salmeronis super articulis de sacramento ordinis.

Sacerdotium & sacrificium, &c. *editum apud Raynaldum.*

A die XXIII. Septembris usque ad totam XXIV. dixere theologi sententias suas XIV. super hac eadem materia.

Die Veneris XV. dicti mensis hora XIV. in congregatione dixit votum suum Petrus Sottus, Hispanus, ordinis Prædicatorum, primus secundæ classis in hunc qui sequitur modum.

Votum Petri Sotti, Hispani, ordinis Prædicatorum, missi ad concilium a SS. D. N. papa.

Hierarchiam ecclesiasticam, &c. *editum apud Raynaldum.*

Congregationes theologorum super sacramento ordinis.

A die Veneris XXV. Septembris usque ad diem octavam Octobris dicere compleverunt eorum sententias theologi super sacramento ordinis ut supra.

Die IX. Octobris a domino secretario concilii datum fuit exemplum reverendissimis patribus doctrinæ & canonum super sacramento ordinis, ab eisdem examinandum atque considerandum.

Oratoris regis Poloniæ accessus Tridentum.

Die Martis XIV. ejusdem, publice ingressus est Tridentum reverendissimus Valentinus, orator serenissimi regis Poloniæ, cui obviaverunt una cum familia illustrissimorum DD. legatorum plurimi reverendissimi patres, comitantes eum usque ad ædes illustrissimi Varmiensis legati.

Dicta die cœpta sunt examinari doctrina & canones de sacramento ordinis a reverendissimis patribus; quæ examinatio perduravit usque ad totum diem XX. ejusdem.

Die ultima Octobris in vigilia omnium sanctorum, vesperæ celebratæ sunt a reverendissimo archiepiscopo Amalphitano, cui interfuere illustrissimi DD. legati cum quamplurimis patribus.

Deinde die prima Novembris missa celebrata fuit solemniter ab eodem archiepiscopo in cathedrali ecclesia S. Vigilii, cui astiterunt illustrissimi legati, DD. oratores, & reverendissimi patres; qua completa, rediit quisque domum suam. Officium solemniter celebratum est similiter in die mortuorum.

Orator regis Poloniæ admittitur a sancta synodo.

Die III. Novembris fuit congregatio generalis, cui interfuere omnes illustrissimi legati, oratores omnes, atque universi reverendissimi patres, ut rem gratam facerent illustrissimo D. cardinali Varmiensi legato & Polono. nam in ea admissus fuit publice & perbenigne orator serenissimi regis Poloniæ, qui præsentavit litteras credentiales sui regis ad sanctam synodum, una cum ejus mandato, superadditis paucis admodum verbis ad illustrissimos & reverendissimos patres, nulla habita ex more oratione. Quibus omnibus lectis a domino secretario, ab eodem inferius responsum datum est dicto domino oratori.

Responsum sanctæ synodi ad reverendissimum oratorem regis Poloniæ.

Illustrissime & reverendissime D. orator Sigismundi, &c. *editum apud Raynaldum tom. ultimo.*

Peractis iis, & de more habitis quibusdam aliis ceremoniis, dimissa est congregatio.

Die tertia dicta datum fuit exemplum reverendissimis patribus doctrinæ & canonum reformatorum de sacramento ordinis, quæ omnia hic non adnotabo, nam plures spero reformabuntur.

Atque hac eadem die post prandium, in congregatione reverendissimi patres cœperunt proferre vota sua super materia supra dicta.

Proponitur patribus decretum de residentia.

Die Veneris sexta Novembris, in congregatione generali propositum fuit decretum de residentia ab illustrissimo cardinali Mantuano legato, habitis & prolatis infra scriptis verbis.

Debitores illi qui solvendo sunt, cum tempus venit, creditoribus suis debitum persolvunt, nulla diei prolatione petita. nos in eorum debitorum numero sumus, qui solvendo sunt; propterea ad diem quo vobis debemus, dissolvere volumus. Vos memoria tenetis, cum his mensibus orta inter nos esset contentio, an residentia esset juris divini, necne, quoad gravissimas verborum contumelias pœne descensum est, me dixisse, ut altercatio sedaretur, non esse cur de residentia contenderetis, cum de ea agendum esset, cum de sacramento ordinis pertractaretur. quare cum Dei benignitate de sacramento illo jam tractatum sit a theologis, & a nobis, & doctrina & canones confecti sint, quamvis non omni ex parte emendati, nunc de residentia cogitare potestis: cogitare dixi, ob ea quæ mox subjiciam. Sed antequam de residentia suo tempore sentiatis, duo a nobis exponenda vobis sunt. Unum, de quo admonitos vos esse volumus; alterum, quod ab humanitate vestra magnopere impetrare cupimus. de quo a nobis admonendi estis, illud est: Cum in illa generali congregatione, quæ habita est XI. die Martii hujus anni, in qua multos articulos reformationis proposuimus, quorum caput illud fuit, considerent patres qua ratione fieri posset, ut patriarchæ, archiepiscopi, episcopi & ceteri omnes curati in suis ecclesiis residerent. non fuisse propositi nostri, ut alia ratione de residentia tractaretur, quam qua in superiorum temporum conciliis tractatum fuisset, nempe per præmia & per pœnas. Cum enim videremus multa incommoda invecta esse

in ecclesiam Dei ex episcoporum absentia a suis ecclesiis, & speraremus ea tolli posse ex præsentia, proposuimus vobis canonem illum residentiæ, ut vos novas excogitaretis pœnas & præmia, quibus tamquam vinculis artioribus episcopi astringerentur ad residentiam. Sed nescio quo modo oratio vestra a propositione nostra deflexit ad quærendum an residentia esset juris divini necne: quæ res magnas excitavit contentiones & turbas, & majores excitatura esset, si de ea re iterum disceptaretis. Quare pacis & concordiæ causa deliberavimus vobis proponere decretum in quod conjecta sunt præmia & pœnæ omnes quæ excogitari possunt, quibus episcopi cogerentur obsequium præstare domino nostro in ecclesiis suis residendo. Hæc ratio pœnarum & præmiorum placet Cæsareæ majestati & serenissimo Hispaniarum regi; & speramus placituram Christianissimo regi ac illustrissimo cardinali Lotharingiæ, & Gallicanæ ecclesiæ, quam secum adducit. Nam cum his diebus illustrissimus de Lansaco nobiscum esset, & in sermonem residentiæ incidisset, dixit se non magnopere laborare quo jure episcopi residerent, sed ut omnino residerent. quod ministro placuit tanti judicii, placiturum speramus regi suo; sed nostrum fuit decretum proponere, vestrum vero de illo judicare: quod ubi ego dixero, a secretario perlegetur. Illud vero quod a vobis impetrare cupimus est, ut cum de decreto & de tota re differetis, de ea differere velitis, ut decet sanctos, qui hoc tempore non sub modio, sed super candelabro positi sunt, ut omnes videant qui in domo Dei sunt, ut decet graves, doctos & prudentes viros, qui non contentionibus, jurgiis, contumeliis, agere debent; sed rationibus desumtis a sacra scriptura, a sacris canonibus & auctoritatibus beatissimorum ecclesiæ Dei doctorum: ut denique decet eos qui ut memoriam præteritarum contentionum abolere velint, modeste, graviter, sedateque loqui debent. Hæc si feceritis, ut speramus & confidimus, nobis rem gratissimam facietis. ipsi vero maximam laudem consecuturi estis, non a nobis, sed ab eo in quo gloriari oportet, si umquam gloriari expedit, cui laus, honor & gloria sunt, nunc, & in æterna sæcula.

Quibus verbis dictis per illustrissimum Mantuanum, lectum fuit dictum decretum de residentia a domino secretario. Deinde reverendissimi patres prosecuti sunt sententias suas super doctrina & canonibus reformatis de sacramento ordinis.

Die lunæ IX. Novembris in congregatione generali plerique patres dixerunt sententias suas super eadem materia ut supra.

Postea illustrissimus primus præses Mantuanus allocutus est patres in hanc sententiam, super prorogatione futuræ sessionis.

Prorogatio septimæ sessionis.

Multæ congregationes intermissæ sunt his diebus ob causas, quæ notæ omnibus sunt, neque absque dolore a nobis recenseri possunt, cum a spiritu carnis profectæ fuerint, ex quo factum est, ut materiæ non sint paratæ ut edantur in sessione. Quare videtur nobis ut ad XV. dies sessio prorogetur, ut materiæ expediri valeant, præsertim cum brevi adventurus sit illustrissimus cardinalis de Lotharingia, qui ob ejus doctrinam, prudentiam & dignitatem expectari debet, etiam quod nulla alia causa prorogandæ sessionis adesset. Dicant igitur patres quid eis videatur. Responderunt omnes: *placet.* post quæ, dimissa est congregatio hora XXIII.

Cardinalis a Lotharingia, alias de Loreno, cum XII. prælatis Gallis adventus Tridentum.

Die Veneris XIII. ejusdem, hora XXII. advenit Tridentum illustrissimus & reverendissimus dominus cardinalis Guisius tituli S. Apollinaris S. R. E. presbyter cardinalis de Lotharingia, vulgariter nuncupatus de Loreno, veniens e Gallia ad sanctissimum concilium, una cum XII. episcopis & duobus abbatibus. Fuerunt ei obviam amplissimi domini legati ad quartum milliarium, ibatque medius in itinere inter illustrissimos dominos cardinales Mantuanum & Seripandum, post quos sequebantur alii duo legati; Varmiensis & Simoneta, & cardinalis Madruccius, deferentes ipsi domini legati vestes breviores, quibus in itinere uti solent, absque rochettis & cruce. Præcedebant ipsos illustrissimos cardinales oratores laïci regis Galliarum, reipublicæ Venetæ, & ducis Florentiæ. Hos sequebantur oratores ecclesiastici, videlicet oratores regni Hungariæ & Poloniæ & post eos CXXXI. patres concilii; quem comitati sunt usque ad habitationem sibi paratam. In nocte autem cœnatus est cum illustrissimo domino oratore regis Galliarum de Lansaco.

Admissio cardinalis de Loreno.

Die XXIII. Novembris hora XX. fuit congregatio generalis, in qua post recitatam ex more ab illustrissimo præsidente orationem de Spiritu sancto, dominus secretarius concilii allocutus est patres his verbis.

Verba reverendissimi episcopi Telesini, secretarii concilii, ad patres in admissione illustrissimi cardinalis a Lotharingia.

Reverendissimi patres, illustrissimus dominus cardinalis a Lotharingia, qui mox in hanc congregationem veniet, exhibebit primum litteras Christianissimi regis illius tenoris, qui nunc a me recitabitur. deinde alloquetur sanctam synodum in hanc sententiam. Primo exponet calamitates regni & ecclesiarum Gallicanarum. Postea referet causas earum calamitatum, postremo declarabit, nullam aliam esse magis expeditam rationem sanandi tot mala, quibus nunc

Gallia affecta est, quam ut sancta synodus ea quæ ad emendationem morum pertinent constituat & decernat. Litteræ autem sunt hujus tenoris. Statimque ipse dominus secretarius litteras legit, & evestigio dixit: His propositionibus responderi posse videretur his verbis; verbaque ipsa a domino secretario lecta fuerunt, quæ ab omnibus approbata sunt. quæ omnia, ne legentes fastidiam & longior fiam quam par sit, alias suo loco, Deo dante, apponere non deero. Postmodum missi fuerunt ad ædes ipsius illustrissimi cardinalis, ad recipiendum eum nomine sanctæ synodi, septem prælati, qui eumdem cardinalem ab ejus hospitio usque ad locum congregationis perducerent. Ingressus itaque locum congregationis ipse amplissimus cardinalis de Lotharingia Gallus de Loreno, archiepiscopus & dux Remensis, primusque par Franciæ, comitatus a XVIII. episcopis & tribus abbatibus Gallicanis, & quamplurimis aliis prælatis; seditque a dextris illustrissimorum legatorum, quibus reverenter exhibuit litteras Caroli Christianissimi regis Galliarum, lingua Gallica conscriptas, quæ in latinum sermonem versæ a domino secretario, alta voce lectæ fuerunt. Quibus sic peractis, quamvis locus exigeret, ut hic orationem apponerem illustrissimi cardinalis, tamen primo statui litteras apponere, & postea ipsam orationem, ne legens confundatur.

Litteræ Caroli regis Francorum ad sanctam synodum, quas exhibuit illustrissimus cardinalis a Lotharingia in ejus comparitione.

Carolus Dei gratia Francorum rex sanctissimis & reverendissimis, &c. *ut apud Labb. tom.* 14. *pag.* 1181.

Oratio illustrissimi & reverendissimi cardinalis a Lotharingia in sua admissione ad reverendissimos patres.

Illustrissimi domini reverendissimi episcopi, &c. *ut ibid. pag.* 1182.

Qua absoluta, statim illustrissimus dominus cardinalis Mantuanus primus præses dixit infra scripta verba.

Verba illustrissimi domini legati Mantuani, ad illustrissimum de Lotharingia, ut primum complevit suam orationem.

Ea die, qua nos dominatio vestra illustrissima perhumaniter convenit, dixit se mandata Christianissimi regis sui coram sancta synodo primo quoque tempore exposituram. Quamobrem elegimus archiepiscopum Jadrensem, virum doctum & prudentem, qui sanctæ synodi nomine illustrissimæ dominationi vestræ oratione eleganti copiose, erudite, qualem excellens doctrina sua nobis pollicebatur, atque eventus ipse comprobavit, responderet atque explicaret, quam gratus nobis omnibus accidisset labor quem suscepit accedendi ad concilium, una cum bona parte episcoporum, abbatum, theologorum ecclesiæ Gallicanæ. Speramus enim ex hac doctissimorum prælatorum accessione magnum incrementum capturam causam catholicæ religionis, multosque progressus facturam de virtute in virtutem, correptionem lapsuum & morum, qui hactenus in ecclesia Dei fuerunt. Nam scimus quæ dominatio vestra illustrissima in consiliis serenissimæ reginæ matris & Caroli regis filii dixerit pro tuenda religione, & pro confirmanda sedis apostolicæ auctoritate, & sanctissimi domini nostri dignitate, quæ in concionibus ad populum docuerit, non erubescens evangelium Christi, ut plerique illustri loco nati facere consueverunt. quæ denique illustrissimi fratres tui militari virtute in hoc Gallico bello pro religione suscepto præstiterunt. Hæc eadem omnia a dominatione vestra illustrissima hic verbo, illic vero fortissimorum fratrum suorum manu atque armis vos consequuturos magnopere confidimus. Sed ne videar episcopi partes sumsisse, finem dicendi faciam, ubi dominationem vestram illustrissimam rogavero, ne mirari velit, si archiepiscopus breviori oratione usurus sit, quam rei, de qua agitur, magnitudo, & vestrarum virtutum cumulus postulare videatur. Existimavit namque magnam se laudem tributurum dominationi vestræ illustrissimæ, cum pauca ex multis quæ dici possent excerperet. Cetera vero tacite nostræ considerationi consideranda relinquet.

At statim ipse archiepiscopus Jadrensis hujusmodi responsum tradidit.

Responsum nomine sanctæ synodi illustrissimo domino cardinali a Lotharingia in ejus admissione, ab archiepiscopo Jadrensi.

Illustrissime ac reverendissime domine, inter ceteras Christianæ reipublicæ miserias, &c. *ut apud Labb. pag.* 1187.

Quo responso dato a reverendissimo archiepiscopo nomine sanctæ synodi, dominus Raynaldus Ferrerius secundus orator regis Francorum statim surgens, & stans habuit ad sanctam synodum hujusmodi verba.

Orationibus, quas nunc audistis, illustrissimi domini sanctissimi patres, nihil est, &c. *ut apud Labb. pag.* 1185.

Quibus rebus & verbis absolutis, reverendissimus dominus archiepiscopus Jadrensis, nomine sanctæ synodi, dixit alta voce hæc verba: Illustrissimi domini oratores, quæ a dominationibus vestris proposita nunc fuerunt, diligenter sancta synodus considerabit, ad eaque suo tempore responsum dabit, & statim dimissa est congregatio hora XXIV.

Prorogatio secunda septimæ sessionis.

Die XXV. Novembris in festo S. Catharinæ habita est congregatio generalis, in qua patres prosecuti sunt examen ejusdem doctrinæ & canonum de sacramento ordinis, prout ab eisdem factum est a principio usque nunc.

deinde votis ſupra ſcriptis abſolutis, in ea- A dem congregatione illuſtriſſimus dominus cardinalis Seripandus, abſente illuſtriſſimo Mantuano, ſecundus præſes allocutus eſt patres his verbis.

Verba illuſtriſſimi Seripandi ad patres in prorogatione ſecunda ſeptimæ ſeſſionis.

Cras juxta decretum noſtrum, ſanctiſſimi patres, habenda eſſet ſeſſio; quæ quare non habeatur multi ex vobis legatos nos accuſant. Nos autem ut hanc maculam eluamus, nihil habemus, niſi ut culpam omnem in vos rejiciamus. Nam ſententiarum veſtra- B rum vel potius lectionum prolixitas facit, ut non ſolum non potuerimus huc uſque habere ſeſſionem, ſed neſciamus qua die eam habere poſſimus: de quibus ſententiis moderandis alias agetur. Dicam tamen quod in lectionibus prolixitas vituperatur, in ſententiiſque brevitas ſummopere laudatur. Nobis autem in hoc omni ſtudio elaborandum eſſet, ut toti orbi Chriſtiano oſtenderemus, nos non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulare. Nam, ut inquit Paulus, *ſi lites & contentiones inter vos ſunt, nonne ſecundum hominem ambulatis?* Parvam qui- C dem ſpem concipere poſſumus de abuſibus a populo Chriſtiano tollendis, ſi in hoc uno abuſu tam fœde labimur, ut tempus, quod eſt omnium rerum pretioſiſſimum, teramus in quæſtionibus tam levibus & inutilibus. De tempore igitur ſeſſionis propter has & alias cauſas, dum deliberamus, nihil certi ſtatuere potuimus. Propterea totum hoc onus in vos rejicimus. Cogitavimus tamen, ſi ita vobis placeret, hanc prorogationem fieri poſſe ad libitum ſanctæ ſynodi; quæ ſi voluerit, brevi ſe expedire poterit, quod nos maxime optamus; ſin autem nos excuſati D erimus. Hoc unum certum eſt, ſi patres ut hactenus fecerunt, ea prolixitate in ſententiis dicendis uſi fuerint, nihil profecto certi de die futuræ ſeſſionis deliberari poteſt. Dicant igitur patres quid eis faciendum videatur.

Cumque a pleriſque patrum peteretur, ut dies certus ſtationis ſtatueretur; illuſtriſſimus Seripandus dixit, ſtatui poſſe nunc ut ſeſſio prorogetur, hac tamen conditione, ut infra octo dies, ipſa dies futuræ ſeſſionis decernatur, ſuper quo ab omnibus reſponſum eſt: E *Placet*, congregatioque dimiſſa fuit hora prima noctis.

Rex Bohemiæ coronatus rex Romanorum.

Die I. Decembris ejuſdem anni 1562. magna lætitia fuit in hac civitate Tridentina univerſaliter apud omnes, & præſertim apud illuſtriſſimos legatos & particulariter apud illuſtriſſimum cardinalem Madruccium, electum Tridentinum, pro coronatione inviĉtiſſimi MAXIMILIANI regis Bohemiæ in Romanorum regem electi.

Prorogatur tertio ſeſſio ſeptima.

Die Mercurii ſecunda menſis Decembris, hora XXI. in congregatione generali illuſtriſſimus primus præſes Mantuanus allocutus eſt patres in hanc ſententiam:

His ſuperioribus diebus illuſtriſſimus dominus cardinalis Seripandus dixit potuiſſe ſumi terminum octo dierum ad conſtituendum diem futuræ ſeſſionis, quo tamen tempore nihil actum eſt. Nunc autem dies ipſa ſtatui debet, & ut commodius dominationes veſtræ deliberare poſſint, aperiemus vobis mentem noſtram. Nobis igitur videretur, ut ſeſſio ipſa prorogetur ad diem XVII. hujus menſis, his conditionibus, prima, ut bis in die congregatio habeatur; altera, ut in proxima ſeſſione ea ſtatuantur quæ decreta erunt. Cetera vero in alia ſubſequenti ſeſſione publicentur. Superſunt enim doctrina & canones de ordine, decretum de reſidentia, canones de reformatione, quorum, ut dictum eſt, ea decernantur quæ præparata erunt. Verum ante omnia patres vacare debent brevitati ſententiarum, ſi eas quas dixi materias paratas habere volumus. Et licet nos ſæpe de hac re admonuerimus dominationes veſtras, nihil tamen profuit admonitio noſtra. Non ceſſabimus tamen iterum vos admonere verbis Eccleſiaſtici: *In multitudine preſbyterorum noli eſſe loquax.* Quod profecto fiet, ſi extra rem patres non loquentur, & ea quæ ab aliis dicta ſunt non repetent. Sciant præterea dominationes veſtræ, quod nos legati & præſidentes apoſtolici nullo modo ferre volumus, ut aliquid vel fiat vel dicatur, ſicut hactenus magna noſtra moleſtia factum vidimus, & dictum audivimus, quod non ſit ex dignitate hujus ſacri loci, & majeſtate, in quo præeſt Spiritus-ſanctus. Adſumus nos legati & præſidentes ſanctiſſimi domini noſtri papæ & ſanctæ ſedis apoſtolicæ. Sunt præſentes duo ampliſſimi cardinales, tot graviſſimi & ornatiſſimi oratores, tot ſanctiſſimi patres, alias enim proteſtamur, ſi id evenerit, nos ſtatim hinc diſceſſuros. Rogamus igitur dominationes veſtras, ut in eorum dictis & factis ea modeſtia & prudentia uti velint, quæ decet ſanctos & religioſos viros in tam celeberrimo loco ſedentes, eaque facere & dicere velint, quæ coram ſuamet ſanctitate, cujus perſonam nos hic ſuſtinemus, fieri & dici deberet.

Dies propoſitus a præfato illuſtriſſimo domino præſidente placuit patribus CXXIX.

Aliis etiam placuit XIV. Januarii, XLII.

Aliis placuit vigilia Nativitatis Domini, XI.

Aliquibus placuit in longius tempus differri VII.

Miſſa pro felici creatione & coronatione Maximiliani ab Auſtria, Ferdinandi imperatoris filii in regem Romanorum.

Die Martis octava Decembris in feſto conceptionis B. Mariæ Virginis, ſolemnis

missa celebrata est in cathedrali S. Vigilii, a reverendissimo domino ANTONIO MILITIO archiepiscopo Pragensi, & oratore Cæsareo, habuitque orationem reverendissimus dominus episcopus Tininiensis, gratiæque Deo redditæ sunt ob felicissimam creationem & coronationem serenissimi domini Maximiliani ab Austria regis Bohemiæ, filii Ferdinandi imperatoris, electi in regem Romanorum. Electus enim fuit die XXIV. Novembris præsentis anni, concordi voto omnium dominorum electorum in civitate Francofordiensi, atque eadem die ultima dicti mensis Novembris, in festivitate S. Andreæ coronatus, licet Aquisgrani juxta bullam Caroli IV. imperatoris coronari debuisset: cui missæ solemni adfuerunt illustrissimi domini legati, duo cardinales, amplissimi oratores regum, principum & rerumpublicarum, necnon omnes reverendissimi patres, magnæ parti quorum & præsertim reverendissimorum patrum & illustrium oratorum reverendissimus archiepiscopus Pragensis, nomine, ut ferunt, imperatoris, solemne paravit prandium.

Regis Navarræ mors in Galliis.

Die IX. ejusdem mensis, illustrissimi domini legati & præsidentes visitarunt illustrissimum dominum cardinalem a Lotharingia, dolentes ob regis Navarræ ejus propinqui mortem, qui cum pro fide catholica in Galliis contra hæreticos, vulgo Hugonotos appellatos, certaret, archibusi ictu vulneratus, non multos post dies ex hac vita decessit.

Usque ad hanc diem IX. mensis Decembris reverendi patres dixere vota sua super doctrina & canonibus de sacramento ordinis, quando semel, & quando bis in die in congregationibus, ut moris est.

Decretum de residentia proponitur patribus.

Die Jovis decima Decembris, in congregatione generali a domino secretario propositum fuit reverendissimis patribus decretum reformatum de residentia, ab eis examinandum, ut quisque super hoc dicat sententiam suam.

Et ut primum lectum fuit, patres cœpere proferre vota sua, & sic prosecuti sunt per plurimos dies.

Et nolui nunc mihi sumere hunc laborem, ut omnia apponam decreta de residentia. Nam & mihi & aliis essem fastidio, cum ante sessionem centies fuerint reformata. Ponam tamen eorum aliquod, cum tempus dabitur, & requiret occasio.

Prorogatur quarto sessio septima.

Die Mercurii XVI. ejusdem hora XX. habita est congregatio generalis in ecclesia, ex more, S. Mariæ majoris, in qua lecta secundum ritum oratione de Spiritu-sancto, illustrissimus Seripandus alloquutus est patres in hanc sententiam.

Illustrissimi & reverendissimi domini, clarissimi oratores, & reverendissimi patres, A orandum est etiam atque etiam, ut in hac die, qui est dies jejunii nostri, non inveniatur voluntas nostra, non inveniatur, inquam, ut quisque amittat eam, & eum non derelinquamus spiritum, quem paulo ante invocavimus. Memini me diebus præteritis egisse de tot prorogationibus sessionis hujus, meminique a me & ab aliis dictum esse, has prorogationes arguere lites & dissensiones, & innuere immobilitatem. Per has enim prorogationes quæsiverunt amici nostri quod laudarent, & non invenerunt. Inimici quæsiverunt quod vituperarent, & invenerunt. Memini etiam me dixisse tunc ad tollenda hæc B scandala, & de nobis non bona judicia, an videretur diem non certum statuere, sed decernere ut is statueretur, qui sanctæ synodo post discussionem materiarum quæ in sessione promulgandæ sunt, commodus videretur. Non placuit hoc paternitatibus vestris, quibus nos morem gessimus, ut semper facere soliti sumus. Nescio quo die postea ab illustrissimo domino meo Mantuano dies certus propositus est; tumque post varias sententias, tandem dies crastina pro sessione celebranda statuta est. Insanirem autem, si disceptarem C an die ipsa crastina sessio haberi possit. quid ergo agendum? Dicam ego quæ mihi illustrissimi domini mei legati mandaverunt, eaque quæ ab ipsis accepi proponam. Vellem tamen vos in hac re esse præsidentes & legatos, ut unusquisque proponeret quod ei videretur. Si interrogaretur autem cur sessio die crastina non habeatur, nos accusamus & accusamur; ego autem non possum aliud dicere, quam alias dixi. Accusamur enim quod non reprimamus longitudinem sententiarum, prohibeamusque, ne ea dicantur, quæ extra rem propositam sunt, sicuti maxima cum humilitate & patientia hactenus persæpe audivimus. Sed juvat nos D accusari de humilitate & patientia. Sed dicam profecto quid opus erat tam longa oratione ab aliquibus residentiam necessariam ostendi? Quis enim id ignorat? quis id negat? quis non millies id dictum audivit? Venit mihi in mentem carmen nescio cujus: Pastorem, Tytire, pingues pascere oportet oves. Dum cum ovibus vestris eritis, eas docete: non est opus ut nunc coepiscopos vestros doceatis, neminem enim ignorare credendum est, quæ sui muneris sint. Ea autem dicere in sententiis vestris tantum debetis, quæ E ad rem propositam spiritus suggesserit vobis. Nonne sciebatis cras habendam sessionem? quare ita dilatastis sententias vestras? miseremini, patres, & vestrûm & nostrûm: cogitabamus proponere quod alias proposuimus, scilicet ut nullus dies certus statueretur; verum quidem jurisperitus admonuit id non posse fieri, cum dies sessionis sit dies sententiæ; & ex consequenti certus dies statui debet, ut quorum interest adesse possint: si tamen

men hoc placeret omnibus, gratiæ sunt agendæ Deo; sin autem, posset decerni, ut sessio crastina prorogetur, & infra quindecim dierum spatium, nempe totum hunc mensem, statuatur dies quo sessio ipsa celebrari debeat. In his enim quindecim diebus sententiæ omnium patrum super hoc decreto dicentur, videbimusque quæ eo tempore præparata erunt, & quis dies pro sessione habenda statui possit: dicant igitur patres quid sentiant.

Et conclusum tandem est, ut sessio prorogaretur ad quindecim dies; deinde prosequuti sunt sententias suas circa decretum residentiæ.

Vespera in vigilia nativitatis Domini nostri JESU CHRISTI.

Die Jovis XXIV. Decembris, hora XX. in vigilia nativitatis Domini, celebratæ sunt vesperæ in cathedrali ecclesia per reverendissimum episcopum Quinqueccleſienſem, sacræ Cæsareæ majestatis pro regno Hungariæ ad sacrum concilium oratorem.

Missa in die nativitatis ejusdem.

Die Veneris XXV. in festo nativitatis ejusdem Domini nostri JESU CHRISTI, hora XVII. celebravit missam solemnem in dicta ecclesia cathedrali isdem episcopus Quinqueccleſienſis, cui inter fuerunt illustrissimi legati quatuor, cardinales duo, patriarchæ tres, generales septem. Qua finita, & data benedictione ab illustrissimo præsidente, abiit quisque ad propria.

Die sabbati XXVI. in festo S. Stephani protomartyris, celebravit missam reverendus D. episcopus Oscensis Hispanus.

Die XXVII. ejusdem in festo S. Johannis evangelistæ peregit sacra reverendus episcopus Carinolensis de familia Capranica, Romanus; qua finita, omnes rediere eorum domos.

Missa pro felici successu belli inter catholicos & hæreticos in Gallia.

Die lunæ XXVIII. Decembris in festo sanctorum Innocentium celebravit solemniter summam missam reverendus episcopus Nivernensis Gallus, in qua & ab ipso & a ceteris prælatis maximæ gratiæ actæ sunt omnipotenti Deo summo & maximo, pro felici successu bellicæ rei inter catholicos & hæreticos, qui se Hugonottos appellant. Quibus sacris interfuere illustrissimi DD. legati, illustrissimus cardinales de Lotharingia, & Madruccius, oratores, patres & omnes conciliarii.

Absoluta missa, præfati omnes processionaliter profecti sunt, præeunte clero civitatis, a dicta ecclesia cathedrali ad ecclesiam divi Petri, ubi iterum fusis ad Deum precibus pro dicto felici eventu, ad propria remearunt.

Profligatio exercitus hæreticorum in Gallia.

Vix sacris supradictis absolutis, ecce applicuit Tridentum ex Gallia nuntius, qui venerat cum litteris regiis ad illustrissimum ducem Sabaudiæ scriptis, & ab eodem ad illustrissimum D. cardinalem de Lotharingia transmissis, datis Parisiis XXII. die hujus mensis Decembris, quibus significabatur exercitum catholicum, cujus erant duces illustrissimi D. D. scilicet dux a Guisio & magnus regni conestabilis, conflixisse ea die cum exercitu hæreticorum, quorum duces erant D. D. a Vendomo & princeps a *Condé*, frater germanus regis Navarræ nuper defuncti, & admiratus illius regni, qui sub religionis & libertatis regiæ conservandæ prætextu, arma contra regem sumserant. Profligatis quamplurimis hæreticis, trucidatisque, ut aiunt, quindecim millibus, atque ipso principe a *Condé* una cum nonnullis aliis proceribus hæreticis, ac ex nostris præfato D. conestabile & marescallo S. Andreæ captis. Quod cum a sola manu Dei factum esse agnoscatur, statim accepto nuntio, illustrissimi & reverendissimi D. D. legati una cum dominis oratoribus & reverendissimis patribus totius sacri concilii, ivere ad cathedralem ecclesiam, ubi decantato hymno *Te Deum laudamus*, gratias divinæ bonitati maxima cum lætitia & exultatione egerunt.

Prorogatio publicationis diei futuræ sessionis ad diem XV. *Januarii.*

Die Mercurii XXX. Decembris, hora XX. habita est congregatio generalis, in qua illustrissimus dominus Seripandus secundus præsidens, allocutus est patres in hanc sententiam.

De mandato illustrissimorum dominorum meorum legatorum hæc verba a me vobis ea sola ratione dicuntur, quod de hac eadem re alias ego cum paternitatibus vestris egerim. Putabamus quindecim dies satis vobis esse ad dicendum, nobisque ad audiendum, super hoc decreto de residentia: verum longe aliter res se habuit. Nam multi patres vota dicturi supersunt, nec quidem divinare possumus, quot diebus examinatio ipsa absolvi possit. Propterea visum est illustrissimis dominis meis, ut eadem qua hactenus usi sumus progrediamur via, scilicet ut nunc nihil certi statuatur, sed deputentur adhuc XV. dies futuri mensis Januarii, intra quos dies, dies sessionis declaretur. Hoc enim tempore, & patres omnes loquentur, & decretum ipsum de residentia juxta dictas patrum sententias reformabitur, necnon doctrinæ de ordine extrema imponetur manus. Dicant igitur patres quid sentiant.

Et ita post varias sententias conclusum, & ab omnibus approbatum fuit. Deinde postquam patres prosequuti sunt in eorum votis de decreto de residentia, dimissa est congregatio hora XXIV.

Vespera ultima die anni MDLXII.

Die Jovis ultima mensis Decembris MDLXII.

in vigilia festivitatis circumcisionis Domini hora xx. decantantur vesperæ solemnes in cathedrali ecclesia, & sacra peregit reverendissimus episcopus Virdunensis Lotharingus.

Incipit annus MDLXIII.

Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus-sancti. incipit annus salutis nostræ MDLXIII. qui felix faustusque sit.

Missa in festo circumcisionis Domini.

Die Veneris prima mensis Januarii anni Domini MDLXIII. convenere in cathedrali ecclesia S. Vigilii illustrissimi domini legati, domini oratores, & reverendissimi patres, celebraturi festivitatem circumcisionis Domini nostri Jesu Christi, ubi solemniter sacra peregit reverendissimus dominus episcopus Virdunensis Lotharingus. qua finita, ab illustrissimo domino præsidente, data benedictione, rediit quisque domum suam.

Missa gratiarum actionis pro victoria catholicorum contra hæreticos in Gallia.

Die Dominica x. Januarii celebratur missa solemnis de Spiritu-sancto, redduntur que Deo gratiæ pro victoria, quam iis proximis diebus, nempe xxii. præteriti mensis Decembris, Deus ipse optimus maximus contulit catholicis contra hæreticos in Gallia, peregitque sacra illustrissimus dominus cardinalis a Lotharingia, habuitque orationem reverendus episcopus Metensis Gallus, quibus omnibus interfuerunt illustrissimi domini legati, & patres omnes, pransique sunt omnes apud illustrissimum de Lotharingia.

Die lunæ xi. ejusdem mensis peracta sunt sacra pro defunctis catholicis in Gallia contra Hugonotos, celebravitque missam reverendus dominus Ludovicus *de Breszé* episcopus Meldensis Gallus.

Sessio septima jam sexies prorogatur.

Die Veneris xv. mensis ejusdem habetur congregatio generalis, in qua illustrissimus cardinalis Mantuanus præses in hanc sententiam patres alloquutus est.

Jam multa audiverunt dominationes vestræ his diebus, & tamdiu, ut si ego vellem etiam nunc multa dicere, obtunderem aures dominationum vestrarum. Quare omisso multiloquio, dicam quæ dicenda occurrunt, quæ duo sunt. Primum ut dominationes vestræ juxta consuetudinem sanctæ synodi eligant patres aliquos ad reformandum decretum de residentia, juxta censuras in eo factas. Secundum, ut statuatur dies certus pro futura sessione, nobisque videtur, ut ad quartum diem mensis Februarii statui debeat. Pudet enim nos a xvii. Septembris usque ad hanc diem nullam habitam fuisse sessionem. Dicant igitur patres quid sentiant, sed separatim & primo super deputatione facienda. Omnes patres submiserunt deputationem ipsam illustrissimis dominis legatis, & successive universi, excepto reverendissimo domino Budensi, responderunt: placet quod sessio celebretur iv. mensis Februarii. Deinde patres prosequuti sunt examinationem decreti de residentia, tandem dimissa est congregatio.

Patres deputantur ad reformandum decretum de residentia.

Die lunæ xviii. Januarii hora xx. habetur congregatio generalis super examine decreti de residentia, sed in primis primus præsidens dixit hæc verba.

Nobis viderentur ad coaptandum decretum de residentia, debere eligi a nobis illustrissimi domini a Lotharingia & Madruccius cardinales; sed ut onere leventur, possint quos voluerint patres secum assumere. Dicant an eis placeat. Omnes responderunt, *Placet.*

Deinde patres prosecuti sunt eorum sententias super eodem decreto de residentia, ac in tantum sententiis processerunt, quod absoluta fuit examinatio supradicti decreti de residentia, propositi die decima præteriti mensis.

Oratoris ducis Sabaudiæ Tridentum accessus.

Die lunæ xxv. ingressus est Tridentum reverendissimus dominus Marcus Antonius Robba, episcopus Augustæ Prætoriæ, orator ad sacrum concilium illustrissimi Emanuelis Philiberti ducis Sabaudiæ, cui fuere obvii plures patres, oratores, atque familia illustrissimorum legatorum.

Discordia patrum.

His temporibus non fuerunt congregationes generales. ortæ enim sunt magnæ contentiones inter patres super septimo canone doctrinæ de ordine, circa jurisdictionem episcoporum & auctoritatem summi pontificis, necnon super decreto de residentia a dominis deputatis item reformato, circa declarationem quo jure episcopi teneantur residere, gregemque regere sibi commissum.

Orator ducis Sabaudiæ admittitur a sancta synodo.

Die Dominica ultimo Januarii hora xx, habita congregatio generalis, in quam advenit reverendissimus dominus episcopus Augustæ Prætoriæ, orator illustrissimi ducis Sabaudiæ, cujus nomine sanctæ synodo exhibuit litteras & mandatum suum, quæ omnia lecta fuerunt per dominum secretarium. Deinde idem dominus orator habuit orationem in excusationem ducis sui, qui tamdiu moratus fuisset ad mittendum suum oratorem ad hoc sanctum concilium generale, offerens ejusdem nomine sanctæ synodo omnia quæ usui forent, & quam orationem numquam potui habere: (*a*) ponam tamen responsum. Quibus rebus peractis, datum fuit illi hujusmodi responsum.

(*a*) Extat apud Labbeum conc. tom. 14. pag. 1101. cum ducis Sabaudiæ litteris & mandato.

Responsum ad oratorem ducis Sabaudiæ.

Reverendissime domine & illustris orator, multa sunt, &c. *ut apud Labb. pag.* 1205.

Peractis his ex more, dimissa est congregatio.

Prorogatio septima sessionis.

Die Mercurii tertia Februarii habetur congregatio generalis, in qua peractis solitis ceremoniis, illustrissimus primus præsidens habuit verba ad reverendissimos patres in hanc formam.

Pervenimus ad diem sessionis, sed non pervenimus ad concordiam, quæ sessionem antecedere debebat. Nam cum magnus ille peccatorum nostrorum cumulus sublatus non esset, qui inter misericordiarum patrem & nos intercedit, illius ad nos misericordia descendere non potuit, qua contentio, quæ effusa est super principes ecclesiæ, discuteretur. quare coacti fuimus cogitare de prorogando sessione, idque faciendum erat, vel ad breve tempus vel ad longum. Si ad breve, considerabimus nos incurrere posse in voculas & reprehensionem hominum iniqua loquentium, quasi nihil aliud agere sciremus, quam differre sessiones. Si ad longum, timebamus ne dominationibus vestris grave videretur, cum tamdiu cessando, hic detineantur. Elegimus itaque tempus, quod nobis visum est non supervacaneum, sed esse medium inter multum & parum, breve & longum, in quo omnia quæ modo subjiciam tractarentur. Illud vero fuit ab hac die ad quintam feriam post octavam resurrectionis Domini, quæ erit XXII. mensis Aprilis. interea cuperemus, ut tractarentur hæc: primum ut colligerentur abusus, qui irrepserunt in sacramento ordinis, & a patribus mitterentur ad secretarium, ut proponi possint. Deinde ut theologi disputarent de iis articulis, qui pertinent ad sacramentum matrimonii, ut nobis præstaretur quod promulgatum fuit in superiori sessione, ut scilicet de sacramento ordinis & matrimonii simul decerneretur. quod si Dei benignitas nos interea ex alto ita respiceret, ut omnia quæ dixi acta & transacta essent, patresque inter se convenissent, tempus quod sumtum esset contrahere possemus, & sessionem maturius habere. hoc temporis spatium nimis luxum alicui videri non potest. quis sciat quot dies ponant theologi in disputationibus suis, & quot a patribus in dicendis sententiis? Deliberent igitur dominationes vestræ, ut si tempus prolabitur, dari possint die crastina articuli theologis, qui die lunæ dicere incipiant. Servabitur vero hic ordo, mane dicant theologi, & a prandio patres proponent abusus de sacramento ordinis. Ita fiet, ut ne punctum quidem temporis frustra conteratur.

Deinde statim a secretario interrogati sunt patres, an eis placeret, quod propositum fuisset ab illustrissimo præsidente. cumque matura deliberatione inter se statuissent, responderunt omnes, exceptis quinquaginta, *Placet*: atque ita conclusum fuit, ut sessio haberetur proposita die XXII. Aprilis & dimissi sunt patres.

Proponuntur articuli de sacramento matrimonii per theologos examinandi.

Die Jovis IV. Februarii propositi sunt articuli de sacramento matrimonii, examinandi per theologos minores sub infra scripta forma.

Prima classis. Articulus primus.

I. Matrimonium non esse sacramentum, &c. *editi apud Raynaldum.*

Incipit examinatio articulorum de sacramento matrimonii.

Die Martis IX. Februarii hora V. habetur congregatio theologorum, qui cœperunt proferre sententias suas super articulos de sacramento matrimonii: primusque omnium, ex more, fuit Alphonsus Salmeronus Hispanus, Societatis JESU, theologus summi pontificis, qui dixit in hanc sententiam.

Votum Alphonsi Salmeroni super primis duobus articulis de sacramento matrimonii.

Præmisit, aliud esse ceremoniam sensibilem, &c. *editum apud Raynaldum.*

Die Mercurii X. Februarii post Salmeronum prosequuti sunt theologi & sæculares & regulares super eadem materia de sacramento matrimonii secundum eorum classes, & adhuc prosequentur.

Oratores regis Franciæ exhibent litteras sanctæ synodo eorum regis nomine.

Die Jovis XI. Februarii habita est congregatio generalis, in qua primum illustres oratores Christianissimi regis exhibuerunt sanctæ synodo litteras regias lingua Gallica conscriptas, atque easdem in latinum versas, quæ lectæ fuerunt alta voce a D. secretario, quæ sunt ejusmodi tenoris.

CAROLUS Dei gratia Francorum rex, sanctissimis, &c. *edita apud Labbeum pag.* 1206.

Quibus litteris lectis, statim surgens e loco suo D. Raynaldus Ferrerius, unus oratorum regis, in hanc formam habuit orationem suam.

Oratio D. Raynaldi Ferrerii oratoris regis Franciæ ad patres.

Quoniam ex litteris regis Christianissimi, &c. *edita apud Labbeum pag.* 1208.

Responsum sanctæ synodi ad oratorem regis Franciæ.

Quantam lætitiam sacrosancta synodus ceperit, &c. *editum apud Labbeum pag.* 1210.

Litteris Christianissimi regis lectis & oratione habita a D. Ferrerio, ut supra, datoque eisdem oratoribus responso a sancta synodo, D. secretarius statim perlegit patribus quædam petita dictorum DD. oratorum illustrissimis DD. legatis exhibita, ut patribus examinanda proponerent. Quibus

lectis, omnibus obtulit eorum exemplum, si qui velint.

Petita oratorum regis Gallorum.

Constitutum erat nobis oratoribus jampridem ex officii nostri ratione & Christianissimi regis nostri mandato, ad sanctam synodum ea referre quæ hoc scripto continentur. Sed cum Cæsarea majestas per reverendissimos & clarissimos viros oratores suos eadem fere nobis proponenda curasset, nostraque omnis petitio cum eorum postulatis mirifice conveniret, sustinuimus aliquantulum, exspectantes dum aliquid a vobis de iis rebus decerneretur. Quid enim multis postulatis minime inter se pugnantibus, vix etiam diversis, molestos vobis esse necesse fuit, præsertim cum ea quæ adjicienda fortasse videbuntur, vel tacite inessent, vel necessariam ex superioribus consequutionem habuerint? Itaque restitimus atque distulimus certo judicio; nunc autem & principis nostri litteris victi, & quia Cæsareum illud negotium longius protrahebatur quam spes fuerat, differendum amplius minime rati, quanta potuimus simplicitate & brevitate verborum, quæ nobis ad constituendam rempublicam Christianam necessaria videntur & opportuna, scripto complexi sumus. Hoc autem volumus vos existimare, nihil nobis a ceterorum Christianorum salute præcipuum esse, nihilque singulare; CAROLUM vero regem nostrum cupere quidem uti petitionum suarum omnium ratio habeatur; sic tamen a Christiana disciplina edoctum & institutum esse, ut vobis omnia tribuat, rerumque omnium istarum notione cognitionem & judicium ad vos omnino sciat pertinere.

Petitio prima. Caput primum.

I. Cum sacerdotes in primis castos esse oporteat, ex sacerdotum autem incontinentia, in Dei ecclesia magnæ nascantur offensiones, provideat sancta synodus, ut non alii in posterum ordinentur sacerdotes, quam qui seniores sint, & a populo bonum habeant testimonium, ut ex anteacta vita quales postea futuri sunt, non levis sit conjectura, & sacerdotum libidines, & flagitia acerrimis canonum pœnis coërceantur.

II. Cavendum est, ne eodem die aut tempore omnes sacri ordines conferantur, cum oporteat secundum antiquos canones promovendum ad majores ordines prius in minoribus digne & aliquo tempore versatum.

III. Nullus presbyter ordinetur, cui non continuo secundum concilium Calchedonense, una detur cum ordine beneficium, aut ministerium aliquod ecclesiasticum. Sic enim fiebant ordinationes a priscis illis patribus, qui titulos presbyterales multo postea tempore inventos non agnoverunt.

IV. Diaconis & aliis sacris ordinibus restituatur debita & antiqua functio, ne amplius nuda & in ceremoniis tantum posita nomina dicantur.

V. Presbyteri sacrisque initiati, & cujusvis ecclesiæ ministerio addicti, in ea vocatione, in qua a Domino vocati sunt, permaneant, neque in alio munere officii, quàm quod Dei ministrum deceat, versentur.

VI. Nullus eligatur episcopus, qui non ætatis sit legitimæ, iisque moribus & doctrina præditus, ut & populum docere, & ei vitæ exemplar esse possit, & qui non sit satis omnibus iis instructus, quæ sufficiant ad episcopi munus rite per se obeundum.

VII. Is quoque creetur plebanus, qui & probatæ sit vitæ, & qui populum in lege Dei possit instruere, sacrificium rite celebrare, & sacramenta, ut par est, administrare, & illorum usum & effectum illos, quibus ea administrat, recte docere.

VIII. Ad abbatiam autem & prioratum conventualem nemo promoveatur, nisi prius in aliquo celebri gymnasio sacras litteras publice professus & magisterium, aut alium gradum adeptus fuerit.

IX. Episcopus per se aut per eos quos ad prædicationis munus assumet, qui tot erunt, quot pro diœcesis magnitudine videbit opus esse, in civitate, ac quacumque forte diœcesis, censebit expedire, omnibus dominicis & festis diebus; tempore autem quadragesimæ, jejuniorumque & adventus Domini quotidie verbum Dei annunciet, & quotiescumque id oportune fieri posse judicaverit.

X. Idem quoque faciet plebanus, si non desint apud eos concionatores.

XI. Abbas vero & prior conventualis interpretabitur libros veteris & novi testamenti, xenodochia instituet, & ita monasteriis antiquæ scholæ & hospitalitates restituentur.

XII. Qui hodie sunt episcopi, plebani, abbates, aut alii ecclesiastici, si suum officium præstare non possint, accipiant coadjutores, per quos illud præstent, aut omnino beneficia dimittant.

XIII. De catechesi & summa doctrinæ catholicæ conscribenda, deque post illis etiam agendis, ea decernantur, quæ Cæsareæ majestati visum est ad hoc sanctum referre concilium.

XIV. Unum beneficium uni tantum conferatur, sublata quod attinet ad pluraliter* compatibilium & incompatibilium personarum differentia; quæ distinctio, ut est nova, & antiquis decretis incognita, ita ecclesiæ catholicæ magnam calamitatem attulit. Dentur autem regularia regularibus, sæcularia vero sæcularibus.

* *f.* pluralitatem.

XV. Qui vero nunc duo plurave possident, aut illud tantum retineant, quod intra breve tempus elegerint, aut in pœnas antiquorum & veterum canonum incidant.

XVI. Ut ab ordine sacerdotali sordes om-

nes & omnes avaritiæ labes procul expellantur, nec ullo prætextu pro divinis rebus quidquam exigatur, curet episcopus ut per unionem beneficiorum aut decimarum assignationem; & si non hoc fieri potest commode, per parochianorum symbola & collectas, ut plebani & cum eo duo aut plures clerici habeant unde vitam congrue traducant, & hospitalitatem præbeant.

XVII. In missis parochialibus evangelium aperte & dilucide, & pro populi captu, copiose in suggesto exponatur, quo in loco quæ præeunt & a plebano fiunt preces, lingua fiant vernacula. Peracto autem sacrificio latine, & mysticis precibus, lingua etiam vernacula publicæ ad Deum fiant orationes. Eo autem tempore, aut aliis statutis horis, cantari poterunt pia & spiritualia cantica, ut psalmi Davidici, prius ab episcopo diligenter examinati & approbati, si id e re suæ ecclesiæ esse censebit episcopus.

XVIII. Antiquum illud Leonis & Gelasii decretum de communione sub utraque specie renovetur.

XIX. Ac ut omnes, præcipue litterarum imperiti, usum & efficaciam sacramentorum intelligant, præcedat semper ex lingua vernacula brevis & dilucida expeditio, quæ sacramenti, quod administratur, rationem contineat.

XX. Beneficia secundum veteres canones non conferantur amplius per vicarios, sed per ipsos ordinarios, quorum est in hoc maxime electa industria, & illis intra sex menses non conferentibus, aut si indignis contulerint, potestas conferendi devolvatur ad proximum superiorem, & gradatim ad papam secundum concilium Lateranense, & aliter collatio a quocumque facta nulla sit.

XXI. Mandata de providendo, expectativæ, regressus, fiduciariæ resignationis, commendæ revocentur, & omnino arceantur ab ecclesia, velut decretis contraria.

XXII. Resignationes in favorem rejiciantur omnino a curia Romana. Est enim sacris canonibus constitutum, ne quisquam sibi sui officii quærat aut eligat successorem.

XXIII. Prioratus sæculares, aut, ut dicitur, simplices, quibus contra institutionem cura animarum ademta est, & translata in vicarium perpetuum, eique tantum parva quædam decimarum aut aliorum proventuum portio assignatur, cum primum vacaverint, curam animarum recipiant, & in antiquum statum restituantur.

XXIV. Cumque plura sint beneficia, in quibus contra benificiorum omnium institutionem invaluit depravata consuetudo, ut qui ea possident, nullo teneantur mandato concionandi, sacramenta administrandi, aut alio oneri ecclesiastico; episcopus consilio capituli his beneficiis curam aliquam spiritualem imponat, aut si utilius videatur, ea beneficia vicinioribus parochialibus ecclesiis uniat. Beneficium enim sine officio esse neque debet, neque potest.

XXV. Pensiones super beneficiis non constituantur, & quæ sunt constitutæ tollantur, quo redditus ecclesiastici in alimenta pastorum aliosque usus pios transferantur.

XXVI. Restituantur episcopis intra omnem diœcesim ecclesiasticæ jurisdictiones, & tollantur omnes exemtiones, exceptis capitibus ordinum, iisque quæ ipsis subsunt monasteriis, & qui capitula faciunt generalia, & his monasteriis, quibus multis jam retro sæculis, evidentibus scriptorum monumentis constat datam esse exemtionem, quæ tamen ne a correctione omnino se eximant, aliqua ratione provideatur.

XXVII. Cum episcopus jurisdictione uti non debeat, secundum antiqua decreta, nisi consulto capitulo, quemadmodum nec alia suæ diœcesis gravia negotia tractare, danda est diligens opera, ut canonici cathedralium ecclesiarum sint assidui in ecclesia cathedrali, bonis moribus, & scientia præditi, quique saltem xxv. annum attingant. Nam ante illam ætatem, cum non possint per leges humanas rebus suis prospicere, quomodo episcopo consulere poterunt?

XXVIII. Restituantur antiqui, aut novi constituantur consanguinitatis, affinitatis vel cognationis spiritualis gradus, intra quos non liceat obtentu cujusvis dispensationis matrimonium contrahere, exceptis solis regibus aut principibus propter publicum bonum.

XXIX. Cum nostris temporibus exorti sunt iconomachi, qui imagines evertendas esse censent, & maximæ perturbationes in locis ex eo sint excitatæ, provideat sancta synodus, ut doceatur populus quid de cultu imaginum sit sentiendum; ut si quæ in iis colendis irrepserunt superstitiones & abusus, tollantur. Quod ipsum quoque provideat de indulgentiis, peregrinationibus, reliquiis sanctorum, & iis sodalitatibus quas vocant fraternitates.

XXX. Quoniam sæpe ob unius enorme delictum affligitur universus populus, quem de peccatis proximi sollicitum & anxium esse oportet, restituatur ecclesiæ catholicæ non solum antiqua illa propter graves & publicas offensas publica pœnitentia, sed etiam ad iram Dei placandam jejunia & luctus publici.

XXXI. Cum excommunicatio sit ecclesiæ supremus gladius, non est passim pro quovis delicto aut contumacia decernenda; sed pro gravissimo tantum peccato, cumque in eo post unam & alteram, & nonnumquam tertiam admonitionem reus perseverat.

XXXII. De beneficiis forenses controversiæ, quæ universum ecclesiasticum ordinem contaminarunt, non solum breviores erunt, sublata petitorii & possessorii in causis bene-

ficialibus nuper inventa distinctione; sed omnino cessabunt, si sublatis etiam concilii Basileensis universitatum nominationibus, præcipiatur episcopis, ut beneficia secundum Gregorii auctoritatem non ambientibus, sed de ecclesia benemeritis conferant. Merita autem in universum judicabuntur, si post magisterium aut alium gradum in scholis adeptum, is cui confertur beneficium, auctore episcopo & probante populo, publice fuerit concionatus aliquo tempore. Cumque ordinarius semel beneficium contulerit, aut patronus præsentaverit, non aliter liceat superiori conferre, quam si prius præsentatum, aut ei cui collatum est beneficium, eo beneficio judices indignum judicaverint.

XXXIII. Quod si aliquando de conferendi aut præsentandi potestate lis oriatur, primum ab episcopo diœcesano, consulto capitulo, œconomus beneficio vacanti præficiatur, qui fructus omnes percipiat, & munera omnia ecclesiæ subeat, deinde litigantes consentiant in aliquos viros doctos & ecclesiasticos: & si non elegerint, ab episcopo dabuntur, qui saltem intra sex menses litem omnem dirimant, a quibus appellari non liceat. Aut si existimet synodus esse appellandum, deferendi. mandetur interea executioni sententia; neque teneatur œconomus, aut qui sententiam prior obtinuit, restituere fructus pendente lite perceptos, qui tantum ministri & pauperum alimentis cedere debeant. Ita fiet ut aut nulla umquam lis de beneficio, aut si quæ fuerit, brevi transigatur.

XXXIV. Decernat sancta synodus, ut non solum synodi episcopales quotannis semel ut minimum, sed etiam tertio quoque anno provinciales congregentur; in quibus de his quæ ad statum ecclesiasticum pertinent diligenter tractetur: de ministrorum delictis mature cognoscatur, & in eos qui deliquerint severe animadvertatur: & ut concilia generalia, nisi aliquod obsistat impedimentum, decimo quoque anno celebrentur.

Ut primum lecta fuerunt petita superius dicta a D. secretario, patres diverse omnia interpretati sunt, varie de illis sentientes; neque tunc ab eorum aliquo quidquam responsum fuit, sed statim illustrissimus D primus præsidens patribus proposuit eligendos esse aliquot patres pro colligendis abusibus circa sacramentum ordinis, ut exsequamur, inquit, quod nuper a nobis propositum fuit; interimque dum redibit illustrissimus D. cardinalis a Lotharingia, poterunt præparari, (profecturus enim erat *Spruch* propediem ad imperatorem) ut postmodum sanctæ synodo proponantur. Hoc erit principium reformationis, quam DD. oratores regis Christianissimi maxime expetere dixerunt. Poteruntque theologi hoc tempore prosequi examinationem suam; dicentque mane & a prandio, ut eo citius examinatio ipsa expe-

A diatur. Hoc enim modo, etsi nunc simus in diebus carnisprivii, non tamen secundum carnem ambulabimus: eligant igitur dominationes vestræ eos qui sibi videbuntur.

Reverendissimi patres omnes, exceptis duobus, unanimes dictam deputationem remiserunt ad illustrissimos DD. legatos, & sic statim dimissa est congregatio.

Die Veneris XII. Februarii post congregationem theologorum super examinatione sacramenti matrimonii, ut supra, deputati sunt patres ad colligendos abusus sacramenti ordinis, suntque infrascripti.

B *Patres deputati ad colligendos abusus circa sacramentum ordinis.*

Reverendissimi D. episcopus Præmisliensis, orator regis Poloniæ.
D. patriarcha Venetiarum.
D. archiepiscopus Antibarensis.
D. archiepiscopus Senensis.
D. episcopus Virdunensis.
D. episcopus Leriensis.
D. episcopus Maceratensis.
D. episcopus Auriensis.
D. episcopus Neocastrensis.
D. episcopus Parmensis.

Dimittiturque congregatio hora XXIV.

C *Discessus Tridento illustrissimi de Lotharingia.*

Die XII. dicti mensis, illustrissimus D. cardinalis a Lotharingia, discessit e civitate Tridentina Oenopontem versus, visitandi causa Ferdinandum Cæsarem, & die XXVII. ejusdem reversus est in civitatem hanc.

Incipit examinari secunda classis.

Die Mercurii XVII. hora XV. habetur congregatio theologorum super examinatione articulorum secundæ classis de sacramento matrimonii, super quibus dixit sententiam suam Petrus Sottus, Hispanus, ordinis Prædicatorum. Ad tertium articulum, scilicet
D licere dimissa uxore per fornicationem, aliam ducere vivente priore uxore, respondendo hæreticum esse, licet quæstio hæc dubia aliquantulum in ecclesia fuerit. Unde Augustinus cap. 19. de fide & operibus dicit: in ea aliquem posse venialiter falli; & Origenes super 19. Matth. refert plures episcopos permisisse adulteris conjugium; nunc autem hæc quæstio in ecclesia explicata est, ut nullo modo liceat adulteri uxorem ducere; quod auctoritatibus sacræ scripturæ comprobatum est. Paulus enim Rom. 7. ait: *Mulier vivente*
E *viro alligata est, eo mortuo, soluta est.* Vivente igitur viro non licet alium ducere, & 1. Cor. 7. *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit. Si autem dormierit vir ejus, liberata est, nubatque cui vult.* Non igitur umquam licet, vivente altero conjugum alii nubere. Quæ verba clara esse Augustinus ad Polletium docet. Idem probatur Marc. 10 *Quicumque dimiserit uxorem, & aliam duxerit, mœchatur*, ℣. 3. Quod & Luc. 16. cap. confirmat. *Quicumque dimiserit uxorem, & aliam duxerit,*

mœchatur; *& qui dimissam duxerit, mœchatur.* Neque intelligendam exceptionem, *nisi causa fornicationis*, cum Matthæus 19. cap. juxta Marcum & Lucam intelligendus sit. Probatur idem a Paulo eodem cap. 7. 1. Cor. cum inquit: *Non ego præcipio, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si dimiserit, manere innuptam.* Quod Paulus intelligit etiam, quod si causa fornicationis discesserit. Nam cum Paulus dicat, quod si discesserit, proponit cum causa discessisse, scilicet ob fornicationem, cum alias id non liceat uxori ad libitum sine causa discedere. Quod & Paulus dixerat: *Nolite fraudare ad invicem*, & *Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir.* Præsupponit igitur mulierem cum causa discedere, quod non licet, nisi ob fornicationem. Ergo cum dicit, quod si discesserit, intelligit ob fornicationem: quare ob fornicationem non licet dimissa uxore aliam ducere, priore vivente. Et cum in Matth. 19. Christus dixerit, *excepta causa fornicationis*, loquebatur Pharisæis, qui usi erant in libello repudii. Non sic autem locutus est cum apostolis, ut referunt Marcus & Lucas. Præterea cum matrimonium sit sacramentum, & vinculum supernaturale, non ex natura, neque ex libero arbitrio pendens, sed indissolubile, nulla ex causa dissolvi potest. Quos enim Deus conjunxit, homo non separet. Sacramenta enim obsignationes quædam sunt, Dei gratia, ut sigillo regis obsignata, quod nulli hominum dissolvere licet. Augustinus enim lib. 10. cap. 10. contra Faustum declarat qua ratione baptismus non reiteratur. Matrimonium igitur sigillo Dei obsignatum, nulla hominum auctoritate, nullaque causa dissolvi potest, ut refert Aug. lib. 1. cap. 10. de nuptiis & concupisc. cum ait: Hujus sacramenti res est, ut conjuges inseparabiliter vivant. Et lib. 2. cap. 5. de adulterinis conjug. cum dicit, Excommunicatum etiam perseverantem in ea excommunicatione non amittere baptismum, sic & nec conjuges per fornicationem amittere vinculum matrimonii. Et Hieronymus in 19. Matth. & in epitaphio Fabiolæ, & B. Thomas super his verbis: *Excepta causa fornicationis*, dicit verba referenda ad primam clausulam, ut excipiat a priori sententia, non a secunda, ut scilicet liceat dimittere uxorem ob fornicationem, sed non aliam ducere. Idem dicit concilium Milevitanum cap. 16. quod ab Innocentio III. epist. xxxvii. confirmatur, & Innoc. I. epist. 3. & Alexand. III. & Innoc. III. de divort. in pluribus capitibus, & ita tota ecclesia post Augustinum tenet & sentit. Respondit que ad id quod Cajetanus contra hanc veritatem dicit, negans decreta pontificum, quod nullo modo facere debuisset. Nam Romanorum pontificum definitiones rejici non possunt, cum præsertim accedit universalis ecclesiæ consensus, ut in casu

A nostro, quod dicitur poligamia, etiam hæreticorum est, contra consensum ecclesiæ, decreta pontificum & verba Christi: *Erunt duo in carne una*, non plures.

Quibus completis, dimittitur congregatio hora XVIII.

Sacra in die Cinerum.

Die Mercurii XXIV. Februarii, prima quadragesimæ, celebravit missam solemnem reverendissimus episcopus Minorbiensis, benedixitque atque distribuit cineres illustrissimus dominus cardinalis SERIPANDUS, ægrotante illustrissimo domino cardinale Mantuano, in

B quo die fuit festivitas S. Matthiæ apostoli.

Per totum mensem Februarii theologi minores in congregationibus prosecuti sunt eorum disputationes & sententias super eisdem articulis de sacramento matrimonii.

Mors illustrissimi cardinalis Mantuani, primi præsidis in concilio Tridentino.

Die Martis secunda Martii 1563. circa horam noctis IV. illustrissimus & reverendissimus dominus cardinalis Mantuanus primus præses pro sede apostolica in concilio Tridentino, diem suum clausit extremum, non sine mœrore universi concilii, tum oratorum, tum patrum. Nam præter summas opes quas

C possidebat, pollebat religione, pietate & prudentia singulari. Erat etiam summæ auctoritatis vir in concilio ipso. Nam gratissimus erat Cæsari, regibus Galliæ & Hispaniæ, ac principibus totius Italiæ, & in summa spe omnium adipiscendi pontificatum, si vixisset, tot & tantæ erant illius virtutes singularissimæ. Illustrissimus dux Mantuæ, atque etiam illustris Cæsar Gonzaga, ambo ejusdem nepotes, ejus morti interfuere, qui huc venerant proficiscentes ad imperatorem. Dux enim Mantuæ invictissimi Cæsaris gener erat. Qui omnes cum cadavere illustrissimi cardinalis, & ejus familia (cujus memor maximas

D ei facultates legavit) reversi sunt Mantuam, cujus animæ Deus summus & omnipotens pacem dederit sempiternam.

Mors ducis Ghuisiæ in Galliis.

Die VI. mensis Martii venit Tridentum certum nuncium ex litteris ad ducem Ferrariæ ex Gallia huc transmissis ad illustrissimum de Lotharingia, peremtum fuisse ex ictu archebusi illustrissimum Ghuisiæ ducem, fratrem germanum cardinalis de Lotharingia in concilio commorantis, illustrem, strenuum & invictum imperatorem in Galliis pro rege Christianissimo contra Lutheranos Hu-

E gonottos.

Tertia classis super sacramento matrimonii. Votum reverendissimi D. Johannis Pelletier, *Galli.*

Die VII. ejusdem, fuit congregatio theologorum, in qua reverendus D. Johannes *Pelletier*, Gallus, dixit sententiam suam circa articulos tertiæ classis.

An matrimonium non postponendum,

seu anteferendum sit castitati; & Deum dare conjugibus majorem gratiam, quam aliis? Item an licite sacerdotes Occidentales, (a) circa quod dixit, sacerdotes Occidentales ex constitutione ecclesiæ Romanæ, tenentur abstinentiam observare, & declaravit non obstare id quod dictum fuit a doctissimo illo viro in concilio Nicæno, persuadendo nihil stabiliendum esse contra sacerdotes conjugatos; & in hoc proposito dixit, quod quemadmodum in uno corpore sunt multa membra, & unumquodque habet officium suum distinctum & diversum ab officio alterius membri; eodem modo dicendum erat, institutum fuisse a Christo in corpore suo mystico, videlicet quod adsint quædam membra quæ abstinere debeant, & alia prolem generandi causa, & Deo educandam non abstinere. Et ad probandum quod uxores impedimento sint iis qui divino cultui obligati sint, probavit auctoritate divi Pauli dicentis: *Qui uxores habent, studeant ut placeant uxoribus; qui vero sine uxoribus sunt, studeant ut placeant Deo;* & ideo ab ecclesia prohibitum est matrimonium.

Item, officium sacerdotis est semper orare pro populo, necnon sacramenta administrare: illa igitur quæ impediunt orationem, necnon sacramentorum administrationem, concedenda non sunt sacerdotibus. Cum igitur opus conjugale ista hæc impediat, ergo conjugium negandum est sacerdotibus ex auctoritate divi Ambrosii & Hieronymi in libro primo contra Jovinianum, dicentium quod semper orandum est a sacerdotibus, & semper cavendum est a matrimonio. Et quod idem habetur ab Origene super. Paulum, quando dicit, nolite fraudari ad invicem, idem dixit confirmari ab Epiphanio in 2. lib. contra hæreticos, ubi manifeste prohibet ne diaconi & sacerdotes uxores ducant. Præterea eamdem veritatem comprobavit sententia Bedæ dicentis, quod si sacerdotes Levitici generis abstinebant quando sacerdotalia administrabant, tanto magis abstinere debent sacerdotes evangelicæ legis: neque obstare quod aliqui dicant quod sacerdotes Levitici, non obstante quod quibusdam anni temporibus abstinerent ab uxoribus, scilicet quando erant administraturi sacerdotalia, quod propter hoc non erat illis prohibitum, quin possent uxores habere. Ad hanc objectionem respondit, dicendo quod sacerdotes Levitici generis haberent tempora ordinata pro sacerdotalibus exercendis, & ideo non erant pro semper & ad semper obligati: sacerdotes vero evangelicæ legis semper & in omni tempore obstricti sunt & obligati ad sacramenta exhibenda, necnon ad orandum pro populo. Ideo penitus sacerdotibus novi testamenti negandum est conjugium, cum spiritus in voluptate carnis cedat, sicut

[a] Videtur hic aliquid deesse, forte abstineant.

A bene declarat divus Augustinus. In hoc autem proposito declaravit quod conjuges, etiam tempore orationis, tenentur reddere debitum uxoribus, immo si liceat, eadem die assumere sanctissimum Christi corpus: quam propositionem multis rationibus confirmavit, primo auctoritate Pauli dicentis: *Viri potestatem sui corporis non habent, sed mulieres;* ergo pro reddendo debito uxoribus ex justitia tenentur viri.

Præterea a sacramento eucharistiæ solum peccatum excludit; & in hoc dedit exemplum de Zacharia, cui ab angelo pronuntiatum fuit quod haberet filium, &c. & cum ab angelo pronuntiatum esset, & cum sine opere conjugali minime hoc consequi potuisset, patet quod verum est quod dictum est. Hoc idem probavit alia ratione quæ ex verbis divi Pauli colligi potest, videlicet, qui propter fornicationem vitandam rem habet cum uxore, non peccat nisi venialiter: ergo talis accedere potest ad sanctissimum corpus, tamquam ad verum medicum, & sic conclusit, quod actus sacerdotales & actus conjugales possunt simul & semel permanere, sed non expedire, immo ecclesiæ constitutionem obviare. Nam sicut ecclesia illegitimavit matrimonium inter consanguineos, eadem & simili auctoritate potuit facere de sacerdotibus, illegitimando sacerdotes a conjugio. Et in hoc proposito examinavit an ecclesia possit illegitimare clandestina matrimonia, & hæc breviter dixit pro probanda seu confirmanda prima conclusione.

Secunda conclusio quam proposuit, fuit ista, videlicet, sacerdotes Occidentales ratione voti tenentur abstinere ab uxoribus; quam conclusionem probavit, primo quia hujusmodi votum est votum voluntarium, ergo dispensari non potest: & adduxit definitionem quæ habetur a divo Thoma de voto: demonstravitque quod aliquis potest obligare seipsum pro virginitate servanda, auctoritate Matthæi 19. ubi expresse habetur, quod *quidam se castraverunt, &c.* quæ verba in hunc sensum a sanctissimis patribus exposita sunt: & hoc idem haberi a Paulo ad Timoth. epist. 1. cap. 5. necnon Lucæ cap. 2. Declaravit etiam quod castitas non præponitur matrimonio, nisi quoad virginitatem spiritualem, tamquam a Deo benedictam. Declaravit etiam quod unusquisque potest promissionem suam firmare in re quam observare potest. Dixit etiam quod licet operationes super voluntates fundentur, quod semper necessaria est gratia & illuminatio Dei; deditque hoc exemplum, videlicet, Deus est trinus & unus; velle autem probare & ostendere veritatem hanc, necessaria est gratia & illuminatio, quam Deus fidelibus suis concedit & largitur: concludendo, quod certitudo fidei a primo objecto provenit, & hoc dixit dicendum esse de voto, adducendo sententiam

sententiam Pauli ad Hebræos cap. 6. v. 3. Hoc idem probavit ex verbis prophetæ dicentis; *Vovete & reddite Deo vestro, &c.* Examinavit etiam an ex voto dirimatur matrimonium, & dixit quod duplex est votum, videlicet solemne & simplex; & quod votum solemne dirimit matrimonium: declaravitque quid sit votum simplex, & quid solemne ex definitione divi Thomæ. Dixit etiam, quod in sacramentis a Christo institutis, solemnitates non sunt de essentia sacramenti; dixitque quod in voto simplici est tantum promissio; in solemni vero non solum est promissio, sed etiam effectus promissionis.

Tertia conclusio, videlicet: Sacerdotes occidentales ex voto ita tenentur continentiam observare, quod papa non potest dispensare: quam conclusionem multis rationibus probavit. Primo, castitas monachalis non potest dispensari: ergo nec sacerdotalis. Quod autem monachalis castitas dispensari non potest, probavit ex decretis seu canonibus Innocentii III. & divi Thomæ dicentis: Quod semel consecratum est Deo, per nullum potest in alium usum applicari: & non solum hoc verificari in homine, sed etiam in re non animata, sicuti in calice & in altari portatili. Nam sicut monachus vovet coram abbate, ita & sacerdos coram episcopo & coram toto populo. Item, sacerdos non est inferior monacho, ergo non minus indispensabile est votum sacerdotale, quam monachale. Quod autem sacerdos non sit inferior monacho, patet ex fine sacerdotum. Declaravit etiam quod nulla regula obligaret, neque obligare posset, nisi prius approbata fuerit a papa. Declaravit etiam quod tam monachus, quam sacerdos, exhibet corpus suum divino cultui, & quod nos sumus sub ecclesia, tamquam sub tutore, sicut puella est sub patre. Et sicut vinculum matrimonii inseparabile est, ita dicendum esse de hoc spirituali matrimonio. Præterea matrimonium ratum est indissolubile, & tamen ex voto religionis dirimitur. Ergo sacerdotale vinculum indissolubile est. Concludit tamen, quod id quod impedit majus bonum potest a papa dispensari, & dedit exemplum. Nam si esset aliquis princeps, qui vellet ad fidem Christi venire, sed cum hac conditione, quod posset sibi in uxorem ducere illam monialem; respondit quod res divinæ non debent rumpi rebus humanis. Probavit etiam ex verbis divi Pauli ad Rom. 7. & ex verbis divi Basilii, divi Augustini, divi Cypriani. Quod si mulier nupserit alteri viro, vivente primo, quod adultera est. Cum ergo vir monialium sit Christus, nullo pacto, vivente Christo, potest monialis alteri nubere. Examinavit etiam an ecclesia possit dispensare sacerdotes ad ducendum uxores. Dixit de præteritis nullo pacto posse. Numquid autem hoc facere possit in futurum? Dixit quod ubi

A verba Christi expressa, sive per constitutionem apostolorum sunt leges & præcepta, quod non licet ecclesiæ in tali casu condere novas leges. Et propter hoc cum apostolorum institutionibus prohibitum sit sacerdotibus ne uxores ducant, nullo pacto permittendum esse ab ecclesia, ut sacerdotes habeant uxores. Et quod hoc prohibitum sit ab apostolis, allegavit canones apostolorum, in quo manifeste habetur, quod tantum lectores & cantores ducant uxores. Cum igitur traditione apostolorum hoc prohibitum sit, papa non potest dispensare.

B Item, continentia sacerdotalis ita annexa est cum sacerdotibus, quod papa non posset de ipsa illos dispensare. Et pro confirmanda hac veritate, adduxit auctoritatem divi Hieronymi ad Damasum. Declaravit etiam, quod hoc habebatur ex verbis Matthæi 19. *Qui potest capere capiat.* Quæ quidem verba ab Hilario, Basilio, & Hieronymo ad hunc sensum dicta fuisse exponitur & declaratur. Dixit etiam quod ordo sacerdotalis de jure divino, monachalis autem quod non est de jure divino. Cum igitur monachale votum sit insolubile, tanto magis insolubile esse debet sacerdotale. Dixit etiam quod consue-
C tudo quæ jam observata per 1560. annos est, non videbat quomodo dispensari posset. Declaravit etiam, quod duplex est virginitas, scilicet corporis & animi, & quod virtus non tribuitur virginitati corporali, sed spirituali & mentali, & quod hoc declaratur a divo Augustino in libro de virginitate. Declaravit etiam, ut responderet ad argumenta adversariorum, quod hoc præceptum est præceptum communitatis, & tale præceptum non obligat omnes. Et dedit exemplum de præcepto regis: videlicet quod licet ordinaret,
D quod unusquisque debeat arma accipere, quod non propter hoc obligat, nisi illos qui apti & idonei sunt ad arma suscipienda. Respondit etiam ad aliud argumentum, quod adversarii faciunt ex verbis Pauli, videlicet, *quisque suam uxorem habeat.* Dixit ex sententia divi Hieronymi, quod Paulus ibi loquitur tantum de conjugatis, & ideo non dixit, ducat, sed habeat, id est debitum reddat. Respondit etiam ad aliam rationem, quam similiter faciunt adversarii ex verbis illis Pauli, videlicet, *qui non potest continere, nubat*; di-
E cendo verba Pauli non verificari nisi de legitimis personis & liberis; non autem de illis qui voto voverunt, neque obstare quod patiantur stimulum carnis, & quod non est dicendum, non possum, sed non volo.

Cardinalis Seripandus primus nunc præsidens concilii ægrotat.

Die octava ejusdem mensis Martii, post congregationem ejus diei, febri præacuta ægrotavit illustrissimus cardinalis SERIPANDUS, primus præsidens, & adhuc de ea quam maxime laborat.

Rixa maxima inter Italos & Hispanos servitores.

Die Veneris XII. ejusdem, exorta est maxima controversia in civitate inter Italos & famulos Hispanos, qui primi adorti sunt Italos e regione macelli publici, scilicet XII. ex eis contra quatuor ex Italis: qua in re cum coacti essent Itali auxilium petere, convenere plurimi adversus Hispanos: ubi manus admovere unus contra alium, & plures contra plures, resque ipsa in tantum processit, quod universa civitas ad arma commota est, resque per se plus timoris incussit omnibus quam damni, etiam quod ex utraque parte plurimi plurima vulnera acceperint. tandem res per primates civitatis sedata est, cum publico edicto die XIII. ejusdem, ut unusquisque arma deponat, sub pœnis gravissimis, atque hodie quæ dies est XIV. Martii, præsidia, de consensu & verbo illustrissimorum legatorum, posita sunt in variis locis civitatis, ut tuta reddantur omnia. Quibus rebus effectum est, ut lente nunc procedatur in congregationibus, atque etiam propter morbum illustrissimi SERIPANDI, qui in dies augetur. Quibus omnibus auxilium præstet Spiritus-sanctus, in quo confidimus quotquot in hoc sacro concilio congregamur, tam patres quam servi.

Mors cardinalis Seripandi legati & primi præsidentis concilii.

Die Martis XVII. ejusdem mensis Martii, mortuus est illustrissimus cardinalis Seripandus, patria Neapolitanus, & ordinis S. Augustini, cujus fratrum quondam fuerat generalis, nominatus archiepiscopus Salernitanus a Carolo V. imperatore augusto, deinde ascitus in numero cardinalium a Pio IV. pontifice maximo, & nunc primus præsidens concilii Tridentini, ætatis annorum LXX. vir senex, religiosus, magnæ doctrinæ, prudens, integer vitæ, optimis moribus, ab omnibus amatus, & de concilio bene meritus, pius in pauperes, & suam familiam, ut patet ex suo testamento, per quod legavit illi maximam partem facultatum quas possidebat. Idemque legavit ut corpori suo simplex sepultura daretur in hac civitate in ecclesia S. Marci ordinis S. Augustini, condendo eum humi, superjecta super eum tantummodo terra, & lateribus superadditis, cujus anima requiescat in pace.

Die XVIII. ejusdem, sepultus est in dicta ecclesia S. Marci, conditus humi, in medio choro, solemni pompa funebri, quampluribus ex patribus eum comitantibus, neque sine magno luctu.

Miraculo datum est in hoc sacrosancto concilio, & ab omnibus animadversum, quod tam paucis admodum diebus duo illustrissimi cardinales & præsidentes concilii, unus post alterum mortuus est.

Ducissa Mantuæ proficiscitur Spruch.

Eadem die illustrissima ducissa Mantuæ proficiscitur ad Ferdinandum Cæsarem patrem suum *Spruch*, transiit prope muros, extra tamen civitatem, magna comitante equitum caterva.

Quarta Classis.

Votum fratris Francisci, Galli theologi.

Die XIX. Martii, fuit congregatio generalis theologorum, ut supra, & super articulis quartæ classis, in qua non quidem primus, sed post multos proferens sententiam suam, frater Franciscus, Gallus theologus.

Primo oravit Deum verbis David: *Bonitatem tuam doce me, Domine.* Deinde dixit quod cum jam a præceptis Mosaïcis ac etiam veteri lege liberati simus, quod non tenemur observare præcepta quæ Levit. 18. prohibita sunt, quia per legem evangelicam ab omnibus præceptis ceremonialibus & judicialibus sumus liberati; & dedit exemplum Pauli ad Galat. 2. reprehendentis Petrum ex eo, quia cogebat gentes judaïsare: & quod tanto minus credere d[illegible]mus teneri ad observandum præcepta Mosaïca; & sic posuit suam primam conclusionem quæ talis fuit: Quod illi gradus Levit. 18. non obligant Christianos, declarando quod non propter hoc dicendum est, quod tales gradus non sint servandi, sed quod nos non tenemur, neque debemus ipsos servare, tamquam a lege Mosaïca prohibitos; & probavit conclusionem hanc multis rationibus, & primo: Omnia legis Mosaïcæ mandata, quæ a lege naturæ non dependent, evacuata sunt; sed gradus illi Levit. 18. positi sunt mandata legis Moïsis, & non dependent a lege naturæ; ergo gradus tales jam evacuati sunt: neque obstare id quod ex verbis Christi adversarii dicunt, videlicet: *Non veni solvere legem, sed adimplere*, neque multæ aliæ auctoritates quas ad hunc sensum adducunt adversarii, scilicet quod præcepta antiquæ legis non sint evacuata, dicendo quod præcepta dupliciter dicuntur; uno modo quoad signatum, alio vero modo quoad signum: & quod uno modo talia præcepta sunt perpetua, & alio modo non sunt perpetua, sed evacuata: & hac distinctione evacuantur argumenta adversariorum. Quantum vero ad verba Christi, videlicet, *Non veni solvere legem, sed adimplere*, quod ita intelligenda erant, sicut exponit Augustinus, scilicet, in meliorem formam reducere: & quod lex evacuata est secundum carnem, & quod manet secundum spiritum, sicut declarat Paulus ad Galatas & ad Hebræos; & sic probata est major propositio. Pro probatione autem minoris, videlicet quod præcepta prohibita Levit. 18. non dependent a lege naturæ, hoc modo probavit: quia lex naturæ tantum unum gradum prohibet, scilicet illam lineam rectam inter matrem & filios, & inter patrem & filios. Præ-

terea lex naturæ non prohibebat in scriptis; ergo præcepta illa Levit. 18. non dependent a lege naturæ. Neque obstare id quod dicunt adversarii, quod per illa verba: *Et ego Dominus, &c.* expresse habeatur, quod talia præcepta prohibita sunt de jure divino & secundum legem naturæ; quoniam Levit. 19. explicantur, & prohibentur quædam præcepta ceremonialia; & tamen in fine illius capitis posita sunt eadem verba, *Ego Dominus, &c.* Quæ præcepta ceremonialia certum est quod non sunt secundum naturam; sed propter hanc rationem Deus inter præcepta ceremonialia & judicialia posuit & miscuit quædam præcepta secundum naturam, quia a Judæis fere oblita erant talia præcepta. Ut igitur Deus reduceret ipsos Judæos ad præcepta secundum naturam, admiscuit ea cum ceremonialibus & judicialibus. Item, hoc fecit Deus, ne Judæi crederent, accipiendo præcepta ceremonialia & judicialia, se esse liberos a præceptis legis naturæ. Adduxit etiam aliud argumentum, quo probavit quod gradus illi seu præcepta illa Levit. 18. non erant observanda, videlicet, si oporteret observare præcepta illa, ergo pari ratione observare deberemus singula alia præcepta legis Mosaïcæ; & ratio est, quia qui unum accipit, necesse est ut alia accipiat, sectante hoc divo Paulo ad Galatas 5. Sed cum alia præcepta legis Mosaïcæ observanda non sint, ergo neque illa quæ Levit. 18. habentur, observanda sunt: & quod non obstat id quod dicunt adversarii, videlicet quod licet alia præcepta non sint observanda, quod illa quæ Levit. 18. habentur, observare debemus, cum alia præcepta habeant quamdam honestatem erga religionem Christianam. Respondit quod alia præcepta moralia habent aliquam honestatem erga Christianam religionem, & dedit exemplum de barba tondenda, quæ fidei constantiam significat; & idem dixit de multis aliis. Probavit etiam quod hoc præceptum est morale & figurale videri, prohibere conjugium inter consanguineos; & quod sit figurale patet, quia figura fuit conjunctionis Christi cum ecclesia, id est cum gentibus alienigenis: & ideo cum fuerit præceptum figurale, evacuatum est; & pro confirmatione hujus veritatis adduxit canonem 31. quæst. 1. *Cum igitur.* Dixit etiam quod quidam dixerunt, præceptum hoc observandum esse propter sui antiquitatem. Respondit quod hæc non erat bona ratio, cum idem possit dici de omnibus aliis antiquis ritibus. Declaravit etiam quod secundum evangelium duo tantum gradus sunt prohibiti, teste Johanne contra Herodem, & divo Paulo ad Corinth. & conclusit quod prohibitio talium graduum pertinebat ad ecclesiam, inspirante & docente ipsam Spiritu-sancto. Declaravit etiam quod tales gradus prohibiti sunt propter honestatem

A matrimonii, ad hoc ut utantur matrimonio cum timore Domini ad educandam prolem, dando exemplum de Tobia, ad quem dixit angelus, quod dæmonium habet potestatem super eos qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se & sua mente excludant, & suæ libidini vacent. Et quia inter consanguineos propter carnale desiderium & libidinem contrahuntur matrimonia: ideo prohibita sunt inter ipsos, sicut declarat Augustinus lib. XV. de civitate Dei cap. XVI. Neque valere id quod quidam dicunt, videlicet quod cum matrimonium contrahatur propter amicitiam faciendam, quod non erat negandum inter consanguineos, dixit quod diversa est amicitia conjugum ab amicitia consanguineorum, & ideo non valebat consequentia. Propterea cum conjugia sint ad dilatandam amicitiam, ideo non erant necessaria inter affines; & quod matrimonium inter alienigenas & non consanguineos contrahendum sit, & hoc haberi possit: quod conjunctionem Christi significat cum ecclesia. Primo enim Christus conjunctus est cum affinibus & consanguineis. Postea illis repudiatis, ecclesiam ex alienigenis sanctificavit, eique se conjunxit, & hoc confirmavit conciliorum decretis & pontificum canonibus. Declaravit etiam quod Fabianus papa prohibuit usque ad tertium gradum; Calixtus autem & Julius in canone de affinitate, & multis aliis canonibus prohibuerunt usque ad septimum gradum: & quod in concilio magno Romano redacti sunt usque ad quartum gradum. Et in hoc proposito dixit quod adversarii propter hoc reprehenderunt ecclesiam nostram, cum modo destruat, & modo constituat. Et in hac discussione demonstravit inconstantiam magnam hæreticorum, idem affirmantium & negantium, declarando quod ecclesia non est varia: immo si hoc esset, etiam Deus esset mutabilis, & similiter apostoli, qui multa fecerunt, quæ postea revocaverunt; sed quod temporum diversitas varios requirit modos; & quod Calixtus de hac re plenam dedit rationem.

Respondit etiam ad argumenta adversariorum, qui ut probent quod præcepta illa sint de jure divino, ita dicunt: Non est credendum quod Deus non statuerit & ordinaverit hujusmodi gradus, sed cum nulla habeatur divina lex, nisi illa quæ habetur Levit. 18. ideo non est negandum quod non sit de jure divino. Dixit quod divina præcepta dicuntur multis modis, uno modo tamquam ordinata immediate a Deo; alio modo non simpliciter & immediate, sed mediate, videlicet a papa vel ab ecclesia, tamquam a Deo approbante & consulente. Et hoc modo non deerant talia præcepta, & in hoc proposito declaravit, quod institutio papæ, & ejus potestas erat a Deo immediate, & similiter dixit de secundis ecclesiasticis potestatibus, vi-

delicet de episcopis; & quod aliæ potestates sæculares non erant immediate a Deo, sed mediate. Declaravit etiam qua ratione magis obligat unus gradus quam alius; & dixit quod secundum quod gradus magis accedit ad legis datorem, vel ad legem naturæ, eo magis obligat. Et quia primus gradus magis accedit, & proximior est legi naturæ, ideo magis obligat. Examinavit etiam an gradus Levit. 18. dispensari possint. Et dixit quod duplex est dispensatio, uno modo quod significat idem quod jus relaxari; alio modo, ut significat id videlicet jus interpretari sive declarari; & quod hoc secundo modo propter necessitatem papa potest dispensare. Declaravit etiam quod duplex est jus divinum, videlicet scriptum & traditum, & quod jus divinum scriptum indispensabile est; sed jus divinum traditum est dispensabile. Et declaravit hoc quia Christus pro honestando matrimonio necesse fuit prohibere gradus Levit. 18. Respondit etiam ad argumentum, quod fit de dispensandis votis monachorum, dicendo quod duplex est bonum, spirituale & civile, & quod bonum voti est bonum spirituale: ita quod aliud bonum publicum est bonum civile. Ergo pro bono civili tollendum non erat bonum spirituale. Declaravit etiam, quod hoc præceptum est magis morale, quam figurale; alia vero magis figuralia. Dixit etiam quod non obstat exemplum Abrahæ prohibentis Jacob, ne duceret in uxores alienigenas, dicens hoc prohibitum fuisse propter timorem idolatriæ; & similiter ad aliud præceptum, videlicet quod non ducerent nisi mulieres de eadem tribu: dixitque quod non est inconveniens dicere, quod in eadem tribu observaretur usque ad quartum gradum. De secundo articulo, videlicet an causæ matrimonii pertineant ad principes sæculares, adduxit eamdem distinctionem, quæ a multis aliis adducta est, videlicet quod duo considerantur in matrimonio, contractus & sacramentum, & in hoc proposito dixit quod non sibi placebat ratio, quæ producta fuit a quibusdam, ad probandum quod matrimonium clandestinum sit sacramentum. Quæ ratio talis est. Ad ecclesiam non pertinent nisi ea quæ habent in se aliquid supernaturale, & quod cum matrimonium clandestinum pertineat ad principes ecclesiasticos, dicendum erat, quod tale matrimonium haberet in se aliquid supernaturale, & sic quod est sacramentum: & ideo dixit quod sibi non placebat ista ratio, ex eo quod concludebat quod tantum sacramentorum causæ pertinebant ad ecclesiam, quæ sunt contra præcepta divina. Et confirmavit hoc cum sententia apostolorum Actorum XIII. Adduxit etiam sententiam Deuteronomii, ubi expresse habetur, quod omnes causæ arduæ & difficiles volvebantur ad summum sacerdotem. Et hoc idem probavit verbis

A Pauli ad Cor. 1. cap. 5. Adduxit etiam verba illa evangelii: *Ecce duo gladii hic*, videlicet unus in ecclesia, & alius pro ecclesia id est quod principes debent adjuvare ecclesiam. Dixit etiam quod possunt ab ecclesia recipi ceremoniæ gentilium & adaptari cultui divino. Declaravit etiam quod impotentia naturalis dirimit matrimonium, non autem impotentia temporalis. Declaravit quoque quod omnis ignorantia dirimit matrimonium, & dedit exemplum de Lia, dicendo quod per actum voluntarium, post primum factum fuit matrimonium, & quod non fuit fornicatio. Declaravit etiam quæ B & qualis ignorantia dirimit matrimonium, & adduxit multa exempla.

Die XX. Martii. Non deero umquam hic apponere quasdam litteras invictissimi Cæsaris Ferdinandi ad summum pontificem, quæ mihi a quodam familiari meo traditæ fuerunt: at prius quomodo earum exemplar ad manus nostras pervenerit recensere necesse est.

Superioribus diebus cum ex *Spruch* rediisset in hanc civitatem reverendissimus episcopus Quinqueecclesiensis, orator in concilio invictissimi imperatoris pro regno Hungariæ, C tulissetque litteras suæ majestatis ad illustrissimum cardinalem de Lotharingia credentiales, in quibus scriptum erat, quod litteræ quas scribebat ad summum pontificem, eidem & legerentur & ostenderentur. Quod ut factum est, postremo datæ fuerunt illustrissimis legatis, ut eas Romam transmitterent ad suam beatitudinem; quæ sunt hujusmodi.

Littera Ferdinandi Cæsaris ad summum pontificem.

Beatissime pater, cum proxime præteritis diebus, &c. *edita apud Raynaldum.*

Die lunæ XXII. Martii hora XIV. in conD gregatione generali theologi minores compleverunt proferre eorum vota circa sacramentum matrimonii, & hora XVI. dimissi sunt patres & alii.

Die Martis ejusdem hora XV. discessit Tridento Venetias & Ferrariam versus, cimba vectus per Athesim fluvium illustrissimus cardinalis a Lotharingia, una cum tota ejus familia atque aliquot episcopis Gallis, non rediturus amplius, ut aiunt, ad concilium.

A die XXIII. Martii usque ad hunc præsentem diem X. Aprilis, quæ est dies sabbati sanE cti, nihil occurrit lectu dignum quod publice sciatur circa negotia concilii causa. Nam congregationes publicæ nullæ factæ sunt. Plurimi patrum Tridento discesserunt, alii ad unam, alii ad aliam partem, aliqui redituri, aliqui non, tædio rerum consumti, quod in concilio tam generali, ubi tot tantique viri convenere, nihil omnino fiat. Nil interim ab istis patribus qui hinc non abierunt, quorum omnium in concilio existentium, qui

sunt usque tunc ducenti & quinquaginta, tertia pars vix existat, curatum est præter salutem animæ tam domi quam in ecclesiis.

Cardinalis Moronus & card. Navagerus suffecti in locum Mantuani & Seripandi.

Magna sane lætitia expectat universum concilium illustrissimos præsidentes sacrosanctæ synodi de novo creatos a SS. D. N. PIO IV. pont. max. videlicet illustrissimos cardinales MORONUM Mediolanensem, & NAVAGERUM Venetum, suffectos in locum illustrissimorum cardinalium Mantuani & Seripandi mortuorum.

Per totam hanc hebdomadam sanctam celebrata fuerunt sacra officia prout in præterito anno MDLXII.

Cardinalis Moroni primi nunc præsidentis in concilio Tridentino adventus Tridentum.

Hodie hora XXII. quæ est dies sabbati sancti, pervenit Tridentum illustrissimus & reverendissimus cardinalis MORONUS legatus, & primus præsidens in concilio Tridentino; cui ex more obviarunt quotquot erant in civitate, tam oratores, quam patres, atque curiales. Cumque pervenissent ad portam S. Crucis, illustrissimus D. legatus mula insidens intravit in urbem sub baldachino rubeo sericeo, gesto a quatuor ductoribus ejusdem loci; quem subsequebantur illustrissimi legati Varmiensis & Simonetta, atque Madruccius cardinalis, necnon DD. oratores, & reverendissimi patres usque ad cathedralem ecclesiam S. Vigilii, ubi fusis precibus, & habitis ceremoniis, discesserunt omnes, atque ipse ad palatium, in quo quondam illustrissimus Mantuanus habitabat, propriis pedibus profectus est. Itaque resalutatis illustrissimis legatis & cardinali Madruccio, illustribus oratoribus, & reverendissimis patribus, in aulam superiorem ascendit.

Dies sanctissimus Paschatis resurrectionis domini nostri JESU CHRISTI.

Die dominica XI. Aprilis illustrissimi DD. legati & cardinalis Madruccius una cum D. D. oratoribus & reverendissimis patribus, convenere in cathedrali ecclesia S. Vigilii, in qua solemniter summam missam celebravit illustrissimus MORONUS primus præsidens; qua finita, & ab eodem data benedictione, cum consuetis indulgentiis, quisque domum suam rediit.

Idem factum est die XII. & die XIII. ejusdem, non ab eodem illustrissimo legato, sed a reverendissimus patribus.

Auctor operis laborat podagra.

Anteactis mensibus cum ego Torellus essem Romæ, quidam me morbus invasit in calcaneis amborum pedum, quo claudicans, fere incedere non poteram, & magno me multoties dolore angebat; quo postmodum remittente, Tridentum veni, ubi eodem sæpius sum morbo vexatus, & præcipue hoc eodem die sanctissimi paschatis Resurrectionis. nam cum summo mane surgere vellem, (minister namque eram futurus in celebratione missæ reverendissimi D. episcopi Telesini secretarii concilii, erat enim herus meus,) sensi me eodem & longe majori pedum dolore detineri; quam umquam antea. surrexi tamen maxime claudicans, vixque adaperui fenestras cubiculi mei. ut vidi pedem dextrum in tumorem versum, præsertimque ipsius pedis pollicem: cumque stare non possem, meliuscule quam mihi licuit in lectum redii, in quo adhibitis mihi medicis, qui statim podagram esse asseverarunt, adhuc sum, qui dies est XXII. Aprilis, maximo cum dolore & angustia: nam de dextro in sinistrum pedem clanculum peragrando, & nihil intentatum relinquendo, me totum angit & perdit. Hoc autem huic meo operi inserere volui; nam ut cetera, etiam hoc actum est Tridenti, universam culpam injiciens tum cœlo hujus regionis, tum vino quod suavissimum est.

Adventus Tridentum oratoris regis Hispaniarum.

Die XII. ejusdem, hora XXII. publice ingressus est Tridentum illustris comes de Luna Hispanus, de novo orator creatus ad sacrosanctum hoc concilium serenissimi PHILIPPI regis Hispaniarum catholici, cui obviarunt & in urbem comitati sunt universi oratores & patres quotquot aderant, tam Hispani & Galli, quam etiam Itali, usque ad ædes suas, ubi resalutatis omnibus, quisque rediit ad propria.

Illustrissimus cardinalis Moronus admittitur in congregatione generali.

Die Martis XIII. ejusdem mensis Aprilis, fuit congregatio generalis patrum in loco consueto, in quo illustrissimus cardinalis MORONUS legatus & primus præsidens patribus præsentavit breve & alia, per quæ constabat eumdem suffectum esse in locum illustrissimi Mantuani, pro præsidente sacrosancti concilii Tridentini à PIO IV. pontifice maximo. quibus omnibus a D. secretario lectis, illustrissimus D. præsidens habuit ad patres hujusmodi orationem.

Oratio illustrissimi præsidentis Moroni ad patres.

Quo in statu sit republica Christiana, &c. *edita apud Labbeum tom.* 14. *p.* 1598.

Quibus completis, peractisque ceremoniis, congregatio dimissa est.

Conveniunt in Gallia catholici cum hugonottis.

Sanctissimis diebus his, ex certo nuntio ex Gallia auditum est, regem Christianissimum cum suis catholicis convenisse cum Hugonottis, pactionibus revera pro Christianis non admodum æquis & pro tanto regno. Proh dolor! sic se habet res hujus sæculi * olim Christianissimi; Deusque ipse faciat ne ad deteriora perveniatur.

* *f.* regni.

Cardinalis Moronus legatus vadit ad Ferdinandum Cæsarem.

Die Veneris XVI. Aprilis post prandium discessit Tridento illustrissimus MORONUS legatus *Spruch* versus ad FERDINANDUM Cæsa-

rem, peragendi causa mandata, quæ habuerat Romæ a summo pontifice in suo discessu, atque in primis, ut inter reverendissimos patres & ceteros rumor est, ut hinc sacrosanctum hoc concilium transferatur Bononiam, aut ad aliam civitatem commodiorem.

Die Martis xx. Aprilis rediit Tridentum ex Venetiis illustrissimus cardinalis a Lotharingia cum aliquibus episcopis Gallis.

Prorogatio octava septimæ sessionis.

Die Mercurii xxi. ejusdem, hora xi. fuit congregatio generalis, in qua post lectam ad invocandum Spiritus-sancti numen orationem consuetam, illustrissimus dominus cardinalis Varmiensis Polonus legatus, & nunc primus præsidens, patres allocutus est in hanc sententiam.

Verba cardinalis Varmiensis super prorogatione jam octies septimæ sessionis.

Quare sessio haberi non poterit, dominationes vestræ sciunt, tum inter cetera, quod hoc tempore orbati sumus duobus præstantissimis viris legatis, quorum pietas, prudentia, & caritas universo orbi perspecta est. quare coacti sumus cogitare de die prorogationis sessionis. Cogitabamus non longum neque breve tempus statuere, & illud commodum videtur nobis, feria quinta post festum pentecostes. Faxit Deus, ut eo tempore nos simus divina pietate concordes.

Ut primum verba sua complevit illustrissimus legatus, statim cardinalis a Lotharingia dixit: Si mihi respondendum esset placeret ne dies propositus, dicerem illum diem mihi placere, sed nostrum non est dicere, ut dies illa placeat, sed an ea die facere possimus quod intendimus. Quare dies quidem propositus placet; sed videndum est, ut non in id ipsum revertamur, ne videantur res fortuna non ratione metiri. Quare melius erit, si expectaverimus illustrissimos MORONUM & NAVAGERUM, qui prope diem huc aderunt. Ideo prorogari potest ad viginti dies, tumque eodem die de sessionis die deliberabimus, ut ipsi iidem legati etiam sententias nostras audiant. Interim vero poterit nobis exhiberi, quod per deputatos actum est, ut cogitare possimus, antequam nostras dicamus sententias.

Et hoc ab omnibus approbatum fuit, atque dimissa synodus.

Adventus Tridentum illustrissimi legati cardinalis Navageri Veneti.

Die XXVIII. Aprilis circiter horam noctis pervenit Tridentum illustrissimus cardinalis NAVAGERUS Venetus, unus ex præsidentibus sacrosancti concilii Tridentini, absque ulla pompa illustrium oratorum & reverendissimorum patrum, prout moris est, sed solum modo propria sua familia comitatus, atque ea pauca; & in eadem domo hospitatus est, ubi olim hospitabatur illustrissimus

A Seripandus demortuus.

Die XIX. ejusdem exhibiti sunt a reverendissimis deputatis reverendissimis patribus infra scripti canones examinandi super abusibus sanctissimi sacramenti ordinis.

Canones super abusibus sacramenti ordinis examinandi a reverendissimis patribus.

I. Quid observandum circa promovendos ad cathedrales ecclesias.

Ut ea quæ alias in hac sancta synodo de ætate, moribus, litterarum scientia episcoporum statuta sunt majori cum fructu exsecutioni demandentur, & summus pontifex de promovendorum qualitatibus magis certus, securius valeat providere, statuit sancta synodus, ut quicumque ecclesiis cathedralibus, metropolitanis, patriarchalibus, primatialibus a summo pontifice, quovis titulo vel nomine præficiendi, quorum notitia aut nulla aut recens in curia fuerit, propter instructionem quæ de his in partibus a sedis apostolicæ legatis seu nunciis habenda erit, in primis coram archiepiscopo vel episcopo seniori comprovinciali omnibus illis qualitalibus, quæ a sancta synodo, & alias in eis requiruntur, se præditos esse probare omnino teneantur. Ut autem hoc facilius fieri possit, mandat sancta synodus, ut archiepiscopus, vel eo absente seu impedito, seu si ecclesiæ metropolitanæ sit providendum, episcopus comprovincialis senior vel vicinior, quando ecclesia vacans metropolitanum non habet, ut sedis apostolicæ delegati, a promovendo requisiti, litteris suis capitulo ecclesiæ viduatæ committat, ut nomen, cognomen, patriam ejus qui præficiendus est prima dominica in cathedrali ecclesia, ac omnibus parochialibus ecclesiis civitatis, & insignibus diœcesis ex sugestu denunciandum curet, edictaque in valvis ecclesiæ majoris & aliarum, si expedire videbitur, insignium ecclesiarum affigi, ibique per quindecim dies continuos sequentes affixa teneri studeat, quibus non modo moneantur abbates & archipresbyteri, qui sunt in diœcesi, ut eo qui præscribitur die examini intersint, sed etiam tam ipsi quam populus, omnium quæ peragenda sunt, plenissime instruatur, ut omnes, si quid habent adversus ipsum promovendum, ipsi archiepiscopo seu episcopis libere patefaciant. Die præscripto archiepiscopus ipse vel episcopus comprovincialis senior ad ecclesiam vacantem omnino veniat, duos ad minus comprovinciales episcopos, qui in virtute sanctæ obedientiæ ire teneantur, secum habens, aliis & reliquis comprovincialibus, si opus fuerit, per archiepiscopum seu episcopum invitandis. Ibi archiepiscopus seu episcopus senior apostolicæ sedis nomine, in capitulo legitime congregato, vocatisque monasteriorum collegiatarumque non tam civitatis quam diœcesis prælatis, parochiarumque civitatis curatis, designatum episcopum, postquam de eo quæ jam cognoscere potuerit, fuerit prolocutus,

capitulo & clero præsentet. qui designatus, A oratione ad archiepiscopum & episcopos & clerum habita, episcopi proprii, & ejus apud quem tunc morabatur, seu si regularis sit, suæ religionis superioris testimoniales litteras de vita, moribus, ætate & natalibus proferet. Testes etiam graves ac omni exceptione majores, de omnibus plene instructos examinandos curabit, ordinum sacrorum quos jam suscepit, & gradus doctoratus aut licentiatus in sacra theologia vel jure canonico litteras, aut publicum alicujus academiæ testimonium, seu si regularis fuerit, authenticam præfati suæ religionis superioris fidem, quo idoneus ad alios docendos ostendatur, B exhibebit. Quæ ubi fecerit, exeat; & tunc his omnibus ab archiepiscopo, episcopis, capitulo diligenter discussis, designatus revocetur, & ab eisdem examinetur, & alio die in capitulo ab archiepiscopo, episcopis & clero verbum Dei prædicans audiatur, aut publice, ubi magis expedire videbitur; & finita prædicatione, professionem fidei faciat, quam manu propria signatam archiepiscopo offerat. Si quis autem aliquid adversum ipsum promovendum velit objicere, coram archiepiscopo & episcopis id faciet. Nemo tamen admittatur ad objiciendum, qui de C fide suspectus fuerit, & qui fidei professionem juxta formulam infra scriptam non fecerit. archiepiscopus autem vel episcopus & alii comprovinciales episcopi vocati, communicato consilio cum capitulo de eo quod ipsi de promovendo sentiant, ac de omnibus his quæ ibi habita erunt, instrumentum publicum conficiendum, illudque authenticum ipsius archiepiscopi seu episcopi & duorum comprovincialium manu obsignatum, necnon ipsorum & capituli sigillo munitum, ad sanctissimum dominum nostrum quamprimum mittendum studeant, & fideliter suæ D sanctitati renuncient; qui dictum instrumentum & litteras ab eo qui proponet in consistorio publice legendum mandabit, ut ipse prout gregis dominici commodo magis expedire videbitur, possit providere privilegiis, concordiis, tractatibus etiam juramento firmatis, & indultis sub quacumque verborum forma conceptis, quovis modo & quavis auctoritate approbatis, & aliis quibusvis in contrarium facientibus, etiamsi eorum mentio individue esset habenda, quorum omnium & singulorum tenores pro expressis haberi vult, non obstantibus quibuscumque. In ec- E clesiis in quibus statutum, privilegium aut alia quævis concessio seu consuetudo viget, ut nullus nisi de gremio dictæ ecclesiæ eligatur episcopus, decrevit sancta synodus, ut in dictis ecclesiis nemo in posterum etiam de gremio eligi possit, qui studiorum magister, sive doctor, aut licentiatus in sacra theologia vel jure cononico non existat, aut publicæ alicujus academiæ testimonio idoneus ad alios edocendos non ostendatur, privilegiis, statutis, concessionibus, & consuetudine immemorabili quibuscumque non obstantibus.

II. Multorum, qui in episcopos promoti sunt, ea sæpe negligentia deprehenditur, ut intra legitimum tempus consecrari omittendo, variisque artibus prorogationes extorquendo, interim debito commissum sibi populum ministerio fraudare non verentur. Quapropter cum alias sub Julio III. felicis recordationis statutum fuerit, ne cui prorogationes ultra sex menses suffragarentur; sancta synodus declarat, eas non nisi ex magna & urgenti causa ad dictos sex menses & semel tantum concedi debere: dictoque tempore elapso, suos fructus non facere, collationes beneficiorum ab eis quomolibet factas irritas esse, atque ipso jure absque alia monitione ecclesiastica privatum esse. Consecratio vero si extra Romanam curiam erit facienda, tunc in ecclesia ad quam promotus fuerit, si in ejus diœcesi, peragatur: quod si necessitas aliqua id non patiatur, saltem intra provinciam celebretur.

III. Quanta cura manus impositionem fieri oporteat, docet apostolus dicens: *Nemini cito manus imposueris.* A qua lege cum longe discessum fuerit, dum episcopi ordinandi curam clericos præcipue suæ fidei commissos per alios episcopos exerceri procurant, qui non quæ Jesu Christi, sed mercenariorum more, quæ sua sunt quærentes, indignos promovendo, plura mala quæ nunc sentimus, in ecclesia introduxerunt. Idcirco sancta synodus statuit, ne episcopi aliena in his suffraganeorum aut aliorum quorumcumque episcoporum opera utantur; sed sacros ordines per seipsos conferant, nisi aut gravi morbo aut alia necessitate fuerint impediti. Ordines sacros per proprium episcopum non per suffraganeum conferendos.

IV. Quia hactenus compertum est, ecclesiis præsidio facultatum clero & populo Christiano carentibus præfici multos, qui nec prodesse, ut expediret; nec præesse, ut deceret, valentes, instabilitate vagationis & mendicitatis opprobrio serenitatem pontificalis obnubilant dignitatis, ac intolerabiles abusus & scandala circa functiones episcopales, non sine episcopalis dignitatis dedecore passim introducunt, dum unicum lucrum sibi proponunt; sancta synodus declarat hujusmodi episcopos in posterum non esse ordinandos, nisi urgens & gravis necessitas, aut ejusdem ecclesiæ utilitas id exposcat: quod cum contigerit, tunc congrua & competens portio auctoritate sedis apostolicæ perpetuo assignetur, unde honeste & pro dignitate vivere queant. De episcopis clero & populo Christiano carentibus non nisi ex gravissima causa ordinandis.

V. Et quoniam oportet ordinandos bonum ab iis qui foris sunt habere testimonium; qui promovendi erunt ad quatuor minores, illud a proprio parocho, vel a ludimagistro afferant: ubi vero ad sacros subdiaconatus, Quale testimonium pro initiandis ordinibus afferendum.

diaconatus vel presbyteratus ordines iidem ipsi erunt promovendi, ni mensem integrum atque (a) ad episcopum proficiscantur, desiderium suum plebano significent, & prima postea sequente dominica de ea re populus ex suggesto inter missarum solemnia admoneatur, lectis ordinandorum nominibus, cognominibus & ætate, & per tres alias sequentes dominicas id omnino non tantum repetatur, sed & programmata ecclesiæ valvis affigantur, & qui volent dicant, si quid habent contra ordinandos, quod episcopos scire velint. His autem peractis, testimoniales describantur litteræ, in quibus curatus, & cum eo quatuor seniores presbyteri, si sint, ac quatuor ex præcipuis parochianis jurati, de moribus, natalibus, qualitate, ac ætate ordinandi testimonium perhibeant.

Quanto temporis spatio ante ordinum perceptionem initiandi se præsentare debent.

VI. Promovendi die Mercurii proxime præcedente diem sabbatum, quo ex more ecclesiastico ordinationes fieri solent, se præsentent episcopo suo, qui eos examinet, adjunctis sibi & ascitis in hoc munere disquisitionis peragendæ archidiaconis, & aliquot theologis, aut aliis ex reliquo clero civitatis suæ selectis viris. Nomina igitur item promovendorum valvis ecclesiæ suæ cathedralis novis programmatis affigi curabit, præscripto die omnibus, qui eum de iis voluerint admonere. In eo autem examine, primum inquirat de fide, quam tenent ordinandi, deinde de vita, moribus, de doctrina eorum, ut ex his omnibus colligere possit an sint admittendi: qui si minus, saltem illud ad quod ordinari petunt, non intellexerint exacte, aut serio exercere noluerint, indigni sunt censendi, qui admittantur; si quidem maxime indecorum esset, eos etiam ad minores promoveri, qui non satis intelligunt quid agatur, aut quid clerici & reliqua minorum ordinum nomina significent.

Quando & a quibus ordinationes celebrandæ.

VII. Ordinationes posthac numquam extra tempus a jure statutum ullæ fiant, & non nisi jejunio præcedente, & sic in civitate in cathedrali ecclesia, præsentibus vocatisque ad id canonicis ecclesiæ quantumvis exemtis, publice celebrentur. Si autem in alio per diœcesim loco, præsente clero loci, & ad id exequendum dignior, quantum fieri potest, ecclesia semper adeatur. Unusquisque autem a proprio episcopo ordinetur, quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam in Romana curia, si saltem triennio ibi non sit commoratus, cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii, seu licentiæ prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas aut mores ordinarii sui testimonio commendentur. Si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum sit suspensus, & ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire. Episcopo tamen, ut prima tonsura familiarem suum non sibi subditum possit insignire, si beneficium ecclesiasticum in sua diœcesi reipsa illi conferatur, sine aliquo ordinarii testimonio declaratur esse permissum. Cum his autem, qui contra formam litterarum in fraudem se ab alio obtinuerint promoveri, nullo modo, nisi ex gravissima causa dispensetur. Et tunc in litteris subintelligatur semper clausula, *eo arbitrio sui ordinarii suspenso*.

De litteris commendatitiis & dimissoriis.

VIII. Non liceat in posterum capitulis, collegiis, abbatibus, quantumlibet exemtis, aliisque personis quibus est concessum pontificalia exercendi privilegium, si in diœcesi aut intra diœcesim esse dignoscitur, ordinare, aut commendatitias seu dimissorias litteras clericis sæcularibus concedere. Sede autem vacante, ut de capitulo sancta synodus statuit, ita nec ullus alius in quavis dignitate & administratione constitutus, qui in jurisdictione episcopi loco capituli succederet, litteras dimissorias posthac concedat, nisi solis iis qui ex necessaria suscepti beneficii causa intra certum tempus coguntur promoveri, privilegiis quibuscumque, ac quavis consuetudine etiam immemorabili nullo modo obstantibus. Ubi autem aliqua justa causa suadente contigerit, ut superiores suis subditis litteras concedant, ut ab alio possint promoveri, idem testimonium, ac alia quæ in collatione ordinum desiderantur, in ipsarum litterarum concessione requirantur.

De ætate & qualitate clericali militiæ ascribendorum.

IX. Eorum qui se clericali militiæ petunt ascribi, propositum diligenter antea convenit explorare, iisque tantum ad sancta hæc ministeria aditum aperire, qui jam legere norint, & quos probabilis sit conjectura, non commodi sui causa, nec sæcularis judicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum in timore & innocentia præstent, hoc vitæ genus elegisse. In anno autem XIV. & ex legitimo matrimonio nati sint, quique prius confirmationis sacramentum susceperint, de ejus institutione & effectu ita docti, ut in ejus susceptione prima fidei fundamenta profiteantur, eaque in primis quæ in sacramento baptismi ex eorum nomine patrini spoponderunt. Hi autem dum ætas patitur, quantum fieri poterit, præceptoribus instituendi in gymnasiis & scholis ad id institutis tradantur. Lineis vestibus utantur in ecclesia, in qua serviant cum divina celebrantur officia, admoneanturque quantum eos in majoribus & solemnioribus anni festivitatibus sacratissimum eucharistiæ sacramentum devote suscipere conveniret, atque ita in sancta religione & in omni pietate ac bonarum artium studio instituantur & exerceantur, ut majori posthac ecclesiæ commodo illis ad ulteriora conscendere sit facilius. Habitum & tonsuram juxta præscriptum episcopi pro regionis more deferant: quod si etiam generaliter in synodo

(a) Forte legendum *ante mensem integrum, quam ad episcopum proficiscantur.*

synodo admoniti id facere recusaverint, nullo gaudeant privilegio clericali; si fuerint conjugati, constitutio Bonifacii VIII. de illis edita observetur, consuetudine quavis etiam immemorabili in contrarium non obstante. Quod si autem ab his crimen aliquod animo deliberato committi contigerit, si constiterit eos a sex mensibus tantum habitum & tonsuram detulisse, id factum in fraudem causa evitandi fori præsumatur, & propterea si ante dictos sex menses clerici erant ordinati, privilegio fori minime potiantur.

Neminem absolute ordinandum.

X. Cum, divino Clemente testante, sit melius paucos habere ministros, qui digne possint commissum sibi munus exercere, quam multos inutiles ecclesiæ & ordinatori graves, providendum esse sacra synodus censet super effrenato sacerdotum numero, quos hodie turba contemtibiles reddit; ita tamen ut non propterea cultus imminuatur divinus. Proinde ut ea quæ jam in eadem synodo sancte & salubriter sancita sunt, majori cum fructu exsecutioni demandentur; statuit canonem sextum concilii Chalcedonensis, aliqua ex parte innovando, ut ordinatis etiam ad titulum patrimonii certa ab episcopo adscribatur ecclesia, in qua possint fungi suis muneribus, ne cum ordines susceperint ecclesiasticos, incertis vagentur sedibus. Quod si locum inconsulto episcopo deseruerint, iis sacrorum operatione & exercitio interdicatur, nec ab ullo episcopo absque litteris commendatitiis recipiantur.

XI. Clerici cum ætatis erunt legitimæ, & ita profecerint, ut saltem latinam linguam intelligant, & prima in religione Christiana jecerint fundamenta, ad quatuor minores ordines ascendant, qui iis non eodem contextu, sed gradatim per temporum interstitia, nisi aliud episcopo magis expedire videatur, conferantur, ut eo accuratius quantum sit hujus disciplinæ pondus possint institui, ac in unoquoque munere se exerceant, juxta ea quæ ab episcopis in eorum ordinatione illis injunguntur; idque in ea cui adscripti erunt & nomen dederunt ecclesia, nisi forte causa studiorum absint; atque ita de gradu in gradum ascendant, ut in eis cum ætate doctrina major ac pietas excrescat: quod & morum exemplaritas, assiduum in ecclesia ministerium, & crebrior quam antea corporis Christi communio eis certo temporis intervallo assignanda, maxime probabunt. Presbyteris autem subdantur, & illos ut patres honorent. Cumque hinc ad altiores gradus & sacratissima mysteria sit ingressus, nemo iis initietur, quem non scientiæ spes, majoribus & sacris dignum ostendat. Et propterea scholas & gymnasia, quantum fieri poterit, non deserant: hi vero nonnisi post annum a susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur, nisi necessitas aut ecclesiæ utilitas aliud exposcat.

Sciat autem ostiarius etiam sui muneris esse, observando quæ sit in domo Dei conversatio, curare ne deambulatio, risus, colloquia otiosa in ecclesia fiant.

De ætate ordinandorum.

XII. Generalem ecclesiæ observantiam, quæ ad ætatem ordinandorum spectat, sancta synodus retinens, & inhærens constitutioni Clementis V. in concilio Viennensi, decernit ut possit quis libere in XVIII. anno ad subdiaconatus, in XX. ad diaconatus, & in XXV. ætatis suæ anno ad presbyteratus ordines promoveri. Sciant tamen episcopi non singulos in ea ætate constitutos debere ad hos sacros ordines promovere, sed eos dumtaxat quorum immaculata vita senectus sit, & quibus cetera quæ canones diligenter exigunt non desint, nempe litterarum scientia & fidei ac morum integritas. Quod quidem decretum etiam locum habere vult sancta synodus in promovendis regularibus & monachis cujuscumque ordinis, quos nec in minori ætate, nec sine diligentiori quam hactenus fieri consuevit examine ordinari convenit; privilegiis eorum, quibus hac in parte derogatum sit, non obstantibus quibuscumque, nisi aliud suadeat evidens ecclesiæ utilitas aut necessitas.

De subdiaconis & diaconis.

XIII. Subdiaconi & diaconi bonum cleri & populi testimonium habentes, & qui se bene in minoribus ordinibus gesserint, ordinentur, quique sacris ita sint litteris instituti, ut de fide, atque his quæ ad ordinem exercendum spectant parati sint Omnipotenti rationem reddere, sperentque, adjutore Deo, vocationi illi se respondere & continere posse. Hi ecclesiis quibus ascribentur inserviant, sciantque maxime decere, si saltem semel in mense communicent, munia ordinis sibi injuncta exerceant, & curet episcopus, ne constituti in minoribus, ubi sunt subdiaconi, epistolam cantent: omnem operam sacris litteris dent, & sciant se non ante presbyteratus gradum adepturos, quam ipsi digni reperti fuerint, qui populo verbum Dei valeant prædicare. Promoti autem ad sacrum subdiaconatus ordinem, post annum dumtaxat, nisi ex legitima causa aliud episcopo videatur, ad altiorem gradum ascendere permittantur, dicti ordines, non eodem contextu, sed gradatim, etiam regularibus, per temporum insterstitia conferantur, privilegiis ac indultis & religiosis & aliis quibusvis concessis, non obstantibus quibuscumque.

De presbyteris ordinandis.

XIV. Hi qui fideliter & pie in ministeriis & officiis sibi injunctis se bene gesserint ab initio, ad presbyteratus ordinem assumuntur, bonum a clero & populo testimonium habeant, uni tantum ecclesiæ sint addicti, & qui non modo in diaconatu ad minus annum integrum, nisi ob ecclesiæ utilitatem ac necessitatem, aliud episcopo videretur, ministraverint. Sed qui ad populum docendum & ministranda sacramenta, religioso

examine præcedente idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, ut magnum bonorum operum exemplum ab illis possit expectari. Curet episcopus, ut ii saltem semel in mense, si autem curam habuerint animarum tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, celebrent. cum his qui ex causa suscepti beneficii vigore sacrorum canonum, quos omnes sancta synodus innovat, ad sacros presbyteratus ordines astringuntur, promoveri ad sex menses tantum, & tunc ex magna causa dumtaxat dispensetur, ultra id tempus & aliter dispensatus suos fructus non faciat aut ad illorum restitutionem omnino teneatur. Cum promotis per saltum, si non ministraverint, episcopus ex causa legitima possit dispensare: quamvis presbyteri in sua ordinatione potestatem absolvendi a peccatis recipiant, decernit sancta synodus, nullum cujuscumque ordinis aut conditionis ille sit, posse confessiones audire, nisi parochiale beneficium, aut ab episcopo approbationem & licentiam in scriptis obtineat, quam a nullo alio quam ab ipso episcopo habere possit, eosque solos sacerdotes censet ad id munus exequendum idoneos, non obstantibus quibuscumque privilegiis, aut consuetudinibus etiam a tempore immemorabili præscriptis.

Clerici peregrini quomodo admittendi.

XV. Cum sancta ceteraque divina mysteria a probatis tantum ecclesiasticis viris debeant exerceri; nemo deinceps peregrinus clericus, sive sæcularis sive regularis, in quacumque diœcesi ea audeat administrare, nisi id ei antea ab ordinario, præcedenti examine fuerit concessum, alias a suorum ordinum executione sit ipso facto suspensus, quamdiu ab ordinario loci, ubi hæc exercuit, ei absolutio videbitur concedenda.

Ut in cathedralibus ecclesiis certus initiatorum numerus educetur, ex quo tamquam ex seminario eligi possint qui digne ecclesiæ præficiantur.

XVI. Cum magna sit hoc tempore ecclesiasticorum penuria, præsertim idoneorum, qui ecclesiis seu ecclesiasticis muneribus vel præficiantur vel inserviant, atque ut huic incommodo nulla ratione magis occurri possit, quam si soboles quædam, & tamquam seminarium ministrorum, saltem in cathedralibus ecclesiis instituatur & construatur; sancta synodus statuit & decrevit, ut singulæ metropolitanæ & cathedrales ecclesiæ, pro cujuscumque censu & facultatibus, proque diœcesis amplitudine, certum numerum puerorum in collegio, ad hæc prope ipsam ecclesiam constituendo, alere & religiose educare teneantur. In hoc vero qui cooptandi erunt, annos sint minimum XI. vel XII. nati, qui & legere sciant & scribere, quorum indoles ac voluntas certiorem spem offerat, eos sacerdotes futuros, & ecclesiasticis muneribus perpetuo servituros. Pauperum autem filios præcipue eligi vult, nec tamen ditiorum excludit, modo studium præ se ferant Deo & ecclesiæ inserviendi. Hi primum grammaticam discant, deinde a canonico

A theologo, cui secundum hujus sanctæ synodi dispositionem, sacræ scripturæ incumbat interpretatio, vel ab alio docto & gravi viro, in ecclesiastica doctrina & disciplina erudiantur. Horum classes instituentur duæ, altera provectiorum ætate & litteris, quos acolythos esse vult; altera juniorum. Universi autem tam prioris classis quam posterioris, tonsura & habitu clericali eademque ratione vivendi utantur, & divinis in ecclesia officiis opportune inserviant. Porro ex acolythorum classe, quicumque ad ætatem legitimam pervenerint, & in moribus atque in litteris profecerint, sacris ordinibus initiabuntur, atque

B ipsi cathedrali seu metropolitanæ ecclesiæ, in quocumque ministerio episcopo cum consilio capituli commodum videbitur, operam suam navabunt, atque ut eis pro cujusque merito beneficium aliquod ecclesiasticum deferatur, ipse episcopus & capitulum curabit. In eorum autem locum, qui ex acolythorum classe ad ordines sacros & majora ecclesiæ munera asciscentur, substituendi erunt qui ex classe inferiori moribus, ætate & litteris proximi accedunt ad scholam grammaticæ, & alia commoda discendi causa. Admittantur etiam alii civitatis & diœcesis pue-

C ri, immo curabunt episcopi, ut quantum fieri possit, omnes qui futuri sunt sacerdotes in ea edoceantur & instituantur, quibus eodem vestitu quo ceteris, qui ab ecclesia aluntur, utendum erit, atque eodem modo vivendum. Ex his autem qui maxime idoneus erit, & ecclesiæ inserviendi voluntatem præ se ferat, in ejus locum sufficiatur, qui ex clericorum numero desiderabitur. Et quia ad hanc puerorum scholam alendam, & ad mercedem solvendam magistris qui eos in grammatica & ecclesiastica doctrina eru-

D diant, necesse est, ut quoad certa dos ex redditibus beneficiorum huic tam pio operi assignandorum, seu quo alio modo erit constituta, census aliquis annuus provideatur; possit synodus provincialis ex fructibus episcopatus, dignitatum, personatuum, officiorum, canonicatuum, portionum, abbatiarum quæ segregatos habent fructus a monasteriis, & quorumcumque sæcularium beneficiorum, etiamsi ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, & quibuscumque aliis piis locis perpetuo sit annexa, necnon ex fabricis eccle-

E siarum, & ex quibuscumque aliis ecclesiasticis redditibus aliquotam partem, videlicet quinquagesimam, & majorem aut minorem ipsi collegio assignare. Ad cujus solutionem possessores prædictorum beneficiorum seu redditiuum ecclesiasticorum tenebuntur, atque per censuras ecclesiasticas, juris remedia per episcopum loci compellentur, omni appellatione postposita, & non obstantibus quibuscumque privilegiis aut exemtionibus. Si vero aliqua ecclesia tanta paupertate laboraret, ut judicio ipsius synodi collegium eri-

gere commode non possit, certum puerorum numerum ejusdem synodi arbitrio in collegio metropolitanæ ecclesiæ, ex commemoratis ecclesiarum provinciæ fructibus alere tenebitur. Præterea statuit sancta synodus, ut episcopus cum consilio capituli hujus scholæ puerorum curam gerat, frequenter visitet, & summa cum diligentia studeat, ut in eâ doctrina simul cum morum integritate in dies augeatur; discolis aut emendatis aut inde expulsis, certisque hominibus negotium det, ut hunc censum ab omnibus qui solvere tenebuntur, in terminis & locis exigant. Reliqua vero quæ ad hanc scholam bene ac feliciter administrandam tuendamque erunt statuenda, in ipsa synodo provinciali secundum morem cujuscumque regionis provideantur. Ut autem cum minori impensa hujusmodi scholis erudiendis provideatur, statuit sancta synodus, ut episcopi, archiepiscopi, primates & alii locorum ordinarii, scholasticos & alios, quibus est lectionis vel doctrinæ munus annexum ad docendum in ipsis scholis, instituendosque per seipsos, si idonei fuerint, alioqui per idoneos substitutos ab eisdem ordinariis eligendos; & per substractionem fructuum cogant & compellant. De cetero vero, dignitates illæ nonnisi doctoribus vel magistris aut licentiatis in sacra pagina aut in jure canonico, & alias personis idoneis, & qui per seipsos id munus explere possint conferant: & aliter facta provisio nulla sit & invalida, non obstantibus quibusvis privilegiis & consuetudinibus etiam immemorabilibus in contrarium.

De formula juramenti promovendorum in episcopos, magistratuum, judicum, & testium.

XVII. Quoniam lupis naturale est in vestimentis ovium venire, & irrepere ad populi Christiani gubernationem, & tempora periculosa in quæ incidimus, satis admonent serenissimos principes videre ne incognitis catholici populi regimen committant. Attamen ne hac in parte sancta synodus suo desit officio, exemplum sanctissimæ & frequentissimæ Lateranensis synodi generalis sequuta, rogat & obtestatur per viscera misericordiæ Domini nostri Jesu Christi, omnes & singulos cujuscumque majestatis & excellentiæ principes, dominos & rectores, ac nihilominus eis in virtute sanctæ obedientiæ præcipit & mandat, ne deinceps ullum ad ullam dignitatem, magistratum, aut aliud quodcumque officium promoveant aut admittant, de cujus fide & religione antea non curaverint inquiri, & a quo sincere, distincte ac libenter non fuerit hæc summaria fidei nostræ catholicæ formula lecta, confessa & jurata, quam hic duxit approbandam: & postulat in singulis dominiis lingua vulgari transferri, & publice, ut ab omnibus intelligatur, proponi.

Credimus utriusque testamenti scripturas divinitus esse inspiratas; & eas omnes recipimus quas ecclesia canonicas esse judicat.

Agnoscimus unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam, sub uno summo pontifice Romano Christi vicario; ejusque fidem & doctrinam constantissime tenemus & amplectimur, cum a Spiritu-sancto directa errare non possit.

Conciliorum œcumenicorum certam & indubitatam auctoritatem veneramur; & quæ semel ab illis sancita fuerunt in dubium non revocamus.

Traditiones ecclesiasticas velut per manus acceptas, & ut sacrum depositum, constanti fide custodiendas esse credimus.

Orthodoxorum patrum sensum & consensum sequendum esse.

Constitutionibus & præceptis matris ecclesiæ ea qua decet reverentia parendum.

Ecclesiasticorum sacramentorum septenarium numerum, baptismi scilicet, confirmationis, ordinis, pœnitentiæ & absolutionis sacerdotalis, corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi, matrimonii & extremæ unctionis; eorumque usum, virtutem & fructum, sicut hactenus catholica docuit ecclesia, firmiter credimus & confitemur.

In primis vero firma fide credimus & confitemur in augustissimo sacramento altaris verum corpus & sanguinem Jesu Christi esse realiter & substantialiter, sub speciebus panis & vini, virtute & potentia divini verbi prolati a sacerdote solo ministro, ad hunc effectum ordinato juxta institutionem & mandatum Domini nostri Jesu Christi; eademque pie in venerabili & sacrosancta missa Deo offerri pro vivis & mortuis in remissionem peccatorum profitemur.

Omnia denique quæ a majoribus pie, sancte, ac religiose ad nos usque observata sunt, firmissime retinemus, nosque ab illis dimoveri nullatenus patiemur.

Contra vero omnem dogmatum novitatem, tamquam perniciosum venenum refugimus & aversamur, ab omni schismate cavemus, & omnem hæresim detestamur, sancteque pollicemur, nos adversus hæreticos quoscumque promte & fideliter ecclesiæ adfuturos.

Voluit & statuit hæc sancta synodus, ut ante examen ista confessio exigatur a designatis episcopis, abbatibus, prioribus & curatis, priusquam confirmentur, aut iis provideatur.

Prodigium, tres soles.

Die sabbati prima Maii 1563. ab hora XII. usque ad horam XVIII. ejusdem diei, tres soles, hinc & hinc unus, medius autem verus in magno circulo in cœlo visi sunt; quod quamquam possit naturaliter evenire, nihilominus a reverendissimis patribus & universa civitate magno miraculo & prodigio datum est; id quod maximos bellorum eventus olim demonstrasse apparet ex Julii Ob-

sequentis libello de prodigiis plurimis in locis.

Litteræ fratris Petri Sotti in morte ad summum pontificem.

Superioribus diebus frater Petrus Sottus ordinis S. Dominici, Hispanus, vir sanctis moribus & vita, præcipuusque inter theologos hujus sacrosancti concilii diem suum clausit extremum. Attamen antequam moreretur, ut de aliquibus conscientiam suam penitus exoneraret, litteras reliquit, quæ enixe petiit, ut ad sanctissimum pontificem mitterentur, quæ sunt hujusmodi.

Beatissime pater, post beatorum pedum oscula: nuper scripsi quædam ad reverendissimum cardinalem Amulium, quæ mihi visa sunt maxime pertinere ad honorem & gloriam Dei, atque ad levandam & exonerandam conscientiam meam, ut ea meo nomine proponeret familiariter sanctitati vestræ, tamquam supremo Christi in terris vicario, ac de me etiam semper optime merito. Nunc autem vi morbi magis ac magis ingravescente, & appropinquante morte, magis etiam urgebat conscientia, nec fuit mihi pigrum, lingua jam balbutiente, eadem dictare atque scribere ad beatitudinem vestram. Hæc igitur sunt quæ proponenda atque inculcanda sanctitati vestræ in extremæ vitæ meæ hora maxime existimavi. ante omnia autem, ut beatitudo vestra residentiam episcoporum ac aliorum omnium ecclesiæ ministrorum, non solum dilucide & aperte in concilio quo jure sit definiri curet, sed etiam efficaciter a se & ab omnibus observari. Et ut aperte dicam, cardinalibus aliunde provideri, & non ex episcopatibus. quod si fecerit, non solum nihil deperibit auctoritati & commodis sanctissimæ sedis & sanctitatis vestræ, sed etiam quam plurimum augebitur: si vero non fecerit, non dubito multum sedem apostolicam amissuram, & beatitudinem vestram ultimam damnationem in judicio Dei incursuram. Episcoporum munus & auctoritatem & officium a Christo Domino esse; ipsosque episcopos ab eodem Christo immediate datos ecclesiæ, sed sub uno ipsius Christi vicario, successore Petri, sanctitas vestra curet desertissime declarari, quod semper docuit ecclesia: nec permittat inter se & episcopos ullam divisionem. Est enim revera episcopatus beatitudinis vestræ & omnium aliorum episcoporum unus & idem; in quo tamen episcopatus sanctitatis vestræ primatum tenet. Nullo modo decet, ut apostolicæ sedis dignitas alios dejiciat, quos agnoscere debet positos esse ab ipso Christo regere ecclesiam Dei, quam proprio sanguine acquisivit. Ego igitur vivens & moriens testor beatitudinem vestram superiorem esse omnibus conciliis, nec posse ab eis ullo modo judicari: idque ut aperte definiatur in ecclesia, credo plurimum expedire, quando contrarium vergit manifeste ad seditionem, bella atque schismata in ecclesia. Ultimo denique sanctitas vestra curet, ut nullus ordinetur neque ministret nisi probatus a proprio episcopo; nam illa facultas suscipiendi ordines a quocumque, partem lucri affert curiæ Romanæ, & sufficiens est ad detrudendum in infernum id concedentes. Denique beatitudo vestra ex beneficiis, quoad provisionem pertinet, curet non utilitatem suam vel suorum ministrorum, sed salutem animarum, & bonum illarum ecclesiarum, in quibus sunt præfata beneficia. hæc apostolicis sanctitatis vestræ pedibus prostratus, ex infirmitatis meæ lectulo dixisse sincerissimo affectu mihi sit satis: pro quibus & ceteris omnibus quæ stulte dixi, humillime veniam peto; testatus me semper juxta conscientiam, Dei gloriam, sedis apostolicæ utilitatem, sanctitatis vestræ bonum desiderasse & quæsivisse pro mea tenuitate. Datum Tridenti XVII. Aprilis MDLXIII. beatissimæ sanctitatis vestræ humilis servus fr. Petrus Sottus.

Congregatio habita pro litteris Mariæ reginæ Scotiæ ad concilium.

Die lunæ X. Maii hora XXI. fuit congregatio generalis, cui adfuerunt tres illustrissimi legati atque illustrissimi cardinales de Loreno & Madruccius, ac reverendissimi patres cum oratoribus Cæsareis, regum Galliæ, Poloniæ, ducis Sabaudiæ, Venetiarum & Helvetiorum; in qua lectæ fuerunt litteræ Mariæ reginæ Scotiæ ad sacrosanctum concilium, quibus ipsa semet excusabat, quare ad tam celebre & universale concilium hoc Tridentinum non misisset, & episcopos regni sui & oratores, prout fecerant alii tum reges, tum principes Christiani: asseverans id evenisse propter multa impedimenta in regno suo exorta ex controversiis religionis causa inter catholicos & Hugonottos: promittens nihilominus eisdem litteris omnem obedientiam, observantiam & religionem erga Romanam sedem apostolicam & concilium hoc generale Tridentinum. Postremo dixit scripsisse se quamplurima ad illustrissimum cardinalem a Lotharingia avunculum suum, quæ referre debuisset suo nomine œcumenico concilio. Quibus lectis, præfatus cardinalis a Lotharingia habuit verba ad patres, in quorum exordio demonstravit prosapiam ipsius reginæ Mariæ, necnon quanta operata esset in regno suo pro manutenenda religione Christiana: deinde ostendere conatus est, unum, quod episcoporum qui sunt in regno Scotiæ aliqui erant in regno Galliæ; sperabatque, Deo favente, brevi tempore accessuros ad sacrosanctum hoc generale concilium. Alii vero erant in dicto regno Scotiæ, qui continuo apud reginam ipsam astabant, ut consilio & operibus in tam arduis negotiis regni præsto essent, & a qua sine maximo periculo & regni & vitæ ipsius reginæ

Verba illustr. cardinalis a Lotharingia ad patres nomine reginæ Scotiæ.

abesse non poterant. Alterum vero fuit, quod conatus est* summum studium ipsius reginæ, quod habet huc mittendi ejus regni oratores, ne & ipsa officio deesse videretur, quod ipsi incumbebat pro tuenda religione. Quibus verbis habitis, brevi sermone responsum fuit per D. secretarium concilii omnibus supra scriptis, ostendendo gratissimum fuisse sanctæ synodo omne id quod regina suis litteris pollicita fuisset. Quibus peractis, dimissa fuit congregatio, aliaque indicta pro die Mercurii XII. ut reverendissimi patres proferant sententias suas super abusibus de sacramento ordinis.

* Videtur deesse *ostendere* aut quid simile.

Die Mercurii XII. Maii fuit congregatio generalis super canonibus abusuum de sacramento ordinis, super qua re diversæ patrum fuere sententiæ; an scilicet esset dicendum a patribus *super omnes simul*, an *solum super quatuor primos*, sicut proposuerat illustrissimus a Lotharingia; & majori parti patrum visum est, ut *super omnibus* diceretur, ne res in longum protraheretur; & ita dimissa est congregatio.

Reditus e Spruch illustrissimi Moroni primi præsidentis.

Die lunæ XVII. ejusdem, hora XI. rediens e *Spruch* illustrissimus MORONUS legatus, & primus præsidens concilii, ab imperatore Tridentum, ingressus est cum sola ejus familia, & absque ulla pompa & comitatu. quid apud Cæsaream majestatem actitavit nescitur; si quid rumor apportaverit, non deero hic apponere.

Dicta die lunæ XVII. fuit congregatio generalis, præsentibus illustrissimis legatis & illustrissimo a Lotharingia super hac eadem materia de abusibus: dixeruntque sententias suas archiepiscopus Rheginus, archiepiscopus Amalphitanus, archiepiscopus Messiniensis; dixit quoque archiepiscopus Lancianensis ordinis S. Dominici, qui, nescitur quo spiritu ductus, convertit sermonem suum inter loquendum ad oratorem Cæsareum, id est ad episcopum Quinqueecclesiensem dicens: Te appello, orator Cæsaree, petoque ut dicas cur episcopi Germaniæ electores non accedant ad concilium, vel non miserint huc procuratores suos: circaque hanc materiam habuit multa verba quæ dictum oratorem, omnium reverendissimorum patrum judicio valde lacessere visa sunt: cui præfatus episcopus Quinqueecclesiensis respondit dicens: Vere inspiratum eum fuisse a Spiritu-sancto, ut ea illi dixisset. Nam ex ejus verbis ansa illi præstita fuerat, quam vel maxime optabat, simulque cœpit excusare episcopos Germaniæ dicens: quod si usque nunc procuratores ad hoc sacrum concilium missi a Germanis episcopis, fuissent admissi ab illustrissimis dominis legatis sicut decebat, quod numquam discessissent Tridento & ab hac sanctissima synodo; sed quoniam illis fuerat vetitum, ne habere possent votum in concilio; ideo redierant in Germaniam, quodque tali exemplo moti, quotquot erant in provinciis illis episcopi, posthac numquam mittent ad concilium procuratores suos, eosque omnes pessime sentire de hoc concilio, asseverantes, ex hac prohibitione eis occasionem datam fuisse dicendi concilium hoc Tridentinum non esse œcumenicum neque liberum.

Verba archiepiscopi Lancianensis contra oratorem Cæsareum.

Ad quæ statim illustrissimus SIMONETTA legatus respondit, quod Pauli III. temporibus episcopis Germanicis fecerat concessum, quod eorum procuratores votum haberent consultivum, non autem affirmativum, quod confirmaverat sanctissimus noster Pius papa IV.

Verba illust. cardinales Simonettæ legati.

Tunc surgens orator regis Francorum dixit: in Galliis esse quamplurimos episcopos, qui propter senectutem & eorum infirmitates huc accedere nequivissent, atque etiam pro tuenda Christiana religione: propterea sibi videri esse illis permittendum, ut suos huc possint mittere procuratores, qui possent eorum nomine sententias proferre, non solum consulendo, sed etiam definiendo, sicut de jure est. quibus dictis, dimissa est congregatio.

Verba oratoris regis Galliæ.

Prorogatio novies septimæ sessionis.

Die Mercurii XIX. ejusdem fuit congregatio generalis, cui affuerunt, præter illustrissimum MORONUM præsidentem, qui laborabat podagra, omnes alii legati, oratores, & reverendissimi patres: & habita ex more oratione de Spiritu-sancto, illustrissimus Varmiensis hujusmodi verba ad patres allocutus est dicens, quod cum dies futura esset illa quæ statuta fuerat, in qua indiceretur sessio ventura, cumque hoc non posset fieri, cum nondum posset haberi notitia de die in qua materia canonum & doctrinæ esset præparata & accommodata, ideo proponebatur patribus, si illis placeret, quod differretur iterum usque ad diem XV. mensis Junii, in qua statuenda & indicenda erit dies sessionis, quod omnibus patribus placuit, & dimissa est congregatio.

Admittitur a sancta synodo orator Catholici regis Hispaniarum.

Die Veneris XXI. Maii, hora XX. fuit congregatio generalis, in qua admissus fuit illustris comes de Luna, orator Catholici regis Hispaniarum.

Cum propter controversiones exortas inter oratores regum Galliæ & Hispaniæ de præcedentia Trindenti & alibi, illustris comes de Luna, orator Catholici regis Hispaniarum, per duos jam fere menses non potuerit tam publicis quam privatis congregationibus interesse, cum nullo pacto oratores regis Franciæ assentiri voluissent, quod orator catholicus anterior eis sederet: fuit tandem huic controversiæ ab illustrissimis dominis legatis ita provisum, quod sedes oratoris regis Hispaniæ in medio locaretur pro-

Controversia ex causa præcedentiæ inter oratores regum Galliæ & Hispaniæ.

pe crucem, quæ fertur ante illustrissimos legatos, ubi locus statutus & deputatus est pro domino secretario concilii. Nam hinc videt & audit omnes reverendissimos patres. cui ordinationi ambæ consensere partes. Atque ita hora xx. sicut statutum fuerat, illustris comes de Luna, a majori parte prælatorum comitatus, (adfuerunt enim non solum Hispani ceterique qui suas ecclesias habent in regnis & ditionibus regis catholici, verum etiam episcopi regni Galliæ & Germaniæ, una cum oratoribus imperatoris & omnium aliarum provinciarum & nationum, exceptis Venetorum, Helvetiorum, ac regis Lusitaniæ oratoribus, qui ab ecclesia comitati sunt illustrissimos dominos legatos,) accessit ad ædem S. Mariæ majoris, in qua fiunt congregationes patrum, ubi placide fuit ab illustrissimis legatis exceptus, sibique sedes assignata, ut supra. Qui comes antequam sederet, quamdam protulit in scriptis protestationem, quam alta voce perlegit quidam doctor Hispanus familiaris suus hujusmodi tenoris.

Protestatio oratoris regis Hispaniarum adversus oratores regis Galliarum ex causa præcedentiæ.

Illustrissimi & reverendissimi domini, sanctissimi patres don Claudius Fernandes, &c. *ut apud Labbeum pag.* 1160.

Responsio oratorum regis Franciæ oratori regis Hispaniæ ex eadem causa.

Si nos hodie in hac sancta synodo, &c. *ibid. pag.* 1161.

Protestationibus hujusmodi factis per utrosque dominos oratores ad invicem, statim a domino secretario lectum fuit mandatum dicti domini oratoris, una cum litteris credentialibus catholici regis Hispaniarum ad sanctam synodum. deinde sedentibus omnibus suis in locis, reverendus dominus Petrus Fontidonius, doctor theologus sæcularis Segobiensis, nomine domini dicti oratoris, habuit ad patres orationem hujusmodi.

Oratio ad patres domini oratoris regis Hispaniarum.

Mirabitur fortasse quispiam vestrum, &c. *ut apud Labb. pag.* 1163.

Responsum sanctæ synodi ad oratorem catholici regis Hispaniarum.

Magno in dolore illustris orator, &c. *ut apud Labb. pag.* 1172.

Dato responso a domino secretario nomine sanctæ synodi, & paucis admodum ceremoniis habitis, statim dimissa est congregatio hora XXII.

Discessus Tridento illustrissimi cardinalis de Loreno Ferrariam versus.

Die sabbati XXII. Maii, post congregationem hora xv. discessit Tridento illustrissimus a Lotharingia, vectus cimba per Athesim fluvium Veronam versus, & illinc Ferrariam, prout aiunt, ab aliquot episcopis Gallis comitatus, cito reversurus.

A *Votum reverendi episcopi Aversani super abusibus de sacramento ordinis.*

Die lunæ XXIV. ejusdem, hora xx. fuit congregatio generalis, ut supra, reverendissimorum patrum super eadem materia abusuum de sacramento ordinis, protulitque sententiam suam super eisdem reverendissimus dominus BALDOVINUS DE BARGA episcopus Aversanus, quæ hujusmodi fuit.

Illustrissimi & reverendissimi domini legati, sanctissimique patres, quod in episcoporum electionibus nulla penitus diligentia ac vigilantia omittenda sit ab omnibus sanctissimis patribus qui ante me dixerunt, non B solum approbatum, sed valde desideratum & acclamatum esse, nemo est qui nesciat. Quid enim majori studio, ac subtiliori indiget discussione, quam episcoporum electio, in quibus & salus, & pernicies populi reposita est. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Matth. VI. super quibus verbis, inquit divus Ambrosius: Si oculus tuus simplex fuerit, id est, si episcopus, qui lumen promeruit præesse in corpore, simplicitate est & sancta innocentia decoratus, omnis ecclesia splendore luminis radia- C tur. Si autem oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum erit; id est si episcopus qui videbatur corpori subdito lumen proferre, obnubiletur nequitiæ cæcitate, quid cetera facient membra quibus lux ademta est oculorum? Ergo si episcopus lux ecclesiæ est a Deo ordinatus, ita ut nequitiæ tenebras prædicationis suæ eloquio rutilante conscientiarum latebras illuminet, cur ipse palpabilibus tenebris tenetur obstrictus, & non solum quia ipse dum male agit, digne perit, insuper & alios secum indigne perdit? Hanc eamdem veritatem docet divus Gre- D gorius I. Reg. cap. 13. super illis verbis, videlicet: *Quæsivit sibi Dominus virum juxta cor suum, & præcepit ei ut esset dux super populum suum.* Quid est, inquit Gregorius, quod quasi de præterito dicitur, *quæsivit sibi Dominus virum, & præcepit ei ut esset dux super populum suum*, cum non fuerit quæsitus, nec ei ut populo suo præesset injunctum? Quæsivisse igitur virum Deus dicitur, ut eligendorum antistitum forma hominibus præbeatur, ut omnis qui ad sanctæ ecclesiæ cul- E men eligitur, discutiendus prius ab hominibus esse doceatur. Sed quæri debet secundum cor Dei, ut videlicet non solum divinam voluntatem intelligat, sed bonis operibus ostendat. Quia item electi viri ad honorem primatus non ex ambitione veniunt, sed coacti producuntur, bene dictum est, *& præcepit ei ut esset dux*. quasi dicat in honorem prælationis, non per ambitionem subiit, sed coactus ascendit. Et epist. 8. cap. 40. ita dicit: Et nostis quia talis hoc tempore in regiminis arce debeat constitui, qui non solum

de salute animarum, verum etiam de extrinseca subjectorum utilitate & cautela sciat esse sollicitus. Et hujus sententiæ memor in epistola alia, in qua de quodam promovendo ad episcopatum sic inquit: Sed quia valde periculosum est animæ temere cuiquam manum imponere, curæ nobis fuit vitam actusque ejus subtili investigatione discutere. Et quoniam multa inventa sunt, quæ eum procul ab episcopatu removerent, Dei judicium metuentes, in ordinando eo non præsumsimus consentire. Qualis itaque & quanta, patres sanctissimi, in hujusmodi electionibus adhibenda sit diligentia, non solum ex his quæ breviter annotavi, sed ex omnium orthodoxorum testimonio clare demonstrari potest. Quæ vero & qualia ad dignitatem hanc episcopalem requirantur, abunde docet divus Paulus ad Timoth. cap. 3. Unum tamen nullo modo a me omittendum esse censui, quod valde desiderandum esse in episcopo docet divus Cyprianus & divus Augustinus, qui lib. quinto de baptismo contra Donatistas cap. 26. valde commendat, videlicet ut episcopus non solum scienter doceat, sed etiam ut patienter addiscat. Omni igitur studio, sanctissimi patres, procurandum est ab hac sancta synodo, ut ita caute & exacte de hac re statuatur, quod in futurum non personarum, sed ecclesiarum utilitati & commoditati provideatur. Et cum duo præcipue dicantur esse omnium malorum rituum causa & principium, videlicet carentia & inobservantia legum; ut igitur ea qua decet procedatur ratione, animadvertendum est a patribus, an abusus quos in ecclesia Dei conspicimus evenerint vel propter legum carentiam, vel propter earumdem inobservantiam. Et cum tot & tanti sint canones, & tot & tantæ sanctissimæ institutiones materiam hanc concernentes, & a summis pontificibus & ab œcumenicis conciliis institutæ & ordinatæ sint, & nuper ab hac eadem sancta synodo Tridentina, sicut a multis ex patribus annotatum est; neminem latere credo, non legum carentiæ, sed legum inobservantiæ omnia hæc mala tribuenda esse. Tota igitur hujus sanctissimæ synodi intentio ad ipsorum canonum observantiam, tamquam ad veram hujus morbi medelam intenta esse debet, & a novis legibus componendis super hac re non solum tamquam superfluis & non necessariis, sed tamquam valde, & præcipue temporibus istis periculosis, penitus abstinere. Statuat igitur, sanctissimi patres, hæc sancta synodus, ut qui leges muneri suo a sacris canonibus injunctas non observant, quod pœnis ab eisdem sacris canonibus institutis puniantur. Quod si tales pœnæ leves videbuntur, ad acriores & magis graves reducantur; quæ forma, judicio meo, tutior erit, quam illa quæ proposita est in hoc primo canone; quæ cum non

A solum difficilis, sed sicut superius dixi, valde periculosa existat, nullo modo mihi placere potest: multum enim apud me valent gravissimæ rationes, quæ a quamplurimis ex patribus ea qua decet pietate & prudentia annotatæ & ponderatæ fuerunt. Neque etiam placere potest quod episcoporum electio sive præsentatio ad plebem vel populum ullo modo spectet, propter tot & tanta mala quæ ex hujusmodi electionibus quotidie oriuntur. Nam si temporibus surgentis ecclesiæ, cum omnes fere tanta abundarent & sanctitate & caritate, hoc idem magnis non careret perturbationibus, quanto magis timendum

B est temporibus istis, quibus malitia, cupiditas, necnon ambitio omnibus fere dominantur? Quod autem temporibus illis non sine magnis ecclesiarum perturbationibus a plebe & a populo tales fierent electiones, docet divus Augustinus epist. 89. ubi inquit: Scio post obitus episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari, & quod sæpe expertus sum & dolui, debeo quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere civitati. Hoc idem docet Origenes Numeror. cap. 26. homil. 22. in qua de hu-

C jusmodi electione loquendo ita ait: si ergo ille tantus ac talis Moyses non permittit judicio suo de eligendo principe, de constituendo successore, quis erit qui audeat vel ex plebe, quæ sæpe clamoribus ad gratiam vel ad pretium fortasse excitata moveri solet; vel ex ipsis etiam sacerdotibus, quis erit qui se idoneum ad hoc judicet, nisi si cui oranti & petenti a Domino reveletur? An autem expediat pro catholica ecclesia conservanda, necnon pro hæresi exstirpanda ut episcoporum electio ad capitulum, probante populo, reducatur, doceat nos Germania, quæ jam diu usa est & utitur hujusmodi for-

D ma; & utinam talem formam numquam cognovissent. An etiam expediat pro eadem sancta Romana ecclesia conservanda, ut jura seu privilegia regum, videlicet eligendi & nominandi ad episcopatum promovendos, tollenda & revocanda sint; & quod propter hujusmodi privilegia orta sint tot & tanta mala in ecclesia Dei, doceat nos Hispania, quæ ita sancte talibus usa est & utitur privilegiis, quod vere benemerita catholici tituli dici debet. Hoc unum silentio præterire non possum, videlicet quod si ullo umquam tempore ab hujusmodi electionibus a capi-

E tulo & populo faciendis cavendum & abstinendum fuit, quod his præcipue calamitosis temporibus eo maxime cavendum & abstinendum est, & præcipue in illis provinciis in quibus non parva est suspicio de mala fide multorum. Nullatenus igitur a forma, qua jam tot annis usa est & nunc utitur sancta Romana ecclesia recedendum est. Inquit enim divus Augustinus 4. de baptismo contra Donatistas, cum consuetudini veritas suffra-

gitur, nihil oportet firmius retineri. Quod autem si in hujusmodi electionibus ita exacte procedatur, ut nulla juxta prædictam formam relinquatur diligentia, sicut in re tam gravi fieri debet, magno profecto & valde magno erit commodo ecclesiæ Dei. Circa vero alias adnotationes hujus primi canonis, cum nihil adnotatione dignum mihi occurrat, quod non solum dictum & adnotatum, sed pluries repetitum a patribus non sit, ne tædio sim, accedo ad secundum canonem.

De secundo videlicet, in quo de consecrationibus episcoporum statuitur, cum ad episcopatum promotus teneatur de jure intra tres menses consecrari, ideo placet, quod prorogationes ad sex menses non concedantur, nisi ex magna & urgente causa, & semel tantum. Quod autem hujusmodi prorogationes in totum tollantur non placet, cum multa contingere possint impedimenta adeo urgentia, quod sine talibus prorogationibus magna sequerentur inconvenientia. Placet tamen quod hujusmodi prorogationes non ante concederentur, nisi prius legitime & plene constarent veritate narratæ causæ & impedimenti, quod si in fraudem factum esse inveniatur, talis prorogatio non suffragetur. Placeret etiam quod tales consecrationes semper fierent in propriis ecclesiis, sive diœcesi, cum consecratio consummatio sit matrimonii spiritualis.

De tertio, videlicet, in quo ordines per proprium episcopum, non autem per suffraganeum consecrandos esse statuitur, cum ob pastorum negligentiam, qui munus suum omittentes, aliis crediderunt, tot & tanta mala in ecclesia Dei orta sint: Placet quod in ordinibus conferendis, nisi ex urgenti causa, non possint suffraganeorum opera uti. Placeret tamen, quod si impediti sunt, ut per seipsos ordines conferre non possint, quod saltem præessent; & si præesse non possent, teneantur habere plenam notitiam ordinandorum.

De quarto, videlicet in quo episcopos clero & populo Christiano carentes, non nisi gravissima causa ordinandos esse statuitur; non placet quod episcopi titulares penitus tollantur, cum multa contingere possint, tum propter episcoporum malam valetudinem, tum propter ipsorum valetudinem, tum propter ipsorum senectutem, & quamplurima alia, quod non solum utilis, sed necessaria eorum opera sit. Placeret tamen, quod ultra ea, de quibus in canone, adderetur, quod portio perpetua, quæ illis assignanda est, ad minus sit trecentorum ducatorum, & quod non possint exercere munia episcopalia, nisi in ecclesia, in qua talis portio illis fuerit assignata.

De quinto, videlicet quale testimonium per ordinandos afferendum, placet quod episcopus habeat plenam informationem initiandorum, sine qua neque ipse ordinet, neque litteras dimissorias concedat. Non placet tamen quod præscribatur episcopo, ut magis a ludimagistro vel parocho, quam ab aliis teneatur de ordinandis informationem accipere.

De sexto videlicet, quanto temporis spatio ante ordinum receptionem initiandi se præsentare debent, non placet ut præscribatur episcopo, qui magis opera archidiaconi quam alterius personæ in ordinationibus uti debeat: sed in tali munere opera eorum utatur, quos magis idoneos esse ad hoc judicaverit. Verum illud *exacte* si ad functiones ordinum dignoscendas referatur, placet; si non referatur ad singula quæ operari & scire tenetur, non placet.

De septimo, videlicet quando & a quibus ordinationes celebrandæ, quod ordinationes non fiant extra tempora a jure statuta, & non nisi a proprio episcopo, vel de ejus licentia, placet. Verba illa *si saltem triennio ibi non sit commoratus*, non placent, non quod in ordinationibus quæ fiunt in Urbe, non adhibeatur exactissima diligentia, & utinam in aliis locis eadem vel similis adhibeatur; sed quia apud me mala præsumtio de illis est, qui episcopi sui judicium, nisi ex legitima causa, aufugiunt, ad quem oves suas nominatim ac eorum mores & vitam agnoscere pertinet, & ita præsumitur & tenetur.

De octavo, videlicet de litteris commendatitiis & dimissoriis, cum non conveniat quod regulares se intromittant circa ea quæ respiciunt clericos sæculares, ideo prima pars placet. Placet etiam quod litteræ dimissoriæ, sede vacante, nullo modo concedantur, nisi ex causa qua in canone, & addatur: *Servata eadem forma*, prout circa ordinum collationem statutum est.

De nono, videlicet de ætate clericali militiæ adscribendorum, quia lex non nisi ex causa mutanda est, & cum nulla videatur urgere causa, ut tempus clericali militiæ adscribendorum alio modo commutetur, quam per sacros canones fuerit statutum, ideo quoad ætatem, placet quod serventur canones. Præterea in hoc decreto agendum est de abusibus sacramenti ordinis corrigendis, sed ea quæ statuta & ordinata sunt a sacris canonibus, non debent connumerari inter alios abusus. Ergo de talibus in hoc decreto non est agendum. Non placent mihi illa verba videlicet: *animo deliberato.*

De decimo, videlicet quod nemo absolute ordinandus sit, mihi etiam placet quod canon concilii Chalcedonensis, non aliqua in parte, sed totum renovetur.

De undecimo, videlicet quæ cura minoribus ordinibus adhibenda sit, placet quod in quatuor ordinibus conferendis observetur forma, prout in canone, nisi aliud episcopo videatur

videatur magis expedire. Placeret etiam quod ubi dicitur: *Hi vero non nisi post annum a susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur*, adderetur: *nisi aliud magis expedire episcopo videretur*, cum possit esse aliquis, qui & in vitæ moribus & in doctrina talis reperiretur, quod non esset necessaria talis dilatio.

De duodecimo, videlicet de ætate ordinandorum, placent omnia: placeret tamen si loco verborum illorum, videlicet: *quorum immaculata vita senectus sit*, diceretur: *quos probatæ vitæ esse noverint.*

De decimo tertio, videlicet de subdiaconis & diaconis, placent omnia; sed utinam tales inveniantur, qui tot & tantis sint virtutibus decorati, quod quidem cum in multis provinciis non solum difficile, sed impossibile, & præcipue temporibus istis, videatur, ideo placeret, quod conscientiis episcoporum onus hoc relinqueretur.

De quarto decimo, videlicet de presbyteris ordinandis, placent omnia. Placebit etiam si addantur ubi conceditur dispensatio, *ad sex menses*, verba illa videlicet: *Et semel tantum.*

De decimo quinto, videlicet quomodo clerici peregrini admittendi sint, cum magnum dedecus sacerdotalis ordinis sit, ut presbyteri vagentur, ideo omnia placent. Sed placeret quod adderetur: *Si clerici peregrini sunt sæculares, quod teneantur ostendere litteras sui ordinarii, sive ejus vicarii: si vero sunt regulares, sui superioris.*

De decimo sexto, videlicet ut in cathedralibus ecclesiis certus initiatorum numerus educetur, ex quo tamquam ex seminario eligi possint, qui digne ecclesiis præficiantur, cum nihil magis utile ac necessarium sit, quam clericali militiæ tales adscribere, qui & vita & doctrina in tantum præcellant, ut non solum ad presbyteratum, sed ad majores gradus digne ascendere valeant, ideo canon iste maxime placet. Placeret etiam quod ubi dicitur, *saltem in cathedralibus ecclesiis*, adderetur, *& in ecclesiis collegiatis*, cum multæ sint ecclesiæ collegiatæ nullius dioecesis, quæ pinguiores sunt quam multæ aliæ cathedrales, & majorem habent plebem & populum. Placeret etiam quod ubi dicitur, *prope ipsam ecclesiam constituendo*, adderetur, *vel in alio loco magis commodo plebi & populo*, cum multæ sint ecclesiæ non solum in campis patentibus, sed etiam adeo dirutæ, quod nullum ecclesiæ adsit vestigium. De quibus ecclesiis cum nulla facta sit mentio, neque provisio in hoc decreto, placeret quod tali & tanto abusui ab hac sancta synodo in hoc decreto exacte provideretur. Ex hoc enim multa sequuntur inconvenientia & mala. Carent enim capitulo, & nullum celebratur officium divinum. Placeret etiam quod episcopus cum duobus de capitulo & duobus de clero omnia hæc peragere posset & deberet. Quod si alicui se nimis gravatum esse videretur, haberet recursum ad synodum provincialem, absque tamen retardatione executionis. Quod autem non nisi doctoribus vel magistris aut licentiatis dignitates illæ conferri possint, non placet, cum multi careant talibus gradibus, qui tamen neque vitæ moribus neque doctrina illis sint inferiores. Placeret etiam quod episcopus haberet facultatem applicandi huic seminario beneficia simplicia ruralia, quæ omni penitus carent cura, neque ulla in re divino cultui inserviunt, & alias similiter ecclesias quæ penitus dirutæ sunt & solo æquatæ, neque ullum retinent vestigium aut servitium ecclesiarum. Et non solum placeret quod episcopi haberent hujusmodi facultatem, sed quod teneantur & debeant applicare tales ecclesias huic seminario; & quod omnis alia provisio quomodocumque facta irrita sit & nulla; & hoc non tantum pro ecclesiis pauperibus, sed pro conservatione & perpetuitate hujus seminarii. De modo vero & summa disponant reverendissimi confectores decreti.

De decimo septimo, videlicet de forma juramenti, sum in sententia illorum qui dixerunt quod ad aliud differatur tempus.

Et hæc volui dixisse breviter: quæ omnia & meipsum subjicio censuræ hujus sanctissimæ synodi.

Modus dicendi quo utebantur patres, tam in dogmatibus quam in reformationibus.

Modo hujusmodi, qui superius proxime annotatus est, utuntur reverendissimi patres in proferendo eorum sententias, tam in dogmatibus quam in reformationibus, ut quisque dicat vota sua, quæ excipi debent, quoad dogmata, ex auctoritatibus antiquorum patrum, summorum pontificum, & sanctorum conciliorum. Quoad autem reformationes, secundum temporum exigentiam, non recedendo tamen ex constitutionibus, quando potest, anteactorum conciliorum. Quæ omnia vota deinde in eam, quæ cernitur in sessionibus, meliorem formam reducuntur, nova formando decreta.

Renatus de Birago consiliarius regis Galliæ venit Tridentum.

Die XXVIII. Maii Tridentum illustrissimus cardinalis de Loreno, atque una cum eo advenit illustris præsidens Renatus de Birago Mediolanensis, unus ex primis consiliariis regis Franciæ, veniens e Gallia; obviusque fuit illustrissimo cardinali præfato, Ferraria reducto, quo, ut aiunt, profectus fuerat, ut alloqueretur illustrissimum D. cardinalem de Ferraria, e Gallia redeuntem a rege Christianissimo, apud quem illuc missus a summo pontifice PIO IV. functus fuerat legatione sua jam per decem & septem menses: cujus Renati collega quidam, ut rumor est, Romam profectus fuerat ad PIUM IV. pont.

max. eorum regis nomine petiturus, ut in civitate Avinionis, quæ urbs est sedis apostolicæ, & his temporibus præsidiis optime munita, in primis arma deponerentur, ac ibi prædicatio Hugonottica haberetur; simulque concilium Tridentinum Constantiam transferretur. Ipseque de Birago hujusmodi & similia sanctam synodum, ut ferunt, postulaturus est. Quæ omnia quantum inhonesta, inhumana, & extra catholicam caritatem sint, non est qui non videat. Affirmant præterea eumdem de Birago, ut primum apud sanctam synodum sui regis mandata executus fuerit, profecturum esse *Spruch* ad Cæsarem, indeque huc reversurum. Quod autem evenerit in hac civitate hujusmodi negotii causa, omnia hic fideliter pertingam.

Vesperæ & missæ in his diebus paschalibus pentecostes.

Die sabbati XXIX. Maii, quæ est vigilia pentecostes, vesperæ pontificaliter ex more habitæ & celebratæ sunt in cathedrali S. Vigilii.

Die dominica XXX. ejusdem, qui fuit dies solemnis pentecostes, convenere in eadem ecclesia sancti Vigilii omnes illustrissimi D. D. legati, atque illustrissimi cardinales de Loreno & Madruccius, una cum clarissimis DD. oratoribus & reverendissimis patribus; ibique solemniter summam missam celebravit reverendissimus patriarcha Venetiarum; qua finita, dataque ab illustrissimo præsidente ex more benedictione, singuli eorum domos profecti sunt.

Ac his solemnibus diebus vesperæ & missæ solemni pompa celebratæ sunt; factumque idem est in ceteris festivitatibus mobilibus hoc anno aut in præterito, sicque fiet in futurum.

Acta, ut aiunt, inter Ferdinandum Cæsarem & illustrissimum cardinalem Moronum legatum, Spruch diebus præteritis.

Summarium eorum quæ dicuntur acta inter Cæsaream majestatem & illustrissimum cardinalem Moronum, præsidentem concilii Tridentini, diebus elapsis in civitate Spruch.

Variæ inter Cæsaream majestatem eamque solam cum reverendissimo D. legato eodemque solo, super sequentibus articulis habitæ sunt conversationes, super quibus tandem reverendissimus D. legatus hoc responso conclusivo a majestate sua dimissus est.

Articulus I. fuit agitatum de nimia illa prolixitate tractationis, quæ hactenus in concilio incidit; & cum quæreretur de remediis oportunis, majestati suæ visum est inter alia, non inexpediens esse futurum, ut superfluæ quæstiones, præcipue vero illæ quæ cum sectariis nostri temporis in materia religionis controversiæ non essent, quantum fieri posset amputarentur.

In eodem autem articulo incidit etiam illa quæstio, utrum consultum sit, quemadmodum in aliis antecedentibus conciliis factum esse videmus, ad viam deputationum ex nationibus constituendarum confugere. Occurrerunt quidem in hac parte majestati suæ utrimque diversæ & urgentissimæ rationes: tandem quamvis majestas sua in illam partem inclinaverit, quod via illa deputationum, quatenus umquam possibilis esset, tentari deberet: majestas tamen sua in hoc quemadmodum & in aliis, nemini legem aut ordinem præscribere voluit; præcipue si accuratius rem istam considerantibus aliud videretur.

II. Multa quoque dicta sunt de libertate proponendi, & intellecta atque attenta declaratione, quam fecit reverendissimus dominus legatus, quod decretum illud primum in quo habentur verba illa, *proponentibus legatis*, licet facultatem concedat legatis, non tamen oratoribus illam adimat, majestas sua integrum sibi reservavit, super his quæ aliquando vel subinde proponere voluerit reverendissimos legatos pontificios consulere, eorumque consilio habito, illa quæ eidem majestati suæ pro conservatione catholicæ religionis in sacro imperio regnisque & provinciis hæreditariis necessaria videbuntur, vel per medium dictorum legatorum, vel si ipsi in hoc gravarentur (in quo tamen nullam controversiam futuram esse confidit) per se ipsam vel per ministros suos proponi curare, id quod majestas sua Cæsarea, cum aliis quoque regibus & principibus Christiani orbis observandum esse existimat.

III. Quod in concilio libera debeat dicendi esse facultas, de hoc inter majestatem suam, & reverendissimum dominum legatum nulla fuit quæstio. Pollicita autem majestas est sua, se non solum paucis illis patribus, qui ex majestatis suæ quibuscumque ditionibus in concilio jam sunt, vel posthac venerint, verum etiam majestatis suæ commissariis, quatenus illi non tamquam commissariorum, sed tamquam patrum personas sustinentes locuturi sunt, omnimodam suffragii libertatem permissuram fore, sperans, ut non solum reliqui Christiani orbis reges & principes, verum etiam ipsemet summus pontifex, quoad illos patres, qui ditionibus uniuscujusque eorum subditi sunt, spectat, idem esse facturos, deque hac re majestas sua Cæsarea diserte ad oratores suos præscribet.

IV. Convenit similiter inter majestatem suam, & dictum dominum legatum, diligentiam esse habendam, ne concilium ipsum extraneis & absurdis actionibus interturbetur, maxime ut rejiciantur multæ quæstiones, quæ a nonnullis extra propositum aliquando possent injici, & ut alias in omnibus concilii tractationibus debita modestia a quibuscumque observetur. Monebit in hac re majestas sua oratores suos, ut illustrissimis

dominis legatis in eo omne opportunum auxilium præstent.

V. Quoniam intelligit majestas sua summi pontificis sanctam intentionem illam omnino esse, ut ipsi quoque sacro concilio libertas determinandi integra permaneat, majestas sua id gratissimo acceptavit animo.

VI. Quod ad reformationem universalem ecclesiæ, de qua in antiquis conciliis tam frequens fit mentio, pertinet; majestas sua libenter a reverendissimo domino legato audivit jam plurima decreta, præcipue in his quæ ad abusus Romanæ curiæ spectant, tam in superioribus conciliis Tridentinis sub Paulo III. & Julio III. quam in hoc, sub sanctissimo domino nostro Pio IV. reformationum decreta fuisse. Rogavit autem majestas sua Cæsarea, si qua alia erunt quæ reformatione similiter indigebunt, quæque hactenus sufficienter & realiter repurgatæ non sunt, manum adhibeant reverendissimi domini legati, ut nec in ea quidem parte aliquid negligatur. Id autem reverendissimus dominus legatus cardinalis Moronus non solum pro sua parte liberaliter est pollicitus: verum etiam majestati suæ plurimos canones ostendit, qui in hoc reformationis negotio prope diem in concilio sint proponendi.

Quoniam vero reverendissimus dominus legatus majestati quoque suæ, exemplar bullæ apostolicæ exhibuit, in quo reformatio conclavis pontificii per hunc sanctissimum Dominum nostrum instituta continetur; cumque in ea majestas sua omnia prudentissime & sanctissime constituta esse prospiciat, non potuit non eam mirifice probare. Id tantummodo majestas sua Cæsarea desiderat, ipsum sanctissimum dominum nostrum omni studio in hoc incumbere, partim ut bulla ipsa suam certam & firmam executionem consequatur: partim ut a variis illis machinationibus, quæ in electionibus pontificum occurrere solent, non solum cardinales ipsi eligentes, una cum conclavistis, de quibus iis videtur sufficienter esse dispositum; verum etiam oratores principum, qui tunc temporis in Urbe esse solent, una cum aliis qui curam custodiendi conclavis habent, & universo populo Romano, quatenus opus est, quam severissime appositis pœnis gravissimis absterreantur & compescantur.

VII. Quoniam inordinatam episcoporum electionem, & capitulorum a suis ordinariis exemtionem incredibile damnum universæ ecclesiæ catholicæ hactenus attulisse in confesso est, rogavit majestas sua, ut ejus rei præ omnibus aliis in hoc sacro concilio diligentissima habeatur ratio.

VIII. Novit majestas sua disputationem illam de residentia episcoporum, utrum videlicet ea juris divini sit an non, hisce mensibus præteritis adeo magnis & scandalosis altercationibus agitatam esse, ut si ita dicere liceat, magna ex eo jactura temporis sequuta fuerit. Existimavit quidem majestas sua aliquando de ea re non tantum esse laborandum, quam de eo, ut omnino statueretur episcopos ad residentiam esse urgendos. nunc vero quoniam majestas sua cernit rem usque eo esse progressam, ut prope diem eam absolutam iri speret, nihil aliud superest, quam ipsos reverendissimos DD. legatos una cum patribus benevole & clementer majestatis suæ nomine admoneri, ut in ea re bonam aliquam & sanctam ineant concordiam.

IX. Quoniam majestas sua Cæsarea scit a multis illud, quod huc usque unus tantum secretarius ad annotanda ea quæ in concilio fiunt adhibitus sit, pro absurdo esse habitum, variasque in hoc proposito allatas esse rationes, petiit amanter majestas sua, ut ipse D. legatus una cum reverendissimis collegis suis, saltem ad evitandam omnem suspicionem, & ne cuiquam relinquatur conquerendi seu cavillandi locus, hujus rei diligentem rationem habere non gravetur, in quo reverendissimus D. legatus omnem operam suam diligenter est pollicitus.

Postremo quia sanctissimus dominus noster suæ quoque majestati inter alia proponi jussit, majestatem suam cogitare debere an non expediat ipsam suscipiendæ coronæ imperialis nomine saltem Bononiam usque progredi, quod quidem majestati suæ nunc tamquam a vicina quadam execunti, tanto futurum esset commodius, offerens se sanctitas sua, quod partim hujus rei gratia, partim ut de variis urgentissimis rebus, & præcipue si aliqua commoda concilii translatio fieri posset, cum majestate sua colloqueretur, eodem iter se facturam. majestas sua quamvis sanctitatis suæ pro tam benevolo ac vere paterno animo ingentes, ut par est, habuerit gratias: tamen varias & quamplurimas adduxit rationes cur hoc tempus ad eam rem non satis adhuc videatur esse commodum. Promisit tamen juxta laudabilem majorum suorum consuetudinem, curam de suscipienda hujusmodi imperiali corona se nequaquam esse neglecturum.

Admittitur a sancta synodo illustris præsidens regis Franciæ D. Renatus de Birago.

Die mercurii II. mensis Junii MDLXIII. hora X. fuit congregatio generalis, in qua lectæ fuerunt litteræ christianissimi regis Franciæ ad sacrosanctum concilium, quas præsentavit illustris D. de Birago Mediolanensis, præsidens & consiliarius regius, gallo conscriptæ idiomate, & latinitate donatæ, atque lectæ a reverendissimo secretario concilii alta voce, quarum tenor ejusmodi erat.

Quod licet rex ille pro comperto haberet firmiterque teneret sanctissimos patres concilii plenam habuisse notitiam omnium quæ in suo regno præterito anno evenissent, &

quæ non solum restinguere conatus esset, sed omnino exstirpasset: cum præsidiis tamen principum advenarum, amicorum & benevolorum sui ipsius regni; quodque nihil in hac re pro regni conservatione prætermissum fuisset; tandem de consilio reginæ matris suæ, procerum & nobilium totius provinciæ, ad pacem cum suis inimicis devenisse, ac propterea huc eumdem de Birago consiliarium suum mittere statuisse, ut hæc omnia sanctissimæ synodo referret, & in primis causas ipsas quæ majestatem suam movissent ad pacem contrahendam: rogando sanctissimos patres ut illi in omnibus fidem præstarent quæ eisdem suo nomine retulisset. Quibus lectis, illustris de Birago sermonem suum habuit ad reverendissimos patres, quibus ostendit ipsius regni multas ac varias calamitates, simulque summum studium a suo rege adhibitum pro eisdem exstirpandis.

Addidit quoque regem suum pro conservatione christiani nominis & summa erga Romanam ecclesiam reverentia & observantia, quamplurima recusasse in pace contractu, quæ ab adversariis illi fuissent præposita, quodque coactus fuisset pacem hanc amplecti. provinciæ namque omnes ditiores, munitiores, atque feliciores illius regni, una cum earum civitatibus & habitationibus, quod profecto absque lacrymis audiri ab omnibus non poterat, in manu jam erant & potestate adversariorum. Populi quoque adeo consumpti egestate & miseria incredibili omnes ita laborantes, ut a rege & proceribus nihil sperandum esset, præter aut summam desperationem, aut penitus a fide catholica discessionem. Solam autem Parisios civitatem se a tanto infortunio præservare atque in fide Jesu-Christi, & regis sui hactenus perseverare, quodque convicinæ provinciæ illius regni, discordiæ confisæ, jam jam arma sumpsissent, conspirantesque in regnum, ipsum tentabant invadere. Et propterea ne catholica religio in tanto regno penitus deesset, ac ne idem illud exteris nationibus subjiceretur, hujusmodi pax a rege & proceribus admissa est. Ostendit verbis suis deinde regem suum maximo amore sanctissimam hanc synodum amplecti, offerens majestatem suam pro eadem tuenda pro viribus numquam defuturam; petiitque ut hæc eadem sancta synodus cum posset obviare hujusmodi morbo tam gravi & in dies gravissime serpenti ullo labori, nulla prætermissa diligentia, pro ecclesiæ & morum universali reformatione non parcat. De articulis seu conventionibus dictæ pacis, nullum habuit verbum, se solum quo ad hoc excusando, dicendoque non opus esse hæc repetere, cum jam universo orbi sint nota.

Quibus omnibus sancta synodus respondit, se opportuno & commodiori tempore illi responsuram, atque maturiori consilio,

A cum res ipsæ quas nomine sui regis exposuerat, sibi & magni momenti & gravissimæ visæ fuissent. Dataque a domino secretario hujusmodi responsione præfato domino de Birago, congregatio dimissa est hora XIII.

Asseverant omnes illustrem de Birago a rege suo habuisse quam plurima in mandatis, quæ referre debuisset sanctissimæ synodo, & inter cetera de transferendo concilium hoc Tridentinum ad civitatem Constantiæ seu Basileæ, pro commodo prælatorum Galliæ, Angliæ, Scotiæ & Germaniæ: nullum tamen neque de hoc, neque de alia B aliqua re habuit verbum, præter quam de iis quæ superius adnotata sunt, aiunt ulterius habuisse in mandatis ab eodem rege suo, ut omnia ad nutum illustrissimi cardinalis de Lotharingia exsequeretur, quæ idem cardinalis prohibuit, prospiciens animos & studia reverendissimorum patrum, atque prudenter factum est. Patres enim acriter & inhumaniter ei respondere decreverant, & quod eisdem præbuisset ansam, ut verba facerent de transferendo hinc concilium in aliam commodiorem civitatem, Lombardiam versus.

C *Controversia inter patres in responsione litterarum regi Franciæ.*

Die lunæ VII. Junii fuit congregatio generalis hora X. & cum octo ex patribus sententias suas dixissent super abusibus, ut supra, de sacramento ordinis, illustrissimus Moronus præsidens concilii habuit ad patres hujusmodi verba.

Notum vobis est, patres reverendissimi, quod litteris regis Franciæ respondere debemus, & ideo ne talis nimium responsio differatur, proponimus vobis responsum a nobis jam confectum, quod alta voce mox dominus secretarius perleget, ut unusquisque super D dicta re sententiam proferre possit. Primusque omnium allocutus est illustrissimus a Lotharingia, narrans regem suum invitum cum Hugonottis conditiones pacis acceptasse, positumque fuisse tunc in tanta rerum necessitate, ut cogeretur, aut ratam habere pacem ipsam cum illiusmodi conditionibus, aut quod reliquum erat in Galliis, quod non esset penes ipsos Hugonottos, penitus perditum iri. alterum rempublicam christianam provinciæ illæ auxiliares copias, neque res necessarias, sicut in hujusmodi debuit, non E subministrasse; solumque pontificem Romanum atque rempublicam Venetam, in tanta rerum inopia eorum quemque tribuisse centum millia aureorum; conquestusque est sanctam synodum tam acerrime respondisse regi suo, proptereaque illi non placere quæ respondisset. Madruccius dixit tale responsum sibi placere, si reverendissimi patres approbarent. Alii petierunt sibi prius exemplar exhiberi, cum in rebus seriis numquam tutum sit ex tempore sententias proferre. Post

plurimas tandem altercationes omnes simul convenere, quod illustrissimi domini legati dictam responsionem corrigerent, ad mitioremque formam reducerent, hocque sine controversia ab universis patribus approbatum est. Sed, ut superius dictum est, cum illustrissimus a Lotharingia magnificentiam pontificis Romani ac reipublicæ Venetæ meminisset, qui propria pecunia sua regi suppetias præstitissent, nulla facta mentione de illustrissimo domino duce Florentiæ, qui in tanta rerum angustia tali regno non defuit, cum quinquaginta millia aureorum exhibuisset, id quod palam factum est omnibus patribus per reverendissimum dominum episcopum Aversanum, qui etiam dixit sententias diversas patrum manifeste ostendere, quod res de qua agebatur, non esset parvi momenti; & cum res hujusmodi non possit statim & ex tempore diffiniri, ideo non solum sibi placere patribus copiam responsionis dari, sed etiam si una cum exemplari exhiberetur copia articulorum, & conditionum dictæ pacis. factoque silentio, illustrissimus MORONUS dixit eisdem, hujusmodi articulos non fuisse legatis traditos, neque etiam lectos, & ideo non posse illos patribus tradere.

Eadem die ab illustrissimis dominis legatis duodecim ex patribus ad illius modo munus exequendum ascitis, expedita fuit, & ad regem missa dicta responsio sub eadem forma quæ fuerat patribus in congregatione lecta, non tamen sine aliqua verborum dissensione inter illustrissimos MORONUM præsidentem & cardinalem a Lotharingia. Moronus enim conquerebatur, quod cardinalis a Lotharingia illa jam ut erant posita approbaverat, & assensus fuerat dum fierent. hic vero se excusans dicebat, non sibi displicere responsum; sed quod propositum fuisset, ut unusquisque patrum peteret a reverendissimo secretario hujusmodi copiam, atque illis præberetur.

Littera sanctæ synodi responsiva ad regem Franciæ.

Quæ ab excellenti atque illustri præside & consiliario domino Renato Birago, Christianissime rex, superioribus diebus publice in hoc sacro concessu exposita fuerunt, ea omnia sancta synodus, quemadmodum rerum gravitas, de quibus agebatur, postulabat, attente & diligenter audivit; atque id officii, quod ei Carolus Galliarum rex christianissimus imposuit, eo cumulatius videri potest implevisse, quod non solum litteris accurate scriptis, rex ipse omnia fere complexus est, quæ sanctissimos patres hoc tempore scire in primis oportere existimavit. Sed ut majestatis ejus consilia sensusque omnes magis paterent, virum a se non minus prudentiæ, doctrinæ & eloquentiæ laude præstantem, quam generis splendore & nobilitate clarum legavit, qui eadem latius oratione sua prosequeretur. Ut igitur ad ea quæ ab eo commemorata sunt paucis respondeamus, etsi nullis verbis exprimi potest quanto cum dolore de pacis conditionibus, quæ proxime in Gallia consecuta est, sancta synodus audierit: vere tamen licet affirmare non minori eo nuncio accepto, molestia affectam esse, quam antea voluptatem & lætitiam ex illa victoria perceperat, quam divino quodam beneficio, Guisiæ ducis atque aliorum singulari virtute & fortitudine rex christianissimus adeptus erat, quæ sane & merito quidem tanta fuit, ut omnium consensu publicæ supplicationes decretæ & postulationes Deo immortali summa cum pietate, solemnibusque ceremoniis habitæ sint, ac profecto optandum maxime illud erat, ut CAROLO regi, in ea, quam susceperat, catholicæ fidei defensione perseverare licuisset, neque antea ipse de pace cum hostibus ineunda ageret, aut meditari cogeretur, quam illi ad Dominum Deum suum, quem turpiter deseruissent, vere atque ex animo converterentur. Hæc enim honesta & diuturna pax futura videbatur, quæ rite compositis religionis rebus, & profligatis erroribus, confirmata esset. Sed quia res summo cum bonorum omnium dolore in hunc locum adducta est, summis etiam precibus ac sine intermissione orandus est Deus, ut pacis consilia feliciores exitus habeant, quam belli artes & armorum conatus habuerunt: si quidem nullum regnum in se divisum diutius staret, neque iis populis qui diversas religiones sequuntur unus rex imperare potest. At vero in tantis Galliæ perturbationibus fidelissima illa & constantissima Parisiorum civitas, cujus puritatem, & in regis sui periculis atque incommodis sublevandis alacritatem, cum idem supra commemoratus excellens atque illustris præses & consiliarius referret, incredibili omnium voluptate animos perfudit, sanctam synodum mirifice recreat & consolatur. hanc enim regni sanctam arcem atque sedem, & disciplinarum omnium clarissimum domicilium Dei munere integram a teterrima illa peste conservatam esse ideo credendum est, ut ab ea tamquam a capite ad subjectas provincias incorrupta catholicæ fidei doctrina manare posset. sed illud interea sancta synodus pro muneris sui ratione christianissimam reginam in visceribus JESU-CHRISTI hortatur atque admonet, ut quo se omni diligentia curaturam pollicetur, in eo in primis omnem curam & operam collocet, uti regis tener animus ita assidue in veræ pietatis cultu & apostolicæ sedis obedientia erudiatur & confirmetur, ut egregia illa ac divina indoles, quam in puero admiramur, in nulla pestilentis doctrinæ contagione umquam infecta, cum ætate simul adolescat, uberrimosque fructus, & majorum suorum

gloria, & totius christiani orbis expectatione dignos aliquando ferre possit. Deinde vero interposita ecclesiæ suæ, quæ apud omnes regni ordines graviffima esse debent, in hoc etiam summa contentione elaboret, ut qui falsa pietatis specie dejecti a recta religione aberrarunt, ad sanctæ catholicæ ecclesiæ unitatem reducantur; idipsumque omnes discant, ut unius confessionis sacrificium Deo optimo maximo ab omnibus offeratur. Quod quidem si ejus majestas effecerit, præterquam quod sibi æternum gloriæ pondus in cælesti patria promerebitur, immortalem etiam hic, eamdemque gratissimam universæ posteritati nominis sui memoriam amplissimis monumentis commendabit. Quod autem reliquum est, quibuscumque rebus christianissimi regis studium in restituenda vera religione sancta synodus adjuvare poterit, non patietur industriam & pietatem suam aliqua ex parte desiderari: ac præter illa quæ pro temporum ratione de universæ ecclesiæ disciplina & majoribus decernenda videbuntur, libentissime curabit, ut etiam ea quæ privatim Gallicarum ecclesiarum tranquillitatem & statum pertinere intellexerit, suggerente Spiritu-sancto, recte constituantur. Tridenti, die 8. mensis Junii 1563.

Processio in sacratissima corporis Christi festivitate.

Die Jovis x. Junii, quæ dies est festivitati sacrata corporis Christi, solemni pompa processio facta est; cui interfuere omnes illustrissimi legati atque illustrissimi cardinales a Lotharingia & Madruccius, una cum clarissimis oratoribus, ac ducentis & decem episcopis, cum eorum pluvialibus & mitris: sicque hora x. præeunte processione, illustrissimus MORONUS sub baldachino ex more portans sacratissimum Christi corpus, per viam latam prius transeundo, deinde dextrorsum ad forum olitorium, atque deinde ad dexteram e regione ecclesiæ divi Petri rediit in cathedralem S. Vigilii, ubi celebravit solemniter summam missam; qua finita, & data benedictione, omnes ad propria rediere.

Congregatio particularis super septimo canone de sacramento ordinis.

Die Veneris xi. Junii, fuit congregatio particularis domini illustrissimi MORONI primi præsidentis concilii, cui interfuere asciti, præter legatos, illustrissimi DD. legati omnes, cardinales de Loreno & Madruccius, archiepiscopus Pragensis, reverendissimus episcopus & orator regis Poloniæ, episcopus Quinque-ecclesiensis, reverendissimus orator ducis Sabaudiæ, episcopus Tininiensis, patriarcha Venetiarum, archiepiscopus Hidruntinus, archiepiscopus Tarentinus Gallus, archiepiscopus Granatensis, archiepiscopus Bracarensis, archiepiscopus Rheginus, archiepiscopus Verallus Romanus, episcopi Clugiensis, Mutinensis, Verdunensis, Salamantinus: inter quos disputatum est super septimo canone de sacramento ordinis, ut supra, atque ad tollenda scandala propositus fuit hic canon infrascriptus, quem hic inserere nullo pacto deesse possum, non ignarus non posse sic permanere propter infinitas discordias hinc exortas in hoc sanctissimo concilio, quas Deo placeat sopire, atque ad veritatem perducere. Nam canon iste septimus de sacramento ordinis, atque de residentia, omnia hactenus negotia protrahentes, mentes patrum varie distraxerunt, atque adeo maxime, quod concilium hoc celeberrimum temporibus istis turbulentis, & auxilio, & gratia Dei haud parum indiget, ut res cito expediantur, & ne ulterius oves eorum pastorum præsentia defraudentur.

Verum præter jam memoratos ordinum gradus, docet sancta synodus episcopos sedis apostolicæ auctoritate sub Romani pontificis, catholicæ ecclesiæ pastoris, Christi fidelium rectoris, obedientia vocatos, universalis ecclesiæ rectoris & gregis dominici directoris auctoritate ad regendas ecclesias assumtos, a Christo institutos esse ad regendas ecclesias, & in ecclesia catholica præcipuum locum sub Romani pontificis obedientia obtinere, atque eos successores esse in locum apostolorum: quod etiam sancta traditione confirmatur & a sanctis patribus explicatur, traditum est successione, necnon eis & in ecclesiis sibi commissis regendi potestatem habere, atque ipsis solis ordinandi & confirmationis sacramentum tamquam ordinariis ministris conferendi potestatem competere, & proinde patribus, aliisque inferioribus gradibus esse superiores: omnes tamen sub uno Romano pontifice Christi in terris summo & generali vicario beati Petri principis apostolorum, cui pascendi, regendi & gubernandi gregem Dominicum, potestatis plenitudo a Domino nostro JESU CHRISTO tradita est, successore, qui solus primatum & eamdem potestatis plenitudinem, quam ipse B. Petrus habebat, obtinet: in ecclesiæ tamen ædificationem non in destructionem additum est.

Indictio jam decies prorogata septimæ futuræ sessionis.

Die Martis xv. Junii hora x. congregationi generali interfuere illustrissimi domini legati, domini oratores, atque universi patres, in qua illustrissimus MORONUS præses habuit perpauca verba ad reverendissimos patres, quibus illos edocuit post adventum suum Tridentum fuisse prorogatam sessionem, propter ingentia negotia illi commissa a summo pontifice apud Cæsarem. Nunc autem non esse amplius prorogandam, sed maxime insistendum, ut res propere expediantur, oravitque reverendissimos patres, ut una cum eo enixe dent operam expeditioni, quod futurum sperabat, si amotis perpaucis diffi-

cultatibus, quæ jam per annum & eo amplius œcumenicum hoc concilium satanæ insidiis occupaverant, una omnes insimul ad hoc tendebant, de quo Deum optimum maximum & consolatorem Spiritum-sanctum humiliter supplicabat, & ne incassum adventus meus huc fuisse videatur, inquit, & res celerius procurrant, videtur mihi quod sessio futura non ulterius prorogetur, quam ad quintam decimam diem futuri mensis Julii. Hisque peroratis, tacuit. Quod cum omnibus placuisse acclamatum esset, dixere sententias suas generales omnes congregationum, præter Lainem Hispanum, generalem societatis Jesu, qui dicet crastina die; atque ita completæ sunt sententiæ & vota de abusibus sacramenti ordinis, & dimissa est congregatio hora XIII.

Congregationes continuæ ex causa jurisdictionis summi pontificis & episcoporum.

A die XI. Junii, ut supra, usque ad hanc diem XVII. ejusdem, quotidie bis habita est congregatio domi illustrissimi præsidentis Moroni, cui semper interfuere, præter illustrissimos legatos, cardinales de Loreno & Madruccium, reverendissimos patres deputatos, & illustres oratores Cæsaris, Franciæ & Hispaniæ, etiamque plurimi ex patribus, tam juris utriusque doctoribus, quam theologis, ex causa, ut supra, septimi canonis de sacramento ordinis, & præcipue de jurisdictione summi pontificis & episcoporum; satisque elaboratum est ab omni parte & elaboratur. Tandem hac nocte præterita, missum fuit exemplar Romam per illustrissimos legatos, de consensu deputatorum, ad summum pontificem de concordia, Dei munere, dicti canonis de jurisdictione, habita inter patres. Quod si sanctitati suæ placuerit, creditur quod omnino sessio futura fiet die statuta absque aliqua alia dilatione, quod Deus optimus faxit & permittat, ut negotium istud in locum reducatur, prout miserrima indiget Christianitas, rebusque catholicæ ecclesiæ tuto citoque provideatur. Nam ex hoc & canone etiam de residentia, judicio meo, omnia scandala in isto sanctissimo concilio inter patres hactenus provenere, quibus per misericordiam suam provideat Jesus Christus Dominus noster, cui semper sit honor & gloria.

Confectores canonum de sacramento matrimonii.

Die lunæ XXI. Junii hora X. in congregatione generali illustrissimus Moronus dixit responsionem jam lectam patribus, occasione, ut supra, domini Renati de Birago, fuisse jam transmissam ad regem Christianissimum. Nunc autem reliquum esse, ut instituantur a patribus confectores decreti & canonum de sacramento matrimonii, si eisdem placeret, quo negotia concilii propepiem expedirentur, cum jamjam adventaret dies sessionis, plurimaque instarent conficienda. Quibus dictis, ab omnibus patribus data est facultas illustrissimis dominis legatis eligendi quos magis placeret; qui statim elegerunt quatuordecim ex patribus ad conficiendos hujusmodi canones, & dimissa est congregatio hora XII.

Nomina deputatorum.

Reverendissimi domini Quinque-ecclesiensis orator Cæsareus, Augustensis orator ducis Sabaudiæ, Granatensis, Veraldus, Tarentinus, Bracarensis, Metensis, Sagiensis, Senogalliensis, Cremonensis, Legionensis, Trevicanensis, Vestanus, Marzatensis.

Controversia inter oratores Galliæ & Hispaniæ, propter quam prohibita sunt incensum & pax in missarum solemnibus.

Die Martis XXIX. Junii, quæ est dies solemnis apostolorum Petri & Pauli, celebravit summam missam episcopus Augustæ Prætoriæ, orator illustrissimi ducis Sabaudiæ, in cathedrali ecclesia, ex more, S. Vigilii.

Et quoniam impossibile est omnia a me minutula posse conscribi, qui non omnibus congregationibus publicis, nedum privatis, intersum, cum nec omnia omnibus reverendissimis patribus cognita sint: quibus sane, præter ea quæ fiunt in publicis congregationibus, universa latent. Nam quæ tractantur privatim ab illustrissimis dominis legatis & deputatis vocatis, qui secundum diversas materias quotidie ad libitum dominorum legatorum vocantur, pleraque & non omnia publice postmodum tractantur in congregationibus. Tamen de aliquibus pauculis, etsi parvi momenti, seriis per se tamen, non possum neque debeo libellum qualemcumque defraudare, cum hæc a me non ad pompam scripta sint, sed ut commodum & voluptatem legentibus afferant, simulque ritus & studia, actaque hujus sanctissimi concilii integre conscribantur, in quantum meæ se effuderint vires, existimando maxime in his scribendis simplicitatem & rei veritatem, quas usque ad finem, Deo dante, prosequar. Et propterea cum superioribus diebus a me facta fuerit mentio de illustribus oratoribus regum Franciæ & Hispaniæ, & de eorum præcedentiis, protestationibus, & de loco illustri oratori regis Hispaniarum in congregationibus statuto, hac die superius adnotata, cum illustres oratores regis Galliæ essent in loco consueto, ubi oratores sæculares sedere consueverunt, qui in ecclesiis omnibus, cum sacra aut hujusmodi peraguntur, semper locum suum habuerunt, econtra illustrissimos dominos legatos, & illustris orator catholici regis Hispaniarum sederet, non ubi ceteri oratores sæculares, propter præcedentiam, ut supra, cum oratore regis Galliarum, sed a dextris illustrissimorum legatorum, post tamen reverendissimos oratores ecclesiasticos imperatoris, Hungariæ,

Bohemiæ, Poloniæ, Sabaudiæ & aliorum; ante tamen patriarchas, archiepiscopos, & episcopos in consessu, inter missarum solemnia, cum esset controversia inter eosdem oratores Galliæ & Hispaniæ, utri eorum prius tradendum esset incensum, post lectum evangelium, illustrissimi legati loco suo statim recedentes, in sacrarium concessere, ut hujusmodi lites, si possibile foret, penitus dirimerentur. Cumque post multa non possent huic rei prodesse, noluerunt ex caritate obesse, sicque statim in hoc inierunt consilium, statuentes, ut quando uterque orator posthac publicis istiusmodi solemnibus interesset, incensum cuique non daretur eorum, neque ex more pax, atque ita finita missa, ad proprias domos omnes dimissi sunt.

Eædem discordiæ sequuntur inter oratores Franciæ & Hispaniæ.

A die Martis XXIX. Junii, id est a die altercationis inter oratores Galliæ & Hispaniæ, utri eorum prius thus tradendum esset, usque ad hunc primum Julii maximæ subortæ sunt controversiæ inter oratores dictarum nationum; nam ferunt in protestationibus ipsis, oratorem Ferrerium Gallum habuisse verba injuriosa, nedum contra regem Hispaniarum, verum contra summum pontificem, verbis sane quam maxime contumelia plenis; & inter alia pejerando, curaturum se esse pro viribus suis Gallicanum regnum universum fieri Hugonottum: nam concilium istud Tridentinum, prout hactenus oratoribus Gallis visum fuerat, non bene de rege suo & regno sentiebat. Contra vero instante oratore Hispano, quod breve huc transmissum a summo pontifice legeretur, continens ut duo simul ministri, cum daretur incensum, ambos oratores simul thurificarent, quod nequaquam factum est; promisisse tamen tunc illustrissimos DD. legatos oratori Hispano paratos esse se omni tempore ubicumque, & etiam in missis dictum breve executuros. At cum verbis ipsis mala mente & ore prolatis, atque protestationibus dicti oratoris Galli nullus pro ecclesia catholica responderet, orator præfatus regis Hispaniæ dixit parvipendere se ea omnia quæ dixisset contra regem suum; sed vehementer angi cruciarique de conviciis quæ objectasset contra summum pontificem Romanum atque catholicam sedem apostolicam: propter quæ cogebatur, ut catholici regis orator, de iis pessime sentire quæ essent in præjudicium sanctæ Romanæ ecclesiæ; & propterea non propter regem suum jam ab eo contumelia affectum, sed propter catholicam ecclesiam, quam defendere semper pro viribus rex suus cogebatur, regi suo & regno Franciæ bellum protestabatur, ex tuncque indicebat. Quotidie ex singulis oris Tridenti apud dictas nationes conveniunt plurimi ex patribus, alii ut hujusmodi lites dirimant, alii ut homines mulceant, alii ut suis consulant, alii ut quæ fiunt audiant: Romamque quotidie transmittuntur ab illustrissimis legatis & illustribus oratoribus homines partes suas tutantes, resque in summa angustia versatur. Ac si umquam universo orbi opus fuit gratia & auxilio Dei, nunc maxime opus est: nam immensum bellum præ oculis est, resque fidei nostræ catholicæ agitur, quæ, sententia mea, minor est apud omnes nationes, quam abhinc centenos annos umquam exstiterit. Deus summus necessitatibus nostris provideat, nec respiciat ad peccata nostra, neque parentum nostrorum, iram suam misericorditer contra nos compescendo.

Canones abusuum de sacramento ordinis.

Die sabbati III. Julii a D. secretario concilii traditi fuerunt reverendissimis patribus examinandi canones reformati abusuum de sacramento ordinis, qui sunt videlicet:

Canon I. Tanti momenti est in ecclesia Dei bonos esse pastores, ut in ea restauranda sancta synodus nihil nimium esse arbitretur. Itaque præter ea quæ de episcoporum institutione hactenus sancita sunt, statuit ut cum primum ecclesia vacaverit, supplicationes & preces publicæ a capitulo habeantur, & per diœcesim indicantur, quibus clerus populusque divinam clementiam sibi conciliare, ac bonum ab ea pastorem valeat impetrare. Omnes & singulos deinde qui ad promotionem præficiendorum quodcumque & quomodocumque jus habent, & operas suas quacumque ratione præstant, monet & docet eam facultatem non illis in suum aut suorum commodum concessam, sed in ecclesiarum ædificationem & ovium Christi salutem, ac proinde plus oneris quam honoris secum afferre, eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quem digniorem & ecclesiæ utiliorem judicaverint, non quidem precibus, aut ambientium suggestionibus, sed proborum virorum consilio præfici diligenter curaverint. Statuitque præterea, ut nemo præficiatur ipsis ecclesiis cathedralibus ac superioribus sine testimonio metropolitani & duorum seu trium episcoporum provinciæ, in qua ecclesia vacat, seu loci in quo promovendus fuerit diutius commoratus, ubi quis ad ecclesiam alterius regni seu provinciæ longo intervallo divisæ sit præficiendus, quibus per diligentem inquisitionem vel examen, aut per utrumque faciendum, constat, eum in præficiendo non desiderari quæ ab hac sancta synodo & sacris canonibus requiruntur. Si vero ecclesia metropolitana vacaverit, a duobus vel tribus episcopis senioribus provinciæ, in qua ecclesia vacat, vel loci in quo promovendus diutius fuerit commoratus, idem testimonium habeatur. Porro in ecclesiis in quibus de ipso gremio ex consuetudine, privilegio, vel statuto episcopus eligendus est, nonnisi eisdem qualitatibus ab hac sancta synodo & sacris canonibus requisitis præditus eligatur, & sequuta electione, nisi eodem testimonio probatus

batus fuerit, confirmetur. Quod si in ecclesia A talis non reperiatur, aliunde eligatur seu postuletur, privilegiis, statutis, consuetudine etiam immemorabili, adversus præmissas nequaquam valituris. Hoc autem testimonium continens inquisitionem & examen, si factum fuerit, in publicum instrumentum redactum ad Romanum pontificem omnino mitti debeat, ut ipse summus pontifex plenam promovendi cognitionem habens, pro gregis Dominici commodo de pastoribus ecclesiis possit providere. Archiepiscopi tamen & episcopi, quibus hæc reddendi testimonii cura incumbit, ob gravissimum rei hujus periculum, B animarum suarum saluti consulentes, diligenter caveant, ne ob negligentiam in inquisitione vel examine commissam vel alia ratione a vero devient. Confidit autem quod summus pontifex hoc præsertim tempore quo tot hæresibus ecclesia Dei misere exagitatur, diligenter animadvertet, quibus moribus, doctrina & fide sint archiepiscopi vel episcopi, qui testimonium illud perhibebunt. In ecclesiis autem ad liberam summi pontificis dispositionem spectantibus, archiepiscopi episcoporum trium, ut supra, vel trium cardinalium sufficiat attestatio. Præterea ut C accuratius idoneæ personæ promoveantur, voluit ut inquisitio, informatio, testimonium & probationes quæcumque de promovendi qualitatibus & ecclesiæ statu habita per cardinalem qui pro more relationem facturus est in consistorio, & alios tres cardinales, uno scilicet diacono, uno presbytero, uno episcopo diligenter examinetur, & relatio ipsa cardinalis relatoris, & trium cardinalium subscriptione roboretur, in qua ipsi singuli quatuor cardinales affirment, se adhibita accurata diligentia, invenisse promovendos qualitatibus a jure, & ab hac sancta synodo re- D quisitis præditos, & firmiter credere sub periculo salutis æternæ, idoneos esse qui ecclesiis præficiantur. Non potest postremo tot gravissimis ecclesia incommodis commota quasi ingemiscens, non commemorare, nihil magis Dei ecclesiæ officere, quam cum immeriti ad regimen ecclesiarum assumuntur, propterea non modo diligentem & accuratam, sed quammaximam a Romano pontifice in ea re curam adhibendam, ob id præsertim, quod de his quos ecclesiis præficiet, in extremo judicio Deo rationem reddet, & animarum sanguinem, quæ ex malo negli- E gentium & sui officii immemorum pastorum regimine peribunt, Dominus noster Jesus Christus de manibus ejus sit requisiturus.

II. Promoti ad ecclesias cathedrales seu superiores, qui munus consecrationis non susceperint, si infra tres menses, ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur; si infra alios tres, ecclesiis ipso jure sint privati. Consecratio vero, si extra curiam Romanam fiat, in ecclesia ad quam promoti fuerint, si fieri poterit, alioquin in provincia celebretur.

III. Episcopi per semetipsos ordines conferant; quod si infirmitate fuerint impediti, subditos suos non aliter quam jam probatos & examinatos ad alium episcopum ordinandos dimittant.

IV. Nullus ad ecclesias in partibus infidelium, populo Christiano & clero carentes, in posterum episcopus ordinetur, nisi urgens necessitas id exposcat, eique perpetui reditus quadringentorum aureorum auctoritate sedis apostolicæ assignentur: qui tamen pontificalia non possit exercere, nisi in diœcesi episcopi residentis, ac pontificalia per se exercentis, idque gratis: ita ut ei nihil etiam a sponte dantibus oblatum recipere liceat: quod si secus fecerit, a pontificalibus per annum sit suspensus.

Quoniam major pars patrum decrevit episcopos titulares manere in ecclesia Dei, videretur hic canon omitti posse.

V. Prima tonsura non initientur, qui sacramentum confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & scribere nesciant. Et hi soli recipiantur, de quibus probabilis sit conjectura, eos non sæcularis judicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse.

VI. Ad minores ordines promovendi, bonum a parocho & a magistro scholæ in qua educantur, testimonium habeant. Ad singulos vero majores assumendi, per mensem ante ordinationem coram episcopo se præsentent, qui parocho aut alteri, cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus ac desiderio eorum qui volent promoveri, publice in ecclesia propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, ætate, moribus, & vita a fide dignis diligenter inquirat, & litteras testimoniales, ipsam inquisitionem factam continentes, ad ipsum episcopum quamprimum referat.

VII. Sancta synodus canonem concilii Navatensis * innovando, eum ab omnibus servandum decernit, qui sic habet: Quando episcopus ordinationem facere disponit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem vocandi sunt ad civitatem una cum presbyteris qui eos repræsentare debent, & tunc episcopus a latere suo eligere debet sacerdotes & alios prudentes viros, gnaros divinæ legis, exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum ubi educati sunt, si sint bene litterati, si instructi in lege Dei, ante omnia diligenter investigent, si fidem catholicam firmiter teneant, & verbis simplicibus asserere queant. Ipsi autem quibus cura committitur cavere debent, ne aut favoris gratia aut cujuscumque muneris cupiditate illecti, a vero devient, ut indignum & minus idoneum ad sacros

* f. Nannetensis. Refertur dist. 24. cap. 5.

gradus suscipiendos episcopi manibus applicent. Quod si aliter fecerint, & ille qui indigne accesserit, ab altari removebitur, & illi qui donum Sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam condemnati, ecclesiastica dignitate carebunt. Hunc autem canonem quoties ordines generales fieri contingat coram episcopo, ordinandis & aliis publice legi mandat; volens etiam quod ante quintam feriam, si episcopo videbitur, ordinandi coram episcopo se præsentent.

VIII. Ordinationes sacrorum ordinum statutis a jure temporibus, ac in cathedrali ecclesia vocatis præsentibusque ad id ecclesiæ canonicis publice celebrentur. Si autem in alio diœcesis loco, præsente clero loci, digna, quantum fieri poterit, ecclesia semper adeatur. unusquisque autem a proprio episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur: si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum, & ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus. Episcopus familiarem suum sibi non subditum ordinare non possit, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium quacumque fraude cessante statim reipsa illi conferat.

IX. Abbatibus ac aliis quibuscumque quantumvis exemtis non liceat in posterum in locis intra fines alicujus diœcesis consistentibus, etiamsi nullius diœcesis, vel exemta esse dicantur, cuiquam qui regularis sibi subditus non sit, tonsuram vel minores ordines conferre: nec ipsi abbates & alii exemti, aut collegia vel capitula quæcumque, etiam ecclesiarum cathedralium, litteras dimissorias aliquibus ut ab aliis ordinentur concedant: sed horum omnium ordinatio, servatis omnibus quæ in hujus sanctæ synodi decretis continentur, ad episcopos intra quorum diœcesis fines existunt pertineat, non obstantibus quibuscumque privilegiis, præscriptionibus aut consuetudinibus etiam immemorabilibus. Pœnam quoque impositam his qui contra hujus sanctæ synodi sub Paulo III. decretum a capitulo episcopali, sede vacante, litteras dimissorias impetrant, ad illos qui easdem litteras non a capitulo, sed ab aliis quibusvis in jurisdictione episcopi loco capituli sede vacante succedentibus obtinerent, mandat extendi: concedentes autem dimissorias contra formam dicti decreti, ab officio & beneficio sint ipso jure suspensi.

X. Minores ordines his qui saltem latinam linguam intelligunt & gradatim, nisi aliud episcopo magis expedire videretur, conferantur, ut eo accuratius quantum sit hujus disciplinæ pondus, possint institui, ac in unoquoque munere juxta præscriptum episcopi se exerceant, idque in ea cui adscripti erunt ecclesia, nisi forte ex causa studiorum absint, atque ita de gradu in gradum ascendant, ut in eis cum ætate & doctrina major etiam pietas accrescat: quod & bonorum morum exemplum, & assiduum in ecclesia ministerium, & crebrior quam antea corporis Christi communio maxime comprobabunt. Presbyteros ut patres honorent, cumque hinc ad altiores gradus & sacratissima ministeria sit ingressus, nemo iis initietur, quem non conscientiæ spes majoribus ordinibus dignum ostendat. Hi vero nonnisi post annum a susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur, nisi necessitas, aut ecclesiæ utilitas judicio episcopi aliud exposcat.

XI. Nullus prima clericali tonsura initiatus, etiam in minoribus ordinibus constitutus, ante XIV. annum beneficium possit obtinere. Is etiam nullo privilegio clericali gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum & tonsuram deferens, alicui ecclesiæ ex mandato episcopi inserviat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola vel universitate de licentia episcopi, quasi in via ad majores ordines suscipiendos, versetur. In clericis vero conjugatis servetur constitutio Bonifacii VIII. quæ incipit: *Clerici qui cum unicis*, modo hi clerici alicujus ecclesiæ servitio & ministerio ab episcopo deputati, eidem ecclesiæ serviant vel ministrent, & clericali habitu & tonsura utantur, nemini quo ad hoc privilegio, consuetudine & immemorabili suffragante.

XII. Sancta synodus constitutioni Clementis in concilio Viennensi inhærendo decernit, ut quis ad ordines subdiaconatus in XVIII. diaconatus in XX. presbyteratus in XXV. ætatis suæ anno possit promoveri. Sciant tamen episcopi, non singulos in ea ætate constitutos debere ad hos ordines assumi, sed dignos dumtaxat, & quorum probata vita senectus sit, mandans ut regulares nec in minori ætate, nec sine diligenti episcopi examine debeant promoveri, privilegiis quibuscumque quoad hoc penitus exclusis.

Videant patres an magis probent quod ætas subdiaconatus ad XXII. diaconatus ad XXIII. reducatur, ætatem presbyteratus non immutando.

XIII. Subdiaconi & diaconi ordinentur habentes bonum testimonium, & in minoribus ordinibus jam probati, ac litteris & hiis quæ ad ordinem exercendum pertinent instructi, qui sperent, Deo auctore, se continere posse, si ecclesiis quibus adscribentur inserviant. sciantque maxime decere, si saltem diebus dominicis & solemnibus cum altari ministraverint, sacram communionem percipiunt. promoti ad sacrum subdiaconatus ordinem, si per annum saltem in eo sint versati, ad altiorem gradum, nisi aliud episcopo videatur, ascendere non permittantur. Sacri ordines non eodem die etiam regularibus conferantur, privil[illegible] & indultis quibus-

vis concessis nonobstantibus quibuscumque.

XIV. Qui pie & fideliter in ministeriis ante actis se gesserint, ad presbyteratus ordinem assumantur; bonum habeant testimonium; uni tamen ecclesiæ sint addicti: & qui non modo in diaconatu ad minus annum integrum, nisi ob ecclesiæ utilitatem & necessitatem aliud episcopo videretur, ministraverint; sed & quoad populum docendum ea quæ sciri ab hominibus necesse est, & ad ministranda sacramenta diligenti examine præcedente idonei comprobentur, atque ita pietate & castis moribus conspicui, ut præclarum bonorum operum exemplum & vitæ monita ab eis possint expectari. Curet episcopus, ut ii saltem diebus dominicis & festis solemnibus; si autem curam habuerint animarum, tam frequenter ut suo muneri satisfaciant, celebrent. Cum promotis per saltum, si non ministraverint, episcopus ex legitima causa possit dispensare. Quamvis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem recipiant, decernit tamen & declarat sancta synodus nullum, etiam regularem, posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopo examinatus, & idoneus repertus, approbationem & licentiam, quæ gratis detur, obtineat, privilegiis, consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus.

XV. Cum nullus debeat ordinari qui judicio sui episcopi non sit utilis aut necessarius suis ecclesiis, sancta synodus vestigiis sexti canonis concilii Calchedonensis inhærendo statuit, ut nullus in posterum ordinetur qui illi ecclesiæ, aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus. Quod si locum inconsulto episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur. nullus præterea clericus peregrinus sine commendatitiis sui ordinarii litteris ab ullo episcopo ad divina celebranda, & sacramenta administranda admittatur.

XVI. Cum adolescentium ætas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas; & nisi a teneris annis ad pietatem & religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, numquam perfecte ac sine maximo & singulari prope modum Dei omnipotentis auxilio, in disciplina ecclesiastica perseveret, sancta synodus statuit, ut singulæ cathedrales metropolitanæ atque his majores ecclesiæ, pro modo facultatum, & diœcesis amplitudine, certum puerorum ipsius civitatis & diœcesis, vel si ibi non reperiantur provinciæ, numerum in collegio ad hoc prope ipsas ecclesias, vel alio in loco convenienti, ab episcopo eligendo alere, ac religiose educare, ecclesiasticis disciplinis instituere teneantur. In hoc vero collegio recipiantur ii qui minimum XII. annos nati sunt, & legere ac scribere competenter noverint, & quorum indoles & voluntas spem afferat, eos ecclesiasticis ministeriis perpetuo inservituros. Pauperum autem filios præcipue eligi vult, nec tamen ditiorum excludit, modo suo sumptu alantur, & studium præ se ferant Deo & ecclesiæ inserviendi. Hos pueros episcopus in tot classes, quot ei videbitur, divisos, juxta eorum numerum, ætatem ac in disciplina ecclesiastica progressum, partim cum ei opportunum videbitur, ecclesiarum ministerio addicet, partim in collegio erudiendos retinebit, aliosque in locum eductorum sufficiet: ita ut hoc collegium Dei ministrorum perpetuum seminarium sit. Ut vero in eadem disciplina ecclesiastica commodius instituantur, tonsura statim, atque habitu clericali semper utantur, grammatices, cantus, computi, aliarum bonarum artium disciplinam discent, sacram scripturam, libros ecclesiasticos, homilias sanctorum, atque sacramentorum tradendorum & rituum, ac ceremoniarum formam ediscent, pro singulorum ætate & ingenio. Singulis diebus missæ sacrificio interesse cogantur, ac solum singulis mensibus confiteri peccata, & sumere corpus domini nostri Jesu Christi. Cathedrali & aliis loci ecclesiis diebus festis inservient. Quæ omnia atque alia ad hanc rem opportuna & necessaria episcopi singuli cum consilio duorum canonicorum seniorum & graviorum, quos ipsi elegerint, prout Spiritus-sanctus suggesserit, constituent; eaque ut semper observentur, sæpius visitando operam dabunt. Discolos & incorrigibiles, ac malorum morum seminatores acriter punient, eos etiam, si opus fuerit, expellendo, omniaque impedimenta auferentes, quæcumque ad observandum & augendum tam pium & sanctum institutum pertinere videbuntur, diligenter curabunt. & quia ad collegii fabricam instituendam, & ad mercedem præceptoribus solvendam, & ad alendam juventutem, certi reditus erunt necessarii, ultra ea quæ ad instituendos vel alendos pueros, sunt in aliquibus ecclesiis & locis destinata; quæ eo ipso huic seminario, sub eadem episcopi cura applicata censeantur; idem episcopus cum consilio duorum a capitulo deputandorum, & duorum de clero, ex fructibus integris mensæ episcopalis & capituli, & quarumcumque dignitatum, personatuum, officiorum, canonicatuum, portionum, abbatiarum & prioratuum, cujuscumque ordinis, etiam regularis, aut qualitatis vel conditionis fuerint, & beneficiorum quorumcumque, etiam juris patronatus cujuscumque fuerint, etiamsi exemta, vel aliis ecclesiasticis, monasteriis, hospitalibus, & aliis quibusvis locis piis, etiam exemtis annexa, & ex fabricis ecclesiarum & aliorum locorum, etiam ex quibuscumque aliis ecclesiasticis reditibus seu proventibus & aliorum collegiorum, seu

corporum, vel confraternitatum, quæ in nonnullis locis scholæ appellantur, & omnium monasteriorum, non tamen Mendicantium, etiam ex decimis quacumque ratione, etiam ad laicos & milites, cujuscumque militiæ aut ordinis pertinentibus, ex quibus subsidia ecclesiastica solvi soleant, partem aliquam vel portionem detrahent, & eam portionem sic detractam, necnon beneficia aliquot simplicia, vel etiam præstimonia vel præstimoniales portiones nuncupata, vel etiam abbatias, vel prioratus, quæ conventu careant, & solent sæcularibus clericis commendari, huic collegio in perpetuum applicabunt & incorporabunt. Ad hanc autem portionem singulis annis solvendam, beneficiorum, dignitatum, personatuum, & omnium & singulorum supra memoratorum possessores non modo pro se, sed pro pensionibus, quas aliis forsan ex dictis fructibus solverent, retinendo tamen pro rata, quidquid pro dictis pensionibus illis erit solvendum, ab episcopo loci per censuras ecclesiasticas, ac alia juris remedia compellantur, quibusvis, quoad omnia & singula suprascripta, privilegiis, exemtionibus, etiamsi specialem derogationem requirent, consuetudine etiam immemorabili, quavis appellatione, inhibitione, & allegatione, quæ exsecutionem impediat, non obstantibus. Quod si cathedralium & aliorum majorum ecclesiarum prælati in hac seminarii erectione, ejusque conservatione negligentes fuerint, ac suam portionem solvere detrectaverint, episcopum archiepiscopus, archiepiscopum & superiores, etiam vocato ad hoc, si videbitur, auxilio brachii sæcularis, synodus provincialis acriter corripere, eosque ad omnia supradicta cogere debeat, & ut quamprimum tam sanctum, tam pium opus, ubicumque fieri poterit, promoveatur, studiose curabit. Rationes autem redditunm hujus seminarii episcopus singulis annis audiat, præsentibus duobus a capitulo, & totidem a clero deputatis. Deinde ut cum minori impensa hujusmodi scholis instituendis provideatur, statuit sancta synodus, ut archiepiscopi, episcopi, primates & alii locorum ordinarii, scholasterias obtinentes, & alii quibus est lectionis vel doctrinæ munus annexum, ad docendum in ipsis scholis instituendos, per seipsos si idonei fuerint, alioquin per idoneum substitutum ab eisdem scholasticis eligendum, vel ab ordinariis probandum, per substractionem fructuum cogant & compellant. Quod si judicio episcopi substitutus dignus non fuerit, alium qui dignus sit nominet, omni appellatione remota: quod si neglexerit, episcopus ipse deputet. Docebunt autem prædicti quæ videbuntur episcopo expedire. De cetero vero officia vel dignitates ipsæ quæ scholasticæ dicuntur, nonnisi doctoribus vel magistris aut licentiatis in sacra pagina aut in jure canonico, & aliis personis idoneis, & qui per seipsos id munus explere possint, conferantur; & aliter facta provisio nulla sit & invalida, non obstantibus quibusvis privilegiis & consuetudinibus etiam immemorabilibus. Si vero in aliqua provincia ecclesiæ tanta paupertate laborarent, ut collegium in aliquibus erigi non possit, synodus provincialis vel metropolitanus cum duobus antiquioribus suffraganeis in ecclesia metropolitana, vel alia provinciæ ecclesia commodiori, unum aut plura collegia, prout opportunum judicabit, ex fructibus illarum ecclesiarum in quibus ipsum collegium commode institui non potest, erigenda curabit, ibique pueri illarum ecclesiarum educentur.

Ut autem quemquam latere non possit singulorum ordinum officium & munus, de quorum reformatione superius actum est, ut unusquisque cum ad aliquem gradum ordinatur, sciat in quibus se exercere debeat, visum est sanctæ synodo de his etiam consequenter explicare, quæ vel apostolorum traditione, vel a sanctis patribus, vel a sacris conciliis decreta & constituta sunt.

Ostiarii officium.

Ut igitur ab ostiariis incipientes usque ad diaconatum ascendamus, eorum varia fuisse in ecclesia munera perspicuum est; quæ etiam per varios ministros exercebantur, per sacrarum scilicet portarum custodes & per æditurs, quamvis omnes ad ostiariorum ordinem pertinerent. Primum itaque ostiis templi cum ea aperuissent assidue astabant, indignos ingredi prohibentes, ut infideles & excommunicatos: cumque sive a diacono sive ab exorcista alta voce pronuntiaretur, *Exeant qui non communicant*, exclusis profanis hominibus, cavebant ne quis immundus in ecclesia irreperet. Præterea eorum erat percutere cymbalum & campanam, ut ad cultum Dei fideles convocarentur, quo tempore psalmodia vel sacrum celebrandum esset, deinde librum ei aperire qui prædicabat: ad hæc operam dare, ne aliquid eorum quæ intra ecclesiam essent, periret. Postremo, ad eos pertinebat curare, ut in domo Dei omnia decore & religiose fierent, neve quis deambularet, nugaretur vel indecenter sederet aut staret. Hæc igitur omnia quantum fieri potest, ut in ecclesia episcoporum industria restituantur sancta synodus vehementer cupit, hortatur ac præcipit. Maxime autem proderit ecclesiasticorum ministrorum disciplinæ atque institutioni, ut & portas templi servare, & hujusmodi alia officia gerere non dedignentur: in his enim humilioribus se exercentes, si quid tamen humile censendum est, quod ad Dei cultum quovis modo referatur, firmiores postea erunt & sanctiores ad sacratiora ministeria obeunda. Multum etiam ornamenti & splendoris domui Dei accedet, si hoc munus pie & sedulo curetur. Nam cum templi ostium tanta diligentia custodiri

populus videt, docetur hac ceremonia quam sancta sit domus Dei, atque terribilis sit locus ille, & quanta cum reverentia versari in eo oporteat. Neque vero supervacaneum hoc tempore illorum ministerium videri potest, cum Judæi & excommunicati in ecclesiam irrumpant, & sæpe immundis animalibus templum Domini foedetur. Verum si forte hæc munera omnia quæ commemorata sunt minus commode in aliquibus locis exerceri possint, ut ostiarii eam cessationem aliqua vili opera compensent, librum conficient, in quo descripti sint quicumque tempore ab ecclesia statuto non communicaverint, & qui peccatricem vitam publice ducunt, quive negligentius diebus festis ad sacra conveniunt. Hoc enim catalogo pastor adjutus, facilius oves sibi commissas curare poterit. Dabunt etiam operam, ut cimiteria sæpius verrantur, & omni foeditate purgata, diligenter custodiantur.

Lectorum officium.

Lectorum præterea multa fuerunt in ecclesia munera; nam sanctæ plebi libros veteris testamenti, & ex suggesto etiam evangelia, non tamen salutato populo, legebant. Legebant item quæ ab episcopo vel ecclesiæ doctore exponenda erant. Notariorum præterea & scribarum officium exercebant, ut ex hoc conjicere liceat eos bibliothecis præfectos fuisse. Ad hæc lectiones cantabant, panem & omnes fructus benedicebant: quæ quidem munera in usum renovari sancta synodus hortatur, prout singuli episcopi ecclesiis suis expedire judicaverint. Primum enim poterit aut ex veteri testamento, aut ex evangeliis, aut ex sanctorum patrum tractatibus eo temporis spatio ad fidelium ædificationem aliquid legi, cum populus vel sacrum, vel horarum canonicarum psalmodiam, vel concionem expectat. neque enim parvum intervallum intercedit antequam hæc celebrentur, ex quo populus ad ecclesiam convenit. Deinde vero si concio extra missarum solemnia habeatur, commode restituatur lectio ex sacris libris, tum ut populus ad Dei verbum audiendum magis excitetur, tum etiam ut concionator aliqua ratione admoneatur, illud sibi in primis injunctum esse, ut sanctarum scripturarum pabulo fideles reficiat. At vero præter illarum prophetiarum lectionem, quæ sanctis quibusdam diebus in missa ante epistolam ab eis leguntur, poterunt etiam lectiones matutinales illis committi. Nam & correctemagis & distincte legerentur, quam hodie fieri consuevit, cum non ex tempore, sed meditate eas sint pronuntiaturi. In primis vero ordinarii curabunt, ut quemadmodum antiquus canon jubet, fideles primorum fructuum benedictionem ab ecclesia accipiant, sicque Deo pro collatis sibi beneficiis gratias agant. Quod quidem ministerium lectoribus in eorum ordinatione committitur. Ad eos etiam videtur spectare cantorum officium. Insuper eorum curæ ac fidei piorum legatorum catalogus & instrumenta omnia, sive quæ ad ecclesiæ utilitatem & privilegia, sive quæ ad proventus & possessiones pertinent, mandari poterunt.

Exorcistarum officium.

Sequitur exorcistarum ordo, qui etiam varia munera exercere consueverant, inter quæ illud præcipuum erat, ut dæmones ab energumenis expellerent, & in administratione sacramenti baptismatis sacerdotibus auxilio essent. Exorcismis & sufflationibus immundos dæmones abjicientes, missa catechumenorum absoluta, admonebant non communicantes ut abscederent. Aquam in ministerio præbebant. Hæc omnia episcopi judicio singulis ecclesiis restituenda erunt. Illa vero cum maxima utilitate exercere poterunt. Primum quidem in libro aliquo omnium infirmorum nomina describent, ut eorum cura admoneatur episcopus aut parochus, quibus sacramenta, aut poenitentiæ, vel sanctissimæ eucharistiæ, vel extremæ unctionis, administranda sint, corporali etiam necessitati subsidium ferant, si eguerint. Deinde pro eo officio, quod illis commissum erat, ut non communicantes ab ecclesia discedere admonerent, nunc prohibebunt laicis ac multo magis mulieribus, ne ad altare, præsertim cum sacra mysteria celebrantur, accedant. Publice etiam atque alta voce veluti quidam sacrarum ceremoniarum magistri, possent fideles admonere, cum horis canonicis & missarum solemniis intersunt, quo tempore aut standum, aut caput aperiendum, aut genuflectendum esset. Videmus enim quod negligenter hujusmodi ecclesiæ ceremoniæ serventur; quæ tamen vel ad declarandam vel ad excitandam animi devotionem salubriter ac necessario institutæ sunt.

Acolythorum officium.

Acolythorum præterea non unum fuisse ministerium apertissimum est, cum enim episcopum assidue sequerentur, (unde & nomen habuerunt: nam græce acolythos, latine sequentem significat) ei aderant, nedum in domesticis obsequiis, & in perferendis ecclesiasticis litteris, sed etiam in sacramentorum omnium administratione, & præcipue altari servientes, thura incendebant, procurandisque & accendendis & portandis ecclesiæ luminaribus mancipati erant, atque uno verbo præsto erant episcopis quotiescumque eorum opera ecclesia indigere videretur. Hujus itaque ordinis munera quo facilius restitui possunt, eo etiam diligentius, ut id fiat, sancta synodus hortatur. Posset præterea eis mandari, ut eorum qui baptizantur & confirmantur, itemque suscipientium nomina describerent, & in catalogum deferrent, in quo etiam nomina eorum essent,

qui nuptialem benedictionem recipiunt.

Hyppodiaconorum officium.

Hyppodiaconi his accedunt. Horum quoque multiplex in ecclesia munus fuit. Nam quod ad Dei cultum & altaris ministerium attinet, sacrificio aquam præparabant, diacono ministrabant calicem, & patenam ei ad Christi mensam parabant, & oblationem quantum populo sufficiebat, in altari ponebant. Pallas altaris & corporalia abluebant, & epistolas legebant. In his vero quæ ad fideles spectant, eorum munus erat catechismum docere, eleemosynarum ceterarumque oblationum curam habere, quas postea ex eorum manibus diaconus accipiens, judicio episcopi dispensabat. Hæc omnia ministeria, ut summa diligentia exerceantur, in primisque ut rudimenta catholicæ fidei pie & sincere populus doceatur, sancta synodus districte præcipit. Nihil enim est hoc tempore, quod ecclesiæ Dei magis prodesse possit, quam si adversus hæreticorum impietatem & fraudes brevi & compendiaria catholicæ doctrinæ summa fideles instituantur & muniantur.

Diaconorum officium.

Diaconorum autem ordini, quia a ceteris ecclesiæ ministris distinctum est, & sacerdotio proximus, quam multa & necessaria & sacra ministeria commissa fuerint, satis apparet. Ipsi enim oculi episcoporum sunt, & præcipue oculi ministri, quorum opera, sive cum sacra mysteria celebrantur, sive in ecclesiæ procuratione numquam non præsto esse debet, atque in tremendo quidem sacrificio, oblationes acceptas a subdiaconis offerunt altari, componunt mensam Domini, evangelium populo annunciant, consecrantibus sacerdotibus assistunt, admonent populum de solemnibus ritibus in ecclesia observandis. Hortari etiam debent, ut sursum corda erigant, atque orationi animum præparent. Monere præterea ut sacrificio adesse velint, nihil adversi inter se habeant, non odium, non iram, neque pravam voluntatem, sed mutuam caritatem exerceant. In gubernanda vero ecclesia assiduum esse debet diaconorum ministerium. Eorum est enim episcopum prædicantem custodire, ne aut ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut verba divina jurgiis & obtrectationibus polluantur ac despiciantur. Ad eos etiam spectat, jubente episcopo, baptisare & prædicare, publicos etiam pœnitentes ecclesiæ reconciliare, in casu necessitatis & in absentia episcopi & sacerdotis, modo sine cathedra id faciant. quæcumque vero ad corporale subsidium, quod & œconomis tribuitur, viduarum, pupillorum, orphanorum, incarceratorum, infirmorum & omnium afflictorum, vel ad spiritualium fidelium utilitatem pertinere possunt, diligenter ab eis perquirenda, & cum pietate curanda sunt.

A Qua in re latissima patere debet illorum caritas & sollicitudo: nam quod est misericordiæ, dilectionis affectu omnes fideles complectentur, atque eos præcipue, quibus majora benignitatis officia impendenda esse animadverterint. Hæc itaque omnia tam necessaria mandat sancta synodus, ut quæ ad hanc diem in ecclesiis servata sunt, sancte & religiose exerceri episcopi curent. Quæ vero negligentia intermissa fuerant, omni studio & pietate restituant, quo fidelis populus, adjuvante Deo, modo ad æternam beatitudinis gloriam felicius provehatur.

B Episcopus autem ex aliqua præbenda vel beneficiis ecclesiæ, in qua ipsæ functiones commode restitui poterunt, aliquot portiones ita singulis ordinibus destinatas eriget, ut alia sit hostiarii, alia lectoris, alia reliquorum, ipsæ singulæ portiones singulis constitutis in prædictis ordinibus, & in eisdem se exercentibus confirmentur.

Conventio ad tempus inter illustres oratores regum Franciæ & Hispaniæ ex causa præcedentiæ.

Die Dominica IV. Julii, non fuerunt celebrata officia ex more in ecclesia cathedrali S. Vigilii, ut factum est per singulos dies dominicos per totum annum, primo celebrando missam, postea prædicando, deinde faciendo lustrationem, circumeundo totam plateam cathedralis ecclesiæ, & cantando letanias. In causa fuit. Nam illustrissimi legati statuerant die sabbati tertia præcedente negotium præcedentiæ oratorum Franciæ & Hispaniæ prorogari, ne ad rixas ulterius ab eis procederetur. Factaque est interim conventio inter eos rursum, ne incensum post hac & pax in missa oratoribus ipsis traderetur, quousque ab eisdem oratoribus haberetur responsum a suis regibus, quos de hujusmodi negotio certiores reddiderant.

C

D *Doctrina & canones dantur patribus de sacramento ordinis.*

Die Mercurii septima Julii, a domino secretario data fuerunt patribus videnda & consideranda, an sic placeret infra scripta doctrina & canones, una cum decreto de residentia, de sacramento ordinis, quæ omnia in principio sic se habebant.

Vera & catholica doctrina de sacramento ordinis, ad condemnandos errores nostri temporis, a sancta synodo decreta & publicata.

E

Caput I. Sacrificium & sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1563.

Decretum de residentia.

Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas cognoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum

aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, ac in cetera munia pastoralia incumbere, quæ omnia nequaquam ab his præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, atque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, sancta synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant. Ne vero ea, quæ de residentia sancte & utiliter jam antea sub felicis recordationis Paulo III. sancita fuerunt, in sensus a sacrosanctæ synodi mente alienos trahantur, ac vigore illius decreti quinque mensibus continuis abesse liceat, illis inhærendo declarat sancta synodus omnes patriarchalibus, primatialibus, metropolitanis & cathedralibus ecclesiis quibuscumque, quocumque nomine & titulo præfectos, obligari ad personalem in sua ecclesia vel diœcesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse posse nisi ex causis & modis infra scriptis. Nam cum Christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens ecclesiæ vel reipublicæ utilitas aliquos nonnumquam abesse postulent & exigant; decernit eadem sancta synodus has legitimæ absentiæ causas a Romano pontifice aut metropolitano, vel eo absente suffraganeo episcopo antiquiori residente, qui idem metropolitani absentiam probare debebit, in scriptis esse approbandas, nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus & officium episcopatibus adjunctum; cujus quoniam causæ sunt notoriæ & interdum repentinæ, ne eas quidem significare metropolitano necesse erit; ad eumdem tamen cum concilio provinciali spectabit judicare de licentiis a se vel a suffraganeo datis, & videre ne quis eo jure abutatur, & ut pœnis canonicis errantes puniantur. Interea meminerint discessuri ita ovibus suis providendum, utquan tum fieri poterit ex ipsorum absentia nullum damnum accipiant. Quoniam autem qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt, sancta synodus vult illud absentiæ spatium singulis annis, sive continuum sive interruptum extra prædictas causas nullo pacto debere duos aut ad summum tres menses excedere, & haberi rationem, ut id æqua ex causa fiat, & absque ullo gregis detrimento; quod an ita sit abscedentium conscientiæ relinquit, quam sperat religiosam & timoratam fore, cum Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere suo periculo tenentur. Eosdem interim admonet & in Domino hortatur, ne per illius temporis spatium, dominici adventus, quadragesimæ, nativitatis, resurrectionis Domini, pentecostes, item & corporis Christi diebus, quibus refici maxime & in Domino gaudere pastoris præsentia oves debeant, ipsi ab ecclesia sua cathedrali ullo pacto absint, nisi episcopalia munia in sua diœcesi eos aliò vocent. Si quis autem, quod utinam numquam eveniat, contra hujus decreti dispositionem abfuerit, statuit sancta synodus præter alias pœnas adversus non residentes sub Paulo III. impositas & innovatas, ac mortalis peccati reatum quem incurrit, eum pro rata temporis absentiæ, fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non sequuta, illos sibi detinere posse, sed teneri, aut ipso cessante, superiorem ecclesiasticum illos fabricæ ecclesiarum aut pauperibus loci erogare, prohibita quacumque conventione vel compositione, quæ pro fructibus male perceptis appellatur: ex qua etiam prædicti fructus in totum aut pro parte ei remitterentur, non obstantibus quibuscumque privilegiis cuicumque collegio aut fabricæ concessis. Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum & pœnas de curatis inferioribus, & aliis quibuscumque qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, sancta synodus declarat & decernit, ita tamen, ut quandocumque eos, causa prius per episcopum cognita & probata abesse contigerit, vicarium idoneum ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant. Quod si per edictum citati, etiam non personaliter contumaces fuerint, liberum esse ordinariis per censuras ecclesiasticas, ac sequestrationem & subtractionem fructuum aliaque juris remedia, etiam usque ad privationem compellere, nec executionem hanc quolibet privilegio, licentia, familiaritate, exemtione, etiam ratione cujuscumque beneficii, pactione, statuto & juramento, vel quacumque auctoritate confirmato, consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela censenda est, sine appellatione aut inhibitione, etiam in Romana curia, vel vigore Eugenianæ constitutionis suspendi posse.

Postremo tam decretum illud sub Paulo III. quam hoc ipsum in conciliis provincialibus & episcopalibus publicari sancta synodus præcipit. Cupit enim quæ a Deo ex pastorum munere animarumque salute sunt, frequenter omnium auribus, mentibusque infigi, ut in posterum, Deo juvante, nulla temporum injuria, aut hominum oblivione, aut desuetudine aboleantur.

Congregatio particularis domini illustrissimi præsidentis, circa reformationem abusuum de sacramento ordinis & aliorum.

Die Jovis VIII. Julii, hora XIX. fuit congregatio particularis domi illustrissimi Moroni, super abusibus reformatis de sacramento ordinis, cui interfuere quatuor illustrissimi legati, aliique duo cardinales de

Loreno & Madruccius, oratores imperatoris, regum Franciæ, Hispaniæ, Portugalliæ, & Venetiarum, & de reverendissimis patribus circiter XL. vocati tamen cujuscumque nationis & nobiliores, linguisque & doctrina pollentes; quibus omnibus ab illustrissimo MORONO præsidente brevibus expositum fuit, rogatique singuli, ut circa eosdem dictos abusus sic reformatos, quisque diceret quid sentiebat, maxima qua posset brevitate, memores jam adesse in foribus sessionem, neque amplius posse prorogari, absque calumnia patrum & eorum dedecore. Re itaque cœpta, postquam cardinales de Loreno & Madruccius compleruntsententias suas, atque item patres brevissime loquendo, omnes omnia fere, ut in ipsis canonibus reformatis habetur, affirmarunt. nam præter primum canonem, quartum, & quæ de primis ordinibus ponuntur, ostiariorum, lectorum & hujusmodi, universa approbata sunt. Illa autem tria in aliud tempus magis commodum protraxerunt. Hisque peractis dimissi sunt omnes.

Concordia maxima patrum ex causa abusuum de sacramento ordinis & de residentia.

Die Veneris IX. ejusdem, hora IX. fuit in loco consueto S. Mariæ majoris congregatio generalis, cui interfuerunt illustrissimi legati, cardinales de Loreno & Madruccius, universique domini oratores, atque patres, & pauci admodum defuerunt, habitaque oratione solita de Spiritu-sancto, & omnibus sedentibus, illustrissimus præsidens proposuit, esse illa die agendum de decreto sacramenti ordinis, simulque de decreto residentiæ. Et quoniam ex majestate ordinis, nobiliores semper dicunt primi, cardinalis de Loreno primus dixit sententiam suam; quem prosecutus est Madtuccius, atque eumdem ceteri patres, omnes tamen super ambobus omnia, Spiritu-sancto adjuvante in bonum, breviter protulere, fere per verbum *placet*: quod miraculo ab universis traditum est. Propter enim hujusmodi rem tam seriam, & de ordine & de residentia jam annus consumtus est totus, & eo magis, conciliumque istud propterea in partes divisum & protractum, nihil fere frugi usque nunc per dictum tempus conclusit. Sic omnia rite probeque a patribus comprobata sunt, sicut in decretis, paucis rebus admodum reformatis, prout videbitur in reformatione in die sessionis: atque hinc videre licet Christum, cum vult, influere, cui sit honor & gloria sempiterna, dimissaque est congregatio hora XIV. cum dimidia.

Die sabbati X. Julii congregationi generali affuerunt illustrissimi legati & ceteri, ut supra, in qua tractatum est de abusibus sacramenti ordinis, atque ita factum fuit quotidie a patribus, usque ad hanc diem XII. in qua impositus est finis fere ab omnibus per verbum *placet*.

Die Martis XIII. ejusdem, illustrissimi domini legati congregaverunt seorsum cardinales de Loreno & Madruccium, omnesque oratores, & quosdam præcipuos prælatos Hispaniæ, Galliæ & Italiæ, ut universali omnium consensu & concordia die Jovis indicta sessio haberi possit. qui etsi adhuc aliqua discordia viget, tamen ut res sese ostendit, futuram esse omnino prædicant, quod Deus permittat per suam misericordiam.

Die Mercurii ejusdem, hora XIX. fuit congregatio generalis, cui affuerunt illustrissimi domini legati, illustrissimi cardinales, domini oratores, universi patres, atque singuli generales, abbates, & post consuetam orationem, implorando auxilium Spiritus-sancti, illustrissimus MORONUS præsidens, deprecatus est reverendissimos patres, ut quam brevissime vellent proferre sententias suas; dimissaque omni controversia inter eos, propter quam jam per annum & ultra sanctissimum concilium prorogatum esset, memores essent futura die crastina habendam esse sessionem, & propterea pro tanti negotii expeditione proprio muneri non deessent, cum jam parata essent omnia. Hisque dictis, a domino secretario lectum fuit primum decretum de sacramento ordinis, similiter de abusibus & de residentia; quæ omnia ab omnibus approbata sunt per verbum *placet*, nemine fere discrepante, atque in hujusmodi concordia hora XXII. dimissa est congregatio, ubi vere adfuit Spiritus-sanctus. Nam quod per XV. menses & eo amplius, publicis clamoribus, dissensionibus & rixis, inter patres proclamatum erat, minimo temporis spatio conclusum est.

SESSIO VII.

Sub Pio IV. quæ est ordine XXIII.

Ad laudem & honorem sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus-sancti. Die Jovis XV. Julii MDLXIII. sub eodem pontifice maximo PIO IV. & illustrissimis præsidentibus concilii Tridentini cardinalibus Morono, Varmiensi, Simonetta & Navagerio celebrata est septima sessio ad laudem omnipotentis Dei, in cathedrali ecclesia Tridentina, præsentibus iisdem cardinalibus de Loreno & Madruccio, atque illustribus oratoribus imperatoris, Franciæ, Hispaniæ, Portugalliæ, Poloniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Sabaudiæ, Venetiarum & Helvetiorum, una cum reverendissimis prælatis, abbatibus & generalibus: in qua die reverendissimus episcopus Parisiensis solemniter celebravit missam de Spiritu-sancto ex more, & reverendissimus Alifensis habuit orationem amictus pluviali & mitra: qua completa, prout ex præcedentibus videre licet, ne lectorem tædio afficiam, dominus secretarius legit quædam mandata principum ad sanctam synodum. Postmodum episcopus Parisiensis ex suggesto, cum

cum amicti omnes essent pluvialibus & mitris, legit infra scripta decreta & alia infra scripti tenoris, videlicet.

Doctrina de sacramento ordinis caput primum.

Sacrificium & sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, &c. *ut apud Labb. tom.* 14. *conc. pag.* 862. *usque ad* 873.

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta sancta synodus proximam futuram sessionem in diem decimam sextam mensis Septembris indicit, in qua agetur de sacramento matrimonii, & de aliis, si quæ erunt ad doctrinam fidei pertinentia, quæ expedire possint. Item de provisionibus episcopatuum, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum, ac de diversis reformationis articulis.

Quibus rebus peractis, illustrissimus D. cardinalis MORONUS præsidens cœpit canere *Te Deum laudamus*, & cantores subsequuti sunt. Quo completo, omnes rediere ad proprias sedes hora XVI. benedicentes Deum optimum maximum, qui misisset Spiritum-sanctum suum in corda patrum, qui post menses quindecim in unum convenissent, assentiendo & comprobando omnia sicut superius lecta sunt, cui sit honor & sempiterna gloria. Amen.

Acta post septimam sessionem.

Orator illustrissimi D. ducis Florentiæ & Senarum venit Tridentum.

Die Martis XX. Julii 1563. pervenit Tridentum reverendissimus D. HIERONYMUS DE GADDIS episcopus Cortonensis, atque orator illustrissimi D. ducis Florentiæ & Senarum, ad sacrum hoc concilium Tridentinum, comitatus a quamplurimis prælatis, & privatim ingressus est hora XXII. hospitatusque est ubi alter orator D. Johannes *de Strozzis* in regione Teutonicorum.

Die Jovis XXII. ejusdem, dictus D. orator hora X. comitatus magno cœtu patrum Florentiæ, Senensis atque aliarum nationum; visitavit omnes illustrissimos DD. legatos, eorum unicuique tradens litteras credentiales sui illustrissimi ducis, hisque peractis discessit.

Canones de sacramento matrimonii exhibiti patribus examinandi.

Eadem die XXIV. Julii hora XXII. exhibiti fuerunt canones infra scripti de sacramento matrimonii, reverendissimis patribus examinandi.

Sacrosancta synodus hos qui sequuntur canones de sacramento matrimonii decrevit.

Canon I. Si quis dixerit matrimonium non esse verum sacramentum legis evangelicæ, divinitus institutum, sed ab hominibus in ecclesia invectum, anathema sit.

II. Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege esse prohibitum, anathema sit.

III. Si quis dixerit clandestina matrimonia, quæ libero contrahentium consensu fiunt, non esse vera & rata matrimonia, ac perinde esse in parentum potestate ea rata vel irrita facere, anathema sit.

IV. Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis aut affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, anathema sit.

V. Si quis dixerit solam impotentiam cognoscendæ uxoris, & ignorantiam jam contracti dirimere matrimonium, anathema sit.

VI. Si quis dixerit propter adulterium alterius conjugum posse matrimonium dissolvi, & utrique conjugum, vel saltem innocenti, qui causam adulterio non dederit, licere novare conjugium; neque mœchari eum qui dimissa adultera aliam duxerit, neque eam quæ dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.

VII. Si quis dixerit clericos occidentales in sacris ordinibus constitutos, vel religiosos castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractum validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, & oppositum nihil aliud esse quam damnare matrimonia; posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se habere donum castitatis, etiamsi eam voverint, anathema sit.

VIII. Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum, per votum solemne religionis alterius conjugum non dirimi; vel ecclesiam errare dum ob alias causas, præter adulterium, facit divortium quoad thorum seu cohabitationem ad tempus vel perpetuo, anathema sit.

IX. Si quis dixerit matrimonium ante ponendum esse virginitati vel cœlibatui, & non esse melius & beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit.

X. Si quis dixerit prohibitionem nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam, anathema sit.

XI. Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit.

Traditum quoque fuit a domino secretario reverendissimis patribus decretum hoc de clandestino matrimonio examinandum, videlicet.

Decretum de clandestino matrimonio.

Sacrosancta Dei ecclesia divino Spiritu afflata, magna incommoda & gravia peccata perpendens, quæ ex clandestinis matrimoniis ortum habent; præsertim vero eorum qui in statu damnationis permanent, dum sæpenumero priore uxore cum qua clam contraxerant relicta, cum alia palam illicite contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vi-

vunt, eadem sub gravissimis pœnis inhibuit, non tamen irritavit. Verum cum hæc sancta synodus animadvertat propter hominum inobedientiam remedium illud hactenus parum profuisse, statuit ac decernit ea matrimonia quæ in posterum clam, non adhibitis tribus testibus, contrahentur, irrita fore ac nulla, prout præsenti decreto irritat & annullat. Insuper eadem sancta synodus ea quoque matrimonia, quæ filiifamilias ante decimum octavum, filiæ vero ante decimum sextum suæ ætatis annum completum, sine parentum consensu de cetero contraxerint, præsenti decreto irritat & annullat; aliis tamen legibus quæ contra clandestine contrahentes promulgatæ sunt, suo loco & robore permanentibus.

Prima congregatio generalis post septimam sessionem.

Die sabbati XXIV. Julii, hora X. fuit congregatio generalis, cui ex more interfuere illustrissimi DD. legati, & cardinales a Lotharingia & Madruccius, & plurimi patres dixere sententias suas super canonibus de sacramento matrimonii, & hora XIII. dimissa est congregatio.

Dicta die hora XX. in congregatione lecta fuit petitio infra scripta a domino secretario, & data patribus die XXV. ejusdem, qui eam voluerunt.

Petitio oratorum regis Franciæ ex causa solemnium nuptiarum.

Hoc etiam petit rex Christianissimus, ut antiquissima nuptiarum solemnia hoc tempore restituantur, palamque & publice in ecclesia matrimonia celebrentur. Quod si aliquando propter magnam causam aliter fieri posse videtur, non prius tamen legitima esse censeantur, quam si huic sacro mysterio presbyter fuerit, vel parochus, tresque aut plures testes præsentes.

Filiorum autem & filiarumfamilias matrimonia, sine parentum consensu nullo modo justa & legitima sint, nisi placeat sanctissimæ synodo, quorumdam patrum morositati, & nimiæ in collocandis liberis negligentiæ occurrendo, tempus aliquod præscribere, quo tantum transacto, liberum sit filiis & filiabus sine patris consensu matrimonium contrahere.

Die sabbati XXXI. Julii, hora X. generali congregationi adfuere illustrissimi legati omnes, atque cardinales de Loreno & Madruccius, ac reverendissimi patres, abbates, & generales, & in ea complevere dicendo sententias de sacramento matrimonii, superque decreto, ut supra, de clandestino, major pars ivit in sententiam, ut irritaretur omnino, & nullum esset & irritum in futurum, quamquam contrarietur hoc gestis hactenus Romanæ ecclesiæ & conciliis. quid autem fiet circa ipsum, apparebit in sessione proxima, atque ita dimissi sunt patres hora XIII.

Attamen in eadem congregatione deputati fuerunt ab illustrissimis legatis & reverendissimis patribus, qui ea conficerent, quæ pertinent ad sacramentum matrimonii, & abusus ejusdem, qui sunt:

Deputati ad conficiendum decretum matrimonii & abusuum ejusdem.

Reverendissimi Quinqueecclesiensis, Augustensis, Granatensis, Verallus, Bracharensis, Tarentinus, Sagiensis, Senogalliensis, Metensis, Mararensis, Legionensis, Vestanus, Cremonensis, Treviensis.

Die sabbati VII. Augusti reverendissimus dominus secretarius concilii exhibuit reverendissimis patribus infra notatos canones atque abusus de sacramento matrimonii, atque etiam decretum de clandestino matrimonio. Omnia hæc jam a deputatis confecta & a patribus examinanda.

Sacrosancta œcumenica Tridentina synodus, post absolutam de sex ecclesiæ sacramentis sigillatim atque in specie definitionem, damnatasque plurimas hæreses & falsa dogmata, quæ humani generis hoste suggerente, hac nostra tempestate in ecclesiam irrepserunt, quod reliquum est, illos etiam præcipuos ac insigniores errores atque hæreses exterminare intendens, quæ circa matrimonii sacramenta a sathanæ ministris his nostris temporibus suscitatæ aut inventæ sunt, hoc definit & statuit.

Canones de sacramento matrimonii a patribus examinandi.

Canon I. Si quis dixerit matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis, a Christo institutum, sed ab hominibus in ecclesia invectum, neque gratiam conferre, anathema sit.

II. Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.

III. Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium & dirimere contractum, nec posse ecclesiam constituere, ut plures aut pauciores impediant & dirimant, anathema sit.

IV. Si quis dixerit præter impotentiam cognoscendæ uxoris, & ignorantiam jam contracti, nullas alias esse legitimas causas dirimendi matrimonii, anathema sit.

V. Si quis dixerit præter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.

VI. Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per personalem religionis professionem alterius conjugum, non dirimi, anathema sit.

VII. Si quis dixerit propter adulterium alterius conjugum posse matrimonium dissolvi, & utrique conjugum, saltem innocenti, qui causam adulterio non dederit, licere altero

conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere, neque moechari eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, neque ea quæ, dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.

VIII. Si quis dixerit ecclesiam errare, cum ob alias causas præter adulterium, facit separationem inter conjuges, quoad eorum separationem seu cohabitationem, vel perpetuo vel ad tempus, anathema sit.

IX. Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, & oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se habere donum castitatis, etsi eam noverint, anathema sit.

X. Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cœlibatus, & non esse melius & beatius manere in virginitate & cœlibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit.

XI. Si quis dixerit prohibitionem nuptiarum certis anni temporibus, superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam, aut benedictiones & alias cerimonias quibus ecclesia utitur damnaverit, anathema sit.

XII. Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit.

Canones super abusibus circa sacramentum matrimonii a patribus examinandi.

Sacrum Lateranense concilium pro illorum temporum conditione nonnulla in contrahendis matrimoniis observanda salubriter statuit, quibus sancta synodus certum ratis & legitimis matrimoniis modum præscribere intendens, quædam addenda a se censet; quare præcipit, ut in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho, tribus continuis diebus dominicis seu festivis, in ecclesia inter missarum solemnia publice denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum. Quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie ecclesiæ procedatur, ubi parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, dicat: *Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti.* Illud quoque mandat, ut conjuges benedictionem sacerdotalem in ecclesia ante matrimonii consummationem suscipiant. quod si aliquando probabiles conjecturæ apparuerint, quod matrimonium malitiose impediri possit, si denunciationes fiant antequam contrahantur, permittit sancta synodus, ut coram testibus non minus quinque, & parocho, per verba de præsenti prius contrahi possit; deinde denunciationes & benedictio subsequantur; ita tamen ut matrimonii consummationem præcedant omnino. quæ ubi servata fuerint, matrimonium non clandestinum, sed ratum & legitimum esse decernit. Qui aliter contraxerint, excommunicationem ipso jure incurrant, & alias pœnas arbitrio ordinarii imponendas sustineant. Benedictio a proprio parocho & gratis fiat, contraria consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel privilegio nonobstante. Quod si quis parochus vel alius sacerdos, sive regularis, sive sæcularis, etiam si id sibi ex privilegio vel consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos, sine illorum parochi licentia, matrimonio conjungere, vel benedicere ausus fuerit, ultra alias pœnas contra eum in constitutionibus synodalibus appositas, ipso jure sit excommunicatus, & tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab ordinario sponsi absolutionem ab excommunicatione impetraverit.

In secundis nuptiis, in quibus benedictio iterari non debet, satis sit reliqua quæ supra dicta sunt observasse. Præterea monet conjuges sancta synodus, ut saltem triduo ante matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum eucharistiæ sacramentum pie accedant.

Docet experientia propter multitudinem prohibitionum multoties ignoranter in casibus prohibitis contrahi matrimonium, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta synodus huic incommodo providere, & a cognationis spiritualis impedimento incipiens, præcipit ut unus tantum sive vir, sive mulier juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus & una infantem de baptismo suscipiant, inter quos & infantem ipsum & illius parentes, necnon inter baptizantem & baptizatum baptizatique parentes tantum cognatio spiritualis contrahatur. Eadem in confirmatione inter cofirmantem, tenentem & confirmatum observentur, in omnibus inter alias personas hujusmodi cognationis impedimentis omnino sublatis. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis ad quos spectabit sciscitetur, quem vel quos voluerint puerum de fonte suscipere, & eum vel eos tantum, ad illum tenendum admittat. quod si incuria vel malitia alii ultra designatos puerum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus nonobstantibus. Si parochi culpa vel negligentia secus factum fuerit, graviter arbitrio ordinarii puniatur.

Sacrosancta Dei ecclesia ad caritatem inter christianos propagandam, prohibuit intra certos consanguinitatis & affinitatis gradus matrimonium contrahi, eosque aliquando plures, aliquando pauciores pro temporum qualitate esse voluit. verum sancta hæc syno-

dus animadvertens christianam caritatem adeo refrigescere, ut cognationis quæ inter conjunctos in quarto gradu intercedit, nulla fere ratio habeatur, ideoque valde necessarium esse illorum inter se necessitudines in conjugiis conservare, concedit in futurum quibuscumque Christi fidelibus, si aliud canonicum non obstet impedimentum, in quarto consanguinitatis & affinitatis gradu constitutis, matrimonio, inter se jungi.

Publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia valida non erunt, sancta synodus prorsus tollit; ubi autem valida fuerint, primum affinitatis gradum non excedat, quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest hujusmodi prohibitio absque gravi dispendio observari.

Præterea sancta synodus eisdem & aliis gravissimis de causis adducta, impedimentum quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum dirimit, ad eos tantum, qui in primo vel in secundo gradu conjunguntur, restringit: in ulterioribus vero gradibus, nisi fornicatio sit publica, affinitatem hujusmodi contractam non dirimere, sed contrahendum tantum matrimonium impedire statuit. Episcopi in omnibus impedimentis, quæ petitionem debiti impediunt, dispensare valeant, ut debitum petí possit; contrariis nonobstantibus.

Si quis inter gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumserit, ultra alias pœnas tam jure quam statutis synodalibus impositas, omni spe dispensationis careat consequendæ, idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in matrimonio contrahendo neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis. non enim dignus est qui ecclesiæ benignitatem experiatur, cujus salubria præcepta temere contemsit. Si vero solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tamen cum eo gratis dispensare poterit. In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque magna ex causa & gratis concedatur. In secundo gradu numquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam.

Decernit sancta synodus inter raptorem & raptam, etiam raptæ consensu, quamdiu in potestate raptoris manserit, superveniente, nullum posse matrimonium consistere; quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto & libero constituta eum in virum habere consenserit, cogatur raptor ab ecclesiastico & sæculari judice eam in uxorem habere; & nihilominus raptor ipse ac omnes illi consilium, auxilium & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces: & si clerici sint, de proprio gradu decidant. Teneatur interea raptor mulierem raptam decenter arbitrio judicis dotare.

Multi sunt qui vagantur & incertas habent sedes, & ut improbi sunt ingenii, prima uxore relicta, aliam & plerumque plures, illa vivente, diversis in locis ducunt. cui morbo cupiens sancta synodus occurrere, omnes ad quos spectat paterne monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facile recipiant: parochis autem præcipit, ut illos
B matrimonio ante non conjungant, quam super hac re diligentem & sufficientem inquisitionem fecerint.

Grave peccatum est laïcos quoscumque concubinas habere, gravissimum vero & in singularem hujus magni atque divini sacramenti contemtum commissum, uxoratos quoque in hoc damnationis statu vivere, ac audere eas quandoque domi etiam cum uxoribus alere & retinere. quare, ut huic tanto malo sancta synodus opportunis remediis occurrat, statuit & præcipit, hujusmodi concubinarios tam solutos quam uxoratos, cu-
C juscumque status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, illas non ejecerint, seque ab earum consuetudine non sejunxerint, ipso jure excommunicationem incurrere, cui perpetuo subjaceant, quoad re ipsa admonitioni factæ paruerint, & absolutionem ab eodem ordinario impetraverint. Quod si in concubinatu per annum, censuris neglectis, permanserint, contra eos tamquam de fide male sentientes jure agi possit, iisdemque pœnis, quibus adulteri & de hæresi suspecti subjaceant, & puniantur. Mulie-
D res vero sive conjugatæ, sive solutæ, quæ cum adulteris seu concubinariis publice vivunt; si ter admonitæ non paruerint, ab ordinariis locorum, nullo etiam requirente, ex officio graviter puniantur, & in exilium, si eisdem ordinariis videbitur, mittantur, aliis pœnis contra adulteros & concubinarios per antiquos canones sancitis in suo robore permanentibus, statutis, conditionibus consuetudinibusque in contrarium facientibus minime obstantibus.

E Avaritia omium malorum radix, atque alii impotentis animi affectus ita plerumque temporalium dominorum & magistratuum mentis oculos excæcant, ut viros & mulieres sub eorum jurisdictione degentes, maxime divites, vel spem magnæ hereditatis habentes, minis & pœnis addicant cum his matrimonium invitos contrahere, quos ipsi domini vel magistratus illis præscripserint. quare cum maxime nefarium sit matrimonii libertatem violari, & ab eis injurias nasci, a quibus jura expectantur, præcipit sancta synodus omnibus cujuscumque gradus, dignitatis & condi-

tionis existant, sub excommunicationis poena, quam ipso jure incurrant, ne quovis modo, directe vel indirecte, subditos suos vel quoscumque alios impediant, quominus libere matrimonia contrahant.

Ab adventu Domini nostri Jesu-Christi usque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta cinerum usque in octavam paschatis inclusive, antiquas nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari sancta synodus præcipit. In aliis vero anni temporibus etiam in iis in quibus per antiquos canones id fieri non licebat, nuptias solemniter celebrare permittit.

Curent episcopi, ut nuptiarum solemnia, ea qua decet modestia & honestate fiant, parentes quoque moneant ne filios filiasve invitos ad matrimonium contrahendum compellant. sancta enim res est matrimonium, & sancte tractandum.

Decretum de clandestinis matrimoniis a patribus ut supra examinandum.

Tametsi sacrosancta Dei ecclesia clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, vera ac rata esse non dubitet, ac proinde jure damnandi sunt illi, prout ab hac sancta synodo damnantur, qui hujusmodi matrimonia vera ac rata esse negant, quique falso affirmant matrimonia a filiis familias clam, sive alio quocumque modo sine parentum consensu facta, parentum voluntate irritari posse; nihilominus tamen magna incommoda & gravia peccata perpendens, quæ ex eisdem clandestinis matrimoniis ortum habent, præsertim vero eorum qui in statu damnationis permanent, dum sæpenumero priore uxore cum qua clam contraxerant relicta, cum alia palam illicite contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt, eadem semper detestata est atque inhibuit. Verum cum hæc sancta synodus animadvertat propter hominum inobedientiam remedium illud parum profuisse, statuit ac decernit illas omnes personas, quæ in posterum clam sine trium saltem testium præsentia matrimonium sive sponsalia contrahere attentaverint, ad matrimonium sive sponsalia sic contrahenda inhabiles fore, ac propterea omnia ab eis acta pro matrimonio sive sponsalibus contrahendis irrita fore ac nulla, prout præsenti decreto irritat & annullat.

Insuper eadem sancta synodus filios quoque familias qui ante vigesimum, filias vero familias quæ ante decimum octavum suæ ætatis annum completum, sine parentum consensu de cetero matrimonium sive sponsalia contrahere attentaverint ad matrimonium sive sponsalia sic contrahenda inhabiles reddi, atque hujusmodi contractum irritat & annullat, nisi parentibus per se vel per alios requisitis, ut nuptiis ab eis honeste optatis assentiantur, illis inique, prælati judicio, renuentibus, de ejusdem prælati licentia id fecerint aliis tamen, legibus quæ adversus clandestine contrahentes promulgatæ sunt in suo loco & robore permansuris.

Jubet postremo sancta synodus ut episcopi atque alii pastores sedulo curent, ut hæc decreta fidelibus populis eorum curæ commissis, initio quam sæpissime, postea vero quolibet mense serio publicentur atque explicentur, ne quempiam hæc tam salubria ecclesiæ præcepta ignorari contingat.

Die mercurii XI. Augusti in loco consueto ubi fieri solita est congregatio, convenere illustrissimi DD. legati, cardinales de Loreno & Madruccius, reverendissimi patres, atque etiam plurimi theologi, & sæculares & regulares, super decreto de novo reformato de sacramento matrimonii, de abusibus ejusdem, necnon de matrimonio clandestino, prout super omnia apparent, super quibus omnibus statuerunt, ut patres prosequendo sententias suas dicerent usque in finem, fieretque bis in die congregatio, quæ dimissa fuit hora XIV.

Petitio oratorum serenissimi domini Venetiarum super septimo canone de sacramento matrimonii.

Die Jovis XII. ejusdem in congregatione generali, in qua ut supra statutum, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1563.

Triginta sex capita reformationis data reverendissimis patribus examinanda.

Die sabbati XXI. Augusti data fuerunt ab illustrissimis dominis legatis triginta sex capita diversa reformationis super variis materiis & abusibus, quorum ultimum erat contra principes & respublicas, pro immunitate ecclesiastica reverendissimis patribus examinanda ad futuram octavam sessionem: quæ quoniam nimis prolixa sunt corrigenturque, & retractabuntur pluries, antequam suum sortiantur exitum, visa sunt mihi non adnotare, sed præstolari, quoad legantur in proxima sessione, tuncque ea castigata, Deo dante, & correcta conscribam.

De quibusdam congregationibus particularibus ex reformationis causa.

Non possum neque debeo decisse hic inserere aliquid, quod in hoc sacro sancto concilio hactenus minime actum est, &c.

Cupientes volentesque illustrissimi domini legati ad finem omnino perducere sanctissimam hanc synodum, & pro viribus enitentes seligere aliquot, videlicet in primis illustrissimum cardinalem a Lotharingia, qui præesset prælatis suæ nationis Gallicanæ, archiepiscopum Hidruntinum, archiepiscopum Columnam, & episcopum S. Floræ, Parmensem antistitem, viros sane ingenuos, & in hoc concilio summæ auctoritatis, quorum domi diebus ante actis, in congregationibus particularibus viginti vel ad summum viginti quinque achiepiscopi simul & episcopi diversarum nationum conveniebant, loquentes super hujuscemodi reformatione futura, & proferentes sententias suas, ut postmodum

res in generali congregatione digesta esset, atque prior facilior modus inveniretur pro eadem reformatione captanda, atque ut in congregatione minus, & minus in sermone, & votis brevibus omnes loquendo versarentur. Ut autem res hæc sit eventura exitus demonstrabit. Unum sciunt omnes, quod cum res nova extiterit, existimant pariter iidem & singuli non posse laborem hujusmodi quidquam prodesse vel minimum. nam res seriæ sine longo examine & maturis deliberationibus tractatæ, feminarum leges & non virorum habendæ sunt.

Finis votorum patrum super sacramento matrimonii.

Die lunæ XXIII. ejusdem, hora XI. fuit congregatio generalis super eisdem, ut supra, de sacramento scilicet matrimonii, & post sententias reverendissimorum patrum complevere etiam vota sua reverendi generales & abbates, qui dimissi sunt hora XV.

Dantur de novo capita XXV. reformationis pro sessione futura.

Cum a die XXIII. Augusti usque nunc negotium hoc reformationis a patribus in particularibus congregationibus diverse agitatum sit, demum hac die veneris tertia Septembris data sunt rursus eisdem capita XXI. reformationis. nam in universum erant XXXVI. in melius coaptata, collatis insimul universis sententiis patrum. Quindecim autem quæ desunt usque ad triginta sex, dabuntur, ut aiunt alias. Interim oratores principum & singularum rerumpublicarum ad eorum dominos scribent, significantes hac in reformatione tractari per patres de immunitate clericorum, contra eosdem. Patribus enim æquum videtur, si incessanter hactenus actum est, & agitur de morum reformatione & ecclesiastica disciplina, hoc ipsum petentibus quam maxime principibus & rebuspublicis, etiam de eisdem agi debere, qui debeant rebus & negotiis suis sæcularibus providere, dimittentes in futurum negotia clericorum custodiri, & manuteneri ab ordinariis suis.

Et quoniam sancta synodus in illis capitibus contra principes sæculares pro immunitate ecclesiastica, præcipiebat illis, & cum non sint a patribus approbata, renitentibus maxime & protestantibus oratoribus principum & rerumpublicarum, prout inferius apparebit. Et quoniam hoc caput reformationis quod erat XXXVI. & ultimum in sessione futura, a præceptione ad hortationem conversum est, visum est illud hic inserere ad legentium intelligentiam. caput enim hoc summopere conturbavit negotia sancti concilii, & est hujusmodi.

De immunitate clericorum.

Cupiens sancta synodus ecclesiasticam disciplinam in christiano populo non solum restitui, sed etiam perpetuo sartam tectam a

A quibuscumque impedimentis conservari, præter ea quæ de ecclesiasticis personis constituit, quædam etiam quæ a sæcularibus viris adversus ecclesiasticam immunitatem irrepserunt, potissimum emendenda censuit. Confidit autem catholicos principes, quos Deus ad sanctæ fidei ecclesiæque protectionem constituit, atque justitiæ gladio armavit, officii sui memores, non solum jus suum ecclesiæ restitui libenter esse concessuros, sed etiam subditos suos omnes ad debitam erga clerum, parochos & superiores ordines reverentiam revocaturos. Inter cetera vero quoniam nonnulla sunt quibus hodie ecclesiastica libertas

B frequentius lædi videtur, ea nominatim sancta synodus describenda censuit, ut sciant post hæc omnes, imperator, reges, respublicæ, duces & ceteri cujuscumque gradus & conditionis sint, & eorum ministri, sub anathematis pœna, & divini judicis interminatione, & si in ordine clericali sint, sub amissione etiam privilegii dicti ordinis, atque suspensione ab ejus executione sibi ab infra scriptis, & si qua hujusmodi sunt, esse omnino abstinendum.

I. In primis ecclesiasticas personas citare, detinere, judicare, aut contra eos quoquo

C modo procedere, etiam sub prætextu assassinii, nisi post declarationem ordinarii, seu quia quæstio sit de titulo clericatus, aut quia consensum cleri habeant, vel quia partes impietatis renunciaverint, sine alia quavis ratione, etiam prætextu publicæ utilitatis, aut servitii regii non præsumant.

II. Causæ omnes spirituales, matrimoniales, hæresis, decimarum feudi ecclesiastici, juris patronatus, & beneficiales, civiles, criminales & mixtæ ad forum ecclesiasticum quomodocumque pertinentes, tam super personis, quam rebus & decimis, quartis, vel aliis portionibus ad ecclesiam spectanti-

D bus, sive eorum solutione, & etiam beneficiis patrimonialibus, atque aliis quibuscumque, non solum in petitorio, sed etiam possessorio, a judicibus tantum ecclesiasticis, & non solum a sæcularibus cognoscantur & terminentur; aliter processus, sententiæ, & decreta quæcumque, etiam per edictum contra omnes sua interesse putantes, ipso jure sint nulla, nec effectum sortiantur.

III. Judices ecclesiastici, qui de rebus personisve ecclesiasticis judicant, non a laicis, etiamsi auctoritate apostolica aut consuetu-

E dine immemorabili id facere prætendant, sed ab eorum superioribus ecclesiasticis ad quos spectat constituantur. Clerici vero qui hujusmodi officia a laicis etiam vigore quorumque privilegiorum acceptaverint, ipso jure ab executione suorum ordinum sint suspensi, ac beneficiis quæ habent privati, quæ ab illis ad quorum collationem pertinent, aliis conferantur, ipsique ad alia obtinenda inhabiles reddantur, nec in posterum

aliquod ecclesiasticum officium possint exercere.

IV. Jurisdictio ecclesiastici judicis nullis edictis, præceptis, comminationibusve impediatur. Nefas sit jubere ecclesiastico ne quem excommunicet, non petita licentia; seu mandare ut latam excommunicationem revocet, aut ne quem examinet, citet, condemnet, neve coram eo procurator aut notarius aut quis alius compareat, neve familiam aut executores proprios apud se habeat. Posthac igitur nullo prorsus modo se in eorum personis, rebus, causis tribunalibusve immisceant, immo ab his pro executione justitiæ requisiti, teneantur illis debitum omne auxilium & brachium sæculare præstare.

V. Irritæ sint constitutiones omnes seu pragmaticæ, prohibentes, ne ad beneficia ecclesiastica aut pensiones quisque admittatur, qui non sit ex certo loco, natione aut genere personarum; dum tamen provisus de beneficio idioma loci, ubi situm est beneficium, calleat, & alias secundum ejus qualitatem idoneus existat.

VI. Nemini beneficium aliquod in ditionibus suis vacaturum, verbo aut scriptis, quod brevetum, seu alio nomine vocant, polliceatur; sive spem ullam illius obtinendi dare præsumant: & si quis id obtinuerit, eo ipso inhabilis ad ea & quæcumque alia beneficia reddatur.

VII. Vacantium ecclesiarum ac beneficiorum fructus pretextu administrationis aut custodiæ, vel juris patronatus seu protegendi pauperes ao ecclesias, aut obviandi dissidiis, quousque de pastore provideatur, non occupent; non œconomos aut vicarios ibi constituant, nec se in iis quoquo modo ingerant, aut alios in possessionem intrudant. Acceptantes vero ab his hujusmodi officia, si laici sint, excommunicati intelligantur; si clerici, ab ordinum executione & beneficiis sint privati.

VIII. Ecclesiasticos ad nullas prorsus collectas, tributa, gabellas, decimasve subsidias invitos compellant, nec impositiones, aut quocumque nomine gravamina, nisi ex magna necessitate subsidii contra Turcas aut alios infideles, in iis videlicet tantum locis, ubi vocatis ecclesiasticis, illisque consentientibus, in publicis provinciarum conventibus ac comitiis hujusmodi subsidia solita sunt imponi, super rebus personisve ecclesiasticis propria auctoritate, directe vel indirecte imponant.

IX. Non solum bona ecclesiastica aut decimas occupare, aut in alios, quocumque titulo, transferre non audeant; sed nec etiam bona communitatum publicarum aut privata seu pascua, ad quæ tamen habet jus aliquod ecclesia, vendant, aut alicui locent, aut quomodocumque concedant, sine solemni & valido ipsius ecclesiæ consensu: imo si quid ipsi detinent, quod ad ecclesiam pertineat, statim restituant, aliosque detinentes restituere compellant.

X. Caveant ne suos officiales, familiares, milites, eorumve equos, canes in episcoporum, clericorumve, ac beneficiorum quorumcumque domibus, aut religiosorum monasteriis distribuant, sive pro eorum transitu aut victu quidquam ab eis exigant.

XI. Cum litteræ apostolicæ, sententiæ, citationes, decreta mandataque a judicibus ecclesiasticis, & præsertim ex Romana curia provenientia, exhibita fuerint, absque exceptione juxta eorum tenorem intimentur, publicentur, seu executioni tradantur: & quæ adhuc ob pragmaticas non potuerunt intimari vel publicari, nunc liberam executionem consequantur; nec in his sive in capienda possessione cujuscumque cathedralis ecclesiæ, aut beneficiorum quorumcumque ecclesiasticorum, cujusvis consensu aut licentia, quod vulgo *exsequatur* vel *placet* appellant, etiam sub colore obviandi falsitatibus seu violentiis, aut sub nomine revisionis aut appellationis, seu ad sedem apostolicam, seu tamquam ab abusu, aut aliter quomodocumque requiratur, exceptis principibus ad quorum electionem, nominationem, seu præsentationem prædictæ ecclesiæ aut beneficia spectant.

XII. Quod si pro intimatione aut executione dictarum litterarum sive mandatorum vere dubitetur, ne magnum aliquod scandalum aut tumultus in loco sequatur, sive etiam prædictas litteras ac mandata falsa esse probabiliter contendatur; vel ex iis violentiam non dubiam possessoribus inferendam ostendatur, partes erunt ordinarii tamquam sedis apostolicæ delegati, nisi forte ab eodem aliquis intrusus in beneficium de quo agitur asseratur, quo casu vicinior episcopus adeatur, antequam hæc executioni mandentur, quid facto opus sit statuere, & sæcularis etiam brachii auxilium, ubi opus esse videbitur, sibi adjungere, ut quiete, & sine tumultu supradicta suam executionem omnino consequantur.

XIII. Si etiam aliqua fortasse regna, provinciæ, aut loca prætendant se ex privilegiis apostolicis, quæ in viridi sint observantia, ad ea quæ enumerata sunt, aut eorum partem, minime teneri; vult sancta synodus hujusmodi privilegia, coram summo Romano pontifice intra annum a fine præsentis concilii proferri, quæ ab eo pro regnorum, provinciarum, aut locorum utilitate, ac personarum meritis, in posterum etiam confirmentur, alioquin eo elapso tempore irrita esse, & juribus carere ipso jure intelligantur.

XIV. Hæc & alia quæcumque adversus immunitatem & libertatem ecclesiasticam, cum sancta synodus perpetuo cessare velit, admonet primum & hortatur Christianos omnes

principes, & quo largius bonis temporalibus atque alia potestate divina eos benignitas ornavit, eo sanctius ea quæ ecclesiastici juris sunt, tamquam Dei præcipua, ejusque patrocinio tecta venerentur, simulque aliis exemplo ad pietatem, religionem, ecclesiasticamque protectionem existant.

XV. Revocat deinde quæcumque ab eisdem aut aliis sæcularibus, cujuscumque gradus & conditionis sint, propria auctoritate statuta decretave in præjudicium & damnum libertatis ecclesiasticæ; præcipitque in posterum sub pœna anathematis, ipso facto, absque aliqua declaratione incurrenda, ne quis directe vel indirecte, aut quovis quæsito colore, adversus res aut personas ecclesiasticas, sive earum libertatem statuere, aut exequi quoquo modo præsumat; eademque pœna magistratus omnes, sive officiales, procuratores, sollicitatores, & alios quoscumque adversus præfata temere audentes, excluso quocumque prætextu, omnino teneri. Et si clerici fuerint, etiam beneficiis ipso jure privatos esse, quæ aliis libere conferri possint. Vult enim ecclesiarum libertatem aut immunitatem undequaque intactam atque inviolatam custodiri, non obstantibus quibuscumque privilegiis, & exemtione quacumque, & consuetudine etiam immemorabili.

Die Dominica, quinta Septembris dati fuerunt a reverendissimo secretario concilii rursus patribus canones de clandestino & abusu de sacramento matrimonii examinandi, super quibus iterum ab eisdem proferentur sententiæ, an sic confecta placeant, & si quæ addenda aut minuenda videbuntur in futura sessione, legi & tradi unicuique possint.

Orator militum Jerosolymitanorum admittitur a sancta synodo.

Die Martis septima ejusdem, hora XII. congregationi generali interfuere omnes illustrissimi præsidentes, præter Navagerum podagra laborantem, & ex patribus ducenti & triginta, abbates & generales omnes ex more, una cum oratoribus principum & rerumpublicarum, atque in ea publice admissus fuit orator religionis & ordinis Hierosolymitani, frater Martinus *Royas* Hispanus, atque ejusdem ordinis miles, qui venit huc septem abhinc menses, neque umquam hactenus admissus fuit in congregationes. Patres enim volebant eum sedere inter abbates & generales, cum ipsi vocentur fratres, ille vero se tutans aliis titulis, numquam hoc assentiri voluit, quoadusque a summo pontifice illustrissimis dominis legatis postremo significatum est, ut eum ex privilegio admitterent, tamquam oratorem suæ religionis, posthabita omni controversia, eidemque traderent locum illo dignum: qui ut supra admissus, post ostensas litteras credentiales sui magistri, atque iisdem lectis, una cum mandato suæ religionis a domino secretario concilii, sedit ultimus omnium oratorum principum ecclesiasticorum, hujusmodique habuit orationem.

Oratio habita ab oratore ordinis militum Hierosolymitanorum.

Cum nunciis multorumque litteris, magno magistro, &c. *ut apud Labb. pag.* 1203.

Responsum sanctæ synodi ad oratorem ordinis Hierosolymitani.

Illustris ac reverende orator, quod illustrissimus ac reverendissimus magnus, &c. *ut ibid. pag.* 1216.

Quibus completis, & eidem a sancta synodo dato responso, omnibus exclusis extra congregationem, quorum illic ex more permanere non intererat, illustrissimi domini legati injunxerunt patribus, ut sententias suas super canonibus, abusibus, & clandestino, de sacramento matrimonii proferre prosequerentur; quorum aliqui scilicet cardinalis de Loreno atque Madruccius, necnon patriarchæ Jerusalem, Aquileiæ & Venetiarum, archiepiscopus Granatensis, Hydruntinus, & aliquot perpauci protulere sententias suas, & præsertim super clandestino, quod a majori parte illorum qui hactenus dixerunt, iri irritatum omnino contendunt; super quo magis ac magis a patribus in sententiis elaborabitur, cum res per se non sit satis aperta, an matrimonium clandestinum sit dogma necne; & ut res sese habebit, tandem in occulto non permanebit. Et ita procedendo patres in sententiis suis proferent, prout Spiritus-sanctus dabit eloqui illis, quibus omnibus ille idem suam infundat gratiam, dimissaque est congregatio hora XV.

Die Veneris X. Septembris, fuit congregatio generalis hora XX. & in eadem, quam continuo habuerunt patres bis in die, a septima usque ad totam hanc diem decimam, impositus est finis sententiis patrum super canonibus de clandestino, & abusibus de sacramento matrimonii, horaque XXII. cum dimidia dimissa est congregatio.

De negotio reformationis ad sessionem octavam.

Die sabbati XI. ejusdem, hora XII. habita est congregatio generalis in eadem ecclesia sanctæ Mariæ Majoris, super negotio XXI. capitum reformationis, patribus, ut supra, traditorum; auditaque ex consuetudine missa, habitaque ab illustrissimo domino præsidente oratione de Spiritu-sancto, primo exhortatus est patres, ad dicendum eorum sententias quam poterunt brevissime super eodem negotio. Quapropter cardinalis de Loreno primus omnium dixit sententiam suam, quam statim subsequutus est cardinalis Madruccius, qui duo ut primum sententias suas complevere, dimissi sunt omnes patres.

Dicta die hora XX. super eadem re de reformatione actum est a patribus, & reverendissimus patriarcha Jerosolymitanus primus omnium

omnium in sua præfatione protulit, se nomine universæ sanctissimæ synodi cum illustrissimis dominis legatis allocutum fuisse, asseverando, nolle se cum aliis reverendissimis patribus quidquam proferre super hujusmodi negotio, nisi prius pro comperto haberet, quod reliqua capita de reformatione quæ desunt usque in XXXVI. non traderentur eisdem examinanda; ab eisque fuisse responsum, quod patres bono animo essent, nihilque actum iri, nisi etiam super libertate ecclesiastica adversus principes sæculares ageretur, & quod summi pontificis mens erat nolle reverendissimos patres episcopos nullo pacto residere, nisi in eorum episcopatibus gaudeant eorum immunitatibus ordinariis adversus principes & respublicas sæculares. Hisque dictis, atque singulorum propter hujusmodi suavem nuntium animis sopitis (nam malo animo erant, commotaque erat universa synodus. Timebant enim in primis, ne residendo non gauderent privilegiis eorum immunitatis) Reverendissimus præfatus patriarcha cœpit suam proferre sententiam, quam ceteri propinquiores subsequuti sunt, usque ad horam XXIII. & tunc dimissa est congregatio.

Prorogatio octavæ sessionis.

Maximis in controversiis fuit sancta synodus per multos dies ex causa matrimonii clandestini. Nam patres deputati, qui super hujusmodi confecerant decretum, illud prorsus irritaverunt, & cum in ejusdem examinatione a patribus in congregationibus diverse atque varie fuisset responsum (nam major pars irritabat illud, minor vero nolebat irritari,) tandem per duos dies post horam XV. id est die XII. & XIII. protraxerunt diem, atque ad horam noctis in disputationibus super hujusmodi re, domi illustrissimi Moroni præsidentis, ubi aderant illustrissimi domini legati, cardinales de Loreno & Madruccius, atque plurimi patres principaliores, vocatis ad hoc quatuor theologis, qui illud irritabant, atque item econtra quatuor qui non irritabant, & per totam diem XII. ab eisdem disputatum est super ejusmodi materia, & infecta re abierunt. Iterum hac die XIII. idem factum est domi illustrissimi præsidentis, præsidentibus eisdem qui supra; & iterum quatuor alii asciti sunt, non iidem qui præterita die, qui usque ad horam noctis adversus quatuor disputarunt, & inter se nullo pacto convenientes, post primam noctis horam abierunt; atque ut apparet nullus repertus est modus, ut clandestinum matrimonium omnino irritetur. Major autem pars irritantium erant patres centum & quadraginta, una cum generalibus ordinum; minorum vero non irritantium sexaginta, quæ una cum legibus scriptis juris canonici adeo valuit, quod a patribus non est inventa via ut irritetur, quamplurimis theologis eximiis in sententiis

A suis definientibus ecclesiam non posse hoc clandestinum irritare; ac propterea dubitatur non posse die statuta fieri sessionem, tum propter hoc, tum quoniam in reformatione lente proceditur, varieque sentiunt patres. Propter hæc igitur hac die quæ est XXIV. Septembris habita est bis congregatio, altera hora XII. super negotio reformationis, altera hora XXI. congregati sunt patres generaliter in templo S. Mariæ, ubi actis gratiis ex more Spiritui-sancto, sedens illustrissimus Moronus præsidens cum ceteris legatis, cardinalibus, oratoribus atque patribus, dixit: Viri fratres, non video quod revera possit fieri B die crastina sessio, prout indicta fuerat, cum hactenus non sit quidquam a patribus definitum. Propterea necesse est in aliud tempus illam prorogare, in qua præter ea quæ de matrimonio & de reformatione ad manus habemus, poterunt etiam plura alia una cum illis, Deo dante, expediri: & si vobis placet, nobis videretur quod dies ad sessionem esset undecima Novembris proxime futuri, ad quod patres responderunt uno ore omnes, *Placet*; & statim congregatio dimissa est.

Die Jovis XVI. Septembris hora XII. con-C venere illustrissimi legati una cum patribus in loco consueto super negotio reformationis, quorum septem solum dixere sententias suas, ab illustrissimisque præsidentibus statutum est patribus, ut in futurum bis in die congregatio habeatur, quo possint facilius negotia expediri; & ab hac die in posterum in ordine patrum quisque prosequitur sententiam suam usque ad finem.

Coronatio Maximiliani regis Romanorum in regem Hungariæ.

Die Veneris XVII. ejusdem 1563. ex non D incertis nuntiis reverendissimi Delphini Veneti, nuncii summi pontificis in Germania apud Cæsaream majestatem, ad illustrissimos DD. legatos concilii, auditum est Tridenti MAXIMILIANUM filium FERDINANDI Cæsaris, regem Romanorum & Bohemiæ, die octava præsentis mensis in castro Porsoniæ coronatum etiam fuisse regem Hungariæ magno cum applausu totius regni: ex quibus illustrissimi DD. legati maximam cœpere lætitiam, una cum illustrissimo cardinale Madruccio electo Tridentino: qui omnes omnia E lætitiæ signa ostenderunt, quæ eisdem possibilia fuere, cum universa hac civitate, quæ eidem subdita est, etiam quod sit caput & prima comitatus Tyroli.

Die Martis XXI. ejusdem, quæ dies solemnis est S. Matthæo apostolo, reverendissimus GEORGIUS DRASCOVITIUS, orator Cæsaris pro regno Hungariæ, episcopus Quinque-ecclesiensis volens præstare rem gratam novello Hungariæ regi ob nuntium acceptum Tridenti de ejus coronatione, illustrissimis DD. legatis sanctissimi concilii, cardinali Madruccio, (non autem cardinali de Loreno, nam

vocatus a summo pontifice Romam octo ab hinc * se transtulit cum aliquot episcopis Gallicis, quorum nationis post XVI. Septembris præsentis, qua die erat indicta sessio atque eadem prorogata, multi Romam, multi in Galliam profecti sunt) atque item illustribus oratoribus regum, nationum & rerumpublicarum prandium solemne paravit extra civitatem in ædibus illustrium de Madruciis.

* Videtur deesse diebus.

Verba prolata, seu protestatio domini Ferrerii unius oratorum regis Franciæ ad sanctam synodum, nolle se stare decretis reformationis præsentis.

Die Mercurii XXII. Septembris hora XII. in congregatione generali plures patrum dixere ex more sententias suas super capitibus XXI. reformationis, inter quorum sententias D. Renaldus Ferrerius præsidens parlamenti Parisiensis & unus oratorum regis Franciæ, nam illustris D. *de Lansac* diebus elapsis in Galliam profectus erat, atque idem nunc primus nomine sui regis admonuit, obtenta prius licentia dicendi ab illustrissimis DD. legatis, & protestatus est coram universali synodo in hanc quæ sequitur formam.

Liceat nunc nobis oratoribus eisdem verbis agere vobiscum, sanctissimi patres, quibus olim egerunt Judæorum oratores apud Zachariam & Malachiam & alios sacerdotes Hierosolymis congregatos: jejunavimus & flevimus septimo mense, centum & quadraginta & multo amplius anni sunt, quibus Christianissimi reges nostri petierunt a summis Romanis pontificibus restitutionem ecclesiasticæ disciplinæ tunc labentis: quam ob causam miserunt suos oratores ad sacrum Constantiense concilium, Basileense, Lateranense ultimum, & primum & secundum Tridentinum. Quid petierimus scripsit luculenter excellens vir Johannes *Gerson* orator regis Christianissimi in concilio Basileensi; & in primo Tridentino exposuit eruditissimus vir PETRUS DANESIUS regius orator, nunc episcopus Vaurensis. In hoc autem secundo Tridentino testantur elegantissimæ orationes clarissimi & eloquentissimi collegæ nostri qui hic adest, & illustrissimi principis cardinalis de Lotharingia, in quibus nihil aliud actum, quam de moribus ecclesiasticis reformandis, non eorum qui jam e vita decesserunt, nec eorum qui postea erunt, quales enim futuri sint certe ignoramus. Quorum igitur? facile sufficienti partium enumeratione sciri poterit: tamen adhuc commemorabimus, qui non solum per centum & quadraginta annos jejunamus & flemus, non ut Judæi quinto & septimo mense in memoriam combustæ civitatis, sed ducentos continuos annos, atque utinam non amplius quam trecentos. At dicent nonnulli, nonne abunde satisfactum est vobis (qui duodeviginti mensibus advenistis) quatuor sessionibus cum tot anathematismis & tot canonibus. His respondemus, sanctissimi patres, si aliud pro alio solvere, invito creditore, est satisfacere, nobis est satisfactum, sed numquam postulavimus anathemata, sed tantum reformationem. Hujus rei testes citamus illos manes benedictos illustrissimorum cardinalium Mantuani & Seripandi. Testes citamus vos etiam qui adhuc superstites estis illustrissimi & reverendissimi cardinalis Osie & Simonetta. Citamus etiam vos clarissimos oratores Cæsareæ majestatis, quibuscum has res jussu regis nostri communicavimus. Testes quoque citamus plures patres Italos, cum quibus de his rebus illustris Lansacus, cum hic adesset, verba fecit. At dicent nonnulli, oportebat satisfieri etiam illis, qui anathemata petierunt. Concedimus, si nobis concedant in judicio familiæ Hirciscundæ habendam esse rationem primogeniti filii ecclesiæ, qui est rex Francorum, etiam ante Carolum Magnum. Dicent alii, perpetuo illo reformationis volumine omnia necessaria contineri, adeo quod nihil amplius sit desiderandum. Audite, nam hic est status orationis nostræ. Vidimus libellum, de quo quæ sit sententia nostra, brevibus quibusdam adnotationibus, quas illustrissimis dominis legatis dedimus, significavimus. Et ne videamur tanta in re tribuere judicio nostro, libellum illum misimus ad regem nostrum, qui consultis viris peritissimis & consiliariis suis, rescripsit, gratissimum sibi fuisse, quod vos, patres sanctissimi, animum ad hoc negotium reformationis appulissetis. Pauca tamen in eo reperiri, quibus in Gallia possent catholici homines in fide contineri, infirmi & dubii confirmari, pauciora esse quæ continentur quæ conveniant cum antiqua disciplina, & multa esse quæ adversarentur, sed magis opus esse illud sertorii. Quæ autem de principibus examinanda tradita sunt, ea sine ullo veteris & catholicæ ecclesiæ exemplo vidimus esse adjecta: at esse hujusmodi ut seditiosi homines ac turbulenti, quorum est magna copia, possent ad rebellionem revocari. Denique nihil tam spectari in quinto & XXXV. capite, quam ut libertas ecclesiæ Gallicanæ tollatur, majestas regia tenuatur, & antiquæ Gallorum leges omnino elidantur. Ac ne videamur omnia vobis velle referre; audite, si placet, quæ vera sunt. Cum missi essemus apud PIUM IV. pontificem maximum, cujus perpetuam felicitatem & longævam ætatem semper optabit rex Christianissimus, & nostras leges intellexisset, commendavit eas, sicut non dubitamus vos commendaturos. Nam reges nostri, qui semper in obedientia S. R. E. permanserunt, plures leges de rebus ecclesiasticis ediderunt, exemplo Christianissimorum imperatorum Arcadii, Constantini & Justiniani. [illegible] numquam antiquis pontificibus displicuerunt, immo plures illarum retulerunt inter sua decreta, & Ca-

tolum Magnum & Ludovicum IX. qui nonnullas ex dictis legibus condiderunt, inter sanctos retulerunt. Antistites Galliæ in obsequio pontificum Romanorum permanentes, leges illas servaverunt, neque, ut nonnulli putant, a pragmaticis & concordatis leges istæ initium habuerunt, immo vero ante cccc. annos editæ fuerunt. Sed de his legibus evenit, quod in dies evenisse omnibus rebus videmus, ut est rerum vicissitudo. Partim enim ex succedentibus decretalibus pontificum antiquatæ, partim studio ecclesiæ Gallicanæ & regum Philippi Pulcri, Philippi Valesii, Caroli V. & VII. permanserunt. Nunc autem rex noster Carolus Dei beneficio major factus, cupit ut leges antiquæ a majoribus editæ, quæ malitia temporum & malitiosorum hominum importunitate antiquatæ erant, sartæ tectæ remaneant. ac ne vobis videatur leges nostras leges hæreticorum esse, audite, patres sanctissimi, quid ab illis non prohibeatur, & demum audietis quid prohibeatur. Non prohibetur episcopum esse per totum annum in ecclesia sua, & per totum annum in ea prædicare & annuntiare verbum Dei. Non prohibetur episcopo sancte, pie & honeste vivere. Non prohibetur agnoscere se usurarium, non dominum proprietarium, aut usufructuariorum bonorum ecclesiasticorum &, usu excepto, reliquum non dare, sed pauperibus reddere. Non prohibetur quin sciat onus episcopi esse gravissimum. Non prohibetur quin episcopus, qui non potest spiritualibus & temporalibus præesse, habeat penes se diaconum exemplo apostolorum, vel œconomum juxta decreta concilii Calchedonensis, qui redditiuum ecclesiæ curam gerat. Non prohibetur quin eligendi in episcopos sint tales, quorum vocem si non audierint oves perpetuo errabunt. Postremo non prohibetur quod qui non didicerit litteras sacras, aut verbum Domini annuntiare non valeat, se possit ab ecclesia abdicare, sicut qui per valetudinem adversam resignaret ecclesiam, quo solo casu admittatur ei assignatio pensionis & accipere coadjutorem. Audistis ea quibus ecclesia Gallicana semper usa est, audite modo quæ prohibeat, & auferte impedimenta. Si quis velit effugere aut deridere pluralitatem beneficiorum ex pensionum reservatione aut ex differentia personarum vel beneficiorum veteribus incognita, aut seminaria litium facere ex præventionibus, impetrationibus, mandatis de providendo, exspectativis, resignationibus in favorem, coadjutoriis cum futura successione, leges nostræ non permittunt. Et ut de quinto & trigesimo quinto capite loquamur, si quis velit causam possessorii in materia beneficiali agitare coram aliis judicibus quam Christianissimi regis, vel alias causas spirituales coram aliis quam ordinariis ecclesiasticis, aut a summis pontificibus in Gallia deputatis, tractare non permittetur. Si quis velit auferre appellationes ab abusu, vel remedium quo elidantur, non rescripta pontificum illa debita reverentia recipiantur, sed impetrationes subreptitiæ, contra antiquissimas Galliæ constitutiones. Si quis velit impedire, quominus rex noster, qui est rex totius regni, & patronus & fundator omnium ecclesiarum quæ sunt in Gallia, utatur omnibus rebus ecclesiasticis ad placitum. Si quis velit impedire auctoritatem regis nostri, quæ a Deo est, leges antiquas a pontificibus approbatas reprobare, libertatem ecclesiæ Gallicanæ impedire, hæc non permittunt leges nostræ, nec permitteret rex noster. Miratur igitur quomodo vos, quos ille amanter ac reverenter colit, prætermissis his quorum causa huc accessistis, ad corrigendos eos quibus prospiciendum est, animum applicaveritis. Illud miratur maximum, quomodo fieri potuerit, ut hi qui a Deo tales quales sunt primo quoque tempore a vobis anathematizentur, hoc fiet contra reges & principes alumnos ecclesiæ, ac præcipue hoc agetur contra ipsum regem meum quem sæpe nomino, quia hæc faba super illo cuditur. Itaque, patres sanctissimi, obnixe petit rex noster a vobis, ne quid contra majorum suorum leges, & contra libertatem ecclesiæ Gallicanæ decernatis; si contra feceritis, jubet ut nos vestris decretis intercedamus, prout intercedimus. Quod si vobis placet in seriam reformationem incumbere, jubet ut nos quam poterimus enixe juvemus conatus vestros, jubetque ut prælati nostri idem faciant. Rogamus etiam vos, patres sanctissimi, ne discessum prælatorum nostrorum factum esse putetis jussu aut voluntate regis nostri, his dumtaxat exceptis qui causa associandi illustrissimum D. cardinalem Lotharingum abierunt: immo credatis quod statim quod rex noster id sciet, redire cogentur. Hæc est summa mandatorum regis; addemus nos ut deliberetis an petitio regis sit æqua & justa, & num expediret prohibere aut constituere ea quæ dixi non prohiberi, vel prohiberi in Gallia. Rogamus, miseremini, patres, domus labentis; non intelligimus ecclesiam, cum pro ea semper oret qui semper pro sua reverentia exauditus est: non dicimus propter Galliam, cum Dei benignitate omnia sint pacata: non etiam vestræ causa dignitatis aut proventuum vestrorum, sed totius Christiani orbis causa. Vultis, patres sanctissimi, reformare principes? laudamus si fiat, ut Paulus noster dixit, non vestro, sed civili modo: Si in tempore vultis ecclesiam Dei restituere, vultis vincere adversarios nostros, obsecramus, audite: Proponite vobis exemplum Ezechielis, qui cum restituit mores depravatissimos sui temporis, non respexit ad N. N. licet essent optimi principes, sed ad Josaphat. Sic in hac reformatione facienda a vobis, non

sunt proponendi mores patrum, avorum, abavorum, atavorum, sed ad majores ascendendum est. Licet enim patres & avi nostri docti & pii fuerint, tamen non viderunt quæ videmus nos. Ascendendum est ad Augustinum, Ambrosium, usque ad Chrysostomum, quibus idem fuit negotium cum hæreticis, cum Donatistis, ut vobis nunc est: non vicerunt ipsi hæreticos armis, sed orationibus, & optimo vitæ exemplo, & puro verbo Dei; sic cum seipsos formassent, ecclesiam Dei hæresibus purgarunt, & sibi principes conciliaverunt, ut Ambrosius Theodosium, & alii alios. Sic vobis faciendum est; sic nos de vobis speramus, & Deum optimum maximum precamur, ut hoc vobis concedere dignetur.

Postquam Ferrerius orator hæc dixit, illustrissimus Moronus præsidens eum & Fabrum collegam suum ad se vocavit, jussitque ut e congregatione discederent, ut re cum patribus de more communicata posset illis responsum dari. ipse vero Ferrerius & collega eidem illustrissimo Morono responderunt satis sibi esse hæc dixisse, nolleque aliud se responsum a sancta synodo exspectare. Quare illis permissis ad eorum locum redire, illustrissimus præsidens alta voce hæc patribus dixit. Putabamus, sanctissimi patres de more responsum dare DD. oratoribus regis Christianissimi, paternitatibus vestris consultis; ipsi tamen nullum responsum volunt; sed satis est eis hæc dixisse. Cogitabitis si aliud vobis faciendum videatur, & fiet; quod si non placebit aliud fieri, in votis vestris responsum dare poteritis. Quibus completis, dimissa est congregatio. Per paucos deinde post dies dicti DD. oratores regis Galliarum discesserunt Tridento, quo numquam amplius sunt reversi.

Die sabbati secunda Octobris 1563. hora xx. fuit congregatio generalis, qua patres abbates & generales complevere ferre sententias suas super viginti & uno capitibus reformationis, congregatioque dimissa est hora xxIII.

Petita oratorum imperatoris ex causa xxxv. *capitis reformationis contra principes sæculares.*

Iisdemque diebus quibus agitata est vehementer, & adhuc agitatur sanctissima synodus propter xxxv. caput reformationis, ob ecclesiasticam libertatem adversus principes sæculares, oratores Cæsarei tradiderunt illustrissimis legatis infra scripta petita nomine Cæsareæ majestatis.

Illustrissimi & reverendissimi domini & patres, sacratissima Cæsarea majestas, dominus noster clementissimus, ex juncta sibi pietate singulari, ne in minimo quidem umquam tentavit, non solum opprimere, sed neque labefactare libertatem ecclesiasticam, quin potius eamdem omnibus viribus tueri atque defendere studuit, quemadmodum in posterum quoque idem studium numquam intermissura est: unde facile credit de se non dici ea, quæ in capite principum sæcularium reformationem concernente comprehensa sunt. Neque ideo existimari debet majestatem suam cæsaream ecclesiasticæ libertati non favere, aut aliquid ad turbandam sacri concilii libertatem moliri: si tam gravem articulum ex improviso obviis quasi ulnis statim complecti non potuerit, maxime cum illud caput talia complectatur, quæ plane nova sunt, & statum ac quietem universi Christiani orbis, & in primis sacri Romani imperii, regnorum & provinciarum, majestatis suæ eminentiam libertatis, & jura concernunt. ac tametsi majestas sua Cæsarea ab initio hujus sacri concilii status ecclesiastici reformationem arserit, propositis quibusdam articulis ad morum emendationem pertinentibus, offerendo clementer se etiam pro parte reformationem ordinum & statuum sæcularium admissuram & promoturam esse; non potuit tamen, magnitudine rei considerata, ad eos articulos, nullo justo temporis spatio dato, respondere, qui aliquot mensibus antea præmeditati & postea propositi fuerunt. Cum itaque majestas sua Cæsarea & ob rei magnitudinem, & quia multis & gravissimis negotiis hoc tempore occupata est, non potuerit hactenus quicquam certi de his negotiis, quæ jamdictis articulis continentur, statuere, & indignum esset majestate sua Cæsarea, ac non solum ab ejus existimatione imperatoria, sed etiam cujuscumque principis Christiani alienum aliquid admittere & pollicere, quod sine præjudicio libertatis imperii, regnorum, & provinciarum suarum promittere non possent, quodque constitutum hoc postea executioni mandare minime posset, aut non sine magna diminutione auctoritatis hujus sacræ œcumenicæ synodi, non admitteretur. Nos majestatis suæ sacratissimæ oratores, nomine ejusdem majestatis suæ Cæsareæ, paternitates vestras illustrissimas & reverendissimas summo studio & instantia petimus, ut tractatio hujus gravissimi capitis in commodius tempus differatur, majestatique suæ Cæsareæ sufficiens deliberandi tempus relinquatur. Nam si aliter fieret, verendum est, ne præter ultramontanarum ecclesiarum oppressiones & ruinas, alia quoque multa incommoda inde oriantur, quæ præstaret hoc turbato rerum tempore & ecclesiæ statu evitare, & diligentissime præcavere. Atque hæc sunt quæ nomine sacratissimæ Cæsareæ majestatis domini nostri clementissimi, a paternitatibus vestris sanctissimis & reverendissimis necessario petere debuimus, atque petimus ab eisdem optatum & rebus gerendis conveniens responsum expectantes.

Discordia inter patres propter illa verba. Proponentibus legatis *de libertate concilii atque littera summi pontificis super ea re.*

Cum in prima sessione Tridentina sub Pio IV. pontifice maximo die XVIII. Januarii 1562. in primo decreto propositum fuisset patribus, ut in posterum in sanctissima synodo, ea debito servato ordine tractarentur, quæ proponentibus legatis ac præsidentibus, ad horum temporum levandas calamitates, sedandas de religione controversias, coercendas linguas dolosas, depravatorum morum abusus corrigendos, ecclesiæ veram atque Christianam pacem conciliandam, apta & idonea ipsi sanctissimæ synodo viderentur, & cum omnes respondissent *Placet.* Postea vero cum ab omnibus acclamaretur, & præsertim per totam Germaniam, Bohemiam, & Hungariam, & universis in locis ubi viget Lutherana rabies concilium hoc non esse liberum, componendo sententias suas super eisdem verbis *Proponentibus legatis*, non quidem quod essent venturi ad generalem synodum, sed ut aliquid objectarent, quod esset scandalo sacrosancto concilio celebrando; super quibus consideratis omnibus, illustrissimi domini legati ac præsidentes Romam hujusmodi rem ad summum pontificem PIUM IV. significarunt, qui infra scriptum responsum eisdem dedit vulgari sermone conscriptum. Ante actis diebus rursus magna cum controversia, extra tamen congregationes generales, in privatis tantum, coram illustrissimis dominis legatis, supradicta verba *proponentibus legatis* retractari cœpta sunt a patribus Hispanis, & aliquot aliis, atque oratoribus Cæsareis, ac etiam comite de Luna oratore catholici regis Hispaniarum, petentibus, quod non obstante quod singuli oratores tam ecclesiastici quam sæculares omnium principum & rerum publicarum admitterentur ad congregationes generales, adessentque negotiis omnibus quæ tractabantur, nulla tamen ab eisdem pro lata sententia, tamquam oratoribus, sibi ipsis nihilominus in futurum liceret sententias suas proferre, ac si essent de numero patrum, petebantque verba illa minus apte tunc considerata *proponentibus legatis* omnino tolli. Cumque super hujusmodi re instarent quam maxime, illustrissimi domini legati, litteras summi pontificis jamdiu confectas ejusmodi formæ eisdem oratoribus perlegendas tradidere.

Littera summi pontificis vulgari conscripta idiomate ad illustrissimos legatos.

Pius papa IV. dilecti filii & apostolicam benedictionem. Porche questi principi fanno tanta instantia sopra la liberta del concilio. e pare loro che quelle parole *proponentibus legatis*, quasi furono messe senza alcuna saputa nostra, levi la detta liberta vos sarete contenti di proponere alli padri, o in congre-A gation generale, o in sessione che la mente nostra non e mai strata di lavare per questo la liberta al concilio ma si bene di lavare la confusione. Peroche voi notificate e declarate a tutti il concilio citer libero, e che se pare alla synodo di declarare, o del tutto levar dette parole, voi ne sete contenti, e che sapete ancora, che tutto quello, che in cio li padri foranno, a noi saragratto, e ne saremo satisfatti, a fine che tutti li principi, e popoli cognoschino che vogliano fare, quanto in noi e per consequire il fine d'un concilio fru-B ctuoso principalmente mediante una buona e severa reforma. Datæ Romæ die VIII. Maii MDLXIII.

a tergo.

Venerabili fratri Johanni, & dilectis filiis nostris Stanislao, Ludovico & Bernardo S. R. E. cardinalibus concilii legatis.

Super quibus omnibus lectis, ut supra, dictis litteris, auditaque mente summi pontificis, dicti patres & domini oratores postquam diebus præteritis res in summa difficultate versari propter discordias exortas conspicerent, negotium hujusmodi sic indecisum, C & ut antea erat reliquerunt, & adhuc relinquunt.

Sententiæ patrum super uno & viginti capitibus reformationis, traditæ in scriptis illustrissimis legatis eas petentibus.

A die qua complevere patres proferre sententias suas super uno & viginti capitibus reformationis, nulla facta est congregatio generalis usque ad hanc diem septimam Octobris, propterea quod oratores principum sæcularium & rerum publicarum nollent admittere, ut superius apparuit, caput illud D XXXV. quod reformationem principum continet, atque hac die Jovis septima Octobris a patribus traditæ sunt in scriptis eorum sententiæ super iisdem capitibus, cursoribus eas petentibus ab eorum singulis, ut tradant illustrissimis legatis.

Die veneris VIII. ejusdem hora XIV. congregationi generali interfuere illustrissimi legati præter Varmiensem, qui se male habebat ex distillatione, omnes oratores & patres, universi ordinis, ne unus quidem defuit. nam cum plurimi dies præteriissent, quibus nulla E est habita congregatio generalis, commotaque esset vehementer sancta synodus, eo quod ut supra, oratores vellent verba illa tolli *proponentibus legatis*, atque iidem instanter peterent, ne quid contra respublicas & principes sæculares in favorem immunitatis ecclesiasticæ decernerentur & propterea quot quot singulorum ordinum Tridentum aderant, domesticis morbis domi non detenti, ad hoc convenissent, illustrissimus dominus MORONUS præsidens, habita ex more oratione de Spiritu-sancto, sanctam & frequentem synodum hujusmobi verbis allocutus est.

Verba illustrissimi legati Moroni ad patres ex causa immunitatis ecclesiasticæ.

Si ea quæ magis expediunt, fieri semper possent, nihil esset, &c. *ut apud Raynaldum.*

Quibus dictis, & sapienter ab illustrissimo præsidente prolatis, quoniam fere omnes audiebant quæ minus minusque credidissent. nam super universa capita reformationis, scilicet triginta quinque, & non super unum & viginti jam reformata sententias suas proferre voluissent. Tempus enim illis non deerat, nam ante indictam sessionem, mensis adhuc spatium, & eo magis interjacebat: nihilominus, ut diximus, contra propriam voluntatem major patrum pars acquievit propositis ab illustrissimo domino præsidente, quamquam omnes diverse sentirent. Timebant enim in primis ne habita præsenti sessione, quam adhuc petit illustrissimus præsidens, non detur facultas patribus abeundi, concilium hoc sanctissimum cum aliqua translatione vel ad tempus suspensione terminando, nihilque tunc postea agatur de trigesimo illo quinto capite reformationis, atque illos interim cogi ad proprios episcopatus se transferre, quod nollent maxime, cum principum sæcularium jugum timeant, ac summopere perhorrescant. Mente itaque confusi, neque satis hilari fronte, e congregatione discesserunt, quæ dimissa est hora XIX.

Deputati ad conficiendum decretum super XXI. capitibus reformationis.

Eadem die ab illustrissimis DD. legatis & sacrosancta synodo deputati sunt infra scripti reverendissimi patres pro conficiendo decretum super XXI. capitibus reformationis jam jam a patribus examinati.

Archiepiscopi Hidruntinus, Nichosiensis, Senonensis, Rheginus, Rossanensis. Episcopi Verdunensis, Typhernas, Gebennensis, Civitatensis, Neocastrensis, Dertusensis, montis Falisci, Barchinonensis, Atrebatensis, Coimbriensis, Urbevetanus, Segobiensis, Justinopolitanus.

Congregatio deputatorum in tres classes divisa pro negotio reformationis.

Die lunæ II. Octobris in congregatione particulari, ab illustrissimis DD. legatis deputati, qui sunt, ut supra, decem & octo, super uno & viginti capitibus reformationis, divisi sunt in tres classes, sex eorum pro qualibet classe, ut una habeatur domi illustrissimi Varmiensis legati, altera Simonettæ, tertia vero domi Navagerii; ut citius & facilius res expediantur, quod Deus omnipotens & misericors permittat. Illustrissimus autem MORONUS præsidens alteris rebus quæ continuo in hac sacrosancta synodo concurrunt, interim vacat.

Dantur rursus patribus decretum de sacramento matrimonii & alia.

Die mercurii XIII. ejusdem, domini reverendissimi Telesini secretarii sanctissimi concilii, ex more, rursus traditi sunt patribus canones de sacramento matrimonii, decretum de clandestino, atque abusus de eodem sacramento, omnia hæc jam tertio reformata a confectoribus deputatis, ut eadem videant reverendissimi patres, & maturius deliberent ad octavam sessionem.

Interim, a deputatis non teritur frustra tempus super negotio reformationis; nam quotidie bis conveniunt, ubi supra, quoad res expediatur.

Congregatio particularis quorumdem episcoporum adversus eorum metropolitanos in regno Neapolitano.

Dum hæc agerentur, & expeditio rerum gerendarum curaretur ad futuram sessionem, hac die Veneris quæ est XXII. Octobris, convenere in congregatione particulari in ecclesia B. Mariæ majoris episcopi circiter triginta, qui episcopatus habent in regno Neapolitano, pro tuenda eorum dignitate contra archiepiscopos eorum metropolitanos. nam cum ex more illius regni quotannnis major pars episcoporum teneatur personaliter præstare obedientiam suis metropolitanis, & alia facere sub pœna in primis excommunicationis, discedendo in sanctissimis diebus paschatis resurrectionis ab eorum episcopatibus, & eundo ad ecclesias suorum metropolitanorum: cumque hæc illis videatur oppressio maxima, recusantes huic subesse jugo, viamque quærentes, qua possent illud excutere, per duas ferme horas super hujusmodi negotio collocuti sunt. Quid autem statuerint ignoratur: quod vero audiam ego & super hac re constituetur, huic addere libello nullatenus deero.

Die Martis XXVI. ejusdem hora XV. fuit congregatio generalis, in qua præsentibus illustrissimis DD. legatis cum reverendissimis patribus actum est super decreto de sacramento matrimonii, de quo varie sensere patres, & præsertim super clandestino. nam etsi ex decreto deputatorum jam nunc ultimo patribus dato, clandestinum irritetur omnino, apparet quod sic irritatum majores postremo sumserit vices; atque ita omnes proferendo sententias suas, varie in votis sentiendo, protraxerunt congregationem usque ad horam XVIII. quæ tunc dimissa est.

Die Mercurii ejusdem in congregatione reverendissimi patres, abbates & generales complevere proferre sententias suas super eadem re, & inventi sunt LVIII. fuisse qui clandestinum nolunt irritari; ceteri & ultra centum irritant. Quid autem fiet & subsequetur ad sessionem proximam Deo dante videbimus; & dimissa est congregatio hora XVIII.

Interim quotidie habetur congregatio particularis domi illustrissimi præsidentis MORONI a deputatis super negotio unius & viginti capitum reformationis; & parum in illis conveniunt, congregationem ipsam protrahen-

do quam sæpissime ad quartam noctis horam; cum Hispani & Ultramontani episcopi unam, Itali vero aliam rem sentiant. Speratur nihilominus, concedente Spiritu-sancto, negotium ipsum coaptari debere.

Die Sabbati Octobris a domino secretario concilii tradita sunt patribus viginti capita reformationis ab eisdem examinanda.

At ne quis miretur deesse caput unum huic sacrosanctæ reformationi, cum prius essent capita unum & viginti, advertas non esse appositum caput IV. prout erat in præcedenti reformatione, continens de prædicationibus, quod dimissum est, nam de eo alias tractabitur.

Missa in die omnium Sanctorum & in die mortuorum.

Die lunæ prima Novembris, quæ omnibus sanctis solemnis est, divina celebrata sunt solemniter in cathedrali ecclesia a reverendissimo domino PETRO DE MONTE episcopo Lucerino, hora XVI. quibus finitis, & data benedictione ab illustrissimo Varmiensi legato, quisque rediit domum suam.

Hodie vesperæ celebratæ sunt ex more, & crastina die idem fiet pro defunctis a reverendissimis patribus in missa, quam celebravit reverendissimus dominus Hoinensis.

Congregatio in causa reformationis.

Hac eadem die Martis secunda Novembris hora XXI. habita est congregatio, cui, ut solent, interfuere illustrissimi legati & ceteri reverendissimi patres, occasione viginti capitum reformationis, nondum quodammodo completorum a secretariis reverendissimorum patrum describi, habitaque consueta oratione de Spiritu-sancto, illustrissimus MORONUS præsidens, talia ad patres verba allocutus est. Sperabamus hactenus habuisse sessionem, ante statutum tempus, ut ad alia procedere possemus; sed propter discordias, quæ sathana ministrante undequaque subortæ sunt, & suboriuntur quotidie, non potuit hoc fieri, atque utinam ad diem statutam haberi possit. Optaremus, & omnibus viribus vos, reverendissimi patres, precamur, ut super his capitibus XX. reformationis, quæ secundum sententias vestras prolatas, coaptata sunt, & vobis iterum tradita consideranda, quam brevissime respondere velitis, ut Deo dante, ad sessionem indictam, cum decreto de sacramento matrimonii & his reformationis capitibus pervenire possemus, ac ne frustra tempus a nobis conteratur, placeat vobis super iisdem capitibus, in primis qui sententias suas proferre accincti sunt, aliquid dicere. Hisque dictis, patriarchæ primi omnium, cum abessent cardinales de Loreno & Madruccius, cœpere vota sua proferre, quos dicendo archiepiscopi sex prosecuti sunt, & hora XXIV. dimissa est congregatio.

Die Mercurii tertia Novembris, hora XV. & XXI. bis in congregatione reverendissimi

A patres prosecuti sunt sententias suas super eodem negotio, sicque in posterum fiet, quoad usque ad finem perveniatur. de qua re post hac nulla faciam verba, usque ad sessionem, nisi aliquid suboriretur momenti, quod hic ex more apponere non deero.

Reditus Tridentum e Roma illustrissimi cardinalis de Loreno.

Die Veneris V. ejusdem rediit Tridentum ex urbe Roma illustrissimus cardinalis de Loreno, & cum die IV. proxime præterita maxima pars patrum obviam eidem fuisset ad duo & tria millaria ab urbe, cumque re-

B latum esset eis illum dicta die huc nullatenus adventurum, sperantes patres, id se hodie facturos esse, post prandium cum paucis admodumque pervenit, statimque adiit congregationem, ad quam jam patres ex more convenerant, super eodem negotio reformationis, & dimissa est congregatio ad horam noctis.

Die lunæ VIII. ejusdem in congregatione patres complevere vota sua, super capitibus de reformatione, vacabuntque posthac illustrissimi domini legati cum deputatis, decretis, & aliis negotiis pro futura sessione.

C Die Mercurii X. ejusdem, hora XIX. fuit congregatio generalis, cui interfuere illustrissimi domini legati, præter Varmiensem, cardinales de Loreno & Madruccius, universi domini oratores, & singuli patres, cum abbatibus & generalibus, & ex more habita oratione de Spiritu-sancto, ab illustrissimo domino præsidente Morono, & sedentibus omnibus in eorum locis consuetis, reverendissimus secretarius concilii cœpit legere decretum de sacramento matrimonii, atque abusibus, super quibus omnibus cœpit primo illu-

D strissimus de Loreno proferre sententiam suam, & præsertim super clandestino, in omnibus irritando illud, & post eum illustrissimus Madruccius, qui nullatenus irritavit. post quos quam brevissime dicendo patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, unusquisque, prout ex conscientia dabatur illis eloqui, protulere vota sua, & præsertim super clandestino. Episcoporum vero qui dictum clandestinum non irritabant, fuit numerus XLVIII. ceteri omnes irritarunt, qui fuerunt centum quinquaginta & quinque. Ventum est postmodum ad negotium reformationis, super

E qua re superioribus diebus varie sensere patres super variis materiis. nam Hispani primas instantias causarum omnino pertinere ad ordinarios locorum volebant, simulque omni privilegio aut constitutione sublata, capitula subesse ordinariis, in quorum sententias Galli fere omnes iverant, & plerique Italorum, cum magna pars patrum Italorum considerans reverendissimos patres qui supra conari sedem apostolicam spoliare auctoritate sua, ac propterea universum jam concilium concussum esse, in hanc sententiam

proruperunt, nolle umquam hoc assentiri, nisi prius apponerentur in principio negotii reformationis hæc verba, *salva semper auctoritate sedis apostolicæ*. Et cum in congregationibus tum generalibus, tum particularibus, patres Itali jam ad hoc prospicere cœpissent, curarentque in principio velle hujusmodi verba poni, tandem in præsenti congregatione, cum rursus divisa esset inter se sancta synodus super eadem materia, cum illorum pars vellet, quod talia verba ponerentur in fine præsentis concilii, alii nunc in principio præsentis reformationis, alii lecta reformatione in sessione, postremo S. Spiritu afflante, omnes unanimes convenere, ut hujusmodi verba, *salva semper auctoritate sedis apostolicæ* subintelligerentur, immo haberentur pro comprehensis in omnibus actionibus, præsertim omnium reformationum hujus sanctissimi concilii, de qua universali eorum voluntate statim publicum confectum est instrumentum a domino Marco Antonio Pellegrino Novocomensi, notario concilii. Tum postea lecta fuit forma decreti publicanda crastina die in proxima sessione, ac pro illis verbis *proponentibus legatis*, quæ a patribus approbata est, ut scilicet illustrissimi legati proponerent semper super quacumque materia, sicut hactenus actum est. Postremo indixere futuram sessionem ad diem XI. Decembris, atque ita ad horas duas noctis cum dimidia congregatio dimissa est.

Prætermitto hic multa verba, quæ in congregatione habita sunt inter patres, ne fiam longior quam par sit. Et quoniam non est æquum omnia committere cartæ, præsertim cum hæc quæ in congregationibus aguntur, non debeant omnibus legenda committi, ideo prætermittenda censui.

SESSIO OCTAVA
sub Pio IV. qui est sessio XXIV.

Ad laudem & gloriam sanctissimæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-sancti.

Illustrissimi domini præsidentes concilii cum illustribus dominis oratoribus præter Gallos, qui jam hinc discesserant, reverendissimis patribus, abbatibus, & generalibus cujuscumque ordinis, qui sunt Tridenti, convenere die Jovis XI. mensis Novembris 1563. hora XVI. ad honorem sanctissimæ Trinitatis in cathedrali ecclesia S. Vigilii, celebraturi ex more octavam sessionem sub Pio IV. pontifice maximo, ubi cum quisque profectus esset ad locum suum, reverendissimus dominus episcopus Tervisii Venetus summam solemniter celebravit missam de Spiritu-sancto. Qua finita, episcopus Atrebatensis habuit orationem ex more, amictus & pluviali & mitra. Quibus peractis, cum ex solito illustrissimus Moronus præsidens fudisset preces *Adsumus, Domine Sancte Spiritus*, & *Veni creator Spiritus*, cum aliis orationibus & ceremoniis consuetis, prout in aliis facile est videre, illustrissimi legati una cum patribus vestiti pluvialibus & mitris sederunt ante majus altare. Tuncque cœpta est sessio, ut alias factum est. Reverendissimus interea dominus episcopus Tervisinus qui sacra peregerat, ex suggestu perlegit primum decretum de sacramento matrimonii & de abusibus ejusdem atque de clandestino. Super quo a patribus iterum diverse res ipsa disputata est. Nam quinquaginta & septem inventi sunt non irritantes, inter quos sunt duo illustrissimi legati Varmiensis & Simonetta, atque item reputatur illustrissimus Moronus præsidens, qui ait: Mihi quoque placet, si sanctissimo domino nostro placet, dubie sic loquendo Madruccius etiam non irritavit. Ceteri patres qui sunt centum & quinquaginta prorsus irritaverunt, atque ita in posterum habebitur clandestinum. Posteaque legit capita viginti reformationis, & super 2. 3. 5. & 6. capitibus satis superque a patribus acclamatum est, præsertim ab episcopis contra archiepiscopos, qui fere omnimodam jurisdictionem appetebant adversus episcopos suos suffraganeos, cum clausula apposita his omnibus, *salva semper auctoritate sedis apostolicæ*. Perlegit quoque decretum super illis verbis *Proponentibus legatis*, indixitque sessionem proxime futuram ad diem IX. Decembris ut infra.

Doctrina & canones cum aliis concernentibus sacramentum matrimonii.

Matrimonii perpetuum indissolubilem nexum, &c. *ut apud Labb. pag.* 873. *usque pag.* 894.

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta synodus proximam futuram sessionem feria V. post conceptionem B. Mariæ Virginis, quæ erit dies IX. mensis Decembris proxime venturi habendam esse statuit & decernit, cum potestate etiam abbreviandi, in qua sessione tractabitur de sexto nunc in eamdem dilato capite & de reliquis reformationis capitulis jam exhibitis, deque aliis ad eam pertinentibus. Si vero opportunum videbitur, & tempus patietur, poterit etiam de nonnullis dogmatibus tractari, prout suo tempore in congregationibus proponetur.

Quibus omnibus ex more lectis, & a reverendissimis patribus per verbum *Placet* approbatis, nemine penitus discrepante, illustrissimus præsidens Moronus statim intonuit *Te Deum laudamus*, quod prosecuti sunt cantores. Et his peractis, & quibusdam aliis orationibus & ceremoniis, dimissa est sessio ad horam noctis secundam cum dimidia.

Acta post sessionem octavam.

Die Veneris XII. Novembris fuit congregatio particularis domi illustrissimi Moroni, ubi convenerant illustrissimi domini legati, cum reverendissimis deputatis super reliquis capitibus

capitibus reformationis, ante sessionem octavam patribus exhibitis, ut eorumdem collatis sententiis, coaptari possint ad futuram sessionem, prout in posterum manere debeant, & sicut superius videri facile est.

Die lunæ xv. ejusdem, domi reverendissimi Telesini secretarii datum fuit reverendissimis patribus considerandum trigesimum quintum caput reformationis, quod continet immunitatem ecclesiasticam adversus principes, brevius reformatum hujusmodi formæ.

Decretum brevius reformatum de immunitate ecclesiastica.

Cupiens sancta synodus ecclesiasticam disciplinam in Christiano populo non solum restitui, sed etiam perpetuo sartam tectam a quibuscumque impedimentis conservari; præter ea quæ de ecclesiasticis personis constituit, sæculares quoque principes officii sui admonendos esse censuit, confidens eos ut catholicos, quos Deus sanctæ fidei ecclesiæque protectores esse voluit, jus suum ecclesiæ restitui non tantum esse concessuros, sed etiam subditos suos omnes ad debitam erga clerum, parochos & superiores ordines reverentiam revocaturos, nec permissuros ut officiales aut inferiores magistratus ecclesiæ immunitatem, Dei ordinatione constitutam, aliquo cupiditatis studio, seu inconsideratione aliqua violent; sed unam cum ipsis principibus debitam sacris summorum pontificum & conciliorum constitutionibus observantiam præstent. Decernit itaque & præcipit, sacros canones & concilia generalia omnia, necnon alias apostolicas sanctiones in favorem libertatis ecclesiasticæ, & contra ejus violatores editas, quæ omnia præsenti etiam decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere. Propterea que admonet imperatorem, reges, respublicas, principes, & omnes & singulos cujuscumque status & dignitatis extiterint, ut quo largius bonis temporalibus atque in alios potestate sunt ornati, eo sanctius quæ ecclesiastici juris sunt tamquam Dei præcipua ejusque patrocinio tecta venerentur, nec ab ullis baronibus, domicellis, rectoribus, aliisque dominis temporalibus seu magistratibus, maximeque ministris ipsorum principum lædi patiantur; sed severe in eos qui illius libertatem, immunitatem atque jurisdictionem impediunt, animadvertant: quibus etiam ipsimet exemplo ad pietatem, religionem, ecclesiarumque protectionem existant; imitantes anteriores optimos religiosissimosque principes, qui res ecclesiæ sua in primis auctoritate ac munificentia auxerunt, nedum ab aliorum injuria vindicarunt: adeoque ea in re quisque officium suum sedulo præstet, quo cultus divinus devote exerceri, & prælati, ceterique clerici in residentiis & officiis suis quieti, & sine impedimentis cum fructu & ædificatione populi permanere valeant.

Dicta die lunæ xv. ejusdem fuit congregatio generalis, cui interfuere illustrissimi legati cum DD. oratoribus & reverendissimis patribus, & habita ex more oratione, illustrissimus MORONUS præsidens hortatus est patres ad expeditionem hujus sanctissimi concilii. nam protrahendo, inquit, ut fit, negotia & opiniones, hominibus apparet potius ad ostentationem fieri, quam ad res bene gerendas pro fideli nostro catholico populo, hocque apprime petere & expostulare res Christianas pro perturbatione rerum præsentis temporis, quam ulterius in concilio commorari, ubi nihil aliud fere fiat, quam tempus disputationibus perdere inutilibus. Præterea studere omnes oportere, ut quam maxime brevitati in omnibus vacent, ut facilius hinc possitis abire proprias curaturi ecclesias vestras domi forisque. Nam hoc imperator, reges, respublicæ ceterique principes & nationes postulant, sicuti omnes eorum oratores qui hic intersunt optime norunt. Atque hoc idem, ut sciatis, summus pontifex expetit, qui ab imperatoris, regum, reliquorumque principum sententia discedere nullatenus intendit. Quapropter pro expeditione, omnibus, quæso, placeat sententias suas dicere quam poterunt brevissime super reliquis capitibus reformationis; ad quæ facilia reddenda, vobis hac die considerandum tradidimus trigesimum quintum caput de immunitate ecclesiastica, cum rebuspublicis & principibus sæcularibus, promittendo patribus, si in proferendo sententias suas exstiterint breviores, hanc sessionem futuram ultimam fore. Hisque dictis, illustrissimus de Loreno omnia quæ jam dixisset illustrissimus præsidens comprobavit, addiditque: Patres sanctissimi, promto animo rem cum Dei gratia ad finem perducere vestrum sit studium & munus, cum parum temporis intersit. At in primis nobis curandum est, ut acta in hoc sanctissimo concilio Tridentino a summo pontifice Romano approbentur antequam hinc, si possibile sit, recedamus; curaque & studium hoc esse poterit cum sua beatitudine illustrissimorum DD. legatorum. Hisque completis & aliis hujusmodi verbis, universa synodus animum suum, spe futuri discessus & citissimi, hilari fronte demonstravit; nam tædio quamplurimarum rerum jamjam affecta erat. Tunc illustrissimus de Loreno primus in dicendo sententiam suam super reliquis capitibus reformationis protulit, quem subsequuti sunt patres duodecim; atque hujusmodi ordine prosequentur usque ad exitum eorum sententiarum: habentur tamen interim congregationes bis in die, quo celerius negotium expediatur.

Die Jovis XVIII. ejusdem, impositus est finis a reverendissimis patribus, abbatibus & ge-

neralibus negotio reliquorum capitum, ut supra, reformationis; quod mirandum profecto fuit, cum tam cito compleverint.

Die supradicta hora XXI. data sunt patribus domi reverendissimi Telesini secretarii, quatuor capita reformationis, ultra prædicta jam examinata, quæ continent.

I. Ut episcopi mores suos componant, frugalitate domi utantur, & facultates ecclesiæ cum modestia iis qui sunt in necessitate partiantur; eademque parochis & aliis qui habent (a) præscribantur.

II. De excommunicationibus, & quomodo sint concedendæ & coercendæ.

III. De decimis, quas qui non solvunt excommunicati sunt.

IV. Ut cathedralia & collegiata omnia habeant archivia, & quomodo sint instituenda, & qui illorum curam gerere debeant.

Quæ omnia quoniam hic apponere longum tempus exquirerent, me ad sessionem futuram refero, ubi hæc & omnia alia apponere non deero, ne tædio legentes afficiantur.

Dogmata tradita patribus consideranda.

Cum omnia quomodocumque ad finem concilii properent, cumque multa adhuc supersint, quæ omnino necesse esset expedire; visum est illustrissimis dominis legatis aliqua dogmata aliquibus reverendissimis patribus & reverendis theologis tradere, ut illorum abusus considerantes, decreta conficiant in congregatione ante sessionem, reverendissimis patribus ostendenda & transigenda, ac ejusmodi forma utendo, ut brevius & facilius ad finem perveniatur: atque ita per classes negotium hoc partiti sunt, concedendo reverendissimis patribus deputatis totidem reverendos theologos, videlicet.

De purgatorio.

Clodiensis	
Legionensis.	Doctor Solisius.
Senogalliensis.	Decanus Lovaniensis.
Hiprensis.	Doctor Cornelius.
Abbas Longevillæ.	Doctor Tricius.

De imaginibus.

Lancianensis.	Salmeronus.
Camerinus.	Magister *Suppre.*
Auriensis.	Frater Franciscus Forerius.
Atrebatensis.	Secundus theologus Lovaniensis.
Tervisinus.	Doctor *Zumel.*

De indulgentiis.

Bracharensis.	Magister Adrianus.
Mutinensis.	Magister Vigor.
Vestanus.	Doctor Paira.
Namurcensis vel ejus loco Argolicensis.	Ultimus doctor Lovaniensis.
Ilerdensis.	*Rhomiser.*

Atque ita quotidie proceditur domi illustrissimi præsidentis, ubi ad hoc conveniunt illustrissimi DD. legati, cardinales de Loreno & Madruccius, reverendissimi deputati, necnon quamplurimi patres & theologi.

Reformationis capita plura super regularibus, tradita patribus examinanda.

Die sabbati XX. & die dominica XXI. Novembris, data sunt patribus consideranda plura capita reformationis super regularibus, tam hominibus quam mulieribus, pro futura sessione.

Die lunæ XXII. ejusdem, tradita sunt patribus capita reformationis de regularibus in meliorem formam coaptata. superaddita sunt quoque capitibus quatuor reformationis, quæ data fuerunt die XVIII. ut supra, capita duo.

Die Martis XXIII. ejusdem, fuit congregatio generalis super capitibus sex reformationis, ut supra, atque item super reformatione regularium; quæ cum essent illa regularium XXII. additum est illis caput unum, atque ita sunt XXIII. sicque accelerantes & procedentes reverendissimi patres, usque ad finem prosequentur sententias suas, cum bis in die habeatur congregatio.

Die sabbati XXVII. in congregatione generali per reverendissimos patres, abbates & generales finis impositus est eorum sententiis, tam super sex capitibus, quam super reformatione regularium.

Missa in prima Dominica de Adventu.

Die Dominica, quæ est prima Adventus Domini, XXVIII. ejusdem, convenere ex more in cathedrali S. Vigilii illustrissimi legati, DD. oratores atque reverendissimi patres, abbates & generales, ubi summa missa celebrata est per reverendissimum D. episcopum Nicosiensem Venetum, & sermonem habuit frater Franciscus *Forerio* Portugalliensis, ordinis Prædicatorum. Quibus completis, & ab illustrissimo præsidente data benedictione, quisque rediit domum suam.

Orator regis Hispaniarum cum prælatis illius provinciæ sessionem protrahere contendit.

Quamvis superioribus diebus non fuerint congregationes generales, nihilominus habitæ sunt particulares apud illustrissimos DD. legatos, quibus intererant cardinales de Loreno & Madruccius, necnon & plurimi patres, propterea quod illustris comes de Luna, orator catholici regis Hispaniarum, una cum prælatis illius provinciæ, animadvertendo sanctissimum hoc concilium non posse continuari nisi ad paucos dies, petiit ut proxima futura sessio prorogaretur ulterius ad dies viginti quinque: quod cum obtinere non potuerit, petiit postremo solum prorogari post indictum spatium indictionis, ad dies octo; causa autem hujusmodi petitionis ignoratur. Sed cum a summo pontifice atque ab invictissimo imperatore magna instetur sollicitudine, ut illustrissimi legati finem san-

(a) Videtur deesse *curam animarum* aut quid simile.

ctæ synodo imponant, non creditur omnino hoc illis concessum iri: nam omnes dubitant si differatur ultra per aliquod temporis spatium, proponenda esse reverendissimis patribus plurima dogmatum capita de indulgentiis, de purgatorio, de veneratione sanctorum, de imaginibus, de votis, de ecclesia, de legibus ecclesiasticis, de excommunicationibus, de magistratibus, & de aliis quamplurimis; quæ omnia intra biennii spatium ad finem perduci posse, impossibile fiat, cum alias per alia concilia hæc & hujusmodi multa definita sint. Quid autem evenerit omnes latet: speratur tamen sanctam sessionem habendam esse, prout indicta fuit, die IX. Decembris, & eamdem futuram ultimam.

Pii IV. pontificis morbus.

Die Mercurii prima Decembris 1563. ex certo nuntio noctis præteritæ ad illustrissimos DD. legatos ex urbe Roma, auditum est Tridenti sanctissimum dominum nostrum PIUM IV. ægrotare quammaxime, cui Deus pius & misericors opituletur; ac universum concilium hoc concussum est.

Dicta die domi reverendissimi Telesini secretarii data fuerunt patribus viginti capita, de quibus supra fit mentio, reformationis, in meliorem formam coaptata juxta sententias jam a reverendissimis patribus prolatas, & examinanda ad futuram sessionem.

Decreta duo tradita patribus examinanda de de purgatorio & de imaginibus.

Die Jovis secunda ejusdem, domi ejusdem secretarii tradita sunt patribus duo decreta examinanda, alterum de purgatorio, alterum vero de veneratione sanctorum & imaginibus.

Verba oratoris regis Hispaniarum ad prælatos Hispanos, necnon ad ceteros aliarum provinciarum dicto regi subjectarum, si forte Pius IV. pontifex maximus moreretur, quid ab illis faciendum.

Dicta die secunda illustris comes de Luna, orator serenissimi regis Hispaniarum, convocavit ad se prælatos regni Neapolitani, qui ex universis triginta tantummodo ad eum profecti sunt; quibus exposuit, quod si eveniret mors summi pontificis, adaperto concilio, quod non permittat Deus, habere in mandatis ab eorum rege catholico, præcipue universis archiepiscopis & episcopis tam Hispaniæ quam ceterarum provinciarum suæ majestati subjectarum, ut nullo modo ipsi sui prælati interesse deberent alicui loco, favendo verbis vel reipsa alicui personæ pro creatione in concilio novi pontificis; sed cupere se maxime, velleque omnino subesse atque parere in omnibus constitutionibus & decretis sanctæ Romanæ ecclesiæ, ad cujus cardinales onus hoc incumbere non dubitabat. Propterea si majestatem suam colerent, hæc observarent: cumque plura alia verba in hanc formam habuisset, eos dimisit.

Verba illustrissimi Moroni præsidentis ad patres, pro expeditione concilii, cum summus pontifex gravi morbo laboraret, & qui mortuus credebatur.

Dicta die hora XXII. fuit congregatio generalis, in qua, cum jam ab omnibus dubitaretur de morte summi pontificis, convenere illustrissimi DD. legati cum universis oratoribus & prælatis: & cum ex more illustrissimus præsidens MORONUS legisset de Spiritu-sancto orationem, sedens in hanc formam omnes allocutus est:

Cum pervenerimus, illustres DD. oratores ac reverendissimi patres, fere ad tempus indictæ sessionis, non sine aliqua rerum controversia, & cum noster summus Romanus pontifex, quem Deus optimus maximus nobis custodiat & præservet, non bene sese habeat; quod reliquum est, oro vos atque obsecro, ut expeditioni sanctissimi concilii consulamus: quod a nobis fiet, si unanimes in sententiis nostris pro ipsa expeditione procedamus, ut nobis ipsis & ecclesiis nostris quam citissime providere valeamus: & ad hoc exsequendum cum facultas nobis facta sit a vobis, posse tempus indictum sessionis abbreviare, videtur nobis die crastina omnino habendam esse, cum res omnes expeditas manibus habeamus. Propterea si vobis placet, quisque vestrûm sententiam suam proferat. Cumque statim unanimes & uno ore omnes patres & oratores sententiam illustrissimi præsidentis approbassent, continuo reverendissimus secretarius omnia decreta & reformationes perlegit, quæ cum nihil in se difficile haberent, universa patribus placuerunt, prout habita sessione libello huic addam; & congregatio dimissa est ad horam noctis tertiam cum dimidia.

Pius summus pontifex bene sese habet.

Statim post congregationem ex litteris ab urbe Roma auditum est Tridenti, cum magna profecto omnium lætitia, summum Romanum pontificem bene sese habere, de quo immortales habeantur gratiæ.

NONA SESSIO

sub Pio IV. quæ est sessio XXV.

Anno a Nativitate Domini 1563. die vero Veneris tertia mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini PII divina providentia papæ IV. anno quarto, præsidentibus, ut supra, eisdem apostolicæ sedis legatis, reverendissimus D. POMPEIUS ZAMBECCARUS Bononiensis, episcopus Sulmonensis, summam celebravit missam solemniter de Spiritu-sancto in ecclesia cathedrali S. Vigilii & loco sessionis superiori. Deinde reverendissimus D. HIERONYMUS REGARRONUS Venetus, episcopus Famagustanus habuit orationem, qua

finita, illustrissimi DD. legati & alii cardinales atque prælati sumsere sibi pluvialia & mitras; interimque cantores cœperunt canere antiphonam, *Exaudi nos, Domine, quoniam benigna est misericordia tua.* Qua completa, diaconus clamavit, *Orate*: quo dicto, omnes prælati flexerunt genua & orarunt: deinde subdiaconus clamavit, *Erigite.* Tunc illustrissimus MORONUS primus præsidens dixit hanc orationem: *Adsumus Domine sancte Spiritus*, qua finita cantores cœperunt litanias; & cum ab illis ventum esset ad illum locum, *Ut domnum apostolicum*, præsidentes qui flexis genibus adhuc orabant, surrexerunt, & illustrissimus præsidens vultum vertens ad patrum congregationem, dansque benedictionem dixit, *Ut hanc sanctam synodum, &c.* cantores responderunt: *Te rogamus audi nos.* Quibus peractis, & aliis ceremoniis, illustrissimus præsidens intonuit hymnum, *Veni creator Spiritus*, quem prosequuti sunt cantores: quo completo, idem illustrissimus D. præsidens dixit orationem, *Deus qui corda fidelium, &c.* quibus ex more gestis, reverendissimus D. episcopus Sulmonensis, qui sacra peregerat, cœpit legere decreta & reformationes in hanc formam, videlicet.

Decretum de purgatorio.

Cum catholica ecclesia Spiritu-sancto edocta ex sacris litteris, &c. *ut apud Labbeum pag.* 894. *cum sequenti decreto de invocatione, veneratione, & reliquiis sanctorum, ibid. pag.* 895.

Quibus decretis lectis a reverendissimo Sulmonensi, reverendus dominus promotor concilii, una cum notariis ejusdem, petiit a reverendissimis patribus, numquid eis decreta lecta placerent: qui cum respondissent sibi placere & omnia approbare, de eis publicum fecit instrumentum: & silentibus omnibus, Sulmonensis item ex suggesto decretum de regularibus & monialibus cœpit legere, *ut apud Labbeum pag.* 896. *usque ad* 905.

Quo decreto & capitulis de regularibus lectis, statim a reverendo promotore concilii & notariis percontati sunt reverendissimi patres, numquid prædicta ut erant, eis placerent: qui cum omnes respondissent, *Placet*, super quo confectum est publicum instrumentum, præfatus reverendissimus Sulmonensis legere prosecutus fuit capita viginti & unum reformationis in hanc formam.

Decretum de reformatione, &c. ut apud Labbeum pag. 905. *usque* 917.

Quo decreto de reformatione lecto a reverendissimo Sulmonensi, & a patribus approbato, domini notarii concilii de iis publicum confecere instrumentum, statimque post hæc illustrissimus dominus præsidens intonuit *Te Deum laudamus*, quod hilari & alta voce prosecuti sunt cantores concilii. Quo completo & peractis aliis ceremoniis, prout moris est, sessio dimissa est hora XXIII. cum dimidia.

Decretum de continuanda sessione IX. in diem sequentem.

Cum ea omnia, quæ in præsenti sessione tractanda erant, quia hora tarda est, commode expediri non possint, propterea juxta id quod in generali congregatione a patribus statutum fuit, ea quæ supersunt in diem crastinam, hanc eamdem sessionem continuando, differuntur.

IN NOMINE DOMINI JESU CHRISTI,

Continuatio nonæ sessionis.

Die sabbati quarta Decembris hora XVI. ad honorem sanctissimæ Trinitatis, cujus nutu reguntur omnia, convenere in ecclesia cathedrali illustrissimi legati, illustrissimi cardinales de Loreno & Madruccius, una cum illustribus oratoribus Cæsareis, regum, rerumpublicarum, atque principum, cum reverendissimis patribus, abbatibus, generalibus, & procuratoribus ordinum, quotquot aderant, ubi celebravit solemniter missam, absque tamen oratione, reverendissimus dominus episcopus Cataneus, post quam absolutam, & data benedictione ab illustrissimo domino præsidente ex more, & habitis ceremoniis, & aliis gestis, quæ fieri solita sunt, acceptisque ab omnibus pluvialibus & mitris, singulisque ad loca sua sedentibus, reverendissimus Cataneus suggestum ascendit, cœpitque legere decreta & alia ut infra.

De indulgentiis. Cum potestas &c. *ut apud Labb. pag.* 917. *usque ad c.* VI. *pag.* 919.

Quibus decretis ut supra lectis, & a reverendissimis patribus approbatis, reverendissimus Cataneus prosecutus est legere infrascriptum decretum, una cum sessionibus & actis sub PAULO III. & JULIO III. pontificibus maximis.

Ne tibi difficile quid videatur, candide lector, me in sessionibus tam sub Paulo III. quam sub Julio III. habitis & Tridenti & Bononiæ, aliqua apposuisse, quæ in hac nona sessione non fuerunt lecta. Hoc a me factum esse scias dedita opera, ne hæc nuda penitus viderentur, sed ut aliquid tibi tum voluptatis, tum commodi afferant, quæque tibi non injucunda fore non summopere confido, non discedendo a dictarum sessionum actis & exemplaribus, & aliquid continuo inserendo quod tibi quam maxime satisfaciat.

De recitandis in hac sessione IX. decretis concilii sub Paulo III. & Julio III.

Quoniam diversis temporibus tam sub felicis recordationis Paulo III. & Julio III. multa in hoc sacro concilio quoad dogmata ac morum reformationem statuta & definita sunt; vult sancta synodus illa nunc recitentur & legantur.

Concilii Tridentini aperitio.

Sessio I. habita Tridenti sub Paulo III.

Quæ sequuntur omnia habentur in editis, nisi quod in sessione XVI. post decretum suspensionis concilii ad biennium, in nostro codice legitur sequens protestatio, quæ desideratur in editis.

Protestatio patrum inferius subscribentium contra decretum suspensionis ad biennium concilii Tridentini, lecta in dicta sessione per reverendissimum D. Salvatorem archiepiscopum Turritanum.

Cum hoc sacrum œcumenicum concilium ante tot annos a toto christiano orbe desideratum, tantis laboribus procuratum, tandem Tridenti ad exstirpandas hæreses, tollenda schismata, reformandos mores, pacemque inter Christianos principes componendam fuerit convocatum, neque post ejus convocationem fuerit adhuc satisfactum, nedum omnibus, sed nec plane alicui, ex causis propter quas convocatum est, præsertim reformationi necessariæ abusuum, unde mala omnia quibus vexatur ecclesia exorta esse & consoveri apertum est; nos infrascripti archiepiscopus & episcopi, nostrarum conscientiarum testimoniis compulsi, huic decreto suspensionis concilii cum omnibus in eo contentis circumstantiis & conditionibus, tam quoad substantiam ejus, quam quoad formam contradicere decrevimus, prout de præsenti contradicimus & repugnamus; tum quia causæ suspendendi quæ in eo assignantur, bella scilicet & Germaniæ tumultus, quos brevi sedatos iri ac componi, vel in ipso decreto sperari dicitur, non usque adeo videntur urgere, ut sit propter eas ita a concilii prosequutione cessandum, saltem in his quæ ad reformationem attinent: quin immo ad sedandas principum discordias aptissima visa est concilii convocatio, subindeque prosequutio & continuatio; tum etiam quia dicta suspensio magis dissolutionis, quam justæ, moderatæ aut necessariæ * suppressionis speciem præ se ferre videtur. Neque enim etsi ceteræ difficultates deerint, quas timere nos docuit experientia, tam celebris prælatorum conventus ex tam diversis remotisque provinciis haberi facile poterit, nec deerunt impugnatoribus catholicæ ecclesiæ occasiones & rationes ad cienda alendaque bella atque discordias, quibus hujus concilii, cujus nomen apud eos est tam odiosum, reassumtionem impediant, ac ludificentur; quod nunc eos conari variisque rationibus tentare videmus, si præsertim viderint conatus hujusmodi prospere eis cedere, nosque eo adegisse, ut ab incœpto opere cessaverimus. Præterea deterret nos ingens scandalum, certaque hæresum propeconfirmatio, quam ex tali & tam diuturna suspensione, nedum ipsis ecclesiæ adversariis, sed & catholicorum plerisque orituram esse manifestum est, cum Dominica castra publicamque causam deserere non alia ratione magis quam persecutionum metu, laborum impatientia, & quod pejus est, causæ ipsius & divini auxilii desperatione opinabuntur, cum tamen in tuto loco ab omni bellica injuria remoto sedisse nos viderint, uti alias cum non minus periculosa bella gererentur, nihilominus ipsa synodus fiducialiter in divino hoc opere perseveraverit, quod profecto inficiari nec nos ipsi possumus, immo & contradicimus, & quantum possumus absolute repugnamus. Ne tamen omni concilio non consentiendi rationem quærere videamur, neve abhorrere credamur a suavi rerum dispositione, cum & nos difficultatis temporum recessusque prælatorum Germanicæ nationis rationem aliquam habendam esse non improbemus penitus, ut sequens viam quam hactenus tenuit atque servavit hæc sancta synodus, sessionem ad proximas calendas Maii indictam, ad moderatum aliquem terminum proroget, diemque declaret qui ipse ita pro homine interpellet, ut alia convocatio, declaratio aut intimatio minime sit expectanda, quominus ad hunc locum concilii omnes prælati convenire & possint & teneantur: addentes nihilominus, quod si infra dictum declarandum terminum prædicta impedimenta cessaverint, curet sanctitas sua prælatos omnes ad prosecutionem concilii revocare, quos interim ad proprias ecclesias remeare, si libeat, licebit. Ultima vero decreti verba quibus commendatur decretorum hujus sanctæ synodi observatio, placerent utique, si absque his verbis, *quatenus ad eos de jure spectat*, publicetur; quæ litium occasio esse videntur & seminarium. Quæ quidem omnia ita & non aliter fieri petimus, & protestamur quod si secus fiat, nullum nobis, nec sanctæ synodo, præjudicium fieri quovis tempore, tam propter hujus decreti suspensionis publicationem, quam ob quemcumque alium actum factum vel faciendum, attentatum vel attentandum per quascumque personas contra hujus œcumenici concilii auctoritatem & potestatem, conciliorumque œcumenicorum omnium. Petimus insuper a synodi hujus notario, ut hanc nostram schedulam contradictionis, attestationis ac protestationis inter acta synodi, una cum hoc decreto inserat; indeque ipse vel alii nobis unum vel plura authentica instrumenta exhibeant.

* f. suspensionis.

Prælati qui contradixerunt decreto suspensionis concilii, fuerunt isti.

Reverendissimus D. Salvator Alexius Salparus, archiepiscopus Turritanus, Hispanus.

D. Johannes *Sallazar* episcopus Lancianensis, Hispanus.

D. Alvarus *della Quadra* episcopus Venusinus, Hispanus.

D. episcopus Tundensis.

D. Petrus Acuna & Avellaneda episcopus Astoricensis, Hispanus.

D. episcopus Civitatensis.

D. Johannes Fonseca episcopus Castellimaris, Hispanus.

D. Franciscus de Navara episcopus Pacensis, Hispanus.

D. Michaël *Puch* episcopus Elnensis, Hispanus.

D. episcopus Gadixensis.

D. episcopus Pampilonensis.

D. Johannes *Diaz* episcopus Calaguritanus contradixit simpliciter suspensioni, nulla facta distinctione inter suspensionem vel prorogationem concilii, &c.

Universi concilii Tridentini tam sub Paulo III. & Julio III. quam sub Pio IV. pontificibus maximis finis. Opus sane clarum & undique perfectum, ac summo meo labore consummatum, cui tantum contuli studii, ut omnes qui numquam concilio ipsi interfuerint, scire & cognoscere possint dogmata, reformationes, sessiones, congregationes, atque etiam alia quamplurima, ac si oculis singula ipsi prospexissent; ita ut eis tum flores varios carpere, tum fructus uberiores gustare liceat, quorum omnium ego idem Torellus presbyter, & auctor & scriptor extiti, inque hanc quæ cernitur formam redegi, ad laudem & gloriam sanctissimæ Trinitatis, amen. Anno Domini MDLXIV.

ADDENDA AD ACTA concilii Tridentini.

Ex ms. illustrissimi domini Jolii de Fleuri *summi regis procuratoris.*

BREVE APOSTOLICUM ad universos episcopos Galliæ.

Eos invitat ad concilium Tridentinum.

VEnerabilibus fratribus archiepiscopis & episcopis, & dilectis filiis abbatibus, ac quorumvis ordinum generalibus, & aliis in conciliis generalibus locum aut vocem quomodolibet habentibus, in regno Franciæ constitutis S. & A. B.

Cupientes pro commisso nobis apostolatus officio, & debito honoris Dei & salutis animarum studio, & tam gravibus malis laboranti universali ecclesiæ eo remedio subvenire, quod sancta hæc sedes ad tollendas hæreses, & schismata sedanda perpetuo adhibere consuevit, sicut ab initio pontificatus statutum ad deliberandum nobis fuit: cujus voluntatis nostræ carissimum in Christo filium nostrum, regem Christianissimum, aliosque reges & principes, testes & conscios habemus. Hesterno die ad Dei omnipotentis laudem, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio & assensu, œcumenicum & generale concilium in civitate Tridentina, a die sacratissimo resurrectionis dominicæ proxime futuro, divina opitulante gratia, celebrandum indiximus, sicut litterarum exemplo, quas super ejus indictione edidimus, cognoscetis. Etsi autem minime dubitamus, quin tam necessario tempore, quisque vestrum muneris sui memor, paratus sit Deo & sponsæ ejus ecclesiæ officium suum præstare, sicut bonos & catholicos præsules ac fideles Dei ministros decet; tamen pietatem vestram nostra etiam hortatione duximus vehementius excitandam, universitatem vestram in Domino cohortantes, & monentes, & per apostolica scripta in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipientes atque mandantes, ut sine recusatione ad celebrandum concilium Tridentinum intra præstitutam diem conveniatis, affuturis illic sedis apostolicæ legatis, qui vos & ceteros prælatos advenientes excipient, ut pro vestro ac reliquorum studio ecclesia tam diuturnis miseriis afflicta erigatur, & ex tantis laboribus & procellis aliquando conquiescat, sicut divina misericordia freti confidere debemus. Nos quidem pro loco & munere nostro vos & reliquos fratres ac filios nostros omni studio, cura, diligentia, adjuvare parati sumus, nihilque quod præstari a nobis possit prætermittere, quo ad concilium ad optatum, Deo annuente, finem perducatur.

Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo piscatoris, die ultimo Novembris 1560. pontificatus nostri anno 1.

SUPPLICATIO PROCURATORUM *nationis Germanicæ facta in concilio cum responsione illustrissimorum legatorum.*

CUm œcumenicum hoc sacrosanctum Tridentinum concilium magna ex parte, ut hæresibus labenti & pene perditæ Germaniæ succurreretur, congregatum fuisse dicatur: pro cujus restitutione multa per ejus regionis expertes scriptu necessaria pro loco & tempore aperienda forent. Idcirco nos reverendissimorum antistitum Germaniæ procuratores, suffragante nobis in hac parte piæ memoriæ Pauli III. privilegio, jam, ut per testes fide dignos cognovimus, in aliis hujus sacri concilii partibus, per similes Germaniæ procuratores exsecutioni mandato, illustrissimis D. V. supplicamus & nobis votum nostrum, nedum consultivum, verum & decisivum inter reverendissimos patres, proferre posse concedi, sicut in principio concessum fuerat; sed demum ignotis causis, una vel alia occasione impeditum fuit. Justum æquumque nos petere arbitramur, cum tanta & tam ampla regio Germanica paucissimos & pene nullos, aliarum respectu regionum, hic habeat; tum quod non solum ordinum generalibus, sed etiam eorum procuratori-

bus, hoc permittatur. Cum reverendissimi A episcopi nostri legitime impediti, non personaliter, sed per nos procuratores, magno cum incommodo & sumtibus intersint, oramus, ut, sicut sanctæ sedi apostolicæ visum est æquum per nos suppleri posse, ita & illustrissimis D. V. videatur, in quo apparere poterit, quanta benignitate, a tota sancta ecclesia natio nostra Germanica complectatur; secus, hic nos inaniter agere & reverendissim. D. N. bona gratis, quin cum eorum injuria perfundere videmur.

ILLUSTRISSIMORUM LEGATORUM responsio data nationis Germanicæ prælatorum procuratoribus. B

CUm in dicenda sententia definitiva in conciliis electa sit maxime industria personæ, non potest hoc munus per procuratorem impleri, idque non tantum jure receptum est; sed & usu servatum, & a Paulo III. felicis memoriæ per breve suum declaratum. Quamvis igitur aliquando prælatis Germaniæ ex maximis necessariisque tunc temporis causis fuerit concessum, ut possint in synodo per procuratores suos interesse: cum tamen deinde sanctissimus dominus noster Pius IV. litteris suis expresse constituerit, ut absentium prælatorum procuratores ad alleganda tantum impedimenta, nullatenus vero ad suffragium ferendum admittantur; omnisque nationis hac in re æquo jure censendos, exclusis quibuscumque privilegiis, declaraverit. Cognoscimus, reverendi procuratores, nos vobiscum non solum non inique hactenus egisse, licet ad decisivum votum non admiserimus, sed potius magna vos benignitate & privilegio complexos esse, quos privatis patrum congregationibus adesse permisimus. quod tamen nec jure vobis licebat, & nos quibuscumque aliis procuratoribus etiam prælatorum in Indiis & aliis remotissimis nationibus denegavimus. quod si alicui ex generalibus ordinum aliter forte permittitur, id maxima ratione fit: cum officium perpetuum in religione & proximum post generalem, qui impeditus est, habeat & speciali privilegio sanctitatis suæ id ei sit tributum, ad quam recurrendum est, si quis similem gratiam justa suadente ratione sibi concedi cupit.

SUMMARIUM PETITIONUM CÆSARIS super reformatione.

1. ORandum in primis summum pontificem, ut seipsum & Romanam curiam reformare benigne patiatur.

2. Ut numerus cardinalium reducatur, si non ad duodenarium, saltem ad duplicatum cum duobus supra numerum, nempe XXVI.

3. Providendum ne fiant amplius dispensationes scandalosæ.

4. Revocandas omnes exemtiones contra jura communia passim concessas, monasteriaque omnia sub ejus episcopi potestate constituenda, sub cujus sunt diœcesi.

5. Tollendam prorsus pluralitatem beneficiorum, & statuendum quod singula collegia singulas erigant scholas, atque ecclesiæ non dentur conductitiis presbyteris.

6. Episcopos omnino ad residentiam cogendos, nisi in extrema ecclesiæ necessitate, ut officia sua per se ipsos, non per vicarios exerceant. quod si ipsi non sint idonei, vel potentes, non uni vicario totius diœcesis curam mandandam; sed pluribus personis, ut theologis theologica; canonistis canonica negotia. insuper visitationes, diœcesanasque synodos quotannis habendas.

7. In ecclesiis omnia Dei mysteria gratis præstanda, & eas quæ sunt adeo tenuis reditus, ut ministeria ecclesiastica absque quotidianis emolumentis nequeant sustinere, incorporandas cum aliis non curatis beneficiis pinguioribus.

8. Renovandos veteres canones contra simoniacam pravitatem.

9. Fortassis expedire humanarum sanctionum multitudinem non nihil contrahere, C superfluis resectis. Et prælatos suas constitutiones æquare obligationi juris divini.

10. Excommunicatione non esse utendum extra casum peccati mortalis, & notoriæ incorrigibilitatis.

11. Providendum, ut diligenter & devote in divinis officiis preces effundantur, quæ aliquando ita præcipitate a celebrantibus proferuntur, ut nec se ipsi intelligant, nec ab aliis intelligantur.

12. Breviaria & missales purgandos, resecandaque omnia, quæ non ex divinis sunt desumta litteris, & tædiosam prolixitatem D psalmorum & orationum habito decreto contrahendam,

13. Fortasse permittendum ut liceat alicubi latinis canticis vernaculos fideliter versus intermiscere.

14. Cogitandum qua ratione clerus ad vitam puriorem reducatur. quo pacto monasticus ordo ad primitiam institutionem reintegretur, ne tantæ monasteriorum divitiæ tam flagitiose dissipentur.

Et hæc de morum abusuumque reformatione. E

15. Quod autem ad dogmata attinet, considerandum sacro concilio, an non res ipsa efflagitet aliqua juris positivi relaxari. Et circa communicationem sub utraque specie, consuli desiderio exterarum nationum.

16. De esu carnium & jejuniis, aliquid de pristino rigore remittendum, super quo tamen prudenter deliberandum.

17. Conjugium item clericorum aliqui-

bus nationibus concedendum.

18. Et ita conciliatis populorum animis, tollendas deinde multiplices evangeliorum postillas, & novam per peritos theologos conficiendam, & similiter novam agendam: quas si qui parochorum noluerint recipere, tunc pœnas eis graves injungendas. Verum quia modo passim mali parochi citius poterunt expelli, quam substitui meliores; ideo quædam ad hanc difficultatem amovendam necessaria recensemus.

I. Unum catholicum parochum præficiendum interim pluribus ecclesiis.

II. Videndum diligenter, an aliqui ex iis sectariis possint ad catholicam fidem reduci. Et ideo eos qui sanioris mentis videbuntur, in proximam catholicam academiam mittendos & recte erudiendos.

III. Injungendum episcopis academias non habentibus, ut in vicina academia collegium erigant pro adolescentibus theologiæ studiosis alendis & instituendis.

IV. Limitatum auctorum cathalogum edendum, qui legi debeant in scholis, nec alios admittendos.

V. Plures episcopatus in latioribus provinciis erigendos, & opulenta cœnobia posse in hunc usum converti.

VI. Quod autem spectat ad bona ecclesiastica in usus prophanos conversa & distracta, præstare forte hoc tempore, ut hæ dissimulentur injuriæ.

VII. Ultimo reverendissimos patres concilio præsidentes dare operam debere, ne quæstiones, quæ offendiculosas parere possint contentiones, ut fuit hæc: an residentia sit de jure divino, nec ne, aut similes proponantur, aut quando id vitari non possit, non patiantur saltem offendi in bilem, nec afferri in fabulam adversariorum.

TRANSLATIO LITTERARUM illustrissimi principis Henrici, ducis Brunswicensis, ad cardinalem Augustanum.

Mittit ad concilium nomine suo procuratorem, commendatque ei negotium episcopi Hildesheimensis.

Accepimus ante paucos dies litteras tuæ dilectionis, quas propria manu in causa concilii ad nos scripsit; ex iisque summo cum gaudio felix initium, optatumque progressum hujus necessarii & piissimi operis percepimus, ac statim dilectum fratrem nostrum archiepiscopum Bremensem huc ad nos vocavimus, una cum dilectione sua pio cuidam erudito & honesto viro loco (nostri) in hoc catholico concilio plenam potestatem concessimus, & eumdem, quantum ad nos attinet, plene ac omnino expedivimus. qui etiam sine mora iter suscipiet, nostramque inter alios catholicos status simplicem catholicam sententiam,

A in qua quemadmodum huc usque immobiliter perseverare proposuimus, declarabit, ac ibidem nostro nomine res ad catholicam concordiam, quantum in nostra tenui potestate situm erit, perducere adjuvabit.

Constituimus præterea & omnino decrevimus consiliarium & vicecancellarium nostrum doctorem Radulfum Hulvetum, procuratorem pro prima legatione nostra committere, qua de re latius tuam dilectionem scripto ex Tridento, vel ibidem ore, certiorem fieri curabimus, toto pectore Deum

B orantes, ut pontificiæ sanctitatis paterna cura fructum & effectum debitum sortiatur, de quo spem & fiduciam habemus. Rogamus etiam tuam dilectionem, diligenter negotia supradicti fratris nostri archiepiscopi, oramusque ut ea amore promovere studeat. Ultimo non possumus etiam intermittere quin eidem dilectioni significemus bonum illum & catholicum episcopum Hildeseimensem in expeditione litterarum suæ, quam dudum impetravit, confirmationi periclitari, ac suspendi, nullo habito respectu quod sua dilectio gratiam medio taxæ ut vocant, obtinuerit,

C pecuniasque necessarias in quartum nunc annum usque in banchis numeratas habeat, quarum commissiones Alexandro Sculteti traditæ sunt. Cum autem bonus episcopus extremo damno afficiatur, collegium etiam cardinalium interea suo defraudatur, rogamus summopere tuam dilectionem ut apud dictum Alexandrum Sculteti, pro expeditione bullarum instet, & curare studeat, ut proximo cursore certo ad ipsum perveniant. In eo tua dilectio pium præstabit opus, illique episcopo & nobis maximopere gratum. nos etiam nostra officia eidem vicissim amice

D offerimus. Datum in Holzmenden 22. Novembris anno 1562.

EPISTOLA CUJUSDAM Coloniæ scripta.

De usu calicis non concedendo.

Magno sane & mei & catholicorum virorum dolore hic passim circumfertur, plures Germaniæ principes, turbulentissimis istis temporibus, apud sanctissimum nostrum

E specialiter, etiam missis legatis & nuntiis, instare, quo suæ sanctitatis permissione communio unius vel utriusque speciei, in natione Germanica libera esse intelligatur & possit. nam quis fructus in loco ubi usus calicis permissus, secutus fuerit, tibi ignotum esse non potest. novisti enim dum recolendæ memoriæ JOHANNES GROPPERUS maximis sane laboribus, & haud minoribus suis expensis, Susatii civitate Westphaliæ abditis * hæreticis, * al. abolitis. veram & catholicam religionem reduxisset, quod tum ipso discedente, quidam ejusdem civitatis plebeii, qui aut humiliter serviunt,

aut

aut superbe dominantur, a principe loci petierint sibi capellam aut sacellum aliquod concedi, in quo calicis usus ipsis permitteretur. Et cum princeps petitionibus annuisset, ipsi tali concessione non exteriti, statim omnes parochiales ecclesias invaserint, catholicos pastores ejecerint, eorum loco schismaticos & hæreticos substituerint, sacrosanctam missam, sacrificium ac omnia alia divina mysteria, horrendo sane exemplo, abrogaverint. adeo quod in ea civitate, eo, proh dolor! deventum sit, ut vix una ecclesia catholicis nunc libera permittatur. nam proxime cum dux Francfordiam se contulisset, plebei ejusdem civitatis pastorem veteris ecclesiæ sancti Petri, qui solus catholicam religionem serio tutatur, ex ecclesia sua vi exturbare exorsi sunt, nisi is fide data promitteret, abolita catholica religione, Augustanæ confessionis dogmata, & in illa præscriptos ritus & prædicare, & observare velle. Singulari tamen beneficio, per catholicos viros apud consiliarios domi relictos tantum effectum est, quod ad scripta illorum consiliariorum illi impetus fuerint fracti. Quid autem nunc reverso principe eventurum sit, eventus ipse docebit. cadat tamen, ut velit, experientia, proh dolor! docemur, quod in omnibus locis in quibus hactenus ab ecclesia ministrandi sacrosancti corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi usus & ritus immutatus est, quod ibidem horrendi tumultus & seditiones sunt secutæ. nam pastores omnes talium ecclesiarum hæresi infecti, episcopos & prælatos contemnunt, investituras spernunt, incestas & nefarias nuptias contrahunt, & denique ecclesiasticam jurisdictionem & sanctæ matris ecclesiæ censuras contemnunt.

Magistratus sane hujus inclytæ reipublicæ Coloniensis hisce exemplis edoctus, severissime catholicæ religionis & ecclesiæ negotium tuetur, neque eos patitur, qui communionis innovationem inducere student. nam & hisce diebus cum quidam communionis innovationem molirentur, statim exilio multati, & secedere coacti fuerunt.

Porro si nunc sanctissimus noster assiduis & vehementioribus precibus, & importunitatibus victus, calicis usum, pendente conciliari actione, permitteret, timendum foret, ne & hæc sancta civitas, quæ postquam fidem suscepit, numquam recidiva fuit, sed semper sanctæ Romanæ ecclesiæ fidelis filia permansit, periclitaretur, neque tunc solo calice innovatores fore contentos; sed rem latius, prout in aliis locis accidisse videmus, progressuram, quod omnipotentis Dei benignitate avertatur.

Circumferuntur hic a plerisque litteræ a Tridento missæ, in quibus præscribitur, concilium articulum illum, num usus calicis alicui nationi permitti possit, declarationi & determinationi sanctissimi Domini nostri re-

A misisse. ex quo sane senatus & reliqui catholici omnes valde metuunt, ne ex hujusmodi remissione innovationem molientes & desiderantes, majorem causam hujusmodi permissione apud sanctissimum Dominum nostrum perurgendi, sint accepturi.

Quare pii & catholici omnes ardentissimis votis tuam operam implorant, & invocato auxilio illustrissimorum & reverendissimorum Tridentini & Augustani cardinalium, sacri Romani imperii principum, quibus B quid hæc petita innovatio secum malorum trahat, minime incognitum existit.

Quo ipsi ex debito officii munere de præmissis mature cum sanctissimo domino nostro conferre, suaque prudentissima consilia communicare non graventur, & sanctissimus Dominus noster tanto maturius, quid ecclesiæ utilitas pro eorum temporum injuria maxime exposcit, statuere possit.

CANONES FORMATI

C *Super reformatione cardinalium, quæ summus pontifex curare debet.*

CANON. I. Pontifici magno canonice electo curæ potissime debet esse, ut ecclesiæ unitatem conservet, in exstirpandis hæresibus invigilet, ecclesiasticam libertatem tueatur, pacem inter principes christianos componat, depravatos tam cleri quam populi christiani mores emendet, disciplinam ecclesiasticam restituat, dignos atque idoneos ad ecclesiasticas dignitates promoveat, subditorum tam in temporalibus quam in spiritualibus salutem, quietem & securitatem procuret, justitiam omnibus æqua lance ministret, D bona temporalia sine quorum auxiliis vix spiritualia sustineri possunt, conservet, propterea quod ab alienatione non solum civitatum, terrarum & locorum status temporalis, sed etiam bonorum mobilium pretiosorum ad Romanam ecclesiam pertinentium abstineat, quod quidem quoad bona ceterarum ecclesiarum omnium etiam observari convenit, quibuscumque legibus & constitutionibus de rebus ecclesiæ non alienandis hactenus promulgatis, cum pœnis ac decretis irritantibus E in ipsis legibus & constitutionibus, in suo robore permansuris.

CAN. II. *De qualitate cardinalium creandorum.*

In sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, qui pontificis maximi fratres sunt, & eidem in executione pontificalis officii coadjutores existunt, & quorum consilio universalis regitur ecclesia, collegium clam ac speciatim nonnisi viros graves, doctos, modestos, quique in disciplina ecclesiæ versati fuerint cum laude, coaptari, neque eorum numerum, nisi ex rationabili causa, quæ rectum possit pontificis maximi movere judicium, augeri decet, ne tam excellens & præcipuus honor sui numerositate vilescat. Si

quando vero eos coaptari contigerit, id præcipue præcavendum erit, quod canones quoad ætatem uniuscujusque ordinis observentur.

CAN. III. *Duo fratres germani eodem tempore cardinales non fiant.*

Pro bono regimine S. R. E. ac pro felici sacri collegii cardinalium directione, ne, quod de quibusdam pro necessitate factum est, trahatur posteris in exemplum, præsenti decreto perpetuo valituro statuitur & ordinatur, ut nullus assumatur in S. R. E. cardinalem, qui sit frater germanus alterius cardinalis viventis: ita quod eodem tempore duo fratres germani in eodem collegio nullatenus esse possint; decernendo & declarando fratres cardinalium viventium ad cardinalatus dignitatem penitus incapaces & inhabiles haberi & reputari, & ex nulla quantumvis urgentissima causa adversus hanc constitutionem dispensare licere.

CAN. IV. *Quæ deceat a cardinalibus observari.*

Oportet eos qui cardinalatus honore funguntur, assidue meditari quam vitam, quos mores postulet tanta dignitatis celsitudo, meminisseque sibi non minus oneris quam honoris impositum esse, & omnium oculos in se conjectos, ac propterea studio eniti, ut tamquam lucernæ ardentes ecclesiam illustrent, bonum de se exemplum cunctis nominibus præbeant, domum suam & familiam disponant & regant, pauperes ament & foveant, oppressos sublevent atque defendant, pontificem maximum, cujus membra sunt in administratione pontificatus officii prudenter atque amanter coadjuvent, eique libere cum amore & fide, omni sæcularis potestatis metu, temporalique favore seposito, consilia dent; aulas principum sæculi, nisi alicujus piæ vel honestæ causæ necessitas urgeat, evitent; titulorum suorum ecclesias frequenter visitent, & quæ noverint reparatione indigere, quantum in eis erit, tam in spiritualibus, quam in temporalibus resarciri & instaurari curent: alias ecclesias eorum administrationi commissas per idoneos saltem vicarios ac suffraganeos, qui ipsorum vices, dum illi adsunt, plene supplere valeant, regi & gubernari faciant, ecclesiastica beneficia ad eorum collationem spectantia, & præsertim ea quibus cura est animarum adjuncta, bene meritis conferant.; privilegiis sibi concessis minime abutantur, putantes fortasse ea quæ prohibentur aliis sibi permitti. Ita denique & domi & foris, & in omnibus actibus suis se gerant ut jure & merito orbis christiani cardines appellari queant, & in eorum operibus cælestis pater glorificari possit.

CAN. V. *Cardinales plures ecclesias non habeant, & absentes privilegiis non gaudeant, & aliquo tempore anni ecclesias sibi commissas visitent.*

Si qui cardinales plures ecclesias in titulum vel commendam seu administrationem aut A alias quomodocumque obtineant, unam tantum, ceteris dimissis, retinere, neque in posterum ultra unam habere valeant, sex episcopis cardinalibus exceptis; videlicet Ostiensi, Tusculano, Prænestino, Sabinensi, Portuensi, Albanensi, quibus permittitur, ut simul cum ea ad quam quisque ipsorum intitulatus extiterit, alteram in commendam vel administrationem habere possit, & cum ad ipsos cardinales præcipue spectet summo pontifici in regimine universalis ecclesiæ assistere, nisi apud ipsum pontificem, aut de ejus licentia apud ecclesias eis commissas resederint, B aut ex aliqua alia rationabili causa per ipsum summum pontificem in scriptis approbata, absfuerint, nullis privilegiis cardinalium, durante eorum absentia, gaudeant, & decretum piæ memoriæ Pauli III. super hoc in sacro consistorio die 15. Februarii 1541. promulgatum, inviolabiliter observetur. Et quia sacer cardinalium senatus ex tam amplo numero constare dinoscitur, ut aliqua pars eorum sine universalis ecclesiæ regiminis detrimento a summi pontificis latere & assistentia quandoque abesse queat, provida ipsius pontificis solertia curare poterit, ut aliquo C tempore anni cardinales ipsi ecclesias sibi commissas per vices visitent & in eis resideant, ita ut eorum ministerium neque universali, neque particularibus ecclesiis desit.

LITTERÆ CAROLI

Galliarum regis, exhibitæ a domino præsidente Birago, in generali congregatione die 2. Junii 1563.

De motibus Gallicis.

D CAROLUS Dei gratia Francorum rex, sanctissimis ac reverendissimis in Christo patribus sanctæ Tridentinæ synodi Dei gratia congregatis, salutem.

Satis omnibus cognitum est, sanctissimi ac reverendissimi patres, quantum turbarum bellorum civilium ad hunc usque diem nobis excitarit ea de religione discutio, qua se plerique nostrorum subditorum imbui ac distrahi passi sunt, quamquam ut tot ac tantis malis medeamur, nihil prætermiserimus quod divina bonitate aut in nobis ipsis positum fuerit, aut ab optimis & potentissimis E principibus vicinis, atque amicis nostris impetrare potuerimus. Factum est tamen, ita permittente abscondito & incomprehensibili providentiæ Dei judicio, ut ea quam sequebamur armorum viriumque bellicarum via, nihil fere aliud profectum sit, quam ut ingens malorum oceanus in regno magis ac magis excresceret, & omnes ejus provincias inundaret. Inde enim, præter innumerabiles vulgarium hominum atrocissimas cædes, præter furta, peculatus, latrocinia, sacrilegia pene infinita, præter villarum incendia, præ-

ter agrorum vastationes & depopulationes, arcium urbiumque nostrarum invasiones, ac sacrorum denique templorum dissipationes & ruinas, secuti sunt cruentissimi conflictus non pauci, qui, quod non potest non gravissimum omnibus videri, nobis merito carissimos & strenuissimos viros quamplurimos, tum sanguinis nostri principes, tum ordinis nostri equites, tum militari laude præstantissimos duces nobis abstulerunt, ut hoc silentio prætermittam, calamitates ruinasque ceteras, quibus sic affectæ atque afflictæ sint res Gallicæ, ac prope omnes provinciæ nostræ, ut facile judicari possit, non esse in gladiis armisque positam eam medicinam, quæ sanandis animorum morbis queat sufficere, qui se nonnisi rationibus & persuasionibus vinci patiantur. Quæ nos ratio aliæque non paucæ & justissimæ & gravissimæ, ut supra quam dici potest necessariæ, coëgerunt, ut carissimæ matris nostræ sententia, deque principum nobis consanguineorum & consiliariorum nostrorum communi consilio, ad sedandas & componendas tot intestinorum bellorum tempestates, ea concesserimus quæ his codicillis nostris continentur, quos ea de re confici, publicari, atque expediri curavimus, non quod ea nostra sit fueritve, aut umquam futura sit voluntas, ut stabiliri in illa regni nostri parte, novam religionem permittamus; sed ut hac saltem ratione, positis armis, extinctisque quoad fieri potuit animorum dissidiis, & cessantibus tot calamitatibus, faciliori tandem negotio plenissimam, atque unanimem omnium nostrorum subditorum in eadem fide, & sanctæ catholicæ ecclesiæ religione consensum ac unionem consequi ac obtinere possimus. Quod nos beneficium cœleste quidem ipsum, & immensum, tum secundum Deum, bonæ voluntatis in hominum cordibus auctorem atque inspiratorem, ab ea quam orbi Christiano sinceritas ac sanctitas vestra repromittit ecclesiæ repurgatione & reformatione, nobis ipsi volumus polliceri. Et quoniam nobis hac in parte nonnulla supersunt, quæ paternitatibus vestris declaranda cupimus, & quoad forent quæ a vobis impetrari desideramus, virum nobis merito carissimum, & consilii nostri secretioris fidelissimum consiliarium M. Renatum de Birago supremum transalpini senatus nostri præsidentem, ad sanctissimum istum concessum vestrum destinavimus, ut nostro nomine ea omnia vobis viva voce aperiat ac declaret; ob idque vos obnixe ipsis, ac si istic præsentes essemus, adhibeatis fidem; atque hoc loco, sanctissimi patres, Dominum precabimur, ut vos omnes divinæ gratiæ suæ præsidio semper tueatur ac conservet. Valete. Datum Ambasii, die xv. Aprilis MDLXIII.

CAROLUS.

PETITIO CLARISSIMORUM ORATORUM serenissimæ reipublicæ Venetiarum.

ILlustrissimi & reverendissimi præsidentes ac patres sanctissimi, compertissimum est serenissimo dominio Venetiarum, nihil umquam antiquius fuisse & nunc esse, quam ut libertas ecclesiastica, prout convenit, apud omnes inviolata permaneat, neminemque arbitramur, qui ob hanc causam de ipsa serenissima republica jure conqueri possit. Quapropter vere dicere possumus nos oratores Veneti, serenissimum dominium nostrum minime occasionem dedisse, ut caput reformationis xxxv. quod de principibus vocatur, proponendum conficeretur; in quo cum nonnulla contineantur, quæ sunt contra antiquissima privilegia, consuetudines & auctoritatem ordinariam ipsius serenissimæ reipublicæ, petimus ea qua decet reverentia caput illud xxxv. aliquantulum differri, ut interim possimus de ejus servitutis mandato ea reverenter dicere, quæ pro conservatione suorum privilegiorum, consuetudinis, & auctoritatis merito dicenda erunt. Non enim conveniens esset (quod bona venia dictum sit) principi sanctæ sedis apostolicæ obsequentissimo, deque ea optime merito, præsertim non audito, aliquod præjudicium inferri.

ARTICULI SUPER REFORMATIONE sacramenti ordinis, dati per illustrissimum Lotharingum, & missi per episcopum Ventimiliensem XIII. Martii 1563.

I. *De tollendis iis abusibus, qui hominum vitio in ordines irrepserunt, ac primum de episcopatu.*

CUm juxta propheticum sermonem, ubi omne caput languidum est & omne cor mœrens, ibi non possit esse sanitas a planta pedis usque ad verticem, ut ecclesiæ omnia membra valeant, suoque munere ecclesiastici cujusvis gradus & ordinis rite fungantur, sumendum fuit hujus reformationis initium ab ipsis episcopis ac eorum institutione.

Optandum igitur est, ut in episcopis recipiendis & ordinandis, ecclesiæ, quantum fieri potest, viam retineant electionis debite reformatæ, tamen ad primitivæ, & juxta illius ecclesiæ morem. Hanc viam & Deo semper gratissimam & ecclesiæ utilissimam fuisse constat.

Quod si ecclesiæ visum fuerit, ad duritiam cordis principum, adhuc tolerandum esse privilegium præsentandi ad cathedrales & metropolitanas ecclesias, videndum est saltem, ut principes ejus nomen & cognomen quem beatissimo papæ præsentare voluerint,

genus item & patriam ac ætatem, quæ omnino XXXIII. annorum erit, quam in se Christus Dominus noster consecravit, intra duos menses a die demortui episcopi proponant archiepiscopo metropolitano, aut eo absente seniori episcopo comprovinciali, qui intra XV. dies postea ad ecclesiæ viduatæ capitulum scribat, ut omnino nomen per principem præsentati prima Dominica in cathedrali ecclesia ac omnibus parochialibus ecclesiis ex suggestu denuntiari curet, affigique per sex Dominicas sequentes valvis ecclesiæ majoris ac aliarum, si expedire videbitur, insignium ecclesiarum, cum scripto quo moneantur omnes, ut eo tempore exacto, & die ab archiepiscopo præscripto, sententiam suam de designato episcopo dicere, ac adversus eum quæ volent dicere libere possint. Ad eum autem præscriptum diem archiepiscopus ipse, vel, eo legitime impedito, episcopus comprovincialis senior, duos ad minus comprovinciales episcopos, qui in virtute sanctæ obedientiæ comparere teneantur, secum habens, aliis etiam reliquis comprovincialibus, si opus erit, invitatis per archiepiscopum.

Ibi archiepiscopus in capitulo legitime congregato, præsentibus deputatis monasteriorum & collegiatarum totius diœcesis, curatis propriæ civitatis, ac decanis ruralibus, sive archipresbyteris, litteras principis præsentent, quas ad eum super designato episcopo scripsit, designatumque clero præsentet, postquam de eo quæ jam cognoscere potuerit, fuerit prolocutus; qui postea & orationem habens ad archiepiscopum & episcopos, & clerum congregatum, primum proferat testimoniale sui episcopi, & ejus maxime apud quem tunc morabatur, rescriptum, in quo episcopus de vita & moribus ac doctrina designati, quantum noverit, testimonium perhibeat. Litteras etiam ordinum quos jam suscepit proferat, & ejus universitatis, in qua studuit, testimonium, vel gradus magisterii, si quem adeptus sit, & fidem suam coram proferat. Quæ ubi fecerit, exeat, ut examinentur quæ ibi visa fuerint. Deinde eo revocato, aperiatur liber evangeliorum, & aperturam libri interroget: quibus omnibus si satisfecerit, assignetur illi primus dies festus sequens, quo in cathedrali ecclesia prædicet, & finita prædicatione, fidei professionem faciat juxta præscriptos illi articulos, quos postea manu propria signet, & archiepiscopo offerat. Si autem archiepiscopo & majori parti cleri placuerit, & populus nihil quo ejus impediri promotio potuerit, attulerit, principi subito præscribatur, & instrumentum authenticum de ea omni re fiat, quod archiepiscopi & comprovincialium manibus signetur, ac sigillo archiepiscopi & capituli muniatur. atque hæc omnia cum litteris dominationis principis ac publica fide, Romam mittantur, & publice in consistorio legantur ab eo qui proponit, ut beatissimus papa informari & judicare de omni hac re possit, ac tuta conscientia & magno ecclesiæ commodo providere.

Ubi autem nunc servatur antiqua per clerum eligendi consuetudo, & privilegium integrum manet omnino, qui irrepserint in id abusus tollantur, ac præter diligentem ea in re antiquarum sanctionum observationem, ut scilicet doctior, sanctior, omni virtutum genere præstantior, quovis humano affectu postposito, rite & canonice eligatur, ecclesiæ vacanti præficiendus. Quantum ad examen, omnia superius dicta serventur.

II. De ætate & qualitate clericali militiæ adscribendorum.

Eorum qui se clericali militiæ petunt adscribi, propositum diligenter antea convenit explorare, eisque tantum ad sancta hæc tanta mysteria aditum aperire, qui jam legere norint, & quos probabilis sit conjectura non commodi sui causa, nec sæcularis judicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum in timore & in innocentia præstent, hoc vitæ genus elegisse. Ex legitimo autem thoro sint, annos X. nati, quique prius confirmationis sacramentum susceperint, & de ejus institutione & effectu ita edocti, ut in ejus susceptione prima fundamenta profiteantur, eaque in primis, quæ in sacramento baptismi eorum nomine patrini spoponderunt. Postquam autem clericalem tonsuram susceperint, eam semper in capitibus gerant, vestitu pari, & decenti, lineis vestibus in ecclesia induti, ut ab aliis non clericis secerni possint. Hi autem, quantum fieri poterit, præceptoribus instituendi in gymnasiis & scholis ad id institutis tradantur, & certis cathedralibus, collegiatis & parochialibus addicantur, ubi saltem diebus festis, ecclesiasticis officiis intersint, & in majoribus & solemnioribus anni festivitatibus sanctissimæ eucharistiæ sacramentum devote suscipiant, atque ita in sancta religione, & in omni pietate, ac bonarum litterarum studio instituantur, & exerceantur, ut illis ad altiora conscendere facilius sit, & majori posthac ecclesiæ utilitati esse possint.

III. In minoribus ordinibus quæ cura adhibenda.

Clerici cum ætatis erunt legitimæ, & ita profecerint, ut saltem latinam linguam intelligant, & prima in religione Christiana fundamenta jecerint, ad quatuor minores ascendant, qui iis non eodem contextu, sed gradatim per temporum interstitia, non breviori quam unius anni inter singulos spatio conferantur, ut eo accuratius, quantum sit hujus disciplinæ pondus, possint institui, in unoquoque munere super eum annum exerceantur juxta ea quæ ab episcopis in eorum ordinatione illis injunguntur, idque in ea cui adscripti erunt & nomen dederunt ecclesiæ:

A atque ita de gradu in gradum ascendant, ut iis cum ætate doctrina major & pietas accrescat, & ut morum exemplaritas assiduo in ecclesia ministerio, & crebrior quam antea corporis Christi communio in aliqua Dominica, ultra jam clericis assignatos dies, certo temporis intervallo assignanda, maxime probabunt. Presbyteris autem subdentur, & illos ut patres honorent. Cumque hinc ad altiores gradus & sacratissima mysteria sit ingressus, nemo iis initietur, quem non scientiæ spes majoribus & sacris dignum ostendat, & propterea scholas & gymnasia, quantum fieri poterit, non deserant.

IV. De subdiaconis & diaconis.

Subdiaconi & diaconi eligantur, qui bene in minoribus se gesserunt, & bonum testimonium a clero & populo habeant. Illi autem vigesimum, ii vigesimum secundum ætatis suæ annum compleant, & ita sint sacris litteris initiati, ut de fide, atque iis quæ ad ordinem exercendum spectant, parati sint poscenti rationem reddere. Hi ecclesiis quibus ascribentur inserviant, saltem semel in mense communicent, munera ordinis injuncta exerceant, eamdem operam sacris litteris dent, & sciant se non ante presbyteri gradus adepturos, quam ipsi digni reperti fuerint, qui populo verbum Dei prædicent. Promoti autem ad sacrum subdiaconatus ordinem, nonnisi post annum ad altiorem ordinem ascendant.

V. De presbyteris ordinandis.

Presbyteri postquam in diaconatu ad minus annum integrum ministraverint, ordinentur, qui xxv. ætatis annum compleverint, quique fideliter & pie in ministeriis & officiis sibi injunctis se gesserint ac bene ministraverint ab initio. Oportet autem eos testimonium habere bonum a populo, atque ita præcedent rigorosa examina, si digni reperti fuerint, ad verbi Dei prædicationem, & sacramentorum administrationem, & ita se in pietate & castis moribus exercuerint, ut illis facile sit aliis bonum exemplum præbere. tum demum a proprio episcopo ordinentur, & certæ ecclesiæ adscribantur.

VI. Ad certum titulum ministros ecclesiæ ordinandos.

Nullus omnino presbyter aut diaconus, aut ullus ex eis qui sunt in ordine ecclesiastico, absolute ordinentur, sed eis qui ordinantur certus locus ab episcopo assignetur, in quo suo fungantur munere, ne cum munera susceperint ecclesiæ, incertis vagentur sedibus, & ecclesiæ administrationem, cui addicti sunt & assignati, suo arbitratu mutent. Quod si locum inconsulto episcopo, deseruerint, eis sacrorum operatione & exercitio interdicatur, nec ab ullo episcopo absque litteris commendatitiis recipiantur.

VII. Quomodo, ubi & a quibus ordinationes celebrandæ.

Ordinationes numquam posthac extra tempora a jure statuta ullæ fiant, & non nisi jejunio præcedente, ut si in civitate, in cathedrali ecclesia publice celebrentur; si autem in alio dioecesis loco, ad id exequendum dignior, quantum fieri poterit, ecclesia semper adeatur. Unusquisque autem a proprio episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam in Romana curia, si saltem triennio ibi non sit commoratus, cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii, aut licentiæ prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur. Si secus fiat, ordinans a collatione per annum sit suspensus, & ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario, injuncta ei poenitentia, videbitur expedire.

VIII. Quale testimonium pro initiandis ordinibus deferendum.

Et quoniam testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, oportet eos qui ordinandi sunt, clerici qui promovendi erunt ad quatuor minores, id afferant a proprio parocho, vel magistro scholæ, in qua educantur, vel a præcipuis ejus ecclesiæ, cui se antea adscripserint, ministris. Hi autem una Dominica antequam illi [ad] episcopum suum proficiscantur, ex suggestu populo vel suæ congregationi nomina & cognomina ordinandorum, ætatem, a quibus parentibus nati sunt, exponent, auditoresque ammonebunt, ut si quis aliquid habeat contra ipsos, omnino infra proxime sequentem Dominicam dicat. Qua de re episcopum plebanus, vel ludimagister, vel alicujus ecclesiæ præfectus, instrumentum fide dignum conficiant, propriis eorum manibus signatum, quod episcopo ordinandus offeret, antequam examinari possit. Ubi vero ad sacros subdiaconatus, diaconatus vel presbyteratus ordines iidem ipsi erunt promovendi, hi mensem integrum, antequam ad episcopum proficiscantur, deinde suo plebano vel superiori ecclesiæ vel gymnasii cui adscripti sunt, significent, & prima postea sequente Dominica de ea re populus ex suggestu inter missarum solemnia admoneatur, lectis ordinandorum nominibus & ætate, & per tres sequentes alias Dominicas idem omnino non tantum repetatur, sed programmata ecclesiæ valvis affigantur, ut qui volent, dicant si quid habent contra ordinandos, quod episcopum scire velint. His autem peractis, testimoniales litteræ describantur, quas presbyteri cum curato propriis syngraphis signent, & cum illis quatuor ex illis nobilioribus & senioribus parochianis, vel edituis, vel capitularis ecclesiæ, cui inservivit, fidem faciant, vel rectoris universitatis, aut præceptorum quos audivit perlegentes, accedat testimonium. Quod si hoc

parochus præstiterit, decanus ruralis seu archipresbyter ejus loci episcopo fidem faciat, litteras non esse falsas aut suppositas.

IX. Quanto temporis spatio ante ordinum susceptionem initiandi se præsentare debeant.

Episcopo suo promovendi XV. dies ante ordinationem suam se præsentent, qui eos examinent, congregato ecclesiæ suæ capitulo, & accersitis aliquibus ex reliquo clero civitatis suæ selectis viris, & nomina item promovendorum valvis ecclesiæ suæ cathedralis novis programmatis affigi curabit, præscripto die omnibus qui eum hac de re voluerint admonere.

X. De litteris commendatitiis sede vacante, &c.

Sede vacante, litteræ dimissoriæ posthac a capitulo non concedantur, nisi solis, qui ex necessaria suscepti beneficii causa intra certum tempus cogentur promoveri: quod si contigerit, ut ab eo impetrentur, si qui sunt ordinandi inventi fuerint minus idonei, aut non habeant unde vivant, eadem lege teneantur, qua concessere episcopi.

XI. De iis qui ad pastorum sive curionum munus vocantur.

Qui vocantur ad munus pastoris, quem curionem dicimus, primo a suo episcopo, seu ab eo in cujus diœcesi morabatur, litteras ordinis & gradus a decano rurali seu archipresbytero, clero item & a populo ejus ecclesiæ, in qua prius agebat, probatæ vitæ testimoniales accipiat, eas ad episcopum in cujus diœcesim vocatur deferens; ab eo, convocato capitulo suo, & aliquot cleri propriæ civitatis insignioribus, examinentur, fidemque profiteatur. quibus approbatis & peractis, per decanum ruralem ad parochiam, cui est assignandus, mittatur ab episcopo, ut in tribus diebus dominicis missam cantet atque communicetur, sacramentaque administret, quæ tum occurrent administranda, decano & duobus curatis, ad id ab episcopo deputatis, vicinioribus præsentibus. Post id vero tempus, ad episcopum revertantur decanus, & ipse designatus, cum fide duorum illorum curatorum & clericorum cujus parochiæ sit, necnon cum testimonio populi, additis quatuor aut totidem senioribus, parochiæ civibus a populo electis, signato atque designato collocatio per episcopum detur. Et quamvis hinc abesse oporteat omnis avaritiæ labem, gratisque omnia sint facienda, decano tamen aliquid ab episcopo poterit taxari super decursis beneficii fructibus, & etiam curatis illis, qui decano adfuerunt, ac presbytero qui interea curam habuerit parochiæ. Hæc autem omnia intra sex mensium spatium, ut a jure præscriptum tempus est, a die vacationis agantur, neque interim ullo jure præveniatur collatio ordinarii, ut nec præsentatio. Sic enim ordinarius cum semel beneficium contulerit, aut patronus præsentaverit, non antea licebit superiori conferre, quam præsentatum, aut eum cui collatum est beneficium, eo indignum judices ecclesiastici declaraverint. Quod si forte præsentatus nominatus & electus ob inscientiam aliamque legitimam rationem repulsam patiatur, poterunt alium in repulsi locum præsentare ecclesiastici patroni semel tantum: qui si & ipse quoque fuerit ab episcopo rejectus, ob idque superioris auxilium imploraverit, non ei quicquam, nisi causa probe cognita, & præcedentis repulsæ ratione legitime discussa, a superiore concedatur. quæ vero dicta sunt de rigore examinis, ita fiant ad amussim, nisi necessitas vacantis ecclesiæ aliud suadeat. Tum enim, si non exactissime sufficientes & idoneos habeat, saltem eos assumat, qui secundum superius traditam probationis rationem, minus insufficientes & inepti judicabuntur.

XII. Clerici peregrini quomodo admittendi, &c.

Cum sacramenta ceteraque divina mysteria ab approbatis tantum ecclesiasticis debeant exerceri, nemo deinceps peregrinus clericus sive sæcularis, sive regularis, in quacumque diœcesi ea audeat administrare, nisi id ei antea ab ordinario, præcedente examine, fuerit concessum, alias a sacrorum ordinum exsecutione sit ipso facto suspensus, quamdiu ab ordinario loci, ubi hæc exercuerit, ei absolutio videbitur concedenda.

XIII. De episcopis titularibus.

Titulariorum suffraganeorum, quos vocant, nemo postea vicaria utatur opera, sed omnino posthac ab ecclesia tollantur.

SUPPLICATIO NONNULLORUM regni prælatorum contra eorum metropolitanos, data in concilio & missa ab episcopo Torcellensi die XXI. *Octobris* MDLXIII.

Illustrissimi præsides, reverendissimique patres, ad decretum de reformatione in meliorem formam juxta placita majoris partis redigendum, non est dubium quin omnes postulassent abusum illum tollendum esse, si omnibus notus fuisset, quemadmodum iis notus est, qui tollendum efflagitaverunt, qui non sane pauci fuerunt. nempe ut neque per se, neque per procuratores suffraganei cogantur adire ecclesiam metropolitanam comparendi causa ut eam honorarent, nisi ibidem fiat concilium provinciale. Item neque per se neque per procuratores curati & archipresbyteri ad ecclesiam cathedralem, nisi ibi fiat concilium diœcesanum, accedere compellantur, nisi aliter videretur episcopis esse expediens, neque ad concilia id genus celebranda, laici jus ullum habeant, non obstantibus privilegiis & consuetudinibus immemorabilibus. Non enim fas est laicis in episcopos potestatem aliquam habere.

Abusus ille irrepsit cum concilia fieri desivissent.

Quamobrem etiam atque etiam, ut omnino evellatur, oramus, cum jam probatissima vetus illa consuetudo concilii tam in metropolitana, quam in cathedrali celebrandi revocetur.

Fateor ita me postulasse atque etiam postulare ut supra, ego CÆSAR episcopus Umbriacensis.

Idem petii ego ASCANIUS episcopus Catharensis.

Idem fui in voto & supplico sanctæ synodo fieri decretum episcopus Minnerensis manu propria.

Ita ego in meo voto dixi THEOPHILUS episcopus Oppidensis.

Et ita fui in voto, & deprecor decretum confici ego episcopus Larinensis manu propria.

Fateor me ita postulasse atque etiam postulare ut supra, ego episcopus Uxetensis, manu propria.

Fateor me ita postulare episcopus Acerienfis, manu propria.

Fateor ego episcopus Massellubiensis ita postulasse in meo voto, & nunc instanter petere.

Ego ANNIBAL SARACENUS episcopus Liciensis fateor in voto meo super capitibus reformationis ita postulasse a sancta synodo provideri debere.

Ego AGAPITUS episcopus Casertanensis assentior petitioni hujusmodi, cum multa incommoda talis abusus ecclesiæ meæ afferat.

ÆGIDIUS episcopus Mutinensis, ut id constitueretur postulavi & nunc humillime precor.

Idem petiit Non. Fu. episcopus Insulanus.

Ego HORATIUS episcopus Lesinensis desidero ut ita fiat.

Idem petiit F. Ant. episcopus Montis Morani.

Ego JOHANNES CAROLUS episcopus Asturiensis assentior.

Ego F. JULIUS episcopus Cluensis idem supplico & peto ut supra.

Ego episcopus Cavensis Cosellus supplico & peto ut supra.

Ego episcopus Lavelensis idem ut supra.

Ego NICOLAUS MARIA episcopus Catinensis supplico ut supra.

Ego PROSPER episcopus Fioratensis idem peto & supplico.

Ego episcopus Aquinas supplico & peto ut supra.

Ego POMP. episcopus Sulmonensis quoad episcopos attinet humiliter etiam peto.

Ego S. episcopus Clusinensis probo quod subscriptum est.

Ego FRANC. episcopus Imolensis.

Ego DONATUS episcopus Avianensis peto ut supra.

Ego JULIUS GALLETUS episcopus Alexan. supra scripta omnia fieri precor.

Ego FABIUS episcopus Monopolitanus peto ut supra.

Ego JULIUS episcopus S. Leonis peto ut supra.

Ego MARTIUS DE MEDICIS episcopus Marsicensis peto ut supra.

Ego SCIPIO episcopus civitatis Castellanensis & Hortanensis peto & petii.

Ego episcopus Aquensis ita peto omni cum instantia.

Idem peto ego JOHANNES BAPTISTA episcopus Gardiensis.

Idem peto ego FABIUS Cajacensis, &c.

PETITIO EPISCOPORUM adversus archiepiscopos a reverendissimis legatis missa XXV. *Octobris.* MDLXIII.

Revocatis synodis provincialibus, cesset obligatio comprovincialium episcoporum comparendi quotannis in metropoli certa quadam die, ad prætensam nescio quam obedientiam.

Interim dum synodi revocantur, liceat comprovincialibus comparere vel per procuratorem, vel per nuncium, vel per epistolam, quæ & qui gratis admittantur.

Quod si forte procuratoris vel nuntii negligentia, vel alia causa contigerit, ut in tempore non compareatur, eo casu mora possit purgari intra bimestre spatium. Ita tamen ut hanc ob causam numquam possint episcopi à vicariis excommunicari: qui vicarii, præsertim exteri, teneantur in principio officii sui cavere, & fide jubere de syndicatu & stando juri.

Dies feriæ II. post pascha, in qua in aliquibus ecclesiis solitum est comparere, mutetur in aliam diem commodiorem.

In synodis episcopi honorifice, & ex dignitate tractentur, assigneturque eis locus conveniens, hoc est dignior supra alias dignitates metropolis cathedralis, & si adsunt, non vocentur per præconem.

Nisi hi abusus tollantur, petitur instanter & instantissime ut res proponantur patribus.

LITTERÆ ORATORIS SUIZZARO patribus concilii Tridentini.

De necessitate reformandi mores in concilio.

Quando tanto turbine atque intemperie, illustrissimi & reverendissimi patres, omnia nunc sacra profanaque summa cum ignominia Christiani nominis, ac maximo reipublicæ periculo miscentur, nec tempestas hæc malis innumeris finem adhuc datura videtur, nemo bonus opinatur cuivis ulti- *Eruit ex ms. Alteriano Mabillonius.*

morum etiam hominum vitio vertere, adeoque nec ipse merito vereri potest ne fraudi sibi sit, qui rebus usque adeo afflictis atque inclinatis, simplici fidelique animo consultum cupiat. Certe in mari ubi inhorruit umbra mortis, atque cito venti volvunt mare, magnaque surgunt æquora, vel cujuslibet connavigantis auditur consilium, dum modo id saluti communi conducere spes sit. Etsi vero nos inter ultimos locum sortimur, scire tamen quam maxime optamus, ea quæ scire aut facere nos deceat, præsertim quando in eadem navi vehimur, & eodem periculo obnoxii, quibus etiam ad hæc videre sub obscure licet, qua ratione imminens naufragium præverti queat. Postquam enim gens Helvetica ad Christianæ fidei agnitionem divina vocatione pervenit, Romanamque & apostolicam religionem cognoscere & colere cœpit, sollicitam semper fuisse nemo dubitat, ne ullo modo semitas rectas in lege domini ambulantium derelinquat, & quovis modo aberret. Testantur annales libri chronicorum & sacrorum conciliorum volumina, Alpeticum Helveticum populum habitis occidentalibus comitiis numquam defuisse, nec Deum omnis boni largitorem intimis præcordiis supplicare cessat, quatenus hi qui fœderi & juramento nobiscum copulati sunt, per sacrum œcumenicum concilium jamdiu optatam ad ecclesiæ unitatem educantur. nec minus illa innumera mala plangere satis possumus, quæ nostram jam multis annis patriam perturbarunt, quando subsannatio & illusio facti sumus his qui in circuitu nostro sunt, quando insuper templum domini & ejus sanctuarium polluerunt, & sancta tremenda mysteria celeberrimaque sacramenta, ecclesiastica pretiosissima vasa profanarunt, inde coram ecclesiæ confessionem non sine gemitibus multis stetimus, cui ire obviam, cui mederi, quam restituere potest nihil, nisi concilium. Hujus diutino desiderio pii ubique apud nos homines crebros ab imo pectore gemitus ducunt, & oculis non siccis vident Christiani orbis tam innumera mala. pendent & spe sola exercentur probissimi quique inter hæc, nec portus sese adhuc ullus aperit. Firmiter atque indubitato animo tenemus, illustrissimi reverendissimique patres, nihil aliud rebus fidei juvandis reformandisque moribus concessum a Domino præter concilium hoc, seu perfugium afflictæ religionis unicum quod suo exemplo commendarunt apostoli Domini JESU. Hoc mandarunt sancti patres, ut omnibus modis necessarium ad tuendum ecclesiæ negotium. Ad hoc perficiendum hortantur morbi ecclesiæ periculosissimi, ac varii casus: ipsa adeo animarum jactura infinitarum, vel sola animos omnium huc commovere non solum, sed etiam propellere debebat, ut omissis omnibus immanibus quæstionibus seu

A disputationibus, bene cœptum concilium debito suo processu ad optatum finem promoveatis & perducatis. Tunc nimirum cessabit hæc tempestas, tunc magna tranquillitas videbitur, si exstirpantur non solum hæreses, sed etiam reformantur omnia, lolium & zizania, quæ fidem Romanam jam multos annos apud inimicos nostros invisam, fœdam & profanam fecerunt. Tunc sine dubio, speramus, desinet illudere Romanæ ecclesiæ hostis, quando vitatis inanibus concertationibus, status ecclesiæ in melius reformabitur, quando ecclesiæ columina reformatio-
B ni subjicientur. nemo, sicut nos quidem simpliciter judicamus, aliquid præsentius invenire potuit, quo incommoda tolli queant. Alii papiro, alii ferro, alii persuasionibus, alii concionum vi, hoc est clamoribus existimant rei occurrendum esse; sed nimium falluntur, libri libros pariunt, utrimque clamatur, utrimque non sine rabidis comitiis armis arma repelluntur. Novistis, illustrissimi viri reverendissimique patres, cantones catholicos Helvetiorum infra quadraginta annorum spatium, primo post magna intestina patriæ nostræ cruenta bella, secundo non-
C dum jam præterito elapso anno, consilio & subsidio illustrissimi domini de Guisia, in Gallia Romanæ & catholicæ hostes, ob ejusdem sponsi Christi salvatoris gloriam & honorem, manu robustissima profligasse; idque prostrata cadavera testantur: sed hydram hæc esse videntur, & inde ii qui sectarum venenum sumserunt deteriores facti, nihil aliud, proh dolor! in dies, quam Romanam ecclesiam fœdissimam, omnibus spurcitiis plenam esse objicientes. Sic religiones & ecclesiæ nihil minus assumunt, quam populo persuadere Romanum pontificem & complices suos a semitis apostolorum longissimos esse. Hæc
D omnia multorum pios animos apud nos perturbant. Jactitant sectæ non sine multis conviciis se fuisse & vidisse Romam, & interfuisse illustrissimorum cardinalium, aliorumque ecclesiarum prælatorum curiis, & nihil aliud quam carnis & oculorum concupiscentiam vitæque superbiam invenisse, propterea quod aliquando in Germania provinciæ nostræ primus apostolus S. Bonifacius Maguntinus archiepiscopus apud S. R. E. pontificem Zachariam scriptis suis conquestus est. Non minus vestris paternitatibus indicare volui-
E mus, quod videlicet carnales homines idiotæ Alemanni vel Franci, si juxta Romanam Urbem aliquid facere viderint ex his peccatis quæ apud nos prohibentur, licitum & concessum esse sacerdotibus putant, & dum nobis improperium deputant, scandalum vitæ assumunt. Hinc ecclesiæ sacerdotibus ac populo Christiano offendicula vel schismata, ac novi errores in dies oriuntur & accrescunt, ut plenius in epistola ejusdem libri conciliorum contenta, patet. Cogitent igitur omnes

omnes unde patriæ gemitus. perpendant nostrorum lacrymas, vota, desiderium, zelum secum reputent, hominum in terris omnibus judicia considerent, quid detineat a religione tot nationes orbis incredulas, & quid retineat ad reversionem tot schismaticas provincias, quisque vestrum ô doctissimi viri meditetur. Functam mortis suæ horam & rationis terrificam requisitionem, & clarissimum nobis præesse judicium in animo statuatur apud quemlibet vestrum, vere pontificis facitis Romanam ecclesiam honestaturum, & eam fidelibus & infidelibus nunc invisam Christianis atque heroicis gestis favorabilem facturam, & quæ novis annalibus de se ad posteritatem conscribendis digna sit futura.

FORMULA CHRISTIANÆ ET catholicæ fidei, tradita in sacra synodo provinciali Lovitii, celebrata anno Domini MDLVI. *die* XI. *Septembris, præsidentibus in ea reverendissimo domino* ALOISIO LIPPOMANO *episcopo Veronensi, nuncio apostolico, & reverendissimo domino* NICOLAO DZIERGOWKI *archiepiscopo Gnesnensi, legato nato, & totius regni Poloniæ primate quæ omnibus ecclesiis provinciæ ejusdem inviolabiliter servanda & tenenda mandatur.*

De fidei symbolis recipiendis.

1. PRincipio symbolum apostolorum, Nicœnum & Constantinopolitanum, symbolum etiam divi Athanasii, recipimus, veneramur & complectimur, omnibusque recipiendum & amplectendum mandamus.

De Trinitate quid credendum.

2. Juxtaque symbola certa & firma fide credimus sanctam Trinitatem, id est Patrem & Filium, & Spiritum sanctum unum Deum omnipotentem, unius essentiæ, unius potestatis, Creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.

3. Eadem fide credimus Patrem a semetipso esse, non ab alio; Filium a Patre genitum, Deum verum de Deo vero, lumen verum de lumine vero, non tamen duo lumina, sed unum lumen.

4. Eadem pariter fide credimus Spiritum-sanctum a Patre & Filio æqualiter procedere, consubstantialemque Patri & Filio coæternum esse, qui super apostolos in linguis igneis descendit, & a quo totum corpus ecclesiæ sanctificatur, vivificatur & regitur, atque in ea manet in æternum.

5. Simul & illud credimus & confitemur æque Filio & Spiritui-sancto, atque Deo patri cultum latriæ præstari debere, æque Filium & Spiritum-sanctum atque Patrem adorandum & glorificandum esse, quando quidem tres personæ Deus unus est, & per Christum nos quidem accessum ad Deum Patrem habere, esse illum advocatum & mediatorem nostrum secundum humanam naturam, qua minor est Patre. Secundum divinam vero æqualem esse Patri, & eodem cum illo & Spiritu-sancto honore afficiendum.

Septem sacramenta.

6. Credendumque esse septem ecclesiæ sacramenta a Christo instituta, quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, extrema-Unctio, Ordo & Matrimonium, per quæ quamvis externa & corporalia signa Deus invisibiliter sive per bonos sive per malos ministros nostram salutem operatur.

Baptismus.

7. Baptismus ad salutem omnibus est necessarius etiam infantibus, per quem peccata plene tolluntur, & fiunt filii Dei ac hæredes vitæ æternæ, nec umquam est iterandus.

Pœnitentia.

8. Pœnitentiæ sacramentum, quod post baptismum omnibus relapsis est ad salutem necessarium, complectitur contritionem, confessionem & satisfactionem.

Contritio quid

Nota.

9. Contritio est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi; non autem ut quidam hoc sæculo perniciose docent, terror conscientiæ propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum: præparat tamen terror & gehennæ metus ad veram contritionem.

Confessio.

10. Confessurus diligentiam legitimam adhibere debet, quo sacerdoti judici suo manifestet omnia peccata sua mortalia, etiam occulta cordis, ut ab eis per illum absolvatur, cujus absolutionis minister est solus sacerdos secundum ritum ecclesiæ consecratus.

11. Satisfactio est persolutio pœnæ plerumque adhuc debitæ, remissa jam culpa. erroneum est & scripturis sacris adversatur....

Liberum arbitrium.

12. Certa fide tenendum est hominem habere liberum arbitrium, quo cum potest male & cum gratia bene agere, & post peccatum mortale admissum, Deo adjuvante, pœnitere & peccatorum remissionem consequi.

Fides ad justificationem necessaria.

13. Ad justificationem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certo credimus CHRISTUM-JESUM Dei filium, nobis propitiationem esse pro peccatis nostris in sanguine ipsius, sine qua nullis nostris operibus, nulloque pœnitentiæ & proposito vivendi secundum mandata Dei justificamur.

14. Fides qua quis firmiter credit & certo statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, immo eisdem adversatur, etiamsi firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita per sacramentum baptismi & pœnitentiæ remissionem peccatorum, in sæculo autem futuro vitam æternam.

De justificatione nulla securitas.

15. Itaque quamdiu inter hostes nostros & adversarias potestates hic vivimus, nulla est nobis securitas, sed cum timore & tremore juxta sententiam apostoli nostram salutem operari debemus, & secundum varias

animorum nostrorum affectiones nunc magis sperare, nunc magis timere, simpliciter tamen magis & frequentius de misericordia Domini sperandum est, quam formidandum de severitate.

Operum bonorum necessitas. 16. Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria, & cum ex fide caritatis spiritu perficiuntur, ita grata sunt Deo, ut eis tamquam justam mercedem vitam retribuat æternam.

Confirmatio & extrema-Unctio. 17. Confirmatio & extrema-Unctio sacramenta sunt a Christo instituta, sed non ut duo præcedentia ad salutem necessaria, ex contemptu tamen illa omittere est peccatum mortale.

Eucharistia. 18. In Eucharistiæ sacramento est reipsa verum corpus Domini nostri Jesu-Christi, illud ipsum quod de Virgine natum est, & in cruce passum est.

19. In Eucharistia non manet panis & vinum, sed hæc in corpus & sanguinem Christi admirabili potentia verbi illius sunt conversa, manentibus tantum panis vinique speciebus: unde certa fide tenendum est sacram Eucharistiam a nobis adorari sive in missa, sive extra missam, ubicumque reposita fuerit, aut quoties in supplicationibus publicis a sacerdote circumfertur.

Communio sub unica. 20. Non est laïcis necessaria ad salutem communio sub utraque specie, justisque de causis ab ecclesia sancitum est, ut illis sub una panis tantum specie sacramentum communicetur, in quo carnem & sanguinem atque ita totum Christum sub una specie sumunt.

Missa. 21. Sacrificium missæ ex institutione Christi tam vivis prodest quam defunctis, ac solis sacerdotibus secundum ecclesiæ ritum ordinatis data est a Christo potestas consecrandi verum corpus Christi & sanguinem.

Matrimonium. 22. Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos est indissolubile, qualiscumque fiat alter conjugum, sive adulter, sive sterilis, sive hæreticus.

23. Numquam licet Christiano post divortium contrahere matrimonium, vivente eo cum quo quis legitime contraxerat.

24. Matrimonia contracta contra canones ipsa dirimentes simpliciter sunt irrita & nulla.

Ecclesia. 25. Firma fide tenendum est unam esse in terris veram atque catholicam Christi ecclesiam, eamque visibilem, quæ ab apostolis fundata in hanc usque nostram ætatem perdurans, retinet & suscipit quidquid de fide & religione tradidit & traditur a cathedra Petri, super quam ita a Christo suo sponso est ædificata, ut in eis quæ fidei sunt & religionis errare non possit.

26. Extra hanc nulli est speranda salus, suntque extra hæretici, schismatici, excommunicati. unde vehementer formidanda est excommunicatio, nec humana, sed divina est excommunicandi potestas.

Papæ auctoritas. 27. Unus est ecclesiæ summus pastor, cui A omnes obedire tenentur, ad cujus judicium controversiæ quæ super fide & religione existunt, sunt referendæ.

28. Summam hanc præposituram primus omnium gessit S. Petrus verus Christi in terris vicarius & totius familiæ ejus pastor; post Petrum vero, ex Christi institutione omnes deinceps pontifices Petri in cathedra successores.

Traditio. 29. Certa fide tenenda sunt non solum quæ scripturis expresse sunt prodita; sed etiam quæ per traditionem ecclesiæ catholicæ credenda accepimus, & quæ definita sunt B super fidei & morum negotiis per cathedram Petri vel per concilia generalia legitime congregata.

Ecclesiæ præcepta. 30. Constitutiones ecclesiasticæ de jejuniis, festis, & abstinentia ciborum aliisque multis, obligant in conscientia, etiam extra casum scandali.

Sanctorum invocatio. 31. Recte fit in ecclesia quod sanctos in cœlis cum Christo agentes veneramur & invocamus ut pro nobis orent, quorum etiam meritis & intercessione Christus nobis hic multa largitur, alias non largiturus, per quos C etiam miracula multa operatur.

32. Quapropter sancte & religiose faciunt, qui loca eis dicata una cum ipsorum reliquiis religiosa pietate visitant, & hoc modo ab ipsis opitulationem quærunt.

33. Gratus est Deo imaginum usus, recteque coram eis procumbimus invocaturi sanctos, quos repræsentant.

Purgatorium. 34. Firmiter credendum est post hanc vitam purgatorium esse animarum, in quo solvitur pœna peccatis adhuc debita. Eisdem tamen subvenitur sacrificio altaris, oratione, D jejunio, eleemosyna, aliisque bonis operibus vivorum, sicut & indulgentiis quo citius ab ea liberentur.

35. Animæ defunctorum purgatæ mox regnant cum Christo in cœlo, & animæ impiorum hinc migrantes, sempiternis inferni traduntur suppliciis.

Vota. 36. Recte Deo vota facimus. Tam monastica, quam alia facta obligant apud Deum, nec adversantur libertati evangelicæ, quæ a peccatis libertas est, & his quæ spiritum nostrum quoquo modo impediunt quo minus totus Deo serviat: non autem a voti & juramenti obligatione, nec ab obedientia ma- E gistratus ecclesiastici vel secularis.

EPISTOLA NICOLAI archiepiscopi Gnesnensis ad Paulum IV. summum pontificem.

De suo adversus hæreticos studio.

Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri & domino, domino Paulo divina providentia papæ IV. sacrosanctæ Romanæ & universalis ecclesiæ summo domino clementissimo.

Sanctissime ac beatissime in Christo pater ac domine, domine clementissime, post oscula pedum beatorum, perpetuam servitutem, orationes meas sanctitati vestræ humillime defero. In hac nostra perpetua cum hæreticis horum temporum lucta, nihil mihi accidere potest optabilius, quam quod apud sanctitatem vestram gratum esse studium meorum qualiumcumque laborum, quos assidue in vinea Domini libenter impendo, ex litteris illius intellexerim: in quo studio ut gnaviter perseverarem, non solum paterne monet; sed etiam ut ad evitanda pericula, quæ ecclesiæ catholicæ ab hæreticorum fautoribus in futuris comitiis impendent, consilia mea cum reverendissimo domino episcopo Veronensi, nuncio sanctitatis vestræ, alioquin viro prudentissimo & integerrimo, conjungam, ipsique in omnibus adsim sancte & pie, me cohortari dignata est: pro qua sanctitatis vestræ clementi & benigna de me persuasione gratias eidem immortales ago, enitarque sedule, ut in cuncto mihi munere commisso aliquatenus pro posse meo satisfacere possim. Etsi ante officii mei esse videbatur, ut ea de quibus in proxime præterita nostra synodo provinciali egimus sanctitati vestræ describerem, tamen cum ea omnia reverendissimus dominus episcopus Veronensis, qui nostræ synodo non modo interfuit; sed etiam præfuit, sanctitati vestræ præscripserit, longioribus meis litteris gravissimis illam reipublicæ Christianæ negotiis intentam interpellare nolui. Quod reliquum est, summis votis exopto, ut Deus optimus maximus sanctitatem vestram diutissime & felicissime conservare dignetur incolumem pro sui nominis gloria & Christianæ reipublicæ tranquillitate. Datum Lovitii XXI. Septembris, anno Domini MDLVI. NICOLAUS archiepiscopus Gnesnensis.

LITTERÆ PALATINI VILNENSIS responsivæ ad litteras nuncii apostolici, receptæ Lovitii die V. *Septembris* MDLVI.

Reverendissime præsul, amice carissime & honorandissime, salutem ac Christianam felicitatem.

Quod reverendissimam dominationem tuam de mea erga illam voluntate presbyter D. Cornanki, majestatis regiæ secretarius, litteris suis certiorem fecerit, egit hoc sane, ut verum fatear, me penitus inscio: etsi etenim in eo sermone, qui mihi cum eo non ita pridem acciderat, multa sim de dominatione tua reverenda & amanter & honorifice locutus, tamen ut ad eam deferrentur non putabam necessarium esse. proinde studium quidem hoc in me ipsius, quo admodum reverendam dominationem tuam conatus est mihi amiciorem reddere, non solum non improbo, verum etiam vehementer laudo, gratiasque illi ago plurimas. At quod reverenda dominatio tua pro hac mea quantulacumque, quæ declarari potuit humanitate & benevolentia, multum se mihi & debituram esse & devinctam fore asserat, non video quomodo sim de illa meritus, ut qui ceteris quoque omnibus exteris, qui modo aulam serenissimi regis nostri adeunt, eadem omnia, mente eadem libentissime solitus sim præstare. Par est profecto mea hæc erga reverendissimam dominationem tuam cum aliis humanitas. Nihil peculiare est, quod in ipsam contulerim. communis apud nos ex majorum more & gratia & fortuna esse omnibus solet. Itaque nec ego etiam peculiarem aliquam nomine hoc a reverenda dominatione tua expeto exoptove gratiam. Satis est si id mihi redditur, ut animum meum meaque amica & candida officia esse apud se grata jucundaque sinat; cujus rei declarandæ ac testificandæ gratia, quod tua reverenda dominatio tua viri boni, hominisque, ut præfert, in primis Christiani munere, capta inde occasione, nonnulla mihi ignota quasi, idque animo & candido & mei majorem in modum amante & studioso, perscribenda & communicanda operæ pretium duxerit, non possum non fateri agnoscere me in eo suæ erga me gratissimæ voluntatis non obscura indicia, quæ ut eo etiam mihi cara magis sint, cum hic reverendæ dominationis tuæ candor & singularis benevolentia tum viro ætas ejus, non vulgari, ut videre licet, condita humanitate affecit. Accepta ergo hæc sunt a me omnia in partem, quod aiunt, optimam, & ita sane accepta; non, quemadmodum reverenda dominatio tua arbitratur, ignota, sed prorsus notissima; neque & intra meos tantum privatos sensus obstrusa atque recondita; sed ut sæpe ante hæc a me palam & publice professa, & multorum hominum oculis multis in locis sine fuco sineque omni simulatione objecta; in quibus licet fortasse quæ mea sit sententia, reverenda dominatio tua confirmari vel ipso silentio possit tamen ut ne hanc suam in me compellando cohortandoque libertatem, vel neglectam a me vel prorsus contemtam esse existimaret, respondendum illi breviter ad singula duxi eo modo eodemque ordine, qui mihi ab illa propositus est per omnia servato; atque id equidem non quo tantum in ista harum controversia disputationum vel ingenio vel arte doctrinaque passim me ostentem; sed ut qui meus sit de objectis sensus, etiam quibus fundamentis quibusve rationibus nitatur, simplicissime exponam. Sum fateor homo aulicus, magisque militiæ artibus quam studio theologiæ atque philosophiæ deditus; attamen cui nihil desit ex iis quæ Deus hominibus ad investigandam sui notitiam, verumque sui cultum, ad veram religionem cognoscendam & apprehendendam, pro sua admirabili bonitate indidit & concessit.

In primis autem scribit reverenda dominatio tua, cum non ita pridem Augustæ Vindelicorum apud serenissimum Romanorum regem aliquandiu ageret, audisse se quædam de me quæ illi minus placuissent, nimirum a catholica fide me penitus defecisse, manum cum novis hæreticis junxisse; ejus rei adlatum ad se indicium, me cum discedere nollem ab instituto aperte, a regia majestate prohibitum esse, ne contra id quod matris ecclesiæ constitutum erat, sextis feriis & diebus sabbatorum carnibus vescerer.

Ex his sane ipsis reverenda dominatio tua vel facillime existimare potest, quam ego sermones illos, qui tunc ibi de me vulgabantur, esse mihi voluerim ignotos, cum ea quæ domi facerem sic essent intra ejus parietes foresque conclusa, ut non solum in vulgus ipsum, sed ad regiam majestatem statim prorumperent, cujus judicium & auctoritatem, si cuiquam parum parte in ea videbar veritus, multo minus miror, quin etiam maximopere lætor, ea reverendæ dominationi tuæ & sui similibus non potuisse probari pro comperto confirmatoque ab ejus loci ordinisque hominibus, quæ recta sunt pro malis, quæ mala pro recte factis censeri, sicut apud evangelistam homines ejusdem farinæ scribæ & pharisæi.

Epistolam hanc longissimam, quia hæreticis dictis refertam esse vidi, & summarium totius hæreticæ pravitatis, nolui inter mea scripta referre, eamque data opera prætermisi. Scias in summa, in ea nihil aliud contineri præter mera mendacia & sacrilegia.

RESPONSIONES PRÆLATORUM, canonicorum & capitulorum cathedralium Gnesnensis, Posnaniensis, Uladislaviensis, & Plocensis ecclesiarum regni majoris Poloniæ, ad consultationem reverendissimi domini nuncii apostolici, super negotio fidei summatim collecta.

EA quæ per illustrissimam dominationem vestram S.D.N. nomine nobis sapientissime sunt proposita, ad exhortationem & consolationem nostram adducta, gratissimo excepimus animo, ut quæ non obscure testantur piam & præclaram voluntatem sanctitatis suæ erga religionem Christianam, lethali quadam temporum calamitate non solum apud nos, sed etiam apud alias vicinas nationes graviter perturbatam. Plurimum igitur hanc optimam suæ sanctitatis mentem universali pastore dignissimam collaudamus, & cum omni alacritate atque devotione amplectimur, eidemque quam maximas possumus gratias habemus pro tanta illius erga nos humanitate, quod non solum sanctitas sua piam curam & sollicitudinem de nobis suscipere, sed etiam ad salutandam & invisendam humilitatem nostram per illustrissimam dominationem vestram dignissimum suum legatum dimittere sit dignata. Precamur vero nos indigni sanctitatis suæ sacellani & exoratores, ut Deo optimo maximo conatus istos sanctitatis suæ pro restauranda religione Christiana susceptos feliciter dirigat, atque gubernet, utque sanctitatem suam diutissime servet incolumem.

Satisfacere igitur, ut par est, volentes mandatis reverendissimæ dominationis vestræ, ea quæ ex mutuis colloquiis ac deliberationibus præhabitis consequi nobis datum est, non celamus, immo libere & alacriter coram dominatione vestra reverendissima declaramus, adducti in eam spem, ut morbi hujusmodi causis detectis & plane cognitis, facilius in pristinum statum hoc regnum reduci valeat, tua amplitudine, prudentissimo medico, mediante.

Primam igitur hæreseos in hoc regno introductæ causam esse negligentiam pastorum & prælatorum ovilis Christi dicimus: inter quos, ut principem locum obtinet apostolica sedes; ita timemus ne mali hujus quoque (parcat nobis) illa aliquatenus causa sit, quatuor præsertim rationibus.

Primo, quod a triginta & amplius annis, quo cœptum est hoc malum, Romani pontifices, qui pro tempore fuerunt, excepta sanctitate sua, cui Deus longissimam vitam concedat, nullum vel legatum vel nuncium ad hoc regnum misere, qui apud reges instanter sollicitarent, juxta paternas leges temerarios hos ausus comprimerent, & etiam ecclesiæ defensores existerent.

Secundo, quia etsi generale concilium Tridenti indictum fuerit, non tamen ea sit diligentia adhibita, ut felicem cursum haberet; sed semper aliquibus & levioribus occasionibus cœptum intermitteretur: quod ipsum forte non tam apostolicæ sedis quam Christianorum principum culpa factum asserere possumus, mutuis inter se odiis & dissidiis & bellis contendentium.

Tertio, propter multa privilegia regibus & imperatoribus a diversis Romanis pontificibus contra ecclesiarum libertates & immunitates concessa: per quæ ipsi redditi sunt insolentiores, & aliquando negligentiores ad Christianam fidem tuendam & defendendam, cum totum contrarium habuissent, prout de jure tenentur.

Quarto denique propter beneficiorum aliquantisper absurdas provisiones. Nam dum degentibus in Romana curia quibusdam, seu potius beneficia expiscantibus, canonicatus cathedralium ecclesiarum & parochiales ecclesiæ regni nostri conferuntur a sede apostolica; de hujusmodi beneficiis quandoque mercimonia & nundinationes, ne quid obscurius dicatur, a provisis fiunt, qua re nulla posset esse ipsis ecclesiis infaustior & deterior, prout dominatio vestra amplissime perpendere potest.

Secundo loco est negligentia reverendissimorum episcoporum nostrorum, quæ prorsus etiam magna ruinæ est causa. Cum enim triplici gaudeant potestate, episcopali, senatoria & temporali, nulla harum, proh dolor! bene usi quidam fuisse videntur. Missas facimus hic duras exactiones & deputationes in grave prorsus pondus quod subditis suis imponunt & faciunt, Dominicis etiam ac festis diebus eos laborare cogendo, & haud parum eis videatur si nobilibus hac in re pares sint, nisi etiam superent illos multis nominibus: sed etiam non admittenda quæ in admonenda & manutenenda regia majestate in pristina fide ipsi reverendissimi domini episcopi & iidem primarii senatores non eam quam debebant & poterant fecerunt diligentiam; idque ideo quia ascensiones in corde suo meditantur semper, sed non in montem Dei Jacob. Expediret reipublicæ nostræ, ut non tam crebræ translationes fierent episcoporum. Nam horum expectatio efficit, ut imposito digito ori suo loqui pro domo Dei nolint vel non audeant. Adversus hæreticos concionatores & sectatores processum est proceditur que negligentissime, ut quidam eos in curiis suis & suos familiares habeant, illis defensores concilient. Excommunicationis tanta vis est, ut cum excommunicatis aliis conversari sit religio, illis fautores & commensales sint, & breviter tam bene ac libenter contra hæreticos & alios contumaces episcopali utuntur potestate, ut libentius ea carerent, & facile eam sibi suspendi patiantur: quod jam in aliquot comitiis generalibus factum fuisse videmus, immo & summi pontificis auctoritati plurimum detrahi patiuntur; nescimus autem, si non etiam procurant proscriptionibus, bannitionibus toties factis contra eos qui ad Romanam sedem in causis recurrunt. Quidam etiam eorum coram nobilitate dixisse auditus est, Gredat, inquiens, quisque ut vult, modo reditus mei integri sint. Libri hæreticorum, nemine prohibente, imprimuntur & distrahuntur in regno, ut jam pene totum pretium ac lucrum bibliopolarum fit ex eorum venditione. In defendendis ecclesiæ juribus & personarum ejus quanta sit remissio palam testantur rapti proventus, & earum vacuæ ministris aliæ plus quam sexaginta in variis episcopatibus, aliæ prorsus spoliatæ, pulsi locis suis sacerdotes & ex arbitrio hæreticorum alii constituti. Collationes etiam reverendissimorum episcoporum non carent labe sua. nam plurima hic ratio sanguinis & servitutis habetur; eruditionis autem & honestatis vitæ parva admodum. unde ut parum religiosi & parum utiles, utpote pueri, ecclesiæ præficiuntur, & plerique tales vel taliter, & hoc respectu promoti nec erant, nec vestiuntur clericorum habitu. Cancellarii doctique viri non serviunt in suis ecclesiis, & minime resi-

A dent, sed huc illucque semper vagantur, ut lupis sit aditus ad caulas Domini quandocumque voluerint invadendas. Multa alia dici possent, sed quæ ex his facile colligi possunt.

Sed cum tam multa de negligentia reverendissimorum DD. episcoporum diximus, numquid sunt tantum in hac parte culpabiles, immo & innumeri alii. Nos omnes inquam, & in ordine ecclesiastico & religioso omni magnam esse videmus morum deturpationem. Nam luxu, pompa, avaritia, libidinibus, otioque & negligentia omnia repleta videmus; &, quod omnibus deterius B videtur in sacerdotibus, legis Dei ignorantia, quam quia Judæorum sacerdotes a se repulerunt, & Deus se eos repulsurum ne sacerdotio fungantur, per prophetam minatur.

Præterea gliscit perpetuo inveteratum odium sæcularium, qui inhiant bonis nostris; ita quod non alium prætextum mutandæ religionis forsan habent, quam ut ecclesiastica bona occupent.

Diuturna etiam pax civilis mali & errorum domesticorum præbet occasionem: ita cum militaris ordo sine exercitio sit bellici C studii, arma projecerunt militaria, & libros sine judicio tractare cœperunt, unde multæ hæreses in diem augentur.

Postremo regiæ majestatis facilitas & conniventia, quodque omnibus indifferenter tam hæreticis quam Christianis gratiam regiam liberalitatemque & munificentiam exhibere ac honoribus citra debitum insignire omnes dignatur, præsertim hæreticos, quod tamen regni legibus expresse est prohibitum.

Educatio etiam juventutis in studiis Germanicis & commercia hæreticorum, necnon licentia imprimendi libros, plurimos infecit, D & hæreses invexit. Et hæ sunt causæ istorum omnium malorum.

Sed & absentia dominorum episcoporum a judiciis regiis, quando rex in comitiis præsidet, multum incommodi affert, vel potius multis commodis rempublicam defraudat; proptereaque per ignaviam videntur se subducere ab administratione justitiæ, & a patrocinio miserabilium personarum; sed & ecclesiasticæ personæ miserabiliter illic a prophanis rabulis opprimuntur, patronis earum nihil id ad se pertinere putantibus.

Hucusque magno cum animi nostri do- E lore morborum & vulnerum nostrorum causas retexuimus. Quibus autem rationibus hoc malum sistendum esset ex provincia, explendum facile occurrit, quod contrariis omnibus, siquidem contrariis contraria curantur, ut in medicinali proverbio dicitur.

Primum igitur remedium esse videtur, quod sancta & apostolica sedes hoc in regno sicut & apud alios principes facit, nuncium continue haberet vel legatum, vitum do-

ctum, bonum, & Deum timentem, rerum gerendarum scientia peritum, qui familiam haberet exemplarem, qui munera non diligeret, qui forti & masculo esset animo, & in curia resideret, semperque regis lateri adhæreret, atque eum officii sui admoneret; hic catholicam fidem atque libertatem ecclesiasticam tueretur, & sedis apostolicæ obedientiam & reverentiam in regno conservaret, & ad eum tamquam ad azylum viri boni semper pro justo patrocinio confugere possent.

Secundum illud videretur, quod sanctitas sua primo quoque tempore per se quoddam curaret concilium œcumenicum, nec bella moveret quæ corpora perimunt. Nam hæc de qua nobis sermo est, omni bello truculentior pestis est. necat enim animas, & pretium pars hæc corpore majus habet. Novimus multa concilia ad sedandos multos bellorum tumultus coacta fuisse: tantum abest ut propter bella concilium destitui debeat; nec videmus, quo faciliori modo desiderium nationalis concilii extingui debeat, quam celeriori generalis congregatione concilii, in loco tamen libero, & nulli regum subjecto, ad quod sub gravissimis pœnis omnes qui de jure vel consuetudine venire tenentur, accedere debeant, & non hi pauci tantum qui a regibus mittuntur, ceteris domi retentis.

Illud & tertium occurrit, quod regibus & principibus ipsis tot & tanta privilegia quotidie non concedantur, quæ ecclesiarum jura, immunitates & libertates enervant. Nam si penes capitulum essent episcoporum electiones, ut sunt in Germania, fortasse alios sibi viros contra fidei ecclesiæ hostes præstarent ipsi episcopi, atque nunc præstant, quod præterita tempora satis nobis exemplo ostendere possunt.

Quartum demum remedium quod ad sedem apostolicam attinet, esset quod collationes canonicatuum & aliorum beneficiorum, præsertim curatorum, quæ per sanctitatem suam in hoc regno fiunt, intuitu ecclesiarum, non autem personarum fierent, & viri docti & boni assumerentur, qui verbo & exemplo populos pascerent, & personalem residentiam omnino apud collatas ecclesias facere tenerentur; qui etiam si ante beneficiorum adeptionem diligenter super vita & moribus atque doctrina examinarentur, valde consultum esset ecclesiis.

Venimus nunc ad aliam hæreseos causam, quæ dominorum episcoporum nostrorum negligentiæ attributa est, clericorumque vitæ impuritati, in primisque morum reformationem in ordine ecclesiastico, tam in capite quam in membris; aut potius, si fieri posset, tam in ecclesiasticis quam in sæcularibus, & in sublimitate constitutis personis, ad repurgandam ab hæresibus catholicam

A religionem, censemus plurimum esse utilem atque necessariam. Agnoscimus enim mores nostros a prisca illa ecclesiasticæ disciplinæ norma multum defluxisse, indeque omnium malorum causam exortam esse. Subscribimus vero in hoc omnes, ut catholica & modesta pro temporis congruentia fiat reformatio inter ecclesiasticas personas morum & abusuum, juxta canones sanctorum patrum & sanctiones nostras synodales, quæ tamen duret, & inviolabiliter servari debeat.

B Et quia nunc episcopi ad nominationem regiæ majestatis conceduntur ecclesiis cathedralibus, valde opportunum esset, si omnes nominati indifferenter antequam a sede apostolica præficerentur, sub districti examinis rigore de vita & moribus & litteratura, fama eorum & pristina conversatione, quibus mediis ad dignitates ascenderint, & magis in Romana curia quam hic discuterentur, & demum tales prælati haberentur, qui scirent & possent, dignique essent ecclesias regere. Licet enim majestatis regiæ intentio sit optimos quosque viros nominare, attamen cum sit aliis pene infinitis occupata

C negotiis, illi quandoque surripitur ab his qui lateri ejus adhærent, & pro auro nonnumquam ei supponitur auricalcum.

His deinde quos de præsenti habemus omni cum reverentia suggerimus, ut curias suas reforment, secundum præscriptum canonum vivant, ex negligentibus fiant diligentiores speculatores, exploratores & indagatores diœcesum suarum; circumeant quolibet anno diœceses suas, synodos etiam diœcesanas quolibet anno celebrent, vitiosos arguant synodaliter, & unumquemque delicti sui pudeat; & alios in vitam cleri & mores ac do-

D ctrinam intendant, curam sæcularium rerum omnino contemnant, & spiritualium assumant, quæ est eorum propria œconomia. ecclesias parochiales reforment, ut in eis idonei presbyteri, & nonnisi prius de vita, moribus, eruditione bene & diligenter examinati ponantur, & laicos & pueros ex eis eliminent. Ad prædicandum facile quemquam non admittant, & certum modum prædicandi ab ecclesia receptum illis tradant. Bibliothecas sæpius revideant, & libertatem imprimendi quibusvis impressoribus, necnon

E vendendi bibliopolis auferant: aut unusquisque parochorum pro concionibus auctores bonos ab ecclesia receptos juxta dispositionem provincialium habeant, ut habet in omnibus parochiis vera & sana Domini nostri Jesu Christi doctrina. Ceterum domini ipsi episcopi vitam suam, quæ ubique male audit, pace ipsorum sit dictum, reforment, & quemadmodum ceteris præstant dignitate, sic præstent exemplo & laudabili conversatione; ex cupidis & avaris sint munifici & liberales, in pauperes primum, deinde in alios, etiam viros equestris ordinis, eosque citra ja-

cturam suam sibi & ecclesiis suis devinciant, hospitalitatem servent, ex curiis suis hæreticos ejiciant, doctos viros & sacerdotes reliquamque familiam in curiis suis exemplarem habeant, cessent in eis scandala & oppressiones subditorum, revocentur pro maledictionibus benedictiones; in reliquo tollantur e medio causæ, quæ eorum præstiterunt occasionem, quibus sublatis, auferentur effectus. Cesset omne studium exaltationis fratrum, nepotum & consanguineorum suorum, quorum causa etiam pii pontifices ab officio suo quandoque deviant. Si enim sui eorum non dominarentur, tum immaculati essent, & emundarentur a dicto delicto maximo. Capitula pristinam auctoritatem retineant in commonefaciendis episcopis, & eorum admonitiones grato suscipiant animo. Hoc enim semper præsentissimum fuit remedium ad continendos dissolutos prælatos, maxime oppressores subditarum ecclesiarum.

De reformatione etiam cleri qui est secundus articulus, dicimus neminem esse qui non videat clerum reformatione in vita & moribus ac toto statu suo egere. quæ ut apprime est necessaria & utilis in ecclesia, ita nobis est optabilis, ut modo fiat, ut dictum est, tam in capite quam in membris, ut tollantur inde omnes occasiones scandalorum. Unde expectatur exemplum, & modo omnes religiosi, præsertim qui Mendicantes appellantur, quoniam & ipsi non minus quam nos sæculares clerici ea indigent, in dicta reformatione includantur. Sed adversarii ecclesiæ talem forte reformationem volunt, ut clerum atque adeo ecclesias ac monasteria omnibus proventibus & bonis immobilibus spolient & exuant, quo postea facilius clerum opprimant, quod nullo pacto eis concedendum est rationibus multis quæ hic adduci possunt.

Quod vero ad caput odii sæcularium contra clerum, & ad inhiationem eorum ad bona ecclesiæ pertinet, hoc plus quam verum esse asserimus. Sed si clerus bene viveret, si sæculares in suis paupertatibus adjuvaret; si filios eorum in disciplinis studiorum fovere, si eorum filiis quo honeste nubere possint aliqua eleemosyna solveretur, ut prisci patres facere consueverant; facile rumor & inhiatio ista tolli possent. Nihil enim magis infensorum odium placat quam liberalitas, eleemosyna & elargitio.

At quod diuturna pax in ordine militiarum bellum nobis cum Deo & ejus fide pepererit, inficiari non possumus. Verum is severissimis compellendus esset pœnis, ne ad libros hæreticorum manus poneret, neve in his se exerceret quæ muneris sui non sunt; sed eorum qui ad ecclesiarum regimina, Deo vocante, asciti sunt. Cum ipsi oves sint, & ad eos discere pertineat, non docere, quod pastorum proprium officium est.

Quamvis autem de regia majestate domino nostro clementissimo tacere hoc in loco maluissemus, quam aliquid dicere, cujus mens semper pia, catholica & sancta nobis visa est pluribus in rebus perspecta: quia tamen sine ejus auspiciis, ductu & favore, nulla aut pauca præstari possunt, necesse est ut de ea humiliter & qua decet reverentia nonnulla loquamur. Primum ergo roganda est regia majestas, ne ad tot & tantas impietates, innovationes, conventicula, quæ quotidie in regno suo, modo in uno, modo in alio loco fiunt, atque ecclesiarum occupationes, & illarum bonorum deprædationes ulterius conniveat. Nam tandem hæc sub silentio tolerata regni excidium parient, prout Bohemia, Germania & Anglia exemplo nobis esse possunt.

Regia etiam majestas aulam suam repurgare dignetur, obsecranda est, utque ipse nulli ex hæreticis communicet, consiliis eorum non utatur, nec aliquem eorum ad honores aut dignitates vel officia provehat & illis præficiat.

Insuper prohibere omnino regia majestas dignetur, ne heresiarchæ isti ex Germania in Poloniam veniant, utpote Laski, Calvinus, Melancton & ceteri eorum similes, qui sua rabie reliquum plebis inficere, & regnum in magnum discrimen civilis belli suis seditiosis concionibus possent inducere.

Cum etiam omnium rerumpublicarum atque regnorum fundamentum sit fides & religio, & in nostro regno tam fortes & efficaces leges contra hæreticos & innovatores istos latæ sint, enixissime roganda esset majestas sua, ut illas executioni demandaret; quod quidem ut fiat, nullius magis interest, quam ipsius regiæ majestatis, nisi malit videre interitum regni sui. Nam si isti audent, jam quasi excisa obedientia, litteras regias spernere, nec mandatis ejus in aliquo parere; futurum est quod isti, si numerosiores erunt, conabuntur regem in suam pertrahere sententiam, & in eumdem errorem quem ipsi sequuntur; alioquin recepta sensim majori licentia, audacia & temeritate cavendum est, ne obedientiam suæ majestati interdicant, & pro rege eum habere recusent. Ista itaque regiæ majestati essent inculcanda & persuadenda, si vult videre salutem regni sui, suumque quietum imperium, executionem legum de hæreticis omnino ne differat, ponendo suæ majestati ob oculos, quod in executione legum hujusmodi continetur, nempe unitas, pax, obedientia & tranquillitas. Per conniventiam autem & impunitatem ac licentiam seditio, tumultus, discordia, ad ultimum interitus regni, & periculum, quod absit, personæ regiæ sequitur.

Si, quod absit, regia majestas prohibere hæresim & leges regni desuper exsequi noluerit, quod pro sua pietate numquam cre-

dimus, ex tunc reverendissimi episcopi, qui prima loca & vota in senatu obtinent, cum sibi adhærentibus protestationem solemnem faciant publice in senatu se ad aliqua consilia alia procedere nolle, per quæ in religione a majoribus eorum recepta, mutatio fieri debeat, & per eos non stat quominus regno a periculis ob tolerationem hæresis illi imminentibus provideatur, neque se amplius in senatu per aliquas novationes objiciant, & id genus alia facienda, quæ ad talem protestationem consona visa fuerint. Hac ratione confidimus adducendum fore regem, & multos ex senatoribus in sententiam nostram.

Quod in nobis est, nomine nostro & totius cleri afflicti, promittimus ipsis reverendissimis dominis episcopis assistere velle, & omnia nostra ecclesiarumque nostrarum, & quæ in manibus & facultatibus nostris sunt, parati sumus profundere, & insuper corpora in catholicæ fidei nostræ defensionem.

Quo etiam in casu omnia summo pontifici deferenda essent, ut sanctitas sua in spiritu lenitatis primum salubriter cum admoneret, etiam cum advocatione imperatoris & aliorum regum, ne officio suo majestas regia deesset postea, & comminationibus utendum esset, sanctitatem suam nempe processuram contra suam majestatem, si non resipuerit, sicut contra talem qui ab universali ecclesia sese amovere conaretur. Sed, absit, quod ad tam fortia remedia deveniendum esset. Christianissimum enim Dei gratia regem habemus, & sanctæ apostolicæ sedis obedientissimum filium.

Et quia inter causas hæresecos illa etiam adnumeratur, quod pueri mittebantur ad studia Germanica: placeret quod omnino ratio inveniretur, ut pueri nostri in regno erudirentur, vel in collegiis erectis, ut est Posnaniense, vel apud cathedrales ecclesias cum contributione monasteriorum, & prout alias in synodo provinciali constitutum fuit: quod tamen nullam habet executionem, & tunc exigerentur pœnæ a legibus nostris statutæ contra mittentes filios suos ad studia peregrina, & nulli qui in hoc delinqueret parceretur, quacumque præfulgeret dignitate.

Utile etiam foret & valde necessarium, ut duo saltem ad minus episcopi, viri boni & Deum timentes, semper essent præsentes in aula regia, qui quando principi familiariores essent, plura in negotio religionis præstare possent. nam reverendus dominus vicecancellarius tanta negotia contra tot religionis expugnatores vix solus sustinere valet. qui etiam prælati judiciis regiis ferendis interessent, prout eorum prædecessores facere solebant, & fidei ac ecclesiarum negotia, jura & libertates tutarentur, & viduarum & pupillorum ac pauperum personarum defensores existerent. Ita enim fieret, ut ex ore clementissimi nullum judicium nisi rectum, nisi justa lance libratum prodiret.

Admonendi quoque videntur reverendissimi domini summa diligentia, ne comitiis particularibus, in quibus nuncii terrarum ad comitia majora eligi solent, interesse dedignentur, & quam maxime curent, ut viri catholici in nuncios deligantur, quos & officiis & beneficiis sibi conciliare studeant. non frustra enim dicitur, immo vulgari proverbio patrem esse multorum conciliatorem. hæc nobis visa sunt in tam difficili consultatione V. R. D. suggerenda, quæ omnia prudentissime in primis sanctissimi domini nostri ejusque sacri senatus, atque amplissimæ D. V. judicio subjicimus, atque illud Spiritu sancto suo gubernet D. Deum precamur.

STATUTA SYNODALIA ecclesiæ Gerundensis.

Ex ms. Colbertino.

Hic incipiunt constitutiones synodales domini episcopi Gerundensis.

1. Sacerdotes & clerici curam animarum habentes, debent circa tria esse solliciti & intenti, videlicet circa corpus ecclesiæ, & circa seipsos, & circa populum sibi commissum. Circa ecclesiam septem debent attendere; scilicet ut corpus Christi super altari in loco eminenti sub clave custodiatur honorifice & honeste. Chrisma similiter sub clave ponatur. Piscina alta usque ad genua vel amplius juxta altare habeatur, quæ semper sit cooperta. Item, corporalia, pallæ & ceteri panni altaris, & indumenta sacerdotalia munda serventur. Fontes similiter sint mundi & cooperti & nihil ibi reponatur, nisi aqua & chrisma, quando pueri baptizantur. Item, parietes & pavimentum ecclesiæ debent munda teneri, & nihil nisi ea quæ ecclesiæ sunt deputata debet in ecclesia reservari, nisi tempore guerræ propter hostiles incursus ibidem aliqua conserventur. Item, libri in loco speciali ordinate ponantur, & attente considerent ne propter negligentiam destruantur.

2. Circa secundum, id est circa seipsos, quinque sunt attendenda, videlicet habitus, officium, conversatio, prædicatio, & administratio.

Habitus debet esse honestus & distinctus ab habitu laïcali, longas vestes, & unius coloris debent habere, & super tunicale rotundum & clausum, laneum sive lineum deportetur. Tonsura bene rotunda, & corona magna & lata, sicut decet & expedit, habeantur. Cappæ manicatæ, cultelli acuti ad latus, sotulares cordati eis penitus inhibentur.

3. Officium debet celebrari a clericis horis & temporibus institutis, & debent attendere, quod

A quod totum dicant & bene; sed fieri non potest, nisi tria attendant, scilicet ut cor apponant ad ea quæ debent [dicere] & spatiose dicant, & non incipiant versum quousque a socio versus alius finiatur.

4. Conversatio debet esse munda & honesta, ita ut bona vita eorum sit prædicatio subditorum, & præcipue debent cavere clerici a familiaritate nimia mulierum; & in domo propria non habeant mulieres juvenculas vel suspectas. caveant & maxime a concubinatu, ne incidant in sententiam domini Sabinensis. Nam per consequens, si postmodum divina celebrarint, efficiuntur irregulares, & sunt merito ecclesiastico beneficio B privandi. Concubinatum sic declaravit dominus Sabinensis, ut quicumque in domo propria vel aliena, in parochia sua vel in alia, mulieri cum qua peccaverit providit in victu, vel veste, vel conductu domorum; vel etiam si ita peccaret publice cum aliqua, quod in sua parochia scandalum oriretur, concubinarius judicetur. Ergo qui habet aures audiendi audiat quid dicatur.

5. Prædicatio valde necessaria est habenti curam animarum, ut subditis suis frequenter dicat, quid secundum Deum faciendum C sit, quid cavendum. Id est ut exerceant se secundum apostolum ad opera pietatis, & peccata caveant & vitent, quantum humana fragilitas nosse finit, præcipue moneant eos ad pœnitentiam salutarem, instruentes eos, ut si aliquando peccarent, diabolo instigante, ad confessionem venire non tardent, & eis exprimant deligenter, quod quicumque semel in anno peccata sua confessus non fuerit, & corpus Dominicum non receperit, nisi de consilio confessoris sui propter causam ad tempus dimiserit, si sic decederet, careat ecclesiastica sepultura. Debet quilibet habere D patres, suæ confessionis proprium sacerdotem, vel fratrem Prædicatorem, vel Minorem, vel aliquem sacerdotem cathedralis ecclesiæ, quibus nos audiendi confessiones, generaliter, dedimus licentiam. Debet etiam esse sacerdos circumspectus cum aliquis ad pœnitentiam venerit, ut ipsum circa sacramentum pœnitentiæ in principio instruat diligenter, & exponat ei quomodo debet habere cordis contritionem, & oris confessionem & operis satisfactionem & habeat firmum propositum, quod non redeat ad peccatum. In istis quatuor consistit pœnitentiæ sacramentum, & E si aliquid istorum defuerit, nullo modo pœnitentia debet dici, si tempus & opportunitas se offerat pœnitentis. Verum tamen peccator non sine consilio relinquendus. Debet enim sacerdos discutere, quæ sint illa peccata, a quibus peccator abstinere non vult, & a quibus proponat de cetero abstinere, & injunctis sibi oratione, jejunio & eleemosyna, secundum quod viderit expedire, consulat ei tria, ut quando tardius poterit & rarius committat illa peccata a quibus recedere non vult, & cum dolore cordis consideret in illa hora quod propter hæc meretur iram omnipotentis Dei, & supplicium infernale, & sic sacerdos distinguat inter consilium & pœnitentiam salutarem. nam pœnitentia salvat, & consilium habilitat ad salutem.

6. Quintum & ultimum est administratio. Clerici enim statuti sunt ut administrent septem sacramenta, videlicet baptismum, pœnitentiam, corpus Christi, matrimonium, extremam-unctionem, confirmationem & ordinem. Ista duo ultima soli episcopi administrant. Unde de quinque primis tria sunt attendenda, qualiter sint conferenda, & quibus, & ea ministrantes a quibus debeant præcavere.

7. Baptismus sic est conferendus: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus-sancti. Amen.* Pœnitentia ut supradictum est sic est conferenda, ut illa quatuor præmittantur. Corpus Christi sic debet dari: *Corpus Domini nostri* Jesu Christi *custodiat & perducat te in vitam æternam. Amen.* Matrimonium autem sic: *Ego do tibi corpus meum in virum, & recipio te in uxorem.* Et ipsa similiter dicat: *Ego do tibi corpus meum in uxorem, & recipio te in virum meum.* Extrema-unctio debet dari secundum quod nos eam diligenter verbis & breviter fecimus annotari.

8. Quibus sit baptismus conferendus? dicimus quod omnibus indifferenter, quod nulli mater ecclesia claudit gremium suum, & Dominus Jesus Christus hoc ostendere voluit, cum dixit: *Eum qui venit ad me non ejiciam foras.* Sed Sarracenus vel Judæus cum venerit ad baptismum, est per aliquot dies retinendus, ut instruatur in fide, & probetur quo spiritu ducitur ad baptismum. Pœnitentia debet dari illi soli qui vult facere illa quatuor supradicta. Corpus Christi solis pœnitentibus & non aliis debet dari. Matrimonium debet fieri cum diligentia, ita quod in ecclesia tribus diebus omnibus nuntietur, ut si quis scit impedimenta inter volentes contrahere, ipsi clerico manifestent. Extrema-unctio danda est infirmitatibus, & etiam solis pœnitentibus conferenda. Unde monendus est infirmus, quod petat, si necesse fuerit, unctionem. quod si ex contemtu nollet petere, nolumus quod tradatur ecclesiasticæ sepulturæ. Et hoc tam in omnibus sanis quam infirmitatibus eis diligenter & efficaciter exponatur. Nam secundum Jacobum, *qui in uno offendit, factus est omnium reus*, & qui unum contemnit de sacramentis ecclesiæ, omnia præsumitur contemsisse. Exponatur autem eis, quod sacramentum istud valet ad duo, ad peccatorum remissionem & ad infirmitatis alleviationem, si de illa infirmitate debeat convalescere secundum quod Jacobus in epistola sua dicit. Detur etiam eis intelligi, quod propter hoc non obligantur ad alia, nec as-

ringuntur, nisi ad ea quæ erant primitus obligati. Et sic ad istud sacramentum recipiendum istis modis & aliis inducantur.

9. Ultimo videndum a quibus ministrantes sacramenta debeant cavere. Secundum enim verbum Domini, qui dixit: *Gratis accepistis, gratis date*. Ex quo gratis potestatem acceperunt conferendi, gratis debent conferre sacramenta, & non vendere, sicut quidam faciunt in sui damnationem, spiritualia vendentes, quos Dominus expulit de templo cum flagellis asperrime verberando. Et in hoc intelligimus non solum sacramenta sed sepulturas, & missas, & alia spiritualia, quæ non sunt temporali pretio comparanda, tamen facto sacramento, possunt petere secundum consuetudinem approbatam.

10. Circa tertium, id est circa subditos, debent esse clerici vigiles & attenti, præcipue ut eos in publico sinant esse. Inter quæ tantum ad præsens volumus quatuor exprimere, videlicet ne permittant eos esse in publica fornicatione, sed eos moneant diligenter, quod ducant ipsas mulieres in uxores, si non sit aliquod impedimentum, aut recedant penitus ab eisdem. quod si noluerint facere, præmissa trina monitione, excommunicationis sententia innodentur. Secundum est si vir & uxor non cohabitent simul, inquirat sacerdos quis eorum sit in culpa, & compellat per eamdem censuram eosdem simul cohabitare, & reddere sibi ad invicem debitum conjugale. Tertium est de publicis usurariis, moneant eos, ut hujusmodi officium derelinquant, cum sit inter alia peccata tale vitium reprobandum; & nisi velint desistere, supradicta sententia feriantur. Quartum est de venditionibus & emptionibus factis in fraudem usuræ, v. g. qui vendunt bladum pretio quo carius vendatur usque ad messem. quod si quis diligenter consideret, maxima est usura. alii emunt e contrario pro valde nimio pretio. quæ omnia in fraudem usuræ fiunt. Et isti similiter sunt monendi ut a talibus contractibus se contineant, alias eosdem subjiciant sententiæ supradictæ. Ista enim quatuor intelligimus, si publice committantur, & volumus & districte mandamus, quod sicut dominus papa præcipit, sententiæ omnes & causæ in scriptis redigantur, trina semper monitione præmissa, diem & annum in scriptura similiter redigentes. Actum & publicatum in concilio Gerundensi anno Domini MCCLVII. XIV. calendas Novembris.

Synodus semper celebretur in IV. feria ante festum B. Lucæ. Et si festum B. Lucæ fuerit in IV. feria, eadem die incipit synodus celebrari.

SYNODUS ANNI MCCLXI.

11. Item, volumus & mandamus nihilominus statuentes, quod omnes clerici, qui in aliquibus ecclesiis nostræ diœcesis sunt stabiliti, intersint assidue divinis officiis & horas canonicas, ut moris est, in dictis ecclesiis celebrent, nisi causa legitima & rationabili fuerint præpediti. alioquin præcipimus clericis parochialibus, vel illi qui major fuerit inter eos, eidem in virtute sanctæ obedientiæ injungendo, ut moneant & inducant clericos antedictos, quod ea quæ superius sunt expressa, effectui mancipare studeant, eosdem ad hoc, si necesse fuerit, trina monitione præmissa, vice nostra per censuram ecclesiasticam compescendo.

12. Item, statuimus, quod nulli clerici nostræ diœcesis præsumant recipere aliquem sacrum ordinem in nostra diœcesi vel etiam alia, sine nostra licentia speciali, nec præsumat etiam post susceptum ordinem celebrare, donec litteras suæ promotionis nobis duxerint ostendendas. quod si fecerint, ipso facto, ab executione sui officii sint suspensi.

13. Item, volumus & mandamus insuper statuendo, quod aliquis prælatus vel clericus nostræ diœcesis non præsumat recipere aliquem clericum alterius diœcesis sine nostris litteris testimonium perhibentibus de eodem, quod si fecerit, ab ingressu ecclesiæ per annum noverit se suspensum.

14. Quoniam constitutio per bonæ memoriæ dominum PETRUM prædecessorem nostrum edita, qua cavetur quod aliquis clericus vel prælatus diœcesis Gerundæ non præsumat recipere aliquem clericum alterius diœcesis, sine litteris Gerundensis episcopi, testimonium perhibentibus de eodem. quod si fecerit, ab ingressu ecclesiæ se noverit suspensum, gravia pericula & scandala plurima sæpius dinoscitur attulisse, ac afferre in posterum potest merito formidari. Idcirco nos PETRUS Dei gratia Gerundensis episcopus futuris cupientes periculis de opportuno remedio providere, de nostri Gerundensis, capituli consilio & assensu, prædictam constitutionem in plena synodo, ut sequitur, duximus interpretandam, declarandam ac etiam de cetero observandam. Statuentes ut nullus prælatus vel clericus diœcesis Gerundensis præsumat recipere aliquem clericum alterius diœcesis in sua ecclesia vel capella, ad missarum solemnia publice celebranda, nec ad curæ animarum officium, nec ad aliquod aliud sacerdotale officium exercendum, sine litteris nostris vel successorum nostrorum perhibentibus testimonium de eodem, ac sibi licentiam concedentibus ad missarum & alia prædicta officia exercenda, nisi esset persona bonæ conversationis, & famæ, nota prælatis & clericis supradictis: in quo casu possit missarum solemnia exercere. Ad privatas vero missas & secrete celebrandas, sacerdos quilibet alienæ diœceseos admittatur, dummodo primo sui episcopi ostendat de susceptis sacris ordinibus & de licentia

[litteras] ut possit in ipsis ordinibus ministrare. Qui vero contrarium fecerit, ab ingressu ecclesiæ per mensem unum, præsentis constitutionis auctoritate, noverit se suspensum, nisi esset clericus alterius diœcesis, qui iret cum archiepiscopo, vel episcopo legato, abbate, vel alio prælato, aut nuncio, seu ambaxiatore regis vel alterius principalis aut magnatis. Talis enim clericus seu clerici absque exhibitione alicujus litteræ, & absque ostensione sui episcopi licentiæ, in ecclesia vel capella ad missæ officium, & alia divina celebranda officia per totam Gerundensem diœcesim libere admittantur. nec in hoc casu recipiens tales alienæ diœcesis, pœnæ suspensionis prædictæ laqueo intendimus comprehendi aliquatenus nec ligari.

De monachis & canonicis regularibus.

15. Cum cura seu sollicitudo pastoralis officii sic debeat circa statum & conversationem subditorum esse pervigil & attenta, quod iis, quæ salutem impediunt animarum, paterna provisione penitus reseratis, ut humilis devotio clericorum possit dignis laudibus apta reddi, & eidem semper feliciter famularetur. Nos P. Dei gratia episcopus Gerundensis, quia, ut intelleximus, querelam plurium & clamorem, qui frequenter circumserpit aures nostras, quod nonnulli monachi, canonici regulares & etiam clerici sæculares in sacerdotio constituti, ardore avaritiæ, sive ambitione acquirendæ pecuniæ calefacti, tepidique officio caritatis, relictis propriis monasteriis & ecclesiis, in quibus tenentur Dominum contemplari, non solum in causis ecclesiasticis & coram judice sæculari in casibus a jure permissis, verum etiam in causis forensibus universis, sine delectu, coram judicibus sæcularibus advocare præsumunt, interponendo cavillationes, frustratorias allegationes, iniquas exceptiones, frivolas & inanes, partesque vexantur laboribus & expensis: propter quæ ecclesiæ, a quibus stipendia recipiunt, debitis obsequiis seu divinis officiis, & illi contra quos in ipsis causis existunt, juri suo minus debite defraudantur, in grave ipsarum animarum periculum & jacturam, & in magnum scandalum aliorum. Attendentesque quod gravia & absurda non debemus sub dissimulatione silentii oculis conniventibus pertransire; sed morbo hujusmodi medelam adhibere celeriter, præsenti decreto statuimus, ut si aliquis clericus tam civitatis, quam diœcesis Gerundensis in sacerdotio constitutus, in aliquibus causis coram judice ecclesiastico vel etiam sæculari advocare aliquatenus non præsumat, præterquam pro se ipso, vel ecclesia sua, aut in causis conjunctarum personarum, aut miserabilium personarum, quæ tamen pro se ipsis non possint causas proprias gubernare, nec de suo conducere advocatum, in quibus causis eis liceat coram utroque judice postulare: ita tamen quod in duobus casibus prædictorum, videlicet quando advocabunt pro conjunctis & pro miserabilibus personis, gratis impendant eis patrocinum, nec inde recipiant pro salario vel mercede, nec etiam fiant sæcularis vel ecclesiastici negotii susceptores. Clerici etiam minores ordines adepti, beneficia habentes, quibus sit cura animarum annexa, de quibus valeant sustentari, non advocent, nisi pro seipsis vel ecclesiis eorumdem, aut pro conjunctis vel miserabilibus personis, sine mercede, ut de sacerdotibus est prædictum, coram judice sæculari. Statuimus etiam ne aliqui monachi vel regulares canonici postulent in causis ecclesiasticis vel forensibus, nisi proprii monasterii poscat utilitas, & tunc eis hoc liceat, imperantibus abbatibus, vel prioribus eorumdem, nec sæcularis nec ecclesiastici negotii susceptores existant. Et nullum omnium prædictorum audiat aliquas causas ab aliquibus eis commissas, nisi a nobis vel officiali nostro, vel a superioribus nostris ipsi fuerint specialiter delegatæ. Nos siquidem volentes prædicta universa & singula inviolabiliter observari, in omnes illos qui contrarium faciunt præmissorum, auctoritate nobis tradita, excommunicationis sententiam ex tunc, ut ex nunc, hac scriptura indice promulgamus, ita quod ipso facto sint excommunicationis vinculo alligati.

16. Item, statuimus, & statuendo inhibemus, ne aliquis clericus habens quodvis beneficium ecclesiasticum, ratione cujus teneatur in certo loco facere residentiam personalem, pro aliquo clerico faciat servitium alterius beneficii sive loci in eadem ecclesia vel etiam aliena. quod si fecerit, pœnam quam sustinere merentur sanctæ obedientiæ transgressores, se noverit incursurum. Contigit namque multoties pro alieno servitio faciendo servitium proprium deperire.

17. Quoniam quidam sub ambiguitate constitutiones nostras synodales a nobis editas de sacerdotibus & curam animarum habentibus, qui advocationibus intendebant, locorumque sibi servitio commissorum intelligerent, cupientes nos perversum eorum intellectum, omnemque ambiguitatem removentes, quæ obscura viderentur eis volumus declarare, ut animarum periculum evitemus, & ad eorum commodum intendamus. Verbum vero eis ambiguum scilicet *postulare* interpretamur, postulare in judicio, ut causam fovere ex proposito non præsumant, præterquam pro se ipso & hominibus suis, & ecclesia sua, & hominibus ecclesiæ suæ, *conjunctarum* exponimus usque ad quintum gradum consanguinitatis & affinitatis inclusive. Istud vero *nec aliquid inde accipiant*, declaramus ex pacto. Hoc vocabulum *susceptores*, id est quod sint tamquam rerum actores, nisi in casibus & personis superius de ad-

vocatione expressis. Illi vero clausulæ *a nobis vel ab officiali nostro vel a superioribus nostris* addimus quæ sequuntur: *vel nisi a viris ecclesiasticis eis clausula tam civiles quam canonica committantur*, de quibus tantum possint cognoscere intra limites parochiæ ecclesiarum, vel nisi a sæcularibus dominis parochiarum, qui jurisdictionem aliquam habere noscuntur, causæ subditorum suorum committantur eisdem, de omnibus tantum qui fuerint infra limites parochiarum suarum, in quibus supradicti clerici beneficium habeant, vel alii residentiam faciant personalem, nec extra limites parochiarum suarum causas determinent a prædictis omnibus sive clericis sive laïcis eis commissas, ut superius est expressum, nec sua loca vel ecclesiæ eisdem commissæ propriis obsequiis defraudentur. De arbitris vero dicimus quod possint suscipere suo modo in judiciis superius intentis. Præterea sine omni obstaculo licet universis compositiones facere & tractare, ac pacem & concordiam inter omnes undecumque fuerint ad invicem reformare.

17. Nos Petrus Dei gratia Gerundensis episcopus, volentes periculis succurrere animarum, ut mores & actus clericorum in melius reformentur, de consilio & assensu capituli nostri, hac præsenti constitutione duximus statuendum, quod nullus clericus civitatis vel diœcesis Gerundensis ludat de cetero ad taxillos vel ad ludum aliquem taxillorum. Quod si fecerit, ex nunc ipsum excommunicationis sententia innodamus. Actum est hoc III. idus Octobris anno Domini MCCLXI.

SYNODUS ANNI MCCLXVII.

18. Anno Domini MCCLXVII. IV. idus Octobris. Cum ecclesiæ, quæ domus orationis vocantur, ad cultum divini nominis & laudes Christo Domino referendas, non ad profana fuerint institutæ, nos Petrus Dei gratia Gerundensis episcopus in plena synodo duximus statuendum, quod tripudia & choreæ, seu turpes & inhonestæ cantilenæ in ecclesiis non fiant seu etiam dicantur. Si quis vero præsentis nostræ constitutionis temerarius transgressor extiterit, ipso facto, tamdiu a participatione sacramentorum & ingressu ecclesiæ sit privatus, quousque per nos vel officialem nostrum ad hæc fuerit restitutus. Si vero aliquis in sua pertinacia seu malitia perseveraverit per tres menses, legitima monitione intra dictos tres menses eidem transgressori præmissa, a suo proprio sacerdote excommunicationis sententia innodetur, relaxante pœnam interdicti, & constitutionem quæ super hoc fuerat per nos promulgata. Verum si alienos parochianos in aliqua ecclesiarum nostræ diœceseos hanc constitutionem contigerit violare, per clericos earum ecclesiarum hoc denuncietur delinquentium sacerdoti, & ipse juxta prædictam formam contra eos procedere teneatur. Et ne aliquis ab observatione hujus constitutionis per ignorantiam se valeat excusare, volumus & mandamus, ut præsens constitutio per tres dies Dominicos vel festivos in ecclesiis solemniter publicetur.

SYNODUS ANNI MCCLXXIV.

19. Anno Domini MCCLXXIV. XVII. cal. Novembris, nos Petrus Dei gratia episcopus Gerundensis, residentes in synodo, inhibemus ne aliquis laïcus tempore interdicti præsumat sepelire in cimiteriis alicujus ecclesiæ aliquem defunctum cum aliqua solemnitate: statuentes quod si contra hoc fecerit, sit ipso facto excommunicationis sententia innodatus, & quod prius non absolvatur a dictâ sententia, excepto mortis articulo, quam corpus per ipsum laïcum sepultum manibus & expensis propriis fuerit exhumatum.

20. Prædictas constitutiones confirmat dominus Benedictus nunc divina miseratione episcopus Gerundensis, & ipsas vult in suo robore perdurare. Actum est hoc XIV. cal. Novembris anno Domini MCCLXXIX.

In concilio Ilerdensi.

21. Animarum languoribus, qui ex sacrarum constitutionum transgressione vel omissione trahunt originem, præsentium patrum approbatione subvenire curantes, statuta sacri concilii generalis, quæ pro magna parte non sine gravi periculo sunt neglecta, pleniori diligentia de cetero præcipimus observari, & studiose corrigi ea quæ contra ipsum concilium temere sunt præsumta; in primis præcipientes, ut & constitutio de conciliis provincialibus & episcopalibus synodis celebrandis pro correctione & reformatione morum salubriter edita secundum suum tenorem firmiter observetur.

De correctione subditorum.

22. Constitutio de correctione subditorum edita firmius observetur, & circa subditorum correctionem prælati diligenter vigilent, & videant ne sanguis subditorum de ipsorum manibus a Domino requiratur, & cum ad ipsos clamosa insinuatione pervenerit, si ad inquisitionem descendere non valeant commode, pro eo quod processus ille plurimum habet laboris & dispendii, multaque diffugia, saltem purgationem inducant canonicam solemniter faciendam, in qua qui defecerit, canonice puniatur.

23. Quam salubre sit, quam utile prædicatores per singulas ecclesias ordinare, apparet ex dispendio quod sequitur. Quare sub animadversione divinæ ultionis districte præcipimus, ut per se vel per alios viros ad prædicationis officium idoneos per suas diœceses prædicent verbum salutis æternæ.

De his qui nesciunt loqui verbis latinis.

24. Statuimus quoque, quod omnes beneficiarii & omnes promovendi in ecclesiis rochialibus, qui latinis verbis loqui nesciunt, exceptis illis de quorum profectu propter ætatem non est sperandum, in studio ab episcopo & archidiacono loci, ubi tale jus consuevit habere archidiaconus, per substractionem beneficiorum, quousque latinis verbis loqui sciant, addiscere compellantur. Illis autem qui studere in grammatica & proficere voluerint, misericorditer indulgemus, ut beneficia sua integre in scholis habeant a proximo festo S. Johannis usque ad triennium, ac si in suis ecclesiis deservirent, proviso tamen [quod aliquis] in ecclesia remaneat debito servitio desolata. Qui vero infra terminum hunc non tantum proficere curaverit, quod latinis verbis loqui sciat, qui suam neglexerit vincere ignorantiam, donec talem negligentiam persequens studium correxerit, beneficio suspendatur eodem. Et quoniam multi affectant clericalem caracterem & libertatem ecclesiasticam, vel beneficium, & tamen addiscere negligunt, præcipimus ut a talibus tonsurandis caveatur attente, præsertim in illis locis, in quibus obtenta prima tonsura ratione natalis soli, sibi in ecclesia vindicant portionem. Ad quartum autem gradum nullus omnino clericus sæcularis promoveatur, qui latinis verbis loqui nesciat.

Contra concubinarios.

25. Ad exstirpandam clericorum incontinentiam, statuimus ut quilibet episcopus in prima synodo quam ipsum celebrare contigerit, suspensos denuntiet omnes sacerdotes, diaconos, subdiaconos, & omnes beneficiatos, qui ex tunc in suis domibus vel alienis detinere præsumserint publice concubinas, & illas, quæ de cetero fuerint talium concubinæ, denuntiet excommunicationi subjectas, & sepeliendas, si decesserint, asinorum sepultura. Et has sententias episcopi & ipsi sacerdotes in publicis prædicationibus denuntient. Si quis vero hac de causa suspensus præsumserit celebrare divina, non solum ecclesiasticis beneficiis spolietur, verum etiam pro hac duplici causa perpetuo deponatur.

De vita & honestate clericorum.

26. A crapula & ebrietate omnes clerici digenter abstineant, officia vel commercia sæcularia non exerceant, maxime inhonesta, jocularibus, mimis, & histrionibus non intendant, tabernas prorsus evitent, nisi necessitatis causa in itinere constituti. Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi intersint. Coronam & tonsuram habeant competentem, clausa desuper deferant indumenta, nimia brevitate vel longitudine non notanda. Pannis rubeis vel cendatis seu viridibus aut virgatis tunicis vel supertunicis sic apertis, quod ostendant latera, sic strictis quod femoralia demonstrent, necnon manicis vel sotularibus consutitiis vel rostratis, aurifrigiis pictis, pileis serico superornatis, fibulis aut corrigiis auri vel argenti ornatum habentibus, centuriis sericis quoque deauratis vel coloris varii, frenis, pectoralibus, calcaribus deauratis, vel aliam superfluitatem gerentibus non utantur. Nullus in sacerdotio vel personatu constitutus, cappam manicatam gerat, nisi justa causa timoris exegerit habitu transformari ad divinum officium. Inter ecclesiam cappam manicatam nullus clericus gerat. Sententiam sanguinis nullus clericus dictet aut proferat, nec litteras dictet aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas, nec vindictam sanguinis exerceat, vel ubi exerceatur intersit. In ecclesiis, civitatibus, villis, vel ardeis * clerici cultellos acutos vel arma portare non præsumant, nisi forte ob defensionem proprii corporis justi causa timoris. Si quis autem contra hanc constitutionem venire præsumserit, si beneficiatus fuerit, suspendatur ab omnibus beneficiis, & cum ad emendationem venerit, tanto tempore postmodum eorumdem perceptione beneficiorum careat, quanto in ista contumacia permanere præsumserit. Si vero beneficiatus non fuerit, ab introitu ecclesiæ suspendatur.

* f. areis.

Qualiter altaria ecclesiæ munda teneantur, & corpus Christi.

27. Præcipimus, ut ecclesiæ, & omnia oratoria, vasa divini ministerii, pallæ altaris, corporalia, & vestimenta ministrorum munda & nitida conserventur. Chrisma, oleum & eucharistia caute serventur, clavibus adhibitis, necnon & altare consecratum diligenti servetur cautela, ne ad aliquod prædictorum manus temeraria se extendat pro aliquibus nefariis exercendis. Sacra quoque eucharistia ad infirmos cum campana & lumine honorifice deportetur, & in singulis octo diebus renovetur.

Contra illos qui contrahunt matrimonia in gradu prohibito, vel clandestina.

28. Districte præcipimus per omnes ecclesias in præcipuis solemnitatibus excommunicatos publice denuntiari omnes illos, qui in gradu prohibito contrahere matrimonia præsumserint; qui vero matrimonia seu contubernia contraxerint, nisi infra annum dispensationem obtinuerint, ex tunc excommunicationis sententia se noverint innodatos. Interim autem a carnali eosdem copula præcipimus abstinere. Qui vero clandestina contraxerunt matrimonia, tamquam excommunicati ab omnibus evitentur, & donec de legitimitate personaliter ecclesiæ constiterit, ab invicem separentur.

De degradatione clericorum.

29. Ne clerici in opprobrium & odium ecclesiæ ea crimina impune committant, pro

quibus laici pœnam incurrerent capitalem; præcipimus ut clericus qui furto, vel crimine falsi, rapina, homicidio, raptu mulierum, in cudendo falsam monetam, vel in aliis criminibus, quæ capitalem pœnam merentur, publice fuerit deprehensus, a suis ordinibus perpetuo degradetur; si subdiaconus & infra, ab uno episcopo; si diaconus, a tribus episcopis; si sacerdos, in concilio provinciali, vel ante habito numero canonico episcoporum, quatenus qui ecclesiastica libertate tam flagitiose abutitur, clericali privilegio sit privatus.

30. Districte præcipimus, quatenus in omnibus ecclesiis parochialibus, in quibus infra terminum a jure præfixum, ab illis ad quos pertinet, diœcesano non fuit clericus præsentatus ad curam animarum, ipse diœcesanus in ecclesiam eamdem clericum instituat, nec ipsam parochiam ulterius viduam remanere permittat.

De eo qui vendit Christianum Saracenis.

31. Statuimus, ut quicumque de cetero Christianum vel Christianam vendiderit Saracenis, ipso facto sit excommunicatus, nec possit absolutionis sententiam obtinere sine auctoritate apostolicæ sedis.

Monachus vel canonici regulares curam animarum non exerceant in ecclesia sæculari.

32. Inhibemus districtius ne quis monachus in ecclesia sæculari curam animarum exercitare præsumat. Hoc ipsum pari districtione canonicis regularibus inhibemus, nisi ex indulgentia sedis apostolicæ demonstrare valeant hoc sibi fuisse commissum.

33. *Qui obligant personatum vel dignitatem.*

In ecclesiis cathedralibus & regularibus districtius inhibemus, ne aliquis personatum vel dignitatem suam, sicut de jure non potest, ita nec de facto pro aliqua summa pecuniæ præsumat aliquatenus obligare; decernentes ipsam obligationem non tenere: hanc pœnam transgressoribus infligentes, ut quicumque contra hanc constitutionem venire præsumserit, ipso facto ab omni officio & beneficio, donec ab apostolica sede veniam impetraverit, sit suspensus.

34. Quia in plerisque partibus censura ecclesiastica enervatur, & ecclesiasticæ disciplinæ severitas contemnitur a quibusdam, statuimus præsentis approbatione concilii, quod si quis clericus, proprio exigente delicto, fuerit ab episcopo vel metropolitano suo excommunicationis sententia innodatus, & per annum in ipsius laqueo damnabiliter præsumserit ex certa scientia permanere, ineligibilis perpetuo fiat: ita quod numquam aliquam ecclesiasticam dignitatem valeat adipisci. Si vero laïcus fuerit, quamdiu perstiterit in excommunicatione, numquam ad actus legitimos admittatur; & si curia ipsum vellet admittere, ipsum non admittere per censuram ecclesiasticam ab episcopo arceatur: nihilominus statuentes, ut si quis clericus litteras sui episcopi aut metropolitani malitiose recipere contemserit, ex ipsius culpa contemtus ab officio suspensum se noverit ipso jure. In hoc autem juri nolumus episcoporum in aliquo derogari.

35. Item, quoniam nonnulli in ecclesiis cathedralibus & aliis conventicula illicita præsumunt contrahere, contra jura sacramentis & pactionibus se ad invicem colligentes, ut ratione majoris numeri in ecclesia beneficium valeant obtinere, & conspirationes contrarias æquitati tam contra socios, quam contra majorem suum temere facientes, propter quod ecclesiæ Dei grave imminet detrimentum, sacro approbante concilio, statuimus regimine utentes officii pastoralis, ut morbo hujusmodi utiliter succurratur, quod quicumque talia fecerit, usque ad xx. dies, ex quo notitia constitutionis ad eum pervenerit, vinculum colligationis dissolvat; alioquin si in malitia sua perseverare præsumserit, ipso facto, suspensionis sententiam se noverit incurrisse. Item, cum aliqui quærentes quæ sua sunt, non quæ JESU CHRISTI, cum beneficia ecclesiastica vacant, socios sibi attrahunt, & pactionibus illicitis eos sibi alligant, ut propter majorem numerum pravitatis, obtinere valeant quæ intendunt, in offensam Dei & scandalum populi Christiani, ut propriæ ambitioni damnabiliter satisfaciant. Ideo statuimus, sacro concilio approbante, quod quicumque de cetero talia præsumserit attentare, omnino beneficio careat sic obtento: ita quod numquam in eadem ecclesia beneficium valeat adipisci.

36. Item, dominis sacerdotibus ne aliquid exigant ante benedictionem nuptialem, nec ante sepulturam, sive pro matrimonio celebrando; sed celebratis nuptiis, exigant quod consuetum est, si necesse sit, mortuarium, quia plus licite possunt facere, vel ante consuetudinem tolerare.

De tempore nuptiarum.

37. Item, dominis sacerdotibus, ne faciant nuptias ab Adventu Domini usque ad festum S. Hilarii, & ex tunc fiant usque ad septimanam septuagesimæ, & ex tunc cessent usque ad Dominicam de *Quasi modo*. Et ex tunc usque ad Dominicam de *Vocem jucunditatis*, quæ præcedit festum Ascensionis. Et tunc cessent continue per tres septimanas usque ad Dominicam de Trinitate: & tunc celebrent usque ad Dominicam de Adventu, hoc proprovisso, quod prima Dominica Adventus, quæ inducit prohibitionem, intelligatur prohibita, & festum S. Hilarii quod inducit permissionem nuptiarum, intelligatur concessum, & sic de aliis.

[a] STATUTA (a) DOMINI PETRI Albanensis episcopi, apostolicæ sedis legati, super diversis ordinationibus ecclesiæ Leodiensis edita anno MCCL.

Ex ms. Cl. V. domini baronis de Crassier.

PETRUS miseratione divina Albanensis episcopus, apostolicæ sedis legatus, universis præsentes litteras inspecturis salutem in domino.

Noveritis quod nos nuper capitulum S. Lamberti Leodiensis juxta officii nostri debitum visitantes, multa quæ correctione indigebant invenimus, ad quorum reformationem hæc quæ sequuntur duximus ordinanda.

I. In primis si quidem ordinamus & statuimus canonicos majoris, necnon sancti Materni, & parvæ mensæ capellanos, vicarios, & quoslibet clericos ejusdem ecclesiæ chorum frequentantes, tonsuram habere rotundam, & coronam decentem, ac honestum habitum, præsertim in ecclesia, in ambitu ecclesiæ, & in claustro. Qui habitus talis erit: suppellicium & cappam nigram choralem a festo omnium sanctorum usque ad pascha, & a pascha usque ad festum omnium sanctorum, suppellicium sine cappa habebunt, nisi debilitas aut infirmitas aliquem super hoc excusaret, & tunc causa necessitatis (b) possent in [b] æstate cappas in choro portare, exceptis diebus dominicis & festivis, quibus sit omnibus habitus uniformis. Qui vero pro necessitate prædictis diebus dominicis & festivis esse non poterunt sine cappa, in secretario ecclesiæ, vel in aliquo loco prope altare poterunt audire divina: dum tamen ab illis qui erunt in choro directe non videantur & aperte. Chorum autem intrantes versus altare reverenter inclinent, & postmodum versus sedem episcopi, si episcopus præsens erit, & in chori [c] exitu fiat idem. (c) Qui in prædictis offenderit, per decanum ejiciatur de choro, nec recipiatur ulterius, donec tonsuram & habitum assumat honestum.

II. Nullus etiam ad horas post *Gloria* primi psalmi, & ad missam post epistolam chorum [d] intrare præsumat. (d) Qui transgressus fuerit, per decanum ejiciatur de choro. Qui si ad jussionem decani exinde exire noluerit, si major canonicus est, aut sancti Materni vel parvæ mensæ, illius horæ ad quam temere se injecit, & alterius quæ sequetur, distributionibus sit ipso jure privatus, in ceteris decani arbitrio pu-

A niendus. Canonici vero in Leodio existentes distributiones quasi vilipendentes, qui ad horas non vadunt, tantum de suo solvant, quantum reciperent, si accederent ad horas.

III. In choro existentes honeste se habeant, nec confabulentur ad invicem, nec discurrant per ecclesiam, aut loquantur aliquibus in ecclesia, dum cantatur in choro, nec chorum exeant usque ad finem, nisi ex causa honesta & necessaria exeant, statim ad officium reversuri. Qui vero ante finem horarum exi- B verit, nisi statim reversus fuerit, illius horæ distributiones amittat, nisi ex honesta causa reverti ad chorum omiserit, (e) decani in [e] exitu petita licentia & obtenta, vel saltem illius qui post decanum major erit in choro, si forsitan decanus absens erit.

IV. Quilibet in choro stet vel sedeat juxta suum ordinem, paratus facere servitium ecclesiæ, (f) prout in matricula vel tabula [f] scribitur.

V. (g) Matriculani vero seu Tabulani per [g] cantorem vel aliquem deputatum ab ipso, C hoc modo conscribi mandamus. videlicet, quod singulis diebus sabbati in matricula seu tabula scribetur quis epistolam, quis evangelium, quis missam, quis graduale, quis invitatorium cum VENITE per totam cantare debeat septimanam, nisi forte aliqua superveniente festivitate solemni Tabulanidie præcedenti opus haberent mutare, & ibi majorum personarum nomina, ad officium scriberentur. Eadem etiam matricula continebit quis thuribulum, quis candelabra deferre debebunt. Præterea diebus singulis in eadem D matricula seu tabula scribetur ante horam Primæ, qui in crastino responsorio cantare debeant, & qui legere lectiones. Et hæc matricula seu tabula statim post Primam recitetur in capitulo, ut quilibet scire possit quid facere teneatur.

VI. Quilibet insuper canonicus residens, sive sacerdos sit, sive diaconus, sive subdiaconus, suam in suo ordine faciat septimanam, & legat & cantet, prout in matricula conscribetur, & hoc per se, vel per canonicum faciat, nisi forte urgente necessitate, non possit quis ad supplendum vices suas canoni- E cum invenire. in quo casu canonici sancti Materni & Parvæ-mensæ vices eorum supplere poterunt, cum sint ad supplementum necessitatis assumti, (h) proviso tamen quod [h] per prædictos canonicos S. Materni & Parvæ-mensæ, diebus festivis ad majus altare nullatenus serviatur.

VII. (i) Sane quicumque in matricula seu [i]

(a) Eadem statuta, paucis mutatis, quæ suo loco annotare curavimus, renovavit Hugo S. Sabinæ presbyter cardinalis & apostolicæ sedis legatus, anno 1253. 10. cal. Novembris.

(b) Hunc locum ita correxit Hugo S. Sabinæ presbyter cardinalis: *Et tunc causa necessitatis, extra chorum existentes, possint in æstate cappas portare.*

(c) Tres sequentes lineæ non leguntur in statutis Hugonis.

(d) Satutum illud sic terminatur: *Qui transgressus fuerit, illius hora distributionem amittat.* ceteris omnibus omissis.

(e) Quæ hic de decanis, non leguntur in eisdem statutis Hug.

(f) Statuta Hugonis sic legunt: *Prout sibi injunctum fuerit, & secundum consuetudinem ecclesiæ antiquam & hactenus approbatam. quilibet vero canonicus cantare & legere tenebitur ad mandatum cantoris vel chorum custodientis.*

(g) De matriculariis nulla est mentio in statutis Hugonis.

(h) Hæc sequentia in statutis Hugonis non leguntur.

(i) Hæc longe brevius in statutis Hugonis hoc modo: *Quicumque officium suum in errore reliquerit, per decanum corrigatur, & illius hora vel horarum distributiones amittat.*

tabula scriptus marrantiam fecerit: si sacerdos fuerit, duodecim denarios; si diaconus, sex denarios; si subdiaconus quatuor denarios solvere teneatur, & nihilominus missæ distributiones amittat. Quicumque vero in aliis horis marrantiam fecerit, pro quolibet solvat duos denarios, & nihilominus sibi horæ illius distributio subtrahatur, proviso quod pœnæ istæ nulli penitus remittantur, sed quæcumque exinde provenerint distributori sine diminutione tradantur.

VIII. Statuimus præterea ut omnes canonici tam habentes personatum quam non habentes, necnon & canonici sancti Materni & Parvæ mensæ, capellani quoque & vicarii, ecclesiam ad horas nocturnas & diurnas frequentent, & qui horæ non interfuerit, suam distributionem amittat.

Qui autem consueti fuerint non venire ad matutinas, præcipue missam & vesperas, præter hoc quod distributionem amittent, (a) tantum quantum amiserint dent decano per manus ipsius erogandum pauperibus.

IX. Canonici insuper diebus singulis statim post Primam ad *pretiosa*, juxta morem, intrent capitulum, & si aliquid emerserit corrigendum, vel tractandum de negotiis ecclesiæ, si potest fieri, fiet statim.

X. Ceterum cum male soleant, sicut intelleximus ad capitulum convenire, præcipimus quod bis in septimana fiat capitulum speciale, videlicet (b) feria secunda, & sexta feria, ad quod omnes, nisi justo detenti impedimento, teneantur venire.

(c) Secunda feria principaliter tractabuntur temporalia, videlicet qualiter eorum bona administranda sint, & sæcularia negotia pertractanda. Sexta vero feria de spiritualibus principaliter tractabitur, videlicet quomodo serviatur ecclesiæ, & ut culpæ, quæ per septimanam correctæ non sunt, debito modo corrigantur. Qui autem ad capitulum dictis diebus conveniunt, usque ad finem capituli non recedant. Et ut ad veniendum ad capitulum facilius inducantur, præcipimus ut illi, qui illuc convenerint, & usque ad finem perseveraverint, percipiant duos nummos: recedentes autem ante finem capituli, nihil omnino habebunt, nisi ex justa causa decanus eis licentiam daret.

XI. Sane venientes ad capitulum pacifice se habeant, nec clament, nec turbent capitulum, nec inter se fabulentur, sed ad expedienda communia negotia & aliarum ecclesiarum, quæ ad eos (d) recurrere duxerint, diligenter intendant. Unusquisque respondeat in suo ordine, nec respondentem alius interrumpat, sed ab aliis pacifice audiatur. Si quis vero fuerit assuetus turbare capitulum, seu clamare vel impedire alios expeditioni negotiorum communium intendentes, nisi monitus a decano, destiterit, & statim emendaverit, illo die distributionibus horarum & refectorii sit ipso jure privatus. Qui si eos temeritate propria accipere præsumserit, pœna contra illos qui præbendas suas vel sociorum suorum violenter accipiunt, per nos edita, (e) contra ipsum servetur.

XII. Luminaria decentia sint in ecclesia, ita quod in missa, vesperis & matutinis sint ante altare grossi cerei pro illis candelis quæ ponuntur.

XIII. Præterea cum in magnis ecclesiis, diebus valde solemnibus dumtaxat exceptis, missa mortuorum semper debeat celebrari, ordinamus & præcipimus, ut sicut solet de more fieri in mortuorum anniversariis, ita fiat, & nihilominus diebus aliis, quibus non erit anniversarium, semper cantetur missa pro defunctis, exceptis diebus solemnibus, quemadmodum est prædictum. (f) Sane ille sacerdos qui hebdomadam suam facit, ad majus altare in sequenti septimana missam de mortuis celebrabit, vel procurabit per alium. Hæ autem missæ quæ cantabuntur diebus quibus non erit anniversarium, etsi conventuales non sint, tamen celebrabuntur in aliquo altari de ecclesia, quod ad hoc præcipimus specialiter deputare. Neminem autem debet gravari hoc, cum omnia a mortuis habeamus, & ad orandum pro mortuis simus specialiter deputati.

XIV. Item præcipimus quod sex præbendæ sacerdotales (g) non dentur de cetero nisi presbyteris, vel saltem diaconis, aut subdiaconis, qui per intervalla aliqua possunt infra annum ad sacerdotium promoveri. Nec dentur nisi personis honestis, qui sint de legitimo matrimonio, & quæ sciant competenter legere & cantare, nec aliter quam diximus conferantur. Isti autem jurabunt continuam residentiam, & sacerdotis officium exercentes, suas ad majus altare in propriis personis faciant septimanas, nec habebunt vicarios. Sed si aliquis ex eis, urgente necessitate fuerit impeditus, vices suas supplere poterit per aliquem de amicis, dummodo sit canonicus, qui supplebit; vel si canonicus haberi non possit, per alium qui possit ad majus altare cantare, vel alium qui tenetur aliorum supplere defectum. Contra istam nostram constitutionem seu ordinationem gratia nulli fiat, etiam per quamcumque domini papæ vel ejus legatorum indulgentiam, nisi dominus papa ad planum certificatus de penuria sacerdotum in Leodiensi ecclesia, plenam de hac nostra & bonæ memoriæ domini GUIDONIS Prænestini

(a) Distributiones amittant: *Statuta Hugonis, aliis omissis.*
(b) Statuta Hugonis. *Feria quarta.*
(c) Statuta Hugonis. *Quarta feria.*
(d) Statuta Hugonis. *Recurrendum.*
(e) Statuta Hugonis. *Puniatur.*

(f) Additur in statutis Hugonis: *Item exceptis festis novem lectionum, & a pascha usque ad octavas Pentecostes & octavis beatorum Petri & Pauli, & octavis assumtionis & nativitatis beatæ Virginis, & octavis S. Lamberti.*

(g) Sic dictæ quod solis conferantur sacerdotibus. vide statuta Guidonis apud Chapeaville, tom. 2.

stini episcopi quondam apostolicæ sedis legati constitutione fecerit mentionem, nec capitulum teneatur aliquem ad dictas præbendas recipere, nisi sit boni testimonii, & de legitimo natus matrimonio, & qui sciat saltem, ut dictum est, competenter legere & cantare. (*a*) Quod si archiepiscopi vel episcopi, seu aliqui prælati majoris Coloniensis ecclesiæ sacerdotes, Leodiensis ecclesiæ sint canonici, & præbendas habeant in eadem, vicarios per se statuere non poterunt, nisi boni testimonii viros, & qui sint etiam sacerdotes, qui præsentabuntur decano & capitulo prima vice. Quibus decedentibus vel cedentibus, per decanum & capitulum loco cedentium vel decedentium alii honesti & idonei statuantur. Hi similiter vicarii perpetuo in ecclesia residebunt, & suas septimanas facient ad majus altare, præterquam in diebus solemnibus, quibus per unum de majoribus canonicis decanus secundum ordinem matriculæ missam præcipiet celebrari.

XV. Ceterum, cum Leodiensis ecclesia copiam habuerit sacerdotum canonicorum, memorati vicarii missas pro defunctis celebrabunt, vel deputabuntur ad aliud, prout decano & capitulo visum fuerit expedire, vicariis tamen imperatoris exceptis, qui semper ad majus altare in septimanis suis cantabunt, ut superius expressum est.

XVI. Ad hoc canonici S. Materni & Parvæ-mensæ, qui ad supplendum aliorum defectum statuti sunt, parati sint semper supplere defectus, & ordinentur infra mensem per decanum & quatuor seniores de capitulo, quod prædicti canonici grossum præbendarum suarum percipiant, sicut solent, & illud quod habent ultra grossum præbendarum, illis qui horis interfuerint dividatur, ut sic per eos horæ melius frequententur.

XVII. Episcopus semper etiam præbendam habeat, quam nulli tempore suo conferat, & in qua successor ejus succedat, & tam sede vacante quam non vacante, vicarii ipsius episcopi fructus grossæ præbendæ integre percipiant, sicut solent. Nec abbatias quæ suæ capellaniæ sunt, alicui nisi canonico majoris ecclesiæ conferre præsumat.

XVIII. Item, episcopus de canonicis residentibus in majori ecclesia, quatuor habere poterit socios, (*b*) dummodo illi quatuor residentiam fecerint primi anni.

XIX. Item cum in Leodiensi ecclesia penuria sit subdiaconorum, & diaconorum canonicorum, & nimis indecens videatur, quod tantus in tanta ecclesia sit defectus, quod non possit ad majus altare per canonicos deserviri, ordinamus & statuimus, quod ad præsens sex canonici ad subdiaconatum, & sex ad diaconatum per decanum & capitulum in nostra præsentia eligantur, alioqui nos eligemus eosdem, quos ad suscipiendum dictos ordines per substractionem beneficii compellemus.

XX. Provideatur autem in posterum, ne prædictis cedentibus vel decedentibus, seu ad ordines majores promotis, in prædicta ecclesia quantum ad prædictos ordines, sit defectus, sed cedente vel decedente aliquo, seu ad majorem ordinem promoto, si subdiaconus fuerit qui cessit vel decessit, aut ad majorem ordinem promotus est, antiquior canonicus in minoribus ordinibus constitutus, vel infra, secundum ordinem matriculæ, compellatur subdiaconatum recipere, in primis ordinibus tunc instantibus, & hoc per substractionem distributionum refectorii (*c*) & horarum, quibus a tempore statuto, nisi tunc promotus fuerit, privatus sit ipso jure. quæ pœna nulli remittatur omnino. Et hoc idem servetur cum aliquem de prædictis subdiaconis contigerit cedere vel decedere, aut ad majorem ordinem promoveri. videlicet antiquior subdiaconus in primis ordinibus diaconatum recipiat, alioquin prædictis distributionibus refectorii & horarum sit ipso jure privatus. Et hoc intelligimus debere fieri, nisi ille qui ordinatus est, rationale impedimentum prætenderit, & legitime probaverit coram (*d*) decano & duobus senioribus de ecclesia a decano eligendis; in quo casu ad probandum dictum impedimentum sufficere dicimus proprium juramentum. Quo impedimento probato, ut dictum est, si casus sit indispensabilis, antiquior post eum loco illius ad dictum ordinem compellatur. Si vero impedimentum probatum per dispensationis gratiam amoveri posset, ille qui impedimentum probaverit, infra competentem terminum ei per decanum præfigendum, dispensationem sibi pro posse suo tenebitur procurare, quam si infra dictum terminum non procuraverit, & tunc ipso jure supradictis distributionibus sit privatus, donec dispensatione obtenta, ordinem susceperit, ad cujus receptionem tenetur; & hoc modo non fiat, nisi in capitulo publice præstiterit juramentum, quod de obtinenda dicta dispensatione fecerit posse suum. (*e*)

XXI. Ordinamus præterea quod in crastino S. Lamberti fiat semper capitulum generale, ad quod omnes conveniant; & si non possit illo die quod agendum est expediri, continuetur, prout opus fuerit, ad dies con-

(*a*) Hic inseruntur in statutis Hugonis quæ sequuntur: *Capellani seu vicarii imperiales perpetuo in ecclesia residentes, suas semper ad majus altare faciant septimanas, nisi de præsenti sint ad celebrandum in alio altari ejusdem ecclesiæ, & nihilominus, cum necesse fuerit, in majori poterunt altari cantare. Quod si aliqui majoris Coloniensis ecclesiæ sacerdotes, Leodiensis ecclesiæ sint canonici, &c.*

(*b*) Statuta Hugonis addunt: *Secundum consuetudinem hactenus observatam.*

(*c*) Statuta Hugonis addunt: *Et etiam corporis grossæ præbendæ, & horarum.*

(*d*) Statuta Hugonis: *Decano & capitulo, vel saltem si occultum est, coram decano & duobus senioribus, &c.*

(*e*) Hic novum statutum Hugo inseruit: *Statuimus etiam quod nullus de cetero emancipetur, nisi infra annum ad subdiaconatus ordinem faciat se promoveri, & hoc iuret.*

tinuos subsequentes, & quod fiet in illo capitulo quantum ad canonicos majores, sancti Materni & Parvæ-mensæ, firmum & stabile permanebit.

XXII. Legatur ibi annis singulis hæc nostra ordinatio, & servetur, reformentur spiritualia, & de censivis seu obedientiis, & de earum valore diligens computatio audiatur.

XXIII. Obedientiæ etiam concedantur ibidem, si aliquæ tunc fuerint concedendæ: aliis autem temporibus obedientiæ nulli dentur, nisi in capitulo certa die ad hoc specialiter assignata, quæ a die assignationis, spatium ad minus quindecim dierum contineat, ad quam etiam canonici qui sunt etiam in civitate & dioecesi convocentur.

XXIV. Sane obedientiæ nulli concedantur ad vitam, nec dentur canonico etiam nisi ad tres annos tantum, nisi aliquibus de obedientiis remotis, & inter nationes perversas positis, ex causa evidentissima, utili, & necessaria, consideratis personarum meritis, per quas dictæ obedientiæ melius regi possint, capitulum aliter duxerit disponendum.

XXIV. Jurabit autem canonicus præbendam recipiens, nihil omnino de obedientia alienare, nihil infeudare, nihil in emphiteosim ultra tempus suum dare. Et quod visitabit obedientiam bis in anno ad minus, custodiet & deffendet suis sumptibus, nisi de (a) feudo vel proprietate sibi evidens quæstio moveretur. Jurabit etiam & dabit fidejussores idoneos, & bene justitiabiles, quod censum solvet diebus statutis; & si in ejus solutione defecerit, non admittatur in choro vel capitulo, & ei subtrahantur distributiones refectorii & horarum, (b) donec per eum vel fidejussores ejus fuerit exinde capitulo satisfactum plenarie, & in hoc remissio nulli fiat. Jurabit insuper canonicus quod obedientiam sic receptam in manu sua tenebit, nec concedet alii, (c) & quod in supradicto capitulo generali in scriptis referat capitulo valorem redituum & proventuum sic receptæ obedientiæ, & reditus ubi & in quibus existunt. Dicet etiam per juramentum suum in prædicto capitulo, quantum habuerit inde lucrum. Porro quicquid lucratus fuerit, suum erit, & si amiserit, quibuscumque modis amittat, nihilominus integre solvet censam. Si vero esset guerra communis, sive pestilentia, vel alius casus excipiendus, (d) habeatur respectus lucri & damni, sicut jura volunt. & hæ obedientiæ plus offerenti concedantur, si offerens sit providus in solvendo, nisi forte multo minus debito offeratur, in quo casu, ne vilescat obedientia, capitulum ad manus suas eam retinere poterit, si viderit expedire. Aliter autem quam sub dicta cautela obedientiæ dictæ nullatenus concedantur, & cum aliquis obedientiam in morte vel in vita resignaverit, debet eam reddere liberam & absolutam.

XXV. Item, ordinamus ut annuatim in prædicto capitulo generali tres claves sigilli committantur tribus de capitulo fide dignis, ad hoc per capitulum eligendis hoc modo. Sacerdotes canonici ad hoc eligent unum canonicum sacerdotem; diaconi, unum diaconum, & subdiaconi unum subdiaconum. Quartam vero clavem servabit decanus, nisi ipse & capitulum in unam personam conveniant, cui dictæ clavis custodia committatur, & singulis annis personæ mutentur.

XXVI. Jurabunt autem qui dictas claves custodient, quod circa prædictarum clavium custodiam, fraudem aliquam non committant, unde ecclesia posset lædi, nec super contractibus concessione obedientiarum mutuis contrahendis, seu aliis negotiis quæ fiunt ad tempus, aliquas litteras sigillabunt, absque consensu capituli vel saltem majoris & sanioris partis ejusdem. Litteras autem super locationibus (e) & pensionibus numquam pro aliquo sigillabunt, absque consensu decani & totius capituli vel majoris & sanioris partis. & omnes litteræ sigillandæ legentur in capitulo hora debita, præsentibus canonicis qui tunc sunt in ecclesia residentibus.

Litteræ vero alienationem perpetuam continentes, numquam sigillentur, nisi de consensu superioris, decani & totius capituli, & cum solemnitatibus quas jura requirunt. Prædicti autem de clavibus ipsis facient copiam cum opus fuerit bona fide. Et si de civitate aliquis ex eis recesserit, clavem suam alicui canonico de suo ordine, cum consilio decani committat.

XXVII. Ordinamus præterea ut omnes libri ecclesiæ redigantur in scriptis, & eorum nomina singulis annis in supra dicto generali capitulo recitentur. Et hoc idem fiat de ornamentis ecclesiæ & thesauro, proviso ut & libri ecclesiæ & thesaurus semel in capitulo vel aliquibus deputatis a capitulo (f) ordinentur, & feriatur excommunicationis sententia per decanum auctoritate nostra, in omnes illos qui habent aliquid de thesauro, libris, ornamentis, cartis, seu privilegiis ecclesiæ, nisi restituant infra mensem. (g) Nec de cetero liber aliquis ecclesiæ, alicui etiam canonico concedatur, nisi sub bono pignore, vel saltem ab eo competenti memoriali recepto; & concessi repetantur, & rehabeantur infra mensem.

(a) *al.* Fundo.

(b) Hugo *& secundum consuetudines ecclesiæ imbannitus existat, & qualibet die sex denarios solvat, donec per eum vel fidejussores ejus, &c.*

(c) Statuta Hugonis addunt: *Sine scitu capituli & consensu. Porro quicquid lucratus fuerit, &c.*

(d) Statuta Hugonis addunt: *Secundum legem capituli fiat & ordinetur prout fieri consuevit.*

(e) Statuta Hugonis addunt: *Vel concessionibus ad tempus permutationibus & pensionibus.*

(f) *al. ostendantur.*

(g) Statuta Hugonis addunt: *Et si aliqui ob hanc causam excommunicationis sententiam incurrerint, facta restitutione, per decanum absolvatur. Nec de cetero, &c.*

XXVIII. Præcipimus autem quod provideatur ecclesiæ de casulis, dalmaticis, & tunicis, necnon albis, & ceteris ad missas celebrandas necessariis ornamentis. (a)

XXIX. Privilegia præterea & cartæ ecclesiæ in libro aliquo ordinata, cum suis titulis conscribantur & custodiantur, sicut consuetum est: proviso tamen, quod in locis talibus conserventur, quod nec confringantur sigilla, nec cartæ per injuriam putrefiant.

XXX. Ad custodiam autem tam privilegiorum quam cartarum, sive tangant episcopum solum, seu capitulum, sive utrosque, tam custos ecclesiæ, quam duo canonici honesti, ad hoc a capitulo deputati, diligenter intendant. Qui jurabunt ea servare fideliter, & quod inde facient copiam capitulo, de his quæ tangunt capitulum, & episcopo de his quæ tangunt episcopum, cum opus fuerit, bona fide, & hoc de scientia capituli semper fiet. Cum autem debuerit fieri copia alicujus privilegii seu cartæ, per duos ex eis qui ea custodiunt, vel saltem per unum fiet exinde ostensio, per quos vel per quem exinde facta copia ad thesaurum ecclesiæ, ut ibi custodiantur, fideliter referentur, sic enim omnia ad utilitatem ecclesiæ poterunt in posterum conservari.

XXXI. Omnes insuper reditus ecclesiæ & proventus, & ubi & in quibus consistant, in volumine publico conscribantur; & si aliquid accreverit, singulis annis in generali capitulo scriptura hujusmodi corrigatur.

XXXII. Si quis Leodiensis canonicus præbendam suam aut socii sui, sive in grossis fructibus, sive in distributionibus violenter acceperit, (b) denuncietur a decano excommunicatus. Qui si excommunicationem quam habet, per annum animo sustinuerit indurato, per episcopum privetur præbenda & aliis beneficiis quæ in eadem ecclesia obtinebat.

XXXIII. Acolythi & inferiores vocem in capitulo de cetero non habeant. Quod si aliquis eorum contra hanc nostram constitutionem temere se ingesserit, nisi monitus per decanum, a capitulo incontinenter recedat, (c) excommunicationem ipso facto incurrat. Cui dum in excommunicatione perstiterit, subtrahantur distributiones refectorii & horarum: cum tamen, si absolvi petierit, decanus auctoritate nostra, præstita satisfactione, absolvat. Hanc autem pœnam statuimus pro eo quod, sicut intelleximus, constistutionem a bonæ memoriæ domino Guidone Prænestino episcopo quondam apostolicæ sedis legato super hoc editam, non servabant, nec dignabantur ad sacros ordines se facere promoveri.

XXXIV. Item, statuimus quod nulli personæ duo personatus in ecclesia Leodiensi de cetero conferantur, & quod decanus sit sacerdos, vel saltem infra annum promoveatur in sacerdotem. Qui si tamen justum impedimentum & notum haberet, capitulum poterit ei annum alium, & non amplius, ex caussis necessariis & evidentibus indulgere. Qui jurabit residentiam, & nullum alium tenere poterit personatum. (d)

XXXV. Item, cum constitutio Lateranensis concilii quæ incipit, *Omnes utriusque, &c.* plane præcipiat quod quilibet adultus semel in anno proprio sacerdoti secreto sua omnia confiteatur peccata, præcipimus quod omnes tam majores, quam alii de ecclesia, semel in anno confiteantur decano, vel saltem de ejus licentia certæ personæ, & hoc ex justa causa, prout dicit dicta constitutio, quam præcipimus modis omnibus observari.

XXXVI. Ordinarium fiat in ecclesia nocturnum & diurnum, in quo contineantur omnia seriatim, quæ per totum anni circulum dici debent, & fiant inde duo libri, ita quod in utroque per se totum ordinarium habeatur. Quorum unus ex una parte chori, & alius ex parte alia cum catena ligetur, ut quilibet possit aperte videre quid circa divinum officium quotidie sit agendum. In choro præterea hinc inde duo grossa psalteria, duo grossa antiphonaria, & duo gradualia habeantur.

XXXVII. Statuimus ut canonici primo anno faciant per annum integrum continuam residentiam, & qui non fecerint residentiam, compellantur facere per subtractionem proventuum. Nec det decanus primo anno licentiam alicui, nisi per capitulum, & tunc ex juxta causa in capitulo probata, nec hoc primo anno fiat frequenter. Aliis autem annis similiter residebunt: verumtamen licentiam trium septimanarum tantum ut absens sit canonicus, rationabili causa interveniente, poterit conferre decanus. Quando vero post datam licentiam ad ecclesiam reversus fuerit, aliam similem licentiam non habebit, nisi sex septimanis elapsis, (e) præterquam si necessitatem evidentem in capitulo ostenderet, & probaret. Plane si quis sine licentia recesserit, vel post datam licentiam ultra terminum moram fecerit, sine rationabili causa probata in capitulo, stipendio suo privabitur, & post reditum in claustro ponetur quamdiu capitulo placuerit, & hoc sine restitutione fructuum præcedentium, & omnibus horis quamdiu inclu-

(a) Hic novum hoc statutum ab Hugone insertum est: *Statuimus etiam propter penuriam capparum, ut canonici recepti, fructus prebendæ suæ minime recipiant, quoad usque cappam choralem de serico contulerint ita bonam & honestam, quod eam induere valeant in solemnitatibus.*

(b) Statuta Hugonis addunt: *Si monitus a decano & capitulo infra quindenam non destiterit, & sic ablata restituerit, & satisfecerit, omnibus proventibus prabendæ suæ careat, neque ad tractatus ecclesiæ admittatur, usque ad condignam satisfactionem. Acolythi & inferiores, &c.*

(c) Statuta Hugonis: *Recedat, pœnitentiam inflictam supra proxime receptoribus incurrat. Hanc autem pœnam, &c.*

(d) Hugo addit: *In ecclesia memorata.*

(e) Statuta Hugonis: *Capitulum tamen ultra istam licentiam aliam poterit indulgere licentiam, sicut huc usque consuetum.*

sus fuerit, tenebitur interesse.

XXXVIII. Sententiæ decani & capituli inconcusse serventur, & a nemine nisi mediante juris tramite revocentur.

XXXIX. Ceterum quia, sicut intelleximus, in magna prima dominicali, & in psalmis familiaribus & lætania & collectis, quæ dicuntur post primam in quadragesima, & singulis diebus ad tertiam, necnon dominicis diebus ad processionem, magnus erat defectus, eo quod nihil percipiebatur in eis: statuimus & ordinamus, ut venientibus ad singula prædictorum, & usque ad finem perseverantibus, præter ea quæ consueverunt percipere, denarius unus detur, & diebus dominicis & festivis, ad processiones duo denarii tribuantur.

XL. De archidiaconis autem dicimus, quod nec in choro nec in capitulo locum teneant debitum dignitati, donec in diaconos fuerint ordinati; qui cum præsentes fuerint in ecclesia, suas de evangelio faciant septimanas. (a) Qui nihilominus per medietatem anni in ecclesia residentiam faciant, & hanc jurent, nisi forte de episcopi licentia sint absentes. Si vero eos peregrinari, vel ad scholas velle ire contigerit, episcopus eis licentiam non poterit denegare. Cum autem in ecclesia servire debuerint & neglexerint, si capitulum eos super hoc convenerit, secundum antiquam consuetudinem judicio patrum suorum exinde parebunt. Porro cum suos archidiaconatus visitaverint, vel pro negotiis ecclesiæ absentes esse debuerint, unum vel duos de canonicis, si voluerint, de licentia decani assumant ad ipsos juvandos, seu ad consilium sibi dandum.

XLI. Præterea quia sicut intelleximus, ex multitudine clericorum passim chorum intrantium, divinum officium turbatur, potius quam juvetur; ordinamus ut nisi per cantorem, chorum de cetero nullus intret, exceptis clericis canonicorum, qui cum habitu honesto intrabunt, (b) & tales eligantur per cantorem, qui honestum habitum habeant, & in aliquo chorum juvare sciant.

XLII. Chorus per duos canonicos servetur continue, sicut est in ecclesia ordinatum, & in solemnitatibus per cantorem & alios, sicut fieri consuevit.

XLIII. Denique quia multi occasionem prætendunt non veniendi de nocte ad ecclesias suas, vel consanguineorum suorum inimicitias allegando, statuimus & præcipimus quod claustrum claudatur, si sine scandalo potest fieri, & fiant portæ in claustro, & sint ibi duo custodes de nocte, sibi certo salario assignato. Proviso quod a pulsatione silentii, usque post Matutinas cantatas in hyeme, & in æstate usque ad diem, clausæ sint dictæ portæ; ne per occasiones hujusmodi divinum officium defraudetur.

XLIV. Diebus dominicis quando imminet processio fienda, fiat aqua benedicta in choro solemniter per septimanarium ante processionem, diacono & subdiacono præsentibus, & sic parati ad processionem incedant; decani, præpositi, archidiaconi, scholastici, & cantores. Debitam residentiam in ecclesia faciant, & tam ipsi quam alii omnes vadant ad negotia procuranda, cum a decano & capitulo fuerint requisiti, quibus decentes dentur expensæ secundum qualitatem personarum,

XLV. Ministeriales & officiales ecclesiæ ministeria sua faciant per se, non per vicarios, diligenter, ad quæ nocte & die parati existant, in ecclesia jaceant, qui ex officio sibi commisso tenentur. Discretis viris & fidelibus & utilibus & habilibus committantur ista officia, inutilibus inde amotis per decanum & capitulum infra mensem.

XLVI. Bona ad distributiones horarum ordinata & statuta, & omnia quæ superveniunt, vel abundaverint, ad nullos alios usus, quam ad horarum distributiones convertantur, & nihil corporibus præbendarum accrescat, (c) cum ex hoc ecclesiæ servitium & cultus augmentetur divinus.

XLVII. Hæc autem quæ dicimus de canonicis majoris ecclesiæ, dicimus de canonicis S. Materni & Parvæ-mensæ & aliis beneficiatis ecclesiæ, præsertim quantum ad servitium ecclesiæ, distributiones denariorum pro horis, & ad faciendam residentiam ad quam tenetur. (d)

XLVIII. Item, statuimus & præcipimus & ordinamus, quod quolibet anno in capitulo generali, quod ordinavimus fieri in crastino beati Lamberti, eligantur de capitulo tres fide digni, qui inquirent de vita & conversatione canonicorum beati Lamberti, S. Materni, & Parvæ-mensæ, & capellanorum, & vicariorum, & clericorum de ecclesia, præsertim de quibus est scandalum & infamia; & quod invenerint, portent ad capitulum, & tunc decanus & capitulum corrigant quæ corrigenda invenerint, secundum qualitatem delictorum.

(a) Statuta Hugonis: *Per se vel per aliquos, scilicet canonicos S. Materni, & Parvæ-mensæ, qui requisiti ab archidiaconis & aliis diaconis & subdiaconis ad debitum officium tenebuntur; quod si noluerint, per decanum corrigantur. Ipsi vero archidiaconi per medietatem anni in ecclesia residentiam faciant, & hanc jurent, nisi forte de episcopi licentia sint absentes. Præterea sicut intelleximus ex multitudine, &c.*

(b) Reliqua hujus statuti omisit Hugo.

(c) Hæc sequens linea ab Hugone prætermissa.

(d) Apud Hugonem hæc statuta immediate sequuntur: *Statuimus præter hæc, quod omnes capellani majoris ecclesiæ, qualibet die missam celebrent ad altaria sua. Et si cui non fuerit altare specialiter deputatum, ad altare sui socii celebrent, nisi tamen canonicum habuerit impedimentum, ita quod omnes missæ capellanorum eorumdem sint ante primam celebratæ.*

Statuimus etiam ut canonici secundariarum ecclesiarum ecclesiæ majori debitum servitium impendant in solemnitatibus, secundum ordinationem factam inter ipsas ecclesias & ecclesiam majorem. Statuimus insuper & mandamus ut annuatim, &c.

XLIX. Statuimus, insuper & mandamus ut annuatim in festo omnium sanctorum finitis vesperis de die, omnes campanæ pulsentur, & vesperæ pro mortuis cantentur, & nocte sequenti matutinæ, (a) & in crastino ejusdem festi missa pro mortuis, sicut in festis præcipuis & solemnitatibus celebretur.

Has autem nostras constitutiones præcipimus inviolabiliter * in cujus rei testimonium præsentes litteras sigilli nostri munimine fecimus roborari.

*suppl. observari.

Datum Leodii v. idus Novembris, anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo.

SATUTA ECCLESIÆ LEODIENSIS

facta anno Domini MCCCXXXVI. & XXXVII. diversos articulos continentia regiſtrata in libro secundo cartarum ejusdem ecclesiæ sub numero LXXXVI.

Ex mſ. clarissimi viri domini baronis de Craſſier.

UNiversis tam præsentibus quam futuris, vicedecanus & capitulum ecclesiæ Leodiensis, salutem & tenere in domino unanimem caritatem.

Cum propter varietates temporum ac mutationes personarum, interventionem cum eisdem sequentibus procellis fluctuantium temporum, partim negligentia, partim oblivionis culpa, venerandis moribus & statutis prædictæ nostræ ecclesiæ nonnulla detraxerunt, & quædam permiserunt in quibusdam succrescere vitia exstirpanda. igitur salubri & matura deliberatione hujus præsentis generalis capituli circa hæc prohibita per modum qui sequitur duximus reformanda ut reperitur negligentia obmissa, & subjungere aliqua noviter ordinata, quæ perpetuis temporibus saluti animarum & honori ecclesiæ sæpedictæ dinoscuntur profutura.

I. In primis nonnullorum ineptam refrænantes lasciviam, renovamus statutum canonibus & exemplis sacrorum patrum roboratum, ut omnes canonici ac beneficiati ecclesiæ supradictæ, & clerici ipsius chorum frequentantes, tonsuras capillorum & barbarum, & rasuras coronarum decentes ordini ac gradui singulorum competentes deferant: nec chorum intrare præsumat, qui neglector aut contemtor fuerit præmissorum, donec tonsuram & coronam resumserit, ut prætactum est, competentes.

II. Similiter persuademus & exhortamur omnes in domino pariter & ordinamus, ut omnes prædicti canonici beneficiati & clerici, præcipue, prout ipsi sunt, in dignioribus gradibus constituti, amota curiositate & indecenti habitudine vestium, honestas vestes deferant clericales, quæ nec in brevitate, nec strictudine, aut alias quavis intemperata & otiosa novitate reprehensibiles valeant denotari, sed tales, quibus prælatio, dignitas, gradus & ordo cujuslibet valeat notari, & discerni a laicis, ac pariter venerari. Et ne quid omissum aut neglectum super hac exhortatione aut ordinatione videatur, præcipimus & ordinamus, ut in caligis & sotularibus ac in aliis circa vestes & calciamenta insertis, aut incestis apparatibus, superfluis, ut penitus ecclesiasticis viris indecentibus modum teneant temperatum, ut signanter dum incedunt, & publice conversantur inter sæculares & laïcos, clericalis gloria & honor magnificus hujus ecclesiæ in gestu & habitu singulorum prædicentur; & etiam ab aliis laicis sæcularibus & plebeis hominibus discernantur.

III. Ordinamus etiam ad Dei & gloriosissimi Lamberti martyris patroni nostri reverentiam, quod de cetero claves feretri seu capsæ ejusdem martyris per duos presbyteros hujus ecclesiæ beneficiatos, vel ad hoc per capitulum assignatos, vita & conversatione honestos, discretos & idoneos custodiantur, qui cum reverentia feretrum prædictum intus & exterius tractent, claudant, & aperiant, cum decens sit ac debitum, ut sacris manibus & honestioribus custodibus tam sacrum & pretiosum, venerandumque corpus tractetur, exornetur, & custodiatur, quod huc usque negligenter per infimiores, & minus idoneos fieri est permissum. Quod si ambo, aut alter custodum essent impediti, aut impeditus, substituant sibi presbyterum vel diaconum, qui illa hora vel illa die & non ultra, vices eorum supplere valeat in præmissis. Et si ob devotionem alicujus devotæ personæ seu magnificæ, & honorem, contingat sacrum feretrum aperiri, ut videntibus major devotio accrescat, & pretioso martyri condigna reverentia exhibeatur, a duobus presbyteris cappis sericis indutis, accensis duobus cereis, theca ipsa aperiatur, & flexis genibus dicatur *Confiteor* cum absolutione *Misereatur*, & quamdiu reclaudatur cum voce canora vel submissa, sicut tempus patietur, aliquod responsorium, vel antiphona ipsius martyris dicatur cum collecta.

IV. Insuper pia consideratione & rationabili debito excitati, statuimus & ordinamus, ut bono confessori & doctori egregio beato Bernardo abbati, qui sua præsentia dum viveret, sanctam ecclesiam, urbem & patriam Leodiensem in missarum solemniis, & crebris prædicationibus, divinis ac admirandis signis & miraculis illustravit, sicut in historiis nostris dinoscimus contineri, specialis devo-

(a) Hugo addit: *Has autem nostras constitutiones præcipimus inviolabiliter observari. In cujus rei testimonium præsentes litteras sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum Leodii decimo Kal. Novembris, pontificatus domini Innocentii papæ IV. anno decimo.*

tio & aliqualis pro tantis donis recompensatio eidem confessori glorioso singulis annis in ejus festivitate reddantur, videlicet ut festum ipsius cum tribus lectionibus de propria ejus legenda & collecta speciali cum *Te Deum* & horis ac missa de communi unius confessoris non pontificis, in hac ecclesia celebretur.

V. Ordinamus insuper pari & eadem consideratione inducti, ut cum omnia quæ pro ecclesia temporaliter suscipimus, ex largitione piorum fidelium, & pro redemtione eorum peccaminum suscipiamus, dignum est saltem, ut quod quotidianis diebus minus eisdem defunctis impendimus, in eorum generali & solemni anniversario perfectius atque solemnius impendamus. Idcirco statuimus & ordinamus observandum perpetuis temporibus, ut vigilia animarum, quæ agitur in die omnium sanctorum, cum toto officio sequentis diei defunctorum, solemniter sicut festum duplex celebretur. Chorus in ipsa vigilia, & laudibus, & missa a duobus regatur, luminare pertinens ad festa duplicia accendatur, *Venite* & lectiones secundi & tertii nocturni a canonicis majoribus, si tot sint ad hoc dispositi, dicantur, aut saltem tres ultimæ lectiones. Responsoria a duobus cantentur, eo modo quo in duplicibus festis fieri est consuetum, fietque processio cum cruce, cereis, & thuribulis, & aqua benedicta per ecclesiam, & circa interius claustrum, cantando responsoria per ordinem, donec in choro processio revertatur. In quo fiet commendatio in medio conventu, & solemniter peragetur.

VI. Ordinamus & statuimus insuper, ut custodes & matricularii ad servitium hujus ecclesiæ continuum constituti, & pro tempore instituendi, sint clerici & habitu cleri utentes, ætatis & honestæ conversationis, qui possint & valeant mature & continue in suis officiis deservire in propriis personis, & non per substitutos, nisi legitimo impedimento, facta fide de eodem, sub thesaurariis essent impediti. Qui quidem supradicti singulis noctibus debita hora ingredientes ecclesiam, in eadem dormiant, excubias debitas circa eam faciant, luminaria debite accendant, & hæc & alia ministrent & impleant. Matutinas & horas debitas horis debitis & cum morositate debita pulsent, libros reportent horis consuetis, & apportent, & ipsos munde custodiant. Altare parent, ecclesiam frequentent & chorum continue, sicut in libro officiorum continetur. Alioqui a suis officiis submoveantur, qui residere & in propria persona servire noluerint ut tenentur.

VII. Ordinamus etiam ne plura officia prædictorum officiorum vel aliorum officiorum ministralium ecclesiæ consf. . . . . . uni personæ remittantur: sed singuli singula officia & ministeria administrent, ne numero debito servitorum suorum ecclesia, sub quocumque colore quæsito, privetur.

VIII. Ordinamus etiam & quod diu ordinatum est, & observatum plenius antiquis temporibus renovamus, desidiam & negligentiam beneficiatorum hujus ecclesiæ reprimentes, ut omnes & singuli canonici S. Materni & Parva-mensæ, & capellani perpetui hujus ecclesiæ, qui ad residentiam continuam faciendam in ista ecclesia sunt astricti, & ad continuum officium nocturnum & diurnum hujus ecclesiæ, cantando, legendo & psallendo dignoscuntur obligati, sine intermissione a modo chorum frequentare, & in matutinis horis, missis & vesperis quotidie studeant interesse. Ipsi vero canonici S. Materni & Parvæ-mensæ supradicti, qui ad supplendum defectus canonicorum majorum dignoscuntur instituti, in horis supradictis, & præcipue in tribus principalibus, scilicet matutinis, missa, & vesperis intersint vigilanter; cum frequenter propter negotia ecclesiæ urgentia oporteat prædictos majores canonicos abesse, & circa plurima pro publicis ecclesiæ & patriæ negotiis insudare. Nec valeant ipsi minores canonici supradicti, se excusare a præmissis aliquibus consuetudine vel statuto in contrarium per ipsos ordinatis. Quin imo cum ipsi statuendi aliquid sine licentia & auctoritate nostri capituli minime habeant potestatem, statutum aut ordinationem factum vel factam per eos quominus in singulis horis supradictis interesse teneantur, aut quod si non veniant ad horas prædictas nec intersint in eisdem, nihil perdant, nullum & nullam fore decrevimus, & ea quassamus, & irritamus omnino. Prohibentes eisdem ne de cetero hujusmodi quassatis & irritatis statutis & consuetudinibus uti, nec similia inter se in posterum ordinare præsumant. Abolentes quorumdam ipsorum aut fere omnium abusum per eos inductum, ut videlicet, cum sint in sufficienti numero, in presbyteratus, diaconatus & subdiaconatus ordinibus specialiter, ut quilibet in suo ordine deserviat assignato, ut nullus ipsorum prædictorum minorum canonicorum, qui servient in majori altari in una missarum, in illa die in altera non serviat. Sed novi in qualibet missa ministri assumantur, ad missæ illius officium celebrandum. Capellani vero promoti in presbyteros, jugiter missas altaribus suis debitas celebrent. Et qui promoti non sunt, quantocius ordinatoris habere poterint facultatem, se faciant promoveri. Interim per idoneos capellanos, quos præsentare tenentur decano vel vicedecano, faciant vice sua missas altaribus suis debitas, celebrari.

IX. Et ut in omnibus præmissis prædicti canonici minores & capellani in hac ecclesia beneficiati observandis arctentur, ne ad solitas negligentias, quas contra hoc sæpius incurrerunt, redeant & maneant incorrecti,

deputabitur certus custos, qui pro labore suo quinque solidos graves de bursa capituli per annum recipiet. Qui quidem defectus singulorum in horis deficientium, & missas debitas non celebrantium singulis diebus in tabella annotabit, & defectuosos hujusmodi ad minus semel in hebdomada fideliter decano vel vicedecano reportabit. Et præstabit idem custos juramentum, quod pro posse amotis favore & precibus ac timore cujuscumque, dictum officium, ut prædictum est, exercebit.

X. Approbamus insuper & renovamus, & ne negligatur, diligentius observari ordinamus, ut statutum generalis capituli sub anno Domini MCCCXXXIII. celebrati, facientis mentionem de horis canonicis, & stipendiis quotidianis percipiendis ab illis qui legitime horis prædictis insistunt, ac de aliis utilitatibus tam ad divinum cultum, quam ad provisionem temporalem negotiorum pertinentibus, cum diligenti & salubri sollicitudine promulgatum perpetuis temporibus observetur, & a nullo infringatur. Et ne de negligentia se valeant excusare omnes quos tangit prædictum statutum, apud computatores & granatores majores & minores, & horarum & anniversariorum custodes, ad quos maxime pertinet prædictum statutum servare, & jurare ut per capitulum & singulos de capitulo observetur, maneat copia ejusdem statuti supradicti, & sub præstito juramento, & animarum suarum periculo nulli def...... timore, precibus vel favore super quotidianis distributionibus & anniversariis, & aliis stipendiis, inter lucrantes & non lucrantes; eamdem legitime, juxta tenorem prædicti statuti debitam, singulis assignent & reddant portionem.

XI. Insuper cum anno Domini MCCCXXXVI. in capitulo generali quædam ordinatio facta fuisset super moderatione canonicorum & ferculorum, & declaratione vigiliarum festorum majorum, & quorumdam aliorum circa hæc, pro reprimenda confusione conviviorum & convivantium; quæ quidem ordinatio obscura & perplexa nonnullis videbatur; eamdem ordinationem auctoritate prædicti præsentis capituli generalis declaramus, supplemus, & emendamus eo modo, quo in littera declarationem & suppletionem & emendationem in hac parte continente, dignoscitur contineri: quam litteram affigi volumus cum ordinatione prædicta, & nostro sigillo, ad causas sigillari sub data hujus præsentis diei.

XII. Ordinamus etiam ad vitandam importunitatem non modicum onerosam, & frequenter quibusdam odiosam, ut nullus noster canonicus nobiscum residentiam faciens, mimis, histrionibus, joculatoribus, aut nuntiis seu personis eisdem missis pro militia vel nuptiis alicujus istius diœcesis, munus quodcumque largiatur, quocumque colore quæsito. Quod si quis fecerit, transgressor hujus statuti denotetur, & arbitrio capituli se noverit puniendum.

Et ut hæc omnia & singula superius ordinata, perpetuis temporibus maneant illibata, his præsentibus litteris duximus nostrum sigillum ad causas apponi & appendi.

Acta sunt hæc in capitulo nostro generali in crastino S. Lamberti, anno Domini MCCCXXXVI. cum diebus sequentibus celebrato.

Et ut præmissa statuta & ordinata firmius observentur, & in memoria perpetua perseverent, relecta fuerunt & approbata in nostro capitulo generali celebrato anno Domini MCCCXXXVII. in crastino S. Lamberti.

CLAUSULÆ EXTRACTÆ ex statutis ecclesiæ Leodiensis, factis anno MCCCLVIII.

Ex libro cartarum ecclesiæ Leodiensis eruit dominus de Crassier.

I. STatuimus, quod qui altare aliquod seu capellaniam vel beneficium in ecclesia nostra de voluntate capituli constituere vel fundare voluerit, dummodo istud altare vel capellania valorem XXX. modiorum speltæ habeat, occasione hujusmodi fundationis, aliquid amplius, nisi velit, legare minime teneatur.

II. Item, nullus clericus in ecclesia nostra non beneficiatus, pro clerico chorali a modo habeatur vel defendatur, nisi fuerit familiaris domesticus alicujus canonici, vel officium habens in ecclesia, aut scholaris chorum frequentans, quem magister habeat sub suo regimine sive virga, vel nisi aliquis ex notitia speciali, suis meritis exigentibus, chorum frequentans, ad hoc ex patientia dominorum, nemine contradicente, sive ex gratia capituli sit admissus.

III. Item, statuimus & prohibemus, ne aliquis laïcus vel clericus vinum in claustro nostro vendat; sed si aliquis ex canonicis ex provisione domus suæ verisimiliter per eum absque fraude habita sive facta habeat, quod sibi excreverat vel crescat, quod vendere voluerit, hoc poterit, dum tamen hoc non faciat adinstar tabernæ, seu ad clamorem publicum, vel ad signum, vel quod potatores ad hoc publice consedeant, ne tabernam publicam in domo sua videatur, vel dicatur habere. Qui contrarium fecerit, unam hamam vini sic venalis de singulis carratis quas sic vendiderit, solvat, capitulo applicandam.

IV. Item, dum in choro divina officia celebrantur, nullus beneficiatus ecclesiæ interim in ipso choro cum socio vel sine socio horas dicendo libros chorales occupare præsumat, sed cum aliis psallendo & legendo officio divino diligenter intendat; & qui hoc minus diligenter fecerint, corrigantur. Nec

interim circa altare laicos sive clericos illuc trahendo, & cum eis confabulando vel tractando in conspectu conventus in choro consistentis irreverenter discurrat, nec tunc quando in altari divina celebrantur. Si canonici in capitulo quod est retro altare fuerint occupati, clerici eorum, seu alii retro & circa altare se conferant, nec aliquatenus ibidem congregentur, sed maneant in choro, donec dominos eorumdem de capitulo exire contingat. In præmissis vero delinquentes decanus vel vicedecanus corrigat, prout sibi videbitur expedire.

V. Item, sicut canonicos secundariarum ecclesiarum & alios extraneos reprehendimus, prout hoc facere possumus, & debemus, si in ecclesia nostra quando celebrantur divina, sine superpellicio compareant, sic multo fortius in nostris beneficiatis hoc tenebimur observare. Ea propter præcipimus, ut omnes beneficiati ecclesiæ nostræ, postquam ad officium pulsatum fuerit, præsertim de die, nullo modo sine superpelliciis in ecclesia compareant, sed de hospitiis suis induti superpelliciis ad ecclesiam veniant, nec ea in ecclesia recipiant, prout aliqui facere consueverunt. Nec verecundentur cum superpelliciis suis induti, de hospitiis suis ad ecclesiam transire, cum majores eorum hoc faciant, nec interim quando divina celebrantur, per ecclesiam vagando discurrant, vel tractatibus aut confabulationibus intendant, nisi habeant aliqua necessaria & honesta facere, quibus expeditis, ad divinum officium quanto citius revertantur. Qui contra præmissa attentaverint, corrigantur.

VI. Item, cum pulsationem campanarum pro funeribus, quibus illa de consuetudine ecclesiæ alias non debetur, nulla inter benemeritos & minus meritos consideratione habita, importunitas multorum petentium nimis indifferenter & communiter hactenus obtinere consueverit, per quod contingit dictam pulsationem parvipendi, quæ sic indifferenter conceditur. Nos considerantes, præmissis & aliis causis quæ nos movent, indemnitati ecclesiæ nostræ in quantum possumus præcavendo, indiscretam illam pulsationem & nimis continuam restringere cupientes, statuimus ut hujusmodi pulsatio pro funeribus, quibus ipsa, ut prædictum est, de consuetudine ecclesiæ aliàs non debetur, de cetero nullatenus concedatur, nisi, prout in ecclesia Coloniensi, & in pluribus aliis nostræ & aliarum civitatum & dioecesis ecclesiis, sicut intelleximus, fieri est consuetum, emolumentum aliquod ecclesiæ nostræ inde proveniat, videlicet ut defunctus, aut ipsius ultimæ voluntatis executores vel amici, pro ipsius animæ salute in eleemosynam conferant fabricæ ecclesiæ nostræ quadraginta solidos bonæ monetæ. Sed & de salario cum matriculariis conveniant, sicut voluerint & potuerint cum eisdem. Personæ autem quibus de consuetudine debetur hujusmodi funeralis campanarum pulsatio, sunt hæ quæ sequuntur, videlicet: prælati & canonici ecclesiæ, ac alii beneficiati. Item, clerici in ecclesia officia tenentes. Item, clerici ad chorum intromissi, chorum frequentantes. Item, scholares sub magistri regimine consistentes. Item, clerici & laici existentes de familia hospitis vel conventu dominorum episcopi & canonicorum. Item, feodales ecclesiæ & uxores eorum. Item, debetur & præter prædictas personas hujusmodi pulsatio illis qui beneficia aliqua in nostra fundant ecclesia, & illis qui aliqua anniversaria in ipsa constituunt, vel aliquod legatum nobile legant, dum tamen legatum hoc vel anniversarium decem solidos bene annui reditus valorem attingat.

VII. Item, quod feretrum beati Lamberti aperiatur cum reverentia in singulis missis specialibus & processionibus generalibus, quando tortitia feruntur, & hoc fiat de cetero per vicethesaurarium cum superpellicio & stola, & cum tortitiis accensis, assistentibus illis qui talia facere consueverunt.

VIII. Item, statuimus quod quando, secundum consuetudinem nostram, in aliqua ecclesiarum seu monasteriorum Leodiensium exequiis alicujus funeris, cum conventuali processione nostra, nos interesse contigerit, si funus hoc post missam ab illa ecclesia seu monasterio alibi sepeliendum transportetur, illuc ire cum processione nostra non tenebimur, nec debemus.

IX. Item, ne per aliqua dona vel secreta servitia communis utilitas defraudetur, statuimus, & omnes & singuli promittimus sub juramento nostro ecclesiæ præstito, quod nullus nostrum de cetero recipiet, seu ad opus suum recipi per alium sustinebit mercedem vel munera, in præjudicium vel gravamen ecclesiæ, seu communis utilitatis capituli, pro negotiis censariorum nostrorum, vel aliorum quorumcumque, commune factum ecclesiæ vel profectum tangentibus, in capitulo vel extra capitulum expediendis aut promovendis, vel pro nostrorum debitorum solutionibus retardandis; & quicumque in his deprehensus fuerit deliquisse, valorem muneris quod recepit quadruplum fabricæ ecclesiæ nostræ Leodiensis solvere teneatur, & per duos menses ab ingressu capituli, seu tractatu privatus maneat & suspensus. Provisores quoque fabricæ nostræ in sua institutione promittent ut supra.

X. Item, statutum scriptum in libro cartarum de defectibus debitorum, singulis mensibus festum purificationis immediate sequentibus, & etiam in fine anni in scriptis ad capitulum reportandis, per computatores nostros volumus & præcipimus observari.

STATUTA

STATUTA ECCLESIÆ LEODIENSIS facta anno Domini MCCCLII.

Ex mſ. clariſſimi viri domini baronis du Craſſier.

UNiverſis præſentes litteras inſpecturis vicedecanus & capitulum Leodienſe ſalutem & notitiam veritatis.

Noverint univerſi, quod nos anno Domini MCCCLII. in craſtino beati Lamberti martyris, in generali noſtro capitulo cum continuatione dierum ſequentium congregati, ſtatuta fecimus quæ ſequuntur.

I. Primo, cum proceſſus executorii, qui virtute litterarum apoſtolicarum, quæ ſuper gratiis beneficialibus impetrantur, ſecundum eorumdem proceſſuum formam conſuetam, ad recipiendum eos quibus dictæ gratiæ conceduntur, terminum ſex dierum conſueverint indulgere, ne eorumdem impetrantium repentina ſeu inconſulta receptio domino noſtro epiſcopo Leodienſi, nobis, & aliis quorum intereſt, ad quorum collationem, proviſionem, præſentationem, electionem, ſeu aliam quamcumque diſpoſitionem, dignitates, perſonatus, officia ſeu alia quævis beneficia in eccleſia noſtra jure ordinario pertinere noſcuntur, præjudicium aliquod valeat generare; ordinandum duximus, & præſentibus ſtatuendum, quod nos poſtquam litteræ apoſtolicæ, & earum proceſſus ſuper hujuſmodi gratiis quibuſcumque in capitulo noſtro fuerint publicatæ, & copiæ eorum traditæ, termino nobis per ipſos proceſſus conceſſo, de cetero ſic utamur, ut ante penultimam monitionis diem, ad preces vel inſtantias cujuſcumque non recipiamus aliquem, vel aliquatenus non admittamus, non obſtante ſi dicatur, vel ſperetur quod nullus eſſe debeat contradictor.

II. Item, cum ſicut intelleximus, & experientia didicimus, teſtamentorum ſeu ultimarum voluntatum executores, nonnumquam circa executionem eorumdem nimis ſe habeant negligenter, propter quod teſtatorum voluntates, quas tam divinæ quam humanæ leges præcipiunt adimpleri, ad effectum minime perducuntur, & exinde animæ teſtatorum miſerabiliter defraudantur. Nos igitur hujuſmodi negligentiæ periculis, in quantum de jure poſſumus & debemus, intendentes congruis remediis obviare, ut quemadmodum ſecundum antiquiſſimam eccleſiæ noſtræ conſuetudinem eſt ſtatutum, ſi concanonicorum noſtrorum quiſpiam inteſtatus decedat, de ejuſdem canonici rebus & bonis ad nos devolvitur pro ſalute animæ ſuæ ordinandi poteſtas, cum fides fraterna fallere non debeat, Domino inſpirante. Eodem modo non immerito debemus attendere & curare, ut ipſorum fratrum noſtrorum

A & ſubditorum in eccleſia noſtra ſervientium facta per eos teſtamenta ſeu ultimæ voluntates per executorum ſuorum negligentiam debito non fraudentur effectu. Eapropter ſtatuendum duximus, & præſentibus ordinandum, ut noſtrorum concanonicorum & eccleſiæ noſtræ capellanorum & beneficiatorum nobis ſubditorum executiones teſtamentorum, ſeu ultimarum voluntatum, poſt obitum teſtatoris cujuſlibet eorumdem, ſtatim anno lapſo cum ipſo teſtamento & inventario rerum & bonorum teſtatorum ſe offerre & comparere in capitulo teneantur, de executione teſtamenti, & de his quæ ad hoc pertinent rationem capitulo reddituri. B

III. Item, licet canonici S. Materni & Parvæ-menſæ, necnon imperiales & epiſcopales capellani, & alii eccleſiæ noſtræ altarium capellani, ad hoc ſint in ipſa eccleſia noſtra inſtituti, ut in horis & officiis nocturnis & diurnis legendo & cantando teneantur ſervire, & noſtrum ſupplere defectum, dum circa alia eccleſiæ negotia occupamur. Contingit tamen quandoque, quod ex ipſis aliqui, quibus providetur de aliquibus beneficiis ſupradictis, penitus ſunt inhabiles & inutiles ad præmiſſa. C Nos igitur ſuper hac neceſſitate eccleſiæ noſtræ & utilitate de opportuno remedio providere volentes, ſtatuimus & ordinamus, ut ex prædictis canonicis S. Materni & Parvæ-menſæ ſeu capellanis, quibus per nos contingit provideri, vel qui nobis ab aliis ad prædictas præbendas ſeu beneficia fuerint præſentati, de cetero nullatenus aliquem admittamus, niſi prius, prout olim fuit conſuetum, examinati in cantu & in lectura idonei ſint reperti.

D

STATUTA SYNODALIA ecclesiæ Reatinæ.

Ex mſ. codice bibliothecæ regiæ.

IN nomine Domini. Amen. Quam periculoſum ſit & tremendum paſtoralis officii dignitate fungentibus, quam ſic oneroſa cura regiminis gregis dominici & adminiſtratio in prælatione ſibi commiſſa . . . . . militet quia divina majeſtas extra injungit & præcipit ea quæ pro ſalute humani generis ſolus. . . . .
E . . . .
regimini eccleſiæ Reatinæ curis ſollicitamur continuis tamen ut juxta traditæ nobis diſpenſationis officium ſubdit. . . . . .
proſperitate utique proſperum jugiter quantum nobis. . . . .
dio intendamus. . . . .
quiete labore, & ut ſcandala quantum in nobis eſt removeantur ab ipſis. . . . . .
tranſimus inſomnes. Sane cum per prædeceſſores noſtros bonæ . . . .
conſtitutiones editæ, quos pro utilitate com-

muni. . . . . abbreviatis aliquibus in totum vel in partem . . . . . . & detractionibus factis prout expedire vidimus in. . . . nostrorum quietem multa statuuntur salubriter. . . . . ad laudem & reverentiam omnipotentis Dei, honorem Virginis gloriosæ omniumque sanctorum, ad reverentiam & honorem sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, ac sanctissimi patris & domini N. papæ, & in reverendorum patrum dominorum cardinalium, ad doctrinam & sanctam informationem & honestam & condignam reformationem omnium subditorum nostrorum, potissime prælatorum, cunctorumque rectorum, seu capitulorum,* quibus fuerit animarum cura commissa, cæterorumque clericorum fecerimus, edi mandavimus ac etiam publicari, in virtute sanctæ obedientiæ tam prælatis, quam clericis omnibus & singulis injungentes, ut infra scriptas constitutiones omnes & singulas diligenter observent, & nihilominus ipsarum constitutionum transgressores pœnas temporales & spirituales volumus quod incurrant, quas in constitutionibus ipsis mandavimus annectendas, interpretatione, adjectione, correctione, & declaratione ipsarum nostræ dispositionis & ordinationis arbitrio reservatis.

* f. capellanorum.

I. De immunitate ecclesiarum.

Frequens & assidua nos querela sollicitat & invitat, ut laicorum abusibus perversorum, dolis & fraudibus, qui non contenti, ecclesias & personas ecclesiasticas tot oneribus, collectis, talliis & exactionibus incessanter aggravare nituntur, opportunis remediis occurramus: qui nec prudenter attendunt, quam grave crimen incurrant, & suarum periculum animarum. Prælatis ecclesiæ & personis ecclesiasticis tallias & collectas, gravia plurima inferunt. ab ipsis suorum redituum & proventuum vel bonorum dimidiam decimam, seu vicesimam, vel quamvis aliam portionem, quantitatem aut quotam exigunt & extorquent sub adjutorii, mutui, subventionis, vel doni nomine, seu quovis alio titulo, modo, vel quæsito colore, eosque suæ subjicere servituti & suæ ditioni submittere multifarie moliuntur. Cui morbo sanctissimus pater & dominus, dominus N. papa condignam & celebrem præcogitans adhibere medelam, pia consideratione, de suorum fratrum consilio, irrefragabiliter statuit, ut universi & singuli, sive imperatores, reges, principes, duces, comites, barones, potestates, capitanei, officiales vel rectores, quocumque nomine censeantur, castrorum, seu quorumcumque locorum constitutorum, vel quicumque alii præsidentes, cujuscumque fuerint præeminentiæ, conditionis & status, vel quacumque alia dignitate suffulti, qui talia imposuerint, exegerint, vel receperint, vel in prædictis dederint auxilium, consilium & favorem, publice vel occulte, ipso facto, sententiam excommunicationis incurrant. Universitates quoque, quæ in ipsis culpabiles fuerint, ecclesiastico subjaceant interdicto: a quibus excommunicationis & interdicti sententiis nullus absolvi valeat, præter quam in mortis articulo, absque apostolicæ sedis auctoritate & licentia speciali, prout in constitutionibus dicti domini nostri Bonifacii plenius continetur. Sed quia utilitas nulla vel modica proveniret ex hujusmodi constitutione sic provide promulgata, nisi sit qui eam faceret observari, sub pœna privationis officii & beneficii mandamus auctoritate prædictæ constitutionis & nostræ, universis & singulis abbatibus, præpositis, archipresbyteris, & aliis ecclesiarum rectoribus, & prælatis, ac clericis & personis ecclesiasticis universis, quatenus prædicti domini nostri Bonifacii summi pontificis constitutiones in eorum ecclesiis observent, & faciant observari, nec talibus absque sedis apostolicæ licentia ullatenus acquiescant, quocumque prætextu cujuscumque obligationis, promissionis, concessionis factarum hactenus, vel faciendarum inantea, priusquam prædicti domini nostri Bonifacii & istius constitutio, prohibitio, vel præceptum ad ipsorum notitiam pervenerint, voluntarie nihil solvant, nisi coacti timore ducti. Nec prædicti sæculares quoquo modo recipiant, & si solverint, & prædicti receperint, in excommunicationis sententiam incidant, ipso facto, & ut nullam ignorantiam causari valeant, volumus & mandamus sub pœna privationis, quatenus singulis primis diebus cujuslibet mensis, a festo nativitatis & resurrectionis Domini, constitutiones ipsius prælati seu ecclesiarum rectores per se, vel per alium, seu alios, coram populo dum missarum solemnia celebrantur faciant publicari, ac illos sæculares qui contrarium fecerint, nominatim denuntient in prædicti domini nostri constitutionem, ac excommunicationis sententiam incurrisse, & universitates, castra seu villas quæ contra hæc fecerint, esse suppositas ecclesiastico interdicto.

II. De habenda custodia corporis Christi & aliorum sacramentorum ecclesiasticorum.

Ut divinis mysteriis & ecclesiasticis sacramentis honor debitæ reverentiæ habeatur, statuimus & mandamus, ut in singulis ecclesiis & capellis sancta eucharistia, chrisma, vel oleum sanctum sub diligenti custodia & devotione fideliter & continue clavibus adhibitis serventur in loco mundissimo & signato. Si vero is ad quem spectat custodia, ea incauta reliquerit, per mensem ab officio & beneficio suspendatur. Et si per ejus incuriam aliquid nefandum inde contigerit, gravius punietur. Sint etiam prælati, rectores, & clerici studiosi circa ecclesias, & ea-

rum ornatus, libros, vasa altaris, pallas, & sacerdotalia indumenta. Negligentes vero juxta nostrum beneplacitum punientur.

III. De pœna clericorum non euntium ad divina officia.

Prælatorum & clericorum nobis subjectorum desidiæ virtutibus invicem obviare, prout ad nostrum spectat officium, intendentes, hac præsenti constitutione statuimus & mandamus, ut universi & singuli ecclesiarum rectores, seu capellani, & beneficiati clerici, ad ea quæ ipsos dignoscuntur spectare officia vigiles & attenti, pœnitentiam frequentem in ecclesiis prædicent, & moneant populum, ut non tantum semel in anno, sed pluries; & totiens quilibet confiteatur, quotiens se noverit mortaliter offendisse: opportune importune juxta apostolum persistentes in suis ecclesiis horis debitis, qua dignum est reverentia, ad divinorum præcipue ministeria peragenda unanimiter & concorditer conveniant, necnon corde & labiis Altissimo reddere studeant vota digna. Qui autem nocturnis & diurnis officiis desidentes interesse neglexerint seu obmiserint, pro qualibet hora matutinarum, seu missæ vesperarum, sacerdos in sex denariis, alii minores in quatuor denariis condemnentur: quam pœnam, qui interfuerint ad divina, possint ab eis qui neglexerint recipere & habere: qui vero petenti noluerit exhibere, per mensem proprii beneficii se noverit incursurum pœnam, hujusmodi obtemperantium commodis applicandam.

IV. De habitu clericorum & pœna non portantium.

Cum in clericis ornatus exterior, qui consistit in vestibus, necessario exigatur; unusquisque, proprii status & gradus dignitate pensata, utitur talibus indumentis, per quæ omnis tollatur suspicio & dissolutionis materia propellatur. Volumus itaque & statuimus, ac etiam in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus sacerdotes & præcipue ecclesiarum rectores, sive capellani curam animarum habentes, ac etiam nostri canonici ecclesiæ cathedralis, cum opportunum duxerint ire per civitatem, non absque cappis clausis, seu clamide post collum vel ante pectus connexo & socio procedant; & cum reintraverint ecclesiam ad divina, clausis cappis & clamidibus similiter sint induti. Mandati autem & statuti nostri hujusmodi tam laudabilis contemtores, præter notam inobedientiæ & levitatis, quam in se detegunt, canonici nostri tantum pro vice qualibet, quotidianis distributionibus unius hebdomadæ de ipso facto noverint se privatos: alias vero, prout videbitur, punitioni nostræ volumus subjacere. Indulgemus tamen quod tempore pluviæ incedentes possint uti tabartis (a) decentis coloris & formæ.

(a) Tabardum seu tabartum est tunica seu sagum militare.

V. De tonsura clericorum.

Coronam & tonsuram habeant universi clerici congruentes; & in divinis officiis & aliis bonis studiis se exerceant diligenter, servantes illum ordinem atque formam in ecclesiasticis sacramentis, in divinis officiis, quæ nostra tenet ecclesia cathedralis. ab ipsis vero clericis, præsertim in minoribus ordinibus constitutis, in ecclesiis & ubilibet dum divinis versantur officiis, deferri caputia prohibemus. contemtores pro vice qualibet in quinque solidis condemnantes.

VI. De consuetudine campanarum matutini servanda.

Consuetudinem hactenus laudabiliter observatam in pulsatione campanarum ad matutinas & alias horas canonicas, post datum signum a nostro sacrista, volumus observari, statuentes ut qui prius pulsaverit, pro qualibet vice in duobus sollis * condemnetur, quos idem sacrista teneatur nobis illico denunciare. * f. solidis.

VII. De confessione.

Præcipimus sacerdotibus curam habentibus animarum, ut quemlibet parochianorum suorum, postquam ad annos discretionis pervenerint, qui non semel in anno sua confiteatur peccata ipsi sacerdoti vel alteri de ejus licentia, & non susceperit ad minus in pascha eucharistiæ sacramentum, nisi de sui sacerdotis consilio ex aliqua justa causa duxerit abstinendum, privetur in vita ab ingressu ecclesiæ, & in morte careat ecclesiastica sepultura.

VIII. De pœna non exequentium testamenta.

Studeant sacerdotes in his quæ spectant ad eorum officium, & suorum subjectorum salutem, diligentiam adhibere, visitando præsertim parochianos suos infirmos, quibus consulatur sua confiteri peccata, & ecclesiastica suscipere sacramenta, & super his quæ ad pias causas duxerint relinquenda, secundum quod eorum saluti viderint expedire, & dispositiones talium voluntatum in aliqua cedula memoraliter edita infra octo dierum spatium nobis assignent, ne relicta in pias causas valeant occultari.

IX. De testamentis.

Parochiani autem qui proprium sacerdotem vel alium ex sui licentia non duxerint in ultimis adhibendum, non reconcilientur etiam ab ipso, sed careant ecclesiastica sepultura: notarius vero qui absente sacerdote proprio, ut dictum est, prædicta in scriptis contra prædictam constitutionem redegerit, ab ingressu ecclesiæ cum familia careat. Executores etiam seu fideicommissarii & hæredes defunctorum, tutores etiam & curatores ipsorum hæredum, qui relicta ab eis in ultima voluntate ecclesiis, & ceteris piis locis solvere neglexerint vel retardant, nisi infra trium mensium spatium post mortem

testatoris, relicta ad pias causas executi fuerint, & solverint cum effectu, ipsos excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto.

X. *De pœna conspirationes & conjurationes facientium.*

Prælatis autem & clericis universis nostræ civitatis & diœcesis, cujuscumque conditionis, status, & dignitatis existant, conspirationes, & conventicula, seu societates illicitas, & alias quascumque pactiones, quæ fidelitatis nobis debitæ juramento, necnon honori, & jurisdictioni & dignitati nostræ valeant quomodolibet derogare, inter se paciscei facere & observare penitus prohibemus; & si pro defensione suarum ecclesiarum seu jurium ipsarum cum hoc jure prohibeatur, fieri dignoscatur, ipsasque tamquam suspectas & reprobas irritantes, auctores & observatores ipsarum, nisi celeriter, videlicet infra mensem continuo numerandum, hujusmodi conspirationes & pactiones totaliter annullaverint, revocaverint & ab eis destiterint, excommunicationis & anathematis vinculo ex nunc innodamus sententialiter in his scriptis. Ipsos nihilominus perceptione beneficiorum suspendentes, si vero nostra prohibitione contemta contumaciter obdurati, a perceptione beneficiorum non duxerint abstinendum, ex nunc ipsis beneficiis se noverint sententialiter esse privatos.

XI. *De eodem.*

Item, excommunicamus omnes & singulos prælatos, rectores & alios clericos, cujuscumque status, ordinis, & conditionis existant, qui sub quocumque colore fecerint conjurationes seu conspirationes, seu factas quæ ad mortem seu membri abscissionem incederint quoquo modo, infra quindecim dierum spatium non revocaverint cum effectu.

XII. *De clericis habentibus diversa beneficia curam animarum habentia.*

Damnanda curatorum improbitas & præceps avaritiæ cœcitas, aliquorum animos occupatos in illius abusionis temeritatem impellunt, ut quæ sibi a jure noverint interdicta, fraudum quibusve coloribus usurpare conentur; volentes hujusmodi fraudibus obviare, & animarum prædictorum saluti quantum possumus providere, hac præsenti constitutione statuimus & districte inhibendo mandamus universis & singulis prædictæ jurisdictionis nostræ clericis, cujuscumque ordinis, status, dignitatis, honoris vel gradus sint, ne curam vel locum in pluribus partibus aut dignitatibus, seu personatu, & beneficio, aut dignitate, aut duobus vel pluribus beneficiis curam animarum habentibus, vel dignitate aut personatu ac beneficio curam habente animarum annexam vendicare, insimul habere, & tenere de facto præsumant, contra sacrorum canonum instituta, in suarum dispendium animarum, sed prædictas dignita-

A tes & personatus, seu beneficia plurima in simul curam animarum habentia, jure communi & præsentis constitutionis vigore habere, tenere, sibi noverint interdictum. Si quis autem tantæ temeritatis extiterit, quod in elusionem sacrorum canonum, contra constitutionis præsentis nostræ tenorem, tales dignitates, personatus & beneficia curam animarum habentia retinere præsumpserit, nisi infra xv. dierum spatium post publicationem constitutionis istius, quod eis pro peremtorio termino assignamus, libere possessionem facti, quam tenent seu quascumque possessiones prædictarum dignitatum,

B personatuum & beneficiorum habentium curam animarum, curas in nostris manibus resignare curaverint, ex nunc ipsos omnes & singulos præsentis constitutionis auctoritate privamus habito & ambito, & privatos esse denuntiamus eos ab omni possessione juris & facti prædictorum beneficiorum, dignitatum & personatuum: ammonentes ut in præfatum tempus ostendant nobis sufficientes dispensationes seu indulgentias, si quas habent.

XIII. *De clericis qui recipiunt alienos parochianos, & residentia facienda.*

C Quia plurimi capellani & rectores ecclesiarum nostræ civitatis & diœcesis, falcem in messem alienam mittere non verenres, passim alienos parochianos, propriis sacerdotibus irrequisitis & contemtis, ad divina officia & ecclesiastica sacramenta, contra canonica statuta, indecenter admittunt. Nos hoc de cetero fieri penitus prohibemus, hujus nostræ constitutionis temerarios contemtores pro nostro arbitrio puniri volentes. Ne vero propter rectorum, capellanorum & clericorum absentiam contingat ec-

D clesias debitis officiis defraudari, in detrimentum animarum & scandalum plurimorum; volentes huic scandalo obviare, statuimus ut cum aliquis clericus etiam ex rationabili forsan causa se voluerit absentare, non ultra tres dies extra terram sine nostra speciali licentia debeat immorari; si secus fecerit, nostro arbitrio punietur.

XIV. *De processionibus, & modo ipsarum, & pœna non servantium.*

E Cum debeat cathedralis ecclesia tamquam mater & major a ceteris filiis & subsidiis venerari, ejusque sit decor clericorum decorus ornatus, ac illius majoritas emineat ex concursu & frequentia clericorum majore; idcirco provide duximus statuendum, ut in consuetis festivitatibus omnes sacerdotes civitatis & clerici ad majorem cathedralem ecclesiam debeant convenire. Cum autem processionaliter fuerit in toto clero alicubi procedendum, post campanarum trinam pulsationem, ad eamdem ecclesiam immediate concurrant. Qui autem in dictis horis venire contemserint, si sacerdotes, in decem soli-

dis; si autem alius major minorve clericus, in quinque solidis condemnetur.

XV. *De residentia facienda a clericis, & reparatione ecclesiarum, & pœna non servantium.*

Ne propter rectorum & prælatorum ecclesiarum absentiam contingat eorum ecclesias debitis officiis defraudari, in eorum animarum periculum & scandalum plurimorum non modicum; statuimus & mandamus, quod prælati & rectores conventualium universi civitatis & diœcesis Reatinæ, ad eorum ecclesiam debeant infra mensem peremtorie post publicationem constitutionis hujusmodi, accedere, & in eisdem continue & personaliter residere; mandantes nihilominus sacerdotibus & clericis universis civitatis & diœcesis Reatinæ, cujuscumque status & conditionis existant, quod infra trium mensium spatium a die publicationis istius, ecclesias in quibus ipsa beneficia obtinent, quæ reparatione indigeant, incipiant & prosequantur facere reparari. Contemnentes vero causa laudabili constituti, ex tunc se noverint a beneficiis & proventibus, quæ in eisdem ecclesiis obtinebant, esse suspensos. Qua suspensione facta, si quid de beneficiis & proventibus prædictis percipere quoquo modo præsumserint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant.

XVI. *De clericis qui furtive ordines recipiunt.*

Ordines nullus furtive recipiat, non simoniace, non scienter aliquo impedimento ligatus, & præsertim qui foret de illegitimo matrimonio natus; nec aliquis aliquem sic impeditum ad ordines præsentet scienter, nisi sufficienter secum fuerit dispensatum. Quicumque autem ordinem aliquem contra istam prohibitionem susceperit, vel aliquem ad ordinem præsentaverit, si fuerit de civitate vel diœcesi Reatina, ipso facto, excommunicationem incurrat, a qua nonnisi per episcopum absolvatur.

XVII. *Ne relicta ecclesiis ad certum usum, convertantur in alium, &c.*

Exigit officii nostri debitum, ut pias decedentium voluntates plene servari mandemus & efficaciter adimpleri. Unde quia sæpe contigit, a Christi fidelibus nostræ civitatis ac diœcesis, pro fabrica seu ornamento, vel ob alium certum usum, vel opus, aliquibus ecclesiis certas pecuniæ quantitates, vel res alias, in plena valetudine donari, seu in ultima dispositione relinqui: quas pecuniæ quantitates, vel res alias, prælati seu canonici vel clerici ecclesiarum ipsarum, avaritiæ cupiditate cœcati, inter se distribuere, ac propriis commodis & usibus applicare temerarie non verentur: propter quod fidelium animi scandalizantur non modicum, & redduntur erga ecclesiam indevoti. Ordinamus atque statuimus pias prædictorum fidelium voluntates protinus observari & adimpleri debere, nec in proprios clericorum, vel in alios quosvis usus vel utilitates nostrarum ecclesiarum, hujusmodi pecunias sive res, nisi ad quod donatæ vel relictæ sunt, absque nostra speciali licentia posse converti a prælatis & clericis memoratis: qui contra fecerint, a perceptione beneficiorum & redituum quarumcumque ipsarum ecclesiarum, quas sic defraudare non dubitant, sint suspensi. De quibus beneficiis vel proventibus, si, qui sunt suspensi, contingere vel percipere quoquo modo præsumserint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant.

XVIII. *De pœna recipientium distributiones in absentia.*

Constitutionem rationabilem & multipliciter commendandam SS. patris & domini nostri Bonifacii papæ VIII. qua expresse cavetur, ne aliquis canonicus, vel alius beneficiatus, seu clericus cathedralium ecclesiarum distributiones quotidianas, quæ tantum residentibus distribuuntur, percipere audeat, licet in civitatibus & aliis locis, in quibus ipsæ consistunt ecclesiæ præsens existat, nisi iisdem ecclesiis continue deserviat in divinis, consuetudine qualibet contraria non obstante; mandamus & volumus in omnibus & singulis ecclesiis nostræ civitatis & diœcesis, per omnes prælatos, canonicos, & presbyteros, & clericos ipsorum in omnibus inviolabiliter observari, & contemtores constitutionis præfatæ nostro arbitrio puniri.

XIX. *De pœna sacerdotum, qui conducunt aliorum ecclesias, sine licentia episcopi.*

Cum sit ars artium regimen animarum, non sunt ad hoc passim indifferenter sacerdotes inexperti & incogniti assumendi: quia per tales, cum vitam & mores subditorum seu parochianorum ignorant, non potest eis de animarum salute plene consuli & salubriter provideri; per quamplures namque civitatis & diœcesis ecclesias sacerdotes & capellani morantur conducti non perpetui, absque prædecessorum nostrorum, & nostra concessione seu licentia, missas & alia divina officia celebrantes, confessiones audientes, & ministrantes ecclesiastica sacramenta: quod quam sit damnabile & puniendum, nemo sanæ mentis ignorat. Intendentes igitur animarum periculis & deceptionibus obviare, statuimus & prohibemus expresse, ne aliquis sacerdos seu capellanus ecclesiam aliquam nostræ civitatis & diœcesis, ab aliquo clerico & laïco ad firmam recipere audeat, nec in ea morari de cetero, quovis quæsito colore, animarum curam inibi habiturus & ministraturus parochianis ipsius ecclesiæ sacramenta, nisi nostra vel vicarii nostri petita licentia & obtenta; sacerdotes vero seu capellanos talia præsumentes, clericos vel etiam laïcos locantes seu detinentes in suis ecclesiis hujusmodi sacerdotes contra præsentis constitu-

tionis nostræ tenorem, volumus excommunicationis sententiæ subjacere.

XX. *De pœna illorum qui non faciunt procuratorem seu camerarium in ecclesia.*

Ut in administratione rerum ecclesiasticarum, & perceptione ac divisione fructuum & redditum eorumdem rationabili facienda, omnis fraudis cesset suspicio, ex qua consuevit sæpius in ecclesia scandalum exoriri, statuimus ac districte sub excommunicationis pœna mandamus, quod in singulis collegiatis ecclesiis & capellis, ubi plures sunt numero, per prælatum & capitulum seu clericos communiter quolibet anno eligatur unus officialis, qui præpositus vel procurator, seu camerarius nuncupetur, qui omnia & singula undecumque communiter obvenientia seu communia ipsarum ecclesiarum fideliter administret atque percipiat, & recepta diligenter & districte conscribat, servata sufficienti portione pro episcopalibus & aliis incumbentibus oneribus & debitis persolvendis, residua distribuat sine fraude proportionaliter inter eos juxta morem debitum, & modum obtentum in ipsis ecclesiis conservatum, redditurus singulis sex mensibus dicti anni de receptis & expensis plenariam rationem. Idemque officialis sic electus corporaliter juret statim, quod prudenter & fideliter officii sui debitum exequatur.

XXI. *De clericis, quod scribant bona & paramenta ecclesiæ.*

Ne jura & bona mobilia ecclesiarum valeant quomodolibet deperire; sed Deo auctore illibata serventur; statuimus & districte sub excommunicationis pœna mandamus, quod in singulis ecclesiis nostræ civitatis & diœcesis per prælatos, canonicos, seu clericos ipsarum infra xx. dies a publicatione constitutionis præsentis, scribantur diligenter & distincte in aliquo libro seu quaterno, omnes & singulæ possessiones domorum, vinearum, terrarum, & reditus pensionum, censuum & affictuum (a) ac omnium jurium aliorum, necnon paramenta, vasa, libri & alia mobilia universa; qui liber seu quaternus in thesauro seu sacristia ipsarum ecclesiarum fideliter ad perpetuam cautelam & memoriam conservetur, contrarium facientes nostro arbitrio punientes.

XXII. *De pœna fraudantium quartam debitam domino episcopo Reatinensi.*

Ne jura nostra episcopalia inexacta & irrequisita relinquere aut reprehensibiliter negligere videamur, qui alios in sua justitia confovemus; ordinamus & præsentis constitutionis auctoritate prohibemus expresse, ne prælati, canonici ecclesiarum nostræ civitatis & diœcesis, jurisdictiones nobis competentes & jura nobis debita ab eis vel a suis clericis, potissime quartam mortuariorum & decimas nobis debitas, prout plenius canonica jura declarant, minuere aut fraudare, seu occultare, vel detinere quovis quæsito colore præsumant, alioquin omnes & singulos talia præsumentes excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto.

[a] Affictus est census qui datur ratione prædiorum.

De subtractis autem vel defraudatis seu detentis hucusque monemus omnes & singulos, ut redeuntes ad cor, nobis competenter procurent satisfacere absque mora.

Causas omnes matrimoniales nullus prælatus vel clericus nostræ jurisdictionis audire vel diffinire præsumat absque nostra commissione & licentia speciali.

XXIII. *De revocatione bonorum ecclesiæ alienatæ.*

Ex commissa nobis cura in ecclesia Reatina officii pastoralis, cupientes ejusdem ecclesiæ temporalibus commodis, quæ spiritualibus plurimum suffragantur, non minus prodesse, quantum cum Deo possumus, quam præesse, nobis ad hoc causam & occasionem præstantibus nonnullis prædecessorum nostrorum seu præcessorum episcoporum prædictæ ecclesiæ, qui fuerunt pro tempore, concessionibus indebitis, distractionibus, dominationibus, vaxallorum anfractionibus, & alienationibus onerosis bonorum, possessionum & jurium ipsius factis, decrevimus præfatæ ecclesiæ indemnitati consulere, ac etiam opportunis remediis obviare pro posse; & idcirco concessiones, distractiones, vaxallorum affractiones, & alienationes hujusmodi, tam emphiteotico jure quam alio quovis modo & colore quæsito, per prædecessores prædictos cum consensu capituli Reatini, vel absque consensu ipsorum, non sine damno & gravamine pro tempore ecclesiæ factas & attentatas, non habentes ratas aliquantulum, neque gratas, ipsas revocamus, annullamus & omnis firmitatis robore vacuamus, quantum de jure possumus & debemus.

XXIV. *De revocatione constitutionum factarum per ecclesias collegiatas.*

Item revocamus, cassamus & annullamus omnes & singulas constitutiones, per abbates, archipresbyteros, priores seu præpositos, & rectores ecclesiarum collegiatarum civitatis & diœcesis Reatinæ, seu eorum capitula, conjunctim vel divisim, super quibusdam ordinamentis & statutis factas & ordinatas: mandantes nihilominus sub excommunicationis pœna abbatibus, archipresbyteris, prioribus & ecclesiarum rectoribus & capitulis supradictis, quod constitutiones & statuta hujusmodi, sine nostra speciali licentia & mandato, constituere & facere de cetero non præsumant, & ex nunc si per eos vel eorum aliquem secus attentatum fuerit, eas cassamus, & nullius esse decernimus momenti seu etiam firmitatis.

XXV. *De revocatione beneficiorum vacaturorum.*

Item, promissiones & receptiones ad va-

caturas per prædecessores nostros episcopos & capitulum majoris ecclesiæ, & per omnes & singulos prælatos & rectores, seu capitula aliarum ecclesiarum, qualitercumque & cum quibuscumque personis, in quibuscumque ecclesiis, beneficiis, vel præbendis factas & præsumtas cassamus & annullamus, & omni jure & modo quo melius possumus irritamus; utpote contra jura canonica & civilia temere præsumentes.

XXVI. *De pœna clericorum excedentium in clericos.*

Cupientes clericorum nostrorum mores & actus in melius reformare, excessibus viam præcludere, & injuriarum materiam amputare, ne facilitas veniæ incentiva tribuat delinquendi; salubriter statuentes, providentes statuimus, ut si quisquam clericus in quovis ordine constitutus, manus in alios clericos & personas ecclesiasticas injecerit violentas, absque effusione tamen sanguinis, præter pœnam canonis, quam propter hoc incurrit, nostram nolumus effugere ultionem, ut si in minoribus ordinibus constitutus alicui alii clerico, a sacerdote infra, per manus adjectionem injuriam fecerit seu irrogaverit, pro vice qualibet in centum solidos curiæ nostræ volumus condemnari, nec prius absolutionis beneficium patiatur, quam decretam hujusmodi condemnationem persolverit. Si vero in sacerdotem taliter excesserit, x. librarum condemnationi subjaceat. Quod si ex tali percussione enormis sanguinis effusio fuerit subsecuta, xxv. librarum condemnationi subjaceat. Si vero, quod absit, ad mutilationem seu enormem debilitatem membri processum fuerit; præter pœnam privationis officii & beneficii, & exulationis perpetuæ extra jurisdictionis nostræ limites, quam ipsum incurrere volumus, in centum libris sententialiter condemnamus, verborum injuriosorum pœnam nostro arbitrio reservantes.

XXVII. *De pœna clericorum excedentium in laicos.*

Licet ad compescendum clericorum excessus, dissolutionis materiam detestandam, & detractionis exemplum damnabile per constitutiones & pœnas prædecessorum nostrorum, deliberatio circumspecta providerit, ut excedentes clerici maxime contra laicos certa pœna pecuniaria plectantur. nos tamen Blaxius Dei gratia Reatinensis episcopus, consulti attendentes, sicut nos tam facti experientia quam frequens querela laicorum instruxit, quod ex pœna hujusmodi, cum propter sui temeritatem minus sit formidabilis, multo malignandi audaciam summi pontificis, foveat immodestia & insolentia juvet ad committenda quamplurima honestati & modestiæ non convenientia propter quod nobis frequenter detrahit, tamquam subditorum nostrorum excessuum correctionibus tepidis & remissis, & satagunt ad hoc laici clericorum & ecclesiasticam immunitatem statutis multifariis impugnare. Super his igitur opportunum remedium adhibere volentes, per quod & clericorum compescatur audacia, & laicorum murmurationes conquiescant, statuimus, ut si quidquam clericus suæ famæ prodigus, & proprii persecutor honoris, ausu temerario quemquam laicum citra mortem aut membri mutilationem læserit, offenderit, seu injuriam irrogaverit, illa eadem clericus pœna plectatur, quam idem vel alius laicus, si eumdem vel alium clericum aut laicum per potestatem suum, secundum statuta civitatis Reatinæ, quæ quidem ad hunc casum in totum servari volumus & mandamus, offenderit, punietur: si autem ex offensa hujusmodi membri alicujus mutilatio fuerit subsecuta, offendens clericus ducentarum librarum pœnæ subjaceat, & spoliatus ecclesiastico beneficio, si quod habet, extra civitatem & diœcesim perpetuo sit expulsus. quod si forte, quod absit, in læsione illata laico mors succedat, bona injuriantis clerici omnia confiscentur, & degradatus perpetuo carceri mancipetur.

In furtis quoque ac singulis aliis criminibus, violentiis, excessibus, injuriis ac maleficiis, per clericos quoscumque commissis, in puniendo malefactores & excedentes prædictos, statuta communis prædicti per omnia servari statuimus & mandamus, plus vel minus, vel nostro arbitrio reservantes.

XXVIII. *De pœna portantium arma & euntium de nocte.*

Interdicimus universis clericis, post tertiam pulsationem campanæ, materiam evagandi; nec arma deferant, nisi ex justa & legitima causa, de licentia nostra. ad aleas & taxillos non ludant. qui vero commiserit in prædictis, vel aliquod prædictorum, in xl. solidis pro vice qualibet puniatur: frequentantes autem tabernas pœna simili puniantur; tenentes enim tabernas puniantur in centum solidis.

XXIX. *De pœna hæredum & executorum qui usuram non restituunt.*

Exigit officii nostri debitum, ut sententiam in sacro Lateranensi concilio contra usurarios promulgatam, per quam sacra communione altaris & in morte ecclesiastica sepultura redduntur indigni, quod ab ipsis viventibus oblationes recipi prohibentur, faciamus inviolabiliter observari. ideoque contra usurarios ipsos, donec per satisfactionem condignam a tam damnabilis criminis pravitate desistere ac cessare curaverint, memorati concilii censuram irrefragabiliter exerceri volumus & servari, ut iidem videlicet nec ad communionem admittantur altaris, nec eorum recipiantur oblationes, & diem extremum claudentibus denegetur ecclesiastica sepultura. Sane quia nec per pœnam hujusmodi ad plenum ipsorum valet compesci

temeritas, cum contra constitutionem præfatam multas reperientes fraudes, astutias, statuant sive mandent interdum in testamentis & ultimis voluntatibus suis, ad pœnas prædictas vitandas, nec ipsorum hæredum sive successiones ac suorum testamentorum fideicommissarios vel executores usuram omnibus illis personis restitui, quæ poterunt docere legitime, quod ab eis extorserint aliquid per usurariam pravitatem, in hoc gerentes fiduciam, quod instrumenta & alias cautiones, taliter sicque simulate ac fictitie a debitoribus receperunt, ac sic occulte fecerunt, quod vix aut numquam posset in foro contentioso usuras fuisse probari. volentes hujusmodi fraudibus obviare, ne ipsis ad solvendum pecuniam & animam damnando, perpetuo dolus hujusmodi suffragetur, universos & singulos hæredes & successores ac fideicommissarios & executores testamentorum factorum & faciendorum ab usurariis quibuscumque monemus pro prima, secunda & tertia monitione, ac peremtorie usque ad duos menses a tempore publicationis hujusmodi, ut omnibus personis quibus noverint, verisimiliter per se vel per alios ipsos usurarios, quorum hæredes vel successores existunt, extorsisse, usuras illas integraliter satisfacere de bonis testatoris, si ad hoc sufficiant, vel pro rata, donec sufficiant bona prædicta, nullis malitiis, calumniis, seu fraudibus adhibitis; alioquin ipsos & omnes qui & quæ ad hoc dederint consilium & auxilium & favorem, quod hujusmodi non restituantur usuræ, excommunicationis & anathematis sententiam ex tunc volumus incurrere ipso facto, prohibentes omnibus sacerdotibus, ne tales, postquam eis innotuerint, admittant ad ecclesiastica sacramenta. illos autem executores ad hoc teneri decrevimus, quibus mandatur & præcipitur, & etiam potestas datur, quod usuras omnes extortas restituant omnibus personis, quæ legitime probare poterunt, quod ab eis aliquod extorserint testatores nomine usurarum.

XXX. *De pœna delinquentium non comparentium in termino dato.*

Trahit ad se primum obedientia subditorum, & digne pœnam inobedientia promeretur. nam sicut obedientes & humiles alliciendi favoribus, confovendi gratiis dignoscuntur; sic inobedientes & contumaces sunt afficiendi pœnis & debitis dispendiis fatigandi. Ut igitur virtus obedientiæ de bono crescat in melius, & contumaciæ vitium reprimatur, statuimus & ordinamus, ut prælatus seu clericus quilibet nostræ juridictionis super defectibus, criminibus, seu excessibus quibuscumque a nobis vel a vicario nostro peremtorie citatus, quocumque modo contra ipsum procedatur, personaliter compareat in termino assignato, alioquin propter suam absentiam confessus & convictus de defecti-

A bus & criminibus, tam pecunialiter quam alia pœna canonica puniri valeat & damnari, nisi justam causam suæ absentiæ infra diem præfixum ad comparendum allegaverit & probaverit in termino sibi præfigendo a nobis.

XXXI. *De pœna* xxv. *librarum contra clericos qui se dejerant.*

Ut peccatum perjurii & reatum mendacii a nostris subditis temporalibus pœnis, quantum possumus, propellamus; statuimus & etiam ordinamus, ut si quis in nostra curia de aliquo maleficio accusatus seu denunciatus

B fuerit, vel si contra quemque per curiam nostram inquiritur super quocumque maleficio, negaverit se maleficium de quo agitur commisisse, & sufficienter probari contingat, ipsum dictum maleficium, præter pœnam sibi ratione perpetrati maleficii infligendam, præter notam etiam infamiæ quam incurrit, in xxv. libras Ravennenses nostræ cameræ applicandas, ratione hujusmodi perjurii puniatur.

XXXII. *De pœna existentium in excommunicatione.*

C Ne impune disrumpi contingat nervus ecclesiasticæ disciplinæ, cum crescente contumacia & comtemtu, pœna debeat augmentari, provide statuimus statuendum, quod si quis excommunicationis sententiam, in constitutionibus nostris latam, vel alias a nobis seu vicario nostro ferendam incurrerit, & in eadem excommunicationis sententia ultra mensem perstiterit animo indurato, singulis mensibus, quibus in eadem excommunicatione sic damnabiliter perduraverit, pœnam quinquaginta solidorum Ravennensium incurrat, nostræ cameræ applicandorum, nec

D ab excommunicatione hujusmodi absolvatur, licet super principali forte satisfaciat, nisi pœnam prædictam duxerit persolvendam.

XXXIII. *De pœna clericorum qui vadunt ad funera.*

Cupientes a clericis nostris reprehensibiles consuetudines ac corruptelas levitatis cujuslibet exstirpare, ut honestæ vitæ & morum gravitas laicis bonum exemplum præbeat & doctrinam, universis & singulis civitatis & diœcesis Reatinæ clericis in virtute obedien-

E tiæ inhibemus, ne quis eorum de cetero, cum ad funus alicujus mortui una cum aliis clericis ire contigerit, ad domum vel ad ecclesiam sibi caputia seu biretum extrahat, vel manus ad maxillas suas extendat, nec ululatus alias more laicorum emittat. transgressores vero nostræ constitutionis hujusmodi in x. solidos Ravennenses nostræ cameræ applicandos, præter notam inobedientiæ, quam incurrunt, ex nunc sententialiter pro qualibet vice condemnamus.

XXXIV.

XXXIV. *De pœna prælatorum & aliorum clericorum curam animarum habentium, qui se non faciunt promoveri.*

Præsentis constitutionis auctoritate citamus peremtorie, & monemus omnes & singulos præpositos, archipresbyteros & abbates, seu prælatos ecclesiarum quarumlibet nostræ diœcesis, curam habentium animarum, ut infra annum a publicatione præsentis constitutionis continue numerandum se faciant statutis temporibus promoveri, ita quod per ipsos exercere possint & exerceant in ecclesiis suis curam & regimen animarum. Quod si in annum ad sacerdotium, ut præmittitur, promoti non fuerint, nisi aliquo canonico impedimento ipsos super hoc impediri contigerit, etiam ipso jure se noverint ex tunc suis ecclesiis manere privatos.

Locus corruptus. XXXV. Ne subditis nostris in animarum periculum laqueum invicem teneantur qui salutem ecclesiarum ipsarum quæ excessus & sententias excommunicationis infra scriptas per nos die infra missarum solemnia in ecclesia nostra Reatina publice coram multitudine populi habitas & etiam promulgatas in præsenti synodo ad majorem pro evidentia processuum prædictorum, & ne aliqui de civitate & diocesi prætendere valeant ignorantiam processuum prædictorum duximus publicandos, qui tales sunt.

XXXVI. *De Paterenis.*

In nomine Domini. amen. Nos frater Blazius miseratione divina episcopus Reatinus, excommunicamus & anathematizamus omnes hæreticos, Patarenos, Catharos, Pauperes de Lugduno, & omnes alios hæreticos, cujuscumque sectæ & quocumque nomine censeantur.

XXXVII. *De eodem.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos credentes, fautores & receptatores eorum.

XXXVIII. *De Falsariis.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos falsatores sigilli nostri & litterarum nostrarum.

XXXIX. *De pœna dicentium falsum testimonium.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos dicentes falsum testimonium in quacumque causa, & omnes producentes, vel instituentes, seu subarrantes.

XL. *De mutantibus terminum.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos qui mutaverunt seu mutari fecerunt aliquem terminum malitiose.

XLI. *De mulieribus non manentibus cum viris.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulas mulieres, quæ dimissis viris suis, aliis adhærent seu adhærebunt; & simili excommunicatione ligari volumus omnes & singulos, qui dimissis propriis uxoribus, aliis mulieribus adhærebunt vel adhærent, cohabitando cum ipsis: & ipsas mulieres quibus tales uxorati adhærent, nisi prædicti mariti præfatas adulteras, & dictæ uxores præfatos adulteros infra mensem proximum abjecerint, non commiscendo se ulterius cum eisdem.

XLII. *De procurantibus abortum.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulas mulieres procurantes sibi vel alteri abortum, vel quocumque modo deguastantes ventres suos sive alienos, & qui hoc fieri fecerint, vel dederint huic facinori auxilium, consilium & favorem.

LXIII. *De locantibus domos ad prostibulum.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos, qui domos intus vel extra civitatem & alias terras nostræ diœcesis locabunt vel concedent mulieribus prostitutis ad lupanaria seu prostibula exercenda vel retinenda compatienter in domibus, vel eorum ejusmodi mulieres receptas vel morari vel lupanaria exercere.

XLIV. *De veneficis.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos veneficos & veneficas sive affacturatores & affacturatrices sive divinatores & divinatrices.

XLV. *De latronibus.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos latrones manifestos & publicos spoliatores & aggressores stratarum.

XLVI. *De pœna ponentium ignem.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos dolo ponentes ignem in domibus, bladis, bonis & rebus alienis, & incisores vinearum & arborum fructiferarum ex proposito & deliberatione nocendi.

XLVII. *De occupatoribus beneficiorum & redituum ecclesiasticorum, vel procurantibus in fraudem, ut alius instituatur in ecclesia, & alius recipiat fructus.*

Item, monemus peremtorie omnes & singulos tam clericos quam laicos, ecclesias vel beneficia, præbendas seu portiones, vel pensiones, vel reditus, & proventus quoscumque ecclesiarum, beneficiorum ecclesiasticorum detinentes, possidentes vel percipientes per se vel per alium, seu alios quocumque modo sive colore, absque canonico tamen ingressu & justo titulo; ac illos laicos qui in fraudem procurant aliquos archipresbyteros, rectores seu clericos in ecclesiis institui, ea intentione, ut archipresbyteri, rectores & clerici supradicti solum nomen inane habeant, & ipsi fructus ecclesiarum, in quibus hujusmodi instituti sunt, perhibentur [percipere]; & infra xx. dies immediate sequentes dictas ecclesias, beneficia, præbendas, portiones, pensiones & reditus libere & expedite dimittant, & de male perceptis sa-

tisfaciant competenter ecclesiis sic oppressis; aliorquin ipsos intrusos, intensos & invasores, detentores, possessores, ac fructus percipientes hujusmodi infra terminum supradictum nisi ea dimiserint, excommunicationis vinculo innodamus.

XLVIII. *De pœna occupantium seu detinentium jura nostra.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos tam clericos quam laïcos, invasores, occupatores, & exfortiatores, malefactores & detemtores possessionum & aliorum bonorum & jurium seu jurisdictionum spiritualium & temporalium majoris ecclesiæ Reatinæ & aliarum ecclesiarum civitatis ac diœcesis Reatinensis, nisi malefactores & detemtores prædicti infra xx. dies immediate sequentes, quos eorum cuilibet pro peremtorio termino assignamus, a molestatione prædicta destiterint, & occupata seu invasa libere dimiserint, & nobis & ipsis ecclesiis ad quas spectant duxerint assignanda.

XLIX. *De pœna statuentium contra ecclesiasticam libertatem.*

Item, excommunicamus & anathematizamus, immo verius excommunicatos a jure denunciamus & declaramus omnes & singulos statuarios, consiliarios, & officiales quoscumque, qui condiderunt & fecerunt statuta, decreta & cancellata ordinamenta seu reformamenta quæcumque contra ecclesiasticam libertatem, vel in præjudicium jurium & jurisdictionum nostrarum ecclesiæ Reatinæ & aliarum ecclesiarum nostræ diœcesis, & omnes & singulos potestates & rectores, judices & assessores, notarios, & alios quoscumque officiales & consiliarios, statuarios, necnon advocatos seu procuratores statuta & ordinamenta hujusmodi allegantes vel proponentes in causa quacumque, vel quoscumque dictis statutis, ordinamentis seu reformationibus utentes, vel eadem observantes.

L. *De pœna impedientium quod episcopus non habeat canonicam portionem.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos testamentorum exsecutores, fideicommissarios, heredes, notarios, & alios jura nostra, seu nobis vel aliis ad pias causas, seu pro anima relicta & debita impedientes in testamentis & ultimis voluntatibus, vel fraudem, moram, calumniam aut malitiam committentes, quod episcopus non habeat canonicam portionem & alia jura ecclesiastica.

LI. *De eodem.*

Item, notabiliter excommunicamus omnes illos & singulos, qui procurant malitiose, quod indistincte erat aliquibus ecclesiis relinquendum ad certos usus, relinqui, ut episcopo defraudetur canonica portio.

LII. *De concubinariis.*

Item, notabiliter excommunicamus omnes illos & singulos publicos & manifestos concubinarios, nisi dictas concubinas seu focarias infra xx. dies immediate sequentes cum effectu abjecerint, eas de cetero in domo propria vel conducta nullatenus retinendo.

LIII. *De pœna usurariorum.*

Item, excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos publicos & manifestos usurarios, & simili excommunicatione ligari volumus omnes & singulos notarios publicos, subscribentes & conficientes protocolla, notas, seu instrumenta quorumcumque contractuum faciendorum per usurarios, vel per alium ipsorum nomine, cum quibuscumque personis, de quibus contractibus præsumant vel credant dicti notarii, quod usurarii sint, vel præsumi & credi debeant simulati, & in fraudem usurariorum concepti.

LIV. *Quod nullus a prædictis sententiis possit absolvi, nisi de licentia episcopi.*

Item, statuimus, ordinamus & volumus quod nullus a prædictis & aliis excommunicationis sententiis per nos vel constitutiones nostras & prædecessorum nostrorum prolatis & proferendis absolvi possit, absque nostra speciali licentia & mandato, nisi auctoritate sedis apostolicæ vel legatorum ipsius; & si aliquis a prædictis & aliis excommunicationum sententiis per nos latis & ferendis, seu per nos vel alium auctoritate nostra prætenderet absolutum, nisi de absolutione hujusmodi doceat per publicum instrumentum vel litteras sigillo nostro sigillatas, ex nunc decernimus absolutionem hujusmodi non valere, & nullius esse momenti.

LV. *Quod quilibet prælatus debeat exponere dictas constitutiones suis subditis.*

Ne clerici vel laïci nostræ jurisdictioni subjecti, ab observatione dictarum constitutionum quomodolibet se valeant excusare, licet post ipsarum publicationem universi & singuli observare teneantur, statuimus & mandamus, ut universi & singuli abbates, præpositi, archipresbyteri, & ceteri ecclesiarum prælati civitatis & diœcesis Reatinæ, omnes & singulas præsentes constitutiones & sententias nostras bis in anno clericis & laïcis eorum subditis sollicite & diligenter exponant particulariter & distincte, videlicet quarta feria cinerum & sexta feria quæ occurrit post festum omnium sanctorum, ut ex hoc bonorum voluntas plenius elucescat, & malorum perversitas compescatur: Et si aliquis prædictorum prælatorum fraude & negligentia, vel excogitata malitia prædictas constitutiones & sententias prædicto modo publicare neglexerint; volumus quod qualibet vice in decem libris usualis monetæ mulctetur, nostræ cameræ applicandis.

Item, volumus & mandamus, quod quilibet prælatus debeat recipere dictas constitutiones de camera nostra, & in sua ecclesia infra unum mensem a die publicationis constitutionum ipsarum continue numerando debeat habere, alioquin in contra facientem excommunicationis sententiam promulgamus,

Latæ & lectæ & promulgatæ fuerunt dictæ constitutiones & sententiæ per ipsum dominum episcopum Reatinum in palatio papali, præsidente capitulo Reatino, in plena synodo, hodie die IV. Aprilis coram his testibus, scilicet discretis viris domino* Andica abbate ecclesiæ S. Eleuterii Reatini, Bartholomæo Bontemporis, Ventura Raynaldi, domino Bartholomæo Alfano canonicis Reatinis, domino Angelo archipresbytero ecclesiæ S. Elpidii, domino Angelo archipresbytero ecclesiæ S. MARIÆ de Marerio Reatinæ dioecesis & aliis pluribus, &c. & etiam magna alia multitudine prælatorum canonicorum & clericorum civitatis & dioecesis Reatinæ, ad ipsam synodum convocatis anno Domini MCCCIII. indictione I. pontificatus domini Bonifacii papæ VIII. anno IX.

*f. Andrea.

CONSTITUTIONES
factæ in secunda synodo.

I. *De casibus reservatis domino episcopo.*

CAveat autem sacerdos ne absolvat de illis peccatis, de quibus auctoritatem non habet absolvendi. Sunt autem infra scripti casus de quibus simplex sacerdos non potest absolvere, nec debet se de talibus intromittere in episcopatu Reatinensi, tam de jure communi, quam ratione reservationum & excommunicationum per nos & prædecessores nostros factarum, nisi forte in articulo mortis. Nam tunc potest absolvere quilibet sacerdos a quolibet peccato, & a qualibet excommunicatione. Sed si sanitati restituitur, debet remitti ad episcopum, aliter non valet absolutio prædicta.

Primus casus est quando pro peccato esset solemnis poenitentia injungenda, quia talis poenitentiæ minister proprius est episcopus.

Secundus casus est de excommunicatis, quando inferior sacerdos non potest absolvere. Ea propter sciant omnes sacerdotes excommunicationes per episcopum latas.

Tertius est quando invenerit irregularitatem contractam, pro cujus dispensatione debet remittere ad superiorem.

Quartus de incendiis.

Quintus est in publicatione & blasphematione Dei & sanctorum.

Sextus de homicidio.

Septimus in truncatione membrorum.

Octavus in restitutione retentorum male ablatorum.

Nonus in deguastatione ventris.

Decimus in procurantibus partum abortivum.

Undecimus in devinatoribus.

Duodecimus in affaturatoribus.

Decimus tertius in evulsoribus terminorum.

Decimus quartus in perjuriis.

Decimus quintus in heredibus seu executoribus testamentorum qui infra tres menses non exsequuntur voluntates testatorum.

Decimus sextus si vir relicta uxore alii adhæreat vel e converso. In quibus casibus facta est excommunicatio per episcopum in synodo.

Decimus septimus in quocumque casu jura seu jurisdictiones episcopi defraudantur seu detinentur.

Decimus octavus ubicumque est arduum & grave factum. Et generaliter ubicumque statutum synodale vel consuetudo dat jurisdictionem episcopo, & in omni casu in quo facta est excommunicatio per ipsum episcopum, ut in suis constitutionibus alias factis & etiam infra scriptis plenius continetur.

Caveat autem sacerdos ne peccata confitentium aliis aliquo modo pandat vel manifestet, nec verbo, vel gestu, nec signo, nec alio aliquo modo; quia talis debet deponi, præter alias poenas graves sibi a jure datas.

Forma autem hujus sacramenti sunt verba absolutionis quæ sacerdos profert cum dicit, *Ego te absolvo, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen.*

Debet autem sacerdos præmittere quando absolvit aliquem post confessionem generalem, postea debet dicere: *Misereatur tibi omnipotens Deus*, &c. *Absolutionem & remissionem*, &c. postea debet dicere: *Et ego absolvo te ab omnibus peccatis tuis, quæ confessus es, & ab omnibus aliis quorum non recordaris, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen.* Caveat autem sacerdos, quod si invenerit aliquem excommunicatum, quod non absolvat eum a peccatis, nisi primo fuerit absolutus ab excommunicatione, quia nulla esset absolutio. Item, quærat de participatione cum excommunicatis. Nam si aliquis participat cum excommunicatis, non debet absolvi a peccatis, nisi primo sit absolutus ab illa participatione, unde sacerdos potest a tali participatione, quæ est minor excommunicatio, absolvere. unde effectus hujusmodi sacramenti est absolutio a peccatis. Et potest & debet hoc sacramentum quoties peccator peccat iterari, & est tempus poenitentiæ usque ad extremum articulum vitæ.

II. *Quod prælati habeant constitutiones istas & ipsas publicent, & de poena contra facientium.*

Cum sit ars artium cura & regimen animarum, quanto in præsidente est majoris auctoritatis eminentia, tanto debet esse in eo

majoris claritatis intelligentia, quia si cœcus cœco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

Ut ergo qui præsidet possit, ut tenetur, sibi subditos edocere, & ipsis ducatum præstare securum, hac nostra constitutione duximus ordinandum, quod supradictas constitutiones nostras in hac synodo promulgatas, usque ad calendas Octobris proxime venturas quilibet prælatus nostræ civitatis & diœcesis recipiat de camera nostra, & quod singulis annis saltim bis in anno, videlicet prima die quadragesimæ & sexta feria quæ occurrit post festum omnium sanctorum, ipsas per se vel alium convocatis canonicis & capitulo & aliis clericis suis legat & publicet, seu ipsas eis legi & publicari procuret, alioquin in quemlibet prælatum contra facientem in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

III. *De bonis communibus in ecclesiis collegiatis non dividendis, & quod ecclesiæ debitis exonerentur, & quod res & bona ecclesiæ pignori non obligentur.*

Exigit debitum prælati cujuslibet, ut circa prælationis sibi commissæ officium sit tota meditatione sollicitus, & ut perfectam villicationis sibi commissæ reddere valeat rationem, continuis debet vigiliis insudare. Sicque nos JOHANNES qui Dei & apostolicæ sedis gratia Reatinensi episcopatui præsidemus, tanto circa regimen & statum ecclesiarum nobis subjectarum tenemur amplius revolvere intuitum nostræ mentis, quanto in examine stricti judicii tenebimur reddere rationem. Sane quod in pluribus nostri episcopatus collegiatis ecclesiis invenimus possessiones & bona immobilia ipsarum ecclesiarum communia inter prælatum & canonicos ipsarum, propter eorum ambitionem improbam inter se velle dividere, non advertentes ipsi prælati & canonici onera, quæ eisdem incumbunt ecclesiis, ex quibus ipsi sæpius excommunicati remanent, & eorum ecclesiæ interdictæ, pro eo quod eis videtur difficile tunc de bonis sic divisis persolvere quod incumbit. Nos hujusmodi ambitionibus obviare volentes, hac præsenti constitutione duximus statuendum, quod possessiones & prædicta bona omnia cujuscumque collegiatæ ecclesiæ nostræ civitatis & diœcesis, in ea qua nunc manent integritate & communione serventur, & in posterum habeantur, & quod de ipsis seu ipsarum parte nulli possit vel debeat beneficium fieri vel constitui per quemcumque, nec etiam inter prælatum & canonicos, seu ipsos dumtaxat canonicos quomodolibet dividantur, sine nostra petita & obtenta licentia speciali; sed semper ipsa bona conserventur & remaneant in communi. Qui hanc autem nostram constitutionem in totum vel in partem ausu temerario violaverit publice vel occulte, directe vel indirecte, in ipsum seu in ipsos, ex nunc prout ex tunc in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus. Hinc etiam nostræ constitutioni adjicimus, quod si contingat aliquem prædictarum collegiatarum ecclesiarum aliquas possessiones recuperare de novo quocumque modo vel causa, volumus, statuimus & mandamus, quod bona & possessiones prædictæ ad communem cameram sive mensam ipsius ecclesiæ libere revertantur, nec de ipsis possit aliqua divisio fieri, seu beneficium alicui constitui, necnon ad modicum tempus alicui locari, nec aliqua alienatio de eis fieri, sine nostra speciali petita licentia & obtenta; sed in dicta camera pure & libere absque omni fraude & dolo, pro evidenti utilitate ipsarum ecclesiarum remaneant in communi. Volumus insuper & mandamus, quod si contingat in aliqua prædictarum ecclesiarum fieri locationem, seu venditionem alicujus melioramenti facti per aliquem emphiteotam ecclesiæ, in qua requiritur consensus capituli, prædictus consensus præstari non possit, nisi in capitulo, consentiente majori parte capituli: alioquin tam in prælatum quam in quemlibet alium canonicum ipsius ecclesiæ in eisdem scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

Ordinamus insuper, statuimus & mandamus, quod si aliqua collegiata ecclesia existat debitis obligata, quod de fructibus communium bonorum ipsius ecclesiæ nec prælatus nec canonici possint aliquid percipere, nisi primo dicta ecclesia sit totaliter & integraliter debitis exonerata, & pignora, si qua sunt propter hoc obligata, fuerint recollecta, & ea quæ debentur seu debebuntur in posterum pro procurationibus legatorum seu notariorum apostolicæ sedis, pro juribus episcopalibus & aliis oneribus quæ incumbunt, fuerint primitus persoluta. Permittimus tamen, quod si in dicta ecclesia non sit sacerdos, qui ratione sui canonicatus, præbendæ, seu beneficii debeat in ipsa ecclesia in sacerdotis officio deservire, quod de fructibus dictorum bonorum communium possit & debeat sacerdoti, qui in ecclesia ipsa residet, sine fraude aliqua provideri, & quod quilibet canonicorum ipsius ecclesiæ debeat gratis per se vel alium, secundum ordinem sui prioratus in sua septimana tamquam minister, durante dicto debito, in altaris ministerio dicto presbytero deservire: alioquin in quemlibet contra facientem seu negligentem, ex nunc, prout ex tunc, in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

Canonici nostræ ecclesiæ Reatinæ in ipsa ecclesia residentiam facientes, ad faciendum residentiam in aliis ecclesiis minime teneantur, dummodo in ipsis aliis ecclesiis faciant in divinis commode deservire. Et similiter

intelligatur in præbendariis dictæ ecclesiæ A Reatinæ, dummodo non sint prælati, nec curam habeant animarum; & quod factum seu attentatum fuerit contra contenta in dicta constitutione, nullius fore decernimus firmitatis, & contra facientes in prædictis vel aliquo prædictorum, in libris decem Puisanorum pro vice qualibet puniantur. Insuper mandamus, statuimus & ordinamus, quod nullus prælatus seu aliqua persona ecclesiastica libros, paramenta, seu quæcumque alia ornamenta ecclesiæ suæ, multo minus bona stabilia audeat pro aliquo debito con B tracto seu contrahendo, absque nostra speciali licentia, pignori obligare, seu vel alienare, alioquin in contra facientem in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

IV. *Quod in electione seu postulatione prælati in ecclesiis collegiatis non habeant vocem, nisi in sacris ordinibus constituti.*

Quoniam juxta canonicas sanctiones, ubi majus periculum imminet, ibi procul dubio cautius est agendum, & inter cetera gravia imminentia in ecclesiis ordinanda, id sit me C rito gravius reputandum, videlicet cum tractatur de renovatione prælatorum ipsorum. Ad hoc igitur, ut in talibus cum tanta maturitate & gravitate procedant, & ut clerici in collegiatis ecclesiis constituti, habeant causam & materiam faciendi se ad sacros ordines promoveri, præsenti decreto statuimus, ut cum in aliqua ecclesia collegiata civitatis vel diœcesis Reatinæ de prælato aliquo imminet electio seu postulatio aliqua facienda, quod illi tantummodo vacantis ecclesiæ canonici vocem habeant in electione seu postulatione prælati, qui sunt vel erunt tem D pore electionis faciendæ in sacris ordinibus constituti.

Hic duo sunt avulsa folia in ms.

VIII. *Quod eucharistia custodiatur, & honoretur ab omnibus.*

Item, corpus Christi honorifice custodiatur in pixide munda vel vase, & cum magna reverentia coopertum portetur, præcedente tam candela quam campanella. Calix vero quo infirmi communicantur, sit mundus, ut non faciat abominationem infirmo. Item, omnibus sacerdotibus mandamus di E stricte, quod induti cocta (*a*) vel camiso cum stola ad collum, ad infirmum deferant corpus Christi, alioquin ex nunc se pœna gravi noverint puniendos. Item, frequenter moneantur clerici & etiam pueri, ut ubicumque viderint deferri sanctum corpus Christi, statim genua flectant tamquam Domino & creatori suo, & junctis manibus, quousque transierit, orent reverenter.

[*a*] Cocta sive cota est vestis clericis propria, atque, ut videtur, hic *superpellicium* significat. Vide Cangium ad verbum *Cota*.

IX. *Quod vestimenta sacerdotis sint benedicta.*

Item mandamus, quod omnia vestimenta sacerdotis sint benedicta, & alba, & munda & integra; & corporalia præcipue sint mundissima & duplicia, & non celebretur sine duabus tobaleis in altari, quarum una superior sit benedicta.

X. *De sacramento corporis & sanguinis Domini nostri* Jesu-Christi, *& qualiter suppleatur quod deest in sacramento.*

Sacerdos ministrans diligenter attendat quod hostia non sit fracta, & integrum habeat circulum, & quod vinum non sit acetosum, & quod aquam non obmittat. Si aquam autem omiserit, quando adverterit, apponat aquam, si fieri potest sine scandalo. Si vero pro negligentia evenerit, quod perlecto canone & peracta consecratione, nec aqua nec vinum reperiatur in calice, debet statim infundi utrumque, & hostia sic consecrata seorsim reverenter observetur. Hostia autem nova, sicut fieri solet, ante calicem apponatur, & reincipiatur in canone missæ *Te igitur*. Post consecrationem vero prior hostia cum secunda ab ipso sacerdote sumatur.

XI. *Qualiter se debeant habere sacerdotes in elevatione eucharistiæ.*

Præcipimus presbyteris, ut quando incipiunt in canone missæ *Qui pridie*, tenentes hostiam non elevent eam nimis, sed ante pectus detineant donec dixerint, *Hoc est enim corpus meum*, & tunc elevent eam decenter, cum duabus manibus, ita quod possit videri, & teneant hostiam elevatam firmam, nec volvant eam. *Et post sumtionem corporis & sanguinis Domini ab exspuendo se abstineant; & si abstinere non possunt, in loco remoto hoc faciant, qui conculcari non possit.

XII. *Qualiter se debeat habere sacerdos, si aliquid de sanguine ceciderit super corporale, vel alia indumenta.*

Si quid de sanguine Christi ceciderit super corporale, sugenda est pars intincta, & ipsum corporale aliquo panno mundissimo involutum pro reliquiis est servandum. Si super pallam vel aliud indumentum ceciderit; pars intincta prius sugatur, & calice subtus posito tribus vicibus vino lavetur, & a sacerdote, vel ab alio mundæ conscientiæ sumatur, & postea scindatur, & consuta panno mundo servetur pro reliquiis: ita tamen quod super pannum cedula conservetur, continens: *Super hac linteamina stilla cecidit sacramenti*; vel prædicta pars scissa comburatur, & cinis in sacrario reponatur. Si autem super lapidem, lignum, terramve ceciderit, lingendus, tergendus, & radendus est locus ille, & pulvis in sacrario reponendus. Sacerdos autem seu minister cui illud acciderit, ad episcopum debet mitti, ad recipiendum

spiritualem pœnitentiam salutarem.

XIII. *Quid faciendum, si musca, vel aranea, vel aliquid tale ceciderit in calice.*

Si musca, vel aranea, vel aliquid tale in calicem ceciderit, quod vix sine vomitu & aliquando sine periculo corporis sumi potest, prius amoto quod ceciderit, sanguis sumatur, & postea illud quod accidit tribus vicibus calice subterposito, vino lavetur, & lotura sumatur a sacerdote, vel alio mundæ conscientiæ, & sic lotum in piscina comburatur. Quod si fides ipsa id quod ceciderit quempiam sumere fecerit, Deo gratias.

XIV. *Si sanguis congeletur in calice.*

Item, si contingat sanguinem in calice congelari, debet sacerdos tamdiu super exhalare, donec dissolvatur, vel ponat calicem reverenter juxta prunas, quousque dissolvatur.

XV. *Qualiter reponatur calix post missam.*

Calix post missam panno mundissimo involvatur, non ministri panno, in quo eum involvunt, intus tergant, sed alio panno ad hoc specialiter deputato, qui dum non satis decens fuerit necessitate attritus, in sacrario comburatur. Sacrarium autem dicitur locus, id est fenestra facta in muro ecclesiæ juxta altare cum clavi firmata deforis, in qua sacra reponuntur. Quod sacrarium volumus & mandamus, sub pœna nostro arbitrio infligenda, omnes ecclesias nostræ civitatis & diœcesis habere, quam citius fieri potest.

XVI. *Quod in altari in quo tabula fracta fuerit, non celebretur.*

Præcipimus, quod in altari, in quo tabula notabiliter fuerit fracta, sacerdos non celebret, donec altare consolidetur, & iterum consecretur. Ampullæ quoque vini & aquæ in ministerio altaris sint mundæ, & integræ, nitidæ, stagneæ vel argenteæ. Ad ablutionem manuum vas grandius deputetur.

XVII. *De piscinis & manutergiis juxta altare habendis.*

Provideat etiam sacerdos, quod piscinas habeat juxta altaria, decentes & mundas, ablutionibus cursum liberum exhibentes: quas non sine opertorio relinquat. Illud etiam sacerdotes celebraturi missas omnino procurent, quod antequam sacerdotalia induant vestimenta, manus habeant bene lotas, & postea celebrando divina, tria habeant manutergia, quorum unum pendeat ad dexterum cornu altaris, quo utantur sacerdotes in lotione manuum, quæ debet fieri postquam sacerdos obtulit panem & vinum & eadem incensavit; reliquum vero pendeat ad sinistrum cornu altaris, quo non utantur nisi post sacramenti sumtionem; & tertius pendeat juxta missale, ad tergendum os & nares, si opus fuerit sacerdoti.

XVIII. *De ablutione corporalium, linteaminum, & indumentorum sacerdotalium.*

Sacerdos sive diaconus corporalia sæpe

A abluat indutus superpellicio, in vase mundo, ad hoc specialiter deputato, & omnes ablutiones, si fieri potest, in piscina reponantur, ubi altare prima, ceteræ autem in baptisterio. Item, linteamina altaris & indumenta sacerdotalia, nonnisi a sacerdote vel diacone, vel aliqua honesta matrona vel virgine, sine appositione aliorum pannorum, convenienter, quando opus fuerit, abluantur: ita ut munda & nitida conserventur, quia nimis est absurdum sordes esse in vestibus sacris, quæ dedecorant etiam in prophanis. Linteamina

B etiam sacra vetustate attrita, sacris inutilia, in loco mundissimo secrete comburantur, & pulvis juxta parietem ecclesiæ secreto, ita quod laici non videant, recondantur, quia posset intuentes inducere in errorem.

XIX. *De custodia chrismatis, olei & eucharistiæ.*

Statuimus, ut per omnes ecclesias chrisma, oleum, & eucharistia sub fideli custodia clavibus adhibitis conserventur: ita quod non possit ad illa impia manus extendi. Si autem is ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus ab officio & beneficio suspendatur; & si per ejus incuriam aliquid inde nefandum contigerit, gravius

C puniatur. Caveant etiam sacerdotes, quod hostias non consecratas non reponant cum hostiis consecratis.

XX. *Quod supellectilia vel alia quacumque vasa non debeant teneri vel gubernari in ecclesia.*

In concilio prohibetur, & nos præcipimus inviolabiliter observari, ne supellectilia sacerdotis propria seu alia in ecclesiis admittantur aut etiam teneantur, nisi propter hostiles incursus aut incendia repentina, ad eas oporteret haberi refugium, sic tamen ut

D necessitate cessante ad loca pristina reportentur.

XXI. *Quod singuli capellani habeant librum pro baptisma & divinis officiis.*

Librum qui dicitur manuale, habeant singuli presbyteri parochiales, ubi continetur ordo baptismi, catechismi, extremæ-unctionis, & libros alios in quibus possunt diurnum & nocturnum officium celebrare. Suademus autem quod missale & breviarium habeant secundum ritum Romanæ curiæ.

XXII. *Quod divino officio celebrato, claudantur ecclesiæ.*

E Præcipimus sacerdotibus diœcesis nostræ, ut divino officio celebrato, & populo regresso ad propria, ecclesias suas claudere debeant diligenter.

XXIII. *Quod nullus clericus sententiam sanguinis proferat, dictet, exerceat, aut scribat, aut intersit, nec per chirurgiam adustionem vel incisionem faciat.*

Nullus clericus sententiam sanguinis dictet aut proferat, aut sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exercetur intersit, nec quisquam

clericus litteras dictet aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas, nec ullam partem chirurgiæ exerceat, quæ adustionem vel incisionem inducit.

XXIV. *De quibus debeant sacerdotes instruere populum.*

Item, præcipimus quod sacerdotes moneant, quod parentes doceant pueros eorum fidem nostram, scilicet *Credo in Deum. Pater noster. Ave Maria.* debeant etiam instruere populum eorum & docere septem sacramenta ecclesiæ. videlicet baptismum, confirmationem, pœnitentiam, eucharistiam, matrimonium, extremam-unctionem, & ordinem.

XXV. *De sacramento baptismi.*

Item, doceant viros & mulieres de suis parochiis, qualiter in necessitate, si non potest haberi copia sacerdotis, debeant baptizare, videlicet sic, ut primo detur nomen infanti, & nominent eum nomine suo, mittant in aquam tribus vicibus dicendo, *Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus-sancti. Amen.* & non dicant plus, neque minus, & inquirat sacerdos diligenter ab illo vel ab illa, qui eum baptizavit, si servavit prædictam formam. Et si sacerdos invenerit formam servatam, inungat puerum oleo sancto & chrismate, & faciat totum officium, sicut docent libri, & non mittat populus puerum in aquam. Si vero forma prædicta verborum non sit servata, baptizet puerum, & mittat ipsum in aquam, & faciat totum officium sicut est in libris. Et si dubitetur numquid forma verborum sit servata vel non, baptizet eum, & mittat ipsum in aquam, & dicat sic expresso nomine suo: *Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen.* Et faciat totum illud officium, sicut dicunt libri. Et est sciendum quod aqua baptismi debet esse aqua naturalis, & non refert si clara sit vel turbida, vel si sit frigida vel calida.

XXVI. *De sacramento confirmationis.*

Item, moneant sacerdotes frequenter populum ad confirmationem puerorum, quæ debet fieri per episcopum loci, & quod pater & mater non debent tenere filium suum in confirmatione, & quod nullus debet bis confirmari, & quod ille qui portat puerum ad chrismandum, portet ligamen quo ligatur puer in fronte, & portet puer confirmatus ligamen in fronte per totum illum diem, & postea in sero dictum ligamentum comburatur in igne, & cinis ponatur sub terra. Item, notificent & doceant populum, quod ita bene contrahitur paternitas & maternitas, compaternitas, & confraternitas in sacramento chrismatis sicut in sacramento baptismi.

XXVII. *De sacramento extremæ-unctionis.*

Item, inducant sacerdotes populum ad recipiendum extremam-unctionem, quando dubitaverint de morte alicujus, dicentes quod

A per virtutem illius sacramenti peccata dimittuntur infirmis pœnitentibus, & aliquando redditur sanitas corporalis, aliquando etiam infirmus incitatur ad veram confessionem, contritionem & æterni gaudii considerationem. Doceant quoque populum, quod istud sacramentum potest reiterari & compluries recipi, scilicet quotiens quis infirmatur ad mortem.

XXVIII. *De sacramento pœnitentiæ.*

Item, moneant sacerdotes frequenter populum, ut peccata sua confiteantur, non tantum semel in anno; sed pluries, immo
B totiens quotiens sciunt se peccasse mortaliter, & doceant confiteri, scilicet de voluntate peccandi, de delectatione quæ habetur in cogitatione, de ipso actu peccati, de consuetudine & diuturnitate peccati, de dilatione faciendi confessionem, de eo quod receperit corpus Domini fortassis in peccato mortali, de pravo exemplo quo alios corruperit, & de circumstantiis peccatorum suorum, scilicet de loco & tempore quo factum est peccatum, de qualitatibus, & numero personarum in quibus & cum quibus, quorum auxilio, quorum consilio, & quorum ministe-
C rio vel consensu, factum est peccatum, & mandamus quod sacerdotes non compellant eos, ut nominatim exprimant personas, cum quibus peccaverunt; sed inquirant solummodo qualitatem causarum, scilicet peccati, & circumstantias peccatorum & hoc in generali.

XXIX. *Quod confessio sit integra, & quod præcipiant quod fiat satisfactio de alienis.*

Item, moneant sacerdotes populum, ut faciant confessionem integram & universalem de omnibus suis peccatis, & dicant quod aliter non valet confessio ad salutem; & præ-
D cipiant expresse confitentibus de restitutione usurarum, rapinarum, & furtorum, seu quorumlibet injuste ablatorum, seu damnorum per eos illatorum, & specialiter de satisfactione decimarum, & de ablatione famæ, & notificent eis, quod quando aliquis infirmatur, absolvi non potest, nisi sibi famam restituat, neminem absolventes a quocumque mortali peccato, nisi promittant vel saltem proponant abstinere ab illo. Invitent tamen illum ad eleemosynam & ad jejunia, & ad alia bona opera, si noluerint abstinere.

E XXX. *Quod pro alienis rebus ablatis non injungantur missæ vel jejunia.*

Item, caveant sacerdotes in pœnitentiis injungendis, quod pro furto, rapina, usura & quacumque illicita occupatione, vel retentione rei alienæ, & in omni damnificatione & infamatione proximi non injungant missas cantandas, sed jejunia vel eleemosynas faciendas; & quod fiat restitutio, si fieri potest, in speciali, vel saltem in generali.

XXXI. *Quod nullus audiat confessionem alterius parochiani.*

Item, caveant sacerdotes, quod nullus audiat confessionem parochiani alterius sacerdotis, nec sibi det corpus Christi, nec ipsum ad sepulturam recipiat, sine nostra speciali licentia, vel sui proprii sacerdotis.

XXXII. *De forma absolvendi usurarios in confessione.*

Item, volumus & mandamus quod sacerdotes quærant ab usurariis, cum confitentur, quantum habuerunt de usuris, & a quibus personis, & si parati sunt illud restituere ad præsens si possunt, & promittant illas usuras non exigere, absolvant eos & recipiant pignora vel fidejussores idoneos per fidelem notarium super restitutione usurarum secundum formam infra scriptam, quam omnes presbyteros habere volumus civitatis & dioecesis Reatinæ. Et si in furtum usurarium mori contigerit, instrumentum super restitutione usurarum ab hominibus suis nomine eorum a quibus sunt usuræ extortæ, recipiant presbyteri, antequam sepeliantur.

XXXIII. *Forma cautionis usurariorum.*

Forma cautionis usurariorum hæc est videlicet: Ego N. mea bona voluntate, nullo me cogente, vel vim aliquam faciente, sana mente, puroque intellectu existens, pro salute animæ meæ in manibus presbyteri mei, confessoris scilicet, ac patrini mei, donatione inter vivos irrevocabiliter remitto ex nunc omnes usuras, quas recipere debeo a quocumque: absolvens & liberans universos qui eas mihi præstare tenentur. Et volo, & mando, atque condemno illum seu illos, qui ad successionem bonorum meorum venerint, sive ex testamento vel ab intestato, ut omnes usuras a me habitas & receptas restituant infra mensem, vel ad majorem terminum, secundum quod domino episcopo videbitur convenire: quarum quantitatem extimo tot floren. auri, *& ponatur certa quantitas & talis, de qua sit verisimile, ita esse*, & omnes alias usuras, quas quis in foro domini episcopi Reatini, vel delegati ab eo, vel in competenti curia sæculari, nisi vel alii meo nomine probaverint se solvisse, satisfaciant de eis conquerentibus sine strepitu & figura judicii, & sine appellatione, prout sententiatum fuerit.

XXXIV. *Casus in quibus sunt pœnitentes ad episcopum remittendi.*

Item, volumus & mandamus, quod sacerdotes remittant ad episcopum ad recipiendam pœnitentiam, illum vel illos qui gravia fecerunt peccata, sicut homicidium, truncationem membrorum, sacrilegium de corpore Christi, sive chrismate, vel oleo sancto; falsum testimonium, incestum, injectionem manuum in patrem vel in matrem, in clericos & alios religiosos; item, fractiones votorum; item, detentores male ablatorum incertorum; item, hæreticos, falsarios, schismaticos, incendiarios, illos vel illas quorum vel quarum pueri sine baptismate decesserunt, & illi vel illæ quorum infantes ad latus eorum in eodem lecto oppressi & mortui sunt, & eos vel eas qui contra Deum & B. Virginem & aliquem sanctorum in blasphemiam linguam relaxare præsumserint, necnon & omnes qui essent per constitutiones nostras excommunicationis vinculo innodati, ut sunt illi vel illæ, qui vel quæ devastant vel devastari procurant ventres; item, procurantes partum abortivum; item, divinatores, affacturatores, terminorum evulsores, falsi testes, seu perjuri, item heredes seu executores testamentorum, qui in tres menses non exsequuntur voluntates testatorum, maxime in relictis ad pias causas. Item, qui defraudant in quocumque casu, seu detinent jura seu jurisdictionem nostram. Item, qui occupant possessiones & quæcumque jura quarumcumque ecclesiarum. item, qui procurant aliquam fraudem, propter quam episcopus defraudetur quarta, quam debet habere de omnibus relictis pro anima. item, omnes conspiratores & conjuratores; item, omnes statuarii, consiliarii & officiales quicumque, qui condent vel faciunt statuta, ordinamenta, seu reformamenta quæcumque contra ecclesiasticam libertatem vel in præjudicium jurium & jurisdictionum nostrarum ecclesiæ Reatinæ, & aliarum ecclesiarum civitatis & dioecesis Reatinæ, necnon potestates, capitanei & alii rectores, quicumque judices assessores, & notarii, & alii quicumque, qui in prædictis dederint consilium, auxilium, vel favorem, & advocati & procuratores, qui statuta, ordinamenta, & reformamenta hujusmodi allegaverint, seu proposuerint in quacumque causa, & quicumque dictis statutis, ordinamentis, & reformamentis utetur, quocumque quæsito colore. item, omnes qui arengant seu consulunt publice vel private, quod aliquid fiat contra ecclesiæ libertatem, prout patet manu Matthæi Barnabei notarii, & generaliter in omnibus aliis casibus, in quibus in constitutionibus nostris est lata sententia excommunicationis, tamen in articulo mortis possint absolvi, dummodo sanitati restituti ad episcopum remittantur, præter usurarios, qui non absolvantur, nisi secundum formam infra scriptam.

XXXV. *De observantia jejuniorum.*

Item, volumus & mandamus, quod sacerdotes præcipiant omnibus qui possunt servare jejunium quadragesimale, quatuor temporum, & alia jejunia ab ecclesia ordinata, quod ipsa jejunia faciant & observent.

XXXVI. *De sacramento corporis Christi.*

Item, doceant sacerdotes populum, quod omnes debeant communicare semel in anno ad minus, scilicet in resurrectione Domini, & quod debeant se parare per universalem & integram confessionem ad hoc ut digne communicent.

communicent. Si quis autem non communicat semel in anno, excludatur ab ecclesia; & si moriatur, careat ecclesiastica sepultura, nisi forte propter aliquam justam causam sacerdos suus eidem inhibuerit ut recipiat corpus Christi.

XXXVII. *De sacramento matrimonii.*

Item, mandamus quod sacerdotes moneant populum & præcipiant, ut nulla persona jungatur alii matrimonio, quæ sibi attineat in quarto gradu vel in quartum gradum. Insuper est sciendum, quod in quinto gradu consanguinitatis & affinitatis & supra, possunt matrimonia licite fieri, & etiam si unus contrahentium sit in quarto gradu & alius in quinto, & si in computatione graduum aliqua emerserit dubitatio, in hoc diffinitio episcopi requiratur, nec sacerdos quisquam audeat in casu dubio consentire quod matrimonium perficiatur, episcopo inconsulto; sed ad ipsum referat quando emerserint in matrimoniis aliquæ quæstiones. Præterea sacerdotes investigent, utrum in matrimoniis contrahendis aliquod impedimentum consanguinitatis vel affinitatis obsistat, & si objectum fuerit aliquod impedimentum, vel contra matrimonium appareat aliqua probabilis conjectura, matrimonium interdicatur expresse, donec fuerit per episcopum declaratum. nos enim in omnes, qui scienter matrimonium contrahunt in quarto gradu consanguinitatis seu affinitatis, vel in quartum gradum; & in omnes qui scienter ad hoc dederint consilium, auxilium & favorem, in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus. Item, doceant populum quod tempore feriarum, scilicet ab adventu usque ad octavam epiphaniæ, & a septuagesima usque ad octavas paschæ, & tribus septimanis ante festum S. Johannis Baptistæ traductio uxorum, nuptiarum solemnitas, & carnalis copula prohibetur.

XXXVIII. *De ordine.*

Sciendum est quod ordines ecclesiastici non possunt conferri, nisi per episcopum, & qui ordines percipiunt, debent ante omnia ipsorum confiteri peccata. Item, mandamus quod nullus ordinandus solvat aliquid pro prima scriptura.

XXXIX. *Quod nullum pactum fiat pro sacramentis ecclesiasticis.*

Inhibemus ne aliquis pro pœnitentia, extrema unctione, vel aliis sacramentis ministrandis, vel pro missis cantandis aliquod pactum faciat vel pretium petat, si tamen aliquid gratis & sine pacto sacerdotibus conferatur, possunt recipere confidenter.

XL. *Quod clerici non lanient facies suas.*

Item, mandamus quod clerici in suorum obitu defunctorum, facies & capillos non lanient, nec inordinate incedant, aut incompositi tamquam laici.

A XLI. *Quod in missa habeantur crux & lumen candelæ cereæ.*

Item, præcipimus quod omnes presbyteri civitatis & diœcesis Reatinæ crucem ad memoriam passionis Christi, & lumen candelæ dum celebrant semper habeant in altari: contra facientes pœna debita puniemus.

XLII. *Quod quæstuarii & alii ignoti presbyteri non recipiantur.*

Item, nullus recipiat aliquem quæstuarium & ignotum, seu aliquem extraneum ad prædicandum vel missam celebrandum in ecclesia vel parochia, nisi prius per verum nuncium vel litteras fuerit intimatum, ne forte sub pietatis & æquitatis nomine iniquitas B committatur, & impietas pallietur; & nullus sacerdos auctoritate laici audeat celebrare, vel sacramenta ecclesiastica ministrare, nisi nobis primo fuerit præsentatus, & licentiam a nobis habuerit ministrandi.

XLIII. *Quod in qualibet ecclesia reservetur tantum in communi.*

Item, districte mandamus, quod in qualibet ecclesia collegiata tantum omni anno de communibus proventibus reservetur, C quod sufficere possit pro expensis necessariis faciendis, & pro omnibus & singulis oneribus ipsis ecclesiis incumbentibus quoquo modo, & quod decimæ dictarum ecclesiarum in dictis ecclesiis integræ reducantur, & quod supervenerit de ipsis decimis & aliis obvenientibus in communi intra residentes in ipsis ecclesiis dividatur, non obstantibus aliis constitutionibus: & hoc locum non habeat in canonicis & præbendariis ecclesiæ Reatinæ in ea residentiam facientibus.

Item, præcipimus & mandamus sub pœna excommunicationis & alia nostro arbitrio in- D fligenda, quod quicumque clericus, cujuscumque status vel ordinis, recipit in ecclesia vel ad domum candelas pro mortuis, quod ipsas incontinenti accendat, & sic accensas teneat quousque officium sit completum.

XLIV. *Quod presbyteri habeant & publicent has constitutiones.*

Ut autem memoriæ commendent quæ superius scripta sunt, districte præcipimus, ut omnes abbates, præpositi, archipresbyteri, capellani & presbyteri, qui curam habent animarum, has constitutiones habeant usque ad E mensem, & ad minus semel in mense, videlicet prima dominica cujuslibet mensis, de prædictis verbum faciant ad populum, maxime de baptismo, de confirmatione, de unctione extrema, de confessione, de sacramento Domini nostri Jesu-Christi, de usuris, de decimis, de matrimonio, de recipiendo corpore Christi. quod si non fecerint, a nobis tamquam rebelles & contumaces graviter punientur.

XLV. *Constitutio de tonsura & habitu clericorum.*

Item, insuper mandamus, quod nullus

sacerdos portet collaria in vestibus suis, præterquam in tabartis. & qui dicta collaria in vestibus suis habent, infra ipsum terminum de dictis vestibus studeant amovere; alioquin graviter punientur. Item, monemus pro primo, secundo & tertio peremtorie, generaliter omnes clericos civitatis & diœcesis Reatinæ, quod portent tonsuram & habitum clericalem, si cupiunt defendi pro clericis, & gaudere privilegio clericali: alioquin ipsos non intendimus pro clericis defensare.

XLVI. *Quod nullus in ecclesia vel oratorio offendatur.*

Ecclesiarum nostrarum immunitatem volentes modo debito conservare, sicut decet, sub anathematis vinculo prohibemus, ne quis deceptus in aliqua ecclesia vel oratorio civitatis & diœcesis Reatinæ, aliquod maleficium committat, seu aliquem percutiat ligno, ferro, vel lapide in eadem. In contra facientes in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

XLVII. *Quod non præstetur impedimentum in executionibus testamentorum.*

Item, excommunicamus in his scriptis omnes illos vel illas, qui vel quæ indebite præstarent aliquod impedimentum in executionibus testamentorum, in his quæ ad pias causas pertinere noscuntur.

XLVIII. *Contra illos qui impediunt quod causæ ecclesiæ non tractentur in foro nostro.*

Item, excommunicamus omnes illos qui quoquo modo impedierint vel procuraverint directe vel indirecte, ne causæ quæ ad forum ecclesiasticum de jure vel de consuetudine pertinere noscuntur, in foro nostræ curiæ ventilentur.

XLIX. *Contra illos qui impediunt relicta pro fabrica ecclesiæ Reatinæ & aliarum ecclesiarum, vel pro incertis, vel impediunt nobis debitam canonicam portionem.*

Item, excommunicamus omnes illos & illas, qui vel quæ retrahent aliquam vel aliquos, qui vellent inter vivos vel ultima voluntate dare vel relinquere pro fabrica ecclesiæ Reatinæ, vel aliarum ecclesiarum civitatis & diœcesis Reatinæ, seu quocumque colore quæsito impedimentum præstiterint in prædictis, per se vel per alium, directe vel indirecte, publice vel occulte, & nihilominus si tales religiosi existant, vel presbyteri sæculares, quibus aliquam gratiam seu commissionem fecissemus de casibus nostris, ipsam potestatem & gratiam ex nunc revocamus, cassamus & annullamus. Et si postmodum aliquo tempore de novo religiosi vel presbyteri supradicti hujusmodi gratiam a nobis subreptitie impetrarent, ex nunc decernimus ipsam tamquam subreptitie impetratam, viribus omnino carere, nisi prius de damno hujusmodi satisfaciant ecclesiæ Reatinæ; & prædicta extendi volumus ad fratres scientes excessus hujusmodi, & non revelantes prælato ipsorum. Et si dictus prælatus postquam prædicta ad ejus notitiam pervenerint, dictum fratrem, omnino fraudulenta mora cessante, non punierit tamquam pro gravi culpa, ex nunc prout ex tunc, revocamus & annullamus quascumque gratias tam in confessionibus audiendis, in casibus nostris, quam indulgentiis concedendis per nos concessis quibuscumque fratribus ejusdem ordinis, qui sunt in conventu in quo moram trahunt fratres hujusmodi delinquentes. Idem facimus de illis qui procurant, quod relicta pro male ablatis incertis convertantur in aliquos certos usus. Idem de illis qui aliquam fraudem committunt, ut fraudetur canonica portio de his quæ ad pias causas vel pro anima relinquuntur.

L. *Quod omnes possessiones ecclesiæ scribantur in missali vel breviario.*

Item, præcipimus quod in qualibet ecclesia in fine missalis vel breviarii omnes possessiones ecclesiæ fideliter scribantur, & inventarium de omnibus istis prænotatum fiat, usque ad unum mensem, sub pœna excommunicationis, & alia pœna nostro arbitrio ferenda.

LI. *Quod bona mobilia vel immobilia ecclesiarum non alienentur.*

Item, excommunicamus omnes illos qui in posterum vendent, vel ement, vel sub pignore ponent vel recipient, seu quocumque alio modo alienabunt aliquam rem immobilem vel etiam mobilem, puta crucem, seu calicem, libros, paramenta ab aliqua ecclesia vel monasterio, sine nostra licentia speciali; & ex tunc evacuamus & cassamus omnem contractum, quem fieri contigerit super hoc.

LII. *Quod possessiones ecclesiasticæ non locentur consanguineis clericorum, nec etiam aliis ad tertiam generationem, vel ultra decem annos sine nostra licentia.*

Ad audientiam nostram pervenit, quod animarum inimica cupiditas sic aliquorum ex clero nostro animos miserabiliter obcœcavit, quod nonnulli ex eis affecti ad proprium sanguinem, aliquo vero corrupti pretio, domos, casalitia, terras, vineas, hortos, possessiones, reditus, jura, juridictiones, & alia bona ecclesiarum quibus præsunt, seu in quibus beneficia obtinent, nonnullis clericis seu laicis, aliquibus consanguineis eorum ad vitam, quibusdam vero, non ad modicum tempus licet ad firmam, vel sub censu annuo locare præsumunt, in ecclesiarum ipsarum non modicam læsionem. Cum itaque hujusmodi bona locata interdum diuturnitas temporis oblivioni demandet, interdum, ne illorum, qui locationem, recipiunt, continuata possessio alias subripiat, immo crescente oblivione possideat quasi sua, hujusmodi bona talis locationis prætextu ecclesiis ipsis depereunt & transferuntur in extraneos possesso-

res, quare cum nostra intersit nostrarum civitatis & diœcesis læsis ecclesiis subvenire, ordinaria auctoritate statuimus universis & singulis prælatis, capitulis, collegiis, conventibus, rectoribus, canonicis, clericis, yconomis & procuratoribus quarumcumque ecclesiarum & locorum ecclesiasticorum nostrarum civitatis & diœcesis, tenore præsentium districtius inhibentes, ne ipsi communiter vel divisim, alicui seu aliquibus eorum, vel alicujus ipsorum consanguineo vel consanguineis, ex masculina vel feminina linea descendentibus, usque ad quintum gradum, aliquid ex prædictis bonis ecclesiasticis ultra triennale tempus, nec etiam aliis personis in tertiam vel ad quartam generationem, seu ultra decennium de cetero quomodolibet, sine nostra licentia & consensu locare, seu in emphiteosim dare præsumat. quod si secus actum fuerit, nos locationes hujusmodi, & quicquid sequitur ex eis, ex nunc prout ex tunc, viribus vacuamus, bonaque locata seu in emphiteosim data ad jus & proprietatem ecclesiæ, ac ecclesiarum, cujus vel quarum fuerint, penitus revocamus. Et nihilominus in locatores ipsos pro contemtu & transgressione constitutionis & inhibitionis nostrarum hujusmodi, & in ipsos prædictas locationes recipientes in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus, contra eos etiam gravius processuri, si opus fuerit, & protervia exegerit eorumdem, eamdem excommunicationis sententiam ferimus in omnes tam dantes, quam recipientes scienter aliquam rem in emphiteosim seu . . . . damnosum ecclesiis quibuscumque.

Lectæ & promulgatæ fuerunt dictæ constitutiones & sententiæ per ipsum dominum episcopum, Reate, in palatio papali, in generali synodo, præsenti capitulo Reatino, hodie die VI. aprilis, decima tertia indictione, coram his testibus, scilicet dominis Thoma archipresbytero ecclesiæ S. Johannis de Statua, Angelo archipresbytero ecclesiæ S. Elpidii Reatinæ diœcesis, magistro Tenibrale de Reate canonico Reatino, domino Thomasio Capuano, & domino Jacobo Pe

præbendariis ecclesiæ Reatinæ & aliis pluribus, & etiam magna multitudine alia prælatorum, canonicorum & clericorum civitatis & diœcesis Reatinæ anno Domini MCCCXV. ecclesia Romana pastore vacante.

STATUTA INSIGNIS ECCLESIÆ Rothomagensis, anno MCCCLXI. edita,

Ex schedis nostri Francisci Pommeraye.

IN NOMINE DOMINI. AMEN.

CUm nos decanus & capitulum Rothomagensis ecclesiæ intra claustra cordis nostri curis sollicitamur continuis, & assidua meditatione urgemur, quod in nostra ecclesia cultus divinus cum veneratione debita laudabiliter observetur, creatorique nostro & beatæ Mariæ Virgini ejus matri, in cujus honore est ipsa ecclesia fabricata, cum honestate & devotione congrua serviatur. Et quia ex magistra rerum experientia didicimus & videmus, quod in ipsa ecclesia per aliquos morbus contagiosus noviter inolevit, per quem divini officii cultus hujusmodi diminutionem patitur & defectum, ac multæ inhonestates & insolentiæ circa ministros ecclesiæ pullulant & nascuntur, ex quibus scandala multoties in eadem ecclesia generantur, & fidelium devotio multipliciter enervatur; & cum præfatus morbus ejusque contagio quotidie invalescat, & amplius invalescet, nisi eidem celeri remedio obvietur. Quapropter experimenta malorum nos cogunt necessario ad hoc invenire & etiam apponere convenientia remedia medicinæ, cum novis morbis nova convenit antidota præparare: attendentes quod illud quod medicamenta morbis exhibent, hoc constitutiones, & statuta quæ vim legum & canonum obtinent, negotia præparant & ministrant; & ne talis morbus in eadem ecclesia amplius invalescat, necessario compellimur, ut tam per renovationem antiquorum statutorum ejusdem ecclesiæ, quam aliis remediis competentibus & necessariis eidem celeriter occurramus, ut cultus divinus, ejus decor, honor ipsius ecclesiæ, ac personarum honestas & modestia in posterum conservetur. Hinc est quod nos deliberatione inter nos in nostro capitulo generali, quod fuit anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo primo, in crastino assumptionis beatæ Virginis Mariæ, cum continuatione plurium dierum subsequentium, habita diligenti, ad honorem Dei & beatæ Mariæ Virginis, totiusque cælestis gloriæ supernorum, & etiam ut ea quæ fidelium devotionem excitent augmentemus, & in omnibus quæ in eadem ecclesia scandala generant, quantum in nobis est possibile, totis viribus obviemus, infrascriptas constitutiones & statuta concorditer & unanimiter duximus statuenda. Et quia ea quæ in scriptis provide statuuntur futuris temporibus magis memoriæ commendantur, ea in scriptis ordinamus in modo qui sequitur redigenda.

I. Ordinamus & etiam statuimus, ut divinum officium apte & ordinate cum bona psalmodia fiat in choro nostro competenter & tractim, & cum pausatione ad punctum decenti, nec incipiat pars altera chori versum, donec versus ex parte altera finiatur, teneaturque, quantum fieri poterit, psalmodia in eadem voce qua incipitur; quod ut facilius fiat, is qui psalmum incipit, nec nimis alte, sed in voce mediocri incipiat, habita tamen differentia inter dies solemnes

& profestos. Cantorique ac etiam succentori & eorum locum tenentibus firmiter præcipimus, ut hoc faciant diligentius observari; quibus & eorum cuilibet in prædictis omnes reverenter præcipimus obedire, & idem de cantu etiam duximus ordinandum: & si supradicti non obedierint in præmissis, per decanum & capitulum puniantur.

2. Item, quod canonici, capellani, vel clerici chorum regentes cum illis de secunda vel prima forma, quamdiu contingit in choro divinum officium celebrari, nullatenus loquantur seu confabulentur, nec aliquis canonicus, capellanus vel clericus chori, de stallo in stallum, vel de una parte chori ad aliam partem vagando, cum socio confabulari præsumat, nec aliquod habere colloquium, nec illi de prima forma cum illis de ultima, & econtra, vel alias inter se confabulando loquantur, nisi causa divini servitii, & hoc voce submissa; & tunc cito transeant & recedant breviter, & prolocutione prædicta, quia ex hoc in choro divinum servitium & multorum devotio perturbantur; & qui in contrarium de cetero attentaverit, si canonicus fuerit, in capitulo arguatur; si vero capellanus vel clericus fuerit, per decanum, cantorem, succentorem, vel eorum locum tenentes, vel diætarium ibidem publice increpetur; & si incorrigibilis inventus fuerit, per decanum & capitulum amplius puniatur juxta ipsius pertinaciæ qualitatem.

3. Item, cum capellani & clerici nostri chori in ipsa ecclesia capellanias obtinentes, & alii communiam recipientes, in obitibus & aliis divinis officiis, ex quibus aliqui debent personaliter & continue interesse, nec recedere ab eisdem, absque licentia a diætario vel hebdomadario petita, de statuto antiquo ecclesiæ supradictæ; & tamen his diebus, non obstante prædicto statuto, statim quod veniant sine causa legitima, non petita licentia nec obtenta, insalutato hospite, chorum derelinquunt, ex quo divinum officium diminutionem patitur ac etiam detrimentum: quapropter renovando prædictum antiquum statutum, statuimus ut capellanus vel clericus capellaniam in ipsa ecclesia obtinens, vel alius quicumque communiam ibidem recipiens, de cetero cum ad servitium obituum & alia officia divina chorum intraverit, exinde non exeat, officio non completo, nisi ex causa legitima exire vel alias necessario compellatur: & hoc de licentia decani, vel in ejus absentia, cantoris, succentoris, hebdomadarii, seu diætarii, per ordinem petita & obtenta; & si alio modo recesserint, ipsi communiam quam debent habere in illo obitu vel alio divino servitio, a quo sic illicentiati recedunt, ipso facto, amittant, & eorum desaultarii eos in defectu ponant, ac si in dicto officio non fuissent, & eisdem desaultariis sub eorum juramento & pœna perjurii districte præcipimus, ut quotiescumque aliquem viderint, ut supra dictum est, recedentem, ipsi statim eum in defectu apponant, nemini quoad hoc deferendo, vel gratiam faciendo.

4. Item, cum nonnulli capellani vel clerici chori dictæ ecclesiæ, qui ad personalem continuam residentiam in eadem tam ex fundatione suorum beneficiorum, quæ ibi obtinent, quam alias sunt astricti, asserant & abusive, ipsos debitam residentiam facere in eisdem, si in suis ordinibus existentes, intersint in ecclesia quoquomodo, quamvis ipsi in ordinibus eorum minime deserviant in eadem. Nos juxta juris communis declarationem, declarando statuimus, illos capellanos & clericos supradictos teneri in prædicta ecclesia debitam facere residentiam personalem, qui in sua persona propria resident, in eadem faciendo divinum servitium humiliter & devote, prout tenentur & specialiter sunt astricti, videlicet quilibet in suo ordine, sicut lector, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, & quilibet alius, quilibet in suo personaliter officio & ordine ministrando, cum locus & necessitas id exposcunt. Statuentes etiam ut quilibet prædictorum, singuli in singulis ordinibus suis & officiis, in missis conventualibus, quæ in altari beatæ Mariæ, & in altari minori juxta majus altare, in quibus missæ beatæ Mariæ & etiam defunctorum conventualiter celebrantur, & in aliis singulis divinis officiis in suis ordinibus & officiis quibus sunt instituti, humiliter deserviant & devote; & si sit aliquis impedimento aliquo impeditus, illud per alium faciat expedire. Si quis vero in hoc defecerit, communiam diei in qua defectum fecerit, ipso facto amittat, sine spe gratiæ sibi faciendæ.

5. Item, cum quidam abusus in nostra ecclesia noviter inolevit inter capellanos & clericos dicti chori, quorum alii ad omnes horas dictæ ecclesiæ per eosdem celebrandas, tam ex eorum fundatione quam alias legitime sunt astricti personaliter & continue interesse; verumtamen ipsi in horis B. Mariæ ejusdem ecclesiæ dominæ & patronæ, quæ statim nullo medio intervallo post communes horas celebrantur, & de antiqua consuetudine de qua hominum memoria non existit, prædictæ horæ ad honorem Dei & beatæ Mariæ Virginis sunt inibi ordinatæ, & per horas ordinarias & canonicas tamquam horis principalibus accessoriæ in eadem ecclesia communiter & publice reputentur, quas etiam canonicas, neque immerito reputamus, interesse negligunt, & etiam vilipendunt, & statim hora principali finita, recedunt, paucis ibi derelictis, deberent sicut & eisdem horis principalibus personaliter & continue interesse: non attendentes quod quicumque existens de aliquo collegio vel corpore, se non conformat moribus aliorum, seditiosus

vel intemperans reputatur: propter quod statuimus ut omnes capellani & clerici supradicti, in prædictis horis beatæ Mariæ officiando ut in aliis interesse teneantur: & si in eisdem sicut in aliis non intersint, illico eamdem pœnam incurrant, quam incurrerent, si aliis principalibus horis non adessent. A

6. Item statuimus, ut nullus capellanus vel clericus nostri chori, quorum aliqui ad interessendum continue divinis officiis tam pro fundatione sua, quam alias legitime sunt astricti, quamdiu divina officia in choro celebrantur, aliquem canonicum vel alium associet, vel sequatur, nisi ex causa legitima ipsam ecclesiam contingente; & tunc prius a decano, & in ejus absentia a cantore, succentore, hebdomadario, vel diætario petita licentia & obtenta; & si contrarium fecerit, stipendium illarum horarum in quibus hæc perpetraverit, ipso facto amittat sine remissione quacumque; & si socius in prædictis in sua malitia perseveret, per decanum & capitulum secundum ejus demerita puniatur; maxime cum hoc ex antiquo statuto quilibet canonicus teneatur habere clericum commensalem, qui interesse divinis officiis nullatenus est astrictus, per quem debet mittere excusationes suas, & ille ipsum insequi & associare tenetur. B C

7. Item, quia capellani tam in ipsa ecclesia capellanias obtinentes, quam alii clerici chori nostri recipientes communiam, quorum aliqui in matutinis, missis, processionibus, horis & aliis divinis officiis in ipsa ecclesia celebrari consuetis, ad interessendum continue, ut præfertur, tenentur, cujuscumque conditionis existant, & ad hoc ex eorum fundatione vel alias legitime sunt astricti, & ab eis non finitis recedere non debeant, nisi petita licentia & obtenta. Et quoniam sunt nonnulli qui in prædictis intrant nimis tarde, quin immo ipsis totaliter non finitis exeunt, non petita licentia nec obtenta, ad finem, quod de ipsarum introitu vel recessu de cetero nequeant hæsitare: statuendo declaramus introitum legitimum in matutinis, in quibus invitatorium dicitur, usque ad finem ejusdem; in his vero in quibus non dicitur, usque ad finem primi psalmi; in omnibus aliis horis & singulis usque ad *Gloria Patri* primi psalmi. In missis vero durabit dictus introitus usque ad inchoationem decantationis de *Kyrie eleyson*. In prædictis autem omnibus & singulis erit legitimus exitus ultima collecta, secundum ordinarium Rothomagensis ecclesiæ, ad prædictas matutinas horas, & alia divina officia pertinente finita. Si quis vero prædictorum in initio dictarum matutinarum, missarum & horarum & aliorum divinorum officiorum, aut saltem infra dicta tempora non introierit, dolo & fraude cessantibus, aut alias citius quam præfertur recesserit a prædictis, nisi petita licentia a decano, vel in ejus absentia a cantore, succentore, hebdomadario, seu diætario per ordinem, lucrum quod in ipsis matutinis, missis, horis, & aliis divinis officiis in quibus defecit, deberet percipere, ipso facto amittat. D E

8. Item, renovando statutum antiquum, & nihil in eo immutando statuimus, ut nullus capellanus vel clericus, qui communiam percipiat, se ut per noctem extra villam moretur valeat absentare, nisi decani vel hebdomadarii petita licentia & obtenta, & si contra fecerit, cum redierit, nisi per mensem vel amplius fuerit absens, in quo casu perdat suam communiam, tot diebus quot fuit, tenetur sine communia deservire, nisi super hoc fiat eidem ex causa justa & legitima gratia specialis.

9. Item, statuimus, quod quilibet capellanus & clericus chori ecclesiæ supradictæ cum summa diligentia faciat omnia, & singula officia in choro vel alibi in ecclesia, ad quæ in matricula tabula est inscriptus; & si in aliquo in quo in dicta tabula est inscriptus defecerit, per decanum vel in ejus absentia per hebdomarium ejus defectus oretenus ostendatur; & si ex hoc se non correxerit, per ipsum decanum & capitulum debite puniatur. Canonici vero tenebuntur ad divinum officium, ut hactenus fuit observatum.

10. Item, renovando antiqua statuta statuimus, quod canonici, capellani, & clerici nostri chori deferant congruentem bonam & magnam tonsuram, cum decenti brevitate capellorum: ita ut aliqualiter aures pateant, & sine barbæ prolixitate; quod nisi fecerint, quamdiu in hoc perseveraverint, eisdem chori introïtus per decanum & capitulum suspendatur, nisi in hoc ex causa legitima per dictos decanum & capitulum approbata, tales per aliqua tempora tolerentur.

11. Item, quod nullus canonicus, capellanus, vel clericus dictæ ecclesiæ tabernas causa potandi in habitu ecclesiæ intrare audeat; & si contrarium faciat, toties quoties hoc commiserit, canonicus decem solidorum, capellani & clerici secundæ formæ quatuor solidorum, & clerici primæ formæ duorum solidorum pœnam incurrent ipso facto, quarum emendarum media pars illi qui hoc decano vel in ejus absentia hebdomario sive diætario detexerit, & ad eorum notitiam deduxerit, pro presenti statuto per eos debite exequendo tribuatur, & alia medietas fabricæ ecclesiæ acquiratur.

12. Item, statuimus quod nullus canonicus, capellanus, vel clericus dictæ ecclesiæ, de cetero ad pilam seu bondam publice in loco publico coram populo ludere audeat quoquo modo, cum in tali ludo multæ blasphemiæ soleant committi. Qui au tem contrarium fecerint, eamdem pœnam sicut immediate dictum est ipso facto incurrant, quæ

illis supra scriptis pro æquis partibus applicetur, & ulterius si in præmissis perseveraverint, per decanum & capitulum puniantur.

13. Item, quod nullus canonicus, capellanus, seu clericus dictæ ecclesiæ indumenta curta vel nimis stricta, seu caputia parva cum longa corneta, vel subtus guttur bottonnata, vel auri vel argenti frizata, seu sotulares nimis acutos ante deferat: quia talis status est histrionum & joculatorum, & statui clericali totaliter contrarius & repugnans; sed utantur vestimentis satis largis, nec deferant seu utantur caligis albis, rubeis, viridibus vel scacatis & ejusmodi sotularibus, quæ nimia strictura, brevitate vel longitudine fuerint notanda; quod si contrarium fecerint, per decanum & capitulum eorum arbitrio suspendantur a choro, & nisi ex hoc se correxerint, postmodum acrius puniantur per eos.

14. Item, quod omnes capellani & clerici dicti chori, qui habent domos proprias a suis fundatoribus pro eorum habitationibus ordinatas, quilibet in sua camera sibi assignata cubet & jaceat, & non alibi extra in villa, nisi causa necessitatis vel alia justa causa, & hoc de licentia decani, vel in ejus absentia cantoris, succentoris, hebdomadarii & diætarii per ordinem, petita & obtenta, & si quis in contrarium attentaverit, nisi infra octo dies post publicationem præsentium statutorum se correxerit, a choro & suis distributionibus suspendatur, usque ad satisfactionem condignam; & hoc statuimus quod propter hoc dictæ domus a suis fundatoribus sunt specialiter fundatæ, & ex eorum absentia ruinam multimodam patiuntur.

15. Item, quod nullus prædictorum in prædictis domibus ducat vel teneat mulieres suspectas, nec eas ad habitandum seu pernoctandum detineat, nec ad habitandum extraneos titulo conductionis, vel alias tradat; qui vero contrarium fecerint, & nisi infra dictum tempus post prædictam publicationem se correxerint, a prædictis choro & distributionibus suspendantur; & si in hoc perseveraverint, per decanum & capitulum acrius puniantur.

16. Item, quod nullus canonicus, capellanus, vel clericus, de cetero per ecclesiam vadat seu transeat sine habitu ecclesiæ cum ibidem divina officia celebrantur. Et si quis contrarium faciendo inventus fuerit, ultra pœnam ab antiquo inflictam contra talia committentes, per decanum & capitulum juxta eorum arbitrium suspendatur a choro.

17. Item, de prædictis capellanis & clericis chori ordinamus, ut nullus prædictorum, quamdiu divina officia celebrantur in ecclesia prælibata, vagari per ecclesiam liceat, vel esse retro altare majus, nisi causa prævidendi & recordandi responsorium aut divinum officium, & tunc non ibidem diu moretur, sed statim præviso dicto servitio, revertatur ad chorum. qui autem contrarium attentare præsumpserit, nisi petita licentia, ut supra immediate dictum est, pœnam in immediate statuto contentam, ipso facto incurrat & absque remissione quacumque. Et etiam cuilibet canonico præcipimus, & districte injungimus, quod si prædictos capellanos & clericos tunc per dictam ecclesiam vagando invenerint vel retro altare majus confabulando, eos increpando statim ad chorum remittant pro divino servitio celebrando; & si prædictæ remissioni obedire noluerint; quilibet canonicus citius quam poterit prædictam inobedientiam ad decani & capituli deducat notitiam, ut super hoc per ipsos talis inobediens canonice puniatur. in quorum testimonium sigillum nostri capituli præsentibus duximus apponendum. Actum & datum, ut supra anno Domini MCCCLXI.

STATUTA SYNODALIA ecclesiæ Suessionensis.

Ex mss. reginæ Sueciæ eruit Mabillonius.

NOS SIMON miseratione divina Suessionensis episcopus, nostram sanctam synodum hac die Mercurii feria IV. post festum ascensionis Domini, anno Domini MCCCCIII. in ecclesia nostra Suessionensi tenentes, omnes & singulos nunc in nostra præsentia nominatos, qui ad dictam nostram synodum venire tenentur, & non venerunt, in his scriptis reputamus contumaces, nisi legitime fuerint excusati, & quorum excusationes per nos legitimæ reputabuntur, statuentes ut ad synodum nostram, ad quam celebrandam præfigimus, scilicet feriam IV. post festum ascensionis Domini, quod erit anno Domini MCCCCIV. veniant.

I. Omnes abbates, abbatissæ, priores & curati ceteræque personæ ecclesiasticæ supra nominatæ, quæ tenentur in synodo interesse, ad eamdem veniant synodum & intersint per juramentum, ad quam diem peremtorie & personaliter citamus eosdem.

II. Item, omnes gratias a nobis seu vicariis nostris sub quacumque verborum forma, necnon & commissiones ad forum pœnitentiale spectantes, per nos seu vicarios nostros factas penitus revocamus, pœnitentiario nostro generali dumtaxat excepto.

III. Item, præcipimus & monemus, ut omnes abbates, abbatissæ, priores curati nominati, ceteræque personæ ecclesiasticæ nobis ratione curarum seu beneficiorum suorum, aut alias qualitercumque songinas (a) debentes, eas, prout tenentur, solvant decanis, in quorum decanatibus morantur, & decani sigillifero curiæ nostræ Suessionensis ante- [a]

(a) Songina seu songnia gallice *Soignie* est jus quoddam domino debitum.

quam ab hac civitate recedant. non solventes autem in his scriptis excommunicamus. In quorum præmissorum testimonium sigillum nostrum præsentibus statutis & constitutionibus synodalibus nostris duximus apponendum. Datum anno Domini MCCCCIII. feria IV. supradicta.

IV. Item, quia ad auditum nostrum pervenit, quod nonnullæ justitiæ sæculares in parochiis nostræ diœcesis consueverunt capere clericos delinquentes & ecclesiasticas personas, & eos irrequisitos transducere in pluribus locis extra diœcesim nostram Suessionensem; præcipimus sub pœnis suspensionis & excommunicationis omnibus decanis & curatis nostræ diœcesis, quatenus [cum] denominati ad notitiam eorum devenerint, quod cito per decanos, aut curatos locorum testibus vocatis requirantur, & incontinenti officiali nostro, aut ejus locum tenenti, seu alteri curiæ nostræ rescribendo notificent, & de prædictis fiat talis diligentia, quod tales clerici sic capti de jurisdictione nostra in aliam diœcesim, nobis insciis, non transferantur.

V. Item, quia quamplures viri ecclesiastici, sacerdotes, religiosi & sæculares curati & non curati nobis subditi minus honeste se habent, deferendo more hodierno habitus laïcorum, & portando, quod dolentes referimus, vestes indecentes & non congruentes statui ecclesiastico & honestati clericali, scilicet cum magnis collulis & manicis longis, latis & amplis nimis, excessive habentes etiam fimbrias, demum a parte superiori & inferiori seu eadem vel altera contra jura & statuta canonica nova & antiqua temere veniendo, quæ cedunt in dedecus & scandalum non modicum totius ordinis clericalis. nos prout nostro officio incumbit, talem abusum in nostris civitate & diœcesi Suessionensi refrænare, ac ipsos subditos nostros in melius reformare cupientes, prout decet, statuimus, præcipimus & monemus sub pœna suspensionis & excommuicationis, quam in non obedientes ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, in his scriptis ferimus & promulgamus, quatenus omnes viri supradicti ecclesiastici de cetero a talibus vestibus ferendis abstineant, scientes se, si contra fecerint, juxta quantitatem excessus debite puniendos, & pro excommunicatis denunciandos.

VI. Item, præcipimus omnibus curatis & capellanis nobis subditis sub pœnis suspensionis & excommunicationis, quas in non obedientes, ex nunc prout ex tunc, in his scriptis ferimus & promulgamus, quatenus diligenter moneant omnes & singulos parochianos suos semel in mense, die dominicali, in plena prono & magnis festivitatibus, sub pœna excommunicationis, quatenus liberos suos, cujuscumque sexus existant, mittant ad scholas in villis ubi sunt scholæ, & ubi non sunt scholæ, curatis seu capellanis locorum, & orationem dominicalem scilicet *Pater noster*, *Ave Maria*, *Credo in Deum*, *Benedicite*, in anno sexto vel septimo, quibus in domibus patrum suorum nihil faciunt, addiscere faciant. Contrarium facientes significent officiali nostro, ut per eum debite puniantur, quod dicti curati & capellani aut magistri scholarum facere tenentur pro salario competenti.

VII. Item, præcipimus omnibus curatis & sacerdotibus, quatenus nomina eorum qui super divinationibus & sortilegiis faciendis diffamati sunt, etiam nomina eorum qui ad tales divinatores vel sacrilegos accedunt, referant officiali seu sigillifero nostris, ut contra ipsos debite procedatur.

Sequitur collectio statutorum, quæ in multis concordant statutis ecclesiæ Carnotensis, de quibus hæc præcipua descripsimus.

I. Præcipimus ut sacerdotes jejuni intrent synodum in superpellicis vel casulis clausis, & ne causas adducant vel alia negotia ad synodum non pertinentia.

II. PRÆCEPTUM. Presbyteri quam citius fuerint requisiti, pueros baptizent, quoniam mora est valde periculosa.

III. PRÆCEPTUM. Fontes sub sera custodiantur propter sortilegia, chrisma similiter & sanctum oleum.

IV. PRÆCEPTUM. Præcipimus sacerdotibus, ut claves symboli, in quo est corpus Christi, similiter fontium, chrismatis & olei, clericis suis & eorum famulis non dimittant. Sed si exire eos oporteat, tradant vicino sacerdoti, qui possit pro eis ministrare sacramenta.

V. CONSILIUM. Pueri non debent admitti ad levandum pueros, nisi in tempore necessitatis, ne forte cum fuerint adulti, facti sui immemores, filiolas suas ducant in uxores vel e converso.

VI. CONSILIUM. Si infans reperiatur expositus & dimissus a parentibus, & per inquisitionem non possit constare de baptismo ejus, secure baptizatur, quia non dicitur reiteratum quod nescitur.

VII. PRÆCEPTUM. Si pars pueri appareat solum, & timeatur de periclitatione pueri, si sit caput quod appareat, aqua aspergatur cum verbis debitis ad baptismum, & baptizatus est. Si vero alia pars, utpote manus vel pes appareat solum, similiter aspergenda est, & pie credendum est, quod summus sacerdos Deus supplet defectum; sed tamen non est in terra sancta inhumandus: si tamen postmodum puer vivus habeatur, debet baptizari sub conditione.

VIII. CONSILIUM. Moneant sacerdotes parochianos suos, ne illi qui accedunt ad levandum puerum, superfluas faciant expensas, & ne faciant cereos majoris pretii quam sex denariorum, quia timore expen-

sarum, multi ad levandum pueros non accedunt.

IX. Praeceptum. Linteamina quæ chrismalia dicuntur, in quibus puer post baptismum involvitur, provideant sacerdotes ne in alios usus transferantur, & ne vendantur a sacerdotibus.

X. Praeceptum. Sacerdotes frequenter moneant populum ad confirmationem parvulorum. post baptismum enim debet suscipi sacramentum confirmationis. Item, moneant populum ne expectent diu adventum episcopi ad confirmationem recipiendam, sed accedant ad locum ubi eum adesse audierint, confessione præcedente, & jejuni hoc suscipiant sacramentum, si adulti sunt.

XI. Praeceptum. Præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ, ne confirmatus scienter iterum ad confirmationem accedat, quoniam sacramentum confirmationis non debet iterari, sicut nec sacramentum baptismi.

XII. Linteamina altaris & vestimenta sæpe abluantur propter reverentiam Salvatoris & sacramenti, & totius curiæ cælestis, quæ præsens est, quoties missa celebratur, & aqua in qua lota fuerint, in loco mundo reponatur.

XIII. Consilium. Calices unde infirmi communicantur, cum omni munditia custodiantur, ut devotius communicent infirmi, & ne aliquid ibi inveniatur, propter quod infirmi ad nauseam seu vomitum provocentur.

XIV. Consilium. Ampullæ vini & aquæ ordinatæ in ministerio altaris mundæ habeantur. Item, ampullæ chrismatis & olei sancti mundæ & integræ habeantur.

XV. Praeceptum. Ipsi sacerdotes & non diaconi nisi in tempore necessitatis, cum magna reverentia & maturitate deferant corpus Christi in pixide eburnea, seu honesta, bene clausa, propter casum fortuitum, cum lucerna præcedente, & campana, ut ad sonitum campanæ homines assurgant Salvatori suo, & ei debitam exhibeant reverentiam, sacerdotesque eundo & redeundo decantent septem psalmos pœnitentiales & litaniam pro infirmo; & si via fuerit longa, addant quindecim * & alias orationes.

* *adde* graduales.

XVI. Consilium. Nullus audeat tumulare mortuum sine missa & commendatione, nisi in necessitate.

XVII. Consilium. Sacerdotes moneant frequenter laïcos, ut ubicumque viderint deferri corpus Christi, statim genua flectant & caputia removeant, tamquam Domino creatori suo, & junctis manibus quousque transierit orent.

XVIII. Consilium. Exhortentur sæpe presbyteri parochianos suos, ut concomitentur sacrum corpus Domini cum defertur ad infirmum, eundo & redeundo, & luminaria accendant, & hæc facientibus x. dies indulgentiæ concedimus.

XIX. Praeceptum. In pulchriori parte altaris cum summa diligentia & honestate sub clave, si fieri potest, propter sortilegia & immunda animalia, sanctum corpus Domini custodiatur.

XX. Praeceptum. Nulli clerico liceat deservire altari, nisi in superpelliceo aut cappa clausa, & calceatus, qui congrue & honeste tonsuratus sit, si haberi possit.

XXI. Praeceptum. Nullus in die missam audeat bis celebrare, nisi in magna necessitate. Cum duplici autem introitu ante canonem numquam; sed post missam, si voluerit, dicat aliam epistolam, aut aliud evangelium. Si autem per necessitatem bis eum celebrare contigerit, ablutionem digitorum in calice in prima missa non percipiat.

XXII. Praeceptum. Nullus sacerdos antequam matutinas dixerit canonicas & primam, aliqua necessitate præsumat celebrare missam, nec comedat ante primam dictam, nisi sit infirmus.

XXIII. Consilium. Ad horas B. Mariæ dicatur tertius versus, *Maria mater gratiæ, mater misericordiæ*, & dicatur cum omni devotione, non in surgendo, & calceando, nec syncopando.

XXIV. Consilium. Nullus sacerdos indutus sacerdotalibus vestibus, eas deponat antequam celebraverit, nisi præsens sit excommunicatus nominatus & notorius.

XXV. Praeceptum. Prohibemus ne aliquis scienter communicet cum excommunicato; & si quis monitione præmissa non destiterit, excommunicatus denuntietur.

XXVI. Praeceptum. Nullus etiam sacerdos quoquo modo audeat celebrare divina, quamdiu aliquis excommunicatus nominatus vel notorius præsens fuerit in ecclesia.

XXVII. Consilium. Nullus sacerdos in festis apostolorum, martyrum vel confessorum, si dicantur novem lectiones, dimissa missa de festo, audeat celebrare pro defunctis, nisi corpus sit præsens.

XXVIII. Consilium. Quotiens missa celebratur, cortinæ sint circa altare, ne sacerdos a circumstantibus turbetur, maxime ubi est frequentia populi.

XXIX. Consilium. Quilibet sacerdos habeat in celebratione missæ, propter munditiam servandam vestimentorum, ad altare manutergium pendens circa missale, ad tergendum os & nares, si necesse fuerit.

XXX. Praeceptum. Præcipimus ut quilibet missam audiat qualibet die Dominica ad minus in ecclesia sua parochiali, nisi ex causa necessaria habeat alibi divertere. Quod si quis assumta falsa occasione assuetus sit alibi divertere, vel per tres dies Dominicas sine causa evidenti missam in sua parochia non audierit,

audierit, denuncietur hoc nobis vel officiali nostro.

XXXI. Præceptum. Nullus corpore Christi tangat oculos vel os, nisi sacerdos ore in missa, nec detur alteri ad osculandum, sed cum magna reverentia debet tractari, ne frangatur.

XXXII. Præceptum. Quia vero ab ecclesiasticis religiosis & sæcularibus dantur quandoque hostiæ non consecratæ juvenculis & pueris, qui eas per vicos deferunt, & de eis ludunt, & illicita dicunt & faciunt, ex quo oriri potest scandalum : idcirco id fieri de cetero prohibemus. Insuper quia in nostra diœcesi consuetum est in pluribus locis, quod quando mulieribus quæ post partum ad ecclesiam propter purificationem veniunt, post missam hostia non consecrata a presbyteris tribuitur, simplices genua flectunt, ac si daretur eis corpus Christi, nuntient eis presbyteri nihil dare nisi panem purum, aliter facerent eas idolatrare.

XXXIII. Consilium. Non reservetur hostia consecrata ultra xv. dies, sed sumatur a sacerdote, & nova iterum consecretur.

XXXIV. Præceptum. In sacramento eucharistiæ tria sunt necessaria, scilicet panis, vinum & aqua. Debet autem esse panis de frumento, vinum de vite, aqua naturalis, non per artem facta. Si autem per negligentiam evenerit, ut perlecto canone & peracta consecratione corporis Christi, nec vinum nec aqua reperiatur in calice, debet utrumque statim infundi, & fiat consecratio scilicet dicendo *Simili modo, &c.* Si vero de simplici vino fiat consecratio sine aqua, consecratum est, nec debet aqua ulterius apponi, & postea confiteatur sacerdos de negligentia, quia aquam omisit. Si vero puram aquam invenerit, deponat eam, & sumat vinum cum aqua, & perficiat consecrationem, incipiens *Simili modo*, &c. Item, si quid de sanguine Domini ceciderit super corporale, rescindenda est pars corporalis, & ponenda in reliquiis : Si vero palla intincta fuerit, idem fiat, & pro reliquiis servanda est. Si super casulam, idem fiat, sive super aliud vestimentum. Si vero super tabulam vel lignum ceciderit, lingua lambatur, & postea radatur, & rasura igni comburatur, & in altari pulvis ponatur aut in piscina. Similiter si supra terram stillaverit, si possit lambi, lambatur; aut si non possit, radatur pulvis & in sacro loco reponatur. Si in ipsum sanguinem musca vel aranea vel aliquod tale ceciderit, quod vix sine vomitu & periculo corporis sumi possit, illud quod ceciderit tollatur, & perfundatur vino in calice vel vase mundo, & sanguis prius sumatur, & postea illud quod in eodem ceciderit abluatur, & ablutionem sumat sacerdos, si possit sine periculo aut vomitu. Quod si non possit, mittat illud in piscinam, & illud quod ceciderit comburatur super piscinam & in ea ponatur. Item, si de corpore Christi super pallam aut aliud vestimentum ceciderit, non incidatur, sed vino abluatur, & sumatur a sacerdote ad corroborationem fidei catholicæ, & ad confusionem hæreticæ pravitatis, quæ diebus istis sicut vulpecula nititur puritatem nostræ fidei demoliri, maxime contra sacratissimum corpus Christi.

XXXV. Consilium. Moneant sacerdotes plebes suas, ut saltem ter in anno, videlicet in nativitate Domini, in paschate, & in pentecoste ad confessionem veniant, & illis tribus solemnitatibus se devote communicent.

XXXVI. Præceptum. Sacerdotes circa confessionem curam habeant & cautelam, & diligenter inquirant peccata usitata sigillatim, inusitata vero nonnisi a longe per aliquam circumstantiam, sic tamen quod inexpertis seu simplicibus detur materia confitendi.

XXXVII. Consilium. Ad confessionem audiendam habeat sacerdos vultum humilem, nec faciem respiciat confitentis, & maxime mulieris; sed patienter audiat quidquid dixerint confitentes, & modis omnibus persuadeat ut confiteantur integre, aliter dicat eis confessionem nihil valere.

XXXVIII. Præceptum. Sacerdotes majorum criminum absolutionem reservent episcopo in confessione, ut homicidia, furta, incestus, stupra virginum, sacrilegia, peccata contra naturam, suffocationes puerorum, injectiones manuum in clericos vel quoscumque religiosos, vota fracta, & hujusmodi. Sunt autem plura in quibus papa solus habet potestatem absolvendi. Scilicet manuum injectio in patrem vel matrem, & in clericos, vel in quoslibet religiosos, & simonia. Similiter falsarii bullarum domini papæ, nisi in articulo mortis, in quo absolvendi sunt, cum juramento, quod recepta sanitate, dominum papam adibunt, vel ejus legatum citius quam poterunt. Nihilominus qui talia commiserunt remittendi sunt ad suum episcopum. Similiter excommunicati, incendiarii ecclesiarum. In dubiis semper confessor episcopum consulat aut sapientes viros, quorum consilio certificatus absolvat securius aut liget.

XXXIX. Præceptum. Caveant sacerdotes ne inquirant nomina personarum cum quibus peccaverunt confitentes, sed circumstantias & qualitates peccatorum inquirant.

XL. Consilium. Audita confessione, semper confessor interroget confitentem, si velit abstinere ab omni peccato mortali, aliter eum absolvere non debet, nec ei injungere pœnitentiam, sed monere eum debet, ut interim agat quidquid boni poterit, ut Deus cor ejus illustret ad pœnitentiam.

XLI. Consilium. Caveant sacerdotes ut secundum qualitatem culpæ, possibilitatem confitentis & contritionem sit qualitas pœnæ.

XLII. Consilium. In furto, rapina, usura & similibus non injungant sacerdotes pœnitentias missarum & eleemosynarum & hujusmodi, priusquam secundum possibilitatem reddiderint ablata. Non enim dimittitur tale peccatum, nisi prius restituatur ablatum.

XLIII. Præceptum. Nullus missas quas injunxerit confitenti celebret, nec tricenarium, vel annuale pro vivis sive defunctis faciat.

XLIV. Præceptum. Nullus ira vel odio vel metu mortis audeat revelare confessionem signo vel verbo, specialiter vel generaliter, vel dicat suo qualis es, & si revelaverit, sine misericordia debet deponi.

XLV. Præceptum. Presbyteri moneant & præcipiant juxta Lateranensis concilii statuta, ut quilibet postquam ad annos discretionis pervenerit, semel in anno proprio sacerdoti suo omnia peccata sua confiteatur, & pœnitentiam injunctam studeat adimplere, & eucharistiam ad minus in paschate suscipiat, nisi forte consilio proprii sacerdotis sui ob aliquam causam rationabilem ad tempus se duxerit abstinendum.

XLVI. Præceptum. Præcipiant sacerdotes parochianis suis, ut observent jejunia quatuor temporum & vigiliarum sanctorum & rogationum, sicut fit in ecclesia cathedrali, & in eadem hebdomada fiant.

XLVII. Præceptum. Præcipimus ut sponsalia prima per verba de futuro, & sub conditione, fiant sub his verbis: *Contraham tecum*, vel *ducam te in uxorem*, vel e converso, *si ecclesia permiserit*.

XLVIII. Præceptum. Prohibeant sacerdotes parochianis suis, ne faciant sponsalia clandestina: quæ si fecerint, gravissime puniantur.

XLIX. Præceptum. Matrimonium cum omni reverentia & honore celebretur, & in facie ecclesiæ, & antequam fiat, semper tribus Dominicis aut diebus solemnibus per tres dies a se distantibus, inquirat sacerdos a populo suo sub pœna excommunicationis, ut si aliquis sciat impedimentum, propter quod matrimonium de quo agitur stare non possit, prodat in publicum, & dicat; & ante tria edicta vel banna nullus audeat matrimonium celebrare, nisi de assensu superioris.

L. Consilium. Prohibeant sacerdotes frequenter laïcis sub excommunicatione, ne dent sibi fidem de contrahendo, nisi sacerdote præsente & pluribus aliis, & si fecerint eo absente, non faciat edicta seu banna.

LI. Consilium. Nullus sacerdos in casu dubio audeat matrimonium celebrare, inconsulto episcopo, sed ad ipsum aut officiali referat omnes quæstiones matrimoniales. Notandum est, quod compaternitas tantum quatuor personas excludit a matrimonio, scilicet compatrem & commatrem, filiolum & filiolam, per quos devenitur ad compaternitatem, filium vel filiam carnalem matris vel patris spiritualis, sive ante natus vel nata sit, sive post, quia filiolus filiam patris vel matris spiritualis carnalem habere non potest in uxorem, sive ante compaternitatem de ipso facto nata fuerit, sive post, cum sit ejus soror spiritualis; & idem est de filia spirituali, quæ habere non potest filium carnalem patris vel matris spiritualis. Omnibus autem liberis aliis compatrum & commatrum licet inter se contrahere, sive ante nati fuerint, sive post.

LII. Prohibetur sacerdotibus sub pœna suspensionis, ne ullus sacerdos aliquid ante benedictionem nuptialem exigat, occasione ferculorum, quæ pro nuptiis debentur, vel alia de causa. Celebrato autem matrimonio, fercula recipiat aut pecuniam, quæ ei de consuetudine debentur.

LIII. Præceptum. Præcipimus ne aliquis sacerdos mulierem bis in nuptiis benedicat: alioquin si fecerit, suspensus est ipso facto.

LIV. Præceptum. Prohibeant sacerdotes sub excommunicatione in ecclesia, ne alter conjugum post carnalem copulam transeat ad religionem, aut recipiatur, nisi per episcopum dispensetur: ita tamen quod persona quæ relinquitur in sæculo, talis sit, de qua non possit haberi suspicio, & continentiam voveat coram episcopo.

LV. Præceptum. Excommunicamus, & per omnes parochias nostræ diocesis volumus & præcipimus excommunicari omnes illos, qui clandestina matrimonia contraxerint, & presbyteros per quos contracta fuerint, ab officio & beneficio suspendimus. Item, excommunicamus & præcipimus denuntiari pro excommunicatis omnes qui clandestinis matrimoniis interesse præsumunt.

LVI. Præceptum. Pro extrema-unctione nihil omnino exigatur, sed quod gratis datum fuerit, gratanter recipiatur. noscant etiam sacerdotes hoc sacramentum posse reiterari; scilicet in qualibet magna infirmitate, ubi metus est mortis, & post hoc sacramentum licet reverti ad opus conjugale.

LVII. Præceptum. Librum qui dicitur manuale habeant sacerdotes parochiales, ubi contineatur ordo baptismi, extremæ-unctionis, & hujusmodi, & psalmi pœnitentiales, & ordinarium vel officium ecclesiæ secundum usum qui observatur in ecclesia cathedrali.

LVIII. Præceptum. Quicumque laicus de novo ædificaverit in cœmeterio, vel vetus ædificium semel diruptum fecerit, excommunicetur.

LIX. Præceptum. Presbyteri super citationibus & vocationibus faciendis, credant iis qui dederint fidem in causa matrimoniali, & super excommunicationibus ferendis non credant sine litteris. Visis autem litteris, sententiam audacter ferant, & firmiter obser-

vent, & excommunicatos nullatenus absolvant, nisi de præcepto superioris, nisi in articulo mortis; & tunc ita demum, quod jurent quod stabunt mandatis ecclesiæ, & quod habita sanitate, citius quam poterunt judici qui sententiam tulit se præsentabunt, alioquin in pristinam sententiam recident.

LX. Præceptum. Prohibetur presbyteris & clericis, ne de iis quæ sunt ecclesiæ vel presbyterii aliquid alienent, aut pignori obligent, nisi per consilium episcopi.

LXI. Præceptum. Prohibetur etiam ne fiant resignationes ecclesiarum in manu abbatum vel patronorum, sed in manu episcopi vel ejus vicarii, si episcopus absens fuerit.

LXII. Præceptum. Mortuæ in partu mulieres scindantur, si infans credatur vivere, dum tamen constet de morte earum.

LXIII. Præceptum. Prohibeant sacerdotes parentibus ne ponant infantulos in cunabulis jacentes minores biennio aut triennio, in lectis suis. quod si fiat, & mors inde sequatur, gravissime punientur; & hoc in pronis sæpe eis dicatur.

LXIV. Præceptum. Non permittantur prædicatores celebrare super archas, nec recipiantur ad prædicandum sine litteris episcopi vel diocesani.

LXV. Præceptum. Prohibetur sacerdotibus ne permittant aliquos ignotos litteratos sive non litteratos extra ecclesiam, in viis sive in plateis, aut in aliis locis parochiarum suarum prædicare, nisi forte sint fratres Prædicatores vel Minores, aut tales personæ de quibus præsumendum sit, quod licentiam habeant a summo pontifice seu episcopo prædicandi. Et presbyteri sæpe in diebus dominicis moneant, & sub pœna excommunicationis inhibeant parochianis suis, ne tales audiant propter pericula hæresum & errorum, quos seminant aut seminare possent.

LXVI. Consilium. Exhortentur sæpe presbyteri populum ad dicendum orationem dominicam, *& Credo in Deum*, & salutationem B. Mariæ Virginis, & ut ea filiis suis addiscant.

LXVII. Præceptum. Moneant sacerdotes sæpe populum, & maxime mulieres, ne voveant nisi cum magna deliberatione, & de assensu virorum suorum & consilio sacerdotum.

LXVIII. Consilium. Nullus clericus vel regularis recipiat decimam de manu laici, nisi per manum episcopi.

LXIX. Præceptum. Solvantur decimæ integræ, expensis non deductis, & si aliquis suspectus fuerit, quod integram decimam non solverit, ad satisfaciendum vel purgandum se, judicis arbitrio compellatur.

LXX. Præceptum. Nullus clericus vel sacerdos faciat jusjurandum patronis antequam fuerit episcopo præsentatus, nec post.

LXXI. Præceptum. Prohibemus ne patroni clerici ecclesiarum, personas minus idoneas præsentent contra statuta Lateranensis concilii. quod si fecerint, Domino annuente, secundum quod nobis visum fuerit & jura suadebunt, ordinabimus.

LXXII. Consilium. Moneantur secundum jura omnes patroni, qui jura parochiarum suarum diminuerint, ut ea restituant infra annum.

LXXIII. Præceptum. Volumus, ut omnes decani in quolibet archidiaconatu nobis tradant in scriptis nomina patronorum, qui ecclesias vel capellanias decanatus sui præsentant, & nomina parochiarum & capellaniarum.

LXXIV. Præceptum. Tenentes curam animarum moneantur, ut in hoc anno promoveantur ad sacerdotium. Qui si contempserint, secundum canonica statuta puniantur.

LXXV. Præceptum. Præcipimus, ut fiat oratio consueta pro subsidio terræ sanctæ.

LXXVI. Præceptum. Prohibemus etiam ne decani aut presbyteri forefacta ad nostram justitiam pertinentia nobis celare præsumant: sed ea referant ad nos vel officiarios nostros.

LXXVII. Præceptum. Prohibemus ne presbyteri audiant causas, nisi de his quæ pertinent ad reditus suos, vel ecclesias suas, sed eas referant ad decanos.

LXXVIII. Præceptum. Prohibemus sub interminatione excommunicationis, ne aliquis sacerdos vel capellanus teneat in domo sua mulierem aliqua occasione, nisi sit mater aut soror, aut tantæ ætatis, quod nulla possit haberi suspicio de illa.

LXXIX. Præceptum. Item, prohibemus districte sacerdotibus, ne habeant prolem in domo sua, quam in sacro ordine genuerint, propter scandalum.

LXXX. Præceptum. Prohibemus sacerdotibus sub interminatione excommunicationis ludere cum deciis, interesse choreis, intrare tabernas causa potationis, nisi fuerint viatores seu peregrini, uti cappis manicatis, negotiationem exercere, seu habere concubinas ubicumque. Item, intelleximus quod nonnulli sacerdotes tabernas frequentant, parochianosque suos in eas ducunt, & ad sectandas eas hortantur, propter quod status sacerdotalis contemnitur ab eis & parvipenditur. Ideo præcipimus eis, ut a talibus se abstineant; alioquin eos gravissime puniemus.

LXXXI. Præceptum. Prohibemus universis presbyteris sub pœna suspensionis venationibus cuniculorum vel leporum, vel aucupiis, vel venationibus cujuscumque alterius generis intendere.

LXXXII. Præceptum. Præcipimus ne presbyteri equitando caputiis, tabardis & garnachiis pro cappis utantur, vel talibus vestibus inordinatis, sed habitum deferant statui suo congruentem.

LXXXIII. Præceptum. Prohibemus sacerdotibus sub pœna suspensionis, ne ad commessationes, nisi tempore necessitatis conveniant.

LXXXIV. Præceptum Prohibemus sub eadem pœna, ne incedant de nocte, nec armati, nisi necessitate cogente, & pro causa utili & honesta.

LXXXV. Præceptum. Præcipimus sacerdotibus, ne frequentent mercata, & si eos necessitas cogeret, propter sibi necessaria quærenda, ad illa in habitu honesto vadant, & honestam societatem teneant eundo & redeundo, & moram longam ibi non faciant, ne scandalum ex eis in populum generetur.

LXXXVI. Præceptum. Nulla ecclesia detur ad firmam laicis; sed si sacerdos cujus est ecclesia, causa studiorum vel peregrinationis de licentia nostra absens fuerit, tantam vicario suo seu capellano suo conferat portionem fructuum, ut inde honorabiliter se possit sustentare.

LXXXVII. Prohibemus ne infra ecclesiam ducantur choreæ, sive fuerit monachorum, sive canonicorum, sive sæcularium personarum.

LXXXVIII. Præceptum. Præcipimus ne capellani aliqui ad parochias vel ad militum capellas deserviendas recipiantur, nisi coram nobis præsentialiter, vel coram deputato nostro debitum & solitum fecerint juramentum.

LXXXIX. Præceptum. Præcipimus sub pœna excommunicationis, ne aliquis presbyter audeat recipere capellanum ignotum, nisi de licentia nostra. Item, quod nullus presbyter recipiat capellanum, nisi per episcopum fuerit approbatus, & tunc capellanus jurabit nobis, quod bona fide servabit statuta synodalia.

XC. Præceptum. Præcipimus etiam, ut quoties presbyteri ex parte administratorum ecclesiarum fuerint requisiti, detentores rerum ecclesiasticarum moneant diligentius, ut eas sibi reddant vel recredant; quod si detentores hujusmodi facere noluerint, presbyteri eos excommunicent ex parte nostra, & in locis ubi res istæ detentæ fuerint, abstineant a divinis.

XCI. Præceptum. Præcipimus ut pauperes scholares in villis vicinis studentes, habeant aquas benedictas.

XCII. Præceptum. Statuimus, ut si quis per publicam famam loci suspectus fuerit de usura, conveniatur a sacerdote suo, primo in secreto, secundo additis testibus, tertio indilate publice in ecclesia, ut ab usura desistat, & usuras sibi debitas continuo remittat, & astrictos sibi quocumque modo ad præstandas usuras absolvat, & fidejussores eorum cum juramento de non repetendo. Quod si ita incontinenti facere recusaverit, dicatur ei publice in ecclesia a sacerdote, quod si sacramenta ecclesiæ petierit, nequaquam ei conferentur, nec uxor ejus cum de partu surrexerit, ad purificationem admittetur, & ita ei denegentur sacramenta ecclesiastica, donec fecerit supradicta.

XCIII. Præceptum. Præcipimus, ne de cetero aliqui sepeliantur in ecclesiis, nisi tantummodo personæ inunctæ, scilicet sacerdotes, & nisi domini villarum, vel fundatores ecclesiarum. Item, quod sacerdotes non sepeliant corpora mortuorum, donec tradita sint eorum testamenta.

XCIV. Præceptum. Præcipimus ut legata ecclesiarum & presbyterorum communia sint, & æqualiter inter se dividantur.

XCV. Præceptum. Præcipimus archidiaconis in virtute sanctæ obedientiæ, quod non permittant in archidiaconatibus suis presbyteros, qui tenent parochias, celebrare, donec curam ab episcopo receperint.

XCVI. Præceptum. Præcipimus, ut nullæ confraterniæ fiant nisi de assensu episcopi, & factæ destruantur, nisi per episcopum confirmentur.

XCVII. Præceptum. Moneant presbyteri parochianos suos, ut leprosis de civitatibus vel villis non conferant eleemosynas suas.

XCVIII. Præceptum. Præcipimus, ut omnes cruce-signati crucem deferant, & in assumtione crucis, aut testimonium habeant bonorum aut proprii sacerdotis.

XCIX. Præceptum. Præcipimus, ut clerici habeant tonsuram clericalem & honestam, aliter ecclesia non patrocinaretur pro eis si caperentur.

C. Præceptum. Cum de jure nullus debeat recipere tonsuram clericalem seu ordines quoscumque ab alio quam a suo episcopo, sine litteris dimissoriis, sintque multi qui spretis sacris canonibus & pœnis in eis contentis, recepisse tonsuras clericales ab extraneis episcopis fuerint deprehensi, propter hoc, ne ultra hoc vitium pullulet, novarum opus sit adjectione pœnarum, eos excommunicamus, qui ab aliis episcopis quam a nobis tonsuram receperint clericalem, qui sunt nostræ diœcesis, sine nostris litteris dimissoriis aut vicariorum nostrorum, si præsentialiter non fecerimus, nisi in casibus a jure permissis.

CI. Præceptum. Præcipimus etiam, ut clerici conjugati, qui volunt gaudere privilegio clericali, tonsuram deferant & habitum congruentem.

CII. Præceptum. Excommunicentur in generali tam clerici quam laïci, qui vexant aut vexari faciunt aliquem vel aliquos per aliquod rescriptum, nisi pro se vel suo nomine, ex speciali mandato fuerit impetratum.

CIII. Præceptum. Excommunicentur dantes & recipientes cessationes actionum,

& qui per eas alios vexant aut vexari faciunt. Item, qui aliquem vel aliquos super eodem negotio trahunt ad diversos judices, & occasione unius querelæ tantum.

CIV. PRÆCEPTUM. Præcipimus ut abbates & alii inferiores prælati mutua non contrahant, nisi pto suis & ecclesiæ suæ necessitatibus. Qui vero contra fecerint, noverint se suspensos.

CV. PRÆCEPTUM. Præcipimus, ut quæstores eleemosynarum in propriis locis non recipiantur sine nostris litteris aut curiæ nostræ, nec permittantur prædicare; sed sacerdotes exponant populo negotia sua.

CVI. CONSILIUM. Moneant sacerdotes parochianos suos in confessionibus & prædicationibus, ut saltem semel in anno visitent matrem ecclesiam Suessionensem.

CVII. PRÆCEPTUM. Præcipimus sacerdotibus ne vestimenta sua ordinent per manum laïcalem, & hoc ipsi inhibeant laïcis, ne ipsi faciant testamenta sua sine præsentia sacerdotum.

CVIII. PRÆCEPTUM. Præcipimus sacerdotibus quod immobilia de bonis ecclesiæ acquisita tantummodo legent ecclesiis.

CIX. PRÆCEPTUM. Præcipimus presbyteris, ut monitione præmissa, excommunicent omnes qui fecerunt conspirationes contra presbyteros & ecclesias, & qui se fraudulenter opposuerint, ne in foro ecclesiastico quilibet jus suum, prout voluerit & justum fuerit, exsequatur.

CX. PRÆCEPTUM. Præcipimus ut presbyteri excommunicent, monitione præmissa, singulis diebus dominicis omnes qui scienter celant feoda vel homagia episcopi, & omnes qui sciunt aliquid super hoc, nisi revelaverint episcopo vel ejus mandato.

CXI. PRÆCEPTUM. Prohibeant sacerdotes sub pœna excommunicationis, ne carnifices permittant per Judæos laniari carnes suas, nisi totum retineant Judæi.

CXII. PRÆCEPTUM. Excommunicentur sæpe Christiani servientes Judæis, ut pedissequæ & famuli & nutrices. Nam tales tam in vita quam in morte vitandi sunt plusquam Judæi.

CXIII. PRÆCEPTUM. Præcipimus ut falsatores litterarum domini papæ denuncientur singulis dominicis diebus a canone excommunicati. Item, falsatores nostrarum litterarum ac curiæ nostræ Suessionensis excommunicamus.

CXIV. PRÆCEPTUM. Prohibemus sub pœna excommunicationis, ne quis sententias excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, a nobis vel officiali nostro latas, sine nostra vel officialis nostri licentia audeat relaxare, nisi in articulo mortis.

CXV. PRÆCEPTUM. Quoniam non licet dominos sacerdotes lucris temporalibus more sæcularium inhiare, unde sacerdotale nomen A abominabile redditur cordibus infirmorum; statuimus & sub pœna excommunicationis firmiter prohibemus omnibus presbyteris, capellanis, canonicis, & clericis, ne diversis & sæcularibus negotiationibus se immisceant, sicut nonnulli hactenus facere consueverunt, emtioni & venditioni mercimoniorum vacantes, ut negotiatores verius quam presbyteri seu clerici videantur: quod utique decus facit vilescere clericale. Qui vero hujus statuti transgressor fuerit; si exinde aliquas injurias vel molestias incurrerit, ipsum contra sibi injuriantes nolumus gaudere B privilegio clericali. Item, omnibus decanis firmiter sub pœna suspensionis, auctoritate nostra præcipimus, ut sine acceptione personnarum, in decanatibus suis diligenter investigent, utrum aliquis talium valeat reperiri, quod cum ad nos retulerint, delinquentem taliter puniemus, quod pœna ipsius merito metus esse debeat aliorum.

ALIA STATUTA SYNODI
habitæ anno MCCCXXXIV.

I. PRÆCEPTUM inhibemus districtius ne quis litteris apostolicis in civitate vel diœcesi C Suessionensi quomodolibet abuti præsumat, & si qui contra fecerint, ipsos auctoritate nostra in præsenti synodo excommunicamus, & excommunicatos denuntiari mandamus per vos in ecclesiis vestris: rogantes ut omnes & singulos quos sciveritis de abusu hujusmodi diffamatos, nomina eorum & speciem abusus nobis aut officiali nostro significetis, contra tales, dante Domino, viriliter processuris.

II. PRÆCEPTUM. Nos manifestos usurarios, quos auctoritate prædicta, & præsenti synodali statuto excommunicamus, sæpissime in D ecclesiis vestris denuntiari mandamus. Manifestos autem intelligimus illos, qui publice mensam tenent ad pecuniam fœnebrem mutuandam, vel fenestras vitreas, aut alia signa habent, per quæ sciatur apud eos pecunia fœnebris inveniri.

III. PRÆCEPTUM. Porro quia simulata æquitas, non est æquitas, sed duplex iniquitas, quia & iniquitas est & simulatio, pœnas præmissas extendi volumus atque statuimus contra illos, qui sub colore contractuum licitorum, & sub boni specie velamen iniquitatis assumentes, usurariam pravitatem exer- E cent interdum, videlicet submittendo mercem & carius vendendo, & postea per se vel per aliam personam eamdem mercem minori pretio reemendo, & aliis diversis modis & coloribus exquisitis. tales enim usurarios reputamus & magis periculosos, quoniam sub agni specie lupinam abscondunt malitiam, ad devorandum substantias aliorum.

IV. PRÆCEPTUM. Item, præcipimus sub pœna excommunicationis, quod omnes cu-

rati tradant aut mittant in scriptis infra mensem a die inhumationis, nomina defunctorum parochianorum suorum facientium testamenta, sigillifero nostro aut deputato super testamentis.

V. Præceptum. Item, quod omnes curati post celebratam synodum antequam a civitate Suessionensi recedant, tradant registrariis nostris impressiones sigillorum suorum, ut ipsis liqueat de dictis sigillis.

VI. Præceptum. Item, quod ipsi curati sua sigilla deferant aut alter pro ipsis, de cujus facto tenebuntur respondere.

VII. Præceptum. Item, quod ipsi curati, post octo dies computandos a die datæ monitionis impetratæ, nullam monitionem exsecutioni demandent, & a tergo dictæ monitionis scribant diem receptionis ejusdem, si hoc fieri possit bono modo.

VII. Præceptum. Item, præcipimus registrariis curiæ nostræ & aliis quorum intererit, quod rescriptioni cujuslibet curati super exsecutionibus monitionis ipsi credant, & fidem adhibeant, sine exactione alterius juramenti. volumus autem quod si aliquis curatorum falsum scripsisse inveniatur, graviter puniatur.

VIII. Item, statuimus quod impetrantes citationes occasione participationis, in primis se obligent ad refundendum expensas citatis, si deficiant in probando, & jurent quod ita credunt, quem petunt citari, illa occasione participasse cum excommunicato, & quod credunt se hoc posse probare.

IX. Præceptum. Item, præcipimus archidiaconis decanis & aliis jurisdictionem exercentibus, ne metas suæ jurisdictionis excedant sub pœna excommunicationis. In contrarium autem facientes sententia excommunicationis ferimus auctoritate nostra, & ipsos excommunicamus in his scriptis.

X. Præceptum. Item, præcipimus ne aliquis sacerdos bis celebret in die, nisi ut supra, & specialiter ne curatus vel capellanus perpetuæ capellaniæ in ipsa deserviens, vel pro alio celebrans, annuale aut annualia faciant, seu missas celebrare pro lucro, nisi de licentia nostra hoc faciant.

XI. Præceptum. Item, præcipimus, ut omnes curati habeant una cum synodalibus statuta conciliorum provincialium, ne circa eorum observantiam reprehensibiles, quod absit, inveniantur.

XII. Præceptum. Prohibemus ne curati & alii parochialium ecclesiarum rectores fratres mendicantes in suis parochiis permittant audire confessiones suorum parochianorum, seu etiam prædicare, nisi primitus prætendant nostras super hoc seu curiæ nostræ litteras. Sed potius volumus, ut ex parte nostra parochianis suis diligenter exponant, quod nullam habent potestatem absolvendi de casibus nobis reservatis, nisi illi qui habent su-

A per hoc litteras, in quibus potest apparere de potestate super hoc sibi per nos attributa.

XIII. Præceptum. Ne quis presbyter, seu tabellio, vel notarius, aut alius quicumque subditus noster quævis privilegia contra subditos nostros recipiat, aut exsequatur, nisi prius exsecutioni eorumdem per approbationem sigilli authentici alicujus diœcesis, vel alias legitime constiterit de vero sigillo judicis, cui talia privilegia diriguntur. Intentionis tamen nostræ non existit, veris privilegiis apostolicæ sedis aut jurisdictioni cujuscumque
B veri judicis apostolici in aliquo derogare.

XIV. Præceptum. Item, ne quis citationes ex officio a curia nostra emanatas recipiat aut exsequatur, nisi sint signeto officii nostri signatæ; nec etiam alias aliquas litteras gratiam specialem continentes.

XV. Præceptum. Item, ne aliqua mandata curiæ nostræ Suessionensis signeto officialis nostri, aut alio quocumque signeto signata, nisi sigillo curiæ nostræ fuerint sigillata, recipiantur.

C XVI. Præceptum. Item, præcipimus quod curati citationes aut alia mandata curiæ Suessionensis per eos exsequenda non notificent partibus contra quas exsequi demandatur, donec lator prædictorum recesserit, aut recessisse potuerit, & elongari per spatium unius leugæ, nisi hoc fuerit de consensu prædictorum latorum.

XVII. Præceptum. Item, cum decani rurales præcipue in diœcesi Suessionensi jurisdictionem non habeant, nisi in quantum consuetudo usque ad summam v. solidorum de parte usque ad partem introduxit, eisdem præ-
D cipimus, ut de cetero nullum coram ipsis, aut aliquo ipsorum pro quibuscumque excessibus seu delictis aut actionibus partium excedentibus summam prædictam, citari faciant seu in causam evocari, sed hujusmodi delicta & excessum rescribant aut referant diligenter, nec cognoscant nisi de parte ad partem, usque ad summam v. solidorum prædictam: quod præceptum districte præcipimus curatis & ecclesiarum rectoribus Suessionensibus per tres dies dominicos immediate sequentes in pleno prono parochianis suis intimari & exponi.

E XVIII. Præceptum. Insuper quia intelleximus quod falsitas sæpissime committitur per procuratores aut eorum deputatos in mandatis curiæ Suessionensis exsequendis. Præcipimus quod curati & ecclesiarum rectores de cetero mandata curiæ & alia mandata quæ fuerint exsequenda, ad personas citatorum, vel ad domicilia ipsorum ad personam sui vicini proprii seu aliter debite, prout melius fieri, poterit exsequantur, fraudem nullatenus committendo.

XIX. Præceptum. Item, nobis relatum extitit, quod fraus per aliquos committitur,

in quæsta facienda pro indulgentiis de alto passu, præcipimus curatis & aliis personis ecclesiasticis quorum intererit, quatenus per fide dignas personas, hujusmodi quæstas fieri & colligi faciant, & decanis tempore debito ac etiam consueto fideliter tradant, dictique decani quæstoribus ipsius indulgentiæ deliberent indilate, & taliter faciant & tradant hujusmodi quæstas, quod dicti quæstores ad nos vel officiarios nostros non redeant querulosi. Insuper volumus & ordinamus & districte præcipimus, quatenus curati & ecclesiarum rectores omnes, illos & illas qui & quæ ad solemnisationem matrimonii, purificationem partus, aut alia sacramenta ecclesiastica de cetero se recipi facient ab alio quam a curato suo, præcipue a monachis S. Benedicti, Cluniacensis, & Præmonstratensis ordinum, auctoritate nostra denuncient & publicent excommunicatos & eisdem ingressum ecclesiæ & ecclesiastica sacramenta denegent, nisi legitime constet tales præmissa facientes super his licentiam obtinere. de qua quidem licentia appareat per litteras debite confectas & sigillatas, insinuantes eisdem quod hujusmodi excommunicationis absolutio, nisi in articulo mortis, est nobis & non alteri reservata.

XX. Præceptum. Item, præcipimus quod curati nullos alienigenas ad sacramenta ecclesiastica vel ad sepulturam seu in aliis admittant, nisi litteras debite confectas & sigillatas super hæc habuerint & receperint, dictique curati super his diligenter advertent, scientes quod si transgressores hujusmodi præcepti, & aliorum præcedentium, tam pro præsenti quam pro futuro tempore reperiantur, gravissime punientur.

XXI. Item, quia ab aliquibus pluries fuit dubitatum, quale jus habere debent decani Christianitatis ratione funeralium unius curati. Quidam enim dicebant, quod habere debebant unum lectum & duo paria linteaminum, unum auriculare & unum peplum. Alii vero dicebant lectum cum uno pari linteaminum, etiam si lectum esset de presbyterio & breviarium. Inquisita diligenter super his veritate, ab omnibus XIV. decanis & a senioribus curatis, per juramentum super hoc in nostri præsentia auditis & examinatis, dictum fuit ab aliquibus senioribus, quod antiquitus & præcipue ante magnam mortalitatem generalem quæ fuit circa annum Domini MCCCXLVIII. & MCCCXLIX. quando unus curatus decesserat, die exequiarum ponebatur ille curatus ornamentis sacerdotibus indutus in medio chori supra unum lectum & subtus caput ipsius ponebatur auriculare cum peplo, quod nunc non fit propter infectionem aëris, propter mortalitatem & paupertatem curatorum. Ea propter ad sedandum dictam dubitationem de consensu expresso omnium decanorum coram nobis personaliter existentium, & prout per antiquos fide dignos curatos fuit repertum, dicimus super hoc decretum nostrum interpretando, quod ratione funeralium unius curati, ejus decanus, qui missam die exequiarum & vigilias celebrare tenetur, vel facere celebrari, habebit unum lectum furnitum de culcitra, cussino & coopertorio, uno pari linteaminum, unum auriculare & unum peplum. Item, habebit luminare, quod fiet die exequiarum & offertorium cum legato, si quod sit a curato sibi factum & nihil amplius habebit, nec habere tenetur. Si tamen curatus defunctus sit ita pauper, quod non habeat lectum proprium, non propter hoc habebit decanus lectum, linteamina & coopertorium quæ sunt de presbyterio. Si vero dictus curatus habeat in bonis unde habere posset lectum proprium & linteamina, quamvis non habeat, & quod presbyterium est sufficiens, decanus tamen habebit valorem unius lecti furniti, ut superius est dictum, de bonis curati defuncti, absque eo quod presbyterium propter hoc in aliquo diminuatur, & ibidem jus per prædictos reperimus competere archidiaconis in decanos defunctos.

XXII. Præceptum de festis. Præcipimus ut festa solemnia observanda apostolorum ac sanctorum, quæ statuta sunt in nostra diœcesi Suessionensi observari, ab omnibus observentur, & curati quolibet die dominico in pronis suis ea populo prænuncient, & observari præcipiant secundum morem antiquitus observatum; & ne excusationem habeant de eorum ignorantia, nota eis facimus festa quæ ab operibus mechanicis, & quæ a carrucis, ut dies dominica, observari debeant, ea per singulos menses inscribendo.

In Januario Circumcisio Domini & epiphania a carrucis sicut dies Dominica sunt servanda. Item, octava Epiphaniæ, Vincentii martyris, Fabiani & Sebastiani & conversionis S. Pauli festa ab omnibus operibus mechanicis, & non a carrucis servanda.

In Februario festum Purificationis B. Mariæ Virginis a carrucis sicut dies dominica servandum. Festa vero cathedræ S. Petri & Matthiæ apostoli ab operibus mechanicis & non a carrucis servantur.

In Martio festum Annunciationis B. Mariæ Virginis sicut dies dominica est servandum.

In Aprili festum B. Marci evangelistæ sicut dies dominica, & hac die processiones, litaniæ majores & jejunium celebratur.

In Maio festa Philippi, & Jacobi apostolorum & inventionis S. Crucis a carrucis sicut dies dominica sunt servanda.

In Junio festum S. Barnabæ apostoli servatur simpliciter & non a carrucis. Festa SS. Gervasii & Prothasii, Nativitatis B. Johannis Baptistæ, Petri & Pauli servantur a carrucis

sicut dies dominica, & est jejunium in vigiliis S. Johannis Baptistæ & SS. Petri & Pauli.

In Julio festum B. Mariæ Magdalenæ a carrucis, & ut dies dominica servatur. Festum S. Jacobi servatur, sed non a carrucis. Festum S. Annæ servatur ut dies dominica.

In Augusto Festum S. Petri ad vincula servatur, sed non a carrucis, festa B. Laurentii & Assumtionis B. Mariæ, quæ jejunium habent, servantur ut dies dominica. Festum S. Bartholomæi servatur a carrucis sicut dies dominica. Festum B. Ludovici servatur a carrucis de mandato domini regis Franciæ. Festum decollationis B. Johannis Baptistæ servatur, sed non a carrucis.

In Septembri festum Nativitatis B. Mariæ Virginis servatur a carrucis, Exaltatio S. Crucis servatur, sed non a carrucis. Festum B. Matthæi quod jejunium habet & festum B. Michaëlis servantur a carrucis.

In Octobri festum B. Dionysii servatur, sed non a carrucis. Festum B. Lucæ servatur a carrucis. Festa beatorum Crispini & Crispiniani, sed non a carrucis. Festum Simonis & Judæ servatur a carrucis sicut dies dominica & jejunium habet.

In Novembri festa omnium Sanctorum cum jejunio, commemoratio omnium defunctorum & B. Martini servantur a carrucis. Festum B. Clementis servatur, sed non a carrucis. Festum B. Andreæ, quod jejunium habet, servatur a carrucis sicut dies dominica.

In Decembri Festum S. Eligii servatur, sed non a carrucis. Festum B. Nicolai servatur a carrucis. Festa autem Conceptionis B. Mariæ Virginis & B. Nicasii servantur, sed non a carrucis. Festum B. Thomæ apostoli servatur a carrucis. Nativitas Domini quæ habet jejunium, S. Stephani, S. Johannis festa servantur a carrucis sicut dies dominica. Festum B. Thomæ martyris servatur, sed non a carrucis.

Dies Parasceve servatur a carrucis & ab omnibus usque ad servitium.

Feria II. post Pascha servatur a carrucis.

Feria III. & IV. servantur, sed non a carrucis.

Festum Ascensionis Domini servatur a carrucis & habet jejunium.

Festum Pentecostes servatur ab omnibus operibus & habet jejunium.

Feria II. post Pentecosten servatur a carrucis.

Feria III. & IV. servantur, sed non a carrucis.

Festum S. Sacramenti servatur a carrucis & ut dies dominica.

Dedicatio ecclesiæ cujuslibet & festa patronorum ecclesiarum, servantur ut dies dominica in locis suis.

Quia vero processiones letaniarum quæ fiunt in festo B. Marci & tribus diebus ante Ascensionem Domini a populo male fiunt A & celebrantur, & pauci volunt eis interesse, præcipimus sacerdotibus, ut præcipiant parochianis suis, quod intersint hujusmodi processionibus, saltem de qualibet domo una persona, quæ caput sit domus, sub pœna duodecim denariorum convertendorum ad opus ecclesiæ suæ pro defectu cujuslibet processionis, & recipiantur tales denarii per curatos & matricularios ecclesiarum, & contemnentes eos solvere per nostram curiam arceantur, & ad solvendum faciant eos cogi.

B *STATUTA QUÆDAM CONCILII provincialis apud Noviomum celebrati anno Domini* MCCCXLIV.

I. Auctoritate concilii provincialis apud Noviomum celebrati nupertime, videlicet anno Domini MCCCXLIV. ac nostræ præsentis sanctæ synodi omnes & singulos quoscumque jurisdictionis ecclesiasticæ per se aut per alium quocumque modo perturbatores, aut ipsam jurisdictionem ecclesiasticam quovis modo præpedientes, fautores ipsorum, ac auxilium sive consilium in præmissis dantes, excommunicationis sententiæ C decrevimus subjacere, ipso facto: injungentes omnibus ecclesiarum rectoribus, ut prædictas sententias præfati concilii & nostra auctoritate prolatas in tales omnibus diebus dominicis in pronis suarum ecclesiarum denuncient & promulgent.

II. Mendicantes, curati & alii prædicatores proponentes verbum Dei, populum moneant, exhortentur, informent, & inducant ad decimas integre persolvendas, intimantes eisdem, quod nisi dictas decimas fideliter & integre persolverint, interdicetur eis ingressus D ecclesiæ, & carebunt ecclesiastica sepultura. Et licet dicti mendicantes in suis sermonibus de jure hæc facere teneantur, volumus tamen quod quotiescumque ipsos prædicare contigerit, hoc faciant sine fraude; alias non habeant potestatem absovendi a casibus nobis reservatis, & maxime non habeant potestatem absolvendi dictas decimas retinentes, sed eamdem potestatem auctoritate dicti concilii & nostra auctoritate nobis specialiter reservamus.

III. Præceptum. Item, laicos se fingentes clericos fraudulenter, & tonsuram clericalem E sua propria auctoritate assumentes, necnon & omnes quoscumque qui absque nostra petita & obtenta licentia ab alio se fecerint clericali caractere insigniri, eo ipso decernimus excommunicationi subjacere.

IV. Præceptum. Absolutionem vero omnium & singulorum jurisdictionem ecclesiasticam quovis modo in nostra diœcesi Suessionensi per se vel per alium impedientium, ac decimas & alia jura ecclesiastica seu parochialia retinentium vel retineri procurantium

tium penes nos prædicti provincialis concilii & nostra auctoritate specialiter reservamus, quousque ad plenum fuerit satisfactum.

SEQUITUR STATUTUM SYNODALE in quo continetur decretalis Bonifacii papæ VIII.

STatutum providum, immo istis partibus necessarium domini Bonifacii papæ VIII. quondam sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ summi pontificis, contra malefactores ecclesiæ, impedientes jurisdictionem ecclesiasticam observari præcipimus & mandamus, illudque præsentibus synodalibus adjungi & scribi, quod est tale: *Quoniam ut intelleximus, quorumdam justitiariorum, ballivorum, judicum sæcularium & temporalium dominorum, &c.*

PRÆCEPTUM. Præcipimus ut decani singuli & presbyteri has constitutiones habeant, & in synodo sequenti relegantur in communi, ut observatores eorum merito commendentur, transgressores vero ita puniantur, quod pœna unius sit metus omnium aliorum.

PRÆCEPTUM. Præcipimus quod omnes has nostras constitutiones & præcepta singuli decani faciant relegi in calendis suis, & similiter diligenter inquirant, ut ab omnibus presbyteris suis subditis habeantur. Nomina autem eorum qui non habuerint infra XV. dies post dictas calendas suas nobis referre non omittant.

PRÆCEPTUM. Item, volumus quod decani possint suspendere presbyteros suos, qui ad eorum calendas venire contemserint.

Item, nos omnes & singulas gratias per nos alias sub quacumque forma concessas, nisi in litteris super hoc a nobis concessis expresse caveatur, non obstante revocatione synodali, ex nunc penitus revocamus.

PRÆCEPTUM. Item, præcipimus & ordinamus, quod omnes & singuli decani præsentes constitutiones in provinciali synodo prædicta ordinatas habeant, & in calendis suis legant & publicent, curatisque tradant: qui quidem curati eas in pronis ecclesiarum suarum qualibet die Dominica denuntient & promulgent.

JURAMENTUM magni archidiaconi quando recipitur, quod facit in capitulo.

EGo N. in magnum archidiaconum Suessionensem per vos receptus, juro vobis domino episcopo ad sacrosancta evangelia, quod a modo inantea ero vobis fidelis contra omnem hominem, nec id quod nomine fidelitatis commiseritis pandam aliis, me sciente, ad vestri detrimentum, quodque non ero vobis in damnum de corpore vestro, neque de secreto vestro, neque de justitia & aliis causis, quæ ad jus episcopatus vestri pertinent, neque carmen, famosum verbum, vel factum, per quod fama vestra diminui possit, componam, dicam, vel faciam. Non ero vobis in damnum de vestris possessionibus vel juribus, quin immo nec in aliquo utilitatem vestram impediam, sed ipsam fieri procurabo. In bonum quod vos facere leniter poteritis, non faciam difficile; nec id quod vobis erit possibile reddam impossibile. Consilium & auxilium vobis præstabo. Sic me adjuvet Deus & hæc sancta verba.

Sequuntur alia juramenta decanorum, archidiaconorum, curatorum, capellanorum, &c.

LE SACREMENT DE MANUMIS à l'evesque de Suessons.

JE tel, jure aux saintes evangiles de Dieu, que aprés que je hauray heu tonsure de clerc monsieur SIMON DE BUCY par la permission divine évesque de Suessons, si je enchies en bigamie, ou commes vices de ingratitude, ou fais autre fait, par lequel je doye perdre le privilege de clerc, que ie deviendray & seray votre homme de corps & homme de corps de l'evesché de Suessons, comme je suis de présent. Item, en quelconque estat que je deveigne doresenavant, je porteray honneur & reverence à vous & à vos successeurs evesques de Suessons, & garderai votre honneur & votre profit, & eschueray votre dommage, & si je say aulcun qui vous veuille faire & pourchasser honte ou domage, je le vous feray savoir devant tout aultres. Item, que je ne serai contre vous ne vos successeurs en office d'advocat ni de procureur pour quelconque personne que ce soit, ni en quelconque autre office, mais garderay vostre droit envers tous & encontre tous, & presteray à vous & à vos gens & à vos successeurs evesques de Suessons conseil, confort & aide, se mestier en est, & j'en suis requis. Toutes lesquelles choses dessusdites j'espere par ma foy & par le sacrement que j'ai fait enteriner & garder de tout mon pooir.

Nomina abbatum, priorum & curatorum Suessionensis diœcesis, qui tenentur venire ad synodum & ei interesse.

1. Abbas S. Crispini Majoris.
2. Abbas S. Johannis in Vineis.
3. Abbatissa B. Mariæ ad moniales Suessionensis.
4. Abbas S. Leodegarii Suessionensis.
5. Abbas S. Crispini in Cavea.
6. Abbas Vallis-serenæ.
7. Abbas de Brana.
8. Abbas de Orbaco.
9. Abbas de Casiaco.
10. Abbas de Essoniis.
11. Abbas Vallis-secretæ.
12. Abbatissa de Morguenvalle.
13. Abbas Loci-restaurati.
14. Abbas Vallis-Christianæ.
15. Abbas de Carthovoro.

16. Abbas de Nongento.
17. Abbas de Sparnaco.
18. Abbas de Altovillari.
19. Decanus de Monte.

Priores.

1. Prior de Vailliaco.
2. Prior de Condeto.
3. Prior de Veteri-Arceio.
4. Prior de Capella apud *Ullay*.
5. Prior de Bella-valle.
6. Prior de Monte-felici.
7. Prior de Ignicojardi.
8. Prior de Verdoloco.
9. Prior S. Stephani de Monte-mirabili.
10. Prior S. Pauli de Bosco.
11. Prior de Bello-fonte.
12. Prior S. Leodegarii in Bosco.
13. Prior de Ulcheyo.
14. Prior S. Vedasti de Firmitate Milonis.
15. Prior S. Ægidii de Aciaco.

Deinde sedent a dextris decani Christianitatis Suessionensis, de Orbaco, de Castellione, de Cassiaco, de Castro-Therrici, de Basochiis, de Ulcheyo.

Sedent decani in synodo a sinistris, decanus Christianitatis, de Attrachia, seu de Viaco, de Covilloliis, de Bestiziaco, de *Blerencourt*, de Vailliaco, de Chacrisia, de Vivariis.

Tum curati, *qui enumerantur* 358.

Item, recensentur summæ debitæ a pluribus personis ecclesiasticis, traditæ per decanos in synodo anni 1381.

Item, compositio facta inter episcopum & archidiaconum magnum Suessionensem super causis matrimonialibus, & jurisdictione in civitate & archidiaconatu Suessionensi.

Item, compositio facta inter dominum Jacobum episcopum Suessionensem, & archidiaconos Briæ, Ripariæ, Tardani, & alios anno 1235.

Item, alia compositio inter G. episcopum & capitulum Suessionense anno 1301. XIII. Octobris.

Item, sententia Guidonis Ambianensis episcopi, & compositiones factæ inter M. episcopum Suessionensem & abbatem & conventum S. Cornelii Compendiensis super jurisdictione in Compendiense monachorum monasterium, monialium juxta Compendium, villam Compendiensem & alia facta anno 1284. mense Decembri, sabbato post nativitatem Domini.

Item, *Composition faite entre Garin evesque & le maire & les eschevins de la ville de Suessons l'an* 1225. *ou mois de May.*

STATUTA SYNODALIA Guillelmi episcopi Montalbanensis, anno MCCCXXXVII. edita.

Ex mſ. Colbertino.

Hæc sunt statuta noviter edita & declarationes eorumdem in synodo celebrata in A Monte-Albano, videlicet die Martis post festum B. Lucæ evangelistæ, anno Domini MCCCXXXVII.

Guillelmus miseratione divina Montalbanensis episcopus, universis rectoribus, vicariis, & curatis nostræ diœcesis, salutem in Domino sempiternam.

1. Cum a memoria præsidentis subtrahi non debeat, quod repugnet conscientiæ puritati, ne propter nostri incuriam divina indignatio gravius exardescat, perniciosum abusum seu consuetudinem, etiam potius B corruptelam, divino juri contrariam, quæ in multis partibus inolevit; videlicet quod prout ad nostrum pervenit auditum, quod dolentes referimus, in plerisque locis nostræ diœcesis sunt plures & diversæ personæ, arbitrium sequentes humanæ voluntatis, quæ diebus Dominicis & aliis præcipuis festivitatibus, & quod est damnosius, dum in ecclesiis orationi deberent insistere, missa non audita, blada censuum & acapitorum aut arramendorum dominis quibus debentur seu deputatis per eos, necnon & fœna, ligna, vina, & multas alias res asportant seu asportari faciunt indiscrete, & etiam dictis diebus Dominicis mer- C cata faciunt, ementes & vendentes indifferenter, ac si dies Dominici, & alia festa præcipua festivi & feriati, seu feriata minime existerent, divinum præceptum & sanctiones canonicas contemnentes, quorum quidem transgressio periculum salutis inducit, & nihilominus in festivitatibus apostolorum & aliorum sanctorum, quæ colenda infra anni curriculum occurrunt, in diversis locis sub specie pietatis, cum potius fiat in fraudem & contemtum Dei, ecclesiæ & sanctorum, & suarum periculum animarum, prædia & possessiones excolunt seu excoli faciunt, urgente D nos conscientia, relinqui nolumus incorrecta; sed omni negligentia penitus relegata, circa reformanda præmissa, & eorum singula corrigenda, sollicitam volumus diligentiam adhiberi. Unde ne hujusmodi transgressiones invalescant, aliisque veniant damnabiliter in exemplum, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis districte præcipimus, & mandamus omnibus rectoribus, vicariis, & aliis in civitate & diœcesi Montalbanensi curam animarum habentibus, quatenus singulis diebus Dominicis plebes sibi commissas canonice moneant, ut a præmissis E desistant, & aliqua de superius expressatis de cetero non committant. Quod si forte præsumserint, & vobis constiterit per confessionem aut evidentiam facti, vel per publicam famam loci; videlicet quod si aliquis seu aliqua, cujuscumque status seu conditionis existat, die Dominico mercatum fecerit, aliquid emerit, seu vendiderit, præter illa quæ in declaratione nostra continentur, sive quod blada censuum aut arramendorum, aut alia, sive etiam ligna, vel fœna, vel vinum illis quorum sunt, vel quibus debentur, seu deputatis per eosdem, sive etiam sibi ipsis, nisi ne-

cessitate coactus asportaverit, seu asportari fecerit, vel aliquid simile opus vetitum exercuerit, & vobis constiterit, ut præmissum est, auctoritate nostra introitum ecclesiæ per mensem proxime sequentem interdicimus, quem nos hoc præsenti statuto interdicimus, & si interdictum hujusmodi per dictum mensem sustinuerit, & absolutionem a dicto interdicto non obtinuerit, ipsum, ejus contumacia exigente, excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto, & per vos in vestris ecclesiis publice excommunicatum nunciari. Adjicientes insuper quod illi arrendatores, mercatores, & alii quicumque, qui hujusmodi blada, fœna, ligna, vina, seu hujusmodi similia superius vetita die Dominico receperint, similes pænas incurrant ipso facto. Cujus quidem interdicti & excommunicationis relaxationem sive absolutionem ad nos aut officium nostrum volumus pertinere. In festis vero præcipuis inferius declarandis, cum omni veneratione ab omni opere vetito cessari jubemus, & in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pæna excommunicationis per omnes nostros subditos colenda & celebranda decernimus & præcipimus sub prædicta pæna inviolabiliter observari. Sed quia circa interpretationem seu verum intellectum dictorum festorum præcipuorum, opiniones quamplurimorum nostrorum interdum in grande, ut fertur, subditorum nostræ diœcesis scandalum varientur, notum facimus declarando, quod festa præcipua quæ volumus observari, intelligimus, videlicet quatuor festivitates B. Mariæ Virginis, scilicet nativitatis, annuntiationis, purificationis, assumtionis, festivitates Domini, scilicet natale cum duobus sequentibus, circumcisionis, apparitionis, resurrectionis cum duobus sequentibus, ascensionis, pentecostes cum duobus sequentibus, & corporis Christi, & festivitatem Omnium-sanctorum, natale apostolorum Petri & Pauli & omnium apostolorum, & quatuor evangelistarum, nativitatis S. Johannis Baptistæ, & natale S. Laurentii, & inventionis S. Crucis, & revelationis S. Michaelis, & beatorum Martini & Theodardi, ob quorum honorem ecclesia Montis Albani est fundata. In his enim festivitatibus & omnibus diebus Dominicis istud nostrum statutum intelligimus & volumus, ut præmissum est, inviolabiliter observari. Datum in Monte-Albano.

II. Verum a dictis pænis contra non observantes diem Dominicum aliqua excipimus, & etiam aliqua in dicto statuto declaramus, quod comprehendi nolumus sub pœnis prædicti interdicti statuti, videlicet cum in quibusdam locis nostræ diœcesis non multum popularibus, in quibus populus & gentes etiam extraneæ solum diebus Dominicis consueverunt convenire & congregari, sit consuetum per curias temporales fieri incanta (a) & præconisationes, in hoc non intendimus consuetudinibus locorum laudabilium derogare, dum tamen fiant incanta missa parochiali celebrata.

(a) Id est auctiones, seu publicæ sub hasta venditiones.

III. Declaramus etiam quod diebus Dominicis cibaria & victualia, quæ cum paucis possint consumi diebus, possint emi, sicut sunt panis, & vinum, & carnes, & species, & talia quotidiana comestibilia, non tamen pro revendendo, & in istis attenditur conditio loci. Et quia forte in quibusdam locis non venduntur talia nisi die Dominico, & ideo pro necessitate totius hebdomadæ potest emi.

IV. Item status personæ, quia forte erat talis persona, quæ multis carnibus & comestibilibus pro se & familia sua indigebat.

V. Item, excipitur quod possint conducere homines, roncinos & quadrigas, vel locare die Dominico vel festivo pro crastino, præsertim in locis particularibus, sine pœna.

VI. Item, illa quæ sunt necessaria sive opportuna pro infirmis.

VII. Item, si contingeret aliquod funus evenire die Dominico, quod illa quæ erunt decentia pro sepultura & pro funeralibus possint emi & vendi, & illa etiam quæ sunt pro filiolabus in baptismo. In istis enim casibus & aliis similibus necessariis, ipso die Dominico dictum nostrum statutum declaramus locum non habere.

VIII. Sane cum sub specie boni frequenter plura mala diabolico instinctu committantur, prohibemus quod nullus sacerdos, sive rector, sive vicarius nostræ diœcesis, habens regimen animarum, commattem sive filiolam in sacro fonte baptismi, sive in collatione confirmationis sit ausus facere de cetero, & sub pœna excommunicationis, quam contra illum qui fecerit, canonica monitione præmissa, ferimus in his scriptis, nisi tamen in quantum ratione sui officii in conferendo dictum baptismum est astrictus, vel nisi in casu necessitatis, vel nisi de nostra sive officialis nostri licentia petita & obtenta: scientes quod aliter rebelles puniemus, prout culpa exegerit, & justitia suadebit.

IX. Ceterum cum sit salubris cogitatio orare pro defunctis, & animæ ipsorum defunctorum, ut sacri canones attestantur, missarum sacrificiis & oblationibus a pœnis purgatorii misericorditer liberentur; præter illam solemnitatem, sive solemnem & generalem commemorationem mortuorum, quæ in crastinum festivitatis Omnium-sanctorum ab ecclesia generaliter celebratur, alias tres generales & solemnes commemorationes mortuorum per annum a clero & populo celebrandas in tota nostra diœcesi duximus ordinandas, quas volumus celebrari eo modo, quo illa in crastinum Omnium-sanctorum celebratur, videlicet unam in crastinum octabarum epiphaniæ, aliam in crastinum octabarum paschæ, aliam in crastinum octabarum pentecostes. Mandantes & præcipientes in virtute sanctæ obedientiæ omnibus rectoribus, vicariis, ac curatis aliis nostræ diœcesis,

ut dictas generales & solemnes commemorationes mortuorum dictis temporibus devote & solemniter habeant celebrare, & populum sibi commissum inducant ad eas celebrandas.

X. Porro cum personæ ecclesiasticæ, quæ jugiter Domino famulantur, prosequi debeant prærogativa favoris & gratiæ specialis, idcirco eorum saluti animarum pio condescendendo affectu, statuimus & ordinamus, quod cum contigerit aliquem de archipresbyteris sive rectoribus nostræ diœcesis Montis-Albanensis curam habentibus animarum decedere, cum ejus obitus ad notitiam aliorum rectorum superstitum, sive eorum cujuslibet devenerit, quilibet officium mortuorum & unam missam solemnem de officio mortuorum pro anima jam defuncti rectoris per se vel per alium infra octo dies a tempore notitiæ celebrandos celebrare teneatur. Et ut in hujusmodi notitia aliqua ignorantia minime prætendatur, volumus & ordinamus, quod cum ejus obitus notus erit, in proxima sequenti synodo per præsidentes in ipsa synodo ejus obitus astantibus in synodo publice indicetur. Exhortamur etiam in Domino omnes & singulos nostros curatos, ut circa præmissa sint solliciti & diligentes.

STATUTA

edita a Guillelmo de *Signelai* episcopo Autissiodorensi, anno MCCXVI. pro Gyemensibus S. Stephani canonicis.

Ex schedis nostri Georgii Viole.

GUILLELMUS Dei gratia Autissiodorensis episcopus, omnibus tam præsentibus quam futuris perpetuam in Domino salutem.

Habitantes in medio nationis perversæ & pravæ, ecclesiarum ministri his novissimis temporibus, quibus mala sunt multiplicata super terram, summopere debent eniti & pro viribus laborare, quatinus solito ferventius obsequiis insistant divinis, ut proximis suis luceant verbo & exemplo, ne moveat cornicula risum, hæreticus videlicet, qui insidiatur in abscondito, & sumat argumentum de malis, & ne simplices qui ad eorum vivunt exemplum, deducantur ab ipsis in invium, non in viam. Hinc est quod nos ad ecclesiam S. Stephani de Gyemo personaliter accedentes, & invenientes propter absentiam canonicorum minus sufficienter in ea officia celebrari divina, convocato capitulo, & in nostra præsentia constituto, eo consentiente & approbante, quæ subscripta sunt instituenda duximus, ut ibidem secundum sibi datam formam Domino servientes, ordinatius & devotius cultui mancipentur divino, per quod & populus ad Dei servitium fortius provocetur, & ipsorum exemplo vitam satagat ducere meliorem. Sunt autem hæc quæ statuimus.

I. Quilibet canonicus Gyemensis tenetur tres facere septimanas, septimanam scilicet presbyteri, diaconi, & subdiaconi, ita quod qui hac septimana fecerit septimanam presbyteri, secunda faciat septimanam diaconi, tertia subdiaconi. Presbyter autem, diaconus & subdiaconus hebdomadarii tenentur interesse omnibus horis, diurnis videlicet & nocturnis: ita quod presbyter præsens sit in ipso horæ principio, per quem oportet officium inchoari; diaconus vero & subdiaconus sint ad minus ad primum versum primi psalmi, in illis scilicet horis, in quibus hymni præmittuntur: in aliis vero interesse tenentur ante *Gloria* psalmi. Quod si presbyter non interfuerit in matutinis, sicut præmissum est, ille videlicet qui erit hebdomadarius solus tres denarios Parisienses pro defectu suo, diaconus vero hebdomadarius duos, & subdiaconus duos. Ad primam & nonam si presbyter non interfuerit, duos solus denarios, diaconus vero & subdiaconus absentes, quilibet unum denarium. In missa deficiens presbyter quatuor solvet denarios, diaconus tres, subdiaconus duos: qui etiam tenentur interesse Tertiæ & Sextæ sicut in missa. Si defuerint in vesperis, presbyter solvet duos denarios, diaconus unum, subdiaconus unum: qui etiam tenentur completorio interesse. Pecunia quoque pro hujusmodi soluta defectibus colligetur per camerarium, & ponetur in usus ecclesiæ, prout visum fuerit expedire.

II. Facient autem residentiam canonici per sex menses: ita quod residens tenetur interesse duabus principalibus horis: alioquin qui non interfuerit duabus principalibus horis, non faciet residentiam ea die: forenses vero nihil omnino percipient, nec vineam, nec aliud.

III. Non apparebunt canonici in ecclesia, vel juxta ecclesiam, nisi in habitu regulari, a matutinis usque post sextam, & a nona usque ad completorium, moram scilicet faciendo. Matricularius autem per sacramentum suum tenetur detegere eos qui defecerint, & dicere illi qui geret officium cantoris.

IV. Nullus canonicorum extendet manus ad proventus ecclesiæ, nisi camerarius, qui omnia recipiet, servabit & distribuet per sacramentum suum, prout justum fuerit: qui etiam de vineis, pratis & aliis rebus ecclesiæ curam geret, & habebit pro labore suo tres sextarios sigali, & unum modium vini, & quinque solidos Parisienses.

V. Tenetur quoque matricularius pulsare tempore opportuno, nec propter mandatum cujusquam mutabit, seu etiam prorogabit tempus pulsandi, nisi forte per illum qui geret officium cantoris.

VI. Tenetur autem capitulum habere tres vicarios, presbyterum videlicet, diaconum & subdiaconum, qui nullum habeant beneficium in ipsa ecclesia, quorum unus poterit esse matricularius.

VII. Nos igitur omnia supradicta in virtute obedientiæ præcipimus inviolabiliter observari: quæ nos ad ampliandum cultum divinum, ad laudem & gloriam ejus duximus statuenda. Actum anno Domini MCCXVI.

Finis hujus voluminis.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM
HUJUS VOLUMINIS.

B.

lium

C.

defecit,

D.

E.

F.

G.

K.

L.

Legem

N.

O.

T.

Hieronymus

X.

Z.

E R [illegible] A [illegible]

[illegible] linea 43. nullus, lege nullum. Pagina 7. lin. 1. capitis, lege cupitis. Pag. 8. l. 21. hæc, l. hac. Pag. 15. l. [illegible] permit- [illegible] omittit. Pag. 32. l. 6. Basileeusi, l. Basileense. Pag. 34. l. 37. vestris, l. nostris. Pag. 35. l. 14. dissimilis, l. discussis. [illegible] 42. detestendæ, l. detestandæ. Pag. 46. l. 36. purentes, l. parcentes. Pag. 61. lin. 28. subsequentur, lege subsequemur. [illegible] l. 8. planavit, l. plantavit. Pag. 74. l. 37. trengas, l. treugas. Pag. 106. l. 19. scribibus, l. scribimus. Pag. 109. l. 41. [illegible] elicia. Pag. 110. l. 27. præsentia, l. præsentiam. Pag. 153. l. 42. transsumata, l. transumta. Pag. 179. l. 1. Johannis, l. Hermanni. Pag. 333. l. 60. diceret, l. disceret. Pag. 387. l. 34. induct, l. inducit. Pag. 388. l. 32. sensibus, l. senibus. Pag. 417. l. [illegible] inlinatio, l. inclinatio. Pag. 429. l. 22. alid, l. aliud. Pag. 432. l. 20. orat, l. erat. Pag. 517. lin. 31. Prosperi, l. Prosper. Pag. 520. l. 41. quo opere, l. quæ opere. Pag. 616. l. 11. Petri, l. Petro. Pag. 631. l. 42. anama, l. anathema. Pag. 640. l. 33. [illegible] nos, l. ut nos. Pag. 643. l. 23. correctione l. correctioni. Pag. 656. l. 3. Splatatensis, l. Spalatensis. Ibid. l. 46. coïtus, l. cœtus. Pag. 763. l. 52. sacro-sancto, l. sacro-sancta. Pag. 778. l. 38. publice, l. publica. Pag. 842. l. 5. impossibile, l. possibile. Pag. 864. l. 21. peccatoribus, l. pectoribus. Pag. 915. l. 48. Juda, l. Judæa. Pag. 954. l. 3. id evenit, l. inde evenit. Pag. 963. l. 40. successorem, l. successionem. Pag. 972. l. ultima destinamus, l. destinavimus. Pag. 973. l. 32. quæ fungebantur, l. qua fungebantur. Pag. 981. l. 20. filii, l. fili. Pag. 985. l. 29. si quæ, l. sed quæ. Pag. 989. l. 55. tabernacula, l. gubernacula. Pag. 1032. lin. 59. depopulantes, l. depopulante. Pag. 1047. l. 53. institutum, l. institutam. Pag. 1099. l. 7. vos, l. nos. Pag. 1105. l. 35. paterentur, l. pateremur. Pag. 1115. l. ult. in honoras, l. inhonoras. Pag. 1137. l. 1. Aquitanensis, l. Aquinatensis. Pag. 1172. lin. 37. anteaque, l. anteaquam. Pag. 1238. l. 5. suffraganus, l. suffraganeus. Pag. 1259. l. 56. domi, l. domini. Pag. 1328. l. 12. securuis, l. securius. Pag. 1433. l. 56. ipsis, l. ipsi. Pag. 1478. l. 45. & tunc, l. extunc. Pag. 1516. l. 3. hinc, l. huic. Pag. 1544. l. 2. vestimenta, f. testamenta.

